BIBLE ČESKÁ.

DÍL PRVÝ:

KNIHY STARÉHO ZÁKONA.

SVAZEK III.

ISAJÁŠ — KNIHY MACHABEJSKÉ.

DLE OBECNÉHO ZNĚNÍ LATINSKÉHO SE STÁLÝM KRITICKÝM ZŘETELEM K PŮVODNÍM TEXTŮM PŘELOŽIL, ÚVODY PŘEDESLAL A VÝKLADEM PROVÁZÍ

DR. JAN HEJČL.

REDIGOVAL

DR. ANTONÍN PODLAHA.

SE SCHVÁLENÍM ARCIBISKUPSKÉHO ORDINARIATU V PRAZE.

V PRAZE 1925.

NÁKLADEM „DĚDICTVÍ SV. JANA NEPOMUCKÉHO". — TISKEM CYRILLO-METHODĚJSKÉ KNIHTISKÁRNY V. KOTRBY.

Obsah III. svazku.

Seznam obrázků v textu III. svazku:

Předmluva k celému překladu „Bible České“.

Podepsaný dostal v dubnu r. 1912 tento list:

V Praze, 14/4. 1912.

Eximie!

Byli bychom Vás s Dr Sedlákem tak rádi viděli v Praze, abychom s Vámi pojednali o novém vydání Starého zákona ve Svatojan. Dědictví. Neboť se to nedá tak vypsati, a čas kvapí! Kdy bylo by možno přijeti?

Srdečně Vás zdraví

Váš Dr Tumpach

Na tuto výzvu dostavil se podepsaný do Prahy a tam na svátek sv. Jana Nep. (r. 1912) dojednal směrnice pro nový překlad s tehdejším ředitelem Dědictví sv. Jana prelátem Drem Josefem Tumpachem,

a s metropolitním kanovníkem Drem Antonínem Podlahou, kteří spolu redigovali „Bibli Českou“. První z nich byl záhy povolán na věčnost (26/XI. 1916). Počatou práci redakční dokončil a nový překlad velikým nákladem, hrazeným velkým dílem ze svých soukromých prostředků, vydal druh zvěčnělého, potomní ředitel Dědictví, Dr. Antonín Podlaha, nynější světící biskup pražský. Jediné jeho osobní bezmeznou obětavostí bylo možno za svízelných dob válečných a poválečných „BČ“ vydávati a vydati v květnu l. P. 1925

Tato předmluva může býti velmi krátká, ježto za delší proslov lze míti překladatelovu zprávu (autoreferát) uveřejněnou v „Časopise katolického duchovenstva“ r. 1917 (ročník LVIII, příp. LXXXIII) na str. 777—787.

Ježto „BČ“ má posloužiti popředně náboženským potřebám českého národa, přijal překladatel za základ své předlohy latinské úřední znění katolické církve, které v ní žije bezmála již půl druhého tisíce let, ale hleděl ustavičně k původnímu hebrejskému, aramskému, řeckému znění a ke starším překladům, aby na každém místě kriticky zjistil původní obsah bible a ten aby byl podán v překladě neporušeně, o nic víc a o nic méně. Kdo jen poněkud věci rozumí, uzná, že tato cesta jest obtížnější, namáhavější a více času zabere, nežli překlad pořízený přímo z hebrejštiny (aramštiny a řečtiny), který nedbá církevního, zejména pak bohoslužebného života církevního.

„BČ“ jest výsledek nynějšího stavu biblického studia a vědeckých jeho metod, předpokládá obšírný kritický aparát, ale vynechává jej, protože má na zřeteli širší vrstvy čtenářů, které zajímají toliko výsledky tohoto — dnes již nepřehledného — aparátu. (Viz autoreferát výše uvedený, který dlužno čísti zejména kritikům.)

Hlavní pomůckou k porozumění biblického znění jsou poznámky. Snaží se, aby byly stručné, ale hýří namnoze bohatstvím látky, aby bohoslovec, kněz a inteligentnější laik — pro ty jsou popředně psány — nabyl rychle a snadno poučení o všech otázkách biblických, aby mohl aspoň tušiti, co vše do tohoto oboru patří, neb aspoň aby nalezl náměty a počiny k přemýšlení a k studiu dalšímu. — Proto byla věnována zvláštní péče otázkám dějin a chronologie dávného Východu, uvedeny velmi četné prameny mimobiblické, zejména babylonsko-assyrských klínopisů podle nejnovějších kritických vydání a překladů. Chronologie zpracována jest podle nejnovějších soustav a prací Ginzelových, Deimelových, Kuglerových, Šandových atd. — Poznámky všímají si všude starovýchodní epigrafiky. — Ježto bible podává veliké množství jmen národů, bylo třeba v poznámkách podati o nich, čeho se dopídila nejnovější historická etnografie a linguistika. — Do poznámek pojaty byly dále výsledky nejnovějších vykopávek, podniknutých netoliko v Palestině, ale i v jiných zemích starého Východu. — Protože biblickým zprávám dodávají mnoho životnosti líčení obdobných jevů ze života dnešních obyvatelů Palestiny, vykladatel, který zná tento život z vlastní zkušenosti, na přiměřených místech upozornil i na ně. — Velmi četná jména starých krajin a měst v bibli se vyskytujících buď

v čtenáři touhu poznati dějinný zeměpis dřevního Východu a zejména místopis Palestiny. Oba požadavky splňují poznámky, na některých místech hodně podrobné, jakož i přiložené mapy Palestiny, Jerusalema, Mesopotamie atd. — (K věci srv. popředně místopisné poznámky ke knize Jos. nahrazující zatím nedostatek soustavného místopisu Palestiny v jazyku českém). Při spoustě poznatků ze jmenovaných oborů vykladatel byl si vědom náboženskomravní ceny bible a proto si všímal také srovnávacích dějin náboženství a mravouky, vědy, která do nedávna byla u nás velmi málo pěstována [1]); vykladatel je přesvědčen, že cena bible vynikne proti současnému písemnictví náboženskému celého dávného Východu, bude-li vyšetřena a srovnána popředně její mravouka.[2]) — Poznámky jsou protkány výroky církevních otců a spisovatelů, u kterých bývá udán rok smrti; tak seznámí se čtenář znenáhla s důležitými jmény v dějinách biblické exegese (výkladů).

Jako jizvy přispívají bojovníkovi ke cti, tak i nedostatky, které zavinila světová válka (papír, čerň a pod.) jsou čestným důkazem, že „BČ“ rostla za dob, kdy válečná lítice ničila každý kulturní podnik podobný Písmu svatému.[3]) Možno říci, že tisk činí čest knihtiskárně, která svědomitě vykonala svou povinnost. Komu se zdá písmo poznámek příliš drobné, ať přispěje k tomu, bychom později mohli aspoň postupně vydati bibli ve formátě větším a tedy také většími druhy písma vytištěnou a hojnými obrazy ozdobenou.

Podepsaný poděkoval již v autoreferátě, výše uvedeném, Msgru Aloisovi Hlavinkovi za ne jeden cenný pokyn k tomu, aby překlad Pentateuchu po stránce jazykové zdokonalen byl. Zvláštní dík budiž tu vysloven panu Thdru Ludvíkovi Matoušů, profesoru bohosloví v Č. Budějovicích, který s nevšední ochotou, pílí a obětavostí pročítal arch za archem první korektury — od třetí knihy Pentateuchu až do konce „BČ“, přispívaje neúnavně ke zdokonalení jazykové stránky zejména poznámek.

Podepsaný cítí povinnost projeviti svou vděčnost každému, kdo jej podporoval mravně při práci jakýmkoliv slovem uznalosti, zejména nejdůstojnějšímu panu arcibiskupovi olomouckému, dru Leopoldovi Prečanovi, který věnoval vřelý zájem „BČ“ od prvního do posledního jejího archu.

Překladatel neví, jak by lépe tuto předmluvu zakončil, než bude-li opakovati konec svého autoreferátu z r. 1917 (napsaný tedy před

---

[1]) Proto srovnává zprávy biblické o původu světa, o stavu prvního člověka s podobnými zprávami jiných národů, proto srovnává zákoník Chamurapiův se zákoníkem mojžíšským a tím zabíhá do srovnávací a historické vědy právnické.

[2]) Aby etické myšlenky obsažené v bibli mohly býti srovnány s podobným myšlenkovým vlnobitím ve filosofii řecké, podána zatím aspoň jména nejdůležitějších filosofů řeckých. — Aby čtenář mohl posouditi, kde ten onen slovesný druh se vyskytá, podány jsou některé ukázky ze srovnávacích dějin písemnictví. — Srv. na př. III. 780 nn.

[3]) Tiskové chyby, (jako jest na př. Dt 9, 5 slovo *ne*spravedlivé, místo něhož dlužno čísti „spravedlivé“) budou bohdá opraveny ve 2. vydání. Překladatel i redakce Dědictví sv. Jana prosí, by čtenáři „BČ“ laskavě upozornili na jakýkoliv nedostatek její, aby mohl býti napraven. — Gn 11, 29 místo „Jescha“ čti „Jesše“; tamže k v. 31. místo „Středomořského“ čti „Středozemského“; Gn 12, 2 čti: „budiž požehnáním.“

převratem): „Národ český podle statistických dat o analfabetech jest ze všech národů rakouských lidově nejvíce vzdělán. Kéž touha po větším vzdělání jej pudí, aby čítal a vzdělával se v „České Bibli“, která jemu budiž věnována, aby z ní vážil mravní sílu k dalšímu kvetoucímu životu v novém období středoevropských dějin, které po válce nastane!“

V Olomouci na svátek sv. Jana Nep. 1925.

Překladatel a vykladatel »BČ«.

ISAJÁŠ.

ÚVOD.

Israelské proroctví (profetism).

1. Zázraky a proroctví byly od nejstarších časů znaky a prostředky, kterými Bůh ověřoval svaté a vyvolené muže u svého národa a lidstva vůbec, že jsou posly jeho zjevení. Všecky pokusy tuto významnou skutečnost překroutiti a se světa sprovoditi selhaly. Zbývá jen volba: s pochybovačnou uskrovněností odstaviti všechny zásady dějinného a kritického badatelství a zamotati se do nepřehledné spleti nejlibovolnějších, sobě venkoncem odporujících, a nejdobrodružnějších domněnek, anebo s vážnou a svědomitou kritikou křesťanských badatelů míti za to, že národ israelský měl skutečné proroky a že jejich činnost od rozdělení říše podstatně zasahovala do vývoje svatého národa. Z toho vyvěrá pro dějiny slovesnosti nutnost, nepokládati spisy proroků za agitační spisy příležitostné nebo za sny, plné bujné obrazotvornosti, nebo za básnická zpracování událostí již sběhlých a splněných, jak se často bohužel dálo vlivem rozumářské biblické kritiky, nýbrž (nutno je pokládati) za dokonale ověřené, opravdu svaté a prorocké spisy, od samého Boha vnuknuté a dané všem, kdož poctivě po pravdě touží, za neklamný znak, kterým se mohou s úplnou jistotou přesvědčiti o mesiášských zaslíbeních, o osobě, příchodu a nauce slíbeného Mesiáše. (Alex. Baumgartner.) I srovnávací věda náboženská rozumářů musí uznati, že israelští proroci jsou v dějinách lidstva zjev ojedinělý, který nemá nikde sobě rovna.

2. Pojem našeho slova „p r o r o k“ vyjadřoval Hebrej v rozsahu mnohem širším slovem „n á b í’“ množné číslo: „n e b h í’í m“. — „P r o r o k o v a t i“ (ve smyslu mnohem širším) je hebr.: „h i n n á b h é’“ nebo „h i t h n a b b ó t h“. Základný význam těchto hebr. tvarů jest velmi široký: znamená dávati na jevo mimořádné vzrušení mysli, přirozené [1] nebo nadpřirozené,[2] dobré nebo zlé, opravdivé nebo strojené, před-

[1] Tak „p r o r o k o v a l i n a c i t a r y, h a r f y a c i m b á l y“ (t. j. zpívali nadšené písně s průvodem citary atd. Asafovci, Hemanovci a Iditunovci dle 1 Par 25, 1—3.) O přirozeném tomto vzruchu viz k 1 Král 10, 5 n. Srv. arabské vidce, derviše, řecké bakchanty, maenady, středověké flagellanty a podobné zjevy u jiných národů.

[2] Srv. 1 Král 19, 20—24; Nm 11, 25—29.

strané,[3] ve službě Boha pravého nebo nepravého.[4] Nejčastěji vyskytají se slova ta v bibli o člověku, který jest mimořádně nadpřirozeně vzrušen od Boha pravého a který to vzrušení (osvícení, pohnutí mysli atd.) dává na jevo slovy, takže „nabí'" lze přeložiti: „mluvčí", „řečník", „hlasatel", „kazatel" a pod. (Srv. babyl. boha „Nabu" (Nebo) = Mluvčí.) Ježto mluví, co mu Bůh vnukl, možno „nábhí'" přeložiti: „tlumočník" (Boží) a vnukl-li mu tajnou událost, zejména příští, kterou pak tlumočí, možno „hinnábhé'", „hithnabbóth" překládati naším: „prorokovati", t. j. budoucí věci předpovídati, jak níže bude podrobněji vyloženo a důsledně „nábí'" = „prorok".

Dle 1 Sam 9, 9. ten, kdo byl tehdy jmenován „nábhí", slul za starších dob „ró'e" = „videc", ježto mu Bůh dával „viděti", poznati pravdy své a vůli svou.

Věcně znamená totéž jiný název: „chóze".[5]

Ježto byl od Boha poslán, aby lidem oznámil jeho vzkazy, sluje „posel Hospodinův" (mal'ach Jahve). Is 44, 26; Agg 1, 13; Mal 3, 1; 2, 7.

Ježto byl Bohu zasvěcen, že byl jeho zvláštní majetek, sluje prorok dále „muž Boží" ('íš elóhím), 1 Král 2, 27; 9, 6; nebo „muž ducha" (Božího) Os 9, 7. Ježto tlumočí poslušně a věrně, co mu Bůh přikázal, sluje „služebník Hospodinův" („ʿebed Jahve"). Is 20, 3; Jer 7, 25; 25, 4. a jj. Je to název na výsost čestný.

Poměr Hospodina k národu vyvolenému byl zván „smlouvou" (= „zákon"); z té smlouvy plynula pro Hospodina práva a pro lid povinnosti; prorok byl „strážcem" („šómér") té smlouvy, těch Božích práv a zájmů; ta smlouva byla vyslovena také v národní ústavě — v „bohovládě"; byl tedy prorok také „strážcem" bohovlády (teokratie). Is 62, 6, Hab 2, 1. a jj. Byl na stráži, až bude Bůh mluvit.

Proroci bývali svým nadšením povýšeni nad své vrstevníky, stáli takořka na rozhledně, se které hleděli daleko vpřed; vyzvídali, neblíží-li se nebezpečí zájmům Božím nebo blahu lidu, byli tedy „pozorovatelé", „hlásní" („çófe"). Ez 3, 17; Is 56, 10. Dávali na slovo Boží pozor jakoby s rozhledny, s věže.

Pečujíce o blaho svého národa, byli dobrými pastýři („róʿe") svého lidu. Jer 17, 16; Zach 11, 4.

Alexandrijští překládali hebr. nábhí řeckým „profétés", což znamená toho, jenž mluví (fanai) na místo (pro) Boha; proto jsou proroci „ústa Boží", Ex 4, 16; 7, 1; proto jest prorok nástroj, prostředník slova Božího, tlumočník jeho a vykladač.

3. Úkolem proroků bylo:

---

[3] Srv. Is 28, 7 nn; Jer 14, 13 n; 27, 9.

[4] „Druhého dne napadl duch zlý od Boha Saula, že prorokoval (t. j. zuřil!!!) ve svém domě." 1 Král 18, 10. — 3 Král 18, 19. 40 jsou jmenovaní „proroci Baalovi" (= nebí'é habbaʿal); tamže je řeč o prorocích Ašery (— nebí'é ha'ašérá). Srv. 4 Král 10, 19; Os 4, 5; 9, 7 a jj.

[5] Nejstarší jméno bylo nabí'; místo něho zavládlo za dob soudců ró'e, které se vyskytá v bibli úhrnem desetkrát a z toho sedmkrát o Samuelovi. Po dobách soudců staré jméno nábí' nabylo zase bývalé platnosti; po rozštěpení království ró'e zaniklo a ujalo se „chóze." (Hummelauer.) Nabí' znamenalo spíše muže, který v nadšení Božím k jeho chvále zpíval, hrál, aby se dostal do stavu rozjaření, tančil a pod. Ró'e nebo chóze odpovídal na dotazy, věštil spíše slovy, řečmi. (Sanda).

a) zachovati, dále podávati, vykládati, rozvíjeti, zdokonalovati, prohlubovati a obohacovati zjevenou nauku, zejména sliby mesiášské, jakož i bohoslužbu náboženství israelského, na jednobožství založenou, vykořeňovati zlořády proti té nauce zahnízdilé;

b) zachovati, rozvíjeti a prohlubovati mravouku, na řečené věrouce a bohoslužbě založenou, z ní vyplývající a s ní nerozlučně spojenou;

c) snažiti se, aby jmenovaná věrouka, mravouka i ryzí bohoslužba pronikala všecek život soukromý (Srv. 1 Král 9, 6, 3 Král 14, 1 nn; 4 Král 1, 2 nn.) i veřejný, každý člen starozákonné církve aby jí byl prosycen skrz na skrz, aby dle ní myslil, cítil, mluvil a žil. Tím vším

d) připravovali svůj lid na novou „smlouvu", na nový poměr k Bohu, do kterého uvede lidstvo slíbený a čím dále tím zřetelněji předobrazený Mesiáš. — Ježto náboženství a mravnost na něm založená měla prokvasiti všecek život společenský, je zřejmo, že

e) činnost proroků se uplatňovala také na poli života společenského (sociálního) a proto že byla církev i stát ve S. z. úzce srostlá (církev národní [6]) nemohla činnost proroků vylučovati činnost politickou. [7]

Bděli nad králi (1 Král 2, 27 nn; 13, 10–14; 15, 12—30; 2 Král 12, 1 nn; 3 Král 11, 29 n; 2 Par 16, 7; 19, 2; Is 7, 3; 22, 15 nn; Jer 20, 3; 36, 30; Am 7, 16; Jon 3), nad veřejnými činovníky, velmoži, kněžími, (Is 1, 10 nn) zjednávali jim a chránili jejich vážnost (autoritu), [8] ale žádali od nich, aby nestranně vládli, aby nezneužívali úřadů, nepřijímali úplatků, brojili tedy proti „korupci", pěstovali a vymáhali úctu k zákonu od kohokoliv, od vznešených i nízkých; jakožto mužové nábožensky hluboce založení doporučovali oběti, modlitbu, ale připomínali, že by to bylo jen obřadnictví bezcenné, kdyby s tím nebylo spojeno plnění povinností, jež ukládá sociální spravedlnost (Srv. 1 Král 15, 22 n; Is 1, 16 n; 58, 3. 7; Os 5, 6; 6, 6; Am 5, 21; Mich 6, 6. a jj.), pravé ceny dojdou posty a podobné náboženské úkony, budou-li spojeny s dobročinností (Is 58, 6 nn; Ez 18, 7. 16). Ujímají se sociálně slabších, jako vdov, sirotků, otroků a vůbec chudiny. (Srv. Is 1, 23; Jer 5, 28; Ez 45, 9; Am 8, 6; Zach 7, 10.) Naléhají na to, by zachována byla sobota (Is 56, 2; 58, 13; Jer 17, 24; Ez 20, 16), zákony o roce sobotním a jubilejním (Is 61, 2; Ez 46, 17), jež měly

---

[6]. Církev starozákonná, ježto byla nedokonalá, byla národní; byla předobraz církve dokonalejší, všeldské, novozákonní církve katolické.

[7]. O politické činnosti proroků starozákonních pojednal prof dr. Jan Soukup v Časop. katol. duch. r. 1886 (str. 385.) — Prorok Samuel dal národu královskou ústavu, pomazal Saula za krále, prohlásil ho později za zbaveného královské moci a pomazal na království Davida. Podobně činili další proroci. Zbožným králům dávali vzácné rady, snažili se, aby zájmy Boží se uplatnily v politice vnitřní i zahraničné, kárají krále, kteří nedůvěřujíce v Hospodina, pěstují tajnou diplomacii s pohanskými velmocemi, hoví upřílišněmu militarismu atd. Srv. 1 Král 8, 4 nn; 10, 25; 15, 23. 28; 16, 1 nn; 3 Král 12, 22 nn; 13, 1 nn; 14, 7 nn; 2 Par 16, 7 nn; 18, 6; 19, 2 n; 20, 14 nn, 37; 25, 7 atd.; Is 2, 7. 9; 31, 1; 8, 6; 8, 19; 30, 2; Jer 37, 3; 42, 2. a jj. Činnost proroků zabírala dokonce i panovníky a národy zahraniční. Srv. 3 Král 19, 5; 4 Král 8, 10 nn; Jer 1, 10; 25, 15; hll 46—51; Is hll 13—27; Ez hll 25—32. a jj.

[8]. Ze všeho jest patrno, že proroctví nebylo oposicí proti kněžstvu, ježto hájilo i jejich zájmy, ale doplňovalo kněžstvo, když počala z něho náležitá horlivost mizeti.

dalekosáhlý význam sociální, hřímali proti přepychu boháčů (na př. Is 5, 12; Am 6, 6), proti opilství (alkoholismu) tehdejší doby: na př. Is 56, 12. Usilovali, aby všude panoval právní řád, bezpečnost, pořádek, mír a pokoj. Předpokládají posvátnost soukromého vlastnictví, žádají spravedlivé míry a váhy, hřímají proti záludnosti, úskočnosti, lži, jež podrývají společenskou důvěru a činí společenský život nesnesitelným. Byli to „poslanci" své doby, zvolení od Boha. Hledajíce popředně čest Boží hledali spolu tím samým blaho duševní i hmotné svého lidu, které jest se ctí Boží nerozlučně spojeno. Činili vše s nevšedním nadšením, ohněm, horlivostí, láskou k Bohu i k lidu, který vřele milovali, za který se vroucně modlívali (Jer 18, 20; Ez 9, 8; Am 7, 2. 5; Hab 1, 2n), pro který trpěli, pro který se obětovali.

4. Povolání k úřadu prorockému sami si osobovali toliko lžiproroci. Prorok pravý odvážil se jménem Božím mluviti jen když byl k tomu od Boha zmocněn čili povolán a poslán (prorocká misse), spíše se zdráhal, jako Jer (1, 5—7; 20, 7). Viz Am 3, 8; Is 6; Ez 1. Proroci byli si dokonale vědomi, že jsou od Boha posláni (Jer 26, 12. 15; Zach 4, 9), dovolávají se toho, praví, že je Bůh vzbudil (Am 2, 11); jsou si také vědomi toho, že Bůh na ně působí ustavičně, pokud mluví, praví, že je nese (Am 7, 15), že k nim mluví (Is 7, 3; 8, 1. 5; Os 1, 2. 4), otvírá jim ucho, aby mu rozuměli (Zach 1, 10. 13; 2, 2. 7; 4, 1 n; Is 50, 4), dává jim svá slova jako duchovní pokrm, aby je zažili (Jer 15, 16; Ez 2, 8; 3, 3) klade jim slova svá do srdce, kde je pálí jako oheň, že nemohou jich vydržeti a že musí je vysloviti (Jer 20, 9); Hospodin, pokud mluví, je drží (2 Par 24, 20), má nad nimi vztaženou ruku, poučuje je, oznamuje jim (Jer 11, 18; 38, 21), zjevuje jim, odpovídá jim (Am 3, 7; Jer 23, 35. 37), za tu odpověď proroci Boha prosí (Jer 32, 16; 42. 4; Hab 1, 2; 2, 1),[9] proto tak často opakují „praví Hospodin". — „Hospodin mluvil toto slovo", „ústa Hospodinova mluvila" (Is 1, 20; 8, 11; Mich 4, 4; Jer 34, 5; 46, 13; Ez 17, 24 a jj.), proto slovo jejich sluje „slovo Boží" (Joel 1, 1; srv. již Dt 18, 18), proto tak často opětují: „Hospodin mne oslovil, dostalo se mně slova Hospodinova" (Is 38, 4; Jer 1, 2. 4. 11; 2, 1; Ez 1, 3 a jj.), „slyšte slovo Hospodinovo" (Is 1, 10; 28, 14; Jer 2, 4; 9, 20 a jj.). Vědomí, že jsou od Boha posláni a že mluví slovo Boží (Ez 3, 27) vzbudilo v nich svaté sebevědomí, které je naplnilo neobyčejnou statečností a neohrožeností, vytrvalostí a silou, že kárali, když bylo třeba i velmože, a že bojovali tak udatně proti lžiprorokům (Is 28, 7; Am 7, 10—17; Ez 20). Ta vnitřní síla je otužovala, že nedbali ve své činnosti překážek, obtíží, hrozeb, pronásledování, žalářování, že se nelekali ani smrti! Mt 23, 37; Sk 7, 52; Žid 11, 33n.

5. K úřadu prorockému volil si a povolával Bůh toho, koho za dobrého uznal;[10] člověk nemohl ani přirozenou vynikající vlohou, ani

---

9. Z toho všeho je zřejmo, že milodar proroctví, řečnického i spisovného (biblického) není stav trvalý, nýbrž toliko přechodný. „Kdyby bylo ustavičně v prorocích slovo Boží, a kdyby pořád v prsou jejich bylo uhoštěno, nikdy by tak často Ezechiel neříkal: „Hospodin promluvil" (Jer).

10. Samuel byl chlapec ještě, když byl povolán 1 Král 3, 1; Eliseus již ve věku dospělém, onen z kmene Levi, tento Efraimovec. Eliseus byl rolníkem, Amos pastýřem z kmene Judova, Isajáš byl přirozeně neobyčejně nadaný a vysoce vzdělaný; Jer, Ez a Zach byli z rodu kněžského, Maria (Ex

vědou, ani svatým životem milost proroctví si zjednati, ježto byl to „milodar“.[11] Ovšem, že člověk přirozeně nadaný, vzdělaný[12] a svatý[13] byl způsobilejším nástrojem v ruce Boží a že Bůh při volbě bral na tuto způsobilost také zřetel.[14]

6. Kdežto za dávnějších dob vystupují proroci jen tu a tam,[15] činí od Samuela po Malachiáše (Esdráše) řádný stav[16] jako kněží. Proroky od toho času (co činí řádný stav)[17] možno rozděliti na dvě období:

a) na období proroků směru opravného (reformačního), které jde až po století VIII. a

b) na období proroků připravujících popředně na Mesiáše (proroci-předchůdci Kristovi).[18]

15, 20). Debora, Holda byly prorokyně. (Sdc 4, 4; 4 Král 22, 14), někteří byli chudí, jiní zámožní, mohli kromě darů, kterých se jim za poradu od věřících dobrovolně dostávalo (1 Sam 9, 7 nn; 4 Král 5, 15 nn) věnovati se vedle úřadu prorockého, který nezištně zastávali, jinému zaměstnání. (Srv. 2 Sam 12, 15 (Nathan), 3 Král 19, 19 nn (Eliseus), Jer 32, 7).

[11]. Ten milodar nebyl dán prorokovi přímo proto, aby ho posvětil, nýbrž k veřejnému blahu jeho posluchačů. Srv. 1 Kor 12, 7. Přes to přispíval nepřímo k posvěcení proroků, kteří svému úřadu přiměřeně žili v úzkém a něžném spojení s Bohem, šatili se (4 Král 1, 8; 4, 38; Is 20, 3; Zach 13, 4; Žid 11, 38) atd. Proto také z tohoto důvodu těšili se veliké vážnosti. (Srv. 4 Král 8, 8; Jer 21, 1 n).

[12]. O tak zvaných „školách prorockých“ srv. k 1 Král 10, 5 n.

[13]. Vyjimkou jakousi byl toliko Balaam, který nebyl ani příslušníkem církve israelské, nýbrž cizinec.

[14]. Nebylo pravidelného obřadu, kterým by ten onen prorok nastolen nebo posvěcen býval. Přes to bývali tu a tam na proroctví pomazáváni (3 Král 19, 16) nebo jiným náznačným úkonem do svého úřadu uváděni (4 Král 2, 13; Is 6, 6).

[15]. Největším prorokem této doby byl Mojžíš (Dt 34, 10). Z dob soudců je známa Debora (Sdc 4 n); nejmenovaný prorok z dob Gedeonových (Sdc 6, 8—10); „muž Boží“ oznamuje Helimu trest (1 Král 2, 27); za Heliho byl tento milodar vzácný (1 Král 3, 1), za pozdějších dob však již hojnější (1 Král 9, 9). Z Am 2, 11; Jer 7, 25; 11, 7. vysvítá, že i za této doby bylo proroků více, jichž jména však se nám nezachovala. Tak plnil Bůh slib, daný *Dt 18, 9—22.* Israelité potřebovali i této doby proroků pravých, kteří by jim nahrazovali lži proroky, hadače a podobného povolání lidi, kterých měli sousední pohané nadbytek.

[16]. Za Davida působil Gad a Natan. Za Roboama Semejáš a Addo (2 Par 11, 2; 12, 15), Ahiáš (3 Král 11, 29) a anonymus (3 Král 13, 1). Za Asy působil Hanani (2 Par 16, 7), Jehu (3 Král 16, 7; 2 Par 19, 2; 20, 34), Azarjáš (2 Par 15, 1). Za Josafata Micheáš, syn Jemly (3 Král 22, 8), Eliezer (2 Par 20, 37), Jahaziel (2 Par 20, 14), Abdiáš (?) Za Achaba a Ochoziáše Eliáš (3 Král 17 nn). Za Iorama a nástupců jeho Eliseus (4 Král 2). Za Joasa pracoval Zacharjáš (2 Par 24, 20), Joel (?) Za Amasjáše žili dva anonymové (2 Par 25, 7. 15). Za Jeroboama II. Jonáš (4 Král 14, 25) Abdiáš (?) Za Azarjáše Zacharjáš (2 Par 26, 5), Amos. — Za Oziáše, Joatana, Achaza a Ezechjáše působil Oseáš, Isajáš, Micheaš, Oded (2 Par 28, 9). Za Manassa: Hozaj (2 Par 33, 19) Nahum (?), Habakuk a jiní (2 Par 33, 18; 4 Král 21, 10). Za Josiáše: Sofonjáš, prorokyně Holda (4 Král 22, 14), Jeremjáš, Baruch. Za Joakima: Uriáš (Jer 26, 20); za dob zajetí Ez a Dan, po zajetí Ag, Zach, Mal.

[17]. Tomu dlužno rozuměti tak: Z dějinných knih biblických lze dokázati, že za těchto sedm století byl v Israeli vždycky jeden nebo i více proroků, že nebylo mezery takové, jako po Malachjáši.

[18]. Toto období počíná Jonášem, Amosem, Oseašem, Isajašem, Micheášem, končí se Malachjášem, který žil za dob Esdrášových, kolem r. 420. Po tomto umlkl milodar proroctví řečnického (inspirace prorocké), (Sir 36, 17; 1 Mach 4, 46; 9, 27; 14, 41.) nikoli však proroctví spisovného, t. j. inspirace biblické, o které viz I. sv. tohoto díla str. 7. — Proroctví řečnické umlklo po Malachjášovi, aby čtyřstaleté odmlčení upozornilo, že se blíží čas, kdy bude mluviti prorok nejvyšší — Mesiáš. — Z biblické inspirace vyřinuly se nejmladší knihy biblické starozákonného kanonu, jako Sir, Moudr, Mach. — Ježto k pojmu proroka ve vý-

Proroci prvního období horlili pro ryzí jednobožství, brojili proti modlářství, usilovali o hlubokou mravnost, dokazovali své poslání popředně zázraky; ježto měli na zřeteli zejména potřeby své doby, nepoznamenali písemně svých řečí, třebaže někteří z nich byli dějepisci.[19] Proroci druhého období předpovídali tresty, jež stihnou ty, kdož nedbali hlasů prorockých. Aby však neklesal lid na mysli, naopak, aby doufal v Hospodina, proroci druhého období chlácholili své posluchače, že soudy Boží budou jen k tomu, aby se národ vyvolený vytříbil, že spravedliví budou zachováni, že Bůh zbytek národa obrodí, rozmnoží, že nastanou blažené časy mesiášské. Ježto činnost těchto proroků měla veliký význam také pro pokolení budoucí, vedla je Prozřetelnost k tomu, aby svá proroctví písemně zaznamenali (inspirace biblická, o které viz sv. I. str. 7). Počítáme jich úhrnem 16, případně 17[20]. Třídíme je na 4[21] proroky větší a 12 (13)[22] proroků menších.[23]

Tyto proroky-spisovatele dělíme na ty, kteří žili

a) před zajetím babylonským: Oseáš, Joel (?), Amos, Abdiáš (?), Jonáš, Isajáš, Micheáš, (dále po pádu severní říše) Nahum, Sofonjáš. Habakuk, Jeremjáš, Baruch,

b) v zajetí babylonském: Ezechiel a Daniel,

c) po zajetí Aggeus, Zacharjáš, Malachjáš.[24]

a) Proroci z doby před zajetím předpovídali zánik mocí království Božímu nepřátelských; předpovídali, že i národ israelský za to, že vcházel v nedovolené styky s těmito mocemi, bude potrestán, ale tak, že z něho zbude ostatek obrozený, obnovený, který se stane zárodkem nového království Božího, světového, všelidského.

---

znamu nejširším stačí pouhé nadpřirozené vzrušení a ježto jsou nám někteří proroci dle jména neznámí, je patrno, že nelze přesně stanoviti, kolik proroků israelských bylo; pochopitelno, že se výpočty značně rozcházejí. Klement alex. na př. počítá jich úhrnem třicet pět, třicet proroků a pět prorokyň (Sara, Rebeka, Maria, sestra Mojžíšova (Ex 15, 23), Debora, Holda); ze třiciti proroků žilo pět před Mojžíšem: Adam, Noe, Abraham (Gn 20, 7), Isak, Jakob. Rabíni čítali 48 proroků a 7 prorokyň.

19. Srv. „Slova vidce Samuela, proroka Natana a vidce Gada" 1 Par 29, 29; „Slova proroka Natana a proroctví Ahiáše Silana, jakož i vid proroka Iddo" (2 Par 9, 29); „Slova Semejáše proroka a vidce Iddo" (2 Par 12, 15); „Výklad proroka Iddo" (2 Par 13, 22). Viz úvod do Par I. sv. str. 1075.

20. Dle toho, počítáme-li Bar s Jer za jednoho nebo za dva.

21. Is, Jer, Ez, Dan. Židé neřadí Daniela mezi „proroky", nýbrž mezi „svatopisy." Srv. I. sv. str. 715. pozn. 1.

22. Barucha bylo by případně možno zařaditi mezi proroky „malé." „Větší" slují ne proto, že vynikají obsahem nad menší, ale toliko proto, že spisy jejich jsou rozsahem větší, t. j. delší nežli spisy proroků „menších"; proto bývalo 12 proroků menších psáno na jeden závit (zvaný dódekaproféton řecky) a bývali počítáni za knihu jednu (monobiblos), kdežto proroci „větší" bývali psáni do závitů (knih) zvláštních. Dle židovských výpočtů má Is 1295 veršů, Jer 1365, Ez 1273, Dan 357; proroci menší mají úhrnem 1005 vv.

23. Vypočítáni dle jmen jsou ve sv. I. str. 3 n čís. 33—44. Čtyři větší proroci jsou ve Vulg řaděni dle posloupnosti časové. Z malých proroků prvních šest není řaděno přesně dle času; další tři žili po pádu Samaře a před zajetím; poslední tři jdou za sebou pořadem času. Oseáš, ač není z malých proroků nejstarší, byl položen na místo prvé nejspíše proto, že má poměrně značný rozsah a že se tedy slušelo, aby šel hned za proroky většími.

24. Jiní třídí proroky na a) proroky doby „předasyrské" (Abd?, Joel?, Jon, Am, Os), b) na proroky doby asyrské (Is, Mich, Nah), c) proroky doby chaldské (Sof, Jer, Bar, Hab, Ez), d) proroky zajetí (Jer, Ez, Dan), e) doby po zajetí. Jiní jinak.

b) Proroci doby zajetí poukazovali na to, že hrozby jejich předchůdců se splnily, že to byli tedy proroci praví; budili ve svých posluchačích snahu, kajícností odloučiti se od hříchů předků a přikloniti se na vždy k Bohu; dodávali jim naděje tím, že předpovídali blahé doby mesiášské.

c) Proroci po zajetí snažili se o to, aby lid, z vícebožství vyléčený, upevnili v řádné bohoslužbě, aby vzbudili v něm vědomí svého poslání a tak jej připravovali na Mesiáše.

7. Nadpřirozený ráz proroctví S. z. vyplývá ze všech míst biblických, výše uvedených, na kterých se proroci dovolávají svého božského poslání a Božího vlivu na sebe; ten vliv jde tak daleko, že se proroci s Bohem jaksi ztotožňují, že mluví Bůh ústy proroka a hned zase prorok z úst Božích (Is 7, 10; Zach 6, 12—15), že přecházejí od Boha na sebe a od sebe hned zase na Boha (Is 10, 5n; 40, 25n).

Nadpřirozený ráz proroctví S. z. dosvědčují a prohlašují apoštolové: „Také máme pevnější[25] slovo prorocké (t. j. proroctví starozákonní), a vy dobře činíte, dbáte-li ho jako svíce svítící na místě temném, až den zasvitne a dennice vzejde v srdcích vašich, to předem poznávajíce, že žádné proroctví Písma nespočívá na výkladě vlastním (t. j. na vlastním výmyslu toho onoho proroka); neboť nikoli z vůle lidské stalo se kdy proroctví, nýbrž Duchem svatým nadchnuti (dle řec.: „jsouce unášeni") mluvili svatí lidé Boží" (2 Petr 1, 19—21). Srv. 2 Tim 3, 6; Sk 1, 16; 28, 25 a j.

Církev katolická jako synagoga viděla v proroctví vždycky zjev nadpřirozený. Přesvědčení církve vyslovili na nesčetných místech církevní Otcové, vyslovily je i všeobecné sněmy církevní ne jednou. Již sněm Nícejský vyznává, že „věří v Ducha svatého, který mluvil skrze proroky", a sněm Vatikánský prohlašuje (zas III, hl 3 o víře), že zázraky a proroctví, ježto Boží všemoc a nekonečné vědění dost a dost dosvědčují, jsou znamení božského zjevení nejjistější a poznávavosti všech přiměřená.

Co proroci předpověděli, nemohli věděti z příčin přirozených, ale toliko z pramene nadpřirozeného — ze zjevení Božího; v tom tkví filosofická pravda proroctví. Proroci israelští předpovídali takové události, kterých přirozenými silami nemohli se dopátrati ani dohadovati,[26] předpověděli je dosti, někdy až velmi zřetelně, že lze jim při dobré vůli rozuměti.[27] Nelze jich vysvětliti přirozenou

[25]. Ta proroctví jsou pro křesťany „slovem pevnějším" nežli byla pro Israelity, ježto mnoho jich se splnilo na Kristu a na církvi křesťanské a ježto řečené splnění je důkazem, že slova prorocká jsou pravá a že se splní i ostatek jich.

[26]. Viz zejména souhrn proroctví mesiášských níže podaných. Bída náboženská, mravní a sociální, ve které pohanstvo úpělo, mohla vzbuditi přirozeně v duších ušlechtilejších a bystřejších přesvědčení, že lidstvo si pomoci nemůže, že třeba pomoci Boží, že snad Bůh milosrdný vzbudí nějakého krále, který svou mocí lidstvu té oné říše pomůže, že po období svízelů nadejde snad období spravedlnosti, pokoje a blahobytu, nikdo však nemohl předvídati ani předpověděti tolik a tak určitých podrobností o králi-spasiteli, kolik jich podávají proroci starozákonní, na př., že se narodí v Betlemě (Mich 5, 2), že bude ze schudlého rodu Davidova (Is 9, 1), že bude prodán za 30 stříbrných (Zach 11, 12n) atd.

[27]. Je pravda, že tu a tam proroci mluví mlhavě, jak níže bude vyloženo; jsou však místa jiná zřetelná. Srv. na př., jak srozumitelně a kolikrát předpovídá

předtuchou,[28] duševním bystrozrakem (politickým), chorobnými záchvaty,[29] zvýšenou citivostí, podrážděním obrazotvornosti, vzrušením

Is zkázu říse severní (Samaře), jak zřetelně a kolikráte předpovídají proroci zajetí babylonské, vysvobození z něho. Viz níže, jak malebný obraz Mesiáše nakreslili svými četnými předpověďmi!

28. Rozumáři, kteří stojí na pochybném stanovisku naturalismu, popírajícím všelikou možnost jakéhokoliv zjevu nadpřirozeného, snaží se všemožně, ovšem však marně, aby s proroctví israelského setřeli ráz nadpřirozený. Aby došli svého cíle, rozlišují s neslýchanou libovůlí proti všem zásadám zdravé kritiky historické a literární (viz níže o historické pravdě proroctví) — rozlišují v proroctvích části „původní“ (autentické) od nepůvodních (neautentických). Za nepůvodní prohlašují vše, co je velmi jasno, přesno a co převyšuje chápavost lidskou; vše to bylo prý napsáno teprve po události a z události již sběhlé učiněno bylo prý dodatečně proroctví! Proto katolická kritika hájí s takovou houževnatostí původnosti prorockých částí od rozumářů popíraných. „Původními“ proroctvími nechají býti jen ta, která jsou časově blízká předpověděným událostem, aby mohli tvrditi, že je prorok předvídal přirozenými schopnostmi. — Papežská komise biblická prohlásila dne 29. června 1908: I. Nelze učiti, že proroctví, která lze čísti v knize Isajášově a na jiných místech Písma, nejsou proroctví v pravém toho jména významu, ale že to jsou zprávy smýšlené po událostech nebo, dlužno-li uznati, že něco bylo předpověděno před událostí, že to prorok nepředpověděl z nadpřirozeného zjevení od Boha, který předvídá věci budoucí, ale že se toho dohádl z těch věcí, které se již přihodily, šťastným jakýmsi ostrocitem a bystrostí přirozené vlohy. II. Tvrzení, že Isajáš a ostatní proroci nevydali proroctví leč o věcech, které se měly sběhnouti brzy nebo po nedlouhé mezeře časové, nelze srovnati ani s proroctvími, zejména o Mesiáši a posledních věcech lidstva, od týchž proroků na jisto z dálky vydaných ani s obecným tvrzením sv. Otců, kteří jednomyslně učí, že proroci předpověděli také věci takové, které se měly splniti po mnohých staletích. — Srv. výše pozn. 27. — Micheáš na př. předpověděl 4, 8—10 zajetí babyl. půldruhého století napřed, kdy nebylo nepřátelství mezi Judskem a Babylonem, kdy Babylon ani samostatným státem nebyl! — Všichni proroci, od nejstarších počínaje, předpovídají příští zkázu Jerusalema a chrámu, jakož i zajetí babylonské. Těchto událostí, tak závažných nepředpovídají mlhavě a obojace, nýbrž čistě a přesně. Nejúhlavnější nepřítel Israelitů této doby byli Assyřané a hle, proroci tvrdí, že to nebudou Assyřané, kteří vykonají tresty Boží; Judsko bude zachráněno z rukou těch, kteří se zdáli, že je musí zahladiti; vysvoboditelem jeho nebude Egypt, na který se počítalo, ale bude jím sám Bůh; nástroje hněvu Božího proti jeho lidu budou Chaldové; všichni proroci, jejichžto proroctví obírají se Babylonem, jednomyslně to tvrdí. Ejhle události, které byly mimo všecko nadání a všecky výpočty lidské; a přece se uskutečnily tak, jak byly předpověděny. — Když došlo království Nabuchodonosorovo nejvyššího stupně slávy a moci, Jer předpovídá jeho pád a zkázu ne výrazy všeobecnými, ale výrazy určitými a s podrobnostmi: Babylona dobudou Međané a jejich spojenci; vkročí do města vysušeným korytem Eufratu, v noci za hodů a pitı; Židé uvidí pak, že se končí jejich zajetí. Jakou prozíravostí ducha Žid, žijící v Jerusalémě mohl předvídati takové věci, uhádnouti takové podrobnosti, dlouhou dobu napřed jinak, nežli zjevením Božím? — Proroci oznamovali zkázu městu Ninive, Babylonu, Tyru, Memfidě, Ammoňanům, Moabanům, Filištínům, Edomcům a hle — všecka tato města a všichni tito národové zmizeli navždy se světového jeviště; není města, není národa, jehož by nebyl potkal osud, předvídaný od proroků israelských. Taková shoda nemůže býti účinek náhody, nýbrž je to dílo Boží. Zříceniny všech těchto velikých měst, kdysi kvetoucích, jsou tu jako němí, ale vždy stojící svědkové nadšení prorockého. Zacharjáš jasně popsal výboje Alexandrovy (9, 1—8). Předpověděl, že Hadrach, Damašek a Emath padnou, že ohrady Tyru budou vhozeny do moře, a město že bude zapáleno, že Gaza pozbude svého krále, že Azot bude zalidněn nízkým lidem, ve prostřed tak velikých bouří Jerusalem bude míti pokoj. Všecka tato proroctví se splnila dokonale za výpravy Alexandrovy. (Vigouroux)

29. Chorobnou třeba spíše nazvati hrůzu rozumářů přede vším nadpřirozeným. Kdo mesiášská proroctví proti veškeré patrnosti dějin a biblického výkladu vydává za proroctví po událostech, ať pováží, že jest nucen všecky spisy staro-

nervů,[30] hypnotismem, přirozeným jasnovidstvím, spojením se zlými duchy, blouznilstvím,[31] hadačstvím, čtením myšlenek, spiritismem, magií, astrologií, podobnými zjevy u pohanů,[32] věštěním lžiproroků atd.

Kdežto věštci pohanští byli vázáni na jeskyně, na jistá místa (Delfy, Dodona, Theby, Delos, Olympie atd.), proroci israelští jsou svobodni a mluví nebo píší kdekoliv, kde je Bůh nadchne.

Věštci pohanští bývali vázáni časem, ne tak proroci israelští.

Věštci pohanští připravovali se k výroku věšteckému všelijakými obřady (pythie stoupala na trojnožku), vdechovali výpary, vůni atd., aby se omámili, muži Boží israelští nepotřebovali takových dráždidel, jim stačil vliv Boží.

Věštci pohanští bývali dobře placeni, věštili ze zisku, odkazovali své výnosné umění synům, bývali velmi pozorni ke králům[33] a vel-

zákonné přehoditi do zákona Nového, což jest anachronismus, vyžadující silnější víry nežli uznání světa nadpřirozeného. (Pohle).

30. Dle duševědné zásady. „Jsou-li smyslové nervy z nitra nad míru podrážděny, vyvinují tutéž činnost, kterou jindy v nich budí předmět vnější," někteří rozumáři tvrdí, že v prorocích, mužích to mimořádné vnímavosti, vytvořila všecek domnělý „vliv Boží" — toliko silná představa Boha, která byla velmi plodná, bohatá a vznešená. Kdo však jen poněkud pozorně čte výroky proroků výše uvedené, kterými se dovolávají svého poslání a vlivu Božího, nemůže ani chvilku pochybovati, že proroci mluví zřetelně a určitě o vlivu, přicházejícím z venku, od Boha osobného, kterého řečený směr rozumářů vylučuje. — Nelze popírati, že ustavičné obírání se představou Boha a zvýšený cit náboženskomravní zjednává jakousi obratnost v posuzování nejbližší budoucnosti, a že se vyskytovali a vyskytují i nyní u všech národů předpovědi, které mají kořeny své v přítomnosti, ale nemohou předpovídati věci časově tak vzdálené, s takovými podrobnostmi a s takovou jistotou, jako činili proroci israelští. Viz výše pozn. 28. — Podobně jako rozumáři chápali proroctví modernisté, proti kterým papež Pius X v okružním listě „Úřadu, Bohem Nám svěřenému, pásti stádo Boží" (Pascendi dominici gregis) z 8. září 1907 píše takto: „Dle názorů modernistů **knihy** svaté mohly by správně býti nazvány **sbírkou zkušeností** (zažitků), nevšedních, nýbrž mimořádných a zvláštních, které se vyskytají v každém náboženství. — Tak na vlas učí modernisté o našich knihách Starého a Nového zákona. Velmi chytře však poznamenávají ke svým domněnkám: ačkoliv zkušenosti patří přítomnosti, může si přece bráti látku z věcí minulých právě tak, jako z věcí budoucích, dle toho totiž... prožívá-li ve vzpomínce znovu to, co se v minulosti stalo, **jako by to bylo přítomno**, anebo (prožívá-li) předem již to, co se stane v budoucnosti. To vysvětluje, proč mohou býti k posvátným knihám počítány jak dějepisné, tak apokalyptické (prorocké) spisy... Tážeme se, co je tedy s inspirací? Odpovídají: inspirace neliší se leč snad prudkostí od onoho popudu, kterým věřící jest nutkán, aby víru svou slovem nebo písmem projevil. Cosi podobného máme při básnické inspiraci; proto říkal kdosi: Bůh-li je v nás, hýbe námi i vřeme..." Týž papež zavrhl dne 3. července 1907 větu: (čís. 11. Dekretu „Lamentabili"): „Inspirace knih S. z. záleží v tom, že israelští spisovatelé podali náboženské nauky s jakéhosi zvláštního hlediska, které bylo pohanům málo známo nebo vůbec neznámo."

31. Byl-li kdy prorok israelský u vytržení (v ekstasi), byla toliko jeho mysl sebrána, soustředěna tak, že neměl pro své okolí smyslu, že smyslový život více méně uvázl, avšak prorok i v tomto stavu zachoval si sebevědomí, pracoval duševně, poznával, myslil, cítil a měl svobodnou vůli (Is 6; Jer 1) jako za stavu normálního; zachoval si důkladnou vzpomínku na to, co v ekstasi zažil, jak zřejmo jest z knih prorockých, psaných třeba nadšeně, básnicky vřele, ale přece s klidem muže střízlivého, duševně dokonale zdravého.

32. Srv. věštění ze hvězd (Is 47, 13), z hůlek (Os 4, 12), ze šípů (Ez 21, 21. hebr. 26), z dotazování „teráfím" Ez 21, 26; Zach 10, 2; citování mrtvých (1 Sam 28; Is 8, 19), jež zákon zapovídal (Dt 18, 10n; Lv 20, 6).

33. Srv. Demosthenovo: Pythie filipisuje.

možům, vidci israelští však předpovídali nezištně, neodkazovali, ježto ani nemohli, svého milodaru potomkům, neskrývali se, vystupovali neohroženě a veřejně, třebas i proti vůli králů a mocných tohoto světa.

Věštci pohanští ukájeli svými výroky zvědavost lidskou, lichotili posluchačům, hověli jejich vášním; ne tak „strážci“ israelští: ti prorokovali ke cti Boží a ke blahu svého lidu, kárali zlořády, mluvili proti choutkám svých posluchačů, kterých si nenaklonili, ale spíše podráždili, nezískávali jich, znepřátelovali si je, vydávali se v nebezpečí útrap a smrti. Kde jinde možno nalézti takovou správnost, přímost, poctivost?

Věštci pohanští vyzvídali vůli bohů všelijakými prostředky: pozorovali let ptactva, jeho hlasy, vnitřnosti zvířat, způsob, jak žrala, játra žertev (zejména v Babylonii), pohyb oleje, nalitého do číše vody nebo naopak pohyb vody nalité do číše oleje (srv. Gn 44, 5) pozorovali pověrčivě všelijaká „znamení“ (omina), hledajícímu odpovědi, zejména léku, bylo třeba spáti ve chrámě („inkubace“),[34] pozorovali blesky, šumot posvátných stromů atd. Proroci israelští nic takového nepotřebovali.

Věštci pohanští uváděli se do stavu bezvědomého, svíjeli se křečovitě, běsnili jako šílenci; proroci israelští mluvili a psali v dokonalém sebevědomí.

Věštci pohanští mluvívali zpravidla temně, všeobecně, obojace,[35] že si mohl tazatel vybrati z odpovědi co chtěl, mnozí báli se zapsati své výroky, proroci israelští mluví sice básnicky, ideálně, někdy méně srozumitelně, ale na jiných místech jasně, zřetelně, podrobně, určitě.[36]

Ačkoli Babyloňané a Egypťané vzdělaností nad Israelity vynikali, nemohou jejich „proroci“ soutěžiti s proroky israelskými.

Co jsme právě řekli o pohanských věštcích, možno s malými vyjimkami tvrditi také o israelských lžiprorocích, se kterými bylo pravým vidcům zápasiti.

8. Historickou pravdu proroctví, t. j. že proroci israelští to ono skutečně předpověděli a předpověď že se splnila, možno dokázati z pramenů metodou historicko-kritickou tak jako jiné události dějepisné.[37]

9. Lži-proroci uměli se obestříti zdánlivou pravdou a někteří proroci israelští snižovali se k lidu tou měrou[38] že nebylo někdy snadno lžiproroka rozlišiti od poctivého muže Božího. Bylo třeba sudítel. Taková sudidla byla:

a) Předpověděl-li co „prorok“ a předpověď se nesplnila, byla to

---

34. Srv. pověstné Asklepieion v Epidauru, podobné věštírny v Pergamu atd.

35. Srv. známé: „Kroesus řeku Halys přejda, velkou říši zkazí.“ — Věštby jsou dílem falešné, dílem náhodou pravé, dílem obojaké a temne (Cicero).

36. Srv. Is 7, 8; 23, 15; 38, 5; Jer 29, 10; Dan 9, 25 Vlastní jména viz Is 44, 28; 45, 1; Mich 5, 2.

37. Těmi prameny jsou popředně knihy biblické. Rozumáři, aby podkopali historickou pravdu proroctví, snaží se s nevědeckou libovůlí popříti původnost těchto pramenů, posunouti je do časů mnohem pozdějších; s toutéž libovůlí vidí všady samé pozdější, mladší dodatky, vsuvky, glosy, několikeré zpracování a přepracování a to vše bez jakýchkoli důvodů vnějších, toliko na základě domnělých, mnohdy vybásněných známek vnitřních!

38. Saul se tázal Samuela na otcovy oslice; Jeroboam poslal svou manželku k Ahiášovi, aby se tázala na jeho zdraví; Ochoziáš měl se raději zeptati pravého proroka, bude-li živ, nežli posílati k bohu akkaronskému. 1 Král 9, 3 nn, 9; 3 Král 14, 1 nn; 4 Král 1, 2 nn. — Eliseus požádal, aby mu přiveden byl hudec. Když pak hudec hrál, snesla se na něho ruka Hospodinova, že řekl . . . (4 Král 3, 15).

známka lžiproroka dle Dt 18, 21 n; 3 Král 22, 23 — Naopak proroci praví předpovídali věci, které se splnily ještě za jejich života a tak dokázali, že i věci, předpověděné pro dálnou budoucnost (mesiášskou) jsou také proroctví pravá. (Srv. Zach 1, 6)

b) Proroci praví dokazovali své poslání zázraky, kterými lžiproroci vykázati se nemohli (Dt 13, 1; srv. Jan 5, 2; Dt 34, 10 n). Srv. na př. zázraky Eliášovy a Eliseovy.

c) Sváděl-li prorok k modlářství (Dt 13, 1—3), odporoval-li zákonu nebo jinému prorokovi, nepochybně pravému, věštil-li jménem boha cizího (Jer 2, 8; 23, 13), sliboval li hříšnému lidu hory doly (Jer 6, 14; 8, 11; Ez 13, 10), hověl-li jeho choutkám (Ez 13, 22; Mich 2, 11), oddával-li se pití (Is 28, 7), cizoložství (Jer 23, 14; 29, 23), honil-li se za ziskem (Jer 6, 13; Ez 22, 25; Mich 3, 11) atd., nebyl prorokem pravým.

10. Na otázku, jakým způsobem Bůh prorokům pravdu a vůli svou oznamoval, odpověděl již sv. Pavel: „Bůh na mnohokráte a mnoha způsoby mluvil k otcům skrze proroky" (Žid 1, 1).

Osvícení prorocké týká se buď věcí, které nejsou prorokovi neznámé, které zná ze zkušenosti, z četby knih, z ústního podání, nebo podává prorokovi věci jemu dosud neznámé, na př. události dálné budoucnosti, kterých prorok přirozeně předvídati nemůže. V prvém případě není třeba, aby Bůh prorokovi věci od jinud známé zjevoval; stačí, aby upoutal na ně prorokovu pozornost a způsobil v něm soud neomylně správný o věcech, které pak prorok ústně hlásá nebo píše. Tento vliv Boží nazýváme vnuknutím (inspirací) instinktivním. Vliv Boží, který proroku oznamuje pravdy, do ud mu neznámé, jest vnuknutí (inspirace) a spolu zjevení v přesném významu slova, t. j. vnuknutí revelační.

Nejnižší stupeň vnukání Božího (inspirace prorocké), přiměřený dětinnému stavu vidce i posluchačstva jest sen; vyskytoval se často za dob arciotců,[39] později řídčeji. Srv. Nm 12, 5-7; Dan 7, 1 nn.

Vyšší stupeň prorockého vnuknutí jest vid[40] (vidění) (Nm 12, 6). Prorok buď slyší hlas (Boha, anděla), nebo vidí nějakou událost se odehrávati, nebo současně vidí a slyší;[41] ty dojmy smyslové mohou býti buzeny ze zevnějška nebo mohou býti tvořeny přímo v prorokově mysli bez popudů vnějších.[42]

Na nejvyšším stupni prorocké inspirace Bůh vštěpuje přímo prorokovi představy a pojmy o své prozřetelnosti, o rozvoji spásy mesiášské atd.

---

[39]. Srv Gn 28, 12; 31, 11; 37, 5. 9; 3 Král 3, 5. Srv. Joel 2, 28; Sk 2, 17. — Častěji předstírali falešní proroci, že se jim ve snu zjevil Bůh, nežli proroci praví Srv. Jer 23, 27 n; 29, 8; Zach 10, 2. Také pohane se domnívali, že bohové se zjevují ve snách. (Srv. „inkubaci" výše).

[40]. Srv. Is 1, 1; 2, 1; 6, 1; 13, 1; 20, 3; Jer 1, 11. 13; Ez 1, 1. Protože „vidí" nebo „viděli," slují „vidci."

[41] Ez na př. „viděl" zavit (knihu) na obou stranách popsaný a „slyšel" rozkaz Boží, aby jej snědl (29 n); Jer vidí ratolesť mandlovníku a slyší otázku: „Co vidíš?" (Jer 1, 12).

[42]. Kdy Bůh tím či oním způsobem mluvil, nebývá snadno přesně stanoviti. Všeobecně možno říci, že Bůh častěji budí v prorokovi dojmy přímo v mysli, nežli popudy, přicházejícími z venku. Srv. na př. Am 8, 1; 9, 1; Jer 24, 1 n; Ez 2, 9; hl 37; Zach 2, 1—4; hl 4 n; Dan hl 8. a jj.

Někdy může býti prorokova mysl na předmět, který mu Bůh podává, tak upoutána, že ztrácí smysl pro zevnějšek — je to prorocké vytržení, ekstase,[43] o které byla zmínka učiněna již výše. — Po takovém vytržení dostavilo se rozechvění, hrůza a podobné pocity, že uznal Bůh za dobré, proroky posilovati (Is 8, 11; Jer 1, 19; 15, 20).

Tento vliv Boží nelze si představovati šablonovitě, nýbrž rozmanitě, tu tak, tam onak, jak Bůh za dobré uznal.[44] Mojžíšovi na př. mluvil „tváří v tvář" jako mluvívá obyčejně člověk ku svému příteli (Ex 33, 11. 20n).

11. Oč se Bůh s proroky byl sdělil, to zpravidla živým slovem svým posluchačům oznamovali (inspirace řečnická). Někteří, co byli kázali, dříve[45] nebo později[46] napsali[47] (inspirace knižní).

S ovům svým dodávali váhy jednak svým životem,[48] jednak symbolickými (náznačnými) úkony, vnějšími[49] nebo vnitřními.[50]

Některé knihy neb aspoň úryvky nebyly ústně prosloveny, ale toliko písemně poznamenány. Jest to na př. knížka o proroku Jonášovi, dějepisné části Is hll 36—39; Jer 36—43; 52; Dan 1–6; jsou to listy, jako Jer 29; Bar 6; úryvky, které nemají tvaru řeči, jako Dan 7nn; pravděpodobně nebyly ústně přednášeny Is hll 40—66; Ez 40–48.

12. Proroci, nadšení řečníci, odívají myšlenky do roucha řeči přiměřené, t. j. vybrané, velebné, vznešené, květnaté a na mnohých místech přecházejí řeči jejich v dokonale vyvinuté básně.[51]

Po této stránce umělecké nestojí všichni proroci na stejné výši, ježto Bůh inspirující ponechal jim přirozenou vlohu, smysl pro krásu a umění a na tyto přirozené přednosti, větší nebo menší, svou činnost nadpřirozenou navázal. Nejvýše stojí po této stránce Is.

---

43. Tuto ekstasi, při které prorok nepozbývá sebevědomí, normální poznávavosti a svobodné vůle, při které si zachovává dokonale příčetnost, dlužno dobře rozlišovati od ekstase nepravé, při které člověk ztrácí sebevládu, zuří atd. — Srv. Is 6, 1; Zach 2, 1; Mich 11; Dan 8, 18n. 27; 10, 9 (hebr.); 10, 10n. 15. 17. — Srv. Sk 10, 10n; 11, 5; 2 Kor 12, 1; Zjev 1, 10.

44. Dle Athenagory užíval Duch sv. proroků jako když pištěc do píšťaly fouká. — Podobně sv. Justin přirovnává proroky k citaře nebo k lyře, na které tluče hůlka Boží. — Sv. Basil je přirovnává k čistým zrcadlům, které podávají dokonalý obraz toho, co Bůh před nimi drží.

45. Nepsávali svých řečí doslova, nýbrž toliko jejich výtah, snad na malé závitky, které později spojovali v celek dle postupu časového nebo dle souvislosti věcné. Srv. proroky „malé." Tím si vysvětlíme zlomkovitý ráz mnohých proroctví, jakož i úsečnou hustotu, ba napěchovanost myšlenek a obrazů.

46. Srv. Jer 36, 2. — Někteří proroci výslovně uvádějí příkaz Boží, aby své věci napsali. Viz Is 8, 1; Jer 30, 2; 36, 2; Ez 37, 16; Hab 2, 2.

47. Napsali nebo písaři diktovali, jako na př. Jer. Baruchovi.

48. Žili přísně, příkladně: nosívali roucho hrubé (Is 20, 2; Zach 13, 4; Eliáš byl oděn zvířecí koží (4 Král 1, 8). Zdá se, že mívali postřižiny (veliké). Srv. 4 Král 2, 23.

49. Isajáš k rozkazu Božímu chodil bosý a „nahý" (Is 20); Jeremjáš (hl 19) před lidem rozbil hliněný džbán. Srv. Jer 27, 2; 43, 8; Ez 12, 17.

50. „Vnitřní náznačné úkony jsou ty, které prorok koná jen ve vidění nebo u vytržení, kterých však před lidem nikdy nekonal. Někdy nebývá snadno vyšetřiti, zdali ten onen prorocký úkon byl vnitřní či vnější. — Srv. Jer 25, 15n; Ez 4, 1nn. Od těchto konů dlužno odlišovati symbolické vidy, které jsou častější u proroků mladších, zejména u Dan a Zach. Srv. Jer hl 24; Am 8.

51. I na nich se osvědčuje výrok Cicerouův, že básník bývá velmi blízko řečníkovi, že bývá co do ozdob jeho druh, a že se mu bezmála rovná. — O básnictví hebrejském pověděno bude více na jiném vhodném místě. — Srv. na př. písně o „služebníku Hospodinově" Is 42, 1–7; 49, 1—9a; 50, 4—9; 52, 13—53, 12

13. Ačkoli mnoho proroctví jest jasných, srozumitelných, podrobných,[52] nelze neuznati, že jsou j i n á m í s t a t e m n á, která působí výkladu značné potíže. Příčin jest vícero:

a) Proroci vídali věci budoucí tak jasně, že později, když je psali, zdály se jim býti již událostmi hotovými, minulými a tak je také líčívají. Kreslí věci budoucí buď jako p ř í t o m n é,[53] které se odehrávají n y n í před jejich zrakem, nebo líčí je č a s e m d o k o n a l ý m[54] (prorocký čas dokonalý (perfectum propheticum).

b) Prorok, líčící budoucí věci, je tak zabrán do událostí, že pozbývá smyslu pro m í s t o, kde, jakož i pro č a s, kdy budou ty ony události příští se odehrávati. Prorok vidí budoucí události, ale přezírá jejich časový postup. (Je to tak zvaný „p r o r o c k ý p r ů z o r", prospectus propheticus.)[55]

c) Prorok sám, jsa člověkem obmezeným a zůstávaje jím i pod vlivem inspirace, nechápal leckdy dokonale, co viděl, nemohl toho tedy ani dokonale vyjádřiti.[56]

d) Proroci viděli osudy Mesiáše a jeho církve v dálné budoucnosti, viděli její ráz, zařízení atd — myšlénky to na jejich dobu velmi vznešené a daleké; viděli je v obrazech, vzatých z tehdejších poměrů, nám dějinně i místně dalekých, ký div tedy, že budoucno zahalené do roucha šedé minulosti jest nám na některých místech nesnadno pochopiti?[57]

e) Vidouce předobrazy i věci jimi předobrazené bez dějinných mezer, líčí věci tak, že jim obraz i zobrazené pro nedostatek perspektivy splývá v jeden celek; vykládači bývá pak nesnadno přesně stanoviti, který rys patří předobrazu a který věci neb osobě předobrazené.[58]

---

52. Viz výše pozn. 26. 27. 28.

53. Na př. Is 7, 14 hebr.: Aj, panna těhotná a rodící ... Srv. Is 34, 16; Is hll 40—66.

54. Na př. Is 9, 6: Maličký n a r o d i l se n á m a syn d á n j e s t n á m ...

55. Proroctví, která udávají čas přesně, jest poměrně málo. Srv. Is 7, 8 (ještě 65 let); Is 16, 14 (ve třech letech); Is 20, 3 (tři léta); Is 21, 16 (do roka); Is 23, 15. 17; 29, 1; 32, 10; 38, 5; Jer 25, 12; 27, 7; 29, 40; 28, 16; Ez 24, 1 n; 29, 11 nn; Dan 9, 25 nn. — Jindy udává prorok čas jen neurčitě (Is 17, 4; 18, 7; 19, 16; Jer 3, 16 a jj.) nebo vůbec času neudávají. Čtoucímu proroky jest jako cestujícímu po horách: vidí řadu vrcholů, ale nevidí mezery, které mezi nimi leží. Jest mu jako člověku, pozorujícímu hvězdnatou oblohu: vidí spoustu jasných bodů, ale nepostřehuje pouhým okem jejich vzdálenost. Jest mu, jakoby se díval na obraz, který nemá malířské perspektivy, který předměty blízké i vzdálené maluje v téže velikosti a s touže jasností. Sám Pán líčí s tímto prorockým průzorem zkázu Jerusalema a zkázu světa (Mt 24).

56. „Neboť částečně (jen) poznáváme, částečně prorokujeme; když však přijde to, co jest dokonalé, přestane to, co jest částečné" 1 Kor 13, 9 n.

57. Líčí na př. Mesiáše barvami, vzatými z králů své doby, zejména Davida tak názorně, že pozdější Židé nechápajíce jejich o b r a z ů, představovali si Mesiáše jako slavného k r á l e p o z e m s k é h o — Nepřátelé budoucí říše mesiášské nazývají jmény národů své doby, kteří brojí proti království judskému, jako Edomci, Assyřané. — Chtějíce vysloviti myšlenku, že bohoslužba novozákonná věčně potrvá, berou obrazy z bohoslužby své a praví, že nezaniknou nikdy kněží a levité, kteří obětují všelijaké oběti (Jer 33, 18); s o b o t y že budou vždycky slaveny (Is 16, 23), že všichni národové přijdou do Jerusalema na slavnost stánků (Zach 14, 16) a pod. — Židé mohli dobře těmto a podobným místům rozuměti, kdyby je byli srovnali a vykládali po rozumu jiných míst j a s n ý c h a s r o z u m i t e l n ý c h.

58. Is v hll 40—66 mluví o vysvobození ze zajetí babylonského, které jest předobrazem vykoupení lidstva skrze Krista a o vykoupení samém tak, že tu a tam nesnadno rozlišiti, má-li prorok na mysli to či ono.

f) Při výkladu obrazů nebývá snadno říci, zda tu onu drobnost dlužno bráti ve smyslu vlastním či přeneseném.[59]

g) Jak již výše bylo řečeno, proroctví, nás došlá, bývají zlomkovitá, úryvkovitá, podaná v souvislosti věcné bez souvislosti časové.[60]

h) Nám, kteří žijeme za dob, kdy mnoho proroctví se splnilo, snáze jest rozuměti místům, předpovídajícím události pro nás již minulé, přes to však jsou dosud proroctví některá nesplněna, o jiných pak nemožno říci, zdali a v jaké míře se splnila, ježto byla některá podmínečná,[61] a ježto nejsou nám do všech potřebných podrobností známy dějiny národů,[62] proti kterým byla vyslovena.

i) Prorok náhle přechází od osoby k osobě, aniž na ten přechod upozorňuje.[63]

j) Přes to vše bylo za dob Kristových tolik jasných proroctví o Mesiáši, že při dobré vůli bylo lze poznati, že tímto Mesiášem jest Ježíš Nazaretský.

14. Stůjtež tu tabelky mesiášských proroctví, sestavené od Vigourouxa:

I.

Tabelka čelných proroctví mesiášských čili christologie:

OBDOBÍ PRVÉ: Pentateuch.

I. D o b a p r v á: Adam. — 1. Prvoevangelium (Gn 3, 1—15).

II. D o b a d r u h á: (arciotců). 2. Proroctví Noemovo, požehnání Sema, Gn 9, 18—27.

3. Sliby, dané arciotcům:

A) A b r a h a m o v i. Prvý slib Gn 12, 1—7.
Obnova slibu časného 13, 14—17; 17, 1—9.
Potvrzen týž slib 18, 17—19.
Znova potvrzen 22, 16—18.

B) I s á k o v i. Obnova slibu Isákovi Gn 26, 1—5.

C) J a k o b o v i. Gn 28, 10—15; srv. 35, 11 n.
Proroctví Jakoba umírajícího Gn 49, 8—12

III. D o b a m o j ž í š s k á: Proroctví Balaamovo Nm 24, 17.
Proroctví Mojžíšovo Dt 18, 15—19.

---

59. To bylo kamenem úrazů Židům, kteří o b r a z n á r č e n í o Mesiáši králi, který zbraní všecky nepřátele Židů přemůže, a hranice říše své posune až na konec světa, nebrali, jak měi ve smyslu přeneseném (metaforickém), nýbrž ve smyslu v l a s t n í m! — Kdo by bral obrazná proroctví, uvedená výše v pozn. 57 (Jer 33, 18; Is 16, 23; Zach 14, 16) ve smyslu vlastním, dostal by se do rozporu s jinými místy, která bez obrazu a bez obalu tvrdí, že bohoslužba mojžíšská pozbude platnosti (Jer 3, 16; 31, 31; Mal 1, 11. a jj. vv) — Chybil by, kdo by Is 2, 2; Mich 5, 2. vykládal ve smyslu vlastním a tvrdil by, že Sion bude nejvyšší horou světa fysicky. — Srv. také Is 11, 6 nn.

60. Úkolem vykladačovým jest uvésti je do postupu časového a tím odstraniti zdánlivé rozpory, které vznikají, líčen-li Mesiáš jako novorozené dítě, jindy jako válečný vojevůdce, tu ponížený, opovržený, na potupnou smrt vydaný, onde jako král slavně panující atd.

61. Hrozby prorocké lidu, nebude-li činiti pokání; činil-li pokání, hrozby se nedostavily, proroctví se nesplnilo.

62. Dlužno vítati vykopávky bližšího Východu, které osvítily nejednu podrobnost z dějin národa dávného Východu.

63. Srv. Is 63, 1 nn.

OBDOBÍ DRUHÉ: Od Samuela po Davida.

I. Proroctví knih dějepisných: 1. Píseň Annina (1 Král 2, 10). 2. Sliby, učiněné Davidovi 2 Král 7, 8—16; 3 Král 11, 29—39.

II. Hlavní žalmy prorocké: 1. O Mesiášově slávě 2; 44; 71; 109. 2. Žalmy předpovídající jeho útrapy: 15; 21; 39; 40; 68.

III. Dodatek. — Vykoupení, známé pohanům. Job 19, 21—27.

OBDOBÍ TŘETÍ: Proroctvo.

1. Joel 2, 28—32. — 2. Jonáš (jakožto předobraz) 2, 1. — 3. Amos 9, 11. — 4. Oseáš hll 1—3; 6; 11, 1; 13. — 5. Micheáš hll 4—5. — 6. Isajáš hll 2—4; 5; 6; 7-9; 11 n; 28; 29 14; 33, 18; 35; 40, 1—11; 42, 1—9; 49-50; 51; 52 n; 54 n; 59; 60; 61; 63, 1—6; 65 n. — 7. Nahum 1, 15. — 8. Jeremjáš 2, 21; 3, 1—19; 11, 19; 23, 1—8; 31; 33. — 9. Baruch 3, 24—38. — 10. Ezechiel 11, 14—21; 17, 22—24; 34, 20—31; 36, 16-32; 37. — 11. Daniel 2; 7; 9 21—27. — 12. Aggeus 2, 1—10. — 13 Zacharjáš 2, 8—13; 3; 6, 9—15; 9; 12—14. — 14. Malachjáš 1, 10 n; 3, 1—6; 4, 5 n. — Dodatek: Knihy, napsané krátce před příchodem Páně: 1 Mach 4, 46; 14, 41; Moudr 2, 11—20.

II.

Prorocké evangelium.

S. Z.	Proroctví	N. Z.
Mich 5, 2.	1. Rodiště Mesiášovo: Betlém.	Mt 2, 6; Jan 7, 42.
Gn 12, 3; 22, 18; 26, 4; 28, 14; 49, 8—12; 1 Par 17, 11.	2. Předkové Mesiášovi: Abraham, Isák, Jakob, Juda, David.	Mt 1, 2—6; Lk 3, 31—34.
Is 7, 14.	3. Matka-panna. — Emmanuel, syn Boží.	Mt 1, 18—25; Lk 1, 27—34.
Nm 24, 17.	4. Hvězda a narození Mesiášovo.	Mt 2, 2. 7. 9 n.
Gn 49, 10; Agg 2, 8—10.	5. Narodí se, až poklesne moc Judova.	Lk 2, 1; Jan 19, 15.
Ž 71, 10 n. 15; Is 60, 3—6.	6. Magové budou se mu klaněti.	Mt 2, 1—11.
Mal 3, 1; 4, 5.	7. Předchůdce Páně, druhý Eliáš.	Lk 1, 5—25. 57—80.
Jer 31, 15.	8. Rachelin pláč (pobití mlaďátek).	Mt 2, 18.
Os 11, 1.	9. Útěk do Egypta.	Mt 2, 15.
Gn 49, 26; Dt 33, 16.	10. Pobyt v Nazaretě.	Mt 2, 23.
Is 11, 3 n.	11. Kázání Jana Křtitele.	Mt 3, 1; 14, 1—10; Mk 1, 4; Lk 3, 3.
Ž 34, 13; 68, 11.	12. Půst na poušti.	Mt 4, 2; Mk 1, 13.
Is 9, 1.	13. Počátek kázání a zázraků na území Neftaliově a Zebulonově.	Mt 4, 13—15.
Ez 47, 8 n; Is 29, 14.	14. Apoštolové povoláni.	Mt 4, 18—21; Mk 1, 16; Lk 5, 2—11.
Is 35, 4—10.	15. Slepí, hluchoněmí uzdravováni.	Mt 11, 5.
Is 53, 7; 16, 1; 31, 1.	16. Tichý jak beránek, silný jako lev.	Jan 1, 29; 16, 33; Zjev 5, 5.
Is 53, 2 n; Moudr 2, 12—20.	17. Ponížený, znevážený, v nenávisti, ježto ruka Boží jest nad ním.	Mt 11, 29; Lk 16, 14; Jan 15, 18.
Is 29, 14; 61, 1.	18. Zahanbuje mudrce, káže chudým a maličkým.	1 Kor 1, 28; Mt 11, 5.

S. Z.	Proroctví	N. Z.
Dt 18, 15 n; 1 Mach 14, 41.	19. Prorok věrný.	Mt 21, 11; Lk 7, 16; Jan 4, 19.
Is 11, 12; Ez 37.	20 Nevěra Židů.	Jan 12, 37 n; 1 Petr 2, 7—9.
Zach 9, 9.	21. Vítězný vjezd do Jerusalema na oslátku.	Mt 21, 4 n.
Mal 1, 11; Ž 109, 4.	22. Ustanovení nové oběti a nového kněžství.	Mt 26, 26—29; 1 Kor 11, 23—29.
Ž 17, 5 n; 54, 4 n.	23. Smrtelný zápas, krvavý pot.	Mk 14, 33; Lk 22, 44.
Ž 40, 10; 44, 14 n.	24. Zrada přítelova.	Mt 26, 14 n; Jan 13, 18. 26. 30.
Zach 11, 12 n.	25. Prodán za 30 stříbrných, za které koupeno bylo pole hrnčířovo.	Mt 26, 15; 27, 3—10.
Moudr 2, 10—20.	26. Obžalován, protože byl spravedlivý a že pravil se býti Synem Božím.	Mt 26, 64 n; 27, 4. 19.
Ž 2, 2.	27. Odsouzen na smrt od Židů i od pohanů.	Lk 2', 6—24.
Pláč 4, 20.	28. Opuštěn od apoštolů.	Mt 26, 56.
Ž 34, 11; 108, 1; Is 53, 7.	29. Falešní svědkové, obžalovaný mlčí.	Mt 26, 59 n; 27, 12; Mk 14, 56.
Is 50, 6.	30. Zpolíčkován a poplván.	Mt 26, 67 n.
Is 53, 12.	31. Na roveň postaven se zločinci.	Mk 15, 7 n.
Moudr 2, 10—20.	32. Odsouzen na smrt, ačkoliv uznán za nevinna.	Mt 27, 24—26.
Gn 22, 6.	33. Nese si dřevo na obět.	Jan 19, 17.
Ž 21, 18; Iš 53, 12.	34. Ukřižován hřeby v rukou i nohách mezi dvěma lotry.	Mt 27, 38; Mk 15, 24—27; Lk 23, 33; Jan 19, 18.
Ž 21, 7; 34, 14.	35. Předmětem posměchu.	Mt 27, 39; Mk 15, 29.
Ž 21, 19.	36. Dělili se o roucho, o svrchní šat metali los.	Mt 27, 35; Lk 23, 34; Jan 19, 24.
Ž 68, 22.	37. Žluč a ocet.	Mt 27, 34.
Ž 17, 7.	38. Zemřel zvolav hlasem velikým za městem.	Mt 27, 46. 50; Jan 19, 30.
Ex 12; Ž 40, 10.	39. Zemřel po velikonočním beránku.	Mt 26, 19 n.
Ex 12; Is 53, 7.	40. Je beránkem velikonočním.	1 Kor 5, 7; Jan 19, 33.
Ex 17, 12.	41. Zůstane na kříži do večera.	Mt 27, 57.
Gn 2, 21.	42. Otevřený bok.	Jan 19, 34.
Dan 9, 25 n.	43. Kdy zemře?	Mt 24, 1 n.
Is 53, 9.	44. Pohřben u boháče.	Jan 19, 38 n: Mt 27, 57.
Jon 2, 1; Is 11, 10.	45. Třetího dne vstane z mrtvých.	Mt 28, 6—9; Jan 20, 14.
Is 11, 10; Nm 21, 8 n; Dt 33, 17.	46. Kříž prapor a lék.	Lk 2, 24; Jan 3, 14 n.
Ex 36, 25; Zach 13, 1.	47. Odpuštění hříchů skrze krev.	Mt 26, 27 n; Lk 24, 45 n.
Zach 13, 1.	48. Moc odpouštěti hříchy.	Mt 28, 18; Sk 2, 38; 8, 36.
Ž 23, 7; 46, 6; 109, 1.	49. Vstoupil na nebesa, sedí na pravici Otce...	Mk 16, 19; Sk 1, 9; 2, 23 n.
Joel 2, 28; Is 44, 3.	50. Sešle Ducha sv.	Lk 24, 49; Jan 7, 37 n; 16, 7; 20, 22; Sk 2, 2 n.
Is 49, 18 atd.	51. Pohané se obrátí.	1 Tim 2, 4—7.
Is 54, 12 n.	52. Náboženství, pramen svatosti.	Mt 19, 28.
Is 53; Ž 109.	53. Náboženství, jež přemůže všecky útoky.	Jan 16, 33.
Ž 2; 44; 67, 25 n; 109; Is 9, 7; Dan 9.	54. Věčné království Kristovo.	Mt 16, 18; Jan 19, 15. 19—22; Žid 13, 8.

KNIHU PROROCTVÍ ISAJÁŠOVÝCH [1]

lze rozděliti ve dva [2] díly, ze kterých první zabírá hll 1—37, druhý hll 38—66.

DÍL PRVÝ (1—37):

O budoucnu Israele a pohanů,

možno rozčleniti [3] takto:

A) Řada řečí úvodních (hll 1—6).

1. Prvá řeč úvodní (1, 2—31).
2. Druhá část úvodu (2, 1—5, 30). Soudy Boží připraví Judsko i Jerusalem na příští slávu; těch trestů zasluhuje Judovců nevděk.
3. Třetí část úvodu (6, 1–13). Isajáš povolán za proroka.

B) Řada druhá (hll 7—12). — **O Immanuelovi.**

1. Prvá řeč (7, 1—8, 4): Immanuel narodí se z panny.
2. Druhá řeč (8, 5—9, 7): Immanuel, osvoboditel Božího lidu.
3. Třetí řeč (9, 8—10, 4): Tresty Boží na Samař a Efraimsko.
4. Čtvrtá řeč (10, 5—34): Běda Assyřanům!
5. Pátá řeč (11, 1—12, 6): Světová říše míru za dob Mesiášových.

C) Třetí řada (hll 13—23): **Proroctví proti pohanům.**

1. Zkáza Babylonu a konec zajetí babylonského (13, 1—14, 23).
2. Hospodin potře v Judsku Assyřany (14, 24 27).
3. Proti Filišťanům (14, 28—32).
4. Proti Moabanům (15, 1—16, 14).
5. Proti Syrům a Israelitům (17, 1—14).

---

[1] Ústřední myšlenka v celé knize vyslovená jest útěšná: Útrapy, které stihnou lid Boží, očistí jej od živlů špatných, které zahynou a dobrý zbytek přivedou blíže k Bohu. Také pohané soudy Božími budou protříbeni; co z nich dobrého zbude, bude činiti s ostatky Israele říši novou, nehynoucí, nové Judsko, nový Jerusalem.

[2] Tak dělil knihu již sv. Tomáš Aq.

[3] Se zřetelem popředně na obsah, dle něhož jsou proroctví Is. v knize uložena; ohled na pořad časový ustupuje na „vedlejší koleje.“

6. Proti Kušanům (18, 1—7).
7. Proti Egyptu (19, 1—20, 6).
8. Druhé proroctví proti Babylonu (21, 1—10).
9. Proti Edomcům a Arabům (21, 11—17).
10. Proti Jerusalemu a proti Sobnovi, správci domu (22, 1—25).
11. Proti Tyru (hl 23).

D) Čtvrtá řada proroctví (hll 24—27): **O konci světa.**

1. Popis obecného soudu (24, 1—23).
2. Díky, blaho a radost spravedlivých (hll 25 n).
3. Zkáza bezbožných národů, věčná svoboda Israelova (hl 27).

E) Pátá řada: **Proroctví proti národu Božímu a proti Assyrii** (hll 28—35).

1. První běda: Samařsku, Judsku a Jerusalemu (hl 28).
2. Druhé běda: Jerusalemu (hl 29, 1—14).
3. Třetí běda: Zpozdilým státníkům (29, 15—24).
4. Čtvrté běda: Těm, kteří chtějí se spolčovati s Egyptem (hl 30).
5. Páté běda: Těm, kteří hledají pomoci v Egyptě (hll 31 n).
6. Šesté běda: Assyřanům, kteří se prohřešili na lidu Božím (hl 33).
7. Trest, který stihne hříšný svět (hl 34).
8. Blaho mesiášské (hl 35).

F) Dějepisný doslov: Vpád Senacheribův do Judska a vysvobození Jerusalema (hll 36 n).

DÍL DRUHÝ:

Knihu útěchy pro příští zajatce babylonské (hll 38—66),

lze rozčleniti takto:

A) Dějepisný úvod: Ezechjáš byl nemocen a pozdravil se (hl 38). Poselství z Babylonu (hl 39).

B) První řada řečí[4] (hll 40—48). **Israel bude vysvobozen ze zajetí babylonského.**

1. Řeč první (hl 40); Příští svoboda Israelova jest pevný úradek Boží.
2. Řeč druhá (hl 41): Hospodin budoucno předpovídá a pořádá.
3. Řeč třetí (hl 42, 1—43, 13): Mesiáš služebníkem Hospodinovým, prostředníkem Israelovým a světlem pohanů.

---

[4]. Tyto řady odděleny jsou refrénem „Nemají pokoje bezbožní..." (48, 22; 57, 21). — Obsah jejich někteří vidí udaný v 40, 2: „Dokonáno jest utrpení" (hll 40—48), „Odpuštěna jest nepravost" (hll 49—57), „Jerusalem dvojnásobně jest odměněn" (hll 58—66). — Novější kritika vidí také hluboký „zářez" za hl 55.

4. Řeč čtvrtá (hl 43, 14—44, 5): Israel bude vysvobozen ze zajetí a dostane se mu Ducha sv.
5. Řeč pátá (hl 44, 6—23): Vševědoucí, pravý Bůh proti nicotným modlám.
6. Řeč šestá (44, 24—45, 26): Cyrus, pomazaný Hospodinův, vysvobodí Israele.
7. Řeč sedmá (hl 46): Pád babylonských bohů.
8. Řeč osmá (hl 47): Nad padlým Babylonem.
9. Řeč devátá (hl 48): Juda vysvobozen z moci Babylonu.

C) Druhá řada řečí (hll 49—57): **Sluha Hospodinův (Mesiáš) pokořený a oslavený.**

1. Řeč prvá (hl 49): Sluha Hospodinův ohlašuje národům své poslání — obnoviti Sion.
2. Řeč druhá (hl 50, 1—14): Israel sám zavinil, že byl zavržen. Ochota Mesiášova utrpením zjednati spásu.
3. Řeč třetí (hl 51, 1—52, 12): Dílo spásy bude vykonáno.
4. Řeč čtvrtá (52, 13—53, 12): Utrpení, smrt, vzkříšení a oslava Mesiášova.
5. Řeč pátá (hl 54): Bezpečná sláva duchovního Jerusalema.
6. Řeč šestá (hl 55): Cesta spásy.
7. Řeč sedmá (hl 56 n): Také pohanům nabídnuta bude spása, kdežto mnoho Israelitů jí nedojde.

D) Třetí řada řečí (hll 58—66): **Nádhera a blaho nebeského Jerusalema.**

1. Řeč prvá (hl 58): O pravé a nepravé svatosti.
2. Řeč druhá (hl 59): Bůh učiní novou smlouvu s kajícím Israelem.
3. Řeč třetí (hl 60): Sláva nového Jerusalema.
4. Řeč čtvrtá (hl 61): Mesiáš prostředník a původce této slávy Jerusalema.
5. Řeč pátá (hl 62); Po spáse, aby přišla, dlužno toužiti.
6. Řeč šestá (63, 1—6): Hospodin potrestá nepřátele Boží.
7. Řeč sedmá (63, 7—64, 12): Hospodin vykupitel.
8. Řeč osmá (hl 65): Hospodin odpovídá na modlitbu Israelovu.
9. Řeč devátá (hl 66): Nový Jerusalem, soud nad bezbožnými.

V čele proroků ve Vulg stojí Isajáš,[1] kníže mezi proroky, evangelista[2] a bezmála apoštol[3] S. z.

Narodil se kolem r. 767.[4] Za svého mládí viděl (15. června 763) úplné zatmění slunce, které učinilo na něho hluboký dojem. (Srv. 2, 19—21; 5, 30; 13, 10.) S tím zatměním bylo, zdá se, spojeno děsné zemětřesení, o kterém se zmiňuje Am 1, 1; Zach 14, 5.

Otec Isajášův slul Ámóç (1, 1; 2, 1), kterého dlužno dobře lišit od ʿÁmósa proroka, který vystoupil r. 765.[5] Nelze dokázati, že byl z rodu královského,[6] ale velkodušná jeho mysl, neohroženost a charakternost nasvědčuje tomu, že byl z rodu zámožného (7, 3; 8, 1), který hmotně na nikom nezávisel; byl přirozeně neobyčejně nadaný a dle všeho také vyzbrojen všemi vědomostmi a dovednostmi, které patřily tehdy ke vzdělání syna zámožného (šlechtického) rodu. Bydlil

---

1. Již Sir 48, 25—49, 12 uvádí proroky v tomto pořadí (Is, Jer, Ez, 12 proroků malých). Také tištěné bible hebr. mají proroky v tomto postupu. V německých rukopisech hebr. znění však dle obyčeje starých talmudistů jdou za sebou proroci takto Jer, Ez, Is, 12 menších. Talmudisté věděli dobře, že Is je starší než Jer a Ez a že by měl býti Is na místě prvém, odůvodňují však svůj postup takto: Ježto kniha Král končí se popisem zpuštění a Jer jest samé zpustění, Ez pak počíná zpuštěním a končí potěchou, Is pak jest samá potěcha, proto spojujeme zpustošení se zpustošením a potěchu s potěchou. Rozumáři nemohou právem z tohoto pořadí vytloukati důvod proto, že Is 40-66 jest mladší než Ez!!!

2. Ne tak prorokem, jako spíše evangelistou dlužno ho jmenovati; tak totiž jasně rozvinul všecka tajemství Krista a církve, že se domníváš, že neprorokuje věcí příštích, ale že rozpřádá dějiny událostí minulých (Jer). Kniha jeho je plná vzácných proroctví mesiášských. Srv. 2, 2—4; 4, 2—6; 8, 14n; 12, 3; 16, 1. 5; 22, 22; 28, 16; 29, 18n. Prorokuje o Mesiášově úřadě královském, prorockém, kněžském, panenském narození (7, 14), o jeho božství (9, 6; 11, 1—5), o jeho vykupitelské činnosti (35, 4; 42, 1—7; 62, 11), o „služebníkovi Hospodinově“ (42—53), o jeho náměstném dostiučinění (52, 13—53, 12), o rozšíření, štěstí a slávě říše mesiášské (54; 55, 1—5; 59, 19—20; 60, 1—22; 62, 1—12; 63, 1—6; 65; 66).

3. Mně se zdá, že prorok Is jest velmi okrášlen ne toliko milostí prorockou, ale i ozdobami apoštola; jeť prorokem a spolu apoštolem; nechtěl, aby kniha jeho postrádala lesku kázání evangelického (Cyril Alex.). Euseb a Teodoret ho nazývají „největším“ jiní „božským,“ podivuhodným atd.

4. Viz k 6, 1.

5. Ježto Is vystoupil teprve r. 737, mohl by býti fysicky synem Amosovým, jak někteří, neznalí řeči hebrejské, skutečně se domnívali a kteroužto domněnku zamítl již Cyril Alex a Jer. V hebr. totiž ʾAmóç a ʿAmós jsou dvě slova dokonce jiná.

6. Podání židovské se domnívalo, že ʾAmóç, otec prorokův a Amasjáš, král, (797—769) byli rodní bratři. Dle jiného podání král Manasse pojal prý dceru Isajášovu za choť, že tedy byl Is králův tchán.

v Jerusalemě (7, 3; 22, 15 n; 28, 7) Byl-li z rodu Judova, či Benjaminova, nebo z pokolení jiného, nevíme.

K úřadu prorockému povolán byl r. 737 (6, 1), t. j. roku, kdy zemřel Azarjáš (Oziáš).

Z manželství jeho vzešli dva synové, kterým se dostalo náznačných jmen jako samému otci (7, 3; 8, 3)

Dle 1, 1 pracoval za nástupců Azarjášových: Joatama (737—736), Achaza (736—721), Ezechjáše (721 693) a snad ještě i za Manasse (693—639). Dle podání židovského skonal za panování Manassova mučednickou smrtí, byv rozřezán dřevěnou pilou.[7]

Možno říci, že působil veřejně asi 60 roků od r. 737 asi do r. 680.[8]

Kromě spisů prorockých napsal také díla dějepisná.[9]

Žil za dob pohnutých a byl svědkem hrozných událostí. Viz o nich 4 Král 15, 1—7; 2 Par 26 (Azarjáš), 4 Král 15, 32—38; 2 Par 27 (Joatam) a dále.

Přehled stručný tehdejší doby viz sv. I. str. 1204 nn.

Nejzávažnější události jsou tyto: V říši severní po smrti Jeroboama II. (r. 744) nastaly politické zmatky, ve kterých byl Zacharjáš, syn Jeroboamův po šesti měsících zabit od Sellum-a (4 Král 15, 8—12). Selluma za měsíc života i trůnu zbavil Menahem (744—738), který byl vasalem assyrským. Po jeho smrti syn jeho Pekachja udržel se na stolci královském toliko dva roky (738—737); byltě zabit od vojevůdce svého, který slul Pekach, syn Romeljášův (737—732). Jako vraždou se trůnu domohl, tak ho vraždou také Pekach pozbyl. Zabil jej Oseáš, poslední král říše severní (732 - 721). Za něho přitrhl Salmanassar IV., oblehal tři roky Samař; jeho nástupce Sargon města dobyl a odvedl výkvět obyvatelstva do zajetí assyrského. S jakou soustrastí sledoval Is osudy nešťastné říše severní, jejího obyvatelstva, svých to soukmenovců!

Již ke konci vlády Joatamovy napadl Rasin, král damašský, a Pekach, syn Romeljášův, Judsko; po smrti Joatamově hodlali učiniti tak opět nejspíše proto, že Achaz nechtěl vstoupiti s nimi do spolku protiassyrského; spojenci zabrali již přístav elatský, natropili škod Judsku a chystali se napadnouti Jerusalem, aby na trůn judský dosadili jakéhosi syna Tabeelova (samého Rasina?). Achaz jsa v úzkých, proti radě Isajášově hledal pomoc u assyrského krále Tiglat-Pilesara IV. (III.) (745—727), který se dostal na trůn revolucí z r. 745. Král assyrský, známý svými četnými válečnými výpravami, o kterých zajisté Isajáš slyšel mnoho vypravovati, přitáhl r. 734, prošel Palestinou, obořil se na Filišťany, zpustošil Gazu (král Hanno) a zabral velikou část severní říše, ze které odvedl značnou část obyvatelstva (taktéž ze Zajordání) do Medie do zajetí. Ve zbytku vládl s dovolením assyrským Oseáš, vrah Pekachův. Po delším obléhání dobyl Tiglat-Pilesar Damašku, dal popraviti Rasina a z jeho říše učinil provincii assyrskou (r. 732). Isajášovi na velkou bolest bylo patřiti, kterak Achaz posílá do Damašku, aby tam odevzdal velekráli „dar“, který sehnal

---

[7]. Srv. Žid 11, 37. — Římský kalendář mučedníků (martyrologium) klade památku jeho na 6. července.

[8]. Viz k 37, 38. Dle Šandova náhledu jest skorem jisto, že Is zemřel prve, nežli Manasse nastoupil na trůn, neb aspoň prve, než počal panovati samostatně.

[9]. Srv. 2 Par 26, 22; 32, 32.

tím, že obral chrámový poklad. Krvácelo srdce prorokovi, když se Achaz vrátil a dal ve chrámě postaviti oltář takový, jaký viděl v Damašku, aby se assyrskému králi zavděčil. 4 Král 16. O jiných bolestech, jež drásaly duši prorokovu za tohoto krále, viz tamže. Lépe bylo za zbožného nástupce Achazova, za krále Ezechjáše, který zprvu dbal varovných hlasů prorokových, aby nevcházel ve spolek s Egyptem proti Assyrii. [10] Is byl svědkem královy nemoci, pozdravení jeho, příchodu poselství babylonského (Is hl 38 n). [11] Přežil smrt Tiglat-Pilesarovu (r. 727), Salmanassarovu (r. 722), násilnou smrt Sargonovu (r. 705), zažil hrůzy Senacheribova vpádu do Judska r. 701, obléhání Jerusalema, jeho osvobození a snad i smrt Senacheribovu r. 681.

Co se zatím odehrávalo v Egyptě a jiných sousedních nebo blízkých státech, viz na tabulce I. sv. str. 1204 nn.

Žádná kniha jiná S. z. není tak často uvedena od Spasitele a spisovatelů novozákonních jako kniha Is. [12]

Židovské i křesťanské podání pokládalo od nejstarších dob všecka **proroctví v dnešní knize Is obsažená za dílo Isajášovo.**

Teprve od konce století XVIII. počali rozumáři knihu Is pitvati, víc a víc „pozdějších dodatků" od původního znění Isajášova odřezovati. Stojíce na stanovisku čirého naturalismu, že předpověď vzdálených budoucích věcí jest vůbec nemožna a pozorujíce, že hll 40—66 předpokládají zajetí babylonské (587—538) tvrdí, že Isajáš, který žil za dob (767—680), kdy novobabylonská říše ještě ani nebyla, nemohl předvídati, co hll 40—66 podávají, nemohl tedy prý ani této části napsati. Hll 40—66 byly prý napsány teprve za dob zajetí babylonského od velikého nejmenovaného proroka, nebo spíše proroků. Spisovatelem hll 40—55 (dle jiných také hll 60—62) byl tak zvaný Druhoisajáš (Deuterojesaja), hl 56—66 (dle jiných 56—59. 63—66) napsal prý Třetíisajáš (Tritojesaja). Druhoisajáš psal prý kolem r. 540, když byl Cyrus dobyl Medie, když byl porazil Kroesa, krále Lydie, a když se chystal napadnouti Babylon, tedy kolem r. 540. Třetíisajáš psal prý asi 70—80 let později, dle jiných r. 520.

Zkázu Babylonu však předpovídá Is také v prvém svém díle hll 13 n; 21, 1—10. Se stanoviska rozumářského nemohou ani tyto

---

10. Is radil ke „klidu" (Is 7, 4; 30, 15), t. j. důvěřovati v Hospodina a nečiniti nic, co by namířeno bylo proti Assyrii.

11. Srv. níže Is hl 39, 6. Prorok kárá politiku Ezechjášovu, která přála spolku s Babylonem, namířenému proti Assyrii a předpovídá, že ne Assyřané, ale Babyloňané učiní konec říši judské.

12. V N. z. jest 50 míst z Is uvedených přesně a 40 volně; 14krát jest Is jmenován. Přesně uvedená místa vzata jsou z 24 hlav, ze kterých 14 patří k části druhé. Jméno Is přidáno jest k 8. místům, vzatým ze druhé části (Cornely). Proto také církevní Otcové a spisovatelé velmi často se dovolávají božské vážnosti Isajášovy, proto býval Is tak často vykládán (Origenes, Euseb César., Didymus Alex., Apollinaris, Theodor z Herakleje, Euseb z Emessy, Basil, Zlat., Theodoret, Cyril Alex., Hesychius Jerus., Prokop z Gazy, Efrem, Viktorin z Ptuje, Jeronym, Haymo Halberstadský, Walafrid Strabo atd. Proto bylo také tolik úryvků z Is pojato do bohoslužby. Srv. zejména: Čtení ve středu suchých dní adventních (Is 2, 2—5; 7, 10—15); v pátek téhož kvatembru (Is 11, 1—5), na Zjevení P. (60, 1—6), v pátek po popelci (58, 1—9a), v sobotu po popelci (58, 9b—14), v úterý po první neděli postní (55, 6—11), ve středu po čtvrté neděli postní (1, 16—19), v sobotu po téže neděli (49, 8—15), v pondělí sv. týdne (Is 50, 5—10), ve středu téhož týdne 62, 11; 63, 1—7; 53, 1—12), na svátek srdce Ježíšova (12, 1—6), na svátek narození Jana Kř. (49, 1—7) atd.

hll býti od Isajáše, nýbrž od pozdějšího spisovatele, který žil teprve v zajetí. Ježto ve hl 23. líčen jest prý pád Tyru, který přivodili Chaldové, nemůže prý být ani tato hl od Isajáše.

Vyšetřujíce sloh, zásobu slov a rčení (fraseologii), která se vyskýtají v částech Isajášovi odepřených a vidouce podobný sloh i řeč v některých částech, které byly dosud pokládány za původní práci Isajášovu, počali mu upírati i tyto (hll 24—27; 34n). Rozklad šel dál a dále, Isajášovi upíráno víc a více, že mu zbývalo méně a méně. V podrobnostech panuje ovšem mezi rozumáři veliká pestrost náhledů (jak obyčejně).[13]

Katoličtí kritikové[14] hájili úplné celistvosti a jednotnosti knihy Isajášovy; někteří novější činí rozumářům menší větší ústupky.[15]

Do věci zasáhla také papežská komise biblická, která dne 29. června 1908 prohlásila:[16]

III. Nelze připustiti, že proroci netoliko jakožto oprávci špatnosti lidské a hlasatelé slova Božího na prospěch posluchačů, ale že i jakožto předpovídatelé příštích událostí musili mluviti ustavičně ne k posluchačům budoucím, ale k přítomným svým vrstevníkům, tak aby mohlo jim snadno býti rozumněno; a proto že druhá část knihy Isajášovy (hll 40—66), ve které prorok nemluví k Židům, vrstevníkům Isajášovým, ale k Židům, úpícím v zajetí babylonském jakoby žil mezi nimi mluví, a je těší, nemůže míti za spisovatele Isajáše dávno mrtvého, ale že dlužno ji přičítati neznámému kterémus prorokovi, který žil mezi vyhnanci.[17]

IV. Důkaz filologický, vzatý z řeči a slohu proti totožnosti spisovatele knihy Isajášovy, nelze pokládati za takový, aby vážného muže, znalého kritického umění a hebrejské řeči, nutil uznati v řečené knize vícero spisovatelů.

V. Není pevných důvodů ani hromadně vzatých pro důkaz, že kniha Isajášova nemá býti přičítána jedinému Isajášovi, nýbrž dvěma nebo víceru spisovatelů.

---

13. Dle Duhma třeba z Druhoisajáše (hll 40—55) vyloučiti písně o „služebníku Hospodinově" a pozdější vsuvky, že mu zbudou toliko tři čtvrtiny. Současně asi s Druhoisajášem (kol r. 540 napsány 13, 2—22; 14, 4b—21. 22n, jakož i 21, 1—15. — Písně o služebníku Hospodinovu 42 1—4; 49, 1—6; 50, 4—9; 52, 13—53, 12) byly prý napsány v první polovici pátého století; čtyři tyto písně byly prý do knihy Druhoisajášovy vloženy později s většími dodatky (42, 5—7; 50, 10n). Třetí Is psal prý teprve v době Esdrášově. — Is hll 36—39 vybral a zpracoval skladatel knih Král z pramenů, které se ztratily; není tedy možno hll 36—39 pokládati za isajášské. — Ve 4 století teprve napsány byly Is 23, 1—14; kolem téže doby Is 19, 1—15; po bitvě u Issu vznikl nejspíše malý úryvek Is 14, 29—32 (proti Filištanům); když dobyl Tyru Alexander Vel. nebo dokonce za Seleukovců napsán 23, 14—18. Teprve v polovici II. století napsány byly hl 33; hll 24—27; 15, 1—9a. 16, 7—11; hll 34—35. Starší části Is došly všelijakými dodatky, doplňky, doslovy, glosami nynější podoby v posledních desitiletích druhého století. Rozptýlené ty části byly spojeny v dnešní celek teprve v I. století před Kr.! Z toho vyplývá, že Isajášovi zůstává asi toto: 1, 2—26. 29—31; 2, 2—4. 6—19. 21; 3, 1—9. 12-17. 24; 4, 1; 5, 1—14. 17—29; 6, 1—13a; 7, 2—8a. 9—14. 16. 18b—20; 8, 1—18; 21 n; 9, 1—13. 16—20; 10, 1—9. 13 n; 11, 1—8 11;-14, 24—27; 17, 1—6. 9—14; 18, 1—6; 20, 1. 3—6; 22, 1—9a. 11b—18; 28, 1—4. 7. 29; 29, 1—4a. 5b—7. 9 n. 13—15; 30, 1—5. 6, 7a. 8—17. 27—33; 31, 1—5. 8a. 9b; 32, 1—5. 9—17. 20.

14. A s nimi starší konservativní protestanté, zejména Nägelsbach.

15. na př. A. v. Scholz, P. Vetter, Condamin, Feldmann, Holzhey.

16. První dvě otázky a odpovědi k nim (I, II) viz výše str. 10. pozn. 28.

17. Druhoisajášovi (neb i spisovatelům jiným).

Rozumáři, jak již výše bylo řečeno, stojí na stanovisku filosoficky pochybeném, že je proroctví jakožto zjev nadpřirozený nemožný právě tak jako zázrak. Katolická kritika proti tomu zcela správně tvrdí, že Bůh vševědoucí zná i svobodné věci příští, a že má tolik svobody a moci, aby něco z nich, uzná-li ve své moudrosti nekonečné za dobré, lidem zjevil.

Rozumáři nemohou pro své domněnky uvésti ani jediného důkazu vnějšího,[18] t. j. svědectví mimo knihu, o kterou jde. Proti tomu svědčí závažná svědectví vnější: jednomyslné podání židovské i křesťanské, které vždy (déle než 2000 roků!) a všude (v Palestině i mimo Palestinu) celou dnešní knihu Is jmenovanému proroku přičítalo.

a) Sirachovec, který psal mezi lety 174—171 před Kr. (Viz sv. II. str. 684) vzdal Isajášovi chválu (48, 25—28) těmito slovy:

. . . . Isaiáš prorok
veliký a věrný před obličejem Božím
. . . . , ...
. . . .
duchem velikým viděl poslední věci,
a těšil lkající na Sionu;
až na věky ukázal věci budoucí
a skryté prve nežli se přihodily.

Není pochyby, že Sir má tu na mysli proroctví, obsažená popředně ve hll 40—60, že tedy židovské podání této doby přičítalo řečené hlavy Isajášovi.

b) Asi téže doby přeložen byl celý Isajáš v podobě, jakou má dnes, do řečtiny (LXX, se kterou bylo počato již r. 285 před Kr.); nikde ani nejmenší stopy o tom, že byla druhá část od prvé oddělena, tím méně že by komu jinému než Isajášovi byla připisována. Kterak vysvětlí rozumáři že části „neznámého" proroka byly spojeny s částmi tak vynikajícího proroka, jako byl Is? Náhodou? Nevědomostí sběratelů? Omylem jejich? Podvodem? — Jak jest možno, že se nezachovalo jméno domnělého velikého „Nejmenovaného", který žil teprve v zajetí, když se přece zachovala i jména spisovatelů malých rozsahem knížeček, jako jsou proroctví Joela, Abdiáše, Aggea, Malachjáše?

c) Židovské podání, uložené v talmudě, nazývá knihu Isajášovu „knihou potěchy". Ten název přiléhá však ke druhé části Is.[19]

d) Také N. z. uvádí jménem Is proroka výroky, vzaté z druhé části (hll 40—66), o kterou tu jde:

Dle Lk 4, 17 n byla Kristu ve sbornici podána kniha Isajáše proroka, z něhož četl 61, 1, tedy výrok z části, připisované „neznámému" Tritojesajášovi. Dvořenín královny Kandace dle Sk 8, 28 nn

---

18. Otázka, napsal-li knihu nebo část její ten či onen spisovatel, jest otázka dějepisná, dlužno ji řešiti metodou dějezpytnou, která klade hlavní váhu na svědectví vnější!

19. Jos. Flavius vypravuje (Starož 11, 1 n), že Cyrus byl pohnut četbou proroctví Isajášových, aby dovolil Židům návrat do vlasti a novou stavbu chrámu. Edikt Cyrův, kterým to dovolení dává (2 Par 36, 22; 1. Esdr 1, 2) lze vysvětlit jen četbou druhé části Is (44, 28 nn; 45, 13).

četl Is 53, 7 n (přičítaný „neznámému“ Deuterojesajášovi) — v knize proroka Isajáše. Kromě toho uvádí N. z. jménem Isajáše proroka výroky z druhé části jeho proroctví na těchto místech: Mt 3, 3; 8, 17; 12, 17; Mk 1, 3; Lk 3, 4; Jan 1, 23; 12, 38; Řím 10, 16. 20.

e) Is hll 36 n vypravují o nezdařené výpravě Senacheribově proti Jerusalemu; hll 38 n o nemoci Ezechjášově a poselství babylonského krále k jeho dvoru. Časově by měly býti hll 38 n před 36 n, ježto vpád Senacheribův (r. 701) udál se po přijetí řečeného poselstva babylonského z r. 704—703. Tento přehoz má smysl toliko v knize Is: hll 36 n jsou závěrem prvé části, vypravujíce, kterak proroctví v ní obsažená o vysvobození Judska z moci assyrské se splnila; hll 38 n vypravujíce, že Is předpověděl zajetí babylonské jsou vhodným úvodem k č. II. Týž postup, týž přesmyk proti postupu časovému nalézáme (také v 2 Par (hl 32), ano) i v 4 Král 18, 13—20, 19. V knize této (Král) (ani v 2 Par) nemá řečený přehoz smyslu; proto nelze ho vysvětliti jinak, nežli že (jak) skladatel (Par tak i) Král závisí na postupu v Is, že tedy na počátku zajetí, kdy skladatel 3 a 4 Král svou knihu napsal, Is s hll 36—39 byl již hotov; tomu-li tak, byla k Is připojená již i druhá část (hll 40—66), ježto zakončení bez ní bylo by činilo knihou kusou; končíc předpovědí bab. zajetí, byla by vyzněla velmi truchlivě, což jest pravdě nepodobno.

f) Proroci Ez,[20] Jer,[21] Sof,[22] Hab,[23] Nah,[24] kteří žili ještě před zajetím nebo na počátku jeho, znali a používali částí Isajášových, které mu rozumáři upírají. — Rozumáři uznávají sami, že „druhý“ a „třetí“ Isajáš byl veliký duch, který se důstojně řadí k Is prvému; tomu-li tak, nelze mysliti, že by tolik myšlenek byl si vypůjčil od Jeremjáše, Sofonjáše, Habakuka, Nahuma, kdyžtě o Jeremjášovi a Sofonjášovi je všeobecně známo, že velmi často používají starších prací prorockých. Nezávisí tedy „druhý“ a „třetí“ Is na jmenovaných prorocích, nýbrž naopak — jmenovaní proroci závisejí na částech Isajášových od rozumářů neuznávaných; z toho vyplývá aspoň tolik, že neuznávané části Is nevznikly teprve na konci zajetí babyl. nebo dokonce po něm, ale že byly napsány již na jeho počátku nebo před ním. Kdo však je napsal v tuto dobu? Nač stanoviti „neznámého“ spisovatele, když podání jej zná a jmenuje Is?

g) Vybraným, uhlazeným, velebným, květnatým, básnickým slohem, čistou řečí, živou, mocnou mluvou, kterou vynikají části za isajášské uznávané, vynikají ne méně části za isajášské neuznávané. „Druhý“ a „třetí“ Is nebyl by si pouhou četbou Isajáše prvního osvojil tak dokonale jeho umělecky dokonalý výraz slovný!

Rozumáři sestavili slovníček a seznam rčení (fraseologii), která jest prý výhradným majetkem Isajáše prvního. Obhájci celistvosti a jednoty dnešního Is proti tomu uvádějí, že mnoho slov a rčení, vydá-

---

20. Srv. Ez 32, 19 nn s Is 14, 4 nn; Ezechiel měl již uspořádání a postup látky Is. knihy před očima a napodobil je (Cornely).

21. Srv. Jer 50, 51 s Is 13; 14; 20, 1—10; 40—66. — Jer 10, 1—16 srv. s Is 40, 18—20; 41, 23 nn; 42, 17; 44, 9—20. — Jer 13, 18. 22. 26 srv. s Is 47, 1—3. — Jer 31, 16. srv. s Is 51, 15.

22. Srv. Sof 2, 15 s Is 47, 8; Sof 2, 14 s Is 13, 21.

23. Hab 2, 18—19 srv. s Is 44, 9—20.

24. Nah 1, 15 srv. s Is 52, 7 a 51, 23. — Nah 3, 7. 10. srv. s Is 51, 19 n. — Také Zach 7, 5—10 káraje posty Židů dovolává se starších proroků z dob, kdy Jerusalem ještě stál; souhlasí s naukou Is 58, 5.

vaných za příznak mluvy prvého Is, vyskýtá se také v částech Isajášovi upíraných, čímž se počet slov a rčení výhradně isajášských scvrká. Poukazují dále k tomu, že jest nemalý počet slov a rčení, která jsou společná Is prvému, „druhému" i „třetímu".

Sami rozumáři uznávají, že „druhý" a „třetí" Is jsou prvnímu slohem a mluvou velmi podobni.

Liší-li se poněkud řeč a sloh částí nepopíraných od částí popíraných, dlužno míti na paměti, 1. že část druhou psal Is v e v ě k u p o k r o č i l é m, kdežto část prvou ve věku mužném, každý spisovatel však za 40—50 let své tvorby poněkud změní sloh i řeč. 2. Řeči první části byly proneseny ústně a pak teprve písemně zaznamenány, kdežto část druhá nebyla pravděpodobně ústně přednešena. 3. Prvá část mluví víc o trestech, kterými Is h r o z í, aby nahnal spasitelné bázně svým posluchačům, kdežto v části druhé t ě š í a p o s i l u j e své čtenáře sliby, že budou ze zajetí vysvobozeni a líční blažených dob mesiášských; jiný obsah přirozeně žádá jiný sloh a jiná slova, jiné vazby.

Čím více rozumáři Isajášovi upřeli, čím více rozsah původních částí zmenšili, tím méně mají práva pronášeti soud o slohu a řeči původně isajášské (Cornely).

h) Druhá část Is často k á r á m o d l á ř s t v í,[25] ze kterého Židé na konci babylonského zajetí byli důkladně vyléčeni. Kárati modlářství z doby, do které kladou rozumáři „druhého" Is, nemělo by smyslu; smysl mělo za doby, kdy žil Is první, který měl i ve druhé části svých proroctví na zřeteli ne toliko zajatce babylonské, ale také své souvěkovce.

i) Is ve druhé části svých proroctví č a s t o s e d o v o l á v á v š e v ě d o u c n o s t i p r a v é h o B o h a proti modlám, které jí nemají (41, 23—26; 42, 9; 43, 9 nn; 45, 21; 46, 10; 48, 3. 5. 16); na důkaz uvádí předpovědi Boží o pádu Babylona a vysvobození Židů skrze Cyra. Dovolávati se těchto předpovědí na důkaz Boží vševědoucnosti bylo by býval o směšno za doby, do které rozumáři kladou „druhého" Isajáše, kdy každý na prstech mohl si již zkázu Babylona vypočítati.

j) Tvrzení, že I s a j á š b y l p r v n í, j e n ž p ř e d p o v ě d ě l p á d B a b y l o n a (41, 26), předpokládá proroka, který žil p ř e d z a j e t í m, ježto zkázu Bab. později také J e r e m j á š výslovně prorokoval (Jer 51, 6).

k) „D r u h ý" („t ř e t í") Is předpokládá, že J e r u s a l e m[26] a j i n á m ě s t a d o s u d ž i j í (40, 2—9; 62, 6 srv. s 41, 27; 51, 17; 62, 1 nn), předpokládá, že dosud s t o j í c h r á m, ž e s e v n ě m k o n á b o h o s l u ž b a ř á d n á (56, 5; 43, 22 nn), že E g y p t, E t i o p i e j s o u v e l i k é m o c i (43, 3; 45, 15), že l i d j e m o d l á ř s k ý a ž e z a s l u h u j e t r e s t u (56, 9; 57, 11), že h l e d á p o m o c i s p í š e u p o h a n ů nežli u Hospodina (57, 9 n) atd.; to vše se hodí do časů prvého Isajáše velmi dobře, nikoli však do posledních časů zajetí babylonského!

Na konec tohoto úvodu několik slov o Isajášově slohu.

„Isajáš tak oplývá všemi přednostmi, že nelze si v tomto oboru nic lepšího představiti. Jest uhlazený a spolu vzletný, květnatý a pádný, jak hojností a bohatstvím tak i silou a váhou podivuhodný. V pocitech

---

[25]. Srv. 40, 18 nn; 41, 7; 42, 17; 44, 8; 45, 20; 46, 5 nn; 56, 9—57, 21; 65, 2 nn; 66, 3. 7.

[26]. Většina rozumářů tvrdí sice, že „druhý" Is žil v Babylonii, jiní však jim odporují, kladouce jej do Egypta (!), jiní do Palestiny a do Jerusalema.

neuvěřitelná ušlechtilost, velebnost, božskost; v obrazech největší svéráz, důstojnost, krása, plodnost, jakož i nejvybranější pestrost; v řeči neobyčejná uhlazenost, a v látce tak tajuplné podivuhodná průhlednost a jasnost; k tomu v básnické skladbě myšlenek tak veliká sladkost, že, schází-li ještě hebrejskému básnictví něco starobylého kouzla a půvabu, je to obsaženo — dle mého mínění — popředně v památkách Isajášových a může to býti nejzřetelněji poznáno... Neobyčejně vyniká také náležitým uspořádáním částí, jakož i snadno přístupným spojením a postupem, ačkoli tu třeba stále míti na zřeteli proud proroctví, který se dává tu a tam trhati překotným přechodem od blízkého ku vzdálenému, od lidského k božskému" (Lowth).[27] Hugo Grotius[28] klade Isajáše-řečníka na roveň Demosthenovi a Ciceronovi. „Jakožto pravý řečník umí tak mistrně buditi všecky pocity, prudké i sladké, že ze všech svatopisců jediný apoštol národů může k němu býti přirovnán. Neboť ten, který největší nenávistí proti neřestem duše rozněcuje (hll 1, 5, 59), a hrozbami Božích soudů hříšníky poráží (hll 24, 29, 34), týž změniv hlas zahýbá k milosrdenství a v slzy taví duše (hl 53), poražené a lkající sladce hladí (hll 35, 40 41, 49), mysli dodává bojícím se a strach zahání (hll 8, 43, 54). Kam chce, posluchače ohýbá, sladkostí svou je poutá a sobě získává, nevzpírají-li se zatvrzele" (Cornely).

---

[27]. Profesor básnictví na universitě oxfordské v hll 1741—1750 (později anglikánský biskup v Oxf.).

[28]. Slavný nizozemský státník a učenec (nekatolík) nar. r. 1583, zemřel r. 1645.

Nadpis.

Hlava 1. — [1] Vidění Isaiáše, syna Amosova, která měl o Judsku a Jerusalemu za dnů Oziáše, Joatana, Achaza a Ezechiáše, judských králů.

DÍL PRVÝ:

Proroctví o budoucích osudech Israele a pohanů

(hll 1—37).

Řada prvá: Trojí úvod (hl 1, hll 2—5, hl 6).

První řeč úvodní (1, 2—31).

Národ, zapomenuv na své poslání, zabředl do těžkých hříchů; ani přísnými tresty nechce se dáti přivésti na cestu spásy; nepatrná toliko naděje svítá (v. 2—9). Nestačí jen obřady vnější, třeba se obrátiti k Bohu srdcem; pak splní také Bůh, co slíbil (v. 10—20). Žalozpěv nad nevěrnou chotí Hospodinovou, nad Jerusalemem (v. 21—31).

I.

[2] Slyšte nebesa, pozoruj země,
neb Hospodin mluví:

Hl. 1. — V. [1]. „Vidění" (vidy) znamená tu (hromadně) v širším významu slova vůbec poučení, kterých se Isajášovi dostalo inspirací, nadpřirozeným vnuknutím (vdechnutím) Božím, tedy „vidy" = proroctví. — Oziáš čili Azariáš panoval od r. 769—737; Joatam panoval od r. 752 jakožto spoluvladař s otcem Oziášem, po jeho smrti vládl sám toliko dva roky: 737—736; Achaz vládl 736—721; Ezechjáš 721—693. Panování tří králů tu jmenovaných označují dobu veškeré činnosti veřejné (Isajášovy). — V. 1. má na zřeteli všech 66 hlav Isajášových proroctví. Napsán byl nejspíše při poslední redakci celého díla. — „O Judsku a Jerusalemě" zdá se býti některým vykladačům neúplným označením předmětu Isajášových proroctví, ježto mluvil také o Samařsku a o národech pohanských 9, 8—10, 4; hll 13—23! Dlužno však uvážiti, že Isajáš mluví popředně o Jerusalemu jakožto hlavním městě Judska a o Judsku, jakožto základě a zárodku příštího království Božího na zemi, které pojme i pohany, třebaže dosud počátkům té říše nepřející a proti nim bojující. Jest možno, že v. 1 nebo první jeho polovice byla původně v čele toliko hlavy prvé, kterou napsal Isajáš jakožto úvod ke svým proroctvím naposled; (původně, zdá se, počínala proroctví Isajášova hlavou 6. — Schlögl. — Viz pozn. k této hl). — Z nadpisu ke hl 1. byl snad později učiněn nadpis ke hll 1—12, nebo k celé první části (hll 1—37) nebo k celému dílu (hll 1—66) Condamin. — Podobné nadpisy (bezmála s týmiž králi) má Os 1, 1; Am 1, 1; Mich 1, 1. — Isajáš, hebr. Ješa'jáhú znamená: Pomoc jest (pomáhá) Jahve (Hospodin). Srv. Jehóšú'a = Hospodin pomáhá. — Ámóç = Silný (jest Hospodin), otec Isajášův nebyl prorok podobného jména 'Ámós = Nosič!

V. [2a]. vzat jest z Dt 32, 1 (Mojžíšovy písně). — „nebesa" a „země" se vším, co jest na nich, tedy celý svět. — Všecek svět ať dosvědčí, co vše Ho-

„Syny jsem vychoval, vyvýšil,
oni však pohrdli mnou.
[3] Zná býk hospodáře,
i osel [jesle] svého pána;
Israel však mne nezná,
lid můj rozumu nemá.

[4] Běda národu hříšnému,
lidu, jejž vina tíží,
plemeni nešlechetnému,
dětem pokaženým:
opustili Hospodina,
Svatého Israelova tupí,
[obrátili se (k němu) zády].

[5] Kam ještě bít vás mám,
když hřešíte dále?
Hlava všecka jest bolavá,
srdce všecko choré.

---

spodin vykonal pro blaho svého národa za dob minulých, za pokolení, která vymřela a nyní již svědčiti nemohou; všecek svět ať vidí černý nevděk lidu za to; všecek svět ať je k službám Hospodinovi, až bude jej trestati! Srv. Jer 2, 13; Mich 1, 2; 6, 2; Ž 49, 4; Moud 16, 24. — Mluví-li Hospodin, nejvyšší pán světa, má všecko zmlknouti a uctivě poslouchati. — Řeč Hospodinova jde až po v. 8 včetně. — Hospodin (Jahve) přijal národ israelský za svého prvorozeného syna (adoptoval jej po lidsku řečeno). Srv. Ex 4, 22. — A od té doby jej také pečlivě jako laskavý a dobrotivý otec vychovával. Stalo se tak již povoláním Abrahama za praotce vyvoleného národa. Srv. níže 29, 22; 41, 8; 51, 2; 63, 16. — „vyvýšil je" v Mojžíšovi, Josuovi, Davidovi, v králích, prorocích, zjevením, zákonodárstvím atd. Srv. Dt 4, 32—66; 32, 9. Také za dob Oziášových oplýval národ vyvolený blahobytem (2 Par 26, 8). — „pohrdli mnou" = odpadli ode mne věrolomně (hebr.), stali se zrádci!

V. [3]. Němá tvář mívá více lásky a vděčnosti k pánu, který je krmí, nežli Israel k Hospodinu! — Ve jménu „Israel" tkví všecky jeho přednosti, jeho velikost. (Gn 32, 28). — „lid můj", zvláštní, posvátný majetek můj; Ex 19, 6; 22, 31; Lv 20, 7; Dt 4, 6. 20; 7, 6; 9, 29; 14, 2. 21; 32, 9. — „jesle" pokládá Schlögl za glosu. — Jer připomíná, že prorok nepřirovnává Israele ani ke psu, který za žvanek jídla střeží pánův dům, ale k býku a oslu, jež jsou divočejší a pitomnější nežli pes!

V. [4]. „národ", hebr. „gój" znamená pohany, modláře! Takovým pohanem stal se nyní Israel, kdysi od pohanů oddělený a odloučený! — Čtyřmi názvy jest vyslovena zvrhlost Israelova; třemi (dvěma) větami vylíčen jest odpad jeho (Knabenbauer). — „plémě," jež dědí bezmála svou nešlechetnost po rodičích, jemuž je tedy vrozena; vrozena býti měla by mu svatost, ježto jsou „plémě" (símě, potomstvo) Abrahamovo! Srv. níže 41, 8; 45, 19. — „dětem" = synům Božím! — O „Svatém Israelovu" viz níže 6, 3. — 4g jest asi glosa, ježto v LXX není (ani v překladě starolatinském).

V. [5]. Stát judský přirovnán je tu k lidskému tělu. — Bůh chtěl Judovce tresty přiměti k tomu, by zmoudřeli a polepšili se. Trestal je tak, že není již na celém státním těle místa, které by nebylo trestem stiženo. Ale vše bylo marno, lid nezmoudřel, nepolepšil se, hřeší bezstarostně dále. — Trestal je hladem, válkou, morem, porobou. (Sanchez).

V. [5c]. líčí žalostný stav, bídu, která zachvátila stát judský, jakožto tresty za věrolomnost náboženskomravní. — Srv. Dt 28. — „Hlava" a „srdce" — nejdůležitější složky státního života, ústřední úřady církevní i politické, vypovídají službu, jsou ochromeny; také Jerusalem, hlava a srdce říše, jest zachvácen značně tou chorobou, ač se ještě jak tak drží (v. 8).

[6] Od paty do temene nic není
zdravého na tobě;
samá rána, modřina a oteklina,
jež nemá obvazku, léčení,
oleje hřejivého.

[7] Země vaše je zpustlá,
města vypálená ohněm;
půdu vaši před vámi
cizinci vyžírají;
zpuštěna jest jako bývá,
když nepřítel pustoší.
[8] Zbývá jen Sionská dcera
jak budka na vinici,
jak chýše na poli okurek,
jako sevřené město.“

[9] Kdyby Hospodin zástupů
nebyl nám ponechal zbytku,
bylo by nám jako Sodomě,
podobně jako Gomorrze.

II.

[10] Slyšte slovo Hospodinovo,
knížata sodomská,

V. [6]. Srv. Dt 28, 35; Job 2, 7. — „r á n a“ sečná, bodná. — „o t e k l i n a“, t. j. rána čerstvá, jitřící, hnisající. — V. 6de dle hebr. praví, že není v y m a č k á n a (hnisající napuchlina), že není o b v á z á n a (sečná rána), že není z m ě k č e n a o l e j e m (jizva zatvrdlá). — Schlögl pokládá v. 6de za glosu. (Právem?)

V. [7n]. vykládají p r o s t ě, co bylo řečeno výše (v. 5 n) o b r a z n ě; líčí bídu říše judské. — Čím Bůh kdysi hrozil Lv 26, 16. 31. 33; Dt 28, 23., to vše s veškerou hrůzou se dostavilo.

V. [8]. „S i o n s k á d c e r a“ = obyvatelstvo Sionu = Jerusalema. Sion byl kdysi střed Jerusalema. — Jerusalem, hlava a srdce ještě sice žije, pracuje, ale v jakém stavu jest! Podobá se boudě, kterou hlídač za krátko a na krátko si pořídí na vinici, na poli, z větví nebo z opotřebované rohožky a kterou, když jest úroda s pole doma, ponechá osudu. — Veleměsto, hlavní a sídelní obec — vetchou boudou! Jaký to úpadek! — Místo „s e v ř e n é m ě s t o“ lépe Schlögl: „o s a m ě l á s t r á ž n á v ě ž.“ Jiní jinak.

V. [9]. „z b y t e k“ = hlava a srdce sice poraněné, ale přece dosud žijící. „j a k o S o d o m ě,“ t. j. bylo by po nás venkoncem veta, nebylo by nás. Srv. v. n; 3, 9; Jer 23, 14; Ez 16, 48. — O „H o s p o d i n u z á s t u p ů“ viz 1 Sam 1, 3. — Milosrdenství Boží vyslovuje podobně Jer v Pláči 3, 22. — Ten „z b y t e k“ jest zárodek (símě) naděje, že nemocný stát judský zase o ž i j e. Srv. níže 10, 21 n; Am 5, 14; Mich 7, 18; Jer 30, 11; Ez 5, 3. a jj.

V. [10]. Jako ve v. 2. byla oslovena nebesa a země, tak nyní oslovuje prorok hříšný lid a bezbožné jeho vůdce. Srv. Dt 32, 32. — Israelité se pyšnili, že jsou u r o z e n ý m p o t o m s t v e m A b r a h a m o v ý m a proto hleděli na pohany s patra. Tyto domýšlivé hrdopyšky nazývá prorok pro jejich společenské zločiny a trestuhodnost za ně — „k n í ž a t y s o d o m s k ý m i,“ „l i d e m g o m o r r h s k ý m.“ Tento název, který hluboko se zařezával do těla pyšných Israelitů, souvisí s v. 9. — (předchozím). — Nemohou se dovolávati proti pádným výtkám prorokovým, podaným v předchozím úryvku (v. 2—9), že podávají Hospodinu množství obětí, ježto žertvy mají cenu toliko tehdy, jsou-li výronem upřímné zbožnosti, která dbá také spravedlnosti ku bližnímu, jak již bylo řečeno Dt 10, 16; 30, 6. — Pouhé v n ě j š í o b ř a d n i c t v í, třeba sebe nákladnější, nedruží-li se k němu opravdivé přiměřené s m ý š l e n í a zejména je-li nad to spojeno se z a t v r z e l ý m u b l i ž o v á n í m j i n ý m, nemá ceny, Bohu se nelíbí! — „s l o v o“ = z á k o n.“

pozor měj na zákon našeho Boha,
gomorrhský lide!

[11] „K čemu jest mi množství obětí vašich?"
— praví Hospodin —
„Syt jsem skopových žertev
a tuku krmných hovad;
krve telat a beranů
a kozlů nechci.

[12] Když přicházíte přede mne,
kdo žádá od vás
toho, byste vyšlapávali
nádvoří má?

[13] Nenoste již obětí nicotných;
kouř jest mi odporný;
nových měsíců, sobot
a jiných slavností nesnesu;
bezbožná jsou
shromáždění vaše.

[14] Měsíce nové a svátky vaše
duše má nenávidí;
jsou mi břemenem, jsem unaven,
abych je nesl.

[15] Když rozprostíráte své ruce,
odvracím oči své od vás,

V. [11]. Z obětí nemá Bůh žádného užitku, jak se domnívali pohané (Ž 49, 7). Jakou cenu mají před Bohem oběti utlačovatelů, řečeno také Přís 15, 8; 21, 27; Sir 34, 21. — Podobně, jako tu Isajáš, mluví také Os 6, 6; Am 5, 21; Mich 6, 6; Jer 7, 22. — Jako z toho, že Bůh ve v. 15. zavrhuje modlitbu zatvrzelých utiskovatelů nevyplývá, že zakazuje modlitbu vůbec, tak ani z toho, že tu zavrhuje oběti ukrutníků bezcitných nelze vyvozovati, že Bůh zamítá oběti vůbec, kdyžtě přece je v zákoně mojžíšském přikazuje. Žádaje vnějších obětí žádá spoluvniterné smýšlení, jim přiměřené. Tím méně lze odtud vyčísti, že zákonodárství o obětech tehdy, kdy Isajáš mluvil tato slova, v knihách mojžíšských ještě vůbec nebylo! Oč mravně výše stojí tu a jinde (Ž 50, 19) bible než literatura babylonskoassyrská, jejíž básník volá: „(O Ištaro); co ti máme dáti? Tučné hovéziny, krmné ovce?" — Bohyně mu odpovídá: „Nechci jísti tučných hovězin, krmných ovec; buďtež mi dána skvostná vzezření žen, krása mužů." (Tělesné přednosti pohlavní nad oběti!)

V. [12]. „Před Hospodina", před jeho tvář chodil Israelita do chrámu, kde Hospodin sídlil (Ž 41, 3; 83, 8); zejména však chodil Israelita s dary „před Hospodina" třikráte do roka: na velikonoce, letnice a slavnost stanovou (Ex 23, 17; 34, 23). Kdo tam chodil toliko nohama, nikoli však srdcem, byl darmošlapem na dlažbě chrámových nádvoří.

V. [13]. „obětí" nekrvavých. — O krvavých prorok mluvil již ve v. 11. — „nicotných" = vylhaných, ježto se nesrovnávají s nespolečenským životem, jaký vedou ti, kdo je podávají. — „shromáždění" sváteční, o kterých mluví Lv 23, 3. 7 n. 24; Nm 28, 25; 29, 1. 7. a jj. — „nový měsíc" býval svátek (zejména nov. měsíce sedmého, nový rok).

V. [14]. Místo „nové měsíce", o kterých se zmínil prorok již ve v. předešlém (v. 13) čte Schlögl: „pouti vaše" (do Jerusalema na svátky).

V. [15]. „odvracím oči své od vás" (hebr.: zahaluji si oči) znamená věcně totéž, co: „nevyslýchám vás". — Marno vztahovati ruce k nebesům, jsou-li potřísněny křivdami, páchanými na bližním, sociálně slabším. Kdo jakýmkoli způsobem jej utiskuje, pije mu krev, a ta lpí na jeho rukách. — Srv. níže 58, 4; 59, 3 n.

a když rozmnožujete modlitby,
nevyslýchám (vás).

[16] Vždyť máte ruce své plné krve;
čistě se umyjte!
Odstraňte zlé své smýšlení,
abych neviděl ho;
[17] přestaňte jednati zvrhle,
učte se činiti dobře:

hledejte spravedlnost,
přispějte potlačenému,
ku právu pomozte sirotku,
zastaňte se vdovy!

[18] Můžete přijít, byste mne kárali:
— Hospodin praví —
byť byly vaše hříchy jak šarlat,
jak sníh budou zbíleny;
byť byly červené jak červec,
jak vlna zbělejí.

[19] Chutě-li budete poslouchat mne,
dober světa budete požívat.
[20] Nebudete-li však chtíti,
a popudíte li mne k hněvu,
meč vás pohltí,
neb ústa Hospodinova mluvila."

V. 16n. ukazuje cestu, kterou lze nespravedlivým z jejich bídy vybřísti: obrat a změna smýšlení i skutků. Hospodin předchozími slovy hřímal; z té bouřky snáší se nyní jemný deštík milosrdenství jeho. — Žádá vniternou změnu jako Mt 15, 19! — Ta vniterná změna předpokládá dobrou vůli nahraditi bližnímu porušené právo.

V. 17. Všeobecnou zásadu mravného života, vystříhati se zlého a činiti dobré, vyslovuje také Ž 36, 27. — Ježto Israelité, proti kterým byl Hospodin hřímal, hřešili zejména nespravedlností proti bližnímu, zdůrazněny jsou tu popředně společenské (sociální) povinnosti. Tím není řečeno, že všecko těžiště náboženství tkví v povinnostech společenských a že bohoslužebných obřadů netřeba (socialisace náboženství); obé dlužno souladně spojovati: činiti toto a nezanedbvati onoho! — Ujímati se společensky slabších (jako vdov a sirotků) ukládá již Ex 22, 22; Dt 10. 18; 27, 19. Je to povinnost zvláště činovníků.

V. 18. Obrátí-li se, jak výše bylo žádáno, pak dojdou odpuštění hříchů i trestů, dojdou odměn, které Bůh slibuje spravedlivcům. Nedojdou-li toho po upřímném obratu, budou míti právo — Bůh jim je dává — Boha veřejně viniti, kárati, takořka na soud pohnati, že nedostál danému slovu. — „šarlat" (jasně, ostře červený) vyráběn byl z „červce" (Coccus Ilicis). — Červec (živočich) sluje hebrejsky tóla'ath. — Látka jím barvená šání. – Látka (vlna), do které se šarlatová barva vpila, nemohla býti prostředky, které staří znali, vyčištěna tak, aby barvy pozbyla. Právě tato trvalost dodávala barvě šarlatové veliké ceny. Srv. k Ex 25, 4. — Hříchy, které pijí bližnímu krev, velmi vhodně jsou tu připodobněny k červené barvě; srv. v. 16a. — Barva bílá znamená čistotu a svatost. Srv. Ž 50, 9; 103, 2; Dan 7, 9; Mt 17, 2; Zjev 3, 4n; 7, 14.

V. 19n. srv. s Dt 30, 15. 19. — „dobra světa" = blahobyt pozemský, slibovaný v „zákoně" (10c) spravedlivým. Viz Lv 26, 3nn; Dt 28, 1—14. — Buď budou hltati blahobyt anebo pohltí je meč dle Lv 26, 25; Dt 28, 11. Mají svobodnou vůli rozhodnouti se pro to nebo pro ono. — „ústa Hospodina" nejvýše věrného, který plní, co slibuje, ale také čím hrozí.

V. 20d. jest jakási pečeť slov Božích. Srv. níže 40, 5; 58, 14; Jo 3, 8; Abd 18 a jj.

III.

[21] Jaktě se udělalo nevěstkou
město (kdys) věrné, plné práva;
spravedlnost v něm přebývala,
nyní však vrazi!

[22] Z tvého stříbra je truska,
víno tvé zředěno vodou.
[23] Knížata tvá jsou buřiči,
spolčeni se zloději.

Všichni milují dary,
honí se za úplatky.
Sirotků se neujmou,
a pře vdovy netkne se jich.

[24] Proto dí Pán, Hospodin zástupů,
Silný Israelův:
„Hoj, utěším se nad svými odpůrci,
vymstím se nad nepřáteli.

[25] Obrátím ruku svou na tebe,
(. . . . .)
vypálím dočista trusku tvou,
vyloučím všecko tvé olovo.

V. [21] počíná žalozpěv nad tím, jak se Jerusalem zvrhl. Čím býval jindy a čím jest nyní! Bůh vešel s národem israelským a důsledně také s hlavním jeho městem, v duchovní sňatek; snoubenka jeho (národ, Jerusalem) se zavázal, že bude zachovávati svému božskému choti věrnost a poslušnost, jak je ve „smlouvě" (= „zákoně") podrobně vypsána, že bude dbáti také socialních (společenských) povinností, s bohoctou Hospodinovou úzce spiatých, že tedy nebude vyhledávati bohoslužby pohanské, cizácké, která těch společenských povinností neukládá. Bývaly doby, kdy Israel, Jerusalem věrně své povinnosti plnil, kdy v Jerusalemě kvetlo právo a spravedlnost v úřadech, kdy činovníci ujímali se sociálně slabších a mocí úřední jim dopomáhali ku právu. Dnes však — vládne všady korupce, zneužívání moci úřední k osobním prospěchům atd. — Jerusalem zpronevěřil se Bohu, svému choti ne jednou, ale zpronevěřuje se mu opět a opět; té věrolomnosti dopouští se takořka řemeslně, proto sluje „nevěstkou". Pád nejvznešenějšího a nejlepšího bývá nejhorší! Isajáš má snad na mysli zlaté časy za Davida, Asy, Josafata, Joasa, o kterých viz 3 Král 15, 11; 2 Par 17, 3; 24, 2. — „vrazi" ze ziskuchtivosti. — O manželském poměru Boha k národu viz Ex 34, 16; Lv 20, 6; Nm 15, 39; Dt 31, 16. Viz úvod do Velepísně ve II. sv. str. 567 n pozn. 10—16. — Jerusalem, Judsko, které tu prorok líčí, přestal býti právním státem (městem), zavládlo v něm právo — pěstní.

V. [22]. „stříbro" — „víno" jsou „knížata," činovníci, kteří svým úřadem jsou povoláni k tomu, by uplatňovali vždy a všude právo a spravedlnost, vždyť jsou to zástupci Boží, kteří slují sami „bohové" (elóhím). — Jak se zvrhli! Ze stříbra — škváry, z vína — obarvená voda! Srv. Jer 6, 27; Ez 22, 18.

V. [24]. Nahromaděná jména Boží (Pán, Hospodin, (Bůh) zástupů, Silný Israelův) zdůrazňují velebnost Hospodinovu a hrůzu trestů nastávajících. — Činovníci nespravedliví jmenováni tu „odpůrci" a „nepřáteli" Božími. Bůh bude se radovati, až trestem jich učiní zadost spravedlnosti, která ho pudí, aby tak učinil. Srv. Dt 28, 63; Přís 1, 26. — Je to po lidsku řečeno, jakoby Bůh si ulevil mstou. Ti totiž, kdo byli hrubě uraženi, pociťují slast a rozkoš ze msty, kterou pohnutá mysl dokonale se uklidňuje a utišuje (Malvenda). (Srv. rčení: „smlsnouti si na někom," „sladká msta" a pod.).

V. [25]. „na tebe," Jerusaleme. — „Obrátím ruku" ve smyslu zlém (srv. Am 1, 8). Za 25a Schlögl klade vypadlý řádek: „vyhladím buřiče." — Místo „dočista" hebr.: „jako louhem" (lučavkou). Jiní čtou a překládají: „v peci"

[26] Vrátím ti soudce, jak bývali,
rádce jak za starých časů;
poté slout budeš městem práva,
městem věrným!"

[27] Sion právem bude spasen
a obnoven správností;
[28] zkáza však stihne nešlechetné, hříšníky vesměs,
a kteří opouštějí Hospodina, zhynou.

[29] Budeť vám hanbit se pro modly,
kterým jste obětovali,
stydět se pro háje,
ve kterých se vám líbívalo,

[30] kdyžtě budete jako dub,
s něhož listí prší,
a jako zahrada,
ve které není vody.

[31] Síla vaše bude pýř koudele,
a dílo vaše jiskra;
obé spolu se vznítí,
a nebude, kdo by uhasil.

(v tavírně, v huti). — V úřednictvu jerusalemském je přece jen ještě nějaké dobré jádro; je v něm mnoho korupce (strusky, olovo), tu třeba ohněm, t. j. přísnými Božími tresty spáliti, aby zbylo jen čisté stříbro, t. j. poctivost a péče o spravedlnost ve veřejné správě.

V. [26]. praví prostě, co byl v. předešlý řekl obrazně. — „soudcové" = knížata (v. 23) = činovníci. — „jak bývali" Mojžíš, Josue, Gedeon, Samuel, David a jiní výborní králové, dále jako byl Eliáš, Eliseus a jj. proroci. Co tu vysloveno, splnilo se částečně za dob Zorobabelových, Esdrášových, Machabejských bratří, zejména však za dob mesiášských.

V. [27]. Spása, obnova Sionu (Jerusalema) bude tkvíti ve spravedlnosti, kterou Bůh zavede trestným čištěním, při kterem stříbro, t. j. činovníci dobré vůle, kající se budou zachráněni a očištěni, při kterém však strusky a olovo, t. j. nenapravitelní hříšníci zahynou. I to řečeno konečně o novozákonném Sionu, t. j. o církvi Kristově.

V. [28]. „nešlechetné," kteří nedají si říci Božími tresty, aby se polepšili, očistili a činili spravedlnost.

V. [29]. Nedbání spravedlnosti, utlačování, vykořisťování sociálně slabších neodpovídá duchu náboženství Jahvova, je to cizáctví, které Jerusalem zachvátilo spolu s cizáckou bohoslužbou! — V „hájích" bývaly konány cizácké bohoslužby ke cti pohanských bohů, kteří neukládali svým ctitelům spravedlnosti k bližnímu tak přísně jako Hospodin, Bůh Israelův. — Místo „modly" dle hebr.: „duby" (nebo „terebinty"), t. j. dubiny (= „háje" = „zahrady"). Stydět se budou, ježto cizí bohové nebudou moci svým ctitelům pomoci, až Hospodin počne tresty Jerusalem čistit.

V. [30] Za dob soudů Božích zpustnou háje, schnouti budou duby pro nedostatek vody a taktéž povede se těm, kteří se tam kochávali bohoslužbou cizáckou, spojenou s výstřednostmi pohlavními.

V. [31]. Síla Jerusalemských, která by jim pomoci mohla, až Hospodin počne trestati, bude jako koudel; jejich hříchy budou jiskrou, která tu koudel zapálí, že vzplane v oheň neuhasitelný. Srv. podobný konec nešlechetníků níže 48, 22; 57, 21; 66, 24. — Hl 1. obsahuje v jádru celou knihu Isajášových řečí, je proto vhodným úvodem k celé knize. Byla nejspíše napsána na sklonku Isajášovy činnosti prorocké, kdy Isajáš měl své řeči již sebrané a sestavené; snad ani hl 1. v této podobě nikdy ústně neproslovil.

Druhá část úvodu: Boží soudy (tresty) připraví Judsko i Jerusalem na příští slávu (2, 1 4, 6); těch trestů zasluhuje nevděk Judovců (5, 1—30).

Nadpis (2, 1). Jerusalem bude kolébkou nové církve, ke které pohrnou se pohané (2, 2—4). Ať přijdou také Judovci, potrestaní za svou zpupnost (2, 5—22); potrestáni budou zejména vůdcové lidu (3, 1—15) a ženy (3, 16—4, 1). Mesiáš posvětí a chrániti bude zbytků národa (4, 2—6). Běda nevděčnému národu, podobnému neplodné vinici (5, 1—7), běda lichvářům (5, 8—10), labužníkům (5, 11—17), pohrdačům náboženstvím, nespravedlivým soudcům (5, 18—23); jakým způsobem budou potrestáni (5, 24—30).

Hlava 2. — [1] Co viděl Isaiáš, syn Amosův, o Judovi a Jerusalemu:

[2] V posledních dnech zpevněna bude
hora domu Hospodinova;
bude nejvyšším vrcholem horstev,
vyvýšená nad pahorky.
Proudit bude k ní každý národ
[3] hrnout se mnoho kmenů, a řeknou:
„Pojďte a vystupme na horu Páně,
do domu Boha Jakobova!
Ať nás naučí svým cestám,
a choditi budeme po jeho stezkách!“

Vyjdeť se Siona nauka,
a slovo Páně z Jerusalema.

Hl 2. — V. [1]. Nadpis patří hll 2 5 Srv. podobné nadpisy níže 13, 1; 15. 1; 17, 1. atd. — Kritikové se domnívají, že řeči hll 2—5. pronesl Isajáš na počátku své prorocké činnosti, tedy kolem r. 737 před Kr. Jest možno, že sbírka řečí, obsažených ve hll 2—5 kolovala původně samostatně s tímto svým nadpisem, který byl podržen i když byly hll 2—5 jakožto druhý (delší) úvod později položeny v čelo sbírky všech řečí Isajášových. — „viděl“ v prorockém vidu, ve kterém prorok v duchu skutečně vidí tu onu příští událost se odehrávati nebo ji vidí zobrazenou, (a slyší přiměřená slova jednajících osob). — Zde „viděl“ prorok vyvýšenou horu chrámovou, ke které se hrnou národové z celého světa — obraz to příští novozákonné světové církve, která pojme do svého lůna všecky lidi.

V. [2]. „V posledních dnech“ = v dobách mesiášských; slují „poslední,“ ježto budou poslední dobou (a vrcholným bodem) vývoje pravého náboženství, království Božího, po kterém již dokonalejšího stavu (na zemi) nebude. — „zpevněna“ — a tedy „pevně státi.“ — „hora domu Hospodinova“ = hora chrámová. — „proudit budou“ = potekou, budou se bráti rychle, dychtivě, ve velikých zástupech. — „cesty,“ „stezky“ Hospodinovy je způsob života náboženského a mravního, jaký Bůh lidstvu vykazuje a který vede ke štěstí, k spokojenosti; ten život zakládá se na náboženském poučení. t. j. na věrouce. Bohoslužbou nabývá člověk síly, aby po stezkách Bohem vykázaných mohl choditi. — Pohané, kteří se navzájem povzbuzují, jsou si živě vědomi své náboženskomravní temnoty a slabosti; to vědomí je pudí, aby hledali náboženství, církev svými přednostmi vyvýšenou nade všecky společnosti náboženské a známou po celém světě.

V. [3de]. jest refrén, který s malou změnou se opakuje níže ve v. 5. Dle toho refrénu právem lze v. 2—5. děliti ve dvě sloky. — Nové království Boží na zemi, říše Mesiášova, vzejde ze starého království Božího, jehož hlavou byl Jerusalem, pravé náboženství křesťanské vzejde z náboženství israelského. Srv. Jan 4, 22; Mk 16, 20. — Viz také Ez 47, 1; Zach 14, 8. — Nová církev bude jedna, jako byl toliko jeden zákonitý chrám (dům Hospodinův) ve S. z. Bude viditelná, ježto vysoko povýšená; bude všeobecná (katolická), ježto ze všech končin všichni národové do ní se pohrnou; bude svatá, ježto bude vyučovati cestám Hospodinovým, t. j. svatému životu; bude neochvějná jako hora; bude vznešená, povýšena nade vše.

[4] Porovnávat bude národy,
rozsuzovat četné kmeny,
že zkují v radlice své meče,
a svá kopí v srpy ženců.
Nezdvihne meče kmen proti kmeni,
aniž cvičit se budou k boji.
[5] (Nuže,) dome Jakobův, pojďte,
a choďme ve světle Hospodinově!

[6] Vždyť (Pán) zavrhl svůj národ,
Jakobův dům,
že má jak zdávna plno věštců
jako Filišťané,
a s cizozemci se spolčuje.

V. [4]. líčí účinky neb aspoň sílu nového náboženství (evangelia): mírumilovnost a vniternou spokojenost jednotlivců, která vede ke spokojenosti a mírumilovnosti v životě společenském i ve styku mezinárodním. — Nauka Kristova a milost jeho je s to, aby smířila národy, aby zamezila krvavé války. Přes to za dob mesiášských byly vedeny války a vynalézány nové a nové prostředky na pobíjení lidí, jako za poslední války světové; příčina neblahého zjevu tkví ve vůli lidské, která se od pravého náboženství odvrátila a vrátila do stavu pohanstva. — Bůh sám bude „porovnávat národy," bude rozhodčím soudcem mezi nimi, že nedojde k válce, ježto se obě strany ochotně a oddaně podrobí Nejvyššímu rozhodnutí. — Srv. Ovid, Fast 1:

Klid nadešel motykám, na kopí přetvářeny krátce,
Značné tíhy kopáč v přilbu je přepracován.

Vergil, Aeneida:

Sem radlic, sem kos vážnost, pluhu sem všelikého
Obliba přešla: v pecích znova roztavují meče otců.

Brány se válečné zavrou, Vztek bezbožný sedě uvnitř
Výzbroji na strašné a sterými jsa na hřbetě uzly
Spiat kovovými, hubou krvavou bude bouřiti hrozně. (Přel. J. Čermák.)

V. [5]. Prorok vida, že do nové církve tekou spousty pohanů, povzbuzuje své soukmenovce (= „dům Jakobův,") aby se nedali zahanbiti a předběhnouti cizinci, ale ať také a to popředně oni čerpají z nového náboženství „světlo," t. j. pravdu, mravní sílu a spokojenost, vrchol to štěstí. (Ta spokojenost, mír duše předpokládá vítězství nad vášněmi, zejména nad nezřízenou samoláskou). — V. 2—5 vyskytuje se takořka doslova také u Mich 4, 1—4. Vše nejlépe vysvětluje domněnka, že oba proroci, Isajáš i Micheáš opakují starší výrok (prorocký) velmi známý a rozšířený. — Nápadno jest, že prorok začíná tuto řeč líční šťastné doby mesiášské, a pak teprve že kárá zlořády Judovců (v. 6—8). Knabenbauer vysvětluje zjev tím, že Is vytýká nejprve vznešené povolání Israelovo — býti základem říše Mesiášovy, aby od tohoto vznešeného určení ostře se odrážela zločinnost Judovců. — Condamin proti tomu se domnívá, že v. 2—5. dostaly se na toto místo nedopatřením, že vlastně patří za v. 19 (22) této hl (2). — O světlu slova Božího viz Ž 18, 9; 118, 105; Přís 6, 23.

V. [6]. „Vždyť" podává důvod, proč Is vyzval ve v. předchozím (5) Judovce, aby se hrnuli na horu chrámovou k Hospodinu — Hospodin totiž počíná již ukazovati, že zavrhl národ israelský proto, že žije dle vzoru pohanských národů proti zákonu; je tedy třeba, aby lid, který se byl od něho odvrátil, zase k němu se vrátil, aby Hospodin byl usmířen. — „zavrhl" a proto třeba se báti trestů, které Bůh na zavržený národ chystá. — „zavrhl" jej pro jeho pohanské mravy: místo ku pravým prorokům utíká se k věštcům proti zákonu Dt 18, 9n — (o věštcích u Filišťanů viz 1 Král 6, 2; 4 Král 1, 2) — a spolčuje, bratří se s pohany proti zákonu Lv 26, 6—9. 14n; Dt 7, 17; 20, 1; 28, 7. 10. 25.

[7] Plno má v zemi stříbra a zlata,
a není konce pokladům jeho;
plno má v zemi své koní,
a nesčetné množství vozů.
[8] Plná jest země jeho model;
koří se dílu svých rukou,
jež prsty jejich učinily.

[9] Sklání se každý,
ponižuje se kde kdo;
protož neodpouštěj jim!

[10] Zalez do skály
a schovej se do děr v zemi
z bázně před Hospodinem,
před jeho slavnou velebou!
[11] Pýcha lidí snížena,
skloněna bude jich zpupnost;
jediný Hospodin vyvýšen bude
v den ten.

[12] Přijdeť den Hospodina zástupů
na vše, co pyšné a vysoké,
a na vše, co hrdé jest,
a bude to poníženo.
[13] (Přijde) na všecky libanské cedry,
[vysoké a vyvýšené]
a na všecky basanské duby;
[14] na všecky vysoké hory
a na všecky pahrbky vyvýšené;
[15] na každou vysokou věž
a na každou pevnostní zeď;

V. [7]. líčí dále pohanské mravy proti zákonu, Dt 17, 16 n. — Upřílišněný militarismus, který byl proti duchu království Božího i ve S. z. pěstoval Joatam, jak vyplývá z 2 Par 27, 4 n. — O duchu proti přílišnému vojákování srv. Ž 19, 8; 32, 17; 43, 4—7; 146, 10.

V. [8]. líčí nejžalostnější následky přílišných styků s pohany — modlářství, odpad od Hospodina, který za to lid svůj „zavrhl" (v. 6). — Srv. níže 44, 11 n.

V. [9]. pokládá Schlögl i Condamin s novější kritikou za glosu (zlomky z v. 11 a 17). — Kdo pokládají v. 9. za původní, spojují jej s v. 8. a vidí v něm úklony modlám, které jsou v očích prorokových hanebností; ta zasluhuje v zájmu cti Boží trestu („neodpouštěj jim!") Jiní překládají budoucím časem: „Skláněti se bude každý... „pod tíhou Božích trestů, které za modlářství na lid Boží přikvačí.

V. [10]. počíná líčiti den Božího soudu, kdy všecko vysoké bude poníženo. — „Zalez," národe (= „zalezte" LXX). Srv. v. 19. 21. — Místo „do děr v zemi" hebr.: „do prachu." — Srv. Sdc 6, 2; 1 Král 13, 6; 14, 11. — Condamin dodává z v. 19. na konec v. 10: „až povstane, by udeřil zemi hrůzou."

V. [12]. Ta doba sluje „den Hospodinův," ježto se ukáže jeho trestající hrozná spravedlnost a tím i velikost jeho. Srv. Jo 2, 31; Sof 1, 7. 14. — „zástupy" vojsk nebeských i pozemských jsou pohotově, aby vykonaly rozkazy spravedlnosti Boží.

V. [13]. Nepřítel, který bude Palestinu pustošiti, bude vysekávati také vysoké stromy. — O Basanu viz Dt 3, 3. 10. 13; Jos 12, 4 n; 13, 11 n. 31; 1 Par 5, 23.

V. [15]. O stavitelské činnosti Azarjáše a Joatama srv. 2 Par 26, 9; 27, 3 n.

[16] na všecky tarsiské lodi
a na vše, co lahodí zraku.

[17] Pýcha lidí snížena,
skloněna bude jich zpupnost,
jediný Hospodin vyvýšen bude
v den ten,
[18] kdežto po modlách dokonce bude veta.
[19] I zalezou do slují skalních,
a do děr v zemi
z bázně před Hospodinem,
před jeho slavnou velebou,
až povstane, aby udeřil (hrůzou) zemi.

[20] V den ten zahodí lidé
modly své stříbrné a sochy zlaté,
které byli si udělali,
aby se klaněli jim,
krtky a netopýry.
[21] I zalezou do rozsedlin horských
a do slují skalních
z bázně před Hospodinem,
před jeho slavnou velebou,
až povstane, aby udeřil (hrůzou) zemi.
[22] Protož upusťte od lidí,
kteří život v chřípích mají,
neboť bývají přeceňováni.

Isajáš předpovídá rozvrat veřejné správy v Judsku a v Jerusalemě (3, 1—7), a hrozí tresty činovníkům, kteří utlačují lid (3, 8—15).

Hlava 3.

I.

[1] Aj, Panovník, Hospodin zástupů odejme
Jerusalemu a Judovi sílu a posilu,
[všecku sílu chleba a všecku sílu vody]

V. [16]. O Taršíšu srv. 3 Král 10, 22. — Místo „na vše, co lahodí zraku“ čtou a překládají novější: „na každé vzácné plavidlo.“ (Jiní jinak).

V. [17]. srv. s v. 11. (refrén).

V. [19]. srv. s v. 10. — Viz také Os 10, 8. — Za tento v. klade Condamin (v. 2—5).

V. [20—22]. pokládají Condamin i Schlögl s novější kritikou za glosy. — V. 20. je psán řečí nevázanou, v. 21 opakuje, co bylo řečeno již ve v. 10 a 19., v. 22. v. LXX není. — Ke krtkům a k netopýrům přirovnány jsou tu slepé a tmu milující modly, které ctí slepí lidé (Jer).

V. [22]. srv. s Ž 145, 2—4. — „upusťte“ — přestaňte se spoléhati. — „život“ = dech, který snadno mizí. — Místo „neboť bývají přeceňováni“ hebr.: „proč možno si jich vážit?“

Hl 3. — V. [1]. počíná líčiti rozvrat společenský, anarchii politickou i náboženskou, kterou (jakožto trestem) stihne Jahve Jerusalem a říši judskou. Dnes je čtenáři tohoto místa, jakoby slyšel líčiti poměry v Rusku za správy bolševické. — „sílu a posilu,“ o kterou se opírá řád společenský a hospodářský. — Schlögl a Condamin s novou kritikou škrtají jakožto glosu: „všecku sílu chleba a všecku sílu vody,“ avšak hlad a žízeň (rozvrat hospodářský, porušené vodovody a pod.) bývají příčinou i následkem rozháranosti politické. Srv. Dt 28, 20. 48.

[2] junáka, válečníka, soudce,
proroka, věštce i staršího,
[3] setníka, člověka váženého, rádce,
dovedného umělce a znalce zaříkání.

[4] A dám jim chlapce za vladaře,
ženy budou jim vládnout.
[5] Oboří se v lidu muž na muže,
a každý na svého druha;
bouřit bude chlapec proti starci,
a vyvrhel proti šlechtě.

[6] Když chopí muž svého bratra
v domě otce svého (a řekne):
„Máš oděv, buď naším knížetem,
a tato ssutina buď pod tebou!“
[7] odpoví v ten den a řekne:
„Nejsem ranhojičem,
nemám v domě chleba ni oděvu;
nečiňte mne knížetem lidu!“

V. [2]. Ježto město (stát) nebude míti branné síly, které kdysi tolik byl nahromadil (srv. výše 2, 8), nebude, kdo by udržoval pořádek uvnitř (policie), nebude, kdo by hájil města (státu) proti nepříteli vnějšímu. — Nebude dosti způsobilých úředníků, činovníků (= „soudců“); proto úřady nebudou vymáhati práva ni spravedlnosti. — Nebude inteligence, nebude tříd vzdělaných (srv bolševické Rusko), nebude zkušených lidí, kteří by měli autoritu (= „starších“). — „věštce“ pokládá Schlögl za glosu. — „setníka,“ důstojnictva, které bude vyvražděno nebo v cizině rozprchlé. — Nebude člověka vážného, ježto pohrdáno bude jakoukoliv autoritou. — Za dob takových nepokvete umění ani řemesla; dovedné řemeslníky odvede si nepřítel do zajetí. (Srv. 4 Král 24, 14; Jer 24, 1; 29, 2.); zbude-li některý, nebude míti komu co dělati (nezaměstnanost). — „znalce zaříkání“ = „zaříkávače, zaklínače.“

V. [3b]. opravuje a překládá Schlögl prostě: „mudrce a znalce.“

V. [4]. Ba hůře: — „Kdo nemá vladaře, nemá vůdce; komu však dostalo se špatného vůdce, tomu se dostalo svůdce, který jej svrhne do propasti“ (Zlat). — O neštěstí říše, která má za krále nezkušeného, panovačného, sobeckého, ukrutného, rozpustilého chlapce, srv. Kaz 10 16. — „ženy,“ t. j. zženštilost, která vládne dle chvilkového rozmaru (kapricu), dle choutek, jakými se vyznamenávají vrtkavé ženy.

V. [5]. Boj všech proti všem, občanské války, vzpoury, revoluce. — Nebude uznání pro zásluhy starších, bude boj třídní, nemajetných proti majetným, lidí pokoutných proti urozeným. Nadvláda proletariátu!

V. [6]. V této bídě vznikne touha po člověku, který by zavedl pořádek; kde komu, kdo bude míti jen trochu „lepší kabát,“ bude nabízena diktatura, ale nikdo nebude míti chuti, aby nabízené otěže vlády přijal, každý bude odmítati. — „v domě otce svého,“ kde má svůj lepší plášť uschovaný, ježto na ulici bojí se v něm objeviti, aby mu nebyl „jménem zákona“ (komunisticko-anarchistického) — „zabrán,“ bez náhrady „vyvlastněn.“ — „ssutina“ = zřícená obec městská (státní)

V. [7]. „ranhojičem,“ který by mohl nemocné tělo společnosti vyhojiti Viz o těch nevymačkaných, neobvázaných, zatvrdlých ranách výše 1, 5 n. — Příjmy vladařovy vyschly, korunní statky zašantročeny, od krále žádá se, aby své poddané sytil a šatil, kandidát, jemuž knížecí korunu podávají, nemá však na to soukromého jmění, proto nestojí o důstojnost, které si ostatně nikdo neváží. Srv. Jer 30, 12.

II.

[8] Ano, bortí se Jerusalem a Juda padá;
jsouť řeči jejich i činy proti Hospodinu,
aby popudili oči velebnosti jeho.
[9] Výraz tváře jejich svědčí proti nim;
hřích svůj [jako Sodoma] hlásají nepokrytě.
Běda jim, neboť si připravují odplatu zlou.

[10] [Rcete spravedlivci, že dobře mu bude,
neboť ovoce svých skutků užívat bude.
[11] Běda bezbožnému! Zle mu bude,
neboť dle toho, co činil, bude mu splaceno.]

[12] Lid můj vydřiduši loupí,
a ženy jim vládnou.
Lide můj, kdo tě blahoslaví, klamají tě,
a kazí cestu, po které máš kráčet.
[13] Hospodin vstává, by soudil,
vstává, by ujal se lidu.

[14] Pán přijde k soudu
se staršími a s knížaty lidu:
„Vždyť jste spásli vinici,
co jste chudému uloupili máte doma.
[15] Proč roztíráte lid můj,
a chuďasy rozemíláte?"
dí Hospodin, Bůh zástupů

Isajáš předpovídá rozmařilým ženám jerusalemským Boží tresty (Is 3, 16—4 1).

[16] Hospodin také řekl:
Za to, že pyšní se sionské dcery,

V. [8]. počíná líčiti Hospodinův soud nad bezbožnými utlačovateli lidu (v. 8—15). — „oči velebnosti jeho," sídlící mezi nimi ve chrámě jerusalemském.

V. [9]. „výraz tváře" drzý, nestydatý. — „připravují si odplatu zlou" = škodí sami sobě (hebr.). — „jako Sodoma" pokládají Schlögl i Condamin za glosu.

V. [10n]. pokládá Condamin za pozdější přídavek. Zda právem? — Místo „Rcete" novější kritika: „Blaze!"

V. [11]. Jak si ustele, tak si lehne, co zasije, bude žíti (Gal 6, 5),

V. [12a]. dle hebr.: „vydřiduši lidu mého jsou chlapci" t. j. činovníci (= „starší a knížata lidu" v. 14) vládnou dle rozmaru, sobeckých choutek, jak bylo řečeno již výše ve v. 4. — „ženy" jako byla Atalie a Jezabel, manželka Achabova. O této viz 3 Král 16, 31; o oné viz 4 Král 11, 1—21; 2 Par 22, 10—23, 21. — Srv. také veliký vliv politický „královen matek." Jer 22, 26; 29, 2. Novější kritika však místo „ženy" čte: „lichváři." — Srv. také v. 4b.

V. [12c]. dle hebr.: „Lide můj, kdo tě vedou, svádějí tě." Jsou to lžiproroci, kteří slibují lidu jen dobro, lichotí mu, „blahoslaví ho," ale pravdy mu nepovědí. Srv. Mich 3, 5; Jer 23, 13; Pláč 2, 14; Ez 13, 10. a jj. — „kazí," činí neschůdnou, neznatelnou cestu, která by vedla lid ke štěstí; lid bloudí a klopýtá.

V. [14]. „přijde," až svou přítomnost ukáže zřetelnými činy své všemocné spravedlnosti. — „vinicí" sluje národ již Dt 32, 32; Ž 79, 9. — „spásli" a tím zpustošili jako hltavé stádo.

V. [15]. O takových nepravých „pastýřích" lidu srv. Ez 34, 2n; Mt 9, 36.

V. [16]. Úředníci jerusalemští (a judští) potřebovali mnoho peněz, aby se mohli baviti se zpupnými, parádivými a vilnými ženami, které svým manželům

že nosí vysoko bradu,
že chodí s okem vyzývavým,
že nohou o nohu bijíce
do taktu pořád si vycupují:
[17] Pán oblysí témě hlavy sionským dcerám,
Hospodin jejich vlasy obnaží.

[18] V den ten odejme Pán
okrasu střevíčků a půlměsíčky a řetízky
[19] a zápony a náramky a čepce
[20] a kadeřadla a podvazečky a sponky
a voňavky a náušky a prsteny
[21] a drahokamy visící s čela a roucha na převlek a pláštíky,

---

a záletníkům ukládaly veliké požadavky. Aby si peníze opatřili, ždímali poddané, jak bylo řečeno výše. Ženy, které činily tak veliké nároky, měly také spoluvinu na utiskování poddaných, budou proto také přiměřeně potrestány. — „nosí vysoko své brady," ježto natahují krk (hebr. slovně) jako labutě. — Na nohách mají šperky (nánožky), opatřené chřestidly; když jdou, chřestí jako bývá při hudbě. To pudí ženy, aby ustavičně hopkaly, poskakovaly do taktu jako tanečnice (baletky); tím vábí muže velmi účinně. Za tu zpupnost, fintivost a svůdnost budou potrestány dle v. n. (17).

V. [17]. „oblysí" (dle hebr.: „raní svrabem"), že bude veta po tom, co tolik šlechtily, na čemž si zakládaly, v čem viděly svou krásu. — „obnaží vlasy" na spáncích, až přijde nepřítel a strhne jim s obličeje závoj. Srv. níže 47, 2. Dle kralické bible: „Okydne Pán prašivinou vrch hlavy dcer Sionských, a Hospodin hanbu jejich obnaží."

V. [18]. Aby znázornil přepych jerusalemských žen, vypočítává Is neméně než 21 složku dámské garderoby. Dodneška jest touha východní ženy po šperčích vášnivá; poslední roztrhaná a špinavá žebračka nemůže postrádati šperků aspoň z „kočičího" zlata. Dnešní vznešená paní brává si na návštěvu osmero až desatero šatů, z nichž jedno je nádhernější než druhé (Niebur). — Pohříchu nelze nám dnes přesně stanoviti, co to ono slovo hebrejské znamená. — Na prvém místě jsou uvedeny „šperky nánožní," nánožky, t. j. plíšky ze zlata, ze stříbra, nebo kruhy ze slonoviny, navlečené na kůtka (nákotnice). — Srv. Jud 10, 3. — K nim patří řetízky, o kterých níže čís. 5. — Na druhém místě uvádí hebr. „šebhísím," jež bývalo překládáno slovem: „síťky" (na vlasy) v novější době však po Schödrovi dle arabského „šubaise" bývá překládáno „sluněčka," t. j. nákrční ozdoby mající tvar slunce. (Jiní vidí v „šebhísím" ozdoby čela, čelenky). — Na třetím místě jmenuje prorok „saharóním" — t. j. ozdoby tvaru půlměsíčného. Srv. Sdc 8, 21 26. (Byli jimi zdobeni také velbloudi).

V. [19]. Na 4. místě jmenovány „netífóth" — t. j. „kapky," „perly," nejspíše hlavní složka náušnice, proto také náušnice sama. — Na 5. místě jmenovány „šéróth" = řetízky; arabské siuár znamená náramek, proto mnozí dávají také hebrejskému šérá týž význam (náramek). — 6. „re'álóth" byl závoj skládající se ze dvou částí: jedna část počínala nad očima a táhla se přes hlavu a šíji po zádech dolů, část druhá počínala pod očima a splývala volně na prsa; u očí byly obě části spojeny sponkami nebo kroužky. — Jiní jinak.

V. [20]. Na místě 7. jmenovány „pe(érím," ozdoby hlavy, blíže neznámé, čelenky, čepce, stužky na vlasy nebo pod. — 8. çe(ádóth jsou řetízky, spojující nákotnici (čís. 1.) nohy levé s nákotnicí nohy pravé, aby ženy činily kroky krátké, pravidelné a provázené chřestem. Srv. arabské miçád. — (Jiní vidí v çe(ádóth — náramky). — Devátá ozdoba sluje „qiššurím" t. j. pásky, opasky, pásy kolem boků, prsou, hlavy nebo pod. — Desátá ozdoba sluje bathé hannefeš: nádobky, (lahvičky) na voňavky, které nosívaly ženy zavěšené na hrdle nebo za pasem. (Jiní myslí prsteny, jiní náušnice, jiní ochranné prostředky proti uhranutí). — Jedenáctá ozdoba sluje lachaš; byly to amulety, nejspíše malí hadi z drahých kovů (Schröder) nebo plíšky popsané zaříkávacími formulkami proti zlým duchům. (Jiní překládají slovo lecháším: náušnice (Vulg), jiní jinak).

V. [21]. Dvanáctá ozdoba sluje tabba(ath = prsten (pečetní). — Třináctá sluje „nezem," t. j. prsten, kroužek do nosu. — Jiní se domnívají, že to byly kroužky na čele zavěšené a nad nosem splývající k ústům (Vulg).

[22] a lněná roucha a jehlice a zrcadla
[23] a roušky a vínky a letní plachetky.

[24] Bude pak místo vůně puch
a místo pásu provazec;
místo kadeřených vlasů lysina
a místo živůtků žínice.
[25] [Nejlepší] mužové (Sionu) padnou mečem
a jeho junáci v boji.
[26] Kvílit a truchlit budou brány jeho,
(Sion) zpustlý na zemi sedét bude.

Hlava 4.

[1] Sedm žen se chápati bude jednoho muže
v den ten a řeknou:
„Svůj vlastní chléb jísti
a svým šatem se odívati budeme;
ať jen se dostane jména tvého nám;
odejmi potupu naši!"

V. [22]. Čtrnáctá složka byla machaçoth, t. j. sváteční roucho, které nebývalo noseno stále ale které bylo oblékáno jen o svátcích nebo na návštěvu a které bylo doma hned zase svlečeno: — Patnáctá složka byla ma(atáfá, t. j. vnější říza dlouha s rukávy. (Jiní pokládají tu složku za „plášť" (Vulg). — Šestnáctá složka sluje mitpachath. Byl to veliký šátek, do kterého se ženy celé zahalovaly a který bychom mohli případně nazvati pláštěm. Srv. Rut 3, 15 Sedmnáctá složka sluje charít. To slovo znamená 4 Král 5, 23. měšec, míšek na peníze. Také tu dlužno překládati sáček nebo pod. — Vulg překládá: „jehlice."

V. [23]. Osmnáctý šperk byl gillájón, t. j. zrcadlo, kovová lešťěná deska, kterou nosívaly ženy jako jiné šperky s sebou. — Na devatenáctém místě jsou uvedeny „sedíním," t. j. košile. — Dvacátý kus sluje çáníf t. j. vínek, omotaný kolem hlavy, tedy turban (čepeček) a pod. — Na posledním (dvacátém prvém) místě jmenován „redíd," t. j. jemný, průsvitný, (flórový) pláštík nebo „plachetka." — Pozoruhodno je, že „rukavičky" v bibli nikde, ani tuto, nejsou jmenovány, ačkoli je starý Východ dávno byl znal. Kalhot a kapesníků ženy za dob Isajášových neměly, proto nejsou tu jmenovány.

V. [24]. Puch z propocených, zaprášených a špinavých šatů, které budou nositi ženy v zajetí; bude to jediné roucho, kterým budou krýti svou nahotu pokud se nerozpadne. — „Žínice" — roucho z hrubé látky, jaké nosívali nejchudší. — Vlasy budou si buď hořem trhati, nebo jim slezou následkem nucené nečistoty, která přivodí svrab (prašivinu). Srv. v. 17. — V hebr. patý člen v. 24. praví: „a opálenina místo krásy," t. j. ženám bude na slunci pracovati, i budou míti tvář nehezky opálenou, nebude tak bílá, jako když ji zakrývaly nádhernými závoji Srv. Pláč 4, 8. — Z toho pátého členu zbylo ve Vulg ve v. 25. jedno slovo: „Nejlepší" = nejkrásnější (= „krásy"). — „živůtek" — jakýsi náprsník (Jer).

V. [25]. Vojny vyhubí muže, že bude nesnadno ženám se vdáti; bude jim vzdáti se radostí manželských, budou za to, že kdysi hýřily, pociťovati velmi bolestně opuštěnost, samotu, nedostatek mužské ochrany atd.

V. [26]. Sion přirovnán tu k ženě plačící a v prachu země sedící jako Pláč 1, 1 nn. — Na známých mincích Vespasiánových zobrazeno jest Judsko ženou sedící u kořenů palmy. Podpis praví, že je to „Judsko zajaté."

Hl. 4. — V. [1]. Nevdáti se a nemíti dětí bylo ženě starozákonné kletbou Boží (Dt 7, 14) a potupou před lidmi. — Dle zákona (Ex 21, 10) bylo povinností muže ženu (ženy) živit a šatit; míti harem o více („sedmi") ženách mohl míti toliko zámožný. — Prorok předpovídá, že nouze o muže bude tak veliká, že se budou ženy vzdávati práva na výživu a šat, jen když je muž vezme za manželku a dá jim tím své „jméno." — Předpovědi (3, 24—4, 1) splnily se za dob zajetí babylonského a později za posledních časů židovské samostatnosti. Srv. r. 70 po Kr.

Hospodin očistí, posvětí a chránit bude svou přítomností nový Jerusalem (4, 2–6).

[2] Tehdy bude výhonek Hospodinův
na zvelebení a na slávu,
a plod země na povznešení a na radost
těm, kteří zachováni budou z Israele.

[3] Každý, kdo zbude na Sionu,
kdo zůstane v Jerusalemě,
svatým bude slouti
každý zapsaný k životu v Jerusalemě,
[4] až Pán smyje skvrny sionských dcer,
až z Jerusalema vyhladí jeho krev
duchem soudu a duchem žáru,
[5] až nad každým místem sionské hory,
a nad jejím shromážděním
utvoří Hospodin oblak přes den a dým,
a blesk plápolajícího ohně v noci.

[6] Ano, (Hospodin) bude ochranou
nad veškerou slávou,
bude stánkem, skýtajícím stín

V. [2]. Prorok mirní hrozby, výše pronesené, poukazem na to, že z národa israelského (církve starozákonné) vzejde nové plémě, tresty Božími očištěné a v dobrém upevněné, které Bůh oslaví a oblaží Mesiášem. — „výhonek (sazenice) Hospodinův“ = Mesiáš a jeho království, zprvu malé, které později vzroste. Srv. níže 11, 1. 10; 53, 2; Jer 23, 5; 33, 15; Zach 3, 8; 6, 12. — „Hospodinovým“ výhonkem slove, ježto Hospodin dá mu vzejíti, jak byl slíbil Davidovi (2 Král 23, 3—5). Tento výhonek, dílo Boží sluje dále „plod země“ (v. 2b). Mesiáš bude na zvelebení, na slávu zbytkům národa (církve s. z.), kteří se k němu přidruží v novou společnost, v nové království Boží. Srv. níže 9, 3; 12, 2; 35, 1; 52, 1; 54, 1; 60, 1.

V. [3]. Mesiáš zavede mezi svými stoupenci svatost proti bezbožnosti, líčené výše 2, 6 nn; 3, 9 nn. Svatost, která zavládne až Mesiáš přijde, líčí také Os 2, 19; 3, 5: Mich 4, 2; 7, 18; Sof 3, 17; Zach 3, 3; 13, 1; 14, 20. — Budou svatými netoliko nazýváni, ale skutečně, vniterně svatí budou. Tehdy se splní, co zpívali serafové dle Is 6, 3. — „zapsaný“ mezi děti, narozené v Jerusalemě, mezi občany jerusalemské. Is chce říci, že stoupencům Mesiášovým bude třeba znova se naroditi (ve křtu) a státi se členy nového Jerusalema, t. j. církve Kristovy. „k životu“ novému v té církvi.

V. [4]. Původcem té svatosti bude Hospodin, který očistí zbytky obyvatelstva jerusalemského (= „sionských dcer“), zbaví je vin (= „krve“), kterých se dopustili vraždami a útisky, vypočítanými výše. — „Duch soudu“ = přísný trest. — „duch ohně“ = palčivý oheň, který ničí a čistí (srv. výše 1, 25).

V. [5]. Sionská hora bude středem říše mesiášské; k té dle 2, 2–4. pohrnou se všichni národové, tam budou se shromažďovati, tam budou Hospodina vzývati. (Vulg). — Celému Sionu, jeho církvi (hebr.) bude Bůh prokazovati podobná dobrodiní, jaké prokazoval svému lidu sloupem ohnivým a oblakovým při východu z Egypta (Ex 13, 21; 14, 19; 40, 32; Nm 14, 14), ve svatostánku mojžíšském (Nm 9, 15 n, 1 Sam 4, 4; 2 Sam 6, 2. i v Šalomounově chrámě 3 Král 8, 10). Ta blaživá, dobrotivá přítomnost Boží nebude obmezena na dobu pochodu pouští, na velesvatyni, na chrám, ta milostná přítomnost Boží se snese na celý Sion, bude patrna každému členu nového království. — Nad veškerou „slávou“ církve novozákonné bude se vznášeti ochrana Boží měrou větší nežli ve S. Z. (Ž 104, 39).

V. [6]. popisuje podrobněji tu ochranu, ze které se bude těšiti novozákonná slavná církev.

ve dne proti horku,
a bezpečné útočiště
proti vichru a dešti.

Podobenství o Hospodinově vinici (hl 5, 1—7).

Hlava 5.

[1] (Prorok:) Zpívati budu svému miláčkovi
píseň [přítele svého] o jeho vinici.

Vinici měl můj miláček
na tučném pahorku.
[2] Oplotil ji, vybral z ní kamení,
osázel ji (ušlechtilou) révou.

Hl. 5. — V. [1–7]. **Podobenství o vinici:** Hospodin = vinař, národ israelský = vinice. — Srv. výše 3, 14; Dt 32, 32; Os 10, 1; Jer 2, 21; Ez 15, 2; Mt 21, 33. — Toto podobenství rozvádí myšlenku, vyslovenou výše 1, 2. (Zlat) a vyznívá v Dt 32, 6: „Tak se odplácíš Hospodinu, národe pošetilý a nemoudrý? (Knabenbauer). — Prorok přednáší půvabné podobenství, aby si zjednal sluchu a donutil národ k tomu, by sám odsoudil způsob svého jednání. Podobně kdysi (2 Sam 12, 1—10) učinil Natan. — Prorok přednášel tuto „píseň“ poprve nejspíše ve chrámě, kam se sešlo množství Israelitů na svátek stanový, aby děkovali radostně Hospodinu za požehnání, jehož se jim dostalo na vinici. Proti radostné náladě vinařů judských staví tu prorok bolestný žalozpěv vinaře-Hospodina nad neplodností vinice-lidu judského. — Jest asi protějškem k písním, jaké Israelité na vinicích, když sbírali víno, s jásotem plesavým zpívali (níže 16, 10). — Zapletal vidí v písni kromě předzpěvu (v. 1ab) čtyři sloky; každá sloka má čtyři dvojčlenné verše (disticha) o pateru zdvihů (3 + 2). — Schlögl dělí píseň na pět slok: z těch dvě jsou čtyřřádkové (3 + 2 zdvihů) s refrénem: „čekal, že ponese hrozny, plodila plaňata (2ef; 4cd); tři sloky jsou čtyřřádkové jednoduché o trojím zdvihu. Condamin vidí tu sborový zpěv, složený ze sloky (1b—2), protisloky (v. 3n), středosloky (v. 5n), ze druhé sloky (v. 7a) a protisloky (v. 7b). — Píseň vznikla v prvních letech Isajášovy prorocké činnosti, kolem r. 735.

V. [1]. Místo „svému miláčkovi“ lépe dle hebr.: „o svém miláčkovi.“ — Tím „miláčkem,“ „přítelem“ (1b), „milým“ (1c) jest Hospodin-vinař. — („svému miláčkovi“ = k jeho cti a chvále (Knabenbauer). — Dle opravy Zapletalovy, Schlöglovy (a jj.) lépe jest v. 1ab překládati:

Budu zpívat o mém příteli,
píseň o jeho vinici.

Condamin překládá:

Budu zpívat o mém příteli,
píseň o jeho lásce k vinici.

„tučný“ = úrodné půdy. — „Na pahorku,“ na výsluní bývají dosud v hornatých krajích Palestiny stupňovité (terasovité) vinice. — Výklad celého podobenství podává níže ve v. 7. sám prorok.

V. [2]. Místo „oplotil“ hebr.: „překopal.“ — Také dnešní palestinský vinař ohrazuje svou vinici na všech stranách kamennou zdí zvýši 1—2 m, kterou kromě toho obrní trním, nebo osází kaktusem, dosahujícím značné výše; ten koná podobné služby jako u nás ostnatý drát. — „Kamení“ třeba vyházeti již proto, aby půda mohla dobře býti kypřena (pluhem nebo motykou). — Dnes bývají sazenice, pruty 1 m 30 cm zdéli koncem února zasazovány do jamek 50 cm hlubokých, tolikéž dlouhých a 20 cm širokých, vzdálených od sebe 2—4 m. První hrozny dává nová vinice třetí rok. — Ježto má mnoho nepřátel, lidí i zvířat (Pís 2, 15), dlužno vinici hlídat. Prostřed vinice bývala pro hlídače zřizována z loubí, proutí, plachet nebo rohožek bouda, později bývala a bývá dosud stavěna z kamene věž, 5—6 m vysoká, a bouda na ní. — Lisů na (bývalých) vinicích zachovalo se v Palestině z dávných dob dosti mnoho. Jsou to dvě prohlubně, vytesané do skály, jedna vyšší, druhá nižší. Vyšší má sklon do rohu, ve kterém jest stružka

Postavil prostřed ní věž,
lis v ní vydlabal,
a čekal, že ponese hrozny,
ale plodila pláňata.

[3] (Hospodin:) „Teď tedy, občané jerusalemští,
a mužové judští,
buďte soudci mezi mnou
a vinicí mou!

[4] Co víc jsem učinit měl své vinici
a neučinil jsem jí?
Proč, když jsem čekal, že ponese hrozny,
plodila pláňata?

[5] Teď tedy ukáži vám, co učiním
já své vinici:
Odejmu jí plot,
že na pospas bude.

Pobořím jí zeď,
že ji rozšlapou.
[6] Pustinu z ní udělám:
nebude řezána.

Nebude okopávána,
vzroste v trní a v hloží;
i mrakům dám příkaz, by nespouštěly
na ni deště!"

[7] (Prorok:) Vinice Hospodina zástupů
je dům Israelův,
a Judovci — toť rozkošná
jeho sazenice.

(žlábek) a otvor, ústící do prohlubně nižší. V oné (asi 4 m dlouhé i široké) bývaly hrozny šlapány (níže 63, 2); vyšlapané víno stékalo do prohlubně druhé, ze které bývalo naléváno do měchů nebo do hliněných nádob. Dnešní vinař již těchto starých lisů neužívá. (Bauer). — V. 1c—2. líčí několika rysy péči vinařovu, která pro vinici učinila vše možné, že mohla právem žádati od vinice plodů. Jakého zklamání však dožil se vinař! Místo hroznů sladkých, jaké dává ušlechtilá réva, pečlivě pěstovaná, dostalo se mu hroznů hořkých („trpkyní"), jakýchsi planiček, nebo padavek. — Ta réva byla červená (hebr.). — (Na jaře vinař ještě dvakrát nebo třikráte kypří půdu na vinici, ořezává révu, atd. Všecku tu činnost básník tu předpokládá).

V. [3]. Hospodin vyzývá obyvatelstvo Jerusalema a Judska, aby zasedli na soud, jakožto soudcové. Sám dobrovolně dostavuje se na ten soud jako strana a podvolí se spravedlivému rozsudku (po lidsku mluveno). Druhou stranou jest — vinice Hospodinova. Vysloví-li rozhodčí (soudcové) nestranný rozsudek, odsoudí vinici a tím sami sebe, ježto Jerusalemané a Judovci jsou sami jmenovanou vinicí.

V. [5]. „Když oni mlčí, odpovídá (vinař-Hospodin) sám sobě." (Jer). To mlčení znamená ovšem, že vyzvaní soudcové odsuzují sebe sami.

V. [6]. „hloží a trní" připomíná kletbu, vyslovenou Gn 3, 18.

V. [7]. Prorok vykládá sám smysl obrazu. — „Po takové přípravě podobenství, samo sebou již dosti jasné a ode všech pochopené, vykládati znova svými slovy, není nic jiného, nežli bušiti novými ranami do duší nevděčníků a zatvrzelcům a zarputilcům navalovati hanby a kárání. (Knabenbauer). — Všimni si slovné

Čekal, že bude činiti **pravost**,
hle však — **nepravost!**
(Očekával) **právo**,
hle však — **bezpráví!**

Šesteré běda Isajášovo všelijakým hříšníkům (Is 5, 8—30).

I,

[8] Běda vám, kteří připojujete dům k domu,
a pole s polem slučuje, že nezbývá mezery;
zda chcete bydliti v zemi vy sami?
[9] Pravil to do mých uší Hospodin zástupů:

„Přisám, že mnoho domů spustne,
že velké a krásné liduprázdny budou.
[10] Deset totiž jiter viničných vydá soudek jeden,
a třicet měr výsevu vydá míry tři."

---

hříčky: „pravost," „nepravost" a „bezpráví." — Bezpráví působí „křik" utiskovaných (hebr.). — Toto podobenství líčí velmi názorně poměr Boha k církvi starozákonné (národu Božímu). Palestina byla věru tučný pahorek, na kterém se mohla vinice-církev ve svém náboženskomravním životě znamenitě vyvíjeti. Bůh sám svou vinici oplotil zjevením svým, zákonem i bohoslužbou, kterou bylo israelské jednobožství chráněno proti vlivům pohanským. Bůh „kameny," t. j. překážky tohoto vývoje náboženského života odklízel; takovou překážkou byli pohané (Kanaanci), kteří měli z Palestiny zmizeti (Ž 43, 3). Nebeský vinař ořezoval své sazenice všelijakými tresty, ostrými řečmi proroků a podobnými „noži." — Israel byla vinice, jejíž sazenice pocházely z kmenů velmi ušlechtilých (spravedlivých arciotců. Věž na vinici lze přirovnati k jerusalemskému chrámu. Bůh sám zahříval svou vinici sluncem lásky, skrápěl ji dešti své milosti, ustanovoval strážce: krále, kněze, proroky. Církev katolická klade na veliký pátek do úst Kristových výčitku (improperium), která jest ohlasem tohoto podobenství: „Co více měl jsem učiniti tobě a neučinil jsem? Ját jsem štípil tebe, vinici svou nejkrásnější, ale ty jsi stala se mně velmi hořkou; octem totiž žízeň mou jsi napojila a kopím probodla jsi bok svému Spasiteli." Hrozby Hospodinovy (v. 6) vidíme dnes splněny na národě po celém světě rozprchlém a nábožensko-mravně vyschlém. — „Vše co řečeno jest o vinici, možno vztahovati také na stav lidské duše, která štípena jsouc od Boha pro dobro, nepřinesla hroznů, ale trpkyní a poté vydána byla dravcům na pospas, aniž dostalo se jí božského deště, poučení, ježto předešlými dary pohrdla" (Jer).

V. 8nn. vykládají, cože jsou ona „plaňata" nebo nepravosti (v. 7), a líčí podrobněji, co hodlá učiniti Hospodin za to své vinici (v. 6). Těch nepravostí vypočteno je tu šestero; každé nepravosti řečeno jest hrozné: „Běda" (v. 8. 11. 18. 20 21. 22). — Nejprvé jmenováni jsou lakotní hrabivci, kteří proti zákonům Lv 25, 25 n; Dt 27, 17. neštítí se žádných prostředků, jen aby získali mnoho domů a zcelili pozemky ve velké plochy (latifundie), že nezbývá mezery, místa nikde pro malého (společensky slabšího), že vzniká velkostatkářstvo proti bezzemkům, proti proletariátu. — Chtějí býti výhradnými pány v zemi.

V. 9. Ty domy však se sřítí, ježto obyvatelstvo je opustí nemajíc z čeho živu býti. — Ta pole (zcelená) totiž nebudou dávat úrody očekávané (v. 10). Hospodin to pravil prorokovi „do uší," t. j. velmi zřetelně a trvale, že mu to ustavičně v uších zní. — „velké a krásné — domy.

V. 10. „jitro" = plocha, kterou bylo lze spřežením hovězím za den zorati Co bylo lze zorati za deset dní, byla značná plocha, proto „jeden soudek" vína byla úroda pranepatrná. — Dle hebr.: vydá těch deset jiter jeden bath, t. j. asi 40 litrů! — V. 10b dle hebr: „Chomer semene vydá efu", t. j. 4 hektolitry vydají 40 litrů, t. j. sklidí se toliko desetina výsevu. Taková bude neúroda

II.

[11] Běda vám, kteří vstáváte ráno,
byste šli za lihovinami,
a pili až do večera, hořice vínem!

[12] Citaru a harfu, buben a píšťalu
míváte s vínem na hodech svých,
ale na dílo Hospodinovo nehledíte,
aniž, co činí ruce jeho, pozorujete.

[13] Proto tedy, že lid můj rozumu nemá,
veden bude do zajetí,
urození zhynou hladem,
a množství jeho žízní uschne.

[14] Protož rozevrou pekla svůj jícen
roztáhnou svá ústa do nekonečna,
i sletí mocní i lid jeho,
vznešení i slavní do nich.

[15] Sehnut bude každý, ponížen kde kdo,
a oči pyšných budou pokořeny.
[16] Ale Hospodin zástupů vyvýšen bude soudem,
a Bůh svatý zjeví svou svatost spravedlností.

[17] A pásti se budou (tam) beránci
dle obyčeje svého,
a co zase pustina urodí,
cizinci snědí.

V. [11]. Lichváři, kterým hrozil prorok ve v. 8—10., odírají slabší, aby mohli rozhazovati na opojné nápoje. — Pijanům hýřivým svědčí druhé „Běda". — Začínají píti s východem slunce a pijí až do jeho západu. Srv. Kaz 10, 16; Sk 2, 15; 1 Sol 5, 7. — „Lihoviny" vyrobené z datlí, z obilí (pivo), z ovoce (ovocné víno) a pod.; také medovinu možno sem zařaditi. To vše sluje hebr: „šéchár". — Víno rozpaluje v nich jiné chtíče.

V. [12]. O hudebních nástrojích viz k 2 Král 6, 5. — O bubíncích viz tamže. — „dílo Hospodinovo" je vše, co činil a činí Bůh pro spásu lidstva a zejména ve prospěch národa israelského. Jsou to všecka jeho dobrodiní, jeho zjevení, sliby, hrozby skrze proroky atd. — Srv. v. 19; 10, 12; 22, 11.

V. [13]. Místo: „že rozumu nemá" překládávají novější: „náhle", „neočekávaně". — Smutné zajetí se všemi svými psotami místo rozpustilé veselosti, hlad místo hodů, žízeň místo pití.

V. [14]. Místo hýřivého plýtvání životními silami nastane — smrt všeho. — Dle hebr. sletí do pekel nádhera jeho (Sionu), a ryk jeho a hluk jeho a jásající v něm (Jerusalemě). — Ti, kteří otvírali svá ústa, by hltali pokrmy a lihoviny, ti budou nyní pohlceni jícnem podsvětí sami (Tirin).

V. [15n]. pokládá kritika novější (Schlögl, Condamin) za pozdější přídatky, ježto se nehodí do souvislosti. V. 15. jest bezmála opakován z 2, 9. 11. — Chtějí říci, že těmi tresty vysvitne velebnost a svatost Boží, která hřích nenávidí a déle snésti nemůže; tak přispějí soudy (tresty) Boží k tomu, by země byla skutečně plna slávy Boží (6, 3).

V. [17]. klade Condamin za v. 10. — Země, kterou bezbožní pijané obývali, bude i po jejich zániku hlásati svou spuštěností hříšnost bývalých majitelů. Tam, kde bývaly pyšné paláce a nádherné domy, bude pustina, na které budou se pásti stáda, jako se pásávají „na své lučině" (hebr. místo „dle obyčeje svého"). V. 17cd bývá vykládán velmi pestře. S Condaminem lze překládati: „a na ssutinách kozlové budou se živiti". — Překlad Vulg možno srovnati s 1, 7. (Jer.)

III.

[18] Běda vám, kteří táhnete
(pokutu za) nepravost provazy marnosti,
a jako za lano u vozu (táhnete pokutu za) hřích,
[19] kteří říkáte: „Nechať pospíší,
a brzy přijde dílo jeho,
abychom je viděli;
nechať se přiblíží a přijde
úradek Svatého Israelova,
abychom jej poznali!“

IV.

[20] Běda vám, kteří říkáte zlému dobré a dobrému zlé,
kladouce tmu za světlo a světlo za tmu,
pokládajíce hořké za sladké a sladké za hořké!

V.

[21] Běda (vám), kteří jste moudří ve svých očích,
a sami před sebou opatrni!

VI.

[22] Běda (vám), kteří jste obry v pití vína,
a velikány v míchání lihovin;
[23] kteří za úplatky osvobozujete bezbožného,
a právo tomu, jemuž přísluší odpíráte!

V. [18]. Třetí „Běda“ svědčí těm, kteří si tropí posměšky z hrozeb prorokových. Takové posměšky vyskytují se snadno při pitkách, při kterých hodují labužníci a pijané od proroka kárani (Knabenbauer). — Obraz jest vzat od saňkovité mlátičky, do které býval dobytek zapřahován. Mlátička, která rozdrtí obilí, je tu obraz trestů, hříchy jsou provazy, za které hříšníci ty tresty táhnou, k sobě a na sebe přitahují. — „marnost“ jsou ony opovážlivé řeči, kterými se prorokům vysmívají.

V. [19]. opakuje prostě to, co byl obrazně řekl v. 18. — Srv. 1, 6. 7. 22 n. 25 n. — „dílo“ Boží jsou tu tresty, kterými proroci hrozí. Srv. v. 12. — „je viděli“ = „poznali“ = zakusili, přesvědčili se, že pravdu mluví mravokárci. — „úradek“ = plán, záměr Boží potrestati hříšníky, na který nepohodlní mravokárci poukazují. Míněn jest popředně Isajáš, který nejraději a nejčastěji jmenoval Boha „Svatým Israelovým“. — Srv. níže 28, 9 n; Am 5, 18; Jer 17, 15; Ez 11, 3. — Před v. 18. klade Schlögl 10, 1—3. Tím získává o jedno „Běda“ více, že jich má úhrnem osm. (Také v. 23. považuje za samostatné „Běda“).

V. [20]. Čtvrté „Běda“ hrozí těm, kteří převracují pojmy mravního dobra a zla, práva i bezpráví. — „dobré“ = „světlo“ = „sladko“. — „zlé“ = „tma“ = „hořko“.

V. [21]. Páté „Běda“ namířeno jest proti domýšlivosti, která jedná proti radě Přís 3, 5. 7. — Činili tak zejména ti, kteří hledali spásu říše v politických smlouvách s cizími mocemi a v militarismu. Srv. 2, 8 (Knabenbauer).

V. [22] n. bičuje ty, kteří jsou silní v pití, ale slabí tu, kde mají svým úřadem zjednati vrch právu a spravedlnosti, kde by hrdinnost (heroismus) právě byla žádoucí. (Šesté „Běda“). — Condamin klade v. 8—23. do téže doby co v. 1—7., t. j. do r. 735. V. 24 n však přehazuje až za 9, 16; podobně v. 26—30 přesmykuje za 8, 20. (Jiní jinak). — Možno se domnívati, že i v. 24—30 rozvádí podobenství o vinici (v. 1—7), že pochází z téže doby (r. 735) a je tu na svém místě.

VII.

[24] Protož, jako jazyk ohně zžírá strniště,
a žár plamene spaluje (seno),
tak bude kořen jejich jako pýř,
a květ jejich rozprchne se v prach
za to, že zavrhli zákon Hospodina zástupů,
a řeči Svatého Israelova se rouhali.

[25] Protož rozhorlí se hněv Hospodinův na lid jeho,
vztáhne ruku svou na něj a pobije ho,
že se třásti budou hory
a mrtvol bude jak bláta na ulicích.
Tím vším nebude vyčerpán hněv jeho,
ale ruka jeho dále zůstane vztažena.

[26] Vyzdvihne znamení dalekému národu,
a přivábí jej od končin světa,
a ejhle, pospíší si, aby přišel rychle.

[27] Nebude v něm mdlého ani nemocného,
nebude dřímajícího ani spícího;
nerozváže se pás jeho beder,
aniž se přetrhne řemen obuvi jeho.

[28] Šípy jeho jsou naostřeny,
a všecka lučiště jeho natažená;
kopyta koní jeho jsou jako křemen,
a kola jeho jako prudký vichor.

[29] Řev jeho jako řev lvice;
řve jako lvíčata a vrčí;

V. [24]. „Protož“ = za to, že vinice Páně přinášela taková pláňata, zločiny výše jmenované, pro které měl Isajáš šestero „Běda.“ — Slámu, po mláceni rozdrobenou, staří pálívali, jako bývá pálena u nás pýřka.

V. [25]. Kdysi měl Hospodin ruku vztaženu, aby lidu dobře činil, teď ji vztáhne, aby ho bil. (Ex 3, 20; 7, 5; 15, 12. a jj.). — „mrtvol“ pobitých z lidu. — To se splnilo zejména za války syrsko-iraelské. Viz 2 Par 28, 6. Pekach pobil z Judy sto dvacet tisíc jeden den, vesměs udatných mužů (Knabenbauer). — Smrt slavila hody také později, za vpádů assyrských a babylonských. Srv. Jer 9, 21; 16, 4; 34, 20. — „ruka jeho zůstane dále vztažena,“ by trestala.

V. [26]. popisuje zkázu ve v. 24. předpověděnou. — „vyzdvihne znamení,“ prapor nebo standardu, na vyvýšeném místě (na hoře), aby bylo zřejmo, že se verbuje mužstvo na vojnu. — Ježto dále se mluví vesměs o jednom národu, lépe také zde místo „národům“ čisti: „národu.“ — „přivábí jej“ sykotem nebo hvízdáním, jako včelař vyvábí včely z úlu na pastvu a z pastvy do úlu (Sv. Cyril). Srv. níže 7, 8. „pospíší si,“ aby se splnilo, co si přáli posměvači výše ve v. 19.

V. [27]. líčí neobyčejnou sílu toho národa, která se nevyčerpá dalekými pochody. — V. 27b pokládá Condamin s jinými kritiky za glosu ze Ž 120, 4. — Čím silnější bude, tím větší hrůza z něho půjde. — Bude také znamenitě ošacen a vyzbrojen. — Co Hospodin dal kdysi svému lidu, (Dt 29, 5) to dá tomuto nepříteli, který bude metlou v rukou jeho (Sv. Efrem).

V. [28]. Pohotovost nepřítele. — Ježto staří neznali podkov, bylo třeba pro vojenskou jízdu vybrati koně s kopyty nejtvrdšími.

V. [29]. „drží ji“ a odnáší (hebr.).

chápe se kořisti, drží ji,
a není, kdo by ji vydřel.

[30] Hučeti bude nad ním v ten den jako hukot moře;
pohlédneme na zemi a hle — tísnivá tma.
Světlo se zatmí v temnu jeho.

Třetí část úvodu: Vid Isajášův, ve kterém byl poslán k úřadu prorockému (6, 1—13).

Hospodin obklopený serafy zjevuje se Isajášovi (6, 1—4). Jeden seraf očišťuje prorokovy rty (6, 5—7). Bůh Isajáše posílá a naznačuje účinky toho poslání (6, 8—13).

Hlava 6. — [1] Toho roku, kdy zemřel král Oziáš, viděl jsem Pána, an sedí na trůnu vysoko vyzdviženém; cípy roucha jeho naplňovaly chrám. [2] Serafové vznášeli se nad ním; šest křídel měl každý; dvěma zastíral si tvář, dvěma zastíral si nohy a dvěma létal. [3] A volal jeden ke druhému:

V. [30]. „temno" = neštěstí, beznadějnost. — Tak se stane vinici neplodné, národu israelskému! (výše v. 6). — Pro přehled všimni si, že tresty hříšníkům je hrozeno po prvním „Běda" ve v. 9 n; po druhém „Běda" ve v. 13—17; po šestém „Běda" ve v. 24—30.

Hl 6. — V. [1]. Isajáš modlil se nejspíše ve chrámě a tu dostalo se mu povolávacího vidu, který zde popisuje. — Král Oziáš,(= Azariáš) zemřel roku 737. Viz 3 Král 15, 32. Bylo-li Isajášovi toho roku 30 let, narodil se r. 767 před Kr. tedy ještě za panování Azariáše (769—737). — Čím vyšší trůn, tím větší velebnost toho, kdo na něm sedí. — Totéž znamenají cípy roucha, t. j. vlečka, splývající s vysokého trůnu a jako koberec přikrývající chrámovou podlahu. (Srv. vlečku hávů panovnických, biskupských atd.). — „seděti" zdůrazňuje vladařskou (snad i soudcovskou) moc a tedy také velebnost Hospodinovu. — Chrám, ve kterém Isajáš Hospodina vidí, není ani nebeský, ani pozemský (jerusalemský) nýbrž chrám vidový, v mysli prorokově vytvořený, který ovšem některé složky měl z chrámu jerusalemského (oltář, kleště, kamének), jiné však odjinud (trůn). — Možno se domysliti, že Hospodin zářil světlem jako slunce.

V. [2]. „vznášeli se" jsouce pohotově ke službám, které jim Bůh přikáže (Žid 1, 14); doslovně „stáli" jako kněží nebo levité při bohoslužbě. — „nad ním" — nad trůnem a tedy také nad Hospodinem, snad v kruhu jako dvořeninové kolem trůnu pozemského (LXX). — Z 3 Král 22, 19 a Dan 7, 10. možno jest vyvozovati, že bylo serafů velmi mnoho. — Zahalují svou tvář, nemohouce snésti světla velebnosti Boží. — Zahalují si nohy na znamení, že jsou neviditelni. — Létají na znamení, že jsou to bytosti hbité, nadlidské, ačkoliv jinak vystupují v podobě lidské. — „Sáráf" znamená Nm 21, 6. 8. hada, jehožto uštknutí pálilo jako oheň, a Dt 8, 15: „hada, jehož dech pálil"; týmže slovem rozumí Isajáš níže hada nebo draka létacího (14, 29; 30, 6). Nejspíše souvisí slovo „sáráf" se slovesem sáraf = hořel, pálil, spaloval. Dle toho již Jer překládá seráfím: „zapalující, nebo spalující." Také assyrský bůh ohně Nergal má příjmení Šarrapu, t. j. Pálící. Se strážným duchem egyptským, hlídajícím hroby a zvaným „seref" má biblický „sáráf" toliko podobné jméno. (Jiní jinak). Malvenda myslí, že to slovo vyslovuje úkol jejich: ohněm čistiti dobré a ničiti zlé. — Z činnosti serafů, zde popsané vyplývá, že to byli andělé, jak za to měla vždy církev. (Serafové-andělé jmenováni jsou toliko na tomto místě v Písmě). Dle Pseudodyonisia byl to první, nejvyšší sbor andělů, andělů hořící lásky. — Na základě tohoto místa bývali také cherubové zobrazováni o šesti křídlech, ačkoliv Ez mluví výslovně jen o čtyřech křídlech cherubů (Schlögl).

V. [3]. „jeden" ke druhému" — rozděleni jsouce na dva sbory, které si odpovídali. — Volali hlasem velikým, jaký se srovnává s nadlidskou jejich silou a Boží velebností. — „Svatý" a velebný, vznešený. — Té velebnosti (svatosti) jest plná země, která ji každým tvorem velikým i malým hlásá. — Do-

„Svatý, svatý, svatý
(jest) Hospodin, Bůh zástupů,
plná jest všecka země slávy jeho.“

[4] Chvěly pak se podvoje veřejí od hlasu volajícího a dům naplnil se dýmem. [5] I řekl jsem:

„Běda mně, neb veta jest po mně;
vždyť jsem člověk rtů poskvrněných,
vždyť bydlím mezi lidem rtů poskvrněných,
a krále Hospodina zástupů viděl jsem očima svýma!“

[6] I přiletěl ke mně jeden ze serafů, mající v ruce ohnivý kamének který kleštěmi byl vzal s oltáře, [7] dotekl se (jím) úst mých a řekl:

---

brovolně mají velebnost (a svatost) Boží hlásati lidé, zejména národ Bohu zasvěcený, životem dle práva a spravedlnosti. Ježto svatost života nábožensko-mravního v národě „svatém“ (Ex 19, 6; Dt 14, 21) byla porušena, byl k němu poslán Isajáš, hlasatel svatosti Boží, t. j. vůle, by všude vládl pořádek dle (svatého) zákona od Boha zjeveného. — Třikráte bývá slavnostně jedno slovo opakováno také na jiných místech, jako Jer 22, 29; Ez 21, 27; Nah 1, 2. — Oko křesťanské vidí tu nastíněné tři božské osoby, jakož i jednotu Boží přirozenosti (v jednotném čísle: „Hospodin, Bůh zástupů“). Srv. „Sanctus“ při mši sv. a ve chvalozpěvu ambrožském.

V. 4. Velebnost Boží byla tak veliká, že chrám při zpěvu andělském ji opěvujícím ve svých základech se třásl. Srv. Ž 96, 4 n; Mich 1, 3; Hab 3. 6. 11. — Také hora Sinaj se třásla, když se Bůh na ní zjevil (Ex 19). — Místo „podvoje veřejí“ snad lépe: „stěžeje prahů.“ Jestliže se třásly prahy, třásl se chrám celý. — Bůh zářil dosud světlem (výše v. 1 n). Nyní však počíná se chrám naplňovati kouřem, který Boha zahaluje na znamení, že je člověku nepřístupen. (Srv. Gn 15, 17; Ex 19, 9. 16. 18; 20, 18). Srv. podobný zjev při svěcení chrámu Šalomounova 3 Král 8, 10. — Viz dále Ex 24, 18; Nm 16, 43; Lv 16, 13. Možno, že ten kouř vycházel z ohně, planoucího na chrámovém oltáři.

V. 5. Pokud viděl Isajáš tvář Hospodinovu, zářící světlem, rozplýval se u vytržení rozkoší; byl tak do vidu ponořen, že si byl málo sebe vědom. Když však dým Boha světla zahalil, procitlo v něm sebevědomí a první pocit, který ho pojal, byla — **hrůza**. Třásl se při pomyšlení na Boží velebnost a na svou hříšnost. Srv. podobné pocity v duši Ezechielově (Ez 2, 1), Danielově (Dan 7, 15; 8, 18; 10, 7) i v duši Marie Panny (Lk 1, 29 n). Srv. také Zjev 1, 17. (Knabenbauer). — Prorok vzpomíná myšlenky ve S. Z. běžné, že tomu, kdo viděl Boha nebo anděla, dlužno jest umříti (Ex 33, 20; Sdc 6, 22). Isajáš se domnívá, že umře tím spíše, ježto jest hříšník a člen společnosti lidí hříšných. — Místo „veta jest po mně“ Vulg dosl.: „mlčel jsem,“ t. j. nezavřel, neodvrátil jsem svých očí, bych Boha neviděl (Knabenbauer). — „poskvrněné rty“ předpokládají poskvrněné srdce, znamenají tedy hříšnost vůbec; také lid, mezi kterým Isajáš žije a který nebude povolán k úřadu prorockému, má poskvrněné rty, t. j. je hříšný. — Tato hříšnost příčí se Boží svatosti, kterou opěvovali serafové (v. 3). — Obřadné nečistoty (levitské) ve S. Z. bývaly nakažlivy, šířily se dotykem, stykem čistého s nečistým. To má asi Isajáš na mysli, když poukazuje na to, že žije mezi lidem nečistým. Hříšnost společnosti nemůže býti bez vlivu na svatost jejích jednotlivých členů. — „krále, Hospodina zástupů“ (1 Sam 1, 3.) zdůrazňuje opět velebnost Boží proti nicotě prorokově.

V. 6. Bůh odnímá prorokovi nedostatky mravní, které byl pokorně vyznal. — „Kleštěmi“ brávali kněží kusy řeřavého uhlí s oltáře. — „Kaménky“ bývaly na oltáři kadidlovém, aby na ně kladeno mohlo býti řeřavé uhlí, čímž se samy rozehřály. — Oltář, oběť je tu zdrojem očisty, posvěcení, oheň jeho náznakem (symbolem). Srv. Nm 31, 23; Ž 16, 3; 17, 31; 65, 10. a jj. — „hřích“ = hříchy. — „nepravost“ = nepravosti (hromadně).

V. 7. Andělův úkon podobá se novozákonné svátosti na př. křtu: viditelným znamením, kaménkem dotýká se rtů, pronáší přiměřená slova a účinek: očista od hříchů a uschopnění k úřadu prorockému, který užívá rtů, by hlásal svatý zákon

„Ejhle, dotklo se toto rtů tvých,
odňata jest nepravost tvá,
a tvůj hřích jest očištěn.“

[8] I slyšel jsem hlas Páně, an praví:

„Koho mám poslat, a kdo nám půjde?“

I řekl jsem: „Aj, já, pošli mne.“ [9] I řekl:

„Jdi a pověz tomu lidu:
Slyšte, slyšte, ale nerozumějte;
vizte, vizte, ale nepoznávejte!
[10] Oslep srdce tohoto lidu,
uši mu zatěž, oči mu zavři,
ať očima nevidí, ušima neslyší,
myslí ať nechápe, aby se neobrátil,
a já abych ho neuzdravil!“

Boží. — Proto, jakož i z té příčiny, že výše prorok vyznal nečistotu rtů, dotýká se anděl Isajášových úst. Srv. Jer 1, 9. — Onen kamének byl obrazem slova Božího, které je samý oheň, nejhlubší city ducha vznécuje a podivuhodným způsobem rozpaluje žádostí nebeských věcí. (Osorius). Kněz modlí se prve, než počne čísti evangelium, aby Bůh očistil rty a srdce jeho podobným způsobem, jako dal skrze serafa učiniti Isajášovi.

V. 8. Prorok byv od anděla očištěn a posvěcen, nebojí se již, ale klidně poslouchá Boží hlas. — „poslat,“ aby byl prorokem, posvěcujícím lid a vedoucím jej k tomu, by všecka země byla plna slávy Boží, jak serafové byli pěli. — „nám“ představuje věrojatně Boha ve společnosti jeho služebníků, kteří velebí jeho slávu (v. 3) a mají zájem na tom, by viděli, že ta sláva na zemi vítězí. Srv. 3 Král 22, 19; Ž 88, 7. (Condamin). Oko křesťanovo vidí v množném čísle „nám“ tři božské osoby a v jednotném čísle „mám poslat“ jednotu Boží přirozenosti, tedy stopu tajemství nejsvětější Trojice. Bůh nabízí otázkou „Kdo půjde...“ velmi mírně Isajášovi prorocký úřad, bez nátlaku, aby šetřil svobodné vůle Isajášovy přijmouti nebo odmítnouti jej. — „nám“ = výhradně pro naši, t. j. Boží čest a slávu, ne pro zisk nebo podobné pohnutky. „Aj, já“ = tu jsem; jsem ochoten přijmouti úřad mně nabízený. Nestačí však úřad toliko nabídnouti, třeba jej také uděliti a za to prosí prorok slovy: „pošli mne.“ — To poslání bude pevným základem jeho neohrožené činnosti; bude si vědom toho, kdo jej poslal, jménem koho mluví.

V. 9n. líčí výsledky prorocké činnosti Isajášovy (u většiny jeho posluchačů) — větší a větší zatvrzelost, která dosáhne konečně míry, kterou milosrdenství Boží stanovilo; až zaslepenost a zatvrzelost lidu israelského naplní tu míru, zakročí trestající spravedlnost Boží. Kdyby lid té míry nenaplnil, ale dříve se obrátil k Bohu, Bůh by ho „uzdravil“ a nedošlo by ke trestům, které Bůh předpovídá níže ve v. 11. — Prozřetelnost Boží však předvídá, že se lid nepolepší a že k těm trestům jistojistě dojde. Vše je tu vysloveno s tohoto hlediska Prozřetelnosti, která neodvratně stanovila, že národ israelský stihnou tresty, vypočítané ve v. 11 n. Isajáš má svou činností k tomu přispěti, má hlásati zákon Boží, povzbuzovati, by jej plnili; čím horlivěji a úsilovněji bude o to se namáhati, tím více budou se zatvrzovati jeho posluchači, kteří nemají dobré vůle. Srv. 5, 19. (Každý hříšník, čím více bývá napomínán, tím více se zatvrzuje, nepolepšuje-li se). Isajáš má nepřímo a s žalostí působiti k tomu, by se naplnila míra zatvrzelosti, které Bůh již dále trpěti nebude a kterou trestati počne. — Spolu připravuje Bůh proroka, aby se nedal mýliti neúspěchem své činnosti. — Isajáš má všemi způsoby pracovati o to, aby zatvrdil (nepřímo) lidi nedobré vůle, má působiti na jejich sluch (slovem) i zrak náznačnými úkony (srv. 20, 1). — „oslep“ = slovně: učiň tučným, zarostlým tukem. Srdce tukem zarostlé nemá citu, jest tupé. — „zatěž“ = zatvrď — „zavři“ = zalep. — K v. 9n srv. Řím 5 20; Mk 4, 12; Lk 8, 10; Jan 9, 39; 12, 40; Řím 11, 8. a jj.

[11] I řekl jsem: „Až dokavád, Pane?“ I řekl:

„Dokud nebudou města zpuštěna, liduprázdná,
domy vylidněny a země pustá a prázdná.
[12] Dá totiž Hospodin daleko odvésti lidi,
a veliká bude v zemi spoušť.
[13] Ale (zbude) v ní ještě desátý díl,
ten se obrátí a bude na odiv
jak terebint nebo dub, který rozkládá své větve;
símě svaté bude to, co zůstane v ní.“

V. [11]. Prorok trne hrůzou nad tím, co slyší, trne také bolestnou soustrastí s lidem, kterému hrozí za tu zatvrzelost pokuta Boží; doufá však v milosrdenství Hospodinovo, které nedopustí, aby té zaslepenosti hříšné nebylo konce, která snad přece se smiluje, i táže se, dlouho-li vzpurnost lidu Božího bude trvati. Ta otázka je prodchnuta upřímnou láskou k lidu, jemuž bude nyní hlásati vůli Boží; je to i jakási přímluva za lid. — Bůh odpovídá, že cesta utrpení povede ku blahu, že tresty způsobí obrat v lepší části národa, který tím obratem bude zachráněn.

V. [12]. Hospodin mluví sám o sobě ve třetí osobě. — Splní se, čím již Mojžíš hrozil: Lv 26, 31 n; Dt 28, 36 n; 29, 22; 32, 22. — Ta slova se splnila zejména zajetím babylonským a vším tím, co je provázelo.

V. [13]. nedošel nás neporušen, i bývá všelijak opravován a překládán. Smysl zdá se býti tento; Z národa israelského, který bude podťat jako dub, přece jen zbude pařez a z něho vypučí se nové výhonky, t. j. „símě svaté.“ Takovými výhonky byli po zajetí babylonském Zorobabel, Josue, Ezdráš, Nehemjáš, Aggeus, Zachariáš a jejich stoupenci; takovým semenem svatým byli po řádění Antiochově Machabejští, takovým semenem konečně byli a jsou křesťané. Tato myšlenka (v. 13) jest rozvedena v řečích Isajášových, jako 2, 12 n; 3, 1 n; 4, 2. — Slova „símě svaté bude to, co zůstane v ní“ pokládají mnozí i katoličtí kritikové za glosu; LXX jich nezná; pak by potěšná myšlenka v tomto v. vyslovena nebyla a Bůh by předpovídal toliko tresty, které má přichystány za zlobu svého lidu. „na odiv“ = na posměch (?). — Condamin překládá:

»*Zbude-li z ní desetina,*
bude i ta pro oheň,
jako dub nebo terebint,
jehož kmen je skácen.«

Není pochyby o tom, že ve hl 6 vypravuje prorok své prvé, povšechné povolání k úřadu prorockému a že tedy časově patří řeči hll 1—5. za hl 6. Vigouroux, Knabenbauer, Condamin a jj. Nevypravuje tedy ani potvrzení neb obnovení dřívějšího svého povolání, (jak myslí Trochon), ani zvláštní nějaký úkol proroku svěřený (jak se domníval Foreiro); ti, kdož tak tvrdili, nemohli jinak vysvětliti, proč jest prvé povolání prorokovo líčeno teprve ve hl 6, kdyžtě Ez a Jer líčí je hned ve hl 1 svých proroctví. Věc lze vysvětliti s Leimbachem tím, že nebylo radno dáti v čelo knihy jakožto program Isajášovy činnosti její povšechný neúspěch a stupňující se zaslepenost Israelovu. Dle Knabenbauera nemohl prorok začíti svou činnost líční svého povolání, ke které bylo mu užíti barev velmi černých a nezbývalo mu než slovem živým ji podati později, kdy již jevila se po četných řečích prorokových zaslepenost a zatvrzelost posluchačů. Teprve když byl svůj vid ustanovovací přednesl ústně, napsal jej také, tedy tehdy, kdy měl již jiné své řeči (hl 1—5) napsány. Bylo to buď za posledních dob Joatamových (4 Král 15, 37) nebo za dob Achazových, kdy se blížily již tresty, předpověděné ve v. 11 n. (Schlögl se domnívá, že kniha Isajášova původně počínala hl 6, jako Jer a Ez a že hll 1—5 byly později, při konečné redakci, jakožto úvod v čelo knihy položeny. Tak prý zpráva o povolání, kterou byla kniha začínala, dostala se až tam, kde je dnes.)

Druhá řada řečí: O Emmanuelovi (hll 7—12).

Prvá řeč: Emmanuel narodí se z panny (7, 1—8, 4).

Vstup: proroctví proti Samaři a Damašku (7, 1—9). Emmanuel — znamení (7, 10—16). Prve bude Judsko zpustošeno (7, 17—25). Dvě znamení zkázy Damašku a Samaře (8, 1—4).

Hlava 7. — [1] Za dnů Achaza, syna Joatama, syna Oziáše, krále judského, vytáhl Rasin, král syrský, a Pekach, syn Romeliášův, král israelský, proti Jerusalemu do boje, ale nemohli ho dobýti. [2] Když bylo domu Davidovu oznámeno: „Syřané táboří v Efraimsku," zatřáslo se srdce jeho i srdce lidu jeho jako se třesou stromy v lese větrem. [3] I řekl Hospodin Isaiášovi: „Vyjdi vstříc Achazovi ty a syn tvůj Searjasub až na konec potrubí hořejšího rybníka na cestě k poli valchářovu [4] a rci mu":

Pozor! Buď klidný, neboj se
a srdce tvé nestrachuj se
těchto dvou oharků kouřících se polen,
hněvem zuřícího Rasina, krále syrského a syna Romeliášova.
[5] Protože Syrie a Efraim se synem Romeliášovým

Hl 7. — V. [1]. Již za Achazova předchůdce Joatama počal Rason (assyrsky Raçunu) a Pekach Judsko znepokojovati (4 Král 15, 37). — Tyto potyčky vedly r. 735 k otevřené válce za bezbožného (4 Král 16, 3n; 2 Par 28, 2—4) Achaza. Srv. 4 Král 16, 5. Achazovi byl tehdy 21 rok. (30 let). Srv. k 4 Král 16, 2. O Rasonovi srv. I. sv. str. 1207. — O Pekachovi tamže. — „ale nemohli ho dobýti" předbíhá události níže líčené; dle hebr. vytáhli proti Jerusalemu, „aby proti němu bojovali." — Příčina k té válce byly zdánlivě spory pohraniční (Os 5, 10), vlastní však důvod byl nejspíše odpor krále Achaza, přistoupiti ke spolku protiassyrskému, jehožto členy byl Rason i Pekach. Srv. ke 4 Král 16, 5. Současně vpadli Edomci do jižního Judska (2 Par 28, 17) a Filišťané do Negebu i do judské Šefely. Viz k 4 Král 16, 5. — Condamin se domnívá, že v. 1. vložil sem vydavatel z 4 Král 16, 5.

V. [2]. „domu Davidovu" = dynastii, rodu Davidovu, jemuž slíben trůn na věčné časy (2 Král 7, 14n. Srv. 3 Král 11, 11—13. 32—39; 15, 4n; 4 Král 8, 19; 2 Par 21, 7). Ty sliby zaručovaly zejména králům judským naději v lepší budoucno i za dob největší tísně a vylučovaly jakoukoliv malomyslnost. — „Efraimsko" byla říše severní, israelská, zvaná tak od nejsilnějšího svého kmene. Srv. Os 4, 17; 5, 9. — „tábořili" v Efraimsku jakožto jeho spojenci, kteří s ním potáhnou proti Judsku. — Hrůza králova i lidu jevila hříšný nedostatek důvěry v Boha, který slíbil, že Judovců neopustí. Achaz nemaje patřičné důvěry v Boha umínil si, že se obrátí o pomoc proti spojencům k assyrskému králi Tiglat Pilesarovi IV. (745—727. Viz I. sv. str. 1206.) — „Boha, nejvyššího krále israelského, velmi nemile se dotklo jednání Achazovo. Viděl v něm úmyslné pominutí svého královského majestátu." (Miklík).

V. [3]. Dle Dt 18, 15. byl král i lid povinen proroků poslouchati. — Šeárjášúb = Zbytek (národa israelského) se vrátí (ze zajetí) jest náznačné a prorocké jméno, které mělo důvěru krále i lidu posilovati. (Srv. Os 1, 4. 6. 9). O „potrubí hořejšího rybníka" srv. k 4 Král 18, 17. Srv. také níže 36, 2. Achaz odebral se nejspíše na tato místa prve nežli nepřítel oblehl Jerusalem, aby ohledal jejich opevnění a snad i proto, by učinil nutná opatření, aby nepřítel nemohl se tu zásobovati vodou, o kterou bylo třeba postarati se pro Jerusalem.

V. [4]. „buď klidný," nebuď malomyslný, úzkostlivý, neohlížej se úzkostlivě po lidské pomoci. — Oba králové příslovečně přirovnáni jsou ke dvěma polenům, která sice ještě kouří, ale již dohořívají a brzy zhasnou, aniž koho nebo co popálí. Tímto přirovnáním potupně jest vyslovena nemohoucnost spolčených králů. Potupně sluje také král israelský prostě: „syn Romeliášův." Podobně pohrdlivě nazýván byl David — „synem Isaiovým" 1 Král 22, 9; 25, 10; 2 Král 20. 1; 3 Král 12, 16.

V. [5]. Slova „Syrie a Efraim se synem Romeliášovým" pokládá Schlögl za glosu.

proti tobě se spikli (řkouce):
[6] „Táhněme na Judu, postrašme ho,
a přivtělme jej k sobě,
[7] a ustanovme v něm králem syna Tabeelova,“
toto praví Pán Bůh:

„Nestane se tak, a nebude toho!
[8] Ale hlavou Syrie buď Damašek
a hlavou Damašku Rasin;
ještě pět a šedesát let,
a přestane Efraim býti národem.
[9] Hlavou pak Efraima buď Samař,
a hlavou Samaře syn Romeliášův!
Jestliže neuvěříte,
neostanete.“

* * *

[10] I mluvil dále Hospodin k Achazovi a řekl: [11] „Požádej si znamení od Hospodina, Boha svého, (buď) hluboko, v podzemí, nebo vysoko, na výsostech.“ [12] Achaz řekl: „Nebudu žádati, abych nepokoušel Hospodina.“ [13] I řekl: „Slyšte tedy, (členové) domu Davidova! Jest

---

V. [6]. Místo „postrašme ho“ lze překládati: „sevřeme ho.“

V. [8]. Rason bude a zůstane hlavou toliko Syrie a nikoliv Jerusalema! — Také jinde uvádějí proroci určité číslice. Srv. níže 16, 14; 21, 16; 38, 5; Jer 28, 16; Jon 3, 4. — Efraim přestal býti národem, když byla nejlepší část jeho odvlečena do zajetí assyrského a když byli na jeho pozemcích usazeni kolonisté, přivedení z Assyrie, kteří se smísili se zbytky domorodých Efraimovců, že vznikl nový národ. — 65 let uběhlo r. 670, kdy panoval v Assyrii Asarhaddon, který pěstoval hojnou měrou umělé stěhování národů. O Assurbanipalovi, který činil podobně, viz Esdr 4, 2. 10 (Ostatně novodobá kritika a s ní Schlögl i Condamin pokládají v. 8cd za glosu.)

V. [9a]. podobně jako 8a vyslovuje, že Pekachovi nepodaří se území judského přivlastniti si, ale že bude mu spokojiti se s tím, co měl dosud. — „neostanete,“ neudržíte se, nebudete míti trvání, zahynete. Osud Judska závisí na jeho důvěře v Boha; bude-li v něho doufati, bude zachráněno, nebude-li té důvěry míti, zahyne. — Hebr. hříčku slov možno vystihnouti překladem asi takto: „Nebudete-li se držeti (důvěry v Boha), neudržíte se.“ — Nebezpečí jim tedy nehrozí od krále syrského ani od krále israelského, kterého se Achaz i lid tolik lekají, ale nebezpečí vzniká z nedůvěry, které se nebojí, které se oddávají! (Knabenbauer). — Srv. 2 Par 20, 20. 22 n.

V. [10n]. Achaz neodpovídá; jeho mlčení jest projev nedůvěry v pomoc Boží. Aby mu důvěry dodal, Bůh ústy Isajášovými vybízí Achaza, aby si vyvolil sám zázračný nějaký důkaz, že Bůh jistojistě pomůže. S tou žádostí nechať sestoupí až do podsvětí nebo ať vystoupí do výšin (hebr.). — Tak se sklání Bůh k němu a nabízí mu svou milost. Srv. Sdc 6, 17; 1 Král 10, 1 n; 12, 17; 4 Král 1, 10. a jj. Zpráva o této události zdá se býti zkrácena, možno tedy ve v. 10. se Schlöglem a Condaminem místo „Hospodin“ čísti se zřetelem na souvislost s v. 13: „Isajáš.“

V. [12]. Nedůvěřivý král odmítá zpupně a uštěpačně Boží nabídku. Žádati zázrak, vybízí-li k tomu sám Bůh, neznamená Boha pokoušeti; ale odmítati pomocnou ruku Boží, toť hřích! — „Ve zločinu zbožnost předstíral, aby skvělou příčinou věrolomnost a buřičství zastřel“ (Osorius). — O pokoušení Boha srv. Dt 6, 16.

V. [13]. Zamítne-li kdo pomoc, nabízenou od přítele-člověka, působí mu nepříjemnost, roztrpčuje ho. Achaz, hlava a zástupce domu Davidova, činí podobně Bohu. „mému“ = jehožto jménem mluvím, jemuž jsem oddán a kterého vy opouštíte, jakoby nebyl „váš.“ — „dome Davidův,“ kterému se dostalo tolik slibů Božích a který má tedy lidu dávati příklad důvěry v Boha (2 Král 7, 14; Os 3, 5; Am 9, 11 n).

vám málo roztrpčovati lidi, že i Boha mého roztrpčujete? [14] Proto sám Hospodin dá vám znamení:

V. [14]. „Proto," že Achaz odpírá zatvrzele žádati záruku pomoci Boží. — „vám" — dome Davidův. Prorok, vyzývající takto krále, jest si dokonale vědom toho, že jest poslán od Boha, který ho neopustí. Také Achaz a jeho rodina (= dům Davidův) je si toho vědom a proto neposmívá se Isajášovi! — Tím „znamením" bude Mesiáš, který bez součinnosti muže z panny se počne a narodí; tím „znamením" jsou mesiášské sliby Boží. Mesiáš jest a bude Achazovi a domu Davidovu „znamením" příznivým i nepříznivým, znamením, jemuž možno věřiti, ale jemuž možno také víru a důvěru odpírati. Příznivým pro sliby Boží, dané zejména Davidovi (2 Král 7, 16) nepříznivým pro Achazovu nedůvěru (tamže v. 15). Srv. níže Is 8, 14; Lk 2, 34; 1 Petr 2, 7 n. — Znamením příznivým: Jako jest jisto, že dynastie Davidova bude trvati věčně, jako jest jisto, že z jejího lůna vzejde Mesiáš, který na trůn Davidův zasedne, a jako jest jisté jeho panenské početí a porod, tak jest i jisto, že Achaz (Davidova dynastie) v boji proti spolčenému nepříteli nepodlehne. Jistota ona jest zárukou jistoty této. Může-li Bůh vykonati věci veliké příště, může vykonati také věci menší nyní. — Pomoc přijde brzy. Kdyby se narodil Mesiáš v tyto dny (Delattre Huyghe, Durand, Condamin), shledal by Achaz, že mu Bůh pomůže dříve, nežli by Emmanuel došel věku, ve kterém dítky obyčejně docházejí rozumu, že dovedou mravní zlo odlišovati od mravního dobra (v. 15 n). Sliby o Mesiášovi jsou znamením již nyní a budou jím zejména až se splní. Srv. podobná „znamení" Ex 3, 12; 1 Král 2, 34; 10, 11; 4 Král 19, 29; Jer 44, 29; Sk 2, 12. — (Událost, která se stane mnohem později, je znamením, zárukou, že se stane také událost, předpověděná pro budoucnost blízkou.) Další slova prorokova zasluhují zvláštní pozornosti; tu pozornost budí slůvko: „Aj." Srv. 3, 1; 5, 26; 8, 7. a jj. — Slovem „panna" (virgo) překládá Vulg hebr. „há-(almá". — Hebreové měli sice pro pojem panny vůbec výraz „bethúlá," avšak i „(almá" znamená tu mladistvou, pohlavně zachovalou dívku, schopnou manželství, tedy pannu. Prorok chtěl věrojatně zdůrazniti mladistvost matky Mesiášovy a proto užil slova „(almá". V tomtéž významu (dívky pohlavně neporušené, tedy panny) vyskytá se (almá také jistě Gn 24, 43 (nevěsta Isákova); Ex 2, 8 (sestra Mojžíšova); pravděpodobně Ž 67, 26; Pís 6, 7., kdežto Gn 24, 16. Rachel sluje „neporušená bethúlá". Nikde v bibli neznamená to slovo ženu vdanou. (Pís 6, 7. rozlišuje královny, vedlejší manželky a „ʿalamóth". Kdyby tyto „mladé děvy" nebyly pannami, nečinily by zvláštní třídy, ale byly by zařaděny mezi „ženiny" (vedlejší manželky). Srv. také 1, 3 — Přís 30, 19. nelze uváděti za protidůkaz!) Také jinde v bibli je řeč o lidské ženě, Mesiášově matce (Mich 5, 3; Jer 31, 32), ne však o jeho člověku-otci; otec Mesiášův jest Hospodin, který mu řekl: „Syn můj jsi ty..." (Ž 2, 7). V tom smyslu chápali toto místo alexandrijští překladatelé a převedli slovo „ʿalmá" řeckým „parthenos", t. j. panna. (Také starosyrský překlad převádí ʿalmá slovem bethulthá (= panna), i starolatinský: „virgo") — V tom smyslu vykládá toto místo také sv. Matouš (1, 16. 18. 20. 22 n. 25; Srv. Lk 1, 27—31. 35). Ve smyslu mesiášském vykládá toto místo souhlasně církevní podání. (Není tedy „há-ʿalmá" manželka krále Achaza, matka Ezechjášova, (že by Emmanuel byl Ezechjáš) není „há-ʿalmá" jiná manželka králova (že by Emanuel byl jiný syn králův), není „há-ʿalmá" manželka Isajášova (ani Emmanuel jeho syn), není „há-ʿalmá" jiná těhotná žena, blízko Isajáše stojící, není to královská princezna, která dle mínění lidu byla ještě pannou, ve skutečnosti však již porušenou (!), není "há-ʿalmá" dívka vůbec, není to Jerusalem!) Také souvislost žádá tohoto výkladu. Níže 8, 8—10. sluje Judsko „zemí Emmanuelovou"; vlastníkem svaté země však dle biblické mluvy jest pouze Bůh. Na tomtéž místě se praví, že k vůli Emmanuelovi budou porobeni všichni nepřátelé Judska; jedině Mesiáš však bývá v bibli líčen jakožto vítěz nade všemi národy! — Níže 9, 6. 7. jest řeč o Mesiáši, jak i rozumářská kritika doznává; tyto verše však (9, 6 n) rozvádějí myšlenku, vyslovenou v 7, 14., mluví tedy o Mesiáši. Z toho plyne, že Emmanuel = Mesiáš. Totéž dlužno říci o hl 11. (Tato místa mluví tak zřetelně o Mesiáši-Bohu, že nelze míti za to, že „Emmanuel" v 7, 14. je sice Mesiáš, Bůh člověk avšak spolu také nějaký chlapec, pouhý člověk; nelze míti za to, že „háʿalmá" jest panenská matka Boha-člověka, spolu však také nějaká mladá paní, která počala a porodí běžným přirozeným způsobem. Z arabského kořene nelze vyvozovati významu slova ʿalmá, (že by znamenalo „schopná manželství", jako nelze vyváděti nic z hebrejského kořene

Aj, panna počne a porodí syna,
zván bude jménem „Emmanuel",
[15] máslo a med bude jísti, až dovede
zavrci zlé a voliti dobré.

[16] Neboť prve než bude dítě umět
zavrci zlé a voliti dobré,
bude zpustošena země,
jejížto dvou králův se hrozíš.

[17] (Ale) Hospodin přivede i na tebe
a na tvůj lid a na dům otce tvého

ʿálam (= zahaliti, skrýti), že by „ʿalmá" znamenalo pannu skrytou (zrakům muže). — V hebr. líčí prorok početí a narození Mesiášovo z Panny velmi živě, jakoby událost již přítomnou: „Aj, Panna těhotná, rodící syna a nazývá ho"... Dle hebr. dá tedy sama Panna, (matka, nikoliv otec!) svému synu jméno Emmanuel, t. j. „S námi Bůh". Bylo to jméno tehdy neobvyklé a vyslovovalo božství Mesiášovo: Kde on jest, jest Bůh, je tedy on sám Bůh. (Pell-Schlögl). (Srv. podobný význam jména „Ježíš"). Oko křesťanovo vidí v Bohu s námi — Boha-člověka — Boha vtěleného, Ježíše Krista. — Slovo „ʿalmá" jest určeno členem há, ježto panna-matka Mesiášova byla lidu z výroků prorockých, od úst k ústům jdoucích, velmi dobře známa. — Steinmetzer vyšetřil literární památky babylonské, ve kterých prý jest řeč o panenském porodu krále-vykupitele (legenda o narození krále Sargona, o Gilgamešovi, Gudeovi atd.) a došel přesvědčení, že nelze ani v jediném případě dokázati pojem panenského narození babylonského krále-vykupitele.

V. [15]. Máslo (smetana, dobré mléko) a med (sladkosti, pamlsky) mohou znamenati jakýsi blahobyt, jako níže ve v. 22. Zde však „nejlepším zdá se mínění starších exegetů, že prorok chtěl jen předvésti králi Emmanuele jako dítě, aby pak mohl na tomto dítěti udati dobu, kdy bude Achaz od nepřátel vysvobozen. Tak Menochius nazývá chléb a máslo obvyklými pokrmy dětí v Judsku. Ale výklad sám je hodně starší. Zaznamenává jej již sv. Jeronym a po něm Eusebius, Prokop z Gazy, Haymo Halberstadtský, Richard a S. Victore a mnozí jiní. Všichni vidí ve slovech „máslo a med" vyjádřen „dětský věk Emmanuelův" (Miklík). (Jiní místo „máslo" překládají: „ssedlé mléko," kyška, arabské „leben" a důsledně „mléko a med" není jim známkou blahobytu, nýbrž naopak známkou chudoby a strádání!).

V. [16]. „Viz Emmanuele! Roste jako dítě! A ten ti bude znamením spásy. Protože (= „Neboť) dříve než dospěje k užívání rozumu, budeš vysvobozen. — Tím Bůh dosti jasně předpověděl, že spojení královské města se nezmocní. Stane se pravý opak. Sami v krátké době zaniknou." (Miklík). Toto proroctví se splnilo v letech 734, 733 a 732, kdy podnikl Tiglat-Pilesar IV. výpravy do Syrie proti Rasonovi, Pekachovi, Filišťanům a Arabům. Jmenovaný král assyrský oblehl r. 733 Damašek, r. 732 ho dobyl a Rasona dal popraviti, čímž vzal za své stát damašsko-aramský. — Týž velekrál zabral Pekachovi r. 733 Galileu a Zajordání, a odvedl tam odtud obyvatelstvo do Medie. Pekach vida, že je zle, přešel k Pilesarovi, za to byl však od strany protiassyrské zabit. — Viz pozn. k 4 Král 15, 29; 16, 9n. — (Schlögl však a Condamin překládají 16d: „která se nyní děsí dvou králů", t j. Judsko. Dle toho nemluví prorok o zpustošení Damaška a Israelska, nýbrž toliko o zpustošení Judska. Taktéž i jiní kritikové.)

V. [17]. „Avšak ani nevěra Achazova neměla zůstati bez trestu. A měl býti potrestán právě tím, na koho nejvíce spoléhal, — králem assyrským. Tu platilo, co vyslovil později Jeremiáš 17, 5. Čím kdo hřešil, tím bývá i trestán. Achaz spoléhal na krále assyrského, proto od krále assyrského byl potrestán" (Miklík). V tom smyslu byl Mesiáš, t. j. sliby o Mesiáši, domu Davidovu dané, Achazovi „znamením" nepříznivým, kamenem úrazu. Srv. výše v. 14. Mělo se splniti na Achazovi slovo Páně, výše ve v. 9. řečené: „Jestliže neuvěříte, neostanete." — Dvou králů, jichž se Achaz hrozil, netřeba se báti; dlužno však obávati se assyrského krále, u něhož byl Achaz hledal pomoci (4 Král 16, 7nn.) Kterak se splnilo slovo prorokovo, vypravuje 2 Par 28, 19nn: „Hospodin totiž pokořil Judu pro Achaza... přivedl na něho Telgatfalnasara, krále assyrského;

dny, jakých nebylo od té doby,
co se odštěpil Efraim od Judy,
assyrským králem.

18 I stane se v ten den,
že přivábí Hospodin mouchu,
která jest v nejzazších končinách egyptských řek,
a včelu, která jest v Assyrii.

19 I přijdou a tábořit budou všichni
v roklích údolních,
v jeskyních skalních,
na každé chrastině
a ve všech děrách.

20 V ten den oholí Pán břitvou
najatou mezi těmi, kteří jsou za Řekou,
assyrským králem, hlavu i chlupy klínu,
jakož i každou bradu.

21 I stane se v ten den,
že chovat si bude člověk krávu a dvě ovce;
22 a pro hojnost mléka jísti bude máslo;
neboť (jen) máslo a med bude jísti každý,
kdokoli zbude v zemi.

23 Stane se také v ten den,
že každé místo, kde bývalo
tisíc vinných kmenů za tisíc stříbrných,
trním a hložím bude.

---

ten ho sevřel bez jakéhokoliv odporu. Achaz totiž oloupiv dům Hospodinův ... dal králi assyrskému dary; avšak nic mu to nepomohlo." — (Schlögl a Condamin s jinými kritiky pokládají „krále assyrského" za glosu.)

V. 18n. Isajáš, jak i jiní proroci činívali, předpovídá těmito slovy události mnohých let nedbaje časových mezer. V bojích totiž Egypta s Assyrií a jejím dědicem Chaldejskem (Novobabylonií) o prvenství tehdejšího světa, Judsko opustivši Hospodina, uchylovalo se o pomoc brzy k této, brzy k oné velmoci, vcházelo s ní ve smlouvu dle poměrů časových, však odpadalo zase od ní věrolomně; za trest bývalo brzy od Egypťanů, brzy od Assyřanů a Babyloňanů pustošeno, vylidňováno a konečně od Nabuchodonosora zničeno. — „přivábí" písknutím, zašeptáním. Jediný pokyn stačí všemohoucnosti Boží, aby zástupy nepřátel valily se na Judsko, jakožto metla Hospodinova. — Egypťané přirovnáni jsou k mouchám, jichž bývalo v Egyptě velmi mnoho a jež byly velmi dotěrné, obtížné, pravou pohromou. — „egyptské řeky" jsou prameny Nilu. — „nejzazší končiny" jest Etiopie. — Nebezpečnější svým žahadlem jest včela, jichž bylo mnoho v Assyrii a Babylonii. — Brzy Egypťané, brzy Assyrové budou jako mouchy nebo včely zasypávati svými vojsky Judsko.

V. 20. „břitvou" je tu král assyrský, který zhanobí a zneuctí Judsko. To znamená „oholiti" vous a chlup. Srv. 2 Král 10, 4. — „Řeka" = Eufrat.

V. 21n. líčí vylidněnost Judska. — Místo stád hovězího dobytka a množství bravu zbude prořídlým obyvatelům po jediné krávě a po dvou ovcích. Ty budou míti hojnost pastvy, ježto dobytka bude málo, i budou dávati hojnost mléka, jež bude s medem divokých včel jediným pokrmem obyvatelstva; nebude obilí ni chleba. Čím pustší jest kraj, tím více bývá v něm divokých včel.

V. 23—24. Tam, kde bývaly vzácné vinice, budou skrýše dravé zvěře, kterou budou šípy a lukem střileti. — Vinný kmen, který stojí jeden sikl „stříbrný", jest velmi vzácný, ušlechtilý.

[24] S šípy a s lukem budou tam chodit,
nebof hloží a trní bude všecka země;
[25] a každá hora, jež motykou bývala kopána,
bude chodce odstrašovat trním a hložím,
bude pastviskem býkův a rejdištěm bravu."

Hlava 8. — [1] Hospodin mi také řekl: Vezmi si velikou desku a napiš na ni obyčejným písmem: „Rychlekořisti — Spěšnělov!" [2] I vzal jsem si spolehlivé svědky, Uriáše, kněze, a Zachariáše, syna Barachiášova. [3] Když pak jsem přistoupil ku prorokyni, počala a porodila syna. Tu řekl mi Hospodin: „Dej mu jméno: Rychlekořisti — Spěšnělov."

[4] Nebof prve než umět bude dítě
volati „Otče" a „Matko",
budou odnášet bohatství Damašku
a kořist Samařska před krále assyrského.

Řeč druhá: Emmanuel, osvoboditel Božího lidu (8, 5—9, 7).

Assyřané vpadnou do Judska, ale Bůh pomůže k vůli Mesiášovi (8, 5—10), který však bude kamenem úrazu (8, 11—15). Netřeba se tedy báti, čeho se obává zvrhlý lid; toliko Boha dlužno se báti (8, 16—18). Bázeň Boží třeba dokázati šetřením zákona a vystříháním se pověry (8, 19—22). O narození a panování Kristově (9, 1—7).

[5] Hospodin mluvil ke mně dále a řekl:

[6] Proto, že zavrhl tento národ
siloeské vody, tiše řinoucí,

V. 25. Kde bývala kdysi pole, pečlivě obdělávána, tam budou toliko pastviska. Srv. výše v. 21n.

Hl. 8. — V. 1—4. obsahuje opět proroctví a jiné „znamení", že Damašek a Israelsko bude učiněno Judsku neškodným. — „Znamením" je tu náznačné (symbolické) jméno syna Isajášova. — Toto proroctví pronesl Is asi r. 734 jako ono 7, 14nn.

V. 1. „obyčejným písmem", které může každý písma znalý snadno čísti. Má tedy býti toto druhé znamení dáno lidu, kdežto prvé znamení, Emmanuel (7, 14) bylo dáno popředně domu Davidovu (7, 13). — Hebr. zní ten nápis: Mahér šálál-cháš baz, t. j. Pospíchá kořist, spěchá lov. — Neznámo, byla-li ta deska z hlíny, kamene, kovu nebo ze dřeva.

V. 2. Uriáš byl snad týž, který se vyskytuje 4 Král 16, 10nn; neznámo, byl-li Zachariáš týž, který jest jmenován 2 Par 29, 13. — Ti měli dosvědčiti 1. že Isajáš toto významné jméno skutečně napsal, 2. že předpověděl, co to jméno znamená, a 3. měli později dosvědčiti, že předpověď Isajášova se skutečně splnila. — Isajáš si je vzal k rozkazu Božímu (hebr). — Prorocký úkon náznačný (vnější).

V. 3. „přistoupil" a manželsky obcoval. — „prorokyně" je tu Isajášova manželka. — Jiné takové náznačné jméno viz výše 7, 3 (Šeár-jášúb), jakož i Os 1, 4. 6. 9. — Srv. tento v. 3. se 7, 14. — Na obou místech jest řeč o početí a narození syna. Avšak jak veliký rozdíl! V 7, 14. není ani zmínky o manželu, o otci, tam jmenována jest jen panna, která počne a porodí, zde jmenován výslovně manžel a otec — Jesajáš. Tam k pojmu „znamení" patří také nadpřirozený původ Emmanuelův, zde přichází „znamení" na svět způsobem venkoncem přirozeným.

V. 4. srv. s 7, 15n.

V. 6. „tento národ" = Judovci s Achazem v čele. — Siloe byl pramen a rybník na jv. úpatí Jerusalema. Srv. Neh 3, 15; Jan 9, 7. 11. Siloeské vody tiše tekoucí jsou náznakem Boží moci nenápadně působící a dle slibů národu vyvolenému a dynastii Davidově pomáhající, — V. 6c pokládá Schlögl za glosu, Condamin opravuje a překládá: „a že se chvěje před Rasonem a před synem Romeliášovým."

a zvolil si raději Rasina a syna Romeliášova:
[7] proto, hle, Pán uvede na něho
silné spousty vodstva Eufratského,
krále assyrského a všecku slávu jeho.

I vystoupí ze všech svých koryt,
překročí všecky své břehy,
[8] poteče Judou, zaplaví jej,
rozlije se jím a zavodní ho až po krk,
a nejzazší okraje jeho naplní
celou tvou zemi, ó Emmanuele!

[9] Kupte se, národové, abyste poraženi byli!
Slyšte, všecky daleké země!
Dodávejte si síly, abyste poraženi byli!
Opasujte se, abyste poraženi byli!
[10] Zosnujte plán, aby se zhatil!
Vyslovte usnesení, aby se nestalo!
Vždyť je s námi Bůh!

* * *

[11] Neboť toto pravil mi Hospodin, když mne silnou rukou varoval, abych nechodil cestou tohoto lidu. Řekl:

[12] Nenazývejte svatým vše,
co tento lid svatým zove;
a čeho on se bojí, nebojte se, nestrachujte se.
[13] Hospodina zástupů, toho za svatého mějte;
on buď vaší bázní, on buď vaším strachem.

[14] I bude vám svatým, kamenem úrazu,
a balvanem pádu oběma domům israelským;

V. 7. Eufrat náznakem říší mezopotamských, zde Assyrie a její okázalé branné moci, od které Achaz očekává všecku pomoc. Prorok má na zřeteli zejména vpád Senacheribův, o kterém viz 4 Král 18, 13. — V. 7c bývá pokládán za glosu.

V. 8. Judsko sluje tu „zemí Emmanuelovou" jako jinde sluje „zemí Hospodinovou" (14, 2. 25; 47, 6; Os 9, 3; Jer 2, 7 a j.) — Z toho plyne opět, že Emmanuel = Bůh. — Protože Judsko a Davidova dynastie má od tohoto Boha zvláštní sliby, mohou pohané svatou zemi zpustošiti, ale nikoliv nadobro zničiti! Bůh si ji zachová! — „Tiše tekoucí vody Siloe zavrhli, veliké vody Eufratu je zavalí" (Leimbach).

V. 9n. mluví živě o pokusech pohanů zničiti Judsko. Marné jsou a budou jejich vzteky proti království Hospodinovu, se kterým Hospodin-Bůh jest! (Immanuel.) — Místo: „Kupte se" (v. 9a) má LXX lepe: „Vězte". — Ne toliko Assyřané, ale všichni národové (pohané) světa mají si povšimnouti slov prorokových.

V. 11. „silnou rukou" ve vysokém stupni prorockého nadchnutí.

V. 12. „svatým", vznešeným, velikým, jako Achaz a stoupenci jeho pokládali za velikou a hroznou věc „spolek" Rasonův s Pekachem a proto hledali „spolek" s Assyrií. „svatým" (vznešeným) dle opraveného znění; dle znění neopraveného „spolek", „spiknutí". — „tento lid" — Achaz a s ním stejně smýšlející, kteří pro samé ohledy na lidi zapomínali na Boha všemohoucího.

V. 13n. Bůh všemohoucí (Immanuel) bude těm, kteří v tísni ho nedbají, nechtějí doufati v něho, kamenem úrazu; je nejsvětější („svatý"), jehož nelze nedůvěrou bez trestu zneuctíti! Srv. Lk 2, 34; Mt 21, 44; Řím 9, 32n. — Místo „svatým" dle jiných „svatyní", t. j. útočištěm (asylem), kde najdete pokoj.

osidlem a zkázou občanům jerusalemským.
[15] Mnozí z nich narazí na ten kámen, padnou
a rozbijí se, zapletou se a chytí se.

* * *

[16] Zaváži zjevení, zapečetím zákon v mých učednících, [17] a čekati budu na Hospodina, který skrývá tvář svou před domem Jakobovým, doufati budu v něho. [18] Aj, já a dítky mé, které mi dal Hospodin, jsme znamením a předpovědí Israelovi od Hospodina zástupů, který sídlí na hoře Sion.

[19] Až pak vám řeknou: „Dotazujte se věštců a hadačů, kteří mumlají při svých zaříkáních," (rcete): „Zda nemá se dotazovati lid Boha svého spíše, než mrtvých na živé?" [20] K zákonu raději a ke zjevení! Nebudou-li mluviti dle tohoto hesla, nebude pro ně ranního světla. [21] I budou se tudy potlcukati a padati hlady; když pak zlační, budou se vztekat a zlořečit králi svému i Bohu. Vzhlédnou vzhůru [22] a popatří k zemi a hle (všudy) soužení a tma, rozvrat a úzkost, ustavičná mrákota, a nebude lze uniknouti úzkosti své.

* * *

Hlava 9. — [1] Kdysi v ponížení byla země Zabulon a Neftali, ale posléze bude ve vážnosti Přímoří, Pojordání, Galilea pohanů.

V. [16 n.] „zjevení" = „zákon" = proroctví, zjevená Isajášovi. — Ta proroctví má neporušeně uložiti do srdcí svých posluchačů, (= „učedníků"), aby se v nich uchovala. „Sváže" je, aby se nerozsypala a nerozprchla, „zapečetí" je, aby nemohlo býti na nich nic měněno, nic ubráno, nic přidáno. To „zjevení" bude útěchou příštím pokolením spravedlivých, svědectvím proti bezbožným. — „čekati bude", až Hospodin ta proroctví splní. — Hospodin „skrývá svou tvář" milostivou, když sesílá útrapy, když trestá. — O podobném zapečetění srv. Dan 8, 26; 12, 4. 9; o podobném stavu doufajícího proroka srv. Mich 7, 7.

V. [18.] Prorok a synové jeho svými náznačnými jmény jsou „znameními". Isajáš znamená: „Hospodin jest pomoc"; o významu jmen Šeár-jášúb a Maher-šálál-cháš-baz viz výše 7, 3; 8, 1—4. — Srv. níže 20, 3; Ez 12, 6. 11; 24, 24. 27 .— Bydliště Hospodinovo na Sionu, jemuž se dostalo zvláštních slibů (výše 2, 2 n; 4, 6) jest zárukou, že co slíbil, také splní. Srv. Žid 2, 13.

V. [19.] „věštců", kteří vyvolávají duše zemřelých jako 1 Král 28, 7. — Za dob veřejného neštěstí bujela pověra: lidé dotazovali se věštců co činiti, aby bylo lépe, kdo neštěstí zavinil, kdy přestane atd. — Dle hebr. ti věštci „mumlají a šeptají". — O duševní činnosti mrtvých srv. Kaz 9, 10; Job 14, 21.

V. [20.] Prorok heslem „K zákonu a ke zjevení" (srv. v. 16) povzbuzuje k důvěře ve slova Boží, která dodávají věřícímu v neštěstí útěchy a síly. — Za v. 20a Condamin vkládá úryvek 5, 26—30., který líčí assyrský vpád (v. 26—29) a jeho zhoubu (v. 30).

V. [21 n.] líčí stav Israelitů, kteří nemají důvěry v Boha. Osvědčí se na nich slovo Páně, pronešené výše (7. 9) „Jestliže neuvěříte, neostanete!" Jaké „světlo" radosti vzejde věřícímu a doufajícímu, líčí 9, 1—7.

Hl 9. — V. [1.] „Kdysi", kdy do ní vpadl Tiglat-Pilesar (r. 734) dle 4 Král 15, 29; 1 Par 5, 26., a odvedl z ní množství obyvatelstva. (Galilea byla v opovržení u Židů také proto, že v ní bylo usazeno mnoho „nečistých" pohanů, ježto (dle 3 Král 9, 11.) Šalomoun daroval Hiramovi králi tyrskému 20 měst v tomto území, a dle Sdc 1, 30. 33. Zabulonovci a Neftalovci ušetřili domorodého obyvatelstva v tomto kraji; obyvatelstvo israelské mělo daleko do Jerusalema, snadno se odcizilo duchu národa israelského a načichlo duchem pohanským; tímto územím šly cesty, spojující Východ se Západem, i bylo mu zakoušeti svízele, kdykoliv bralo se tudy vojsko. — „v ponížení byla" = uvedl ji do ponížení Hospodin

[2] Lid, který chodí ve tmě,
vidí veliké světlo;
obyvatelům země, již zastiňuje smrt,
těm vzchází světlo.

[3] Rozmnožil jsi národ,
zvýšil jsi radost;
veselí se před tebou
jako bývá veselost ve žni,
jako plesají vítězi,
když se dělí o kořist.

[4] Neboť jho, jež ho tíží,
prut na jeho šíji,
a osten poháněče jeho
lámeš jako za dnů Madianských.

[5] Neboť každá kořist,
uloupená ve válečném ryku,
a roucho zbrocené krví
bude spáleno, bude potravou ohně.

[6] Neboť dítě narodí se nám
a syn bude nám dán,

(hebr.). — území Zabulonovo a Neftali znamená tu Galileu (horní i dolní). — „kdysi“ proti „posléze“ doby mesiášské, o které viz vv. následující. — „bude ve vážnosti“, kterou jí zjedná Hospodin (hebr.). — „Přímoří“ je tu krajina kolem „moře“ Genesaretského (nebo krajina při cestě, vedoucí z Damašku ku břehům moře Středozemního.) — „Okruh pohanů“ jest severní (horní) Galilea. Všecka tři jména znamenají tutéž krajinu, co výše „země Zabulon a Neftali“, tedy Galileu. Kdy se splnila tato slova mesiášská, viz Mt 4, 12—16. — V Galilei (v Nazaretě) se Pán počal, tam trávil své mládí, tam veřejně působil, tu krajinu naplnil světlem své nauky (v. 2), oslavil svými zázraky, jež tu počal činiti). — 9, 1. byl nejspíše napsán r. 734, kdy Tiglat-Pilesar vpadl do Galiley.

V. [2]. „tma“ tato, neštěstí lidu, který v ní žil, bylo popsáno již výše 8, 22. — „lid“ je tu popředně obyvatelstvo Galiley. — „světlo“ = štěstí doby mesiášské, které vzejde s Emmanuelem, ano Emmanuel sám je tím světlem. (7, 14; 8, 10). Srv. 42, 6; 49, 6; 60. 1—3. 19; Jan 1, 9; 8, 12; Mt 4, 13—16.

V. [3]. Za dob Mesiášových bude mnoho ctitelů pravého Boha (= „četný národ“) srv. Os 1, 10; Mich 2, 13. — Novější kritika však opravuje a místo „rozmnožil jsi národ“ čte: „dáváš mnoho jásotu“ — (radosti z Mesiáše). — Čtení Vulg: „Rozmnožil jsi národ a nezvelebils radosti“ je proti souvislosti. — „před tebou“, radostí pravou, vyplývající z Boha, radostí svatou. — Lv 23, 40; Dt 16, 14; Ž 4, 8; 125, 6; Jer 48, 33. zmiňují se o radosti za dob žní, Sdc 5, 30; Ž 67, 13; 118, 162. o radosti vítězů, dělících se o kořist. Obé jsou radosti příslovečné. (My žneme, co Spasitel slzami a krví svou zasil; my bohatneme kořistí, kterou nám zjednal vítězstvím po tuhých zápasech. Srv. Jan 4, 38. Knabenbauer).

V. [4]. První původ radosti: Mesiáš zlomí jho nevolnictví a zjedná svobodu, zbaví lid otrokářů jako kdysi učinil Gedeon dle Sdc 7. — (Jako nepatrný hlouček Gedeonův bez válečného hluku světlem, kmitajícím z hliněných nádob tolik tisíců porazil, tak Emmanuel ponížený v křehké nádobě naší lidské přirozenosti potře šiky pekelné. Sanchez).

V. [5]. Druhý důvod radosti: Všecky stopy po bojích zmizí, aby zavládl věčný mír. — Místo „kořist uloupená ve válečném ryku“ čítá novější kritika: „bota (střevíc, opánek) válečníkova“.

V. [6]. podává třetí důvod radosti, jímž jest osoba Emmanuelova. — Narození Mesiášovo srv. s jeho početím, předpověděným výše 7, 14. — Dvakrát opakované „nám“ uvádí na mysl slovo vánoční písně: „Nám, nám narodil

vladařství na rameni bude míti,
a nazýván bude:
Zázračný, rádce, Bůh silný,
otec na budoucí věky, kníže pokoje.

[7] Vladařství jeho vzroste
a pokoji nebude konce;
na trůně Davidově
a v království jeho vlásti bude,

aby je utvrzoval a upevňoval
právem a spravedlností
od tohoto času až na věky.
Horlivost Hospodina zástupů to učiní.

Třetí řeč: Tresty Boží stihnou popředně Samař a Efraimsko (9, 8—10, 4).

Efraimsko bude pykati za svou zpupnost (9, 8—12). Všichni budou pokutováni, ježto všichni byli vzpurni (9, 13—17). Občanské války (9, 18—21). Běda zejména nešlechetným úředníkům (10, 1—4).

[8] Slovo poslal Pán na Jakoba,
i dopadlo na Israele.
[9] Všecek lid efraimský
a občané samařští zvědí o něm;

ti, kteří v pýše
a nadutosti srdce se usnesli:

---

se.“ — „vladařství“ slíbené Davidovi na věky (2 Král 7, 13. 16). — „na rameni“ nosíval král israelský náramek, odznak to své královské moci. Srv. 2 Král 1, 10. Proto má také „na rameni své vladařství“. — Bude ne toliko „nazýván“, ale skutečně bude tím, co jména jeho značí. „Zázračný“ — vlastně „Zázrak“. — Zázračný byl již svým původem, jak řečeno výše 7, 14. zázračným Bohem-člověkem, Emmanuelem. — „rádce“, který oznámí lidstvu úradky Prozřetelnosti v příčině spásy lidstva. — „Bůh silný“ = Él-gibbór, Bůh-hrdina, jak sluje Hospodin Dt 10, 17; Jer 32, 18; Neh 9, 32. — Srv. níže Is 10, 20n. — Bude tedy pravý Bůh, jak bylo již výše ze jména Emmanuel vyvozeno (7, 14). — „otec na věky“, jehož otcovská láska a péče nikdy nepřestane. Srv. Ex 4, 22; Dt 32, 18; Is 1, 2; Jer 31, 20. — „pokoj“ = vrchol blaha a štěstí. — „Kníže pokoje“ — panovník, jenž ve své říši zavede dokonalý blahobyt. Srv. Mich 5, 5; Ž 71; Efez 2, 14.

V. [7] líčí podrobněji vládu Mesiášovu. — „vladařství jeho“ = říše jeho, církev N. Z. — Srv. Ž 2, 8; 71, 11. — „je“ — království své. — „právem a spravedlností“, ne tedy násilím. — „od tohoto času“, kdy se narodí a počne vlásti. — „Horlivost“, vyplývající z lásky Boží k lidu svému. Třetí tato řeč jest rozdělena refrénem na čtyři odstavce. Týž refrén vyskytá se také výše 5, 25., proto Condamin vkládá úryvek 5, 24n. sem za 9, 16. — Hospodin chtěl národ israelský (popředně severní říši) tresty vyléčiti, přivésti ku polepšení, lid však nechtěl, i bylo třeba, by Hospodin přísněji a přísněji opět a opět káral a trestal (refrén).

V. [8n.] „Slovo“ hrozby a trestný ortel. — „dopadlo“, = skutečně zasáhlo. — „vědí o něm“ = zakoušejí je. — Místo „slovo“ čte Schlögl: „Blesk“ a do 8b doplňuje: „krupobití“ (LXX místo „Slovo“ mají: „Mor“). — Ten trest nepomohl; zpupní Israelité chtějí všecky jeho stopy zahladiti, ba využiti ho ku přepychu. Co na tom, že nepřítel pobořil domy jejich, vystavěné z cihel? Postaví si nové z tesaných kvádrů! Co na tom, že jim nepřítel vysekal sykomory? Budou místo nich pěstovati cedry! (v. 10).

[10] „Cihly se sesuly, stavějme (místo nich) kvádry;
sykomory podťaty jsou, pěstujme místo nich cedry!

[11] Tu pozdvihl Hospodin [Rasinovy] nepřátele proti němu,
protivníky jeho popudil:
[12] Syry od východu a Filišťany od západu;
i žrali Israele plným hrdlem.

Tím vším není vyčerpán hněv jeho,
ale ruka jeho zůstává dále vztažena.

[13] Lid však nevrátil se k tomu, jenž bil ho,
a Hospodina zástupů nehledali.
[14] I odťal Hospodin od Israele hlavu i ocas,
poddaného i vladaře, v jeden den.

[15] Starší a vážení, ti jsou (ta) hlava,
prorok pak, jenž učí lži, ten jest ocas.
[16] Ti, kteří byli vůdci tohoto lidu,
stali se svůdci a jimi vedení byli svedeni do zkázy.

[17] Protož neměl radosti Pán z mládeže jeho,
ani nad sirotky jeho a vdovami se nesmiloval;
neboť všichni jsou pokrytci a ničemníci,
a každý jazyk mluvil pošetilost.

Tím vším není vyčerpán hněv jeho,
ale ruka jeho zůstává dále vztažena.

[18] Neboť bezbožnost hořela jak oheň,
který zžírá bodláčí a trní;
a zapálil houštinu lesní,
že se zavalila vysoko kotouči kouře.
[19] Hněvem Hospodinovým zmatek nastal v zemi,
lid se stal takořka potravou ohně;
nikdo nešetřil bratra svého.

V. [11]. Novější kritika vesměs pokládá slovo „R a s i n o v y“ za rušivou glosu.

V. [12]. O Filišťanech srv. 2 Par 28, 16—19. — „p l n ý m h r d l e m“ jako divé šelmy. Ruka Boží zůstává vztažena, aby dále trestala, ježto Israelité Hospodina dále hněvají.

V. [13]. „n e h l e d a l i“ neucházeli se pokáním o jeho přízeň.

V. [14b]. dle hebr.: „r a t o l e s t p a l m o v o u i t ř t i n u“ místo: „p o d d a n é h o i v l a d a ř e“, což jest překlad dle smyslu. Vulg překládá: „n a k ř i v u j í c í h o a n a u z d ě d r ž í c í h o“, což bývá všelijak vykládáno. — Smysl jest: Bůh potrestal smrtí v z n e š e n é h o i n í z k é h o. Místo „o c a s“ mohlo by býti řečeno: „p a t u“. — („h l a v u i p a t u“).

V. [15]. pokládá Schögl s novější kritikou za glosu.

V. [16]. „b y l i v ů d c i“, t. j. za vůdce se vydávali, lidu lichotili, hory doly mu slibujíce. — „b y l i v e d e n i“ klamavými sliby blaha.

V. [17]. „m l á d e ž“ toho lidu jest jeho v o j s k o. Hospodin ukázal, že nemá v něm zálibv tím, že dopustil, aby bylo od nepřítele poraženo. — Bůh, který sliboval, že bude ochráncem vdov a sirotků (Ex 22, 22; Dt 10, 18; 24, 17; 27, 29) přestal jím tentokrát za trest hříšného lidu býti! — „p o š e t i l o s t“ = bezbožnost. — Možno tu mysliti na to, co vypravuje 4 Král 15, 28 n.

V. [19]. Místo „z m a t e k n a s t a l v z e m i“ hebr. pokračuje v obraze v. 18: „z e m ě b y l a v y p á l e n á“. — Místo „b r a t r a s v é h o“, běžné znění: „r a m e n e s v é h o“. — Bratrovražedné vášnivé půtky zuřily jako dravé šelmy, které nikdy nemají dosti krve. Možno tu míti na mysli, co vypravuje 4 Král 15, 25. 30.

[20] Hltali na pravo, ale lačněli;
žrali na levo, ale nebyli syti;
každý požíral maso svého bližního:
[21] Manases Efraima a Efraim Manase,
a oba spolčili se proti Judovi.

Tím vším není vyčerpán hněv jeho,
ale ruka jeho zůstává dále vztažena.

Hlava 10.

[1] Běda těm, kteří vydávají zákony bezbožné,
běda písařům, kteří píší nespravedlnost,
[2] aby úředně utlačovali chudé,
a znásilňovali ubožáky mého lidu,
vdovy aby kořistí jejich byly,
a sirotky aby olupovali.

[3] Co učiníte v den navštívení,
až pohroma z daleka přijde?
Ke komu se o pomoc utečete,
a kde zanecháte bohatství své,
[4] abyste nebyli skloněni pod okovy,
nebo se zbitými abyste nepadli?

Tím vším není vyčerpán hněv jeho,
ale ruka jeho zůstává dále vztažena.

Čtvrtá řeč: Běda Assyřanům (10, 5—34)!

Assyřané jsou metlou Boží, která národ israelský ztrestá, ale nevyhubí (10, 5—11). Dojde i na ně pro jejich zpupnost (10, 12—19). Zbytky národa israelského se obrátí a budou zachovány, kdežto Assyřané budou vyhlazeni (10, 20—27). Vojsko, jež napadne Judsko, bude náhle zničeno (10, 28—34).

[5] Běda Assurovi, metle rozhořčení mého,
holi, kterou hněv svůj uplatňuji.
[6] Na národ proradný posílám ho,

Hl. 10. — V. 1—4. líčí vrchol zla: zneužívání úřadů a falšování veřejných listin ze zisku. — Počíná slovem „Běda" jako 5, 8. 11, proto vkládá Schlögl tento úryvek (10, 1—3) za 5, 17.

V. 2. dle hebr.: „aby zaháněli od úřadu chudé a rvali právo ubožákům lidu mého." — Srv. výše 3, 14n; 5, 8. 23; Mich 3. 1—4.

V. 3. „den navštívení" = den trestu je tu vpád Assyřanů, kteří oblehli Samař a dobyvše jí vyvrátili říši israelskou r. 721. Srv. 8, 7; 4 Král 18, 9—12.

V. 4. Ani zajetím assyrským nepřestaly tresty Boží. Bylť i zajatcům dále mnoho trpěti a v Palestině zůstávala ruka Páně vztažena nad jejich soukmenovci — nad říší judskou, kterou konečně stihla podobná pohroma — zajetí (babylonské). Srv. Mich 1, 9. — Třetí tuto řeč Isajáš proslovil kolem r. 734.

V. 5. Assyřané mají býti metlou Prozřetelnosti, aby trestala hříšný národ judský. (Srv. výpravu Senacheribovu do Judska r. 701.) Viz 4 Král 18, 13nn. Mají ho zkrušit, zeslabit, ale nikoli vyhubit, ježto zbytky jeho mají zvláštní poslání v dějinách lidské spásy. Assyřané však nechtěli chápati hranic, po které směli jíti, chtěli Judovce z kořene vyhubiti přesídlením do zajetí, jako byli učinili říši severní po r. 721. Tato zpupná jejich snaha byla příčinou jejich pádu, který vylíčen jest níže ve v. 16—19.

V. 6. „proradný" = bezbožný (který nedrží slova Bohu při smlouvě daného).

proti národu hněvu mého káži mu jíti,
aby lup si odnesl, aby kořist sebral,
a jej zdeptal jako bláto na ulici.

7 On však nesoudí tak,
srdce jeho nesmýšlí tak,
ale vyhladiti zamýšlí,
zahubiti národů mnoho.

8 9 Praví totiž:
„Zdaž moji vladaři nejsou vesměs králi?
Nestihl týž osud Charkamis i Kalano,
Arfad i Emath, Damašek i Samař?

10 Jako sáhla má ruka na říše model,
— a soch jejich bylo více než v Jerusalemě a v Samaři —
11 zdali, jako jsem učinil Samaři a modlám jejím,
taktéž neučiním Jerusalemu a sochám jeho?"

12 Až dokoná Pán všecky své skutky
na hoře sionské a na Jerusalemě,
potrestá výplody zpupného smýšlení assyrského krále,
jakož i okázalou pýchu očí jeho.

13 Řekl totiž: „Silou ruky své jsem učinil (to),
a svou moudrostí byl jsem dovedl toho,

V. 8n. „vladaři" — vasalové, místodržící jsou buď bývalí králové nebo mají tolik bohatství a moci (závislé ovšem na velekráli, „králi králů") jako jinde králové samostatní. — Srv. 4 Král 18, 24; 25, 28; o titulu králův assyrských srv. níže Is 36, 4; Ez 26, 7; Dan 2, 37. — Charkamis, assyrsky Gargamis nebo Kargamis bylo pravděpodobně tam, kde je dnes Džerábís (Europes), na pravem břehu Eufratu, severně řeky Sádžúru a města Mabbóghu (Hierapole). Bylo to jedno z hlavních měst Heťanů (Chatti Jos 3, 10) a klíč pro krále assyrské k Syrii, Fénicii a Palestině. Proto ho ne jednou králové assyrští dobývali a dobyli. Učinil tak r. 717 také Sargon, avšak Isajáš má tu (10, 9) na mysli starší dobytí Karkemiše. (O pozdějších osudech města srv. Jer 46, 2; 2 Par 35, 20.) — Kalano jest Kullani klínových nápisů, město v severní Syrii, jež dlužno rozlišovati od stejnojmenného města v Babylonii. Bylo to nejspíše hlavní město státu Unqi (Amq) zvané Kinalia nebo Kunalua. Emat (Hamat) a Arpad byly aramské staty v Syrii, o nichž viz k 1 Par 1, 17. Tiglat-Pilesar dobyl Arpadu v ll. 742—740 a učinil z něho assyrskou provincii. R. 738 porobil si podobně Unqi (Kullani) a Jaudi. Proti Damašku a Samaři táhl v ll. 734—732. — Slova tato pronesl Isajáš kolem r. 734 a proto nelze tu mysliti na pád Samaře r. 721. Netřeba ani na něj mysliti, ježto králové assyrští již častěji před tím utkali se v boji s Damaškem a severní říší israelskou. Již Salmanasar II. (859—825) na př. bojoval proti Damašku (Hadadezerovi) a jeho spolčencům, Hamatu, Israelsku (r. 854, 850, 849, 846). — Také Jehu (842—815) a Menahem (744—738) platili králi assyrskému poplatky. (Srv. 4 Král 15, 19.) — (Condamin však klade úryvek 10, 5—11, 16. do roku 701 do času, kdy Tiglat-Pilesar v Judsku ještě sice nebyl, ale kdy bylo lze jeho vpád do Judska čekati každou chvíli.)

V. 10n. pokládá Condamin za glosu. — Králové assyrští porazili veliké národy, kteří měli veliké množství bohů, mocných ochranců; tím spíše porazí malou Samař a Jerusalem, kde těch bohů-ochranců jest poskrovnu.

V. 12. Pán dokoná všecky své skutky, až potrestá věrolomnost a bezbožnost Judovců; až část jich upřímně se obrátí k Hospodinu, Pán nedá již Assyřanům dále je ničiti. — „výplody" zpupnosti assyrské jest úmysl, Judovce dokonale zničiti přesídlením do jiných zemí. Srv. výše v. 7 („vyhladiti", „zahubiti").

V. 13. „hranice národů zrušil" tím, že říše, jichž dobyl, přivtělil jakožto provincie k říši Assyrské. — Podobné chlubné výroky assyrských králů viz 4 Král 19, 22nn.

že jsem hranice národů zrušil, vladaře jejich oloupil,
a jako všemocný strhl jsem ty, kteří vysoko seděli.

[14] Ruka má našla jak hnízdo poklady národů;
jako bývají vybrána opuštěná vejce,
tak jsem zabral všecku zemi, a nebylo,
kdo by hnul pérem aneb otevřel ústa a zasípěl."

[15] Zda bude sekera chlubit se proti tomu, kdo jí seká,
nebo zda bude pila se honositi proti tomu, kdo ji tahá?
Jako kdyby se pozdvihl prut proti tomu, kdo jej zdvíhá,
a jako kdyby se vzepřela hůl, která je přece jen dřevo.

[16] Proto pošle panovník Hospodin zástupů na jeho tučnost úbytě,
a pod jeho slávou zapálen bude oheň, požár.
[17] A světlo Israelovo bude ohněm,
jeho Svatý bude plamenem,
který vzplane a pohltí jeho trní a bodláčí v den jeden.

[18] Také nádherné lesy jeho a štěpnice
do kořenů stráveny budou,
[že se dá ze strachu na útěk.]
[19] Zbylých pak stromů lesů jeho bude tak málo,
že bude možno je sčítati; dítě je sepíše.

[20] V ten den zbytek Israele,
a ti, kteří z domu Jakobova se zachrání,
nebudou již spoléhati na toho, který je tepe,
ale spoléhati budou upřímně na Hospodina, Svatého Israelova.

[21] Zbytek se obrátí, zbytek, pravím, z Jakoba k Bohu silnému.
[22] Ano, byť bylo lidu tvého, Israeli, jako mořského písku,

V. [14]. Také Tiglat-Pilesar přirovnává Rasona, kterého v Damašku oblehl ku ptáku, uzavřenému do klece. Viz k 4 Král 16, 9 n. — Jinde praví klínové nápisy, že knížata postavili si tvrze na horách jako ptáci si staví vysoko hnízda. — „našla" = sáhla na ...

V. [15]. klade Condamin za v. 7. — V 15cd zní dle hebr.:

Jakoby hůl mávala těmi, kteří ji zdvihají,
a jakoby prut zdvihl nedřevo (t. j. rámě, ruku člověkovu).

Assyřané (hůl, metla, v. 5) nemohou nic svésti proti Bohu, který nechce, aby národ jeho byl nadobro vyhuben, ale aby aspoň zbytek byl zachován.

V. [17]. „světlo Israelovo" = „jeho Svatý" = Hospodin. — Assyřané, jemu se protivící zaniknou jako trní, spálené ohněm.

V. [18n]. Schlögl pokládá 18bc, 19ab za glosy. — Condamin vidí glosu v 18c. — V 18c zní v hebr.: „a bude jako chřadnutí chřadnoucího". — Jako kdysi Assýřané ničili lesy a štěpnice podmaněných národů, tak stane se později také jim. Srv. k 4 Král 16, 9 n.

V. [20]. „který je tepe" — na krále assyrského. Prorok naráží na Achaza, který se spoléhal na Tiglat-Pilesara IV.

V. [21]. Nemají všichni potomci Abrahamovi zaručeno, že budou na nich splněna zaslíbení Boží; toliko část jejich, Bohu oddaná smí doufati!

V. [22]. „ustanovená" úradkem Prozřetelnosti. — „Bůh silný" (v. 21) jest Élgibbór, Bůh-hrdina, jako výše 9, 6. — Prorok myslí tu na vpád assyrský z r. 701, spolu však také na dobu mesiášskou, kterou předobrazuje osvobození Israelitů od Assyřanů (Senacheriba) r. 701. — O množství Israelitů srv. Gn 22, 17; 32, 12. — Zkáza, Bohem stanovená, zaplaví Judsko spravedlností.

zbytek (jen) obrátí se z něho;
ustanovená zkáza přivede jako povodeň spravedlnost.

[23] Zkázu totiž ustanovenou Pán Bůh zástupů vykoná
prostřed celé země.
[24] Protož toto praví Pán, Bůh zástupů:
Neboj se, můj lide, sídlící na Sionu,
Assura, že tě prutem bije
a svou hůl na tebe napřahuje jako (kdysi) Egypt!

[25] Neboť ještě jen málo, maličko,
i dovršeno bude rozhořčení
a hněv můj (obrátí se) na jejich zločinnost.
[26] A napřáhne na něj Hospodin zástupů bič,
jako když bil Madianské na skále Horeb
a pozdvihne hůl svou nad moře, jako (kdysi) proti Egyptu.
[27] V ten den bude sňato břímě jeho se šíje tvé,
a jho jeho s hrdla tvého;
praskne jho následkem tuku.

* * *

[28] Přichází na Ajat, prochází Magronem,
u Machmasu skládá svá zavazadla.
[29] Přichází během, v Gábě nocuje.
Chvěje se Rama, Gabaat Saulova dává se na útěk.
[30] Křičte hlasitě, občané Gallimu,
poslouchej, Laiso, ubohý Anatote.
[31] Medemena se stěhuje,
obyvatelé Gabimu, vzmužte se.

V. [23]. „prostřed celé země“ = před veškerým světem.

V. [24]. „sídlící“ na Sionu, kde i Hospodin sídlí, který nedopustí, aby Sion nadobro byl vyhlazen! Hospodin, na Sionu mezi lidem svým sídlící, nedá mu zahynouti. — Jako kdysi Bůh dopustil, aby jeho lid byl jařmen robotami v Egyptě, ale později ho slavně z této robotárny vyvedl, tak bude i nyní!

V. [25]. „jejich“ — Assyřanů. — „dovršeno“, vyčerpáno bude rozhořčení Hospodinovo na Israele.

V. [26]. „na něj“ = na Assyra (pak na každou moc, nepřátelskou království Božímu na zemi). — Jak „bil Madianské“, viz Sdc 7, 21 n. — „kdysi proti Egyptu“, když byli Israelité přešli Rudé moře a když Egypťané byli se pustili střemhlav do moře za nimi.

V. [27]. „jeho“ Assyrovo. — Juda, jako býk, ztuční, zesílí se a novou tou silou zpřetrhá vazby jha na své šíji. Ostatně v. 27c Condamin s Duhmem připojuje k násled. v. 28. — opravuje jej a překládá: „Táhne nahoru od Rimmonu.“ (Sdc 20, 45. 47.)

V. [28]. ʿAjjáth = město Hai, známé z Jos 7, 2—5; 8, 1—3. 9—12. — Migrón je snad dnešní Makrún (severně hlubokého údolí Çuvénit-ského). — Michmás je známo z 1 Král 13, 2.

V. [29]. Místo „Přichází během“ hebr.: „Prochází průsmykem“. — Gaba = Gebaa = dnešní Džebaʿ. Viz 1 Král 13, 2. — Gabaat Saulova = dnešní Tell-el Fúl. Viz 1 Král 10, 5; 11, 4. — Rámá = dnešní Er-rám. Viz Jos 18, 25.

V. [30]. Gallím jmenován již 1 Král 25, 44. Bylo snad tam, kde je dnes Chirbet-ʿAdasa. — Laiš bylo snad tam, kde je dnes Chirbet-kaʿakul. (Dle jiných — Chirbet-el-Ésavijje) — Místo „ubohý“ lépe čísti s Pešitou: „odpověz“ (Laiši). — Anatot známé rodiště proroka Jer. — Jos 21, 18.

V. [31]. Madméná je snad dnešní ves Šáfát. Jiní vidí právě v této vsi — Gebhím (Gabim). — Místo „vzmužte se“ hebr.: „schovávají majetek“.

[32] Ještě dnes se položí táborem v Nobe;
mávati bude rukou proti hoře sionské,
pahorku jerusalemskému.

[33] Aj, Panovník, Hospodin zástupů
otrhá větve děsnou silou;
vypínající se (stromy) budou podťaty,
a vysoké budou poníženy.
[34] Houště lesní vysekány budou železem,
a Libanon se (svými) velikány padne,

Řeč pátá: Světová říše míru za dob Mesiášových (11, 1—12, 6).

Emmanuel z rodu Davidova bude spravedlivým knížetem pokoje (11, 1—9). Pohané se obrátí, rozptýlení Israelité se shromáždí (11, 10—16). Chvalozpěv děkovný zachráněných (12, 1—6).

Hlava 11.

[1] Prut vzejde z pahýlu Jeseova,
výhonek z kořene jeho vykvete,
[2] a spočine na něm duch Hospodinův:
duch moudrosti a rozumu,
duch rady a síly,
duch umění a pobožnosti,

V. [32]. Nóbh nejspíše na hoře „Skopus", severně Jerusalema. Toto město, jmenované také Neh 11, 32. dlužno rozlišovati od stejnojmenného města kněžského, o kterém jest řeč 1 Král 21, 1.

V. [33 n.] přirovnává prorok vojska assyrská k hustému lesu vysokých stromů. — Do tohoto obrazu nehodí se překlad Vulg: „rozlomí lahvičku" místo: „otrhá větve". — „s velikány" = s cedry. — Tato líčeň hrozného vpádu Assyřanů do Judska a pochod jeho na Jerusalem jest vzletná báseň, která nečiní nároků, a od které nelze tedy žádati, aby popisovala pochod assyrského vojska s děje- a zeměpisnou přesností a věrností, která jest podána v pramenech historických; o nich viz 4 Král 18, 13; 2 Par 32, 1. a níže Is 36, 1.

Hl. 11. — V. [1]. Tato pátá řeč souvisí úzce s řečí čtvrtou; tak úzce, že bychom obě mohli pokládati za řeč jednu. — „pahýl", „kořen" Jeseův = rod Davidův (výše 7, 14; 9, 6 n). — Slavný dům Davidův sluje tu dle nepatrného Davidova otce, aby zřejmo bylo, z jakých malých počátků mocí Boží vznikly věci veliké. Jese, Betleman, jmenován snad i proto, aby posluchači (čtenáři) byli upozorněni na místo toho pahýlu, kořene na Betlem; tam že vzejde onen vzácný výhonek — Emmanuel. Srv. Mich 5, 1 n. — Davidova dynastie je tu přirovnána ke kořenu, který z nepatrných počátků vzrostl ve veliký strom; byl však povalen, že zůstal pouze pařez v zemi; z toho však vypučí se nový výhonek — Emmanuel. Srv. Ez 17, 23; 21, 31; Am 9, 11.

V. [2]. Jak ze souvislosti zřejmo, není tu řeč ani o Ezechjášovi, ani o Zorobabelovi, nýbrž o Emmanuelovi-králi, o kterém mluvil prorok již výše 9, 6. — Duch Hospodinův, který se snášel na vynikající muže, jako byl Beseleel (Ex 31, 3; 35, 31), Gedeon (Sdc 6, 34), Jefte, Samson (Sdc 11, 29; 13, 25; 14, 6. 19), Saul (1 Král 10, 6), David (tamže 16, 13), Šalomoun, Jeremjáš (1, 18) a jiní proroci, tento duch Hospodinův spočine trvale na Emmanuelovi (na jeho lidské přirozenosti) v nejhojnější míře. Náplň ducha Božího vyslovena je tu výčtem sedmi vlastností a sedmi dary toho ducha. V sedm pojmů rozčleněn tu podrobně pojem „moudrosti" starozákonné, o kterém viz k Přís 1, 7. — Počátek, základ její jest bázeň Boží (v. 3a). Darů (té moudrosti) potřebuje zejména král, aby mohl vykonávati dle vůle Boží svůj úřad; potřeboval jich Emmanuel, aby mohl založiti a spravovati říši pokoje a blaha mesiášského; potřebuje jich pro sebe, potřebuje jich také pro jiné (své poddané). Hebr. jmenuje šestý a sedmý dar slovem jedním (dvakrát opakovaným: „jirath-Jahve" = „bázeň Hospodina"). (Condamin pokládá s jinými kritiky v. 3a za glosu). Jisto jest, že jest v. 3a porušen, a proto bývá všelijak opravován a překládán.

[3] a naplní jej duch bázně Hospodina.
Ne dle toho, co oku se zdá, bude soudit,
aniž dle toho, co uslyší, bude trestat.
[4] Ale dle práva bude se ujímat chudých,
a spravedlivě mstíti utlačené.
I bude bíti zemi metlou úst svých,
zabije dechem rtů svých bezbožného.
[5] Spravedlnost opásá jeho bedra,
a věrnost bude opaskem jeho boků.

[6] Bydliti bude vlk s beránkem,
a rys s kozlátkem bude ležeti;
tele a lev [a ovce] budou spolu se živit,
a malé dítě bude je poháněti.
[7] Kráva s medvědicí bude se pásti,
spolu odpočívati budou mladé jejich;
lev pak jako býk bude žráti slámu.
[8] Dítě od prsů bude si hráti nad děrou zmije,
a nedávno odstavené sáhne rukou do jeskyně basiliškovy.
[9] Nebudou škodit ani zabíjet na mém celém svatém pohoří.
protože země bude plná známosti Hospodina,
jako vody, jež mořskou propast přikrývají.

* * *

V. [3]. Ne jako omylný člověk, ale jako neomylný Bůh bude vlásti. Srv. 1 Král 16, 7.

V. [4]. Místo „zemi" čte novodobá kritika: „násilníka". Srv. níže ve v. 4c: „bezbožníka". Tím je každý člověk, který žije jakoby Boha nebylo, popředně však Protikristus (2 Sol 2, 8). — „dech rtů" = nejmenší pokyn, nejnepatrnější projev jeho vůle stačí, aby veta bylo po bezbožníkovi. — O poměru Mesiášově k chudině srv. Mt 5, 3; 11, 5.

V. [5]. Jako roucho člověka provází, zdobí, rozlišuje od jiných, tak bude zdobiti Emmanuela-krále — spravedlnost a věrnost. Jako bojovníkovi opasek, podkasávající jeho šat, pomáhá k vítězství, tak povede Emmanuela — spravedlnost a věrnost. Srv. níže 59, 17; Job 29, 14; Ž 103, 2; 108, 18 n.

V. [6—9]. líčí obrazně, náznačně pokoj (vrchol blaha), který zavládne v říši Emmanuelově. Tuto líčeň nelze bráti ve smyslu vlastním, neboť nikdy nezavládnou mezi zvířaty poměry tu líčené, aby na př.: lev přestal býti dravcem a žral slámu atd. — Třetí kniha Sibyllinská (z polovice 2. století před Kr.) ve vv. 788 nn opakuje bezmála doslovně toto místo: „Vlci a jehňata budou na horách spolu trávu žráti, a pardálové budou se s kůzlaty pásti. Medvědi budou líhati s telaty potulnými a masožravý lev bude u jeslí žráti slámu jako býk a malí chlapci budou ho voditi na provázku; neboť (Bůh) divoká zvířata na zemi ochromí. S kojenci budou spáti, dravci a zmije, a neublíží jim; neboť ruka Boží bude nad nimi." Podobně Vergil:

Ecl 4, 4nn: *Poslední nadešel již věk předpovědí Kumske*
Již již opětně věků dlouhé pořadí se probouzí,
Již Děva zas se vrací, Saturna vrácí se i panství,
Rovněž i plémě nové s výšin sklání se nebeských,
. . . a hřmotných nebudou lvů stáda se báti.
Pojde i zmije, zmizí i bylin šalebných jed otravný

Ecl 5, 60n: *Jak stádům nástrah nevymýšlí vlk, tak i sítě*
Lstí nijakých jelenům: mil Dafnidu klid předobremu.

(Přel. J. Čermák.)

V. [9]. „škodit nebudou" dravci výše jmenovaní lidem, jako jim škodívali, když jimi Bůh lid svůj trestával. — „svaté pohoří Hospodinovo" jest Palestina, popředně Sion, předobraz říše mesiášské. Srv. výše 2, 2n; 4, 5. — Jako

[10] V ten den bude výhonek Jeseův
státi jakožto znamení národům;
pohané budou ho hledati,
a místo jeho odpočinku bude (samá) sláva.
[11] V ten den Pán opět vztáhne svou ruku,
aby si osvojil ostatek lidu svého,
který zanechán bude od Assyřanů,
od Egypťanů, od Fetrosanů, od Etiopanů,
od Elamců, od Senaařanů,
od Emaťanů a od Přímoří.

[12] Vyzdvihne znamení národům,
shromáždí rozběhlé Israelity,
a sebere rozptýlené Judovce
ode čtyř stran země.

[13] Řevnivost Efraimova zmizí,
a nepřátelé Judovi zahynou;
Efraim nebude nenáviděti Judy,
a Juda nebude bojovati proti Efraimovi.

[14] Ale vrazí na pás filištínský na západě,
spolu olupovati budou Výchoďany,
na Edomce a Moabany ruce své vztáhnou,
a Ammoňané budou jich poslouchati.

---

mořské vody zakrývají mořské hlubiny, tak znalostí Boha bude plná všecka země (Jer). — Hlubší znalost Boha a věcí božských je přednost časů mesiášských také níže 54, 13; Jer 31, 34.

V. [10]. vrací se k v. 1., aby líčil vzrůst říše mesiášské. — Z Jeseova výhonku Hospodin učiní znamení, prapor viditelný všemu světu, aby všichni národové kolem něho (Emmanuela) se shromáždili a s ním a pod ním (Emmanuelem) bojovali. „Místo jeho odpočinku“ = jeho bydliště, sídlo, kde si postaví trůn, t. j. říše Emmanuelova, církev N. Z. — Vulg nesprávně překládá v. 11d: „a bude hrob jeho slavný“. Srv 53, 9.

V. [11]. Hospodin po prvé „osvojil si“, t. j. svým majetkem učinil (vykoupil si) národ israelský, když jej vyvedl z Egypta (Ex 15, 16); „opět“ ve smyslu vyšším učiní tak za dob mesiášských. — „vztáhne ruku svou“, jako ji měl vztaženou (Ex 3, 20; 13, 9). — „ostatek lidu svého“, jak již bylo řečeno výše: 1, 26; 4, 3; 6, 13. a jj. „V ten den“, až bude Emmanuel vztyčen pohanům jako prapor, budou také zbytky Israelovy pobízeny k tomu, by závodily s pohany, k tomu znamení (pod ten prapor) se hrnoucími. — „od Petrosanů ... od Přímoří“ možno se Schlöglem a Condaminem pokládati za glosu. Assyřané a Egypťané jsou dva nejmocnější nepřátelé Israelovi a znamenají tu předobrazně moci, říši Emmanuelově nepřátelské. — („Petrosané“ byli obyvatelé horního Egypta. Srv. Gn 10, 14. — Senaařané = Babyloňané. Srv. Gn 11, 1. — „Přímoří“ — pobřeží moře Středozemského. Srv. Joel 3, 6. Gn 10, 5; o Ematu (Hamatu) viz výše 10, 9. — O Elamsku viz Gn 10, 22.). — I kdybychom pokládali glosu výše jmenovanou za znění původní, netřeba dokazovati, že za dob Isajášových žili již Israelité ve krajinách všech jmenovaných! Jako předvídal a předpověděl zajetí babylonské (4 Král 20, 18), tak mohl předvídat a předpovědět i rozptýlení Israelitů po jiných krajinách.

V. [12]. Srv. Řím 10, 19; 11, 13 n. 25 n.

V. [13]. Srv. s 2 Král 20, 1; 3 Král 12, 16. — O spolku říše israelské (Pekacha) s Damaškem (Rasonem) proti Judsku (Achazovi) byla řeč již výše (hl 7).

V. [14]. Filištínsko se táhlo jako „pás“ (dle hebr. „rámě“) podél moře. Srv. Jos 15, 11; Ez 25, 9. — O „Výchoďanech“ viz Gn 29, 1; Nm 23, 7; Job 1, 3; Sdc 6, 3. 33; 7, 12; Jer 49, 28. Všichni bývalí nepřátelé Israelitů podrobí se Emmanuelovi. Také kletí Ammoňané a Moabané (Dt 23, 3).

15 A vysuší Hospodin jazyk moře egyptského,
a zdvihne ruku svoji na Eufrat v síle svého dechu,
a rozrazí jej na sedm potoků,
takže jej obutí budou přecházeti.

16 I vznikne cesta zbytku lidu jeho,
který zanechán bude od Assyřanů,
jako ji měl Israel v ten den,
kdy vycházel z egyptské země.

* * *

Hlava 12.

1 Tehdy pak řekneš:

„Oslavuji tě, Hospodine,
nebo když rozhorlil ses na mne,
hněv tvůj se obrátil, a tys mne potěšil!
2 Ejhle, Bůh je Spasitel můj!
Doufat mohu bez obavy.
Ano, má síla a sláva jest Hospodin,
neboť on stal se mojí spásou."
3 Vážiti budete vody s radostí
ze studnice Spasitelovy.

4 Tehdy pak řeknete:

V. 15n. „jazyk moře Egyptského" = záliv Heroopolský, jako jej vysušil, když jej Israelité za Mojžíše přecházeli. — „dech Boží" = vítr. Srv. Ex 14, 21. — Jako kdysi Hospodin převedl Israelity z Egyptské poroby do zaslíbené země odklidiv zázračně všecky překážky s cesty, tak přivede Hospodin zbytky svého národa do zaslíbené říše mesiášské; všecky překážky, třebas i zázračně překoná.

Hl 12. — Jako pěli Israelité chvalozpěv, když byli přechodem Rudého moře vysvobozeni z poroby egyptské, tak budou zpívati zachránění Judovci po návratu ze zajetí, zejména však po vstupu do církve Kristovy, píseň díků za to, že došli spásy. Srv. Ex 15. — Condamin připouští možnost, že tento chvalozpěv (hl 12) není dílo Isajášovo, nýbrž jiného inspirovaného básníka.

V. 1. „Tehdy", až budou Judovci vysvobozeni. — „řekneš" — Judo, jako níže ve v. 4.: „řeknete" — Judovci. — Juda děkuje Bohu za trest (= rozhorlení"), který nebyl na zničení, ale proto, aby se Juda obrátil k Bohu, Bůh pak aby se mohl obrátiti k Judovi. Také za tento obrat děkuje Juda tímto chvalozpěvem. — „potěšil" ho tím, že ho vyvedl ze zajetí, z neštěstí.

V. 2. Místo „Spasitel můj" hebr. významněji: „spása má". — Kdo doufá v lidi, aby se stále obával, zdali ho nezklamou; kdo doufá v Boha, jest bez této bázně.

V. 3. Místo „ze studnice Spasitelovy" hebr.: „ze studny spásy". — V. 3. pronáší část Judovců ke svým soukmenovcům. Upozorňují se tak navzájem, jaký význam pro ně má spása, získaná Mesiášem. — Voda, zejména pramenitá jest v bibli náznakem oživení, života. Čím jest voda na poušti, vyplývá z příběhů, líčených Ex 17; Nm 20, 1. S jakou radostí vážili tehdy Israelité vodu, které zázračně se jim dostalo! S radostí nepoměrně větší dlužno vážiti nadpřirozený život, zjednaný Mesiášem! — Židé vylévali vodu z pramene Siloe o svátku stanoveném u oltáře na památku události Ex 17; Nm 20. a zpívali při tom Is 12. Spasitel prohlásil, že jest sám pramenem vody živé, t. j. nadpřirozené spásy (Jan 4, 13 n.) Srv. tamže 7, 37; Zjev 7, 17; 21, 6. — Církev čítá tuto píseň díků (Is 12) na svátek Srdce Páně a tím dává na jevo, že „studnou spásy" je Kristovo srdce.

V. 4. srv. s v. 1. — „jméno Boží" je tu jeho spravedlnost („rozhorlil ses na mne" v. 1.), milosrdenství („hněv tvůj se obrátil" v. 1.), dobrotivost

„Oslavujte Hospodina,
vzývajíce jméno jeho!
Zvěstujte národům, co učinil,
hlásejte vznešenost jména jeho.
[5] Pějte Pánu, že velebně jednal,
budiž to známo po zemi veškeré!
[6] Plesejte, jásejte, občané sionští,
neboť velký jest mezi vámi
Svatý národa israelského.“

Řada třetí: Proroctví proti pohanům (13, 1—23, 18).

1. Zkáza Babylonu a konec zajetí babylonskému (13, 1—14, 23).

Nadpis 13, 1. Hospodin shromáždí vojsko proti Babylonu, který se hrůzou bude třásti (13, 2—8). Babylon padne; děsné krveprolití (13, 9—18); bude zpustošen a zanikne (13, 19—22). Konec babylonského zajetí (14, 1 n). Píseň Židů nad zkázou Babylona (14, 3—21). Všecek svět má pokoj od té doby, co je po Babyloně (14, 4—8); král babylonský v podsvětí (14, 9—11); jak hluboký jeho pád (14, 12—15); takový mocnář — a tělo jeho není pochováno (14, 16—19); za jeho ukrutnost budou synové jeho povražděni (14, 20 n). Hlas Boží potvrzuje proroctví toto (14, 22 n).

Hlava 13. — [1] Co viděl Isaiáš, syn Amosův, o zatížení Babylona.

[2] Na hoře mrákotné zdvihněte znamení,
volejte hlasitě,
zdvihněte ruku, ať vejdou
do bran vůdcové.

[3] Já (sám) jsem vyzval
své posvěcence,

---

a laskavost („tys mne potěšil“), věrnost („doufat s ním“ v. 2), všemohoucnost („moje síla“), a jiné vlastnosti Boží, které září z jeho spásy. — Judovci mají pohanům hlásati spásu Boží, aby došli slíbeného požehnání (Gn 12, 3), mají býti apoštoly myšlenky mesiášské. Srv. výše Is 2, 2; 11, 10. — Srv. Ž 104, 1; 1 Par 16, 18.

V. [5]. „velebně jednal“ — vykonav veliké a slavné skutky. Ta jeho sláva — toť naše spása. — Ať se splní přání serafů, vyslovené výše 6, 3.

V. [6]. „občané sionští“ = Jerusalemané = občané města Božího, údové Kristovy církve, pocházející ze židovstva.

Hl 13. — V. [1]. „viděl“ v prorockém vidu (vidění). — „zatížení“ trestem. — Hebr. „massá“ znamená proroctví hrozebné, smutné. Staří překládali to slovo buď „vid“ (vidění prorocké), nebo „slovo“, „podání“ (jež prorok od Boha přijal), nebo „břímě“, „řeč“, „rána“, „proroctví“. — Někteří novější překládají: „pozdvižení hlasu“ tedy „výrok“.

V. [2]. Hospodin vybízí Judovce v zajetí babylonském žijící, aby vztyčili na hoře znamení, ke kterému se budou scházeti vojáci (Medové v. 17. níže), aby se tu seřadili a vítězně vtáhli do Babylona. O dobytí tohoto města Cyrem viz k 2 Par 36, 22 n. — „mrákotná hora“ je ta, na které zapálen byl oheň, který svým kouřem horu zahalil; dle toho byl by „znamení“ ten oheň. — Dle hebr. však má býti ta hora „lysá“, aby na ní bylo „znamení“, snad prapor nebo standartu dobře viděti, aby stromy (lesy) ho nezastiňovaly. — Židé v zajetí bab. mají hlasitě volati „na ně“ (hebr.), t. j. na Medy, aby se shromáždili a sešikovali. — Také rukou mají jim kynouti, je volati, aby vešli „vůdcové“ a s nimi jejich mužstvo do bran babylonských. Dle hebr. mají vejíti „do bran vládců“ (knížat). Babylon, který vládl rozsáhlé říši po staletí, který se pokládal za pána světa, sluje právem dle hebr. „Branami (městem) vládců“ (knížat).

V. [3]. Dobytí Babylona byl čin prozřetelnosti Hospodinovy. On řídil všecky přípravy k tomu, on seřadil vojsko kolem praporů Cyrových. Ježto si Bůh Medy

povolal jsem junáky své
ve hněvu svém,
své hrdiny jásající.

[4] Hlučí množství na horách jako četné vojsko;
hlučí králové a národové shromáždění;
Hospodin zástupů třídí válečné mužstvo.
[5] Přicházejí ze zemí dálných, od končin nebes;
(přichází) Hospodin a nástroje hněvu jeho,
aby zhubil všecku zemi.

[6] Kvilte, neboť blízko je den Hospodinův;
jako zpuštění od Pána přijde.
[7] Protož všecky ruce oslábnou,
a srdce každého člověka rozdrceno zchabne.

[8] Křeče a bolesti zachvátí je,
jak žena před porodem budou se svíjet,
jedenkaždý nad druhým trnouti bude,
tváře rozpálené vzezření jejich.

[9] Aj, den Hospodinův přijde, ukrutný,
plný rozhořčení, hněvu a prchlivosti,
aby obrátil zemi v poušť,
a její hříšníky z ní vyhladil.

[10] Neboť hvězdy na nebi a jejich lesk
nebudou šířiti světla,
zatmí se slunce při východě svém,
a měsíc nebude se stkvíti v světle svém.

[11] „Potrestám totiž zlobu na okruhu země,
a na bezbožnících nepravost jejich,

(vojsko Cyrovo) vyvolil k úkolu svému, ježto je povolal do svaté války, proto byli mu „zasvěceni“, proto slují jeho „posvěcenci“. — Povolal je, aby vykonali hněv jeho“ (hebr.), t. j. aby byli metlou, jíž trestati bude Babylon, na který se hněvá (= „ve hněvu svém“ Vulg).

V. [4]. Místo „králové“ hebr.: „království“ (říše).

V. [5]. „končiny nebes“ jsou země nejdále na obzoru, kde, jak se zdá, obloha (nebe) sklání se až k zemi.

V. [6]. „Kvilte“, Babyloňané, bolem a hrůzou. — „den Hospodinův“ = den hrozného jeho soudu, kdy se ukáže, kdo že jest Hospodin. — „od Pána“ všemohoucího. — „zpuštění“, z něhož viděti všemohoucnost Boží, tedy děsné.

V. [7]. Srdce, t. j. mysl jejich hrůzou bude bezradná, ruce neodváží se co na záchranu podniknouti.

V. [9]. Radno „den“ vynechati a překládati: „Aj, Hospodin přijde, Ukrutný...

V. [10]. Dle hebr. nebudou šířiti světla „hvězdy nebes a oriony jejich“, t. j. souhvězdí krásná jako jest Orion. Srv. Job 9, 9. — Prorok líčící hříchy a tresty Babylona, přechází do líčení hříšníků vůbec na soudě obecném. (Dle jiných užívá prorok toliko velikých nadsázek o Babylonu, aniž má na mysli povšechný soud poslední.)

V. [11]. „nevěřících“ = hrdopyšků (hebr.). — Zpupnost a násilí nebylo Babyloňanům neznámo!

učiním přítrž zpupnosti nevěřících,
a vypínavost násilníků pokořím.
[12] Řidčí bude smrtelník nežli zlato,
a člověk nežli čistý ryzí tento kov."

[13] Proto bude nebe se třásti,
a pohne se země se svého místa
pro hněv Hospodina zástupů,
až přijde den rozhořčené nevůle jeho.

[14] Jako poplašená srna
a jako ovce, jichž nikdo neshromažďuje,
každý obrátí se k národu svému,
každý do své vlasti prchne.

[15] Každý, kdo bude chycen, zabit bude;
a každý, kdo se dá dohonit, mečem padne.
[16] Děti jejich budou před očima jejich rozráženy;
domy jejich vyloupeny a manželky jejich zneuctěny.

[17] Aj, já vzbudím proti nim Médy,
kteří na stříbro nedbají, aniž zlata jsou chtiví,
[18] ale střelami pobijí maličké,
ani s matkami kojícími nebudou soustrasti míti,
a pro děti nebudou míti soucitného oka.

[19] A Babylon, onu ozdobu království,
pyšnou nádheru Chaldejských potká,
co potkalo Sodomu a Gomorrhu,
když je Hospodin podvrátil.

V. [12]. Dle hebr. Hospodin učiní, že řidší bude smrtelník nežli jemné zlato a člověk nežli zlato z Ofiru. — O tomto viz 3 Král 9, 28; 10, 11.

V. [13]. vrací se k v. 9.

V. [14]. opakuje Jer 50, 16., z čehož plyne, že toto (Isajášovo proroctví) je starší, že nebylo tedy teprve později Isajášovi připsáno! — V Babyloně, obchodním veleměstě bývalo usedlých (neb aspoň meškávalo přechodně) mnoho cizinců; ti všichni jako plachá zvěř uprchnou domů, aby jim nebylo zakoušeti hrůzy pádu veleměsta.

V. [15]. „zabit" — proboden.

V. [17]. Medové, až dobudou Babylona, nebudou tak žízniví pokladů, jako spíše lidské krve; v té se budou broditi; nedají se uplatiti výkupným. — Pozoruhodno, že tu jsou jmenováni toliko Medové a nikoliv Peršané; je to svědectví proto, že Isajáš vyslovil tento výrok; kdyby pocházel — jak rozumáři tvrdí — z dob po zajetí, byl by původce jeho jistě také jmenoval Peršany!

V. [18]. Se zřetelem na Jer 50, 42; 51, 20—24. kritika opravuje a překládá v. 18:

luk a kopí drží,
všecky chlapce roztřískají,
všecky dívky rozbijí
ani plodů života neušetří.

Také Herodot a Xenofon svědčí, že Medové byli výborní lučištníci.

V. [19]. Jak právem nazývá tu Is Babylon „ozdobou říší", dosvědčuje bible na jiných místech (na př. Gn 11, 1—9), dosvědčují spisovatelé klasičtí (Herodot, Curtius), dosvědčují klínopisné památky a zříceniny, které prokopává Německá východní společnost. — Vynikal opevněním, chrámy, věžemi, paláci, vysutými zahradami, ulicemi, branami, kanalisací, obchodem, průmyslem atd. — Byl pokládán za div světa.

[20] Nebude v něm bydleno až do konce,
nebude znova stavěn rod od rodu;
aniž rozbije tam stany Arab,
aniž pastýři tam odpočívat budou.

[21] Ale lítá zvěř tam lehat bude,
domy jejich budou plny sov,
sídliti tam budou pštrosi,
a chlupáči tam poskakovat,
[22] šakalové budou se ozývati tam v palácích jeho,
a hyeny v zámcích rozkoše.

Hlava 14.

[1] Blíží se již doba jeho,
a dny jeho nejsou daleko.
Neboť slituje se Hospodin nad Jakobem,
vyvolí zase Israele,
a usadí je ve vlasti jejich;
připojí se k nim cizinci,
a přidrží se domu Jakobova.

[2] Vezmou je národové
a přivedou je na jejich místo;

V. [20]. Vědomí, kde Babylon kdysi stával, zaniklo tak, že první evropští cestovatelé, kteří prošli Mezopotamii, nemohli ani najíti zřícenin veleměsta. Augšpurský lékař Linhard Rauwolf, který 24./10 1574 cestoval do Bagdadu, domníval se, že vidí ssutiny Babylona nedaleko Feludže (na Eufratu); podobně bloudil anglický kupec John Eldred (r. 1583). Teprve Pietro della Valle byl první Evropan, který v listopadu r. 1616 správně poznal ssutiny starého Babylonu. — Babylon i když ho byl Cyrus dobyl, dlouho se držel. Ještě Alexander Vel. chtěl z Babylona učiniti hlavní město své světové říše. Když však Seleukos založil na Tigridu Seleukii a do ní přenesl své sídlo, ztrácel Babylon významu. Nemálo jej zastínil také Ktesifon. Obchodnímu ruchu v Babyloně překážel písek, který zanesl Eufrat tak, že přestal býti splavným. Za Sasanovců význam Babylonu dokonce zanikl. Za dob Strabonových († 24 po Kr.) bylo „velikou pouští město kdysi veliké“. Pausanias vypravuje, že za dob Hadrianových (117—138) „z Babylona, největšího města, které kdy slunce vídělo, nic nezbývalo, nežli zdi.“

V. [21]. „chlupáči“ = kozli, ve kterých viděl lid zlé duchy, bydlící na poušti.

V. [22]. „Všichni připouštějí, že jsou v Písmě nadsázky ... Protož právem se praví, že Babylon byl obrácen v poušť, když z města tak lidnatého a tak zámožného zbyly toliko nepatrné zbytky.“ (Sanchez). Ty zbytky jsou stopy po městských zdech, obepínajících prostor asi 12 km². V tom prostoru jsou tři vesnice: Kuäriš, Džimdžime a Sindžár a nad ní několik stanů. — O paláci Nebukadnezarově srv. k 4 Král 25, 30.

Hl 14. — V. [1]. bývá v hebr. připojen k v. 22. předešlé hl. — „jeho“ Babylona. — Se zřetelem na dobu velikých měst a říší, jest době Isajášově blízký pád Babylona r. 538. Další pokles veleměsta nenastal náhle, ale dál se povolně, jak bylo stručně řečeno k v. 20. — Zkáza Babylonu jest počátek vysvobození Židů — ze zajetí. — Židé svými hříchy zasloužili si, aby je Bůh zavrhl, pozbyli svého zvláštního vyvolení a povolání — (přinésti blaho pohanům). Bůh však se smiloval, přijal je zase za národ vyvolený (= „zase vyvolil Israele“). — „cizinci“, kteří se k nim připojí, budou proselyté, t. j. pohané, kteří příjmou od nich zcela neb aspoň částečně náboženství israelské. Popředně však budou to pohané, kteří přijmou od Israele za dob mesiášských náboženství křesťanské!

V. [2ab]. líčí podporu, které se Židům dostane od vlády perské, aby se mohli zařídit v Palestině. Srv. Esdr 1, 2—11; 2, 65; 7, 12n; Neh 2, 7n. — V. 2cd má

a bude je míti dům Israelův
v zemi Hospodinově za nevolníky a nevolnice;
i zajmou ty, od kterých byli kdysi zajati,
a podmaní sobě své utlačovatele.

[3] Tehdy, až ti dá Bůh odpočinek
od tvých útrap, od tvého nepokoje,
od tvrdé služby, kterou bylo ti prve sloužit,
[4] počneš zpívat tuto píseň
proti babylonskému králi; řekneš:

„Ejhle, jak skončil mučitel,
jak přestal útlak!
[5] Rozlámal Hospodin žezlo bezbožných
a hůl vládců,
[6] která bila národy ve hněvu
ranami nezhojitelnými,
podmaňovala ve vzteku národy
ukrutně je pronásledujíc.
[7] Ve klidu požívá míru všecek svět,
raduje se a jásá.
[8] I jedle veselí se nad tebou,
a libanské cedry (řkouce):
„Od té doby cos usnul, nikdo neleze nahoru,
aby nás podtínal."

[9] Peklo dole jest pobouřeno,
čekajíc na tvůj příchod,
budí pro tebe obry,
všecka knížata země;
vstávají se svých trůnů
králové národů.
[10] Všichni se chápají slova
a praví tobě:

„Také ty jsi zchřadl jako my,
stal ses podobným nám?

---

na mysli poslušnost, jíž budou prokazovati pohané Emmanueli-Mesiáši, který zasedne na trůn Davidův; poslušnost, kterou Bůh všemu lidstvu uloží. — Židé rozprášení mezi pohany jsou nuceni podrobiti se jejich žezlu; přijde však doba, kdy si Židé ve vyšším, duchovním smyslu podrobí pohany — svým nejvznešenějším náboženstvím, které jim dá Mesiáš (v. 2ef).

V. 3n. „píseň" — posměšnou, satiru (hebr. „mášál").

V. 4c—8. líčí pokoj, který zavládl na zemi po smrti babylonského tyrana. Kde kdo, i libanské stromy se radují.

V. 5. „žezlo" = „hůl" — tyranství.

V. 6. „nezhojitelnými" = ustavičnými (hebr.).

V. 7. Není, kdo by zemi válkami pustošil.

V. 8. Jako králové assyrští (srv. 4 Král 19, 23.), tak i vládci babylonští dávali dopravovati stavební dříví z Libanonu do Babylonie.

V. 9—11. líčí potupné přijetí zemřevšího krále v podsvětí. — Pekla jsou pobouřena hrůzou nad změnou osudu králova, nad jeho náhlým příchodem. Pekla t. j. podsvětí chce monarchu přiměřeně přivítati (myšleno úštěpkem). — „obry" = duše zemřelých. — „vstávají", ježto podsvětí je burcuje; ty duše jakoby spaly. Srv. Ez 31, 17; 33, 19.

V. 10. Zpupný „král králů" stal se tím, čím byli jeho poddaní.

[11] Svržena jest do pekla tvá pýcha,
svalilo se tvé tělo;
hnilobou je ti ustláno
a přikrývka tvá jsou červi."

[12] Kterak jsi spadla s nebe,
jasná jitřenko,
kterak svalil ses na zemi,
ty, kterýs raníval národy!

[13] Tys v duchu si říkával:
„Na nebe vystoupím,
nad hvězdy Boží vysoko
postavím trůn svůj,
posadím se na hoře shromáždění
na nejzazším severu,
[14] vystoupím nad výšiny oblaků,
budu podobný Nejvyššímu."

[15] Avšak do pekla svržen budeš,
do nejzazších hlubin.
[16] Kdo tě uzří, nakloní se k tobě
a na tebe patřit budou (říkouce):

„To je ten muž, který bouřil svět
a říšemi třásl,
[17] který obracel kruh země v poušť
a města jeho bořil,
[18] neotvíral žaláře svým zajatcům,
všem králům národů;

V. [11]. Místo „svalilo se tvé tělo" hebr.; „šelest harf tvých" (svržen jest do pekla). — Harfy, které zvučely v paláci královském. — Pozoruj, jaká potupa tkví ve slavnostním přivítání!

V. [12—16]. líčí hloubku pádu babyl. krále. — „který jsi raníval národy" = „krotiteli národů" (hebr.). — Král, v jehož zemi (Chald(ej)sko) kvetlo hvězdopravectví (astrologie), chtěl se třpytit leskem přepychu jako jasná denice.

V. [13 n]. líčí nezměrnou zpupnost krále chald(ej)ského, který chtěl býti bohorovným. Srv. níže 47, 8; Dan 3, 15. — Jako měli Řekové ve svém bájesloví „Olymp" tak bájili Babyloňané, že na nejzazším severu jest hora, kde sídlí pospolu bohové. Na tuto mytickou představu prorok tu („hora shromáždění") navazuje, aniž ji za pravdivou pokládá. — Ve smyslu historickém je tu řeč o králi babylonském. Ježto však tento král znamenal moc nepřátelskou říši Boží vůbec, a že největším nepřítelem Božím jest ďábel, který králi ducha zpupnosti vštěpoval, vidí mnozí vykladatelé v jasné jitřence (Lucifer Vulg) ďábla. — „Nejvyšší" je tu pravý Bůh israelský. Chtíti býti jemu roven je vrchol ctižádosti, opovážlivosti a pýchy.

V. [15]. Ten, který chtěl se vyšvihnouti do nejvyšších nebes, padá nyní do nejhlubších pekel!

V. [16]. „nakloní se", aby ho lépe viděli, budou tedy upřeně na něho patřiti (hebr.). — V. 16c—20d líčí pohanu krále babylonského, že se nedostane mu slušného pohřbu.

V. [18]. Králové, které přemohl, sobě podrobil a věznil babylonský monarcha, přece jen došli pohřbu — „král králů" však nikoliv! Is líčí, jak hanebně se shroutí říše babylonská. — „ve svém domě" = ve své hrobce. — Nebýti pohřbenu, nebo býti z hrobu vyhozenu, byla starým největší pohana. Srv. níže 34, 3; Jer 22, 19; Ez 29, 5.

(ti) všichni odpočívají ve cti,
každý ve svém domě;
[19] ty však jsi pohozen mimo hrob svůj
jako nedochůdče,
zprzněný, zasypaný těmi,
kteří padli mečem,
a sletěli do nejhlubších pekel,
jako shnilá mrcha.

[20] Nebudeš údělu míti s těmi,
kteří jsou pohřbeni v hrobě,
ty totiž zemi svou jsi pohubil,
tys lid svůj bil;
na věky nebude pamatováno
potomstva zločinců.
[21] Veďte na popravu syny jeho
pro nepravost otců jejich,
ať nepovstanou, by zabrali zemi,
aby svět naplnili městy.

[22] Povstanu na ně,
praví Hospodin zástupů,
a zahladím jméno Babylonu,
potomstvo, útěžek i dítě, dí Hospodin.
[23] Učiním z něho majetek ježků
a bažiny vod,
vymetu jej chvostištěm zkázy,"
praví Hospodin zástupů.

2. **Hospodin potře v Judsku Assyřany** (14, 24—27).

[24] Přisáhl Hospodin zástupů takto:

„Jistě že, jak jsem myslil, tak bude;
a jak jsem zamýšlel, tak se stane:

[25] Roztříštím Assyřana ve své zemi,
na horách svých pošlapám ho;

V. [19]. „zprzněný" je slovo pochybné.
V. [20]. „zločinců" = zločince = krále babylonského. — Schlögl zkracuje, opravuje a překládá v. 20:

»Protožes pustošil mou zemi, zabíjels můj lid,
nebuď nikdy jmenován potomek těla tvého.«

V. [20e—23]. líčí jiný trest krále babylonského — nebude míti potomstva.
V. [21]. „města" Schlögl vynechává jakožto glosu, Condamin čte místo toho: „zříceninami".
V. [23]. Ježto „ježek" nebývá v močálech nebo v ssutinách, novější vidí v hebr. „qippód" nějakého vodního ptáka, snad volavku nebo pod. — O zpustošení Babylonu, jak se splnilo toto proroctví, viz výše 13, 20.
V. [24—27]. klade Condamin za 10, 32. Jiní se domnívají, že proroctví proti Assyrům, jež se splní dříve, má býti znamením (zárukou), že se splní také později výroky proti Babylonu, výše podané. — Přisáhl jako jinde na př. Ž 109, 4. Nejvyšší stupeň jistoty!
V. [25]. Hospodin nazývá Palestinu „svou" zemi, která sluje výše zemí Emmanuelovou (8, 8). — „s nich" — Judovců. — „jim" — Judovcům.

i bude sňato s nich jho jeho,
a břímě jeho se šíje jim bude vzato."

[26] To je jen úradek,
který jsem umyslil na všecku zemi,
a to je ta ruka,
vztažená na všecky národy.

[27] Neboť Hospodin zástupů tak-li usoudil,
kdo to zruší?
Ruka jeho je-li vztažena,
kdo ji zpět ohne?

3. **Proti Filišťanům** (14, 28—32).

[28] Toho roku, kdy zemřel král Achaz, dostalo se (mně) tohoto zatížení:

[29] Nevesel se všecko, ty, Filištínsko,
že je zlomena hůl toho, jenž bil tě;
neboť z kořene hadího vzejde basilišek,
a plod jeho bude okřídlený had.

[30] I bude blahobyt míti plémě chudých,
nuzní bezpečně odpočívati budou;
avšak tvůj kořen umořím hladem,
a kdo z tebe zbude, toho dám zabít.

V. [26n.] srv. s 9, 12. 17. 21; 10, 4.

V. [28.] Achaz umřel r. 721. Srv. 4 Král 16, 20; 2 Par 28, 27. — „zatížení" = vidění o zatížení, o pohromě, která stihne Filišťany. — O „zatížení" viz výše 13, 1 a níže 15, 1.

V. [29.] Básník vyzývá Filišťany, aby nebyli samá radost (= „všecko") proto, že se zbavili poroby (= „zlomena hůl"), neboť přijde poroba tužší. — „had" = ona hůl, která Filišťana tepala. — Místo „basilišek" možno překládati také „zmije". Patrno je stupňování: 1. had, 2. basilišek (zmije), 3. drak („okřídlený had"), o jakém bájili Filišťané. — Dle Vulg slovně: „símě jeho pohlcující ptáka" (= „plod jeho bude okřídlený had"). — Hebrejsky sluje ten had „sáráf" (seraf). Srv. výše 6, 2; Nm 21, 6. 8; Dt 8, 15. Hůl, která Filišťany bila, je dle výkladu jedněch Judsko (dům Davidův), které velmi často se střídavým štěstím s Filišťany válčilo. Určitěji mluveno mohl by tou holí býti David nebo Oziáš (2 Par 26, 6 nn). — Doba, kdy Filišťané byli „samá radost", že se zbavili té hole, mohla býti za panování Achazova (dle 2 Par 28, 18). — Přísnější podmanitel Filišťanů byl by Ezechjáš (4 Král 18, 8); nejdokonaleji podmanil si Filišťany ve smyslu duchovním — Emmanuel. — Dle jiných však jest „hůl", had, basilišek, okřídlený had velmoc assyrská, t. j. králové assyrští. Kteří to byli — o tom se výklady rozcházejí. „okřídleným hadem" nejspíše mohl by býti Senacherib, který na své výpravě r. 701 zpustošil Filištínsko, kdežto Jerusalema nedobyl, takže v. 30. b. 32. mohlo by rozuměno být o Judsku osvobozeném. Zmínka, že pohroma přichází „od severu" (v. 31c) na Filištínsko nasvědčuje tomu, že tu řeč spíše o králi assyrském nežli judském, který by vtrhl do Filištínska od západu. — (Neteler vidí v holi Sargona, v basiliškovi Senacheriba a v hadu létacím Asarhaddona. Jiní jinak).

V. [30.] „Plémě chudých" = „nuzní" = Judovci. — „bude mít blahobyt" = budou míti kde se pásti proti hladu Filišťanů. — V. 30a dle hebr. opraveného: „Pásti se budou na horách mých chudí". — „dám zabít" hadem okřídleným. — Znamená-li ten had Emmanuela, mluví tu prorok o blahobytu dob mesiášských (hojná pastva).

[31] Běduj, bráno, křič, ó město;
poraženo jest všecko Filištínsko;
neboť od severu přichází dým,
a nikdo neutíká od své čety.

[32] A jaké odpovědi se dostane
pohanským poslům?
„Hospodin založil Sion
a v něm budou míti ochranu chudí jeho lidu.“

4. **Proti Moabanům** (15, 1—16, 14).

Nadpis. Počátky pohromy moabské (15, 1—9). Jak ji zamezit? (16, 1—6). Vrchol pohromy moabské (16, 7—12). Doslov (16, 13n).

Hlava 15. — [1] Zatížení Moabska.

Ano, za noc jest Ar Moab zpuštěno,
jest po něm veta;
ano, za noc jest Kir-Moab zpuštěno,
jest po něm veta!

[2] Dibonští vystupují na výšiny,
aby kvíleli!
V Nebu a v Madabě
kvílí Moabané;

na každé hlavě lysina,
a každá brada jest oholena.
[3] Na veřejných cestách
chodí v pytlovině,

V. [31]. líčí vpád Assyrů. Od severu přicházeli jako Jer 1, 13—15; 4, 6; 6, 1; 15, 12; 46, 6. — Vojsko táhne a pálí v semknutých řadách, jako jeden muž; nerozptyluje se a jádro jeho se neseslabuje. „bráno“ = město hrazené. — Místo „poraženo jest“ novější: „chvěj se“ (zoufej) Filištínsko! — O vpádech Assyřanů do Filištínska viz k Jos 13, 3; 4 Král 18, 7.

V. [32]. „pohanským poslům“ krále Senacheriba, o kterých viz 4 Král 18, 17. (Dle jiných odpovědí tak Judovci poslům Filištínských, až přijdou a budou jim nabízeti spolek vojenský na ochranu proti té neb oné velmoci. (Dle jiných odpovědí tak Judovci poslům pohanů, kteří přijdou, aby Ezechjášovi blahopřáli k osvobození Jerusalema.) — Ježto Hospodin Sion „založil“ nedá, aby jim pohané pohnuli!

Hl 15. — V. [1]. Srv. Jer hl 48. — „zatížení“ jako výše 13, 1; 14, 28. — Ar-Moab — hlavní město Moabska, bylo tam, kde je dnes zřícenina er-Rabba. Za dob Jeronymových slulo Areopolis (= Rabbath-Moab). Srv. k Nm 21, 15. — Kir Moab — dnešní Kerak. Viz 4 Král 3, 25. Níže (16, 7. 11.) sluje Kir-cheres (chareseth). Na mapě, nalezené v Madabě sluje Achmóbá. — „Ano“, co bude líčeno jest věru „zatížení“, břímě. — Obě města byla, jak zřejmo, v noci náhle přepadena.

V. [2]. Tím, že padly dvě opory Moabska, padlo Moabsko celé. Proto všecko se rozplývá v slzách. — O Dibonu viz Jos 13, 17. (Nm 32, 34). Dibon jmenován také v nápise Mešově. (Je-li pravý?). Meša vystavěl ve čtvrti tohoto města zvané Korha svatyni národnímu bohu Kemóšovi. Na tuto „výšinu“ nyní do svatyně se ubírají, aby tam před bohem pronášeli své bolesti. — O městě Nebo viz k Nm 32, 3. Jmenováno je také na Mešově nápise. Viz k 4 Král 1, 1. — O Madabě viz tamže. — Ostříhaný vlas, oholená brada — známky smutku. Srv. Am 8, 10; *Jer 48, 37;* Ez 7, 18.

V. [3]. „Nejsou to soukromé slzy, veřejný smutek zvučí veřejné nářky, ani vážené paní, ani panny ani malý věk chlapců ani zlomené nohy starců nedají se udržeti doma.“ (Jer). — Srv. Jer 48, 37n.

na střechách i na ulicích všecko naříká,
rozplývá se slzami.
[4] Křičí Hesebon a Eleale,
až do Jasy slyšet hlas jejich;
proto naříkají rekové moabští,
Moabsko naříká z hloubi duše.

[5] Srdce mé pro Moabsko pláče;
obrana jeho jest již v Segoru, v Eglath-Šelíšija;
ano, s pláčem jdou nahoru
cestou k Luitu,
a na cestě k Oronaim.
zdvíhá se křik pro zkázu.

[6] Ano, vody Nemrim v poušť jsou obráceny,
ano, tráva zvadla,
co klíčilo, zhynulo,
všecka zeleň zanikla.

[7] Dle velkosti zločinu jsou navštíveni;
k potoku Vrbovému jsou hnáni.
[8] Ano, křik obchází hranice Moabska,
až do Gallimu (jde) kvílení jeho,
až ke studni Elim jeho nářek.

[9] Ano, vody Dibonu plny jsou krve;
ano, Dimonu přidám trestu;

V. [4]. O Hesebonu viz Nm 21, 25; Jos 13, 17. — O Jase Nm 21, 23; Jos 13, 18. — O Eleale Nm 32, 3. — „rekové“ — vojínové. Bolest zachvívá i neohroženým srdcem mužů, zvyklých na útrapy válečné. — Srv. Jer 48, 34.

V. [5]. Srv. Jeremjáš 48, 36. — „obrana“ Moabska jsou jeho vojíni, kteří nyní prchají a jsou již na hranicích (jižních, na pomezí Edomska). — „Eglath-šelíšijjá“ jest vlastní jméno místa, blízkého Segoru. — „šelíšijjá“ jest přívlastek „třetí“, kterým se rozlišuje toto Eglath ode dvou jiných stejnojmenných míst. (Nová kritika pokládá „Eglath šelíšijjá“ za glosu.) — Jer pokládal tato dvě slova za přístavku k Segoru, přeložil „jalovice trojletá“ a myslil na sílu, pevnost Segoru. — „obrana“ — slovně: „závory“. Dle Jer (Vulg) bylo by tedy překládati: „závory jeho (Moabska) jsou již u Segoru, trojleté krávy“. Dle toho bylo Segor pevnost = kráva v nejlepších letech. — Souvisí tento název s tím, že tu býval pěstován chov hovězího dobytka? (Musil.) Segor ve zřícenině al-Kerje. Srv. Gn 14, 2. — Místo „obrana“ překládá novější kritika (s opravou) „uprchlíci“. — Lúchíth hledá Musil na cestě vedoucí od Rór-eç-çáfije přímo na východ, tedy blízko jižních moabských hranic. — Srv. Jer 48, 5. Chórónajim hledá Musil v dnešním el-ʿAráq jjv. Keraku. Srv. Jer 48, 3. — (Místo „srdce mé pro Moabsko“ čítá kritika: „Srdce Moabska“).

V. [6]. „vody“ — prameny, které nepřítel ucpal a zasypal. Srv. 4 Král 3, 19. 25. — Nimrím vidí Musil v Seil en-Numéra. — Dle souvislosti dlužno potok Nimrím hledati na jihu Moabska, kde dle svědectví sv. Jer byla vesnice Bennamarem (severně Segory) a nikoliv na severu, kde jest město stejnojmenné (Nm 32, 3. 36; Jos 13, 27). — Srv. Jer 48, 34.

V. [7]. dle hebr.: „Protož nesou své úspory, které byli si učinili a své zásoby přes potok Vrbový“. — Je to dnešní potok Uádi el-Achsa, stará hranice Moabska a Edomska. (Dle Musila byl to dnešní Sejl el-ʿarábi.) „navštíveni“ = potrestáni.

V. [8]. Eglajim (= Gallim) dle Musila Chirbet Džaldžúl jjv. Keraku. — Studna Elim (Beér-Élim) je snad totéž místo, jež sluje Nm 21, 16. Beér. — Srv. Jer 48, 36.

V. [9]. Dibon jmenován již výše ve v. 2. — Dle svědectví sv. Jer bývalo město jmenováno bez rozdílu Di*b*on nebo Di*m*on. Zde (dle hebr. již ve v. 9a)

lva na ty, kdo z Moabských se zachrání
i na ty, kteří v zemi zbudou!

Hlava 16.

[1] Pošlete berany pro zeměpána
z Petry pouští na horu obyvatelstva Sionu:
[2] — Jako ptáče na útěku, jako mláďata z hnízda vyplašená
jest obyvatelstvo moabské u brodu Arnonu. —

[3] „Poraď (nám), buď rozhodčím,
učiň, by stín tvůj o polednách byl jako noc;
skryj uprchlíky, a poběhlých nezrazuj!
[4] Kéž smějí u tebe bydliti moji vyhnanci;
Moabanům buď skrýší před zhoubcem!“

Neboť přestane pustošení,
skončí se bída,
zahyne ten, který zemi deptal,
[5] a postaven bude milostivě trůn.

---

užívá prorok názvu „Dimon“, aby dostal hříčku slov tím, že hebr. dam znamená krev. — (Kdyby se jmenovalo nějaké místo české Krevnice nebo pod, řekli bychom: „Krevnice jsou plny krve“. Či jest Dimon jiné místo tam kde je dnes Dimne? Musil). — Ostatek tohoto v. pokládá Condamin za glosu. — „lva“ buď jako 4 Král 17, 25., nebo vůbec trest horší dosavadního. — Zapletal pokládá v. 9. za glosu, vsuvku. — „přidám“ praví Hospodin.

Hl 16. — V. 1. souvisí úzce s v. 3. Proto správně jej Zapletal i Schlögl přesmykují a na místo v. 1. kladou v. 2., který líčí dále pohromu Moabanů, vypsanou výše ve hl 15, 1—9. Hebr. lépe překládati v. 2b: „jsou města moabská, brody Arnonu.“ — O potoku Arnonu viz k Jos 13, 23.

V. [1]. Prorok vyzývá moabské uprchlíky, kteří se utekli do hlavního města edomského Petry (2 Král 14, 7), tam však žádoucí ochrany nenašli, aby poslali do Jerusalema, panovníkovi judskému poplatek na znamení, že uznávají jeho nadvládu nad sebou, která jim dává právo, aby se nyní dovolávali jeho ochrany. Jak má to poselstvo v Jerusalemě mluviti, o tom poučuje prorok dále ve v. 3. 4ab. — Prorok má snad na mysli některého krále judského (Ezechjáše), mluví však zřejmě o dobách mesiášských, kdy zasedne na trůn Jerusalemský — Emmanuel, král nejvznešenější, jemuž holdovati a od něhož ochrany dožadovati se budou i Moabané. Srv. výše 2, 2nn. — „pro zeměpána“ pokládá Schlögl za glosu. Jiní opravují jinak tento v., který se v původní ryzosti nezachoval. — Srv. Jer 48, 28. — Zapletal překládá 16, 1:

»Oznamují: Jako hejno hmyzu na zemi
jako včely z rozsedliny skalní«

hrnou se na nás nepřátelé. Překlad Vulg: „Vypusť beránka, Pane, panovníka země, z Petry pouště k hoře dcery sionské“ s glosou „Pane“, které sv. Jer nemá, možno bráti toliko ve smyslu přizpůsobeném o beránku-Mesiáši!

V. [3]. „rozhodčím“, mezi námi a naším nepřítelem, který nás z vlasti vyhnal. Ujmi se naší spravedlivé věci. Poselstvo moabské má těmito slovy oslovití Sion, případně zeměpána, který na Sionu trůní. — „stín“ = ochrana — „jako noc“ = vydatná, mocná, jako stín bývá v noci nejtemnější. — „poledne“ = doba, kdy palčivé bolesti Moabanů dostoupily vrcholu. Srv. výše 4, 6.

V. [4cd]. počíná prorok dokazovati, proč má poselstvo mluviti, jak byl doporučil (v. 3. 4ab). Vždyť ten, který zpustošil Moabsko, nebude moci učiniti podobně Sionu. Prorok má nejspíše na mysli některého krále assyrského, snad Senacheriba, kterému bylo s nepořízenou odtáhnouti od Jerusalema, popředně však má na zřeteli moc království Božímu nepřátelskou vůbec, která bude pokořena příchodem říše Emmanuelovy (v. 4).

V. [5]. jest ohlas mesiášského místa 2 Král 7, 12; 1 Par 17, 12; Ž 88, 5. 30. 38. — Již sv. Efrem a Teodoret, později Sasbout, Kornel van Steen, Menochi,

A na něm seděti bude ustavičně
ve stánku Davidově
soudce, jenž hledá spravedlnost
a rychle dle práva oplácí.

[6] Slyšeli jsme o pýše Moabově,
že pyšný jest velmi;
jeho pýcha, hrdost a zpupnost
větší jest než jeho moc.

[7] Protož Moab Moabovi naříká,
všichni naříkají;
pro hrozinkové pečivo Kir-Charesetu
vzdychají zdrceni jsouce.

[8] Jsoutě pole kolem Hesebonu zpustlá,
páni národů vysekali vinici Sabamskou,
jejíž ratolesti šly až do Jazeru, zabloudily na poušť,
výhonky její se rozbíhaly až za moře.

[9] Proto pláči s Jazerskými
pro vinici Sabamskou;

Tirin, Reinke, Neteler měli za to, že tu prorok mluví o králi Ezechjáši (4 Král 18, 3; 20, 3; 2 Par 29, 2; 31, 20). Výrok Isajášův splnil se na Ezechjášovi toliko nedokonale; dokonale uplatnil se teprve na Emmanuelovi, kterého Ezechjáš předobrazoval.

V. [6]. Pohroma, která Moabsko stihne, bude trest za jeho zpupnost. Srv. Jer 48, 14. 27—30; Sof 2, 8. — „Slyšeli jsme“ jakožto o věci všeobecně známé. — Srv. Jer 48, 29 n.

V. [7]. Kir chareseth=Kir-Moab, jmenované výše 15, 1. — Vulg překládá vlastní jméno tohoto města: „Zdi pálené cihly“. Dle Vulg zní v. 7.: „Protož kvíliti bude Moab k Moabovi, všichni kvíliti budou; těm, kteří se veselí na zdech pálené cihly, mluvte rány jejich.“ — Kolem Keraku dosud jsou vinice, kterých bylo za stara mnohem více. Moabané se chlubili hrozinkovými koláči, na kterých si arciť i sami pochutnávali. Chlouba jejich vezme za své, ježto nepřítel jim vinice zničí. — O významu slova ašíšá srv. k 2 Král 6, 19; 1 Par 16, 3; Pis 2, 5. — Zapletal a Condamin s novějšími vidí v tom slově hrozinkové koláče, z jemné mouky a lisovaných hroznů. — Dnešní fellahové vyrábějí něco podobného: Do šťávy, z hroznů vylisované, namíchají měkké vápencové hmoty, zamíchají smíšeninu a nechají ji státi do rána. Přes noc se šťáva vápencem vyčistí a pozbude své trpké chuti. Poté zavářejí do ní krupici nebo mouku, později símě sosnové nebo borové. Kaši tak vzniklou natírají na plátno a suší ji na slunci. Tenké placky tak vzniklé od plátna odlepí a jedí. Před válkou stál 1 kg asi 10 piastrů (Bauer).

V. [8]. vykládá, proč nemohou Moabané chlubiti se hrozinkovými plackami. — O Hesebonu viz výše 15, 4. — Sibmá jmenována již Jos 13, 19; Nm 32, 3. — Již Jer svědčil, že bylo to místo nedaleko Hesebonu. — V. 8c líčí, jak daleko a široko byla v Moabsku pěstována ušlechtilá réva. — „až za moře“ Mrtvé do oasy Engaddi (Pis 1, 13). Místo „za moře“ překládají však jiní: „K moři“. — Hebr. 8abc bývá překládán od novějších:

»*Neboť zvadlé jsou vinice Chešbónske*
i réva Sibmy;
pány národů opájel její červený hrozen.«

(Zapletal, Schlögl). — Srv. Jer 48, 32. — O Jazeru Nm 21, 24.

V. [9.—12]. vyslovuje prorokovu soustrast s neštěstím, jež stihne Moabsko. Eleale jmenováno již výše 15, 4. — Místo „výskot šlapajících“ překládá Zapletal ohledem na Jer 48, 32: „pustošitel“. — Běžné znění hebr. užívá pro „výskot“ (šlapajících nepřátel) slova, kterým jindy výskali ti, kteří po vinobraní nohama (šlapáním) víno lisovali. Zde zní to slovo (hédád) jakožto vítězné hurrá v ústech těch, kteří také „šlapají“ po vinicích moabských.

napájím slzami svými tebe,
Hesebone a Eleale;
neboť do tvého vinobraní a do žně tvé
vpadl výskot šlapajících (nepřátel).

[10] Zmizelo veselí a plesání ze zahrad,
na vinicích není radostného křiku,
vína v lisu nešlape, kdo tak činíval,
výskot šlapajícím jsem odňal.

[11] Proto nitro mé zvučí (soucitem) s Moabem
jako citara,
a útroby mé s Kir-Charesetem...
[12] Moab dostavuje se na své výšiny
a namáhá se,
vchází do svých svatyní, aby se modlil,
ale ničeho nedosahuje.

* * *

[13] To je to slovo, které mluvil Hospodin kdysi k Moabovi. [14] Nyní pak mluví Hospodin toto:

Ve třech letech, jako v letech žoldnéřových,
vzata bude sláva Moabovi,
ač má všeho lidu velmi mnoho,
a co mu zůstane, bude málo, poskrovnu, ne mnoho!

V. 10. Srv. Jer 48, 33. — Místo „odňal jsem“ kritika opravuje v.: „jest odňat“, zmizel, umlkl (Zapletal, Condamin, Schlögl).

V. 11n. pokládá Schlögl za glosy, — Zapletal pokládá za glosu v. 11b. — V. 11a (Zapletal) opravuje a překládá:

»*Proto útroby Moabska*
jako citara zvučí.«

Kir-Chareset = Kir-Chares ve v. 7. — Srv. Jer 48, 36. — Moabští ve své tísni budou se namáhati na svých výšinách, aby uprosili Kemóše (srv. 15, 2), ale vše bude marno. — Srv. Jer 48, 35; viz také tamže 48, 13.

V. 13n. Dříve „kdysi“ dostalo se Isajášovi vidu, vylíčeného výše 15, 1—16, 12. — Později dostalo se mu nového poučení, přesnějšího, které tu ve v. 14. stručně dodává. — Z v. 14. vyplývá, že býval žoldnéř obyčejně najímán na tři roky (Zapletal). Knabenbauer se domnívá, že proroctví, podané 15, 1—16, 12. pronesl některý prorok již před Isajášem, který to staré proroctví zpracoval a tu podal. Proti tomu starému předisajášskému proroctví stojí tu isajášský v. 13n. — (Srv. hl 2., kde Isajáš použil proroctví Micheášova.) — Také Jer (hl 48) použil proroctví o zkáze Moabska, z toho vyplývá, že po třech letech, tu jmenovaných nedostavila se ještě konečná zkáza Moabska, ale toliko její počátek. Kdy, kterého roku se to stalo a který nepřítel Moabsko za tři léta zpustošil, nelze říci přesně, ježto podrobné dějiny tehdejších dob nejsou nám známy, jak se patří. — S Netelerem (s nímž Knabenbauer souhlasí) možno toliko pravděpodobně se domnívati, že jmenované tři roky dlužno počítati od smrti krále Achaza dle Is 14, 28. — Splniti (částečně) mohlo se toto proroctví, když Salmanasar nebo Sargon počal válku proti Israelsku a Egyptu, s jehož králem byl se Oseáš proti Assyrii spolčil. Ježto Sargon tehdy pokořil také severní Arabii, lze se snadno dovtípiti, že Moabané, kteří seděli mezi severní Arabií a územím království israelského, také při této příležitosti zakusili krutost vojska assyrského. — Je-li 15, 1—16, 12. proroctví předisajášské, pochopitelno, že sloh jeho liší se od slohu v. 13n, které napsal Isajáš. — Kritikové vyšetřovali, kdo byl ten starší prorok, avšak nedošli uspokojivých výsledků. — (Rozumářská kritika upírá hll 15n Isajášovi a klade vše do dob velmi pozdních!) — Dle Zapletala skládá se báseň 15, 1—16, 12 ze 13. slok; každá sloka má po třech pětistopých (3 + 2) dvojverších. — (Jiní jinak.)

5. Proti Syrům a Israelitům (17, 1—14).

Nadpis. Zpustošen bude Damašek (17, 1—3). Zkrušen bude Israel, i obrátí se k Bohu (17, 4—11). Až vykoná Assyrie svůj úkol, který jí Prozřetelnost vykázala, zanikne také sama (17, 12—14).

Hlava 17. — [1] Zatížení Damašku.

„Ejhle, Damašek přestane býti městem,
bude jak hromada kamení v zbořeništi.
[2] Města Aroer budou ponechána stádům,
budou tam odpočívat a nebude, kdo by je plašil.
[3] Zanikne opora Efraimova, království Damašku;
ostatek Syrie zahyne jako sláva Israelitů,"
praví Hospodin zástupů.

[4] „Tehdy ztenčena bude sláva Jakobova,
a tučnost jeho těla zvadne.
[5] Bude jako když ve žni žnoucí shrne stojící (stébla),
a když rámě jeho (jim) klasy uřezává;
bude jako když někdo hledá klasů v údolí Rafaim.

Hl 17. — Původnost tohoto proroctví není popírána a dobu jeho lze dosti snadno stanoviti. Is spojuje v jednom proroctví království israelské a království damašské, která se spikla proti Judsku; prorok srovnává jejich osudy, oznamuje jejich trest. Předpověď nedala dlouho čekati na své splnění. Tiglat Pilesar dobyl r. 732 Damašku; jeho království bylo zničeno: assyrský guvernér byl ustanoven na místě krále. Avšak město žilo dále a na konci století následujícího, Jeremjáš obnovil proti němu staré hrozby (Jer 49, 23—27). Proroctví Isajášovo je tedy toliko básnická nadsázka, živý obraz, který naznačuje pád moci Damašku. Kdyby byl mluvil prorok jakožto dějepisec po události, nebyl by řekl o městě: „Je pouhou zříceninou"; sama událost klade tedy dobu proroctví před r. 732. Ježto neobsahuje zmínky o vpádu nepřátel do Judska, je pravdě podobno, že bylo prosloveno r. 735, prve nežli se dali spojenci na pochod proti Jerusalemu. (Condamin).

V. [1]. o „zatížení" viz výše 13, 1; 15, 1. Možno, že proroctví nadepsaná „zatížení" činila kdysi zvláštní sbírku (závit), který byl později pojat do knihy Is proroctví. — O Damašku zmínil se prorok již 7, 8.; co tam byl řekl stručně, to rozvádí nyní podrobněji. — V. 1bc kritika se LXX zkracuje: „bude ssutinou". — Prorok obrací se nejprve proti Damašku a pak teprve proti Israeli, ježto ve spolku obou království měl převahu Damašek svou mocí (srv. výše 7, 2. 5. 7).

V. [2]. Kniha Jos zná sice dvě města Aroer (Jos 13, 16. 25), jedno v území Rubenovců, druhé v území Gadovců; snad bylo i třetí město téhož jména blíže Damašku, avšak o něm není nic známo; proto kritika dobře činí překládajíc se LXX: Města jeho (Damašské říše) budou na vždy opuštěna, ponechána stádům...

V. [3]. „opora Efraimova = Damašek, hlavní město syrského (aramského) státu. — S Damaškem zanikne moc „ostatní Syrie", s ním spojené. — Ježto Damašek vždycky desíti pokolením, (království israelskému) proti Judsku skýtal pomoc, jak vypravují dějiny knih Král a Par, naznačuje (prorok), že i jemu blíží se zpustošení od Assyrů (Jer). — „sláva" míněna uštěpačně. Jaká ta „sláva" bude, řečeno již výše 7, 8n; 8, 7. a líčeno níže (v. 4nn). — „Toto vše se stane, protože to řekl Hospodin, jehož slova nemohou býti zmařena" (Jer). — O pádu Damašku viz klínové nápisy uvedené k 4 Král 16, 9n.

V. [4]. „Tehdy", kdy padne sláva Damašku. — „tučnost" = kvetoucí život říše israelské, politický, hospodářský i kulturní, který vedl ke zpupnosti a přepychu. Srv. Dt 32, 15.

V. [5]. Říše israelská jest jako veliké pole, na kterém je zralé obilí. Jako ženci snadno a rychle žnou srpem klasy a přenášejí je na humno, tak i Assyrové přijdou, seberou, svážou obyvatelstvo Israelska a převedou je do zajetí. Bude to hojná žeň, Assyrové však se s ní nespokojí, ale přijdou opět a budou sbírat klasy

[6] Zbudou v něm jakési paběrky,
jako když bývá oliva oklepávána:
dvě nebo tři olivky na vrchu větve,
nebo čtyři až pět na vrcholcích jejích plodivých,"
praví Hospodin, Bůh Israelův.

[7] Tehdy nakloní se lidé k tvůrci svému,
a oči jejich ke Svatému Israelovu patřiti budou;
[8] nebudou se kloniti k oltářům, které učinily ruce jejich,
aniž budou hleděti k tomu, co udělaly prsty jejich,
k hájům a ke svatyním.

[9] Tehdy budou tvá pevná města opuštěna jako pluhy a osení,
která opuštěna byla před Israelity a zpustneš,
[10] protože jsi zapomněl na Boha, spasitele svého,
na silného pomocníka svého nepamatovals.

Proto jen zakládej spolehlivé štěpnice,
a vysázej je odnoži cizokrajnými,
[11] (jíž) v den zasazení je to réva planá:
ráno kvésti bude, co jsi nasázel,
(ale) nebude co sbírat v den vinobraní,
a boleti to bude těžce.

* * *

t. j. odvedou do zajetí další čety obyvatelstva, které bylo v Israelsku zbylo. Srv. podobný obraz Os 6, 11; Joel 3, 13. — Již r. 734 (733) Tiglat-Pilesar zabrav Galileu a Zajordání odvedl množství obyvatelstva z obou zemí do Medie. — Zejména Sargon dobyv Samaře r. 721 odvedl jádro obyvatelstva bývalé říše israelské do Assyrie. Snadno se lze domysliti, že nestalo se tak najednou, nýbrž postupně ve větších anebo menších houfech. Srv. 4 Král 15, 29; 17, 6; 1 Par 5, 26. — O údolí Rafaim viz Jos 15, 8; 18, 16; 2 Král 23, 13.

V. 6. Z těch paběrků, smíšených s pohany vznikli „Samaritané".

V. 7n. Is popisuje spasitelný účinek Božích trestů — obrat k Bohu. — Schlögl pokládá oba vv. za pozdější vsuvku. Jiní škrtají slovo „oltářům" a překládají: „klaněti se tomu, co učinily ruce jejich", t. j. modlám. — Kritika (Condamin) pokládá za glosu také slova: „k hájům a ke svatyním". — Slovem „háj" překláda Vulg hebr.: „ašerím". Viz Dt 16, 21. — Slovem „svatyním" překládá hebr.: hachammáním — „slunečné sloupy" jako 2 Par 34, 7. — Stávaly na oltářích Baala (boha slunce) zejména v bohoslužbě fénické (a syrské).

V. 9. vrací se k líčení, počaté v. 4. („Tehdy") a přeryté vv. 7 n. — Jako kdysi za Josuových časů Kanaaňané prchající před Josuem opustili své role, tak bude Israelitům před Assyry opustiti města. — Dle LXX opravuje kritika hebr.:

Tehdy tvá pevná města budou
jako byla opuštěná města Amorrhejských a Hevejských,
která opustili před Israelity;
bude z nich kraj zpuštěný.

V. 10. „štěpnice", vysázené „odnoži cizokrajnými" jsou tu svatyně, které Israelité stavěli a ve kterých ctili bohy cizí. — Ty štěpnice slují úštěpkem „spolehlivé" (Vulg) nebo „líbezné" (hebr.), ohledem na zisk, který cizokrajná bohoslužba skýtala. — Hebr. Na'amáním (= „líbezné") novější pokládají za přídomek syrského boha Adonise (= Tamúza babylonsko-assyrského) a překládají: „zahrady Líbezného" (= Adonise). — Je velmi pravdě podobno, že Is naráží na bohoslužbu syrskou, ve které rostliny hrály velikou roli: jsou to zahrady Adonisovy, které pěstovány jsouce v půdě lehké, kvetly a zvadly týž den. (Lagrange).

V. 11. Cizácká bohoslužba a výhody z ní plynoucí, ukojení rozkoší smyslných a užitek ze spolku s králem pohanským cosi přinese; to však nebude míti valné ceny ani dlouhého trvání. — V. tento není přesně zachován, proto bývá všelijak upravován. Vulg vystihuje v podstatě smysl.

[12] Hoj, hukot národů mnohých!
Hučí jako hučící moře;
a šumot zástupů,
šumí jako spousty vodstva.

[13] Hučí národové jako hukot vod vzdutých.
Ale (Pán) je okřikuje, i rozprchají se daleko,
a jsou hnáni jako pleva na horách od větru,
a jako kotouček (rostlinný) od vichoru.

[14] Večer jsou zaraženi
a ráno jest po nich veta —
to jest úděl našich hubitelů,
tőť los našich lupičů.

6. **Proti Kušanům** (18, 1—7).

Co Kušany stihne (18, 1—6). Obrátí se (18, 7).

Hlava 18.

[1] Hoj, země šelestících křídel,
která jest za řekami etiopskými,

V. 12—14. líčí pohromu Assyrů r. 701 za Senacheriba u Jerusalema. — Assyrové dle 17, 1—11, jakožto nástroj Prozřetelnosti, zničí Damašek, zničí Israelsko, pak však dojde také na ně, jak již bylo řečeno výše 10, 12. 18. 27. 33.

V. 13. Vojsko assyrské, složené z příslušníků četných národů, hučí jako mořské vlnobití.

V. 13. srv. s Ex 15, 9. — „Kotouček" rostlinný, hebr. „galgal" je zajímavý zjev na stepích Palestiny i jiných zemí; Arabové jej nazývají „akkúb". Nezřídka zdvihne se prudký vítr, který ve vírech s hukotem po rovině uhání, žena před sebou prach a plevu. Přihlédneme-li blíže, pozorujeme mezi prachem a plevou veliké kulaté kotouče, které se točí v kruhu kolem sebe a rychlostí větru nezadržitelně přes pole jsou hnány vpřed. Jsou to jakoby bělošedá malá kola, neviditelnými silami po stepi hnaná... Bezbožník je tak ničemný, bez síly a šťávy jako tento valící se kotouč. Není to nic jiného nežli suchá rostlina, kterou vítr odtrhl od kořene a vzal ssebou. Jsou to většinou trnité rostliny z čeledi Složnokvětých, jejichž stopky, listy a květy tvoří kulovitý chumáč, jako: Centaurea myriocephala, Gundelia Tournefortii, dále A lium Schuberti a jj. (Fonck.)

V. 14. Zásada příslovečná, vyslovující pravidlo, dle kterého děje se nepřátelům lidu Božího. Doslovně se splnila na Senacheribovi r. 701, jak níže vypravuje 37, 36. — Ježto Senacheribův nezdar v Judsku souvisí dějinně také s pochodem etiopského krále, který tehdy byl take králem egyptským, do Palestiny na pomoc Ezechjášovi (níže 37, 9; 4 Král 19, 9), proto někteří spojují úryvek 17, 12—14. s následujícím výrokem Isajášovým ke Kušanům (Etiopanům).

Hl. 18. — Proroctví Isajášovo ke Kušanům zapadá velmi dobře do dějinných poměrů před r. 702., kdy vládla v Egyptě 25tá dynastie původu „etiopského" (Šabaka 715—703; Šabataka 703—691). Chystalo se k válce mezi dvěma velmocemi: Assyrií a Egyptem. Král „etiopský" (který poslal později proti Senacheribovi Tirhaku s vojskem dle 4 Král 19, 9) posílá posly ke kmenům své říše i k jiným národům, které by mohl získati za spojence proti Assyrii, nejspíše také do Jerusalema k Ezechjášovi, jemuž mají slíbiti za to pomoc proti Assyrii. Isajáš vida v duchu toto poselstvo vycházeti od krále „etiopského" vybízí je, aby šli ke všem národům světa, ale zvěstovali jim něco jiného. Co, udává jim dále. — Výrok tento (hl 18) nemá nadpisu „zatížení" jako výše 17, 1., aniž obsahuje hrozby proti Kušanům, jako předešlá proroctví proti pohanům, proto nelze hebr. „hój" překládati „Běda". (Hrozí Assyrům, ne však Kušanům, kterým svědčí.) — Země zvaná v hebr. bibli „Kúš", což Vulg překládá „Etiopie" (Kušané tedy = Etiopané) počínala u Syeny (dnešního Assuanu), u prvního vodopádu nilského, přirozené to jižní hranice Egypta a táhla se až za 6tý vodopád,

2 která posílá po Nilu posly,
na loďkách z papyrového rokytí po vodě...

Jděte, rychlí poslové,
k národu vysoké postavy a lesklé pleti,
k lidu hroznému, za nímž není jiného,
k národu svalnatému, vše pošlapávajícímu,
jehož zemi řeky brázdí.
3 Všichni obyvatelé světa, kteří na zemi přebýváte,
až bude vyzdviženo znamení na horách, hleďte,
a zvuk trubky slyšte!

---

asi za dnešní Chartum. — Je to tedy popředně dnešní Nubie. (Staří počítali k Etiopii také Abessinii (Habeš) a Somalsko.) Staří Egypťané vyobrazovali Kušany jako čistokrevné černochy. Řeč dnešních Nubijců je příbuzna řeči horalů kordofanských a malých národů černošských na severní hranici Habeše (Abessinie) usedlých. Kromě jmenovaných černochů sídlili v „Etiopii" od nejstarších dob kmeny příbuzné Egypťanům, kmeny pleti hnědočervené, které nazývali Řekové Troglodyty, Ichthyofagy, Addev, Blemmyy atd.; byli to kočovníci, kdežto černoši byli usedlí zemědělci. — (Později přenesli křesťanští Habešané název Etiopie na svou říši, na Habeš.)

V. 1. „řeky" etiopské (kúš-ské) je tu popředně Nil a přítok jeho Astaboras, obtékající „ostrov"(!) Meroe; možno i mysliti na Nil bílý a Nil modrý (Bahr el-abjad, Bahr el-azrak), které se stékají u dnešního Chartumu, případně i na přítok Nilu modrého — Astasobas. Množné číslo jest odůvodněno také tím, že Nil činí mnoho ostrovů, teče mnohými koryty. — Kúš sluje „země šelestících křídel", ježto je v ní množství létacího hmyzu.

V. 2. „po Nilu", který tu sluje „mořem", jako každé množství vody. — „na loďkách", nejběžnějším to dopravním prostředku Kušanů i Egypťanů. — Že staří obyvatelé břehů Nilských vyráběli z rákosí lodice, vysvitá z vyobrazení egyptských i ze svědectví Strabona, Plinia a jj. — Byl to nejstarší tvar člunů v Egyptě, kterých užívají Sudanci do dneška. Byly to malé vory bez paluby utvořené ze spojených svazků rákosu. Prostřed byly o něco širší nežli na stranách. K nejmenším (pro 2 osoby) stačila jedna délka rákosu; větší bylo třeba složiti ze dvou nebo několika délek. Papyrové čluny se svým nepatrným ponorem dobře se hodily na plavbu po mělkých bažinách; bylo je snadno říditi a třebas i po souši přenášeti. Plachet neměly. Postrkovali je buď tyčemi které opírali o dno, nebo tím, že plavec stoje nebo na bobku sedě na přídi, tloukl do vody krátkým lopatovitým veslem. — „Jděte" — oslovuje Is posly. — Herodot nazývá Etiopany „největší a nejkrásnější" lidi. — Egypťané brali z nich strážce veřejného pořádku (policie), královskou osobní stráž a sestavovali z nich své vojsko. Kušané, vyrostlí v bídě a zvyklí od mládí na lup, byli znamenití bojovníci, silní a hrozní, jak je tu Is líčí. — Vulg místo „vysoké postavy a lesklé pleti" překládá „rozsápanému a rozdrásanému". — „za nímž není jiného", který zdá se sídliti na kraji zemského kruhu (?) Těmi slovy Vulg překládá hebr. „min-hú váhále'á", kteréžto rčení berou někteří časově („nyní i dlouho příště") jiní místně: „daleko široko". — Místo „svalnatému" (šlachovitému) Vulg: „dychtícímu"; místo činného „pošlapávajícímu" Vulg trpně: „pošlapanému".

V. 3. klade poslancům do úst, co mají oznámiti netoliko národům, ke kterým jsou posláni, ale vůbec národům všem na zemi. — Mají míti pozor, až počnou dvě velmoci (Assyrie a Egypt) sbírati vojsko do boje. — „znamení na horách", na vysokých místech vztyčená (prapory, ohně) daleko široko viditelná, oznamující, že zeměpán nařídil mobilisaci. — Nač mají míti pozor, vykládá v. 4—6. Hospodin s královským klidem hledí, kterak podnik Assyrů jako osení počíná, roste, zraje a slibuje hojnou žeň; zdá se, že Hospodin sám dává plánu assyrskému dozrávati. Náhle však, až bude vše zralé, až nebude zbývati nežli jen žíti — Hospodin z čista jasna Assyra zničí. To se splnilo r. 701: Senacherib táhne vítězně z Assyrie do Palestiny. Všecko cestou poráží, rozprašuje spojence Ezechjášovy, zabírá celé Judsko, obléhá Jerusalem. Nic mu neschází, nežli ještě dobýti Jerusalema; v tom však nastává ve vojsku mor a dostává poplašné zprávy z domova, i nechává obléhání Jerusalema a s nepořízenou vrací se domů.

[4] Neboť toto praví Hospodin ke mně:
„Klidně budu pozorovati na svém místě
jako jasné polední světlo
a jako rosný oblak ve žni.“

[5] Neboť přede žní, až bude po všem květu,
až nezralý hrozen počne dozrávati:
podřezány budou ratolístky jeho kosíři,
a co zůstane, odřezáno a vyvrženo bude.

[6] Zanecháni budou veskrz ptákům z hor
a zvířatům polním;
i bude na nich přes celé léto ptactvo,
a všeliká zvěř polní zůstane na nich přes zimu.

---

[7] Tehdy přinášeny budou dary Hospodinu zástupů
od národa vysoké postavy a lesklé pleti,
od lidu hrozného, za nímž není jiného,
od národa svalnatého, svalnatého a vše pošlapávajícího,
jehož zemi řeky brázdí,
na místo jména Hospodina zástupů, na horu Sion.

7. Proti Egyptu (19, 1—20, 6).

Nadpis. Jak bude Egypt potrestán (19, 1—15). Spasitelný následek těchto trestů (19, 16—25). Náznačný úkon Isajášův, kterým předpovídá zajetí Egypťanů a Kušanů (20, 1—6).

Hlava 19. — [1] Zatížení Egypta.

Ejhle, Hospodin jede na lehkém oblaku,
a přichází do Egypta.
Modly egyptské třesou se před ním,
a srdce chabne v útrobách Egypťanům.

V. [4]. „na svém místě“. — Na Sionu (či „na nebi“?) — Jasného světla, tepla a vláhy je třeba ke vzrůstu polní úrody. Jako teplo, světlo i vláhu dává Bůh, tak dává zdar i podnikům lidským, také podnikům válečným Assyrů. Ale všeho do času! Srv. výše 10, 16—19. 33n; 14, 25; 17, 13n.

V. [6]. líčí bez básnického obalu zkázu Assyrů. Nepohřbených jejich mrtvol bude tolik, že stačí na výživu ptactva na dlouhou dobu („léto“ — „zimu“ = celý rok).

V. [7]. Sion, sluje „místo jména Hospodinova“, protože Pán, který v Jerusalemě ve chrámě sídlí, ukazuje tam své jméno, t. j. svou velebu, moc a věrnost. Co svému lidu jakožto Jahve slíbil, to také plní a plniti bude. — Co tu prorok předpovídá, splnilo se po osvobození Jerusalema od Assyrů za Ezechjáše r. 701., kdy „mnozí přinášeli oběti krvavé i nekrvavé Hospodinu do Jerusalema; dary také Ezechjášovi, králi judskému, který vyvýšen byl potom u všech národů“ (2 Par 32, 23). Etiopané, jak snadno se dovtípiti, budou přinášeti dary zejména později, až s jinými národy (za dob mesiášských) pohrnou se k Sionu, jak předpověděno výše 2, 2—4.

Hl. 19. — V. [1]. „Zatížení“ jako výše 13, 1; 15, 1; 17, 1. — „na lehkém“ a tedy rychlém. — Bůh ve mracích líčen také Ž 17, 10; 96, 2; 103, 3. — „srdce“ síla duševní i tělesná. — Modly se třesou, aby se neopakovaly rány, jež je stihly kdysi při východu Israelitů z Egypta. Srv. Ex 12, 12; Nm 33, 4.

[2] „Popudím Egypťana proti Egypťanu,
že bude bojovati bratr proti bratru, přítel proti příteli,
město proti městu, království proti království.
[3] Zdrcen bude duch Egypťanů v útrobách jejich,
rozvahu jejich zmatu,
i budou se tázat svých model,
kouzelníků, věštcův a hadačů.

[4] Vydám Egypťany na pospas ukrutným pánům,
a král přísný panovat bude nad nimi,“
praví Pán Bůh zástupů.
[5] „Vymizí voda z veletoku,
řeka vyschne v poušť.
[6] Vyhynou koryta vodní,
opadnou a vyschnou proudy průplavů.

Sítí a rokytí zvadne.
[7] Obnaženo bude dno proudu od pramene,
a všecko osení kdysi zvlažované
uschne, zvadne, vezme za své.

[8] Truchliti budou rybáři,
kvíliti všichni, kdož házejí do řeky udici,
a kteří rozstírají na vody síť, zmalomyslní.
[9] Rdíti se budou ti, kteří zdělávají len,
kteří jej vochlují a tkají tenké věci.
[10] Zmizí všecko závodění,
všichni, kdož dělali zátoky k lovení ryb.

V. [2]. Egypt horní a dolní, asi čtyřicet žup, na které byl rozdělen, moc krále, šlechty, kněží, žoldnéřů atd. mívaly zájmy, které se tolik křížívaly, že občanské války, politické převraty a novotvary nebyly věci v Egyptě neznámé.

V. [3]. „Zdrcen bude“ = vymizí (hebr.). — „model“ = nicot (hebr.). — „věštců“, kteří vyvolávají duchy zemřelých. Srv. výše 8, 19.

V. [4]. „ukrutní pánové“ jsou tu králové assyrští, novobabylonští, jak svědčí egyptské dějiny. Viz přehled I. sv. str. 1206 nn. — „tvrdým“ králem lze nazvati také Psammeticha I., který se zmocnil vlády pomocí cizinců a který poté dával cizincům všelijaká práva na úkor domorodců. Dával na př. svým žoldnéřům, najatým v cizině veliký žold, který bylo dávkami sháněti, ano dal jim i pozemky při ústí Nilu. Dával cizím žoldnéřům přednost, že dle svědectví Diodorova vystěhovalo se 200.000 příslušníků kasty domácích válečníků do Nubie, aby si tam našli pozemky.

V. [5]. „veletok“ = řeka = Nil, který v hebr. sluje „moře“, právem zejména za dob rozvodnění, kdy zaplavuje celý Egypt. — Nil je podmínkou veškerého života v Egyptě. Kam lze zavésti vodu a ji zavlažovati, jest ráj; kde přestává vláha Nilu, začíná i dnes poušť.

V. [6]. Místo „vyhynou“ (pozbudou vody) hebr.: „budou zapáchati“. — Místo „průplavů“ hebr.: „Egypta“.

V. [7a]. dle hebr.: „Tráva (topoly?) na Nilu, na břehu Nilu“ ... Pohroma pro dobytkářství („tráva“) a pro zemědělství — („osení“).

V. [8]. Rybáři nebudou míti výživy. — O hojnosti ryb v Nilu svědčí bible (Nm 11, 5) i prameny mimobiblické (egyptská vyobrazení Nilu s hojnými rybami, Herodot). — Egyptské památky vyobrazují ne toliko pány, kteří z kratochvíle chytali ryby na udici, ale i rybáře, kteří tak činili z povolání. Častěji chytali tito, jak vidno z týchž památek, ryby do sítě.

V. [9]. Tkalcovství bylo dávno v Egyptě vyvinuto. — Tkalci budou kvíliti, ježto nebude — surovin. — „tenké“, jemné věci = bílý kment (hebr.).

V. [10]. není dobře zachován, proto bývá všelijak překládán. Dle hebr.: „Tkalci budou sklíčeni — všichni pracovníci budou se sužiti“

[11] Zbláznila se knížata Tanis-ská,
moudří rádcové faraonovi radí hloupě.
Kterak můžete říkati faraonovi:
„Syn mudrců jsem já, syn králů starobylých?“

[12] Kde jsou nyní mudrci tvoji?
Nechať oznámí tobě a ukáží,
co zamýšlí Hospodin zástupů s Egyptem.

[13] Zbláznila se knížata Tanis-ská,
zchabla knížata Memfis-ská,
matou Egypt ti, kdož jsou úhelným kamenem kmenů jeho.

[14] Hospodin vlil do nich ducha závrativého,
i uvádějí v potácení Egypt ve všem co činí,
jako se potácí opilý a zvracející.

[15] Egypt se nevzmůže na dílo,
jež by učinila hlava nebo pata,
poddaný nebo vladař.

* * *

[16] V ten den budou Egypťané jako ženy,
ustrnou a báti se budou

(Condamin) nebo: „Pijané vína budou sklíčeni — stísněni budou ti, kteří lihovinu rádi srkají“. (Schlögl). Jiní jinak.

V. [11]. Moudrost egyptská, pěstěná zejména ve sborech kněží a na dvorech královských byla světoznámá. Srv. 3 Král 4, 30. (Herodot). — Tanis jmenováno již Nm 13, 23. — Srv. Ex 1, 11. — Je to staré, slavné město egyptské, které důkladně ohledal r. 1883/4 Flinders-Petrie. Sídlívali tam králové egyptští. Srv. Ž 77, 12. 43. Již Hyxové měli střed své vlády v Tanis (při ústí stejnojmenného ramene Nilu) a dovolili, aby se tam vyvíjela dále „moudrost“ tamního kněžského sboru. Ramses II. v Tanis často bydlíval, odtud číníval výpravy do Asie, zde učinil smlouvu s králem Heťanů, zde stavěl nádherné chrámy. 21 dynastie slula „tanisská“, ježto v tomto městě povstal její zakladatel Siamon, který učinil konec kněžské vládě v Tébách. Jiní králové mívali v Tanis náměstka, často svého syna, který míval velikou samostatnost. — Také dynastie 23tí (745—720) sídlila v Tanisu. — Kněží egyptští pokládali moudrost za majetek, který dědilo pokolení od pokolení, od nejstarších dob; pokládali se za šlechtu, ve které je mnoho královské krve od nepaměti. Odtud lze pochopiti v. 11d.

V. [12]. oslovuje faraona.

V. [13]. vrací se k v. 11. — Mudrci egypští měli býti „úhelnými kameny“ své říši svou moudrostí, zejména státnickou.

V. [14]. srv. s Jer 25, 15; 49, 12; 51, 7; Ez 23, 32; Ž 74, 9. — Místo „a zvracejícího“ hebr.: „v tom, co zvrátil“.

V. [15]. srv. s 9, 14.

V. [16]. Condamin uvádí vv. úryvku 16—25 v tomto postupu: 16 n, 22. 21. 18. 19. 20. 23—25. Domnívá se, že tím dochází lepší souvislosti. — Podnět k tomuto proroctví (hl 19., neb aspoň v. 1—15) zavdala snad bitva u Rafie r. 720. (Sargon tam porazil vladaře gazského a muçrijského.) — Kritika moderní až na nepatrné vyjimky uznává, že v. 1—15. je práce Isajášova; Condamin dokázal, že i vv. 16—25 napsal Isajáš. Ovšem jest možno, že tento úryvek napsal později než onen (v. 1—15). — V. 16 n, 22. 21. líčí spasitelné účinky trestu, který stihne Egypťany — náboženskomravní obrod (v křesťanství). — Egypťané poznají chabost svých model, které nebudou s to, aby je vysvobodily ze svízelů, i budou hledati Boha mocnějšího, který se dá jim také nalézti — Emmanuela.

před napřažením ruky Hospodina zástupů,
kterou on napřáhne na ně.

[17] I bude Judsko Egypťanům na postrach;
každý, kdo si na ně vzpomene,
děsiti se bude úradku Hospodina zástupů,
na kterém se ustanovil proti nim.

[18] V ten den bude v Egyptě patero měst,
mluvících řečí chananejskou,
a přisahajících skrze Hospodina zástupů;
„Město slunce" bude jedno (z nich) slouti.

[19] V ten den bude oltář Hospodinův prostřed Egypta
a památník Hospodinův na pomezí jeho.

V. [17]. Jako kdysi Egypťané zvolali: „Utecme před Israelem, neboť Hospodin bojuje za ně proti nám" (Ex 14, 25) tak zachvátí tehdy strach před Hospodinem zemi egyptskou, strach před Hospodinem rozhněvaným, že pouhé jméno Judska, kde totiž Hospodin jest ctěn, kde sídlí a odkud — jak si věc představovali — ubírá se do jiných částí světa, bude jim na postrach a uvede jim na paměť s hrůzou trest Hospodina, kterého ohavným svým modlářstvím vyzývali. (Knabenbauer). Srv. Jer 46, 10. 25. Ez 29, 3—10; 30, 13; 31, 10. a jj. — „na ně" = na Judsko; kdo bude slyšeti Judsko jen jmenovati.

V. [18—20]. líčí osady židovské v Egyptě, které budou středisky nového náboženství za dob mesiášských. — „patero" nelze tu bráti s počtářskou přesností, nýbrž lidově: „několik". Srv. Lv 26, 8; 1 Král 21, 3; Is 30, 17; 1 Kor 14, 19. — „řeč chananejská" (kenaanská) jest hebrejština (Gn 31, 47.) Jak záhy vznikaly v Egyptě osady ze židovských žoldnéřů, vyplývá zřetelně z papyrů aramských nalezených v Elefantině. Viz o nich 2 Esd 2, 19; 4, 1. pozn. — Isajáš nemíní těmi slovy toliko rozšíření řeči, kterou Judovci mluvili, ale smýšlení náboženskomravní, které tou řečí vyslovovali, t. j. jednobožské náboženství mojžíšské, které jest přípravou na vyšší znalost a poctu Boha, které vyučovati bude Emmanuel. — Jméno „Město slunce" jest překlad znění hebrejského (ʿír ha-*h*eres, oprav: ha-*ch*eres). Je to nejspíše město egyptské On, (Gn 41, 45. 50; 46, 20.) proslulé chrámem, zasvěceným bohu slunce, odkudž jeho název Město Slunce (řecky: Héliúpolis). (Jer mluví 43, 13. také o „domu slunce"). Is jmenuje výslovně toto město, které bylo nedaleko dnešní Kahýry (severovýchodně), aby upozornil, že osady židovské zařídí v Egyptě novou úctu Boha, který bude lidstvo mnohem dokonaleji osvěcovati a hřáti, nežli činí egyptský bůh slunce. — Na základě arabského slova „haris" (= „dravec"), které bývá přívlastkem lva, nelze rozumně překládati hebr. „heres" — lvem a důsledně viděti v ʿír ha-heres — „město lva", řecké „Leontopolis", kde býval chrám židovský, vystavěný na troskách svatyně bohyně Bast od velekněze Oniáše III. kolem r. 160 před Kr. na místě (Srv. k 2 Esdr 13, 28), které nyní sluje Tell el- Jehudije (Flinders-Petrie). Nelze tedy ani tvrditi, že měl na mysli Is toto město, na které hleděli Židé jako na středisko rozkolu, namířené proti chrámu jerusalemskému! Tímto chrámem nebylo dosaženo sbratření Assyrie s Egyptem, o kterém prorok mluví níže (v. 23—25) Důsledně nesmí býti kladen v. 18. a úryvek, s ním souvislý teprve do druhé polovice druhého století před Kr.! (Výstřední kritika rozumářská). — „přisahati skrze Hospodina zástupů" — znamená vyznávati náboženství, které uznává jediného Hospodina za pravého Boha, t. j. náboženství israelské a později křesťanské. — O tom, kterak utěšeně se rozvíjelo v prvých stoletích křesťanství v Egyptě, kterak tam kvetlo zejména poustevnictví, viz v církevních dějinách.

V. [19]. „oltář" Hospodinův neznamená tu oltář v Elefantině, ani v Alexandrii, ani v Leontopoli, na kterých Židé, v Egyptě usedlí, obětovali proti zákonu, který dovoloval oběti toliko v Jerusalemě; „oltář" nemůže tu nic jiného znamenati, nežli náboženství křesťanské, které má svou obět a pro kterou také v Egyptě budou stavěny oltáře. Srv. Mal 1, 11. — Dt 16, 22. zakazoval Israelitům stavěti „památníky" (maççeby), sloupy ke cti Hospodinově. Nemyslil

[20] Bude to na znamení a na svědectví
Hospodinu zástupů v Egyptě.
Když budou volati k Hospodinu pro utlačovatele,
pošle jim vysvoboditele;
ten bude bojovati (za ně) a spasí je.

[21] Tím se ukáže Hospodin Egypťanům,
Egypťané pak poznají Hospodina v ten den,
ctíti jej budou obětmi a dary,
činiti budou sliby Hospodinu a plniti je.

[22] Ano, Hospodin bude bíti Egypt
ranou, kterou je vyléčí,
i obrátí se k Hospodinu,
který se usmíří na ně a uzdraví je.

[23] V ten den bude cesta
z Egypta do Assyrie,
i budou choditi Assyřané do Egypta
a Egypťané do Assyrie,
a společnou bohoslužbu konati.

[24] V ten den bude Israel s Egypťany a s Assyřany třetím,
požehnáním prostřed země,
[25] které požehná Hospodin zástupů těmito slovy:
„Požehnán buď lid můj, Egypťané;
dílo rukou mých, Assyřané;
a dědictví mé Israel."

---

tedy zde Is slovem „památník" (maççeba) na zakázané sloupy jakožto náznak náboženství israelského, nýbrž na dobu mesiášskou, kdy bude dovoleno stavěti památníky ke cti Hospodina zástupů.

V. [20]. Zázračný obrat v Egyptě, který kdys tolik kvetl modlářstvím, který však později pokvete křesťanstvím, ten obrat bude ustavičným svědectvím, že tu působila ruka nejvýše Mocného, neboť člověk by takových výsledků nemohl se dopracovati. — „Když budou volati" křesťanští Egypťané. — „vysvoboditelé", jako kdysi posílal „soudce" svému lidu israelskému.

V. [21]. Hospodin dá jim poznati svou moc, dobrotivost, otcovskou laskavost tím, že jim pošle v tísni osvoboditele.

V. [22]. vrací se k v. 16n.

V. [23]. Z „Assyrů" tu (ani níže) není dovoleno činiti „Syry", aby bylo možno klásti tyto vv. teprve do časů syrských Seleukovců a upírati je Isajášovi! „bohoslužbu", jaká jest vylíčena výše ve v. 21. — Společné náboženství, které Egypt a Assyrie přijme, způsobí mezi oběma velmocemi, kdysi ustavičně nepřátelskými, mír, přátelské vztahy a styky.

V. [24]. Israel, ve kterém byly počátky říše Boží na zemi, proti které kdysi bojovali jak Assyřané, tak i Egypťané, bude v nové společnosti národů, v novém království Božím, ne toliko členem („třetím") nýbrž i středem, jako kdysi Palestina byla zeměpisně uprostřed obou velmocí. V těchto velmocích možno i zde viděti zástupce všech pohanů. — „požehnáním" dle starých slibů, jako Gn 12, 3. a jj.

V. [25]. „lidem Hospodinovým" nebudou, jako dosud toliko Israelité, nýbrž i Egypťané, pohané.

Hlava 20. — [1] Toho roku, kdy přišel tartan do Azotu — když poslal jej Sargon, král assyrský, aby oblehl Azot a dobyl ho — [2] toho času mluvil Hospodin skrze Isaiáše, syna Amosova, takto: „Nuže, odvaž si žínici od beder a zuj si střevíce s nohou.“ I učinil tak a chodil bez svrchního roucha a bosý. [3] Tu řekl Hospodin: „Jako chodí služebník můj Isaiáš bez svrchního roucha a bosý (již) tři roky jako znamení a náznak Egyptu a Etiopii: [4] tak požene král assyrský zajaté Egypťany a odvedené Kušany, mladé i staré, bez svrchního roucha a bosé, s obnaženými zadky na hanbu Egypta. [5] I zděsí se a hanbiti se budou nad Etiopií, ve kterou doufali, a nad Egyptem, kterým se honosili. [6] A řeknou obyvatelé tohoto pomoří v ten den: „Ejhle, tito byli nadějí naší, k nim utíkali jsme se o pomoc, aby nás vysvobodili, před králem assyrským! Kterak bychom mohli uniknouti my?“

8. Druhé proroctví proti Babylonu (21, 1—10).

Hlava 21. — [1] Zatížení pláně mořské.

I.

(Prorok:) Jako táhnou od jihu větrné smrště,
tak jde (to) z pouště, ze země hrozné.

Hl. 20. — V. 1. O „tartanovi“ srv. 4 Král 18, 17. — O výpravě Sargonově, poslané proti Azotu (Jos 13, 3), vypravuje několik assyrských klínopisných pramenů (chlubný nápis ř. 90 nn; Sargonovy letopisy ř. 215 nn; zlomek hranolu; nápis na kamenném prahu paláce Sargonova nalezeného v Chorsabadu ř. 31—41; konečně ř. 11—17 jiných letopisů). Asdód se vzbouřil r. 713 (devátého roku vlády Sargonovy) a byl pokořen r. 711 (11tého roku jeho vlády). — „Toho roku“ = 711.

V. 2. „žínici“, kterou proroci místo vrchního roucha nosívali. — Bosi a bez roucha svrchního bývali odváděni do zajetí; má tedy prorok choditi jako zajatec. Srv. 1 Král 19, 24; 2 Král 6, 20. — Prorok, neobvykle oděný, měl buditi pozornost a působiti rozruch. (Náznačný úkon vnější).

V. 3. Tři roky chodil prorok „nahý“ a bosý, byl tedy tři roky znamením, že Egypťané a Etiopané budou povedeni do zajetí. Co prorok naznačoval, splnilo se za výprav Asarhaddonových (r. 675, 674, 671, 669) a Assurbanipalových (667, 666, 663) do Egypta (Viz I. sv. str. 1208 n.)

V. 6. „pomoří“, hebr. „'í“ znamená tu celou Palestinu i Syrii, tedy země, které kdysi spoléhaly se na vojenskou moc Egypta; popředně má ovšem prorok na mysli Judsko. Srv. níže 23, 6; Sof 2, 5. — Proroctví, obsažené ve hl 20., které se splnilo v kratší době, je svědectvím a zárukou, že i jiná proroctví, která patří další budoucnosti (hl 19) se jistě splní (Knabenbauer).

Hl. 21. — V. 1. O „zatížení“ viz výše 13, 1. — „moře“ = Eufrat se svými četnými vedlejšími rameny, kalužemi, průplavy, zejména za doby, kdy jest rozvodněn. Také Nil výše 19, 5 slul „moře“. — Schlögl (s jinými) hebr. „jám“ (moře) pokládá za podmět následující věty; tím v nadpisu zbývají toliko dvě slova. — Babylonie bude „pouští“; této budoucí poušti svědčí proroctví vv. 1—10. Jako větrná smršť nepřemožitelnou silou se žene a vše poráží, tak ženou se hordy perské a medské, aby zaplavily Babylonii a dobyly jejího hlavního města. — Kritika hebr. „jám“ (moře) bere z nápisu, přiřaďuje k nasl. a tak získává (po opravě) vítaný podmět: „hukot“ (místo „to“). „Hukot přichází... „od jihu“, dle Knabenbauera z pouště Arabské, rozkládající se jižně Babylonie. — Jiní překládají místo „od jihu“ vlastním jménem: (jako) „v Negebu“ (táhnou smrště). Negeb je step na jihu Palestiny. Srv. Gn 20, 1. — Isajáš, Palestiňan, pravdě podobněji bral obrazy ze země známé (Negebu). — O síle větrů, přicházejících z pouště, srv. Job 1, 19; Jer 4, 11; 13, 24; Os 13, 15. — O bouři, přicházející z jihu srv. Zach 9, 14. — „poušť“ je tu Persie a Medie, kde byly také stepi a na ní divocí kočovníci, kterých bylo také ve vojsku Cyrově zajisté hojnost. Ty země jsou „hrozné“, ježto vyslaly proti Babylonu „hrozné“ vojsko.

2 (Hospodin:) Vidění tvrdého dostalo se mně:
„Lupič loupí a zhoubce hubí...
Vzhůru, Elame! Oblehej Mede!
Všemu úpění jejich učiním konec..."

3 (Prorok:) Proto jsou kyčle mé plné křečí,
úzkost mne jímá, jak úzkost ženy před porodem;
padl jsem, když jsem to slyšel,
zdrcen jsem byl, když jsem to viděl.

4 Ochablo mi srdce,
tma mě přestrašila;
můj milý Babylon
stal se mi hrůzou.

5 (Babyloňané:) „Prostřete stůl! Postavte stráž!"
Jedí a pijí.
(Babyloňané:) „Vstaňte, knížata,
uchopte štít!"

II.

6 (Hospodin:) Neboť toto mi řekl Pán:
„Jdi a postav strážného,
a cokoliv uzří, ať ohlásí!

V. 2. Mluví tu Hospodin. Připomíná, co násilí páchali Babyloňané na jiných národech (zejména na Judovcích). („Lupič loupí..."); teď hodlá úpění národů, od Babyloňanů utiskovaných, učiniti přítrž („všemu úpění jejich..."). Nástrojem Božím k tomu cíli budou Peršané a Medové, které Hospodin proto vyzývá, aby podnikli výpravu („Vzhůru"!) proti Babylonu a oblehli jej.

V. 3 n. líčí dojem vidění o pádu Babylona na vidce, Isajáše. — Bolesti rodičky bývají často uváděny na přirovnání. Srv. Dt 2, 25; Ž 47, 6; Sir 48, 21. a jj.

V. 4. dle hebr.:

Mysl má dostává závrať,
hrůza mě děsí,
noc, která mě těšívala,
obrací se mi ve strach.

Noc, která poskytovala jindy vidci odpočinek ve sladkém spánku, ta jej nyní videm hrozným naplňuje hrůzou.

V. 5. podává výjev z vidu, který mu ukázal stav Babyloňanů za dne hrůzy. Srv. k 2 Par 36, 22 n. o pádu Babylona. — Babyloňané slaví svátek. Všady se ozývá „Prostřete stůl!" Mají ovšem zprávy, že Cyrus táhne na Babylon, avšak spokojují se s rozkazy: „Postavte stráž", a oddávají se svátečnímu kvasu („Jedí a pijí"). — V tom však náhle počne ryk, vybízející důstojníky, aby vstali od stolů, chopili se zbraně („uchopte štít") a vyšli hájit města, ježto nepřítel jest již tu. — Srv. 14, 11. — Místo „Postavte stráž" jiní jinak. — Hebr. bývá překládán:

Připravují stoly, prostírají koberce,
jedí a pijí.
»Vzhůru, velitelé,
mažte (olejem) *štíty!«*

V. 6. Proč mají se chopiti Babyloňané zbraní, odůvodňuje Is dalším obrazem svého vidu (či dalším videm?). — Prorok dostává ve vidu rozkaz, aby se postavil na vysokou horu, jakoby na rozhlednu, se které lze daleko široko viděti, aby bedlivě, jako hlásný, pozoroval a pak oznámil, co spatří. — Srv. 2 Král 18, 24; 4 Král 9, 17; Ez 3, 17; 33, 2n; Hab 2, 1.

7 Uvidí-li zástup koní, dva a dva,
zástup oslů a zástup velbloudů:
8 ať pilně pozoruje napjatým zrakem
a zavolá jako lev!“

(Pozorovatel:) Na stráži Páně já jsem,
stojím tu ustavičně za dne,
na své stráži stojím celé noci.
9 Aj, přichází zástup mužstva,
koně dva a dva;
ozývá se hlas a dí:
(Hlas jezdců:) „Padl, padl Babylon,
a všecky jeho modly
jsou rozbity na zemi!“

* * *

10 (Prorok:) Lide můj, rozmlácený, rozbitý!
Co jsem slyšel od Hospodina zástupů,
od Boha Israelova,
(to) jsem oznámil ti.

9. Proti Edomcům a Arabům (21, 11—17).

11 Zatížení Edomu.

Ze Seiru volali na mne:
„Strážný, mnoho-li zbývá ještě z noci?
Strážný, mnoho-li zbývá ještě z noci?“

12 Strážný řekl:
„Přichází jitro i noc;
chcete-li se ptáti,
ptejte se, přijďte zas!“

* * *

V. 7. Zástup koní, zapřažených do vozů nebo nesoucích jezdce. — Osli a velbloudi nosívali břemena, ale i jezdce.

V. 8. Místo „jako lev“ kritika vesměs čte: „Vidím“. — Má křičeti: „Vidím“ něco zvláštního, co podává níže v. 9. — Tím hlásným (strážným) nebyl nikdo jiný nežli Isajáš sám. — Prorok poslechl Hospodina a vykonával svědomitě úřad pozorovatele, jak sám vyznává slovy: „Na stráži, Pane, já jsem... celé noci.“

V. 9. líčí, co pozorovatel na rozhledně viděl.

V. 10. Prorok oslovuje zajatce židovské, žijící v Babyloně, nemá tedy na mysli dobytí Babylona, jež se podařilo r. 710 Sargonovi, ani dobytí téhož města od Senacheriba z let 704 a 689, nýbrž dobytí Babylona od Cyrilla r. 538.

V. 11. „Zatížení“ jako výše 13, 1. Proti Edomcům mluvil také Amos 1, 11n. — Seir horstvo v Edomsku. Viz Gn 27, 39n; hl 36. „Strážný“ je Is dle v. 6. Edomci uznávají tedy Is za „vidce“. — Úpěnlivě (2X) táží se ho, kdy bude konec svízelů, které je tlačí (= „noc“). — Toto vidění (v. 11 n) svědčí vlastně „Dumě“, (Srv. k Job 1, 1.) avšak kritika dle LXX opravuje a čte „Edóm“(ska). „Duma“ (= Ticho) bylo by náznačné jméno Edomska.

V. 12. Is odpovídá, že přichází sice „jitro“ (pro Židy = vysvobození ze zajetí babylonského), ale nebude to ještě počátek jasného dne; „noc“ útrap Edomcům potrvá dále. Dlouho-li, prorok nemůže nyní říci, ale ať počkají a později přijdou zase optat se. Tím jim dodává naděje v lepší doby (mesiášské).

[13] Zatížení Arabie.

V křovi u večer spěte
karavany z Dedanu!

[14] Vyjděte vstříc s vodou žíznivému,
vy, kteří sídlíte v zemi Tema;
vstříc vyjděte s chleby uprchlíku.

[15] Neboť před mečem utekli,
před mečem broušeným,
před lukem nataženým,
před těžkým bojem.

[16] Neboť toto praví mi Pán:
„Ještě jeden rok, jako rok žoldnéřův,
a odňata bude všecka sláva Kedaru.
[17] Zbytek pak z počtu hrdinných střelců kedarských bude malý.“
Ano, Hospodin, Bůh Israelův mluvil.

10. **Proti Jerusalemu a proti Sobnovi, správci domu** (22, 1—25).

Nadpis. Jerusalem bude obléhán (22, 1—4). Výklad vidu (5—14). Na místo Sobnovo bude dosazen Eliakim (v. 15—25),

Hlava 22. — [1] Zatížení údolí vidění.

Co je také tobě,
že i tvůj všecek lid vystoupil na střechy?

V. 13. Zatížení jako výše 13, 1; 15, 1; 17, 1. „Arabie“ je tu zastoupena jedním mocným kmenem — Kedařany, jakožto utlačovatelem a jiným kmenem — Dedaňany, jakožto utiskovanými. — Prorok vidí, kterak Dedaňané prchajíce před Kedařany nuceni jsou o hladu a žízni přenocovati na neschůdných místech, krytých křovím. — O Dedaňanech viz Gn 10, 7; 25, 3; 1 Par 1, 32; Jer 25, 23; 49, 8; Ez 25, 13; 27, 15; 38, 13. — Kočovali zejména v severozápadní Arabii, v sousedství Edomska (a odtud až k Perskému zálivu) a provozovali svými karavanami obchod dopravujíce zboží z jihu do Syrie a Fenicie. — Jaussen a Savignac ztotožňují Dedan s dnešním městem, neb aspoň s oasou el-ʿEla. Viz k Job 1, 1.

V. 14. O Témě viz tamže (Job 1, 1.). (Na cestě z Damašku do Mekky). V. 14. vybízí Temany, aby poskytli hladovějícím a žíznícím Dedaňanům chleba a vody.

V. 16. „jeden“ není výslovně v hebr., i možno se domnívati, že prorok myslí tři roky jako výše 16, 14; srv. také 20, 3. — Proti Kedařanům později mluvil také Jer. — Kedařané byl silný kmen v severní Arabii. Srv. Gn 25, 13; Is 42, 11; 60, 7; Pís 1, 5; Ez 27, 21. — Co tu je praveno o Kedařanech, (a co řečeno je tím o ostatních kmenech arabských), splnilo se aspoň částečně v bojích Sargonových, Senacheribových, Asarhaddonových a zejména Assurbanipalových. Viz I. sv. str. 1208. — Dle válce B sloupce VII, ř. 87nn „Jautaʾ“ (Uaitiʾ), syn Chazanův, král Kedaru... prohřešil se proti slibům, mně daným, zapomněl na (má) dobrodiní, i svrhl opovržlivě jho mé nadvlády ... odepřel poplatek. Lid arabský svedl ke vzpouře, a zpustošil Syrii. I poslal jsem proti němu své vojsko, které bylo na jeho hranicích ... Lid arabský, co ho s ním bylo, pobil jsem zbraněmi... Stany, jejich příbytky, zažehli a ohněm je spálili (moji vojáci)... (Na jiném válci (Rassamově) sluje týž král kedarský „králem **arabským**“.)

Hl. 22. — V. 1. O „zatížení“ viz výše 13, 1; 15, 1. Jest jisto, že „údolí vidění“ (zjevení) jest Jerusalem. — Sluje místem „vidění“ proto, že o žádném

[2] Město plné křiku, lidnaté,
město (kdysi) plesající!

Zbití tvoji nejsou zbiti mečem,
aniž padli v boji.
[3] Všecka tvá knížata prchají vesměs,
prchají daleko, nebo tvrdě jsou poutána;
všichni, kteří byli jati,
jsou vesměs svázáni.

[4] Proto pravím: „Odstupte ode mne,
hořce budu plakat;
neusilujte, abyste mne potěšili
nad zpuštěním lidu mého.

[5] Neboť (přichází) od Pána, Boha zástupů,
na údolí vidění den zabíjení,
a deptání a pláčů,
(den) vyšetřující zeď,
a plný křiku nad horou.

[6] I Elam vzal toulec a válečný vůz,
štít pak obnažil stěnu.

---

jiném místě nebylo prorokům zjeveno tolik jako o Jerusalemě. — Ježto Is hledí na Jerusalem s povýšené rozhledny, a ježto jest Jerusalem obklopen vyššími horami (Jos 15, 63.) jeví se mu býti jakýmsi „údolím". Jiní se domnívají, že hebr. „gaj" neznamená tu „údolí", nýbrž toliko „jeviště" (Ehrlich, Schlögl). Jiní jinak. — Prorok pronesl tento vid nejspíše za doby, kdy Senacherib válčil v Judsku (r. 701). Judovci, místo aby činili pokání, hodují; místo aby se utíkali k Hospodinu, spoléhají toliko na lidská opatření proti nepříteli (v. 8b. 9). Is hrozí, že přijde pohroma mnohem horší. Tu pohromu líčí v. 1—14. Videc vidí pád Jerusalema za Nebukadnezara r. 587. — (Dle jiných obležení za Senacheriba. Jiní jinak.) — Na střechy ploché vystupovali staří, když chtěli viděti, co se na ulici děje. Jindy to bývala radostná, zajímavá podívaná na davy vesele proudící po ulicích, tentokráte však — hrůza podívati se...

V. [2]. Smrt řádila v obleženém Jerusalemě hladem a morem.

V. [3]. dle hebr. bývá překládán:

Všecka tvá knížata prchají vesměs,
utíkají daleko;
všichni tvoji junáci jsou jímáni,
jímáni bez luku.

„bez luku" — nepříteli netřeba, by napjal luk, napřáhl zbraň — bez námahy zajímá Judovce vysílené dlouhým obléháním. Srv. k 4 Král 25, 3n.

V. [5]. „údolí vidění" = Jerusalem jako ve v. 1. — Ten den bude zeď „vyšetřovati", zda-li je dosti pevná, t. j. nepřítel bude Jerusalema dobývati. Při tom bude se rozléhati válečný ryk k horám.

V. [6]. vypisuje některé národy ve vojsku, Jerusalem obléhajícím zastoupené. Hebr. bývá překládán (s opravou Houbigantovou):

Elam vzal toulec,
Aram vsedl na koně,
Kir obnažil štít.

O Elamsku viz 21, 2. — O Aramech viz 1 Par 1, 17. — O Kiru 4 Král 16, 9; Am 1, 5; 9, 7. Štíty a jiné zbraně za doby míru visely na kolících, zatlučených do zdi, kterou kryly. Za doby války, když je vojíni sňali, byla tím stěna „obnažena".

[7] Překrásná údolí tvá plna jsou vozů
a jezdci položili se proti bráně.

[8] Odstraněn jest Judovi závoj,
a oči tvé jsou upřeny v ten den
na zbrojnici v „domě háje“,
[9] shledáváš, že jest mnoho trhlin v městě Davidově,
shromažďujete vody dolejšího rybníka,
[10] sčítáte domy jerusalemské,
a boříte je, abyste opevnili hradby.

[11] A děláte nádržku mezi oběma zdmi
pro vodu starého rybníka,
ale nevzhlédáte k tomu, který to učinil,
nevidíte toho, který to dávno byl ustanovil.

[12] A Pán Bůh zástupů volá ten den
ku pláči a nářku,
abyste si činili lysiny
a opásali se žínicemi.

[13] A aj, radost a veselí!
Zabíjejí telata, a bijí berany,
jedí maso a pijí víno:
„Jezme a pijme, vždyť zítra zemřeme!“

[14] I zjevil se mi v uších hlas Hospodina zástupů:
„Jistě že nebude vám odpuštěna
tato nepravost, dokud nezemřete,“
praví Pán, Bůh zástupů.

* * *

V. [7]. Úrodná údolí, vroubící Jerusalem, jako bývají na jaře plná zeleně, tak jsou nyní plná válečných vozů nepřítelových!

V. [8]. Jako jest potupno ženě, strhne-li jí kdo závoj s obličeje, tak bude i Jerusalem nasycen potupou. Srv, níže 47, 2; Jer 13, 22; 49, 10; Ez 23, 29; Nah 3, 5. a jj. — o „domu háje“ libanského viz 3 Král 7, 2—7; 10, 17 21. Tam Judovci budou hledati spásu (ve zbraních, v lidské síle) více než u Hospodina.

V. [9]. Před příchodem nepřítele bývala ohledávána zeď městská, trhliny zazdívány, opatřována voda atd. Tak činil také Ezechjáš před příchodem Senacheribovým, tak budou činiti před obléháním Nabuchodonosorovým. — „dolejší rybník“ je spodní rybník Siloe, dnešní Birket el-hamra, do kterého tehdy se ústil vodovod (starší), vedoucí vodu z pramene Gihon-ského (Mariánského). — Druhý vodovod, jdoucí z téhož pramene skálou do horního rybníka Siloe, tehdy ještě vydlabán nebyl; ten dal Ezechjáš zaříditi teprve po r. 701.

V. [10n]. „starý rybník“ je týž, který výše ve v. 9. sluje „dolní“. — „Horní“ rybník byl tam, kde je dnes „Birket el-Mamilla“, ze kterého byla po trubách vedena voda do rybníka, který dnes sluje Birket el-Batrak, čili „Ezechjášův“ („nový“?) Srv. výše 7, 3; níže 36, 2; 4 Král 18, 17; 20, 20n; 2 Par 32, 30. — O „dvou zdech“ na tomto místě srv. 4 Král 25, 4. — „to“ — pohromu, která za trest stihne Jerusalem a Judsko.

V. [12]. Pláč, lysina, žínice — vesměs náznaky smutku a kajícnosti. „ten den“, kdy se pohroma bude blížiti, kdy proroci na ni budou upozorňovati.

V. [13]. Judovci však se vysmějí prorokům, hrozícím smrtí: („Zítra zemřeme!“) a budou hodovati vesele dále.

V. [14]. Judovci smrti se nekajícně vysmívají; za to je stihne skutečně smrt. — Srv. Jer 11, 19; 32, 2; 37, 14; 38, 4.

[15] Takto mluví Pán, Bůh zástupů:
Nuže, jdi k tomu, jenž bydlí ve stánku,
k Sobnovi, správci domu a rci mu:
[16] „Co ty tu (máš) aneb kým jsi ty zde,
žes vytesal s bě hrob zde,
vytesals vysoko pečlivě pomník,
ve skále stánek sobě?“

[17] Aj, Hospodin dá tě odnésti,
jako odnesen bývá kohout,
a jako oděv tak tě odstraní.
[18] Ovine tě důkladně soužením,
a jako míčem vrhne tebou
do země široké a dlouhé;

tam zemřeš a tam bude vůz tvůj nádherný,
hanbo domu svého pána!
[19] Vyženu tě z postavení tvého,
z úřadu tvého tě sesadím.

[20] V ten den povolám služebníka svého
Eliakima, syna Helkiášova,

V. [15]. Jako výše 14, 24; 16, 14; 20, 1. prorok podal záruku, že se v dálné budoucnosti splní, čím hrozí, tím, že předpovídá jinou událost na krátkou dobu, tak i zde: aby se zaručil, že se splní co předpověděl ve v. 1—14., předpovídá blízkou zkázu Sobnovi, svému vrstevníku. — Také toto proroctví Is pronesl r. 701. — Sobna je vzor člověka, jaký prorok líčil výše zejména ve v. 8—13. — Místo „k tomu, jenž bydlí ve stánku“ hebr.: „k tomuto ministrovi“ (náměstku). — „K Sobnovi, správci domu“ kritika vyjímá a klade v čelo úryvku v. 15—25., tak nabývá nadpisu k němu; sice byl by bez nadpisu. — „domu“ královského — 3 Král 4, 6; 18, 3; 2 Par 26, 21. svědčí, že „správce domu“ byl nejvyšší politický úředník (princ regent). — „jenž bydlí ve stánku“ vzniklo z nespravné domněnky, že Sobna byl veleknězem! — Zdá se, že byl Šebná (hebr. tvar) cizinec; nedbal Hospodina, činil návrhy králi na opevnění města, na spolky s pohany, miloval přepych. Tím, že si vystavěl nádhernou hrobku, dal na jevo, že se nebojí ani pro sebe ani pro své potomstvo hrozeb prorockých o zajetí.

V. [17]. dle hebr.:

Aj, Hospodin tě pořádně napne,
velikáne, a důkladně tě zahalí.

Ten, který se vypínal ve svém úřadě, dělal velikána, ten bude napjat, natažen, až ho nepřítel povalí; ten, který se zahaloval do nádherných šatů, bude „zahalen“ do roucha zajatců, až ho nepřítel lapí a odvleče. Možno se domnívati, že se dostal později Šebna do rukou Senacheribových, dokud ještě měl zabrané Judsko a obléhal Jerusalem.

V. [18]. Dle hebr.:

Svine tě, svine v klubko;
jako míčem (mrští tebou) *do země široširé.*

„země širošírá“ = Assyrie. — Místo „vůz“ navrhuje Condamin čísti: „hrob“. Souvislost návrh doporučuje.

V. [19]. Mluví Hospodin. — „sesadím“ = strhnu (hebr.) — 4 Král 18, 18. 26. 37; 19, 2; Is 36, 3. 11. 22; 37, 2. vystupuje Eljakim jako „správce domu“ (královského) a Sobna jakožto písař. Sotva je to Sobna, o kterém Is tuto (22, 1—25) mluví; ten byl asi již tou dobou v rukách assyrských. — Byl-li to přece týž Sobna, bylo by se domnívati, že Ezechjáš po slovech prorokových, tuto pronešených, Sobnu sesadil vykázav mu místo nižší („písaře“), na místo jeho že ustanovil Eljakima a že Sobna dostal se do zajetí assyrského teprve později.

V. [20]. počíná po hrozbách zase těšiti. — Zdá se, že má prorok na mysli dobu, kdy byl Manase, nástupce Ezechjášův (r. 652) odvlečen do zajetí baby-

[21] obleku jej v tvou řízu,
a pasem tvým opáši ho;

moc tvou odevzdám do ruky jeho,
i bude otcem obyvatelstvu jerusalemskému
a Judovu domu.
[22] Položím klíč domu Davidova na jeho rámě,
otevře-li, nikdo nebude moci zavřít,
zavře-li, nikdo nebude moci otevřít.

[23] A vetknu jej jako kolík na pevném místě,
i bude slavným trůnem domu otce svého.
[24] Na něm bude viset všecka sláva domu otce jeho,
nářadí všelijakých tvarů,
každá maličkost,
od číší až do všech nástrojů hudebních.

* * *

[25] V ten den — praví Hospodin zástupů — odňat bude kolík,
který vbit byl na pevném místě, zlámán bude, a spadne,
i veta bude po všem, co na něm bylo viselo,
neboť Hospodin mluvil.

11. **Proti Tyru** (hl 23).

Nadpis. Tyrus pro svou zpupnost bude zpuštěn (23, 1—14). Bude však zas obnoven i obrátí se k Pánu (15—18).

Hlava 23. — [1] Zatížení Tyru.

Kvilte, lodi mořské;
vždyť je zpuštěn domov (váš)
odkud (jste) obyčejně přicházely!
(Na cestě) ze země Kethim bylo jim to oznámeno.

---

lonského a kdy byla všecka moc soustředěna v rukou Eljakimových (2 Par 33, 11; Judit). Či snad bude úřad „správce domu" v rodině Eljakimově dědičný? — Veliké klíče východních domů mohly býti dobře noseny na rameně. Srv. výše 9, 6. — „klíče" odznak nejvyšší moci kr lovské. Má je náměstek jeho.

V. [23]. Jako trůn, uměiecky skvostně zpracovaný a ozdobený v paláci královském mezi nábytkem přední místo zabírá, a obdiv budí, tak bude Eljakim v rodině královské stkvíti se vynikající ctí a zkrze něho a pro něho všecek jeho rod. Ejhle, co slibuje Bůh zbožnosti! (Knabenbauer).

V. [24]. „Na něm" — na kolíku vetknutém pevně do zdi (v. 23). — Na Eljakimovi budou záviseti zájmy jeho rodu, ale také zájmy všeho lidu. K němu se budou všichni utíkati, on bude o vše pečovati. — Někteří se domnívají, že tento Eljakim byl knězem; zjistit věc nelze.

V. [25]. Věčně vsak moc Eljakimova trvati nebude. Přijde Emmanuel, který se ujme otěží vlády královské sám; jeho říše nebude míti konce! Na něm bude vše viseti vždycky.

Hl. 23. — V. [1]. „Zatížení" jako výše 13, 1; 15, 1; 17, 1. — Zdá se, že sbírka Isajášových vidů s nápisy „zatížení" činila kdysi samostatný celek, který později byl vtělen do veliké nynější knihy Is proroctví. — Tyr, hebr. Çór, slavné město fénické, o němž viz zmínku 2 Král 5, 11; 3 Král 5, 1. — O Tyru a proti Tyru mluví také Joel 3, 4; Amos 1, 9 n; Jer 27, 3; 47, 4., zejména pak Ezechjel hll 26—28; 29, 18; Zach 9, 2 n. Srv. také 1 Mach 5, 15; 11, 59; 2 Mach 4, 18. 32. 44. 49. —

[2] Oněměli obyvatelé přímoří;
kupců sidonských, kteří se plavívali přes moře,
bývalo na něm plno.
[3] Na vodách mnohých býval jeho zisk:
plodiny nilské, žeň (toho) pořičí;
to (přímoří) tržištěm národů se stalo.

[4] Zastyď se, Sidone, praví́ť moře, praví skála mořská:
„Nepracovala jsem ku porodu, a neporodila jsem;
nevychovala jsem jinochů, a nevypěstovala jsem panen."
[5] Až přijde zpráva o tom do Egypta,
kvíleti budou, až uslyší o Tyru.

Místo „lodi mořské" hebr.: „lodi taršíšské", t. j. veliké, o nichž srv. výše 2, 16; Jon 1, 3. — Místo „domov" čti jako ve v. 14n (refrén); „pevnost", t. j. opevněný přístav. — „Starý" Tyrus (Palaetyrus v klínopisných památkách sluje Ušu); rozkládal se na pevnině, půdě nevalně skalnaté. Jméno jeho „Çór" (=? Skála, Çór = Palma!) přísluší lépe „Novému Tyru", který byl vystavěn na dvou skalnatých ostrovech v moři proti „Starému Tyru", na staré časy byl nedobytný, ježto byl vzdálen 4 hony, t. j. 1000 kroků od pevniny. — V. 1de přelož dle hebr.:

»Když přicházeli ze země Kittím,
bylo jim to oznámeno.«

„Kittím" slují obyvatelé ostrovů a břehů moře Středozemního (Gn 10, 4; Nm 24, 24; Jer 2, 10; Ez 27, 6; Dan 11, 30; 1 Mach 8, 5. — V užším významu slova slují tak obyvatelé ostrova Kypru, na kterém byla slavná osada fénická, zvaná Kition, v jejímž názvu tkví jméno národa „Kittim". — Zde nejlépe bráti to slovo ve významu širším. Plavci tyrští, vracejíce se z dálné plavby, dovídají se ve Středozemním moři, že jejich útulek, na který se těší — je zatím zpustošen! Jaký to důvod, aby lkali! O Kitionu srv. k 1 Par 1, 13

V. [2]. „přímoří" (a ostrov), na kterém se rozkládaly oba Tyry, dále však celé „přímoří" fénické má příčinu, aby plakalo, kdyžtě Tyrus, který se Sidonem závodil o palmu prvenství mezi městy fénickými, potkala taková pohroma. Jak obyčejně, vojsko, které obléhalo Tyrus, zaplavilo a spustošilo daleko široko celý břeh fénický. — „na něm" = na tom přímoří. — „Oněměli" hrůzou nad zpustošením. — O Sidonu viz k 1 Par 1, 13. — „Sidonští" = Féničané vůbec. Srv. Dt 3, 9; Jos 13, 4. 6; Sdc 3, 3; 10, 12; 18, 7; 3 Král 11, 1. — V. 2n. bývá opravován a překládán dle hebr.:

Oněměli obyvatelé přímoří,
sidonští kupci, námořní plavci,
jejichžto zástupci jsou na velkých vodách,
jejichžto žeň jest — osení Nilu,
a zisk — výrobky národů.

„osení Nilu" (plodiny nilské) je vše, čemu Nil svou vlahou dodává vzrůstu, popředně obilí. Tyrští skupovali v Egyptě obilí, rozváželi je a co na něm vydělali, byla „jejich žeň". — Do Tyru (do Fénicie) dováželi všelijací národové své výrobky, aby je tam zpeněžili Tyřané je kupovali a co na nich při prodeji získali — byl jejich „zisk".

V. [4]. O tomto v. praví Houbigant: „Ne bez příčiny lopotili se staří, aby toto místo vyložili." Hebr. nejlépe upraviti a přeložiti s Condaminem a jj. asi takto:

Styď se, Fenicie, neboť moře ti praví:
»Nepracovala jsi ku porodu, aniž jsi porodila;
nevychovala jsi jinochů,
a nevypěstovala jsi panen!«

Neplodné „moře" (neplodná „skála"?) mluví k zpustošené Fenicii, která nemajíc obyvatelstva (synů a dcer) hanbí se, jako bylo se hanbiti bezdětné ženě starozákonné. (Bezdětnost byla pokládána za Boží kletbu). — Dle Vulg mluví moře samo o sobě. Zahanbená Fenicie nemůže mu nyní vyčítati neplodnost, ježto je bezdětná (bez obyvatelstva) sama.

V. [5]. Ve velikém zápasu Egypta s Babylonií-Assyrií záleželo mnoho na Fenicii. Pokud Assyřané nedobyli Fenicie, nemohli snadno se vypraviti do Egypta,

[6] Prchejte za moře, kvilte, obyvatelé přímoří!
[7] Zdali to není vaše (město), jež ode dávna
se chlubívalo svou starobylostí?
Jeho nohy je vodívaly, aby daleko putovalo.

[8] Kdo to stanovil proti Tyru, kdysi korunovanému,
jehož kupci byli knížaty, jehož obchodníci světoznámí?
[9] Hospodin zástupů to ustanovil, aby strhl pýchu vší slávy,
a zahanbil všecky velikány světa.

[10] Zaplav svou zemi jako řeka, mořská dcero,
nemáš již pásu!
[11] Ruku svou na moře vztáhl, otřásl říšemi,
Hospodin dal rozkaz, aby zničeny byly pevnosti chanaanské.

[12] A řekl: „Nebudeš již se veselit,
znásilněná panno, sidonská dcero;
nuže, přeplav se do Kethimu;
ani tam ti nebude pokoje (dopřáno).

---

ježto by byli měli v týle nepřítele ve Féničanech, kteří byli často s Egyptem proti Assyrii spolčeni. Padla-li Fenicie do rukou Babyloňanů-Assyřanů, byla cesta i a Egypt značně uvolněna. Pochopitelno, že také Egypt truchlí po zprávě o pádu Tyru, Fenicie. Kromě toho nebudou pobití a do zajetí odvedení Féničané moci dovážeti do Egypta všelijaké zboží, jako potřeby k balsamování mrtvol, víno, olej, stavební dříví a pod. (Movers).

V. 6. „za moře" = do Taršíšu. Viz o tom místě 3 Král 10, 2. „obyvatelé přímoří = Féničané. — Diodor Sicilský a Curtius vypravují, že když Alexander Veliký Tyrus oblehal, Tyrští starce, ženy a děti po lodích poslali do své osady — do Kartaginy.

V. 7. „vaše město" = „plné radosti" (hebr.). — Herodot, který kolem r. 450 před Kr. ve Fénicii byl, svědčí, že dle tvrzení tyrských kněží Tyrus stál tehdy již 2300 roků. Starobylost města toho dosvědčují Jos. Flavius, Strabo, Curtius, Justin, jakož i památky klínopisné, ve kterých bývá často jmenováno. — „daleko putovaly", daleko zakládaly osady, daleko se plavívaly; ty nohy putují nyní daleko, do vyhnanství. — (Se starobylostí Tyru souvisejí báje, kterými obrazivost lidská jej obetkala: Narodila prý se v něm Astarta, Melkart zde prý panoval, zde byla vynalezena orba, vinařství atd.)

V. 8. „korunovanému", byl tedy Tyrus „královnou měst". — Vzpomeň na krále tyrské, jakým byl známý Hiram již od r. 980.

V. 9. Zásada, vyslovená výše 2, 12. obrácena také na Tyr! — Ke „slávě" Tyru přispívaly nádherné jeho stavby, které provedl jmenovaný Hiram. — Mezi nimi byl slavný a nádherný chrám, zasvěcený Baal-Melkartovi (Pánu, králi města).

V. 10. jest velmi nesnadno přeložit. — Místo „mořská dcero" — hebr.: „dcero Taršíše", t. j. obyvatelstvo Taršíše. Dle Vulg byl by smysl: Taršíšané nejsou vázáni již pásem nadvlády tyrské, nejsou vázáni jako řeka na koryto, jsou samostatni, mohou se dle libosti rozlévati přes břehy po své vlasti, ano dále, mohou k ní připojiti také kraje sousední. — Hebr. bývá upravován a překládán:

»Plačte, plavci taršíští,
veta jest po přístavu!«

V. 11. „vztáhl svou ruku", jako kdysi v Egyptě dle Ex 15, 12. — „otřásl říšemi" které pohnul k tomu, aby táhly na Tyrus a Fénicii. — „chanaanské" = fénické. Féničané totiž nazývali sami svou vlast Kenaʿan. Název „Féničané" jim dali Řekové. — Viz Ex 15, 12.

V. 12. Město, jehož hradby nepřítel prorazil a průlomem do něho se dostal, bývá přirovnáno k panně znásilněné. Srv. níže 47, 3; Jer 2, 16; Ez 16, 37; 23, 10; Am 5, 2; Nah 3, 5. a jj. — „sidonská" = fénická. — „Dcero" = obyvatelstvo. — Kethim jmenován již ve v. 1; také zde dlužno to jméno bráti ve významu širším.

[13] Ejhle, země Chaldejských —
nebylo prve takového národa,
Assur dal jí podklad —
do zajetí vedou jeho junáky,

boří domy jeho,
učinili z něho ssutinu.
[14] Kvilte, mořské lodi,
neboť zpuštěna je pevnost vaše!

* * *

V. [13]. došel nás porušen tak, že nesnadno se dopíditi původního znění a smyslu. — Sv. Jer jej chápal takto: „Ejhle, obyvatelé země Chaldejské, jíž žádný národ dosud neměl v moci a která jest založena od Assyřanů, odvedli siláky Tyrské, podkopali ne toliko hradby, ale i všecka bydliště města a učinili z něho ssutinu.“ — Assyrie byla „podkladem“ Chaldejska v ten rozum, že Chaldejsko (Novobabylonsko) nabylo svého velmocenského vlivu teprve pak, když přivtělilo si poraženou Assyrii za Nobopolassara r. 606 (pád Ninive). — Zmínka o Chaldech nepůsobila by zde potíže, ježto Chaldové vystupují často na klínových nápisech již od IX. století a za dob Merodach-Baladana udržovali styky s říší judskou. Viz 4 Král 20, 12. Přes to kritika vypouští jméno „kasdím“ a klade na jeho místo Kittijjím. Dle toho po škrtnutých glosách zněl by překlad asi takto:

Ano, zemi Kittijských zpustošil,
učinil z ní zříceninu.

Tím nabývá kritika důvodu, proč uprchlíci Tyrští „nenaleznou pokoje ani v Kethimu“: nepřítel pronikne i tam. — (Slovný překlad neopraveného hebrejského zní: „Ejhle, země Chaldů, tento národ nebyl, Asyrie ji založila pro šelmy pouště, zřizují věže své, vyvracejí paláce její, činí z ní ssutinu“.) Výklady tohoto v. jsou velmi pestré právě proto, že zní nesrozumitelně.

V. [14]. srv. s v. 1. — Prorok má na mysli pokles moci fénické a zejména města Tyru, (který se dál postupně) až do časů Emmanuelových, kdy nad ním zvítězí říše Boží. Srv. Mt 11, 21n; 15, 21; Mk 3, 8; 7, 24. 31; Lk 6, 17; 10, 13n; Sk 12, 20; 21, 3. 7. — Tyrus byl záhy sídlem biskupa, a jest jím dosud (řeckokatolického). — Již Salmanassar IV. oblehl Tyr a po jeho smrti dále jej oblehal Sargon jeho nástupce; pětileté toto obležení však (724 - 720) dle zprávy klínopisné a zejména dle Josefa Flav. (Starož. IX. 14, 2, kde uvádí Menandra Efezského za svědka, že Tyrští rozprášili 60 lodí, které byl assyrský král u Féničanů samých proti nim zjednal, že se král vrátil domů, zanechav u Tyru toliko hlídky, které nedovolovaly, aby Tyřané vážili vodu z vodovodů, že byli nuceni pět let vážiti vodu z vykopaných studen), nepotkalo se s úspěchem. — Senacherib r. 701 na své třetí výpravě napadl Fénicii, jak podáno již výše k 4 Král 18, 7b. Luli, král sidonský uprchl po moři, nejspíše do země „Kethim“ (srv. v. 12). — Král assyrský dobyl obou Sidonů, Sarepty, Tyru na pevnině, Akzibu, Akka atd., přijal poplatek Arvadu a Gebailu. Tyrus na ostrově však není jmenován ani mezi městy, kterých dobyl, ani mezi městy, která poplatkem uznala své poddanství; z toho lze vyvozovati, že Senacherib dlouho marně Tyrus oblehal a že konečně bez valného úspěchu odtáhl. — R. *671* oblehal Tyr Asarhaddon, r. *664* Assurbanipal, jemuž město holdovalo. Také r. *640* byl Starý Tyrus (Ušu) od Assyřanů popleněn. Mnoho bylo Tyru trpěti, když byl opět obléhán třináct let (*585—572*) od Nabuchodonosora (Jos. Flav. „Proti Appionovi“ Starož X. 11, 1; Filostratos, Menander srv. Ez 29, 18). Zdá se, že Nabuchodonosor města nedobyl, že došlo k míru, ale politická moc Tyru byla od té doby velmi značně zlomena. Přes to dovedl se Tyrus bránití r. *332* sedm měsíců za obležení Alexandra Vel., který dal spojiti ostrov Tyrus násypem s pevninou. (Jos. Flav., Diodor Sicilský, Curtius Rufus, Arrian). Po smrti Alexandrově byl Tyrus podroben nejprve Ptolemeovcům, později Seleukovcům, kteří mu dali r. 126 svobodu (omezenou později r. 20. před Kr. od Římanů). Ještě ve středověku kvetla sláva Tyru. R. *1124* dobyli ho křižáci a udrželi jej 167 let. Mohamedané město zničili; Fachreddín, kníže drúzský (1595—1634) marně se snažil, aby je zdvihl. Dnes je „Çúr“ městečko s 6000 obyvateli, s přístavem, u kterého mohou přistáti toliko

[15] V ten den v zapomenutí budeš, ó Tyre, sedmdesát roků, roků to jednoho krále; po sedmdesáti pak rocích bude Tyru dle písně o nevěstce:

[16] Vezmi citaru,
procházej město,
nevěstko, na kterou zapomněli!
Pěkně hrej,
zpívej opět a zase,
aby si na tě vzpomněli!

[17] Po sedmdesáti letech totiž navštíví Hospodin Tyr, a přivede jej zase k výdělkům jeho; a zase bude obchodovati se všemi říšemi světa, co jich na světě jest. [18] Zisky a výdělky jeho budou zasvěceny Hospodinu; nebudou schovávány ni ukládány, ježto těm, kteří před Hospodinem sídlí, dostane se zisků jeho, aby jedli do syta a odívali se do šatů nezvetšelých.

Čtvrtá řada proroctví: O konci světa (hll 24—27).

1. Popis obecného soudu (24, 1—23).

Země bude zpustošena (v. 1—4). Proč (v. 5n). Dojem toho na lidi (v. 7—13). Zbožní oslavují Boha-soudce, bezbožní nemohou hněvu Božímu uniknouti (v. 14—18). Co bude se zemí (v. 19n). Ortel Boží proti bezbožným bude vykonán (v. 21 n). Po tom všem Hospodin bude slavně panovati na Sionu (v. 23).

Hlava 24. I.

[1] Ejhle, Hospodin činí zemi prázdnou a pustou;
převrací tvářnost její,
rozptyluje její obyvatelstvo.

---

lodi s menším ponorem; veškek obchod se přestěhoval do hlubokého přístavu v Beirutě. Kolikrát byl v minulosti obléhán, vzat, znova vystavěn kromě případů, uvedených zde!

V. 15—18. pokládají Condamin i Schlögl za dodatek pozdějšího inspirovaného spisovatele.

V. 15. „Číslici *70* nelze bráti přesně, nýbrž ve významu „mnoho". Mnozí vykladači myslí na číslo okrouhlé. To však není pravdě podobno. Spíše tu o Tyru řečeno, že nebude již hráti značné role (přirovnání k žebravé nevěstce!), až bude křesťanským" (Schlögl). — „jednoho krále" a jeho potomstva, t. j. jedné královské dynastie (?).

V. 16. „nevěstko" = město obchodní, jako níže ve v. 17. „obchodovati" jest vyjádřeno slovem: „smilniti". — Přístavní město nádherně oblečené (stavbami), okrášlené nabízí kde komu nejrozkošnější pohostinnost, ovšem — za peníze, za zisk.

V. 18. „nezvetšelých" = stkvoucích (hebr.). — „před Hospodinem sídlí" kněží, jakož i Jerusalemané. Do Jerusalema za dob Emmanuelových pohrnou se národové (výše 2, 2—4) a tam budou snášeti všecky své skvosty (Ag 2, 7—9). Srv. níže 60, 5 nn. „Smysl jest: Tyrus obnovený počne ctíti pravého Boha a přijme náboženství Kristovo; tím se stane, že svých obchodů a zisků nebude již užívati k tomu by sloužil ďáblovi, jak byl prve zvyklý, nýbrž jedinému pravému Bohu (Van Est † 1613).

Hl. 24. — Prorok nelíčí tu ten neb onen toliko soud Boží, nýbrž soud Boží vůbec (= „obecný"), který se vyvíjí postupem časů a teprve na konci věků bude skončen (= „soud poslední"). Prorok líčí Boží soudy pojmy, jež bývají odloučeny od času a prostoru. (Knabenbauer). — Soud Boží nad národem judským jest Isajášovi počátkem, předehrou, poslem a předobrazem soudu posledního. Změna světa křesťanstvím jest mu poslem a předobrazem příští a věčné jeho změny (Schlögl).

V. 1. podává stručný obsah celého dalšího popisu. — Srv. Mt 24, 35; 2 Petr 3, 10. „Přijde však den Páně..., a v němž nebesa s velikým hu-

[2] Jako lidu, jest i kněžím,
jako služebníkům, tak i pánům,
jako služebným, tak i paním,
jako kupujícím, tak i prodávajícím,

jako půjčujícím, tak i vypůjčujícím,
jako věřitelům, tak i dlužníkům.
[3] Skrz na skrz bude země zpustošena
a o všecko oloupena,
neboť Hospodin mluvil tato slova.

[4] Kvílí a vadne země, chřadne;
vadne svět, chřadne nebe nad lidmi.
[5] Jeť země poskvrněna od jejích obyvatelů,
ježto přestupujíce zákony, zvracejíce právo,
porušili věčnou smlouvu.

[6] Proto kletba zžírá zemi,
obyvatelstvo její za hříchy pyká,
proto blázní se ti, kteří ji vzdělávají
a zbývá lidí velmi málo.

II.

[7] Plno nářku jest vinobraní,
chřadne vinný kmen,
vzdychají všickni,
kteří se srdečně veselili.

[8] Přestala radost bubnů,
utichl křik veselících se,
[9] umlkla líbezná citara;
nepijí vína s písní,
hořká jest lihovina
tomu, kdo ji pije.

---

kotem pominou, základy pak žárem se rozpustí a země i díla, která jsou na ní, shoří..." „pro který (den Páně) nebesa ohněm se rozpustí a základy žárem se roztaví. Nového však nebe a nové země očekáváme podle zaslíbení jeho, ve kterých spravedlnost přebývá" (tamže v. 12n). — Hospodin vyprazdňuje zemi, aby ji naplnil věcmi lepšími, převrací její tvářnost, aby jí dodal podoby dokonalejší. — Srv. Řím 8, 20 n.

V. 2. Všem bude stejně, bez rozdílu.

V. 3. vrací se k v. 1. — Ježto Hospodin to řekl, jistojistě se vše splní.

V. 4. Místo „chřadne nebe nad lidmi" novější po opravě: „chřadne nebe i země!"

V. 5. „od jejich obyvatelů" = „pod jejími obyvateli, pod kroky jejich obyvatelů" (hebr.). Znesvětili ji svými hříchy. Srv. Nm 35, 33; Ž 105, 38; Jer 3, 2. — „smlouvu", která zavazovala „na věčné časy", kterou Bůh učinil s lidstvem, když byla země, hříchy znesvěcená, omyta vodou potopy. Viz Gn 9.

V. 6. „zžírá", stravuje jakožto oheň. — Srv. výše 1, 31; 5, 24; 9, 18; 10, 16. a jj. „blázní se" z děsných bolestí a z hrůzy. — Místo „blázní se" hebr.: pálí se, suší se. — Málo „vyvolených". Co budou tito činiti, líčí v. 14 n.

V. 7. Místo „vinobraní" hebr.: mošt (víno).

V. 8n. Všecka rozkoš náhle zvrhne se v hořkost. — Srv. Mt 24, 38 n; 1 Sol 5, 3.

[10] Zbořeno jest město pustoty,
zavřen jest každý dům,
nikdo do něho nemůže vstoupit.
[11] Nářek je pro víno na ulicích,
minulo všecko veselí,
odstěhována jest rozkoš země.

[12] Zbyla ve městě (jen) zpoušť,
a zkáza v ssutiny obrací brány.
[13] Ano, tak bude prostřed země,
prostřed národů;
jako kdyby málo oliv, které pozůstaly,
setřeseno bylo se stromu,
nebo (jako málo) hroznů
po skončeném vinobraní.

III.

[14] Ti počnou nahlas zpívati chválu,
až se oslaví Hospodin, zajásá Západ:
[15] „Protož na Východě oslavujte Hospodina,
na mořských ostrovech jméno Hospodina, Israelova Boha!"

[16] Od končin země slyšíme chvály:
„Sláva Spravedlivému!"
I řekl jsem: „Co to vidím?
Co to vidím!? Běda mně!

Zločinci páchají zločiny,
zločinci bezbožně páchají zločiny.
[17] Hrůza a jáma a osidlo na tebe (čeká),
obyvateli země!"

[18] Kdo před hrůzou uteče,
upadne do jámy;
a kdo se vyprostí z jámy,
lapen bude osidlem;
neboť průduchy nebeské budou otevřeny
a základy země budou se třásti.

V. 10. „město pustoty" = chaosu („tóhú"). — Jako kdysi pustošilo zemi hříchy, tak je nyní zpustošeno, v ssutinu obráceno. — Někteří vykladači vidí v tomto městě střed moci, království Božímu nepřátelské; zpustošen-li tento střed, zpustošen celý zlý svět.

V. 13. vrací se k myšlence v. 6., že zbylých lidí bude velmi málo. Srv. 1, 9; 4, 3; 6, 13; 10, 21; 11, 12; zvláště pak 17, 6. — „prostřed národů" = mezi národy. — „prostřed země" = na zemi. — Srv. Gn 45, 6; Dt 4, 5; Ex 8, 22; a j.

V. 14. „Ti" vyvolení. — „Hospodin se oslaví" těmi soudy, ježto ukáže jimi svou spravedlnost a všemohoucnost — Ty soudy přispějí k větší cti a slávě Boží, ze které vyvolení budou míti radost.

V. 16b. Prorok vylíčiv radost vyvolených, vrací se zase k popisu hrůz. Místo: „Co to vidím, co to vidím" hebr.: „Hynu, hynu" (hrůzou).

V. 17. srv. s Lk 21, 26.

V. 18. Srv. Moudr 5, 21; Lk 21, 25. — O nebeských průduších srv. Gn 7, 11; 8, 2. O základech země Kaz 1, 4; Ž 92, 1.

[19] Popraská, popuká země,
rozstoupí a rozpadne se země,
[20] bude se kolísat a houpat,
viklat a motat se bude země jak opilý,
bude se kolíbati
jak budka na jednu noc,
nepravost její zatíží ji,
že padne, a již nepovstane.

IV.

[21] V ten den navštíví Hospodin
vojsko nebeské na výsosti,
i krále země, co jich na zemi jest.
[22] Svázáni budou do jednoho snopku, do jámy;
tam budou zavřeni, žalářováni,
po mnohých dnech budou navštíveni.

[23] A zardí se měsíc, a zahanbí se slunce,
až bude kralovat Hospodin zástupů na hoře Sion,
až v Jerusalemě před staršími svými se oslaví.

2. **Díky, blaho a radost spravedlivých** (hl 25 n).

Zpěv díků (25, 1—5). Mesiášské blaho (25, 6—8). Úděl spravedlivcův a bezbožníkův (25, 9—12). Radostná píseň naděje, kterou budou zpívati vysvobození a obnovení Israelité (26, 1—21).

Hlava 25. I.

[1] Hospodine, Bůh můj jsi ty,
velebím tě a děkuji jménu tvému;
neboť divné věci jsi vykonal:
záměry odvěké, pravdivé a spolehlivé.

V. 19 n. Srv. Mt 24, 29; Mk 13, 24; Lk 21, 25; 2 Petr 3. 11. — Jako budka, kterou si pocestný udělal na jednu noc (z chrastí), snadno se větrem i nepatrným otřese, tak lehce budou kolotati: země i odprýskané její kusy. — To vše proto, aby povstala země nová. 2 Petr 3, 13.

V. 21 n. Původci nepravosti budou potrestáni (= „navštíveni"). — „vojsko nebeské na výsosti" jest „kníže říše ovzdušní, duchů to, kteří působí nyní v neposlušnících" (Ef 2, 2); jsou to „knížectví a mocnosti, světovládcové této temnosti, duchové zlí v povětří" (tamže 6, 12). — O spoutání do snopků srv. Mt 13, 30. 40—42! — O jámě a vězení srv. Zjev 14, 19; 19, 20; 20, 7. 9. 14; 21, 8. a jj. — O (rozmnožení) trestu zlých duchů srv. 1 Kor 6, 3; Juda 6; 2 Petr 2, 4. — Z Mt 8, 31; Mk 5, 12; Lk 8, 31. vyplývá, že zlí duchové z dopuštění Božího smějí se potloukati po zemi, což jest jim jakousi úlevou v mukách. — „navštíveni" = svázáni, zavřeni atd. „Ten den" (v. 21) nepřijde tedy brzy.

V. 23. Srv. Mt 24, 29; Mk 13, 24; Lk 11. 25; Skut 2, 20. — „až bude kralovati", až jeho vládě všecko se podřídí. — „starší" = představení a vládcové v království Božím. („starší" („přesbyteroi") sluli a slují dosud v církvi kněží.) — „oslaví se", jako výše ve v. 14. — Vlásti bude v Jerusalemě, kde bude střed říše Boží, jak vyplývá také z 2, 2; 4, 3; Ž 2, 6; 86, 3. V Jerusalemě pozemském, kde se zrodí církev Kristova, později pak v Jerusalemě nebeském, až nastane nová země a nové nebe. Srv. níže 65, 17; Žid 13, 22; Zjev 21, 2. Po všech hrůzách, výše líčených, nastane blaho vyvolených!

Hl. 25. — V. 1. Na v. 23. předešlé hlavy navazuje teprve 25, 6. Proto Condamin úryvek 25, 1—5. přestavuje za 26, 5. — Zpěv díků (25, 1—5) rozvádí

[2] Vždyť jsi obrátil město v hromadu rumu,
město opevněné v zříceninu,
paláce zpupných, aby nebyly městem,
na věky aby nebylo znova vystavěno.

[3] Proto tě chválí národ silný,
město národů ukrutných bojí se tě.
[4] Neboť byl jsi silou chudému,
silou nuznému v soužení jeho;
útočištěm před vichrem, stínem před vedrem.

Zvůle totiž násilníků jest jako vichor,
který pere do zdi.
[5] Jako vedro za sucha tlumíš hluk zpupných,
a jako za horka pod pražícím oblakem
kážeš usychat dorostu násilníků.

II.

[6] Hospodin zástupů učiní
všechněm národům na této hoře
hody s tuky, s výborným vínem,
s tuky výživnými, s vínem učištěným.

[7] A zničí na této hoře
roušku, která halí všecky lidi,
přikrývku, která přikrývá všecky národy.

[8] Zničí smrt na věčné časy,
setře Pán Bůh

---

podrobněji, co bylo řečeno již výše 24, 14 n. — „jménu tvému", t. j. tvé spravedlnosti, všemohoucnosti a všem vlastnostem, které z řízení Božího vysvítají. — „divné věci", mnohdy i skutečné zázraky činila Prozřetelnost v dějinách lidstva a činiti bude dále až do skonání. Kolikráte zázračně potřeni byli nepřátelé království Božího, kolikráte zázračně vítězila církev Boží nad nimi! — Co Bůh v čase vykonává, (co slibuje a čím hrozí) to vše od věčnosti jest ustanoveno, to se splní jistojistě. Ve světových dějinách září a zejména na konci jich zazáří věrnost Boží.

V. 2. „Město", o kterém viz již výše 24, 10.

V. 3. „Proto", že je zničena moc, ohrožující spásu vyvolených. — Srv. 14, 1; 16, 5; 17, 7; 18, 7; 19, 18; 23, 17. — „bojí se tě" = ctí tě. — Národ (město) který kdysi užíval své moci proti Bohu k násilí, byv od Boha potrestán, obrací se k němu a zanechává bezpráví.

V. 4. „chudému" utlačovanému. Srv. 14, 32. — Místo „vichor, který pere do zdi" hebr. bývá překládáno: „lijavec v zimě".

V. 5. Dle hebr. zní v. 5bc: „jako horko stínem mraku (tak) dusíš vítěznou píseň násilníků".

V. 6. spoj s 24, 23. Srv. 2, 2 nn. — Srv. Přís 9, 2; Ž 21, 27. 30; 22, 5; Is 55, 1; Mt 22, 4; Lk 14, 16. — „učištěné" = dokonale vykvašené, tedy staré. — Kdežto ve S. z. tuk byl vyhrazen Bohu (Nm 6, 17; 15, 5. a jj.), v příštím království Božím dostane se tuku, t. j. nejlepších částí také Božím přátelům. Touto hostinou dlužno rozuměti všecka dobra, kterých se dostane příslušníkům všech národů v církvi Boží na zemi i na nebi. Na zemi je to popředně hostina eucharistická, při které jest pokrmem sama žertva.

V. 7. „rouška" = „přikrývka", která nedovolovala viděti zrakem víry na zemi a světlem slávy na nebi. Srv. 2 Kor 3, 16.

V. 8. Smrti nebude, ježto hostina ve v. 6. jmenovaná, bude dodávati pokrm a nápoj nesmrtelnosti. — „potupa", vyplývající z poroby, do které

slzu se všech tváří,
a potupu lidu svého odejme
s celého světa, neb Hospodin to pravil.

III.

[9] V ten den (každý) řekne:
„Ejhle, tento jest Bůh náš,
doufali jsme v něho, i vysvobodil nás;
on jest Hospodin, v něhož jsme doufali,
plesejme vesele ze spásy jeho!“

[10] Vždyť spočívá ruka Hospodinova na této hoře,
a rozmlácen jest Moab na svém místě
jako bývá sláma drcena pod mlátícím vozidlem.

[11] A roztáhne-li (Moab) ruce své pod ním
jako je roztahuje plavec ku plavání,
poníží (Bůh) slávu i nárazy rukou jeho.
[12] Opevnění tvých vysokých zdí se sřítí,
sníženy, strženy budou k zemi až do prachu.

Hlava 26. — [1] V ten den zpívána bude v Judsku tato píseň:

Sion, pevné naše město! Jest spásou,
Spasitel jest v něm zeď i předezdí.
[2] Otevřte brány, ať vejde národ
spravedlivý, jenž zachovává věrnost.
[3] Starý blud pominul, zachováš (nám) pokoj;
pokoj, neboť doufali jsme v tebe!
[4] Doufejte v Hospodina na věky věčné,
v Hospodina, Boha silného, po všecky budoucí časy.

---

padával lid pro své hříchy; hříchů již nebude, lid nebude tedy poroben, ale ve své svatosti bude se těšiti věčné svobodě. — Srv. účinky svátosti Oltářní.

V. [10]. „ruka Hospodinova“ ochranná a dobročinná. — O „mlátícím vozidle“ viz 2 Sam 24, 22. — Moab je tu vzat za příklad každého nepřítele říše Boží. — Dle hebr. jest Moab rozšlapán, jako bývá sláma rozšlapávána v hnojnici, v močovce.

V. [11]. „pod ním“ = v močovce (hebr.). — „nárazy“ není jisto; jiní překládají: „úskoky“.

V. [12]. Místo „tvých“ čítá kritika „jeho“, aby se vyhnula skoku od osoby třetí ke druhé. Srv. výše v. 2.

Hl. 26. — V. [1]. dle hebr.: „Máme opevněné město; na ochranu nám postavil (Jahve) zeď i předezdí.“ — V. 1bc nejlépe odpovídá na 25, 11n. (Knabenbauer). — „Sion“ jest glosa vykládající. — To „město“ jest nebeský Jerusalem. — Sám Bůh-Spasitel bude dvojnásobným opevněním jeho, proto bude nedobytný. Srv. Zach 2, 5. — „v Judsku“ = v království Božím.

V. [2]. Občané Sionští slovy tohoto v. si přejí, aby do jmenované pevnosti vešel každý spravedlivec. — Srv. 2, 2; 25, 6. — Ti spravedlivci budou činiti jeden „národ“.

V. [3]. „starý blud pominul“, t. j. národ spravedlivců nebude se již potáceti mezi Hospodinem a pomocí lidskou, mezi důvěrou a nedůvěrou v Boha a tím „blouditi“, jeho smýšlení jest nyní a bude pevné (hebr.), nespustí se nikdy důvěry v Boha. „pokoj“ — vrchol blaha a štěstí.

V. [4]. Dle hebr. mají doufati v Hospodina proto, že jest Jahve věčná skála. Srv. Dt 32, 15. 37; Ž 18, 3; 19, 15; a jj.

[5] Neboť on sklonil ty, kteří sídlili na výšinách,
město vyvýšené snížil;
snížil je až k zemi, strhl je až do prachu.
[6] Šlape po něm noha, nohy chudého, kroky nuzných.

[7] Stezka spravedlivého jest rovná,
rovná jest cesta spravedlivého k chůzi.
[8] Na stezce tvých soudů, Hospodine, čekáme na tě,
jméno tvé slaviti jest naše dychtivá žádost.
[9] Toužebně prahnu po tobě v noci,
a s vroucností duše i srdce tě hledám.
Když činíš soudy své na světě,
učí se spravedlnosti obyvatelé země.
[10] Dostane-li se smilování bezbožnému, nenaučí se spravedlnosti,
v zemi svatých páchá bezpráví a nedbá velebnosti Hospodinovy.

[11] Hospodine, pozdvižena je tvá ruka; oni (to) nevidí;
s úžasem vidí horlivost lidu.
Oheň na tvé nepřátele kéž je pohltí!
[12] Hospodine, udělíš nám pokoj,
neboť všecky skutky naše učinil jsi nám.
[13] Hospodine, Bože náš, páni nám vládli neznalí tebe,
toliko skrze tebe vzpomínáme na jméno tvé.
[14] Mrtví nejsou živi, zemřelí nevstávají;
proto jsi zakročil a potřels je,
zahladils všecku památku jejich.

[15] Odpustils národu, Hospodine, odpustils národu;
proslavil ses; rozšířil jsi všecky hranice země.

V. [5]. O tom „městě" byla již zmínka výše 25, 2. 12; 24, 10.
V. [6]. Srv. 14, 32; 25, 4.
V. [7]. Bůh urovnal (hebr.) cestu spravedlivým, že mohou po ní bezpečně a snadno kráčeti, kdežto prve byla cesta jejich hrbolatá, plná nebezpečí, že klopýtnou. — Srv. Přís 3, 6; 11, 5.
V. [8]. Spravedliví vědí, že „soudy Boží" skončí spásou věrných, jim slíbenou, proto se na ně těší. Možno tedy se Schlöglem místo „soudů" překládati případně „slibů".
V. [9]. „v noci" utrpení. Viz výše 21, 11.
V. [11]. Ježto nevidí, t. j. nechtějí vidětı velebnosti Hospodinovy, nemohou pochopiti horlivost lidu spravedlivého pro Boha. — „oheň na tvé nepřátele" — připravený. — V. 11b. dle hebr.: „Uvidí na svou hanbu tvou horlivost pro tvůj lid."
V. [12]. Všecky hrůzy a děsy skončí pro spravedlivce — pokojem. — „skutky naše" = cokoli nás potkalo. — Všecka dosavadní dobrodiní Boží jsou zárukou, že po všech soudech Božích dostane se spravedlivcům žádoucího pokoje. — „nám" = v náš prospěch.
V. [13]. Za vysvobození z poroby cizinců děkují Hospodinu („vzpomínáme na jméno tvé"); neboť to vysvobození bylo dílem toliko Hospodina („skrze tebe"). — „neznalí tebe" = bezbožní.
V. [14]. „je" pány, neznalé tebe (v. 13). — „Mrtví" ti bezbožníci již nás nemohou utiskovati. Aby nás nemohli utlačovati, „proto" jsi zakročil... Srv. Ez 32, 18—32.
V. [15]. „Odpustils národu" a rozmnožil jsi jej (hebr.). — Ve S. z. bylo království Boží omezeno na Palestinu (Judsko) a národ israelský (judský); hranice tyto byly v N. z. rozšířeny na celý svět a lid Boží se skládá ze všech národů světa. Tak chápe s jinými Knabenbauer v. 13—15. Condamin však překládá tyto vv.:

[16] Hospodine, v úzkosti hledali tebe,
tíseň, v níž sténali, byla jim poučením.
[17] Jako žena těhotná, když se blíží ku porodu,
svíjí se a v bolestech křičí,
tak bylo nám, ó Hospodine, před tebou.
[18] Počali jsme a jako ku porodu jsme pracovali,
a porodili jsme vítr;
spásu jsme zemi nepřinesli,
proto nepadli obyvatelé země.

[19] Žíti budou tvoji mrtví,
moji zabití zase vstanou.

---

(13) *Hospodine, Bože náš, měli jsme nad sebou*
jiné pány nešli ty jsi;
vzpomínáme toliko na jméno tvé.
(16) *Mrtví nejsou živi, zemřelí nevstávají,*
protože jsi je potrestal a potřel,
protože jsi zahladil všecku památku jejich.

Dle Condamina lid si stěžuje, že ho mnoho pomřelo za Božích soudů a že sám se nemůže rozmnožiti; jeho mrtví nevstávají, proto volá k Hospodinu:

(15) *»Rozmnož národ, Jahve,*
rozmnož národ, ukaž se velikým,
rozšiř hranice země!«

Na tento stezk dostává se národu odpovědi ve v. 19—21: „Žíti budou tvoji mrtví..."

V. [16]. bývá všelijak opravován. Condamin překládá:

Jahve, v úzkosti hledali jsme tebe,
křičeli jsme v tísni,
když tvůj trest nás bil.

V. [17]. udává, jaká to byla tíseň. (Knabenbauer). — „před tebou" = tvým řízením. — O bolestech při porodu srv. výše 13, 8; 21, 3. — Prorok užívá tohoto přirovnání velmi vhodně, ježto z útrap měl vzejíti nový plod; t. j. útrapy měly v samém lidu Božím způsobiti duchovní obrod, z pohromy měla vzejíti spása; proto spravedliví také s velikou touhou očekávali onen porod. Řízením Boží milosti byl v lidu Božím jakýsi sklon k tomuto porodu, aby zplozen byl Bohu lid svatý; jak neschopný však byl sám ze sebe, aby tento plod vydal, popisuje v rámci téhož přirovnání v. 18. (Knabenbauer).

V. [18]. „obyvatelé země" = páni, neznající Hospodina (v. 13). — Lid Boží, nečetný, ztrativ mnoho mrtvých a nemoha se rozmnožiti, nemohl sám zhostiti se nepřátelského jha. — Novodobí vykládají toto místo: „nenarodili se obyvatelé země" (Neteler, Rohling, Condamin a jj.). — „vítr" — nic.

V. [19]. „mrtví tvoji" — kteří zemřeli spojeni jsouce s tebou, Bože. — „moji" (mluví lid Boží) — jsou ti, kteří za lid Boží, t. j. za majetek jeho bojovali a v tom boji padli. — Kritika však čte stejnoměrně: „tvoji zabití zase vstanou. (Mluví Hospodin k lidu, jako níže ve v. 2). — „v prachu bydlí" mrtví, do země pohřbení. (Srv. Job 7, 21; 17, 16; 20, 11; 21, 26). — „světla" = života. — Jako rosa (která hojnou měrou padajíc v Palestině nahrazuje dešť) dodává života rostlinám, tak Hospodin dodá života mrtvolám. — „Rosou sluje tu oživující účinnost a moc ducha; je tedy rosa oživující duch od Otce skrze Syna, skrze kterého dostává se pozemským tělům neporušení ... jako totiž rosa na zemi padá, aby povlovně a znenáhla semena v ní uložená se rozvíjela a rostla, tak i rosa od tebe crčící dá lék, život a spásu zemřelým tvým". (Sv. Cyril Alex.). Jest jasno, že tu prorok mluví o vzkříšení těl spravedlivých. O vzkříšení těl i bezbožných mluví teprve Daniel (12, 2). Srv. také Ez 37, 2 n. — „zemi mrtvých uvrhneš do záhuby" = „země vydá mrtvé" (= z lůna země stíny se zrodí. Condamin). — (Dle jiných: zavrženci budou svrženi do záhuby. Srv. Mt 25, 46.) — Knabenbauer a jj. vidí ve v. 19 konec písně (v. 1.). Dle Condamina v. 19 počíná novou sloku, ke které patří v. 20 n, 27, 1. a jejíž obsah jest: Mrtví Israelovi po velikém dnu Jahvově vstanou z mrtvých.

Probuďte se a jásejte,
kteří bydlíte v prachu!
Jeť rosou světla tvá rosa,
a zemi mrtvých uvrhneš do zkázy.

[20] Nuže, můj lide, vejdi do svých kobek,
zavři dvéře za sebou, skryj se maličko, na chvilku,
dokud nepřejde rozhořčení.
[21] Neboť ejhle, Hospodin vyjde ze svého bydliště,
aby potrestal nepravost obyvatelů země na nich;
i odkryje země svou krev a nebude již přikrývat zabitých svých.

3. Zkáza bezbožných národů, věčná svoboda Israelova (hl 27).

Zkáza bezbožných (27, 1). Píseň o pravé vinici, kterou bude Pán vždycky opatrovati (27, 2—5). Obnova Israele (v. 6—13).

Hlava 27.

[1] V ten den trestati bude Hospodin
svým tvrdým, velikým a silným mečem
Leviatana, hada sochorovitého,
Leviatana, hada stáčivého,
a zabije velikána, který přebývá v moři.

[2] V ten den bude vinice ušlechtilá opěvována:

[3] „Já Hospodin jsem její strážce,
každou chvilku ji zavlažuji;

V. [20]. počíná mravní dolohu pro vrstevníky Isajášovy. Jaké poučení plyne pro ně z toho, co byl dosud líčil? Tichá trpělivost a důvěra v Boha za dob utrpení. Obraz vzat jest od bouře; ta když se blíží, uchylujeme se do příbytků (Maldonat † 1583). — O zavřených dveřích srv. Gn 7, 16; Ex 12, 22n. — Útrapy jsou chvilkou proti dlouhému času, po který potrvá království Boží. Srv. Hab 2, 3; 2 Kor 4, 17. — „rozhořčení" Boží, jehož projevem jest trest, pohroma.

V. [21]. „ze svého bydliště" na nebesích. — „na nich", t. j. na obyvatelích, kteří ji (nepravost) byli páchali. — „svou" krev, kterou byla vypila. — „své" zabité, kteří na ni byli zabiti a do ní pochováni. — Země dosud jaksi ty vraždy skrývala. Při posledním soudu ukáže všecku krev, kterou byla vpila a bude žádati, aby vrazi byli spravedlivě potrestáni. V souvislosti s v. 19. možno i zde mysliti na zabité, které země v těle vzkříšené vydá a kteří sami budou se dovolávati spravedlnosti Boží.

Hl. 27. — V. [1]. Místo „sochorovitého" (jako „závora" ve vratech) hebr.: „rychlého". — Levjátan, had, velikán, obluda, drak je náznak Egypta a Mezopotamie (Babylonie a Assyrie); tyto dvě velmoci jakoby v jednu obludu splynulé jsou dále náznakem každé moci bohovládě na zemi nepřátelské, tedy také náznakem říše zlých duchů. — „velikánem" (tannín) nazývá Is Egypt níže 51, 9. a Ez 29, 3. Srv. Ž 73, 13. — Jer 51, 34. nazývá „tannín" — Babylon — Srv. Ž 73, 14. (Levjatan = Egypt). — „moře" je tu Nil, případně Eufrat, zejména v době rozvodnění. — Nil i Eufrat na horním toku svém „rychle" tekou (slapy nilské), obě řeky mají mnoho záhybů, že se podobají hadu „stáčivému". — O hadu-ďáblovi srv. Gn 3. — Srv. výše 24, 21.

V. [2a]. dle hebr. upraveného:

V ten den se řekne:
»Krásná vinice! Opěvujte ji!«

Jako kdysi ve hl 5. Is přirovnal vzpurný národ israelský k vinici neplodné, tak přirovnává také zde sbor vyvolených, soudy Božími očištěných a posvěcených — k rozkošné vinici. Vinice tehdejší a nynější — jaký to rozdíl!

V. [3]. Kdysi přikázal mračnům, aby nepršelo (5, 6) a nyní... Srv. Jan 17, 11; 15, 1.

aby nikdo nic nepodnikl proti ní,
ve dne v noci ostříhám ji.

[4] Hněvu při mně není.
Kdo mě trním a bodláčím ozbrojí,
abych proti ní vytáhl,
a všecko na ní spálil?

[5] Či spíše bude se držeti mé síly,
učiní mír se mnou,
mír učiní se mnou?

[6] Přijde čas, kdy bude Jakob zapouštět kořeny,
pokvete a poroste Israel,
a naplní povrch země ovocem.

[7] Nebil ho jako ty, kteří ho bili,
nezabil ho, jako ty, kteří ho zabíjeli.
[8] Mírně, třebaže zavrženého, souditi jej budeš;
uvážils to ve svém roztrpčeném duchu v den hněvu.

V. [4n.] dle hebr.:

Nemám hněvu (na ni).
Kdyby mi dávala trní a bodláčí,
šel bych do boje na ně,
a spálil bych všecko,
leč by se drželi mé síly,
leč by učinili mír se mnou,
leč by učinili se mnou mír.

Sv. Jer vykládá svůj překlad: „Kdo mě naučí, abych byl tvrdým, abych přemohl svou laskavost, abych ve válce a v boji drsně kráčel a chodil po vinici, kterou jsem prve opatroval a zapálil tu, kterou jsem byl ohradil zdí svou?" — Smysl: V obnoveném lidu Božím bude milost Nejvyššího působiti, že nebude hřešiti, ale zůstane svatým.

V. [5.] „mé síly" ochranné. — Bude se držeti té síly s milostí Boží. Nikdy se již Bohu nezprotiví, bude s ním žíti vždycky v pokoji. — „pokoj" vrchol všeho blaha a štěstí.

V. [6.] jest jakýsi výklad prorokův k písni o vinici (v. 3—5). — „Jakob" = lid Boží v obnovené říši jeho. Srv. pevnost, plodnost, květy a ovoce křesťanství! Srv. Sof 3, 19; Mich 5, 12. — Dle Vulg zní v. 6: „Kteří vcházejí s prudkostí k Jakobovi, zkvetne a vzroste Israel, a naplní tvář světa semenem." — V rukopisech Vulg jest podán tento v. s četnými odchylkami. — „K Jakobovi s prudkostí vcházejí" ti, kteří s velikou touhou a láskou se připojují k němu, aby se s ním sdíleli o Boží požehnání. Srv. výše 2, 3; 14, 1. — (Knabenbauer).

V. [7.] „ho" národ israelský. — „bili ho" Assyřané, Babyloňané a jiní nepřátelé. Rány, jež bylo Israelovi nésti, byly pro jeho konečné dobro.

V. [8.] jest porušen a proto bývá všelijak překládán. Schlögl překládá v. 7n:

»Měl je bíti jako ty, kteří je bili,
škrtiti jako ty, kteří je škrtili,
mstíti se na nich škodou, zavržením,
sténaje v srdci stísněném?
(9) *Nikoliv! Jakobova nepravost bude odpuštěna tím . . . že . . .«*

„zavrženého" = do zajetí odvedeného. — „uvážils to" a netrestal jsi ho nemírně, jako činívá člověk rozhněvaný.

[9] Proto tím bude odpuštěna nepravost domu Jakobovu,
a to bude všecek užitek zahlazení hříchu jeho:
že ze všech kamenů oltářních nadělá kamení na prach zetřeného;
že nebudou již státi háje ani modlářské svatyně.

[10] Neboť město hrazené (kdys) zpuštěno bude,
krásné (kdysi) opuštěno a zanecháno bude jak poušť;
tam se pásti bude a odpočívati tele,
a ožírati výšiny jeho.

[11] Uschlé větvičky budou ulamovány;
přijdou ženy a užijí jich na palivo;
jeť to národ bez moudrosti,
proto nesmiluje se nad ním tvůrce jeho,
stvořitel jeho mu neodpustí.

[12] V ten den Hospodin bude klepati (klasy)
od řečiště Eufratu až k Potoku egyptskému;
a vy, synové Israelovi, po jednom budete sbíráni.
[13] V ten den troubeno bude velikou polnicí,
i přijdou ztracení z Assyrie a vyhnaní do Egypta,
aby se klaněli Hospodinu na svaté hoře v Jerusalemě.

V. 9. „odpuštěna“ = odčiněna, smyta. — „Proto“, že Bůh svůj lid milosrdně bude trestati, a nezničí ho... Bůh užije trestu jen tolik, kolik třeba jest, aby Israel odvrátil se od modlářství; až tak učiní, bude účelu trestu dosaženo a tresty přestanou. — „kamenů oltářních“ kromě oltářů v ústřední svatyni. — „háje a modlářské svatyně“ = Ašery a sloupy sluneční jako výše 17, 8.

V. 10n. Národ israelský nechá modlářství a obrátí se k Hospodinu, až bude Jerusalem zpustošen (v. 10) a lid odveden do zajetí (v. 11). — Místo „krásné“ hebr.: bydliště (sídlo). — Místo „výšiny“ čti: větve (hebr.). — Srv. výše 7, 21. — Kde stával kdysi Jerusalem, tam bude plno křoví, do kterého budou ženy choditi sbírati dříví na domácí potřebu. (Dosud chodí v Palestině na dříví ženy). „bez moudrosti“ — nechce si dáti říci od proroků, aby přestal sloužiti modlám. V. 11ab dle Vulg vymyká se ze souvislosti. Zní: „Suchostí žni jeho zetříny budou, ženy přicházejíce a učíce je.“ Pro přílišné sucho bude neúroda a hlad; ženy budou přicházeti a učiti město, jak má zpívati žalozpěvy (?).

V. 12. Po zpustošení Jerusalema a po rozptylení lidu Bůh zase lid shromáždí. — „bude klepati“ = mlátiti, aby mohlo býti zrno odděleno od slámy a od plev. Hospodin bude tříbiti národ israelský zajetím, bude odlučovati zrno od plev; zrno po zajetí shromáždí. Srv. Sdc 6, 9; Dt 24, 20. — O tom tříbení národa israelského viz 2 Par 36, 21. — „od řečiště Eufratu až k Potoku egyptskému“ jest největší rozloha říše israelské, jaké nabyla za Šalomouna. Viz 2 Par 9, 26; 3 Král 8, 65. a srv. Gn 15, 18. Celá ta říše bude velikým humnem! — Tuto krajinu připomíná, aby obnova bohovlády byla přirovnána k nejstkvělejším dobám staré říše. Do této krajiny Hospodin svou žeň takořka snese (Knabenbauer). Tříbiti bude tedy netoliko svůj lid, nýbrž i pohany, (srv. v. 13 níže) mezi nimiž bude kromě plevy zrno také. — Ani jediné zrnko nepřijde na zmar („po jednom“ a do jednoho budou sebráni). — „sbíráni“ a sebráni v jednu obec, v jedno město, v jedno království Boží. Občané této říše budou praví Israelité.

V. 13. Zajetí assyrské i babylonské, rozptýlení po Egyptě (4 Král 25, 26; Jer 26, 21; 43, 3) přispěje k tomu, že vyhnanci zoškliví si modlářství a když přijde hodina, Bohem ustanovená, houfně budou se valiti do pravé církve. Srv. 2, 2n. — Také pohromy, které dle hll 13—27 stihnou pohany, mají týž účinek: oddělí zrno od plevy a zrno, t. j. pohané dobré vůle pohrnou se s rozprchlými Israelity na Sion, aby se klaněli pravému Bohu a stali se občany jeho království. To vše čelí k tomu, aby země byla plná Boží slávy (výše 6, 2).

Pátá řada: Proroctví proti národu Božímu a proti Assyrii (hll 28—35).

1. První běda Samařsku, Judsku a Jerusalemu (hl 28).

Pád zpupné Samaře (1—4); toliko zbytky lidu budou zachovány (v. 5 n). Běda Judovcům pohansky smýšlejícím (v. 7—15); zbožní budou zachráněni (v. 16—22). Bůh tresty vyléčí Jerusalem (v. 23—29).

Hlava 28.

1 Běda pyšné koruně opilců efraimských,
a oprchávající květině jejich chlubné ozdoby,
na vrcholu tučného údolí vínem se potácejících!

2 Ejhle, silný a mocný (přichází) Pán,
jako prudké krupobití, jako ničivý vichor,
jako příval dravých spoust vodních,
rozlitých po zemi široširé.
3 Nohama pošlapána bude pyšná koruna
opilců efraimských.

4 Květině oprchávající chlubné ozdoby jejich
na vrcholu tučného údolí bude jako ranému fíku před
[podzimním] dozráním:
jak jej kdo uvidí, hned jej slupne, jak jej do ruky vezme.

* * *

5 V ten den bude Hospodin zástupů slavnou korunou
a věncem plesání zbytku svého lidu;

Hl. 28 — V. 1. Prvé běda. Srv. níže 29, 1; 29, 15; 30, 1; 31, 1; 33, 1. — „pyšná koruna" nebo věnec jest Samař, která seděla na pahorku kolem dokola údolími obepjatém, jako koruna na hlavě; zejména její hradby dodávaly jí podoby věnce. — Viz o tomto městě 3 Král 16, 24. — Efraimovci = Israelité, obyvatelé říše severní dle hlavního kmene tak zvaní; Schlögl však se domnívá, že Efraimovci znamená tu Judovce, kteří zastupují národ israelský. — Hověli pijanství a vášním s ním souvislým: necudnosti, násilnosti atd. — Pijané věnčívali se při hostinách květinami; odtud lze si vysvětliti, že prorok přirovnává jejich sídlo k věnci a ke „květině" (květinám, ze kterých jest věnec uvit). — Ta „květina" jest již zvadlá, jako bývá na věnci opilců den po pitce. — Samař jest zvadlá, zralá k tomu, aby byla zahozena a pošlapána. Dle Schlögla však mluví tu prorok o Jerusalemu! — O zámožnosti Samařských srv. Am 3, 12; 5, 11; 6, 4. — Samařané (Jerusalemané) holdující alkoholu, zakládali si hlavně na svých hradbách, („= koruna") a nejspíše i na diplomatických stycích a spolcích s cizími mocnostmi. (Srv. níže 29, 15; 30, 1 n; 31, 1.)

V. 2. Dle hebr. přichází „silný a mocný" **od Pána**. Je to Assyr. — Místo „rozlitých po širošíré zemi" hebr.: „bude srážeti k zemi silou". — K obrazům srv. výše 8, 8; 17, 12 n.

V. 3. vrací se k v. 1b.

V. 4. „fíkové raničky" jsou první plody fíkovníku, které počátkem dubna bývají (v Palestině) o něco větší nežli třešně; toto nezralé ovoce trhá kde kdo, domnívaje se, že má k tomu právo, a se solí je pojídá jako lahůdky. Jako hladový chtivě hltá ranní fíky, tak budou Assyřané hltati Samař. Srv. Os 9, 10; Mich 7, 1; Jer 24, 2. — O dobytí Samaře viz 4 Král 17, 5. — Toto proroctví vydal Is ještě před r. 721., kdy Samař padla; když se tak stalo, opakoval je, připomenul, aby ukázal, co čeká Judsko, půjde-li dále po cestách Samaře. Je-li však dle Schlögla Efraim = Juda (v. 1.), svědčí-li toto proroctví Judovcům, což jest pravděpodobnější, proslovil je Is po pádu Samaře.

V. 5. Věřícím Judovcům jest a bude korunou i věncem — ne hradby, moc, atd. srv. v. 1. — nýbrž Hospodin sám. — „V ten den", až padne Samař, dále až

[6] duchem práva bude tomu, jenž u soudu zasedá,
a silou těm, kteří zanesou válku až ku branám.

* * *

[7] Ale i tito pro víno jsou bez rozumu a pro lihovinu se potácejí:
kněz i prorok jsou bez rozumu pro lihovinu, přemoženi vínem,
potácejí se v lihovině, nerozumějí vidci, neumějí soudit.
[8] Ano, všecky stoly jejich plny jsou vývratků, není místa, kde
by nebyl neřád.

[9] „Koho chce učit moudrosti a komu vykládati nauku svou?
Odstavené od mléka, odtržené od prsů?
[10] Neboť „Rozkaz" a opět „Rozkaz", „Rozkaz" a opět „Rozkaz",
„Počkej" a opět „Počkej", „Počkej" a opět „Počkej"
maličko tu, maličko tam."

[11] Ano, rty mumlajícími a řečí cizí
mluviti bude k tomu lidu,
[12] jemuž řekl: „To jest můj odpočinek — popřejte odpočinku
unavenému,
a to jest mé občerstvení," ale nechtěli slyšeti.

---

r. 701 přitáhne také do Judska Senacherib a až řízením Božím bude nucen odtáhnouti, zejména však bude Hospodin těm, kteří v něho doufati budou, korunou za dob mesiášských. — Srv. výše 4, 2.

V. 6. „u soudu zasedá" král. Toho naplní Hospodin smyslem pro právo a spravedlnost a snahou zjednati jí všude platnost. Prorok má na mysli zbožného krále Ezechjáše, zejména pak — Emmanuela. — „ku branám" města nepřátele, kteří již do něho vnikli, tedy „za brány". Schlögl pokládá v. 5n. za pozdější vložku.

V. 7. „i tito" Judovci, jako Efraimovci (výše ve v. 1. — a Os 4, 11; Am 2, 8; 4, 1; 6, 4—7). — „prorok" — nepravý, lžiprorok „dvorní". Srv. Mich 3, 5 11; 2, 11. — „nerozumějí", t. j. nechtějí rozuměti „vidci", prorokům pravým, kteří je od požitkářství odvracejí a obracejí k Hospodinu. — Místo „nerozumějí vidci" hebr.: „kolísají se při vidění", t. j. když domnělá vidění lidu vykládají a tak zastávají svůj úřad. — Kněží „neumějí soudit", potácejí se, když soudí (hebr.). O čem soudili kněží, viz Lv 10, 10; aby správně poznávali, bylo jim zakázáno, pokud konali bohoslužbu, píti vína. Jestliže zastávali i mimo bohoslužbu službu soudcovskou, byli zástupci Božími! Viz Dt 17, 9; 19, 17; Ex 18, 15; Dt 1, 17; 2 Par 19, 6.

V. 8. Srv. 5, 22n.

V. 9n. uvádí mluvu odpůrců Isajášových, kteří měli pro jeho hrozby toliko slova — posměchu. — Co Isajáš mluví, hodí se pro malé děti, sotva odstavené, ne však pro dospělé, vzdělané kněze a „proroky"! Pokládá je za lidi tak „naivní". Isajáš neumí o ničem jiném mluviti nežli o povinnostech („rozkaz", „rozkaz"); jako rodiče ustavičně dětem přikazují a žádají poslušnost a opět poslušnost. Jako malým dětem pořád jen hrozí tresty: „Počkej, počkej!" — V. 10. napodobuje v hebr. blábolení dětské řeči, jakou Isajáš dle náhledu jeho odpůrců k domnělým dětem mluvívá:

Çau láçáu, çau láçáu,
qau laqáu, qau láqáu,
ze'ér šám, ze'ér šám.

Srv. Am 5, 18; Jer 23, 33. Také někteří filosofové epikurejští a stoičtí hádali se s Pavlem a jedni pravili: „Co as chce p l e s k a č tento povídati?" (Sk 17, 18).

V. 11. „m l u v i t i b u d e" Hospodin skrze assyrské vojsko, které bude zpito a v tom stavu bláboliti při týrání Judovců. V assyrském vojsku bývali zastoupeni všelijací národové, jejichž řeč byla skutečně Judovcům cizí a nesrozumitelná.

V. 12. Jinak mluvíval Hospodin k Judovcům dosud. — Zamítati pomoc, od Boha nabízenou a hledati ji u pohanů — to Hospodina „u n a v u j e", dráždí, vyzývá, znepokojuje. Srv. výše 7, 13. — Vzdají-li se Judovci důvěry v pomoc lidskou a budou-li ji hledati u Hospodina, dopřejí Hospodinovi „o b č e r s t v e n í".

[13] Protož dostane se jim slova Hospodinova:
„Rozkaz“ a opět „Rozkaz“, „Rozkaz“ a opět „Rozkaz“,
„Počkej“ a opět „Počkej“, „Počkej“ a opět „Počkej“,
maličko tu, maličko tam,“
aby cestou na znak padli a rozdrceni byli,
aby se zapletli do osidel a polapeni byli.

* * *

[14] Slyšte tedy slovo Hospodinovo, posměvači,
kteří panujete nad mým lidem v Jerusalemě!
[15] Řekli jste totiž: „Učinili jsme smlouvu se smrtí,
a s pekly jsme se dojednali;
až se povalí jak povodeň metla, nepřijde na nás;
neboť lež jsme učinili svým útočištěm,
a podvodem chráníme se.“

[16] Protož toto praví Pán Bůh:
Aj, já kladu na Sionu základný kámen,
kámen spolehlivý, úhelný, vzácný,
na pevnu ležící; kdo věří, nebude se kolísati;
[17] váhou učiním právo a měrou bude spravedlnost;
krupobití podvrátí útočiště lži,
a vody odplaví její ochranu.

V. [13]. Prorok vrací svým posměvačům jejich slova a připojuje, jaký trest je stihne. Srv. v. 10. — „Posměvače (Bůh) trestá a posměch obrací na ně“. (Cornel van Steen, Menochi). — Kterak se splnila tato slova, viz 4 Král 18, 13.

V. [14 n]. Místo „kteří panujete nad mým lidem“ možno také překládati: „kteří skládáte posměšné písně tomuto lidu“. Ukázka takových posměšků podána ve v. 9 n. — Patří k nim kněží a „proroci“, o kterých byla zmínka výše ve v. 7. — „metla, povodeň“ — kterou Isajáš hrozí. Proti té metle se zabezpečili tím, že vešli ve spolek s velmocí, která je bude chrániti, bude-li Judsko napadeno velmocí druhou (nejspíše Assyrií). — Ta smlouva (nejspíše s Egyptem), ve kterou Judovci, pohansky smýšlející, kladou všecku naději, zachová jim — dle názoru jejich — život tak jistě, jakoby se byli dohodli se samou smrtí, že se jich netkne. — „lež“, podvod, nespolehlivost nazýval prorok velmoc (Egypt?), na kterou se jmenovaní Judovci spoléhali; toho slova prorokova užívají nyní uštěpačně jeho protivníci. Již tehdejší diplomacie mezinárodní byla lstivá a lživá, jak vyplývá také z dopisů Amarnských. — Smrtí hrozil prorok již výše 5, 14. — O metle a záplavě srv. 8, 7 n; 10, 5. 22. 24. 26; 17, 13.

V. [16]. Ne u světské velmoci radno hledati ochrany, ale u Hospodina na Sioně. — Bůh přirovnává se tu ke staviteli, kladoucímu na Sionu základ k novému městu (Jerusalemu), základ, který nepovolí, který se nehne. Tím základem jsou mesiášská proroctví o Davidově věčném království (2 Král 7, 14), která jsou k Sionu připoutána, tím základem je slíbený Mesiáš-král. — „úhelný“, (kámen rožní) spojující a držící dvě zdi. Takový kámen jest větší nežli jiný, z lepší hmoty, přiměřeně zpracovaný, je proto „vzácný“. Prorok nemá ani dosti slov, aby zdůraznil jeho pevnost a odolnost. Srv. výše 8, 14. — Kdo se o tento úhelný kámen bude opírati věrou a důvěrou, bude pevný, odolá všemu zlu. Srv. výše 7, 9. — Kdo neuvěří, je ztracen. Veta bude (jest) po těch, kteří místo aby se věrou opírali o tento kámen, opírají se o lež a podvod lidský (v. 15). Jakýsi „základ“ byl dán již Ezechjášem; v plném slova významu však došla tato slova splnění v Kristu. Srv. 1 Petr 2, 4—8; Řím 9, 33; 10, 11; Ef 2, 20—22; 1 Kor 3, 1; Mt 21, 42; viz také Dan 2, 34. 44; Ž 117, 22.

V. [17]. „váha“ a „míra“ (olovnice, krokvice) jsou vzaty ze života stavitelského. — Na jmenovaném základě (v. 16) postaveny budou zdi dle přesných měr, stavba Hospodinova bude domem (městem) práva a spravedlnosti. — O „krupobití“ a „vodách“ viz výše v. 2. — „útočiště lži“ (v. 15) jsou říše, ve kterých „právo a spravedlnost“ nevládne.

18 Zrušena bude smlouva vaše se smrtí,
a dohoda vaše s pekly nebude míti trvalosti;
až se povalí jak povodeň metla, pošlape vás.
19 Kdykoliv se povalí, zachvátí vás.

Neboť každé jitro povalí se, ve dne v noci,
a jen utrpení naučí vás rozuměti tomu, co jste slyšeli.
20 Neboť úzké jest lůžko, takže jeden spadne,
a plášť krátký nemůže přikrýti dvou.

21 Neboť jako na hoře Perasim povstane Hospodin,
jako v údolí Gabaonském bude se hněvat,
aby vykonal své dílo — zvláštní je to dílo —
aby učinil své dílo — podivné je to dílo.

22 Nuže tedy, nežertujte sobě,
aby nebyla utažena pouta vaše,
neboť slyšel jsem od Pána Boha zástupů,
že jest ustanovena zkáza na celou zemi.

* * *

23 Nakloňte ucho a slyšte hlas můj,
pozorujte a slyšte řeč mou!

24 Zdaliž den co den oráč oře, by sel,
(den co den) brázdí a vláčí svou půdu?
25 Ano, když byl srovnal povrch její,
rozhazuje kopr, rozsívá kmín,
a klade řádně pšenici a ječmen,
a proso i vikev na příslušné souvrati.

V. 18n. O „smlouvě se smrtí" srv. výše v. 15. — Slova prorokova se splnila r. 701 za vpádu Senacheribova. Viz 4 Král 19, 3. a níže 37, 3. — „každé jitro" nasvědčuje tomu, že záplava assyrská dlouho trvala. — „co jste slyšeli" z úst Isajášových, že nepomůže spoléhati se na lidi, ale že jediná důvěra věřícího Judovce má býti Hospodin.

V. 20. Jak nedostatečná jest pomoc lidská, vyslovuje v. 20. běžným příslovím. — Vulg myslí na lůžko, na kterém dva chtějí se vyspati a přikrýti jednou přikrývkou. Hebr. však bývá překládán: „Neboť krátké jest lůžko, aby se mohl člověk natáhnouti — a přikrývka jest úzká, aby se mohl zavinouti."

V. 21. srv. s 10, 27. 33; 17, 14; 18, 5; 30, 30; 31, 8. a jj. — Jako jindy Bůh zázračně pomohl, tak pomůže i příště (proti Assyřanům). — O prvém případě „zvláštní" pomoci Boží viz 2 Král 5, 20; 1 Par 14, 9; o druhém případě viz Jos 10, 10.

V. 22. Nevěrci judští již tím, že se spolčili s mocí pohanskou, upletli sami na sebe pouta; budou-li ve své nevěře trvati, utáhne nepřítel (Assyr) jejich pouta mnohem tužeji. Pout bude prost jen ten, kdo pevně důvěřuje v Hospodina. — „na celou zemi", tedy také na Judsko. Toliko hlouček věřících bude zachráněn.

V. 23. jest obvyklý úvod k následující básni (podobenství) v. 24—29. — Srv. Přís 1, 8; 2, 1; 3, 1; Ž 77, 1 n.

V. 24. Hospodin přirovnává se k moudrému oráči a národ israelský ke své roli. Srv. výše 21, 10; Os 2, 23; 6, 11; Mich 4, 12; 5, 7. — Hospodin netrestá svého lidu ustavičně, den co den, ale toliko tehdy, kdy za dobré uzná; činí tak proto, aby v lidu zasel nové přesvědčení a snahu po náboženskomravní obnově, činí tak na prospěch svého národa.

V. 25. líčí moudrost rolníkovu při setí.

[26] Bůh jeho vycvičil ho, co správno jest, tomu ho naučil.
[27] Nebývá přece kopr mlácen saněmi,
aniž kolo vozu po kmínu se točívá,
ale prutem bývá kopr vytloukán a kmín holí.
[28] Obilí sice bývá mláceno,
ale mlatec nemlátí ho věru věčně,
aniž ustavičně je roztlačuje kolem vozní (mlátičky),
aniž kopyty dobytka svého rozšlapává je.
[29] I to vyšlo od Hospodina, Boha zástupů,
aby podivuhodným učinil svůj úradek,
a proslavil svou spravedlnost.

2. Druhé běda Jerusalemu (29, 1—14).

Hlava 29.

[1] Běda tobě, Ariele, Ariele město, jehož dobyl David!
Rok k roku, až pomine sváteční okruh,
[2] obeženu Ariela náspem, že bude smutně truchlit,
a bude mi jako Ariel.
[3] Oblehnu tě kolem do kola,
vyženu proti tobě násyp,
a ohrady zřídím k obležení tebe.

V. [26]. Té moudrosti naučil ho Bůh. — „Čím lépe tedy Bůh, který ho vyučil, bude věděti, kterak má nakladati s lidmi!“ (Maldonat † 1583.)

V. [27]. rozvádí dále soudnost rolníkovu. — O sáňkovité mlátičce viz výše. 25, 10.) — Kromě těchto sáněk mlátivali staří také vozidlem zvláštním: Ve vozním (sáňkovitém) rámci jsou zasazeny válce, opatřené železnými kruhovými pilami, které obilí netoliko vymlátily, ale spolu již rozřezaly (na řezanku). — O mlácení holí srv, Sdc 6, 11; Rut 2, 17.

V. [28]. „obilí“ = pšenici a ječmen (v. 25). — „dobytka svého“ = koní (hebr.). — Bůh všelijak nakládá s lidstvem: brzy je trestá, brzy se nad ním smilovává, tu ho kárá, onde se ho ujímá, to jest teď oře, teď sije, teď zralé plodiny žne, a sežaté na humnech tře, a svět svůj spravuje, jak za dobré uzná (Jer).

V. [29]. „to“, co bylo popsáno ve v. 27 n. — Dle hebr. v. 29bc: „má podivuhodné úradky, velikou moudrost!“ — Srv. Sir 7, 16; Gn 3, 17. — Bůh sesílá hrozné pohromy, aby spravedlivě trestal bezbožné, ale umí i v největších ranách zachrániti a právě těmi pohromami k sobě připoutati spravedlivce. Proto klaněj se za dob neštěstí Prozřetelnosti a buď přesvědčen, že nebude trvati věčně, a že bude míti blahodárné účinky!

Hl. 29. — V. [1n]. Druhé „běda“. Viz výše k 28, 1. — První běda prorokovo svědčilo Samaři tak, že se týkalo také Judovců, kteří svým smýšlením a jednáním byli Samařanům velmi blízcí. Druhé běda oznamuje již přímo samému městu Jerusalemu, který, ačkoliv je místem oltáře Božího a městem Davidovým, kterému slíben je trůn věčný, přece brzy bude největší tísní sevřen. (Knabenbauer). „Ariel“ = oltářní krb Boží (jediný v Jerusalemě). Srv. 31, 9; Ez 43, 15. — Místo „dobyl“ hebr.: „táborem se položil“. — Je tedy Jerusalem 1. sídlo Boží, 2. sídlo Davida krále. — „Rok k roku“ atd. — za jeden rok, do roka. Dle toho pochází toto proroctví z r. 702 př. Kr. — „jako Ariel“ — jakýmsi jiným „oltářem Božím“, t. j. Jerusalem bude krbem velikým, a na něm bude planouti obrovský plamen Božího hněvu a trestu ...

V. [3]. Místo „vyženu proti tobě násyp“ hebr.: „stáhnu proti tobě hlídky“ (vojenské). — Srv. zprávu Senacheribovu o své výpravě proti Judsku k 4 Král 18, 7 nn. — Místo „kolem do kola“ možno čísti se LXX: „jako David“. — Jako David oblehal Jerusalem, aby z něho učinil střed pravého náboženství, tak budu proti němu bojovati také nyní, aby plnilo zase své vznešené povolání, jehož nyní neplní (Schlögl).

[4] Ponížen jsa ze země budeš mluvit,
z prachu bude slyšet řeč tvou;
hlas tvůj bude jako strašidla ze země,
a z prachu řeč tvá sípěti bude.

* * *

[5] Jako drobného prachu bude smýkajících tebou,
a jako prchavého popela utiskovatelů tvých;
[6] z nenadání, náhle Hospodin zástupů navštíví tě
hromem, zemětřesením, velikým rachotem,
vichrem, bouří a plamenem ohně zžírajícího.

[7] Jako sen, jako noční přelud bude
množství všech národů, kteří bojovali proti Arielovi,
všichni, kteří válčili proti němu,
jej obléhali a násilně si proti němu vedli.

[8] A jako když se zdá lačnému ve snu, že jí,
ale když procitne, cítí prázdno v sobě,
nebo jako když se zdá žíznivému ve snu, že pije,
ale když procitne, cítí ještě únavu, žízeň a prázdno v sobě:
tak bude množství všech národů,
kteří bojovali proti hoře Sion.

* * *

[9] Žasněte a děste se, zmítejte sebou a potácejte se,
zpíjejte se, ale ne vínem, vrávorejte, ale ne opojením!
[10] Neboť nalil vám Hospodin ducha dřímoty,
zavřel vám oči, proroky,
a zastřel vůdce vaše, kteří mívají vidění.

V. [4]. „sípěti" bude vysílený Jerusalem jako sípí vyvolaný duch zemřelého. Srv. výše 8, 9. — Zarmoucení sedávali v prachu na zemi. Srv. výše 3, 26; 2 Král 12, 16.

V. [5n]. Assyrského vojska bude jako prachu, jako plevy (hebr. místo „popel"). Dle jiného pojetí bude z množství assyrského vojska prach a plevy. — Jakých prostředků Hospodin užívá, aby ukázal svou velebnost a moc, srv. výše 5, 25; 13, 9; Ž 17, 95. a jj. — Ta „návštěva" bude záhubná pro nepřítele, spásonosná pro Jerusalem.

V. [7]. O Arielovi viz výše 1. — Jako sen se rozprchne, že z něho nic nezbude, tak i vojsko, které oblehne a dobývati bude Jerusalema.

V. [8]. Assyřané, kteří oblehnou Jerusalem, vžijí se do jistoty, že Jerusalema dobudou; bude jim, jakoby již město drancovali — když však bude jejich naděje největší, náhle Bůh zasáhne a vše se rozplyne v niveč.

V. [9—12]. svědčí Judovcům, kteří zavírají uši k tomu, co Is jim jménem Božím hlásá; trest za to — větší zaslepenost a zatvrzelost. — Srv. výše 6, 9n. — Místo „zmítejte sebou a potácejte se" hebr.: „dělejte jako slepí, ať oslepnete!" — Ve způsobu přikazovacím jest vyslovena hořkost prorokova, který s bolestí vidí, že jeho posluchači zavírají oči vědomě a dobrovolně k tomu, že nechtějí viděti, co jim Is před oči klade, a následek toho — větší a větší zaslepenost, kterou stihne trest. — „ne vínem", „ne opojením", ale „duchem dřímoty", lhostejnosti, (v. 10), zaviněnou slepotou a později bolestí. Srv. výše 28, 18n; 29, 2—4.

V. [10]. „Proroci" jsou „oči", „vůdcové" lidu. — Dle hebr. v. 10cd lépe: „zavřel vám oči, zastřel vám hlavy" („proroky" a „kteří mívají vidění" jsou glosy).

[11] Zjevení toho všeho jest vám jako slova zapečetěné knihy; když ji dají tomu, kdo umí čísti a řeknou: „Čti ji," odpoví: „Nemohu, protože jest zapečetěná." [12] Dají-li pak knihu tomu, kdo neumí čísti, a řeknou-li mu: „Čti," odpoví: „Neumím čísti."

[13] Hospodin řekl dále:
Protože lid tento blíží se ke mně
(toliko) ústy a ctí mne (jen) rty svými,
kdežto srdce jeho daleko jest ode mne,
a že se bojí mne dle naučených zásad lidských:
[14] proto aj, já zase vzbudím úžas
v tomto lidu zázrakem velikým a předivným:
zmizí totiž moudrost jeho mudrců,
a schová se rozum jeho vědců.

3. **Třetí běda zpozdilým státníkům** (29, 15—24).

[15] Běda vám, kteří hluboko v srdci
před Hospodinem skrýváte záměr,
jejichž skutky dějí se v temnu,
a (kteří) říkají: „Kdo nás vidí, a kdo si nás všímá?"
[16] Zvrhlé je toto smýšlení vaše!
Jakoby hlína proti hrnčíři mohla mít záměry,
jakoby dílo mohlo říci tomu, jenž učinil je: „Neučinil jsi mne,"
a jakoby hliněná nádoba mohla říci hrnčířovi: „Ničemu nerozumíš!"
[17] Zdali za krátko, brzy nebude Libanon obrácen v zahradu
a zdali zahrada nebude pokládána za les?

[18] V ten den uslyší hluší slova knihy,
z temnosti a mrákoty oči slepých viděti budou,

V. 11n. Vzdělaní i nevzdělaní nechtějí slovu Božímu rozuměti, všichni se vymlouvají, že jest jim nepřístupno. Schlögl pokládá v. 11c. 12. za glosu.

V. 13n. Obřadnictví, které Judovci pěstují, nemůže jim získati milosti Boží, aniž zachrániti je od trestu — většího a většího zaslepení. — „blíží se" = „ctí" = „bojí se" — bohoslužebně. — „naučené zasady lidské" jsou náboženské obyčeje lidové, formulky prosebné atd., které Judovci odříkávají toliko zevně, nedbajíce, že vůle jejich jest od Boha odvrácena! Srv. výše 1, 10; Řím 1, 21 nn.

V. 14. Moudrost lidská venkoncem — selže. Srv. níže 37, 3.

V. 15. „Běda" srv. výše v. 1; 28, 1. — Státníci, kterým tato vyhrůžka patří, vyjednávají tajně s velmocí egyptskou proti Assyrii; nevěří v pomoc Boží, spoléhají se na svou státnickou moudrost a pomoc lidskou. — Před Assyřany mohou svou tajnou diplomacii třeba ukrýti, nikoli však před Bohem a před jeho mluvčím — Isajášem!

V. 16b. dle hebr.: „Či může hlína za hrnčíře býti pokladána, aby mohlo dílo říci... Bůh si národ israelský „učinil" z Abrahama (v. 22. níže).

V. 17. „Libanon" pověstný svými nádhernými lesy. — V. 17. jest určení příslovečné, které vyslovuje změnu proti všemu očekávání. — Co bylo pokládáno za neplodné (les), vydává ovoce, a co bylo pokládáno za žírné, selže, nedá plodů. — Egypt, od něhož judští státníci čekali vydatnou pomoc, nemohl zabrániti Senacheribovi, aby nezaplavil celé Judsko svým vojskem. Pomoc Boží, která se zdála jim býti pochybnou, přiměla nade vše očekávání krále assyrského, aby ustal od obléhání Jerusalema.

V. 18. Podobná změna bude také v myslích nevěrců, až Judovce z tísně nevysvobodí nikdo jiný než Hospodin!

19 a chudí budou opět se veselit z Hospodina,
a nuzní ve Svatém Israelově plesati budou;
20 neboť veta jest po násilníku, za své vzal posměvač,
vyhlazeni jsou všichni, kdož nepravostí se mnoho zabývali,
21 kteří vinili ze hříchu lidi u soudu,
soudci ve bráně osidla kladli,
a pro nic toho, jenž měl právo, zaháněli.

22 Proto Hospodin, který vykoupil Abrahama,
toto praví domu Jakobovu:
„Nebude tehdy zklamán Jakob,
nezardí se tehdy obličej jeho;
23 ale když uzří synové jeho dílo mých rukou uprostřed sebe,
budou jméno mé za svaté pokládati,
za svatého pokládati budou Svatého Jakobova,
a Boha Israelova hlásati budou;
24 i nabudou na duchu zmatení rozumu,
a buřiči přijmou poučení.

4. Čtvrté běda těm, kteří chtějí s Egyptem vejíti ve smlouvu (hl 30).

(Hledati pomoc v Egyptě jest nečestno a neužitečno (v. 1—7). Je v tom nedůvěra v Boha, který se bude hněvati proto na Judsko (v. 8—14) a je trestati (v. 15—17). Kteří se obrátí k Bohu, dojdou požehnání (v. 18—26). Bůh sám zasáhne do bojů Judovců a zničí nepřítele (Assyřany) v. 27—33).

Hlava 30.

1 Běda vám, synové odpadlí, dí Hospodin,
kterým jde o plán, jenž není ze mne,
kteří navazujete styky, jež nejsou z mé vůle,
a hřích na hřích hromadíte;
2 kteří chcete na cestu do Egypta se vydat,
— ale úst mých jste se netázali, —

V. 19. „chudí" = „nuzní", kteří doufali v Hospodina a proto byli terčem posměchu zpozdilých diplomatů judských. — Budou plesati, až bude zřejmo, že pomohl — Hospodin!

V. 20. Nepravostí mnoho se zabývali, usilovali, aby nebyla potlačena.

V. 21. popisuje Assyřany (srv. 10, 7 n), ale tak, že zabírá také Judovce, kteří svým smýšlením i životem k nim se družili (srv. 28, 7 n; 5, 8. a jj.). Knabenbauer.

V. 22. „Proto", že se splní, co řečeno výše v. 17—21. — Veliké jsou Boží sliby, dané domu Jakobovu, t. j. národu israelskému. Srv. Gn 49. — Bůh, který si vyvolil Abrahama, nedopustí, aby záměry jeho, které při té volbě měl, byly zmařeny, t. j. aby potomstvo Abrahamovo, národ israelský, byl vyhuben od pohanů! Schlögl pokládá „Abraham" za glosu. — „Nebude zklamán", ježto sliby, mu dané, všecky se splní. — Srv. Gn 11, 31.

V. 23. „jeho" Jakobovi.

V. 24. „na duchu zmatení" (= bloudící) a „buřiči" jsou zpozdilí státníci judští, kterým svědčí prorokovo „Běda" ve v. 1. — „buřiči" vzpouzeli se kdysi „poučení" prorockému. — Condamin klade v. 15 n. za v. 24. a spojuje je s 30, 1 n.

Hl. 30. vykládá, jaký záměr snaží se odpůrci Isajášovi ukrýti (výše v. 29, 15).

V. 1. „odpadlí" = buřiči (hebr.). — Svou vůli Hospodin projevoval skrze proroky (Isajáše), nebo posvátným osudím, kterého používal velekněz.

V. 2. Prorok prozrazuje, že ví o všem, co politická strana v Judsku, oddaná Egyptu, pokoutně kuje. — Dalekou cestu podnikáte, abyste hledali pomoci lidské, ač můžete míti božskou. (Maldonat). — „ústa Boží" jsou proroci. Srv. Ex 4, 16; 7, 1; Jer 15, 19. — „stín" — slovo obojaké, znamenající útočiště (za slunečního žáru) ale také nicotnost (lidské pomoci).

abyste se posilnili silou faraonovou,
a útočiště hledali ve stínu Egypta.

[3] Avšak síla faraonova bude vám zklamáním,
a útočiště ve stínu Egypta potupou.
[4] Byť byli totiž v Tanis tvá knížata,
a poslové tvoji až do Hanes přišli:
[5] všichni zklamou se v národě,
který jim prospěti nemůže;
není jim na pomoc jakoukoliv,
není na užitek, ale na zklamání a potupu.

[6] Zatížení soumarů jihu.

Do země rmutu a tísně,
ze které vychází lev a lvice, zmije a drak létající,
na plecech soumarů odnášejí bohatství své,
a na hrbech velbloudů poklady své
k národu, který jim prospěti nemůže.
[7] Neboť Egypt jalovou a marnou poskytne pomoc;
proto zvolal jsem: „Je to jen nadutost! Dej si pokoj!"

[8] Nyní tedy vejda napiš mu list,
a do knihy pečlivě to vtěl,
aby to bylo pro příští čas na svědectví až na věky.

V. [3]. Slova Isajášova se splnila, když Egypt nemohl zabrániti vpád Senacheribův do Judska, za kterého celá země kromě Jerusalema padla do rukou Assyrů. — „Potupy" dostalo se Judovcům od velitele assyrského („rabsake"). Srv. 4 Král 18, 20. a níže 36, 6.

V. [4]. Isajáš dokazuje, že podniky státníků judských, výše jmenovaných, jsou mu do podrobna známy; ví velmi dobře o tom, že „knížata" judská odebrala se do Tanis a jiné poselstvo judské, že je na cestě do města Chanes. — O Tanis viz výše 19, 11. — Chanes bylo město ve středním Egyptě (na nilském ostrově), které nazývali později Řekové Herakleopolis Velká, a které sluje dnes Ehnes. V ty doby vládla v Egyptě dynastie 25. — „etiopská", která sídlila v Napatě (v Etiopii) a v Thebách (Egypt horní). Vláda její v Egyptě středním a dolním byla velmi slabá, ježto nemohla zdolati moci místních županů, kteří si vedli velmi samostatně. Sídlem takového župana bylo Tanis a pravděpodobně také Chanes. Prorok naznačuje tím chabost Egypta, pomoci Judovcům.

V. [5]. rozvádí myšlenku v. 3.

V. [6a]. je nadpis proroctví, který tu ruší volný tok myšlenek a proto bývá od mnohých pokládán buď za glosu nebo za zkomoleninu, kterou dlužno opraviti. O „zatížení" viz výše 13, 1; 15, 1; 23, 1. — jih = Negeb. Viz Gn 31, 1. „soumarové" jsou dle výkladu některých poselstva judská, putující pustinami, kterými se brali kdysi jejich předkové z Egypta do Palestiny; ježto vezou ssebou dary, slují „soumaři". — Jiní místo „soumarů" čtou „behemoth", t. j. hroch, o kterém viz Job 40, 10. — Hroch jest náznačné a záhadné jméno Egypta podobně jako jím byl výše „had" (27, 1). Srv. Ž 67, 31. — Hroch je zvíře obrovské, avšak nemotorné, neohrabané; jemu podobá se — vojenská moc Egypta. — Nežli Egypt vojsko zmobilisuje a nežli do Palestiny přitáhne! — O hrůzách pouště srv. Dt 8, 15. — O draku (sáráf) okřídleném srv. výše 14, 29. — O neužitečnosti Egypta bylo již mluveno výše ve v. 5.

V. [7]. Jaký to nerozum, nositi do Egypta zlato a stříbro a za ně si kupovati — potupu! (v. 3. 5)! Srv. výše 29, 14. — „to", co Egypt slibuje, jsou jen „nadutá", chlubná slova. — („nadutost" hebr. = Rahab; tak sluje Egypt také níže 51, 9; Ž 86, 4; 88, 11). — „Dej si pokoj" s Egyptem. Hebr. však nejblíže jest: „Rahab (Egypt) — toť nic nedělat"! Jiní jinak.

V. [8]. Proroku dostává se rozkazu, výrok proti Egyptu pozorně zapsati, aby na věčné časy bylo zjištěno, jak velmi se protiví Bohu takové jednání, a aby

9 Jeť to lid k hněvu popouzející, prolhaní synové,
synové, kteří nechtí slyšeti poučení Božího,
10 kteří vidcům říkají: „Nemějte vidění!“
a mluvčím (Božím): „Pravdu nám nemluvte!
Mluvte věci nám milé, mějte vidění klamná!
11 Jděte mně s cestou (práva),
kliďte se mně se stezkou (spravedlnosti),
dejte nám pokoj se Svatým Israelovým.“

12 Pročež dí Svatý Israelův toto:
„Za to, že jste zavrhli toto slovo,
že jste doufali v násilí a lomoz a na to že spoléháte,
13 za to bude vám nepravost tato jakoby trhlina
hrozící pádem, provalující se ve vysoké zdi,
která náhle, z nenadání se shroutí.
14 Rozbije se jako rozbita bývá nádoba hrnčířská na padrť,
že nelze nalézti ze zlomků jejich střepiny,
ve které mohl by nesen být ohníček s ohniště,
nebo kterou by možno bylo nabrati maličko vody z jámy.

15 Toto dí totiž Pán Bůh, Svatý Israelův:
„V obratu a v klidu tkví vaše spása;
v tiché důvěře jest síla vaše.
Avšak vy nechcete a říkáte: „Nikoli!
16 Ale na koních se žeňme“ — proto budete také se hnáti. —
„A na rychloběžce vsedněme!“ — proto rychlejší budou
vaši stihatelé. —

---

proroctví, pečlivě zachované, až se věc dostaví, ukázalo Boží péči, prozřetelnost, předvídavost a bylo na hanbu těm, kteří byli nadarmo napomenuti (Knabenbauer). — Místo „m u“ hebr.: „p ř e d n i m i“ jakožto svědky věci předpověděné a písemně poznamenané. — „n a s v é d e c t v í“ srv. s Dt 31, 26.

V. 9. „k e h n ě v u p o p o u z e j í c í“ svým rebelantstvím vůči Bohu (hebr.). — „p r o l h a n í“, kteří ústy, obřadnictvím vyznávají oddanost Bohu, ale skutky dokazují, že jí nemají, že jejich slova — jsou lživá.

V. 10. „v i d c ů m“ pravým. — „v i d ě n í k l a m n á“, jaká prý mívají lžiproroci, kteří jimi lidu lichotí. Is kreslí těmito slovy zvrácenost svých posluchačů, kteří vědomě zamítají pravdu a volí si lež, ježto tato jim lichotí, ona nikoliv!

V. 11ab. dle hebr.:

Odchylte se od cesty,
odbočte od stezky!

„c e s t a“ = „s t e z k a“ spravedlnosti.

V. 12. „t o t o s l o v o“, které vám zakazuje vcházeti v diplomatické styky s Egyptem. — „n á s i l í a l o m o z“ válečný. — Místo „l o m o z“ dle hebr.: „z v r á c e n o s t“ ztráceti důvěru v Boha a spoléhati se na lidi.

V. 13. Přátelé Egypta chtějí se zabezpečiti z d í; h ř í š n o s t jejich záměru je však jako trhlina, kterou se zeď sesuje a s velké části zasype Judsko. Senacherib zvěděv, že se blíží egyptská pomoc, s úsilím tím větším se snažil dobýti Jerusalema, aby s veškerou mocí a bez nepřítele v týle mohl se postaviti proti Tarakovi (4 Král 19, 9).

V. 14. Ta zeď při sesutí se rozbije na padrť. — „z e ď“ — podnik státníků judských, hledajících pomoc v Egyptě. — Místo „n a p a d r ť“ — hebr.: „b e z m i l o s t i“. — Srv. níže 37, 3. Doslova se splnilo toto proroctví později za Nabuchodonosora (r. 587) a zejména r. 70. po Kr., kdy dobyli Římané Jerusalema, a kdy zanikla samostatnost Židů.

V. 15. „V o b r a t u“ smýšlení, že vojenská zdatnost a cizí pomoc zachrání Judsko. — „v k l i d n é“ důvěře v Boha, nikoli v hlučných přípravách vojenských.

V. 16. „ž e ň m e s e“ útokem na nepřítele. — „b u d e t e s e h n á t i“ = utíkati před nepřítelem jsouce poraženi.

[17] Tisíc (vás) ze strachu před jedním
a ze strachu před pěti (všichni) budete prchati,
dokud z vás nebude jakoby žerď na vrchu hory
a jakoby vlajka na pahorku.

[18] Proto čeká Hospodin, aby se smiloval nad vámi,
a proto se zdvihne, aby vám odpustil,
neboť Bůh práva jest Hospodin,
blaze všem, kteří doufají v něho.

[19] Ano, lide sionský, bydlící v Jerusalemě!
Nikoliv! Nebudeš ustavičně plakati,
jistojistě se smiluje nad tebou,
na hlas tvého volání, hned jak je uslyší, odpoví ti.
[20] A Pán dá vám chleba tísně a vody bídy;
a nedá již, aby tvůj učitel od tebe odešel,
ale tvé oči budou viděti ustavičně vychovatele tvého,
[21] a za sebou na své uši slyšeti budeš slovo napomínajícího:
„Toť jest cesta, choďte po ní;
a neuchylujte se ani na pravo ani na levo!“
[22] Za nečisté budeš míti stříbrné plechy svých model,
a zlaté povlaky svých sošek,
rozmetáš je jako hnus krvotoké a řekneš jim: „Kliďte se!“
[23] Dostane se deště výsevu tvému,
kdekoliv jím zasiješ půdu.

V. [17]. Srv. Dt 32, 30; Lv 26, 17. 36. — Prorok myslí na dobu, kdy Senacherib zaplaví svými pluky celé Judsko, a kdy zůstane toliko Jerusalem obležený. — Ten Jerusalem bude „žerď“ a „vlajka“ daleko široko viditelná na výstrahu.

V. [18]. Srv. výše 1, 27; 6, 11; 10, 21; 29, 5. — „čeká“ = touží. — Protože v „obratu a v klidu tkví vaše spása“ (v. 15) „proto“ čeká Hospodin na tu chvíli, kdy pohroma (v. 16 n) přiměje zbytek národa k tomu, aby se k Bohu obrátil; v tu chvíli počne Bůh zase lidu svému prokazovati svou lásku. — Bůh „práva“ — trestá hříšníky, odplácí spravedlivcům, na milost přijímá kajícníky. — K tomu směřuje a o to všecko usiluje, aby se smiloval; proto dopouští, by nepřítel mohl se roztahovati, vy na útěku byste byli chytáni, mnoho z vás by pobito bylo, málo by vás zůstalo — aby vás, neštěstím zlomené a k sobě obrácené na milost mohl přijmouti. (Foreiro † 1581) Bůh „čeká“ na ty, kteří čekají (doufají) neb aspoň později čekati budou na něho.

V. [19]. Jerusalem za Senacheriba r. 701 skutečně byl zachráněn. — Prorok velmi vhodně po hrozbách líčí laskavost Boží, aby duše, které hrůzou porazil, nadějí zase pozdvihl, nebo aby ty, kteří se nedají hrozbami a tresty ohnouti, dali se aspoň laskavostí a dobrotou přivábiti k víře v Boha. Prorok zkouší všecky cesty, aby získal duše (Knabenbauer).

V. [20]. Někteří pokládají „tísně“ a „bídy“ za vysvětlující glosy. — Jsou-li slova pravá, znamenají skromnou, ale přece jen výživu. Srv. 3 Král 22, 27; 2 Par 18, 26. — „tvůj učitel“ = proroci nebudou se skrývati (hebr.) jako tehdy, kdy se jim nedostávalo porozumění, kdy bývali pronásledováni. — Takovým „vychovatelem“ ukázal se Isajáš za dob tísně, jak vypravují níže 37, 2. 6 n. 21 n.

V. [21]. Prorok bude choditi za lidem jako pastýř za stádem a hned upozorní, kdyby lid počínal s pravé cesty uchylovati se poněkud na pravo nebo na levo (hebr.).

V. [22]. Kdo se dožadoval pomoci pohanského národa, dožadoval se tím samým — dle názorů dávných — také pomoci jeho bohů (v našem případě Egypta). Smlouva s pohany neobešla se bez pohanské bohoslužby. Ostatně, ačkoli Ezechjáš přísně modlářství potíral, snadno si představiti, že i přes to tu a tam bujelo dále. (Srv. 4 Král 18, 4; 2 Par 29, 15).

V. [23]. Srv. Lv 26, 3 n; Dt 28, 8.

Chleboviny, úroda země, budou šťavnaté a tučné;
v ten den beránek bude se pásti na tvém širém majetku.
24 Býci tvoji a oslátka, vzdělávající půdu,
dobře smíšenou píci žráti budou, na humně převátou.
25 Na každé vysoké hoře
a na každém vyvýšeném pahorku
budou potoky, proudy vod
v den velkého vraždění, kdy padnou věže.
26 Světlo měsíce bude jako světlo slunce,
a světlo slunce bude sedmeronásobné
jako světlo sedmera dnů
v ten den, kdy obváže Hospodin zlámaninu lidu svého,
a ránu, kterou ho zbil, mu vyléčí.

27 Ejhle, velebnost Páně přichází zdaleka,
hněv jeho plane, těžko jej nésti,
rty jeho plny jsou rozhořčení,
a jazyk jeho jak oheň sžírající;
28 dech jeho jako dravý proud
až po krk rozvodněný, aby národy zničil,
a (jako) donucující uzda v čelistech národů.

29 Písně budete zpívat
jako když světíte sváteční noc,
a srdečně se radovati
jako ten, kdo s píšťalou putuje,
aby se dostal na horu Hospodinovu
k Silnému Israelovu.
30 Hospodin dá slyšet velebný svůj hlas,

V. 24. Píce dobytčí bude na humně váta a tříbena lopatou a vidlemi, aby byla jadrná. Bude do ní přimíseno kyselých rostlin, které jsou takořka její „solí". (hebr.).

V. 25. „v den velkého vraždění", kdy bezbožní Judovci budou od Assyřanů pobiti. — Srv. výše 28, 18 n. — „věže" = opevnění judská mimo Jerusalem.

V. 26. „jako světlo sedmera dnů" (t. j. nahromaděné za sedm dní) bývá pokládáno za glosu. — Světlo je tu náznak štěstí. Srv. Est 8, 16; 11, 8. — Bůh rány svého lidu vyléčil, když mu po odchodu Senacheribově zase žehnal. Mnohem dokonaleji vyléčí Bůh své spravedlivce, kteří do smrti pevně v něho byli doufali, až na konec dob mesiášských vstanou z mrtvých. Srv. výše 9, 6; 11, 1. 6.. — Tehdy i tvorstvo bude osvobozeno od poroby porušení ve svobodu slávy synů Božích (Řím 8, 21). Srv. 2 Petr 3, 13. — Tehdy splní se v plném smyslu štěstí doufajících v Boha, které tu prorok líčí.

V. 27 n. popisuje Boha, přicházejícího na soud s Assyřany. — Velebnost Boží kreslena podobně také Žž 17, 95 n. — Bůh byl — zdálo se — daleko, ježto netrestal, dlouho shovíval, nebylo viděti mraků bouře; přijde z nenadání, jako když z čista jasna uhodí. — Místo „těžko jej nésti" — hebr.: „těžké mraky vystupují".

V. 28. „až po krk" člověku jdoucí. — K obrazu povodně srv. výše 8, 7; 17, 12; 28, 2. — „aby národy ničil" = aby tříbil národy věječkou (lopatou) zkázy (hebr.). — K obrazu uzdy srv. níže 37, 29; Ez 19, 4; 29, 4. — „donucující" = ženoucí je neodvratně do záhuby.

V. 29. Zkáza nepřátel bude radostí vysvobozeného zbytku Judovců. — „sváteční noc" = noc velikonoční, zejména první, kdy vyšli Israelité z egyptské robotárny. — O radostných poutech za zvuků hudby do Jerusalema srv. Ž 121. — „k Silnému" = ke Skále (hebr.). Srv. Dt 32, 4. 18. 37.

V. 30. Hospodin ukáže, jak dopadá rámě jeho (hebr.). — V. 30d: „za bouře, lijavce a kamení krupobití" (hebr.). — „hlas Hospodinův" = hromy. Srv. Ž 28, 3 n. — Podobně líčen jest Hospodin v Ž 17.

a hrůzu ramene svého ukáže
hrozivým hněvem, plamenem ohně sžírajícího,
až bude bíti vichrem a krupobitím.

[31] Hlasu Hospodinova zděsí se Assur
(jako) holí jsa bit.
[32] Údery holí budou dobře namířeny;
budou dopadati na něho za zvuku bubnů a citar,
v bojích obrovských porazí ho.
[33] Neboť dávno již jest připraveno Tofet,
od krále jest připraveno, hluboké a široké.
Potrava jeho — hojnost ohně a dříví;
dech Hospodinův jako proud síry je zapaluje.

5. **Páté běda těm, kteří hledají pomoc v Egyptě** (hl 31 n).

Blaho Judska nelze čekat od Egypta (31, 1—3), nýbrž jen od Hospodina (31, 4—9). To blaho přinese království spravedlnosti, jež v Judsku zřízeno bude (32, 1—8). Prve však bude Judsko zpustošeno (32, 9—14). Co čeká spravedlivce zachráněné (32, 15—20).

Hlava 31. I.

[1] Běda těm, kteří chodí do Egypta o pomoc,
kteří skládají naděje v koně,
doufají v množství vozů
a v počet veliký jezdců,
ale nedůvěřují Svatému Israelovu,
Hospodina nehledají.

[2] A přece jest i on moudrý;
přivede neštěstí a slova svého neodvolá;

V. 31b. „Holí ho (Assura) bíti bude“ (Bůh) dle hebr. — Mnozí pokládají v. 31b za glosu.

V. 32. Každý ten úder budou Judovci slaviti hudbou a tancem, ježto bude jim vítězstvím. — Schlögl upravuje a překládá v. 31 n:

Hlasu Jahvova Assur se zděsí,
neboť žádné rány holí nedá Jahve vedle,
kolikrátkoli se na něho rozpřáhne,
při hudbě na bubny a citaru bude bojovat proti němu.

V. 33. O Tofetu viz 4 Král 23, 10. — „Tofet“ zde = místo, krajina tak ohavná, hrozná, veliké spáleniště, jako bývalo Tofet na jihu Jerusalema. — „hluboké a široké“, aby pojalo mnoho lidí. — Místo „ohně“ čte Condamin lépe: „slámy“ — „je“ dříví (a slámu). — Místo „od krále“ lépe čísti: „pro krále“, t. j. Molocha. — Je tedy oheň připraven také pro modly, jako byla modla Molochova. „Melech“ (král) liší se od „Molocha“ toliko samohláskami, které byly vzaty ze slova „bóšet“ = hanba — Sv. Jer a latinští vykladatelé bezmála všichni vidí tu tresty věčné, které bezbožné stihnou v pekle. Srv. Zjev 14, 10 n; 19, 20; 20, 9 n. 14. Aspoň tolik dlužno připustiti, že na tomto místě se již připravuje onen význam údolí Ben-Hinnom (gehenna), který vidíme v novém Zákoně jasně vyslovený. (Knabenbauer). — Ostatně pokládá Schlögl zmínku, že zkáza připravena je také Molochovi, za glosu.

Hl. 31. — V. 1. srv. s 30, 16. — O „Svatém“ srv. 6, 3. — Judovci neměli ani jezdců, jak vyplývá z 36, 8. — „nedůvěřují“ = nehledí na... (hebr.). — „nehledají“ — netáží se ho“ (hebr.).

V. 2. „moudrý“ a ví tedy, jakých prostředků má užíti, aby svůj národ proti nepříteli uhájil. — Boží moudrost je tu postavena proti moudrosti státníků judských, hledajících pomoc v Egyptě 5, 21; 29, 14. — „nepravost páší“ Egypťané svým modlářstvím. — „dům zločinců“ — Judovci, popsaní ve v. 1.

povstane proti domu zločinců
a proti pomoci těch, kdo páší nepravost.

[3] Vždyť jest Egypt člověk a ne Bůh,
a jejich koně tělo a ne duch.
Hospodin pokyne svou rukou,
i svalí se pomocník a padne ten, jemuž pomáhal;
oba zahynou spolu.

II.

[4] Neboť toto řekl mně Hospodin:

Jako když lev řve, lvíče nad kořistí,
a vyjde na něho mnoho pastýřů,
hlasu jejich se nestrachuje,
a množství jejich se neděsí:
tak sestoupí Hospodin zástupů,
aby bojoval na hoře Sion, na pahrbku jejím.

[5] Jako poletující ptáci
tak Hospodin zástupů hájit bude Jerusalema,
uhájí a vysvobodí jej,
ušetří a zachrání jej.
[6] Vraťte se k tomu, od něhož tak hluboko jste odpadli,
synové Israelovi!

III.

[7] Neboť v ten den zahodí každý
své stříbrné a zlaté modly,
kterých nadělaly vám
ruce vaše ke hříchu.

[8] Assur padne mečem ne člověka,
ne meč člověka ho pohltí,

V. 3. „pokyne" = vztáhne (hebr.).

V. 4. Jako lev hájí své kořisti, svého majetku neohroženě, tak i Bůh bude hájiti svého národa, soustředěného za vpádu Assyrů v Jerusalemě. — Ovšem také zničí z kořisti, co za dobré uzná — Judovce nemající důvěry v Hospodina.

V. 5. Kterak Hospodin svého lidu „ušetřil", viz Ex 12, 23. — Jako pták mladé své chrání, a když had nebo cokoliv jiného usiluje o záhubu mladých, nedá se z bázně na útěk, ale s podivuhodnou pečlivostí hnízdo obletuje a konečně o všecko se pokouší, čím by mohl zhoubu od svých mladých odvrátit: tak i Hospodin Sion, to jest národ lidí věřících bude chrániti, že nikdy se nevzdálí od jeho ochrany, ale že bude ho se zvláštní péči vždycky opatrovati. (Osorius). — Condamin však doplňuje a překládá:

A všichni jeho nepřátelé se rozprchnou
jako ptáci, kteří se rozlétají...

Schlögl pokládá v. 5—7 za glosu.

V. 6n. „V ten den", až Bůh bude trestati Judovce skrze Assyřany, vrátí se k němu tím, že se zřeknou modlářství. Lépe učiniti tak hned, po dobrém, prve nežli tak učiní po zlém. — „ke hříchu" a trestu, který s ním je spojen.

V. 8n. „ne člověka", nýbrž mečem Božího anděla. Viz níže 37, 36. — „ne meč člověka", ve který doufali státníci judští, smlouvající se s Egyptem. — „síla jeho" vojenská = „skála" (hebr.); dle jiných je tato „skála" bůh Aššur,

a ne před mečem bude prchati;
a junáci jeho budou robotníky;
[9] síla jeho strachem zhyne,
a děsiti se budou prchající knížata jeho,
řekl Hospodin, jenž oheň má na Sionu a pec v Jerusalemě.

Hlava 32. I.

[1] Ejhle, spravedlivě kralovati bude král,
a knížata dle práva vlásti budou.
[2] Každý bude jako před větrem
ukrytý a uschovaný před bouří,
jako potoky vod za sucha,
jako stín vysedlé skály na poušti.

[3] Oči vidoucích nebudou zatemněny,
a uši slyšících bedlivě budou pozorovati.
[4] Mysl ukvapených naučí se rozvažovat,
a jazyk blábolících mluviti bude rychle a zřetelně.
[5] Nebude již slouti nešlechetný šlechetným,
aniž podvodník bude nazýván vznešeným.

II.

[6] Neboť nešlechetný mluví věci nešlechetné,
a mysl jeho se zabývá nepravostí,
takže jedná pokrytecky, mluví k Hospodinovi lstivě,
hladu lačného neukájí a nápoj žíznivému odpírá.

[7] Zbraně podvodníkovy jsou velmi zlé;
neboť přemýšlí jen, jak by zničil
chudého lživou řečí,
i když chuďas právo své dokázal.
[8] Ale šlechetný myslí jen na šlechetné věci,
ten při tom, co šlechetno jest, stává.

---

jehož jménem Senacherib, jak se domníval, válčil. Senacherib nazývá jej ve svých nápisech „vznešená hora". — „knížata jeho" hrůzou opustí své prapory (hebr.). — Srv. níže 37, 36 n. — „oheň" = „pec" = posvátná výheň na oltáři ve chrámě, kde Hospodin sídlí a kde mu přinášejí ustavičně oběti.

Hl. 32. — V. [1]. „král" Ezechjáš, až Senacherib odtáhne s nepořízenou od Jerusalema. O významu mesiášského blaha tu líčeného srv. výše poznámky k úryvku 30, 18—26.

V. [2]. Vlásti bude dokonalá bezpečnost, mír, blahobyt.

V. [3]. Nebude zaslepení jako kdysi dle 29, 10; 30, 10. Srv. také 6, 10.

V. [4]. „blábolili" posměvači proroků. Srv. 28, 10.

V. [5]. „nebude slouti šlechetným", váženým, nebudou mu svěřovány vlivné úřady atd. — Každý bude jmenován a za takového považován, jakým skutečně jest.

V. [6]. „lstivě" = věci šílené (hebr.).

V. [7]. „podvodník" (padouch) jmenován již ve v. 5.

V. [8]. „při šlechetném stává", snaží se uskutečniti je, a žádnou překážkou nedá se od své snahy odvrátiti. (Charakternost!)

III.

[9] Ženy lhostejné,
vstaňte a slyšte hlas můj,
dcery bezstarostné,
popřejte sluchu mým řečem!

[10] Do roka do dne znepokojeny budete,
vy bezstarostné,
neboť konec bude vinobraní,
česání ovoce již nebude.

[11] Zděste se, lhostejné, znepokojte se,
bezstarostné!
Svlecte se a rděte se,
přepašte svá bedra.

[12] Bijte se do prsou pro rozkošné kraje,
pro vinici úrodnou;
[13] pro půdu lidu mého
— trní a hloží na ní vzchází —
tím více pro všecky domy veselosti
v městě radostném!

[14] Neboť palác jest opuštěn,
hluk města zanikl,
makavá tma na věky
snáší se na jeskyně,
radost divokých oslů
pastvisko stád.

IV.

[15] Až bude na nás s výšin vylit duch,
bude z pouště zahrada
a zahrada za les bude pokládána;

V. [9]. Prorok oslovuje své vrstevnice, které se dokonale spoléhaly na smlouvu Judska s Egyptem. Jako kdysi 3, 16 nn káral jejich přepych, tak jim nyní vytýká hříšnou bezstarostnost. — V. 9. jest obvyklý úvod k následující poučné básni. Srv. Přís 2, 1; 3, 1. a jj.

V. [10]. Prorok měl tuto řeč kolem r. 702. — „Do roka do dne“ znamená přibližně rok a něco dalšího času (několik dní nebo týdnů).

V. [11 n]. Prorok rozkazovacím způsobem předpovídá, co budou bezstarostné ženy činiti, až pohroma přijde: budou se soužiti, chvěti a bolest svou všelijak dávati na jevo. — Místo: „rděte se“ hebr.: „obnažte se.“ — „přepašte se“ — žínicí. Srv. 3, 22; 15, 3; 22, 12. — Svlecte nádherná roucha, odložte šperky atd.

V. [14]. Místo „makavá tma... na jeskyně“ čti:

Pahorek a strážná věž jsou zpuštěny,
změněny na vždy v jeskyně,
jsou milým místem divokým oslům,
jsou pastviskem stád. (Condamin).

Místo obecného „ʻófel“ = „pahorek“ myslí jiní na vlastní jméno Ofel, t. j. výběžek jižní pahorku, na kterém býval Šalomounův královský palác. Srv. 2 Par 27, 3; 33, 14; Neh 3, 26; 11, 21. — O „strážné věži“ srv. Neh 3, 25. 27. — Domy na pahorku i strážná věž se sřítí a z místností částečně zachovalých zbudou — jeskyně. — Prorok mysli na města mimo Jerusalem a snad i na škody, které Jerusalemu z obléhání a dobývání nepřátelského vzejdou. — „na věky“, dokud nebude vylit duch... (v. 15).

V. [15]. Prorok líčí poměry, které nastanou, až Assyr odtáhne tak, že má spolu na mysli doby mesiášské, za kterých Duch svatý způsobí velikou změnu

[16] na poušti bude bydliti právo,
a spravedlnost v zahradě přebývati.

[17] Účinek spravedlnosti bude pokoj,
a ovoce práva bude pokoj a bezpečí až na věky.
[18] Lid můj sídliti bude v líbezném pokoji,
ve stánku bezpečnosti a v dokonalém klidu.

[19] Až pak budou kroupy padat při zániku lesa,
a město až do prachu bude pokořeno:
[20] blaze vám, kteří sijete při všech vodách,
že smíte volnost dáti noze býka i osla!

6. Šesté běda Assyřanům, kteří se provinili na lidu Božím (hl 33).

Ten, který loupil, bude sám oloupen (v. 1—6). Zpustošení Jerusalema obrátí se na hlavu pustošících (7—12). Podmínky nového štěstí (13—16). Království Hospodinovo na Sioně (17—24).

Hlava 33. I.

[1] Běda tobě, který loupíš,
zdaž i ty sám nebudeš oloupen?
A který potlačuješ,
zdaž i sám nebudeš potlačen?
Až budeš s loupením hotov, oloupen budeš;
až jsa unaven přestaneš potlačovati, potlačen budeš.

[2] Hospodine, buď nám milostiv,
neboť v tebe doufáme;
buď naším ramenem (každé) jitro,
spásou naší v čas tísně!

---

v lidstvu. Srv. Joel 2, 28; Ez 36, 25; 39, 29. — V té zahradě bude ovocných stromů tolik a tak vysokých, že bude po této stránce jako les. — Srv. blahodárné účinky křesťanství na pohanství.

V. [16]. „na poušti", která je náznakem Boží kletby.

V. [17]. naráží na onu nepravou bezpečnost ve v. 9. 11. (Maldonat).

V. [19]. „les" jsou tu Assyrští. Srv. 10, 34; 30, 30. — „město" Jerusalem oblehaný.

V. [20]. Kdo sije při všech vodách, dosahuje tak veliké úrody, že mu není třeba, by pečlivě dobytek ke kolu přivazoval, aby se nepásl v osení. Prorok myslí na blaho po odchodu Senacheribově a na štěstí v říši Mesiášově. Srv. 30, 23 nn.

Hl. 33. — V. [1abcd]. dle hebr.:

Běda tobě, pustošiteli, který jsi sám zpustošen nebyl,
lupiči, který jsi sám oloupen nebyl!

Prorok těmito slovy vyzývá spravedlnost Boží, aby Assyra, který tolik národů tak dlouho olupoval a tolik krajin zpustošil, za to vše přiměřeně potrestal. V. 1ef hned předpovídá, že se tak stane. — Srv. 10, 5 n. — Tou předpovědí prorok posiluje víru a naději zbožných Judovců, spolu pak děsí jejich bezbožné soukmenovce, budí v nich spasitelnou bázeň.

V. [2]. je modlitba, která vyvěrá z prorokova srdce a řine se na jazyk zbožných Judovců. — O tom „rameni", které se osvědčilo při východu národa z Egypta, srv. Ex 6, 6; 15, 16; Dt 4, 34. a jj. — Prosbu mají (Judovci) opírati o svou naději, kterou neskládali v modly ni v pomoc lidskou (v Egypt), ale v Hospodina!

[3] Před hlasem anděla národové na útěk se dávají,
před tvou vznešeností, jak se zdvihneš, rozprchávají se kmenové.
[4] Sbírati budete kořist jako sbírají kobylky,
jako když jimi bývají naplněny jámy.

[5] Vznešený jest Hospodin, neb přebývá na výsosti;
plní Sion právem a spravedlností.
[6] Bezpečné časy budeš míti;
hojnost blaha, moudrost, vědu
a bázeň před Hospodinem — to jest podklad tvůj!

II.

[7] Ejhle, kteří to vidí, křičí venku,
poslové pokoje hořce naříkají.
[8] Zpustlé jsou ulice, neviděti chodce,
zrušena jest smlouva, stržena jsou města,
lidé nemají ceny.

[9] Kvílí a vadne země,
bez naděje za své bere Liban,
ze Saronu poušť se stala,
opadal Basan i Karmel.

[10] „Nyní povstanu," praví Hospodin,
„nyní se zdvihnu, nyní se vzchopím."
[11] (Prorok:) Počali jste seno, rodíte slámu,
váš hněv jako oheň pohltí vás.

V. [3]. Prorok vidí již výsledky té modlitby, plné důvěry (v. 2). — Místo „anděla" hebr.: „lomozu". — Srv. 37, 7. — Sv. Jer překládaje slovem „anděl" měl nejspíše na mysli 37, 36. — Ježto jiné staré překlady slova „anděl" nemají, Vulg tu nepřekládá, nýbrž vykládá.

V. [4b]. dle hebr.: jako se kobylky ženou, poženou se na ni (na kořist).

V. [5n]. Z pohromy nepřátel vzejde sláva Bohu a blaho lidu, který v něho doufal. — Vznešenost Boží vysvítá ze spravedlnosti, které bude na Sionu plno. — Ve v. 6. prorok oslovuje Sion. — O moudrosti a vědě srv. výše 11, 2. a proti tomu zaslepení 29, 10n. — „bázeň Boží", t. j. čilý náboženský život, který jest počátek a zdroj moudrosti, je poklad největší. Srv. Přís 1. 7; 9, 10. a jj. — Ty bezpečné časy zavede Hospodin a nikoliv Egypt! — Všimni si, že prorok vypočítává toliko statky duchovní! Srv. 29, 20; 30, 18n; 31, 7; 32, 1n.

V. [7]. vrací se zase k popisu pohromy, kterou již přinesli Assyršti Judsku. Řeč tuto proslovil prorok r. 701. — „Poslové" judští, kteří byli posláni, aby s Assyřany jednali o mír, kteří viděli pohromu „venku", t. j. mimo Jerusalem, křičí a hořekují. — Srv. 4 Král 18, 14; 18, 18—37. — „kteří to vidí" = junáci(?) hebr. — Ti „junáci" = „poslové pokoje". — Condamin, aby došel lepší souvislosti, klade v. 7—9 před v. 1; tak mu vzniká sloha (v. 7—9. 1.), kterou nadepsal: „Porušení smlouvy; nový útok pustošitelů v". Z v. 2—5 dostává protislohu, nadepsanou: „Modlitba k Jahvovi". — Týž místo „kteří to vidí" čte: „Arielovci", t. j. Sioňané. Srv. 29, 1—3.

V. [8]. „smlouva" = právo, místo něhož Assyřané zavedli násilí. — „města" judská kromě Jerusalema. Místo „města" kritika opravuje a čte: „ustanovení" (práva přirozeného? mezinárodního?), že má jen trestati a ne zničiti národ. (Schlögl.) — Assyr vraždí a odvádí do otroctví lidi v zástupech jako bezcenný brak.

V. [9]. O Saronu viz Jos 19, 47. — O Basanu, pověstném svými lesy a tučným dobytkem, viz Jos 13, 30 — Jak pustošili Assyřané Libanon, viz níže 37, 24.

V. [10]. srv. s 30, 18; 33, 5; Ž 11, 6.

V. [11]. Prorok oslovuje nepřítele. — „seno" — trávu zvadlou „horkostí" (Vulg). „počali jste" = obíráte se; senem, t. j. záměrem, který již v zárodku

[12] Národové budou jako po spálení popel,
jako sebrané trní ohněm spáleni budou.

III.

[13] (Hospodin:) „Uslyší vzdálení, co jsem učinil,
a poznají blízcí mou sílu.
[14] Přestrašeni jsou na Sionu hříšníci,
bázeň posedá pokrytce."

Kdo z vás bude moci bydliti s ohněm sžírajícím,
kdo z vás bude moci bydliti s věčnými žáry?
[15] Ten, kdo chodí v správnosti a mluví pravdu,
kdo pohrdá ziskem z útisku,
kdo odmítá jakýkoliv úplatek,
kdo si zacpává uši, by neslyšel o vraždě,
a své oči zavírá, by neměl záliby ve zlém.
[16] Takový bude přebývati na výsostech,
skalní pevnosti jsou jeho hrad;
chléb mu bude dáván, voda mu nevyschne.

IV,

[17] Oči tvé uzří krále v lesku jeho,
budou patřiti na zemi širošírou.
[18] Mysl tvá vzpomínati bude časů hrůzy.
Kde jest mudřec? Kde vykladač slov zákona?
Kde učitel maličkých?

---

je zvadlý, spálený, bez života. Z takového plánu ve skutek uvedeného nemůže býti leč — „sláma", t. j. — nic. — Sny Assyrských se zhátí. — V. 11b dle hebr.: „vaše soptění jest oheň, který vás pohltí".

V. 12. „Národové" ze kterých se skládá vojsko assyrské. — „sebrané" = vysekané. — Srv. výše 10, 18. 34.

V. 13. uvádí řeč Hospodinovu. — „vzdálení" pohané, o čemž srv. 2 Par 32, 23. — „blízcí" — Judovci.

V. 14. O ohni sžírajícím srv. 30, 27. 30. 33. — V ohni Božích trestů zhynou také judští zatvrzelí hříšníci. Jen spravedliví ten oheň přečkají, jim neublíží, mohou býti klidni.

V. 15 n. odpovídá na v. 14cd. — Srv. Ž 14; 23, 4. — „o vraždě", ke které mu jiní radí. — „na výsostech" = na místech bezpečných, nepříteli nepřístupných, jako jsou vysoké skály, na kterých bývaly stavěny pevnosti a hrady.

V. 17. Ezechjáš, který byl kdysi oblečen v žínici, odloží ji a obleče se zase v nádherné roucho královské, zasedne na trůn atd. — „širošírá země" bude prosta nepřítele, který ji kdysi zaplavoval. — Srv. 2 Par 32, 23. — Dokonaleji se splnila slova Isajášova v Kristu a jeho říši, v církvi.

V. 18. „mudřec", který radil ke smlouvě s Egyptem a všecku naději do ní skládal, buď zahynul nebo se nyní kajícně hanbí. — Totéž dlužno říci o lžiprorocích, kteří dokazovali, že smlouva s Egyptem nepříčí se zákonu Božímu, kteří chtěli býti „učiteli" lidu. — Dle hebr. však zní v. 18b: „Kde jest písař? Kde vážný? Kde zkoumač tvrzí?" — „Písař" assyrský kdysi sepisoval poplatky, které mají býti vymahány na Judovcích, zapisoval, když byly odevzdány, sepisoval Judovce, kteří měli býti zavedeni do zajetí, sepisoval kořist, která měla býti z Judska odvlečena atd. — „vážný" poplatky, kořist odvažoval. — „zkoumač tvrzí" byl snad důstojník, technicky vzdělaný, který zkoumal opevnění města a podával zprávu, kudy bylo by nejsnáze do města vniknouti. — Kde jsou? — Ti tam! — Na tento v. naráží 1 Kor 1, 19.

[19] Národa nestydatého (již) neuvidíš,
národa nesrozumitelné řeči,
že bys nemohl rozuměti obratnosti jeho jazyka,
v němž není žádného smyslu.

[20] Popatř na Sion, město našich svátků!
Oči tvé uzří v Jerusalemě bezpečné sídlo,
stánek, který nikterak nebude moci přenesen býti.
Kolíky jeho nebudou vytaženy na věky,
žádný jeho provazec se nepřetrhne.

[21] Neboť tam jen se proslavovat bude Hospodin náš,
tam jest místo řek, proudů široko rozložených,
nepůjde po nich loď hnaná vesly,
aniž popluje po nich velká loď válečná.

V.

[22] Neboť Hospodin jest soudce náš,
Hospodin zákonodárce náš,
Hospodin král náš,
onť nás vysvobodí.

[23] Provazce tvé jsou uvolněny, a nedrží,
že nemůžeš na svém stěžni vztýčiti vlajku.
Tehdy dělena bude hojná kořist,
i kulhaví budou kořistit.
[24] A neřekne žádný občan: „Jsem sláb";
lid, který tam sídlit bude, zproštěn bude hříchu.

7. **Trest, který stihne hříšný svět** (hl. 34).

Výzva k pozornosti (v. 1). Slabost nebes i země (v. 2—4). Nevěrci budou vyvražděni (v. 5—8). Země jejich obrácena v poušť (v. 9—17).

Hlava 34. I.

[1] Přistupte, národové, a slyšte!
Kmenové, pozorujte!

V. [19]. Assyrština byla sice řeč hebrejštině příbuzná, avšak mimo Assyry byli ve vojště jejich národové, jejichž jazyk byl Judovcům venkoncem neznámý.

V. [20]. Na Sionu, v Jerusalemě byl jediný chrám, tam byla konána zákonitá bohoslužba, tam slavívali Judovci s radostí své svátky. — Prorok popisuje blažený stav Jerusalema, až odtáhne Assyr, spolu však líčí štěstí ve městě a v říši Boží, t. j. v církvi Mesiášově. Srv. hll 2 a 4.

V. [21a]. dle hebr.: „Ano, Jahve pro nás bude tu ve své slávě"... Prorok přirovnává Jerusalem (a církev Kristovu) ke městu na Nilu nebo na Eufratu, které jest obehnáno širokými příkopy, jež lze zavodniti, že k němu nepřítel nemá přístupu na malých ani na velkých lodích.

V. [22]. „náš", t. j. občanů jerusalemských.

V. [23ab]: přirovnává stav Jerusalema za tísně assyrské k lodi, které nelze užíti ku plavbě. Bůh však ji zachrání, že se jí dostane hojné kořisti (v. 23cd). Condamin i Schlögl pokládají v. 23ab za glosu. — (Jiní vidí v té nepotřebné lodi moc assyrskou.)

V. [24]. V Jerusalemě nebude slabosti, ježto v něm nebude hříchu, bude to Jerusalem skutečně svatý.

Hl. 34 a 35 popisuje konečný osud všeho: kletbu bezbožných (hl 34) a štěstí spravedlivců (hl 35); proto vyzývá prorok všecko k pozornosti (v. 1.).

Nechať poslouchá země i s tím, co ji plní,
okruh zemský a vše, co na něm vyrůstá!

[2] Neboť rozhněván jest Hospodin na všecky národy,
roztrpčen jest na všecku válečnou moc jejich;
dává je do klatby, vydává je na zabití.

[3] Padlí jejich jsou povrženi,
z mrtvol jejich vzchází puch,
hory se rozplývají v krvi jejich.

[4] Roztéká se všecko vojsko nebeské,
nebesa se svinují jako kniha,
a všecko vojsko jejich oprchává
jako oprchává list s révy nebo s fíku.

II.

[5] Neboť opojil se na nebi meč můj,
aj, na Edomskou zemi sestoupí,
na národ mou klatbou stížený, k soudu.

[6] Meč Hospodinův crčí krví, obalen je tukem,
krví beránků a kozlů, krví a tukem beranů,
neboť Hospodin koná obět v Bosře,
zabíjení veliké v zemi Edom.

[7] Padají s nimi zubři,
(padají) telata s býky,
opojena jest země jejich krví,
a půda jejich tukem crčí.

[8] Bude totiž den Hospodinovy odvety,
rok odplaty, kdy se dostane Sionu práva.

III.

[9] Potoky její budou obráceny ve smolu,
prsť její v síru,
a půda její bude hořící smolou.

V. [2]. Srv. 24, 1 n; 30, 33.
V. [3]. Srv. 24, 20.
V. [4]. Místo „všecko vojsko nebeské“ čte kritika: „všecky pahorky“ a v. 4a připojuje k v. 3c. — „kniha“ = kožený závitek. — „Svinují se“, kdežto dosud byla rozprostřena. Srv. 24, 21; Joel 2, 30; 3, 15. — „vojsko nebeské“ = hvězdy. — „oprchává“ = padá. Srv. Mt 24, 29; 2 Petr 3, 10; Zjev 6, 13. a jj.
V. [5a]. čítá kritika: „Neboť opojil se na nebi meč Jahvův“. — „meč“ jest náznak trestu Božího. — „opojen jest“ šíleným hněvem, který Hospodina pudí, aby ho užil. — Edomci byli odvěcí a zavilí nepřátelé Judska. Srv. Nm 20, 15n; Sdc 11, 17; 3 Král 11, 14; 4 Král 8, 20; 2 Par 28, 17. — Proto jim hrozili již Joel 3, 19; Am 1, 11; Abd 10—14. — Netřeba tedy Isajášovi hl 34 upírati proto, že i později Edomci proti Judovcům nepřátelsky vystupovali; aniž třeba proto klásti vznik hl 34. teprve do časů po zajetí, jak činí rozumářská nadkritika! — Edomci jsou tu zástupci všech národů říši Boží nepřátelských a co tu řečeno o nich, splní se také na všech nepřátelích církve Boží ne-li dříve, aspoň na konci světa. — „klatbou stížený“ = na smrt odsouzený.
V. [6]. Soud Boží líčen tu obrazem veliké oběti (hekatomby). Srv. 13, 3; Sof 1, 7; Ez 39, 17—20 — O Bosře viz Gn 36, 33; 1 Par 1, 44; Is 63, 1.
V. [7]. O zubru viz Job 39, 9.
V. [8]. „Právo Sionu“ Edomci ne jednou porušili. — Viz k v. 1. 5.
V. [9]. „její“ země Edomské. — Básník bere si barvy z osudu Sodomy a Gomorrhy, která nebyla od Edomska daleko.

[10] Ani v noci ani ve dne neuhasne,
věčně bude vystupovat její dým,
od rodu do rodu zpuštěna bude,
na věky věkův nebude, kdo by šel přes ni.

[11] Zabere si ji pelikán a ježek,
ibis a krkavec bydliti budou v ní,
položena bude na ni míra pustoty
a olovnice prázdnoty.

[12] Šlechticů jejích nebude tam,
po králi budou toužebně volat,
všecka knížata její budou v nic.
[13] Na domech jejích vzroste trní,
kopřivy a bodláčí na hradech jejích,
a bude příbytkem šakalů a pastvinou pštrosů.

[14] Běsové potkávati se tam budou se strašidly,
chlupáči na sebe budou pokřikovat,
tam se uloží noční příšera,
odpočinutí sobě tam najde.

[15] Tam bude doupě míti ježek,
živiti mladé, hrabati kolem,
chovati je ve svém stínu;
tam se shromáždí luňáci, druh ke druhu.

V. [10]. Srv. 30, 33; 33, 14. — Potoky smoly, prsť ze síry, půda hořící smolou, věčný požár, to vše dostatečně samo sebou ukazuje, že prorok nepředpovídá osud a zpustošení Edomska, ale že takovým popisem kreslí, jak hrozný bude soud Boží a kterak do klatby hříchu a do trestu zahrnuty budou také věci stvořené. Jako se praví, že blaho mesiášské i zemi zabere a popisováno bývá úrodou a rozkošností země, tak i kletba hříchu zachvátí také zemi a vyslovena jest zpuštěním země. (Knabenbauer).

V. [11]. počíná popisovati poušť, ve kterou se obrátí Edomsko, t. j. země nepřátel Božích. Srv. 13, 20—22; 14, 23; Sof 2, 14; Ž 101, 7. — Hebr. qá'ath" jmenován také Lv 11, 18; Dt 14, 17; je to vodní pták, žijící na poušti, snad „pelikán". — Qippód = (Vulg) ericius = ježek. Srv výše 14, 23. — Novější překládají: qippód: bukač, Botaurus, pták hnízdící v bažinných houštinách (Tristram a jj). — Hebr. „janšof" = „ibis" jmenován již Lv 11, 17. — Dle jiných byla to „sova". Dle hebr. Bůh po té zemi napne měřičský provazec „tóhú" (pustoty) a olovnici (krokvici) „bóhú" (prázdnoty). Srv. Gn 1, 2. — Míry tyto jsou náznakem přesnosti při stavbě, zde při bourání, pustošení; země bude zkrz na zkrz zpustošena, přiměřeně pojmům „tóhú vábóhú". — Srv. Am 7, 7; Pláč 2, 8; 4 Král 21, 13.

V. [12]. O „knížatech" Edomských srv. Gn 36. — „po králi", který by se ujal vlády a zavedl pořádek a bezpečnost „budou volati", avšak nadarmo! (Jiní jinak).

V. [13]. „jejích" — země Edomské. — Místo „šakalů" Vulg: draků. — Místo: „pastvinou" novější obyčejně „oborou".

V. [14a]. bývá překládán dle hebr.: „Divocí psi a kočky budou se tam potkávati." — „chlupáči" (satyrové) jmenováni již výše 13, 21. — „noční příšera" = hebr. „Lílíth" jest příbuzná noční ďáblici „Lilitu", známé z assyrských klínopisů. Básník líče poušť, bere si barvy z lidových představ. Rabíni bájili o noční ďáblici, která úklady strojí dětem. Srv. řím. „strix", „lamia" a řeckou: „Empusa". (Leséter se domnívá, že je „lilith" jméno nočního ptáka).

V. [15ab]. přelož:

»*Tam hnízdí had šípní, klade,*
sedí a vysedává vejce své«.

„had šípní", jejž dnešní Arab nazývá „qiffáze".

[16] Hledejte pilně v knize Hospodinově, čtěte!
(Ani) jedno z nich neschází,
jedno druhého nebude pohřešovat;
neboť co vychází z mých úst, On přikázal,
a jeho duch — ten je shromáždil.

[17] On jim sám los vrhl,
jeho ruka jim ten úděl vyměřila,
až na věky tam domov mít budou,
od rodu do rodu budou tam sídlit.

8. Blaho mesiášské (hl 35.)

Hlava 35.

[1] Veselit se bude neschůdná pustina,
plesat a kvést bude poušť jak lilie.
[2] Bujně pučeti se bude,
plesat bude a jásat a výskat,
nádhera Libanu bude jí dána,
krása Karmelu i Saronu.

Oniť uzří slávu Hospodinovu,
krásu našeho Boha.
[3] Posilněte ruce skleslé,
a kolena klesající utvrďte!
[4] Rcete malomyslným:
Vzmužte se a nebojte se.

Aj, Bůh váš odvetu konat bude, odplatí,
Bůh sám přijde a spasí vás.

V. [16]. Prorok vyzývá Judovce, aby četli v jeho knize a svým časem se přesvědčili, že se skutečně stalo, co tu předpověděl. — Ježto Is uložil ve své knize „slovo Hospodinovo“, může ji právem nazvati „knihou Hospodinovou“. — „ani jedno“ ze zvířat výše jmenovaných. — V. 16c klade kritika do v. 15. místo „druh ke druhu“. — V. 16d přelož s hebr.: „neboť ústa Hospodinova to nakázala“.

V. [17]. „los“ metali Israelité také o území za dob Josuových, úděl pak rodům byl „vyměřován“ provazci. Tyto dva způsoby má tu Is na mysli. Srv. Nm 26, 55; Jos 18.

Hl. 35. — V. [1]. „Poušť“ bylo Judsko za dob assyrského vpádu; ta poušť bude pro Judovce, kteří si zachovali důvěru v Hospodina, obrácena z nenadání v ráj. — V plné míře splnila a splní se slova prorokova v lidu Božím zákona Nového. Z pouště pohanstva bude ráj církve Kristovy. — Hebr. chabaççeleth, jež tu Vulg překládá „lilie“ jest pravdě podobně druh narcisu (Narcissus Tazetta L) nebo druh ocúnu (Colchicum autumnale) Fonck.

V. [2]. „jak lilie“ připojuje kritika k v. 2. — Všecka ta radost vyplyne z toho, že (lid Boží, věrný) uzří „slávu Hospodinovu“. — Co krásného na horách (Libanon), v lesích a keřích věčně zelených (Libanon, Karmel), na rovinách plných květů (Saron), vše bude nakupeno v království Božím.

V. [3]. Prorok těší a dodává důvěry těm, kteří v útrapách tehdejší doby chabli, jejichž kolena klesala. Ne toliko sami mají se vzmužiti, ale vzpružiti také jiné (v. 4).

V. [4]. Bůh „přichází“, když pomáhá. Srv. 28, 21; 29, 6; 30, 27. — Přichází z daleka. Srv. 31, 4; 32, 15; 33, 2. 10. 22. — Nejdokonalejším zpusobem „Bůh přišel“, když se vtělil, aby spasil, co bylo zahynulo.

[5] Tehdy se otevrou oči slepých,
i uši hluchých odemknou se.
[6] Tehdy poskočí chromý jak jelen,
a rozvázán bude jazyk němých.

Neboť na poušti vyprýští se vody,
a potoky na pustině.
[7] Země vyprahlá jezerem bude,
a v žíznivé budou vyvěrat prameny.
V peleších, kde prve sídlili šakalové,
vzroste zelený rákos a sítí.

[8] Bude tam také stezka, cesta,
cestou svatou slouti bude;
nepůjde po ní poskvrněný,
ta bude vám cestou přímou,
ani zpozdilci nezbloudí po ní.
[9] Lva tam nebude, šelma zlá nevkročí na ni,
ani vidět ji tam nebude.

Chodit však budou (tam) vykoupení,
[10] domů se vracet vysvobození od Hospodina,
a přijdou na Sion s jásotem.
Veselí věčné budou mít v tváři,
radosti a veselí dojdou,
za své vezme bolest a úpění.

V. 5 n. Všecko zlo hmotné (nemoci a pod.) i duchovní (hřích) v. 8. — zmizí, ježto všecko dobro v míře nejhojnější („vody“, „potoky“) se dostaví. Všeobecná obnova, obrod ze zlého k dobrému. — Jako pro hříchy lidské skutečně stíhají lidi zla tělesná a i země sama pustotou a neplodností bývá soužena, tak jest přiměřeno, aby ona spása apřešťastná obnova všeho ukázala se a prohlášena byla tím, že ona zla budou odňata. (Knabenbauer). — Příchod té doby naznačil a prohlásil Mesiáš, když pravil: „Jděte a zvěstujte Janovi, co jste slyšeli a viděli: slepí vidí, hluší slyší...“ Mt 11, 4 n.

V. 7 ed. přelož:

Kde sídlili šakalové, tam bude dobytek odpočívat,
a tráva bude místo rákosu a rokytí.

Jiní jinak.

V. 8. líčí svatost, která zavládne. Srv. 29, 19. 23; 30, 21 n; 31, 7; 32, 1 n. — Místo „ta bude vám cestou přímou“ Condamin: „Hospodin sám povede toho, kdo po ní půjde“. — Jiní jinak. — Každý, i ten, kdo býval kdysi hříšník, snadno a bezpečně uchová si svou svatost.

V. 9. líčí bezpečí lidu Božího.

V. 10. „domů se vracet“ budou zajatci, které Hospodin ze zajetí vysvobodí Srv. Os 2, 14; 3, 4 n. — Jako v Edomsku nepřátelé Boží podrobeni jsou největší bídě na věky, tak občané sionští, přátelé Boží požívají věčné radosti a slávy. Předkládá tedy Is svým občanům oboje, aby si to neb ono vyvolili, k tomu je okolností brzy donutí, zda totiž chtějí se sdíleti o osud nepřátel Božích, nebo zda jedinému Bohu důvěřujíce půjdou za tím, co jim prorok tolika řečmi byl doporoučel. Jaké ovoce přinesly, vypravuje další úryvek (hll 36 n). Knabenbauer.

9. Dějinný doslov k prvému dílu proroctví Isajášových: Vpád Senacheribův do Judska a vysvobození Jerusalema (hll 36 n = 4 Král hll 18, 13, 17—19, 38).

Hlava 36. — [1] Čtrnáctého léta krále Ezechiáše přitáhl Senacherib, král assyrský, proti [všem] hrazeným městům judským, a dobyl jich. [2] I poslal král assyrský rabsaka z Lachise do Jerusalema ke králi Ezechiášovi s vojskem velikým, a zastavil se u potrubí hořejšího rybníka na cestě k poli valchářovu. [3] I vyšel k němu Eliakim, syn Helkiášův, správce domu a Sobna, písař, a Joahe, syn Asafův, kancléř. [4] I řekl jim rabsake: „Rcete Ezechiášovi: Toto praví král veliký, král assyrský: Jaká je to naděje, kterou doufáš? [5] Nebo na jaký plán neb moc se spoléháš hodlaje vzdorovati? V koho doufáš, žes odpadl ode mne? [6] Aj, doufáš v tu zlomenou třtinovou hůl, v Egypt, na kterou podepře-li se kdo, vnikne mu do ruky a probodne ji? Tak je farao, král egyptský, všem, kteří doufají v něho. [7] Jest-li mi od-

Hl. 36. — Is předpověděl tolikráte již od hl 7 a opět od hl 28 počínaje vpád Assyřanů; pochopitelno, že na konec svých řečí položil dějepisnou zprávu o tom, kterak se řečená proroctví o assyrské záplavě splnila. Bezmála doslovně, vyjímajíc nepatrné úchylky, znění hll 36 n obsaženo je také ve 4 Král 18, 13. 17—19, 37. Pojal Is tyto dvě hlavy (36 n) z knihy Královské, či vzal spisovatel Král (4 Král 18, 13. 17—19, 37). z Isajáše, nebo vážili oba z téhož pramene? Ježto skladatel knih Král vydal své knihy krátce po pádu Jerusalema (r. 587), kdy Isajáš již asi 100 let odpočíval v hrobě, n e l z e m y s l i t i, ž e I s v á ž i l z k n i h K r á l. Is nepotřeboval svou zprávu vážiti snad z říšských letopisů, ježto bezmála vše sám zažil, co ve hll 36 n vypravuje. Jeho dějepisná činnost známa je odjinud (2 Par 26, 22; 32, 32). Možno však míti za to, že Is napsal tyto dvě hlavy t e p r v e n a s k l o n k u s v é h o ž i v o t a (po r. 690), k d y ž s v é ž i v o t n í d í l o p o ř á d a l v j e d e n c e l e k. Spisovatel Král vážil zprávu A) (18, 14—16), z letopisů říšských, kdežto zprávu B) (18, 13. 17—19, 37) zpracoval dle Is, a snad i jiných pramenů. Srv. k 4 Král 18, 13 — (Dle Šandy jest 19, 29—31 (t. j. Is 37, 30—32) jistě práce Isajášova. Báseň 4 Král 19, 21b—28 (t. j. Is 37, 22b—29) může býti od Isajáše; pak jsou „v š e c k y p r o u d y p ř í k o p ů“ („j e o r é m á ç ó r“ Is 37, 25) — proudy M u ç u r u, krajiny v Arabii, kam podnikl Senacherib výpravu r. 690. Výsek cedrů na Libanonu (Is 37, 23) dějinně sluší sice také Senacheribovi, ale lépe sluší nástupcům jeho Asarhaddonovi a Assurbanipalovi a ježto „j e ó r é m á ç ó r“ lépe přiléhá k průplavům Egypta (miçrajim), kam podnikli výpravy Asarhaddon a Assurbanipal: Šandovi jest pravdě podobnější, že píseň Is 37, 22b—29 napsal Isajášův žák za výpravy tohoto neb onoho jmenovaného nástupce Senacheribova, kdy Is byl již mrtev. Srv. k 4 Král 18, 17. Důsledně bylo by třeba míti za to, že Isajášovy řeči nesložil v nynější tvar Is sám, nýbrž jeho žák). — Tolik však možno připustiti, že 37, 38. připsal žák Isajášův, nebyl-li již mistr (Is) na živu, když byl Senacherib zabit.

V. [1]. Viz výklad k 4 Král 18, 13. — Tehdy splnilo se vše, co Is předpovídal a čím byl hrozil výše 7, 17 n; 8, 8. 21 n; 10, 24. 28; 28, 13 n; 29, 1 n; 30, 3 n; 32, 9 n. Co vypravují hll 38 n (= 4 Král 20), patří časově před hl 36 n. Viz 4 Král 20, 1. Is událost z r. 701 (vpád assyrský) klade před nemoc Ezechjášovu (z roku 704/703), ježto hll 36 n přiléhají obsahem ke hll 1—35, kdežto hll 38 n přiléhá obsahem ke hll 40—66. — Skladatel knih Král neměl tohoto důvodu, aby časově událost dávnější kladl před událost pozdější — nový to důvod pro to, že vážil z Is.

V. [2]. srv. s 4 Král 18, 17. — Tam jmenován kromě rabsaka také t a r t a n a r a b s a r i s. — Úmyslně je zdůrazněno, že rabsaké se zastavil a házel hrozbami a rouháními na tomže místě, na kterém byl Achaz, od proroka napomenutý, nabízenou pomoc zamítl dávaje přednost pomoci Assyřanů před pomocí od Boha slíbenou (7, 3). Tak názorně jest ukázáno, jakou pohromu konečně přinesla žádost za pomoc cizinců. (Knabenbauer).

V. [3]. Viz výklad k 4 Král 18, 18. — Tam je na počátku v.: „K d y ž v o l a l i p o k r á l i“.

V. [7]. „k l a n ě t i s e“ = oběti podávati. — Ezechjáš odstraňoval protizákonné svatyně a oltáře, tím však Bohu se nezprotivil, nýbrž naopak zavděčil se mu (4 Král 18, 4; 2 Par 29, 18).

povíš: „V Hospodina, Boha svého doufáme,“ zdali to není ten, jehož výšiny i oltáře Ezechiáš odstranil a přikázal Judovi i Jerusalemu: „Před tímto oltářem klaněti se budete?“ [8] Nyní tedy vsaď se s pánem mým, králem assyrským: dám ti dva tisíce koní, a že nebudeš moci vydati ze sebe, kdo by na ně vsedli! [9] Kterak můžeš odolati knížeti jediného místa, jednomu z nejmenších služebníků pána mého? Či máš naději v Egypt, ve vozy a jezdce? [10] Nuže, přitáhl jsem bez Hospodina do země této, abych ji zničil? Hospodin mi řekl: „Táhni na zemi tu, a znič ji!“ [11] I řekl Eliakim [Sobna a Joahe] rabsakovi: „Mluv služebníkům svým řečí syrskou, však jí rozumíme, nemluv nám judsky, ježto slyší lid, který je na zdi.“ [12] Rabsake jim řekl: „Poslal mne pán můj ku pánu tvému a k tobě, bych mluvil všecka tato slova, a ne spíše k mužstvu, které sedí na zdi, že budou (sice) jísti lejna svá a píti moč svou s vámi?“ [13] A postaviv se rabsake volal hlasem velikým judsky: „Slyšte slova velekrále, krále assyrského! [14] Toto praví král: Ať vás neklame Ezechiáš! Nebo nebude moci vytrhnouti vás. [15] A nechať vám Ezechiáš nedodává důvěry v Hospodina, říkaje: „Jistě vysvobodí nás Hospodin, a nebude vydáno toto město do rukou krále assyrského!“ [16] Neposlouchejte Ezechiáše! Nebo toto praví král assyrský: „Učiňte se mnou dobrou smlouvu, a vyjděte ke mně; i bude jísti každý z vinice své, a každý z fíku svého, a píti každý vody z cisterny své, [17] dokud nepřijdu a nepřevedu vás do země, která jest jako země vaše, do země obilí a vína, do země chleba a vinic. [18] Nechať vás nemate Ezechiáš říkaje: Hospodin vysvobodí nás! Zda vysvobodili bohové národy, každý svou zemi z ruky krále assyrského? [19] Kde je bůh Ematu a Arfadu? Kde je Bůh Sefarvaimu? Zda vysvobodili Samař z ruky mé? [20] Který ze všech bohů zemí těchto vysvobodil zemi svou z ruky mé, aby (také) Hospodin mohl vysvoboditi Jerusalem z moci mé?“ [21] I mlčeli a neodpověděli mu slova. Nebo jim byl rozkázal král řka: „Neodpovídejte mu!“ [22] I přišel Eliakim, syn Helkiášův, správce domu, Sobna, písař, a Joahe, syn Asafův, kancléř, k Ezechiášovi, majíce roucha roztržená, a oznámili mu slova rabsakova.

H l a v a 37. — [1] Když to uslyšel král Ezechiáš, roztrhl roucha svá, a zahaliv se do žínice vešel do domu Hospodinova. [2] Poslal také Eliakima, správce domu, Sobnu, písaře, a starší z kněží, oblečené v žínici, ku proroku Isaiáši, synu Amosovu, [3] a ti mu řekli: „Toto praví

V. 8. Židé jezdců neměli (31, 1), kdežto Assyřané právě tímto druhem vojska vynikali (5, 28).

V. 10. Srv. výše 10, 5. — Zajisté bez vůle Hospodinovy nemohl jsem přijíti sem; když však jsem přišel a mnoho měst dobyl, je zřejmo, že jsem přišel jeho vůlí (Jer.)

V. 13. Rabsake lichotí, když byl postrašil, aby ty, jichž hrůzou nebyl překonal, oklamal sliby (Jer).

V. 16. „d o b r o u s m l o u v u“ = mír. — „v y j d ě t e k e m n ě“ = vzdejte se.

V. 17. jest poněkud v 4 Král 18, 32. rozšířen. — „d o k u d n e p ř i j d u“ = nevrátím se z výpravy do Egypta (?). — Srv. výše 10, 7. 12. 14 n.

V. 19. O E m a t u a A r f a d u viz výše 10, 9; 4 Král 18, 34.

V. 20. Tato potupa jest o v o c e z p u p n é h o s r d c e A s s y r o v a, o němž výše 10, 12.

V. 21. Dle 4 Král 18, 36. „m l č e l l i d“. — To mlčení jest důkaz, že nebyly řeči Isajášovy, povzbuzující k neochvějné důvěře v Boha, nadarmo.

V. 22. Ezechjášovi poslové měli dvě příčiny, aby se vrátili k pánu svému s roztrženým rouchem: bolest, že rabsake se rouhal Jahvovi a bolest, že poselstvu jest vrátit se s nepořízenou. Srv. 2 Král 1, 11; 3, 31.

Hl. 37. — V. 3. „d e n t r á p e n í“ našeho, „t r e s t u“ Božího, „p o t u p y“ nepřátel (Jer). — Není síly, ježto pomoc lidská, kterou hledali a na kterou se spoléhali, selhala. Srv. výše 7, 17; 8, 21 n; 28, 18; 29, 10 n; 32, 9 n.

Ezechiáš: Den trápení, trestu a potupy je den tento; nebo přišli synové až ku porodu, ale není síly k porodu. [4] Snad si nějak všimne Hospodin, Bůh tvůj, slov rabsaka, jejž poslal král assyrský, pán jeho, by rouhal se Bohu živému a haněl řečmi, které slyšel Hospodin, Bůh tvůj; vykonej tedy modlitbu za ostatek (lidu), který ještě zbývá."

[5] Když tedy přišli služebníci krále Ezechiáše k Isaiášovi, [6] Isaiáš jim řekl: „Toto povíte pánu svému: Takto mluví Hospodin: Neboj se těch řečí, které jsi slyšel, jimiž rouhali se mi služebníci krále assyrského. [7] Hle, já mu dám ducha, že uslyše novinu vrátí se do své země, a učiním, že padne mečem ve své zemi."

[8] I navrátil se rabsake a zastal krále assyrského, an dobývá Lobny; byltě slyšel, že odtrhl od Lachise.

[9] Když pak uslyšel (Senacherib) o Tarakovi, králi etiopském, ani pravili: „Vytáhl, aby bojoval proti tobě," když to uslyšel, poslal (opět) posly k Ezechiášovi, řka: [10] „Toto rcete Ezechiášovi, králi judskému: Ať neošálí tě bůh tvůj, v něhož doufáš, říkaje: Nebude dán Jerusalem do ruky krále assyrského. [11] Aj, ty jsi slyšel všecko, co učinili králové assyrští všem zemím, které vyvrátili; a ty budeš moci vyváznouti? [12] Zda vysvobodili bohové národů ty, jež pohubili otcové moji, Gozan, Haran, Resef, obyvatelstvo Edenu, které bylo v Talassaru? [13] Kde je král Ematu, král Arfadu, a král města Sefarvaimu, Any a Avy?"

[14] Když tedy vzal Ezechiáš list z ruky poslův, a přečetl jej, šel nahoru do domu Hospodinova, rozvinul jej Ezechiáš před Hospodinem, [15] a modlil se Ezechiáš k Hospodinu, řka: [16] „Hospodine zástupů, Bože Israelův, který sídlíš nad cheruby, ty jediný jsi Bůh všech království země, tys učinil nebe i zemi. [17] Nakloniž, Hospodine, ucho své a slyš! Otevři, Hospodine, oči své, a viz! Slyš všecka slova Senacheribova, která vzkázal, aby se rouhal Bohu živému. [18] Ano, tak jest, Hospodine, zpustošili králové assyrští země a krajiny jejich; [19] a uvrhli

---

V. [4]. Tu naději v odvetu máme, že živému Bohu se rouhá ctitel model mrtvých. (Jer). — Boha všech věcí nazývá Bohem Isajášovým, aby upozornil na jeho svatost; jeť Bůh zvláštním způsobem těch, kdož jsou svatí. (Maldonat). — O těch „zbytcích" mluvíval často Is výše 1, 9; 10, 20. 22 — Král chtěl Boha usmířiti, chtěl však také k milosrdenství pohnouti toho, o němž věděl, že jest prostředník a orodovník mezi Bohem a lidem. Zda nepostačoval Bůh? Proč posílá k člověku? Nic nemáme společného s kacíři. Na svaté muže živé i zemřelé budeme se obraceti a prositi je, aby se zastali naší věci u Boha. (Foreiro † 1581.)

V. [7]. srv. s 19, 14; 28, 6.

V. [8]. O Libně srv. Jos 12, 15; 21, 13; 1 Par 6, 57.

V. [9]. Ti poslové dostali od svého pána list, který měli Ezechjášovi odevzdati (srv. v. 14).

V. [10]. Listy assyrské a babylonské (psané obyčejně na hliněných tabulkách) počínají: „Ana N. çibima" = „Rci N." (tomu, jemuž list svědčí. Takový úvod je také tu, a „Ať neošálí..." je znění dopisu. (Condamin).

V. [11—13]. srv. s 4 Král 19, 11—13.

V. [14]. srv. s 1 Mach 3, 48. – Ten čin má veliký význam, jakoby řekl: O tvou věc tu jde, tvé jméno je tupeno, to jest nejhrubší rouhání tobě, ty je potrestej! (Malvenda).

V. [16]. Hospodin zástupů nebeských má v moci také vojska pozemská. — Bůh, který se zavázal tolikráte sliby Israelovi, že aspoň zbytky jeho zachrání, nemůže býti nevěrným. — Ježto v Jerusalemě „sídlí nad cheruby" (1 Král 4, 4; 2 Král 6, 2) nedopustí, aby Jerusalem, chrám dostal se do rukou sveřepých pohanů. Ti cherubové připomínají ono vojsko nebeských duchů, kterými Bůh vykonává záměry své prozřetelnosti. — Jahve, Bůh Israelův, jest jediný pravý Bůh proti všem bohům, o kterých mluvil rabsake.

bohy jejich do ohně — neboť nebyli (to) bohové, ale dílo rukou lidských, dřevo a kámen — a zahladili je. [20] Nyní však, Hospodine, Bože náš, vysvoboď nás z ruky jeho; ať poznají všecka království země, že ty, Hospodine, jediný jsi (Bůh)!"

[21] I vzkázal Isaiáš, syn Amosův, Ezechiášovi: „Toto praví Hospodin, Bůh Israelův: Zač jsi mne prosil stran Senacheriba, krále assyrského — [22] o tom Hospodin promluvil toto slovo:

Pohrdá tebou a posmívá se tobě panenská dcera sionská,
za tvými zády hlavou pokyvuje dcera jerusalemská.
[23] Koho jsi potupil a komu ses rouhal? Proti komu jsi mluvil?
Proti komu jsi vysoko pozdvihl oči své? Proti Svatému Israelovu!
[24] Sluhy svými zhaněl jsi Hospodina, mysle si: „S množstvím svých vozů
vyjel já jsem na vrcholy horské, na vrchy Libanonu,
zpodtínal jsem vysoké jeho cedry, jakož i výborné jedle.
Pronikl jsem na jeho až konec, v houštinu lesů jeho.
[25] Já jsem vykopával a pak pil jsem vody (cizozemské);
vysušil jsem chodidly svých nohou všecky proudy příkopů."

[26] „Zdali slyšíš? Od pradávných časů chtěl jsem to učiniti.
Od starých dob připravoval jsem to, teď jsem způsobil to:
by zničeny byly pahorky ohrazené, opevněná města,
[27] jejich obyvatelstvo vysílené by se chvělo a hanbilo,
trávě na poli by se podobalo, zeleni na pastviskách,
rostlině na střeše, která vadne dříve nežli může dorůst.
[28] Jak sedáš, sem tam chodíš, cestu tvou znám i třeštění tvé proti mně.
[29] Když jsi proti mně se vztekal, zpupnost tvá došla mých uší;
proto vstrčím kroužek do tvých chřípí, udidlo do tvých pysků,
a nazpět odvedu tě zase cestou, po které jsi přišel."

[30] Tobě pak (Ezechiáši) toto bude znamením:
Jez letos, co se samo rodí,
druhý rok pak požívej jablek;
třetí rok však sejte a žněte,
štěpujte vinice, jezte z nich plody!

V. [20]. Jde o čest Hospodinovu! — Jako assyrský zábor pohanských říší byl svědectvím, že jejich domnělí bohové nic nejsou, tak osvobození Jerusalema, tvého města, Hospodine, dokáže a ukáže všemu světu, že ty jediný jsi Bůh na nebi i na zemi (Sv. Cyril alex.),

V. [21]. O účinnosti modlitby spravedlivcovy srv. Jak 5, 16.

V. [22]. Jerusalem, Sion sluje „pannou", ježto nepřítel dosud se jí nezmocnil, jí nezneuctil.

V. [23]. O Svatém Israelovu srv. 6, 3.

V. [24] n. Ten, který takové věci vykonal, aby nedobyl Jerusalema?

V. [26]. Viz 4 Král 19, 25.

V. [29]. Srv. 10, 7. 12. — Hodný trest zpupné mysli; ten, který myslil, že jest nadčlověkem, byl svržen ve stav němého zvířete (Sanchez).

V. [30]. srv. s 4 Král 19, 29. — Jak již tam vyloženo, Is chce říci, že brzy nastanou zase pravidelné časy. — Assyřané žeň jednoho roku zabrali. Druhého roku vzrostlo sice něco z obilí při žni utrouseného, avšak toho nemohli Judovci použíti na chleba, nýbrž na osev; třetí rok mohli již vedle osevu zrní semlíti na chleba.

[31] Co zbude z Judova lidu, zapustí
kořen dolů a plod vydá vzhůru.
[32] Vyjdouť z Jerusalema zbytky,
zachránění s hory Sion;
horlivost Pána vojsk to učiní."

[33] Pročež toto praví Hospodin o králi assyrském:

„Nevejde do města tohoto,
nevstřelí do něho šípu,
štít ho neobklíčí,
násep ho neobepne!

[34] Cestou, kterou přišel, se vrátí,
avšak do města tohoto nevejde — [dí Hospodin].
[35] Záchranným štítem jsem tomuto městu
pro mne a pro mého sluhu Davida."

[36] Tedy vyšel anděl Hospodinův a porazil v ležení assyrském sto osmdesát pět tisíců. Když ráno vstali, viděli samé mrtvoly. [37] I odtrhl, odešel, vrátil se Senacherib, král assyrský, a zůstal v Ninive. [38] Když pak (jednou) klaněl se ve chrámě Nesrochově bohu svému, Adramelech a Sarasar, synové jeho zabili ho mečem, a utekli do Armenie. I stal se králem Asarhaddon, syn jeho, místo něho.

V. 31. Srv. výše 29, 19; 30, 23; 32, 1; 33, 16.
V. 32. O „zbytcích" těch srv. 10, 20 n. — O „horlivosti" Hospodinově srv. 9, 7.
V. 35. „pro Davida" — pro sliby, Davidovi dané, které nemohou zůstati nesplněny. Srv. 3 Král 11, 11–13. 32—39; 15, 4 n; 4 Král 8, 19; 19, 34; 2 Par 21, 7. — Srv. také výše 9, 7; 11, 1. 10; 16, 5; 22, 22; 29, 1; 38, 5.
V. 36. Splnilo se, co předpovídal Is 10, 16. 33; 14, 25; 17, 12; 18, 5 n; 29, 5; 30, 27; 31, 8; 32, 19; 33, 19. 23. — Když Bůh nebo neviditelný tvor činí něco, co lze smysly chápati, říká Písmo, že „vychází" (Foreiro † 1581).
V. 38. Ten, který povrhoval pravým Bohem, byl zabit ve svatyni svého nepravého božstva; nezahynul mečem andělovým jako jiní, ale vraždou synů (Jer). — Srv. Tob 1, 21–24. — Z památek assyrských vyplývá, že Asarhaddon, nástupce Senacheribův, nastoupil r. 680. Zemřel tedy Senacherib r. 681. — Bylo-li Isajášovi r. 737., kdy nastoupil prorocký úřad (Srv. 6, 1) 30 roků, bylo mu při smrti Senacheribově 87 roků, mohl tedy ještě v. 38 připsati sám. Byl-li již mrtev, byl sem v. 38 napsán později, buď od Isajášova žáka nebo snad i ze 4 Král, 19, 37., aby bylo zřejmo, že proroctví jeho, vyslovené výše ve v. 7. se skutečně splnilo. Svaté město, t. j. Sion či Jerusalem, může býti předobraz církve Kristovy a pravějšího Sionu, který kdysi, ba bezmála pořád nepřátelé pravdy obléhají... najavše si moci a dynastie světa, což jim našeptává... Senacherib, t. j. satan... Když tedy nepřátelé pravdy slibují cti nebo pokoj, jako tu zločinný rabsake, nebo když hrozí nebezpečí a boje, dlužno k Bohu přistupovati a na pomoc vyšší toliko se spoléhati. Stačí totiž nebeská přemocná pravice, tak k tomu, aby zachováni byli, kteří kráčejí správně, jako k tomu, aby zahynuli, kdož se protiví... Osvobodí válkou Sion, v pravdě svatý a neposkvrněný, t. j. církev, které brány pekelné nepřemohou. (Sv Cyril alex).

DÍL DRUHÝ (hll 38—66).

Útěšná proroctví příštím zajatcům babylonským.

Dějinný úvod: Ezechjášova nemoc a uzdravení (hl 38). Poselství z Babylonu (39).

Hlava 38. — [1] V těch dnech roznemohl se Ezechiáš až k smrti; i přišel k němu prorok Isaiáš, syn Amosův, a řekl mu: „Toto praví Hospodin Bůh: Pořiď o svém domě, neboť zemřeš a nebudeš živ." [2] Ezechiáš však obrátil tvář svou ke stěně a modlil se k Hospodinu řka: [3] „Prosím, Hospodine, rozpomeň se přece, že jsem chodil před tebou věrně a se srdcem celým, a co je libé před tebou, že jsem činil!" A plakal Ezechiáš pláčem velikým.

[4] I oslovil Hospodin Isaiáše a řekl: [5] „Jdi a rci Ezechiášovi: Toto praví Hospodin, Bůh Davida, otce tvého: Slyšel jsem modlitbu tvou, a viděl jsem slzy tvé; hle, já přidám ke dnům tvým patnácte let; [6] a z ruky krále assyrského vysvobodím tebe i toto město, a budu je chrániti. [6] Toto pak budeš míti znamení od Hospodina, že učiní Hospodin věc tuto, kterou řekl: [8] Aj, já navrátím stín po čárkách, po kterých sešel na slunečných hodinách Achazových, zpátkem o deset čárek." I navrátilo se slunce o deset čárek po stupních, po kterých bylo sešlo.

Píseň prosby (38, 10—16) a díků (17—20) krále Ezechjáše za zdraví.

[9] Zápisek Ezechiáše, krále judského, když byl stonal a ozdravěl po nemoci své.

Hl. 38 a 39 vypravujíce, za kterých okolností bylo zajetí babylonské předpověděno, připravují čtenáře na hll 40—66, ve kterých prorok mluví o vysvobození z tohoto zajetí, jež bylo počátkem a náznakem vysvobození (vykoupení) mesiášského. — S některými změnami totéž, co hll 38 n, vypravuje 4 Král 20. — Viz poznámky tamže.

V. 1. Něco více o nemoci Ezechjášově dovídáme se z v. 21. — „zemřeš" dle přirozeného běhu věcí (neučiní-li Bůh vyjimečně jinak).

V. 2n. Obrátil se ke stěně, aby se odtrhli od svého okolí, jež by ho mohlo vytrhovati a připoutal mysl svou jediné k Bohu. — O hlubokém náboženskomravním životě Ezechjášově srv. 4 Král 18, 3—7; 2 Par 29—31. — Spravedlivý měl dle slibů starozákonných jakýsi nárok na dlouhý život (Dt 5, 33).

V. 4. Hospodin oslovil Isajáše „prve nežli vyšel do půl dvora" (4 Král 20, 4).

V. 5n. „Davida", z jehož krve byl, jemuž se Ezechjáš podobal horlivostí nábožensko-mravní a jemuž učiněny byly od Boha veliké sliby. — Tu vidíš, jakou moc má u Boha modlitba, spojená se slzami: Bůh udělil mu patnácte roků života, zač nebyl žádal a slíbil mu, že ho vysvobodí z ruky Assyřanů, zač nebyl prosil; vidíš, že Bůh nám uděluje více, nežli zač prosíváme. (Pintus). — Patrno, že nebezpečí se strany assyrské Judsku tehdy značně již hrozilo. — Za v. 6. dlužno položiti v. 22. — Srv. 4 Král 20, 8.

V. 8. Toto „znamení" na stínoměru mělo posíliti důvěru královu, že budou další sliby mu dané splněny a dokázati, že Is je prorok pravý (Dt 18, 22). — Za v. 8. dlužno položiti v. 21. Srv. 4 Král 20, 7.

V. 9. „Záznam" (zápisek) je překlad hebr. slova „michtáb", o němž viz úvod do žalmů na str. 151. — V. 10—16 je prosba krále nemocného, v. 17—20 dík jeho za slíbené zdraví. (Možno také celou píseň pokládati za modlitbu

[10] Řekl: jsem: Prostřed života svého
mám jíti?
U bran věčnosti postrádat
ostatku let svých?

[11] Řekl jsem: Nemám zřít Pána Boha
v zemi živých?
Nemám vídat již člověka
v sídle ticha?

[12] Věk můj mi svinují, stěhují
jako stan kočovný.
Život jak tkadlec mám navíjet,
— řežou mi osnovu.

[13] Dnes, v noci konec mi učiní;
doufat smím do rána.
Jako lev tak drtí
všecky mé kosti.

[Dnes, v noci konec mi učiní.]

---

prosebnou, vyřinulou z duše, jejíž tělo churavělo.) — Nehledaný smysl „Ezechiáše" (2. pádu) znamená, že Ezechiáš sám složil píseň tuto. O jeho smyslu pro slovesnost a umění hudební svědčí Přís 25, 1; 2 Par 29, 25. Ježto však nemáme bližších zpráv o tom, že i sám literárně byl činný, možno se domnívati, že tuto píseň napsal Is nebo jiný inspirovaný básník. „Ezechiášovou" by slula proto, že tlumočí Ezechiášovy city z doby jeho nemoci a osvěžení, jehož se dostalo mu přípovědí zdraví, kterážto přípověď brzy se splnila. Viz 4 Král 20, 5 n.

V. [10]. „prostřed", v poledne žití, ve věku mužném, a nemám tedy dosíci vyššího věku, jakého mnozí i hříšníci docházejí? (Králi byly tehdy 44 roky. Viz pozn. k 4 Král 20, 3.) — Je to vzdech člověka, jemuž hrozí předčasná smrt, který lpí ještě na životě, který horoucně přeje si žíti dále. — „postrádati" a pohřešovati s bolem, že nebylo mu dopřáno žíti déle. — Předčasná smrt byla Ezechjášovi trpká zejména proto, že bývala pokládána za trest lidí bezbožných, kdežto Ezechjáš vynasnažoval se žíti bohabojně, jak vysvítá z v. 3. (výše). — O „branách věčnosti" srv. Job 38, 37; Ž 9, 15; 106, 18.

V. [11]. Ezechjáš, až umře, nebude okoušeti sladkosti, kterou pociťoval ve chrámě, kde byl Bůh přítomen a kde dával se „zříti", t. j. přítomnost svou milostmi štědře udílenými dokazoval. — Smrtí pozbývá člověk radosti, vyplývající z obcování s lidmi, s manželkou, dětmi, rodiči, přáteli. — Srv. Job 10, 21; Ž 87, 11; Kaz 9, 10. — Místo „v sídle ticha" novější čtou a překládají lépe: „mez pozemšťany" (= mezi obyvateli světa).

V. [12]. Místo „Věk" novější překládají lépe: „Schránku mou", t. j. mé tělo, ve kterém duše přebývá. Srv. Job 4, 19. 21. Kočovník snadno a rychle „vytrhá" koly ze země, „odkryje" stan svůj a se svinutým stanem stěhuje se jinam. — „věk" = život můj, ku kterému jsem se narodil (Maldonat). — Člověk jest jako tkadlec: Na stavu (na vratidle, válci) má navinutou osnovu života; do té vetkává útek, a hotový výrobek navíjí na kolo (na válec jiný). Tak má tkáti, až celou osnovu dotká, až vratidlo odtočí, až dojde na konec osnovy, která je zapuštěna bičíkem do dráže vratidla. Člověk, který dosáhne pravidelného věku, dodělá osnovu svého života do konce, nenechá žádných třásní útkem neprotkaných, z osnovy vybývajících. Tak měl tkát i Ezechjáš. Předčasná smrt však mu odstřihuje od vratidla osnovu nedokončenou, takže mu zbude u jeho kusu mnoho třásní, t. j. roků neprožitých a plánů nedokončených. — „řežou", odřezávají, odstřihují od vratidla „osnovu" nedotkanou. — Vulg. „když jsem ještě v počátcích" práce životní, úkolu životního. — Místo „řežou mi" možno též překládati „řeže mi" (Bůh či nemoc?).

V. [13]. Ezechjáš cítí již ledový dech smrti. Zítřka sotva se dožije. Místo „doufati" lépe: „křičeti" (bolestí). — „drtí mě" a do rána zdrtí — nemoc, smrt, Bůh.

[14] Jak mládě vlaštovčí cvrlikám,
vrkám jak holub.
Zrak mi mdlí zdviháním, Pane,
jsem znásilněn, zastaň se mne!

[15] Co říci? A co mi odpoví,
když to sám učinil?
Všecka svá léta mu vzpomenu
v hořkosti duše své.

[16] Proto-li, Pane, má člověk žít,
k tomu-li život můj?
Chceš-li trestati mě,
zase mě obživ!

[17] Ejhle, ve zdraví změní se
hořkost má přehořká!

Tys tedy vytrhl duši mou
z propasti zhouby,
zahodils za svá záda
všecky mé hříchy.

[18] Neb tě podsvětí neslaví,
aniž smrt chválí tě;

V. [14]. „cvrlikám", pípám, pískám, pištím = běduji, lkám. — Ezechjáš tolikrát a tak dlouho již zdvihal plačtivé oči k nebesům o pomoc, že se již kalí, únavou mdlí. — „zastaň se" mne, u soudu zaruč se za mne (proti smrti, která již již na mne sahá). — Smrt ho „znásilňuje".

V. [15]. „Proč bych měl Boha prositi, aby mě vytrhl? Zdaž mohu Boha volati na pomoc proti němu samému? Vždyť on sám nemocí mě stihl?" (Knabenbauer). — Co lepšího může činiti, nežli s hořkostí připomínati Bohu utrpení dosavadního života, který byl přece zasvěcen skutkům zbožnosti, za které Bůh sliboval dlouhý a blažený život na zemi. (Srv. výše v. 3). Kterak se splní ty sliby Boží, umře-li nyní předčasnou smrtí, štěstí slibovaného neokusiv? — V. 15cd dle hebr. nejlépe jest překládati: „Prchá všecek můj spánek pro mou bolest." (Jiní se domnívají, že král děkuje již tu za slíbený delší život a překládají: „Co říci? (Kde naberu slov díků). Co slíbil to učinil. Pokorně budu sebráti (svými léty) po hořkosti duše své. T. j. poučen, vzdělán byv nemocí a nebezpečím smrti, (budu poníženým).

V. [16]. Může tkvíti smysl a účel života v tom, že člověk se rodí, aby zbožně živ jsa mnoho trpěl a na konec umřel předčasnou smrtí, stanovenou hříšníkům za trest? — Ezechjáš přijímá z rukou Božích nemoc za trest, ale prosí, aby nebyl trestán smrtí, která činí konec pozemskému životu prve nežli může dojíti člověk na zemi odměny za své dobré činy. Hebr. jest porušen a bývá všelijak opravován a překládán. (Kdo vidí ve v. 16 další projev díků, jsou nuceni důsledně vykládati: „Takový bývá život člověkův, takový jest a bude i život můj: Nyní mě stíháš nemocí, ale zase mě uzdravíš").

V. [17]. možno porozuměti, představíme-li si, že Isajáš právě přinesl králi zprávu, že ho Bůh uzdraví. Král s pevnou důvěrou ve slovo Boží opakuje si s myslí vzrušenou a vděčnou, co mu Isajáš oznámil (v. 17a). — „vytrhl" — minulý čas vyslovuje tu budoucí udá ost, jako hotovou, jistou. Srv. 4 Král 20, 5n. — „Za sebe zahoditi" — zapomníti, nedbati na něco. Srv. 3 Král 14, 9; Ez 23, 35; Ž 49, 17. — Výše (v. 15c) dovolával se král (dle Vulg) milosrdenství Božího poukazem na svou zbožnost, tu (v. 17) zdůrazňuje to milosrdenství poukazem na svou hříšnost. — „propast" zhouby = podsvětí, šeól.

V. [18]. srv. s v. 10. — Ezechjáš má za to, že Bůh mu popřál další léta proto, aby v nich Boha slavil způsobem, jakým zemřelí tak činiti již nemohou,

kdož padají v hrob, na tvou milost nečekají.

[19] Živý, živý, ten tě ctí,
jakož i já dnes;
otec synům tvou věrnost vypravuje.

[20] Pán mi dá zdraví, i budeme
písně své zpívat
všecky dny života svého
v domě Páně.

[21] I přikázal Isaiáš, aby vzali hrudu fíků a přiložili ji na ránu, aby uzdraven byl. [22] I řekl Ezechiáš: „Jaké znamení bude, že budu moci jíti nahoru do domu Hospodinova?“

Hlava 39. — [1] Toho času poslal Merodach-Baladan, syn Baladanův, král babylonský, list a dary Ezechiášovi; neboť byl slyšel, že nemocen byv ozdravěl. [2] Ezechiáš se radoval z nich, a ukázal jim klenotnici, stříbro, zlato, vonidla, také masti nejlepší jakosti, i všecku zbrojnici svou, a vše, co bylo lze nalézti v pokladech jeho; nebylo, čeho by jim nebyl ukázal Ezechiáš v domě svém a v celé říši své. [3] Tu však přišel Isaiáš prorok ke králi Ezechiášovi a řekl mu: „Co pravili muži tito? A odkud přišli k tobě?“ Ezechiáš odpověděl: „Ze země daleké přišli ke mně, z Babylona.“ [4] A řekl: „Co viděli v domě tvém?“ Ezechiáš odvětil: „Vše, cokoli je v domě mém, viděli; nic není v pokladech mých, čeho bych jim byl neukázal.“ [5] Řekl tedy Isaiáš Ezechiášovi: „Slyš slovo Hospodina zástupů: [6] Hle, přijdou

---

ježto nemajíce těla nemají ani mluvidel, kterými by zpívali zbožné písně, nemají prstů, kterými by je provázeli hrou na strunové nástroje, nemají nohou, aby konali náboženské reje, nemají stád, aby z nich podávali Bohu žertvy v oběť. Nemohou také dobrým příkladem nebo svým vlivem (jako dosud byl činil Ezechjáš) působiti blahodárně na jiné, aby podobným způsobem Boha chválili; srv. níže 19cd. — Nemohou také čekati na projevy Boží přízně jako činí pozemšťané, kteří za ně vděčně Bohu děkují. Srv. Jan 9, 4. — „milost“ lépe nežli „věrnost“, o které je řeč teprve ve v. 19.; slovo to nedopatřením dostalo se sem z v. 19. a vytlačilo slovo „milost“. (Tak velmi pravděpodobně novější kritika).

V. [19]. „věrnost“, která plní, co slibuje pro tento život, jako jest četné potomstvo a pod. — Otec vypravující synům o této vlastnosti slaví Boha a děti své k oslavě Boží vybízí, což v podsvětí již nebude mu lze činiti. Srv. Dt 32, 7.

V. [20]. „písně zpívat“ s doprovodem na hudební nástroje (hebr.). Myslí na bohoslužebný zpěv a hudbu. Srv. 2 Par 29, 30; 1 Par 16, 42; 25, 1. (Kritika pokládá tento v. 20 za pozdější snad bohoslužebný dodatek. Tak i Schlögl). — Církev užívá velmi vhodně této Ezechjášovy písně v hodinkách za mrtvé. Vzdechy trpícího krále klade takořka do úst duší v očistci a slovy Ezachjášových díků připomíná věřícím, že třeba dobře činiti, dokud čas jest, ježto smrtí přestává doba zásluh a počíná se čas odměny za to, co si člověk na zemí zasloužil dobrými skutky a dobrým příkladem, jakým jiné vzdělával.

V. [21]. patří za v. 8. — V. 22. patří za v. 6.

Hl. 39. — Viz poznámky k 4 Král 20, 12—19.

V. [2]. Smlouvy králů s cizími dvory kárali již dávno proroci. Srv. 2 Par 16, 7—9; 19, 2; 20, 37. — Pokladnice Ezechjášovy byly plné, ježto dosud nebyl zapravil Senacheribovi poplatku, o kterém se zmiňuje 4 Král 18, 15 n.

V. [3]. Čím vzdálenější byla země, ze které poslové přišli, tím větší byla pozornost Ezechjášovi věnována, tím větší pokušení, aby se pyšnil (2 Par 32, 25).

dny, kdy bude odneseno vše. co je v domě tvém, a co nachovali otcové tvoji až do tohoto dne, do Babylonu: nezůstane (z toho) nic," praví Hospodin. — [7] A ze synů tvých, kteří vzejdou z tebe, které zplodíš, vezmou a stanou se komorníky při dvoru krále babylonského. [8] I řekl Ezechiáš Isaiášovi: „Dobrá jest řeč Hospodinova, kterou jsi pronesl;" a dodal: „budiž jen trvalý pokoj za dnů mých!"

První řada řečí: Israel bude vysvobozen ze zajetí babylonského (hll 40—48).

1. Řeč první: Příští svoboda Israelova jest pevný úradek Boží (hl 40).

Spása Israelova je slíbena (v. 1—5). Vše se mění, ale Hospodin jest nezměnitelný (v. 6—8). Hospodin si odvede své stádečko domů (v. 9—11). Hospodin je Bůh nevyzpytatelný (v. 12—17) a všemohoucí a věčný, proto dlužno v něho doufat (v. 18—31).

Hlava 40.

[1] „Těšte, těšte můj národ,"
praví Bůh váš.
[2] „Mluvte k srdci Jerusalema,
volejte k němu!

V. [7]. Kterak se toto proroctví splnilo, viz 4 Král 24n; Dan 1, 3n. 6.
V. [8]. Srv. 2 Par 32, 26.

Hl. 40. — V. [1]. Isajáš častěji předpovídal, že Assyřané pokoří sice lid Boží, ale že Bůh zase národ svůj vzkřísí. — 39, 6n. předpověděl Is porobu babylonskou; s obdobou lze čekati, že bude nyní líčiti vysvobození z poroby této. Prorok skutečně zalétá v duchu mezi babylonské zajatce, ponořuje se do jejich života a vyzývá proroky, kteří budou s vyhnanci v zajetí žíti, aby své soukmenovce těšili slovem Božím, které slibuje vysvobození: „Těšte, těšte..." Tím dává základní tón k celé druhé části knihy svých proroctví. — Srv. Sir 48, 27. — Dle Vulg: „Potěšte se, potěšte se, lide můj, praví Bůh váš". — I zajatci zůstanou „lidem Božím", o který Bůh bude pečovati jak o svůj majetek. Otcovskému srdci Božímu mnoho na tom záleží, aby lid jeho s radostnou důvěrou hleděl do budoucna, proto opakuje slovo: „Těšte (se)".

V. [2]. Kdo domlouvá truchlícímu, kdo jest chlácholivý těšitel, o tom pravívá Písmo, že mluví k srdci. (Jer.) — Srv. Gn 34, 3; 50, 21; Sdc 19, 3; Rut 2, 13. a jj. — „volati" mají, důrazně připomínati, co praví dále v. 2c-f. — „Jerusalem = obyvatelstvo Jerusalema, které jest nyní v zajetí babylonském, které však brzy již se vrátí domů. Obyvatelstvo to zastupuje tu všecek „národ" Boží (v. 1.) Jmenován Jerusalem, který byl (a bude zase) hlavním a sídelním městem království Božího na zemi. Srv. 2, 2. — Tři jsou důvody, proč má národ na konci zajetí plesati: 1. míra „svízelů" (=„robota"), kterou Prozřetelnost Boží stanovila jakožto trest za hříchy národa a jakožto spasitelný lék — jest již dovršena, Israel vytrpěl, co vytrpěti měl. — Dle hebr. Israel dosloužil, vysloužil vojenskou službu, která bývala i ve S. z. náznakem největších psot a běd, tedy „robotou". (Job 7, 1; 14, 14; Dan 10, 1.) — 2. Israelova nepravost (= „hřích") jest odčiněna, odpykána, zaplatil, co byl Bohu dlužen; pramen všeho zla, hřích, odpuštěn; Israel jest čistý a svatý. — 3. Dvojnásobně dostane toho, co byl hříchy svými (= „vinami") ztratil, t. j. přízně a milostí Božích. — „Za všecky viny své" — přes to, že tolik byl hřešil. (Knabenbauer.) — V tomto smyslu-li kdo v. 2ef. bere, může říci, že v. 2c. podává obsah Is hl 1., 40—48, v. 2d. že vyslovuje stručně hll, 49—57, a v. 2ef. obsah hll ostatních, t. j. 58—66. — Jiní však, jako Condamin, snad lépe vidí ve v. 2ef. nadsázku, která chce říci: Israel již dokonale (= „dvojnásobně") učinil zadost Boží spravedlnosti, proto blíží se konec zajetí a počátek vysvobození z něho; dle tohoto výkladu má smysl minulý (dokonaný) čas „vzal", dle onoho výkladu (Knabenbauerova) bylo by překládati spíše časem budoucím: „vezme". — (Ovšem, se stanoviska Isajášova jest vše to ještě budoucno, může tedy vše vyslov. časem jedním (dokonaným):

Jeť skončena robota jeho,
jeť odčiněn hřích jeho,
vzaltě dvojnásob z ruky mé
za všecky viny své.“

* * *

[3] Hlas volá:
„Na poušti připravte cestu Pánu,
srovnejte stezky našemu Bohu!
[4] Každé údolí zvýšeno budiž
a každá hora i pahorek snížen!

Co je kde křivého, srovnáno budiž,
hrboly buďtež plochou cestou!
[5] Ať se ukáže velebnost Páně,
každý, kdo tělo má, ať to vidí!
Vždyť ústa Páně mluvila.

* * *

[6] Hlas řekl: „Volej“!
I řekl jsem: „Co mám volati?“

„skončena jest“, „odčiněn“, „vzal“.) — Is mluvě tu o vysvobození ze zajetí babylonského, má také na mysli příští vysvobození Mesiášovo od hříchu a služby zlého ducha, které bylo připravov. předobrazeno a ke kterému prvním stupněm bylo vykoupení ze zajetí babylonského. — Srv. výše 11, 1 n. — Ježto pak Is nečiní časových mezer mezi obrazem a věcí zobrazenou („prorocký průzor“, o kterém viz výše na str. 15b), splývá vysvobození to i ono v jeden celek. Místo „z ruky Páně“, lépe čísti: „z ruky mé“.

V. 3. Zejména na Východě, kde věnována cestám veřejným nepatrná péče, bývá cesta spravována aspoň tehdy, kdy má se bráti po ní panovník. Bůh, panovník, půjde v čele zajatců babylonských, až se budou bráti do vlasti, jako kráčel kdysi v čele národa israelského, když táhl pouští z poroby egyptské do země zaslíbené; také tuto cestu z Babylonie do Jerusalema představuje si Is jako cestu pouští. Srv. 41, 18; 43, 20; 52, 11 a jj. Každá překážka, veliká moc politická (hora) Babylonu i bída zajatců judských (prohlubeň), které nedovolovaly návratu, bude ostraněna. Srv. Mich 2, 13 hebr.; Z 67, 5. — Má-li býti panovníku připravena cesta, dlužno prve, aby poslové s náležitou mocí byli vysláni, kteří by vládní rozkaz ohlásili („Hlas volá“) a provedli. — Vulg spojuje: „Hlas volá na poušti“; smysl se tím nemění, považíme-li, že královský cestmistr dává rozkazy tam, kde dlužno cestu rovnati — na poušti. — Ve smyslu mesiášském byl tento „hlas volajícího na poušti“ — předchůdce Páně Jan Kř. Srv. Mt 3, 3; Mk 1, 3 n; Lk 3, 4; Jan 1, 23.

V. 5. Jako se jevila „velebnost Hospodinova“ cestou z Egypta do Palest., jako mrak, národ předcházející, byl mu ochráncem proti nepřátelům (Ex 14, 20; 40, 36), tak ukáže se „velebnost Hospodinova“ na cestě z Babylonu do Jerusalema, a to všemu světu. — Veškerému lidstvu zjevila se „velebnost Hospodinova“ zejména vykupitelským dílem Mesiášovým. — Dílo Mesiášovo jest ne toliko království Boží v náboženské společnosti, ale i v srdcích lidských, která měla (a mají) také přiměřeným způsobem připraviti se na příchod tohoto království a jeho panovníka, na Mesiáše — vymýtit hřích (hrbol, pahorek) a doplnit scházející ctnosti (údolí), zejména pokoru a důvěru v Boha, v jeho slovo. — „Vždyť ústa Hospodinova mluvila“ jest pečeť, která tvrdívá správnost podaných výroků prorockých, jako již 1, 20; 21, 17; 22, 25.

V. 6. Is slyší zase hlas, který ho vybízí, aby kázal (= „Volej“). Zajatci babylonští, vidouce obrovskou moc politickou, která je jařmila, vidouce její lesk a nádheru, snadno mohli pozbývati mysli, že tato velemoc nikdy jich ze zajetí nepropustí. Prorok, aby jim dodal důvěry v nezměnitelné slovo Boží, slibující jim

„Vše, co má tělo, jest jako tráva;
a všecka sláva jeho jak polní květ.

[7] Usychá tráva a oprchává květ,
když dech Hospodinův ovane jej.
Ano, tráva jest lid.
[8] Usychá tráva a oprchává květ,
slovo však našeho Boha zůstává na věky.

* * *

[9] Vystup na vysokou horu
ty, jenž blahou zvěst přinášíš Sionu,
vydávej silný, vysoký hlas
ty, jenž blahou zvěst přinášíš Jerusalemu!
Vydávej, neboj se, rci městům judským:
„Ejhle, Bůh váš!“

[10] Aj, Pán Bůh přichází v síle,
rámě jeho má vládu;
aj, mzda jeho s ním
a dílo jeho před ním.

[11] Jak pastýř stádo své pase,
ramenem beránky sbírá,
do klína je zdvíhá,
kojící sám nosí.

* * *

[12] Kdo změřil hrstí vody,
a vážil nebesa dlaní,
kdo vzal do tří prstů tíži země,

---

vysvobození, poukazuje na vratkost a pomíjejícnost všeliké moci lidské, světské, tedy i okázalosti babylonské. — O rostlině vadnoucí, obraze prchavosti lidské síly a slávy, srv. Is 37, 27; 51, 12; 4 Král 19, 26. a jj. — Všecka sláva — polní tráva.

V. 7. „dech Hospodinův“ = vítr žhoucí. — „lid“ = lidstvo vůbec. — Kritika právem pokládá v. 7c za glosu nevázanou, která kazí básnickou stavbu v.

V. 8. „slovo Boha“, slibující vykoupení ze zajetí.

V. 9. „Jerusalem“ = „Sion“ ležící v ssutinách; „města judská“ pobořená. — Prorok oslovuje posly, kteří přinesou radostnou zprávu do Palestiny, že Pán přivede svůj národ ze zajetí (který na ssutinách postaví nové domy). Vyzývá je, by vystoupili „na horu“, odkud je bude daleko široko viděti a slyšeti, a tam ať volají plným hrdlem svou „radostnou zvěsť“ (evangelium).

V. 10n. „ramení“ Hospodinovu přičítá bible velečiny Boží při vysvobození národa z Egypta. Ex 6, 6; 15, 16. a jj. — „dílo“ — bývá překládáno buď „odveta“ (nepřátelům) nebo „odměna“ (spravedlivým). Dle toho přichází Pán jakožto nejvyšší odměnitel, aby dal spravedlivcům „mzdu“ a bezbožníkům za jejich „dílo“ trest. Srv. 8, 21; 9, 1n; 24, 6. 10n; 30, 23. 27. a jj. — Jiní však lépe: „Hospodin zvítězil nad Babylonem a jakožto odměnu za boj vede před sebou lid svůj, ale jako dobrý, starostlivý pastýř ovce své před sebou pečlivě žene, ne jako pozemský vítěz válečné zajatce. Tak uvádí Kristus osvobozené lidstvo do nebe; vodí je jako dobrý pastýř cestou pozemského života“. (Schlögl). — Srv. Jer 23, 4; Ez 34, 13; Mich 5, 4; 7, 14; Zach 11, 7.

V. 12. vrací se k vv. 6—8. — chce dodati zajatcům důvěry v moc Boží, která dovede splniti, co slíbila. Srv. k v. 6. — „vody“ = moře. — V. 12c dle hebr.: „Kdo pojal do třetinky (mírky) prach země?“ — „tři prsty“ = špetka.

kdo zvážil na váze hory
a pahrbky na závaží?

[13] Kdo pomohl duchu Hospodinovu,
neb kdo mu rádcem byl, jemu cos oznámil?
[14] S kým se radil, by poučil se,
aby jej učil stezce správnosti,
kdo se sdílel s ním o vědění,
a cestu moudrosti mu ukázal?

[15] Aj, národové jak krůpěj na okovu,
a jako prach na závaží jsou před ním;
aj, ostrovy jako drobný prášek!

[16] Ani Liban nestačí na zátop,
a zvěř jeho nestačí na žertvu.
[17] Všichni národové jakoby nebyli, tak jsou před ním,
a za nic a prázdnotu je cení.

* * *

[18] Ke komu tedy chcete připodobnit Boha,
aneb k čemu ho přirovnati?

[19] Zdaliž modlu neslévá slévač,
zda zlatník ji nepotahuje zlatem

V. 13n. Bůh, nejvýše moudrý tvůrce a správce světa, který na nikom nezávisí, ví, kdy a kterak vyvede svůj národ ze zajetí. Nikdo nemůže plány jeho zkřížiti. — V. 14c jest nejspíše glosa.

V. 15. Jakou cenu má krůpěj, která zbyla na okovu, takovou cenu mají národové i velicí, jako na př. Babyloňané před Hospodinem. Nemohou se mu protiviti v jeho záměrech, a protiví-li se přece, Bůh má dosti síly, aby je — odstranil jakožto překážku své prozřetelnosti. — „prach na závaží“, který nemá žádného účinku na misku, že není ani třeba, by jej vážící setřel. Srv. Moud 11, 23. — „ostrovy“ a přímoří, tedy celá země, kterou si staří představovali jako „kruh“, omývaný se všech stran — vodou. — Hebreové říkají, že to slovo (daq) znamená nejjemnější prach, který nám vítr často metá do očí, a který je spíše cítit než vidět; jsou tedy tím slovem nazvány nejmenší a takořka neviditelné částečky prachu, které snad Demokritos s Epikurem nazývá atomy“ (Jer). — Zdá se, že za v. 15c schází jeden člen (15d).

V. 16. Bůh jest bytost tak velebná, že mu nemůže býti podána přiměřená oběť; ani kdyby celý Libanon byl obrovským oltářem, na kterém by podána byla v oběť všecka jeho zvěř v ohni, udržovaném dřívím všech jeho lesů!

V. 17. pokládá Schlögl za glosu.

V. 18. souvisí velmi úzce s v. 21. Srv. níže v. 25 a 26 nn. — Prorok upozorňuje, že odepříti Hospodinovi důvěru jest hřích proti jeho velebnosti. — Tím větší, klade-li kdo důvěru v nicotné modly (v. 19 n).

V. 19n. dle hebr. opraveného zní:

(19) *Modlu slévá slévač,*
zlatník ji potahuje zlatem,
a stříbrnými řetízky ji připevňuje.
(20) *Kdo je na* (takový) *náklad chudý,*
vybírá dřevo, jež netrouchniví,
obratného umělce si vyhledává,
aby vytvořil modlu, která se nekolísá.

Jiní jinak opravují a překládají v. 20. — „náklad“ na modlu kovovou, zlatem pobitou, bývá pro méně zámožného veliký, proto takový spokojí se s modlou

a stříbrník stříbrnými plechy?
[20] Dovedný umělec vybírá si
pevné, nehnijící dřevo,
a hledá, jak nehybně postavit sochu.

[21] Nevíte? Neslyšeli jste o tom?
Nebylo vám to řečeno od počátku?
Nepoznali jste základů země?
[22] Ten trůní nad klenbou země,
jejíž obyvatelé jsou mu jako kobylky;
ten roztáhl jako nic nebesa,
rozprostřel je jak obytný stan.
[23] Ten velmože obrací v niveč,
a vládce světa v nic přivádí.
[24] Prve než zasazen, nebo zaset,
prve než kořeny zapustil kmen jejich:
náhle zavane na ně, i uschnou,
a vichor jak stéblo zanese je.

[25] Ke komu mne chcete připodobnit,
ke komu přirovnat? praví Svatý.

[26] Zdvihněte k výšinám své oči,
a vizte, kdo je stvořil,
kdo vyvádí sčítané vojsko jejich,
kdo je všechny jménem volá,
pro množství síly a veliké moci jeho
ani jediná neschází!
[27] Proč říkáš, Jakobe, proč mluvíš, Israeli:
„Co mne potkává, skryto jest Hospodinu,
a Bohu mému právo mé ušlo."

---

dřevěnou, jen když pevně stojí, nekolísá se, nebo snad do konce nepadá. — Nová kritika a s ní Schlögl pokládají v. 19n za glosu, která ruší souvislost v. 18 s v. 21. — Condamin pokládá tyto dva vv. za původní, ale vsouvá mezi ně 41, 6n.

V. [21]. O velebnosti Boží mohli se Israelité přesvědčiti rozumem i zjevením, z knihy přírody i z knih posvátných, jejichž obsah býval ústním podáním z pokolení na pokolení „od počátku" národa, t. j. od časů arciotců, přenášen. — „základů země" = kdo a jak zemi založil (Gn 1, 1 nn). — Kritika však překládá v. 21c: „nevidíte to od založení země"? (Condamin; Schlögl pokládá ten člen (stich) za glosu).

V. [22]. Is velikolepě předkládá Boží vznešenost, moc, vědoucnost, aby ti, kteří pokáráni byvše stydí se za nicotné modly, nabyli vznešeného pojmu o Bohu (Knabenbauer). — „klenba" nad zemí se pnoucí, jsou nebesa. — „jako nic" — jako jemná opona (hebr.), z floru, tylu, nebo pod. látky. — Srv. Gn 1, 6.

V. [23]. Může tedy učiniti taktéž vládci, který by proti vůli jeho nechtěl Judovce propustiti ze zajetí.

V. [24]. Stačí slabý pokyn Boží, znázorněný tu zavanutím neb ovanutím větru.

V. [25]. opakuje otázku v. 18. — Bůh je bytost ve svatosti nejvýše vznešená. Nemá sobě rovna. Kdo v Boha nedůvěřuje, popírá jeho vznešenost, představuje si ho jako malomocného člověka. „Svatý" nemůže nesplniti, co slíbil; nevěrnost byla by i proti svatosti.

V. [26]. „je" = hvězdy. — Bůh líčen tu jako vojevůdce nebeského vojska, t. j. hvězd. — Srv. Ž 18, 1. — „jejich" = hvězd. — O každé ví, každou má spočítánu. — Srv. Ž 146, 4.

V. [27]. Bůh, který spravuje nebeské hvězdy, řídí také osudy národů; ten který ví o každé hvězdě, ví také o národu israelském, o jeho stavu v zajetí;

[28] Nevíš, neb neslyšel jsi o tom?
Věčný Bůh jest Hospodin,
který stvořil končiny země;
nezemdlí, aniž se unavuje,
aniž lze vystihnout moudrost jeho.

[29] Je ten, který znavenému sílu dává,
a bezmocnému hojně zdatnosti a moci
[30] Ať mdlí mládež a znavuje se,
junáci slabostí ať padají,
[31] ti, kteří doufají v Hospodina,
nabývají sil nových a nových,
dostávají křídla jak orli,
běží a nemdlí, jdou bez únavy.

2. Řeč druhá: Hospodin budoucno předpovídá a pořádá (hl 41).

Bůh vyzývá národy k veřejnému soudu o své moci předvídat, předpovídat a říditi budoucí věci (v. 1). Bůh vzbudí vítězného vojevůdce (Cyra), který bude postrachem světa (v. 2—7). Israeli nebude třeba se děsiti, ježto Hospodin je s ním (v. 8—10). Hospodin pomůže Israelovi, by zvítězil nad svými nepřáteli (v. 11—14), Bůh pomůže mu ku blahu (v. 15—20). Bůh vyzývá opět pohany, by soudili mezi ním a svými modlami, kdo z obou těchto stran je vševědoucí a všemohoucí a tedy pravý Bůh: Hospodin anebo modly? (v. 21—29).

Hlava 41.

[1] Pozor mějte na mne ostrované,
a národové sbírejte své síly;
přistupte a pak mluvte;
sejděme se k společnému soudu!

* * *

---

o národu, který jest jeho miláčkem, majetkem, kterému se dostalo zvláštních zaslíbení, který má jakési „právo“ Boha žádati, aby co byl slíbil, také splnil. — Jako jsou Judovci dědici požehnání, daného Jakobovi (Israelovi), tak mají býti také dědici jeho důvěry v Boha a trpělivosti. — „skryto jest Hospodinu“, Bůh o tom neví, nebo nedbá toho, jakoby nevěděl.

V. 28. Člověk slíbí něco, umírá však prve, nežli slib splniti mohl. Ne tak věčný Bůh! — Všemohoucímu, který stvořil nebe i zemi, není nemožno pečovati o své tvory, vyvésti národ vyvolený z bídy a psoty. — Nečiní-li tak hned, zdá-li se, že odkládá, má zajisté nejmoudřejší důvody k tomu, kterých obmezený člověk nechápe.

V. 30n. I když největší síly přirozené chabnou, nechabne věřící, doufající v Boha, kterého sílí nadpřirozená pomoc (milost) Boží.

Hl. 41. — V. 1. Bůh vybízí pohany k soudnímu roku. Stranou jednou budiž Hospodin Bůh Israelův, stranou druhou buďtež modly, bohové pohanských národů. Rozhodčími soudci ať jsou pohané sami, ať rozhodnou, kdo je pravý Bůh. Důkazem, že Hospodin je pravý Bůh, jest jeho vševědoucnost, která předpověděla dílo Cyrovo, (a také je vykonala) kdežto modly nemohly nic takového předvídati neřku-li předpovídati. Na tento v. 1. navazuje níže teprve v. 21. — „ostrované“ — obyvatelé ostrovů a pobřeží; ježto si staří představovali zemi jako ostrov, možno říci, že „ostrované“ jsou tu všichni národové země. Srv. v. 1b. — „sbírejte své síly“, abyste neohroženě u soudu mluvili („mluvte“ v. 1c), abyste uváděli důvody proti mně a pro své modly. — Schlögl (s Buddem) místo: „sbírejte své síly“ překládá: „čekejte na můj důkaz“.

[2] Kdo vzbudil od východu „spravedlivého“;
povolal ho, aby šel za ním?
Kdo mu dává národy, poddává krále,
vydává je jako prach jeho meči,
jak zavàté stéblo luku jeho?
[3] Žene je, (sám) táhna zachovalý,
že není vidět cesty na nohách jeho.

[4] Kdo to dělá, kdo to činí?
Kdo volá rody od počátku?
Já, Hospodin, první,
já, jenž i poslední jsem.
[5] Vidí to ostrované i bojí se,
končiny země žasnou,
sbližují se a shromažďují.
[6] Druh druhu pomoc poskytuje,
a praví sousedu svému: „Vzmuž se!“

[7] Kovář, kladivem bijící,
povzbuzuje kovotepce toho času řka:
„Sletována je dobře,“ a upevňuje ji hřebíky,
aby se nemohla hýbat.

V. [2]. „spravedlivý“ je tu Cyrus, o jehož výbojích a obrovské říši viz k 2 Par 36, 22 n. — „Spravedlivým“ slove proto, že řízením Božím dopomohl Judovcům k jejich „právu“, které jim dávaly sliby Boží — že budou ze zajetí propuštěni. — V širším významu slova může býti Cyrus nazýván „spravedlivým“ proto, že byl nástrojem Prozřetelnosti, který zavedl „řád“ (pořádek) jaký Prozřetelnost míti chtěla (mezi národy přední Asie. Srv. jak slují Medové výše 13, 3). Někteří (Schlögl) překládají: „Vítěz“. — Hospodin učinil národy bezbrannými před zbraněmi Cyrovými. V. 2de lépe zní dle LXX: Hospodin činí takořka prach z jejich mečů, činí zavatými stébly jejich luky. — Hospodin sám kráčí před Cyrem a Cyrus se svými vojsky poslušně „jde za ním“.

V. [3]. Cyrus obtíže cesty nebude cítit aniž jaké únavy slabosti lidské. (Jer.) Jiní jinak.

V. [4]. „rody“ = pokolení lidstva. — V. 4cd zdůrazňuje Boží věčnost, vyslovenou ve jménu „Jahve“. Viz Ex 3, 14. — Kdežto pokolení přichází a pokolení odchází, Hospodin zůstává a zůstane týž ustavičně.

V. [5]. „to“ dílo Cyrovo, t. j. dílo Boží. — Podrobněji to dílo bude vypsáno níže 45, 1—6. 13; 46, 11. — „ostrované“ jako výše ve v. 1. — Celý svět se děsí vítězství Cyrových, národové se radí, jak zachovati svou samostatnost proti němu, scházejí se a spolčují se na obranu (v. 6). Dávají také dělati nové strážce svých krbů i říší — modly (v. 7).

V. [6 n]. Condamin přehazuje za 41, 19. V té souvislosti slévač a zlatotepec si pomáhají a povzbuzují se při výrobě model. — Schlögl s novou kritikou pokládá v. 7. za glosu. Dle hebr. zní v. 7:

Slévač povzbuzuje zlatotepce,
který kladívkem hladí kovadlinu,
praví: Sletování jest dobré,
a upevňuje to hřeby, aby se to nekolísalo.

„to“ = „ona“ = modla. — „povzbuzuje“ ku práci, aby modla byla brzy hotova. — „Slévány, spájeny bývají plechy ke plechu (povlak) i ke kovové podložce (slitině). — Nové modly byly vyráběny, staré ohledávány a spravovány, upevňovány, aby snad některá nepadla nebo povlak s některé se nesvezl, což by bylo zlé znamení („omen“). — Vzpomeňme, kolik národů přivtělil Cyrus ke své říši (kmeny perské, medské, národy říše lydské, babylonské, Jony, Lyky, Féničany, Saky atd.) a kolik sousedů jeho říše se třáslo před ním!

[8] Ty však, Israeli, můj služebníče,
Jakobe, kterého jsem vyvolil si,
símě Abrahama přítele mého,
[9] v němž jsem uchopil tě od končin země,
z dálných jejích koutů jsem povolal tě,
a řekl tobě: „Služebník můj jsi ty,
vyvolil jsem tě, nepohrdnuv tebou, —
[10] neboj se, neboť já jsem s tebou,
neviklej se, neboť já jsem Bůh tvůj,
posiluji tebe a pomáhám tobě,
drží tě pravice mého „spravedlivého“.

* * *

[11] Aj, hanbit a styděti se budou všichni,
kdož bojují proti tobě;
budou jakoby nebyli, zahynou lidé,
kteří tě napadají.
[12] Hledati budeš jich a nenalezneš
těch, kteří bouří se proti tobě;
budou jakoby nebyli, v niveč se obrátí
lidé válčící proti tobě.

[13] Neboť já Hospodin jsem Bůh tvůj,
který tě drží za ruku,
a říká tobě: Nestrachuj se,
jáť — pomáhám tobě!
[14] Neboj se, červíčku (můj) Jakobe,
Israeli, (můj) broučku!
Já pomohu tobě, dí Hospodin, spasitel tvůj,
Svatý Israelův.

* * *

V. 8n. uvádí důvody, pro které přísluší Judovcům právo na Boží ochranu. — Kdysi Bůh se nazval Bohem Abrahama, Isáka a Jakoba (Ex 3, 15). „Jakob“, „Israel“ jsou nejčestnější jména národa. — Jako pán opatruje svého otroka, ježto je to cenné vlastnictví, tak i Bůh bude chrániti svůj majetek — národ israelský. — Bůh vyvoliv si Abrahama za otce národa, se kterým má veliké úmysly, nedokončil by svého díla, kdyby dal Judovcům, potomkům Abrahamovým, zahynouti. — O Abrahamovi, „příteli Božím“ srv. také 2 Par 20, 7; Judit 8, 22; Jak 2, 23. — „končiny země“ jest chaldské město Ur, kde kdysi Abraham sídlil. Viz Gn 12, 1nn; 15, 15. — Babylonii mohl nazvati „končinami země“ toliko spisovatel, píšící v Palestině (Prvoisajáš) a nikoli domnělý „Druhojesajáš“, který prý žil sám v Babylonii!

V. 10. Místo „pravice mého „spravedlivého“ (Cyra, viz v. 2) hebr. lépe: „má spravedlivá (vítězná) pravice“. — Pěti důvody posiluje Bůh důvěru Judovců. — Cyrus bývá právem pokládán za předobraz Mesiáše a co tu řečeno ve smyslu slovném o onom, bývá rozuměno ve smyslu předobrazeném o tomto.

V. 11n. Nepřátelé Israelovi zahynou. — „kdož bojují“ = „kdož jsou zaníceni“ zášti (hebr.). — „hledati budeš jich“, aby ses proti nim zabezpečil. — Viz kletbu, kterou vyřkl kdysi Hospodin nad nepřáteli Abrahamovými Gn 12, 3.

V. 14. Národ v zajetí deptaný, ponížený jest jako červík, brouček, lezoucí po zemi. Srv. výše 14, 11; Job 25, 6. — Místo „Israeli, můj broučku“ Vulg: „kteří jste jako zemřelí z Israele“, t. j. kteří jste (politicky) mrtvi. Srv. Ez 37, 12. — „spasitel“ = gó'él, t. j. příbuzný, který jest povinen chrániti a případně pomstíti svého spřízněnce. Srv. Nm 35, 12. 19; Dt 19, 6. Viz níže 43, 1.

[15] Já tě učiním mlatebným vozem,
novým, majícím troucí zuby;
mlátit budeš hory a zdrtíš je,
pahorky obracet budeš v prach.
[16] Převěješ je a vítr je zavěje,
vichřice rozpráší je;
ty však plesati budeš v Hospodinu,
ve Svatém Israelově se honosit.

[17] Chudí hledají marně vody,
jazyk nuzných vysýchá žízní.
Já, Hospodin, vyslyším je,
já Bůh Israelův, jich neopustím.
[18] Otevru na strmých pahorcích řeky,
a uprostřed polí prameny;
obrátím poušť v jezera vod,
a zemi vyprahlou v prýštící vody.

[19] Dávat budu v poušti růsti cedrům,
akaciím, myrtám a olivovým stromům,
štípit budu v pustinách cypříše,
jilmy a spolu i jedle,
[20] by viděli, poznali a povážili,
aby spolu porozuměli,
že ruka Hospodinova to udělala,
že Svatý Israelův to učinil.

* * *

[21] Předneste svou spornou věc, dí Hospodin,
přineste modly své, praví král Jakobův.
[22] Nechť přijdou a řeknou nám, co bude;
předešlá (proroctví), která to byla,

V. [15]. O mlatebném voze, saňkách nebo válci viz 2 Král 24, 22; 1 Par 21, 23. — „hory" = veliké říše; „pahorky" = malé říše. — Z těch „hor" bude padrť. — Srv. Sdc 8, 7; 2 Král 12, 31; 4 Král 13, 7; Přís 20, 26. — Viz také výše Is 21, 10.

V. [16]. Jaká to změna s ubohým „červíčkem"! (v. 14).

V. [17]. „Chudí" Israelité v zajetí marně se namáhají zbaviti se své bídy palčivé.

V. [18]. Bůh bude poskytovati nápadně lidu svému vše, čeho potřebuje, měrou nejhojnější. — Srv. výše 30, 25; Ex 17, 7.

V. [19]. srv. s 32, 15 n. — Vrchol blaha, které tu prorok líčí, dostaví se dokonale za dob mesiášských. Srv. výše 8, 9; 9, 6; 11, 1; 30, 25; 32, 1; 35, 1. — Z toho všeho bude zřejmo, že láska Boží zázračně pečuje o svůj lid.

V. [21]. navazuje na v. 1. — Místo „přineste modly své" Vulg: „předneste, ač máte-li co důrazného (pádného)", t. j. důvody (proti Hospodinu a) ve prospěch model. — Hospodin jest „králem" a tedy ochráncem „Jakoba", t. j. národa israelského.

V. [22n]. mluví o dvou druzích proroctví: 1. o proroctvích „prvních", předešlých, starých (srv. níže v. 43, 9; 48, 3) a 2. o nových (= „co bude" = „co má přijíti" = „co přijíti má příště" (v. 23). — Modly, aby dokázaly, že jsou bohové, mají se vykázati buď proroctvími staršími, která se již splnila, nebo mají předpověděti věci nové a Hospodin jest ochoten vyčkati, splní-li se nové předpovědi. — Kterými „starými" proroctvími, již splněnými, může se vykázati Hospodin, o tom poučuje v. 25—28. — Neběží tu, jak se domnívá Condamin, o dílo Cyrovo vůbec, v celém jeho rozsahu, ale toliko potud, pokud bylo dříve již předpověděno a s (idealného nebo skutečného) stanoviska prorokova patří již minulosti; proti tomu vše, co hll 40—48 slibují o Cyroví pro

oznamte, i budeme pozorovat,
bychom zvěděli, zdali se splní;
co má přijíti, ukažte nám!

[23] Oznamte, co přijíti má příště,
ať poznáme, že bohové jste vy.
Čiňte co můžete dobrého nebo zlého,
i budeme rokovat a spolu uvidíme!
[24] Hle, vy nejste nic a práce vaše je nicka;
ohavník jest, kdo si vyvolil vás!

[25] Já (však) vzbudil jsem od severu —
od východu slunce přišel
ten, jenž moje jméno vzývá,
i deptá mocnáře jako bláto,
jako hrnčíř po hlíně šlape.

[26] Kdo (z vás) to zvěstoval od počátku,
bychom to věděli,
a od začátku, bychom říci mohli:
„Ty máš pravdu“!?
Nebylo hlasatele, nebylo věštce,
nikdo neslyšel vašich řečí.

[27] První (jsem já byl, jenž) Sionu řekl: „Tu jsou,“
(já) jsem dal Jerusalemu hlasatele blaha.
[28] I hleděl jsem, a nebyl z těchto nikdo,
kdo by poradil a jsa tázán odpověděl.
[29] Aj, všichni jsou v neprávu,
práce jejich je nicka,
prázdný vítr jsou sochy jejich.

---

budoucno, nepatří ku proroctvím staršim, nýbrž k novým. (Jan Fischer). — „dobrého nebo zlého“ = užitečného nebo škodlivého. — V. 23d dle hebr.: „abychom žasli a spolu se báli“. — Modly mlčí, nemohou uvésti proroctví starších, nemohou mluviti a předpověděti nic nového; proto podává v. 24. rozsudek jim nepříznivý.

V. 24. O lživosti, obojakosti a temnu vešteb pohanských srv. výše úvod na str. 9—12.

V. 25. „od východu“ (z Persie) pocházel a přišel Cyrus. Přišel do Babylonie „od severu“, t. j. z Medie, které se byl zmocnil, když porazil Astyaga. Cyrus „vzýval jméno“ Hospodinovo (Jahve) ve vyhlášce, kterou dovolil Judovcům návrat do vlasti; viz Esdr 1, 2. — K v. 25de srv. níže 45, 1 n.

V. 26. „z vás“ z model. — „od počátku“ = „od začátku“ = dlouhou dobu dříve nežli se předpověď splnila. — Hospodin mluví vítězně, ježto jen jemu přísluší „pravda“, že předvídal a předpověděl, co se stane a co se stalo za dlouho později. Hospodin měl své „hlasatele“, jejichž „řeči“ — t. j. pravá proroctví, bylo „slyšeti“.

V. 27. „Tu jsou“ hlasatelé blaha. — Viz více níže 44, 26.

V. 28. „hleděl jsem“ — ohlížel jsem se, hledal jsem. — „z těchto“ model, bohů pohanských.

V. 29. „jsou v neprávu“ = prohrávají při. — Místo toho hebr.: „nic nejsou“ jako výše ve v. 24. — Místo „jejich“ čte kritika „vaše“; dle toho oslovuje Hospodin pohany, ctitele model jako ve v. 1. a 21. — Srv. 44, 8; 45, 21; 46, 10. Condamin vidí ve hl 40 n velikou báseň složenou ze slohy (40, 1 n): „Zločiny Israelovy jsou odčiněny“, z protislohy (40, 3—5): „Připravte cesty na návrat zajatců“, ze středoslohy (40, 6—8): „Sláva lidská pomíjí; Boží slib

3. Třetí řeč: Mesiáš služebníkem Hospodinovým, prostředníkem Israelovým a světlem pohanů (42, 1—43, 13).

Mesiáš, učitel národů (42, 1—4), světlo pohanů a divotvůrce (42, 5—9). Píseň díků za vykoupení (42, 10—12). Mesiáš, Boží bojovník (42, 13—17). Zaslepenost Božího lidu (42, 18—23). Řeč Hospodinova, kterou těší pravé Israelity (43, 1—8). Pohané jsou svědky Hospodinový vševědoucnosti (43, 9—13).

Hlava 42.

[1] Ejhle, služebník můj, příjemný mně,
vyvolený můj, zalíbil jsem si v něm;

---

nezměnitelný", ze druhé slohy (v. 9): „Radostná novina", ze druhé protislohy (v. 10n): „Vítězství Hospodinovo", z druhé mezislohy (40, 12—17): „Moudrost, nezávislost a velikost Hospodinova", ze třetí slohy (40, 18n; 41, 6n; 40, 20—24): „Nicota model a pozemských mocnářů proti Bohu", ze třetí protislohy (40, 25—31): „Všemohoucí může dáti svému lidu nepřekonatelnou sílu", ze třetí mezislohy (41, 1—5): „Výboje Cyrovy jsou dílo všemohoucnosti Hospodinovy", ze čtvrté slohy (41, 21—24): „Výzva model, ať se pokusí předpověděti budoucno", ze čtvrté protislohy (41, 25—29): Jediný Hospodin předpověděl výboje Cyrovy", ze čtvrté mezislohy (41, 8—10): „Národu vyvolenému, chráněnému od Hospodina není čeho se báti", z páté slohy (41, 11n): „Nepřátelé Israelovi budou zničeni", z páté protislohy (41, 13n): „Důvěra v Hospodina", z páté mezislohy (41, 15n): „Israel vyhladí moci nepřátelské", ze šesté slohy (41, 17n): „Prameny budou se prýštit ze suché půdy" a ze šesté protislohy (41, 19n): „Poušť bude plna chladivých stínů".

Hl. 42. — V. 1—7. obsahuje první píseň o „služebníkovi Jahvově" (Hospodinově). Druhá píseň jest níže v 49, 1—9a; třetí v 50, 4—9; čtvrtá v 52, 13—53, 12. Starší vykladači židovští viděli v tomto služebníku Hospodinově („'ebed Jahve") zaslíbeného Mesiáše. Teprve pozdější učenci židovští, zejména středověcí (Abenesra, Raši, Kimchi a jj.) rozšířili a uplatnili v židovstvu všeobecný názor, že „'ebed Jahve" jest národ israelský (pojem hromadný proti pojmu osobnímu). Křesťanské výklady až do posledních let XVIII. století tvrdily jednomyslně, že „sluha Hospodinův" (zejména ve hl 53) jest zaslíbený Mesiáš, který skutečně přišel v Ježíši Kristu. Teprve ke konci řečeného (XVIII) století přijali s menšími změnami někteří protestanští vykladači názor středověkých učenců židovských. Dovolávali se souvislosti, t. j. Is 41, 8; 42, 19; 43, 10; 44, 1. 2. 21; 45, 4; 48, 20., kde skutečně národ israelský jmenován jest „služebníkem Hospodinovým". Potíž jim působilo místo 49, 5n (srv. tamže v. 8. 9a), kde se praví, že „služebník Hospodinův" vzkřísí (obnoví) národ israelský. Kterak může „služebník Hospodinův" obnoviti „služebníka Hospodinova"? Aby tuto záhadu rozřešili, tvrdili jedni, že „služebník Hospodinův" není národ israelský celý, nýbrž toliko jeho „zbožné jádro", jiní že je to „stav prorocký"; dle jiných jest „služebník Hospodinův" stav učitelů zákona (zákonníkův). Ježto však obraz tohoto „služebníka" ve jmenovaných písních, zejména ve hl 53 vykreslený, je tak velebný, že se nesrovnává ani s nejlepší částí národa, tvrdili jiní, že „ebed Jahve" znamená toliko „idealního" Israele, t. j. takového, jaký dle plánů Božích má býti (proti Israelovi skutečnému, ubohému, jak jest líčen v ostatních částech knihy Is). — Jak již výše bylo řečeno, křesťanští učitelové až do konce XVIII. století viděli ve „služebníkovi Hospodinově" slíbeného Mesiáše. Od té doby mnoho protestantských vykladačů, kteří nepřijali názoru, že „'ebed Jahve" jest pojem hromadný, ale hájili, že je to pojem osobní, odchýlili se od starobylého výkladu křesťanského tím, že setřeli se „služebníka Hospodinova" ráz mesiášský a viděli v něm Jeremjáše nebo Isajáše, krále Uziáše, Ezechjáše, Joachima nebo jiného vynikajícího muže. — Katoličtí vykladači hájí do dneška (kromě nepatrných výjimek) starého, věky posvěceného výkladu osobně-mesiášského, t. j. že „služebník Hospodinův" není nikdo jiný, nežli zaslíbený Mesiáš — Ježíš Kristus. Důkaz pro toto tvrzení vyplyne z dalšího výkladu. S otázkou, koho rozuměti „služebníkem Hospodinovým" úzce souvisí otázka, jak se má čtvero „písní" o něm k svému prostředí; t. j. k ostatnímu znění knihy Isajášovy, jež jest uloženo před nimi, mezi nimi a za nimi (ve hll 40—55). Dr. Jan Fischer (r. 1916) dokázal, že ti, kteří pokládají „služebníka Hospodinova" za pojem hromadný, jsou nuceni, chtějí-li býti důslední, písně o něm výše vymezené ze souvislosti s ostatní knihou vyloučiti a připisovati je jinému

dal jsem ducha svého na něj,
aby pravdu národům přinesl.
[2] Nekřičí, nedbá stranicky osob,
aniž je slyšeti hlas jeho venku.

---

spisovateli, staršímu nebo mladšímu než byl domnělý Druhojesajáš, což také mnozí stoupenci tohoto směru činí. — Nejjednodušší, nejméně hledaný názor by byl, že písně o „služebníku Hospodinově" napsal jedním tahem (nebo diktoval jedním dechem) spisovatel hlav 40—55; tento názor byl starým samozřejmý a dosud se ho zastává z katolických novějších vykladačů Knabenbauer, Feldmann a Condamin ve výkladu Is (později změnil svůj názor v ten rozum, že prorok nejprve napsal písně o „služebníku Hospodinově", a že je později vtělil do svého díla, t. j. do hll 40—55). — Fischer však dokazuje a pokládá za jisto, že úryvky o služebníku Hospodinově nejsou psány v jednom kuse s hlavami 40—55, ale že jsou to dodatky, kterými spisovatel hll 40—55 později sám své dílo doplnil. Možno prý důvodně pochybovati, zdali prorok, měl-li již tehdy, kdy psal hll 40—55, vznešený obraz služebníka Hospodinova, líčený v písních o něm, zdali týmže čestným názvem obdařil také hříšný národ israelský; je však možno, že duch prorokův od nedokonalého „služebníka Hospodinova" (národa israelského) jmenovaného v knize, vyšvihl se později k pojmu dokonalého „služebníka Hospodinova" (Mesiáše), líčeného ve jmenovaných „písních" (úryvcích); pak nutno tyto písně pokládati za pozdější dodatek. Totéž plyne z ponětí o pohanech, vyplývající „z písní", které stojí na stupni značně vyšším nežli ponětí o pohanech ve knize ostatní. Dále jest nápadno, že „služebník Hospodinův" — mimo „písně" o něm — není jmenován nástrojem vykoupení Israele ani pohanů; ani vnitřní obrod Israelův, t. j. odpuštění hříchů nespojuje kniha Is mimo perikopy o sl. H. s jeho posláním; bylo by nemožno, aby v ostatní knize nebylo uvedeno za důvod odpuštění hříchů náměstné (zástupné) utrpení „sluhy Hospodinova", jak jej uvádí hl 53, kdyby prorok svou knihu v jednom kuse „s písněmi" byl psal. Písně (42, 1—4) vědí, že sl. H. obrodí nábožensky také pohany; obrácení pohanů však mimo „písně" kniha připisuje skutkům Boha Israelova. Vyloučíme-li „písně" z knihy, dojdeme znamenité souvislosti. Myšlenkový obsah knihy je dokonale ucelen. Kdyby „písně" do knihy nebyly zařazeny, nikdo by nebyl jich do dneška pohřešoval. Také „písně" samy činí samostatný, myšlenkově (t. j. obsahově, nikoli svou podobou) zaokrouhlený celek — okruh pokračujících proroctví. Páska, která „písně" s ostatní knihou pojí, jest značně volná a nedokonalá. — Všecky tyto důvody, svědčící pro to, že „písně" jsou pozdější dodatek, nemají té váhy, aby řečené dodatky bylo nutno přičítati jinému spisovateli, nežli Is. Naopak, sloh knih i „písní" je týž; myšlenka, že návrat Judovců ze zajetí bude druhý východ z Egypta („exodus") jest výhradným majetkem spisovatele Is 40—55; ježto pak v „písních" také sl. H. vystupuje jakožto druhý Mojžíš a vůdce na novém východě, možno písně připisovati spisovateli, jehož výhradným majetkem jsou myšlenky příbuzné obsahem, t. j. spisovateli hll 40—55. Také „redaktora", který písně dodatečně do knihy vložil, netřeba hledati v jiném nežli ve spisovateli hll 40—55 samém; jsouť pásky, spojující dodané písně s knihou, (t. j. 42, 5—7; 49, 7—9a; 50, 10. (11?) psány týmže slohem jako kniha i „písně". — Condamin klade první píseň (42, 1—7) za 49, 7.

V. [1]. „služebníkem Hospodinovým" sluje zejména Mojžíš (Nm 12, 7) a David (2 Sam 7, 8; Is 20, 3). Také příštího krále — Mesiáše jmenuje Hospodin častěji svým „služebníkem" (Ez 34, 23n; 37, 24; Zach 3, 8). Sluje tak také Abraham (Gn 26, 24), Kaleb (Nm 14, 24), Josue (Sdc 2, 8; Eliakim (Is 22, 20), Job (1, 8), proroci (Am 3, 7; Jer 7, 25), Nabuchodonosor (Jer 25, 9; 43, 10). Jest přirozeno viděti ve „služebníku Hospodinově" jedince, osobu, pokud není dokázáno, že jest označeno tím slovem zosobněné množství, národ israelský jako Jer 30, 10; 46, 27; Ez 28, 25; 37, 25. a na místech Is výše uvedených. — Místo „příjemný mně" dle hebr.: „kterého držím", podporuji, podpírám, chráním. Srv. 49, 2. — Kterak ducha svého na něj dal, viz výše 11, 2. (Emmanuel = služebník Hospodinův) a níže 50, 4n; 52, 13. — „pravdu", t. j. pravé náboženství, stanovící správně, co o Bohu věděti, věřiti a co dle Boží vůle činiti, aby vládl „správný řád", Bohem stanovený, aby vládlo právo a spravedlnost v nejširším slova významu. Srv. výše, co řečeno o Emmanuelovi 11, 4. — V tom smyslu rozuměti překladu Vulg: „soud národům vynášeti bude". Srv. níže 49, 6; 53, 11.

V. [2] Místo „nedbá stranicky osob" (srv. 11, 3) dle hebr.: „aniž pozvedá" (hlasu svého). — „venku" = na ulici. — Správněji dle hebr. uveden

[3] Třtiny nalomené nedolomí,
a knotu doutnajícího nedohasí;
věrně bude pronášet pravdu.
[4] Nebude smutný, zmalátnělý,
dokud nezaloží na zemi pravdy,
zákona svého, na nějž ostrovy čekají.

[5] Toto praví Hospodin Bůh,
jenž stvořil nebe a roztáhl je,
upevnil zemi s tím, co na ní roste,
který život dává lidem na ní,
a dech těm, kteří chodí po ní:

[6] „Já, Hospodin, povolal jsem tě k spravedlnosti,
vzal jsem tě za ruku a zachoval jsem tebe.
A učinil jsem tebe prostředníkem
smlouvy lidu a světlem národům,
[7] abys otevřel oči slepých,
abys vyvedl vězně ze žaláře,
a z věznice ty, kteří sedí ve tmách.

[8] Já jsem Hospodin, to jest mé jméno;
cti své jinému nedám,

---

v. 2. u Mt 12, 19: „Nebude se hádati ani křičeti, aniž uslyší kdo na ulicích hlas jeho". — Nebude jako Cyrus neb jiný král bráti se s hlukem a křikem, (válečným rykem), ale je tichý, skromný. Srv. 3 Král 19, 11 n. — Sv. Mt vykládá v. 1—3. 4c. výslovně o Mesiáši (Mt 12, 15—21). — Srv. níže 50, 5; 57, 3.

V. 3. Služebník Hospodinův bude s velikou mírností a pečlivou šetrností konati své dílo: slabé posilovati, nemocné léčiti atd. Srv. 50, 4. — Nebude slabými, hříšníky pohrdati (jako činili později fariseové) a pohrdáním jich dorážeti, dobíjeti, život duchovní v nich uhášeti, ale každou jiskřičku doutnající bude se snažiti vzkřísiti a zachovati. — Srv. výše 11, 4; 14, 32; 25, 4; 26, 6; 40, 11; 61, 1 n. — „Třtiny nedolomiti atd." jest rčení příslovečné, vyslovující pečlivou šetrnost. — „pravdu" jako výše ve v. 1. — Určitě mluveno je to: evangelium Kristovo.

V. 4. S. H. nedá se ve své snaze odstrašiti žádnou překážkou, bude pracovati neúnavně, vytrvale, vítězně. — „pravdy" — říši práva a spravedlnosti, jak již bylo řečeno výše ve v. 1. — Ta „pravda" — toť nový „zákon", na který pohanstvo („ostrovy") se těší. — Srv. „očekávání národů" Gn 49, 10. Srv. níže 49, 6; 51, 5.

V. 5. Bůh, který stvořil nebe a zemi, který obé ustavičně zachovává, má moc, aby splnil, na čem byl se ustanovil, a co slibuje.

V. 6. „ke spravedlnosti", t. j. aby zavedl řád Bohem ustanovený, právo a spravedlnost v nejširším slova významu. Aby tomu povolání dostál, bude ho Pán podporovati, jak byl i Cyrovi slíbil výše 41, 3; 45, 2. Jako povolal Cyra (41, 2) tak „povolal" i svého služebníka. — „prostředníkem", který smlouvu Boží s národem učiněnou, hříchy lidu porušenou, obnoví a zdokonalí. Srv. Os 2, 18 n. — Jer 31, 31; Mal 3, 1. — Osvítí pohany, jako řečeno již výše 9, 2; a níže 49, 6. — Jako pohané nejsou ono „světlo", tak ani národ israelský není prostředníkem této smlouvy; jest jím jiný služebník, odlišný od národa; služebník, který lid s Bohem smíří a jako druhý Mojžíš smlouvu od Boha lidu donese a lid s Bohem spojí. Tato dobra, ježto byla lidu v arciotcích slíbena, vhodně jsou pojmenována „smlouvou", kdežto se zřetelem na pohany slují „světlo" (Knabenbauer).

V. 7. vykládá podrobněji, v čem bude záležeti ona „smlouva", případně ono „světlo". — Podrobný ten výklad líčí duchovní blaho mesiášské jako již bylo popsáno výše 2, 3; 4, 4—6; 9, 7; 11, 1 n; 25, 8; 26, 7; 29, 25; 32, 1; 35, 8. — O „smlouvě" viz více 54, 10; 55, 3; 59, 21; 61, 8. (Knabenbauer).

V. 8. Srv. 41, 25—29. Pohané, klanějíce se modlám, brali Hospodinu čest, jemu jedinému příslušnou. Toho Věčný (Jahve) nestrpí; služebník jeho, až pohany

nedám chvály své modlám.
[9] Co bylo prve (předpověděno) hle, splnilo se;
já i nové věci oznamuji;
prve než počnou, ať o nich slyšíte!“

* * *

[10] Zpívejte Hospodinu novou píseň,
chválu jeho od končin země;
plavci na moři se vším, čeho je plno,
ostrovy a obyvatelé jejich.

[11] Ať jásá poušť a osady na ní,
vesnice stanové, v nichž Kedar bydlí;
zpívejte chvály obyvatelé skal,
s vrcholů hor radostně volejte!

[12] Vzdávejte Hospodinovi slávu,
a chválu jeho pohanům zvěstujte!

* * *

---

osvítí (v. 6), vrátí Hospodinu bohoctu, kterou mu i pohané jsou povinni prokazovati. To bude Hospodinovo vítězství nad modlami. Bůh jest povinen sám sobě, své velebnosti, aby splnil, co o služebníku svém byl slíbil.

V. [9]. „co bylo prve“ = celé dílo Cyrovo. Srv. 41, 25—27. — „nové věci“ = co bylo řečeno výše 42, 1—7. — „prve než počnou“ — klíčiti, pučeti se, prve nežli jest nějaký jejich zárodek (hebr.), takže žádný člověk nemůže jich ani z daleka tušiti. Kdo je tento „služebník hospodinův“, vyložil již Mt 12, 17 nn, jak výše bylo poznamenáno. — Ježíš Nazaretský jest milovaný Syn, v němžto se Otci zalíbilo (Mt 3, 17; 17, 5); na něhož snesl se Duch sv. (Mt 3, 16), na němž Duch Boží spočívá (Is 11, 2 n), který uložil apoštolům, aby učili všecky národy (Mt 28, 19), který jest prostředníkem nové smlouvy v krvi své (Mt 26, 28; Žid 8, 6); Ježíš Kristus jest jediný prostředník mezi Bohem a lidstvem (1 Tim 2, 5), je spravedlivý orodovník za hříšníky u Otce, a smíření za hříchy naše (1 Jan 2, 1 n); kteréhož Bůh představil v krvi jeho jako oběť smírnou skrze víru, aby ukázal svou spravedlnost (Řím 3, 25), který přišel na svět, aby duchovně slepým dostalo se zraku (Jan 9, 39), aby osvítil sedící v temnu a ve stínu smrti (Lk 1, 79); ten, který jest světlo k osvícení pohanů (Lk 2, 32). Je to ten, kterého podobnými rysy maluje hl 61 (v. 1 nn), místo, které Spasitel ve svém kázání v Nazaretě vztahuje na sebe, a o němž prohlašuje, že se splnilo na jeho osobě. Nezapomeňme však odmítnouti názor, že Ježíš těmito a podobnými proroctvími z nenáhla se vmyslil a vžil do mesiášského sebevědomí. Pro nás rozhoduje ve smyslu slovném vyznání Petrovo: „Ty jsi Kristus, Syn Boha živého“. Mt 16, 16 (Leimbach).

V. [10]. „Novou“ píseň žádá nový námět, události, předpověděné již výše 41, 8—20 a opět nové věci předpověděné 42, 1—7. — Srv. Žž 32, 95, 97. — Prorok si představuje zajatce babylonské, vysvobozené od Cyra, představuje si v budoucnu vysvobozené lidstvo od Krista, a již předem všem těm osvobozencům klade do úst radostný zpěv díků. (Podobně připojen jest zpěv díků (hl 12) na vid, popsaný ve hl 11.) Bude to zpěv vítězství Hospodinova nad modlami (v. 8).

V. [11]. O Kedařanech, mocném kmeni arabském, viz výše 21, 6. — Místo „skal“ možno také překládati „Petry“ a mysliti na hlavní město Edomska. Srv. 16, 1.

V. [12]. Splní se, co pěli serafové 6, 3. a čeho se dotekl Is již výše 12, 1 n; 25, 1 n; 26, 1 n; 35, 1.

[13] Hospodin vychází jako hrdina,
jak válečník budí (v sobě) chuť k boji;
počíná válečný křik a volá
ukazuje svým nepřátelům sílu:

[14] „Byl jsem ticho dosud, mlčel jsem,
byl jsem trpělivý;
jak žena k porodu pracující křičím,
supám a (spolu) soptím.
[15] Činím, že pustnou hory i pahorky,
všecka zeleň jejich že vadne;
obracím veletoky v suchou zemi,
a jezera vysušuji.

[16] Provázím slepé po cestě, které neznali,
po stezkách neznámých vedu je,
obracím tmu před nimi v světlo,
a hrboly v rovné plochy.
Tyto věci činím pro ně
a neopouštím jich.
[17] Zpět se obrací s velkou hanbou
ti, kteří doufali v modly,
kteří sochám říkávali:
„Vy jste bohové naši!"

* * *

[18] Hluší, poslouchejte,
slepí, prohlédněte, ať vidíte!

V. [13]. Hospodin líčen jako válečník, podobný onomu ve 41, 2; povede válku za svůj lid proti pohanům. — Když má Bůh vykonati nějaké veliké dílo, praví se, že „vychází". Srv. Mich 1, 3; Is 26, 21. (Knabenbauer).

V. [14]. Hospodin třemi slovy vyjadřuje, že dosud nechával národ svůj v pohanské porobě, jakoby se o něho nestaral. — Místo „byl jsem trpělivý" hebr.: „držel jsem se", zdržoval jsem v sobě hněv. — „dosud" velmi dlouho („od věku" hebr.). Třemi slovy zase Hospodin vyjadřuje vnitřní sílu, která ho pudí, aby zasáhl. Jako žena před porodem cítí prudký nával bolesti, a čím více jej tlumí, tím více pak vyráží, tím hlouběji vdechuje (supá) a vydechuje (soptí), tak Hospodin, plný svatého nadšení a hněvu; nadšené lásky k utiskovnému lidu a hněvu na utiskovatele. Srv. Ž 77, 65.

V. [15]. líčí vítězství Hospodinovo a děsnou porážku nepřátel jeho. Týž Bůh, který svému lidu slibuje, že mu z pouště učiní ráj, hrozí nepřátelům, že učiní z jejich úrodných zemí pustinu bez vody. (Leimbach).

V. [16]. „slepým" byl národ israelský. — „které neznali" a „neznámých" bývá pokládáno za glosy, ježto každá cesta slepci jest neznáma. — V. 16ef dle hebr.: „Tyto věci vykonám a neupustím od nich". Je to glosa (? Schlögl).

V. [13—17]. líčí přítomným časem budoucnost, jakoby již nyní vše se odehrávalo.

V. [18]. Isajáš obrací se také na své vrstevníky, smýšlející podobně jako pohané, o kterých mluvil ve v. 17. — Prorok již tolikráte jim domlouval, aby obrátili, aby přilnuli k Hospodinu, ale vše marno; jsou a zůstávají hluší, jak bylo již řečeno výše 6, 10. — Hospodin tolikráte věrnost otců odměnil, tolikráte již trestal pohanské smýšlení Israelitů, jak bylo viděti posledně zejména na pádu Samaře (r. 721), ale mnozí nechtějí v tom viděti Božího prstu, který dává Judovcům výstrahu. Srv. výše 6, 11.

[19] Kdo je slepý, leč služebník můj,
a kdo hluchý, leč ten, k němuž posly jsem poslal?
Kdo je slepý, leč ten, který prodán jest,
kdo je slepý, leč služebník Hospodinův?
[20] Mnoho vida, nemáš toho dbáti?
maje sluch otevřený, nemáš slyšet?

[21] Hospodinovi se zlíbilo posvětit ho,
aby zvelebil a proslavil zákon.
[22] Týž však lid jest oloupen a pohuben,
mládež jeho v okovech je všecka,
ve věznicích schováni jsou,
na lup jsou, a není, kdo by je vytrhl,
na rozchvat, a není, kdo by řekl; „Navrať!"
[23] Kdo z vás věnuje pozornost tomu,
bedlivě poslouchá pro budoucí časy?

[24] Kdo vydal na pospas Jakoba,
kdo Israele zhoubcům?

V. [19]. „služebník" Hospodinův je tu pojem hromadný, je to národ israelský, zejména jeho část pohansky smýšlející. Býti služebníkem Hospodinovým bylo pro Israele největší ctí. Měl ukázati věrností a poslušností, že si jí váží. On však byl služebníkem, ke slovům pána svého hluchým, k pokynům jeho „slepým"! Ten služebník měl zvláštní poslání, měl býti „poslem Hospodinovým", který měl zvěstovati jeho pravdu pohanům (srv. 2, 2); místo „ten, k němuž posly (proroky) jsem poslal" lépe dle hebr.: „posel můj, kterého poslati hodlám". — Trest národa jest již zpečetěn — již jest „prodán" jako otrok pohanům do poroby; dle hebr. však lépe místo „prodán" čísti jest: „důvěrník můj" nebo „přítel můj". — Ve v. 19c místo „slepý" čti „hluchý".

V. [20]. svědčí také Isajášovým současníkům. Dle hebr.: „Mnoho vidíš, ale nedbáš toho; máš sluch otevřený, ale neposloucháš". — Vidí mnoho zlého, jež stihlo neposlušné, vidí mnoho milostí, jimiž Hospodin vyznamenal národ israelský, ale mnozí nechtí viděti ani dobro ani zlo, po dobrém ani po zlém nechtějí se dáti pohnouti, aby zanechali pohanského mravu. — Viz, jak velice liší se „služebník Hospodinův" zde líčený od „služebníka Hospodinova" popsaného výše 42, 1—7! — Onen jest plný ducha Božího, v tomto jest mnoho ducha pohanského; onen učí lidstvo pravdě, tento jest sám hluchý; onen otvírá slepým oči, tento jest sám slepý; onen je Hospodinu milý, tento však jest kárán a bude potrestán — zajetím babylonským.

V. [21]. Hospodin pověřil národ israelský vznešeným, posvátným (=„posvětil ho") úkolem, rozšířiti znalost „zákona", t. j. zjevení, jehož se mu dostalo, mezi pohany, a tím jej „zvelebiti a proslaviti" — on však nedbal svého svatého povolání, a proto uvalil na sebe osud, vypsaný dále ve v. 22. — Jak velebný byl ten „zákon", vykládají Žž 18, 118. — Dle hebr.: „Hospodinu se zalíbilo k vůli své spravedlnosti zvelebiti a proslaviti zákon" t. j. Hospodin, aby ukázal svůj spravedlivý řád náboženský a mravní, dal národu mojžíšský zákoník a posílal proroky, kteří jej vykládali, rozvíjeli, uplatňovali. — (Schlögl pokládá v. 21 za glosu. Právem?)

V. [22b]. dle hebr.: „spoutáni jsou v děrách všichni". — Prorok líčí zajetí babylonské, jeho vrstevníkům však bylo velmi snadno vzpomenouti si při těchto slovech osudu, který stihl obyvatele říše severní — zajetí assyrského. — „Navrať" chrámové nádobí, přikázal Hospodin teprve později Cyrovi, králi perskému, jak vypravuje Esdr 1, 7.

V. [23]. svědčí zase ne-li výhradně, aspoň také Isajášovým vrstevníkům, kteří neberou si z řečí prorokových poučení ani pro příští doby, když již minulost naplnili odklonem od Hospodina.

V. [24n]. srv. s 4 Král 17, 14. 19. — Schlögl s kritikou pokládá oba vv. za glosu (za rabínské kázání).

Zdali ne Hospodin, proti němuž jsme zhřešili,
po jehož cestách nechtěli choditi,
a jehož zákona neposlouchali?
[25] I vylil na něj prudkost svého hněvu
a silnou válku,
obklopil jej ohněm, ale nezmoudřel;
a zapálil jej, ale nenabyl rozumu.

Hlava 43.

[1] „Avšak nyní“ — takto mluví Hospodin,
stvořitel tvůj, Jakobe, tvůrce tvůj, Israeli, —
„neboj se, neboť vykoupil jsem tebe;
nazval jsem tě tvým jménem: „Můj jsi ty.“
[2] Když půjdeš vodami, budu s tebou,
nebo řekami, nepřikryjí tě;
když budeš choditi v ohni, nespálíš se,
plamen nebude hořeti na tobě.

[3] „Neboť já jsem Hospodin, Bůh tvůj,
Svatý Israelův, spasitel tvůj.
Dal jsem výkupným Egypt,
Etiopsko a Sabu za tebe.
[4] Proto, že jsi mi drahý,
ctihodný, a že tě miluji,
národy dám za tebe,
lidi za tvůj život.

[5] Neboj se, neboť já jsem s tebou;
od východu přivedu potomstvo tvé,

Hl. 43. — Prorok, vylíčiv tresty (42, 22. 24), líčí jejich spasitelný účinek a štěstí zbylých věrných, Hospodinu oddaných. Zastrašiv mysle hrozbami, těší a vábí je nyní sliby, aby dokonale přilnuli k Hospodinu. — „Jakob“, „Israel“ jsou čestná jména lidu Božího, uvádějící na paměť, co slíbil Hospodin Jakobovi a jeho potomkům. — Hospodin si „stvořil“ svůj lid z Abrahama a ze Sáry, učinil si jej tím, že dal hojnost potomstva Jakobovi; jest jeho „původce“ ježto působil, by zárodky rodiny Jakobovy se vyvíjely v Egyptě, aby se národ z nich narodil východem z Egypta atd. „vytvořil si ho“, vychoval. Tuto velikou práci, kterou Bůh tak slibně počal, nepřeruší; nedopustí, aby přišla na zmar, své dílo také dokoná, aby Israel došel postavení, které mu Hospodin ustanovil. — „vykoupil“ národ z robotárny egyptské. — Jméno národa israelského, jež mu přísluší a jež vystihuje všecku podstatu jeho jest: „Majetek Hospodinův“. (Ex 19, 5n). — Srv. výše 4, 1.

V. 2ab. připomíná průchod Rudým mořem, Ex 14, 22nn. Hospodin jest ochoten, bude-li třeba, ten zázrak k vůli svému lidu opakovati. — „nepřikryjí tě“ řeky, půjdeš-li jimi.

V. 3. „Hospodin“, který s národem učinil smlouvu a té, jsa věčný a nezměnitelný, přesně dodržuje všem pokolením, z nichž jedno střídá se s druhým. — „Svatý Israelův“, který nemůže dopustit, aby jeho lid byl věčně haněn od nesvatých ctitelů model. — Hospodin dá dynastii Achaemenovců za to, že propustí ze zajetí národ israelský, národy jiné — Egypťany atd. Egypta dobyl Kambyses. — O Sabě viz níže 45, 14a. Gn 10, 7. — Možno, že jsou tu Egypťané, Etiopané (Kušané) a Sabané jmenováni náznačně místo velikých, vzdálených říší a národů vůbec. Hospodin dá za svůj národ Peršanům náhradou četné národy, třebas Egypt atd. — Srv. Ez 29, 18. — „Dal jsem“ = „dám“ (ve v. 4) = jistě jsem ochoten dáti.

V. 4. srv. s Řím 11, 17. 28.

V. 5n. srv. s 11, 11. — Zach 10, 9—12. — Srv. také již Dt 30, 3n.

od západu shromáždím tě.
[6] Řeknu severní straně: „Vydej!“
a jižní: „Nezabraňuj!“
„Přines syny mé z daleka,
dcery mé od končin země!
[7] Každého, kdo se jmenuje podle mne —
k slávě své jsem stvořil,
způsobil a učinil ho.“

* * *

[8] Vyveď ven lid slepý, ač přece oči má,
a hluchý, ač přece uši má!

[9] Všichni národové ať se sejdou,
ať se shromáždí kmenové!
Kdo z vás oznámil tyto věci,
a co nejprv bude, dal nám slyšet?
Nechť vystaví svědky a dáme jim za právo
ať je slyšíme a řekneme: „Opravdu!“
[10] Vy jste svědkové moji, dí Hospodin,
a můj služebník, jehož jsem vyvolil,
aby to poznali a ve mne věřili,
a přesvědčili se, že já jsem jediný.

Přede mnou nebyl učiněn Bůh žádný,
aniž po mně jaký bude.
[11] Já jsem, já, Hospodin,
a není kromě mne spasitele.
[12] Já jsem to zvěstoval a spasil,
oznámil jsem to, kdy jste neměli (ještě) modly;
vy jste svědkové moji, praví Hospodin,

V. [7]. „který se jmenuje podle mne“ = „služebník Hospodinův“, a jím také jest. Tomu umožním, aby mě ctil a nepokazil se modlářstvím, kdyby mezi modláři zůstal, kdyby nebylo mu možno vrátit se do obce židovské, jež bude znova zřízena v Jerusalemě po návratu ze zajetí. — Srv. 42, 8.

V. [8]. počíná vyvozovati z proroctví o dílu Cyrově důkaz, že ten, který je předpověděl, jest pravý Bůh jako bylo dokazováno již výše 41, 22; 42, 9. — V. 8. jest rozkaz Boží, daný Cyrovi, který stručně shrnuje, co bylo řečeno ve v. 1—9. — „lid slepý“ a „hluchý“, jak líčen byl 42, 19. — Ačkoliv lid nezasluhuje, aby Hospodin se ho ujal, přece z milosrdenství a z věrnosti své ho vysvobodí. — (Schlögl pokládá v. 8. za glosu).

V. [9]. Viz 41, 1. 21 nn. — Rok(ování) onen buď trvá dále, nebo počíná nový. — „z vás“, t. j. jménem vašich model, které vám to pověděly. — „co nejprv bude“ = proroctví starší, která se již splnila; o těch byla řeč již výše 41, 25—28. — „tyto věci“ předpověděné v 43, 1—7; jsou to proroctví „nová“.

V. [10]. „Vy“ — národ israelský jest svědkem Bohu, že předpověděl Cyrovo dílo a že se již částečně splnilo; že se částečně splnilo, dosvědčí Cyrus sám (= „můj služebník, jehož jsem vyvolil“). — Srv. 41, 25—28; 44, 8; 45, 21; 46, 9; 48, 14.

V. [11]. „Hospodin“ — Bůh věčný, před nímž Boha jiného nebylo aniž po něm bude.

V. [12]. Místo „spasil“, jež se nehodí do souvislosti, lépe s kritikou čísti: „dal jsem věděti“ (= zjevil jsem). — „modly“ — cizího Boha jako Dt 32, 16. a jj. Nebylo žádného cizího boha, který by to byl mohl předpověděti.

[13] a já Bůh jsem; od počátku jsem jím.
Není, kdo by z ruky mé vytrhnout mohl;
budu jednat, a kdo odvrátí to?

4. Čtvrtá řeč: Israel bude vysvobozen ze zajetí a dostane se mu Ducha sv. (43, 14—44, 5.)

Hospodin rozčeří národy, aby národ jeho mohl se vrátit do vlasti ze zajetí babylonského (43, 14—21). Bude to čin pouhé milosti Boží (43, 22—28). Bůh vylije na svůj lid Ducha svatého; co bude v něm působiti (44, 1—5).

[14] Toto praví Hospodin,
vykupitel váš, Svatý Israelův:
Pro vás pošlu do Babylona,
a strhnu všecky závory,
i Chaldy, hrdé na své lodě,
[15] já Hospodin, váš Svatý,
stvořitel Israele, král váš.

[16] Toto praví Hospodin,
který učinil cestu mořem,
vodami prudkými stezku,
[17] který vyvedl vozy i koně,
vojsko a junáky;
spolu zesnuli, aniž kdy vstanou,
zhasli jako knot, jenž dohořel.
[18] Nevzpomínejte věcí minulých,
nedbejte, co se dávno stalo!

[19] Aj, já činím věci nové,
teď již vzcházejí, jistě je zpozorujete:
učiním poušti cestu,
a na pustině řeky.

V. [13]. Místo „od počátku“ možno také překládati: „ještě dnes“.

V. [14]. Bůh, válečník, vojevůdce nejvyšší (42, 13), pošle do Babylonu vítězného reka (41, 2n) v čele svých zasvěcenců (13, 3), aby vyvedl Judovce („Pro vás“) ze zajetí. — „závory“, které zavírají brány Babylonu (45, 2). — Chaldové, kteří budou tehdy v Babylonii vlásti — (o říši chaldské čili novobabylonské, viz I. sv. str. 1210, sl. 2). Provozovali plavbu na Eufratě a v Perském zálivu. Použijí svých lodí, aby před vítězem — uprchli. Měli také lodi válečné, které jim vystavěli Féničané. Avšak v. 14de jest pochybný, a bývá proto všelijak překládán. „Učiním, že všichni sestoupí jakožto uprchlíci, i Chaldové do lodí svého jásotu“. Nebo: „Srazím závory vězení a udusím ve sténání jejich jásot“.

V. [15]. „Hospodin“, který s vámi učinil smlouvu. — Svatý, který nebude déle trpěti, aby jeho posvátný majetek byl znesvěcován. — „stvořitel“, který nedá, by jeho tvor zahynul. — „král“, který je svým úřadem zavázán, by svůj národ chránil a bránil.

V. [16]. mluví o přechodu Rudým mořem.

V. [17]. připomíná zkázu vojska faraonova, které pronásledovalo Israelity, opouštějící Egypt. — O knotu doutnajícím srv. 42, 3.

V. [18]. „věci minulé“, jež „dávno se sběhly“, jest východ z Egypta, provázený zázračnými událostmi. Proti těmto starým zázrakům staví v. 19n nový východ (ze zajetí babylonského), který bude slavnější nežli byl onen. — Srv. 42, 13; 43, 5n.

V. [19]. „vzcházejí“, klíčí jako símě.

[20] Slavit mne bude divoká zvěř,
šakalové a pštrosi,
že jsem dal na poušti vody,
řeky na pustině, abych dal nápoj
lidu svému, vyvolenci svému.

[21] Tento lid jsem stvořil sobě,
chválu mou bude hlásat.

[22] (Neboť) nevolals ty, Jakobe, na mne,
nepracovals o mne, Israeli.
[23] Nepodávals mi berana, zápalnou obět svou,
žertvami krvavými jsi mne nectil,
netýral jsem tě obětmi nekrvavými,
aniž jsem tě obtěžovul kadidlem.

[24] Nekupovals mi za stříbro puškvorce,
a tukem obětí svých jsi mne neopájel,
ale týral jsi mne svými hříchy,
obtěžovals mne svými nepravostmi.
[25] Já jsem, já jsem ten, jenž shlazuji hříchy tvé,
pro sebe nepravostí tvých nevzpomínám.

[26] Uveď mi na pamět, a suďme se spolu;
přednes, máš-li co, abys za pravdu dostal.
[27] První otec tvůj (už) zhřešil,
a tvoji zástupci zpronevěřili se mně.

V. [20]. Srv. výše 11, 6; 13, 22. — „řeky na pustině“ jest, jak zřejmo, glosa vzniklá tím, že v. 19d zabloudil při opisování sem.

V. [21]. Protože si Bůh národ israelský stvořil, vypěstoval, vzdělal, nezanikne, bude vysvobozen, ježto nelze mysliti, aby Bůh zanechal dílo započaté ale nedokončené. — Dle úmyslu Božího má chválu hlásati mezi pohany; jest možno, že by se Bohu tento záměr zhatil jako malomocnému člověku? — Schlögl s kritikou pokládá v. 21. za glosu.

V. [22]. počíná poučení, že národ israelský nezasloužil si, aby vysvobozen byl, že tedy osvobození bude projev milostivosti a štědroty Boží. — Israel nedal si mnoho práce, aby si vysvobození vymodlil.

V. [23]. Israel nezasloužil si vysvobození všelijakými druhy obětí, ježto v zajetí jich vůbec nepřinášel a před zajetím byl mravní jeho život s obětmi v rozporu. Srv. 1, 11. a jj. — „zápalná obět“ = celopal.

V. [24]. „puškvorec“ býval složkou posvátné masti, o čemž viz Ex 30, 23. Zde jest asi náznakem všelijakých vonidel, kterých užíval při bohoslužbě (na př. na posvátné kuřidlo) a která draho kupoval. — „týral“, „obtěžoval“ srv. s „netýral“, „neobtěžoval“ ve v. 23. — „neopájel“ = nezasycoval. — Srv. Řím 3, 5. Nepovolal jsem tě, kdy jsi obětoval, kdy jsi hovězinu podával, kdy jsi dobytek zabíjel, abys nemyslil, že máš vysvobození jakoby odměnou za obětování; ale když jsi v hříších se válel a když jsi byl do nepravosti zapleten, tehdy jsem tě milosrdenstvím a láskou omilostnil (Sv. Cyril Alex.).

V. [25]. „Já, já“ jediný. — „pro sebe“, ježto má čest toho žádá, aby totiž patrna byla má věrnost, milostivost, láska atd. Srv. Ž 113, 14. Viz také níže 48, 9. 11. — Jako byly hříchy kořen zajetí, tak bude odpuštění hříchů kořen vysvobození ze zajetí.

V. [26]. Bůh takořka dobrovolně dostavuje se na soud se svým lidem; ať se rozhodne soudně, má-li Bůh pravdu, že národ israelský hřešil a že tedy nezasloužil si vysvobození ze zajetí. — Bůh jest ochoten dáti lidu za pravdu, dokáže-li opak. — „Uveď mi na pamět“, jaké máš zásluhy. — Srv. 41, 26; 43, 9.

V [27a]. vykládá sv. Jer.: „První otec tvůj zhřešil na poušti: to jest všecek národ israelský“. — „první otec“ jsou tu tedy otcové, předkové národa, kteří

[28] Proto dal jsem knížata svatá znesvětit,
vydal jsem Jakoba v klatbu,
Israele na potupu.

* * *

Hlava 44.

[1] Slyš však teď, Jakobe, můj služebníče,
Israeli, jejž jsem vyvolil si!
[2] Toto praví Hospodin, stvořitel tvůj,
tvůrce, tvůj pomocník od matčina lůna:
Neboj se, můj služebníče, Jakobe,
Miláčku, kterého jsem si vyvolil!
[3] Vylejiť vody na žíznivou,
potoky na vyprahlou zemi.

Vyleji ducha svého na tvoje potomstvo,
a své požehnání na tvůj kmen;
[4] i budou rašiti mezi bylinami
jako vrboví podle tekoucích vod.

[5] Tento řekne: „Hospodinův já jsem,"
onen se zvát bude jménem Jakobovým,
a jiný napíše rukou svou: „Hospodinův",
a za Israelitu se přizná.

5. Pátá řeč: Vševědoucí, pravý Bůh proti nicotným modlám (44, 6—23).

Israel může nejlépe dosvědčiti vševědoucnost Hospodinovu (v. 6—8). Modlářská pošetilost (v. 9—20). Israel ať přijme milost vykoupení a všecek svět ať za ni děkuje (v. 21—23).

[6] Toto dí Hospodin, král Israele,
jeho vykupitel, Hospodin zástupů:

---

byli vysvobozeni z Egypta. (Jiní vidí v „prvním otci" Jakoba, jiní Adama, jiní Abrahama, jiní jiné vynikající muže S. z.). — „zástupci" (tlumočníci) jsou zákonití prostředníci lidu před Bohem, t. j. kněží (Lv 10, 11; Mich 3, 1.), „soudcové" a „knížata". Jiní myslí na Mojžíše samého nebo na Mojžíše s Áronem.

V. [28]. „na potupu" pohanům; tou potupou jsou znesvěceni vládci judští, královská dynastie, odvedená do zajetí.

Hl. 44. — V. [1n]. „teď", kdy jsem shladil tvé hříchy (43, 25), teď, kdy uznáváš, že je to pouhá milost má (43, 26—28), teď nastává nová doba. — Srv. 42, 19; 43, 1. — „od matčina lůna" = od kolébky, od prvopočátků národa israelského (od Abrahama). — „od matčina lůna" možno spojiti případně také s „tvůrce". — Srv. výše 41, 8. a níže 51, 2; 63, 16. — „Miláčku" = Ješurun (Dt 32, 15). Někteří chtějí místo toho čísti: „Israeli".

V. [3]. Drsný stav zajetí přirovnán k poli neplodnému, vyprahlému; štěstí, které se poté dostaví, přirovnáno jest k poli, opatřenému hojností všeho a příjemností (Sanchez). — Tento výlev požehnání a úrodnosti na přírodu jest jakýsi počátek a náznak příštích dobrodiní Božích, obsažených ve výlevu ducha Božího (Knabenbauer). — Srv. Joel 2, 28; Ež 36, 25—27. — Voda působí nový život.

V. [4]. srv. s Ž 1, 3; Jer 17, 8. — Místo „mezi bylinami" lépe: „jako tráva u potoka". — „vrboví", jehož síla životní je takořka nezničitelná.

V. [5]. Pohané budou se přidávati k obnovenému, znovuzrozenému Israelovi, budou se hlásiti do jeho (nové) církve. Srv. výše 2, 3; 11, 10; 14, 1; 19, 24. — „napíše" = upíše a zapíše sebe (své ruce, schopnosti) Bohu Israelovu tím, že ho jediného bude vyznávati. (Jiní se domnívají, že si na ruku napíše (tetováním) jméno „Hospodin", jako si psával otrok jméno svého pána na čelo nebo na ruku).

V. [6]. počíná líčiti velebnost Hospodinovu jakožto záruku, že sliby jeho se splní — proti nicotě model, jež nemohou nic přislíbiti, nerci-li co splniti. —

Já první (jsem) a já poslední (jsem)
a mimo mne Boha není!

[7] Kdo jest mně podoben — ozvi se,
oznam a řádně mi to předlož —
od té doby, co odvěký národ jsem založil?
Věci příští, jež přijdou, ať poví nám!

[8] Nebojte a nezarážejte se,
před časem dávným ohlásil jsem vám to,
oznámil jsem to, vy jste svědkové moji.
Zda jest mimo mne Bůh,
stvořitel, jehož já bych neznal?

* * *

[9] Výrobci model všichni jsou lidé prázdní,
a miláčci jejich nic jim neprospívají;
oni sami jsou svědkové jejich, že nevidí,
aniž rozum mají, na svou hanbu.

[10] Kdo vytvořil Boha,
kdo slil modlu užitečnou k ničemu?
[11] Aj, všichni druhové jeho budou se hanbit;
a umělci jsou smrtelníci;
ať se všichni sejdou, ať se dostaví:
zhrozí se a budou spolu se hanbit.

„Hospodin", který vešel ve smlouvu s Israelem, jest „první" a „poslední", alfa a ómega, počátek a konec, jest Bůh věčný (Zjev 1, 8). — Srv. výše 41, 4; níže 48, 12; 43, 11; 44, 8; 45, 6. 21.

V. 7. „Kdo jest mně podoben?" = kdo umí předpovídati budoucno jako já? — Hospodin vyzývá modly na soud. Srv. 41, 26; 42, 9; 43, 8—13. — Ať povstane ten onen bůžek, ta ona modla a vykáže se, zdali co prorokovala od té doby, co počal prorokovati Hospodin, od té doby, co před věky („odvěký") „položil základ" k bytí lidského pokolení — (dle jiných: národa israelského). — Proroctví Hospodinovo od počátku lidstva jest již Gn hl 3, 6, 9; a dále. — Nemůže-li se bůh pohanský vykázati staršími proroctvími, ať předpoví aspoň nyní věci budoucí!

V. 8. Až přijdou hrozné události, které pohany poděsí, nebude třeba Judovcům se lekati, ježto vše, i konec pro ně šťastný, Hospodin dávno předpověděl. — V. 8e dle hebr.: „A není skály mimo mne" — „skály" = spolehlivého útočiště. Srv. Dt 32, 4. 15. 37. — Viz také Is 17, 10; 30, 29.

V. 9. Prorok věnuje modlářství tolik pozornosti, aby od něho své souvěkovce odvrátil. Srv. výše úvod na str. 28 h. — „lidé prázdní", kteří pracují na prázdno, ježto jim modly nepřinesou užitku, ale jen sklamání a hanbu. — „miláčci jejich" = modly, bohové. — Jako národ israelský je „svědkem" (v. 8), že jeho Hospodin předvídá a předpovídá věci budoucí, tak výrobci model jsou, neb aspoň mohou býti svědky, že jejich výrobky (modly) nic nevidí očima, které jim vydlabali; výrobci model nejlépe vědí, z čeho jsou a kterak vznikly, že jsou ze hmoty, která nemá rozumu. Z toho svědectví měli by ovšem hanbu.

V. 11. „jeho" — boha, modly. — „druhové" — stoupenci, ctitelé, kteří si dali modlu vyrobiti, a kteří mají s ní „smlouvu", jsou tedy její „společníci" — „umělci" = výrobci (v. 9) — jsou bídní lidé, kteří nemohou vytvořiti nežli bídné modly; nemohou jim dáti života ni rozumu (v. 9d), lidé nemohou vytvořiti velebnosti Boží. — Kdyby všichni modláři a výrobci model se dostavili na soud s jediným Bohem, budou se třásti hrůzou a skončí hanbou a záhubou.

[12] Mistr železa lopotí se pilníkem,
(žárem) uhlí a kladivy tvoří své dílo,
dělá je ramenem svým silným,
mívá hlad až do zemdlení,
nepije vody až do únavy.

[13] Mistr dřeva natahuje šňůru,
želízkem své dílo vytváří,
dělá je dle úhelnice,
kružidlem je vytáčí,
a činí sochu muže,
jakéhos krásného člověka,
aby bydlil v domě.

[14] Podtíná cedry, vybírá si svídu a dub,
který mezi lesním stromovím stál,
okleštuje sosnu, kterou déšť napájel,
[15] a která bývá lidem za palivo;
bere si z toho a zahřívá se,
nebo zatápí a napéká chlebů;
ze zbytků pak dělá boha a klaní se mu,
činí si modlu a sklání se před ní.

[16] (Jeden) díl tedy spaluje ohněm,
(druhým) dílem připravuje si maso k jídlu,
vaří si krmi a nasycuje se,
ohřeje se a řekne:
„Haha, ohřál jsem se, cítím oheň!"

[17] Z toho, co zbylo pak, dělá si boha, modlu;
sklání se před ní, klaní se jí,
a modlí se k ní říkaje: „Vysvoboď mne,
neboť Bůh můj jsi ty!"

[18] Nevědí to a nerozumějí tomu;
jsoutě zalepeny oči jejich, by neviděli,
a svou myslí nechápali.

V. [12]. zavádí nás do dílny kovodělníka, který se namáhá, že má až hlad a žízeň, který potřebuje tolik nástrojů a prostředků, který uplatňuje silné své rámě — aby vyrobil boha, který nic neprospívá (v. 9b), který vede ctitele do hanby a do záhuby (v. 11). — Jak mnoho to lopoty pro nic a za nic!

V. [13]. uvádí nás do dílny dřevodělníkovy. Prorok líčí všední vznik modly a všední látku, ze které byla vyrobena, aby vysvitla pošetilost výrobců model, kteří se klaní dílu svých rukou, o kterém dobře vědí, že nespadlo s nebe, že se nenarodilo samo ze sebe, jak se pohané o některých modlách domnívali. (Sv. Cyril Al). — „natahuje šňůru" chtěje na modlu naměřiti potřebný kus dřeva, tak dlouhý a široký, aby vlezl do domečku (svatostánku) nebo do chrámu, ve kterém bude modla seděti (v. 13g). — Dle hebr. črtá si na dřevě červenou hlinkou obrysy mužského, jemuž chce dodati největší krásy („krásného člověka").

V. [14]. líčí všední původ hmoty, ze které modlář vyrábí modlu, ač velmi dobře o tomto původu ví. — V. 14n časově patří před v. 13.

V. [15]. Z téže hmoty, hterou klade na oheň, aby se zahřál, nebo aby si upekl chléb, z téže hmoty, z téhož kusu dřeva, ano „ze zbytků" jeho, které se ani nehodí za obyčejné palivo — dělá si boha!

[19] (Tací) neuvažují v své mysli,
nemají (tolik) vědomí ni smyslu,
aby (si) řekli: „Díl toho spálil jsem ohněm,
při jeho uhlí napekl jsem chleba;
vařil jsem maso a jedl jsem;
z toho, co zbylo pak měl bych udělat modlu?
Před dřevěným klickem měl bych klekat?

[20] Díl jeho jest popel,
lidé nemoudrého srdce klanějí se mu,
nevysvobozují se, aniž si řeknou:
„Snad mám lež v své pravici?“

* * *

[21] Pamatuj na to, Jakobe,
Israeli, neb služebník můj jsi ty,
já jsem tě stvořil, služebník můj jsi ty,
Israeli, nezapomínej na mne.
[22] Zahladím jako oblak tvé nepravosti,
jako mlhu hříchy tvoje;
vrať se ke mně, jsemť tvůj vykupitel.

[23] Jásejte nebesa, činíť Hospodin milosrdenství,
plesejte nejzazší končiny země,
zvučte hory chválou,

V. [19]. Jsou zaslepeni svou vinou, ježto nechtějíce užívati rozumu, zalepují si sami oči, aby neviděli pravdy. Srv. Řím 1, 21.

V. [20]. Díl toho klicku byl spálen, jest z něho popel, a druhému dílu téhož na popel spáleného klicku se klaní! (Dle jiných jest popel „údělem“ toho, který se dřevěné modle klaní. Jiní jinak). — „nevysvobozují sebe“, t. j. nevyprošťují se z bludu svého. — „lež“ = modla, nepravý bůh. — „v své pravici“, která modly dělá, je hladí atd. — Podobně jako tu Is bičují nerozum pocty vzdávané modlám, jiní spisovatelé bibličtí (Jer 10, 2—9; Moudr 13, 11—19; hl 14; Řím 1, 23), pohanští (Horác, Plutarch, Cicero), i křesťanští (Justin muč., List Diognetovi, Atenagoras, Origenes, Arnob a jj). — Sochy byly skutečně pokládány za sídla bohů, kteří bydlíce v nich je oživují. Vzdělanci (kněží, filosofové, básníci) rozlišovali bohy „neviditelné“ od jejich „viditelných“ soch, lid však obé ztotožňoval. Plutarch na př. ve svém spise Isis a Osiris vykládá, kterak plodiny země, které bývaly prve pokládány za dary bohů, byly později považovány za bohy samé. Zejména byli-li bohové zobrazováni v podobě lidské. „Kdo byl kdy tak slepý, aby neviděl, že tyto obrazy lidí byly přeneseny na bohy buďto jaksi úmyslem mudrců, aby tím snáze duše nezkušených od nepravosti života obrátili ku poctě bohů, anebo pověrou, aby byly modly, aby jejich ctitelé se domnívali, že přicházejí k bohům samým“. (Cicero).

V. [21]. „na to“, jak bývají modly vyráběny, že jsou lež, klam a mam (v. 20d). — Srv. dále 43, 1; 44, 2. — Isajáš má na mysli modlářství, jež se ploužilo za jeho dob v Palestině (za Ezechjáše a jeho nástupce (?). Srv. výše úvod na str. 23 n. — V. 21d možno dle hebr. také překládati: „Israeli, nezapomenu na tebe.“

V. [22]. opakuje slib daný 43, 25. — Jako mrak a oblak a mlha teplem slunečním se rozplyne nebo dravým větrem se rozptýlí, tak učiním, že se rozplynou tvé nepravosti (Jer). — Hospodin byl „gó'élem“ (zástancem a vysvoboditelem), zejména při východu z Egypta a bude jim opět zejména při východu z Babylonie.

V. [23]. jest chvalozpěv, zakončující předchozí odstavec podobně jako hll 12, 25 n, 35, 42, 10 n. — Místo „končiny“ hebr.: „hlubiny“, ve kterých vidí někteří šéól, t. j. podsvětí. Srv. výše 24, 23; 26, 19.

les i veškero stromoví jeho,
neboť vykoupil Hospodin Jakoba,
na Israelovi se proslavuje.

6. Řeč šestá: Cyrus, pomazaný Hospodinův, vysvobodí Israele (44, 24—45, 26).

Bůh vyvolil si Cyra, by osvobodil Israele ze zajetí babylonského (44, 24—28). Hospodin oslovuje Cyra a oznamuje mu jeho poslání (45, 1—7). Hospodin-spasitel (45, 8). Babyloňané ani Israelité nemohou proti Hospodinovu úradku nic činiti (45, 9—13). Israel bude se sdíleti s Cyrem o bohatství Babylonu (45, 14—17). Pohané se obrátí (45, 18—26).

24 Toto praví Hospodin, tvůj vykupitel
a tvůj tvůrce od matčina lůna:

Já jsem Hospodin, jenž činím všecko,
roztahuji nebesa sám,
utvrzuji zemi,
a žádný se mnou.

25 Ten, který hatím znamení hadačů
a věštce matu;
ten, který mudrce zatlačuji,
a jejich vědění obracím v bláznovství.
26 Ten, který plním slovo svého služebníka,
a úradek poslů svých vykonávám.

Ten, dí Jerusalemu: „Buď obydlen!“
a judským městům: „Vystavěna buďte!“
„Trosky jejich vzdělám.“
27 Ten, který praví hlubině: „Buď prázdná!“
a „Tvé proudy vysuším!“

28 Ten, který Cyrovi řekne: „Pastýř můj jsi,
a vše, cokoli chci, učiníš!“
Ten, který řekne Jerusalemu: „Vystavěn buď!“
a chrámu: „Založen buď!“

* * *

V. 24. „vykupitel“ = gó'él. Srv. 41, 14; 43, 1. 14; 44, 6. 22n. — „tvůrce“ jako 43, 1. 21; 44, 2 21. — „od matčina lůna“ jako 44, 2. — O všemohoucnosti (jedinečné) Hospodinově srv. 40, 13n. 22.

V. 25. Pohanští hadači a mudrci nemohli v Egyptě zhatit záměrů Hospodinových, vyvésti národ z poroby. Ani chaldští pověstní hadači nebudou s to, aby zamezili plán Hospodinův, vysvoboditi národ vyvolený.

V. 26. „služebníka“ ve smyslu hromadném: „služebníků“ = „poslů“ = proroků. — „úradek“ = „slovo“ = proroctví, sliby, že Bůh vykoná, na čem se ustanovil a co předpověděl, co slíbil. — Místo „svého služebníka“ jiní překládají „svému služebníku“ = národu israelskému.

V. 27. Jako kdysi Bůh vysušil Rudé moře a tak odstranil Israelitům překážku lidsky nepřekonatelnou s cesty, tak odstraní také nyní překážky, které se příčí jeho dílu — vysvoboditi Judovce ze zajetí. Srv. 42, 15; 43, 2. 16n; 51, 10. — Viz také 11, 15; 37, 25. — Někteří, dovolávajíce se Herodotova svědectví, že Cyrus dal odvésti Eufrat tak, že jeho vojsko suchou nohou vyprázdněným korytem mohlo vtáhnouti do Babylonu, domnívají se, že má Is na mysli tento Cyrův čin. Jiní chápají toto místo všeobecněji.

V. 28. Králové východní bývali nazýváni pastýři. Také Hospodin byl nazván výše 40, 11. — „pastýřem“ dobrým, který své stádo (svůj národ) vyvede a do-

Hlava 45.

[1] Toto pravím (já) Hospodin pomazanému mému Cyrovi,
jehož jsem uchopil za pravou ruku,
abych podmanil mu národy,
hřbety králův ohnul,
otevřel před ním vrata,
by žádná brána nebyla zavřena:

[2] „Já půjdu před tebou,
vyvýšeniny země ponížím,
brány kovové potru,
závory železné zlámu.

[3] Dám ti poklady skryté,
dám ti tajnosti komor,
abys zvěděl, že já jsem Hospodin,
jenž tě jmenoval jménem tvým, Bůh Israelův.

[4] Pro svého služebníka Jakoba,
pro Israele, vyvolence svého

---

vede domů do Palestiny. Nástrojem při tomto díle Božím bude Cyrus, proto sluje tu „pastýř Hospodinův". — Jméno Cyrus (hebr. „Kóreš") žádá tu nezbytně souvislost i úměr, nelze tedy říci, že je to pozdější glosa, (jak i někteří katoličtí vykladači připouštějí). Srv. 3 Král 13, 2; srv. předpovědění a oznámení jmen „Jan" a „Ježíš" v N. z. Srv. níže 45, 3 n. — Josef Flavius (Starožitnosti XI 1, 2) dosvědčuje, že Cyrovi bylo toto místo Is 44, 28 ukázáno, a že bylo jméno jeho tam předpověděno. Srv. Esdr 1, 1 nn. — Všecky staré rukopisy i překlady biblické vykazují to jméno.

Hl. 45. – V. [1]. Cyrus, který slul výše 44, 28. „pastýř Hospodinův", sluje tu „pomazaný" (mašíach, christos) jeho, jako sluli králové israelští a jako slul ten, kterého Cyrus předobrazoval — Spasitel světa. — Cyrus tak sluje proto, že jej Hospodin vyvolil a uschopnil k velikému úkolu v dějinách vyvoleného národa, ba celého světa. — „uchopil za pravici" = bezpečně jej povedu, budu jej síliti, aby vykonal dokonale, co jest mu uloženo. Srv. 41, 13; 42, 6. — Místo „hřbety králů ohnul" hebr.: „odpáši (rozpráši) bedra králův", t. j. odzbrojím je. Za pasem mívali staří meče; odpásal-li je kdo, brával jim i zbraň. — Srv. 41, 2. — „vrata" = „brána" — do pevností, zejména do Babylona, do královských paláců, do chrámů atd.

V. [2]. Půjdu před tebou jakožto vůdce, jako jsem šel kdysi před táborem Hebreů v Egyptě. (Tirin). Dt 31, 8; Sdc 4, 14. — „vyvýšeniny země (hrbolce) ponížím", = urovnám cestu, odstraním překážky. Srv. výše 42, 16. — Herodot vypravuje, že Babylon byl opevněn stem kovových bran. Prorok měl ovšem na mysli všecka města, kterých Cyrus dobude. — Čtěme Xenofontových osmero knih, obsahujících děje Cyra Staršího a vizme, kterak se splnilo proroctví Isajášovo; neboť které město mu nebylo otevřeno? které hřbety královské si nepodrobil? které hradby, kdysi nedobytné, nebyly jeho obleháním podvráceny? (Jer).

V. [3]. Staří vypravují o obrovských pokladech, které Cyrus nalezl ve městech, jež byl vzal, zvláště v Kroesových Sardech a v Babyloně. (Srv. Jer 50, 37; 51, 13). — „jmenoval ho jeho jménem": „Cyrus," „pastýř Hospodinův" (44, 28) a „pomazaný Hospodinův" (45, 1). — Uschované poklady ti otevru, abys ze samých činů poznal, kdo jsem já, který jsem před tolika roky tvé vlastní jméno do prorockých Písem vryl (Euseb).

V. [4]. „Pro Jakoba, pro Israele", jak již bylo řečeno výše 44, 28. — „jmenoval tvým jménem" jako ve v. 3. a ustanovil, abys vykonal, co to jméno a úradek můj, s ním spojený znamená. — „zobrazil" proroctvími, jako zobrazil Bůh ve S. z. Mesiáše, jejž Cyrus předobrazoval. — Cyrus, Peršan ctil původně bohy perské, o kterých viz Esdr 1, 2. — Dobývaje říše a podmaňuje si národy, poznával jejich bohy. Pravého Boha Israelova poznal po dobytí Babylona, když

jmenoval jsem tě tvým jménem,
zobrazil jsem tě prve než jsi mne poznal.

5 Já jsem Hospodin a není žádného jiného,
mimo mne není Boha;
přepásal jsem tě prve než jsi mne poznal,
6 aby věděli lidé od východu slunce
i od západu, že není (Boha) mimo mne.

7 Já, Hospodin, jsem to a nikdo jiný,
ten, který tvořím světlo a činím tmu,
ten, který tvořím štěstí a činím neštěstí,
já, Hospodin, to všecko činím."

* * *

8 Rosu dejte nebesa s hůry,
mraky deštěte spravedlivce!
Otevři se země a vypuč spasitele,
a spolu vzejdi spravedlnost!
„Já, Hospodin, stvořil jsem to."

* * *

9 Běda tomu, kdo se pře se svým tvůrcem,
střepina ze střepů hliněných!
Zda řekne hlína hrnčířovi: „Co to děláš?"
a jeho dílo: „Bez rukou jest!?"
10 Běda tomu, kdo říká otci: „Co plodíš,"
a ženě: „Co rodíš?!"

---

přišel do bližších styků s Judovci. Srv. 2 Par 36, 22 n. — Viz také výše Is 44, 28. — Na Cyrovu válci (I, 12) jest psáno: (Marduk) „staral se o spravedlivého krále, jejž nosil v srdci, jejž vzal za ruku, o Cyra, jehož jméno vyslovil; ke království veškerenstva provolal jméno jeho." Podobnosti dlužno vysvětliti společným slohem starého Východu.

V. 5n. Z díla Hospodinova, které vykoná skrze Cyra, budou míti zisk i pohané. — „přepásal" = ozbrojil, opatřil vítěznými zbraněmi. Ze všeobecných dějin je známo, že měl Cyrus neobyčejné, báječné štěstí v bitvách. — Kamkoli podnikl válečnou výpravu, bylo nemožno, aby národ unikl (Herodot).

V. 8. Prorok vida, že z díla Cyrova vzejde národu israelskému spása a pohanům světlo, že se přiblíží mesiášská správnost, t. j. řád Bohem stanovený, vřele vzdychá, aby se tak již stalo. — Místo „spravedlivce" hebr.: „spravedlnost", a místo „spasitele" hebr.: „spásu". — Jako hojná úroda polní jest ovocem spolupráce nebes (dešť, rosa) a země, tak budiž blaho národa i mesiášské blaho světa společnou prací sil nebeských i pozemských, jakožto nástrojů Prozřetelnosti. — Překlad Vulg zdůrazňuje mesiášský ráz tohoto místa, kterého užívá církev katolická v adventě, aby ukázala, kterak byl Mesiáš horoucně očekáván a vzbudila ve věřících touhu a snahu po Kristu a jeho větší a větší spravedlnosti na světě i v srdcích lidstva. — Srv. výše 4, 2. — Ve v. 8e odpovídá prorokovi Hospodin, že „to", po čem touží, Bůh jistojistě učiní; před ním je to již hotová událost („stvořil jsem" Vulg). — Místo „to" Vulg slovně: „ho".

V. 9. „bez rukou jest" — malomocný, neschopný něco kloudného vytvořiti. Jest bezbožno („běda tomu...") aby člověk, střepina (Gen 2, 7.) volal Boha k zodpovědnosti, že to neb ono činí či nečiní, že to činí tak a ne jinak. Srv. 40, 6-8. 12; 43, 13. Nerci-li aby se protivil uskutečnění jeho plánů! — O bídě člověkově viz 40, 6. 15. 22. — Podobná přirovnání viz 10, 15; 29, 16.

V. 10. Bezbožno jest volati Boha aby se zodpovídal, proč ke spáse lidu svého volí si pohana (Cyra) a proč jej posílá také pro blaho pohanů. Národ isra-

[11] Toto praví Hospodin,
Svatý Israelův, jeho tvůrce:
„Na věci budoucí chcete mne se dotazovat,
o mých synech, o dílu mých rukou mi rozkazovat?
[12] Já jsem učinil zemi,
a člověka na ni já stvořil jsem;
ruce mé roztáhly nebesa,
a všemu vojsku jejich velím.

[13] Já jsem ho vzbudil ke spravedlnosti,
a všecky cesty jeho narovnám;
on vystaví mé město,
a mé zajatce propustí
ne za úplatu ani za dary,"
praví Hospodin, Bůh zástupů.

* * *

[14] Toto praví Hospodin:

Co získal Egypt prací
a Etiopie kupectvím,
i sabejští vysocí muži —
tobě se toho dostane, bude tvoje;
za tebou choditi budou,
s rukama svázanýma budou se bráti,

---

elský je sice syn Boží (Ex 4, 22; Jer 31, 9) ale toliko prvorozený, ne jediný; nemůže zazlívati Bohu, povolává-li také pohany ke světlu. Srv. 19, 24; 66, 21.

V. 11. kárá nedočkavost Judovců, kdy konečně sliby Hospodinovy o vysvobození zajatců se splní.

V. 12. Bůh vyvozuje ze svého stvořitelského díla poznání, že může splniti, co Judovcům slíbil. Třeba jen důvěřivě čekati. — „vojsko nebeské" — hvězdy. — Srv. 40, 15. 26; 42, 5; 44, 24.

V. 13. „ho" Cyra. — „mé město" Jerusalem. Tím, že propustí zajatce babylonské, kteří osadí zase Jerusalem (Euseb). — „ke spravedlnosti" — aby zavedl stav a řád, který dle vůle Boží má býti. — Srv. 41, 2; 44, 28; 45, 1. — Bůh sám jinými pohnutkami přiměje Cyra, by propustil Judovce, že nebude jim třeba svobodu draze si vykupovati. Esdr 1, 4. 7. svědčí, že naopak Cyrus opatřil hmotnými prostředky vyhnance.

V. 14. Hospodin oslovuje zajatce. — Assyřané vyloupili r. 663 před Kr. hornoegyptské město Teby, poklady jeho převezli do Ninive. Když toto město r. 606 padlo, dostalo se mnoho z nich do Babylonu. Z těchto pokladů dostane se od vlády perské něco darem zajatcům judským, aby mohli snáze ve spuštěné vlasti žíti. Srv. Esd 1, 4; 6, 4; 7, 15 n. 26. — S touto myšlenkou spojuje prorok předpověď, že Egypťané, Etiopané a Sabejští, kteří tu zastupují pohany vůbec, budou choditi s dary do Jerusalema, aby uctili jediného Boha israelského — za dob mesiášských. Srv. výše 2, 2 nn; 23, 18; 60, 6; Agg 2, 8. (hebr.). — Peršané, Babyloňané, kterým se dostane dle 43, 3 za propuštění Judovců ze zajetí náhradou Egypta, Etiopie a Sabska, budou také sami poklady z těchto zemí nositi do Jerusalema, t. j. do církve Kristovy (Esdr 1, 4; 6, 4; 7, 15 n. 26). — Ti národové dají se dobrovolně spoutati vazbou příslušnosti k národu israelskému, t. j. k církvi křesťanské. Srv. 19, 23; 44, 5. — V. 14ab opravuje a překládává kritika: „Fellahové (rolníci) egyptští a kupci etiopští..." O Sabanech viz Gn 10, 7; 1 Par 1, 9. Jmenováni byli také již výše 43, 3. Srv. také 18, 2. — Josef Flavius (Star II, 10, 2) pokládá je za obyvatele „ostrova" Meroe (mezi Nilem Bílým a Modrým), jiní je hledají dále na východ, na březích moře Rudého. — Místo „budou se bráti" Condamin čte a překládá: „budou ti sloužiti".

budou se klaněti tobě,
a prositi budou tě, (říkajíce):
„Toliko u tebe jest Bůh,
a není krom u tebe Boha!
[15] Věru, ty jsi Bůh skrytý, Bůh Israelův,
vysvobozující.“

[16] „Zahanbeni jsou a potupeni všichni,
vesměs odešli s potupou
ti, kteří vyráběli modly.
[17] Israel je spasen od Hospodina
spásou věčnou.
Nebudete zahanbeni ani potupeni
na věky věkův.“

[18] Ano, toto praví Hospodin,
stvořitel nebes, On, Bůh:
— Ten, který utvořil zemi, učinil ji,
ten, který upravil ji;
ne pouští by byla, ji stvořil;
aby obývána byla, ji utvořil. —
Já jsem Hospodin, a jiného není.
[19] Ne v skrytě mluvíval jsem,
ne v tmavém koutě země;
neřekl jsem potomstvu Jakobovu:
„Nadarmo hledejte mne!“
Já, Hospodin, mluvím, co je správno,
a oznamuji pravdu.

[20] Shromažďte se, a pojďte, sestupte se,
z pohanstva pozůstalí:

V. [15]. Pohané oslovují Hospodina, jehož dosud byli neznali, který jim byl „skrytý“. Condamin s kritikou navrhuje místo „ty jsi“ čísti: „u tebe jest“. Tím se vyhne skoku s Israele, osloveného ve v. 14 hi na Hospodina — (v. 15); pohané oslovují také ve v. 15. Israele. — „vysvobozující“ = spasitel.

V. [16 n]. pronášejí dále pohané, vstoupivší do společnosti obrozeného Israele, t. j. do společnosti křesťanské. — (Schlögl pokládá tyto dva vv. za glosu.) — Prorok nehledí na dílo Cyrovo samo o sobě, ale vidí v něm předehru, počátek a takořka první stupeň obnovy vyšší, duchovní. (Knabenbauer).

V. [18]. „zemi“ vůbec, popředně však Palestinu. Srv. 44, 26. — Hromadění „utvořil“, „učinil“, „upravil“... naznačuje, jakou péči věnoval Stvořitel úpravě země, aby mohla býti bydlištěm člověkovým. Nechá Bůh dílo, kterému tolik péče byl věnoval, nedokončené? Nechá Palestinu neobydlenou od těch, kterým ji přichystal? — Není „jiného“, kdo by mohl Bohu brániti, aby jí nezalidnil těmi, kterým patří.

V. [19]. Co vyplývá z účelnosti Boží práce (v. 18), aby totiž Palestina byla obydlena od Israele, lidu Božího, to se stane; to Bůh také zřetelně a veřejně předpověděl. — Ne skrytě, jakožto tajemství, svěřené jednomu nebo několika důvěrníkům, zasvěcencům (srv. pohanské mysterie). — Ne v tmavém koutě, v jeskyních, kobkách nepřístupných, jako věštili „bohové“ pohanští. — „Hledejte mne“ — ucházejte se o mou přízeň řádným životem náboženskomravním. Hospodin ten život vždy odměňoval a odmění také nyní zajatce, kteří v Babylonii jej hledati se naučili; nebyl tedy a není jako pohanští bůžkové, kteří své ctitele vybízejí, aby se utíkali k nim, tázali o radu atd. — ale pak je nechají na holičkách.

V. [20]. Bůh svolává pohany (jako výše 41, 1), kteří po hrozných soudech Božích, jež Cyrus vykoná (41, 2. 25) zbudou na světě, aby přišli a uznali, co

Bez rozumu jsou ti, kteří nosí
dřevo svojí modly,
kteří doprošují se boha,
jenž nemůže vysvobodit.
21 Oznamte to a pojďte,
byste se vespolek poradili:
Kdo to kázal hlásat před věky,
kdo to dávno předpověděl?
Zdali já ne, Hospodin, já,
mimo něhož není Boha?
Není mimo mne Boha vítěze, který vysvobozuje.

22 Obraťte se ke mně a dejte se spasit,
všecky končiny světa!
Neboť já jsem Bůh a nikdo jiný.
23 Při sobě samém přisahám,
z úst mých vychází slovo opravdivé,
jež nebude odvoláno:
24 „Mně bude klanět se každé koleno,
(skrze mne) přisahat každý jazyk;
25 řekne: „Jen v Hospodinu budu mít
vítězství a sílu.
K němu přijdou, ale s hanbou všichni,
kteří se vzpírali mu.
26 V Hospodinu vítězství dojde a slávy
všecek rod Israelův."

---

zmohly modly a co zmohl pravý jediný Bůh. Z díla Cyrova nemohou než vyvozovati, jaký nesmysl jest modlářství: „Bez rozumu jsou..." Srv. 41, 6n; 45, 6. 16; 42, 17. Jasněji vysvitne nerozum modlářství po příštím vítězství Kristově. „dřevo" svých model nosívali pohané při slavných průvodech, jak vysvítá ze zachovaných vyobrazení babylonských. Srv. Bar 6, 3.

V. 21ab. srv. s v. 20ab. — Viz dále 41, 23. 26; 42, 9; 43, 9n; 44, 7. — „před věky" = „dávno" — jsou dávná (stará) proroctví, která se splnila již. Srv. 44, 8; 48, 3. 5. 7. — Takto lze se dovolávati toliko proroctví pravých, ne však proroctví, smýšlených po událostech. Viz úvod na str. 28 ij. — „vítěze", který dopomahá „ke spravedlnosti", aby se stalo, co dle plánu a vůle Boží státi se má (= Bůh „spravedlivý"). — V. 21ab dle hebr.: „Mluvte, předkládejte (důvody), ano raďte se vespolek!"

V. 22. V poznání pravého Boha a v povinnostech z něho vyplývajících tkví spása, blaho člověkovo. K tomu konci, ku blahu lidstva Bůh kázal předpovídati budoucno, k tomu konci poslal a podporoval Cyra, k tomu konci se nese všecka Boží prozřetelnost, vždyť ta spása splývá v jedno s **Boží ctí.**

V. 23n. Boží přísaha vyjadřuje nejvyšší stupeň jistoty. — Bůh nemůže přisahati při bytosti vyšší nežli jest sám. — „nebude odvoláno" a proto se nevrátí (hebr.). — „přisahat" při Hospodinu znamená vyznávati ho za pravého Boha, vševědoucího, všemocného, nejvýš spravedlivého atd. — Sv. Pavel uvádí v. 24 v listě Řím: „Živ jsem já, praví Hospodin, že přede mnou poklekne každé koleno, a každý jazyk vyzná Boha". (14, 11.)

V. 25. „vítězství" spravedlivého řádu. — „kteří se vzpírali mu" — jsouce proti němu zaníceni, na něho dopáleni (hebr.).

V. 26. „vítězství" v boji za spravedlnost, t. j. za řád, od Boha stanovený. Sláva Israelova, toť sláva Boží, která jest posledním cílem všeho, také díla Cyrova.

7. Řeč sedmá: Pád bohů babylonských (hl 46).

Zánik model babylonských (v. 1 n). Jak se liší Hospodin od model (v. 3—13).

Hlava 46.

[1] Bél padl, skrčil se Nabo.
Modly jejich (jdou) na dobytek, na soumary,
ty, které jste nosívali, jsou břemenem slabých.

Hl. 46. — V. 1 n. Condamin přemísťuje za v. 7. a nabývá tím tohoto postupu myšlenek: Vyrobené modly (v. 6), nehybné (v. 7abc), místo aby zachránily své ctitele, potřebují samy, aby je ctitelé jejich zachránili (v. 1 n). V. 3ab jest obvyklý počátek básní biblických. — Politická zkáza Babylonu bude spolu zkázou jeho bohů, jeho model, zejména Béla-Marduka a Nabu. Jako místní bůh města Babylonu Marduk s rozmachem moci Babylonie rostl, pohlcoval jiné bohy místní, zejména Béla, tak po pádu Babylonie nabudou vrchu bohové jiní — sláva a lesk Mardukův pobledne. — Dle názorů dávného Východu moc města a říše byla nerozlučně spjata s mocí jeho bohů (boha). Srv. Ex 12, 12; Am 1, 15; Nah 1, 14; Hab 1, 16; Zach 2, 8; Jer 46, 25; 48, 7; 49, 3; 50, 1. — V. 1a dle Vulg slovně: „Polámán jest Bél, rozbit jest Nabo". Trosky jejich sotva by byli nakládali na soumary! — „padl" na kolena. — „skrčil" se před Bohem, který vydal Babylon Cyrovi. — Staří upevňovali modly velmi pečlivě, aby nemohly se kolísati, aby nemohly se nachýliti nebo padnouti, což pokládali za zlé znamení! — Modly, které kdysi nosívali za slavných průvodů, ty nakládají nyní Babyloňané na „slabé" soumary (velbloudy, osly atd.), aby je zavčas zachránili, aby se nestaly kořistí a válečnými trofejemi vítězných Peršanů! — O těch průvodech srv. níže v. 7; 45, 20; Jer 10, 5. — Klínopisné zápisy velebí Béla-Marduka jakožto boha, který všecku moudrost má, který ji stvořil a lidem rozdává. V literatuře klínopisné vystupuje jakožto stvořitel lidstva (ze své krve), ano jakožto „stvořitel bohů, svých otců"! Marduk zvítězil nad Tiamatou (chaotickou hmotou) a jejími obludami, začež dostal „tabulku osudů", kterou nosil na prsou jakožto náprsník. Každý rok na svátek zagmuk (= „nový rok") Marduk stanovil osudy Babylonu v Dul-azag-u. Marduk byl pokládán za boha spásy ve všech nemocech a za vysvoboditele z uhranutí atd. Postupem času pohltil Marduk ostatní bohy tak, že možno bylo za doby novobabylonské na tabulce, kterou uveřejnil Pinches, čísti:

Ninib	jest	Marduk,	pokud	jest	bůh	síly,
Nergal	„	„	„	„	„	boje,
Bél	„	„	„	„	„	vlády a rady,
Nabu	„	„	„	„	„	osudu,
Sin	„	„	„	osvěcuje noc,		
Šamaš	„	„	„	jest bůh práva,		
Adad	„	„	„	„	„	deště atd.

Marduk byl „král nebes i země", „král bohů", „pán pánů", „král králů". Jedna modla Mardukova byla nalezena při německých vykopávkách v Babyloně: Vousatý, ramenatý muž, s božskou čepicí na hlavě, u jehož nohou odpočívá rohatý drak (Tiamat?). V ruce drží zvláštní zbraň, zvanou mittu, kterou zabil jmenovanou obludu. Měl v Babyloně nádherný chrám, zvaný E-sag-il (= „Vysoko trčící dům"). Marduk přežil o něco pád Babylonu. Cyrus na svém válci prohlašuje, že Marduk ho povolal, aby vládl v Babylonu místo Nabonida, který se prohřešil proti bohu. Ještě Antioch Soter snažil se pozdvihnouti Mardukův chrám. — Nabu (Nebo) byl Mardukův syn, který měl chrám v Borsippě, asi čtyři hodiny jihozápadně Babylonu (dnes Birs-Nimrúd), zvaný E-zi-da. U chrámu byla věž E-ur-imin-an-ki dosud částečně v ssutinách zachovaná. Nabu = „Oznamovatel" (či „Jmenovaný"?). — Byl to bůh písma (jako egyptský Thot), písař bohů, který psal pověstné tabulky osudů. Na nový rok byla modla Nabuova přenešena z Borsippy do Babylonu, kde provázela ve slavném průvodu Marduka po ulicích veleměsta. Jako Marduk — otec stanovil toho dne osudy Babylonu, tak jeho syn je zapisoval na nezměnitelné tabulky. Dle jiných pramenů stanovil Nabu sám osudy lidstva a oznamoval jim budoucno věštbami. — Jakožto bůh písma byl také bohem veškeré vědy.

[2] Skrčily se, padly vesměs,
nemohou spasiti nesoucího,
ony samy jdou do zajetí.

[3] Poslyšte mne, dome Jakobův,
vše, co zbylo z domu Israelova,
kteří jste nošeni od [mého] života,
kteří neseni jste od [mého] lůna.
[4] Až do starého věku já jsem týž,
až do šedin já ponesu vás;
já jsem (tak) činil, a já nositi (vás) budu;
já ponesu a spasím vás.

[5] Ke komu jste mne připodobnili, ke komu přirovnali,
ke komu jste mne přiměřili a podobna učinili
[6] vy, kteří sypete zlato z pytlíka,
a stříbro na přezmenu vážíte
najímajíce zlatníka, aby udělal boha;
i padají (lidé) a klanějí se (mu).
[7] Berou ho na ramena a nosí ho,
postavují ho (zase) na jeho místo,
i stojí s místa svého se nehýbaje;
a i když volají k němu, neslyší,
a z tísně nevysvobozuje jich.

[8] Pamatujte na to a zastyďte se,
povšimněte si toho, odpadlíci!

V. [2]. Modly samy nemohou spasiti sebe, kterak by mohly spasiti ty, kteří je kdysi nosívali ve slavných průvodech a kteří je nyní nesou do úkrytu (= „nesoucí"). — Hebr. však místo „nesoucího" má: „břímě", t. j. Bél, Nabo, bohové nemohou zachrániti svých soch. — Cyrus sice, dobyv Babylona, nedotekl se soch babylonských bohů, zejména Marduka a Neba, jak vysvítá z jeho nápisu, podaného k 2 Par 36, 22n, avšak bývalo obyčejem, že vítězové brali, ničili nebo odnášeli modly poražených národů jakožto válečné trofeje. Babyloňané báli se, že Cyrus mohl by také činiti podobně a proto snažili se modly své skrýti. Ostatně sotva bylo možno Cyrovým důstojníkům zabrániti, aby soldateska na svůj vrub nevylévala si vztek proti nepříteli (Babyloňanům) na jeho modlách, jak bylo taktéž obyčejem. Vzpomeňme, čeho všeho dovolovala si soldateska v kostelích nepřítele za světové války 1914—1918!

V. [3n]. Kdežto Babyloňané pečlivě a s námahou vlekli své bohy do úkrytu, národu israelskému nebylo podobným způsobem svého Hospodina nositi, naopak Hospodin vláčel se s israelským národem od prvopočátků, od jeho „lůna" (mateřského), t. j. od Abrahamových dob. Národ israelský mu tu práci vzpurností svou ztěžoval, avšak Hospodin přece od ní neupustil a neupustí nikdy (v. 4)! Srv. výše 1, 2. Viz také Ex 19, 4; Dt 1, 31; 32, 11. — Jako mluvil ve v. 3. o dětství národa israel., tak mluví v. 4. o jeho „stáří", o jeho „šedinách". — Já jsem je zplodil; když přišli na světlo, zdvihl jsem je a nosil; protož i učiním, aby vyvázli, vytrhnu a vysvobodím je; jako plyne z nesčetných míst jiných, jsou vzpomínky na minulá dobrodiní, na nás od nejmilejšího Boha našeho nahrnutá, nejlepšími podněty k udržení naděje čili důvěry. (Forerius).

V. [5]. Proto dlužno Judovcům odtrhnouti se od model a přilnouti celým srdcem k Hospodinu. — V. 6—8 Schlögl s kritikou pokládá za glosy. (Právem?).

V. [6]. „na přezmenu" = na váze.

V. [7]. „ho" — boha. — Srv. 3 Král 18, 27n; Baruch 6, 7n; Ž 113, 5n.

V. [8]. „zastyďte se" — vzmužte se (? hebr.) proti nerozumu modlářství. V. 8. navazuje na v. 5. — „na to", ke komu mě chcete přirovnati (v. 5), mě, jenž jsem ode dávna předpovídal věci dálné budoucnosti, které se také splnily — mě, jenž jsem tím dokázal proti modlám vševědoucnost a jedinost svého božství (v. 9nn)!

[9] Rozpomeňte se na minulé věky,
že já jsem Bůh a není jiného,
Bůh, jemuž není podobného,
[10] jenž od počátku oznamuje věci poslední,
před dávnem to, co se ještě nestalo,
jenž řekl: „Můj úradek se splní,
vše, co chci, se stane,“
[11] jenž povolal od východu orla,
ze země daleké muže své vůle;
řekl jsem a splním to,
umínil jsem si a vykonám to.

[12] Slyšte mne, vy tvrdého srdce,
kteří daleko jste od spravedlnosti!
[13] Blízko jsem přivedl svou spravedlnost,
nevzdálí se a spása má nebude meškati.
Na Sionu udělím spásu
a v Israeli svou slávu.

8. Řeč osmá: Nad padlým Babylonem (hl 47).

Hlava 47.

[1] Sestup, sedni si do prachu, panno,
dcero babylonská,
sedni si na zemi, zbavená trůnu,

V. 9—11. srv. s 41, 22; 43, 19. — „Stará“ ta proroctví, která se splnila, mají býti nedůvěřivým Judovcům zárukou, že Hospodin skrze dravého ptáka od východu, t. j. skrze Cyra také nyní provede své úradky (plány), t. j. zkázu Babylona a vysvobození Judovců ze zajetí. Toto osvobození, dosud nesplněné, patří k proroctvím „novým“. (Fischer).

V. 11. Orel, pták dravý, silný, bystrý a rychlý velmi pěkně znázorňuje Cyra, bystrého, rychlého, dravého vojevůdce. Srv. Jer 49, 22; Ez 17, 3. Xenofon vypravuje, že Cyrus kázal, aby na znamení jeho přítomnosti v táboře byl před ním na žerdi nosen zlatý orel s rozpjatými křídly. Tento odznak zachovali si také jeho nástupci. — (Srv. orly a orlice na erbech četných říší i nových). — Cyrus byl „mužem vůle“ Boží, ježto si ho Bůh vyvolil, aby vykonával jeho vůli, jeho (Boží) plány. — Srv. 44, 26 n.

V. 12. Daleko od „spravedlnosti“, t. j. od správného řádu náboženskomravního života jsou modláři, jakož i Judovci, kteří Hospodinovi nedůvěřují, jakoby nebyl jediný všemohoucí Bůh.

V. 13. „Na Sionu“ = „v Israeli“ = v náboženské obci, kterou založí v Palestině zajatci po svém návratu z Babylona. Na Sionu, v Israeli bude zavedena „spravedlnost“, t. j. řád náboženskomravního života takový, jaký si Bůh přeje, a který jediný je správný. „Spravedlnost“ nabude vrcholu za doby Mesiášovy. Ten založí novou obec náboženskou, nový Sion, nového Israele, novou církev a v ní zjeví Bůh svou „slávu“, která splývá v jedno se „spásou“ Israele i veškerého lidstva.

Hl. 47. — V. 1. Dobytí Babylona od Cyra bylo počátkem zkázy Babylonu. — Srv. hll 13 n. „Sestup“ s trůnu, sestup s vrcholu své moci, slávy, bohatství a lesku. — „sedni si do prachu“ chudoby, špíny, poroby, potupy. — „Dcera babylonská = obyvatelstvo Babylonu. — Babylon bylo dosud město, jehož nikdo neznásilnil, na němž dosud nepřítel svou rozkoš a vášeň (dobytím) si neukojil, dosud šatu (t. j. hradeb jeho) neodkryl, proto sluje „pannou“. — Srv. 3, 26; 23, 12. — Také pomine její rozkošnický život, kterým slynula a vábila, o němž viz Bar 6, 43. — Srv. Dt 28, 56. — „chaldejskou“ sluje právem, ježto tehdy (za dob zajetí) vládli v Babylonii Chaldové. (Říše chaldská čili novobabylonská. Srv. I. sv. str. 1210 n.)

dcero chaldejská,
neboť již nebudeš nazývána
změkčilou a rozmařilou!
[2] Vezmi mlýnek a mel mouku,
sejmi svůj závoj,
zdvihni vlečku, obnaž stehna,
přebroď řeky!

[3] Odkryta bude tvoje hanba,
vidět bude tvou mrzkost!
„Učiním pomstu, nikdo mne nezdrží,“
[4] (praví) náš spasitel.
„Hospodin zástupů“ jest jeho jméno,
„Svatý Israelův.“
[5] Mlčky seď a vejdi do tmy,
dcero chaldejská,
neboť nebudeš již slouti
„Paní říší.“

[6] Hněval jsem se na svůj národ,
znesvětil jsem své dědictví,
vydal jsem je do tvých rukou,
nemělas soucitu s nimi;
i starci jsi učinila jho své
velmi těžkým.
[7] Řekla jsi: „Na věky nepřestanu

V. [2]. Prorok předpovídá. že obyvatelstvo Babylonu bude přes vodu potupně odvedeno do zajetí, kde mu bude konati otrocké práce. — Mlíti mouku byla práce, kterou konávaly otrokyně. Srv. Ex 11, 5; Job 31, 10. — Závoj nosily a nosí vznešené, svobodné ženy, nikoli však otrokyně. — Místo „sejmi svůj závoj“ Vulg slovně: „obnaž mrzkost svou“, o čemž viz níže v. 3. — O vlečce dlužno říci totéž, co o závoji. Místo „zdvihni vlečku“ Vulg slovně: „odkryj rameno“.

V. [3]. Srv. Nah 3, 5; Ez 16, 23. — Všecka ohavnost neřestí a hanba, kterou zakrývalo obrovské bohatství, bude bíti do očí všeho světa, ježto všecky okrasy budou strženy a bohatství vyvráceno (Osorius). — „pomstu“ = trest za hříchy Babylonu. Ten, který kdysi národy jařmil, do zajetí odváděl, znásilňoval atd., bude nyní sám zotročen! — Zajatým ženám, vedeným ve vítězově průvodu bývalo uloženo zdvihnouti přední okraj šatu a obnažiti nohy — na potupu. Srv. výše 20, 4; Jer 13, 22. 26; Ez 23, 29; Mich 4, 11.

V. [4]. Prorok jmenuje Hospodina, který vykoná ortel na Babyloně „spasitelem“, ježto zkáza veleměsta bude počátkem svobody národa vyvoleného. Srv. 14, 1. 3; 43, 12. — Hospodin vojsk vykoná tu velikou věc, aby lid jeho mohl se vrátiti do svaté země a tam svatý život vésti („Svatý Israelův“ — srv. 6, 3). — Kdo nechce si domysliti „praví“, jest nucen pokládati „Náš spasitel. — Hospodin zástupů jest jméno jeho — Svatý Israelův“ za vzdech zajatců, kterým děkují a spolu prosí Hospodina, aby očekávaná chvíle již brzy se dostavila.

V. [5]. Do „tmy“ žaláře, kde tě nebude nikdo viděti, kdežto dosud byly na tě upřeny zraky všeho světa. — „seď mlčky“, která jsi kdysi s lomozem válečným procházela širé a dálné země! — Srv. hl. 13 n. — „Paní říší“ srv. s 10, 8; 13, 19; Ez 26, 7.

V. [6]. „dědictví“ Hospodinovo jest národ israelský; za trest byl „znesvěcen“ tím, že byl vydán pohanům v porobu. Srv. 43, 28; Ez 21, 25. — Bůh sice použil Babyloňanů za metlu, která měla šlehati, nikoli však ubíjeti; Babyloňané překročili míru, od Boha stanovenou, jako kdysi Assyřané. Viz výše 10, 7. — Ukrutnost Babyloňanů jest jeden důvod jich zkázy.

V. [7]. Druhý důvod zkázy té: zpupnost Babylonu. — Srv. 14, 13 n.

býti paní.“
Nedbalas toho, nemyslelas
na své konce.

[8] Nyní tedy slyš toto, změkčilá,
jež pevně sedíš,
kterás řekla si v duchu: „Já jsem
a mimo mne nikdo!
Nebudu seděti jako vdova,
neuzřím bezdětnosti.“
[9] Přijde na tebe to obé
náhle dne jednoho —
bezdětnost i vdovství —
vrchovatě stihne tebe
pro množství kouzel tvých,
jakož i pro náramnou tvrdost
tvých zaklínačů.

[10] Důvěřovalas v zlobě své, řeklas:
„Není, kdo by mne viděl.“

V. [8]. Babylon byl „změkčilý“ také proto, že v něm kvetlo bohoslužebné nevěstkářství při chrámě bohyně lásky Ištary (= Herodotova Mylitta = Afrodite). — Babylon pokládal se za bohorovna, proto mluví tu (v. 8cd) jako pravý Bůh mluvil výše 45, 5. 6. 18. 22; 46, 9; 14, 13n. — Ke „vdově“ opuštěné, zbavené opory muže svého, možno přirovnati město, kterého nenavštěvují, ve kterém nebývají ti, kteří mu byli oporou, kteří pečovali o jeho potřeby, jako popředně bohové jeho, knížata, šlechta, ano i cizinci, kteří udržovali s městem obchodní styky. — Srv. 23, 17.

V. [9]. „bezdětné“ jest město, které pozbylo svého obyvatelstva. — V. efg přelož dle hebr.:

»*Přes to, že máš množství zaříkání,*
přes to, že máš velmi silná zaklínání.«

Babylonie slynula ve starověku astrologií, magií a podobným tajuplným (okultistickým) uměním. Literatura klínopisná potvrzuje, jak pověrčiví byli Babyloňané, jak vyvinuté bylo u nich hadačství, zaklínačství, zaříkávačství, kouzelnictví, čarodějství atd. Babyloňané chlubili se tímto „mocným“ činitelem; avšak ani to vše nedovede Babylon zachrániti.

V. [10]. „Důvěřoval“ Babylon ve své zaklínačství, to byla jeho „moudrost“ a „umění“. — „v zlobě své“ — ačkoliv zloba tvá mravní byla veliká, žádající trestu. „Není“ boha, který by mě viděl a potrestal. — Babylonský „âšipu“ zaříkával formulkami („šiptu“) všecko zlo, jež může člověka stihnouti. Zaříkával zejména zlé duchy („utukku limmûti“), kterými dle názorů Babyloňanů všecko se hemžilo a proti kterým byly spousty zaříkávacích formulek. — Čaroděj (kaššapu) a čarodějka (kaššaptu) uměli hroznými říkankami uhranouti, stíhati „zlým okem“, „zlým jazykem“ atd. — Proti nim zachovaly se nám celé řady ochranných zaklínání zvaných maqlû (= „spálení“), ježto při nich býval spalován obraz čaroděje nebo čarodějky; jiná taková řada sluje „šurpu“, při kterých bývaly házeny do ohně předměty, které představovaly čaroděje nebo čarodějku. — Nemoci byly dle Babyloňanů živé bytosti, které bylo zaháněti kouzelnými formulkami jako zlé duchy. — Vedle „âšipu“ bylo v Babylonii množství hadačů, zvaných „bârû“. Již za dob prvé dynastie babylonské (konec třetího tisíciletí) byli tito „hadači“ (věštci) organisováni ve sbory. Hádali z oleje ve vodě (lekanomantie). Dvě tabulky z dob Chammurapiových velmi pečlivě zaznamenávají všecky možné tvary, jakých může nabýti olej ve vodě. — Babylonský bârû věštil dále z jater žertev (hepatoskopie), jak vyplývá ze zachovaných tabulek, pocházejících až z dob Sargonových a Naram-Sinových (kol. r. 3800 před Kr.). Srv. „od jakživa“ ve v. 12c. V Britském museu jsou hliněná játra, rozdělena vodorovnými a šikmými čarami asi na 50 políček; každé políčko má své zvláštní jméno a bývalo zvláště pozorováno. Na příslušných tabulkách nalezl „bârû“ veliké

Moudrost tvá a umění tvé
to tě oklamalo.
V duchu jsi pravila si: „Já jsem,
a mimo mne nikdo!"
[11] Přijde na tebe neštěstí;
odkud, nebudeš tušit.
Oboří se na tebe zkáza,
které zažehnat nelze.
Přijde na tebe nenadále bída,
nebudeš o ní mít zdání.

[12] Drž se (jen) svých zaklínačů,
a spousty svých kouzel,
s kterými ses lopotila
od jakživa;
možno, že to prospěje ti,
neb že se posilníš.
[13] Jsi již unavena množstvím
porad svojich;
ať (tedy) vystoupí a vysvobodí tě
měřiči nebes,
kteří ve hvězdách pátrají,

---

množství pouček, dle kterých dlužno játra pozorovati a vůli bohů, v nich ukrytou, čísti. Pouček bylo tolik a tak podrobných, že lze právem mluviti o vědě neb umění játropravectví (Jastrow, Dhorme). Babylonští játropravci vyzvídali budoucnost Babylonu a Babylonie, a ustavičně shledávali, že bude stkvělá, že Babylon sám jediný bude městem „věčným". Téhož výsledku se dopracovali hadači kteří zpytovali zjevy na obloze, na měsíci, na slunci, na stálicích i oběžnicích, atd. na hadech, na psích, na ptácích, na čtvernožcích, na hmyzu, kteří pozorovali zvláštní zjevy při narození lidí i zvířat, sny atd. — (Hvězdy prý psaly na nebesích osudy lidí, měst i Babylonu; osud města Mardukova nemohl býti nežli — štěstí). — Zvláštní druh hadačů byl „šabrú" a „ša'ilu", který vykládal sny, a byl ve zvláštním styku s bohem snů Zaqar-em a s bohyní snů, zvanou Niná. — Souhlasně s nimi věštili blaho Babylona i duchové zemřelých, které vyvolával mušélú a zaqíku. (Dhorme).

V. [11]. Všecky druhy hadačství nebudou s to, aby předvídaly a předpověděly, že se blíží a odkud přichází zkáza, aby mohli se Babyloňané na ni připraviti, proti ní se zaopatřiti, případně příčinu její ucpati. — „zažehnat" nelze jí žádným složitým obřadnictvím, kterým náboženství babylonské, s hadačstvím a zaklínačstvím úzko spojené, hýřilo a jemuž Babyloňané přičítali všemohoucnost.

V. [12]. Mluví uštěpačně (ironicky). Srv. v. 10. — „Drž se" jich v zápase proti zkáze... „odjakživa" = od mládí svého. Nejstarší památky klínopisné potvrzují, že kouzelnictví kvetlo v Babylonii odjakživa. Srv. k v. 10. — Místo „neb že se posilníš" hebr.: „možno, že naženeš strachu" bohu, který tě pohromou stíhá. — Práce staletá, kterou se Babylon lopotil (kouzelnictví) přinese snad nějaké ovoce!?

V. [13]. Babyloňané odjakživa radívali se skrze své hadače s bohy, jaký bude osud jejich veleměsta, radili se, co činiti, aby se budoucna dopídili; lopotí se již staletí, že jsou nyní „unaveni". — „měřiči nebes" — astrologové babylonští, kteří měli řady pozorování na hvězdnatém nebi rozděleny na čtyři veliké skupiny; jedna (skupina) týkala se měsíce (Sina), druhá slunce (Šamaše), třetí Venuše (Ištary), čtvrtá bouře a deště (Adada). Srv. veliké klínopisné pojednání astrologické, začínající slovy: „Když Anu a Bél..." — Z klínopisných památek babylonsko-assyrských vyplývá, že býval popředně pozorován měsíc a dle něho předpovídána budoucnost. Hadači (bárú) podávali králi úřední zprávy o stavu měsíce a o znamení, jež vyplývá z něho pro budoucno, na př.: „Je-li měsíc první den (nového měsíce) viděti (není-li zahalen mraky) — znamená to — pořádek a blahobyt v zemi. Je-li první den mimořádně dlouhý — znamená to dlouhé panování."

a měsíce čítají,
aby z nich oznámili,
co má přijít tobě.

[14] Ejhle stali se takořka plevou,
oheň je pálí;
nemohou zachránit života svého
z moci plamene;
není (to) uhlí, by zhřáli se od něho,
není (to) oheň, by sedli si k němu.
[15] Tak je ti se všemi, o které jsi stála,
s kterýmis ode dávna obchod vedla:
každý vrávorá svou cestou,
není, kdo by tě vysvobodil.

9. Řeč devátá: Juda vysvobozen z moci Babylonu (hl 48).

Bůh kárá zatvrzelé Judovce (48, 1—11). Napomíná je, by činili pokání (v. 12—19). Zbožným slibuje vysvobození ze zajetí (v. 20—22).

Hlava 48.

[1] Slyš to, dome Jakobův,
vy, kteří nazýváte se jménem „Israel",
kteří z Judy jste se vyprýštili,
přisaháte ve jménu „Hospodin",
Boha Israelova velebíte,
ale ne v pravdě ani v spravedlnosti!
[2] Jmenují se totiž dle svatého města,
a jsou založeni na Bohu Israelově,
jehož jméno jest „Hospodin zástupů".

V. [14]. líčí osud četných sborů babylonských hadačů a kouzelníků. — Zkáza, jež stihne babylonské hadače přirovnána tu k ohni ničivému; není to oheň, který člověku prospívá, jej zahřívá, když sedí u něho; je to oheň zžírající, zkázonosný! Srv. 33, 14; 30, 33. — Proti jeho moci bude všecka jejich síla — jako pleva. — „to" ten plamen.

V. [15]. Babylon ode dávna stál o to, aby byl obchodním střediskem; cizinci ze všech končin hrnuli se do veleměsta, kde bývali přátelsky přijímáni. Ani tito přátelé však nevytrhnou Babylona. Jak budou větřiti jeho pád, rozprchnou se a vrátí se domů. — „vrávorati" budou hrůzou, aby nezahynuli spolu s Babylonem.

Hl. 48. — V. [1]. Prorok obrací se na ty, kteří jsou dosud Israelity toliko dle jména; ať se dokonale přikloní k Bohu svému a dokáží, že jsou Israelity, Judovci atd. opravdu, upřímně, jak jim ukládá řád náboženskomravního života, Bohem stanovený (= „spravedlnost"). — Kdo chce býti Israelitou, má vykazovati také ctnosti, kterými se stkvěl Israel, t. j. důvěru v Boha, trpělivost, poslušnost a touhu po Božím požehnání. Srv. Gn 32, 29; Os 12, 4. — „z Judy", jemuž bylo slíbeno žezlo královské (Gn 49, 10). — „přisaháte" a tak Hospodina (Jahve) za svého Boha vyznáváte. (Srv. 19, 18; 45, 24.) — „velebíte", vzpomínajíce, co vše v minulosti pro vás vykonal.

V. [2]. přeskakuje do třetí osoby (od druhé v. 1). Čekáme „Jmenujete se... — „svaté město" = Jerusalem, ježto v něm sídlí „Svatý Israelův". — Srv. níže 52, 1; Neh 11, 1. 18; Dan 9, 24; Mt 4, 5; 27, 53. — Chlubí se, že jsou obyvatelé „svatého města"; ta čest ukládá jim povinnost, aby k Bohu upřímně přilnuli (v. 1.). — Týž závazek vyplývá z toho že Bůh je skála národa israelského, na které je všecek národ založen a vystavěn. (Srv. 17, 10; 30, 29. — Srv. Řím 2, 17 nn, kde sv. Pavel, vylíčiv skutečné (v. 17 n) i domnělé (v. 19 n) přednosti Židů dokazuje, že hřešící Židé mají větší vinu nežli hřešící pohané (v. 21—24). Schlögl po Ehrlichovi překládá: „Jmenují se sice podle svatého města, ale neopírají se o Boha Israelova".

[3] „Předešlé věci dávno oznámil jsem,
z úst mých vyšly, ohlásil jsem je,
a náhle jsem učinil, že přišly.
[4] Ježto jsem věděl, že tvrdý jsi,
že jest (jak) železná žíla tvá šíje,
a tvé čelo že jest z kovu:
[5] (proto) předpověděl jsem ti věci ty dávno,
prve nežli přišly, oznámil jsem je,
abys neřekl snad: „Modly mé to učinily,
řezby a slitiny mé to přikázaly."
[6] Co jsi slyšel, na vše (to) patři...
zdali však jste vy to zvěstovali?

Oznamuji ti nyní věci nové,
jsou to věci skryté, kterých neznáš.
[7] Nyní se dějí — ne dávno;
včera (ještě) jsi neslyšel o nich,
abys neřekl snad: „Aj, já věděl jsem to."
[8] Neslyšels o tom, nevěděls toho,
ucho tvé dávno se neotevřelo.

Věděl jsem, že se zpronevěříš zrádně,
odpadlíkem od lůna matčina nazval jsem tě.
[9] Pro jméno své (jen) zadržuji hněv svůj,
a pro svou čest tě vodím, bys nezahynul.

V. [3]. počíná řeč, kterou mají Judovci náležitě vyslechnouti („Slyš", v. 1.). Bůh za minulých dob dokazoval často předpověďmi, které se již staly — („proroctví stara"), že jest pravý Bůh, aby Israelité odklonili se od model a přilnuli upřímně k Hospodinu. Nyní z téhož důvodu dává Judovcům předpověď „novou" — že Babylon padne a národ bude vysvobozen ze zajetí. — „oznámil" ne jednou. — „učinil" ne jednou. — Bůh věnoval prohlášení těch budoucích věcí velikou pečlivost, proto: „oznámil jsem", „z úst mých vyšly", „ohlásil jsem"... Ohlásil je zřetelně, veřejně. — Srv. výše 41, 22; 42, 9; 43, 9. 18; 46, 9. — „dávno" srv. 44, 8; 45, 21.

V. [4n]. O povaze národa israel. viz Ex 32, 9; 33, 3. 5; 34, 9; Dt 9, 6 13; 31, 27. „šíje" neohebná, která nechce si dáti vložiti jho Páně, jest jako železný sochor, „čelo z kovu" znamená vzpurnost, tvrdohlavost. — „přikázaly", aby se to stalo. Účelem proroctví tedy bylo lid odvrátiti od modlářství a připoutati k Bohu pravému.

V. [6a]. vyzývá Israelity, aby přehlédli všecka proroctví stará, která se již splnila, ať vyvodí z toho všecky důsledky, ať to vše veřejně vyznají (v. 6b), ježto tak dosud neučinili (Vulg). — „nyní" proti „dávno". — „věci nové" proti „předešlým" (v. 3). — O těch nových věcech viz 42, 9; 43, 19; 44, 24 atd.; 45, 1. atd. 11. 19; 46, 11. — Za dob Isajášových byly pád Babylona a vysvobození zajatců judských skutečně „věci skryté", kterých nemohl nikdo tušiti. — Schlögl považuje v. 6b za glosu.

V. [7]. „dějí se" (před Bohem věčným) = pro člověka „jsou předpověděny"; „dějí se", (počínají se díti) v mysli těch, kterým byly prorokovány, a kterým byly dosud venkoncem neznámy. — „včera" = prve, dříve.

V. [8]. „ucho" Israelovo se neotevřelo, ježto nebylo komu a čemu. Nebylo, kdo by mu oznámil ty budoucí věci. Prorok všemožně vylučuje přirozený ráz proroctví a zdůrazňuje nadpřirozenost jeho. — „dávno" = před tím. — Bůh věděl velmi dobře, že Israel pro své hříchy nezasluhuje takové péče výchovné, ale Boží „čest" (= „jméno") žádala, aby Bůh svůj lid způsobem výše jmenovaným odváděl od model a k sobě připoutával. Israel nemůže toho všeho přičítati svým zásluhám! — „od lůna matčina" = od kolébky, odjakživa. Srv. 44, 2. 24; 46, 3. Nevěrnost má národ vyvolený takořka v krvi, jest jí bezmála dědičně zatížen, za tolik po-

[10] Aj, vyvařil jsem tě, ale ne jako stříbro,
vytříbil jsem tě v peci bídy.
[11] Pro sebe, pro sebe to učiním,
abych se neznesvěcoval;
cti své jinému nedám.

* * *

[12] Slyš mne, Jakobe,
Israeli, můj povolaný!

Já jsem to, já první a já poslední!
[13] Ruka má také založila zemi,
a má pravice změřila nebesa.
Já jsem zavolal na ně, i bylo tu všecko!

[14] Shromažďte se vy všichni a slyšte:
„Kdo z nich oznámil tyto věci?
Hospodin miluje ho,
učiní vůli jeho na Babyloně,
ukáže sílu jeho na Chaldejských.
[15] Já, já jsem mluvil a povolal ho,
přivedl jsem ho, cestu jsem mu srovnal.

---

kolení s ním jaksi srostla, zapustila do něho hluboké kořeny. — „čest" Hospodinova žádá, aby splnil, co byl národu israelskému slíbil, aby ukázal, že jest nejvýš věrný. Srv. starší proroctví mesiášská a viz jejich přehled na str. 16n. — „vodím tě" na uzdě.

V. 10 n. Bůh tříbil národ israelský v zajetí babylonském; národ sice v ohni útrap něco na sobě spálil; poněkud svůj náboženskomravní stav zlepšil, ale ne v té míře, aby bylo lze říci, že si národ zasloužil vysvobození. Bude vysvobozen toliko milostí Boží; proto, že Boží čest žádá toho. Bůh „vyvářením" nedošel čistého „stříbra". Srv. Jer 6, 29. — „pro sebe" = pro své jméno, pro svou čest (v. 9). — Kdyby Hospodin dopustil, aby jeho národ podlehl útrapám zajetí, pyšnili by se Babyloňané, že „Jahve" jest bůh malomocný, který není s to, aby svůj národ zachránil a vyznávali by tím více velikost Marduka-Béla, svého boha. Kdyby toho Hospodin dopustil, dával by čest, která jemu výhradně patří, jinému — Mardukovi; dovoloval by Babyloňanům, aby se posmívali jeho jménu, a tím by „znesvěcoval" sám sebe. Srv. 43, 6. 7; 52, 5n.

V. 12. „Slyš mne" jako výše ve v. 1. — Slyšeti, t. j. k Bohu dokonale má přilnouti; ježto jest Jakob, Israel, vyvolený národ a Bůh zasluhuje té pozornosti; jeť věčný, na nikom nezávislý (v. 12b), všemohoucí tvůrce nebes i země, jehož všecko poslouchá (v. 13). — K v. 12b srv. výše 41, 4; 44, 6. — Zjev 1, 8.

V. 13. Místo „změřila" hebr.: „roztáhla". — Bůh zavolal na nebe i na zemi — a byly tu ihned poslouchajíce jeho příkazu. Srv. Ž 148, 5: „on rozkaz dal — a byly stvořeny." Kéž by s takovou ochotou poslouchal také Israel! Srv. 40, 22; 42, 5; 44, 22. — Schlögl důmyslně opravuje a překládá v. 13c: „Zavolejte bohy (t. j. modly) ať se dostaví!" Tím nabývá souběžného členu (stichu) k v. 14a, i může se dovolávati podobných míst jako 41, 1. 21—29.

V. 14. Bůh oslovuje dle běžného výkladu Judovce, dle výkladu Schlöglova (lepšího) — bohy pohanské (srv. v. 13). — „ho" Cyra; vždyť ho vyvolil, povolal, dopřál mu nevídaných vítězství a pokladů, vše to důkazy lásky Boží k němu (Cyrovi). — Kritika překládá v. 14c: „Kdo ho přivedl... (místo: „miloval ho"). — „jeho" = Cyra. Vůle Cyrova jest ovšem i vůle Boží. — Místo „učiní sílu... na Chaldejských" čti: „na plemeni Chaldejských" (učiní vůli (jeho).

V. 15. Ježto Bůh Cyrovi cestu srovnal, proto bude „šťastná" (hebr.).

[16] Přistupte ke mně a slyšte to!
Ne v skrytě mluvil jsem od počátku,
zavčas, když mělo se co díti, byl jsem tu.

* * *

A nyní posílá mne Pán Bůh a jeho duch.
[17] Toto praví Hospodin,
vykupitel tvůj, Svatý Israelův:
„Já jsem Hospodin, tvůj Bůh,
jenž tě učím užitečným věcem,
a vedu tě cestou, kterou máš jíti.
[18] Ó bys byl šetřil mých přikázání!
Bylo by jako řeka tvé blaho,
a tvé štěstí jako mořské vlny;
[19] bylo by jako písku potomstva tvého,
a dětí lůna tvého jako zrnek jeho;
nebylo by vyhynulo, nebylo by vyhlazeno
jméno jeho s očí mých.

* * *

[20] Vyjděte z Babylona, utecte od Chaldejských,
jásavým hlasem to ohlašujte,
zvěstujte, rozneste to až do končin světa,
rcete: „Vykoupil Hospodin služebníka svého Jakoba!“
[21] Nežíznili na poušti, když je vedl;

V. [16]. Srv. 46, 9n; 48, 3; 42, 9; 43, 9. 12. — V. 16b má na mysli starší proroctví o tom, že vystoupí Cyrus vítězně; proti tomu ve v. 14. bylo podáno proroctví nové: Cyrus zničí Babylon... — Bůh bděl, aby, co bylo předpověděno, také zavčas se splnilo (v. 16c). — Prorok tu myslí na vysvobození ze zajetí babylonského, o kterém mluví níže ve v. 20nn. — V. 16d pronáší Isajáš o sobě, o svém prorockém úřadě, ke kterému Boží duch byl ho povolal a při kterém jej ovíval. Srv. Nm 11, 17. 26; 1 Král 10, 6. 10; 19, 20. 23; 2 Král 23, 2; 3 Král 22, 24. a jj. — Možno překládati (dle hebr.) také: „A nyní Pán Bůh posílá mne a ducha svého“, t. j. posílá mne, provanutého svým duchem prororockým. (Srv. Nm 11, 29. — Schlögl pokládá v. 16d za glosu.

V. [17—19]. (ač ruší poněkud souvislost v. 16 s v. 20., přece jen) možno pokládati za jakýsi úvod k vv. 20—21. — V. 17—19. chtějí dodati váhy napomenutí, aby zajatci babylonští použili dovolení Cyrova a vrátili se domů k novému, lepšímu životu náboženskomravnímu, kterému Hospodin slibuje požehnání. — Hospodin ukáže vysvobozením ze zajetí, že jest „vykupitel“ svého národa; měli by Judovci toto dobrodiní nechati ležeti ladem? — V Palestině bude lze žíti národu svatě, (odděleně od pohanů), jak žádá jeho poměr ke „Svatému“ Israelovu. — Hospodin, který posílá zajatce domů, má na zřeteli užitek, blaho svého národa. Netřeba lekati se obtížné cesty; Hospodin jej povede.

V. [18n]. navazuje na „užitečné věci“ v. 17. — Jak šťasten byl by Israel býval, kdyby hlasu Božího byl poslušně dbal! Také nyní běží o jeho štěstí! Ať tedy poslechne výzvy Boží, a vrátí se domů! — „blaho“ — slovně „pokoj“. — Srv. proti tomu níže v. 22.

V. [19]. Srv. Gn 22, 17; 32, 12; viz také výše Is 10, 22; 11, 9. — Nebylo by došlo ani k zajetí babylonskému! — Místo „jeho“ Condamin čte: „tvé“. — Místo „zrnek jeho“ čitá kritika: „prachu země“. — V. cd pokládá Schlögl za glosu.

V. [20]. Návrat lidu vyvoleného do vlasti a život od pohanů oddělený, „svatý“, toť účel díla Cyrova, který mu Prozřetelnost vytkla, Srv. 41, 5; 45, 6.

V. [21]. Srv. Ex 17, 6; Nm 20, 12. — Jako Hospodin pečlivě, ano i zázračně vedl svůj lid kdysi z Egypta, tak jej povede také nyní z Babylona. — Srv. výše 41, 19; 43, 20; 44, 3. — Viz Esdr 1, 4. 6n; 8, 31.

vodu ze skály vyvedl jim,
roztrhl skálu, i tekly vody.

[22] Nemají pokoje bezbožní, praví Hospodin.

Druhá řada řečí: Sluha Hospodinův, t. j. Mesiáš pokořený a oslavený (hll 49—57).

1. Řeč prvá: Sluha Hospodinův ohlašuje národům své povolání — obnoviti Sion (hl 49).

(Mesiáš-vykupitel Israelitův i pohanů (v. 1—6). Israel i Sion budou obnoveni (v. 7—21). Pohané budou sluhy v království Božím (v. 22—26).

Hlava 49.

[1] Popřejte (mi) slechu, ostrované,
poslouchejte, národové dalecí!
Hospodin mne od lůna matčina povolal,
vzpomněl, by jméno mi dal, již v životě mateřském.

[2] Učinil ústa má takořka ostrým mečem,
ve stínu ruky své mne opatroval;
učinil mne bezmála vybraným šípem,
(a) v svém toulu bezpečně uschoval mne.

V. [22]. Kdežto poslušným slíbeno „štěstí (=„pokoj") ve v. 18n — neposlušní, bezbožní budou toho štěstí — („pokoje") postrádati. — Kritika (Condamin, Fischer i Schlögl) pokládá v. 22. za glosu, která se vloudila sem z 57, 21.

Hl. 49. jest jakýsi úvod nebo spíše obsažník všeho následujícího (Malvenda). Jako totiž tato řeč (hl 49) líčí nám služebníka Hospodinova a Sion, tak hll 50—53 popisuje služebníka Hospodinova pokořeného spolu s užitkem toho pokoření, od hl 51. pak líčena jest budoucí sláva Sionu (Knabenbauer).

V. [1]. „ostrované" — obyvatelé všech přímořských krajin, tedy všecek svět. Vždyť běží o událost všelidskou, světovou! Srv. 41, 1; 42, 4. 6. — „mne" — „služebníka Hospodinova", o kterém byla řeč již výše 42, 1—7. — „povolal" k důležitému poslání. Srv. 42, 6: „Já Hospodin, povolal jsem tě k správnosti". Hospodin ho povolal a sobě vyvolil, jak řečeno také již 42, 1b: „vyvolený můj". — „jméno" služebníka Hospodinova jest vše, co patří k jeho bytosti, povolání, úřadu. K tomu ho uzpůsobil již v mateřském lůně (=„vzpomněl" . . . 49, 1d). — Srv., co pravil anděl ve snách pěstounovi Páně: „Josefe, synu Davidův, neboj se přijmouti Marii, manželku svou . . . Porodí pak syna a nazveš jméno jeho Ježíš, neboť on spasí lid svůj od hříchů jejich" (Mt 1, 20n; srv. Lk 1, 31.). — Kdož by tu nevzpomněl zázračného početí Kristova v panenském lůně Marie Panny?

V. [2]. „ústa" — ze kterých bude se řinouti slovo Boží. Srv. výše 11, 4. — „A z úst jeho vychází meč na obě strany ostrý, aby jím bil pohany". (Zjev 19, 15). „Neboť živé jest slovo Boží, a účinné a řiznější nad každý meč dvojbřitký; proniká až do rozdělení duše a ducha, kloubův i morku, a rozeznává myšlenky a úmysly srdce" (Žid 4, 12). Srv. také Mt 10, 34. — „vybraným" = hlazeným (hebr.). — Šíp znamená obrazně totéž co meč. — Služebník Hospodinův bude se těšiti ve svých bojích ze zvláštní ochrany Boží, jak bylo již řečeno výše: „Ejhle, služebník můj, kterého podpírám" (hebr. 42, 1a), „vzal jsem tě za ruku a zachoval jsem tebe" (42, 6b). — Líčen je tu boj duchovními zbraněmi a proto nemůže zde býti řec o Cyrovi jako výše 45, 1n. — Mesiáš bude bojovati, aby získal pro svou pravdu (a milost) národy; ty, kteří ji zamítnou, bude trestati. Srv. Ž 2, 9; 109. — Také v Ž 44, 4. 6. vystupuje jako bojovník, opásaný mečem, jehožto šípy pronikají srdce nepřátel. — Hospodin zatím uschovává svého služebníka v toulu jako šíp; až nadejde přiměřená doba, vytáhne jej a bude jím pořážeti nepřátele království svého, říše pravdy (Srv. příchod Mesiášův na svět a na poslední soud).

[3] Řekl mi pak: „Služebník můj jsi ty,
Israel, neboť na tobě se proslavím."

[4] Já však jsem pravil: „Nadarmo (tedy) jsem pachtil se,
na prázdno, zbytečně sílu svou jsem strávil!
Jistě však právo mé jest u Hospodina,
a mé práce (zásluha) u Boha mého.

[5] Avšak nyní (toto) praví Hospodin,
jenž si mne učinil sluhou již v matčině lůně,
abych zase přivedl Jakoba k němu,
Israele abych shromáždil mu:
— i byl jsem oslaven před očima Páně,
a můj Bůh se ráčil stát mou silou. —

[6] Děl tedy: „Málo je to, žes mým sluhou,
abys vzbudil kmeny Jakobovy,
a zbytky Israelovy přivedl nazpět;
ejhle, činím tebe světlem národů,
abys byl spásou mou až do končin světa."

* * *

V. [3]. Nový důvod, proč zasluhuje služebník Hospodinův poslušnosti (v. 1.). — Hospodin si jej vyvolil, aby skrze něho byl oslaven, vyvolil si ho pro svou čest a slávu (44, 23; 42, 8. 10—12). — „Israel" jest nejspíše glosa. Kdo to slovo považuje za původní, vidí důvod, proč Kristus nazván tu Israelem v tom, že „služebník Hospodinův" (Kristus) byl zástupcem celého národa (před Bohem), vzal na sebe všecky hříchy jeho, a místo něho za ně dosti činil. Slouti může Israelem tím snáze, že Israel jest vlastně jméno otce národa, patriarchy; „služebník Hospodinův" však vystupuje také jakožto otec a zachovatel národa, vystupuje jako „Israel, t. j. bojovník Boží"; jako kdysi Jakob modlitbou a trpělivostí zvítězil, a dle toho nazván byl (Gn 32, 29; Os 12, 4) tak i tento „služebník Hospodinův" modlitbou a trpělivostí Boha zmohl, učiniv rozhněvaného milostivým. Jako král Assyrie sluje Assur, tak i král israelský právem nazýván býti může Israelem. (Knabenbauer). — Na Israelovi proslavil se Hospodin častěji v minulosti, zjeména však proslavil se skrze Krista, hlavu a otce novozákonního Israele (t. j. křesťanstva); proto mohl Pán říci: „Já jsem tě oslavil na zemi, dokonav dílo, které jsi mi dal, abych je učinil". (Jan 17, 4). — Souvislost žádá, aby „Israel" byl pokládán za „služebníka Hospodinova", o kterém mluví vv. předchozí i další, zejména pak v. 6., který vylučuje výklad, dle kterého Israel, služebník Boží jest národ israelský nebo jeho část. Viz níže v. 6. 8. a srv. 42, 1—7.

V. [4]. Sluha Hospodinův žádá poslušnosti (v. 1.) od Israele, ježto poslušnost jest v zájmu Boží cti (v. 3b). Israel mu však poslušnost odpírá, že se zdá, jakoby nadarmo o ni usiloval (v. 4ab). — „Do vlastního přišel a svoji ho nepřijali" (Jan 1, 11). Pán zaplakal nad Jerusalemem řka: Kdybys bylo poznalo i ty, a to (alespoň) v tento den tvůj, co jest tobě ku pokoji... (Lk 19, 42). „Kolikrát chtěl jsem shromážditi dítky tvé, jako pták hnízdo své pod křídla, a nechtěl jsi!" (Lk 13, 34). — Těší se však tím, že poslání jeho nemůže býti zcela zmařeno, když tě poslán a uschopněn jest od Hospodina (v. 1—3), těší se, že má u Boha „právo" na účinky svého díla, že má u Boha uloženou zásluhu za ně. „A nyní oslav mě ty, Otče, u sebe slávou, kterou jsem měl u tebe, prve nežli svět byl". (Jan 17, 5),

V. [5n]. Hospodin odpovídá na stížnost svého sluhy (v. 4). Těší ho poukazem na to, že vykoupí ne toliko národ israelský, nýbrž i pohany, tedy všecek svět (v. 6de). Z toho má sluha Hospodinův takovou radost, že prve než podává odpověď Hospodinovu, která ji působí, vylévá svůj cit v. 5ef: „i byl jsem oslaven..." — Místo „abych Israele shromáždil mu" jiné znění vy-

[7] Toto praví Hospodin,
Israelův Spasitel a Svatý
duši potupené, odporu lidu,
sluhovi krutovládců:

„Králové budou patřit, i vstanou,
knížata se budou sklánět
pro Pána, že jest věrný,
pro Světce Israelova, který tě vyvolil."

[8] Toto praví Hospodin:
„V době milosti vyslyším tě,
a v den spásy pomohu ti;
zachovám tě a učiním tě
prostředníkem smlouvy lidu,
abys vzkřísil lady
a ujal dědičné podíly zpustošené,
[9] abys řekl vězňům: „Vyjděte,"
a těm, kteří ve tmě jsou: „Ukažte se!"

---

slovuje stezk služebníkův: „a Israel nechce dáti se shromážditi". — (Také Vulg tak). — „zbytky" zachráněné, t. j. ty, kteří z Israele spaseni budou. Srv. 42, 22—25. Těmito slovy popsán je týž sluha Hospodinův, o kterém byla řeč již 9, 2. 6; 11, 10n, zejména však 42, 6n: „Učinil jsem tebe prostředníkem smlouvy lidu a světlem národům..." O nikom jiném není tu řeč než o tom, který je „světlo k osvícení pohanův a k slávě lidu svého israelského" (Lk 2, 32), který mohl říci o sobě: „Já jsem světlo světa." — Srv. níže v. 8n. — „vzbudil" k novému životu náboženskomravnímu, ke spáse duchovní.

V. 7cd. líčí podrobněji opovržení a ponížení, jakého se dostalo sluhovi Hospodinovu od národa, ke kterému byl poslán. — V. 7e—h líčí účinky, ovoce jeho díla (v. 4cd): mocní světa budou se kořiti Hospodinovu služebníkovi, budou jej oslavovati a skrze něho ctíti Hospodina sameho (v. 3b). — „duše potupená" = Hospodinův sluha, Mesiáš, který byl národu „odporný", který byl sluhou „krutovládců", jakými byli Anáš, Kaifáš, Pilát a Herodes; více o těch útrapách níže 50, 6. a zejména 53, 2—12. — O slávě, které se dostane jemu za ponížení, viz níže 50, 7n; 53, 11n. — Ponížil sebe... pročež i Bůh povýšil ho... Místo „odpor lidu" některá znění (také Vulg) nazývají sluhu Hospodinova: „ohavným plemenem". — Boží věrnost a svatost ručí za pravdivost tohoto proroctví (Leimbach). — V. 1—7 čítá církev při mši sv. na den narození sv. Jana Křtitele (24/VI).

V. 8n. opakuje, co bylo řečeno o služebníkovi Hospodinovu již výše 42, 6n. — Opakovati dlužno, že „služebník Hospodinův", který bude prostředníkem nové smlouvy Boha s národem israelským, nemůže býti sám Israel, nýbrž Mesiáš, který bude Israele před Bohem zastupovati. — Srv. Os 2, 18; Jer 31, 31; Mal 3, 1. — Judovci, až se vrátí do vlasti, budou zase vzdělávati pozemky, které byly kdysi zpustošeny a které ležely ladem; budou se o ně děliti jako kdysi po příchodu z Egypta, za dob Josuových; ti, kteří ve vězení zajetí jsou drženi (a2, 22n) budou vysvobozeni (42, 7). Království Boží na zemi bude obnoveno. Prorok má však na mysli dokonalejší osvobození, které zjedná ne Cyrus, ale „služebník Hospodinův", dokonalejší obnovu království Božího na zemi, t. j. založení církve křesťanské. Srv 42, 13—44, 23. — „doba milosti" bude doba mesiášská, kdy bude „sluha Hospodinův" modliti se k Otci. Srv. výše v. 4. Srv. modlitby Kristovy; Jan 17, 1n; Žid 5, 7. — Také „doba spásy" je doba mesiášská. Prve nežli Hospodin služebníku svému „pomůže", bude trpěti. Je tedy „den spásy" den utrpení a smrti Kristovy. Srv. níže 50, 6n; 53, 3nn.

V. 9a. opakuje, co bylo řečeno již 42, 7. — „tma" = zatemnění rozumu. — „vězni" jsou hříšníci, v poutech hříchů.

V. 9b. líčí blaho vysvobozených zajatců (vězňů), vracejících se do Jerusalema, t. j. hříšníků, vracejících se k Bohu, vstupujících do církve Kristovy. — Cesty zašlapané zarostou travou, výšiny, kdysi pusté, holé (= „pustiny") budou poskytovati hojnost pastvy. Srv. 41, 18; 43, 20.

Na cestách se budou pásti,
na všech pustinách pastviska jejich.
[10] Nebudou lačnět ani žíznit,
nebude trýznit je vedro ni slunce,
budeť je slitovník jejich vodit,
a u vodních zřídel napájeti.

[11] Ze všech hor svých udělám cesty,
a stezky mé budou vyvýšeny.
[12] Vizte, tito z daleka přijdou;
oni, ejhle, od půlnoci;
(jiní) od moře, a tito (zase)
z poledních (až) končin.

[13] Jásejte nebesa, plesej země,
vesele zpívejte hory chválu,
neboť potěší Hospodin lid svůj,
a nad chudými svými se smiluje.

* * *

[14] Sion děl: „Opustil mne Hospodin,
Pán se na mne zapomenul."
[15] Může zapomnít na své dítko žena,
bez citu s plodem své krve býti?

A byť i ona se zapomněla,
já přece nezapomenu tě!
[16] Aj, na své ruce jsem si tě poznamenal,
zdi tvé jsou před očima mýma vždycky.

V. [10]. „vedro" = hebr. „šáráb" = fata morgana, která na poušti ukazuje domnělá jezera, vodu a tak poutníka klame. Srv. výše 35, 7. — „slitovník jejich" — Bůh, dobrý pastýř. Srv. 40, 11; 41, 17; 43, 2. 19 n; 44, 3.

V. [11]. Hospodin odstraní s cesty jakoukoliv překážku. Srv, 35, 8; 40, 4.

V. [12]. Na slovo Hospodinova služebníka: „Vyjděte", „Ukažte se" (v. 9a) přijdou duchovní vězni z dálného východu, od západu (= „od moře"), od severu a jihu. — „z poledních končin" = ze země Síním (hebr.), t. j. z Assuanska (jižní Egypt). — Srv. 11, 11 n; 14, 1 n.

V. [13]. jest výraz radosti vysvobozených zajatců, kteří vyzývají celý svět, aby plesal a děkoval Bohu s nimi. Srv. 42, 10 n; 44, 23. — Křesťanský čtenáři považ tu zbožnost a lásku prorokovu, a jakou touhou po spáse všech byl zabrán ten, který všem němým živlům přál jazyky, aby jimi blahopřáli vracejícím se ze zajetí hříchu; jeť to věc, ze které radost má nebe. (Forerius).

V. [14]. Místo „Sion děl" Schlögl důsledněji: „Sione, děl jsi". — Zajatci obnoví Sion, Jerusalem, který Bůh obestře slávou. — Ti, kteří se vrátí ze hříchu k Bohu, pomohou stavěti církev Kristovu. — Srv. 1, 26; 2, 2; 4, 5; 14, 32; 16, 5; 25, 6; 40, 9; 44, 26. 28; Ž 86; 2, 6; 109, 2. — Ta sláva Sionu, církve křesťanské jest dílo a odměna Mesiášova (Knabenbauer). Srv. 52, 1; 54, 1. — Za dob zajetí, kdy byl Jerusalem pobořen, chrám spálen, obyvatelstvo odvedeno, cítil se Sion opuštěným, od Boha zapomenutým. (Srv. Ž 12, 1; 88, 39—52).

V. [15]. Hospodin prohlašuje svou lásku k lidstvu, jež nemá sobě rovné a snaží se Sion přesvědčiti, že nemůže nikdy zapomníti svého tvora. (Sv. Cyril Alex.). Srv. 46, 3 n. — Jeť Israel Hospodinův prvorozenec. Viz Ex 4, 22; Dt 32, 6; Jer 31, 20.

V. [16]. „tě", obraz tvůj, vykreslený sliby a proroctvími, jako 2, 2; 4, 5 n; Ž 86 a jj. Nesnadno tu mysliti na tetování, jež bylo Israelitům zakázáno, spíše třeba míti na zřeteli Ex 13, 9. 16; Dt 6, 8; 11, 18.

[17] Již jsou tady stavitelé tvoji;
ti, kdož tě bořili, hubili, odešli od tebe.
[18] Rozhlédni se kolem sebe a patři:
tito všichni se shromáždili, přišli k tobě;

„Jakože živ jsem," praví Hospodin —
„těmi všemi jako šperky oděna budeš,
obložíš je kolem sebe jako nevěsta."

[19] Neboť pustiny tvé, pouště tvoje
a země zbořeniny tvé
budou teď úzké pro obyvatelstvo
a daleko zahnáni budou, kteří tě zžírali.

[20] Ještě řeknou před tvým sluchem synové,
jichž se ti dostane po tvé neplodnosti:
„Těsný mi jest prostor tento,
učiň mi místo, bych mohl tu bydlit!"

[21] A řekneš si v duchu: „Kdo mi porodil tyto?
Bylať jsem (přece) bezdětná, neplodná,
v zajetí odvedena; kdo tyto vychoval?
Zůstalať jsem sama; kde tito byli?"

* * *

[22] Toto praví Pán Bůh:
„Aj, pohanům pozdvihnu svou ruku,
národům vyzdvihnu znamení své;
(i) budou přinášet syny tvé za ňadry,
a dcery tvé na plecech donášet budou.

V. [17]. „stavitelé", kteří vystaví popředně městské zdi (v. 16), záruku to bezpečnosti města. — Srv. apoštoly, věrověstce Cyrila a Metoda atd., kteří stavěli, opevňovali církev Boží; srv. ty, kteří činí tak dosud!

V. [18]. „tito" pohané ze všech končin světa, jak již výše bylo řečeno ve v. 12. — Hospodin přisahá, aby jistotou přísahy tím více potěšil zarmoucený Sion. — Sion, Jerusalem bude nevěstou Hospodinovou. Srv. Ez 16, 8—13.

V. [19]. Sion (nová církev) bude míti tolik občanů (příslušníků), že dosavadní prostory jeho nestačí. — „země zbořeniny tvé" = území tvé, pokryté ssutinami. — Srv. Mich 7, 11. hebr.; Zach 2, 2-4. — Území království Božího starého, zabírajícího jeden toliko národ, nestačí království novému, které obsáhne všecky národy, celý svět!

V. [20]. „Neplodným" byl Jerusalem za dob zajetí, kdy ležel v troskách. Neplodná byla také církev S. z., jak učí zejména sv. Pavel Gal 4, 9.

V. [21]. Církev starozákonná neměla síly ni prostředků, aby přivábila a připoutala množství pohanů do svého lůna („synové" v. 20). Tu přítažlivost a sílu udělil Bůh teprve církvi novozákonné, mající dokonalou nauku a milost Boží, ano Boha samého (v Eucharistii). Synagoga (Sion) se diví, kde se vzalo tolik jejích dětí (pohanů, vstouplých do církve Kristovy), kdyžtě její manžel — Hospodin z chrámu jerusalemského, když byl spálen od Chaldů, se odstěhoval. Srv. Os 3, 2. 4.

V. [22]. Hospodin pokyne pohanům, dá jim znamení praporem svým, budou nositi své děti do nového města Božího, přihlásí je za jeho příslušníky (občany); tam se duchovně obrodí a stanou se dětmi Jerusalema, t. j. nové církve Boží. — K v. 22bc srv. výše 5, 26; 11, 12; 13, 2; 18, 3. — Matky nosívají dosud na Východě děti za ňadry nebo na rameni (= „na plecech"). — Srv. Nm 11, 12; Rut 4, 16. Viz také výše 14, 1 n; níže 60, 4; 66, 12.

[23] Králové budou pěstouny,
královny chůvami tvými;
klesnouce tváří k zemi budou se klaněti tobě
a prach nohou tvých lízati.
I poznáš, já že Hospodin jsem,
v němž se nezklamou, kteří doufají v něho.“

[24] Zdaliž odňata může být olbřímu kořist,
neb vyproštěno, co silák zajal?“
[25] Ano, toto praví Hospodin:
„Jistě, co zajal, olbřímu odňato bude,
a mocný co zabral, bude vyproštěno;
neboť s těmi, kteří se prou s tebou,
já se přít budu,
a tvé syny já vysvobodím.

[26] Tvým nepřátelům dám krmit se vlastním masem,
a jako moštem krví svou budou se opájet,
i pozná každý, kdo tělo má, já že jsem Hospodin,
spasitel tvůj a vykupitel, Silný Jakobův.

2. Řeč druhá: Israel sám zavinil, že byl zavržen (50, 1—3). Ochota Mesiášova utrpením zjednati spásu (50, 4—11)

Hlava 50.

[1] Toto praví Hospodin:

Jaký je to zápudný lístek vaší matky,
kterým jsem ji propustil?

V. [23]. Králové a královny budou služby prokazovati církvi, aby docházela účelu svého, oslavit Hospodina a spásu poskytnouti lidstvu. — Služby prokazovat, t. j. církev bránit a podporovat hmotně. Sami budou vyznávati, že ve věcech duchovních podléhají moci církevní, i budou se jí kořit. Viz, kterak se plnila tato slova v dějinách církevních!

V. [24]. jest otázka, kterou si Bůh dává, aby zaplašil jakékoliv obavy. Lze si mysliti, že obr, jakým jest babylonský stát, vydá svou kořist, t. j. zajatce židovské? Kdo ho k tomu donutí? Ve smyslu vyšším jest onen „olbřím“ ten, jejž nazval později Pán „knížetem tohoto světa“; ten držel v zajetí veškero lidstvo, tomu tu kořist vyrval vítězný Kristus. Srv. Mt 12, 29; Mk 3, 27; Lk 11, 22.

V. [25]. Judovci budou vzati Babylonu, lidstvo bude vyrváno „knížeti tohoto světa“, ježto sám Hospodin svede boj s těmito obry, nepřáteli církve staré a nové.

V. [26]. Hospodin dopustí, že mezi nepřáteli církve vzniknou spory, že se ubijí na vzájem sami. Srv. výše 9, 19; Sdc 7, 22; 1 Král 14, 20. a jj. — O čestných přivlastcích (přídomcích) Božích viz 1, 24; 10, 21; 41, 14; 43, 3.

Hl. 50. — V. 1—2b. líčí neposlušnost Israelitů, která zavinila jejich bídu. — V. 1. odpovídá na stížnost Sionu, že na něj Hospodin zapomněl (49, 14). — Místo: „Jaký je to“ hebr.: „Kde jest“... — Hospodin přirovnává se tu k manželu, jehož chotí jest Sion, t. j. církev starozákonní. (Srv. 1, 21; Os 2, 5. 9. a jj). Členové té církve jsou děti, které z onoho manželství vzešly, takže církev (Sion) jest jejich matka. — Bývalá Hospodinova choť jest nyní v bídě, jako bývá žena, která dostala od svého manžela propustný lístek dle Dt 24, 1. Její děti jsou v porobě, jako bývají děti, jež otec prodal do otroctví věřiteli, jemuž nemohl nebo nechtěl zaplatiti dluhy. (Srv. Ex 21, 7; 4 Král 4, 1; Neh 5, 5; Mt 18, 25.) — Hospodin připomíná, že se dostali do té psoty vinou svou. Hospodin nezapudil synagogy z libovůle, ale synagoga opustila Hospodina sama. Hospodin

Nebo kdo jest mým věřitelem,
kterému jsem zaprodal vás?

Aj, pro své nepravosti byli jste prodáni,
pro vaše zločiny propuštěna jest vaše matka.
[2] Neboť přišel jsem a nebylo člověka,
volal jsem a nebylo, kdo by slyšel.

Zda jest krátká a maličká ruka má, abych vykoupil?
Nebo není ve mně moci, bych vysvobodil?
Aj, žehráním svým vysušuji moře,
obracím řeky v pouště.

Hnijí ryby (jejich) nedostatkem vody,
(živočišstvo jejich) umírá žízní,
[3] Obláčím nebesa ve smutek,
a žínicí je zahaluji.

* * *

[4] Hospodin dal mi dovedný jazyk,
abych uměl slovem podporovat
toho, který unaven jest;
každé ráno mi budí ucho,
abych slyšel ho jako mistra.

---

nemá věřitele, jemuž by nemohl jinak zaplatiti nežli prodejem dětí za otroky; jeho děti zaprodaly se samy. — Cizoložné matky nemohl jsem déle držeti, ale dopustil jsem, aby dobrovolně odešla (Jer).

V. [2]. „člověka“ = nikoho. — Hospodin „přišel“ k lidu svému zákonodárstvím, proroky, stálými to vykladači a strážci zákona, „volal“, poučoval, napomínal, káral, ale lid nejevil ochoty, nevyšel vstříc přicházejícímu Hospodinu, nedostavil se k němu, neposlechl, když na něho volal. Srv. Jer 7, 25. Bůh přišel ve „služebníku Hospodinově“, ale ani tehdy ho nepřijali. Dávná ona neposlušnost, kterou odmítali Hospodina, přicházejícího a mluvícího skrze proroky, byla předehrou a smutnou předpovědí zatvrzelosti, kterou pohrdli samým Hospodinem, když přišel. Srv. v. 4 nn. (Knabenbauer).

V. [2c—3]. připomíná, že má Hospodin dosti moci, aby svůj národ vysvobodil, jako již jednou byl učinil, když lid jeho úpěl v robotárně egyptské; od té doby neseslábla Boží moc. — „žehráním vysušil moře“ Rudé, aby je mohli Israelité přejíti. Srv. Ž 105, 9. — „řeku“ Jordán obrátil v poušť, aby ji mohli Israelité překročiti. Srv. Ž 113, 5; 76, 17. — O hnijících rybách viz Ex 7, 18.

V. [3]. Nebesa ve smutek oblékla devátá rána egyptská (Ex 10, 21; Ž 104, 28; Moudr 17, 2 n).

V. [4—9]. mluví o „služebníkovi Hospodinovu“, o kterém již byla řeč výše 42, 1—7; 49, 1—9a Je to třetí píseň o něm. — Proti neochotě, neposlušnosti Israele, služebníka Hospodinova (v. 1—2c) postavena tu vzácná ochota jiného služebníka Hospodinova — Mesiáše, poslechnout, podrobit se všemu, co Hospodin bude vyžadovat (aby lidu zjednána byla spása). — „unaven jest“ dlouhým očekáváním Boží spásy, že ztrácí již důvěru v Boha; živě cítí, že sám si pomoci nemůže. — Sluha Hospodinův vystupuje tu jako účelivý žák Hospodina učitele, „mistra“; naučil se občerstvovati slovem Božím všecky, kteří se lopotí a obtíženi jsou. — „každé ráno“ = den co den dostává se mu od Hospodina ponaučení. — „Já mluvím ve světě to, co jsem slyšel od něho“ (od toho, jenž mě poslal Jan 8, 26). — „Slovo, které slyšíte, není moje, nýbrž Otce, který mě poslal“ (Jan 14, 24). — Srv. výše 11, 2; 42, 2; 49, 2. — Jak „dovedný“ měl jazyk, o tom svědčí i nepřátelé jeho: „Nikdy člověk nemluvil tak, jako člověk tento“ (Jan 7, 46).

[5] Hospodin Bůh otvírá mi ucho,
já pak neodmlouvám, necouvám zpět.
[6] Tělo své vydávám katům,
a líce své rváčům;
obličeje svého neodvracím
od těch, kdož lají mi a plijí na mne.

[7] Pán Bůh mi pomáhá,
nebudu tedy zklamán;
proto nastavuji svou tvář jako křemen,
a vím (jistě) zahanben že nebudu.
[8] Blízko je ten, který ku právu mi pomůže!
Kdo chce se domlouvat se mnou?
Postavme se!
Kdo chce se mnou se příti?
Ať ke mně přistoupí!
[9] Hle, Pán Bůh pomáhá mi.
Kdo mne odsoudí?
Hle, jak šat všichni se rozpadnou,
mol je zhltí.

[10] Kdo jest mezi vámi, jenž bojí se Pána,
a hlasu služebníka jeho poslouchá?
Komu jest chodit ve tmě,
že nemá světla,

V. [5]. Hospodin otevírá sluhovi svému ucho, když mu to ono ukládá, přikazuje; sluha Hospodinův podrobuje se každému příkazu, plní jej bez reptání, důsledně, vytrvale. Srv. Ž 39, 7. „Tak činím, jak mi Otec přikázal“ (Jan 14, 31). „Můj pokrm jest, abych činil vůli toho, který mě poslal, a dokonal dílo jeho“ (Jan 4, 34; srv. tamže 5, 30; 6, 38). — (V. 5a dle Schlögla jest glosa).

V. [6]. Ochotnou poslušnost ukáže Mesiáš zejména v útrapách, které mu Otec uloží; žádná bolest ho nepřiměje, „aby couvl“ (v. 5). — „Tělo“ = záda (hebr.). — „rváčům“, kteří rvali mu potupně vous. — „vydávám“ ochotně. — O poplivání srv. Job 30, 10. „kati“ bijí. bičují záda. — Srv. Ž 21, 7; 68, 8. — „Potom Ježíš pojav dvanácte, řekl jim: „Aj vstupujeme do Jerusalema, a dokoná se (tam) všecko, co psáno jest skrze proroky o Synu člověka; bude totiž vydán pohanům a budou se mu posmívati a ho bičovati a na něj plivati“ (Lk 18, 31n). Srv. Mt 26, 27; 27, 30; Mk 14, 65; Lk 22, 64; Jan 18, 22. — Tou poslušností bude Mesiáš dobrovolně pykati za neposlušnost Israelovu; o tom náměstném, zástupném dostiučinění poučuje Is níže 53, 4 n.

V. [7]. Mesiáš je si jist, že překoná všecko odporné a že jeho útrapy nebudou nadarmo, že budou míti blahodárné účinky. — Hospodin slíbil pomoc sluhovi svému, jak vyplývá z 41, 1. 6; 49, 2. 8. — „Nejsem sám, neboť Otec je se mnou“ (Jan 16, 32). — „jako křemen“ jest výraz vniterné síly, vytrvalosti, neohroženosti, se kterou snáší utrpení. Srv. Jer 1. 18; Ez 3, 8. — „předsevzal si pevně, že půjde do Jerusalema“ (Lk 9, 51). — Nebude zahanben, nýbrž naopak — oslaven. Srv. 49, 2—10; 42, 1. 3. 6.

V. [8]. „Ku právu“ na ovoce svého utrpení — na vítězství, na slíbenou blaženost a slávu. Srv. výše 49, 4 6. — „postavme se“, a začněme se soudit. — „Kdo z vás bude mě viniti z hříchu?“ (Jan 8, 46).

V. [9]. Nepřátelé Kristovi jistojistě, třebaže znenáhla zahynou; stačí zdánlivě nepatrné příčiny. Srv. 1 Kor 1, 27 n.

V. [10]. Blaze těm, kteří poslouchají služebníka Hospodinova! — Z toho, co vypravuje, mohou si vzíti názorné ponaučení (viz jeho příklad), co činiti za doby neštěstí (= „temna“), aby došli blaha a štěstí („světla“). — Kdo se bojí Pána, t. j. kdo ho ctí, jak náleží, ten také poslouchá jeho služebníka. „Kdo nectí Syna, nectí Otce, který ho poslal“ (Jan 5, 23).

doufej ve jménu Páně,
spolehni na Boha svého!
[11] Aj, vy všichni, kteří zaněcujete oheň,
a opasujete se ohněm,
choďte ve světle ohně svého,
v plamenech, které jste zapálili!
Mojí rukou stane se vám to:
na bolestech budete ustláno mít.

3. Řeč třetí: Dílo spásy bude vykonáno (51, 1—52, 12).

Doufejte! Hospodin zjedná věčnou spásu (51, 1—8); Hospodin dodává zmužilosti zajatcům, kteří se báli Chaldů (51, 9—16). Prve než nastane spása, budou zpupní pohané potrestáni (51, 17—52, 6). Pryč z Babylona (52, 7—12).

Hlava 51.

[1] Slyšte mne vy, kteří o právo usilujete,
kteří hledáte Hospodina;
pohleďte na skálu, z níž jste vytesáni,
na důl prohlubně, z níž jste vykopáni!

[2] Pohleďte na Abrahama, vašeho otce,
a na Sáru, která vás porodila;
neb jsem jej jediného povolal,
požehnal jsem mu a rozmnožil jej.

[3] Protož potěší Hospodin Sion,
potěší všecky zbořeniny jeho;
učiní z pustiny jeho takořka ráj,
a z pouště jeho zahradu Hospodinovu.

V. [11]. líčí osud nepřátel Kristových, druhou to stránku jeho vítězství. (Prvá byla jmenována ve v. 10). — Místo „opasujete se ohněm“ hebr.: „opasujete se ohnivými střelami“ (šípy). — „budete ustláno mít“, lehnete si a zůstanete ležeti. — „oheň“ útoků, kterými hnali na služebníka Hospodinova a jeho dílo (srv. 9, 18; Ž 56, 5) obrátí se na své původce a bude je páliti. S jakým ohněm záští, s jakým fanatismem hnali se na př. zatvrzelí Židé na Krista a výsledek — oheň spálil jim chrám, město, samostatnost, tisíce životů (r. 70 po Kr.). Totéž se opakovalo a opakovati bude v Kristově církvi i v životě jednotlivých lidí; v ohni, který kdo rozníti proti Pánu (proti církvi) zahyne sám. Srv. výše 1, 31. a níže 66, 24. — V. 11 je protikladem v. 10. Isajáš má rád takové protivy. Srv. 8, 21 s 9, 1; 26, 9. s 10; 30, 23. s 27; hl 34 s hl 35.

Hl. 51. — V. [1n]. Hospodin, který dal praotci národa sliby, plnil je, plní a splní zejména za dob Mesiášových. Jako Abraham důvěřoval ve věrnost Hospodinovu, tak nechť v ni důvěřují také zajatci, Abrahamovi potomci; jako došel požehnání on, tak dojdou požehnání také ti, kteří jsou z něho a z manželky jeho jako kvádry z kamenného lomu, z nichž jest vystavěn „dům Israelův“. (Srv. Ex 1, 21; Dt 25, 9; Rut 4, 11.) — O „právo“ usilují a Hospodina „hledají“ ti, kteří se snaží plniti povinnosti, vyplývající ze smlouvy, učiněné s Bohem, povinnosti, na které má Bůh „právo“, ale také čekají, že i Bůh splní, k čemu se smlouvou s národem (počatou již Abrahamem) zavázal, a nač mají Israelité „právo“. Zdá se, že Bůh jim dlouho toho práva nepopřává, jsou pokoušeni k malomyslnosti a netrpělivosti. — O požehnání Abrahamově srv. Gn 12, 2n; 13, 15n; 18, 18; 22, 17. Bůh, který počal dílo požehnání v Abrahamovi, také je v jeho potomcích, tělesných i duchovních, dokončí.

V. [3]. Jako vystavěl Hospodin z Abrahama a Sáry dům Israelův, tak vystaví také Sion, vystaví velikou budovu nové církve. Srv. výše 49, 17. 19. — „Rájem“ bude nové království Boží již na zemi, zejména však na onom světě.

Radost a veselí v něm bude,
děkování a hlas chvály.

[4] Pozorujte mne, můj lide,
a mé plémě slyšte (mne)!
Neboť zákon ode mne vyjde,
a své právo zavedu k osvětě národů.

[5] Blízko jest spravedlivý můj, vyšel můj spasitel,
ramena má národy budou soudit,
mne přímoří budou očekávat,
na mé rámě budou se těšit.

[6] Pozdvihněte k nebi své oči,
a pohleďte na zemi dolů:
neboť nebesa jako dým se rozplynou,
země jako roucho se rozpadne,
a obyvatelé její taktéž zahynou.
Ale spása moje na věky bude,
a má spravedlnost nezahyne.

[7] Slyšte mne, kteří víte, co spravedlivo jest,
můj lide, v jehož srdci můj zákon jest!
Nebojte se hany smrtelníkův,
a posměchů jejich se nestrachujte.

[8] Neboť jak roucho, tak je bude trávit červ,
a jako vlnu, tak je žráti bude mol.
Ale spása moje na věky bude,
a má spravedlnost rod od rodu.

* * *

V. [4]. Zákon, který byl dosud výhradným majetkem jediného národa, který stanovil práva Boží a práva lidu israelského, tento zákon (zdokonalený, obnovený, zušlechtěný) bude dán všemu lidstvu. Nový náboženskomravní řád (= „spravedlnost") bude světlem, které onen ráj učiní a způsobí radost, o které mluvil v. 3.

V. [5]. Dle hebr.: blízko je „spravedlnost" Hospodinova, vychází jeho „spása". — Již vyšla, již blízko jest, ježto jest předpověděna, Israelité o ní vědí. Srv. výše 48, 7. — „soudit", jako předpověděno výše hl 13—23. — Ty soudy připraví cestu království Božímu. Takový „soud" vykoná Bůh také na Babyloně skrze Cyra 41, 5. 25; 45, 1 n. — „rámě" = výkonná všemohoucnost. Srv. 42, 4. — Bůh „soudí", t. j. spravuje národy tak, aby ze všeho vzešla jeho čest a spása lidstva. Po té spáse prahli i pohané.

V. [6]. O změně nynější oblohy i země viz výše 13, 10. 13; 24, 1 n. — „Nebe a země pominou, ale slova má nepominou" (Mt 24, 35). — Místo „taktéž" čtou někteří: „jako komáři". — „spravedlnost" = řád náboženskomravní, jaký má býti dle Boží vůle.

V. [7]. Spravedlivým netřeba se báti pomíjejících útoků lidských, když tě Bůh věčný a všemohoucí je podporuje. — „v srdci" má zákon, kdo upřímně se vynasnažuje podle něho žíti.

V. [8]. Srv. s 50, 9. — Jako služebník Boží prošel utrpením a ponížením, ve kterém Hospodin ho podporoval, a ze kterého vyzvedl ho k věčnému vítězství, tak dlužno každému spravedlivci ponížením jíti k povýšení, jak praví známé latinské pořekadlo: „Per ardua ad astra!" — K v. 4—8 třeba poznamenati, že činnost, která byla služebníku Božímu přivlastňována, přičítána jest tuto Bohu samému; z toho vyplývá, že služebník Boží je tu Bůh sám. Z toho, že je tu stavěn za vzor spravedlivým lidem vyplývá, že bude spolu také člověkem — Immanuel. (Bůh s námi! Viz hl 7—12).

[9] Povstaň, povstaň, oblec se v sílu,
rámě Hospodinovo,
povstaň jako za dnů dávných,
za rodů odvěkých!

Zdaliž ty jsi nerozťal zpupníka,
neprobodl draka?
[10] Zdaliž ty jsi nevysušil moře,
vody propasti náramné,
který jsi z hlubiny mořské učinil
cestu, by přešli vysvobození?

[10] Teď tedy vykoupení od Hospodina vrátí se
a na Sion s jásotem přijdou,
veselí věčné bude jim věnčiti hlavy,
radost a veselí jich se zmocní,
prchne bolest a úpění.

[12] Já, já sám potěším vás!
Kdo jsi ty, abys bál se smrtelných lidí,
zrozence lidského, kterýž uschne jak tráva?
[13] Zapomněl's Hospodina, svého tvůrce,
který roztáhl nebe a založil zemi,
a strachuješ se ustavičně den celý
vzteku toho, který tě utiskuje,
a tvou zkázu připravuje!

V. [9]. vyslovuje prorok horoucí touhu po spáse tak vznešené a trvalé (v. 6 8). Ta toužebná slova klade zajatcům na jazyk. — Rámě Hospodinovo, které dopouští, aby pohané vládli a jeho lid jařmili, zdá se odpočívati, spáti; proto je prorok vyzývá, aby se „probudilo.. " „za dnů dávných" — když vycházeli Israelité z Egypta. Bůh, který dílo osvobození lidu svého tehdy počal, zajisté také nyní bude o něm dále pracovati, až je dokoná Jako ukázal tehdy svou všemohoucnost, tak ji ukáže i teď. — „Zpupník" = Rahab = Egypt jako výše 30, 7. — O „draku" viz výše 27, 1. — Srv. Ž 86, 4; 88, 11; Ez 29, 3. — Bůh „rozťal" a „probodl" toho zpupníka (draka, hada, krokodila (tannín hebr.), když pomřeli egyptští prvorozenci a když se utopilo vojsko egyptské v Rudém moři. — S vysvobozením z Egypta srovnává Is vysvobození z Babylonie, jakož i vysvobození mesiášské, také výše 11, 15n; 43, 17. — Netřeba tu mysliti na babylonskou báji o boji Marduka (městského boha babylonského) s Tiamatou (t. j. s chaotickou hmotou) před uspořádáním světa. Viz ke Gn 2, 2.

V. [10]. vzpomíná přechodu Israelitů Rudým mořem, kdy všemoc Boží slavila triumfy. Mělo by vše, co tehdy velikého Bůh učinil, nyní babylonským zajetím býti zmařeno?

V. [11]. nejspíše zabloudil sem z 35, 10. (Condamin, Schlögl.) Kdož jej pokládají tu za původní, vidí v něm odpověď Boží na slova prorokova (v. 9n), nebo na slova obce, jejímž jménem Is mluvil; jiní jej pokládají za projev přání nebo důvěry modlícího se, a poukazují k tomu, že Is i na jiných místech doslova se opakuje jako 9, 13 srv. s 19, 15; 11, 6 srv. s 65, 25.

V. [12]. odpovídá Bůh na slova touhy (v. 9n) a přičiňuje k nim pokárání netrpělivých, malomyslných bázlivců. — „ty", který máš Boha věčného, jenž tolikráte již dokázal svou všemocnou lásku k tobě!? Co je proti němu člověk?

V. [13]. „Zapomíná" na Všemocného, kdo ztrácí důvěru v něj. — „utiskovatelem" jsou tu popředně Babyloňané (Chaldové). Schlögl však se domnívá, že tím „dobyvatelem" (místo „utiskovatele") jest Cyrus, kterého se zajatci s počátku báli; dle toho „tvou zkázu připravuje" dlužno bráti za nesprávnou obavu jejich. — „Kde jest přece hněv" (= vždyť nehněvá se na vás Cyrus) = „veta bude po jeho hněvu" (Babyloňana, Chalda). — Srv. Dt 28, 53. 55. 57.

Kde přece jest vztek utiskovatele?
[14] Brzo přijde ten, který má přijít, by otevřel;
— nebude moci vše vyvražditi —
aniž bude nedostatek chleba jeho.

[15] Jáť přece jsem Hospodin, Bůh tvůj,
který bouřím moře, že dmou se vlny;
„Hospodin zástupů" jest jméno moje.
[16] Položil jsem slova svá ve tvá ústa,
a ve stínu své ruky střehl jsem tě,
abych roztáhl nebe a založil zemi,
a Sionu abych řekl: „Národ můj jsi ty!"

* * *

[17] Pozdvihni se, pozdvihni se,
povstaň, Jerusaleme,
který jsi pil z ruky Hospodinovy
kalich jeho hněvu;
až do dna z kalicha opojného pil jsi,
vypils jej do poslední kapky.

[18] Není, kdo by tě podepřel ze všech synů,
které jsi zplodil,
není, kdo by tě za ruku vzal ze všech synů,
které jsi vychoval.

V. [14]. dle hebr. zní:

Brzo bude spoutaný vysvobozen,
nezemře smrtí bídnou,
a nebude mít málo chleba.

Dle Vulg. — „přijíti má" vítěz (Cyrus) Kristus. — Co má otevříti, řečeno 42, 7. — Ten vítěz bude míti sám dostatek životních potřeb, nebude tedy o ně obírati bázlivé zajatce. — V. 14b mluví o „utiskovateli" („dobývateli"), jmenovaném ve v. 13.

V. [15]. Všemoc Boží jest zárukou, že uvězněný jeho národ bude vysvobozen. Srv. Job 26, 12; Jer 31, 35.

V. [16]. Bůh mluví dále k národu svému, jejž zastupovati a v jehož čele státi bude služebník Hospodinův (v tom smyslu možno s Vulg mysliti, že Hospodin oslovuje svého sluhu: „Položil jsem slova svá... abys štípil nebesa, a založil zemi, a řekl k Sionu: Lid můj jsi ty!"). — „slova svá" = proroctví a vůbec zjevení S. i N. z. — Bůh praví, že lid svůj chránil a posiloval, ježto skrze království své v lidu tom založené chtěl konečně založiti nebe i zemi, t. j. chce království své tak rozšířiti, aby zabíralo nebe i zemi, aby takořka nová nebesa byla zasazena a nová země založena, ježto novým tím a nadpřirozeným stvořením království Božího povýšeny budou do nového stavu. Tím připravuje prorok již to, co hodlá říci o novém nebi a nové zemi 65, 17. To království Boží bude dokonáno, až bude obnoveno a oslaveno tvorstvo (Řím 8, 21; 2 Petr 3, 13 Knabenbauer). — „Sion" — církev Kristova, v Jerusalemě zrozená.

V. [17]. Protože spása Jerusalema se blíží, ať povstane ve své bídě a těší se! — „kalich (Božího) hněvu" = tresty, kterými Hospodin stihl Jerusalem (a všecko Judsko): město leží v rozvalinách a obyvatelstvo jeho chřadne v zajetí. — Srv. 19, 14; 29, 18. — Obsahem toho „kalicha", t. j. útrapami jest obyvatelstvo Jerusalema takořka beze smyslů, jako bývají lidé opilí; proto sluje ten kalich „opojivý". Srv. Jer 25, 15. 27; Ez 23, 32. a jj.

V. [18]. Nikdo z občanů jerusalemských, ani král ani velekněz, ani knížata atd. nemohou města v bídě jeho podepříti, („vésti" hebr) a z ní ho vyvésti. Vysvobození bude dílo Boží.

[19] Dvě jsou věci, které potkaly tě:
— Kdo se nad tebou rmoutí? —
pustošení s bořením a hlad s mečem.
— Kdo tě může potěšit? —

[20] Synové tvoji leželi povržení
na rozích všech ulic
jako zvěř lapená v síti
zasypáni jsouce Hospodinovým hněvem,
žehráním Boha tvého.

[21] Proto slyš to, chuďase opojený,
nikoli (však) vínem!
[22] Toto praví panovník tvůj, Hospodin,
Bůh tvůj, který bojuje za lid svůj:

„Ejhle, vezmu z ruky tvé
kalich opojivý,
hluboký kalich svého hněvu,
nebudeš již píti z něho.

[23] Ale dám jej do ruky těch,
kteří tě utiskovali,
a řekli tobě: „Sehni se,
ať jdeme přes tebe."
I učinils ze hřbetu svého takořka zemi,
takořka cestu chodcům.

Hlava 52.

[1] Povstaň, povstaň, oblec se
ve svou sílu, Sione,
oblec se v roucho své slávy,
Jerusaleme, město svaté;

V. [19]. „Dvě věci": zpustošení majetku a úbytek obyvatelstva smrtí — hrozné to národní ztráty. — Každá ztráta vyslovena jest dvěma slovy, aby vysvitla její velikost. — Pohroma Jerusalema je tak hrozná, že nelze soustrast vysloviti slovy, nýbrž toliko mlčením, jako mlčeli kdysi přátelé Jobovi (Job 2, 13).

V. [20]. srv. s Pláč 2, 21; 4, 9; 5, 14. To vše učinil Bůh skrze Chaldy, aby potrestal hříchy Judovců!

V. [21]. „chuďas" — Jerusalem(ané). — „nikoli vínem", ale utrpením, které bylo sice trestem, ale také lékem.

V. [22]. Všeho do času, Pán Bůh na věky! Bůh ujme se lidu svého. Srv. 41, 10n; 49, 25; 52, 4. — Schlögl právem pokládá v. 22ab za glosu.

V. [23]. Nepřátelé, kteří plnili Israelovi kalich hořkostí budou nyní sami z toho kalicha píti. — Ti nepřátelé šlapali po národu israelském. Srv. Jos 10, 24; Ž 109, 1. — Srv. také výše 1, 27; 49, 6n.

Hl. 52. — V. [1]. Jerusalem jest město svaté, ježto bylo sídlem Svatého Israelova, t. j. Boha jeho (srv. 48, 2). — Sion, Jerusalem, obleče se ve svou nádheru, až na něm bude vystavěn nový chrám, až bude obydlen občanstvem, Hospodinu věrným (svatým, vyléčeným z pohanství (=„neobřezaný a nečistý"); obleče se ve svou sílu, až budou znova vystavěny jeho hradby. Ve smyslu dokonalejším splní se to vše, až na Sionu vznikne nová obec svatá, nové město Boží, církev katolická, které žádný pohan (=„neobřezaný a nečistý") nerozboří jako rozbořili kdysi Chaldové Jerusalem!

nebof nevstoupí již do tebe
neobřezaný a nečistý.

[2] Otřes se z prachu, povstaň,
posaď se Jerusaleme!
Rozvaž svazky svého hrdla,
jatá dcero Sionská!

[3] Nebof toto praví Hospodin:
„Bez peněz jste zaprodáni,
i budete bez stříbra vykoupeni!“
[4] Nebof toto praví Pán Bůh:
Do Egypta sestoupil lid můj
na počátku, aby tam hostem byl,
a Assur ho beze vší příčiny utiskoval.

[5] A nyní, co mám tuto, praví Hospodin,
kdyžtě zadarmo vzat byl lid můj?
Páni jeho bezbožně činí, dí Hospodin,
pořád, celý den jméno mé haněno bývá.
[6] Protož af pozná lid můj jméno mé v den ten,
že já sám jsem ten, který řekl: „Tu jsem.“

* * *

[7] Vizte (již) na horách lepé nohy
posla radosti,

V. [2]. Lkající, zarmoucení zajatci sedávali, lehávali na zemi v prachu. Srv. 3, 26; 47, 1; Job 2, 8. Ten osud stihl také Jerusalem, nyní však povstane a „posadí se“ na trůn královský, jako kdysi na něm seděl. — „dcera Sionská“ = obyvatelstvo Jerusalema.

V. [3]. „Bez peněz“. Bůh nebyl dlužníkem Chaldů, aby náhradou za ten dluh vzali si jeho majetek, národ israelský; Chaldové také nedali Hospodinovi, pánu Palestiny náhradu tím, že by byli usadili v Judsku jiné obyvatelstvo, jako byli kdysi učinili Assyřané říši severní. — Srv. výše 50, 1. — Již také výše bylo poznamenáno, že budou zajatci bez výkupného propuštěni z Babylonie. Viz 45, 13.

V. [4n]. Lid Hospodinův měl býti pokládán v Egyptě za hosta, jak tomu na počátku skutečně bylo; avšak později ten ukrutník (= „Assur“) jej bez příčiny utiskoval, čímž trpěla čest Hospodina, majitele a pána toho lidu. Všeobecně známo, kterak tehdy Hospodin svou čest obhájil proti modlám egyptským. Nyní (v. 5) opakuje a opakovat se bude totéž v Babylonii. „Assur“ znamená tu nejspíše ve významu obecném vůbec utiskovatele, ukrutníka, kteréhožto obecného výrazu užívá Is o Egypťanech. (Srv. naše „Tatar“; říká se také, že Assyřané byli „Prušáci“ dávného Východu). — „co mám tuto“ v Palestině, kde jsem byl (dle mluvy dávného Východu) pánem, v Palestině, ze které majetek můj byl odveden, aniž jiným národem nahrazen. — „bezbožně činí“, t. j. vyjí, jásají, posmívají se, jaký bůh jsem já, kdyžtě jsem pánem v Palestině — bez národa, bez majetku, schudlý, když nejsem s to, abych národ svůj ze zajetí vysvobodil atd.

V. [6]. Bůh nestrpí déle, aby jeho jméno bylo zlehčováno, aby jeho všemoc a velebnost (= „jméno“) byla zesměšňována, Hospodin ukáže, že jest nejvýš věrný, který splní co slíbil, který, až přijde ustanovený čas, pomůže, vysvobodí. — „v den ten“, o kterém byla řeč již výše 51, 22; 52, 1. — Ukáže, že byl a jest u svého lidu („Tu jsem“), až počne konati skutky své všemocnosti a pečlivé lásky.

V. [7]. „na horách“, rozložených severně Jerusalema, ležícího dosud v troskách. — Jerusalem zpustošený vidí, že po těch horách chvátají poslové z Babylonu, kteří ohlašují, že Babylon padl do rukou Cyrových a zajatcům že bude možno vrátit se do Palestiny a vystavěti znova Jerusalem, obnoviti Sion. — Nohy těch

který zvěstuje pokoj, hlásá blaho,
káže spásu,
který praví Sionu:
„Králem je Bůh tvůj!“

8 Hlas tvých hlásných! Pozdvihují hlas,
a jásají pospolu;
neboť okem v oko vidí, kterak Hospodin
na Sion se vrací.

9 Radujte se a jásejte vespolek,
trosky jerusalemské!
Neboť potěšil Hospodin svůj národ,
vykoupil Jerusalem.

10 Obnažil Hospodin své svaté rámě
před očima všech národů,
aby uzřely všecky končiny země
spásu našeho Boha.

11 Odejděte, odejděte, vyjděte tam odtud,
poskvrněného nedotýkejte se!
Vyjděte z prostředka jeho, očisťte se,
vy, kteří nesete nádobí Hospodinovo!

---

poslů jsou „lepé“, ježto nesou radostné poselství, ježto radost je nese, pudí, povznáší, že hbitě, pěkně běží. Pochopitelno, vždyť oznamují, že se blíží 1. pokoj, 2. blaho, 3. spása, 4. království Boží (= „Králem je Bůh tvůj“). — Toho všeho potřeboval Jerusalem, o jehož bídě mluvily výše 51, 17. 23; 52, 1 n. — Obnova Jerusalema, kterou vykonají zajatci, až se vrátí z Babylonu, bude počátek a předobraz duchovní obrody Jerusalema, nového království Božího, blaha, spásy a pokoje mesiášského. Také toto blaho zvěstují poslové radosti výše jmenovaní, podávají blahou zprávu — evangelium!

V. 8. Národ (i v zajetí) bude míti muže, kteří dychtivě budou čekati vysvobození, kteří z Babylonie v duchu budou zalétati do vlasti, postaví se na ssutiny Sionu jako na rozhlednu a budou napiatě patřiti do dálky, aby uzřeli blížící se spásu, aby o ní podali zprávu svým soukmenovcům. Takoví hlásní byli na příkl. Aggeus, Zacharjáš, Malachjáš a později Jan Křtitel, Anna, Simeon, apoštolové. Srv. Sk 2, 34; 3, 26; 15, 16. „okem v oko“ srv. s Ex 33, 11; Nm 12, 8. — Hospodin „vrací se na Sion“ v čele lidu, aby se tam zase usídlil (chrám) a znova počal panovati v novém svém království, t. j. v náboženské obci židovské, zřízené po návratu ze zajetí, zvláště však v církvi novozákonní.

V. 9. „radujte se“ — vyrazte radost ze sebe, propukněte v jásot (hebr.). — Trosky truchlící s národem, ať se nyní s ním veselí, vždyť povstane na nich nové město!

V. 10. „Obnažil“, aby ukázal jeho moc. — „On učinil mocné věci ramenem svým...“ (Lk 1, 51). — „uzřely“ spásu a z ní také těžily. Prorok má na mysli obnovu netoliko Zorobabelovu, nýbrž i Mesiášovu. Srv. Gal 4, 26; Žid 12, 22.

V. 11. Viz výše 48, 20. a níže 57, 14; 62, 10. — „tam odtud“ z Babylona. „Tam odtud“ psáno od Isajáše, bydlícího v Jerusalemě. Druhý Is byl by řekl: „odtud“. Ježto zajatci v Babyloně měli již nemovitý majetek, kdežto v Palestině je čekaly ssutiny, bylo třeba k tomu, aby Babylon opustili a domů se vrátili náboženské a vlastenecké obětavosti, kterou prorok těmito slovy chce vzbuditi. Bůh, Svatý Israelův žádá, aby ti, kteří půjdou do Palestiny, kterým sám bude státi v čele (v. 12), které povede, byli svatí. Ten průvod nesl posvátné nádoby (Esdr 1, 7—11), které byl Nabuchodonosor dal přenésti z jerusalemského chrámu do Babylonu (4 Král 24, 13; 25, 13). Prorok zdůrazňuje povinnost národa svatým býti, aby připomenul, že v Palestině, kde budou sami, snáze bude možno vyhnouti se nečistému duchu pohanství, nežli zůstanou-li v Babyloně mezi pohany.

[12] Neboť nevyjdete v ryčném spěchu,
nebudete kvapně prchat,
neboť Hospodin půjde před vámi,
shromáždí vás Bůh Israelův.

4. Řeč čtvrtá: Utrpení, smrt, vzkříšení a oslava Mesiášova (52, 13—53, 12).

Mesiáš půjde cestou ponížení ke slávě (52, 13—15). Mesiáš ponížený (53, 1—3). Jeho zástupné dostiučinění (53, 4—6). Jeho smrt a pohřeb (53, 7—9). Jeho sláva (v. 10—12).

I.

[13] Ejhle, můj služebník bude míti zdar,
bude vyvýšen, vyzdvižen, vznešený bude velmi.
[14] (Ale) jak mnozí budou nad ním žasnout!
Tak zohaven bude obličej jeho mezi muži,
tvářnost jeho mezi lidskými syny.

V. [12]. Východ Judovců z Babylonie bude slavnější než byl východ z Egypta. Judovcům nebude třeba spěchati, tajiti se, volně a veřejně budou moci ubírati se, ježto Bůh bude jejich předvojem i vojem zadním (= „shromáždí vás"). O chvatu v Egyptě srv. Ex 12, 11. 39; Dt 16, 3. — Již výše 40, 10n bylo řečeno, že Bůh povede svůj lid z Babylonie do Palestiny.

V. [13]. počíná čtvrtá píseň o služebníku Hospodinovu. Viz výše 42, 1—7; 49, 1—9a; 50, 4—9. — Tato píseň (52, 13—53, 12), jak již vyplývá z nápisu, má veliký význam pro vývoj myšlenky mesiášské ve S. z. — Co bylo výše o utrpení a povržení Mesiáše stručně řečeno (49, 4—7; 50, 5—7), to čtvrtá píseň rozvádí a zřetelně poučuje čtenáře, že to vše bude snášeti za hříchy lidstva („náměstné dostiučinění"). — V. 13—15. udávají stručně obsah písně (hl 53), jsou tedy úvodem do ní. — Dílo Mesiášovo, plné pokoření a bolestí (níže), mohl by někdo pokládati za neštěstí, ochotu jeho za neužitečnou pošetilost: „Slovo o kříži je totiž bláznovstvím pro ty, kteří hynou, pro ty však, kteří se zachraňují, to jest pro nás, jest mocí Boží" (1 Kor 1, 18). — „Kážeme Krista ukřižovaného, pohoršení to židům, pohanům pak bláznovství" (tamže v. 23). Útrapy Mesiášovy budou účelné, budou míti blahodárné účinky, budou tedy moudré („A porozumí služebník můj" Vulg slovně). — V. 13b líčí třemi slovy „zdar", který bude míti Mesiáš sám ze svého díla: bude povýšen. Křesťan, čtoucí v. 13b vzpomíná slov apoštolského vyznání víry: „vstal z mrtvých, vstoupil na nebesa, sedí na pravici Boha Otce..."

V. [14a]. dle hebr. nejlépe spojiti s v. 15: „Jako mnozí budou nad ním žasnouti — tak mnoho národů bude se diviti mu..." V. 14bc jest vložka, která odůvodňuje, proč budou mnozí nad ním žasnouti — že bude nelidsky, k nepoznání zohaven, že bude spíše červ nežli člověk (Ž 21, 7). Srv. výše 50, 6. — „mezi muži" = „mezi syny lidskými" — jako žádný člověk. — „zohaven" bude za dnů svého utrpení, nikoli však celý svůj život! — „diviti se budou" jeho povýšení (v. 13b). — Místo „diviti se budou", jak překládá LXX, Vulg: „pokropí" (národy mnohé). Jiní jinak. — „pokropí" = očistí, s Bohem smíří. Sloveso, o které jde („jazze") vyskytá se v Pt velmi často o obřadném, očistném a zásvětném kropení obětní krví. Srv. Lv 4, 6. 17; 5, 9; 8, 11. a jj. — „očistí je svou krví svatou a božským křtem". (Efrem). — Ten úkon činil kněz, proto dle Vulg „povýšení" Mesiáše bude tkvíti také v tom, že Mesiáš bude knězem, jenž krví oběti, kterou přinese, očistí, s Bohem smíří a jemu zasvětí lidstvo. O té oběti zmiňuje se prorok určitěji níže 53, 10. — Kdežto tedy Mesiáš 9, 7. vylíčen jest jakožto král, který zasedne na trůn Davidův a kdežto 49, 2. vystupuje jakožto prorok a učitel národů (42, 1. 4. 6), podán jest nám zde jakožto kněz. A ježto služebník Hospodinův byl již představen jakožto prostředník smlouvy (42, 6; 49, 8), snadno nám napadne, že touto svou obětí a pokropením zasvětí onu smlouvu, jako byl učinil kdysi Mojžíš (Ex 24, 8), smlouvu Mojžíšovy mnohem vznešenější, ježto zasvětí ne jeden národ, nýbrž ve-

[15] Ten pokropí národy mnohé,
před ním stoulí králové svá ústa;
neboť co jim nebylo vypravováno, spatří,
a o čem neslýchali, budou pozorovat.

Hlava 53.

[1] Kdo tomu uvěří, co bude od nás slyšet?
A komu bude moc ramene Božího zjevena?

II.

[2] Vyšel totiž jako výhonek před Ním,
a jako kořen ze žíznivé země.
Podoby neměl ni krásy, bychom naň patřili,
neměl vzhledu, bychom se kochali v něm.

[3] Povržen byl a nejposlednějším z lidí,
mužem bolestí, zkušeným v utrpení,
před jakým lidé tvář si zastírají,
tupen byl, že jsme si nic ho nevážili.

III.

[4] Vpravdě bolesti naše tento vzal na sebe,
ano, co my jsme trpět měli, on snášel;

škero lidstvo. (Knabenbauer). — Srv. Žid 9, 14 n; 12, 24 n; Mt 26, 28; Mk 14, 24; Lk 22, 20; Sk 20, 28. a jj. — „stoulí" = zavrou, sevrou (dle Schlögla „otevrou") ústa údivem nad jeho povýšením; údivem, pokorou a úctou oněmí. — Srv. Job 29, 9; 39, 34; Ž 106, 42; Ez 16, 63; Mich 7, 16. — O úctě králův k Mesiáši byla již zmínka výše 49, 7. — „Uzří ti, jimž nebylo zvěstováno o něm, a ti, kteří neslyšeli, porozumějí" (Řím 15, 21).

Hl. 53. — V. [1]. Prorok a israelští kazatelé budou hlásati Mesiáše ubitého do smrti. Mesiáš trpící — toť věc neuvěřitelná. Málo bude tech, kteří uznají v pokoření Mesiášové dílo Hospodinovo. Toliko ti, které osvítí milost Boží. — Dílo vykoupení bude čin všemohoucnosti Boží („ramene"). — Málo poměrně židů i pohanů uvěří. Srv. Řím 10, 16. — Srv. Jan 12, 38.

V. [2]. Davidův rod, který byl kdysi jako košatý strom s objemným kmenem, bude podťat, že z něho zbude toliko pahýl, t. j. schudne a zapadne, ale Mesiášem vypučí z něho nový slibný výhonek. Srv. výše 11, 1. — „žíznivá", neplodná země — bídné poměry (královského kdysi) rodu Davidova. Srv. Amos 9, 11. — „před Ním" = před Hospodinem, kterého měl ustavičně na zřeteli (49, 2; 50, 5—7); před Hospodinem, který bděl ustavičně nad ním (4, 2; 50, 7). Srv. Ez 17, 22 n. — Srv. proti tomu Ž 36, 35; Ez 31, 3; Dan 4, 17. a jj.

V. [2cd]. Isajáš líčí utrpení Mesiášovo názorně, bezmála jako evangelisté. Isajáš a Israelité, jejichž jménem tu mluví, nemohli se kochati pohledem na Mesiáše zohaveného. Srv. 52, 14. Naopak hrozno, odporno na něho pohlédnouti. Prorok mluví v množném čísle jménem národa, který očekával Mesiáše slavného, mocného.

V. [3]. „nejposlednější z lidí" — přestal býti takořka člověkem; dle jiných — „vyvrhel lidstva". — Protestant Frant. Delitzsch se vyslovil o hl 53, že se zdá býti napsána na Golgotě pod křížem, a Renan píše, že obsahuje barvy, o kterých bychom řekli, že jsou vzaty předem s Ježíše.

V. [3c]. Před člověkem k nepoznání zohaveným lidé hrůzou a ošklivostí si zastírají líce. Dle Vulg: „Takořka zastřeny byly líce jeho", že lidským tělem božská moc byla zastřena (Jer). Jiní poukazují na Lv 13, 45. — Jest prý jako malomocný, vyvržený ze společnosti lidské, který si zastírá tvář dle uvedeného zákona. — „nevážili jsme si ho" — my, Židé, větši část národa; Is tím vinu národní bere také na sebe. — V. 3. rozvádí 50, 6. — Za v. 3 klade Schlögl v. 10ab.

V. [4]. Israelité dle tehdejších běžných názorů se domnívali, že tento trpitel pyká za své vlastní hříchy, jak žádá Boží spravedlnost. (Podobného názoru byli také kdysi Jobovi přátelé.) Mesiáš však, který hříchu neměl, trpěl za hříchy naše.

my pak jsme měli ho za malomocného,
zbitého od Boha a sklíčeného.

[5] Ale on byl raněn pro hříchy naše,
roztlučen byl pro nepravosti naše;
tresty pro naši spásu na něho (dolehly),
a jeho jizvami jsme uzdraveni.

[6] My všichni jako ovce zbloudili jsme,
každý na svou cestu uchýlil se;
i složil Hospodin na něj
nepravost všech nás.

IV.

[7] Obětoval se, protože sám chtěl,
a neotevřel úst svých;
jako ovce na porážku vedená,
a jako beránek před tím, kdo ho stříhá,
němý bývá, neotevřel úst svých.

[8] Z tísně, když odsouzen byl, (smrt) ho vyrvala;
a kdo z jeho pokolení uvážil,

— (Náměstné, zástupné dostiučinění.) — „vzal na sebe", naložil si je jako břímě a nesl je. — „Ejhle, Beránek Boží (níže v. 7), který snímá hříchy světa" (Jan 1, 29). — „bolesti naše" — které my jsme zavinili a za které my jsme pykati měli. — Ježto Kristus opravdu za hříchy dostiučinil, proto má také moc odejmouti a vyléčiti následky hříchů — nemoci; léče je ukazal, že je ten, který poskytnuv dostiučinění, nás očišťuje (Knabenbauer). „A uzdravil všecky, kteří byli nemocni, aby se naplnilo, co bylo předpověděno, skrze proroka Isaiáše slovy: „On přijal mdloby naše a nesl neduhy naše" (Mt 8, 16n). — Israelité soudili, že ten muž jest „ranou stižen" od Boha; nejnázornější taková rána bylo malomocenství, proto Vulg pojem „ranou stiženého" překládá: „takořka malomocného". — „Měli jsme ho" za malomocného, který svůj neduh zavinil svými hříchy. Avšak ... (v. 5).

V. [5]. „raněn" = proboden (slovně hebr.). — „roztlučen", rozdrcen. Protestant Delitzsch (František) poznamenává, že v hebrejštině není slov, kterými bylo by lze vysloviti jasněji pojem smrti, a to smrti násilné, bolestivé. — „spásu" = pokoj, vrchol blaha vůbec, zejména mesiášského. Srv. 9, 6n; 49, 7. — „Sotvaže může se přemoci prorok, aby odvrátil myšlenky, ducha mírnil, nebo jazyk zadržel od přesladkého tohoto dobrodiní, které se ustavičně obnovuje, které tkví v tom, že Kristus neduhy naše vzal na sebe." (Sanchez).

V. [6ab]. líčí hříšnost lidu Božího, který bývá častěji přirovnáván ke stádu. Srv. 40, 11. — „uchýlil se" od cesty pravé, kterou řád mravní, od Boha stanovený vymezuje, „na svou cestu", kam ho pudila jeho vášeň. — „složil" = přikázal mu, aby nesl, chce-li za nás učiniti dosti spravedlnosti.

V. [7]. Mesiáš vezme ty tresty na sebe dobrovolně a ponese je tiše jak ovečka. — „obětoval se" = dal se od svých mučitelů týrati. Dle hebr.: „Byl týrán, on však podrobil se". Dlužno tedy bráti „obětoval se" ve smyslu širším. O „oběti" mluví níže v. 10. (Srv. 52, 15). — „neotevřel úst svých" (podruhé) ve v. 7e pokládá Condamin za glosu, takže získává sloku čtyřřádkovou. — „Ale Ježíš mlčel" (Mt 26, 63). — „Ale on mlčel a neodpověděl ničeho" (Mk 14, 61). — Vulg slovně: „jako ovce k zabití veden bude, a jako beránek před tím, kterýž ho stříže, oněmí..."

V. [8]. Po bolestech nastala smrt. — V. 8a může býti také překládán: „nespravedlivým soudcem byl vzat" s tohoto světa, t. j. nespravedlivě na smrt odsouzen. Nebo: „v tísni bylo mu právo vzato", t. j. bez ochrany právní ho vzali (na smrt).

V. [8b]. bývá také všelijak překládán a spojován s násl. Condamin překládá: „a kdo dbá toho, by ujal se věci jeho?" — t. j. nikdo se ho nezastal proti

ze země žijících že vytržen byl,
a bit pro zločin lidu svého?

[9] Budou chtít ho pohřbít s bezbožníky,
avšak u bohatce pochován bude,
protože nepravosti neučinil,
aniž klam byl (shledán) v ústech jeho.

V.

[10] Pánu se zalíbilo zdeptat jej utrpením,
bude-li chtíti dáti ve smírnou obět svůj život.
(I) bude viděti potomstvo (po) dlouhé věky,
úradek Hospodinův on konat bude.

---

nespravedlivému rozsudku smrti a proti výkonu jeho. — Vulg po LXX překládá: „rod jeho kdo vypraví?“, t. j. jeho vrstevníci, kteří ho odsoudili jsou nepochopitelni, jejich čin nevysvětlitelný. Jiní jinak a jinak překládají a vykládají. — „země živých“ = tento svět proti onomu, který sluje „země mrtvých“, pekla, šeól. Srv. Job 28, 13n; Ž 26, 13. „vytržen“ násilnou smrtí (jako strom skácený, vytržený).

V. [9]. Spravedlivý Mesiáš bude za své útrapy **odměněn**. Ta odměna počne již při jeho pohřbu: pochován bude u bohatce (Josefa z Arimatie, Mt 27, 57nn) a nikoliv se zločinci, jak chtěli jeho vrazi. — Jiní překládají hebr.:

Hrob mu vykáží u zločinců,
domov u lidí bezbožných,
ačkoliv nepravosti neučinil,
ačkoliv klam nebyl shledán v ústech jeho.

Jiní s malou změnou jinak. — Schlögl přemísťuje v. 10ab za v. 3., čímž nabývá podobných závěrků sloh 10ab—6cd—9cd—12ef („responsio“, t. j. konce sloh si odpovídají.) — Sv. Jer přeložil v. 9ab dle LXX:

»A dá bezbožné za pohřeb
a bohatého za smrt svou«.

K tomu podává (Jer) dva možné výklady: „Z pohanů (bezbožných) a ze židů (bohatých zjevením Božím) Kristu Pánu pro smrt a pohřeb bude shromážděna církev“ nebo: „Proto, že židé Krista zabili, vydal je Bůh nepřátelům — Římanům“.

V. [10]. Aby trpěl, nebylo nucení, nýbrž byla to vůle Otcova a (vůle) jeho. (Jer). — „obět smírnou“, přesněji: za zpronevěru, hebr. ášám, o které viz Lv 5, 15n; 7, 1; 14, 12; 19, 21; Nm 6, 12. a jj. — Ježíše Krista „Bůh představil v krvi jeho jako obět smírnou skrze víru...“ (Řím 3, 25). — „Krev Kristova, jenž... sebe sama obětoval jako obět bezúhonnou Bohu, očistí svědomí naše...“ (Žid 9, 14). — „Toho, jenž hříchu neznal, učinil pro nás hříchem, abychom my stali se v něm spravedlností Boží“ (2 Kor 5, 21). — „On jest obětí smírnou za hříchy naše, ale nejen za hříchy naše, nýbrž i (za hříchy) celého světa“ (1 Jan 2, 2) a jj. — Ovoce, odměna za tu obět: nesčetné množství lidí bude ho pokládati za svého otce, který jim dá nový, vyšší život; to množství budou jeho děti, jeho potomstvo. Co slíbil Hospodin svému „služebniku“ (Gn 26, 24) Abrahamovi, (Gn 15, 5; 22, 17. atd.), to splní ve smyslu vyšším a dokonalejším svému „služebníkovi“ — Mesiáši, který bude druhým Abrahamem, t. j. duchovním praotcem svého národa, ano druhým Adamem, t. j. otcem veškerého lidstva. „Neboť jestli pádem jednoho smrt opanovala skrze toho jednoho, mnohem spíše ti, kteří dostávají hojnost milosti a daru ospravedlnění, budou panovati v životě věčném skrze jednoho, Ježíše Krista“ (Řím 5, 17; srv. tamže 6, 3). — Místo „po dlouhé věky“ hebr.: „bude (dlouho) žíti“, t. j. služebník Hospodinův bude žíti blaženě, věčně: „Byl jsem mrtev, a hle, jsem živ na věky věkův“ (Zjev 1, 18). Zemřel-li dle předchozích vv., a bude-li žíti dle v. tohoto, je zřejmo, že po smrti vstane z mrtvých, aby mohl pak žíti

11c Z (ovoce) toho, co vytrpěl, bude se těšit,
nasycen bude (radostí) z toho, co zkusil.

Spravedlivý sluha můj ospravedlní mnohé,
neboť on jejich hříchy na sebe vezme.
12 Proto v úděl mu dávám zástupy,
i bude mocné v kořist přidělovat.

---

věčně. — „konat bude“ se zdarem, jak již bylo řečeno výše 52, 13. — Ten „úradek Hospodinův“ jest dostiučiniti uražené spravedlnosti Boží, vzdáti Bohu čest, kterou mu lidé odepřeli, a spasiti lidstvo. Srv. 2, 4; 11, 5n; hll 24n; 42, 6; 49, 6. 9n; 51, 11. 17; 52, 1. 13.

V. 11. dle Vulg slovně: „Protože pracovala duše jeho, uzří a nasycen bude; známostí svou ospravedlní on spravedlivý služebník můj mnohé, a nepravosti jejich on ponese“ — „uzří (k svému potěšení) církve po celém světě vstávati a jejich věrou bude nasycen“ (Jer). Ta sytost vyslovuje dokonalou blaženost celé jeho lidské přirozenosti (Knabenbauer). — „Spravedlivý ospravedlní“ = Svatý posvětí Srv. Řím 3, 26. — „známostí svou“ = zkušeností v utrpení (v. 3b), tím, co zažil. — Dle jiných je ta „známost“ nauka a milost, kterou bude osvěcovati každého člověka, přicházejícího na tento svět, která zabírá také známost Ježíše Krista, která jest základem a kořenem spravedlnosti. „To pak jest život věčný, aby poznali tebe, jediného pravého Boha a toho, jehož jsi poslal, Ježíše Krista“ (Jan 17, 3). Srv. Mt 11, 27; Řím 3, 26.

V. 12a. srv. se Ž 2, 8: „Požádej a dám ti národy v majetek — a v tvé vlastnictví končiny země“. — „zástupy“ slovně: „mnohé“, množství těch, kteří skutečně Krista za Mesiáše, za svého Pána uznají.

V. 12b. Mesiáš svede boj s mocnými, kteří podlehnou zbraním jeho pravdy, milosti a kázně, stanou se poddanými jeho říše (srv. 49, 2); nad těmi jménem jeho vlásti budou jeho spolubojovníci, (popředně apoštolové a jejich nástupci). Ty poddané a majetek jejich, kterého se vzdají, uznávajíce vítězství Kristovo, rozdělí Kristus jako „kořist“ mezi své spolubojovníky. Bude to také kořist, kterou vyrve zlým duchům. To vše (v. 12ab) bude odměnou a účinkem jeho náměstného utrpení (v. 12cde) a ovocem jeho modliteb (v. 12f). — Místo „vydal“ (12c) hebr. slovně: „vylil (jako krev obětní) na smrt svou duši“; srv. Gn 9, 4; Lv 17, 11; Žid 9, 14. — K vl. 12d srv. výrok Kristův: „Pravím vám, že musí se na mně vyplniti ještě toto Písmo: „A s hříšníky počten jest“ (Lk 22, 37; Mk 15, 28). — K v. 12f srv. Mk 15, 28; Lk 22, 37; Jan 18, 30. — „Tento však má kněžství nepomíjející, poněvadž zůstává na věky; proto také může dokonale spasit ty, kteří přistupují k Bohu skrze něho, jsa vždycky živ, aby za ně orodoval. (Žid 7, 24n). — Přehlédneme-li celou píseň čtvrtou (52, 12—53, 13) shledáváme, že na počátku (52, 13—15) mluví Hospodin, uprostřed (53, 1—11b) prorok, na konec pak (53, 11c—12f) mluví opět Hospodin. Vše, co tu Is o služebníku Hospodinově předpovídá, splnilo se dokonale na Ježíši Kristu, jak dosvědčuje Písmo N. z. Jsou to zejména dvě pravdy: 1. Služebník Hospodinův trpěl za viny naše a 2. trpěl dobrovolně. — Dvanácti větami opakuje Is v této písni náměstné utrpení sluhy Hospodinova:

1. »*bolesti naše vzal na sebe*« (v. 4a)
2. »*co my jsme trpět měli, on snášel*« (v. 4b)
3. »*byl raněn pro hříchy naše*« (5a)
4. »*roztlučen byl pro nepravosti naše*« (5b)
5. »*tresty pro naši spásu na něho*« (5c)
6. »*jeho jizvami jsme uzdraveni*« (5d),
7. »*složil Hospodin na něj nepravost všech nás*« (6cd)
8. »*bit byl pro zločiny lidu svého*« (8d)
9. »*bude-li chtíti dáti ve smírnou oběť svůj život*« (10b)
10. »*sluha můj hříchu sprostí mnohé*« (11c)
11. »*nechal se ke hříšníkům čítat*« (12d)
12. »*hříchy mnohých nesl*« (12e).

S tím srovnej: „On vznesl naše hříchy sám na svém těle na dřevo, abychom odemrouce hříchům, žili spravedlnosti; jeho zsinalostí byli jsme uzdraveni. Byli jsme zajisté jako ovce bloudící...“ (1 Petr

Za to, že vydal na smrt svou duši,
že se nechal ke hříšníkům čítat,
za to, že on hříchy mnohých nesl,
a za ty, kteří se provinili, prosil.

5. Řeč pátá: Sláva bezpečná duchovního Jerusalema, t. j. církve Kristovy (hl 54).

Jerusalem, nyní bezdětný, bude míti brzy mnoho potomstva (v. 1—2); choť Boží, nyní zapuzená, bude brzy zase šťastnou jeho manželkou (v. 4—6). Bůh ji bude milovati věčně (v. 7—13). Bude bezpečná, že ji nestihne žádné zlo (v. 14—17).

Hlava 54. I.

[1] Chválu pěj neplodná, která jsi nerodila,
jásej, výskej, která jsi nebyla těhotna;
neboť má více synů osamělá,
nežli ta, která muže má, praví Hospodin,

2, 24). „Podal jsem vám totiž... co jsem také přijal, že Kristus umřel za hříchy naše podle Písem" (1 Kor 15, 3.) „Žiji ve víře v Syna Božího, který mě zamiloval a sebe sama vydal za mne" (Gal 2, 20). — Srv. Řím 3, 25; 1 Jan 2, 2; 4, 10. a jj. O nikom jiném nelze říci, že 1. se obětoval a 2. dobrovolně za národ israelský a za lidstvo vůbec, nežli o Ježíši Kristu. Obětoval se dobrovolně národ israelský za veškeré lidstvo? Ani nejmenší stopy po této myšlence nikde v Písmě není! Obětoval se „Ideální" Israel, t. j. takový jaký býti měl, ale nebyl (!) za Israele, jaký byl, t. j. za Israele hříšného? Kdy a kde trpěli dobrovolně a zemřeli spravedliví Israelité za Israelity hříšné? Jak mohl služebník H. znamenati spravedlivé Israelity, když měl dle hl 49. israelské spravedlivce shromážditi? Nelze namítati, že Israel na jiných místech Is sluje „služebník Hospodinův" Is 41, 8; 42, 19—22; 43, 10; 44, 1 n. 21 a jj. a že tedy souvislost žádá, aby ani ve jmenovaných „písních" nebyl služebník Hospodinův někdo jiný; neboť, jak dokázal dr. Fischer, „písně" napsal Is teprve později, (když kniha jeho proroctví již napsána byla) a dodatečně je do knihy již napsané vtělil; v této jmenoval Israele služebníkem Hospodinovým, v oněch jím nazval Mesiáše. Viz výše k 42, 1. Či splnily se výroky Isajášovy o „služebníku Hospodinově", v jeho „písních" uložené na jiné dějinné osobě? Snad na Ezechjášovi, nebo Isajášovi? Na Jeremjášovi? Josiášovi? Jechonjášovi? Zorobabelovi? Eleazarovi? Nebo myslil Is tím služebníkem Mojžíše? Davida? — Nebo vykreslil „neznámý" Druhoisajáš „neznámého" mučedníka? Kdo přečte nepředpojatě písně o služebníku Hospodinově (42, 1—6; 49, 1—9a; 50, 4—6; 52, 13—53, 12) a výklady k nim, kdo srovná s nimi uvedená místa z N. z., jež by bylo lze snadno rozmnožiti, musí uznati, že „sluhou Hospodinovým" nemůže býti zde nikdo jiný nežli — Ježíš Kristus. — (Zorell se domnívá, že čtvrtá píseň o služebníku Hospodinově, čítající úhrnem 26 veršů, skládá se ze šesti sloh; z těch první dvě a poslední dvě mají po čtyřech, prostřední dvě po pěti verších. V první (52, 13—15) a v poslední sloce (53, 11b. 12) mluví Hospodin, v ostatních slohách mluví prorok, ve druhé a ve třetí jménem svým i jménem národa. Druhá sloha (53, 1—3) líčí hluboký dojem muže bolesti na uvažujícího diváka; třetí sloha udává, že je to utrpení náměstné (53, 4—6); čtvrtá líčí krátce ale makavě hlavní rysy utrpení sluhy Hospodinova od násilného zatčení až do pohřbu (v. 53, 7—9a); v páté sloze oznamuje prorok ovoce a odměnu tohoto utrpení, která z něho vzejde samému velkému trpiteli (v. 53, 9b—11a); v poslední sloze potvrzuje a doplňuje to Jahve sám zaslíbením spásy světu.)

Hl. 54. — V. [1]. Jerusalem, t. j. stát a církev starozákonná (synagoga) za doby zajetí byla jako manželka bez manžela („osamělá"), jako žena neplodná, bezdětná; nový Jerusalem však, t. j. církev Mesiášova bude míti více dětí, nežli mívala synagoga před zajetím babylonským. Srv. výše 49, 14; 51, 17; 52, 2. — O opuštěné synagoze srv. výše 50, 1; Os 3, 3. Srv. také 52, 2. — O Sionu (= Jerusalemu), matce národů viz 49, 18 n; 66, 8; Gal 4, 27. — V. 1. počíná rozvinovati šíře, co bylo řečeno výše 53, 10—12. Sláva církve, díla Mesiášova, bude odměnou za jeho práce a útrapy.

[2] Rozšiř prostor stanu svého,
kože stanů svých roztáhni, nešetř,
prodlouži provázky své,
a své kolíky pevně zaraz!

[3] Neboť na pravo i na levo pronikneš,
tvé potomstvo národy bude dědit,
a města pustá zalidní.

[4] Neboj se, neboť nebudeš zahanbena,
a nerdi se, nebudeť styděti se tobě;
vždyť na hanbu mládí svého zapomeneš,
a na potupu vdovství svého již nevzpomeneš.

[5] Budeť tvým manželem stvořitel tvůj,
jehož jméno jest „Hospodin zástupů",
a tvým vykupitelem Svatý Israelův,
který „Bohem všeho světa" slouti bude.

II.

[6] Ano, jako ženu opuštěnou
a na duchu sklíčenou povolal tě Hospodin,
a jako manželku z mládí (třebaže) zavrženou,
praví Bůh tvůj.

[7] Na maličkou chvilku jsem opustil tebe,
s velkým však slitováním domů tě zavedu.

V. [2]. Církev Mesiášova bude potřebovati pro množství synů svých prostranného bydliště, jež tu přirovnáno ke stanu. — Srv. 49, 20; Zach 2, 2n. — „kože" = plachty, opony, ze kterých býval stan stavěn Býval připevněn provazci, přivázanými ke kolíkům, zatlučeným do země. Čím větší stan, tím delší provazce, tím větší kolíky, tím pevněji bylo je zatknouti do země. Starý stan, synagoga, byl malý, ježto zabíral toliko jeden jediný národ; nový stan, církev Mesiášova, bude zabírati všecky národy světa. — Bude také upevněna (provazci a kolíky) tak že jí žádný vichor neporazí.

V. [3]. „tvé potomstvo" = synové mesiášského Jerusalema, o kterých byla zmínka již výše 53, 10. Ti rozšíří spásu mesiášskou mezi pohany, které „podrobí" bohovládě, založené v říši mesiášské, jak již bylo řečeno Gn 22, 18; 24, 60; 26, 3n; 28, 13n. Srv. také Is 2, 3; 11, 10; 14, 1; 49, 23; 52, 15; 53, 12. — „dědit" = zaberou ve vlastnictví, „podrobí si", budou jim vlásti. — „na pravo" = na jih. — „na levo" = na sever. — „města pustá", obce, státy, národy, ve kterých život náboženskomravní byl v úpadku.

V. [4]. Hanbou mládí národa (a církve) S. z. byla doba egyptské poroby; vdovstvím jeho (jejím) bylo zajetí babylonské. Ta hanba, ta opuštěnost nebude se již v N. z. opakovati.

V. [5]. Buď klidná, církvi nová, neboť budeš míti manžela mocného („Hospodina zástupů"), který tě bude milovat a pečovati o to, bys byla svatá („Svatý Israelův"). Srv. výše 6, 3.

V. [6]. „povolal tě" k nové smlouvě, podobné svazku manželskému. — „opuštěnou" byla církev (i národ) S. z, ježto sama svou nevěrou choťě svého opustila (v. 1.). Jako člověk, zapudiv manželku, kterou pojal za svého mládí (první svou lásku), dříve nebo později zase k ní se vrací, tak i Bůh, který pojal synagogu za svou choť, dokud byla ještě mladá, t. j. na Sinaji, na cestě z Egypta do Palestiny. — „na duchu sklíčenou" a také litující své nevěrnosti. Srv. Os 2, 14; Mich 7, 9; Jer 3, 23; Bar 1, 17.

V. [7]. Zajetí babylonské, doba Božího trestu, bylo „maličkou chvilkou" proti „velikým" projevům Božího milosrdenství (slitování), které potrvají věčně. — Srv. Řím 5, 15.

[8] Ve chvilce hněvu jsem skryl svou tvář maličko před tebou,
ve věčné milosti však jsem se slitoval nad tebou,
praví tvůj vykupitel, Hospodin.

[9] Bude mi to jak za dnů Noemových:
Jemu jsem přisáhl, že již neuvedu
potopy Noemovy na zemi;
tak přisahám, že se na tě nerozhněvám,
aniž na tě žehrati budu.

[10] Ať se hory hýbají a pahorky třesou:
má milost se nepohne od tebe,
má smlouva pokoje se nezatřese,
praví slitovník tvůj Hospodin.

III.

[11] Ó chudinko, bouří zvrácená, beze vší potěchy,
aj, já budu řadem klásti tvé kameny,
založím tě na safírech,
[12] z jaspisu udělám cimbuří tvá,
brány tvoje z řezaných kamenů,
a tvé ohrady všecky z drahokamů.

[13] Všichni synové tvoji dostanou
za vyučenou od Hospodina,
a množství blaha budou mít synové tvoji.
[14] Na právu budeš založena,

V. [8]. „chvilka hněvu“ = doba zajetí babylonského. — „věčně“ potrvá milost (láska) Boží k novému Jerusalemu. To předpokládá, že nová církev bude vždy věrné Bohu oddána, že se nezpronevěří jako kdysi synagoga, že bude vždycky svatá. Srv. 51, 6. 8. 22; 52, 1. 10.

V. [9]. „Hněv Boží“, který se vylil zajetím babylonským na synagogu, přirovnán k potopě Noemově, která dle Gn 9, 11. nebude se již opakovati. Bůh nepotrestá církve novozákonné jako trestával starozákonnou, ježto mu nezavdá příčiny k tomu. Prorok má na mysli Jerusalem mesiášský, t. j. novou církev, nikoli však Jerusalem historický, který Římané r. 70 vyvrátili.

V. [10]. Srv. Mt 24, 35.

V. [11]. Bůh sám vystaví na troskách starého Jerusalema město nové, nádherné. — O bezútěšném stavu města srv. Pláč 1, 16; 2, 13. Místo „řadem“ hebr. „do líčidla“ které bude místo malty. Líčidlem dodávaly ženy svému oku krásy. Srv. 4 Král 9, 30. — Bude tedy nový Jerusalem město nádherné, jak vyplývá také z lícně další. — „safír“, modrý drahokam, připomíná klenbu nebeskou, kterou pokládali staří za kovovou, pevnou. Srv. Ez 1, 26; 10, 1. Možno tedy viděti v safírech náznak pevnosti základů nového Jerusalema. — Dle Ef 2, 20n jsou věřící „vzděláni na základě apoštolů a proroků, an (nejhlubším) kamenen úhelním jest sám Kristus Ježíš, v němž veškerá stavba se spojuje a roste v chrám svatý v Pánu...

V. [12]. Místo „jaspis“ překládají novější hebr. kadkód: „rubín“; místo „řezaných kamenů“ pak: „křišťálu“. Srv. Zjev 21, 18—21. — „ohrady“ = mezníky a ploty, které bývají z polních kamenů. Srv. Dt 19, 14; 27, 17; Os 5, 10; Přís 22, 28.

V. [13]. Dostanou za vyučenou, ježto budou učelivými jeho učedníky. Bude tedy v novém Jerusalemě větší znalost náboženskomravní. Srv. výše 2, 3; 11, 9; 8, 16; 42, 1 n; 49, 6. a Jan 6, 45; 1 Sol 4, 9. Z té znalosti vyplyne všecko štěstí (= „pokoj“). Srv. výše 9, 6 n; 11, 6; Jan 17, 3.

V. [14]. „Na právu založena“ a právem upevněna (hebr.). — „právo“ = spravedlnost, svatost. — Protože setrvá ve svatosti, Bůh, její ochránce, nedopustí, aby hrůza se přiblížila k ní jako se kdysi blížívala k synagoze, když se od svatosti vzdalovala.

daleko útlaku, nemajíc čeho se báti,
daleko hrůzy, neb nepřiblíží se k tobě.

15 Aj, za občana se přihlásí,
kdo se mnou nebyl,
člověk kdysi ti cizí —
připojí se k tobě.

16 Ejhle, já jsem stvořil mistra,
který rozdymuje uhlí v oheň,
a vytahuje svoje dílo-zbraň;
já jsem také stvořil zhoubce, aby (ji) zničil.

17 Žádná zbraň, na tebe kutá, nebude zdaru mít,
a každý jazyk, jenž tě soukromě obžaluje, usvědčíš (ze lži).
To jest dědictví sluhů Hospodinových,
a spravedlnost jejich u mne, dí Hospodin.

6. **Řeč šestá: Cesta spásy** (hl 55).

Výzva k užívání nebeských výhod (v. 1—5). Bůh věrně bude plniti, co slíbil uvidí-li srdce upřímně kající (v. 6—13).

Hlava 55. I.

1 Všichni, kteří žíznite, pojďte k vodám,
kteří jste bez peněz, pospěšte, kupujte, jezte;
pojďte, kupujte bez peněz,
beze vší náhrady víno a mléko.

2 Proč odvažujete stříbro za to, co neživí,
a svůj perný výdělek za to, co nesytí?

V. 15. Novému Jerusalemu netřeba se báti útlaků pohanů, kteří buď se podrobí jeho bohovládě (v. 15) nebo zahynou, budou-li proti němu brojiti (v. 16n). — V. 15 Schlögl i Condamin pokládají za glosu. — Vulg slovně: „Aj soused přijde, kterýž nebyl se mnou, příchozí někdejší tvůj připojí se k tobě“, t. j. pohané (kteří nebyli s Hospodinem) stanou se židovskými proselity (= „sousedy“) a kteří již proselity brány byli (= „příchozí“) připojí se užším svazkem k Božímu lidu. Srv. Ex 12, 49. Dle toho byl by smysl: „Za nové Boží vlády ti, kteří dosud Boha neznali, poznají ho a budou jej ctíti; kdož pak ho již znali a jemu sloužili, přilnou k němu větší a horoucnější snahou. (Knabenbauer). — Hebr. možno překládati také: „Srotí-li se lidé (proti tobě), nebude to z vůle mé; kdokoli se srotí proti tobě, padne pro tebe“.

V. 16. Jerusalemu netřeba se báti, ježto v ruce Boží jest tak ten, kdo zbraně vyrábí, jako ten, kdo ničí jejich působnost; bez vůle Boží nemůže se Jerusalemu nic nemilého přihoditi. — Jer, Pintus a Sasbout vidí v „mistru“ (kováři) — ďábla.

V. 17. Církev zvítězí nad každým útokem, ať bude podniknut hmotnou mocí, „zbraní“, nebo „jazykem“, křivým podezříváním, posuzováním, pomluvou. To ustavičné vítězství jest dědictví, úděl spravedlivců. Vítězství církve je také vítězstvím jejích řádných členů. — „spravedlnost“ = blaho, z vítězství toho plynoucí.

Hl. 55. — V. 1. „vody“, „víno a mléko“ (obilí) jsou dobra mesiášská, jež ukájejí dokonale náboženské potřeby lidské duše. — O „vodách spásy“ zmínil se prorok již 12, 3; 44, 3. Srv. Jan 4, 13r; 7, 37. — O mesiášské hostině mluvil již 25, 6. — „kupujte“ obilí (hebr.). — Mesiášská dobra jsou milosti Boží, kterých si člověk sám nemůže zasloužiti, kterých nemůže si koupiti, ježto mají cenu nadpřirozenou. — Jer svědčí, že na Západě bývalo křtěncům podáváno víno a mléko.

V. 2. Prorok má na mysli babyl. zajatce, ale také své vrstevníky, ze kterých hledali mnozí ukojení svých náboženských potřeb v modloslužbě; ta jim

Slyšte, slyšte mne, i budete hodovat,
bude se kochati v tučných jídlech duše vaše.

[3] Nakloňte ucho své, a pojďte ke mně;
poslouchejte, a živa bude vaše duše,
učiním s vámi smlouvu věčnou
na věrných milostných slibech Davidu daných.

[4] Ejhle, svědkem národům učiním ho,
vůdcem a zákonodárcem kmenů.
[5] Ejhle, národy, kterých neznáš, přivoláš,
a národové, kteří tě neznali, poběhnou k tobě,
pro Hospodina, Boha tvého,
pro Svatého Israelova, protože oslaví tě.

II.

[6] Hledejte Pána, dokud možno ho najít,
vzývejte ho, pokavád je blízko.
[7] Nechať opustí bezbožný svou cestu,
a muž nešlechetný smýšlení své;
vrať se k Pánu, i slituje se nad ním,
k našemu Bohu, neb hojně odpouštívá.

[8] Nejsouť myšlení má, myšlení vaše,
ani cesty vaše, cesty mé — dí Pán.

---

nemohla ani za drahé peníze skýtati, co jim Hospodin nabízel. — Srv. 46, 6; 2, 18. 20; 57, 5. — Srv. také hl. 30 n; podobně činili totiž také ti, kteří za mnoho stříbra a zlata vykupovali si politickou a vojenskou pomoc od vlád pohanských. — „odvažujete stříbro“ = platíte stříbrem. — „neživí“, co není chléb.

V. [3]. „živa bude“ blaženě. — „věrných“ = pevných, trvalých. — „na“ základě. — Sliby Davidovi dané jsou obsaženy 2 Sam 7, 14 n; srv. Ž 89, 29 n. — Slib, že David bude ve svém potomstvu (potomku, t. j. Mesiáši) kralovati věčně, jest základem nové smlouvy Boha s lidstvem, jejíž prostředníkem bude Davidův potomek, Mesiáš, původce a střed všech dober mesiášských (Mt 22, 4). — Od Davida, stkvělého předobrazu Kristova, který sluje sám David (Os 3, 5; Jer 30, 9; Ez 24, 23; 37, 24) snadný jest přechod na Mesiáše (= „ho“) ve v. 4.

V. [4]. „svědkem“, který svědectví vydá pravdě, který lidstvu zjeví pravdu svou naukou i životem. — Srv. výše 42, 6; 49, 6. 8; 53, 11.

V. [5]. Hospodin (Jahve, Bůh věrný), Bůh svatý, velikým svým dílem mesiášským oslaví Israele, že pohané pohrnou se k němu. — Co byl kdysi řekl David o sobě (2 Sam 22, 44; Ž 17, 44), splní se ve smyslu vyšším na jeho potomku, na Mesiáši. Srv. Řím 9, 4 n. — Viz také již Is 2, 3; 44, 5; 49, 23.

V. [6]. Pohané budou hledati a najdou své štěstí u Hospodina v novém Jerusalemě; oč více dlužno a slušno, aby Israelité již nyní hledali Hospodina a v něm své štěstí, pokud Hospodin dává se nalézti, pokud se od Israele nevzdálil. Srv. níže 56, 9 n.

V. [7]. „svou cestu“ = své smýšlení náboženskomravní. Hospodina hledá, kdo upřímně, vniterně odvrací se ode zla, od tvorů, ke kterým byl přilnul a obrací se k Bohu, k dobru, od kterého byl se odvrátil. Tato vnitřní změna, pokání má tak velikou cenu mravní, že ani n. Z. nežádal více Mt 3, 2; Mk 1, 4; Lk 3, 3.

V. [8]. zahání malomyslnost a nedůvěru v Boha. Uražený člověk se domnívá, že nemůže odpustit bližnímu urážku, že je příliš veliká. Jinak smýšlí Bůh nekonečně milosrdný, který odpouští i nejhrubší pohany kajícímu. — Člověk něco slíbí, pak však to nevykoná, buď že nechce nebo nemůže — to jsou „cesty lidské“ (= způsob, jak člověk jednává). Bůh však své plány, úradky (= „myšlení“ Boží) vždycky také vykoná a když něco slíbí, jistojistě také vše splní; tento způsob jednání Božího — toť jsou Boží „cesty“. Z toho vyplývá moc,

[9] Oč totiž převyšují nebesa zemi,
o tolik cesty mé vyšší jsou než cesty vaše
a má myšlení než myšlení vaše.

[10] A jako sestupuje dešť a sníh s nebe,
a již se tam nevrací, ale napájí zemi,
zalévá ji a uschopňuje, by plodila,
a dává sémě k setí a chléb k jídlu:

[11] tak bude slovo mé, jež vyšlo z úst mých;
nevrátí se ke mně bez účinku,
ale způsobí (vše) cokoli chtěl jsem,
zdaří se mu, k čemu jsem je poslal.

III.

[12] Neboť s veselím vyjdete,
a v pokoji zprovozeni budete;
hory i pahorky budou před vámi jásat,
a všecko stromoví polní rukama tleskat.

[13] Místo hloží vzejdou jedle,
místo kopřivy vzroste myrta,
Hospodinu bude to na slávu,
na znamení věčné, nezrušitelné.

7. Řeč sedmá: Také pohanům nabídnuta bude spása, kdežto mnoho Israelitů jí nedojde (hl 56 n).

Praví Israelité (56, 1—8). Stádo Israelitů dle krve toliko má vůdce sobě přiměřené (56, 9—57, 6). Věrolomní Israelité (57, 7—13). Léčebný ráz trestů Hospodinových (57, 14—21).

Hlava 56.

[1] Toto praví Hospodin:
Šetřte práva a čiňte spravedlnost;

účinnost slova Božího, které slibuje. Bůh slíbil svému lidu, že ho vysvobodí ze zajetí babylonského, i ze zajetí hříchu. Proto dlužno doufati a neradno dávati se másti v důvěře v Boha velikými překážkami (velikými hříchy), které se staví slovu Božímu v cestu!

V. 9. Srv. lidskou malichernost, úzkoprsost, nerozum s Boží velkomyslností, velkodušností, moudrostí! Co lepšího může člověk učiniti, nežli vzdáti se svého obmezeného, titěrného nazírání a jednání a snažiti se, pokud lze, osvojiti si názory Boží a dle nich jednati, žíti.

V. 10n. Dešť a sníh nevrací se v podobě, ve které je zrak postřehuje. O návratu ve vodních parách není tu řeči. — „slovo“ Boží jsou sliby, vyslovené ve v. 3. Toto místo bývá ve smyslu přizpůsobeném obraceno na Slovo, které bylo u Boha, které posláno bylo na svět a vrátilo se s velikým zdarem. Srv. výše 9, 8; Ž 106, 20; 147, 18.

V. 12n. I příroda bude se radovati s vykoupenými a oslavenými. — Ne ve strachu, ale vesele vyjdou, jak již řečeno výše 52, 12. — „v pokoji“, bezpečně budou se bráti (40, 11. 31). — O účasti a podpoře přírody srv. výše 11, 6; 35, 1; 41, 18 n; 43, 20; 44. 23; 49, 13. — Viz také Řím 8, 23. — Obnova veškeré přírody a blaho vykoupených bude věčným pomníkem (= „znamením“), hlásajícím čest a slávu Boží. Srv. 42, 12; 49, 3. — Splní se, co řečeno bylo 53, 11. o služebníku Hospodinově.

Hl. 56. a hl. 57. rozvádějí podrobněji výroky 54, 15; 55, 5. jakož i 49, 4; 50, 11; 53, 1. 8. — V. 1. líčí dále cestu ke spáse. Srv. 55, 6n. — „moje spása“, kterou zavedu skrze Cyra a po té skrze Mesiáše.

neboť již blíží se moje spása,
brzy již zjeví se má spravedlnost.

[2] Blaze člověku, který činí toto,
smrtelníku, který se drží toho,
by šetřil soboty a ji neposkvrnil,
by šetřil rukou svých a nečinil nic zlého.

[3] Ať neříká cizinec, který se přidrží Hospodina:
„Jistě mne odloučí Hospodin od svého lidu!“
aniž říkej kleštěnec:
„Ejhle, já jsem suchý strom!“

[4] Neboť toto praví Hospodin kleštěncům:
„Těm, kteří šetří mých sobot,
volí, co já chci,
a drží mou smlouvu:

[5] dám ve svém domě a mezi zdmi svými
místo a jméno, jež jest lepší
nežli jsou synové a dcery;
jméno věčné dám jim,
kteréž nezahyne.

[6] Cizince pak, kteří se přidrží Hospodina,
aby ho ctili a milovali jeho jméno,
aby byli jeho služebníky —
všecky, kteří šetří soboty,
aby ji neznesvěcovali,
a kteří drží mou smlouvu,

[7] ty přivedu na svou svatou horu,
a obveselím je ve svém domě modlitby;
jejich žertvy a oběti jejich
budou se líbiti mně na mém oltáři;

V. [2]. Právo a spravedlnost (v. 1.) tkví v náboženském životě, ve víře v Boha, v bohoslužbě; zřetelný projev náboženského života jest šetření zákona o sobotě (58, 13). — Také Jer 17, 21 n. viní Židy, že nedbají soboty a Ez 20, 12 n. 16. 21. 24; 22, 8. 26. naříká, že Židé před zajetím hřešili nesvětíce dne sobotního. Snadno tedy se dohadovati, že i za časů Isajášových se vyskytovaly častěji činy proti příkazu o sobotě a není třeba pokládati takovéto přečiny za výhradné zjevy babylonského zajetí!

V. [3]. Zákon mojžíšský, který bránil kleštěnci, Ammoňanům a Moabanům vstoupiti do církve S. z. (Dt 23, 1-3) pozbude účinnosti v církvi N. z. — Srv. Mich 7, 11; Sof 2, 11.

V. [4 n]. Míti místo v domě Hospodinově, míti jméno v seznamu členů jeho města, t. j. církve, má větší cenu nežli míti mnoho potomstva. Srv. 55, 12 n. — V. 4 n jsou již červánky slunce, které s veškerým jasem září ze slov Kristových o mravní ceně dobrovolného panictví. Mt 19, 11 n. — Místo „m í s t o“ (nebo „ú d ě l“) jiní překládají: „p o m n í k“. — Srv. Ž 15, 10; 48, 16; 72, 24; Job **19**, 25.

V. [6 n]. „s v a t á h o r a“, kde byl chrám, náznak církve N. z. — Také tedy církev N. z. bude míti o b ě t, když tu Hospodin praví, že budou se líbiti jemu „ž e r t v y a o b ě t i j e j i c h“. Srv. níže 66, 21; Mal 1, 11. — V církvi Mesiášově dojdou všichni národové slasti, jakou poskytují výkony náboženské, spojující člověka s Bohem, popředně m o d l i t b a a o b ě t n í h o s t i n a. Srv. výše 25, 6. **9**.

nebof můj dům bude slouti
domem modlitby pro všecky národy."

[8] (Toto) praví Pán Bůh,
jenž shromažďuje rozptýleného Israele:
„Dále budu shromažďovat k němu,
k jeho shromážděným."

* * *

[9] Všecka zvířata polní, pojďte k žrádlu,
všecka zvířata lesní!
[10] Strážní jeho všichni jsou slepí,
všichni nevědoucí;

němí psi jsou, kteří nejsou schopni,
aby štěkali;
oddávají se snům, rádi si poleží,
rádi si pospí.

[11] Spolu jsou to psi velmi hltaví,
nevědí, co je sytost;
sami pastýři (jsou nešlechetni),
neznají, co rozumno jest;
všichni se uchylují na své cesty,
každý za svým ziskem,
od nejvyššího až do nejnižšího:

[12] (Říkají:) „Pojďte, vezměme víno,
napijme se lihovinou;
a budiž jako dnes, tak i zítra,
nad všecku míru!"

Hlava 57.

[1] Spravedlivý hyne, a není,
kdo by si toho všímal;

V. [8]. Hospodin shromáždí do své říše nejprve Israelity, ale pak bude k nim shromažďovati také pohany. „Mám ještě jiné ovce, kteréž nejsou z tohoto ovčince; i ty musím přivésti. . . (Jan 10, 16). Srv. tamže 11, 51 n.

V. [9]. Prorok náhle přechází k líčení žalostného stavu církve za své doby: Judovci (Israel) podobají se stádu ovec, o které pastýři nedbají, (v. 10) takže dravci, (cizí národové) mají volný přístup k němu. — Ve svatém rozhořčení volá na ty dravce.

V. [10]. „strážní" = vůdcové lidu: činovníci, kněží, domnělí proroci. — — „jeho" = Israele (v. 8). Kritika však čítá lépe: „Strážcové moji", ježto mluví Jahve. — Jsou slepí, nevidí, kterak nepřítel se blíží. — Jsouce sami nevědomí nebezpečí, jež hrozí, nemohou na ně lid upozorniti. — „štěkot" je známka věrné ostražitosti, té však israelští „hlásní" nemají. — Hoví sladké nečinnosti (dolce far niente).

V. [11]. Jsou-li tací „sami pastýři", jaký je teprve lid! — „neznají", t. j. nechtějí znáti, co vyžaduje veřejné blaho, jsouce zaslepeni sobectvím — vyžírají obec. — Srv. výše 5, 8. 23.

V. [12]. srv. s 5, 22.

Hl. 57. — V. [1]. Vymírají-li spravedlivci, vymírá také s nimi spravedlnost a zůstává v Judsku toliko nepravost. Judovci jsou mravně ták otrlí, že nedbají nápadného úbytku poctivosti. — Smrt pro spravedlivce je dobrodiním, ježto jest

lidé zbožní vymírají, a není,
kdo by toho dbal.

Ano, pro zlobu vymírá
spravedlivý.
[2] Dochází pokoje, odpočívá na svém lůžku,
kdo chodil v poctivosti.

[3] Vy však přistupte sem,
synové čarodějky,
plémě cizoložné záletnice!
[4] Z koho jste hříčku měli?

Na koho jste rozvírali ústa,
a vyplazovali jazyk?
Zdali vy nejste synové nešlechetní,
prolhané plémě?

[5] Vy, kteří kocháte se v bozích
pod každým stromem ratolestným,
kteří zabíjíte děti v údolích,
pod vysedlým skalím?

[6] Oblázky v údolí jsou úděl váš,
(oblázky,) ty jsou los váš;

---

jí zbaven „zloby" nepřátel, kteří ho pronásledovali a sváděli k odpadu od Boha. Mrtvý spravedlivec nedá se již mravně pokaziti! Ježto unikl hříchu, unikl také „zlu", trestu, který hříšníky na zemi zůstavší stihne. Hromadná, předčasná smrt spravedlivců vybízí k přemýšlení: „snad je Bůh odvolává, aby při blížícím se všeobecném trestu nebylo jim trpěti. Dle všeho jest již za dveřmi ten trest." — Srv. 4 Král 22, 20. — Vymrou-li spravedlivci, pozbude království ochrany, kterou Bůh spravedlivým a tím i sousedům jejich slibuje. Srv. Jer 5, 1. — Toto místo nehodí se do konce zajetí babylonského, kdy Židé očekávali ne pohromu, ale vysvobození; hodí se však dobře do času, kdy Isajáš byl živ! — Podobné poměry, které tu Is všeobecně líčí, panovaly také za dob Kristových, lze tedy také v. 1ab obrátiti na Krista. (Srv. pohřeb Páně na Veliký pátek dle obřadní knihy našich krajin.) Podobně již Pán Mt 15, 8; Mk 7, 6. obrátil slova Is (27, 13) na své vrstevníky a později sv. Pavel (Is 6; Sk 28, 26).

V. [2]. „Dochází pokoje" (vchází do pokoje) ve hrobě, ale i na onom světě. Srv. Ez 32, 25.

V. [3]. „přistup sem", ke mně a slyš, co pravím (Jer). — Synagoga sluje tu „čarodějka", ježto si libovala proti zákonu Božímu v pověrčivosti, která bývala spiata s modlářstvím. — Srv. 2, 6; 8, 19. Synagoga sluje „záletnou cizoložnicí", ježto jsouc chotí Hospodinovou, porušila manželskou věrnost tím, že chodila za cizími bohy — modlářstvím a hledajíc politických spolků s pohanskými národy (Egypťany, Assyřany), t. j. dle starovýchodního názoru s jejich bohy. Srv. výše 1, 21; Ex 34, 15; Lv 20, 5. a jj. Viz také Ez 16, 3.

V. [4]. „Hříčku měli" atd. ze spravedlivců, zejména z proroků. Srv. 5, 19; 28, 10. — „synové nešlechetní" = odpadlíci.

V. [5]. „kteří kocháte se v bozích" = které rozpaluje terebint (nebo dub). Judovci byli tak oddáni vášni modlářské (idolomanii) a s ní spojené vášni pohlavní, že stačil jediný pohled na kterýkoli posvátný strom, aby tu vášeň v nich vznítil. — O posvátných stromech (ašerách) viz Dt 12, 2; 16, 21; 4 Král 16, 4; 17, 10. a jj. — „v údolích", zejména v údolí Hinnom. Viz 4 Král 23, 10; Jer 32, 35. — „pod vysedlým skalím" — v jeskyních.

V. [6]. Všimni si hříčky slov: „údolí" „úděl", která vystihuje aspoň přibližně paronomasii hebr. — „Údělem" synagogy, (národa israelského) byl sám Hospodin (Ž 15, 5; 72, 26), mnozí však volili si za své bohy, za svůj úděl

vždyť jim vyléváte oběť mokrou,
obětujete oběť suchou.
Zdali se nemám proto hněvat?

* * *

[7] Na hoře vysoké, vyvýšené
ustlala sis lůžko;
a tam vystupuješ,
bys oběti přinášela.

[8] A za dveře, za veřeje kladeš
znamení své.
Ano, vedle mne se odkrýváš
a přijímáš cizoložníka;
rozšiřuješ své lůžko, smlouváš se s nimi;
ráda spíš s nimi kdekoliv.

[9] Okrašluješ se mastí k vůli králi,
a množíš líčidla svá.
Posíláš posly své daleko,
a snižuješ se až do pekel.

[10] Mnohými cestami se unavuješ,
(a přece) neřekneš: „Nechám toho!"

---

hladké kameny (oblázky) v údolích a těm vzdávali bohoctu. Bohocta kamenů posvátných byla za dob starých na Východě značně rozšířena. Také Jer 3, 9. se o ní zmiňuje. Srv. Dt 4, 28; 28, 36. 64). — Od těch kamenů očekávají své štěstí, případně neštěstí — jsou jejich „los".

V. 7. Na „výšinách" (3 Král 3, 2n; 12, 31; 13, 33; 14, 23; 15, 14; 22, 14; 4 Král 12, 3. a jj.) páchají modlářství a smilstvo.

V. 8ab. Totéž činí i doma, ano kdekoliv. — Co Bůh přikazoval Dt 6, 9; 11, 20. v příčině zákona, to činili modlářští Judovci svým spůsobem: aby měli modly ustavičně na paměti, aby byli vždycky v jejich ochraně, upevňovali buď modly nebo nějaké náznaky spojené s jejich úctou na veřeje svých dveří, jako činili pozdější Židé, upevňujíce na nich tak zv. „mezúzu". Srv. k Dt 6, 9.

V. 8cd. má na mysli Judovce, kteří obětovali sice také Hospodinu, s ním při obětní hostině se milovali, ale od něho (hebr.) se odtrhše, běželi za bohem jiným, který jim skýtal rozkoše pohlavní. Snad myslí prorok také na případy, že bývaly i ve chrámě Hospodinově stavěny oltáře bohům cizím. Srv. 4 Král 21, 4n; 2 Par 33, 4n; Ez 8, 5. — Ježto má těch záletníků, t. j. cizích bohů velmi mnoho, kterým současně slouží, bylo jí „rozšířiti lůžko". — Ti, kteří jsou připoutáni k Hospodinu svazky slavné smlouvy, smlouvají se s cizími bohy, co jim dají, budou-li jim sloužiti! Jaká to zvrhlost! Tak bylo za dob Isajášových, nikoli však na konci zajetí babylonského! — „kdekoliv" — třeba na střeše (Jer 19, 13; 32, 29), nebo v zahradě (Is 1, 29; 65, 3).

V. 9. líčí jiný druh modlářství — spolčování se synagogy s cizími mocemi (Egyptem, Assyrií), a tím s cizími bohy, kteří dle tehdejších názorů byli „mocemi" toho onoho státu. Srv. výše hll 30 n. — Viz také Os 5, 13; 7, 11; 12, 1. Synagoga posílala své posly k cizím, dalekým „králům"; skrze ty posly sama před ně předstupovala, (hebr.) hluboce, takořka až do podsvětí před nimi se skláněla; na cestu brala s sebou mnoho oleje a vonidel, jakožto dary; těmi dary „se okrašlovala" (Vulg).

V. 10. Smlouva s cizími králi (zástupci cizích bohů) šťastně učiněná dodala Judovcům dočasné síly (srv. 4 Král 16, 7nn), proto Judovci neochabovali a snažili se i za veliké oběti smlouvu takovou udržeti nebo obnoviti. — „proto neochabuješ" hebr. místo: „proto mne nedbáš", neprosíš (Vulg). Is má tu na mysli své vrstevníky; spisovatel, který by byl psal na konec zajetí babylonského, nebyl by tyto spolky Judovcům vytýkal, ježto v ně tehdy již nevcházeli.

Oživení síly své nacházíš,
proto mne nedbáš.

11 Koho se tak úzkostlivě obáváš,
že lžeš?
Na mne si nevzpomínáš,
mne si nevšímáš.

Protože já mlčím a jakobych neviděl,
(proto) na mne zapomínáš?
12 Já (teď) oznámím tvou spravedlnost,
díla tvoje nic ti neprospějí.

13 Až budeš křičet, ať vysvobodí tebe
sbírky tvoje.
Všecky je odnese vítr,
dech je odstraní.

* * *

Kdo však má důvěru ve mne, dědit bude zemi,
dostane svatou mou horu.
14 Pravím: Dělejte cestu, dělejte cestu, urovnejte stezku,
odkliďte překážky s cesty lidu mého!

15 Neboť toto praví Nejvyšší,
který vysoko věčně trůní,
a který „Svatý“ sluje:

„Na výsosti, na místě svatém sídlím,
a s každým, kdo jest zkrušeného a poníženého ducha,
abych oživil ducha ponížených,
abych oživil srdce zkrušených.

V. 11. „Koho“ — lidí se obáváš, ale nikoli Boha, kterého jsi obelhala — slíbilas mu věrnost, ale nedodržela jsi ji... Protože Bůh „mlčel“, t. j. netrestal hned proradnost Judovců, proto na Hospodina zapomínali a páchali modlářství. Místo: „jakobych neviděl“ hebr.: „velmi dlouho“. — Nyní však nebude Bůh mlčeti, promluví (v. 12)

V. 12. „spravedlnost“ ve smyslu opačném (ironickém). — bezbožnost, líčenou výše ve v. 3—11. — Tu spravedlnost Hospodin ukáže, až zbaví Judovce půdy palestinské, až je dá odvésti do zajetí babylonského. Bude to hrozné přerušení dosavadního mlčení. — Srv. Dt 28, 63; 32, 24; 3 Král 9, 7. — „díla tvoje“ — snahy získati si ochranu cizích bohů nebo jejich zástupců — králů. Dle jiných jsou ta „díla“ — modly.

V. 13. „křičet“ bolestí, — „ať vysvobodí tebe“ řečeno štiplavě o nemohoucnosti model, které budou tak slabé, že je zmůže vánek, dech! — „sbírky“ model. Jiní myslí „sbory“ vojska moci, se kterou Judovci byli vešli ve spolek.

V. 13ef. klade proti útrapám modlářů (v. 13a) blaho těch, kteří zůstanou Hospodinu věrni nebo se k němu vrátí. Těm dostane se zase půdy palestinské, posvátné hory chrámové, ke které se váže tolik vzácných slibů (výše 2, 2; 4, 5).

V. 14. Bůh ujišťuje, že zajatcům, kteří v něho budou doufati, dopřeje, aby se vrátili pohodlně do Palestiny. — Srv. výše 40, 3; níže 62, 10. — Ten rozkaz dává Hospodin pohanům, kteří Judovce propustí a budou je cestou podporovati.

V. 15. Nejvyšší sklání se k nejnižším!

[16] Nebuduť se věčně vadit,
aniž až do konce se hněvat,
neboť život ode mne vychází,
a dýchání já činím.

[17] Pro neřest chtivosti jeho rozhněval jsem se,
a ubil jsem jej;
skryl jsem před ním tvář svou,
a rozhněval jsem se.

I odešel a bloudil, jak ho srdce vedlo.
[18] Viděl jsem jeho cesty, ale uzdravím ho,
budu ho zase vodit a opět těšit jej,
to jest kvílící jeho.

[19] Udělím ovoce rtů: „Pokoj, pokoj"
tomu, kdo daleko i tomu, kdo blízko jest,
— praví Hospodin — uzdravím ho.

[20] Bezbožní jsou však jak rozbouřené moře,
které nemůže se upokojit,
jehož vlny vyvrhují kal a bláto.
[21] Nemají pokoje bezbožní, praví Pán Bůh.

V. 16cd. dle hebr.:
neboť by zchřadl duch (jejich) přede mnou,
který jsem (přece) *stvořil (jejich) duše.*

Co Bůh stvořil, nerad ničí, ale zachovává, tomu rád života dodává dále. Srv. Moudr 1, 13n.

V. 17. „jeho" — „jej" — národ israelský. — „chtivý" byl požitků pohlavních, proto hledal bohoslužbu cizích bohů, která mu je skýtala; chtivý byl také majetku cizího. Srv. 1, 23; 5, 8n. 23. — „tvář svou" milostivou. — Bůh Israele trestal, avšak ani to nepomohlo, Israel šel dále, kam ho „srdce", t. j. vášeň majetku a požitku pudila.

V. 18. Milosrdenství Boží nebylo ani tím vyčerpáno. — „cesty" bludné. — „uzdravím ho" z jeho vášnivosti; lékem bude zajetí. — Srv. 1, 26. — „kvílící jeho" = ty, kteří želí, že jest národ (církev) ve stavu tak žalostném a dychtivě si přejí, aby Bůh jej obnovil.

V. 19. Hospodin Israele uzdraví (v. 18); všichni pak uzdravení, daleko nebo blízko středu církve, budou vděčně jásati, že se jim dostalo největšího štěstí — „pokoje". — Ten vřelý dík, slovy vyjádřený — toť „ovoce", které vyroste působením Božím na vděčných „rtech" jejich. Srv. 12, 1; 24, 14; 25, 9; 26, 1. a jj. Viz také Os 14, 3. — Dle hebr. však: „Pokoj, pokoj...", praví Hospodin, „který tvoří ovoce rtů"

V. 20. Proti dokonalému „pokoji", z něhož se těší spravedliví (v. 13. 18n) prorok staví ve v. 20n nespokojené, zmítané bezbožníky, kteří vyvrhují kal a bláto, t. j. skutky sprosté, nízké, které jsou s to, aby třísnily i jiné. Srv. Mt 15, 19; Juda 13.

V. 21. srv. s 48, 22. — Kdo pozorně pročte hll 56n, dozná, že tato řeč přiléhá k dobám Isajášovým tak, že nelze se domnívati, že byla napsána teprve ke konci zajetí babylonského!

Třetí řada řečí: Nádhera a blaho nebeského Jerusalema (hll 58—66).

1. Řeč prvá: O pravé a nepravé svatosti (hl 58).

Hlava 58.

[1] Volej (co máš hrdla), nepřestávej,
zvuč jak trouba hlas tvůj pronikavě;
oznam lidu mému zločiny jeho,
domu Jakobovu hříchy jeho!

[2] Neboť den od dne na mne doléhají,
a mé cesty poznati usilují
jakožto lid, který spravedlnost činil,
a práv Boha svého neopustil.

Dotazují se mne, dle práva-li soudím;
chtějí cítit blízkost Boží (říkajíce):
[3] „Proč jsme se postili, když tě toho nedbáš,
proč jsme se mrtvili, když nechceš vědět o tom?"

„V postní své dny, hle, hovíte svým chtíčům,
a všecka práva svoje vydíráte.
[4] Ejhle, k svárům a svádám postíte se,
abyste tepali pěstí nešlechetně.

Hl. 58, v. 1—9a čítá církev v pátek po popelci, v. 9b—14. v sobotu na to.

V. [1]. počíná třetí řada proroctví Isajášových. (Srv. k 40, 2). Kdo chce připraviti se na dobu mesiášskou, tomu třeba, by s úkony bohocty spojoval spravedlnost a milosrdenství s bližním. — „nepřestávej" — nešetři hlasu, aby ti, kterým budou výtky tvé nemilé, kteří budou utíkati nebo uši si zacpávati, nemohli tebe neslyšeti. — Zvučný hlas, silný jako polnice, roh má také naznačiti velikost hříchů Judovců — (Jakobova domu). — „zločiny" a „hříchy" zejména proti bližnímu.

V. [2]. Judovci se dobrovolně postí, i domnívají se, že mají právo žádati za to Boha, by se dostalo jim hned odměny a tak se přesvědčili, že jest jim Bůh „blízko". Ježto však odměna se nedostavuje, ba zdá se, že těm, kteří se nepostí, lépe se vede, dorážejí na Boha, jaké je to jednání (=„cesty jeho"). V dobrovolném postu vidí splněné všecky povinnosti náboženskomravní! Srv. 1, 11 n. — Odměnu za mravní dobro sliboval Bůh skrze Isajáše již výše 1, 18 n; 3, 10. a jj. — Judovci jsou dle všeho utlačováni od nepřátel, jest jim snášeti útrapy a zdá se, že Bůh je daleko; jakoby nechtěl vykonati, co spravedlnost jemu, nejvyššímu soudci ukládá — zastat se svého utlačovaného lidu a potrestati nepřátele.

V. [3]. Hospodin vytýká lidu, že o postních dnech nemrtví stejným způsobem jiné své chtíče, jako mrtví postem žádost jídla. Nepracujíce o postních dnech, zneužívají volného času ke sporům, hádkám a rvačkám (v. 4). Postíce se, křičívají také k Bohu, ale křiklavé modlitby nedojdou výslechu, pokud k zevnějšímu mrtvení v jídle nepřidruží se také vnitřní sebezápor, který potírá zejména nezřízenou sebelásku (v. 6 n). — „nedbáš" postu našeho — nevysvobozuješ nás z útisků, netrestáš utiskujících nás, jako bychom se nepostili. — Judovcům ukládal zákon toliko jeden do roka přísný půst — den smíru (Lv 16, 29; 23, 27). Israelité však dobrovolně, častěji společně, veřejně nebo soukromě se postívali, zejména za dob neštěstí, aby je odvrátili. Srv. Joel 1, 14; 1 Král 7, 6; 2 Král 1, 12; 3 Král 21, 12. a jj. 2 Par 20, 3. - „všecka práva svoje vydírají", honíce neúprosně dělníky, otroky do těžké práce (hebr.) vymáhajíce nemilosrdně dluhy (Vulg), utiskujíce poddané (LXX).

V. [4]. Moc pravého postu má vynikající hlas u Boha, vládce všeho; neboť rád přijímá prosby těch, kteří ho ctí; myslím půst svatý, který kdo zachovává s čistým svědomím, kdo vyhošťuje z duše bezbožné mravy. (Sv. Cyril Alex.). — Místo „křik" hebr. prostě: „hlas".

Nepostěte se jako až do dne tohoto,
aby slyšen byl na výsostech křik váš.
[5] Je to půst takový, jaký mně se líbí,
aby ten den (totiž) člověk se umrtvoval?

Ohýbati šíji svou jak obruč,
z žínic a pope a si lůžko stláti,
to-li nazveš postem
a dnem libým Hospodinu?

[6] Není-liž půst, jaký miluji, spíše toto:
Rozvázati svazky bezbožnosti,
rozvolniti pouta, jež utlačují,
utiskované propustit na svobodu,
a jho jakékoli poroby zlomit?

[7] Lámej chléb svůj tomu, který lační,
nuzné a pocestné uváděj do svého domu;
uvidíš-li nahého, přioděj ho,
a tvůj bližní neujdiž tvé pozornosti!

[8] Tehdy vyrazí jak zora tvé světlo,
svého zdraví velmi brzy dojdeš,
před tebou půjde tvoje spravedlnost,
a Boží sláva za tebou bude tě provázet.
[9] Tehdy volat budeš, a Pán tě vyslyší;
vzývat ho budeš, i řekne: „Ejhle, tu jsem!"

V. [5]. Srv. Lv 16, 31; 23, 27. 32; Nm 29, 7. a jj. — „obruč" = rákosová třtina.

V. [6] Bezbožník svázal bližního nespravedlivě svazky domnělých práv. Vzdá-li se nespravedlivých nároků, rozváže svazky bezbožnosti. — „rozvolniti" uzly jha (hebr.). — Možno tu mysliti na pány, kteří nechtěli propustit včas otroků hebrejského původu (Ex 21, 2 n; Lv 25, 39; Dt 15, 12), na věřitele, kteří žádali od svých dlužníků úroky (Dt 23, 19) a pod.

V. [7]. Není-liž půst, jaký miluji: lámati chléb ... uváděti do domu, přiodívati ...? — „chléb svůj", co si postem ujmeš, dej chudým; ne abys postem bohatl. — „bližní" = soukmenovec (slovně: „tvé tělo"). — „neujdiž tvé pozornosti" — t. j. pomoz mu v jakékoliv nouzi. — O podobných skutcích křesťanského milosrdenství srv. Mt 25, 34. — Toto Isajášovo místo souhlasí se Zach 7, 4 nn nápadně; Zach bylo již známo. Zach praví, že tyto Is výroky patří ku prorokům starším, kteří prorokovali, pokud ještě bohatý Jerusalem kvetl, dokud ještě stála jiná města judská. Bylo tedy řečené místo Isajášovo za dob Zachariášových přičítáno prorokovi, který žil před zajetím a nikoliv prorokovi, který žil ke konci babylonského zajetí! (Knabenbauer — Kueper.)

V. [8]. počíná líčiti odměnu pravé, vniterné svatosti, zejména spravedlnosti vůči bližnímu a milosrdenství s ním, které bylo ve v. 7. tolik doporučeno. Národ judský bude šťastně putovati cestou tohoto života. — „světlo", t. j. štěstí, sladká odměna záhy („zora") se dostaví po noci (utrpení); záhy po dobrých skutcích, vyše jmenovaných. — V čele národa, jako kdysi cestou z Egypta do Palestiny, kráčeti bude spravedlnost, která bude mu ukazovati cestu; za ním pak, jakoby zadní voj půjde sám Hospodin, který ho bude chrániti a mimořádnou tou ochranou ukazovati svou slávu. Srv. Ex 13, 21; 14, 19; Is 52, 12; 40, 10 n. — Stát judský nyní krvácí ze všelijakých ran; vypučí však (hebr.) zdraví hned, jak Judovci obrátí. (Srv. 1, 5 n).

V. [9]. „Tu jsem" znamená největší ochotu, bezmála poslušnost, s jakou Hospodin vyslyší modlitby Judovců. Tak mluvívali služebníci, když je pán zavolal. Srv. Gn 22, 1. 11; 27, 1; 31, 11; 46, 2; Is 6, 8. a jj. — „ujařmování" = utlačování, o kterém výše v. 6. již mluvil. — Ukazovati na někoho prstem = do očí

Vymýtíš-li ze sebe ujařmování,
prst-li vztahovat přestaneš, křivě mluvit,
[10] budeš-li rozplývat se štědrostí lačnému,
a duši ztrápenou-li upokojíš:

(tehdy) vzejde v temnotě světlo tvoje,
a z tvé tmy bude jako o polednách.
[11] A dá ti Hospodin klid ustavičný,
jasným leskem plnit bude tvou duši.

A tvé kosti by slábly, nedopustí;
budeš jak zahrada hojně zvlažovaná,
a jako zřídlo,
jehož vody nevyschnou.

[12] Plémě tvé zastaví místa prastarých ssutin,
obnovíš základy zašlých pokolení,
i budeš slouti „oprávce průlomů do zdí,"
který cestami zřizuje obytné krajiny.

[13] Zadržíš-li nohu před sobotou,
abys nečinil zvůle své v den můj svatý,
budeš-li sobotu nazývat rozkoší svou,
a svátek Hospodinův slavnostním dnem,
budeš-li jej slavit, bys nekonal cest svých,
nehledal své zvůle a mnoho nemluvil:

[14] tehdy budeš se kochati v Hospodinu,
vysoko ponesu tě přes hory doly,
dědictvím Jakoba, otce tvého, tě nakrmím.
Ano, Hospodinova ústa to mluvila.

---

ho tupiti, zejména křivě u soudu obžalovati, což znamená i totéž rčení v zákoníku Chamnurapiho (§ 127. 132). — „křivě mluvit" = na cti utrhat, pomlouvat, nadávat a hádat se (v. 4).

V. [10]. „Temno" = neštěstí, „světlo" = štěstí, „polední slunce" = vrchol blaha. — Duše „ztrápená" bývá nedostatkem chleba, přístřeší, šatu a pod. (v. 7).

V. [11ab]. dle hebr.:

» *Vodit bude tě Hospodin ustavičně,*
a sytit v pouštích tvou duši. «

„v pouštích" = v nebezpečích, v útrapách, obtížích. — Bude tedy národ oplývati požehnáním Božím, a o ně s jinými štědře se sdíleti; bude to opak stavu, líčeného výše 1, 30 (Knabenbauer). — „jasným leskem" (Vulg) = duševními radostmi.

V. [12]. Svatí Judovci vystavějí znova města, která byla rozbořena za hříchy jejich obyvatelů. — Nadělají „cest" a tím promění pustiny v kraje hustě zalidněné.

V. [13]. Důležitější nežli dobrovolně se postit je světit dle zákona sobotu; ten den je takořka posvátné místo, na které vkročiti není dovoleno, před kterým tedy dlužno nohy zadržeti, aby nebylo neuctivě pošlapáno. — Světiti sobotu zastupuje tu všecky povinnosti náboženské, které jsou podkladem spravedlnosti k bližnímu a milosrdenství s ním. — Srv. výše v. 3; 56, 2. 4. — „cest svých" = obvyklých prací. — „mnoho nemluvil", nehádal se (v. 4).

V. [14]. „ponesu tě" (jak orel své mládě dle Dt 32, 11). — „dědictví Jakobovo" = Palestina a její úroda. — Požehnání, které slibuje prorok těm, kteří budou šetřit sobot, jakož i celou řeč opatřuje pečetí: „Hospodin to řekl". Srv. 1, 20; 21, 17; 22, 25; 24, 3; 25, 8; 40, 5.

2. Řeč druhá: Bůh učiní novou smlouvu s kajícím Israelem (hl 59).

Co dělí Boha od Israele jest — hřích (v. 1—8). Israel vyznává, že právem je trestán (v. 9—15ab). Bůh učiní novou smlouvu (v. 15c—21).

Hlava 59. I.

[1] Aj není zkrácena ruka Hospodinova,
aby nemohla pomoci;
aniž ucpáno jest ucho jeho,
aby neslyšelo;

[2] ale nepravosti vaše jsou přehradou
mezi vámi a Bohem vaším,
hříchy vaše skryly tvář jeho
před vámi, aby neslyšel.

[3] Jsouť vaše ruce potřísněné krví,
a vaše prsty nepravostí;
rty vaše mluví lež
a jazyk váš šepce nepravost.

[4] Není, kdo by se dovolával spravedlnosti,
kdo by vedl při dle poctivosti;
ale spoléhají na zmatek a mluví marnosti;
počínají utrpení a rodí zkázu.

[5] Vejce hadí vysedávají,
vlákna pavučin setkávají,
kdo z jejich vajec jí, ten umírá,
a z rozmáčknutého vypukne se basilišek.

[6] Z toho, co utkají, nemůže býti roucho,
aniž možno díly jejich se odít;

Hl. 59. — V. 1. Příčina, proč Bůh otálí se svou pomocí Judovcům (58, 2 n), jsou jejich hříchy; dlužno jim proto vřele jich želeti a opravdu nábožensko-mravně se polepšiti. Ať tedy přičítají vinu neutěšených poměrů sami sobě a nikoliv Bohu, (jeho nemohoucnosti)! Srv. Ex 3, 7.

V. 2. Srv. 50, 2. — „tvář“ milostivou, Boží přízeň a ochotu pomoci. Srv. výše 8, 17; 54, 8.

V. 3. „jazyk šepce“ v duchu = duše obmýšlí. Srv. Ž 35, 28; Přís 8, 9. Prorok počíná skutky („ruce“), přechází ke slovům („rty“) a končí myšlenkami („jazyk“).

V. 4. Nikdo nehledá práva svého u soudu, cestou řádnou, ježto důvěra v soudnictví jest podryta, každý hledá domoci se práv svých na svůj vrub, svou pěstí; čeho si kdo takto dobude, to má. — „spoléhají se na zmatek“ (tóhú), na nedostatek právního pořádku a bezpečnosti, loví v kalných vodách. — „marnosti“ = řeči, nemající mravního ani právního základu; řeči, jež nikomu neprospějí, jež toliko škodí. — K v. 4c srv. Ž 7, 15; Job 15, 35.

V. 5. Nebezpečí hrozí tomu, kdo jde s nimi (v. 5c) i tomu, kdo jde proti nim (v. 5d). — „vejce hadí vysedávají“ = ve hlavách jejich líhnou se plány na zkázu jiných. — Se stanoviska mravního mají skutky jejich cenu, jakou má „pavučina“. Srv. v. 6. — O „basiliškovi“ srv. 11, 8. — „rozmačknutého“ nebo rozšlápnutého.

V. 6. „díly“ = plátna, která jsou jako pavučiny (v. 5b).

díla jejich jsou díla zhoubná,
dílo nešlechetnosti je v rukou jejich.

[7] Nohy jejich ke zlému běhají,
chvátají, aby vylili nevinnou krev;
myšlení jejich jsou myšlení zhoubná,
zpuštění a zkáza jsou na jejich cestách.

[8] Cesta pokoje neznáma jest jim,
není práva, kudy kráčívají,
stezky si učinili křivolaké,
nikdo, kdo po nich chodí, nepozná pokoje.

II.

[9] Proto vzdaluje se nás právo,
nepronika k nám spravedlnost;
čekáme na světlo, a ejhle — tma jest;
na úsvit — a chodíme v temnu.

[10] Makáme jako slepí stěnu,
a jako bez očí hmatáme;
klopýtáme o polední jako potmě,
jsme v mrákotách jako mrtví.

[11] Bručíme jako medvědi všichni,
a jako nyjící holubi vrkáme;
čekáme na právo, ale nepřichází,
na spásu, ale daleko jest od nás.

[12] Jeť mnoho nepravostí našich před tebou
a naše hříchy žalují na nás;
jsouť naše nešlechetnosti před námi,
a naše nepravosti jsou nám známy.

[13] Hřešili jsme a lhali proti Hospodinu,
odvrátili jsme se, abychom nechodili za svým Bohem,

V. [7] Kudykoli chodí, všady plno zpuštění.
V. [8] Srv. výše 48, 22; 57, 21; Přís 1, 15n; 6, 18; Řím 3, 15—17. — „nepozná“ = neokusí. — Srv. Přís 2, 8n. 15.
V. [9] Aby viníkům ulehčil vyznání viny, prorok sám se počítá mezi hříšníky a jejich viny uznává také za nepravost svou. (Knabenbauer). — „právo“ — vysvobození z neštěstí, na které měli Judovci domnělé právo proto, že se dobrovolně postili. Srv. výše 58, 2. — „spravedlnost“ = právní řád, pořádek a bezpečnost (v. 4). — To právo a ta spravedlnost = „světlo“ = „úsvit“.
V. [10] Hledají východiště z neštěstí, ale cestou nepravou; proto klopýtají. — „v mrákotách“ podsvětí, šeólu; dle hebr. však 10d: „mezi lidmi plnými života jako mrtví“. Jiní jinak. — „potmě“ = „za soumraku“ (hebr).
V. [11] „jako medvědi“ hladoví, vězněni, nebo jako medvědice, které berou mladé. — Srv. 2 Král 17, 8; Přís 17, 12. — O „právu“ viz výše 9a. — „spása“ jest blaho, které vyplývá ze „spravedlnosti“, o které výše v. 9b.
V. [12] Příčina všech těch běd (v. 9—11) jsou naše hříchy. — „před námi“ = máme je na očích, jsme si jich vědomi.
V. [13] „lhali“ slíbivše, že budou šetřiti smlouvy s Bohem učiněné, nedodrželi daného slova. — „vzpoury“ proti zákonu. Srv. Dt 13, 6. — „lživé“ = hříšné proti Bohu i bližnímu.

abychom mluvili slova útisku a vzpoury;
vymýšleli a mluvili jsme vědomě věci lživé.

[14] Tak je právo zpět zatlačováno,
a spravedlnost daleko stojí;
neboť pravda na ulici padá k zemi,
a spravedlnost nemůže vjíti.
[15] I upadla správnost v zapomenutí,
a kdo se straní zlého, jest na pospas vydán.

III.

[15c] Hospodin to viděl, a nelíbilo se
očím jeho, že není spravedlnosti.
[16] Když viděl, že nikoho není,
když užasl, že není, kdo by tomu čelil,
pomohlo mu rámě jeho,
spravedlnost jeho ta (jen) mu přispěla.

[17] Oblékl se ve spravedlnost jako v pancíř,
přilbu spásy na hlavu si vzal,
oblékl se v roucho odvety,
a oděl se horlivostí jako pláštěm,
[18] aby vykonal odvetu,
aby odplatil hněvem svým protivníkům,
a odměnil svým nepřátelům;
ostrovanům se odplatí.

[19] I báti se bude Západ jména Hospodinova,
a Východané jeho velebnosti,
když přijde jako dravá řeka,
kterou dech Hospodinův žene,

V. 14. „pravda“ = pravdivost, věrnost (proti „lži“ 13d) klopýtá, zůstává ležeti, nemůže vpřed.

V. 15b. Kdo chce s vlky býti, musí s nimi výti. — Mravní stav tu popsaný podobá se jako vejce vejci líčení hlí 1—5. Z toho plyne, že i tuto řeč napsal prorok Is dávno před zajetím babylonským. Do konce tohoto zajetí se nehodí.

V. 15c. Stav, výše líčený příčil se Svatosti, která chce, aby země byla plna Boží slávy, t. j. řádného náboženskomravního života (6, 3).

V. 16. Nikdo nemohl zavésti pořádek, pobořiti zeď, která dělila lidi od Boha, nikdo nemohl „zakročiti“, čeliti zlořádu, kromě jediného Boha. — „Spravedlnost“ Boží, t. j. láska jeho ke spravedlnosti, jeho svatost ho mocně pudila, aby potrestal zatvrzelé hříšníky a spasil zbožné a kající. Bylo to dílo obrovské, že na ně stačilo toliko „rámě“ Boží, t. j. všemohoucnost jeho (v. 1).

V. 17. Hospodin vystoupí (výše 42, 13) — jako válečník, který vyprostí svůj lid z moci nepřátel. Srv. 42, 22n; 52, 4. — Oblékl se ve „spravedlnost“, t. j. svatost, která ho pudí k zákroku. Srv. 11, 5. — Chce zavésti spásu, proto si ji vsadil na hlavu. — O Hospodinově horlivosti srv. 9, 7.

V. 18a. dle hebr.: „podle skutků, podle nich odplatí...“ „ostrovanům“ = pohanům. — Někteří však pokládají v. 18d za glosu. — Doba mesiášská bude doba soudu.

V. 19. Národové Východu i Západu, všecek svět pozná, vyznávat a ctít bude Hospodina, Boha Israelova. Ta bohocta bude se šířiti po světě řízením Božím jako povodeň, provázená vichrem — („dechem Hospodinovým“).

[20] když přijde jakožto vykupitel Sionu,
a těm, kteří v Jakobu
vracejí se od nepravosti, praví Hospodin.

[21] To jest smlouva má s nimi, praví Hospodin,
duch můj, který je v tobě,
a má slova, jež vložil jsem do úst tvých,
nezmizí z úst tvých, ni z úst potomstva tvého,
ani z úst potomstva potomstva tvého, dí Hospodin,
od tohoto času až na věky.

3. Řeč třetí: Sláva nového Jerusalema (hl 60).

K Jerusalemu budou prouditi všichni králové a národové (v. 1—9). Jerusalem bude znova vystavěn ve velikých rozměrech (v. 10—14). Jeho sláva, bohatství a svatost (v. 15—18). Jerusalemský král a občané (v. 19—22).

Hlava 60. I.

[1] Vstaň, a sviť, ó Jerusaleme,
vzešloť tvé světlo a velebnost Boží je nad tebou!
[2] Neboť, hle, temno zemi přikrývá,
mrákoty (zahalují) národy.

Ale nad tebou vzešel Hospodin,
a jeho slávu lze nad tebou viděti.
[3] Pohané chodí ve tvém světle,
i vládci v lesku, kterým jsi zazářil.

[4] Pozdvihni vůkol oči své a viz:
všichni ti pospolu přišli k tobě.

V. [20]. „Sionu" = národu israelskému. — Sv. Pavel odtud vyvozuje (Řím 11, 26), že, až vstoupí do církve všichni pohané, i kající židovstvo bude přírůstkem nové církve.

V. [21]. „smlouva" nová. — „s nimi" s pohany i s Judovci, se svou novou církví. Hospodin slibuje, že duch jeho (11, 2; 42, 1) i zjevení jeho, které nové církvi svěří, bude v lůně církve ustavičně, na věky věkův. Poklady milosti a pravdy Boží nebudou církvi katolické nikdy vzaty. — „v tobě" = v církvi nové, v duchovním Israeli. — Srv. slova Kristova, kterými slíbil a udělil církvi Ducha sv.

Hl. 60. — V. [1—6]. čítá církev na svátek Zjevení Páně. — Jerusalem, církev starozákonná, seděla v prachu hořekujíc. Srv. 49, 14; 51, 23—52, 3; 54, 6. 11. — Doba trestů, pokoření vypršela; nyní „vstane" k novému životu slávy. — „Svítit" bude, osvěcovati, štěstím mesiášským oblažovati všecek svět. — Jerusalem bude osvěcovati jiné, sám jsa osvěcován od Boha, jehož velebnost, jasná jako slunce, vznáší se nad Jerusalemem, jako se kdysi vznášela v podobě světlého mraku nad svatostánkem mojžíšským (Ex 13, 21 n; srv. Is 4, 5). — „světlo tvé" = slunce tvé = Bůh s veškerou blahovůlí, přízní, milostí, ale také s veškerou slávou svou zvláštním způsobem přítomný.

V. [2]. „temno" = „mrákoty" = bída náboženská, mravní i sociální pohanského světa před Kristem. Srv. Ef 2, 12; Řím 13, 12.

V. [3]. Pohané, také jejich králové, knížata atd. vidouce ozářený Jerusalem, ubírají se ke (hebr.) zdroji světla a ježto Jerusalem svými paprsky osvěcuje jim také cestu, jdou „ve světle" (Vulg) jeho. Srv. 2, 3; 11, 10; 25, 6; 42, 6; 44, 5; 49, 6; 54, 15. — Církev katolická byla a jest jako maják zářící celému světu, který se podobal rozbouřenému moři.

V. [4]. Sion lkající kdysi klopil zrak. Srv. 49, 14. 18; 54, 1. 11. Teď však ať pozdvihne oči a patří... „všichni ti" = pohané, i králové (v. 3) přivedou,

Synové tvoji z daleka přibyli,
a tvé dcerky z klínů vstávají.

[5] Pak budeš hledět a rozplývat se,
divit a šířit se bude tvé srdce,
až k tobě zaměří bohatství moře,
až přijde zámožnost pohanů k tobě.

[6] Záplava velbloudů tě zatopí,
dromeďáři z Madjanu, z Efy;
všichni také ze Saby přijdou,
zlato, jakož i kadidlo přinesou
a slávu Páně zvěstovat budou.

[7] Všecka stáda kedarská shromáždí k tobě,
beránky nabajotské zasvětí tvé službě,
budou je obětovat na mém oltáři smíru;
tak oslavím dům své velebnosti.

[8] I řekneš: „Kdo jsou tito, kteří letí jak oblak,
a jako holubice ke svým děrám?
[9] Mne totiž očekávají ostrovy
a lodi mořské v jejich čele,

aby přivezly syny tvé z daleka,
stříbro a zlato své s nimi,
pro jméno Hospodina, Boha tvého,
pro Svatého Israelova, ježto oslaví tě.

---

přinesou, přivezou s sebou i Israelity (= „syny a dcery Sionu"), rozprchlé po všech národech; přivezou je s velikou pečlivostí, jako chůvy nebo matky nosí své děti. Srv. 11, 12; 14, 2; 49, 22. Viz také 40, 11; 66, 12; Řím 15, 27; 1 Kor 9, 11.

V. 5. „hledět" s úžasem. — „rozplývat se" (nebo: „zářiti") radostí. — „divit se" v úžasu (= „báti se"). — Srdce Sionu bylo dosud stísněno bolestí, nyní se „rozšíří" světlem, radostí. — „bohatství moře" = obyvatelstvo západního přímoří a ostrovů, jakož i poklady jejich.

V. 6. Madjan sídlil východně zálivu Elanského (Gn 25, 2. 4). Efa byl madjanský kmen. — O Sabě (viz 3 Král 10, 2; Job 6, 19). — „zlatem a kadidlem" budou Jerusalemu (církvi Boží) holdovati. — „slávu Páně" = slavné činy jeho.

V. 7. O Kedařanech srv. 21, 17; 42, 11. — Nabajoté jsou nejspíše Nabaťané, o kterých mluví Gn 25, 13. Kočovali od zálivu Elanského na sever až do Zajordání. — Národové obchodničtí holdovati budou nové církvi zlatem a rostlinným bohatstvím své vlasti; národové pastýřští budou tak činiti svými stády; hold ten Hospodin se zálibou přijme. Myšlenka novozákonná je tu vyslovena obrazy, vzatými z bohoslužby starozákonné (která ovšem přestane). „zasvětí službě" = budou je obětovati. — „na mém oltáři smíru" — tak, že na ně se zálibou shlédnu (a budu „smířen"). — „dům" Boží velebnosti je tu novozákonná církev, zobrazená chrámem jerusalemským. Srv. 2 Král 7, 13; Ez 43, 12; 45, 13; Dan 9, 24; Zach 6, 12 n.

V. 9. „ostrovy" = Ostrované = obyvatelé Západu (dosud mluvil prorok o Východu) dychtivě čekají, až Pán pokyne, aby mohli holdovati stříbrem a zlatem Hospodinovi v Jerusalemě. Čest, vzdávaná Svatému Israelovu, bude také ctí Jerusalema. — Ti národové poletí na lodích rychle, dychtivě k Jerusalemu, jako letí mráček, hnaný větrem, jako letí holub, vracející se domů (v. 8). Srv. 42, 1. 4. „lodi mořské" = taršišské. Srv. 2, 16; 23, 1. Taršíš znamená tu nejvzdálenější končiny západní. — „syny tvé" — rozprchlé Israelity. Srv. v. 4cd; 14, 2; 49, 22; Řím 11, 14. 31. — „oslaví", okrášlí „tebe", Jerusalem, novozákonnou církev; okrášlí ji zbožností jmenovaných pohanů, jakož i ctnostmi, které z té obětavé zbožnosti poplynou. — Srv. Ž 71, 10 n

II.

[10] I vystavějí synové cizinců zdi tvé,
a jejich králové zasvětí tobě své služby;
neboť ve hněvu svém bil jsem tě (sice),
ale v milosti své se slituji nad tebou.

[11] Otevřeny budou brány tvé ustavičně,
ve dne v noci nebudou zavírány,
aby přineseno bylo k tobě bohatství pohanů,
a králové jejich aby přivedeni byli.

[12] — Národ totiž a říše, která by nesloužila tobě, zahyne;
a národové zpustošením pohubeni budou. —

[13] Nádhera Libanu přijde k tobě,
jedle, jilmy a sosna spolu,
aby zdobily místo mé svatyně;
tak oslavím místo svých nohou.

[14] Přijdou k tobě skloněni
synové tvých utlačovatelů,
a skláněti se budou k chodidlům tvých nohou
všichni, kteří utrhali tobě;
i budou tě nazývati „Městem Hospodinovým“,
„Sionem Svatého Israelova.“

[15] Za to, že jsi byl opuštěný,
v nenávisti a nebylo, kdo by ti přispěl,
učiním tě chloubou věků,
radostí od pokolení do pokolení.

[16] Ssáti budeš mléko národů,
prsem královským kojen budeš,

V. [10]. Jako kdysi cizinci účastnili se stavby Jerusalema (Esdr hll 6 n), tak budou také pohané od východu (v. 6 n) i od západu (v. 8 n) stavěti nový Jerusalem, t. j. církev katolickou. Králové církvi slouží tím, že ji chrání „světským ramenem“. — Srv. 49, 17; 54, 2 n. Z v. 10ab zdá se vysvítati, že novou církev budou stavěti většinou pohané a nikoli Židé. — K v. 10d srv. 12, 1; 51, 22; 54, 6. 11.

V. [11]. „aby přivedeni byli“ jako zajatci, spoutaní pouty pravdy Kristovy ve vítězných průvodech Mesiášových.

V. [12]. pokládá kritika za glosu, rušící postup myšlenek. Srv. 8, 9 n; 49, 26; 50, 11; 51, 23; 54, 17; 57, 20; Dan 2, 44; Zach 14, 17—19

V. [13]. Srv. 35, 2; 41, 19; 55, 13. — Nový Jerusalem bude nádhernější, vznešenější nežli byl starý i se stavbami Šalomounovými, ke kterým bylo použito libanských cedrů, cypřišů atd. Srv. 3 Král 5, 6; 10, 17. 21. — „místo nohou“ Hospodinových byla archa úmluvy, která byla podnožím jeho trůnu. Srv. 1 Král 4, 4; 2 Král 6, 2; 1 Par 28, 2. a jj. — Nová svatyně, ve které trůní Bůh = nová církev.

V. [14]. „skloněni“ pokorně a kajícně. — Srv. 45, 14.

V. [15]. Milost Boží způsobí velikou změnu! — „opuštěný“ od Boha (ovšem svou vinou). — „v nenávisti“ všech pohanů. — V. 15cd srv. 49, 18 n; 54, 1 n.

V. [16]. Nová církev bude bohatstvím pohanů živena jako mlékem, a blahovůlí králů bude podporována jako péčí nejlaskavějších matek (Osorius). — „prsem královským“ — kojných, jaké bývají vybírány pro královské děti.

i poznáš, že já jsem Hospodin, pomocník tvůj,
vysvoboditel tvůj, Silný Jakobův.

[17] Místo mědi přinesu (ti) zlato,
místo železa přinesu stříbro,
místo dříví měď
a místo kamene železo;
pokoj učiním tvou vládou,
a tvou vrchností spravedlnost.

[18] Již nebude slýcháno o násilí v zemi tvé,
o pustošení a ničení v končinách tvých,
ale blaho osadí zdi tvé,
a tvoje brány jásot.

III.

[19] Již nebude (třeba ti) slunce, by svítilo za dne,
ani měsíční záře, by osvěcovala tě,
ale Hospodin bude ti světlem věčným,
a tvůj Bůh tvým leskem.

[20] Slunce tvé nebude již zapadati,
aniž měsíce tvého ubývati;
neboť Hospodin bude ti světlem věčným,
a skončí se dny tvého smutku.

[21] Občané pak tvoji — všichni budou spravedliví,
na věky budou vlásti zemí,
sazenice to štípení mého,
dílo mé ruky na oslavu.

V. [17]. Dobra nové církve budou vysoko převyšovati to, co mohla poskytnouti synagoga. — Křest místo obřízky, Eucharistie místo chlebů předkladných, Kristus místo beránků, svátost pokání místo všelijakých očist atd. atd. Srv. Mt 11, 11; Gal 3, 27; 4, 1 n. — „pokoj“ = vrchol všeho blaha. — „spravedlnost“ = svatost. Srv. 1, 26; 49, 16. — Zlato, stříbro, měď atd. jsou hmoty, ze kterých byl vystavěn jerusalemský chrám. (Srv. 3 Král 10, 21. 27). — „vrchností“ = poručníky, dozorci.

V. [18]. Spása bude hradbou příštího města Božího, a radostné díky za tu spásu budou branami (hebr.) jeho. — Srv. 26, 1. — Býval již tehdy obyčej částem městských zdí a branám dávati zvláštní jména. Srv. Jer 26, 10.

V. [19]. „za dne“ jest nadbytečná glosa. — Světlo, t. j. osvícení, milostná posila a radost, kterou Bůh naplní novou církev, bude tak veliké a trvalé, že převýší daleko slunce, které svítí jen ve dne, jakož i měsíc; ono duchovní světlo převýší radost, kterou působí člověku dvě „veliká“ světla na obloze.

V. [20]. „Slunce“ = blaho (mesiášské) v církvi Boží. — Dnů „smutku“, do jakého byl Jerusalem ponořen zejména za dob zajetí babylonského, v novém Jerusalemě již nebude. — „A to město nepotřebuje slunce ani měsíce, aby mu svítily, neboť velebnost Boží je osvítila a svící jeho jest Beránek“. Zjev 21, 23. — Srv. tamže 22, 5.

V. [21]. Věčná svatost církve katolické. — Splněno bude, co pěli serafové 6, 3. — Ta církev — toť úrodná vinice Hospodinova, toť sazenice, kterou štípil ke své radosti, cti a slávě (= „na oslavu). Srv. 5, 7; 11, 1; 19, 25; 27, 2 n. — „vlásti zemí“ = sídliti a těšiti se z údělu, který komu Hospodin vykázal jakožto záruku své přízně a milosti. Srv. 51, 22; 54, 9. — Srv. také 26, 19.

[22] Z nejmenšího bude tisíc,
z nejnepatrnějšího národ velemocný;
já Hospodin časem svým
rychle to učiním.

4. Řeč čtvrtá: Mesiáš, prostředník a původce této slávy Jerusalema (hl 61).

Poslání Krista Spasitele (v. 1—3). Israel bude zase vlastníkem a držitelem zaslíbené země a první mezi národy (v. 4—9). Radostný dík církve za takové dary Boží (v. 10 n).

Hlava 61. I.

[1] „Duch Hospodinův jest na mně,
neboť Hospodin pomazal mne,
abych zvěstoval (radost) trpícím, poslal mne,
abych léčil skrušené srdcem.

Abych hlásal jatým propuštění,
a zavřeným vysvobození:
[2] abych hlásal Hospodinovo milostivé léto,
a den odvety našeho Boha.

[3] Abych těšil všecky kvílící;
abych dal kvílícím sionským,
abych dal jim věnec místo popela,
olej radosti místo (roucha) smutku;

V. [22] líčí podivuhodnou plodnost sazenice, výše (v. 21) jmenované, která z nepatrných počátků a slabými prostředky zarostla a zarůstá všecek svět. Srv. 1 Kor 1, 27. — V. 22cd jest pečeť Boží, kterou zaručuje předpovědi právě vyslovené. — „časem svým“ = až nevyzpytatelná Moudrost za vhodno uzná. Srv. Sk 1, 7.

Hl. 61. — V. [1—3] mluví Mesiáš. Srv. výše 11, 2; 42, 1 n; 49, 1 n; 52, 15; 53, 10 n. — Spasitel v nazaretské synagoze vyložil ta slova sám o sobě Lk 4, 16—21. — Hospodin ho „pomazal“, proto sluje hebr. „Mašíach“, řecky „Christos“, t. j. Pomazaný (= Kristus). — Tím, že ho „pomazal“, ustanovil jej knězem, prorokem, (učitelem) a králem (pastýřem). O pomazání na velekněze viz Ex 29, 7; 40, 13; Lv 4, 3. 16; o pomazání kněží Ex 28, 41; 40, 13; Lv 7, 35; Nm 3, 3. Na proroka pomazal Eliáš Elisea (3 Král 19, 16). — O pomazání na krále viz 1 Král 9, 16; 10, 1; 2 Král 1, 14; 3 Král 1, 34. a jj. — Také posvátné nádoby byly pomazáním zasvěceny Bohu. Viz Nm 7, 1. a jj. — „pomazal“ znamená tu tedy vyvolil, sobě zasvětil, úřady výše jmenovanými pověřil, uzpůsobil duchem svým, aby je dokonale zastával. — Duch Hospodinův spočívá proto „na něm“, pudí, vede, osvěcuje a sílí ho (jakožto člověka), aby svému velikému úkolu, svému poslání dostál. — V čem to poslání tkví, vyslovuje v. 1c—3. — Podobně snesl se duch Hospodinův na Saula (1 Král 10, 10), na Davida (tamže 16, 13) a jj. Viz také Zach 4, 6. — O radostné zvěsti Mesiášově srv. Mt 11, 5.

V. [2]. Všecek čas Nového zákona je doba Boží milostivosti. — Odvetu, j. dostiučinění bude žádati Bůh od svých nepřátel. Srv. 49, 26; 50, 11; 51, 23. — Jubilejní rok S. z. byl předobraz doby mesiášské. Srv. Lv 25, 10; Ez 46, 17. — Kdežto doba trestu jmenována jest „den“, doba milosti jest označena „rokem“ — vyslovena tím veliká dobrota a milosrdenství Boží. Srv. 34, 8; 63, 4. — „kvílící“ jsou ti, kteří se trápí z bídného stavu náboženskomravního života a církve israelské. Srv. Ez 9, 4. — Staří se „věnčívali“ a „olejem“ mazávali za dnů radosti, jako na př. na hostiny. Srv. 28, 5; Ž 44, 8; 132, 2. — V „popelu“ sedávali, popel si na hlavu sypávali za dnů smutku. Srv. 3, 26; 47, 1; 52, 1 n. — „štípení“ Hospodinovo plodné, plné života. Srv. 5, 7; 17, 10; 27, 2—6. — „duby“ (nebo terebinty) jako Ž 1, 3; 91, 13.

plášť jásotu místo ducha truchlosti,
i budou slouti duby spravedlnosti,
štípení Hospodinovo
na oslavu (jeho).“

II.

[4] „A vystavějí (znova) odvěké zbořeniny,
ssutiny staré vyzdvihnou,
obnoví města zpustošená,
zpustošená od rodů do rodů.

[5] K službám budou (vám) cizinci, pásti váš dobytek,
synové příchozích vašimi oráči a vinaři budou.
[6] Vy pak kněžími Hospodina budete slouti,
„služebníci našeho Boha“ budou vám říkat.
Bohatství národů jísti budete
a slávou jejich se honositi.

[7] Místo dvojnásobné potupy hany své
budou si pochvalovati svůj úděl;
místo toho v zemi své dvojnásobné díly obdrží,
a věčně budou se veseliti.

[8] Neboť já Hospodin miluji právo,
a nenávidím zločinnou loupež;
odměním útrapy jejich věrně
a smlouvu věčnou učiním s nimi.

[9] I známo bude mezi pohany plémě jejich,
potomstvo jejich uprostřed národů;
všichni, kteří je uzří, poznají je:
„Tito jsou plémě, jemuž Hospodin žehná!“

V. 4—9. pronáší také Mesiáš. — Ti, kteří nyní kvílí, že Sion a s ním církev jsou v žalostném stavu, vystavějí po návratu ze zajetí Jerusalem i Judsko; to bude počátek další veliké stavby církve světové (v. 5). Srv. 6, 11—13; 39, 6; 44, 26; 58, 12.

V. 5. Srv. 60, 10. 14. 16. Viz také již 14, 2; 49, 22; 54, 15; Řím 15, 27. — „vám“, stavějícím novou církev (věrověsťům, pocházejícím ze židovstva), budou pomáhati pohané, vaši bývalí nepřátelé.

V. 6. Srv. Ex 19, 6; 1 Petr 1, 9. — Pohané svým bohatstvím přispějí ke stavbě nové církve, kterou budou prováděti židovští stavitelé.

V. 7. bývá pokládán za glosu (Schlögl). Jest porušen a bývá všelijak opravován a překládán. — Dvojnásobné potupy dostalo se jim za dob zajetí babylonského. Srv. 54, 4. Dosud (v. 5n) mluvil Mesiáš k Judovcům ve 2. osobě, v. 7. počíná mluviti k prorokovi o Judovcích ve 3. osobě.

V. 8. „zločinné loupeže“ dopustili se Babyloňané na Judovcích a jejich posvátných věcech; zločinné loupeže na všem lidstvu, majetku Božím dopustil se satan. Řád, jakého Bůh si přeje (= „právo“) byl tím porušen. — „útrapy“, jež jim bylo snášeti v zajetí. — „smlouvou věčnou“ proti smlouvě S. z, která za dob zajetí byla na čas přerušena, zastavena.

V. 9. „poznají je“ — uznají, že jsou to ti, kterým Bůh požehnání sliboval a kterým nyní skutečně žehná. — „plémě jejich“ — duchovní Israelité, křesťané. Srv. Gal 6, 16.

III.

[10] „Raduji se, raduji se z Hospodina,
plesá duše má z Boha mého,
neboť oblékl mne v roucho spásy,
šatem spravedlnosti přioděl mne,
jako ženicha okrášleného věncem
a jako nevěstu ozdobenou šperky.

[11] Jako totiž vydává země rostlinstvo
a jako zahrada dává svému osevu vzejít:
tak Pán Bůh rozplodí spravedlnost
a jásot přede všemi národy.“

5. Řeč pátá: Po spáse, má-li přijíti, dlužno toužiti (hl 62).

Mesiáš-Bůh slibuje, že bude o spáse úsilovně pracovati (v. 1—3). Mesiáš tu spásu popisuje (v. 4—9). Mesiáš již se blíží (v. 10—12.

Hlava 62

[1] K vůli Sionu nebudu mlčet,
k vůli Jerusalemu nebudu ticho,
dokud spravedlivý jeho nevyjde jako světlo,
dokud spasitel jeho jak pochodeň se nerozhoří.

[2] I uzří národové spravedlivého tvého,
a všichni králové slavného tvého;
a dáno bude tobě jméno nové,
kteréž ústa Hospodinova vyřknou.

[3] I budeš korunou slávy
v ruce Hospodinově,

V. [10n.] jest výrok lidu Božího, dle jiných mluví tu Mesiáš jakožto člověk. Možno si mysliti, že tu mluví Mesiáš jménem svým („ženich“), ale také jménem své církve („nevěsta“). Výše v. 8n mluvil Mesiáš jakožto Bůh. — Srv. podobné písně radostných díků 1 Král 2, 1; Hab 3, 18; Lk 1, 47. Církev užívá v. 10. na svátek Nejsv. Vykupitele a Neposkvrněného početí P. M.

V. [11.] „spravedlnost“ a spásu z ní plynoucí. — V církvi porostou ctnosti, kterých pohané nebudou moci neviděti.

Hl. 62. — V. [1.] „K vůli Sionu“ = „k vůli Jerusalemu“, k němuž se váže tolik slibů Boha, nejvýš věrného, které nemohou zůstati dlouho již nesplněny. — „nebudu mlčet“ = „nebudu ticho“, ale zasáhnu, počnu s úsilím pracovati o... Srv. 42, 14; 57, 11; 64, 11; 65, 6; 18, 4. — Místo „spravedlivý“ lépe dle hebr.: „spravedlnost“ jeho, t. j. svatý náboženskomravní život nové církve (= Jerusalema). Místo „spasitel“ lépe dle hebr.: „spása“, blaho jeho. Bůh — Mesiáš bude usilovati o to, aby brzy založena byla nová církev svatosti a štěstí, aby všecek svět pohanský tu svatost a štěstí viděl (v. 2).

V. [2.] Dosud (v. 1) mluvil Mesiáš-Bůh o Jerusalemě (církvi) ve třetí osobě, nyní jej (Jerusalem-církev) oslovuje (2. osoba). — Místo „spravedlivého tvého“ a místo „slavného tvého“ lépe dle hebr. překládati: „spravedlnost tvou“ a „slávu tvou“. Jerusalem, t. j. církev (nová) bude povýšena tak, že nebude již stačiti jeho staré jméno, ale bude třeba dáti mu jméno nové, přiměřené nové důstojnosti. Za starých dob bylo samozřejmým obyčejem dávati osobám nové jméno, dostalo-li se jim nového úřadu. Srv. Abram-Abraham Gn 17, 5. a jj. — Srv. 7, 14; 9, 6; zejména pak 60, 14; níže (62) v. 4. 12. Srv. také Jer 3, 17; 33, 16; Ez 48, 35. — To jméno ustanoví sám Hospodin, a národové se svými králi budou je opakovati.

V. [3.] Jako velekněz svou čelenku a jako král se zálibou brává do rukou korunu, tak i Hospodin se zálibou bude v rukou držeti vzácnou, krásnou, milovanou církev svou, která bude hlásati po celém světě jeho čest.

čelenkou královskou
v ruce svého Boha.

* * *

[4] Nebudeš slouti již „Opuštěná“,
aniž tvá země bude slout „Pustá“;
ale slouti budeš „Záliba má v ní“,
a tvá země „Hledaná“,
neboť zalíbilo se Hospodinu v tobě,
a tvá země bude hledaná.

[5] Jako totiž hledá jinoch pannu,
budou tvé děti hledati tebe.
A jako má ženich radost z nevěsty,
radost bude mít z tebe Bůh tvůj.

[6] Na zdech tvých, Jerusaleme, ustanovím strážné,
celý den a celou noc,
nikdy nebudou mlčet:
„Vy, kteří vzpomínáte na Hospodina, nemlčte,
[7] nedávejte mu pokoje,
dokud nezaloží, dokud neučiní
Jerusalem chloubou na světě!“

[8] Přisáhl Hospodin skrze pravici svou,
skrze silné své rámě:

V. [4]. Jerusalem, synagoga byla „opuštěna“ dle 54, 1. — „Pustá“ byla Palestina, země synagogy za dob zajetí babylonského. — „Záliba má v ní“ hebr. Chefçíbáh bylo jméno ženské, slula tak také manželka Ezechjášova, matka Manassova dle 4 Král 21, 2. — Církev nová bude věrnou chotí Boží a proto svazek manželský, který bude poutati Boha (Mesiáše) s ní, nebude nikdy uvolněn, jako byl uvolněn podobný svazek synagogy za babylonského zajetí, kdy Bůh trestal její nevěru. Srv. 2 Kor 11, 2; Ef 5, 25; Zjev 21, 2. — „Hledána“ bude církev N. z. od pohanů (v. 2.), poněvadž si ji zamilují, jako ženich nevěstu (v. 5).

V. [5]. „tvé děti“, t. j. Israelité po celém světě rozprášení, které přivezou do Jerusalema (do církve Mesiášovy) pohané, jak bylo řečeno výše 60, 9. Souměrnost v. 5b s 5d žádá však překládati: „bude tvůj tvůrce hledati tebe“ (ucházeti se o tebe).

V. [6]. Bůh bude udržovati v synagoze ustavičně „strážce“, t. j. muže dbalé blaha církve S. z. jako proroky, kněze, zbožné spravedlivce a ti budou ustavičně ve svých modlitbách připomínati Bohu žalostný stav synagogy, sliby, jež jí dal, a horoucně budou ho prositi, aby je již splnil. V. 6d—7d uvádí výrok Hospodinův, kterým je ustanovuje a povinnost jim vymezuje. — Místo „vzpomínáte na Hospodina“ lépe dle hebr.: „připomínáte Hospodinu“ (máte za úkol upamatovati Hospodina na . . .) Dle jiných oslovuje ve v. 6d—7 Isajáš jmenované „strážce“.

V. [7]. Starozákonní „strážci“ měli zastávati svůj úřad, připomínati Hospodinu sliby, že „založí“ nový Jerusalem, t. j. novou církev, dokud se tak nestane. Také v novém Jerusalemě (církvi) budou (hned od počátku) podobní strážcové, kteří budou naléhati na Boha, aby splnil, co sliboval novému Jerusalemu — že se rozšíří po celém světě, že všude bude šířiti slávu Boží (=„chlouba na světě“). Též řečení „strážcové“ budou na Boha ustavičně naléhati, nebude dlouho trvati doba slibů, brzy nastane čas jich splnění (v. 10—12). — Srv. prosbu modlitby Páně: „Přijď království tvé“.

V. [8]. Nač Bůh přisahá, jistojistě splní. — „pravice“=„rámě“ Boží= jeho všemohoucnost, která pro svůj národ za minulých dob tolik byla vykonala (zázračného). — Bůh nebude nové církve trestat tím, čím hrozil Lv 26, Dt 28, ježto církev nezavdá k tomu příčiny, ježto zůstane Bohu vždycky věrná.

„Nedám nikdy již pšenice tvé
za pokrm tvým nepřátelům,
aniž pít budou cizinci tvého vína,
o němž jsi lopotil se.

9 Ano, kdo ji klidili, budou jísti (z ní)
a chváliti Hospodina;
a kteří je sbírali, budou je píti
ve svatých mých síních."

* * *

10 „Vyjděte, vyjděte skrze brány,
připravte cestu lidu,
vyrovnejte stezku,
vyberte kamení
a vyzdvihněte znamení
národům!"

11 Ejhle, Hospodin (již) ohlašuje
v končinách země:
Rcete dceři Sionské:
„Aj, tvůj spasitel přichází,
aj, mzda jeho (přichází) s ním,
a odměna jeho před ním."

12 I nazvou je „Lidem svatým"
a „Vykoupenci Hospodinovými".
Ty pak slouti budeš „Hledaným městem"
a ne „Opuštěným"!

6. Řeč šestá: Hospodin potrestá nepřátele Boží (63, 1—6).

Hlava 63.

(Prorok:) 1 „Kdo je to, který jde (všecek) červený,
jehožto šat je víc skropen než vinařův,

V. 9. „ji" pšenici. — „chváliti" jako Dt 14, 23. — „je" víno (mošt). Bezpečně držeti půdu palestinskou, jejíchž plodů mohou klidně užívati, bylo Israelitům souhrn blaha. Srv. 3 Král 4, 25; Mich 4, 4; Zach 3, 10. — Největší radostí bylo zbožným, mohli-li z těch plodů přinášeti Hospodinovi oběti, a při nich s ním hodovati („ve svatých síních"). Srv. Lv 6, 16. 26.

V. 10. „skrze brány" jerusalemské, které dle 60, 11. ve dne v noci budou otevřeny. — Mesiáš vyzývá občany nového Jerusalema (církve), aby vyšli do celého světa, u každého národa vyzdvihli praporec a kolem něho jako před válkou shromažďovali („verbovali") bojovníky (5, 26; 11, 12; 49, 22); ať odstraní překážky s cesty (40, 3n; 57, 14) a nechať ve sborech, hromadně je vodí do Jerusalema. Oslovení jsou hlasatelé křesťanství u všech národů (jejich apoštolové).

V. 11. udává důvod, proč k Sionu má býti urovnána cesta pohanům — protože na Sionu vzejde „spása" (tak dle hebr. místo „spasitel"). Srv. 40, 10. — „dcera Sionská" — obyvatelstvo Siona, členové nové církve.

V. 12. „je" vykoupence, Israelity i pohany, kteří budou spásy hledati. „Lid svatý", od hříšníků oddělený, Bohu zasvěcený, který bude žíti k jeho cti. Srv. 49, 3. 6; 60, 21; 61, 9; 62, 3. — „Hledané město" jak výše ve v 4n. Viz také 49, 14n; 54, 6—12; 60, 15. 20; 61, 10.

Hl. 63. — V. 1—6. souvisí úzce s 62, 11. Prorok vidí Mesiáše, an vítězně se vrací z boje proti nepřátelům Božím a škůdcům lidské spásy. Jak tuhý ten boj byl, dokazují krvavé skvrny na jeho rouchu. Jako vinař, vyšlapávající v lisu z čer-

který ve svém rouchu se stkvěje,
a kráčí v plnosti své síly?"

(Mesiáš:) „Já jsem to, jenž hlásám spravedlnost,
a jenž dobývám hojné spásy."
(Prorok:) [2] „Proč však je červený tvůj oděv,
a tvůj šat jak těch, kdo šlapají hrozny?"

(Mesiáš:) [3] „V lisu šlapal jsem samojediný,
z národů nebylo nikoho se mnou.
Pošlapal jsem je ve svém hněvu,
zdeptal jsem je ve svém rozhorlení,
až jejich krev mi stříkala na šat,
a všecko roucho jsem potřísnil si.

[4] Mělť jsem den odvety na paměti,
a přišel rok mého vykoupení.
[5] Hleděl jsem vůkol — a pomocník nikde;
hledal jsem, nebyl však, kdo by přispěl.

Ale vytrhlo mne mé rámě,
a můj hněv mi síly dodal.
[6] Pošlapal jsem tedy národy v hněvu svém,
napojil jsem je svým roztrpčením,
do prachu jsem strhl moc jejich!"

---

vených hroznů víno, se postříká, tak jest Mesiáš zbrocen krví. (Srv. patero ran na těle Krista, který přemohl největšího nepřítele Božího — ďábla a s ním i smrt, který slavně z mrtvých vstal a vítězně vstoupil na nebe.) Církev čítá 62, 11abcde 63, 1—7 ve středu po květné neděli.

[1.] slovně zní: »*Kdo je to, který se bere z Edomska,*
v rouše skropeném z Bosry?«

Bosra bylo čelné město Edomska (výše 34, 6), Edomci pak odvěcí nepřátelé Israelitů, takže mohou býti uvedeni právem jako náznak nepřátel říše Boží vůbec. Srv. výše hl 34. Novodobá kritika však místo vlastních jmen Edom a Bosra čte jména obecná a překládá, jak výše. — „hlásám spravedlnost" a ji také mocně zavádím a zavádět budu; z té spravedlnosti se vyřine „spása".

V. [3.] Šlapati víno v lisu znamená obrazně deptati vítězně nepřátele v boji. Srv. 16, 9; 17, 5; 18, 5; 27, 12; Os 6, 11; Joel 3, 13. — Jako bojovník byl Mesiáš líčen již výše 42, 13n; 59, 17n. Spása předpokládá porážku jejích nepřátel. Tak již v prvoevangeliu Gn 3, 15. Srv. Is hl 24. — Mesiáš podstoupil ten boj samojediný. Srv. 42, 1—6; 49, 2; 50, 4—9; hl 53; toliko Hospodin mu pomáhal, jak vyplývá z 42, 6; 49, 8; 50, 7. 9; 53, 12. — O díle vykoupení lidstva nemohl s Kristem spolupůsobiti žádný člověk, který dosud vykoupen nebyl.

V. [4.] „pomsty" = trestu nepřátel Božích. — „den" Božího hněvu proti „roku" jeho milostivosti. Viz výše 61, 2.

V. [5ab.] vyslovuje, jak tuhý a krutý byl zápas Mesiášův. (Vzpomeň na Kristovu smrtelnou úzkost v zahradě Getsemanské a další utrpení až po smrt na kříži.) K v. 5cd srv. výše 59, 16.

V. [6.] „národy" nepřátelské říši Boží. — „napojil" jako 19, 14; 29, 9. V. 6c dle hebr.: „vylil jsem na zemi jejich životní šťávu", t. j. krev. — Pán pravil o svém utrpení: „Nyní jest soud nad světem, nyní bude kníže tohoto světa ven vyvržen" (Jan 12, 31). Utrpením a smrtí svou zasloužil Kristus sobě slávu, zasloužil si, aby soudcem byl světa, soudcem všech živých i mrtvých, zasloužil si, aby konečně všichni nepřátelé byli položeni za podnož jeho nohou. Utrpením svým potřel nepřátelské moci; jakýchkoli vítězství dobývají jednotlivci, církev nad všelijakými druhy nepřátel viditelných i neviditelných, všecky soudy Boží nad nepřáteli i soud všeobecný na konci světa jsou toliko účinky, plody velikého vítězství, získaného utrpením. (Knabenbauer.)

7. Řeč sedmá: Hospodin — vykupitel (63, 7—64, 12).

Vděčná vzpomínka na minulá dobrodiní Boží a nevděk lidu (63, 7—14) jest nejlepší příprava na modlitbu za Boží smilování (63, 15—64, 12).

[7] Milosti Hospodinovy budu připomínat,
slavné jeho činy,
podle všeho, co učinil nám
Hospodin, Bůh náš,
a množství dobrodiní
domu Israelovu,
kteráž udělil jim dle smilování svého,
dle množství svých milostí.

[8] Řekl totiž: „Vždyť je to lid můj, synové,
kteří nezklamou mne."
Proto stal se jim spasitelem
ve všeliké námaze jejich.

[9] Nenamahal se anděl, on sám je vysvobodil,
v lásce a shovívavosti své vykoupil je,
nosíval a vyzdvihoval je,
po všecky dny minulosti.

[10] Oni však ke hněvu ho popudili,
trápili svatého ducha jeho;
i obrátil se jim v nepřítele,
a sám bojoval proti nim.

[11] I rozpomenuli se dnů věku
Mojžíšova a jeho lidu:
„Kde je ten, který vyvedl je z moře

V. [7]. počíná modlitbu, kterou mají se připravovati Judovci na příchod spásy. Srv. řeč pátou a šestou; viz též obsažník řeči této (sedmé). — Prorok, počínaje díky, učí nás, jak účinná jest prosba, o ně (díky) opřená, a jak milá jest Bohu vděčná vzpomínka dobrodiní, kterých se nám od něho dostalo. (Knabenbauer.)

V. [8]. Hospodin, učiniv smlouvu s lidem svým, kterou se zavázal, že jim bude otcem, očekával od Israelitů, že budou poslušnými dětmi. Tolik lásky a důvěry jim osvědčil! Srv. Ex 19, 5. 8. Israelité také slibovali (tamže), ale — lhali!

V. [9]. Hospodin osobně, sám jakožto otec pečoval o své děti vždycky, nejen při východu z Egypta a cestou po poušti, že anděl neměl mnoho práce s nimi. — Jiní překládají: „Ve všeliké obtíži jejich neobtěžoval si — anděl, který je před ním, je vysvobodil — v lásce a shovívavosti své on sám je vykoupil... O tom andělu srv. Ex 23, 20—23; 33, 2; Nm 20, 16; Sdc 2, 1; 6, 11 n; 13, 3; Ž 90, 11.

V. [10]. „ke hněvu ho popudili" — odpadše od něho, vzpírajíce se mu. — V. 10 vyslovuje stručně, ale obsažně celé dějiny národa israelského. — „bojoval proti nim" skrze národy, kteří je jařmili.

V. [11ab]. dle hebr.: „I rozpomenul se dnů věku Mojžíšova lid jeho". — „je" — Israelity. — „pastýři" — Mojžíš a Áron. — Schlögl pokládá v. 11ab za glosu, a v. 11cd překládá:

»*Kde je ten, který z moře* (z Nilu) *vytáhl*
Mojžíše, pastýře svého stáda?«

Vysvobození z poroby egyptské bývá přirovnáno k vykoupení ze zajetí babylonského. Srv. výše 43, 17 n; 51, 10. — Svatého svého ducha vkládal do Mojžíše, Árona, jejich sestry, sedmdesáti starších a jiných. (Srv. Nm 11, 25 n; 12, 2).

s pastýři stáda svého?
Kde je ten, který vložil do jejich nitra
svého svatého ducha?

[12] Který vedl Mojžíše za pravici
ramenem své velebnosti,
který rozdělil před nimi vody,
aby si zjednal věčné jméno?

[13] Který vedl je hlubinami
jako koně na poušti bez úrazu?
[14] Jako stádo, sestupující do údolí
tak duch Hospodinův je vedl."
Tak jsi vedl lid svůj,
abys zjednal si slavné jméno.

[15] Pohleď s nebe a viz,
ze svého svatého, nádherného sídla:
Kde jest horlivost a síla tvoje?
Kde množství milosrdenství a slitování tvých?

Zadržují se nám!
[16] Tys (přece) otec náš!
Abraham nás nezná,
a Israel neví o nás;
ty, Hospodine, jsi náš otec,
a „Vykupitel náš" od věků sluješ.

[17] Proč jsi dal nám, Hospodine, zbloudití s cest tvých,
zatvrdil jsi srdce naše, abychom se nebáli tě?
Obrať se pro své služebníky,
pro kmeny, jež jsou tvým dědictvím!

V. [12ab]. dle hebr.: „Který provázel Mojžíše po pravici s velebným svým ramenem (mocí)". — „vody" Rudého moře (Ex 15, 15) a později Jordánu (Jos 5, 1).

V. [13]. Srv. Ž 77, 17; 105, 6.

V. [14]. „do údolí", kde jest hojná pastva. — „je vedl" ku pokoji (hebr.). Srv. Ex 33, 14. — Také Mojžíš dovolával se pomoci Boží pro zbědovaný lid, ježto je to zájem Boží cti. Srv. Ex 32, 12n; Nm 14, 13. Srv. výše v. 12d.

V. [15]. Srv. Dt 26, 15; Ž 88, 50; Bar 2, 16. — „horlivost" pro tvou čest a blaho lidu tvého. Srv. 42, 8; 43, 25; 48, 11. — „Zadržují se" nám takořka násilím, ježto přirozenost Boha pudí, aby byl milosrdný.

V. [16]. Otcové národa israelského, jako Abraham a Jakob jsou v šeólu, nemohou tedy svých dětí vytrhnouti z bídy, ve které vězí. Srv. Ž 6, 6; 29, 10; 113, 17n; Job 14, 21; Is 38, 18. — Bůh jest otec svého lidu dle 43, 1; Ex 4, 22; Dt 32, 6. — Od věků sluje „vykupitel" národa, ježto od věků opět a opět ho z tísně vysvobozoval, jemu pomáhal. Srv. výše 43, 3.

V. [17]. „Proč", kdyžtě ke tvé cti více přispívá, žijeme-li bohabojně, sloužíme-li tobě? Proč jsi, otče, potrestal děti své tím, že jsi dopustil, by padaly do hříchů tak hluboko? Kterak se to srovnává s posláním národa tvého, které jsi mu ustanovil? Tyto otázky nejsou než nejvřelejší prosba, kterou prorok Boha zapřisahá skrze jeho vlastní plány, aby padlému lidu co nejrychleji pomohl (Knabenbauer).

[18] Jako nic zabrali svatý lid tvůj,
nepřátelé naši pošlapali svatyni tvou.
[19] Je nám, jako bys odjakživa nebyl panoval nad námi,
jako bychom nebyli zváni dle jména tvého.

Hlava 64.

[1] Ó bys protrhl nebe a sestoupil,
aby se před tebou hory rozplývaly,
[2] jako spalované ohněm by mizely,
vody ohněm by hořely;

aby ve známost uvedeno bylo jméno tvé nepřátelům tvým,
aby národové před tebou se báli,
[3] když budeš činiti divy neočekávané,
— (ó bys) sestoupil a před tebou (by) se hory rozplývaly! —
(divy), od věků neslýchané.

[4] Nikdo ušima nepostřehl,
žádné oko nevidělo boha krom tebe,
který tolik činí pro ty, kdož doufají v něho.
[5] Zastal ses těch, kteří [vesele] činí spravedlnost,
těch, kteří velebí tvé cesty!

Ejhle, tys hněval se, a my jsme hřešili (dále),
byli jsme v tom ustavičně; budeme spaseni?
[6] Jako (člověk) nečistý byli jsme my všichni,
a jako roucho ženy krvotoké byly všecky spravedlnosti naše.

V. 18n. „Jako nic" — snadno, bez překážky (Jer). — Smysl v. 19: Jsme od tebe tak opuštěni, jakobychom nikdy nebyli národem tvým, jest nám jako kterémukoliv národu pohanskému, který nikdy nebyl nazýván „národem Hospodinovým" (Jahvovým). Srv. výše 4, 1; Dt 28, 10; Jer 14, 9; 2 Par 7, 14. — Hebr. nejlépe překládati se Schlöglem: „Sotvaže zabrali nepřátelé... sotvaže pošlapali... jest jakobys..."

Hl. 64. — V. 1n. Prorok vroucně touží, aby Bůh sestoupil na zemi jakožto soudce s veškerou svou hroznou velebností, a ujal se lidu svého. Tu velebnost líčí jak i na jiných místech líčena bývá. Srv. Ex 19, 6; Dt 5, 5. 23; Sdc 5, 4n; Ž 67, 8n; 96, 2—5; Mich 1, 3. Srv. také Is 1, 31; 5, 24; 9, 18; 10, 17. a jj. — „vody" ohněm by vřely a klokotaly, vlnily by se. Srv. Moudr 16, 17. 19; 19, 19. — Srv. zejména zjevení Boží na hoře Sinaj Ex 20, 19.

V. 1—4. bývá všelijak opravován, vázán a překládán, ježto znění nezachovalo se bez poruchy. — V. 3b jest nejspíše glosa, která opakuje (částečně) v. 1ab. K v. 4. srv. Dt 4, 32n; 1 Kor 2, 9.

V. 5ab. Hospodin vychází vstříc, ochotně se zastává těch, kteří v něho doufají (v. 4), spravedlivě žijí a chválí „cesty" prozřetelnosti Boží. — „vesele" není v LXX a bývá pokládáno za glosu. — Schlögl lépe s malou opravou: „kteří se radují z tvých skutků" (místo: „kteří činí vesele spravedlnost"). „v tom" hříšném stavu. — „budeme spaseni?" není v LXX, proto bývá pokládáno za glosu. — Možno také překládati: „Kterak měli jsme býti spaseni", vysvobozeni z běd, když jsme ustavičně vězeli ve hříších?

V. 6n. rozvádí, co bylo řečeno ve v. 5: „tys hněval se a my jsme hřešili". — Hřešili, že byli jako malomocní, kteří byli pokládáni za „nečisté". — „spravedlnosti" domnělé, na které si byli tolik zakládali. Viz 1, 10; 4, 4; 29, 13; 58, 2. — Hněv Boží způsobil, že „zvadli". Srv. 1, 30; 6, 13. — Snadno byli přemoženi, do světa rozprášeni, do zajetí odvedeni jako vítr hravě unáší listí. Srv. 22, 17; 40, 24; Job 30, 22.

Zvadli jsme vesměs jako listí,
a nepravosti naše jako vítr nás unášely.
[7] A (přece) nebylo, kdo by vzýval tvé jméno,
kdo by se vzchopil a přidržel se tebe.

Skryl jsi (totiž) tvář svou před námi,
vydals nás na pospas síle naší nepravosti.
[8] A přece, Hospodine, jsi ty náš otec,
my jsme hlína a ty jsi náš tvůrce;
dílo rukou tvých jsme my všichni.

[9] Nehněvej se, Hospodine, příliš,
aniž vzpomínej ještě na naše nepravosti;
aj, viz, lid tvůj jsme my všichni!

[10] Ze svatého města tvého poušť jest,
ze Sionu poušť,
z Jerusalema jsou trosky.

[11] Dům naší svatyně, chlouba naše,
ve kterém tě chválívali otcové naši,
stal se potravou ohně.

A ze všech našich skvostů jsou trosky.
[12] Můžeš, Hospodine, přes to zůstat zdrželivý,
můžeš mlčeti, a nás tolik trápit?

V. [7]. Hospodin „skryl svou tvář" milostivou, hněval se (v. 5) a proto nechal je zhoubné „moci nepravosti", dopustil, že nepovstali ze své hříšnosti, aby se drželi věrně Bóha — „hřešili dále" (v. 5).

V. [8]. Oč může tedy hříšný lid opříti svou naději, že mu Hospodin přece jen pomůže? O svou křehkost („hlína") a zejména o Boží lásku a čest. Srv. 63, 16; 43, 1. 21; Ž 102, 13n. Bůh stvořitel miluje své tvory (Moudr 1, 14; 11, 25), své cti jest povinen, aby, co byl stvořil, také zachovával, zdokonaloval a neničil. Srv. Is 29, 16; 45, 9; Job 10, 8n. — Čím více věnoval práce, pozornosti a péče národu israelskému, aby ho z nepatrných počátků stvořil, vychoval, vyvýšil (Is 1, 1nn), aby ho použil za nástroj k velikým svým plánům, tím více žádá Boží čest, aby práci, kterou počal, čestně dokončil, aby nedal národu, dílu svému zahynouti a nezmařil tak tolik své práce. Vyvolil-li si Bůh Israele za svůj zvláštní národ, žádá čest Boží, aby se o něho také přiměřeně staral a nenechal ho zahynouti jako pohanský, cizí národ; kdyby ho byl chtěl nechati zajíti, bylo by v zájmu cti Boží, aby si ho byl vůbec ani nevyvolil. Srv. 48, 11. Původně končila tato modlitba Isajášova nejspíše v. tímto (9) nebo šel po něm (po v. 9) hned v. 12. Modlitbu tuto, zdá se, zajatci babylonští často se modlívali a povolaný prorok přičinil k ní v. 10n (nebo snad i v. 12), ve kterých zřetelněji vyslovil stav církve S. z. za babylonského zajetí.

V. [10]. Místo „Ze svatého města tvého" lépe hebr.. „Ze svatých měst tvých" (palestinských). — Splnilo se, co byl Is předpovídal 6, 11; 7, 7. 21nn.

V. [11]. Srv. s Is 2, 12; 3, 8. a jj. — „skvosty naše" — domy, paláce, zahrady atd. — O slávě chrámu jerusalemského viz 2 Par 32; 23.

V. [12]. „zdrželivý" jako výše 42, 14; 63, 15. — „mlčeti" jako výše 42, 14; 57, 11; 62, 1.

8. Řeč osmá: Hospodin odpovídá na modlitbu Israelovu (hl 65).

Zatvrzelé hříšníky dlužno potrestati (v. 1—7). Malý zbytek Israele dojde spásy (v. 8—10). Každému dostane se dle jeho zásluhy (v. 11—12). Toliko praví služebníci Hospodinovi budou spaseni (v. 13—19). Spása bude dokonalá (v. 20—25).

Hlava 65.

1 Dával jsem na sebe tázati se těm, kteří se [prve] neptávali,
dával jsme se nalézti těm, kteří mne nehledali.
Řekl jsem: „Tu jsem, tu jsem"
k národu, který nevzýval mého jména.

2 Rozprostíral jsem své ruce den celý
k národu neposlušnému,
který kráčel po cestě nedobré,
za svými myšlenkami.

3 K národu, který ke hněvu mne dráždí
tváří v tvář ustavičně;
který obětuje v zahradách,
kadidlo pálí na cihlách;

Hl. 65. — V. 1. počíná odpověď Boží na předchozí modlitbu prorokovu (hl 64): Není to vina Hospodinova, že Judovci tolik trpí; Hospodin měl otevřené srdce i pro pohany (v. 1), tím více pro svůj vyvolený lid: „dával se nalézti těm, kteří ho nehledali, kteří nevzývali jeho jména..." — Neptávali se Hospodina pohané, ježto měli sami své věštírny. Nehledali ho, nectili, neucházeli se o jeho přízeň, nevzývali jeho jména (Jahve), ježto ho neznali. — „Tu jsem" vyslovuje neobyčejnou Boží ochotu, splniti přání i pohanů, kteří se k němu obrátí. Také sv. Pavel Řím 10, 20. vidí tu pohany Většina protestantů však a s nimi katolíci Schegg, Rohling a Mayer rozumějí národem, o kterém mluví v. 1. také Židy, o kterých je řeč dále a tvrdí, že sv. Pavel na uvedeném místě pronáší slova: „Nalezen jsem byl od těch, kteří mě nehledali, zjevil jsem se těm, kteří se po mně neptali" toliko ve smyslu přispůsobeném. Sv. Tomáš Akvinský vykládá v. 1. o Židech, praví však, že skrytě (mysticky) platí o obrácení pohanů. Také Schlögl svým překladem („Mohli se mne tázati... mohli mne najíti...") i Condamin (Byl jsem ochoten odpověděti těm, kteří se mne neptali...) přeje výkladu, že v. 1. má na mysli Židy.

V. 2. „neposlušnému" = zbujnému. — Dle souhlasu všech jsou to Israelité. — „celý den" ustavičně. — Hospodin „rozprostíral ruce", aby je vedl, chránil, obdaroval, oni však šli, kam je vášně pudily. Rozprostíral ruce, když jim dával zákony, proroky, sliby, když jim hrozil, trestal a odměňoval. (Srv., kterak Kristus rozprostřel ruce své na kříži.)

V. 3. „tváří v tvář" = před mýma očima, nestydatě. Ta nestydatost neušetřila ani Hospodinova chrámu, i v něm byla časem páchána modloslužba. Srv. 57, 8. O „zahradách" srv. 1, 29; 57, 5. — „na cihlách", t. j. na hliněných deskách nebo oltářích, které se znamenitě na to hodily. Srv. 9, 10. Netřeba pro ně choditi jen do Babylonie, také v Palestině je znali, vyráběli a jich používali. Sellin našel při vykopávkách starého Taanachu (Jos 12, 21.) hliněný kadidlový oltář 90 cm vysoký, čtyřboký, ozdobený po stranách bytostmi okřídlenými s lidskou hlavou a zvířecím tělem (jakýmisi „cheruby"). Uhlí mohlo býti kladeno na rošt, spočívající na vrchu, a podpalováno mohlo býti otvory, prorážejícími stěny. Někteří starovědci neuznávají sice v tomto a podobných nálezech oltáře, vidí v něm toliko ozdobená kamna, kterých používal velmož. Dovolen však je závěr, že i v Palestině bylo užíváno oltářů kadidlových z pálené hliny, byla-li tam také hliněná kamna běžná, jak nalezena byla na víceru míst vykopávek palestinských.

[4] který ve hrobech sedává,
a ve skrýších modlářských nocuje,
který jídá vepřové maso,
a nečistou jíchu mívá v nádobách svých.

[5] Který říká: „Odstup ode mne,
nepřibližuj se ke mně, neboť svatý jsem ti!“
Ten působí dým v mých chřípích,
oheň, jenž celý den hoří.

[6] Ejhle, je to psáno přede mnou.
Nebudu mlčeti, ale vykonám odvetu,
[7] odplatím jim do klína nepravosti jejich,
a spolu nepravosti jejich otců,
— praví Hospodin, —
těch, kteří obětovali na horách
a na pahorcích utrhali mně;
naměřím jim do klína
za to, co dávno činívali.

* * *

[8] Toto praví Hospodin:

Jako když zbývá z hroznu (ještě) zrno,
a řeknou: „Nekaz ho, jeť to požehnání,“
tak učiním k vůli svým služebníkům,
že nevyhubím všeho.
[9] Vyvedu z Jakoba plémě,
z Judy dědice hor mých,

V. [4]. Ve hrobkách sedávali, aby předkům podávali oběti a jich se dotazovali, jejich duchy vyvolávali, což bylo zákonem zapovězeno přísně. Srv. 1 Král 28, 7; 4 Král 21, 6; Is 8, 9. — Ve skrýších modlářských nocovali buď aby se jim dostalo od božstva snu („inkubace“ viz výše na str. 12. pozn. 34.) nebo aby konali tajnou bohoslužbu („mysterie“). — O zákazu vepřového masa viz Lv 11, 7n; Dt 14, 8; 2 Mach 6, 18. 21; 7, 1. — „jíchu“ nebo „sousta“ z obětí, podaných modlám neb aspoň pokrmy Israelitům zakázané, znečisťující.

V. [5ab]. jsou slova Israelity, který se zasvětil některému „bohu“, pokládá se za posvátnou jeho osobu, jíž nikdo se nesmí ani dotknouti; kdo se takové „svaté“ osoby dotekl, byl sám pokládán za svatého a bylo mu podrobiti se očistě podobně jako tomu, kdo se obřadně „znečistil“ ... — V. 5cd. Národ israelský rozn cuej oheň Božího hněvu, který ustavičně hoří a kouří Bohu z nosu. (Antropomorfismus.) — Srv. Jer 17, 4; Dt 32, 19nn; 2 Král 22, 9. „počal vystupovat kouř z jeho chřípí“. Národ ten oheň a kouř „působí“, ba on jím jest (hebr.).

V. [6]. Rozsudek Boží jest již napsán, bude tedy jistojistě také vykonán. Srv. Job 13, 26; Jer 22, 30; Dt 32, 34.

V. [7]. „do klína“ jako Rut 3, 15; Ž 78, 12; Lk 6, 38. — „utrhali“ mu, brali mu čest, která přísluší jemu jedinému. Srv. 57, 5n. — O trestu za hříchy otců srv. Ex 20, 5. — Srv. Mt 23, 35.

V. [8]. Dle hebr.: „Jako když jest ještě mošt v hroznu ...“ — „požehnání“ = Boží dar je to zrno (mošt v něm). — Srv. 1, 25; 6, 13 a jj. — Jako kdysi Bůh zachoval království „pro svého služebníka“ Davida, zachová také část národa „pro své věrné služebníky“, pro spravedlivce. Srv. 3 Král 11, 11—13. 32—39; 15, 4n; 4 Krát 8, 19. a jj.

V. [9]. „hory Boží“ = Palestina. — Srv. 8, 8; 14, 25; Ex 15, 7. a jj. Návrat ze zajetí bude počátkem nové doby. Srv. 14, 1n; 40, 3n a jj.

dědití je budou moji vyvolení,
služebníci moji budou tam sídlit.
[10] I budou roviny (Saronu) shromaždištěm stád,
a údolí Achor tábořištěm dobytka
lidu mému, který mne vyhledával.

[11] Vás však, kteří jste opustili (mne) Hospodina,
kteří jste zapomněli na mou svatou horu,
kteří prostíráte Štěstěně stůl
a na něm podáváte mokré oběti (Osudu),
[12] vás odpočítávám pro meč,
všichni se schoulíte na zabití,
protože jsem volal a neodpovídali jste,
mluvil jsem a neslyšeli jste,
ale činili jste, co zlé bylo přede mnou,
a čeho jsem nechtěl, volili jste si.

* * *

[13] Protož toto praví Pán Bůh:

„Ejhle, služebníci moji budou jísti,
vy však lačněti;
ejhle, služebníci moji budou píti,
vy však žízniti.
[14] Ejhle, služebníci moji budou se veseliti,
vy však hanbiti se;
ejhle, služebníci moji budou jásat
pro radost srdce,
vy však křičeti budete pro bolest srdce,
a pro sklíčenost ducha kvíliti.

V. [10]. O údolí Achor viz Jos 7, 24—26. — Místo „roviny Saron" lépe čísti a překládati se Schlöglem (Ehrlichem): „pustiny". — Zbytek národa vzroste a bude oplývati blahobytem, ježto bude svatě žíti. Srv. 40, 11.

V. [11]. „zapomněli" na svatou horu, kde byl jediný chrám Hospodinův a honili se raději po jiných horách, kde byly svatyně bohů cizích. — „prostíráte stůl" připomíná tak zvané lektisternie (prostírání podušek) obřad náboženský, známý zejména z dob římských. Aby uctili bohy, které přejali od Řeků, Římané připravovali jim stůl, na který kladli pokrmy a nápoje; kolem stolu na tři strany rozestavili lůžka, na ně položili podušky a na ty loutky, představující bohy, jakoby přilehali k hostině. Užívali tohoto obřadu, velmi podobného oběti, zejména ukázalo-li se nějaké zvláštní znamení (zlověstné), aby odvrátili hrozící neštěstí. Podobný obyčej vládl také v Syrii a (Palestině a) v jiných krajinách. — Štěstěna = Fortuna = hebr. Gad, známé ze složených jmen jako Baal-Gad (Jos 11, 17; 12, 7.) jakož i z nápisů fénických a palmyrských. Srv. také Gn 30, 11. — „Osud" — hebr. „Mení", bůh osudu, slovně spřízněný s arabskou bohyní Manát. Condamin upozorňuje na latinský nápis oltářní, nalezený ve Vaisonu (v Provençi), kde se vyskytá se jménem Fortuny také Meni. — I v Babylonii byly lektisternie, jak vysvítá z Bar 6, 27; Dan 14, 2. Z toho však nikterak neplyne, že Is mluví tu o obyčejích výhradně babylonských!

V. [12]. „odpočítávám" = ustanovuji vám trest smrti. V hebr. jest slovná hříčka, kterou bychom mohli napodobiti: „ustanovuji vás"; místo Osud bylo by třeba přeložiti: „Ustanovení" nebo „udělují vás na pospas meči" a „Úděl" (místo „Osud"), nebo: „odsuzuji vás na smrt mečem ..." a „Osud". — Za to, že se kdysi skláněli před modlami, budou se skláněti, chouliti před mečem trestajícím.

V. [13n]. O tom, co stihne bezbožné, viz již výše 3, 1.

[15] Zanecháte jména svá na kletbu mým vyvoleným:
„Zabij tě Pán Bůh . . ."
ale své služebníky nazve jménem jiným.
[16] Proto, kdo se žehnati bude na zemi,
bude se žehnati Bohem pravdy . . .
a kdo přisahat bude na zemi,
přisahat bude skrze Boha pravdy;
neboť zapomenuto bude na úzkosti předešlé,
a skryjí se mým očím.

[17] Neboť, aj, já utvořím nebesa nová,
a zemi novou;
a nebude pamatováno na to, co minulo,
aniž vstoupí to komu na mysl.
[18] Ale radovati se a plesati budete až na věky
z toho, co utvořím já;
neboť, aj, já přetvořím Jerusalem v jásot
a lid jeho v radost.

[19] I budu plesati z Jerusalema
a radovati se ze svého lidu,
a nebude v něm slyšeti již
hlas pláče nebo křiku.

* * *

[20] Tam (již) nebude dětí několika dní,
ani starce, který by nedošel svého věku,
neboť dítě ve stém roce umře,
a stoletý stižen bude kletbou hříšníka.

V. [15]. pokládá Schlögl za glosu. — Bezbožníci budou tak potrestáni, že se stanou jména i trest jejich příslovečným rčením, zejména v zaklínání (= kletbě). Když bude někdo svolávati kletbu na nepřítele, bude říkati, aby se mu stalo jako bezbožným Israelitům. — Formulka zaklínací: „Zabij tě Pán Bůh" není tu podána celá. — Srv. Nm 5, 21; Jer 24, 9; 29, 32. — Své služebníky uvede do stavu venkoncem jiného, vyššího a dá jim jméno, tomu stavu přiměřené. Jaké, viz níže v. 23. jakož i výše 62, 2—4. 12.

V. [16]. „Proto", že jim dá nové jméno, přiměřené jejich šťastnému a slavnému stavu. — „Bůh pravdy" = Bůh věrný a pravdomluvný. — Štěstí služebníků Božích stane se příslovečným. Kdo si bude přáti něco dobrého, bude říkati, aby se mu stalo tak, jak učinil Hospodin (Jahve) svým požehnaným. Jméno toto („Jahve") bude tím tak proslaveno, že všichni budou při tom jménu přisahati, t. j. Boha Jahve ctíti. Srv. 19, 18; 45, 24; 48, 1. — Na všecko zlo, na hříchy i následky jejich bude zapomenuto a Bůh již nebude stíhati tresty, kterými kdysi hříšníky bil (v. 16f), ježto všichni budou svatí.

V. [17]. Srv. výše 51, 6. 16. níže 66, 22; Řím 8, 21; 2 Petr 3, 13; Zjev 21, 1. Nikdo nebude vzpomínati na „minulý" svět nedokonalý, každý bude se těšiti z nového, oslaveného, zdokonaleného.

V. [18]. Místo „budete" lépe čísti: „budou" (LXX a jiné staré překlady). Srv. 60, 5; 61, 3; 62, 3 — Stálá radost, žádná žalost, ježto všichni budou již svatí.

V. [19]. Nebude hříchu, nebude tedy ani pláče. Srv. 9, 7; 27, 2; 54, 12 n; 60, 21. Bůh sám bude míti radost ze svatosti svých dětí.

V. [20]. Dlouhý, šťastný život byla vrcholná tužba člověka starozákonného. Ta bude na novém světě dokonale splněna. Srv. Ex 20, 12; Dt 5, 16. — Ježto nebude hříchu, nebude ani předčasné smrti, která byla pokládána za jeho trest. Srv. výše 25, 8; Zach 8, 4; Ž 54, 24; 77, 33. — Za nového řádu nebudou malé děti umírati, aby se mravně nepokazily (Moudr 4, 13), nebo aby tím jejich rodiče

[21] Budou stavěti si domy a bydliti (v nich);
vinice budou štěpovat a ovoce z nich jísti.
[22] Nebudou stavěti, a jiný bydlit;
nebudou štěpovat, a jiný jísti;

ano, podle věku stromu bude věk lidu mého,
a díla rukou jejich trvati budou;
[23] vyvolenci moji nebudou namáhat se nadarmo,
aniž roditi ke zděšení;

jsoutě plémě požehnaných od Hospodina,
a potomci jejich (zůstanou) s nimi.
[24] Prve než volati budou, já budu slyšet,
když ještě oni mluviti budou, já vyslyším je.

[25] Vlk a beránek pásti se budou spolu,
lev jako býk bude žráti slámu,
hadu však bude prach za chléb jeho;
nebudou škodit ani hubit
na celé mé svaté hoře, dí Hospodin.

9. Řeč devátá: Nový Jerusalem, soud nad bezbožnými (hl 66).

Bude v něm bohocta opravdivá, vniterná (v. 1—4). Počátky říše mesiášské (v. 5—9). Rozkoše dobrých (v. 10—14). Zkáza bezbožných (v. 15—18). Spojení pohanů se židy (v. 18—22). Sláva a hanba věčná (v. 23n).

Hlava 66.

[1] Toto dí Hospodin:

„Nebe je trůn můj,
a země podnož mých nohou.

---

byli trestáni, jako umíraly za řádu starého. — Nebude člověka, kterému bylo by „prostřed života“ odejíti na onen svět, jako hrozilo kdysi Ezechjášovi (výše 38, 10). — Kdyby kdo zemřel ve stu let, bylo by to pokládáno ještě za smrt v mládí (v. 20c), byla by to smrt předčasná, kterou kdysi trestával Bůh hříchy. — V. 20d Condamin po jiných překládá: „nedojíti sta roků, jest stiženu býti kletbou“. — Dlouhověkost tu líčená, jest náznak života dokonale šťastného (Knabenbauer, Leimbach. Jiní jinak). Sem patří aspoň myšlenkou v. 22c.

V. 21—22ab. má na zřeteli hrozby, vyslovené Lv 26, 16; Dt 28, 30. 33. Srv. Is 1, 7. — Ty hrozby nebudou se již splňovati, protože nebude hříchu.

V. 22d. dle hebr. lépe: „výdělku rukou svých dokonale užijí moji „vyvolení“. — Některé stromy dosahují nadlidského věku a jsou ustavičně zelené, jako cedry, cypřiše a pod.

V. 23. Rodiče „se děsí“, zkosí-li smrt jejich dítě předčasně, zejména přijde-li již dítko mrtvé na svět.

V. 24. Bůh jim bude splňovati přání prve, nežli je modlitbou vysloví. Srv. 30, 19; 64, 5.

V. 25. opakuje to, co bylo řečeno výše 11, 6—9, přidává toliko třetí člen (c), který má na mysli Gn 3, 14. a chce říci, že prokletý a přemožený ďábel nebude již Božím vyvolencům škoditi. Srv. Mich 7, 17. (Rčení žráti prach země = býti zahanbenu, uvrženu do podsvětí.)

Hl. 66. jest doslov, ve kterém Is obsah celého svého díla stručně shrnuje.

V. 1. srv. s 3 Král 8, 27; Sk 7, 48; 17, 24. — Bůh jest nekonečně vznešený. Ať se nikdo nedomnívá, že učinil pro něho dosti, přispěl-li k opravě, ozdobě, roz-

Jaký to dům mohli byste mi vystavěti,
jaké místo mého odpočinku?

[2] (Vždyť) to všecko ruka má učinila,
všecky ty věci stvořeny jsou," dí Hospodin.
„Ale na koho shlédnu? Jen na chudičkého,
zkroušeného ducha, a třesoucího se před mými řečmi.

[3] Kdo zabíjí býka, ten zabíjí též člověka,
kdo zabíjí berana, ten uškrcuje též psa,
kdo přináší obět suchou, ten obětuje též krev vepře,
kdo pálí kadidlo, ten dobrořečí též modle.

Jako zálibu mají ve svých cestách,
a jako v ohavnostech svých kochá se jejich duše:
[4] tak i já budu zálibu míti v neštěstí jejich,
a čeho se bojí, uvedu na ně;

neboť jsem volal, a nebyl, kdo by se ozval;
mluvil jsem a neslyšeli,
činili, co zlé bylo před mýma očima,
a čeho jsem nechtěl, volili."

* * *

[5] Slyšte slovo Hospodinovo,
kteří se bojíte slova jeho!

Říkají bratři vaši, kteří vás nenávidí,
kteří vás odkopávají pro mé jméno:
„Ať se oslaví Hospodin,

šíření chrámu, přináší-li hojnost vnějších obětí (v. 3), nemá-li pravé bázně Boží (v. 2d), neodřekl-li se dokonale modlářství a nespravedlnosti vůči bližnímu (v. 3). Srv. 1, 10; 29, 13. — „vystavěti" znamená tu opraviti, ozdobiti, rozšířiti. Prorok má na mysli chrám jerusalemský své doby, který potřeboval ustavičně nákladů. Srv. 1 Král 15, 17; 2 Par 11, 6; Dan 4, 27; 4 Král 22, 4; 18, 16. Is psal tuto řeč se zřetelem na své vrstevníky dávno před zajetím babylonským, kdy chrám ještě stál. (Knabenbauer).

V. 2. „to všecko" nebe a zemi se vším, co na nich jest a čeho Judovci používají k bohoslužbě vnější. — „shlédnu" se zálibou. — Před Božími řečmi se třese, kdo má patřičnou úctu k Božímu slovu. Srv. 1 Král 15, 22; Ž 49, 7 n; 50, 18 n.

V. 3. líčí obojakost a náboženskomravní polovičatost současníků Isajášových, jak byla líčena již 1, 11 nn. — Zabíjejí býky, aby je podali v přikázanou oběť, ale zabíjejí také bližního! Obětují Hospodinovi, Bohu svému berany, ale obětují také s Kanaanci cizímu bohu psy, vepře, kadidlo.

V. 4c—f = 65, 12. Srv. 50, 2. — S jakým úsilím chodili po svých „cestách" za bohy cizími a za bezprávím, páchaném na bližním, s takovým úsilím je Bůh potrestá. Přísně, ježto vědomě hřešili, jsouce opět a opět napomínáni od Boha skrze proroky (c—f).

V. 5. „kteří se bojíte slova jeho" = „třesoucí se před jeho řečmi" (v. 2), ve kterých má Hospodin zálibu. Ti jsou nyní terčem posměchu pro svou zbožnost a utrpení, přijde však den Božího soudu, kdy se dostane tupené spravedlnosti zadost. — „Zahanbeni budou", až Bůh skutečně ukáže patrným způsobem svou slávu, na radost svých tupených služebníků. Srv. 5, 19; 28, 10; Mt 5, 10 n; 24, 9. a jj. Schlögl přemísťuje v. 5. před v. 17.

abychom viděli radost vaši!"
Ale oni zahanbeni budou.

[6] Hlas! Hluk z města, hlas z chrámu!
(Je to) hlas Hospodinův, an dává odplatu svým nepřátelům!
[7] „Prve než pracovala ku porodu, porodila;
prve než bolesti přišly, porodila chlapce.

[8] Kdo slyšel kdy co takového?
Nebo kdo viděl co tomu podobného?
Zdali se zrodí země za jediný den,
aneb zda může se zroditi národ najednou?

Ano, (jak počne) k porodu pracovat,
(hned) porodí (dcera) Sionská své syny.
[9] Zdali já, který činím, by jiní rodili,
sám nebudu ploditi? praví Hospodin.
Zdali já, který jiným děti dávám,
neplodný budu?" dí Hospodin, Bůh tvůj.

[10] „Veselte se s Jerusalemem,
plesejte nad ním všickni, kteří jej milujete,
radujte se s ním, radujte se všichni,
kteří jste kvílili nad ním,

[11] abyste ssáli do sytosti
z prsů potěšení jeho,
abyste srkali nadbytek rozkoše
z veškeré nádhery jeho!

V. [6]. „hlas Hospodinův" jest hromobití, naznačující hrůzu přicházejícího soudce. Srv. Ž 28, 3—10; Am 1, 2; Jer 25, 30. Zkázu bezbožných, výsledek toho soudu bude líčiti níže v. 15—17. — Prve líčí prorok slávu nového Jerusalema, kterou se Bůh zřejmě oslaví a která bude na radost jeho sluhům věrným (v. 5).

V. [7n]. Třeba jen strpení! Obnova Jerusalema se dostaví, až vyprší čas přípravy, který Hospodin stanovil. Žádati tu obnovu nedočkavě hned, znamenalo by chtíti předčasný porod. Jerusalem má se státi matkou celého „národa", který má zalidniti celou „zemi"! To nemůže se státi najednou, to žádá času! Nový Jerusalem (Sion), církvev nebude roditi svých dětí předčasně, ale také ne opožděně: jak vyprší její čas, Hospodin nebude porodu překážeti, nebude ho oddalovati (v. 9). Kdy počal Jerusalem roditi, vypravují Sk 2, 41; 4, 4. Jde tu o děti Boží, o kterých mluví Jan 1, 13; 3, 4. 7.

V. [9]. přelož dle hebr.:

»Otvírám já mateřské lůno, abych porodit nedovolil?«
praví Jahve;
»nebo je zavírám, já, který roditi dávám?«
praví Bůh tvůj.

Smysl: Co Hospodin slibuje a připravuje, co počíná, to také splní a dokoná. Hospodin slíbil, že dá novému Jerusalemu, církvi mnoho dětí, ty sliby jsou jakoby zárodky v mateřském jejím lůně. Hospodin působí, aby se vyvíjely; až se vyvinou působením Božím. Hospodin dá, že spatří světlo světa. Jako v přírodě co Bůh počíná plozením rodičů, to také dokonává, tak i v řádu slíbené spásy. Bůh není jako člověk, který počne nějaké dílo a pak ho nedokoná, nebo dokonce zkazí! Bůh je nejvýše důsledný činitel (čin).

V. [10]. Srv. 61, 2n.

V. [11]. srv. s 49, 23; 51, 3; 60, 16.

[12] Neboť toto praví Hospodin: „Ejhle,
já na něj přivedu jako řeku pokoj,
a jako rozvodněný potok slávu národů,
kterou ssáti budete; u prsů chováni budete,

a na klíně budete laskáni.
[13] Jako když matka někoho těší,
tak já potěším vás;
ano, v Jerusalemě budete potěšeni.

[14] Až to uzříte, bude mít radost vaše srdce,
a kosti vaše jako bylina pučeti se budou.“
Ukáže se ruka Hospodinova na jeho sluzích,
ale hněvat se bude na své nepřátele.

[15] Neboť ejhle, Hospodin v ohni přijde,
a jako vichor vozy jeho,
aby vykonal ve hněvu svou roztrpčenost,
a žehrání své v plameni ohně;
[16] neboť ohněm bude Hospodin soud vykonávat,
a mečem svým nad každým, kdo má tělo,
a mnoho bude zbitých od Hospodina.

[17] Ti, kteří se posvěcovali a očišťovali
v zahradách, za dveřmi uvnitř,

V. [12]. „na něj“ — na Jerusalem. — „pokoj“ vrchol štěstí mesiášského. Srv. 9, 7. 32, 17; 48, 18; 52, 7. a jj. — „slávu“ = bohatství. Srv. 49, 23; 60, 4 n; 61, 6. — V. 12de přelož dle hebr. opraveného LXX:

Kojenci jeho (Jerusalema) *na boku budou nošeni,*
a laskáni na kolenách.

Srv. 14, 2; 49, 22. — Jerusalem bude laskavou matkou všem svým dětem.

V. [13n]. Srv. 49, 15; Zjev 21, 4. — Radost působí příznivě také na tělo (= „kosti)“, kdežto smutek na ně působí zhoubně (Přís 17, 22). Proto byli také israelští zajatci ve známém vidu Ezechielovu připodobněni k vyschlým kostem. Ty kosti ožijí dokonale při slavném vzkříšení těl na konci světa (Jer, Cyril Alex., Teodoret, Augustin. Srv. 58, 11; Sir 46, 14; 49, 12; Ez hl 37). — „ruka Hospodinova“ všemohoucí a nejdobrotivější. — V. 14d vrací se již k líčni soudu, počaté výše ve v. 6ab.

V. [15n]. Vichrem naznačena rychlost a prudkost, ohněm palčivost a muky. (Sanchez.) — O vozech srv. 5, 28; 59, 17; Ž 103, 3. Jsou to mraky, hnané větry, jsou to však také vojska národů, kterých užívá Hospodin ke trestu zatvrzelých hříšníků. Srv. 5, 26; 7, 17; 10, 5; 13, 3. — Ten soud vykoná Hospodin skrze Cyra (45, 1), skrze Římany nad národem židovským (r. 70 po Kr.), ten soud bude konati Mesiáš (Mt 3, 10. 12; 10, 34) zejména až přijde po druhé.

V. [17]. „posvěcovali a očišťovali se“ pro tajemnou, t. j. pokoutní bohoslužbu (mysterie) konanou v zahradách (hájích). — Pokládali se za svaté (modle zasvěcené), proti nimž jest každý, kdo není podobně zasvěcen, méněcenný, nesvatý, nízký („odi profanum“). Srv. 1, 29; 57, 5 n; 65, 4 n; 66, 3. „za dveřmi“ znamenati může podobnou pokoutní bohoslužbu domácí. Srv. 57, 8. Dvě tato slova jsou však sotva správně zachována. Hebr. achar achad battavech bývají překládána: „po komsi prostřed (zástupu)“, t j. očisťují se, aby při pokoutní bohoslužbě v zahradách dělali vše po mystagogovi (hierofantovi), který stojí prostřed bohoslužebného shromáždění, a kterého všichni napodobují. Schlögl čte a překládá (po jiných): („posvěcují se) každý na boltci ušním“. Srv. Ex 29, 20; Lv 8, 23 nn. — O vepřovém mase srv. výše 65, 4; 66, 3. — „ohavnosti“ jsou pokrmy, Israelitům zakázané, kterých požívali při pohanské bohoslužbě. Srv. Lv 11, 12nn. O myši viz tamže v. 29. Bývaly prý starým labužníkům vzácnou pochoutkou.

kteří jídali vepřové maso,
ohavnosti i myši,
ti vesměs zahynou, dí Hospodin.

* * *

18 „Ale já (znám) skutky jejich a myšlení jejich;
přijdu, abych shromáždil (je) a národy všech jazyků;
i přijdou a uvidí mou slávu.
19 A učiním na nich znamení: pošlu některé
z těch, kteří spaseni budou, k národům:

na moře, do Afriky a Lydie,
k Lučištníkům, do Italie a do Řecka,
k ostrovům dálným, k těm,
kteří neslyšeli o mně,
a neviděli mé slávy.

I budou hlásat slávu mou národům,
20 a přivedou všecky bratry vaše
ze všech národů v dar Hospodinu,
na koních, na vozech a na nosítkách,

V. 18. Počátky říše mesiášské budou již světový soud. Ten má tu prorok na mysli! — Mesiáš a jeho apoštolové shromáždí kolem sebe všecky národy světa a přede všemi budou odsuzovati modlářství, náboženské bludy, nemravy a bezpráví a proti němu vítězně kázati křesťanství. S odsouzením náboženských bludů budou před celým světem odsouzeni také modláři, bludaři a hříšníci všech věků. Nastane veliké třídění duchů pro a proti Mesiášovi, všichni národové a jednotlivci budou nuceni rozhodnouti se pro Krista nebo proti němu, pro svou spásu nebo pro svou zkázu. Někteří (Condamin) se domnívají, že „skutky jejich a myšlení jejich“ patří vlastně do posledního řádku verše předchozího (v. 17); tím získává souvislost a průhlednost znění, které dle všeobecného úsudku nedošlo nás bez poruchy. Dle toho zní v. 17e: „skutky jejich a myšlení jejich vesměs zaniknou“.

V. 19. „znamení“, které Hospodin učiní na shromážděných židech i pohanech, jest líčeno níže v. 20nn: zázračné rozšíření křesťanství s celým svým obsahem a se všemi divy, které je provázely. — „pošlu“ posly své, t. j. apoštoly a misionáře. — Místo: „na moře“ lépe dle hebr.: „do Taršíše“, t. j. do krajin dálného Západu. Srv. výše 23, 1; 60, 9. — Místo „do Afriky“ čti „do Futska“ a viz Gn 10, 6. — Místo do „Lydie“ čti „do Ludska“ a viz Gn 10, 13. Schlögl čte: „do Lybie“. — Místo k „Lučištníkům“ čti do „Mešekska“ nebo „Mošochska“ a viz Gn 10, 2. — Místo do Italie čti: „do Tubalska“ a viz Gn 10, 2. — O Taršíši viz Gn 10, 4. — Prorok chce říci, že hlasatelé křesťanství rozejdou se do celého světa a shromáždí pohany i židy (v. 18), aby jim kázali „slávu Hospodinovu“, t. j náboženství Kristovo. — Srv. 52, 15.

V. 20. „bratři“ Judovců budou všichni, kteří uznají Hospodina, Boha a otce jejich také za Boha a otce svého. Srv. Řím 4, 12; Gal 3, 29; 5, 6; Ef 2, 11—14. Tedy nejen židé rozptýlení po světě, ale i pohané. Jerusalem bude jim společnou matkou. Srv. 2, 2; 4, 6. — Jako Israelité z dobytka a z obilí, které v potu tváře byli vytěžili, nosili do chrámu dary, prviny, desátky a oběti, tak apoštolové přinesou mu v oběť zisk svých apoštolských námah — židy i pohany, kteří se stanou jejich přičiněním dítkami Božími. Srv. Řím 15, 16. Sv. Pavel „byl přisluhovatelem“ (t. j. knězem) Krista Ježíše s ohledem na pohany, evangeliem Božím konaje úkon obětní, aby obětování pohanů bylo příjemné, posvěceno v Duchu svatém“. — Všelijaké druhy vozidel tu vypočítané znamenají podivuhodné cesty, po kterých povede milost Boží pohany i vzdálené židy do lůna nového Jerusalema, t. j. do katolické církve. — Viz také výše 19, 24; 56, 3—7.

na mezcích a na velbloudech
na mou svatou horu do Jerusalema,"
— praví Hospodin. —

„Jako když vnášejí synové Israelovi dary
v čisté nádobě do domu Hospodinova.
21 A vezmu (si) z nich
kněze a levity," dí Hospodin.

22 Neboť jako nebesa nová
a země nová, jež stvořím,
pevně budou trvati přede mnou, dí Hospodin, —
tak bude pevně trvat vaše plémě i jméno.

23 I bude měsíc ze měsíce a sobotu ze soboty
každý, kdo má tělo, chodit, aby se klaněl
před mou tváří, praví Hospodin.
24 Venku bude vidět mrtvoly lidí,
kteří odpadli ode mne;
červ jejich neumře a oheň jejich neuhasne,
i budou hnusit se každému, kdo má tělo.

V. 21. „z nich" — shromážděných pohanů i židů, kteří nejsou příslušníci kmene Levi. — „vezmu" — vyvolím (Žid 5, 4) — Také v novém Božím městě bude kněžstvo několika stupňů, ale nebude to, jako dosud výsada dědičná, jednoho rodu! Bude to nový, neslýchaný řád, bude to také „znamení" veliké — vstup do kněžství bude volný všem židům i pohanům! „Mění-li se kněžství, mění se tím nutně i zákon" (Žid 7, 12).

V. 22. „vaše plémě i jméno" Israele, se kterým učiní Bůh novou úmluvu věčnou, lidu Božího v nové církvi. Srv. Os 12, 4. — To plémě bude se připravovati na dobu, kdy nastane nový svět a na něm nový řád (Řím 8, 19—26), nový svět, na kterém nebude místa pro hříšníky (v. 24).

V. 23. Israel nebude již chodit do jerusalemského chrámu třikrát do roka jen, aby se klaněl Hospodinu, jak ukládal zákon starý; každý, kdo tělo má, tedy všichni národové, budou klaněti se Bohu ustavičně (každou sobotu, každý nov měsíce). To „ustavičně" bude trvati až do času nového řádu světového, i za tohoto řádu, bude trvati věčně, jak vyplývá z v. následujícího (24).

V. 24. rozvádí a prohlubuje myšlenku, vyslovenou výše 57, 21. — Dle v. 23 klaní se spravedliví v Jerusalemě Bohu. — „Venku" — znamená tu tedy místo mimo Jerusalem, nejspíše „Tofeth" (výše 30, 33) v údolí Ennom, („gehenna"), kde byla kdysi lidská těla pálena v obětním ohni (4 Král 23, 10; Jer 7, 32; 19, 6. 11—14; 32, 35). — Na tomto nečistém, proklatém místě budou mrtvoly hříšníků po soudu ležeti bez pohřbu na hrůzu všeho světa, budou hořeti, ale neshoří, červy je budou žráti, ale nesežerou jich — protože utrpení jejich nebudou míti konce. Srv. Mk 9, 42—47. Viz také Judit 16, 21; Sir 7, 19. — Mluví-li tu ve (v. 24) prorok o věčných trestech zavrženců, lze právem usuzovati, že ve v. 23. mluvil o věčném štěstí spravedlivců **„před tváří Boží"**. Srv. Mt 25, 46.

JEREMJÁŠ.

ÚVOD.

Nástin Jeremjášova životopisu (Curriculum vitae).

Jeremjáš[1] narodil se[2] v Anatotu[3] ze zámožné rodiny kněžské[4] kolem r. *651*, t. j. ve čtyřicátém čtvrtém roce vlády Manasovy.[5] Když tento bezbožný král, jenž tolik zla natropil, zemřel, bylo Jeremjášovi již asi 10 let (r. 640). Nelze pochybovati, že se dostalo Jer v domě otcovském pečlivého vzdělání náboženskomravního i literního.[6] Snadno lze se domysliti, že již v útlém věku vídal z okolí svého rodiště blízké veleměsto s Hospodinovým chrámem, jejž byl Šalomoun postavil, že záhy bylo mu i dopřáno Jerusalem častěji navštíviti. Slyšel snad doma stesky, že Manase král pohrdá náboženstvím otců, že zavádí pohanské novoty náboženské, slýchal nejnovější zprávy, které se šířily z Jerusalema do okolí, týkající se netoliko Palestiny, ale i jiných bližších zemí tehdejšího Východu. S bolestí prožíval všecky události truchlivé a těšil se z radostnějších, na př. když r. 638 nastoupil na trůn zbožný Josjáš, od něhož nábožensky hlouběji smýšlející a cítící Judovci čekali lepší doby . . . Když bylo Jer asi 25 roků, t. j. třináctého roku vlády Josiášovy (= 627–626 př. Kr.) byl povolán k úřadu prorockému.[7] Tehdy připravovaly se na dávném Východě veliké noviny.

---

1. O významu jména „Jeremjáš" viz k 1, 1.

2. Byl-li Jer již před svým narozením ospravedlněn, t. j. od hříchu dědičného očištěn a posvěcující milostí naplněn (jako později sv. Jan Křtitel), o tom viz k 1, 5.

3. O poloze Anatotu viz k 1, 1. — Ač byl Jer rodilým Levitou a knězem, cítil se býti také Benjaminovcem. Srv. 6, 1; 31, 15.

4. O Helkjášovi, otci Jeremjášovu, srv. k 1, 1. — Bratr Helkjášův slul Sellum, jeho syn, Jeremjášův bratranec, Hanameel. Srv. 32, 6.

5. O tom, kterak bujelo modlářství za panování Manasova, viz 4 Král 21, 1–18; 2 Par 33, 1–20. Modlářství mohlo zapustiti hluboko kořeny, ježto Manasova vláda trvala 55 roků (693–640). Jeho syn a nástupce Amon byl téhož smýšlení jako otec (4 Král 21, 19–26; 2 Par 33, 21–25). Štěstí, že kralovai toliko dva roky: 639–638.

6. Viz pozn. k 36, 4.

7. Jer byl tehdy svoboden a neoženil se, jak se zdá, ani později. Srv. 16, 2. Pohnutka, proč tak učinil, nebyla ovšem evangelická, ale přes to bezženství jeho uschopnilo ho, by mohl svému povolání nerozdílně se obětovati. Ježto S. z. neměl smyslu pro dobrovolné doživotní panictví, bylo bezženství Jeremjášovo jak tak váženo od těch, kteří ho pokládali za pravého proroka, za to však kamenem úrazu a příčinou posměchu těm, kteří jeho božského poslání uznati nechtěli. (Snadno se toho dovtípiti.)

R. 626 zemřel assyrský král Asurbanipal, který vládl také v Babylonii (jménem Kandalanu). Zanechal seslabenou říši assyrskou Aššuretililaniukinni-mu, po němž r. 614 vládl jeho bratr Sinšariškun. V Babylonii zmocnil se po Asurbanipalovi (Kandalanu-ovi) vlády Chald Nabopolasar (625—605), zakladatel říše novobabylonské čili chald(ej)ské. Na obzoru politickém vyvstávala tehdy hrozivě Medie (Fraortes 647—625, Kyaxares 624—585). Také Egypt probouzel se k novému životu (Psammetich I. 664—610).

Zatím co se připravovaly veliké světodějné události, jež nemohly zůstati bez vlivu na Judsko, Jer vykonával svůj prorocký úřad. Bylo mnoho ran ze starších dob, jež bylo třeba léčiti slovem Božím. Jakousi pomoc poskytla Jeremjášovi reforma náboženskomravního života, kterou vykonal Josjáš osmnáctého roku své vlády, t. j. r. 622—621, kdy byl nalezen ve chrámě zákoník (4 Král 22, 8nn).[8] Opravné snahy Josjášovy zavedly lepší život náboženský aspoň na venek, bylo však třeba opět a opět s důrazem naléhati na to, by oprava pronikla také do nitra národa. O to Jer všemi silami pracoval. Z této doby (Josjáše krále) pocházejí Jeremjášovy řeči:

a) Hl 1: Kterak byl Jer povolán k úřadu prorockému.

b) 2, 1—4, 4: Odpad Israelův, jeho neštěstí a pokání.

c) Hl 11: Výzva k zachování smlouvy s Hospodinem.[9] Co čeká národ věrolomný. Anatoťané se spikli proti Jer.

d) 12, 1—6: Proč se dařívá bezbožným dobře?

e) 13, 1—11: O shnilém pásu.

f) 13, 12—14: O kalichu Božího hněvu.

g) 4, 5—6, 30: O vpádu nepřítele od severu do Palestiny.[10]

Z těchto řečí vysvítá neutěšený náboženskomravní stav souvěkovců Jeremjášových. Modlářství bylo zakořeněno tak, že Judovci běhali jako posedlí ze svatyně do svatyně, s pahorku na pahorek, aby pod každým zeleným stromem obětovali tomu onomu bůžkovi, a užívali smyslných rozkoší, jež jim modloslužba skýtala. Všecka napomínání zdála se selhávati. Jak bývalo smutno a bolestno v srdci vnímavého mladého kněze při pomyšlení, že tím úcta Hospodinova velmi trpí a že lid judský, který vřele miloval, za jehož příslušníka a složku sebe pokládal, vyzývá Hospodina k soudu, že shromažďuje si hroznou vinu, která nemůže zůstati bez trestu Lid opustil Hospodina, porušoval svatou smlouvu s ním učiněnou, nedůvěřoval v jeho ochranu, hledal pomoc v politické tísni u pohanů (2, 18) a u jejich bohů (2, 25; 3, 13). S modlářstvím kvetly věrolomnost (5, 1), křivopřísežnictví (5, 2), lež

8. Proč neposlal tehdy Josjáš poselstva k Jeremjášovi (nebo Sofonjášovi) nýbrž k prorokyni Holdě, viz k 4 Král 22, 14. — Možno také, že tehdy 30tiletý Jer byl pokládán ještě za mladého, že snad dosud v Jerusalemě nevystupoval, ještě se neosvědčil, že většinou působil dosud toliko ve svém rodišti, Anatotě.

9. Zdá se, že tato hl (11) jest v užším vztahu k opravě Josjášově. Viz k 11, 1n

10. Postup časový podán tu dle kritického, toho času nejlepšího výkladu katolického, francouzského jesuity P. Alberta Condamina (Paříž, 1920). Z tohoto komentáře jakož i výkladů Knabenbauerových (Paříž 1889) bylo značně váženo. — Možno, že 4, 5—6, 30 byly prosloveny později, v prvních letech Joakimových.

a podvod (6, 6. 13), útisk a násilí (6, 6); zištnost (6, 13), pomluva (6, 28), cizoložství (5, 7) a jiné pohlavní výstřednosti (5, 8), vraždění nevinných (2, 34). Ve všech vrstvách jsou tyto neřesti zakořeněny, dole i nahoře (5, 4 n; 6, 13), mezi proroky a kněžími (5, 31; 6, 13). A přece jest Hospodin ochoten odpustit, na milost přijmouti (3, 19. 22), jen vrátí-li se k němu (3, 22), vzdají-li se modlářství (3, 24 n). Jak vřele zní výzva prorokova, aby lid se kál (3, 12 n)! Ale jak se zklamal! Hospodin mu ukládá, aby líčil hrozné tresty, jež čekají na věrolomný lid — aby líčil zkázu od severu (4, 5—6, 30)! Líčí pohromu tak živě, jakoby již se odehrávala před jeho zrakem, vžívá se do líčených poměrů a cítí všecko zlo v nejhlubších útrobách své jemné, vznětlivé duše. Nitro jeho jest přeplněno ponurými představami a pocity, že jich nemůže v sobě utlumiti, zadržeti (4, 19), vylévá je na své posluchače jako proud vody (6, 11), slovo Hospodinovo, které v něm tkví (5, 13) rozlévá se s jeho rtů a stravuje lid jako hořící oheň (5, 14). S jakým úspěchem potkaly se šlechetné snahy prorokovy, líčí 6, 10. 16 n. Neuznání, nepochopení, pohrdání, výsměch. Bude-li zle, spasí prý Judovce neomylně jejich bohoslužba chrámová, jejich oběti (6, 20; 11, 15). Kterak pochodil u svých spoluobčanů anatotských, vypravuje 11, 18—23.

Zatím praskalo to v Assyrii víc a více. Nabopolasar spolčil se s Medy proti ní. Slabosti Assyrie použil nástupce Psametichův, farao Nechao II. (610—595), aby obnovil staré panství egyptské v Syrii Cítil, že pád Ninive a s ním Assyrie jest nedaleký, že o dědictví její budou se děliti Medové (Kyaxares) s Babylonií (Nabopolasar), i pospíšil si, aby zavčas urval i pro sebe díl. Vtrhl do Palestiny, dobyl Gazy a Askalonu a chystal se táhnouti pobřežím dále na sever. Josjáš chtěl mu další cestu zastaviti. Nechao žádal toliko za volný průchod (2 Par 35, 21). Josjáš chtěl uplatniti nároky své na území bývalé říše severní (2 Král 23, 15—20) proto postavil se Nechaovi na odpor. Došlo k bitvě u M e g i d d a na jaře r. 608, v níž byl Josjáš poražen a smrtelně raněn. V Jerusalemě, kam byl dopraven, brzy skonal (2 Par 35, 23 n; 4 Král 23, 29) ve třicátém osmém nebo devátém roce svého věku. Nastoupil po něm syn jeho J o a c h a z (Šallum); kterého (ač mladšího) dosadila na trůn strana, chtějící dále vésti politiku proti straně Egyptu přátelské, jež chtěla míti králem staršího syna Josjášova — E l j a k i m a. (4 Král 23, 30 n; 2 Par 36, 1.) Smrt Josjášova dotkla se měkkého Jeremjáše velmi bolestně. Vyslovil svůj zármutek v žalozpěvu, který zlidověl, býval později často zpíván, který však — bohužel — nezachoval se nám (2 Par 35, 25). Smrt Josjášova byla Jeremjášovi trpká zejména proto, že poškodila zdar jeho náboženskomravných snah. Zbožný (Jer 22, 15cd—17), mladistvý panovník prostřed života stal se kořistí smrti. To byla odměna za jeho šlechetné snahy? Nikoliv — soudili odpůrci oprav Josjášových — smrt Josjášova byla spravedlivý trest za to, že zrušil svatyně na horách...! Tyto vývody byly s to, aby dodaly nové posily starému modlářství a zatlačily do pozadí přísné jednobožství, jež Jer hlásal. Ani povýšení Joachaza na trůn Davidův nemohlo potěšiti Jeremjáše, jehož bystrozraku nemohlo ujíti, že odmítnutý Eljakim bude se ucházeti s pomocí egyptskou o trůn, že bude usilovati o to, by Joachaz byl sesazen — že se dostaví otřesy, které nemohou prospěti ani věci Hospodinově ani blahu lidu (Jer 22, 10—12).

Nechao II. zmocnil se na další výpravě celé Syrie (západně Eu-

fratu) a již za tři měsíce po smrti Josjášově povolal do Ribly, kde měl svůj hlavní stan Joachaza, zbavil jej trůnu, dal ho spoutati a odvedl jej do Egypta, kdež i zemřel (Jer 23, 10; 4 Král 23, 31 nn; 2 Par 36, 2—4). Místo něho dal Judsku za krále staršího syna Josjášova Eljakima. Na znamení, že jest králem z jeho milosti, změnil mu jméno v „Joakim". Judsku uložil velikou daň (4 Král 23, 34). — Poměr Jeremjášův k novému králi vyjadřuje 22, 13—19. Z prvních let Joakimových pocházejí:

a) Hl 7, 1—8, 12: Hrozby proti chrámu, který, jak se bezbožní domnívají, má magickou moc je chrániti.
b) Hl 26: Jer v nebezpečí smrti pro své hrozby.
c) Hl 8, 13—9, 21: Nepřítel vpadne do Judska, zpustoší je, odvede obyvatelstvo do zajetí za jeho zločiny.
d) 10, 17—24: Zajetí hrozí. Rozhovor prorokův s Jerusalemem.
e) 18, 1—17: Hliněná nádoba v hrnčířově ruce.
f) 18, 18—23: Spiknutí proti životu Jeremjášovu.
g) Hl 19: Rozbitý džbán.
h) Hl 20: Paschúr dal zmrskaného Jeremjáše do klády. Jer mu hrozí trestem; stěžuje si Hospodinu a v hořkosti duše proklíná den, kdy se narodil.
i) Hl 25: Soud nad Judskem a nad národy, kteří budou vydáni Chaldům.
j) Hl 46, 1—12: Jer předpovídá, že budou Egypťané od Chaldů poraženi.
k) Hl 49, 23—33: Jer hrozí Damašku, Kedařanům a jiným pohanům.
l) Hl 36: Joakim spálil knihu proroctví Jeremjášových, Baruch napsal nové, rozmnožené jich vydání.
m) Hl 45: Proroctví, svědčící Baruchovi.

Ne jedna z těchto hlav líčí podrobně tehdejší poměry, osudy a duševní stavy Jeremjášovy.[11] Vystupoval často v nádvoří chrámovém (7, 2; 19, 14 nn; 26, 2 nn; 36, 5 nn), jako jiní proroci i lžiproroci.[12] Tito i oni přednášeli nebo klidně předčítávali své řeči posluchačům, často však, zejména při rozhovoru (debatě), jestliže narazili na odpor, vzpláli a vášnivě vystupovali někteří proti odpůrcům,[13] posluchači jejich dělili se na strany, hlasitě projevující souhlas nebo odpor, nejednou hrozily rvačky, lžiproroci počali hudbou, zpěvem i jinak uměle uváděti se do stavu strnulosti, jakéhos vytržení, skákali, výskali, tančili, běsnili,[14]

---

11. O žádném proroku S. z. nemáme tolik životopisných podrobností jako o Jer, jemuž možno na základě těchto pramenů ještě dnes takořka nahlédnouti do duše. Proto se těšíval Jer v církvi vždy tolikéo pozornosti.

12. Někdy vystupoval ve městských branách (17, 9), jindy v královském paláci (22, 1; 37, 17), jindy v soukromých domech (18, 1; 19, 1). Hlásal slovo Boží ústně, písemně (36, 2 nn. 32; později 21, 1 nn; Bar 6), dodával mu důrazu náznačnými úkony (18, 1 nn; 19, 1 nn; později 27, 2).

13. Srv. hl 28; 5, 13.

14. Jako kdysi za dob Eliášových činili lžiproroci Baalovi, jak vypravuje 3 Král 18, 26—29. — Srv. dnešní dervíše. — Viz první přídavek ke 3tímu svazku Vigouroux-Podlahy: „Bible a nejnovější objevy . . ." Praha, 1819 str. 609 až 636 (Ajšovci v Konstantině).

vydávali nesrozumitelná slova,[15] chrlili řeči,[16] zvláštní úkony náznačné činili[17] atd. Za takových okolností bylo třeba, by byl ve chrámě dozorce, opatřený přiměřenou mocí, jenž by udržoval pořádek, buřiče, výstředníky, přiměřeně trestal bitím, žalářem, kládou,[18] případně i smrtí. V takovém nepříznivém prostředí působil Jeremjáš.

Na počátku vlády Joakimovy hrozil Jeremjáš Judovcům, nepolepšíli se, že chrám jerusalemský, chlouba národa zanikne a Jerusalem, že zpustne (26, 1—6). V tom vidělo tehdejší kněžstvo, lžiproroci i lid rouhání, jež hodno je smrti. Pohnali Jer na soud. Proroka drželo vědomí, že, co byl řekl, řekl z vůle Hospodinovy. Soud se skončil příznivě (26, 12—19), Jer těšil se ochraně zejména Achikama (syna) Šafanova (26, 24).

Přes to, když byl Jer jindy názorně (rozbitým džbánem) předpověděl zkázu Jerusalema a Judska (hl 19), Paschúr, kněz a dozorce chrámu, dal Jer zbíti a na den do klády (20, 1 n). Tehdy, po tolika neúspěších, po řečeném mučení, bylo Jeremjášovi nevýslovně v duši trpko, jak vyplývá z jeho slov 20, 7—18.

Zatím Nabopolasar s Kyaxarem dobyli r. 606 Ninive, vyvrátili říši assyrskou a rozdělili se o její dědictví tak, že Kyaxares dostal krajiny severně Tigridu, Nabopolasar pak Mezopotamii. Ježto činil si na ni nárok také Nechao, došlo k válce odvěkých soupeřů: Babylonie s Egyptem, jež se skončila porážkou faraona u Charkamise na jaře (v květnu) r. 605. Velitelem vojska babylonského byl syn Nabopolasarův, korunní princ Nabuchodonosor, jenž zahnal Nechao až ku hranicím Egypta. Jer předvídal a předpovídal tuto porážku ve hl 46, 3—12.

Bitva u Charkamise znamenala, že nároky Egypta na Syrii vzaly za své, že pánem Syrie jest a zůstane na dlouhou dobu Babylon. Odpor malých národů v Syrii, jako byl národ Judovců proti veleříši babylonské, byl beznadějný, proto radil Jer, aby se Joakim Nabuchodonosorovi (dočasně) podrobil, ježto tehdy nemohl nic moudřejšího učiniti.[19] Ještě téhož roku 605 sebral Jer zápisky řečí, jež měl od svého veřejného vystoupení (od r. 626) až do té chvíle a nadiktoval je příteli a písaři svému Baruchovi (36, 1—4). Nabuchodonosor po bitvě u Charkamise (v květnu) vtrhl do Palestiny a dorazil až po hranice Egypta (4 Král 24, 7; Jer 35, 11; Dan 1, 1). Z Dan 1, 1 vyplývá, že Nabuchodonosor tehdy (v červnu nebo červenci 605) také oblehal krátce Jerusalem. Dle 2 Par 36, 6 dal Joakima spoutati,

---

15. Srv. Is 28, 10n. 13: „Çau laçau, çau laçau, kau lakau, kau lakau, z'er šam z'er šam!"

16. Řeči, jež byly výronem předrážděných nervů, plné přeludů (illusí), vidin (hallucinací), soběvnukání (autosuggesce), hypnotických snů a'd.

17. Srv. Sedekjáše, jenž si udělal kdysi železné rohy, by dodal důrazu svému lžiproroctví, že Achab roztrká (s Josafatem) Syrii. Viz 3 Král 22, 11. — Srv. příklad z doby pozdější, jejž vypravuje Jer 28, 10.

18. 29, 26; 20, 2.

19. Jeremjáš radící, by Judsko zachovalo věrnost Babylonii, případně jí se vzdalo, radil jako pravý vlastenec, se svým státem nejlépe smýšlející. Viděltě dále nežli jeho odpůrci, kteří chtěli jho babylonské setřásti. Jer předpovídal, že jest od Hospodina usouzeno Judsku za trest Babyloňanům se podrobiti, že podrobí-li se, nebudou trestáni tak přísně, jako dají-li se na hlavu poraziti. Předvídal — a to jest právě věc nejzávažnější — že poroba babylonská bude jen dočasná, že nábožensky a mravně obrodí Judovce, až pak se tak stane, že padne i Babylon a pádem jeho že zasvitne Judovcům nová šťastná doba!!!

aby ho odvedl do Babylona, avšak udělil mu milost a spokojil se toliko vznešenými Judovci jakožto rukojmím, částí chrámových nádob, jakož i slibem věrnosti, který Joakim zachoval tři další roky, t. j. 605—602 (4 Král 24, 1).

Za rok od té doby, kdy počal Jer diktovati Baruchovi své řeči, t. j. v zimě r. 605—604 (pátý rok Joakimův) devátého měsíce, t. j. v prosinci byl vyhlášen ve chrámě jerusulemském den veřejného postu, na který sešlo se do chrámu mnoho Judovců. Jer nemoha sám jíti do chrámu, poslal tam Barucha, aby před lidem přečetl řeči, jež mu byl nadiktoval. Baruch odebral se do chrámu, a předčítal knihu mistrovu v jizbě Gemarjáše (syna) Šafanova. Král o věci se dověděv, dal si knihu předložiti a před svým dvorem v zimním paláci předčítati. Když byla část přečtena, odřízl ji a hodil do ohně krbu, u něhož se zhříval. Kus po kuse odřezával a házel do ohně, až byla celá kniha, jež měla podobu závitu, spálena. Obsah působil na krále tak, že kázal Barucha i Jeremjáše zatknouti a přivésti. Prozřetelnosti Boží dlužno přičítati, že se podařilo oběma skrýti se (36, 9—26).[20] Jer diktoval znova své spálené řeči a přidal k nim proroctví další a Baruch napsal podruhé knihu výroků Jeremjášových (36, 27—32). Možno, že z této doby, kdy král ohrožoval Jeremjáše, pochází

a) Hl 14, 1—15, 9: O suchu, hladu a válce; marno uprošovati Hospodina, který se ustanovil na tom, že bude trestati.

b) Hl 15, 10—21: Jer si naříká, že jest pronásledován. Snad i

c) hl 17, 19—27: O sobotě.

Po třech letech poddanství král Joakim odpadl od Nabuchodonosora (r. 602). Jak snadno lze se dovtípiti, Nechao vybízel Joakima k novému spolku proti Babylonu, a třetího roku vlády Nabuchodonosorovy (v květnu 602—601) povstala severní Syrie proti Babylonii. Toho použil Joakim, aby setřásl babylonské jho také. Zdá se, že Nabuchodonosor vtrhl tehdy osobně do Syrie, ale netáhl dále na jih do Palestiny; tam poslal ze svého hlavního stanu (z Ribly) oddíly vojska, skládající se z Aramců a Chaldů a kázal Ammoňanům a Moabanům, aby spolu s nimi nevěrné Judsko ztrestali (4 Král 24, 2). Nabuchodonosor nemohl se dostaviti osobně, ježto byl zaměstnán důležitějšími věcmi na Východě. Za těchto dob (před r. 598) vznikla

a) Hl 12, 7—17: Země israelská napadena a pustošena od svých sousedů.

b) Hl 35: Příklad věrnosti Rechabovců.

Také ještě za Joakima proslovil (a dal napsati) Jer:

a) Hl 16, 1—17, 4: Mnoho zabitých a zpoušť-trest za modlářství.

b) Hl 17, 5—10: Blaze tomu, kdo doufá v Hospodina.

c) Hl 17, 12—18: Jer se modlí, aby byl zachráněn a spravedlivě pomstěn.

d) Hl 21, 11—23, 8: (Částečně; viz poznámky k těmto hll).

e) Hl 23, 9—40: Proti lžiprorokům. (Viz poznámky k této hl 23).

---

[20]. Viz tamže podrobnosti, ve znění a v poznámkách k němu.

Svoboda, které nabyl Joakim odpadem od Babylonie, byla nepatrná; byloť ji platiti škodami, jež působily vpády sousedů Judska, poslaných od Nabuchodonosora; a netrvala dlouho. Již po pěti letech r. 598 objevilo se vojsko Nabuchodonosorovo před Jerusalemem zase. Joakim nedožil se pohromy (Jer 22, 13—19). Po jeho smrti nastoupil (na podzim r. 598) na trůn osmnáctiletý jeho syn Jechonjáš. Za tříměsíčné slabé vlády jeho vznikla Jer 13, 15—27, ve které předpověděl Jer zajetí jakožto trest za zpronevěru. Když byl Jerusalem sevřen, přišel osobně sám Nabuchodonosor (na podzim r. 598). Město nemohlo se dlouho brániti, Jechonjáš brzy se vzdal a proto došel mírnějšího osudu. Byl odveden s matkou a výkvětem Jerusalema do Babylonie (4 Král 24, 8—17; 25, 27—30). Jer vylíčil zajetí jeho jakožto spravedlivý soud Boží v 22, 24—30.

Nabuchodonosor ustanovil králem judským strýce Joachinova, t. j. syna Josjášova — jedenadvacetiletého M a t t a n j á š e, jemuž dal nové jméno — Sedekjáš (4 Král 24, 17). Měl zůstati věrným a oddaným služebníkem Babylona proti Egyptu. Sedekjáš nebyl člověk zlý, ale bázlivý slaboch, který se stal loutkou svého okolí. Ježto nebránil s náležitou rozhodností modlářství, šířila se úcta model i ve chrámě (Ez 8—11; 19, 5 nn; Jer 38, 5). Proto pronáší skladatel 4 Král o něm úsudek nepříznivý, srovnávaje ho s Joakimem (24, 19). Jeho matka Amital, jež si zjednala veliký politický vliv (Jer 38, 19; Ez 19, 5), jakož i vysocí činovníci počali zase pěstovati politiku příznivou Egyptu, nepřátelskou Nabuchodonosorovi, jemuž byl Sedekjáš přisahal věrnost (Jer 37, 2 nn; Ez 17, 3). Sedekjáš vzdoroval s prvu nátlaku této strany, poslal brzy po nastoupení na trůn poselství do Babylona, jež mělo tlumočiti jeho oddanost Nabuchodonosorovi, odmítal návrhy opačné, jež mu na počátku vlády jeho činila poselstva sousedních států: Edomců, Moabanů, Ammoňanů a Féničanů (Jer 27, 2 nn). Ano čtvrtého roku své vlády, t. j. 595—594 (Jer 51, 59), Sedekjáš sám podnikl cestu do Babylonu, aby vyslovil svou loyálnost Nabuchodonosorovi. Kterak použil Jer této cesty, vypravuje 51, 60—64. Jeremjáš veškerým úsilím snažil se o to, aby konal dále svěřený úřad prorocký (hl 24) a zejména by udržel krále i vůdce lidu ve slíbené věrnosti říši babylonské (hl 27). Byl podporován několika rozumnými státníky, kteří si vzpomínali, že před více než stem roků podobně Isajáš radil nehledati pomoci u slabého Egypta, ale podrobiti se vůli Boží, a že se slovo Isajášovo podivuhodně osvědčilo. Ve službách strany, příchylné Egyptu, byli lžiproroci, kteří jak v Palestině, tak i v Babylonii rozšiřovali mylné naděje, že judští zajatci brzy se vrátí domů. Proti těmto směrům bylo Jeremjášovi tuze zápasiti (hl 28 n). Jak vášnivě byl Jer napadán, vysvítá z jednání lžiproroka Chananjáše, který strhl násilím s Jeremjáše jho, jež byl nosil na znamení, že Judovci se dostanou do zajetí (28, 5—11) Jer z vnuknutí Božího předpovídá mu za to do roka smrt, která záhy skutečně nastala (28, 15—17).

Sedekjáš vlivem strany, Egyptu přející, počal se kolísati, podléhá, zpronevěřuje se Nabuchodonosorovi proti radě Jeremjášově a posílá k faraonovi Hofrovi, žádaje od něho koně a lidi (Ez 17, 15: Jer 46, 13—25). Následek toho byl, že záhy objevilo se zase vojsko chald(ej)ské u bran Jerusalemských, že veleměsto oblehlo a počalo ho dobývati v lednu r. 589 (4 Král 25, 1; Jer 39, 1; 52, 4).

Do doby, prve nežli Sedekjáš vypověděl Chaldům poslušnost, dlužno klásti:

a) Hl 24: O dvou koších fíků.
b) Hl 27: O jhu.
c) Hl 28: Zápas Jeremjášův proti lžiproroku Chananjášovi.
d) Hl 29: List Jeremjášův, poslaný judským zajatcům v Babyloně.

Ani za doby, kdy byl Jerusalem obležen, neustoupil Jer od svých zásad na jedinou píď. Když se ho Sedekjáš dal tázati, odpověděl mu radou, aby se vzdal Nabuchodonosorovi (21, 1 nn). Když později zabrali Chaldové celé Judsko kromě Lachiše a Aseky, napomínal krále opět ke — kapitulaci. Předpověděl mu ovšem, vzdá-li se, zajetí, avšak slíbil mu život, klidnou smrt a čestný pohřeb (34, 1—7). Ale strana válečná (generalita) nedovolila, aby král Jeremjáše poslechl. Zdálo se, že strana důstojníků mohla se vykázati proti radě Jeremjášově úspěchem, když došla zpráva, že Hofra jde s vojskem Jerusalemu na pomoc, a když obléhající vojsko chaldské bylo skutečně nuceno obléhání přerušiti a vyjíti proti Egypťanům. V Jerusalemě tehdy jásali, jakoby měli vítězství již jisté. Jak bezpečnými se cítili, vysvítá z toho, že zotročili zase spoluobčany, které byli za dob bídy propustili na svobodu (hl 34).

Sekedjáš, který poslal k Jeremjáši, aby se s ním poradil, uslyšel určitou odpověď — že Babyloňané se vrátí a Jerusalem zase oblehnou (37, 3—10).

Jer chtěl použíti dočasného osvobození k návštěvě svého rodiště Anatotu. Ve bráně byl však zatčen, jakoby chtěl přeběhnouti k Chaldům, zbit a uvězněn v podzemním sklepení v domu písaře (tajemníka) Jonatana (37, 11—15).

Když se Babyloňané zase vrátili a město znova oblehli, poslal Sedekjáš tajně pro Jeremjáše, který nemohl nic jiného králi poraditi, než co mu byl radil dosud (37, 16). Jer použil té příležitosti ku prosbě, aby nebyl vězněn v tuhém žaláři jako dosud. Král mu vyhověl v ten rozum, že ho dal internovati ve dvoře svého paláce, kde měl dosti svobody a kde se mu dostávalo také přiměřené stravy (37, 17—21). Jer používal svobody k tomu, že opakoval svá smutná proroctví o pádu Jerusalema. Důstojnická strana byla tím pobouřena, že Jer bere lidu i vojsku odvahu, že jim ubírá mravní síly, obžalovala ho u krále a vymohla, že byl spuštěn do vyschlé, ale ještě blátivé cisterny, ve které byl by snadno zahynul hlady, kdyby nebyl se ho ujal cizinec, Etiopan Abdemelech, který byl královským dvořenínem. Ten dosáhl na králi aspoň tolik, že ho směl z cisterny vytáhnouti a internovati zase ve střeženém dvoře královského paláce, kde kdysi Jer prve býval (38, 1—13). Naposledy radil se Sedekjáš s Jeremjášem tajně (38, 14—26). Král uznával, že pravdu má Jer, avšak neměl dosti síly, aby uskutečnil radu Jeremjášovu proti vlivu svého válečně naladěného okolí, které chtělo vydržeti do poslední chvíle. Jer vrátil se do střeženého dvora, v němž zůstal až do pádu Jerusalema (38, 27 n).

Za těchto časů přišel k Jer Hanameel, syn strýce jeho, a Jer koupil od něho kus pole v Anatotě. Byl to čin, který měl také význam ná-

značný, že zasvitnou zase Judsku zlaté časy, až odčiní hříchy své i otců svých (hl 32 n).

Co zakusil citlivý Jer za hrůz, jež vládly v Jerusalemě obleženém! Kterak bylo mu, když měl opět a zas opakovati pád veleměsta, říše, zajetí, pohromu národa, který tak vřele miloval, a jak mu teprve bylo, když před jeho zrakem všecko se odehrálo, co vypravuje 4 Král 25; Jer 39, 1—10; 52, 4—29! A přece nebyla číše utrpení, jemu Prozřetelností vyměřená, vypitá na dno! Vítěz dovolil sice Jeremjášovi jíti kam chce, do Babylonie nebo zůstati v Palestině, a Jer použil té svobody k tomu, by zůstal ve vlasti, chtěje býti dobrým pastýřem zbytkům svého lidu tolik zkrušeného. Jer zůstal u Godoljáše, syna Ahikama, svého příznivce, jejž ustanovil Nabuchodonosor svým místodržícím v Judsku. Jer však dožil se toho, že Godoljáš byl v Mispě, svém sídelním městě, úkladně zabit od Ismaela, královského judského prince, kterážto vražda nemohla Judovcům než uškoditi. Původce vraždy prchl a Judovci, bojíce se, že Chaldové na nich přísně pomstí vraždu svého místodržitele, nevěděli nic moudřejšího než uprchnouti do Egypta. Vůdcové tázali se Jeremjáše, co soudí on, nebo lépe řečeno Hospodin o útěku do Egypta, Jeremjášovi dostalo se za 10 dní poučení: Hospodin přikázal neutíkati do Egypta, zůstati v Judsku. Avšak Judovci neposlechli a přinutili násilím Jeremjáše i Barucha, aby odebrali se s nimi do země faraonů. Jeremjášovi, starci 64letému, bylo na velikou bolest pozorovati, že jeho soukmenovci ani po tom všem, co byli viděli a zakusili, nenaučili se Hospodina, Boha svého, poslouchati! Jeho zármutek v Egyptě, kde Jer dále zastával prorocký svůj úřad, rostl jen, když viděl, že Judovci oddávají se modlářství zase (Viz podrobnosti o tom hll 40—44; tehdy snad vznikly hll 30—31). Snad se ještě dočekal v Egyptě splnění svých hrozeb, že totiž Nahuchodonosor přitrhne do Egypta (43, 8—13; 46, 13 nn). Zemřel ve velikém věku [21] nejspíše v Egyptě, [22] tedy jako vyhnanec v cizí zemi, byv ukamenován. [23] Možno, že list k Žid (11, 36 n) naráží na tuto smrt výrokem: „J i n í z a k u s i l i p o s m ě c h y a b i t í, a n o i o k o v y a ž a l á ř e; b y l i k a m e n o v á n i . . .“

Ač nedošel u svých krajanů slechu za živa, ač jím pohrdali (43,

---

21. Psal-li Jer ještě sám 4 Král 25, 27—30, t. j. Jer 52, 31—34 byl živ ještě r. 561, kdy mu bylo 90 roků. Byl by prožil 45 roků sedmdesátiletého zajetí (počítaného od r. 605).

22. Židovské podání, že Nabuchodonosor odvedl Jeremjáše z Egypta, a že Jer zemřel v Babylonii, nezdá se býti věrojatné, ježto jest slabě doloženo. — Lze pro ně uvésti rabínskou dějepisnou knihu, pocházející asi z polovice druhého století křesťanského a zvanou „S e d e r ʿo l á m r a b b á“ (podává dějiny od Adama až po Alexandra Vel.). — Velmi málo lze pro toto podání vyvoditi z nadpisů Ž 64 a 136.

23. Že byl u k a m e n o v á n, dosvědčuje T e r t u l l i a n a J e r o n y m. — L ž i-e p i f a n a I s i d o r S e v i l l s k ý zachovali podání, že se tak stalo v egyptském městě T a f n e, jmenovaném Jer 46, 14; a jj. — Tertullian píše: „D a v i d b y l u š t v á n, E l i á š v y h n á n, J e r e m j á š k a m e n o v á n, I s a j á š ř e z á n, Z a c h a r j á š m e z i o l t á ř e m a b u d o v o u z a b i t“. — Sv. Jeronym: „J e r e m j á š, j e n ž p ř e d p o v í d a l z a j e t í, b y l o d l i d u u k a m e n o v á n. A n a n j á š s y n A z u r ů v, l á m a l v p ř í t o m n o s t i d ř e v ě n á p o u t a, a p r o b u d o u c n o ž e l e z n á p ř i-p r a v o v a l“ (Jer hl 28). — Isidor Sevillský: „J e r e m j á š . . . b y l ř e t ě z y s v á z á n a k o n e č n ě u T a f n e v E g y p t ě o d l i d u u k a m e n o v á n. P o h ř b e n b y l t a m, k d e s í d l i l f a r a o, k r á l e g y p t s k ý. J e ž t o p a k . . . E g y p ť a n y o s v o b o d i l o d h a d ů š t í p a j í c í c h, E g y p ť a n é v e l i k o u ú c t u m u p r o k a z u j í, a h r o b j e h o d o s u d v y z n a m e n á v a j í n e v š e d n í v á ž n o s t í“. — E p i f a n: „J e r e m-j á š . . . v T a f n e c h E g y p t s k ý c h u k a m e n o v á n b y v o d l i d u, d o k o n a l“.

2; 5, 13), jej pronásledovali, jakoby navzdor jeho slovům činili, došel přece Jer velikého uznání a úcty u Židů po smrti, kdy se splnily jeho předpovědi, kdy byly uznány jeho šlechetné snahy a ryzí láska k národu. S úctou zmiňuje se o Jeremjášovi Sir 49, 8n; dále list Židů jerusalemských, poslaný k souvěrcům jejich do Egypta, uložený 2 Mach 1, 10—2, 19 (2, 1 nn). Dle téže knihy (15, 12—16) viděl Juda Machabejský velekněze Oniáše, který mu ukazuje na ctihodnou postavu starce: „Tento jest přítel bratří svých a národa israelského; tento se modlí mnoho za lid a za svaté město: (to je) Jeremjáš, prorok Boží." Jeremjáš pak podává pravicí Judovi zlatý meč se slovy: „Vezmi tento svatý meč, který ti Bůh dává; jím potřeš nepřátele národa mého."

Ve 4 Esdr, jež bývá přidávána k Vulg jakožto jakýsi dodatek, praví Hospodin Israelovi (2, 18): „Pošlu ti na pomoc své služebníky Isajáše a Jeremjáše."

Za časů Kristových zdá se, že Židé čekali Eliáše a Jeremjáše na svět. Když se Pán tázal apoštolů: „Kým praví lidé býti Syna člověka?" odpověděli mu: „Jedni Janem Křtitelem, jiní Eliášem, jiní Jeremjášem nebo jedním z proroků" (Mat 16, 14).

Větší úcty došel Jer v církvi křesťanské, která v něm viděla jasný a živý předobraz Krista, zvláště Krista trpícího.[24] — Jer narodil se v malém městečku nedaleko Jerusalema, v Anatotě, Kristus v Betlemě. Jer nedošel ohlasu ve svém rodišti; Anatolští spikli se proti němu a chtěli ho sprovoditi se světa (11, 18—23); podobně chovali se Nazaretští ke Kristu (Lk 4, 29). — Jer vystupoval neohroženě proti zlořádům i když jimi vinni byli kněží a lžiproroci; Pán káral farizeje a zákonníky. Jer vytýkal Judovcům jménem Hospodinovým, že učinili z chrámu peleš lotrovskou (Jer 7, 11); podobně Pán, který z chrámu vyhnal kupčíky (Mt 21, 13; Mk 11, 17). Oba plakali nad Jerusalemem, jehož zkázu předpovídali, oba vzbudili tím, že hlásali neohroženě slovo Boží, zášť proti sobě, oba žili panicky, bez rodiny, oba byli opuštěni od svých nečetných beztak přátel, oba byli tajně vyhledáváni a žádáni o radu, oba byli obžalováni, že se rouhali, souzeni od kněží a vládců, biti, vězněni v Jerusalemě, nejednou v nebezpečí smrti, oba cítili velmi živě tíhu svého úřadu, cítili se v utrpení opuštěnými, oba trpěli tiše jako beránci vedení na zabití (Jer 11, 19), oba s vroucí láskou k lidu byli a zůstali do smrti oddáni svému povolání, oba byli si vědomi jasně svého poslání, oba svým způsobem zakládali království Boží na zemi, oba položili za své zásady i život.[25]

Jeremjášovo dílo:

Hlavní, nesmrtelná práce Jeremjášova jest kniha jeho proroctví. K tomu druží se 2. jeho list o nesmyslnosti modlář-

---

[24]. Sv. Isidor z Pelusia praví o Jeremjášovi, že je to prorok, jenž ze všech nejvíce zakusil útrap.

[25]. Martyrologium římské dává čísti na den 1. května: „V Egyptě svatého Jeremjáše proroka, jenž byv od lidu kamením zasypán, u Tafne zahynul a tam pohřben byl; u jeho hrobu věřící (jak vypravuje sv. Epifan) se modlívají a prachem z něho vzatým léčí uštknutí od hadů".

ství, který jest ve Vulg připojen ke knize Baruchově[26] jakožto hl 6. Kromě těchto knih prorockých Jer psal také žalozpěvy, z nichž zachoval se nám tak zvaný „Pláč Jeremjáše proroka“.[27] Nadpis Ž 136 přičítá i tento zpěv Jeremjášovi.[28] Židovská tradice, kterou hájí dosud někteří biblisté, pokládala Jer za spisovatele 3 a 4 Král.[29]

Kniha Jer proroctví došla dnešního tvaru postupně; možno rozlišovati v jejím vývoji patero stupňů. Viz o nich níže k 1, 2. Jádro knihy činí řeči Jeremjášovy oděné rouchem básnickým, ale protkané delšími nebo kratšími úryvky, psanými řečí nevázanou, ve kterých Jer o sobě mluví v osobě prvé nebo v osobě třetí. Staří nerozlišovali valně Jeremjáše od Barucha, citovali i knihu Bar často jménem Jeremjášovým; dnešní kritika rozlišuje přesně Bar od Jer, připouští i větší vliv Baruchovi na sepsání knihy proroctví Jeremjášových, jmenovitě na prosaické části, jež líčí život Jeremjášův ve třetí osobě. Avšak kusy, ve kterých Jer o sobě mluví v prvé osobě, jsou tak slity s částmi, jež mluví o Jer v osobě třetí, a obyčej starých[30] mluviti o sobě v osobě prvé a hned zase v osobě třetí byl tak rozšířen, že dnes nelze přesně rozloučiti z knihy proroctví Jer části, jež Jer sám Baruchovi diktoval od částí, které snad Baruch psal sám z vnuknutí Božího, jehož se dostalo také jemu (Baruchovi). Kritika, která se o tuto rozluku pokusila, nedodělala se uspokojivých výsledků.[31]

Totéž dlužno říci o pokusech stanoviti, dle jakých zásad jsou proroctví Jeremjášova v knize jeho uspořádána. Tolik jest jisto, že nejsou uspořádána důsledně a výhradně ani se stanoviska časového (chronologického) ani se stanoviska věcného. Jen tu a tam lze pozorovati postup časový nebo pojítko věcné, jež váže na př. hl 18 a 19. Ježto není v uspořádání důsledně provedeno ani to ani ono hledisko, nelze podati podrobného rozčlenění knihy Jer jako bylo podáno u knih předchozích.[32] Pokus seřaditi Jeremjášovy řeči a zprávy

---

26. Viz o něm více níže v úvodu do knihy Bar.

27. O ztraceném žalozpěvu nad smrtí Josjášovou viz 2 Par 35, 25.

28. O tomto nadpisu, pochybné ceny viz Ž 136, 1.

29. Tak již Talmud, z novějších katolických kritiků buďtež jmenováni: Haneberg, Vigouroux, Clair, Scholz, Cornely, Kaulen-Hoberg, Schlögl. — Viz sv. I. str. 896, pozn. 10.

30. Jer mohl velmi dobře mluviti sám o sobě ve třetí osobě zejména tu, kde podával všeobecné dějiny zbytků judských (hll 40nn), ježto nechtěl psáti pouze životopis svůj! Podobně jinde, kde vystupuje sám toliko jaksi mimochodem. Podobné případy viz Is 7, 3; Dan 4, 25—34; Tob hll 1—3 proti hll 4–14. Podobné zjevy lze najíti nejen v židovských knihách podvržených (Henoch 12, 1 3; Kniha jubilei 7, 1—25. srv. s 26—39) nýbrž i v knihách klasiků (Xenofonta, Herodota, Tukydida, Césara). — Condamin.

31. Protestantská kritika upírá Jeremjášovi vícero úryvků nebo hlav. Nejdále pokročil B. Duhm, jenž ponechal Jeremjášovi toliko pětinu celé knihy! Libovůli jeho zavrhují i jiní rozvážnější protestanté, kteří Jeremjášovi upírají mnohem méně. Condamin vyvrací námitky proti jeremjášskému původu těch oněch úryvků ve svém komentáři, výše jmenovaném, se značným úspěchem.

32. Cornely dle postupu LXX rozčleňuje knihu na Úvod (1, 1—3, 5), Část I. (hll 3, 6—24, 10), Část II. (25, 1–13; 46, 1—51, 64; 25, 15—38), Část III. (26, 1—38, 28), Doslov (39, 1—18), Dodatek (40, 1—45; 52, 1—34). — Úvod kromě nadpisu (1, 1—3) vypravuje, kterak byl Jer k úřadu prorockému povolán (1, 4—19) a podává obsah celé knihy (2, 1—3, 5).

Část prvá v šesti řečech dokazuje, že říše judská byla spravedlivě zavržena pro své zločiny a zatvrzelost v nich.

Část druhá dokazuje, že spravedlivý Bůh jako národ israelský potrestá také pohany.

životopisné v postupu časovém,[33] podán jest výše v nástinu životopisném.

Vyzkoumati hledisko, se kterého jsou řeči Jer uspořádány, stěžuje ta okolnost, že hebr. podává řeči v pořadu od LXX dosti značně odlišném. Viz o těch odchylkách k 1, 2; 25, 13. Jak vysvětliti tuto odlišnost? Kritika připouštěla dvojí recensi: jednu palestinskou a druhou egyptskou. Jer prý, když byla kniha jeho v Palestině již rozšířena, znova svá proroctví v Egyptě uspořádal v jistém postupu; toto opravené vydání jest prý dnešní znění hebrejské, kdežto LXX byla prý pořízena dle staršího vydání. (Jiní jinak). Condaminovi zamlouvá se domněnka Thakerayova: Za doby, kdy byl pořízen překlad Jer do řečtiny, kolovaly jeho hebrejské řeči ve dvou sbírkách. První sbírka obsahovala hebr. znění prvních 28 hlav (dle uspořádání LXX); druhá sbírka zabírala hll 29—51 (dle uspořádání LXX). První sbírku přeložil do řečtiny překladatel jeden (A), druhou sbírku přeložil překladatel jiný (B), každý dle svých zásad překladatelských. Zasluhuje povšimnutí, že toliko čtyři proroctví proti pohanům mají zvláštní nadpisy, t. j. proti Elamcům (25, 14 dle LXX = 49, 34 Vulg), proti Egyptu (26, 2 dle LXX = 46, 2. dle Vulg), proti Babylonu (27, 1 dle LXX = 50, 1 Vulg) a proti Filišťanům (29, 1 dle LXX = 47, 1. dle Vulg). Tyto nadpisy lze vysvětliti snáze dle uspořádání LXX, kde jdou za sebou, nežli dle uspořádání hebr., kde jsou rozházeny bez ladu a skladu. — Na konci proroctví proti Moabanům (48, 47 hebr.) jest poznámka: „Až sem jdou soudy nad Moabskem". Tato poznámka má smysl v pořadu LXX, kde jsou proroctví proti Moabanům na konci proroctví proti pohanům, není však vysvětlitelna v pořadu hebrejshého znění, kde je toto proroctví uprostřed proroctví proti pohanům. — Také poznámku 51, 64 (hebr.): „Až sem jdou slova Jeremiášova" lze vysvětliti ze LXX, kde byla na konci prvé sbírky Jeremjášových řečí. První sbírka obsahovala, co pokládal Jer za dobré napsati za králů Josjáše, Joakima a Sedekjáše. Druhá sbírka, napsaná po pádu Jerusalema, vypravovala konec panování Sedekjášova a události, jež přišly po něm; kromě toho vložil prorok do této druhé sbírky

---

Část třetí řečmi i vypravovanými příběhy dokazuje, že lid prvními výpravami babylonskými nebyl pohnut ku pokání, ale že setrval ve své zpurnosti, že tedy zkáza Jerusalema a dlouhé zajetí bude nejvýš spravedlivým trestem.

Doslov potvrzuje pravost proroctví Jeremjášových, jež se skutečně splnila (39, 1—10). Tím ukázala se spravedlnost Boží. Táž spravedlnost ukázala se také v osvobození Jeremjášově (39, 11—14) a ve slibu, daném Abdemelechovi (39, 15—18).

V Dodatku sebrány jsou doklady k důkazu Boží spravedlnosti (40, 1—44, 30), jakož i k tomu, že proroctví Jer byla pravdivá (45, 1—5; 52, 1—34). — Jiní jinak rozčleňují knihu Jer (s větším nebo menším nucením).

[33] Nadpisy, označující dobu, jsou tyto:

3, 6: Za dob Josjášových.
21, 1: Za dob Sedekjášových.
24, 1: Když byl Jechonjáš odveden do zajetí.
25, 1: Čtvrtého roku Joakimova.
26, 1: Na počátku panování Joakimova.
27, 1: Na počátku panování Sedekjášova.
28, 1: Čtvrtého roku Sedekjášova.
29, 2. jako 24, 1.
32, 1: Desátého roku Sedekjášova.
33, 1: Za dob Sedekjášových, ku konci obléhání.
34, 1: Za dob Sedekjášových; na počátku obléhání.
35, 1: Za dob Joakimových.
36, 1: Čtvrtého roku Joakimova.
37, 1: Za dob Sedekjášových, za obléhání.
38, 1: Téhož času.
39, 1: Roku jedenáctého Sedekjášova.
40, 1: Když byl lid odveden do Babylonie.
45, 1: Čtvrtého roku Joakimova.
46, 2: Čtvrtého roku Joakimova.
49, 34: Na počátku panování Sedekjášova.
52, 31: 37 roku zajetí Joachimova.

věci, které se sběhly již dříve, kterých však nemohl napsati za Joakima ani za Sedekjáše, t. j. zprávy o poměru prorokově k těmto králům, o tom, kterak byl jejich vinou pronásledován (hll 26, 36 a jj.). Druhá sbírka napsána byla pravděpodobně v Egyptě, kam byl Jer a Bar přinucen se vystěhovati, kolovala dlouho samostatně a dostala se do Palestiny, kde byla opsána. Byly-li obě sbírky spojeny v jeden celek později beze změny, ačkoli bylo pozorovati, že řeči Jeremjášovy, zejména ve druhé sbírce, nejsou časově uspořádány, je to důkaz, s jakou úctou nakládali staří se spisy prorockými, jejichž postupu, zřejmě neuspořádaného, neodvážili se měniti.

Kromě odlišného pořadu jest LXX proti hebrejskému znění značně kratší. Hebr. má proti LXX asi o sto slov méně, za to však o 2700 slov více; je tedy LXX asi o osminu kratší nežli hebr. (a Vulg dle hebr. přeložená)! Jsou to slova, rčení,[34] jsou to však i celé verše, ano úryvky, jako: 33, 14—26; 39, 4—13; 8, 10—12; 10, 5—8. 10; 11, 7n; 17, 1—4; 27, 13n. 19—22; 29, 16—20; 30, 10n; 34, 11; 51, 44—49; 52, 2n. 15. 28—30. Zasluhuje povšimnutí, že v hebr. některá místa se vyskytují s malými odchylkami dvakráte, kdežto v LXX jsou toliko jednou.[35] Jsou to:

6, 12—15 = 8, 10—12.
15, 13—14 = 17, 3—4.
23, 5—6 = 33, 15—16.
46, 27—28 = 30, 10—11.
52, 7—16 = 39, 4—10.

Která z těchto dvou recensí jest lepší, která podává původní znění, jak je nadiktoval (nebo napsal) Jer? Po stránce kritické má své přednosti a vady ta i ona, i dlužno případ od případu vyšetřovati, které znění jest původnější, zda něco při opisování bylo do hebr. omylem vsunuto nebo ze LXX vypuštěno. Po stránce věroučné obě recense jsou rovnocenné. Spisovatelé novozákonní užívali obojího znění; neboť Mt 2, 18 užil znění hebr. (Jer 31, 15), jež se poněkud liší od LXX, kdežto sv. Pavel (Žid 8, 9) uvádí znění LXX, ačkoliv se liší od hebr. (Jer 31, 32). Obě recense jsou schváleuy od katolické církve: Řecké užívaly všecky církve prvních šest století a užívají ji dosud (mnohé) církve východní, znění hebrejského, v latinském překladě, pořízeném od sv. Jeronyma, užívá Západ od VI. století. Ze schválení latinského překladu na sněmu Tridentském vyplývá, že zejména větší úryvky, jako 33, 14—26, třeba že jich LXX nemá, dlužno pokládati za částky inspirované a za kanonické.

---

34. Něco z toho, co v LXX schází, nemá významu, jiné věci však jsou dosti důležité. — Rčení „dí Hospodin“ vyskytuje se v hebr. (a ve Vulg) asi 170kráte, kdežto v LXX sotva 100kráte. — Ve rčení „Hospodin Bůh zástupů“, opakujícím se v hebr. (a Vulg) 82kráte, schází v LXX slovo „zástupů“ 56kráte. — Slovo „Nabuchodonosor“ schází v LXX 23krát proti hebr. — Také „prorok“, přístavku k Jer LXX často vynechává.

35. Proti tomu opakuje i LXX:

6, 22—24 = 50, 41—43.
10, 12—16 = 51, 15—19.
16, 14—15 = 23, 7—8.
23, 19—20 = 30, 23—24.
49, 19—21 = 50, 44—46.

Kniha Jeremjášova nevyrovná se původností obsahu,[36] uhlazeností tvaru[37] ani čistotou jazykovou prorokům[38] starším, zejména Isajášovi, nelíčí tak často a barvami tak sytými blaho doby mesiášské, proto netěšila se té pozornosti jako kniha Isajášova, přes to však bývala čítána a s úctou uváděna. Dan 9, 2 srv. s Jer 25, 11; 29, 10; 2 Par 36, 32; 1 Esdr 1, 1. Kterak smýšlel Sirachovec o Jeremjášovi, viz Sir 49, 8 n. V N. z. uveden Jer dosti často: Mt 21, 13 (Jer 7, 11); 2, 17 nn (Jer 31, 15); 27, 9 (Jer 18, 19. 32); Řím 11, 27; Žid 10, 16 n (Jer 31, 33 n); Žid 8, 8—12 (Jer 31, 31—34).

Ačkoli v knize Jer převládají hrozby, přece nemusí, ba ani nesmí Israel zoufati. Bude sice přísně za svou zpronevěru potrestán, ale nebude zničen na dobro, zbytek z něho bude zachráněn, (46, 27 n), bude znova vypěstěn (31, 3 n), sjednocen v jednu společnost (31, 7—9; 30, 10), se kterou Hospodin učiní „novou smlouvu"; nastane doba nová, doba milosrdenství a odpuštění (3, 14 18; hl 30; 31, 1. 22. 34). I pohané vstoupí do nové společnosti (3, 17; 12, 14—17; 16, 19—21). V čele jejím nebudou již bezbožní králové, jací byli v Israeli a Judsku, Hospodin dá jí pastýře dle svého srdce (3, 15; 23, 1—4), dá jí krále spravedlivého (ne jako byl „Sedekjáš", jenž slul, ale nebyl „Spravedlnost má jest Hospodin"), krále, který bude netoliko slouti, ale skutečně bude „Hospodin spravedlnost naše" (23, 5 n); bude to nový David (30, 9), který bude spolu i knězem (30, 21). Nastanou nové řády, za kterých archa úmluvy nebude míti již významu. Ty nové řády nebudou psány na kamenné desky, ale milostí Boží do srdcí věřících (31, 31—34). Budou nezměnitelné, budou věčné (31, 35—37; 33, 19—26).

Jest velmi pozoruhodno, kterak Jeremjáš, jenž vetkává tak často své city do řečí svých, přes to přesně kriticky rozlišoval své názory od nadpřirozených vnuknutí Božích v duchu Dt 18, 21 n. Vnuknutím Božím věděl na př., že přijde k němu jeho bratranec, aby mu nabídl ke koupi kus pole v Anatotě. Jeremjáš čeká, až se vnuknutí splní, a teprve tehdy, když bratranec přichází, nabývá přesvědčení, že k němu skutečně byl mluvil Bůh (32, 6—15)! — Podobně 28, 9; 42, 7. — Jak dalek je toho, by vydával za vnuknutí Boží své nápady!

---

36. Přece však i když opakuje a rozvádí myšlenky starších proroků, činí tak svérázně.

37. Vzletu Isajášova dosahuje toliko v řečech proti pohanům. — Ačkoliv jindy mluvívá prostě, dovede přece s neobyčejnou vřelostí a srdečností zpívati o lásce Boží k lidu svému, jako kdysi zpíval Oseáš. (Srv. Jer 2, 2; 3, 19; 11, 15). I strašnými hrozbami prokmitá milosrdenství Boží (6, 8. a jj).

38. Hebrejština Jeremjášova jeví již sklon k aramštině.

Nadpis (v. 1—3).

Hlava 1. — [1] Řeči Jeremjáše, syna Helkiášova z kněží usedlých v Anatotě, v území Benjaminově.

[2] Hospodin mluvil k němu ty řeči za dnů Josiáše, syna Amonova, krále judského, třináctého léta kralování jeho, [3] jakož i za dnů Joakima, syna Josiášova, krále judského až do konce jedenáctého léta Sedekiáše, syna Josiášova, krále judského, až do přestěhování Jerusalema, v měsíci pátém.

Hl. 1. — V. 1. Jeremjáš, hebr. Jirmejáhú nebo zkráceně Jirmejá bylo jméno již prve v Israeli dávané. 1 Par 5, 23—24 jmenován mezi potomky Manassovými Jeremjaš. Mezi bojovníky Davidovými byli muži téhož jména (1 Par 12, 4. 10. 13). Taktéž slul tchán krále Josjáše dle 4 Král 23, 31; 24, 18; Jer 52, 1. — Jer jmenuje sám (35, 3) svého soujmenovce, otce Jezoniášova. — Jisto jest, že Jirmejáhú jest jméno bohonosné, jehož druhá složka Jáhú jest Jahve (Hospodin) a první složka jest nedokonaný čas (3. os. jedn. č.) od kmene rámá, jež znamená v hebr. obyčejně „hodil", v aramštině „založil" (Dan 7, 9) nebo od jiného kmene rámá, jenž znamená „otevřel". — Nejspíše znamená Jirmejáhú: Jahve (Hospodin) zakládá (rodinu). Je to radostný výrok otce nebo matky, kterému (které) se narodilo dítko, zejména chlapeček. (Jiní jinak). — Anatot jmenováno mezi městy levitskými Jos 21, 18; 1 Par 6, 60. Dnes je to malá vesnička arabská (Anáta, asi hodinu cesty severovýchodně Jerusalema na nevysokém pahorku, který býval, jak se zdá, kdysi opevněn.) Jer vídal odtud východní hornatý svah území Benjaminova až do poříčí Jordanu, vida severní cíp Moře mrtveho, a vyšel-li na blízkou vyvýšeninu (směrem jz) spatřil Jerusalem se značnou částí jeho okolí; tyto dojmy zaryly se mu hluboko do duše. Dle 3. Král 2, 26. 35. Šalomoun zbavil velekněžství Abjatara, potomka Heliova z rodu Itamarova a poslal ho „na jeho statek do Anatotu." Z toho lze vyvozovati, že byl Jer z rodu Abjatar-Heli-Itamar-Áronova. Také z Jer 32, 7; 37, 12 vyplývá, že rodina Jeremjášova měla v Anatotě statky. Postavení rodové mělo na vzdělání, výchovu a náboženskomravní smýšlení prorokovo značný vliv. — Helkiáš, velekněz, jmenovaný 4 Král 22, 8. byl potomek Sadokův (linie Eleazarova), jejž ustanovil Šalomoun veleknězem a proto nemůže býti ztotožňován s Helkiášem, otcem Jeremjášovým, jak činili někteří starší toliko na základě stejného jména (Klement A., Jer).

V. 2. Třináctý rok Josjášův byl r. *627—626* před Kr. Kolik mu bylo tehdy roků? Jer nazývá se níže „dítětem", t. j. chlapcem, jinochem, hebr „na'ar" Toto slovo může znamenati skutečně dítě novorozené (1 Sam 4, 21), ale i vyvinutého válečníka (1 Par 12, 28). Šalomoun král ženatý nazývá se malým chlapcem (na'ar) 3 Král 3, 7. David pak jmenuje týmže jménem Absaloma, jemuž bylo asi třicet roků (2 Sam 18, 5. 12. hebr.) Možno tedy míti za to, že bylo Jer, když byl povolán k úřadu prorockému 25—30 roků, jak žádal i tehdejší názor, jenž pokládal jen letilého muže za ctihodného, nikoli však jinocha 20letého! Dle toho možno se domnívati, že se Jer narodil kolem r. *651.* za vlády Manasovy (693—639). Ježto Josjáš panoval úhrnem 31 rok, působil Jer za něho 19 let.

Jeremjáš povolán za proroka (1, 4—19).

Hospodin oslovuje Jeremjáše (v. 4—10). Dvěma vidy ho poučuje (v. 11—16) a proti odpůrcům posiluje (v. 17—19).

[4] Hospodin mě oslovil a řekl:

[5] „Dříve než jsem tě utvořil v (matčině) lůně,
znal jsem tebe;
dříve nežli jsi vyšel z (jejího) života,

Poslední rok Josjášův byl 609/608. před Kr. — Po něm nastoupil Joachaz, ten však panoval toliko tři měsíce, jež spadají do posledního roku Josjášova a proto zde (v nadpise) ani uveden není. Třicátý prvý rok Josjášův je spolu první rok vlády Joakimovy, který panoval úhrnem 11 roků. Poslední rok jeho vlády byl *599/598* před Kr. Po něm nastoupil Joachin, jejž nápis rovněž vynechává, proto že tři měsíce jeho vlády spadaly dílem do posledního roku vlády Joakimovy, dílem do prvního roku vlády Sedekjášovy. O „pátém měsíci" jedenáctého roku Sedekjášova viz výše 4 Král 25, 8 n a níže Jer 52, 12 n. Jedenáctý rok Sedekjášův byl předčasně odvedením obyvatelstva jerusalemského do zajetí ukončen. Dle nadpisu působil prorok úhrnem 39 roků a necelých pět měsíců, tedy okrouhle 40 roků. Jer však působil i po pádu Jerusalema, a řeči jeho z této doby jsou uloženy níže ve hll 40—44; 30 n. Nepřiléhá tedy nápis v. 2 n ke dnešnímu dílu Jer. Věc možno vysvětliti tím, že nápis vznikl prve nežli dílo obsahovalo hl 1 40—44; 30 n. Ostatně zdá se, že v. 3. byl napsán později, kdy byly k nim přidány řeči z doby Joakimovy a Sedekjašovy. Původně obsahovala totiž sbírka Jer řečí toliko ty, které proslovil za Josjáše a k nim přilehal nápis v. 2. Když později byly k nim přidány řeči z dob Joakimových a Sedekjášových, byl nápis rozšířen o dnešní v. 3. — Sbírka řečí Jer vznikla tedy postupně takto: I. První sbírka vznikla dle Jer 36, 1—8. čtvrtého roku krále Joakima, t. j. r. *606/605* před Kr. a obsahovala řeči které měl Jer za dosavadní 22 roky. Když byla tato I sbírka spálena, Jer s pomocí Baruchovou vydal II rozmnoženou sbírku svých řečí r. následujícího, t. j. 605 604 (pátého léta Joakimova). Srv Jer 36, 8—32. K této sbírce byly později III připojeny další řeči, které měl Jer až do srpna r. 587. před Kr., o kterých mluví výše Jer 1, 3. IV Řeči, které měl Jer po pádu Jerusalema, a o kterých se nápis 1, 1—3 nezmiňuje, t. j. hll 40—44; 30 n. V. Konečně připojena byla ke sloučeným jmenovaným sbírkám hl 52, výňatek to ze IV. Král 24, 18—25, 30 s některými drobnostmi, vzatými z jiných pramenů. Srv poznámku na konec hl 51: „Až potud (jdou) řeči Jeremiášovy." Tehdy připojeno bylo snad i proroctví proti Babylonu (50, 1—51, 58) Srv 51, 59—64. Kritikové kladou do této doby také 10, 1—16; 39, 1 n. 4—13 a jj. (Charles Jean). Jest velmi pravdě podobno, že menší sbírky řečí Jeremjašových, výše uvedené kolovaly nějaký čas samostatně prve nežli byly spojeny ve sbírku jednu. Viz výše úvod na str. 268. Tím lze nejlépe vysvětliti, proč se umístění mnohých úryvků v LXX a v dnešním (masoretském) znění hebrejském tolik liší. Odchylky patrny jsou z tohoto přehledu:

Bible hebrejské	rovná se	Bible řecké.
hll 1—25, 13	=	hll 1—25, 13.
„ 25, 15—hl 45	=	„ 32—51.
„ 46	=	„ 26 (Proti Egyptu).
„ 47	=	„ 29, 1—7 (Proti Filišťanům).
„ 48, 1—44	=	„ 31, 1—44 (Proti Moabanům).
„ 49, 1—5	=	„ 30, 1—5 (Proti Ammoňanům).
„ 49, 7—22	=	„ 29, 8—23 (Proti Edomanům).
„ 49, 23—27	=	„ 30, 12—16 (Proti Damašku).
„ 49, 28—33	=	„ 30, 6—11. (Proti Kedařanům).
„ 49, 34—39	=	„ 25, 14—26, 1 (Proti Elamu).
„ 50—51	=	„ 27 n (Proti Babylonu).
„ 52	=	„ 52.

V. 5. „znal" jsem tebe = vyvolil jsem tebe k nevšednímu úřadu, jako byl vyvolen Mojžíš (Ex 33, 12), Cyrus (Is 45, 4), služebník Hospodinův (49, 1) a sv. Pavel (Gal 1, 15). Čím důležitější úřad Bůh komu svěřuje, tím více se také stará, ano již se postaral o jeho způsobilost ten, který

posvětil jsem tě,
a za proroka pro národy
ustanovil jsem tě."

[6] I řekl jsem:

„Ach, Pane Bože,
aj, neumím mluvit,
nebo dítě jsem já."

[7] I řekl Hospodin ke mně:

„Neříkej: ‚Dítě jsem já',
neboť ke všemu, k čemu tě pošlu, půjdeš,

„ví" také o každém člověku, jemuž nesvěřuje úřadu mimořádně významného (Ž 138, 5. 15 n; Kaz 6, 10). — V jakém smyslu bude Jer prorokem „národům" pohanským (dle Vulg „mezi národy") vyloženo níže ve v. 10. — V. 5. má tři členy, stichy, které vyvinují v mírném postupu jednu myšlenku: Prve nežli se Jer narodil, Hospodin ho vyvolil („znal", první člen); úřad, ke kterému ho Bůh vyvolil, jest zvláštní druh bohoslužby, který bude od Jer žádati, aby byl Bohu všecek zasvěcen („posvětil jsem tebe," člen druhý); jaký to bude úřad, praví výslovně člen třetí: „za proroka..." Mírný vývoj tohoto myšlenkového úměru (přiměru, rovnopádu „parallelismus membrorum)" vede nás k tomu, bychom dávali slovu „posvětil jsem tebe" (člen druhý) význam ve S. z. obvyklý: vyloučiti z obecného, všedního oběhu a zasvětiti Boží službě, Bohu nejvýše Svatému, jako mu zasvěceny byly osoby (kněží, levité, prvorozenci, válečníci bojující ve „svaté" válce), zvířata, domy, pole, posvátné nádoby, posvátné časy (sobota, dny sváteční). Jak pružný jest ve S. z. pojem slova „posvětit" vyplývá z Is 13, 3. — Takto vyložil druhý člen tohoto v. již spisovatel knihy Sir 49, 9b (7): „Byl od lůna matčina posvěcen **za proroka**" (Vulg i LXX). Hebr. originál, nedávno nalezený, na místo „posvěcen" má: „utvořen" prorokem. Takto vykládal také targum k Jer 1, 5 („prve nežli ses narodil, ustanovil (připravil jsem tebe). Tak vykládal sv. Efrem, Teodoret, Maldonat, Sanchez, Malvenda, Estius, Salmeron (myslí, že „posvětil" znamená předurčil ke svátosti), Scholz, Trochon, **Condamin**. (Jiní se domnívají, že „posvětil" znamená tu „ospravedlnil" t. j. zbavil hříchu dědičného a naplnil posvěcující milostí Boží již v matčině lůně! Pro toto zázračné ospravedlnění, výsadu, jaké se nedostalo žádnému jinému proroku (kromě sv. Jana, předchůdce Páně) ani Mojžíšovi, ani Eliášovi, není žádného pádného důvodu kromě řeckého nebo latinského slova „posvětil jsem tě", vzatého ve smyslu novozákonném, křesťanském, vytrženého ze souvislosti s v. 5 c (třetí člen). Zastanci tohoto výkladu jsou: Origenes, Atanáš, Ambrož, Bernard, Tomáš Akv., Cornelius a Lapide, Tirin, Suarez, Loch, Schneedorfer, Knabenbauer, Fillion. — (Sv. Jeronyma, Augustina, Lva Vel., Tertulliana, Řehoře Naz. nelze uváděti pro ten ani pro onen výklad, ježto nemluví dosti určitě.)

V. 6. „Ach," (Vulg *a, a, a*) jest výraz hrůzy. Srv. níže 4, 10; 32, 17., kde Vulg totéž slovo hebr („ahāh") překládá: „běda" (heu). Jer slyšel, jak bývali praví proroci pronásledováni, i bojí se, že se mu nepovede jinak; zdráhá se, jako kdysi Mojžíš (Ex 4, 13); namítá, že nemá dosti životních zkušeností, že nedošel dosud věku, který sám sebou ukládá vážnost. — O tom, jak pružný jest význam hebr. slova „na'ar" (zde „dítě") viz výše k v. 2. — Jeremjáš se nemýlil, že mu úřad proroka přinese hořký kalich. Srv níže 12, 1; 20, 7. 14. — Způsob, jakým byl Jer povolán, liší se od způsobu, kterým Bůh povolal Is (hl 6) i Ez (3, 1—3). — Jak se vedlo prorokům, mohl se dověděti z toho, co slyšel o Manasovi (4 Král 21, 16; 24, 4), nebo co četl v Am 2, 12; 7, 12. a co znal snád i ze zkušenosti vlastní.

V. 7. Bůh slibuje vytrvalost, výmluvnost, odvahu. (Tomáš Akv). Místo „ke všemu, k čemu" dle hebr. lépe „ke všem, ke kterým": srv v. 8: „před nimi." — „já jsem s tebou," jako byl s Isákem (Gn 26, 24. 28), s Josefem (Gn 39, 2 n), s Mojžíšem (Ex 4, 12, 15), Josuem (Jos 1, 5; 3, 7), Davidem (2 Sam 5, 10). Přítomnost Boží zaručuje zdar. (Condamin). K v. 7 n:

a vše, cokoli tobě rozkáži, mluviti budeš.
[8] Nestrachuj se před nimi,
neboť já jsem s tebou,
abych tě vytrhl, dí Hospodin."

[9] I vztáhl Hospodin svou ruku, dotekl se úst mých, a řekl Hospodin ke mně:

„Ejhle, kladu slova má v ústa tvoje;
[10] ejhle, ustanovuji dnes tebe
nad národy a nad říšemi,
abys vytrhával a strhával,
abys ničil a bořil,
abys stavěl a štípil."

* * *

[11] Hospodin mne oslovil a řekl: „Co vidíš, Jeremiáši?" I řekl jsem: „Prut mandloňový vidím." [12] I řekl mi Hospodin: „Dobře jsi viděl, neboť já bdím nad svým slovem, abych je splnil."
[13] Hospodin mne oslovil podruhé a řekl: „Co vidíš?" I řekl jsem: „Vidím kotel, v němž to vře; a přichází od severu." [14] I řekl Hospodin ke mně:

„Nedbej množství těch, ke kterým a proti kterým budeš mluviti, ale dbej mne, který budu s tebou, abych tě vytrhl... Vytrhne ho ne tím, že nebude prorok míti útrap a protivenství, ale tím, že všecko trpělivě překoná, že neustoupí tísni". (Ieronym).

V. 9n. líčí, kterak Bůh takořka svátostně, úkonem náznačným a slovy, jej provázejícími (srv Is 6, 6 n) činí z Jer svého tlumočníka (úředního), uděluje mu práva, s úřadem tím spojená. — K v. 9. srv Dt 18, 18. — Jer bude ku pádu a ku povstání mnohých" (Lk 2, 34) — t. j. bude „vytrhávati" jako lidé vytrhávají nebo vypleňují škodlivé rostliny; místo nich bude „štípiti" jiné. — „strhávati" bude jako strhují lidé domy; za to bude jiné „stavěti". — Srv 24, 6; 42, 10; 45, 4; 39, 8; 52, 14. — Pojem ničiti vysloven důrazněji čtyřmi slovesy, pojem stavěti toliko dvěma — prorok bude více předpovídati zkázu nežli novou stavbu; „vytrhávati" totiž a „stavěti" znamená prorokovati jistě, že Bůh bude „trhati" a „stavěti"; předpověď jistá znamená její splnění. Srv Os 6, 5; Is 6, 9 n; Ez 13, 19. (Condamin).

V. 11n. poučuje Jeremjáše, že úkolem jeho bude opakovati sliby a hrozby, které Bůh proslovil („slovo") skrze starší proroky, potvrditi jejich pravdivost a jistotu, a připomenouti, že se blíží již doba, kdy Bůh, který na ně nezapomíná, všecko splní. — Otázka „Co vidíš" budí, ostří pozornost jako Am 8, 2; Zach 4, 2; 5, 2. — Mandloň jeví život záhy po zimním spánku, již v lednu a kvete v únoru, prve nežli má vyvinuté listy, je tedy obraz člověka (zde Boha), který záhy vstává ze spánku, aby pracoval, aby plnil svou povinnost bedlivě, úsilovně. Hebr. sluje mandloň „šáqéd", a sloveso „šáqad" znamená „bděl", čímž vzniká slovní hříčka, kterou nesnadno v překladě napodobiti. Kdyby slula česky mandloň „bdělec" (nebo „bedlivec") bylo by možno na kmen tohoto podstatného jména navázati „já bdím" (jsem bedliv). — Vulg překládá „prut bdící", což napodobuje sice hříčku slovní, ale zatemňuje představu mandloně. — „prut", ratolest zelená, květoucí, neznamená „hůl" (jen) trestající. — „svým slovem" = sliby i hrozby, jak již výše řečeno.

V. 13n. Druhým videm zdůrazňuje Bůh hrozby předešlých proroků, které bude Jer opakovati, a které se brzy, ještě za života Jeremjášova, budou děsně plniti. „kotel, v němž to vře" (Vulg „hrnec podpálený"), v němž klokotá a syčí vařící se voda, ze které vystupují páry, jest Východňanovi obraz války, která se vším zlem, jež přináší, kypí, splíchá, atd. V našem případě znamená vřící voda všecku válečnou moc Babyloňanů, která od severu přijde do

Od severu otevře se zlo
na všecky obyvatele země.
[15] Neboť aj, já svolám všecky
národy severních říší,
praví Hospodin.

I přijdou, a každý postaví trůn svůj
u vchodu do bran Jerusalema,
a proti všem zdem jeho vůkol,
i proti všem judským městům.

[16] A vypořádám se s nimi soudně
pro všecku zlobu jejich, že mě opustili,
obětovali cizím bohům,
a klaněli se dílům svých rukou.

* * *

[17] Ty tedy přepásej svá bedra,
vstaň a mluv k nim všecko,
co já ti budu ukládati.
Nelekej se tváře jejich,
nedopustímť, abys bál se jich.

[18] Já totiž činím z tebe dnes pevnost,
železný sloup a bronzovou zeď
veškeré říši, judským králům,
knížatům jejich, kněžím i lidu.

[19] Budou bojovat proti tobě,
avšak vrchu nenabudou;
jáť budu s tebou — praví Hospodin —
abych vysvobodil tebe.

Palestiny a vylije se na celé Judsko, aby je opařila... Srv. Job 41, 12. (Jinak Ez 11, 3. 7; 24, 3—14). — Místo „otevře se“ dlužno se LXX a s kritikou čísti „vzplane“, nebo vyvře, vylije se, nebo pod., přiměřeně k obrazu kotle, v němž to vře (hrnce „podpáleného“). — „země“ = Judska.

V. 15. Na těch trůnech budou seděti velitelé, až budou Jerusalema i měst judských dobývati, až ho dobudou, až budou přijímati zprávy svých podřízených o kořisti, až budou ji před ně nositi, před nimi ji sepisovati, až budou poražené souditi, až budou poražení na cestě do zajetí před nimi defilovati atd.

V. 16. Vlastním soudcem bude sám Hospodin; velitelé vojska, na „trůnech“ sedící, budou vykonavatelé Božího soudu. — Srv. níže 39, 3. — „díla rukou“ = modly. Srv. Is 2, 8; 44, 12.

V. 17. Jer má pracovati ochotně a bezpečně. (Tomáš Akv.). — Východňan se opasuje a tím podkasává dlouhou řízu, aby mu nevadila, když se dává na cestu, do práce, do boje. — Znamená tedy „přepásati bedra“ = připraviti se, odstraniti překážky. Srv. Ex 12, 11; 3 Král 18, 46; Job 38, 3. — „vstaň“ hbitě, čile... V. 17de dle hebr. možno vyložiti: Neboj se jich, sice dopustím, aby bál ses jich, t. j. Bůh bude dodávati Jeremjášovi odvahy, žádá však, aby Jer s tou pomocí Boží spolupracoval; kdyby počal v Boží slib nedůvěřovati, hřešil by a Bůh by ho potrestal tím, že by na svou hanbu klesl v malomyslnosti ještě hlouběji.

V. 18 Kritika se LXX škrtá „železný sloup“, ježto ruší sourodý obraz „pevnost“ a „zeď“. — „kněžím“ věnuje Jer pozornost 2, 8. 26; 4, 9; 5, 31; 6, 13; 8, 10; 13, 13; 20, 1 n; 23, 11. 34; 26, 8 n. — Srv. také Pláč 4, 13. — Jer jest popředně poslán k národu judskému, dle v. 5. 10 však také k pohanům. Pohanům svědčí 18, 9 nn; 25, 15; 27, 2 nn; 28, 8; 36, 2; hll 46—51.

V. 19. Nelze rozumně tvrditi, že pohled proroka na skutečnou haluz mandloně v přírodě, pohled na hrnec v domácnosti, spolu s prorokovým smýšlením

Bůh potrestá lid, ježto si toho svým odpadem od Boha zasloužil (2, 1—3, 5).

Bývalé spojení Hospodina s Israelem (2, 1—3). Nevděk lidu za to, že ho Bůh vyvedl z Egypta (2, 4—7). Bezpříkladný odpad národa (2, 8—11). Trest za to (2, 12—19abcd). Národ zpurný, zvrhlý, špinavý (2, 19ef—22). Cizoložná láska k modlám (2, 23—25). V neštěstí lid poznává nicotu model (2, 26—28). Nevěra a nevděk nenapravitelný (2, 29—32). Národ zklamaný (2, 33—37). Navždy zavržen (3, 1—2abcd). Chybná lítost (3, 2ef—5).

I.

Hlava 2. — [1] Hospodin mne oslovil a řekl: [2] Jdi a křič do uší Jerusalema toto:

Toto praví Hospodin:
Vzpomínám na lásku tvého mládí,
na příchylnost (z dob) tvého zasnoubení,
když jsi šla za mnou na poušti,
v zemi, jež nebývá osívána.

[3] Israel byl (majetek) Hospodinu zasvěcený,
byly to prvotiny úrody jeho;
kdokoli z nich jedl, pykal za to,
zlé věci přicházely na něj,
praví Hospodin.

II.

[4] Slyšte slovo Hospodinovo, dome Jakobův,
a všecky rody domu Israelova!

---

a rozjímáním vzbudily v duši jeho přirozeně dojmy, které tu líčí. Takové dojmy, které mohly přirozeně vzniknouti v mysli každého zbožného Israelity, nestačí na základ čtyřicetileté činnosti prorocké, plné strádání, bojů, útisků, pronásledování, vnitřního opuštění a smutku. Takové přirozené sdružení představ nikdy by nebyl Jer tak slavnostně vylíčil, a nebyl by z něho učinil úvodu ke své veliké knize proroctví! Jer byl hluboce přesvědčen, že k němu mluvil skutečně nadpřirozeným způsobem Bůh.

Hl. 2. — V. [2]. Národ israelský v Egyptě žijící přirovnán tu k mladistvé nevěstě, kterou si Bůh oblíbil a kterou vyzval, aby šla za ním na poušť, kde budou pod horou Sinaj slaviti manželský sňatek. Nevěsta svolila, slíbila Hospodinu manželství a šla za ním jakožto snoubenka jeho po poušti; její láska překonávala všecky překážky. Srv. Os 2, 2n; Ez 16, 6n. — Byla to „láska“ jejího mládí. Byla to láska vzájemná, kterou národ israelský dával na jevo svou poslušností a věrností, Bůh pak péčí a ochranou jemu prokazovanou (v. 3).

V. [3]. Srv. Ex 19, 5; Dt 7, 6; 14, 2. — Prviny patřily dle zákona Bohu, byly tedy také posvátným jeho majetkem; Hospodin si jej střehl jako zřítelnici oka svého (Dt 32, 10); kdo neprávem sahal na ně, dopouštěl se svatokrádeže, které Bůh nenechával bez trestu. Srv. Ex 23, 19; 25, 2; 34, 26; Nm 5, 9. — Všecky plodiny země, všecka její „úroda“ byl vlastně majetek Boží, popředně však mu patřily prvotiny z ní („majetek, Hospodinu zasvěcený“).

V. [4n]. Hospodin vyzývá potomky Jakoba, který mu věrně byl oddán a požehnání jeho žádostiv (Gn 32, 24n; Os 12, 4), aby soudili, kde jest vina: zda na straně Boží či na straně předků jejich, že se od Boha vzdálili. Bůh sám dává se souditi. Odsoudí-li vrstevníci Jeremjášovi své otce, odsoudí tím i sebe, ježto nejsou o nic lepší. Jer nepřímo metá šípy na své souvěkovce, aby jich neodpudil, kdyby viděli, že míří na ně přímo. — „nicoty“ jsou modly. Srv. Dt 32, 21; Is 44, 18. — „nicotnými“ = neprospěli sobě, naopak uškodili si, a ukázali svůj nerozum. (Srv. v. 6). — Viz Moudr 13, 1nn; Řím 1, 21.

[5] Toto praví Hospodin:
Jaké bezpráví našli při mně otcové vaši,
že se vzdálili ode mne,
že chodili za nicotami,
a nicotnými se stali?

[6] Neřekli: Kde jest Hospodin,
který nás vyvedl z Egyptské země,
který nás provedl skrze poušť,
skrze zemi pustou, plnou roklí,
skrze zemi vyprahlou a temnou,
skrze zemi, kterou nikdo nechodí,
aniž kdo na ní bydlí.

[7] A uvedl jsem vás do rajské země,
abyste jedli ovoce a vzácnosti její,
vy však všedše poskvrnili jste moji zemi,
a z mého dědictví jste ohavu učinili.

III.

[8] Kněží neřekli: „Kde jest Hospodin?"
Ti, kteří zákon v rukou mají, nedbali mne.
Pastýři odstoupili ode mne,
proroci prorokovali jménem Baalovým,
a za modlami chodili.

[9] Protož mám ještě s vámi soudně se vypořádat,
— praví Hospodin — a s vašimi syny se příti.
[10] Jděte na břehy Keťanů a vizte,
pošlete ku Kedařanům a pilně pozorujte!
Vizte, stalo-li se (tam) co takového!

[11] Zdali změnil (který) národ svoje bohy?
— a ti přece nejsou bohové! —

V. [6]. rozvádí, kterak „nicotně jednali" (srv. 4 Král 17, 15). — Čím hroznější byla cesta pouští, tím jasněji vysvitla láska Boží, která národ tudy vedla. — Srv. Dt 8, 15.

V. [7]. Srv. Dt 8, 7. — Ježto Hospodin v Palestině sídlí, jest Palestina země posvátná. — Znesvěcována bývá hříchy. Srv. Nm 35, 34; Lv 18, 24 n. — Palestina je zvláštní trvalý Boží majetek = „dědictví". Srv. níže 16, 18.

V. [8]. „zákon" (psaný) v rukou mají kněží, kteří jej měli znáti a učiti mu jiné. (Mal 2, 6 n). — „pastýři" jsou králové a jeho činovníci. — „proroci" = lžiproroci. — Baal = bůh fénický. Viz Sdc 6, 25; 3 Král 16, 31 n; 18, 22; 4 Král 10, 18. — „za modlami" = za těmi, kteří nic neprospívají (hebr.), jejichž bohoctou Israelité si nesmírně škodí.

V. [9]. Staré hříchy otců nejsou dosud odčiněny, a synové páchají hříchy nové!

V. [10]. Ty hříchy dlužno trestati, ježto žádný jiný pohanský národ na západě =(břehy Keťanů") ani na východě („Kedařanů") neopustil tak hanebně svých bůžků jako opustili Israelité svého Hospodina (v. 11). — „Keťané" jsou obyvatelé města „Kition" na ostrově Kypru. — „břehy Keťanů" je tedy pooředně tento ostrov (Kypros), pak i jiné sousední ostrovy moře Středozemského. — Viz Is 23, 1. 12; Ez 27, 6. — O Kedařanech, bydlících za Jordanem, viz níže 49, 28; Is 21, 16; 42, 11; 60, 7; Ez 27, 21.

V. [11]. Hospodin byl „slávou", ctí a chloubou národa vyvoleného. Srv. D 10, 21; 4, 6—8; Ž 105, 20; Řím 1, 23. — „za modlu", která nic neprospívá (hebr.).

Ale můj národ změnil svou slávu —
za modlu!

IV.

12 Užasni se nebe nad tím,
a brány jeho zkormuťte se velmi,
13 — praví Hospodin —
neboť dvojí zlo spáchal můj národ:
Mne opustili, pramen vody živé,
a kopali sobě cisterny, cisterny rozpukané,
které nemohou držeti vody.

14 Zdali jest Israel otrok,
nebo syn z nevolnice doma zrozený?
Proč tedy stal se kořistí?
15 Lvové na něho řvali, vydávali ryk,
ze země jeho učinili poušť,
města jeho jsou vypálena, nikdo v nich nebydlí.

16 Také Memfidští a Tafnesští zprznili tě
až do vrchu (hlavy).
17 Zdali tě nestihlo to proto,
žes opustila Hospodina, boha svého,
tehdy, když tě po cestě vodil?

V. 12n. Pohané věrně lnou k svým neužitečným bohům, ano lpí na nich, a Israel — zrádně opouští svého Boha, zdroj všeho dobra. (Knabenbauer.) — V. 12b dle hebr. lépe „zděste se, zhrozte se velmi". — Srv. Dt 4, 36; 32, 1; Is 1, 2. — Pramen ustavičně vyvěrající ze země a tekoucí dále dodává rostlinstvu na svých březích vláhy a tím i života. Cisterna však není nevyčerpatelným a životodárným zdrojem čisté vody; tato z cisterny nevytéká, ale ztrácí se trhlinami, vysýchá a zůstavuje na dně toliko smrduté bahno, které života nikomu dávati nemůže. Cisterny, aby držely vodu, bývaly také vyzdívány; vydrobily-li se, a napadalo-li kamení ze zdi na dno, sesuly se snadno celé kusy zdi a z cisterny byla zřícenina naprosto nepotřebná, smutný to obraz modly „nic neprospívající". — Srv. Jan 4, 10. — I cisternu, vytesanou do skály, praskla-li, bylo třeba ucpati, měla-li držeti vodu!

V. 14. Jest národ israelský (jakou čest vyslovuje to jméno! Gn 32, 28; Os 12, 4) ještě Hospodinovou snoubenkou, bachotí, nebo spíše otrokem koupeným nebo doma zrozeným z otrokyně, kdyžtě se stal kořistí svých nepřátel, kteří s ním jako s ukořistěným otrokem ve válce nakládají?!

V. 16. „zprznili" (pohlavně). Toto slovo není jisto. Condamin s jinými opravuje a překládá: „ostříhali (tvou lebku") a poukazuje na Is 3, 17; 17, 20. Dle hebr. neopraveného by'o by: „spásli" (ti témě hlavy). — Tafnes, Tachpanches byla egyptská pohraničná pevnost proti vpádům Asijců, jz Pelusia, tam, kde je dnes Tell ed-defenne. Srv. níže 43, 7; 44, 1; 46, 14. — Memfis = hebr. Móf, egyptsky Men-nófer město známé z Is 19, 13. Srv. také Os 9, 6.

V. 17. „po cestě" řádného náboženskomravního života (zákonem a proroky). Kdy byli Judovci takto od Egypťanů ujařmováni a týráni? — Kritika všeobecně uznává, že úryvek 2, 1—4, 4. pochází z prvních let Jeremjášovy činnosti, kterou počal r. 626 před Kr. Tomu-li tak, možno s Knabenbauerem viděti v nepřátelích Israelových, o nichž mluví v. 14 Assyřany, Filišťany, Syry atd., a ve v. 16 útisky Egypťanů, které tížily Judovce, když po dobytí Jerusalema r. 587 a po zabití Godoljáše, uprchli před Chaldy do země faraonů; dle toho líčí Jeremjáš ve v. 16n věci příští. Condamin však se domnívá, že v. 14-17 byly napsány později, za Joakima, kdy Jeremjáš kázal Baruchovi napsati své řeči, jež měl za minulá 22 léta (36, 1—4), nebo když později kázal mu vydati je ve druhém rozmnoženém vydání (36, 32). Dle toho líčí Jer ve v. 14—17. útrapy které bylo Judovcům snášeti od Egypťanů po bitvě u Megidda r. 608›

[18] A nyní, co tě pudí k cestě do Egypta,
abys pila vodu z Nilu?
A co tě nutká k cestě do Assyrie,
abys pila vodu z Řeky?

[19] Stíhati bude tě zloba tvoje,
a tvůj odpad bude tebe trestat.
I zvíš a zakusíš, jak zlá a hořká věc to jest
opustiti Hospodina, Boha svého.

V.

A není bázně mé při tobě,
praví Pán, Bůh zástupů.
[20] Dávno (již) zlámala jsi jho mé,
roztrhla jsi svazky mé
a řeklas: „Nebudu sloužiti."

Neboť na každém pahorku vyvýšeném
a pod každým stromem ratolestným
tys kladla se, nevěstko!
[21] Já přece štípil jsem tě z révy ušlechtilé,
všecky sazenice byly pravé;
jak jsi mohla zvrátit se mi
v révu zvrhlou?

[22] I kdybys umyla se louhem,
a vypotřebovala mnoho mýdla,
zkálená jsi nepravostí svou přede mnou,
praví Pán Bůh.

VI.

[23] Jak můžeš říci: „Nejsem poskvrněna,
za Baaly jsem nechodila?"

---

kde byl král Josiáš od faraona Nechao poražen a zabit, kdy Nechao Joachaza, Josiášova nástupce odvedl do zajetí do Egypta, a kdy Joakim, král judský uložil Judovcům veliké berně, aby mohl dostáti požadavkům egyptského krále. Viz 4 Král 23, 29—35.

V. [18]. navazuje na v. 13. a má na mysli doby, kdy Israelité nedůvěřujíce v Hospodina, hledali pomoci ve spolcích s pohanskými říšemi, což dle tehdejších poměrů a názorů byla také modloslužba. Srv. Is 8, 6; 20, 6; 30, 1. — Nil i „Řeka", t. j. Eufrat, Egypt i Assyrie jsou takořka veliké cisterny, v jejichž kalných vodách hledají Judovci život, nedbajíce, že mají ve svém Hospodinu pramen vody živé! Srv. Is 23, 3.

V. [20] „jho", „svazky" jednobožství mravního, kterými Hospodin spoutal svůj národ. Bylo to jho Hospodinovo, ježto on je vložil na šíji své choti (jho „mé", pouta „má" Vulg) bylo to spolu jho národa, který je měl nésti (jho „tvé," pouta „tvoje" hebr). — V jakém smyslu byl národ israelský „nevěstkou" viz Dt 12, 2; 23, 17 n; 4 Král 23, 4—8. Srv Os 4, 12—14.

V. [21]. srv s Is 5, 2 nn.; Dt 32, 32; Os 10, 1. 11.

V. [22]. „nether" (nitron, nitrum) znamenává alkali nerostné, „bórith" = alkali rostlinné. Překlad prvého „luh, lužidlo" a druhého „mýdlo" jest jen přibližný. Srv Job 9, 30.

V. [23] n. O úctě Baalů srv níže 19, 5; 23, 13; 32, 29; viz také 2 Par 24, 7; 28, 21; 33, 3. — „Údolí" Ben Hinnom, kde byl „Tofet". Viz níže 7, 30 n;

Pohleď na své cesty v Údolí,
uznej, cos učinila!

Lehká velbloudice, křížem krážem běhající,
[24] divoká oslice, zvyklá na pustinu,
(která) ve vášnivé touze lapá vítr své lásky;
žádný jí neodvrátí;
nikomu, kdo jí hledá, netřeba se namáhati:
v měsících jejích naleznou ji.

[25] Pozor měj na svou nohu, ať není bosá,
(pozor) na hrdlo, ať nevyprahne!
Ty však říkáš: „Vše marno! Nikoliv, tak neučiním!
Neboť miluji cizince, a za nimi budu chodit."

VII.

[26] Jako zahanben bývá dopadený zloděj,
tak jest zahanben dům Israelův,
oni, králové jejich i knížata,
a kněží i proroci jejich;
[27] ti, kteří říkají dřevu: „Otec můj jsi ty,"
a kameni: „Tys mne zplodil!"

Obracejí se ke mně zády a ne tváří,
ale za dob svého soužení říkají:
„Vstaň, a vysvoboď nás!"
[28] Kde jsou bohové tvoji, kterých jsi nadělal si?
Ať vstanou a vysvobodí tě za dob soužení tvého!
Neboť kolik měst, tolik bohů máš, Judo!

VIII.

[29] Proč chcete se mnou vésti soud?
Všichni jste odpadli ode mne,
praví Hospodin.
[30] Nadarmo bil jsem syny vaše,
nepřijali kázně;

19, 2. 6; 32, 35; 4 Král 23, 10. — Jako plachá zvěř v měsících, kdy říje, prudkým pudem pohlavním jsouc hnána, jako šílená běhá sem tam, lapá vítr, přinášející jejímu čichu vůni vzdáleného samce, s takovou vášní Israel, jako posedlý, běhá a slídí, kde která modla, aby s ní hřešil.

V. [25]. Prorok štiplavě napomíná šílenou milovnici model, aby pamatovala, bude-li běhati tak dále, že rozedere všecky své střevíce, že bude běhati bosa, že si poraní chodidla na ostrém kamení, že ji vyprahne v hrdle. Kárá vášeň, která nemá smyslu ani pro nejnutnější potřeby životní! „cizince" = cizáky, bohy jiných národů.

V. [27]. „dřevu", „kamení" = modle ze dřeva, z kamene. — „otec" = ochránce.

V. [29]. Judovci jsou tak zaslepeni, že nevidí, nechtějí viděti svých hříchů, a stěžují si, že nevědí, proč tolik jsou souženi, že jejich útrapy jsou nespravedlivé!

V. [30]. „proroky vaše" pravé. Srv níže 26, 23; 3 Král 18, 4. 13; 19, 10; 4 Král 21, 16; 2 Par 24, 22; Neh 9, 26; Mt 23, 30—35.

meč váš sežral proroky vaše
jako dravý lev.

[31] Jaké jste plémě, vy! Vizte slovo Hospodinovo!
Byl jsem já pouští Israelovi,
anebo zemí temnot?
Proč tedy říká lid můj: „Odešli jsme,
již nepřijdeme k tobě!"

[32] Zdali zapomene panna na svou ozdobu,
anebo nevěsta na svůj pás?
A můj národ zapomněl na mne
ode dnů nesčíslných!

IX.

[33] Co usiluješ ukázati, že dobře znáš cesty
jak hledat milování,
ty, která jsi nad to i na zločiny
navykla své cesty?

[34] I na rukou tvých krev jest nalezena
duší nevinných ubožáků;
nebyly přistiženy při vloupání,
ale na všech místech jmenovaných.

[35] A (přece) říkáš: „Bez hříchu a nevinná jsem já;
a protož ať se obrátí hněv tvůj ode mne."
Aj, já v soud vejdu s tebou
proto žes řekla: „Nehřešila jsem!"

[36] Jak přesnadno bývá tobě
měniti tvou cestu!

V. [31]. Hospodin svou štědrostí a dobrotou byl národu svému spíše zahradou, rájem nežli „pouští."

V. [32]. Výchoďanka lpí nevýslovně na svých šperčích, zvláště dostala-li je od milovaného snoubence, chotě. Chotěm i klenotem národa israelského byl sám Hospodin.

V. [33]. Národ s takovou vášní honí se za všelijakými milovníky (=„milování") t. j. za modlami, (za modlářstvím), jakoby chtěl dokázati neobyčejnou znalost cest k nim vedoucích. (Vulg) Dle hebr. prostě: „Jak znamenitě umíš choditi po cestách za milováním!" — Modlářství bylo spojováno se zločiny, zejména s krvavými obětmi lidskými, s vraždami proroků, kteří brojili proti modlářství. Srv v. 30. —

V. [34]. „nevinné duše ubožáčků" jsou děti, podávané za obět krvavou modlám. Srv níže 3, 24; 7, 31; 19, 5; 32, 35; Is 57, 5; Ez 16, 20n; 23, 37. 39. — Judovci jich nezabíjeli na místě zlého činu, jak dovoloval zákon Ex 22, 2: „Bude-li zloděj, přistižený, když se dobýval do domu nebo jej podkopával, tak poraněn, že zemře, nebude ten, který ho poranil, vinen krví." — Nevinné děti (praví proroci) nebyly dopadeny při krádeži, ale zabíjeny „na všech místech jmenovaných" výše ve v. 20. 23. V, 34d není dobře zachován, proto bývá všelijak opravován a překládán; Condamin překládá: „ale u terebintů". — „na rukou" lépe čísti se LXX nežli „na křídlech", t. j. na rukávech (Vulg).

V. [35]. souhlasí s v. 29..

V. [36ab]. naráží na častou změnu politiky judské, která hledávala pomoci v Assyrii proti Egyptu, a obratem zase pomoci Egypta proti Assyrii, případně

I od Egypta zklamána budeš
jako jsi zahanbena od Assura!

[37] Neboť i tam odtud vyjdeš
s rukama na hlavě,
neboť zavrhl Hospodin ty, v které doufáš,
a nebudeš míti štěstí v nich.

Hlava 3. X.

[1] [Obecně se říkává:]

Propustil-li by muž svou ženu,
a ona odejdouc od něho
pojala by sobě muže jiného,
zdali se navrátí k ní zase?
Zdali nebude poskvrněná
a zprzněná ta žena?

Ty však jsi smilnila s milovníky mnohými,
a chtěla bys vrátiti se ke mně, praví Hospodin,
[a já bych měl přijmouti tebe?]
[2] Zdvihni oči k výšinám a rozhlédni se,
kde bys nebyla sebe prostřela;
na cestách sedávala jsi
čekajíc jich jako Arab na poušti.

XI.

Poskvrnilas zemi
smilstvy a zločiny svými.
[3] Proto zadrženy byly krůpěje dešťů,

Babylonii. Ta i ona moc slibovala, brala dary, ale jinak bývalo, když měly býti sliby splněny, když Judsko potřebovalo skutečně pomoci. Když byl Jerusalem obležen od vojska Nabuchodonosorova, Egypt učinil jakýsi pokus přispěti na pomoc Judovcům, Chaldové ustali na čas obléhati město, ale brzy se vrátili a Egypt nezabránil, aby spojenec jeho nebyl odveden do zajetí... Kterak se Judovci tehdy zklamali v Egyptě, jemuž tolik důvěřovali! (V. 37 cd).

V. 37b. Viz podobná znamení smutku a hanby 2 Sam 13, 19 (Tamar); 15 30; 19, 4; Ez 24, 17.

Hl 3. — V. 1a je glosa (V LXX není). — Zakazuje-li zákon Dt 24, 1—4 muži podruhé vzíti si za choť ženu, kterou byl právně propustil a která se vdala za jiného, kterak může Israel, choť Hospodinova, která se provdávala za bohy cizí, domnívati se, že návrat k Hospodinu bude snadný? A kdyby aspoň vrátila se smýšlením a činy — ona však vrací se toliko — slovy! Hospodin chce přiměti národ k upřímné kajícnosti; k té jej také vybízí, jak vyplývá z Vulg: „navrať se ke mně... a já přijmu tebe.“ — Místo: „zdali se navrátí k ní“ (muž k ženě) Condamin s kritikou lépe čte: „zdali se navrátí k němu“ (žena k muži). — „A já přijmu tebe“ jest glosa.

V. 2. „k výšinám“ (holým), na kterých bývaly svatyně pohanské; srv výše 2, 20. — Jako Arab (beduin) číhává nedaleko cest, aby mohl olupovati, tak činívaly nevěstky, čekajíce na rozcestí, koho uloviti (Gn 38, 14; Bar 6, 42), tak dychtivě hledal Israel svých milovníků — pohanských bůžků. Srv. 2, 25. —

V. 3. Ačkoli Bůh národ trestal nedostatkem dešťů a neúrodou z něho plynoucí, Israel neuznal své nevěrnosti, nelitoval jí — jako nestydatá nevěstka. — Srv Dt 11, 17; 28, 23. — V. 3ab opravuje Condamin s kritikou dle LXX a překládá: „A tvoji četní milovníci — byli tobě osidlem.“

a nebylo pozdního lijavce.
Čelo nevěstky zjednala sis,
nechtěla jsi styděti se,

[4] Nyní ovšem voláš ke mně: „Otče můj!
ty jsi průvodce mládí mého!
[5] Zdali hněvati se budeš ustavičně,
setrváš (ve hněvu) na věky?"
Aj (tak) mluvíš, ale jednáš zle
jak jen můžeš.

Čiňte pokání! (3, 6—4, 4.)

Nejprve hřešil Israel (říše severní) a byl potrestán. Juda (říše jižní) nevzal si z toho poučení, ale hřešil také (3, 6—10). Hospodin vyzývá Israele ku pokání (3, 11—13). Jeho nevěrnost přes to, že byl napomínán (3, 19—21). Sliby mesiášské (3, 14—18. 22ab). Odpověď kajícího Israele (3, 22cd—25). Podmínky odpuštění (4, 1—4).

[6] Za dnů krále Josiáše řekl mi Hospodin:

„Viděl-lis, co učinila
odpadlice israelská?
Šla na každou vysokou horu a pod každý ratolestný strom,
a smilnila tam.
[7] I řekl jsem, když to všecko učinila:
„Navrať se ke mně!"
— ale nenavrátila se".

I viděla to nevěrnice,
sestra její judská,
[8] (viděla), že pro smilstvo propustil jsem
odpadlici israelskou,
a že dal jsem jí zápudný lístek.
Avšak nebála se nevěrnice,

V. [4]. „Nyní", kdy je ti zle, kdy jsi soužena. — „průvodce" = přítel, druh života. — „Otče můj" srv s Is 43, 1; 44, 2. — Knabenbauer se domnívá, že ani obnova náboženskomravní, kterou vykonal Josjáš, když byla ve chrámě nalezena kniha zákona (4 Král 22, 8 m) nebyla, jak náleží, upřímná, vniterná, třebaže se dála na venek okázale. — Dle Vulg Hospodin napomíná: „Protož aspoň od nynějšího času volej ke mně: Otče můj, ty jsi vůdce panenství mého!"...

V. [6]. „odpadlice israelská" = severní říše, která po smrti Šalomounově odtrhla se od dynastie Davidovy, od chrámu jerusalemského, a za své hříchy, plynoucí hlavně z modlářství, r. 721. byla vyvrácena a obyvatelstvo její odvedeno do zajetí assyrského. Bůh to dopustil a v tom smyslu dal říši israelské, jako nevěrné ženě zápudný lístek (v. 8). Od té doby minulo celé století do času, kdy počal Jeremjáš svou prorockou činnost, ale Judsko ani za celé to století nevzalo si z výstrahy israelské poučení, že týž trest stihne i je, neodvrátí-li se od modlářství...

V. [7]. Obě říše, israelská i judská, severní i jižní byly „sestry", ježto pocházely z téhož rodu — Abrahamova, Isákova, Jakobova (Jer). —

V. [8]. Již výše 3, 1. řečeno, že Hospodin zapudil dle práva israelského (Dt 24, 1 nn) svou choť — národ israelský. Tomu zdá se odporovati Is 50, 1. Odpor je toliko v obraze, nikoli ve věci. Hospodin chce říci skrze Is, že si nepřeje, aby Israel na věky žil od něho, jako zapuzená žena. Viz výklad k Is 50, 1.

judská sestra její,
ale šla a smilnila i ona.
[9] Lehkomyslným svým smilstvem poskvrnila zemi,
smilníc s kamenem i s dřevem.
[10] Přes to všecko nenavrátila se ke mně
nevěrnice, sestra její judská
celým svým srdcem,
ale na oko, praví Hospodin.

I.

[11] Hospodin mi řekl:
Odpadlice israelská jeví se spravedlivější
proti nevěrnici judské.
[12] Jdi a proslov tyto řeči k severu:

Navrať se, odpadlice israelská, dí Hospodin,
a neodvrátím tváře své od vás;
neboť já milosrdný jsem, dí Hospodin,
a nehněvám se na věky.

[13] Jen uznej nepravost svou,
žes Hospodinu, Bohu svému se zpronevěřila,
a žes běhala za (bohy) cizími
pod každý strom ratolestný,
hlasu mého slyšeti nechtíc, dí Hospodin.

II.

[14] Vraťte se zase, synové, praví Hospodin,
neboť já jsem Pán váš:
a vezmu vás, třebas po jednom z města,

V. [9]. „Lehkomyslným“ není jisto. Condamin s kritikou čte místo slova toho: „Hanbou“ (smilstva svého). — „s kamenem i dřevem“, jak již bylo řečeno výše 2, 27.

V. [10]. předpokládá jakýsi návrat, ale ne upřímný. Srv 2 Par 34, 3 n. Viz výše pozn k v. 4. —

V. [11]. Vina Judska jest větší nežli vina bývalé říše severní. Kromě toho, že se dostalo Judsku větších dobrodiní Božích, Israelsko nevidělo takové výstrahy, jakou mělo Judsko v pádu říše severní, na kteroužto pohromu patřilo nyní již celých sto let!

V. [12]. Prorok oslovuje obyvatelstvo bývalé říše severní, které jest nyní většinou v zajetí assyrském, nepřímo však svědčí slova prorokova obyvatelstvu říše jižní!

V. [14]. Před tento v. 14 (za v. 13) přemísťuje Condamin z vážných důvodů v. 19—21. Nabývá tím lepší souvislosti, jednolitosti a jest mu snáze hájiti, že 14—18 jsou dílo Jeremjášovo. — „Synové“ zbujní, odpadličtí (hebr). — „Pán“ (pravý Baʿal) znamená tu majitele práv, vyplývajících z manželského sňatku, v jaký vešel kdysi Hospodin s národem israelským. Přes nevěrnost své choti Hospodin zůstává a zůstati chce jejím manželem, „panem“, a přijme kající ženu, která se zapomněla, na milost, a to ne již v Samaři, ale na Sioně, t. j. ve středu říše Mesiášovy! Hospodin sebere zbytky obyvatelstva bývalé severní říše s největší pečlivostí, třebas by z toho onoho kmene zbývali dva nebo z toho onoho města toliko jeden, jediný Israelita! Nejnepatrnější ostatky uvede do nové své církve. Nebude již rozkolu, Israelité nebudou rozštěpeni na dvě říše, splynou všichni v jediné říši Mesiášově!

a po dvou z kmene,
a uvedu vás na Sion.
[15] A dám vám pastýře podle srdce svého,
i budou vás pásti rozumně a moudře.

[16] Až pak se rozmnožíte a vzrostete v zemi,
za dnů těch, praví Hospodin, nebudou již říkati:
„Hospodinova archa úmluvy!"
Nikoho nenapadne, aby vzpomínal na ni.
Nebudou jí pohřešovati,
nebudou ji znova zřizovati!

[17] Tehdy budou nazývati Jerusalem
trůnem Hospodinovým;
k němu shromáždí se všichni národové
ve jménu Hospodinovu [do Jerusalema]
a nebudou choditi po nepravosti
svého zkaženého srdce.
[18] Za dnů těch sejde se
dům judský s domem israelským,
a přijdou společně ze země severní
do země, kterou jsem dal vašim otcům.

III.

[19] A já jsem si myslil,
kterak vás učiním syny svými,
a dám vám rozkošnou zemi
v nejvzácnější dědictví mezi [zástupy] národů.

A myslil jsem si: Otcem nazývati mne budeš,
a za mnou choditi nepřestaneš.

V. [15]. Severní říši zkazili špatní králové = „pastýři". Proti nim dostane se Israelitům pastýřů dobrých, jakým byl David (1 Sam 13, 14). Srv Is 1, 26; 40, 11; Ez 34. 22. — „rozumně a moudře" pásl, spravoval svůj lid — Šalomoun. Srv 2 Par 1, 10. — Slib, který tu Hospodin dává, splnil se později v Zorobabelovi, Josuovi, Esdrášovi, Nehemjášovi a jj. Dokonale splnil se v Mesiáši, pastýři nejlepším.

V. [16]. „rozmnoží se a vzroste" duchovní Israel za dob Mesiášových. Srv Is 9, 3 (hebr); Os 1, 10: Mich 2, 13. — Archa úmluvy byla „slávou" Israelovou (1 Sam 4, 21; Ž 77, 61) byla trůnem Božím, středem bohoslužby S. z. Nikdo nebude na ni vzpomínati, t. j. přestane ona a s ní veškerá bohoslužba S. z. i bude nahrazena bohoslužbou novou nepoměrně dokonalejší. Srv proti tomu 2 Mach 2, 1—12.

V. [17]. O této obnově bohovlády srv Is 2, 2 n; 4, 5 n; Mich 4, 1. „Trůnem Božím" nebude již jen archa úmluvy (v. 16), nýbrž celý Jerusalem, t. j. celá říše Mesiášova. — „ve jménu" = ke jménu (hebr) aby vzývali velebnost, ve které tam bude Hospodin se ukazovati. —

V. [18]. Ze země severní, t. j. od severu, dům judský ze zajetí babylonského, dům israelský ze zajetí assyrského. — „vašim" = jejich (Vulg.) — Nebude tedy již bratrovražedných bojů jako kdysi, jak líčí Is 7, 2; 9, 20. — Srv Is 11, 13; Ez 37, 17 n

V. [19]. patří za v. 13. — Prvorozeným synem svým jej chtěl učiniti! Srv Ex 4, 22. — O tom, jaká perla byla Palestina, srv Ex 3, 8. 17; 13, 5; 33, 3 a jj.

[20] Ale jako když pohrdne žena svým milovníkem,
tak pohrdl mnou dům Israelův, praví Hospodin.

[21] Hlas na cestách je slyšet,
pláč a kvílení synů Israelových,
protože po cestách nepravosti chodili,
zapomněli na Hospodina, Boha svého.
[22] Vraťte se synové (odpadlí)
a uzdravím vás z (následků) odpadu vašeho.

IV.

Aj, my přicházíme k tobě,
neboť ty jsi Hospodin, Bůh náš.
[23] Ano, lživé jsou pahorky,
a hluk na horách!

Ano, (jen) v Hospodinu, Bohu našem
jest Israelova spása.
[24] Hanebné (modly) pohltily
práci otců našich
[od mladosti naší]
brav jejich i skot jejich,
syny jejich i dcery jejich.

[25] Lehněme si do své hanby,
ať přikryje nás potupa naše,
že jsme proti Hospodinu, Bohu svému
hřešili my i otcové naši
od svého mládí až do dneška,
že jsme nechtěli slyšet
hlasu Hospodina, Boha svého.

Hlava 4. V.

[1] Obrátíš-li se, Israeli, praví Hospodin,
ke mně smíš se vrátit;

V. [20]. „pohrdne“ — tím, že se zpronevěří jemu (hebr). —
V. [21]. „na cestách“ = na lysých výšinách (hebr), tam, kde byli prve hřešívali. — V. 21 líčí následek nevěrnosti, jmenované ve v. 20. — tresty Boží, které budí všeobecný pláč.

V. [22]. dle Condaminova přemístění patří za v. 18. — V. 22c—25 učí Israelity, s jakými pocity, s jakým smýšlením a slovy mají se kajícně vrátiti k Hospodinu. — Srv. Spasitelovo podobenství o marnotratném synu.

V. [23]. „pahorky“ se svými pohanskými svatyněmi, ve kterých a kolem kterých konána bývala hlučná bohoslužba (= „hluk na horách“).

V. [24]. Modly hltaly plodiny polní, dobytek, výtěžky perné lidské práce, ano hltaly děti, ježto vše to jim bývalo podáváno v oběti. — „pohltily“ možno vykládati také v ten rozum, že Hospodin za modlářství trestal Israelity neúrodou na poli, morem dobytka. — „od mladosti naší“ je pravděpodobně glosa, která sem zabloudila z v. 25e. (Condamin.)

V. [25]. vyslovuje ochotu přijmouti pokorně z ruky Boží zasloužený trest. Srv. Dan 9, 5 nn; Bar 1, 15; 2, 6. 18; 3, 4.

Hl. 4. — V. [1]. Obrátí-li se mravně, polepší-li se Israel, bude mu dovoleno vrátit se k Hospodinu jako choti k manželskému životu pospolité lásky. — „své ohavnosti“ = modly.

vzdálíš-li své ohavnosti,
nebude ti stranit se mých očí!

[2] Budeš-li přisahat: „Živ jest Hospodin",
dle pravdy, práva a spravedlnosti,
budou mu národové dobrořečiti,
a chváliti jej budou.
[3] Neboť toto praví Hospodin
lidu Judska a Jerusalema:

„Zorejte sobě novinu,
a nerozsívejte na trní!
[4] Obřežte se Hospodinu,
odejměte předkožky svých srdcí,
mužové judští a obyvatelé jerusalemští,
aby nevyšlehl jak oheň hněv můj,
a nevzplál, že by ho nikdo nemohl uhasiti
pro zlobu vašeho smýšlení.

Nepřítel přijde od severu (4, 5—6, 30).

Judsku hrozí vpád nepřítele (4, 5—7), který přijde jako větrná smršť (4, 11—13). Pokání! (4, 8—10). Jerusalem bude obléhán (4, 14—18). Válka a zpuštění (4, 19—22). Ssutiny (4, 23—26). Kdo zachrání život, bude prchati (4, 27—29). Proradná choť uškrcena od svých záletníků (4, 30 n), Není spravedlivce, pro kterého mohl by se Hospodin smilovati (5, 1—9). Trest lidu, který vzdoroval svému Bohu a prorokům (5, 10—14). Cizinci sežerou všecek majetek Israelův (5, 15—18). Lid zanechal bázně Boží a zapomněl na Boží dobrodiní, aby mohl páchati nespravedlnosti (5, 19—30). Jerusalem bude pobořen (6, 1—8). Všichni obyvatelé země pykati budou (6, 9—15). Oběti nepomohou (6, 16—20). Vpád nepřátel (6, 21—23). Zdrcený lid (6, 24—30).

I.

[5] Hlásejte v Judsku i v Jerusalemě,
provolávejte, mluvte,
trubte na rohy v zemi,
křičte silně a rcete:

V. [2]. Přísaha, jeden z předních úkonů náboženských znamená tu bohoctu vůbec. — Přísaha mravně dovolená, která činí zadost podmínkám stanoveným, značí tu mravnost vůbec. V. 2ab žádá tedy od Israelitů obnovu nábožensko-mravní. Až se Israelité v tomto smyslu obnoví, splní jim Bůh sliby: „V tobě požehnána budou všecka pokolení lidstva" (Gn 12, 3. Srv. tamže 18, 18; 22, 18; 26, 4; 28, 14). — „budou mu (Hospodinovi) dobrořečiti" = budou se v něm blahoslaviti, budou se honositi v něm (= „chváliti" Vulg), budou se cítiti šťastnými.

V. [3]. Dosud mluvil prorok přímo k obyvatelstvu bývalé říše severní (Israeli), kdežto k Judovcům mluvil toliko nepřímo. Nyní počíná mluviti k Judovcům již přímo. — Co kdysi hlásal Os Israelitům (ale marně) Jeremjáš opakuje Judovcům. (Srv. Os 10, 12). — Pokání, obnova mravní, ke které se Judovci odhodlali, nesmí býti povrchní, ledabylá, ale musí jíti do hloubky, jako rolník hluboko zapouští pluh; musí býti pečlivá, pracná, musí odkliditi všecky překážky, jako jest na poli trní a hloží.

V. [4]. Vnější obřady toliko, jako jest tělesná obřízka, která Israelitu Bohu zasvěcuje a očišťuje, nestačí, třeba obřízky duchovní (srdce), vniterné očisty, vniterné oddanosti Bohu. Srv. Dt 10, 16; Řím 2, 29; Kol 2, 11; Sk 7, 51. — O Bohu, jehož hněv vzplane jak oheň srv. Is 9, 18. — Místo „smýšlení" hebr.: „skutků".

V. [5]. Plamen hněvu Božího (v. 4) ukáže se tím, že nepřítel od severu vpadne do Palestiny s velikou silou a řízně potáhne vpřed. Judovcům nezbude než rychle

Shromažďte se a vejděme
do měst opevněných!
[6] Vyzdvihněte znamení k Sionu,
zachraňte se, neotálejte!
Neboť pohromu já uvedu od severu,
velikou zkázu.

[7] Vystoupil lev z brlohu svého,
zhoubce národů pozdvihl se;
vyšel z místa svého,
aby obrátil zemi tvou v pustinu,
aby tvá města byla zpuštěna, lidu prázdná.

II.

[8] Protož přepašte se žíněmi,
kvilte a hořekujte,
neboť žár hněvu Hospodinova
není odvrácen od nás.

[9] V den ten, praví Hospodin,
pozbude srdce král i velmoži,
ustrnou se kněží,
a proroci se zděsí.

[10] I řekl jsem: Ach, Pane Bože,
zdali jsi tedy neoklamal tento lid a Jerusalem
říkaje: „Pokoj budete míti“,
kdyžtě, ejhle, přichází meč k duši?!

III.

[11] V čas ten řečeno bude
tomuto lidu a Jerusalemu:

---

spasiti se útěkem do hrazených měst, zejména do Jerusalema! Proto má býti vztyčen prapor, nebo jiné znamení, které by zdaleka ukazovalo zděšeným cestu k Jerusalemu (v. 6).

V. [6]. „od severu“ jako bylo již předpověděno výše 1, 14.

V. [7]. „lev“ náznak války a jejích hrůz. Srv. Gn 49, 9; Nm 23, 24; Is 5, 29. — „z brlohu“ = z houštiny (hebr.). — Condamin za v. 7. přemísťuje vv. 11—13., líčí dále zhoubce, který dle v. 5 - 7. vpadne do Palestiny. Teprve potom (po v. 13) jest na místě výzva ku pokání (v. 8—10).

V. [8]. srv. s Is 3, 24.

V. [9]. „srdce“ = rozvaha, moudrost i srdnatost. — „kněží“, málo dbalí svých povinností. — „proroci“ lživí.

V. [10]. Jeremjáš oroduje za lid u Hospodina; omlouvá jeho vinu, ježto byl od lžiproroků bídně oklamán (Knabenbauer). — Condamin však s kritikou opravuje a čte: „I řeknou“ (místo: „I řekl jsem“). — „Pokoj“, t. j. blahobyt slibovali lžiproroci dle Jer 6, 14; 14, 13; 23, 17. — Co Bůh toliko dopustil, jest přičteno jemu, za jeho dílo. — „až k duši“ = na smrt.

V. [11n]. Palestinský rolník víval, čistil (opálával) obilí za mírného větru. Vichor, který na Palestinu přikvačí, nebude tříbiti, ale ničiti vše, co se namane mu v cestu. — „mně“ na můj povel, k mé službě. — „dcera lidu mého“ = obyvatelé Judska. — Srv. Is 22, 4. — „mluviti o svých soudech“ = vykonati rozsudek. Srv. výše 1, 16.

Vítr žhoucí (věje) na lysých horách pouště
směrem k dceři lidu mého,
ne k převívání, ne k přečišťování,
[12] vítr příliš prudký na to přichází mně.

A nyní já mluviti budu
s nimi o svých soudech:
[13] Aj, jako mračna vystupuje,
jako vichor vozy jeho,
rychlejší než orli jsou koně jeho.
Běda nám, neboť veta jest po nás!

IV.

[14] Omyj od zloby své srdce, Jerusaleme,
abys byl spasen!
Dokavad zůstávati budou v tobě
myšlení zhoubná?

[15] Neboť od Danu přichází zpráva o tom,
od hor Efraimských oznamují zhoubu.
[16] Rcete národům, ať to slyší:
Vzhůru, proti Jerusalemu!

Přicházejí oblehatelé z daleké země,
vydávají proti městům judským hlas.
[17] Jako polní hlídači obklíčí jej,
neboť popudil mne k hněvivosti, dí Hospodin.

[18] Cesty tvé, smýšlení tvé ti to způsobily;
to jest ovoce tvé zloby,
že jest hořko tobě,
že se to dotýká tvého srdce!

V.

[19] Mé nitro, mé nitro! Bolno mi!
Záhyby srdce mého!

V. [13]. „mračna“ hrozící lijavci, hromobitím, zkázou. Srv. Dt 28, 49; Is 5, 28; 66, 15.

V. [14]. Pokání může pohromu oddáliti ne-li navždy, aspoň na čas, nebo ji může aspoň zmírniti. Srv. níže 18, 7 nn.

V. [15]. Zpráva, že se blíží nepřítel, došla nejsevernějšího bodu Palestiny — města Danu; odtud jako blesk rychle se šíří na jih po horách Efraimských; odtud, jak snadno se domysliti, poletí dále k Jerusalemu... O Danu viz Jos 19, 47.

V. [16]. Místo „rcete“ Condamin lépe: „Říkají“. Je to ozvěna velitelů nepřátelských, kteří svolávali vojsko a vedou je proti Jerusalemu. — Vulg slovně: „Rcete národům: Aj, slyšeno jest v Jerusalemě, že strážní přicházejí...“

V. [17]. Jako hlídač vinice nebo pole, na kterém je vzácná úroda, nedopustí, aby bez jeho vědomí někdo na vinici (pole) vstoupil, něco z ní odnášel, tak nedopustí oblehatelé Jerusalema, aby jim něco z kořisti, ve městě uložené, uniklo, nikoho nepropustí...

V. [18]. „Do srdce“, do duše proniká, co ohrožuje život. Srv. výše v. 10.

V. [19]. Prorok projevuje synům národa svého bolest a poukazuje na nebezpečí, která je se všech stran obkličují, zdali je přece probudí ze spánku, do kterého jsou pohřbeni, nepoznávajíce své zloby; chce je pohnouti ku pokání (Efrem).

Bouří to ve mně,
nemohu mlčet!

Neboť hlas polnice slyším,
válečný ryk.
[20] Zkázu za zkázou oznamují,
pohubena je všecka země.

Ve chvilce jsou zničeny mé stany,
mžikem oka obydlí má.
[21] Dokavad vídati budu uprchlíky,
slýchati hlas trouby?

[22] To proto, že pošetilý jest můj národ,
nepoznává mne;
jsou to synové nemoudří, bez rozumu;
moudří jsou, aby činili zlé věci,
ale dobře činiti neumějí.

VI.

[23] Hleděl jsem na zemi, a aj, prázdná byla a pustá;
na nebesa — a nebylo světla na nich.
[23] Hleděl jsem na hory, a aj, chvěly se;
a pahorky všecky se třásly.

[25] Hleděl jsem, a nebylo tu člověka;
všecko ptactvo nebeské prchlo.
[26] Hleděl jsem, a aj, ze zahrady poušť;
města pak všecka zbořena byla
od Hospodina, od žáru hněvu jeho!

VII.

[27] Nebo toto praví Hospodin:
Zpustošena bude všecka země,
ale konce všemu neučiním.
[28] Kvíliti bude země,
a truchliti budou nebesa svrchu,
protože jsem to řekl, aniž lituji toho,
ustanovil jsem se na tom, aniž se odvrátím od toho.

V. [20]. Prorok ztotožňuje se s národem, proto praví „mé“ stany, „mé“ domy.
V. [21]. Místo „uprchlíky“ hebr. „prapory“ (vojenské).
V. [22]. jest odpověď Boží prorokovi. — (Condamin místo „mne“ čte „Hospodina“; pak mluví prorok dále.) — „pošetilý“ = bezbožný.
V. [23]. Prorok vidí v duchu příští věci, aby lid, až o nich slyšeti bude, se bál, a čině poká í nezakoušel, čeho se strachuje. (Jer). — „prázdná a pustá“ = tóhú vá bóhú jako Gn 1, 2. Srv. Is 34, 11. — Prorok bere barvy ze zprávy biblické o původním temném, zmateném stavu země. Srv. Is 8, 22.
V. [27]. Hospodin potvrzuje slovem správnost toho, co Jer viděl (v. 23—26). Hospodin neučiní konce všemu, ježto slíbil, že zbytek, zárodek nového národa zachrání. Srv. Is 6, 13; 10, 21; 11, 11. 16.
V. [28]. „truchliti budou“ = zatmí se (hebr.).

[29] Před křikem jezdců a lučištníků
utíká každé město;
zalézají do houštin,
vystupují na skály;
všecka města jsou opuštěna,
nebydlí v nich člověk.

VIII.

[30] Ty pak pohubená, co učiníš?
Když se oděješ šarlatem,
když se ozdobíš záponou zlatou,
a zmaluješ líčidlem své oči,
nadarmo budeš se strojiti:
milovníci tvoji pohrdnou tebou,
o krev tvou usilovati budou!

[31] Ano, křik jako ženy před porodem slyším,
hlas úzkosti jako prvorodičky;
je to hlas dcery Sionské umírající,
která rozprostírá své ruce:
„Běda mně, neboť umdlela má duše
pro zabité!“

Hlava 5. IX.

[1] Obejděte třídy Jerusalema,
hleďte a patřte,
hledejte v ulicích jeho,
naleznete-li koho,
kdo činí spravedlnost,
kdo se snaží věrným býti:
i budu jemu milostiv!

[2] I když říkají: „Jakože živ jest Hospodin...“
křivě tím přisahají.
[3] Hospodine, oči tvé patří na věrnost;
bil jsi je, a nebolelo jich;
potírals je, a nechtěli přijímat poučení;

V. [29]. srv. s Sdc 6, 2; 1 Sam 13, 6; Is 2, 19. 21; Mich 1, 15.
V. [30]. oslovuje Sion jako ženu. — Místo „zmaluješ“ hebr.: „zveličíš“. — Obočí a řasy potřené líčidlem působily, že se zdálo oko větší býti. Srv. Jezabelu dle 4 Král 9, 30. Srv. Is 54, 11. — „milovníci“ Jerusalema (Judska) jsou národové, se kterými Judsko kdysi se spolčovalo (proti radám proroků). Takové spolky silně zaváněly modlářstvím. Srv. Is 57, 9; Ez 16, 28 n; 23, 12. Bývalí ti spolčenci budou usilovati o krev, t. j. o životy Judovců!
V. [31]. Srv. Is 3, 25 n. — Místo „pro zabité“ hebr. (pod ranami) „zabíjejících“.
Hl. 5. — V. [1]. „jemu“ Jerusalemu k vůli jednomu spravedlivému. Kdysi chtěl Hospodin ušetřiti Sodomy podobně pro několik spravedlivých, budou-li tam nalezeni. Srv. Gn 18, 16 nn. — Viz také Ž 13, 2 n. — Hospodin užívá tu nadsázky.
V. [2]. I když vyznávají svou zbožnost úkony, jako jest přísaha, tkví v nich — nepoctivost!
V. [3]. „navrátili se“ k tobě.

zatvrdili tvář svou nad skálu;
nechtěli se navrátiti.

[4] I řekl jsem (si): Snad jsou to jen lidé chudí,
pošetilí proto, že neznají cesty Hospodinovy,
práva Boha svého.
[5] Půjdu tedy k předním, a mluviti budu s těmi;
neboť oni znají cestu Hospodinovu,
právo Boha svého.
Avšak hle, tito vesměs [více] rozlámali jho,
roztrhali svazky!

[6] Proto pobíjí je lev z lesa,
vlk z pustiny je hubí,
rys číhá nad jejich městy:
kdo z nich vychází, polapen bývá;
neboť četné jsou jejich přestupky,
velmi mnoho nevěrností jejich.

[7] Pro kterou věc budu ti moci milostiv býti?
Synové tvoji mne opustili,
přisahají skrze ty, kteří bohy nejsou;
sytil jsem je, a oni cizoložili:
v domě nevěstky smilstvo provozovali.
[8] Jsou jako koně bujní, jako hřebci:
každý řehtá po ženě bližního svého.

[9] Zda proto neměl bych trestat,
praví Hospodin,
národ takový
neměl bych stíhat?

X.

[10] Vystupte na zdi její a ničte,
ale konce jí nečiňte;
odejměte její výstřelky,
protože nejsou Hospodinovy.

[11] Neboť opravdu zpronevěřil se mně
dům Israelův a dům Judův, dí Hospodin.

V. [4n.] „chudí“, obecný lid proti „předním“, vůdcům jeho ve v. 5. — O „jhu“ viz výše 2, 20.

V. [6.] Dravci tu vypočítaní jsou nepřátelé, kteří válčí proti národu israelskému. — Místo „z pustiny“ Vulg: „k večerou“.

V. [7.] „sytil“, že byli vypaseni jako Dt 32, 15. — „cizoložili“ zpronevěřili se Hospodinu modlářstvím, se kterým bývaly spojovány skutečné pohlavní neřesti, posvátné i všední smilstvo, o němž mluví v. 7e, a který dle hebr. zní: „hrnou se k nevěstce“.

V. [8.] „bujní“, vykrmení, ze kterých srší pohlavní pud.

V. [9.] jest refrén, opakovaný níže ve v. 29.

V. [10.] vyzývá pohany, aby vykonali rozsudek Boží na věrolomném národě israelském, který je tu připodobněn k vinici jako Is 5, 1nn. — „výstřelky“ nevyrostly ze sazenic ušlechtilé révy, kterou byl Hospodin vinici osázel. Srv. Is 17, 10; Mt 15, 13. — K v. 10b srv. níže 4, 27. — O zdi vinice srv. Is 5, 5.

V. [11.] „dům Israelův“ = bývalá říše severní. — „dům Judův“ = Judsko.

[12] Zapřeli Hospodina, řekli: „To není on!
Nepřijde na nás nic zlého,
neuzříme meče ani hladu.
[13] Proroci do větru mluvili,
slovo Boží nebylo v nich;
protož na ně ať ty věci přijdou!"

[14] Toto praví Hospodin, Bůh zástupů:
Protože mluvili takové řeči,
aj, já činím ze slov mých v ústech tvých oheň,
a z lidu tohoto dříví, aby je pohltil.

XI.

[15] Aj já přivedu na vás národ z daleka,
dome Israelův, praví Hospodin;
národ silný, národ starobylý,
národ, jehož jazyka nebudeš uměti,
aniž budeš rozuměti, co mluví.

[16] Toul jeho jako otevřený hrob,
a všichni jsou obři.
[17] A pohltí tvá osení i chléb tvůj,
pohltí syny tvé i dcery tvé,
pohltí brav i skoty tvé,
pohltí vinici i fík tvůj.

A poboří tvá hrazená města,
ve která doufáš, mečem.
[18] Avšak ani v ty dny, praví Hospodin,
konce vám neučiním.

[19] Reknou-li pak: „Proč učinil nám Hospodin, Bůh náš, všecko toto?" řekneš jim: „Jako jste opustili mne, a sloužili bohu cizímu v zemi své, tak sloužiti budete cizincům v zemi nesvé."

V. [12]. „To není on", Hospodin není takový, aby stíhal nás hladem a mečem, jak nám proroci hrozí ... Srv. 1 Sam 3, 18b.

V. [13]. Na proroky ať přijde zlo, kterým nám (lživě) hrozí; ať jsou potrestáni tím za svou lež! — Condamin s kritikou poukazuje k tomu, že v. 13c není v LXX a že je to tedy pravděpodobně glosa.

V. [14]. srv. s Is 1, 31; 10, 17; Abd 18.

V. [15]. počíná opakovati hrozby Dt 28, 49. Čím delší cesty dlužno nepříteli konati, tím více zdivočí, tím více prahne po kořisti i po lidské krvi. — Čím silnější, čím starší a v řemesle válečném vyškolenější nepřítel, tím děsnější jest. Nerozumí-li řeči raněných, soužených, nemívá s nimi soucitu. Srv. Is 28, 11. Ježto říše severní zanikla, jest dědicem názvu „dům Israelův" říše judská.

V. [16]. Jako smrt otvírá svá dravá ústa každým hrobem, tak čiší jejich nenasytnost z toulů, plných smrtonosných šípů, ze silných svalů, které budou střely ty metati, z bystrých, vycvičených očí, které budou mířiti ... Srv. Is 5, 14. 25 n; Ž 5, 11.

V. [17]. Srv. Dt 28, 32 nn. 52. — „meč" zastupuje tu vůbec technické prostředky válečné.

V. [18]. srv. s v. 10.

V. [19]. srv. s Dt 29, 21—27; 3 Král 9, 8 n.

XII.

20 Oznamte domu Jakobovu,
a rozhlaste v Judsku toto:
21 Slyš lide pošetilý,
který rozumu nemáš,
kteří majíce oči, nevidíte,
majíce uši neslyšíte.

22 Což se nebudete báti mne, dí Hospodin,
před tváří mou se chvíti?
Jáť jsem položil moři písek za hranici
zákonem věčným, jehož nepřestoupí;
bouřiti budou vlny jeho, ale nezmohou ho,
dmouti se budou, ale nepřejdou ho.

23 Ale lid ten má ducha zpurného, buřičského,
odvrátili se a odešli,
24 aniž si v duchu řekli:
„Bojme se Hospodina, našeho Boha,
který nám dává dešť ranný i pozdní svým časem,
a plnost roční žně nám zachovává."

25 Nepravosti vaše pokazily vše to,
hříchy vaše vzdálily to blaho od vás.
26 Ano, v lidu mém jsou bezbožníci,
číhají jako ptáčníci,
osidla kladou, pletky, aby lapali lidi.
27 Jako léčka plná bývá ptáků,
tak jsou domy jejich plné nekalého zisku:
proto jsou velicí a bohatí.

28 Jsou tlustí, vypasení,
pomíjejí řeči mé nešlechetně.
Práva vdov se nezastávají,
práva sirotků se neujímají,
spravedlivé věci chudých se nezastávají.

29 Zda proto neměl bych trestat,
praví Hospodin,
národ takový
neměl bych stíhat?

V. 22. srv. s Job 38. 10.
V. 24d. dle hebr.: „týdny, stanovené na žeň, nám zachovává". Je to doba sedmi týdnů od velikonoc do letnic. Srv. Ex 23, 16; 34, 22; Nm 28. 26; Dt 16, 9n. 16. — Za celou tu dobu nezaprší. Jako pečuje Bůh na podzim a na jaře, aby pršelo, když třeba deště, tak se stará, aby ve žních déšť žencům práce nekazil. Srv. Lv 26, 3n; Dt 28, 1.
V. 27. Srv. s Sir 11, 27 (hebr).
V. 28. „tlustí", že mají sádlem zarostlý cit, smysl pro mravní dobro. — Condamin pokládá v. 28a za glosu (v LXX a Syr není). Ani 28b není jistý. Dle hebr. zní v. 28b: „přestupují hranice zla" — t. j. jejich zloba nezná mezí. K dalšímu srv. Is 1, 23. — Také v. 28c pokládá Condamin za glosu.
V. 29. jest refrén (srv. v. 9), který patří za v. 31. (Condamin.)

[30] Úžasu hodné a divné věci dějí se v zemi:
[31] Proroci prorokují lživě,
kněží (jim) rukama tleskají,
a lid můj miluje takové věci;
co tedy konec konců s nimi bude?

Hlava 6. XIII.

[1] Posilněte se, synové Benjaminovi,
k útěku z Jerusalema,
v Tekue trubte na polnici,
a nad Bethakaremem vztyčte korouhev!
Jeť viděti pohromu od severu,
velikou zkázu.

[2] Krásnou a rozkošnou dceru Sionskou (zahladím):
[3] Přijdou na ni pastýři se svými stády,
rozbijí na ni stany kolem dokola;
spase každý, co mu do rukou přijde.

[4] Zasvěťte se válce proti ní,
vstaňte, táhněte (ještě) o poledni!
Běda nám, že se nachýlil den (již),
že se natahují večerní stíny!
[5] Vstaňte, táhněme v noci
a rozmetejme domy její!

V. [30n.] Věci hrozné, mrzké a děsné: ti, kteří mají býti vůdci, jsou všech zločinů původci. (Tirin). — Proroci a kněží, („přední“ v. 5) pískají a lid tančí dle toho!

Hl. 6. — V. [1.] „Konec konců“ (5, 31d) ani těm, kteří sídlí nebo se utekli do města hrazeného, do Jerusalema (výše 4, 6) — nezbude nežli uprchnouti před nepřítelem a hledati spásu na horách, jižně Jerusalema, a odtud uchýliti se do pouště Judské, kde jest plno roklí a jeskyní. — Jerusalem byl na půdě území Benjaminovců (Jos 15, 8; 18, 16). Benjaminovci mohli tedy nejsnáze v Jerusalemě hledati úkryt proti nepříteli (výše 4, 6). — Tekua bylo městečko 17 km jižně Jerusalema, vévodící ve výši 850 m okolí, vhodné místo pro korouhev, viditelnou daleko široko a znamenající, kterým směrem Benjaminovci mají prchati. Za Tekuou sklání se území v nižší krabatou poušť Judskou. V hebr. jest hříčka slov (paronomasie), kterou bychom mohli napodobiti, kdyby město, o které tu jde, slulo na př. Troubky, Troubsko (ves u Brna), Trouby (ves u Kunšvartu), Trubějov (ves u Náchoda) nebo pod., a kdybychom řekli: „V Troubkách trubte!“ — Béth-hak-kerem (Vinice) jmenováno Neh 3, 14. Bylo snad tam, kde je dnes Džebel el- Furejdis (Herodium), vrchol velmi vhodný pro praporec.

V. [2.] není jistý, ale méně jisté jsou všelijaké domněnky, jej opravující. (Condamin.) Dle Vulg slovně: „Krásné a rozkošné (panně) připodobnil jsem dceru Sionskou“, t. j. vím, že je taková, která tedy příchodem nepřátel velmi se poděsí, aniž bude moci sebe hájit (Knabenbauer).

V. [3.] „pastýři“ = vojevůdcové. — „stády“ = armádami. — Oblehnou „ji“ — dceru Sionskou.

V. [4n.] jsou ozvěna slov, kterými nepřátelé navzájem se povzbuzují proti Jerusalemu, a ve kterých se zračí jejich bojovnost a ukrutnost. — Semité (staří) pokládali válku vůbec za dílo posvátné, které podnikají z vůle božstva a v jeho službách. V tomto případě skutečně byli nepřátelé nástrojem Prozřetelnosti, který měl vykonati svaté její záměry. Srv. Is 13, 3. — Ještě za jasného dne chtí ke městu přitrhnouti a hned je útokem vzíti; když se jim to nepodařilo, chtí nastaviti noc, aby měli město v moci co nejdříve.

[6] Neboť toto praví Hospodin zástupů:
Vysekejte stromy její,
a udělejte okolo Jerusalema náspy;
toť jest město, jež zasluhuje trestu,
neníť než násilí v něm.

[7] Jako cisterna uchovává vodu čerstvou,
tak čerstvou uchovává (Sion) svou zlobu;
nepravost a zkázu je v něm slyšet,
přede mnou ustavičně bolest a rány.

[8] Dej se poučiti, Jerusaleme,
aby snad neodloučila se duše má od tebe,
abych snad neobrátil tebe v poušť,
v zemi nebydlitelnou!

XIV.

[9] Toto praví Hospodin zástupů:
„Paběrkovati budou jako vinici
do (posledního) hroznu ostatky Israele.
Vztahujte ruku,
jak sběratel vína, k putně."

[10] Ke komu mluvit mám, komu svědčit,
aby (mne) slyšel?
Aj, neobřezané jsou uši jejich,
i nemohou slyšet;
aj, slovo Hospodinovo stalo se jim potupou,
nemají záliby v něm.

[11] Proto plný jsem hněvu Hospodinova,
a námahou jej (v sobě) zadržuji:
„Vylij jej na maličkého na ulici,
na shromážděnou mládež!"

V. 6b. srv. s Dt 20, 19. — V. 6d lépe čísti dle LXX: „jeť to město (plné) lži".
V. 7ab. znamená, že zloby v Jerusalemě neubývá. Možno překládati také: „Jako studna vychrluje své vody, tak ona (Sionská dcera) vychrluje svou zlobu."
V. 8. jest hlas milosrdenství Božího. Srv. 3, 1. 7. 12n. 22n; 4, 1. 3n. 14; 5, 1. 22.
V. 9. Místo „Paběrkovati budou" lépe čísti se LXX: „Paběrkujte, paběrkujte" (Condamin). Srv. Is 17, 5n. — Chaldové budou s Judska sbírati víno a budou na něm paběrkovati, to jest, z Judova kmene odvedou nejprve vznešenější a po té chudinu; odvedení prvních nazývá vinobraním, odvedení druhých paběrkováním. (Vatablus.) — „k putně" (ke koši, do něhož víno ukládáno bývalo) není jisto; možno překládati také: „k ratolestem", na kterých hrozny visí. Smysl zůstává v podstatě týž. Srv. níže 49, 9; Is 24, 13; Abd 5. — Proti tomu viz Lv 19, 10; 23, 22; Dt 24, 21.
V. 10. jsou slova prorokova. — V. 10c srv. s 4, 4.
V. 11. „Proto", že tupí slovo Boží. — V. 11cd jest modlitba prorokova v duchu žalmů zaklínacích. Srv. sv. II. str. 166 pozn. 46. Prorok v zájmu Boží cti si přeje, aby všecko to zkažené pokolení bylo vyhlazeno, aby děti, nakažené a pokažené od zvrhlých rodičů nemohly vyspěti a dědičnou zlobu, mravní zkaženost, která se stala jim druhou přirozeností, aby nemohly šířiti. Srv. níže 15, 17; Is 5, 11; 22, 13; 24, 8; 56, 12. — V. 11ef 12 jest Boží odpověď na modlitbu prorokovu.

Ano, všichni, muž i žena budou jati,
stařec s tím, kdo jest pokročilého věku.
[12] Domy jejich dostanou se jiným,
taktéž pole i ženy;
neboť vztáhnu svou ruku
na obyvatele (této) země, dí Hospodin.

[13] Neboť od nejmladšího do nejstaršího
všichni hledí lakomství;
a od proroka až do kněze
všichni činí podvod.

[14] Hojí rány lidu mého lehkovážně
říkajíce: „Zhojí se, zhojí se,"
ačkoliv se nehojí.
[15] Zahanbeni budou, protože činili ohavnosti;
ba nikoliv, nebudou se hanbit,
neumějí se (již) stydět!
Protož padnou mezi padající,
až je budu trestat, padnou, dí Hospodin.

XV.

[16] Toto pravil Hospodin:
Postujte na cestách a vizte,
a tažte se na stezky staré:
Která jest cesta dobrá? Po té choďte,
i najdete občerstvení svým duším.
Oni řekli: „Nebudeme chodit (po ní)."

[17] I ustanovil jsem nad vámi strážné (aby vám říkali):
„Slyšte hlas polnice!"
Oni řekli: „Nebudeme poslouchati!"
[18] Protož slyšte národové a poznej shromáždění!
Jak veliké věci já učiním, slyš země!

[19] Aj já uvedu na lid tento pohromu,
ovoce smýšlení jeho,
protože neslyšeli slov mých,
protože můj zákon zavrhli.

V. [13]. srv. s Is 5, 8.

V. [15]. Hanbu míti budou před celým světem, budou však tak otrlí, že si jí nebudou vědomi!

V. [16]. Vizte a považte pomoc, kterou Bůh za všech časů skýtal spravedlivým, vizte i ostatní dobrodiní, kterými je občerstvoval; chápejte však také soudy, jež stihly bezbožníky... Napomíná je, aby se připodobnili svým otcům, zvrhlých synů jejich však aby nenásledovali (Efrem).

V. [17]. „strážné" = hlásné (proroky), kteří s výšin viděli do dálky a jakoby polnicí ohlašovali nebezpečí, válečné vpády, které hrozí národu vyvolenému, nepolepší-li se. Srv. Is 58, 1; Ez 3, 17; 33, 6 n.

V. [18 n]. „národové" = pohané. — „shromáždění" = obec judská. — Srv. Dt 29, 24; 3 Král 9, 8. — „smýšlení" buřičského (LXX).

[20] K čemu mi přinášíte kadidlo ze Saby,
a libě vonící třtinu z daleké země?
Žertvy vaše nejsou (mi) příjemny
a vaše oběti nelíbí se mně.

XVI.

[21] Protož toto praví Hospodin:
Aj, já nakladu lidu tomuto překážek,
i budou klopýtat o ně otcové a synové s nimi,
soused se sousedem zahyne.

[22] Toto praví Hospodin:
Ejhle, přichází lid
ze země od severu,
národ veliký povstává
od končin země.

[23] Luk a kopí má v ruce,
ukrutný jest, bez milosrdenství;
hlas jeho jako moře hučí,
na koních sedí,
vyzbrojeni jsou jak válečník do boje
proti tobě, Sionská dcero.

XVII.

[24] Slyšeli jsme zprávu o něm,
klesly naše ruce,
úzkost na nás padla,
bolesti jak na ženu před porodem.

[25] Nevycházejte na pole,
po cestě nechoďte,
neboť meč nepřítelův
a hrůza všady!

[26] Dcero lidu mého, přepaš se žíní,
a posyp se popelem;
měj smutek jak nad jednorozencem,
a běduj hořce,
neboť náhle přijde
zhoubce na nás.

V. [20]. Saba v jz Arabii, pověstná svým kadidlem. Srv. Is 60, 6; Ez 27, 22. O „vonné třtině" srv. Ex 30, 23. — Srv. Is 1, 11 n; 66, 3; Ž 49, 8.
V. [21]. srv. s Is 8, 14.
V. [22n]. srv. s 1, 14; 4, 13; 5, 15; Is 5, 26.
V. [24]. srv. s 4, 31; 13, 21; 22, 23; 30, 6; 49, 24; Is 13, 7. — Prorok ztotožňuje se s lidem.
V. [25]. předpokládá, že Judovci se ukryli před nepřítelem, jak je byl prorok vyzval (4, 6; 5, 1).
V. [26]. „Dcero lidu mého" = lide můj. Srv. výše 4, 11. — Prorok vyzývá lid ke kajícímu smutku. Srv. 4, 8; Mich 1, 10; Am 8, 10; Zach 12, 10.

XVIII.

[27] Za zkoumatele zdatného ustanovil jsem tebe
ve svém lidu,
abys poznal a zkusil cesty jejich.
[28] Všichni jsou velicí ve zpurnosti,
a chodí lstivě;
jsou jako měď a železo,
všichni jsou zvrhlí.

[29] Zemdlel měch, v ohni ztráveno jest olovo,
nadarmo přepaloval slévač:
jejich zlobu nelze odloučiti.
[30] Stříbrem zavrženým jmenujte je,
neboť Hospodin zavrhl je.

V. [27]. Hospodin mluví k Jer. — „zkoumatel" rozpouštěl vzácné kovy, aby viděl, co je v nich ryzího, co příměsků; trůsky aby odstranil a získal kov čistý. Tak měl i Jer zkoumati, co je v lidu mravně dobrého, co špatného; toto měl odstraniti, ono zachovati, aby lid byl mravně čistý, svatý.

V. [29n]. Aby stříbro snáze se roztavilo, bylo prý k němu přidáváno něco olova. — Národ isr. byl stříbro nečisté, Bůh skrze proroky dal si všecku práci, aby je (slovem, trestem) roztavil a od trůsek očistil, ale vše marno: měch, kterým do ohně dul, se zkazil k nepotřebě (dle hebr. shořel (?), všecko olovo, které mělo pomoci stříbro rozpustiti, bylo stráveno — ale stříbro se nevyčistilo, národ se nepolepšil; co s takovým stříbrem — než zahodit je!? Jiní jinak. Prorok popisuje tu práci, která odlučuje stříbro od kovů méněcenných s ním smíšených. Olovo dá se rozpustiti v kelímku, a když jest rozpuštěno, vloží se do něho stříbrná ruda. Vlivem žáru a dotykem vzduchu olovo promění se v klejt, který se z nenáhla pohlcuje, kdežto stříbro se odděluje od ostatní hmoty a hromadí se na dně kelímku (Lesêtre). Po opravách možno bylo by také přeložiti: Měch supá (únavou), ohněm mělo stráveno býti olovo (t. j. příměsky méněcenných kovů, cín (Is 1, 25), měď, železo atd. Ez 22, 18. 20); nadarmo bylo taveno; zlí nemohli býti vyloučeni". Úryvek 4, 5—6. 30. byl promluven za posledních let Josiášových nebo za prvních roků Joakimových. — Zejména v tomto úryvku mluví prorok o nepříteli, který přijde od severu. Viz 4, 6. 15; 6, 1. 22. Srv. také 1, 13; 3, 18; 8, 16; 10, 22; 13, 20; 16, 15; 25, 9. — Staří byli přesvědčeni, že tento nepřítel jsou Babyloňané (Chaldové). Od polovice XVIII. století však vynořila se domněnka, že prý byli to Skytové (Herodot 1, 103—106). Zvláště rozumáři chytili se této domněnky a mnozí z nich bez důvodů dějepisných učinili z ní jistou pravdu, ježto lépe přilehala jejich filosofickému názoru, že proroctví skutečné (nadpřirozené) jest nemožno. Proti nim vykládači zdravého rozumu hájí přesvědčení starých, že nepřítelem od severu Jer myslil Chaldy. Právem: *a*) Ze 4, 30. vyplývá, že s nepřítelem od severu Israel kdysi vcházel ve smlouvy; spolčoval se však s Babyloňany, nikdy se Skyty. — *b*) 4, 13. 16. líčí nepřítele od severu vyškoleného ve válečné technice. To přiléhá Babyloňanům, ne však nevycválaným hordám Skytů. — *c*) Ani z bible, ani z Herodota, ani z jiného dějinného pramene nelze dokázati, že Skytové do Judska vnikli! Herodot vypravuje sice, že táhli proti Egyptu; když se dostali do „syrské Palestiny", že jim vyšel Psammetich, král egyptský vstříc, a že je prosbami a dary pohnul k návratu, na kterém někteří z nich vyloupili Venušin chrám v Askaloně. Z toho však vysvítá jen tolik, že některé čety jejich dostaly se po obvyklé cestě vojenské, vedoucí podél mořského břehu do jmenovaného města. — *d*) Jer líčí v tomto úryvkn velikou zkázu Jerusalema i judských měst kterou vykonali Chaldové, které však nedlouho před tím Skytové vykonati nemohli. Jest neuvěřitelno, aby Písmo nikde ani nepatrné zmínky nevěnovalo takové pohromě, kdyby ji byli způsobili Skytové. — *e*) Jer mluví 3, 18; 5, 19. o nepříteli, který odvede Judovce do zajetí. To učinili Chaldové, ne však Skytové. — *f*) Sám Jer 25, 9. dokládá, že pohromu, o které tolikráte byl se zmínil (25, 3), vykoná král babylonský. (Srv. Is 39, 6; Mich 4, 10). *g*) Od severu mohli přijíti ne toliko Skytové, nýbrž přicházeli vždy i Assyřané a Babyloňané, kteří seděli sice východně Palestiny, ale nemohli ve větším

Nespoléhejte se příliš na chrám a oběti (7, 1—8, 3).

Marno spoléhati se na chrám (7, 1—15). Modlářský a zatvrzelý národ (7, 16—28). Plačte nad blížící se zkázou (7, 29—8, 3).

Hlava 7. — [1] Řeč, kterou promluvil Hospodin k Jeremiášovi: [2] Stůj ve bráně domu Hospodinova a kaž tam tato slova. Rci: Slyš slovo Hospodinovo, všecek Judo, vy, kteří vcházíte těmito dveřmi, byste se klaněli Hospodinu! [3] Toto praví Hospodin zástupů, Bůh Israelův: Polepšte své mravy a snahy, i budu bydliti s vámi na tomto místě. [4] Nespoléhejte se na slova klamná, říkajíce: „Chrám Hospodinův, chrám Hospodinův, chrám Hospodinův je to!" [5] Neboť polepšíte-li své mravy a snahy, budete-li uplatňovati spravedlnost ve vzájemných sporech, [6] nebudete-li cizince, sirotka, vdovy utiskovati, ani krve nevinné vylévati na tomto místě, a nebudete-li za bohy cizími choditi na svou vlastní škodu: [7] bydliti budu s vámi na tomto místě, v zemi, kterou jsem dal otcům vašim, od věků až na věky.

[8] Aj, vy skládáte naději svou v řečech klamných, ze kterých nemáte užitku. [9] Kradete, zabíjíte, cizoložíte, křivě přisaháte, obětujete Baalům, chodíte za bohy cizími, kterých neznáte, [10] a pak přicházíte, předstupujete přede mne v tomto domě, který má jméno mé, a říkáte: „Jsme v bezpečí, abychom konali všecky tyto ohavnosti." [11] Zdali tedy pokládáte za peleš lotrovskou dům tento, který má mé jméno? Také

---

množství táhnouti do ní přímo od východu na západ přes širou poušť; brávali se buď nížinou mezi Libanem a Antilibanem, nebo podél moře! — *h*) „Z daleka" (5, 15), „od končin světa" (6, 22) mohli přijíti ne toliko Skytové, ale přicházeli také Assyřané (Is 5, 26) i Babyloňané (Is 39, 3). — *i*) Is jmenuje také Assyřany (28, 11; 33, 19) národem, jehož řeči Judovci nerozumějí, mohl tedy i Jer líčiti podobně Chaldy (5, 15). — *j*) Chaldové mohou býti právem nazýváni národem starobylým, Judovcům ode dávna známým (5, 15); Skyty by nebyl Jer mohl nazvati tak, ježto Judovci nebyli s nimi nikdy v bližších stycích.

Hl. 7. — V. 1. Řeč tuto podanou Jer proslovil na počátku panování Joakimova (II 608—605) za okolností, popsaných níže ve hl 26. — Srv. 7, 2. s 26, 2; 7, 12—14. s 26, 4—6; 7, 25. s 26, 5. Zdá se, že úryvek 7, 1—8, 3. nebyl původně zde (za hl 6), nýbrž za zprávou hlavy 26, která podává obsah toho úryvku ve v. 2—6. (Condamin.)

V. 2. „brána" vedla do vnějšího nádvoří (srv. níže 26, 2) ve kterém se lid shromažďoval. — Možno, že to bylo o jedné ze tří výročních slavností, kdy všichni Judovci dle zákona dostavili se do chrámu.

V. 3. Místo „snahy" hebr. lépe „skutky". — Místo „budu bydliti s vámi" lze překládati také: „upevním pobyt váš na tomto místě". V. 4. svědčí pro překlad Vulg. — (Srv. také v. 7).

V. 4. brojí proti klamné domněnce, u starověkých národů rozšířené, které holdovali také Judovci: byli pevně přesvědčeni, že chrám Hospodinův má sílu mágickou, která nedopustí, aby nepřítel zmocnil se posvátného tohoto místa, ani Jerusalema, ba ani Judska ne. Ta mágická síla stačí bez ohledu na mravnost nebo nemravnost obyvatelstva jerusalemského a judského! Třikráte opakováno „chrám Hospodinův", ježto pověrčiví stoupenci názoru o mágické moci posvátného místa opět a opět svůj blud s důrazem uplatňovali proti prorokům, kteří ten klam potírali, žádajíce vniternou zbožnost a mravnost.

V. 5. „snahy" = činy, jako výše ve v. 3.

V. 6. srv. s Ex 22, 21—24; 23, 9; Dt 24, 17 n; 27, 19; 10, 18 n.

V. 7. „bydliti budu s vámi" jako výše ve v. 3.

V. 9. vypočítává hříchy, zakázané desaterem Ex 20, 13—16. 3—5. Do chrámu chodí jen proto, aby si tam vymohli bezpečí, za kterého by mohli svobodně hřešiti dále! (v. 10).

V. 11. Pokládají chrám za své útočiště (asyl), kde si zjednávají větší odvahu k dalším hříchům. Ano, také v očích Hospodinových jest chrám jerus. v tomto smyslu „peleší lotrovskou". — Taktéž nazval Pán chrám podle Mt 21, 13; Mk 11, 17.

já, ejhle to vidím, dí Hospodin. [12] Jděte na mé sídlo v Silo, kde přebývalo jméno mé s počátku, a vizte, co jsem učinil jemu pro zlobu lidu svého israelského! [13] A nyní, ježto jste páchali všecky ty skutky, praví Hospodin, ježto, ačkoliv jsem ustavičně a důrazně k vám mluvil, jste neslyšeli, a ježto, přes to, že jsem na vás volal, jste neodpověděli: [14] naložím s domem tímto, který má mé jméno, a do kterého vy skládáte naději svou, s místem, které jsem dal vám a otcům vašim, jako jsem naložil se Silem. [15] A zavrhnu vás od své tváře jako jsem zavrhl všecky vaše bratry, všecko plémě Efraimovo.

[16] Ty pak (Jeremiáši) nemodli se za lid tento, aniž počínej úpěnlivou prosbu za ně, a nestav se přede mne, neboť nevyslyším tě. [17] Zdali nevidíš, co oni tropí v městech judských a po ulicích jerusalemských? [18] Synové sbírají dříví, otcové zaněcují oheň a ženy skropují běl, by pekly koláče královně nebes, by obětovali oběti mokré bohům cizím, a mne (aby) trýznili. [19] Zdali mne (tím) trýzní, praví Hospodin, a ne sami sebe na svou vlastní hanbu?

[20] Pročež toto praví Pán Bůh: Aj, roztrpčení mé a hněv můj sleje se na toto místo, na lidi i na dobytek, na stromy krajiny i na úrodu země; zapálí se a nebude uhašen.

[21] Toto praví Hospodin zástupů, Bůh Israelův: Rozmnožujte své zápalné oběti žertvami krvavými a jezte (to) maso! [22] Neboť jsem ne-

---

V. [12]. srv. se Ž 77, 60. — V Silu byl svatostánek, archa, a tedy sídlo Boží dle Jos 18, 1. 8—10; 19, 51; 21, 2; 22, 9. 12; Sdc 18, 31; 21, 19—22; 1 Sam 1–4. Později mizí Silo z dějin nejspíše proto, že bylo pobořeno. Svatyně sama ho nezachránila!

V. [15]. Hospodin zavrhl „plémě Efraimovo“, obyvatelstvo severní říše, když je potrestal zajetím assyrským. K v. 16. srv. Ex 32, 10; Jer 4, 10. 19. 21; Ž 105, 30; Ez 13. 5

V. [18]. „královna nebes“ (šarrat šamé) byla Babyloňanům bohyně Ištar, které bývaly obětovány placky, zvané assyrsky kamánu (kawánu), ze kteréhožto slova utvořili si Hebreové své kavván (zde a níže 44, 19). Hebreové vypůjčili si tyto obřady od Babyloňanů. — Úcta „královny nebes“ byla složka bohocty, vzdávané (dle Jeremjáše) „vojsku nebeskému“. — Assyrská Ištar = kanaanská Astarte = Venuše. (Lemonnyer, Condamin a jj). Na klínopisné tabulce (značka K 2001) praví ctitel Ištařin: „O Istaro, přichystal jsem Ti čistý pokrm z mléka, koláče a soleného praženého chleba (kamán tumri). Sv. Epifanius svědčí, že některé křesťanské(!) ženy zašly v úctě mariánské tak daleko, že Královně nebeské obětovali jakýsi koláč (kollyris); byl to blud „Kollyriďanů“. — (Ištaru, královnu nebes, pokládali Babyloňané a Assyřané také za matku bohů a zobrazovali ji s děťátkem u prsu.)

V. [19]. Bůh nemá z modlářství Judovců škody, ale Judovci škodí jím sami sobě!

V. [21]. Judovci se domnívali, že se Hospodinu zavděčí, čím více budou podávati obětí. Zapomínali, že oběti pouze vnější, které nevyvěrají z upřímné zbožnosti, oddanosti a poslušnosti, nemají před Bohem ceny, nejsou opravdu posvátným úkonem, ale zůstávají všedním masem, které si mohou všecko sami snísti; Hospodin o takovou žertvu nedbá!

V. [22n]. má na zřeteli Ex 19, 5—8, kde jest vyjádřena podstata smlouvy Hospodinovy s lidem — poslušnost zákonů Páně, vyslovených stručně v náboženskomravním desateru (tamže hl 20). Obětí vůbec Jer nezavrhuje, jak vyplývá z 14, 12; 17, 26; 31, 14; 33, 11. 17—24. Nemohl neznati Ex 20, 24; 22, 29n; 23, 18. a jj. Poukazem na to, že desatero nemluví zejména o obětech, zdůrazňuje bezcennost obětí toliko vnějších, jež nejsou výronem vniterné obětavosti, která si dovede odepříti vše, co desatero odepříti si ukládá. — „nepřikázal jsem jim nic o zápalných obětech“ dlužno vykládati nadsázkou, v souhlase s podobnými místy, jako na př. Os 6, 6; 1 Sam 15, 22; Am 5, 22; Mich 6, 6-8; Is 1, 11—17. a jj. — Jer tu zdůrazňuje hlavní složku předmětu (vniternou obětavost) proti složce vedlejší (zevní oběti) tak silně, že se zdá, jakoby popíral význam složky podřadné, ač toho nečiní! Srv. Mal 1, 1n; 1 Kor 1, 17. — Nemohou tedy z tohoto Jeremjášova místa rozumáři právem vyvozovati,

mluvil s otci vašimi a nepřikázal jsem jim, v den ten, kdy jsem je vyvedl ze země Egyptské, nic o zápalných obětech a krvavých žertvách. [23] Ale to jsem přikázal jim: Poslouchejte hlasu mého, a budu vaším Bohem, a vy budete mým lidem, a choďte po všech cestách, které přikáži vám, aby vám dobře bylo. [24] A neposlechli, aniž (mi) popřáli sluchu svého, ale odešli po choutkách svého zvrhlého srdce zlého, obrátili se ke mně zády a ne tváří [25] ode dne, kdy vyšli otcové jejich ze země Egyptské až do dneška. I posílal jsem k nim den co den ustavičně a úsilovně všecky své služebníky, proroky, [26] ale neposlechli mne, aniž popřáli (mi) sluchu svého, zatvrdili šíji svou, a činili hůře než otcové jejich. [27] I mluviti budeš k nim všecka slova tato, a neposlechnou tě; volati budeš na ně, a neodpovědí tobě. [28] I řekneš jim: Tento jest národ, který neposlechl hlasu Hospodina Boha svého, aniž přijal kázně! Věrnost vymizela, vyhynula z jejich úst.

[29] Ostříhej své vlasy a zavrz je,
a počni na lysých výšinách žalozpěv;
neboť zavrhl Hospodin a opustil
národ, na který se hněvá.

[30] Neboť Judovci činili, co jest zlé v mých očích, dí Hospodin:
Postavili ohavy své v domě, který má mé jméno, aby jej znesvětili; [31] a zřídili obětiště Tofet v údolí Ben-Ennom, aby (tam) pálili syny své a dcery ohněm! Ani mně nenapadlo jim to přikázati! [32] Protož aj, přijdou dny, dí Hospodin, kdy nebude se již říkati: „Tofet“ a „Údolí Ben-Ennom“, ale „Údolí zabíjení“, a pochovávati budou v Tofetu, že nebude (jinde) místa. [33] I budou mrtvoly tohoto lidu za pokrm ptactvu nebeskému a divokým zvířatům, a nebude, kdo by je odehnal. [34] A učiním, že umlkne v městech judských a v ulicích jerusalemských hlas radosti a hlas veselí, hlas ženicha a hlas nevěsty, neboť ze země bude poušť.

že Mojžíš nenapsal zákonů obřadných, kterých v dnešním Pt tolik jest. Možno jen připustiti, že byly obřadné příkazy Mojžíšovy postupem doby v jeho duchu od povolaných, od Boha inspirovaných činitelů rozmnoženy. „Kněžský zákoník“, stanovící podrobnosti o obětech — to možno kritice přiznati — byl připojen k ostatním částem Pentateuchu po zajetí neb aspoň po době Jeremjášově. Papežská komise biblická (odpověďmi z 27. června 1906, uvedenými v I. sv. na str. 23.) nezavřela pole domněnkám, ale šířeji je otevřela. Mangenot, Brucker, Condamin.

V. 28. „kázně“ = polepšení. — „věrnost“, kterou kdysi byli Hospodinu slavně slíbili (Ex 19, 8).

V. 29. oslovuje „dceru Sionskou“. — Ostříhaná hlava — znamení smutku. Srv. Is 15, 2; Mich 1, 16. a jj. Dosud v některých krajích Palestiny ženy při smrti miláčků svých ostříhují si několik vrkočů vlasů. — „na lysých horách“, kde konávali kdysi modloslužbu.

V. 30. „ohavy“, t. j. modly postavili ve chrámě za Manasse dle 4 Král 21, 4.

V. 31. Srv. 4 Král 21, 6; 2 Par 33, 6; Is 30, 33. Viz také níže Jer 19, 5; 32, 35.

V. 32n. Až přijde pohroma, bude tolik mrtvol, že nestačí obecné (společné) hřbitovy, ale budou naházeny na nečisté místo, jakým bylo údolí Ennomské. To bude děsný trest za to, že tu byly kdysi zabíjeny ke cti cizího boha děti! Nebýti pohřbenu byl pro dávného východňana krutý trest. Srv. Dt 28, 26; 1 Král 17, 44. a jj. — Ba více! Nepřítel neušetří ani starých hrobů! Otevře je, oloupí mrtvoly a nechá je na pospas dravcům!

V. 34. Hlas ženicha a hlas nevěsty znamená tu jásavé svatební průvody. Východňan dosud pokládá den své svatby za nejšťastnější den celého života.

Hlava 8. — [1] V ten čas, dí Hospodin, vyvrhou kosti králů judských, i kosti velmožů jejich, kosti kněží, kosti proroků i kosti obyvatelů jerusalemských, z hrobů jejich; [2] a rozmetají je proti slunci, proti měsíci i proti všemu vojsku nebeskému, kteréž milovali, kterým sloužili, za kterými chodili, kterých se dotazovali a kterým se klaněli; nebudou sebrány a nebudou pochovány; hnůj z nich bude na povrchu země. [3] I bude milejší smrt nežli život všem těm, kteří zůstanou z tohoto nešlechetného pokolení na všech místech, na které vyvrhnu, co z nich zůstane, praví Hospodin zástupů.

Smutně skončí lid nenapravitelný (8, 4—9, 26).

Hospodin si stěžuje na nepolepšitelnost lidu (8, 4—12). Odpor prorokův ke zločinům lidu (9, 1 n). Prohnanost a věrolomnost jeho (9, 3—5). Trestu je třeba (9, 6—8). Zpuštěná země (9, 9 n) pro odpad jejího obyvatelstva (9, 11—13). Hrozba zajetím a smrtí zdrcuje lid (9, 14 n; 8, 14 n). Nářky (9, 16—18). Žalozpěv (9, 19—21). Země bude zpustošena (8, 13—16 n). Pláč lidu ve chvíli, kdy se chystá Hospodin jej opustit (8, 18—20). Bolest proroka, vidoucího propasť zla (8, 21—23; 9, 22—25).

I.

[4] I řekneš jim: Toto praví Hospodin:

Zdali kdo padá, zase nepovstává?
a kdo se odvrátil, zda se zase nevrací?
[5] Proč tedy odvrátil se tento lid [v Jerusalemě]
odvrátil se zatvrzele?
Chytil se klamu,
a nechce se vrátit.

[6] Pozorně jsem poslouchal:
nikdo nic dobrého nemluví,
není, kdo by pokání činil z hříchu,
kdo by řekl: „Co jsem to učinil?
Všichni se ženou ve svém běhu
jako kůň, rozběhlý prudce k útoku.

[7] Čáp ve vzduchu zná svůj čas,
hrdlička, vlaštovka a jeřáb

Hl. 8. — V. 1 n. Ti, kteří za živa slunci, měsíci v oběť podávali vonné kadidlo, budou po smrti vznášeti k nebi svůj puch! Slunce a měsíc budou své bývalé ctitele osvěcovati, aby každý mohl viděti jasně jejich zklamání a hanbu! Srv. Bar 2, 24. Vyhrabávati a vyhazovati mrtvoly byl ukrutný nemrav assyrský. Tak na př. Senacherib vybral z hrobů kosti předchůdců krále babylonského Merodach-Baladana. (Viz o něm 4 Král 20, 12.) Asurbanipal se chlubí, že, když byl dobyl Sus (viz o nich Neh 1, 1.) odkryl a zpustošil hroby tamních králů. — O úctě „vojska nebeského" srv. 4 Král 21, 5; 23, 5. 11.

V. 4. Pud sebezachování žene živelnou silou každého, kdo padl na př. do jámy, aby se dostal zase ven...

V. 5. „v Jerusalemě" není v LXX, možno tedy slova ta pokládati za pozdější přídatek.

V. 6. Jako setrvačnost nedovoluje tomu, kdo se rozběhl, aby se hned zastavil, tak setrvačnost ve zlém nedopouští ani Judovcům, aby zarazili... Srv. Job 39, 21 n.

V. 7. Zvířata, ptáci stěhovaví, pudem jsouce vedeni, vrací se tam, kde jest jejich dobro, vrací se do svého bydla; ale národ judský nejde za svým rozumem, za svým štěstím, domovem! Srv. Is 1, 3.

dbají času svého stěhování,
avšak lid můj nechce znáti
zákona Hospodinova.

8 Jakým právem říkáte: „Jsme moudří
a máme zákon Hospodinův?“
Ano, ale v lež jej obrátilo
lživé péro vykladačův.

9 Stydět bude se moudrým,
budou zděšeni a jati,
neb slovo Hospodinovo zavrhli,
a (jiné) moudrosti v nich není.

10 Protož dám ženy jejich cizákům,
pole jejich (jiným) držitelům;
neboť od nejmladšího do nejstaršího
všichni hledí lakomství;
a od proroka až do kněze
všichni činí podvod.

11 Hojí rány lidu mého lehkovážně
říkajíce: „Zhojí se, zhojí se,“
ačkoliv se nehojí.
12 Zahanbeni budou, protože činili ohavnosti;
ba nikoliv, nebudou se hanbit,
neumějí se (již) stydět!
Protož padnou mezi padající,
až je budu trestat, padnou, dí Hospodin.

II.

13 **Posbírám, posbírám je, praví Hospodin;**
nebude ani hroznu na vinném kmeni,
nebude fíků na fíkovém stromě,
(ano i) listy opadají;
ustanovil jsem (již) lidi, kteří je napadnou.

V. 8. Jako výše 7, 4. přičítali magickou moc chrámu, tak ji nyní připisují zákonu. Stačí zákon Boží (psaný) míti bez ohledu na to, zachovává-li ho kdo čili nic. — „vykladači“, t. j. zvrhlí kněží a lžiproroci překrucovali zákon ne toliko ústně, ale i písemně. Judovci neposlouchali přísných slov zákona, ale překroucených jeho výkladů, jež jim lichotily. — Srv. Mk 7, 8—13. — Bezdůvodné jest mínění některých rozumářů, že Jer myslí psanými podvodnými výklady **Dt**, které prý bylo r. 621. podvrženo a jako starobylý zákon uveřejněno. Srv. 4 Král 22, 3 nn.

V. 9. Nemají ani tolik rozumu („moudří“) jako zvířata zdravého pudu (v. 7), Srv. Is 19, 13; 29, 14. — V. 9d srv. s Dt 4, 6.

V. 10—12. opakuje bezmála doslovně 6, 12—15.

V. 13. klade Condamin za 9, 21; za 8, 12. klade 9, 1 nn. Obé v zájmu souvislosti. — V. 13e klade za 13a a překládá tento člen (13e): „dám je (národu), který je odnese“. Národ israelský přirovnán k vinici neplodné (Is 5, 1 nn), k fíkovníku (Mich 7, 1; Mt 21, 19). Nikdo neunikne trestu Hospodinovu, jako neunikne ani paběrka na vinici vinaři pečlivě paběrkujícímu atd.

[14] Proč sedíme?
Sejděme se,
a vejděme do hrazeného města,
abychom (tam) zahynuli.

Neboť Hospodin Bůh náš dává nám zahynouti,
dává nám píti žlučovou vodu,
protože jsme hřešili proti Hospodinu.
[15] Čekati pokoj? Nepřijde nic dobrého;
(čekati) na čas vyléčení? Ejhle — zděšení!

[16] Od Danu jest slyšet frkat jeho koně,
od silného řehotu jeho běžců
chvěje se všecka země.
Přicházejí a pohlcují zemi se vším, co v ní jest,
město i s obyvatelstvem jeho.

[17] Neboť aj, já pošlu na vás
hady, basilišky,
proti nimž není zaklínání,
a štípati budou vás, praví Hospodin.

III.

[18] Bolest mám, nad kterou není,
srdce mně chřadne v útrobách mých.
[19] Aj pronikavý křik mého lidu
(slyším) ze země daleké:

„Zdaliž není na Sionu Hospodina,
a není-liž (už) na něm krále jeho?“
„Proč mne ke hněvu popudili modlami svými,
nicotami z cizozemska?“
[20] Jest po žni, minulo léto,
a my nejsme vysvobozeni!

V. [14 n.] Condamin v zájmu souvislost klade za 9, 16. — V. 14n jsou hlasy zoufalosti. — V. 14c srv. výše 4, 5. — O žlučové vodě srv. Dt 29, 17; 32, 32.

V. [15.] srv. s 6, 14; 8, 11.

V. [16—23.] klade Condamin z týchže důvodů za v. 13. — (8, 23 hebr. = 9, 1. Vulg). Srv. výše 4, 15.

V. [17.] Srv. Is 14, 29; Ž 57, 6; Am 9, 3. — Jako basilišek (had, snad zmije) nemůže býti zbaven jedu, jako nemůže býti uspán magickou říkankou, jako nemůže žádným uměním býti ochočen, tak ani Chaldy nebudou moci žádné prosby pohnouti k milosrdenství, žádné výkupné nebude moci jich odvrátit od vraždění. (Sanchez.)

V. [18.] Pohroma výše líčená zadírá se prorokovi do kostí a morku jako výše 4, 10. 19. 21. — Slyší již nářek lidu svého „ze země daleké“ (v. 19), t. j. ze zajetí babylonského.

V. [19cd.] truchlí, že Sion tak dlouho již leží v troskách, jako by nebylo Hospodina, který kdysi na něm kraloval a sídlil. Dle obecného znění odpovídá na tento stesk Hospodin ve v. 19ef, kdežto ve v. 20. mluví již zase lid. Condamin opravuje a čte v. 19ef: „Proč ho ke hněvu popudili...“ Dle toho mluví lid dále o svých předcích (nemluví Hospodin).

V. [20.] jest stesk lidu, že zajetí dlouho trvá, že dosud nadarmo čeká na vysvobození... Jaro po jaru, (žeň) leto po letě míjí, od každého času ročního čekáme spásu, dosud však všecko nadarmo!

IV.

[21] Nad zdrcením lidu svého jsem zdrcen,
zarmoucen, jat užasnutím.
[22] Což není (již) balšámu v Galaadě,
nebo není tu lékaře?
Proč tedy nemůže se zahojit
rána lidu mého?

Hlava 9.

[1] Ó by hlava má vodou byla,
a mé oči studnicí slz,
abych dnem i nocí plakal
nad ranami lidu mého!

V.

[2] Ó bych měl na poušti
útulek pro pocestné,
abych mohl opustit lid svůj,
odejíti od nich!

Jsoutě všichni cizoložní,
rota zrádců.
[3] Natahují svůj jazyk jako lučiště
ke lži a nikoli ku pravdě,

Nabyli v zemi moci,
neboť od zločinu do zločinu chodí,
a mne nepoznávají,
praví Hospodin.

VI.

[4] Střež se každý bližního svého,
a žádnému bratru nedůvěřuj,
neboť každý bratr rád by tě obelstil,
a každý bližní s pomluvou chodí.

V. [22]. Prorok již od v. 19. naříká, předvídaje jistojistě dobu zajetí a lkaje, že lid nechce té zkázy odvrátit. (Knabenbauer.)

Hl. 9. — V. [1]. (Vulg) = 8, 23. hebr. — Prorok vyslovuje soustrast s lidem, který bude tolik trestán. Srv. výše 8, 18.

V. [2 nn]. klade Condamin za 8, 12. — Prorok počíná líčiti svůj odpor ke hříchům národa; kéž by mu nebylo na ně patřiti! — O cizoložství srv. výše 5, 7 n.

V. [3]. Šípy lži střílejí po bližním. Srv. Ž 10, 3; 63, 4 n. — V. 3cd překládá, Condamin: „Neboť chodí od zločinu do zločinu; nabyli moci v zemi". — „nepoznávají", t. j. nechtějí znáti, nedbají mne, což je příčina všeho toho zla (Teodoret).

V. [4]. Z náboženské netečnosti vyplývá všeobecný společenský rozvrat, že nelze nikomu, ani příbuzným důvěřovati.

5 Druh druha oklamává,
pravdu mluvit neumějí,
neboť naučili jazyk svůj mluviti lež,
jde jim jen o to, by zločiny páchali.

6 Obklopen jsi lstivostí
se všech stran;
pro lest nechtějí mne znáti,
praví Hospodin.

VII.

7 Pročež toto praví Hospodin zástupů:
Aj, já přepustím je a zkusím v ohni,
neboť jak jinak měl bych naložiti
s (takovým) svým lidem?

8 Zraňující šíp jest jazyk jejich,
mluví lest;
ústy blahovolně s přítelem svým mluví,
ale tajně mu ukládají.

9 Zda proto neměl bych trestat,
praví Hospodin,
národ takový neměl bych stíhat?

VIII.

10 Nad horami počnu pláč a nářek
a nad lučinami pastvin kvílení;
neboť spáleny jsou, není, kdo by se bral jimi,
neslyšet hlasu pána (stáda)
od ptáka nebeského až do zvěře,
všecko se odstěhovalo, zmizelo.

11 Z Jerusalema učiním hromadu kamení,
a bydliště šakalů;
z měst judských učiním poušť
bez obyvatele.

V. 5d 6abc. bývá všelijak dle LXX opravován. Condamin překládá (po opravě):

jsou zvrhlí a pošetilí.
Kupí křivdu na křivdu,
a lest na lest.
Nechtějí mne znáti.

Hospodin mluví k Jer a dle Vulg (v. 6a) jej oslovuje.

V. 7. srv. s 6, 27 n; Is 1, 25. — „oheň" útrap všelijakých, zejména válečných.

V. 8. „tajně" = v duchu (hebr.). — V. 8b opravuje Condamin dle LXX „a slova jejich úst jsou lest."

V. 9. jest refrén známý z 5, 9. 29.

V. 10. Místo „počnu" lépe se LXX a Syr: „počněte" (zdvihněte). — „spáleny" = zpustošeny.

IX.

[12] Který mudřec pochopil to,
který prorok může oznámit to,
proč zahynula země,
proč jest vypálena jako poušť,
že není, kdo by jí procházel?

[13] I řekl Hospodin: (To) proto, že opustili můj zákon,
který jsem dal jim;
a nechtěli slyšeti hlasu mého,
aniž choditi dle něho.
[14] Ale šli za svým zvrhlým srdcem a za Baaly,
čemuž se naučili od svých otců.

X.

[15] Pročež toto praví Hospodin,
Bůh Israelův:
Aj, já nakrmím lid tento pelyňkem,
a dám jim za nápoj žlučovou vodu.

[16] A rozptýlím je mezi národy, jichž neznali,
oni ani otcové jejich;
a pošlu na ně meč,
dokud nebudou zničeni.

XI.

[17] Toto praví Hospodin zástupů,
Bůh Israelův:
Rozhlédněte se a zavolejte lkajicnice, ať přijdou,
k těm, které jsou dovedné, pošlete!

V. [12]. Lid nechtěl pochopiti, aniž od proroka dáti se poučiti, co je příčinou tak hrozné pohromy. Srv. níže 26, 8; Os 14, 10.

V. [13]. „který jsem dal jim“ — před oči, že nemohou se vymlouvati na jeho neznalost.

V. [16]. srv. s 8, 4; Dt 32, 32 n. K v. 16. srv. Lv 26, 33; Dt 28, 36. 64. — Kterak je ten meč bude pronásledovati, srv. níže 42, 16; 44, 27; Ez 5, 2. 12. — Za v. 16. klade Condamin 8, 14 n, jak již výše řečeno.

V. [17]. „lkajicnice“ z povolání (ze řemesla), které umějí zpívati žalozpěvy s příslušnými posuňky, tím buditi v posluchačích soucit a vyluzovati z jejich očí slzy (v. 18). Dle svědectví sv. Jeronyma bylo ještě za jeho dob v Judsku obyčejem, že ženy s rozpuštěnými vlasy a s obnaženými prsy žalozpěvy svými povzbuzovaly posluchače a diváky k bědování. — Ještě dnes při smrti miláčkově ženy palestinské sednou si do kruhu, do něhož vezmou truchlící příbuzné nebožtíkovy. Tito obnažují hlavu, jež bývá jindy vždy zakryta, sypají si na ni prach a prsť (níže 25, 32; Pláč 3, 16), rozdrapávají si tváře, rvou si vlasy (níže Jer 16, 6), černí si obličej sazemi a bijí se v prsa. K ženám, majícím smutek po nebožtíkovi, druží se ještě dnes, zejména ve městech „plačnice“, „plačky“ (= „lkajicnice“) z povolání (ze řemesla), jež naříkají ve verších a ve slohách, opěvujíce přednosti zemřelého. Takové písně na rychlo skládají, nebo užívají starých známých, jež případně mění a přizpůsobují. S rozpuštěným vlasem postaví se ženy do kruhu, dotýkají se zdviženými lokty a poskakují stejnoměrně na levo a na pravo, při čemž

[18] Ať spěšně přijdou, ať si popílí,
a dají se nad námi v naříkání,
ať roní oči naše slzy,
a naše víčka ať tekou vodami!

[19] Ano, hlas nářku slyšeti se Siona:
Kterak jsme pohubeni!
Jaká to hanba, že jest nám opustit domov,
že jsou stržena obydlí naše!

XII.

[20] Ano, slyšte, ženy, slovo Hospodinovo;
nechať přijmou vaše uši řeč úst jeho!
Učte dcery své žalozpěvům,
jedna druhou truchlým písním.

[21] Neboť smrt vchází našimi okny,
vniká do domů nám,
vybíjí děti z ulic,
mládež z veřejných míst.

[22] Mluv: Toto praví Hospodin:
A mrtvoly lidské leží
jako mrva na poli;
a jako snopky za žencem,
kterých nikdo nesbírá.

XIII.

[23] Toto praví Hospodin:
Nechlub se moudrý moudrostí svou,
nechlub se silný svou silou,
aniž chlub se boháč bohatstvím svým!
[24] Ale v tom ať se chlubí, kdo se chlubí:
že ví a zná mne:
že já jsem Hospodin, který činím
milosrdenství, právo a spravedlnost na zemi,
neboť ty věci líbí se mi, praví Hospodin.

---

rameny a rukávy činí prudké, ale pravidelné pohyby. Prostřed kruhu stojí předtanečnice, která s několika pomocnicemi tance (smuteční) řídí. Jedna z nich předzpěvuje žalozpěv ve vyšší poloze, sbor žen jej doslova opakuje. (Bauer). Třeba tedy k těmto smutečním obyčejům nějaké znalosti, zkušenosti, dovednosti.

V. [19.] zachycuje chvíli, kdy již mají se zajatci loučiti s troskami pobořeného Jerusalema a jíti do zajetí. Srv. 4, 31.

V. [21.] Srv. s Joel 2, 9. — Mládež, která kdysi na ulicích se veselila, z nich mizí.

V. [22a.] v LXX není, proto jej Condamin s kritikou pokládá za glosu. — Ostatně srv. výše 7, 33. a níže 16, 4. — Za tento verš (9, 22. dle hebr. 9, 21) klade Condamin 8, 13. 16—23., aby zjednal lepší souvislost.

V. [23n.] je takořka hrobní nápis, který píše prorok na trosky judského státu a lidské síly. (Knabenbauer.) Srv. Is 2, 11—17; 1 Kor 1, 27—31. — V. 23n nezdá se býti Condaminovi zde na svém místě.

XIV.

[25] Aj, přijdou časy, praví Hospodin,
kdy navštívím každého neobřezance:
[26] Egypt, Judsko, Edomsko,
Ammoňany a Moabany,
všecky, kteří oholené mají spánky,
a kteří na poušti bydlí;
neboť všichni pohané mají předkožku,
všecek pak dům Israelův jest neobřezaného srdce.

Poučení pro zajatce (hl 10).

Nicotnost model (10, 1—5). Jediný Jahve jest všemohoucí (5—9). Jahve všemocný stvořitel, modly bezmocné (10—16). Kterak dlužno zbožným podrobiti se zajetí (10, 17—25).

Hlava 10. — [1] Slyšte řeč, kterou mluví k vám Hospodin, dome Israelův! [2] Toto praví Hospodin:

I.

Na mravy pohanů si nezvykejte;
znamení nebeských nebojte se,
jako se jich pohané bojí;
[3] neboť zákonodárci pohanů nicoty jsou;
jsoutě podťaté dřevo z lesa,
dílo, jež učinila ruka řemeslníkova sekerou,
[4] a jež stříbrem a zlatem ozdobila.

Hřebíky a kladivem je přibila,
aby se nekolísalo.
[5] Jsou to výrobky podobné palmovému špalku, neumějí mluvit,

---

V. 25n. Jeremjáš tu mluví o obřízce v témže smyslu jako mluvil výše o obětech. Bez poslušnosti a bez pobožnosti vnitřní (= bez obřízky srdce) pouhou obřízkou těla lid Hospodinův neliší se dostatečně od národů pohanských. Tutéž nauku vyvinul důrazně sv. Pavel v listě Řím 2, 25—29. (Condamin). — Místo „neobřezance“ možno překládati: „obřezané neobřezance“. Judovci i národové tu vyjmenovaní, byli sice „obřezáni“ na těle, ale Judovci nepokládali obřízku pohanskou za obřízku platnou, byli tedy jmenovaní pohané „obřezanci neobřezaní“. — Judovci byli sice obřadně správně obřezáni na těle, ale scházela jim „obřízka vniterná“ (srdce), byli tedy také „obřezanci neobřezaní“. — Sv. Jer svědčí, že ještě za jeho doby mnozí pohané, zvláště sousedé Palestiny a Judska, Egypťané, Edomci, Ammoňané a Moabané, jakož i všecko území Sarracenů, o kterých tu řečeno, „že mají ostříhané vlasy a sídlí na poušti“, zachovávali obyčej obřízky. Toto svědectví potvrzují pohanské památky dávného Východu za našich časů objevené. — „oholené spánky“ měli Arabové. Srv. 25, 23; 49, 32. (Herodot III., 8). — V. 25n zdá se Condaminovi býti z doby pozdější, kdy Chaldové ohrožovali současně Judsko i sousední národy.

Hl. 10. — V. 1. „dům Israelův“ = čestné jméno národa.

V. 2. „znamení nebeská“ = hvězdy a souhvězdí, jež pohané pokládali za bohy. Srv. Is 47, 13.

V. 3. „zákonodárci“ = bohové, modly.

V. 4. srv. s Is 40, 19; 44, 12n.

V. 5a. dle hebr.: „Jsou to strašáci v poli tykví“. — Babyloňané nosili své modly po ulicích na nosítkách o svátcích, jak zřejmo jest ze zachovaných obrazů. — Srv. Is 44, 9n; Bar 6, 3n; Moudr 13, 1.

nošeni a zdviháni musejí býti, neb nemohou chodit.
Nebojte se jich, neboť nemohou škodit,
aniž co prospět.

II.

[6] Není podobného tobě, Hospodine,
veliký jsi ty,
a veliké je tvé jméno svou mocí!
[7] Kdo by se nebál tebe,
ó králi národů?
Ano, tobě přísluší úcta;
mezi všemi mudrci národů
a ve všech královstvích jejich
není žádného podobného tobě!

[8] Zkušenost učí, že všichni jsou
zpozdilí a pošetilí.
Nauka nicoty jejich — dřevo je to!
[9] Roztepané stříbro, z Tarsisu přivezené,
a zlato z Ofiru;
dílo řezbáře a zlatníkovy ruky,
oděné v purpur červený a modrý,
všecko je to dílo řemeslníků.

III.

[10] Ale Hospodin je pravý Bůh,
onť jest Bůh živý, a král věčný.
Od hněvu jeho chvěje se země,
a národové nemohou snésti pohrůžky jeho.

[11] Protož toto jim řekněte:
„Bohové, kteří nebes a země neučinili,
se země a z podnebe zmizí!“

[12] On učinil zemi svou mocí,
založil svět moudrostí svou,
a důmyslem svým roztáhl nebe.
[13] Když zahřmí, káže vodám na nebi, aby se kupily,
káže mlhám, aby vystupovaly od končin země;
blesky k lijavci přičiňuje,
a vyvádí vítr ze svých zásobáren.

[14] Nejapný jest (tu) každý člověk nerozumný,
zahanben jest každý řemeslník pro (svou) modlu:

V. [6n.] líčí velikost Hospodinovu proti nicotným modlám.

V. [8n.] „pošetilí“ jsou všichni mudrci pohanští; nauka jejich přiměřena jest modlám jejich — dřevu. — O Tarsisu srv. Is 23, 1. — Ofir místo porušeného „Ofaz“. — Viz 3 Král 9, 26. — O červeném a modrém purpuru viz Ex 25, 4.

V. [11.] jest psán řečí aramskou, proto jej pokládá Condamin s kritikou za glosu. — K v. 13. srv. Ž 28, 3n; 45, 7; 103, 7. — O Božích „zásobárnách“ srv. Job 38, 22.

V. [14.] „člověk“, který nepoznává ze světa (v. 12n) stvořitele, neklaní se jemu, ale modlám! (Jiní jinak.)

nebof klam jest, co slil,
není v tom ducha.
15 Nicoty jsou to, díla smíchu hodná,
v čas soudu bude veta po nich.

16 Není jim podoben Jakobův úděl:
onť jest ten, který stvořil všecky věci,
Israel jest vlastní kmen jeho,
„Hospodin zástupů" jest jméno jeho.

IV.

17 (Prorok:) Sesbírej se země své věci,
(město) obležené!
18 Neboť toto praví Hospodin:
Aj já teď daleko zavrhu obyvatele země (této);
a sužovati je budu tak,
aby byli nalezeni.

19 (Jerusalem:) Běda mně pro mou ránu!
Nezhojitelná jest má bolest!
Přece však pravím já:
Ano, tento svízel můj jest, ponesu jej.

20 Stan můj popleněn jest,
všecky mé provázky jsou potrhány,
synové moji mne opustili, není jich!
Není již, kdo by roztáhl stan můj,
kdo by vyzdvihl mé plachty.

21 (Prorok:) Neboť blázniví jsou pastýři,
Hospodina nehledají;
proto nemají zdaru,
všecko stádo jejich jest rozptýleno.

22 Slyšte! Aj hluk se blíží,
ryk velký od severní strany —

V. 16. „úděl Jakoba", t. j. národa israelského jest Hospodin, pravý Bůh. Srv. Ž 15, 5; 72, 26; 118, 57; Pláč 3, 24. a jj. — Israel jest „kmen jeho" dle Ex 19, 5n; Dt 32, 9. Úryvek 10, 1—16 dle kritiky, se kterou souhlasí také Condamin a Charles Jean nebyl prosloven za prvních roků Joakimových jako 7, 1—9, 22; 10, 17—24. nýbrž později, snad až za posledních let Jeremjášovy činnosti. Viz výše k 1, 2. Nasvědčuje tomu úzká souvislost 10, 17—24 s hl 9., kterou (souvislost) ruší zlomek 10, 1—16.

V. 17n. „své věci" — svůj uzlík, své krámy, zavazadla. Vulg: „zahanbení své". — „zavrhu" = zahodím jako kámen, mrštěný prakem. — „teď", neboť dosud národ tímto způsobem (zajetím) trestán nebyl; ostatně „teď" v LXX není, i bývá pokládáno za glosu. — „aby byli nalezeni" = stiženi útrapami, které jich dosud nestihly. Dle hebr. a syr. však lépe překládati: „aby mne nalezli"; tím vysloven účel zajetí babylonského. — (Jiní jinak).

V. 19. srv. s 3, 23—25.

V. 20. srv. s 4, 31; 6, 26; Pláč 1, 1; Is 3, 26; 49, 14. — „stan" = říše (jest rozbořena). — „provázky", t. j. všecky jeho opory (jsou mu vzaty). Knabenbauer.

V. 21. „pastýři" = správcové a vůdcové národa jako výše 2, 8; 3, 15.

V. 22. Srv. 1, 14; 4, 7. 15; 6, 23; 8, 16.

aby obrátil judská města v poušť,
a v bydliště šakalů.

[23] (Jerusalem:) Vím to, Hospodine,
že není (v moci) člověka cesta jeho;
aniž jest (v moci) muže, aby chodil
a kroky své řídil (k cíli).

[24] Potresci mne, Hospodine, ale s mírou,
ne však ve svém hněvu,
abys nezničil mne!

[25] Vylij hněv svůj na národy,
kteří nepoznali tebe,
a na krajiny, které jména tvého nevzývaly,
neboť snědli Jakoba;
ano, snědli jej a strávili jej,
a krásu jeho rozmetali.

Věrolomnost Judovců a její následky (11, 1—17).

Držte smlouvu! (11, 1—10). Trest za nevěrnost (11, 11—17).

Hlava 11. — [1] Slova, která promluvil Hospodin k Jeremiášovi: Řekl: [2] Slyšte slova smlouvy této, a oznamte je Judovcům a obyvatelům Jerusalema!

[3] Řekneš jim: Toto praví Hospodin, Bůh Israelův: Zlořečený člověk, jenž by neposlechl slov této smlouvy, [4] kterou jsem uložil otcům vašim v den, kdy jsem je vyvedl z Egyptské země, ze železné huti, řka: „Slyšte hlas můj, a čiňte všecko, co přikazuji vám, i budete mým národem a já budu vaším Bohem, [5] abych splnil přísahu, kterou jsem se zavázal otcům vašim, že jim dám zemi, tekoucí mlékem a medem, jak ji dnes máte. I odpověděl jsem: „Amen, Hospodine!“ [6] A Hospodin

---

V. [23]. „cesta“ = budoucno, osud. — „k cíli“ šťastnému, který si vytkl.

V. [24]. „nezničil“, t. j. početně národ (obyvatelstvo Jerusalema) nezmenšil (hebr.). Srv. Is 27, 7 n; 29, 27 n.

V. [25]. Místo „krásu“ dle hebr.: „sídlo“. Tento v. (25) opakuje bezmála Ž 78, 6 n. a málo se hodí do souvislosti, proto jej pokládá Condamin za pozdější vsuvku.

Hl. 11. — V. [1 n]. „Slyšte“ svědčí všem Judovcům, také Jeremjášovi. — Místo „oznamte“ lépe čísti se LXX a Syr.: „oznam“, což svědčí Jeremjášovi. — „oznamte“ svědčilo by také jiným prorokům, vrstevníkům Jeremjášovým (Sofonjášovi), nebo těm, kteří měli obnoviti smlouvu Hospodina s lidem dle 2 Par 34, 29. — „slova smlouvy této“ (opakováno níže ve v. 3. 6. 8. také) jest pátá kniha Pentateuchu (její obsah) nalezena osmnáctého roku vlády Josjášovy (622—621), jak vypravuje 4 Král 22 n; 2 Par 34 n. — Srv. zejména 4 Král 23, 3. s Dt 28, 69. — Úryvek 11, 1—8. jest nápadně podoben četnými slovy a rčeními páté knize Pentateuchu (Dt). — 11, 3. srv. s Dt 27, 26; 11, 4. s Dt 4, 20; 11, 5. srv. s Dt 7, 12 n; 6, 3; 11, 9. — „jak ji dnes máte“ srv. s Dt 2, 30; 4, 20. 38; 6, 24; 8, 18; 10, 15; 29, 27. — „Amen“ srv. s Dt 27, 15—26. — Jer 11, 8. srv. s Dt 29, 18. — Hospodin tedy ukládá Jeremjášovi, by pracoval o důkladné nápravě náboženskomravní na základě smlouvy, slavnostně obnovené. (Knabenbauer se domnívá, že také Josjáš, jako kdysi Josafat (2 Par 17, 7—9), rozeslal po Judsku učitele s knihou zákona (Dt), aby uvedli v život obnovenou smlouvu.) Úryvek 11, 1—8. a s ním souvislé úryvky další: 11, 9—17; 11, 18—23; 12, 1—6. patří do pozdějších roků Josjášových, jsou tedy starší nežli předchozí úryvek (7, 1—10, 25).

V. [5]. „Amen“ = Ano, stalo se, t. j. splnil jsi, co jsi slíbil (Jer).

V. [6]. Místo „hlásej“ možno také se LXX překládati: „čti“. — K v. 7. srv. 4 Král 17, 13 nn.

mi řekl: Hlásej všecka tato slova po městech judských a po ulicích jerusalemských! Říkej: Slyšte slova této smlouvy a čiňte je! [7] Neboť ustavičně vystříhal jsem otce vaše v ten den, kdy jsem je vyvedl z Egyptské země až do dneška, úsilovně jsem je vystříhal, a říkal: Poslouchejte hlasu mého! [8] Ale neposlechli, nepopřáli mi sluchu, nýbrž odešli, každý za svým zvrhlým srdcem zlým. I uvedl jsem na ně všecka slova této smlouvy, kterou dle příkazu mého činiti měli, ale nečinili.

[9] I řekl mi Hospodin: Judovci a obyvatelstvo jerusalemské se spikli! [10] Navrátili se k prvním nepravostem otců svých, kteří nechtěli poslouchati slov mých. Též oni tedy odešli za bohy cizími, aby jim sloužili; dům Israelův a Judův — zrušili smlouvu mou, kterou jsem učinil s otci jejich. [11] Protož toto praví Hospodin: Aj, já uvedu na ně pohromu, ze které nebudou moci vyjíti; když budou volati ke mně, nevyslyším jich. [12] I půjdou města judská a obyvatelé jerusalemští a budou volati k bohům, kterým obětují kadidlo), ale nevysvobodí jich v čas soužení jejich. [13] Kolik totiž měst, tolik i bohů máš, Judo, a kolik jest v Jerusalemě ulic, tolik postavil jsi oltářů hanby, oltářů k obětování (kadidla) Baalům.

[14] Ty tedy nemodli se za lid tento, aniž počínej úpěnlivou prosbu za ně, neboť nevyslyším jich, až budou křičeti ke mně, v čas soužení jejich.

[15] Co chce můj miláček v mém domě,
kdyžtě páchá mnoho nešlechetností?
Zdali posvátné maso odejme tvou zlobu,
abys mohl po té radovat se?

[16] Olivou košatou, pěknou, plodnou, krásnou Hospodin tě nazval; když hromem promluví, zapálí se veliký oheň v ní a spaleny budou její ratolesti. [17] Hospodin zástupů, který tě byl štípil, ustanovil pohromu na tebe pro zločiny domu israelského a judského, kterých si napáchali, aby mě popudili obětujíce (kadidlo) Baalům.

V. [9 n.] Po obnově smlouvy, kterou vykonal Josjáš, polepšil se poněkud náboženskomravní život Judovcův, ale na krátko a ne hluboko. Brzy zase „navrátili se“ k bývalým neřestem a to tak, jakoby se byli smluvili („spikli“), že smlouvy s Hospodinem obnovené šetřiti nebudou. — Josjáš odklidil modly také z území, jež patřilo kdysi „domu Israelovu“, t. j. říši severní. (4 Král 23, 15—20; 2 Par 34, 33.

V. [12.] srv. s 2, 27 n; Is 1, 29; 2, 20. K v. 14. srv. výše 7, 16; Ez 13, 5.

V. [15.] „můj miláček“ = národ israelský (Ž 59, 6; 107, 7), který sice „v domě Hospodinově“ přinášel vnější oběti, ale bez vniterné mravnosti; „páchaltě mnoho nešlechetností“. Srv. výše 7, 10. 21; Is 1, 11. — „posvátné maso“ obětní. — „radovat se“, že ti Bůh příznivě jest nakloněn, že se na tebe nehněvá. — Podle Vulg slovně: „Co jest, že milý můj v domě mém páchal nešlechetnosti mnohé? Zdali maso posvátné odejme od tebe zlosti tvé, v nichžto jsi se chlubil“? K tomu srv. 4 Král 21, 4; 2 Par 33, 4; Ez 8, 5.

V. [16.] Jako přirovnával Is (hl 5) národ israelský k vinici, tak jej tu Jer přirovnává k olivě, která byla a jest svému pěstiteli velmi užitečná. — „nazval“ a také učinil. — Ale národ — oliva se neosvědčila, proto Hospodin naloží s ní jako s vinicí (Is 5). — Srv. Mt 3, 10.

V. [17.] „sobě“ — na svou škodu a záhubu.

Anatotští ohrožují Jeremjáše (11, 18—12, 6).

[18] A ty, Pane, zpravils mne, že jsem to zvěděl;
dals mi tehdy, bych prohlédl úskoky jejich.
[19] A já jsem byl jako krotký beránek,
kterého vedou na porážku.

Ani potuchy jsem neměl,
že mně strojí úklady říkouce:
„Zkazme strom i s ovocem jeho,
vytněme jej ze země živých,
nebudiž památky po jeho jméně!“

[20] Ty však, Pane zástupů, soudce spravedlivý,
který vyšetřuješ srdce i ledví,
nechať vidím pomstu tvoji nad nimi,
neboť tobě svěřuji věc svoji.

[21] Protož toto praví Hospodin o mužích z Anatotu, kteří mi ukládají o život a říkají: „Neprorokuj ve jménu Hospodinovu, sice zemřeš rukou naší!“ [22] Toto tedy praví Hospodin zástupů: „Aj já navštívím je: jinoši zemrou mečem, synové i dcery jejich zemrou hladem. [23] Nic z nich nezbude, neboť uvedu pohromu na muže Anatotské toho roku, kdy je navštívím.“

Hlava 12.

[1] Spravedlivý sice jsi ty, Hospodine,
abych se přel s tebou,

V. [18]. Jeremjáš horlivě pracoval o to, aby obnova nábožensko-mravní v duchu nalezeného Dt byla všude provedena. Tím popudil proti sobě zatvrzelé spoluobčany, že se ho chtěli zbaviti vraždou. — Oprava, žádaná v Dt znamenala zrušiti místní svatyně, tedy také svatyni anatotskou. Kromě toho v Anatotu sídlila starobylá rodina kněžská (Abiatarova), která měla nyní všeho pozbýti a ponechati bohoslužbu výhradně Sadokovcům. Anatotští byli věrojatně rozezleni, vidouce, že jeden rodák jejich a spoluobčan jest horlivým stoupencem takové opravy. (Condamin.) — Bůh zavčas upozornil Jeremjáše na nebezpečí života, že se mohl spasiti.

V. [19]. „krotký“ = ochočený v rodině, kde s ním nakládali jako s dítětem. Srv. 2 Král 12, 3. — Takový beránek nic netuší, když ho vedou na zabití, ale běží radostně za známým, který mu kyne, jako běhával dosud... Tím „stromem“ jest ve smyslu slovném Jeremjáš, ve smyslu předobrazném Kristus. — „zkazme“ = „vytrhněme“. Je to odpověď Anatoťanů na pohrůžku Jeremjášovu (v. 16), že Judovci shoří jako neplodná oliva. Tu pohrůžku splní oni sami na jejím původci, na Jeremjášovi! — „ovoce“ (slovně „chléb“) toho stromu byla proroctví Jeremjášova. Zničí proroka a s ním i nauku jeho. Podobně ukládali později Kristovi soukmenovci jemu, nauce i ovoci práce jeho, t. j. církvi katolické. — Ježto však „chléb“ méně se hodí ke „stromu“ a činiti z chleba „ovoce“ zdá se některým příliš nucené. Condamin s jinými místo „s ovocem jeho“ čtou a překládají „se šťávou jeho“, t. j. proroka v plné síle životní, což se hodí dobře i na Krista. — Dle Vulg slovně (v. 19e): „Vpusťme dřevo do chleba jeho“, t. j. jedovatou rostlinu do pokrmu jeho, t. j. otravme ho. Jiní jinak.

V. [20]. srv. s 20, 12. — Srv. také 17, 10. — Prorok horlící pro spravedlnost nemůže si přáti, aby zločin proti muži Božímu a tím i proti Bohu, který ho poslal, aby zločin Anatoťanů zůstal bez trestu; sám však neodvažuje se té pomsty vykonati, ale ponechává vše vůli Boží. — Srv. Dt 18, 19; 33, 35.

V. [21]. „říkají“ v duchu a mezi sebou, ne však prorokovi do očí, ježto před ním se tají se svým plánem!

V. [22n]. Dle práva odvetného budou potrestáni smrtí, kterou chtěli se světa sprovoditi Jeremjáše.

Hl. 12. — V. [1–12]. Námětem tohoto odstavce (12, 1—6) byl věrojatně atentát, chystaný na Jeremjáše, o kterém byla řeč výše (11, 18-23). Prorok buď ještě

přece však chci se s tebou spravedlivě domluviti:
Proč se práce bezbožníkům daří,
(proč) je dobře všem věrolomným bezbožníkům?

[2] Štípíš je, i zapouštějí kořen,
prospívají a ovoce nesou;
blízko jsi ty ústům jejich,
ale daleko jsi od jejich srdce.

[3] Ty však, Hospodine, znáš mne, pronikáš mne,
a zkusil jsi mne, jak o tobě smýšlím.
Shromažď je (tedy) jako stádo na porážku,
a zasvěť je na den zabití!

[4] Dokavád kvíliti bude země,
a rostliny na poli všady schnouti?
Pro zlobu jejích obyvatelů
zmizela zvěř i ptactvo;
neboť řekli: „Neuzří našeho konce!"

[5] „Protože s pěšími běže ses unavil,
kterak budeš moci závodit s koňmi?
A (ne)cítíš-li se bezpečným v zemi pokoje,
co budeš činiti v houštinách Jordánu?

[6] Neboť i bratři tvoji, dům tvého otce,
i ti se chovají zrádně proti tobě,
a volají za tebou plným hrdlem;
nevěř jim, když budou mluviti tobě po přátelsku."

---

nebyl poučen od Boha o tom, že vrazi budou potrestáni, nebo trest ten dlouho se nedostavoval. Nepřátel jeho, kterým byl tolik pohrozil, bylo stále šetřeno a oni vítězně volali: (Jeremjáš „neuzří našeho konce!" (12, 4e). Jahve neslibuje prorokovi, že trest brzy přikvačí, neslibuje mu pokoje, ale předpovídá mu nové boje a zkoušky těžší, nežli byly dosavadní (12, 5n). V. 6. naráží velmi zřetelně na úskočné útoky, na vraždu, kterou mu v rodišti jeho spoluměšťané chystali. (Condamin.)

V. [1.] Prorok ví, že kdyby chtěl se s Hospodinem příti, viniti jej snad z nespravedlnosti proto, že bezbožní dobře a spravedliví zle se mívají, podlehl by; ukázalo by se, že Bůh jest nejvýše spravedlivý. Ačkoli o té spravedlnosti nepochybuje, přece cítí v duši nepokoj, který ho pudí, aby otevřel Bohu své srdce, aby mu přednesl své smýšlení... Byla to bolest, která každého spravedlivce S. z. brala za srdce. Srv. Ž 72, 2n; Job 21, 7n; Hab 1, 3.

V. [2ab.] líčí blahobyt hmotný bezbožníků, kteří sice mají Boha plná ústa (v. 2c), ale nikoli srdce (d). Srv. Is 29, 13; Řím 2, 17n.

V. [3.] srv. s 11, 20. — Jejich smrt, protože jí spravedlivě žádá uražená Boží čest a zneuctěná svatost, bude „svatá". Srv. Is 34, 6.

V. [4e.] Slušno, aby vypleněni byli bezbožníci, aby pro ně Palestina nebyla trestána suchem a zboží aby netrpěli spolu s nimi, jak se již dlouho děje („Dokavád..."). Bezbožní se holedbají, že prorok nedožije se trestu („našeho konce"), kterým jim hrozí.

V. [5n.] podává odpověď Boží prorokovi. — Pozbýváš-li mysli již nyní, co budeš činiti, až přijdou pokušení mnohem větší? Bůh vytýká Jeremjášovi netečnost a bázlivost (Knabenbauer). — „houštiny Jordanu" byly skrýšemi lvů, proto místa nebezpečná. Srv. 49, 19; 50, 44. — V. 5c dlužno se LXX doplniti záporkou („ne"); sice bylo by třeba domysliti si „toliko". Kritika tuto větu všelijak opravuje. — K v. 6. srv. Mich 7, 6. — „za tebou" — za tvými zády.

Žalozpěv nad zkázou svaté země (12, 7—17).

7 Opustil jsem dům svůj,
zanechal dědictví své,
dal jsem miláčka své duše
do rukou nepřátel jejích.

8 Dědictví moje jest mi
jako lev v lese:
počalo řváti na mne,
proto ho nenávidím.

9 Zdali je strakatý pták (mně) dědictví moje,
zdali jest pták to všecek zbarvený?
Pojďte, shromažďte se všecka zvířata polní,
pospěšte k žrádlu!

10 Pastýři mnozí zkazili vinici mou,
pošlapali podíl můj;
obrátili podíl můj rozkošný
v prázdnou poušť.

11 Zpuštění z něho učinili,
kvílí (tu) přede mnou;

V. 7—17. prosloven byl věrojatně r. 601—600, kdy bylo Judsko přepadeno a vyloupeno od svých sousedů, od tlup Chaldů, Syrů, Moabanů a Ammoňanů, jak vypravuje 4 Král 24, 2. — Nesouvisí tedy tento odstavec (12, 7—17) ani se starším úryvkem předchozím (12, 1—6) ani s úryvkem dalším (13, 1—14).

V. 7. Mluví Hospodin. — „dům" jeho je tu Palestina, která byla jeho zvláštním bydlištěm. Srv. Os 8, 1; 9, 15. — „dědictví" Hospodinovo byl národ israelský, jako již Dt 4, 20; 9, 26; 29 a jj. — Tato slova netřeba pokládati za narážku na zajetí, jak někteří činí, zvláště ti, kteří vidí v „domě" Hospodinově jerusalemský chrám; Hospodin může „opustiti" svou zemi a svůj národ tím, že jim odejme svou ochranu (Condamin). — „miláček" Hospodinovy duše jest jeho snoubenka — jeho „choť" (= „jejích") národ israelský. Srv. 11, 15. — „nepřátelé její" jsou sousední národové, výše jmenovaní (4 Král 24, 2).

V. 8. Národ israelský choval se k Bohu a k jeho služebníkům, prorokům surově, jako dravec. Srv. 2, 30n.

V. 9ab. dle Vulg táže se Hospodin, je-li snad národ israelský ptáče, jehož příroda přiměřenou barvou dravcům neskrývá, ale který svými pestrými a křiklavými barvami poutá pozornost všech dravých ptáků, takže se slétají kolem něho, aby ho uklovali. Těmi dravci, se všech stran slétlými jsou národové, vypočítaní výše (4 Král 24, 2). — Condamin překládá v. 9ab:

»Dědictví moje jest mi strakatým supem,
supi na něj dorážejí se všech stran.«

V. 9a jmenuje Israele „supem", dravcem v tomže smyslu, jako byl nazván výše (v. 8) lvem, t. j. nepřítelem Božím; ve v. 9b jsou „supi" národové sousední, kteří ho napadli. (Reuss-Condamin.) Jiní jinak. — Strakatina peří znamená všelijaké prvky modlářské, které si národ Hospodinův vypůjčil od četných pohanských sousedů. (Condamin.) — „mně" jako ve v. 8a — „mi". — „zvířata polní" jsou tu pohanští kmenové, jmenovaní výše.

V. 10. „pastýři" = kočující kmenové výše jmenovaní. Srv. výše 6, 3; Is 5, 5—7.

V. 11. „z něho" — z podílu (údělu) mého. — „všecka země" Judská. — Trest roste, ježto nikdo nehledá příčiny neštěstí ani prostředků proti němu (Condamin).

pustá a prázdná jest všecka země,
neboť nikdo nepřemýšlí.

[12] Na všecky cesty pouště zhoubcové přišli,
neboť meč Hospodinův hltá . . .
od kraje do kraje země
není spásy žádnému tělu!

---

[13] Seli pšenici a klidili trní;
namáhali se — bez užitku.
Hanbit se budete za svou úrodu
pro roztrpčený hněv Hospodinův.

---

[14] Toto praví Hospodin:

„Proti všem zločinným sousedům mým, dotýkajícím se dědictví, které jsem udělil lidu svému israelskému:

Aj, já vytrhnu je ze země jejich,
jako vytrhnu dům Judův z prostředka jejich.
[15] Až pak je vytrhnu,
smiluji se zase nad nimi,
a uvedu je zpět, každého do jeho dědictví,
každého do jeho země.

[16] A naučí-li se mravům od mého lidu,
aby přisahali ve jménu mém: „Jakože živ jest Hospodin,"
jako učili lid můj přísahati skrze Baala,
vzděláni budou prostřed lidu mého.
[17] Nebudou-li však poslouchati, vyplením národ ten,
vyplením a zahubím (ho), praví Hospodin."

V. [12]. „země" Judské. — Místo „na všecky cesty" hebr.: „na lysé výšiny".

V. [13]. Judovci ctíce bohy cizí, domnívali se, že si tím zjednávají jejich přízeň a ochranu, že — mluveno příslovečně — sijí pšenici, která přinese hojnou žeň. Zklamali se; místo pšenice mají trní — Boží trest.

V. [14]. Ježto jest Palestina „země Hospodinova", jsou také sousedé Palestiny sousedy jeho. Srv. Is 8, 8; 14, 2. 25 a jj. — Kterak Hospodin tyto sousedy své „vytrhne ze země jejich", předpovídal již Is 14, 30; 16, 14; 34, 5. a podrobněji předpovídá také Jer níže hll 46—51. — Judovci budou „vytrženi" zajetím babylonským.

V. [15]. Vyhnanství národů, výše jmenovaných, bude ne toliko trestem, ale i lékem pro jejich náboženskomravní život. Poznají nicotu model, které jich nemohly zachrániti. Budou míti příležitost poznati od Judovců pravé náboženství, pravého jediného Boha, budou moci ve jménu jeho „přisahati", t. j. přijmouti jeho bohoctu. (Srv. výše 4, 2). — „prostřed lidu" Hospodinova nemůže znamenati toliko Palestinu a několik proselytů, kteří by se do ní vešli, ale znamená království Boží na celém světě, které založí Mesiáš, t. j. církev katolickou. V té „budou vzděláni", t. j. porostou nábožensky, mravně, společensky, hospodářsky. Srv. Řím 11, 17 n. — Viz také Ž 86; Is 4, 3.

V. [17]. srv. s Is 60, 12.

O zpuchřelém pásu (13, 1—11).

Hlava 13. — [1] Toto mi pravil Hospodin: Jdi a zjednej sobě lněný pás, polož si jej na bedra, ale do vody ho nedávej! [2] Zjednal jsem si tedy pás dle slova Hospodinova a položil jsem si jej kolem beder. [3] I oslovil mne Hospodin podruhé takto: [4] Vezmi pás, který sis zjednal, který máš okolo beder, vstaň, jdi k Eufratu a skryj jej tam do skalní díry. [5] Odešel jsem tedy a skryl jsem jej u Eufratu, jak mi byl přikázal Hospodin.

[6] Po mnohých dnech řekl mi Hospodin: Vstaň, jdi k Eufratu, a vezmi odtud pás, který jsem ti přikázal tam skrýti. [7] I odešel jsem k Eufratu, kopal jsem a vzal jsem pás s místa, kde jsem jej byl skryl, avšak hle — shnilý byl (ten) pás, že nebyl k žádné potřebě.

[8] Hospodin pak oslovil mne a řekl: [9] Toto praví Hospodin: Tak učiním, že shnije pýcha Judova a veliká pýcha Jerusalema; [10] lid tento velmi zlý, který nechce poslouchati slov mých, a chodí za svým zvrhlým srdcem, který odešel za bohy cizími, aby jim sloužil a klaněl se jim — bude jako tento pás, který se k žádné potřebě nehodí. [11] Neboť jako

---

Hl. 13. — V. 1—14. dlužno klásti do časů Josjášových. — Jeremjáš tu představuje samého Hospodina, pás je tu náznakem zpupnosti národa israelského, nebo jinými slovy: zpupného, zbujného Israele, jak vyplývá z v. 9—11. — Z této zpurnosti bude národ důkladně vyléčen v zajetí babylonském, při řece Eufratu, kde zatvrzelost jeho shnije... Většina starých vykladačů a s nimi Trochon, Knabenbauer, Fillion a jj. mají za to, že tu prorok vypravuje vnější náznačný úkon, t. j. že se skutečně z Palestiny odebral k Eufratu, tam zakopal koupený pás a později že skutecně se pro něj zase vrátil. Jiní (Jer, Petr Dam, Condamin) domnívají se, že vše to nestalo se skutečně, ale toliko ve vidění jako níže 25, 15—17. Stoupenci této domněnky (že náznačný úkon Jeremjášův byl toliko vniterný), namítají, že nejkratší cesta z Jerusalema k Babylonu (k Eufratu) jest více než 1000 km dlouhá. Dělati čtyřikráte tuto cestu, aby bylo možno vykonati náznačný úkon, jehož lid ani nevidí, jest prý prostředek, jenž není v poměru ke svému cíli, a jest prý spíše s to, aby proroka sesměšnil. Proti tomu uvádějí přívrženci skutečnosti, že delší nepřítomnost prorokova, dvojí odchod, dvojí příchod, budil v okolí jeho nápadnou pozornost, ano napínal jeho zvědavost, které použil prorok, aby nejednou opakoval, co mu Bůh uložil hlásati. (Kromě toho nelze říci, že prorok vykonal řečený náznačný úkon u Babylona beze svědků, naopak lze míti za to, že k němu pozval průvodce své cesty, jakož i Israelity, kteří již tehdy v Babylonii sídlili (v menším počtu). Možno také, že použil po obakráte karavany judské, která do Babylonie z důvodů obchodních se ubírala a před očima jejíma že vykonal svůj úkol, o kterém účastníci její po návratu domů vypravovali.) — Netřeba a neradno z „Eufratu" činiti „Efratu", (t. j. Betlém), nebo blízkou osadu Feret, nebo údolí nedaleko Anatotu, zvané dnes „Uádi Fára" (nebo vrchovisko stejnojmenné „ʿAin Fára"). — Ostatně i kdyby byl Jeremjáš zakopal pás lněný u Eufratu beze svědků, byla by cesta jeho a nepřítomnost i v tomto případě zjednala u lidu větší pozornost jeho slovům, než kdyby byl jmenovaný pás zakopal toliko ve vidění!

V. 1. „zjednej" = kup. — „lněný" snad proto, že z této látky (Lv 16, 4) byla roucha kněžská a dle Ex 19, 6 měl býti Israel říší kněžskou. — Bůh „zjednav", koupiv si národ israelský (Is 43, 3), připojil si ho jako pás na bedra, když s ním vešel v manželskou smlouvu na Sinaji. — Hospodin očekával, že národ nošený na Hospodinových bedrách, na jeho životě, zůstane čistý, že nebude třeba dle obyčeje východního jej práti, to jest močiti a tlouci kameny, čímž by velmi trpěl.

V. 4. „skalní díra" jest obraz babylonského zajetí.

V. 6. „po mnohých dnech" naznačuje, že zajetí bude dosti dlouho trvati. — K v. 7 srv. Lv 26, 39. — Jako jiné obrazy, tak ani tento obrazný úkon nesmí býti příliš mačkán; nebude-li příliš ždímán, nevzniknou námitky, že národ v zajetí mravně neshnil, naopak, že zajetí bylo trestem za jeho mravní hnilobu, a prostředkem, který měl národ vyhojiti a nikoli zničiti ho. Viz výše k v. 1—14.

V. 11. srv. s 2, 3; Dt 26, 19; 10, 15.

se připoutává pás k bedrám muže, tak jsem byl připoutal k sobě všecek dům Israelův i všecek dům Judův, dí Hospodin, aby byli mým lidem, jménem, chválou a slávou, ale neposlechli.

O džbánech, plných vína (13, 12—14).

[12] I řekneš jim toto: Takto praví Hospodin, Bůh Israelův: „Každý džbán má býti naplněn vínem.“ Když pak ti řeknou: „Zdali nevíme, že každý džbán má býti naplněn vínem?“ [13] řekneš jim: „Toto praví Hospodin: Aj, já naplním všecky obyvatele této země, i krále, kteří, jsouce z rodu Davidova, sedí na trůně jeho, i kněze a proroky, všecky obyvatele jerusalemské — opojením; [14] a rozbiji jednoho o druhého, jak otce tak také syny, dí Hospodin; nebudu šetřiti, aniž poshovím, aniž se smiluji, abych nerozbil jich.“

Hospodin bude věrolomnost trestati zajetím (13, 15—27).

Napomenutí před trestem (13, 15—17). Neodvratný Boží soud (13, 17—20; 13, 21—27).

I.

[15] Slyšte, mějte pozor, nepyšněte se,
neboť Hospodin mluví:
[16] Vzdejte čest Hospodinu, svému Bohu,
prve nežli se zatmí;

prve nežli se obrazí nohy vaše
o temné skály:
čekati budete světlo, on však je obrátí
v stín a mrákotu.

[17] Neuposlechnete-li však toho,
v skrytě kvíliti bude má duše
nad (vaší) pýchou,
kvíliti, kvíliti bude,
a mé oko slzy bude ronit,
že zajato jest Hospodinovo stádo.

V. [12]. Výrok prorokův, vyslovující účel džbánu, je tak zřejmý, že budí u posluchačů pošklebek; z toho výroku však náhle zaznívá děsná hrozba... Hospodin, aby potrestal viníky, zbaví je moudrosti, vezme jim rozum, i budou vrávorati, klopýtati a padati jako opilí. To jest pohár vína, který má Jeremjáš jménem Hospodinovým dáti píti národům (25, 15). Srv. Is 19, 14; 29, 10; 51, 17. 22 a jj.

V. [13]. Sedí sice právem nástupnictví na trůně Davidově, ale nejsou muži podle srdce Božího, jako byl David, jejich praotec.

V. [14]. O rozbití džbánu o džbán srv. Sdc 7, 19.

V. [15—27]. pochází pravděpodobně z krátké vlády Joachina a jeho matky (v. 18). V prvních dnech jeho (r. 598) Jer předpovídá příchod Nabuchodonosorův, pád judského krále, zajetí. (Jeronym, Condamin a jj.) Výtky, které tu prorok činí, hodí se dobře do časů po bezbožném Joakimovi.

V. [15]. Nebudou-li se pyšniti, pokoří-li se a budou-li pokorně Hospodina poslouchati, nebude třeba ničiti pýchu jejich zajetím (výše v. 7. 9).

V [16]. „zatmí se“, až přestane doba Božího milosrdenství a shovívavosti, až počne působiti jeho spravedlnost, zejména až přiblíží se doba zajetí babylonského. Srv. Is 8, 22. — „světlo“ = štěstí, blahobyt proti „temnu“ — neštěstí.

V. [17]. Prorok „skrytě“, v samotě, kde ho nikdo nebude rušiti ani těšiti, plakati bude nad neposlušností, nad zatvrzelostí svého národa, jejíž následek bude — zajetí („zajato jest“ = do zajetí jistojistě povedeno bude).

II.

[18] Rci králi a královně-matce:
Sedněte si hodně nízko,
neboť padá vám s hlavy
vaše nádherná koruna.

[19] Města jižní zavřená jsou,
nikdo jich neotvírá.
Odveden jest Juda všecek do zajetí,
je to přestěhování úplné.

[20] Pozdvihněte oči a vizte ty,
kteří přicházejí od severu!
Kde je stádo, jež bylo ti dáno,
nádherný brav tvůj?

III.

[21] Co řekneš, až ti za pány ustanoví
ty, které jsi sama na sebe navykla?
Zdali nepopadnou tebe bolesti
jako ženu před porodem?

[22] Řekneš si snad v duchu:
Proč přišly na mne tyto věci?
Pro množství tvých nepravostí zdvihli ti odolky,
obnažili na hanbu tvoje paty.

[23] Zda může mouřenín změniti svou kůži,
nebo rys svou kropenatost?
(Tak) budete moci činiti dobře,
i vy, kteří jste zvyklí na zlé.

[24] A rozptýlím je jako plevy, kterými zmítá
vítr z pouště.

V. [18]. Jeremjáš oslovuje Jerusalem, jeho obyvatele, proto kritikové opravují „rci" ve mn. č.: „rcete". — O „královně matce" srv. níže 22, 26; 29, 2. — Srv. dále 4 Král 24, 12. 15; 3 Král 15, 13; 2 Par 15, 16 a jj. — Dle mínění sv. Jer, Tomáše Akv., Condamina byl tímto králem Joachin a matka jeho byla Nohesta, dcera Elnatanova z Jerusalema (4 Král 24, 8). — (Jiní však nemyslí ani na Jechonjáše, ani na Sedekjáše, ale berou tento výrok ve smyslu všeobecném.) — „nízko sedali" zajatci, nešťastníci. Srv. Is 3, 26; 47, 1; Job 2, 13.

V. [20]. oslovuje obyvatelstvo Jerusalema; jemu bylo svěřeno „stádo", t. j. Judovci, Judsko, jehož hlavním a sídelním městem Jerusalema („ti") byl.

V. [21]. Jerusalem vcházel ve smlouvy s cizinci, kterými více méně vyznával svou závislost na nich. Jerusalem byl vinen sám, že si ti cizinci navykli hleděti na Jerusalem s patra, jako na svého poddaného. — „ustanoví ti" = „ustanoveni budou tobě". — Vulg slovně: „Co díš, když tě navštíví? Neb tys je naučila proti sobě, a vyučila jsi je na hlavu svou". — Jiní jinak.

V. [22]. Srv. Is 47, 2n. — Na bronzovém povlaku bran, kterými se vcházelo do paláce Salmanasara II. (860—825) v Imgurbélu (Balavat) je zobrazen zástup mužů a žen, odváděných do zajetí: všichni jsou bosi, muži nazí a ženy drží si sukně zdvižené vysoko nad kolena.

V. [23]. líčí beznadějnou zatvrzelost a nenapravitelnost Judovců (Jerusalema).

V. [24]. „vítr z pouště" — prudký. Srv. výše 4, 11.

25 To jest los tvůj a úděl,
který jsem odměřil tobě, dí Hospodin.

Proto, že jsi zapomněla na mne,
a doufala jsi v lež,
26 já také — dám ti zdvihnout odolky před očima tvýma,
aby se ukázala tvoje hanba.

27 Tvá cizoložství, tvá řehtání, hanebné tvé smilstvo —
na pahorcích v poli
viděl jsem tvé ohavnosti.
Běda tobě Jerusaleme! Nechceš býti čistý
[mnou se řídě]?
Dlouho-li ještě?

Hrozné sucho. Hospodin odmítá proroka prosícího za vysvobození (14, 1—15, 9).

Účinky zhoubné sucha na lidi (14, 1—3), na zemi a na zvířata (14, 4—6). Prosba za smilování (14, 7—9). Zamítavá odpověď Hospodinova (14, 10—12). Jer uvaluje vinu všeho na lžiproroky, kteří lid svedli (14, 13). Hospodin odpovídá, že i tito svůdcové zahynou, ale na zkáze lidu nelze nic změniti (14, 14—16). Modlitba prorokova za smilování Boží (14, 17—22). Hospodin opět odmítá a líčí vražednou válku, kterou hříšný lid potrestá (15, 1—9).

Hlava 14. — 1 Řeč Hospodinova, kterou promluvil k Jeremiášovi v příčině sucha.

I.

2 Kvílí země Judská,
a brány její padají;
na zemi se černají,
a křik Jerusalema stoupá vzhůru.

3 Zámožní posílají
své podřízené pro vodu:
přicházejí vážiti,
nenalézají vody;
zpět nesou nádoby prázdné...
zklamáni a omráčeni jsouce
zahalují si hlavy.

V. 25. „lež“ — jsou modly, smlouvy s modláři, chlácholivé řeči lžiproroků. Srv. 4, 10; 7, 4; 8, 11.

V. 26 srv. s v. 22.

V. 27abc. srv. s 2, 24; 3, 2; 5, 8.

Hl. 14. — Nelze přesně stanoviti, ze které doby pochází úryvek 14, 1—15, 9. Knabenbauer se domnívá, že hll 14 n byly prosloveny za posledních dob, kdy po tolika napomenutích, minuvších se s cílem, osud říše judské byl již zpečetěn.

V. 1. srv. s 12, 4.

V. 2. „brány“ = města, jejich obyvatelstvo jest oblečeno v temné roucho smutku, na hlavě má špinavý popel (prsť), padá vysílením na zemi a na ní sedíc, hořekuje. Země „truchlí“, ježto rostlinstvo, její to šat i ozdoba, vyhynulo nebo bídně živoří, nemajíc vláhy. — Condamin klade 2d před 2a. — Srv. Pláč 1, 4.

V. 3. O zahalené hlavě srv. 2 Král 13, 19; 15, 30; Est 7, 8. — „Zámožní“ Jerusalemané.

II.

[4] Pro neplodnost země,
že na ni nepřišel déšť,
zklamáni jsou oráči,
zahalují si hlavy.

[5] Ano i laň na pláni
opouští, co porodila,
protože není trávy.
[6] Divocí osli stojí na skalách,
lapají po vzduchu jako draci;
umdlévají oči jejich,
protože není trávy.

III.

[7] Svědčí-li nepravosti naše proti nám,
jednej, Hospodine, pro své jméno!
Ano, mnoho jest odpadů našich,
hřešili jsme proti tobě.

[8] Naděje Israelova,
spasiteli jeho v čas tísně,
proč chceš býti jak cizinec v zemi,
jako pocestný, který se staví jen na noc?

[9] Proč chceš býti jako tulák,
jako silák, který nemůže pomoci?
Tys přece mezi námi, Hospodine,
tvoje jméno máme,
neopouštěj nás!

[10] Toto praví Hospodin o tomto lidu:
Rád se potuluje,

V. 4a. bývá všelijak dle LXX opravován. Možno překládati také: „Země přestala plodit“.

V. 5. Laň nemajíc výživy, nemá mléka pro svůj plod a proto jej opouští. Starým byla laň vzorem lásky k mláďatům.

V. 6. „na skalách“ holých, kde je vzduch chladnější a kde se vlní více nežli v údolích. — „dravci“ překládá Vulg hebr. slovo, které čtou někteří „tannim“ (šakalové, množ. čís. od tan) jiní však tannín (krokodil, nebo podobný velikán, jednotné čís.). Tito dovolávají se Herodota (II. 68), že krokodil, když vystoupí z vody na břeh, otvírá obrovskou tlamu, aby nabral hodně vzduchu. — Ježto nemají pastvy, slábne všecko tělo, všecky síly jejich, i zrak. Srv. 1 Sam 14, 27.

V. 7. Nepravosti Judovců ovšem svědčí proti nim, i nezasluhují než trestu, avšak čest Boží žádá, aby jim bylo pomoženo. Srv. Jos 7, 9; Ž 78, 9n; Is 48, 9—11.

V. 8. „Naděje Israelova“, Hospodine! (dodává LXX). — Cizinec dbá jen toho, aby se klidně vyspal; dále mu jest osud obyvatelstva, u něhož jest hostem, lhostejný... Tak lhostejný k bídě národa zdá se býti jeho Bůh, otec, choť, naděje...

V. 9. Místo „tulák“ (srv. v. 8) hebr.: „muž strnulý“ úžasem, který neví si rady. — „mezi námi“ v Palestině, v Jerusalemě, v chrámě. — Jmenujeme se a jsme tvoji, lid, majetek, dědictví tvé... Srv. Is 4, 1; 43, 7.

V. 10. O vášni Judovců běhati za cizími bohy srv. Is 57, 8—10 výše 2, 23. — K v. 11 srv. výše 7, 16; 11, 14. — K v. 12 srv. 6, 20; 7, 21; Is 58, 3.

nohám nedá pokoje,
i nelíbí se Hospodinu;
nyní vzpomíná jejich nepravosti,
a navštěvuje hříchy jejich.

[11] Hospodin řekl ke mně: Nemodli se za tento lid, za jeho blaho. [12] Když se postí, neslyším proseb jejich; a když podávají oběti krvavé i suché, nepřijímám jich; ale mečem a hladem a morem zahladím je. [13] I řekl jsem: „Ach, Pane Bože! Proroci říkají jim: Neuzříte meče, aniž hlad bude mezi vámi, ale pokoj pravý dá vám (Hospodin) na místě tomto."

[14] Hospodin mi odpověděl: Křivě prorokují ti proroci ve jménu mém; neposlal jsem jich, nepřikázal jsem jim (nic), nemluvil jsem k nim; vidění lživá, věštby klamné, svůdné výmysly své prorokují vám. [15] Protož toto praví Hospodin: O prorocích, kteří prorokují ve jménu mém, jichž jsem já neposlal, říkajíce. „Meče ani hladu nebude v této zemi." — Mečem a hladem zhynou ti proroci! [16] Lidé pak, jimž prorokují, rozmetáni budou po ulicích jerusalemských pro hlad a meč, a nebude, kdo by je pochoval: oni i ženy jejich, synové i dcery jejich; vyleji na ně zlobu jejich. [17] A řekneš jim toto:

Roňte oči mé slzy
ve dne v noci bez ustání,
neboť pohromou velikou zničena jest
panna, dcera lidu mého,
ranou náramně těžkou.

[18] Vyjdu-li na pole,
aj — zbití mečem;
vejdu-li do města,
aj — zmoření hladem.
Prorok také, i kněz odcházejí
do neznámé země.

[19] Zavrhl jsi venkoncem Judu,
nebo zošklivila si duše tvá Sion?
Proč tedy biješ nás ranou nezhojitelnou?...
Čekáme blaho — a není nic dobrého;
(čekáme) čas uzdravení, a aj — zděšení!

[20] Poznáváme, Hospodine, bezbožnosti svoje
i nepravosti svých otců,

V. [13]. Prorok, poučený příklady Mojžíše a Abrahama, umí modlitbami na Hospodina naléhati, i uvádí, co může vinu lidu omluviti neb aspoň zmenšiti. (Knabenbauer.) Srv. 4, 10; 5, 12; 23, 17; 29, 9. — „pravý" = pevný. — Srv. Hananjáše níže 28, 2.

V. [15]. Srv. Dt 18, 22; Is 9, 16.

V. [17]. Jak jistě všecko to na ně přijde, má prorok ohlásiti svým bolem a pláčem (Knabenbauer.) Srv. 9, 18; 13, 17; Pláč 1, 16; 2, 18; 3, 49. — „panna" které se nepřítel dosud nezmocnil.

V. [18]. „odcházejí" — nuceně, jsouce tam odváděni.

V. [19de]. srv. s 8, 15. — Jest nemožno, by Hospodin zavrhl venkoncem Judu. Srv. Gn 49, 10; 2 Král 7, 14.

V. [20]. Prorok tvrdí, že byli i tehdy mezi lidem zbožní, kteří plakali nad vinou národní; na ty tedy ať Bůh shlédne, k vůli nim ať ušetří národa, jako byl kdysi hotov pro několik spravedlivců ušetřiti Pětiměstí. (Knabenbauer.) — Srv. Bar 1, 15; Dan 9, 2.

že jsme zhřešili proti tobě.
[21] Nedávej nás v potupu pro své jméno,
aniž nám pohaň slavný trůn svůj;
rozpomeň se, a neruš smlouvy své s námi!

[22] Zda jsou mezi modlami pohanů dárci deště,
nebo mohou nebesa (sama) dáti přívaly?
Zdali nejsi ty to, Hospodin, Bůh náš?
Ten, v něhož doufáme, ježto všecko to činíš?

Hlava 15. — [1] Hospodin mi řekl: Byť se postavil Mojžíš i Samuel přede mne, srdce mé (se nenachýlí) k tomuto lidu; vyvrz je s mých očí, nechať jdou! [2] Zeptají-li se tě: „Kam máme jíti?“ řekneš jim: „Toto praví Hospodin: Kdo k smrti (určen jest) (ten) k smrti (půjde); kdo k meči (ten) k meči; kdo ke hladu (ten) ke hladu; a kdo do zajetí (ten) do zajetí. [3] A navštívím je čtverým druhem, dí Hopodin: mečem k zabití, psy k roztrhání, ptactvem nebeským a zvěří polní k sežrání a k rozsápání. [4] A dám je na pospas všem královstvím země pro Manasa, syna Ezechiášova, krále judského, pro vše, co činil v Jerusalemě.“

[5] Ano, kdo se slituje nad tebou, Jerusaleme,
aneb kdo se zarmoutí pro tebe
aneb kdo přijde se tázat
na tvé štěstí?

[6] Tys mne opustil, dí Hospodin,
obrátils mi záda;
i vztáhnu ruku svou na tebe, abych tě zabil;
unaven jsem prošením.

V. [21]. „Nedávej v potupu“ = nezavrhuj (hebr.). — „pro své jméno“ jako výše ve v. 8n. — „slavný trůn“ Hospodinův byl Jerusalem, ježto byl tam jeho chrám. Srv. výše 3, 17; 17, 12.

V. [22]. „modlami“ = nicotami (hebr.). — Překrásný příklad prosby, která činí Bohu takořka zbožné násilí, která používá Božích slibů, skutků a plánů, aby ho pohnula k milosrdenství; spolu však uč se, kterak pravá láska k soukmenovcům naučila proroka modliti se a Boha všemi způsoby zapřisahati. (Knabenbauer.)

Hl. 15. — V. [1]. S jakým zdarem orodoval Mojžíš a Samuel za lid, viz Ex 17, 11; 32, 11; Nm 14, 13; 1 Král 7, 9; 12, 17; Ž 98, 6. — Tehdy vina národní nebyla ještě tak veliká, jako za dob Jeremjášových. — Hospodin proroka těší. Nemysli, praví, že odmítám tvou prosbu proto, že tebou pohrdám. (Teodoret.) — Jeremjáš mluvě před Hospodinem jmenem lidu, předvádí mu takořka ten lid, že ho má Bůh na očích. Bůh jich nechce ani viděti, jak mu jsou odporni! (Jiní jinak.)

V. [2]. „k smrti“ — moru. (Sanchez.) — Srv. 14, 12.

V. [3]. Condamin upozorňuje ke čtveru těchto metel na Ez 14, 21; 33, 27n; Zjev 6, 8.

V. [4]. Místo „na pospas“ možno také „na postrach“. — O hříších Manasových viz 4 Král 21, 2n; 2 Par 33, 2n. Srv. dále 4 Král 21, 12n. — Ještě i za Manasa Hospodin lidu poshověl, a dal mu krále zbožného (Josjáše), který jak jen mohl usiloval o nápravu, ale lid byl již tak zatvrzelý, že ani Josjáš mnoho nedokázal. Proto nyní bude Bůh bíti nepolepšitelný národ bez milosti...

V. [5]. Až bude Jerusalem v troskách, až jeho obyvatelstvo bude sténati v zajetí, nikdo nebude míti s ním soustrasti, nikdo nebude se starati o něj, jak se má (= „tázat se na jeho štěstí“). Srv. Ex 18, 7; Sdc 18, 5.

V. [6]. „záda“ jako výše 7, 24; Is 1, 4. — Jako kdysi Hospodin vztahoval ruku, aby lidu svému dobře činil, tak ji vztáhne nyní — aby ho až na nějaký zbytek vyhubil! — Hospodin jest „unaven“ svou shovívavostí (hebr.). — Dle Vulg naprosil se lidu, aby pokání činil, již tolik, že jest unaven.

[7] A rozvějí je věječkou
ve branách země;
pobiji a zkazím svůj národ,
že se od cest svých neodvrátili.

[8] Rozmnoží se mně vdovy jejich
nad písek mořský;
uvedu jim na matky mladých vojínů
zhoubce o polednách,
pošlu na ně náhle
úzkosti a hrůzu.

[9] Zchřadne, která porodila sedm (synů),
vypustí svou duši;
zapadne jí slunce ještě za dne,
hanbiti a rdíti se bude;
a co z nich zbude, vydám pod meč
před očima nepřátel jejich, dí Hospodin.

Jeremjáši, stěžujícímu si, dostává se Boží útěchy (15, 10—21).

Jer si naříká, že ho úřad činí nenáviděným (15, 10—14). Jer prosí, aby byl spravedlivě pomstěn a konečně vysvobozen (15, 15—18). Hospodin odpovídá (15, 19—21).

I.

[10] Běda mně, matko má, že jsi mne porodila,
abych se hádal a přel se s celým světem!
Nepůjčil jsem, aniž kdo půjčil mně,
(a) všichni mi zlořečí.

[11] Hospodin řekl:
Konec tvůj jistě bude dobrý;
jistě vyjdu tobě vstříc v čas trápení

V. [7]. Bůh svůj národ „rozvěje“ jako rolník, který hází proti větru vymlácené obilí, aby vítr vzal plevy z něho a rozvál je daleko široko. — „brány země“, t. j. Palestiny jsou její hranice. — Hospodin rozptýlí Judovce na všecky strany a z celé Palestiny. — To proto, že nechtěli se odvrátit od svých špatných mravů (= „cest“).

V. [8ab] klade Condamin za 9abcd, čímž nabývá lepší souvislosti. — Nepřítel pobije junáky judské, muže ženaté i svobodné jinochy; tím pozbudou ženy judské svých ochránců, i bude možno nepříteli za bílého dne beze strachu i matky judské pobíjeti.

V. [9]. „sedm“ = mnoho — známka zvláštního požehnání Božího. Srv. 1 Sam 2, 5; Rut 4, 15. — „slunce“ = život v plné síle. — Úryvek 15, 10—21 vznikl nejspíše za posledních let krále Joakima. (Condamin.) — K v. 1 srv. výše 11, 18 n; 3 Král 19, 4. — Dlužník proklínával věřitele, že vymáhá na něm dluh; věřitel zlořečíval dlužníkovi, že nechce platit. Půjčka je tu náznakem jakékoli smlouvy společenské, ze které vynikají spory. Jeremjáš chce říci, že neudržuje s nikým obchodních styků, že nejde za ziskem a přece má tolik sporů, je tolik nenáviděn. Cítí tíhu prorockého úřadu.

V. [11n]. Hospodin těší proroka. Srv. níže 21, 2; 42, 2. Prorok je dle 1, 18 železný sloup a bronzová zeď. To železo, z něhož jest ulit, jest nejlepší jakosti (= „severní“), kterého nikdo nepoláme... V. 11 n není zachován ve znění původním, i bývá velmi pestře opravován, překládán a vykládán. — V. 12 dle

a v čas soužení proti nepříteli!
[12] Zdali se poláme železo, severní železo a bronz?

[13] Bohatství tvá a poklady tvé
dám na pospas ne pro náhradu,
ale pro tvé všeliké hříchy
(páchané) ve všech končinách tvých.

[14] A přivedu tvé nepřátele
ze země, které neznáš;
neboť se rozpálil oheň hněvu mého,
(i) bude hořeti proti vám.

II.

[15] Ty (to) víš, Hospodine, rozpomeň se na mne,
zastaň se mne, zjednej mi dostiučinění na mých odpůrcích,
ne dle své shovívavosti ujmi se mne;
věz, že snáším pro tebe pohanění!

[16] Dostalo se mi tvých řečí,
a pochutnal jsem si na nich.
Slovo tvé bylo mi radostí
a veselím srdce mého,
protože mám tvoje jméno,
Hospodine, Bože zástupů!

[17] Neseděl jsem v kruhu smějících se,
abych se radoval;

Vulg slovně: „Zdali se spojí železo se železem od půlnoci a měď"? — Sv. Jer sám se hodně kolísal ve výkladu těchto slov. — Kritikové právem pozastavují se nad tím, že tu náhle mluví Hospodin, ačkoli ve v. 10 i 15, který souvisí s v. 11 n mluví prorok. Kdyžtě Hospodin těší podmínečně proroka teprve ve v. 19—21, nesnadno mysliti, že by jej těšil bezpodmínečně již ve v. 11 n. Proto mnozí dávají přednost LXX, dle které mluví ve v. 11 n dále prorok a opravují oba vv. dle tohoto znění (LXX). Condamin překládá v. 11:

Budiž, Hospodine, nesloužil-li jsem ti
pro dobro mých nepřátel,
neorodoval-li jsem u tebe
za doby neštěstí a tísně.

„Severské" (nordické) železo, pokládané za nejtvrdší bylo dováženo ze země Chalybů (na jihu Černého moře).

V. 13 n. byl sem nejspíše nedopatřením vložen z 17, 3 n. Tam patří, zde však ruší souvislost v. 15 s v. 10—12. — „ne za náhradu", za peníze, tedy zadarmo. V. 13 n jsou slova Hospodinova k lidu!

V. 15. „Ty to víš", co zášti proti sobě budím, když oznamuji lidu tvé slovo. LXX této věty nemá a proto bývá pokládána za glosu.

V. 16a. zní dle LXX: „od těch, kteří pohrdají tvým slovem". Kritika pokládá toto čtení za lepší a za doplněk předchozího verše (15). — „snáším pohanění od těch, kteří pohrdají..." — Prorok, aby dodal váhy své prosbě, dovolává se horlivosti, s jakou vykonával svůj úřad. — K v. 16b srv. Ez 2, 9; 3, 3; Zjev 10, 9. — Prorok, Bohu zvláště zasvěcený, zvláštní nástroj jeho, mluví jménem jeho, jest v něžném styku s ním, jest jeho (=„má jeho jméno"). Srv. výše 14, 9; Is 4, 1.

V. 17. Jeremjáš ne toliko, že měl radost z toho, že za proroka byl povolán a že Hospodin k němu mluvíval; on žil také tomuto úřadu přiměřeně... — „pro tvou ruku", která mne držela na výsosti úřadu prorockého. Srv. 3 Král 18, 46;

pro tvou ruku v ústraní jsem sedával,
neboť pohrůžkou naplnils mne.

[18] Proč jest bolest moje nekonečná,
rána má beznadějná, nechce se zhojit?
Zdali budeš mi jako klamavý potok,
na který není spolehnutí?

III.

[19] Protož toto praví Hospodin:
Vrátíš-li se (ke mně), dovolím ti vrátit se
a přede mnou (zase) státi;
a oddělíš-li vzácné od všedního,
jako ústa má (zase) budeš;
oni budou se obraceti k tobě,
ale ty nebudeš obraceti se k nim.

[20] A učiním tě tomuto lidu
zdí bronzovou, silnou:
když budou bojovat proti tobě, nezmohou nic,
neboť já jsem s tebou, abych tě vysvobodil,
abych tě vytrhl, dí Hospodin.

[21] Vysvobodím tě z ruky zločinců,
vytrhnu tě z ruky silných.

Jak má Jeremjáš žíti, aby byl živým náznakem příští pohromy lidu (16, 1—9).

Hlava 16. — [1] Hospodin oslovil mne a řekl:

I.

[2] Nepojmi ženy
a neměj synů ni dcer
na tomto místě.

---

4 Král 3, 15; Ez 1, 3 a jj. — „pohrůžkou", t. j. „hněvem" (hebr.) Božím byl prorok naplněn, t. j. úradky toho hněvu měl hlásati; s tím posláním vážným, vybízejícím ku pokání, srovnával se život jeho: přísný, ustraněný, odříkavý.

K v. 18ab. srv. 11, 18n; 12, 1. — K v. 18cd srv. Job 6, 5—20.

V. 19. Hospodin napomíná proroka, aby upustil od netrpělivosti a mrzutosti a tiše by čekal na Boží pomoc. — Prorok neodloučil se sice od Hospodina, přece však se od něho svou nevolí poněkud vzdálil; nyní má se k němu od té zasmušilosti „vrátit" dokonalou oddaností, důvěrou a zbožností. Učiní-li tak, Hospodin mu dá, že se vrátí do bývalého stavu svého, že bude zase s radostí a beze strachu ochotně mu sloužiti („přede mnou státi"), jako mu sloužíval, bude mu milý jako býval... Oddělí-li „všední" lidské pocity malomyslnosti, které se ho zmocňují od „vzácného", vznešeného úřadu, t. j. odevzdá-li se Boží vůli bezvýjimečně, bez výhrady, dokonale, bude zase pravým a Bohu milým prorokem („jako ústa má"), zvítězí nad nepřáteli tak, že budou „obraceti se" k němu, aby za ně Boha prosil, sám však nebude potřebovati, aby se ucházel o jejich přízeň („nebudeš obraceti se k nim"). Ve slovech Božích tkví jemná výstraha, že by mohl Jer milosti povolání prorockého pozbýti, kdyby je („vzácné") zastával mrzutě, reptavě, kdyby chtěl s Bohem se domlouvati...

V. 20. srv. s 1, 18.

K v. 21. srv. 11, 18; 12, 1; 20, 1; 26, 8n; 28, 1n.

Hl. 16. — Úryvek 16, 1—17, 18 vznikl věrojatně za krále Joakima; přesně doby udati nelze.

K v. 2. srv. náznačný úkon Os 1, 3. — Viz také Jer hl 13. — Prorok má postrádati radostí manželských i rodinných na znamení, že jich postrádati budou

[3] Neboť toto praví Hospodin
o synech a dcerách,
kteří se rodí
na tomto místě,
a o matkách jejich, které zrodily je,
i o otcích jejich, kteří zplodili je
v zemi této:

[4] Bolestnými způsoby smrti pomrou,
nebudou oplakáváni ani pochováni,
hnůj z nich bude na povrchu země;
mečem a hladem zhubeni budou,
a mrtvá těla jejich budou za pokrm
ptactvu nebeskému a pozemské zvěři!

[5] Ano, toto praví Hospodin:
Nevcházej do domu smutku,
nechoď, abys kvílil nebo je těšil;
neb jsem vzal svůj pokoj tomuto lidu,
milosrdenství i slitování, praví Hospodin.

[6] Zemrou velicí i malí v zemi této,
nebudou pochováni ani oplakáni,
nebudou se (pro ně) nařezávat,
ani lysiny na hlavě sobě dělat.

[7] Nebudou lámati u nich kvílícímu chleba,
aby ho nad mrtvým potěšili;
aniž jim dají píti z číše útěchy
nad otcem nebo nad matkou jejich.

III.

[8] A do domu kvasu nevcházej,
abys seděl s nimi, a jedl a pil,
[9] neboť toto praví Hospodin zástupů,
Bůh Israelův:

(za trest) jeho vrstevníci. Názorné kázání. — Ježto šťastná rodina byla pokládána za Boží požehnání a bezdětnost za jeho nedostatek (Dt 7, 14), nepřispívalo Jeremjášovo bezženství k tomu, by potvrzovalo víru jeho posluchačů, že jest miláček Boží.

K v. [3]. srv. 8, 2; 14, 16. — Posluchači Jeremjášovi měli si uváděti ustavičně na paměť, že Bůh proroku zakázal míti ženu a děti, aby jich Jer nepozbyl na svou bolest, jako jich pozbudou jeho vrstevníci. (Knabenbauer.)

K v. [4]. srv. 7, 33.

V. [5n]. Tvrdostí, zde přikázanou, měl prorok naznačovati, že trestaní Judovci nedojdou soucitu, milosrdenství. — O zářezu, znamení smutku, srv. níže 48, 37; Lv 19, 28; Dt 14. 1.

V. [7]. Postil-li se kdo za dne na znamení smutku, býval večer od svých přátel občerstvován chlebem a vínem. Srv. 1 Sam 20, 34. — O podobných projevech soucitu zmiňuje se Přís 31, 16; Ez 24, 17; 1 Král 1, 12; 3, 35. V dnešní Palestině po pohřbu vrací se muži do domu příbuzné rodiny, která je pozvala a tu bývá hostina, k níž přinášejí přátelé chléb čerstvě pečený, něco rýže, vejce, olivy, máslo a med.

V. [8n]. srv. s 7, 34; Pláč 5, 15.

Aj, já odejmu od místa tohoto
před očima vašima a za dnů vašich
hlas radosti a hlas veselí,
hlas ženicha a hlas nevěsty.

Trest za hříchy Judska — zajetí (16, 10—18).

[10] Když pak oznámíš tomu lidu všecka tato slova, a otáže-li se tebe: „Proč hrozil nám Hospodin všemi těmito velikými zly? Jaká jest nepravost naše, a jaký hřích náš, kterým jsme se provinili proti Hospodinu, Bohu svému?" [11] řekneš jim: Protože opustili mne otcové vaši, praví Hospodin, odešli za bohy cizími, aby jim sloužili a klaněli se jim; opustili mne a zákona mého nedbali. [12] Vy pak hůře jste činili než otcové vaši, neboť aj, každý chodí za svým zlým, zvrhlým srdcem, aniž mne poslouchá. [13] Vyvrhu vás tedy ze země této do země, které neznáte vy ani otcové vaši; tam sloužiti budete bohům cizím dnem i nocí, kteří nedají vám odpočinku.

[14] Protož aj, dnové jdou, dí Hospodin, a nebudou již říkati: „Jako že živ jest Hospodin, který vyvedl syny Israelovy ze země Egyptské," [15] nýbrž: „Jako že živ jest Hospodin, který vyvedl syny Israelovy ze země severní a ze všech zemí, do kterých je byl vyvrhl." A přivedu je zase do země jejich, kterou jsem dal otcům jejich.

[16] Aj, já pošlu mnoho rybářů, praví Hospodin,
a schytají je,
a potom pošlu jim mnoho lovců,
a vyloví je
na všech horách a na všech pahorcích,
i ze skalních jeskyní.

[17] Neboť všecky cesty jejich na očích mám,
nejsou přede mnou skryty;
nemůže se schovat nepravost jejich
mému zraku

V. [10]. srv. s 5, 19.
V. [11]. srv. s 3, 17; 13, 10.
V. [12]. srv. s 7, 24—26.
V. [13]. Místo „kteří nedají vám odpočinku" hebr.: „neboť (já) neprokáži vám milosrdenství". Hebreové, dokud byli v zemi Hospodinově, běhávali za cizími bohy a byla jim příliš krátká chvilka, za které mohli jim „sloužiti"; v babylonském zajetí, v zemi, kde (podle mluvy dávného Východu) jsou pány bohové cizí, budou míti příležitost „sloužiti" jim „ve dne v noci" — do syta! Nebude to však „služba" sladká, nýbrž tuhá, ježto bude spojena s porobou — se „službou", kterou budou od nich požadovati ctitelé babylonských bůžků — pro sebe! Israelité „neznali" dosud ze zkušenosti babylonské poroby.
V. [14] n. zdá se býti (Condaminovi) vsuvkou sem vloženou z 23, 7 n. Ruší tu souvislost v. 13 s v. 16 (hrozby). Knabenbauer však se domnívá, že chtěl Jer na tomto místě potěšiti a posilniti zbožné poukazem na veliké příští dobrodiní Boží. Srv. také níže 4, 27; 5, 10. 18. — „země severní" = Babylonie.
V. [16]. Nepřítel, který Judovce schytá, aby je odvedl svázané do zajetí, přirovnán tu k rybářům (srv. Am 4, 2; Hab 1, 15) a k lovcům. — „na horách" a „z jeskyní", kam se byli utekli. Srv. Sdc 6, 2; 1 Sam 13, 6; 22, 1; 2 Král 23, 13; Is 2, 19 n.

[18] [Nejprve] pak odplatím jim dvojnásobně
za jejich nepravosti a hříchy,
protože zprznili mou zemi mrchami svých model,
a ohavnostmi svými naplnili dědictví mé.

Modlářství — příčina příští pohromy (16, 19—17, 4).

[19] Hospodine, má sílo a hrade,
útočiště moje v den tísně,
k tobě přijdou národové
od končin země a řeknou:

„Věru, lež byla majetkem našich otců,
nicota, která jim nemohla prospět!
[20] Může-liž člověk si udělat bohy?
To přece bohové nejsou!“

[21] „Protož aj, já ukáži jim
tentokráte,
ukáži jim ruku svou a moc,
i zvědí, že jméno mé jest Hospodin.

Hlava 17.

[1] Judův hřích jest napsán
železným rydlem,
diamantovým hrotem jest vyryt
do tabulky jejich srdce.

Na rozích oltářů jejich,
[2] které mají na paměti synové jejich,
na oltářích jejich, na ašerách,
pod (každým) stromem ratolestným,
na vysokých horách i na polích, kde obětují.

V. [18]. „nejprve“, prve nežli se splní radostná zvěst v. 15. — V LXX toho slova není, proto je pokládá Condamin za glosu, důsledně a v souhlasu s názorem svým o v. 14 n. — „dědictví mé“ = země má, Palestina. Modla sluje „mrchou“, ježto nemajíc života, nemohouc nic činiti a poskvrňujíc zemi, podobá se mrtvole. Srv. výše 3, 2; Is 8, 8. — Srv. Lv 26, 30.

V. [19]. Prorok těší sebe i příští zajatce tím, že i zajetí bude míti své výhody — i pohané poznají nicotu model, nepravdu svého náboženství a pohrnou se k Bohu Israelovu, jak již byl předpověděl Isajáš 2, 2; 41, 1 n; 45, 14. K řeči pohanů srv. výše řeč Israelitů 3, 23.

V. [21]. počíná mluviti zase Hospodin. — Dosud Hospodin Judovcům shovíval, „tentokráte“ však nesmiluje se, ale bude trestat...

Hl. 17. — V. [1]. Hřích Judovcův jest zaryt do jejich srdce písmem nesmazatelným, t. j. hříchy ty nejsou odčiněny, volají tedy za pomstu Boží. Napsány jsou také na rozích oltářů, které bývaly krví obětní pomazávány. Srv. Lv 4, 7 n; 16, 18 — Také odtud, s oltářních rohů křičí k nebi, aby bylo za ně dosti učiněno.

V. [2]. Nejen, že ty hříchy (modlářství a s ním spojené neřesti), páchané za starších dob nejsou dosud smazány, i nynější pokolení (= „synové“) zapisují svým modlářstvím hříchy nové („mají je (oltáře) na paměti“, „na polích, kde obětují“). — 17, 1—4 v LXX vůbec není, v hebr. jest porušen, i bývá všelijak opravován dle Syr a jiných starých překladů (kromě (LXX). Condamin překládá v. 1e, 2. 3a:

[3] Bohatství tvé i všecky poklady tvé
na pospas dám, i výšiny tvoje pro hříchy,
(páchané) ve všech končinách tvých.
[4] A zůstaneš sám jen z dědictví tvého,
které dal jsem tobě.

A podrobím tě v službu tvým nepřátelům
v zemi, které neznáš,
neboť jsi zanítil oheň mého hněvu,
(který) na věky hořeti bude."

Důvěra v lidi a Boha (17, 5—18).

Důvěra v lidi (17, 5 n). Důvěra v Boha (17, 7 n). Dle čeho odplácí Hospodin (9—11). Prorokova důvěrná modlitba, aby byl vysvobozen a spravedlivě pomštěn (12—17).

I.

[5] Toto praví Hospodin:

Kletý člověk,
který spoléhá na člověka,
kdo za svou oporu pokládá smrtelníka,
ale od Pána odstupuje svým srdcem!

[6] Neboť jest jako jalovec na pustině:
nevidá, by dobrého co přišlo,
bydlo jeho je v suchopárné poušti,
v kraji solném, kde nelze bydlit.

II.

[7] Požehnaný člověk,
který doufá v Hospodina,
jehož oporou jest Hospodin!
[8] Jest jako strom, který zasazen jest u vod,
který, kde vláha jest, pouští kořeny své:

1e *Na rozích oltářů jejich,*
2 *na sloupech jejich a na ašerách,*
na každém stromě zeleném,
na pahorcích vyvýšených,
3a *na výšinách rovin.*

O „sloupech" (maççebách) srv. Gn 28, 18; Dt 7, 5; 12, 3. O „ašerách" srv. Dt 16, 21.

V. 4a. dle opraveného hebr.: „A bude ti pustiti z ruky dědictví tvé". Srv. 5, 19; 15, 14. — „hořeti bude" — dokud nebudou bezbožníci vypáleni. Věčně hořeti nebude, ježto Hospodin slíbil vykoupení ze zajetí. Národ ten oheň „zanítil" svými hříchy.

V. 5. srv. s Is 30, 2; 31, 1. 3. — „smrtelníka" (doslovně: „tělo") slabého, málo mocného.

V. 6. „jalovec" nebo jiný podobný keř zakrslý, od zvířat ožraný. — „dobrého co" jest vláha, dešť nebo rosa. — „kraj solný" jako půda sodomská. — Srv. Sdc 9, 45; Job 39, 6; Ž 106, 34.

V. 7 n. srv. s Ž 1, 3.

Nestrachuje se, když přijde vedro,
listí jeho zůstává zelené,
ani v letech sucha starostí nemá,
nikdy nepřestane ovoce nésti.

III.

[9] Záludné je srdce nade všecko,
nevyzpytatelné, kdo je pozná?
[10] Já, Pán, zpytuji srdce
a zkouším ledví,
abych dal každému podle jeho mravů,
podle ovoce jeho předsevzetí.

---

[11] Koroptev vysedává, čeho nenakladla;
tak i ten kdo si nadělal bohatství, ale ne spravedlivě,
uprostřed života svého jest nucen opustit je,
a na konec se ukáže, že byl blázen.

IV.

[12] Trůne slávy, vznešený od počátku,
místo svatyně naší!
[13] Naděje Israelova, Hospodine,
všichni od tebe odpadající zahanbeni budou,
kteří odstupují od tebe, do prachu zapsáni budou,
neboť opustili pramen vod živých, Hospodina!

[14] Uzdrav mne, Hospodine, abych zdráv byl,
spas mne, ať spasen jsem,
neb chvála má ty jsi.

V. 9n. Důvěra v Boha tkví v srdci. Člověk může ji předstírati, může tvrditi, že srdce jeho od Pána neodstoupilo: Boha vševědoucího neoklame! — Místo „záludné“ čte Condamin se LXX: „hluboké“. — Místo „nevyzpytatelné“ hebr.: „zvrhlé“. — Místo „předsevzetí“ hebr.: „skutků“. Srv. výše 11, 20; 12, 3.

V. 11. uvádí příklad, kterak Bůh odměňuje člověka dle skutků na boháči, který nespravedlivě nakupil si majetek. — Hebr. „qóré“ znamená kuru (slepici) ptáka, který buď skutečně nebo dle domněnky lidové vysedává cizí vejce, buď že mu je kukačka do hnízda nakladla, nebo že si je sám (dle lidového názoru) do hnízda nanosil. Staré překlady myslily na „koroptev“, kterých jest v Palestině dosti. Kura z toho, že vyseděla cizí vejce, radosti nemá. Výklad tento dá se dobře srovnati s inspirací, ježto inspirovaný spisovatel užívaje lidové mluvy příslovečné, nechtěl rozhodovati, zdali jest přírodopisný podklad její správný čili nic. (Jiní jinak).

V. 12n. Prorok, prve nežli osloví Hospodina přímo („naděje Israelova“) oslovuje trůn jeho a svátyni, t. j. Jerusalem, chrám. Srv. 3, 17; 14, 21. — „od počátku“ = od věků. — Srv. 3 Král 8, 29n; 9, 3. — Jméno zapsané do písku nebo do prachu vítr brzy zavěje, že nezbude po něm nejmenší stopy. Tak stane se ne toliko jménům odpadlíků, ale také jim samým (kteří ta jména mají). — Srv. proti tomu zápis do knihy života Ex 32, 32; Dan 12, 1. — V. 12c Condamin s jinými opravuje a čte: „odpadlíci v této zemi budou na potupu“. — Ku „prameni vod živých“ srv. výše 2, 13; Ž 35, 10.

V. 14n. Jeremjáš, jako již jiní proroci před ním (Is 6, 11n) předpovídal jménem Božím hrozné tresty, které přijdou na Judskou říši a na její obyvatelstvo. Mnozí

[15] Ejhle, oni říkají mi:
„Kde je slovo Páně? Ať přijde!“

[16] Já však jsem se nezalekl,
vždyť jsem šel za tebou, Pastýřem;
a dne zhouby jsem nesvolával — ty víš;
co z mých rtů vyšlo,
pravda před tebou byla.

[17] Nedopouštěj, abych mysli pozbyl,
ty má naděje za dob utrpení!
[18] Ať jsou zahanbeni odpůrci moji,
ale já ať zahanben nejsem!

Nechať mysli pozbývají oni,
ale ať nepozbývám já jí!
Uveď na ně časy utrpení,
na padrť je roztřišti!

Svěťte sobotu! (17, 19 - 27).

[19] Toto pravil hospodin ke mně: Jdi a postav se do brány „Synů lidu“, kterou vcházejí a vycházejí králové judští, a do všech bran jerusalemských, [20] a řekneš jim: „Slyšte slovo Hospodinovo, králové judští, veškeren Judo, i všichni obyvatelé jerusalemští, kteří vcházíte těmito branami! [21] Toto praví Hospodin: Dbejte svého života, a nenoste břemen v den sobotní, abyste je vnášeli branami jerusalemskými! [22] Aniž vynášejte břemen ze svých domů v sobotní den, a žádného díla nekonejte; svěťte sobotní den, jak jsem přikázal vašim

---

však pokládali Jeremjáše za škarohlída, za sýčka, za proroka lživého a posmívali se mu, že jeho „slovo Páně“ dlouho se nesplňuje. (Srv. Is 5, 19.) Ten posměch — toť bolest, toť tíseň jeho. Nejde tu toliko o proroka samého, ale i o čest Boha, kterým se honosí (který jest jeho „chválou“). Ježto jest Hospodin také „nadějí“ Jeremjášovou (v. 13a), může prorok očekávati, že se dostane jemu milostí, slíbených výše (v. 7n) těm, kteří doufají v Pána.

V. [16]. Jer pro ten posměch a svízele s ním spojené nemalomyslní, ježto jest si vědom, že předpovídaje temnou budoucnost nečinil tak proto, že si sám takovou přál, ani že nevyslovoval své kletby. Předpovídal jen proto, že ho Pán poslal a pouze to, co mu na jazyk položil. — Hebr. bývá všelijak opravován. Condamin překládá:

Já však jsem nevymáhal u tebe neštěstí,
nepřál jsem si dne zhouby.
Ty znáš slova, jež vyšla z mých rtů,
jsoutě před zraky tvými.

V. [17]. srv. s 1, 17.

V. [18]. Jer bude sproštěn své bolesti, zbaven bude nebezpečí zmalomyslněti (v. 17a), splní-li Hospodin, čím hrozil. Až se dostaví ta pohroma, ukáže se spravedlnost a věrnost Boží, jeho svatost, vysvitne jeho sláva, spolu pak se ukáže, že Jer není lžiprorok, za jakého byl pokládán, ale že je prorok pravý. Mluví jako syn své doby v duchu starozákonném, jako mluvívali spisovatelé žalmů „zaklínacích“. Viz o nich II. sv. str. 166, pozn. 46. Srv. také Dt 18, 21. — Podobně mluví Jer 11, 20; 15, 15; 18, 19 - 23; 20, 11—12.

V. [21]. Zákon stanovil na rušitele soboty trest smrti, proto: „Dbejte svého života“ (Ex 31, 14n). — Co zákon zakazoval, viz Ex 20, 10; Dt 5, 14;

V. [22]. Hospodin přikázal „otcům“ světiti sobotní den Ex 20, 8—10; 23, 12. 31, 13—17.

otcům! [23] A neuposlechli, aniž popřáli (mi) sluchu, ale zatvrdili svou šíji, aby mne neuposlechli, a nepřijali kázně. [24] Uposlechnete-li mne, dí Hospodin, abyste nevnášeli břemen branami tohoto města v den sobotní a budete-li světiti den sobotní, abyste nekonali v něm žádného díla: [25] vcházeti budou branami města tohoto králové [a knížata,] sedící na trůně Davidově, a jezdící na vozech i na koních, oni i knížata jejich, muži judští a obyvatelstvo jerusalemské; a bude bydleno v městě tomto na věky. [26] I budou přicházeti z měst judských, z okolí Jerusalema, z území Benjaminova, z rovin i z hor, i od jihu nesouce oběti zápalné a žertvy na zabití, jakož i oběti suché a kadidlo, a přinášeti budou oběť díků do domu Hospodinova. [27] Neuposlechnete-li mne však, abyste světili den sobotní a nenosili břemen, nevnášeli (jich) branami jerusalemskými v sobotní den: zapálím oheň ve branách města, i zhltá domy jerusalemské, a neuhasne.

Hrnčířova práce — náznak Boží prozřetelnosti (hl 18).

Náznak (18, 1—10). Hospodin jej obrací na Judovce (18, 11—17). Prorok volá po soudu Božím na lid zatvrzelý, který mu o život ukládá (18—23).

Hlava 18. — [1] Řeč, kterou promluvil Hospodin k Jeremiášovi. Řekl: [2] „Vstaň a sejdi do domu hrnčířova, a tam uslyšíš má slova." [3] I sešel jsem do domu hrnčířova, a aj on pracoval na kruhu. [4] Když se mu nepodařila nádoba, kterou dělal rukama z hlíny, udělal z ní zase nádobu jinou, jak se líbilo oku jeho (ji) udělati. [5] Tu mne oslovil Hospodin a řekl: [6] „Zdali jako tento hrnčíř nemohu naložiti s vámi, dome Israelův, dí Hospodin? Aj, jako jest hlína v ruce hrnčířově, tak jste vy v ruce mé, dome Israelův! [7] Brzy řeknu národu nebo království, že je vykořením, zkazím a vyhubím; [8] upustí-li (však) národ, kterému jsem byl hrozil, od svého zla, upustím i já od zlého, kterým jsem hodlal stihnouti ho. [9] Brzy však řeknu o národu nebo o království, že je vystavím, že je štípiti budu; [10] činí-li však, co je zlé mým očím, neposlouchaje hlasu mého: i já upustím od dobra, které, jak jsem byl řekl, hodlal jsem mu prokázati. [11] Protož nyní rci mužům judským a obyvatelům jerusalemským: Toto praví Hospodin: Aj, já připravuji pohromu na vás, mám úmysly proti vám; obrať se (tedy)

K v. 23. srv. výše 7, 26; 11, 8.

V. 25. Sedí na trůně Davida, jemuž dal Hospodin mnoho slibů pro potomstvo. Srv. výše 13, 13.

K v. 27. srv. Neh 13, 17 n.

Hl. 18. vznikla nejspíše za vlády Joakimovy, v prvních letech jeho (Condamin s kritikou). — V. 1—12 vyslovuje všeobecně podmínečný ráz proroctví. Tresty, jimiž Bůh hrozí, mohou býti oddáleny na vždy neb aspoň na čas pokáním; odměny, které Bůh slibuje, mohou býti zmařeny pozdějšími hříchy. Tu pravdu Hospodin vštěpuje slovy i názorným úkonem.

V. 6. Ježto Bůh tu zdůrazňuje svobodu svou trestati člověka svízeli hmotnými nebo smrtí, svobodu odměňovati ho blahobytem, dlouhým životem a pod., nelze z tohoto místa nikterak vyvozovati, že nemá člověk svobodné vůle!

V. 7 n. venkoncem nemluví o předurčení k věčné slávě ani k věčnému zavržení! — Příklad k v. 8 podávají Ninivané (Jon 4, 2).

V. 9 n. srv. s Ez 33, 13 n. — Jsou tedy proroctví, která vyslovena jsou bez podmínky, která však přes to dlužno bráti podmínečně. Srv. Is 23, 17 n. (Knabenbauer.)

V. 11. Místo „snahy" hebr.: „činy". Srv. výše 7, 3; níže 35, 15.

každý od svých zlých mravů, polepšte své mravy i snahy své. [12] Oni však řeknou: „Vše marno! Za svými tužbami půjdeme a každý dle svého zvrhlého zlého srdce činiti budeme." [13] Protož toto praví Hospodin:

Otažte se národů,
kdo slyšel takové věci
hrozné, kterých příliš se napáchala
panna Israelská?

[14] Zdali může zmizeti s plání skalních
sníh na Libanonu,
nebo zda možno vyvážiti vody studené,
ze zřídla vyvěrající?

[15] Avšak lid můj zapomněl na mne,
nicotám obětuje (kadidlo),
klopýtají na svých cestách,
na odvěkých stezkách,
chodíce po stezkách, po cestě neprotřené,

[16] aby byla země jejich pouští,
na věčný sykot;
každý, kdo půjde skrze ni, užasne se,
a kývati bude hlavou.

[17] Jako východní vítr rozptýlím je
před nepřítelem;
záda a ne tvář jim ukáži
v den záhuby jejich."

* * *

[18] Řekli: „Pojďte a vymysleme si
proti Jeremiášovi plány;

K v. [12]. srv. výše 2, 25; 3, 17; 7, 24. — Tak by měli aspoň mluviti, kdyby chtěli býti upřímni! Oni však činí, jakoby nechápali, že zasluhují trestu (Calmet-Knabenbauer).

V. [13]. Hříchy právě na panně bijí do očí. Israel jest dosud „pannou", ježto nebyl vydán na pospas cizímu národu. Srv. 2, 10n; Ez 5, 6n.

V. [14]. bývá všelijak opravován. Vulg podává v podstatě správný smysl. Příroda neživá poslouchá Hospodina dokonaleji nežli jeho národ! Srv. výše 8, 7.

V. [15]. „nicotám" = modlám. — „odvěké jejich cesty" vymezil jim zákon Mojžíšův. „neprotřené", neschůdné, nebezpečné cesty a stezky jsou modlářství a s ním spojené mravy pohanské.

V. [16]. opakuje staré hrozby Dt 29, 23; 3 Král 9, 8. — „sykot" — posměch. O kývání hlavou srv. Is 37, 22; Ž 21, 8.

V. [17]. „východní" = prudký. Srv. Job 27, 21. — K v. 17cd srv. výše 2, 27n; Ez 8, 16.

V. [18—23]. předčítá církev v sobotu před smrtnou nedělí, ježto Jeremiáš byl předobrazem Krista křivě obžalovaného a odsouzeného na smrt. — Jer oznamoval, že zanikne říše Judská, Židé pak že půjdou do zajetí. Odpůrci jeho se domnívali, že jest nemožno, aby to Hospodin dopustil. Vždyť dle jeho slibů kněžstvo židovské bude konati bohoslužbu dle zákona na věčné časy, a nová pokolení proroků budou oznamovati vůli Boží jako za století minulých. Co tvrdí Jer, nemůže býti proroctví pravé, je to klam a mam, ba více: velezrádné rouhání, které zasluhuje trestu smrti. Z toho zločinu ho tedy obžalují a tak jej „jazykem ubijí". — Dle 11, 18 osnovali pikle proti Jer tajně — nyní, zdá se, vystupují se svými plány již na veřejnost. Viní ho z týchž důvodů, ze kterých byl dle 26, 8nn odsouzen na smrt. (Knabenbauer.) — V. 18ce bývá vykládán všelijak.

nemůžeť pozbýti zákona kněžstvo,
mudrci rady, ni proroci řeči.
Pojďte a ubijme ho jazykem,
nemějme pozoru, ať mluví cokoliv!"

[19] Pozoruj mne, Hospodine,
a slyš hlas mých protivníků!
[20] Má být odplaceno zlým dobré,
že mi vykopali jámu?

Vzpomeň, že jsem před tebou stával,
abych přimlouval se za ně,
a tvůj hněv bych odvrátil od nich!

[21] Proto dej syny jejich na pospas hladu,
učiň, aby padli do rukou meče,
ženy jejich bez dětí buďtež a bez mužů,
muži jejich ať jsou zbiti smrtí,
jinoši jejich zbodáni mečem v boji!

[22] Ať se rozléhá nářek z jejich domů,
že jsi přivedl na ně lupiče náhle;
vykopaliť jámu, aby mne lapili,
a mým nohám tajně nakladli osidel.

[23] Ale tobě, Hospodine, je známo
vše, co si na mne smyslili, bych umřel;
nenech bez trestu nepravosti jejich,
a hřích jejich nebuď před tebou shlazen;
nechať padají před obličejem tvým,
za dob hněvu svého s nimi nalož!

V. 19n. Proti „nemějme pozoru" (v. 18) jest zde: „pozoruj". — Jer, jemuž hrozí smrt („jáma") obrací se modlitbou k Nejvýše spravedlivému. Připomíná, co dobrého vykonal pro svůj lid, bylo by tedy nespravedlivo, proti Božímu řádu, aby za to byl odměněn — popravou! Srv. 4, 10; 7, 16; 8, 18; 11, 14; 14, 7 n. 13. 19; 2 Mach 15, 14. — Jer zvěděv o spiknutí proti svému životu, nesnaží se již zadržeti trestající ruku Boží, jako činil výše ve hl 14, neuvádí důvodů pro zmenšení viny jejich, ale podrobuje se vůli Boží, která stanovila na bezbožníky tresty, a prosí Boha, aby, čím byl hrozil, také vykonal a tak ukázal svou spravedlnost. (Knabenbauer.) — Za v. 20e vypadl nejspíše jeden člen verše. (Condamin.)

V. 21n. prosí Boha podrobně, aby se splnilo, čím byl hrozil. Srv. 15, 2. 8 n; 16, 4. 9. — „smrtí" = morem. Srv. výše 15, 2.

V. 22. „lupič" = vojsko nepřátelské. Srv. 5, 15; 6, 22; 8, 16; 15, 8.

V. 23. Toto místo podobá se tak zvaným zaklínacím žalmům. Jer mluvil podobně již výše 17, 18. Svolává na zatvrzelé, nepolepšitelné hříšníky tresty, kterými Bůh byl jim hrozil. Prorok nevyslovuje tu osobní mstivosti, ani nemluví o věčném osudu hříšníků; má na mysli toliko spravedlnost Boží, pokud se jeví na tomto světě. — „hřích jejich" = trest pozemský za ten hřích; „nebudiž shlazen" = prominut, ježto sice by hříšnost bujela a zdálo by se, že Bůh spravedliv není! Oč mravně vznešenější byl Pán, prorokem předobrazený, který se modlil na kříži za své mučitele: „Otče, odpusť jim . . ."!

O roztřískaném džbánu (19, 1—20, 6).

Hlava 19. — [1] Toto pravil Hospodin: Jdi a vezmi hliněný džbán od hrnčíře, vezmi (s sebou) několik starších lidu a několik starších kněží [2] a jdi ven, do údolí Ben-Ennom, které jest u vchodu do brány Hrnčířské, a hlásej tam slova, která já mluviti budu tobě. [3] Řekneš: Slyšte slovo Hospodinovo, králové judští, i obyvatelé jerusalemští! Toto praví Hospodin zástupů, Bůh Israelův: Aj, já uvedu trápení na toto místo, takže každému, kdo uslyší o něm, zníti bude v uších, [4] protože opustili mne, zcizili toto místo, obětovali (kadidlo) na něm bohům cizím, jichž neznali oni, ani otcové jejich, ani králové judští, a naplnili toto místo krví nevinných; [5] zřídili výšiny Baalům, aby pálili své děti ohněm v zápalnou oběť Baalům, čehož jsem jim nepřikázal, a co mně ani nenapadlo, abych se o tom zmínil. [6] Protož aj dnové jdou, dí Hospodin, kdy nebude již slouti toto místo Tofet a údolí Ben-Ennom, ale „Údolí zabíjení". [7] A zvrátím tužby Judy a Jerusalema na tomto místě, a učiním, že budou padati mečem před nepřáteli a rukou těch, kteří jim ukládají o život; a mrtvoly jejich dám za pokrm ptactvu nebeskému a divoké zvěři. [8] A učiním to město úžasem a na sykot: každý, kdo půjde skrze ně užasne se a syčeti bude nade všemi ranami jeho. [9] A krmiti je budu masem synů jejich a masem dcer jejich; budou navzájem své maso jísti v obležení a v úzkosti, kterou je sevrou nepřátelé jejich, ti, kteří jim ukládají o život.

[10] I rozbiješ džbán před očima mužů, kteří půjdou s tebou, [11] a řekneš jim: „Toto praví Hospodin zástupů: Tak rozbiji tento lid a toto město, jako rozbita bývá nádoba hrnčířská, kterou nelze již opraviti; a v Tofetu budou pochovávati, ježto nebude jiného místa k pohřbení. [12] Tak naložím s tímto místem, dí Hospodin, a s obyvatelstvem jeho; učiním z města tohoto takořka Tofet. [13] I budou domy jerusalemské a domy králů judských nečisté jako místo Tofet, všecky domy, na střechách jejichž obětovali všemu vojsku nebeskému, a přinášeli oběti mokré bohům cizím."

[14] Přišed pak Jeremiáš z Tofetu, kamž jej byl poslal Hospodin, aby tam prorokoval, postavil se v nádvoří domu Hospodinova a řekl

---

Hl. 19. — V. 1. Srv. hl 13. — „vezmi" = kup (hebr.). — O „starších kněží" srv. 2 Par 36, 14; Neh 12, 7. — Srv. také 4 Král 19, 2; Is 37, 2.

K v. 2. srv. výše 7, 31. – „Hrnčířskou" mohla slouti proto, že měl blízko ní hrnčíř dílnu. (Srv. „pole hrnčířovo" Mt 27, 8—10. (Vincent-Condamin.)

V. 3. srv. s 13, 3; 17, 20; 1 Král 3, 11; 4 Král 21, 12.

V. 4n. „zcizili toto místo" tím, že je zasvěcovali bohům cizím. Srv. výše 15, 4. — O nevinné krvi srv. výše 2, 30. 34; 7, 6; 22, 3. 17. — Hospodina ani nenapadlo, aby od lidu svého žádal takové oběti, jaké pohané přinášeli svým bohům — oběti lidí, dětí, synů, dcer. Srv. Gn 22. — Srv. 4 Král 17, 16n; 16, 3; Dt 12, 31.

K v. 6. srv. výše 7, 32.

V. 7. srv. s 7, 33; 34, 20. — „zvrátím" činí se „džbánem" v hebr. hříčku slov, kterou bychom (nedokonale) napodobili, kdybychom přeložili: „vyleji" a kdybychom místo „džbánu" užívali slova „výlevka".

K v. 8. srv. 18, 16; 22, 8; Dt 29, 22; 3 Král 9, 8.

K v. 9. srv. Lv 26, 29; Dt 28, 53; Bar 2, 3; Pláč 4, 10. — Srv. také 4 Král 6, 28n.

V. 10n. srv. s Dt 28, 27. 35. Zdá se, že věta „a v Tofetu ... k pohřbení" vloudila se nedopatřením opisovačů sem z 7, 32. (Condamin s kritikou.)

V. 12. O Tofetu viz 4 Král 23, 10; Is 30, 33.

V. 13. Srv. výše 7, 18; 4 Král 21, 3—5.

V. 14n. srv. s 7, 26; 17, 23.

všemu lidu: [15] Toto praví Hospodin zástupů, Bůh Israelův: Aj, já uvedu na toto město a na všecka města jemu poddaná všecko zlo, kterým jsem byl jemu hrozil; neboť zatvrdili svou šíji, aby neposlouchali řečí mých.

Hlava 20. — [1] Když uslyšel Fašur, syn Emmerův, kněz, který ustanoven byl dozorcem v domě Hospodinově, Jeremiáše, an prorokuje tyto řeči, [2] Fašur dal zbíti Jeremiáše proroka a vsaditi jej do klády, která byla v hořejší bráně Benjaminově u domu Hospodinova. [3] Na zejtří však, když se rozednilo, Fašur dal Jeremiáše z klády vyvésti. I řekl mu Jeremiáš: „Ne, Fašur nazývá tě Hospodin, nýbrž „Strach se všech stran". [4] Neboť toto praví Hospodin:

Aj, já vydám tě v strach,
tebe i všecky přátele tvé:
padnou mečem nepřátel svých,
a tvé oči to uzří.

A veškeren lid judský vydám
v ruce krále babylonského;
zavede je do Babylona,
nebo mečem je pobije.

[5] A dám všecko jmění tohoto města,
všecky výdělky jeho i všecky skvosty,
i všecky poklady králů judských
dám v ruce nepřátel jejich;
a oni je rozchvátí, a poberou,
a dovezou do Babylona.

[6] Ty pak, Fašure, i všichni obyvatelé domu tvého,
půjdete do zajetí:

Hl. 20. — V. 1 n Kromě tohoto Fašura, syna (potomka?) Immerova, jmenován níže 21, 1 Fašur, syn Malchiášův, a 38, 1 Fašur, syn Gedeljášův. — Immer byl také praotec šestnácté třídy kněžské dle 1 Par 24, 14; srv. Esdr 2, 37. Nelze zjistit, zda sluje tu Fašur dle tohoto praotce nebo spíše dle přímého svého otce. — „dozorcem" nad chrámovou stráží (policií), která dbala o veřejný pořádek na posvátných místech. Slul také „druhým knězem" (prvním po veleknězi), jak vyplývá z Jer 52, 24 srv. s 29, 5 n. — Srv. Sk 4, 1; 5, 24. — Fašur dal Jer vysázeti věrojatně 40 ran dle zákona Dt 25, 3 za to, že rušil svou řečí ve chrámě veřejný klid a že lid „pobuřoval". Tím se Fašur prohřešil proti zákonu Dt 18, 15 n. — „kláda" byl nástroj, k němuž bývaly přivazovány ruce a nohy odsouzenci tak, že jimi nemohl pohybovati a že byl nucen býti skrčen. Srv. Job 13, 27. — Ta kláda byla v bráně nejspíše na postrach kolemjdoucích. O bráně Benjaminově srv. níže 37, 12; 38, 7. — O bráně hořejší, hledící k severu srv. Ez 8, 3. 5. 14. 16; 9, 2.

V. 3. Nové jméno Fašurovo: „Mágór-missábíb" jest náznačné; předpovídá, co Fašura stihne bez ohledu na to, co jeho dosavadní jméno (Fašur) znamená. Srv. výše 6, 25. a níže 20, 10; 46, 5; 49, 29. — Tentokráte nebál se Boha, dav Jeremjáše nevinného do klády; přijde však doba, kdy bude strachem sevřen se všech stran. — Význam jména Faschúr není dosud uspokojivě vyložen.

V. 4. Srv. s Mich 4, 10.

V. 5. srv. s 9, 23 n.

V. 6. „všichni přátelé tvoji" pokud nepadnou mečem (v. 4). — Fašur byl tedy také lžiprorok; pochopitelno, že dal pravého proroka do klády! — Povšimnutí zasluhuje prorokova trpělivost a moudrost, že byv dán do vězení, mlčel a mlčením překonával křivdu, aniž proto zatajil, co věděl, že přijde, aby lžiprorok

do Babylona přijdeš, tam umřeš,
a tam pochován budeš,
ty i všichni přátelé tvoji,
kterým jsi prorokoval lež!

Trpký, ale přece do vůle Boží oddaný stezk Jeremjášův (20, 7—18).

Jeremjáš si naříká na potupu a nebezpečí, do kterého uvádí jej duch proroctví, jemuž nemůže odpirati (v 7—10) Důvěra v Hospodina (v. 11—13). Jer zlořečí dnu, kdy se narodil (v. 14—18).

I.

[7] Svedl jsi mne, Hospodine, a dal jsem se (ti) svésti;
silnější byl jsi než já, i zmocnil ses mne!
Jsem na posměch den celý,
všichni mně se posmívají.

[8] Neboť dávno již, když mluvím, dlužno mi křičet,
násilí a zpustošení ohlašovat;
i stala se mi řeč Hospodinova pohaněním,
ku posměchu celý den.

[9] I řekl jsem (si): Nebudu naň vzpomínati,
a nebudu již mluvit jeho jménem;
ale bylo v nitru mém jak oheň,
hořící a zavřený v mých kostech;
i zemdlel jsem nemoha toho snésti.

[10] Ano, slyšel jsem hanění mnohých:
„Hrůza se všech stran!
Stíhejte ho! Budeme ho stíhat!"

---

aspoň tak přestal hřešiti a milosrdenství Božího se doprošoval. (Jer.) Knabenbauer se domnívá, že hrozby tu proslovené splnily se, když byl Jechonjáš odveden do zajetí, ježto za Sedekjáše (později) byl dozorcem chrámu již Sofonjáš (nikoli Fašchur) podle Jer 29, 25 n.

V. 7. „Svedl jsi mne" = přiměl jsi mě, bych přijal úřad prorocký, ačkoli jsem se zdráhal (1, 6). — Svedl, překonal ho sliby, že mu bude pomáhati, zatím však — trží posměch ... Projev lidské slabosti, jakési malomyslnosti, úzkosti.

V. 8. „křičet" = kárati zlořády a ohlašovati tresty za ně, které se nedostavují, proti lichotkám lžiproroků, tvrdících, že není ani nebude tak zle.

V. 9ab. další výron jakési bázlivosti a malomyslnosti. — Toto místo jest jedno z nejdůležitějších ne toliko knihy Jer, nýbrž všeho písemnictví prorockého. Je tu na živém příkladě zřejmá pravda slov sv. Petra: „Nikoli z vůle lidské stalo se kdy prororoctví, nýbrž Duchem svatým nadchnuti mluvili svatí lidé Boží" (2 Petr 1, 21). Ve světle tak jasného svědectví jest patrný blud racionalistů, kteří tvrdí, že božská inspirace proroků netkví v ničem jiném nežli v tom, že veliká myšlenka člověka vniterně posedne, a že jej naplní neodolatelná povinnost, jejíž duševědný původ uniká jeho vědomí". (Sabatier.) Jeremjáš, jak vidno, měl plné sebevědomí a velmi živý sebecit o vnějším, o nadpřirozeném božském původu své inspirace, svých zjevení, a když mluvil jménem Hospodinovým, nebylo to z jeho vlastního popudu. (Condamin.)

V. 10. Obsah všech kázání prorokových jest „Hrůza se všech stran!" nuže ať pozná sám na sobě, co to slovo (přísloví) znamená. — „stíhat" soudně jakožto buřiče. — Ti, kteří se dělali, že jsou přáteli jeho, činili tak proto, aby ho mohli špehovati.

I ode všech mužů, kteří byli přátelé moji,
kteří po boku mi na stráži byli (bylo slyšet):
„Snad se dá podvésti, i zmocníme se ho,
a pomstíme se na něm!“

II.

11 Ale Hospodin jest se mnou jako bojovník silný;
protož kteří mne stíhají, padnou a nesvedou nic.
Zahanbeni budou náramně, neboť nepoštěstí se jim;
bude to hanba věčná, jež nikdy nebude shlazena.

12 A ty, Hospodine zástupů, který zkoušíš spravedlivce,
který vidíš ledví i srdce,
prosím, ať uzřím pomstu tvou nad nimi,
neboť tobě svěřil jsem při svou.

13 Zpívejte Hospodinu,
chvalte Hospodina,
že vysvobodil život chudého
z ruky zlých!

III.

14 Zlořečený den, kdy jsem se zrodil!
Den, kdy porodila mne má matka,
ať není požehnaný!
15 Zlořečený muž, který zvěstovav otci mému:
„Narodilo se ti dítě, chlapeček“
radostí jej obveselil!

16 Buď člověku tomu jako jest městům,
která Hospodin podvrátil bez milosrdenství;
ať slyší z jitra křik
a lomoz válečný o polednách,

17 že mne nezabil (hned) v mateřském lůně,
aby mně byla matka má hrobem,
a její život v útěžku věčně.
18 Proč jsem vyšel z mateřského lůna,
abych viděl (jen) námahu a bolest,
abych ztrávil v hanbě dny své?

V. 11. Prorok přemáhá kolísavost důvěrou v pomoc Boží. Srv. 1, 18n; 15, 20.

V. 12. srv. s 11, 20; 17, 10.

V. 13. Prorok v pevné důvěře, že Bůh splní jeho prosbu, děkuje mu již za to předem.

V. 14n. srv. s Job 3, 1—6. Jer mluví básnicky, v nadsázkách, vyslovuje svou palčivou bolest, která ho tu a tam přemohla, ale nerouhá se Bohu! Podobně bylo také Eliáši, že si přál smrt (3 Král 19, 4). — Jer napadá den, který již nebyl, jakož i toho, kdo oznámil otci jeho narození; nikdo určitě tu není označen; věrojatně nikdo mu té zprávy nepřinesl. (Teodoret.)

V. 17. Kdo rozumí básnictví, nebude se tázati, kterak měl onen muž zabíti Jeremiáše, dokud byl ještě v mateřském lůně, kterak toto lůno mělo zůstati věčně Jeremiášem zatížené (těhotné), kterak mělo věčně skrývati mrtvý plod! Básník ví, že všecky ty obraty neznamenají nic jiného, nežli přání Jeremiášovo, aby se byl nenarodil. — Hl. 20 vznikla v prvých letech Joakimových.

Jerusalem jistojistě padne (hl 21). Hrozby proti judským králům (22, 1—23, 8).

Hospodin vydá krále Sedekjáše i lid jeho Nabuchodonosorovi (21, 1—7). Nic lepšího nežli se vzdáti (21, 8—10). Dům královský, nebude-li dbáti spravedlnosti, uvalí na sebe větší neštěstí (21, 11—14). Osud dynastie i říše závisí na tom, bude-li (dynastie) šetřiti spravedlnosti (22, 1—9). Sellum (Joachaz) umře v Egyptě (22, 10—12). Joakim, který utiskuje lid a nedbá spravedlnosti, bídně zahyne (22, 13—17. 18 n). Zpupný Jerusalem uvidí, že všichni jeho králové odváděni jsou do zajetí (22, 20—23); také Jechonjáš i s matkou (22, 24—27). Nikdo z jeho potomků nenastoupí na trůn (22, 28—30). Místo nehodných pastýřů vzbudí Bůh pastýře spravedlivého (23, 1—4) a zejména spravedlivého potomka Davidova (23, 5—8).

Hlava 21. — [1] Řeč, kterou promluvil Hospodin k Jeremiášovi, když byl poslal k němu král Sedekiáš Fašura, syna Melchiášova, a Sofoniáše, syna Maasiášova, kněze, aby mu řekli: [2] „Otaž se za nás Hospodina, neboť Nabuchodonosor, král babylonský, obléhá nás, naloží-li Hospodin s námi podle všech zázraků svých, a odtáhne-li od nás.“ [3] Jeremiáš jim odpověděl: „Toto povíte Sedekiášovi: [4] Toto praví Hospodin, Bůh Israelův: Aj, já obrátím zbraně, které máte v rukou, a jimiž vy bojujete za hradbami proti králi babylonskému a proti Chaldejským, kteří vás oblehli, shromáždím je uprostřed tohoto města, [5] a bojovati budu já proti vám rukou vztaženou a ramenem silným, rozhořčeně, roztrpčeně, ve hněvu velikém. [6] A udeřím na obyvatelstvo tohoto města, že lidé i dobytek morem velikým pomrou. [7] A potom, dí Hospodin, dám Sedekiáše, krále judského, a činovníky jeho i lid jeho zbylý ve městě po moru, po meči a po hladu do rukou Nabuchodonosora, krále babylonského, do rukou nepřátel jejich, do rukou těch, kteří jim o život ukládají, i budou pobiti mečem bez lítosti, bez ohledu, bez milosrdenství.

[8] A tomuto lidu řekneš: Toto praví Hospodin: Aj, já dávám vám na vybranou cestu k životu a cestu k smrti. [9] Kdo zůstane v tomto městě, umře mečem, nebo hladem, nebo morem; ale kdo vyjde a uteče k Chaldejským, kteří vás oblehají, bude živ; život bude mu takořka kořistí. [10] Neboť obrátil jsem tvář svou proti tomuto městu ke zlému a ne k dobrému, dí Hospodin: do rukou krále babylonského bude vydáno, i vypálí je ohněm.

Hl. 21. — V. 1—10. vypravuje o poselství krále Sedekjáše k Jer za doby, kdy byl Jerusalem sevřen, že bylo lze toliko zázrakem Božím očekávati osvobození; níže 37, 3—10 vypravováno o jiném poselství téhož krále k Jer za doby pozdější, kdy Babyloňané na čas upustili od oblehání Jerusalema, ježto táhli proti egyptskému vojsku, které chvátalo Jerusalemu na pomoc.

V. 1. Co Bůh výše 15, 11. 19 prorokovi byl slíbil, již se plní. — Fašur tento jest jiný než jmenovaný výše 20, 1. Srv. níže 38, 1. — O Sofonjášovi viz níže 29, 25; 37, 3; 52, 24

V. 2. „Otaž se“ a přimluv se. — „zázraků“, jako se stalo zejména za dob Ezechjášových, kdy podobně byl Jerusalem sevřen od Senacheriba. Viz Is hll 36 n.

V. 4. „zbraně“ = ozbrojené vojsko. — „shromáždím“ je, zbraně, vojsko vaše, kterému bude s hradeb ustoupiti a které Chaldové později „shromáždí“, aby je odvedli do Babylonu.

V. 5. Všemohoucí rámě Boží, které bojovalo kdysi proti nepřátelům Israelitů, bude nyní bojovati proti lidu Božímu! Srv. Ex 6, 6; Dt 4, 34 a jj. Srv. také Dt 29, 28.

K v. 7. srv. výše 13, 14.

K v. 8. srv. Dt 11, 26; 30, 15.

V. 9. Tuto radu dal také 38, 19; 39, 9; 52, 15.

V. 10. „tvář“ = pozornost. — „ohněm“, jako měla býti spálena města modlářů dle Dt 13, 16.

[11] A domu krále judského (rci):

Slyšte slovo Hospodinovo,
[12] (členové) domu Davidova!
Toto praví Hospodin:

Konejte každé jitro spravedlivý soud,
a vychvacujte znásilněného z rukou násilníkových,
aby snad nevyšlehl jako oheň hněv můj,
a nerozpálil by se, že by nemohl uhašen býti,
pro zlobu vašich tužeb.

[13] Aj, já na tebe (přijdu), obyvatelko údolí,
skálo roviny, praví Hospodin,
(na vás,) kteří říkáte: „Kdo udeří na nás?
aneb kdo vejde do příbytků našich?“

[14] A navštívím vás, dí Hospodin,
podle ovoce tužeb vašich;
a zapálím oheň v lese jeho,
(který) pohltí všecko vůkol něho.“

Hlava 22. — [1] Toto praví Hospodin: „Sejdi do domu krále judského a rci tam toto slovo: [2] Slyš slovo Hospodinovo, králi judský, který sedíš na trůně Davidově, ty i činovníci tvoji, i lid tvůj, kteří vcházíte těmito branami. [3] Toto praví Hospodin: Čiňte právo a spravedlnost, vysvobozujte znásilněného z rukou násilníkových, cizince, sirotka a vdovy nezarmucujte, neutiskujte jich, a krve nevinné nevylévejte na tomto místě. [4] Neboť budete-li opravdu činiti dle tohoto slova, vcházeti budou branami domu tohoto králové z rodu Davidova, sedící na trůně jeho a jezdící na vozech i na koních, oni, činovníci i lid

---

V. 11—14. Condamin přemísťuje za 22, 6a, ne bez důvodů. — 22, 6b—7 souvisí úzce s 21, 13n; také 21, 11 souvisí s 22, 6a. Knabenbauer vyslovuje se proti podobnému přemístění. Úryvek 21, 11—23, 8 pochází z dob Joakimových, je tedy starší nežli úryvek 21, 1—10, který pochází z doby Sedekjášovy. (Condamin.)

V. 11. Místo „domu“ Condamin se LXX čte: „Ó dome krále judského“!

V. 12. „domu Davidova“, kterému se dostalo k vůli Davidovi tolik slibů a pomocí Boží. Srv. 2 Sam 7, 14; 3 Král 11, 13. 32. 34 a jj. — Smysl napomenutí může snadno býti ten, že bude s ním nakládáno mírněji, poslechne-li. (Knabenbauer.) — Místo „tužeb“ hebr.: „činů“.

V. 13. Jerusalem sluje „obyvatelkou údolí“, ježto jest obklopen vyššími horami. Srv. Is 22, 1; Ž 124, 2. — Sluje „skálou roviny“, ježto se všech stran jest obklíčen údolími více méně hlubokými a širokými. Viz Jos 15, 63.

V. 14. Místo „tužeb“ hebr.: „činů“. — Domy Jerusalema přirovnány tu k „lesu“. Kterak se toto proroctví splnilo, viz 4 Král 25, 9; 2 Par 36, 19.

Hl. 22. — V. 1. Tohoto rozkazu dostalo se prorokovi pravděpodobně ve chrámě, jenž byl výše nežli palác královský. Srv. 36, 12; 26, 10. — „králem judským“ byl tehdy Joakim (608—598).

V. 2. O „trůně Davidově“ viz výše 21, 12. — „branami“ královského paláce.

V. 3. srv. s 21, 12. Mluva známá z Ex 22, 21n; Dt 10, 18 a jj. — „na tomto místě“ — v Jerusalemě, který jest „Božím trůnem“, středem království Hospodinova.

V. 4. „vcházeti branami. . .“ znamená skvělý stav říše judské i jejího panovnického rodu. Srv. 2 Sam 7, 12n.

jejich. [5] Neuposlechnete-li však slov těchto, přisahám skrze sebe samého, dí Hospodin, že v ssutinu bude obrácen dům tento. [6] Neboť toto praví Hospodin o domu krále judského:

Galaadem jsi ty mně,
temenem Libanu;
přisahám, že z tebe učiním poušť,
město nebydlitelné!

[7] Chystám si na tebe zhoubce
přiměřeně ozbrojené,
i zpodtínají výborné tvé cedry,
a uvrhnou je do ohně.

[8] A půjdou mnozí národové kolem tohoto města a říkati bude druh druhu: „Proč tak učinil Hospodin tomuto veleměstu?“ [9] I bude jim dána odpověď: „Protože opustili smlouvu Hospodina, Boha svého, protože se klaněli cizím bohům a sloužili jim.“

[10] Neoplakávejte mrtvého,
nekvilte nad ním;
plačte nad tím, který odchází,
neb již se nenavrátí,
aniž uzří rodnou svou zemi!

[11] Neboť toto praví Hospodin o Sellumovi, synu Josiášovu, králi judském, který nastoupil na trůn královský po Josiášovi, otci svém, a který odešel s tohoto místa:

Již se sem nenavrátí,
[12] ale v místě, do kterého jsem jej převedl,
tam umře,
a této země již
neuvidí!

V. [5]. „dům tento“ = palác královský. — Nač Bůh přisahá, jistojistě se stane. Srv. Ž 109, 4.

V. [6]. Za slova: „Neboť toto praví... o domu krále judského“ klade Condamin 21, 11—14: „O dome judského krále“, jak bylo již výše poznamenáno. — Palác královský byl ozdobou blízkého chrámu, stal se okrasou sídla Hospodinova („mně“). — Ta nádhera vyslovena jest „Galaadem“, pohořím, pověstným vzácnými lesy a „Libanem“, proslulým cedry, jejichž dříví bylo hojnou měrou použito při stavbě královského domu 3 Král 7, 2—5. — Srv. výše 8, 22 a níže 46, 11. — O Libanu srv. také níže 22, 23.

V. [7]. „Chystám si“ = „zasvětil jsem si“ k tomuto úkolu. Srv. Is 13, 3.

V. [8 n.] srv. s Dt 29, 24; 3 Král 9, 8 n.

V. [10—12] má na zřeteli Joachaza, syna Josiášova. — „mrtvého“ krále Josjáše, jenž padl v bitvě u Megidda r. 608. Viz 4 Král 23, 29 n; 2 Par 35, 24 n. Ať zapomenou již na smrt Josjášovu, a lkají nad neštěstím novým, větším, nad jeho synem! Marná jest naděje, že se vrátí z Egypta, kam jej byl Nechao odvedl do zajetí!

V. [11]. patří před v. 10. (Condamin.) — „Sellum“ = Joachaz. Sluje tak také 1 Par 3, 15.

V. [12]. Joachaz (Sellum) zemřel v zajetí v Egyptě, jak vypravuje 4 Král 23, 30—34.

I.

[13] Běda tomu, kdo staví dům svůj s nespravedlností
a své pokoje s bezprávím;
kdo žádá práci od bližního bezplatně,
mzdy příslušné mu nedávaje!

[14] Kdo říká: Vystavím sobě dům široký,
a pokoje prostranné;
dělá si veliká okna, cedrové stropy,
a maluje červcovou barvou.
[15] Zdali proto kralovati budeš,
že se přirovnáváš k cedru?

Otec tvůj jedl a pil (ovšem také),
ale činil dle práva a spravedlnosti:
tehdy dobře bylo jemu.
[16] Zastával se práva chudého a nuzného,
i bylo mu dobře.
Zdali ne proto, že znal mne? dí Hospodin.

[17] Ale tvé oči a tvé srdce
hledí toliko na zisk,
na prolévání nevinné krve,
na útisk a jak běžet za zlým činem.

[18] Protož toto praví Hospodin
o Joakimovi, synu Josiášovu,
králi judském:

Nebudou ho oplakávat:
„Běda, bratře!“
„Běda, sestro!“

Nebudou ho oplakávat:
„Běda, pane!“
„Běda, Veličenstvo!“

[19] Pohřbem osličím pohřben bude,
odvlečen a povržen bude daleko
za branami jerusalemskými.

V. 13–19. mluví proti Joakimovi, nástupci Joachazovu. (4 Král 23, 34). — Joakim stavěl si „pokoje“ v domě na poschodí, nádherně si vše zřizoval, ale zadržoval dělníkům spravedlivou mzdu!

V. 15ab. vykladá sv. Jer: „Zdali na věky budeš moci kralovati, když tě se přirovnati toužíš k vysokému cedru, otci svému Josiášovi...“? Jiní jinak. Smysl: „Myslíš, že budeš pravým králem, budeš-li závoditi stavbami cedrovými?“ Také králové assyrští, i sám Nabuchodonosor, král babylonský, užívali hojně ke svým nádherným stavbám cedrů, i z Libanu. Srv. Is 14, 8. — „jedl a pil“ = užíval života (Kaz 2, 24; 3, 13), blahobytu, kterého mu Hospodin popřával, ale jinak než ty! — Condamin se domnívá, že „tehdy dobře bylo jemu“ nedopatřením je zde opakováno z v. 16b.

V. 16c. dle hebr.: „Zdali není to znáti mne“? T. j. pravé poznání Boha vede ke spravedlnosti a ke skutkům milosrdenství.

V. 18. Joakimovi nedostane se obvyklých pohřebních žalozpěvů.

V. 19. „osličí pohřeb“. — Výchoďan nechá chcipajícího osla na místě, kde padl pojíti a tam ležeti, až ho dravci rozsápají. — Týž osud Jer předpovídá Joa-

II.

[20] Vystup na Liban a křič,
na Basansku vydávej hlas svůj,
křič s hor Abarimských,
neboť veta jest po všech tvých milovnících!

[21] Mluvil jsem k tobě, když měla's všeho hojnost,
ale řekla's: „Nebudu poslouchati!"
Takový jest mrav tvůj od tvého mládí:
neposlouchala's hlasu mého!

[22] Všecky tvé pastýře spase vichor,
a milovníci tvoji půjdou do zajetí;
tehdy hanbit a stydět se budeš
za všecku svou zlobu.

[23] Ty, jež sídlíš na Libanu,
a na cedrech hnízdíš,
jak budeš úpěti, když na tě přijdou bolesti
jako bolesti ženy před porodem!

[24] Jakože živ jsem, dí Hospodin,
Jechoniáše, syna Joakimova, krále judského,
byť i byl prstenem na mé pravici,
i odtud jej strhnu!

[25] A vydám tě do rukou těch, kteří o život ti ukládají,
do rukou těch, jichž ty se děsíš,
do rukou Nabuchodonosora, krále babylonského,
do rukou Chaldejských.

[26] A zahodím tebe i matku tvou,
která tě porodila,

---

kimovi také níže 36, 30. — Kdy a za jakých okolností tato předpověď se splnila, Písmo nevypravuje, ale také toho nepopírá na místech, kde o smrti Joakimově se zmiňuje 4 Král 24, 6; 2 Par 36, 8. — Byl buď úkladně zabit, nebo padl v bojích proti četám Chaldů atd. (4 Král 24, 2) a zůstal delší dobu ležeti nepohřben, prve nežli byl uložen v hrobce královské. Ježto byla nalezená mrtvola jeho již ožrána nebo značně shnilá, byl pohřben na rychlo bez běžných obřadů. (Jiní se domnívají, že byl z hrobu vyhrabán a pohozen.)

V. [20]. Prorok oslovuje „dceru" lidu svého (zosobněnou). Srv. 7, 29. — Vystoupiti má na vysoká pohoří, aby ji bylo daleko široko slyšeti. — Srv. 3, 21; 7, 29. O Basanu viz Nm 21, 33. — O horstvu Abarim viz Nm 27, 12. — „milovníci" jsou národové, se kterými Judovci kdysi vcházeli ve smlouvy na odboj, zejména Egypťané. Srv. 25, 15—29; 27, 3. Také ti budou od Chaldů porobeni!

V. [21]. „od tvého mládí" — od východu z Egypta (2, 2).

V. [22]. „pastýře" krále judské a jejich činovníky. Srv. 10, 21; 2 Sam 5, 2. — „spase" (2, 16), t. j. rozptýlí. — Všimni si slovné hříčky: „pastýře spase"! — „milovníci tvoji" jako výše ve v. 20.

V. [23]. K Libanu přirovnán Sion. Srv 22, 6n. — „hnízdí na cedrech", ježto v Jerusalemě jest mnoho domů, k jejichž stavbě bylo použito značně dřeva cedrového. — K v. 23cd srv. 6, 24; 13, 21.

V. [24]. Běžné „Jechonjáhú" je zde v hebr. zkráceno v „Chonjáhú". Taktéž níže ve v. 28; 37, 1. — „Prsten" podobně jako výše 13, 1. — pás jest náznak, jest obraz věci vzácné, milé, s vlastníkem takořka srostlé; ježto staří prstenem pečetívali, jest prsten obraz druhého „já" vlastníkova.

V. [26]. „matku tvou" Nohestu (4 Král 24, 8). Srv. 13, 18.

do země cizí, v níž jste se nežrodili,
tam pak zemřete!

[27] Do země však,
k níž oni zdvihají svou duši,
aby se navrátili tam,
nenavrátí se!

[28] Zda jest nádoba hliněná, rozbitá,
tento člověk, Jechoniáš?
Zda jest nádoba, která se nikomu nelíbí?

Proč jsou zavrženi, on i rod jeho
a uvrženi do země,
které neznali?

[29] Země, země, země,
slyš řeč Hospodinovu!
[30] Toto praví Hospodin:

Napiš o tomto muži:
„Muž bez dětí, jemuž za dnů jeho
dobře se nevedlo."

Neboť nebude z potomstva jeho nikdo,
kdo by seděl na trůně Davidově,
a panoval ještě nad Judou.

Hlava 23. III.

[1] Běda pastýřům, kteří rozsápávají a rozptylují
stádo mé pastvy, dí Hospodin.
[2] Protož toto praví Hospodin, Bůh Israelův,
o pastýřích, kteří pasou lid můj:

Vy jste rozptýlili mé stádo a rozehnali jste je;
nestarali jste se o ně;

V. [27]. „zdvihati k něčemu duši" = toužiti po něčem. — Kterak se toto proroctví splnilo, vypravuje 4 Král 24, 9—16; 2 Par 36, 10.

V. [28]. Nádoba taková bývá zahozena a zůstává povržena — tak i Jechonjáš.

V. [29]. Trojím opakováním „země" naznačena závažnost toho, co má slyšeti. Srv. níže 7, 4; Ez 21, 27; 3 Král 13, 2.

V. [30]. „Napiš", dle hebr.: „Napište" do rodokmenů královské dynastie nebo do seznamu měšťanů. Srv. Is 4, 3; Ž 86, 6. — „bez dětí", které by panovaly, jak níže vysvětleno. O potomstvu Joachinově mluví v. tento („z potomstva jeho"), mluvil již v. 28 („rod jeho") a 1 Par 3, 17n vypočítává syny Jechonjášovy. — Zorobabel nebyl králem, byl-li krevním potomkem Jechonjášovým (1 Par 3, 19) a ne toliko na základě práva švakrovského. — Mesiáš pak byl králem, jehož království nebylo z tohoto světa.

Hl. 23. — V. [1]. „pastýři" jsou králové a jejich činovníci. Srv. 22, 22; 2 Král 5, 2.

V. [2]. Místo „nápadů" hebr.: „skutků". — Hospodin se o ně „postará" tím, že je potrestá. Všimni si významu obou slov: „nestarali jste se" a „já se postarám"!

aj, já se postarám o vás,
o zlobu vašich nápadů, dí Hospodin.

[3] Aj, já shromáždím zbytky stáda svého
ze všech zemí, kamž vyvrhnu je;
přivedu je nazpět na jejich luhy,
a budou růsti a rozmnoží se.

[4] A vzbudím nad nimi pastýře, kteří je budou pásti,
nebudou se již báti ani strachovati,
a nic nebude se nedostávati do počtu,
praví Hospodin.

[5] Aj, dnové jdou, dí Hospodin,
kdy vzbudím Davidovi
potomka spravedlivého,
krále, jenž panovati bude moudře,
a konati bude právo
a spravedlnost na zemi.

[6] Za dnů těch spásy dojde Juda,
a Israel bydliti bude bezpečně;
a toto jest jméno, kterým ho nazývati budou:
„Hospodin naše spravedlnost."

[7] Protož aj, dnové jdou, dí Hospodin,
kdy nebudou již říkati: „Jakože živ jest Hospodin,

V. [3]. Dosud Jer ustavičně hrozil (22, 1–23, 2). Ty hrozby nyní mírní poukazem na to, že národ venkoncem nevyhyne, ale že zůstane zbytek, který bude míti skvělou budoucnost. Srv. Is 10, 22; Dt 30, 3 a jj. — „přivedu je (zbytky) nazpět" popředně z Babylonie; náboženská obec, která ze zbytků zajatců babylonských v Palestině bude zřízena, bude počátkem, předzvěstí a předobrazem pozdější dokonalejší náboženské obce Mesiášovy; do té uvede Hospodin Israelity, rozptýlené i po jiných zemích, v této obci vzroste a rozmnoží se lid jeho, Israel duchovní... Srv. Is 2, 2; 14, 1; 40, 1n; 42, 4n; 49, 6 a jj.

V. [4]. „pastýře" Zorobabela a další správce židovské obce po zajetí, zejména však Mesiáše. Srv. Ez 34, 11–25; Jan 10, 11—16. — Mesiáš svou správou zjedná jim takovou bezpečnost a pokoj, že nebude nikdo míti čeho se báti, že nikdo nezahyne, ani nebude pohřešován při sčítání ovec (= „nic nebude se nedostávati do počtu").

V. [5]. „potomka" = hebr. çemach = výhonek. Srv. Is 11, 1; Zach 3, 8; 6, 12. — „Davidovi", jak mu bylo slíbeno. Srv. 2 Sam 7, 14nn; 23, 3—5 hebr. — O jeho „moudrosti" viz Is 11, 2; 42, 1; 52, 13 (hebr.). - O právu a spravedlnosti, jež zavede, srv. Is 9, 6n; 11, 3n; 42, 6 a jj. — „spravedlivý" bude osobně, spravedlnost také zavede.

V. [6]. „Za dnů těch". — Za dnů jeho (hebr.), t. j. Davidova potomka. — Bezpečnost jest známka mesiášské doby. Srv. níže 33, 15n. — „Hospodin (jest) naše spravedlnost" je bohonosné jméno, jehož jednou složkou jest „Jahve". Takových jmen měli Israelité mnoho ne toliko osobních, nýbrž i místních. Na př. níže 33, 16 sluje taktéž („Hospodin, naše spravedlnost") — Jerusalem! Gn 33, 20 (hebr.) sluje oltář „Bůh, Bůh Israelův", jiný oltář sluje Ex 17, 15: „Hospodin, prapor můj". — Srv také jméno Sedekjáš = Çidqíjáhú, t. j. Spravedlnost má jest Jahve a jj. v. — Proto jest radno k důkazu božské přirozenosti Mesiášovy sbírati jiné, lepší a jasnější důvody. Po tom důkazu bude ti lze jako při podobném jméně Emanuel vrátiti se také k tomuto jménu a vyložiti, kterak ve smyslu nejplnějším, nejplodnějším vyslovuje podivuhodným způsobem poklady v Mesiáši obsažené, poklady božství („Jahve") i poklady naší spásy („naše spravedlnost"). Knabenbauer.

V. [7n]. srv. s 16, 14 n. — Viz také Is 43, 18n.

který vyvedl syny Israelovy ze země Egyptské,"
[8] ale „Jakože živ jest Hospodin, který vyvedl
a přivedl plémě domu Israelova ze země severní,"
a ze všech zemí, kam je byl vyvrhl,
aby (zase) bydlili v zemi své.

Proti lžiprorokům (23, 9—40).

Zahynou (v. 9—15). Vystříhejte se jich! (v. 16—22). Nesměšujte výroky lžiproroků se slovy proroků pravých (v. 23—32). Lžiproroci zneužívajíce slova „zatížení", posmívají se prorokům pravým (v. 33—40).

[9] O prorocích.

Zdrceno jest srdce mé ve mně,
třesou se všecky mé kosti,
jsem jak opilý člověk,
jako ten, koho víno zmohlo,
pro Hospodina a pro svatá slova jeho.

[10] Neť cizoložníky naplněna země...
Ano, pro kletbu země kvílí,
vyschly lučiny pastvisk...
(Všecko) úsilí jejich jest zloba,
a síla jejich jest nepravost.
[11] Vždyť proroci i kněží jsou poskvrněni,
i v domě svém našel jsem zlobu jejich,
dí Hospodin!

[12] Protož cesta jejich bude jako skluzká stezka ve tmě
budou je strkati, i budou padat na ni!
(Ano), přivedu na ně pohromu
(toho) roku, kdy je navštívím, dí Hospodin.

[13] V prorocích samařských viděl jsem bláznovství:
prorokovali jménem Baalovým,
oklamávali lid můj israelský;
[14] v prorocích však jerusalemských viděl jsem úžasné věci:
cizoloží a chodí cestou lži.

V. [9]. Jer jest poděšen viděním, ve kterém spatřil rozhněvaného Hospodina a slyšel děsná jeho slova, jež má nyní tlumočiti (v. 9e). Srv. Is 19, 14; 29, 9.

V. [10]. „cizoložství" dlužno tu bráti ve významu vlastním, jak vyplývá z v. 14 a z 29, 23. — V. 10bc líčí sucho, které stihlo zemi jakožto kletba, trest za hříchy jejího obyvatelstva Srv. Dt 28, 22 n; 29, 20. Condamin s kritikou se domnívá, že 10bc jest glosa, jež ruší pochod myšlenek.

V. [11]. svaluje vinu všeho zla na lžiproroky a kněze. Srv. 5, 31; 32, 34; Is 24, 5.

V. [12]. srv. s 11, 23; Ž 35, 6.

V. [13] n. Lžiproroci jerusalemští jsou horši nežli věštci samařští. „města" Jerusalema. — Samařští prorokují jménem Baala, který není Bůh, proto je to „bláznovství". Jerusalemští vydávají se za proroky Hospodinovy, odporují pravým jeho prorokům, podkopávají činnost jejich. Praví proroci kárají mravy, usilují o nápravu hrozbami; lžiproroci lichotíce a popírajíce temnou budoucnost, hříšníky ukolébávají v nekajícnosti, ano dodávají jim odvahy hřešiti dále a více! — Přirovnání k Sodomanům užívá také Is 1, 9 n; 3, 9.

Podporují ruce zločinných lidí,
aby se neobrátil nikdo od své zloby.
V očích mých jsou všickni jako Sodomané,
a obyvatelé města jako Gomořané.

15 Protož toto praví Hospodin zástupů
o prorocích:
Aj, já nakrmím je pelyňkem,
a napojím je žlučí;
neboť od proroků jerusalemských
vychází poskvrna na všecku zemi.

* * *

16 Toto praví Hospodin zástupů:
Neposlouchejte slov proroků,
kteří vám prorokují!
Klamají vás,
výtvory svého srdce za vidy vydávají,
nemluví z úst Hospodinových!

17 Říkají těm, kteří mnou pohrdají:
Mluvil Hospodin: „Pokoj bude vám!"
A každému, kdo chodí dle zvrhlého srdce svého,
říkají: „Nepřijde na vás nic zlého!"

18 Ano, kdo byl v radě Hospodinově,
a viděl a slyšel jeho hlas?
Kdo znamenal a postřehl jeho slovo?

19 Aj, vichor hněvu Hospodinova vybuchne,
bouře vyrazí,
na hlavu bezbožných se spustí.
20 Neobrátí se hněv Hospodinův, dokud nevykoná,
dokud nesplní záměrů srdce svého.
Za posledních dnů porozumíte úradku jeho.

21 Neposílal jsem proroků,
a oni běhali;
nemluvil jsem k nim,
a oni prorokovali.

K v. 15. srv. výše 9, 15; Pláč 3, 15. 19.
K v. 16. srv. 14, 14.
V. 17. srv. 3, 17; 6, 14; 8, 11; 14, 13.
V. 18. chce snad říci: „Nikdo z těch, kteří tak mluví (v. 17) nebyl v radě Hospodinově, neviděl... neslyšel... neznamenal... nepostřehl..." Srv. Job 15, 8. Jiní jinak. Condamin domnívá se s kritikou, že je to krajová poznámka k v. 22, která omylem se dostala sem. Ruší myšlenkovou spojitost v. 17 s v. 21.
V. 19 n. s malými změnami jest opakován níže 30, 23 n. Condaminovi se zdá, že sem nepatří. Jiní (Knabenbauer) vidí tu odpověď na 17bd. — „vichor" znamená přísný Boží soud. Srv. Is 30, 27; 42, 25. — Až přijde doba zajetí (= „poslední dny"), až vás výskající vítěz chytí a sváže ruce vaše chřestícími řetězy, poznáte úradek jeho, který, jak se chlubíte nyní, znáte. (Jer.)
V. 21. Srv. Dt 18, 18.

[22] Kdyby byli stáli v mé radě,
a hlásali slova má lidu mému,
bylť bych je odvrátil od cesty jejich zlé,
od zločinných myšlení jejich.

* * *

[23] Zda jsem já Bůh (jen) z blízka, dí Hospodin,
a ne Bůh i zdaleka?
[24] Zda může člověk skrýti se v skrýších,
a já ho neuvidím? dí Hospodin.
Zdali nebe i země
já nenaplňuji? dí Hospodin.

[25] Slyším, co mluví proroci, prorokující ve jménu mém lež, říkajíce: „Měl jsem sen! Měl jsem sen!“ [26] Dlouho-li (ještě) bude to v srdcích proroků, předpovídajících lež a prorokujících klamy svých srdcí, [27] (dlouho-li) budou se snažiti, by zapomněl lid můj jména mého pro jejich sny, které si vespolek vypravují, jako se zapomněli otcové jejich na jméno mé pro Baala? [28] Prorok, který měl sen, ať vypravuje sen! A kdo má slova má, ať mluví slova má věrně. Nač mísiti plevy s pšeničným zrnem? dí Hospodin. [29] Zdali nejsou má slova jak oheň, praví Hospodin, a jako kladivo rozrážející skálu?

[30] Protož aj, já (přijdu) na proroky, dí Hospodin, kteří druhým kradou slova má. [31] Aj, já (přijdu) na proroky, dí Hospodin, kteří pořád melou jazyky svými a říkají: „Praví Hospodin.“ [32] Aj, já (přijdu) na proroky, kteří mají lživé sny, dí Hospodin, kteří je vypravují a svádějí lid můj lží svou a zvláštnostmi svými, kterých jsem já (přece) neposlal, aniž jim příkaz dal, kteří nic neprospívají tomuto lidu, dí Hospodin.

V. 22. Kdyby je byl Hospodin skutečně poslal, byli by hlásali lidu slovo Boží, a byli by lid odvrátili od jeho zkažených mravů... Hebr. bývá překládán:

Jestliže stáli v mé radě,
ať hlásají lidu má slova!
Ať ho odvrátí od jeho zlých cest,
od zloby činů jeho!

Srv. Dt 13, 2.

V. 23 n. počíná nový odstavec. — Ježto jest Bůh všudy přítomen (v. 24cd) daleko (v nebi) i blízko (na zemi) ví o všem a „slyší, co mluví proroci“ (v. 25). Srv. Ž 138, 7—12.

V. 25. srv. s 27, 9; 29, 8; Nm 12, 6. — Viz úvod do proroctví výše na str. 12 čís. 9.

V. 26 n. „jejich“ rozuměj: lidu.

V. 28. Jen ten, komu se dostalo skutečně ve snu nebo jiným způsobem poučení od Boha, ať toto poučení jménem Božím rozšiřuje, nikdo však nesmí plevu svých smýšlenek mísiti se zrnem, t. j. s výroky pravých proroků, nesmí vydávati obé stejně za slovo Boží! Lžiproroci tak činili, aby své nápady oděli do roucha Boží pravdomluvnosti.

V. 29. Aby ukázal sílu a vznešenost slova Božího, užívá tří přirovnání: pšenice, která jest pravým pokrmem člověkovým, ohně, který vše ztravuje, a železa, které vše překonává (Efrem). — Srv. Ž 118, 140; Žid 4, 12.

V. 30. Lžiproroci kradou „druhým“ (prorokům pravým) slova: „Toto praví Hospodin“, která staví v čelo svých smýšlených řečí, aby jim dodali váhy... Kradou také z výroků prorockých psaných nebo ústních, co se hodí jim do krámu — sliby slavné budoucnosti atd.

V. 32. „zvláštnostmi svými“ = chvástavostí (hebr.).

[33] Proto, bude-li se tázati tebe tento lid, nebo prorok, nebo kněz, řka: „Jaké jest zatížení Hospodinovo?“ řekneš jim: „Vy jste to zatížení, a já vás jistě zahodím,“ dí Hospodin. [34] Proroka pak, kněze i (člověka) z lidu, který říká: „Zatížení Hospodinovo,“ navštívím jej i dům jeho. [35] Takto mluvte druh ke druhu a vespolek: „Co odpověděl Hospodin? A co mluvil Hospodin?“ [36] Ale „Zatížení Hospodinovo“ nebudiž již připomínáno, sice zatížením bude každému řeč jeho, ježto překrucujete slova Boha živého, Hospodina zástupů, Boha našeho. [37] Takto se taž proroka: „Co odpověděl tobě Hospodin? Aneb co mluvil Hospodin?“ [38] Budete-li však mluviti o „Zatížení Hospodinovu,“ také toto praví Hospodin: Protože opakujete to slovo „Zatížení Hospodinovo,“ ačkoli jsem vám vzkázal: Neříkejte: „Zatížení Hospodinovo,“ [39] proto hle, já vezmu vás, zdvihnu a odhodím vás i město, které jsem dal vám a otcům vašim, od sebe. [40] A způsobím, že budete na věčnou potupu, a že na věky budete mít hanbu, která nikdy nepřijde v zapomenutí.

O dvou koších fíků (hl 24).

Hlava 24. — [1] Když byl Nabuchodonosor, král babylonský, odvedl z Jerusalema do zajetí Jechoniáše, syna Joakimova, krále judského, a činovníky jeho i kováře a zámečníky a přivedl je do Babylona — ukázal mi Hospodin: — aj — dva koše plné fíků, položené před chrámem Hospodinovým. [2] V jednom koši byly fíky velmi dobré jako bývají fíky ranné; ve druhém však koši byly fíky velmi špatné; ani nebylo možno jísti jich, jak byly špatné.

[3] I řekl mi Hospodin: „Co vidíš, Jeremiáši?“ Řekl jsem: „Fíky, fíky dobré, velmi dobré i špatné, velmi špatné, kterých nelze jísti, jak

---

V. 33. Hebrejské slovo „massá“ znamená buď „břímě“, nebo „výrok“ prorocký, nejčastěji ponurý, který předpovídá zatížení trestem. Srv. Is 13, 1. — Ježto Jer velmi často tresty předpovídal, lžiproroci a jejich posluchači slova jeho nazývali potupně „zatížení“ „břímě“ („massá“). Posmívali se prorokovi tázajíce se ho, jaké zase nové „zatížení“ má. Srv. Is 5, 19; 28, 9; Ez 12, 22. Hospodin poučuje proroka, kterak má odpověděti na podobné posměšky, jakou odpověď má na ně navázati. — „zahodím“ do vyhnanství. Srv. 7, 29; 9, 16; 10, 20. — S jakou pečlivostí Hospodin národ svůj „nosil“ (jako vzácné břímě), srv. Dt 1, 31; Is 46, 3 n; 63, 9; srv. Jer 6, 11; 15, 6. (Knabenbauer.)

V. 37—38a. podle domněnky Condaminovy jest glosa. LXX 36b, 37 nemá. — Bůh zakazuje posměšně se tázati pravého proroka, dovoluje tázati se ho s patřičnou uctivostí. Nezakazuje však venkoncem slova „massá“, jak vyplývá z toho, že ho užívá Ez 12, 10; Zach 9, 1; 12, 1; Mal 1, 1. — (Zakázal-li Bůh za dob Jer skutečně užívati slova „massá“ i v dobré víře, minul zákaz ten, když minul i obyčej slova toho zneužívati.) — Úryvek 23, 9—40 vznikl za Joakima, pravděpodobně za doby, kdy vznikl i úryvek 21, 11—23, 8.

Hl. 24. — V. 1. Viz o tom 4 Král 24, 14—17; 2 Par 36, 10; Est 2, 6; 11, 4. — Nabuchodonosor odvedl jmenované řemeslníky, by měl doma více dělníků na výrobu zbraní a aby Judovci — nemajíce zbraní — nemohli pomýšleti na nový odboj. — „ukázal“ ve vidu prorockém, patrně ve chrámě při modlitbě. Srv. 7, 2; 22, 1; 26, 2.

V. 2. O ranných fících srv. Is 28, 4; Os 9, 10; Mich 7, 1.

V. 3. Judovci, kteří zbyli v Jerusalemě a v Judsku, asi se domnívali, že za hříchy národa i za viny osobní pykají zajatci; domnívali se, že zajetím Jechonjáše a těch, kteří byli odvedeni s ním, staré viny jsou odčiněny, že jim, kteří zbyli ve svatém městě, netřeba se čeho báti. Myslili, že zajatci jsou část národa, která v zajetí mezi pohany shnije, zanikne, kdežto Judovci, zbylí v Palestině, ježto jsou již viny prosti, budou nosiči slavných slibů Božích. Jer svým videm má je poučiti, že opak jest pravda: zajatci babylonští budou zajetím vyléčeni, očištěni a ty oči-

jsou špatné." [4] Tu mne Hospodin oslovil a řekl: [5] Toto praví Hospodin, Bůh Israelův: Jako (se zálibou patříš) na tyto dobré fíky, tak pohlédnu se zálibou na judské zajatce, které jsem poslal z tohoto místa do země Chaldejské. [6] Obrátím milostivě oči své na ně a přivedu je zase do země této, a vystavím je, a nepobořím, zasadím je a nevytrhnu. [7] A dám jim srdce, aby mne poznali, že já jsem Hospodin; i budou mým lidem a já budu Bohem jejich, až se navrátí ke mně celým svým srdcem. [8] A jako s fíky špatnými, jichž nelze jísti, jak špatné jsou — praví to Hospodin — tak naložím se Sedekjášem, králem judským, s činovníky jeho i s ostatním obyvatelstvem Jerusalema, kteří zůstali v tom městě i s těmi, kteří bydlí v zemi Egyptské. [9] A učiním, že budou sužováni a týráni ode všech království země, že budou na potupu, na posměch, na příslovi a na kletbu na všech místech, do kterých je rozeženu. [10] A pošlu na ně meč a hlad i mor, dokud nezmizí ze země, kterou byl jsem dal jim i otcům jejich.

Chaldové vykonají soud Boží na Judsku i na jiných národech (hl 25).

Budou od Chaldů porobeni (v. 1—14). Bude jim píti z kalicha Božího hněvu (v. 15—26). Jistojistě dostaví se ten Boží soud (v. 27—38).

Hlava 25. — [1] Řeč, kterou měl (Hospodin) k Jeremiášovi o všem lidu judském, léta čtvrtého Joakima, syna Josiášova, krále judského, první rok Nabuchodonosora, krále babylonského, [2] kterou promluvil Jeremiáš prorok ke všemu lidu judskému a ke všemu obyvatelstvu jerusalemskému. Řekl:

štěné zbytky budou základem nové říše Boží, kdežto Judovce, zbylé v Palestině tresty teprve čekají! Srv. Ez 11, 14—21. Spolu vyzírá z toho poučení, jež Jer nejednou opakoval — nevzdorovati Chaldům, ale podrobiti se jim. Srv. 21, 9; 38, 2.

V. [6]. mluví o znovuzřízení obce Judské po návratu ze zajetí, obce, která bude počátkem, předzvěstí a předobrazem příští slavné obce mesiášské.

V. [7]. „srdce" dle starých sídlo poznávavosti. — Zajetí babylonské přispěje k tomu, že Judovci vrátí se k Hospodinu celým srdcem a to bude počátek nového jejich štěstí.

V. [8]. V Egyptě bydlili Judovci, kteří se utekli tam za dob hladu, války, kteří tam hledali výživy, kteří tam snad byli odvlečeni s Joachazem (4 Král 23, 34). Netřeba tu mysliti na Judovce, kteří se uchýlili do Egypta teprve po r. 587., jak vypravuje níže 43, 5-7.

V. [10]. Srv. 15, 4; Dt 28, 37. Zajímavá jest podobnost tohoto vidu onomu hl 1., jakož i vidu Amosovu (8, 1 n).

Hl. 25. — V. [1]. Čtvrtý rok Joakimův byl rok *606—605* před Kristem. Téhož roku svedena byla bitva u Karkemiše, v níž Nechao, král egyptský, byl poražen od Nabuchodonosora, kterého byl proti němu vyslal Nabopolassar, král babylonský. Ta bitva byla důležitým mezníkem v dějinách přední Asie: říše novobabylonská byla upevněna a Egypt z Asie byl vytlačen. Nabuchodonosor pronásledoval poraženého Nechao až ku pomezí Egypta, když tu náhle dostal zprávu, že otec zemřel. Co nejrychleji vrátil se do Babylona, aby si tam zajistil po otci trůn. Dle babylonského způsobu počítati roky královské, počínal se první rok Nabuchodonosrův teprve 1. dnem nisanu r. 604; zbytek r. 605 a první měsíce r. 604 (až do nisanu) byl „počátek jeho vlády" („rêš šarrûti"); tak počítáno také níže 52, 28—30. Zde však počítán již „počátek vlády" Nabuchodonosorovy za první rok (způsob předdatující), podobně jako níže 32, 1; 52, 12. — Téhož roku *606—605* bylo Jeremjášovi uloženo, by sepsal své řeči (níže 36, 1 n). Nesnadno říci, byla-li hl 25. napsána před touto knihou proroctví Jeremjášových nebo teprve po ní. — „o všem lidu", tedy ne toliko o králích nebo o lžiprorocích, jako výše hl 23, 9—40.

[3] Od třináctého léta Josiáše, syna Ammonova, krále judského, až do dneška, tedy dvacet tři roky mluví ke mně Hospodin a já mluvím k vám ustavičně a úsilovně, ale neposlouchali jste. [4] Hospodin posílal ustavičně a úsilovně k vám všecky své služebníky, proroky, ale neposlouchali jste, aniž jste nachýlili svých uší, abyste slyšeli, [5] když řekl: Vraťte se každý od své cesty zlé, a od prašpatných myšlení svých, i budete bydliti v zemi, kterou dal Hospodin vám i otcům vašim, od věků až na věky. [6] Nechoďte za bohy cizími, abyste sloužili jim a klaněli se jim; a mne ke hněvu nepopouzejte díly svých rukou, i neučiním vám nic zlého. [7] Ale neuposlechli jste mne, praví Hospodin, abyste ke hněvu mne popuzovali díly svých rukou na své neštěstí. [8] Protož toto praví Hospodin zástupů: Protože jste neuposlechli slov mých, [9] aj, já vezmu, pošlu všecky severní národy, dí Hospodin, a Nabuchodonosora, krále babylonského, služebníka svého, a přivedu je na tuto zemi, na její obyvatele a na všecky národy, kteří vůkol ní jsou; i zbiji je a učiním, že budou na úžas a na posměch věčnou pouští. [10] A zahladím mezi nimi hlas radosti, hlas veselí, hlas ženicha, hlas nevěsty, hřmot žernova i světlo lamp. [11] Všecka tato země bude pouští, bude na úžas, a sloužiti budou všichni národové tito králi babylonskému sedmdesát let.

[12] Když pak se naplní sedmdesáte let, navštívím na králi babylonském a na tom národu, dí Hospodin, nepravost jejich, to jest na

---

V. 3. Třináctý rok Josjášův byl r. 627—626. Podle úředního letopočtu byl čtvrtý rok Joakimův, t. j. 606—605 před Kr. dvacátý druhý rok od té doby, co byl Jer povolán k úřadu prorockému; necelý rok 31 panování Josjášova, tři měsíce vlády Joachazovy a první čas panování Joakimova (až do nového roku kalendárního) činí totiž jeden jediný rok *609—608*. Počítá-li tedy Jer **23** roky, počítá poslední (necelý) rok vlády Josjášovy za celý a první (necelý) rok vlády Joakimovy taktéž za rok celý. — „až do dneška" bylo podle některých po bitvě u Karkamiše, prve než přišel vítězný Nabuchodonosor do Palestiny.

V. 4. Srv. 7, 25.

V. 5. Místo „myšlení" hebr.: „činů". Srv. 7, 3. 7; 18, 11.

V. 6. Srv. 2, 13. 27; 5, 19; 7, 6; 8, 19; 11, 10; 13, 10.

V. 7. „aby..." — zdůrazňuje vědomí hříšníků, že svými činy Boha popouzejí.

V. 9. O „severních" národech srv. výše 1, 14; 6, 22; 8, 16. — Nabuchodonosor sluje „služebník" Boží, ježto bude vynikajícím nástrojem Prozřetelnosti. Srv. Is 13, 3. — „zbiji je" = vykonám nad nimi klatbu, „cherem" — „na úžas..." jako 18, 16; 19, 8. — „věčnou" = na dlouhé časy. — „dí Hospodin, Nabuchod., krále babylonského, služebníka svého", není v LXX i bývá pokládáno za glosu

V. 10. vypočitává všelijaké projevy života, bez kterých bude mrtvo. Srv. 7, 34; 16, 9.

V. 11. „tato země" = Judsko.

V. 12—14. zdá se, že tu není na místě, že patří jinam; možno říci, že údaj v. 1. „čtvrtého roku Joakimova" nesrovnává se s proroctvím proti Babylonu, vysloveným již a napsaným v knize Jeremjášově (v. 13). Neboť: *a*) tyto vv. (12—14) ruší souvislost v. 11 s v. 15nn: „Neboť" (v. 15) nevykládá trestu Babylonu (v. 12—13) nýbrž vykládá tresty Judovců a sousedních národů (v. 11). — *b*) V. 13 a jeho nynější souvislost předpokládá, že „tato kniha", kniha Jeremjášových proroctví podává nedaleko tohoto místa proroctví proti Babylonu (hll 50n). — *c*) Slova „co prorokoval Jeremjáš proti všem národům", nehodí se do proroctví Hospodinova, podaného od Jeremjáše. — *d*) V LXX jest v. 12 kratší, v. 14 vůbec tam není, a v. 13c „co prorokoval... národům" jest nápis proroctví proti pohanským národům, a tento nápis, znatelný ještě v hebr. ukazuje, že i hebr. obsahoval kdysi na tomto místě proroctví proti pohanským národům (Condamin). V LXX po nadpisu „Co prorokoval Jeremjáš proti národům" (v. 13c) následuje proroctví proti Elamu (hebr. **49**. 34—39) a další

zemi Chaldejské, a učiním z ní věčnou poušť. [13] A splním na té zemi všecka svá slova, kterými jsem jí hrozil, všecko, co psáno jest v této knize, co prorokoval Jeremjáš proti všem národům; [14] neboť sloužiti budou národům početným a velikým králům; odplatím jim podle skutků jejich, podle činů rukou jejich.

[15] Neboť takto dí Hospodin zástupů, Bůh Israelův: Vezmi tento kalich vína hněvu z ruky mé a dej píti z něho všem národům, k nimž já tebe pošlu. [16] Ať pijí, potácejí se a blázní před mečem, který já pošlu mezi ně. [17] Vzal jsem tedy kalich z ruky Hospodinovy, a dal jsem píti všem národům, k nimž mne Hospodin poslal: [18] Jerusalemu, judským městům, králům a činovníkům jejich, abych učinil z nich poušť na úžas, na posměch a na kletbu — jak tomu dnes jest — [19] farao-

---

výroky proti pohanským národům. Viz výše k 1, 3. — O „nepravostech" Babyloňanů srv. Is 14, 13; 47, 10; Bar 6, 42. — „Sedmdesát" roků zajetí babylonského, skončeného r. 538 jest zde počítáno od r. *605* od bitvy u Karkemiše, která měla pro dějiny přední Asie i Palestiny veliký význam; kromě toho možno pokládati za pravdivou zprávu Berosovu, zachovanou u Josefa Flavia (Proti Apionovi I, 19; Starož I, 11, 1), že již toho roku (605) bylo něco zajatců judských odvedeno do Babylonie. Počítáme-li „*70*" roků od této události (r. 605), shledáme, že zajetí trvalo toliko 67 nebo 68 roků, a že tedy 70 je tu číslice okrouhlá jako Sdc 1, 7; 8, 14. 30; 12, 14; 1 Sam 6, 19; 2 Sam 24, 15 a jj. v. — Komu se nezamlouvá počítati od r. 605, kdo počítá raději od r. 598 (srv. Jer 52, 28), shledá, že zajetí trvalo šedesát jeden rok; i v tomto případě lze mluviti o *70* ve významu okrouhlém.

V. 13. V LXX po tomto v. podána jsou proroctví proti pohanům: Proti Elamu (25, 14—18), Egyptu (26, 1—28), Babylonu (27, 1—28, 64), Filišťanům (29, 1—7), Edomcům (29, 8—23), Ammoňanům (30, 1—5), Arabům (30, 6—11), Damašku (30, 12—16), Moabanům (31, 1—44). Tento postup méně se srovnává s postupem, jakým vypočítáni jsou pohanští národové níže ve v. 19—26 (této hl 25). Lépe se srovnává s ním postup, jakým jsou uvedena proroctví proti pohanům v hebr.: Proti Egyptu (46, 1—28), Filišťanům (47, 1—7), Moabanům (48, 1—47), Ammoňanům (49, 1—5), Edomcům (49, 7—22), Damašku (7, 23—27), Arabům (7, 28—33), Elamcům (7, 34—39), Babyloňanům (50, 1—51, 64). Možno se domnívati, že původně byla tato proroctví proti pohanům za *25, 13* (třebaže by se nejlépe hodila za 25, 38), že však později byla odtud v hebr. přemístěna jakožto jakýsi dodatek až za hl 45, a při té příležitosti uspořádána tak, aby postup se shodoval s 25, 19—26 (Cornely.) (Jiní se domnívají, že hebr. zachoval netoliko postup, ale i místo původnější nežli LXX). — Babyloňanům hrozil Bůh již skrze Is hl 13n, hl 21, hl 46n; 43, 14. — Vztahují se slova 13bc: „všecko, co psáno jest v této knize, co prorokoval Jer proti všem národům" toliko na místa 9, 25n; 10, 3. 11. 15. 25; 12, 14—16; 18, 8; 22, 20; 25, 9. 11. nebo předpokládají souvislá proroctví hll 46–51? Vztahují-li se na tato souvislá proroctví, byla snad (v. 13bc) napsána teprve později, když byla všecka proroctví Jer sebrána v jednu knihu, do které měla býti pojata také proroctví proti pohanům, tehdy již napsaná (Knabenbauer). Srv. k 1, 2nn.

V. 14. „velicí králové" byli popředně Achémenovci.

V. 15n. „kalich vína" znamená tu pohromu; potácení až do šílenství její neobyčejnou velikost. Srv. 13, 13; Is 19, 14; 29, 10. — „meč" (= hrůzy válečné) vyslovuje, v čem ta pohroma bude tkvíti.

V. 17n. Jisto jest, že kalich, ze kterého dává Jer píti, znamená jeho hrozebná proroctví proti těm oněm národům; nejisto však, zdali slova Jeremjášova podávají tuto myšlenku toliko obrazně (srv. 19, 8; 24, 9; 49, 12; 51, 7; Is 51, 17. 22; Ez 23, 31; Hab 2, 16), nebo zdali tu Jer popisuje, co se dálo ve vidění, jehož se mu dostalo (vnitřní úkon náznačný). — Pravděpodobněji mluví prorok toliko obrazně. — „jak tomu dnes jest" není v LXX a bývá pokládáno za pozdější dodatek, ježto r. 605 se nehodí.

V. 19n. „směsice národů" jsou cizinci, jakých bylo odjakživa v Egyptě dost a dost. Srv. Ex 12, 38; Neh 13, 3; níže Jer 50, 37. — Ostatně viz níže 46, 2 nn. „všem králům země Ausitis" v LXX není. — Ausitis = ʿUç, o které viz k Job 1, 1. Dle Herodota (II. 157) oblehal Psammetich I. Asdod 29 roků, až ho dobyl. Za toho oblehání a dobytí mnoho Azoťanů přirozeně padlo, proto mluví tu

novi, králi egyptskému, dvořenínům a činovníkům, i všemu lidu jeho, [20] jakož i veškeré směsici národů; všem králům země Ausitis, všem králům země Filištínské, také Askalonu, Gazy, Akkaronu, jakož i zbytku Azoťanů, [21] též Edomcům, Moabanům a synům Ammonovým; [22] dále všem králům Tyrským, všem králům Sidonským a králům země přímořské, která jest za mořem; [23] dále Dedanovi, Temovi, Buzovi, všem, kteří mají oholené spánky; [24] všem králům Arabským, [všem králům na západ slunce.] kteří bydlí na poušti, [25] všem králům Zambri, všem králům Elamským, všem králům Médským, [26] všem králům severním, ať jsou blízko sebe nebo daleko, vůbec všem královstvím země, která jsou na jejím povrchu; král pak Sesach píti bude po nich.

[27] A řekneš jim: Toto praví Hospodin zástupů, Bůh Israelův: Pijte, opijte se, zvracejte, padejte a nevstávejte pro meč, který já pošlu mezi vás! [28] A kdyby nechtěli přijmouti kalichu z tvé ruky, aby pili, řekneš jim: Toto praví Hospodin zástupů: Musíte píti! [29] Neboť hle, ve městě, které má jméno mé, počne mé trápení, a vy byste měli zůstati bez úhony a bez pomsty? Nebudete bez pomsty! Neboť meč já zavolám na všecky obyvatele země, praví Hospodin zástupů.

[30] Ty pak prorokuj jim všecky tyto věci; rci jim:

Hospodin s výsosti řve,
ze svého svatého příbytku vydává hlas;
ryčně řve nad svou pastvinou;
píseň radosti, jako když bývá šlapáno víno,
zníti bude proti všem obyvatelům země.

Jer o jejich „zbytku". O městech filištínských srv. Jos 13, 3. Nejmenován tu Gat, nejspíše proto, že již tehdy nebyl městem knížecím.

V. 22. „přímoří za mořem" Středozemním jsou krajiny, jež toto moře omývá na západě (ostrovy i poloostrovy), zvláště ty, na kterých měli Féničané své osady.

V. 23. Dedan = El-'Ela, 300 km sz od Mediny. Srv. Is 21, 13. — Téma, 150 km sv od Dedanu. Srv. Is 21, 14; o Buzovi srv. Job 1, 1; 32, 2. — O těch, kteří si holili spánky srv. výše 9, 25.

V. 24. Co jest ve hranaté závorce, není v LXX, i zdá se býti glosou.

V. 25. „Zambri" není v LXX a jest jméno dokonce neznámé. Někteří opravují v Gimri, assyrsky Gimirrai, t. j. Kimeřané. Viz dále níže 49, 34; Is 21, 2; 22, 6.

V. 26. „král pak Sesach píti bude po nich" není v LXX. — Jisto jest, že „Šéšach" zde a níže 51, 1. 41 znamená Bábél, podle kabbalistické tajné abecedy (šifrů), v níž první písmě abecedy hebr. má hodnotu hláskovou písmene posledního (Alef = Tau), druhé předposledního (Béth = Šin) atd. kterážto soustava sluje proto Ath-Baš. Ježto však za dob Jer toto šifrové písmo nebylo známo, a ježto řečený úryvek není v LXX, dlužno pokládati tuto větu za pozdější dodatek.

V. 27. Zahynou nepřátelé Boží, t. j. buď přestanou býti nepřáteli Božími, a přistoupí k říši Boží, nebo po nezdaru svých snah skutečně vezmou za své. Srv. Dan 2, 44. (Knabenbauer.)

V. 28. Chtěj, nechtěj, rozsudek Boží musí se splniti. (Jer)

V. 29. „počne mé trápení" = počnu trápiti. — Neušetří-li Bůh Jerusalema, města svého, tím méně ušetří národů cizích.

V. 30. Bůh sestupuje s nebeského sídla svého za hromu, blesku, aby vykonal soud svůj. Srv. Ž 17, 8 n; 96, 2; Mich 1, 3. — Srv. zejména Joel 3, 16; Am 1, 2. Hospodin přirovnán ke lvu také Am 3, 8; Is 31, 4. Srv. též Is 5, 29; 15, 9 a výše Jer 2, 15; 4, 7; 5, 6 a jj. — „nad svou pastvinou" = nad Judskem a jeho obyvatelstvem (svým stádem). Srv. výše v. 18. — „píseň radosti zníti bude", t. j. Hospodin sám zanotí „hédád" (hebr.). Srv. Is 16, 9 n. — Viz také Is 63, 2 n.

[31] Až ke krajům země dochází hluk;
nebof Hospodin soud má s národy,
soudí se s každým, kdo tělo má;
bezbožné vydám pod meč, dí Hospodin.

[32] Toto praví Hospodin zástupů:
Aj, trápení vychází z národa na národ,
a vichřice veliká se zdvíhá od končin země.
[33] Budou pak zbití od Hospodina ten den
ležeti od konce do konce země,
nebudou oplakáváni, nebudou sbíráni ani pochováváni;
jako hnůj na povrchu země ležeti budou.

[34] Kvilte, pastýři, a křičte,
posypte se popelem, vůdcové stáda!
Nebof vypršely dny vaše, abyste zbiti,
a rozptýleni byli, abyste padali jako jemné nádoby.
[35] Není možný útěk pastýřům,
není vysvobození vůdcům stáda.

[36] Slyšte! Křičí pastýřové,
kvílí vůdcové stáda!
Nebof hubí Hospodin pastvy jejich,
[37] a veta jest po klidných lukách
pro roztrpčený hněv Hospodinův.

[38] Opustil jako lev svůj příbytek;
ano, v poušť jest obrácena země jejich
pro meč hubitele,
pro roztrpčený hněv Hospodinův.

Jeremjáš před soudem (hl 26).

Jer měl řeč ve chrámě, pro kterou byl obžalován (v. 1—9). Před soudem se hájil a byl propuštěn (v. 10—19), kdežto prorok Uriáš byl zabit (v. 20—24).

Hlava 26. — [1] Na počátku kralování Joakima, syna Josiášova, krále judského, oslovil mne Hospodin takto: Řekl: [2] „Toto praví Hospodin: Stůj v nádvoří domu Hospodinova, a mluv ke všem městům judským, ze kterých přicházejí (lidé), aby se klaněli v domě Hospodinově, všecky řeči, kteréž já přikázal jsem tobě, abys mluvil k nim; neujímej (ani) slova; [3] snad poslechnou, a obrátí se každý od své

V. 32n. srv. s 23, 19.
V. 34. „pastýři“ — králové a jejich činovníci. Srv. 10, 21; 22, 22. — Místo „jako jemné nádoby“ lépe čísti se LXX: „jako berani vybraní“ na obětní zabití. — „a rozptýleni byli“ v LXX není, proto bývá pokládáno za glosu. (Condamin.)
V. 37b. zdá se, zabloudil sem z 38d. — „luka“ nazvána jsou „klidná“, ježto kdysi brav klidně se na nich pásal.
V. 38. „lev“ = Bůh. — „svůj příbytek“ = svou houštinu (hebr.). — Obrazně naznačeno tím nebe. Srv. výše v. 30bc. — O „meči hubiteli“ srv. výše v. 27. 29. 31.
Hl. 26. srv. s hl. 7 a s poznámkami k ní.
V. 2. „nádvoří“ vnější, jako 19, 14. — „neujímej ani slova“ snad ze strachu. Srv. 1, 17.
V. 3. Místo „snah“ hebr.: „skutků“.

cesty zlé, i upustím od zla, kterým hodlám je stihnouti pro zlobu snah jejich. [4] Rci jim: Toto praví Hospodin: Neposlechnete-li mne, abyste chodili v zákoně mém, který jsem dal vám, [5] abyste poslouchali řeči služebníků mých proroků, které já k vám ustavičně úsilovně posílám, kterých však neposloucháte: [6] naložím s tímto domem jako se Silem a toto město vydám na kletbu všem národům země."

[7] Kněží, proroci a všecek lid slyšeli Jeremjáše, an mluvil ta slova v domě Hospodinově. [8] Když pak Jeremjáš domluvil vše, co byl přikázal mu Hospodin, aby řekl všemu lidu, jali jej kněží, proroci a veškeren lid křičíce: „Ať umře, ať umře! [9] Proč prorokoval ve jménu Hospodinově řka: Jako Silo bude dům tento, a město spustne, že nebude v něm obyvatele!" A všecek lid shrnul se proti Jeremjášovi v domě Hospodinově.

[10] Když to uslyšeli judští činovníci, odebrali se z domu královského do domu Hospodinova, a posadili se (k soudu) u dveří nové brány domu Hospodinova. [11] I pravili kněží a proroci k činovníkům a ke všemu lidu: „Tento muž zasluhuje, aby odsouzen byl na smrt, neboť prorokoval proti tomuto městu, jak jste slyšeli na své uši." [12] Jeremjáš řekl [všem] činovníkům a všemu lidu: „Hospodin poslal mne, abych prorokoval proti domu tomuto a proti městu tomuto všecka slova, která jste slyšeli. [13] Protož nyní napravte své mravy, své snahy, a poslouchejte hlasu Hospodina, Boha svého; i upustí Hospodin ode zla, kterým hrozil vám. [14] Já pak — aj v rukou vašich jsem; naložte se mnou, jak za dobré a za správné uznáváte; [15] vězte však a poznejte, že zabijete-li mne, krví nevinnou zatížíte sami sebe, toto město i obyvatelstvo jeho, neboť v pravdě poslal mne Hospodin k vám, abych mluvil v uši vaše všecka tato slova." [16] I řekli činovníci a všecek lid kněžím a prorokům: „Tento muž nezasluhuje, aby byl odsouzen na smrt, poněvadž ve jménu Hospodina, Boha našeho, nám mluvil."

V. [6]. „na kletbu". Až budou proklínati některé město, řeknou: Staň se tobě jako Jerusalemu...!"

V. [7]. „proroci" lživí, jmenovaní také níže ve v. 8. 11. 16.

V. [8n]. Condamin snaží se dokázati, že „a veškeren lid" jest glosa, ježto lid prý dle v. 12. 16 Jeremjášovi přál. V tom smyslu překládá také místo „proti Jeremjášovi" dle hebr.: „kolem Jeremjáše". Pravdě však nejblíže jest náhled, že v lidu byly tři strany, jedna pro Jeremjáše, druhá proti němu kromě jiných nerozhodných, kteří byli Jeremjášovi chvilku nakloněni, ale obratem smýšleli nepříznivě jemu. Lid bývá vrtkavý a jde za tím, kdo si ho tu chvíli získá. — Slova Jeremjášova zdála se býti v rozporu se slibem Hospodinovým o chrámu: „Posvětil jsem dům tento, který jsi vystavěl, že jsem umístil jméno své tam na věky, a budou oči mé i srdce mé tu po všecky dny" (3 Král 9, 3). V očích Jeremjášových nepřátel byla to známka falešného proroka, udaná Dt 18, 20, kterou obrátili na Jeremjáše a proti němu, jakoby nemluvil pravdy jménem Božím, ale lež jménem svým; na takový zločin stanoven byl v zákoně (tamže) trest smrti. (Calmet.)

V. [10]. „činovníci" = příslušní soudci, které byli povolali žalobci, t. j. kněží a lžiproroci. — O „nové bráně" srv. níže 36, 10; 4 Král 15, 35.

V. [11]. srv. s v. 9. — Srv. soud s Kristem (Mk 14, 58), se sv. Štěpánem (Sk 6, 12—14), jakož i se sv. Pavlem (Sk 21, 27—31).

V. [12]. Jer dovolává se svého povolání nadpřirozeného, které mu dodává potřebné síly, neohroženosti a vytrvalosti. Kdyby neměl tak hlubokého přesvědčení, že skutečně od Boha byl poslán, nebyl by hleděl tak srdnatě smrti vstříc.

V. [13]. srv. s 7, 3; 18, 8.

V. [16]. podává stručně výsledek delšího soudního jednání. Žalobcům nepodařilo se dokázati, že Jer jest prorok falešný, naopak soud i lid přidal se k Jeremjášovi. K tomu soudu přispěl také poukaz na Micheáše, o němž mluví v. 17.

[17] Povstali také někteří starší země a řekli ke všemu shromáždění lidu: [18] Micheáš Morasťan byl prorokem za dnů Ezechiáše, krále judského, a pravil všemu judskému lidu:

Toto praví Hospodin zástupů:
„Sion jako pole orán bude,
z Jerusalema hromada kamení bude,
a z hory domu Hospodinova lesnatá výšina!“

[19] Zdali (proto) na smrt odsoudil ho Ezechiáš, král judský, a všecek Juda? Zdali nebáli se Hospodina a neprosili ho za milost, i upustil Hospodin od zlého, kterým byl jim hrozil? My pak chtěli bychom dopustiti se velikého zla na svou škodu?“

[20] Prorokoval také ve jménu Hospodinově Uriáš, syn Semejův z Kariatiarimu; prorokoval proti městu tomuto i proti zemi této totéž co Jeremjáš. [21] Když Joakim král a všichni důstojníci i činovníci jeho slova ta uslyšeli, král chtěl dáti jej usmrtiti. Uriáš, dověděv se o tom, bál se, i utekl a uchýlil se do Egypta. [22] Král Joakim poslal muže do Egypta; a Elnatana, syna Achoborova, s nimi. [23] I vyvedli Uriáše z Egypta, a přivedli jej ke králi Joakimovi; (ten) dal ho popraviti mečem a mrtvolu jeho vhoditi do hrobu obecného lidu.

* * *

[24] Avšak Ahikam, syn Safanův, chránil Jeremjáše, aby nebyl vydán v ruce lidu, aby ho nezabili.

Jeremjáš a lžiproroci o tom, co stihne Judu (27, 1—29, 32).

Soud Babylonu nad sousedy Judovců (27, 1—11). Jeremjáš varuje krále, kněze i lid (27, 12—22). Opovážlivost Hananiášova (28, 1—11), za kterou byl potrestán (28, 12—16). Ježto lžiproroci snažili se pomásti také vyhnance babylonské, Jer poslal jim list (29, 1—3), kterým je napomíná, aby v Babylonii klidně bydlili, nedávajíce se másti lžiproroky (29, 4—9), zajetí že potrvá sedmdesáte roků, po kterých splní se veliké sliby Boží (29, 10—14). Prve však pohroma stihne Sedekjáše i Jerusalem (29, 15—20), jakož i dva lžiproroky, kteří sváděli (29, 21—23). Trest stihne také onoho proroka, který poslal z Babylonie štvavý list proti Jeremjášovi (29, 24—32).

Hlava 27. — [1] Na počátku vlády Joakima, syna Josiášova, krále judského, Hospodin oslovil Jeremjáše takto: [2] Toto praví Hospodin ke

V. 17n. „starší země“ šejkové, kteří se byli sešli do Jerusalema věrojatně na svátky. — Místo zde uvedené jest Mich 3, 12.

V. 20—23. podává Jer sám, aby čtenáře upozornil, jak veliké nebezpečí mu hrozilo, kdyžtě v obdobném případě Uriáš zaplatil podobnou odvahu smrtí. — O Kariatiarimu viz Jos 9, 17 nn. — O tomže Uriášovi nic bližšího není známo. Možno míti za to, že to byl prorok pravý. Útěk jeho do Egypta nebyl znamení bázlivosti, nýbrž opatrnosti. Srv. Mt 10, 23.

V. 22b. „Elnatana, syna Achoborova s nimi“ v LXX není, proto pokládá Condamin s jinými slova ta za glosu. — Joakim mohl dostati od faraona „zločince“, ježto byv sám od faraona ustanoven, žil s ním přátelsky. — Elnatan, syn Achoborův, jmenován také níže 36, 12. 25.

K v. 23. srv. 4 Král 23, 6; 2 Par 35, 7 n.

V. 24. Přes to, že Jer byl z obžaloby propuštěn, nepřátelé neustávali štváti proti němu lid. Proti úkladům chránil ho Ahikam, syn Safanův; byl to věrojatně otec Godoljášův (níže 39, 14; 40, 5). Ahikam tu jmenovaný jest věrojatně týž, který byl poslán k prorokyni Holdě dle 4 Král 22, 12. 14. — Safanů bylo velmi mnoho, proto nelze beze všeho tohoto Safana ztotožňovati se Safanem, jmenovaným níže 36, 10.

Hl. 27. — V. 1. v LXX není. — Místo „Joakima“ dlužno čísti se Syr a se zřetelem na v. 3. 12. 20; 28, 1 „Sedekjáše“.

V. 2. „mótóth“ bývá překládáno množ. číslem „jha“; ježto však jho takové se skládalo (a v Syrii dosud skládá) ze tří dřev, jednoho příčného nad šíji, dvou

mně: Udělej si provázky a jha, polož si je na hrdlo, [3] a pošli je králi Edomskému, králi Moabskému, králi synů Ammonových, králi Tyrskému, a králi Sidonskému po poslích, kteří přišli do Jerusalema k Sedekjášovi, králi judskému. [4] Přikaž jim, aby řekli svým pánům: Toto praví Hospodin zástupů, Bůh Israelův: Toto povíte svým pánům: [5] Já jsem učinil zemi, lidi i zvířata, cokoliv jich na povrchu země jest, mocí svou velikou a ramenem svým vztaženým, a dal jsem ji komu bylo mi libo. [6] Nyní pak dal jsem já všecky země tyto do rukou Nabuchodonosora, krále babylonského, služebníka svého; nad to i polní zvěř dal jsem jemu, aby mu sloužila. [[7] Všichni národové budou podrobeni jemu, synu i vnuku jeho, dokud nepřijde čas země jeho i jeho samého, kdy podrobí si ho mnozí národové a velicí králové]. [8] Národ pak a království, [které by nechtělo se poddati Nabuchodonosorovi, králi babylonskému,] a kdokoliv by nechtěl skloniti hrdla svého pod jho krále babylonského — mečem, hladem a morem navštívím ten národ, dí Hospodin, dokud ho neshladím jeho rukou. [9] Protož vy neposlouchejte proroků svých, hadačů, snářů, ptakopravců a kouzelníků, kteří praví vám: „Nebudete sloužiti králi babylonskému," [10] neboť lež vám prorokují, aby vás vyhnali z vaší země, aby vás vyvrhli, abyste zahynuli. [11] Národu však, který poddá šíji svou pod jho krále babylonského, a sloužiti bude jemu, toho nechám v zemi jeho, dí Hospodin, i bude ji vzdělávati a sídliti v ní.

[12] Také Sedekjášovi, králi judskému, mluvil jsem tak; řekl jsem: Poddejte šíje své pod jho krále babylonského a služte jemu i lidu jeho, a budete živi. [13] Proč měli byste zemříti, ty a lid tvůj mečem, hladem i morem, jak hrozil Hospodin národu, který by nechtěl podrobiti se králi babylonskému? [14] Neposlouchejte slov proroků, kteří vám říkají: „Nebudete sloužiti králi babylonskému," neboť oni mluví

---

postranných (podél šíje), která bývala vespod svazována provázky, možno vyložiti množ. číslo počtem tří dřev a místo „jha" překládati „jho" (jedno). Houbigant, Condamin. — Jho jest náznak blížící se poroby, zajetí. Srv. podobný náznačný úkon lžiproroka Sofonjáše 3 Král 22, 11. — Srv. také Jer 13, 1; 19, 1; 22 1; Is 20, 1.

V. 3. „je" ta jha. — Jmenovaní poslové přišli do Jerusalema nejspíše proto, by ujednali se Sedekjášem spolek proti Babylonu. Srv. 4 Král 24, 20; 2 Par 36, 13; Ez 17, 5n. Jest málo pravdě podobno, že poslové ona jha od Jeremjáše přijali, nercili aby je pánům svým odevzdali na znamení, že je čeká babylonské poddanství! Náznačný úkon omezil se toliko na to, že Jer jha poslancům podal. Ani to však se nezamlouvá Condaminovi, který s jinými kritiky čte ve v. 2 „jho" (nikoliv „jha") a zde ve v. 3 místo „pošli je" čte a překládá: „vzkaž jim".

V. 4n. Jako kdysi Eliáš, Eliseus, Jonáš byli posláni k pohanům, tak i nyní Jer. Srv. výše 1, 5. 10.

V. 6. „polní zvěř" jest asi rčení příslovečné znamenající: „se vším všudy" nebo pod. — K „služebníka svého" srv. výše 25, 9.

V. 7. bývá pokládán za glosu, ježto v LXX není a ruší souvislost. Srv. výše 25, 11n. Místo „kdy podrobí si ho (Nabuchodonosorova potomka) mnozí národové a velicí králové" Vulg slovně: „a sloužiti budou jemu národové mnozí a králové velicí". — „Synu i synu syna jeho" jest příslovečné rčení, znamenající: „potomkům jeho", nesmí tedy býti bráno počtářsky přesně. Srv. Ex 20, 5; Dt 4, 25; 5, 9; 6, 2.

V. 8. Co jest v závorce, není v LXX i bývá právem pokládáno za glosu. Místo „neshladím jeho rukou" lépe se Syr (a s kritiky) čísti: „nevydám jeho rukám". Národ, který se dobrovolně nepodrobí králi babylonskému, bude násilím přinucen tak učiniti; to násilí zbaví mnoho lidí života.

V. 12. „Také" jako pěti králům cizím, výše jmenovaným. — Poslední slova v. 12 („a služte jemu..."), celý v. 13 a první polovice v. 14 v LXX nejsou.

vám lež. [15] Neboť neposlal jsem jich, dí Hospodin, a oni prorokují ve jménu mém lživě, aby vás vyvrhli, abyste zahynuli vy i proroci, kteří vám prorokují.

[16] Ke kněžím pak a k lidu tomuto mluvil jsem takto: Toto praví Hospodin: Neposlouchejte slov svých proroků, kteří prorokují vám říkajíce: „Aj, nářadí (domu) Hospodinova navráceno bude z Babylona [již brzo],“ neboť lež vám prorokují. [17] [Protož neposlouchejte jich, ale podrobte se králi babylonskému, abyste živi byli. Proč dělati z tohoto města poušť?] [18] A jsou-li to proroci, a mají-li slovo Hospodinovo, nechať vyprosí u Hospodina zástupů, aby nepřišlo nářadí, které zbývá v domě Hospodinově, v domě krále judského a v Jerusalemě, do Babylona. [19] Neboť toto praví Hospodin zástupů o [sloupech, o moři o podstavcích a] ostatním nářadí, které zbývá v tomto městě, [20] jehož nepobral Nubuchodonosor, král babylonský, když odváděl do zajetí Jechoniáše, syna Joakimova, krále judského, z Jerusalema do Babylona, jej a všecky přední Judovce i Jerusalemany. [21] [Ano, toto dí Hospodin zástupů, Bůh Israelův o nářadí, které zbývá v domě Hospodinově, v domě krále judského a v Jerusalemě:] [22] Do Babylona přeneseno bude [a tam zůstane, až do dne, kdy si pro ně přijdu], dí Hosdodin, [a rozkáži je zase přinésti a navrátiti na toto místo].

Hlava 28. — [1] Toho léta, na počátku kralování Sedekjáše, krále judského, čtvrtého léta, pátého měsíce, řekl mi Hananiáš, syn Azurův, prorok z Gabaonu, v domě Hospodinově před kněžími i přede vším lidem toto: [2] Toto praví Hospodin zástupů, Bůh Israelův: „Zlomím jho krále babylonského! [3] Ještě dvě léta a dám zase přinésti na toto místo všecko nářadí domu Hospodinova, které byl pobral Nabuchodonosor, král babylonský, s tohoto místa, a přenesl je do Babylona. [4] Jechoniáše pak, syna Joakimova, krále judského, a všecky judské zajatce,

---

V. [15]. „aby vás vyvrhli“ = „abych vás vyvrhl“ (hebr.). Srv. výše v. 10; 14, 14; 23, 16. 21.

V. [16]. „svých“, vašich proroků, kteří nejsou proroky mými. — „již brzy“ není v LXX, je to věrojatně glosa, namířená proti sedmdesáti rokům Jeremjášovým (výše 25, 11). — To nářadi dal odnésti Nabuchodonosor za Jechonjáše (r. 598) dle 4 Král 24, 13.

V. [17]. není v LXX, ruší myšlenkovou spojitost v. 16 s v. 18 a proto bývá pokládán za glosu. Vyloučíme-li tento v. (17), vysvitne, že „již brzy“ nemá smyslu; nejde o to, kdy budou řečené nádoby přivezeny zpět, nýbrž o to, že prve budou i ostatní věci odvezeny do Babylona! — „o sloupech, o moři, o podstavcích a“ jest glosa, které LXX nemá, a která — zdá se — vloudila se na toto místo ze 4 Král 25, 13, nebo z Jer 52, 17.

V. [20n]. jsou vysvětlivky, věrojatně přidané později. (Knabenbauer.)

V. [22]. Co v LXX není, jest v závorce. Jsou to věrojatně glosy. Nepodobá se pravdě, že Jer ve chvíli, kdy tak důrazně vytýká lžiprorokům, že prorokují (blízký) návrat ze zajetí, sám by1 by prorokoval totéž bez udání výslovného, že se stane tak za dlouhou dobu. Srv. 28, 6. (Condamin.)

Hl. 28. — V. [1]. srv. s 27, 1. — „na počátku“ řečeno mohlo býti po 11letém panování Sedekjášovu, kdy čtvrtý rok jeho mohl býti ještě pokládán za „počátek“ jeho vlády; tehdy, po pádu Jerusalema (587) mohla slova tohoto v. býti takto napsána. Ostatně LXX slova „na počátku“ nemá. — Hananjáš jmenován tu v LXX „lžiprorok“ a dále se mu již nedostává přívlastku „prorok“, jako v hebr. (úhrnem 12kráte).

V. [2]. Hananjáš má nejspíše na mysli spolek protibabylonský, který ujednali v Jerusalemě zástupci králů jmenovaných výše 27, 3.

V. [3n]. čelí proti výrokům Jeremjášovým 22, 26; 27, 8. 12. 16. 18. — Jak své proroctví počal, tak je také slavnostně končí: „Zlomím jho kr. bab.“.

kteří se dostali do Babylona, přivedu já nazpět na toto místo, dí Hospodin, neboť zlomím jho krále babylonského."

[5] Tu řekl Jeremjáš prorok Hananiášovi prorokovi před očima kněží a před očima všeho lidu, který stál v domě Hospodinově: [6] [Řekl tedy Jeremjáš prorok:] „Amen! Učiniž tak Hospodin! Splniž Hospodin tvá slova, která jsi prorokoval, aby zase přineseno bylo nářadí do domu Hospodinova, a všichni zajatci z Babylona na toto místo. [7] Ale slyš toto slovo, které já promluvím do uší tobě a všemu lidu: [8] Proroci, kteří byli přede mnou a před tebou, od počátku, prorokovali proti mnohým zemím a proti velikým královstvím válku, soužení a hlad. [9] Prorok (však), který prorokuje štěstí — když se splní slovo jeho, pozná se prorok, kterého poslal opravdu Hospodin!

[10] Tu sňal prorok Hananiáš jho s hrdla proroka Jeremjáše a polámal je. [11] Pravil pak Hananiáš přede vším lidem: „Toto praví Hospodin: Takť polámu jho [Nabuchodonosora,] krále babylonského, [po dvou letech] (a strhnu je) s hrdla všech národů." I odešel Jeremjáš prorok svou cestou.

[12] Avšak Hospodin oslovil Jeremjáše, když byl prorok Hananiáš polámal (a strhl) jho s hrdla Jeremiáše proroka, a řekl: [13] Jdi a rci Hananiášovi: „Toto praví Hospodin: Jho dřevěné jsi polámal, ale udělej místo něho jho železné! [14] Neboť toto praví Hospodin zástupů, Bůh Israelův: Jho železné položím na šíji všech [těchto] národů, aby sloužili Nabuchodonosorovi, králi babylonskému, [a (také) mu sloužiti budou; nad to i zvířata polní mu dám.]" [15] Jeremjáš pak prorok řekl Hananiášovi prorokovi toto: „Slyš, Hananiáši! Neposlal tebe Hospodin,

---

V. [6]. Co je v závorce, jest věrojatně druhopis slov, kterými se počíná v. 5. (Condamin.)

V. [8]. „soužení" = mor. — Jer se dovolává Is, Os, Am, Mich, kteří hrozili a předpovídali zlou budoucnost, aby své posluchače odvrátili od hříchů. Jer se s nimi srovnává. Srv. 3 Král 22; Mich 3, 5; Is 30, 10; Ez 13, 10. 16. Lžiproroci proti tomu předpovídají skvělou budoucnost. Tak činí i Hananjáš. Jest ovšem možno, že Hospodin skrze proroka předpovídá skutečně štěstí, třeba však dle Dt 18, 22 vyčkati, zdali se ty předpovědi splní. Pokud se tak nestane, bude pochybno, poslán-li jest Hananjáš opravdu od Hospodina, je-li tedy prorokem pravým. Jer nebyl asi dosud od Boha určitě poučen o tom, že Hananjáš jest toliko lžiprorok, jednal tedy jako jiný rozumný Judovec, vyčkával po rozumu uvedeného zákona (Dt 18, 22).

V. [10]. Srv. 27, 2. — Hananjáš tímto náznačným (symbolickým) vnějším úkonem chce dodati důrazu a názornosti svým slovům.

V. [11]. Co jest v závorce, LXX nemá, i bývá pokládáno za glosy. Snadno se dovtípiti, že Hananjáš vykonal svůj násilný skutek soptě hněvem; pro jemnocitného Jeremjáše byla tato potupa, to pokoření nemalou bolestí; tím větší, že se mu nedostalo příměřeného zjevení Božího, co má Hananjášovi říci. Nechtěje přilévati oleje do ohně, a cítě se od Hospodina opuštěným, odchází, zdánlivě jsa poražen, odchází s tichou bolestí v srdci. Opuštěnost však netrvala dlouho. — Hospodin brzy vnukl mu, co má vysloviti. Malá přestávka působila zajisté konejšivě na rozbouřené mysli lidu i Hananjáše samého. Kdyby byl odpověděl Jer hned po Hananjášově činu, snadno bylo by došlo k rozbroji v lidu, který by se byl rozdělil ve dvě strany pro a proti Jeremjášovi.

V. [12]. Knabenbauer se domnívá, že Jer modlitbou si vyprosil slovo Hospodinovo, a poukazuje na podobné případy 33, 3; 42, 4.

V. [13]. srv. s Dt 28, 48. — Místo „udělej" lépe čísti se LXX: „udělám".

V. [14]. Co jest v závorce, jsou věrojatně glosy, ježto slova ta v LXX nejsou. — Druhá glosa vloudila se sem nejspíše z 27, 6.

V. [15n]. Hospodin „neposlal" Hananjáše, aby konal úřad prorocký, Hananjáš osobil si jej sám; za to Hospodin „pošle" ho do podsvětí ... „mluvil" (hlásal) „proti Hospodinu" vzpouru (hebr.); tím dokázal, že není pravý prorok dle Dt 13, 5, že je prorok falešný, který zasluhuje trestu smrti Dt 18, 20.

ale ty jsi svedl tento lid, aby se spoléhal na lež! [16] Protož toto praví Hospodin: Hle, já pošlu tebe se světa: tohoto roku zemřeš; neboť jsi mluvil proti Hospodinu!" [17] I zemřel Hananiáš prorok ten rok, měsíce sedmého.

Hlava 29. — [1] Takto zněl list, který poslal Jeremjáš prorok z Jerusalema zbývajícím starším zajatců, kněžím, prorokům a všemu lidu, který byl převedl Nabuchodonosor z Jerusalema do Babylona, [2] když byl vyšel Jechoniáš král, královna(-matka), dvořenínové, činovníci judští i jerusalemští, kováři a zámečníci z Jerusalema. [3] (Poslal jej) po Elasovi, synu Safanovu, a po Gamariášovi, synu Helkiášovu, které vypravil Sedekjáš, král judský k Nabuchodonosorovi, králi babylonskému, do Babylona:

Zněl: [4] Toto praví Hospodin zástupů, Bůh Israelův všem zajatcům, které přestěhoval z Jerusalema do Babylona: [5] Stavějte domy, a bydlete (v nich); štěpujte zahrady, a jezte ovoce jejich! [6] Pojímejte ženy, a ploďte syny i dcery; dávejte synům svým ženy, a dcery své vdávejte za muže, ať rodí syny i dcery; množte se tam, a nedopusťte, aby vás ubylo! [7] Pečujte o blaho města, do kterého jsem zastěhoval vás, a modlete se za ně k Hospodinu, neboť v blahu jeho bude blaze vám. [8] Toto zajisté praví Hospodin zástupů, Bůh Israelův: Ať se nedáte sváděti od proroků vašich, kteří jsou mezi vámi, nebo od vašich

---

V. [17]. „sedmého měsíce", t. j. dva měsíce později, jak vyplývá z v. 1 („pátého měsíce")

Hl. 29. — Otázky, dlouho-li bude Jechonjáš s ostatními zajatci v Babyloně, a kdy se vrátí, byly velmi živě přetřásány ne toliko v Jerusalemě, nýbrž i v Babylonii mezi zajatci. Lžiproroci, kteří kdysi chlácholili lid, že Nabuchodonosora netřeba se báti, kteří, když se blížil, slibovali, že mu Judovci budou se zdarem odporovati, jako kdysi Ezechjáš odporoval Senacheribovi, ti slibovali nyní v Jerusalemě i v Babylonii, opírajíce se o povšechné sliby Boží, dané národu israelskému, že zajetí nebude trvati dlouho. Proti nim Jer maje zjevení Boží, radil, aby se Judovci poddali Nabuchodonosorovi, chtějí-li dosíci mírnějších podmínek poddanství, sice že Nabuchodonosor zmocní se jich násilím a bude jakožto vítěz tvrdě nakládati s poraženými. Když se splnila tato slova, bylo Jer upozorňovati, že zajetí nebude krátké, jak lžiproroci hlásají, aby zajatci nestavěli na nicotných slibech proroků, kteří zjevení od Boha nemají. Jako poučoval Jer své soukmenovce v Judsku živým slovem (27, 16—22), tak poučuje zajatce listem (hl 29, 1—20); jako doma bojoval proti lžiprorokům ústně (hl 28), tak proti nim brojí v Babylonii písemně (29, 21—32). List Jeremjášův poslán byl do Babylonie prve nežli vystoupil Ez, t. j. před pátým rokem zajetí Jechonjášova, (čili před pátým rokem vlády Sedekjášovy. Srv. v. 2. 5 n. Srv. však časové údaje Ezechielovy)!

V. [1]. „zbývajícím", kteří cestou nepomřeli, nebo nebyli utýráni. — „starším", t. j. činovníkům; měliť zajatci v Babylonii samosprávu. Srv. Dan 13, 5. — Mezi „kněžími", r. 598 odvedenými byl také Ezechiel, pozdější prorok. — „prorokům" dle LXX = lžiprorokům.

V. [2]. Jechonjáš byl vyšel ... prve nežli Jer poslal svůj list (v. 1). Srv. 24, 1; 4 Král 24, 12—16. — O „královně", matce Jechonjášově srv. výše 13, 18 n; 22, 26.

V. [3]. Není to poselství, o kterém jest řeč níže 51, 59! — Není jisto, je-li Safan, otec Elasův, také otec Ahikamův (26, 24) a Gamarjášův (36, 10. 25). Neznámo rovněž, je-li Helkiáš, otec Gamarjášův, Helkiáš, jmenovaný 4 Král 22, 8.

V. [5 n]. Oddávati se naději, že se zajatci brzy vrátí domů, bylo by škodlivo jejich blahobytu. Odkládati se ženitbou, až se vrátí do Palestiny, mohlo by zeslabiti počet zajatců, kteří dle 24, 5—7 mají býti základem nového Israele.

V. [7]. Srv. Bar 1, 11; 2 Tim 2, 1 n.

V. [8]. Místo „snů svých, které míváte" lépe čísti: „snů jejich, které mívají" (Condamin s jinými). Srv. 23, 25. 27 n.

hadačů, a nepozorujte snů svých, které míváte! [9] Neboť oni lživě prorokují vám ve jménu mém; neposlal jsem jich, dí Hospodin.

[10] Neboť toto praví Hospodin: (Teprv) až se počne plniti v Babyloně sedmdesáte let, navštívím vás, a splním na vás slib svůj libý, že vás přivedu zase na toto místo. [11] Neboť jsem si vědom toho, co zamýšlím s vámi, dí Hospodin, co zamýšlím pro vaše blaho a ne utrpení — dáti vám budoucnost plnou naděje. [12] Budete mne vzývati, a půjdete, a modliti se ke mně budete, a já vyslyším vás. [13] Hledati mne budete, a naleznete, když mne hledati budete celým svým srdcem. [14] Dám se vám nalézti, dí Hospodin, přivedu zpět vaše zajatce, shromáždím vás ze všech národů a ze všech míst, kamkoliv jsem zahnal vás, dí Hospodin; učiním, byste se navrátili z místa, do kterého jsem vás zastěhoval.

[15] Pravíte-li: „Vzbudil nám Hospodin proroky v Babyloně" — [16] ano, toto praví Hospodin o králi, který sedí na trůně Davidově, a o všech obyvatelích tohoto města, o vašich bratřích, kteří neodešli s vámi do zajetí. [17] Toto praví Hospodin zástupů: Aj, já pošlu na ně meč, hlad a mor; a učiním je jakoby fíky špatnými, jichž nebude lze jísti, jak budou špatné. [18] Stíhati je budu mečem, hladem a morem; a vydám je v útisk všem královstvím světa, v kletbu, v úžas, v posměch i v pohanu všem národům, ke kterým jsem já je vyvrhl, [19] protože neposlechli slov mých, dí Hospodin, která jsem jim vzkázal po svých služebnících, po prorocích; ustavičně jsem je posílal, a neposlechli jste jich, dí Hospodin. [20] Protož slyšte vy slovo Hospodinovo, všichni zajatci, které jsem poslal z Jerusalema do Babylona.

[21] Toto praví Hospodin zástupů, Bůh Israelův o Achabovi, synu Koliášovu a o Sedekjášovi, synu Maasiášovu, kteří prorokují vám ve jménu mém lživě: Aj já vydám je v ruce Nabuchodonosora, krále babylonského, aby je popraviti dal před vašima očima. [22] A všichni zajatci judští, kteří jsou v Babyloně, budou jich používati ke kletbě říkajíce: Nechať učiní tobě Hospodin jako Sedekjášovi a jako Achabovi, které smažil král babylonský na ohni, [23] protože spáchali bezbožnost

---

Za v. [9]. klade Condamin v. 16—20. Tak nabývá souvislosti v. 15 s v. 21, všeobecné uznané, a zachraňuje původnost vv. 16—20 proti kritice, která je upírá Jeremjášovi. (LXX v. 16—20 nemá!) Postup myšlenek: Ne toliko, že vy se nevrátíte brzy ze zajetí (v. 4—9), ale i ti, kteří tu zůstali, budou rozptýleni (v. 16—20); teprve za 70 let se skončí zajetí (v. 10—14); v příčině lžiproroků slyšte: (v. 15. 21—23).

V. [10]. srv. s 25, 11 n.

V. [12]. srv. s 3, 23 n; Bar 2, 6 n; Dan 9, 2 n.

V. [13]. opakuje bezmála Dt 4, 29 n.

V. [14]. není v LXX kromě prvních dvou slov, proto bývá pokládán za glosu. Srv. Dt 30, 3—5; Is 11, 11; Jer 23, 3.

V. [15]. spoj s v. 21.

V. [16]. Jest pravdě podobno, že lžiproroci se dovolávali slibů, daných na věčné časy trůnu Davidovu. Jer zdůrazňuje trůn Davidův, aby naznačil, že přes to, co mu slíbeno, království a král zahyne (Knabenbauer).

V. [17-19]. srv. s 24, 8—10. — Místo „neposlechli jste jich" se Syr ohledem na souvislost lépe čísti: „neposlechli jich".

V. [21]. spoj s v. 15.

V. [22]. „všichni", ať jsou usazeni kdekoli v Babylonii. — „smažil" = spálil v peci ohnivé. Srv. Dan 3, 6. 15—23. Zákoník Chammurapiův §§ 25, 110, 157.

V. [23]. O cizoložství lžiproroků mluvil Jer již 23, 14. — Bůh je potrestá tím, že je vydá králi babylonskému, který je dá popraviti z jiných pohnutek, nejspíše proto, že popouzeli lid ke vzpouře. (Condamin.)

v Israeli cizoloživše se ženami svých přátel, a mluvili slova lživá ve jménu mém, čehož jsem nepřikázal jim; já jsem soudce i svědek, dí Hospodin. [24] Semejášovi pak Nehelamskému rci: [25] Toto praví Hospodin zástupů, Bůh Israelův: Proto žes poslal jménem svým list [všemu lidu, který jest v Jerusalemě, a] Sofoniášovi, synu Maasiášovu knězi [, jakož i všem kněžím] tohoto znění: [26] „Hospodin ustanovil tě za kněze místo kněze Jojady, abys dozíral v domě Hospodinově na každého muže duchem nadšeného a prorokujícího, abys jej vsadil do klády a do vazby. [27] Proč jsi tedy nedomlouval Jeremjášovi Anatotskému, který vám prorokuje? [28] Vždyť i nám do Babylona vzkázal: Dlouho to bude... Stavějte domy, a bydlete (v nich); štěpujte zahrady, a jezte ovoce jejich.“ [29] Sofoniáš kněz četl tento list Jeremjášovi prorokovi osobně. [30] Tu oslovil Hospodin Jeremjáše a řekl: [31] Vzkaž všem zajatcům: Toto praví Hospodin Semejášovi Nehelamskému: Protože prorokoval vám Semejáš, a já jsem ho neposlal; a že vás přiměl, abyste doufali v lež, [32] proto praví Hospodin toto: Aj, já navštívím Semejáše Nehelamského i potomstvo jeho; nebude míti nikoho, kdo by sídlil mezi tímto lidem, aby uzřel dobro, které zjednám já lidu svému, dí Hospodin, neboť vzpouru hlásal proti Hospodinu.

Proroctví o vysvobození a povýšení všeho lidu (hll 30 n).

Den hrůzy, den vysvobození Israelova (30, 1—11). Israel, těžce poraněný, bude vyhojen (30, 12—22). Bouře, jež přikvačí na bezbožníky a příští blaho Israelovo (30, 23—31, 14). Nářek a útěcha (31, 15—26). Nový řád spásy, nová smlouva (31, 27—40).

Hlava 30. — [1] Jeremjášovi dostalo se od Hospodina těchto slov: [2] Toto praví Hospodin, Bůh Israelův: Napiš sobě všecka slova,

---

V. [24]. Semejáš, lžiprorok v Babylonii žijící, poslal list dozorci chrámovému (a všemu kněžstvu?), ve kterém mu (jim?) vytýká, že nechává Jeremjáše bez trestu mluviti, a snaží se přiměti jej k tomu, by ho uvěznil. Proti němu káže Hospodin Jeremjášovi psáti do Babylonie. Srv. v. 31 níže.

V. [25]. „Protože“ znova jest opakováno ve v. 31. — Souvisí tedy „Protože“ teprve s v. 32! — Co jest ve v. 25 v závorce, v LXX není, i bývá s ohledem na souvislost pokládáno za glosu. — „jménem svým“, kdežto Jer poslal list zajatcům jménem Hospodinovým. Sofonjáš jmenován také 21, 1; 37, 3. Snad je to týž, který jest uveden níže 52, 24; 4 Král 25, 18. — Byl dozorcem chrámovým jako Fasur, uvedený 20, 1.

V. [26]. Jojada byl snad nástupce Fasura, jmenovaného výše. Sotva to byl velekněz, o němž mluví 4 Král 11, 17 n. — „duchem nadšeného a prorokujícího“ — toho, jenž se vydává neprávem za proroka Hospodinova. Srv. 4 Král 9, 11. — O „kládě“ viz 20, 2.

V. [28]. „vzkázal“ dopisem, který byl podán výše ve v. 4 nn. — Jer poslal vyhnancům babylonským dopis; ten pohnul Semejáše, aby psal Sofonjášovi. Dopis ten přiměl Jeremjáše, aby psal do Babylonie podruhé proti Semejášovi (v. 31 n).

V. [32]. Srv. s 28, 16. — Potomstvo Semejášovo nedočká se konce babylonského zajetí. — Úryvek hll 27—29 vykazuje pravopisné zvláštnosti, které nasvědčují tomu, že koloval samostatně prve nežli byl vtělen do sbírky Jeremjášových proroctví. Nikde nejsou líčeny boje pravého proroka se lžiproroky tak podrobně jako v úryvku tomto, sotva kde jinde jest patrný rozdíl proroka pravého a nepravého jako ve hll 27—29. Pravý prorok neodváží se jménem Božím nic hlásati, čeho mu Hospodin nezjevil; co však mu zjevil, hlasá určitě, jasně, jakožto věc jistou; lžiprorok, opírající se toliko o své domněnky, nemůže vystupovati s takovou jistotou, neohrožeností, skromností, rozvahou, umírněností, jako Jer ve hl 28, 10—12.

Hl. 30. — V. [1 n]. „všecka slova, která jsem mluvil k tobě“ jsou hll 30 n. Ten rozkaz dostal prorok, když mu byl prve zjeven obsah jejich, proto

která jsem mluvil tobě, do knihy. [3] Neboť aj, přijdou dny, dí Hospodin, kdy obrátím osud lidu mého israelského a judského, dí Hospodin; uvedu je zpět do země, kterou jsem dal otcům jejich a budou jí vlásti. [4] Tato jsou slova, která mluvil Hospodin o Israelovi a o Judovi: [5] Ano, toto praví Hospodin:

Hlas hrůzy slyšeti jest;
(všude) strach a nikde pokoje.
[6] Ptejte se a vizte, rodívá-li samec?
Proč tedy vidím každého muže,
an má ruku na bedrech svých jako rodící žena,
a proč mění se všecky tváře v (smrtelnou) bledost?

[7] Běda, nebo veliký jest den ten,
aniž podobného má sobě.
Je to čas soužení pro Jakoba,
ale bude z něho vysvobozen.

[8] V den ten stane se toto:
— praví Hospodin zástupů. —
Polámu jho jeho, (srazím je) s hrdla tvého,
a svazky jeho roztrhám!

Nebudou již nad nimi vlásti cizáci;
[9] ale sloužiti budou Hospodinu, svému Bohu,
a Davidovi, králi svému,
kterého jim vzbudím.

* * *

[10] Protož ty neboj se, služebníče můj Jakobe,
dí Hospodin,
a nestrachuj se, Israeli!

„mluvil jsem“ (minulý čas). Někteří se domnívají, že Jer hl 30 n nikdy ústně nepřednesl, že je zachoval toliko písemně. — Srv. podobné rozkazy Ex 17, 14; 34, 27; Nm 32, 2 (hebr.) Is 30, 8; 34, 16; Hab 2, 2. — Hl 30 n byly napsány nejspíše po pádu Jerusalema r. 587. Měly býti knihou útěchy příštím pokolením v zajetí i v Palestině žijícím.

V. [5]. počíná líčiti hrůzy pádu Jerusalema a následujícího zajetí.

V, [6]. I mužů zmocnila se hrůza, že jsou polekáni jako ženy před porodem. — Srv. Is 13, 8.

V. [7]. „den ten“ = pád Jerusalema a jeho následky — zajetí babylonské až do Cyra. Je to dlouhý den soudů Božích. Bůh trestá, ale také léčí.

V. [8]. „V den ten“ = v den soudu nad Babylonem, který vykoná Cyrus. — „jeho“ — Babylonu. Srv. 27, 2 n; 28 14; Is 9, 4. — V. 8cd však lépe překládati dle LXX: „Polámu jho, (srazím je) s hrdla jejich (Judovců) — a svazky jejich (Judovců) roztrhám“.

V. [9]. „David“ = potomek Davidův, na němž se splní dokonale sliby, dané trůnu Davidovu (2 Sam 7, 14), je tu Mesiáš. Srv. Os 3, 5; Ez 34, 23 n; 37, 24 n. Jer přehlíží časovou mezeru od návratu ze zajetí až po Krista, ježto návrat ze zajetí jest mu počátek a předobraz doby mesiášské. Srv. Is 9, 4 n; 10, 34; 11, 1 a hl 40 nn.

V. [10 n]. nemá LXX; opakovány jsou s malými odchylkami níže 46, 27 n; nehodí se do souvislosti, i zdá se, že tu nejsou na místě původním. (Condamin.) — Srv. níže 4, 27; 5, 18; 10, 24; Is 43, 1. 3. 14; 44, 2; 52, 5.

Neboť aj, já vysvobodím tebe z daleké země,
a tvé potomstvo ze země zajetí jeho;
i vrátí se Jakob, aby požíval pokoje,
vším blahem bude oplývati,
a nebude, koho by se strachoval.

[11] Neboť já jsem s tebou, dí Hospodin,
abych tě vysvobodil;
neboť učiním konec všem národům,
mezi které rozprášil jsem tebe;
ale tobě neučiním konce,
nýbrž potrestám tě podle práva,
abys nezdál se sobě bez viny býti.

II.

[12] Neboť toto praví Hospodin:
Nezhojitelné jest zlomení tvé,
velmi zlá tvá rána.
[13] Není, kdo by se ujal tě, aby ovázal tebe,
léku prospěšného není pro tebe!
[14] Všichni milovníci tvoji na tebe zapomněli,
o tebe se nestarají!

Neboť ranou nepřítele udeřil jsem tebe,
trestem ukrutným,
pro množství tvých nepravostí,
protože ztvrdly tvoje hříchy.

[15] Co křičíš pro své poranění?
Nezhojitelná je bolest tvoje?
Pro množství tvé nepravosti,
pro tvrdé hříchy tvé naložil jsem tak s tebou.

[16] Ale všichni, kteří hltají tebe, pohlceni budou;
všichni nepřátelé tvoji do zajetí odvedeni budou;
kteří tě hubí, pohubeni budou,
a všecky loupežníky tvoje dám v loupež.

[17] Neboť obváži tvou ránu,
z poranění tvých tě vyhojím, dí Hospodin,
protože tě, Sione, „zapuzenou“ nazývají říkajíce:
„Toť jest ta, o kterou nikdo se nestará.“

V. [12]. líčí dále stav národa vyvoleného po pádu Jerusalema r. 587. — Srv. 15, 18; 19, 11; Is 1, 6.

V. [14]. „milovníci“ národa israelského jsou sousední národové, se kterými kdysi vcházel ve smlouvy. Srv. 22, 20. 22; Is 57, 9; Ez 16, 15 n. Dokud měl Juda nějakou moc, hledali sousedé smlouvy s ním; teď, kdy té moci nemá, pohrdají jím.

V. [15]. zdá se býti Condaminovi glosou. — Smysl: Proč se divíš, že tolik trpíš? Vždyť jsi to zasloužil za své hříchy. (Až je odčiníš, bude zase lépe.)

V. [16]. srv. s Is 10, 7. 12 n; 47, 6; 52, 4.

[18] Toto praví Hospodin:
Aj, já obrátím osud stanů Jakobových,
nad příbytky jeho slituji se,
i bude město vystavěno na své výšině,
a chrám podle řádu svého založen bude.
[19] A vycházet bude z nich chvalozpěv
a hlas jásajících.

Rozmnožím je, a neubude jich;
oslavím je a nebudou neváženi.
[20] Synové jeho budou jako na počátku,
shromáždění jeho přede mnou setrvá,
a navštívím všecky, kteří jej sužují.
[21] Vévoda jeho (vzejde) z něho,
a kníže ze středu jeho vyveden bude.

Dovolím, aby se přiblížil ke mně,
i přistoupí ke mně.
Neboť kdo by odvážil se
přiblížit se ke mně? dí Hospodin.
[22] A budete mým lidem,
já pak budu vaším Bohem.

III.

[23] Aj, vichor Hospodinův, hněv vybuchá,
bouře se strhuje,
aby na hlavy bezbožných se snesla.
[24] Neodvrátíť rozhořčeného hněvu Hospodin,
dokud nevykoná, dokud nesplní záměrů srdce svého.
Za posledních dnů porozumíte tomu.

Hlava 31.

[1] Toho času, dí Hospodin,
budu Bohem
všechněm rodům Israelovým,
oni pak budou mým lidem!

[2] Toto praví Hospodin:
Nalezl milost na poušti lid,

V. [18]. Místo „chrám" lépe překládati „palác" ve smyslu hromadném: paláce měšťanů, palác královský, i palác Hospodinův, vše bude znova postaveno!
V. [20]. „jeho" Jakobovi (v. 18b). — „jako na počátku" za dob Davidových a Šalomounových. — „shromáždění jeho" = obec náboženská, znova zřízená nepřestane trvati. Srv. Is hll 54 n, 60 n.
V. [21]. „Vévoda" = kníže" = Mesiáš. — „přiblíží se ke mně" jakožto kněz. Srv. Nm 16, 5; Ž 109, 4; Zach 6, 13. — Srv. Žid 5, 4. — „odvážil se" s nebezpečím života. Srv. Nm 8, 19. Ex 19, 21; 33, 20.
V. [22]. není v LXX, proto bývá pokládán za glosu (Condamin.)
V. [23] n. byly již s malými odchylkami výše 23, 19 n. — Condamin s jinými se domnívá, že tu nejsou na svém místě, a že tedy 30, 21 dlužno spojiti s 31, 1.
Hl. 31. — V. [2]. „na poušti" babylonského zajetí. Srv. Os 2, 14. — „ušetřen meče" babylonského. — „na místo svého odpočinku" = do Palestiny.

který byl ušetřen meče!
Israel se odebral na místo svého odpočinku;
[3] zdaleka ukázal se jemu Hospodin.
Ano, láskou věčnou miloval jsem tebe,
proto jsem zachoval tobě smilování.

[4] Zase budu tě stavět, i budeš vystavěna,
Israelova panno!
Budeš se zase zdobiti bubínky svými,
a vycházeti v reji jásajících.
[5] Budeš zase štěpovati vinice
na horách Samařských;
štěpovati budou štěpující
a sbírati víno, až přijde čas.

[6] Neboť bude den, kdy volati budou
strážní na pohoří Efraimském:
„Vstaňme a vystupme na Sion
k Hospodinu, Bohu svému!"

[7] Neboť toto praví Hospodin:
Plesejte, veselte se z Jakoba,
jásejte z prvního národa;
zvučte a zpívejte řkouce:
Spasil Hospodin lid svůj,
zbytky z Israele!

V. [3]. Místo „mně" lépe se LXX: „jemu". — „zdaleka" (s nebe, nebo) se Sionu, kde i na troskách chrámu Hospodin zůstal jaksi sídliti; odtud zasáhl milostně až do Babylona, tam ukázal svou moc. — Srv. Is 52, 5; 66, 6. — „věčnou" = odvěkou = za dob arciotců, za doby východu z Egypta atd. — V. 3c dle Vulg slovně: „protož přitáhl jsem tebe, smilovav se".

V. [4]. Jerusalem, zejména mesiášský, bude Bohu děkovati za spásu, jako činili kdysi Israelité, když byli přešli Rudé moře Ex 15, 1. 20.

V. [5]. „až přijde čas", kdy dovoleno bude sbírati víno pro sebe; bylyť hrozny prvních roků zasvěceny Bohu dle Lv 19, 25. Zavládne tedy ustavičný pokoj a bezpečí. Srv. Lv 26, 5n; Dt 28, 30n; Is 62, 8; 65, 21. — „Samař" slynula plodnými vinicemi (Is 28, 1; Am 4, 1). Jmenována zde také proto, aby bylo zřejmo, že též obyvatelstvo bývalé říše severní bude účastno mesiášské spásy. Nebudou již Israelité rozděleni na dva státy, nebudou míti vícero svatyní a bohoslužebných řádů, všichni budou spojeni v jednu (duchovní) říši, všichni budou téhož Hospodina stejně vyznávati a ctíti v jedné společnosti — v novém Jerusalemě, v církvi katolické (v. 6).

V. [6]. Srv. výše 3, 18; Mich 5, 3; Ez 36, 16n. — „strážní" tu jmenovaní před počátkem měsíce stávali na výšinách a pozorovali, kdy se ukáže nový měsíc, aby ten zjev hned oznámili kněžím, kteří dle toho stanovili počátek měsíce, novoluní, tedy svátek a další svátky, které bývaly počítány dle dnů v měsíci. Kdysi oznamovali počátek měsíce „Efraimovcům", t. j. příslušníkům říše severní, kteří pak dle toho slavili své svátky bez ohledu na svátky Judovců, slavené v Jerusalemě. Za dob mesiášských bude jinak (v. 6cd). Srv. Is 2, 2., kde mluví podobně pohané.

V. [7]. Hospodin vybízí každého Israelitu, aby se radoval ze štěstí celonárodního. — „první národ" = „hlava národů" = jest národ israelský pro své jedinečné poslání náboženskomravní. Srv. Is 2, 3; 14, 1; 44, 5. — O „zbytcích" srv. 4, 27; 5, 18 a jj.

[8] Aj, já přivedu je nazpět ze severní země,
shromáždím je od končin země;
slepí a kulhaví budou mezi nimi,
těhotné s nimi, i ženy, jež nedávno slehly;
zástup veliký bude těch, kteří sem se vrátí!

[9] S pláčem přijdou,
a v milosrdenství zase je přivedu;
přivedu je přes potoky vod
přímou cestou, na které neklopýtnou.
Neboť stal jsem se Israelovi otcem,
a Efraim jest můj prvorozenec!

[10] Slyšte slovo Páně, národové,
a zvěstujte je na ostrovech dálných;
rcete: Který rozptýlil Israele, ten shromáždí jej,
a bude hlídat ho jako pastýř své stádo.
[11] Neboť vykoupí Hospodin Jakoba,
a vysvobodí jej z ruky mocnějšího.

[12] I přijdou a budou jásat na hoře Sion,
sběhnou se k dobrodiním Hospodinovým,
k obilí a vínu, a k oleji,
jakož i k dorostu bravu a skotu;
duše jejich bude jak svlažená zahrada,
a nebude jim třeba dále strádat.

[13] Tehdy bude se veseliti panna rejem,
také jinoši a s nimi starci.
Obrátím kvílení jejich v radost,
potěším a rozveselím je z bolesti jejich.
[14] Napojím pak duši kněží tukem,
a lid můj dobry mými naplněn bude, dí Hospodin.

V. 8n. Hospodin s pečí dobrého pastýře (Is 40, 11) usnadní cestu ze zajetí do Palestiny, zejména však cestu do církve křesťanské, do které bude lze vejíti i nejslabšímu. — Srv. Is 49, 22; 66, 20.

V. 9abc. lépe přeložiti s Condaminem:

Ubírají se s pláčem a s modlitbami.
Vedu je, přivádím je k potokům vod.

Účinek zajetí bude kajícnost a ta bude přípravou na vysvobození. Kajícnost odvrátí Israelity od hříchů a připoutá je k Hospodinu. — Podobně popisuje návrat zajatců Is 43, 2. 20; 48, 21. — O Hospodinově otcovství srv. Ex 4, 22; 19, 5; Dt 32, 6. — „Efraim" zastupuje tu kmeny bývalé říše severní, jejíž obyvatelům dostane se týchže mesiášských milostí jako Judovcům.

V. 10n. Také pohané mají být upozorněni na to, co se v novém Jerusalemě, v Palestině děje. Srv. Is 41, 1 n.

V. 12. Na Sionu, jako Is 35, 10; 25, 6; 58, 11.

V. 13n. Srv. proti tomu 7, 34; 16, 9. — Srv. také 2, 8; 5, 31; 26, 7. — Tučnějšími obětmi nasytím kněze zákona Nového nežli jsem sytil kněze zákona Starého. (Maldonat.) — Tuk z obětních žertev, jakožto nejlepší část patřil ve S. z. výhradně Bohu; v dobách mesiášských vše bude patřiti kněžím a těm, kteří jim oběti budou přinášeti. (Srv. obět eucharistickou!) — Srv. výše 30, 21.

IV.

[15] Toto praví Hospodin:
Hlas nářku, žalosti a pláče
slyšeti jest na výšině:
Rachel pláče nad svými syny,
nechce se potěšit nad nimi,
protože jich není.

[16] (Avšak) toto praví Hospodin:
Ať přestane hlas tvůj plakat
a tvé oči slzet!
Neboť dostane se ti odměny za tvou námahu, dí Hospodin,
navrátí se z nepřátelské země.
[17] Máš ještě naději pro svou budoucnost, dí Hospodin:
navrátí se synové do území svého!

[18] Slyším dobře Efraima v zajetí:
(Lká:) „Potrestals mne, byl jsem potrestán,
jako býček prve nekrocený;
přiveď mne zpět a já přijdu zpět,
neboť tys Hospodin, Bůh můj.

[19] Neboť když jsi mne obrátil, činil jsem pokání,
a když jsi mne poučil, udeřil jsem se do kyčle.
Zahanben jsem a červenám se,
neboť pykám za hanbu mládí svého."

V. 15. Opět učiněna zmínka o nářku, aby útěcha zřejměji vysvitla (Maldonat). Srv. výše 30, 5. 12. 23. — Místo „na výšině" dle hebr. dlužno čísti „v Rámě" = dnešní místo Er-Rám, osm km severně Jerusalema, v bývalém území Benjaminově, ve kterém bylo také rodiště Jeremjášovo (Anatot). Jer vida, v jakém počtu jsou do zajetí odváděni Benjaminovci (587), představuje básnicky matku Benjaminovu Rachel jako živou, aby vylíčil palčivost bolesti kmene Benjaminova, kterou nejživěji cítí — srdce mateřské. Rachel naříká v Ramě, ježto tam shromážděny byly její děti, jež měly být odvedeny do zajetí babylonského, jak vypravuje níže Jer 40, 1. Netřeba nutně mysliti na to, že v Ramě byl Rachelin hrob! (Knabenbauer a jiní). Takto-li vyložíme toto místo, obstojí pravost hrobu Rachelina u Betlema. Srv. Gn 35, 19. Viz také Mat 2, 18. — (Jiní odvolávajíce se na 1 Sam 10, 2n domnívají se, že hrob Rachelin byl nedaleko Ramy, o které tu řeč, nikoli však u Betlema. — „Efrata", jmenovaná Gn 35, 19 (48, 7) není prý Betlem, nýbrž jiné stejnojmenné místo nedaleko Ramy. Nesprávná glosa prý ztotožňuje Efratu u Ramy s Betlemem, (který správně jmenován jest Efratou Rut 1, 2; 4, 11; Mich 5, 2). — Jiní vidí tu dvě různá podání o poloze hrobu Rachelina.) — „nad nimi" pokládá Condamin za glosu, která není v LXX a jiných starých překladech.

V. 16. „za tvou námahu" mateřskou, kterou jsi měla při výchově svých synů a kterou ti působí také nyní tvůj pláč (básnicky mluveno). — „dí Hospodin" v LXX není. Je to dle Condamina glosa.

V. 17. srv. s 29, 11.

V. 18. Místo „v zajetí" hebr.: „an lkal". — O „býčku" srv. Os 10, 11. „přijdu zpět" k Tobě, a tím také do své vlasti.

V. 19. Místo „když jsi mne obrátil" hebr.: „když jsem od tebe odpadl". — „když jsi mne poučil" utrpením. — Bíti se do kyčlí jest výraz prudké bolesti a hněvu, zde lítosti nad hříchy. Srv. Ez 21, 12. Také Assyřané vyjadřovali tak smutek. — „mládí" = minulosti. Srv. 22, 21. Tu lítost žádal prorok výše 3, 25.

[20] Jest mi Efraim syn (tak) milý
a dítě rozkošné?
Neboť kdykoliv mu hrozím,
ještě na něj pamatuji.
Proto rmoutí se mé nitro nad ním;
smiluji, smiluji se nad ním, dí Hospodin.

* * *

[21] Nastav sobě sloupů,
naklaď sobě znamení,
pozor měj na cestu,
na stezku, kterou jsi šla!

Vrať se, Israelova panno,
vrať se do těchto měst svých!
[22] Dokud budeš pro rozkoš otálet,
toulavá dcero?
Neboť stvořil Hospodin na zemi věc novou:
žena obklíčí muže!

[23] Toto praví Hospodin zástupů,
Bůh Israelův:
Budou zase říkati tato slova
v zemi Judově a v městech jeho,
až obrátím jejich osud:

„Požehnej tobě Hospodin, příbytku spravedlnosti,
svatá horo!“

V. [20]. Hospodin diví se takořka, že mu jest Israel tak milý. — Hrozby Hospodinovy chtějí dobro Israelovo, aby se polepšil, nebyl trestán, byl přijat zase na milost; jsou tedy důkazem Boží lásky k němu.

V. [21]. Jer vžívá se do časů, kdy byli Judovci odváděni do zajetí; volá k nim, by si zapamatovali, kudy jdou, by označili tu cestu kameny, aby, až půjdou ze zajetí zase domů, bezpečně a jistě mohli se bráti po cestě již známé a poznačené. — Dle Vulg v. 21ab slovně: „Postav sobě stráž, polož sobě hořkosti“.

V. [22]. Místo „toulavá“ hebr.: „zpurná“. — V. 22cd bývá všelijak překládán a vykládán. Někteří poukazujíce k tomu, že hll 30n jest plná myšlenek mesiášských, vykládají v. 22cd se zřetelem na Is 7, 14; Mich 5, 3. o panenském početí Mesiášově. Vtělení Mesiášovo bez součinnosti mužské jest ona „věc nová“, neslýchaný zázrak. (Jer, Tomáš Akv., Vatable, Maldonat, Sanchez, Sa, Mariana, Cornel van Steen, Van Est, Menochi, Tirin, Malvenda, Gordonius, Loch, Mayer, Scholz, Schneedorfer, Trochon, Knabenbauer, Hetzenauer.) — Condamin však s jinými upozorňuje, že a) „žena“, hebr. „neqébá“ neznamená pannu, ale zdůrazňuje toliko ženské pohlaví. — b) „obklíčí“ neznamená nositi v lůně; c) „muž“ hebr. „geber“ neznamená nikde Mesiáše. Výklad sv. Jer mezi Otci zdá se býti Condaminovi osamoceným, ježto řečtí Otcové drží se překladu LXX, který se tu značně od hebr. liší. Staří Otcové latinští drželi se starolatinského překladu, pořízeného ze LXX (a nikoli z hebr.). Místo uvedené u sv. Cypriana, Augustina a některých jiných není původní. Condamin opíraje se o sv. Efrema, o Houbiganta, Reinkeho, (který zamítá 15 všelijakých výkladů) překládá: „žena vrátí se k manželu svému“, t. j národ israelský, bývalá choť Hospodinova, která modlářstvím Hospodina byla opustila a s jinými bohy se snoubila, vrátí se zase ke svému prvnímu choti, k Hospodinu, který ji milostivě přijme. Myšlenka tato byla vyslovena již výše 3, 1. Je to něco nového, neslýchaného, protože proti zákonu Dt 24, 4.

V. [23]. „příbytek spravedlnosti“ = Jerusalem. Srv. Is 1, 21. — „svatá hora“ = Sion, se které bude Mesiáš panovati (Ž 2, 6).

[24] A bydliti bude v ní Juda a všecka jeho města spolu,
oráči a poháněči stáda.

[25] Neboť napájím duši unavenou,
a každou duši lačnou nasycuji.

[26] Proto jako ze spánku procitl a prohlédl jsem;
a můj spánek byl mi sladký.

V.

[27] Hle, jdou dny, dí Hospodin,
kdy oseji dům Israelův a dům Judův
semenem lidí a semenem dobytka.
[28] A jako jsem bděl nad nimi,
abych je plenil a bořil a rozptýlil a hubil a trápil:
tak budu nad nimi bdíti,
abych je stavěl a štípil, dí Hospodin.

[29] Za těch dnů již nebudou říkat:
„Otcové jedli nezralé hrozny,
a zuby synů (tím) otupěly."
[30] Ale každý pro nepravost svou zemře;
každému, kdo bude jísti nezralé hrozny,
tomu zuby otupí.

* * *

[31] Hle, jdou dny, dí Hospodin,
kdy učiním s domem Israelovým a s domem Judovým
smlouvu novou:

V. [24]. „v ní" = v zemi Judově (v. 23d). — „všecka jeho města" = obyvatelstvo těch měst. — „bydliti budou" v pokoji a bezpečí.

V. [25]. srv. s v. 12. 14.

V. [26]. nevyslovuje již Hospodin, který dosud mluvil, ani lid, který nemůže přece nazývati zajetí „sladkým" spánkem. — Tímto v. (26) vyslovuje prorok svou radost, kterou pocítil ve vidění prorockém, ve kterém zjeveny mu byly věci tak radostné. — Vidění sluje „spánek", ježto v něm všecka pozornost prorokova bývá soustředěna na to, co „vidí", že nemá valně smyslu pro své okolí, že si ho nevšímá jako člověk spící, který nevidí, mnoho neslyší atd. Srv. výše úvod na str. 11 pozn. 31. Condaminovi však zdá se, že v. 26 není tu na svém místě, že sem byl později odjinud vepsán, aby vyplnil mezeru dvou veršů po v. 25 vzniklou.

V. [27—30]. Condamin se domnívá, že podává dosti důvodů pro to, aby mohl v. 27—30 přemístiti za v. 37. — To „símě" přinese hojnou žeň. — Ve množství dobytka tkvělo za starých dob všecko bohatství.

V. [28]. srv. s 1, 10.

V. [29 n]. jest přísloví, jehož užito také Ez 18, 2. — Zajatci judští si stěžovali, že pro viny otců trpěti mají (oni) jejich synové; ten stesk byl částečně oprávněn. Jer navazuje na to smýšlení (srv. hl 29) prohlašuje, že za doby mesiášské, v nové říši Boží nestane se již, aby pro hříchy pokolení starších pykalo později celé království Boží, jako pykalo království judské; to předpokládá, že nové příští království Boží bude ve svém celku mnohem světější nežli bylo království staré, že na sebe tolik viny nenavalí; bude-li přece kdo hřešiti, bude osobně volán k zodpovědnosti, nebude však pro něho trestána celá společnost, celá církev.

V. [31—34]. uveden Žid 8, 8—12 (nejdelší citát S. z. v N. z.). — Název „nová" úmluva, zákon, vzat jest odtud!

[32] ne jako byla smlouva, kterou jsem učinil s otci jejich,
tehdy, když jsem je za ruku vzal,
abych je vyvedl z Egyptské země,
smlouva, kterou oni zrušili,
ačkoli já jsem byl pán jejich, dí Hospodin.

[33] Ale tato bude smlouva,
kterou učiním s domem Israelovým
po těch dnech, dí Hospodin:
Vložím zákon svůj do jejich útrob,
a do srdce jim jej napíši;
a budu jejich Bohem,
a oni budou mým lidem!

[34] A nebude již učiti druh druha, bratr bratra:
„Poznej Hospodina!“
Neboť všichni poznají mne
od nejmenšího z nich do největšího, dí Hospodin;
neboť milostiv budu nepravosti jejich,
a na hřích jejich již nevzpomenu.

[35] Toto praví Hospodin,
který ustanovil slunce za světlo denní,
pořádek měsíce a hvězd za světlo noční,
který bouří moře, že hučí vlny jeho,
„Hospodin zástupů“ jest jméno jeho:

[36] Přestanou-li tyto řády
přede mnou, dí Hospodin,

V. [32]. „pán“ = manžel. Srv. výše 3, 14b. — Condamin ohledem na LXX, Syr a Žid 8, 9 opravuje a překládá v. 32e: „a já jsem je zavrhl, dí Hospodin“. — Nové smlouvy lid Boží nezruší takovým způsobem jako byla zrušena stará, proto Hospodin nikdy svého nového lidu nezavrhne, vždycky bude jeho pánem a manželem.

V. [33]. Ve S. z. byla to vnější milost Boží, že se dostalo lidu Božímu dvou kamenných desek, na nichž napsáno bylo desatero, že se mu dostalo posvátných knih, zejména Pentateuchu; Bůh dával také pro příští zásluhy Kristovy již předem věřícím potřebné milosti, aby těch zákonů mohli šetřiti; v Novém zákoně dostane se lidu Božímu také větších vnějších milostí — svatých knih, kazatelů řádných, od Hospodina povolaných (učitelský úřad katolické církve), ale N. z. bude se lišiti od z. Starého popředně tím, že bude dávati mnohem více vniterných milostí Božích, takže si věřící zákony Boží budou moci hlouběji zapsati do mysli, že budou na ně ustavičně pamatovati; dostane se jim více vniterné posily, aby mohli celé své nitro dle nich uspořádati, svůj náboženskomravní život zvnitřniti, zdokonaliti. — Také pohnutky dobra budou vniternější, dokonalejší nežli bývaly, budou ne toliko ruku vzdalovati od hříchu z bázně, ale srdce z lásky. — Zkrátka: zákon Nový bude mnohem dokonalejší, nežli býval zákon Starý ohledem na nitro věřících. Srv. 2 Kor 3, 3.

V. [34]. nepraví, že v N. z. nebude třeba náboženskomravní výchovy, že nebude povinností rodičů, vychovatelů, kněží, církve, učiti živým slovem děti, věřící, ale zdůrazňuje množství vnitřních milostí osvěcujících, posilujících, jak již bylo řečeno k v. 33. — Srv. Is 54, 13; Jan 6, 45. Prorok zdůrazňuje to, čím vynikati bude N. z. nad starý: vniternou svatost; staví sice do pozadí, ale nepopírá milostí vnějších, zejména učitelů od Boha ustanovených, které bude míti Nový z. (učitelský úřad církve a jeho údy) jako měl je z. Starý (proroky).

V. [35]. „pořádek“ zdá se býti glosa, jež v LXX není. Srv. Is 40, 26; 51, 6. 15. — LXX má v. 37 před v. 35.

přestane i potomstvo Israelovo
býti národem přede mnou na věky.

[37] Toto praví Hospodin:
Bude-li možno nebesa změřiti nahoře,
nebo vyšetřit základy země dole:
zavrhu i já všecko potomstvo Israelovo
pro vše, co činili, dí Hospodin.

* * *

[38] Hle, jdou dny, dí Hospodin,
kdy vystavěno bude město Hospodinu
od věže Hananeel až ku bráně Rožní.
[39] A provazec měřičský půjde dále
přímo na pahrbek Gareb,
a zahne ke Goatě.
[40] A celé údolí mrtvol a popela,
a všecko území [smrti] až ku potoku Kedron,
až k rohu Koňské brány na východ
zasvěceno bude Hospodinu;
nebude již vypleněno a nebude zkaženo na věky!

Bůh potvrzuje své mesiášské sliby (hl 32 n).

Jeremjáš kupuje pole (32, 1—15). Jeremjášova modlitba (32, 16—25). Odpověď Hospodinova (32, 26—44). Skvělá obnova Jerusalema a Judska (33, 1—13). Věčné království a kněžství (33, 14—26).

Hlava 32. — [1] Slova, kterých se dostalo Jeremjášovi od Hospodina léta desátého Sedekjáše, krále judského; byl to osmnáctý rok Nabuchodonosorův.

[2] Vojsko krále babylonského tehdy oblehalo Jerusalem, a prorok Jeremjáš byl zavřen ve střeženém dvoře, který byl v domě krále judského. [3] Sedekjáš, král judský, byl dal jej zavříti řka: Proč prorokuješ říkaje: Toto praví Hospodin: „Aj, já dám toto město v ruce krále babylonského, a dobude ho; [4] Sedekjáš, král judský, neuteče z ruky Chaldejských, ale vydán bude v ruce krále babylonského, i bude mluviti s ním ústy v ústa, a uzří ho očima v oči. [5] Do Babylona povede

---

V. [38]. O věži Hananeel viz Neh 3, 1; 12, 39; Zach 14, 10. — O bráně Rožní viz 4 Král 14, 12; 2 Par 26, 9; Zach 14, 10.

V. [39]. Gareb a Goata jsou místa neznámá.

V. [40]. „údolí mrtvol a popela“ jest údolí Ben-Hinnom. Viz 2, 23. — O bráně Koňské viz Neh 3, 28; 4 Král 11, 16.

Hl. 32. — V. [1]. Desátý rok Sedekjášův byl r. *589—588* před Kr. Viz výše 25, 1. 11. (Podle nejnovějších výpočtů Kuglerových byla to doba od nisanu 588 do nisanu 587.)

V. [2]. R. 9tého Sedekjášovy vlády, měsíce desátého, desátého dne počali Babyloňané stavěti oblehací náspy proti Jerusalemu. Viv 4 Král 25, 1. — „střežený dvůr“ byla část nádvoří královského paláce, kde byli pod policejním dozorem (internováni) vězni, kterých nechtěli zavříti do obecné šatlavy, kde by neměli tolik volnosti. Viz níže 37, 19 n. (Podle Kuglera 10./10 9 roku Sedekjášova = sobota, 15./1 588).

K v. [3—5]. srv. výše 21, 3 n a níže 34, 3—5; 37, 16; 38, 17 n. — Hospodin „navštívil“ Sedekjáše smrtí, jak vyplývá z Jer 52, 11.

Sedekjáše, a tam bude, dokud ho nenavštívím, dí Hospodin. A budete-li bojovati proti Chaldejským, žádného štěstí míti nebudete."

[6] [I řekl Jeremjáš:] Hospodin mne oslovil a řekl: [7] „Aj, Hanameel, syn Selluma, tvého strýce, přijde k tobě a řekne: Kup si mé pole, které jest v Anatotu, neboť máš, jakožto příbuzný, předkupní právo na ně." [8] I přišel ke mně Hanameel, syn strýce mého, podle slova Hospodinova, do střeženého dvora, a řekl mně: „Uvaž se v držbu mého pole, které jest v Anatotu, v území Benjaminově, neboť ty máš právo dědické i předkupní na ně, ježto jsi příbuzný." Tu jsem porozuměl, že to bylo (opravdu) slovo Hospodinovo. [9] Koupil jsem tedy to pole od Hanameela, syna mého strýce, které jest v Anatotě, a odvážil jsem jemu sedmnáct lotů stříbra. [10] Napsal jsem to na list, opatřil pečetí, pojal svědky, a odvážil jsem stříbro na váze. [11] A vzal jsem písemnou kupní smlouvu, opatřenou pečetí (to jest) smlouvu a ustanovení (její), (vzal jsem) také otevřený (její) opis, [12] a dal jsem kupní ten list Baruchovi, synu Neriáše, syna Maasiášova, před očima Hanameela, syna strýce svého, před očima svědků, kteří byli podepsáni v listu koupě, a před očima všech Judovců, kteří dleli ve střeženém dvoře. [13] Před nimi přikázal jsem Baruchovi: [14] Toto

---

V. [6]. Co je v závorce, LXX nemá, i zdá se býti glosou. (Knabenbauer).

V. [7]. Sellum byl bratr Jeremjášova otce. Srv. v. 8n. — Dle zákona Lv 25, 25 byl-li nucen někdo prodati své dědičné pole, měl nejbližší příbuzný povinnost i právo pole to koupiti nebo, bylo-li již prodáno, vykoupiti. Měl tedy předkupní a výkupní právo na ně. Slul proto „výkupce", „góél". Zde to bylo právo požitečné na pole v obvodu města, jež dle zákona Nm 35, 3 patřilo kněžím tak, že právo vlastnické zůstalo Benjaminovcům (Nm 18, 20. 23). — Možno také, že se postupem doby vyvinulo právo vlastnické kněží na nemovitý majetek.

V. [8]. „v území Benjaminově" jest glosa, jíž LXX nemá. — „Uvaž se v držbu" koupí = „kup".

V. [9]. „které jest v Anatotě" jest glosa, jíž LXX nemá. — Kupní ta smlouva byla nejspíše psána podobně, jako od pradávna v Babylonii a Assyrii bylo zvykem: Zápis o kupu pole, jeho poloha, rozloha, cena, obvyklé právnické formule, podpisy svědků, jejich pečetě, bývaly psány (otiskovány) na hliněnou tabulku a ta bývala vkládána do hliněného pouzdra. Na plochy pouzder býval psán ověřený opis (kopie, druhopis) tabulky v něm zavřené. — Jeremjášova kupní smlouva byla nejspíše napsána na kůži nebo podobnou látku, uložena do zapečetěné obálky a na obálku byl napsán opis její. Smlouva v obálce byla uložena do hliněného pouzdra, aby byla zachována na „dlouhé časy". Starobabylonský kup zněl takto: $\frac{1}{3}$ SARU (plošné míry) zorané půdy s domem, vedle domu Çini-Ištarova a vedle domu Minaniho, jakož i $\frac{1}{3}$ SARU pole vedle domu Çini-Ištarova čelem do ulice, vlastnictví to Minaniho, syna Migrat-Sinova, od Minaniho, syna Migrat-Sinova, koupili Çini-Ištar, syn Ilu-eribův a Apil-ili, jeho bratr; $4\frac{1}{2}$ siklů stříbra, celou jeho cenu (hotově) zaplatili. Nikdy nebudou účinnosti (tohoto kupu) popírati, ani pro vlastnictví Minaniho se souditi. Skrze krále svého přisahali.

Před Kisti-Urrou, předsedou.
Před Apil-Sinem, synem Sin-idinnovým.

Podepsáno dalších 12 svědků a na konec podepsán jest písař Nabi-ilišu, který zdá se dosvědčovati, že je smlouva náležitě opatřena pečetěmi svědků. Na konec jest datum: Měsíce tebetu roku veliké zdi...

Za v. [12]. patří časově modlitba, která podána jest níže ve v. 16—25. Jer nechápe, proč má koupiti pole, kdyžtě již již nastává zajetí. Poslechl Hospodina, ale prosí ho za vysvětlení. — Toho se mu dostává, a Jer je podává ve v. 14n. — Na tu modlitbu (v. 16—25) nebylo mnoho času. — Condamin připouští možnost, že byla později rozšířena o v. 17—23.

V. [13]. Klínopisné tabulky bývaly ukládány do hliněných bedniček (beden). Takovou našel na př. Sellin v Ta'anneku. Srv. Jos 12, 21.

praví Hospodin zástupů, Bůh Israelův: Vezmi tyto listy, tento list koupě, opatřený pečetí a ten list otevřený, a vlož je do hliněného pouzdra, aby se mohly dlouho zachovati. [15] Neboť toto praví Hospodin zástupů, Bůh Israelův: „Ještě budou kupovány domy, pole a vinice v této zemi!“

[16] Když jsem byl odevzdal list kupní Baruchovi, synu Neriášovu, modlil jsem se k Hospodinovi takto: [17] Ach, Pane Bože! Aj, tys učinil nebe i zemi mocí svou velikou, vztaženým svým ramenem; tobě není nic těžkého. [18] Ty, který činíš milosrdenství s tisíci, a odplacuješ nepravost otců do klína synů jejich po nich, nejsilnější, veliký a mocný, který slueš „Hospodin zástupů“, [19] veliký v radě, nevystižitelný myšlením, jehožto oči otevřeny jsou na všecky cesty synů Adamových, abys odplatil každému podle cest jeho, a podle ovoce tužeb jeho; [20] ty, který jsi činil divy a zázraky v zemi Egyptské (a) až do dneška (je činíš), jak na Israelitech tak i na pohanech, a učinils jméno sobě, jak je dnes viděti. [21] Vyvedls lid svůj, Israele, ze země Egyptské divy a zázraky, rukou mocnou, ramenem vztaženým, za veliké hrůzy; [22] a dals jim tuto zemi, kterou že jim dáš otcům jejich přísahou ses zavázal, zemi tekoucí mlékem a medem. [23] I vešli a zabrali ji, ale neposlouchali hlasu tvého a v tvém zákoně nechodili; ničeho, co jsi přikázal jim činiti, nečinili, i přišlo jim všecko toto zlo.

[24] Aj, náspy vystavěny jsou proti městu, aby vzato bylo, a město dáno bude Chaldejským, kteří bojují proti němu mečem, hladem i morem; čímkoli jsi hrozil, stalo se, jak sám vidíš, [25] a ty pravíš mi, Pane Bože: „Kup to pole za stříbro a osvědč to svědky!“ ačkoliv jest již město dáno v ruce Chaldejských!

[26] Tu oslovil Hospodin Jeremjáše a řekl: [27] „Aj, já jsem Hospodin, Bůh všeho, co tělo má; zdali mně těžká bude jakákoli věc?“ [28] Protož toto praví Hospodin: Aj, já dám toto město v ruce Chaldejských, v ruce krále babylonského: dobudou ho. [29] Chaldejští, kteří bojují proti tomuto městu, přijdou, a spálí je ohněm; spálí je i domy, na jejichžto střechách obětovali (kadidlo) Baalovi a přinášeli oběti mokré bohům cizím, aby mne hněvali. [30] Neboť synové Israelovi a synové

V. 16. navazuje na v. 12.

V. 17. srv. s 27, 5.

V. 18. Srv. Ex 20, 5n; 34, 7; Dt 5, 9. — „do klína“, vlastně za ňadra, kam staří všelicos uschovávali (jako do kapsy). Srv. Is 65, 6; Ž 78, 12; Rut 3, 15; Lk 6, 38.

V. 19. Místo „nevystižitelný myšlením“ hebr.: „mocný v činu“. — Místo „tužeb“ hebr.: „činů“. Srv. 17, 10; Is 28, 29; 40, 14.

V. 21. Srv. Dt 26, 8; 4, 34. — O „hrůze“ viz Ex 12, 30; 15, 14n.

V. 22. srv. s Ex 13, 5. 11 a jj. — O zemi „mlékem a medem tekoucí“ srv. Ex 3, 8 a jj.

V. 23. „přišlo jim“ = uvedls na ně (hebr.). — Srv. výše 2, 7; 7, 24 a jj.

V. 24n. patří časově před v. 13., jak výše již bylo poznamenáno. Prorok prosil Boha za osvícení, aby mohl dáti vysvětlení těm, kteří byli s ním ve střeženém dvoře, a kterým bylo nápadno, kterak prorok, jenž předpovídá zajetí, může přes to kupovati pole.

V. 26. Místo „Jeremjáše“ lépe čísti se LXX: „mne“ (Condamin).

V. 27. „co tělo má“ = lidí i zvířat. Srv. 27, 5; Nm 16, 22; 27, 16. — Condamin připouští možnost, že v. 28—35 byly napsány sem dodatečně. Srv. výše v. 17—23.

V. 28n. „Proto“ — že jest všemohoucí, může tak učiniti. — Srv. 4, 4; 7, 9. 18; 19, 13 a jj.

V. 30. „synové Israelovi“ = příslušníci říše severní. — „synové Judovi“ = příslušníci říše jižní. — „od svého mládí“ jako 3, 24; 22, 21. — „dílem rukou svých“ = modlami, jež ctili. Srv. 1, 16.

Judovi ustavičně činili, co je zlé v mých očích od svého mládí; synové Israelovi, kteří ustavičně ke hněvu popouzeli mne dílem rukou svých, dí Hospodin. [31] Ano, na hněv a na roztrpčení bylo mně toto město ode dne, kdy je vystavěli až do dneška, kdy zmizí mi s očí [32] pro zlobu synů Israelových a synů Judových, kterou páchali ke hněvu mne popouzejíce, oni i králové jejich, činovníci jejich, kněží jejich, proroci jejich, lid judský i obyvatelé Jerusalema. [33] Obrátili se ke mně zády a ne tváří; když jsem je úsilovně učil a cvičil, nechtěli poslouchati, aby se dali poučiti. [34] A postavili své modly v domě, který má mé jméno, aby jej poskvrnili. [35] A zřídili svatyni Baalovi v údolí Ben-Ennom, aby zasvěcovali syny a dcery své Molochovi; toho jsem jim nepřikázal; ani jsem nepomyslil, že by činili takovou ohavnost a ke hříchu přiváděli Judu.

[36] Nyní tedy toto praví Hospodin, Bůh Israelův, o tomto městě, o němž vy pravíte, že jest vydáno v ruce krále babylonského skrze meč, hlad a mor: [37] Aj, já shromáždím je ze všech zemí, do kterých vyvrhl jsem je ve svém rozhořčení, ve svém roztrpčení a ve hněvu velikém, přivedu je zase na toto místo, a učiním, že tu budou sídliti bezpečně. [38] I budou mým lidem a já budu jejich Bohem. [39] Dám jim srdce jedno a cestu jednu, aby se mne báli po všecky dny, a dobře aby bylo jim i synům jejich po nich. [40] Učiním s nimi smlouvu věčnou, že nepřestanu jim dobře činiti, a bázeň svou vložím do srdce jejich, aby neodstoupili ode mne. [41] Bude mou radostí, když jim budu dobře činiti, a štípiti je budu v zemi této věrně, celým srdcem svým a celou duší svou. [42] Neboť toto praví Hospodin: Jako jsem uvedl na ten lid všecko toto veliké zlo, tak uvedu na ně všecko dobro, které jim slibuji. [43] A budou (zase) nabývati (koupí) polí v této zemi, o níž vy nyní pravíte, že pustá jest, ježto nezbylo člověka ni zvířete, a že dána jest v ruce Chaldejských. [44] Pole za stříbro budou kupována, kupní smlouvy budou psány, pečetí opatřovány, svědci bráni, v území Benjaminově, v okolí Jerusalema, v městech judských, ve městech na horách i ve městech na rovinách, i ve městech, která jsou na jihu, neboť obrátím osud jejich, dí Hospodin.

Hlava 33. — [1] Hospodin oslovil Jeremjáše podruhé, když ještě zavřen byl ve střeženém dvoře, a řekl: [2] Toto praví Hospodin, který učinil, utvořil a upevnil (zemi), jehož jméno jest Hospodin: [3] Volej ke

---

V. [32]. srv. s 7, 12; 11, 17 a jj.
V. [33]. srv. s 2, 27; 7, 13. 25. 28; 17, 23; 25, 3n.
V. [34]. srv. s 7, 30; 4 Král 21, 4. 7.
V. [35]. srv. s 7, 31; 19, 5; 4 Král 16, 3; 21, 6. — „zasvěcovali" obětováním jich.
V. [36]. počíná dodávati důvěry, aby nemalomyslněli ti, kteří vidí a praví („vy pravíte"), že brzký pád Jerusalema jest neodvratný.
V. [37] n. srv. s 23, 3; 29, 14; 30, 3. 18. 22; 31, 1. 8.
V. [39]. „jedno srdce" = jedno náboženskomravní smýšlení. — „jednu cestu" — jeden způsob náboženskomravního života. Nebudou již rozštěpeni na dvě obce (státy) Srv. 26, 3; Is 53, 6. — Viz také Jer 3, 18; 23, 5 n; 31, 33.
V. [40]. srv. s 31, 31 n; Is 54, 10; 55, 3; 61, 8; Ez 16, 60; 37, 26.
V. [43] n. srv. s v. 15. 25. — Viz také 17, 26; 29, 14.
Hl. 33. — V. [2]. Místo „který učinil, utvořil a upevnil zemi" (LXX) překládá Vulg (slovně): „který učiní a způsobí to (= spásu) i připraví".
V. [3] Kdežto prve (7, 16) byl Hospodin zakazoval Jeremjášovi modliti se za lid, nyní jej vyzývá, aby tak činil! — „skryté" a nepřístupné rozumu lidskému, kterých by ani Jer nemohl věděti, kdyby mu jich byl Hospodin nezjevil. — „nevíš" = nevěděl jsi, prve nežli jsem tě o nich poučil.

mně, i vyslyším tě, a zvěstuji tobě věci veliké a skryté, jichžto nevíš. [4] Neboť toto praví Hospodin, Bůh Israelův o zbořených domech tohoto města, o domech judských králů, o náspech — také o meči [5] těch, kteří přišli, aby bojovali s Chaldejskými — plných mrtvol lidí, které jsem pobil ve svém roztrpčení a hněvu, odvrátiv tvář svou od tohoto města pro všecku jeho zlobu. [6] Aj, já dám na jejich ránu obvazek a náplasť, a vyléčím je, a otevru jim požehnání pokoje a bezpečnosti. [7] A přivedu zpět zajatce judské i zajatce israelské, a vystavím je jako na počátku. [8] Očistím je ode všech nepravostí, kterými hřešili proti mně, milostiv budu všem nepravostem jejich, kterými se provinili proti mně, a pohrdli mnou. [9] A bude mi to na slávu, na radost, na chválu a na zvelebení u všech národů země, kteří uslyší o všem dobru, kteréž já činím jim: užasnou se a zarazí se nad veškerým tím dobrem a nad veškerým blahem, které já jim působím.

[10] Toto praví Hospodin:
Zase bude slyšeti na tomto místě, o kterém pravíte,
že je pusté, ježto není tu člověka ni zvířete,
ve městech judských a na ulicích jerusalemských,
(ve městech) jež jsou zpustlá, bez člověka, bez obyvatele, bez zvířete —

[11] jásot radosti a jásot veselí, jásot ženicha a jásot nevěsty,
jásot volajících: „Oslavujte Hospodina zástupů,
neboť dobrý jest Hospodin, neboť na věky (trvá) milosrdenství jeho!"
(jásot) těch, kteří ponesou oběti díků do domu Hospodinova,
neboť obnovím (tuto) zemi, že bude jako prve, dí Hospodin.

[12] Toto praví Hospodin zástupů:
Bude zase na tomto místě
pustém, bez člověka, bez zvířete,
a ve všech městech jeho pastvisko pastýřů,
kteří popřejí (tu) stádům odpočinku.

[13] Ve městech na horách, ve městech na rovině,
i ve městech, která na jihu jsou,

V. [4n.] působí potíže, i bývá všelijak opravován a překládán. — Líčen tu nejspíše stav Jerusalema po jeho pádu. (Jiní se domnívají, že tu prorok mluví o domech, které Judovci pobořili, aby získali stavivo na opravu hradeb, zbořených berany babylonskými. Srv. Is 22, 10).

V. [6.] „jejich" = jeho = města, t. j. Hospodin dá Jerusalem znova postaviti. — Srv. 3\', 17.

V. [8.] srv. s 31, 34. — Mravní čistota, svatost jest nezbytný předpoklad nového štěstí.

V. [9.] Národové vidouce, jak veliká dobrodiní Hospodin Jerusalemu prokázal, budou s úžasem hleděti na jeho moc a dobrotivost, budou jej slaviti, velebiti a Hospodin bude míti z toho uznání „radost". Srv. Dt 26, 19.

V. [10.] Condamin se domnívá, že „bez člověka, bez zvířete" ve v. 10e jest chybný druhopis v. 10c.

V. [11.] srv. s 2 Par 5, 13; 7, 3; Ž 105, 1 n. — „jako prve" za Davida a za Šalamouna. Srv. 29, 14; 32, 44; 33, 7.

V. [12.] Pastýři budou tu nerušeně pásti svá stáda, ježto bude bezpečnost, pořádek, trvalý pokoj.

V. [13.] „počítajícího" pečlivého pastýře, který by šel hned hledati zaběhlou ovci. — Srv. 31, 24.

v území Benjaminově, v okolí Jerusalema,
i v městech judských
půjdou zase stáda pod ruku počítajícího, dí Hospodin.

[14] Hle, jdou dny, dí Hospodin,
kdy splním libé sliby, které jsem dal
domu Israelovu a domu Judovu.

[15] V ty dny, za toho času učiním,
aby vzrostl Davidovi kmen spravedlnosti;
a konati bude právo a spravedlnost na zemi.

[16] Za dnů těch spásy dojde Juda
a Jerusalem bydliti bude bezpečně;
a toto jest jméno, kterým jej zváti budou: „Hospodin naše spravedlnost.“

[17] Neboť toto praví Hospodin:
Nikdy nebude, aby někdo z Davida
neseděl na trůně domu Israelova.

[18] Nikdy nebude, aby z kněží-levitů někdo přede mnou
neobětoval celopalů, nezapaloval oběti,
nezabíjel žertev po všecky dny!

[19] Hospodin oslovil Jeremjáše a řekl:

[20] Toto praví Hospodin:
Může-li býti zrušena má smlouva se dnem a má smlouva s nocí,
aby nebývalo dne a noci svým časem:

V. [14]. počíná rozpřádati, co bylo stručně řečeno již výše 30, 21.

V. [15n]. „kmen“ = „výhonek“ = potomka, t. j. Mesiáše. Viz výše 23, 5 n, kde sluje Mesiáš „Hospodin naše spravedlnost“, kdežto zde nazván tak Jerusalem (církev).

V. [17]. rozvinuje slib, daný Davidovi 2 Sam 7, 14. — Srv. Jer 22, 30. Království jeho bude obnoveno a v tom obnoveném (duchovním) království bude potomek Davidův kralovati (Mesiáš v církvi). Dynastie Davida — Mesiáše = církev panující = „církevní knížata“.

V. [18]. Bohoslužebný řád S. z. bude obnoven; nezanikne, ale trvati bude i v N. z. kněžstvo. Bude-li kněžstvo, bude také oběť, která patří ku podstatě úřadu kněžského, bez které nebyl by kněz knězem. Srv. výše 3, 16; Mal 1, 10 n. Ovšem první posluchači Jeremjášovi (první čtenáři jeho) nechápali těchto slov tak jasně, jako je chápeme my po jejich duchovním splnění. — Kterak je chápal sám Jer? Proroci nečekali, že za dob mesiášských náhle a zcela zmizí staré řády bohoslužebné, ale spíše, že budou zdokonaleny. Ani 31, 31—34 „neoznamuje Jer určitě úplné zrušení Starého zákona, nahrazeného zákonodárstvím novým. Žádný prorok židovský nemohl přijmouti poslání, hlásati takovýto zánik S. z. Kterak byl by mohl Bůh naléhati na plnění zákona, který byl již předem odsouzen jakožto nedokonalý“? (M. J. Lagrange.) Možno také říci, že prorok byl osvícen světlem Božím o podstatných rysech mesiášské spásy, ne však o čase, okolnostech a podrobnostech; v příčině těchto věcí byl ponechán svým pravděpodobným dohadům, jak výslovně poznamenává sv. Petr (1 Petr 1, 10 n): „O spáse té zkoumali a zpytovali proroci, kteří prorokovali o milosti pro vás (určené), zpytujíce, na který neb jaký čas ukazoval duch Kristův v nich (mluvící)... (Condamin.)

V. [19n]. „Může-li býti zrušena“ od vás = „můžete-li zrušiti“ (hebr.). — Srv. 31, 35 n.

[21] i má smlouva s Davidem, mým sluhou, bude moci zrušena býti, aby neměl (kdy) ze sebe syna, který by kraloval na jeho trůně, jakož i (má smlouva) s levity-kněžími, služebníky mými.

[22] Jako nemohou sečteny býti hvězdy nebeské,
ani změřen býti písek mořský:
tak rozmnožím potomstvo Davida, sluhy svého,
a levity, své služebníky.

[23] Hospodin oslovil Jeremjáše a řekl:

[24] Nepozoroval jsi, co tito lidé mluví:
„Oba rody, které si Hospodin byl vyvolil, jsou zavrženy,"
(nepozorovals), že mým lidem pohrdají,
jakoby již nebyl národem v jejich očích?

[25] Toto praví Hospodin:
Neučinil-li jsem smlouvy se dnem a s nocí,
a nestanovil-li jsem zákonů nebi a zemi:
[26] zavrhu také potomstvo Jakoba a Davida, sluhy svého,
že nebudu bráti z potomstva jeho panovníků
nad potomstvem Abrahamovým, Isákovým a Jakobovým;
neboť přivedu zpět jejich zajatce, smiluji se nad nimi.

Co čeká Sedekjáše? (34, 1—7.)

Hlava 34. — [1] Hospodin oslovil Jeremjáše a řekl mu, když Nabuchodonosor, král babylonský, všecko vojsko jeho, i všecka království země, která byla pod mocí jeho, i všichni národové bojovali proti Jerusalemu a proti všem jeho městům:

V. 22. Srv. Gn 15, 5; 22, 17. — „Davida" = Mesiáše. — „potomstvo", dynastie panující (duchovně), t. j. církev panující Srv. Ž 44, 17. — Srv. také Jer 3, 15; Is 53, 10. — „levité" = kněží novozákonní.

V. 24b. „oba rody" Judovců a Israelitů (dle jiných Davidovců a Leviovců). Je to řeč Judovců, kteří v tísni pozbývají mysli. Srv. 32, 36; 33, 10. — Condamin s jinými překládá v. 24:

»Nevidíš, co mluví tito lidé:
Hospodin oba rody, které si vyvolil,
zamítá, zavrhuje svůj národ,
který před ním národem již není!«

V. 25n. O smlouvě Boží se dnem a s nocí, aby se pravidelně střídaly, viz výše v. 22; 31, 35; Gn 8, 22. — „potomstvo Davidovo", které bude vlásti potomkům Abrahamovým, jsou pastýři, duchovní synové Mesiášovi, o kterých byla řeč výše ve v. 22; 23, 4. — Bůh miluje potomstvo Abrahamovo k vůli jeho předkům (praotcům). Srv. Gal 3, 20; 1 Petr 2, 5; Zjev 1, 6; 5, 10; Řím 11, 28.

V. 26d. zdá se Condaminovi chybným druhopisem z 29, 14; 30, 3. 18; 31, 23; 32, 44; 33, 7.

Hl. 34. — V. 1—7. líčí, co se stalo na počátku obležení Jerusalema, jež počalo roku devátého vlády Sedekjašovy (níže 39, 1; 52, 4; 4 Král 25, 1), kdy byl Jer ještě na svobodě (v. 2). Jer snaží se hrozbami přiměti krále, aby se vzdal Nabuchodonosorovi.

V. 1. Města judská slují „jeho", t. j. Jerusalema, ježto k němu patřila jakožto hlavnímu a sídelnímu městu, v němž byly ústřední úřady. Z v. 7 vyplývá, že z judských měst hájil se tehdy Babyloňanům kromě Jerusalema ještě Lachis a Azeka.

[2] Toto praví Hospodin, Bůh Israelův: „Jdi a mluv k Sedekjášovi, králi judskému; rci mu: Toto praví Hospodin: Aj, já vydám toto město v ruce krále babylonského, a (ten) je vypálí ohněm. [3] A ty neunikneš jeho ruce; ale dostižen, jat a v ruku jeho vydán budeš; uvidíš krále babylonského okem v oko, mluviti budeš s ním ústy v ústa, a půjdeš do Babylona. [4] Slyš však slovo Hospodinovo, Sedekjáši, králi judský! Toto praví Hospodin tobě: „Neumřeš mečem, [5] ale v pokoji umřeš, a jako pálili (vonidla při pohřbu) tvých otců, předešlých králů, kteří byli před tebou, tak budou páliti vonidla při pohřbu tvém, a „Běda, Pane!" kvíliti budou nad tebou. Neboť toto slovo já jsem řekl, dí Hospodin."

[6] Jeremjáš prorok řekl všecka tato slova Sedekjášovi, králi judskému, v Jerusalemě, [7] kdy vojsko krále babylonského bojovalo proti Jerusalemu a proti [všem] zbývajícím judským městům, proti Lachisi, a proti Azece; neboť zbývala z judských měst hrazených.

Tresty za to, že nepropustili Judovci otroků, jak se byli zavázali (34, 8—22).

[8] Hospodin oslovil Jeremjáše, když byl král Sedekjáš učinil smlouvu se vším lidem v Jerusalemě a (když) byli ohlásili: [9] „Každý ať propustí otroka svého, každý svou otrokyni, Hebrea i Hebrejku, na svobodu; a dokonce ať jich nedrží v otroctví, to jest Judovce, svého bratra!" [10] Tedy uposlechli všichni činovníci i všecek lid, kteří byli smlouvou (k tomu) se zavázali, a propustil každý otroka svého, každý svou otrokyni na svobodu, aniž jich ještě drželi v otroctví; uposlechli tedy a propustili

---

V. [2]. Podobně mluvil Jer vícekráte. Srv. 32, 3—5. — Hl. 34, 1—7 vypravuje, kdy a kterak oznamoval prorok Sedekjášovi ponurou budoucnost poprvé (Knabenbauer). — V Jerusalemě byly tehdy dvě strany: jedna vojenská, kterou vedli generálové, chtěla „setrvati až do konce" („durchhalten") stůj co stůj ve válečném odporu proti Babyloňanům. Tato strana ovládala slabého a nerozhodného Sedekjáše. Proti tomu Jer (a jeho stoupenci) radil, aby se král vzdal, ježto Babyloňané budou mírněji nakládati s Judovci, vzdají-li se, než setrvají-li v odporu, až podlehnou.

V. [3]. Sedekjáš nebyl jen do Babylona odveden, ale byl také uvězněn a zemřel tam. Srv. níže 52, 11; Ez 12, 13.

V. [4 n]. Condaminovi se zamlouvá domněnka některých kritiků, že v. 4 n řečen jest podmínečně: „Vzdáš-li se Nabuchodonosorovi . . ." (Knabenbauer zamítá tuto domněnku a vidí ve v. 4 n osud, který potká Sedekjáše v Babyloně, až po pádu Jerusalema, do krajnosti hájeného, bude tam odveden.) — O vonidlech, pálených při královském pohřbu srv. 2 Par 16, 14; 21, 19. — O stěnání: „Běda, Pane" srv. výše 22, 18.

V. [7]. O Lachisi viz Is 36, 2. — O Azece viz Jos 15, 35.

V. [8]. Smlouvu učinil Sedekjáš za téhož obležení Jerusalema, o kterém byla zmínka již výše ve v. 1. 6 n. — „učinil smlouvu" = zavázal slavně před Bohem obyvatelstvo jerusalemské.

V. [9]. Tak dle zákonů Ex 21, 1—4; Lv 25, 39—43; Dt 15, 12—15. Zákonů těchto nebylo věrojatně delší dobu před smlouvou dbáno. Judovci bojíce se že by mohl Hospodin trestati je otroctvím (zajetím) za to, že proti zákonu drželi své soukmenovce v otroctví, ochotně je propustili, aby tím zachránili svobodu svou. Jest samozřejmo, že šlo o to, aby všichni obležení Judovci věrně k sobě lnuli, tito otroci však, pokud byli proti zákonu v otroctví drženi, byli nespolehliví, mohli snadno působiti zradou obhájcům nepříjemnosti. Z těchto (sobeckých) důvodů propustili je raději na svobodu.

V. [10 n]. zdá se býti (proti LXX) glosován. — Zdá se, že propustili všecky otroky původu hebrejského, i ty, kteří jim ještě šest let zákonitých nerobotovali.

(je). [11] Poté však obrátili: přitáhli zpět své otroky a otrokyně, které byli propustili na svobodu, a porobili si je za otroky a otrokyně.

[12] Oslovil tedy Hospodin Jeremjáše a řekl: [13] „Toto praví Hospodin, Bůh Israelův: Já jsem učinil smlouvu s vašimi otci, tehdy, když jsem je vyvedl z Egyptské země, z (té) robotárny a řekl jsem: [14] „Když vyprší sedm let, propusť každý bratra svého, Hebrea, který se mu zaprodal; sloužiti bude tobě šest let, (poté) propustíš jej na svobodu!“ Ale neposlechli mne otcové vaši, nepopřáli mi sluchu. [15] Vy pak dnes jste se obrátili (sice), učinili jste, co jest správno v mých očích, že jste ohlásili svobodu, každý svému soukmenovci, a vešli jste ve smlouvu před mým obličejem v domě, který má jméno mé. [16] Ale obrátili jste, a poskvrnili jste mé jméno: přivedli jste zase každý otroka a každý otrokyni svou, které jste byli propustili, aby byli svobodni a svémocni, a porobili jste si je, aby byli (zase) vašimi otroky a otrokyněmi.

[17] Pročež toto praví Hospodin: Vy jste mne neuposlechli, abyste ohlásili svobodu každý bratru, soukmenovci svému; aj, já ohlašuji vám, dí Hospodin, svobodu meče, moru a hladu; vydám vás na úžas všem královstvím země. [18] A mužům, kteří přestoupili mou smlouvu, kteří nedodrželi slov smlouvy, kterými se byli před mou tváří zavázali, učiním (jako) býčku, kterého rozťali na dva díly, a prošli mezi nimi: [19] činovníkům judským a činovníkům jerusalemským, komorníkům a kněžím, i všem lidem té země, kteří prošli mezi díly býčka. [20] Vydám je v ruku nepřátel jejich, v ruku těch, kteří jim o život ukládají; i budou mrtvoly jejich za pokrm ptactvu nebeskému i zvířatům zemským. [21] Sedekjáše pak, judského krále, i činovníky jeho, vydám v ruku nepřátel jejich, v ruku těch, kteří jim o život ukládají, v ruku vojsk babylonského krále, která (nyní) odtáhla od vás. [22] Aj, já přikáži, dí Hospodin, přivedu je zase k tomuto městu, i budou bojovati proti němu, dobudou ho, a vypálí je ohněm; města pak judská obrátím v pustinu, že budou liduprázdná.

V. [11]. Učinili tak nejspíše, když Babyloňané upustili od obléhání Jerusalema a táhli proti Egypťanům (v. 21), kdy přestaly důvody, pro které je byli propustili (v. 9).

V. [12–14]. O egyptské robotárně srv. Ex 13, 3. 14; 20, 2 a jj. — Jer uvádí Dt 15, 12. — „sedm let“ řečeno lidově, široce, nepřesně místo: „po šesti letech“.

V. [15]. „obrátili se“ v dobrém smyslu proti „obrátili“ ve smyslu zlém (v. 16). — „dnes“ = za těchto časů.

V. [16]. Každý hřích ubírá jménu Božímu příslušné úcty, zejména porušením smlouvy, kterou se kdo ve chrámě slavně Bohu byl zavázal.

V. [17]. hraje slovy: Za to, že vy jste nechtěli dáti svobody svým soukmenovcům, dám já svobodu meči, moru a hladu, aby mohly libovolně řáditi proti vám.

V. [18]. O obřadu, zde jmenovaném, jímž bývaly smlouvy slavnostně potvrzovány, viz Gn 15, 9—17. Sv. Efrem svědčí, že to byl obyčej chaldský. Také Assyřané tak pečetili smlouvy, jak dokázáno klínopisy. Tytéž obřady zachovávali Řekové a Římané. Dosud činí podobně Arabové, když podávají oběť, zvanou fedú.

K v. [20]. srv. 7, 33; 16, 4.

V. [21 n]. srv. s 37, 5—8.

Věrnost Rechabovců proti věrolomnosti Judovců (hl 35).

Hlava 35. — [1] Hospodin oslovil Jeremjáše za dnů Joakima, syna Josiášova, judského krále, a řekl: [2] „Jdi ke společnosti Rechabovců, mluv k nim, uveď je do domu Hospodinova, do jedné místnosti a dej jim píti vína!“ [3] I pojal jsem Jezoniáše, syna Jeremiáše, syna Habsaniášova, bratry jeho, všecky syny jeho i veškerou společnost Rechabovců, [4] a uvedl jsem je do domu Hospodinova, do místnosti synů Hanana, syna Jegedeliášova, muže Božího, která byla podle místnosti činovníků nad místností Maasiáše, syna Sellumova, který byl strážným nádvoří. [5] A postaviv před příslušníky společnosti Rechabovců džbánky a číše, plné vína, řekl jsem jim: „Pijte víno!“ [6] Oni však odpověděli: „Nebudeme píti vína. Neboť Jonadab, syn Rechabův, otec náš, zakázal nám řka: „Nebudete píti vína vy, ani synové vaši, na věčné časy; [7] ani domu stavěti nebudete, semene nebudete rozsívati, vinic nebudete štěpovati ani míti, ale ve stanech přebývati budete po všecky dny vaše, abyste živi byli dlouho na zemi, ve které jste hostmi.“ [8] I poslechli jsme hlasu Jonadaba, syna Rechabova, otce našeho, ve všem, co přikázal nám; protož nepijeme vína po celý život my, ani ženy, ani synové naši, ani dcery naše; [9] nestavíme domů k bydlení, nemáme vinic ani rolí ani osení; [10] ale bydlíme ve stanech a poslušni jsme všeho, co přikázal nám Jonadab, náš otec. [11] Když však vtrhl Nabuchodonosor, král babylonský, do naší země, řekli jsme (si): „Pojďte a vejděme do Jerusalema před vojskem Chaldejských, před vojskem země syrské.“ i zůstáváme v Jerusalemě.“

[12] Tu oslovil Hospodin Jeremjáše a řekl: [13] Toto praví Hospodin zástupů, Bůh Israelův: Jdi a rci mužům judským a obyvatelům jerusalemským: „Což nepřijmete kázně, abyste poslouchali slov mých? dí

Hl. 35. — V. 1. „za dnů Joakima“, poslední doby jeho vlády (v. 11 níže). Srv. 4 Král 24, 1 n.

V. 2. Dle 1 Par 2, 55 byli Rechabovci větev Kenovců čili Kiňanův. — O jejich předku Jonadabovi vypravuje 4 Král 10, 15—17. 23. — Srv. Sdc 1, 16; 4, 11. 17; 5, 24; 1 Král 15, 6; 27, 10; 30, 29. — Jer má je podrobiti veřejné zkoušce z věrnosti otcovským slovům. — „místnosti“ v souboru chrámových budov bylo dosti: srv. 3 Král 6, 5; 1 Par 28, 12; 2 Par 31, 11.

V. 3 n. Jer vykonává příkaz Boží tak, aby budil pozornost, aby bylo co nejvíce svědků, jak osvědčí Rechabovci svou věrnost. — „muži Boží“ sluli nejčastěji proroci. Srv. 1 Král 2, 27; 9, 6; 3 Král 12, 22. — Byl-li Hanan prorokem, byli „synové“ jeho žáci a místnost Hananova škola, „učebna“. „místnost činovníků“ byla jejich zasedací síň. — Maasjáš byl (?) otec Sofonjáše, jmenovaného výše 21, 1. — „strážným nádvoří“, t. j. náčelníkem stráže chrámové.

V. 6 n. Život nomádský pokládají dosud beduini za svobodnější, méně hmotařský nežli jest život usedlých rolníků (felahů). Bydliti v domech a ve městech znamenalo tehdy zaplésti se do tísnivých pout přepychu a nemravnosti. Život rolnický a vinařský v Palestině nevzdaloval tolik od modlářství jako život kočujících synů stepi; mohli snáze zachovati svá otcovská náboženskomravní podání, kdežto snáze byli by podlehli podáním náboženskomravním svých pohanských sousedů, kdyby žili jako oni životem usedlých zemědělců. — Odměnu si slibovali tu, kterou Bůh sliboval poslušným dětem Ex 20, 12. — Diodor Sicilský (19, 94) vypravuje, že Nabafané také nesili obilí, nepěstili ovocných stromů, nepili vína, nestavěli si domů, aby si zachovali větší nezávislost.

V. 8—10. Nikde jinde nás bible nepoučuje tak podrobně o Rechabovcích jako tu. — Sv. Jeronym vidí v jejich životě počátky života asketického a domnívá se, že mají býti započítáni mezi Antoníny, Makarie, Hilariony . . .

V. 11. Srv. 4 Král 24, 1 n. — „zůstáváme“ a zůstaneme pokud nebude zase pokoje a bezpečí, bychom na stepích mohli pásti svá stáda.

Hospodin. [14] Tolik zmohly řeči Jonadaba, syna Rechabova, kterými přikázal svým stoupencům, aby nepili vína, že ho nepijí až do dneška, neboť poslušni byli příkazu svého otce; já však mluvil jsem k vám důrazně a ustavičně — a neuposlechli jste. [15] Posílal jsem k vám ustavičně a úsilovně všecky své služebníky, proroky vzkazuje vám: „Obrať se každý od svých zlých mravů, napravte své snahy, nechoďte za cizími bohy a nectěte jich, i budete bydliti v zemi, kterou jsem dal vám i otcům vašim," ale nepopřáli jste mi sluchu, neposlechli jste mne! [16] Ano, stoupenci Jonadaba, syna Rechabova, zachovali věrně přikázání otce svého, které byl jim dal — ale lid tento neuposlechl mne! [17] Protož toto praví Hospodin zástupů, Bůh Israelův: Aj, já přivedu na Judu a na všecky obyvatele jerusalemské všecko soužení, kterým jsem jim hrozil, protože mluvil jsem k nim, a neposlechli, volal jsem je a neodpověděli mi."

[18] Společnosti pak Rechabovců řekl Jeremjáš: Toto praví Hospodin zástupů, Bůh Israelův: Že jste poslušni byli přikázání Jonadaba, otce svého, a šetřili jste všech jeho příkazů, a že jste činili vše, co vám uložil: [19] protož toto praví Hospodin zástupů, Bůh Israelův: „Na věky nebude, aby někdo z rodu Jonadaba, syna Rechabova, nekonal službu přede mnou!"

Jeremjáš dal dvakráte řeči své sepsati (hl 36).

Hlava 36. — [1] Léta čtvrtého Joakima, syna Josiášova, judského krále, Hospodin oslovil Jeremjáše a řekl: [2] Vezmi závit, knihu a zapiš do ní všecka slova, která jsem mluvil tobě proti Israelovi a Judovi a proti všem národům, ode dne, kdy jsem počal mluviti tobě, ode dnů Josiášových až do dneška. [3] Možno, že dům Judův, uslyše všecko zlo, které já hodlám jim učiniti, navrátí se každý od své zlé cesty, i budu milostiv nepravosti a hříchu jejich.

[4] Zavolal tedy Jeremjáš Barucha, syna Neriášova, a Baruch napsal z úst Jeremjášových všecky řeči Hospodinovy, které mluvil k němu,

---

V. 14. Jonadab, pouhý člověk, dal jednou příkaz a to stačilo, aby ho potomci již déle nežli dvě stě let přísně šetřili, kdežto Israelitům přikazoval tolikráte sám Bůh, a oni — neposlechli! Jaké to protivy!

V. 15. srv. s 25, 4 n.

V. 17. srv. s 7, 13; 11, 11; 19, 15.

V. 19. „Na věky" = na časy, člověku nedozírně dlouhé. — Bůh slibuje, že rod Rechabovců nezanikne, že mu bude dopřáno dlouho si zachovati dosavadní svobodu a v té sloužiti oddaně Bohu, t. j. že se z kočujících Rechabovců nestane kmen usedlíků. Viz výše k v. 6 n.

Hl. 36. — V. 1. Čtvrtý rok Joakimův byl r. 606—605 před Kr. Srv. výše 25, 1. 3 n.

V. 2. „závit(ek)" kožený nebo papyrový, nejspíše opatřený na koncích hůlkami, kolem kterých byl ovinován. — Místo „Israelovi" čti se LXX: „Jerusalemu". Srv. 35, 17. — „proti všem národům" srv. s 1, 10; 25, 15 n. — „všecka slova", t. j. obsah jejich, výtah z nich. — Kdy počal Hospodin k Jer mluviti, viz 1, 2; 25, 3.

V. 4. Poprve tu jmenován Baruch. Viz o něm 32, 12—15; níže 43, 6 n; 45. Byl to Jeremjášův oddaný přítel, nerozlučný druh, pomocník, průvodce a písař (tajemník). Ježto byl Serajáš, bratr Baruchův, vysokým úředníkem (Jer 51, 59) lze souditi, že byli oba bratří ze vznešené rodiny a přiměřené také vzděláni. — Jeremjáš diktoval a Bar psal. Proč nepsal Jer sám? Směšná jest domněnka moderního Angličana, že psáti neuměl. Byltě Jer syn zámožné kněžské rodiny, která dbala vzdělání svých dětí; byltě výmluvný řečník, vyškolený básník, ovládající i vnější básnické tvary, mající smysl pro hudbu, stejnopád (rhytmus)

do závitu. [5] A přikázal Jeremjáš Baruchovi: Já jsem zabaven, nemohu jíti do domu Hospodinova. [6] Protož jdi ty, a čti ze závitu, do kterého jsi napsal z úst mých slova Hospodinova, aby je slyšel lid v domě Hospodinově v den postu, aby je slyšeli také všichni Judovci, kteří přicházejí z měst svých, budeš (je) čísti. [7] Snad se obrátí modlitbou k Hospodinu a odvrátí se každý od cesty své zlé, neboť veliké jest rozhořčení i hněv, ve kterém hrozí Hospodin tomuto lidu. [8] Baruch, syn Neriášův, učinil všecko, jak mu přikázal Jeremjáš prorok: četl z onoho závitu řeči Hospodinovy v domě Hospodinově.

[9] Léta pátého Joakima, syna Josiášova, krále judského, měsíce devátého vyhlásili půst před Hospodinem všemu lidu v Jerusalemě a všemu

---

řeči; nelze mysliti, že by básník tak vybroušený — neuměl psáti! — Kašpar Sanchez se domnívá, že Jer zvyklý jsa psáti rychle, měl pokaženou ruku, že písmo jeho bylo málo čitelné; ježto pak na rozkaz Boží měl psáti knihu ustanovenou k tomu, by veřejně byla předčítána a zařazena do sbírky posvátných knih, proto prý vzal si na pomoc Barucha, krasopisce. — Možno však věc vysvětliti také takto: Jer měl zápisky svých minulých řečí na malých kouscích, závitcích nebo lístcích papyru (nebo kůže), i pokládal za praktičtější, když bude ty závitky, zápisky si pro sebe čísti, seřazovati, rozváděti a Baruchovi z nich diktovati, než kdyby měl všecku tu práci i konečné zapisování vykonati si sám a sám. Dělba práce stačí, aby řečenou záhadu vysvětlila. Spíše lze se domnívati, že Jer jsa učitelem byl zvyklý diktovati svým žákům, jež učil psáti. — Prvního náboženskomravního i literního vzdělání dostalo se Jeremjášovi v domě otcovském. Byloť tehdy všecko vzdělání — jako u jiných tehdejších národů — soustředěno ve kruzích kněžských a zákon Mojžíšův ukládal velmi důrazně otcům rodin, aby vychovali a vzdělali náležitě své děti. Srv. Ex 10, 2; 12, 26n; 13, 8n; Dt 4, 9; 6, 7. 20—25; 11, 19; 32, 46. Možno, že později učil se Jer u některého učitele z povolání v Jerusalemě a později že i sám podobný úřad zastával. Učil se správně vyslovovati hlásky a slova, čehož použil později, když mu bylo veřejně mluviti k lidu. Učil se psáti nejspíše tak, že mu otec (učitel) napsal na tabulku, na střepinu nebo na podobný materiál předlohu, kterou pak chlapec opisoval a předčítal; později psal, co mu otec (učitel) diktoval. (Srv. metodu ve dnešních školách palestinských. Srv. Přís 22, 17—21; Is 28, 9n; 10, 4—9.) Za předlohu psací byly asi vybrány krátké věty ze zákona, přísloví, početní úkoly a pod. (Srv. zachované předlohy žáků egyptských a assyrských.) Zásady a události náboženskomravní a náboženskodějinné slýchal chlapec nejprve ústně, později dočítal se o nich v knihách. Východďan rád deklamuje, možno se tedy domnívati, že i v tom se chlapci cvičívali. U Hebreů byl oblíben zpěv a hudba; některým levitům byl bohoslužebný zpěv a hudba povinností stavu. Možno se tedy domnívati, že i hudbě bývali mladí kněží, jako byl Jer, vyučováni. Hudby, zpěvu užívali i praví proroci, aby se přiměřeně naladili a tou náladou jaksi se uschopnili k nadšení prorockému. Viz 1 Sam 18, 7; 2 Sam 6, 5; *4 Král 3, 15*. — S hudbou a zpěvem býval spojován tanec. K výcviku ve zpěvu sborovém, v orkestrální hudbě a v tanci bylo třeba již školy, která asi za dob Jeremjášových v Jerusalemě při chrámě byla a jejímž žákem byl pravděpodobně v mládí Jer sám.

V. 5n. „zabaven“ nebyl tím, že byl ve vězení, neboť dle v. 19 mohl se skrýti a dle v. 26 skutečně se také skryl. — Nejspíše bylo mu úředně zakázáno k lidu ve chrámu mluviti po událostech, vypravovaných výše ve hl 26 nebo aspoň rozum mu ukládal, aby se nevydával v podobné nebezpečí života, z jakého tehdy vyvázl. Srv. případ proroka Uriáše tamže v. 20—23 (hl 26). — „postu“, o němž více níže ve v. 9.

V. 8. stručně podává událost, kterou podrobněji opakuje v. 9n.

V. 9. „pátý rok Joakimův“ byl r. 605—604 před Kr. — Viz výše v. 1. — „devátý“ měsíc dle počítání babylonského byl konec našeho listopadu a první větší díl našeho prosince, tedy za dob zimního chladu a vlhka. Srv. Esdr 10, 9. — Nebyl to jediný den postu v roce, zákonem přikázaný, t. j. den smíru, (slavený desátého dne měsíce sedmého), ale byl to půst mimořádný jako na př. 2 Par 20, 3n. — Ten půst byl snad vyhlášen jakožto součást národního smutku nad pohromou, která stihla po bitvě u Karkemiše Palestinu, Judsko i Jerusalem, když vítězný Nabuchodonosor vše vojsky svými zaplavil. Srv. 1 Sam 31, 13; 2 Sam 1, 12. (Knabenbauer.)

množství, které se bylo sešlo z judských měst do Jerusalema. [10] Tu četl Baruch z knihy řeči Jeremjášovy v domě Hospodinově v místnosti Gamariáše, syna Safanova, písaře, v horním nádvoří u vchodu do nové brány domu Hospodinova, aby to všecek lid slyšel. [11] Když Micheáš, syn Gamariáše, syna Safanova, uslyšel všecky řeči Hospodinovy z té knihy, [12] sešel do domu královského, do místnosti písařovy, a aj, zasedali tam (právě) všichni činovníci: Elisama, písař, Dalajáš, syn Semejášův, Elnatan, syn Achoborův, Gamariáš, syn Safanův, Sedekjáš, syn Hananiášův, zkrátka všichni činovníci. [13] Micheáš oznámil jim vše, co slyšel, když četl Baruch z knihy zřetelně lidu. [14] Protož vzkázali všichni činovníci po Judim, synu Nataniáše, syna Selemiáše, syna Chusiova: „Vezmi knihu, ze které jsi lidu zřetelně předčítal a přijď (k nám)" Vzav tedy Baruch, syn Neriášův, knihu, přišel k nim. [15] I řekli mu: „Sedni a čti ty věci hodně zřetelně." Baruch tedy četl hodně zřetelně. [16] Když vše uslyšeli, hleděli s úžasem druh na druha, a řekli Baruchovi: „Musíme to všecko oznámiti králi. [17] Pověz nám — tázali se ho — jak jsi sepsal všecky ty řeči z úst jeho." [18] Baruch jim odpověděl: „Ústně mi předříkával jakoby četl všecky ty řeči, a já psal jsem je do knihy černidlem."

[19] Tu řekli činovníci Baruchovi: „Jdi a schovej se ty i Jeremjáš, ať žádný neví, kde jste." [20] I vešli ke králi do dvorany — knihu však

---

V. [10]. Safan, otec Gamarjášův jest nejspíše Safan, jmenovaný 4 Král 22, 8—12, sotva je to však otec Ahikamův (výše 26, 24). Pravděpodobně Gamarjáš, jmenovaný tu ve v. 10. 11. 12 jest osobnost jedna. Byl královským tajemníkem jako Elisama (v. 12); měl tedy král nejméně dva tajemníky. Srv. 3 Král 4, 3. (Condamin.) „Nová brána" jmenována také výše 26, 10 n. — „Četl tedy Baruch s horního nádvoří kněžského, z něhož bylo viděti do nádvoří vnějšího, ve kterém se shromažďoval lid." (Knabenbauer.)

V. [11 n]. Micheáš věděl, že řeči Jeremjášovy, předčítané Baruchem a radící k tomu, by Judovci se podrobili a podrobeni zůstali Babyloňanům, příčí se záměrům krále, který chce se od Babyloňanů osvoboditi. Micheáš věděl, že se o všem doví král a že by mohl volati k nemilé zodpovědnosti jeho otce Gamarjáše, proč dovolil, aby v jeho bytě byly čteny řeči takové. Proto odebral se do paláce královského, kde otec jeho s jinými činovníky právě zasedal, aby mu vše oznámil. Chtěl-li býti udavačem (denunciantem) nelze říci. — Elnatan, syn Achoborův, znám jest již z 26, 22.

V. [14]. „Judi" = Judovec = Žid. — „syn Chusiův" = Kušan" (Etiopan). Zdá se, že dle zákona Dt 23, 7 n byl Judi, jakožto cizinec, ve třetím koleně přijat do církve judské, a tím že se mu dostalo jména „Žid" (Judovec).

V. [15]. Tito činovníci nebyli Jeremjášovi nepřáteli (26, 16), ano vážili si Barucha, jak vyplývá z výzvy, aby si sedl a z rady, aby se i s mistrem svým před králem skryl (v. 19). — Chtěli však zevrubně se dáti o věci poučiti, kdyby snad volal je král k zodpovědnosti, že dovolují, aby buřičské řeči byly veřejně ve chrámě předčítány. Možno, že někteří z nich sloužili králi Josiášovi, nebo byli syny ministrů, kteří byli v jeho službě r. 621, na př. Gamarjáš, syn Safanův Elnatan, syn Achobora, pravděpodobně Achobora, syna Micheášova (4 Král 22, 12). Nezměnili své politiky přes noc, viděli v Jer poslance Božího, jehož pokyny zasluhují povšimnutí za vážného stavu, v jakém byla tehdy říše. Vzpomněli si, že Joakim dal zabíti proroka Uriáše (26, 23). Proto dávají Jeremjášovi i Baruchovi radu, by se schovali. Až budou ukryti, podají sami přímo králi o všem zprávu. Aby zachránili knihu (možno-li) nechávají ji nejprve v bytě (kanceláři?) tajemníkově; dají ji přinésti, až — bude-li král toho žádati a až se první hněv králův uklidní. (Condamin).

V. [16]. S úžasem se tázali v duchu, co tomu řekne král, až se doví vše.

V. [17]. „z úst jeho" jest asi glosa. LXX nemá těch slov.

V. [19]. Činovníci se obávali, že by král mohl naložiti s Jer i Bar jako naložil kdysi s Uriášem. Viz 26, 21.

V. [20]. Místo „dvorany" Condamin s kritikou poukazuje na v. 22. právem čte: „komnaty". — Joakim zabrán jsa do myšlenek o událostech, jež zavdaly

uložili v místnosti Elisamy, písaře — a oznámili všecky ty věci králi (pozorně) poslouchajícímu. [21] Král poslal Judiho pro knihu; ten ji vzal z místnosti Elisamy, písaře, a četl, an král se všemi činovníky, kteří stáli kolem krále, poslouchal. [22] Král seděl v zimním paláci — devátého měsíce — a před ním stála kamínka, plná řeřavého uhlí. [23] Kdykoli přečetl Judi tři nebo čtyři sloupce, odřízl je král písařovým nožíkem a hodil je do ohně, který byl v kamínkách, až byla spálena celá kniha ohněm v kamínkách. [24] Král a všichni služebníci jeho, kteří slyšeli všecky ty řeči, nebáli se, aniž roztrhli svá roucha. [25] I když Elnatan, Dalajáš a Gamariáš naléhali důrazně na krále, aby nepálil té knihy, král jich neuposlechl, [26] ale přikázal Jeremielovi, synu Amelechovu, Sarajášovi, synu Ezrielovu, a Selemiáši, synu Abdeelovu, aby jali Barucha písaře, a Jeremiáše proroka; ale skryl je Hospodin.

[27] Když spálil král knihu s řečmi, které byl sepsal Baruch z úst Jeremjášových, oslovil Hospodin proroka Jeremjáše a řekl: [28] „Vezmi knihu jinou a napiš do ní všecky dřívější řeči, které byly v knize první, spálené od Joakima, judského krále. [29] O Joakimovi pak, králi judském, řekneš: Toto praví Hospodin: Ty jsi spálil tu knihu řka: Proč jsi psal v ní a oznamovals: „Jistě přijde babylonský král, zkazí tuto zemi a učiní, že zmizí z ní člověk i zvíře?“ [30] Protož toto praví Hospodin

---

podnět ke všeobecnému postu, oddával se věrojatně trapným úvahám, když tu k němu přišli ministři jeho. Byv poučen, oč jde, chtěl podrobně poznati řeči nepohodlného proroka, které se příčily jeho politice: chtěltě zůstati věren Egyptu, kdežto Jer předpovídal vpád Nabuchodonosorův. Proto poslal pro knihu a dal si z ní předčítati za přítomnosti ministrů. Hned při prvních sloupcích vzplál jeho hněv, vzal písařský nožík, kterým ořezával písař třtinu (péro), odřízl ze závitu přečtené sloupce a hodil odříznutý kus do kamínek, na kterých se ohříval. Nehodil najednou celého rukopisu do ohně, vždyť chtěl věděti, co je v něm psáno, ale po kusech přečtených jej odřezával a pálil. Joakimovi byly všecky ty řeči jalové a nebezpečné, nic z nich nezasluhovalo, aby bylo zachováno. (Condamin.)

V. 22. O „devátém měsíci“ byla řeč již výše ve v. 9. LXX nemá tohoto údaje, proto bývá pokládán za glosu, která se dostala sem z v. 9. — Kamínka taková bývala ne celý metr vysoký dutý válec hliněný, vybíhající dole v širší podstavec a nahoře v mísu; ve stěnách bočních byly otvory. Sellin nalezl podobná ohřívadla v ssutinách Taanneku.

V. 23. Rukopis byl nejspíše psán ve sloupcích rovnoběžně s hůlkami, kolem kterých zavinován a odvinován od prava na levo (nikoli shora dolů!) Condamin.

V. 24. Nenásledovali tedy otce Joakimova, zbožného Josiáše, o němž viz 4 Král 22, 11 n.

V. 25. Tři tito činovníci byli jmenováni již výše ve v. 12. — Zakročili, když byl král něco z rukopisu spálil; kdyby byl celý rukopis spálil najednou, jak se někteří domnívají, byli by sotva zakročili, ježto bylo již pozdě!

V. 26. Vulg pokládá hebr. „hammelech“ za jméno vlastní, dlužno však se LXX je pokládati za jméno obecné a překládati „krále“, t. j. Jeremiel byl „syn králův“, t. j. královský princ. Ne však syn Joakimův, ježto bylo tehdy Joakimovi třicet roků, nemohl tedy míti syna tak vyspělého, aby mu svěřiti úřad zde jmenovaný. Srv. Jer 38, 6; 3 Král 22, 26; Sof 1 8; 2 Par 22, 11. — „skryl“, t. j. chránil, aby lidská zloba neublížila nevinnosti světců (Rhabanus Maurus).

V. 29. „řka si“ v duchu = mysle si.

V. 30. neodporuje zprávě 4 Král 24, 8, že nastoupil po Joakimovi syn jeho Jechonjáš. Panovaltě neslavně toliko tři měsíce, po kterých byl odveden do zajetí babylonského a králem ustanoven bratr Joakimův — Sedekjáš. Tříměsíční bídné živoření na trůně nelze nazvati zasedáním na trůně Davidově; t. j. panovati dlouho a slavně. — Kterak srovnati proroctví Jeremjášovo o smrti bez pohřbu se zprávou 4 Král 24, 6 viz výše k 22, 18 n. — LXX praví 2 Par 36, 8, že byl Joakim pochován v „ganozaé“, kteréžto slovo zdá se býti původní a znamená hebr. „Gan-Uzzá“, t. j. zahrada krále Oziáše, kde byl pohřben také Manase a Amon (4 Král 21, 18. 26). (Condamin po Cornillovi.)

proti Joakimovi, judskému králi: Nebude z něho, kdo by seděl na trůně Davidově; a mrtvola jeho pohozena bude na vedro přes den a na mráz přes noc. [31] Navštívím na něm, na potomstvu jeho, i na služebnících jeho nepravosti jejich: uvedu na ně, na obyvatele jerusalemské i na Judovce všecko zlo, kterým jsem jim hrozil, aniž mne poslechli."

[32] Jeremjáš tedy vzav knihu jinou, dal ji Baruchovi, synu Neriášovu, písaři, a ten vepsal do ní z úst Jeremjášových všecky řeči knihy té, kterou byl spálil Joakim, judský král, ohněm; a nad to byly přidány řeči, že jich bylo mnohem více nežli prve.

Jeremjáš byl zatčen a uvězněn (hl 37).

Hlava 37. — [1] Po Jechoniášovi, synu Joakimovu stal se králem Sedekjáš, syn Josiášův; — Nabuchodonosor, král babylonský ustanovil ho králem v Judsku, — [2] ale neposlouchal on, ani služebníci jeho, ani lid země slov Hospodinových, která mluvil skrze proroka Jeremjáše. [3] I vzkázal král Sedekjáš po Juchalovi, synu Selemiášovu, a po knězi Sofoniášovi, synu Maasiášovu, Jeremjáši proroku: „Modli se za nás k Hospodinu, našemu Bohu!" [4] Jeremjáš chodil svobodně mezi lidem, neboť ho nebyli ještě vsadili do žaláře. — Vojsko faraonovo vytáhlo (tehdy) z Egypta; Chaldejští, kteří byli oblehli Jerusalem, uslyševše zprávu o tom, odtrhli od Jerusalema.

[5] Tu oslovil Hospodin proroka Jeremjáše a řekl: [6] Toto praví Hospodin, Bůh Israelův: Takto rcete králi judskému, který vás poslal ke mně, abyste se otázali mne: Aj, vojsko faraonovo, které vytáhlo vám na pomoc, vrátí se zase do své země, do Egypta. [7] Vrátí se také Chaldejští, oblehnou toto město, dobudou ho a vypálí je ohněm. [8] Toto praví Hospodin: Neklamejte se myslíce si: „Odejdou, jistě od-

---

V. 31. srv. s 19, 15; 35, 17.

V. 32. srv. s v. 28. — Dle hebr. „bylo přidáno mnoho řečí, podobných oněm". Co bylo v prvním vydání řečí Jeremjášových a co v něm nebylo proti vydání druhému, nemožno nám zjistit, ježto nemáme dostatek zpráv a údajů. Okolnost, že první vydání obsahovalo tresť řečí, jež pronesl Jer za 22 roky, nasvědčovalo by tomu, že byl objem jeho (prvního vydání) značný; proti tomu však třeba míti na paměti, že přečtena byla věrojatně celá kniha (1. vyd.) třikráte za jeden den: před lidem, před činovníky a před králem, což vylučuje veliké rozměry knihy (závitu).

Hl. 37. — V. 1. srv. s 4 Král 24, 17.

V. 2. Sedekjáš nebyl bezbožný jako Joakim, ale slabý, kulhal na dvě strany: rád byl by poslechl Hospodina, radícího skrze Jeremjáše, aby se Nabuchodonosorovi vzdal, ale bál se svých ministrů a zejména generálů, kteří chtěli vytrvati v branném odporu až do konce... Srv. 25, 9—11; 27, 9n; 28, 14.

V. 3n. Když odtáhli Babyloňané od Jerusalema, by zatlačili faraona Hofru (Aperies), který byl vytáhl z Egypta na pomoc Jerusalemu, domníval se Sedekjáš, že zasvitla jemu i říši hvězda spásy, že jest již konec poroby babylonské. I poslal k Jer, aby odpovědí Hospodinovou byl ve svém názoru utvrzen. — O Hofrovi srv. níže 44, 30. — O Sofonjášovi srv. 21, 1; 29, 25. — O Juchalovi níže 38, 1. — Opět se splnilo, co sliboval Hospodin Jeremjášovi 15, 19. — Co tu vypravováno, sběhlo se prve než přišel k Jer syn jeho strýce, aby mu nabídl koupi rodinného pole. Srv. 32, 2. — Jako král, tak i Jerusalemané byli plni růžových nadějí, když dočasně odtáhli Babyloňané, a proto zase ujařmili propuštěné otroky, jak vypravuje hl 34. Zklamali se však. O nespolehlivosti pomoci egyptské srv. Is 36, 6; Ez 29, 6n; Pláč 4, 17.

V. 7. Splní se, co bylo řečeno 25, 11; 27, 6n. Babyloňané porazili vojsko egyptské a zahnali je domů.

táhnou od nás Chaldejští," neboť neodejdou! [9] I kdybyste všecko vojsko Chaldejských, kteří bojují proti vám, pobili a kdyby z nich zůstalo toliko několik raněných, povstane každý ze svého stanu a zapálí toto město ohněm.

[10] Když tedy odtrhlo vojsko Chaldejských od Jerusalema pro vojsko faraonovo, [11] vyšel Jeremjáš z Jerusalema, by se odebral do území Benjaminova, aby uvázal se tam v držbu majetku svého před měšťany. [12] Když však přišel ku bráně Benjaminské, tu strážný brány toho času, jménem Jeriáš, syn Selemiáše, syna Hananiášova, zadržel Jeremjáše proroka řka: „K Chaldejským utíkáš!" [13] Jeremjáš odpověděl: „Lež je to! Neutíkám k Chaldejským". Jeriáš však nechtěl slyšeti, ale jal Jeremjáše a přivedl ho k činovníkům. [14] Činovníci rozhněvali se pro tu věc na Jeremjáše, zbili jej a uvěznili ho v domě Jonatana písaře, jemuž svěřili dozor nad uvězněným. [15] Tak se dostal Jeremjáš do podzemního sklepení a seděl tam mnoho dní.

[16] Sedekjáš král však poslal pro něho, vzal jej (k sobě) a tázal se ho tajně v domě svém, řka: „Řekl něco Hospodin?" Jeremjáš odpověděl: „Ano" a dodal: „V ruce krále babylonského vydán budeš!" [17] A dále tázal se Jeremjáš krále Sedekjáše: „Čím jsem hřešil proti tobě nebo služebníkům tvým nebo lidu tvému, žes mne vsadil do žaláře? [18] Kde jsou proroci vaši, kteří prorokovali vám a říkali: „Nepřijde král babylonský na vás a na zemi tuto!?" [19] Nyní tedy slyš, pane můj králi! Buď platna prosba má před tebou, a neposílej mne zase do domu Jonatana písaře, abych tam neumřel." [20] Přikázal tedy král Sedekjáš, aby zavřen byl Jeremjáš ve střeženém dvoře a každý den aby dána mu byla chlebová placka kromě zeleniny, dokud nebude ve městě všecek chléb stráven. I zůstal Jeremjáš ve střeženém dvoře.

V. 9. srv. s Dt 28, 25. — Podobně poslal kdysi Ezechjáš k Isajášovi. Viz Is 37, 2—4. — Níže se dočítáme, že kromě tohoto poselství poslal později král ještě dvakráte (tajně) pro Jeremjáše. (37, 16; 38, 14 nn).

V. 11. „aby uvázal se tam v držbu majetku svého" není jisto; dle LXX a Teodoreta šel do Anatotu, by si opatřil potřebné zásoby obilí, („aprovisaci") aby měl býti z čeho živ, až bude Jerusalem zase obležen od Babyloňanů. Chtěl se tedy z rodiště svého vrátiti zase do Jerusalema, aby byl za doby nebezpečné dobrým pastýřem lidu Hospodinovu.

V. 12. „Brána Benjaminská" byla nejspíše na severu, snad tam, kde je dnes brána Damašská (Scholz). — Velitel stráže měl důvod, aby se domníval, že chce Jer uprchnouti k Chaldejským, ježto byl hlásal, že jedině ti, kdož k nim se uchýlí, zachovají si život. Viz 21, 8 n.

V. 14. „činovníci" zejména vojenští. Činovníci z dob Joakimových, kteří Jeremjášovi přáli (26, 16; 36, 19. 25) byli odvedeni do zajetí s Jechonjášem r. 598. Viz 4 Král 24, 14. (Knabenbauer.)

V. 15. Toto vězení v podzemím sklepení písaře Jonatana dlužno rozlišovati od „střeženého dvoru" v paláci královském, kde byl později Jer internován (níže v. 20), jakož i od „cisterny", do které byl spuštěn (38, 1—13).

V. 16. Sedekjáš dotazuje se podruhé Jeremjáše. O prvním viz výše v. 3 nn. Tentokráte táže se ho „tajně", aby se nedověděli o tom ministři a generálové, kterých se bál. Srv. níže 38, 25. — „něco" nového, příznivějšího, nežli byly dosavadní výroky jeho.

V. 17. Místo „žes mne vsadil" hebr. lépe: „že jste mne vsadili".

V. 18. předpokládá, že zatím již Babyloňané se vrátili a Jerusalem zase oblehli. — „Nepřijde král babylonský" a zatím jest již opět zde!

V. 20. Sedekjáš nepropustil sice Jer na svobodu, ale zmírnil jeho trapný stav. — Místo „kromě zeleniny" lépe hebr.: „z ulice pekařů" (Pekařské). — O tom „střeženém dvoře" byla řeč již výše 32, 2—5.

Jeremjáš v bahnité studni (38, 1—13).

Hlava 38. — [1] Safatiáš, syn Matanův, Gedeliáš, syn Fašurův, Juchal, syn Selemiášův a Fašur, syn Melchiášův slyšeli řeči, které Jeremjáš mluvil ke všemu lidu říkaje: [2] „Toto praví Hospodin: Kdokoli zůstane zde ve městě, umře mečem nebo hladem nebo morem; ale kdo uteče k Chaldejským, bude živ, živ a zdráv. [3] Toto praví Hospodin: Jistě vydáno bude toto město do rukou vojska krále babylonského; dobude ho.“ [4] I řekli činovníci (výše jmenovaní) králi: „Prosíme, aby popraven byl tento člověk; neboť úmyslně oslabuje ruce bojujícího mužstva, které zůstalo v tomto městě i ruce všeho lidu mluvě k nim takové řeči; jistě nehledá tento člověk blaha lidu tomuto, ale neštěstí.“ [5] Král Sedekjáš pravil: „Ejhle, jest ve vašich rukou; neboť nesluší se ani, aby vám král co odepřel.“ [6] Vzali tedy Jeremjáše a uvrhli jej do cisterny Melchiáše, syna Amelechova, která byla ve střeženém dvoře; spustili Jeremjáše po provazech do cisterny, ve které nebylo vody, nýbrž bahno; i zapadl Jeremjáš do bláta.

[7] Avšak Abdemelech, Etiopan, komorník v královském domě, uslyšev, že vsadili Jeremjáše do cisterny — král zasedal (tehdy) v Benjaminské bráně — [8] vyšel z domu královského a mluvil ke králi: [9] „Pane můj králi, zlého činu se dopustili tito muži vším, cokoli spáchali proti Jeremjášovi proroku vsadivše jej do cisterny, aby tam umřel hladem, neboť není již chleba ve městě.“ [10] Tu rozkázal král Abdemelechovi, Etiopanu: „Vezmi s sebou odtud třicet mužů a vytáhni Jeremjáše proroka z cisterny, prve než umře.“ [11] Vzal tedy Abdemelech s sebou ty muže, všel do domu královskéko (do místnosti) pod skladištěm, nabral odtud starých hadrů a vetchých cárů a spustil je Jeremjášovi do cisterny po provazech. [12] A řekl Abdemelech Etiopan Jeremjášovi: „Podlož si ty staré hadry a vetché cáry pod paže svých rukou, pod provazy!“ Jeremjáš tak učinil, [13] i vytáhli Jeremjáše po provazech a vyvedli jej z cisterny a Jeremjáš zůstal ve streženém dvoře.

Hl. 38. — V. 1n. Fašur, syn Melchiášův, jmenován byl již 21, 1. — Selemjášův syn Juchal, jmenován 37, 3. — Nelze dokázati, že Fašur, otec Gedeljášův, dal Jeremjáše do klády (20, 1).

V. 3. Sanchez obdivuje nevšední vytrvalost Jeremjášovu. Ačkoliv byl pro tato slova zbit a uvržen od Fašura do klády (hl 20), sotvaže byl vysvobozen z podzemního sklepení, kde mu šlo o život (37, 19), neostýchá se výrok Boží, kterého se mu dostalo, před lidem vysloviti a vydati v nebezpečí smrti svůj život již tolikráte hledaný.

V. 4. Vojenská strana si naříká, že Jer svými slovy znemravňuje (demoralisuje) mužstvo, které ještě k Babyloňanům nepřeběhlo nebo nepadlo, ježto bere mu všecku odvahu, mravní sílu, budí v něm malomyslnost. Za dob tak vážných vojenská správa nezná mírnějšího trestu na takový zločin nežli jest — poprava.

V. 5. Místo „neboť nesluší se... odepřel“ lépe se LXX čísti: „neboť král jim nic neodepřel“. Jsou to slova vypravovatele (nikoliv krále), kterými naznačuje královu slabost.

V. 6. Místo „syna Amelechova“ čti jako výše 36, 26: „prince královského“. Cisterny bývaly a bývají prostřed dvorů. — Srv. Ž 68, 3.

V. 7n. Etiopan, tedy cizinec ujímá se Jeremjáše!

V. 10. Místo „třicet“ Condamin s kritikou čte „tři“ dle hebr. skladby číslovek. Tolik, tři na to stačili!

V. 13. O „střeženém dvoře“ srv. výše 37, 20. — Sem, za v. 13. patří úryvek 39, 15—18.

Jeremjášova poslední rozmluva s králem Sedekjášem (38, 14—28).

[14] Král Sedekjáš poslal pro Jeremjáše proroka, vzal si ho ke třetím dveřím domu Hospodinova, a řekl král Jeremjášovi: „Já chci se tebe na něco zeptati; netaj přede mnou nic!“ [15] Jeremjáš řekl Sedekjášovi: „Oznámím-li ti co, dáš mne popraviti; a dám-li tobě radu, neuposlechneš mne!“ [17] Tedy přisáhl král Sedekjáš Jeremjášovi tajně, řka: „Jakože živ jest Hospodin, který nám učinil tento život! Nedám tě zabíti a nevydám tě v ruce těchto lidí, kteří ti ukládají o život!“ [17] Řekl tedy Jeremjáš Sedekjášovi: „Toto praví Hospodin zástupů, Bůh Israelův: Skutečně-li vyjdeš k velitelům krále babylonského, živ budeš ty a toto město nebude vypáleno ohněm; zachován budeš ty i dům tvůj. [18] Nevyjdeš-li však k velitelům krále babylonského, vydáno bude toto město v ruce Chaldejských, a vypálí je ohněm; ty pak neunikněš z ruky jejich“. [19] Král Sedekjáš pravil Jeremjášovi: „Mám obavy před Judovci, kteří utekli k Chaldejským, abych snad nebyl vydán v ruce jejich, i posmívali by se mi“. [20] Jeremjáš odpověděl: „Nebudeš (jim) vydán. Uposlechni, prosím, hlasu Hospodinova, který mluví skrze mne k tobě, i bude dobře tobě a budeš živ. [21] Nebudeš-li však chtíti vyjíti, viz, co mi Hospodin zjevil: [22] Aj, všecky ženy, které zbudou v domě judského krále, až vyvedeny budou k velitelům krále babylonského, řeknou:

„Svedli tě a přemohli tě
tvoji nejdůvěrnější přátelé!
pohrouživše v bahno a bláto tvé nohy
ukázali ti svá záda.“

[23] Všecky tvé ženy i synové tvoji vyvedeni budou k Chaldejským; a neutečeš rukou jejich, ale rukou krále babylonského budeš jat a toto město vypálí ohněm“.

[24] Tu pravil Sedekjáš Jeremjášovi: „Žádný ať nezví o této rozmluvě, sice zemřeš! [25] Kdyby se doslechli činovníci, že jsem s tebou mluvil, a kdyby přišli k tobě, žádajíce: „Oznam nám, cos mluvil s králem — netaj (toho) před námi, a nezabijeme tě — a co mluvil

---

V. 14. Sedekjáš ptá se Jeremjáše po třetí. Viz výše 37, 3. 16. — Calmet se domnívá, že tyto „třetí dveře“ jsou „brána štítonošů“, jmenovaná 4 Král 11, 19.

V. 15. Jer naznačuje, že nemůže prorokovati, co by si král přál. Srv. 3 Král 22, 8.

V. 18. srv. s 21, 4—10; 32, 4; 34, 2—5. Král měl se vzdáti generálům babylonským, ježto král Nabuchodonosor nebyl u Jerusalema, ale ve hlavním stanu v Rible. Srv. níže 39, 5.

V. 20. Mluví tu nitro a srdce Jeremjášovo, který si přeje blaha svého krále a pomazaného Hospodinova, zapomínaje na všecky křivdy, které mu byl král učinil. (Knabenbauer.)

V. 22. Sedekjášovi nebudou se posmívati přeběhlí Judovci, vzdá-li se, ale posmívati se mu budou ženy z královského haremu, které se stanou kořistí babylonského krále. Jaká to bude potupa pro Sedekjáše! — „které zbudou“ nezemřevše morem nebo podobnou smrtí. — Ti, které pokládal Sedekjáš za své důvěrníky, kteří slibovali konečné vítězství, zavedli krále do bahna, ze kterého není vyváznutí. Jer naráží v této štiplavé písničce na to, že také sám zapadl do blátivé cisterny, ale že byl z ní přece vysvobozen (v. 6).

V. 23. Místo „vypálí“ čti se LXX: „vypáleno bude“.

s tebou král?“ [26] řekneš jim: „Složil jsem já prosby své před králem, aby mne zase nekázal vésti do domu Jonatanova, abych tam neumřel.“ [27] Když (skutečně) přišli všichni činovníci k Jeremjášovi a tázali se ho, mluvil k nim přesně, jak byl přikázal jemu král. I dali mu pokoj, neboť nebylo nic (dále) slyšeti. [28] Zůstal pak Jeremjáš ve střeženém dvoře až do dne, kdy bylo dobyto Jerusalema.

Co potkalo Jeremjáše po pádu Jerusalema (38, 28b—39, 14).

Hlava 39. — Po dobytí Jerusalema — [1] Léta devátého Sedekjáše, krále judského, měsíce desátého, přišel Nabuchodonosor, král babylonský s veškerým svým vojskem k Jerusalemu, a oblehli jej. [2] Jedenáctého pak léta Sedekjášova, měsíce čtvrtého, patého (dne tohoto) měsíce, bylo město prolomeno. [3] I vtrhli tam všichni velitelé krále babylonského a obsadili prostřední bránu: Neregel, Sereser, Semegarnabu, Sarsachim, Rabsares, Neregel, Sereser, Rebmag a všichni ostatní důstojníci krále babylonského. [4] Když je uzřel Sedekjáš, král judský a všechno mužstvo bojovníků, dali se na útěk; vyšli v noci z města po cestě k zahradě královské skrze bránu, která byla mezi zdmi a dali se na cestu k pustině. [5] Vojsko Chaldejských hnalo se za nimi, dostihli Sedekjáše na rovině jerišské pustiny a javše jej, přivedli ho k Nabuchodonosorovi, králi babylonskému do Rebly, která jest v zemi Emat, a ten vyřkl nad ním soud. [6] Král babylonský dal pobíti syny Sedekjášovy v Reble před očima jeho; také všecky urozené Judovce dal pobíti král babylonský. [7] Sedekjášovi pak dal oči vyloupati, svázati jej řetězy a vésti do Babylona. [8] Dům královský jakož i domy obecného lidu vypálili Chaldejští ohněm a hradby jerusalemské pobořili. [9] Ostatek lidu, který byl ve městě zůstal, i přeběhlíky, kteří byli k němu utekli, vůbec ostatní obecný lid, který byl zůstal, převedl Nabuzardan,

---

V. 26. Jeremjášovi šlo o to, aby zachoval tajemství; zakryl obsah této rozmluvy tím, že jim oznámil, zač prosil krále při jiné příležitosti (výše 37, 19). Oznámiti jim vše nebyl ani povinen, ba ani nesměl tak učiniti, ježto byl mu to král zakázal.

V. 27. „nebylo nic slyšeti“, že by rozmluva s Jer byla měla na krále nějaký značný vliv, že by byl něco učinil, co se příčilo plánům činovníků, zejména strany vojenské. — „Po dobytí Jerusalema“ souvisí myšlenkově s 39, 11.

Hl. 39. — Jako Is po řadě proroctví v dějinném úryvku hl 36 n vypravuje, kterak se ta proroctví splnila, tak i Jer ve hl 39 nn vypravuje, kterak se uskutečnilo, co byl předpovídal o pádu Jerusalema a Judska. — 39, 1 n. 4—10 opakuje stručněji, co vypravuje 4 Král 25, 1—12, a co podává podrobněji a původněji níže Jer 52, 4—16. Toliko 39, 3 přičiňuje nové údaje. LXX nemá 39, 4—13. Condamin dává 39, 1—10. do závorky.

V. 3. Vulg podává úhrnem osm vlastních jmen; z těch však Rabsares jest jméno úřadu: „rab-saris“ = vrchní komoří nebo pod. Srv. 4 Král 18, 17. Také „Rebmag“ jest jméno úřadu: „rab-mugi“. — Pozoruhodno, že „rab-saris“ sluje tu Sarsachim, kdežto níže ve v. 13 má tento titul Nabusezban. — „Neregel-Sereser“ jest jméno jedno: Nergal-šar-uçur = Nergale, krále chraň! — Zasluhuje povšimnutí, že toto jméno jest opakováno tu dvakráte. — Semegarnabu mohlo by býti babylonské Šumgir-Nabu. Condamin se zřetelem na v. 13. opravuje s jinými kritiky a překládá: „Nabusezban, rab-saris, a Nergalsareser, rab-mugi“ — Nabusezban = Nabušézibanni = „Nabu, chraň mne“.

V. 4. srv. s 52, 7; 4 Král 25, 4.

V. 5. srv. s 1, 16; Ez 12, 3n. — Splnilo se, co Jer předpověděl 32, 4; 34, 3.

V. 8. srv. s 21, 10; 38, 18. — Jerusalem byl spálen měsíc po jeho dobytí Viz níže 52, 12n; 4 Král 25, 8n.

velitel vojska, do Babylona. [10] Něco však lidu chudého, kteří dokonce nic neměli, zanechal Nabuzardan, velitel vojska v zemi Judské a dal jim vinice a cisterny v ten den.

[11] O Jeremjášovi však Nabuchodonosor, král babylonský přikázal Nabuzardanovi, veliteli vojska toto: [12] „Vezmi jej, věnuj mu všecku pozornost a nic zlého mu nečiň, ale jak bude chtíti, tak mu vyhov". [13] Poslal tedy Nabuzardan, velitel vojska, Nabusezban, Rabsares, Neregel, Sereser, Rebmag, vůbec všichni přední krále babylonského [14] poslali pro Jeremjáše, vzali jej ze střeženého dvora a dali jej Godoliášovi, synu Ahikama, syna Safanova, by si ho zavedl domů, aby mohl volně se pohybovati mezi lidem.

Odměna Abdemelechova (39, 15—18).

[15] Jestě když byl Jeremjáš zavřen ve střeženém dvoře, oslovil jej Hospodin a řekl mu: [16] Jdi a rci Abdemelechovi: Toto praví Hospodin zástupů, Bůh Israelův: Aj, já splním řeči své na tomto městě na jeho zlo a ne dobro; před očima tvýma bude to v ten den. [17] Ale tebe vysvobodím v ten den, dí Hospodin, a nebudeš vydán v ruce mužů, kterých se strachuješ; [18] ano, jistě vysvobodím tebe, že nepadneš mečem, ale zachráníš svůj život, protožes doufal ve mne, dí Hospodin.

Osudy Jeremjášovy po pádu Jerusalema (hll 40—44).

Jeremjáš ze zajetí byv propuštěn vrátil se ke Godoljášovi (40, 1—6). Vláda Godoljášova v Mispě (40, 7—16). Ismael zabil Godoljáše (41, 1—15). Výstraha Jeremjášova, aby Judovci neutíkali do Egypta (41, 16—42, 22). Judovci táhnou do Egypta (hl. 43). Jer napomíná egyptské uprchlíky (hl. 44).

H l a v a 40. — [1] Kterak oslovil Hospodin Jeremjáše, když ho byl propustil Nabuzardan, velitel vojska, z Ramy, (kde) ho zastal svázaného řetězy mezi všemi, kteří byli vedeni z Jerusalema a z Judska do zajetí do Babylona.

V. 10. „c i s t e r n y" není jisto; možno, že třeba přeložiti: „r o l e" nebo „z a h r a d y".

V. 11. Nabuchodonosor byl slyšel od uprchlíků (a později snad i od Sedekjáše), že Jer dávno radil, aby se Judovci bez boje vzdali Babyloňanům, i pokládal Jeremjáše za přítele své armády i říše.

V. 12. srv. s 40, 4.

V. 13. přelož: „P o s l a l t e d y N a b u z a r d a n, v e l i t e l v o j s k a, N a b u s e z b a n, r a b - s a r i s, N e r g a l s a r e s e r, r a b - m u g i, v ů b e c v š i c h n i ... Srv. v. 3.

V. 14. „d o m ů", t. j. do svého domu (Godoljášova). — Již otec Godoljášův A h i k a m ujal se Jeremjáše. Viz 26, 24. — Godoljáš byl ustanoven babylonským místodržitelem v Judsku. Viz 40, 5. — Zdá se, že Jer po dobytí Jerusalema jakožto „i n t e r n o v a n ý" byl s ostatními zajatci odveden do Rámy (40, 1) a tu teprve došel rozkaz krále babylonského, zde uvedený, který byl ihned vykonán. Byl tedy Jer i v Ramě „v e s t ř e ž e n é m d v o ř e", t. j. pod policejním dozorem. — Mikuláš z Lyry se domnívá, že byl Jer ze střeženého dvora propuštěn hned po dobytí Jerusalema, že však dobrovolně se připojil k zajatcům, mezi nimiž se objevuje v Ramě dle 40, 1.

V. 15—18. patří za 38, 13.

V. 16. Ježto A b d e m e l e c h byl královským dvořenínem, mohl si Jer pro něho ze dvora, kde byl střežen, poslati. Možno, že Abdemelech tu a tam na jmenovaný dvůr přicházel.

Hl. 40. — V. 1. jest n á p i s n o v é k n i h y, nové sbírky proroctví, která pronesl Jer po pádu Jerusalema (hl 42 nn). Úvodem k těm řečem podává události, které s nimi souvisely (hl 40 n). — Kterak se dostal Jer do R a m y, bylo řečeno již k 39, 14. — O N a b u z a r d a n o v i srv. tamže v. 11. — O R a m ě 31, 15.

[2] Velitel vojska vzav tedy Jeremjáše řekl mu: Hospodin Bůh tvůj hrozil tímto zlem tomu místu, [3] a uvedl je Hospodin učiniv jak byl hrozil; protože jste hřešili proti Hospodinu, a neposlouchali jste jeho, stalo se vám to. [4] Nyní tedy viz, rozvázal jsem tě dnes z řetězů, které máš na rukou; libo-li ti jíti se mnou do Babylona, pojď; budu ti věnovati všecku pozornost; není-li však libo tobě jíti se mnou do Babylona, zůstaň zde; aj, celá země je ti volná; co si vybereš, kam bude ti libo jíti, jdi; [5] nemusíš jíti se mnou; můžeš zůstati u Godoliáše, syna Ahikama, syna Safanova, kterého král babylonský postavil v čelo judským městům; můžeš přebývati s ním mezi lidem; nebo jdi kamkoli je ti libo." Dal mu také velitel vojska pokrmy i (jiné) dary, a propustil jej. [6] Jeremjáš pak přišel ke Godoliášovi, synu Ahikamovu do Masfy, a bydlil s ním mezi lidem, který byl v zemi ponechán.

[7] Všichni velitelé vojska, kteří byli se rozprchli po krajinách, oni i mužstvo jejich, když uslyšeli, že král babylonský ustanovil Godoliáše, syna Ahikamova, nad zemí a že mu podřídil muže, ženy i děti, a ty z chudiny země, kteří nebyli odvedeni do Babylona, [8] přišli ke Godoliášovi do Masfy: Ismael, syn Nataniášův, Johanan a Jonatan, synové Kareovi, Sarajáš, syn Tanehumetův, synové Ofiovi, kteří byli z Netofy, a Jezoniáš, Maachan, oni i mužstvo jejich. [9] I přísáhl Godoliáš, syn Ahikama, syna Safanova, jim i lidu jejich řka; „Nebojte se sloužiti Chaldejským; zůstaňte v zemi, buďte poddáni králi babylonskému, a dobře bude vám. [10] Aj, já bydlím v Masfě, abych se zachoval podle rozkazu Chaldejských, kteří budou posíláni k nám; vy pak sbírejte víno, ovoce i olej a ukládejte (to) do svých nádob a zůstaňte ve městech svých, která si zaberete!" [11] Také všichni Judovci, kteří byli v Moabsku, mezi Amoňany, v Edomsku a ve všech (jiných) krajinách, uslyševše, že babylonský král zůstavil zbytek (obyvatelstva) v Judsku, a že ustanovil nad nimi Godoliáše, syna Ahikama, syna

---

V. 2. Řeč Nabuzardanova opírá se o zprávy od Judovců, kteří byli k Babyloňanům přeběhli; opírá se také o názory mnohobožského starého Východu. Nabuzardan uznával Hospodina (Jahve) za boha Jerusalema i Palestiny. Aby neurazil náboženského přesvědčení velikého proroka, přítele Babyloňanů, nechlubí se, že bohové babylonští porazili boha palestinského, ale mluví v duchu Jeremjášově, že bůh palestinský trestá nevěrnost lidu své země. Srv. podobnou řeč Senacheribovu Is 36, 10. 18—20. — Srv. také nápis Cyrův, uvedený k 2 Par 36, 23. Cyrus praví, že bohové sumerští a akkadští hněvali se na Nabonida, že je (sochy jejich) dal dopraviti do Babylonu. Marduk, bůh města Babylonu, povolal Cyra a uložil mu, aby bohy (t. j. sochy jejich) dal zanésti zase do jejich svatyní, ze kterých byli vyneseni. — Nabuzardan byl přesvědčen, že by i babylonští bohové trestali podobně svůj neposlušný národ, neposlušné město, neposlušné krále! — „celá země volná" jako Gn 13, 9; 20, 15.

V. 5. Slova „nemusíš jíti se mnou" nejsou v LXX, v hebr. jsou nesrozumitelná, bývají všelijak vykládána; je to nejspíše glosa. — Místo „můžeš zůstati u..." hebr.: „vrať se ke Godoljáši". Byl Jer u Godoljáše prve již? Srv. 39, 14.

V. 6. Van Est se domnívá, že Jer zůstal v Palestině proto, že duchovní blaho obyvatelstva palestinského toho žádalo; v Babylonii měli zajatci Ezechiela. — Masfa v území Benjaminově byla snad tam, kde je dnes vesnice Nebi-Samuíl asi 7 km severozápadně Jerusalema. Srv. 1 Sam 7, 16.

V. 7n. srv. s 4 Král 25, 23. — Místo „Johanan a Jonatan, synové Kareovi" čti se zřetelem na v. 13; 41, 11. 16; 42, 1 a LXX: „Johanan, syn Kareův". — „Netofa" jmenována také Esdr 2, 22; Neh 7, 26; 1 Par 2, 54. — Je to dnešní Beit Nettif. — O krajině Maacha viz Dt 3, 14; Jos 12, 5; 13, 11.

V. 9. Místo „sloužiti Chaldejským" lépe dle LXX a 4 Král 25, 24: „služebníků chaldejských".

Safanova, [12] všichni Judovci, pravím, se všech míst, na která byli utekli, vrátili se, a přišli do země Judské ke Godoliášovi do Masfy; a nasbírali vína i ovoce velmi mnoho.

[13] Johanan pak, syn Kareův, i všichni vůdcové vojska, kteří se byli rozprchli po krajinách, přišli ke Godoliášovi do Masfy, [14] a řekli mu: „Věz, že Baalis, král amonský, poslal Ismaela, syna Nataniášova, aby tě zabil!" Godoliáš, syn Ahikamův jim však nevěřil. [15] I řekl Johanan syn Kareův tajně Godoliášovi v Masfě: „Půjdu a zabiji Ismaela, syna Nataniášova — nikdo o tom nezví — aby nezabil tebe, aby se nerozptýlili všichni Judovci, kteří se shromáždili k tobě, a zbytek Judovců aby nezahynul." [16] Avšak Godoliáš, syn Ahikamův řekl Johananovi, synu Kareovu: „Nečiň toho; neboť křivou věc mluvíš o Ismaelovi!"

Hlava 41. — [1] Avšak sedmého měsíce přišel Ismael, syn Nataniáše, syna Elisamova, z potomstva královského a nejpřednější činovníci královští, (přišel) s desíti muži ke Godoliášovi, synu Ahikamovu do Masfy, a jedli tam v Masfě spolu. [2] Tu povstal Ismael, syn Nataniášův, a deset mužů, kteří byli s ním, udeřili Godoliáše, syna Ahikama, syna Safanova mečem a zabili jej, toho, kterého byl král babylonský ustanovil nad zemí. [3] Také všecky Judovce, kteří byli s Godoliášem v Masfě, i Chaldejské, kteří tam právě byli, vojenské mužstvo pobyl Ismael.

[4] Dva dny po zabití Godoliáše, prve než kdo o tom zvěděl, [5] přišli muži ze Sichemu, ze Sila, ze Samaře — bylo jich osmdesát —

V. [12]. Bylo zájmem Babyloňanů, kteří obléhali Jerusalem „tři roky", by nepustošili vinic ani polí, ale aby je spíše zdělávali, osívali a z úrody jejich se vyživovali. Ani když Jerusalema dobyli a odtáhli, polí a vinic nezpustošili...

V. [13 n]. Zdá se, že král amonský činil si nároky na Judsko a že slíbil Ismaelovi, jenž byl z královské krve (41, 1), že ho učiní v Judsku místodržitelem (svým). Oběma, Baalisovi i Ismaelovi překážel — Godoljáš.

V. [15]. Johanan byl si vědom, že Babyloňané prokázali Judovcům zvláštní milost tím, že jim dali za místodržitele ne Babyloňana, ale Judovce. Bude-li tento místodržitel zabit, budou to Babyloňané pokládati za novou vzpouru Judovců proti vládě babylonské, i přijdou, aby vzpouru krvavě potlačili a vraždu svého vysokého úředníka pomstili. Mnoho Judovců, aby ušli trestu, opustí Judsko, „rozptýlí se" útěkem do ciziny a co z nich zbude bude tak slabé, že brzy zahyne.

Hl. 41. — V. [1]. „sedmého měsíce", tedy tři měsíce po pádu Jerusalema. Srv. 39, 2. — „Elisama" byl dle domněnky některých syn Davidův, o němž viz 2 Král 5, 16; 1 Par 3, 8. — „a nejpřednější činovníci královští" není ani v LXX ani 4 Král 25, 25 i bývá pokládáno za glosu. Jiní překládají: (Ismael), „jeden z nejpřednějších činovníků královských." (Condamin.) (Knabenbauer drží se znění Vulg a myslí, že byli s ním „nejpřednější činovníci krále" amonského!) — „deset mužů" tu jmenovaných bylo nejspíše deset důstojníků, kteří brzy po té sebrali více mužstva, že tedy posádka Ismaelova byla silnější nežli četa, jakou vodíval desátník! — Jak dobromyslný byl Godoljáš, který s Ismaelem stoloval, ačkoliv byl upozorněn, že mu o život ukládá!

V. [2]. Vražda tato nemohla nemíti dalekosáhlých následků, kdyžtě Godoljáš byl nejvyšší babylonský úředník v Judsku!

V. [3]. Tuto práci mohl Ismael vykonati, když bylo deset druhů na rychlo naverbovalo dostatečný počet mužstva. — Pobití babylonské posádky bylo novým zločinem, který nemohl zůstati bez trestu. Jak veliký význam přičítali Judovci po zajetí zabití Godoljáše, vysvítá z toho, že třetí den sedmého měsíce, jakožto výročí jeho, byl prohlášen za den národního smutku a v tom duchu také slaven.

V. [4]. Místo „ušpinění" čti dle hebr.: „pořezaní". Srv. 16, 6. — Šli na trosky chrámu jerusalemského, jako kdysi chodívali sedmého měsíce (v. 1) na slavnost stanovou. Šli smutně, ježto chrám byl v ssutinách. O podobných návštěvách zbožných Israelitů ze severní říše srv. 2 Par 30, 11; 35, 18. — Srv. Bar 1, 10. 14.

s oholenými bradami, s roztrženými rouchy a ušpinění; měli s sebou dary a kadidlo, aby je obětovali v domě Hospodinově. [6] Ismael, syn Nataniášův, vyšel [z Masfy] jim vstříc; s pláčem kráčel a když se potkal s nimi, řekl jim: „Pojďte ke Godoliášovi, synu Ahikamovu!“ [7] Když pak přišli do prostřed města, pobil je Ismael, syn Nataniášův na kraji cisterny, on i mužstvo, které bylo s ním. [8] Vyskytlo se však deset mužů mezi nimi, kteří řekli Ismaelovi: „Nezabíjej nás, neboť máme na poli (skryté) zásoby obilí, ječmene, oleje i medu.“ I ušetřil jich, a nezabil jich s druhy jejich. [9] Cisterna, do níž vmetal Ismael všecky mrtvoly mužů, které pobil pro Godoliáše jest ona, kterou byl udělal král Asa (za obrany) proti Baasovi, králi israelskému; tu naplnil Ismael, syn Nataniášův, zbitými.

[10] A všecky zbytky lidu, který byl v Masfě — dcery královské a všecek lid, který byl zůstal v Masfě — které byl podřídil Nabuzardan, velitel vojska, Godoliášovi, synu Ahikamovu, Ismael, syn Nataniášův vedl do zajetí, když se vydal na cestu, aby přešel k Amoňanům.

[11] Johanan, syn Kareův, a všichni vůdcové vojska, kteří byli s ním, uslyševše o všem zlu, které spáchal Ismael, syn Nataniášův, [12] vzali všecko mužstvo, vytáhli do boje proti Ismaelovi, synu Nataniášovu, a střetli se s ním u velikého rybníka v Gabaonu. [13] Když uzřel všecek lid, který byl s Ismaelem, Johanana, syna Kareova, a všecky vůdce vojska, kteří s ním byli, zaradoval se; [14] veškeren lid, který vedl Ismael z Masfy do zajetí, obrátil se; obrátil se a přešel k Johananovi, synu Kareovu. [15] Ismael však, syn Nataniášův, utekl s osmi muži Johananovi, a odešel k Amoňanům. [16] Johanan tedy, syn Kareův, a všichni vůdcové vojska, kteří byli s ním, vzali všecek zbytek lidu, který byl do zajetí vedl z Masfy Ismael, syn Nataniášův, když byl zabil Godoliáše, syna Ahikamova, silné muže k boji, ženy, děti i komorníky, které byl vedl z Gabaonu, [17] vytáhli a na cestě se zastavili v Chamaamu, vedle Betlema, hodlajíce táhnouti do Egypta [18] před

---

V. 6. „z Masfy“ není v LXX. Je to nejspíše glosa (Condamin). — „pláč“ předstíral, jakoby také s bolestí oplakával zkázu jerusalemského chrámu ... Condamin však s jinými ohledem na LXX překládají: „oni pak kráčeli s pláčem“. — Z výzvy Ismaelovy vysvítá, že poutníci neměli namířeno do Masfy.

V. 7. Ismael je kázal pobíti a mrtvoly jejich vmetati do cisterny. Srv. níže v. 9.

V. 8. „na poli“ v jamách, pečlivě ukrytých jako poklady, kterých nikdo nenajde, kdo o nich neví. Dosud uschovávají podobně v Palestině zrní (v jamách, vyložených slamou, cisternách, sklepích a pod.).

V. 9. Místo nepochopitelného „pro Godoliáše“ Condamin a kritika se zřetelem na LXX čtou: (jest) „veliká cisterna“ (ona, kterou ...) Asa opevnil dle 3 Král 15, 22; 2 Par 16, 6 Masfu; aby obležení měli co píti, dal vyhloubiti tuto „velikou cisternu“ ve městě. — Není dosti jasno, proč Ismael zabil těchto 80 zbožných lidí. Knabenbauer se domnívá, že proto, aby se zmocnil darů, jež nesli do Jerusalema, ježto neměl pro sebe a pro své mužstvo dosti potravin na útěk, na který se chystal. — Aby zahladil stopu po svém zločinu, dal mrtvoly naházeti do jmenované cisterny.

V. 12. O velikém rybníku gabaonském viz 2 Král 2, 13.

V. 13. „všecek lid“ vedený do zajetí (o němž byla řeč ve v. 10) použil vhodné příležitosti a přeběhl k Johananovi, hledaje u něho vysvobození.

V. 15. „osm mužů“, t. j. z desíti důstojníků, jmenovaných výše. Kdyby se bylo Johananovi podařilo Ismaela, původce všeho zla polapiti a vydati Babyloňanům, byli by snad Babyloňané ušetřili judského lidu. Sice byla obava, že se budou Babyloňané domnívati, že Judovci poskytli příležitost Ismaelovi, aby mohl prchnouti, že s jeho vraždou souhlasí, a že tedy zasluhují trestu.

V. 16. „silné k boji“ pokládá Condamin s kritikou za glosu.

V. 17. „Chamaam“ hebr. „Kimhám“. Srv. 2 Sam 19, 38—41. — Podle opravy kritiků slulo to místo Gidróth-Kimhám. Nic o něm nevíme.

Chaldejskými; bálit se jich, protože zabil Ismael, syn Nataniášův, Godoliáše, syna Ahikamova, kterého byl ustanovil král babylonský nad zemí Judskou.

Hlava 42. — [1] Všichni vůdcové vojska, Johanan, syn Kareův, Jezoniáš, syn Osaiášův, i ostatní lid od malého až do velikého přistoupili [2] k proroku Jeremjášovi a řekli mu: „Vyslyš prosbu naši, a modli se za nás k Hospodinu, Bohu svému, za všecky tyto ostatky, nebot málo nás zůstalo z mnoha, jak na své oči vidíš; [3] ať oznámí nám Hospodin, Bůh tvůj, cestu, po které bychom šli, a co máme činiti". [4] Prorok Jeremjáš jim řekl: „Vyslyším vás: vizte, já budu se modliti k Hospodinu, Bohu vašemu podle slov vašich. Všecko, cokoliv mi odpoví, oznámím vám; aniž co před vámi tajiti budu". [5] Oni řekli Jeremjášovi: „Ať jest Hospodin proti nám svědkem pravdivým a věrným, nebudeme-li šetřiti každého slova, s nímž pošle tebe Hospodin, Bůh tvůj k nám. [6] Ať bude dobré nebo zlé, hlasu Hospodina, Boha našeho, k němuž tě posíláme, poslechneme; aby nám, poslouchajícím hlasu Hospodina, Boha našeho, bylo dobře".

[7] Když vypršelo deset dní, Hospodin oslovil Jeremjáše. [8] I povolal Johanana, syna Kareova, a všecky vůdce vojska, kteří s ním byli, jakož i všecek lid od nejmenšího až do velikého, [9] a řekl jim: „Toto praví Hospodin, Bůh Israelův, k němuž jste mne poslali, abych rozprostíral prosby vaše před obličejem jeho: [10] Zůstanete-li klidně v této zemi, vystavím vás a nezbořím (již), vštípím a nevyplením; neboť mi dostačí zlo, které jsem učinil vám. [11] Nebojte se krále babylonského, jehož vy bázlivci se strachujete; nebojte se ho, dí Hospodin, neboť já s vámi jsem, abych vás vysvobodil, vytrhl z ruky jeho. [12] A prokáži vám milosrdenství a smiluji se nad vámi, a učiním, abyste zůstali ve své zemi. [13] Řeknete-li však vy: „Nebudeme bydliti v zemi této, neposlechneme hlasu Hospodina, Boha svého, [14] říkajíce: „Nikoli, ale do země Egyptské půjdeme, kde nebude nám patřiti na válku, poslouchati zvuku polnice, kde nebude nám trpěti hlad, a tam se usadíme": [15] pak — nuže, slyšte slovo Hospodinovo, zbytky Judska! — toto praví Hospodin zástupů, Bůh Israelův: Upřete-li zraky své na Egypt, abyste šli tam, a vkročíte-li do něho, abyste tam bydlili: [16] meč, kterého vy se bojíte, tam v zemi Egyptské vás postihne; a hlad, který vám působí starosti, přijde na vás v Egyptě, a tam zemřete. [17] Všichni muži, kteří upírají zraky na Egypt, aby tam vkročili, a

---

Hl. 42. — V. [1]. Místo „Jezoniáš, syn Osajášův" (40, 8) čti se zřetelem na LXX a na 43, 2: „Azariáš, syn Maasiášův".

V. [2]. srv. s 15, 19.

V. [5]. Judovci přísahou zaklínací slibují, že učiní, jak jim Hospodin přikáže. — Hospodin, kterého volají za svědka proti sobě, bude také jejich soudcem, který dle pravdy je potrestá a ukáže, že plní, čím hrozí, že jest Bůh nejvýš věrný.

V. [7]. Jer neodpověděl hned, ježto nedostalo se mu od Boha poučení, kterak má lidu odpověděti. Ačkoli průtah budil v tazatelích netrpělivost a nespokojenost, ač mohli štváči použíti 10 dní k tomu, by přemluvili lid k útěku do Egypta, Jer mlčel, nechtěje uplatňovati názoru, který mu dával jeho zdravý rozum. Z tohoto místa jasně vysvítá, jak přesně rozlišoval Jer přirozené výroky svého rozumu od nadpřirozených výroků Božích!

V. [10]. „mi dostačí..." slovně hebr.: „lituji zla, které jsem učinil vám", t. j. jen s bolestí jsem vás potrestal, ježto má spravedlnost mi to ukládala.

V. [12]. dle hebr. — „Učiním vám ho milostivým, i prokáže vám milost, že vás ponechá na vaší půdě."

bydlili tam, zemrou mečem, hladem a morem; nikdo z nich nezůstane, nikdo neunikne zlu, které já uvedu na ně. [18] Neboť toto praví Hospodin zástupů, Bůh Israelův: Jako se rozpálil hněv můj a rozhořčenost má na obyvatele jerusalemské, tak se rozpálí roztrpčenost má na vás, když vejdete do Egypta, i budete na zaklínání, na úžas, na zlořečení a na potupu; a nikdy již neuzříte tohoto místa. [19] Slovo Hospodinovo pro vás, ostatky Judska: Nechoďte do Egypta! Vězte, vězte — neb vám to dnes prohlašuji — [20] že jste sami sobě uškodili, když jste vy sami poslali mne k Hospodinu, Bohu našemu, říkouce: „Modli se za nás k Hospodinu, Bohu našemu, a vše, cokoliv tobě řekne Hospodin, Bůh náš, nám oznam, a učiníme. [21] Oznámil jsem vám to tedy dnes, ale neposloucháte hlasu Hospodina, Boha našeho v žádné z těch věcí, pro které poslal mne k vám. [22] Proto nyní vězte! Vězte, že mečem, hladem a morem pomřete v místě tom, do něhož chcete vkročiti, abyste bydlili tam!“

Hlava 43. — [1] Když Jeremjáš dokončil řeči k lidu, všecky řeči Hospodina, Boha jejich, které jim po něm vzkázal Hospodin, jejich Bůh, (když dokončil) všecka ta slova, [2] řekl Azariáš, syn Osaiášův a Johanan, syn Kareův, jakož i všichni ti zbujníci, řekli Jeremjášovi: „Lež mluvíš! Neposlalť tebe Hospodin Bůh náš, řka: Nevcházejte do Egypta, abyste tam bydlili! [3] Ale Baruch, syn Neriášův, ponouká tě proti nám, aby vydal nás v ruce Chaldejských, aby nás pobili nebo odvedli do Babylona“. [4] Johanan, syn Kareův tedy, všichni vůdcové vojska a všecek lid neposlechli hlasu Hospodinova, by zůstali v zemi Judské, [5] nýbrž Johanan, syn Kareův, a všichni vůdcové vojska, pojavše všecky zbytky Judovců, kteří ze všech národů, mezi něž prve byli se rozprchli, zase vrátili se do Judska, aby tam bydlili, [6] muže, ženy, děti, královy dcery, všecky lidi, které byl zanechal Nabuzardan, velitel vojska, s Godoliášem, synem Ahikama, syna Safanova, (vzali) proroka Jeremjáše a Barucha, syna Neriášova, [7] i vešli do země Egyptské — neposlechli totiž hlasu Hospodinova — a přišli až do Tafnisu.

[8] V Tafnisu oslovil Hospodin Jeremjáše a řekl mu: [9] „Naber si do ruky velikých kamenů a schovej je ve skrýši, která jest pod cihlovou

---

V. 18. srv. s 7, 20; 24, 9; 25, 18; 29, 18.

V. 20. „uškodili sami sobě“ tím, že se tázali na vůli Boží (v. 2 n), kdyžtě nyní nechtějí se jí podrobiti.

V. 22. Pohynou mečem, ježto Nabuchodonosor, kterého se tolik bojí, že jsou neodvratně odhodláni prchnouti před ním do Egypta — Nabuchodonosor i tam podnikne výpravu. Viz o ní více níže 43, 10. 12; 44, 12. 27.

Hl. 43. — V. 2 „Maasiášův“ dle LXX místo „Osajášův“. Srv. 42, 1.

V. 5. O Judovcích, po pádu Jerusalema rozprchlých, později pak se vrátivších, viz výše 40, 11.

V. 6. O těch, které Nabuzardan svěřil Godoljášovi, v. 39, 10; 40, 5. — Dcery z královského rodu, které byly se spasily útěkem, jmenovány jsou také 41, 10.

V. 7. Tafnis jmenováno již 2, 16.

V. 9. Flinders-Petrie prokopal r. 1886 pahorek, zvaný dnes Tell Defenne, a nalezl v něm ssutiny města, které nazývali Řekové Dafnai, Hebreové Tachpanches a které sluje tu Tafnis. Nalezl tam opevněný tábor jonských žoldnéřů, jejž byl vystavěl Psammetich I. (663—610); před hlavní branou byla odkryta veliká cihlová dlažba, zapuštěná do písčité půdy, pokryté velkými kameny. — „ve skrýši, která jest pod cihlovou zdí“ není jasno, i bývá všelijak překládáno a vysvětlováno. Pravděpodobně možno překládati: „ve hlíně

zdí v bráně domu faraonova v Tafnisu, před očima Judovců. [10] A rci jim: Toto praví Hospodin zástupů, Bůh Israelův: Aj, já pošlu, přivedu Nabuchodonosora, babylonského krále, svého služebníka, postavím trůn jeho na těchto kamenech, které jsem schoval, a on postaví stan svůj na nich. [11] Přijda pobije zemi Egyptskou; kdo (jest určen) na smrt, na smrt půjde; kdo do zajetí, do zajetí a kdo na meč, na meč. [12] V chrámech egyptských bohů zapálí oheň, spálí je, do zajetí odvede je, a přioděje se zemí Egyptskou tak, jako se odívá pastýř svým pláštěm; a vytáhne odtud klidně. [13] Jehlany Domu Slunce, které jsou v zemi Egyptské, roztluče, a chrámy egyptských bohů popálí ohněm.

Hlava 44. — [1] Hospodin oslovil skrze Jeremjáše všecky Judovce, kteří bydlili v zemi Egyptské, v Magdalu, v Tafnisu, v Memfisu a

---

cihlové dlažby před bránou domu.." T. j. dlažba cihlová byla vyšlapána, nejedna cihla byla vyvrácena, že bylo viděti díry ve hlíně, která spojovala (jako malta) cihly. Do takových děr mohl Jer naklásti kamenů bez závady, ježto jimi dlažbu srovnával. — Z toho, že měl farao v Tafnisu dům, neplynulo, že tam tehdy právě skutečně sídlil. Byl vystavěn pro případ, že farao na svých cestách se tam také zastaví; takových domů měl po celém Egyptě více. — Byl tedy čin Jeremjášův vnější skutečný úkon náznačný (symbolický). Netřeba se domnívati, že kladl kameny do dlažby toliko v duchu, v prorockém vidu!

V. 10. Nabuchodonosor sluje „služebník Hospodinův" jako 25, 9; 27, 6; srv. Is 13, 3. — „stan" nebo baldachyn, případně „koberec".

V. 12. srv. s 15, 2. — Tak snadno, hravě a rychle, jako obléká pastýř svůj plášť, zabere Nabuchodonosor Egypt. — Jiní dle LXX překládají a vykládají: Jako pastýř důkladně očišťuje svůj plašť od hmyzu, tak pročistí Nabuchodonosor Egypt. Jiní jinak. — Srv. Is 46, 1; Nah 3, 4 a níže Jer 48, 7; 49, 3. — „klidně" = vítězně, beze strachu, že by ho mohl poražený v týle napadnouti.

V. 13. „Dům Slunce" = Heliúpolis = On, severovýchodně dnešní Kahýry. Viz Is 19, 18. — Jeden z těch „jehlanů", t. j. obelisků dosud tam stojí. — Starší rozumáři tvrdili, že se toto proroctví Jeremjášovo (a Ezechjelovo 29, 18—21; 30) nesplnilo, ježto prý Nabuchodonosor vítězné výpravy do Egypta nepodnikl; dovolávali se Herodota a Diodora, kteří o takové výpravě nic nevědí a nic nepíší. Josef Flavius, který tu výpravu potvrzuje, dovolávaje se Berosa (Proti Apionovi 1, 19) a Megasthena (tamže 1, 20), vzal prý (podle starších rozumářů) tato svědectví toliko z Jeremjáše! Rozumaři ti však utržili si svým „nadkritickým" tvrzením — ostudu. Již r. 1878 upozornil totiž G. Pinches na zlomky babylonské tabulky klínopisné, chované v Britském museu (78—10—15), jejíž nápis později uveřejnil a přeložil; opravil jej Strassmaier a nejnověji Štěpán Langdon (Novobabylonské královské nápisy 1912. str. 206 n). — Zní: (13) Roku třicátého sedmého Nabuchodonosora, krále babylonského... (14) (Králové?) Egypta (Miçir) přitáhli, aby svedli bitvu... (15) a-su, král egyptský (Miçiru) shromáždil (vojsko)... (Ale Nabukadnezar)... uskutečnil... jejich zničení". — R. 37 Nabuchodonosora jest r. 568. před Kr. — Tehdy vládl v Egyptě Amasis, Ahmose (569—526), i jest pravděpodobná domněnka Pinchesova, že „a-su" dlužno doplniti v „A-ma-a-su". Přes to, že moderní dějepisci neshodují se v názorech, jak daleko Nabuchodonosor pronikl, zdali až k Assuanu (Tiele, Wiedemann) nebo zůstal-li toliko v dolním Egyptě, tolik jest jisto, a v tom souhlasí všichni, že Nabuchodonosor vítěznou výpravu do Egypta skutečně podnikl. Splnilo se tedy proroctví Jeremjášovo (a Ezechjelovo)! — Dva jehlany (sloupy, obelisky) stávaly u vchodu do svatyní dávného Východu.

Hl. 44. — V. 1. Migdól (= „Věž"), zde a níže 46, 14; Ez 29, 16; 30, 6 (hebr.) jmenovaná tvrz byla na severním pomezí Egypta, nedaleko (12.000 kroků) Pelusia, tam, kde je dnes ssutina Tell el-Semút. Egypťané ji nazývali Pa-Makthal. Sotva může býti ztotožňována se stejnojmenným místem, uvedeným Ex 14, 2; Nm 33, 7. — Tafnis jmenován výše 43, 8. — Memfis (hebr. Nóf) srv. s Is 19, 13. — Fatures, egyptsky P-to-res, babylonsky Paturisi = Horní Egypt (Tebaida). Srv. „Petrusim" Gn 10, 14. — Co tu vypravováno, sběhlo se při slavnosti, kterou konali Judovci buď v Tafnisu nebo na jiném místě

v zemi Fatures, a řekl (jim): [2] Toto praví Hospodin, Bůh Israelův: Vy jste viděli všecko to zlo, které jsem uvedl na Jerusalem, a na všecka města judská — aj, pustá jsou podnes a liduprázdná — [3] pro zlobu, kterou páchali, aby mne ke hněvu popudili, chodíce, aby obětovali bohům cizím, aby ctili ty, jichž neznali ani oni, ani vy, ani otcové vaši. [4] Posílal jsem k vám (sice) všecky své služebníky, proroky, ustavičně, důrazně vám vzkazuje: „Nečiňte takových ohavných věcí, které nenávidím“, [5] ale neposlechli, nepopřáli mi sluchu, aby se odvrátili od zlých skutků svých, aby neobětovali bohům cizím (kadidla). [6] I vzplál můj hněv, mé rozhořčení, a rozpálil se ve městech judských a na ulicích jerusalemských, že obrácena jsou v poušť a prázdnotu, jak je dnes viděti. [7] Nyní tedy toto praví Hospodin zástupů, Bůh Israelův: Proč vy činíte zlo toto převeliké na svou vlastní škodu, aby z vás, z Judovců vyhynuli mužové i ženy, děti i kojenci, aby vám nic nezbylo, [8] popouzejíce mne díly rukou svých, obětujíce (kadidlo) bohům cizím v Egyptské zemi, do níž jste vešli, abyste bydlili tam, abyste zahynuli a byli na zlořečení a na pohanu všem národům země? [9] Zapomněli jste na nešlechetnosti otců svých, na nešlechetnosti králů judských, na nešlechetnosti manželek jejich, i na nešlechetnosti své i na nešlechetnosti manželek svých, které páchali v zemi Judské a v ulicích jerusalemských? [10] Do dneška nejsou očištěni, nebojí se, nechodí v zákoně Hospodinově a v příkazech mých, které jsem předložil vám a otcům vašim. [11] Pročež toto praví Hospodin zástupů, Bůh Israelův: Aj, já obrátím tvář svou na vás ke zlému, a zahladím všecky Judovce. [12] Vezmu judské zbytky, které upřely zraky své na Egypt, aby tam vkročily a bydlily tam; zahynou všichni v Egyptské zemi; padnou mečem a hladem; zahynou od nejmenšího do největšího, mečem a hladem pomrou; a budou na zaříkávání, na úžas, na kletbu a na potupu! [13] Navštívím obyvatele Egyptské země, jako jsem navštívil

---

Egypta. Sešli se k ní se všech osad, i z Horního Egypta. Slavnost byla tedy konána delší dobu po příchodu Jeremjášově do Egypta, kdy se byli uprchlíci judští již rozdělili na hloučky a založili více osad po Egyptě. Jest pravdě velmi podobno, že malé osady židovské byly v Egyptě již před příchodem Jeremjášovým. Z aramských papyrů elefantinských, nalezených v ll. 1906—1908. vysvítá, že r. 525. kdy přišel Kambyses do Egypta, měli Židé v Elefantině chrám, vystavěný se značným nákladem. To předpokládá delší dobu předchozího vývoje židovské kolonie, možno tedy míti za to, že byla založena, ne-li dříve — jistě za dob, kdy přišel Jer do Egypta. Čím jižněji prchali Judovci, tím bezpečnějšími se cítili před Babyloňany. Jak hluboko jíti byl přinucen Jer, byl-li také až v jižním Egyptě, není známo. Jmenované papyry aramské potvrzují, co tu bible vypravuje, že Judovci kromě Jahve ctili také jiné bohy. — Srv. k 2 Esdr 2, 19.

V. 2. Srv. 4, 7; 6, 19; 9, 11; 25, 13; 35, 17.

V. 3. srv. s 7, 18n; 11, 17; 19, 4; 32, 32.

V. 4. srv. s 7, 25; 25, 4.

V. 5. srv. s 7, 26; 11, 18; 25, 4; 34, 14; 35, 15.

V. 6. srv. s 7, 20; 42, 18.

V. 8. Judovci páchají s takovým vědomím zločiny, které mají v zápětí smrt, jakoby přímo tu smrt chtěli! Je to popředně modlářství („díla rukou“ = modly). Srv. 24, 9; 26, 6; 42, 18.

V. 9. Místo „manželek jejich“ (králů) lépe čísti se LXX: „činovníků jejich“.

V. 10. „očištěni“, t. j. zkrušeni; nemají lítosti náležité, ze které by vyplývala bázeň Boží. — Srv. 11, 2.

V. 11. Srv. 21, 10. — „všickni“, kteří se vystěhovali po smrti Godoljášově z Judska proti vůli Boží.

V. 12n. „vezmu“ si na mušku. — Srv. 42, 15n; 43, 10.

Jerusalem, mečem, hladem a morem. [14] A nebude, kdo by utekl nebo zbyl ze zbytků judských, z těch, kteří šli, aby pohostinu byli v zemi Egyptské, a kteří zdvíhají své duše k zemi Judské, aby se zase do ní navrátili a mohli tam bydlet, nebude kdo by se z nich vrátil; nenavrátí se kromě (několika) uprchlíků!

[15] Tu odpověděli Jeremjášovi všichni mužové, kteří věděli, že obětovaly (kadidlo) manželky jejich bohům cizím, i všecky ženy, kterých se sešlo veliké množství, i všecek lid přebývající v egyptské zemi Fatures, a řekli: [16] Řeč, kterou jsi mluvil k nám ve jménu Hospodinovu, nechceme od tebe slyšeti; [17] ale (raději) splníme věrně každé slovo, kterým jsme slíbili, že budeme obětovati královně nebeské, že jí budeme podávati oběti mokré, jak jsme činívali my i otcové naši, i činovníci naši, ve městěch judských i po ulicích jerusalemských, kdy jsme mívali do syta jídla, kdy dobře nám bývalo, kdy jsme zlého nevídali. [18] Ale od toho času, jak jsme přestali obětovati (kadidlo) královně nebeské, a podávati jí oběti mokré, nedostatek trpíme ve všem, a mečem a hladem hyneme. [19] A obětujeme-li královně nebeské (kadidlo), a podáváme-li jí oběti mokré — zdali bez (souhlasu) mužů svých děláme jí koláče, abychom jí uctili, a podáváme jí mokré oběti?

[20] Tu řekl Jeremjáš všemu lidu, mužům i ženám, všemu lidu, který mu byl odpověděl ona slova, toto: [21] „Ano, na obět, kterou jste obětovali ve městech judských a po ulicích jerusalemských, vy i otcové vaši, králové vaši, činovníci vaši, i lid země, na tu rozpomněl se Hospodin, ta mu vstoupila na mysl! [22] Hospodin nemohl již snášeti zloby záměrů vašich, ohavností, které jste činili, i stala se země vaše pouští, na úžas a na zlořečení, takže není (v ní) obyvatele, jak je dnes viděti. [23] Protože jste obětovali (kadidlo) modlám, a zhřešili jste Hospodinu, že jste neposlouchali hlasu Hospodinova, v zákoně jeho, v příkazech jeho, ve výrocích jeho že jste nechodili: proto přišly na vás tyto zlé věci, jak viděti dnes."

[24] Řekl pak Jeremjáš všemu lidu a všem ženám: „Slyšte slovo Hospodinovo, všichni Judovci, kteří jste v zemi Egyptské! [25] Toto praví Hospodin zastupů, Bůh Israelův: Vy i ženy vaše slibovali jste

---

V. [14]. „zdvíhají duši" = dychtivě touží. Srv. 22, 27. — „několika uprchlíků" nasvědčuje tomu, že i z pravidla (v. 14a) budou výjimky, t. j. že milosrdenství Božího dojdou ti, kteří zavčas zmoudří a oddělí se od neposlušných. Srv. 18, 7n. Srv. také 39, 9n; 40, 7. — Takové hrozby vždycky předpokládají, že budou vyjímkou ti, kteří zmoudří (Knabenbauer).

V. [15]. „Fatures" jmenováno již ve v. 1.

V. [17n]. O „královně nebeské" viz 7, 18. — „přestali jí obětovati" od r. 622, od opravy náboženskomravní, kterou provedl Josiáš. 4 Král 22n. — Královna nebes byla jim tedy kdysi příčinou všeho štěstí; od té doby, co ji přestali ctíti, hněvá se na Judovce a proto je stíhá nezdar za nezdarem: porážka a smrt Josjášova, poroba a útisk od Nechoa, později vpády Nabuchodonosorovy a konečně i vražda Godoljášova...

V. [19]. Ženy dovolávají se mužů nejspíše proto, že dle Nm 30, 7—16 bylo třeba souhlasu manželova k tomu, by slib manželčin byl platný. — Místo „abychom ji uctily" lépe záhadné slovo hebrejské překládati: „abychom ji zobrazily", t. j. koláče, které jí obětovaly ženy, měly buď zhruba tvar ženy, nebo obraz ženy byl do nich vryt. (Byla-li ona „královna nebes" bohyně měsíce, stačila k zobrazení jejímu kulatá podoba (měsíc v úplňku) nebo tvar půlměsíce. Také Řekové znali podobné koláče, napodobující měsíc v úplňku; nazývali je selénai nebo pammata selénés.)

V. [20]. Jer byl již tehdy stařeček.

V. [22]. Místo „záměrů" hebr.: „činů". — „nemohl již snášeti" jako Is 1, 14.

svými ústy — a rukama svýma jste to plnili — říkajíce: „Plňme své sliby, které jsme učinili, že budeme obětovati (kadidlo) královně nebeské, a podávati jí oběti mokré.“ Splňte tedy své sliby a uskutečněte je.

[26] Proto slyšte slovo Hospodinovo všichni Judovci, kteří bydlíte v Egyptské zemi! Aj, já přisahám skrze veliké své jméno, dí Hospodin, nikdy již nebude vzýváno jméno mé v celé zemi Egyptské, ústy žádného Judovce, aby řekl: „Jako že živ jest Hospodin, Bůh“. [27] Aj, já bdíti budu nad nimi ke zlému a ne k dobrému; a hynouti budou všichni Judovci, kteří jsou v Egyptské zemi, mečem a hladem, dokud docela nevyhynou. [28] Mužů, kteří utekou meči, kteří se vrátí ze země Egyptské do země Judské, bude maličko; a zvědí všecky zbytky judské, vcházející do země Egyptské, aby tam bydlili, čí řeč se splní: má-li, či jejich. [29] A to vám (buď) znamením, dí Hospodin, že já navštívím vás na tomto místě, abyste věděli, že jistojistě splní se mé řeči proti vám ke zlému. [30] Toto praví Hospodin: Aj, já vydám faraona Efrea, egyptského krále, v ruku nepřátel jeho, a v ruku těch, kteří mu o život ukládají, jako jsem vydal Sedekjáše, krále judského v ruku Nabuchodonosora, krále babylonského, nepřítele jeho, který mu o život ukládal.

Jeremjáš těší Barucha (hl 45).

Hlava 45. — [1] Léta čtvrtého Joakima, syna Josiášova, judského krále, když byl Baruch napsal tato slova do knihy z úst Jeremjášových, řekl Jeremjáš prorok Baruchovi, synu Neriášovu: [2] Toto praví Hospodin, Bůh Israelův, o tobě, Baruchu: [3] Říkáš: „Běda mně bídnému, neboť přidává mi Hospodin bolest k bolesti; unaven jsem nářkem, ale úlevy nenalézám“.

V. 27n. srv. s 1, 12; 21, 10; 31, 28; srv. také výše v. 12n této hlavy. — „žádného Judovce“ (v. 26) a „všichni Judovci“ (v. 27) možno bráti ve smyslu širším, volnějším, nebo mysliti slovy těmi toliko Judovce, kteří se odebrali s Jeremjášem do Egypta proti Božímu zákazu; nevztahují se tedy ta slova na Judovce, kteří byli snad již před tím v Egyptě nebo vystěhovali se tam později. Není tu rozporu bible se skutečností, že bylo v Egyptě, jak vysvítá z papyrů aramských, ke konci V. století dosti Židů a se skutečností, že jich tam bylo ještě více v posledních stoletích před Kr.

V. 29n. Předpověděné neštěstí, které potká brzy faraona Hofru (výše 37, 4), bude znamením a zárukou, že později potká také předpověděné neštěstí Judovce. — Jak vypravuje Herodot (II. 162, 169) a Diodor Sicilský (I. 68), Hofra (Aperies) poslal Amasis-a do Cyreny, aby upokojil odbojné egyptské vojáky. Ti přijali Amasise tak nadšeně, že ho provolali za krále. Amasis království od nich přijal a počal válčiti s Hofrou. Hofra byl U Momemfis-u poražen, zajat a odveden do města Sais, kde bylo s ním nakládáno velmi mírně. Egypťané však, pokládajíce Hofru za svého úhlavního nepřítele, žádali, by jim byl vydán. Když se tak stalo, zabili ho. Znalci dějin egyptských, jako Maspero, Budge, Flinders-Petrie, Breasted uznávají, že dlužno aspoň v podstatě tyto zprávy Herodotovy a Diodorovy pokládati za skutečné události. Potvrzuje tedy Herodot a Diodor, že se splnilo, co tu Jer předpověděl!

Hl. 45. — V. 1. Co tu vypravováno, patří časově za hl 36. — „čtvrtý rok Joakimův“ jest rok 605 před Kr. Srv. hl 36. — Místo „napsal“ možno překládati také „psal“; proto nesnadno přesně říci, kdy byl Bar tak zarmoucen. Byl snad poděšen hrozbami děsnými, které právě psal? Nebo bál se o život, když „tato slova“ napsaná měl místo zaneprázdněného Jeremjáše předčítati veřejně ve chrámě? Nebo když bylo mu s Jer se skrývati? Nebo když psal Jer hrozby podruhé? Nebo jindy? — Podle mínění Condaminova Bar ze skromnosti nepoložil této hl za hl 36, kam by časově patřila, ale až sem na konec.

[4] Toto praví Hospodin: „Rci mu toto: Aj, já bořím, co jsem postavil a vytrhuji, co jsem byl zasadil: všecku tuto zemi. [5] A ty žádáš si tak velikých věcí? Nežádej! Neboť aj, já přivedu pohromu na každého, kdo tělo má“ dí Hospodin; „ale tobě zachovám život na všech místech, kamkoli půjdeš“.

Jeremjáš prorokuje proti pohanským národům (hll 46—51).

Proti Egyptu (hl 46). Proti Filišťanům (hl 47.) Proti Moabanům (hl 48). Proti Ammoňanům (hl 49, 1—6). Proti Edomcům (49, 7—22). Proti Damašku (49, 23—27). Proti Kedařanům a říším Asorským (49, 28—33). Proti Elamsku (49, 34—39). Proti Babylonu (hll 50n).

Hlava 46. — [1] Co řekl Hospodin proroku Jeremjášovi o národech.

[2] O Egyptu. — O vojsku faraona Nechao, krále egyptského, jež bylo při řece Eufratu v Charkamis, které zbil Nabuchodonosor, král babylonský, léta čtvrtého Joakima, syna Josiášova, judského krále.

[3] Připravte štít a puklíř,
a jděte do boje!
[4] Zapřahejte koně,
vsedejte jezdci!
Do řady v přilbách,

V. [4]. „Rci mu toto“ pokládá Condamin za glosu, kterou bylo by možno podržeti, kdyby místo „Říkáš“ ve v. 3. bylo: „On říká“. — Také „všecku tuto zemi“ pokládá Condamin za glosu, která v LXX není.

V. [5]. Podobně těšil Hospodin zarmouceného Jeremjáše 12, 7n... Které jsou ty „veliké věci“, zda veřejné blaho, pokoj národa, Jeremjáše i Barucha nebo co jiného, nelze zjistit. Z odpovědi Boží zdá se vyplývati, že i Baruchovi ukládali o život jako Jeremjášovi. I na svatého muže doléhá někdy tíže úřadu a nebezpečí s ním spojených, že potřebuje Boží potěchy. Srv. 4, 19; 6, 24; 8, 18. 22; 10, 19; Is 15, 5; 16, 9.

Hl. 46. — Také Is (hll 13—23), Ez, Dan, Am, Abd, Jon, Nah, Hab, Sof, Zach prorokovali proti pohanům. Již Teodoret upozornil, že chtěl Bůh těmito výroky poučiti, že je stvořitel, Bůh a pán všeho světa (že tedy není toliko bohem národa israelského)!

V. [1]. jest nadpis ke sbírce proroctví o pohanech, napsaný asi později, když tato sbírka byla přivtělena k ostatním řečem Jeremjášovým. Původně byla za 25, 13, jak již tamže bylo poznamenáno. Podávají podrobně, co bylo řečeno povšechně již 25, 17—26.

V. [2]. O Nechaovi viz 4 Král 23, 29. — Charkamis jmenováno již Is 10, 9. — O „čtvrtém roce Joakimově“ viz výše 25, 1. — Nadpis „O Egyptu“ patří k celé hl 46. — Ostatek v. 2. patří k prvnímu proroctví (v. 3—12). Druhé proroctví o Egyptu (v. 13—28) bylo prosloveno později, nejspíše po pádu Jerusalema, kdy proslovil Jer 43, 8—13. V básni prvé líčí Jer tak živě porážku Egypťanů u Karkemiše, že by možno bylo domnívati se, že tu Jer popisuje událost minulou. Ježto však báseň tato jest mezi proroctvími, vidí veliká většina katolických vykladačů v ní předpověď budoucích věcí. Na námitku, že jsou myšlenky ve v. 3—12. rozházené, odpovídá Condamin a Zenner tím, že postup sloh při opisování byl nedopatřením přeřaděn a snaží se jej uvésti do původního pořádku. Podle Condamina básník v prvé sloze (v. 3n) vybízí Egypťany, aby se přichystali do boje. V první protisloze, t. j. ve v. 9. vybízí Jer Egypťany, aby se vydali na pochod. V mezisloze (v. 7n, 10) líčí vítězný pochod Egypťanů, kteří hrozí všecko všude zaplaviti (v. 7n), který však končí porážkou, trestem to Hospodinovým (v. 10). Druhá sloha (v. 5n) líčí hroznou porážku Egypťanů, druhá protisloha pak (v. 11n) zdůrazňuje, že je to porážka neodčinitelná a na výsost potupná.

V. [3]. srv. s Is 21, 5 (hebr.).

čistěte kopí,
oblecte pancíř!

[5] Co, že vidím je v bázni,
že obracejí hřbety?
Junáci jejich jsou zbiti,
prchají rychle, neohlédají se,
strach odevšad, dí Hospodin.

[6] Rychlý (raději) ať neutíká,
silák ať nemyslí na možnost záchrany!
Na severu, podle řeky Eufratu,
klopýtli a padli.

[7] Kdo je to, jenž jako Nil se bere,
jehož vlny dmou se jak řeky?
[8] Egypťan je to, jenž jako Nil se bere,
jehož vlny dmou se jak řeky!
Praví: Vystoupím a zaplavím zemi,
zkazím město i obyvatelstvo jeho.

[9] Vsedejte na koně,
plesejte na vozech,
nechať vytáhnou junáci!
Etiopané a Libyjští,
kteří drží puklíře,
Lydijští, kteří šípy
drží a vystřelují!

[10] Ale je to den Pána, Boha zástupů,
den pomsty, by potrestal své nepřátele!
Meč je bude hltat, nasytí se,

V. 6. Rychlému marno utíkati, silákovi marno brániti se. — Charkamiš bylo město „na Eufratu".
V. 7. Také Is 8, 7n přirovnává vojsko k záplavě vod.
V. 9. dle hebr. kritického znění:

Utočte koně,
běsněte vozy,
vyrazte, obři,
Kušané, Fuťane,
držící puklíře,
Lyďané, lučiště
napínající!

„běsněte" = žeňte se šílenou rychlostí vpřed. — „Kušané" = Etiopané. — „Fuťané" = Libyjští. Srv. Ez 27, 10; 30, 5; 38, 5. — Lydijští („Ludím") buď Luďané, jmenovaní Gn 10, 13, nebo snad národ známé říše v Malé Asii — Lydie. Asurbanipal vypravuje ve svých letopisech (sl. II. ř. 95. 111—115), že Gyges (Gúgu), král Lydie vešel ve smlouvu s králem egyptským Psametichem; možno tedy, že byli Lyďané spolčeni s Egypťany také za krále Nechao. Z Herodota (III. 39; 1, 77) jest známo, že i později Amasis upevnil svazky Egypta s Lydií. Týž (Herodot II. 152, 154) vypravuje, že Psametich I. najal do vojska Jony a Kary; snadno tedy lze se dovtípiti, že najal i sousedy jejich — Lydy.

V. 10. „den pomsty", den trestu za smrt Josjášovu, zajetí Joachazovo atd. (Condamin). Splní se, co již Is předpovídal (Is 19, 1n; srv. tamže 34, 6). — „krvavá" hekatomba. — Vzpomeňme, že Joakim opíral se o Egypt!

napojí se krví jejich!
Ano, bude to krvavá oběť Pánu, Bohu zástupů
v zemi severní podle řeky Eufratu.

11 Vystup na Galaad a nasbírej balsámu,
panno, dcero Egyptská!
Nadarmo plýtváš léky,
zdraví pro tebe není!

12 Slyší národové o tvé hanbě,
kvílení tvého plná jest země.
Junák narazil na junáka,
a oba spolu padli.

* * *

13 Co řekl Hospodin proroku Jeremjášovi o tom, že přijde Nabuchodonosor, král babylonský, a pohubí Egyptskou zemi.

14 Oznamte to v Egyptě, ohlaste to v Magdalu,
ať se to rozléhá v Memfisu a v Tafnisu!
Rcete: Stůj a připrav se,
neboť hltá (již) meč vše kolem tebe.

15 Proč se shroutil tvůj silný, proč neobstál?
Protože Hospodin podvrátil jej!
16 Mnoho učinil padlých;
muž na muže padal, i řekli:

Vstaňme a vraťme se k lidu svému,
do země, kde jsme se narodili,
před mečem hubitelem.

V. 11. Srv. výše 8, 22; Is 23, 12; 47, 1. — Egypťané slynuli znalostí lékařskou. (Herodot.) — Srv. výše 30, 13.

V. 12. Egypťané budou šíleně prchati, každý bude si klestiti cestu třebas i vraždou svého druha.

V. 13.—25. rozvádí, co stručně bylo řečeno již 43, 8—13. Srv. výše 46, 2.

V. 14.—19. líčí zaplavení Egypta dolního; (v. 20—25) zabrání Egypta horního (Condamin).

V. 14. Migdol a Tafnis, pohraničné tvrze proti vpádům Asijců do Egypta, mají se připraviti na vpád Nabuchodonosorův. Města jmenována již výše 44, 1.

V. 15. „tvůj silný“ = býk, Apis, který byl tehdy zejména ve městě Memfis zbožňován. Tento egyptský bůžek, náznak nadlidské síly, položen tu proti Hospodinu všemohoucímu. Condamin se zřetelem na LXX překládá:

Proč Apis utíká?
Svatý býk tvůj neodporuje,
neboť Hospodin ho podvrací.

V. 16. Vojsko spojenců Egypta, jakož i žoldnéři z cizích zemí, vidouce porážku Egypťanů, chtějí prchati do svých domovů. „Mnoho padlých učinil“ Hospodin. — Condamin s kritikou však překládá se zřetelem na LXX:

Tvá směsice národů klopýtá a padá,
druh k druhu praví:

O „meči hubiteli“ srv. 25, 38; 50, 16.

[17] Nazvete jméno faraona, egyptského krále:
„Hluk, jenž propásl čas!"

[18] „Jakože živ jsem" dí král,
jehož jméno „Hospodin zástupů" jest!
„Ano, jako Tábor mezi horami
a jako Karmel nad mořem přijde!"

[19] Připrav si zavazadla do zajetí,
obyvatelstvo, dcero Egyptská,
neboť Memfis pustinou bude,
opuštěno, bez obyvatele!

[20] Jalovice výborná a krásná jest Egypt;
pobadač od severu přijde na ní.
[21] Také žoldnéři jeho, kteří bydlí prostřed něho,
jako telata vykrmená obrátí se
na útěk spolu, nebudou moci odporovat;
neboť den smrti přišel na ně,
čas jejich navštívení.

[22] Hlas jejich jako zvuk kovu bude zníti,
neboť s vojenskou mocí přikvačí,
se sekerami přijdou na ně jako dřevorubci:
[23] posekají jejich les, dí Hospodin.

Neboť nemožno bude je sečíst,
bude jich více nežli kobylek,
bez počtu jich bude.
[24] Zahanbena bude dcera Egyptská,
vydána v ruce národa severního.

[25] Řekl Hospodin zástupů, Bůh Israelův:
„Hle, já navštívím Ammona Thebského,

V. [17]. Náznačné jméno faraonovo (Srv. Is 30, 7) vystihuje povahu egyptských králů: Mnoho slov, kterými se na nepřítele kasají, případně jiným pomoc slibují, mnoho haraší a řinčí zbraní, ale přicházejí k vítězství — pozdě.

V. [18]. Jako vyčnívá Tabor (osamělá hora) nad okolím, jako trčí Karmel nad mořem, tak bude síla Nabuchodonosorova vynikati nad všecky národy, jejichž územím přitrhne do Egypta.

V. [19]. Místo „opuštěno", hebr.: „spáleno". — Srv. 10, 17. — Někteří znalci dějin egyptských se domnívají, že Nabuchodonosor hnal egyptské vojsko od severu až po dnešní Assuan, tam teprve že postavilo se na odpor.

V. [20]. „pobadač" = „ovad", který štípá hovězí dobytek, že nemá stání. Ten „ovad" = Nabuchodonosor. Srv. Ez 29, 18 n. — Egypt pro svou úrodnost připodobněn jest ku pěkné jalovici.

V. [21]. srv. s v. 16. — Žoldnéře najímali zejména Psametich, Nechao, Hofra, Amasis. Herodot (II. 152, 154, 162) vypravuje, jak dobře se měli žoldnéři v Egyptě. — Za v. 21. Condamin z vážných důvodů klade v. 25. Souvislost tím získává.

V. [22a]. dle Vulg líčí veliký hřmot vojů babylonských. — Egypt přirovnán tu pro svou lidnatost k lesu. Srv. Is 10, 18. 34. K tomu přirovnání lépe přiléhá, v. 22a dle hebr. a LXX: „Hlas jejich" (Egypťanů) „jako syčícího hada" t. j. jako když dřevorubci mýtíce lesní houštiny, vyplaší hada, který se sykotem prchá a skrýši si hledá, tak budou utíkati a hledati si úkrytu Egypťané, až na ně přijdou babylonští drvaři.

V. [25]. lépe se hodí za v. 21. (Condamin). — Ammon-Re = bůh slunce, uctívaný zejména v Tébách, jež slují hebr. „Nó". — Vulg místo „Ammona

a faraona, i Egypt, bohy jeho, krále jeho,
faraona, i ty, kteří se na něho spoléhají.

[26] A vydám je v ruku těch, kteří o život jim ukládají, v ruku Nabuchodonosora, babylonského krále a v ruku služebníků jeho! Potom však bude (Egypt) obydlen (zase) jako za dnů předešlých, dí Hospodin.

[27] Ty však, neboj se, sluho můj Jakobe,
nestrachuj se Israeli!
Neboť aj já vysvobodím tebe z daleké země
a tvé potomstvo ze země zajetí tvého;
i vrátí se Jakob a požívat bude pokoje,
šťastně se povede mu,
a nebude, kdo by ho děsil.

[28] Ty tedy neboj se, sluho můj Jakobe,
dí Hospodin, neboť já jsem s tebou,
neboť já zahladím všecky národy,
mezi které jsem vyvrhl tě,
tebe však nezahladím,
nýbrž potrestám tě podle práva,
jakoby nevinnému, neodpustím tobě.

Hlava 47. — [1] Prve nežli zbil farao Gazu, oslovil Hospodin Jeremjáše proroka o Filišťanech:

[2] Toto praví Hospodin:
Aj, vody vystupují od severu,
vzniká z nich rozvodněný potok;
přikrývají zemi, se vším, co jest na ní,
město i obyvatelstvo jeho.
Křičí lidé,
kvílí všichni obyvatelé země.

[3] Pro hlomoz lesklých zbraní a bojovníků jeho,
pro hrkot vozů a pro rachot kol jeho
nebudou otcové ohlédat se na syny,
spustí (nečinně) ruce.

Tebského" překládá: „hluk Alexandrie". — V. 25c není v LXX; je to zřejmá glosa. — Dle mluvy starého Východu porážka Egypťanů bude také porážkou jejich bohů, zejména Ammona-Ré. Srv. Is 10, 10; 46, 1. — Na „faraona spoléhali" kdysi Judovci. Srv. 2, 36n; 37, 6n; 43, 10.

V. 26a srv. s 44, 30; v. 26b srv. s Ez 29, 13n. V LXX v. 26 není; Condamin se domnívá, že byl napsán sem dodatečně.

V. 27n s malými změnami byl již vysloven výše 30, 10n, Condamin upozorňuje, že v. 27n není psán v duchu Jeremjášově, nýbrž v duchu Isajášově, jako 44, 1n; 45, 4; 48, 20; 44, 21; 41, 8; 42, 19—22; 43, 10. Proto prý lze právem pochybovati o spisovateli těchto dvou vv.

Hl. 47. — V. 1. zní v LXX velmi krátce: „O Filišťanech. — Časový údaj „prve nežli zbil farao Gazu" věrojatně připsal opisovač, jenž se domníval, že v. 5. mluví o faraonovi Nechaovi, který podle Herodota (II. 159) dobyl (r. 608—7) Gazy („Kadytis"); to však nesrovnává se s v. 2., dle kterého nepřítel přijde „od severu". V. tento má na zřeteli nejspíše Babyloňany a jejich krále Nabuchodonosora (Condamin).

V. 2n Srv. s 46, 7; Is 8, 7. — V. 3a dle hebr.: „Pro dupot tryskem pádících hřebců jeho". — „od severu" jako 46, 20; 1, 13n.

[4] To proto, že přijde den zkázy
na všecky Filišťany,
kdy rozmetán bude Tyru i Sidonu
každý zbývající pomocník jejich.

Neboť zkazí Hospodin Filišťany,
ostatky z ostrova Kaftor.
[5] Přichází na Gazu holohlavost,
veta jest po Askalonu,
i po ostatcích údolí jejich.
Dlouho-li budeš se řezat?

[6] Ó meči Hospodinův,
dokud neodpočineš?
Vrať se do své pochvy,
ochlaď se a mlč!

[7] Kterak má odpočinout,
když Hospodin mu kázal
proti Askalonu a přímoří jeho?
Tam mu vykázal úkol!

Hlava 48. — [1] O Moabovi

toto praví Hospodin zástupů,
Bůh Israelův:

V. [4]. Pohromou, která stihne Filišťany, budou trpěti také Féničané, kteří mívali ve Filišťanech zdatné spojence. — „Kaftor" = Kreta. Zde však znamená to slovo věrojatně i ostatní ostrovy Egejského moře, jakož i pobřeží Malé Asie, zejména Cilicii (Lagrange, Condamin). Zbytky z ostrova Kaftor jsou Filišťané. Srv. Dt 2, 23; Am 9, 7; Sdc 13, 1; 1 Král 30, 14.

V. [5]. Bezvlasá hlava — známka smutku. Srv. Is. 15, 2; 22, 12. — „údolí jejich" = rovina kolem Gazy a Askalonu, pak celá úrodná nížina Šefela. — Místo „údolí jejich" Condamin s kritikou čítá dle LXX: „Enakovců", synů Enakových, obrů, kteří sídlili na Hebronsku. Srv. Nm 13, 23. 33; Jos 11, 21 n. — „řezati se" do těla jest jiný projev palčivé bolesti a smutku. Srv. výše 16, 6; 41, 5. — Otázka ve v. 5d znamená kladně: „Dlouho, velmi dlouho budeš míti smutek." — Enakovci jsou tu jmenováni, ježto dle Jos 11, 22. zbylo jich něco v Gaze, Getu a Azotu, tedy ve městech filišťínských.

V. [6]. „dokud neodpočineš?" = dlouho, dlouho neodpočineš. Srv. 2 Král 24, 16 n; Ez 21, 9.

Hl. 48. — Také Is mluvil o Moabanech (hl. 15 n) a to, jak jest pravdě podobno, na základě staršího proroctví. — Jer 48, 29—38 jest nápadně podobno řečem Isajášovým. Buď použil Jeremjáš Isajáše, nebo vážili oba z téhož staršího pramene. Pro v. 45 použil Jer básně Nm 21, 28—30. — Viz poznámky k Is hll 15 n. — Dle Condamina skládá se hl. 48 ze tří sloh, tří protisloh a tří mezisloh. První sloha (v. 1—6. 9ab) líčí zábor měst moabských a všeobecný zmatek s tím spojený. První protisloha (v. 7 n 9cd. 11—13): Kamoš a národ jeho putuje do zajetí. První středosloha (v. 14—17): Zkáza jest blízko. Druhá sloha (v. 18—20): Zpuštění. Druhá protisloha (v. 21—25): Zbořená města. Druhá mezisloha (26—30): Trest na Moabovu pýchu. Třetí sloha (v. 31—35): Zpuštění, vinice zkaženy. Třetí protisloha (v. 36—39): Nářek a zármutek. Třetí mezisloha (v. 40—47): Nikdo metle neunikne.

V. [1]. „Nebo" jmenováno také Is 15, 2. — „Karjataim" bylo tam, kde jest dnešní „Kureját." Viz ke Gn 14, 5; Jos 13, 19. — „tvrz" = Kir Moab (Is 15, 1) = dnešní Kerak. Jiní vidí v té tvrzi neznámé nám město „Misgab". Jiní jinak.

Běda Nebu, neboť pohubeno bude!
Zahanbeno dobyté Karjataim,
zahanbena jest tvrz a chvěje se!
[2] Veta jest po slávě Moabově!

Proti Hesebonu kují zlé plány:
„Pojďte a vyhlaďme jej z národů!“
Ty také, Dimone, vezmeš za své,
za tebou půjde meč!
[3] Hlas křiku (se rozléhá) z Oronaimu:
Zhouba, zkáza veliká!

[4] Zbito jest Moabsko,
křik jeho zaznívá k Segoru!
[5] Cesta nahoru k Luitu —
s pláčem stoupají po ní;
s cesty dolů od Oronaimu
slyší nepřítel nářek nad porážkou.

[6] Utecte, spaste svůj život!
Buďte jak jalovec na poušti!
[7] Ano, protože jsi se spoléhal na hradby a poklady své,
také ty budeš zabrán,
i půjde Chamos do zajetí,
a kněží a činovníci jeho s ním!

[8] Přijde zhoubce na každé město,
žádné město nebude zachováno;
zničena budou údolí, roviny pohubeny,
neboť řekl (to) Hospodin.

[9] Dejte křídla Moabovi,
ať vzlétne a odletí;

V. [2]. O Hesebonu viz Is 15, 4; 16, 8n; Jer 49, 3. — Podle hebr. nepřítel jest již v Hesebonu a tam kuje plány proti národu moabskému. V hebr. jest hříčka slovná, kterou bychom mohli napodobiti, kdyby se Hesebon jmenoval „Kovárna“; to jméno hodilo by se k tomu, by v něm nepřítel „koval“ plány. — Podobnou hříčku zamýšlel snad Jer se jménem „Dimon“ („Madmén“ hebr.). — Dimon = Dibon. Viz Is 15, 9. Město jmenováno také níže (hl. 48) ve v. 18. 22.

V. [3]. Oronaim jmenováno Is 15, 5!

V. [4b]. podán podle LXX. — O Segoru viz Is 15, 5. — Dle Vulg zní v. 4b do slova: „zvěstujte křik maličkým jeho“.

V. [5]. Moabané prchajícíce stoupají k Luitu; kvílí sestupujíce k Oronaimu; ten nářek zaznívá tamodtud do uší „nepřítelových“. Obě místa jmenuje také Is 15, 5. — „nepřítel“ jest však věrojatně glosa (V LXX není), lépe tedy v. 5d překládati: „slyšeti nářek . . .“ Nepřítel vpadl do Moabska od severu, Moabané prchají k jihu; kdyby i nepřítel slyšel nářek, byl by jim v patách.

V. [6]. O „jalovci“, živořícím na poušti viz výše 17, 6. — Za v. 6. klade Condamin v. 9ab. — Jalovec hebr. „ʿaróʿér“ mohlo by připomínati jméno moabského města „Aroeru“ (v. 19).

V. [7]. Místo: „hradby“ hebr.: „díla tvá“, t. j. modly tvé. — Chamos — národní bůh Moabanů (Nm 21, 29). Srv také Sdc 11, 24. Vis nápis Mešův k 4 Král 1, 1. — Vítězové dávali odnášeti do zajetí netoliko zajatce, ale i modly jejich.

V. [9ab] přemísťuje Condamin za v. 6. Získává tím souvislost. — Dle Vulg (slovně) zní v. 9ab: „Dejte květ Moabovi, nebo zkvetna vyjde.“

města jeho zpustnou,
budu bez obyvatele.

[10] Zlořečený, kdo koná dílo Hospodinovo nedbale,
zlořečený, kdo zdržuje meč svůj od krve.
[11] Pokoj měl Moab od svého mládí,
odpočíval na svých kvasnicích;
nebyl přeléván z nádoby do nádoby,
do zajetí nebyl odveden;
proto zůstala mu jeho chuť,
a vůně jeho se nezměnila.

[12] Protož aj, dnové jdou, dí Hospodin,
kdy pošlu jemu skladníky [a ukladače džbánů],
ti jej uloží, sudy jeho vyprázdní
a džbány jejich rozbijí.
[13] A hanbu mít bude Moab z Chamosa,
jako hanbu měl dům Israelův z Betelu,
na nějž se spoléhal.

[14] Kterak můžete říkat: „Junáci jsme
a muži k boji?"
[15] Hubitel Moabska pohubí jeho města;
výkvět jeho jinochů půjde na zabití,
praví král, jehož jméno jest
„Hospodin zástupů".

[16] Zkáza Moabska již se přiblížila,
neštěstí jeho velmi rychle přikvačí.

V. [10]. „dílo Hospodinovo" = od Hospodina uložené = zkáza Moabska, kterou má nepřítel (Babyloňané) vykonati. Běda tomu, kdo ten úkol bude konati nedbale, kdo bude šetřiti krve těch, kdož odsouzeni jsou na smrt! Srv. příklady takové lhostejnosti 1 Sam 15, 8; 3 Král 20, 42. Opačné příklady: Ex 32, 28; Nm 25, 7. — Condamin uvádí čtvero důvodů, proč pokládá v. 10. za glosu nebo za zlomek, který patří jinam.

V. [11]. Moabané jsou přirovnáni k vínu, země jejich k sudu (měchu), pokoj a blahobyt ke kvasnicím, mravy jejich k chuti a vůni vína. Neboť jako víno nepřelévané z nádoby do nádoby, nýbrž ponechané na svých kvasnicích nabývá příliš síy a prudkosti, tak Moabané ježto nebyli dosud voděni z místa na místo do zajetí, ale vždycky požívali pokoje a blahobytu, zbujněli; nezměnili dosud svých starých mravů, utrpení jim nedalo dosud rozumu (Maldonat). Tu divokost jejich zakusil ne jednou národ Boží. Pokořeni byvše od Davida, vzbouřili se Moabané po smrti Achabově (4 Král 1. 1; 3, 5 nn). Se Syry jsouce spolčeni dlouho válečně Israelity znepokojovali, vytlačujíce je znenáhla ze Zajordání (4 Král 10, 32. 33; 13, 20). Jeroboam II. obnovil sice staré hranice říše (4 Král 14, 25), ale Moabané opět a opět se spolčovali s nepřítelem proti lidu Hospodinovu. Srv. Sof 2, 8—11; Ez 25, 8—11.

V. [12]. „skladníci a ukládači džbánů" jsou ti, kteří do sklepa vnášejí nebo ze sklepa vynášejí víno v kožených měších a ve džbánech, a dle potřeby víno z nádoby do nádoby přelévají. Nepřítel Moabany přeleje, převeze jako víno do zajetí, jiné pobije, majetek jim zpustoší . . .

V. [13]. Kemóš jmenován již ve v. 7. — O Betelu viz 3 Král 12, 29; 4 Král 17, 8; Os 4, 15. — Ježto Jer zmiňuje se tu toliko o pádu říše severní (Israel) a nikoli o pádu Judska, Knabenbauer má za to, že Jer proslovil toto proroctví ještě před zkázou Jerusalema. Jinak mluvil Jer po té zkáze 46, 27n.

V. [14]. srv. s Is 16, 6.

V. [15]. „na zabití" = na jatky. — „Hospodin zástupů" proti Kemóšovi!

[17] Těšte jej všichni sousedé jeho,
všichni, kdož znáte jméno jeho, rcete:
Kterak jest polámána silná hůl,
žezlo slavné!

* * *

[18] Sestup se slávy a seď v žízni,
obyvateli Dibonu,
neboť zhoubce Moabův táhne proti tobě,
rozmetává ohrady tvé.

[19] Postav se na cestě a do dálky hleď,
obyvateli Aroeru,
otaž se uprchlíka, tomu, kdo vyvázl,
rci: „Co se přihodilo?"

[20] Zahanben jest Moab, neboť jest poražen;
kvilte a křičte,
hlásejte to na Arnonu,
že pohuben jest Moab!

[21] Soud přišel na rovinu,
na Helon a na Jasu,
na Mefaat [22] a na Dibon,
na Nebo a na Bet-Deblataim.

[23] Na Karjataim, na Bet-Gamul,
na Bet-Maon, [24] na Kariot a Bosru;
na všecka města Moabské země,
vzdálená i blízká.
[25] Odťat jest roh Moabův,
a rámě jeho zlomeno jest, dí Hospodin.

[26] Opojte jej, zdvihlť se proti Hospodinu;
ať si obrazí Moab ruku v tom, co zvrátí;
na posměch budiž také on!

V. [17]. „Těšte jej" = plačte nad ním. Srv. Is 14, 4n.

V. [18]. „v žízni", t. j. na místě žíznivém, vyprahlém, v kraji zpustošeném, jak řečeno již výše ve v. 6b. — Srv. Is 47, 1. — O Dibonu = Dimonu viz Is 15, 2. 9.

V. [19]. Prorok vybízí obyvatelstvo města, ležícího nad brodem Arnonu (Is 16, 2), aby si povšimlo, co uprchlíků od severu chce se přes Arnon přepraviti, a zeptalo se jich, co se děje. — O Aroeru viz Nm 32, 34.

V. [20]. Prorok jakoby odpovídal na otázku „Co se přihodilo" (v. 19) za tázané uprchlíky.

V. [21—24]. Jasa jmenovaná Is 15, 4. — Mefaat Jos 13, 18. — Bet-Deblataim bývá stotožňováno s 'Almon-Diblatajim, jmenovaným Nm 33, 46n. Karjatajim jmenováno výše ve v. 1. — Bet-Gamul = Chirbet Džemail východně Dibonu. Bet-Maon = Baalmeon, viz Jos 13, 17; Nm 32, 38; 1 Par 5, 8. — O Bosře viz Dt 4, 43. — Kariot někde v severním Moabsku, polohu jeho nelze zjistit.

V. [25]. „roh" náznak síly. Srv 1 Sam 2, 10; Ž 74, 11; Lk 1, 69.

V. [26]. Prorok vybízí nepřítele, vykonavatele spravedlnosti Boží, aby napojil Moabany utrpením. Srv. 13, 13; 25, 16. 27; Is 19, 14; — Opojený Moab bude zvracet nestravitelné, nesnesitelné svízele; bude vrávorati, padne do svých

[27] Byltě na posměch Israel tobě,
jako bys mezi zloději byl dopadl ho;
pro slova, kterás proti němu mluvil, půjdeš do zajetí.

[28] Opusťte města a přebývejte ve skalách,
obyvatelé moabští!
Buďte jak holubice, hnízdící vysoko
na kraji propasti!

[29] Slyšeli jsme o pýše Moabově — velmi se pyšnil —
o jeho zpupnosti, hrdosti, pýše,
o nadutosti srdce jeho.

[30] Znám já, dí Hospodin, chlubivost jeho,
že není podle toho jeho moc,
a že ani co mohl, nechtěl konat.

* * *

[31] Protož nad Moabem kvílím,
nad celou Moabskou zemí křičím,
nad mužstvem Kir-Cheresu naříkám.
[32] S Jazerem pláči nad tebou.
vinice Sabamo!

Ratolesti tvoje přešly moře,
šly až do Jazeru;
na žeň tvou a na tvé vinobraní
připadl zhoubce.

[33] Vzatá jest veselost a radost
zahradě, Moabské zemi;
víno z lisů dal jsem pobrat,
nezpívá nic tlačitel hroznů.

---

výoratků, bude se v nich váleti, i bude na posměch všem. — Condamin s kritikou opravuje v. 26b a překládá: „Moab tleskal rukama“ t. j. posmíval se jiným, zejména lidu Božímu, když byl v neštěstí, za to budou se jemu teď posmívati jiní.

V. [27]. O hanbě, kterou si utržil zloděj při činu dopadený, srv. výše 2, 26. V. 27bc dle hebr.: „Což byl (Israel) přistižen mezi zloději, že jsi o něm nemluvil jinak než s potřesem hlavy“? Potřásati hlavou jest výraz posměchu. Srv. Is 37, 22.

V. [28]. „města“, z nichž byly výše ve v. 21 n jmenována zejména ta, která bývala majetkem Rubenovců, která jim však Moabané vzali. Nyní budou Moabanům i jejich města vzata (Knabenbauer).

V. [29–38]. srv. s Is 16, 6–12; 15, 2–4. — V. 30 dle hebr.:

Znám já, praví Hospodin,
jeho zpupnost, lživé řeči,
lživé skutky jeho.

V. [31]. srv. s 8, 18; 10, 24; 14, 7. 13. 19. — Kir-Cheres = Kir-Moab, jako Is 16, 7. 11. — Vulg překládá to vlastní jmeno jakoby obecné bylo: „Hliněná zeď“.

V. [32]. srv. s Is 16, 8 n.

V. [33]. Viz Is 16, 10.

[34] Nikdo, jak obyčej býval, nezpívá,
od křiku v Heseboně až do Eleale,
až do Jasy rozléhá se jejich hlas;
od Segoru až do Oronaimu, až do Eglat-Šelišije.

I vody Nemrim vyschnou!
[35] Učiním, že z Moabska zmizí, dí Hospodin,
ten, kdo chodí obětovat na výšiny,
kdo kadidlo pálí svým bohům!

[36] Protož srdce mé nad Moabem
jako píšťala kvílí,
srdce mé nad lidem Kir-Cheresu
jako píšťala kvílí;
že více činil než mohl,
proto vzal za své.

[37] Neboť každá hlava ostříhána,
každá brada oholena bude;
všecky ruce rozedrány
a na každém boku žínice.

[38] Na všech střechách Moabových, na ulicích jeho
nic než samý nářek;
neboť rozdrtím Moaba,
jako neužitečnou nádobu, dí Hospodin.

[39] Kterak je zničen! Kvilte!
Jak obrátil záda Moab! Rděte se!
I bude Moab na posměch
a na úžas všem sousedům svým!

[40] Toto praví Hospodin:
Aj jako orel poletí (nepřítel)
a roztáhne svá křídla na Moaba.
[41] Vzata jsou města, zabrány tvrze;
srdce moabských junáků budou ten den
jako srdce ženy před porodem,
[42] Moab přestane národem býti,
ježto proti Hospodinu se vzepjal.

[43] Strach a jáma a osidlo
na tebe, obyvateli moabský, dí Hospodin!

V. [34]. srv. Is 15, 4ab. 5. 6a.
V. [35]. potvrzuje Hospodin výroky Jeremjášovy. — Srv. Is 16, 12. — Srv. výše (hl. 48) v. 13.
V. [36]. Z flétny vyluzovali staří smutné zvuky. Srv. Mt 9, 23. — Kir-Cheres jmenováno již ve v. 31. — V. 36ef podle hebr.: „proto veta jest po zisku, který si nastrádali“; nehodí se do souvislosti.
V. [37 n]. srv. s Is 15, 2 n. — „ruce rozedrány“ zářezy, které si činívali na znamení smutku.
V. [40]. „nepřítel“ — Babyloňané (Nabuchodonosor). Srv. 46, 18; Dt 28, 49; Is 46, 11.
V. [43—44ab]. zní bezmála jako Is 24, 17—18b.

[44] Kdo unikne strachu, padne do jámy;
a kdo vyleze z jámy, osidlem lapen bude;
přivedu na Moaba rok navštívení jeho, dí Hospodin.

[45] Ve stínu Hesebonu zastaví se
vysílení uprchlíci;
ale oheň vyjde z Hesebonu,
plamen z města Sehonova,
pohltí boky Moabovy,
a témě (hlavy) mužstva hlučícího.

[46] Běda tobě, Moabe,
veta po tobě, národe Chamosův!
Neboť povedou syny tvé do zajetí,
a tvé dcery do otroctví.
[47] Ale obrátím Moabův osud
v posledních dnech, dí Hospodin.

Až potud (jde líceň) soudů nad Moabem.

Hlava 49. — [1] O Ammoňanech.

Toto praví Hospodin:
Zdali nemá Israel synů,
nebo zda postrádá dědice?
Proč tedy Melchom v dědictví obdržel Gada,
proč národ onoho bydlí v městech tohoto?

[2] Protož aj dnové jdou,
dí Hospodin,

V. [45c—46.] zní podobně jako Nm 21, 28 n; 24, 17. — „ve stínu“ = pod ochranou. — O Hesebonu byla řeč již ve v. 2. — Jer přizpůsobil věc minulou budoucí: jako tehdy vyšel Sehon, král Hesebonu, který strávil říši Moabskou jak oheň, tak i Chaldové z Hesebonu vyrazí a zaberou celou říši (Maldonat). Moabané se spoléhali, že opevněný Hesebon, kdyby nepřítel vtrhl do jejich území, poskytne jim ochrany (v. 45ab); zatím však nepřítel zabral Hesebon prve nežli mohli se tam uchýliti, a učinil si z něho střed a východisko svých válečných podniků! — Místo „boky“ bývá překládáno: „spánky“ neb i jinak. — „mužstvo hlučící“ znamenalo Nm 24, 17. Madiany, zde obrací Jer tento název na Moabany.

V. [46.] opakuje Nm 21, 29.

V. [47.] srv. s 31, 23; 46, 26. — Flavius vypravuje (Starož X 9, 7), že Nabuchodonosor roku pátého po dobytí Jerusalema dobyl Coelesyrie, Ammonska i Moabska; splnily se tedy hrozby v hl. 48. uvedené. Ulevilo se Moabanům po pádu Babylona, zejména však „změnil osud jejich“ Mesiáš. — V. 47c jest poznámka toho, jenž uspořádal proroctví Jer postupem zachovaným v LXX, kde jsou předpovědi o Moabsku na konci sbírky řeči o pohanech. Srv. podobnou poznámku za 51, 64. Ostatně viz úvod na str. 268.

Hl. 49. — V. [1.] Tiglat Pilesar odvedl r. 734 výkvět obyvatelstva zajordánského, příslušníky kmenů Manase, Gada a Rubena do zajetí. Přes to však zůstalo dosti lidu israelského ve svém území pánem dědičného majetku, i dopustili se bezpráví na něm Amoňané, kteří použili vítané příležitosti, aby seslabené Gadovce z jejich dědictví vypudili a sobě je přivlastnili. — „Milkom“ = národní bůh Amoňanů. Viz 3 Král 11, 5; Jer 48, 7. 13. — Milkom obdržel dědictví Gadovo = národ Milkomův zabral nemovitý majetek Gadovců. — „národ onoho“, t. j. Milkoma. — „tohoto“ = Gada. — Srv. 4 Král 15, 29; 1 Par 5, 26; Jer 39, 10; 40, 7 n.

V. [2.] Rabbat-Ammon, hlavní město Ammonska, jež nazval později Ptolemeus Filadelfos: Filadelfia. — „dcery“ hlavního města jsou města

kdy učiním, že bude slyšeti proti Rabbat-Ammonu
válečný ryk.

Rozmetáno bude v hromadu (kamení),
dcery jeho vypáleny budou ohněm,
a Israel bude pánem jeho pánů,
praví Hospodin.

[3] Kvil, Hesebone, neboť pohuben jest Haj;
křičte dcery Rabbatu,
oblečte se v žínice, kvilte,
obcházejte po ohradách;
neboť Melchom půjde do zajetí,
kněží a činovníci jeho s ním!

[4] Co se chlubíš údolími,
vyschlo údolí tvé,
dcero rozmazlená,
která spoléhajíc na své poklady
říkala jsi: „Kdo na mne přijde?“

[5] Aj já uvedu na tebe hrůzu,
odevšad dokola kolem, dí Pán, Bůh zástupů,
i rozprchnete se každý horempádem,
aniž kdo zastaví prchající.

[6] Ale potom přivedu ze zajetí zpět Ammoňany,
praví Hospodin.

* * *

[7] O Edomsku.

Toto praví Hospodin zástupů:
Což není již moudrosti v Temanu?

---

menší jemu poddaná. — Srv, Is 14, 2; 54, 3; Abd v. 17. — Calmet poznamenává, že Amoňané byli několika bitvami za dob machabejských zlomeni (1 Mach 5, 6. 26). Dokonale splnilo se toto proroctví za dob mesiášských, když israelští věrověstci vypověděli duchovní válku Amonsku, podmanili a přivtělili je k říši Boží.

[3]. Hesebon, město moabské, kvíliti bude nad pádem svého spojence a souseda. „Haj“ jest jméno neznámého nám města amonského. — „obcházejte po ohradách“ pokládá Condamin za glosu, která v LXX není, a nedává uspokojivého smyslu. (Dcery rabbatské nenalézajíce útulku v hrazeném městě, hledají úkryt v ohradách pro dobytek, v ohradách vinic? Nebo jsouce zajaty, drženy jsou jako dobytek v ohradách [Scholz]?) — Srv. Is 46, 1. — 4 Král 24, 14; 25, 19—23.

V. [4]. „údolími“ úrodnými. — „vyschlo údolí tvé“ zdá se býti Condaminovi glosou. „vyschlo“, pozbylo vláhy a tím také trávy, že jest z něho poušť. — Místo „rozmazlená“ hebr.: „vzpurná“ proti lidu Božímu a tím i proti Hospodinu samému. — Srv. 1 Sam 11, 1; 2 Sam 10, 4; 4 Král 24, 2; 2 Par 20, 1.

V. [5]. „zastavil“ a shromáždil.

V. [6]. srv. s 48, 47; Dt 23, 3. – Srv. výše v. 2. — Knabenbauer upozorňuje, že Flavius (Starož X 9, 7) vypravuje, kterak Nabuchodonosor dobyl Amonska. — V. 6 není v LXX; Condamin jej považuje za glosu.

V.[7]. Edomci, ač kmen pokrevný, příbuzný, velmi často chovali se nepřátelsky k národu Hospodinovu, zejména za posledních dob Jerusalema. Srv Nm 20,

Pozbyli potomci rozumnosti?
Vymizela moudrost jejich?

[8] Utíkejte, obraťte hřbety, sestupte do propastí,
obyvatelé Dedanu;
neboť zkázu Esauovu přivedu na něj,
čas navštívení jeho.

[9] Až přijdou sběrači vína na tebe,
nenechají (ani) hroznu;
až (přijdou) zloději v noci,
poberou, co jim stačí.

[10] Jáť (sám) obnažím Esaua,
odkryji skrýše jeho,
že nebude moci se skrýti;
pohubeno bude potomstvo jeho,
bratří i sousedé jeho, nebude (ho)!

[11] Zanech sirotků svých,
já se postarám o jejich život;
a tvé vdovy ať doufají ve mne!

[12] Neboť toto praví Hospodin:
Aj ti, kteří neměli píti kalich,
budou nuceni jej píti;

18; Ez 35, 1—15; Pláč 4, 21; Ž. 136, 7. — Abdiáš mluví o Edomcích tak podobně, že možno právem se domnívati, že Jer i Abdiáš použili staršího proroctví, jež přiměřeně zpracovali. Srv. Abd. v. 1—4. s Jer 49, 14—16; Abd. v. 5 n. s Jer 49, 9 n. Podobně zpracoval Is a Mich starší proroctví: Is 2, 2—4. srv. s Mich 4, 1—5. Srv. podobnost řečí Is a Jer proti Moabanům. (Jiní ovšem vykládají tuto podobnost závislostí Jer na Is nebo závislostí Jeremjáše na Abdiášovi, jiní jinak.) — Temaňané slynuli moudrostí. Viz Job 2, 11; Abd 8; Bar 3, 22 n. — Ale ta moudrost jich nezachrání před zkázou . . . Což není již moudrosti v Temanu, že si nevědí rady, kterak vyváznouti? Je to otázka uštěpačná, štiplavá. — Místo „potomci“ lépe se LXX překládati: „mudrci“

V. [8]. Srv. 46, 21; 48, 28. — Dedaňané byli sousedé Edomců, kterým hrozilo nebezpečí, že nepřítel, který zaplaví Edomsko, překročí jeho hranice a dá pocítiti svou moc i Dedaňanům, necouvnou-li od hranic do vnitrozemí, nebo neskryjí-li se dobře. (Možno také, že má prorok na mysli karavany Dedaňanů, kteří Edomskem hojně putovali.) Vždyť zkáza hrozí podle v. 10 i sousedům. O Dedanu viz výše 25, 23. — „Esau“, praotec Edomců, zde národ jeho. — „navštívení“ = trestu. (Či bylo stejnojmenné město Dedan v Edomsku?)

V. [9]. Sběrač vína nechává na vinici paběrky. Nepřítel tak důkladně Edomsko obere, že paběrků nebude. Zloděj, přicházející v noci, nepobere obyčejně vše co by si přál. Jinak nepřítel, až bude olupovat Edomsko.

V. [10]. V Edomsku bylo mnoho jeskyní a skalních úkrytů. Srv. v. 16. — „Jáť“ — Hospodin. — O „bratřích“ Esauových srv. Gn 36, 12. 20 n; 1 Par 4, 42 n. — „sousedé“ jeho byli na př. Dedaňané, jmenovaní ve v. 8.

V. [11]. poněkud jinak zní v LXX, bývá všelijak vykládán, ruší souvislost, pročež Condamin se domnívá, že sem nepatří, že k původnímu znění nenáleží.

V. [12]. srv. s 25, 28 n. = Judovci (zvláště zbožní a nevinné děti) jakožto národ od Boha vyvolený, výsadami obdařený, Bohu zasvěcený, neměl býti trestán, mělo neb aspoň mohlo mu být odpuštěno. Ne tak Edomcům! (Podle Maldonata: Budou-li jiní národové pokutováni, kteří méně trýznili národ vyvolený, kterak by mohli zůstati bez trestu Edomci, nejzuřivější jeho nepřátelé?) Z tohoto v. vyplývá, že proroctví bylo vysloveno před r. 587. (Condamin).

ty však bys měl bez trestu býti?
Nebudeš bez trestu, ale jistě jej budeš píti!

[13] Neboť skrze sebe samého přisahám,
praví Hospodin:
V pustinu a pohanu a v poušť
a v zlořečení bude Bosra obrácena;
všecka města její budou na věky ssutinami!

[14] Novinu slyšel jsem od Hospodina,
posel k národům poslán jest (s výzvou):
Shromážďte se a táhněte proti němu,
povstaňme k boji.

[15] Ano, viz, maličkým učiním tě mezi národy,
opovrženým mezi lidmi.
[16] [Zpupnost tvá], nadutost srdce tvého zklame tebe,
který bydlíš v jeskyních skalních,
a udržeti snažíš se vrcholky pahorků;
i kdybys vysoko jak orel postavil si hnízdo,
tamodtud strhnu tě, praví Hospodin.

[17] Země Edomská bude (úžasnou) pouští:
každý, kdo půjde skrze ni, užasne se,
a sípěti bude nade všemi ranami jejími.
[18] Jako (když) podvrácena byla Sodoma, Gomorrha
a okolí jejich, praví Hospodin,
nebude tam přebývati člověk,
nebude v ní bydliti smrtelník.

[19] Jako lev (když) vystoupí
z jordanského houští na zelenou pastvinu . . .

V. 13. O Bosře viz Is 34, 6; Am 1, 12; Mal 1, 3 n.
V. 14. „k národům", které si vyvolí Hospodin za nástroj, trestající Edomce. V. 14. srv. s Abd 1. — Hebr.: „povstaňte" místo Vulg „povstaňme!" — Ta novina zní, že diplomatické poselstvo národa jednoho jde k národům jiným, aby se s ním spolčili „proti němu", t. j. proti Edomovi. Ten posel praví „povstaňme" (Abd 1), ježto národ, od kterého byl poslán, potáhne do boje také (jak samozřejmo).
V. 15. srv. s Abd 2. — Mluví Hospodin.
V. 16. srv. s Abd 3. — „Zpupnost tvou" není v Abd 3, hebr. bývá všelijak překládáno, proto je právem pokládá Condamin za glosu. — V hebr. „sela", skála („skalní") vidí mnozí narážku na jméno hlavního města edomského: „Sela" (Petra), „Skála". Viz Is 16, 1; 4 Král 14, 7. — „na vrcholech pahorků" měli Edomci tvrze ukryté a nepřístupné jako skalní „hnízda". Srv. Abd v. 4.
V. 17 n. Viz 18, 16; 19, 8; 25, 11. 38. a jj.
V. 19—21. s příslušnými změnami opakován jest níže 50, 44—46.
K v. 19. srv. výše 12, 5. — Nepřítel od Boha „vyvolený" náhle se objeví v Edomsku, které je tu přirovnáno k pastvině, ustavičně se zelenající; nepřítel jako lev rozežene a odežene obyvatelstvo („stádo") Edomska „s ní" (té pastviny), a řízením Božím zabere ji. Nikdo nemůže Boha volati k odpovědnosti za to, co činí, ani za to, že vydá Edomsko do moci nepřítele („kdo obstojí přede mnou" = „kdo mne může pohnati na soud" [hebr.]). — Srv. Job 9, 19. — „pastýř" — král, kníže, jakýkoli vladař (edomský). — Bůh „odežene jej", Edomce skrze nepřítele („lva"), jejž na něho pošle.

mžikem oka jej odeženu s ní,
a kdo bude ten vyvolený,
toho ustanovím nad ní.
Neboť kdo jest podobný mně, kdo obstojí přede mnou?
A který pastýř mohl by mně odporovat?

[20] Protož slyšte, na čem se ustanovil Hospodin proti Edomovi,
(slyšte), jaké plány má proti obyvatelům Temanu:
Ano, odeženou je (jako) slabý brav,
ano rozmetají s nimi i bydliště jejich.
[21] Pod ranou pádu jejich země bude se chvíti,
křik hlasu jeho slyšet bude na moři Rudém.

[22] Aj, jako orel se vznese, vzletí,
a roztáhne křídla svá na Bosru;
srdce junáků Edomských bude v ten den
jako srdce ženy před porodem.

* * *

[23] O Damašku.

Zahanben jest Emat i Arfad,
neboť došla jich novina velmi zlá;
jsou rozbouřeni jako moře,
pro obavy nemohou se uklidniti.

[24] Zmalomyslněl Damašek, obrací se na útěk;
hrůza ho jala,
úzkost a bolest jej drží
jako ženu před porodem.

[25] Kterak jest opuštěno město slavné,
město rozkoše!
[26] Proto padnou jinoši jeho na ulicích jeho,

V [20]. O Temanu viz výše v. 7. — Místo „ano, odeženou je (jako) slabý brav“ Vulg: „Zajisté, žeť je porazí maličcí stáda“. t. j. slabé síly vojenské nepřítelovy. — Místo „ano, rozmetají s nimi i bydliště jejich“ hebr.: „Ano, hroziti bude se nad nimi jejich pastvina“. Srv. Job 7, 10; 8, 18; 20, 9.

V [21]. Pád velikého, silného Edomce bude tak hřmotný, že se zachví země, na niž se svalí. — „hlasu jeho“ Edomcova.

V. [22]. Nepřítel jako orel se spustí s výše na kořist, na Bosru, velké město edomské, které mělo „dcery“, t. j. města sobě podřízená. Viz výše v. 13. — Srv. 48, 40 n. Když vojsko Chaldů plenilo Moabsko a Amonsko, snadno se dovtípiti, že krutě naložilo se sousedním Edomskem (Knabenbauer a jiní).

V. [23]. Damašek, t. j. Aramové (Syrové) častěji chovali se k lidu Božímu nepřátelsky, proto již Amos (1, 3—5) a Isajáš jim hrozili (17, 1 n). Posléze znepokojovali Aramci Joakima s Chaldy, Moabany a Amoňany (4 Král 24, 2). — Srv. 3 Král 20, 1; 22, 3; 4 Král 5, 2; 6, 8; 8, 28; 10, 32; 12, 17; 13, 3; 16, 5. Condamin se domnívá, že vítězné tažení Nabuchodonosorovo r. 605 dalo podnět k tomuto proroctví. — O Ematu a Arpadu viz Is 10, 9. — „jako moře“ srv. s Is 57, 20.

V. [24]. srv. s 6, 24; 46, 5.

V. [26]. „Proto“ jest nevysvětlitelno za v 25., hodí se však dobře za v. 27.; Condamin dobře tedy přemísťuje v. 27. za v. 25. — Ostatně srv. 25, 37; 48, 2 51, 6.

všichni jeho válečníci
vezmou za své v ten den,
dí Hospodin zástupů.
[27] Zapálím oheň ve zdi damašské,
a pohltí zdi Benhadadovy.

[28] O Kedarovi a o královstvích Asorských, která porazil Nabuchodonosor, král babylonský.

Toto praví Hospodin:
Vzhůru! Táhněte na Kedara,
pohubte Východany!
[29] Stany jejich i stáda buďtež jim vzaty,
plachty jejich, všecko nářadí,
i velbloudi buďtež jim pobráni!
Budiž voláno na ně:
„Hrůza se všech stran!"

[30] Utecte, prchněte rychle,
v propastech usaďte se,
obyvatelé Asoru, dí Hospodin;
neboť Nabuchodonosor, král babylonský,
pojal záměr proti vám,
vymyslil si proti vám plán.

[31] Povstaňte a táhněte proti národu pokojnému,
žijícímu v bezpečí, dí Hospodin.
který nemá bran ani závor,
a sídlí osaměle.
[32] Buďtež velbloudi jeho na pospas
a množství dobytka jeho za kořist (vám)!

Rozpráším je na všecky větry,
ty, kteří oholené mají spánky,
a ze všech stran přivedu na ně zkázu, dí Hospodin.
[33] Asor bude bydlištěm šakalů,
pouští až na věky:
nezůstane tam člověk,
nebude v něm bydliti smrtelník.

V. [27]. „zdi" = paláce (hebr.). — Benhadad král damašský. Viz o něm I sv. str. 949 pozn.

V. [28]. O Kedařanech viz výše 2, 10; Is 21, 16n. — Většina jich žila ve stanech životem kočovníků, někteří z nich žili ve vsích, tedy v bydlištích pevných; ti slují tu „Cháçór". Srv. „Chaçérím" Is 42, 11. — „Východané" = Synové východu jmenováni již Sdc 6, 3.

V. [29]. Srv. 6, 25.

V. [30]. Srv. výše v. 20; 18, 11.

V. [31]. „osaměle", neopíraje se o spojence, který má mnoho vojska.

V. [32]. Srv. výše 9, 26; Is 21, 14n.

V. [33]. Srv. výše 9, 10; 49, 18; Is 13, 21. — „na věky" ve smyslu omezeném: velmi dlouho. — Condamin se domnívá, že vítězný pochod Nabuchodonosorův r. 605. dal podnět k tomuto proroctví.

[34] Na počátku kralování Sedekjáše, judského krále, oslovil Hospodin proroka Jeremjáše a řekl mu o Elamcích toto:

[35] Toto praví Hospodin zástupů:
Aj, já polámu lučiště Elamců,
největší jejich sílu.
[36] A uvedu na Elamce čtyři větry
ode čtyř stran nebe.

Rozvěji je na všecky ty větry,
a nebude národa,
k němuž by nepřišli
elamští uprchlíci.

[37] Naženu Elamcům strachu před jejich nepřáteli,
a před těmi, kteří o život jim ukládají;
a uvedu na ně pohromu,
hněv svého roztrpčení, dí Hospodin.

Pošlu meč, by je pronásledoval,
dokud jich nezničím.
[38] Postavím soudnou svou stolici v Elamu,
a vyhladím tamodtud krále i velmože,
dí Hospodin.

[39] Avšak v poslední dny přivedu nazpět zajatce elamské, praví Hospodin.

Hlava 50. — [1] Řeč, kterou promluvil Hospodin o Babylonu a o zemi Chaldejské skrze proroka Jeremjáše:

V. [34.] Elamsko bylo na jihu ohraničeno Perským zálivem, na západě dolním tokem Tigridu (Babylonií), dále na severu Assyrií a Medií; bylo to území dnešního Chusistanu. Elamsko mělo dvě větší města: Susy na řece Ulai a Anzan odtud na jz.. Od nich sluly dvě elamské provincie: Susinak (Susiana) a Anzan. Z Anzanu pocházeli předkové Cyra Velikého (Achaemenovci). Elamci bývali ve vojsku babylonském, které sužovalo lid Hospodinův. Srv. Is 22, 6. — Knabenbauer se domnívá, že Elamci s Babyloňany odvedli také do zajetí Joachina, jak vypravuje 4 Král 24, 10—16. — K nadpisu srv. výše 14, 1; 46, 1; 47, 1. — Od doby tohoto zajetí zajímali se Israelité o Elamsko, jež sousedilo s Babylonií (Condamin).

V. [35.] Elamci byli vynikající lučištníci, jak již zjevno z Is 22, 6. —
V. [36.] srv. s 4, 11; 13, 24; Ez 5, 10; 12, 15.
V. [37.] Srv. 9, 16; 19, 7; 48, 43; 49, 5.
V. [39.] V. tento rovná se verši 6. výše. Condamin se domnívá, že je to pozdější přídavek ke znění původnímu. — Srv. také 48, 47. — „poslední dny“ pokládají někteří za dobu Cyra, který Elamce neobyčejně proslavil, jiní vidí v době té časy mesiášské. Srv. Sk. 2, 9.

Hl. 50 n. dělí Condamin na čtyři básně (ke kterým připojen jest úryvek v řeči nevázané (51,59—64). První báseň (50, 2—20): Konec Babylonu, který bude také koncem zajetí židovského. — Druhá báseň: Babylon bude napaden mečem Hospodinovým (50, 21—46). Hrozby této druhé básně jsou důraznější a přesnější, je tedy sesílení básně prvé. — Třetí báseň: Ten, který kdysi hubil, bude sám zahuben (51, 1—37). I tato báseň rozvíjí a sesiluje myšlenku básně prvé (a druhé); zdůrazňuje, že onen útok na Babylon skončí jeho zkázou. — Báseň čtvrtá: Pád babylonských model a hradeb (51, 38—58). — Proti Babylonu mluvil také Is 13, 1 n. — O postupu proroctví Jeremjášových proti pohanům srv. výše 25, 12 n. 26.

V. [1.] LXX podává nadpis kratší: „Slovo Hospodinovo, jež promluvil o Babylonu.“ Krátkost lze vysvětliti tím, že v LXX jsou tato proroctví uložena

Báseň I (50, 2—20). I sloha (v. 2—7).

[2] Oznamte to mezi národy, ohlaste to,
zdvihněte znamení, ohlaste to,
netajte toho, rcete: Dobyt jest Babylon!
Zahanben jest Bél, přemožen jest Merodach,
zahanbeni jsou bůžkové jeho,
přemoženy jsou modly jeho.
[3] Táhneť proti němu národ od severu,
který obrátí zemi jeho v poušť;
nebude kdo by v ní bydlil,
člověk i zvíře utekou, zmizí.

[4] V ty dny, toho času, dí Hospodin,
přijdou synové Israelovi,
oni a synové Judovi s nimi;
cestou plačíce bráti se budou,
Hospodina, Boha svého budou hledat.
[5] Na cestu k Sionu ptáti se budou,
tam budou upřeny zraky jejich.
Přijdou a připoutají sebe k Hospodinu
věčnou smlouvou, která žádným zapomenutím nevezme za své.

[6] Stádo zbloudilé byl lid můj,
pastýři jejich je svedli, po horách je rozprášili,
s hory na horu pobíhali,
zapomněli na svůj domov.

---

v srdci proroctví Jeremjášových, nebylo tedy v nadpise třeba zdůrazňovati, kdo jest jejich spisovatelem. S Vulg souhlasí hebr, syr, aramský překlad (Targum), Akyla. — Srv. výše 37, 2; 46, 13.

V [2]. líčí pád Babylonu jako hotovou věc. — „zdvihněte znamení, ohlaste to" není v LXX; je to nejspíše glosa z Is 13, 2. — Také „zahanbeni jsou bůžkové jeho, přemoženy jsou modly jeho" zdá se býti glosou (Condamin s jinými). O Bélovi srv. Is 46, 1. — „Merodach" = Marduk městský a nejvyšší říšský bůh Babylonu, který s Bélem splynul (Bél-Marduk). Jako padnou bůžkové egyptští (46, 25), Kemóš moabský (48, 7. 13. 46), Milkom amonský (49, 1), tak padne také světoznámý Bél-Marduk!

V [3]. Nepřítel, který přitrhne na Babylon od severu, není tu jmenován zatím, teprve ve třetí básni (51, 11) dovídáme se, že to budou Medové. Jako Babyloňané kdysi chodili sami od severu do Palestiny, aby utiskovali národ Boží, tak budou poraženi sami od národa, jenž přitáhne od severu. Medové sice neobrátili Babylonii v poušť, ale pád Babylona za Cyra byl počátkem jeho konce. O tom, kterak Babylonsko později zpustlo, viz k Is 13, 20. — Také Is předpověděl, že vítěz nad Babylonem přijde od severu (41, 25).

V. [4]. srv. s 3, 18. 21. 23 n; 25, 12 n; 30, 10. 18; 31, 8. — „plačíce" slzy lítosti nad spáchanými hříchy, které byly příčinou, že pozbyli Hospodina (na Sioně), jeho lásky a ochrany, i budou se ucházet nyní o jeho přízeň. Srv. Os 3, 5.

V. [5]. Zajatci judští půjdou domů s velikou touhou zříditi v Jerusalemě novou obec náboženskou, chrám, bohoslužebný řád, vejíti s Hospodinem ve smlouvu novou, slíbenou Os 2, 18 n; Is 14, 1; Jer 31, 33., půjdou s touhou po dobách mesiášských. Dle hebr. budou se cestou navzájem povzbuzovati: „Pojďte a připoutejte se..."

V. [6]. Národ israelský byl zbloudilým stádem za dob zajetí assyrského i babylonského. Byl to trest Boží za to, že králové israelští a judští („pastýři" srv. 2, 8; 23, 1 n) tím, že podporovali nebo nezamezovali modlářství na pahorcích, sváděli lid, aby běhal od svatyně pohanské na pahorku jednom do svatyně pohanské na pahorku druhém a zapomínal na svou vlastní svatyni na Sionu, na chrám Hospodinův, svůj to ovčinec a „domov". — Srv. 3, 2. 23; 11, 10; 13, 27.

[7] Všichni, kteří je nalézali, zžírali je,
nepřátelé jejich řekli: „Nehřešíme!“
To proto, že zhřešili proti Hospodinu,
proti Hospodinu, sídlu spravedlnosti,
proti naději jejich otců, Hospodinu.

(I protisloha v. 8—13).

[8] Utecte z obvodu Babylona,
ze země Chaldejské prchněte,
buďte jako kozlové v čele stáda!
[9] Neboť aj, já vzbudím
a přivedu na Babylon
spoustu národů velikých ze severu.

Ti jej oblehnou, a odtud bude dobyt;
střely jejich jako střely zdatného válečníka
nevrátí se na prázdno.
[10] Země Chaldejská bude na kořist;
všichni do syta ji pohubí, dí Hospodin.

[11] Ano, veselte se a jásejte,
lupiči dědictví mého,
ano, skákejte jako telata v trávě,
řvete jako býci!
[12] Zahanbena bude vaše matka velmi,
plna prachu bude ta, jež vás porodila!

Vizte, poslední mezi národy bude,
pustá, prázdná, vyprahlá.
[13] Pro hněv Hospodinův nebude bydleno v ní,
ale obrácena bude všecka v poušť.
Každý, kdo půjde kolem Babylonu,
úžasem sípěti bude nade všemi ranami jeho.

V. [7]. „sídlo“ (= „pastvina“) spravedlnosti sluje tu Hospodin, kdežto výše 31, 23. slula tak hora chrámová. Hospodin sám byl Israeli pastvinou vzácnou, na které Israelité (jeho ovce) mohli nalézti ukojení všech svých potřeb, své štěstí, oni však raději pobíhali po horách... „naději otců“ srv. s 14, 8; 17, 13. Poslední slovo „(proti) Hospodinu“ v LXX není, je to nejspíše glosa. — Nepřátelé mohli beztrestně utiskovati Israele (= „Nehřešíme“).

V. [8n]. srv. s první skupinou veršů prvé slohy (v. 2n): v obou jmenován Babylon (v. 2c. 8), v obou užito slov „od severu (v. 3a. 9c).“ Babylon jmenován také na konci této protislohy (v. 13c), jakož i na počátku mezislohy (v. 14a). — K v. 8. srv. Is 48, 20; 52, 11. — „jako kozlové“ postavte se v čelo ostatních cizinců, v Babyloně žijících, jakož i těch, kteří se dobrovolně k vám snad připojí a vyjděte zavčas z Babylona, vyveďte je, upozorněte tím na sebe.

V. [11]. Babyloňané uloupili Palestýnu. dědictví, majetek Hospodinův. Jásali, výskali tehdy, kdy dobyli Jerusalema. Ať výskají také, až padne — Babylon! Místo „řvete jako býci“ hebr.: „řehtejte jako silní hřebci!“ — Když zaplavili Palestýnu, když dobyli Jerusalema, řehtali chlípností jako bujní hřebci. Ať řehtají tak, až nepřítel od severu dobude — Babylona!

V. [12]. Město Babylon je tu „matkou“ svých obyvatelů.

V. [13]. srv. s Is 13, 20; Jer 18, 16; 19, 8; 49, 13. 18.

(I mezisloha v. 14—16).

[14] Seřaďte se proti Babylonu do kruhu všichni lučištníci,
střílejte na něj, nelitujte střel,
neboť zhřešil proti Hospodinu!

[15] Křičte se všech stran proti němu:
zdvihl ruce, padly opory jeho,
zbořeny jsou hradby jeho.

Protože je to pomsta Hospodinova,
vykonejte na něm pomstu:
jak činil on, učiňte jemu!

[16] Vyhubte rozsévače z Babylona,
i toho, jenž drží srp
za doby žní.

Před mečem zhoubcem
každý se obrátí k národu svému,
každý do své vlasti se uteče.

(Druhá sloha v. 17 n.)

[17] Rozptýlené stádo jest Israel,
lvi jej rozehnali;
nejprve jej zžíral král assyrský,
nyní pak naposled rozdrtil mu kosti
Nabuchodonosor, král babylonský.

[18] Protož toto praví Hospodin zástupů,
Bůh Israelův:
Aj já navštívím krále babylonského i zemi jeho,
jako jsem navštívil krále assyrského.

(Druhá protisloha v. 19.—20.)

[19] Přivedu zase Israele do jeho domova,
pásti bude na Karmelu i v Basanu;

V. [14]. srv. s pozn. k v. 8 n. — Viz Is 13, 18.

V. [15]. „Křičte", jak bývá, když vojsko žene útokem na město. — „Zdvihl ruce" (Babylon) na znamení, že se vzdává. — „opory" = věže nebo jiná opevnění.

V. [16]. Ne toliko vojáci, ale i zemědělci babylonští mají býti vyhubeni O „meči zhoubci" srv. 25. 38; 46, 16. Místo „meč zhoubce" bývá překládáno všelijak. V Babyloně, obchodním veleměstě bývalo mnoho cizinců; ti jak uslyší válečný ryk, namířený na Babylon, prchnou domů. Srv. Is 13, 14 cd.

V. [17]. srv. s v. 6. 7. — Assyřané vyvrátili říši severní, Babyloňané rozbili říši jižní. Srv. výše 2, 15; 4, 7; 5, 6; 49, 19.

V. [18]. Zkázu Ninive, hlavního města assyrského, vylíčil Nahum. S Ninivem padla i říše assyrská (r. 606). Srv. také Is 1 o, 5 n; 30, 30.

V. [19 n]. srv. s v. 4 n. — Všimni si, že v každém verši této slohy a protislohy pravidelně jest jmenován Israel. Všimni si, že v druhé protisloze opakováno jest souměrně více slov a rčení ze slohy prvé (v. 4—7): „ten den", „ten čas", „Juda", „hledati", „nalézti", „pastýř", „pásti", „pohoří" (Condamin).

na horách Efraimských i v Galaadu
bude moci dosyta jísti.

20 V ty dny a toho času, dí Hospodin,
hledána bude nepravost Israele, a nebude (jí);
(hledán bude) hřích Judův, a nebude nalezen;
neboť milostiv budu zbytku, který zůstavím.

(Báseň II. (50, 21—46) I. sloha v. 21—27 ab).

21 Vytáhni proti zemi násilníků,
obyvatelstvo její navštiv,
rozmetej a vykonej klatbu v jejích zádech, dí Hospodin,
a učiň vše, co jsem přikázal ti!
22 Válečný lomoz v zemi
a pohroma veliká!

23 Kterak na padrť jest rozbito
kladivo celého světa!
Kterak jest obrácen v poušť
Babylon mezi národy!

24 Osidlo jsem ti políčil, a lapil ses,
Babylone, aniž jsi pozoroval;
dopaden a popaden jsi,
protožes Hospodina popudil.

25 Otevřel Hospodin zbrojnici svou,
vynesl zbraně svého hněvu;

V. 21. Hospodin káže svému vyvolenému nástroji, aby vykonal nad Babylonem stanovený trest. Dle LXX a Syr Hospodin tu oslovuje „meč“, t. j. válku. (Dodej tedy za „navštiv“: „ó meči!“ Srv. střed mezislohy, t. j. v. 35—38., kde se opakuje „meč“ šestkráte. — Místo „zemí násilníků“ hebr: „Meráthaim“. — Místo „obyvatelstvo její navštiv“ hebr; (vytáhni proti) obyvatelstvu „Peqódu“. — „Nár Marrátu“ jest babylonské jméno dnešního zálivu Perského. Jer dle toho jména utvořil náznačný název země při Perském zálivu: „Meráthaim“, t. j. jižní Babylonie. „Meráthaim“ jest dvojné číslo, a zní podobně jako „Móráthaim“, t. j. dvojnásobná hořkost, podobně jako „Mirjáthaim“, t. j. dvojnásobná vzpurnost. — „Pukúdu“ jest jméno aramského kmene, usazeného v Babyloně. Jméno zní podobně jako hebr „Peqód“, t. j. „navštiv“, „potrestej. Babylonie jižní sluje pro svou povahu „dvojnásobná vzpurnost“ nebo „dvojnásobná hořkost“, kterou působila podmaněným národům. Hospodin káže vykonavatelům své spravedlnosti (= „meči“), aby zašel po pádu Babylona také do jižní Babylonie pro její vzpurnost (ukrutnost) — „v zádech“, t. j. pronásleduje nepřítele, který prchá. V LXX však ani v Syr slovo „v zádech“ není, a proto Condamin je pokládá za chybný druhopis. — Kdybychom chtěli napodobiti v překladě hebrejskou hříčku slov, mohli bychom přeložiti v. 21 asi takto:

Vytáhni proti zemi Dvojnásobné vzpoury (nebo: „Dvojnásobné hořkosti“)
a proti obyvatelstvu (národa řečeného) *»Trestej«, ó meči,*
zabíjej a hub, dí Hospodin,
učiň vše, co jsem přikázal ti!«

(Srv. Am 9, 4) . . . (Bedřich Delitzsch-Condamin). — K jižní Babylonii srv. Is 43, 14.
V. 23. Srv. výše 25, 9. a níže 51, 20—23.
V. 24. Srv. Is 21, 5; 44, 27; 47, 7. 11. — „popudil“ jak i v. 29. 33. vypisuje.
V. 25. srv. s Is 13, 5.

neboť Pán, Bůh zástupů,
má co činiti v Chaldejské zemi.

[26] Pojďte na ni od posledních končin,
otevřte, ať vyjdou, kteří ji pošlapají;
seberte s cesty kamení a metejte je na hromady,
zbijte ji, ať nezbude nic!
[27] Pobijte všecky její tury,
ať se schýlí k zabití!

(I. protisloha, v. 27cd—32).

Běda jim, neboť přišel jejich den,
čas navštívení jejich.
[28] Slyš uprchlíky, ty kteří vyvázli z Babylonska,
chtějí oznámit na Sionu pomstu Hospodina, našeho Boha,
pomstu za chrám jeho.

[29] Svolejte proti Babylonu množství,
všecky, kteří umějí napínat luk;
rozložte se táborem proti němu dokola,
ať nikdo nevyvázne!

Odplaťte jemu podle skutků jeho,
všecko, jak činil, učiňte jemu,
neboť proti Hospodinu pozdvihl se,
proti Svatému Israelovu.
[30] Protož padnou jinoši jeho na ulicích jeho,
všichni válečníci (jeho)
vezmou za své ten den,
dí Hospodin.

[31] Aj, já (přijdu) na tebe, zpupný,
praví Pán, Bůh zástupů;

V. [26]. dle hebr:

›*Vytáhněte na ni se všech stran,*
otevřte její zásobárny,
nakupte to jako snopy, zkazte ji,
ať z ní nezůstane nic!«

„zkazte ji“, t. j. vykonejte na ní klatbu („cherem“) jako Jos 11, 12n.

V. [27]. „tury“ = velmože a siláky. Srv. Is 34, 7. — Všimni si, že „zkazte“ v. 26 c. opakováno na počátku této slohy (v. 21: „vykonej klatbu“); také „Pobijte“ opakováno na počátku slohy (v. 21c: „rozmetej“ „zabíjej“) Viz ohlas počátku slohy na jejím konci! — V. 27cd. srv. s 46, 21.

V. [28]. „Ti „uprchlíci“ jsou Judovci. — „za chrám“ Hospodinův, který byli Babyloňané r. 587 spálili. — Srv. níže 51, 11.

V. [29]. Místo „množství“ čti: „lučištníky“. — Místo „proti němu“ hebr: „kolem něho“. — Judovcům podaří se z Babylona uniknouti (v. 28), nepřítel je propustí, nepropustí však Babyloňanů; jako oni prchající zabíjeli, tak stane se nyní i jim. Srv. Jer 39, 5—7; 4, Král 25, 4—7. „Svatým Israelovým“ nazývá nejčastěji Hospodina — Isajáš. Srv. Is 6, 3.

V. [30]. rovná se bezmála 49, 26.

V. [31] n. prohlašuje, že pád zpupného Babylona, o němž byla výše řeč, jest neodvratný úradek Prozřetelnosti. — Místo „zpupný“, „zpupník“ hebr: „zpupnost“. — Všimni si, že jako tato protisloha počala (v. 27cd), že podobně se končí (v. 31cd). — „kolem něho“ zpupného Babylonu.

nebof přišel den tvůj,
čas tvého navštívení.

[32] Klopýtne (ten) zpupník a svalí se,
a nebude, kdo by jej zdvihl;
zapálím oheň v městech jeho,
a ten pohltí všecko kolem něho.

(Mezisloha, v. 33—40.)

[33] Toto praví Hospodin zástupů:
Znásilněni jsou synové Israelovi
a synové Judovi s nimi;
všichni, kteří je zjímali, drží je,
nechtějí propustit jich.

[34] Vysvoboditel jejich jest silný,
„Hospodin zástupů“ jest jeho jméno,
soudem bude hájit práva jejich,
aby pokoj zjednal zemi,
aby otřásl obyvateli Babylona.

[35] Meč na Chaldejské, dí Hosdodin,
a na obyvatele Babylona,
i na činovníky a mudrce jeho!
[36] Meč na hadače jeho, ať jsou z nich blázni,
meč na jeho junáky, ať jsou z nich baby!

[37] Meč na koně a na vozy jeho,
i na všecek lid, který jest v něm,
ať jsou jako ženy;
meč na poklady jeho, ať jsou rozebrány;
[38] meč na vody jeho, ať vyschnou!

Neboť země model je to,
a obludami se pyšní.
[39] Protož bydliti tam budou šelmy se šakaly,

V. [33]. Tato mezisloha počíná líčiti vinu Babyloňanů a přechází k lícni trestu za ni. — K v. 33. srv. výše v. 7. 11. 17.

V. [34]. Vykupitel = „góél“. Srv. Job 19, 25; Is 44, 2. — Babyloňané znepokojovali celý svět; až jimi Hospodin otřese, země nabude pokoje. Srv. Is 14, 3. 16.

V. [35] n. Všimni si, že slovo „meč“ jest ve v. 35—38 šestkráte opakováno. — O mudrcích babylonských srv. Is 47, 12. — „hadače“, t. j. žvanily, lháře (hebr). — Za „blázny budou pokládáni“, až se ukáže v den soudu, že budoucna neznali předpovídajíce jen věci příznivé. — Srv. Is 47, 10—15.

V. [37]. „Lid“, t. j. směsice národů, kteří sloužívali ve vojsku babylonském. — „meč“, t. j. válka Babyloňanům vezme poklady jejich.

V. [38]. „meč“, t. j. válka zničí průplavy, které dodávaly vláhy vzdáleným pozemkům; zasypané průplavy učiní z ráje poušť. — Místo „meč“ (LXX a Syr) podle hebr a Vulg. nesprávně: „suchota“. — „obludami“ = „strašáky“ (hebr.) = modlami. — Místo „se pyšní“ hebr „běsní“, t. j. tak ctí své „strašáky“, jakoby rozumu byli pozbyli.

V. [39]. Srv. Is 13, 20n. — V. 39a dle Vulg slovně: „Protož bydliti tam budou drakové s divými muži“. — Srv. Is 34, 14.

sídliti budou v něm pštrosi;
a nebude v něm již bydleno na věky,
nebude vystavěno od rodu do rodu.

[40] Jako když podvrácena byla Sodoma,
Gomorrha a okolí jejich,
praví Hospodin,
nebude tam přebývati člověk,
nebude v něm bydliti smrtelník.

(Druhá sloha, v. 41—48).

[41] Ejhle, přichází lid od severu,
národ veliký, a králové mnozí
povstávají od končin země.
[42] Luk a kopí v ruce mají,
ukrutní jsou, bez milosrdenství!

Hlas jejich jako moře hučí,
na koních sedí,
vyzbrojeni jsou jak válečník do boje
proti tobě, dcero Babylonská!

[43] Uslyšel král babylonský zprávu o nich,
klesly mu ruce,
úzkost na něj padla
bolest jako ženy před porodem.

(Druhá protisloha v. 44—46).

[44] Ejhle, jako lev (když) vystoupí
z jordánského houští na zelenou pastvinu...
mžikem oka jej zaženu s ní,
a kdo bude ten vyvolený,
toho ustanovím nad ní.

Neboť kdo jest podobný mně, kdo obstojí přede mnou?
A který pastýř mohl by mi odporovat?
[45] Protož slyšte, na čem se ustanovil Hospodin proti Babylonu,
(slyšte), jaké plány má proti Chaldejské zemi!

Ano, odeženou je (jako) slabý brav,
ano, rozmetají s nimi i bydliště jejich.
[46] Pod ranou pádu Babylonu země bude se chvíti,
křik mezi národy bude slyšet.

V. [40.] srv. s 49, 18; Is 13, 19.

V. [41.] počíná podrobněji popisovati „meč“ (výše v. 35—38), vykonavatele Boží spravedlnosti, jmenované výše ve v. 3. 9. 14. 21. 26. 29. (Knabenbauer). — V. 41—43 opakuje s přiměřenými změnami 6, 22—24.

V. [44—46.] opakují s přiměřenými změnami 49, 19—21. — Všimni si, že druhá protisloha (v. 44) začíná slovem „Ejhle“ jako druhá sloha (v. 41). — „Pod ranou pádu Babylona“ = „Křikem padl Babylon“ (hebr.). — Srv. Is 13, 14; 21, 9.

(III Báseň (51, 1—37) (První sloha, v. 1—5).

Hlava 51. — [1] Toto praví Hospodin:

Aj, já vzbudím proti Babylonu,
proti obyvatelům „Srdcem povstávajícím proti mně"
jakoby zhoubný vichor.
[2] A pošlu na Babylon převěvače,
ti jej převějí a vyprázdní zemi jeho.

Když jej obklíčí odevšad
za dne soužení jeho,
[3] střelec ať nenapíná luku svého,
ať nevystupuje oblečený v pancíř!
Nešetřte jinochů jeho,
vykonejte klatbu nade vším vojskem jeho!

[4] Ať padají zabití v zemi Chaldejské,
a ranění na ulicích jeho!
[5] Neníť Israel a Juda vdovou
po svém Bohu, Hospodinu zástupů;
země pak jejich plna jest zločinů
proti Svatému Israelovu.

(Druhá sloha v. 6—10).

[6] Utecte z obvodu Babylona,
zachraň každý svůj život,
ať nezhynete pro nepravost jeho!
Jeť to čas pomsty Hospodinovy,
on odplatu dá jemu.

Hl. 51. — V. [1]. „Srdcem povstávající proti mně" = hebr. Léb-qámaj" bylo později sem vloženo místo původního „kasdím", t. j. Chaldové (Babyloňané), kteréžto původní slovo (Chaldajous) si LXX zachovala. (Také Targum). Dle šifrového písma, zvaného „Athbaš" „Léb-qámaj = Kasdím". Viz výše k 25, 26. — (Sesach = Babel). — O vzpurnosti Babyloňanů srv. výše 50, 24. 29. 31 n. — K v. 1d srv. 4, 11; 18, 17. Místo „jakoby zhoubný vichor" možno (a snad lépe) také překládati: „ducha zhoubce" (vzbudím).

V. [2]. Ti převěvači budou házeti Babyloňany proti vichru (v. 1d), který je jako plevy rozpráší.

V. [3]. Hospodin oslovuje dobyvatele Babylonu: Babyloňané nebudou klásti odporu, nebude tedy třeba nepříteli napínati luk atd.... V. 3ab bývá všelijak překládán. Zdá se, že částice zaporu sem nepatří a že tedy dlužno přeložiti:

Lučištník ať napne luk svůj,
ať se obleče v pancíř!

(Kdo lpí na částici záporu, tvrdívá, že jsou tu osloveni Babyloňané, aby prý nenapínali luku, ježto jakýkoliv odpor jest marný.)

V. [4]. „ranění" = probodení (hebr.)

V. [5]. Condamin s jinými klade v. 5cd před v. 5ab. — „země jejich" — Babyloňanů. Srv. 50, 29. 7. 11. 17. 33. — „Svatým Israelovým" nazývá Hospodina nejčastěji Isajáš. Národ israelský není „vdova", která nemá, kdo by se jí zastal, kdo by pomstil její útisk. Hospodin jakožto manžel potrestá zločiny, na své manželce od Babyloňanů páchané. Srv. 31, 32; 50, 34; Is 49, 14; 50, 1; 54, 6. — Všimni si, že tato sloha jménem Božím se začíná (v. 1a) a také tak se končí (v. 5bd).

V. [6—10]. jest rozhovor zajatců židovských se zajatci jiných národů pohanských, držených od Babyloňanů. — V. 6. srv. s 50, 8. 19.

[7] Kalich zlatý byl Babylon v ruce Hospodinově:
opojoval celý svět,
z vína jeho pili národové,
a proto byli jak šílení.

[8] Náhle Babylon padl a rozdrcen byl,
kvilte nad ním,
přineste balšámu na bolest jeho,
zdali by snad mohl být vyhojen!

[9] Chtěli jsme vyhojit Babylon,
ale není zhojitelný;
opusťme jej a pojďme
každý do své vlasti!

Neboť sahá až k nebesům jeho trestuhodnost,
zdvíhá se až k oblakům.
[10] Hospodin ukázal spravedlnost naší věci:
pojďte a vypravujme na Sionu
dílo Hospodina, Boha našeho

* * *

(Mezisloha, v. 11—14 (19).

[11] Nabruste střely, a naplňte touly!
Hospodin vzbudil ducha médských králů,
(neboť) plán má proti Babylonu — zničiti jej;
neboť pomsta Hospodinova je to,
pomsta za chrám jeho.

[12] Proti zdem babylonským zdvihněte znamení,
rozmnožte hlídky, postavte strážné,
připravte zálohy,
neboť stanovil Hospodin a vykoná,
čímkoli hrozil obyvatelům babylonským.

V. [7]. Hospodin trestával všelijaké národy skrze Babyloňany. Srv. výše 25, 15—28; 50, 23; níže 51, 20—23; Is 10, 5 a jj. — Babylon pro svůj lesk a pro svou moc sluje „zlatý“ kalich, jako i Daniel pravil, že „zlatá hlava“ sochy jest Babylon (Teodoret). — „šílili“ bolestí a hrůzou z pohromy, která je skrze Babyloňany stihla.

V. [9]. pronášejí spíše příslušníci cizích národů, kteří s Babylonem obchodovali a v něm nalézali všelijaké rozkoše, nežli zajatci (srv. v. 6). — O nebetyčné zpupnosti Babyloňanů srv. Is 14, 13n; Gn 18, 21.

V. [10]. „dílo“ Hospodinovo: zkáza Babylona a vysvobození národa Božího. Ježto (jak řečeno k v. 6.) slova v. 6—10 jest rozhovor zajatců židovských s pohany, jsou tu (ve v. 10) i pohané vybídnuti, aby šli a na Sionu hlásali velikost Hospodinovu. Srv. Is 2, 2; 40, 5; 44, 5; 45, 14. — Všimni si, že i tato protisloha se končí jménem Hospodinovým, jako se končila sloha předchozí. Viz k v. 5.

V. [11]. vrací se k popisu boje s Babylonem. — Místo „médských králů“ lépe čísti se LXX: „médského krále“. Srv. Is 13, 17. — K v. 11e srv. výše 50, 15. 28.

V. [12]. „zdvihněte znamení“, t. j. vztyčte prapory, aby viděti bylo, kde ten onen oddíl obléhajícího vojska táboří. — O připravených zálohách viz Jos 8, 14; Sdc 20, 33.

[13] Ty, jenž bydlíš nad spoustami vodstva,
bohatý poklady,
přišel tvůj konec, míra tvého přestřižení.
[14] Přisáhl Hospodin zástupů skrze sebe samého:
Naplním tě lidem jako kobylkami,
a píseň vítěznou budou nad tebou zpívat!

* * *

[15] Onť učinil zemi mocí svou,
založil svět moudrostí svou,
a důmyslem svým roztáhl nebe.
[16] Když zahřmí, káže vodám na nebi, aby se kupily,
káže mlhám, by vystupovaly od končin země,
blesky k lijavci přičinuje,
a vyvádí vítr ze svých zásobáren.

[17] Nejapným stává se (tu) každý člověk, bezradným;
zahanben jest každý řemeslník pro (svou) modlu:
neboť klam jest, co slil,
není v tom ducha.
[18] Nicoty jsou to, hodné smíchu,
v čas soudu bude veta po nich.

[19] Není jim podoben Jakobův úděl
onť je ten, který stvořil všecky věci,
Israel jest vlastní kmen jeho,
„Hospodin zástupů“ jest jméno jeho.

(Druhá sloha, v. 20—23).

[20] Za kladivo byl jsi mi,
za válečnou zbraň,
a já jsem tebou rozbíjel národy,
ničil jsem tebou říše

[21] Rozbíjel jsem tebou koně i jezdce,
rozbíjel jsem tebou vůz i vozku,
[22] rozbíjel jsem tebou muže i ženu,
rozbíjel jsem tebou starce i dítě.

V. [13]. „nad spoustami vodstva“, t. j. na obou březích Eufratu, prorytých průplavy. — Ty vody byly ochranou Babylona, že se zdál býti nedobytný! — Za své poklady mohl si Babylon najmouti obrovské množství vojska z celého světa. — O míře „přestřižení“ srv. Is 38, 12; Job 6, 9; Am 9, 1.

K v. [14]. srv. 25, 30; 48, 33. — Hebr. možno přeložiti také: „I kdybys byl naplněn lidem jako kobylkami, přece budou nad tebou zpívati vítěznou píseň“.

V. [15—19]. opakuje s malými změnami, co bylo řečeno již výše 10, 12—16. Ježto úryvek tento (v. 15—19) přerývá tu přirozený běh myšlenek, ruší básnickou stavbu sloh, domnívá se Condamin s jinými, že v. 15—19. původně tu nebyl.

V. [20]. Hospodin oslovuje Babylon. Srv. výše 50, 23; 25, 9. Condamin navrhuje toto přemístění: 23c, 22a, 22bc, 23ab.

Rozbíjel jsem tebou jinocha i pannu,
[23] rozbíjel jsem tebou pastýře i stádo,
rozbíjel jsem tebou oráče i spřežení jeho,
rozrážel jsem tebou vládce i správce.

(Druhá protisloha v. 24—26).

[24] Avšak odplatím Babylonu
i všem obyvatelům Chaldejským
všecko jejich zlo, jež činili na Sionu
před očima vašima, dí Hospodin.

[25] Aj, já (přijdu) na tebe, horo zkázonosná, dí Hospodin,
která kazíš všecku zemi,
vztáhnu ruku svou na tebe,
svalím tě se skal,
učiním tě horou vypálenou.

[26] Nevezmou z tebe kamene do rohu,
ani kamene do základu,
ale pustinou na věky budeš,
praví Hospodin.

(Druhá mezisloha, v. 27—29).

[27] Vyzdvihněte znamení v zemi,
trubte polnicí mezi národy,
zasvěťte národy do války proti němu,
zavolejte na něho království
Ararat, Menni a Askenez.

Ustanovte proti němu důstojníky,
přiveďte (na něj) koní jako ježatých kobylek.
[28] Zasvěťte národy do války proti němu,
krále země médské, jeho vládce i všecky správce,
i všecku zemi, jemu podřízenou.

[29] Země se chvěje a třese,
neboť počíná se plniti plán Hospodinův proti Babylonu:
učiniti ze země babylonské
pustinu lidoprázdnou.

V. [24]. Srv. výše 50, 15. 29.

V. [25]. Babylon sluje „h o r o u“ pro své velmocenské postavení. Srv. 46, 18. — „h o r a v y p á l e n á“ = sopka (Condamin).

V. [26]. Staviva, jež zbude v ssutinách starého Babylona, nebude použito ke stavbě města nového. — Srv. Is hl. 13 n.

V. [27]. Výzva k sbírání (verbování) vojska jako výše 50, 14; 51, 11. — O s v a t é válce proti Babylonu srv. Is 13, 3. — A r a r a t (= assyrsky U r a r t u) byla říše severně od jezera V a n s k é h o. — M e n n i (assyrsky Mannai) sídlili na jihovýchod jmenovaného jezera Vanského. — A s k e n e z jmenováni již Gn 10, 3. — „j e ž a t á k o b y l k a“ jest nejspíše kobylka na druhém stupni svého vývoje (Driver-Condamin).

V. [28]. Místo „k r á l e“ v čísle množném čti se LXX „krále“ v čísle jednotném jako ve v. 11.

V. [29]. „Z e m ě s e c h v ě j e“ pod nohama pěchoty, pod kopyty koní atd. —Srv. 28, 6; 48, 28.

(Třetí sloha, v. 30—33).

[30] Přestali válečníci babylonští bojovati,
ve tvrzích sedí,
vyčerpána jest síla jejich,
jsou jako ženy;
spálena jsou obydlí jejich,
polámány jsou závory jejich.

[31] Běžec na běžce naráží,
posel naráží na posla,
aby oznámili babylonskému králi,
že je vzato jeho město na všech stranách,
[32] mosty že jsou osazeny,
bažiny že ohněm jsou spáleny
a válečníci poděšeni.

[33] Neboť toto praví Hospodin zástupů,
Bůh Israelův:
Babylon jest jako humno, když je pěchováno;
ještě maličko, i přijde doba jeho žně.

(Třetí protisloha, v. 34—37).

[34] Snědl mne, polkl mne Nabuchodonosor, babylonský král,
odložil mne jako prázdnou nádobu.
Pohltil mne jako drak,
naplnil své břicho,
z rozkoše mé vyvrhl mne.

[35] „Tělo mé znásilněné přijď na Babylon!"
praví obyvatelstvo Sionu,
a „Krev má na obyvatelstvo Chaldejské země!"
praví Jerusalem.

[36] Protož toto praví Hospodin:
Aj, já povedu při tvou,

V. 30ef přemísťuje Condamin za v. 31, a spojuje úzce s v. 32.

V. 31. Posel, který oznámil králi, že Babylon padl na této straně, vrací se kvapem a naráží cestou na posla, který chvátá s jiné strany, aby oznámil totéž.

V. 32. „bažiny" jsou zasypány a udupány, jako by je byl vysušil ohněm, jenž spálil rákosí v nich.

V. 33. Srv. s Is 21, 10. — Humno, které bývá na Východě pod širým nebem a celé vsi společno, třeba přede žní upěchovati, nebo uváleti, aby mohlo hned po žni na něm býti obilí mláceno kopyty dobytka, sáňkovitým nebo vozovitým mlátidlem, které slámu drtí. Pěchování a mlácení jsou obrazy válečné pohromy, právě tak jako žeň. Srv. Sdc 8, 16; 2 Král 12, 31; Is 17, 5.

V. 34. Mluví zajatci. — „z rozkoše mé" = z Judska.

V. 35. Judovci svolávají trest Boží za násilí Babyloňanů, které tak bolestně zakusili na svém těle. Srv. Mt 23, 35; 27, 25.

V. 36 Hospodin slibuje, že se ujme práva svého národa. — „moře" mohlo by tu znamenati síť průplavů, kterými bylo Babylonsko protkáno. Budou-li zasypány, bude z rajské Babylonie — poušť. Condamin se domnívá, že tu „moře" znamená pravděpodobněji velikou vodní nádrž, kterou Nabuchodonosor dal vyhloubiti na ochranu Babylonu, nebo nádrž, o níž mluví Herodot (I, 185).

a pomstím tebe;
vezmu vodu moři jeho,
vysuším jeho pramen.

[37] I bude Babylon hromadou kamení,
bydlištěm šakalů,
na úžas a na sípění,
protože nebude, kdo by v něm bydlil.

(Čtvrtá báseň, v. 38—58).

[38] Všichni jako lvi řvou,
kňučí jako lvíčata.
[39] V horečce jejich předložím jim nápoje jejich,
a opojím je, aby se omámili,
a usnuli spánkem věčným, z něhož není probuzení,
praví Hospodin.
[40] Povedu je jako berany na zabití,
jako skopce, jako kozly.

---

[41] Kterak dobyt byl Sesach,
vzata sláva celého světa!
Kterak stal se úžasem
Babylon mezi národy!

[42] Vystoupilo proti Babylonu moře,
množstvím vln jeho přikryt jest!
[43] Města jeho stala se pouští,
zemí neobydlenou a prázdnou,
krajem, ve kterém nikdo nepřebývá,
kterým nechodí člověk.

* * *

V. [37]. srv. s 9, 11; 10, 22; 18, 16; 19, 8; 49, 33; 50, 13. — Všimni si, kterak zdůrazněna jest myšlenka „zkázy". Vyslovena jest ve 2. v. první slohy (51, 1), ve 2. v. mezislohy (v. 11), ve 2. v. slohy následující (v. 20), a dvakráte v protisloze (v. 25). Celá báseň jest zakončena líční zkázy dokonalé (v. 37). — Dvě mezislohy opakují: „král médský"...: „zdvihněte znamení"... „jako kobylky"... Pozoruhodno, že žádný z těchto tří výrazů nevyskytá se jinde ve hl. 50n. — Dále zasluhuje povšimnutí, že báseň III. jeví podobnosti básni I.: Protislohy obou básní počínají se bezmála týmiž slovy: „Utecte z obvodu Babylona"(50, 8; 51, 6); srv. 50, 14n. s 51, 1; srv. 50, 17. s 51, 34.

V. [38—43]. odpovídá konci: 51—58. Také sloha 44—48 odpovídá sloze 49—53. — Čtyři básně (50, 1—51, 58) vznikly za sebou postupem, jakým jsou tu podány, neznámo však, za jakých časových mezer (Condamin).

V. [38n]. popisuje Babyloňany, kteří s hltavostí horečnou pochutnávají si na kořisti. Až budou v nejlepším, dá jim Hospodin píti z kalicha zkázy, ze které se Babylon již nikdy neprobere k životu. — Srv. Dan 5, 29; 2 Par 36, 22n.

V. [40]. srv. s 48, 15; 50, 27; Is 34, 7.

V. [41]. Sesach = Babel jako 25, 26.

V. [42]. „moře" — záplava nepřátelského vojska. Srv. níže 55n; srv. také výše 46, 7; 47, 2.

[44] Navštívím Béla v Babyloně,
a vyrvu, co zhltil, z úst jeho,
a nepohrnou se k němu již národové,
neb i zeď babylonská padne.

[45] Vyjdi z něho, můj lide,
ať zachrání každý svůj život
od rozhořčeného hněvu Hospodinova!
[46] Ať neochabne srdce vaše, ať se nebojíte
pověsti, kterou bude v zemi slyšeti;
přijde totiž v jednom roce pověst,
a po tom roce (jiná) pověst,
násilí bude v zemi a panovník proti panovníku.

[47] Neboť ejhle, přijde doba,
kdy navštívím modly Babylona,
kdy bude všecka země jeho zahanbena,
a všichni jeho zabití padnou prostřed něho.

[48] A plesati budou nad Babylonem
nebesa i země se vším, co jest na nich,
neboť od severu přitáhnou na něj zhoubcové,
praví Hospodin.

* * *

[49] Jako vinou Babylonu padali zbití v Israelovi,
tak budou zbiti Babyloňané padati v celé zemi.

[50] Vy, kteří jste unikli meči,
pojďte, nezastavujte se;
vzpomínejte v dáli na Hospodina,
a Jerusalem mějte ustavičně na mysli.

[51] „Zahanbeni jsme, neboť jsme slyšeli pohanění,
hanba přikrývá nám obličej,
že vstoupili cizáci
na svatá místa domu Hospodinova.“

V. [44]. O Bélovi srv. výše 50, 1; Is 46, 1. — Bél, Babylon zhltil judské zajatce, posvátné nádoby chrámu jerusalemského atd. To vše bude mu nyní vzato. Srv. Esdr 1, 7—11.

V. [45n]. Ať se děje před vysvobozením ze zajetí cokoli, Judovcům netřeba se báti; ať doufají, že Babylon padne, až pak nadejde doba svobody, ať jí použijí a vrátí se z Babylonie do vlasti (v. 45). Srv. 50, 8.

V. [48] srv. s Is 14, 8; 44, 23.

V. [49]. přelož:

Také Babylonu bude padnouti, ó zabití Israelité,
jako pro Babylon bylo padati zabitým celého světa.

V. 49. oslovuje zabité Israelity a praví, že jako oni kdysi padli rukou Babyloňanů, tak padnou nyní Babyloňané rukou jiných (mstitelů).

V. [50]. oslovuje Israelity, kteří zbyli, nepadše rukou Babyloňanů jako ti, kteří byli osloveni ve v. 49. — „v dáli“, v Babylonii. — „na Hospodina“, který ctěn byl ve chrámě jerusalemském.

V. [51]. jest odpověď zajatců judských na výzvu v. 50. — Žádají, aby Hospodin potrestal Babyloňany za to, že chrám jerusalemský tak hanebně znesvětili.

[52] Protož ejhle, přijde doba,
dí Hospodin,
kdy navštívím modly jeho,
a po vší zemi jeho řváti budou ranění.

[53] Byť pak vystoupil Babylon až k nebi,
a na výsostech opevnil své hradby:
přijdou ode mne zhoubcové jeho,
praví Hospodin.

* * *

[54] Křik je slyšeti z Babylona,
pohroma veliká v Chaldejské zemi...
[55] Ano, pohubí Hospodin Babylon,
a vyhladí veliký jeho lomoz.

Hučeti budou vlny jejich jako spousty vodstva,
hlučeti bude jejich křik;
[56] neboť přijde na něj, na Babylon zhoubce,
zjímáni budou junáci jeho, rozlámán jejich luk,
neboť Hospodin, Bůh odplaty,
jistě odplatí jim.

---

[57] A opojím činovníky a mudrce jeho,
vládce a správce a junáky jeho,
usnou spánkem věčným, z něhož není probuzení,
dí král, jehož jméno jest „Hospodin zástupů."

[58] Toto praví Hospodin zástupů:
Zeď Babylonu, ta přeširoká do základů bude rozbořena,
vysoké brány jeho spáleny budou ohněm.
Národové pracují k ničemu,
kmenové pro oheň na smrt se lopotí.

V. [52]. Hospodin odpovídá, že Babyloňané toho trestu zasluhují, a „protož" že...
V. [53]. Srv. výše 49, 16; Is 14, 12; Abd 4.
V. [54]. Srv. 50, 22. 46; 48, 3.
V. [55]. „veliký lomoz", se kterým zaplavovali kdysi Babyloňané celý svět. Místo lomozu toho zahučí jako moře spousty vojska, jež přitáhne proti Babylonu (v. 55cd). Srv. v. 42.
V. [57]. srv. s 48, 15; 50, 35; 51, 23. 39.
V. [58]. Jak shledáno při posledních vykopávkách (Koldewey), násep babylonský se skládal ze tří zdí: první zeď byla z nepálených cihel 7 m tlustá; 12 m za ní vinula se druhá zeď z cihel pálených 7.80 m tlustá; za ní byla konečně třetí zeď z pálených cihel, 3.30 m tlustá; mezera mezi nimi byla vyplněna prstí, a na vrchu upraven byl násep tak, že po něm mohly jezditi dvě zpřežení o čtyřech koních vedle sebe. Celá šíře náspu babylonského měla tedy více než 30 m, což se přibližně srovnává s údaji Herodotovými (I 178), že byly hradby babylonské 50 loket královských zšíři. — Na každých 45 m obvodu hradeb připadla jedna věž. — Celá pevnost měla v obvodu 18 km, což jest na pevnosti dávného východu veliký rozměr. — V. 58de zdá se býti přísloví. Srv. Hab 2, 13. — Co jedni z kamene a ze dřeva postaví na svou obranu, to jiní zboří a spálí. Kolikráte se osvědčila pravdivost toho přísloví v dějinách lidstva!

[59] Příkaz, který dal prorok Jeremjáš Sarajášovi, synu Neriáše, syna Maasiášova, když se bral s králem Sedekjášem do Babylona, léta čtvrtého kralování jeho. — Sarajáš byl vrchním tlumočníkem. —

[60] Jeremjáš napsal všecko zlo, které přijíti mělo na Babylon, na jeden list; všecka tato slova, která jsou psána proti Babylonu, [61] a řekl Jeremjáš Sarajášovi: „Když přijdeš do Babylonu, pečuj o to, abys přečetl všecka tato slova.“ [62] Rci: „Hospodine ty jsi hrozil tomuto místu, že je zkazíš, aby nebyl, kdo by v něm bydlil, člověk ani zvíře, aby bylo věčnou pustinou.“

[63] Až pak ten list dočteš, přivaž k němu kámen, vrz jej do prostřed Eufratu, [64] a rci: Tak bude potopen Babylon; nepovstane ze soužení, které já přivedu na něj, ale zhyne.

Až potud (jdou) slova Jeremjášova.

V. [59]. Sarajáš byl bratr Baruchův. Viz 32, 12. (Dle LXX nebyl poslán do Babylonie se Sedekjášem, nýbrž od Sedekjáše.) — Rok čtvrtý vlády Sedekjášovy byl r. 595—594 před Kr. — „vrchním tlumočníkem“ jest přibližný překlad Vulg, slovně bylo by: „kníže proroctví“ nebo „představený proroků“ (1 Par 15, 27). „Vrchní tlumočník“ (dragoman) byl by cestovní maršálek, královský ubytovatel, který měl na starosti opatřiti králi cestou všecko pohodlí. S tím souhlasí hebr.: „kníže odpočinku“ (tábora). Podle LXX však měl na starosti „dary“, t. j. poplatky, které měl jménem krále judského odevzdati králi babylonskému na znamení poddanství.

V. [60]. Z tohoto v. nevyplývá, že čtyři básně 50, 2—51, 58 byly napsány r. *595—594*. (Knabenbauer). — Condamin s jinými se domnívá, že: „všecka tato slova, která jsou psána proti Babylonu“, byla vepsána sem později od neznámého pisatele, jenž se domníval, že proroctví, které Jer dle v. 60 a napsal na list, není nic jiného nežli 50, 2—51, 58. Viz níže.

V. [61]. „tato slova“, napsaná na jednom listě podle v. 60 a, nikoli nutně 50, 2—51, 58! — Přečísti měl proroctví proti Babylonu před váženými zajatci, jakožto svědky.

V. [62]. Čtvrtého roku Sedekjášova říše babylonská velmi kvetla; vysloviti za takové doby proroctví Babylonu tak nepříznivé, byla věc Boží prozřetelnosti (Knabenbauer).

V. [63] n. Jako listu, kamenem zatíženého nikdo již z Eufratu nevytáhne, tak nikdo nezachrání Babylonu, až jednou padne ... „Až potud jdou slova Jeremjášova“ byla původně za v. 58 (Condamin). — Úryvek *51, 59—64*. má LXX ve hl 28 (v. 59—64). — Nelze pochybovati o tom, že *50, 2—51, 58*. jsou dílo Jeremjášovo. Neboť 1. Jer podává 25, 12. seznam národů pohanských, proti kterým prorokoval, a mezi nimi uvádí také Babyloňany. Ve sbírce proroctví proti pohanům (hl 46—49) řídí se tímto seznamem, každému ze jmenovaných národů věnuje kratší nebo delší báseň; bylo by nevysvětlitelno, kniha Jeremjášova byla by zřejmě neúplná, kusá, kdyby neobsahovala také delších proroctví proti Babyloňanům, kteří tolik zla natropili v Palestině. 2. Hll 50 n Jeremjášovi přičítá nadpis *50*, 1., kterýžto údaj v LXX není toliko proto, že proroctví proti pohanům a také proti Babyloňanům měla LXX v srdci řečí Jeremjášových, bylo tedy zbytečno upozorňovati čtenáře, že Jer jest jejich spisovatelem. — 3. Jer, který radil, aby se Judsko vzdalo Babyloňanům, věděl, že poddanství to bude toliko dočasné, že dojde také na Babylon; pochopitelno, že ve vhodný čas tuto myšlenku, pád Babylona, také vyslovil čtyřmi básněmi 50, 2—51, 58. Vhodná doba byl čas po pádu Jerusalema, kdy se zdálo, že všecky naděje Judovců na věky jsou pohřbeny, kdy bylo třeba zajatce těšiti. — 4. Jer asi té doby čítal proroctví Isajášova, zejména hll 40—66 napsané na potěchu zajatců babylonských, častěji nežli dosud; z té četby lze vysvětliti ohlas Isajáše ve hl 50 n. (Nazývá na př. Hospodina po isajášsku „Svatým Israelovým“ 50, 29; 51, 5). — 5. Již r. 1837 protestant August Kueper uveřejnil v Berlíně dlouhý seznam slov a rčení jeremjášských, jež se vyskytují tak ve hll 50 n jako v ostatních hll, jichž nikdo Jeremjášovi neupíral. — 6. Rozumáři upírají hll 50 n Jeremjášovi proto, že prý pád Babylona líčen jest jakožto velmi blízký; ježto dle jejich názoru není proroctví v přesném významu slova možno, mohl prý tak určitě líčiti blízký pád Babylona spisovatel, který žil krátce před ním, kdy Jer byl již dávno mrtev. Názor o nemožnosti proroctví v přesném slova významu jest nesprávný (Viz úvod

DODATEK.

Kterak se splnilo, čím Jeremjáš Jerusalemu a Judsku byl hrozil (hl 52).

Kdy a jak Sedekjáš vládl, Jerusalem obležen, Sedekjáš zajat, město i chrám zničen, obyvatelstvo odvedeno do zajetí (52, 1—27). Kolik Judovců bylo do zajetí babylonského odvedeno (52, 28—30). Jechonjáš vyveden ze žaláře (52, 31—34).

Hlava 52. — [1] Dvacetjeden rok byl stár Sedekjáš, když počal kralovati, a jedenácte let kraloval v Jerusalemě. Jméno matky jeho: Amital, dcera Jeremjášova z Lobny. [2] Činil, co bylo zlé před Hospodinem, všecko tak, jak byl činil Joakim. [3] Nebo (proto, že) se hněval Hospodin na Jerusalem a na Judu, (stalo se, že) až i zavrhl je od sebe.

Sedekjáš odpadl od krále babylonského. [4] I přitáhl léta devátého kralování jeho, měsíce desátého, desátého dne (toho) měsíce, Nabuchodonosor, král babylonský, on i všecko vojsko jeho na Jerusalém; i obklíčili jej a vystavěli kolem něho náspy. [5] Tak bylo město obléháno až do jedenáctého roku krále Sedekjáše. [6] Devátého dne čtvrtého měsíce, když byl rozmohl se hlad ve městě, že neměl venkovský lid co jísti, [7] učiněn byl průlom do města; tu všecko mužstvo bojovníků jeho uteklo; vyšlo z města v noci cestou brány, která jest mezi dvěma zdmi, a vede k zahradě královské — Chaldejští měli obklíčeno vůkol město — a dali se na cestu, vedoucí na pustinu. [8] Vojsko chaldejské hnalo se za králem, a postihli Sedekjáše na pustině vedle Jericha; zatím všichni, kteří ho provázeli, rozprchli se opustivše ho. [9] Javše krále přivedli ho ke králi babylonskému do Rebly, která jest v zemi Emat, a ten vyřkl nad ním soud: [10] syny Sedekjášovi král babylonský

---

str. 9 nn), nesprávno tedy také, co jest na něm vybudováno. — 7. Proto také katoličtí kritikové (nehledě k nepatrným výjimkám) hájili a hájí jeremjášského původu hll 50 n. — Napsány nebyly ovšem 4. roku Sedekjášova, před pádem Jerusalema, kdy Jer radil zajatcům, aby nečekali brzkého vysvobození, ale aby se zařídili na dlouhý pobyt v Babyloně, jenž potrvá 70 roků (29, 1—7. 10), kdy bojoval Jer proti lžiprorokům, slibujícím, že zajatci brzy již se vrátí domů (28, 1—9; 29, 8 n. 15). Proroctví Jer proti Babylonu předpokládá, že většina lidu odvedena do zajetí (50, 4. 20. 33), že Israelovi byly polámány kosti (50, 17), že byl pohlcen, zničen, odhozen jako prázdná nádoba (51, 34), že znesvěcený chrám volá po Božím trestu (50, 28; 51, 11. 51). To vše lze vysvětliti, byly-li hll 50 n napsány po pádu říše Judské, t. j. po r. 587.

Hl. 52. — Jako kdysi Is zakončil svá proroctví o vpádu Assyřanů do Palestiny hlavou 36 n, v nichž vypravuje, kterak se splnila ta proroctví, tak i ku proroctvím Jer přidána jest hl 52, jež vypravuje, kterak se uskutečnilo, co byl Jer předpověděl o Jerusalemu, o králi judském, o chrámu, o lidu. Již dávní vykladatelé se domnívali, že hl 52 přidal Baruch nebo Esdráš (zejména v. 31—34 o Joachinovi). — V. 1—27. této hlavy = 4 Král 24, 18—25, 21. — Jer 52, 28—30. pochází z jiného zvláštního pramene. Za to další v. 31—34. opakuje s malými změnami, co podáno již 4 Král 25, 27—30.

V. 1. Viz pozn. k 4 Král 24, 18. — Hl 52 (kromě v. 27—30) pojata sem ze 4 Král, a nikoliv naopak! — Staří se domnívali, že spisovatelem Král 3 a 4 byl Jeremjáš, mohl tedy tím snáze úryvek z Král býti přičiněn k Jeremjášovým proroctvím.

V. 2. „Ani se nestyděl před Jeremjášem prorokem, který k němu mluvil z úst Hospodinových (2 Par 36, 12)

V. 4. srv. s 39, 1; 21, 1; 34, 1 n; 37, 1 n; 38, 1 n. — Ez 24, 1.

V. 6. srv. s tím, co Jer předpovídal 11, 22; 14, 12 n; 15, 2; 16, 4; 18, 21; 21, 7. 9; 24, 10; 27, 8; 29, 17. — Viz také Pláč 2, 20; 4, 9; Jer 38, 9.

V. 8. Splnilo se, co byl Jer předpověděl 38, 22.

V. 10. Pozoru jest hodno, že 4 Král 25, 6 n nezmiňuje se o popravě „všech urozených Judovců“. Zde jsou výslovně jmenováni nejspíše proto, aby vysvitlo, kterak splnilo se, čím byl Jer judským činovníkům hrozil. (Knabenbauer).

dal pobíti před očima jeho, ano i všecky urozené Judovce dal pobíti v Reble. [11] Sedekjášovi pak dal král babylonský oči vyloupati, svázati jej řetězy, přivésti do Babylona, a vsaditi do žaláře až do dne smrti jeho.

[12] Měsíce pátého, desátého (dne toho) měsíce — bylo to roku devatenáctého Nabuchodonosora, krále babylonského — přitáhl Nabuzardan, velitel vojska, služebník babylonského krále, do Jerusalema, [13] zapálil dům Hospodinův, dům královský i domy jerusalemské — všecky paláce spálil ohněm — [14] a všecku zeď jerusalemskou vůkol pobořilo všecko vojsko chaldejské, které bylo s (tím) velitelem vojska. [15] [Chudý pak lid], ostatek obecného lidu, který byl zůstal ve městě, sběhy, kteří byli utekli ke králi babylonskému, ostatní obecný lid odvedl Nabuzardan, velitel vojska; [16] něco však chudého lidu venkovského zanechal Nabuzardan, velitel vojska, za vinaře a za oráče. [17] Měděné sloupy, které byly v domě Hospodinově, podstavce a měděné moře, které bylo v domě Hospodinově, ztloukli Chaldejští a vzali všecku měď z nich do Babylona. [18] Také hrnce, lopaty, nože, misky, číše, vůbec všecko náčiní měděné, kterým bylo posluhováno, pobrali. [19] Rovněž i štoudve, nádoby na vonidla, džbány, měděnice, svícny, moždíře a kofílky, ať byly ze zlata nebo ze stříbra, pobral vůdce vojska. [20] Tedy: sloupy dva, moře jedno, býčků měděných dvanáct, kteří byli místo podstavků, jež byl dal udělati Šalomoun do chrámu Hospodinova; nebylo lze zvážiti měď všeho (toho) nářadí. [21] Sloupy ty — osmnáct loket byl každý sloup vysoký, dvanácte loket měl v obvodu, tlustý byl na čtyři prsty, a vnitř byl dutý. [22] Na obou byly měděné hlavice, každá hlavice byla pět loket vysoká, a mřežování, jakož i granátová jablka na hlavici dokola, všecko měděné. Podobně také druhý sloup s granátovými jablky. [23] Granátových jablek bylo devadesát šest visutých; všech jablek granátových bylo sto (kolem dokola) na mřežování.

[24] Velitel vojska vzal dále Sarajáše, kněze prvního, Sofoniáše, kněze druhého, a tři strážné nádvoří. [25] Z města vzal jednoho komorníka, který byl ustanoven nad vojáky; sedm mužů z těch, kteří vídali tvář královu, které ve městě nalezl; vrchního písaře vojska, který vyšetřoval

---

V. [11]. proti 4 Král 25, 7. dodává, že byl Sedekjáš v žaláři až do smrti, nejspíše ohledem na Jer 34, 4 n.

V. [12]. Splnilo se, co věštil Jer 34, 22; 37, 7. — Dle 4 Král 25, 8; Bar 1, 2. byl to „sedmý“ den (zde „desátý“). Tam nebo zde jest znění porušeno; které jest původní, nesnadno zjistit.

V. [15]. „Chudý pak lid“ není 39, 9; 4 Král 25, 11., i bývá právem pokládáno za glosu, která vznikla tím, že opisovač omylem napsal na počátek v 15. dvě slova s počátku v. 16. — Místo „ostatní obecný lid“ čti: „zbytek řemeslníků“ jako 4 Král 25, 11.

V. [17]. O „sloupech“ srv. 3 Král 7, 15. — O „podstavcích“ tamže v. 27 n. — O „měděném moři“ tamže v. 23.

V. [18]. Viz o tom bohoslužebném náčiní 3 Král 7, 40.

V. [19]. Splnilo se, co byl Jer předpovídal 27, 19—22,

V [20]. Dvanáct býčků měděných (3 Král 7, 25) činilo dvanácterý „podstavek“ velikého umyvadla, „měděného moře“. — Pozoruhodno jest, že 4 Král 25, 16. nezmiňuje se o dvanácti býčcích; patrně proto, že dle 4 Král 16, 17. král Achaz byl „zabral“ tyto „podstavce“ ponechav toliko vrchní nádržku. Kritika opravuje v. 20. v souhlasu s 4 Král 25, 16: „Tedy: sloupy dva, moře jedno (. . . .), a podstavců deset, jež byl dal udělati Šalomoun . . .“ Jiní jinak.

V. [21]. srv. s 3 Král 7, 15; 2 Par 3, 15.

V. [22]. srv. s 3 Král 7, 16; 4 Král 25, 17.

V. [23]. srv. s 3 Král 7, 18. — „visutých“, t. j. visících ve vzduchu, neupevněných na stěnách proti čtyřem jablkům upevněným.

V. [25]. Dle 4 Král 25, 19. bylo těch „mužů“ pět (zde: sedm).

nováčky; a šedesáte mužů z venkovského lidu, které nalezl ve městě. [26] Ty vzav Nabuzardan, velitel vojska, zavedl je ke králi babylonskému do Rebly. [27] Král babylonský dal je pobíti, dal je popraviti v Reble, v území Ematském. Tak odveden byl Juda ze své země.

[28] Lidu, který dal Nabuchodonosor odvésti do zajetí, bylo tolik: Léta sedmého (své vlády) tři tisíce dvacet tři Judovci.

[29] Léta osmnáctého Nabuchodonosora, osm set třicet dvě duše z Jerusalema.

[30] Léta dvacátého třetího Nabuchodonosora, odvedl Nabuzardan, velitel vojska sedm set čtyřicet pět duší Judovců.

Všech tedy duší: čtyři tisíce šest set.

[31] Léta třicátého sedmého zajetí Joachina, krále judského, měsíce dvanáctého, dvacátého pátého (dne toho) měsíce, Evilmerodach, král babylonský, toho roku, kdy počal kralovati, povýšil Joachina, krále judského, dav jej vyvésti ze žaláře. [32] Mluvil s ním dobrotivě, postavil křeslo jeho nad křesla králů, kteří s ním byli v Babyloně, [33] změnil mu roucho, které měl v žaláři, a jedl u něho vždycky po všecky dny života svého. [34] Zaopatření, zaopatření ustavičné bylo mu dáváno od babylonského krále, vyměřené na každý den, až do dne smrti jeho, po všecky dny života jeho.

V. 28. Sedmý rok vlády Nabuchodonosorovy byl r. *598/7* (počítaný dle způsobu babylonského); dle předčítacího způsobu judského byl to již osmý rok jeho vlády. Viz 4 Král 24, 12.

V. 29. Osmnáctý rok Nabukadnezarův byl r. *587* dle babylonského počítání; dle judského počítání byl to rok devatenáctý jeho vlády. Viz 4 Král 25 8; Jer výše 52, 12. — 832 duše z Jerusalema byly zbylý výkvět národa; jest jich proto poměrně málo, ježto výkvět ostatní byl odveden do zajetí již r. 598. — Jiné číslice, udávající, kolik zajatců toho roku bylo odvedeno, viz 4 Král 24, 11—16. a příslušné poznámky k těmto vv.

V. 30. Dvacátý třetí rok Nabuchodonosorův byl r. *582*. před Kr., tedy pět let po pádu Jerusalema! — Snad zosnovali novou vzpouru proti Babyloňanům jako byl učinil Ismael (41, 1 n), nebo podporovali Amoňany nebo jiné národy, kteří s Babyloňany válčili. (Knabenbauer).

V. 31.–34. = 4 Král 25, 27—30. — Tyto verše byly napsány v Babyloně a přidány ke knihám Král později. — Evil-Merodach nastoupil na trůn r. 562, kdy Jer byl již mrtev, nechceme-li tvrditi, že došel 89 roků života. Byl-li mrtev, je zřejmo, že nenapsal sám v 31—34., nýbrž jiný svatopisec. — Místo „dvacátého pátého dne“ čítá LXX „dvacátého čtvrtého“ a 4 Král 25, 27: „dvacátého sedmého“. — Ve zmínce o poctě, které se dostalo Joachinovi na dvoře babylonském, možno viděti jakýsi počátek a předpověď, že se splní, co byl Jer prorokoval o obnově království Božího na zemi hl 30—33; 33, 17. (Knabenbauer)

THRENI,

TO JEST

PLÁČ

JEREMJÁŠE PROROKA.

ÚVOD DO PLÁČE JEREMJÁŠOVA.

O názvu této knížky viz poznámky před hl 1. na str. 447.

V hebr. bibli jest zařazena do třetí skupiny posvátných knih, do „svatopisů“ (Viz I. sv. str. 715 pozn. 1), za knihou Rut a před Kaz. Proti tomu LXX klade ji za proroctví Jeremjáše, jejž podání pokládá za jejího spisovatele.

Patero zpěvů, ze kterých jest Pláč složen, činí jednolitý celek, který lze rozčleniti ve dva díly. V prvním (hll 1—3) jest zpěv prvý a druhý jakýsi výklad (expositio); zpěv druhý zdůrazňuje všeobecná hlediska národní viny a s větší účelností dokazuje úplnou zkázu města a národa. Ke zpěvu 1 a 2 druží se velmi úzce píseň třetí, zdůrazňující důvod a význam pohromy, právě vylíčené, a vybízející k pokání jakož i k důvěře v Hospodina; je to vrchol celé knihy a závěrek věcného vývoje: starší národa a Sionská dcera přijímají úmysly prorokovy. Další dva zpěvy, t. j. zpěv čtvrtý a pátý (poslední) nejsou nic jiného než lyrický vývoj a hojnější závěr předešlého. Účelná stavba knihy dokazuje, že patero písní činí ucelené literární dílo. Pro tu účelnost a svou důslednou vystupňovanost zabírá Pláč mezi básněmi starozákonnými v ohledu uměleckém vynikající, snad i první místo (Zenner). (Jiní více méně Pláč drobí. Někteří přičítají každý zpěv básníkovi jinému; jiní vidí podobnost ve zpěvu druhém a čtvrtém proti podobnosti zpěvu prvého, třetího a pátého, že stanoví spisovatele dva; jiní pokládají zpěv čtvrtý a pátý za plody slovesné mnohem mladší nežli první tři zpěvy; jiní jinak.)

Pláč neopěvuje smrti krále Josjáše, dlužno jej tedy rozlišovati od žalozpěvu, jmenovaného 2 Par 35, 2. — Pláč Jeremjášův zpívá o pádu Jerusalema, říše Judské r. 587. před Kr., jakož i o smutných následcích toho pádu, jak zcela jasně vysvítá z obsahu. Po porážce krále Josjáše u Magedda r. 608. nebyli Judovci zbaveni svého majetku („dědictví“), nebyli odvedeni do zajetí (1, 3), Jerusalem nedostal se do rukou sveřepého nepřítele, nebyl zpustošen (2, 8 n; 5, 18), chrám jerusalemský nebyl vypálen, znesvěcen (1, 10; 2, 4. 7), nepanoval před tím v obleženém Jerusalemě hlad (1, 19; 2, 19; 4, 4. 10); to vše stalo se teprve za posledních dob krále Sedekjáše. (Viz níže obsažník před každým žalozpěvem a příslušné poznámky k nim.)

Poslední dny Jerusalema jsou v Pláči tak živě, podrobně a názorně vykresleny, že dlužno míti za to, že patero jeho žalozpěvů bylo napsáno brzy po líčených událostech, na troskách Jerusalema neb aspoň nedaleko nich, tedy tehdy a tam, kdy a kde měl spisovatel všecko ještě v čerstvé paměti a v živém citu.

Celistvost Pláče, jeho obsah, duch, tóny jeho, sloh a mluva velmi podobná mluvě, slohu a duchu Jeremjášových proroctví, potvrzuje správnost starého (od počátků až do XVIII. století sahajícího) židovského i křesťanského podání, že spisovatelem Pláče jest prorok Jeremjáš. Toho podání zastávali se za doby novější zejména katolíci Flöckner, Cornely, Kaulen (Hoberg), Trochon, Knabenbauer a nekatolík Keil [1] proti protestantské nadkritice, jež Pláč zcela nebo částečně Jeremjášovi upírá. (Z katolických kritiků toliko Zenner [2] a Holzhey [3] popírají jeremjášský původ Pláče.)

První čtyři básně (hlavy) Pláče jsou básně abecední (první, druhá a čtvrtá jednoduše, hl třetí trojnásobně). Hl pátá jest báseň abecedující. Srv. Ž 9. Ž 24 a jj. — (Žalm „abecedující" má tolik veršů, kolik jest v hebr. abecedě písmen, t. j. 22., ale nepočíná každý v. písmenem podle řady té abecedy.) Básník učinil tak nejspíše proto, že 22 verše byly mu rámcem a hranicí, kterou omezoval zpěv, látkou velmi rozsáhlý, jenž snadno mohl vésti k rozvláčnosti. Také paměť posluchačů (případně i zpěváků, kteří chtěli zpěvy přednášeti), nalezla v abecedním postupu (akrostichu) vítanou pomůcku. Nápadno jest, že toliko ve hl 1. zachován jest obvyklý postup hebr abecedy, podle něhož písmě pe jde za písmenem ʿajin, kdežto ve zpěvu 2, 3, 4. jde ʿajin za pe (pe před ʿajin). Postup písmen v abecedě nebyl snad ještě za Jeremjáše dokonale ustálen, a Jeremjáš použil jednou jedné a třikráte druhé možnosti z jakési básnické volnosti (licentia poetica), podle toho, jak se mu hodil do postupu myšlenek ten neb onen postup písmen.

Lauer se domnívá, že každý verš Pláče jest složen ze dvou členů

---

[1] Viz níže pozn. Vulg (a LXX) před prvou hl; viz i nadpis hl 5. — Svědkové podání židovského jsou Josefus Flavius (Starož X 5, 1); Talmud (pojednání Baba bathra 15a); Targum (aramský) k Pláči má nadpis: „Řekl Jeremjáš, prorok a kněz veliký":... — Staří byli přesvědčeni o jeremjášském původu Pláče tak, že jej pokládali mnohdy za jeden celek s knihou Jeremjášových proroctví, a proto ho (Pláče) v seznamech biblických knih mnohdy ani neuváděli. (Srv. seznam sněmu círk. slaveného r. 393 v Hippu a r. 397 v Kartagině, jakož i jj. Sněm Tridentský uvádí jej slovy: „Jeremjáš s Baruchem".)

[2] Zenner má na zřeteli 3, 54a, narážející na Jer 38, 6. Ve vyschlé cisterně nemohly prý Jeremjášovi prouditi vody nad hlavu; tato nadsázka jest prý příliš veliká, aby ji mohl napsati ten, kdo věc sám zažil. Pozdější spisovatel, jemuž událost byla známa toliko z podání, mohl prý velmi dobře tak napsati v souhlase s dějinami, zpracovanými v ústech lidu.

[3] Nepatrné zvláštnosti slohové v Pláči se vyskytující neoprávňují stanoviti jiného spisovatele Pláče, od spisovatele Jeremjášových proroctví odlišného; lze je vysvětliti dokonalejším tvarem uměleckým a hlubším bolem Pláče proti méně dokonalému uměleckému tvaru Jeremjášových proroctví. — Závislosti Pláče na Ezechielovi dokázati dosud se nikomu nepodařilo. — Jer dovedl dobře rozlišovati příkoří, kterých se mu dostalo od kněží jerusalemských, a vznešený úřad, božské povolání a ustanovení jejich, i mohl truchliti nad jejich osudem (1, 19; 2, 9 n. 20; 4, 1 n), třebaže kdysi velmi bolestně jejich křivdy pociťoval (Jer. 5, 31). — Výkřik 2, 9. dá se vysvětliti na jazyku Jeremjášově velmi dobře: Když byl Jerusalem i s chrámem pobořen, zdálo se mu, že vyhaslo i proroctví, s národem israelským tak úzce srostlé (Kaulen-Hoberg).

(stichů), z nichž prvý má tři, druhý pak dva zdvihy („stopy"); má tedy verš úhrnem patero zdvihů („stop"). Jiní jinak.[4]

Církev starozákonná (synagoga) zpívala Pláč při bohoslužbě každý rok dne devátého měsíce ab, t. j. ve výročí dne, kdy byl zbořen chrám prvý (Šalomounův, r. 587 před Kr.) i druhý (Zorobabel — Herodův r. 70 po Kr.); proto byl Pláč zařazen do sbírky patera knih, zvaných „megillóth".[5]

Také církev novozákonná užívá při bohoslužbě „Pláče", zejména při „temných hodinkách" na zelený čtvrtek (1, 1 - 14), na veliký pátek (2, 8—15; 3, 1—9) a na bílou sobotu (3, 22—30; 4, 1—6; 5, 1—11). Za každou „lekcí" dodává výzvu: „Jerusaleme, Jerusaleme, obrať se k Hospodinovi, Bohu svému!"[6]

Nekatolík Aug. Wünsche přiznává, že lze žalozpěvy klasického starověku, zejména elegie řecké, ohledem na jejich pravdivost, hloubku citu a ušlechtilost výrazu myšlenek postaviti po bok žalozpěvům biblickým, upozorňuje však, že ve dvou bodech liší se od nich: (a) Řek byl přesvědčen, že jest pod vlivem osudu, oné železné, neúprosné temné moci, na kterou není možno nějak působiti, které nelze změniti; proto vyslovoval bol svůj tupými vý-

---

[4] Podle Vulg přeložil Pláč do češtiny r. 1896 (v „Kazateli" roč. III.) Dr. Melichar Mlčoch. Metricky podle hebr přeložil jej později Jar. Jivanka v „Novém Životě" z r. 1905, str. 13nn.

[5] Viz o nich Sv. I., str. 715, pozn. 2.

[6] Úmysly, jež při tom církev má, jsou asi tyto:

a) Církev si přeje, by věřící ve velikých trestech, kterými Hospodin skrze Nabuchodonosora Jerusalem stihl, poznali tresty mnohem horší, jež uvedl Bůh na svůj národ, kdysi tolik milovaný, později (r. 70 po Kr.), kdy po hrozné vraždě Mesiáše byl chrám podruhé rozbořen, kdy bohoslužba na starobylém obětišti navždy přestala, kdy všecek národ byl rozptýlen do všech končin světa.

b) Církev pokládá za neštěstí národa, jenž kdysi ve světle zjevení Božího chodil, jeho zaslepenost, s jakou odmítal a odmítá dosud jasné světlo zjevení dokonalého, novozákonného; to neštěstí chce církev katolická oplakávati slovy pěvce, který byl sám také příslušníkem nešťastného toho zaslepeného národa.

c) Církev vidí také v pádu Jerusalema a chrámu obraz neštěstí, jež stihlo ji samu vinou vnitřních i vnějších nepřátel, a to neštěstí oplakává dojemnými, žalostnými slovy dávného ctihodného pěvce. Hlavní ti nepřátelé jsou: pokrok vlažnosti ve víře, zkáza mravů, poslouchání sirenských hlasů svůdců (bludařů, rozkolníků), odpad mnohých jejích dětí od ní a tím i od jediného pramene blaha časného i věčného, olupování a znásilňování církevních představených, pronásledování jejích sluhů, útisky všech věrných křesťanů.

d) Církev ve zpustošení a v trestech nevěrného města Jerusalema předkládá nám k úvaze zpustošení a trest, jejž uvaluje na sebe každá duše, oddávající se hříchu a ve hříchu dokonce i umírající.

e) Ve stavu zbořeného města a národa z vlasti vyhnaného církev chce oplakávati vyhnanství všeho lidstva, jež pádem prarodičů podlehlo rozkladu a rozvratu.

f) Konečně církev chce — a to obzvláště ve sv. týdnu — v trestaném národě představiti samého Spasitele, jenž se stal ve svém utrpení zástupcem všeho lidstva, jenž tresty za jeho hříchy dal uvaliti na sebe, jenž dopustil, by chrám jeho svatého těla bez viny podobným způsobem byl zpustošen jako kdysi chrám a město zpustošeno bylo od pohanů. — Připojujíc k žalozpěvům sv. týdne dojemnou mateřskou výzvu, otřásající duší: „Jerusaleme . . . obrať se . . ." církev jménem a obrazem Jerusalema vybízí nejprve národ židovský, poté i lid křesťanský, každou křesťanskou duši, ano i všecko lidstvo, aby se navrátili všichni k Bohu a k věrnosti, která je váže vůči jedinému Pánu a Blažiteli lidstva. (Seisenberger.)

razy zoufalosti, beznadějnými vzdechy a stony. Proti tomu bolestné výkřiky Pláče mají pečeť tiché, zbožné oddanosti, pokorné podřízenosti, jež se podrobuje svaté a nejvýš moudré vůli Boží, vedoucí vše k nejlepšímu; Hebrej ctil Boha, který sice raní, ale také rád léčí. (b) Pláč pokládá dostavivší se neštěstí za spravedlivý trest, jejž zavinily těžké hříchy proti Bohu; proto plačící zpravidla vyznává bolestně své viny. Proti tomu v antické (pohanské) elegii (žalozpěvu) není stopy po takovém charakteristickém pojetí neštěstí.

THRENI, to jest PLÁČ JEREMJÁŠE PROROKA.

Když byl Israel odveden do zajetí, a když byl Jerusalem zpuštěn, usedl prorok Jeremjáš pláče, a zalkal tímto žalozpěvem nad Jerusalemem; z hořké mysli vzdychaje a hořekuje řekl:

Žalozpěv prvý (1, 1—22).

Básník naříká nad zpustošeným veleměstem (v. 1—11). Zosobněné veleměsto bolestně uznává, že je to spravedlivý Boží trest (v. 12—22).

Hlava 1.

[1] Alef. (Básník:) Ach, jak opuštěno sedí (tu) město,
plné (kdysi) lidu;
jakoby ovdověla
paní národů;
kněžna nad zeměmi
octla se v porobě!

Hl. 1. — Před touto hl Vulg má nadpis a dějepisnou poznámku. — „Threni" jest množ. číslo podst. jména, vypůjčeného z řečtiny, kde zní „Thrénoi", t. j. nářky, žalozpěvy, latinsky: „lamentationes". „Thrénoi" jest překlad hebrejského názvu této knihy: „qínóth", t. j. množ. číslo od „qíná" = truchlozpěv, elegie, zpívaná zejména nad mrtvým, jako byl žalozpěv Davidův nad Saulem a Jonatanem (2 Sam 1, 17), truchlozpěv nad Josiášem (2 Par 35, 24n). Srv. 2 Sam 3, 33; Am 5, 1. 16; Mich 1, 8—16; 7, 1—6; Jer 4, 19n 31; 8, 18. 21. 22; 9, 10. 17—21; 13, 15—17; Ez 19, 1—14; 27, 32—34; 28, 12—19; Ž 40; 68; 101; 136; Job Hll 7; 14; Is 38, 10—20; Jer 48, 31—38. Pozdější Hebreové nazývali a nazývají dosud Pláč podle prvního jeho slova: „échá" (Ach, kterak). — Dějepisná poznámka zní v LXX kratčeji: „Když byl Israel odveden do zajetí, a když byl Jerusalem zpustošen, usedl Jeremjáš pláče a zalkal tímto žalozpěvem nad Jerusalemem. Řekl:..." Poznámky té nemá hebr. ani syrský překlad, ani ostatní dávné překlady řecké (kromě LXX), ba nebývala ani ve všech rukopisech Vulg, která pořízena jsouc z předlohy hebrejské, nemohla jí dostati odjinud nežli z překladu starolatinského, jenž byl věrný obraz LXX. Ježto se poznámka nevyskytuje ani ve spisech sv. Jeronyma, dlužno se domnívati, že byla do Vulg vepsána teprve po jeho smrti. K původnímu znění ovšem nepatří; je to nejspíše přídavek řeckého překladatele (LXX), který chtěl tou poznámkou učiniti most, spojující předchozí knihu Jer proroctví, jakož i události v ní vypravované s jeho žalozpěvy (Schneedorfer).

V. [1]. LXX a Vulg klade před každý (šestičlenný) verš (slohu) název hebrejského písmene, podle pořadu hebrejské abecedy, aby čtenáře upozornila, že tento zpěv (a podobné zpěvy další) jest v hebr. báseň akrostichická (abecední). Viz výše úvod na str. 444. Napodobiti tuto hebrejskou hříčku slov v překladu

[2] Beth — Bolestně pláče (celé) noci,
slzy (kanou) jí po lících;
není, kdo by potěšil ji
ze všech jejích milců;
všichni přátelé pohrdli jí,
jsou z nich nepřátelé.

[3] Ghimel — Útlak přiměl Judu, by se vystěhoval,
poroba tuhá;
sídlí mezi pohany,
aniž nalézá klidu;
všichni, kdož hnali se za ním,
drží ho v úzkých.

[4] Daleth — Cesty k dceři Sionské truchlí,
neb nikdo na slavnost nejde;

řeckém, latinském a českém jest velmi nesnadno (ne-li nemožno), neboť pořad písmen v abecedě hebrejské uchyluje se od postupu písmen v abecedě řecké, latinské i české; hebrejská abeceda nemá tolik znamének (pro samohlásky vůbec ne) za to má písmena pro některé hlásky, jichž řečtina, latina, čeština nemá, nebo jichž nepíše. Abychom přece aspoň poněkud naznačili v češtině abecední postup prvních slov ve verších, počali jsme první v. písmenou *A* (Ach), druhý v. písmenou *B* (Bolestně), třetí v. mohl by se počínati písmenou *C*, kdybychom překládali „Cizinců útlak přiměl...", kdybychom čtvrtý v. překládali „Dráhy" (místo *C*esty), pátý v. počíná se písmenem *H* (hlavou), ježto obdobné písmě jest v hebr. abecedě na 5tém místě. Srv. dále *V* (vystěhovala se) a Vau (v. 6); *Z* (abývá se) a Zain (v. 7); *CH*(ybila) a Chéth (v. 8); *M*(etl) a Mem (v. 13); *N*(ebyla) a Nun (v. 14); *S*(pravedlivý) a Sade (v. 18); *S*(lyšetí) a Sin (v. 21); *Z*(loba) začínající v. 22. posledním písmenem naši abecedy. — Každý „verš" (číslovaný) činí tu vlastně slohu, složenou ze tří dvojčlenných veršů; viz výše úvod na str. 444n. — „Ach, jak" jest výkřik úžasu, bolestného podivu. Žalozpěvy počínají se tím slovem častěji. Srv. níže hl. 2. a 4. — „opuštěno" proti „plné lidu". — „seděti" na zemi v prachu bývalo známkou ponížení a smutku. (Jer 48, 18; Is 3, 26). — „město" jest v hebr. ženského rodu; taktéž „Sion", „Jerusalem", i hodí se dobře básníkovi zosobniti je v ženu, jako by se na př. hodilo zosobniti naši „Prahu", „Moravu", a pod. Také v latině jest „civitás" rodu ženského. Abychom mohli ten rod zachovati, pomáháme si podle příkladu starých tím, že místo „Jerusalem", užíváme hebrejského rčení „Dcera Jerusalemská" (t. j. obyvatelstvo jerusalemské) nebo podobně. — Jerusalem býval kdysi hlavní město říše Davidovy, Šalomounovy, jež ovládala Filišťany, Amoňany, Moabany; ještě za Sedekjáše ucházeli se o přízeň Jerusalema Edomci, Tyrus, Sidon atd. (Jer 27, 3); byla tedy dcera Sionska „paní národů" (= „veliká mezi národy" hebr). Dcera Jerusalemská bývala Hospodinovou chotí (Jer 2, 2; Os 2, 2; Ez 16, 6n); nyní jest od Hospodina opuštěna (ovšem nikoliv na vždy)! Úděl vdovy býval neutěšený, ježto nebylo jí snadno domoci se práva (Is 47, 9; 54, 4). — Z „kněžny" stala se robotnice, nevolnice! — „země" = území, kraje israelských kmenů, pak i země poddaných cizinců za Davida, Šalomouna a jiných králů. Co byl řekl v. 1. stručně, rozpředeno jest podrobněji ve vv. nn.

V. [2]. O nočních mukách viz Job 7, 13n. — O množství slz Jer 9, 1. — „milci" Jerusalema jsou národové, u nichž kdysi národ Hospodinův hledal pomoci, s kterými sjednával politické a vojenské smlouvy (Jer 2, 18. 24. 36; Ez 16, 26n. Kterak Egypťané nechali Judsko na holičkách, viz 4 Král 24, 7; Jer 37, 6; Srv. Ž 136, 7; Ez 25, 3. 6; 26, 2.

V. [3]. Byl to „útlak" cizinců, Chaldů, (Babyloňanů), před nimiž i Judovci, kteří nebyli odvedeni do zajetí babylonského, ale ponecháni byli v Palestině, uprchli do sousedních zemí, zejména do Egypta (Jer hll 40n). Ostatně již před zkázou Jerusalema uprchlo mnoho Judovců do sousední ciziny. (Jer 40, 11). — „nenalézá klidu", jak již bylo předpověděno Dt 28, 65. — O útrapách v Egyptě viz Jer 44, 27.

V. [4]. Kdysi hrnuly se nejméně třikráte do roka po cestách vedoucích k Jerusalemu (= Sionu) četné průvody ve slavnostním rouchu z celé Palestiny,

všecky brány její jsou pobořeny,
kněžstvo její vzdychá,
panny její špinavé jsou,
ona sama jest hořkostí zdrcena.

[5] He Hlavou její stal se nepřítel,
odpůrci její zbohatli;
neboť Hospodin (rozsudek) vyřkl nad ní
pro množství nepravostí jejích;
dítky její odehnal do zajetí
mučitel před sebou.

[6] Vau Vystěhovala se z dcery Sionské
všecka její krása;
knížata její jsou jako berani,
(kteří) nenašli pastvy;
odešli vysíleni
před tím, jenž hnal je.

[7] Zain Zabývá se dcera Jerusalemská vzpomínkami
na dny své tísně a bloudění (svého),
[na všecky své rozkoše, jež mívala
ode dnů dávných]

---

v kterých se stkvěly zejména čisté panny; cesty, po kterých se braly, zvučely radostnými písněmi... Když přišli poutníci do bran města, jak pestrý a čilý život v nich vířil... Ve chrámě kněží a levité v řízách bílých jak sníh konali radostně bohoslužbu, všady plno hudby, zpěvu, tance, tlukotu na ženské bubínky (Is 3, 16n). Po tom všem jest nyní veta... „špinavé" byly, ježto na znamení smutku se nemyly, nosily špinavý, nevypraný šat, sypaly si do vlasů prach atd. (Sdc 21, 18n; Jer 31, 13; Ž 67, 26) — „její" — dcery Jerusalemské. — „ona sama" — kněžna nad zeměmi (v. 1e), matka, živitelka národa, zdrcena jest hořkostí vidouc žalostný stav svých dětí. —

V. [5]. „Hlavou stal se" = nabyl vrchu, ona stala se ocasem, patou jeho, ošlapkem (Is 9, 14). — Splnila se hrozba Dt 28, 43. — „zbohatli" = mají se dobře (hebr). — „vyřkl", promluvil = zkrušil, zarmoutil (hebr). — „dítky její" — na bolest mateřského srdce. Srv. 4 f.

V. [6]. Chaldové hnali knížata judska (a s nimi lid) do zajetí jako hladové stádo. — „berani" (ʼélím) podle LXX, Vulg a Arab. pokládá kritika většinou za lepší nežli „ʼajjálím" (hebr) t. j. jeleni; podle tohoto hnali Chaldové judská knížata do zajetí jako lovci honí hladové jeleny, kteří vysíleni jsouce nedostatkem potravy, stávají se kořistí svých stihatelů. Kdo dává přednost hebrejskému „jeleni" může mysliti na to, co vypravuje 4 Král 25, 5; Jer 39, 5; 52, 8. (Král Sedekjáš i s družinou polapen byl na útěku k Jerichu a zaveden do hlavního královského stanu Nabuchodonosorova v Rible).

V. [7]. „Jerusalem" = obyvatelstvo jeho ve vyhnanství babylonském. — „tíseň", pohroma stihla je za jejich „pobloužení", zejména za modlářství. Podle hebr však vzpomíná „tísně své a bloudění svého" po cizích zemích.— Co jest v závorce, jest pravděpodobně glosa, rušící myšlenkovou souvislost i pravidelnou stavbu slohy. Každá sloha ma šestero stichů, tato (v. 7) měla by jich osm! Kdo pokládají slova ta za původní, překládají: „Vzpomíná Jerus. za dnů tísně své a zajetí na všecky rozkoše své..." „za dnů dávných", jmenovitě za Davida a Šalomouna. — „lid padal" zejména když dobyli Chaldové Jerusalema r. 587. — „na ni" — dceru Jerusal. — „sobota" byla den klidu, kdy se nedělalo („neděle"), kdy tedy přestala všecka činnost na poli, ve vinici atd; taková veliká „sobota", doba mrtva, nečinnosti na roli, v domě zavládla v Palestině a zejména v Jerusalemě, když obyvatelstvo bylo z domů a od rolí, zahrad svých odvedeno daleko, daleko do ciziny (Lv 26, 34. 43; 2 Par 36, 21.) — Jiní místo „sobotám" překládají prostě „neštěstí" (jejímu).

kdy padal lid její pod rukou nepřítele,
nemaje pomocníka;
nepřítel se na ni díval a smál se
sobotám jejím.

8 Heth — Chybila, chybila dcera Jerusalemská,
proto stala se tulačkou;
všichni ctitelé její pohrdli jí,
ježto spatřili její hanbu;
ona pak vzdychá
a odvrací se.

9 Teth — Skvrny viděti jí na nohou,
nedbala své budoucnosti;
klesla ku podivu,
nemá těšitele.
(Sion:) „Shlédni, Hospodine, na mou bídu,
neboť nepřítel se vypíná!“

10 Iod (Básník:) Nepřítel vztáhl svou ruku
na všecky poklady její;
ano, viděla, kterak pohané vcházejí
do svatyně její,
ti, jimžto jsi zakázal vstoupiti
do tvé obce.

11 Kaf — Všecek lid její vzdychá,
a hledá chleba;
dává všecky skvosty za pokrm,
aby zachránil život.
(Sion:) „Shlédni, Hospodine, a považ,
kterak jsem opovržena!“

V. 8. „Chybila, chybila“ = těžce zhřešila. — Místo „tulačkou“ lépe podle hebr: „Hnusem“ (se stala), t. j. čmýrou, od níž každý s hnusem se odvrací. — Srv. níže v. 9. „skvrny“ (po měsíčcích). — „ctitelé“ = milovníci, jmenovaní výše ve v. 2d. — „hanbu“ = nahotu. — „ona“ pak vidouc, co se stalo, stydí se a hanbou odvrací svou tvář.

V. 9. „Skvrny“ (jak již vyloženo k v. 8.) lpí jí na okraji roucha (hebr), jsou tedy patrny. Obrazně je tím vyjádřena nečistota nábožensko-mravní, jejíž ohavnost jeví se nyní hrozně v pohromě, stihnuvší „dceru Jerusalemskou“. Když hřešila, nepamatovala na své konce, na následky, jaké bude hřích míti v budoucnu. (Dt 32, 29). — „ku podivu“, že bys ani nevěřil (Dt 28, 59). — V. 9ef jest vzdech zahanbené dcery Sionské. — „Hospodine,“ jenž jsi smlouvou vázán Jerusalemu ... „Vypíná-li se“ nepřítel nad lidem Hospodinovým, vypíná se také nad Hospodinem samým (Is 48, 11; Os 2, 20).

V. 10. Ti, kteří nesměli býti ani přijati do Hospodinovy obce, t. j. do církve S. z., zašli ve své zpupnosti (9 f) tak daleko, že vkročili do chrámu (Dt 23, 1 n; Ez 44, 7. 9; Neh 13, 3.) — Amoňané, Moabané a Edomci, o nichž mluví zákon Dt 23, 1 n, byli spojenci Chaldů a bojovali proti Judovcům již za krále Joakima (4 Král 24, 2), možno tedy se domysliti, že byli také zastoupeni ve vojsku chaldském, jež dobylo Jerusalema r. 587 (Knabenbauer). — O Edomcích jest řeč také 4, 21. — Vzácné „poklady“ jerusalemské byly také posvátné nádoby, o nichž viz 4 Král 25, 13 n; Jer 52, 17 n.

V. 11. líčí bídu judských vyhnanců, jimž, beztoho již ožebračeným, dlužno skývu chleba draho kupovati. — Opovržení národa nebylo by ke cti Hospodinově, kdyby mělo trvati příliš dlouho. Vždyť čest Hospodinova žádá, aby lid svůj potupy zbavil, a povýšil ho, jak tolikráte (na př. skrze Isajáše) byl slíbil.

[12] Lamed (Sion:) „Ó vy všichni, kteří (kolem) jdete cestou,
pohleďte a vizte,
je-li bolest jako bolest má,
neboť jak vinici obral mne
Hospodin — tak byl vyhrožoval —
v den svého horoucího hněvu.

[13] Mem Metl shůry oheň do mých kostí,
a pokáral mě;
rozestřel síť mým nohám,
na znak mě zvrátil;
učinil, že jsem zpustlá,
celý den žalem mořená.

[14] Nun Nebyla jsem ušetřena jha mých nepravostí,
ruka jeho upletla je,
vložila je na mou šíji;
zlomena je (tím) síla má;
Hospodin vydal mě do ruky,
pod níž nelze mi vstáti.

[15] Samech Odňal všecky junáky moje
Hospodin z mého lůna;
ohlásil na mne svátek,
by potřel mé jinochy;
jako v lisu zdeptal Hospodin
pannu, Judovu dceru.

[16] Ain Proto hořekuji a mé oko
rozplývá se v slzách;
jeť daleko ode mne těšitel,

V. 12.abc klade církev do úst bolestné Bohorodičky. — Po vinobraní bývá na vinici paběrkováno, že nezbude na ní ani zrna; podobně podle Vulg Hospodin dal obrati Jerusalem o všecek majetek jeho. (Jer 49, 9; Abd 5). Podle hebr však 12d třeba přeložiti: „(bolest), která mi učiněna jest.“ — V. 12e přelož podle hebr: „(mně), kterou sevřel Jahve“.

V. 13. Jako oheň, t. j. horečka (v údech) člověka spaluje, ničí, tak oheň zničil dceru Jerusalemskou, její chrám, paláce, domy atd. Ten oheň byl kázeňským („kárným“) prostředkem v rukou Spravedlnosti. — Jako zvěř byli obyvatelé jerusalemští od Chaldů pochytáni. Zvěř osidlem za nohu chycená padá; chtějíc se vyprostiti, trhá sebou, obrací se na znak, vzhůru nohama; podobně činí Judovci v zajetí.

V. 14. — „jho mých nepravostí“ = jho, tíže trestů za ně. Dlouho to jařmo (tresty) se nedostavovalo, jakoby měl Jerusalem býti jich ušetřen. Avšak nikoliv! — „ruka jeho“ — Hospodinova. — V. 14ab podle hebr: „Přivázala jho mých nepravostí — ruka jeho.“ (Jiní jinak.) — „upletla“ provázky, jimiž svazována bývají dřevěná břevna jha. — Jerusalem jest zatížen tak, že sám si pomoci nemůže; potřebuje nezbytně pomoci Boží.

V. 15. Nemůže si pomoci, neboť nemá vojska (= „junáků“). Den zkázy Jerusalema byl pro pohany den neobyčejné slávy, vítězné radosti, kořisti, jásotu, tedy veliký svátek, jaký slaven býval na př. po skončené žni nebo vinobraní. Hrozny bývaly lisovány tím, že je vinař v čeřenu (lisu) nohama vyšlapával (jako bývá šlapáno rozkrouhané zelí). Tak pošlapali Chaldové Jerusalem! (Jer 25, 30; Is 16, 9; 63, 3). — „z mého lůna“ = ze středu města.

V. 16. Nepomůže-li Hospodin, dcera Sionská jistě zahyne; proto vztahuje ruce k Bohu za pomoc neb aspoň za útěchu (v. 17).

jenž by mi zachránil život;
děti mé zahynuly,
ježto se nepřítel zmohl."

[17] Fe (Básník:) „Sionská dcera vztahuje své ruce
nemajíc, kdo by ji potěšil;
poslal Hospodin na Jakoba
nepřátele z okolí jeho;
Jerusalemská dcera jest mezi nimi
jako žena pokálená krvotokem."

[18] Sade (Sion:) „Spravedlivý jest Hospodin,
neb jsem slovu jeho vzdorovala.
Slyšte to, prosím, všichni národové,
a vizte mou bolest!
Dívčí i chlapecká mládež moje
odešla do zajetí.

[19] Kof Volala jsem na své milovníky,
ti však zklamali mě;
kněží a starší moji
ve městě zumírali,
když se sháněli po chlebě,
aby život zachránili.

[20] Res Popatř, Hospodine, jak jest mi úzko,
vnitřnosti třesou se mně;
srdce v nitru převrací se mně,
jak jsem plná hoře;
na ulici vraždí meč
a v domech smrt jiná.

[21] Sin Slyšeti jest, kterak vzdychám,
není však, kdo by mne potěšil;
všichni moji nepřátelé vědí o mé bídě,
jásají, žes ty to učinil.
Přiveď den potěšení,
kdy bude jim jako mně jest!

V. [17ef.] srv. s v. 8.

V. [18.] „vzdorovala" slovům, ústům Hospodinovým, a tak jej „ke hněvu popouzela" (Vulg). Srv. Jer 25, 7. — Jerusalem vybízí národy, by dosvědčili, že bolest jeho nemá příkladu. — Uznává, že je to spravedlivý trest za jeho hříchy.

V. [19.] „milovníky" jako výše v. 2. (Jer 27, 3.) Byli to zejména Egypťané (Jer 37, 6). — „zklamali" = zradili (Jer 2, 26. 36 n). Jiní vidí v „milovnících" modly. Srv. Jer 2, 28; 11, 12; Is 2, 20.

V. [20.] „vnitřnosti se mně třesou" = vře to v nich (hebr). „převrací" = obrací a svíjí se bolestí. — Místo „Jak jsou plna hoře" hebr: „že jsem zpurně se vzepřela" proti Hospodinu. — „jiná smrt" — hlad a mor (Jer 14, 18; Ez 7, 15; Dt 32, 25).

V. [21.] Místo „potěšení" hebr: „jejž jsi ohlásil", t. j. den spravedlivého trestu, který stihne nepřátele. Z té spravedlnosti bude spravedlivec míti „potěšení". Srv. Ž 57, 11. — „Potěšení" v duchu mesiášských slibů, podle nichž pád Babylona bude počátkem spásy Israele i všeho lidstva. — „žes to učinil" jakobys zklamal zbožné, kteří doufali v tebe.

22 Thau Zloba jejich všecka před tebe se dostav,
a jako vinici je ober,
jako jsi mne obral
pro všecky nepravosti mé;
neboť mnoho jest mých vzdechů,
a mé srdce zármutkem zchřadlo."

Žalozpěv druhý (2, 1—22).

Hospodin je ten, kdo svaté město potrestal (v. 1—10). Bída nevyslovitelná (v. 11—17). Hospodina dlužno uprositi (v. 18—22).

Hlava 2.

1 Alef. (Básník:) Ach, jak mrákotou zastřel Hospodin v svém hněvu
Sionskou dceru;
svrhl s nebe na zemi
slávu Israelovu,
nevzpomněl si na podnož svých nohou
v den svého hněvu.

V. 22. Dostaví-li se zločinnost pohanů před Hospodina, Hospodin ji potrestá, jak byl ústy pohanů hrozil. — V. 22bc. podle hebr prostě: „a nalož s nimi — jako jsi naložil se mnou." Srv. k v. 12. — Jako jsi popatřil na mou nepravost, tak pohleď také na bezbožnost jejich (Teodoret). — Zenner se domnívá, že Pláč jest dramatická báseň, podobná písním pohřebním, na Východě od nejstarších dob až do dneška obvyklým. Hořekující ženy sedávají do kruhu, v jehož středu bývá nejbližší příbuzná zemřelého. Za zpěvu pohybují se pak v kruhu, každá držíc za dva cípy šátek, jejž svinuje a hned zase rozvinuje. Zpěv udržují lkajicnice z povolání (= řemeslné plačky), mezery mezi zpěvem vyplňují ženy s nebožtíkem pokrevně zpřízněné hlasitými stony a nářky. Možno tedy rozlišovati sólový zpěv a sborový nářek. Zpěv opěvuje přednosti zemřelého. Tu a tam vystupuje řečnice, zastupující mrtvého a mluvící jeho jménem. Kdežto písně tyto oplakávaly (a oplakávají) tu onu osobu zemřelou, Pláč lká nad celým městem, nad celým národem. (Jer 9, 17nn; Ez 28 a již Is 47). — Snadno se dovtípiti, že po pádu Jerusalema někdo se chopil myšlenky Jeremjášovy a ji rozvinul. Co zpívali při pohřbu sólisté, zpívá v Pláči hlas („řečnice", „tlumočnice", „mluvčí"), jenž popisuje neštěstí Sionu. Jménem zemřelého mluví Sionská dcera, jež tu zastupuje obyvatelstvo Jerusalema. (Zenner.) — První žalozpěv představuje si Zenner za těchto okolností: Uprostřed jeviště sedí pod palmou „panenská dcera Sionská", sklonĕná, truchlící — (srv. památný římský peníz, na němž jest vyobrazeno „zajaté Judsko" (Judaea capta) — kolem ní „dcery Judské". Za chvíli zdvihne se z nich jedna, jakožto „řečnice", jež pronáší v. 1—9d. Dcera Sionská vyslovuje v. 9ef. Poté vystupuje opět „mluvčí" (v. 10—11d.), a opět dcera Sionská (v. 11ef—16). Mluvčí (v. 17). Dcera Sionská zpěv zakončuje (v. 18—22). „Řečnice" vykládá, dcera Sionská vyjadřuje city, založené v líčených okolnostech. Vše připomíná počátky dramatu řeckého, kdy kromě sboru, živlu to lyrického, vystupoval toliko jediný herec, jehož úlohou bylo výkladem (expositio) zjednati porozumění lyrickým zpěvům sborovým.

Hl 2. — Vystupují tytéž dvě osoby jako ve hl 1. — „Řečnice" zabírá zase bezmála polovici zpěvu (v. 1—10). Prvek dramatický je tu silnější: Řečnice oslovuje dceru Sionskou (sloha 13tá), vybízí ji k nářku, dcera Sionská ji poslouchá (Zenner).

V. 1. „mrákota" = náznak neštěstí (Job 24, 17 a jj). — „sláva Israelova" = Sionská dcera, Jerusalem. Byla to takřka lesklá hvězda nebeská (Is 14, 12; Abd 4). — „podnož nohou" Hospodinových = archa úmluvy (1 Par 28, 2; Ž 98, 5). Ve smyslu širším může to býti celý chrám (Ez 43, 7). — „Nevzpomněl si", ač kdysi mnozí Judovci se domnívali, že Hospodin nemůže zapomenouti na svůj chrám, t. j. vydati jej do rukou pohanských nepřátel (Jer 7, 4 n. 14 n Knabenbauer).

[2] Beth

Strhl Hospodin bez milosti
všecky krásy Jakobovy;
zbořil ve svém hněvu
hradby panny Judské;
srazil k zemi, znesvětil
království i knížata jeho.

[3] Ghimel

Zlomil v žáru svého hněvu
všecku sílu Israelovu,
vztáhl zpět svou pravici
před nepřítelem,
zapálil v Jakobovi plamen ohně
kolem dokola zžírajícího.

[4] Daleth

Natáhl luk svůj jako nepřítel,
mávl svou pravicí jako protivník,
a zbil vše, co lahodilo oku
v stánku dcery Sionské;
vylil jako oheň hněv svůj.

. . . .

[5] He

Z Hospodina stal se jakoby nepřítel,
svrhl Israele,
svrhl všecky jeho zdi,
rozmetal tvrze jeho,
a nakupil na dceru Judskou
ponížení a pokoření.

[6] Vau

Zpustošil jako zahradu stan svůj,
zbořil svou svatyni;
uvedl v zapomenutí Hospodin na Sionu
svátek i sobotu;
v žáru hněvu svého dal na potupu
krále i kněze.

[7] Zajin

Zapudil Hospodin svůj oltář,
do klatby dal svatyni svou;

V. [2]. „Království“ Judské byla říše Hospodinova, král judský byl „pomazaný Hospodinův“, posvátná osoba: nyní kdy jest v pohanském zajetí, je znesvěcen, (Is 43, 28; 2 Sam 7, 26; 1 Par 17, 24; 28, 5.)

V. [3]. „sílu“ = slovně: „roh“ (Is 3, 1). — „vztáhl zpět svou pravici“, kterou byl Israele chránil. Odňal mu svou ochranu. Srv. Ex 15, 6. — „oheň“ válečných hrůz.

V. [4b] bývá všelijak opravován a překládán. Zenner překládá v. 4ab: „Natáhl luk svůj jako ten, kdo nepřátelsky nakládá s dílem jeho pravice“. — „dílo jeho pravice“ = národ israelský; jindy napínali pohané luk proti němu, tentokráte učinil podobně sám Hospodin. — „oku lahodila“ popředně mládež, naděje vlasti. — O vylitém ohni srv. Jer 6, 11; 10, 25; 42, 18; Ez 22, 31. Schází tu šestý člen verše (slohy). Někteří jej nahrazují dohadem: „na dceru Jerusalemskou“.

V. [5]. „zdi“ = paláce. — „ponížení a pokoření“ = smutek a zármutek.

V. [6]. „stan svůj“ = chrám, o nějž bylo pečovati králům a kněžím (v. 6ef). Srv. 4 Král 12, 4n; 15, 35; 18, 16; 22, 4; 2 Par 29, 3 (Knabenbauer). — Místo „zahradu“ možno se LXX čísti: „vinici“, a mysliti na Is 5, 5. — Jiní jinak.

V. [7]. Viz Jer 7, 11. 21. — Místo „věží“ bývá překládáno „paláců“ nebo „hradů“; byly to všelijaké přístavby chrámové (3 Král 6, 5; Jer 35, 4; 36, 10;

vydal v ruku nepřítele
zdi jejích věží;
hlučeli (nepřátelé) v domě Hospodinově
jako o slavnosti.

[8] Heth

Hospodin se ustanovil na tom, že zboří
zeď dcery Sionské;
natáhl měřidlo svoje, a neodvrátil
od zhouby své ruky;
i kvílilo předezdí a nejinak
zeď rozmetaná.

[9] Teth

Propadly se do země její brány,
zničil, polámal závory její;
král a knížata její mezi pohany jsou,
není právního řádu;
proroci její nedostávají
vidění od Hospodina.

[10] Jod

Sedí na zemi zmlklí starší
Sionské dcery;
posypaly popelem své hlavy,
žínice mají kol beder;
svěsily hlavu k zemi
Jerusalemské panny.

[11] Kaf (Sion:)

„Od slzení chřadnou mi oči,
útroby chvějí se mně,
vnitřnosti mi na zemi plynou
pro pohromu dcery lidu mého,
když̌tě hyne dítě i kojenec
na ulicích města.

[12] Lamed

(Kdyžtě) říkají svým matkám:
„Kde jest chléb a víno?",
kdyžtě hynou jako poranění
na ulicích města,

Ez 41, 5; 42, 1 n). — O svátcích býval na chrámovišti radostný hluk poutníků israelských (2 Par 5, 13; 7, 3); teď tam hlučí pohané, výskající nad svým vítězstvím, nad ponížením Judovým! Splnilo se Jer 26, 6.

V. [8]. „měřidlo" = provazec stanovící, na kterém místě, případně jak hluboko má býti vše pobořeno (se zemí srovnáno). Srv. Is 34, 11; 4 Král 21, 13. — „neodvrátil" = neodtrhl, nevzdálil své ruky.

V. [9]. Ježto král i činovníci jsou v zajetí, není řádu, jehož vykonavateli a strážci byli, není „zákona" (Jer 18, 18). — Z „proroků" zbývali Jer (42, 4 n.), Bar, Ez, Dan, z nichž poslední dva byli také ve vyhnanství.

V. [10]. srv. s Job 2, 8. 12; Mich 1, 10. — Splnilo se, čím byl Is (3, 16—4, 1) kdysi hrozil fintivým dcerám Jerusalemským.

V. [11]. srv. s Jer 9, 1. — Dceři Sionské (prorokovi) vře, kypí to v útrobách, kde bylo podle názorů starých sídlo citů. — „vnitřnosti", vlastně „játra", rovněž sídlo citů, žárem bolestí takořka se rozplývají, nabotnávají, derou se ven, aby vytekly na zemi... (Job 16, 13).

V. [12]. má na zřeteli, co vypravuje 4 Král 25, 3; Jer 52, 6. — „a víno" pokládá Lauer za glosu. — „chléb" = slovně: „pšenice".

když tě vydechují duše
v lůně svých matek".

[13] Mem. (Básník:) Komu mám tě přirovnati, komu připodobnit,
Jerusalemská dcero,
s kým tě mám na roveň postaviti, bych tě potěšil,
panenská dcero Sionská?
Jeť jako moře veliká pohroma tvá,
kdož tě zhojí?

[14] Nun Tvoji proroci vydávali ti za vidění
klam a mam,
neodhalovali tvých nepravostí,
aby tě k pokání vyzývali;
vydávali ti za vidění výroky
na klam, abys vyhnána byla.

[15] Samech Tleskají nad tebou rukama všichni,
kteří jdou cestou;
sípějí a hlavou pokyvují
nad dcerou Jerusalemskou:
To-li jest — říkají — to město, „koruna krásy",
rozkoš všeho světa?

[16] Pe Otvírají na tebe svá ústa
všickni nepřátelé tvoji;
sípějí a skřípějí zuby říkajíce:
„Shltli jsme ji!
Ejhle, toť je den ten, jehož jsme čekali,
dožili jsme se (ho), vidíme (jej)".

[17] Ain Učinil Hospodin, na čem byl se ustanovil,
splnil řeč svou,
kterou byl dávno vzkázal,
zkázu seslal bez milosti,

V. [13]. Pohroma Jerusalema jest bezpříkladná a nenapravitelná (Jer 30, 12 n). — (Solamen miseris socios habere malorum).

V. [14]. „Tvoji", nikoliv Hospodinovi (Jer 5, 31; 23, 16; 27, 9. 16; 29, 8; Is 30, 10). Místo „aby tě k pokání vyzývali" hebr: „aby odvrátili od tebe zajetí". — Lžiproroci hověli vášním lidu, kryli jeho hříchy, kolébali jej v zaslepenosti a mravní zatvrzelosti; následek toho všeho — zajetí. Ježto ten následek předvídali, působili vědomě k tomu, aby lid byl „vyhnán" z vlasti. (Jer 27, 10. 15). — Místo „výroky" možno také překládati: „zatížení" (Is 13, 1; 14, 28. a jj) t. j. hrozby proroků proti pohanům, jako byla na př. hrozba Hananjášova proti Nabuchodonosorovi (Jer 28, 2. 11).

V. [15]. Splnilo se Jer 18, 16; 19, 8. — Škodolibý výsměch podobně jest vysloven Jer 25, 9. 18; 29, 18; 49, 13; 51, 37; Job 16, 5; Ž 21, 8; Is 37, 22. — Sionská dcera mívala sebe kdysi za „korunu krásy", za „rozkoš světa". (Ž 47, 3). Jako sousední národové sledovali kdysi štěstí Jerusalema se závistí, tak pozorují nyní jeho zkázu se zpupným výskotem, výsměchem, s nezkrotitelnou záští a mstivostí (Knabenbauer).

V. [16]. „ji" (dceru Sionskou) nebo „je" (město Jerus.) — Skřípají zuby šíleným výsměchem (Ž 34, 16; 36, 12; Job 16, 10).

V. [17]. „dávno" (Lv 26, 29 n; Dt 28, 36 n; 32, 24 n;) — „čelo" = sílu = slovně: „roh".

radost dal z tebe nepříteli,
zdvihl čelo tvých protivníků.

[18] Sade — Křič srdce jejich k Hospodinu
na zdech Sionské dcery!
Ať jak potok tekou ti slzy
dnem i nocí;
nepopřej si odpočinku, ať neustává
zřítelnice oka tvého!

[19] Kof — Nuže, hlasitě volej v noci,
na počátku každé hlídky,
vylévej jako vodu své srdce
před tváří Páně,
pozdvihuj k němu své ruce
za život svých dětí,
[které hynou hladem
na rozích všech ulic].

[20] Res (Sion:) — „Pohleď, Hospodine, a popatř,
koho jsi tak obral!
Což mají ženy jísti své plody,
děti, jež chovaly ve svých dlaních?
Což má zabit býti ve svatyni Páně
kněz i prorok?

[21] Sin — Leží na zemi venku
chlapec i stařec;
panny mé i mládenci moji
padli mečem;
pobil jsi (je) v den hněvu svého
zbils (je) bez milosti.

[22] Tau — Povolal jsi jako na svátek ty,
kteří by na postrach mi byli, se všech stran;
a nebylo v den Hospodinova hněvu,
kdo by utekl, kdo by zůstal;
ty, jež jsem odchovala a vyživila,
ty můj nepřítel vyhladil."

V. 18ab bývá všelijak opravován. Lauer čte: „Hlasitě křič ku Pánu, panenská dcero Sionská!" — „jejich" nelze tedy vztahovati na „nepřátele" (v. 17ef) nýbrž na zbytky obyvatelstva jerusalemského.

V. 19. Místo „za život" hynoucích dětí možno také překládati: „ohledem na život"... t. j. aby se Bůh smiloval se zřetelem na bolest, jež stihla rodiče, jimž děti pomřely. — V. 19gh bývá všeobecně pokládán za glosu (Zenner, Lauer).

V. 20. Sion poslechnuv básníka modlí se k Hospodinu; vylévá své srdce, jak mu bylo uloženo ve v. 19 (Knabenbauer). — „koho jsi tak obral" (jako vinici, Vulg) = „komu jsi tak učinil" (hebr). Ne cizinci, ale svému národu! Jer 2, 2. — „jež chovaly ve svých dlaních" = slovně podle Vulg: „dítky na píď dlouhé" (Mlčoch). — K věci srv. níže 4, 10; Bar 2, 3; Jer 19, 9. —

V. 22ab srv. s Jer 15, 8; 49, 5. — „kteří by na postrach mi byli" = mé nepřátele.

Žalozpěv třetí (3, 1—66).

Hořko jest prorokovi, hořko každému zbožnému při pohledu na stav národa (3, 1—18). Prorok s důvěrou připomíná skutky milosrdenství Božího (3, 19—39). Prorok vyslovuje důvěru v Boha pokorným vyznáním viny a prosbou za pomoc (v. 40—66).

Hlava 3.

1 Alef Já jsem (ten) muž, jenž zakusil, co jest bída,
metlou jeho hněvu.
2 Alef Mne zahnal, zavedl do tmy,
ve které není světla.
3 Alef Toliko na mne opět a opět obrací
ruku svou celý den.

4 Beth Učinil, že se scvrkla má kůže i maso,
rozdrtil mi kosti.
5 Beth Nakupil kolem mne, obsypal mne
žlučí a svízelem.
6 Beth Do temnot mne usadil
jako věčně mrtvé.

7 Ghimel Postavil proti mně se všech stran zeď, že nemohu uniknouti,
utáhl mé pouto.
8 Ghimel Ano i když volám a prosím,
nepřipouští modlitby mé.
9 Ghimel Zazdil cesty mé kvádry,
stezky mé vyvrátil.

10 Daleth Byl mi jako medvěd číhající,
jako lev na čekané.

Hl 3. — jest báseň trojnásobně abecední. Viz úvod na str. 444. Tento zpěv jest vrchol celé knihy. Kromě dosavadních dvou osob vystupuje tu třetí: Jeremjáš; řeči jejich jsou více spojeny než byly dosud. (Hl 1 n). Hl 3 nelíčí toliko bídy, nevyslovuje pouze příslušné pocity, ale odhaluje význam pohromy v plánu Prozřetelnosti a ukazuje, kterak Israel se podrobuje (nebo má se podrobiti) vůli Nejvyššího. Ježto Jer tu hraje hlavní úlohu a rozvinuje své myšlenky, mohou tyto zpěvy již proto býti zvány právem: „Žalozpěvy Jeremjášovy“ (Zenner). — Jeremjáš zabírá zase asi polovinu celé básně (v. 1—33). „Řečnice“ činí mu námitku (v. 33—38), Jer na ni odpovídá (v. 39—41) poučením, jež starší obracejí ihned na sebe (v. 42—47). Hořekující dceři Sionské (v. 48—51) dodává Jer důvěry (v. 52—58), kteréžto slova dcera Sionská obrací hned na sebe (v. 59—66). Tak rozčleňuje hl 3 Zenner; jiné, běžné rozčlenění viz v obsažníku.

V. 1. Neštěstí říše Judské, jejího obyvatelstva, jejího veleměsta bylo také neštěstím Jeremjášovým. — Metla hněvu Božího způsobila, že Jer zakusil co je bída.

V. 2. „do tmy“ neštěstí (Is 8, 22; 13, 10; Jer 23, 12. a jj). — „Mne“ zdůrazněno, ježto Jer jest „ten“ muž, jenž zakusil jako nikdo jiný.

V. 3. „obrací ruku“, v níž drží metlu (v. 1.)

V. 4. bývá opravován a překládán: „Nakupil na mne svízel, obsypal (jím) hlavu mou“ (Po Dyserinckovi Zenner i Lauer).

V. 6. Jer jest jako v žaláři, hrobě, v podsvětí (Ž 87, 5—7).

V. 7. „utáhl“ = slovně „ztížil“.

V. 8. Srv. Jer 7, 16.

V. 9. „cesty mé“ = snahy uniknouti. Čím více se snaží pouta uvolniti, tím hlouběji zadírají se mu do scvrklého těla. (Job 19, 8).

V. 10a srv. s Os 13, 7; Am 5, 19; Přís 28, 15. — V. 10b srv. s Jer 4, 7; 5, 6; 49, 19. a jj.

[11] Daleth Sehnal mne s cesty, a rozsápal mě;
zahubil mě.
[12] Daleth Natáhl luk svůj a postavil si mě
za terč šípů.

[13] He Vystřílel do mých ledví
střely svého toulu.
[14] He Stal jsem se posměchem všemu lidu svému,
písničkou jejich celý den.
[15] He Nasytil mě hořkostmi,
opojil mě pelyňkem.

[16] Vau Kázal mi na křemeni zuby si lámat,
zasypal mne popelem.
[17] Vau Vzdálena jest duše má od štěstí,
zapomněl jsem, co jest blaho.
[18] Vau I řekl jsem si: „Veta jest po mně,
a po mé naději v Hospodina!"

[19] Zain Rozpomeň se na mou bídu a mé zavržení,
na (ten) pelyněk a žluč!
[20] Zain Ustavičně mám to na paměti,
takže chřadne ve mně má duše.
[21] Zain Co (však) na mysli míti
a proč doufati budu, je toto:

[22] Heth Je to hojnost milostí Hospodinových, že není veta po nás;
nemáť konce jeho milosrdenství.
[23] Heth Nová jest každým jitrem;
hojná je tvá věrnost.
[24] Heth Údělem mým jest Hospodin, praví má duše,
proto budu v něho doufat.

[25] Teth Dobrotivý jest Hospodin těm, kteří doufají v něho,
duši, která ho hledá.

V. [12]. srv. s Job 6, 4; 16, 14; Dt 32, 23; Z 37, 3.

V. [13]. „ledví" = sídlo citů jako srdce. (Jer 11, 20; 12, 2; Job 19, 27; Ž 15, 7 a jj.

V. [14]. Srv. s Jer 20, 7. — Místo „všemu lidu svému" Lauer s překladem syrským čte: „všem národům". Všemu lidu byl by na posměch Jer, případně zbožní Judovci; všem národům na posměch jest národ vyvolený.

V. [16]. podle Vulg slovně: „Vylámal mi zuby do jednoho, krmil mě popelem" (Mlčoch). — „křemen" = tvrdý chléb. — Popel na hlavě — známka smutku (Jer 6, 26; Ez 27, 30; Mich 1, 10). — K v. 16b podle Vulg srv. Ž 101, 10.

V. [18]. „po mně" = po mé životní síle (hebr). Pouhými lidskými silami Jer (národ) nemůže se zdvihnout; může se státi tak toliko pomocí Boží.

V. [19]. bývá překládán: „Mysliti na mou bídu a mé zavržení jest pelyněk a žluč" (Lauer).

V. [22]. Že nejsme dosud dokonce zničeni, je dílo milosrdenství Božího a spolu důvod proto, bychom doufali, že se to milosrdenství osvědčí i příště měrou větší (Is 1, 9; Jer 4, 27). — Podle hebr: „Milosti Hospodinovy nejsou vyčerpány, není u konce jeho milosrdenství."

V. [23]. „Nová" jest hojnost milostí Božích (jeho milosrdenství). — Bůh, nejvýše věrný, slíbil, že bude vždycky milostivý svému lidu. Ten slib dokonale plní každý den znova.

V. [24]. srv. s Nm 18, 20; Ž 15, 5; 72, 26; 118, 57.

[26] Teth Dobře jest čekati mlčky
na pomoc Boží.
[27] Teth Dobře jest muži, nese-li jařmo
od svého mládí.

[28] Jod Sedí v samotě a mlčí;
když tě na něho je vložil.
[29] Jod Klade ústa svá do prachu,
snad (ještě) naděje zbývá.
[30] Jod Nastavuje líce tomu, kdo ho bije,
dává se nasytit potupami.

[31] Kaf Neboť nezavrhuje
na věky Hospodin.
[32] Kaf Ano, zavrhne-li koho, smiluje se (zase)
podle množství svého milosrdenství.
[33] Kaf Vždyť neponižuje pro svou rozkoš,
nezavrhuje člověka.

[34] Lamed Aby pod nohama deptáni byli
všichni zajatci (té oné) země,
[35] Lamed aby ukřivděno bylo právu člověkovu
před tváří Nejvyššího,
[36] Lamed aby na rub obrácena byla pře člověkova —
(to vše) Hospodin chce.

[37] Mem Kdo může poručit, aby se co stalo,
nepřikáže-li (toho) Hospodin?
[38] Mem Zda z úst Nejvyššího nevychází
jak zlé tak i dobré?
[39] Mem Proč reptá člověk, pokud žije,
smrtelník pro (tresty za) své hříchy?

[40] Nun Pilně zpytujme své mravy, zkoumejme (je),
a navraťme se k Hospodinu!
[41] Nun Zdvíhejme svá srdce i ruce
k Pánu, k nebesům!
[42] Nun My jsme bezbožně činili, a k hněvu (tě) popudili;
proto jsi ty neúprosný.

V. [26]. „Dobře" = užitečno, spasitelno.
V. [27]. Jest užitečno navyknouti si trpělivosti již za mládí. — „jařmo" útrap.
V. [29]. Ústy do prachu zabořenými naznačena jest pokorná modlitba, vylučující jakékoliv reptání.
V. [30]. Kdo se naučil od malička trpělivosti, ten i později „sedí" (v. 28), „klade" (v. 29), „nastavuje", „dává" (v. 30). Jiní překládají: „ať sedí", „ať klade", „ať nastavuje", „ať dává"... Všimni si stupňování výrazů. — Jer tím ukazuje, s jakým smýšlením má národ snášeti křivdu a potupu, kterou ho Bůh trestá za minulé hříchy.
V. [33]. „nezavrhuje" pro svou rozkoš. (Moudr 11, 24—47; Ez 18, 23).
V. [34—36]. Cokoli se děje, děje se z vůle neb aspoň z dopuštění Božího. — Hospodin (to vše) „chce" — Hospodin „o tom ví". — „Zdaž o tom Hospodin neví?" (hebr). Podle Zennera pronáší v. 34—38 řečnice; viz výše před v. 1.
V. [39]. Pokud člověk žije, potud může doufati, že bude lépe, až si odpyká trest.
V. [40]. srv. Jer 3, 23.
V. [42]. „proto jsi ty neúprosný" = „a ty jsi nedopustil".

[43] Samech Tys obestřel se hněvem a stíhal jsi nás;
zbil jsi nás bez milosti.
[44] Samech Postavils před sebe oblak,
aby modlitba nepronikla.
[45] Samech Vyvrhelem a opovržením učinils mne
mezi národy.

[46] Fe Otevřeli na nás ústa svoje
všichni nepřátelé.
[47] Fe Hrůza a osidlo jest náš úděl,
zpustošení a zkáza.
[48] Fe Proudy vod roní mé oko
nad zkázou dcery lidu mého.

[49] Ain Oko mé se trápí ustavičně,
ježto není úlevy,
[50] Ain až popatří a shlédne
Hospodin s nebe.
[51] Ain Oko mé k smrti mne mučí
pro všecky dcery města mého.

[52] Sade Štvali mne, chtěli mne chytiti jako ptáka
ti, kteří nevraží na mne bez důvodu.
[53] Sade Padl do jámy můj život,
položili kámen na mne.
[54] Sade Proudily mi nad hlavou vody,
řekl jsem (si): „Veta jest po mně!"

[55] Kof Vzýval jsem jméno tvé, Hospodine,
z hlubin jámy.
[56] Kof Slyšel jsi hlas můj: „Neodvracuj ucha svého
od mých vzdechů, od mého volání!"
[57] Kof Tys přiblížil se v den ten, kdy jsem tě vzýval,
řekl jsi: „Neboj se!"

[58] Res Tys ujal se, Hospodine, práva mého,
vysvoboditeli života mého!
[59] Res Viděl jsi, Hospodine, bezpráví jejich na mně,
zastaň se práva mého!

V. [44]. srv. s Jer 2, 27 n.
V. [45]. „vyvrhelem" = smetím (Dt 28, 63).
V. [46]. srv. s 2, 16.
V. [48]. srv. s 1, 16; 2, 11; Jer 9, 1. 18.
V. [49]. „trápí se" = teče (hebr). Srv. Jer 14, 17.
V. [50]. Is. 38, 14.
V. [51]. Slzy hojně vylévané nemírnily bolesti duše, jak bývá; množily ji spíše (Knabenbauer). — „dcery" = děvy jerusalemské. — Výše 1, 4. 18; 2, 10. 21.
V. [52]. „štvali" = „honili". — Srv. Ž 10, 3; 34, 19.
V. [53n]. „do jámy", do žumpy, do vyschlé cisterny (Jer 38, 6; Ž 68, 2n; 87, 5—8.)
V. [55]. srv. s Ž 87, 10—14; 129, 1 n.
V. [57]. srv s Ž 144, 18; Is 58, 9. — „Neboj se," řekl již Is 41, 10. 13n; Sof 3, 16; Jer 30, 10; 46, 27 n.
V. [58]. srv. s Ž 42, 1; 73, 22; 118, 154.
V. [59]. Jako se zastal Hospodin Jeremjáše, tak má se zastati také dcery Sionské (Zenner).

60 Res — Viděl jsi všecku mstivost,
všecky plány jejich proti mně.

61 Sin — Slyšel jsi, jak mne tupí, Hospodine,
všecky plány jejich proti mně,
62 Sin — řeči mých protivníků,
kterak plány kují proti mně den celý.
63 Sin — Ať sedí nebo stojí, viz je;
já jsem písničkou jejich.

64 Tau — Odplatíš jim, Hospodine,
podle skutků rukou jejich.
65 Tau — Obestřeš jim srdce, (sešleš na ně)
svoje utrpení.
66 Tau — Budeš je stíhati ve svém hněvu a potřeš je
pod nebesy, Hospodine!

Žalozpěv čtvrtý (4, 1—22).

Jindy a nyní! (v. 1—12). Příčina vyhnanství, odloučení od Hospodina, bezradnosti (v. 13—18). Zajatci nemohou si pomoci, nalézají jakous takous útěchu ve spravedlivém trestu Edomců (v. 19—22).

Hlava 4. I.

1 Alef — Ach, jak zčernalo zlato,
zvrhla se barva nejvzácnější!
Rozmetány jsou kameny svaté
na rozích všech ulic!
2 Beth — Sionští synové, ušlechtilí,
odění nejčistším zlatem,
pokládáni jsou za rovnocenné hliněným nádobám,
výrobku rukou hrnčířových!

3 Ghimel — I obludy obnažují prsy,
kojí svá mláďata;—

V. 63. „sedí nebo stojí" = vše, cokoliv činí (Dt 6, 7; 11, 19; Is 37, 28.) — O „písničce" viz výše v. 14.

V. 65. „obestřené srdce" bývá zaslepené a zatvrzelé. — Místo „svoje utrpení" hebr: „kletba tvá na ně!"

V. 66. „potřeš je pod nebesy" = vyhladíš je z podoblohy. (Dt 9, 14 Jer 18, 21—23).

Hl. 4. podle Zennera jest píseň sborová, složená ze slohy I (v. 1—6), z protislohy I (v. 7—12), ze středoslohy (v. 13—18), ze slohy II (v. 19 n), a z protislohy II (v. 21 n). Kdežto ve zpěvech předešlých (hl 1—3) vystupovaly jednotlivé osoby, mluví ve zpěvu 4tém sbory (množné číslo). — Ke každému písmeni abecedy hebrejské patří tu jen dva verše (čtyři členy, stichy); v předešlých zpěvích patřily ke každému písmeni tři verše (šestero stichů). Čtvero vv. činí tu (ve hl 4) zpravidla skupinu (slohu), myšlenkově ucelenou. (Müller-Zenner.) — Pozoruhodno, že v. 3. odpovídá v. 10; v. 4tý odpovídá v. 9tému; v. 1. odpovídá v. 8mému; v. 2. odpovídá v. 7mu; v. 5. v. 12mu; v. 6. v. 11mu.

V. 1. — „zlato", „svaté vzácné kameny" = národ israelský, jeho lesk, svatost, vyplývající z toho, že si ho Bůh zasvětil za svůj zvláštní majetek (Ex 19, 5 n; Jer 2, 2; 3, 19; 13, 11. Jiní myslí na zlato posvátných nádob, odvlečených do zajetí a na kameny pobořené svatyně jerusalemské.

V. 2. Místo „odění nejčistším zlatem" hebr: „vážení jemným zlatem". (Jer 18, 4. 6 n; 19, 10; 22, 28.)

V. 3. Místo „obludy" lépe „šakalové" (Jer 9, 10; Job 30, 29). — O mateřské nedbalosti pštrosice viz Job 39, 15. — Místo „dcera" lépe „dcery" (Bickell).

dcera lidu mého jest ukrutná
jako pštros na poušti.

[4] Daleth Jazyk kojenci se lepí
žízní na podnebí;
maličcí žádají chleba,
není však, kdo by (ho) lámal jim.

[5] He Kteří jídali lahůdky,
hynou na ulicích;
kteří chováni bývali v purpuru,
chápají se kalu.

[6] Vau Vzrostla tedy nepravost dcery lidu mého
nad hřích Sodomy,
která vyvrácena byla mžikem oka,
bez mávání (lidské) ruky.

II.

[7] Zajin. Bělejší byli knížata její než sníh,
leskli se nad mléko,
rděli se více než stará slonová kost,
krásní nad safír byli.

[8] Heth Zčernala nad uhel jejich tvář,
nelze poznat jich na ulicích;
kůže na kostech jim visí,
uschla, jest jako dřevo.

[9] Teth Lépe bylo zbitým mečem
než umořeným hladem,
kteří uchřadli stráveni byvše
nedostatkem plodů země.

[10] Jod Ruce citlivých žen
vařily své děti,
byly jim pokrmem
za zkázy dcery lidu mého.

[11] Kaf Vyčerpal Hospodin své rozhořčení,
vylil svůj roztrpčený hněv,
zapálil oheň na Sionu,
i shltal základy jeho.

V. [4]. Za obléhání byl chléb v Jerusalemě rozdělován (Jer 16, 7).

V. [5]. „chováni" = nošeni.

V. [6]. Takovým trestem byl Jerusalem stižen pro hříchy, jež převýšily nepravosti Sodomanů. Bolesti Sodomanův náhle zahynuvších byly menší nežli vleklé útrapy Jerusalemských. (Dt 32, 32; Is 1, 10; 3, 9; Jer 23, 14; Ez 16, 48; Mt 10, 15; 11, 24; Lk 10, 12.) — Lidská ruka nepracovala tak ukrutně v Sodomě jako v Jerusalemě.

V. [7]. „knížata" slovně: „nazirejští" jako Gn 49, 26. — Srv. Dt 33, 16. — Místo: „rděli se více nežli stará slonová kost" lépe: „červenější než korály bylo jejich tělo". — „nad safír" modraly se jim žíly. Jiní jinak.

V. [10]. srv. s Dt 28, 53.

V. [11]. srv. s Dt 32, 22; Ez 10, 6.

12 Lamed Nevěřili králové země,
žádný obyvatel světa,
že by mohl vtáhnouti protivník, nepřítel
branami jerusalemskými.

III.

13 Mem (To) pro hříchy proroků jeho
a nepravosti kněží,
kteří v něm vylévali
krev spravedlivých.
14 Nun Bloudili jako slepí po ulicích,
krví jsouce poskvrněni,
a když nemohli jinak,
zdvihali spodek svého roucha.

15 Samech „S cesty, poskvrnění!“ volali na ně,
„s cesty, vyhněte se, nedotýkejte se!“
I mezi pohany byli plísněni, budili rozruch,
a lidé říkali: „Nesmí sídlit mezi námi.“
16 Fe Tvář Hospodinova je rozptýlila,
neshlédá již na ně;
tváří kněží nedbají,
aniž se staršími mají smilování.

17 Ain Když jsme ještě stáli, chřadly oči naše
touhou po nicotné pomoci;

V. 12. srv. s 4 Král 19, 35; 2 Par 20, 22n; Ž 45, 47; Jer 7, 4n; 21, 13; 26, 8.
V. 13. srv. s Jer 1, 18; 2, 8; 5, 31 a jj. — O prolévání krve viz Jer 2, 34; 19, 4; 22, 17; 26, 15. — „v něm“ = v Jerusalemě (v. 10d).
V. 14. Kněží a proroci (o nichž mluvil v. 13.) bloudili, zaslepeni jsouce svými zločiny a hnáni jsouce šílenou zášti proti zbožným, jejichž nevinnou krví se poskvrnili. Ježto se jim všichni vyhýbali jako malomocným, aby se od nich nepošpinili, kněží a proroci zdvihali spodek svých rouch („podolky své“), kde bylo té krve nejvíce, a zahýbali dovnitř jejich cípy, aby tu krev nebylo tolik viděti. — Podle hebr však v. 14cd zní: „takže nikdo nesměl se dotknouti — roucha jejich“ (nechtěl-li se znečistiti).
V. 15ab. Lidé volali na ně jako podle zákona měli volati malomocní (Lv 13, 45). I pohané, mezi něž byli odvedeni do zajetí, vyhýbali se jim, nechtějíce s nimi bydliti (v. 15cd). Jiní jinak. — Zenner přemisťuje, opravuje a překládá v. 13—15. takto:

13 *Pro hříchy jejich proroků, pro zločiny jejich kněží*
krev jest prolévána mezi nimi,
zbožní (14), *když na ulici vkročí,*
bývají třísněni krví.
15b *Tuláky a poběhlíky se stali, sídlí trvale mezi pohany,*
nebudou již pokojně bydlit.
14b *Toho, co . . . nemohli, dotýkají se svým šatem.*

15a *Zpět nečistí! volají před sebou,*
zpět, zpět!
Nedotýkejte se mne!

— — — — — — — — — — — — — — — — —

V. 16. Té potupy dostává se jim dopuštěním Božím. — „je“ — kněze a proroky . . . „Tvář“ rozhněvaná. — „rozptýlila je“ mezi pohany, kteří nedbají důstojnosti kněží, ani šedin starců (v. 16cd). — Jiní jinak.
V. 17. srv. s Jer 37, 6n; 2, 18. 36n; 27, 3n; 37, 6. — Místo „dychtivě jsme hleděli“ hebr: „s rozhleden svých jsme vyhlédali“.

dychtivě jsme hleděli k národu,
který (nás) vysvoboditi nemohl.

18 Sade Vinou jejich klouzaly nám nohy cestou po ulicích našich,
přiblížil se konec náš;
naplnily se dny nám stanovené,
ano, přišel náš konec.

IV.

19 Kof Rychlejší byli naši stihatelé
nežli orlice pod nebem;
po horách stíhali nás,
na poušti číhali na nás.

20 Res Dech našich úst, pomazaný, pán,
jat byl za naše hříchy;
(ten) jemuž jsme řekli: „Ve tvém stínu
žíti budeme mezi národy."

21 Sin (Jen) se raduj a vesel, Edomská dcero,
která bydlíš v zemi Hus!
Také tobě dostane se kalicha,
opojena a obnažena budeš.

22 Tau Odčiněna je tvá nepravost, Sionská dcero,
nedá již, abys odvedena byla;
tvou (však) nepravost potrestá, Edomská dcero,
odkryje tvé hříchy.

V. 18. a podle hebr: (Chaldové) „číhali na kroky naše (pásli po krocích našich), že jsme nemohli po svých ulicích chodit". — Egypťané způsobili, že „klouzali nohy..." Nevidouce očekávané pomoci, nemohli se na jisto postaviti.

V. 19. srv. s Dt 28, 49; Jer 4, 13. — Chaldové stíhali Sedekjáše a družinu jeho, když prchal přes hory a doly z Jerusalema k Jerichu; tam v pustině (= „na poušti") ho zajali. (Jer 39, 5; 52, 8; 4 Král 25, 5).

V. 20. „dech nozder našich" = životní síla, zdroj, důvod, opora života. Oporou života národního a státního, duší jeho byl Judovcům Sedekjáš, jenž sluje v hebr „pomazaný Jahvův" (= Vulg: „pomazaný, pán"). Každý král judský byl „pomazaný Hospodinův". (1 Král 24, 7. 11 (Saul); 2 Král 19, 21 (David) a jj. — „Ve tvém stínu" = pod ochranou tvou. — „mezi národy" sousedními, u nichž hledati chtěl Sedekjáš se svou družinou útulku po útěku z obleženého Jerusalema. — V. 20ab podle hebr zní: „Opora života našeho, pomazaný Jahvův — chytil se do jejich jam."

V. 21. Edomci měli ze zkázy Jerusalema pekelnou radost (Ž 136, 7; Ez 25, 12; 35, 15; 36, 5.) — Ať jen se těší, však dojde také na ně! — „kalicha" hněvu Hospodinova. — „opojeni" budou Edomci utrpením. (Jer 25, 27.) — „obnažena" = potupena. — „Hus" jmenována Job 1, 1. (Jer 25, 20.)

V. 22. Ježto Judsko učinilo již dosti za své nepravosti, přestanou tresty, vrátí se zase štěstí a blaho. Sion bude znova zřízen, a obyvatelstvo jeho nebude již odvedeno do vyhnanství (Jer 30, 3—31, 37). — „odkryje" tresty (velikými), ukáže, jak veliké byly tvé hříchy. (V Edomsku možno viděti nepřátele království Božího vůbec. Srv. Jer 49, 7—23.)

Žalozpěv pátý (5, 1—22).

Bída společenská se stanoviska ženy (v. 1—5). Bída se stanoviska muže (v. 6—10). Násilí páchané na ženách (v. 11), na mužích (v. 12 n), ticho jako na hřbitově (v. 14 n), to všecko za hříchy (v. 16). Zdá se, jakoby Hospodin na zpustošeném Sionu již nesídlil (v. 17—19). Což nekyne již naděje? (v. 20—22).

MODLITBA PROROKA JEREMJÁŠE.

Hlava 5. I.

[1] Rozpomeň se, Hospodine, co nás potkalo,
popatř a viz naše pohanění.
[2] Dědictví naše dostali cizáci,
domy naše cizinci.
[3] Osřeli jsme, bez otce jsme,
matky naše ovdověly.
[4] Vodu svou za peníze pijeme,
dříví své za stříbro kupujeme.
[5] Za šíje nás táhnou,
unaveným nedávají odpočinku.

II.

[6] Po Egyptě vztáhli jsme ruce, po Assyrii,
bychom se nasytili chlebem.
[7] Otcové naši, (kteří) zhřešili, (tu) nejsou,
ale my jejich nepravosti neseme.
[8] Otroci panují nad námi,
není, kdo by (nás) vytrhl z ruky jejich.
[9] Chléb sobě přinášíme s nebezpečím, že nám život
vezme meč pouště.

Hl. 5. Zenner vidí tu opět sborovou píseň, složenou ze slohy I (v. 1—5), z protislohy I (v. 6—10), z mezislohy (v. 11—16), ze slohy II (v. 17—19) a z druhé protislohy (v. 20—22). Viz obsažník. Slohu I. a II. a z mezislohy v. 11. 14n zpíval prý sbor ženský (?), obě protislohy a z mezislohy vv. 12n 16 zpíval prý sbor mužský (?). — Nadpis „Modlitba proroka Jeremjáše" není ani v hebr, ani v LXX. V syrském překladě jest.

V. 1. Jer prosí Hospodina, by „se rozpomněl" proto, aby brzy přispěl na pomoc (Rhabanus Maurus † 856).

V. 2. srv. s 4 Král 25, 9; Jer 52, 13.

V. 3. Sirotci a vdovy neměli nutné opory v otcích a v manželích. — Také Judovci jsou nyní bez dosavadní opory Boží...

V. 4. Chaldové zdanili v Palestině i věci k životu nejprostšímu nezbytně nutné.

V. 5. Chaldové „táhnou za šíje" Judovce jako bývá tahán dobytek. Tvrdé, železné šíje své nechtěli ohnouti a podložiti jhu Hospodinovu, za to nyní nepřítel klade své jho na ně jako na dobytek (Knabenbauer).

V. 6. Judovci zbylí v Palestině jsou odkázáni na milost Egypta, do něhož uprchli (Jer 41, 17 n), nebo na milost Chaldů (= „Assyrů") ti, kteří zůstali v Palestině. „Assur" znamenává ve smyslu obecném ne toliko Assyrii, ale i Babylonii, jež nastoupila jakožto dědic po Assyřanech (r. 606). Gietmannovi se zamlouvá znění v. 6. podle LXX: „Egypt vztáhl ruce na nás, Assyřan podle své libosti" (učinil taktéž).

V. 7. Národní vina — příčina národního neštěstí. (Jer 15, 4; 16, 11 n; Ex 20, 5; Dt 5. 9.)

V. 8. „Otroci" = pohané, se zřetelem na sliby, dané Judovcům, že budou hlavou všech národů (Is 14, 1; 49, 23; Jer 31, 7. hebr).

V. 9. „meč pouště" = tlupy ozbrojenců, zdržujících se v úkrytech samot a odtud podnikajících výpravy proti Judovcům, zbylým v Palestině, jimž se nedostává potřebné ochrany od Chaldů. (Splnilo se Dt 28, 48.)

[10] Kůže naše jako pec jest vypálená
od palčivého hladu.

III.

[11] Ženy na Sionu zneuctívali,
panny v městech judských.

[12] Knížata rukou (jejich) zvěšena jsou,
tváře starších neostýchají se.
[13] Jinochů nedůstojně užívají,
chlapci pod dřívím klesají.

[14] Starci vymizeli z bran,
mládež ze sborů zpívajících.
[15] Zmizela radost našeho srdce,
obrátil se v kvílení rej náš.

[16] Spadla koruna s hlavy naší;
běda nám, že jsme zhřešili!

IV.

[17] Proto zesmutnělo srdce naše,
proto zkalil se nám zrak;
[18] pro horu Sion, že zpustla,
(že) lišky po ní rejdí.
[19] Ty přece, Hospodine, na věky chtěl jsi (tam) zůstat,
trůn tvůj měl (tam) být od rodu do rodu.

V.

[20] Proč bys zapomínal na věky na nás,
proč bys opouštěl nás na dlouhé doby?
[21] Obrať nás, Hospodine, k sobě, ať se obrátíme,

V. [10]. srv. s 4, 8. — „jest vypálena“ a pálí (hebr).
V. [11]. Splnilo se Dt 28, 30. 32.
V. [12a] srv. s Dt 21, 23; Nm 25, 4; Jos 10, 26; 2 Král 21, 6—9.
V. [13a] podle hebr: „Jinochům jest nositi žernov“, t. j. mlíti obilí, což byla práce ženská, mužů nedůstojná (Ex 11, 5; Sdc 16, 21; Is 47, 2). — „pod dřívím“, jež jest jim ve velikém množství donášeti.
V. [14]. „z bran“, kde je bylo kdysi často vídati, kde rokovali, radili se, soudili atd. (Gn 19, 1; Job 29, 7). — V. 14. podle hebr. „Starci zanechali bran — jinoši (zanechali) strunové hudby“. — Splnilo se Dt 28, 20; Jer 16, 9; 25, 10.
V. [17b] srv. s 2, 11.
V. [18]. srv. s Mich 3, 12.
V. [19]. „tam“ na Sioně podle slibů 2 Sam 17, 14n. — Básník obrací se k modlitbě, aby z ní nabral útěchy za tak velikého zpustošení (Albert Veliký † 1280).
V. [20]. Zdůrazněno „na věky“, „na dlouhé časy“.
V. [21]. „ať se obrátíme“ k tobě (Jer 31, 18). — Obnovu národa, návrat jeho do bývalého poměru k Bohu může způsobiti toliko Hospodin, nikoliv národ sám. Zejména počin, podnět k tomu může se státi toliko milostí Boží. Místo „ať

obnov nám bývalé časy!
[22] Ale ty nás venkoncem zavrhuješ,
náramně se na nás hněváš.

---

se obrátíme" Zenner: „ať se vrátíme domů". Srv. Zach 1, 3; Tridentský sněm zas 6, hl 5.

V. [22]. podle hebr: „Nebo jsi nás venkoncem zavrhl, — a hněváš se na nás velmi mnoho?" To jest přece nemožno!" (Jer 14, 19). Nevyznívá sice Pláč smírně přímo, jako jiné biblické žalozpěvy, vyznívá však přece jen smírně — mlčky. Proto Židé zbytečně za v. 22. opakovali v. 21. (v rukopisech, ustanovených pro veřejnou četbu), aby Pláč vyzněl radostněji.

PROROCTVÍ BARUCHOVO.

BARUCH (= Benedictus = Požehnaný), syn Nerjášův, vnuk Maasjášův (Jer 32, 12), oddaný učedník, nerozlučný druh a písař (tajemník) proroka Jeremjáše (Jer 36, 26; 45, 1 nn) byl též sám prorok, jak vyplývá z knihy proroctví, podle něho pojmenované: „Proroctví Baruchovo", jež dělí Vulg na patero hlav, a k nimž připojuje jakožto hlavu šestou „List Jeremjášův". (V mnohých rukopisech řeckých Proroctví Baruchovo jde hned za knihou proroctví Jeremjášových, poté jde teprve Pláč a za ním samostatně List Jeremjášův.)

Tomuto Baruchovi Jeremjáš odevzdal k uschování kupní smlouvu, která potvrzovala, že koupil od svého příbuzného Hanameela kus pole v Anatotě (Jer 32, 12.) Čtvrtého roku vlády Joakimovy (t. j. r. 606/5) diktoval Jeremjáš z Božího vnuknutí své řeči (jež měl od svého nastoupení) Baruchovi a kázal mu, aby je ve chrámě o mimořádném postním dnu lidu předčítal (Jer 36, 5 nn). Dověděvše se o tom judští činovníci, povolali Barucha, by přečetl také jim ty řeči. Užasnuvše nad hrozbami v nich obsaženými, že totiž král neujde jhu babylonskému, oznámili věc králi, když byli prve Baruchovi a Jeremjášovi poradili, by se skryli, aby snad nedal je král zatknouti. Král dal si předčítati řeči Jeremjášovy a vzav na vědomost jejich hrozivý obsah, kus po kuse rozřezal závit, na němž byly napsány a spálil jej, Jeremjáše pak a Barucha kázal uvězniti. Rozkaz však řízením Božím nemohl býti vykonán. Místo spálené knihy diktoval Jeremjáš Baruchovi řeči své znova, a to ve větším rozsahu, než ve vydání prvém (spáleném). Jer 36, 16—32. Baruch jednal neohroženě a rozhodně v duchu Jeremjášově, jak možno vyvozovati z podezření Judovců, že podpichuje Jeremjáše a že jest s Babyloňany tajně dorozuměn (Jer 43, 3. Hoberg). V útrapách, které mu bylo s mistrem snášeti, dostalo se mu od Jeremjáše potěchy (Jer 45, 1—5). Po pádu Jerusalema (r. 587) Nabuzardan, vojevůdce Nabuchodonosorův, nechal oběma prorokům na vůli, aby zůstali v Judsku nebo odebrali se jinam. Baruch šel za svým mistrem do Masfy, kterou si zvolil za sídlo babylonský místodržící Godoljáš. Když byl tento zákeřně zabit, Judovci obávajíce se trestu uprchli před Babyloňany do Egypta a vzali Jeremjáše i Barucha násilně s sebou (Jer 43, 6; 4 Král 25, 26).

Pět let po pádu Jerusalema, tedy r. *583* (před výpravou Nabuchodonosorovou do Egypta)[1] vidíme Barucha již zase v Babylonii, kde předčítá zajatcům svou knihu (Bar 1, 2 nn). Možno, že jej tam poslal z Egypta Jeremjáš. (Někteří se domnívají, že oba proroci odebrali se z Egypta do Babylonie.) Z Babylonie byl Bar poslán s knihou svou, s listem, dary a posvátnými některými nádobami do Jerusalema ku bratřím tam zůstavším. Vykonav svěřený úkol, Baruch vrátil se do Egypta, kdež byl prý se svým mistrem od nevděčných Judovců ukamenován.[2]

Kniha proroctví Baruchových došla nás:

1. ve znění řeckém, obsaženém v rukopise Vatikánském (B), Alexandrijském (A), v rukopisech „codex Marchalianus" (Q) a „codex Chisianus". (Srv. k 2 Esdr 13, 30);

2. asi ve čtyřech recensích překladu starolatinského, jehož sv. Jeronym neopravil: a) ve znění rukopisu „Gotského", chovaného ve Španělské Leoně, vydané od Hoberga (r. 1902); b) ve znění rukopisu zvaného „codex Cavensis" (vydal Amelli, Monte Cassino 1902); c) ve znění, jež podává úřední Vulgáta, a d) ve znění, jež vydal Sabatier (v Remeši 1743 nn);

3. ve dvou překladech syrských (Pešittá a znění syrskoheksaplové);

4. v překladě koptickém, jejž vydal Brugsch, a konečně

5. v překladě etiopském, vydaném od Dillmanna (r. 1894).

Rozbor knihy viz níže v nadpisech úryvků a v příslušných obsažnicích. (Stoderl po Schürerovi dělí Bar na tři části: 1, 1—3, 8; 3, 9—4, 4; 4, 5—5, 9.)

Prvních pět hlav proroctví Baruchova činí ucelenou slovesnou jednotku. Pokusy moderní nadkritiky knihu více méně drobiti nejsou dostatečně odůvodněny.[3]

Na otázku, kdo a kdy knihu Bar sepsal, odpovídá zřetelně nadpis její, Bar 1, 1 n. Proti věrohodnosti tohoto nadpisu nelze uvésti dostatečného důvodu, aniž lze dokázati nějaké nesrovnalosti jeho s obsahem knihy. Namítá-li nadkritika, že není možno, aby Bar četl svou knihu v Babyloně pátého roku po zkáze Jerusalema (1, 3), ježto byl tou dobou v Egyptě, nesmí býti zapomenuto, že domnělý pobyt Baruchův toho roku v Egyptě není nikterak dokázán; odebral-li se Bar s mistrem již prve do země faraonů, nic mu nebránilo, by vykonal jmenovaného roku cestu do Babylonie a zde knihu četl. Viz poznámky k 1, 1—3.

Byl-li později (4 Král 25, 27—30) zajatý král Jechonjáš připuštěn denně ke stolu královskému, snadno se dovtípiti, že předchozí jeho věznění bylo dosti volné, aby mohl před ním Bar svou knihu předčítati. Viz Bar 1, 3.

---

1. Byl-li Ez povolán k úřadu prorockému r. *594* (Ez 1, 1 n), působil Ez r. *583.*, kdy Bar do Babylonie přišel, již *12* roků, mohl tedy již mnoho z řečí Ezechielových čísti a jich i použíti.

2. Podle jiné židovské pověsti byl Bar s Jeremjášem r. 578 od Nabuchodonosora odveden z Egypta do Babylonie, kde prý zůstal až do smrti. — Jiná pověst praví, že Bar po smrti svého mistra utekl z Egypta do Babylonie, kdež i zemřel r. 576. — Jiné židovské podání dokonce dí, že byl Bar učitelem Esdráše (!), jenž prý se odebral do Judska teprve po Baruchově smrti (!) — Jest nesnadno dopíditi se v této směsici dějinného jádra.

3. Viz o nich v „Českém slovníku bohovědném" I 951 (Praha 1912).

O stříbrných posvátných nádobách (náhradných) viz k Bar 1, 8.

Zmínka o bohoslužbě, konané v Jerusalemě, nepředpokládá nutně druhý (Zorobabelův) chrám a návrat Židů ze zajetí! Viz k Bar 1, 10.

Modlitba za Nabuchodonosora a jeho syna, které se dožadují Židé babylonští od Židů jerusalemských (judských) (1, 11.), není nic nepřirozeného ani nemožného. Dějiny babylonské nejsou dosud tak prozkoumány, by bylo možno s jistotou tvrditi, že Nabuchodonosor neměl syna Baltasara, který zemřel prve než otec a zanechal svá práva bratru Evilmerodachovi. (Syn Nabuchodonosorův mohl míti případně dvě jména: Baltasar a Evilmerodach!)

Řecké slovo epajalóthes (Bar 3, 10) netřeba překládati v ten smysl, že lid v zajetí „sestárl“, a poukazovati k tomu, že většina zajatců byla v Babylonii teprve pět roků; možno je právem překládati „schřadl jsi“ bez ohledu na dlouhou nebo krátkou dobu.

Dovolávají-li se konečně kritikové závislosti Baruchovy (1, 15—2, 19) na Danielovi (9, 4—19), dlužno sice uznati příbuznost obou knih, kterou však možno jest vysvětliti správněji: závislostí Daniela na Baruchovi (Holzhey, Stoderl [4]).

Nelze-li tedy právem pochybovati o hodnověrnosti nadpisu Bar 1, 1 n., je spisovatelem knihy Baruch (syn) Nerjášův. [5] Z toho plyne:

a) že byla kniha Bar kdysi připisována Jeremjášovi nesprávně;

b) že bývá od moderní nadkritiky neprávem jmenovanému Baruchovi upírána. [6]

Z toho, že knihu napsal Baruch Nerjášův, plyne dále, že nebyla napsána původně řecky, nýbrž hebrejsky, a to celá kniha hebrejsky. Tomuto tvrzení nasvědčuje značný počet hebraismů, vysky-

---

[4]. Modlitba Bar 1, 15—2, 19. jest nutný výron myšlenky, kterou Bar v 1, 1—3, 8. sleduje a která vzata jest ze zásvětné modlitby Šalomounovy 3 Král 8, 46—50; co bylo zde všeobecně řečeno, jest obráceno Bar 1, 1—3, 8 na skutečný případ. Proti tomu modlitba Dan nečiní ani podstatnou složku hl 9, nepřispívá k jejímu porozumění, ale zaráží spíše rychlý tok líčně; přihlédneme-li blíže, poznáme snadno stehy (švy), kterými byla s původní hlavou spojena. Dan 9, 4—19. jest přepracovaný úryvek z Bar 1, 15—2, 19. Dan přizpůsobil modlitbu změněným poměrům, dodal jí více života, svěžesti, pestrosti, citu. Přepracovateli nejde již tolik o osud národa úpícího v zajetí, jako spíše o svaté město Jerusalem; místo národa (Bar) modlí se Dan sám (Stoderl).

[5]. Bar 1, 1—3, 8. nezávisí na žádné knize, jež vznikla teprve po zajetí (Esdr, Neh, Paral). Podobnosti Bar knize Par lze vysvětliti tím že spisovatelé oba vážili z téhož pramene: z knih Král, jež byly napsány krátce po pádu Jerusalema. — Jako Bar vážil z knih Král, tak i čerpal z Is, Ez, Dt a zejména z Jer, tedy z knih, napsaných před zajetím nebo v zajetí. Z knih Král vzata (kromě hlavní myšlenky 3 Král 8, 46—50; viz výše pozn. 4) popřečně tato místa: 4 Král 19, 16 (Bar 2, 16); 4 Král 25, 9n (Bar 1, 2); 3 Král 8, 33. 35 (Bar 2, 32); 3 Král 8, 35. 48 (Bar 2, 33); 3 Král 9, 7 (Bar 2, 35). — Z Dt vzata: Dt 26, 15 (Bar 2, 16); 29, 27 (Bar 1, 20; 2, 20); 28, 53nn (Bar 2, 3. 18. 29. 31. 35); 34, 4. (Bar 2, 34); 11, 21 (Bar 1, 11). — Závislost Bar na Jer je tak nápadná, že jí nikdo nepopírá. Bar dovozuje, že zajetí jest popředně trest za to, že národ nechtěl poslouchati řečí Jeremjášových (Bar 2, 20-24). Takto mohl mluviti toliko ten, kdo mluvil ke skutečným zajatcům. Pozdější spisovatel byl by mluvil všeobecněji nebo jinak (Stoderl).

[6]. Viz v „Českém slovníku bohovědném“ I 952b, 953a. — Zmatek, jaký vládne v moderní biblické nadkritice tu, kde běží o spisovatele knihy Bar, svědčí. že nadkritika (jako v jiných otázkách) dovede bez dostatečných důvodů popírati běžný, staletími ustálený názor, že však nedovede místo něho nic lepšího podati.

tujících se ne toliko v části prvé, nýbrž i v části druhé. Dle „Ustanovení apoštolských“ a dle svědectví sv. Efrema předčítali Židé při bohoslužbě (dne 10. gorpiaja, t. j. tišri, t. j. na den smíru) knihu Baruchovu — zajisté že hebrejsky. Teprve později, když Židé Bar ze sbírky svých posvátných knih vyloučili, nebylo dbáno hebrejského původního znění, že se nadobro ztratilo.

Že Židé původně ve sbírce svých svatých knih Barucha měli, vysvítá také z toho, že ji Theodotion přeložil, jakož i ze seznamů jejich, jež nám zachovali církevní otcové. Tak Cyrill Jer. jmenuje „Jeremjáše s Baruchem a s Pláčem a s Listem.“ Sněm Laodicejský: „Jeremjáš a Baruch, Pláč a Listy“. — Atanáš jmenuje „Jeremjáše a s ním Barucha a . . . List“. Kdyby nebyli Židé pokládali Bar za knihu posvátnou, nebyl by se dostal její překlad do LXX, kdyžtě Židé alexandrijští nepočítali více knih kanonických nežli Židé palestinští!

Teprve později, když nadkritika židovská vyloučila z kánonu všecky knihy, které nebyly původně napsány v Palestině, stihl týž osud také knihu Bar, o níž nebylo lze dokázati, že byla napsána na půdě svaté. Této theorii dlouho vzdorovala prakse předčítati Bar při bohoslužbě jakožto knihu posvátnou.

Když vznikla církev křesťanská, byla kniha Bar ještě všeobecně od Židů pokládána za posvátnou, a církev křesťanská přijala od synagogy toto přesvědčení i knihu Bar jakožto posvátné dědictví. Jménem Baruchovým knihu uvádí Dionysius Alex., jménem Jeremjášovým ji uvádí Klement Alex., Atanáš, Basil, Didym, Cyril Alex., Irenej, Cyprian, Kommodian (v polovici třetího století), Laktanc, Hilar, Zeno, Ambrož; jiní ji uvádějí povšechnými slovy, jakými bývají knihy biblické citovány (Atenagoras, Hippolyt, Origenes, Epifan, Augustin). — Ježto byly Baruchovy životní osudy s Jeremjášem tak úzce spjaty, ježto Bar psal řeči Jeremjášovy, a ježto kniha Bar bývala v řeckých rukopisech hned za Jer (před Pláčem), snadno lze vysvětliti, že mnozí otcové nerozlišovali dosti přesně Barucha od Jeremjáše a knihu onoho přičítali tomuto.

Nejčastěji církevní spisovatelé uvádějí a vykládají ve smyslu mesiášském Bar 3, 36—38. V prvních pěti stoletích jsou tato slova uvedena ne méně než třicetkrát! [7]

LIST JEREMJÁŠŮV,

jenž činí ve Vulg šestou hlavu Baruchovy knihy proroctví, zachován jest v týchž rukopisech jako Bar. (Viz výše str. 472.)

List varuje vyhnance babylonské před modlářstvím, jehož nicotu všelijak vyličuje (v. 1—72).

Nadpis zachovaný přičítá list proroku Jeremjášovi. O jeho hodnověrnosti nelze pochybovati, ježto není dostatek důvodů.

List byl napsán také původně hebrejsky. Dokazuje to aspoň několik hebraismů, kterých nemůže popříti ani moderní nadkritika, jež skorem vesměs hájí názor, že List Jer byl původně napsán řecky;

---

[7]. Později byly Baruchovi přičítány všeliké knihy podvržené, jako:
a) Baruchova apokalypse Zjevení), psaná původně řecky.
b) Zkazky o tom, co zažil prorok Jer za doby, kdy padl Jerusalem, zachované ve znění řeckém, etiopském, arménském a staroslověnském, nadepsané řecky: „Dodatky k Jeremjášovi“, etiopsky: „Ostatek slov Baruchových“.
c) Jiná „Baruchova apokalypse“ zachovaná řecky a staroslověnsky a jj.

hebrejské slovo „š é š“ ve v. 72. jest dokonce chybně přeloženo! Viz pozn. k tomuto v.

Původnosti nadpisu („List Jeremjášův“) nasvědčuje celý obsah jeho, jenž k době Jeremjášově dokonale přiléhá. Hrozilo vyhnancům židovským v Babylonii skutečně nebezpečí oddati se modlářství; je tedy zcela přirozeno, že Jer, plný horlivosti pro čistotu a pravost náboženství ve svém milovaném lidu, snažil se tímto listem hrozící nebezpečí zažehnati. Povaha a ráz babylonského modlářství líčen jest v listě barvami tak živými a při tom historicky tak věrnými, že by spisovatel, jenž by byl živ teprve po pádu Babylona (v říjnu r. 539), podobné líčení nebyl schopen; průvod na př., při kterém bývaly sochy bohů v poříčí Eufratu a Tigridu slavnostně nošeny, popisuje List Jer tak, že je takořka výkladem k památkám umění babylonsko-assyrského, nedávno objeveným, na nichž jest podobný průvod zobrazen. — List Jeremjášův uvádě í: Tertullian, Cyprian, Firmicus Maternus, Prosper Akvitanský. — Atanáš a Cyril Jerus. podávajíce seznam knih, které jsou v jejich církvích pokládány za svaté, vypočítávají též: „J e r e m j á š a s n í m B a r u c h . . . L i s t.“ V seznamech latinských býval vynecháván, ježto býval v latinských rukopisech připojován k Bar., jak se děje dosud.[8]

---

[8] Kdo mohl by sebe přesvědčiti, že některý Žid-Hellenista po Alexandru Velikém zkoumal modlářství babylonské, aby „podvrženým“ tímto listem je vyvracel? (Cornely) — Srv. 2 Mach 2, 2.

ÚVOD (1, 1—14).

Nadpis knihy (v. 1). Baruch předčítá vyhnancům knihu, a ti sbírají peníze (v. 2—9). Sebraný peníz posílají s listem a knihou Baruchovou do Jerusalema (v. 10—14).

Hlava 1. — [1] Toto jest znění knihy, kterou napsal Baruch, syn Neriáše, syna Maasiáše, syna Sedekjáše, syna Sedeje, syna Helkiášova v Babyloně, [2] léta pátého, sedmého dne měsíce, toho času, kdy Chal-

---

Hl 1. Úvodem jest řečeno, že Bar četl judským vyhnancům v Babyloně svou knihu na pátý (nebo šestý?) výroční den spálení Jerusalema. Vyhnanci sebrali peníze a poslali je po Baruchovi, (který hodlal přenésti posvátné stříbrné nádoby z Babylonie do Judska), knězi Joakimovi, aby za ně byly podávány na místě bývalého chrámu oběti. List, jejž po něm do Jerusalema posílají, podán jest ve v. *10—14*. — Kniha Baruchova, kterou předčítal v Babyloně, počíná se v. 15.

V. [1]. podává podrobnější rodokmen Baruchův nežli Jer 32, 12. — Místo „Sedej" řecky: „Asadias", t. j. hebr: „Chasadjá" = „Přízeň Hospodinova". 1 Par 3, 20 přepisuje Vulg to slovo „Hasadias". — „v Babyloně" nejlépe spojiti s „četl" ve v. 3. (Knabenbauer); nezáležíť Baruchovi na tom, kde knihu napsal, ale kde ji předčítal; neudává ve v. 2. podrobněji času, kdy byla napsána, ale kdy byla čtena. Ostatně i kdyby chtěl někdo tvrditi, že „napsal" souvisí s „léta pátého sedmého dne", neplynulo by z toho, že Bar napsal svou knihu za jeden den, ale že ji ten den dopsal, tedy ukončil.

V. [2]. Také později (Zach 7, 3) měli Židé v obyčeji postiti se ve výročí dne, kdy byl Jerusalem a chrám zapálen. — Podle 4 Král 25, 8 bylo veleměsto vypáleno „sedmého" dne pátého měsíce jedenáctého roku panování Sedekjášova; podle Jer 52, 28. stalo se tak „desátého" dne. Zdánlivý rozpor lze vyrovnati tím, že Nabuzardan sedmého dne přitrhl a počal zapalovati Jerusalem, a že za čtyři dny t. j. desátého dne byl se zhoubnou prací hotov. Židé pozdější slavili výročí spáleného chrámu desátého dne pátého měsíce (= abu). Podle soustavy Kuglerovy *10* den řečeného měsíce a roku byla neděle, 30tého července r. 587 před Kr. — Sedmý den téhož měsíce a roku = 27 den července (čtvrtek). Podle toho „pátý rok" byl r. 583 před Kr. — (Srv. 4 Král 25, 3; Jer 39, 2). — (Stoderl se domnívá, že Bar 1, 1 n jest porušeno, a že dlužno je opraviti: „Roku .... zajetí Jechonjáše, krále Judského, měsíce pátého, sedmého (dne) toho měsíce, kdy Chaldové dobyli Jerusalema..." Opisovač prý nejspíše „pátého", patřící k „měsíce" napsal omylem k „roku", jenž byl původně počítán od zajetí Jechonjášova (jako počítá Ez). Přišel-li Bar do Babylonie později (nežli r. 583), lze snáze vysvětliti níže v. 7., podle něhož byla obec jerusalemská dosti spořádaná již; tu spořádanost možno totiž snáze si představiti, byla-li časová mezera od pádu Jerusalema až po příchod Baruchův do Babylonie větší. Jak záhy začaly se spořádané poměry v Jerusalemě vyvíjeti, vyplývá z Jer 41, 4 n (řec: 48, 4 n). Den po smrti Godoljášově přišel zástup mužů, aby obětovali na chrámovišti. (Srv. níže Bar 1, 10. 11.)

dejští dobyvše Jerusalema, vypálili jej ohněm, [3] četl Baruch knihu tuto před Jechoniášem, synem Joakimovým, králem judským, jakož i před veškerým lidem, jenž přišel k (četbě) knihy (této), [4] před junáky, před královskými syny, před staršími a před lidem od nejmenšího až do největšího, přede všemi, kteří bydlili v Babylonii, při řece Sodi. [5] Slyšíce (to) plakali, postili a modlili se před Hospodinem. [6] Sebrali také peníze podle toho, jak byl kdo zámožný [7] a poslali (je) do Jerusalema knězi Joakimovi, synu Helkiáše, syna Salomova, jakož i kněžím a všemu lidu, který nalezne s ním v Jerusalemě [8], když byl dostal nádoby chrámu Hospodinova, vzaté z chrámu, aby je zpět dopravil do Judska, desátého dne měsíce sivanu, (to jest) nádoby stříbrné, jež byl dal udělati Sedekjáš, syn Josiášův, král judský, [9] když byl Nabuchodonosor, král babylonský vzal Jechoniáše, knížata i všecky velmože i venkovský lid, aby je z Jerusalema odvedl svázané do Babylona.

V. 3. O tom, z jaké svobody se těšili židovští zajatci v Babylonii viz k Esdr 1, 5. — Srv. také Jer 29, 5. — Jechonjáš byl se dobrovolně Nabuchodonosorovi vzdal (4 Král 24, 12), i dostalo se mu proto v zajetí větší svobody, nežli Sedekjášovi, který vzdoroval do poslední chvíle, ač byl přisahal králi babylonskému věrnost. O něm (Sedekjášovi) Bar se tu nezmiňuje buď proto, že byl přísněji vězněn, nebo — a to jest podobnější pravdě — protože byl zatím již umřel. Z Jer 22, 28. možno vyvozovati, že se Jechonjáš v zajetí oženil; bylo-li mu dovoleno žíti s manželkou, bylo mu zajisté také dovoleno zúčastniti se náboženského shromáždění souvěrců. — Prve nežli Bar počal knihu čísti, dal zajatcům přiměřeně ohlásiti, že tak činiti bude na výroční den smutně památný, dne 7./V.; proto přišli „ke knize“, t. j. k četbě knihy Bar.

V. 4. „junáci“ byli zejména důstojníci Srv. 1 Par 29, 24. — „od nejmenšího až do největšího“ jest rčení hebr známé z Jer 6, 13; 31,34; 42, 8; 44, 12. — Místo „Sodi“ řecky: „Súd“; je to jméno říčky nebo průplavu, jehož poloha není nám známa.

V. 5. Spasitelné účinky zajetí se již jeví. Srv. Mich 7, 9; Jer 3, 21 n.

V. 7. „Salom“ — správně: „Šallum“. Ježto Šallum a Helkiáš jmenováni jsou mezi velekněžími (1 Par 5, 39), možno právem se domnívati, že byl Joakim z rodu velekněžského; sám však veleknězem nebyl, neboť zákonitým veleknězem té doby byl Josedek, odvedený po smrti svého otce Sarajáše do Babylonie. Viz 1 Par 5, 39 hebr; 6, 15 Vulg; 4 Král 25, 18. 21; Jer 52, 24. 27. Že však je zde Joakim zejména uveden vedle kněží jiných, možno se dohadovati, že byl jim v čele, jsa nejspíše „knězem druhým“ (Jer 52, 24). Chrám byl sice spálen, snadno však jest dovtípiti se, že zdi jeho zůstaly aspoň částečně státi, že mohly býti jak tak spraveny kobky pro kněze, pro bohoslužebné potřeby atd. I kdyby byl chrám do základů pobořen, zůstalo — nádvoří a na něm posvátná skála, jež byla spodkem oltáře na zápalné oběti; tento oltář, snad pobořený, mohl býti snadno z nouze spraven tak, aby mohly býti na něm konány oběti, ke kterým se scházeli Judovci, zůstavší v Palestině. (Srv. Jer 40, 7; 41, 5.) Také ve spáleném Jerusalemě zůstali tu a tam domovní zdi státi, že z nich mohly býti upraveny byty z nouze, že se mohli v nich ubytovati Judovci, kteří kdysi v Jerusalemě bydlili, do zajetí však, ježto byli chudí, odvedeni nebyli nebo včas uprchli do sousedních zemí a po odchodu Chaldů zase domů se navrátili. To byl „Jerusalem“, o němž tuto jest řeč. Srv. 2 Par 36, 23; Esdr 1, 2—5. 11. — „který nalezne“ (Baruch) = „kteří se nalézají“, t. j. zbyli. Srv. 4 Král 25, 19.

V. 8 n Nabuchodonosor dal odnésti část zlatých posvátných nádob z Jerusalemského chrámu, r. 598 za Jechonjáše (v. 9.) Sedekjáš, jeho nástupce chtěl se postarati o to, by bohoslužba ve chrámě tím nedoznala újmy; nemoha však pořiditi nádob zlatých, dal zhotoviti aspoň nádoby stříbrné. R. 587 dal Nabuchodonosor odvésti do Babylona také tyto stříbrné nádoby (se zbývajícími nádobami zlatými). Těchto nádob, aspoň nejdůležitějších, potřeboval Joakim (v. 7.), kněz, jenž konal bohoslužbu na zříceninách jerusalemského chrámu. Baruch „dostal“ ty nádoby buď za peníze nebo z milosti královy, když bylo slíbeno, že jich bude použito při bohoslužbě, při níž budou modlitby konány také za něho a za jeho syna. — „sivan“ byl měsíc třetí (asi náš červen).

[10] A řekli: Aj posíláme vám peníze, nakupte za ně zápalných obětí a kadidla; učiňte obět suchou a podejte obět za hřích na oltáři Hospodina, Boha našeho; [11] a modlete se za život Nabuchodonosora, krále babylonského, jakož i za život Baltasara, syna jeho, aby byly dny jejich jako dny nebes nad zemí; [12] (modlete se) také, aby nám dal Hospodin sílu, a osvítil oči naše, abychom živi byli pod ochranou Nabuchodonosora, krále babylonského, a pod ochranou Baltasara, syna jeho, abychom sloužili jim mnoho dní, a nalezli milost před nimi. [13] A také za nás modlete se k Hospodinu, našemu Bohu, neboť jsme zhřešili (proti) Hospodinu, našemu Bohu, a není hněv jeho odvrácen od nás až do dneška. [14] A čtěte tuto knihu, kterou vám posíláme, abyste ji čítali ve chrámě Hospodinově na den slavný, na den příhodný.

Část prvá: Baruch povzbuzuje lid (1, 15—4, 4).

Nechať přiznají svou hříšnost (1, 15—2, 10), ať prosí za milosrdenství Boží (2, 11—18), ať se podrobně vyznávají ze hříchů (2, 19—35), a za milost Boží prosí (3, 1—8). Ať se přidrží zase moudrosti, kterou pohrdli (3, 9—14), které nelze najíti u lidí (3, 15—28), ale u Boha (3, 29—38), jenž ji zjevil zákonem (4, 1—4).

[15] Hospodin, Bůh náš je spravedlivý, nám pak (sluší) hanbou na tvářích se rdíti dnes; všem Judovcům, i obyvatelům Jerusalema [16], králům našim, knížatům našim, kněžím našim, prorokům našim i otcům našim. [17] Zhřešili jsme proti Hospodinu, Bohu našemu, zpronevěřili jsme

---

Pozdržel se tedy Baruch potom když byl jmenované nádoby obdržel nejméně ještě 2 měsíce v Babylonii, kdyžtě dne 7. měsíce pátého (v. 2.) tam mešká. Co ho k dalšímu tomu pobytu pohnulo, nevíme. Ostatně zdá se, že údaj „desátého dne měsíce sivanu" jest glosa (Knabenbauer). V. 9 srv. s Jer 24, 1; 4 Král 24, 14.

V. [10] „řekli", vzkázali písemně, listem (v. 10—14). — Srv. 2 Par 2, 11. — Srv. formule listů babylonsko-assyrských. Is 37, 10. — Mají koupiti a) žertvy na celopaly, b) na oběti za hřích a c) na minchu (řec.) t. j. obět nekrvavou (suchou).

V. [11]. „za život" dlouhý a šťastný. Zajatci činí tak po rozumu napomenutí Jeremjášova 29, 7. — Tento Baltasar není onen, jejž jmenuje Dan 5, 1n! — Baltasara tu jmenovaného nelze sice posud doložiti jiným pramenem dějepisným, z toho však neplyne, že vůbec nebyl. Zemřel asi prve než Nabuchodonosor a proto nenastoupil po něm Baltasar, nýbrž Evilmerodach (561—560). — Dlužno vyčkati, snad bude nalezena nějaká památka, která potvrdí dějepisné jsoucno Baltasara. — „jako dny nebes nad zemí" = věčně. Srv. kterak provolávali králům babylonským „život věčný" 3 Král 1, 31; Neh 2, 3; Dan 3, 9. jj.

V. [12]. Nyní, pět let po pádu Jerusalema, vyhnanci vystřízlivěli z jalových nadějí, že se brzy vrátí domů (Jer 28, 2; 29, 16. 21.); uvěřili tomu, co Jer předpovídal a činili to, k čemu radil: podrobili se jhu chaldskému. — Oči svítí tomu, kdo se cítí býti silný, svěží. Srv. 1 Sam 14, 29. — Vyhnanci si přejí, aby Nabuchodonosor s nimi laskavě nakládal, a ta laskavost aby dlouho trvala, aby snad nenastoupil panovník jiný, krutý.

V. [13]. Srv. s Mich 7, 9; Jer 3, 25.

V. [14]. „den příhodný" jest den shromáždění náboženské obce, které se, konávalo o svátcích. Srv. Os 9, 5; 12, 10; Sof 3, 18. a jj. Nejbližší „slavný a příhodný den" mohl býti první a poslední den svátku stanového, slaveného od 15—22 měsíce sedmého, (tišri). Viz Lv 23, 34—43; Dt 16, 13—15. — „čítali" kajícně.

V. [15n] Baruch povzbuzuje vyhnance kající modlitbou, kterou jim klade na jazyk. Zdá se, že mezi vyhnanci zlidověla; také Daniel leccos z ní později opakoval. Srv. 3, 28n a zvláště 9, 6nn. — „Rcete" připojuje následující modlitbu (a knihu Bar) k předchozímu listu. — Ty Hospodine, zasluhuješ chvály pro svou spravedlnost, my pak zasluhujeme potupy, kterou dnes zakoušíme. (Maldonat). Srv. níže 2, 6; Dan 9, 7; 3, 27n. —

V. [17]. srv. s Dan 9, 8.

se mu, nedůvěřovali jsme mu, [18] nebyli jsme poddáni jemu, a neposlechli jsme hlasu Hospodina, Boha našeho, bychom chodili v příkazech jeho, jež nám dal. [19] Ode dne, kdy vyvedl otce naše ze země Egyptské, až do dneška byli jsme neposlušni Hospodina, Boha našeho, a odtrhli, vzdálili jsme se, abychom neslyšeli hlasu jeho. [20] I ulpělo na nás mnoho zlých věcí i kletby, jež kázal Hospodin oznámiti Mojžíšovi, služebníku svému, který vyvedl otce naše ze země Egyptské, aby nám dal zemi tekoucí mlékem a medem, jak je dnes viděti. [21] Avšak neposlechli jsme hlasu Hospodina, Boha našeho, podle všech slov proroků, jež poslal k nám; [22] ale odešli jsme každý dle smýšlení svého zlého srdce, bychom sloužili bohům cizím, páchajíce, co bylo zlé v očích Hospodina, Boha našeho.

Hlava 2. — [1] Proto splnil Hospodin, Bůh náš slovo své, kterým hrozil nám i vládcům našim, kteří vládli nad Israelem, králům našim, knížatům našim, všemu Israelovi i Judovi, [2] že přivede na nás Hospodin veliká zla, která se nestala pod nebem, jako se stala v Jerusalemě, podle toho, jak psáno jest v zákoně Mojžíšově, [3] že (totiž) bude člověk jísti maso syna svého a maso dcery své. [4] A dal je pod ruku všech králů, kteří jsou okolo nás, na hanbu a na pospas mezi všemi národy, mezi něž rozptýlil nás Hospodin. [5] I dostali jsme se vespod a ne na vrch, nebo zhřešili jsme (proti) Hospodinu, Bohu svému, neposlouchajíce hlasu jeho. [6] Hospodin, Bůh náš je spravedlivý, nám pak a otcům našim jest hanbou na tvářích se rdíti dnes. [7] Nebo hrozil nám Hospodin všemi těmi zly, jež přišla na nás; [8] a nevysnažili jsme se usmířiti tvář Hospodina, Boha našeho, aby se navrátil každý z nás od cest svých velmi zlých. [9] I nezapomněl Hospodin na (ta) zla, a přivedl je na nás; neboť spravedlivý jest Hospodin ve všech skutcích svých, které přikázal nám. [10] Ale neposlechli jsme hlasu jeho, bychom chodili v příkazech Hospodinových, které položil nám před oči.

[11] Nyní tedy Hospodine, Bože Israelův, jenž jsi vyvedl lid svůj ze země Egyptské rukou mocnou, za znamení a zázraků, mocí svou velikou, ramenem vztaženým, a učinil's jméno sobě, jaké dnes máš! [12] Hřešili jsme, bezbožně jsme činili, nepravost jsme páchali, Hospodine, Bože náš, proti všem tvým zákonům. [13] Nechať se odvrátí hněv tvůj od nás, neboť zbývá nás málo mezi národy, mezi něž jsi rozptýlil

---

V. 18. řec netoliko překládá, ale i vykládá. Srv. Dan 9, 10.
V. 19. srv. s Dan 9, 11.
V. 20. O jmenovaných kletbách viz Lv 26; Dt. 28. — „dnes je viděti“ jak mnoho neštěstí chytilo se Israelitů a drží se jich (= „ulpělo“).
V. 21. srv. s Jer 2, 7 n; 7, 24; 9, 14. a jj.
V. 22. srv. s Jer 7, 24; 9, 14; 11, 8; 13, 10.
Hl. 2. — V. 1. Srv. Dan 9, 12.
V. 2. Srv. Lv 26; Dt 28.
V. 3. Srv. Lv 26, 29; Dt 28, 53; Jer 19, 9; Pláč 2, 20; 4, 10; Ez 5, 9 n.
V. 4. Viz dobu „soudců“! Později „sloužiti“ bylo Assyřanům neb Egypťanům, Aramům (Damašku), Chaldům, Moabanům, Ammoňanům (4 Král 24, 2; Jer 2, 14 n.) — Místo „na pospas“ snad lépe: „na úžas“. Srv. Dt 28, 37.
V. 5. srv. s Dt 28, 13. 43 n; Jer 7, 24.
V. 6. srv s 1, 15.
V. 8. srv. s Dan 9, 13 n; Jer 2, 30; 3, 8. a jj.
V. 9. „nezapomněl“, t. j. bděl, aby přišla ta zla. Srv. Jer 1, 12.
V. 10. srv. s Jer 6, 16 n; 26, 4; 32, 23.
V. 11—13. srv. Is 43, 3. 16; 63, 11; Jer 31, 20 n; Dt 26, 8. Viz Dan 9, 15 n. „Nyní“ převádí od pokorného vyznání viny k prosbě za milost. (Schneedorfer).

nás. [14] Vyslyš, Hospodine, modlitby a nářky naše a vysvoboď nás sám pro sebe: dej nám nalézti milost před těmi, kteří nás odvedli, [15] aby věděla všecka země, že jsi ty Hospodin, Bůh náš, a že dle jména tvého sluje Israel a pokolení jeho. [16] Shlédni, Hospodine, se svého svatého domu na nás, nakloň ucho své a vyslyš nás. [17] Otevři své oči a viz; neboť nemohou mrtví, kteří jsou v peklích, jichžto duch vzat jest jim z těla, nemohou slávu a spravedlnost Hospodinovu velebiti, [18] ale duše, zarmoucená nad velikostí zla, chodící zkřivená, nedužívá, oči chřadnoucí, duše lačná může slávu tvou a spravedlnost Hospodinovu velebiti. [19] Nebo ne podle spravedlností svých otců vyléváme prosby a žádáme milosrdenství před tvou tváří, Hospodine, Bože náš, [20] ale že jsi seslal hněv svůj a rozhořčenost svou na nás, jak jsi hrozil skrze služebníky své proroky řka: [21] „Toto praví Hospodin: Sehněte rámě své a šíji svou, a služte králi babylonskému, i budete seděti v zemi, kterou jsem dal otcům vašim. [22] Pak-li neuposlechnete hlasu Hospodina, Boha svého, abyste sloužili králi babylonskému, učiním, že zmizíte z měst judských a z ulic jerusalemských; [23] a odejmu od vás hlas veselí a hlas radosti, hlas ženicha a hlas nevěsty, a nebude v celé zemi stopy po jejím obyvateli.“ [24] Avšak neposlechli hlasu tvého, aby sloužili králi babylonskému, i splnil jsi svá slova, která jsi mluvil skrze služebníky své proroky, že vyneseny budou kosti králů našich a kosti otců našich s místa svého. [25] A aj, povrženy jsou na vedro slunečné a na mráz noční; zemřeli v největších bolestech, hladem, mečem a vyhnanstvím. [26] A učinil jsi z chrámu, který sluje podle jména tvého to, co z něho dnes jest, pro nepravost domu Israelova a domu Judova. [27] Ale naložil jsi s námi, Hospodine, Bože náš, podle veškeré dobroty své a podle všeho toho svého velikého smilování [28], jak jsi mluvil skrze služebníka svého Mojžíše tehdy, kdy jsi přikázal jemu, aby napsal zákon tvůj synům Israelovým [29] řka: Nebudete-li poslouchati hlasu mého, obrátí se množství toto veliké v nejmenší mezi národy, mezi které já je rozptýlím. [30] Neboť vím, že mne neposlechne lid (ten) — jeť to lid tvrdé šíje — avšak

---

V. [14]. „pro sebe“ = pro svou čest. Viz Is 48, 11; Jer 14, 7

V. [15]. O názvu „národ Hospodinův“ viz Jer 14, 9; 15, 16; 34, 15.

V. [16]. „se svatého domu svého“, třebaže nyní pobořeného. Srv. 3 Král 8, 29; 9, 3. — Viz také Is 52, 5; Jer 41, 5; Dan 6, 10. — (Jiní myslí na nebeský Boží chrám se zřetelem na 3 Král 8, 30. 39; Is 63, 15).

V. [17n] srv. s Is 38, 18n; Ž 6, 6; 29, 10; 87, 11; 113, 17. — „pekla“ = podsvětí, „šeól“. — „oči chřadnou“ slzami bolesti a vyhlédáním do budoucnosti, kdy se dostaví to, po čem duše „lační“. — V. 18. popisuje duši kající, plnou naděje. Srv. Is 61, 3; 26, 9. — „nad velikostí zla“ není jisto.

V. [19]. srv. s Dan 9, 18. — Viz také Jer 36, 7; 37, 20; 38, 26; 42, 2. — „seslal hněv svůj“ spravedlivě! —

V. [21—23]. složen z Jer 27, 12; 7, 34; 25, 10. — Srv. 16, 9; 27, 17. — „nebude v celé zemi ... obyvateli“ vzato z Jer 25, 11. 38; 26, 9; 34, 22.

V. [24n] O „kostech králů a otců“ srv. Jer 8, 1 n; 36, 30. — O „hladu...“ Jer 4, 14; 10, 19; 14, 12. 17; 15, 18; 24, 10; 30, 12; 34, 17; 38, 2. a jj. — Místo „vyhnanstvím“ lépe snad: „morem“. Srv. Jer 32, 36.

V. [26]. srv. Jer 7, 14; 26, 6. 9.

V. [27]. Ač Bůh Israelity trestá, trestá je mírně, (Is 1, 9; Pláč 3, 22) pudí Chaldy, aby nenakládali s Judovci příliš krutě (Srv 1, 8. 11 n; Jer 29, 5 n;) — Smějí a mají doufati, že trest je vyhojí (níže v. 31 nn; Jer 4, 27; 5, 10), že bude zase lépe.

V. [28]. Mojžíš nazýván jest „služebník Hospodinův“ Ex 14, 31; Nm 12, 7; Dt 34, 5; Jos 1, 1 n. 7; 11, 15. — Hospodin „mluvil“ tehdy Lv 26, 32n; Dt 28, 62—64.

V. [30]. Srv. Ez 32, 9; 33, 3. 5; 34. 9; Dt 9, 6. 13; 31, 27. 29.

v zemi zajetí svého zamyslí se, [31] i zvědí, že já jsem Hospodin, Bůh jejich, a dám jim srdce, i zmoudří; uši, i budou slyšeti; [32] i budou mě chváliti v zemi zajetí svého a pamatovati budou na mé jméno. [33] A odvrátí se od své zatvrzelosti a od své zloby, neboť rozpomenou se na cestu svých otců, kteří zhřešili proti mně. [34] A povolám je zase do země, kterou jsem přísežně slíbil otcům jejich, Abrahamovi, Isákovi a Jakobovi i budou jí vládi; rozmnožím je, a neubude jich.[35] A učiním s nimi úmluvu jinou, věčnou, že budu jejich Bohem a oni mým lidem; a nepohnu již lidem svým, syny Israelovými ze země, kterou jsem dal jim.

Hlava 3. — [1] A nyní, Hospodine všemohoucí, Bože Israelův, duše stísněná, duch soužený volá k tobě: [2] Slyš, Hospodine, a smiluj se, neboť Bůh milosrdný jsi; smiluj se nad námi, neboť jsme zhřešili proti tobě! [3] Ano, ty trůníš na věky, a my bychom měli zahynouti na věky? [4] Hospodine všemohoucí, Bože Israelův, slyš nyní modlitbu mrtvých Israelitů a synů těch, kteří zhřešili proti tobě a neposlechli hlasu Hospodina, Boha svého — proto jest nám neštěstí (ustavičně) v patách. [5] Nevzpomínej na nepravosti našich otců, ale vzpomeň na svou ruku a na své jméno toho času; [6] neboť ty jsi Hospodin, Bůh náš, i budeme chváliti tebe, Hospodine! [7] Ano, proto jsi pohnul srdce naše, bychom se báli tebe, bychom vzývali tvé jméno a chválili tě v zajetí svém, neboť obrátili jsme se od nepravosti svých otců, kteří hřešili proti tobě. [8] Viz však, dnes (ještě) jsme v zajetí svém, do něhož jsi rozptýlil nás na hanbu a na kletbu a na hřích, podle všech nepravostí otců našich, kteří odpadli od tebe, Hospodine, Bože náš!

[9] Slyš, Israeli, přikázání života,
napni sluch, bys uměl moudrost!

V. [31]. Srv. Lv 26, 44; Dt 4, 39; 30, 6. — Dt 29, 4; Jer 5, 21; 24, 7.
V. [32]. Srv. Lv 26, 41. 43; Dt 30, 1.
V. [33]. Srv. Lv 26, 40 n; Dt 30, 2.
V. [34]. Srv. Dt 30, 3. 5 a nn; Jer 30, 3. 10. 19. — Jer 29, 6; 30, 19.
V. [35]. Srv. Lv 26, 42. 44. 45; Dt 30, 9; Os 2, 18; Is 54, 8 n; 60, 20. a jj.; Jer 31, 33; 32, 40; Ez 11, 19. a jj.
Hl 3. — V. [1]. „A nyní" vhodně dodává Vulg, ač ta slova nejsou v řec. ani ve znění Sabatierově (viz úvod na str. 472), ani v rukopise Leonském (codex Legionensis = Gothicus, viz úvod), ani ve znění syrském. — „všemohoucí" = řec. „Pantokratór" = hebr „Bůh zástupů." Srv. 1 Sam 1, 3. — „duše stísněná", kterou Hospodin nepohrdá. Viz Ž 50, 19; 11, 6.
V. [2]. Srv. výše 2, 27.
V. [3]. Srv. výše 2, 11. 27. 35; Pláč 4, 19 n. — Kdyby národ vyvolený na věky zahynul (výše 2, 2. 4 n 9. 13. 17.), zanikla by také „věčná" smlouva Hospodinova s jeho arciotci. Ex 19, 5 n. (Knabenbauer).
V. [4]. Srv. výše 1, 17. 20 n; 2, 10. a jj. — Israelité, Judovci jsou tak zkrušeni zajetím, že jest bezmála již po nich veta, že jsou „mrtvi". Srv. níže v. 11; Pláč 3, 6; 1 Sam 2, 6. a jj.
V. [5]. „na svou ruku", které pohané potupně vyčítají, že jest chabá, kdyžtě nechává lid svůj tak deptati. Srv. výše 2, 11. 14.
V. [6]. srv. výše 2, 17 n. 32.
V. [7]. „Proto", že si Bůh přeje, aby od svého národa byl chválen (v. 6b). — „Ukazuje ovoce trestu; pokutováni byvše obrátili jsme se." (Teodoret). Srv. výše 2, 31—33.
V. [8]. Srv. výše 2, 4. 13; Jer 18, 16; 19, 8; 24, 9. — „na hřích" — aby okolní národové, vidouce tresty na Israeli vrchovatě nakupené, pokládali jej za velikého hříšníka, „za hřích". Jiní místo „na hřích" překládají: „na zkázu" nebo „na zpoušť" a pod.
V. [9]. O přikázáních „života" viz Ex 20, 12; Dt 5, 16; Přís 4, 13. — O výzvě k moudrosti viz Přís 2, 1 n; 4, 20—22 a jj.

[10] Čím to, Israeli, že jsi v zemi nepřátelské,
[11] že chřadneš v cizí zemi,
že poskvrněn jsi jako mrtvoly,
že jsi připočten k těm, kteří do pekel sestoupili?
[12] Opustil jsi studnici moudrosti.
[13] Neboť kdybys byl na cestě Boží chodil,
byl bys ovšem v pokoji věčném přebýval.

[14] Nauč se, kde jest poznání, kde síla,
kde rozumnost, abys spolu zvěděl,
kde jest dlouhověkost a blahobyt,
kde jest světlo očí a pokoj.
[15] Kdo nalezl její místo,
a kdo vešel do její klenotnice?

[16] Kde jsou panovníci národů
a ti, kdož panovali nad zemskými zvířaty?
[17] Ti, kdož s ptactvem nebeským si hráli,
[18] kteří stříbro na hromady kupili,
a zlato, na něž lidé se spoléhávají,
jejichž dobývání není konce?
(Kde jsou) ti, kteří stříbro kuli a lopotili se,
že nelze vyzkoumati díla jejich?

[19] Zmizeli, do pekel sestoupili,
a jiní na místo nich povstali.
[20] Mladší viděli světlo a bydlili na zemi,
ale cesty k moudrosti nepoznali,
[21] aniž pochopili stezky k ní,
aniž si ji osvojili synové jejich,
daleko zůstala z dohledu jejich.

V. [10n.] Srv. Lv 26, 39; Dt 28, 65. — Mrtvola byla pokládána za nečistou, jež poskvrňuje toho, kdo se jí dotekl, proto se jí každý vyhýbal. — „kteří do pekel sestoupili" = mrtví (výše v. 4; Ez 37, 3 n; Ž 27, 1; 87, 5; 142, 7.)

V. [12.] odpovídá na otázku v. 10 n. — Srv. Jer 2, 13.

V. [13.] „v pokoji" = v blahobytě. — Srv. Is 48, 18.

V. [14.] Srv. Lv 26; Dt 28. — „síla" mravní. — O dlouhověkosti a blahobytu srv. Ex 20, 12; Dt 5, 16; Přís 3, 1. 2. 16; Ž 20, 5; 90, 16; Sir 1, 12. — „Světlo očí" jako výše 1, 12.

V. [15.] Srv. Job 28, 12.

V. [16.] K moudrosti nepřivádí moc pozemská. Srv. Job 28, 13—22. Mnoho, velmi mnoho dokáže člověk, nedovede však bez pomoci Boží opatřiti si moudrost. — Nadvládu nad zvířaty dokázali králové zejména na lovu dravců, lvů, jak na př. památky umění babylonsko-assyrského nám je vyobrazují (Knabenbauer).

V. [17.] Vládcové světa lovili i ptactvo létající ve vzdušném prostoru, člověku nepřístupném, dávali si je ochočovati atd.

V. [18.] „stříbro kuli" stříbrníci, kterým ukládali „panovníci národů" (v. 16a), aby jim vykrášlili chrámy, paláce (Knabenbauer). — Vším tím nenašli přístupu k moudrosti!

V. [19.] odpovídá na otázku v. 16—18.

V. [20n.] „Mladší" = pozdější pokolení. — „světlo" světa, života, slunce (Job 3, 16. 20; 33, 30; Ž 55, 13.) — Mladší pokolení, budujíce na poznatcích, jichž se dopracovali starší, mohou dojíti v poznání i v dovednosti větší dokonalosti; ne tak v moudrosti. — Srv. Job 28, 23. — V. 21c dle opraveného řec.: „daleko zůstali od cesty (vedoucí) k ní".

[22] Nebylo slyšet o ní v zemi Chanaanské,
nebylo vidět ji v Temanu.
[23] Ani synové Agařiny, hledající moudrost po světě,
kupci merrhanští a temanští,
básníci mudroslovní, ti, kteří se pídí po moudrosti a rozumnosti,
ani (ti) cesty k moudrosti nepoznali,
aniž myslili na stezky k ní.

[24] Ó Israeli, jak veliký jest Boží dům,
jak veliké jest místo, kde pánem jest!
[25] Veliké jest a nemá konce;
vysoké a nesmírné.
[26] Tam byli oni slovutní obři,
kteří v pravěku žili,
postavy veliké,
umějící bojovati.

[27] Nevyvolil těch si Hospodin,
aby našli cestu k moudrosti,
proto zahynuli.
[28] Ježto neměli moudrosti,
zahynuli pro svou nemoudrost.

[29] Kdo vystoupil na nebe a dostal ji,
a (kdo) ji přivedl s oblaků dolů?
[30] Kdo se přeplavil přes moře a nalezl ji,
a přinesl ji za výborné zlato?
[31] Není, kdo by vyzvědět mohl cesty k ní,
aniž kdo by vyhledal stezky k ní!

[32] Ale ten, který ví všecko, zná ji,
vynalezl ji důmyslem svým;
ten, který založil zemi na věčné časy,
a naplnil ji dobytkem a čtvernožci;
[33] který vypouští světlo a jde;
a volá na ně, i poslouchá ho s třesením.

V. [22.] „v zemi Chanaanské“ = ve Fénicii; Féničané vynikali znalostí plavby, obchodu a pod. — Srv. Nm 13, 30; Jos 5, 1; Is 23, 11. — Temaňané vynikali moudrostí, jak vyplývá z Joba 2, 11; Jer 49, 7; Abd 8.

V. [23.] „synové Agařiny“ byli Ismaelovci, o nichž viz Gn 16, 3; 37, 25; Sdc 8, 24. — Merrha jest jméno venkoncem neznámé; bývá opravováno v „Medan“ (= Madian — Srv. Gn 37, 28.) — Místo „temanští“ (srv. v 22b) dlužno čísti „z Temy“. Tema byla v Arabii. Srv. Job 6, 19. (Třeba rozlišovati „Teman“ a „Tema“!)

V. [24.] „Boží dům“ = „místo, kde Bůh jest pánem“ = celý vesmír.

V. [26.] Srv. Gn 6, 4; Sir 16, 7; Job 22, 15. — Viz také Nm 13, 34; Dt 2, 10 n; 2, 20; 3, 11; Jos 12, 4; 13, 12.

V. [27.] „moudrost“ = zjevené náboženství S. z. (mojžíšské). Srv. níže v. 37.

V. [29.] U Boha je ta moudrost; aby se jí dostalo člověkovi třeba jest, by Bůh mu ji dal; člověk sám nemůže se jí zmocniti! Srv. Dt 30, 11—13.

V. [30b] Srv. Job 28, 15—19.

V. [31.] Srv. výše vv 15. 20. 21. 23.

V. [32nn.] srv. s Job 28, 23—27. — V. 32 odpovídá na otázku, danou ve v. 15.

V. [33.] „světlo“ sluneční, měsíčné, hvězdné i bleskové. Srv. Job 36, 32; 37, 3. 15; 38, 35.

[34] Hvězdy pak dávají světlo
na svých strážnicích a veselí se;
[35] jsou-li zavolány, řeknou: „Tu jsme,“
a s veselostí svítí tomu, jenž učinil je.

[36] Tenť jest Bůh náš,
nemůže jiný býti přirovnán k němu.
[37] Ten vynalezl všecku cestu k moudrosti,
a dal ji Jakobovi, služebníku svému,
Israelovi, miláčkovi svému.
[38] Potom na zemi se ukázal
a obcoval s lidmi.

Hlava 4.

[1] Ta jest kniha přikázání Božích,
a zákon, jenž jest na věčné časy;
všichni, kteří se jí drží, přijdou k životu,
kteří pak ji opustili, k smrti.

[2] Obrať se, Jakobe, a chop se jí,
choď po cestě v jejím lesku, podle jejího světla!
[3] Nedávej slávy své jinému,
a důstojenství svého národu cizímu.

[4] Blahoslaveni jsme, Israeli,
že, co se Bohu líbí, nám známo jest.

V. [34]. „Hvězdy“ = nebeské vojsko, které má také místa od Boha vykázaná (= „strážnice“).

V. [35]. Slovy „Tu jsem“ vyslovoval zavolaný sluha svou ochotu pána poslechnouti. Srv. naše „Prosím“. Viz Job 38, 35; Ž 18, 1 n.

V. [36]. Srv. Jer 10, 6.

V. [37]. Srv. Jer 11, 15; 12, 7. a jj. — Srv. Ž 147, 19.

V. [38]. se zřetelem na v. 37 a 4, 1. mohl a měl by správně dle řec. zníti: „Potom na zemi se ukázala a obcovala s lidmi“ (moudrost zjevená Israelovi). Srv. Sir 24, 13. — Otcové však často vidí podmět verše 38 v Bohu (v. 36) a dle toho zní i latinský překlad: „(Bůh) na zemi se ukázal a obcoval s lidmi“. Taktéž i překlad syrský. — „Slova tato splnila se poněkud již na hoře Sinaj, na poušti, kde byl, jak dí Písmo, Bůh 40 let u svého lidu (Ž. 94, 10), ve chrámě, kde dával mráčkem znamení své přítomnosti, nebo když se praví, že sedí nad cheruby na arše a že náznakem světlého mráčku dokazuje svou přítomnost (1 Sam 4, 4; 2 Sam 6, 2.); avšak to vše byl jakýsi úvod k vrcholnému zjevení Božímu, které jest viděti ve vtělení, o němž sv. otcové velmi často tato slova prorokova (nejčastěji jménem Jeremjášovým) uvádějí. (Knabenbauer).

Hl 4. — V. [1]. „Ta“ moudrost o níž byla výše řeč = „kniha“ zákona. Srv. Dt 4, 6. — „jí“ = „ji“ = moudrosti, moudrost. —

V. [2]. „v lesku“ moudrosti (zákona) a „podle jejího světla“ jako jde ve světle a podle světla pochodně, kdo si jí na cestu svítí. Srv. Přís 6, 23; Ž 118, 105.

V. [3]. Místo „důstojenství“ řec: „prospěchů svých“ Sláva a prospěch je to, že má Israel od Boha moudrost, zjevenou (3, 37—4, 2). — Srv. Mt 21, 43

V. [4]. Srv. Dt 4, 8; 33, 29.

Část druhá: Útěcha lidu (4, 5—5, 9).

a) Jerusalem těší své děti: Za své hříchy jsou sice v zajetí (4, 5—16), ale budou-li se káti, budou vysvobozeni (4, 17—29). — b) Prorok těší Jerusalem: Nepřátelé budou potrestáni (4, 30—35), děti Jerusalema se vrátí domů (4, 36n), Jerusalem bude zase slavný (5, 1—4), a s dětmi bude se veseliti (5, 5—9).

[5] Buď dobré mysli, lide Boží,
paměti hodný Israeli;
[6] prodáni jste národům ne k zahynutí,
ale, že jste k velikému hněvu popudili Hospodina,
proto vydáni jste protivníkům.

[7] Vždyť jste rozhněvali svého stvořitele,
věčného Boha,
obětujíce zlým duchům,
kteří bohové nejsou.
[8] Vždyť jste zapomněli na Boha,
který vás vychoval,
a zarmoutili jste (dceru) Jerusalemskou,
která vás vyživila.

[9] Viděla, kterak hněv od Boha přichází na vás,
a řekla: Slyšte, sousedé Sionu,
neboť přivedl Bůh na mne velikou žalost!
[10] Bylo mi viděti, kterak jest veden do zajetí
lid můj, synové a dcery,
jež na ně uvedl Věčný.
[11] Ano, krmila jsem je s potěšením,
ale propustila jsem je s pláčem a žalostí.
[12] Nikdo se neraduj nade mnou,
vdovou a opuštěnou.

Od mnohých jsem opuštěna
pro hříchy svých synů,
že se uchýlili od zákona Božího,
[13] spravedlnosti však jeho nechtěli znáti,
nechodili po cestách přikázání Božích,
po stezkách pravdy jeho spravedlivě nekráčeli.

V. [5]. Israel, jemuž se dostalo od Hospodina tolik slibů na věčné časy, nemůže zahynouti tak, že by nezůstalo z něho žádných zbytků, žádné památky. Jiní jinak.

V [6—8]. srv. s Dt 32, 15—18. — V. [6]. srv s Jer 4, 27; 5, 10.

V. [8]. Jerusalém přirovnán tu k pečlivé matce; jeho obyvalelstvo — toť její děti. Srv. Is 3, 26; 49, 14; 51, 17 n; 52, 1; Jer 4, 31; Pláč 1, 1. 7. 17. a jj. — Jerusalem byl sídlem a středem bohovlády. Zavrhše Jerusalem, zavrhli také bohovládu; z Jerusalema řinula se výchovná zjevená nauka jako vzácná potrava do Judska. (Knabenbauer).

V. [9]. „sousedé“ = obyvatelstvo sousedních měst a snad i národů. (Schneedorfer s jinými.) Srv. Jer 22, 20; Pláč 1, 12.

V. [12]. „neraduj se“ škodolibě. — Dcera Jerusalemská stala se „vdovou“ také podle Pláče 1, 1.

V. [13]. „jeho“ = Boha. — „pravdy“ = kázně (LXX) = moudrosti. Srv. Job 34, 27. — „spravedlivě“ = v Boží spravedlnosti (LXX), která totiž Bohu jest milá, a kterou chce v lidech viděti (Knabenbauer).

[14] Nechť přijdou sousedé Sionu,
a uváží zajetí synů a dcer mých,
jež uvedl na ně Věčný!
[15] Neboť přivedl na ně národ z daleka,
národ nestydatý, jiného jazyka,
[16] který nešetřil starce,
aniž se nad dětmi slitovali,
odvedli miláčky vdovy,
a bez dětí samojedinou (ji) zůstavili.

[17] Já pak, jak bych mohla pomoci vám?
[18] Ten však, který uvedl na vás neštěstí,
ten vás vytrhne z rukou nepřátel vašich.
[19] Jděte, synové, jděte,
neboť já mám opuštěna zůstat, sama!
[20] Svlékla jsem se z roucha blaha,
oblékla jsem se v prosebnou žínici,
a křičeti budu k Nejvyššímu, pokud živa budu.

[21] Dobré mysli buďte, synové, volejte k Hospodinu,
i vytrhne vás z ruky nepřátelských vládců.
[22] Neboť já doufám ve Věčného, že budete vysvobozeni,
a Svatý dává mi radovat se z milosrdenství,
jehož se dostane vám od věčného spasitele našeho.

[23] Ano, propustila jsem vás s žalostí a s pláčem;
ale Hospodin zase přivede mně vás na radost a potěšení na věky.
[24] Neboť jako viděli sousedé Sionu zajetí vaše od Boha,
tak uzří i v brzkosti vysvobození vaše od Boha,
které přijde vám s velikou slávou a s leskem věčným.

[25] Synové, trpělivě snášejte hněv, který přišel na vás;
neboť stíhal tě (sice) nepřítel tvůj,
ale brzy zahynutí jeho uzříš,
a na jeho šíje položíš nohu.
[26] Maličkým mým bylo drsnými cestami chodit,
neboť byli odvedeni jako stádo, jež uloupil nepřítel.

[27] Dobré mysli buďte, synové, a volejte k Hospodinu,
neboť bude vás na paměti míti ten, jenž odvedl vás.

V. [14]. srv. s v. 9 n.
V. [15n] Srv. Dt 28, 49 n; Jer 5, 15. — „jiného jazyka“, který nerozumí prosbám, steskům Judovců. Srv. Ž 80, 6.
V. [20]. O „žínici bídy“ srv. 2 Král 12, 16—20; Judit 9, 1; Est 14, 2. a jj. Lkajícím na Sionu byla dána zaslíbení. Viz Is 61, 3; Sof 3, 18 hebr.
V. [21]. Srv. výše v. 5.
V. [22]. Milosrdenství toho dostane se jim „brzy“ (LXX). Srv. Is 14, 1; 54, 7.
V. [23]. Srv. Is 54, 1; 60, 1 n; 61, 10; Jer 30, 9. 21; 31, 22. 31.
V. [24]. O „soudech“ Sionu srv. výše v. 9. — Srv. Is 35, 10; 49, 23; 52, 1; 60, 13; Jer 30, 19; 31, 13.
V. [25]. „brzy“ jako výše ve v. 22 (LXX). — Srv. Is 13, 1—14, 27; 22, 1—10; 45, 1; 46, 1; 47, 1; Jer 25, 12; 50, 1 n. — K v. 25 d srv. Dt 33, 29; Is 51, 23; 60, 14; Jos 10, 24. —
V. [26]. Viz Jer 6, 2; Dt. 28, 56.
V. [27]. Srv. Ex 3, 15.

[28] Avšak jako mysl vaše tíhla k tomu, byste od Boha se vzdalovali,
desetkrát tolik zase obrátíce se, hledejte ho.
[29] Ano, ten, jenž uvedl na vás neštěstí,
přivede vám zase věčné veselí s vysvobozením vaším.

[30] (Prorok): Dobré mysli buď, Jerusaleme,
neb tě potěší ten, který jméno ti dal.
[31] Zahynou škůdcové, kteří tě trápili,
ti, kteří těšili se z tvého pádu, trestáni budou;
[32] města, jimž sloužili synové tvoji, budou pokutována,
také to, jež pobralo tvé syny.

[33] Ano, jako se radovalo nad tvým pádem,
a veselilo se nad tvou pohromou,
tak se rmoutit bude nad tvým zpuštěním.
[34] Odňat bude mu jásot množství (lidu) jeho,
a z radosti jeho bude žalost,
[35] neboť oheň přijde na ně od Věčného na dlouho,
a obýváno bude od zlých duchů mnoho časů.

* * *

[36] Pohleď na východ, Jerusaleme,
a viz potěšení, které od Boha k tobě přichází!
[37] Neboť aj, přicházejí synové tvoji,
které ti bylo propustiti rozptýlené, přicházejí
sbromážděni jsouce od východu až na západ slovem Svatého,
radujíce se ze slávy Boží.

Hlava 5.

[1] Svleč se sebe, Jerusaleme,
roucho žalosti a soužení svého,
a oblec se v okrasu a v ozdobu slávy věčné,
kterou ti Bůh dává.

V. 29. Viz Is 35, 10; 50, 11 n; 65, 18; Jer 31, 12 n; 32, 41 n; 33, 9. 11.
V. 30. Jerusalemu se dostalo jména Hospodinova: sluje „město svaté"; „město Svatého Israelova", „město Hospodinovo". Viz Is 48, 2; 52, 1 60, 14. — Srv. dále Is 48, 11; Jer 3, 17; 33, 16 (hebr).
V. 31. Viz Is 49, 26; 66, 15; Jer 25, 27 n a jj. — Zejména Edomci se těšili z pádu Jerusalema. Viz Pláč 4, 21.
V. 32. „sloužili" = nuceni byli robotovati. Viz Is 33, 1; 34, 2; Jer 2, 3. 14. — „to" město = Babylon. — Srv. Is 13, 1 nn; 21, 1—9; Jer 25, 12. 26; hll 50 n. — Stane se tak za 70 roků teprve. Proto mohou dlouho a dobře žíti Nabuchodonosor a Baltasar, jeho syn, kteří se sotva dožijí konce zajetí. Srv. výše 1, 11 n.
V. 33. Viz Jer 50, 11. 13. 23.
V. 34. Viz Jer 50, 35—39; Is 13, 14.
V. 35. O tom „ohni" srv. Jer 51, 58; Hab 2, 13. — „dlouho" zůstávej Babylon vypálen a zpustošen — O sídle zlých duchů srv. Is 13, 21; Jer 50, 39.
V. 36 n. Is 11, 11; 43, 5; 49, 18; 60, 4. — „slovem Svatého" = jak Svatý slíbil a nyní učinil. — „sláva Boží" vysvitne z vysvobození Israelova. Srv. Ez 36, 23; Is 12, 6.
Hl. 5. — V. 1 n. Srv. Is 52, 1; 61, 3. 10. — „spravedlnosti" = svatosti. — O „koruně" srv. Is 61, 3. 11; Judit 10, 3; 16, 10.

[2] Přioděje tě Bůh dvojnásobným rouchem spravedlnosti,
a vstaví ti na hlavu korunu slávy věčné.
[3] Bůh totiž ukáže lesk svůj na tobě
každému, kdo pod nebem jest.
[4] Neboť dáno bude tobě jméno od Boha na věky:
„Blaho spravedlnosti" a „Vznešenost pobožnosti".

* * *

[5] Vzchop se, Jerusaleme, a postav se na výšině,
pohleď na východ a viz své syny,
shromážděné slovem Svatého od východu slunce až na západ,
ani se radují z toho, že Bůh na ně pamatoval.

[6] Neboť vyšli z tebe pěšky,
vedeni jsouce od nepřátel,
ale přivede je Hospodin k tobě
nesené se slávou jako syny královské.

[7] Uložilť Bůh snížiti všelikou horu vysokou, odvěké skály,
a údolí vyplniti na roveň s zemí,
aby šel Israel (domů) bezpečně ke cti Boží.
[8] Zastíní pak také lesy a každý vonný strom
Israele z Božího rozkazu.

[9] Ano, přivede Bůh Israele,
radujícího se ve světle své velebnosti,
s milosrdenstvím a se spravedlností, která je z něho.

DODATEK:

List Jeremjášův zajatcům (6, 1—72).

Hlava 6. — Opis listu, poslaného od Jeremjáše těm, již měli zavedeni býti do Babylona od krále babylonského, aby jim oznámil, co mu bylo přikázáno od Boha.

V. 2. dle LXX zní:

›*Oděj se dvojnásobným rouchem spravedlnosti Boží,*
a vstav si na hlavu korunu slávy Věčného‹.

V. 3. Viz Is 60, 1.

V. 4. Bude tedy (Jerusalem, církev N. z.) městem, ve kterém bude nadbytek blaha (pokoje), vyplývající ze spravedlnosti, jakož i sláva, řinoucí se z pobožnosti; Písmo má v obyčeji změnou jmen označovati změnu stavu. Srv. Gn 15, 7; 32, 28; Is 62, 2; Ez 48, 35; viz také Is 1, 26; 62, 4; Jer 33, 16. (Knabenbauer.)

V. 5. „vzchop se" ve svém zármutku, „povstaň". Srv. Is 51, 9. 17; 52, 1 n. — „pohleď na východ..." jako výše 4, 36 n.

V. 6. Srv. výše 4, 26; Is 49, 22 n; 66, 20. — „jako syny královské" = jako trůn královský (LXX), t. j. na trůně královském.

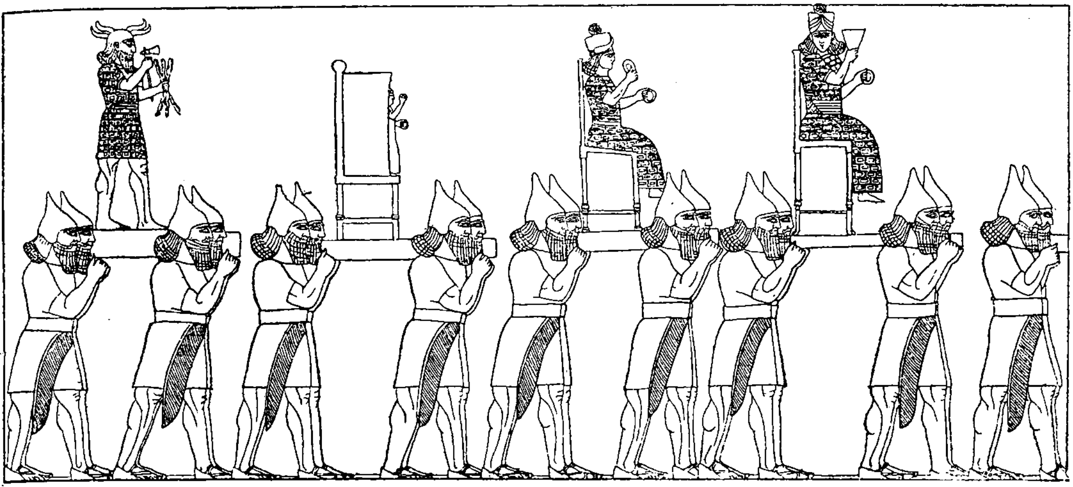
V. 7. Srv. Is 41, 19; 55, 13. — „odvěké" jako Gn 49, 26; Dt 33, 15.

V. 8. Srv. Is 40, 3 n.

V. 9. Jako jej kdysi vedl a přivedl z Egypta do Palestiny. O radosti Israelově srv. výše 4, 23. 29; Is 35, 10; 51, 11; Jer 31, 7. 13.

Hl. 6. lze s Hetzenauerem rozčleniti takto: Nadpis (ve Vulg nečíslován). — Babylonští zajatci ať babylonských bohů nectí a nechať se jich nebojí! (v. 1—5). Jsoutě mrtvé dílo lidské (v. 7—15a). Jsoutě jako trám v domě (v. 15b—22), jako mrtvoly (v. 23—28). Lidem nemohou ani zle ani dobře činiti (v. 29—39). Jest ne-

[1] Pro hříchy, kterými jste zhřešili proti Bohu, zavedeni budete do Babylona do zajetí od Nabuchodonosora, krále babylonského. [2] Vejdouce tedy do Babylona, budete tam mnoho let a dlouhé časy, až do sedmého kolena, po té však vyvedu vás tamodtud s pokojem. [3] Nyní však uzříte v Babyloně bohy zlaté a stříbrné, i kamenné a dřevěné, nosené na ramenou, (a přece) naháněiící strachu pohanům. [4] Protož hleďte, ať nejste i vy podobni cizincům [takovými činy], ať se nebojíte, a strachu ať nemáte z nich. [5] Až tedy uzříte dav ze zadu i z předu klaněti se, rcete si v duchu: „Tobě se sluší klaněti, Hospodine!" [6] Neboť můj anděl s vámi jest a sám budu chrániti životy vaše.

Processí s modlami assyrskými. *)

rozumno a hanebno je ctíti (v. 40—44). Lidé je učinili (v. 45—51). Nejsou schopni jakékoli činnosti (v. 52—55). Nemohou prospěti sobě ani lidem (v. 56—64). Jsou bídnější bytosti nežli zvířata (v. 65—68). — Budou v zemi na potupu (v. 69—72).

V. 2. „koleno", pokolení, rod znamená tu dobu, jejíž délku třeba blíže stanoviti ze souvislosti jako Gn 15, 13 16. Srv. Job 42, 16. — Se zřetelem k Jer 25, 11, že zajetí bude trvati 70 roků, znamená tu „koleno" — deset roků. Možno také připomenouti, že „sedm" znamená často v bibli „mnoho", „vícero", „několik". — Jiní jinak.

V. 3. O nebezpečích, jež hrozila náboženskému životu Judovců v Babyloně, viz k 2 Par 36, 21; Is 10, 10. — O soškách bohů, nesených v průvodech srv. Is 45, 20; 46. 1. — Viz známou polovypuklinu assyrskou, nalezenou v Nimrudu a vyobrazenou na této stránce. — Spatřujeme tu čtyři nosítka na ramenou assyrských vojínů (po čtyřech u jednoho nosítka); první dva vojáci nesou nosítko první, jehož však na vypuklině neviděti. Na prvních třech nosítkách viditelných je po jednom trůně; na prvních dvou sedí bohyně, na třetím bůžek sedí, na čtvrtém nosítku stojí rozkročen bůh větrů Rammán, mající na hlavě dva páry rohů (znamení síly), v pravici sekyru (kladivo?), v levici svazek blesků. Je to vlastně průvod assyrský, ježto však náboženské obyčeje jako veškerá vzdělanost assyrská pocházela z Babylonie, možno si z obrazu assyrského učiniti správnou představu o podobných průvodech babylonských. — Srv. Jer 10, 5; Dan 3, 1 n.

V. 5. „dav" Babyloňanů klaní se modlám před jejich tváří i za jejich zády!

V. 6. Jako když šli z Egypta Srv. Ex 32, 34; 33, 2. Někteří vyvozují z Dan 10, 13. 21; 12, 1 že to byl archanděl Michael. — „chrániti životy vaše" proti těm, kteří by vám je chtěli bráti proto, že se modlám nechcete klaněti.

*) Viz Vigouroux-Podlaha, Bible a nejnovější objevy . . . Praha, Kotrba 1902, IV. obr. 157.

[7] Jeť jazyk jejich od řemeslníka vyřezán, a oni sami jsou pozlaceni a postříbřeni; falešní jsou a mluviti nemohou. [8] Jako pro fintivou děvu berou zlato a dělají [9] koruny zlaté na hlavy svých bohů; proto mohou z nich kněží (někdy) ukrádati zlato a stříbro a osvojovati si je. [10] Dávají z něho také obecným ženkám a ozdobují nevěstky; a když to vezmou zase od nevěstek, okrašlují tím opět své bohy. [11] Ti pak nejsou s to, by se osvobodili od rzi a molů. [12] Přikryvše pak je rouchem šarlatovým, stírají s tváří jejich chrámový prach, jehož mnoho na nich bývá. [13] Má také žezlo jako člověk, jako vladař země, který (však) hřešícího proti sobě nemůže zabít. [14] Má též v ruce meč a sekeru, ale nemůže se ubrániti útoku ani lupičům. Proto známo buď vám, že nejsou to bohové! [15] Protož nebojte se jich!

Ano, jako nádoba člověkova, která rozražena byvši neužitečnou se stala, takoví jsou také bohové jejich. [16] Když je postaví ve chrámě, oči jejich bývají plny prachu s nohou těch, kteří tam vcházejí. [17] A jako člověku, jenž se prohřešil proti králi, bývají východy na všech stranách uzavírány, nebo jako mrtvolu do hrobu uloženou, tak zabezpečují kněží dvéře závorami a zámky, aby od lupičů nebyli ukradeni. [18] Světla jim rozsvěcují a to mnoho (světel), ze kterých žádné viděti nemohou. Jsoutě jako břevno v domě. [19] Srdce jejich, jak se praví, rozežírají červi zemští; a když žerou je i roucho jejich, oni toho necítí. [20] Tváře jejich černávají od dýmu, který v chrámě bývá. [21] Na tělo a na hlavu jim slétají sovy a vlašťovice a jiní ptáci; také kočky (na ně skákají). [22] Z toho poznáte, že nejsou to bohové. Protož nebojte se jich!

[23] Zlato, jež mají (na sobě), jest (jim sice) na okrasu; (avšak) nevytře-li nikdo rzi, nebudou se blyštěti; vždyť ani necítili, když sléváni byli. [24] Stůj co stůj koupeni byli, ačkoli není v nich ducha. [25] Bez nohou jsouce, na ramenou nošeni bývají, ukazujíce (tím) nicotu svou lidem. — Buďtež také zahanbeni, kteří je ctí! — [26] Protož padnou-li

---

V. 7. Srv. Ž 113, 5.

V. 10. podle LXX: „berou z nich okrasy a dávají je nevěstkám v nevěstincích. Ozdobují je také jako lidi šaty: bohy stříbrné, bohy zlaté a dřevěné“.

V. 11 n. Jako jsou modly bezbranné proti hmyzu, který v jejich šatu klidně žije, tak i proti chrámovému prachu.

V. 13. „Má“ ta ona modla (v ruce). — Srv. na př. babylonského boha slunce pod stanem, zobrazeného na tabulce Nabu-pal-iddina (870 před Kr.). Sedí na trůně, v pravé ruce maje prsten a hůl, t. j. žezlo; taktéž týž bůh znázorněný na sloupci, na němž jest napsán zákoník Chammurapiův. — Také Marduk na známém obraze má v levici prsten a žezlo.

V. 15. Rozbitá hliněná nádoba — náznak věci neužitečné, bezcenné, nicotné. Srv. Ž 30, 13; Jer 22, 28; 48, 38; Is 45, 9.

V. 17. Jako bývá velezrádce střežen ve vězení, aby jeho stoupenci nemohli jej vysvoboditi, tak bývají střeženy modly, aby nemohly býti oloupeny. — Druhé přirovnání: Jako bývají mrtvoly v hrobkách uzamčeny, aby nemohly býti okradeny, tak zabezpečují kněží babylonští své modly ...

V. 18. „jim“ — modlám. — „mnoho“ = více než sami (kněží) sobě (LXX).

V. 19. „Srdce“ = vnitřek, obyčejně dřevěný (potažený zlatým plechem).

V. 22. srv. s v. 14 n.

V. 23. „rzi“ — povlaku, kterým zlato, stříbro zčerná a pozbývá lesku.

V. 24. Ačkoli jsou bohové babylonští bezduché, neživé modly, přece jejich ctitelům není malý žádný náklad, aby byly zhotoveny. — Srv. Jer 10, 14; Is 46, 6.

V. 25. Srv. Is 46, 7; Jer 10, 5; Ž 113, 7.

V. 26. Srv. Is 40, 20; 41, 7; Jer 10, 4. — Podávati jim oběti jest neužitečno jako mrtvole předkládati hody. Viz Dan 14, 2. (Knabenbauer.)

na zemi, sami od sebe nevstanou; ani když jej (bůžka) někdo přímo postaví, sám od sebe se neudrží; ale jako mrtvým bývají oběti jejich předkládány jim. [27] Oběti jim podané kněží jejich prodávají a zle jich užívají; též i ženy jejich utrhují (z nich), aniž dávají co nemocnému nebo žebrákovi. [28] Obětí jejich dotýkají se šestinedělky a měsíčky trpící! Poznajíce tedy z těch věcí, že nejsou bohové, nebojte se jich!

[29] Ano, z jakého důvodu mohli by bohy býti nazýváni, kdyžtě ženy předkládají (oběti) bohům stříbrným, zlatým i dřevěným, [30] a v chrámech jejich sedí kněží, majíce řízy roztržené, vlasy i vousy oholené a hlavy obnažené. [31] A řvou a křičí před bohy svými, jako bývá na hodech za mrtvého. [32] Šaty jim kněží odnímají a šatí své ženy a děti. [33] A zakusí-li co zlého od někoho nebo co dobrého, nemohou (toho) odplatiti; nemohou krále ustanoviti ani sesaditi. [34] Podobně nemohou ani bohatství dáti ani zlého potrestati. Učiní-li jim kdo slib a nesplní, také ho nevymáhají. [35] Od smrti nemohou člověka vysvoboditi, aniž slabšího od silnějšího vytrhnouti. [36] Slepému nemohou zraku navrátiti, aniž z nouze člověka vymaniti. [37] Se vdovou nemají smilování, aniž sirotkům dobře činí. [38] Kamenům ze skály podobni jsou bohové jejich, dřevění, kamenní, zlatí a stříbrní. Kdož pak je ctí, zahanbeni budou. [39] Jak tedy může někdo si mysliti, nebo (dokonce) říci, že oni bohové jsou?

[40] Vždyť i sami Chaldejští je zneuctívají; oni totiž, když slyší o němém, že nemůže mluviti, vedou ho k Bélovi a žádají od něho, (aby mohl) mluviti; [41] jakoby slyšeti mohli ti, kteří nemohou se hýbat; když pak zmoudřejí, (zdaliž) opustí je, kdyžtě smyslu nemají sami bohové jejich? [42] Ženy pak ovázavše se provazy, sedávají na cestách a podpalují olivové pecky. [43] Když pak některou z nich mimojdoucí

V. 27n. Srv. Dan 14, 12. 14. 20. — „utrhují" = nasolují (podle LXX) to, čeho nelze hned pojísti. — Dávati o svátcích části z obětí chudině, velel Dt 14, 29; 16, 11. 14. — Srv. Ex 23, 11; Lv 19, 10; 23, 22 a j.

V. 28. Šestinedělky a ženy za doby měsíční nemoci nesměly se dotýkati posvátných věcí. Viz Lv 12, 4; 15, 19 n.

V. 29. Judovci pokládali na neslušné a nemožné, aby žena zastávala úřad kněžský, vyhrazený toliko mužům!

V. 30. Zákon zakazoval kněžím israelským konati bohoslužbu s hlavou obnaženou a v šatu roztrženém (znamení smutku)! Viz Lv 10, 6. Zakazoval jim holiti (stříhati) si vlasy a vous. Lv 19, 27; 21, 5.

V. 31. Srv. 3 Král 18, 28.

V. 34. Místo „zlého potrestati" podle LXX „vindry (babky) dáti". — O plnění slibů srv. proti tomu Dt 23, 21.

V. 38n. Srv. Is 41, 24; 44, 11; Jer 10, 14.

V. 40n. „Když zmoudřejí" = když poznají, že Bél jejich nemůže němému dáti řeč. — „zdaliž opustí je" = neopouští model, ale dále jim slouží, ačkoliv vidí, že jejich bohové nemají smyslu. — Chaldové žádajíce model, aby daly němému řeč (nebo něco podobného), „zneuctívají je", protože je tím uvádějí do úzkých, do postavení, v němž se ukazuje nemohoucnost jejich. — O Bélovi srv. Is 46, 1.

V. 43n. Bylo hanebným, nestoudným obyčejem, že babylonské (vdané) ženy jednou za života zavazovaly se slibem, že ke cti bohyně, kterou Herodot nazývá Mylitta (= Belit = manželka Bélova = Ištar?) bude sebe obětovati, t. j. že dá sebe pohlavně použíti cizinci, kterýkoliv ji o to požádá. Za tou příčinou ovíjely si hlavu provazy, stuhami na znamení, že jsou slibem vázány, sedávaly na cestách, pálily otruby (plevy? = „olivové pecky") nejspíše z pověry, že tím vzbudí u kolemjdoucího „lásku". Když se našel některý muž, který jí pomohl slib splniti, domnívala se, že bohyně ji pokládá za hodnou, aby slib od ní přijala; na znamení, že slib splnila, roztrhala provazový „věnec" na hlavě a nestydatě se posmívala družce, které se nepodařilo dosud slibu za dost učiniti! Tak hluboko klesla veřejná mravnost pohanská! (Herodot I., 199.)

vezme s sebou a ona spí s ním, vytýká své družce, že není za hodnou pokládána, jako ona, a že provaz její není roztržen. [44] Všecko tedy, co se s nimi děje, klam jest. Jak může někdo si mysliti, nebo (dokonce) říci, že oni bohové jsou?

[45] Od řemeslníků, od zlatníků uděláni jsou; ničím jiným nemohou býti, než tím, co z nich kněží míti chtějí. [46] Ani řemeslníci sami, kteří je dělají, nemají dlouhého života. Zda tedy mohou ty věci, které od nich udělány jsou, bohové býti? [47] Ano, zůstavují klam a hanbu potomkům svým. [48] Neboť když přijde na ně válka nebo neštěstí, radí se vespolek kněží, kde by se s nimi skryli. [49] Kterak tedy může si kdo mysliti o nich, že bohové jsou, kdyžtě nemohou ani z války sebe vysvoboditi ani z neštěstí se vyprostiti? [50] Ano, poněvadž jsou to věci dřevěné, pozlacené a postříbřené, všichni národové a králové poznají po té, že je to klam; je to věc zjevná, že nejsou to bohové, ale díla rukou lidských, a žádným dílem božím nemohou se vykázati. [51] Z toho tedy zřejmo jest, že nejsou to bohové, ale díla rukou lidských, a že žádným dílem božím nemohou se vykázati.

[52] Nemohou vzbuditi zemi krále aniž dáti lidem deště. [53] Spravedlnosti nemohou zjednati aniž vysvoboditi země od křivdy, neboť nic nemohou jako havrani mezi nebem a zemí. [54] Ano, i když zachvátí oheň chrám bohů dřevěných, stříbrných a zlatých, kněží jejich sice utekou a sebe zachrání, ale oni jako břevna prohoří. [55] Králi ani válečníkům neodolají. Jak tedy může někdo si mysliti nebo přesvědčen býti, že jsou to bohové?

[56] Ani od zlodějů ani od lupičů nemohou sebe vysvoboditi bohové dřevění, kamenní, pozlacení a postříbření, ježto ti, kteří silnější jsou, [57] zlato a stříbro i oděv, kterým přikryti jsou, jim poberou a odejdou, a oni pomoci si nemohou. [58] Proto lépe jest býti králem, který může dokázati, že moc má, nebo nádobou užitečnou v domě, kterou se chlubiti může majitel její, nebo dveřmi v domě, jež zabezpečují, co jest v něm, nežli (těmito) falešnými bohy. [59] Slunce totiž, měsíc a hvězdy, jež se třpytí a ustanoveny jsou k tomu, by užitečny byly, poslušny jsou. [60] Taktéž třpytí se i blesk, když se ukáže; ne jinak i vítr věje v každé zemi. [61] I mračna, když jim Bůh rozkáže, aby prošla všecek svět, vykonávají, co jim rozkázáno jest. [62] Též oheň, seslaný s hůry, by strávil

---

V. 44. „všecko, co se s nimi“, t. j. s modlami „děje“ = všecka bohocta, jim prokazovnná. — Srv. výše v. 7. 15; Jer 10, 14.

V. 45. Místo „kněží“ řec: „řemeslníci“.

V. 46. Srv. Is 44, 14—20; Jer 10, 9.

V. 47. Řemeslníci „zůstavují klam ...“ Srv. Jer 10, 14 n.

V. 49. srv. s v. 14. 17; Is 44, 18. — Dle řec: Kterak tedy jest možno neznamenati, že nejsou to bohové...

V. 50n. Srv. Is 2, 8; Jer 1, 16; 10, 9; Os 14, 4; Mich 5, 12.

V. 52. Srv. Gn 17, 6. 16; 49, 10; 1 Král 2, 10; 15, 23. 26; 16, 1; 2 Král 7, 14; 3 Král 14, 14; Přís 8, 5; Job 36, 7. — O dešti, daru Boha pravého viz Lv 26, 3; Dt 11, 14; 28, 12; 1 Král 12, 17; 3 Král 8, 36; Jer 5, 24; 10, 13.

V. 56. Zloději, lupiči silnější jsou nežli oni bohové!

V. 58. Podle řec lépe jest dokonce býti dřevěným sloupem v královském paláci nežli... — „kterou se chlubiti může“, ježto může jí „použíti“ (řec). — Knabenbauer po Reuschovi se domnívá, že v. 58a byl asi původně spojen s v. 57: „oni pomoci si nemohou jako (pomoci si může) král, jenž jest s to, by dokázal, že moc má.

V. 59. Modly ani se nelesknou jako slunce a měsíc, ani nepůsobí jako oheň a vítr; nejsou-li bohy tyto bytosti, krásou a silou nepřirovnatelně nad ně vynikající, kterak mohou ony (modly) býti pokládány za bohy? — (Olympiodor.)

hory a lesy, činí, co mu jest přikázáno. Ale tyto (modly) nejsou ani krásou ani silou jednomu z oněch podobny. [63] Protož nemá si nikdo ani mysliti ani říkati, že to bohové jsou, ježto nemohou ani vykonati soud, aniž co pro lidi učiniti. [64] Vědouce tedy, že nejsou bohové, nebojte se jich.

[65] Ano, nemohou králům ani zlořečiti, ani dobrořečiti. [66] Nemohou národům ukázati znamení na nebi, aniž mohou jako slunce svítiti nebo jako měsíc osvěcovati. [67] Divoké zvěři jest lépe nežli jim; můžeť ona utéci do skrýše a zachrániti se. [68] Žádným tedy způsobem není nám zjevno, že to bohové jsou; protož nebojte se jich!

[69] Ano, jako strašák na tykvišti, (jenž) nic neuhlídá, takoví jsou bohové jejich dřevění, stříbrní a pozlacení. [70] Jsou jako hloh v zahradě, na nějž každý pták si sedne. Též i mrtvole hozené do tmy podobni jsou dřevění, pozlacení a postříbření bohové jejich. [71] Také po purpuru a červci, které na nich moli kazí, poznáte, že to nejsou bohové. Také oni sami naposledy sežráni a na hanbu budou v zemi. [72] Lépe jest člověku spravedlivému, jenž nemá model; neboť daleko bude od hanby.

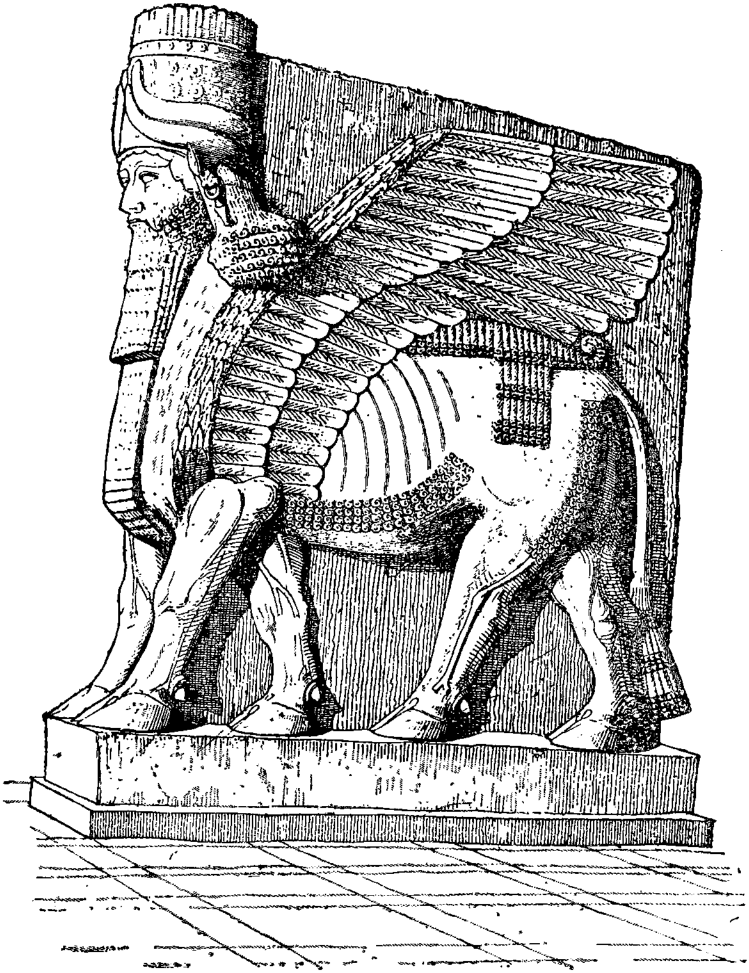
V. [65]. Srv. výše v. 33. 52; Job 12, 18; Dan 4, 14 a jj.

V. [66]. Srv. Jer 10, 2. „znamení na nebi“ jako když se slunce při modlitbě Josuově „zastavilo“, nebo jako když stín se posunul zpět za Isajáše (Albert Veliký). — Srv. Ex 9, 23; 19, 16; 1 Král 7, 10; 12, 17 n; Ž 96, 4.

V. [70]. Hloh má sice ostny, které na první pohled ptáka zahánějí, brzy však ptáče shledá, že příliš nepíchají, a že možno na hlohu dobře si poseděti. — „do tmy“ hrobu.

V. [71n]. „sežráni“ od červů budou dřevění bohové. Budou v té oné zemi na hanbu, až jim upadne snad nos, ucho nebo pod. — Bude to také hanba ctitelů jejich. — Srv. Is 1, 29; 42, 17; 44, 11; 45, 16; Jer 10, 14. — Netoliko, že spravedliví budou bez hanby, ale dostane se jim jména, cti od Hospodina!

EZECHIEL.

Okřídlený býk paláce Sargonova v Chorsabadě. *)

KNIHU PROROCTVÍ EZECHIELOVÝCH

možno rozčleniti na

Úvod (1, 1—3, 21): Kterak byl Ez povolán a ustanoven za proroka. (4/V roku pátého [1] zajetí Jechonjášova 1, 2).

DÍL PRVÝ:

KNIHA HROZEB (3, 22—32, 32).

Část prvá:

Hrozby proti Judovcům (3, 22—24, 27).

Prvá řada: Soud nad Jerusalemem vyjádřený činem (3, 22—5, 4) i slovem (5, 5—7, 27).

---

[1] t. j. v červenci r. 594 před Kristem.

*) Vigouroux-Podlaha IV. obr. 159.

Druhá řada: O příčině a velikosti soudů Božích (hll 8—11). (5/VI roku šestého[2] zajetí Jechonjášova (8, 1).

Třetí řada: Všeobecná bezbožnost zasluhuje Božích trestů (hll 12—19).

Čtvrtá řada: Poslední přípravy na konečnou zkázu (hll 20—24). (10/V roku sedmého[3] (20, 1); 10/X roku devátého (24, 1).[4]

Část druhá:

Hrozby proti pohanům (hll 25—32).

1. Proti Amoňanům (25, 1—7).
2. Proti Moabanům (25, 8—11).
3. Proti Edomcům (25, 12—14).
4. Proti Filišťanům (25, 15—17).
5. Proti Tyru (26, 1—28, 19). (1/? roku[5] jedenáctého; 26, 1)
6. Proti Sidonu (28, 20—26).
7. Sedmero proroctví proti Egyptu (hll 29—32). (11/X roku[6] desátého, 29, 1; 1/1 roku[7] dvacátého sedmého, 29, 17; 7/1 roku[8] jedenáctého, 30, 20; dne 1/III roku[9] jedenáctého 31, 1; dne 1/XII roku[10] dvanáctého, 32, 1; dne 15/? roku[11] dvanáctého, 32, 17).

DÍL DRUHÝ:

KNIHA SLIBŮ (hll 33—48).

Úvod do řečí slibů (hl 33). (5/X roku jedenáctého[12] přišel posel se zprávou, že Jerusalem padl 33, 21).

Část prvá:

Prorocká slova o vzkříšení Israelově (hll 34—39).

1. O příštím dobrém, jediném pastýři (hl 34).
2. Kdežto Edomsko bude zpustošeno, Israel bude obnoven (hl 35 n).
3. Hospodin svůj národ vzkřísí (hl 37).
4. Bůh dá svému lidu vítězství nad posledními nepřáteli (hl 38 n).

---

[2] t. j. v září r. 593 před Kristem.
[3] t. j. v srpnu r. 592 před Kristem.
[4] t. j. v lednu r. 589 před Kristem. Srv. 4 Král 25, 1; Jer 39, 1.
[5] t. j. v ? r. 588/7 před Kristem.
[6] t. j. v lednu r. 588 před Kristem.
[7] t. j. v dubnu r. 572 před Kristem.
[8] t. j. v dubnu r. 588 před Kristem.
[9] t. j. v červnu r. 588 před Kristem.
[10] t. j. v březnu r. 587 před Kristem (podle opraveného znění).
[11] t. j. v dubnu r. 587 před Kristem.
[12] t. j. v lednu r. 586 před Kristem.

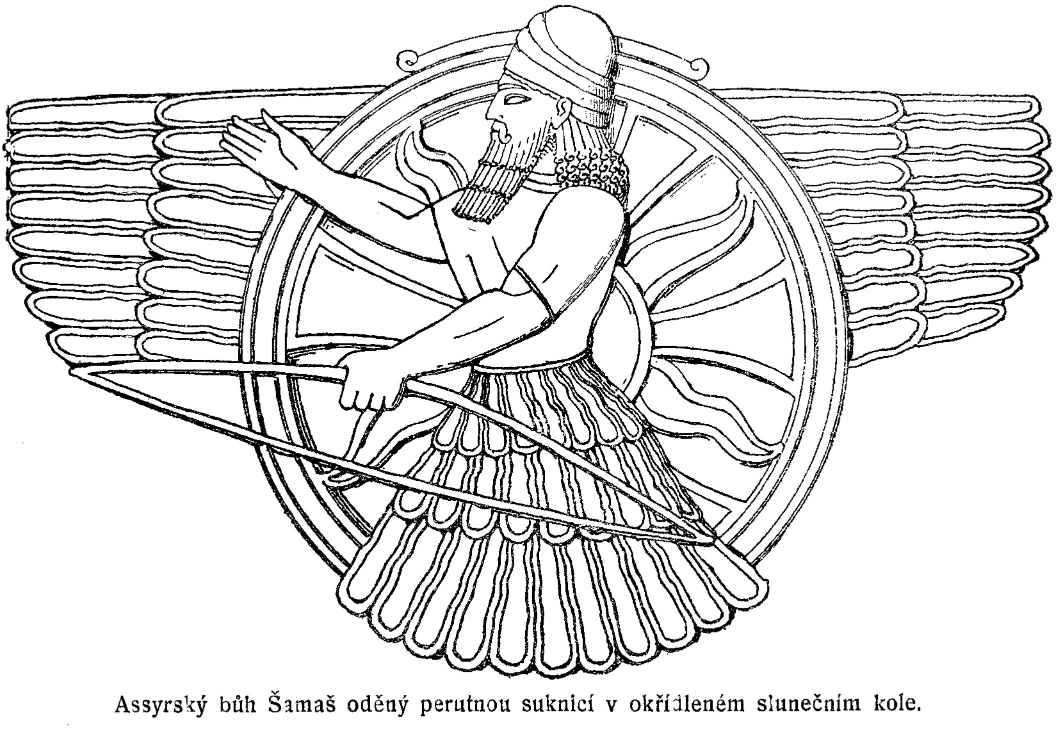
Část druhá:

Prorocký vid o vzkříšení Israelově (hll 40—48).

1. Nové království Boží v obraze nového chrámu (hll 40—43); (dne 10/1? roku dvacátého pátého,[13] 40, 1),
2. Nová bohoslužba (hl 44—46).
3. Nová země (hl 47 n).

---

[13] t. j. v dubnu r. 574 před Kristem. — Kugler upozorňuje, že čtyři z časových údajů Ezechielových připadají na první den měsíce, pět údajů na pátý, nebo dvakráte pátý, t. j. desátý, nebo na třikráte pátý, t. j. patnáctý den, kdežto jen jeden údaj připadá na 7mý a jeden na 12tý den! V temnu hrozeb knihy prvé tu a tam prokmitá také světlo slibů, ale slabě, přechodně a hned zaniká ustupujíc mlhám a mračnům černým. Srv. 11, 16 nn; 17, 22—24; 20, 37 nn.
Uspořádání knihy Ezechielovy podobá se nápadně uspořádání látky Isajášovy. Srv. zejména Is 40—66 s Ez 34—48.

Assyrský bůh Šamaš oděný perutnou suknicí v okřídleném slunečním kole.

ÚVOD DO KNIHY PROROCTVÍ EZECHIELOVÝCH.

Ezechiel (hebr.: Jechezkél = Posiluje Bůh), syn kněze jménem Buzi (Povrhel?), narodil se kolem roku 624, t. j. asi 16 roku vlády Josjášovy [1], brzy potom, kdy byl k úřadu prorockému povolán Jeremjáš (třináctého roku vlády Josjášovy, t. j. r. 627—6 před Kr. Srv. Jer 1, 1 nn). Byl tedy Ez asi o 30 roků mladší nežli Jeremjáš, jenž spatřil světlo světa kolem r. 651. (Viz výše str. 257). Náboženskomravní oprava Josjášova z roku osmnáctého jeho vlády, t. j. z r. 622 před Kr. dála se za dětství Ezechielova, a byla by mu připravila lepší půdu a časy, kdyby byla šla více do hloubky, kdyby nebyla zůstala tolik na povrchu. Srv. výše str. 258.

Ez byl kněz, který znal dopodrobna chrám Šalomounův a jeho bohoslužebný řád.[2] Zda-li však sám také bohoslužbu konal, jest pochybno.[3]

Kněžský rod, z něhož Ez pocházel, byl zámožný a vlivný.[4] Z toho možno se dohadovati, že se dostalo mu pečlivého vzdělání náboženskomravního, literního,[5] zeměpisného (hl 27), stavitelského (hl 40 nn), loďařského (hl 27) atd.

Jaké veliké noviny připravovaly se na dálném Východě těchto dob, noviny, jež měly i veliký význam pro Judsko, o tom viz výše na str. 257. Jako Jer tak i Ez zažíval všecky svízele, jež tehdy Judsko potkávaly. Když na bolest všech spravedlivců skonal tragicky král Josjáš r. 608, bylo Ezechielovi asi 16 roků. Viz výše na str. 259.

Činnost proroka Jeremjáše za vlády Joakimovy sotva ušla Ezechielovi. (Viz výše str. 260 nn). Mohl znáti i Sofonjáše.

Ez zažil pohromu, jež r. 605 stihla Judovce; mohl osobně znáti Daniela a druhy jeho, kteří byli toho roku (605) odvedeni do Babylonie, jakožto rukojmí.

---

[1] Počítáme, že bylo Ezechielovi, když byl r. 594 (Ez 1, 1 nn) povolán k úřadu prorockému, 30 roků.

[2] Tu znalost předpokládá vidění jeho hll 40 nn.

[3] Došel-li třicátého roku teprve r. 594 a počínala-li služba kněžská teprve 30 nebo 25 rokem, nekonal Ez služby kněžské, ježto byl odveden do zajetí ve svém 25 roce. — Možno však, že byl již před tímto rokem do služby kněžské prakticky zasvěcován a tím že si osvojil znalost chrámu a jeho řádů.

[4] Kdyby nebyl patřil k výkvětu národa, nebyl by býval r. 598 odveden do zajetí, ježto tehdy lidé bezvýznamní a chudí do zajetí odvedeni nebyli.

[5] Zná dějiny svého národa (hl 16), zná zákon, proroky Os, Am, Is, Sof, Jer atd.

Ez byl očitým svědkem všech událostí dalších, vyličených výše na str. 262 n. R. *598*. byl odveden od Nabuchodonosora s králem Jechonjášem, s matkou jeho, jakož i s výkvětem národa do zajetí babylonského. (Tamže str. 263). Bylo mu tehdy asi 25 roků. Srv. Ez 1, 2; 33, 21; 40, 1. Žil v Tel-Abíbu,[6] osadě babylonské při průplavu Náru kabaru asi 90 km jihovýchodně Babylonu (se souvěrci); obýval svůj dům s milovanou manželkou, kterou mu roku devátého zajetí, t. j. 590—89 náhlá smrt na velikou bolest odňala (24, 1). V Tel-Abíbu byla celá obec judských vyhnanců, spravovaná staršími, kteří k Ez docházívali (8, 1; 11, 25; 14. 1).

R. *595—4* odebral se Sedekjáš, nástupce Jechonjášův do Babylonie, aby vyjádřil Nabuchodonosorovi oddanost (Jer 51, 59;) výše str. 263). Zdali navázal nějaké styky s vyhnanci v Tel Abíbu, a zejména s Ezechielem, není známo; sotva však bylo mu to dovoleno.

R. *594* počátkem července (nebo koncem června) byl Ez u Kebaru povolán k úřadu prorockému vznešeným, velebným zjevením Božím (1, 1 nn).

R. *583* zavítal do Babylonie Jeremjášův přítel Baruch. (Viz výše str. 472.); zdali a jak se s ním stýkal Ez, nevíme.

Poslední časový údaj prorocké jeho činnosti máme s počátku dubna (nebo konce března) r. *572* před Kr. (Ez 29, 17); podle toho zastával prorocký úřad 22 roky (594—572), t. j. od 30—52 roku svého věku. Zdali a dlouho li působil i po r. 572, a kdy zemřel, o tom prameny, jež se nás dochovaly a zasluhují dějinné hodnověrnosti, mlčí. Možno se domnívati, že žil i po roce 572 aspoň tak dlouho, že měl dosti času, aby zápisky o své činnosti a náčrty svých řečí mohl uspořádati a zpracovati v dnešní tvar knihy proroctví.[7]

Jak se měli zajatci judští v Babylonii, viz k Esdr 1, 5. — Jaká nebezpečí hrozila jim tam, viz k 2 Par 36, 21. — Jaký výchovný účel mělo zajetí v plánu Prozřetelnosti, viz tamže.

Zajatci, kteří přišli s Ezechielem r. 598 do Babylonie, přinesli ssebou z Palestiny smýšlení, proti němuž bylo Jeremjášovi tolik brojiti. Viz výše str. 258 n. Na zajetí hleděli s lehkomyslnými, růžovými nadějemi, opřenými o domnělou kouzelnou (magickou) sílu jerusalemského chrámu a jeho obětí, které byly Hospodinu i po r. 598 podávány pravidelně dále. Srv. Jer 7, 1—8. 12. Hospodin, který sídlí v Jerusalemě, který slíbil věčné království Davidově dynastii, který tolikráte již osvobodil Jerusalem od zkázy (posledně r. 605 a 598) nedopustí ani příště, aby utrpěl větší škody. Dopustil sice nyní, že král Jechonjáš s matkou a s výkvětem národa byl odveden do zajetí, ale to nebude trvati dlouho, brzy, brzy zase bude možno zajatcům vrátiti se do vlasti. V těchto pověrečných nadějích byli zajatci (tak jako jejich souvěrci v Palestině) ukolébáváni od lžiproroků (Jer hl 28 n). Sám prorok Jer uznal za dobré listem, poslaným zajatcům čeliti těmto škodlivým proudům, jež nedovolovaly, by zajetí dosáhlo svého výchovného účelu (Jer 29, 24 nn).

---

[6] Tel jest sice slovo hebrejské, ale ve staré Palestině nebylo místa, v jehož jméně, jakožto složka, by se vyskytalo. Tel-Abib jest proto dlužno pokládati za jméno babylonské, vzniklé z babylonského „til-abúbi" t. j. naplavený kopec za rozvodněného Eufratu. Byl-li osazen prve nežli byl vykázán zajatcům judským, obyvatelstvem jiným, neznámo. Možno, že si vyhnanci babylonský název přetvořili v hebrejský: „Tel-Abib" = Pahorek klasů, snad proto, že se rodilo na něm znamenitě obilí. Jiní jinak. Viz níže 3, 15.

[7] Církev katol. ctí jej 10. dubna. (Viz římské martyrologium.)

Zajetí, jakožto trest mělo vzbuditi v Judovcích hluboké vědomí viny; také hrozby Hospodinovy, že vezme za své říše Judská, království, veleměsto, chrám, bohoslužba měla zajatce přesvědčiti o tom, jak veliká jest vina národa, když jej bude Hospodin stíhati takovými pohromami. Zajatci (jako jejich souvěrci v Palestině) nechtěli se dáti přesvědčiti o velikosti té viny. Nejsouce přesvědčeni o tom, jak daleko jsou od Hospodina, neměli lítosti, neměli touhy náležité k Hospodinu se vrátiti, k němu zase přilnouti. Úkolem Ezechielovým bylo buditi živé vědomí národní i osobní viny, která je tak veliká, že trest za ni učiní konec říši, královské moci, městu i chrámu, že národ bude rozptýlen mezi pohany. Tento úkol plnil Ez v zajetí, hlásaje přísnou spravedlnost Boží (3, 22—24, 27) v dokonalém souhlasu s Jer, jenž působil v témže duchu v Palestině.[8]

Obrat v činnosti Ezechielově nastal pádem Jerusalema. Když se byly hrozby Jeremjášovy a Ezechielovy hrozně splnily, když král Sedekjáš pozbyl trůnu, zraku, synů a svobody, když Jerusalem, chrám i celá říše odpočívala v ssutinách, nebylo třeba Ezechielovi dále hroziti. Spoluzajatci jeho byli nyní událostmi usvědčeni, že mluvil pravdu; skutečnost je vyléčila z klamné pověrčivé důvěry ve chrám jerusalemský a v jeho účinnost.

Zajatci, jak již mezi lidmi bývá, upadli z jedné výstřednosti (bezpodstatného optimismu) do výstřednosti opačné — do zoufalosti. Když jest veta po všech přednostech národa — tak soudili — veta jest po všem, není v co dále doufati. Tato zoufalost čelila právě tak proti výchovnému rázu zajetí jako bývalá pověrčivá důvěřivost. I bylo Ezechielovi léčiti lid po pádu Jerusalema z oné, jako jej byl léčil před zkázou veleměsta z této. Ez chápal bolest svých souvěkovců, že jsou rozptýleni po zemích pohanských; čelil však beznadějnosti jejich sliby, že Hospodin zase shromáždí a uvede lid svůj do Palestiny. 47, 13 nn. (Tu myšlenku pak rozpředl v duchu mesiášském, že Hospodin shromáždí v církvi, předobrazené Palestinou a Jerusalemem, národy rozptýlené po celém světě). Místo králů a činovníků, kteří pozbyli své moci trestem za to, že ji zneužívali, dá jim jiného, vynikajícího pastýře-krále (17, 22 nn; 34, 23; 37, 24), jenž s nimi vejde ve smlouvu novou, přinášející všecko blaho („smlouvu pokoje“). Město i chrám vstane z trosek, ve chrámě bude zavedena nová, dokonalejší bohoslužba (40 nn), po zajetí národ israelský, jenž se podobá nyní spoustě rozptýlených, vyschlých lidských kostí, zase ožije (hl 37), utvoří novou náboženskou obec, jejíž členové budou vynikati zbožností, svatostí, poslušností, oddaností svému Bohu tak, že Hospodin, který zase mezi nimi ve chrámě se usídlí (43, 1 nn), nikdy již se z něho neodstěhuje, jako byl učinil před zkázou chrámu Šalomounova. Tak splní dávné sliby a ukáže, že jest Jahve, t. j. Hospodin věčný, jenž to, co byl předpověděl (vždycky splniti může, splniti chce a) jistojistě splní, že je tedy Bůh **nejvýše věrný.**[9]

---

[8] O významu proroctví proti pohanům (hll 25—32) viz hl 25 nn.

[9] Jako Is byl popředně hlasatelem milostivosti Boží, Jer přísné spravedlnosti, tak kázal Ez hlavně věrnost Boží, která plní, čím hrozí (spravedlnost), ale i to, co slibuje (milostivost). Asi 70krát opakuje: „zvíte, že já jsem Jahve“ (= Hospodin) = Věčný, jenž plní sliby dané před sty a sty roků; jako ne-

Tak budil Ez ve svých posluchačích pravou důvěru v Boha všemohoucího, milosrdného, dobrotivého, nejvýše věrného, budil v nich ošklivost nad hříchy, hlubokou kajícnost, i možno právem říci: Ez přispěl svou hřivnou k tomu, že zajatci přijali Barucha, druha Jeremjášova, když k nim r. 583 do Babylonie přišel, s tak velikým náboženským zanícením a obětavostí (Bar 1, 1—3, 8). Přispěl ku vytříbení národa v zrno a plevu, přispěl k tomu, že když přišel čas, nalezl se hlouček zbožných Judovců, kteří pospíchali do Palestiny, aby tu obnovili starou církev, jež měla býti podkladem veliké, světové církve nové!

V prvém období své prorocké činnosti (do zkázy říše Judské) Ez působil slovem dosti zřídka, takořka vyjimečně, působil více záhadným, významným mlčením a zejména četnými úkony náznačnými, které svou nápadností, zvláštností, jakousi výstředností budily značnou pozornost a zájem i otrlých vyhnanců. Mlčeti měl, aby tím zřetelněji bylo viděti, že, když mluví, z Božího vnuknutí mluví; mlčeti měl, aby čím řidčí a vzácnější byla slova jeho, tím více byla vážena; mlčeti měl na znamení, že po zjevení hrozné blízké budoucnosti národa vyvoleného býval tak hluboce dojat, zdrcen, že mu nebylo ani valně do řeči; mlčeti měl, aby do děsných hrozeb, od Boha vnuknutých nepřiměšoval mnoho útěchy ze svého Teprve ve druhém období své činnosti, když měl těšiti, „byla mu ústa otevřena“, aby mluvil ne toliko to, co mu Bůh vdechne, ale aby i ze svého budil a udržoval ve svých posluchačích naději ve sladké sliby Boží. Jako četné úkony náznačné, tak i vidění prorocká, jichž se mu dostávalo více než kterémukoli jinému prorokovi, byly vydatné prostředky jeho působnosti. Slova, kterými vidění přednášel a nadšeně, úchvatně popsal (21, 2. 7) byla ohlasem jeho vznětlivosti, jež slova a obrazy Boží vnuknuté celou duší chápala, a jimi skrz na skrz proniknouti a prudce unášeti se dávala, hlouběji než jiný prorok. (Srv. hl 7, hl 21). Ez uměl se soustřediti dokonale na jeden předmět; následek toho byl, že jej vylíčil velmi plasticky, vymaloval do podrobností, propracoval bohaté, řasnaté roucho třeba jen jediné myšlenky. (Kárati jej proto z chudoby myšlenek byla by křivda). Jak umí na jednu věc se soustřediti, viz na př. 13, 10—15 (zomítaná zeď), hl 15 (vinný keř k ničemu), hl 16 (život nevěstky). Jak ovládal Ez drobnokresbu, viz na př. hl 16, hl 23. (Modlářství Judska a Israelska) hl 17, (dům Davidův — cedr) hl 19, (lvice s mláďaty) hl 17, (Babylonie a Egypt — dva draví orli) hl 27, (Tyr — nádherná loď, plná zboží) hl 29, hl 32, (Egypt — krokodil) hl 28, (cherub na Boží hoře) hl 31, (Assyrie — cedr) hl 32, 17nn, (podsvětí). Své náznačné úkony, svá vidění, ač je psal později, popisuje tak živě, jako by na ně ustavičně hleděl.[10] Kdežto na př. Jer úkony a vidění (podobenství) svá popisuje několika črtami, za to však věnuje více pozornosti jejich významu, činí Ez naopak: jako by celé těžiště vidění (podobenství) spočívalo více v malbě podrobností nežli ve smyslu jeho. Srv. hll 4, 5, 12tou.

Obrazy volí Ez s velikou odvahou (ne-li dokonce opovážlivostí). Srv. 38, 17—20. Nevyhýbá se ani tvarům, jež nesnadno si představiti, jako na př. kola u vozu Božího, jež majíce tvar koule mohou voziti trůn Hospodinův na kteroukoli stranu, aniž třeba vůz zatáčeti

---

může umříti „Jahve“, nemohou ani umříti jeho sliby. — Srv. dále 18, 23. 32; 33, 11. 19.

[10] Jak živě líčil je teprve živým slovem!

(1, 5 nn).[11] Ez jest všecek unášen neobyčejnou horlivostí pro čest Boží; tresty, jimiž bude učiněno uražené cti Boží dosti, líčí Ez jako prudký lijavec;[12] pro lid nemá sice jemnocitu a vřelosti Jeremjášovy, přece však i jej miluje: oroduje za něj (11, 13); všemi silami snaží se o to, by čistý a svatý byl, ježto s mravní čistotou lidu jest nerozlučně také spojeno jeho štěstí; to mu slibuje a ze srdce přeje; přeje mu blaha pravého, vniterného, jež souvisí s vniterným přiměřeným smýšlením (11, 19; 36, 26). Ez neliší se v požadavcích náboženskomravních od jiných proroků, třebaže nedosahuje uhlazenosti slohové, jakou vyniká Isajáš nebo Jeremjáš, třebaže tu a tam pozorovati tvrdost, drsnost. Ačkoli zná proroky jiné, zachovává si samostatnost i ve slohu: má svou vlastní zásobu slov, rčení a vazeb;[13] hebrejština jeho jeví vliv aramštiny.[14]

Z knihy Ezechielovy možno vyčísti živou jeho povahu (temperament) a představiti si, s jakými posunky, pohyby rukou, nohou, hlavy, celého těla Ez své řeči přednášíval (6, 11; 21, 17. 19). Od těch pohybů byl k úkonům náznačným toliko krok.[15]

---

[11] Proto bývá na některých místech nejasný. Nadměrné množství drobností mysl čtenářovu někde rozptyluje, že nesnadno rozlišuje, co patří k podstatě myšlenky od toho, co má toliko krášliti Snadno se stává, že čtenář hledá tajemství tam, kde ho není, kdežto přehlíží to, co přispívá k jasnějšímu výrazu myšlenky. Zajisté by bloudil, kdo by se domníval, že každá složka lodi Tyrské kdožví co znamená (Cornely). Pro nejasnost nebylo — podle svědectví sv. Jer — dovoleno Židům před třicátým rokem věku čísti počátek a konec Ez (jako ani počátky Gn a Velepíseň).

[12] Nelze jej proto viniti z rozvláčnosti!

[13] Velmi často užívá rčení: „Toto praví Pán Bůh" (více nežli stokráte), do výroků Božích vsouvá „praví Hospodin" (více než osmdesátkráte), užívá často slov „zvíte, že já jsem Hospodin" (více než sedmdesátkráte), „synu člověkův" (více než stokráte), „Jakože živ jsem", „upři tvář svou", „ruka Hospodinova spočinula na mně", „plémě zpurné" a jj. Častěji než jiní proroci Ez „pláče" (hl 19; 27; 28, 11 nn; 32.)

[14] Vliv ten lze vysvětliti dobou kdy a místem, kde Ez působil. Spolu přispívá k důkazu, že proroctví, jež bývají Ezechielovi přičítána, jsou skutečně jeho dílo.

[15] Jako použil Bůh k náznačnému poučení rodinných poměrů Oseášových, bezženství Jeremjášova, tak mohl i použiti nervových záchvatů jiného proroka (Touzard). Takovým chorobným člověkem, kataleptikem, však Ez nebyl. Hlavní příznaky katalepsie jsou: ztrnulost údů (svalů), vytřeštěnost očí, nečinnost, otupělost smyslů, bezvědomí, dočasná nemluvnost (afasie, alalie). Není však jediného místa v knize Ez, jež by nutně bylo vykládati o ztrnulosti údů Ezechielových. Srv. k 2, 1 n; 3, 15; 4, 7 — Nikde nepozorovati ochablé nečinnosti: prve nežli byl Ez v domě svém uzavřen, budil svobodně údy své k činnosti, vycházel z domu, vracel se; když pak byl zavřen doma, dbal, aby požíval pokrmů tak, jak mu Bůh byl přikázal (4, 9 nn); byl schopen splniti zákon Boží: oholiti se a rozděliti vlasy podle příkazu (5, 1 nn). Ez nikdy neupadá (pokud z knihy jeho lze zjistiti) do stavu bezvědomí, ale všude a vždy zachovává si mravní příčetnost a zodpovědnost. Ví, co chce, jest si vědom, že jest rozumným nástrojem vůle Boží; rýsuje na cihlu obraz oblehaného Jerusalema zcela vědomě a svobodně, jest si vědom, že hraje roli oblehatele města, ví, že má pykati za nepravosti Israelska a Judska; má smysl pro dobu, po kterou má tak činiti, ví, kdy si má lehnouti s boku levého na bok pravý. — Záchvaty kataleptické netrvají, jak zkušenost učí, 40 + 150 dní (nerci-li 390 nebo 430 (= 390 + 40) dní); netrvá-li dnes, kdy jest nervosa mnohem více rozšířena v lidstvu než byla za dob Ezechielových, žádný příznak katalepsie déle než asi týden, nemohl žádný příznak této choroby trvati tak dlouho nad obyčej (normál) u Ezechiela. Srv. 3, 26 n. Slova, kterými Hospodin Ezechiela sám líčí (3, 8 n) nasvědčují tomu, že Ez nebyl člověk slabých nervů. Ez nikdy, ani v největších svízelích, neproklínal den svého narození jako byl učinil citlivý Jer (20, 14). Smrt milované manželky Ez snáší mužně, hrdinně; k tomu bylo třeba silných nervů! Ez byl podle všeho muž

Nápadné, takořka výstřední úkony náznačné, přivábily často do jeho domu zástup posluchačů, mezi nimiž byli také starší (2, 6; 8, 1; 11, 25; 14, 1; 20, 1; 24, 18 nn; 33, 30 a jj). Sedíce v kruhu hleděli na muže, z něhož mluvil Bůh, poslouchali zvědavě řeči jeho, ano slova jeho byla jim i požitkem, hovícím zvědavosti a vkusu (33, 30 nn); přes to zůstali zatvrzelí, nevěřili hrozbám prorokovým, tím méně dali se pohnouti k pokání, proto je nazývá Ez tak často „plémě zpurné“ (2, 5. 7 n; 3, 9; 12, 2 n a jj.); žádný jiný prorok neužívá tohoto rčení kromě Isajáše, který užil ho toliko jednou (30, 9). Měli pro toho, jenž je uměl tolik baviti — posměch a hanu. Ezechielovi bývalo v tom prostředí velmi trapno (ač byl již předem upozorněn na neplodnost své práce 2, 6). Teprve po zkáze Jerusalema (33, 21), kdy se mu dostalo dostiučinění tím, že se nápadně splnilo, čím byl hrozil, došel více víry, našel více porozumění a dobré vůle.

Kniha mluvila, těšila varovala, napomínala i po smrti Ezechielově potomky jeho posluchačů, kteří ji pokládali za knihu božskou. Sirachovec uvádí Ez po Jeremjášovi a před dvanácti menšími proroky (Sir 49, 10 n) slovy:

Ezechiel, ten měl vidění,
jež mu ukázal Bůh na voze cherubů (Ez hl 1 a 10).
A vzpomněl také Joba,
jenž se držel cest spravedlnosti (Ez 14, 14. 20).[16]

Byla tedy kniha Ez ve II. století před Kr. jistě již ve sbírce knih, jež pokládala starozákonná církev za posvátné. Za dob, do nichž klademe počátky našeho letopočtu, zarážely sice některé učence židovské zdánlivé rozpory knihy se zákonem mojžíšským; i začali uvažovati o tom, zdali Ez skutečně jest kniha původu Božího, ale všecky ty pochybnosti brzy umlkly; zvítězilo dokonale přesvědčení, že Ez je skutečně dílo Boží.

Církev křesťanská, nedbajíc pozdějších pochybností židovských, ale majíc na zřeteli starší všeobecnou víru židovstva v nadpřirozený ráz knihy Ez, pokládala ji od prvopočátků vždycky jednomyslně za knihu inspirovanou od Ducha sv. (Kniha prvokanonická!) V N. z. sice není Ez výslovně citován, nelze však pochybovati, že Pán, když se nazval „pastýřem dobrým“ (Jan 10, 11 n) narážel na Ez 34, 11 n. Také podobenství o zrnu hořčičném (Mt 13, 32) podobá se mesiášskému stromu Ezechielovu (17, 23). Zejména však Zjev předpokládá Ez jakožto knihu Boží a o ni opírá hl 18—21 (srv. Ez hl 27, 38 n, 47 n).

Kniha nemá sice nadpisu, který by ji výslovně přičítal Ezechielovi, avšak Ez mluví v ní v prvé osobě, kniha celá jeví zvláštní jeho poznávavost, sloh a řeč, jest psána s živostí a podrobnostmi, jaké může podati toliko ten, jemuž se toho onoho vidění nadpřirozeného dostalo; proto býval jednomyslně pokládán Ezechiel, syn Buzi, za jejího spisovatele. Hlasy rozumářské kritiky, jež knihu Ezechielovi upíraly, byly ojedinělé a zanikají ve velké většině i mo-

---

příčetný, sebevědomý, jenž se podroboval s plnou jasností rozumu a s dokonalou svobodou vůle rekovnému pokání na poučení a blaho svého národa (Buzy). Srv. 6, 11; celou hl 7; 8, 1; 11, 14—22; 12, 18; 14, 1; 20, 1; 21, 11. 17. 19. 22.

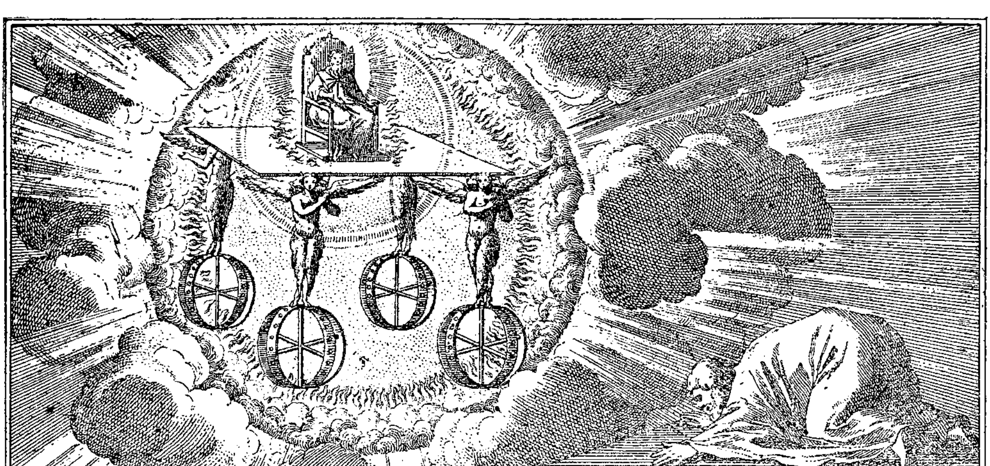
[16] Viz poznámky k Sir 49, 11 (II. sv. str. 824 n).

derních nadkritiků, kteří v ní uznávají aspoň široký základ, silné jádro Ezechielovo, jež bylo prý později částečně zpracováno, (rozšířeno) od samého Ezechiela nebo jiných pozdějších spisovatelů. Pozdější zpracování původního Ezechiela od jiných doplňovatelů není nikterak dokázáno. Že Ez sám později své dílo přiměřeně zpracoval, připouští i katolický kritik Buzy.[17]

Postup, podle něhož jsou řeči v knize Ez uloženy, jest zpravidla přísně časový, jak dosvědčují údaje doby, kdy Hospodin proroka oslovil. Viz výše str. 498. Dlužno míti zpravidla za to, že všecky další řeči bez údaje časového patří více méně k předešlému údaji. Tu a tam byla dána při uspořádání přednost souvislosti věcné proti posloupnosti časové. Srv. hll 25 - 32 (řeči proti pohanům) a zejména hll 29—32 (proti Egyptu; 29, 17).

Hebrejské znění proroctví Ezechielových není tak přesně zachováno jako některých knih jiných, i dlužno je opraviti, zejména podle LXX.

[17] Pro případy (jichž poměrně není mnoho), kdy podobnost (obdobu) dvou míst nelze vysvětliti vsunutím poznámky z okraje, glosou, nebo prostě opakováním u východních spisovatelů obvyklým, možno se spokojiti s druhou, částečnou recensí, která mohla býti toliko zpracováním původního znění; to zpracování jest dílo samého Ezechiela. (Buzy)

Jak si představoval Calmet nástupné vidění Ezechielovo.

ÚVOD (1, 1—3, 21).

Kterak byl Ezechiel povolán a ustanoven prorokem.

Kdy a kde (1, 1—3) zjevila se Ezechielovi velebnost Boží (1, 4—2, 1a). Prorokovi dostává se poučení o úřadě, jakož i povzbuzení a posily k poslání, k němuž byl ustanoven (2, 1b—3, 15). Kterak bude mu úřad zastávati? (3, 16—21).

Hlava 1. — [1] Léta třicátého, (měsíce) čtvrtého, pátého dne (toho) měsíce, když jsem byl mezi zajatci u řeky Chobar, otevřela se nebesa, a měl jsem vidění Boží.

[2] Pátého dne (toho) měsíce — byl to pátý rok zajetí krále Joa-

---

Hl. 1. — Úryvek 1, 4—2, 1a možno podrobněji rozčleniti takto: Mrak a oheň (v. 4). Čtvero živočichů (v. 5—12). Oheň mezi nimi (v. 13 n). Čtvero kol podle živočichů (v. 15—21). Podoba lidská na trůně (v. 22—28). Mluvící hlas (2, 1a). Úryvek 2, 1b—3, 15 možno rozebrati takto: Hospodin Ezechiela posílá (v. 1b—7), poučuje (2, 8—3, 3), posiluje (3, 4—11), přenáší (v. 12—15). (Hetzenauer).

V. 1—3. „Léta třicátého“ = pátý rok zajetí krále Jechonjáše = doba od nisanu r. 594 — do nisanu roku 593 před Kr. — První rok toho zajetí byla doba od r. *598* (jaro) do r. *597* (jaro). Od tohoto roku počítáno také 4 Král 25, 27. — R. 30tý znamená zde nejspíše Ezechielův věk; má tím býti upozorněno, že Ez došel zákonitého věku (Nm 4, 3—30), kdy nabyl práva zastávati úřad levitský a kněžský. (Kugler a jiní před ním. Jiní jinak). — Zasluhuje povšimnutí, že ve v. 1. a ve 4. mluví Ez sám o sobě v osobě prvé, kdežto v. 2 n mluví o něm v osobě třetí; zdá se, že Ez připsal v. 2 n k v. 1. později. Houbigant se domnívá, že původně kniha počínala veršem třetím a za ním, že byl teprve v. 1 a v. 2. — Jiní jinak. — Roku *594—593* scházelo ještě sedm let do pádu Jerusalema (r. 587, osmnáctý rok vlády Nabuchodonosorovy). — „čtvrtý měsíc“ byl tammuz, t. j. náš červenec. — „pátý den“ byl opakován a tím zdůrazněn ve v. 2. — „zajatci“, kteří z Judska odvedeni byli do Babylonie již r. 605., zejména pak r. 598. s králem Jechonjášem i s Ezechielem (4 Král 24, 8—17; 2 Par 36, 9 n). — „Chobar“ jistě není řeka Chaboras, jež v horní Mesopotamii se vlévá do Eufratu (u Circesia), jež sluje v hebr. Chábór, a u které sídlili zajatci severní říše od r. 721 (4 Král 17, 6; 18, 11; 1 Par 5, 26) — Chobar zde jmenovaný, hebr. Kebár, babylonsky „naru kabaru“ byl průplav, široký, splavný, řece podobný, v oblasti Babylonu a Nippuru (= dnešní Niffer). Možno, že to byl dnešní Šatt en-nil (Hilprecht); vychází z Eufratu u bývalého Babylonu, teče směrem jihovýchodním, a ústí se opět do Eufratu. — „u řeky“ působil šumot a šplouchání vln na duši Ezechielovu jako kdysi hudba na Elisea 4 Král 3, 15 (Cornel van Steen.) — Velebnost Boží v nebesích ukrytá otvírá oblohu, aby se Ezechielovi ukázala. — „vidění“ jest množné číslo, ježto bylo velmi složité, jak vysvítá z popisu, níže podaného (v. 4 nn) — „Boží“ = od Boha pocházející, vidění božská, nebeská, zobrazující velmi názorně velebnost Nejvyššího.

china — [3] oslovil Hospodin Ezechiela kněze, syna Buzi-ova, v Chald(ej)sku u řeky Chobar, a spočinula tu na něm ruka Hospodinova.

[4] Měl jsem tedy vidění: Aj, vichor bouřlivý přicházel od severu, veliký mrak; v tom (mraku) vůkol lesk a plápolající oheň; a z něho, to jest z ohně, (vyzíralo) cosi podobného čistci; [5] uprostřed toho bylo viděti čtvero jakýchsi živočichů; a podoba jejich: měli postavu lidskou. [6] Čtvero tváří měl každý a čtvero křídel každý. [7] Nohy jejich byly

---

V. 3. Ezechiel hebr.: Jechezqél = „Silný jest Bůh". — „knězem" by jako Jeremjáš. Viz Jer 1, 1. — „ruka" Hospodinova jest náznak jeho všemohoucnosti. — „spočinula na něm" a vykonávala mocný nadpřirozený vliv na něj, na jeho rozum i vůli Srv. níže 3, 22; 8, 1; 33, 22; 37, 1; 40, 1. — Toho vlivu potřeboval, aby vidění dobře postřehl. — „Chaldskem" slove Babylonie právem, ježto tehdy byla poddána „chaldejské" dynastii, již založil otec Nabuchodonosorův — Nabopolasar (625—605). — „tu" v zemi pohanské, nečisté, z lásky k lidu svému, do zajetí odvedenému, na nějž podle smlouvy s ním učiněné nezapomíná.

V. 4. navazuje na v. 1. — Od severu přichází vichor, jenž přináší mrak; („mrak" jest přístavka k „vichor"), v mraku tom plane oheň, jenž celý mrak prozařuje. — „od severu" temného na znamení, že Bůh přichází, aby — trestal! — Srv. Jer 1, 18; 4, 6. — „plápolající" jako oheň, šlehající z hojných hořlavin. — „čistec" (electrum) byla smíšenina zlata (64%) a stříbra (36%), tedy kov největšího lesku, zejména byl-li v ohni. (Srv. níže v. 28; 8, 2; Zjev 1, 15). „Electrum" je překlad hebr. záhadneho slova „chašmal", jež někteří překládají „email" poukazujíce na emailové práce umění babylonského, objevené při vykopávkách; smalt v ohni má také oslňující lesk. (Proksch se domnívá, že to bylo kovové, kulaté zrcadlo, v němž se zrcadlili čtyři živočichové jakož i Bůh v podobě člověka (níže v. 26); viděl tedy Ez obraz Boží (Kol 1, 15; Kor 4, 4. Podle názoru starých nemohl člověk viděti samého Boha; sice bylo by mu zemříti!). — Místo „z něho, to jest z ohně (vyzíralo) cosi podobného čistci" možno překládati: „z něho (ohně) vyzíralo cosi jako čistec, (jenž) z ohně zářil". Schmalzl. Ez viděl nejprve blesk, ohnivou čáru (linii) na obloze, která se zdála nebesa otvírati (v. 1), pak mrak, jenž se rychle blížil k němu, stával se větší a zřetelnější. — Vichor a mračna bývají průvodčími Božími, zejména přichází-li soudit a trestat. Srv. Dan 7, 13; Mt 24, 30; Joel 2, 2. a již Ex 14, 20. Také blesky a oheň bývají náznaky trestající spravedlnosti Boží. Srv. Dan 7, 9n; Hab 3, 3; Ž 17, 9. — Jas, světlo a oheň, zlatý lesk znázorňuje často bytosti nadlidské, nebeské, zejména samého Boha. Viz k Ex 3, 2; Jak 1, 17; 1 Tim 6, 16; Ž 103, 2; Hab 3, 4. — Také Babyloňoné, mezi nimiž Ez v zajetí dlel, představovali si a líčili bohy své jakožto pány mraků, bouře, větru, zemětřesení, hromů a blesků, záplav a deště; jsou to jejich (bohů) „zbraně"; bouře, smršť bývá náznak moci a velebnosti jejich.

V. 5 „měli postavu lidskou", t. j. přímé nohy (v. 7), tedy postavu přímou, (ne ležící, ne vodorovnou jako sfinga), měli lidské ruce (v. 8) a vpředu lidskou tvář (v. 10). Postava lidská tedy převládala.

V. 6. Míšenci (cherubové) Ezechielovi, stojící pod trůnem Božím, mají po čtyřech křídlech, kdežto serafové Isajášovi (hl 6) mají po šesti křídlech, z nichž dvou potřebují k tomu, by stojíce nad Božím trůnem zahalovali si obličej na znamení své nízkosti. Ezechielovi míšenci měli po jedné hlavě (ne tedy po čtyřech hlavách), hlava pak měla čtyři obličeje: člověka (vpředu), lva (v pravo), býka (v levo), orla (vzadu). Viz níže v. 10. (Knabenbauer a jiní místo „tvář" chtějí překládati volněji: „tvar", „podoba".) Také jiná náboženství starovýchodní znázorňovala si nadlidské bytosti (anděly, bohy) s několika hlavami nebo tvářemi. Zajímavy jsou na př. starobabylonské obrazy na pečetních válečcích, jež představují boha, sedícího na trůně a člověka, jenž se mu klaní; mezi oběma stojí jejich prostředník, strážný bůh se dvěma obličeji, z nichž jeden patří na boha a druhý na klanitele. (Měla tím býti vyslovena dokonalost — pohybovati se vpřed i vzad (případně v pravo nebo v levo) bez potřeby obraceti se. Srv. níže v. 9. 12; 10, 11). Dürr. — Římané měli dvouhlavého nebo čtyrhlavého Jána, jenž stával u vchodu na náměstí, u bran a na křižovatkách; slul dvoučelý, dvoutvářný, dvoulící, dvouhlavý nebo čtyrčelý, čtyrtvářný. Řekové měli na křižovatkách Herma, tříhlavého nebo čtyrhlavého. Hera ustanovila strážcem Io, proměněné v krávu, dvouhlavého hlídače, zvaného Argos. Také bůh Boreas, jakož i Kerberos, známý pes-hlídač v podsvětí

přímé — spodek jejich byl jako spodek nohy telete — a třpytily se jako když hledíme na rozpálený kov. [8] Lidské ruce měli pod křídly po čtyřech stranách; měli totiž tváře i křídla po čtyřech stranách [9] Křídla jednoho dotýkala se křídel druhého. Neobraceli se, když šli, ale každý kráčel čelem vpřed. [10] Tváře pak jejich měly tyto podoby: tvář člo-

---

měli dvě hlavy. — Egypťané zobrazovali někdy slunce jako čtyrhlavého berana; také jejich bůh Chnum a bůh severního větru mívají po čtyřech hlavách. Na mincích fénických bývá dvouhlavý Kronos, jenž podle svědectví Filonova míval čtyři oči, z nichž byly dvě otevřeny a dvě zavřeny a čtyři křídla, dvě spuštěná a dvě rozpjatá. Všecky tyto bytosti byly více méně strážcové, vidoucí na dvě nebo na čtyři strany, dokonaleji nežli obyčejný člověk, jenž vidí toliko před sebe, nevěda, co se děje za ním. (Dürr.) — Landersdorfer na základě zpráv talmudu, jakož i Efrema syrského se domnívá, že socha, kterou podle 2 Par 33, 7 Manase král dal postaviti ve chrámě, byla téhož tvaru jako socha Michova (Sdc 17 n); v obou případech měla ta socha, představující Jahva (Hospodina), čtyři tváře, z nichž jedna byla tvář hada a druhá tvář býka; možno, že tato socha stála v nádvoří chrámovém ještě za Ezechiela, na jehož obrazivost měla i vliv. — „čtyři“ znamená podle čtyř stran světa všestrannost, veškerost, dokonalost (podobně jako sedmička) i u jiných dávných národů. — Srv. kromě čtyř živočichů a čtyř tváří níže čtyři ruce (v. 8; 10, 8) a čtyři křídla, čtyři kola (v. 16). Srv. Zach 6, 1 nn. — V tom vidu Ezechielově znamená čtyřka tolikrát opakovaná vrcholmoci a velikosti Hospodinovy, čtyři tváře pak souvisí se čtyřmi koly a naznačují s nimi pohyblivost božského trůnu, jež převyšuje všecek prostor i čas (níže v. 15 nn); tváře s očima naznačují vševidoucnost nadlidskou, neobyčejnou.

V. 7. Nohy okřídlených kolosů assyrských, patříme-li na ně se strany, kde zobrazeny jsou tak jako by kráčely, jsou přímé a mají podobu nohou býčích. Prohlížíme-li sobě originály býčích kolosů, přenesených z paláce Sargonova do Louvru (pařížského musea), pozorujeme nad to, že kopyta jejich nohou jsou hlazena a že „blyští se jako vyleštěný kov“. (Vigouroux-Poolaha.)

V. 8. Podle Vulg v. 8b odůvodňuje v. 8a: Ježto měli čtyři tváře a čtyři křídla, na každé straně jedno, měli také po čtyřech rukách (jednu v pravo, druhou v levo, třetí vpředu, čtvrtou vzadu).

V. 9a. v LXX není; zdá se, že sem vnikl z v. 11. — LXX spojuje v. 8b s v. 9 takto: „A tváře čtyř neobracely se, když šly, ale každá kráčela čelem vpřed“ Zdá se, že i tato věta vnikla sem z v. 12 (níže). Ze souvislosti vyplývá, že jmenovaní čtyři živočichové (cherubové) s rozpjatými křídly činily uzavřený čtverec, tedy čtyři fronty; každý z nich hleděl tváří lidskou ven a tváří orlí dovnitř (do čtverce).

V. 10. jiní překládají: „Podoby pak jejich měly tyto tvary“ a podle toho představují si Ezechielovy cheruby bezmála jako babylonsko-assyrské kolosy, kteří stávali u vchodu do chrámů nebo do paláců královských, a jež Vigouroux podle Feera popisuje takto: Tyto obrovské figury postaveny jsou podél zdi a jsou v ni takořka pojaty. Toliko jedna strana zvířete vystupuje ze zdi ve značném reliefu. Okřídlení býci stávají obyčejně uvnitř bran po obou stranách a to tak, že přední strana jejich tvoří takřka stěžeje brány. Jsou tedy obráceni vůči těm, kteří do brány přicházejí, přední stranou svou; vcházíme-li branou, musíme jíti mezi nimi a zříme pak profil obou. Ze předu vidíme dvě nohy jejich v klidu, se strany pak čtyři nohy v pohybu. Aby tohoto dojmu docílil, dal sochař kolosu pět noh: čtyři se strany a ještě jednu nohu pátou vpředu. Snadno nahlédneme, že toto pojetí je konvencionelní, a že Assyrové nezamýšleli zobraziti nějakou pětinohou obludu . . . Tito okřídlení býci jsou pozoruhodní svými rozměry, imposantním a grandiosním vzhledem, komposicí i krásou provedení Jejich hlava, mající tvářnost lidskou, pokryta jest mitrou, tvořící komolý kužel, posetý hvězdami a ozdobený nahoře řadou per, z předu pak dvěma řadama rohů Tyto rohy, proti sobě směřující, otáčejí se kolem mitry; u větších býků bývá v každé řadě po třech, u menších po dvou rozích. Krásná, výrazná tvář, vynikající dokonalou pravidelností rysů svých, ozdobena jest dlouhým vousem, jenž velice pečlivě jest uspořádán: jestiť rozdělen v několik svislých pramenů, jimiž probíhá několik vodorovných řad vlnitých záhybů. Vlasy jsou podobně uspořádány jako vousy. Také na některých jiných částech těla tajemného zvířete, jako na prsou, na bocích a slabinách pozorujeme plochy pokryté pečlivě sčesanou srstí. Srstnatý konec ohonu jest rovněž podobně učesán. Rozestřená křídla vyrůstají z ramen a sahají až k hořejšímu okraji ka-

věka (v předu), tvář lva na pravé straně těch čtyř (živočichů), tvář býka na levé straně těch čtyř (živočichů) a tvář orla [s hora] těch

---

mene, na němž postava jest vytesána, do téže tedy výše, do níž ční mitra zvířete, a pokrývají hořejší část těla. Vyjímajíc hlavu a křídla, vše ostatní vzato jest z těla býčího, i uši. Celek nese na sobě ráz neobyčejné majestátnosti, klidu a síly, jenž nás bezděky překvapuje a uchvacuje ... Žádná polovypuklina nepodává nám veškery vlastnosti Ezechielových živočichů, sloučené na jedné postavě. Obyčejně shledáváme vespolek sloučeny toliko tři vlastnosti: hlavu lidskou a křídla orličí na těle býčím nebo lvím" — Někteří z těch, kdož takto cheruby Ezechielovy bezmála ztotožňují se jmenovanými sochami babylonsko-assyrskými, místo „na pravé straně" a „na levé straně" překládají: „tu (lev) tam (býk)" myslíce, že vlastnosti býka a lva byly promíseny, jiní myslí, že Ezechielův živočich měl na pravé půli tvar lva, na levé půli tvar býka. Lépe však vykládati slovněji a připustiti, že obři babylonsko-assyrští obsahují toliko prvky cherubů, jež Ez viděl. Bůh, který se mu zjevil, navázal (psychologicky) na tyto prvky, známé Ezechielovi z jeho vlastního názoru. — Jak již výše (v. 5) řečeno, převládala v postavě Ezechielových cherubů podoba a tvář lidská, na znamení jejich poznávavosti (intelligence), kterou člověk vyniká nad všecky živočichy. Srv. místa, z nichž vysvítá, že jest člověk obraz Boží, že jest pánem a králem přírody, a jichž ohlas vyznívá z písemnictví babylonsko-assyrského. (Srv. Přís 30, 2; Job 32, 8; Dan 7, 8. 13). — Zobrazovati bohy neb anděly v podobě lidské byla věc běžná i v jiných náboženstvích dávného Východu. (Gn 1, 26. 28; 9, 2; Ž 8, 7nn. a jj). — Také trůny panovníků bývaly okrašlovány postavami lidskými. — I v jiných krajinách dávného Východu, zejména v Mesopotamii byli bohové nebo nadlidské bytosti přirovnáváni ke králi dravců — ke lvu; lvem bývali zobrazováni, na lvu, jakožto trůnu nebo vozidle jezdili, trůn jejich nebo cesta, kudy se u vítězoslávě brali, bývala četnými napodobeninami lvů zdobena. (Na př. třída babylonského hlavního města, kudy se brával každoročně v průvodu slavném bůh Marduk, měla na zdích po obou stranách, jak zjistil Koldewey, po šedesáti lvech (vypuklinách). Lvi nesou trůn bohyně Ištary nebo leží jí u nohou před trůnem). I v bibli bývá Bůh ke lvu přirovnán. Na př. Am 1, 2; Joel 3, 16; Os 5, 14; 11, 10; 13, 7; Jer 25, 38 a jj.; lvi krášlili trůn Šalomounův (3 Král 10, 19n) i podstavce chrámové (tamže 7, 29—36). Srv. Přís 30, 30. — Co řečeno o lvu, možno tvrditi též o býku, králi zvířat domácích, náznaku (symbolu) nadlidské síly; sotva kterého jiného zvířete bylo v náboženském umění používáno tak často jako býka. (Srv. také dvanácte býků ve chrámě Šalamounově, nesoucích umyvadlo 3 Král 7, 25, býky na kotlech tamže 7, 29; srv. pokusy ctíti Hospodina v obrazu býka Ex 32, 4; 3 Král 12, 28; Am 4, 4; 5, 5; 7, 9; 8, 14; Os 8, 5; 13, 2. O zubru srv. Dt 33, 17; Nm 23, 22; 24, 8). — Slovo „shora" jest glosa Vulg mající dobrý smysl: Hledící s předu na „cheruba" a vidoucí tvář člověka, lva (v pravo) a býka (v levo), pozdvihl li se, viděl „shora" (v zadu) tvář — orlí. — Také orel, král ptactva, vynikající nad člověka, lva i býka samovolným pohybem ve vzduchu, nedostižitelný a nepřemožitelný, byl oblíbeným náznakem a ozdobou v náboženském umění dávného Vychodu. Srv. na př. vásu z tmavozeleného steatitu, nalezenou při vykopávkách v Tello (= starobabylonské město Lagaš) a pocházející ze třetího tisíciletí před Kr.: Bůh Ningišzida zobrazen vypuklinou, představující dvouhlavého hada, otočeného kolem hole. (Srv. řeckého Asklepia a Hygieju). Po obou stranách stočeného hada stojí po jedné nadlidské bytosti, jež má křídla, drápy a spáry orlí; byli to děsní průvodčí, služebníci, ochránci a mstitelé boha zdraví. — Na pověstném „supím sloupu", jejž postavil Eannatum, král Lagaše, zobrazena jest na přední straně také mohutná, svalovitá postava Ningirsu, strážného boha jmenovaného krále; v levici drží erb města Lagaše: orla s hlavou lví, jenž zatíná své spáry do dvou lvů, ležících zády k sobě. Jinde zobrazen orel se dvěma hlavami lvími. Na vojenských žerdích (standartách) babylonských zobrazen orel s hlavou orlí. — V Assyrii byl orel náznakem boha slunce, Šamaše; bůh ten býval vypodobňován v podobě půlčlověka, s božskou čepicí na hlavě, an vystřeluje lukem šíp, neb aspoň drží luk v ruce; kolem něho vine se kruh (t. j. slunce), jenž má po stranách po jednom rozepjatém křídle orlím a dole ocas orlí, v nějž vybíhá Šamašův trup. Některý takový „slunečný orel" mívá v pozadí menší kruh, (t. j. slunce), z něhož vycházejí paprsky. Viz tento obraz výše na str. 499. Podobné obrazy byly nalezeny na památkách aramsko-hetských (hetitských), perských (Ahuramazda, bůh světla ve slunečném orlu) a zejména egyptských. — Velmi často vídati na památkách babylonsko-assyrských palmu, jež bývala pokládána za „strom života"; po stranách stojí nebo klečí okřídlené bytosti; některé mají

čtyř (živočichů). [11] (To byly) tváře jejich; křídla jejich byla do výše roztažena, dvě křídla každého z nich se (navzájem) dotýkala a dvě přikrývala jejich těla. [12] Každý z nich chodil čelem vpřed; kam je duch pudil, tam kráčeli, aniž se obraceli, když chodili.

[13] A bylo zříti, že podoba živočichů jest jako uhlí planoucí ohněm a jakoby hleděl člověk na pochodně. Mezi živočichy kmital se velmi jasný oheň, a z ohně sršely blesky. [14] Živočichové pohybovali se sem i tam jako kmitající blesk.

[15] Když jsem hleděl na ty živočichy, ukázalo se po jednom kole na zemi podle živočichů* na každé ze čtyř předních stran. [16] Kola byla udělána tak, že jejich podoba byla jakobys hleděl na moře; tutéž podobu měla čtyři kola; byla udělána tak, že se zdálo, jakoby kolo bylo v kole. [17] Na své čtyři strany chodila, když chodila, a neobracela se, když chodila. [18] Kola byla také mohutná, vysoká a hrozného vzezření; a všecek povrch těch čtyř (kol) byl plný očí kolem do kola.

čtyři křídla, z nichž dvě jsou roztažena, druhými pak dvěma kryjí spodek svého těla. Hlavu mívají lidskou neb orlí, tělo rovněž lidské nebo zvířecí s lidskýma rukama.

V. [11]. „tváře jejich“ není v LXX, i zdá se býti glosou. — „do výše“, snad nad hlavy. — „roztažena“ byla toliko dvě křídla, jak vyplývá ze souvislosti. „těla“, mající podobu lidskou. Srv. v. 5 výše. — Těla zahalovali vpředu a vzadu na znamení své nicoty proti přítomnému Bohu. Srv. Is 6, 2; Job 4, 18.

V. [12]. Tvořili čtverec a jeden celek, jenž se mohl pohybovati vpřed, na pravo, na levo, i vzad, aniž bylo třeba některému z nich se obraceti v pravo nebo v levo v bok nebo dokonce čelem vzad a pak snad zase čelem vpřed. Pohybovali se na kolech, jak řečeno níže ve v. 17. — „duch“ = síla jim vštípená od toho, jenž nad nimi trůnil = od Nejvyššího. Srv. níže v. 20; 2, 1; 3, 12 (Nebo „duch“ = vítr (?), který čtverec hnal sem nebo tam (?).

V. [13]. Oheň, o němž byla řeč výše ve v. 4. plápolal mezi živočichy (ve čtverci) a ozařoval je; zářil tak jasně, že bylo prorokovi jakoby hleděl na řeřavé uhlí nebo na hořící pochodně. V. 13 podle LXX možno přeložiti souvisleji: „A uprostřed mezi živočichy jakoby tlelo řeřavé uhlí; jakoby pochodně mezi živočichy plápolaly; a oheň byl plný lesku a z ohně vycházely blesky. Srv. 10, 2.

V. [14]. není v LXX, i zdá se býti glosou.

V. [15]. „na zemi“, na půdě, kterou viděl Ez v oblačných výšinách. — Ve čtyřech úhlech čtverce bylo po jednom kole, sahajícím níže nežli nohy živočichů (tedy úhrnem čtyři kola).

V. [16] Místo „na moře“ hebr.: „na taršíšský“ drahý kámen; to slovo (taršíš) staří i noví všelijak překládali: chrysolit (níže 10, 9; srv. Ex 28, 20; 39, 13) nebo hyacint. (Srv. Pís 5, 14), nebo jinak. Srv. 3 Král 22, 49; Is 23, 1. — Slul tak snad proto, že býval dovážen ze Španělska, z Tartessu (Jon 1, 3), jako zlato z Ofiru. — „kolo v kole“ t. j. jakoby dvě kola se protínala v pravém úhlu a činila jakousi kouli, jež umožňovala pohyb na čtyři strany bez potřeby vůz obraceti (v. 17). (Srv. kolečka na nohách našich křesel, která se sice liší od kol tu popsaných, kterými však lze dojíti týchž výsledků — křeslem možno po podlaze jezditi kterýmkoliv směrem.) Kdybychom se domnívali s Prokschem, že cherubové, činící podnož trůnu Hospodinovu, pohybovali se do kruhu, jako ve větrné smršti (spiralovitě), zapadalo by kolo před jedním cherubem do kola před druhým cherubem aspoň zdánlivě člověku (Ezechielovi) dívajícímu se z dálky (zrakový klam).

V. [17]. Běží tu o kola „ve vidění“, o kola náznačná (symbolická) (od nichž nemožno právem žádati, aby vyhovovala dokonale zákonům mechanickým o osách (nápravách) dvou protínajících se kol. — (Srv. výše vv. 9. 12).

V. [18]. Co tu (ve Vulg) řečeno o kolech a jejich povrchu, řečeno v hebr. pouze o jejich loukoutích. Podle 10, 11 byli také čtyři živočichové a celá kola plna očí. Byly to pravděpodobně oči lidské, jaké bývaly malovány také na památkách babylonských. Zde u Ez znamenají ostražitost a bdělost strážců Božích, případně i vševidoucnost Boha samého. Srv., jak dosud bývá malováno oko Prozřetelnosti Boží! Féničané si představovali jednoho boha, majícího čtvero očí,

[19] Když chodili živočichové, chodila spolu i kola podle nich; a když se pozdvihovali živočichové od země, pozdvihovala se spolu i kola. [20] Kamkoli chtěl jíti duch, tam, když duch šel, i kola spolu zdvihajíce se, šla za ním. Byltě duch (toho) živočicha (také) v kolách. [21] Když (živočichové) šli, šla s nimi, když se zastavili, zastavila se s nimi, a když se pozdvihli od země, pozdvihla se spolu i kola jdouce za nimi; byltě duch živočicha (také) v kolách.

[22] A cosi podobného obloze bylo nad hlavami živočichů; vypadalo to jako hrozný křišťál, roztažený nad hlavami jejich svrchu.

[23] Pod oblohou křídla jednoho byla přímo rozepjata ke druhému; každý dvěma křídly přikrýval své tělo, jeden jako druhý.

[24] A slyšel jsem šelest křídel jako hukot vodních spoust, jako hřmění svrchovaného Boha; když chodili, bylo to jako lomoz množství, jako lomoz vojska; a když se zastavili, spustila se křídla jejich. [25] Když totiž (zazněl) hlas nad oblohou, jež byla nad hlavou jejich, zastavili se a spustili křídla.

[26] A nad oblohou, jež byla nad hlavou jejich, bylo cosi jako safírový kámen; bylo to podobno trůnu, a na tom, co bylo podobno

---

z nichž byly dvě zavřeny a čtvero křídel, z nichž dvě byla rozpjatá a dvě spuštěná, na znamení, že i když spí (zavřené oči) bdí a i když odpočívá, létá. Řecké prameny přičítají Argovi čtyři neb i sto, ano i více očí. (Jiní myslí na hru barev v oslňujícím světle a pokládají „oči" za ohniska soustředěných paprsků nebo pod.).

V. 19. Kdežto v. 17 popisoval pohyb samotných kol, vyslovuje v. 19. vztah jejich pohybu k pohybu živočichů.

V. 20. „duch", o němž se zmínil již výše v. 12. — „živočichové" výše jmenovaní činili jednotný celek tak, že slují tu „živočich" jako níže 10, 15. 20. — Srv. také níže hebr. v. 22.

V. 21. Čtyři živočichové s koly výše popsanými činili trůnní vůz (povozný trůn) Boží. — Srv. o něm Sir 49, 10; 1 Par 28, 18; 3 Král 6, 19; 8, 8; Ž 17, 1; 98, 1; Dan 7, 9. — Vůz ten svou pohyblivostí naznačoval všudypřítomnost Boží. — Hospodin se vezl pouští také podle Ž 67, 5; vjíždí do svatyně provázen jsa desetitisíci vozů (tamže v. 18). Srv. Dt 33, 26; Hab 3, 8b; Is 66, 15. Také Babyloňané a jiní národové dávného Východu představovali si své bohy, kterak jezdí na vozech, zejména ve vítězoslavných průvodech. Podle známé epické básně babylonské, začínající slovy „Enuma eliš". (Viz ke Gn 2, 2 (I. sv. str. 33). Marduk v[y]dáváje se do boje proti Tiamatě, vystoupil na vůz, děsný, nepřemožitelné to dílo, do něhož zapřáhl čtyrspřežení. Bůh slunce Šamaš jezdil na svém voze po nebi (jako Helios v řecké báji); vůz měl Nergal, Ninib a jj. Zapřaženi do nich bývají koně, lvi, dravci a jj. Ve chrámech babylonskoassyrských měli uloženy nádherné vozy, na nichž vozeni bývali bohové o svátcích. Babylon měl pověstné boží čluny, na kterých bývala o novém roce vozena socha Mardukova podél ulice, zvané Ai-íbur-šábú (= „Ať se nezmáhá utiskovatel"), měli vozidla, na kterých jezdívali jiní bohové, kteří přišli na ten průvod do Babylona, by navštívili „krále bohů". Ezechielův vůz znamenal také vítězného, všemocného Hospodina. — Jako těžký vůz jedoucí s bohem po cestě svým lomozem budil hrůzu v lidu, tak byl i Ezechiel poděšen, vida vůz Hospodinův, náznak to jeho hrozné moci.

V. 22. popisuje podnož Božího trůnu, o němž viz níže v. 26. — „hrozný" svou velebností, budící posvátnou úctu. — Viz podobné podnože trůnu Božího Ex 24, 10; Is 40, 22; Zjev 4, 6.

V. 23a. vyslovuje vztah oblohy ke čtyřem živočichům; v. 23b opakuje, co bylo řečeno výše ve v. 9. 11.

V. 24. „spustila se křídla jejich" = „spouštěli svá křídla" (hebr.) toliko částečně, ježto podle v. 9. 11. 23 dotýkali se navzájem roztaženými dvěma křídly i když byli v klidu.

V. 25. „hlas nad oblohou" = rozkaz sedícího na trůně (v. 26).

V. 26. Bůh zjevuje se v podobě lidské jako Dan 7, 9. — Byltě člověk obraz Boží (Gn 1, 27). Srv. Is 6, 1; Zjev 4, 2. Zjevuje-li se Bůh v podobě člověka, po vtělení snadno v tom uznáš jakousi předzvěsť a počátek jeho (vtělení Boha). Knabenbauer. — Safir, modrý drahokam téže barvy, jako nebeská obloha, nebe,

trůnu, byla svrchu postava, jež měla podobu člověka. [27] I viděl jsem cosi jako čistec a jako oheň z něho (sálající) kolem dokola, od beder jeho nahoru; a od beder dolů viděl jsem cosi jako oheň, zářící vůkol; [28] jakobych viděl duhu, když bývá na obloze v den deště; tak bylo viděti lesk vůkol.

---

jež jest sídlo Boží (Dan 3, 54). Srv. Ex 24, 10: (Mojžíš) spatřil Boha Israelova; pod jeho nohama byla plocha podobná práci ze safírových dlaždic, jako nebe, když jest jasné". Trůny, na nichž sedí bohové babylonští a assyrští, mívají tvar bedny, jako archa úmluvy, která patřila také ke trůnu Hospodinovu, možno se tedy domnívati, že i trůn Hospodinův, jejž Ez viděl, měl tvar bedny (Ištar na vypuklině Maltajské má trůn v podobě křesla, jaká měli králové babylonští a assyrští, ale ten trůn (Ištařin) spočívá na bedně, jež činí jakousi podložku jeho). Trůn Hospodinův v oblakách znamená tu jeho panství a královskou, vladařskou moc nad vesmírem. Srv. Ex 15, 1—18. 21; 17, 16; Nm 10, 35; 21, 17 nn. 27 nn; hll 23 n; Dt 33, 3; Sdc 5.

V. 27. „čistec" jmenován již výše ve v. 4. — Horní část těla (od toho, co vypadalo jako bedra, nahoru, hebr.) zářila jako čistec, jako zlato nebo stříbro rozžhavené ohněm; leskla se tedy ušlechtilejší část těla více nežli část spodní, méně ušlechtilá, jejíž lesk přirovnán toliko k ohni. Srv. níže 8, 2.

V. 28. Duha — náznak smlouvy lidstva s usmířeným Bohem. Srv. níže 10, 1; Gn 9, 12; Zjev 4, 3. — Živočichové výše popsaní nesou trůn Hospodinův, jsou složkou, jakousi patkou toho trůnu. Také pohané dávné přední Asie, zejména Babyloňané písmem i obrazem znázorňovali si své bohy ani sedí, stojí nebo jezdí na svých zvířatech jako na povoznem trůně. Na veliké assyrské vypuklině v Maltaji (severně dnešního Mosulu) klaní se král sedmeru bohů, z nichž šestero na svých zvířatech stojí, jedna pak bohyně (Ištar) sedí na trůně, jejž nese lev; v čele stojí hlavní bůh assyrský Aššur na desce, již nesou dvě zvířata (drak a lev); za ním sedí na trůně Ištar; trůn skládá se z bedny jakožto podkladu křesla, strany té bedny ozdobeny jsou okřídlenými býky s lidskými hlavami, nad nimi jiné bytosti drží nad hlavami opěradla křesla. Za Ištarou stojí Marduk na rohatém okřídleném býku, za ním Sin (bůh měsíce) na rohatém draku, za ním Šamaš (bůh slunce) na koni, za ním Adad (bůh povětří) na okřídleném a rohatém býku, nakonec pak opět bohyně Ištar na lvu. Jiný příklad: Na vojenské žerdi (standartě) assyrské zobrazen ve slunečním kruhu nahoře v lidské postavě stojící bůh Aššur, vznášející se nade dvěma býky, zády k sobě obrácenými, pod nimi pak jsou dvě hlavy lví, chrlící spousty vod. — Každý cherub jest jakýsi živý sloup, jenž má hlavici (hlavu), dřík (trup přímý) a patku (býčí tlapu). Srv. „Karyatidy". — Účel vidění Ezechielova byl poučiti přiměřeně proroka a skrze něho i zajatce. Podle tehdejších lidových názorů Jahve, Bůh Judovců podlehl Mardukovi, bohu babylonskému tím, že národ Mardukův odvedl do zajetí část národa Hospodinova (což se opakovalo po pádu Jerusalema ve větší míře); kterak bude moci Jahve pomoci lidu svému v cizí, nečisté zemi (Am 7, 17; Os 9, 3), když mu nepomohl ani ve své vlastní zemi? Bohoslužba Mardukova byla v Babyloně okázalým, nádherným způsobem konána, kdežto zajatí Judovci mohli svého Hospodina uctívati velmi chudě. To vše budilo v zajatcích malomyslnost (Ez 7, 22; 11, 15; 37, 11; 39, 10. 29). Ezechielovi bylo lid poučovati o velikosti a moci Hospodinově, jež není omezena toliko na Judsko, ale jíž podléhá i Babylonie; i tu v cizině jest Hospodin u svého národa a pomůže mu, až přijde jeho čas. K tomu pomáhalo Ezechielovi také toto vidění, jež jemu a posluchačstvu jeho vykreslilo velikost Hospodina, jenž měl smlouvu se svým národem, jeho nadřízenost nade vším, co bylo tehdy pokládáno za veliké a mocné v Babylonii. Prvky, barvy k tomuto vidění byly vzaty z okolí, v němž Ezechiel a Judovci žili, aby jeho smyslu dobře porozuměli, aby jim bylo zřejmo, oč výše stojí Hospodin nežli všichni bohové pohanští, zejména babylonští; zasluhuje tedy Hospodin, aby mu lid věřil, aby čekal na další tresty, jimiž hrozil, ale zasluhuje také důvěry, aby lid doufal, že splní i co sliboval a slibovati bude skrze proroka Ezechiela. Ez pod vlivem Boží inspirace bral barvy z náboženství, písemnictví a umění dávného Východu, ale ty barvy spojil v nový celek, vykreslil jimi obraz nový. Náznaky (symboly), jež se vyskytovaly ojediněle nebo střídavě (lev nebo býk okřídlený s lidskou hlavou) jsou u Ez spojeny mistrovsky v jednu postavu o čtyřech tvářích; zejména dlužno si všimnouti, že představa pravého jediného Boha jest původní israelká, nevypůjčená od jiného národa. — Teprve níže 10, 20b poznamenává Ez, že tyto čtyřlícní bytosti byli „cherubové". Jaké měli o nich Israelité dosud

Hlava 2. — [1] V té podobě zjevila se velebnost Hospodinova. Když jsem ji uviděl, padl jsem na tvář, i slyšel jsem, že někdo ke mně mluví.

A pravil: „Synu člověkův, postav se na nohy, budu mluviti s tebou!“ [2] I všel ve mne duch, když byl promluvil ke mně, a postavil mě na nohy, a slyšel jsem, an mluví ke mně [3] a praví: „Synu člověkův! Já tě posílám k synům Israelovým, k odpadlým pohanům, kteří odstoupili ode mne; oni i otcové jejich přestupovali mou smlouvu až do dneška. [4] Lidé drzé tváře a nezkrotného srdce jsou synové (jejich), k nimž já posílám tebe. A řekneš jim: Toto praví Pán Bůh! [5] Ať —

---

představy, viz pozn. k tomuto místu. — „Bůh se ukázal prorokovi jakožto Bůh smlouvy, plný veleby, hotový tuto smlouvu obhájiti a vykonati, smlouvu to života a milosti“ (Knabenbauer).

Hl. 2. — V. [1]. Ez neviděl velebnosti Boží, ale toliko její obraz (Jer). — Tento obraz rozvedl šířeji jiný náznak přítomnosti Hospodinovy ve mráčku, vznášejícím se ve velesvatyni nad cheruby a nad archou úmluvy. Srv. 1 Král 4, 4; 2 Král 6, 2; 1 Par 13, 6; Is 37, 16; Ž 79, 2; 98, 1. — Ez měl toto vidění také 3, 22; 8, 4; 43, 3. Na ně navazuje Dan 7, 9; Zjev 4. — Bývalo se zálibou všelijak vykládáno a v umění křesťanském podáváno. Toliko ve smyslu přizpůsobeném lze viděti v živočiších čtvero evangelistů (v člověku Matouše, ve lvu Marka, v býku Lk a v orlu Jana). — Přítomost Boží ohromila Ez a naplnila ho posvátnou hrůzou, úctou, jakož i pocitem lidské nicoty. Srv. Sdc 13, 20; Dan 7, 15; 8, 17; 10, 8n; Is 6, 5; Tob 12, 16; Srv. také Gn 17, 3. V pádu Ez na zemi nebylo nic chorobného, kataleptického, křečovitého — „někdo“ byl Bůh, jehož Ez ležící na tváři nevidí a proto takto („někdo“) jej označuje. — „Synu člověkův“ — člověče křehký, smrtelníku nicotný. Srv. Ž 8, 5; Job 25, 6; Is 51, 12. Bůh Ezechiela oslovuje zpravidla tímto názvem, aby si byl vědom, že sám ze sebe nic není, že toliko milostí Boží jest co jest a co bude; ať tedy zůstane pokorný, třebaže bude míti více vidění nežli měli proroci dosavadní. Srv. 2 Kor 12, 7; Jer 15, 19. — Na nohou stával před pánem sluha (otrok), ochotně přijímající rozkaz jeho. Takovou ochotu k poslušnosti má projeviti Ez Hospodinovi. I k té poslušnosti potřebuje Ez pomoci Boží, proto ho „duch“, t. j. síla Boží zdvíhá a na nohy staví (v. 2).

V. [2]. Bůh přikazuje a spolu dává sílu člověku, aby schopen byl příkaz vykonati. Srv. níže 3, 24. — Jakási Boží síla dotkla se mne i zbavila mne strachu, sebrala mne a tak mne uzpůsobila, že jsem vstal a mohl slyšeti slova mluvená (Teodoret). Srv. níže 8, 2. — Ani zde není nic chorobného; prorok zachovává si sebevědomí i svobodnou vůli pod vlivem Boží síly; praví 3, 14: „i odcházel jsem...“ Také Zachariáš, Alžběta, Matka Boží, Ježíš Kristus jednali pod vlivem Ducha sv. (Evangelium).

V. [3]. Kdyby neměl Ez tohoto poslání Božího, byl by lžiprorokem. Dt 18, 15. Toto nadpřirozené povolání jest základ veškeré činnosti prorocké. Srv. Úvod na str. 6. čís. 4. „synové Israelovi“ jsou judští vyhnanci, kteří mají býti Ezechielovými posluchači; podle těla jsou to sice potomci Israele, t. j. Jakoba (zbožného, poslušného, žádostivého Božího požehnání Gn 32, 28; Os 12, 4), ale svým smýšlením dávno již nejsou Israelity, nýbrž „pohany“, kteří od svého Boha „odpadli“, kteří se proti němu vzbouřili (=„odstoupili ode mne“); to smýšlení pohanské jest v nich již zakořeněno, mají je již takořka v krvi, dědí je synové po otcích. — Jsou to „pohané“, ježto běhali za bohy ne jednoho sousedního pohanského národa.

V. [4]. „synové (jejich)“ = dnešní pokolení. — „drzé tváře“ — kterou již nic nehne. Srv. Is 3, 9; Jer 5, 3; 3, 25. — Drzá (tvrdá) tvář jest jen výraz jejich srdce, jež se nedá zlomiti (změkčiti) hrozbami ani sliby, po zlém ani po dobrém. — Hospodin Ezechiela zmocňuje, aby mluvil lidu jménem jeho („toto praví Hospodin“), t. j. Hospodin ustanovuje Ezechiela svým tlumočníkem, prorokem. „Pán Bůh“ vlastně „Pán Jahve“ (= Hospodin) vyskytuje se v hebr. Ez úhrnem 228kráte, kdežto jednoduché „Jahve“ toliko 218kráte. „Pán Jahve“ kromě několika výjimek jest původní.

V. [5]. Ačkoliv neposlechnou, chci přece, bys šel k nim, aby byli neomluvitelni a aby se nezdálo, že jsem já nedostál své povinnosti (Tirinus). Srv. Dt 18, 18. — zakusí, poznají, „zvědí“, přesvědčí se z proroctví, až se splní, že jich ani v zajetí Bůh neopustil, ale že jim poslal svého zástupce.

snad — poslechnou nebo neposlechnou — jeť to plémě zpurné; ať zvědí, že prorok byl mezi nimi. [6] Protož ty, synu člověkův, neboj se jich, aniž z řečí jejich strach měj — jsoutě nevěřící a zpurní proti tobě a se štíry je ti přebývati. Slov jejich se neboj, a tváří jejich se nestrachuj — jeť to plémě zpurné. [7] Mluv tedy slova má k nim, ať — snad — poslechnou nebo neposlechnou, neboť zpurní jsou.

[8] Ty tedy, synu člověkův, slyš co ti pravím, a nebuď zpurný jako toto plémě zpurné jest; otevři ústa a jez, co ti dám." [9] I pohleděl jsem, a aj, ruka vztažená ke mně, a v ní svinutá kniha; [10] i rozvinul ji přede mnou, a byla popsána uvnitř i zevnitř; a byl v ní psán nářek a žalozpěv a běda.

Hlava 3. — [1] Tu mi řekl: „Synu člověkův, čehokoliv se ti dostane, jez; sněz tuto knihu a jda mluv k synům Israelovým!" [2] Když jsem otevřel ústa, dal mi snísti knihu tu [3] a řekl mi: „Synu člověkův, břicho tvé ať jí, a střeva tvá ať se naplní touto knihou, kterou já dávám tobě!" I snědl jsem ji a zesládla mi v ústech jako med.

[4] A řekl mi: „Synu člověkův, jdi k domu Israelovu, a mluv k nim slova má. [5] Neboť ne k lidu nesrozumitelné řeči a neznámého jazyka

---

V. [6]. Místo „jsoutě" hebr. „jsou-li"... Podle Vulg je třeba proroka napomenouti, protože jsou a budou jeho posluchači nepřístupni. — Místo „nevěřící a zpurni" hebr. lépe: „trní a hloží". — Proroku netřeba se báti, ježto vše, co podniknou proti němu, budou toliko pichlavá, úskočná, zákeřná „slova" a hrozivé posunky („tváře")' skutkem však mu ublížiti — Bůh nedopustí. Srv. Jer 1, 17n.

V. [7]. Srv. výše v. 5. —

V. [8]. Aspoň ty buď poslušen mých příkazů, a nezdráhej se (jako druhý Jonáš) zastávat úřad, abys nenapodoboval tvrdosti svých otců a bratří (Prado).

V. [9]. Byla to ruka Boží. Srv. 1, 26. — Ez Boha nejmenuje, protože ho nevidí. „kniha svinutá" = papyrový (nebo pergamenový) závit, knižní tvar, jaký tehdy byl běžný. —

V. [10]. „rozvinul" ji Bůh, aby mohl do ní Ez nahlédnouti. „uvnitř i zevnitř" = na líci i na rubu, po obou stranách — znamená množství látky (hrozeb) v knize obsažené; obyčejně bývaly podobné závity popsány toliko na straně jedné (syngrafon), zřídka na obou stranách (opistografon). — Smutný ten obsah, proroctví Božích soudů, obsažen jest v prvých 32 hlavách Ezechielových. Když se splnil, dostalo se Ez nového poslání a nového, radostného obsahu níže 33, 11.

Hl. 3. — V. [1]. Bůh žádá od proroka ochotu, poslušně vykonati, cokoliv mu uloží (= „čehokoli se ti dostane, jez!") — „Kniha" je zde náznakem úřadu prorockého, v nějž s radostí má se Ez uvázati. Srv. Zjev 10, 9; Jer 1, 9; 15, 16 hebr. Is 51, 16. — Ez má netoliko slovo Boží, jehož se mu dostane, mechanicky posluchačům tlumočiti, ale má je prve stráviti, t. j. promysliti, zažíti, procítiti a hlásati je pak s celou duší, s veškerou vřelostí svého citu, z nejhlubšího přesvědčení.

V. [2]. Tím, že otevřel ústa, vyslovil ochotu poslechnouti Božího povolání.

V. [3]. Hořká byla práce prorokova, hlásati neštěstí, buditi ku pokání srdce zatvrzelá; hořké věci prorok ve vidu zažil, ale přece pocítil sladkost — byla to záruka, že Hospodin bude proroka i v nejsmutnějších dobách těšiti, že mu bude sladko plniti poslání, k němuž sám Bůh si jej vyvolil. Srv. Ž 18, 10 n; 118, 103. — Vniterný úkon náznačný (symbolický), který se odehrál toliko u vidění, nikoli ve skutečnosti!!! Podle Jer 15, 16 hebr. prorok „jedl" slovo Boží; co tam Jer řekl ve smyslu přeneseném, to má vykonat úkonem náznačným (Buzy). Srv. Jer 16, 18; Zjev 10, 9 n.

V. [4n]. Prorok poslán jest k lidem, kteří mohou mu rozuměti, avšak nebudou chtíti; jsou a budou zatvrzelejší nežli pohané. Tím nezdarem Ez nesmí se dáti odstrašiti. Srv. Is 65, 1 n. — Ježto řeč jest výraz smýšlení, znamená tu lidi nesrozumitelné řeči a těžkého jazyka (hebr.) pohany, kteří nemají pojmů o vécech Božích jako Israelité, kteří jsou poučeni o Bohu, o povolání a důstojnosti národa atd. podobně jako Ez, mohou si tedy navzájem dobře rozuměti.

ty poslán jsi (jda) k domu Israelovu; [6] ani k mnohým národům nesrozumitelné řeči a neznámého jazyka, jejichž slovům nemohl bys rozuměti (poslán jsi); — ano, kdybych tě poslal k nim, oni by tě slyšeli. [7] Ale dům Israelův nechce tě poslouchati, poněvadž nechtějí poslouchati mne; máť všecek dům Israelův otrlé čelo a tvrdé srdce. [8] Viz, činím tvář tvou tvrdší než tváře jejich a čelo tvé tvrdší než čela jejich; [9] jako diamant a jako křemen činím tvář tvou. Neboj se jich, aniž se strachuj tváří jejich, jeť to plémě zpurné."

[10] A řekl mi: „Synu člověkův! Všecka má slova, jež já k tobě mluvím, vlož si do srdce, ušima je slyš; [11] a jdi, odeber se k zajatcům, k synům lidu svého, mluv k nim a rci jim: „Toto praví Pán Bůh," — jestli — snad — poslechnou nebo neposlechnou."

[12] Tu pojal mne duch, a slyšel jsem za sebou zvuk velikého lomozu, oslavované velebnosti Hospodinovy, (zvedající se) s místa svého, [13] lomozu křídel živočichů, tepoucích jedním o druhé a rachotu kol jdoucích za živočichy, zvuk lomozu velikého. [14] Duch tedy mne zdvihl a odnesl mne, i odcházel jsem v hořkosti a roztrpčenosti své duše, avšak ruka Hospodinova byla se mnou a posilovala mne. [15] I přišel

---

V. [6]. O dobré vůli pohanů srv. Jon 1, 2n; Mt 11, 21; Lk 10, 13.

V. [7]. Nermuť se, nebudou-li tě poslouchati; proto tě nebudou poslouchati, že budou se zdráhati poslouchati mne! (Jer). Srv. 1 Sam 8, 7n. — O čele otrlém, otrkaném útoky proti Bohu srv. výše 2, 4; Jan 1, 22. — Srv. také Is 48, 4.

V. [8]. Hospodin bude proroka síliti podle velikosti a množství protivenství, netřeba tedy mu obávat se. — Místo „tvrdší než tváře jejich" a „tvrdší než čela jejich" podle hebr.: „tvář tvou tvrdou jako tváře jejich a čelo tvé tvrdé jako čela jejich."

V. [9]. Místo „jako diamant a jako křemen" podle hebr.: „jako diamant, tvrdší nežli křemen"... Srv. Jer 17, 1; Zach 7, 12; Ex 4, 25.

V. [10]. Zajatci nejsou již lid Boží, ježto od něho odpadli, ale lid prorokův („lidu svého", t. j. tvého) jako Israelité za dob Mojžíšových podle Ex 32, 7. — „ať poslechnou nebo neposlechnou" jako výše 2, 5. 7. — Ez nebude souzen podle výsledků své činnosti, ale podle její jakosti.

V. [12]. „duch" = síla Boží, jež použila pravděpodobně větru. Ez byv od té síly nesen, obrátil se zády k velebnosti Boží, již byl viděl a slyšel za sebou hrozný zvuk, který však slábl víc a více — znamení to, že se velebnost Boží vrací do výšin, se kterých se byla snesla, že odchází „s místa svého", na němž ji Ez byl viděl. Děsný šelest křídel cherubů a strašný lomoz kol vozu, na němž velebnost Boží jela, „oslavoval" tu velebnost svým způsobem. Staré překlady přejí výkladu, že cherubové zpěvem velebnost Boží oslavovali radujíce se a prorokovi blahopřejíce, že jeho poslání přispěje valně k větší Boží cti. Novější překladatelé však místo „Požehnaná" (= „oslavovaná") čtou: „když se zdvíhala", tedy ... „lomozu, když se zdvíhala velebnost Hospodinova s místa svého"...

V. [13]. „lomozu" závisí na „slyšel jsem za sebou zvuk" (v. 12). — Kola lomozila odvážejíce trůn velebnosti Hospodinovy; při tom pohybu „živočichové" mávali křídly, tepouce ...

V. [14]. „duch", o němž se byl zmínil již ve v. 12. — Prorok byl přenešen nikoliv, jak se někteří domnívají, v duchu, nýbrž v samém těle, což i o Abakukovi u Teodotiona čteme (Jer). Srv. Dan 14, 35. — Rozhořčen a roztrpčen byl Ez na zatvrzelost svých soukmenovců.

V. [15]. „truchle" úžaslý (hebr.) v rozjímání o tom, co byl viděl a slyšel, prožívaje to v duchu ještě jednou. Tou ustraněností a mlčelivou ztrnulostí budil zájem svého okolí a spolu se připravoval na své působení. — Tel-Abib = vlastní jméno, jehož prvá složka Tel (= pahorek) vyskytala se častěji ve jménech místních Mesopotamie (Til-abni, Til-barsip, Til-bari, Til-garimmu, Til-samburi atd.) Vulg překládá to jméno místní: „Hromada nového obilí" ohledem na zárodek příštího velikého Israele; ten zárodek (símě) byl mezi tehdejšími zajatci judskými. Úžasem, hrůzou oněměl Ez podobně jako Jobovi přátele, kteří zůstali také celý týden němí (Job 2, 13). Hebr. „úžaslý" (ustrnulý) nežádá mysliti na ztrnulost nebo vytřeštěnost kataleptickou!!! Srv. pozn. 15. k úvodu do Ezechiela.

jsem k zajatcům do Tel-Abib, k těm, kteří bydlili podle řeky Chobar, usadil jsem se tam, kde oni usazeni byli, a zůstal jsem tu sedm dní truchle mezi nimi.

[16] Když pak minulo sedm dní, oslovil mne Hospodin takto: [17] „Synu člověkův! Za strážného ustanovil jsem tě domu Israelovu. Uslyšíš-li z úst mých slovo, oznámíš jim je mým jménem. [18] Řeknu-li já bezbožnému: „Smrtí zemřeš!“ a nebudeš-li ho varovati, nebudeš-li mu domlouvati, aby se odvrátil od své bezbožné cesty a živ byl: umře on, bezbožník, ve své nepravosti, ale krev jeho z ruky tvé vymáhati budu. [19] Budeš-li však ty varovati bezbožného, ale on se neodvrátí od své bezbožnosti, od své cesty bezbožné, on zajisté ve své nepravosti zemře, ty však jsi zachránil svou duši. [20] Taktéž odvrátí-li se spravedlivý od své spravedlnosti a bude-li činiti nepravost, a položím-li před něho, nač by narazil: onť zemře, protože's ho nevaroval, ve svém hříchu umře, a nebude pamatováno na skutky jeho spravedlivé, jež byl činil: ale krev jeho z ruky tvé vymáhati budu. [21] Budeš-li však vystříhati spravedlivého, aby nehřešil spravedlivý, a on nebude hřešiti: jistě bude živ, protože's ho vystříhal a ty jsi zachránil svou duši.“

V. 16. Bůh počíná Ezechielovi oznamovati odměnu, jež ho čeká, bude-li svůj úřad věrně zastávati, jakož i trest, bude-li jej zastávati nedbale. (v. 17—21).

V. 17. „strážného“, hlásného, jenž měl s výšiny patřiti v šíř i dál a blížilo-li se nebezpečí, dáti znamení na roh, a tím varovati. Srv. Hab 2, 1; Jer 6, 17. — Úvod na str. 4 k hebr. „çófe“. Jakožto duchovní „pozorovatel“ bude Ez povinen ohlašovati blížící se pohromy jakožto tresty za nepravosti Judovců.

V. 18. „Řeknu-li já“ skrze proroka. — „Smrtí zemřeš“ tělesnou i duchovní, časnou i večnou jako Gn 2, 17. — „krev vymáhati“ = tebe smrtí trestati jako Gn 9, 5. — Nedbalý prorok dopouští se duchovní vraždy, i bude právě tak trestán smrtí časnou i věčnou jako hříšník, jehož nevaroval. — Srv. Jer 18, 7 n; Ez 33, 13 n.

V. 19. „zachránil jsi svou duši“ (= život), ježto nemáš viny. — Bezbožník, jehož nevaroval prorok, byl dostatečně varován hlasem svého svědomí. Varuje-li Bůh netoliko přirozeným hlasem svědomí, nýbrž i nadpřirozeně ústy prorokovými, činí tak z nadměrné milosti své.

V. 20. „nač by narazil“ jest nejspíše námět k časné smrti, jež jest pokutou za hřích a jež vede ke smrti věčné. (Dle jiných je to pokušení, jež jest trestem za spravedlivcovu vlažnost, a jež vede ke hříchu smrtelnému).

V. 21. Dva životy jsi zachránil: tobě i onomu; to stačí k povzbuzení, bychom věnovali bratřím veškerou péči (Teodoret). —

DÍL PRVÝ:

Kniha hrozeb (3, 22—32, 32).

ČÁST PRVÁ:

Hrozby proti Judovcům (3, 22—24, 27).

Řada proroctví prvá (3, 22—7 27): Soud nad Jerusalemem vyjádřený činem (3, 22—5, 4) i slovem (5, 5—7, 27).

Prorok líčí soudy Boží na sobě (3, 22—27). Náznačné oblehání Jerusalema (4, 1—17). Něco málo bude zachováno (5, 1—4). Bůh, jímž byli pohrdli, bude trestati (5, 5—17). Soud nad modlářstvím (6, 1—14). Jak hrozný ten soud bude (7, 1—27).

[22] Hospodin položil svou ruku na mne, a řekl mně: „Vstaň a vyjdi na pole; tam budu mluviti s tebou.“ [23] I vstal a vyšel jsem na pole, a aj, velebnost Hospodinova tam stála jako velebnost, již jsem viděl u řeky Chobar; i padl jsem na tvář. [24] Tu všel ve mne duch a postavil mne na nohy; a mluvil se mnou, a řekl mi: „Jdi a zavři se ve svém domě. [25] A ty, synu člověkův, viz: Dána budou na tebe pouta,

---

V. 22. Ruka Hospodinova spočinula na prorokovi jako výše 1, 3. — Místo „na pole“ podle hebr.: „do údolí“. Podle v. 15. Ez usadil se v Tel-Abibu. „Tel“ znamená pahorek, možno se tedy domnívati, že osada ležela na výšině, se které bylo nyní Ezechielovi sestoupiti do údolí, do samoty, ve které bývá duše více soustředěna a připravena, aby přijala slovo Boží nežli ve hluku města.

V. 23. „na pole“ = do údolí jako ve v. 22. — Ezechielovi se opakovalo vidění, jež měl před osmi dny u řeky Chobar (hl 1). — Padl hrůzou na tvář jako vyše 2, 1. — O mezeře osmi dní srv. výše v. 15. — Bylo to tedy dvanáctého nebo třináctého dne čtvrtého měsíce roku pátého zajetí Ezechielova.

V. 24. srv. s 2, 2. — „zavříti se“ měl Ez tak, aby sám nevycházel ven, nikoli však aby nepřístupný byl jiným; naopak účel tohoto náznačného úkonu žádal, aby navštěvován byl co nejčetněji a nejčastěji od svých soukmenovců. Srv. 4, 4.

V. 25. Místo „z nich“ (pout) hebr.: „mezi ně“, mezi lid, mezi soukmenovce. Podle 4, 3 měl býti Ez „znamením“; proto podniká významný úkon náznačný, jako kdysi Is (20, 1 n) a Jer (13, 1; 19, 10 a jj.). Čím nápadnější ten úkon bude, tím větší pozornost a zájem vzbudí. Měl jim předobraziti příští obležení Jerusalema. „To, že jest doma zavřen, že jest pouty svázán, že nevychází mezi spoluobčany, ale že mezi zajatci jest mu snášeti samotu žaláře — to jest náznak obležení Jerusalema, že totiž z Jerusalema zavřeného a obklíčeného vojskem chaldejským, žádnému obyvateli nebude dovoleno vyjíti ven.“ (Jer.) Měl-li tento náznak dosíci svého účelu, bylo třeba, by Ez skutečně doma byl spoután; nestačilo, aby to, co tu vypravuje, bylo se odehrálo toliko v jeho duši, že by tedy jen Ez byl se viděl spoutána a nikdo jiný, že by jeho soukmenovci byli tedy pouze slyšeli o tom, co Ez viděl, sami však neviděli nic. — Srv. níže 4, 8. — Calmet (s jinými) se domníval, že, když Ez přišel domů, byl spoután od svých domácích, buďže jim to přikázal, nebo že na něm pozorovali cosi nepravidelného, co v nich budilo obavu, aby nezešílel. Byla tedy ona pouta jakási „svěrací kazajka“. Šílení dosud bývají na Východě uvazováni jako psi. — Lépe vsak jest vykládati, že Bůh sám spoutal Ezechiela, t. j. zbavil polovice jeho těla na čas hybnosti podobně jako ho zbavil dočasně řeči, aniž třeba viděti v řečené nehybnosti ochrnutí, rheumatism, ztrnutí svalů, nervový, křečovitý záchvat nebo podobnou nemoc. Tento výklad bere „pouta“ ve smyslu přeneseném, který však znamená skutečnost fysickou (nehybnost). Buzy.

a sváží tě jimi, a nedostaneš se z nich. [26] A učiním, že přilne ti jazyk k podnebí, i budeš němý, že nebudeš karatelem; jeť to plémě zpurné. [27] Když pak mluviti budu k tobě, otevru ti ústa, a řekneš jim: „Toto praví Pán Bůh! Kdo chce slyšeti, ať slyší, a kdo chce toho nechat, ať toho nechá; jeť to plémě zpurné.“

Hlava 4. — [1] „A ty, synu člověkův, vezmi sobě cihlu, polož si ji před sebe, a vyryj na ni město Jerusalem. [2] A zařiď proti němu obležení: vystav ohrady, nanes násep, rozlož proti němu vojska, a postav berany vůkol. [3] Poté vezmi si železnou plotnu, a postav ji jako železnou stěnu mezi sebe a mezi město; upři tvář svou proti němu; budiž obklíčeno a ty je oblehej. Budiž to znamením domu Israelovu!

V. 26. Protože zajatci jsou „plémě zpurné“, t. j. zatvrzelé, dlužno jejich zájem vzbuditi nejprve nápadnými činy (náznačnými úkony) a teprve potom také slovy. Náznačné úkony mají připraviti mysl, aby později přijala ochotněji živé slovo. — O jazyku přilepeném k podnebí srv. Ž 21, 16.

V. 27. srv. s 2, 5. 7. — Ez byl tím vším veden, by rozlišoval své myšlenky od myšlenek, jež mu Bůh bude vnukati (inspirovati); měl si uvědomiti, že jakožto pravý prorok počne mluviti z popudu Božího, nikoli z popudu svého. — Toto zjevení utvrdilo Ez v přesvědčení, že předešlá slova Hospodinova (zejména 2, 8—3, 3) byla skutečnost a ne toliko nějaký přelud. Ez byl zachvácen dočasnou němotou až do chvíle, kdy přišel posel se zprávou, že Jerusalem padl (33, 21). Němota této doby bývala vyjimečně přerušena, kdykoli Bůh mu uložil něco k lidu promluviti. Mimo ty chvíle mohl se s okolím dorozumívati posunky (mimikou). Ez oněměl podobně jako později Zachariáš (Luk 1, 22). Slova proroka jindy němého, došla tím více pozornosti a u zbožných i vážnosti. Němota nebyla příznakem záchvatů kataleptických! Ez byl němý od července 594 do ledna r. 586 (níže 33, 21 n), tedy $7^1/_2$ roků. Byl to vlastně trest zpurného lidu, jenž se učinil nehodným, aby Bůh k němu mluvil a tím ukazoval jemu své milosrdenství. Přes to byl to trest hojivý, kterým chtěla Prozřetelnost přiměti Judovce k přemýšlení, k obratu. Spravedlnost Boží, vystupující do popředí, snoubila se podivuhodným způsobem s Boží milostivostí.

Hl. 4. — V. 1. Předchozí úkon náznačný (3, 22—27) byl úvodem k dalším podobným čtyřem úkonům: a) 4, 1—3; b) 4, 4—8; c) 4, 9—17; d) 5, 1—17. — Tento úkon učinil Ez r. 594, tedy půlpáta roku před začátkem obležení Jerusalema (r. 589 (588) př. Kr.). — Jak Judovci v Palestině tak i zajatí souvěrci jejich v Babylonii byli přesvědčeni, že Jerusalem a zejména chrám jakožto sídlo Hospodinovo nemůže padnouti do rukou pohanů; spíše padne Babylon a zajatcům bude lze vrátit se domů. Srv. Jer 28, 2nn; 29, 4. 21nn Ez jim nesprávné to přesvědčení má vyvrátit. — Staří Babyloňané, jako psali, tak i rýsovali plány pevností na hliněné tabulky, jež pak sušili na slunci nebo pálili v ohni. (Srv. sochu lagašského krále Gudey, jenž drží na klíně desku, na níž vyryt jest plán hrazeného města.) Srv. Gn 11, 3. — „vyryj“ železným rydlem. Srv. Job 19, 24.

V. 2. „obležení“ = palisádový věnec. — „ohrady“ = pozorovací věže. — „berany“ na boření hradeb. — Vše, co tu vyjmenováno, má Ez na řečené hliněné tabulce nakresliti; možno si představiti, že byla značnějších rozměrů.

V. 3. Taková „plotna“ patřila do každé domácnosti. Srv. Lv 2, 5. Železná plotna nebyla ani štítem Ezechielovým, ani nástrojem na dobývání veleměsta, nýbrž náznak zvláštní, s předchozím sice souvislý, přece však od něho odlišný. Nejlépe jest viděti v této plotně železnou přísnost, s jakou bude Jerusalem obléhán. Ez představuje obléhatele — Nabuchodonosora (jenž jest ovšem nástrojem v rukou Prozřetelnosti). Ez má míti cihlu s plánem obleženého Jerusalema ustavičně před sebou, nemá se k ní obraceti zády. Z v. 7. vyplývá, že bude Ez Jerusalem náznačně obléhati tak dlouho, jak potrvá jeho nehybnost na tom onom boku, t. j. 190 (150) + 40, t. j. *230* dní, (nebo 390 + 40 = 430 dní). Viz níže v. 4—8 — Tedy déle nežli půl roku. Tak dlouho mohli viděti zajatci v Tel-Abibu Ezechiela němého, spoutaného, an nehybně leží na tom neb onom boku a upírá zraky na cihlu, na níž narýsováno bylo proroctví o příštím neštěstí. Prorok nebyl by nikdy došel takového účinku na mysli souvěrců pouhými slovy, jakého dosáhl těmito úkony. (Bazy.)

[4] Lehni si pak na levý bok a vlož na něj nepravosti domu Israelova; podle počtu dnů, v nichž ležeti budeš na něm, poneseš nepravost jeho. [5] Já pak ukládám tobě za roky nepravosti jeho počet dnů: tři sta devadesát dnů; tak poneseš nepravosti domu Israelova. [6] Až pak to splníš, ležeti budeš podruhé, na boku pravém, a poneseš nepravost domu Judova čtyřicet dnů; den za rok, den, pravím, za rok, ukládám ti. [7] A na obležený Jerusalem upřeš tvář svou a rámě své

V. 4. Ležeti na levém boku jest člověkovi tuhé pokání, tužší než ležeti na pravém boku; znamená to, že zajetí assyrské jest a bude pro obyvatelstvo bývalé říše severní (= „dům Israelův") tvrdší a zhoubnější nežli zajetí babylonské pro Judovce (= „dům Judův"). Podle orientace starých strana levá byl sever (= Israel), strana pravá byl jih (Juda). Ezechiel leže v Babylonii (v Tel-Abibu) na boku levém čelem k Jerusalemu (na západ) a maje před sebou (hliněnou) mapu obleženého Jerusalema, na nějž upíral přísné zraky oblehatele, byl obrácen přirozeně více „na levo", t. j. na sever; leže později na boku pravém, byl obrácen přirozeně více „na pravo", t. j. na jih. — „nepravost" = trest (pokání) za viny. — „naložiti si" a nésti nepravost znamená pykati za ni. — „jeho" = domu Israelova = říše severní. — Toto pokání Ezechielovo liší se od náhradného utrpení služebníka Hospodinova ve druhé knize proroctví Is; není to zástupné dostiučinění; Ez nezastupuje svého národa. Pokání, jemuž se podrobuje, nezkrátí trestu, jenž čeká hříšné Judovce; to pokání jest výhradně prorocké a náznačné, nikoli smírné. — Význam náznaku v. 4—8: Jako má zůstati prorok nehybně na levém boku 190 dní, tak bude Israel pykati za své nepravosti 190 roků; a jako má zůstati Ez na pravém boku 40 dní, tak bude pykati Juda za své nepravosti tolik roků, kolik naznačuje (!) čtyřicítka. Ez hraje současně několik úloh. Vyrývá na cihlu nárys oblehaného města, představuje oblehatele upřeným zrakem a obnaženým ramenem; odměřenou stravou předpovídá hlad, jejž trpěti bude obleženým v Jerusalemě, a polohou svého těla předobrazuje osud, jenž očekává obyvatelstvo zbořeného města (Buzy).

V. 5. Místo „tři sta devadesáti" lépe (?) čísti se LXX: „jedno sto devadesáti", nebo podle jiného znění LXX: „jedno sto padesáti". — „roky nepravosti" domu Israelova jsou roky trestu, jemu od Boha vyměřeného. — Ezechiel, prostředník mezi Bohem a lidem, jenž výše (v. 1—3) náznačně představoval Nabuchodonosora (Boha), představuje nyní obyvatelstvo severní říše: 190 (150) dní leže na levém boku naznačuje trest zajetí assyrského, jež bude trvati úhrnem (asi) *190* roků; ta číslice (podobně jako níže 40) jest okrouhlá toliko; již sv. Jer počítal toto zajetí od doby, kdy Tiglat-Pillesar IV. (viz I. díl str. 1206) odváděl z Galileje a ze Zajordání, tedy z území říše Israelské do Assyrie zajatce, t. j. od roku 734—732; odpočítáme-li s Jer od *732* dobu trestu, t. j. 190 roků, dojdeme r. 542, t. j. doby, kdy Cyrus vítězně již postupoval, kdy blížil se pád Babylona (říjen r. 539) a s ním konec zajetí babylonského i assyrského. Srv. níže Ez 37, 15nn. Viz tabulku v I. díle na str. 1211.

V. 6. Ez leže čtyřicet dní na pravém boku naznačoval a předobrazoval hrůzy za obležení Jerusalema, jeho pád a zajetí babylonské. Odpočítáme-li od posledního roku trojletého obležení Jerusalema, t. j. od r. 587 čtyřicet roků, dojdeme r. *547*; tedy přibližně téže doby jako výše ve v. 5. (r. *542*). Třeba míti na paměti, že číslice 40 jest okrouhlá. Srv. okrouhlou sedmdesátku Jer 25, 11; 29, 10. — Viz k 2 Par 36, 6 n. 21. — Z jiných četných výkladů tohoto místa (4, 4—8) vybrán a podán tu toliko ten, jenž zdá se býti pravdě nejblíže. Ostatně možno přičítati číslicím 390 (190, 150), 40 toliko hodnotu náznačnou (symbolickou), třebaže jest nám dosud neznáma; čís. 150 znamenalo v Babylonii levou stranu a neštěstí; čís. 190 mohlo by znamenati vrchol neštěstí, zejména náplň Božího trestu. (Kugler.)

V. 7. „rámě své rozpřáhneš", aby hrozivě bylo hotovo k poslední ráně. — Srv. Is 52, 10. — Podle hebr. měl to rámě „obnažiti", jako činil zápasník, chystající se do boje. Obnažiti mohl Ez i pravé rámě, na němž ležel 40 dní (v. 6). — „prorokovati" ne ještě slovy, nýbrž svými náznačnými úkony, zejména tím, že obnažil si rámě (pravé). — Srv. výše 3, 26. — Ve tváři „upřené" nelze viděti tvář vyjevenou, vytřeštěnou, oči vypoulené; tím méně lze viděti v ruce „obnažené" ztrnutí, ochrnutí ruky. Nikde ani nejmenšího příznaku katalepsie. Viz úvod do Ez poz. 15.

rozpřáhneš, a budeš prorokovati proti němu. [8] Aj, svázal jsem tě pouty, abys neobrátil se s boku na bok, dokud nevyplníš dnů obležení svého. [9] A ty vezmi sobě pšenice, ječmene, bobu, čočky, prosa a vikve, dej to do jedné nádoby, a nadělej si chlebů podle počtu dnů, v nichž ležeti budeš na boku; tři sta devadesát dnů budeš to jísti. [10] Pokrmu, jejž jísti budeš, bude na váhu dvacet lotů na den; čas od času budeš to jísti. [11] A vodu na míru píti budeš, šestý díl hinu; čas od času budeš to píti. [12] V podobě podpopelného chleba ječného budeš to jísti;

V. 8. Srv. výše 3, 25. — Bůh proroka „svázal", aby obtíží byv přemožen nezměnil polohy své. (Knabenbauer.) Ez v. 7n upozorňuje čtenáře, že leže na boku stále ještě hrozí zrakem i ramenem obleženému městu a že spoután jsa nucen jest s veškerou trpělivostí čekati konce svého náznačného utrpení (Buzy).

V. 9—17. Co tento náznačný čin znamená, vyslovuje v. 16. a v. 13: tíseň v obleženém Jerusalemě (v. 16) a pohromy zajetí (v. 13), jež jakožto následek s pádem Jerusalema úzce souvisí. Jerusalema bylo již vícekráte dobyto, ale dobytí to nemělo dosud tak hrozných následků, jako bude míti tentokrát! Pád Jerusalema bude tentokrát pádem říše i národa!

V. 9. Za doby hladu nemůže si člověk vybírati, ale jest mu spokojiti se s jakoukoliv směsicí stravy, třeba byla proti zákonu a levitsky znečišťovala. (Srv. Lv 19, 19.) — Z té směsice, uložené doma (snad v hliněné truhle, jaké vídati dosud u palestinských felahů) měl Ez každodenně potřebné množství semlíti (na ručním mlýnku) a upéci si na den chlebových placek. (Měl-li péci chléb, bylo mu pohybovati se a přerušiti ležení na tom onom boku; z toho vyplývá, že příkaz tolik dní ležeti na boku, nesmí býti vykládán příliš přísně, nýbrž volněji: možno, že směl i v noci polohu přiměřeně změniti, aby se vyspal. Tímto výkladem odpadají námitky, že není možno, aby člověk vydržel tak dlouho ležeti na boku bez přestávky. Viz však lepší výklad Buzyho!). — Také zde místo hebr.: „třistadevadesát" dlužno čísti: „sto devadesát" jako výše ve v. 5. — Druhá polovice tohoto v. zdá se býti glosa (Buzy). Viz níže k v. 17. — V. 9a sem nepatří. Viz tamže (k v. 17). Tohoto úkonu neučinil Ez za doby, kdy ležel na boku, nýbrž později, ale ještě dokud byl němý. Ez smísil tak melivo, ne-li vícekráte, jistě aspoň jednou. — Chléb ze smíšené mouky nebyl ani tak náznak hladu příštího, jako spíše náznak levitské nečistoty. Zákonodárce sice výslovně nezakázal takové směsi, ale snadno jest si vysvětliti, že se příčila ne-li liteře, tedy duchu zákona. Bylo-li zakázáno osívati pole směskem, bylo-li zapovězeno setkávati látku na šaty ze dvou druhů nití, bylo-li nedovoleno zapřahati býka a osla do jednoho spřežení, nemohlo útlé svědomí váhati zamítnouti mouku složenou ze šestera druhu zrní. Možno, že byl tento význam náznaku 9a kdysi zde vysloven, že však beze stopy zmizel z přeházeného konce této hlavy. Lze jej vysloviti takto: Jako bylo prorokovi uloženo, by jedl chléb z pestré směsice, pokládaný před zákonem za nečistý, tak bude zajatcům jísti nečistý chléb pohanů v zajetí. Srv. níže v. 13. (Buzy.)

V. 10. „dvacet lotů", t. j. siklů = 16·37 gr × 20 = 327·40 gramů mouky, t. j. sotva 400 gr chleba; potřebuje-li vzrostlý člověk na Východě denně průměrně asi 1.500 gramů potravy, bylo 400 gr množství, jež stačilo k bídnému živoření. — Tak budou strádati Judovci obležení v Jerusalemě (jako strádali kdysi Israelité v obležené Samaři!) — To množství nesmí Ez sníst najednou, nýbrž má si je rozděliti na tolik údělů, kolikráte bylo tehdy v obyčeji za den jísti.

V. 11 dlužno spojiti s v. 16n. — Ten odměřený pokrm měl Ez jísti nejspíše po všecek čas, kdy měl na boku ležeti. — Jako má Ez dlouho žíti odměřeně, tak budou obyvatelé Jerusalema dlouho trpěti hlad a žízeň. — Hin obsahoval 6·074 l, tedy šestina hinu = 1 litr. Potřebuje-li dospělý denně 2 litry tekutin, znamená jeden litr na den žízeň, jež trápiti bude obléhané. Ani ten litr vody nesměl Ez vypíti najednou, nýbrž po částech jako výše chleba. Srv. Lv 26, 26. Odvažován bývá chléb a voda za dob hladu, kdy státní správa stanoví určité množství na jednu „hlavu" (t. j. žaludek). Ez jsa u vytržení tak, že tělesný jeho život byl uveden na malou míru, nepotřeboval normálního množství jídla ani nápoje.

V. 12. Kterak bývaly pečeny podpopelné chleby, viz Gn 18, 6. — Na Východě, kde jest nedostatek dříví na palivo, sbírají trus hovězí a velbloudí, smísí jej s hlínou, uhnětou ze směsice placky, jež pak suší na slunci; tak si opatřují palivo. Ježto za dob obléhání Jerusalema nebude ve městě již hovězího dobytka ani velbloudů, ani palivového dříví, nezbude než užívati za palivo výkalů lidských,

lejnem lidským budeš to péci před očima jejich. [13] A Hospodin řekl: „Tak budou jísti synové Israelovi chléb svůj poskvrněný mezi národy, k nimž je vyvrhnu.“ [14] Tu jsem řekl: „Ah, Pane Bože, aj, neposkvrnil jsem se, zdechliny a roztrhaného od zvěře nejedl jsem od svého dětství až dosavad; nevzal jsem do úst žádného masa nečistého.“ [15] I řekl mi: „Aj, dávám ti hnůj býčí místo lejn lidských; upeč si chléb tím.“ [16] A řekl mi: „Synu člověkův, aj, já zlomím sílu chleba v Jerusalemě; jísti budou chléb na váhu a v starostlivosti; vodu na míru a v úzkosti

---

podobně sušených. Z Dt 23, 12. možno právem vyvozovati, že chleby lidským lejnem pečené byly levitsky nečisté a znečišťovaly bohoslužebně ty, kteří jich požívali. — Ježto podpopelné chleby, aby se upekly svrchu, byly žhavým popelem přikrývány, místo „budeš péci“ možno přeložiti také: „přikryješ.“ — „před očima jejich“ = svých souvěrců v babylonském zajetí (v Tel-Abibu). Ezechielovi souvěrci nebyli by viděli na své oči toho, co Ez činil, kdyby tu líčil toliko slovy to, co viděl ve vidění. Z tohoto místa vysvítá, že Ez skutečně vykonal, co mu tu Bůh přikázal, že tedy jeho čin byl úkon náznačný **vnější** (a nikoliv toliko vnitřní!). Taktéž dlužno si představovati všecky úkony tuto (3, 22—5, 4) popsané. Tyto úkony, jež souvěrci Ezechielovi viděli, mohly dosáhnouti dokonale svého účelu: vzbuditi pozornost a zájem jeho souvěrců, a názorně jim vykresliti pád Jerusalema a zajetí, a tím je vyléčiti z upřílišněné důvěřivosti, že chrámu jerusalemskému a lidu vyvolenému nemůže se přihoditi nic zhoubného, a že jim, spoluzajatcům Ezechielovým bude dovoleno brzy vrátiti se domů! Pouhé vypravování Ezechielovo, že naznačené úkony zde líčené činil ve vidění, nebyly s to, aby dokázaly toho, čeho docílily činy skutečné, do očí bijící.

V. [13]. Pokrmy, jichž požívali zajatci mezi pohany, byly bohoslužebně nečisté, ježto nebyly posvěceny obětí prvních snopků o velikonocích ani obětí prvních placek (chlebů) o letnicích. Schmalzl. Srv. Lv 23, 10—14. 16 n.

V. [14]. Ez neprotiví se vůli Boží, ale vyslovuje odpor, jejž měl od malíčkosti k pokrmům, jež zákon prohlašuje za nečisté. — „Neposkvrnil se“ bohoslužebně, levitsky, ježto jeho otec, kněz Buzi jej v tomto duchu vychoval; o těch nečistotách viz Lv hl 11 nn; Nm hl 5, 19; Dt 14. — O nečistotě, plynoucí z dotyku „mrtvoly“ srv. Lv 5, 2; 11, 8. 11 nn; 17, 15; 22, 8; Dt 14, 8. 21. — O zvěři, rozsápané od dravce tak, že krev nevytekla, viz Ex 22, 31; Lv 7, 24; 17, 15; 22, 8. — „masa nečistého“, úděl z obětního masa, jež počalo hníti. Srv. Lv 7, 18; 19, 7; Is 65, 4. — Místa tu uvedená, jež mluví o levitských nečistotách, patří k oněm částem Pentateuchu, jež moderní nadkritika nazývá „kněžským zákoníkem“, který prý vznikl teprve v polovici pátého století za dob Esdrášových a Nehemjášových, ježto prý náboženský stav v „kněžském zákoníku“ předpokládaný, za dob před zajetím v Israeli nebyl. Kterak mohl však tvrditi Ez, že ony předpisy „kněžského zákoníka“ zachovával od mládí, tedy již před zajetím, jestliže jich tehdy vůbec nebylo? (Knabenbauer). — O vzdechu „Ah“ srv. Jer 1, 6.

V. [15]. „tím“ lejnem hovězím. — Nebylo třeba, by Bůh přikazoval Ezechielovi péci podpopelný chléb lidským lejnem delší dobu, několikráte, stačilo, aby se tak stalo toliko jednou: jediným takovým rozkazem dostalo se prorokovi nezapomenutelného poučení. Ezechiel zhrozil se myšlenky, že by měl jísti něco podle zákona nečistého podobně, jako později užasl sv Petr, když v Jafě měl známé vidění, v němž byl vyzván, aby jedl maso zvířat čistých i nečistých (Sk 10, 14). Od malíčkosti Ez neporušil zákona o čistém jídle. Ta věrnost zasluhovala, by mu Bůh drsný příkaz zmírnil v ten rozum, že směl lejno lidské nahraditi lejnem kravským, jež nebylo pokládáno za nic znečišťujícího. Jest pravdě podobno, že Israelité jak na poušti tak i v Palestině topívali zvířecím trusem jako činí nynější felah. Prorok pekoucí si chléb lejnem řečeným byl toliko připodobněn k chudému, jenž nemá peněz, aby si opatřil palivo lepší. Náznačný význam tkví ve v. 12: Jako měl prorok jísti chléb nečistý, tak bude Israelitům v zajetí mezi pohany jísti nečisté pokrmy. Zmírněný rozkaz druhý, jejž Ez vykonal, postrádá náznačného významu. (Buzy).

V. [16]. srv. s v. 13. — „sílu“ = oporu, slovně „hůl“, ježto chléb srdce lidské posiluje, podporuje jako hůl pocestného. Srv. 4 Král 25, 3; Jer 38, 9; Pláč 2, 20. — „v starostlivosti“ hrozíce se věcí příštích, smrti hlady, zajetí pozůstalých atd. Srv. Lv 26, 26. —

píti budou, [17] aby, až se jim nedostávati bude chleba a vody, padl bratr na bratra, a ve svých nepravostech aby uchřadli.

Hlava 5. — [1] A ty, synu člověkův, vezmi sobě meč ostrý (jako břitvu), holící vlasy; vezmi jej a veď jej přes hlavu i přes bradu svou; pak si vezmi váhu na vážení a rozděl je. [2] Třetinu spal ohněm prostřed města, až vyprší dny obležení; třetinu vezmi a zesekej ji mečem vůkol něho; třetinu pak zbývající rozptyl do větru; a já vytasím po nich meč. [3] A vezmi tamodtud něco málo a zavaž to do cípu roucha svého. [4] Z těch pak opět vezmi, uvrhni je do prostřed ohně, a spal je ohněm; z toho vyjde oheň na všecek dům Israelův."

* * *

V. [17.] „bratr na bratra", u něhož hledal marně skývu chleba. — „uchřadli" hladem a nemocemi z něho. — Buzy se domnívá, že vv hl 4 dlužno přemístiti takto: v. 1—8. 9 b (?), 10 n. 16 n. 9 a. 12—15. Tím získává velmi mnoho souvislost a časový postup; náznaky 9 b. 10 n. 16 n předobrazují obléhání Jerusalema, náznaky 9a 12—15. předobrazují zajetí mezi nečistými pohany. — V. 9 a zní: „A ty vezmi sobě pšenice... dej to do jedné nádoby, a nadělej si chlebů". Ostatek, t. j. 9 b překládá Buzy: „Za dnů, za kterých zůstaneš ležeti na boku... [dnů budeš to jísti (glosa?)]. Ez leže nehybně na boku 9b mohl velmi dobře jísti odvážený chléb a píti odměřenou vodu (v. 10n). Byly tedy oba naznačené úkony (poloha na boku a odměřená strava) současné. Za to nebylo možno Ezechielovi, ležícímu nehybně na boku (tom i onom) míchati obilí (v. 9 a), mlíti je v mouku a péci z ní na kravském lejnu chléb (v. 9 a 12—15); tento úkon, naznačující příští zajetí, Ez vykonal buď prve nežli si na bok lehl, nebo — a to jest pravdě podobnější — později, když byl pokání na bocích již dokonal, nejspíše tehdy, kdy mu bylo přikázáno, co vypravuje níže 12, 18. — Ez. napsal tyto úkony (4, 9a, 12—15), podle toho, jak se byly sběhly. Neznámý písař vložil zlomek, na němž napsány byly, do hl čtvrté, kde nalezl úkony podobné (v. 10 n). Při tom zprávu o odměřeném pokrmu a nápoji roztrhl na dva kusy; první kus (v. 10 n) oddělil od druhého (v 16 n), a kromě toho zprávu o smíšeném obilí (v. 9 a) položil před náznak odměřené stravy (v. 10 n), čímž vznikl dojem, že jsou tu slity, smíšeny dva úkony venkoncem odlišné. — Přemístění, jež Buzy navrhuje, zachovává původnost všech složek této malé sbírky a spolu činí zadost oprávněným požadavkům kritiky. To přemístění (rekonstrukce) potvrzuje dávný nález, že památky bez časových údajů (u Ez) netřeba nutně klásti do času nejbližší (předchozí) památky s časovým údajem, ale že dobu každého nedatovaného úryvku dlužno vyšetřovati s největší pečlivostí případ od případu. (Buzy).

Hl. 5. — V. [1.-4.] líčí poslední náznačný čin z této řady (3, 22—5, 4): osud obyvatelstva jerusalemského za obléhání a po něm. — Jako vlas a vous krášlí muže, tak chtěl Hospodin, aby národ vyvolený byl ozdobou jeho (Hospodina)... Srv. opasek Jeremjášův Jer 13, 1 nn. — Ez tu představuje Hospodina. Srv. výše 4, 3. 7. (Podle jiných město).

V. [1.] Ostrý meč má tu konati služby břitvy holičovy (hebr.). — „je" vlasy a vousy. — Meč i břitva znamenají hrůzy válečné. Srv. Is 7, 20. — „váhy" = misky. — Váhy = náznak spravedlnosti. —

V. [2.] Hospodin bude třetí třetinu „taseným mečem" stíhati, t. j. hrůzami válečnými. — Zdá se však, že „a já vytasím po nich meč" jest glosa, jež vnikla sem z v. 12. — „až vyprší dny", po které měl Ez znázorňovati obléhání Jerusalema.

V. [3.] „tamodtud" = ze zemí, do kterých vítr rozptýlil třetí třetinu vlasů a vousů. — „do cípu svého roucha", t. j. za ňadra, za nimiž staří leccos, na čem jim záleželo, nosívali. — Toto „něco málo" znamená zbytek, jenž přečká zajetí, o nějž Bůh bude pečovati, jejž ponese takořka na srdci, a který zavede zpět do vlasti.

V. [4.] „Z těch pak" chovaných za ňaďry, jež zobrazují zajatce, kteří se vrátí do vlasti. Ani ti však nebudou všichni svatí, i bude třeba ohněm trestů Božích je ničiti, aby zbyl lid dokonale svatý na časy Mesiášovy; ten oheň bude od návratu ustavičně více méně hořeti, jádro Israele od bezbožníků očišťovati, aby konečně r. 70 po Kr zachvátil všecek národ Israelův, který se zpronevěřil Hospo-

[5] Toto praví Pán Bůh:
„To jest Jerusalem;
mezi národy postavil jsem jej
a vůkol něho země.

[6] Ale vzepřel se mým ustanovením,
že byl bezbožnější nežli pohané;
(vzepřel se) mým přikázáním více nežli země,
jež jsou kolem něho.
Neboť ustanovení má zavrhli,
a v mých příkazech nechodili.

[7] Pročež toto praví Pán Bůh:
„Protože jste předstihli pohany, kteří vůkol vás jsou,
že jste v mých příkazech nechodili,
a ustanovení mých nečinili,
že jste podle ustanovení (mých) ani jako pohané,
kteří jsou vůkol vás, nečinili:

[8] proto praví Pán Bůh toto:
„Aj, já (chystám se) na tebe,
a já sám uplatním prostřed tebe
ustanovení (má) před očima pohanů.

---

dinu, nepřijav Mesiáše, jejž byl mu sliboval a nyní poslal. (Pád Jerusalema a samostatnosti židovské za Tita). — S v. 1.—4. souvisí v. 12. — Úkon tu vypsaný měl Ez vykonati, až po době nehybného ležení na tom onom boku (hl 4) nabude zase volnosti v pohybu, až bude zbaven pout, o nichž byla řeč výše. První třetinu vlasů má prorok spáliti na cihle, na níž byl vyobrazil obležený Jerusalem; druhou třetinu má rozsekati na téže cihle kolem narysovaného Jerusalema; třetí třetinu, z níž má něco málo uschovati (za ňadry pod pláštěm nebo pod kefijí na hlavě), má rozptýliti do větru. — Slova „z toho vyjde oheň" bývají pokládána za glosu (Buzy po jiných) a ze LXX bývá přibíráno „a řekneš" všemu domu Israelovu. Ano Buzy má z dostatečných důvodů za to, že oba vv 3n jsou glosy Z vlasů do větru rozptýlených nesnadno sbírati nějaký zbytek, o němž nemluví. ani v. 12 níže. Odmyslíme-li si v. 3n jest náznačný úkon i význam jeho velmi prostý: Jako má Ez spáliti jednu třetinu svých vlasů na cihle, znázorňující obležený Jerusalem, druhou rozsekati mečem a třetí dáti větru rozváti: tak jedna část obyvatelstva Jerusalema zahyne ve městě hladem a morem, druhá podlehne meči, třetí bude odvedena do zajetí (Buzy).

V. [5]. Co byl Ez dosud (4, 1—5, 4) předpovídal náznačnými úkony, to předpovídá nyní slovy. — „To" = náznaky výše uvedené, zejména město na hliněné desce vyobrazené. — Jerusalem pro svůj význam v dějinách lidské spásy byl střediskem celého světa (Srv níže 38, 12). Měl býti sídlem pravého náboženství, pravé zbožnosti a mravnosti. Avšak zvrhl se!

V. [6]. Srv. na př. doby Manasovy 4 Král 21, 9; 2 Par 33, 9. — O „ustanoveních (soudech) a příkazech Božích" mluvívá často Pentateuch. Srv. Ex 15, 25; Lv 18, 4 n. 26; 19, 37; 20, 22; 25, 18; Nm 9, 3; Dt 4, 1. 5. 8. 14. 45; 5, 1. 31. a jj. — K „choditi v příkazech" srv. Lv 18, 3; 20, 23; 26, 43. — K „ustanovení zavrci" Lv 26, 43. (Knabenbauer). — Ani tolik (dobrého) neučinili, kolik pohané, kteří (psaného) zákona neměli. (Malvenda † 1628).

V. [7]. „předstihli" zpurností. — Srv. Ž 2, 1. — „ustanovení", jež pohané zachovávali, byl přirozený zákon, který měli zapsaný v srdcích, a který jim ukládal, věrně plniti, co byli komu slíbili. I pohané činili mnoho dobrého vedeni jsouce hlasem přirozeného zákona. Judovci napodobovali jejich neřesti, ne však ctnosti. Srv níže 11, 12. (Schmalzl). Srv. Řím 2, 14; Jer 2, 10 n. —

V. [8]. Ježto ustanovení Božích neuplatňovali, neuskutečňovali dosud Judovci, uplatní, uskuteční je nyní Hospodin tím, že učiní zadost spravedlnosti, kterou

[9] Učiním v tobě, čeho jsem (dosud) neučinil,
a čemu podobného již neučiním
— to pro všecky ohavnosti tvé.

[10] Protož otcové budou jísti syny prostřed tebe
a synové jísti budou otce své;
uplatním v tobě ustanovení (má)
a rozvěji všecky zbytky tvé na všecky strany světa.

[11] Protož praví Pán Bůh: Jakože živ jsem!
Za to, že jsi poskvrnil svatyni mou
všelijakými zločiny a všelijakými ohavnostmi svými:
zajisté také já rozdrtím tebe,
a neodpustí tobě oko mé, aniž slituji se (nad tebou).

[12] Třetina tebe morem zemře a hladem zhyne uprostřed tebe;
třetina tebe mečem padne vůkol tebe;
třetí pak díl tebe na všecky strany světa rozptýlím,
a meč z pochvy vytrhnu po nich,

[13] Vyléji svůj hněv,
ukojím roztrpčenost svou na nich, a potěším se;
i zvědí, že já Hospodin mluvil jsem to v horlivosti své,
až vyleji svou roztrpčenost na ně.
[14] Učiním tě pouští,
pohanou národům, kteří jsou vůkol tebe,
před obličejem každého tudy jdoucího.

Judovci porušili, nedbavše jich. Učiní tak před pohany, aby i ti se přesvědčili, že Bůh Israelův nenechá bez trestu zpronevěru těch, s nimiž vešel ve smlouvu; ať i pohané žasnou nad hrůzami spravedlnosti Boží. — Srv. Ex 12, 12; Nm 33, 4.

V. 9. Jako Judovci hřešili více nežli pohané, tak budou i citelněji potrestáni než jiní národové. Ta hrozba se splnila při pádu Jerusalema r. 587 před Kr., později r. 70 po Kr., kdy dobyli Jerusalema Římané, a splní se na konci světa. — Srv. Mt 24, 21. —

V. 10. Hrůzami takového hladu, naznačeného výše 4, 9n. hrozil již Lv 26, 29; Dt 28, 53. — Národu, jemuž bylo slíbeno, že rozvěje pohany (Dt 33, 17) pohrozeno, že bude sám rozvát mezi pohany Dt 30, 4. — „uplatním ustanovení“ = vykonám soudy, jako výše ve v. 8.

V. 11. „všelijakými zlociny a“ není v LXX i možno býti pokládáno za glosu. — Poskvrňovali svatyni tím, že v ní stavěli modly (níže 8, 5.) nebo že z modlářské svatyně běhali přímo do svatyně Hospodinovy. Srv. níže 23, 38 n. — „rozdrtím“ nebo „zavrhu“, jako jsi zavrhl ty mne. „rozdrtiti“ (případně oholiti, vyhladiti) možno vztahovati na chrám, jenž bude zbořen. — „neslituji se nad tebou“, jak již bylo naznačeno železnou plotnou výše 4, 3. — „tebe“ Jerusaleme!

V. 12. Srv. 5, 2 n. — I zajatce bude Pán stíhati taseným mečem! Srv. Lv 26, 33

V. 13. Člověk, mající smysl pro spravedlnost, dosahuje vniterného uspokojení a útěchy, vidí-li, že se spravedlnosti stává zadost, jako ho prve rmoutilo, když viděl, že se děje veřejné bezpráví, aniž je kdo trestá a tím zamezuje. Větší jest bolest a případně útěcha **zákonodárce**, vidí-li, že zákonem jeho pohrdají nebo že se uplatňuje aspoň trest, stanovený na jeho rušitele (sankce). — Srv. Is 1, 24. — Dt 28, 63. — „zvědí“ = zakusí na své kůži, přesvědčí se. — „v horlivosti“ pro svou čest, která Boha pudí, aby nenechal bez trestu, nedostává-li se mu povinné cti. — Ta „horlivost“ jest záruka, že splní, čím v ní hrozil. Srv. Is 9, 7; Joel 2, 18; Zach 1, 14.

V. 14 n. srv. s Lv 26, 31. 33; Dt 29, 23 n; 28, 37; Jer 24, 9; 29, 18. To budou soudy Boží, jimiž uplatní svá práva (výše v. 8).

[15] Budeš na pohanu, na potupu,
na výstrahu a na úžas mezi národy,
kteří jsou vůkol tebe,
až vykonám na tobě soudy ve hněvu
a v rozhořčení a v roztrpčených trestech —

[16] Já, Hospodin, mluvil jsem to —
až vystřelím nejhorší střely hladu na ně,
které budou smrtelné
a které pošlu, abych vás vyhubil;
až hlad na vás nakupím, a zlomím mezi vámi sílu chleba.

[17] Pošlu na vás hlad
a zvěř nejhorší až do vyhubení;
mor a krev půjde přes tebe,
a meč uvedu na tebe.
Já, Hospodin, mluvil jsem to."

Hlava 6.

[1] Hospodin mne oslovil a řekl:
[2] „Synu člověkův, upři tvář svou k horám Israelovým,
prorokuj proti nim, [3] a rci:
Hory Israelovy, slyšte slovo Pána Boha!

Toto praví Pán Bůh horám a pahorkům,
skalním žlabinám a údolím:
Aj, já uvedu na vás meč,
pohubím výšiny vaše,
[4] zbořím oltáře vaše,
ztroskotány budou sochy vaše,
a svrhu zbité vaše před modly vaše.

V. 16 n. Hrozba čtyřmi pohromami: hladem, morem, válkou a dravou zvěří, která se rozhostí v liduprázdných krajinách, a ohrožuje i poslední zbytky obyvatelstva. — „čtyři" = náznak veškerosti. — Dravou zvěří hrozil již Lv 26, 22; Dt 32, 24. — O „hladu" viz Pláč 2, 20; 4, 10; Bar 2, 3. — O šípech hladu srv. Dt 32, 23. — „O síle chleba" srv. výše 4, 16. — „krev" prolitá v bratrovražedných bojích. — „Já Hospodin" ručím svým božstvím za to, že se splní, čím hrozím. Ta slova — toť božská pečeť, jež předešlou řeč zakončuje tím, že jí dodává nejvyšší hodnověrnosti.

Hl. 6. — V. 1. Dosud mířil Ez svými hrozbami na město, nyní počíná je rozšiřovati na celé Judsko, jež bylo všecko poskvrněno modlářstvím (výše 5, 11).

V. 2. „k horám Israelským" = k hornaté Palestině (z nížiny Babylonské). — Na horách bývaly svatyně, ve kterých Israelité konali bohoslužbu Hospodinovi způsobem nezákonitým, nebo dokonce ke cti model. — „upříti tvář", zrak přísný a pevný, jak žádá obsah následujících hrozeb.

V. 3 n. „meč" = hrůzy válečné stihnou místa a nástroje modlářství spolu s modláři. Srv. Gn 3, 17; Řím 8, 19. — O „výšinách" (bámóth) srv. Dt 12, 2. — „sochy vaše" = sloupy ke cti boha slunce; viz o nich Is 17, 8; 27, 9; 2 Par 14, 4; 34, 4. 7; stávaly na oltářích vedle nich. — V údolích při potocích bývaly posvátné háje, posvátné stromy, ašery. Srv. Sdc 6, 25 n; Ex 34, 13. — V údolí Ben-Hinnom byl pověstný oltář Molochův. Viz 4 Král 23, 10; Jer 7, 31 n; 19, 6. 11—17. — „Modly" slují tu hebr. „gillúlím," což může znamenati „Kaly". —

[5] Položím mrtvoly synů Israelových před sochy vaše,
a rozptýlím kosti vaše okolo oltářů vašich
[6] ve všech sídlech vašich.

Města zpuštěna budou,
výšiny budou zbořeny,
za své vezmou oltáře vaše,
budou polámány;
veta bude po modlách vašich,
pobořeny budou chrámy vaše,
a vyhlazena budou díla vaše.
[7] Padnou zabití prostřed vás,
i zvíte, že já jsem Hospodin!

---

[8] Avšak zůstavím z vás některé, kteří ujdou meče,
mezi pohany, až vás rozptýlím do zemí (cizích).
[9] I vzpomínati budou na mne vysvobozenci vaši mezi pohany,
k nimž do zajetí odvedeni byli;
neboť zlomím srdce jejich smilné, jež odpadlo ode mne,
(zlomím) oči jejich smilně se poohlédající po svých modlách,
i zošklivi si sami sebe pro zlé věci,
jež činili k vůli všem ohavnostem svým.
[10] A zvědí, že já Hospodin ne nadarmo jsem mluvil,
že jim učiním to zlé.

---

[11] Toto praví Pán Bůh:
Práskni rukou, dupni nohou, a rci „Běda"
pro všecky ohavnosti hříchů domu Israelova!
Neboť mečem, hladem a morem dlužno jim padnout.

[12] Kdo daleko jest, umře morem,
a kdo blízko, mečem padne,
a kdo zůstane a obležen bude, umře hladem;
tak vyliji hněv svůj na ně.

V. [5]. „položím . . . sochy vaše" není v LXX, opakuje větu předchozí, i zdá se býti glosou. — Tím hrozil již v Lv 26, 30. — Modlářům nedostane se slušného pohřbu; jako padali za živa před modlami, tak budou padati před nimi také mečem nepřítelovým. Ukáže se názorně nicota model i modlářství.

V. [6 n]. srv. s Lv 26, 30—33. — „Hospodin" nejvýš věrný, jenž neumírá, plní pokolením příštím, co sliboval nebo čím byl hrozil předkům, když byl prve dlouho, dlouho shovíval. — Místo „chrámy" hebr. „sloupy slunce" jako výše ve v. 4. — „díla (výrobky) vaše = modly. —

V. [8 n]. „zlomiti srdce" = pohnouti je k lítosti. — „smilné" = k modlářství náchylné, ježto smilstvo (cizoložství) znamená obrazně modlářství. — Odvrátí se od hříchu a přilnou k Hospodinu, což bylo podle vůle Boží ovoce všech trestů.

V. [10]. Svou zkušeností se přesvědčí, že nebyli stiženi Božími tresty ani nespravedlivě ani neužitečně; neboť bezbožnost ukazuje spravedlnost a pokání (ukazuje) užitečnost. (Teodoret).

V. [11]. Ruce člověk spráskne, když se něčeho zhrozí, dupá nohou, když se na něco hněvá. Prorok má ustrnouti nad zločiny Judovců a rozhorčiti se na ně. —

V. [12]. „daleko" bitevní vřavy. — „zůstane", zachrání se tím, že uteče se před příchodem nepřítelovým do města a v něm bude „obležen".

[13] Zvíte, že já jsem Hospodin,
když budou zbití vaši mezi modlami vašimi,
vůkol oltářů vašich,
na každém vysokém pahorku,
na každém horském vrchu,
pod každým stromem hájovým,
pod každým dubem ratolestným
a na (každém) místě, na němž zapalovali
vonná kadidla všem svým modlám.

[14] Vztáhnu ruku svou na ně,
a učiním zemi pustou a opuštěnou
od pouště až do Ribly,
kdekoliv mají svá sídla,
i zvědí, že já jsem Hospodin."

Hlava 7.

[1] Hospodin mne oslovil a řekl:
[2] „A ty, synu člověkův, toto praví Pán Bůh
zemi Israelově:
Konec přichází, přichází konec
na (všecky) čtyři strany země.

[3] Nyní přichází konec na tebe,
vypustím hněv svůj na tebe;
souditi budu tebe podle cest tvých
a postavím proti tobě všecky ohavnosti tvé.

[4] Neodpustí oko mé tobě, neslituji se,
ale mravy tvé položím na tebe;
ohavnosti tvé prostřed tebe budou;
i zvíte, že já jsem Hospodin.

V. [13]. Srv. Dt 12, 2; 3 Král 14, 23; 4 Král 16, 4; 2 Par 28, 4; Jer 3, 6; Os 4, 6. — „na každém horském vrchu" a „pod každým dubem (terebintem) ratolestným" není v LXX i může býti pokládáno za glosu.

V. [14]. „od pouště" na jihu Palestiny. — Ribla známé město v Syrii (Ematsku). Srv. Jer 39, 5; 52, 9. 26. Vzdálená a neobvyklá tato severní hranice Palestiny má naznačiti, že celá Palestina od jihu až do nejzazšího severu bude pohromou stižena. Již Jer navrhl čísti „Ribla" místo porušeného Deblatha. —

Hl. 7. — Proroctví o zkáze Jerusalema vyznívá žalozpěvem, jejž možno rozděliti na šest částí: I. (7, 1—4), II. (5—9), III. (10—13), IV. (14—18), V. (19—22), VI. (23—27). Základní ton té písně jest: Konec jest již tu. Žalozpěv opakuje a rozvinuje, co bylo dosud řečeno o příčinách a účincích zkázy Jerusalema, jakož i o okolnostech, jež ji budou provázeti. (Schmalzl).

V. [1]. LXX má za „synu člověkův" slovíčko „rci", jehož význam rozumí se tu sám sebou: co zde prorok od Boha slyší, to má oznámiti svým posluchačům. — Judsko představovalo tehdy se svým obyvatelstvem všecek národ israelský, proto sluje tu „země Israelova". —

V. [3n]. podává obsah (téma) celého truchlozpěvu. — „postavím proti tobě" jako nepřítele trestajícího, jejž na tebe uvedu (hebr.). — V. 4a srov. s 5, 11b. — „položím na tebe" = přivedu na tebe tresty za ně. — „mravy" slovně: „cesty". — „ohavnosti budou uprostřed" Judska, až se vybijí svou trestností před očima všech. — V. 3n opakuje bezmála slovně níže v. 8n. Možno, že tamodtud vepsány byly sem, že tedy původně v. 5. souvisel s v. 2.

[5] Toto praví Pán Bůh:
Trápení nevídané, trápení
— ejhle — přichází.

[6] Konec přichází, přichází konec,
vzbudil se proti tobě,
aj, hle, přichází.

[7] Přichází zkáza na tebe,
obyvateli země;
přichází čas, blízko jest den zabíjení
a ne jásotu na horách.

[8] Nyní z blízka vyliji hněv svůj na tě
a vyčerpám rozhořčenost svou na tobě;
budu tě souditi podle cest tvých,
vložím na tebe všecky tvé nešlechetnosti;

[9] neodpustí oko mé, neslituje se,
ale mravy tvé položím na tebe,
a ohavnosti tvé prostřed tebe budou, i zvíte,
že já Hospodin jsem ten, jenž tepe.

---

[10] Ejhle, den ten, ejhle, přichází!
Vzešla zkáza, zkvetl prut,
vypučela se pýcha;
[11] násilí vzrostlo v prut
na bezbožnost.

Nic z nich nezbude,
nic z národa,

V. [5]. „nevídané“, ojedinělé, jak již bylo zřetelněji řečeno výše 5, 9.
V. [6]. Konečná zkáza (kterou shovívavost Boží oddalovala), jakoby spala, dlouho nepřicházejíc, teď však se probudila a jistojistě brzy dorazí! V. 5 n jest v LXX kratší. —
V. [7]. „země“ Judské. — „jásot na horách“ se rozléhal, když tam Judovci konali modloslužbu, výskajíce radostí a zpívajíce jako za dob vinobraní nebo šlapání hroznů v lisu („hédád“). Místo jásotu bude se rozléhati po horách „ryk válečný“ (hebr.) a sténání raněných (= „zabíjení“). Srv. Is 16, 10; Jer 25, 30; 3, 23.
V. [8 n]. zní bezmála tak jako výše v. 3 n. — „z blízka“ časově: brzy, co nevidět. — „Počítáme-li od pátého roku vyhnanství krále Jechonjáše až do devátého roku krále Sedekjáše, kdy přišel Nabuchodonosor a obsadil Jerusalem, zůstávají uprostřed tři roky. Proto právem jest řečeno „Nyní z blízka . . .; nebudu ti předpovídati co přijíti má, aniž budu ti hroziti tím, co za dlouho se stane; nyní splním na tobě hněv svůj“ (Jer). — Tehdy, až zakusíte mou spravedlnost, poznáte, že jsem Bůh. (Pintus).
V. [10]. „Vzešla“ jako símě. — „prut“ jest metla Boží (Is 9, 4), říše Chaldská, nedávno založená (Viz I. sv. str. 1210). Ten prut „vzkvetl“ (Srv. Jer 1, 11 n) a přinese ovoce: trestnou zkázu Judska. — „pýcha“ = zpupnost a násilnictví (v. 11) Chaldů. Srv. Jer 50, 31.
V. [11]. „na bezbožnost“ Judovců. — „Nic z nich nezbude“ řečeno nadsázkou. — O „jásotu“ srv. výše v. 7. — „o počinku“ vykládá Jer: „Ne pokoj, ale věčné zajetí bude údělem jejich.“ — Hebr. místo „odpočinku“ má: lesku (nádhery). — V. 10 n značně se odchyluje od LXX. — Místo „z národa“ možno překládati: „z množství“ obyvatelstva, bohatství, nádhery atd. Srv. Is 60, 2. —

nic z jásotu jejich,
a nebudou míti odpočinku.

[12] Přišel čas, blízko jest den.
Kdo kupuje, ať se neveselí,
a kdo prodává, ať nekvílí,
ježto hněv přijde
na veškeren lid její.

[13] Neboť kdo prodává
nevrátí se k tomu,
co byl prodal,
třebas byl život jejich mezi živými (zachován);
neboť proroctví proti všemu jejímu národu se nezvrátí,
a život nikoho nebude nepravostí jeho posilněn.

---

[14] Trubte (si) na roh a všichni ať se připravují,
ale nebude, kdo by do boje táhl,
neboť hněv můj přichází
na všecek lid její.

[15] Meč (zuří) venku,
mor a hlad uvnitř;
kdo jest na poli,
umírá mečem,
a kteří jsou ve městě,
morem a hladem jsou sežíráni.

[16] A budou-li zachováni uprchlíci,
budou na horách jako údolní holubice,

V. 12. „čas", „den" soudu a trestu. — Kupec nemá se veseliti, že nabyl nového majetku, ježto ho brzy pozbude. — Kdo byl donucen z bídy svůj majetek prodati, ať toho nežele, ježto by si jej do zajetí bez toho nemohl odnésti, a příštího roku milostného nebude ještě doma, nýbrž v zajetí. Řeč je tu o nemovitém majetku, o němž viz Lv 25, 14nn 25. 27n. — Bude tedy zajetí trvati dlouho ... — „její" země Judské (v. 2).

V. 13. „jejich" prodávajících i kupujících. — „nevrátí se" ke svému majetku, třebas by se dožil příštího jubilejního roku (viz výše k v. 12). — „proroctví proti všemu národu" země Judské (=„jejímu") nebo „proti všemu množství jejímu" vysloveno výše ve v. 11. Srv. Jer 25, 9n. — „nezvrátí se", ježto nemůže se nesplniti. Srv. Is 45, 23. — „život nikoho nebude nepravostí jeho posilněn" t. j. nikdo hříchem delšího života ani blahobytu nemůže si zjednati. —

V. 14. Marné všecko zbrojení! Nebudeť bojovníků silných, dobře živených a nebojácných. — Srv. Lv 26, 17; Dt 32, 30. Slova „Trubte si..." na poplach jsou řečena štiplavě (sarkasticky). — „hněv" Boží nažene jim strachu, a hladem je seslabí. — „její" země Judské (v. 2). — Místo „lid" možno překládati „množství" ve smyslu naznačeném výše k v. 11n. — Ostatně „neboť hněv... její" v LXX není, možno tedy, že je to glosa. —

V. 15. Srv. výše 5, 12. — „venku" mimo obležený Jerusalem. — „uvnitř" v obleženém Jerusalemě. Srv. 6, 12. —

V. 16. Holub, hnízdící v údolích a žlabinách, aby se nestal kořistí jestřábovou, jest obraz plachosti, bázlivosti a Východan slyší v jeho vrkání výraz bolesti. Komu se podaří utéci na hory, bude tam potulovati se plný strachu a nářku. Srv. Jer 48, 28; Is 2, 19; 38, 14.

každý se bude třásti,
každý pro svou nepravost.

[17] Každá ruka ochabne, a každé koleno poteče
množstvím vody.
[18] I přepáší se žínicemi,
strach je přikryje,
na každé tváři bude zahanbení,
a na všech hlavách jejich lysina.

---

[19] Stříbro své budou vyhazovat na ulici
a zlato budou míti za svinstvo.
Stříbro a zlato jejich nebude moci jich vysvoboditi
v den Hospodinova hněvu.

Hladu svého (tím) nenasytí,
a břicha jejich nebudou naplněna;
neboť stalo se jim podnětem
k nepravosti jejich.

[20] Okrasy svých šperků použili k pýše,
obrazů ohav svých a soch z toho nadělali;
protož obrátil jsem jim to v svinstvo,
[21] a dám to rukám cizích v plen,
a bezbožníkům země za kořist,
i znesvětí to.

[22] Neboť odvrátím tvář svou od nich,
že znesvětí svatyni (mou);
vejdou do ní lupiči
a znesvětí ji.

---

[23] Udělej pouta!
Neboť země jest plná krevní viny
a město plné násilí.

V. [17]. „ochabne", ježto hrůzou ztrne. — Kolena, jež byla pokládána za sídlo síly, budou se slabostí chvíti, budou se takořka jako voda rozplývati; tak změknou. Srv. Jos 7, 5; Ž 21, 15; Job 4, 4; Ž 108, 24; Is 35, 3.

V. [18]. Známky smutku. Srv. Is 15, 2; Jer 48, 37; Am 8, 10; Mich 1, 16.

V. [19]. Zlato a stříbro jich nenasytí, z neštěstí nevykoupí, naopak nepřítele přivábí! Co starostí, práce i hříchů je stálo, a nic jim nyní nepomáhá. Vzniká v nich odpor ke kovu, na němž lpí kletba a proto jej vyhazují na ulici, pokládajíce jej za věc odpornou jako jest čmýra (= svinstvo). Srv. Lv 12, 2. 5; 15, 19. 20. 24. — To bohatství svedlo je k tomu, že zbujněli, že se vzpírali proti samému Bohu. — „Stříbro a zlato... Hospodinova hněvu" není v LXX i zdá se býti glosa. —

V. [20]. Bůh jim dal ty šperky, aby je jimi okrášlil, oni jich zneužili proti Bohu a proto z okrasy stává se jim — „svinstvo". Srv. výše v. 19.

V. [21]. Co Judovci mají, jest všeco posvátný majetek Boží; uloupí-li jej pohané, bude to svatokrádež. Os 2, 9; Is 8, 8; 14, 25; níže Ez 16, 10 n. —

V. [22]. Hospodin odvrátí od Judovců svou milostivou tvář, a následek toho bude, že Chaldové zaberou posvátnou zemi, město a zejména chrám!

V. [23]. „pouta" na znamení, že Judovci budou spoutáni a odvedeni do zajetí. Srov. Jer 28, 13. — „krevní" za prolitou krev, vraždami a jinými křivdami, jež bližnímu „krev pily". —

[24] Nejhorší z národů přivedu,
i zaberou domy jejich;
konec učiním pýše mocných;
zaberou svatyně jejich.
[25] Až přijde úzkost, hledati budou pokoje,
ale nebude ho.

[26] Zarmoucení na zarmoucení přijde
a zlověst na zlověst;
i budou vidění žádati od proroka,
ale kněz pozbude zákona,
a starší rady.

[27] Král bude kvíliti,
kníže zahalí se smutkem,
a ruce lidu země poděšeny budou.

Podle cesty jejich naložím s nimi,
podle soudů jejich souditi je budu
i zvědí, že já jsem Hospodin.

Druhá řada řečí: O příčině a velikosti soudů Božích
(hll 8—11).

Ohavnost modlářství v Jerusalemě (hl 8). Smrt obyvatelstva jeho (hl 9). Město spáleno, Bůh se chystá k odchodu (hl 10). Odchod Boha hrozícího (11, 1—12) a slibujícího (11, 13—25).

Hlava 8. — [1] Šestého roku, šestého měsíce, pátý den (toho) měsíce, seděl jsem ve svém domě a starší judští seděli před mnou,

---

V. [24]. Srv. Dt 28, 50. — Judovci se domnívali ve své pýše, že jsou „mocni", silni; co z té síly bude, řečeno bylo již ve v. 14. — Místo druhého „zaberou" hebr.: „znesvětí". — „svatyně" = všecky četné místnosti její. — Bůh svatyni již nejmenuje „svou", ježto se z ní vystěhuje a vydá ji pohanům; je to svatyně „jejich" ježto jí přičítali magickou moc, která nedopustí, aby jí pohané znesvětili. Srv. Jer 7, 4; Mich 3, 11.

V. [25]. „pokoj" = blaho, spása.

V. [26]. „vidění" = prorocký výrok, rada, jak z pohromy vyváznouti; ale nedostane se jim odpovědi. Srv. Os 3, 4; 9, 7; Am 8, 12; Ž 73, 9; Pláč 2, 9. — Kněz, jenž měl vykládati zákon (Mal 2, 7) nebude věděti si rady, čím by ze zákona potěšil, čím by pomohl. Srv. Jer 18, 18.

V. [27]. „cesty" = mravy. — Podle toho, jak nakládali se zásadami práva, spravedlnosti a mravnosti (= „podle soudů jejich") budou souzeni také sami. — Hospodin nejvýše věrný, jenž splní, čím byl hrozil. Věrný a spravedlivý.

Hl. 8. — V. [1]. Místo „šestého měsíce" LXX má „pátého". — Sestý měsíc byl asi náš září (roku 593 př. Kr.). Bylo to rok a dva měsíce po příkaze Božím, aby Ez ležel na boku, daném výše 4, 4. Podle řeckého znění vypršelo již oněch *190* (a *40*) dní (4. 4n; 5, 1), i mohl Ez skutečně doma „seděti". — Podle hebr. a lat. lhůta 430 dní, po kterou měl Ez ležeti na boku ještě neuběhla, proto bylo by „seděti" vykládati ve smyslu širším: „dlíti". — „starší judští" byli pohlaváři rodoví (šejkové) zajatců babylonských. — „Ruka Páně spočinula na Ezechielovi" = dostalo se mu u vytržení vidění, jež dále popisuje. Srv. 1, 3; 3, 22. — Přítomní starší byli svědky toho, že Ez upadl do vytržení (ekstase) i mohli snáze uvěřiti prorokovi, až jim bude líčiti, co „viděl" a tu víru buditi v jiných svých souvěrcích. — „ve svém domě" zachovávaje jakési domácí vězení, nařízené výše 3, 24; 4, 4n.

i spočinula tu náhle na mně ruka Pána Boha; [2] měl jsem vidění: ejhle — postava, jako bych viděl oheň; od toho, co vypadalo jako bedra její dolů, oheň; a od beder jejích vzhůru jakobych viděl lesk, jakobych patřil na čistec. [3] A cosi jako vztažená ruka chopilo mne za kštici hlavy, a duch pozdvihl mne mezi zemi a nebe, a uvedl mne ve vidění Božím do Jerusalema ku bráně vnitřní, jež hledí na sever, kde byla postavena modla žárlivosti, aby budila žárlivost. [4] A hle, (zjevila se) tu velebnost Boha Israelova jako ve vidění, jež jsem měl na poli.

[5] I řekl mně: „Synu člověkův, pozdvihni oči k severu!" I pozdvihl jsem oči k severu, a aj — na severu brány oltářové byla modla žárlivosti, právě u vchodu. [6] A řekl mně: „Synu člověkův, vidíš-li ty, co tito činí? Veliké ohavnosti, jež činí tuto dům Israelův, abych daleko se vzdálil od svatyně své? Avšak uvidíš ohavnosti ještě větší!"

[7] Poté zavedl mne ke vchodu do nádvoří; když jsem pohleděl,

---

V. [2]. Místo prvního „o h e ň" LXX lépe: „m u ž e". E z v i d ě l p o s t a v u m u ž e. — Srv. výše 1, 27. — O „č i š t c i" viz 1, 4. — Podle Schmalzla znamená „o h e ň" od beder dolů trestající s p r a v e d l n o s t (9, 1—11, 12), kdežto silný lesk od beder nahoru značí m i l o s t i v o u s v a t o s t Boží (11, 13—24).

V. [3]. Rčení „c o s i j a k o" užívá Ez, aby zmírnil představu, že má Bůh tělo lidské (antropomorfismus). Srv. 1, 5. (Schmalzl.) — Toliko „v e v i d ě n í B o ž í m" a n i k o l i v e s k u t e č n o s t i byl Ez přenešen do chrámu jerusalemského! — „b r á n a v n i t ř n í", vedoucí z nádvoří vnějšího do vnitřního; níže ve v. 5. sluje „b r á n a o l t á ř e" a ve 9, 2: „h o r n í". — Ez stojí v nádvoří vnitřním a odtud hledí řečenou branou k severu (v. 5. níže). — „m o d l a" tam byla postavena za dob M a n a s o v ý c h podle 4 Král 21, 7. Snad se ještě na to Ez pamatoval. Ez bylo tehdy 31 roků. Srv v. 1. — Josiáš dal ji odstraniti, později snad byla tam zase postavena, jak by mohl někdo vyvozovati z v. 5. níže. — Byla to nejspíše socha B a a l a (nebo A s t a r t y). — Modla budila „ž á r l i v o s t" Boha, jenž pokládal církev S. z. za svou choť, od níž přísně žádal, aby jej jediného ctila a milovala jakožto svého chotě; proto se hněval, když se mu zpronevěřovala modlářstvím, jež sluje (obrazně) ve S. z. „c i z o l o ž s t v í" (smilstvo). Srv. Ex 20, 5; Os 12, 14.

V. [4]. Boha Israelova proti Baalovi (Astartě) bohu c i z í m u, jehož modla tam stála. — „n a p o l i" = v údolí, jako výše 3, 23.

V. [5]. „b r á n a o l t á ř o v á" (název jinde se nevyskytující) nemůže býti jiná nežli severní brána z nádvoří vnějšího do vnitřního, proti které stál oltář na zápalné oběti. Ta brána byla příchozím z Jerusalema nejbližší, a proto nejhojněji jí procházeli; kromě toho byly žertvy, jež podle zákona Lv 1, 11 měly býti zabíjeny n a s e v e r n í s t r a n ě o l t á ř e, nejvíce voděny z města branou touto. Ez stál na jižním jejím konci a branou viděl na její druhý konec a odtud dále do nádvoří vnějšího, kde stála blízko brány řečená modla. Snad i ta byla tu postavena proto, že nejvíce věřících vcházelo právě touto branou, i bylo jim jíti kolem modly a jí se pokloniti.

V. [6]. „a b y c h d a l e k o s e v z d á l i l" = aby mne odtud vyhnali. Nekonečné v e l e b n o s t i Boha, jenž má s Israelem smlouvu (v. 4) příčí se m o d l á ř s t v v chrámě páchané tak, že jej zbaví zvláštní své přítomnosti a vydá jej na pospas pohanům. — Srv. níže 11, 23. — „č i n í" i činili, zejména za dob Manasových. Ježto modlářství vůbec, tedy i ohavnosti páchané za Manasa ve chrámě, bývá pokládáno za vinu národní (srv. níže hll 16, 23), za kterou pykati bude Israel v zajetí, a ježto Ez líčí tu v i d ě n í, v němž nebývá minulost od přítomnosti přesně rozlišována, není jisto, byla-li tehdy, kdy Ez toto vidění měl, ve chrámě skutečně modla znova postavena, nebo ukazuje-li Bůh ve vidu Ezechielovi modlářství v chrámě páchané již za dob Manasových. Jisto však, že v J e r u s a l e m ě za těchto dob Sedekjášových kvetlo modlářství m i m o c h r á m. Srv. Jer 2, 10nn; 44, 18; i možno, že toto modlářství, p á c h a n é v e s v a t é m m ě s t ě, nedaleko Hospodinova sídla (chrámu), páchané od národa, jenž měl býti jeho (Hospodinovým) knězem, bylo ve vidění Ezechielově přeneseno do chrámu.

V. [7]. Ez stál dosud u jižního vchodu severní brány vnitřní; nyní prošel bránu až k jejímu severnímu východu, ústícímu se do vnějšího nádvoří — „k d y ž j s e m p o h l e d ě l . . . d o s t ě n y" není v LXX i mohlo by pokládáno býti za glosu. Je-li ta věta původní, mohla by znamenati ona díra otvor tajných skrýší, jeskyní, jakých používali modláři a pověrčiví za věštírny; onou děrou bývalo slýchati hlas

aj, díra byla tam do stěny. [8] A řekl mi: „Synu člověkův, proraz tu stěnu!“ Když jsem ji prorazil, ukázaly se jedny dvéře. [9] I řekl mi: „Vejdi, a viz ohavnosti nejhorší, jež tito zde činí!“ [10] Všel jsem tedy, a viděl jsem — aj všelijaké podoby zeměplazů a zvířat, ohavy a všelijaké modly domu Israelova zobrazeny byly na stěně všudy vůkol. [11] A sedmdesát mužů ze starších domu Israelova — Jezoniáš, syn Safanův, stál prostřed nich — stálo před tím malováním, a každý měl kadidelnici v ruce, a mráček dýmu z kadidla vystupoval. [12] I řekl mně: „Jistě vidíš, synu člověkův, co činí starší domu Israelova ve tmách, každý v úkrytě pokoje svého; říkají totiž: „Nevidí nás Hospodin! Opustil Hospodin zemi!“ [13] A řekl mi: „Uvidíš ještě větší ohavnosti, jež tito činí!“

[14] Poté zavedl mne ku dveřím brány domu Hospodinova, jež hleděla k severu, a aj — tu seděly ženy oplakávající Adonida. [15] I řekl mně: „Zajisté jsi to viděl, synu člověkův! Uvidíš ještě větší ohavnosti nežli tyto.“

„bůžka“ nebo jeho „proroka“. Ez netvrdí, že co tu „vidí“ bylo tehdy skutečně ve chrámě na místě udaném; líčí toliko, že Judovci vedle veřejné bohocty, vzdávané Jahvovi ve chrámě, oddávali se tajnému modlářství (zejména bylo-li od králů stíháno), ve skrýších temných, do nichž vedly tajné jediné dveře, známé toliko zasvěceným. Byly v nich konány asi také „mysterie“, tajné pověrčivé obřady, jakož i pohlavní výstřednosti („orgie“).

V. 8. „proraz“ = prolom.

V. 10. „zeměplazů“ jako chrobáků, štírů, hadů, krokodýlů. — „zvířat“ (dobytka) jako psů, koček, býčků, beranů atd. To vše znamená modlářství egyptské, provozované také v Jerusalemě, jak svědčí Jer 2, 18. 36 n zejména od těch, kteří i politicky se klonili k Egyptu. Zajímavo, že LXX, pořízená v Egyptě vynechala „zeměplazy a dobytek“. — „všelijaké“ modly, vypůjčené od jiných národů. — „zobrazeny na stěně“ jako činili Egypťané svými nástěnnými vypuklinami, barvami zpestřenými, jichž se tolik zachovalo. — Také Babyloňané malovali na stěny báječné bytosti, mající podobu hadů a pod. „zeměplazů“. Srv. „çirruššu“, draka vypouklého na cihlové stěně Ištařiny brány v Babyloně.

V. 11. O „sedmdesáti starších“ viz Ex 24, 1; Nm 11, 16. 24; 2 Par 19, 5. — Zastupovali celý národ; z toho, že všichni páchají tajnou modloslužbu, vidno, jak byly všecky vrstvy národa judského tímto zločinem prožrány. — Jezoniáš jest jiný než jmenovaný níže 11, 1. — Nejisto, byl-li syn Safana, uvedeného 4 Král 22, 3n Jer 29, 3; 36, 10; 39, 14. — Také Babyloňané obětovali kadidlo (kutrinnu) svým bohům.

V. 12. Místo „v úkrytě pokoje svého“ hebr.: „ve svých malovaných komorách“. Starší Israelovi za dob neštěstí, jehož Hospodin neodvrací, mluví tak, jakoby Hospodin pomoci nechtěl nebo nemohl. Srv. 2 Par 28, 23. Srv. také Is 29, 15; Ž 72, 11; Job 22, 14. — Omlouvají tím spolky s cizinci (Egypťany), jež nebylo možno odloučiti od modloslužby jejich.

V. 14. Z v. 16. níže a v. 7. výše vyplývá, že „brána“ je tu severní, brána vedoucí z města do nádvoří vnějšího. U východu jejího do řečeného nádvoří seděly ženy v rouchu smutečním. Srv. Is 3, 26, Jer 7, 18; 44, 15. 19. — Syrsko-fénický Adonis (z hebr. Ádón = Pán) jest jméno řecké, jemuž odpovídá hebrejské Tammuz, vzniklé z „Du-ú-zu“ nebo „Du-mu-zu“ = Syn života. Byl to bůh, jejž Babyloňané přijali od nesemitského národa, před nimi v Mesopotamii usazeného. Byl to bůh květeny, která v červnu — v červenci (ve čtvrtém měsíci zvaném po něm „tammuz“) usychá, umírá: bůh prý vstupuje do podsvětí, i nastává doba smutku, za které ženy oplakávají jeho smrt. Srv. sestup Ištary do podsvětí Kaz 5, 14. — Jeronym svědčí, že byl Adonis milenec Venušin, který prý jí byl v červnu zabit, později však opět vzkříšen. Jako v červnu oplakáván, tak býval později, kdy s probouzející se přírodou „vstal zase z mrtvých“, oslavován výstředními radovánkami žen. Činívaly tak v jeskyních a v hájích země Hospodinovy, země svaté, v níž Hospodinova Velebnost sídlila, proto vidí Ez tento druh pocty cizího boha — ve chrámě. Srv. Zach 12, 11 n. Podobný bůh egyptský byl — Osiris.

[16] Poté zavedl mne do vnitřního nádvoří domu Hospodinova, a aj — u vchodu do chrámu Hospodinova mezi předsíní a oltářem pětadvacet mužů obrácených zády ke chrámu Hospodinovu a tváří na východ klanělo se k východu slunce.

[17] A řekl mně: „Zajisté viděl jsi (to), synu člověkův!“ Zdali je to málo domu Judovu činiti ohavnosti tyto, jež tu činí, že naplňují (také) zemi nepravostí a mne opět a zase popouzejí (ke hněvu)? Viz, dávají si ratolest k nosu! [18] Proto také já ve hněvu s nimi naložím; neodpustí (jim) oko mé a nesmiluji se; a když volati budou k mým uším hlasem velikým, nevyslyším jich.“

Hlava 9. — [1] A volal mi do uší hlasem velikým toto: „Přiblížili se vykonávatelé trestů na městě a každý má nástroj smrtící v ruce.“ [2] A aj, šestero mužů přicházelo cestou brány hořejší, jež hledí na sever, a každý měl svůj nástroj zhouby v ruce; uprostřed nich byl také jeden muž, oděný rouchem lněným, a potřeby písařské měl na boku; i vešli a postavili se podle měděného oltáře. [3] A velebnost Pána Israelova

---

V. [16]. Čtvrtý druh modlářství. — Mezi oltářem na zápalné oběti (ve vnitřním nádvoří) a vchodem do samého chrámu bylo místo, na němž podle Joela 2, 17 kněží se modlívali. Viz 3 Král 6, 3. — Klaněli se k východu slunce, t. j. slunci (hebr.). Srv. Dt 17, 3; Job 31, 26; 4 Král 23, 11. — Ježto chrám Hospodinův byl obrácen čelem k západu, obracelo těchto 25 mužů Hospodinovi neuctivě záda. — Srv. Jer 2, 27; 32, 33. — Těchto 25 mužů představuje 24 hlavy kněžských tříd s veleknězem v čele (1 Par 24, 4—18). Čtvrtý druh modlářství jest nejhorší právě proto, že jsou jím vinni kněží, kteří svým úřadem byli vázáni ne toliko konati výhradně bohoslužbu Bohu jedinému, ale měli vyhlazovati jakékoliv modlářství!

V. [17]. Judovci nejen modlářstvím, ale i jinými zločiny zasloužili si dávno Božího trestu. — „nepravosti“ = násilím. — „ratolest“ je tu nejspíše náznak vonidla. „Dávají si ratolest k nosu“ = čichají se zálibou vůni z obětí podávaných modlám (v. 5—16) jakož i z krve, kterou prolévají (v. 17). Domnívají se, že s tou vůní vdechují dlouhý a příjemný život jako ti, kteří se opájeli vůní z „koření života“. Místo „si“ bylo podle rabínů původně: „mně“. Podle toho Bůh si stěžuje, co mu dávají k nosu, aby se tím pokochal místo vůně ze zákonitých obětí. (Jiní jinak). Bylo to nejspíše pořekadlo. (Někteří vidí v hebr. „zemórá“ (= „ratolest“?) zkomoleninu z perského slova „barezma“, jež znamená svazeček uvitý z větviček palmových a tamaryškových; Peršané a Sabiové držívali jej prý v levé ruce klanějíce se slunci).

V. [18]. Srv. 5, 11; 7, 4. 9.

Hl. 9. — V. [1]. „volal“ Hospodin. — „hlas veliký“ vyjadřoval hrozný Boží hněv i hrůzu trestů, jež již kvačí na Israele. — Místo „Přiblížili se“ možno překládati hebr. také: „Přibližte se . . .“ souhlasně s rozkazovacím způsobem níže ve v. 4. — Kterak ten rozkaz (v. 1) byl splněn, vypravuje v. 2. — „vykonavatelé trestů“ = hlídky, stráže nebeské, jež jsou ustanoveny na ochranu, ale také na trest města, dobří andělé, Is 37, 36. (Schmalzl). — „na městě“ = Jerusalemě.

V. [2]. „šestero“ andělů, ježto jim bylo pobíti šestero tříd obyvatelstva: 1. starce, 2. jinochy, 3. panny, 4. děti a 5. ženy, a zejména pak 6. kněze (v. 6; 8, 16). — Sedmý, oděný v bílé roucho jako velekněz v den smíru (jako anděl čistý, svatý, velebný), jest pokládán od některých za samého Krista. Srv. Zjev 15, 6. — brána „hořejší“ jest ona, o které Ez mluvil výše 8, 3. 5. Sluje „hořejší“, ježto bylo do ní z nádvoří vnějšího po schodech vystupovati (nádvoří vnitřní bylo výše než vnější). — Od severu mělo podle Jer 1, 14. přijíti všecko zlo. — Ještě dnes nosí písaři na Východě černidlo a péro za pasem, tedy po boku. — „měděný“ oltář byl ve vnitřním nádvoří, a u něho stálo 25 kněží, klanějících se slunci; s nimi měli andělé počíti dílo smrti; proto se staví podle tohoto oltáře.

V. [3]. Hospodin, jenž trůnil ve velesvatyni, hodlá dáti šesti mužům rozkaz, aby pobili modláře (v. 5); ti muži stojí u oltáře v nádvoří, proto ubírá se Hospodin k nim, staví se proti nim na prahu chrámu a oslovuje je; spolu se chystá

zdvihla se s cherubů, na nichž byla, ku prahu chrámu, i zavolal Hospodin muže, jenž byl oblečen v roucho lněné a potřeby písařské na boku měl, [4] a řekl mu: „Jdi prostředkem města, prostředkem Jerusalema, a poznamenej (písmenem) Tau čela mužů lkajících a truchlících nade všemi ohavnostmi, které se dějí prostřed něho.“ [5] Ostatním pak řekl tak, že jsem to slyšel: „Jděte skrze město, jděte za ním a bijte bez milosti, bez lítosti! [6] Starce, jinocha, pannu, dítě i ženy bijte až do vyhubení; ale nikoho, na němž uzříte Tau, nezabíjejte! Od svatyně mé začněte!“ Začali tedy od mužů, starších, kteří byli před chrámem. [7] I řekl jim: „Znesvěťte chrám a naplňte síně zbitými! Vyjděte!“ I vyšli a bili ty, kteří byli v městě. [8] Když pak bylo to zabíjení dokonáno, já (jediný) pozůstalý, padl jsem na tvář a volal jsem: „Ouve, Pane Bože, zdali zahubíš všecky ostatky Israelovy vylévaje hněv svůj na Jerusalem?“ [9] Tu mi řekl: „Nepravost domu Israelova a Judova veliká jest převelmi, země naplněna jest množstvím krve a město plno jest násilí, neboť říkají: „Opustil Hospodin zemi“ a „Hospodin nevidí.“ [10] Protož ani oko mé (jim) neodpustí, a neslituji se; mravy jejich na hlavu jim

---

Hospodin z chrámu i z Jerusalema se vystěhovati, aby vše ponechal pohanům v plen; i proto z velesvatyně ubírá se na práh, tedy k východu chrámu. Srv. výše 8, 7. — Živí cherubové, s kterých se zdvihl, staví se jakožto přichystaný trůnní povoz do vnitřního nádvoří na jih chrámu 10, 3.

V. [4]. Anděl, oblečený v bílé roucho „nebyl z těch, kteří měli trestati, ale vysvoboditi ty, kteří byli spásy hodni“ (Teodoret). — Jako bylo povinností kněži, aby rozlišovali čisté od nečistého, tak i tento kněz má poznamenati spravedlivce a tím je odděliti od bezbožných. — „lkají a truchlí“, ježto řečenými ohavnostmi trpí čest Boží a blaho jejich souvěrců. Srv. Is 61, 3; Ž 118, 136. 139. — „Tau“, může býti „znamení“ vůbec nebo poslední písmě hebrejské abecedy. Sem se lépe hodí písmě, jež mělo tvar dvou čárek se protínajících, tedy kříže ne toliko v abecedě fénické, čili starohebrejské, nýbrž i etiopské, řecké a římské, tvar to nejjednoduššího složení, jehož užívali místo podpisu také ti, kdož neuměli psáti. — Většina křesťanských vykladatelů vidí v tom znamení předzvěst a jakýsi předobraz kříže Kristova, znamení spásy všeho lidstva. Srv. Ex 12, 13; Zjev 7, 3; 14, 1. — „na čele“ bylo je nejlépe viděti.

V. [5 n]. „Ostatním“ šesti mužům. — „za ním“ — v bílém rouchu. — „muži, starší“ jsou kněži, klanějící se slunci, o nichž viz 8, 16. — Jmenováni jsou prostě „muži“ a „starší“, jako by již nebyli hodni názvu „kněží“. — Srv. 4 Král 19, 2; Jer 19, 1; Is 37, 2. Trest počíná se na nich, ježto vina jejich jest největší. Protože znesvětili svatyni, počínají andělé ortel vykonávati na svatyni. Srv. 1 Petr 4, 17. Nic jim tedy nepomohla pověrečná důvěra v magickou, mechanickou moc chrámu (Jer 7, 4).

V. [7]. Andělé jakoby váhali poskvrniti chrám krví a mrtvolami; proto je Bůh vybízí, aby jen tak učinili. Srv. Nm 19, 14—22. — Již nepokládám svůj dům za posvátný, jejž tolikerou špínou model poskvrnili; dům poskvrněný svinstvem model, poskvrňte krví a mrtvolami (Prado). — „vyjděte“ z chrámu do města.

V. [8]. Ježto ve chrámě byli sami modláři (8, 7—17), nemohl anděl-písař nikoho poznamenati ochrannou značkou, důsledně byli všichni pobiti; Ez viděl, že zbyl samojediný; má obavy, aby snad nezahynul celý národ do jednoho, že by se nesplnily sliby Hospodinovy, že zbytek malý bude zachován. I prosí Hospodina za milosrdenství aspoň pro ten zbytek. — Srv. výše 5, 3 n; Is 6, 13; 10, 21 a jj.

V. [9]. Hospodin uvádí příčiny zaslouženého a spravedlivého rozsudku (Jer). O množství krve srv. výše 8, 17; 11, 6. — Jejich nevěru ukazují dvě přísloví, jimiž popírají Boží vševědoucnost a všudypřítomnost; výše 8, 12, ospravedlňovali jimi své modlářství, zde svou nemravnost. (Schmalzl.)

V. [10]. Když tedy praví, že jich nevidím (v. 9), ať se splní jejich řeč v ten rozum, že nebudu hleděti na ně milosrdně! — Za své mravy budou „hlavami“, (životem) pykati. Srv. 11, 21; 22, 31.

vrátím.“ [11] A hle, muž, jenž oblečen byl v roucho lněné, jenž měl psací potřeby na boku, hlásil řka: „Učinil jsem, jak jsi mi rozkázal.“

Hlava 10. — [1] I pohleděl jsem a aj — na obloze, jež byla nad hlavami cherubů, byl jakoby kámen safírový; cosi, co vypadalo jako podoba trůnu, ukázalo se nad nimi. [2] I oslovil muže, jenž oblečen byl v roucho lněné, a pravil: „Vejdi mezi kola, jež jsou pod cheruby, a naplň ruku svou řeřavým uhlím, jež jest mezi cheruby, a vysyp je na město!“ I všel před mýma očima. [3] Cherubové stáli po pravé straně chrámu, když ten muž vcházel, a mrak naplnil vnitřní nádvoří.

[4] Když se velebnost Hospodinova zdvihla s cherubů ku prahu chrámu, chrám se naplnil mrakem a nádvoří se naplnilo bleskem slávy Hospodinovy.

[5] Zvuk křídel cherubů bylo slyšeti až ve vnějším nádvoří, jako hlas Boha všemohoucího, když mluví.

[6] Když tedy byl přikázal muži, oblečenému v roucho lněné: „Vezmi oheň z prostředka kol, jež jsou mezi cheruby,“ on vešel a postavil se podle kola. [7] Tu vztáhl (jeden) cherub ruku z prostředka cherubů k ohni, který byl mezi cheruby, vzal (uhlí) a dal do rukou muže oblečeného v roucho lněné, a ten vzav (je) vyšel. [8] Ukázalo se totiž nad

---

V. 11. Andělé zatím vykonali své krvavé dílo; to se odehrávalo divadelně za kulisami. Na otevřené scéně byla předvedena toliko modlitba Ezechielova. (Schmalzl.) — Ortel nad obyvatelstvem dokonán, zbývá jej vykonati také na městě a na chrámě. — Hospodin přijímá toto hlášení ještě na prahu chrámu (9, 3), zatím co jeho povozný trůn čeká na něho ve vnitřním nádvoří na jihu chrámu (10, 3).

Hl. 10. — V. 1. Ez vidí velebnost Boží, stojící na prahu chrámu, ale líčí zatím jen povozný trůn, stojící prázdný na jihu chrámu (níže v. 3) na znamení, že všecko jest již k odjezdu Hospodinovu z chrámu připraveno. — O trůnu Hospodinovu viz 1, 26. — „na obloze“ — přesněji „nad“ oblohou.

V. 2. Rozkaz spáliti město dostává anděl bílý, jenž představuje toho, který bude ne toliko k povstání (9, 4), ale i k pádu mnohých (Lk 2, 34). Již 1, 13. zmínil se o ohni, jenž plápolal mezi cheruby; byl to oheň naznačující tresty Boží; řeřavé uhlí, jež tu anděl-kněz bere, znamená hněv Boží. Srv. níže 21, 24. — Trůn slávy, který měli Judovci mezi sebou, stává se jim soudnou stolicí jejich vlastní vinou, a kněžství, jež jim bylo dáno k blahu, stává se jim zkázou!

V. 3. dodává podrobnosti k 9, 3: co se stalo s „cheruby“, když se z nich Hospodin byl zdvihl. Postavili se na pravé, t. j. na jižní straně chrámu, očekávajíce chvíle, kdy si na ně Hospodin zase sedne, aby ho z chrámu odvezli. — Mrak, jenž naznačoval velebnost Boží ve velesvatyni, nyní, kdy Hospodin se postavil na práh chrámu, naplnil celé vnitřní nádvoří. — Viz o tom mraku Ex 16, 10; 19, 9, 16; 24, 18; 33, 9; 34, 5; 40, 32; Lv 16, 2. 13; Nm 9, 15 n; 11, 25; 12, 5; 3 Král 8, 10—12; Is 6, 4; Ez 1, 4. Zde znamená přítomnost trestajícího soudce, nejvýše spravedlivého. — Snadno se domysliti, že ten mrak naplňoval také celý vnitřek chrámu (v. 4). V mraku bylo viděti ohnivý jas jako výše 1, 4, jenž znamenal milostivost Boží.

V. 4. nepodává nového sestupu Hospodinova s cherubového trůnu, ale rozvádí to, co bylo řečeno již výše 9, 3.

V. 5. Cherubové mohli mávati a bíti křídly o sebe i když stáli na jihu chrámu; dávali hromovým šelestem na jevo souhlas s rozsudkem Božím. Srv. Zjev 19, 1 nn; Ž 28, 9; srv. i výše Ez 3, 12. — Bylo-li údery křídel slyšeti ve vnějším nádvoří jako hromobití, není tím řečeno, že za tím nádvořím nebylo již slyšeti nic!

V. 6. navazuje na v. 2. — Místo „jež jsou mezi cheruby“ hebr. lépe: „z prostředka cherubů“. — I cherubové, dobří duchové, mohou býti mstiteli uražené velebnosti Boží (v. 7). — Jako se stala přítomnost Boží Judovcům pro jejich modlářství příčinou zkázy, tak i cherubové stali se nástroji té zhouby (Schmalzl).

V. 8. srv. s 1, 8; 8 3. — Prorocký popis soudu 9, 1—10, 8. možno s prospěchem srovnati se skutečností, líčenou v knihách dějinných, abychom poznali poměr

cherubem cosi jako ruka lidská pod křídly jejich. [9] Pohlédl jsem, a aj, čtyři kola podle cherubů: kolo jedno podle cheruba jednoho, a kolo druhé podle cheruba druhého, kola pak vypadala jakobys hleděl na kámen chrysolit. [10] Co se týče podoby jejich — týž tvar měla čtyři (kola): jakoby bylo kolo prostřed kola. [11] Když chodila, kráčela na (všecky) čtyři strany; neobracela se, když šla, ale k místu, k němuž směřovalo (kolo) přední, šla za ním i (kola) ostatní, aniž se obracovala. [12] Všecko tělo jejich, hrdla, ruce, křídla, i loukotě čtyř kol plná byla očí vůkol. [13] Ta kola nazval tak, že jsem to slyšel: „Vír".

[[14] Čtyři tváře měl každý: tvář jedna — tvář cheruba; tvář druhá — tvář lidská; na třetím (místě) byla tvář lví, a na čtvrtém tvář orlí.]

[15] I zdvihli se cherubové. Byl to týž živočich, jejž jsem viděl u řeky Chobar. [16] Když cherubové šli, šla spolu i kola podle nich; a když zdvíhali cherubové křídla, aby se zdvihli od země, nebyla kola nehybná, ale i ona zůstávala vedle (nich). [17] Když stáli oni, stála i kola, a když se vyzdvihovali, vyzdvihovala se s nimi; neboť duch živočicha byl v nich.

---

této k onomu (líčení v prorockém vidění). — Podle vypravování dějinného (4 Krá 25, 1 n; 2 Par 36, 12 n; Jer 39, 1 n; 52, 1. Sedekjáš zavinil svou vzpourou, že Nabuchodonosor Jerusalem oblehl a delší dobu ho dobýval; pokus Egypťanů, pomoci městu — selhal. Chaldové prolomili zeď a vnikli do města, jež bylo již velmi trpělo hladem. Král s knížaty prchá, ale jest chycen, zaveden před Nabuchodonosora, synové před zraky jeho popraveni, on sám pak oslepen, svázán a zaveden do Babylona. Za měsíc přichází Nabuzardan, zapaluje a spaluje chrám, palác královský, domy Jerusalema a hradby jeho boří. Judovci za všeli akých příležitostí se rozprchli do okolí Palestiny, jiní na několikrát odvedeni do zajetí, chudina ponechána v Palestíně. Tak podle d ě j i n. — V e v i d ě n í líčí prorok p o s l e d n í p ř í č i n y toho všeho. A n d ě l o v é vykonávají rozsudek pronešený od r o z h n ě v a n é h o Hospodina. O h e ň, který spaluje město vzat z prostředka cherubů, takořka z nitra velebnosti Boží. — Z b o ž n í, označení na čele k ř í ž e m, se zachraňují, b e z b o ž n í h y n o u — ve vidění; ve skutečnosti však při dobytí Jerusalema zachránil se zajisté ne jeden bezbožník, kdežto množství zbožných spolu zahynulo. — Ve vidění prorockém vystupuje do popředí jakožto p r v n í a h l a v n í č i n i t e l H o s p o d i n, kdežto knihy dějinné předvádějí příčiny druhotné — lidi (Nabuchodonosora, jeho vojsko atd.). Oč se liší způsob, kterým tutéž věc líčí svatopisec-dějepisec a — prorok ve vidění! T e n t o hledí na věc takořka s nebe, (s nebeské perspektivy), nedbá postupu časového, nevyšetřuje uspořádání místní, ale má na zřeteli jedině souvislost příčin, jež Bůh stanovil; o n e n (dějepisec) podává věc tak, jak se na zemi děje a jeví, rozeznává mezery času a pořad věci, každou věc přičítá svému místu a vypravuje, které lidské příčiny událost přivodily. (Knabenbauer.)

V. [9]. Ježto bude Ez níže líčiti, kterak Hospodin z chrámu odejel, popisuje prve v o z i d l o, jež byl viděl již tehdy, kdy byl povolán k úřadu prorockému (hl 1) a jež vidí i nyní. — K v. 9. srv. 1, 16. — Zatím město hoří.

V. [10] Každé kolo byla vlastně dvě kola, protínající se v pravém úhlu, že z nich vznikly jakési koule. Viz však pozn. k 1, 16.

V. [11]. Podle LXX podmětem věty nejsou „k o l a", nýbrž: „c h e r u b o v é"; taktéž místo o předním k o l e mluví LXX o předním c h e r u b u. Srv. 1, 17.

V. [12]. „j e j i c h" cherubů, o nichž LXX mluvila ve v. 11. — Srv. výše 1, 18; Zjev 4, 6.

V. [13]. Název, jejž dal Hospodin kolům, byl spolu r o z k a z, aby ukázala, že právem tak slují, tedy: „Vír" = viřte, vrťte, t o č t e s e. S tím rozkazem souvisí pohyb, líčený níže ve v. 15 n. — Víriti měl c e l ý povoz, jak řečeno výše v pozn. k 1, 19—21. a níže k 10, 15.

V. [14]. trhá v 15. od v. 13. V LXX v. 14. není, proto lze jej právem pokládati za glosu, jež ani v hebr. není bez poruchy. Místo očekávaného (1, 10) „b ý k a" je zde zřejmá chyba: „c h e r u b a",

V. [15]. počíná dále v y p r a v o v a t i; to vypravování však jest opět přerušeno v. 16 n, jež líčí současný pohyb cherubů a kol, který bylo nyní Ezechielovi možno viděti velmi zřetelně, takže jej upoutal. — Srv. 1, 19—21.

[18] Tu odešla velebnost Hospodinova od prahu chrámu, a postavila se (zase) nad cheruby. [19] Cherubové pak pozdvihše křídla vznesli se od země přede mnou; — když oni vycházeli, šla za nimi také kola — a zastavili se u vchodu do východní brány domu Hospodinova; velebnost Boha Israelova byla nad nimi. [20] Byl to týž živočich, jejž jsem viděl pod Bohem Israelovým u řeky Chobar; a poznal jsem, že to byli cherubové. [21] Čtyři tváře měl každý a čtyři křídla každý; a jakoby lidské ruce měli pod křídly. [22] Podoba tváří jejich: byly to tytéž tváře, jež jsem viděl u řeky Chobar; vypadali taktéž; a každý byl puzen kráčeti čelem vpřed.

Hlava 11. — [1] I zdvihl mne duch a zavedl mne k východní bráně domu Hospodinova, hledící na východ slunce; a aj, u vchodu brány bylo pětadvacet mužů; viděl jsem uprostřed nich Jezoniáše, syna

---

V. 18. Zatím co byl přikázaný soud vykonáván, velebnost Hospodinova stála na prahu chrámu na znamení, že jest zastavena závaznost smlouvy, kterou byla učinila s národem; vůz čekal na Hospodina na jižní straně chrámu (výše v. 3 n).

V. 19. Byla to brána, kterou se vcházelo pod horou Olivovou do vnějšího nádvoří chrámového, proti průčelí chrámu, obráceného na západ. Srv. níže 11, 1. 23. — „vchod" z venku (z města). — Hospodin sídlil ve velesvatyni; poté vyšel a postavil se na prahu, pak na voze dal se zavésti k východu, aby i odtud odebral se na protější horu (11, 22 n), tak na čas chrám opustil a zastavil smlouvu svou s lidem.

V. 20. Ez zjišťuje, že Hospodin opouštějící chrám je týž, jejž viděl v Babylonii na řece Chobar; z toho se těší, že ačkoli chrám opouští, neopouští venkoncem národa v zajetí. — Slovo „cherub", hebr. „kerúbh", babylonsky „kuribi" (znamenající směsici člověka, býka atd.) jest nejspíše původu sumerského (Kmoško, Landersdorfer). Již před Ezechielem měli Israelité představy cherubů. Gn 3, 24; Ž 17, 11 jsou jmenováni „chěrubové", jakožto bytosti všeobecně známé. Byli to strážcové ráje (Gn 3, 24), průvodcové Boží (Ez 28, 14 nn), ano nosiči jeho. Podle 2 Sam 22, 11; Ž 17, 11 jezdil Hospodin na cherubu jako na koni; podle jiných míst sedí (trůní) na cherubu (1 Sam 4, 4; 2 Sam 6, 2; 4 Král 19, 35; Is 37, 16; 1 Par 13, 6; Ž 79, 2; 98, 1; Dan 3, 55 LXX). Cherubové ve chrámě nebo na posvátném nádobí byli náznaky přítomnosti Boží; stojí sami o sobě podle Ex 25, 18--20. 27; 37, 8 n; Nm 7, 89; 3 Král 6, 23—28; 8, 6 n; 1 Par 28, 18; 2 Par 3, 10—13; 5, 7 n; jsou vetkáni nebo vyřezáni podle Ex 26, 1. 31; 36 8. 35; 3 Král 6, 29. 32. 35; 2 Par 3, 7. 14; 3 Král 7, 29. 36; Ez 41, 18. 20—25. Srv. níže Ez 41, 18 nn. 25.

V. 21 n. srv. s 1, 12. — Nadkritika škrtá bezmála všecky vv. této hlavy jakožto glosy, vzaté z hl. 1. — Při tom však zapomíná, že opakované věty tu i v hl 1. jsou doloženy také LXX, že nejsou vždy mechanická opakování, ale leccos ke hl. 1. přidávají, a že lze opakování duševním hlediskem Ezechielovým odůvodniti; jde mu o to, aby dokonale zjistil totožnost velebnosti Boží, již vidí nyní s tou, kterou viděl na řece Chobar, když měl býti povolán k úřadu prorockému.

Hl. 11. V. 1. Ez byl dosud ve vnějším nádvoří (10, 5), do něhož byl se uchýlil před leskem velebnosti, naplňujícím nádvoří vnitřní (10, 4). Nyní zavádí jej duch tamtéž, kam se byla velebnost Boží podle 10, 19. odstěhovala. O tom duchu viz výše 3, 12; 8, 3. Hl 11 nepokračuje dále v líčení soudů Božích, popsaných ve hl 9n. a uskutečněných teprve čtyři roky po tomto vidění. Hl 11 doplňuje a rozvádí to, co již bylo podáno ve dvou hlavách předchozích. Možno, že by se dala hl 11, 1—21 zařaditi za 8, 15 neb aspoň před hl 9. — Tím zmizí zdánlivý rozpor: hl 11 mluví o 25 hříšnících a předpokládá, že Jerusalem ještě stojí, kdežto podle hl 9n, jest již po městě i po jeho obyvatelstvu veta! Pětadvacet mužů, o nichž je tu zmínka, byla státní rada (1 Par 27, 16n). Zasedala v místnostech u brány, jak již vysvítá z Jer 26, 10. Jistě to není 25 mužů, jmenovaných výše 8, 16. — Dva jsou uvedeni zejména asi proto, že byli zajatcům známi jakožto vůdcové strany v Jerusalemě, jež osnovala odpor proti Babylonu, doufajíc v pomoc Egypta. — Tento Jezoniáš jest jiný než jmenovaný výše 8, 11.

Azurova, a Feltiáše, syna Banajášova, knížata lidu. [2] I řekl mně (Hospodin): „Synu člověkův, toť jsou ti muži, kteří vymýšlejí zkázu a velmi zle radí v tomto městě [3] říkajíce: „Zda nejsou domy dávno vystavěny? Totoť jest kotel, a my jsme maso.“ [4] Pročež prorokuj proti nim, prorokuj, synu člověkův!“ [5] I připadl na mne duch Hospodinův, a řekl mi:

„Mluv: Toto praví Hospodin:
Tak mluvíte, dome Israelův,
a myšlení srdce vašeho já znám.
[6] Velmi mnoho zbili jste jich v tomto městě,
a naplnili jste ulice jeho zbitými.

[7] Pročež toto praví Pán Bůh:
Zbití vaši, které jste položili uprostřed něho,
ti jsou maso, a ono jest kotel;
ale vás vyvedu z něho.

[8] Meče se bojíte,
meč uvedu na vás, dí Pán Bůh;
[9] a vyvrhu vás z něho,
dám vás do rukou nepřátel,
učiním nad vámi soudy.

[10] Mečem padnete,
na pomezí israelském souditi vás budu,
a zvíte, že já jsem Hospodin.
[11] Toto (město) nebude vám kotlem,
a vy nebudete v něm masem;
na pomezí israelském souditi vás budu.

[12] I zvíte, že já jsem Hospodin,
v jehož příkazech jste nechodili,

V. [2]. „radí“ spolčit se s Egyptem proti Nabuchodonosorovi; ta rada přinesla „zkázu“ říši i národu. Byla to rada proti radě Jeremjáše, skrze něhož mluvil Hospodin!

V. [3]. Domy jerusalemské, pobořené při minulém jeho pádu (4 Král 24, 11) jsou zase již vystavěny, všecky škody z té doby napraveny, město jest zase opevněno, není, se čeho báti. Narážejíce na vid Jeremjášův o kotlu, v němž to vře, (Jer 1, 10) a posmívajíce se jeho hrozbám, překrucují význam kotlu: Kotel — toť opevněný Jerusalem! Jako oheň nemůže spáliti maso v kotlu, tak ani nás nemůže popáliti oheň babylonského vpádu. Jerusalem jest nedobytný! Nebude nám prchati, nebude nám táhnouti do zajetí! Zemřeme přirozenou smrtí v Jerusalemě, jako se maso v kotlu uvaří, ale neshoří! Srv. proti tomu Jer 21, 8n; 25, 9; 27, 6—16; 28, 14 a jj.

V. [4n]. I ve vidu jest si Ez vědom, že jest od Boha inspirován. — „myšlení srdce vašeho“ vaše plány, záměry, odpadnouti od Babylonie a přimknouti se k Egyptu.

V. [6]. Rádcové výše jmenovaní svou zhoubnou politikou způsobí, že za obléhání Jerusalema a dobytí bude v městě mnoho padlých, kterých nikdo nepohřbí. Ti padlí budou maso v kotlu — v Jerusalémě! (Schmalzl). Rádcové je zabijí svou zvrácenou politikou, čelící proti Bohu.

V. [7]. „ono“ — město. — „vyvedu“ — do zajetí! Srv. níže 24, 3n.

V. [8n]. „z něho“ (města).

V. [10]. Mečem, jehož se tolik obávali, padli byvše na útěku i s králem chyceni a v Rible, nedaleko hranic palestinských, popraveni (Jer. 39, 6; 52, 27; 4. Král 25 21.) Tam v cizině (tedy ne v posvátné hlíně palestinské) budou jejich kosti pohozeny! „Hospodin“ nejvýše věrný, jenž plní, čím hrozí.

V. [12]. srv. s 5, 7.

podle jehož řádů jste nečinili,
činíce proti tomu podle řádů národů, kteří jsou vůkol vás."

[13] Když jsem prorokoval, tu Feltiáš, syn Banajášův, (náhle) skonal; i padl jsem na tvář, volal jsem hlasem velikým, a řekl jsem: „Ouve, Pane Bože, chceš učiniti konec ostatkům Israelovým?" [14] Hospodin mne oslovil a řekl: [15] „Synu člověkův, bratři tvoji, bratři tvoji, lidé z tvého příbuzenstva, i všecek dům Israelův, všichni, jimžto říkají obyvatelé jerusalemští: „Daleko jste od Hospodina, nám jest dána země ve vlastnictví" ... [16] Protož toto praví Pán Bůh: „Že jsem je daleko dal odvésti mezi národy, a že jsem je rozptýlil po zemích, budu jim na krátko svatyní v zemích, do kterých přišli. [17] Protož mluv:

Toto praví Pán Bůh:
Shromáždím vás z národů
a seberu vás ze zemí,
v nichž jste rozptýleni,
a dám vám zemi Israelovu.

[18] Vejdou tam, a odejmou všecky svody
a všecky ohavy její z ní.
[19] A dám jim jedno srdce;

V. [13]. Smrt Feltiáše, jmenovaného výše ve v. 1. byla náznak a záruka, že i ostatních 24 rádců zahyne. Tak chápe i Ez jeho smrt. Z tohoto vidu nevyplývá nutně, že Feltiáš v tu chvíli, kdy ho Ez umírati viděl, skutečně také v Jerusalemě umřel. Vidění se splnilo, když později za vpádu Chaldů zahynul. To stačilo, aby jeho smrt potvrdila správnost prorockého vidění, v němž byla předpověděna. — Ez v úžasu jakoby zapomínal na sliby Boží, že malý zbytek Israele bude zachráněn (výše 9, 4. 8; Jer. 4, 27; 5, 18; 30, 11.)

V. [15]. Jerusalemští se pokládali za jediné zástupce národa, na němž se splní všecky Boží sliby, pohrdali zajatci, kteří žili v Babylonii — „daleko od Hospodina" — avšak právě z těch zajatců, Ezechielových „bratří" zbudou ostatky, jak již pověděl Jer 24, 5n 8. Ez měl býti ochráncem těchto zajatců jako byl příbuzný „góél" zákonitým ochráncem a osvoboditelem, výkupcem svého příbuzenstva podle Lv 25, 25; Dt 19, 12; Nm 35, 19; Jos. 20, 3; Rut 3, 7. 12. Avšak LXX (a s ní někteří kritikové) místo „příbuzenstva" čtou „ze spoluzajatců", čímž jest setřen poměr Ezechielův k babylonským soukmenovcům, krásně vyjádřený ve slově „příbuzenstva".

V. [16]. „na krátko" po dobu zajetí jejich proti dlouhé době, za které budou ve vlasti. Hospodin bude jim náhradou za „svatyni", t. j. i v cizině bude mezi nimi sídliti, je chrániti, milostivě jim přítomnost svou na jevo dávati, jak ukázal tím, že se zjevil ne jednou již Ezechielovi: trůnil na cherubech i v Babylonii jako na nich trůnil ve chramě jerusalemském. — V. 16. odpovídá na slova „Daleko jste od Hospodina" (v. 15).

V. [17]. odpovídá na „nám jest dána země ve vlastnictví" (v. 15).

V. [18]. Lid, jenž vrátí se ze zajetí, bude náležitě z modlářství vyléčen, bude to národ obrozený, svatý, jak již prve předpovídal Os 2, 14; 3, 5; Am 9, 9; Is 40, 1 a jj. Srv. Dt 30, 3.

V. [19]. Dosud byl národ všelijak rozdvojen, kulhal mezi Hospodinem a modlami, byl také před r. 721 politicky rozštěpen. Po návratu ze zajetí vymizí tato dvojakost, všecek národ bude míti jednu vládu, jednu bohoslužbu. Srv. níže 37, 16nn; Jer 32, 39. — Hospodin jim vdechne nového ducha, odpovídajícího nové smlouvě, kterou s nimi učiní. Viz Jer 31, 31. — Srdce „kamenné", jež nedbalo napomínání proroků, jež bylo neposlušné, nekající, zpurné atd. — „srdce z masa" = měkké, vnímavé, poslušné, zbožné, milující atd. Čemu učí Nový zákon o pravém znovuzrození z Ducha sv., to skvělým způsobem již zde jest naznačeno a připraveno. Srv. Is 4, 4; 44, 3; 66, 9; Jer 31, 33; Ez 36, 26; Joel 2, 28 (Knabenbauer).

ducha nového vložím do nitra jejich;
odejmu srdce kamenné z těla jejich,
a dám jim srdce z masa,

[20] aby v příkazech mých chodili,
a řádů mých dbali činíce podle nich;
i budou mně lidem a já jim budu Bohem.
[21] Mravy však těch, jichž srdce za svody a ohavami svými chodí,
položím na hlavu jejich, praví Pán Bůh.

[22] Tu zdvihli cherubové křídla, a kola se zdvihla s nimi. Velebnost Boha Israelova byla nad nimi, [23] a (ta) Hospodinova velebnost vystoupila z prostřed města, a postavila se na hoře, jež jest na východ města.

[24] Poté duch mne zdvihl a přivedl mne do Chaldejska k zajatcům u vidění, v duchu Božím, a vidění, jež jsem měl, vzdálilo se ode mne. [25] I vypravoval jsem zajatcům všecky věci Hospodinovy, jež mi byl ukázal.

Třetí řada řečí (hll 12—19): Všeobecná bezbožnost zasluhuje trestů Božích.

Neblahé budoucno krále i národa znázorněno dvěma uáznačnými úkony (hl 12). První příčina trestu: falešní proroci (13, 1—16) a prorokyně (13, 17—23). — Druhá příčina: Modlářství vysokých kruhů (14, 1—11); všecka přímluva bude již marná (14, 12—23). — Třetí příčina: Náboženskomravní zchátralost všeho lidu. (Jerusalem jest neužitečná haluz révová (15, 1—8). Modlářský Jerusalem jest cizoložnice (hl 16). — Čtvrtá příčina: Věrolomnost Sedekjašova (hl 17). — Israelité nebudou trestáni za hříchy otcův, nýbrž za hříchy své vlastní (hl 18). Žalozpěv nad zkázou královského domu i národa (hl 19).

Hlava 12. — [1] Hospodin mne oslovil a řekl: [2] „Synu člověkův, prostřed plemene zpurného ty bydlíš; mezi těmi, kdož oči mají k vi-

---

V. 20. Srv. Ex 6, 7; Lv 25, 18; 26, 12; Dt 4, 5n; Řím 8, 3n. — Zásady, jež byly sice ve S. z. vysloveny, ale ne do života uvedeny, budou v N. z. uskutečněny! Srv. Zjev. 21, 3.

V. 21. Srv. výše 9, 10; Is 1, 27.

V. 22. navazuje na 10, 18n. a zakončuje velebný vid prorokův. — Velebnost Hospodinova opustila chrám, a tím i město („z prostřed města“). — Hora na východ města jest hora Olivová. Tamodtud hleděl Hospodin na zkázu města i chrámu. Srv. Zach 14, 4. Tamodtud vrátil se později zase do chrámu podle Ez 43, 2n. — Uvážíme-li, že v Kristu Pánu skutečně velebnost Boží se nám zjevila a sídlela mezi námi (Jan 1, 14) snadno uznáme, že není bez významu okolnost, že Kristus na té hoře sedě předpověděl zkázu města (Mt 24, 3; Mk 13, 3) a že z této hory také opustiv nevěrné město vystoupil na nebesa, aby na něm vykonal soud (Lk 24, 50; Sk 1, 17). Také rabíni se domnívali, že Mesiáš bude dlouho prodlévati na východě Jerusalema. (Knabenbauer).

V. 24n. Jako byl u vidění do Jerusalema podle 8, 1 nn přenešen, tak byl nyní zase odnešen zpět, t. j. vidění přestalo, Ez nabyl zase normálního smyslu pro okolí, pro starší, kteří se byli k němu sešli a se zájmem vzrušení prorokovo zajisté pozorovali, a nyní dychtivě poslouchali, když jim vypravoval, co viděl“. Ez jim vše vylíčil proto, aby své souvěrce přesvědčil, že se klamají, domnívají-li se, že není možno, aby Hospodin chrám opustil a dal jej i s Jerusalemem pohanům na pospas. Srv. výše 3, 13. 27.

Hl. 12. Ježto hl 19. se vrací ke hl 12 bývá úryvek hll 12—19 pokládán za celek. Poslední časový údaj byl podán 8, 1: pátý den šestého měsíce šestého roku zajetí Jechonjašova t. j. září r. 593 před Kr. — Další údaj časový podán jest teprve v 20, 1: desátý den pátého měsíce sedmého roku téhož zajetí, to jest

dění a nevidí, uši k slyšení a neslyší; jeť to plémě zpurné. [3] Ty tedy, synu člověkův, připrav sobě zavazadla na cestu [a vystěhuj se] za bílého dne před nimi a přestěhuj se s místa svého na místo jiné, před očima jejich, zda by snad si toho povšimli; jeť to plémě zpurné. [4] A vynes ven zavazadla svá jako zavazadla vystěhovalce za bílého dne před očima jejich; [sám však vyjdeš u večer před nimi jako vystěhovalec vycházívá.] [5] Před očima jejich prokopej sobě stěnu a vyjdi skrze ni. [6] Před očima jejich na ramenech dej se vynést v mrákotě dej se odnést; tvář svou přikryješ a země neuzříš; neboť zázračným znamením domu Israelovu jsem učinil tebe.“ [7] I učinil jsem, jak mi rozkázal Hospodin: zavazadla svá vynesl jsem jako zavazadla vystěhovalce za bílého dne, u večer pak prokopal jsem stěnu sobě rukou, a v mrákotě jsem vyšel na ramenech jsa nesen před očima jejich. [8] Ráno mne Hospodin oslovil a řekl: [9] „Synu člověkův, zdali neřeklo tobě plémě Israelovo, plémě zpurné: „Co ty děláš?“ [10] Rci jim: „Toto praví Pán Bůh: Zatížení toto patří vůdci, jenž jest v Jerusalemě a všemu domu Israelovu, jenž jest v něm. [11] Rci:

---

srpen r. 592 před Kr. — Možno míti právem za to, že úryvek hll 12—19 vznikl v době od 5/9 593 do 10/8 592 před Kr. Podnět k této třetí řadě řečí zavdaly tytéž poměry, jež přiměly pod vlivem Božím proroka k tomu, by pronesl řeči předchozí 5, 5—7, 27; hll 8—11. Úryvek hll 12—19 zdůrazňuje popředně p á d k r á l o v s t v í (hll 12, 17, 19). — V. 1 n Ezechielovi spoluzajatci pořád ještě nechtějí věřiti („n e s l y š í“), že pohroma stihne Judsko, Jerusalem, krále. Srv. výše 2, 5 n; 3, 26; Jer 29, 20 n. Pořád ještě doufají, že se vrátí ze zajetí domů. Klamné ty naděje (příčící se výchovnému účelu zajetí) třeba jím vzíti náznačnými ú k o n y, jež jsou názornější nežli pouhá s l o v a. Proto ukládá Hospodin prorokovi další takový ú k o n. (v. 3 nn).

V. [3]. „p l é m ě z p u r n é“, jak již bylo řečeno ve v. 2. —„z a v a z a d l a“ šaty, pokrmy, nejnutnější domácí nářadí, jež bylo možno naložiti na ramena — v. 4. „p ř e d n i m i“ = p ř e d o č i m a j e j i c h“, aby jim to bilo do očí, a vzbudilo otázku, co to znamená (v. 9) — s m í s t a s v é h o“ z Tel Abibu a do osady jiné neb aspoň z domu svého do jiné ulice téže osady.

V. [4]. „v y s t ě h o v a l e c“, který se stěhuje, prchá plačky, aby unikl neštěstí.

V. [5]. „s t ě n u“, ne svého domu, ale městskou zeď (!), abys naznačil útěk Sedekjášův skrze hradby jerusalemské.

V. [6]. Místo hebr.: „m a j e z a t í ž e n a r a m e n a (zavazadly, jež si byl prve před domem připravil?) některé překlady (také Vulg) překládají v. 6a: „P ř e d o č i m a j e j i c h d e j s e n a r a m e n á c h n é s t i, v m r á k o t ě d e j s e o d n é s t“ od služebníků, ježto jsa nesen mohl snáze a důkladněji zahaliti si tvář svou; také král prý sotva nesl si zavazadla sám, a sotva kráčel pěšky, když prchal z Jerusalema. Viz níže 11n. — Zakrýti si tvář bylo zname im smutku. — „z á z r a č n ý m z n a m e n í m“, (významným zázrakem), jež předpovídá budoucí věc, lidskému rozumu skrytou. Srv. Ex 4, 21.

V. [7]. Místo hebr „R a m e n a m a j e z a t í ž e n a“ Vulg opět: „n a r a m e n e c h j s a n e s e n“. — „r u k o u“ vylámali také asi později královi průvodci ve zdi Jerusalemské otvor, aby nástroji bořícími nebudili pozornosti obléhajících Chaldů. (Schmalzl).

V. [10]. „z a t í ž e n í“ p r o r o c t v í h r o z e b n é obsažené tu v prorokově náznačném ú k o n u. Viz Jer 23, 33. — „v ů d c i“ = králi Sedekjášovi. — „p a t ř í“ = svědčí. — „v n ě m“ = v Jerusalemě.

V. [11n]. „v á m“ zajatcům, kteří nechcete věřiti mým hrozbám, že celá říše Judska vezme za své. Místo hebr. „r a m e n a m a j e z a t í ž e n a“ Vulg „n a r a m e n á c h b u d e n e s e n“. — Možno, že král právě proto, aby nebyl poznán od obléhatelů, nedal se nésti, nýbrž naopak aspoň pro jméno nějaké zavazadlo na rámě si vzal. (Schmalzl). — Brána, kterou prchal Sedekjáš podle Jer 39, 4. byla nejspíše na dobu obležení z a z d ě n a, i bylo třeba ji vylámati. — „t v á ř j e h o b u d e p ř i k r y t a“ t. j. zakuklí se, aby nikdo nepoznal, že je to král. — „a b y n e v i d ě l o č i m a z e m ě“ (Judské), ježto bude chycen a do Babylonie odvlečen. Srv. Jer. 39, 5.

Já jsem zázračným náznakem vám:
Jak jsem učinil, tak se stane jim:
do vyhnanství, do zajetí půjdou.

[12] A vůdce, jenž jest mezi nimi,
na ramenech nesen bude, v mrákotě vyjde,
stěnu prokopají, aby jej vyvedli,
tvář jeho bude přikryta,
aby neviděl očima země.

[13] A roztáhnu síť svou na něj,
polapen bude do tenat mých,
přivedu jej do Babylona, do země Chaldejské,
— té však neuzří — a tam zemře.

[14] Všecky pak, kteří jsou kolem něho,
pomocníky jeho i houfy jeho,
rozptýlím do všech větrů,
a meč vytrhnu za nimi.
[15] I zvědí, že já jsem Hospodin,
až je rozptýlím mezi národy a rozseji je po zemích.

[16] Zůstavím však z nich několik lidí
po meči, po hladu a moru,
aby vypravovali všecky nešlechetnosti jejich
mezi národy, k nimž přijdou,
i zvědí, že já jsem Hospodin."

V. [13]. Marně se pokusí o útěk, Chaldové ho lapí (níže 17, 20.). — Srv. Jer. 52, 11. — oslepen jsa nebude viděti Babylonie, země sveho zajetí.

V. [14]. „meč" Chaldů bude je rubati na útěku. Srv. 31, 18; Jer 40, 7n.

V. [15]. „až je rozptýlím", až se splní hrozby proroků. Jer 40, 7. 12; 52, 8.

V. [16]. Zajatci, kteří uniknou meči, budou mezi pohanstvem živými svědky: svými tresty budou dosvědčovati, že Hospodin jest Bůh všemohoucí, nejvýš spravedlivý a věrný. Rozptýlil je, protože tak učiniti chtěl a mohl; nejsou tedy rozptyleni proto, že jich zachrániti nechtěl nebo nemohl. — Jak Judovci tak i pohané poznají z toho Hospodina. Srv. 14, 22; Dt 29, 24; Jer 22, 8n. — Buzy si představuje náznačný úkon takto: Prorok vynesl za bílého dne všecek svůj pohyblivý majetek z domu a odstěhoval jej jinam. Kam, není sice řečeno, ale nemusí býti vykládáno, že vše postavil nebo položil před svůj dům. Vykonav to, nevrátil se již domů, ale, jak nastal večer, počal probourávati městskou zeď Tel-Abibu; tu netřeba si představovati tak, jakoby vystavěna byla z obrovských balvanů; spíše byla z upěchované hlíny, nebo z vepřovic, nanejvýše z pálených cihel. Učinil do ní průlom a za tmy dal se jím vynésti na ramenech několika svých spoluobčanů, sám maje zahaleny oči závojem. Význam náznaku jest dvojí: jeden předpovídá zajetí národa, druhý podrobné osudy posledního krále Sedekjáše. (Osobní osudy předpovídal jednotlivcům také již prve Jer hl 22.) a podobně činí Ez níže ve hl 19.). Zajetí lidu (v. 11. 14—16.) znázornil Ez tím, že přestěhoval svůj pohyblivý majetek (v. 3. a 4a. 7a.). Jako Ez opouští dům odnášeje si toliko zavazadla, tak i obyvatelstvo jerusalemské bude nuceno opustiti své domy a spokojiti se jen se zavazadly, jež unese. — Podrobnější jest význam druhý: Jako vyšel Ez 1. průlomem do městské zdi, 2. v noci, 3. nesen jsa na ramenech, 4. s tváří zahalenou tak i Sedekjáš bude nesen na ramenech a v noci průlomem do zdi Jerusalema s tváří zahalenou. Srv. 4 Král. 25, 3—7; Jer 52, 5—11. Snadno jest uvěřiti, že Sedekjáš hleděl uniknouti nepozorovaně a proto si zastřel tvář, snadno si představiti, že byl od svých důstojníků nebo dvořenínů na útěku provázen a podporován.

[17] Hospodin mne oslovil a řekl:

[18] „Synu člověkův, chléb svůj s třesením jez;
též i vodu svou ve spěchu a v starostlivosti pij!
[19] A rci lidu země:
Toto praví Pán Bůh o těch,
kteří bydlí v Jerusalemě v zemi Israelově:

Chléb svůj ve starostlivosti jísti budou
a vodu svou v úžasu píti,
aby zámožnost země spustla
pro nepravost všech, kteří bydlí v ní.
[20] Města, v nichž nyní bydlí, zpustnou,
země bude pouští,
i zvíte, že já jsem Hospodin."

[21] Hospodin mne oslovil a řekl: [22] „Synu člověkův, jaké to máte přísloví v zemi Israelově, říkajíce: „Dny se táhnou, dlouží a všeliké vidění v nic se scvrká?" [23] Protož rci jim: „Toto praví Pán Bůh: Učiním konec tomuto přísloví, a nebudou ho již říkati v Israeli vůbec. Ale mluv k nim, že se přiblížily dny a obsah všech vidění. [24] Nebudeť již žádného vidění lživého ani proroctví klamného mezi syny Israelovými. [25] Budu totiž mluviti já, Hospodin; kterékoli slovo promluvím, splní se a nebude již prodlévati, ale za dnů vašich, plémě zpurné, promluvím slovo a splním je, dí Pán Bůh."

[26] Hospodin mne oslovil a řekl: [27] „Synu člověkův, aj, dům Israelův říká: „Vidění, které tento má, jest na dálné dny, a na dlouhé časy prorokuje!" [28] Pročež rci jim: „Toto dí Pán Bůh: Nebude již prodlévati žádné slovo mé; slovo, jež mluvím, splní se, praví Pán Bůh."

Hlava 13. — [1] Hospodin mne oslovil a řekl: [2] Synu člověkův, prorokuj proti prorokům Israelovým, kteří prorokují, a rci těm, kdož

V. 17n. Prorok má jiným náznačným úkonem, chvěním při jídle a pití předobraziti hrůzy Jerusalemských za příštího obležení města. — „ve spěchu" = s třesením.

V. 18n. „lid země" = spoluzajatci Ezechielovi. — Srv. 4, 10. 16. — Hospodin dopustí všecku tu hrůzu, „aby" Judsko zpustlo, aby je tak potrestal.

V 21n. Podobně nevěrecky mluvili již posluchači Isajášovi (5, 19.) a Jeremjášovi (17, 15.). Srv. také 2. Petr 3, 4. — Tito nevěrci nebyli by mlčky snesli, aby — jak dnešní rozumáři tvrdí — proroci dělali proroctví teprve dodatečně, aby události již dokonané zahalovali do roucha minulých předpovědí. Nevěrcům bylo by snadno bývalo prohlásiti za padělky podvržená proroctví, o něž proroci opírali svou autoritu, a na základě nichž tepali nemravy nevěřících vrstevníků.

V. 22n. „dny", kdy se proroctví splní. — Ježto hrozby proti Jerusalemu od pravých proroků pronesené se splní, ukáže se jalovost lžiproroků, kteří lichotíce lidu hlásali opak; oněmí, ježto jim nikdo již nebude věřiti.

V. 25. Hrozby Ezechielovy splní se již brzy, ještě za života jeho spoluzajatců. Tu myšlenku zřetelně vyjadřují další vv. 26.—27.

V. 26.-28. čelí proti těm, kteří tvrdili, že se proroctví nesplní brzy, kdežto v. 21.—25. měl na zřeteli ty, kteří tvrdili, že se nesplní nikdy.

Hl. 13. — V. 2n. „prorokům" lživým, kteří „prorokují podle srdce svého" a „jdou za svým duchem", t. j. kteří nejsou od Boha k úřadu prorockému povoláni ale osobují si jej sami; nejsou puzeni od Boha, ale od své vášně; nehlásají jakožto zástupci Hospodinovi všecko a jedině to, co jim Hospodin klade na jazyk, ale vydávají za slovo Boží své nápady, jež v nich budí jejich samoláska. Srv. Dt 18, 18. — „kteří prorokují" = za proroky se vydávají. Srv. Jer 23, 16.

prorokují podle srdce svého: Slyšte slovo Hospodinovo! [3] Toto praví Pán Bůh: Běda prorokům pošetilým, kteří jdou za svým duchem a nic nevidí! [4] Jako šakalové v ssutinách jsou proroci tvoji, Israeli! [5] Nepostavili jste se na odpor, aniž jste postavili ochranou zeď pro dům Israelův, abyste obstáli v boji v den Hospodinův. [6] Vidí klam a prorokují lež říkajíce: „Praví Hospodin," kdežto Hospodin jich neposlal; a potvrzují ustavičně (ty) řeči. [7] Zdali jste klam nevydávali za vidění, zdali jste nehádali lživě? Říkáte: „Praví Hospodin," kdežto jsem já nemluvil! [8] Protož toto praví Pán Bůh: „Že jste mluvili klam a viděli lež: proto hle, já na vás (přijdu), dí Pán Bůh. [9] Ruka má (přijde) na proroky, kteří vidí klam a hádají lež; v obci lidu mého nebudou, v seznamu domu Israelova nebudou zapsáni, a do země Israelovy nevejdou; i zvíte, že já jsem Pán Bůh.

[10] (To) proto, že zklamali můj lid říkajíce: „Pokoj," kdyžtě pokoje není; a když on stavěl stěnu oni ji omazávali hlinou bez plev. [11] Rci těm, kteří omazují (hlinou) bez příměsku, že to spadne; neboť až (přijde) dravý příval, až dám kamenům převelikým padati s hůry, až přikáži bouřlivému větru, aby to rozmetal, [12] až pak, hle, padne stěna,

---

V. [3]. „pošetilým" = bezbožným a mravně schátralým. Srv. Ž 13, 1. — „nic nevidí", nemají vidění, ježto jim ho Bůh nedává. Podle hebr. „jdou za svým duchem a za tím, co neviděli", t. j. čeho jim Bůh neukázal.

V. [4]. Stát Judský podobá se nábožensko-mravní i politické zřícenině; lžiproroci jako šakalové nebo lišky vyhrabávají si v nich brlohy a tak podkopávají poslední zdi, které ještě ve zbořenisku stojí. Takovou ssutinou byli také babyloňští zajatci; i tyto trosky ničili lživí proroci a prorokyně. Že byli tito škůdci i mezi zajatci, vysvítá z Jer 29, 21.

V. [5]. Pevná zeď, jež chrání každý stát i město, jest hluboká zbožnost a ryzost mravů; praví proroci horlíce pro ctnost stavějí a udržují tu zeď. Prorok pravý jako obhájce města, vida, že jest hradba prolomena Božími tresty, vstupuje rychle do průlomu, a snaží se zadržeti nápor trestajícího Boha, jako obhájce města v podobném případě usiluje soustřediti sílu vojska právě v průlomu proti nepříteli. Praví proroci horlí o to, aby hněv Boží odvrátili modlitbou; ta modlitba bývá v „den Hospodinův", t. j. v den, kdy počíná Hospodin trestati, zbraní v rukou prorokových, kterou dorážející trest takořka zahání. Tak činili na př. Mojžíš, Áron, Jeremjáš. Viz Ex 32, 11; Nm 16, 48; Jer 7, 16. — Lžiproroci nejen že nic takového pro blaho a bezpečnost národa nečinili, nýbrž naopak poslední zříceniny podrývali (v. 4.).

V. [6]. Místo „potvrzují ustavičně ty řeči" hebr.: „doufají, že co slibují Bůh splní". Doufají a jiné takovými klamnými nadějemi krmí.

V. [9]. „Ruka" Hospodinova, která tak milostně působila na proroky pravé, spočine hrozným trestem na prorocích lživých. — Až se ukáže, jak škodlivě obci radili, budou z ní vyobcováni. Nebudou míti práv příslušníků lidu Božího. Srv Is 4, 3. — Národ vyhyne toliko malé ostatky zbudou; v seznamu zbylých Israelitů ze kterých vzroste nový, duchovní Israel, nebudou zapsáni! Nevrátí se ze zajetí do vlasti a důsledně nedožijí se šťastných dob mesiášských! Jak budou zahanbeni ti, kteří slibovali zajatcům brzký návrat (Jer 29, 28. 32)! — Místo „zvíte" lépe se LXX: „zvědí".

V. [10]. Z přisvojovacího zájmena „můj" vyzírá Boží láska k lidu, soucit s ním ale také hněv na lžiproroky, kteří jeho, Boží lid sváděli do záhuby. — O podobných lichotkách lžiproroků srv. Jer 6, 14; 8, 11; Mich 3, 11. — „stěnu" znamená vše, co lid činí, všecek jeho nábožensko-mravní, společenský i politický život. Ježto bylo to vše bez hlubokého, pravého nábožensko-mravního přesvědčení, byla to zeď bez pevné omítky, jež by mohla vzdorovati dešťům. Lichotivá, slibná slova lžiproroků byla jakousi omítkou na oko, omítkou měkkou, kterou lijavec snadno spláchne, aby pak rozmočil a ku pádu přivedl i samu zeď! Sv. Jer nazývá tu měkkou omítku: „hlinou bez plev" a níže „hlinou bez příměsku".

V. [11 n.] „kamenům" = krupobití. — „Kde jest omaz..." — Kde jest pomoc, kterou jste slibovali? (Jer).

zdaliž vám neřeknou: „Kde jest omaz, jímž jste omazávali (ji)“? [13] Protož toto praví Pán Bůh: Ve svém hněvu učiním, že se strhne bouřlivý vítr, a v mém rozhořčení (přijde) dravý příval, jakož i veliké kamení ve hněvu na zkázu. [14] I zkazím stěnu, kterou jste omazali bez příměsku, srovnám ji se zemí, odkryt bude základ její, padne, i zhynou lidé uprostřed ní, a zvíte, že já jsem Hospodin.

[15] Vyliji hněv svůj na stěnu a na ty, kteří ji omítají bez příměsku a řeknu vám: „Veta jest po stěně a veta jest po těch, kdož ji omítali,“ [16] po prorocích Israelových, kteří prorokují o Jerusalemu a mají o něm vidění pokoje, když pokoje, praví Pán Bůh.

[17] A ty, synu člověkův, upři tvář svou na dcery lidu svého, jež prorokují podle srdce svého, prorokuj proti nim, [18] a rci:

Toto praví Pán Bůh:
Běda těm, které šijí podušky pod každý kloub ruky,
a dělají podhlavnice pod hlavu každého věku, aby lapaly duše;
a lapajíce duše lidu mého, slibují si život.

[19] A zlehčují mne u lidu mého
pro hrstku ječmene a kus chleba,
aby zabíjely duše, jež nemají umříti,
a zachraňovaly duše, jež nemají žíti
lhouce lidu mému, jenž snadno věří lžem.

[20] Proto praví Pán Bůh toto:
„Aj, já (přijdu) na podušky vaše,
jimiž vy duše lapáte jako ptáky;
strhám je s ramenou vašich,

V. 13n. Třikráte zdůrazněn tu hněv Boží na řádění lžiproroků! Srv Mt 7, 26n; „uprostřed ní“ = ve městě, tou zdí hrazeném.

V. 15n. O Jerusalemu prorokovali lžiproroci nejen jerusalemští, ale i ti, kteří v Babylonii odporovali Ezechielovi. — Jer srovnává zkázu lžiproroků S. ž. s koncí kacířů v Z. n.

V. 17. Kromě proroků vystupovaly také prorokyně, pravé i lživé. (Srv. Ex 15, 20 (Sestra Mojžíšova); Sdc 4, 4 (Debora); 4 Král 22, 14 (Holda). — „upři tvář“ jako výše 6, 2 a níže 21, 2.

V. 18. Jako proroci, mužové, nahazovali stěnu, tak prorokyně, ženy šijí podušky, čepce na velkou i malou hlavu a jiné věci, jež lidskému tělu lahodí, je změkčují a ukolébávají ve spánek. · Jako lžiproroci, tak i lžiprorokyně sladkými sliby uspávají ženy, že nehledí vážně na hrozby proroků a prorokyň pravých; tím ubíjejí svůj život a blahobyt (= „duše“). O om lapání duší s v. Přís 6, 26. Ačkoliv tak zhoubně řádí, přece se domnívají, že budou dlouho a blaze žíti, že jich nestihne trest!

V. 19. „za hrstku ječmene“ = za nepatrný zisk. – Vydávajíce lži za výroky Boží, zneužívajíce autority Boží k tomu, by lichotili bezbožnosti, schvalovali nemravnost, „zlehčují“ Hospodina. — Hospodin sliboval, že ti, kdož zůstanou věrni králi babylonskému, případně jemu se vzdají, zachrání život — to byly duše, jež neměly umříti; kdo se vzbouří proti němu a v tom odporu setrvá, zaplatí to životem — to jsou duše, jež dle ustanovení Božího „neměly žíti“. Lžiprorokyně hlásaly naopak život odpůrcům Babylonie a smrt věrným Babylonii. Srv. Jer 29, 7; 21, 9. — Lid „rád věřil těm lžem“, ježto nenáviděl Babyloňany.

V. 20. Ty hebké, kypré podušky sladkých slibů a lahodných slov jsou tenata, do kterých lžiprorokyně lehkověrné duše chytají. — „jako ptáky“ není v LXX ani v syr, možno tedy pokládati za glosu. — „je“ podušky, kterými lapají duše. — „s ramenou“, na nichž je roznášely — Co tu Pán slibuje, splnil tím, že posílal proroky pravé a že trestal proroky lživé. Jer 28, 16; 29, 21.

a propustím duše, které jste polapily,
(propustím) duše, aby mohly vzlétnout.

[21] A zpřetrhám podhlavnice vaše,
vysvobodím lid svůj z ruky vaší,
nebudou již v rukou vašich lapadlem,
i zvíte, že já jsem Hospodin.

[22] Proto že jste rmoutily lživě srdce spravedlivého,
jehož jsem já nechtěl zarmoutiti,
a že jste posilnily ruku bezbožného,
aby se nevrátil od své zlé cesty, a živ byl:

[23] proto nebudete již viděti klam
ani hádati nebudete,
ale vytrhnu lid svůj z ruky vaší,
i zvíte, že já jsem Hospodin!

Hlava 14. — [1] Přišlo pak ke mně několik starších israelských, a sedli si přede mne. [2] I oslovil mne Hospodin a řekl: [3] „Synu člověkův, tito muži postavili si modly své na srdce a svůdce k nepravosti své položili si před sebe; zdali měl bych jim, jsa tázán, odpověděti? [4] Proto mluv s nimi a rci jim: „Toto praví Hospodin Bůh: Každému z domu Israelova, kdo si postaví modly své na srdce a svůdce k nepravosti své položí si před sebe, a přijde ku proroku, aby se mne skrze něho tázal, tomu já Hospodin odpovím (sám) podle množství model jeho, [5] aby dům Israelův vzat byl za srdce, kterým odpadli ode mne skrze všecky své modly.“

[6] „Protož rci domu Israelovu: Toto praví Hospodin Bůh: Obraťte se a odstupte od model svých, ode všech ohav svých odvraťte své

V. 21. Osvobodím je od vaší lži, přesvědčím je zly, jež budou snášeti, že nesmí již býti dbáno vašich slov, ale že třeba uznati mne za Hospodina (Teodoret).

V. 22 n. Nebudou míti klamných vidění, nebudou hádati — až je Bůh potrestá smrtí. Srv. Jer 28, 16; 29, 21n.

Hl. 14. — V. 1. Zajatci v Babylonii měli svou samosprávu, tedy také své „starší“, kteří chodívali k Ez. Srv. 8, 1. — Tentokráte přišli, aby se tázali na něco Hospodina skrze Ezechiela (v. 4). — O poměrech zajatců viz k Esdr 1, 5.

V. 2n. „postavili si je na srdce“ jako na nějaký oltář, aby je ctili, aby jim své nitro zasvětili; „položili si je před sebe“ („proti své tváři“), aby je měli ustavičně na očích, aby se mohli pohledem na ně kochati. — Srv. Sk. 7, 23. — Od zarytých modlářů měl bych se dávati vyptávati? (hebr.). — Srv. 20, 3; 36, 37.

V. 4. „odpovím“ ne skrze proroka, ale sám; ne slovem, ale skutkem: trestem podle toho, jak zasluhuje.

V. 5. Hospodin chce tím trestem vzíti Israele za srdce, t. j. chce, aby tresty cítil, uznal svou vinu, obrátil se k jedinému Hospodinovi, anebo aby odpadl od Hospodina k modlám venkoncem. Mezi soukmenovci Ezechielovými byly všelijaké živly. Někteří, modlářstvím načichlí nebo prosyceni již v Palestině, přišedše do Babylonie byli vábeni kouzlem okázalé bohoslužby babylonské. Někteří neodolali i odpadli, kdežto jiní, poznavše nicotu modlářství, přilnuli později celým srdcem k Hospodinovi. To tříbení duchů — bylo účelem zajetí. Viz o tom více k Par 36, 21. Kterak vezme Bůh modláře za srdce, viz níže v. 8.

V. 6.—8. Hospodin žádá vnější i vnitřní odvrat od model a příklon dokonalý k sobě. Slova připomínají Lv 17, 8. 10. 13; 18, 26; 20, 2. — Budou-li i proselyté (bývalí cizinci) od Hospodina pro modlářství trestáni, čím více plnokrevní synové Israelovi! — Ze slov nevyplývá nutně, že takoví proselyté byli mezi za-

tváře! [7] Neboť každému z domu Israelova i z novověrců, cokoliv jich, jakožto příchozích v Israeli jest, kdo se mně odcizil, postavil si modly své na srdce a svůdce k nepravosti své si položili před sebe, a přijde ku prorokovi, aby se tázal mne skrze něho: tomu já Hospodin odpovím skrze sebe samého: [8] upru tvář svou na toho člověka, učiním jej výstrahou a příslovím, vyhladím jej z prostřed lidu svého, i zvíte, že já jsem Hospodin.

[9] Dá-li pak se svésti prorok, aby pronesl výrok: já Hospodin oklamal jsem proroka toho, i vztáhnu ruku svou na něj, a vyhladím jej z lidu svého israelského. [10] (Oba) ponesou svou vinu: jakou vinu bude míti tazatel, takovou vinu bude míti také prorok, [11] aby nebloudil již dům Israelův (vzdaluje se) ode mne, aby se neposkvrňoval všemi zločiny svými, ale ať jsou mým lidem, a já budu jejich Bohem, praví Hospodin zástupů."

[12] Hospodin mne oslovil a řekl: [13] „Synu člověkův, zhřeší-li země (některá) proti mně, že věrolomně odpadne, vztáhnu svou ruku na ni, zlomím sílu chleba jejího, a pošlu na ni hlad, i vyhladím z ní člověka i dobytek; [14] a kdyby v ní byli tito tři mužové: Noe, Daniel a Job, (toliko) oni spravedlností svou zachránili by své životy, praví Hospodin zástupů.

[15] Nebo uvedu-li nejhorší zvěř na zemi, abych ji pohubil a zpust-

---

jatci, je však možno, že mezi nimi skutečně několik jich bylo. Cizinci, mezi Israelity trvale usazení, kteří přijali víru v Hospodina, obřízku atd. již v Judsku, byli pokládáni od Babyloňanů za čistokrevné Judovce a spolu s nimi odvedeni do zajetí; zda-li byli mezi těmito proselyty také již Babyloňané, kteří poznali Hospodina od zajatců judských, není tu tvrzeno ani popíráno. — „tvář" rozhněvaného, přísného soudce. — „Exemplárně" bude potrestán. — Vyhladiti z národa byl trest nejpřísnější. Hrozil jim již Lv 20, 3. 5n; Dt 28, 37.

V. 9. Kdyby i pravý prorok, jsa tázán od modláře na slovo Hospodinovo, a nemaje od něho vnuknutí, dal se svésti odměnou (prorockým honorářem) a vydával něco svévolně za vnuknutí Boží, bude přísně potrestán. Ten klam prorokův byl již trest od Hospodina za jeho příchylnost k modlářství. Srv. 3 Král 22, 19—23. Hospodin dopustil, aby vydával svůj nápad za slovo Boží, nezabránil toho klamu, ponechal prorokovi možnost zneužíti svobodné vůle, a v tom smyslu jej „oklamal". Proto, že dopuštění úzce souvisí s oklamáním, Písmo přičítá dopouštějícímu také oklamání. (Prado.) Prozřetelnost dopouští také, aby hříšný lid za trest sladkými slovy lžiprorokovými byl klamán. — Těmi slovy tedy Hospodin prohlašuje, že modlář nemůže od něho čekati jiné odpovědi než odpovědi skutkem, jak líčí v. 6—8; proto tedy, kdo jim věští blaho, nemůže býti než podvodník, jejž Bůh zřejmě potrestá (Knabenbauer).

V. 10n. Oba budou pykati tresty za svou vinu; ty tresty budou míti také výchovný a léčivý účinek. Judský tazatel měl se držeti hrozeb Hospodinových, jež mu oznamovali proroci praví, a neměl si vědomě kupovati sliby klamavé. — Srv. výše 11, 20; Jer 31, 33.

V. 12—14. „věrolomně" porušivši svatou smlouvu, kterou se mnou byla učinila — modlářstvím. Srv. Lv 26, 22—40. — O „síle chleba" srv. výše 4, 16; 5, 16. Někteří spoluzajatci Ezechielovi nechtěli věřiti, že se splní hrozby prorokovy, že Jerusalem i říše Judská zanikne; vždyť jsou tam i spravedlivci, k vůli nimž snad přece Hospodin města i říše ušetří, jako kdysi pro několik spravedlivců ochoten byl ušetřiti dokonce Sodomy a obyvatelstva jejího. — Ez chce vyléčiti tyto dobromyslné živly z jejich optimismu: Bůh neušetří Judska ani kdyby v něm byli spravedlivci jako byl Noe, Job a jako jest Daniel.

V. 15n. Přísná spravedlnost Boží neušetří ani hříšných dětí lidí spravedlivých, tím méně jejich spoluobčanů! — Srv. Lv 26, 22. — Ta spravedlnost se časem nemění, jaká byla za Noema, a Joba, taková jest i nyní za Daniela. — Noe byl podle Gn 6, 9: „muž spravedlivý a bezúhonný mezi svými vrstevníky" a „chodil s Bohem". Také Jobovi dává Písmo svědectví, že „byl upřímný a poctivý, bál se Boha a vystříhal se zlého" (Job 1, 2). Život jeho byl znám Ezechielovi i souvěrcům jeho z ústního

ne-li, protože nebude žádný, kdo by šel přes ni, pro zvěř, [16] kdyby v ní byli tito tři mužové, jakože živ jsem, praví Hospodin Bůh, ani synů ani dcer (svých) nevysvobodí, ale (toliko) oni sami vysvobozeni budou, země však zpuštěna bude.

[17] Nebo uvedu-li meč na tu zemi, a řeknu-li meči: „Projdi skrz zemi!" a vybiju-li v ní člověka i dobytek, [18] i kdyby v ní byli tito tři mužové: jakože živ jsem, praví Hospodin Bůh, nevysvobodí synů ani dcer (svých), ale (toliko) oni sami vysvobozeni budou.

[19] Nebo pošlu-li mor na tu zemi, a vyliju-li krvavě hněv svůj na ni, abych vyhladil v ní člověka i dobytek, [20] a kdyby v ní byli Noe i Daniel i Job, jakože živ jsem, praví Hospodin Bůh: ani syna ani dcery nevysvobodí, ale (toliko) oni sami sebe vysvobodí svou spravedlností."

[21] Ano, toto praví Pán Bůh: „Tak i když pošlu čtyři své největší tresty, meč, hlad, divokou zvěř a mor na Jerusalem, abych pobil v něm lidi i dobytek; [22] přece (však) zůstane v něm zbytek zachovaných, kteří vyvedou syny a dcery; ti, ejhle, přijdou k vám, uzříte mravy jejich i smýšlení jejich i dojdete útěchy nad neštěstím, jež jsem uvedl na Jerusalem, nade vším, co jsem uvedl na něj. [23] Budou vám na útěchu, až uzříte mravy jejich a smýšlení jejich, i poznáte, že jsem neučinil bez příčiny všecko to, co jsem učinil v něm, praví Hospodin Bůh.

---

podání nebo snad i z písemných památek. Viz úvod do knihy Job sv. II. str. 42. — Daniel přišel do Babylonie r. 605 před Kr. Když Ez tuto řeč psal, byl již v Babylonii třináct nebo čtrnáct roků, mohla tedy jeho svatost a spravedlnost dostatečně se osvědčiti a známa býti spoluzajatcům, jestliže ji neznali již z dob, kdy spolu s ním žili v Judsku. — Proč právě tito tři spravedlivci jsou tu uvedeni? Protože k vůli nim byli zachráněni i jiní: Noe zachránil ženu, tři syny a tři snachy své, jakož i množství dobytka, a Bůh mu slíbil, že nebude již trestati lidstva podobnou potopou (Gn 9, 11). — K Jobovi posílá sám Hospodin přátele jeho, a na jeho modlitbu je odkazuje. „Job pak, služebník můj, modliti se bude za vás; pro něho nebude vám přičítána pošetilost, že jste nemluvili ke mně správně" (Job 42, 8). — Daniel zachránil přímluvou své druhy, jakož i mudrce babylonské (Dan 2, 18). Tři spravedlivci jsou seřazeni podle velikosti účinku záchrany své. — Ez i zajatci myslili na Daniela, známého nám z knihy „Daniel". Kdyby byl Ez chtěl, by myslili na jiného Daniela, který prý žil za dávnějších dob jako Noe a Job, byl by nucen býval tohoto Dan přiměřeně označiti, aby jej od Daniela, svého vrstevníka odlišovali. O „dávném" domnělém Danielovi není nikomu nic známo ani z bible ani z jiných památek babylonských neb assyrských!

V. 17n. Tolikerým opakováním vštěpuje Bůh nezměnitelnost svého rozsudku nad Jerusalemem. Spolu zdůrazněna jest moc přímluvy spravedlivých, které tedy užitečno se dožadovati. Srv. Jer 7, 16; 11, 14; 14, 11; 15, 1. Srv. také výše Ez 13, 5. — (Přímluva svatých.)

V. 19n. Hospodin dopustí za trest všelijaká krveprolití (= „krvavě"). Srv. výše 5, 17; Lv. 17, 11.

V. 21. obrací na Judsko, co bylo výše řečeno o jakékoli zemi, oddané modlářství, — Jako žádala spravedlnost Boží v případech výše jmenovaných (v. 12 až 20), aby modláři v té oné zemi vyhynuli bez ohledu na to, jsou-li mezi nimi také spravedlivci: „tak bude i když pošle" Hospodin tresty na Jerusalem. Tím spíše (hebr.) kdyžtě Bůh na něj pošle ne jedno zlo, jako na země výše jmenované, nýbrž čtyři (= všecka) zla najednou.

V. 22. Vyjimka („přece však") bude toliko zdánlivá: Zůstanou sice někteří z Jerusalema, zachrání se (ironie), ale proto, aby odvedeni byli do zajetí. Nynější spoluzajatci Ezechielovi („k vám") budou míti ovšem velikou bolest, až uslyší o hrůzách, jež stihnou Judsko a Jerusalem; ale až nový příbytek zajatců r. 587 přijde, a až uvidí jejich mravní zvrhlost, bude jim „na útěchu" poznání, že toho trestu skutečně zasluhovali. Ten přírůstek zajatců nebudou tedy spravedlivci, nýbrž modláři. Ti „vyvedou sice své syny a dcery", ale do zajetí. (Narážka ironická na spravedlivce, kteří vyváděli, vysvobozovali své děti, jako Noe).

V. 23. „smýšlení" = skutky (hebr).

Hlava 15.

[1] Hospodin mne oslovil a řekl:
[2] Synu člověkův! Jak bude naloženo se dřevem vinného kmene
proti všemu dříví, s roštím,
kterým jest proti lesnímu stromoví?
[3] Zdali možno z jeho dřeva učiniti (nějaké) dílo,
nebo zda možno udělati z něho kolík,
aby mohlo býti na něj pověšeno všelijaké nářadí?

[4] Viz, ohni je dávají za potravu.
Ztrávil-li (pak) oheň oba konce jeho
a byl-li prostředek jeho obrácen v popel,
zda bude (ještě) užitečné na nějaké dílo?
[5] I když bylo celé, nebylo způsobilé na nějaké dílo;
tím méně, když je oheň ztráví, opálí,
může z něho býti co děláno!

[6] Protož toto praví Pán Bůh:
Jako se dřevem révovým mezi dřívím lesním,
jež jsem dal ohni za potravu,
tak naložím s obyvatelstvem jerusalemským.

[7] Upru svou tvář proti nim;
z ohně vyjdou, ale oheň je ztráví,
i zvíte, že já jsem Hospodin,
až upru svou tvář proti nim,
[8] a učiním zemi jejich neschůdnou poušti
za to, že odpadli, praví Pán Bůh.

Hl. 15. — V. [1. n.] Národ vyvolený bývá často přirovnáván k vinici nebo k révě. Viz Dt 32, 32; Is 3, 14; 5, 1 n; Os 10, 1; Jer 2, 21; Ž 79, 9. — Obsah podobenství podaného ve hl 15 vystihl sv. Jer: „Nad tuto vinici, pokud přináší ovoce, nic není mezi květenou lesní vzácnějšího; přestane-li však míti hrozny, není k ničemu jinému, než aby s kořenem i haluzemi byla spálena." — Tak i národ israelský, ačkoliv ušlechtilý, vzácný svým vyvolením, nevyhovuje-li účelům, jež mu Bůh vytkl, nedrží-li se přísného mravního jednobožství a nepřipravuje-li se tím na příchod Mesiáše, nezasluhuje než aby v ohni trestů Božích byl zničen. Spoluzajatci Ezechielovi se mýlí, když se domnívají, že hrozby proroků nemohou se splniti, že národ vyvolený nemůže Bůh trestati tak přísně, jak Ez líčí. — Réva jest pouhý keř, chrastí, není ani strom! — Srv. Mt 7, 19; Jan 15, 16.

V. [3.] Réva, pokud nese hrozny, zabírá důležité místo mezi květenou ovocnou, jakmile však přestane nositi hrozny, stojí níže nežli divoké stromy; z nich totiž možno dělati trámy na stavbu domů, lodí, pluhy, jha, vozy, zbraně atd., kdežto neplodná réva nehodí se k ničemu nežli — za palivo!

V. [4.] Poleno ze stromu lesního, hozené do ohně a ohořelé, může býti vytaženo a z oharku leccos, na př. kolík může býti ještě udělán; ne tak z kusu vinného kmene, který brzy se zpopelní. Národ israelský, nenesoucí plodů, třebaže jest od Boha vyvolen, klesá pod úroveň pohanů. Pád nejvyššího bývá nejhlubší (Corruptio optimi pessima). — „obrácen v popel" = ohořelý (nahořelý) hebr.

V. [6.] srv. s 4 Král 25, 9.

V. [7.] srv. s 4, 5; 13, 17; 14, 8. — Vyhnanci z r. 587 z jednoho „ohně" útrap vyjdou, ale, neobrátí-li se, Bůh i ve vyhnanství bude je stíhati „ohněm" svízelů jiných. — To vše bude se díti před očima ostatních vyhnanců — kteří z toho zakusí a dosvědčí, že Hospodin jest Bůh nejvýš spravedlivý a věrný, že plní, čím byl hrozil. Totéž svědectví bude vydávati zpustlá svatá země (v. 8).

V. [8.] Srv. 14, 13. 15. Odpadli od Boha, odpadli od Nabuchodonosora proti Boží vůli. 17, 15.

Hlava 16.

[1] Hospodin mne oslovil a řekl:
[2] Synu člověkův, známé učiň Jerusalemu ohavnosti jeho!
[3] Rci: Toto praví Pán Bůh Jerusalemu:
Kořen tvůj a rod tvůj jest ze země Chanaanské:
otec tvůj byl Amorrhejský,
a máti tvá Heťanka.

[4] Když ses narodila, v den tvého narození,
nebyl přiřezán tvůj pupek,
vodou nebylas umyta na své zdraví,
ani solí potřena,
ani plénkami ovinuta.

[5] Oko nikoho se neslitovalo nad tebou,
aby byl učinil tobě něco z těch věcí z milosrdenství s tebou,
ale bylas pohozena na širou zemi
z odporu k životu tvému v den tvého narození.

Hl. 16. rozvádí v jiném obrazu myšlenku, vyslovenou ve hl 15. — Hospodin z nevýslovného milosrdenství svého ujal se národa svého a vyvoliv si jej z hrozné bídy (v. 1—14), zasnoubil se s ním jako s chotí, ale Israel modlářstvím a jinými zločiny zpronevěřoval se mu (v. 15—34); za to bude potrestán (v. 35—52), ale Bůh konečně přece zase nad ním se smiluje (v. 53—63). Posluchači Ezechielovi měli poznati a uznati hříšnost svého národa i jeho trestuhodnost.

V. [2]. „Jerusalem" zastupuje tu celý národ, jehož byl střediskem.

V. [3]. Čím větší byla dobrodiní, jež Hospodin prokázal lidu svému, tím ošklivější byl jeho nevděk, když hřešil, a tím více zasluhoval trestů. — Ez věděl dobře, že praotec národa byl Abraham z Chaldejska a později Jakob. Srv. níže 33, 24; 28, 25. Nelze proto bráti slova, jež tu líčí původ národa israelského ve smyslu národopisné (etnografické) přesnosti. Ez chce říci, že národ sám ze sebe neměl žádné přednosti před ostatními pohany, jako byli Kanaanové, Amorrhejští a Heťané. Jmenuje Kanaany proto, že Jerusalem byl kdysi městěm kanaanským, a že v Palestině, kde přebýval Jakob se svými syny, byli kromě jiných národů také Amorrhejští a Heťané. Viz Lv 18, 2; Dt 9, 4; Moudr 12, 3n a jj; Gn 15, 16 a jj; Gn 27, 46. a jj. — Jos. 24, 2; Gn 36, 30n. Zdá se totiž, že Ez mysli také na dlouholetý pobyt předků Israelových v Palestině a na styky jejich s tamním obyvatelstvem. — Také Abraham byl vyvolen z okolí pohanského, a v tom smyslu praví Jos 24, 2., že otcové národa sloužili bohům. Srvn. Gn 36, 30 n. Dobu Abrahama, Isáka, Jakoba a synů jeho lze přirovnati k zárodkům lidského plodu, jenž vzniká součinností rodičů (Otec Amorrhejský a matka Heťanka). Z toho zárodku (embrya) vyvinula se dcerka, jež se narodila v Egyptě, a tam také vyrostla v dívku, schopnou manželství. Viz níže.

V. [4]. líčí žalostný stav národa v egyptské porobě. — Národ podobal se dítěti ženského pohlaví, jehož rodiče náležitě neošetřili, ale — pohodili. Nechali pohozenou novorozenku z pupku krváceti, a byla by snadno zahynula hlady. Tím naznačeno, kterak národ israelský v Egyptě živořil, umíral a byl by umřel, kdyby Hospodin nebyl se ho ujal. — Ještě dnes felahyně v Palestině novorozené dítko v teplé vodě koupají, a první týden denně solí jemně rozmělněnou na celém těle trou, olejem pomazávají a pevně do plének zavinují. (Bauer). — „na tvé zdraví" není v LXX; je to snad glosa. — Obyčej soliti novorozené děti uvádí také sv. Jer. Cornel van Steen se domnívá, že tak činili proto, by vlhká kůže dětí se osušovala, jakož i proto, by jizva pupku odříznutého (od pupečníku) se stáhla, zacelila a vyhojila. — Do plének bývaly dítky zavinovány už proto, aby se jim údy neznetvořily.

V. [5]. „odpor" k životu dívky měli rodiče, odpor k životu národa israelského měli Egypťané, zejména král, jenž kázal Israelity vyhubiti. Ex 1, 22.

[6] Jda mimo tebe viděl jsem,
že budeš rozšlapána v krvi své,
i řekl jsem tobě, když ses házela
v krvi své: „Živa buď!“
Řekl jsem, pravím, tobě:
„Ve své krvi živa buď!“

[7] Rozmnožil jsem tebe jako polní trávu;
rozmnožila ses, stala ses velikou,
vzrostla jsi a dosáhla jsi vnady ženské;
prsy tvé se oduly
a vlasy tvé vzrostly,
ale byla jsi (ještě) obnažená
a všecka nahá.

[8] Jda mimo tebe viděl jsem tě,
a aj — čas tvůj byl čas milování;
i prostřel jsem oděv svůj na tě,
přikryl jsem nahotu tvou,
přisáhl jsem tobě,
vešel jsem ve smlouvu s tebou —
praví Hospodin Bůh —
i stala ses mou.

[9] Okoupal jsem tě vodou,
smyl jsem krev tvou s tebe,
pomazal jsem tě olejem,
[10] oděl jsem tě šatem pestrých barev,
obul jsem tě v střevíce fialové,
ověnčil jsem tě kmentem,
a přioděl jsem tě nejjemnějším závojem.

[11] Ozdobil jsem tě šperky,
dal jsem ti náramky na ruce,

V. [6]. Hospodinovo slovo „Živa buď“ jest rozkaz, který se musí splniti. — „Ve své krvi“, jejíž úbytek spojený s hladem, byl by konečně vedl ke smrti. — Opakovaný rozkaz znamená nezměnitelnou vůli Boží.

V. [7]. Kterak Hospodin národ svůj v Egyptě rozmnožil, vypravuje Ex 1, 7. — Děvčata beduinská dosud bývají ne-li zcela nahá, aspoň polonahá, v cáry nuzně oblečená. Pastýřským, polobeduinským, otrhaným, málo ještě vzdělaným národem byli Israelité.

V. [8]. „čas milování“ manželského. — Rozprostříti kraj pláště na ženu znamenalo pojmouti ji za choť. Srv. Rut 3, 9. „přisáhl věrnost“ takořka manželskou. Ex 20, 5. — O manželství Hospodinově s národem israelským viz úvod do Písně ve sv. II. str. 567n. Národ také přisahal tehdy věrnost Hospodinovi. Srv. Ex 19, 8.

V. [9]. Nevěsta před svatbou se koupávala a mazávala se olejem, jakož i jinými vonidly. Srv. Ef 6, 20. Národ israelský byl pomazán, když mu byl svěřen úřad kněžský, královský a prorocký.

V. [10]. Manžel podle zákona Ex 21, 10. měl se starati o šat a výživu své manželky. — „šatem pestrých barev“ jako královnu. Srv. Ž 44, 15. — „fialové“ z tachašové kůže. Srv. Ex 25, 5; Dt 29, 5. — „ověnčil“ hlavu kmentovým turbanem. Srv. Ex 29, 9; Lv 8, 13; Ez 24, 17. — O kmentu viz Gn 41, 42; Ex 28, 39; Ez 27, 7; „závojem“ průhledným, podle rabínů hedbávným, splývajícím s hlavy až na zemi.

V. [11n]. „prsténec nad ústa“ — kroužek do nosu. Srv. Gn 24, 22; Is 3, 21; Přís 11, 22. — O řetěze na hrdlo srv. Gn 41, 42; Přís. 1, 9; 3, 3. — O královské čelence srv. Jer. 13, 18.

a řetěz okolo hrdla.
[12] Dal jsem prsténec ti nad ústa,
kroužky na uši
a nádhernou korunu na hlavu.

[13] Zdobila ses zlatem a stříbrem,
odívala ses kmentem, vyšíváním,
rouchem pestrých barev.
Běl, med a olej jídala jsi,
stala ses velmi, velmi krásnou
a dospělas ke království.

[14] Jméno tvé rozneslo se mezi národy pro tvou krásu,
ježto jsi byla dokonale krásná v ozdobě mé,
kterou jsem byl vložil na tebe,
praví Pán Bůh.

---

[15] (Ale) spoléhajíc se na svou krásu,
smilnilas na své jméno a vyložilas smilství své
každému mimojdoucímu, abys byla jeho.
[16] Vzavši z oděvů svých nadělala sis výšin pestře sešívaných,
a smilnilas na nich, jak nikdy nebývalo, aniž kdy bude.

[17] Vzala jsi šperky svoje ze zlata mého,
ze stříbra mého, jež jsem tobě dal,
nadělala sis mužských podob, a smilnilas s nimi.
[18] Vzalas roucha svá pestrobarevná a přioděla jje;
olej můj a vonidla má kladlas před ně.

V. [13]. Místo „vyšíváním“ možno překládati hebr: „hedvábím“ jako výše ve v. 10.

V. [14]. připomíná dobu, kdy národ israelský zřídil si království, jež tolik slynulo za dob Šalomounových — O přednostech národa israelského srv. Řím 9, 4. — Milostí Boží byla synagoga, co byla. — Každý člen národa israelského měl podíl na přednostech své církve. Mnohem větších předností dostalo se církvi N. z., kterou synagoga předobrazovala. Možno tedy na onu obrátit, co tuto Ez praví o této. A ježto církev se skládá z nesmrtelných duší, možno všeho více méně použíti také o každé duši křesťanstvím omilostněné.

V. [15]. Srv. Dt 32, 15; 8, 11—15; 31, 20; Os 10, 1; 13, 6; — „smilnilas“ modlářstvím, spolky politickými s cizími státy, jež se obejíti nemohly bez modlářství, jakož i jinými zločiny s modlářstvím spojenými. — „na své jméno“, na svou slávu, bohatstvím zjednanou se spoléhajíc. (Jiní jinak). — „vyložilas“ = vylilas (hebr.) na každého ... „abys byla jeho“, bůžka, jemuž ses oddala, ačkoli jsi byla oddána s Hospodinem (v. 8: „stala ses mou.“) Slova „abys byla jeho“ nejsou bezpečně dochována.

V. [16]. „Na výšinách“ (bámóth) bývaly svatyně pohanských bůžků, k nimž pravděpodobně patřily také stany; v nich konána byla bohoslužba neb i pohlavní výstřednosti ke cti bůžků (bohyň). Srv. 4 Král 23, 7; Am 5, 26. Ty stany bylo možno krášliti ženskými oděvy, sešívanými ze všelijakých látek. (Mohly to býti příbytky posvátných prostitutek). — „jak nikdy ... bude“ není jisto.

V. [17]. Srv. Os 2, 8; Is 2, 20; 46, 6. — Modly slovou tu „mužské“ podoby, ježto synagoga byla „manželkou“ Hospodinovou, tedy „ženou“.

V. [18n]. Modly bývaly oblékány v drahé šaty. Jer 10, 9. — Synagoga měla kadidlo, olej atd. obětovati výhradně Hospodinu, jemu příslušelo; ona to však v obět přinášela modlám. — Lv 1, 9. 13. 17; 2, 2. 9. 12; 3, 5. 16. a jj. — Med, jejž obětovati Hospodinu bylo zakázáno, jmenován proto, by naznačeno bylo, že Israel obětoval modlám po způsobu pohanském, jenž med na oltář připouštěl.

[19] Chléb můj, který jsem tobě dal,
běl, olej a med, jimiž jsem tě krmil,
kladlas před obličej jejich k líbezné vůni.
Stalo se, praví Hospodin Bůh.

[20] Vzala jsi své syny a dcery,
které jsi mně porodila,
a obětovalas jim je, aby je snědli.
Zdali malé je to smilstvo tvé?

[21] Obětovalas mé syny,
zasvěcovala a darovalas je jim.
[22] A po všech (těch) ohavnostech svých a smilstvech,
nerozpomenula ses na dny mládí svého,
kdy jsi byla obnažená a celá nahá,
v nebezpečí, že budeš rozšlapána ve své krvi.

[23] A po vší zlobě své — běda, běda,
praví Pán Bůh —
[24] vystavěla sis nevěstinec,
a udělala sis hampejs v každé ulici.

[25] Na rohu každé ulice vystavěla sis znamení smilstva svého,
zohavilas krásu svou, roztáhlas nohy své
každému tudy jdoucímu, a množila jsi smilství svá.
[26] Smilnilas se syny egyptskými, tělnatými sousedy svými,
rozmnožila jsi smilství své, abys mne popudila.

[27] Ejhle, já jsem vztáhl ruku svou proti tobě,
ubral jsem ti výživy tvé

V. 20n. Děti, jež Hospodin Israelitům dával, měly býti vychovány ke službě jediného Boha-Hospodina, oni však je obětovali ke cti Molocha ohněm v krvavou obět! Srv. níže 20, 31; 23, 37; Jer 7, 31; 32, 35; 4 Král 16, 3; 23, 10; Ž 105, 37n. — Ty děti byly majetek Hospodina-stvořitele. Srv. Ex 4, 22; Dt 14, 1. — „zasvěcovala" je tím, že byly spalovány ohněm; v tom smyslu je Moloch „zhltal" („snědl"). — Srv 4 Král 21, 6; Is 57, 5; Mich 6, 7.

V. 22. Zapomněla na svou bídu, na Boží milost, která jí z té psoty vytrhla a nevýslovně povýšila, a dopustila se hrozného nevděku. Srv. v. 6n.

V. 23—25. „nevěstinec" = umělou vyvýšeninu, na kterou byl pak postaven oltář, aby na něm obětováno bylo modlám. Srv. 4 Král 23, 8; 21, 3n. — Totéž znamená „hampejs" (hebr: „výšina," „návrší"). O oltářích a modlách na ulicích srv. Jer 2, 28; 11, 13. — Totéž znamená i „znamení" (= „výšina" hebr.) — Skutečné smilstvo bylo s modlářstvím tak úzce spojeno, že tu v podrobnostech nelze vždy přesné říci, má-li Ez na mysli to či ono. Hebr. zdůrazňuje více modlářství, LXX a Vulg více skutečné pohlavní výstřednosti. — Možno, že Ez sám nechtěl přesně rozlišovati. — Srv. Lv 19, 29; Dt 23, 18n; 4 Král. 23, 7; Os 4, 2. 14; Jer 5, 8.

V. 26n. má na zřeteli modlářské smlouvy politické, ve které Judovci vcházeli s Egypťany a jež byly s modlářstvím úzce spjaty. Srv. Is 57, 9. Egypťané byli „tělnatí" snad proto, že tělesnost, hmotnost takořka vrcholila v množství zbožňovaných zvířat (Teodoret). — „výživy", již byl manžel podle zákona povinen manželce dávati, t. j. trestal Judsko neúrodou. Srv. Jer 14, 1—6; Os 9, 14. — Ex 20, 10; Os 2, 9. — Sdc 13, 1nn; 1 Sam 4, 1nn. „dcery filištinské" jsou města a malá území Filišťanů, kteří jakožto metla spravedlnosti Boží často si na Israelitech shlazovali svou válečnou žáhu. Srv. Sdc 13, 1nn; 1 Král 4, 2n Am 1, 6 — Filišťané, věrní svým místním bohům, rděli se nad zpronevěrou národa israelského. — Jer 2, 10.

a dal jsem tě na pospas vášni nenávidících tebe dcer filištínských,
jež se rdí nad tvou cestou nepravosti.

[28] Smilnila jsi také se syny assyrskými,
protožes nebyla ještě nasycena,
a když jsi se nasmilnila, ani tím ses nenasytila.
[29] I rozmnožila jsi smilství své
v zemi kramářů s Chaldejskými,
avšak ani tím ses nenasytila.

[30] Čím bych mohl očistiti srdce tvé,
praví Pán Bůh,
kdyžtě činíš všecky tyto skutky nejnestydatější nevěstky?
[31] Kdyžtě vystavěla sis nevěstinec na rohu každé cesty,
a výšinu svou zřídila sis v každé ulici.

Avšak nebylas jako nevěstka,
jež nelibostí zvyšuje mzdu,
[32] ale jako žena cizoložná,
jež místo muže svého uvádí cizí.

[33] Každé nevěstce bývá dávána mzda;
tys však (sama) dávala mzdy všem svým milovníkům;
dary jsi jim dávala, aby vcházeli k tobě odevšad
a smilnili s tebou.

[34] I stala ses opakem obyčejných žen při svých smilstvích,
a po tobě nebude smilnění (takového);
nebo tím, žes dávala mzdu a mzdy jsi nebrala,
stal se při tobě případ opačný.

---

[35] Protož, nevěstko, slyš slovo Hospodinovo!
[36] Toto praví Pán Bůh:
Za to, že se rozplynul kov tvůj,

V. [28]. S Assyřany jako s Egypťany v. 26n. Srv. 4 Král 16, 7n; Jer 2, 36; — 2, 24n; Os 2, 5; 4, 16; Přís 30, 16 — „země kramářů“ = Babylonie. — Srv. níže 17, 4; Is 13, 4. Viz dále Is 39, 1—8; 4 Král 20, 12. Nejen smlouvy politické, ale i obchodní styky s Babyloňany rozšiřovaly a podporovaly babylonskou bohoctu v Judsku.

V. [30n]. Hospodin nemá takořka léku na chorobnou vášeň Israelovu. Srv. Is. 1, 5. — Místo: „Čím bych měl očistiti srdce tvé“ hebr. podle běžného pojetí: „Jak choré bylo tvé srdce!“ — O „nevěstinci“ a „výšině“ srv. výše v. 24n. — „nelibostí“ strojenou se upejpá a dělá drahoty, aby došla vyšší mzdy. Judovci neměli z modlářství zisku, ale oddávali se mu z pouhé vášně.

V. [32]. Nevěstka svobodná neprohřešuje se proti manželu, jehož nemá. Jinak synagoga, choť Hospodinova!

V. [33n]. Ba více! Judovci si za to, by směli ctíti cizí bohy, draze platili. — Srv. poplatky, jež bylo jim odváděti cizím králům. 2 Par 28, 20; Os 12, 2; Is 36, 6; 57, 9. — Místo „po tobě nebude smilnění takového“ lépe podle hebr: „tím, že se o tebe smilně neucházeli, ale“ žes dávala... Kdežto podle v. 31. „dělala drahoty“ žena, dělali je vůči ženě (synagoze) ti, o jejichž lásku se drala.

V. [36n]. Ježto za dob Ezechjašových měď (= „kov“) nebývala pokládána za platidlo, nesnadno rozuměti „kovem“ peníze nebo majetek, jmenovaný výše ve v. 10—19, jak činí LXX a Syr (ský překlad); málo platno odvolávati se na

že odkryta byla hanba tvá při tvých smilstvech
před milovníky tvými a před ohavnými tvými modlami,
pro krev synů tvých, jež jsi jim dala,
[37] aj, já shromáždím všecky milovníky tvé,
s nimiž jsi se stýkala,
všecky, jež jsi milovala,
se všemi, jež jsi nenáviděla,
shromáždím je na tebe odevšad,
obnažím nahotu tvou před nimi,
i uzří všecku hanbu tvou.

[38] A budu tě souditi podle práva proti cizoložnicím,
a těm, kdož prolévají krev,
a vydám tě na krvavou smrt hněvu a žárlivosti.
[39] Dám tě v ruce jejich,
i rozboří tvůj nevěstinec,
a ztrhnou tvůj hampejs,
obnaží tě z roucha tvého,
poberou ti tvé šperky
a nechají tě nahou, plnou hanby;
[40] a přivedou proti tobě zástup,
ukamenují tě a rozsekají meči svými.

[41] Domy tvé spálí ohněm
a vykonají na tobě soudy
před očima mnohých žen;
i přestaneš smilniti,
a mzdy již nebudeš dávati.
[42] I ukojí se hněv můj na tebe,
žárlivost má vzdálí se od tebe,
upokojím se a nebudu se již hněvati.
[43] Za to, že ses nerozpomenula na dny mládí svého,

Dt 8, 9; 33, 25. Lépe tušiti v heb nechóšeth význam „hanby" jako ve větě další „odkryta byla hanba tvá" — „pro krev" vylitou při lidských obětech Molochovi; podle toho, jak tento zločin trestu žádá. — „nenáviděla" na př. Edomce, kteří měli z pádu Jerusalema báječnou radost. Srv. Ž 136, 7; Pláč 4, 21n. Obličej býval obnažován veřejným odnětím závoje ženě na velikou její potupu. Srv. Os 2, 12; Jer 13, 26; Nm 5, 21n.

V. [38]. Cizoložnice podle zákona byly ukamenovány. Dt 22, 24. — Vrah byl trestán smrtí podle Gn 9, 6; Ex 21, 12; Lv 24, 17. — „Hněvivě a žárlivě" vydával manžel cizoložnou svou ženu na soud a na popravu. Srv. 35, 6.

V. [39]. Srv. výše v. 24n. — Jerusalem (a Judsko) bude svlečeno ze šatů, až mu poboří hradby; obnažen bude, až jej vyplení. — Budou se mu posmívati jako Jer. 18, 16; 19, 8.

V. [40]. Jako manžel přivedl na cizoložnou ženu zástup, který ji měl ukamenovati tak přivede Hospodin na Jerusalem zástupy nepřítele, který bude na něj házeti kameny. — Rozsekávána meči bývala vrahyně malých dětí. (Schmalzl). — Srv. 4 Král 25, 9; Jer. 52, 13.

V. 41. Choť Hospodinova bude trestána před očima žen na větší svou hanbu. — Ty „ženy" byli všelijací národové, zastoupení ve vojště Nabuchodonosorově. Jer 25, 9. — Jerusalem (Judsko) dá se tím trestem odvrátiti od modlářství, t. j. „přestane smilniti."

V. [42]. Srv. níže v. 53nn.

V. [43]. Místo „neučiním... ohavnostech tvých" možno hebr překládati také: „Nedopustím se zločinu, abych tě nechal bez trestu ve všech tvých ohavnostech." Srv. Lv 19, 29.

ale žes popouzela mne všemi těmi věcmi,
za to i já dám mravy tvé na hlavu tvou, —
praví Pán Bůh —
avšak neučiním podle (míry) nešlechetností tvých
ve všech ohavnostech tvých.

---

[44] Hle, každý kdo mluvívá přísloví,
užije o tobě tohoto:
„Jaká matka, taková dcera!"
[45] Ty jsi dcera své matky,
jež zavrhla muže svého a děti své,
a sestra sester svých jsi ty,
jež zavrhly muže své a děti své;
matka vaše jest Heťanka,
a otec váš Amorrhejský.

[46] Sestra tvá větší byla Samař,
ona i dcery její,
jež bydlila na levici tvé;
sestra tvá pak menší tebe,
jež bydlila na pravici tvé,
byla Sodoma a dcery její.
[47] Avšak ani po cestách jejich jsi nechodila
ani o maličko méně podle nešlechetností jejich jsi nečinila;
daleko nešlechetnější věci jsi páchala nežli ony,
ve všech cestách tvých.

[48] Jakože živ jsem, praví Pán Bůh,
nečinila Sodoma, tvá sestra, ona ani dcery její,
jako jsi činila ty a dcery tvé.
[49] Ejhle, to byla vina Sodomy, tvé sestry:
pýcha, nadbytek jídla;
dostalo se jí i dcerám jejím blahobytu a pohovu,
ale ruky nuznému a chudému nepodávaly;
[50] zpyšněly a činily ohavnosti přede mnoű,
i vyhladil jsem je, jak jsi viděla.

V. [44]. „matka" národa byla podle v. 3. — Heťanka, potřísněná modlářstvím a zločiny, jež bývaly s ním spojovány. — „přísloví" mluvívá básník, jenž je vynalezá, nebo vynalezenych již často užíva. — Srv. přísloví: Jablko nepadává daleko od stromu. (Schmalzl.)

V. [45]. Synagoga zavrhla muže-Hospodina modlářstvím; zavrhla své děti lidskými obětmi Tak učinila již prve Heťanka, jakož i Amorrhejský tím, že byvše původně jednobožci stali se mnohobožci, čímž porušili přirozenou smlouvu, t. j. poměr jediného Boha stvořitele ke člověku stvořenému; ti mnohobožci zavedli také do své bohoslužby lidské oběti, jako bylo zabíjení nevinných dětí. Samař se svými městy (= „dcerami") sluje sestrou větší se zřetelem na větší zeměpisnou rozlohu Samařska. — „Sodoma" = Sodomsko, Pětiměstí. — Srv. Dt 32, 32; Is 1, 9n; 3, 9; Jer 23, 14; Plač 4, 66.

V. [49n]. Ježto Judsko „nevidělo", kterak Hospodin Sodomu vyhladil, čte LXX a Syr lépe: „jak jsem viděl" se zřetelem na Gn 18, 21. — Proti Sodomě zakročil Hospodin hned, jak „viděl" její nemravnost, Judsku proti tomu shovíval, dlouho „se dívaje" na jeho neřesti (Schmalzl).

[51] Samař pak (ani) polovici hříchů tvých nenahřešila.
Ale tys převýšila je svými nešlechetnostmi,
a ospravedlnila jsi sestry své všemi ohavnostmi svými,
jež jsi spáchala.
[52] Protož i ty nesiž hanbu svou,
která jsi překonala sestry své hříchy svými
nešlechetněji číníc než ony;
neboť spravedlivější jeví se býti než ty;
buď tedy zahanbena a nesiž hanbu svou ty,
která jsi ospravedlnila své sestry.

---

[53] I obrátím osud Sodomy a jejích dcer,
obrátím i (osud) Samaře a jejích dcer;
obrátím také osud tvůj u prostřed nich,
[54] abys nesla hanbu svou,
a zahanbena byla pro všecky věci,
které jsi činila, jim na potěchu.

[55] Sestra tvá Sodoma i dcery její
vrátí se do svého staršího stavu;
i Samař a dcery její vrátí se do svého starého stavu;
také ty a dcery tvé vrátíte se do svého starého stavu.

[56] A nebylo jméno Sodomy, tvé sestry
slýcháno z úst tvých za dnů tvé pýchy,

V. 51n. „je“ = své sestry — „ospravedlnila je“, t. j. dokázala svými neřestmi, že byly spravedlnější, lepší nežli Judsko, ačkoli samy vězely hluboko v modlářství. Ani Sodomě ani Israelsku nedostalo se tolik Božích milostí jako Judsku, proto byl každý jeho hřích těžší. Judsko mohlo si vzíti také výstrahu ze Sodomy a Samařska, t. j. z jejich zániku; té výstrahy neměla Sodoma ani Samař. — Místo „která jsi překonala... hříchy svými“ podle hebr: „která jsi orodovala za své sestry hříchy svými“, t. j. až se Bůh smiluje nad Judskem, bude nucen, aby se smiloval i nad těmi, kdož byli hřešili méně nežli Judsko. Srv. Is 2, 2; 42, 6; Mich 7, 11. a jj.

V. 53n. Sodoma a Samař zastupuje tu pohanstvo vůbec. Srv. Jer 48, 47; 49, 39. — „obrátím osud“ = obnovím, vzkřísím je. Dlužno mysliti na obrození náboženskomravní pohanů, jak je líčili již předchůdci Ezechielovi, na př. Is. 2, 2n; 11, 10; 42, 6; 49, 6; 60, 1; Am 9, 12; Mich 4, 1; 7, 11n a jj. — V království mesiášském přestanou výsady národa vyvoleného, všichni národové budou v něm bratři („sestry“) sobě rovni. Srv. Is 19, 24. — Judsko dojde obnovy teprve třetí. To pokoření bude trestem za jeho hříchy, jimiž překonalo Sodomu i Samařsko. Až budou pohané v říši Boží, teprve pak, na konci světa dojde skutečného vzkříšení i Židovstvo, jež většinou nebylo přijalo Mesiáše. — Judsko zasloužilo za své hříchy, aby bylo degradováno; jestliže bude přece vzkříšeno, nebude to pro jeho zásluhy; stane se tak z čiré milosti Boží; Judsku bude v pokoře nehodnost svou uznávati, na své hříchy bolestně vzpomínati; v tom smyslu bude míti proč se hanbiti. — Pohané (Sodoma a Samař) vidouce, že Bůh se smiloval nad Judskem, jež více hřešilo nežli oni sami, poznají z toho velikost milosrdenství Božího, přilnou k pravému Bohu nadějí tím větší; a ta naděje bude jim „na potěchu“; v tom smyslu bude Judsko pohany „těšiti“. — Srv. Jer. 3, 21—25; Řím 3, 22nn; 11, 32. — „Nechci totiž, bratří, abyste neznali toho tajemství,... že totiž slepota připadla na Israele s části, dokud by plnost pohanů nevešla, a tak veškeren Israel spasen nebyl... (Řím 11, 25n).

V. 55. „starý stav“, kdy věrně ctili jediného pravého Boha, Srv Is 1, 26.

V. 56n. Tak bude pokořen Jerusalem proti pohanům, ten Jerusalem, který kdysi se vynášel nad ně, že nechtěl ani jejich jména „vzíti do úst“. — Místo

[57] prve nežli se ukázala tvá zloba, jako dnes,
na potupu dcerám syrským, a všemu tvému okolí,
dcerám filištínským, jež tě obkličují vůkol.
[58] Nešlechetnost svou a hanbu svou dlužno ti nésti,
praví Pán Bůh.

[59] Nebo toto praví Pán Bůh:
Učiním sice tobě jako ty jsi (učinila,
když jsi) pohrdla přísahou zrušivši smlouvu;
[60] avšak rozpomenu já se na svou smlouvu,
v níž jsem vešel s tebou za dnů tvého mládí,
a učiním s tebou smlouvu věčnou.

[61] I rozpomeň se na své cesty, a budeš se hanbiti,
až dostaneš sestry své větší i menší;
neboť dám ti je za dcery,
ale ne podle smlouvy tvé.

[62] A zřídím já smlouvu svou s tebou,
i zvíš, že já jsem Hospodin,
[63] aby ses rozpomenula a zahanbila,
a nemohla již úst otvírati pro hanbu,
až ti odpustím všecko, co jsi činila,
praví Pán Bůh.

„zloba“ bývá čítáno s překladem Symmachovým: „hanba“; srv. v. 37. — „na potupu“ Jerusalema a Judska. — Zloba (hanba) Judska ukázala se za dob, kdy Judovci byli odváděni po částech do zajetí babylonského, tou měrou, že bylo na potupu všem městům Syrie a Palestiny (Jer).

V. [57]. zní podle hebr: „prve nežli se ukázala tvoje zloba (hanba), jako za doby, kdy tě tupily dcery Aramské a všecky kolem nich, jakož i dcery Filištínské, které tě hanėly vůkol.“ Hebr připomíná tedy potupy, jež si Judsko utržilo od Aramů a Filišťanů. Srv. 4 Král 15, 37; 16, 6; 2 Par 28, 18n. — Viz také 4 Král 24, 2. — A což teprve podle předchozích proroctví na Judsko přijde!

V. [58n]. „nešlechetnost“ = necudnost (hebr). — Israelité zaklínacími přísahami svolávali na sebe tresty Boží, zpronevěří-li se přísaze. Srv. Dt 27, 6n; 29, 11. 19n.

V. [60]. „za dnů tvého mládí“ na Sinaji. — Viz výše v. 8; Lv 26, 42nn. — O nové smlouvě srv. Ez 11, 19n; Os 2, 19—24; Jer 31, 33.

V. [61]. „sestry větší a sestry menší“ jsou větší a menší národové pohanští. Srv. v. 53. 55. — Z těch sester stanou se „dcery“ Jerusalema, který bude matkou a středem mesiášské spásy, kde se všichni pohané znova zrodí. Srv. Ž 86, 4—6; Is 2, 3; Mich 4, 2. a jj. — Jerusalem nebude tím středem spásy na základě práva, vyplývajícího ze smlouvy s Bohem; toho práva pozbyl, ježto řečenou smlouvu porušil. Jerusalem bude matkou duchovní všech národů z nové milosti Boží. Srv. Jan 4, 22; Řím 1, 16; 11, 17.

V. [62]. Nová smlouva sluje „Hospodinova“ („má“) proti smlouvě staré, smlouvě národa Israelského („tvé“) jmenované ve v. 60. — Hospodin nejvýš věrný, jenž až splní, čím byl hrozil, počne plniti také to, co byl slíbil, třebas i nebyl k tomu zavázán na základě práva a spravedlnosti.

V. [63]. Jerusalem omilostněný bude se pokorně hanbiti za své hříchy; ta hanba bude tak vroucí, že mu zavře ústa, že se nebude holedbati, jako často kdysi činil. — Srv. Jer. 9, 24. — Jako byl Israel z pouhé milosti Boží ze své nízkosti povýšen ke smlouvě staré, tak bude také z čiré milosti Boží (ne pro své zásluhy, jichž neměl) povznesen ke smlouvě druhé, nové. Tím zavrženy jsou chlubné řeči Židů Mt 3, 9; Lk 3, 8; Jan 8, 33. — Srv. proti tomu Mt 3, 17; Mk 1, 15.

Podobenství o věrolomnosti Sedekjášově (17, 1—24).

Podobenství o dvou orlech a o vinici. Jeden orel vinici štípil, vinice však obrátila se k orlu druhému, proto byla zničena (17, 1—10). Výklad podobenství: První orel (Nabuchodonosor, král babylonský) místo Jechonjáše, jejž byl odvedl do zajetí, ustanovil Sedekjáše — (zasadil vinný keř, vinici). Sedekjáš však odpadl od Nabuchodonosora, jemuž byl při Hospodinovi přisahal věrnost a vešel proti němu ve smlouvu s egyptským faraonem (Hofrou); za tuto věrolomnost, křivopřísežnictví a neposlušnost Hospodina, bude s veškerým národem odveden do zajetí (v. 11—21). Proto však dům Davidův venkoncem nezanikne. Hospodin zachová malý odnož, který vzroste ve veliký strom (v. 22—24).

Hlava 17. — [1] Hospodin mne oslovil a řekl: [2] Synu člověkův, dej hádanku a pověz podobenství domu Israelovu. [3] Rci: Toto praví Pán Bůh:

Orel veliký, velikých křídel,
dlouhých údů,
plný pestrého peří
přiletěl na Liban.

Vzal duši cedru,
[4] vršek ratolestí jeho ulomil,
a přenesl jej do země obchodu,
ve městě kupeckém položil jej.

[5] Vzav pak (zrno) ze semene (té) země
vsadil je do kypré půdy,

Hl. 17. — V. [1]. Toto podobenství proslovil Ez mezi šestým a sedmým rokem Jechonjášova zajetí (t. j. 593—591 před Kr., srv. 8, 1 a 20, 1) nejspíše sedmého (592—591) roku, ježto Nabuchodonosor přitrhl k Jerusalemu již roku devátého (589). Úmyslem odpadnouti od Babylonska zabýval se Sedekjáš už od čtvrtého roku své vlády (Jer 22, 1). Tehdy, když Ez měl tuto řeč, byl spolek s Egyptem v Jerusalemě projednáván a dojednán. Ezechiel dověděl se o tom spolku ze zjevení (11, 1) s prvu však se s ním tajil (Schmalzl).

V. [2]. „hádanka“ jest myšlenka, příběh zahalený v obraz (obrazy) tak, že posluchačům dlužno přemýšleti a dohadovati se, co řečený obraz vlastně znamená. Jeho tajemnost zvyšuje pozornost posluchačstva.

V. [3n]. Dle hebr byl dlouhých „brků“. — Místo peří mluví LXX o drápech. — Orel, jakožto král ptactva často znamená krále. Srv. Is 46, 11; Jer 48, 40; 49, 22; Pláč 4, 19., zde znamená babylonského Nabuchodonosora. Viz níže v. 12. „veliký“ naráží na jeho velikou říši a na titul „král veliký“, velekrál. Viz 4 Král 18, 28. — Ve velikých křídlech lze viděti rychlost, s jakou vodil Nabuchodonosor své voje ze země do země, s jakou se objevoval také před Jerusalemem. Níže ve v. 7 však líčen jest podobně Egypt! — V „plnosti peří“ možno čísti životní svěžest, jakési mládí říše Novobabylonské za Nabuchodonosora; neměl peří ještě vypelichaného. — „pestrost“ mohla by znamenati všelijaké národy a jazyky, spojené pod žezlem Nabuchodonosorovým; ostatně byla pestrota barer obyčejným zjevem na vzácných šatech, zejména královských. Srv. výše 16, 10. — Liban tu znamená Jerusalem; snad proto, že v něm bylo mnoho cedrového dříví použito k nádherným stavbám. Srv. Jer 22, 23; Hab 2, 17. — „cedr“ znamená tu královský rod Davidův, pak také Judskou říši, jíž dynastie Davidovců vládla. Srv. Is 10, 34. Cedr byl králem stromů jako orel ptactva. — „duše“, stržeň znamená tu totéž co „vršek“; ušípneme-li stromu „vršek“, bereme mu život, duši, ježto nemůže dále do výše růsti. Dějinně znamená tu „vršek“ krále Jechonjáše (Joachina), jejž Nabuchodonosor r. 598 před Kr. (spolu s výkvětem národa, mezi nímž byl i Ezechiel) uštípl; odloučil od ostatních členů dynastie Davidovy a odvedl do Babylona. Viz 4 Král 24, 15; 2 Par 30, 10. — „země obchodu“ (Chanaan) je tu Babylonie. Srv. výše 16, 29; Is 23, 8; Job 40, 3; Přís 31, 24. — Místo „kupeckém“ — LXX: „hrazeném“. — „kupectví“, kramářství znamenalo tehdy bezmála totéž co zlodějství, podvodnictví.

V. [5]. vyložen jest níže ve v. 13. — „zrno“ (odnož, sazenice) byl syn krále Josiáše (= ze semene té země, t. j. z domácí dynastie Davidovců a nikoli z ně-

aby pustilo kořeny za hojné vláhy,
(ale jen) na povrch položil je.

[6] Mělo vzejít a vzrůsti ve vinici
široko rozloženou, (ale) nízkou;
její ratolesti měly hledět na něj,
a kořeny její měly pod ním býti.

Stala se tedy (ze zrna) vinice,
vydala ratolesti a vypustila výhonky.
[7] Byl však jiný orel veliký,
velikých křídel, a mnohého peří;
a hle, ona vinice zapouštěla
kořeny své k tomuto (orlu);

ratolestmi svými táhla se k němu
ze svých osázených záhonů, aby ji svlažoval,
[8] (ač) byla štípena v půdě dobré, kde bylo hojně vláhy,
že mohla vypustit ratolesti a nésti ovoce,
aby z ní byla vinice veliká.

[9] (Protož) rci: Toto praví Pán Bůh:
Zdali se jí to podaří?

---

jakého rodu cizáckého, babylonského) Mattanjáš, jejž babylonský král posadil na trůn judský a jemuž dal jméno Sedekjáš. Viz 4 Král 24, 17, — „ta země" = Judsko. — Půda „kyprá", vhodná pro sazenice. — Král babylonský chtěl míti na hranicích své říše silné Judsko proti Egyptu, chtěl aby se přiměřeně vyvíjelo a rostlo, ale nechtěl, aby mu přerostlo přes hlavu a dobylo si samostatnosti; proto mu poskytl podmínky k životu a rozmachu, ale jen do určité míry. Aby příliš pevně nemohlo se zakořeniti, proto onu sazenici (vinné révy), Sedekjáše zasadil toliko „na povrchu" a nikoliv hluboko. Srv. k 4 Král 24, 18. — Ostatně v. 5d bývá všelijak opravován a překládán. Schmalzl se domnívá, že v. 5d chce zdůrazniti křovitý ráz sazenice, která nemůže a nesmí vzrůsti ve vysoký strom.

V. [6]. líčí podrobněji úmysly, jaké měl Nabuchodonosor se Sedekjášem (a jeho říší). — „ve vinici" = ve vinný kmen (hebr). Tím vinným kmenem byl a měl býti Sedekjáš; důsledně jeho říše měla býti vinicí, o níž mluví Vulg. — „její" (jeho, vinného kmene. Sedekjáše) ratolesti měly a směly se táhnouti toliko ke králi babylonskému („na něj") a kořeny její (vinice jeho, t. j. Sedekjášovy) měly a směly bráti vláhu, život pouze z Babylonie; oběma větami vyslovena jest politická závislost Sedekjášova na Babylonii. — V. 6ef líčí prvá léta vlády Sedekjášovy.

V. [7]. Druhý tento orel, jak vyplývá z v. 15. níže, byl Egypt (farao); nemá tolik přívlastků jako výše orel prvý, ježto Egypt byl tehdy proti Babylonii (po bitvě u Charkamiše) značně slabší. — Vinice, vinný kmen, t. j. Sedekjáš nechtěl býti poddán Nabuchodonosorovi (prvému orlu) ale hleděl se osamostatniti pomocí druhého orla (Egypta) se kterým počal navazovati styky politické až se s ním skutečně spolčil.

V. [8]. Vinice, vinný kmen, Sedekjáš měl na svém záhoně dosti vláhy, t. j. dosti samostatnosti pod Nabuchodonosorem, že mohl se vyvíjeti, růsti, že mohla z říše jeho býti pěkná vinice. To mu bylo však málo, chtěl míti více, ačkoliv prorok Jeremjáš výslovně prohlásil, že je to vůle Boží. aby Sedekjáš a jeho říše byli podrobeni Babylonu (Jer 25. 11; 38, 2, 17 n). V. 8. kárá (nepřímo) pošetilost a hříšnost jednání Sedekjašova.

V. [9]. Za tu vzpouru proti vůli Boží bude Sedekjáš potrestán. — „jí" vinici, vinnému keři, Sedekjášovi nepodaří se záměr pomocí Egypta dosíci větší volnosti nežli mu popřál Nabuchodonosor. — „onen" první orel, Nabuchodonosor, Judsko z kořene vyvrátí („vytrhá její kořeny") pobije syny Sedekjášovy, velmože („otrhá její ovoce"), pobije mnoho lidí, jiné odvede do zajetí („vysuší všechny plodné ratolesti") a k tomu všemu nebude potřebovati mnoho vojska, nebude třeba velikého napětí sil.

Zdaliž (onen) kořenů jejích nevytrhá,
ovoce jejího neotrhá,
a nevysuší všech plodných ratolestí jejích
že uschne, až ji vytrhne z kořene —
— ne ramenem velikým a s množstvím vojska?
10 Aj, štípena jest; zdali se podaří?
Zdali, jak se jí dotkne žhoucí vítr, neuschne,
a na záhonech, na nichž roste, neuvadne?

* * *

11 Hospodin mne oslovil a řekl:
12 Rci plemeni zpurnému:

Nevíte-li, co toto znamená?
Rci: Hle, král babylonský přišel do Jerusalema,
vzal krále i knížata jeho,
a zavedl je k sobě do Babylona.

13 Vzal pak (jednoho) z královského rodu,
učinil s ním smlouvu,
a přijal od něho přísahu;
ale velmože (té) země pobral.

14 (To proto), aby království zůstalo ponížené,
a nepozdvihovalo se,
ale šetřilo smlouvy jeho,
a zachovalo ji.

15 Ten však odstoupiv od něho
poslal posly do Egypta,
aby mu dal koně a mnoho vojska.
Zdali se mu to podaří,
(zdali) blaze bude tomu, jenž to učinil?
A kdo smlouvu zrušil, zdali vyvázne?

16 Jakože živ jsem já, praví Pán Bůh: V sídle krále, jenž ho králem ustanovil, jehož přísahu zrušil a smlouvu protrhl, kterou s ním měl —

V. 10. Sedekjáš sedí nyní na trůně, Judsko těší se z poměrného blahobytu (= „štípena jest"); po tom blabobytu však bude veta, jak přijde na krále Nabuchodonosor (= „žhoucí vítr"); Srv. Gn 41, 6; Job 27, 21; Jer 4, 11; 18, 17; Os 13, 15).

V. 11n. „plémě zpurné" jsou Ezechielovi posluchači, judští vyhnanci v Babylonii, nechtějící přijímati slov Ezechielových za slova Boží, kterým dlužno se podrobiti. — „král babylonský" = Nabuchodonosor. — „krále" Jechonjáše. Viz 4 Král 24, 11 nn; Jer 24, 1; 29, 2. — „toto" jest podobenství, vypravované výše.

V. 13. vykládá v. 5. — „jednoho" — Sedekjáše, který se zavázal přísahou, že bude věrným vasalem babylonským. Viz níže v. 18; 2 Par 36, 13.

V. 14.. srv. s v. 6. výše jakož i s 4 Král 24, 14—16. — „království" Judské. — smlouvu „jeho" = s ním učiněnou.

V. 15. „Ten" — Sedekjáš zrušil přísahu proti výstrahám Jeremjášovým (Jer 2, 18. 36 n). — „od něho" — od Nabuchodonosora. — Srv. 4 Král 24, 20 n. — V Egyptě vládl tehdy Hofra.

V. 16. V Babyloně, v cizině, ve vyhnanství zemříti znamenalo prve zbavenu býti trůnu. Staří králove si vroucně přáli, by po smrti odpočívali ve hrobce svých předků. — Srv. výše 12, 13.

v Babyloně zemře! [17] A ne s vojskem velikým, ne s lidem četným bude s ním farao válčiti, až bude vyházen násep, až budou vystavěny valy, aby mnoho lidí bylo pobito. [18] Neboť pohrdl přísahou, aby mohl zrušiti smlouvu; ejhle, dal na to ruku; protože toto vše učinil, nevyvázne. [19] Protož toto praví Pán Bůh: Jakože živ jsem já: Přísahu, kterou pohrdl, a smlouvu, kterou přestoupil, položím na hlavu jeho.

[20] Roztáhnu na něho síť svou,
i bude polapen do tenat mých;
přivedu jej do Babylona,
a tam ho souditi budu
pro zradu, kterou pohrdl mnou.

[21] Všichni, kteří s ním prchnou,
s veškerým vojskem jeho mečem padnou;
ostatní pak do všech větrů rozptýleni budou,
i zvíte, že já, Hospodin, jsem mluvil.

* * *

[22] Toto praví Pán Bůh:

Také já vezmu duši vysokého cedru
a zasadím ji;
z vršku ratolestí jeho (jednu) něžnou ulomím,
a vštípím ji na hoře vysoké, vyvýšené.

V. [17]. Farao bude válčiti se Sedekjášem (= „s ním" podle hebr.) proti Nabuchodonosorovi (= „s ním" podle Vulg), který oblehne a obepne náspem dobyvacím Jerusalem. Viz Jer 37, 5.

V. [18]. Podav ruku Nabuchodonosorovi potvrdil smlouvu, s ním učiněnou. Srv. 4 Král 10, 15; Is 2, 6. (hebr.).

V. [19]. Podle hebr praví Hospodin: „Mou přísahu... a mou smlouvu..." Hospodin nazývá přísahu, kterou složil Sedekjáš do rukou Nabuchodonosorových „svou" ježto přísaha skrze jméno Jahve (Hospodin), ježto Hospodina bral za svědka své věrnosti a za mstitele svého případného křivopřísežnictví. Hospodin ústy proroka Jeremjáše ukládal Sedekjášovi, by zůstal Nabuchodonosorovi věren.

V. [20]. O lovu srv. výše 12, 13. — „soudit" = soud vykonávati, trestati. — Zrušení přísahy (smlouvy, přísahou potvrzené) pokládá Bůh za zradu na sobě samém (Bohu) spáchanou.

V. [21]. Viz 4 Král 25, 4; Jer 52, 7 n; Ez 5, 2. 12. — Místo „kteří s ním prchnou" lépe překládati s některými hebrejskými rukopisy, se syrským a aramským zněním: „všecek výkvět jeho", t. j. vybrané vojsko (garda).

V. [22]. Slova Ezechielova vzbudila i ve zbožných a věřících posluchačích zdrcující dojem, který vynutil otázku: Kterak se tedy splní sliby o věčném kralování domu Davidova (Gn 49, 10; 2 Král 7, 14 nn; Ž. 88, 4. 35 nn)? Na tu otázku odpovídá Ez ve v. 22—24 poukazem na věčné panování Mesiáše, potomka Davidova. — Jako vzal onen první orel (v. 3 n) odnož, vyhonek z cedru, t. j. z domu Davidova, tak učiní „také" Hospodin... Vzbudí z domu Davidova, určitěji řečeno: z domu Jechonjášova (Viz rodopis Kristův Mt 1, 12 z doby zajetí, začínající Jechonjášem) potomka, odnož, sazenici „něžnou", nepatrnou, neznámou zprva, zasadí ji na horách palestinských (Nazaret, Sion) a z té sazenice vzroste obrovský strom, to jest z Mesiáše poníženého vzroste obrovská koruna stromu věčně zeleného, t. j. církev katolická, ve které domov a ochranu hledati budou všichni národové. Srovnej Is 4, 2; 11, 1 nn, 53, 2. — Sion sluje horou vysokou pro svůj veliký nábožensko-dějinný význam. Srovnej níže 20, 40; 34, 14. — O velikém vzrůstu království Božího z nepatrných („něžných") počátků srv. podobenství Kristovo o zrnu hořčičném (Mt. 13, 31; Mk 4

[23] Na vysoké hoře Israelově ji vštípím,
i vypučí se a ponese ovoce,
a bude z ní veliký cedr;
budou pod ním bydliti všichni ptáci,
vše, co létá, ve stínu ratolestí jeho hnízditi bude.

[24] A všecky polní stromy zvědí,
že já, Hospodin
ponižuji strom vysoký
a povyšuji strom nízký,
že schnouti dávám stromu zelenému,
a zelenati se stromu suchému.

Já, Hospodin mluvím to, a činím!

Hlava 18. — [1] Hospodin mne oslovil a řekl: [2] „Co je (to), že mezi sebou ustavičně obracíte přísloví toto na zemi Israelovu, říkajíce:
„Otcové jedli nezralé hrozny, a zuby synů (tím) otupěly"?
[3] Jakože živ jsem, praví Pán Bůh, nesmí býti vám již toto pří-

---

31; Lk 13, 19.) — Viz také Am 9, 11. — Ježto jest cedr náznak domu Davidova, který bude trvati věčně, a Ez dbá více věcí než obrazu, líčí cedr souhlasně s v. 5. 8. jako strom ovocný (Schmalzl). — (Někteří vidí vedle Mesiáše v „něžné ratolesti" také Zorobabela, potomka Jechonjášova, jejž Hospodin vzal a zasadil na hoře Sionu, t. j. v Jerusalemě, z něhož později vypučela se haluz nová-Mesiáš).

V. [24]. „polní stromy" proti cedru nemohou býti než ostatní panující rody a jejich říše kromě dynastie Davidovy. Poznají, že se Bůh pyšným protiví, ale pokorným svou milost dává, že zpupnost a pohanskou politiku Sedekjášovu potrestá, poníží, aby pak poníženou dynastii na věky v Mesiáši povýšil. Srv. 1 Král 2, 7 n; Lk 1, 52. — Poslední věta jest jakási pečeť, která potvrzuje předchozí výroky Boží (Knabenbauer).

Hl. 18. — V. [1]. Ve hl 16 udával prorok modlářství otců a ve hl 17 křivopřísahu krále Sedekjáše za příčiny, proč stihne národ Boží trest. Z toho mohli spoluvyhnanci Ezechielovi snadno vyvozovati (jak již činili vrstevníci Jeremjášovi, Jer 31, 29), že příčinou všeho zla jest vina vymřelých pokolení, nikoliv jejich osobní hříchy, oni (současníci Ezechielovi) že pohromy nezavinili. Neuznati osobní viny bylo nebezpečno výchovnému účelu zajetí: nábožensko-mravnímu vnitrnému obrodu. Kterak mohli se upřímně ze hříchů svých káti, a polepšiti se, když svých vin neuznávali? Proto Ez ve hl 18 tolik zdůrazňuje osobní vinu a spoluvinu zajatců na národní pohromě, jež se blíží. Spravedlnost Boží soudí každého podle jeho osobního jednání a ne podle viny jiných (v. 1—20); jedině stav, v němž soud člověka zastihne, rozhoduje (v. 21—29).

V. [2]. Podle LXX zní tento v. 2: „Synu člověkův, co to máte s tímto přísloví́m mezi syny Israelovými, říkajíce..." Přísloví toto uvedl již Jer 31, 29. — „obracíte" = opakujete. — Smysl přísloví: Za to, co minulá pokolení zavinila (jedli nezralé hrozny), pykají potomci, Ezechielovi vrstevníci. (Východ'ané dosud jídají rádi nezralé hrozny, ačkoli si tím kazí zuby). Přísloví vzniklo nedokonalým pochopením Ex 20, 5: Lv 26, 38; Nm 14, 18 Na těchto místech hrozí Hospodin, že bude viny otců trestati na synech až do třetího a čtvrtého kolena; zapomenuto však, že Hospodin hrozí jen těm z nich, kteří mají Boha v nenávisti, t. j. kteří kráčejí ve šlepějích svých otců. Srv. Dt 5, 9; Lv 26, 39. Srv. také Jer 15, 4. Srv. proti tomu Dt 24, 16: „Nebuďtež usmrcováni otcové za syny, ani synové za otce, ale ať zemře každý za chřích svůj!" — Trestání vinu otců na synech zdálo se Ezechielovým vrstevníkům právě tak nepřiměřené jako kdyby zuby synů otupěly proto, že otcové jejich požívali nezralých hroznů. Srv. Jer 14, 20; 16, 12.

V. [3] Ježto Bůh všecky „duše", osoby, lidi stejně stvořil, jest poměr jeho ke všem týž, a proto Bůh nejvýš spravedlivý nemůže nikomu straniti. Srv. Gn 18, 25; Job 34, 13; Řím 3, 5 n. — „umře" za trest svých vin, až nastane předpovídaný soud nad Judskem. — Smrt znamená tu souhrn všech ostatních trestů jako jinde život znamenává soubor všech odměn. Srv. Lv 18, 5; Dt 30, 15. Ez má na mysli smrt časnou.

rovnání příslovím v Israeli! [4] Hle, všecky duše moje jsou; jak duše otcova, tak i duše synova jest moje; duše, která se provinı, ta umře! [5] Ale každý, kdo bude spravedlivý, kdo bude činiti podle práva a spravedlnosti, [6] nebude-li na horách (při obětech) jísti, nebude-li očí svých pozdvihovati k modlám domu Israelova, neposkvrní-li manželky bližního svého, nepřistoupí-li k ženě krvotoké, [7] nikomu-li neukřivdí, vrátí-li zástavu dlužníkovi, nevezme-li nic násilně, chléb svůj bude-li lačnému dávati, a nahého rouchem přiodívati, [8] nebude-li na lichvu půjčovati a více bráti (nežli půjčil), odvrátí-li od nepravosti svou ruku, podle pravdy bude-li rozsuzovati pře soudících se, [9] v příkazech mých bude-li choditi a mých ustanovení dbáti, by činil podle pravdy — ten je spravedlivý, jistě živ bude, praví Pán Bůh.

[10] Zplodí-li pak ten, jenž činí všecky ony věci, syna násilníka, prolevače krve, [11] a tento nebude-li činiti nic z onoho, ale na horách bude-li jídat, manželku bližního poskvrní-li, [12] nuzného a chudého zarmoutí-li, bude-li násilně bráti, zástavu nevrátí-li, k modlám oči bude-li zdvihat, provozovat ohavnost, [13] na lichvu půjčovat a více brát (nežli půjčil), zda bude živ? Nebude živ! Za to, že všecky tyto ohavnosti páchal, smrtí zemře! Krev jeho na něm (lpí).

[14] Zplodí-li pak syna, a ten vida všecky hříchy otce svého, jež činil, bude se báti a nebude činiti nic podobného jim: [15] na horách nebude-li jídat, oči k modlám domu Israelova zdvihat, manželky bližního neposkvrní-li, [16] nikoho nezarmoutí, zástavy nezadrží, nic násilně nevezme, bude-li z chleba svého lačnému dávat a nahého rouchem přiodívat, [17] od křivdy na chudém odvrátí-li svou ruku, nebude-li bráti lichvy ani nádavku, bude-li dle práva mého činiti, v příkazech mých chodit, tenť neumře pro nepravost otce svého, ale jistě bude živ! [18] Otec jeho, protože bezpráví a násilí činil bratru a zlé páchal mezi lidem svým, aj, umře pro nepravost svou.

[19] Říkáte: „Proč nenese syn nepravosti otcovy“? Proto, že syn činí

V. [5]. Zásadu výše vyslovenou osvětluje Ez třemi příklady: v. 5—9; 10—13; 14—18.

V. [6]. „Na horách“ bývaly proti zákonu o jediném obětišti podávány oběti Hospodinovi, ba i modlám. Srv. Dt. 12, 2. — „očí pozdvihovati k modlám“ s důvěrnou modlitbou (Dt 4, 19). — Cizoložství zakázáno již Ex 20, 14. a jj. — „krvotoké“ za dob měsíční choroby. Srv. Lv 18, 19; 20, 18.

V. [7]. O křivdách bližnímu učiněných srv. Lv 25, 14. 17. — O povinnosti vrátiti zástavu dlužníkovi srv. Ex 22, 26; Dt 24, 6. 10; Am 2, 8. — O skutcích milosrdenství k bližnímu srv. Is 58, 7.

V. [8]. O lichvě srv. Ex 22, 25; Lv 25, 36 n; Dt 23, 20 n. — „Nebude-li na lichvu půjčovati a více bráti“ = půjčovati na úrok souvěrcům. — Hebr. vyslovuje často pojem úroků dvěma slovy: „nešech“ = ukousnutí, úbytek majetku dlužníkova a „tarbith“ — přírůstek majetku věřitelova (D. H. Müller). — „rozsuzovati pře“ jako soudce z povolání nebo jakožto soudce od stran zvolený (rozhodčí) Jer 42, 5. — „odvrátiti ruku od nepravosti“ = nepodporovati nic zlého. Srv. Is 33, 15!

V. [9]. podává souborně znaky spravedlnosti výše vypočitané. — „živ bude“ dlouho a šťastně. Srv. Lv 18, 5; Dt 5, 33; 8, 1; 16, 20; 30, 16. 20.

V. [10]. — 13. — Druhý příklad: Spravedlivý otec (v. 5—9) má syna bezbožníka. — „ony věci“ = „z onoho“ vypočítaného výše ve v. 6—8.

V. [13]. Krev, vina prolité krve, lpí na jeho osobě a žádá, by potrestán byl ten, na němž lpí. — Srv. Lv 20, 9 nn; Jos 2, 19; 2 Král 1, 16. a jj.

V. [14]. — 18 uvádí případ opačný: Zbožný syn nemůže býti volán k zodpovědnosti za hříchy otcovy. — „bude se báti“, hroziti otcovy bezbožnosti a a hrozeb Božích.

V. [18]. čelí námitce, kterou mohl někdo učiniti na základě Ex 20. 5; 34, 7.

podle práva a spravedlnosti, šetřil všech mých příkazů, a činil je, (proto) jistě bude živ! [20] Duše, jež zhřeší, ta ať umře! Syn neponese nepravosti otcovy a otec neponese nepravosti synovy! Spravedlnost spravedlivého na něm budiž! Bezbožnost bezbožného budiž na bezbožném!

[21] Bude-li však bezbožný činiti pokání ze všech hříchů svých, jež prve činil, bude-li šetřiti všech mých příkazů, a bude-li činiti podle práva a spravedlnosti: jistě bude živ, aniž umře! [22] Všech nepravostí jeho, jež učinil, nevzpomenu; pro svou spravedlnost, kterou činil, bude živ! [23] Zdali vůle má jest smrt bezbožného — praví Pán Bůh — a ne (spíše) aby se obrátil od cest svých, a živ byl?

[24] Odvrátí-li se však spravedlivý od své spravedlnosti, a bude-li činiti nepravost podle všech ohavností, jež obyčejně bezbožník páchá, zdali bude žíti? Na žádný spravedlivý skutek jeho, který byl učinil, nebude pamatováno; pro věrolomnost, které se dopustil, a pro hřích svůj, který spáchal, pro ty zemře.

[25] Říkáte: „Není správné jednání Hospodinovo“! Proto slyš, dome Israelův! Zda mé jednání není správné, a zda není spíše jednání vaše křivé? [26] Ano, odvrátí li se spravedlivý od své spravedlnosti, a bude-li činiti nepravost, umře pro ni; pro nepravost, kterou spáchal, umře. [27] Odvrátí-li se však bezbožný od své bezbožnosti, kterou spáchal, a bude-li činiti podle práva a spravedlnosti, tenť zachová svůj život. [27] Neboť proto, že zmoudřel a odvrátil se ode všech svých nepravostí, jež spáchal, jistě bude živ, aniž umře. [29] Synové Israelovi říkají: „Není správné jednání Hospodinovo!“ Není-li skutečně správné jednání mé, dome Israelův? Zdali není spíše jednání vaše nesprávné?

V. [20]. „nésti nepravost“ = pykati za ni. — „Duše“ = osoba, člověk.

V. [21]. Hříchy otců nestékají na syny a zločinný otec nezatěžuje spravedlivého syna do té míry, aby jeden a týž člověk, jenž byl prve bezbožník a hříšník, koná-li později pokání, souzen byl podle starého hříchu. (Jer). — „Smrt“ a „život“ rozuměti popředně smrt a život časný, který sliboval anebo kterou hrozil zákon. Ježto však i stařec, jenž celý svůj život hřešil a krátce před smrtí pokání činí, nemůže býti ze zásady v. 21. vyloučen, snadno se domysliti života dalšího, posmrtného. Při zkáze Jerusalema zahynou s bezbožnými zajisté i spravedliví; kde jinde mohou tito dojíti slibovaného života nežli na onom světě? — Srv. výše 14, 22 n. — Totéž s obměnou dlužno říci i o „smrti“, popředně časné.

V. [25]. Není správné jednání Hospodinovo, abychom my spravedliví trpěli za viny otců (v. 2). — Jednání Judovců bylo „křivé“, ježto hřešili dále jako jejich otcové; křivý jest i soud jejich o způsobu, jak Bůh jedná.

V. [26]. Judovci nemohou se dovolávati Abrahama ani jiných spravedlivců dávného věku, ježto pozdější pokolení svou nepravostí národu ztratila, co byli spravedlivci starší jemu získali.

V. [27]. svědčí vrstevníkům Ezechielovým a napomíná je nepřímo, aby činili pokání.

V. [28]. Ježto pád Jerusalema jest již zpečetěn a ježto při něm zahyne zajisté také ne jeden Judovec osobně spravedlivý, byli posluchači Ezechielovi puzeni k myšlence, že Bůh má ještě jiné cesty a jiná místa, kde se dostane náležité odměny („života“) spravedlivým, kteří za společné veřejné pohromy zahynuli i s hříšníky. Srv. níže 21, 3 n.

V. [29]. Hospodin jedná správně, ježto nenakládá s dobrými i se zlými stejně, ale podle zásluh a vin jejich. Tak naloží i s nynějšími Judovci. Jsou hříšní, za vinu národní stihne je pohroma; zastihne-li je (ta pohroma) v osobním hříchu, dostane se jim i osobního trestu; budou-li činiti pokání, Bůh jim osobní vinu odpustí, odmění je, třeba že za vinu národní jakožto členům celku bude jim snášeti společné útrapy; ty časné útrapy a časná smrt budou jim prostředky k očistě, k osvědčení trpělivosti a jiných ctností, k upevnění a zdokonalení v dobrém, jakož i mostem do jiného „života“.

[30] Protož každého (z vás) podle skutků jeho souditi budu, dome Israelův, praví Pán Bůh. Obraťte se, a čiňte pokání ze všech svých nepravostí, a nebude vám ku pádu nepravost (vaše). [31] Odvrzte od sebe všecky své věrolomnosti, jichž jste se dopustili, a učiňte sobě srdce nové, ducha nového; neboť proč bys chtěl umříti, dome Israelův? [32] Vždyť nechci smrti toho, jenž umříti má, praví Pán Bůh. Obraťte se, a buďte živi!

Hlava 19. — [1] Ty pak počni žalozpěv nad knížaty Israelovými [2] a rci:

Kterak matka tvá lvice
mezi lvy odpočívala,
mezi lvíčaty vychovala
mláďata svoje!

[3] Vychovala jedno ze svých lvíčat,
a udělal se z něho lev;
naučil se kořistit
a lidi žráti.

[4] Uslyšeli o něm národové,
ne bez ran svých chytili jej,

V. 30—32. připojují napomenutí k pokání. — „Proto“, že zásada, o osobní zodpovědnosti výše uvedená je všeobecná, Bůh ji uplatní také na Judsku.
V. 31. „srdce nové“ odvrácené od hříchu, t. j. smýšlení, cítění a jednání jiné, nové, prosté hříchu. Srv. 36, 26. — Podle jiných míst tvoří takové srdce Bůh, zde mají je utvořiti si lidé; tím jest naznačena součinnost lidská s milostí Boží. Srv. výše 11, 18n.
V. 32. srv. s v. 23
Hl. 19. — V. 1. Žalozpěv nad hrobem „knížat“, t. j. králů Joachaza (v. 2—4), Joachina (v. 5—9) národa judského i s králem Sedekjášem, pohřbeného do zajetí babylonského (v. 10—14). Hl. 19. vrací se ke hl 12 a zakončuje úryvek hll 12—19. — Podobně zakončila výše hl 7 předchozí úryvek. První dva králové byli již s trůnu svrženi, — náznak a záruka to, že podobně stane se co nevidět i králi Sedekjášovi a s ním i království Judskému.
V. 2. Osloven jest národ judský („tvá“). — Žalozpěvy začínávají slovem „Kterak“. — „Matka“ není tu Hamital, manželka Josiášova, matka Joachazova a Sedekjášova (4 Král 24, 18), které by byl zbožný král-manžel sotva dovolil, aby vychovávala děti jeho v duchu pohanském; „matka“ je tu nábožensko-politická obec Judská, synagoga, církev S. z, říše. Styčný bod přirovnání říše Judské se lvicí není udatnost a hodnost královská (jako Gn 49, 9) aniž jaká jiná dobrá vlastnost lva. Říše Judská podobá se lvici ukrutné, krvelačné, plné zvířecí smyslnosti, ne jinak nežli se podobají sousední říše se svými králi lvům, Bohu nepřátelským. Srv. Nah 2, 12n; Mich 5, 8. — (Ježto král a královská dynastie s říší splývala v jedno, možno „matkou“ rozuměti případně také královskou dynastii judskou. Srv. Os 2, 4): — Jako Jerusalem byl jmenován „matkou“ a menší města byly jeho „dcery“, tak i Judsko bylo „matkou“ svému obyvatelstvu, jež byly jeho děti.) — Matka-lvice „odpočívala mezi lvy“ = Judsko, zapomínajíc, že má býti královstvím Božím, stýkalo se s říšemi sousedních pohanů („lvů“) a vedlo si tak, jako by nebylo o nic více nežli kterákoliv ta pohanská říše. — Matka-lvice, synagoga pěstovala modlářství a zločiny s ním spojené; tím nutila i dynastii, krále-viče i krále, aby také sami v tomto duchu žili a vládli, aby byli dravými lvy; v tom smyslu „mezi lvíčaty“ vychovala mláďata svoje. —
V. 3. To lvíče jest Joachaz (Sellum), o němž viz 4 Král 23, 29n. — Kterak uměl lidi žráti, viz tamže v. 32; Jer 22, 11n. — Upevňoval se tím na trůně.
V. 4. „Uslyšel“ o něm král Necho, že nastoupil na trůn po otci. — Místo „ne bez ran svých“ hebr zůstává v obraze: „do jámy“ chytili jej, jako lvi vůbec chytáni bývali. — Místo „na řetězích“ lépe hebr: „na kroužcích“ zapuštěných do nozder, jako bývaly voděny šelmy. Srv. Is 37, 29. —

a přivedli ho na řetězích
do Egyptské země.

5 Matka vidouc, že pozbyla síly,
že se zhatila naděje její,
vzala jiné ze svých lvíčat,
aby učinila z něho lva.

6 Ten mezi lvy si vykračoval,
udělal se z něho lev;
naučil se kořistit
a lidi žráti.

7 Naučil se vdovy dělat a jejich města
obraceti v poušť;
ztrnula země i s tím, čeho plna byla
od hlasu řvaní jeho.

8 I sešli se proti němu národové,
odevšad z krajin,
rozestřeli na něj tenata svá,
rány utrpěvše lapili ho.

9 Dali jej do klece, na řetězích přivedli jej
ke králi Babylonu,
dali jej do vězení, aby nebylo již slyšet
hlasu jeho na horách Israelských.

10 Matka tvá byla jako vinice v tvém klidu
nad vodou štípená;
ovoce její i ratolesti rostly
z hojné vody.

11 Měla mocné pruty
na vladařská žezla;

V. 5. Matka říše „pozbyla síly“ politické (4 Král 24, 9.) tím, že Joachaz, „naděje její“, od něhož mnoho očekávala, byl odveden do Egypta. — Místo „pozbyla síly“ LXX: „že byl daleko odveden“ (Joachaz). Jiní jinak. — „jiné lvíče“ = Jechonjáš. — Joakim, nástupce Joachazův a předchůdce Jechonjášův jest pominut, ježto nebyl sám do zajetí odveden jako Joachaz, Jechonjáš (a později Sedekjáš).

V. 6. Jechonjáš vládl v duchu Joachozově, byl to „lev“ ve smyslu výše naznačeném.

V. 7. „Naučil se vdovy dělat“ není jisto. — Místo „ztrnula“ (hrůzou) Vulg: „spustla“.

V. 8. „národové“ od Nabuchodonosora poštvaní. Viz 4 Král 24, 2. — Místo „rány utrpěvše“ zase jako ve v. 4: „do jámy“ (hebr). — Viz 4 Král 24, 12. —

V. 9. „do klece“ (dřevěné) jaké bývají na památkách assyrských vyobrazovány. — Místo „na řetězích“ lépe podle hebr: „za kroužky“ a spojovati „dali jej do klece“. — Když již byl zavřen v kleci, nebylo třeba jej za nos voditi, stačilo jej v kleci přenésti. — „na horách Israelských“ předpokládá, že většina Judovců zůstala v Palestině, a proto nelze tu mysliti než na Jechonjáše (Schmalzl).

V. 10. Říše Judská přirovnána tu k vinici (révě) jako výše ve hl 15. — „v klidu“ ničím nerušena; ale to slovo není jisto. Vulg má „v krvi“. —

V. 11. „na vladařská žezla“ domácí dynastie Davidovy vyrostlé z krve národa. — Říše Judská dala se uchvátit samolibostí, velikášstvím, atd. — V. 11 ef podle hebr: „patrná byla (vinice) pro svou výši a pro množství haluzí svých“.

vysoko vzrostla postava její
nad křoviny,
libovala si ve své výši
v množství haluzí svých.

[12] Ale vytržena byla v hněvu,
a na zemi pohozena;
vítr žhavý usušil ovoce její,
zvadly, uschly silné její pruty;
oheň je ztrávil.

[13] A nyní přesazena jest na poušť,
v zemi neschůdnou a žíznivou.
[14] Oheň vyšel z prutu ratolestí jejích,
a ten ovoce její ztrávil;
a nezůstalo v ní prutu silného
na vladařské žezlo.

Žalozpěv je to a žalozpěvem bude.

Čtvrtá řada řečí (hll 20—24): **Poslední přípravy na konečnou zkázu.**

Israelova minulost i přítomnost žádá nutně, aby očištěn byl soudem Božím (hl 20, 1—44). Hrozné tresty Boží zachvátí Judsko jako lesní požár (20, 45—21, 17). Král babylonský bude mečem Hospodinovým (21, 18—32). Strusky Jerusalema nutno čistit v tavící peci (hl 22). Neřesti dvou sester (hl 23). Podobenství o hrůzách obležení (24, 1—14). Nebude dovoleno plakati nad zkázou říše (24, 15—27).

Hlava 20. — [1] Roku sedmého, pátého (měsíce) desátého (dne toho) měsíce přišli někteří starší Israelovi, aby otázali se Hospodina, a po-

---

V. [12] n. „v hněvu“ od Hospodina. — „žhavý“ vítr přicházel od východu, odkudž i Chaldové přišli na Judsko. Srv. výše 17, 9 n — „je“ pruty, krále, výše jmenované, odvedené do zajetí; krále Sedekjáše čekal osud týž. — Co nebylo z národa ohněm zničeno (15, 4 n) odvedeno do zajetí (v. 13). — Babylonie bez chrámu, bez bohoslužeb zdála se býti zbožnému Israelitovi — poušti. Pobyt v ní mohl snadno býti přirovnán ke čtyřicetiletému pobytu Israele na poušti, když vycházel z Egypta. Srv. Ž 62, 3; 77, 17; 136. —

V. [14]. „prut“ ratolestí jejích = král Sedekjáš, — „ratolesti její“ = národ; král nesl svým úřadem lid jako vinný kmen nebo prut nese a drží své větvoví. — „ovoce“, jež byl vítr (v. 12) vysušil, sežral oheň. — Judsko nemohlo se zotaviti po ztrátě dvou vynikajících prutů (v. 12); třetí prut, Sedekjáš, zapálil svou věrolomností (hl 17) sebe a ten oheň zachvátil a zničil dynastii, chrám, město, království. Srv. 17, 22; 21, 26 n; Jer 23, 5; Is 11, 1; Am 9, 11; Os 3, 4. — Poslední věta jest pečeť hl 19, ale i celého úryvku hll 12—19.

Hl. 20. — V. [1]. Nový údaj časový odlišuje úryvek hll 20—24 od úryvku předchozího. — Hlavní myšlenky předešlých řečí jsou ve hll 20—24 prohloubeny; jsou to zejména: Modlářství Israelitů trvalo velmi dlouho; pohroma, jež přikvačí, bude také trestem za hříchy minulých pokolení. Hlavy 20—24 líčí pozemské, lidské příčiny řečené zkázy, kdežto hll 8—11 podávaly toliko nebeské její důvody. Hll 20—24 zdůrazňují účel těch trestů: připraviti jimi Judovce (pokáním) na příští časy mesiášske, jakož i na oslavu Boží, aby spravedlnost jeho i pohané poznali. (Schmalzl). — „Sedmý“ rok zajetí Joachinova byl třináctý rok Nabuchodonosorovy vlády, t. j. duben 592 — duben 591.— „pátý měsíc“ byl srpen (r. 592). Od posledního údaje časového 8, 1. uběhl bezmála rok (11 měsíců a 5 dní). — Sedmý ten rok byl třetí rok prorocké činnosti Ezechielovy (1, 2). Do obležení Jerusalema scházely tehdy dva roky a pět měsíců (24, 1). — „někteří“ ne všichni; nebyli snad všichni téhož názoru jako těchto „několik“. —

sadili se přede mnou. [2] I oslovil mne Hospodin a řekl: [3] Synu člověkův, mluv k starším israelským takto: Toto praví Pán Bůh: Vy přicházíte, abyste se mne tázali? Jakože živ jsem, neodpovím vám, praví Pán Bůh. [4] Suď je raději, suď je raději, synu člověkův; ukaž jim ohavnosti otců jejich [5] a rci jim: Toto praví Pán Bůh: V ten den, kdy jsem si vyvolil Israele, kdy jsem zdvihl ruku svou (k přísaze) potomstvu domu Jakobova, a ukázal jsem se jim v Egyptě: zdvihl jsem jim ruku svou řka: „Já jsem Hospodin, Bůh váš"; [6] v ten den zdvihl jsem jim ruku svou (k přísaze), že je vyvedu z Egypta, do země, kterou jsem jim vyhlédl, tekoucí mlékem a medem, vybranou ze všech zemí. [7] A řekl jsem jim: „Každý ať svody svých očí zavrhne, a modlami egyptskými se neposkvrňujte! Jáť jsem Hospodin, Bůh váš"! [8] Ale popouzeli mne, nechtíce mne slyšeti; žádný ohav očí svých nezavrhl, aniž model egyptských zanechali. I řekl jsem, že vyleji rozhořčení své na ně, že dokonale ukojím hněv svůj na nich,

---

Tento příchod „starších" dlužno rozlišovati od podobné návštěvy, uvedené výše 14, 1. — Nač chtěli se tázati skrze Ezechiela? Možno, že se ozvala v jejich srdcích potřeba konati bohoslužbu Hospodinovi i v zajetí na tom onom místě, snad již tak činili; možno, že cítili potřebu vystavěti si v zajetí, jež bude dlouho trvati, nějakou svatyni (Srv. svatyni Židů v Elefantině Neh 2, 19); možno, že i král babylonský nalehal na ně nemoha viděti národ bez svatyně a bezobrazého boha; snad i byli žádáni, aby se kořili králi jako Babyloňané činili, k čemuž však nemohli se odhodlati, pokládajíce za svého krále Hospodina (Srv. níže v. 33., v němž Hospodin zdůrazňuje svou královskou důstojnost). Buď jak buď, chtěli se otázati, zdali jest dovoleno v tom onom, co zavání pohanstvím (modlářstvím) přizpůsobiti se Babyloňanům (Srv. níže v. 32.) Znali a báli se přestoupiti zákony Dt 12).

V. [3]. Svatým, tázajícím se na věci přiměřené dán je slib: Ještě dokud mluviti budeš, řeknu: Ejhle, tu jsem. Hříšníkům však, jako byli starší israelští, jejichž hříchy prorok dále popisuje, nedostává se odpovědi, ale pokárání za hříchy. A Bůh dodává přísahu, aby větší důraz měl výrok odmítajícího. (Jer).

V. [4]. Ježto Bůh jim nechce odpověděti, nesmí ani prorok jim dáti odpovědi; místo aby jim odpověděl, smí a má je „souditi", t. j. usvědčiti z viny, že jednají jako otcové jejich, a že táhnou jako dědictví předlouhý provaz hříchů. (Jer).

V. [5—9]. připomíná hříšnost Israelovců za jejich pobytu v Egyptě; v. 10—17. líčí neposlušnost jejich prvního roku po vyjití z Egypta; v. 18—26. neposlušnost pozdějšího pokolení na poušti; v. 27—32 modlářství jejich v zemi Kanaan, jehož se nevzdali ani nyní ještě; v. 33—44 tvrdí, že třeba je utrpením očistiti, nemají-li se úplně popohanštiti, a mají-li naopak dojíti slibů, od Boha jim daných.

V. [5]. „vyvolil jsem" = vstoupil k nim ve zvláštní, nadpřirozený, milostný poměr. Srv. Dt 4, 37; 7, 6n; 10, 15; 14, 2. — „zdvihnouti ruku" = přisahati. Srv. Gn 14, 22; Dt 32, 40. — „ukázal jsem se jim", když jsem počal plniti, co jsem byl otcům slíbil, když jsem počal dokazovati, že jsem Jahve, Bůh věčný, nejvýše věrný. Viz Ex 6, 2nn. — (Hospodin = Jahve).

V. [6]. V Pt velmi často čteme, že Bůh přísežně slíbil otcům Palestinu. Na př.: Gn 50, 23; Ex 13, 5. 11; 32, 13; 33, 1; Nm 11, 12; 14, 16. 23; Dt 1, 8; 6, 10. 18. 23. — Také přívlastek Palestiny „tekoucí mlékem a medem" často se vyskytá v Pentateuchu. Srv. Ex 3, 8. 17; 13, 5; 33, 3; Lv 20, 24; Nm 13, 28; 16, 14; — „vybraná ze všech zemí", že je tedy perla, skvost světa. Srv. níže v. 15; 25, 9; 26, 20; Is 13, 19; Jer 3, 19; Dan 8, 9; 11, 16. 41.

V. [7] Místo „svody" hebr: „ohavy" (= modly), které vábily a poutaly „oči" Israelitů, že na ně také se zálibou „oči" upírali. — Kdo ví, s jakou okázalostí stavěli Egypťané chrámy, zobrazovali bohy, s jakou nádherou konali bohoslužbu, snadno se dovtípí, že smyslní Israelité dali se aspoň částečně svésti k bohoctě bůžků egyptských; proto přijali tak chladně Mojžíše Ex 6, 9nn, proto obratem klaněli se zlatému apisovi (Ex 32), proto i později ctili v Betelu po egyptsku apise (3 Král 12, 28) a v Jerusalemě hada (4 Král 18, 4) Srv. Os 9, 15; Am 5, 25n.

V. [8]. „popouzeli" Hospodina svým buřičstvím, svou zarputilostí (hebr). Srv. Ex 14, 12; srv. také výše Ez 16, 4—7.

uprostřed země Egyptské. [9] Avšak jednal jsem se zřetelem na své jméno, aby nebylo zlehčeno před národy, mezi nimiž byli, a mezi nimiž ukázal jsem se jim, chtěje vyvésti je z Egypta.

[10] Vyvedl jsem je tedy z Egypta a zavedl jsem je na poušť. [11] A dal jsem jim příkazy své a ustanovení svá jsem ukázal jim, skrze která bude člověk činící je živ. [12] Také soboty své dal jsem jim, aby byly na znamení mezi mnou a mezi nimi, a aby věděli, že já Hospodin jsem ten, kdo je posvěcuje. [13] Ale dům Israelův mne popouzel na poušti, v příkazech mých nechodili, zavrhli má ustanovení, skrze která živ bude člověk činící je; soboty mé poskvrnili náramně; proto řekl jsem, že vyleji hněv svůj na ně na poušti, že je zahladím docela. [14] Avšak jednal jsem se zřetelem na své jméno, aby zlehčeno nebylo před národy, z nichž jsem vyvedl je před očima jejich. [15] Proto já zdvihl jsem ruku svou jim na poušti (ku přísaze), že jich neuvedu do země, kterou jsem jim dal, tekoucí mlékem a medem, vybranou ze všech zemí, [16] protože soudy mé zavrhli, v příkazech mých nechodili, a soboty mé poskvrnili; neboť za modlami chodilo srdce jejich. [17] Avšak odpustilo jim oko mé, že jsem jich nezahladil, že jsem neučinil jim konec na poušti.

[18] Řekl jsem pak synům jejich na poušti: „V příkazech otců svých nechoďte, řádů jejich nešetřte, modlami jejich se neposkvrňujte. [19] Jáť jsem Hospodin, Bůh váš; v mých příkazech choďte, mých řádů šetřte a čiňte je; [20] a soboty mé svěťte, aby byly znamením mezi mnou a vámi, a abyste věděli, že já jsem Hospodin, Bůh váš.“ [21] Ale popouzeli mne (i) synové: v příkazech mých nechodili, a řádů mých pečlivě nezachovávali, skrze které živ bude člověk zachovávající je; a soboty mé poskvrnili; i pohrozil jsem jim, že vyleji rozhořčení své na ně, že ukojím hněv svůj dokonale na nich na poušti. [22] Ale odvrátil jsem svou

---

V. 9. Srv. Nm 14, 16; Dt 9, 28; Is 46, 1; 48, 11; Am 1, 15.

V. 10n. Srv. Lv 18, 5; Dt 30, 16. 19. — „život“ = souhrn všech slibů, jako výše 18, 9. 13.

V. 12. vzat jest z Ex 31, 13. — Srv. také Lv 19, 3. 30; 26, 2. — V zajetí, kde nebylo bohoslužebných míst ani obřadů, byla sobota, posvátný čas, hlavním výkonem bohoslužebným, kterým se Israelité posvěcovali a kterým veřejně se hlásili ke smlouvě se svým Bohem Jahve Zachovávati sobotu bylo tehdy vyznávati víru mojžíšskou, od proroků rozvinutou.

V. 13. Srv. Ex 32, 1n; Nm 14, 1n; 16, 2; 21, 5; 25, 2. a jj. — O rušení soboty srv. Ex 16, 27; Nm 15, 32. — Vyhladiti je chtěl podle Ex 32, 10; 33, 3; Nm 14, 12; Dt 9, 14.

V. 14. „před očima jejich“ — pohanů. Srv. výše v. 9. — Viz Nm 14, 20nn. Nevyhladil celého národa, ale toliko zpurné starší pokolení; vychoval si pokolení nové a to dovedl do zaslíbené země.

V. 15n. Viz výše v. 6nn; Nm 14, 21. — O modlářství na poušti srv. Ex 32, 4; Os 9, 10; Lv 17, 7; Nm 25 2n; Dt 4, 3.

V. 17. Srv. Nm 14, 13nn. Ez 11, 13; 16, 5.

V. 18—20. „Jáť jsem Jahve...“ známé zdůraznění zákona z Ex 20, 2; Lv 11, 45; Nm 15, 41; Dt 5, 6. a jj. — O sobotě srv. výše v. 12. — Z blahodárných následků šetření zákona „zvědí“ (v. 20) že Hospodin jest Jahve nejvýš věrný, jenž dává odměny slíbené těm, kdož plní zákony jeho.

V. 21. Kterak i mladé pokolení („synové“) Hospodina hněvalo, viz Nm 14, 41; 15, 32; 16, 1. — Místo „pohrozil“ hebr: „měl jsem v úmyslu“; viz Nm 16, 21; 16, 41—48; srv. také Dt 29, 4.

V. 22. „odvrátil“ — odtrhl, vztáhl zpět. — Srv. výše v. 14.

V. 23n. Bůh pohrozil zajetím již na poušti podle Lv 26, 33; Dt 28, 33. 64; a potvrdil ty hrozby přísahou podle Dt 29, 13. 19. — Novému pokolení na poušti opět pohrozil zajetím; hrozbu splnil později za několik století po mnohém shovívání, když byla míra hříchů jejich dovršena.

ruku, a jednal jsem ze zřetelem na své jméno, aby nebylo zlehčeno před národy, z nichž vyvedl jsem je před očima jejich. [23] Opět zdvihl jsem ruku svou (k přísaze) proti nim na poušti, že je rozptýlím mezi národy a rozvěji po zemích, [24] protože ustanovení mých nečinili, příkazy mé zavrhli, i soboty mé poskvrnili, že na modly otců svých upřeny měli oči své: [25] Protož i já dal jsem jim příkazy nedobré, a ustanovení, skrze která nebudou živi; [26] a poskvrnil jsem je dary jejich, když obětovali všecko, co otvírá mateřské lůno, za své viny; aby zvěděli, že já jsem Hospodin.

[27] Proto mluv, synu člověkův, k domu Israelovu takto: Toto praví Pán Bůh: Přes to rouhali se mně zase otcové vaši tím, že potupně mnou pohrdali: [28] když jsem je byl uvedl do země, nad kterou zdvihl jsem ruku svou (k přísaze) že jim ji dám, jak viděli kde jaký pahorek vysoký, kde jaký strom listnatý, přinášeli tu oběti své, podávali tu dary své, budící odpor, kladli tu líbezná vonidla svá a vylévali své úlitby. [29] I řekl jsem jim: „Co je ta výšina, kam vy chodíváte? A sluje „Výšina“ do dneška?“ [30] Proto rci domu Israelovu: Toto praví Pán Bůh: Skutečně, na cestě otců svých se poskvrňujete a za svody jejich smilně běháte; [31] obětujíce dary své, když vodíte syny své skrz oheň, poskvrňujete se k vůli všem modlám svým do dneška; a já mám odpovídati vám, dome Israelův? Jakože živ jsem, praví Pán Bůh, neod-

---

V. 25n. Místo „za své viny“ hebr: „abych je zastrašil.“ — Není tu řeč o zákonech božských, ale lidských, ne o zákonech Mojžíšových, ale o zákonech tyranů, kterým byli Hebreové vydáni za to, že rušili zákon Boží; po té jest řeč o obětech jež přinášeli falešným bohům pohanským, aby byly připomenuty dva tresty, odpovídající dvěma dobrodiním Božím, t. j. tvrdé zákony tyranů za to, že sladký zákon Boží zavrhli, a hanebné oběti za to, že opovrhli obětmi přesvatými. (Prado). — (Jiní jinak). — „dal jsem“ = dopustil jsem, aby jim dány byly, Srv. výše 14, 9; Sk 7, 42; Řím 1, 24 a jj. — Podobně „poskvrnil jsem je“ = dopustil jsem za hříchy jejich, že se poskvrňovali modlářskými obřady. Srv Jer 7, 31; 19, 5. — „dary“, jež obětovali modlám, zejména Molochovi. Prvorozenci (= „kteří otvírali mateřské lůno“) byli zasvěceni Hospodinu podle Ex 13, 12. Ježto zákon zakazoval přísně oběti lidské (Lv 18, 21; 20, 2), nemohli býti obětováni, nýbrž vykoupeni. Israelité davše se svésti příkladem pohanů k tomu, že obětovali Molochovi děti, domívali se, že jsou mu nejmilejší děti prvorozené, proto jich nevykupovali, ale spalovali v obět řečenému bůžkovi. — Srv. výše 16, 20n; Jer 19, 5; 32, 35. — Člověk, když hluboko klesne, zhrozí se svého hříchu, vzpamatuje se, snaží se z něho vybřísti a vrací se k Bohu, od něhož byl se odloučil. To byl také úmysl Boží, když dopouštěl, aby Israelité padali do těžkých ohavných hříchů lidských obětí. — Srv. Jer 7, 31; 19, 5.

V 27n. Israelité, usadivše se v zemi Kanaan, „potupně pohrdali“ Hospodinem tím, že se dopouštěli zpronevěry vůči němu (hebr). — Oběti Israelitů, modlám podávané, budily „odpor“ v Hospodinovi a popouzely, dráždily ho ke hněvu. — Viz výše 6, 13; — Všecky druhy obětí, tu vypočítané, známy jsou zákonodárství Pentateuchu.

V. 29. „řekl jim“ ne jednou skrze proroky, že nemají choditi na výšiny, aby tam modlám obětovali (Srv. Dt. 12, 2; Nm 33, 52). Oni však neposlechli, dosud mají své výšiny ne toliko podle jména, ale také podle obyčeje na nich provozovati modlářství! Zůstalo všecko, jak bývalo, nepolepšili se.

V. 30n. zdůrazňuje souvislost viny Ezechielových spoluzajatců s vinou jejich předků. Srv. 14, 3.

V. 31. popisuje vinu celého národa, tedy i Judovců, zůstavších v Palestině, která tíží také spoluzajatce Ezechielovy, zastoupené (částečně aspoň) staršími, kteří přišli skrze Ez tázati se Hospodina; tíží je společná vina, třebaže nyní v Babylonii dětí (zejména prvorozených) Molochovi neobětovali. Pro tu vinu nejsou hodni, aby jim Bůh odpověděl na otázky mu dané. Čím pohrozil jistě se stane, a co jim v zákoně přikázal, neúprosně žádá od nich.

povím vám! [32] Aniž smí se státi, co si v duchu myslíte, říkajíce: „Budeme jako národové, jako pokolení země, ctíce dříví a kamení“. [33] Jakože živ jsem já, praví Pán Bůh! Rukou silnou, ramenem vztaženým a vylitým hněvem ukáži, že jsem králem nad vámi. [34] Vyvedu vás z národů a shromáždím vás ze zemí, po kterých jste (byli) rozptýleni; rukou silnou, ramenem vztaženým a vylitým hněvem ukáži, že jsem králem nad vámi. [35] Přivedu vás na poušť národů a budu se tam s vámi pořádati tváří v tvář. [36] Tak jako jsem se pořádal s otci vašimi na poušti země Egyptské, tak budu se pořádati s vámi, praví Pán Bůh. [37] A poddám vás žezlu svému a uvedu vás do pout smlouvy. [38] A vyberu z vás odpadlíky a bezbožníky; ze země pobytu jejich vyvedu je, ale do země Israelovy nevejdou; i zvíte, že já jsem Hospodin. [39] A ty, dome Israelův, toto praví Pán Bůh: Jdi si každý za svými

---

V. [32]. A přece, ačkoliv nejsou hodni odpovědi, Bůh ve svém milosrdenství jim odpovídá, t. j. zakazuje jim činiti, co měli v úmyslu, a nač přišli se pozeptat. Srv. výše v. 1. 3. — (Nesmí stavěti svatyně Hospodinovi, nesmí si ho zobraziti, nesmí vzdávati bohoctu králi babylonskému jako činí Babyloňané (v. 33), ježto všecko to vedlo by je k dalšímu modlářství, že by se klaněli „dříví a kamení.“ — Srv. Dt 4, 27n.

V. [33]. Možno, že zajatci, slyšíce o zkáze krále Sedekjáše a vidouce, že král Jechonjáš úpí s nimi v zajetí, přišli se tázati, kdo bude jejich králem, až Sedekjáš a s ním i království Judské vezme za své. Správná-li je tato domněnka, Hospodin navazuje na jejich dotaz a připomíná, že On sám bude králem jejich. — „rukou silnou a ramenem vztaženým“ Bůh činil v Egyptě zázraky, když chtěl vyvésti z poroby svůj lid. Srv. Ex 6, 1; 13, 3. 9; 14, 8. a jj. — Podobným způsobem bude při zkáze Jerusalema uplatňovati své právo na poslušnost, kterou mu Judovci odpírali. Tou pohromou přivede je k tomu, že královské právo Boží nad sebou uznají, že se mu podrobí, že mu zase věrně budou sloužiti. (Výchovný smysl zajetí). — Národ má pocítiti hněv krále, jehož dobroty nedbal. (Jer).

V. [34]. Jako kdysi v Egyptě Hospodin odklonil svůj lid od Egypťanů a jejich bohů tím, že dopustil, by od Egypťanů byli pronásledováni: tak nyní zkázou Jerusalema vyléčí Judovce z přichylnosti k Babyloňanům, kteří tu zkázu vykonají. — „Vyvedení“ a „shromáždění“ se zřetelem na další v. neznamená tu tělesné vyvedení ze zajetí, nýbrž duchovní odluku Israelitů od pohanství, v jehož duchu rádi by živi byli (v. 32). Schmalzl.

V. [35]. Jako kdysi Hospodin na poušti kárnými prostředky lid svůj polepšoval a na zemi Kanaan připravoval, tak bude činiti i nyní — v zajetí babylonském, jež možno proto zváti „pouští.“ — Ježto „pobyt“ (v. 38) v Babylonii byl pobyt mezi pohany, možno zajetí nazvati pouští „národů“ (= pohanů). — „pořádati se“ = souditi se, z viny usvědčovati, za ni trestati a z ní léčiti. — „tváří v tvář“ — veřejně, patrně, jako bývá při veřejných soudech, kdy obžalovaný stojí tváří v tvář žalobci i soudci. — Srv. Os 2, 14.

V. [36]. „poušť země Egyptské,“ kterou se brali Israelité z Egypta. — Srv. Nm 14, 10; 16, 19nn.

V. [37]. Účinek všech útrap bude, že se Israel podrobí poslušně Hospodinu a že bude plniti závazky, vyplývající ze smlouvy nové, ve kterou s nimi vejde. Srv. Os 2, 18—20; Jer 31, 32. — Místo: „poddám vás žezlu svému“ hebr: „Přikáži vám, abyste přešli pod mou holí“ (pastýřskou) jako pastýř činívá, když vyvádí ovce z ohrady na pastvu nebo z pastvy do ohrady, kdy je počítá, třídí, choré odděluje atd. Je to obraz pastýřské, královské péče. Srv. Jer. 33, 13; Lv 27, 32.

V. [38]. „vyberu“ a odloučím (ne-li prve) cestou z Babylonie do Palestiny. „země pobytu jejich“ — Babylonie. — „Hospodin“, nejvýš spravedlivý, jenž bezbožníky trestá, aby svůj lid mravně očistil, posvětil a tomuto svatému lidu ukázal, že jest nejvýš věrný, že plní, co slibuje. Srv. Am 9, 9. — O výchovném úkolu zajetí viz k 2 Par 36, 21.

V. [39n]. Třebaže nynější pokolení je skrz na skrz modlářské, zpurné proti Bohu třebaže mnoho plev z národa odpadne a zahyne, proto přece nebude zmařen plán Boží, vychovati si hlouček věrných ctitelů, kteří budou jedinému Hospodinovi vzdávati poctu na „svaté hoře“, t. j. na Sionu po návratu ze zajetí

modlami a služ jim! I kdybyste v tom nechtěli poslouchati, i kdybyste jméno mé svaté dále chtěli poskvrňovati obětmi a modlami svými; [40] na mé svaté hoře, na vysoké hoře Israelově, praví Pán Bůh, tam bude mi sloužiti všecek dům Israelův; všickni, pravím, v zemi té, v níž se mi líbiti budou, a tam budu milostivě přijímati vaše prviny a vybrané desátky se všemi posvátnými vašimi dary. [41] Jako líbeznou vůni vás přijmu, až vás vyvedu z národů, a shromáždím vás ze zemí, po kterých jste byli rozptýleni, i ukáže se na vás, že svatý jsem před očima pohanů. [42] Poznáte, že já jsem Hospodin, až vás uvedu do země Israelovy, do té země, kterou jsem pozdvižením ruky (k přísaze) slíbil vašim otcům. [43] Tam se rozpomenete na své cesty, na všecky nešlechetnosti své, jimiž jste se poskvrňovali, i budete si ošklivíti sami sebe pro všecky zločiny své, které jste spáchali. [44] Poznáte, že já jsem Hospodin, až vám dobře učiním pro své jméno, a nikoliv podle zlých vašich cest, ani podle nejhorších nešlechetností vašich, dome Israelův, praví Pán Bůh.

* * *

[45] Hospodin mne oslovil a řekl:
[46] Synu člověkův!
Upři tvář svou k jihu,
chrli (slova) k poledni,
a prorokuj proti lesu země jižní!
[47] Rci k lesu na jihu:

Slyš slovo Hospodinovo!
Toto praví Pán Bůh:

---

a zejména za dob pozdějších, až přijde Mesiáš. Srv. Is 2, 2; 11, 9; Ez 17, 23. — „prviny" zde v širším slova významu: části z obětí, jež byly odděleny pro Boha. (Srv. Lv 2, 9n) jakož i dary chrámu (srv. Ex 25, 2; 33, 5. 21. 24; 36, 3. 6), na stavbu jeho atd. — „vybrané desátky" = nejlepší věci z darů, Bohu zasvěcených. Srv. Lv 22, 15. — V. 39n. podle hebr. zní: „Ty pak, dome Israelův,... Jdi a služ si každý modlám svým, ale potom, zajisté poslouchati mne budete a svatého jména mého nebudete již znesvěcovati dary vašimi a modlami vašimi; (40) ano, na mé svaté hoře, na vysoké hoře Israelově... tam mi sloužiti bude všecek dům Israelův do jednoho; tam je laskavě přijmu, a tam budu očekávati vaše oběti...

V. 41. Národ obrozený, čistý a svatý bude Hospodinu libovonnou obětí. — Srv. Is 6, 3; Lv 10, 3; Nm 20, 13; viz také níže Ez 28, 25; 36, 23; 38, 16; 39, 27.

V. 42—44. Obnova národa bude dílo milosti Boží, jehož si Israelité nezasloužili. Srv. Jer 3, 21n; Mich 7, 9; Bar 2, 5; Dan 9, 3n; Řím 3, 3n.

V. 45. = 21, 1 (hebr). — Úryvek 20, 45—21, 32 (= 21, 1—37 hebr) pochází nejspíše z doby, kdy se Nabuchodonosor připravoval na výpravu proti věrolomnému Západu. Ez věděl, že výsledek toho tažení bude zkáza Jerusalema a Judska. Tu zkázu líčí obrazem požáru, jenž zachvátil les (20, 45—49 = 21, 1—5 hebr). Srv. Is 9, 17; Jer 21, 14. (Srv. také Is 10, 18. 33; Zach 11, 2n.) — Co znamená „upříti tvář", viz výše 6, 2; 13, 17; 15, 7. — „chrli" slova prorocká = prorokuj. Srv. Am 7, 16; Mich 2, 6. 11. — Ježto Babyloňané přicházeli do Palestiny od severu, (Jer 1, 14; 4, 6; 6, 22; 25, 9), sluje tu Judsko „zemí jižní"; ostatně jižní část Judska patřila k „Negebu", t. j. k zemi suché, jižní. — Les jest obrazem země, jejíž obyvatelstvo jest nábožensko-mravně divoké.

V. 47. Srv. s 10, 6. — „zelený" = spravedlivý; „suchý" = bezbožný; srv. níže 21, 3; Lk 23, 32. — (Jiní jinak.)

Aj, já zapálím v tobě oheň,
a spálím v tobě každý strom zelený i suchý.

Nezhasne plamen požáru;
spálena bude jím všecka plocha
od jihu až na sever.
[48] Vše, co tělo má, uzří,
že já, Hospodin jsem zapálil jej;
nebude uhašen!

Tu jsem řekl:
Ach, Pane Bože,
oni praví o mně:
„Zda nemluví tento v (samých) obrazech?“

Hlava 21.

[1] Hospodin mne oslovil a řekl:
[2] Synu člověkův!
Upři tvář svou k Jerusalemu,
chrli (slova) k svatyni,
a prorokuj proti zemi Israelově!
[3] Rci zemi Israelově:

Toto praví Pán Bůh:
Aj, já (přijdu) na tebe,
vytrhnu meč svůj z pochvy jeho,
a zabiji v tobě spravedlivého i bezbožného.

[4] Proto, že chci zabíti v tobě spravedlivého i bezbožného,
proto vyjde meč můj z pochvy své na každé tělo,
od jihu až na sever,
[5] aby zvěděl každý, kdo tělo má,
že jsem já, Hospodin, vytáhl meč svůj z pochvy jeho,
a že nemůže odvolán býti.

[6] A ty, synu člověkův, vzdychej, se zdrceným nitrem,
s hořkostí vzdychej před nimi!

V. [49]. Ezechielovi již častěji se smáli, že mluví v nesrozumitelných obrazech; Ez vyslovuje obavu, že podobně pochodí i s podobenstvím o lese, zničeném požárem. V těch slovech tkví prosba, aby mu Bůh dal mluviti bez obalu. Hospodin mu vyhovuje částečně: Má mluviti obrazem meče Hospodinova, kterýžto obraz jest mnohem zřetelnější než byl onen.

Hl. 21. — V. [1]. (= 6. hebr). — Meč Hospodinův způsobí hrozné krveprolití. (v. 1—17). Bude dán Nabuchodonosorovi, aby jím bil do Jerusalema (v. 18—27). Také Ammoňané budou stiženi pohromou (v. 28—32).

V. [2]. Viz výše 20, 46.

V. [3]. Viz výše 20, 47. — „požár“ = „meč“ = válka se všemi svými hrůzami Srv. 5, 12. — Spravedliví, kteří v tom požáru zahynou, dojdou odměny od Hospodina jinde. Srv. 9, 4; 18, 9.

V. [4n]. Meč Hospodinův jest neodvolatelný, t. j. nevrátí se do své pochvy, dokud se nezhostí dokonale úkolu ve v. 4. mu stanoveného.

V. [6]. Ez má tak vzdychati, jako vzdychává člověk, jehož nitro jest bolestí zlomeno a hořkostí přeplněno, že poutá a dojímá každého, kdo jej vidí. — Srv. Is. 21, 3; Jer 30, 6; Nah 2, 10.

7a Až pak ti řeknou:
b „Proč ty vzdycháš?“

c řekneš:
d „Proto, že přichází zpráva,
e při které zchřadne každé srdce, sklesne každá ruka,
f zemdlí každý duch, a každé koleno rozplývat se bude takořka vodou.
g Ejhle, přichází a splní se,
h praví Pán Bůh.

8 Hospodin mne oslovil a řekl: 9 Synu člověkův, prorokuj, a rci: Toto praví Pán Bůh: Mluv:

Meč, meč naostřen
a uhlazen jest!

10 Aby žertvy bil, jest naostřen,
aby se blyštil, jest uhlazen.
Ty jsi ten, jenž bereš
žezlo synu mému,
podtínáš každý strom.

11 Dal jsem jej uhladit,
aby jej ruka mohla chopit,
naostřen je ten meč, uhlazen jest on
pro ruku zabíjejícího.

12 Křič a kvil, synu člověkův,
ten že jest učiněn na můj národ,

V. 7. „zpráva“ o pádu Jerusalema a Judska způsobí, že budou zajatci zlomeni a vzdychati z nejhlubších útrob, jako činí nyní Ez. — Ta „zpráva“ jest pro Ezechiela již tu, protože mu Hospodin vše oznámil. Obsah její, až se uskuteční, způsobí všeobecnou malátnost („srdce zchřadne“), bezradnost („zemdlí každý duch“). Srv. 7, 17. — Všimni si klasického příkladu obdoby sloh (D. H. Müller), jež sluje latinsky „responsio“. Šestičlenná sloha 20, 45—47a odpovídá šestičlenné sloze 21, 1—3a. — Čtyřčlenná sloha 47b—e odpovídá čtyřčlenné sloze 21, 3b—e. — Šestičlenná sloha 20, 47f—48c odpovídá šestičlenné sloze 21, 4n. — Čtyřčlenná sloha 20, 48d—g odpovídá čtyřčlenné sloze 21, 6—7b. — V závěrečné sloze 7, c—h odpovídá člen c (první) členu h (poslednímu); člen d odpovídá členu g, člen e odpovídá členu f. Obdoba sloh zakončena tu obdobou stichů.

V. 8n. počíná píseň o meči Hospodinově (v. 9b—17). — „Naostřen“, aby snadno a rychle mohl vykonati svou obrovskou práci — „Uhlazen“ jest, aby již bleskutným leskem a kmitem spouštěl hrůzu.

V. 10. „žertvy“ lidské. — Mluví Bůh, jenž ve v. 10cde oslovuje meč svůj. — „žezlo“ = královskou vládu. — „syn“ Boží jest král judský (Sedekjaš) podle 2 Král 7, 14; nebo všecek národ israelský podle Ex 4, 22; Os 11, 1 — „každý strom“ = každého poddaného Sedekjašova, nebo „každý národ“ se zřetelem na Jer 7, 14. Podle hebr v. 10cde zní: „Zda můžeme se radovati? Žezlo mého syna pohrdá každým dřevem“. Nesrozumitelno a těžko opraviti, aby srozumitelno bylo.

V 11. „Dal jsem“ já, Hospodin. (Podle hebr „dal“ 3 osoba). — Jest nabroušen a uhlazen, aby Nabuchodonosor mohl jej ihned vzíti a dílo přikázané brzy a rychle vykonati, aby mu nebylo již broušením a hlazením se zdržovati.

V. 12. „uprchlé“ jest glosa. — Bíti se v kyčle = znamení smutku Jer 31, 19.

ten že jest na všecky [uprchlé] vůdce Israelovy;
meči odevzdáni jsou s mým lidem.

Protož bij se do kyčle!
[13] Jeť osvědčený a osvědčí se,
až podvrátí žezlo, že zanikne,
praví Pán Bůh.

[14] Ty tedy, synu člověkův prorokuj,
a tluc rukou v ruku;
a zdvojnásob se, a to třikrát, meč smrtonosný;
toť jest meč velikého zabíjení,
jenž je uvádí do strnulosti,
[15] činí, že srdcem chabnou,
že množství jest mrtvých.

U každé brány jejich umístil jsem hrozivý meč,
ostrý, uhlazený, aby se blýštil,
kmitající se, aby zabíjel.
[16] Řež, jdi v pravo nebo v levo,
kamkoli ostří tvé chuť má.
[17] A také já budu tlouci rukou v ruku,
a ukojím hněv svůj!

Já, Hospodin, mluvil jsem.

[18] Hospodin mne oslovil a řekl: [19] A ty, synu člověkův, učiň si dvě cesty, (po nichž) by přišel meč krále babylonského; ze země jedné

V. 13. není zachován, i bývá všelijak opravován a překládán. — Meč Nabuchodonosorův již tolikráte se osvědčil! — „žezlo“ krále judského (Gn 49, 10).
V. 14. Bůh oslovuje Ezechiela. — Má tleskati radostí, že se stává zadost spravedlnosti, tolikrát porušené. Srv. níže v. 17. — Také tím tleskáním má prorokovati. — Meč má nabýti šesteronásobné síly, ježto jest velmi veliký počet na smrt odsouzených. — Místo „uvádí do strnulosti“ lépe hebr.: „obkličuje,“ se všech stran doráží.
V. 15. Srv. výše v. 7. — Ke „množství mrtvých“ srv. Jer 46, 16. — Podle hebr. zní v. 15:

Aby srdce se rozplynulo,
aby padlých bylo mnoho,
u každé brány jejich umístil jsem
hrozně se blýskající meč.
Ach, učiněn jest, aby se blýštil,
uhlazen jest, aby zabíjel.

V. 16 n. Hospodin oslovuje meč. — Tleskati (jako ve v. 14.) radostí, že se dostává zadost požadavkům rozhněvané spravedlnosti Boží.
V. 18 n. Jako výše ve hl. 4 Ez má na hliněnou desku rydlem vyrýti mapu: „z jedné země“, t. j. Babylonie má na ní býti vyznačena vojenská cesta, po které potáhne Nabuchodonosor proti neposlušnému Západu; o něco dále (někde v Syrii, snad v Rible, kde býval hlavní stan Nabuchodonosorův) má cestu rozdvojiti, že vznikne rozcestí; tu má podle hebr. postaviti „ruku“, t. j. sloup, který by ukazoval, která cesta vede do Zajordání, na hlavní město Amoňanů, a která vede do Předjordání na Jerusalem. Nabuchodonosor podle té „ruky“, ukazovatele, stojícího „na počátku cesty“ bude prostředky níže ve v. 21. udanými vyzvídati vůli bohů (= „dohadovati se“) má-li prve táhnouti na Jerusalem nebo na Rabbat-Ammon. — Věc možno si představiti takto. Nabuchodonosor přišel na rozcestí. Pověrčivě dává vyšetřovati, má-li se dáti cestou vedoucí k Jerusalemu nebo cestou do Amonska. Osudí rozhodlo, že prve má

ať vyjdou obě dvě; a z ruky ať může se dohadovati, na počátku cesty ať může se dohadovati, do (kterého) města (táhnout). [20] Cestu (jednu) uděláš, aby mohl (po ní) meč k Rabbatu Amoňanů, a (druhou) do Judska na Jerusalem, dobře ohražený. [21] Neboť zastaví se král babylonský na rozcestí, na počátku obou cest, bude hledati věštby, míchati šípy, ptáti se model, hádati ze střev. [22] Do pravice dostane se mu heslo „proti Jerusalemu", aby postavil válečné berany, aby otevřel ústa k zabíjení, aby zdvihl hlas k válečnému ryku, aby postavil berany válečné proti branám, aby nanesl násep, aby vystavěl ohrady. [23] Bude se jim zdáti, že dostal klamnou radu od bohů, že napodobuje klid sobotní; on však bude míti na paměti nepravost, aby chycena byla. [24] Proto

---

se obořiti na Jerusalem. Nabuchodonosor dává na rozcestí vztyčiti „ruku", znamení, ukazatele, že má vojsko táhnouti touto cestou. To znamení mohlo míti praktický význam pro vojenské oddíly, jež táhly vzadu. Tu ruku měl Ez také náznačně vyrýti na svou hliněnou mapu. Význam náznačného úkonu podává v. 21n. Jako Ez vyryl na své mapě „ruku" ukazující na směr k Jerusalemu a ne k Rabatu Amoňanů: tak věštby, jichž tázati se bude Nabuchodonosor, oznámí mu, že má prve táhnouti na Jerusalem. Rozkaz, vyrýti mapu na hliněnou desku dostal Ez před r. 589 (588), kdy táhl Nabuchodonosor na Západ, aby opět oblehl Jerusalem neposlušný, věrolomný; kteréžto obležení skončilo se úplnou zkázou Jerusalema. — Dotazování se na vůli bohů pomocí šípů možno si představiti podobně jako níže hl 37, 16n., snad byl i třetí šíp vložen do toulce, jenž neměl žádného nápisu, načež byl jeden šíp slepě vytažen: Na něm bylo jméno Jerusalema — projev vůle bohů, že má král nejprve napadnouti t o t o město. (Buzy).

V. 20. O hlavním městě Amoňanů srv. 2 Král 12, 26. — Také Amoňané jako Judsko kdysi pěstovali politiku, Babylonii příznivou (4 Král 24, 2). Později však se zpronevěřili Babylonii — zase jako Judsko. Jer 27, 1n. — „m í c h a t i š í p y" lze si představiti tak, že král dal svému dvornímu hadači vložiti do prázdného toulce dva šípy; na jednom z nich bylo napsáno: „Proti J e r u s a l e m u" a na druhém „Proti R a b b a t - A m m o n." Proti městu, jehož jméno bude vytaženo, obrátí se n e j p r v e, kdežto výpravu proti městu druhému, jehož jméno zůstane v toulu (osudí) odloží na dobu pozdější. Tento způsob věštění byl znám netoliko v Babylonii, ale i Řekům; nazývali jej „b e l o m a n t i e" nebo „r a b d o m a n t i e." — „p t á t i s e m o d e l" = domácích bůžků (terāfīm) které král vozil ssebou a které si dával stavěti ve svém stanu; byli to snad zobrazení manové jeho předků; ptal se jich tím způsobem, že dal řečenými šípy hrkati a je táhnouti před stojanem (nebo před oltářem), na němž ti penáti stáli. — „z e s t ř e v", hebr. určitěji: „z j a t e r." Toto hadačství bylo známo i Řekům a Římanům (extispicium).

V. 22. Vytažen bude šíp s heslem „J e r u s a l e m" a na znamení, že bude výprava proti němu š ť a s t n á, odevzdá královský hadač Nabuchodonosorovi vytažený šíp do p r a v é ruky. Možno též, že ono heslo znělo „Na pravo, proti Jerusalemu." Ježto Jerusalem byl více na západ než Rabbat, byla cesta „na pravo" — do Jerusalema. I v tom případě znamenalo „n a p r a v o" = ke štěstí.

V. 23. J u d o v c ů m, domnívajícím se, že Hospodin nemůže dopustiti, aby Jerusalem padl do rukou pohanů, b u d e s e z d á t i, že výprava proti Jerusalemu se skončí s nezdarem, a že tedy ona věštba krále sklame. Bude se jim zdáti, že obléhání Jerusalema jest odpočinek („s o b o t a") pro vojsko babylonské, který nebude moci vykázati se žádným úspěchem jako nečinnost vůbec. — „n e p r a v o s t" = věrolomnost a křivá přísaha Sedekjášova. Podle hebr. Nabuchodonosor tu nepravost „u v e d e n a p a m ě t, a b y c h y c e n i b y l i." — „n a p o d o b u j e k l i d s o b o t n í" LXX a Syr vynechávají, jiní překládají „t ý d n y t ý d n ů", t. j. Judovci odkládají s přípravou na hájení Jerusalema, myslíce, že jest ještě dost a dost času; jiní překládají „p ř í s a h y p ř í s a h" nebo „j e ž t o s e z a v á z a l i p ř í s a h a m i." T. j. Judovci mají od Boha mnoho nejsvětějších přísah (přísahy přísah) že bude Jerusalem chrániti. Nebo: Judovci se spoléhají, že přísahali Nabuchodonosorovi věrnost, že tedy není, proč by na Jerusalem táhl; o tom, že přísahu porušili — domnívali se, že král neví!

V. 24. Místo „v e s m ý š l e n í" hebr.: „v e s k u t c í c h." Na všecky své zločiny upozornili tím, že se zpronevěřili králi babylonskému a tím i Hospodinovi, jenž ústy Jeremjášovými ukládal Judovcům věrnost Babylonii.

Pán Bůh praví toto: Proto, že jste upozornili na svou nepravost (tím), že jste ukázali věrolomnosti své, že se objevily hříchy vaše ve všem vašem smýšlení: proto — pravím — že jste na to upozornili, budete jati pevnou rukou. [25] Ty pak znesvěcený, bezbožný vévodo israelský, jehož den, ustanovený na konec nepravosti, přichází [26], toto praví Pán Bůh: Sejmi královskou čepici, slož korunu; neť ona to, jež nízkého pozdvihuje, a vysokého ponižuje. [27] Trest (za nepravost), trest, trest učiním z ní; co jest, nebude, dokud nepřijde ten, jemuž přísluší vládnouti, a tomu ji odevzdám.

[28] Ty pak, synu člověkův, prorokuj a rci: Toto praví Pán Bůh k Amoňanům a k tupení jejich: Rci:

Meči, meči, vyšlý z pochvy,
k zabíjení uhlazený,
abys zabíjel a stkvěl se!

V. [25]. Ježto řečené věrolomnosti (odpadu) dopustil se popředně král Sedekjáš, proto jemu svědčí slova v. 25n. — Den, kdy všecka dosavadní nepravost Judska bude dovršena a vezme za své děsným trestem Božím, bude také soudným dnem Sedekjášovi. — Ježto král judský seděl na trůně (na místě) Božím (1 Par 28, 5; 29, 23) byl vázán, by svatý, Bohu zasvěcený byl; posvátnou svou důstojnost znesvětil zejména křivou přísahou, jejíž posvátnost zákon tolik zdůrazňoval; tím se zahodil, stal se sprostým zločincem. — Měl-li všecek národ israelský býti svatý, měl jím býti popředně „vévoda" jeho.

V. [26]. „královská čepice" a „koruna" jsou odznaky moci královské (nikoli velekněžské). — „Koruna miluje a chodí za nízkými, nenávidí a utíká od zpupných" (Kornel van Steen.) — Místo „neť ona to, jež" hebr.: „to nezůstane tím", t. j. koruna, království nezůstane ve stavu, v němž nyní jest, zanikne. K tomu se druží obecná zásada (hebr.): „Co nízké jest, dlužno povýšiti, a co vysoké, ponížiti." Zpupnost Sedekjášova bude ponížena (Is 2, 12n; Jer 9, 24; Am 9, 11; Mich 5, 10); za to Mesiáš a jeho říše z nepatrných počátků neobyčejně vzroste. Srv. výše 17, 22; Is 11, 1; Mich 5, 1.

V. [27]. Hebr.: „Trosky, trosky, trosky učiním z toho (ze všeho, co v Judsku ještě jest vysokého, zejména z království a říše); ani to (nynější stav beztak pokleslý) nebude (nevrátí se), dokud... — Království Davidovo nepovstane z trosek, dokud ho neobnoví Mesiáš. — „dokud nepřijde ten, jemuž přísluší právo" (na královskou důstojnost na základě Božích slibů) vzato jest z Gn 49, 10. — Řeč je tu o Mesiáši a nikoliv o Nabuchodonosorovi, jemuž nepřislušelo právo na korunu dynastie Davidovy. — Žádný Davidovec po Sedekjáši nebude třímati žezlo královské až do Krista, na němž se splní sliby o věčném kralování. Srv. výše 17, 22; 2 Král 7, 14n.; Is. 11, 4; Os 3, 5; Mich 5, 2; Jer 23, 5; 33, 15; Žž 2, 71, 109. — Podle Vulg bude koruna královská trestem Sedekjášovi, až bude ji zbaven ne toliko pro sebe, ale i pro dynastii na celou dobu, pokud nepřijde Mesiáš.

V. [28]. Podle v. 19. táhl Nabuchodonosor proti Jerusalemu a proti Rabat-Amonu. Los rozhodl, aby prve věnoval pozornost Jerusalemu. Když ho již dobyl, nemá zatím jiného úkolu nežli napadnouti amonské hlavní město Proto v. 28. počíná proroctví proti Amoňanům. Srv. níže 25, 6; Sof 2, 8. — Amoňané „tupili" Jerusalem škodolibostí, jakou měli, když Nabuchodonosor toho veleměsta dobyl. — Hospodin oslovuje meč Amoňanů (nikoliv meč Babyloňanů!) Ten meč má se vrátiti do pochvy (v. 30) t. j. nesvede nic proti meči babylonskému a proto učiní lépe, vzdá-li se mu. — Amonští věštci předpovídali svému vojsku („meči") zdar a štěstí, když měli Amoňané táhnouti proti Judsku (4 Král, 24, 2nn; Jer 12, 7nn); když Jerusalem padl, uprchlíci judští hledali útočiště také v Amonsku; věštci amonští štvali proti těmto „synům smrti," vyzývali soukmenovce, aby meče své kladli na jejich hrdla; tím pomáhali Chaldům, měli také zálusk na Palestinu, od Judovců opuštěnou. Lžiproroci amonští nedobře radili, ježto tím Amoňané uvalili na sebe trest, jejž vykoná Nabuchodonosor. Meč babylonský skříží se s mečem amonským, a tento podlehne. Podle Jos. Flav. (Starož. X, 9, 7; Jer 40, 11) napadli Chaldové pět let po pádu Jerusalema Amoňany na jejich půdě, kterou od věků obývali; později

[29] Ježto klamy ti vydávali za vidění
a lži za proroctví —
abys dán byl na hrdla bezbožných synů smrti,
jichžto den, ustanovený na konec nepravosti, přišel:

[30] vrať se do své pochvy,
na místě, kde jsi byl stvořen,
v zemi narození tvého budu tebe soudit
[31] a vyliji na tebe hněv svůj;
oheň svého rozhořčení rozdmýchám na tebe,
a vydám tě do rukou lidí surových,
kujících (jen) zkázu.

[32] Ohni budeš za potravu,
krev tvá bude uprostřed země,
v zapomenutí dán budeš,
neboť já, Hospodin, mluvil jsem to.

Hlava 22.

[1] Hospodin mne oslovil a řekl:
[2] A ty, synu člověkův, chceš soud vyřknout,
soud vyřknouti nad městem krve?
[3] Ukaž mu tedy všecky ohavnosti jeho a rci:
Toto praví Pán Bůh:

Město, jež prolévá krev ve svých zdech,
aby přišel jeho čas;
město, jež dělalo si modly na svou škodu,
aby se poskvrňovalo!

---

se obořili na ně kočovníci Syrské pouště. (Níže 25, 4). Místo „synů smrti“ hebr.: „zločinců“ — „jichžto den, ustanovený na konec nepravosti“ jako ve v. 25.

V. [30]. Podle Vulg osloven je dále meč Amoňanů, t. j. jejich vojenská moc, podle hebr. osloveni jsou Amoňané sami: „Schovej meč do pochvy jeho! Na místě...“

V. [31]. „rozdmýchám“ takořka kovářským měchem. Srv. Is 54, 16. — „surových“, zvířecích; srv. Ž 92, 7; 94, 8; Jer 10, 8. 14. 21. — Ti „kující zkázu“ jsou řemeslní zhoubci — „oheň“ = všecky hrůzy válečné. — O těch krvelačných šelmách v těle lidském srv. níže Ez 25, 4.

V. [32]. Nikoho nebude, kdo by krev Amoňanů pomstil. Srv. 24, 7; Job 16, 18. — Amoňané zaniknou beze stopy, kdežto Judsko (i pokořené) má svou budoucnost, o níž se zmínil výše v. 27.

Hl. 22. — Souvislost: Nabuchodonosor jest již za dveřmi; potrestá hrozně Judsko (hl 21). Ten trest si Judovci zasloužili všelijakými hříchy, zejména prolévám nevinné krve a modlářstvím (22, 2—5). Trest řečený bude spravedlivý, ježto jest veleměsto skrz naskrz prožráno mravní hnilobou (v. 6—16); ten trest jest i nutný, má-li aspoň zbytek národa býti nábožensky i mravně očištěn a tak zachráněn (v. 17—29); ani spravedliví nemohou trest odvrátit (v. 30n).

V. [1n]. „chceš vyřknouti?“ = vyřkni. — Srv. 20, 4; 23, 36. — Jak mnoho nevinné krve bylo ve městě prolito, srv. Is. 1, 15; 59, 3; Jer 2, 30; 24, 6. 9; 4 Král 22, 16.

V. [3]. „čas“ trestu. — Ježto jej předvídali a přece vědomě hřešili, prolévali krev, aby jej na sebe uvalili. — Srv. 21, 25. — Všecky ty „ohavnosti“ vrcholí ve vraždách (nejhrubší zločiny proti bližnímu) a v modlářství (nejsprostší porucha povinnosti k Bohu).

[4] Krví svou, od tebe prolitou,
provinilo ses;
modlami svými, jichž jsi nadělalo,
poskvrnilo jsi sebe;
učinilos, že se přiblížily dny tvé,
přivedlo jsi lhůtu let svých;

proto dávám tě na potupu národům,
a na posměch všem zemím;
[5] které blízko i které daleko jsou od tebe,
radovati se budou nad tebou,
(město) nekalé pověsti, veliké zkázou!

[6] Viz, knížata Israelova,
každý podle pěstního práva v tobě prolévá krev!
[7] Otci a matce děje se křivda v tobě,
cizince utiskují uprostřed tebe,
sirotka a vdovu zarmucují u tebe.

[8] Svatyní mou jsi pohrdlo
a soboty mé jsi znesvětilo.
[9] Lidé, kteří utrhají, aby mohli prolévati krev, jsou v tobě,
na výšinách jídají v tobě (při obětech),
nešlechetnost páchají prostřed tebe.

[10] Otcův klín v tobě odkrývají,
ženu krvotokem nečistou pokládají v tobě.
[11] Každý se ženou bližního páchá ohavnost,
tchán svou snachu poskvrňuje nešlechetně,
bratr sestře své, dceři otce svého násilí činí v tobě.

[12] Dary v tobě berou ku prolití krve,
lichvářský přídavek bereš,
ze ziskuchtivosti bližního znásilňuješ,
a na mne zapomínáš, praví Pán Bůh.

V. [4n.] Srv. Dt 29, 23n; Jer 18, 16; 19, 8. a jj. — „zkázou" = rozbroji, (stranickými) vnitřními třenicemi. 2 Par 15, 5; Am 3, 9.

V. [6]. „knížata" = králové zejména od smrti Josiášovy. Srv. Jer 26, 23. Viz také 4 Král 21, 16; Is 1, 23; Mich 3, 9n.

V. [7]. „v tobě", městě svatém, sídle Hospodinově, středu Boží říše, v tobě, jež máš dávati dobrý příklad jiným! „Rodiče" týráni jsou od vlastních dětí proti Ex 20, 12; 21, 17. — Šetrnost vůči „cizincům" a společensky slabým ukládá Ex 22, 22 Dt 10, 18; 14, 29. a jj. — „zarmucují" bezprávím.

V. [8]. „svatyní" se vším co v ní svatého jest. — Srv. 20, 13; Is 58, 13.

V. [9]. Aby sprovodili se světa spoluobčany, o jejichž smrt jim šlo, činili na ně u soudu křivá trestní oznámení, nebo křivě svědčili proti nim. — Srv. Jer 6, 28; 9, 3. — „jídají na výšinách" jako 18, 6. — „nešlechetnost" pohlavní. Srv. 16, 27.

V. [10]. „klín" matky (nevlastní), který podle práva manželského patří „otci". Viz o tom krvesmilstvu Lv 18, 7n. — „pokládají", povalují na zemi k (násilnému) smilstvu. Srv. Lv. 18, 19.

V. [11]. O krvesmilstvu se snachou viz Lv 18, 9. 15; Os 4, 14; Jer 5, 8. — O smilstvu s polorodou sestrou viz Lv 18, 6.

V. [12]. O úplatnosti úředníků srv. Ex 23, 8; Dt 16, 19; Is 1, 23; 5, 23; Mich 3, 11. — O lichvě viz výše 18, 8. 13. 17. — Vzpomínka na Boha vylučuje všecky neřesti (Jer).

[13] Hle, spráskl jsem ruce nad tvou lakotou, kterou pácháš,
a nad krví, jež vylita jest prostřed tebe.
[14] Zdali vytrvá srdnatost tvá,
aneb zda obstojí tvé ruce ve dnech,
jež já učiním tobě?
Já, Hospodin, mluvím a činím (to).

[15] Rozptýlím tě mezi národy,
rozvěji tě do zemí,
a vyhladím tvou nečistotu v tobě.
[16] Avšak (po té) přijmu tě
za své vlastnictví před obličejem národů,
i zvíš, že já jsem Hospodin...

[17] Hospodin mne oslovil a řekl: [18] Synu člověkův, dům Israelův zvrhl se mně v trůsku; všichni tito jsou měď a cín a železo a olovo uprostřed peci; trůska stříbra jest z nich. [19] Pročež toto praví Pán Bůh: Proto, že všichni zvrhli jste se v trůsku, proto, aj, já nahromadím vás uprostřed Jerusalema, [20] jako bývá nahromaděno stříbro a měď a cín a železo i olovo uprostřed peci, aby zapálen byl na to oheň (můj), a roztavil to: tak shromáždím vás ve hněvu svém a roztrpčení svém, počkám a roztavím vás. [21] Shromáždím vás, zapálím vás ohněm hněvu svého, a roztaveni budete uprostřed něho. [22] Jako se taví stříbro v peci, tak bude vám uprostřed něho, i zvíte, že já jsem Hospodin, až vyliji hněv svůj na vás.

[23] Hospodin mne oslovil a řekl: [24] Synu člověkův, rci jí: Ty jsi země nečistá, a neskropená deštěm v den hněvu. [25] Proroci se v ní

V. 13. „spráskl ruce" hrůzou, odporem a hněvem. Srv. 21, 17.

V. 14. „ruce" = znamení síly. — „jež já učiním tobě" = ve kterých budu jednati s tebou (hebr.).

V. 15 n. Výchovný význam zajetí. — „před obličejem národů" srv. Is 4, 4. — „Hospodin" nejvýš věrný, který — když byl splnil hrozby, — splní také sliby.

V. 17—22. Juda (Israel) měl podle vůle Boží býti ryzím stříbrem v ohledu náboženskomravním; on však se zvrhl, že se podobá toliko stříbrné rudě nebo směsici, trůsce, škváru, v němž jest ovšem něco stříbra, ale málo, za to však velmi mnoho příměsků jiných kovů: mědi, cínu, železa, olova. Má-li Juda (Israel) splniti své poslání, třeba, by ve výhni soudů Božích, jež ho brzy již stihnou, byl roztaven, přísady všelijakých kovů neušlechtilých by byly od něho odloučeny, a Israel sám by byl vytříben v ryzí stříbro. Nejbližší oheň, jenž Israele bude taviti, budou hrůzy, provázející obležení a zkázu Jerusalema. Obraz tento navazuje na v. 15. Vzat jest z Is 1, 23. — Srv. také Jer 6, 28—30. Přís 26, 3.

V. 18. „uprostřed peci", již vložené a k tavení připravené.

V. 19 n. Bůh Judovce „nahromadí" v Jerusalemě, až v něm, jakožto v pevnosti budou Judovci z celé říše hledati útočiště před vpádem vojska Nabuchodonosorova. Srv. 11, 6; 24, 4 n. — „počkám" = nechám vás v peci, až se roztavíte.

V. 21 n. Co činí v peci oheň, to učiní (v Jerusalemě) hlad a mor. Jer. — „Hospodin" = Soudce všech a odplatitel (Jer).

V. 23. počíná vykládati, které jsou ony přísady, jež ze stříbra učinily trůsku.

V. 24. Místo „nečistá" lépe LXX: „nezrosená," nezvlažená. — Zemi, na kterou se Hospodin hněvá, odepře rosu a déšť, takže půda vyprahne a nevydává úrody. Srv. Dt 11, 17; Am 4, 7. — Bůh deštil sice na Jerusalem ústy proroků své slovo výše 20, 46; 21, 2. Am 7, 16; Mich 2, 6; ale Jerusalem ho nepřijal, i stal se náboženskomravní poušti.

V. 25. „Proroci" lživí; avšak lépe jest čísti se LXX: „jejíž knížata v ní jako lev..." Lvům bývají krvelační králové a úředníci připodobováni častěji. Srv. 19, 2 n; 32, 2; 38, 13; Jer 2, 15; 4, 7; 49, 19. — O prorocích mluví teprve níže v. 28. — „duše" = lidské životy. — úmyslnými „justičními" vraždami.

spikli, jako lev řvoucí a uchvacující kořist zžírají duše, zboží a skvosty berou, vdovy její rozmnožují uprostřed ní. [26] Kněží její pohrdají mým zákonem, poskvrňují svatyni mou, mezi svatým a všedním nečiní rozdílu, poskvrněného od čistého nerozlišují, od mých sobot odvracují oči, i jsem znesvěcován mezi nimi. [27] Velmoži její uprostřed ní jsou jako draví vlci, (hotovi k tomu), by prolévali krev, hubili životy a lakotně honili se po zisku. [28] Proroci její obmítají je bez příměsku tím, že mají klamné vidění, že jim prorokují lež říkajíce: „Toto praví Pán Bůh“, kdežto Hospodin nemluvil. [29] Obecný lid dopouští se útlaků, bere násilně, nuzného a chudého sužuje, a cizince utiskuje proti právu. [30] I hledal jsem z nich muže, který by se učinil plotem, který by se postavil proti mně za tuto zemi, abych ji nezkazil, ale nenalezl jsem. [31] I vyliji na ně hněv svůj, ohněm hněvu svého ztrávím je, mravy jejich dám jim zpět na hlavu jejich, praví Pán Bůh.

Hlava 23. — [1] Hospodin mne oslovil a řekl: [2] Synu člověkův, dvě ženy, dcery jedné mateře byly, [3] ty smilnily v Egyptě, ve své mla-

---

V. 26. „pohrdají“ sobeckým výkladem jeho. Srv. Sof 3, 4. — „svatyni“ se vším, co v ní posvátného jest; srv. v. 8. — O čistém a nečistém srv. Lv 10, 10 n. Řeč Ezechielova předpokládá, že mu byl znám psaný zákoník, obsahující obřadné příkazy. — „odvracují“ = zahalují si (hebr.) t. j. zavírají oči před rušením sobot, nenaléhajíce na to, by svěceny byly.

V. 27. „velmoži“ = hlavy kmenů, šejkové rodů Srv. v. 25. — K „vlkům“ je přirovnává také Sof 3, 3. Srv. Jer 5, 6; Hab 1, 8. — Jak řádili, řečeno již výše ve v. 12a. Srv. Is 5, 8; Ex 18, 21.

V. 28. Viz výše 13, 6—10. „je“ = „jim“ = zločincům výše jmenovaným.

V. 29. „Obecný lid“ proti králům, úředníkům (v. 25), pohlavárům rodovým (v. 27), kněžím (v. 26) a lžiprorokům (v. 28). — Srv. 18, 12; 22, 7.

V. 30. Srv. 13, 5; Jer 5, 1; Gn 18, 32. — „který by učinil plot“, který by nanesl ochranný násep mezi Boha přicházejícího, aby trestal a mezi lid jako činívají obránci pevnosti, když se blíží nepřítel. Srv. Ex 32, 10. — „postavil se“ do průlomu ve hradbě. — Mohl tak učiniti také Sedekjáš: kdyby byl poslechl Jeremjáše, radícího, aby se Chaldům vzdal (Jer 38, 17) byl by zachránil město před zkázou. — „muž“ = někdo = nadsázka, jež znamená: tolik (%) spravedlivých, kolik v poměru k počtu obyvatelstva jich bylo třeba, by město bylo zachráněno. Srv. Ž 13, 1—3. Srv. výše 14, 3 n. Jeremjáš, Baruch a jiní spravedlivci nestačili. Srv. Jer 7, 16; 11, 14; 14, 11; 15, 1.

V. 31. Srv. 7, 4; 9, 10; 11, 21; 16, 43; 20, 13.

Hl. 23. vybírá z mravní hniloby, líčené ve hl 22, a zdůrazňuje sklon a shon národa za cizáctvím, politickou koketerií, která vcházela ve smlouvy s pohanskými státy (v. 1—35,) ve smlouvy politické, obchodní, manželské a rodinné, jež odcizovaly národ Bohu jeho Jahvovi, a vedly k modlářství a zločinům s ním spojeným (v. 36—49). — Ježto jde Ezechielovi o to, by dokázal velikou vinu národní, sahá do minulosti národa, do času pobytu jeho v Egyptě, do časů, kdy ještě severní říše stála; také hříchy této činí část viny národní, za kterou bude nyní Judovcům pykati. Nejzhoubnější z těch politických smluv byl poslední spolek s Egyptem, který měl v zápětí odpad od Babylonie; Babylon, aby tu věrolomnost potrestal, přijde co nevidět a dokoná zkázu Jerusalema. — Hl. 23. podobá se velmi hl. 16té, liší se však: 1. Hl. 16. podává toliko minulost Judska; hl. 23. společnou vinu Judska i Israelska. 2. Hl. 16. měla na zřeteli popředně modlářství, hl. 23, 1—35. zdůrazňuje politické styky Israelitů s pohany, z nichž modlářství (23, 36—49) vyplývalo. 3. Tam byla věnována větší pozornost nejstarším dějinám národa, zde (hl. 23.) událostem doby poslední. 4. Hl. 16. končí se radostnou myšlenkou mesiášskou, pro kterou není ve hl. 23. vhodného místa. (Schmalzl.) — Dějiny obou říší podány tu (hl. 23.) obrazem dvou padlých sester (v. 1—4); v. 5—10. kreslí náklonnost k cizáctví říše severní v. 11—35. tutéž přichylnost k pohanstvu říše jižní; v. 36—49. žaluje trpce na modlářství říší obou.

V. 1 n. Obě říše jsou přirovnány k „ženám“ jako jindy všecek národ bývá přirovnán k ženě, s níž vešel Hospodin v manželský poměr. — Jedna „matka“

dosti smilnily; tam byly ohmatány prsy jejich, omačkána panenská jejich ňadra. [4] Jména pak jejich: Oolla, větší, a Ooliba, sestra její menší; pojal jsem je, a zrodily syny a dcery. (Později) sluly: Samař, (to) byla Oolla, a Jerusalem, (to) byla Ooliba. [5] Smilnila však Oolla vedle mne, vášnivě se zamilovala do svých záletníků, do Assyřanů, kteří se přibližovali k ní, [6] oděných modrým purpurem, knížat a úředníků, půvabných jinochů, vesměs jezdců, sedících na koních. [7] Věnovala se smilněním svým jim, všem vybraným synům Assyřanů, a u všech, do nichž se šíleně zamilovala, modlami jejich se poskvrnila. [8] Nad to ani smilství svých, která měla v Egyptě, nezanechala; i ti totiž spali s ní v mládí jejím, ti omačkali panenská její ňadra, vylili smilství své na ni. [9] Proto vydal jsem ji v ruce záletníků jejích, v ruce synů Assyřanů, po jejichžto lásce se bláznila. [10] Oni odkryli hanbu její, syny a dcery její pobrali, ji samu zabili mečem, ženy (její) staly se pověstné, a soudy vykonali na ní.

[11] Ačkoli to viděla sestra její Ooliba, více než ona chlipností zahořela, své smilství nad smilství své sestry [12] nabízela beze studu synům Assyřanů, knížatům a úředníkům, k ní přicházejícím, oděným rouchem pestrých barev, jezdcům, kteří na koních seděli, všem jinochům vynika-

---

obou byla Sara, jedna matka-země byla Palestina. Měly tolik společných vlastností a zájmů, že mohly právem býti zvány „sestry".

V. 3. O důvěrných stycích s Egypťany, zhoubných náboženskému životu Israelitů, srv. výše 16, 7. 22; Os 2, 17; Jer 2, 2; 3, 25.

V. 4. Oolla = hebr. Óholáh; Ooliba = hebr. Óholíbáh. — Obě jména jsou velmi podobná, sesterská, ale liší se; dosud Východňan dává sestrám jména sice různá, ale počínající stejným nebo podobným kmenem. Óholíbáh může znamenati „Stan můj" (zákonitá svatyně jerusalemská) jest v ní (jižní říši); proti tomu Óholáh = „Stan svůj", vlastní svatyni má říše severní, od jerusalemské odlišnou, aby i tím si upevnila samostatnost politickou. (Jiní jinak.) — „pojal jsem je" za manželku. — O „větší" a „menší" sestře byla řeč již ve hl. 16.

V. 5. „však" přes to, že jsem ji byl pojal za choť. — „vedle mne", kterého sice (jakožto svého manžela) ctila také, ale spolu se mnou ctila bohy cizí. Místo „kteří se přibližovali k ní" kritika čte se zřetelem na v. 23. „slavní", „vznešení" nebo pod. — Dala se oslniti leskem assyrské moci, assyrského vojenství, vyšší vzdělanosti a blahobytu, líčeného ve v. 6. — O šílené té lásce srv. Jer 4, 30. — Spolky s Assyřany káral již Os 5, 13; 8, 9; 12, 1. S nimi se spolčil již Menahem (4 Kral 15, 19); Jehu platil poplatek Salmanasarovi II. (viz sv. I. str. 898), Omriovci platili Adadnirari-mu (3 Král 16, 23).

V. 6. Jak nádherná, řasnatá roucha měli Assyřané, viděti na jejich obrazech, dosud zachovaných.

V. 8. „ti" Egypťané. — „egyptské smilstvo" byla bohocta vzdávaná býčku (apisovi), které holdoval každý král israelský a která slula „hřích Israelův". Srv. 3 Král 12, 30; 15, 26; 16, 13. a jj; Os 4, 15; 8, 5. 11.

V. 9n. Stalo se r. 721. před Kr. — Srv. Jer 13, 26; Ez 16, 37; Os 2, 10; Mich. 1, 11; Nah 3, 5. — Viz také níže v. 29. — „odkryta" byla slabost, bezbožnost Samaře, když hradby její byly strženy jako roucho, závoj s tváře ženy, když odkryty byly základy jejího opevnění. — „syny a dcery" odvedli do zajetí assyrského. — „ji samu", matku, t. j. říši vybili, a zničili na vždy její vládu. — „ženy její" podle Vulg jsou Samař a její dcery, t. j. ostatní menší města říše severní; staly se pověstnými tresty, jež je stihly. Podle hebr. však Samař stala se „ženám pověstnou", t. j. výstražným, příslovným příkladem. — „ženy" jsou podle toho sousední národové, kteří se mohli poučiti, jak se končí národ, svému Bohu nevěrný; tu výstrahu měla si popředně vzíti její sestra — Judsko. „soudy" právě vylíčené „vykonali" Assyřané.

V. 11n. Srv. výše 16, 47; Jer 3, 8—11. — S Assyřany spolčil se na př. Achaz (4 Král 16, 7; Is 7, 4nn.) — „to" tresty, jež stihly Samař; Judsko nevzalo si z ní výstrahy. — „k sobě přicházejícím" jako výše ve v. 5: „kteří se přibližovali k ní."

jící krásy. [13] I viděl jsem, že se poskvrňuje, a že cesta obou jest jednostejná. [14] A páchala svá smilstva dále; když uzřela muže, vymalované na stěně, obrazy Chaldejských, malované hlinkou, [15] (muže) přepásané pasem po bedrách, s barevnými čepicemi na hlavách, vyobrazené všecky jako důstojníky, obrazy synů Babylonie, země Chaldejské, v níž se narodili: [16] třeštila se po nich žádostí svých očí, a poslala posly k nim do země Chaldejské. [17] A když k ní synové babylonští vešli, aby se položili na její ňadra, poskvrnili ji smilstvími svými, i byla od nich poskvrněna; avšak duše její nasytila se jich. [18] Když tedy páchala svá smilstva otevřeně, když odkryla svou hanbu, odstoupila duše má od ní, jako byla odstoupila duše má od její sestry. [19] Ona však páchala dále svá smilstva, rozpomínajíc se na dny svého mládí, za nichž byla smilnila v Egyptě; [20] třeštila se chlipností po spánku s těmi, jichž maso jest jako maso oslí, jako výron hřebce výron jejich. [21] Hledalas necudnost mládí svého, kdy ohmatány byly v Egyptě tvé prsy, kdy omačkána byla panenská tvá ňadra.

[22] Protož, Oolibo, toto praví Pán Bůh: Aj, já vzbudím všecky milovníky tvé proti tobě, kterých jsi se nasytila, a shromáždím je proti tobě vůkol: [23] syny Babyloňanů, všecky chaldejské velmože, mocnáře

---

V. 13. „cesta" = náchylnost ke spolkům s pohany a ke všemu, co s tím souviselo.

V. 14—16. Vykopávky potvrzují, že v Babylonii byly stěny paláců ozdobeny plochými vypuklinami, rydlem vyrytými do desek, omalovanými suříkem (hlinkou) a představujícími krále, generály, velmože atd. „barevné čepice" = bachraté turbany. — „žádostí svých očí" = na první pohled. Východťance, zavřené v haremu dostačil jediný pohled na vymalovaného bujarého důstojníka, aby se do něho zamilovala. Oolibě stačila pouhá pověst o moci Babylonie, o jejích švarných vojínech atd., ačkoli byla Babylonie dosud v područí Assyrie a samostatně politicky ani vojensky značně nevystupovala. — Oolibě stačila pouhá malba slovní o Babylonii, aby se bláznila za skutečnými Chaldy, aby k nim poslala posly, kteří by s nimi smluvili spolek proti Assyrii, proti níž se Chaldové bouřili již za Sargona a Senacheriba. Srv. poselství Merodach-Baladanovo Is 39, 1 nn. Čím tíživěji doléhalo jho Assyrie na Judsko, tím více byli králové judští puzeni, aby se s Chaldy proti Assyrii smlouvali. Čím užší byly tyto styky, tím více se rozlézalo modlářství babylonské po Judsku. Srv. 4 Král 16, 3; 17, 16; Jer 19, 13. — O poselství Sedekjášově, poslaném do Babylonie, srv. Jer 29, 3; 51, 59.

V. 17. Jako žena do muže šíleně zamilovaná, je-li v manželství od něho týrána, vystřízliví, tak zmoudřela i Ooliba od Babyloňanů utiskovaná; ženiši její se jí zhnusili, odpadla od nich. Srv. 4 Král 24, 2.

V. 18. „odkryla svou hanbu", když se vydala všem národům. Srv. Jer 2, 18 nn; srv. tamže 37, 4 nn.

V. 19. Hospodin „odstoupil od ní" (v. 18) t. j. počal ji trestati, ona však toho varovného hlasu nedbala, ale vrátila se k lásce ze svého mládí, t. j. počala se smlouvati s Egyptem proti Babylonii, a vešla ve spolek s Hofrou, egyptským králem. Se spolkem s Egyptem nabývalo v Jerusalemě zase více půdy egyptské modlářství a egyptské nemravy. To dovršilo míru Boží shovívavosti, nyní bylo již na čase, aby Hospodin zakročil a splnil, čím byl hrozil. — O spolcích s Egyptem srv. Jer 2, 18. 36 n; Ez 17, 7 n; 16, 28.

V. 20. „po spánku s těmi" = po ženařích, kteří pěstovali smilstvo jako živnost. — Srv. Jer 2, 24 n; 5, 8. — Osel, kůň — náznaky chlipnosti.

V. 21. srv. s v. 3.

V. 22. Bývalí milovníci Ooliby přijdou — ale aby na ní vykonali hrozné soudy Boží!

V. 23. Ez myslí na dobu, kdy kvetla říše Chaldská čili Novobabylonská; v ní vládla dynastie chaldská; té poddáni byli Babyloňané, Assyřané, kteří by i pozbyli své samostatnosti, jakož i jiní národové; z těch vypočítává hebr.: Pekod, Šoa a Koa (místo Vulg: „velmože, mocnáře a knížata"). — Na klínových nápisech jmenováni jsou „Pukudu", kmen elamský, sídlící na pomezí

a knížata, všecky syny Assyřanů, jinochy vynikající krásy, vládce a všecky úředníky, knížata knížat a slovutné jezdce na koních; [24] přijdou na tě vyzbrojeni jsouce vozy a koly, množstvím lidu, pancířem a štíty, i přilbami ozbrojí se proti tobě odevšad; odevzdám jim soud, ať soudí tě podle svého práva. [25] Namířím žárlivost svou na tebe, a tu vykonají na tobě ve hněvu: nos a uši ti uřeží, a co zůstane, mečem padne; ti syny a dcery tvé zjímají a zbytek z tebe spálen bude ohněm. [26] Obnaží tě z roucha tvého a poberou ti šperky. [27] Učiním konec necudnosti tvé při tobě a smilstvu tvému (pocházejícímu) z Egypta; i nepozdvihneš (již) oka k nim, a na Egypt již si nevzpomeneš. [28] Ano, toto praví Pán Bůh: Aj, já vydám tě na pospas rukám těch, jež máš v nenávisti, rukám (těch), kterých se nasytila tvá duše. [29] I budou s tebou nakládati v nenávisti, poberou všecky (plody) práce tvé, nechají tě nahou, plnou hanby, i bude odhalen smilný tvůj klín, necudnost tvá, smilstva tvoje. [30] To ti učiní proto, že jsi smilně běhala za národy, že jsi mezi nimi se poskvrnila modlami jejich. [31] Cestou své sestry jsi chodila, proto dám její kalich do tvé ruky. [32] Toto praví Pán Bůh: Kalich své sestry píti budeš, hluboký a široký; bude na posměch a na potupu, že se do něho tolik vejde. [33] Opojením a bolestí naplněna budeš; kalichem truchlosti a smutku, kalichem sestry své — Samaře. [34] Budeš jej píti a vypiješ až do dna, střepiny z něho polkneš a prsy své dráti budeš; neboť já mluvil jsem, praví Pán Bůh. [35] Proto praví Pán Bůh toto: Protože jsi na mne zapomněla, žes mne zavrhla za záda, ty také pykati budeš za necudnost svou a za smilstva svá.

[36] A Hospodin mi řekl: Synu člověkův, zda chceš soudit Oollu a Oolibu a hlásati jim nešlechetnosti jejich? [37] Že cizoložily, že jim

---

Babylonie (srv. Jer 50, 21), dále K u t u a S u t u (nebo K u a S u). Srv. Is 22, 5. — „k n í ž a t a k n í ž a t“ = hebr.: „š á l í š í m.“ Viz 3 Král 9, 22; 4 Král 9, 25; 15, 25. Vina Jerusalema je tak okatá, žaloby Hospodinovy proti němu tak spravedlivé, že Bůh podrobuje se takořka soudu pohanských Chaldů; ti ať soudí o vině Jerusalema a zakročí proti němu tresty, jež stanoví jejich právo na zločinnou zpronevěru, které se tolikráte Jerusalem vůči svému Bohu dopustil. Válečné „p r á v o“ Chaldů bylo velmi k r u t é.

V. 25. „ž á r l i v o s t“ a z ní plynoucí t r e s t y. — Diodor Sicilský (1, 78) poznamenal, že v Egyptě býval c i z o l o ž n ý m z a t r e s t u ř e z á v á n n o s; pro ženu, zakládající si na kráse své tváře byl to trest velmi krutý. — „c o z ů s t a n e“ jsou malé děti, starci a stařeny, jichž nelze odvésti do zajetí jako „syny a dcery“ dospělejší. — „z b y t e k z t e b e“ = z tvého majetku.

V. 26 n. Srv. výše 16, 39; 17, 15n. — Jerusalem „b y l o b n a ž e n“, když byly hradby jeho pobořeny. — „š p e r k y“ bylo zejména p o s v á t n é n á d o b í, odnesené do Babylonie.

V. 28. Srv. v. 17n. — „v n e n á v i s t i“ měl Jerusalem C h a l d y.

V. 29. Srv. výše 16, 38n; Nah 3, 5.

V. 30 n. Viz v. 11. 13. — „k a l i c h“ = ú d ě l, osud. Srv. Jer 25, 15.

V. 32. Kalich útrap, jež bude Jerusalemu usouzen, bude svou neobyčejnou obsažností buditi úžas, a Jerusalem, jemuž bude jej píti, bude terčem posměchu a potupy. (Druhá tato polovice v. 32. bývá všelijak opravována; LXX nemá zmínky o potupě a posměchu; zdá se, že je tu znění glosováno).

V. 33. Š í l e n á b o l e s t bývá přirovnána ke stavu o p i l o s t i. Srv. Is 19, 14. — „t r u c h l o s t i a s m u t k u“ = hrůzy a zděšení (hebr.)

V. 34. Srv. Is 51, 17; Ž 74, 9. — Ooliba bude s takovou šíleností a hltavostí z kalicha píti, jakoby chtěla (hliněný) kalich zuby ohlodati (hebr.) a rozhlodati, aby jí neušla ani jediná krůpěj, aby vysrkla i malé množství opojné tekutiny, jež póry vnikla do stěn hliněné číše. „p r s y d r á t i“ zuřivou b o l e s t í. — Nah 2, 10.

V. 35. Srv. 16, 32. 52. 58.

V. 36. „c h c e š s o u d i t... h l á s a t“ = s u ď, h l á s e j. Srv. 20, 4; 22, 2.

V. 37. srv. s 16, 20; 20, 31.

krev lpí na rukou, že s modlami svými smilnily, že dokonce i syny své, jež mi porodily, obětovaly jim, aby je pohltily! [38] Ano i toto mně učinili: Znečišťovaly svatyni mou, a soboty mé poskvrňovaly: v týž den, [39] kdy obětovaly syny své modlám svým, vcházely do svatyně mé, v týž den, aby ji poskvrnily; také tyto věci činily v mém domě! [40] Posílaly k mužům z daleka přicházejícím; když k nim byly poslaly posla, hle, oni přišli. Těm ses umývala, pomazovalas líčidlem oči své, a ozdobovala ses okrasou ženskou; [41] sedla sis na překrásnou podušku, stůl prostřený byl před tebou, kadidlo mé a mast mou položilas na něj. [42] Hlas výskajícího množství bylo u ní slyšet, mužů, kteří ze spodiny lidí byli přivedeni, nebo přicházeli z pouště; těm kladly náramky na ruce a krásné věnce na hlavy. [43] I řekl jsem o ní, když byla zvadlá cizoložstvími: „Nyní smilní také tato dál a dále, [44] a vcházejí k ní jako k nevěstce“. Tak (totiž) vcházeli k Oolle a k Oolibě, necudným ženám. [45] Jsou však muži spravedliví, (a) ti souditi je budou podle práva cizoložnic a podle práva prolévajících krev; neboť cizoložnice jsou a krev lpí jim na rukou. [46] Neboť toto praví Pán Bůh: Přiveden budiž na ně

V. 38n. Zdá se, že obětovali Molochovi děti právě v sobotu, čímž tento den znesvětili. — Týž den, kdy obětovali modle a tím se znečistili, vcházejí do svatyně Hospodinovy, vědomi jsouce si své nečistoty a nepřístojnosti, v tom stavu vcházeti do svatyně. Srv. 4 Král 21, 4n. 7; Jer 7, 9n. 17, 22n; Ez 20, 13. 16. 31; 22, 26.

V. 40. Srv. Is 30, 2. 6; 31, 1; Jer 2, 18 a jj. — Oči si nalíčila také Jezabel podle 4 Král 9, 30. Srv. Jer 4, 30. — Ti „mužové“ z daleka byli jmenováni již výše: Assyřané, Chaldové, Egypťané atd. — Obě „sestry“ se fintily, t. j. sháněly zlato, stříbro, zbrojily atd., aby mohly se vykázati bohatstvím a mocí a tím snáze pohnouti stát, o jehož spolek jim šlo, k tomu, by vešel s nimi ve smlouvu. — Srv. Is 39, 3n. (Ezechiáš ukázal Babyloňanům své poklady).

V. 41. Vilná žena láká k necudnosti hostinami, při nichž hosté sedí nebo leží (opřeni jsouce o podušky) na hebkých pohovkách u stolů plných ne toliko pokrmů a nápojů, nýbrž i olejů, mastí, voňavek, jimiž hostům bývala pomazávána hlava (Ž 22, 5.), jakož i vzácné kadidlo, do jehož dýmu hodovna byla zahalena; srv. Am 6, 4—6; Přís 7, 17. Podobně ta ona „sestra“ častovala cizince nelitujíc nákladů, jen aby s nimi dojednala politickou, vojenskou, obchodní smlouvu. — Ježto Palestina byla země Hospodinova, patřilo mu také vše, co její půda plodila, tedy také olej, mast a podobné plodiny. Israel měl si býti toho vědom a obraceti vše v oběti, podávané Hospodinu; v tom smyslu nazývá Hospodin kadidlo „mé“ a mast „mou“. Israel však používal toho majetku Hospodinova přímo nebo nepřímo — k modlářství. Srv. 16, 18; Os 2, 8n; Ex 30, 34n; Dt 26, 3n.

V. 42. Ta ona „sestra“ ucházela se o přízeň ne toliko národů vzdělaných, ale konečně i o spodinu národů, o kočovníky, jako byli Edomci, Amoňané, Moabané, Arabové; nebo o státy malé, jako byl Tyrus, a jj. — To vše proto, aby si zjednala spojence proti Assyrii nebo proti Babylonii. — Srv. Jer 27, 3; 2, 28; 22, 20. — Na hodech zpívali a hráli. Srv. 2 Král 19, 35; Sir 32, 7n.; 40, 20; Is 5, 12. a jj. — Hosté bývali věnčeni; srv. Moudr 2, 7n. — Viz výše Ez 16, 33n. — Podle Vulg dávaly „sestry“ náramky a věnce hostům, podle hebr. naopak: hosté sestrám. Hebr. hodí se lépe do souvislosti (Jer) a znamená, že ze spolku „sester“ se sousedy a s kočovnými obchodníky rostl v Palestině hmotný blahobyt. — Srv. výše 16, 33n.

V. 43n. „zvadlá“ a zestárla vášní. Srv. Is 57, 10; Jer. 2, 25. — Bůh s rozhořčením si praví, že (ta ona) „sestra“ ještě „nyní“, kdy jest již zestárlá, že přece i v tomto stavu („tato“) smilní dále... Výrok Boží možno také pokládati za otázku. (LXX) — „sestry“ nemají žádného studu, jako ho pozbyla veřejná nevěstka.

V. 45. „muži spravedliví“ = Chaldové, mající smysl pro spravedlivý trest, jenž má stihnouti cizoložství a vraždy, a dle toho spravedlnost také vykonají na „sestře“ judské, jež se provinila řečenými zločiny. — Srv. 16, 38. — „podle práva“, t. j. podle trestů, jež stanoví právo na cizoložství a na vraždu.

V. 46n. Místo „shluku“ hebr.: „týrání“. Srv. Dt 28, 25. — Podle zákona měla cizoložnice, jakož i modlář býti od obce ukamenován. Lv 20, 2; 24, 14;

zástup (lidu), a vydány buďtež na pospas shluku a drancování; [47] a nechť jsou ukamenovány kamením lidu a rozsekány meči jejich; syny a dcery jejich zabijí a domy jejich ohněm spálí. [48] A vyhladím necudnost ze země, aby se učily všecky ženy nečiniti podle necudnosti jejích. [49] Necudnost vaše bude položena na vás, hříchy model svých ponesete, i zvíte, že já jsem Pán Bůh.

Hlava 24. — [1] Roku devátého, měsíce desátého, desátého dne (toho) měsíce, Hospodin mne oslovil, a řekl: [2] Synu člověkův, napiš sobě jméno tohoto dnešního dne, kterého obořil se král babylonský na Jerusalem. [3] A rci zpurnému plemeni přísloví, podobenství, mluv k nim: Toto praví Pán Bůh:

Postav kotel, postav, pravím,
a nalej do něho vody.
[4] Slož kusy masa jeho do něho,
všecky částky dobré, kýtu i plece,
(kusy) vybrané s hojnými kostmi;

Dt 13, 10; 17, 5; 22, 21. 24. — Týž trest vykoná „zástup" národů na Jerusalemu. Srv. Jer 25, 9. — Viz výše Ez 16, 38. 41.

V. 48 n. „ze země" = z Palestiny. — „ženy" = národové ostatní. — Ty, jež po dobrém nechtěly znáti Hospodina, poznají jej po zlém; to poznání bude sladké ovoce všech hořkostí. — Ježto trest Samaře (r. 721) byl díl trestu všeho národa, jenž měl vrcholiti v pádu Jerusalema (r. 587), že tedy oba tresty činily jeden celek, mluví tu Písmo o obou jako o věci příští, ačkoli Samař dávno již ležela v ssutinách; také obrazný druh slovesný (podobenství) ospravedlňuje tuto mluvu.

Hl. 24. — Úryvek hl 20—24, který dokazoval, že pád Jerusalema jest spravedlivé a nutné zlo, končí se popisem té pohromy (hl 24). Již výše 11, 3 n. přirovnávali Judovci opevněný Jerusalem ke kotlu, ve kterém jim oheň válečný nemůže ublížiti; na to podobenství Ez navazuje 24, 1—14., aby jim ukázal, že jich ani stěny řečeného kotlu nezachrání; dále (v. 15—27) Ez náznačným úkonem předobrazuje, že zajatcům nebude ani dovoleno, aby veřejně nad pohromou Jerusalema truchlili.

V. 1. „Roku devátého" zajetí Jechonjášova, t. j. *590/589* před Kr. Toto datum uvedeno je také 4 Král 25, 1; Jer 39, 1; 52, 4. — „desátý měsíc" byl náš leden (r. 589).

V. 2. „jméno" = datum. — obořil se", t. j. počal dobývati. — Výročí toho dne slavili později Židé postem (Zach 8, 19). — Událost, sběhlá v Jerusalemě, zjevena byla Ezechielovi, žijícímu v Babylonii; zjeven byl mu i příkaz, oznámiti ji spoluzajatcům týž udaný den, aby sami i obležení jak z času, tak i z výsledku poznali, že nelze zkázu města přičítati náhodě ani moci Babyloňanů, ale vůli toho, jenž byl dávno před tím předpověděl, že pro bezbožnost měšťanů bude město spáleno, Ezechiel také že jest prorok pravdomluvný, kdyžtě mohl znáti a veřejně oznámiti stav Jerusalema z Babylonu tak vzdáleného (Prado).

V. 3. O „zpurném plemeni", srv. 2, 5; 12, 2. — Z „přísloví", jímž se Judovci výše 11, 3. kryli, Ez má vysoukati „podobenství", jež obraz oběma společný (kotel) štiplavě rozvine ve smysl jiný, nepříjemný. Z rozkazovacího způsobu „postav" mohlo by vyvozováno býti, že podobenství, jež Ez dále rozvádí, nebyl toliko slovný obrat, ale spolu i náznačný úkon, kterých Ez tolik učinil, a jaký popisuje níže ve v. 10—27, že tedy Ez skutečně vzal kotel, narovnal hranici dříví a vařil v něm maso atd., jak jest níže udáno.

V. 4. Vybrané, tučné kusy, se silnými kostmi, jaké bývají vařeny obyčejně v kotlu, proto do něho patří (= „jeho") znamená výkvět občanů jerusalemských, kteří se nadutě pro své domnělé přednosti povyšovali nad jiné, a kteří popředně do Jerusalema (= „kotla") příslušeli; ty stihne pohroma popředně. Podstata znění tohoto v. jest zachována, třebaže se rukopisy v drobnostech rozcházejí.

[5] nejtučnější dobytče vezmi.
Slož také hranici dříví pod ním;
ať vře a vaří se to v něm,
ať rozvaří se i kosti v něm.

[6] Protož toto praví Pán Bůh:
Běda městu krve, kotlu, na němž rez lpí,
s něhož rez nesešla!
Kus po kusu jej vyházej,
nebudiž nad ním losováno!
[7] Neboť krev jeho jest (ještě) uprostřed něho;
na holé skále vylilo ji;
nevylilo ji na zemi,
aby mohla přikryta býti prachem.
[8] Abych uvedl hněv svůj na ně,
abych vykonal pomstu,
dal jsem krev jeho vylít na holou skálu,
aby nebyla přikryta.

[9] Proto Pán Bůh praví toto:
Běda městu krve, pro něž já velikou hranici učiním!
[10] Nahrň dříví, jež ohněm zapálím;
ať se svaří maso,
ať vyvře všecka polévka,
a kosti ať zprahnou!
[11] Postav jej pak prázdný na uhlí,

V. [5]. „dříví“ opraveno místo běžného „kostí“ (Vulg). — Ač ani tento v. není v podrobnostech zachován přesně, v podstatě praví, že má býti pod kotlem rozdělán a udržován oheň žhavý tak, aby obsah kotlu se dokonale rozvařil. Ten oheň = útrapy, jež bude Jerusalem snášeti za doby obléhání a zkázy.

V. [6]. „město krve“ sluje Jerusalem proto, že v něm tekla krev nevinně zavražděných, zejména dětí, obětovaných Molochovi, jakož i lidí jinak utiskovaných. Ta vina, jakož i bezbožnost, zatvrzelost Jerusalema znázorněna jest „rzí“; zatvrzelost (rez) byla tak zažrána do města (do kotla), že ani největší útrapy za dob obléhání, ani svízele, (oheň), jež Bůh byl před tím na ně sesílal, nebyly s to, aby ji zničily. Srv. Jer 37, 1 nn. Srv. níže v. 12. „vyházej“ = vyprázdni, vyber jej; to znamená, že za dob oblehání bude obyvatelstva v Jerusalemě ustavičně ubývati. Srv. výše 11, 7. — Ez nemá losem stanoviti, který kus má vzíti prve, který později; má je bráti a vyhazovati bez rozdílu; podobně bez rozdílu bude mizeti obyvatelstvo z Jerusalema. Srv. 11, 9.

V. [7]. vrací se k „městu krve“ ve v. 6. Krev, kterou Jerusalem zločinně byl prolil, nevsákla se do země, ale dosud volá k nebi za pomstu, t. j. vina za prolitou krev nebyla dosud odčiněna. Srv. Job 16, 19; Is 26, 21; Gn 4, 10. Viz také Lv 17, 13; Gn 37, 26. — Krev na skále rozlitá znamená také otrlost Jerusalemských, kteří veřejně, bez studu vraždili, aniž se starali aspoň o to, by zločiny jejich byly ukryty!

V. [8]. Jak Judovci k Bohu, tak Bůh k Judovcům: oni nečiní pokání a Bůh neodpouští (Ž. 17, 27). Bůh dopustil, aby krev nevsákla do země proto, aby volajíc k nebi ustavičně připomínala, že ji má pomstíti; ustavičně má u Boha žalovati a svědčiti proti Jerusalemu.

V. [10]. není stejně ve všech rukopisech zachován; tolik však možno vyčísti, že bude pod kotlem (Jerusalemem) rozdělán oheň tak palčivý, že vše, co jest v hrnci, vyvře, vypaří se, že i kosti rozplynou se v kaši, šum. — „dříví“ podle hebr. místo „kosti“ (Vulg.). — „maso“, „kosti“, které ještě v kotlu zbyly, a nebyly vyházeny (v. 6.). Místo „polévka“ možno překládati „směsice“.

V. [11]. „špína“ = rez. Pro hříchy lidí bývala stižena kletbou také bydliště jejich (srv. Gn 3, 17; 6, 13; 19, 13.), ježto i ta byla jaksi poskvrněna (Lv 18,

af se rozpálí a roztaví měď jeho,
ať se v něm rozpustí špína jeho,
a nechať se stráví jeho rez!

[12] Mnoho úsilí bylo vynaloženo, avšak nesešlo s něho množství jeho rzi ani ohněm. [13] Nečistota tvoje ohavná jest; neboť ač jsem chtěl tě očistiti, nejsi očištěno od neřádů svých; a očištěno nebudeš prve, než ukojím hněv svůj na tobě. [14] Já Hospodin jsem mluvil: přijde to, učiním tak, neupustím, neodpustím, neukojím se; podle mravů tvých a podle smýšlení tvého souditi tě budu, praví Hospodin.

[15] Hospodin mne oslovil a řekl: „[16] Synu člověkův, aj, já odejmu ti rozkoš tvých očí (náhlou) ranou; nesmíš však kvíliti, ani plakati, nesmí ti slzy téci! [16] Povzdychej si mlčky, tryzny nad mrtvými nebudeš strojiti, turbanem svým obvaž si hlavu, obuv tvá budiž na nohách tvých, nezastírej oděvem úst a chleba truchlících nejez“! [18] Mluvil jsem tedy k lidu ráno, a večer mi umřela žena. Za jitra pak učinil jsem, jak mi byl přikázal. [19] I řekl mně lid: „Proč nám neoznamuješ, co znamenají tyto věci, jež činíš“? [20] I řekl jsem jim: Hospodin oslovil mne a řekl:

25; Dt 24, 4; Jer 3, 2.). — Také Jerusalemští hříchy svými pošpinili město; proto zahynou nejen obyvatelé, ale i město (kotel prázdný) bude spáleno, aby ten oheň zničil řečené skvrny (=„rez“).

V. 12. Bůh již prve vynaložil mnoho, aby Jerusalem byl očištěn, avšak oheň dosavadních útrap nestačil na tu očistu; proto bude třeba roznítiti oheň nový, dosud nevídaný, popsaný výše... Podle hebr.: „(Kotel) vyčerpal (všecka dosavadní) úsilí; ale nechtělo s něho sejíti množství jeho rzi; do ohně se rzí jeho!“ Srv. Is 1, 5; Jer 6, 29; 15 6n; Os 6, 5.

V. 13. „ohavná“ = zločinná a zlořečená (Jer). Srv. výše 5, 13; 16, 42.

V. 14. „neukojím se“ = nezměním hrozby vyřčené. Srv. výše 16, 38. — Bůh bude neúprosně trestati, jako lékař, jenž nešetří chorého údu, aby zachránil údy ostatní (Jer). — Podobenství se skládá ze dvou obrazů (úkonů): 1. maso vařené v kotlu (v. 3—8), a 2. vypálení rzi (v. 9—15). Oba obrazy se proplétají, což nezdá se býti původním. Proto Buzy po Kraetzschmarovi překládá v. 10.: „Nahrň dříví, zapal oheň, vytahej maso, vylij polévku [a kosti ať zprahnou!] Co jest v závorce, Buzy pokládá za glosu podobně jako v. 6b—8 („kotlu, na němž rez lpí... přikrytá“). Ty glosy dostaly se sem nejspíše z jiného místa, na němž jest řeč o kotlu a mase (11, 7), jsou tedy myšlenky Ezechielovy, jenže později nevhodně jinou rukou přemístěné. Tak jsou oba obrazy (úkony) dostatečně rozlišeny: první rozvádí výhradně jinotaj masa v hrnci (v. 1—6a), druhý pak výhradně rozpřádá jinotaj rzi. Prvním obrazem naznačeny jsou svízele za obléhání Jerusalema v ll 588--587; druhým nakresleny jsou útrapy, jež bude snášeti Židům, kteří zbudou v Palestině po pádu Jerusalema (Buzy).

V. 16n. „rozkoš očí tvých“ = manželku tvou. Nic totiž není muži milejšího nad dobrou ženu, o kterou se Bůh člověku postaral a se kterou byl podle zákona Páně spojen (Jer). Srv. v. 18. — „ranou“ = smrtí. Bude to bolest veliká, tím větší, že mu nebude dovoleno oplakávati ji veřejně, jak bývá při ztrátě podobné, že tedy nebude mu dovoleno prokázati poslední služby lásky, spojené s pohřbem. Ez má si obvázati turbanem hlavu a ne ji obnažiti, aby sypal na ni na znamení smutku popel. Srv. Is 61, 3. — Má choditi obutý, ježto choditi bos bylo rovně znamení smutku. Srv. Lv 21, 10; 2 Král 15, 30; Is 20, 2. Z téhož důvodu zastírali si staří obličej (vous). Truchlící dostávali od příbuzných na znamení soustrasti a na potěchu pokrmy. Srv. Jer 16, 7; Os 9 4; Přís 31, 6.

V. 18. Prvé „ráno“ mluvil k lidu, co bylo podáno výše ve v. 2—17; večer mu umřela žena, a Ez druhé „ráno“ učinil, jak mu bylo přikázáno, t. j. nestrojil obvyklé tryzny, což bylo lidu velmi nápadno. Lv 21, 2. zakazoval knězi dotknouti se mrtvoly manželčiny, nikoli však vystrojiti jí slušný pohřeb s obvyklými obřady a truchlozpěvy. Lid očekával i od kněze Ezechiela, že bude činiti podobně, a když tak nečinil, tázal se ho udiveně (v. 19).

[21] Mluv domu Israelovu: Toto praví Pán Bůh: Aj, já znesvětím svatyni svou, pýchu království vašeho, rozkoš očí vašich, starost duší vašich; synové vaši a dcery, jež jste (tam) zanechali, mečem padnou". — [22] I budete činiti, co jsem učinil já: úst oděvem nezastřete, chleba truchlících jísti nebudete. [23] Turbany na hlavách a obuv na nohách míti budete; nebudete kvíliti ani plakati, ale chřadnouti budete pro své nepravosti a každý úpěti bude druh proti druhu. — [24] „Ezechiel bude vám významným předobrazem: vše, co učinil, budete činiti, když to přijde, i zvíte, že já jsem Pán Bůh. [25] A ty, synu člověkův, aj, v ten den, kdy jim vezmu sílu jejich, radost z důstojnosti jejich, rozkoš očí jejich, to, na čem lpí jejich duše, syny a dcery jejich: [26] v ten den, kdy přijde uprchlík k tobě, aby to zvěstoval tobě: [27] v ten den, pravím, otevrou se ústa tvá s tím uprchlíkem, budeš mluviti a ne již mlčeti; budeš jim významným předobrazem, i zvíte, že já jsem Hospodin"!

V. [21.] „dům Israelův" jsou tu popředně spoluzajatci Ezechielovi, kteří měli v Jerusalemě své příbuzné, ano i děti; „zanechali" děti v Palestině domnívajce se, že se brzy vrátí. — „znesvětím" = dopustím, aby pohané znesvětili chrám jerusalemský. — „pýcha království" = „pýcha moci vaší" (hebr.) byl chrám, ježto v něm sídlil nejmocnější ochránce státu a národa; pro svou uměleckou výstavnost byl „rozkoš očí"; byl „starost", t. j. touha až upřílišněná každého zbožného zajatce. Srv. v. 25. — Hospodin mluví dále ve v. 24.

V. [22n.] jsou slova prorokova, jimiž předem již vykládá další řeč Boží. Až přijde zpráva, že je Jerusalem v rukou Nabuchodonosorových, nebude zajatcům v Babylonii dovoleno veřejně dávati na jevo smutek nad vítězstvím královým, což by Babyloňané jim velmi zazlívali, a proto je i týrali; jen potají druh s druhem budou moci si zalkati. — Truchlící dávaje na jevo svou bolest, ulevuje si, bolest stává se mu lehčí; nemůže-li ji však projeviti, nucen-li jest, bolest v sobě tlumiti, stává se mu dvojnásobnou tíží, užírá ho, že „chřadne". Toto „chřadnutí" bude trest „za nepravosti" zajatců. Srv. 4, 17; 33, 10; Lv. 26, 39. — Buzy se domnívá, že Ez oznámil „ráno" již, co mu Bůh pověděl, a co se večer stalo (v. 16n) a význam naznačeného úkonu prorokova vyslovuje takto: Jako si má odepříti Ez všecky projevy veřejného smutku nad ztrátou manželky a spokojiti se toliko s tichým, soukromým žalem, tak i Judovcům, až bude chrám znesvěcen a zbořen, místo neužitečných nářků veřejných bude lépe, aby se oddali tiché bolesti nad svými hříchy, jimiž tu zkázu zavinili.

V. [24.] Mluví zase Bůh. — Ez náznačným úkonem výše popsaným předobrazuje významně a zázračně, skutkem předpovídá, že se zajatci neodváží veřejně dávati na jevo smutek nad vítězstvím Babyloňanů. Až „to přijde", co Ez činy předpověděl, zajatci „zvědí", nabudou přesvědčení, že Bůh jest vševědoucí, nejvýš spravedlivý, věrný a Ez že jest pravý jeho prorok.

V. [25.] „síla jejich" byl chrám jerusalemský; jemu přičítali mágickou moc, jež nedopustí, aby se dostal Jerusalem do rukou pohanských, aby se sřítila celá říše. — Judovci měli „radost z důstojenství", že jsou národem vyvoleným, mezi nímž Hospodin sídlí. — Místo „radost z důstojnosti", hebr.: „jásot z nádhery", veliký jásot, jejž budil chrám. — „lpí" na chrámě touhou.

V. [26.] „uprchlík" z Jerusalema, jenž jim oznámí (jakožto věc hotovou) pád Jerusalema, jim od Ez tolikrát předpovědený.

V. [27.] „s tím uprchlíkem" jak k tobě přijde, jak on otevře ústa. — Podle 3, 26n měl Ez významně mlčeti; toliko tu a tam, když mu Bůh zvláště uložil, otevíral ústa, aby tlumočil myšlenky Boží; jak přijde zpráva o pádu království Judského, nebude již Ez mlčením náznačným vázán, ale bude moci svobodně mluviti, těšiti, povzbuzovati atd. nejen za dob inspirace, ale i mimo ni. — Ta zpráva skutečně přišla podle 33, 21, a způsobila v myslích zajatců veliký obrat. Shledali, kterak se ve svých nadějích klamali, kterak pravdu měl Ez; shledali, že skutečně skrze něho mluvil Hospodin, vzdali se svých blouznění, proti nimž Ez tolikrát byl mluvil, uznali spravedlnost a věrnost Hospodinovu, přilnuli k němu a k jeho proroku, jejž nyní skutečně pokládají „za význačný předobraz" vším, co byl učinil a mluvil, co i příště činiti a mluviti bude. Čím řidčeji Ez před zprávou o pádu Jerusalema byl mluvil, tím vzácnější bude nyní posluchačům každé jeho slovo.

ČÁST DRUHÁ:

Hrozby pohanům (hll 25—32).

1. Proti Amoňanům (25, 1—7).

Hlava 25.

[1] Hospodin mne oslovil a řekl:
[2] Synu člověkův, upři tvář svou na Amoňany
a prorokuj o nich! [3] Rci Amoňanům:
Slyšte slovo Pána, Boha!
Toto praví Pán Bůh:
Za to, že jsi řekl „Haha, haha" nad svatyní mou,
že byla znesvěcena,
a nad zemí Israelovou,
že byla zpuštěna,
a nad domem Judovým,
že vedeni byli do zajetí:

[4] za to já dám tě Východaňům v majetek,
i postaví ohrady své v tobě,
a rozbijí stany své v tobě;
oni jísti budou obilí tvé,
a oni budou píti mléko tvé.

Hl. 25. — Jako Is (hll 13—23) a Jer (hll 46—51). tak i Ez prorokuje proti sedmi pohanským národům, kteří tou číslicí (sedmi) představují pohanstvo vůbec. Úryvek hll 25—32 jest zde velmi vhodně umístěn. Když byl Ez oznámil zkázu říše Judské, kterou vykoná Bůh Babyloňany, oznamuje také zkázu pohanských národů, kterou vykoná týž Bůh týmže nástrojem. Ta slova prorocká byla zdrceným Judovcům na velikou potěchu. Když totiž pohané dobyli Jerusalema, zapálili svatyni, zničili říši, odvedli obyvatelstvo do zajetí a zpustošili Judsko, sousední národové měli z pohromy té ďábelskou radost, a s bezbrannými judskými uprchlíky, kteří hledali na území jejich útočiště, nelidsky nakládali. Co zbožné Judovce nejvíce bolelo, byl škodolibý výsměch sousedních pohanů, že jsou Judovci národ jako každý jiný národ, že ničím nevynikají, že jejich sebevědomí o zvláštním poslání jest klam a mam, že israelský bůh Jahve jest bůh slabý, když ho bohové babylonští svým vojskem přemohli, sídelní místo mu spálili, jeho zemi zpustošili, jeho bohoslužby zarazili, jeho krále pokořili, a národ jeho na pospas jiným pohanům vydali, kteří zle s ním nakládají. Ez prve než počne těšiti lid sliby mesiášskými (hll 33—48), těší ho poukazem na to, že Hospodin, Bůh národa israelského nenechá bez trestu křivd, jež pohané na jeho národě spáchali, že potrestá jakožto pán a soudce národů všech i pohany, že zjedná spravedlnosti dostiučinění, že ukáže i pohanům svou moc a slávu, že ho poznají a uznají za nejvyššího Boha (28, 25; 29, 13n; 16, 53nn). — Hl 25 svým úvodem (v. 1) liší se od hl 26 a činí svými čtyřmi výroky prorockými ucelený úryvek; svědčí sousedním národům; počíná severovýchodem (Amoňané), jde na jih k Moabanům a Edomcům, poté na západ k Filišťanům. — Hl 25 vznikla brzy po pádu Jerusalema roku 587; srv. v. 3. 12.

V. [2]. „upři tvář" jako výše 6, 2; 13, 17. — O smutných koncích Amoňanů Ez mluvil již 21, 28—32. — O poměru Amoňanů k Israelitům srv. Gn 19, 37nn; Sof 2, 8; Jer 49, 1nn; 4 Král 24, 2.

V. [3]. „Ha, ha" jest výraz škodolibého výsměchu. Viz Ž 35, 21: „řehtali se" (Job 39, 25) nad zkázou Judska. — „Východané" byli arabští kočovníci Zajordaní na východ až k Eufratu; byli mezi nimi Kedařané, Nabaťané, někteří z nich stříhali si vlasy i vous (Jer 49, 32). Srv. Job 1, 3; Sdc 6, 3. — „ohrady" = stanové vesnice, postavené do kruhu (hebr.). — Ti beduini přitrhnou mezi usedlé rolníky a dají se od nich živiti jejich obilím a mlékem, jako činívají beduini felahům na Východě dosud.

5 A dám Rabbat za pastvinu velbloudům,
a (území) Amoňanů za útulek dobytku;
i zvíte, že já jsem Hospodin.

6 Ano, toto praví Pán Bůh:
Za to, že jsi tleskal rukou,
dupal nohou,
že jsi (škodolibě) z celé duše se radoval
nad zemí Israelovou:
7 za to — aj — já vztáhnu ruku svou na tebe,
vydám tě v plen národům,
vybiji tě z lidí, vyhubím ze zemí,
zničím tě, i zvíš,
že já jsem Hospodin.

2. **Proti Moabanům** (25, 8—11).

8 Toto praví Pán Bůh:
Za to, že řekli Moabané [a Seiřané]:
„Hle, jako kterýkoliv národ jiný jest Judův dům",
9 za to — aj — já učiním, že holé budou stráně Moabovy,
bez měst, bez měst, pravím, až do posledního,
bez skvostů země jako jsou
Betjesimot, Beelmeon a Karjataim.
10 Východaňům ve vlastnictví je přidám k (území) Amoňanů,
aby nezbylo již památky na Amoňany mezi národy.
11 Nad Moabem vykonám soudy,
i zvědí, že já jsem Hospodin.

V. 5. „Rabbat" („veliké") hlavní město Amonska. Egyptský král Ptolemeus Filadelfus, je zdvihl ze zřícenin, a podle sebe „Filadelfia" nazval, nezabránil však, aby nebylo zase pobořeno a na zříceninách jeho aby nebyla vystavěna bídná osada arabská, jež dnes sluje Amán. — Srv. 2 Sam, 11, 1.

V. 6n. „dupati" znamená totéž, co „tleskati" = dávati na jevo radost, zde škodolibou. — Podle práva odvetného: Amoňané za to, že se radovali ze zkázy Israelitů, budou stiženi podobnou zkázou sami. — Amoňan, jenž lpěl tolik na životě svém i svého potomstva, nemohl býti potrestán citelněji nežli vybitím kmene. — Bůh Israelův, jenž takto pomstí svůj národ, ukáže, že jest Bůh veliký a mocný. Amoňané to „zvědí", t. j. ucítí, zakusí na své kůži. — Od třetího století křesťanského mizí Amoňané jakožto samostatný národ s jeviště dějin.

V. 8n. „a Seiřané" (t. j. Edomci) není v LXX a protože proroctví proti „Seiřanům" věnován zvláštní úryvek (v. 12—14), možno pokládati za glosu. — Místo „učiním, že holé budou stráně Moabovy" možno také překládati: „otevru (obnažím) bok Moabův", t. j. přístup do srdce Moabska. (Jiní jinak.) Věc možno pojmouti také tak, že Bůh dá Východaňům vtrhnouti do Moabska, zmocniti se pevných měst na pomezí ležících a níže jmenovaných; tím si „otevrou" cestu „od" řečených měst do vnitra Moabska vedoucí. — „Betjesimot" bylo město proti Jerichu. Srv. Nm 21, 20; 33, 48n; Jos 12, 3; 13, 20; (= Chirbet es-Svejmije) Beelmeon známo jest z Nm 32, 3. 38; Jos 13, 17; 1 Par 5, 8; Jer 48, 23; (= Chirbet Ma'in)-Karjataim jmenováno již Gn 14, 5; Nm 32, 37; Dt 2, 9; Jos 13, 19; Jer 48, 1; (= Kureját).

V. 10n. Místo „Amoňany" pravděpodobně dlužno čísti „ně"; již výše v. 6n byl vynesen rozsudek nad Amoňany, z něhož vyplývá, že nezbude památky na ně mezi národy; zde čekáme právem, že týž osud bude vysloven nad Moabany (= „na ně"). — Moabané trpěli spolu s Amoňany pátý rok po pádu Jerusalema (Jos Flavius, Starož X, 9, 7). Viz výše 21, 32. — Po zajetí zmiňuje se o Moabanech ještě Esdr 9, 1; Neh 13, 1; Jos Flav XIII 14, 2. — Podlehli beduinům a zanikli podobně jako Amoňané.

3. Proti Edomcům (25, 12—14).

[12] Toto praví Pán Bůh:
Za to, že Edomsko se pomstilo,
aby si mstu vylilo na Judovcích,
že těžce se provinilo tím, že mstivě s nimi naložilo,
[13] za to dí Pán Bůh toto:
Vztáhnu ruku svou na zemi Edomskou,
zbavím ji lidí i dobytka, a učiním ji pustou;
od Temanu až k Dedanu mečem padnou.
[14] Vykonám svou pomstu na zemi Edomské
skrze ruku lidu mého israelského,
naloží s Edomskem podle hněvu mého,
podle mého rozhorlení,
i zakusí mou pomstu, praví Pán Bůh.

4. Proti Filišťanům (25, 15—17).

[15] Toto praví Pán Bůh:
Za to, že vykonali Filišťané pomstu,
že s veškerou vášnivostí se mstili
zabíjejíce a projevujíce odvěká nepřátelství:
[16] za to praví Pán Bůh toto:
Aj, já vztáhnu ruku svou na Filišťany,
i zabiji ty, kteří zabíjeli,
a zničím ostatky přímoří;
[17] vykonám na nich pomsty veliké,
ve hněvu je trestaje,
i zakusí, že já jsem Hospodin,
až uvedu svou pomstu na ně.

V. [12n.] Edomsko vešlo ve smlouvu s Judskem proti Babylonii (Jer 27, 3). Tu smlouvu hanebně zrušilo — ze msty proti Judovcům. Edomci byli kdysi poddaní Israelitů; snažili se to jho setřásti, ale Israelité vzpouru trestávali (2 Král 8, 14; 4 Král 14, 7. 22; 2 Par 25, 11). Z toho pojali Edomci proti Israelitům zášť a kde mohli, mstili se jim. Srv. Jer 49, 16; Joel 3, 19; Am 1, 11. Kterak se Edomci těšili z pádu Jerusalema, vysvítá z Pláče 4, 21; Ž 136, 7. — Srv. níže Ez 33, 5. — Hospodin vykoná na Edomsku „klatbu" (cherem). — O Dedanu viz Is 21, 13; Jer 25, 23. — O Temanu viz k Job 2, 11.

V. [14.] Srv. Abd 17—19; Is 11, 14; Am 9, 12; Mal 1, 3n.; 1 Mach 5, 65; 2 Mach 10, 16 Jos. Flav (Starož XIII 9, 1).

V. [15.] Srv. výše 16, 27. 57; Jer 47, 1. — Filišťané hnáni jsouce „tlakem na východ" použili každé slabé chvilky Israelovy, aby ho vytlačili z pomezí a usadili se na jeho půdě. Sotva si dali ujíti příležitost, kdy byli Judovci v Jerusalemě od Nabuchodonosora sevřeni. Jer 40, 10. — Podle hebr. Filišťané „pomstili se s pohrdáním, (vycházejícím) z té duše, aby (Judovce) vyhladili, puzeni jsouce věčným nepřátelstvím."

V. [16.] Místo „ty kteří zabíjejí" hebr.: „Kereťany" (Kreťany). V hebr. je slovní hříčka, napodobená v „zabijí zabíjející" ale tak, že ze jména vlastního (Kreťané) učiněno jest jméno obecné. — „Kreťané" = Kaftořané. Viz Dt 2, 23; 1 Sam 30, 14n.; Am 9, 7; „přímoří" filištínského; srv. Jer 47, 4; Is 14, 30.

V. [17.] Srv. 1 Mach 10, 74nn; 11, 61nn.

5. **Proti Tyru** 26, 1—28, 19).

Tyrus bude zničen (hl 26). Žalozpěv nad Tyrem (hl 27). Pád zpupného tyrského krále (28, 1—10). Žalozpěv nad králem tímto (28, 11—19).

Hlava 26. — [1] Jedenáctého roku, prvního dne měsíce oslovil mne Hospodin a řekl: [2] Synu člověkův!

Za to, že řekl Tyrus o Jerusalemu:
„Haha, polámány jsou dveře národů,
obrátí se ke mně, budu plný, zpustlý“:
[3] za to praví Pán Bůh toto:
Aj, já (přijdu) na tebe, Tyre,
přiženu na tě národy mnohé,
jako se žene rozbouřené moře.
[4] Rozmetají hradby Tyru,
zboří jeho věže;
vymetu prach jeho z něho,
obrátím jej v holou skálu.
[5] Bude (místem) na sušení sítí prostřed moře,
neboť já jsem to mluvil, praví Pán Bůh;
a bude na kořist národům.

Hl. 26. — Jako kdysi hrozil Is (hl 23) Tyru, tak mu hrozí nyní Ez. Kdežto čtyřem sousedům judským, Amoňanům, Moabanům, Edomcům a Filišťanům věnoval toliko jednu hlavu, věnuje Tyru, pro jeho veliký význam, (Srv Is 13, 5.) čtyři proroctví, zabírající bezmála tři hlavy (viz obsažník). Zdá se, že Tyrus odpadl od Babylonie současně s Judskem, proto Nabuchodonosor dobyv Jerusalema obrátil se proti řečenému městu a oblehal je 13 roků (585—572). První proroctví Ezechielovo proti Tyru jest výroky „Toto praví Pán Bůh“ rozděleno na čtyři slohy: První udává příčinu, proč vzbudil Tyrus hněv Hospodinův, a kterak bude od Hospodina potrestán (v. 2—6); druhá sloha udává nástroj, kterého použije Hospodin a spolu způsob, jak ten nástroj vykoná úkol od Hospodina mu přikázaný (v. 7—14); třetí sloha líčí dojem, jaký vzbudí v širém okolí pohroma, jež Tyrus zachvátí (v. 15—18); čtvrtá sloha opakuje čelné myšlenky již vyslovené a dodává, že zkáza Tyru bude trvalá (v. 19—21). Stručné dějiny Tyru viz k Is 23, 1. 5. 14.

V. [1]. „Jedenáctý“ rok zajetí Jechonjášova (od nisanu do nisanu počítaný) byl spolu jedenáctý rok vlády Sedekjášovy (od podzimu do podzimu počítaný) r. 588/587 před Kr. — Číslice měsíce se nezachovala.

V. [2]. Tyrus smál se škodolibě jako výše Amoňané (25, 3) nad pádem Jerusalema. Judskem šly karavanní cesty pozemního obchodu, jež spojovaly Fénicii s jihem a jihovýchodem; Judsko (Jerusalem) vybíralo od cizích obchodníků územím judským se beroucích clo; za ně jim otvíralo „dveře“ volného průchodu; Tyrus jásal, že po pádu říše Judské nebude již nikdo clem brzditi fénický obchod; jásal, že Jerusalem „zpustl“, a že „národové,“ t. j. jejich obchodníci „obraceti se“ budou četněji k Tyru, a že jej zanesou („naplní“) zbožím a penězi. Původní znění není přesně zachováno.

V. [3]. Tyrus po pádu Jerusalema se těšil, že budou národové od jihu a jihovýchodu prouditi do něho se svým bohatstvím; ano národové budou k němu prouditi, ale se zbraněmi, aby ho dobývali!

V. [4n]. Ostrovní město Tyrus bylo vystavěno na skále, která měla tak málo prsti, že bylo třeba ji tam dovážeti (Movers). Až bude město pobořeno, déšť odnese postupem času ssutiny i prsť zase do moře, že zbude na místě bývalého pevného, výstavného, slavného a bohatého místa — holá skála, jež bude rybářům vítaným místem na sušení sítí. — Město, jež se těšilo, že se v něm slije bohatství cizích národů, stane se „kořistí jejich“! Ez jako i jiní proroci často odpoutává se od času, kdy zmizí Tyrus s povrchu země, odezírá od staletí, jež uběhnou prve nežli se tak stane; tvrdí prostě, co z Tyru kdysi zbude. Srv. níže 29, 18; Is 23, 17.

[6] Také dcery jeho, jež jsou na pevnině,
mečem zbity budou,
i zvědí, že já jsem Hospodin.

[7] Neboť toto praví Pán Bůh:
Aj, já přivedu na Tyr
Nabuchodonosora, babylonského krále, od severu,
krále králů, s koňmi i s vozy,
s jezdci, s vojskem, s lidem četným.

[8] Dcery tvé, jež jsou na pevnině,
mečem pobije;
a obklíčí tě ohradami,
nanese násep [vůkol,]
a pozdvihne proti tobě štít.

[9] Přístřeší a berany zřídí proti zdem tvým,
a věže tvé zboří nástroji svými.

[10] Od množství koní jeho
přikryje tě jejich prach;
od hřmotu jezdců a kol i vozů
pohnou se zdi tvé,
až bude vcházeti do tvých bran,
jako bývá při vjezdu do města probořeného.

[11] Kopyty koní svých
pošlapá všecky ulice tvé;
lid tvůj mečem zbije,
a tvé pyšné sloupy na zemi padnou.

[12] Uloupí tvé poklady,
rozchvátí zboží tvé,
rozboří zdi tvé,
a strhnou nádherné tvé domy;
a kamení z tebe, dříví z tebe,
a prach z tebe do vody vysypou.

[13] Přítrž učiním množství písní tvých,
a zvuku citar tvých nebude již slyšet.

V. [6]. „dcery“ Tyru jsou města a vesnice na pevnině, na něm politicky závislé.

V. [7]. Srv. Jer 25, 22; 27, 3. — O titulu „král králů“ viz Is 10, 9 (Dan 2, 37). „od severu“, jako přicházíval do Palestiny (z Ribly, kde měl hlavní stan).

V. [8]. „obklíčí tě ohradami“ = „zřídí proti tobě oblehací věže“ (hebr.) „vůkol“ není v hebr.; ježto mluví Ez o městě ostrovním, znamená „násep“ násyp, spojující pevninu s ostrovem, na němž byla pevnost vystavěna, násyp, jaký dal nanésti později také Alexander Vel. — „štít“ veliký, pohyblivé přístřeší, pod nímž bylo by možno vojákům přiblížiti se až k samým zdem a ty podkopati („želvu“). — Možno, že tu „želvu“ složili štítonoši z většího počtu štítů menších.

V. [9]. Místo „přístřeší“ (tarasy), (krytby podobné vinnému loubí, zvané proto latinsky „vinice“ (vinea), jež chránila vojíny, dobývající zdí) o nichž byla právě řeč (v. 8) hebr.: „úder“ (svého berana namíří proti tobě). — „nástroji“ železnými, háky, kopáči, nebo pod.

V. [10]. Srv. 23, 23; Hab 1, 8.

V. [11]. „pyšné sloupy“ městského boha slunce Baala-Melkarta, z nichž jeden byl ze zlata, druhý ze smaragdu, jak vypravuje Herodot (2, 44). Pád těch sloupů bude znamenati také pád tyrského náboženství, porážku národního božstva. Srv. Is 46, 1; 50, 2.

V. [13]. Srv. Is 14, 11; 60, 10; Am 5, 23; Jer 7, 34. — Místo „množství“ hebr.: „zvuku.“

[14] Obrátím tě v holou skálu,
na sušení sítí budeš,
aniž budeš kdy vystavěn,
neboť já, Hospodin, mluvil jsem (to),
praví Pán Bůh.

[15] Toto praví Pán Bůh Tyru:
Zdaliž od hřmotu tvého pádu,
od lkání tvých zbitých,
až zbiti budou prostřed tebe,
nebudou se ostrovy chvíti?
[16] Ano, sestoupí s trůnů svých všecka knížata pomořská,
odloží své pláště,
roucha svá pestrých barev zahodí,
a oblekou se v hrůzu;
na zemi seděti budou,
zděšeni jsouce nad náhlým tvým pádem,
diviti se budou;
[17] zanotí nad tebou žalozpěv,
a řeknou tobě:
„Kterak jsi zahynulo,
(ty), jež bydlilo jsi v moři,
město slavné, jež býval os na moři mocné,
s obyvateli svými, jichž se všichni strachovali!
[18] Nyní se děsí lodi,
v den tvého pádu;
žasnou ostrovy na moři,
protože žádný nevychází z tebe."

[19] Neboť toto praví Pán Bůh:
Až tě učiním městem zpuštěným,
jako jsou města,
v nichž nikdo nebydlí,
až přivedu na tebe moře,
že přikryjí tě vodní spousty:

V. [14]. srv s v. 4n.

V. [15]. „ostrovy" a přímoří, po nichž byly roztroušeny fénické osady.

V. [16]. „knížata" = bohatí obchodníci ve fénických koloniích, zejména ti, kteří měli také moc politickou. Srv. Is 23, 8. — „seděti na zemi" jako Is 47, 1; Jer. 6, 26; Job 2, 13. — „v hrůzu", t. j. v roucho smuteční. Srv 7, 27. — „děsiti se budou" obavami, že je stihne osud podobný. — Poslední dvě věty v. 16. podle hebr.: „třásti se budou ustavičně — trnouti budou nad tebou".

V. [18]. podle hebr.: *Nyní třesou se pobřeží*
v den pádu tvého,
děsí se ostrovy v moři
nad tvým osudem.

V. [19n]. Jako mrtvý sestupuje do hrobu a do podsvětí, tak stane se i Tyru. „lid dávných věků" jsou mrtví, kteří dávno již, před potopou zemřeli. 2 Petr 2, 5; Is 14, 9n. — „odvěké ssutiny" starých měst a nádhery jejich, jež vše dávno již pohřbeno jest i s obyvatelstvem v podsvětí. — Podsvětí = nepřehledný hřbitov, na němž plno hrobů nejen jednotlivců a národů, ale i veškeré jejich moci, slávy a nádhery . . . Srv. níže 32, 23n. — „země živých" = tento svět, proti světu mrtvých. — „slávu dá" Hospodin zejména svému vyvolenému lidu a skrze něho celému světu, veškeré zemi živých za dob mesiášských.

[20] strhnu tě s těmi,
kteří sestupují do jámy,
k lidu dávných věků,
a usadím tě v zemi mrtvých
jako odvěké ssutiny,
u těch, kteří sestoupili do jámy,
aby nebylo bydleno v tobě.
Až potom dám slávu v zemi živých:
[21] v niveč budeš obráceno,
nebude tě.
Budou tě hledati, ale nenajdou tě již
na věky, praví Pán Bůh.

Hlava 27. — [1] Hospodin mne oslovil a řekl: [2] Ty tedy, synu člověkův, počni nad Tyrem žalozpěv. [3] Rci Tyru, jenž sídlí při vchodu (do) moře, obchodníku s národy na ostrovech četných: Toto praví Pán Bůh:

Ó Tyre, ty jsi řekl:
„Dokonalé krásy já jsem,
[4] v srdci moře položený!"
[Sousedé tvoji,] stavitelé tvoji
doplnili krásu tvou.
[5] Z jedlí Saniru tě vystavěli
se všemi paženími do moře;
cedr z Libanu vzali,
aby udělali tobě stěžeň.
[6] Duby z Basanu tesali na tvá vesla,
lávky veslařské dělali ti z [indických] kostí slonových,

V. [21]. srv. s Is 41, 12; Ž 36, 36.

Hl. 27. vznikla asi za téže doby jako hl. 26. — Tato píseň nad hrobem Tyru líčí nejprve (v. 3—11) nádheru a lesk mořského města, dále (v. 12—25) jeho bohatství plynoucí z obchodu daleko široko rozvětveného, konečně však jeho zkázu (v. 26—36). Tyrus, město se všech stran mořem obklopené, jest líčeno jako veliká loď, na jejíž stavbu všichni národové světa přispěli svými vzácnými hmotami a látkami, jako loď, naložená zbožím celého světa, která ve své pýše odvážila se na širé moře, jakoby proti všemu neštěstí byla zabezpečena, tu však náhle zavál vichor, a ten ji se vším potopil...

V. [3]. „vchod" od pevniny do moře (a z moře k pevnině) byly klidné dva přístavy ostrovního města: na severu přístav Sidonský, a na jihovýchodě přístav Egyptský; z nich mohly lodi, když za dobré uznaly, vypluti na širé moře. — S kterými národy byl Tyrus v obchodním spojení, vypsáno níže ve v. 12—25. — Tyrus se pyšnil sebevědomím, že jest nedobytný, a že jest ideál krásy. Za tu zpupnost bude pykati. Srv. Jer 9, 23.

V. [4]. Jako loď, obklopená se všech stran mořem, byl Tyrus; nehraničil s územím na souši, hranice jeho („Sousedé tvoji") byly — jen a jen moře. Ti, kteří město stavěli, přivedli je na vrchol krásy.

V. [5]. Místo „jedlí" hebr.: „cypřišů" — „Sanir" = Antiliban. Srv. 1 Par 5, 23; Pís 4, 8; Dt 3, 9.

V. [6]. V „Basanu" byly pověstné dubové lesy. Srv. Is 2, 13; Zach 11, 2. „indických" jest přídatek Vulg. — V. 6. bývá kriticky překládán:

Z dubů basanských — udělali ti vesla,
palubu ti udělali z borovic — ostrovů Keťanů.

O Keťanech viz Jer 2, 10. — 1 Mach 1, 1; 8, 5 sluje „země Keťanů" také Makedonie; Dan 11, 30 znamenají lodi Keťanů také lodi římské, proto mohou „Keťané" znamenati také obyvatelstvo řeckých ostrovů ano i Italie (Schmalzl). — „borovice" jsou b. cyperské. — „kajuty" pro velitele (Vulg).

a kajuty ze hmoty ostrovů Vlašských.
[7] Pestrobarevný kment egyptský utkali ti na plachtu,
aby pověšena byla na stěžeň;
z modrého a červeného purpuru z ostrovů Elis-ských
byla tvá střecha.
[8] Obyvatelé Sidonu a Aradu
byli veslaři tvými;
nejmoudřejší lidé tvoji, Tyre,
byli kormidelníky tvými.
[9] Starší z Gebalu, nejdovednější jeho lidé
dodávali (ti) loďaře na správu
všelijakého nářadí tvého;
všecky lodi mořské i s plavci svými
byly ve službách obchodu tvého.
[10] Peršané, Lidijští a Libijští
byli ve vojště tvém tvými válečníky;
štítů a přilbic navěšeli v tobě,
ti dodali tobě lesku.
[11] Araďané bývali s vojskem tvým
na zdech tvých vůkol;
ale i junáci, kteří byli na tvých věžech,
touly věšeli na zdi tvé vůkol;
oni vyvrcholili tvou krásu.

[12] Kartaginští tvými kupci byli
pro množství všelikého zboží;

V. [7]. Ta „plachta" měla býti spolu „vlajkou" (hebr.) jak bývalo na lodích egyptských, jichž obrazy se nás dochovaly. — Srv. 16, 10; Is 33, 23. — „střecha" = plachta, jako strop a spolu střecha nad palubou rozestřená, která poskytovala chládek cestujícím. (Jer) — Srv 23, 6. — „Elisa" viz Gn 10, 4. — Zde bývá to slovo obyčejně vztahováno na řecké přímoří, zejména na Pelopones, na Lakonii, kde bylo mnoho červcových škeblí a barvíren. Ez věděl dobře, že nejlepší purpurové barvivo vyráběli Féničané sami; praví-li, že měli na své lodi purpur řecký, chce tím říci, že Tyřané sehnali po celém světě co kde dobrého a krásného, aby tím vyzdobili svou „loď", t. j. své město.

V. [8n]. Všichni Féničané byli ve službách Tyru, který panoval. — O Sidonu viz k 1 Par 1, 12. O Aradu viz tamže. O Gebalu viz tamže a 3 Král 5, 18. — Gebalu bylo radou tyrskou vládu podporovati a napravovati její politické chyby (Schmalzl). — Všecky lodi jako barky kolem obra se kupily, nakládajíce na něj nebo skládajíce s něho.

V. [10]. Tyřané měli kolonie v Syrii, Mesopotamii, Cilicii, v Egyptě i v jiných krajinách Afriky, na četných ostrovech Středozemního moře, ve Španělsku (Movers); na ochranu jich potřebovali vojska, jež najímali ze sousedních domorodců, a jež bylo posádkou ne v Tyru ale v řečených koloniích. — Ježto měli Tyrští kolonie také na březích Perského zálivu, mohli si najmouti „Peršany", kteří vystupují na klínopisech assyrských již o mnoho dříve. Viz níže 38, 5. — (V bibli jest ovšem toto místo první, na němž jsou Peršané jmenováni). — „Lydijští" = Luďané a „Lybijští" = Fuťané byli nejspíše v severovýchodní Africe. Srv. Jer 46, 9; Is 66, 19; Gn 10, 13. 22; 14, 1. — Oba národové jsou také níže Ez 30, 5. — „navěšeli" za doby míru jako Pís 4, 4; 3 Král 10, 16.

V. [11]. mluví o posádce v Tyru samém složené z Féničanů. — O Aradu viz výše v. 8 — „junáci" = vyškolení zápasníci z povolání, athleti, hebr. „gammádím"; zdá se, že v tom slově vězí vlastní jméno některého národa; které jest neznámo (Kimmeřané? Srv. níže 38, 6; Gn 10, 2.) — Někteří větří i ve „vojskem tvým" vlastní jméno nějakého národa.

V. [12]. „Kartaginští" = hebr.: „Taršíš", fénická osada ve Španělsku. Zdá se, že to jméno přešlo také na západní fénické kolonie vůbec a proto tedy že LXX a po ní Vulg zde překládá: Kartaginští. Tartessus slynul ve starověku

stříbrem, železem, cínem i olovem
naplnili tvé trhy.
[13] Řecko, Tubal a Mosoch, —
i oni vedli s tebou obchod;
otroky a měděné nádobí
přiváželi tvému lidu.
[14] Z domu Togormova koně a jezdce,
jakož i mezky přiváděli na trh tobě.
[15] Dedaňané kupčili s tebou;
mnoho ostrovů měls pohotově k obchodům svým;
slonové kosti a ebenové dříví směňovali
za tvé skvosty.
[16] Syrští tvými kupci byli
pro množství výrobků tvých;
drahé kameny, purpur, pestré výšivky,
kment, hedvábí a chodchod vykládali
na tvém trhu.
[17] Judovci a země Israelova, i oni kupčili s tebou
v pšenici přední;
balsam a med a olej a pryskyřici
vykládali na tvých trzích.
[18] Lidé z Damašku tvými kupci byli

---

bohatstvím kovů, stříbra, olova, železa; cín byl dovážen do Tartessu z Britanie. (Schmalzl). Níže 38, 13. přeloženo Taršíš, přesněji „Tharsis". Taršíští obchodovali s Tyrem proto, že byl jim vítaným odbytištěm pro jejich kovy a nákupnou pro všecky jejich potřeby („pro množství všelikého zboží").

V. 13. „Řecko" = hebr.: Jáván = Jónové v západní Malé Asii. — Srv. 1 Par 1, 7. — Tubal a Mosoch = Tibareni a Moschové, jež Herodot, Strabo a Plinius častěji jmenují; sídlili v severovýchodní Malé Asii až k Černému moři. Strabo (12, 548) dosvědčuje, že tam bylo hojně železa a mědi

V. 14. „Togorma" = Armenie. Viz Gn 10, 3. Strabo (11, 14, 9) i Herodot (1, 194) svědčí, že tam bylo mnoho koní a oslů. — „jezdci" = jezdečtí koně. Srv. 1 Král 5, 6; 3 Král 4, 26; Is 28, 28.

V. 15. „Dedaňané", sousedé Edomska (výše 25, 13), jmenováni jsou teprve níže ve v. 20. Proto někteří dávají přednost LXX, která místo „Dedaňané" četla „Roďané", t. j. obyvatelstvo ostrova Rodu. Ježto však Roďané sotva dodávali Tyru slonovinu a eben, lépe mysliti „Deďaňany", národ při zálivu Perském, jmenovaný vedle Šeby a Raemy níže 38, 13. a Gn. 10, 7. — „mnoho ostrovů" pak jest pobřeží Perského zálivu a blízkých ostrovů (Ceylon, Malabary, Coromandel atd.); možno mysliti i na pobřeží Východní Afriky, odkud byla podle Herodota (3, 114) dovážena nejlepší kost slonová. — „pohotově k obchodům" byli Tyru národové na něm obchodně závislí; dodávali mu slonovinu a eben „jakožto poplatek" (hebr. místo Vulg: „za tvé skvosty").

V. 16. „Syrští" = Aram; místo toho LXX a jj. „Edom", což málo přiléhá k obchodním předmětům, zde jmenovaným. Knabenbauer myslí slovem „Aram" Babylonii, která vyvážela jemné tkaniny, perly atd. Srv. Jos 7, 21. — „nófech (Vulg „drahokam") jmenován také Ex 28, 18; 39, 11; byl to rubin (nebo granát?). — „rámóth" (Vulg „hedvábí") jmenováno Job 28, 18: „korály". — „kadkód" (Vulg „chodchod"); viz Is 54, 12. (jaspis). — O Aramech viz k 1, Par 1, 17.

V. 17. „přední (nejlepší) pšenice" sluje v hebr. „z Minnitu", města v Amonsku. Sdc 11, 33. — „Balsám" jest překlad hebr. slova „pannag" neznámého významu, snad nějakého sladkého pamlsku. — „Med a olej" dodávala Palestina, která mlékem a medem tekla, ještě po zajetí Féničanům; srv. Esdr 3, 7; Sk 12, 20. — „pryskyřici" vonnou ze stromu pistacia lentisci. Srv. Jer 8, 22. — Amoňané dodávali pšenici Joatamovi podle 2 Par 27, 5; Féničanům obilí dodával již Šalomoun. Viz 3 Král 5, 11.

V. 18. Damašek dodával Tyru víno z Chelbónu (= „silné" Vulg). Jmenováno jest i na klínových nápisech („karanam mat Chilbunim"); pili je také krá-

pro množství výrobků tvých
v množství všelijakého zboží, v silném víně,
ve vlně nejlepší barvy.
[19] Dan, Řekové a Mosel na tvých trzích vykládali
zpracované železo,
kasii, puškvorec
na výměnu za tvé zboží,
[20] Dedanští tvými kramáři byli
v kobercích pod sedla.
[21] Arabové a všecka knížata kedarská, —
i oni byli tobě pohotově k obchodům:
s berany a skopci, a s kozelci přicházeli k tobě
s tebou obchodovat.
[22] Prodavači ze Saby a z Reemy —
i oni tvými kupci byli
se všelikými předními vonidly,
drahým kamením a zlatem,
kteréž vykládali na tvém trhu.
[23] Haran a Chene a Eden
tvými kupci byli;
Saba, Assur a Chelmad
tvými prodavači.

---

lové peršti (Strabo, Ateneus). Ještě dnes roste znamenité víno ve vsi Chelbon (v údolí Chelbonském), tři hodiny severně Damašku, na Antilibanu. — „pro množství výrobků tvých" není v LXX, i možno pokládati za glosu a místo „v množství" čísti s hebr.: „pro množství..." jako výše v. 12b. — Místo „nejlepší vlny" lépe čísti podle hebr. „vlny çacharské", t. j. ze Sacharu, t. j. ze Sicharie, krajiny mezi Palestinou a Eufratem, jež slula později Nabatea (Movers). — Sv. Jeronym poznamenává, že ještě za jeho času dovážel Damašek do Tyru výtečné víno a výbornou vlnu.

V. 19.—19a. není dobře zachován a bývá všelijak opravován. Místo „Dan" možno čísti hebr. „Vedan" a rozuměti pravděpodobně s Moversem dnešní Aden. — „Řekové" = Jáván, město v Jemenu. (Byla to snad řecká osada na pobřeží jižní Arabie?) — Místo „Mosel" podle LXX dlužno čísti: „z Uzalu", místa rovněž v Arabii; srv. Gn 10, 27. Bylo prý to původní jméno hlavního města Jemenu, jež od roku 500 po K. sluje San'a (arab. podání). — „zpracované železo" v meče, jež dováženy byly do Arabie z Indie a Jemenu. — „kasie" (hebr.: qidda) jmenována již Ex 30, 24. — (Laurus cassia).

V. 20. Kupovali je a dodávali Tyřanům, aniž je sami vyráběli. — „koberce pod sedla", případně na sedla i sama sedla. Tito Dedaňané uvedeni jsou výše 25, 13. — Srv. v. 15. této hl, kde jest řeč o jiných Dedaňanech.

V. 21. O Arabech a Kedařanech srv. Is 13 20; 21, 13, 17; 60, 7; Jer 13, 20. — Kočovali mezi Skalnatou Arabií a Babylonií. — „byli pohotově k obchodu" jako „Dedaňané" ve v. 15. výše. — Z koží jmenovaných zvířat vyráběli Féničané, zejména Byblané pergamen (Movers).

V. 22. Saba a Raema v jižní Arabii. Srv. Gn 10, 7; Is 60, 6; Jer 6, 20; 1 Par 1, 20—23. Drahokamů a zejména vonidel bývalo v Jemenu vždycky dosti; zlata sice dnes tam není, ale podle svědectví starých bývalo tam také.

V. 23. „Haran", známé město v severozápadní Mesopotamii. Viz Gn 11, 31; 12, 5, a jj. — Byla to křižovatka obchodních cest. — „Chene" (hebr.: „Kanne") bývá ztotožňováno s „Chalanne", Gn 10, 10; Am 6, 2; Is 10, 9 — „Eden", nejspíše klínopisné Bít-Adíni na středním Eufratě. Srv. Is 37 12. — „Saba" není tu jisto. Sabané dopravovali zboží do Haranu; tam vyměňovali svá vonidla a zboží, jež dovezli z Indie a Etiopie za zboží Mesopotamie a Babylonie; z Haranu jezdívali do Fénicie (Plinius XII 39, 40). — „Assur" = „Assyřané". — „Chelmad" zdá se býti zkomolenina, jejíž původní znění zachováno jest nejspíše v Targumu: „všichni Medové" (Jiní jinak).

24 Ti byli tvými kupci se všelijakým zbožím,
s plášti z modrého purpuru a z látek rozličných barev,
jakož i s nádhernými přikrývkami,
které obvinovány a svazovány bývaly provazy;
cedry také do obchodu ti dodávali.
25 Velelodi mořské byly kněžny
v obchodě tvém;
i byls plný bohatství a slávy
v srdci moře.

26 Na širé moře dovedli tě
veslaři tvoji;
(ale) vichor od východu ztroskotá tě
v srdci moře.
27 Bohatství tvá, poklady tvé,
mnohonásobné nádobí tvé,
plavci tvoji, kormidelníci tvoji,
ti, kteří udržovali nářadí tvé,
ti, kteří nad lidem tvým byli,
bojovníci, kteří byli v tobě,
s veškerým tvým lidem,
který jest u prostřed tebe, —
padnou do srdce moře
v den tvého pádu.
28 Od zvučného křiku kormidelníků tvých
bude se chvíti množství lodí;
29 i vystoupí z lodí tvých všichni,
kteří drželi veslo;
plavci i všichni kormidelníci moře

V. 24. vypočítává; co dovážela Mesopotamie do Fénicie. — Babylonie vyvážela nádherné, jemné látky s vytkávanými všelijakými obrazy. — O babylonském „plášti“ srv. Jos 7, 21. — Ještě za dob perských a římských byly tkalcovské výrobky babylonské pokládány za nedostižné a velmi draze placeny. — Není jisto, zda to byly „provazy“ nebo lana pevně stočená, jichž potřebovali tyrští lodníci (a jež vyráběli Babyloňané ze lnu, papyru jakož i z palmových listů) nebo zdali to byly vzácné šňůry, o jakých mluví na př. Est 1, 6., nebo co jiného. — Také poslední věta v. 24. není jistá. — „cedry“ by mohlo znamenati všelijaké zboží z cedrového dřeva.

V. 25. shrnuje vše, co bylo řečeno ve vv. 12—24. a proto se vrací k v. 12. (srv. také v. 9cd). — „Velelodi mořské“ = „Taršíšské lodi“ (stavěné důkladně a ve velkých rozměrech na dalekou cestu) byly lodi prvého řádu mezi ostatním loďstvem menším. — Místo „byly kněžny“ však lépe čísti hebr. a překládati: „sloužily ti“ (Jiní jinak).

V. 26—36. líčí, kterak veleloď Tyrus se ztroskotala a potopila. — Tyrus, veliká, nádherná loď, řízená nejdovednějšími kormidelníky, domnívala se ve své zpupnosti, že jest dosti silná a bezpečná, aby mohla vzdorovati vlnám i větrům na širém moři, zaplatila však zpupnou odvahu zkázou. — „vichor od východu“ (srv. Ž 47, 8) upozorňuje na nebezpečí, jež hrozí od východu, t. j. z Babylonie. Srv. 26, 7.

V. 27. Moře, o které opíral Tyrus důvěru ve svou nepřemožitelnost a bezpečnost, zničí jej (= „v srdci moře“). — „udržovali“ opravami; „nářadí“ lodní, když se něco opotřebovalo, polámalo, prasklo atd. Srv. výše v. 9; 26, 4n. 12—14. — „poklady tvé“ = zboží. — Místo „ti, kteří nad lidem tvým byli“, hebr.: „ti, kteří prodávali zboží tvé“.

V. 28. srv. s 26, 15n. — Kormidelníci budou křičeti zděšením a hrůzou. — „množství lodí“ jest obraz menších měst, Tyru poddaných.

V. 29. srv. s 26, 16.

na zemi stanou;
[30] kvíliti budou nad tebou velikým hlasem,
hořce křičet budou;
nametají si na hlavy prachu,
a popelem se posypou.
[31] Vyholí si nad tebou lysinu,
opáší se žíněmi,
a budou oplakávati tebe v hořkosti duše
pláčem přehořkým.
[32] Počnou nad tebou žalozpěv,
budou tě oplakávat:
„Které město jest jako Tyrus,
jenž oněměl prostřed moře?
[33] Vykládaje zboží své z moře
nasytil jsi národy mnohé;
množstvím pokladů svých i lidí
obohacoval jsi krále světa.
[34] Nyní ztroskotán jsi, zmizel jsi s moře,
v hlubinách vodních je zboží tvé;
všecky zástupy (lidstva), jež v tobě bylo,
padly (do nich).
[35] Všichni obyvatelé ostrovů
zděšeni jsou nad tebou;
králové jejich všichni ohromeni jsouce
mění (barvy) obličeje.
[36] Kupci národů sípějí nad tebou;
po tobě jest veta,
nevstaneš na věky!"

Hlava 28. — [1] Hospodin mne oslovil a řekl: [2] Synu člověkův, rci knížeti tyrskému: Toto praví Pán Bůh:

Proto, že se pozdvihlo tvé srdce,
že jsi řekl: „Bůh já jsem,
na trůně božím sedím
v srdci moře,"
kdyžtě jsi člověk a ne Bůh,
(proto, žes) pokládal bytost svou za bytost Boží: —

V. 30n. Všelijaké známky smutku. — O popelu na hlavě srv. 1 Král 4, 12; a jj. o lysině srv. 7, 18; Is 22, 12. a jj.; o žíních Is 3, 24; 58, 5.

V. 32. srv. s 26, 17. — „jenž oněměl" = po němž jest veta = nic není mu podobno (Targ). Jiní jinak.

V. 33. „krále" množné číslo!

V. 35. mluví o oddaných přívržencích Tyru, kteří s ním cítili a cítí, kdežto v. 36. mluví o socích, kteří s Tyrem soutěžili a kteří se nyní škodolibě radují, že jim ubylo o vynikajícího soupeře, jako se kdysi Tyrus radoval z pádu Jerusalema. Srv. 26, 2. 18. 21; Jer 19, 8; Sof 2, 15.

Hl. 28. — V. 1.—10. podává příčinu, proč Tyr zašel: jeho zpupnost, ve které se pokládal býti bohu rovným. — Srv. Is 14, 13; 47, 7n. — V. 2. jest předvětí, na něž navazuje a jež končí se závětím teprve ve v. 6n. — V. 3.—5. přerývají obě části věty oslovením, jež uštěpačně vytýká tyrskému králi zpupnost. — Podle pověsti byl Tyrus domov a sídlo bohů, město bylo prý od boha Melkarta založeno a vystavěno, praotec králů tyrských a zakladatel dynastie byl Bél. Byl tedy král, jenž tehdy v Tyru vládl, Ethba'al, syn boží, tedy bůh. — Srv. Is 14, 13. — „kníže" = král tu zastupuje celou tyrskou říši, jejíž vinu nese. — „člověk" křehký a slabý.

[3] hle, tys moudřejší nežli Daniel,
žádná věc tajná není před tebou skryta;
[4] moudrostí a důvtipem svým
zjednal jsi sobě moc,
nabyl jsi zlata a stříbra
do svých pokladnic;
[5] množstvím moudrosti své a obchodem svým
rozmnožil jsi svou moc,
i pozdvihlo se tvé srdce
pro tvou zámožnost —

[6] proto — praví Pán Bůh toto:
Za to, že zpyšněla tvá bytost
v domnění, že jest bytost Boží:
[7] za to — aj — já přivedu na tě cizozemce,
nejkrutější z národů;
obnaží své meče na krásu moudrosti tvé
a znesvětí nádheru tvou.
[8] Zabijí, strhnou tě, i umřeš
smrtí zbitých prostřed moře.
[9] Zdali mluviti budeš „Bůh já jsem"
před zabíjejícími tě,
kdyžtě jsi člověk a ne Bůh
v ruce zabíjejících tě?
[10] Smrtí neobřezanců zemřeš
cizinců rukou;
neboť já jsem (to) mluvil,
praví Pán Bůh.

[11] Hospodin mne oslovil a řekl: Synu člověkův, počni žalozpěv nad králem tyrským. [12] Rci mu: Toto praví Pán Bůh:

Ty vrchole dokonalosti,
plný moudrosti a nejvyšší krásy!

V. [3]. Daniel slynul tehdy již ne toliko zbožností (14, 14), ale i moudrostí, kterou vynikl nad všecky mudrce babylonské, jakož i znalosti tajných snů. — Ez mluví tu ke králi tyrskému barvami, známými babylonským spoluzajatcům, ježto řeč jeho svědčí popředně jim.

V. [4n]. Srv. Is. 47, 7.

V. [6n]. končí větu, počatou ve v. 2. a přerytou vv. 3—5. — Srv. Hab 1, 7; Is 25, 3. „krásu", kterou zjednala králi moudrost: paláce, poklady, blahobyt, přepych atd. „nádheru" krále-boha, tedy nádheru posvátnou.

V. [8]. Místo „zabijí, strhnou tě", hebr.: „Do jámy (= do hrobu, do podsvětí) tě srazí". — „smrti zbitých" = prostých vojínů, jimž se nedostane čestného pohřbu ani hrobu. — „prostřed moře", na čem si byl tolik zakládal výše ve v. 2; 27, 4.

V. [10]. „neobřezanec" byl Hebreům cizinec, pohan, barbar, nepřítel, nevěrec, bezbožník, nečistý zločinec; hanebnou smrtí zločince král zajde! Podle Herodota (2, 104) měli také Féničané obřízku, ale té Israelité neuznávali; byl tedy každý Féničan „neobřezanec".

V. [11.—19]. obsahuje pohřební zpěv nad králem; má se k proroctví 28, 1—10. jako se má žalozpěv hl 27. k proroctví hl 26.

V. [12]. Jako „pečeť" listině dodává váhy, jako ji končí, tak i král dodával váhy, pevnosti a síly tyrskému státu; v něm stát s veškerou svou „dokonalostí" došel „vrcholu".

[13] V rozkošech ráje Božího byl jsi;
všecky drahé kameny tebe pokrývaly:
karneol, topas a jaspis,
chrysolit, onyx a beryl,
safír, rubín a smaragd;
ze zlata umělecké dílo byly tvé šperky;
dírkování (jejich) bylo (již) připraveno tobě
v den, kdy byl jsi stvořen,
[14] Tys byl (jako) cherub (s křídly) roztaženými a kryjícími;
a postavil jsem tě na svaté Boží hoře,
mezi ohnivými kameny jsi chodil.
[15] Dokonalých mravů byl jsi ode dne stvoření svého,
až byla nepravost shledána při tobě.
[16] Pro velký tvůj obchod
naplnilo se tvé nitro nespravedlností,
prohřešil ses, i svrhl jsem tě s hory Boží,
a vyhladil jsem tě, cherube kryjící,
z prostřed ohnivých kamenů.
[17] Pozdvihlof se srdce tvé krásou tvou,
ztratil jsi svou moudrost v nádheře své.

V. 13. „V rozkošech ráje Božího" = „V Edenu, v ráji Božím" (hebr.) Srv. Gn 2, 15; 13, 10; Is 51, 3. — Král, pokládaje sebe za potomka božího, město své za sídlo bohů, mohl důsledně Tyrus, plný blahobytu, pokládati za boží ráj. Možno, že měl ve městě královský park, jako jej měli později v Sidoně královė perští. — Devatero drahokamů zde vypočítaných bylo také mezi dvanácti, jež zdobily veleknězský náprsník. Ex 28, 17; 39, 10n; — „dírkování jejich" = dírky pro ně ve zlatém poli (Jiní jinak). — „stvořen" byl v den, kdy nastoupil na trůn. — „připraveno bylo" to jakožto šperky dědičné.

V. 14. Místo „roztažený" hebr.: (cherub) „pomazaný," Bohu zasvěcený, od něho ustanovený k tomu, aby „kryl," zastíral, chránil svatyně na ostrově Tyru (srv. Ex 25, 20). — Cherubové nad archou byli ve chrámě „na svaté hoře Boží" (na Sionu); také dvě skaliska, na nichž vystavěn byl Tyrus, byly podle báje fénické starobylé sídlo bohů, zejména boha Melkarta, jehož náměstkem král tyrský byl. — Jako cherubové chránili vstup do ráje „plamenným mečem," tak zamezuje král tyrský vstup nepovolaných do Tyru, do jeho svatyní, kamennými hradbami („kameny"), se kterých může dáti na lodi, které by chtěly s nepřátelskými umysly přiblížiti se k městu, házeti hořící pochodně v tak velikém množství, že by se zdálo, jakoby kameny hradeb byly plné „ohně." — (Srv. Zach 2, 5.) — Ez spojuje tu rysy cherubů před rájem (Gn 3, 24) a nad archou v Šalamounově chrámu, vystavěném od Tyřana, a přenáší je na tyrského krále, aby znázornil jeho nadlidskou vznešenost. Na báječné hory bohů (Indů, Iraňanů atd) netřeba mysliti (Schmalzl). — Podle některých starých překladů král tyrský byl „s" cherubem postaven na svaté hoře. — Srv. Is 14, 13.

V. 15. „Dokonalých mravů" čistý, svatý byl král tyrský, jak žádalo místo a postavení, jež zabíral; avšak nezůstal svatým! I pohané vidouce v králi syna, náměstka božího, ochránce svatyně a bohoslužby, vidouce v něm osobu „pomazanou," žádali od něho také čistotu mravní.

V. 16. „nespravedlností" — vyděračnou, chamtivostí, podvodem, lupičstvím atd. Féničané byli pověstni svou kupeckou lstivostí. — „svrhl" a zbavil posvátné jeho důstojnosti, že se stal znesvěceným, všedním, poskvrněným. Srv. Is 43, 28. — O „ohnivých kamenech" srv. v. 14. — Ez líčí tu pád krále tyrského barvami, vypůjčenými z israelské tradice o pádu pyšných andělů, kterým řečený král svou vznešeností, krásou, svatostí, ale i vinou (zpupností) a hrozným pádem velmi se podobal. (Knabenbauer).

V. 17. Král chtěl stůj co stůj svou „nádheru" zachovati, ano ustavičně zvyšovati; ta vášnivá snaha — zaslepila ho, že pěstoval politiku, jež zlomila mu vaz. — „na zemi" všední, kdežto prve byl na posvátné Boží hoře. Podle Josefa Flavia (Proti Ap. I 21) byli později dva tyrští králové v babylonském zajetí (v zemi nesvaté): Merbal a Hiram. — „se zálibou" škodolibou.

Na zemi srazil jsem tě,
králům na pospas dal jsem tě,
aby se zálibou hleděli na tě.
[18] Množstvím svých nepravostí
a nepoctivostí v obchodě svém
poskvrnil jsi svatost svou;
protož vyvedu oheň z prostřed tebe,
který tě spálí,
a obrátím tě v popel na zemi
před očima všech, kteří viděli tě.
[19] Všichni, kteří tě znali mezi národy,
ztrnou nad tebou,
veta po tobě bude,
nebudeš na věky.

6. Proroctví proti Sidonu (28, 20—26).

[20] Hospodin mne oslovil a řekl: [21] Synu člověkův, upři tvář svou proti Sidonu a prorokuj proti němu. [22] Rci: Toto praví Pán Bůh:

Aj, já (přijdu) na tě, Sidone,
a oslavím se prostřed tebe,
i zvědí, že já jsem Hospodin,
až vykonám na něm soudy,
a ukáži na něm, že svatý jsem.
[23] Pošlu na něj mor,
a krveprolití do ulic jeho,
že padati budou zbití mečem v něm vůkol,
i zvědí, že já jsem Hospodin.
[24] A tak nebude již míti dům Israelův
podnětu k hořkosti nebo trnu bolest působícího
v kruhu všech sousedů, kteří nevražili na něj,
i zvědí, že já jsem Pán Bůh.

V. 18 n. „svatost“ = „svatyně“ (hebr.) jež byly v Tyru a jichž ochráncem (cherubem) měl býti. Svými mravními chybami znesvětil svatost Tyru a proto bude znesvěcený Tyrus zničen. — „oheň“ vyšlehne z nitra králova, plného nepravosti, t. j. zkáza Tyru bude trest zaviněný hříchy. — Co byl Ez předpověděl výše obrazem Tyru — lodi ztroskotané, předpovídá zde obrazem ohně: dokonalou zkázu. Viz výše 26, 4n. 14. 21; 27, 36. — „veta po tobě bude“ = budeš na postrach (hebr.)

V. 20. Již výše bylo poznamenáno, že Tyrus představuje Féničany; aby nikdo nemohl pochybovati o tom, že Ez měl na mysli zánik všech Féničanů, připojuje tu proroctví proti druhému veleméstu fénickému, které s Tyrem závodilo o prvenství — proti Sidonu. Viz o něm 1 Par 1, 13. — Tím nabývá Ez nové jednotky — v náznačném počtu (7) pohanských národů, kterým hrozí hll 25—32.

V. 21. Viz výše 6, 2.

V. 22. „Přijdu na tebe“ jako 5, 8; 13, 8. a jj. — „oslavím se“ jako Ex 14, 4. — Bůh ukazuje svou „svatost“ tím, že hřích nenávidí, trestá a ničí. Srv. Lv 10, 3; 22, 32; Is 5, 16.

V. 23. „mor“ spojený s válkou. Viz 5, 17. — „do ulic“, až nepřítel města dobude; možno mysliti také na války občanské.

V. 24. Týž účel bude míti zkáza ostatních pohanů výše a níže jmenovaných: nebudou již pokoušeti a sváděti Israele k modlářství, za něž jim bylo pak tolik hořkostí snésti (nebudou již smáti se jim, nebudou jich sužovati jako dosud). Srv. Nm 33, 55; Ez 25, 3; 26, 2. — Nebudou míti „trnu píchajícího ani ostnu bodajícího“ (hebr.).

[25] Toto praví Pán Bůh: Až shromáždím dům Israelův z národů, mezi něž rozptýleni jsou, ukáži na nich před národy, že jsem svatý, i bydliti budou ve své zemi, kterou jsem dal svému služebníku Jakobovi. [26] Budou bydliti v ní bezpečně; budou stavěti domy, štěpovati vinice, slovem budou bydliti klidně, kdežto na všech, kteří kolem nich nevražili na ně, konati budu soudy; i zvědí, že já jsem Hospodin, jejich Bůh.

7. Sedmero proroctví proti Egyptu. (hl! 29—32).

Zkáza faraona i veškerého Egyptu (29, 1—16). Druhé proroctví: Ortel nad Egyptem vykoná Nabuchodonosor (29, 17—21). Třetí: Den soudu nad Egyptem jest blízko (30, 1—19). Čtvrté proroctví: Rámě faraonovo ochábne (30, 20—26). Páté proroctví: Sláva a pád Assyrie — předobraz slávy a pádu Egypta (hl. 31). Šesté proroctví: Žalozpěv nad faraonem a vojskem jeho (32, 1—16). Sedmé proroctví: Žalozpěv nad hrobem všech nepřátel Božích (32, 17—32).

Hlava 29. [1] Roku desátého, desátého měsíce, jedenáctého dne (toho) měsíce oslovil mne Hospodin a řekl: [2] Synu člověkův, upři tvář svou proti faraonovi, králi egyptskému, a prorokuj proti němu jakož i proti všemu Egyptu. [3] Mluv a rci: Toto praví Pán Bůh:

V. 25n. Pohané zaniknou nadobro; ne tak Israel, který bude obnoven, který bude míti skvělé budoucno. — Hospodin ukáže na Israelovi, že jest nejvýš „svatý“: zajetím jej od hříchu očistí, na vyšší svatost připraví, ve svatosti jej bude později udržovati; odměnou jim bude bezpečný blahobyt ve vlasti, jenž tu svatost nezbytně předpokládá. Srv. Lv 26, 3—12; Dt 28, 1—14. — Srv. také Is 65, 21; Am 9, 13; Mich 7, 14. — „zvědí“ to pohané i Israelité.

Hl. 29. počíná řadu (7) proroctví proti Egyptu, proti němuž prorokoval již také Is (hl 19) a Jer (25, 19; 43, 8—13; 46, 1—12. 13—28). — Ez hll 29 32 končí proroctví svá proti pohanům (hll 25 - 32), spolu pak také „Knihu hrozeb“ (hll 1—32). — První proroctví, čtvrté a páté proti Egyptu pronesl Ez krátce před dobytím Jerusalema; šesté a sedmé krátce po této pohromě; proroctví druhé (29, 17—21) a snad i třetí (30, 1—19) proslovil před výpravou Nabuchodonosorovou do Egypta, tedy před r. 568 (Jer 43, 12). — Spoluzajatci Ezechielovi kojili se ustavičně jalovými nadějemi, že se podaří Judovcům setřásti jho babylonské pomocí velestátu Egyptského (výše 17, 7n. 15; Jer 2, 36; 37, 6), a že říše Judská zase vzkvete; snad se i domnívali, že Egypt vynutí na Babyloňanech dovolení, aby zajatým Judovcům bylo dopřáno vrátit se domů. To vše se příčilo výchovným úkolům zajetí, proto Ez hlásá příští zkázu Egypta, aby zajatci vzdali se svých jalových nadějí, aby se podrobili (za trest od Boha stanovený) Babyloňanům a v pokoře, kajícnosti a důvěře v Boha čekali, až udeří hodina, kdy padne i Babylon a zajetí, jak byl předpovídal Isajáš (hll 40—66).

V. 1. „Rok desátý“ zajetí Jechonjášova (výše 1, 2) „měsíc desátý“ toho roku byl leden r. 588. — V letech 589 a 588 poslal Hofra (589 - 570) pomoc Judovcům, obleženým v Jerusalemě, od které i zajatci babylonští očekávali mnoho. — Asi za rok a šest měsíců po tomto proroctví Jerusalem padl. Místo „jedenáctého“ má hebr.: „dvanáctého.“

V. 2n. „drak“ = krokodil, náznak Egypta, náznak síly, žravosti a ukrutnosti. Srv. Is 27, 1; Ž 73, 13. — „řeky“ = Nil, jeho sedmero ramen a množství průplavů. — „leží“ ve vědomí nepřemožitelnosti a bezpečnosti. Herodot (2, 169) napsal, že Hofra se domníval, že žádný člověk ani bůh nemůže mu království vzíti. — „řeka“ = Nil, na němž závisí všecek život v Egyptě, bez něhož byl by Egypt poušť. — Epyptští králové byli sice pokládáni za syny boží, tedy za bytosti božské (viz k Ž 109, 3), mohl tedy ve své zpupnosti říci: „já jsem sebe samého učinil“ (Vulg), avšak místo toho dlužno čísti: „já jsem si (ji) učinil“, t. j. řeku, Nil. Král chce říci, že umělými průplavy, splavy atd. učinil z Nilu to, čím pro Egypt jest — pramen výživy. Srv. níže v. 9d. — Nil měl takový význam, že Nil = Egypt, a král měl takovou moc v Egyptě, že Egypt = král; mohl tedy i v tomto smyslu říci král, že učinil sebe samého. — V proroctví proti Tyru oslovil Ez nejprve město a pak krále, zde naopak pozornost věnuje nejprve králi a pak Egyptu; snad proto, že byla v Egyptě absolutistická monarchie, kdežto v Tyru vládla velkoobchodnická šlechta s králem (velkoobchodníkem) v čele.

Aj, já (přijdu) na tebe, faraone, egyptský králi,
draku veliký, jenž ležíš prostřed řek svých,
a říkáš: „Má je (ta) řeka, a já jsem sebe samého učinil."
[4] Hák vložím tobě do čelistí,
připevním ryby řek tvých na tvé šupiny,
vytáhnu tě z prostřed řek tvých,
a všecky ryby tvé šupin tvých držeti se budou.
[5] A pohodím tě na poušti se všemi rybami tvé řeky,
na holou zemi padneš, a nikdo tě nesebere aniž pohřbí.
Šelmám zemským a ptactvu nebeskému dal jsem tě,
aby tě sežrali;
[6] i zvědí všichni obyvatelé egyptští,
že já jsem Hospodin.
Za to, žes byl rákosovou holí
Israelovu domu,
— když se tě chopili rukou, zlámal ses,
a rozedrals jim celé rámě;
a když se na tebe podepřeli, rozpadl ses,
a rozdrásals jim celé ledví. —
[8] za to Pán Bůh praví toto:
Aj, já přivedu na tebe meč,
a vybiji v tobě člověka i dobytče;
[9] z Egypta bude poušť a pustina,
i zvědí, že já jsem Hospodin.
Za to, že jsi řekl: „Řeka má jest,
a já jsem učinil ji":
[10] za to — aj — já (přijdu) na tebe a na tvé řeky,
obrátím Egypt v pustinu, mečem zkaženou
od věže Syene až do pomezí Etiopie.

V. [4]. Herodot (2, 70) vypravuje, že Egypťané chytali krokodily háky (Vulg překládá: „uzdu" vložím). — Vyobrazení krokodilové mívají na svém krunýři drobná zvířata, i ryby; zde znamenají ty „ryby" faraonovy poddané: zahyne farao i s národem. — Srv. Hab 1, 14n.

V. [5]. Zvířata vodní musí na poušti zhynouti. — Srv. Is 14, 19; Jer 7, 33. — Na poušti, dělící Egypt od Palestiny, byl Hofra i s vojskem svým poražen od Chaldů, když táhl na pomoc obleženému Jerusalemu. Později kolem r. 570 bylo vojsko Hofrovo poraženo a potřeno na poušti Cyrenské od Amasise, jenž se stal jeho spoluvladařem (570—564) a nástupcem (564—526).

V. [6]. Viz Is 36, 6. — „Za to" dlužno spojiti s v. 8. — V. 7. větu přerývá.

V. [7]. Kdo se opírá o Epypt menší měrou, jako se opíráme o hůl, ten, když se hůl přelomí, poraní si „ruku" (Tak LXX místo „rámě" Vulg); kdo se opře o rákos celým tělem, ten počne „se kolísati" (tak místo druhého „rozdrásals") celým tělem, celou svou silou (= „ledví", kyčle, bedra, náznak síly). — Srv. 4 Král 24, 7; Jer 37, 4—8. — Viz níže 17, 15—21.

V. [8n]. „Za to", žes byl rákosovou holí, že jsi neposkytl slíbené pomoci. za tu věrolomnost, a za tvou zpupnost (v. 9cd), jmenovanou ve v. 3, — Nabuchodonosor na své výpravě do Egypta r. 568 splnil aspoň částečně toto proroctví, rovněž tak později Kambyses, nehledě k pohromám, jež Egypt mimo to stihly a které nejsou zaznamenány v pramenech dějepisných, jež nás došly. — „meč" = válka.

V. [10]. Syene-Assuan u prvního nilského slapu. — V. 10c dlužno čísti: „od Migdólu až po Syenu, až po hranice Etiopie." Migdól, město v severním Egyptě; viz Ex 14, 2; Nm 33, 7; Jer 44, 1; 46, 14. — „pomezí Etiopie" (země Kúš) počínalo právě za řečeným prvním slapem. — Znamená tedy v. 10c: „celý, dolní i horní Egypt".

[11] Nepůjde přes něj noha člověkova,
aniž noha dybytčete kráčeti bude po něm;
nebude obýván čtyřicet roků.
[12] Učiním z Egypta poušť uprostřed zemí zpustošených
a města jeho uprostřed měst vyvrácených
pustá budou čtyřicet roků;
rozptýlím Egypťany mezi národy,
rozvěji je po zemích.

[13] Neboť toto praví Pán Bůh: Až vyprší čtyřicet roků, shromáždím Egypťany z národů, mezi nimiž rozptýleni byli. [14] Přivedu nazpět zajaté Egypťany, a usadím je v zemi Fatures, v domovské zemi jejich, i budou tam královstvím nepatrným; [15] mezi ostatními říšemi bude říší nejnepatrnější, že nebude již vynášeti se nad národy; zmenším ji, aby nemohli panovati nad národy. [16] Aniž budou ještě domu Israelovu nadějí, učíce je nepravosti — vzdalovati se mne a následovati jich, i zvědí, že já jsem Pán Bůh.
[17] Dvacátého sedmého roku, prvního (měsíce), prvního dne (toho) měsíce Hospodin mne oslovil a řekl: [18] Synu člověkův, Nabuchodo-

---

V. 11 n. „země zpustošené" jsou ty, proti kterým Ez výše prorokoval: Palestina, Edomsko, Moabsko atd. (Jer). — Zda jest číslice 40 pevná nebo jen okrouhlá jako výše 4, 6. nesnadno říci, ježto nemáme dostatek dějinné látky na to. Kdybychom odpočítali od roku 568, kdy Nabuchodonosor Egypt zpustošil a zajisté také Egypťany do zajetí odvedl („rozptýlím Egypťany . . .") čtyřicet let, dojdeme r. 528, kdy bylo dovoleno od Cyra zajatým Judovcům a zajisté i jiným národům, tedy také Egypťanům vrátiti se domů a zříditi nový stát jako jej zřídili v Palestině Židé (jiní jinak). — Srv. Jer 25, 9—19.
V. 13 n. Fatures = Horní Egypt s hlavním městem Tebami. Srv. Is 11, 11; 44, 15. — Herodot 2, 4, 15., jenž píše, že původním domovem Egypťanů byl Horní Egypt, došel souhlasu i nejnovější egyptologie. Srv. 17, 6. 14. — První farao Menes sídlil prý ve městě This, v Horním Egyptě, a odtud prý založil město Memfis.
V. 15. Za Amosise (570—526), nástupce Hofrova, poklesla moc Egypta tak hluboko, jako byla na počátku svých dějin (za Menesa). Wiedemann.
V. 16. Egypt lákal, ano vybízel Judovce, aby se s ním spolčili, sliboval jim pomoc; Judovci, ačkoli byli od Boha skrze proroky varováni, poslechli a politický spolek s Egyptem vedl k modlářství, k odpadu od Hospodina. — Místo „učíce je. . . jich" hebr.: „aniž budou (Egypťané) žalobci viny (Judovců), když by oni (Judovci) šli za nimi (Egypťany)", t. j. když by napodobovali jejich nábožensko-mravní obyčeje, jako byli kdysi činili.
V. 17. První měsíc dvacátého sedmého roku zajetí Jechonjášova byl duben r. 572, šestnáct roků po pádu Jerusalema, za časů, kdy se chystal Nabuchodonosor na výpravu do Egypta ukončiv obléhání Tyru. Je to poslední proroctví Ezechielovo, jež napsal a jež se nám dochovalo. Opakuje, co již dříve byl řekl, ježto přiblížil se čas, kdy se měla předpověď ona splniti. — Babyloňané bájili, že bohové na nový rok (první den prvního měsíce) ustanovují osudy lidí pro příští rok. Ez proti tomu právě na nový rok upozorňuje, že to, co se brzy splní, bylo předpověděno a ustanoveno od Hospodina již dávno.
V. 18. „těžká služba proti Tyru" bylo třináctileté jeho obléhání 585—572. Ježto byl Tyrus-ostrov po zemi nepřístupný, bylo třeba spojiti jej s pevninou hrází, na kterou bylo nanositi v koších na hlavě nebo na ramenách veliké množství kamene, hlíny, dříví, že tedy s hlavy potících se vojínů opadaly vlasy, a ramena jejich byla všecka otlačená, odřená atd. Že takový násep Nabuchodonosor dal skutečně nanésti, dosvědčuje sv. Jer., Cyril Alex., jakož i dějepisec tyrský Vilém († 1184); tento však poznamenává, že král náspu nedokončil. Arrian († kol. r. 172 po Kr.) vypravuje, že Alexander, který dal ostrov Tyrus se souší novou hrází spojiti, nalezl u břehu moře daleko mělké a bahnité, a že teprv u ostrovu náhle kleslo dno mořské na

nosor, král babylonský, dal svému vojsku těžkou službu konati proti Tyru; každá hlava oblysela, každé rámě orváno jest, ale mzdy se nedostalo jemu ani vojsku jeho z Tyru za službu, kterou mi proti němu prokázal. [19] Proto Pán Bůh praví toto: Aj, já dám Nabuchodonosorovi, králi babylonskému, zemi Egyptskou, i pobere bohatství její, zloupí ji na kořist a rozchvátí ji v plen a to bude mzda jeho vojsku. [20] Za práci, kterou vykonal proti němu, dal jsem jemu Egypt, protože pro mne pracoval, praví Pán Bůh. [21] V ten den vypučí se roh domu Israelovu, i dám ti, že budeš moci otevříti ústa uprostřed nich, i zvědí, že já jsem Hospodin.

Hlava 30.

[1] Hospodin mne oslovil a řekl:
[2] Synu člověkův, prorokuj a rci:

Toto praví Pán Bůh:
Kvilte! Běda, běda (tomu) dnu!
[3] Neboť blízko jest den,
blíží se den Hospodinův, den mraku;
čas (soudu) národů to bude.
[4] Meč přijde do Egypta,

---

18 stop hluboko. Z toho lze vyvozovati, že Nabuchodonosor sice Tyru nedobyl, nepoplenil, ale že se Tyrus vysílený vydal s podmínkou, že ho král babylonský nedá svému vojsku v plen. (Sv. Jer a jiní se domnívají, že Nabuchodonosor Tyru dobyl, že však Tyrští svůj majetek včas uklidili do vzdálenějších kolonii, takže Nabuchodonosor neměl co si na něm vzíti.) — „mi" není sice v původním znění, neruší však smyslu, naopak jej správně vykládá, ježto Nabuchodonosor byl skutečně, třebaže bezděky a z jiných pohnutek (sobeckých), nástrojem Prozřetelnosti, který vykonával její úmysly — potrestati a zničiti zpupnost Tyru; byl tedy ve službách Božích, za které zasluhoval podle válečného práva odměnu.

V. 19. Té odměny, náhrady, odškodnění za ušlou kořist v Tyru dostane se mu v Egyptě.

V. 21. „ten den" jest doba pokoření Egypta. — „roh" = síla, moc, zejména královská, král, říše. Dan 7, 7. 20. — Ta moc z malých počátků (povýšení Jechonjáše, 4 Král 25, 27; Jer 52, 31. návrat ze zajetí atd.) vyklíčí a poroste, a vyvrcholí v duchovním království Mesiášově. Srv. Is 45, 8. — Až se splní toto Ezechielovo proroctví proti Egyptu (r. 568), nabude tím Ez vážnosti, víry, důvěry u lidu, že mu bude lze svobodněji a neohroženěji mluviti (= „otevříti ústa"), že slova jeho dojdou více pozornosti. — Z toho lze vyvozovati že se Ez ještě dočkal výpravy Nabuchodonosorovy do Egypta a jejího výsledku.

Hl. 30. — V. 1. Ježto hl 30 (třetí slovo Boží proti Egyptu) neudává času, kdy byla proslovena, dlužno předpokládati, že se tak stalo za doby, určené datem posledním, t. j. *29, 17.*, že tedy bylo vysloveno r. 572. Proti tomu již Jer a po něm jiní se domnívají, že Ez hl 30 pronesl za doby, označené výše v *29, 1.* Ježto není pádných, přesvědčivých důvodů pro toto mínění ani pro ono, dlužno se spokojiti s přibližným údajem časovým: Ez pronesl toto proroctví po 29, 1—16, ale před vpádem Nabuchodonosora do Egypta (r. 568).

V. 2 n. Srv. Joel 1, 13. 15; 2, 1 n; Is 13, 6. 9; Sof 1, 7. 14. — Den soudu a trestu sluje „den Hospodinův", ježto se dostane potlačované spravedlnosti jeho dostiučinění, zasvitne jeho velebnost a sláva, která byla dosud neuznávána, urážena. — „mrak" temno — náznak neštěstí. — Ježto „blízko" bývá prorokům pojem neurčitý, nelze slova toho pokládati za pádný důvod pro tvrzení, že proroctví hl 30 proslovil Ez krátce před výpravou Nabuchodonosorovou do Egypta jako úryvek 29, 17—21. — „čas národů" = čas, kdy národové budou souzeni, zejména Egypťané od Nabuchodonosora. Srv. níže v. 5. — Jer 27, 7.

V. 4. opakuje, co řečeno bylo výše 29, 12—15. — „v Etiopii" s Egyptem spolčené, bude strach, že nepřítel vpadne z Egypta i tam.

strach bude v Etiopii,
až padati budou zranění v Egyptě,
až vzato mu bude bohatství jeho,
až zbořeny budou základy jeho.
[5] Etiopie, Lybie, Lydie
a všecka ostatní směsice národů,
a Chub, jakož i synové země smlouvy
padnou mečem s nimi.

[6] Toto praví Pán Bůh:
Padnou podpory Egypta,
zničena bude zpupná jeho nádhera,
od věže Syene mečem padati budou v něm,
praví pán Bůh zástupů.
[7] Zpustošeni budou (ležet) uprostřed zemí zpustošených,
a města jeho uprostřed pustých měst.
[8] Zvědí, že já jsem Hospodin,
až dám Egypt na pospas ohni,
až rozbiti budou všichni jeho pomocníci.
[9] V ten den vyjdou poslové ode mne na lodích,
aby učinili konec bezstarostnosti Etiopie,
a budou plni strachu v den (soudu) Egypta,
neboť jistě přijde.

[10] Toto praví Pán Bůh:
Učiním konec množství (lidu) egyptského
rukou Nabuchodonosora, krále babylonského.
[11] On i lid jeho s ním,
nejkrutější z národů, přivedeni budou,
aby zničili tu zemi;
vytáhnou z pochvy meče své na Egypt,
a naplní tu zemi zbitými.
[12] Vysuším koryta řek,
vydám zemi do rukou zlosynů,
a zpustoším zemi i s tím, čeho jest plná,

V. [5]. „Lybie“ = Put (hebr.) — Lydie = Lud. Viz Jer 46, 9. — „směsice národů“ jako Jer 25, 20. — „Chub“ venkoncem neznámo; v LXX není, snad tedy glosa, jež bývá všelijak opravována. — „synové (země? V LXX není) smlouvy“ (mé LXX) jsou nejspíše Judovci, kteří s Jer uprchli do Egypta, když byl Godoljáš zákeřně zabit, nebo kteří byli se usadili v Egyptě již prve. (Srv. židovskou kolonii v Elefantině k Esdr 2, 19). Viz Jer hl 44.

V. [6]. „podpory Egypta“ jsou jeho velmoži, vladaři, zejména pak vojsko. Také modly. Srv. Is 3, 1; 19, 10. — Místo „od věže Syene“ dlužno čísti: „od Migdólu až po Syenu“ jako výše 29, 10.

V. [7]. Viz 29, 12. — „zpustošeni ležet budou“ Egypťané.

V. [8]. „oheň“ = požáry válečné, — „pomocníci“ = spojenci, najatí žoldnéři z cizích národů. Srv. v. 5.

V. [9]. „na lodích“ není jisto; LXX mají místo toho: „chvatně.“ — Ti poslové jsou Egypťané, prchající před Chaldy a vypravující hrůzy, jež Egypt stihly; tím budí v Etiopanech, bezstarostně o moc Egypta se opírajících, zděšení. Srv. Is 18, 2; 19, 1.

V. [10]. Srv. 29, 18 n.

V. [11]. Viz 28, 7.

V. [12]. Sucho (mimořádné) nedopustí, aby do všech koryt průplavů mohla se dostati voda, na zavlažování rolí nezbytně nutná, Srv. Is 19, 5-8. — Snadno se domysliti, že i vojsko Nabuchodonosorovo průplavy ničilo. Srv. Is 37, 25.

rukou cizozemců;
já Hospodin mluvil jsem.

[13] Toto praví Pán Bůh:
Zkazím i sochy,
modlám v Memfis konec učiním,
vůdce v zemi Egyptské nebude již,
a pustím hrůzu na Egyptskou zemi.
[14] Zpustoším zemi Fatures,
zapálím oheň v Tafnis,
a vykonám soudy na Tébách.
[15] Vyliji hněv svůj na Pelusium, oporu Egypta,
a povraždím množství (lidu) v Tébách.
[16] Zapálím oheň v Egyptě;
jako žena rodící svíjeti se bude bolestí Pelusium,
Téby budou rozmetány,
a v Memfidě úzkosti den co den.
[17] Jinoši z Heliopole a z Bubastis mečem padnou,
ostatek pak do zajetí odveden bude.
[18] V Tafnis zčerná den,
až tam polámu egyptská žezla,
až v něm za své vezme pyšná jeho moc;
mrak jej zakryje,
dcery pak jeho do zajetí vedeny budou.
[19] A tak učiním soudy v Egyptě,
i zvědí, že já jsem Hospodin.

[20] Jedenáctého roku, prvního měsíce, sedmého dne (toho) měsíce, oslovil mne Hospodin a řekl:

V. [13]. O modlách v Memfidě viz Is 19, 13; Jer 2, 16. Byl tam slavný chrám Ptahův. — „vůdce“ = krále, syna toho onoho boha městského (místního). — Po Psametichovi III (526—525) zmocnil se Egypta cizinec Kambyses, a Egypt zůstal perskou provincií až do r. 415.

V. [14]. „Fatures“ = Horní Egypt jako výše 29, 14. Místo Tafnis hebr: Zoan, t. j. Tanis. Viz Nm 13, 23; Is 19, 11. 13; 30, 4. — Ž 77, 1. — O Tàfnes viz Jer 2, 16; 43, 7—9; 44, 1; 46, 14. — Téby = hlavní město Horního Egypta, kde býval ctěn zejména Amon. (Vulg místo Téb má: „Alexandrii!“)

V. [15]. Pelusium, přirozená i umělá pevnost na severovýchodních hranicích Egypta, klíč k němu, sluje právem „opora“ Egypta, ježto každý nepřítel přicházející z Asie do poříčí Nilu, snažil se zmocniti se nejprve tohoto města. — Dvě města, jedno dolnoegyptské a druhé hornoegyptské znamenají celý Egypt, jak jest široký a dlouhý. — K Tébám srv. Nah 3, 8.

V. [16n]. Nepřítel bude Memfis sužovati za bílého dne (hebr. místo: den co den Vulg) t. j. nebude při útoku se krýti pláštěm noci; tak bude jist, že zvítězí, že napadne město za bílého dne. Srv. Jer 16, 8. — Heliopolis = On; viz Jer 43, 13. — Severně tohoto města bylo Bubastis, egyptsky Pi-Bast, t. j. město bohyně lásky Bast, vyobrazované s kočičí hlavou. Bylo to hlavní město 18 župy dolního Egypta, nedaleko dnešní stanice železniční Zakazik. — Župa On-ská a Bubasti-ská byla sídla vojenské kasty, jakož i žoldnéřů, proto „jinoši“ = vojáci, kdežto „ostatek“ znamená obyvatelstvo civilní.

V. [18n]. Tafnis jmenuje Jer 2, 16; 43, 7; 44, 1. — „den zčerná“ neštěstím. Srv. Is 13, 10; Sof 1, 15. — „egyptská žezla“ t. j. moc faraona, který měl v řečeném městě sídlo. Jer 43, 8 nn — „dcery jeho“ jsou menší města na Tafnis závislá, t. j. obyvatetstvo jejich.

V. [20]. První měsíc jedenáctého roku zajetí Jechonjášova (1, 2) jest duben r. *588*. Srv. výše 29, 1. — Toto proroctví hodí se do času kdy bylo vojsko Hofrovo, jež vytáhlo na pomoc Jerusalemu, od Chaldů poraženo, že mu bylo vrátit se domů. Srv. Jer 37, 5.

[21] Synu člověkův, rámě faraona, krále egyptského jsem zlámal,
a aj, není ošetřeno, aby se mohlo zahojiti,
není na ně přiložen obvazek,
není obvinuto šátky,
aby nabudouc síly mohlo držeti meč.

[22] Proto praví Pán Bůh toto:
Aj, já se chystám na faraona, egyptského krále,
a polámu ramena jeho, (rámě) zdravé i zlámané,
a vyrazím z ruky jeho meč.
[23] Egypťany rozptýlím mezi národy,
a rozvěji je do zemí.

[24] Ramena však babylonského krále posílím,
dám meč svůj do ruky jeho,
polámu ramena faraonova,
i budou před tváří jeho lkáti, jako probodený.

[25] Posilím tedy ramena krále babylonského,
ale ramena faraonova sklesnou,
i zvědí, že já jsem Hospodin,
když dám meč svůj králi babylonskému do ruky,
aby jím zamával nad Egyptskou zemí.

[26] Ano, rozptýlím Egypťany mezi národy,
a rozvěji je po zemích,
i zvědí, že já jsem Hospodin.

Hlava 31. — [1] Jedenáctého roku, třetího měsíce, prvního (dne toho) měsíce, Hospodin oslovil mne a řekl: [2] Synu člověkův, rci faraonovi, králi egyptskému, a lidu jeho:

V. [21]. „rámě“ = vojenská moc, která byla „zlomena“ nejen bitvou u Charkemiše r. 605., nýbrž nedávno, když se farao pokusil osvoboditi Jerusalem, obležený od Nabuchodonosora. Moc Egypta jest zlomena a není naděje, že se zase zmůže.

V. [22]. „Proto“, že jest ustanoveno od Boha, aby se moc egyptská nevzpamatovala. — V rameni pravém (?) zlomeném vidí někteří zlomenou moc Egypta za hranicemi, v rameni druhém, zdravém (levém?) moc vojenskou na domácí půdě; i ta bude zlomena.

V. [23]. opakuje 29, 12.

V. [24]. „před tváří jeho“ — vítězného Nabuchodonosora. — „lkáti budou“ farao s poraženým vojskem. — „probodený“, smrtelně raněný, který za hrozných bolestí vypouští duši. Farao zahyne smrtí prostého vojáka.

V. [25]. „zamával nad Egyptem“ = vykonal trest, jejž mu Hospodin uložil.

V. [26]. Srv. v. 23; 19, 12.

Hl 31. — V [1]. Třetí měsíc jedenáctého roku zajetí krále Jechonjáše byl červen r. *588* před Kr.; bylo to tedy sedm týdnů po proroctví 30, 20. Pohnutka a účel hl 31 byl tedy týž jako 30, 20. — Do pádu Jerusalema scházel ještě rok a několik týdnů. — Aby podal jistou zkázu Egypta hodně názorně, („po lopatě“ umělecky vypracované!) Ez líčí pád říše mnohem větší a mocnější — Assyrie. Zkáza její (r. 606) byla ještě v živé paměti toho roku (588); bylať rozbita před 18 roky! Z líčení té zkázy může si vzíti farao sám poučení (v. 18). — Osudy Assyrie kreslí Ez obrazem cedru na Libanu. V první sloze (v. 3—9.) líčí velikost a krásu Assyrie; ve sloze druhé (v. 10—14) popisuje zkázu té velmoci; třetí sloha (v. 15—17) kreslí následky té pohromy: hrůzu a smutek.

V. [2]. oslovuje faraona a celý Egypt, který ve své domýšlivosti a pýše („ve své velikosti“) neznal mezí. Ez jakoby chtěl říci: Dovolíš snad, abych tě směl přirovnati k velemocné Assyrii, k níž se v duchu přirovnáváš sám.

Komu se podobáš ve své velikosti?
[3] Aj, Assur byl jak cedr na Libanu,
pěkných ratolestí, hustých větví,
vysokého zrostu;
mezi hustými haluzemi
vynikal vysoko jeho vrch.
[4] Vodstvo jej učinilo velikým,
tůně jej udělala vysokým;
potoky její tekly
kolem kořenů jeho,
odtoky své vypouštěl
na všecky stromy kraje.
[5] Proto překonala výše jeho
všecky stromy kraje;
rozmnožily se větve jeho,
a roztáhly se ratolesti jeho
pro množství vodstva.
[6] Když pak rozprostřel stín svůj,
hnízdilo se na větvích jeho všecko nebeské ptactvo,
pod jeho haluzemi rodila všecka lesní zvířata,
a ve stínu jeho tábořila směsice četných národů.
[7] Byl překrásný svou velikostí,
délkou svých ratolestí,
byltě kořen jeho u vod mnohých.
[8] Nebylo vyšších cedrů nad něj
v Božím ráji,
jedle nedosáhly vrchu jeho,
javory se nevyrovnaly
ratolestem jeho;
žádný strom ráje Božího nebyl podobný
jemu ani kráse jeho.
[9] Učiniť jsem jej krásným,
s četnými a hustými ratolestmi,
i závidělo mu všecko stromoví Edenu,
které bylo v ráji Božím.

V. [3]. „Assur“ jest doloženo všemi starými rukopisy a není důvodů kritických, aby škrtáno bylo. — Říše a králové bývají často přirovnáváni ke stromům. Srv. 17, 2. 24; Is 10, 33; Dan 4, 7.

V. [4]. „tůně“ = „tehóm“, jež prosakovala podle názoru starovýchodního a vypouštěla nedaleko cedru hojnost pramenité vody, jej zavlažující. — „její“ = tůně. Cedr měl tolik vody, že jí ani nezpotřeboval, „vypouštěl“ a popouštěl ji stromům jiným (Vulg); podle hebr však „tůně“ sama tak činila. — Hojnost vody znamená hojnost blahobytu, který zaplavil Assyřany, kdežto poddaným národům dostalo se totiko jakýchsi odpadků jeho. Srv. Is 35,6 n; 43, 20; 44, 3; 58, 11; Jer 2, 13.

V. [6]. Cedr „rozprostřel“, rozložil své haluze (hebr) a tím vznikl široký „stín“ (Vulg). Cedr — Assyrie se upevnila v moci, podrobila si mnoho národů, kteří u ní hledali ochrany a blahobytu.

V. [7]. Srv. 17, 23; 19, 11.

V. [8]. Ez nadsázkou srovnává „cedr“ (Assyrii) se stromy rajskými (Gn 2, 8) jako byl učinil již výše 28, 13. Cedr vynikal výší, cypřiš (Vulg „jedle“) zelení a platan hustotou ratolestí. —

V. [9]. Bůh, jenž dává vzrůst stromům, dává růsti, jak za dobré uzná té oné říši, politicky, vojensky, hospodářsky. Týž Bůh může jí hned zase všecku moc vzíti (v. 10 nn).

[10] Proto Pán Bůh praví toto:
Za to, že vzrostl tak vysoko,
že udělal vrch svůj zelený a hustý,
že pozdvihlo se srdce jeho pro svou výšku:
[11] dal jsem jej do rukou nejsilnějšího z národů,
(ten) s ním zatočí;
pro bezbožnost jeho zavrhl jsem jej.
[12] I podťali jej cizinci, nejkrutější z národů,
a pohodili jej;
na horách a po všech údolích
padaly větve jeho;
polámáno leželo větvoví jeho
po všech skalách země;
všichni národové světa odešli
ze stínu jeho
a nechali jej ležet.
[13] Když byl skácen, sedalo na něj
všecko nebeské ptactvo,
a na ratolestech jeho byla
všecka divoká zvěř kraje.
[14] Proto nesmí se pozdvihovati pro svou výši
žádný strom u vody,
nesmí hnáti vrch svůj mezi hustým a listnatým větvovím do výše,
aniž smí pyšně státi ve své výši
cokoliv bývá zavlažováno vodami;
neboť všichni jsou odevzdáni smrti
pro nejzazší kraj, mezi lidi,
mezi ty, kteří padají do jámy.

[15] Toto praví Pán Bůh:
Ten den, kdy padl do pekel,
způsobil jsem smutek,
zahalil jsem jím tůni,
zastavil jsem řeky její,
zadržel jsem množství vodstva;
truchlil nad ním Liban,
a všecko stromoví kraje zatřáslo se.

V. [10]. Viz 29, 3. 9; 30, 18. — „pozdvihlo se“ zpupně. Srv. Is 10, 9n 36, 19n; 37, 23.

V. [11]. „nejsilnější národ“ jsou Chaldové, kteří — jako povalili s Medy Assyrii, povalí též Egypt!

V. [12]. Národové, Assyrii poddaní, když začala praskati a kloniti se, opustili ji snažíce zachrániti toliko sebe.

V. [13]. Ptactvo a zvěř, jež se byla rozprchla, když nastal zase klid, vracejí se, usedají klidně na ležícím obru, a ožírají případně jeho haluze . . . Srv. 29, 5; Is 18, 6; Jer 7, 33; 34, 20.

V. [14]. „nesmí se pozdvihovati“ = ať se nepozdvihují, nepyšní, ježto na takovou zpupnost stanoven je trest smrti! — Zpupní králové za pokutu zemrou, dostanou se do hrobu, do podsvětí jako poslední smrtelník.

V. [15]. „tůni“, o níž viz v. 4. — Vodstvo, zastřené smutečním rouchem vyschlo, přestal blahobyt Assyřanů i národů, jim poddaných. — „truchlil“, ježto Hospodin jej oděl ve smuteční šat. — „zatřáslo se“, že až omdlelo (hebr.).

[16] Hřmotem pádu jeho otřásl jsem národy,
když jsem jej svrhl do pekel,
k těm, kteří padli do jámy;
a potěšilo se v kraji nejhlubším všecko stromoví Edenu,
nejkrásnější a nejznamenitější na Libanu,
všecko, jež svlažováno bylo vodami.
[17] Neboť i ti s ním musí
do pekel k zabitým mečem,
a rámě každého může odpočívati
ve stínu jeho mezi národy.
[18] Komu jsi (tedy) podoben,
ó slavný a převysoký mezi stromy Edenu?
Aj, svržen budeš se stromy Edenu
do země nejzazší,
mezi neobřezanými ležeti budeš,
s těmi, kteří zbiti byli mečem.
To jest farao a všecko množství jeho,
praví Pán Bůh.

Hlava 32. — [1] Dvanáctého roku, dvanáctého měsíce, prvního dne (toho) měsíce, Hospodin oslovil mne a řekl: [2] Synu člověkův, počni žalozpěv nad faraonem, egyptským králem, a rci mu:

V. [16]. Srv. Is 14, 19 n. — Jako při pádu velikého stromu se zatřese země, tak se zatřásli národové, když padla Assyrie. — „jej" posledního krále assyrského, který tu zastupuje celou říši. — „potěšili" se škodolibě jiní panovníci, kteří pro svou zpupnost již prve byli svrženi s trůnu do pekel mezi ostatní smrtelníky, na zemi kdysi nejopovrženější. — „kraj nejhlubší" jako výše ve v. 14: „kraj nejzazší". — „stromoví Edenu" = stromy tak vysoké, zelené a listnaté kdysi, — jako stromy edenské. Viz výše v. 8 n.

V. [17]. „ti" národové, a jejich vladaři, kteří kdysi „ve stínu" Assyrie hledali ochrany, jejichž rámě odpočívalo bezpečně pod tou záštitou, kteří se přiživovali s Assyrií, kteří při pádu jejím padli do mdlob (v. 15). — „zabití mečem" jako níže 32, 20. — „ve stínu jeho" Assura. — „mezi národy" pohřbenými v podsvětí (Jiní jinak).

V. [18]. oslovuje faraona, vrací se k otázce v. 2. — „Komu jsi podoben?" = Assyrii jsi podoben, jak výše popsáno. — O „Edenu" jako výše ve v. 9. 16. Egypťané, kteří sami obřízku měli, budou pociťovati za hanbu — býti v podsvětí ve společnosti neobřezanců. Srv. výše 28, 10. — O zabitých mečem srv. výše v. 17. a níže 32, 20. — „To" — osud výše vymalovaný čeká faraona ... — „množství" lidu, vojska, knížat, bohatství.

Hl. 32. — V. [1]. Místo „dvanáctého" lépe čísti s jinými rukopisy „jedenáctého" Srv. níže v. 17. a výše 26, 1; 30, 20; 31, 1. — Jedenáctý rok zajetí Joachinova (a Ezechielova) byl sedmnáctý rok vlády Nabuchodonosorovy, od jara r. 588 do jara r. 587 před Kr. — Ježto Jerusalem padl podle 4 Král 25, 3 n měsíce čtvrtého (v červenci) r. 587, pronesl Ez řeč v. 2—16. ještě před pádem veleměsta judského. — „dvanáctý měsíc" byl asi náš březen (r. 587).

V. [2]. „žalozpěv" následující není obvyklá píseň nářku, nýbrž píseň hrozeb, jež, až se splní, ovšem budou námětem k žalu. — Jako jest lev pro svou sílu králem zvířat pozemských, tak býval i farao králem četných národů; lev jest však také krvelačná šelma, která dáví zvířata slabší; tak činil ve své zpupnosti a ukrutnosti i farao četným národům, i byl postrachem jich (Am 3, 8). — Místo „lvu... podobal ses" možno (snad lépe) překládati: „Lve mezi národy — veta jest po tobě!" — „drak", vodní velikán je tu krokodil. Viz 29, 3. — „moře" je tu „Nil. Srv. Is 19, 5. — Krokodil, král vodní zvířeny byl naznakem Egypta. Zde jest farao přirovnán k němu pro svou zhoubnou činnost rušící mír, ukrutnost páchanou na národech v blahu žijících, za kterou bude potrestán. — Místo „zmítals rohem" podle hebr.: „vyrážel, výpady činil jsi, přepadals"; tak činil i farao; někteří však s malou změnou znění

Lvu mezi národy podobal ses,
a draku, jenž jest v moři;
zmítals rohem ve svých řekách,
zakalovals nohama vody,
a vlnils proudy jejich.
[3] Proto praví Pán Bůh toto:
Rozestru na tě síť svou
směsicí národů mnohých,
a vytáhnu tě v nevodu svém.
[4] Pohodím tě na zemi,
na širé pole povrhu tě;
dám na tě sedati všemu nebeskému ptactvu,
a nasytím tebou zvířata vší země.
[5] Maso tvé roznesu po horách,
a naplním tvé pahorky hnisem z tebe.
[6] Svlažím zemi smrdutou krví tvou až na hory,
a údolí plna budou tebe.

[7] Zakryji nebesa, když zhasneš,
učiním, že zčernají hvězdy jejich;
slunce mrakem zakryji,
a měsíc nedá světla svého.
[8] Všem světlům nebeským přikáži nad tebou truchlit,
a zahalím v temno tvoji zemi,
praví Pán Bůh —
[až padnou ranění tvoji prostřed země,
praví Pán Bůh.]
[9] Rozruším srdce národů mnohých,

---

místo „výpady činil jsi ve svých řekách" čtou a překládají: „stříkal jsi nozdrami svými" a poukazují na Joba 41, 12. Bible tu neučí, že má krokodil rohy! — Farao „zakaloval" štěstí národů a „rozviřoval" válkami klidný jejich život.

V. [3]. Srv. 12, 13; 17, 20; 26, 5; 29, 4. — Srv. Job 40, 18—20. — „síť" = „nevod"; znamená tu prostředky, jimiž Bůh potrestá zpupnost a ukrutnost faraonovu, znamená tu Chaldy, v jejichž vojsku bude „směsice" národů. — Zdá se, že „směsicí národů mnohých" jest glosa, vykládající prósou básnické rčení.

V. [4]. Srv. s 29, 5.

V. [5]. Srv. s 31, 12 n. — „hnisem", shnilinou, hnijící mrtvolou (hebr.). Ez má na mysli zkázu celého Egypta, všeho obyvatelstva jeho, jež činí obrovský celek, roztažený (a roztroušený) po dlouhém poříčí Nilu.

V. [6]. jest básnická nadsázka. Jako bývá Egypt zaplavován vodou Nilu, že z něho vzniká moře, tak bude v něm hojně vražděno, že bude zaplaven krví! Ano ta krev zaplaví i hory, jichž Nil rozvodněný nedosahuje! — „smrdutá krev" — rozložená ve vodu a krevní tělíska.

V. [7]. Srv. Is 8, 22; 13. 10; Joel 2, 10; Sof 1, 15. a jiná místa líčící den Božího soudu. Temno tu líčené naráží snad na egyptské tmy, popsané Ex 10, 21. Jako byl Is 14, 12. král babylonský přirovnán k jitřence, tak je tu farao připodobněn k slunci; Egypťané sami nazývali své krále „syny" nebo „miláčky boha slunce" (Rá) nebo samým bohem slunce. Zakrytí nebes bude současno se shasnutím slunce — faraona. — (Farao slul také „Horus" nebo „zlatý Horus". Horus byl však také bůh slunce.) Částečný soud, jaký bude konán nad Egyptem, jest předzvěstí všeobecného soudu posledního, proto jest zde líčen jeho barvami. Srv. Mt 24, 29.

V. [8]. „až padnou..." jest glosa, jež není ani v hebr. ani v LXX.

V. [9]. Srdce národů mnohých, až uvidí zkázu Egypta, budou „rozrušena" starostí, že ta zkáza zachvátí také je. — „trosky", zbytky, odvedené do zajetí, do krajin tak dálných, že jich ani Egypťané neznali. Srv. výše 29, 12.

až uvedu trosky z tebe mezi národy,
do zemí, jichž neznáš.
[10] Naplním hrůzou z tebe národy mnohé,
králové jejich úžasem hrozným nad tebou ztrnou,
až počne létati meč můj před tváří jejich;
ztrnou náhle, každý o svůj život,
v den tvého pádu.

[11] Neboť toto praví Pán Bůh:
Meč krále babylonského přijde na tě.
[12] Meči siláků porazím množství tvého lidu;
budou to vesměs nepřemožitelní národové;
zpustoší nádheru Egypta,
rozptýleno bude množství jeho.
[13] Pohubím také všecek dobytek jeho,
jenž býval u hojných vod;
nezakalí jich už noha lidská,
aniž je kaliti bude kopyto dobytčí.
[14] Tehdy učiním, že usadí se vody jejich,
a řeky jejich jako olej povedu,
— praví Pán Bůh —
[15] až učiním ze země Egyptské poušť,
až bude země zbavena všeho, čeho jest plná,
až zbiji všecky obyvatele její;
i zvědí, že já jsem Hospodin.

[16] To jest žalozpěv, ten budou zpívat; dcery národů budou jej zpívat; nad Egyptem a nad bohatstvím jeho budou jej zpívat, praví Pán

* * *

[17] Dvanáctého roku, patnáctého dne měsíce, Hospodin oslovil mne a řekl: [18] Synu člověkův, zpívej pohřební píseň nad množstvím Egypta;

V. [10]. vykládá podrobněji, proč srdce národů budou „rozrušena" (v. 9). — „meč" znamená tu všecky pohromy, jež Egypt stihnou. — Místo „ztrnou náhle" možno podle hebr. přeložiti: „budou trnouti ustavičně". — Srv. výše 26, 16; 31, 16.

V. [11]. Srv. výše 29, 19; 30, 10. 24.

V. [12]. „nepřemožitelní" = nejukrutnější (hebr.). Srv. 28, 7; 31, 12. — O zkáze nádhery, pro kterou se Egypťané tolik pyšnili, srv. výše 29, 8 n; 30, 6 n.

V. [13]. Srv. výše 29, 8 nn; 30, 7. 12. — Na březích Nilu a nilských průplavů byla hojná pastva pro četný dobytek. Srv. Gn 41, 2.

V. [14]. Ježto nebude nikdo vod kaliti, usadí se kal na dně a voda poteče čistá a klidná (nezvlněná) jako olej. — Egypt pozbude moci, zpupnosti a násilnosti; co z něho zbude, nebude již naplňovati svět hrůzou. Srv. výše 29, 15.

V. [16]. „To", co předcházelo od v. 2. — Žalozpěvy zpívávaly zejména ženy („dcery národů). Srv. Jer 9, 17. — Srv. 26, 17; 27, 32; 31, 16; 32, 9. — V některých řeckých rukopisech jakož i v překladu koptickém začíná se v. 16: „Je to žalozpěv a zpívati budeš jej ty a dcery národů..." Tím vrací se v. 16 k v. 2. a zakončuje přiměřeně úryvek 32, 2—16.

V. [17]. Číslici měsíce dlužno doplniti ze LXX a překladu arabského: „měsíce prvního" (našeho dubna). — Rok dvanáctý byl rok osmnáctý vlády Nabuchodonosorovy, od jara *587* do jara *586* před Kr. Ježto předchozí řeč proslovil Ez na počátku března (výše 32, 1) roku 587, patrná jest časová mezera půldruhého měsíce mezi řečí onou (32, 1) a touto (v. 17). Ježto Jerusalem padl teprve měsíce čtvrtého, v červenci r. 587, byla i tato řeč (v. 17—32) pronešena ještě před pádem Jerusalema. — Žalozpěv podává ve v. 18. před-

a sraz je samo i příslušníky mocných národů do nejhlubších pekel k padlým do podsvětí!

[19] Nad koho je ti lépe?
Klesni, a lehni si
mezi neobřezance!
[20] Mezi zbité mečem
ať padnou!
Meč jest (již) podán!
Vlekou (již) jej,
i všecky lidi jeho!
[21] Oslovují ho největší junáci
z prostředka pekel,
kteří s pomocníky jeho
(tam) klesli a leží,
neobřezaní, zabití mečem.

[22] Tu jest Assur i všecek jeho lid;
kolem něho hroby (lidu) jeho,

---

mět, jejž hodlá opěvati: pád faraona s veškerou jeho okázalostí; ten pád popisuje v. 19—21. — Další vv. líčí společnost v podsvětí, do které se farao dostává: král assyrský s veškerým svým vojskem (v. 22n), panovník elamský s veškerým svým vojskem (v. 24), Mosoch a Tubal (v. 26), Edomci (v. 29) a jiní národové (v. 30). Ez provádí nás podsvětím jako učinil později Dante ve své nesmrtelné „Božské komedii".

V. 18. „množstvím" jeho vojska, obyvatelstva, bohatství, nádhery, přepychu, jež všecko vezme za své. — „je" = množství, nádheru Egypta. — „sraz" slovem prorockým, slovem Božím, jež cokoli předpoví, jistojistě také se vykoná, splní; u Boha slovo = skutku. Prorok praví, že všecka sláva pohanských říší, i nejmocnějších, buď již zanikla (Assyrie) nebo dříve či později zanikne; nic nezmohou nepřátelské snahy jejich proti království Božímu na světě. Konec konců zvítězí plán Boží! Toto proroctví mělo býti útěchou Židů od všelijakých pohanských národů (neobřezaných) pronásledovaných; Bůh pošle na ně svůj meč, jemuž podlehnou a padnou do podsvětí, aby pykali za své násilné a ukrutné skutky. Ez míří zejména na Egypt, jenž nepomohl dostatečně Jerusalemu obleženému (Jer 37, 5nn; 4 Král 25, 3n) r. 589, a do něhož po pádu Jerusalema a po smrti Godoljášově veliké množství Židů prchlo (Jer hll 42nn). „sraz" zejména faraona s trůnu. — Ez má vysloviti soud ne toliko nad Egyptem, nýbrž i nad ostatními „národy mocnými", a tím stává se z jeho slova všeobecný soud nade všemi nepřáteli Božími. — Ez ohlašuje dekret Prozřetelnosti, jenž již mnohé říše s výše slávy srazil a jiné později srazí.

V. 19. oslovuje faraona. — Osud faraonův nebude „lepší" než osud kteréhokoli jiného pohanského, násilnického nepřítele království Božího — zemře. Čím výše bude státi, tím hlubší jeho pád. „Neobřezanci" byli Židům lidé odporní, ježto neměli znamení svaté smlouvy s Bohem učiněné (obřízky). Srv. výše 31, 8. — Jako za živa, tak ani po smrti nebudou pohané v užší, bližší společnosti obřezaných t. j. zbožných, Bohu oddaných Israelitů. — Otázka „nad koho je ti lépe" rovná se větě záporné. Srv. výše 31, 2. 18.

V. 20. „zabité mečem" Boha, trestajícího jejich ukrutnost. — Bůh ten meč již podal, již jej drží ti, kteří budou vykonávati nad Egyptem soudy Boží; „vlekou již jej", Egypt se všemi kmeny, kteří v něm sídlili, do podsvětí. — „padnou" farao a jeho lid. — Srv. výše 31, 11.

V. 21. „Oslovují" faraona stíny v podsvětí, posupně, jako u Is 14, 16. oslovují přicházejícího krále babylonského. — „největší junáci" mohli své obří síly užívati sice k násilnostem, ale ani ta síla jim nepomohla, aby vyvázli z podsvětí. — O pomocném vojsku faraonově srv. 30, 5. — Podle hebr. lépe jest překládati: „Řeknou největší junáci k němu..." Klesli a leží tu neobřezaní, zabiti mečem".

V. 22. Ez počíná Assyrií, jednou z nejslavnějších, nejmocnějších říší, jež národ Boží kdysi tak často pronásledovala, království Boží ničila. Nedlouho před

všichni zabití, mečem padlí;
[23] hroby jsou jim vykázány
v nejzazším koutě pekel,
lid jeho seskupil se
kolem hrobu jeho,
všickni zabití, mečem padlí,
kteří byli kdys postrachem
v zemi živých.

[24] Tam jest Elam i všecek jeho lid
kolem hrobu jeho;
všichni zabití, mečem padlí,
neobřezaní, klesli
do nejhlubších pekel.
Za to, že byli kdys postrachem
v zemi živých,
nesou (teď) hanbu svou mezi kleslými
do podsvětí.
[25] Uprostřed zabitých dali mu lůžko,
mezi všemi národy jeho;
kolem něho hroby (lidu) jeho;
všichni neobřezaní, mečem zabití.
Za to, že byli kdys postrachem
v zemi živých:
nesou (teď) hanbu svou mezi kleslými
do podsvětí;
uprostřed zabitých
(tam) leží.

[26] Tu jest Mosoch a Tubal i všecek jeho lid;
kolem něho hroby (lidu) jeho;
všichni neobřezaní, zabití,
mečem padlí,
za to, že byli (kdys) postrachem
v zemi živých.
[27] A nespí tam s junáky, třebaže padlými,

---

tím, za života Ezechielova a většiny zajatců babylonských, Assyrie pádem Ninive r. 606 zanikla. Viz výše str. 500. — Jako se kdysi Assyřané kupili kolem svého krále na světě, tak jsou nyní i v podsvětí seskupeny hroby jejich kolem hrobu jeho... Srv. Is 14, 11. — Podsvětí jest bezmála toliko společný hřbitov s četnými místy („hroby") v podsvětí pro duše, které jako stíny žijí tu dále (Schmalzl). — „lid" skládající se z četných národů, kdysi Assyrii poddaných.

V. 23. Čím větším postrachem právům jiných byli Assyřané, tím hlouběji jsou nyní do podsvětí smeteni. Srv. 26, 17; Mt 11, 23.

V. 24. „Elam" popředně elamský král. — O Elamu viz Is 21, 2; 22, 6; Jer 49, 35—39; 1 Par 1, 17. — Srv. také Gn 10, 22; 14, 1. 9. (Chodor-Lahomor).

V. 25. není v LXX (kromě posledních tří slov) jest nápadné opakování v. předešlého (24) i bývá pokládán za glosu. — „mu" elamskému králi.

V. 26. Mosoch a Tubal budou jádrem Goga, budou mezi posledními nepřáteli království Božího. Viz 27, 13; 38, 1 n. — „vůkol něho" krále jmenovaných národů. — O Mosochovi a Tubalovi viz také Gn 10, 2; 1 Par 1, 5; Is 66, 19.

V. 27. Mosoch a Tubal budou tak mocní nepřátelé království Božího, že i „junáci" budou se jich báti. Za svou ukrutnost nedostanou se v podsvětí do společnosti hrdinů ve spravedlivé, svaté válce čestně padlých, jimž byla zbraň

třebaže neobřezanými,
kleslými do pekel
se svou zbraní,
kterým položili meče
pod jejich hlavu;
neboť lpí jim nepravosti
na jejich kostech,
ježto byli kdys postrachem junáků
v zemi živých.

[28] Tak budeš i ty (Egypte) mezi neobřezanými
zdrcený ležet,
spáti se zabitými mečem.

[29] Tam jest Edomsko se svými králi,
se všemi knížaty svými,
přiřazenými i s vojskem
k zabitým mečem;
jest jim spáti s neobřezanými,
s padlými do podsvětí.

[30] Tam jsou všecka knížata severu
a všichni Sidoňané,
svržení k zabitým, ustrašení,
ve své síle zahanbení;
leží (tu) neobřezaní se zabitými mečem,
nesou hanbu svou mezi kleslými
do podsvětí.

[31] Uvidí je farao a potěší se
nade vším svým množstvím,
jež jest mečem zbito —
farao a všecko vojsko jeho,
— praví Pán Bůh. —

[32] Neboť vzbudím před sebou strach
v zemi živých,

---

do hrobu dána, nýbrž bude jim vykázáno místo mnohem nižší, horší. Nesmyli své ukrutnosti smrtí jako smyli své viny junáci čestně v boji padlí; jejich ukrutnost lpí ještě nyní na nich, i dlužno jim za ni pykati. — Obyčej dávati mrtvým do hrobu zbraně jest vykopávkami dostatečně prokázán.

V. [28]. přerušuje další procházku podsvětím a oslovuje zase faraona. Dostane se mu téhož osudu, ježto byl právě tak zpupný a ukrutný jako jiní, v podsvětí pohřbení.

V. [29]. O Edomcích srv. 2 Král 8, 14; 4 Král 14, 7; Joel 3, 19; Am 1, 11; Abd 4n; zejména pak Jer 27, 3n; 49, 7n. — „s vojskem svým“ = přes svou sílu (hebr.).

V. [30]. „knížata severu“ = aramská, o nichž viz 1 Par 1, 17. — Knabenbauer se domnívá, že mezi „knížata severu“ patří také Babyloňané, ježto proroci mají v obyčeji Chaldy jmenovati národem od severu (přicházejícím); srv. Jer 1, 14; 25, 9. — „Sidoňané“ = Féničané. Viz 1 Par 1, 13. — „ustrašení = ačkoli tolik hrůzy naháněli (hebr.).

V. [31]. Farao „se potěší“, až uvidí, že není v podsvětí sám, nýbrž s ním tolik pohanských královských kolegů (bratrů)! Kolik bude míti společníků své bolesti! Podle 31, 16 těšili se jiní z jeho osudu, teď se může těšiti on z osudu jiných! — „Mečem zbit“ jest farao i všecko vojsko jeho.

V. [32]. Kdežto prve strach budili nepřátelé království Božího, Hospodin tím, že poníží zpupnost jejich, vzbudí ve světě strach, t. j. úctu k sobě, takže vše, co

i bude položen mezi neobřezané, zabité mečem,
farao i všecko množství jeho,
— praví Pán Bůh. —

DÍL DRUHÝ:

Kniha útěch (hll 33—48).

Úvod do řečí slibů (hl 33).

K čemu jest Ez povolán (33, 1—20). Nálada Židů v Palestině a Babylonii (v. 21—33).

Hlava 33. — [1] Hospodin mne oslovil a řekl: [2] Synu člověkův, mluv k synům lidu svého a rci jim: Uvedu-li na (některou) zemi meč, a vezme-li lid země (té) jednoho muže z území svého, a ustanoví-li

---

tu líčeno, vyzní k větší cti a slávě Boží! (Dle jiného čtení farao bude buditi před sebou strach, nebo Bůh dopustí, aby ten strach budil, a za to bude položen mezi neobřezance.) Jak zpěv počal (v. 19 n) tak se i končí.

Hl. 33. — V. 1—20. proslovil Ez večer před příchodem uprchlíka z Jerusalema, jenž přinesl do Tel-Abíbu zprávu, že město padlo a vyhořelo (33, 21). Pád Jerusalema byl důležitý mezník v dějinách Judovců, zajatců, i působení Ezechielova. Jerusalem, chrám, říše Judská — vše leželo v ssutinách, nebylo tedy již třeba Ezechielovi tuto pohromu předpovídati, jako činil dosud v prvé části svých proroctví (hll 1—32); mnozí z posluchačů jeho, kteří se byli kojili jalovými nadějemi, kteří pokládali Ez za škarohlída, za sýčka, věštícího ustavičně jen ponuré budoucno, byli nyní skutečností usvědčeni, že pravdu měl Ez; vzdali se svých růžových vidin, spolu však vzdali se také nadějí, opírajících se o Boží sliby: upadli do opačné výstřednosti, přestali doufati vůbec, zmalomyslněli, počali oddávat se zoufalství. Nedostatek naděje bral jim vzpruhu ke kajícnosti, k nápravě života, k přípravě na příští vzkříšení národa; nedostatek oprávněných nadějí příčil se výchovnému úkolu zajetí. Ezechielovi bylo tedy třeba těšiti, naději vlévati do myslí spoluzajatců. Výtah z potěšných řečí, jež měl Ez od příchodu řečeného uprchlíka (33, 21) až do 25. roku zajetí Jechonjášova (40, 1) uloženy jsou ve hll 34—48. — Ez dotkl se sice tu a tam již prve těchto radostných myšlenek, 11, 16—21; 16, 60; 17, 22—24; 20, 40; 28, 25., v celém jejich bohatství však je rozvinuje teprve v části druhé (34—48. Srv. dva díly proroctví Isajášových: 1—39; 40—66. Srv. Os 1, 10; 2, 14; 3, 5; 14, 5; Joel 2, 28; 3, 18; Am 9, 11; Abd 21; Mich 2, 12; 4, 1 n; 7, 11). — Přechod od části prvé k části druhé Ez proroctví činí hl 33tí. — Ez byl a jest hlásným, strážcem lidu, od Boha ustanoveným; jeho povinností bylo, jest a bude i dále varovati, na nebezpečí upozorňovati, k pokání a lepšímu, hlubšímu, vnitřnějšímu nábožensko-mravnímu životu povzbuzovati. Byl a jest přísně zavázán k tomu, aby tuto povinnost plnil. Povinností lidu bylo, jest a bude, poslouchati jeho slov, třebas tu a tam nepříjemných, hořkých, a podle nich žíti. Tím (ale jen tím) zachrání svůj život, své blaho osobní a připraví, vypěstují ze sebe hlouček spravedlivých, který bude ovocem zajetí a nosičem slibů, jež Bůh dal všemu národu...

V. 1. Za nebezpečných dob rozestavovali staří Východoťané hlásné po výšinách, aby z dálky již mohli spatřiti nepřítele, blížil-li se, a dáti na roh výstražné znamení svým soukmenovcům k útěku do bezpečí. Zanedbal-li hlásný svou povinnost a nepřítel přišel a někoho zabil, byl volán k zodpovědnosti nedbalý hlásný a pykal za to hrdlem; upozornil-li na nebezpečí, a občané se nepřičinili, aby v čas do bezpečí se dostali, byli zodpovědni sami za své životy, nikoli hlásný, jenž povinnost svou vykonal. Takovým hlasatelem byl v ohledu náboženskomravním též Ez a bude jím i nyní, ovšem jiným směrem na prahu nové doby a nové činnosti dostává se Ezechielovi nového povolání (nebo potvrzení povolání prvého) k úřadu prorockému. Srv. 3, 17 nn.

V. 2. Lid jmenován „lidem prorokovým“, nikoli „Hospodinovým“ („lidu mému“), ježto dosud jest v nemilosti Boží. Srv. v. 12. 17. 30; 37, 18. Viz však také 33, 31; 34, 8. 10; bude lidem Hospodinovým, až se k němu kajícně vrátí.

si ho hlásným, [3] a ten uzří-li přicházeti meč na zemi, a zatroubí-li na roh, a varuje lid: [4] kdokoli uslyše zvuk rohu nedá se varovati a přijde-li meč a vezme jej: krev jeho budiž na jeho hlavě. [5] Slyšel zvuk rohu, a neopatřil se; krev jeho bude na něm. Kdyby se byl opatřil, byl by zachránil svůj život. [6] Uzří-li však hlásný meč přicházeti, a nezatroubí-li na roh, a lid není varován, přijde-li meč a vezme-li z nich někoho: ten bude sice pro svou nepravost postižen, ale krev jeho z ruky hlásného vymáhati budu.

[7] A ty, synu člověkův, za hlásného dal jsem tebe domu Israelovu, proto uslyšíš-li z úst mých slovo, oznámíš jim je mým jménem. [8] Řeknu-li já bezbožnému: „Bezbožníče, smrtí umřeš," a nedomluvíš-li jemu, aby se vystříhal bezbožný své cesty: on, bezbožný, pro svou nepravost umře, ale krev jeho z ruky tvé vymáhati budu. [9] Budeš li však ty varovati bezbožného, aby se obrátil od svých cest, ale on se neobrátí od své cesty, on pro nepravost svou umře, ty však jsi zachránil svou duši.

[10] Ty tedy, synu člověkův, rci domu Israelovu: Mluvíte takto: „Nepravosti a hříchy naše lpí na nás a v nich my chřadneme; kterak tedy budeme moci živi býti?" [11] Rci jim: Jakože živ jsem já, praví Pán Bůh, nechci smrti bezbožného, ale aby se obrátil bezbožný od své cesty a živ byl. Obraťte se, obraťte se od svých velmi zlých cest; proč byste měli umříti, dome Israelův?

[12] Ty tedy, synu člověkův, rci synům lidu svého: Spravedlnost spravedlivého nevysvobodí ho, v kterýkoliv den zhřeší; a bezbožnost bezbožného nebude škoditi jemu, v kterýkoliv den obrátí se od své bezbožnosti; a spravedlivý nebude moci živ býti pro svou spravedlnost, v kterýkoli den zhřeší. [13] I když řeknu spravedlivému, že jistě bude živ, a on spoléhaje se na svou spravedlnost dopustí se zlého činu, na všecky spravedlivé skutky jeho bude zapomenuto, a pro zlý

V. [3]. Srv. s 3, 17; Am 3, 6.

V. [4]. Srv. s 18, 13; Lv 20, 9.

V. [6]. Obraz (hlásný) přechází v osobu zobrazenou (proroka), proto Bůh (a nikoliv lid, jenž hlásného ustanovil v. 2) volá jej (proroka) k zodpovědnosti („vymáhati budu").

V. [7.—9]. Viz 3, 17—19; Jer 6, 17. — Ezechiel jest ustanoven od Boha (ne od lidu!), aby hleděl do dálky a viděl zkázu, která hrozí zatvrzelcům z národa israelského, aby na ni upozorňoval silnými slovy, podobnými zvučnému rohu, aby Judovci dobré vůle mohli se před zkázou (před „smrtí") zachrániti kajícností a nápravou náboženskomravního života. Té smrti nebude Ez předpovídati, aby přišla, ale aby nepřišla (Jer), t. j. hrozby jeho budou podmínečné; splní se na nekajících, nesplní se na kajících a spravedlivých, kteří spravedliví zůstanou. — Srv. Joel 2, 1. 19; Jon 3, 10; Hab 2, 3; Zach 6, 15; 8, 17.

V. [10]. jest projev zoufalosti, o němž viz výše úvod k 33, 1—20. — Zajatci cítí, že se na nich splnila hrozba zákona (Lv 26, 39), kterou jim Ez kdysi byl opakoaval (4, 17; 24, 23). — „lpí na nás" jako těžké břímě. — „chřadneme", hnijeme a rozpadáváme se jako mrtvola.

V. [11]. Srv. výše 18, 23. 32. — Bůh, jenž dopustil pohromu na svůj lid, nechce smrti jeho jakožto celku ani jeho členů, ale chce, aby tou pohromou dali se všichni bezbožní pohnouti — k pokání. — Když Bůh nechce smrti hříšníkovy, ale aby živ byl, kdyžtě jest snadno k Bohu se obrátiti, ježto jest rozumno o život se postarati, proč by měl národ israelský trvati v zatvrzelosti, aby zahynul?

V. [12]. vysvětluje a dokazuje zásadu v. 11. případem opačným: Jako spravedlivec, zhřeší-li, ztrácí nárok na život, tak bezbožný, obrátí-li se k Bohu, nároku toho nabývá. Srv. 18, 1. 24; 3, 20. — Spolu vyplývá z v. 12. poučení pro spravedlivé zajatce, které lákala okázalá modloslužba babylonská, aby ve spravedlnosti a věrnosti Hospodinu setrvali.

V. [13]. „umře", nebude-li činiti pokání podle v. 11 n. 14.

čin, jehož se dopustil, pro ten umře. [14] Řeknu-li pak bezbožnému: „Smrtí umřeš!" on však odvrátí se od svého hříchu, bude činiti podle práva a spravedlnosti, [15] navrátí-li ten bezbožník to, co byl zabavil, vrátí-li, co byl uloupil, a bude-li choditi v příkazech života, aniž bude činiti co nespravedlivého: jistě bude živ a neumře. [16] Žádný hřích, kterým byl zhřešil, nebude mu přičten; činil právo a spravedlnost, jistě bude živ!

[17] Avšak synové lidu tvého říkají: „Nejedná správně Pán!" Ale oni nejednají správně! [18] Neboť odvrátí-li se spravedlivý od své spravedlivosti, a bude-li činiti nepravosti, umře pro ně. [19] A odvrátí-li se bezbožný od své bezbožnosti, a bude-li činiti právo a spravedlnost: živ bude pro ně. [20] A (přece) říkáte: „Nejedná správně Pán!" Každého z vás podle mravů jeho souditi budu, dome Israelův!

* * *

[21] Dvanáctého roku našeho zajetí, desátého měsíce, pátého dne toho měsíce, přišel ke mně jeden uprchlík z Jerusalema a řekl: „Zpustošeno jest město." [22] Ale ruka Hospodinova spočinula na mně u večer prve než přišel ten uprchlík, a otevřela mi ústa prve než on ke mně ráno přišel; otevřena maje ústa nemlčel jsem již. [23] I oslovil mne Hospodin a řekl: [24] Synu člověkův, obyvatelé oněch zbořenin v zemi

---

V. 14—16. Viz 18, 21 n. — „příkazy života" = jež vedou k životu, k blahu.

V. 17—20. Srv. s 18, 25. 27. 29 n. — Judovci, kteří se spoléhali tolik na sliby Boží, dané israelským spravedlivcům, vidouce nyní říši, města, chrám v rozvalinách, reptají, vytýkají Hospodinu, že dopustiv to nečinil „správně". Hospodin hájí se poukazem na to, že národ odvrátil se od dávné spravedlnosti (v. 18) a že tedy zasloužil si trestu, který jej stihl. Odvrátí-li se národ od této bezbožnosti, dojde zase života, štěstí. Není tedy proč zoufati, není, proč viniti Boží prozřetelnost, že jedná „nesprávně". Nesprávně jednali Judovci, a tím nesprávným jednáním sami neštěstí uvalili na sebe, nesprávně jednají i nyní činíce Hospodinovi neprávem výtky.

V. 21. Desátý měsíc dvanáctého roku zajetí Jechonjášova (a Ezechielova) byl leden r. 586; bylo to pět měsíců po tom, co Jerusalem vyhořel (srpen). — Ježto může býti z Jerusalema snadno v Babyloně za měsíc, (Esdr 7, 8 n.) byl „uprchlík", slíbený výše 24, 27. z těch, kteří mohli poznati smýšlení a náladu Judovců, v Palestině po pádu Jerusalema zůstavších. — Babyloňané dostali zajisté již dříve zprávu o pádu Jerusalema; — od nich snad i Judovci se o ní dověděli, nyní však potvrzuje jim skutečnost jejich vlastní soukmenovec, jenž asi nemohl té zprávy přinésti dříve.

V. 22. „Ruka Hospodinova spočinula" na Ez, t. j. inspirovala jej, vnukla mu (také) v. 1—20. této hl. — „nemlčel jsem již" podle 24, 27.

V. 24. Judovci, kteří zbyli v Palestině, nebo ze svých úkrytů po odchodu vojska Nabuchodonosorova se do ní vrátili (za místodržitele Godoljáše), činí si nároky na samostatnou vládu v Palestině. Byla-li jedinému Abrahamovi dána ve vlastnictví, mají oni, potomci Abrahamovi, kterých jest tolik, větší právo na celou Palestinu, také na polnosti, jež patřily jejich soukmenovcům, odvedeným do zajetí. Nedbají, že nemají Abrahamovy zbožnosti, poslušnosti, oddanosti; právo své opírají toliko o Abrahamovu krev, která prý v nich proudí. Chtíti samostatně v Palestině vládnouti znamenalo tehdy vzpouru proti Chaldům, kterým podle vůle Boží, zřetelně zjevené (Jer 27, 6—11), měli býti poddáni. Judovci takto smýšlející byli blízko těch, kteří z nepřátelství proti Chaldům zabili jejich zástupce, Godoljáše proti úmyslům Jeremjášovým. Viz Jer 40, 7 nn. 14. Viz také Jer 7, 4; Mt 3, 9; Jan 8, 39. — Tito lidé nezměnili se ani pohromou Judska, zůstali starými, zatvrzelými Judovci, proti jejichž smýšlení proroci tolik byli hřímali, jejichž zpurnost uvedla na Jerusalem zkázu. — Podobné smýšlení, jež se příčilo výchovným úkolům zajetí, ujímalo a šířilo se také mezi zajatci, i bylo Ezechielovi je potírati.

Israelově mluví takto: „Jediný (člověk) byl Abraham a dostal v dědictví tuto zemi; nás však jest mnoho, nám dána jest země ve vlastnictví.“ [25] Proto rci jim: Toto praví Pán Bůh: Vy, kteří jídáte (maso) s krví, kteří oči pozdvihujete k modlám svým a proléváte krev — vy měli byste zemí dědičně vládnouti? [26] Spoléháte se na své meče, činíte ohavnosti, každý poskvrňuje ženu svého bližního — a měli byste zemí tou dědičně vládnouti? [27] Toto díš jim: Toto praví Pán Bůh: Jakože živ jsem! Ti, kteří ve zbořeninách ještě sídlí, mečem padnou; kdo jest na poli, dán bude zvěři na pospas; a ti, kdož jsou ve skalních pevnostech aneb v jeskyních, morem zemrou. [28] A obrátím zemi v pustinu a v poušť, zhyne pyšná její moc, a zpustnou hory Israelovy, protože nikoho nebude, kdo by šel přes ně. [29] I zvědí, že já jsem Hospodin, až učiním zemi jejich pustinou a pouští pro všecky ohavnosti jejich, jež spáchali.

[30] A ty, synu člověkův — synové lidu tvého mluví o tobě u zdí a ve dveřích domů, říkají si navzájem, druh druhu: „Pojďte a poslechněme, jaká řeč vyšla od Hospodina!“ [31] A přicházejí k tobě po zástupech, sedají si před tebou jako lid můj, poslouchají tvé řeči, ale nečiní jich; neboť v píseň úst svých obracejí je (sice), ale za ziskem žene se srdce jejich. [32] A jsi jim jakousi písní k hudbě, jež líbezným a sladkým hlasem zpívána bývá: slyší slova tvá, ale nečiní jich. [33] Avšak až přijde, co předpověděno bylo — a viz, přichází to — tehdy zvědí, že prorok byl mezi nimi.

V. 25. Řečení nemají práva na samostatnost v Palestině na základě slibů daných Abrahamovi, ježto nemají jeho ducha: Boha urážejí modlářstvím, tím, že jídají maso s krví proti zákazu Gn 9, 4; Lv 7, 26 n; 19, 26. a bližního všelijak utiskují!

V. 26. Srv. 18, 2. 6. — Jako před a za obležení Jerusalema místo aby doufali v Hospodina, spoléhali se na svůj meč, nechtěli se poddati Chaldům, tak činí i nyní stoupenci Ismaelovi, kteří mečem chtějí setřásti chaldské jho. Mnozí zajatci s nimi souhlasí těšíce se, že zajetí nebude dlouho trvati.

V. 27 n. srv. s 5, 12 nn; 14, 21; Jer 9, 23 n. — Viz také Lv 26, 22. — „hory Israelovy“ poskvrněné tolikerým modlářstvím; 6, 14; — Jer 42, 10. slíbil sice Judovcům v Palestině zůstavším blahobyt, ale pod podmínkou, že se budou klidně chovati a že zůstanou poddáni Chaldům — toho však oni právě nechtějí! Jer 27, 6—11.

V. 29. srv. s 5, 13; 6, 14.

V. 30. Jako bylo kdysi Isajášovi (6, 9 n) a Jeremjášovi (1, 17) předem řečeno, s jakými výsledky potká se jejich prorocká činnost mezi posluchači, tak děje se i nyní Ezechielovi: budou rádi poslouchati jeho řeči, dají se jimi baviti, lepostí jejich kochati, budou je chváliti — ale nebudou podle nich žíti, nebudou jich poslouchati skutky. — „synové lidu tvého“ = spoluvyhnanci tvoji. — „u zdí“ skýtajících příjemný stín a chládek — „poslechněme“ ze zvědavosti. Srv. 14, 1; 20, 1.

V. 31. „po zástupech“ se lid shluká u proroka jako když se něco nevídaného přihodí. — „jako lid můj“ by byli, ačkoli svým duchem nejsou. — Jako člověk zamilovanou písničku rád opět a opět zpívá, tak Ezechielovi posluchači opakují si se zálibou jeho slova. (Znění původní této věty nezdá se býti přesně zachováno.)

V. 32. Řeči Ezechielovy o vzkříšení národa budou poslouchati jako by slyšeli krásné milostné písně s doprovodem strunového nástroje; nebudou však dbáti toho, že dlužno se pokáním na to vzkříšení připravovati.

V. 33 Ez nesmí nezdarem svých slov dávati se másti: nějaké ovoce přece jeho slova přinesou: až se splní, co slibuje, bude zřejmo, že byl pravým prorokem od Hospodina poslaným k lidu, který chtěl spasit; z toho vzejde čest a sláva Bohu všemohoucímu a nejvýše věrnému! Srv. Is 34, 16; 41, 22 n; 43, 9—13; 45, 21; 46, 9—13. a jj.

ČÁST PRVÁ:

Prorocká slova o vzkříšení Israelově (hll 34—39).

1. **O dobrém pastýři** (hl 34).

Hlava 34.

[1] Hospodin mne oslovil a řekl:
[2] Synu člověkův, prorokuj o pastýřích Israelových,
prorokuj a rci pastýřům:
Toto praví Pán Bůh:

Běda pastýřům Israelovým,
kteří pásli sami sebe;
zdali nemají býti pasena stáda od pastýřů?
[3] Mléko jste jídali,
vlnou jste se odívali,
co tučného bylo, zabíjeli jste,
ale stáda mého jste nepásli.
[4] Co mdlého bylo, neposilnili jste;
co nemocného, nevyhojili jste;
co zlámaného, neobvázali jste;
co bylo rozptýleno, nepřivedli jste zpět,
a co se bylo ztratilo, nehledali jste;
ale tvrdě panovati jste nad nimi a ukrutně.
[5] I rozprchly se ovce mé, že nebylo pastýře;
a staly se potravou všeliké polní zvěři;
a(no), rozprchly se.
[6] Bloudila má stáda po všech horách,
po všech vyvýšených pahorcích;
po celé ploše země se rozprchla má stáda,

Hl. 34. Hlavní příčina neštěstí Israelova byli jeho pastýři, t. j. králové, úředníci, velmoži, kněží a lžiproroci, kteří v úřadě hledali popředné sebe; ti zavinili, že ovce, t. j. svěřenci jejich, byli rozprášeni (v. 1—10). Bůh napraví tuto škodu tím, že rozprchlé stádo zase shromáždí, o všecky potřeby jeho se postará (v. 11—22), zejména o vynikajícího Pastýře-Mesiáše (v. 23—31). Kdežto dosud všecko zlo plynulo na Israele s jeho hlav, poteče příští jeho blaho s jediné nejvyšší hlavy — dobrého pastýře. (Jan 10, 11.)

V. [2]. „pásti“ = vykonávati povinnosti a práva vladařská, úřední. Srv. 2 Král 5, 2; 7, 7; Mich 5, 4; 7, 14. — Zejména králové sluli „pastýři“. Jer 2, 8; 23, 1n. — „pásti sebe“ = nedbati úředních povinností, za to vymáhati a rozšiřovati práva s úřadem spojená ze sobectví, pro zisk.

V. [3]. Srv. Mich 3, 3; Zach 11, 16. — „Mléko a vlna“ jsou povinné dávky, jako prviny, desátky atd. — „zabíjeli jste“ bezprávím, utiskováním, vraždami. Srv. Jer 22, 13. 17; Mich 3, 5. 10. — „nepásli“ = nestarali se o potřeby poddaných.

V. [4]. Srv. Mal 2, 7; Jer 2, 8. — „tvrdě panovali“ nad tím, co bylo silno a zdrávo. Srv. v. 16.

V. [5n]. Nedbalost vůdců israelských zavinila, že nepřítel přicházel, národ vybíjel, do zajetí vodil, do otroctví prodával... Srv. Joel 3, 2n; Am 1, 6. 9. 13. „nebylo, kdo by se o ně staral“, je shledával mezi těmi, kteří úřadem svým byli povinni k tomu. Toliko mimořádní poslanci Boží, proroci nahrazovali svou činností hříšnou nečinnost kruhů úředních. — „ovce mé“, „stáda má“ bylo útěchou lidu, který se mohl těšiti, že Bůh jej pokládá za svůj majetek, ale výtkou předáků, že tak nakládali ne s majetkem svým, ale s majetkem Božím, jim toliko svěřeným!

a nebylo, kdo by se o ně staral,
nebylo, pravím, kdo by se o ně staral.

[7] Proto, pastýři, slyšte slovo Hospodinovo:
[8] Jakože já živ jsem, praví Pán Bůh:
Protože se stala má stáda kořistí,
ovce mé potravou veliké polní zvěři,
protože nebylo pastýře
— neboť nestarali se pastýři moji o mé stádo,
ale pásli pastýři sami sebe,
a stád mých nepásli —
[9] proto vy, pastýři, slyšte slovo Hospodinovo:
[10] Toto praví Pán Bůh:
Aj, já sám (přijdu) na pastýře
a budu vymáhati stádo své z ruky jejich,
učiním konec s nimi, aby již nepásli stáda,
aniž dále pásli pastýři sebe samé;
vytrhnu stádo své jim z jícnu,
aby jim nebylo již za potravu.

[11] Neboť toto praví Pán Bůh:
Aj, já sám vyhledám své ovce a ujmu se jich.
[12] Jako se ujímá pastýř stáda svého,
když jest uprostřed ovcí svých rozptýlených,
tak ujmu se svých ovec a vysvobodím je se všech míst,
kam v den oblaku a mrákoty rozptýleny byly.
[13] Vyvedu je z národů,
shromáždím je ze zemí,
a uvedu je do země jejich;
a pásti je budu na horách Israelových,
při potocích i na všech obyvatelných místech země.
[14] Na pastvách nejlepších pásti je budu;
na vysokých horách Israelových budou pastvy jejich;
tam odpočívati budou na bylinách zelených;
na pastvinách tučných pásti se budou na horách Israelových.
[15] Já sám pásti budu své ovce
a já dám jim odpočívati, praví Pán Bůh.
[16] Co se bylo poztrácelo, shledám,
co bylo rozptýleno, zase přivedu,

V. [8]. „pastýři moji", ode mne ustanovení, kteří měli na místě mém o můj majetek pečovati. — „vymáhati stádo z ruky" jako 33, 6. — V. 10 Králové judští byli skutečně sesazeni, že již dynastie jejich nenabyla nikdy politické moci; sesazeni byli mnozí činovníci za bouřných dob předchozích; moci pozbyli mnozí v zajetí; sesazeni byli za dob mesiášských i kněží-Áronovci i levité.

V. [11]. Srv. Os 1, 10; Am 9, 11; Mich 4, 1; Is 40, 1. a jj.

V. [12]. Bouře („v den oblaku a mrákoty") rozptýlí někdy stádo i proti vůli pastýře pečlivého. Taková bouře stihla také národ israelský při pádu Jerusalema. Srv. 30, 3; Joel 2, 2; Am 5, 18; 8, 9; Sof 1, 15.

V. [13]. „do země jejich" = do Palestiny. Srv. Os 2, 15; Mich 2, 12; 4, 10; Is 40, 3. 11.

V. [14] n. Is 49, 9. — Čím oddanější ta ona ovce svému pastýři bude, tím více zakusí blaha tu líčeného, zejména až přijde pastýř-Mesiáš. Srv. 33, 13

V. [16]. Srv. v. 4.

co polámáno, obváži,
co mdlého, posilním,
a co silného a tučného, opatrovati budu;
budu je pásti jak se sluší a patří.

[17] Vy pak, stáda má, toto praví Pán Bůh:
Aj, já budu souditi mezi ovcí a ovcí, mezi skopci a kozly.
[18] Nebylo vám dosti spásti nejlepší pastvy?
Ještě i zbytky pastvin svých pošlapali jste nohama;
a když jste se napili čisté vody,
ostatek nohama svýma zkalili jste.
[19] A ovce mé tím, co nohama vašima bylo pošlapáno, se pásly;
a co nohy vaše zkalily, to pily.
[20] Proto vám praví Pán Bůh toto:
Aj, já sám rozsoudím mezi bravem tučným a hubeným.
[21] Protože jste boky a plecemi odstrkovali
a rohy svými trkali všecky mdlé ovce,
až byly ven vytlačeny:
[22] vysvobodím stádo své;
nebude již kořistí,
ale souditi budu mezi ovcí a ovcí.

[23] A ustanovím nad nimi pastýře jednoho, jenž je bude pásti,
služebníka svého Davida;
ten je bude pásti, ten bude pastýřem jejich.
[24] Já pak Hospodin budu Bohem jejich;
a služebník můj David bude knížetem uprostřed nich;
já Hospodin mluvil jsem (to).
[25] A učiním s nimi smlouvu pokoje,
zapudím dravou zvěř ze země,
a ti, kteří sídlí na poušti, bezpečně spáti budou v lesích.

V. 17. Božský pastýř zavede do svého stáda pořádek: oddělí ovce poslušné od ovcí divokých, násilných, jež tu jsou znázorněny skopci a kozly; ty vyloučí. Srv. Mt 25, 32. — Ti „skopci a kozli“ znamenají špatné pastýře, vůdce výše popsané, kteří si vyberou vše nejlepší pro sebe a ani zbytků, jichž nemohou sami spotřebovati, nepřejí lidu a proto mu je kazí! Srv. v. 21.

V. 20. „rozsoudím“ jako ve v. 17. — „brav tučný“ jsou skopci a kozli tamže (v. 17) jmenovaní, znamenající špatné, sobecké pastýře.

V. 22. srv. s Is 61, 2; 63, 4; 66, 15 n; Mal 3, 2 n; Mt 3, 10. 12.

V. 23. „pastýře“ dobrého, pečlivého, nezištného. — „jednoho“, jenž nebude míti sobě rovného vrstevníka ani nástupce, jako měli pastýři špatní, kterých tolik bylo. — „David-Mesiáš“. Srv. Jer 30, 9. — „služebníka svého“ popsaného Is 42, 1; 52, 13 nn. — I rozumáři uznávají, že tu Ez mluví o Mesiáši. Srv. Os 3, 5; Am 9, 11; Is 9, 7; Jer 23, 5; Mich 5, 2; Lk 1, 32. — Viz také výše Ez 19, 14; 21, 25—27.

V. 24. „Bohem“ milostivým, ochráncem, dobrodincem, jenž bude ukazovati jim a na nich svou svatost, věrnost atd. — „knížetem“ = pastýřem dobrým. — Slovy „já Hospodin...“ dává Bůh sebe samého v zástavu, že jistě, bezpodmínečně se stane, co tu předpovídá, je to pečeť, kterou Bůh slova svá potvrzuje.

V. 25. Ovce (poddaní Mesiášovi) budou požívati dokonalého pokoje a bezpečí na poušti ano i v lese, kde bývají dravci: Mesiáš, kníže pokoje (Is 9, 6 n; Ž 71, 3. 7.) ano ztělesněný pokoj (Mich 5, 5; Agg 2, 10) zavede na zemi „pokoj“, t. j. vrchol všeho, zejména duchovního blahobytu, jako jej měl kdysi Salomoun ve svém království (Mich 4, 4). Ten stav bude trvalý, jakožto výsledek „smlouvy“. Srv. Lv 26, 6.

[26] Učiním je kolem pahorku svého požehnáním,
a sesílati budu déšť v čas příhodný;
hojné deště požehnání to budou.
[27] Stromoví na poli dá ovoce své,
země vydá svou úrodu, a budou v zemi své bez bázně;
i zvědí, že já jsem Hospodin, když rozdrtím řetězy jha jejich
a vytrhnu je z ruky těch, kteří je ujařmili.
[28] A nebudou již za kořist národům,
aniž zvěř země žráti je bude,
ale bydliti budou bezpečně beze všeho strachu.
[29] A vzbudím jim štípení slavné,
nebude již ubývati jich hladem ze země,
aniž bude jim dále snášeti pohanu národů,
[30] ale zvědí, že já, Hospodin Bůh jejich jsem s nimi,
a oni, dům Israelův, že jsou lid můj, praví Pán Bůh.
[31] Vy pak jste má stáda, stáda pastvy mé, lidé,
a já (jsem) Pán Bůh váš, praví Pán Bůh.

2. Kdežto Edomsko bude zpustošeno, Israel bude obnoven (hll 35 n).

Edomsko bude zpustošeno (hl 36). Israel bude vzkříšen (36, 1—14), a to pro čest a slávu Boží (36, 15—38).

Hlava 35. — [1] Hospodin mne oslovil a řekl: [2] Synu člověkův, upři tvář svou na pohoří Seirské, a prorokuj

---

V. [26]. Hospodinův „pahorek“ byl Sion, střed a sídlo království Božího; tam bude sídliti také Mesiáš, tam bude střed jeho říše. Ž 2, 6; 109, 2; Joel 2, 32; 3, 17. — Ovce Mesiášovy, kolem toho pahorku seskupené budou samé „požehnání“ (ztělesněné pož.) i splní se slib daný Abrahamovi, že bude „požehnáním“ (Gn 12, 2). — „déšť“ působí, že ovcím roste tráva. Jako Hospodin hrozil bezbožným suchem, tak sliboval zbožným déšť a rosu (Lv 26, 4 n); ten déšť bude odměnou za svatý život. Jako se sdílí pustá země s bezbožníky o trest, tak se bude úrodná půda sdíleti se spravedlivci o odměnu (hebr.).

V. [27]. „řetězy“ = tyče, příčky, závory (hebr.). Srv. 30, 18; Lv 26, 13; Is 9, 4. — „jha“ zajetí babylonského i otroctví hříchu.

V. [28]. Čím jest ovci dravá zvěř, jest věřící duši jakékoliv zlo; nebude ho jakožto trestu, ježto ovce (věřící) budou poslouchati svého pastýře-Mesiáše. Srv. Is 57, 9; Lv 26, 22.

V. [29]. Všecka půda, na které ovce budou se pásti, bude plná zeleně, osení, sazenic (zahrada, sad, vinice) ježto Bůh dá hojnost vláhy: ovce Mesiášovy budou sídliti v zemi, jež jim bude poskytovati hojnost všech životních potřeb. Také ovce, t. j. národ israelský bude „štípením“ od pohanů slaveným („slavný“); nejvznešenější „výhonek“ (sazenice) toho štípení bude ovšem Mesiáš. Srv. Is 65, 13, 21; Jer 33, 9; Sof 3, 19. — Viz také Is 11, 1; Zach 3, 8. — O vylidnění hladem srv. Jer 14, 18; Is 60, 20.

V. [30]. Ten poměr Boha k národu bude se zakládati na smlouvě staré a později na smlouvě nové.

V [31]. „lidé“ není v LXX, i zdá se, že je to glosa z 36, 37.

Hl. 35. Proti Edomcům mluvil prorok již výše 25, 12., kdy je zahrnul mezi ostatní pohany. Zde naskytají se mu nové důvody, aby hrozby proti Edomcům opakoval: Nedávno těšil své posluchače myšlenkou, že Israel vrátí se do vlasti (34, 13) a v ní že bude bezpečně a blaze žíti. Palestinu však po zkáze říše Judské byli zabrali sousední národové, zejména odvěký nepřítel její — Edomci. Aby mohl obnovený Israel znova osaditi slíbenou zemi, bude třeba prve ji vykliditi. To se stane, spolu však vyklizeno a vylidněno bude Seirské pohoří (mezi jižním cípem Mrtvého moře a zálivem Elanským), jež bylo od věků osídleno od Edomců. Zpustošené Edomsko jest Ezechielovi po-

proti němu. Rci mu: [3] Toto praví Pán Bůh: Aj, já přijdu na tebe, horo Seir, vztáhnu ruku svou na tebe, a učiním tě zpuštěnou a pustou; [4] města tvá zbořím. Pustá budeš a zvíš, že já jsem Hospodin, [5] za to, že jsi byla nepřítelkyní ustavičnou, za to, že jsi sevřela syny Israelovy se všech stran mocí meče v čas soužení jejich, v čas poslední nepravosti. [6] Proto — jakože živ jsem já, praví Pán Bůh — krve nadělám z tebe; krev tě stíhati bude; za to, že jsi krev měla v nenávisti, krev tě stíhati bude. [7] Učiním horu Seir zpuštěnou a pustou, vyhladím s ní jdoucího tam i zpět. [8] Naplním výšiny její zbitými jejími; na pahorcích tvých, v údolích, u potoků tvých zbití mečem padati budou. [9] Pustinu věčnou z tebe udělám, v městech tvých nebude bydleno, i zvíte, že já jsem Hospodin Bůh. [10] Za to, že jsi řekla: „Ti dva národové a ty dvě země mé budou, dědičně jimi vládnouti budu," ačkoli Hospodin byl tam: [11] za to, — jakože živ jsem já, praví Pán Bůh — naložím (s tebou) podle hněvu tvého a podle zuřivosti tvé, s kterou jsi nepřátelsky naložila, (s nimi) a známým se učiním mezi nimi, když tě souditi budu. [12] A zvíš, že já Hospodin slyšel jsem všecky hany tvé, jež jsi mluvila o horách Israelových říkajíc: „Pusté jsou; nám dány jsou na pospas." [13] Vyvyšovali jste se nade mne ústy svými, a utrhavě jste mluvili proti mně slovy svými, já jsem to slyšel. [14] Toto praví Pán Bůh: Na radost ce-

---

zadím, proti němuž maluje blahobyt Palestiny, jenž vyvrcholí se za dob mesiášských. Zbožným zajatcům, kteří v duchu dleli v Judsku a vřele se zajímali o to, co se tam nyní děje, kteří dostali asi zprávy o neutěšeném jeho stavu, byla tato slova Ezechielova na velikou potěchu.

V. [2]. Srv. 13, 17; 20, 46; 21, 2. a jj. — Edomci, úhlavní nepřítel království Hospodinova, představuje tu všecky pohany, popředně ty, kteří zabrali svatou zemi Israelovu po pádu Jerusalema. — Proti „hoře", t. j. pohoří Seirskému (Gn 36, 9) stojí níže „hory Israelovy" (36, 1). — Ona „hora" = celé Edomsko.

V. [3]. srv. s 5, 8; 6, 14.

V. [4]. Edomci pozbudou za trest ne toliko toho, co si neprávem osvojili (Judsko), ale i svého majetku; „poznají" spravedlnost nejvyššího Soudce. Srv. Mal 1, 3.

V. [5]. „ustavičné", věčné nepřátelství ono tkvělo již v nenávisti Esauově k Jakobovi (Gn 25, 15) jevilo se již za dob Mojžíšových (Nm 20, 21; Sdc 11, 17) a nikdy nevyhaslo. Srv. Am 1, 11; Joel 3, 19; Abd 10. 13. Nový důkaz jeho podali Edomci při pádu Jerusalema. Ž 136, 7; Pláč 4, 21; Ez 25, 12. — „Čas poslední nepravosti" jako výše 21, 25 (31). — Edomci uprchlých Judovců nepřijali pohostinsky, nýbrž s mečem v ruce!

V. [6]. „krve nadělám z tebe" — tak tě zkrvavím, že se bude zdáti, jakobys byl všecek obrácen v krev a jakobys nebyl nic jiného nežli samá krev. (Kornel van Steen.) — Srv. 16, 38. — „krev" zločinně prolitá bude volati k nebi o pomstu a tak bude Edomce pronásledovati („stíhati"); a krev jakožto „krevní vina" bude na nich lpíti. — Edomec měl v nenávisti svou „krev", t. j. Israelity, pokrevně spřízněné (Esau = Edom, Jakob = Israel).

V. [7n]. Srv. 25, 12.

V. [9]. Srv. 6, 6; Mal 1, 3.

V. [10]. „dvě země": Israelsko a Judsko. — Hospodin „byl tam", v Judsku, ve chrámě jerusalemském; i když Jerusalem a chrám vyhořel, bylo Judsko zemí Hospodinovou, jeho posvátným majetkem, který neměli Edomci práva zabrati.

V. [11]. Hospodin ukáže „mezi nimi", t. j. mezi Judovci svou spravedlnost vůči Edomcům a svou blahovůli k národu svému.

V. [12n]. „Pusté jsou" hory Israelovy, ježto Bůh Israelův nebyl s to, aby je uhájil proti pustošícím pohanům. Edomci vyvyšovali sebe, své božstvo nad Hospodina, a tím se mu rouhali! Hospodin dopustil to zpustošení ne pro svou malomoc, ale proto, že chtěl hříšníky spravedlivě potrestati a vyléčiti. — Bůh „slyšel", zapamatoval si to a nenechá toho bez trestu.

V. [14]. Čím méně má trpící soucitu a čím více škodolibosti, tím bolestnější jest jeho utrpení. Srv. Is 14, 7 n.

lého světa v pustinu tě obrátím. [15] Jako ses radovala nad dědictvím domu Israelova, že bylo zpustošeno, tak učiním tobě: pustinou budeš, horo Seir i celé Edomsko, a zvědí, že já jsem Hospodin.

Hlava 36. — [1] Ty pak, synu člověkův, prorokuj o horách Israelových a rci: Hory Israelovy, slyšte slovo Hospodinovo! [2] Toto praví Pán Bůh: Protože řekl nepřítel o vás: „Ha, výšiny věčné dány jsou nám ve vlastnictví!“ — [3] proto prorokuj a rci: Toto praví Pán Bůh: Za to, že jste zpuštěny a pošlapány kolem do kola, že jste se staly vlastnictvím zbytku národů, že jste se dostaly na jazyky a do hanlivých řečí lidu: [4] za to, hory Israelovy, slyšte slovo Pána Boha! Toto praví Pán Bůh horám, pahorkům, údolím, úvalům, pustinám, rozvalinám a městům opuštěným, která jsou na kořist a na posměch zbytku národů vůkol — [5] za to — praví Pán Bůh toto: Jistě že v ohni žárlivosti mluvím proti zbytku národů a proti celému Edomsku, kteří přisvojili si mou zemi s radostí, s celým srdcem a myslí, a vylidnili ji, aby ji mohli zloupiti. [6] Proto prorokuj o zemi Israelově a rci horám, pahorkům, úvalům i údolím: Toto praví Pán Bůh: Hle, já v žárlivosti své a ve hněvu svém mluvím, protože vám hanu národů snášeti bylo. [7] Proto Pán Bůh praví toto: Já zdvihám ruku svou, že národové, kteří vůkol vás jsou, sami hanu svou snášeti budou. [8] Vy pak, hory Israelovy, vyhánějte své ratolesti a ovoce své přinášejte pro můj lid israelský, neboť brzy již přijde (zpět). [9] Neboť aj, já (přijdu) k vám, obrátím se k vám, i budete orány a osívány. [10] A rozmnožím na vás lidi — veškeren dům Israelův; budou bydliti v městech, a zbořeniny budou zase vystavěny. [11] Naplním vás lidmi i dobytkem, a budou se množiti a růsti; obydlím

---

Hl. 36. V. [1]. Po hrozbách Božích proti horám Seirským (= Edomsku) vycházejí z úst Božích sliby horám Israelovým (t. j. celé Svaté zemi i s obyvatelstvem, 6, 1; Ex 15, 17; Dt 32, 13. a jj.)

V. [2]. „Protože“ opakováno níže pětkráte; konec věty („proto“) je teprve ve v. 7. — Bůh má patero příčin k přísaze hrozebné (v. 7.). — „Ha“ výraz posměchu škodolibého jako 25, 3. — „výšiny věčné“ (Gn 49, 26; Dt 33, 15) slují hory Palestinské proto, že jsou posvěceny tolikerými událostmi dávných věků, a zejména že se k nim pojí sliby, dané národu israelskému, že budou věčným jeho majetkem. Edomci, toho času držitelé odvěkých těch výšin smějí se jalovosti řečených slibů, jakoby Bůh, jenž je dal, nebyl s to, aby je také splnil! Tím posměch jejich čelí proti samému Hospodinu, stává se rouháním. Palestiny nezabrali velcí národové ale ti, kteří sami byli od Chaldů hodně zbiti (zdecimováni), že z nich zbyly jen „zbytky“; a z těch zbytků, co bylo lepšího, zůstalo doma v Edomsku, kdežto do Palestiny vtrhl a zde se usadil toliko vyvrhel řečených „zbytků“. Srv. Jer 27, 6.

V. [5]. Hospodin miluje a proto i „žárlí“ na zemi zaslíbenou a na svůj národ. Srv. 21, 36. — Hospodin „mluví“, co podává níže v. 7. a co podaly hll 25—32. — „myslí“ = s pohrdáním z té duše (hebr.).

V. [6]. „hana“, kterou kydali národové na israelský národ, svědčila také jeho Bohu-Hospodinovi. Srv. v. 5.

V [7]. končí větu, počatou v. 2. — Ti, kteří Israelity haněli, budou sami terčem hany jiných! Podle práva odvetného.

V. [8]. „vyhánějte ratolesti“ na stromech, jež na vás vysazeny budou. — Bylo-li toto proroctví prosloveno krátce před r. 574—573 (srv. níže 40, 1), zbývalo do r. 538 (Cyrova dovolení) *36* roků, což byla doba na proroctví poměrně krátká Bylo to řečeno na útěchu vyhnanců.

V. [9]. „k vám“ hory Israelovy, „přijdu“ blahovolně, ne nepřátelsky „na vás“ jako 5, 8; 13, 8. a jj.

V. [10]. Hospodin rozmnoží duchovního Israele za dob mesiášských pohany, kteří se k němu připojí. Srv. Os 1, 10; Mich 7, 14; Zach 10, 6 n.

V. [11]. srv. s Lv 26, 9; Zach 10, 8.

vás jako od počátku, a obdařím vás většími dobry nežli jste měly od počátku; i zvíte že já jsem Hospodin. [12] Přivedu na vás lidi, lid můj israelský, i budou vámi dědičně vládnouti; budete jim dědictvím, a nebudete již bez nich. [13] Toto praví Pán Bůh: Protože říkají o vás: „Lidožroutka jsi, a dávíš národ svůj“: [14] proto nebudeš již lidí jísti, a národu svého nebudeš příště zabíjeti, praví Pán Bůh; [15] aniž dopustím, aby dále bylo ti poslouchati hanu národů: pohanu lidí nebude ti snášeti a obyvatelstva svého již nepozbudeš, praví Pán Bůh.

* * *

[16] Hospodin mne oslovil a řekl:

[17] Synu člověkův, dům Israelův, když bydlil ve své zemi, poskvrnil ji mravy a snahami svými; jako nečistota ženy krvotoké byly mravy jejich přede mnou. [18] I vylil jsem hněv svůj na ně pro krev, kterou lili po zemi a (za to, že) ji modlami svými poskvrnili. [19] A rozptýlil jsem je mezi národy, rozváti jsou do zemí; podle mravů a snah jejich soudil jsem je. [20] Přišli tedy mezi národy; kamkoli přišli znesvětili mé svaté jméno, ježto se říkává o nich: „Lid Hospodinův je to, a (přece) bylo jim ze země jeho vyjíti.“ [21] I chtěl jsem ušetřiti svého svatého jména, jež byl znesvětil dům Israelův mezi národy, kamkoli přišel. [22] Proto rci domu Israelovu: Toto praví Pán Bůh: Ne pro tebe to učiním já, dome Israelův, ale pro své svaté jméno, jež jste znesvětili, mezi národy, kamkoli jste přišli. [23] A posvětím své veliké jméno, jež bylo znesvěceno mezi národy, jež jste znesvětili uprostřed nich, aby poznali národové, že já jsem Hospodin — praví Pán zástupů — až ukáži před nimi na vás, že jsem svatý. [24] Vezmu vás totiž z národů,

---

V. [12]. „na vás“ — hory Israelovy. — „bez nich“ — bez lidí.

V. [13n]. „o vás“ hory = země Israelova. — „Lidožroutka“ jako Nm 13, 33; Lv 18, 28; Moudr. 5, 21. — Země, která nemůže snésti hříchů svých obyvatelů, vraždí je neúrodou, hladem a pod. Toho příště nebude, ježto duchovní Israel bude žíti svatě, nebude poskvrňovati zemi hříchy. Palestina vykonávala trest, od Boha stanovený, nevraždila však svého obyvatelstva proto, že byla nezdravá, jak o ní pohané potupně smýšleli.

V. [15]. Srv. v. 6. 25. — Am 9, 13. — Po návratu ze zajetí počaly se plniti předpovědi tu dané; dokonale se splnily za dob mesiášských v duchovním Israeli, t. j. v církvi katolické.

V. [17]. Země, majetek Hospodinův, tíhnoucí k jeho cti, nemůže snésti hříchy, jimiž ji obyvatelé její poskvrnili; chce, aby byly s ní smyty, aby hříšníci za ně dosti učinili uraženému Bohu. Tím vštěpuje Písmo čtenářům spasitelnou hrůzu ze hříchu. Srv. výše 22, 3; Nm 35, 33; Dt 24, 4; Jer 2, 7. — Čmýra = náznak odporné nečistoty. Srv. Lv 15, 19; Is 64, 6. — „snahami“ = skutky (hebr.).

V. [18]. Srv. 9, 9; 22, 3.

V. [19]. srv. s 7, 8; 12, 15; 22, 15. — „snah“ = skutků (jako ve v. 17).

V. [20]. Pohané znesvěcovali jméno Hospodinovo tvrdíce, že nemohl nebo nechtěl zameziti, aby jeho národ nebyl odveden do zajetí; to pohanské rouhání úzce souvisí se zajetím. Ježto Judovci hříchy svými zavinili toto (zajetí), přičítá jim v. 20 také ono (znesvěcení Hospodinova jména).

V. [21] Hospodinu bylo líto jeho svatého jména (hebr.), že je tak zlehčováno od pohanů.

V. [22]. Vysvobození a obnova národa israelského nebude jeho zásluhou, ale milostí Boží. Srv. Is 43, 22—25; 48, 11.

V. [23]. Hospodin posvětí své jméno, až na svém národě ukáže pohanům svou velebnost (= „svatost“), své božství tak jasně, že pohané již se neodváží jeho jméno znesvěcovati, jak dosud činili, ale naopak poznají, že Hospodin (Jahve) je skutečně Bůh veliký.

V. [24]. srv. s 11, 17; 37, 12.

shromáždím vás ze všech zemí a přivedu vás do vaší země. [25] A vyliji na vás vodu čistou, abyste očištěni byli ode všech poskvrn vašich; a ode všech model vašich očistím vás. [26] A dám vám srdce nové, a ducha nového vložím do vás; odejmu srdce kamenné z těla vašeho, a dám vám srdce z masa. [27] Ducha svého vložím do vás, a učiním, abyste v příkazech mých chodili, ustanovení mých dbali a činili je. [28] Budete bydliti v zemi, kterou jsem dal otcům vašim; a budete mým lidem, a já budu vaším Bohem. [29] Až pak vás vysvobodím ze všech vašich poskvrn, přivolám obilí a rozmnožím je, a nebudu vás trestati hladem. [30] Rozmnožím ovoce stromů a úrody polní, aby vám nebylo již snášeti pohanu hladu mezi národy. [31] I rozpomenete se na své velmi zlé mravy, na snahy nedobré, i budou vás mrzeti nepravosti vaše a nešlechetnosti vaše. [32] Ne pro vás to učiním já, — praví Pán Bůh — známo vám to buď! Zahanbi a zastyď se za své mravy, dome Israelův!

[33] Toto praví Pán Bůh: V ten den, kdy vás očistím ode všech nepravostí vašich, kdy osadím města a postavím znovu zbořeniny, [34] až bude země pustá vzdělaná — ta, jež byla kdysi zpuštěná před očima každého pocestného — [35] řeknou: „Země tato nevzdělávaná stala se takořka zahradou rozkoše a města pustá, opuštěná a vyvrácená stala se obydlenými pevnostmi.“ [36] I poznají národové, kteříkoli zůstanou kolem vás, že já Hospodin vystavěl jsem zbořeniny a vysázel pustiny. Já Hospodin mluvil jsem to a učinil.

[37] Toto praví Pán Bůh: Také to si vymůže u mne dům Israelův, abych mu učinil: rozmnožím je jako stádo lidí; [38] jako stádo svaté, jako stádo v Jerusalemě při slavnostech jeho: tak budou pustá města plná stád lidí, i zvědí, že já jsem Hospodin.

V. [25]. Hlavní příčina všeho neštěstí byl hřích; i ten odejme Hospodin od svého lidu, že tedy bude svatý. — „vodou čistou“ a očistnou „pokropí“ (hebr.) Hospodin svůj lid, jako býval kropen vodou, do níž přimícháno bylo popela z ryšavé jalovice. Nm 19, 17—19. Srv. Ž 50, 4. 9. — To se splnilo a plní v N. z. zejména na křtu (a ve svátosti pokání). Srv. Jan 3, 3 nn.

V. [26]. Ta očista nebude jen vnější (levitská), ale vniterná. Srv. 11, 19; Jer 31, 33. — Dosud bylo srdce zajatců pošpiněno hříchy (v. 17); to bylo srdce „staré“; bylo zatvrzelé, zpurné, tvrdé ke slovu Božímu jako kámen.

V. [27]. Hospodin je očistí (v. 25), vlije do nich posvěcující milost (v. 26) a usídlí se sám v nich (v. 27), t. j. dostane se jim ospravedlnění, zrodí se z vody a z Ducha sv. (Novozákonný křest). Srv. Řím 8, 4 nn.

V. [28]. Srv. 11, 20 n.

V. [29]. „přivolám obilí“ = přikáži, aby v hojné míře vyrostlo. Srv. Os 2, 21; 4 Král 8, 1.

V. [30]. srv. s 18, 26; 34, 29.

V. [31]. Kajícnost — další ovoce duchovního znovuzrození. Srv. 6, 9; 20, 43; Is 64, 6; Jer 3, 23.

V. [32]. opakuje, co bylo podrobně řečeno ve v. 22—31; opětuje také výzvu ku pokání.

V. [33—36]. líčí účinky blahobytu Israelova na pohany.

V. [35]. „řeknou“ ti, kteří se kdysi Hospodinu rouhali (v. 20). — „zahradou rozkoše“ = rájem Edenu (hebr.). Srv. 31, 8 n; Gn 13, 10; Is 51, 31; Joel 2, 3.

V. [36]. „kteříkoli zůstanou“ — cokoli zbude z národů, kteří budou do té doby pohubeni, jak bylo předpověděno výše ve hl 25—29.

V [37 n]. Mnoho Judovců padlo mečem Chaldů, do zajetí bylo jich poměrně málo odvedeno (Jer 52, 28—30), z těch, jak bylo snadno předvídati, také mnoho zahyne, Judovci v Palestině zůstavší snad také dříve nebo později vezmou za své, zbude tedy z veškerého Israele malý hlouček. Kterak budou na něm splněny veliké sliby Boží? Bůh ten hlouček velmi rozmnoží pohany, kteří se stanou příslušníky duchovního Israele. Srv. v. 10 n. — „vymůže si“ mo-

3. **Hospodin vzkřísí svůj národ** (hl 37).

Hlava 37. — [1] Ruka Hospodinova spočinula na mně, Hospodin vyvedl mne v duchu a zastavil mne na rovině (údolní), jež byla plná kostí. [2] Obvedl mne okolo nich, bylo jich velmi mnoho na povrchu roviny (údolní), a byly skrz na skrz suché. [3] I řekl mně: „Synu člověkův, co myslíš, mohou tyto kosti býti zase živy?“ Řekl jsem: „Pane Bože, ty víš.“

[4] Tu mi řekl: Prorokuj o těchto kostech a rci jim: „Kosti suché, slyšte slovo Hospodinovo! [5] Toto praví Pán Bůh těmto kostem: Aj, já vpustím do vás ducha, abyste ožily. [6] A dám na vás (zase) šlachy, učiním, že zroste na vás maso, otáhnu vás koží; dám vám ducha, i budete živy a zvíte, že já jsem Hospodin.“

[7] Prorokoval jsem tedy tak, jak mi byl rozkázal. I nastal chrast, když jsem já prorokoval, a aj, pohyb: kosti připojily se ke kostem, každá ke svému kloubu. [8] I hleděl jsem, a aj, šlachy a maso na nich

---

dlitbou kající a pokornou. — „stádo svaté“ jest množství obětních beránků a ovec, kterými se hemžil Jerusalem za radostných tří výročních svátků, kdy bylo Israelitům dostaviti se do ústřední svatyně. Srv. 2 Par 35, 7—9; Josef Flavius, O válce židovské VI, 9, 3. Také duchovní Israelité budou ve slavnostní radostné náladě, třeba však, aby se pokládali za osobní oběti, Bohu zasvěcené. O množství duchovních Israelitů za dob mesiášských, srv. Is 66, 8; Os 1, 10; Mich 2, 12; Jer 3, 16; 30, 19; 33, 22.

Hl. 37. Stát judský mohl býti přirovnán k lidskému živému tělu, náležitě sečlánkovanému (zorganisovanému). Zkázou chrámu, veleměsta, královské moci, zajetím rozpadlo se to tělo v množství kusů, maso a kůže zmizela, kosti vyschly. — Palestina i Babylonie bylo pohřebiště, na němž ty rozházené kosti ležely... Jest možno, aby Israel byl zase vzkříšen? Malomyslným zajatcům, kteří se domnívali, že je to nemožno, Ez ukazuje viděním, jež vypravuje, že všemohoucí Bůh národ zase vzkřísí (v. 1—14), že jej stmelí v jeden celek, jenž nebude nikdy již rozštěpen, jako kdysi býval (na dvě říše). V. 15—28.

V. 1. O ruce Hospodinově srv. výše 1, 3; 33, 22; 11, 24. — „v duchu“ toliko, ve vidění prorockém, ne tělesnými očima. — „údolí“ (rovina), na které viděl Ez kdysi zkázu národa (3, 22).

V. 2. Kosti byly vyschlé, nebylo v nich vlhka, životní mízy. — Byly původně pohřbeny ve hrobech (níže v. 12.); Bůh však, chtěje ukázati je prorokovi, kázal, aby se z hrobu zdvihly a shromáždily; byl to již první krok ku příštímu vzkříšení (v. 12). — Hospodin obvádí proroka, aby viděl množství a vyprahlost kostí, a přesvědčil se, že přirozenými silami nemůže tak veliké množství vyschlých kostí bez masa a beze šlach nabýti života. Ez věděl, že všemohoucí Bůh skrze své služebníky vzkřísil již mrtvoly, ale brzy po smrti. Srv. 3 Král 17, 22; 4 Král 4, 35. — Ez věděl také velmi dobře, že Bůh vzkřísí kdysi všecko lidstvo, ježto byla víra ve všeobecné z mrtvých vstání hluboce zakořeněna v národě israelském, u Egypťanů i Babyloňanů. Viz níže k v. 11 nn.

V. 3. Ez jest jist, že přirozenými silami nemohou ožiti, ví také, že kosti, jež vidí, neznamenají všecko lidstvo, nýbrž toliko národ israelský, (níže v. 9. 11.) i odpovídá, že vše závisí na úradku (a na vůli) Božím: usoudí-li Hospodin, aby kosti ožily, jistě také ožijí. — („Allah ví“ znamená v ústech Východoďana věc velmi nesnadnou, jež převyšuje vědění lidské. Buzy.)

V. 4. Hospodin křísí suché kosti ne přímo, ale používá k tomu proroka za nástroj; tak i národ israelský vzkřísí za spolupůsobení svých sluhů, jichž mají proto kosti — zajatci poslušni býti. — „prorokuj o těchto kostech“ = vyřkni svůj prorocký výrok nad nimi.

V. 5. „duch“ = dech života, jako Gn 2, 7. — Co v. 5. podává povšechně, to v. 6. podrobněji rozvádí.

V. 7. Ez slyšel nejprve chrastění; pátraje po příčině toho zvuku, viděl, že se kosti pohybují, a tím že vzniká chrast, jenž jest odpověď na prorokův rozkaz.

V. 8. Ožití mrtvých kostí jest podobně líčeno jako ožití prvního člověka Gn 2, 7. — Duše jest vyšší nežli hmota.

vzešlo, na povrchu roztáhla se kůže, ale ducha (ještě) neměly. [9] Tu mi řekl: „Prorokuj k duchu, prorokuj, synu člověkův, a rci duchu: Toto praví Pán Bůh: „Ode čtyř větrů přijď, duchu, a věj na tyto zabité, ať oživnou!“ [10] Když jsem prorokoval, jak mi byl rozkázal, všel do nich duch, ožili a postavili se na nohy — zástup velmi, náramně veliký.

[11] Řekl mi pak: Synu člověkův, tyto kosti — toť všecek dům Israelův; oni říkají: „Uschly kosti naše, zhynula naděje naše, veta jest po nás.“ [12] Proto prorokuj a rci jim: Toto praví Pán Bůh: Aj, já otevru hroby vaše, vyvedu vás z hrobů vašich, lide můj, a uvedu vás do země Israelské. [13] I zvíte, že já jsem Hospodin, až otevru hroby vaše, až vyvedu vás z hrobů vašich, lide můj, [14] až dám ducha svého do vás, a živi budete, až vám dám klidně sídliti ve vaší zemi; tehdy zvíte, že já Hospodin jsem to mluvil a učinil, praví Hospodin (Bůh).

* * *

[15] Hospodin mne oslovil a řekl: [16] A ty, synu člověkův, vezmi sobě dřevo jedno a napiš na ně: „Juda a synové Israelovi spolčení s ním;“ vezmi pak dřevo druhé a napiš na ně: „Josef, to jest dřevo Efraima

---

V. 9. Ježto duši lidskou není viděti, znázorňuje Hospodin prorokovi množství duší váním větru, jejž Ez cítí. Srv. Job 27, 3; Is 2, 22; Jan 20, 22. — Vítr vanoucí od čtyř stran znázorňuje všemohoucnost Boží, jež může snadno oživiti veliké množství kostí. — „zabití“ nejsou lidé vůbec, ale toliko národ israelský, násilně zabitý a ubíjený.

V. 10. „ožili“ zabití (v. 9). — „zástup“ vojenský, armáda.

V. 11—15. podává výklad vidu, výše popsaného. — „všecek dům Israeův = všech 12 kmenů. — „oni“ = malomyslní zajatci. Srv. 33, 10. — Kosti jsou základ, opora a nosič celého těla; základ, opora a nosiči národa isr. jakožto celku — jsou zničeni.

V. 12. Samostatnost národa a blahobyt s ní souvisící jest sice nyní pohřben, ale tak jako již Hospodin kosti z hrobů vyzdvihl a shromáždil tak je i oživí, t. j. národ israelský vzkřísí k novému pospolitému, nábožensko-mravnímu i státnímu, národnímu životu. — „lide můj“ — na milost zase přijatý. Srv. 33, 11.

V. 13n. Bůh bude zdrojem života (přirozeného i nadpřirozeného) národa zejména za dob mesiášských, až zkvete nový, svatý, dokonalý život náboženskomravní. — Srv. 36, 26 n; 11, 19. — Ez nemluví zde přímo o všeobecném vzkříšení lidstva na konci světa, ale toliko o národním vzkříšení Israelitů (ve v. 9. mluví jen o zabitých, t. j. Israelitech, násilnou smrtí se světa sešlých; srv. výklad ve v. 11., jenž mluví výslovně opět jen o Israelitech). Avšak celé podobenství (Ezechielovi zde ve vidu ukázané) předpokládá, že Ez všeobecné příští vzkříšení těl bylo známo; na ně navazuje, z něho vychází a tedy nepřímo potvrzuje pravdivost jeho. Srv. 1 Sam 2, 6; Am 9, 2; Is 7, 11; 25, 8; Os 13, 14. (Podobenství toto bývá také přizpůsobováno a obraceno na vzkříšení hříšníka milostí Boží k životu spravedlivému.)

V. 15. Rozštěpení národa na dvě říše, jež na sebe nevražily, bylo pramenem mnoha zla pro nesvorný národ. Příště nebude toho rozdvojení, příště bude vlásti jednota a svornost. Srv. Mich 5, 3; Jer 3, 18; 31, 6.

V. 16. „dřeva“ = hole, žezla (polena?) — První žezlo představovalo Judu a kmeny s ním pod jedním žezlem spojené: Benjamina, Simeona, Levi, jakož i ty, kteří se ze severní říše přestěhovali pod Judovo žezlo. Srv. 2. Par 11, 13—17; 15, 9; 30, 11 18; 31, 1. — Druhé žezlo představovalo Efraima a ostatní kmeny s ním pod jedním žezlem spojené. Srv. v. 19. — Efraim, syn Josefův, vynikl početností svého kmene (Jos 17, 14; 1 Par 12, 30), první králové severní, Jeroboam a Nadab byli příslušníci tohoto kmene, podle něhož slula i celá říše severní „říše Efraimská“. V jeho uzemí bylo také hlavní město říše. Viz Is 7, 2, 5. 8; Os 4, 17; 5, 9; 12, 1. a jj. — Efraim a Manase byli synové Josefa, jenž tu uveden proti Judovi, svému rodnému bratru. — Sv. podobný úkon Nm 17, 1n.

a všeho domu Israelova, s ním spolčeného.“ [17] A spoj je sobě, jedno s druhým v dřevo jedno, aby byla jedním kusem v ruce tvé. [18] Když pak řeknou tobě synové lidu tvého: „Což nám neoznámíš, co tím míníš?“, [19] mluviti budeš k nim: Toto praví Pán Bůh: Aj já vezmu dřevo Josefovo, jež jest v ruce Efraima, a kmenů israelských, spolčených s ním, připojím je ke dřevu Judovu, učiním z nich dřevo jedno, budou jedním kusem v ruce jeho. [20] Buďtež pak ta dřeva, na něž psáti budeš v ruce tvé před očima jejich, [21] a řekneš jim: Toto praví Pán Bůh: Aj, já vezmu syny Israelovy z prostřed národů, ke kterým odešli, shromáždím je odevšad, a přivedu je do země jejich. [22] A učiním z nich národ jeden v zemi na horách Israelových, a král jeden bude nade všemi panovati, i nebudou již národové dva, aniž se děliti budou na dvě království.

[23] Nebudou se již poskvrňovati modlami svými, ohavnostmi svými a všemi nepravostmi svými; vysvobodím je ode všech míst, na nichž hřešili a očistím je, i budou mým lidem, a já budu jejich Bohem. [24] Služebník můj David bude králem nad nimi, pastýře jednoho budou míti všichni; podle ustanovení mých budou choditi a příkazů mých dbáti a podle nich činiti budou. [25] Bydliti budou v zemi, kterou jsem dal služebníku svému Jakobovi, v níž bydlili otcové vaši; bydliti budou v ní oni i synové jejich, i synové synů jejich až na věky; a David, služebník můj, knížetem jejich bude na věky. [26] A učiním s nimi smlouvu pokoje, smlouva věčná s nimi to bude, a upevním a rozmnožím je, a zřídím svou svatyni uprostřed nich na věky. [27] Stan můj bude mezi nimi, i budu jejich Bohem, a oni budou mým lidem. [28] I zvědí národové, že já Hospodin jsem posvětitel Israelův, až bude svatyně má uprostřed nich na věky.

V. 18. „míníš“ = chceš naznačiti. Ze všeho vysvítá, že prorok konal po psaný úkon skutečně před očima lidu, a nikoliv jen ve vidění.

V. 19. Srv. v. 16. — „v ruce jeho“ — Judově, Davidově, Mesiášově. Srv 34, 23. — Po návratu ze zajetí byla jediná obec israelská, již činili velikou většinou Judovci.

V. 20 n. Srv. 36, 24.

V. 22. — „král jeden“ = Mesiáš. Srv. níže v. 24; 34, 23; Is 9, 6; 11, 1; Jer 23, 5; 33, 15. — Jak vroucně si Mesiáš přál, aby v jeho říši vládla jednota, viz Jan 10, 16; 17, 21; Ef 4, 4. — Rozkol Jeroboamův způsobil odpad od zákonité vrchnosti, odklon od jednoty víry, sklon k modlářství a nemravnosti s ním spojené, byl příčinou nesvárů v Israeli, bratrovražedných třenic, zkázy Samaře a s ní i severní říše. Pohoršení od severu působilo zhoubně také na Judsko, kde se rozmohly tytéž neplechy, jež vedly konečně i k zániku říše jižní.

V. 23. Místo „ode všech míst, na nichž“ lépe čísti se LXX: „ode všech nepravostí, jimiž“. — „ode všech míst“ by mohlo z nouze býti vyloženo v ten rozum, že Bůh očistí Palestinu od modlářských svatyní, jež kdysi Judovce tolik lákaly k modlářství, toho svodu již nebude. Srv. 14, 11; 36, 25.

V. 24. Srv. 34, 23; 36, 27; 11, 20. — Ta jednota a s ní souvislá zbožnost a svatost bude účinek Boží milosti.

V. 25. Srv. 36, 28. — Palestina, která zabírala starozákonné království Boží na zemi, ve které bylo založeno a nejprve se rozšiřovalo království Mesiášovo, je zde náznak církve Kristovy, bojující i vítězné. Srv. Žid 4, 3 n.

V. 26 n. Srv. 34, 25; Is 54, 10; 55, 3; Jer 32, 40. — „věčná“, ježto království Mesiášova nebude konce. 2 Král 7, 14; Lk 1, 33; Žid 7, 16. — „svatyni“ (43, 1 nn; Zjev. 21, 3; Is 4, 5 n. — Srv. Lv. 26, 9. 11 n; Ez 36, 10 n. 37), jež bude zdrojem všeho požehnání. — Podle hebr. bude svatyně „nad nimi“ t. j. bude jim záštitou jako bývala svatyně na Sionu, jenže mnohem dokonalejší.

V. 28. Srv. 36, 36.

4. Bůh udělí Israelovi vítězství nad posledními nepřáteli (hl 38 n).

Vojsko Gogovo (38, 1—9). Jeho vpád a porážka (38, 10—23). Jak veliká bude ta pohroma (39, 1—16). Ukáže se sláva Boží (39, 17—29).

Hlava 38. — [1] Hospodin mne oslovil a řekl: [2] Synu člověkův, upři tvář svou proti Gogovi, proti zemi Magog, proti knížeti Roše, Mosocha a Tubala, prorokuj proti němu [3] a rci mu: Toto praví Pán Bůh: Aj, já (chystám se) na tebe, Gogu, kníže Roše, Mosocha a Tubala! [4] Přivábím tě, ale položím uzdu do tvých čelistí, a vyvedu tebe i všecko vojsko tvé, koně i jezdce, všecky oděné v pancíře, veliké množství s kopími, štíty a meči v rukou. [5] Peršané, Etiopané a Lybijší s nimi, všichni se štíty a přilbami. [6] Gomer i všecky zástupy jeho, dům Togormův, nejzazší sever i všecka jeho vojska, a mnozí národové s tebou! [7] Připrav, přihotov sebe i všecko své množství, jež se shromáždilo k tobě, a buď jim velitelem. [8] Po mnohých dnech dostane se ti pozornosti, na konci let přitáhneš na zemi, která byla meči vyrvána, (jejíž obyvatelstvo) shromážděno bylo z mnohých národů na hory Israelovy, jež byly ustavičně pusté; to bylo vyvedeno z národů a bydlí vesměs bezpečně v ní. [9] Tehdy přitáhneš jako bouře, přijdeš jako mrak, abys přikryl zemi, ty i všecky tvé zástupy a mnozí národové s tebou.

Hl. 38. — V. [1n.] „Góg“ vyskýtá se v jednom z dopisů El-Amarnských (1, 38) ve tvaru „Gágaja“ a znamená daekou zemi na severu, obydlenou barbary; podle toho „Góg“ Ezechielův znamená národ té země, sousedící se zemí „Magog“, jejíž obyvatelstvo odvozuje Gn 10, 2, od Jafeta. — Tamže na severu dlužno hledati také národy Róš, Mosocha a Tubala; o dvou posledních srv. Gn 10, 2; Ez 27, 13; 32, 26. — „Mágóg“ — podle Josefa Flavia a Jeronyma byli Skytové — Národové tu vyjmenovaní znamenají nepřítele, dalekého místem a (tedy i) časem, jenž napadne království Mesiášovo, při čemž však bídně zahyne; jsou to nepřátelé, jakých mívala, má a míti bude církev Kristova vždycky dosti, zejména na konci světa. Srv. Zjev. 20, 7. — Ze souvislosti vyplývá nade vši pochybnost, že tu běží o nepřátele církve Kristovy (v. 8. „po mnohých dnech“, „na konci let“ srv. s 37, 25 nn; 36, 11; 34, 25.); smysl jest zajištěn bez ohledu na všelijaké pokusy vykládati „Róš“ o Rusech, Mosoch o Moskvanech, Tubal o Slovanech atd. atd. — Místo „knížeti Róše“ jiní: „hlavnímu knížeti Mosocha a Tubala“. (Jiní jinak).

V. [4.] Bůh dopustí, že Góg dá se navnaditi („přivábím“) blahobytem království Božího, že přitrhne, aby v něm kořistil, ale na celé té výpravě bude jej Hospodin držeti jako bujného koně na úzdě (Vulg); nezpůsobí více, než co Bůh dopustí. — Podle Zjev. 20, 7. svede Goga satan. — Místo „úzdu“ hebr. „kroužek“ (položím do nosu) jako dravci. Srv. 4 Král 19, 28. — „v pancíř“ = v plnou zbroj (hebr).

V. [5.] S Gogem se spojí mnoho jiných národů. — „Etiopané“ = Kúš. — Lybijští = Fut; viz 30, 5; 27, 10.

V. [6.] Gomer jmenován Gn 10, 2. — Togorma tamže v. 3; Ez 27, 14.

V. [7.] jest výzva uštěpačná, ježto všecky Gogovy přípravy skončí se zkázou jeho. Srv. 7, 14; Is 8, 9. — Místo „budiž jim velitelem“ překládá kritika se zřetelem na LXX: „budiž mně k službám“ (v pohotovosti, v záloze).

V. [8.] Dostane se mu „pozornosti“ tím, že Bůh dopustí, aby se rozhodl podniknouti výpravu výše řečenou, (hebr) ale také tím, že na té výpravě bude potrestán. (Vulg). — „na konci let“ doby mesiášské. Is 2, 2; Zjev 20, 7. — „meči vyrvána“ = obnovena po zpustošení, jež způsobila válka (= „meč“). Is 58, 12. Gog přitáhne, dlouho po tom, kdy Israel byl shromážděn ze všech národů, mezi nimiž byl rozptýlen, kdy byl do Palestiny zaveden a zde založil novou obec; Gog přitrhne dlouho po duchovním shromáždění Israele (pohanů v lůně církve), dlouho po mesiášské obnově, dlouho po blahobytu, jejž přinese křesťanství, jehož staletí budou požívati.

V. [9.] Srv. Jer 4, 13. — Jako vystupují u Is (hl 13; 25, 10; 34, 5) Babyloňané, Moabané, Edomci jakožto nepřátelé království Božího vůbec, jako jiní

[10] Toto praví Pán Bůh: V ten den napadnou tě věci, pojmeš záměr velmi zlý [11] a řekneš: „Potáhnu na zemi beze zdi, přitrhnu na pokojné a bezstarostné obyvatelstvo," — ti všichni bydlí beze zdi, závor a bran nemají — [12] abys loupil a plenil; abys vztáhl ruku svou na ssutiny znova zalidněné, na lid shromážděný z národů, který počal míti majetek a na pupku země sídliti. [13] Saba, Dedan, kupci z Taršíše, jakož i všichni velkoobchodníci tamodtud řeknou tobě: „Zda nepřicházíš, abys kořistil? Aj, abys loupil, shromáždil jsi své množství, abys pobral stříbro a zlato, abys odnesl nářadí a zboží, abys nabral nesčíslné kořisti!" [14] Proto prorokuj, synu člověkův, a rci Gogovi: Toto praví Pán Bůh: Ano, v ten den, kdy bydliti bude lid můj israelský bezpečně, zvíš to, [15] i přitáhneš ze svých sídel, z nejzazšího severu, ty a mnoho národů s tebou, všichni na koních, množství veliké a vojsko náramné. [16] Přitáhneš na lid můj israelský jako mrak, abys přikryl zemi. Za posledních časů přivedu tě na svou zemi, aby mne poznali národové, když ukáži na tobě, ó Gogu, před očima jejich, že jsem

---

proroci myslí si jiné národy jakožto představitele a zástupce toho směru: tak líčí Ez Goga a jeho spolčence. (Srv. Mich 5, 5 [Assyřané]; Habakuk 1, 6; 3, 7). — Barvami národopisu, známého svým posluchačům Ez líčí poslední nepřátele církve Boží; tím nechce nikterak říci, že národové, jež tu jmenuje, budou národně žíti ještě na konci světa, jako žili za jeho dob. — Někteří křesťanští vykladači vidí v Gogovi Protikrista (Maldonat, Pintus, Sa, Van Steen, Est, Menochius Gordonius, Tirinus). Lépe však jest se sv. Jer (a jinými) viděti v Gogu jakoukoli zpupnost a falešnou vědu, která kdy útočila, útočí a útočiti bude proti nauce křesťanské, uložené v církvi katolické.

V. 10. srv. s 14, 3.

V. 11. „beze zdi" = prostředky válečné techniky nechráněnou; kralovství Boží duchovní, jež není s tohoto světa, neudržuje armády po uši vyzbrojené jako stát! — Ta bezbrannost, zdánlivá slabost církve od jakživa lákala proti sobě ty, kteří vládli tisíci šavlí, ručnic a děl.

V. 12. Nepřátelé církve záviděli jí pokojný život, proto kazili mír, záviděli jí statky, dráždící jejich nenasytnou hrabivost, jejich loupeživost. — Záviděli její spořádanost, která jitřila jejich barbarskou ničivost. — „znova zalidněné" po návratu ze zajetí, po obnově národa, jež tu znamená pozdější duchovní obnovu, způsobenou křesťanstvím. Srv. 26, 19. — Judovci, vrátivše se z Babylonie, počali pracovati a nabývati zase majetku; také duchovní Israel — církev Kristova počala záhy nabývati majetku, jehož potřebuje, aby mohla své duchovní úkoly plniti. — „pupek země" byla Palestina, Jerusalem; sluje tak proto, že byl uprostřed národů, střediskem, z něhož znalost zjevení Božího mohla rychle na všecky strany se šířiti. — Srv. výše 5, 5; Mich 5, 7. — (Pupek, jakožto vrchol břicha může znamenati také vrchol odevšad viditelný, na němž město Boží bylo a jest).

V. 13. O Sabanech viz 27, 22; o Dedaňanech 27, 15; o Taršíšanech 27, 12. Jsou to vesměs národové slynoucí obchodním duchem. K vojsku se družili obyčejně obchodníci, aby od něho ihned koupili kořist a zajatce do otroctví. Srv. 1 Mach 3, 41. — „velkoobchodníci" = slovně „lvi", což dnešní kritika opravuje v „obchodníci jeho" (Taršíše). — Obchodníci schvalovali často již zabírání církevního majetku, ježto kynul jim z něho výdělek, schvalovali je, povzbuzovali k němu atd.

V. 14. „zvíš to", že národ Boží sídlí v bezpečí a blahobytu, a že tedy jest vhodná doba, abys na něj se obořil. — Lépe však místo „zvíš to" čísti se LXX: „zdvihneš se" (vytrhneš).

V. 15. O „nejzazším severu" srv. v. 4 n 9.

V. 16. Hospodin ukáže, že nedopustí, aby ruka barbarská, nesvatá bez trestu podkopně řádila proti svaté společnosti jeho, proti posvátnému majetku jeho. Přísným zákrokem proti Gogovi Hospodin ukáže svou lásku ke všemu, co jest svaté, tedy svou svatost, vznešenost, spravedlivost a velikost. — Srv. 20, 41; 28, 22; 36, 23; 39, 27.

svatý. [17] Toto praví Pán Bůh: Ty totiž jsi ten, o němž mluvil jsem za dnů dávných skrze služebníky své proroky israelské, kteří prorokovali za dnů těch časů, že tě přivedu na ně. [18] V ten den, v den příští Gogova za zemi Israelovu — praví Pán Bůh — vznítí se hněv můj v roztrpčení mém. [19] V horlivosti své, v ohni hněvu svého mluvím. Neboť v ten den přijde zemětřesení veliké na zemi Israelovu; [20] i chvěti se budou přede mnou ryby mořské i ptactvo nebeské, polní zvěř i drobná zvířena lezoucí po zemi, i všichni lidé, kteří jsou na povrchu země; hory se sřítí, hradby se sesují, a každá zeď na zemi se svalí. [21] A svolám proti němu na všecky své hory meč, praví Pán Bůh; meč bratra proti bratru řízen bude. [22] Souditi budu jej morem, krví, náramným přívalem, nesmírným (krupobitím jako) kamením; ohněm a sirou dštíti budu na něj, na vojsko jeho i na mnohé národy, kteří budou s ním. [23] Ukáži svou velikost a svatost, zjevím se před očima mnohých národů, i zvědí, že já jsem Hospodin.

H l a v a 39. — [1] Ty pak, synu člověkův, prorokuj proti Gogovi a rci: Toto praví Pán Bůh: Aj, já (chystám se) na tebe, Gogu, kníže Roše, Mosocha a Tubala! [2] Přivábím tě, vyvedu tě, učiním, že vytáhneš od nejzazšího severu, a přivedu tě na hory Israelovy. [3] Vyrazím ti lučiště z levice tvé, a střely tvé z pravice ti vypadnou. [4] Na horách Israelových padneš, ty i všickni zástupové tvoji, i národové tvoji, kteří jsou s tebou; dravému ptactvu, všemu co létá, zvířatům zemským dal jsem tě za potravu.

V. [17] Předešlí proroci předpovídali často zkázu nepřátel království Božího; jako nepřátelství tak i zkáza vyvrcholí se na konci dějin církve bojující. Srv. výše k v. 9. — Prozřetelnost včas varuje své miláčky, aby nebyli hrůzami pronásledování překvapeni.

V. [18]. „v roztrpčení mém“ = hebr.: „v nose mém“; je to glosa, jež v LXX není. — Srv. 5, 13; 24, 8.

V. [19]. „V horlivosti“ o blaho svého království, jež Gog napadne. — „mluvím“ = ustanovuji příští zkázu Gogovi. — Zemětřesení provázívá příchod Boží na soud. Srv. Sdc 5, 4; Joel 4, 16; Mich 1, 3; Nah 1, 5. Srv. také Is 24, 1 n. — Již Nm 16, 30—32. země vykonala Boží rozsudek.

V. [20]. Srv. Jer 4, 24; Sof 1, 3. — Mt 24, 7 nn; Zjev 20, 9 nn. — „hradby“ — skalní stěny. — Vše, co je pevné přírodou nebo uměním, rozpadne se, aby se ukázala moc Boží. Všecko tvorstvo bude přiměřeným způsobem ukazovati svou závislost na Bohu. Srv. Moudr. 5, 18. 21.

V. [21 n]. líčí soud (dosud byla líčena tolika předehra k němu). — „hory Hospodinovy“ = Palestina, církev Boží — viz výše v. 12; Is 14, 25. — „meč“ = všecky hrůzy vypočítané níže. — Místo „Svolám . . . meč“ lépe se LXX čísti: „Svolám na něj každou hrůzu“. — Všemi prostředky, jimiž Bůh kdysi více méně ojediněle trestával, potrestá hromadně vrchol zášti proti království svému na konci světa, představený zde Gogem a jeho spojenci. — „meč bratra proti bratru“ = vnitřní boje, revoluce ve vojsku a pod. Srv. Sdc 7, 22; 1 Král 14, 20; 2 Par 20, 23. — Zach 14, 13.

V. [22]. K „moru“ srv. 5, 17; 14, 19; 28, 23; Ex 12, 29; 4 Král 19, 35; 2 Král 24, 15. — „přívalem“ jako za dob potopy. — „krupobitím“ jako Ex 9, 24; Jos 10, 11 a jj. — Srv. Zjev 16, 21. — „ohněm a sirou“ jako Gn 19, 24; 4 Král 1, 10 n: Ž 10, 7; Zjev 20. 9.

V. [23]. Srv. výše v. 16; 35, 11; 36, 23.

Hl. 39. — V. [1]. Viz 38, 1.

V. [2]. Viz 38, 4. 15; 38, 11 n.

V. [3]. Hospodin učiní Goga k boji venkoncem nezpůsobilým. — Všelijakými obraty opakována tu myšlenka: Gog bude zničen. Srv. 38, 21 n.

V. [4]. Nebýti pohřbenu bylo Východďanu hroznou potupou. Srv. 1 Král 17, 44. 46; srv. Ez 29, 5; 39, 17.

[5] V širém poli padneš, neboť já jsem to mluvil, praví Pán Bůh. [6] A vypustím oheň na Magoga i na bezstarostné obyvatele pomoří, i zvědí, že já jsem Hospodin. [7] Jméno své svaté známé učiním uprostřed lidu svého israelského, a nedovolím, aby svaté mé jméno bylo dále znesvěcováno; i zvědí národové, že já jsem Hospodin, Svatý v Israeli. [8] Aj, přijde to a stane se to, praví Pán Bůh; toť jest ten den, o němž jsem mluvil.

[9] I vyjdou obyvatelé z měst israelských, a zapálí a spálí brnění, štít a kopí, lučiště a střely, hole i píky; budou je páliti ohněm sedm let. [10] Nebudou nositi dříví s polí, aniž sekati budou z lesů, ježto zbrojí budou topiti a zloupí ty, jimž lupem bývali, a oberou své zhoubce, praví Pán Bůh.

[11] V ten den vykáži Gogovi známé místo za pohřebiště v Israeli: „Údolí pocestných" na východ moře, jež úžasem naplní kolemjdoucí; tam pohřbí Goga a všecko množství jeho, i bude slouti „Údolí množství Gogova". [12] Pochovávati je bude dům Israelův, aby vyčistili zemi, po sedm měsíců, [13] všecek lid bude jej pohřbívati, a bude jim na slávu ten den kdy se oslavím, praví Pán Bůh. [14] A ustanovím muže, kteří by ustavičně procházeli zemi (s těmi,) kteří by pochovávali, a vyhledávali ty, kteří zůstali (ležeti) na povrchu země, aby ji vyčistili; po sedmi měsících počnou hledati. [15] Procházeti budou zemi kříž na kříž,

---

V. [5]. „na širém poli" jako „na horách" (v. 4), tedy všady.

V. [6]. Nejen národové výše vypočítaní 38, 1. 5. 6, ve vojsku Gogově zastoupení, ale i nepřátelé království Božího bydlící klidně na pobřeží moře Středozemního (a Egejského) a na ostrovech jeho, budou stiženi Božím trestem. — O trestu ohně srv. 2 Petr 3, 10; 1 Kor 3, 13; 2 Sol 1, 8.

V. [7]. „znesvěcováno" bylo jméno Hospodinovo tím, že barbarský nepřítel rdousil svatý národ Boží a ničil svatá jeho zařízení. Srv. 36, 20. — Viz 37, 28; Os 11, 9.

V. [8]. Srv. 38, 17. — Am 5, 18.

V. [9]. „hole", ostny na pohánění soumarů. — Sedmero druhů zbraní znamená všecky druhy její. — Sedm let jest nadsázka, kterou jest vysloveno množství vojska Gogova, jeho síla, ale také hrozná porážka, jakož i velikost vítězství Božího lidu, jež mu Hospodin dá.

V. [10]. „oberou své zhoubce" jest rčení příslovečné; srv. Is 9, 4 n; 33. 1; Jer 30, 16. — Co zamýšleli nepřátelé církvi učiniti, to potká je samé: chtěli ji svrhnouti, zničiti, z ní se obohatiti; zahynou sami tak, že z nich nezbude ani popel, jejž vítr rozvěje; církev vyjde však z pronásledování čistší, silnější, krásnější, bohatší ctnostmi a zásluhami.

V. [11]. Mrtvoly Gogova vojska budou nejprve ožrány od dravců a pak teprve odnešeny na pohřebiště. „Údolí pocestných" jest podle koptického překladu údolí horstva Abarim, na východním břehu Moře Mrtvého známého z Nm 27, 12; 33, 47; Dt 32, 49; Jer 22, 20 (hebr.). — „na východ moře" Mrtvého. (Podle Ez 47, 18 nepatří Zajordání již ke sv. zemi budoucnosti) — To údolí spoustou kostí a zápachem naplní úžasem každého, kdokoli se k němu přiblíží. Lépe však se LXX a Syr překládati: „to údolí zahradili", t. j. ohradili a tím odloučili od svaté země. Ten překlad srovnává se s poznámkou, že to pohřebiště bude „v Israeli". —

V. [12]. Srv. Nm 19, 11 n; 31, 19. — „sedm měsíců" — znamená dlouhou dobu, jakou žádati bude ohromné množství mrtvol. — Srv. v. 9 („sedm let").

V. [13]. „všecek lid" proti kněžím, jimž nebyl dovolen dotyk mrtvoly. Hospodin se oslaví, až ukáže, jak pečlivě a mocně lid svůj střeží a k vítězství vodí. — Práci tuto lze přirovnati k úsilí církve nahraditi škody, vzešlé jí z pronásledování, jež někdy dlouho trvá po vítězství; přes ty ztráty bývají pronásledování církvi k veliké cti, která splývá v jedno se ctí Boží.

V. [14 n]. Všecek lid bude mrtvoly pohřbívati sedm měsíců. (v 12). Po té budou procházeti zemi 1. dozorci z povolání a 2. hrobaři. Dozorci nebudou sami pohřbívati, ale toliko hledati zbytky mrtvol; kde jakou najdou, položí k ní veliký kámen nebo nakupí hromadu kamení a tím označí hrobařům místo, na němž najdou práci. Možno, že těmi dozorci Ez mínil kněze, jimž příslušelo starati se o to, by všecko bylo čisté.

a kde uzří lidskou kost, postaví podle ní znamení, ažby ji pohřbili hrobaři v „Údolí množství Gogova.“ [16] Jedno město pak bude slouti Amona. Tak očistí zemi.

[17] Ty však, synu člověkův — toto praví Pán Bůh: Rci všemu ptactvu, všemu, co létá, i veškeré zvěři polní: Sejděte se, rychle se sběhněte odevšad k mé žertvě, kterou vám zabiji já, k oběti velké na horách Israelových, abyste jedli maso a pili krev: [18] maso junáků jísti budete a krev knížat světa píti: beranů i beránků, kozlů i býků, dobytčat krmných a tučných vesměs. [19] Budete jísti tuk do syta a píti krev do opití ze žertvy, kterou já zabiji vám; [20] nasytíte se u mého stolu koněm i jezdcem, junáky i všemi bojovníky, praví Pán Bůh.

[21] Tím ukáži svou slávu mezi národy; všichni národové uvidí můj soud, který vykonám, a ruku mou, kterou položím na ně. [22] Dům pak Israelův zví, že já jsem Hospodin, Bůh jeho od toho dne i příště. [23] Národové zvědí, že pro svou nepravost do zajetí odveden byl dům Israelův, protože mne opustili, takže jsem skryl tvář svou před nimi, že jsem je vydal v ruce nepřátel, a že padli všichni mečem. [24] Podle nečistoty jejich a nešlechetnosti naložil jsem s nimi, a skryl jsem tvář svou před nimi.

[25] Proto praví Pán Bůh toto: Nyní přivedu zajatce Jakobovy zase zpět, smiluji se nad veškerým domem Israelovým, a horliti budu (zase) pro své svaté jméno. [26] I ponesou pohanění své i všecky své nevěrnosti, kterých se dopustili proti mně, až bydliti budou v zemi své bezpečně, až nebude jim nikoho se báti, [27] až je zase přivedu z národů, a shromáždím je ze zemí nepřátel jejich, až ukážu na nich, že jsem svatý, před očima národů mnohých. [28] Tehdy zvědí, že já jsem Hospodin, Bůh jejich, který je přenesl (sice) mezi národy, ale shromáždil

---

V. [16.] „Amona“, hebr. „Hamóná“ = ryk, množství. Na památku množství nepřátel, jež ohrožovalo církev, jakož i na vděčnou vzpomínku, že Bůh jí dal zvítěziti, bude nazváno město naznačně (symbolicky) „Ryk“ nebo „Množství“. — Srv. Joel 3, 2; Zjev 10, 16; Jer 19, 6. — „Očista“ církve, větší její uschopnění působiti ke cti Boží — toť účel pronásledování, jež Bůh na ni dopouští.

V. [17.] Srv. v. 4; Is 56, 9. — Bude to „žertva má“, Hospodinova, ježto bude podána, aby vyjádřena byla spravedlnost a svatost jeho. Srv. Is 34, 6; Jer 46, 10. — Při oběti za hřích dostalo se části její kněžím obětujícím; při této oběti budou kněze zastupovati — dravci a šelmy. Srv. Is 13, 3; Zjev 19, 17.

V. [18.] „krmných a tučných“ = krmených v Basanu (hebr.). — Srv. 27, 6.

V. [19 n.] Tak Bůh zpupnost lidskou prostředky nepatrnými pokoří!

V. [21 n.] „národy“ = pohany, zastoupené Gogem a spojenci jeho. — „na ně“ = na pohany. — Srv. v. 13; 33, 29; 38, 23.

V. [23 n.] čelí potupě pohanů, uvedené 36, 20; srv. 7, 27; 36, 17. — „tvář svou“ milostivou, vydav je trestu. — „všichni mečem“ podle 37, 9.

Pohané poznají, že jsem mohl právě tak potrestati také Babyloňany, ale že jsem dovolil jim Israelity ujařmiti, abych vymohl na nich pokutu za bezbožnost a zločiny, nepokládaje jich za hodné jakékoli pomoci. (Teodoret).

V. [25.—28.] uzavírá proroctví proti Gogovi, spolu pak jest i závěrek slibů, dávaných od hl 34nn. — K v. 25. srv. 16, 53. — Hospodin bude horliti pro svou čest (= „jméno“) tím, že vezme pohanům příležitost k tupení sebe samého (36, 20). Osvobozením Israele ze zajetí Hospodin ukáže také moc, do zajetí ho nevydávati (Knabenbauer).

V. [26.] „ponesou“ — s bolestí, budou s lítostí vzpomínati na své potupné, nyní již odpuštěné hříchy. Srv. 16, 54. 61; 20, 43; 36, 31; 43, 10n.

V. [28.] Cyrus dovolil všem bez vyjimky vrátiti se domů; bylo to řízení Boží; kdo zůstal v Babylonii, nemohl si naříkati, že tam zůstati musil. Ani jediný spravedlivec v zajetí nebyl odloučen beze své viny od jádra národa, jež mělo býti nosičem slibů Božích, a na němž se měly splniti (Am 9, 9 hebr.). — Ani jediného nevylučuje Bůh od spásy mesiášské. Srv. 34, 11n; Is 27, 12; 43, 7.

je (zase) do země jejich a nenechal tam ani jediného z nich. [29] A již neskryji tváře své před nimi, protože vyliji ducha svého na všecek dům Israelův, praví Pán Bůh.

ČÁST DRUHÁ:

Obnovený Israel vylíčen prorockým videm (hll 40—48).

1. Nové království Boží v obraze chrámu (hll 40—43).

Úvod (40, 1—4). Východní brána (40, 5—16). Nádvoří vnější a brány jeho (40, 17—27). Co patří k nádvoří vnitřnímu (40, 28—47). O předsíni a rozměrech chrámu (40, 48—41, 4). Popis samého chrámu (41, 5—15). Ozdoby chrámu (41, 16—27). O posvátných komnatách (42, 1—14). Rozměry plochy kolem chrámu (42, 15—20). Velebnost Boží přichází do chrámu, aby jej posvětila (43, 1—12). Oltář na zápalné oběti (43, 13—27).

Hlava 40. — [1] Dvacátého pátého roku našeho zajetí, na počátku roku, desátého dne měsíce, čtrnáctého roku po vyvrácení města, toho právě dne spočinula na mně ruka Hospodinova a přivedla mne tam.

V. [29]. Viz 11, 19; 36, 27; Is 44, 3; 59, 21; Jer 31, 33n; Joel 2, 28.

Hl. 40. Judovci v Babylonii truchlili, že pádem Jerusalema pozbyli svého krále, pastýře; Ez je těší, že se jim dostane jiného dobrého pastýře (hl 34). Zajatce bolelo, že jsou z vlasti vyhoštěni, rozptýleni, národně mrtvi; Ez je těší, že je Bůh zase vzkřísí, do vlasti uvede a zde jim blahobyt zjedná (hl 37). — Zbožné Judovce bolelo nejvíce, že i chrám byl spálen, že přestala pravidelná bohoslužba podle zákona konaná. Zda dostane se jim od Ezechiela přiměřené útěchy, jež by vyléčila i tuto bolest? Ano! Ez slibuje jim nový chrám (hll 40—43), novou bohoslužbu (hll 44—46). Jako byl Ez knihu svou počal velikolepým viděním, v němž se zračí věrnost Boha, plnícího čím hrozí a co slibuje, tak i knihu končí velikolepým videm, v němž opět vystupuje Bůh nejvýše věrný, jenž plní, co slibuje (hll 40—48). Co byl Ez líčil slovy ve hll 34—39, to popisuje náznaky vidovými ve hll 40—48. — Jako navazoval ve hll 34—39. na poměry a zařízení starozákonná a přecházel od nich do časů mesiášských, tak staví i ve hll 40—48. na základech starozákonných obrovskou budovu novozákonnou, plnou života a ruchu.

V. [1]. „počátek roku" byl podle způsobu, jak Ez zpravidla počítá nisan. Srv. Ex 12, 2. Nisan roku *25* zajetí a *14*. po pádu Jerusalema byl náš duben r. *574*. před Kr. (31tý rok vlády Nabuchodonosorovy). Srv. 1, 2; 33, 21. — Obojí datum připomíná snad proto, že mu tane na mysli následující proroctví, jež bude předpovídati, kterak odstraněno bude obojí neštěstí: zajetí i zkáza veleměsta. — Desátý den nisanu budil v zajatcích vzpomínky na lepší časy. Toho dne kdysi vybírali velikonočního beránka (Ex 12, 3). Týž den kdysi národ přešel Jordán (Jos 4, 19). Údaj, že desátého dne prvého měsíce, t. j. nisanu byl slaven nový rok, nezakládá se na roku židovském, nýbrž na roku babylonském. Za dob Nabuchodonosorových (jakož i dávno před tím a potom až do časů Antiocha Sotera) byl nový rok (Zag-muk nebo réš šatti) slaven od 8—11. nisanu. Babyloňané si názorně představovali, že na nový rok bohové se shromažďují v komoře osudu („parak šimáti"), aby za předsednictví Mardukova stanovili osudy světa pro nastávající rok. Tou komorou byla kaple, zasvěcená bohu Nabú-ovi ve chrámu Mardukově v Babyloně. Kaple slula E-zida, chrám E-sagila. Ve slavnostním průvodu byl vezen Marduk na lodici (Ku-a) vyzdobené po průplavu podél slavnostní silnice, zvané Ai-íbur-šábú (= „Ať se nezmáhá utiskovatel"). Na nový rok byla socha Nabúova z chrámu E-zida v Borsippě (na druhém břehu Eufratu proti Babylonu) se sochami jiných bohů v průvodu s Mardukem nesena do řečené komory osudu (Marduk byl otec Nabúův). Desátého dne nisanu holdoval král s lidem bohům v řečené kapli shromážděným modlitbou a četnými obětmi. Ezechielovi bylo ten den velmi teskno. Viděl na jedné straně výbuchy náboženského nadšení pohanského, jásot a radost a proti tomu — kde byly tehdy svátky, obětní řád

[2] U viděních Božích přivedl mne do země Israelovy, a postavil mne na hoře velmi vysoké, na níž bylo cosi jako vystavěné město, rozložené k jihu. [3] Když mne tam zavedla, tu — aj — byl muž, jenž vypadal jako měď; provazec lněný měl v ruce jedné, a prut na měření v ruce druhé; a ten stál v bráně. [4] Ten muž mne oslovil: Synu člověkův, viz očima svýma a ušima svýma slyš; a věnuj pozornost všemu, co já ukáži tobě; neboť aby ti to bylo ukázáno přiveden jsi sem; oznam pak vše, co vidíš, domu Israelovu!

[5] A aj, zeď byla zevnitř okolo chrámu dokola a (onen) muž měl v ruce prut na měření, šest loket a dlaní (dlouhý); a změřil šířku té stavby: jeden prut (měla) — a výšku: také jeden prut (měla).

[6] I přišel k bráně, hledící na východ, vystoupil po jejích stupních, a změřil práh brány: jeden prut na šíř; — byl to první práh, jeden prut (měl) na šíř; [7] (změřil) jizbu: jeden prut (měla) na dél a jeden

---

israelský, kde chrám, kde vlast, kde radost náboženská, ze které byl se v mládí tolik těšíval!? Právě ten den, kdy řečené protivy stály tak ostře proti sobě, Hospodin těší Ezechiela velikým videm o příštím novém, slavném chrámě, nádherné bohoslužbě v novém Jerusalemě, v obnovené Palestině. (Kugler.) — „Ruka Hospodinova spočinula" na proroku jako výše 1, 3; 37, 1. — Ez zůstal tělem v Babylonii ale v duchu, ve vidění octl se „tam" — v Jerusalemě.

V. [2]. „hora velmi vysoká". Srv. Is 2, 2; Mich 4, 1. — Byl to Sion, ale novozákonný, mesiášský; tím Ez naznačuje, že bude dále líčiti poměry nového a nikoliv starého řádu! — „vystavěné město" není tu nový Jerusalem, (45, 6) nýbrž chrám, jenž svou velikou rozlohou, početností staveb, nádvořími (náměstími) branami a hradbami podobal se opevněnému městu. — Ježto Ez hleděl na chrám od severu, viděl jej na jihu. — Ez nevítá svatyně, již vidí, jako známý chrám (Šalomounův), jejž vídal, dokud nebyl odveden do zajetí, ale mluví o ní jako o zjevu venkoncem novém, budově Šalomounově toliko podobném.

V. [3]. „muž" ten byl anděl, který mu chtěl býti vůdcem a tlumočníkem. Srv. 43, 6; 44, 2. 5; Zach 2, 1 n. — „jako měď" vyleštěná nebo rozpálená. Srv. 1, 7. — „lněným provazcem" hodlal měřiti čáry delší, „prutem" čáry kratší. — Stál „v bráně" severní obvodní zdi; od severu — totiž Ez přicházel. Srv. níže v. 5. a proti tomu v. 6.

V. [5]. „zeď" vnější, která šla kolem chrámoviště, oddělujíc je od nesvatého okolí. — Onen prut měl šest loket a šest dlaní, t. j. šest loket posvátných, podle míry svatyně; tento loket měl totiž sedm dlaní (28 palců, prstů), kdežto loket obecný měl o jednu dlaň méně, t. j. toliko šest dlaní (24 palce, prsty). — Srv. 43, 13; 2 Par 3, 3; Gn 7, 15. — „posvátný loket" (babylonský královský) měl *0·525 m*, kdežto loket obecný toliko 0·483. — Celý prut měl tedy $6 \times 0{\cdot}525\,m = 3{\cdot}15\,m$. — „ta stavba" (binján) jest řečená zeď. Srv. 41, 12; 42, 1. Komu se zdá, že jest zeď proti výšce příliš tlustá, nechať nezapomíná, že tu jde o zeď ve vidění, která má význam náznačný: ukázati pevnost, nedobytnost posvátného místa a důkladnou oddělenost jeho od světa nesvatého, všedního. Netřeba, někdy i neradno ve vidu prorockém počítati se skutečností měřickou.

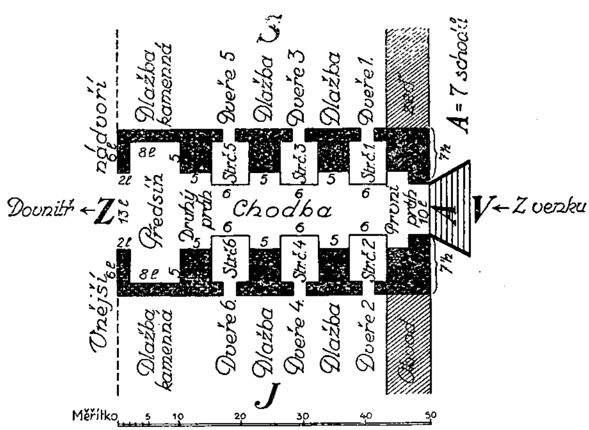
V. [6]. „přišel" od brány severní (v. 3). Půdorys této vnější brány východní, podle které byla stavěna také vnější brána severní a jižní, byl asi tento: Ježto vnější nádvoří chrámové bylo výše položeno nežli okolí chrámoviště, vedly do vnější brány z venku schody, jež nebyly ve bráně samé, nýbrž před branou, před východním průčelím jejím. Podle LXX bylo jich sedm, což potvrzuje níže v. 22. 26. poznamenávající, že měla brána severní a jižní sedmero takových stupňů. — Práh první, vnější (proti prahu druhému, vnitřnímu níže v. 8.) byl dlouhý jeden prut, tedy tak jak tlustá byla obvodní zeď výše ve v. 5· (3·15 m). Délka toho příčného prahu byla spolu šíře průchodu (světlosti brány).

V. [7]. Ve bráně bylo úhrnem šest jizeb pro chrámové hlídače, tedy strážnice, po třech na každé straně proti sobě (v. 10). — Každá strážnice byla 3·15 m dlouhá a tolikéž široká; odděleny byly „zdivem", pilíři masivními (nebo zděnými patkami, na nichž stály sloupy? nebo polosloupy?) na pět loket silnými, t. j.

prut na šíř; (zdivo) mezi jizbami: pět loket; [8] a práh brány, podle předsíně brány, hledící dovnitř: prut jeden. [9] Změřil také předsíň brány: osm loket (měla) a její stěny: dva lokte; a (ta) předsíň byla na straně vnitřní. [10] Jizby brány na východ hledící byly tři s této a tři s oné strany; jedné míry byly (všecky) tři; jedné míry byly také (jejich) mezistěny s obou stran. [11] Změřil dále šíři vchodu do brány: deset loket; a délku té brány: třináct loket; [12] a ohradu před jizbami: jeden loket (měla na šíř) na straně této a jeden loket na straně druhé; jizby

2·625 m. — Mezistěnné pilíře byly 2·625 široké a 3·15 m dlouhé. — O chrámových strážcích srv. 3 Král 14, 27.

V. [8]. „práh“ druhý, vnitřní (o prvém, vnějším viz v. 6). — Kdo šel z venku, vstoupil na tento druhý práh prve nežli vstoupil do předsíně, jež byla poslední místností ve bráně. Kdo přicházel od chrámu, tedy z vnitřku, vstoupil nejprvé do předsíně a pak teprve na práh (druhý). — „podle“ = na straně, před předsíní tomu, kdo přicházel z venku. — „Předsíň“ hleděla do

Půdorys vnější brány východní. Ke str. 644 (40, 6).

vnitř t. j. ke chrámu (u brány vnitřní byla obdobná předsíň naopak u vchodu do brány. Viz níže v. 31). — „jeden prut“ tedy tak dlouhý jako práh prvý (v. 6); jak byl práh „dlouhý“, tak byla světlost brány „široká“ (v. 6).

V. [9]. Osm loket (0·525 × 8 = 4·2 m) na šíř (v délce brány) — „dva lokte“ (1·05 m) je tloušťka průčelných západních zdí („stěny“); ta tloušťka činila veřeje brány a měla tvar polosloupů (?). O případném použití předsíně viz 44, 3.

V. [10]. „s této a s oné“ strany = se severní a jižní. — Mezistěny byly 5 loket zšíři v délce brány podle v. 7.

V. [11]. „vchodu do brány“ nad schodištěm. — „deset loket“ = dvě pětiny celé šíře brány (25 loket). — Druhá polovice v. 11. působí obtíže, ježto délka brány měla 50 loket (níže v. 21. 25). Někteří škrtají tuto větu jakožto glosu, jiní ji všelijak vykládají. Schmalzl se domnívá, že vchod do brány 10 loket široký rozšířil se hned za veřejemi, na každé straně 1½ lokte široké tak, že byl prostor za veřejemi, chodba („cesta“ branou) od prvního prahu ke druhému 13 loket široká.

V. [12]. Ze strážnic vybíhalo na jeden loket do světlosti brány zábradlí („ohrada“), takže mezi strážnicemi protějšími zbývala světlost 11 loket (mezi protějšími mezistěnnými pilíři byla vzdálenost 13 loket). Čítáme-li 6 l + 11 l + 6 l = 23 l, zbývá na podélné zdi vnější brány po 1 loktě (do 25). Rozměry strážnic udány byly již ve v. 7. — To zábradlí (mříž) dovolovalo strážcům viděti, kdo přichází, ano co se ve bráně děje, zamezovalo však příchozím vstup do strážnice. (Knabenbauer počítá na tloušťku vnější zdi 1½ lokte odvolávaje se na to, že to byl rozměr kvádru podle v. 42. Pak mu zbývá na světlost brány mezi protilehlými strážnicemi toliko 10 loket šířky místo Schmalzlových 11.) Podle toho zeď sev. a jižní na obrazci měla by býti užší o 1 l. nebo o ½ l.

pak měly po šesti loktech na té i na oné straně. [13] Dále změřil bránu od střechy jizby jedné až do střechy jizby druhé, (protější): šíře dvacíti pěti loket; dveře proti dveřím. [14] Zdivo průčelí odhadl na šedesát loket, a před zdivem bylo nádvoří kolem brány; [15] a od průčelí brány až ku průčelí předsíně, hledící dovnitř: padesát loket. [16] Byla také šikmá okna v jizbách, ve zdivu jejich, uvnitř v bráně všudy vůkol; tak byla i v předsíni okna vůkol vnitř, a na zdivu byly vymalovány palmy.

[17] Poté vyvedl mne do vnějšího nádvoří, a aj — komory (tam byly) a dlažba kamenná po celém obvodu nádvoří; třicet komor kolem dlažby (té). [18] Dlažba byla u bočných stěn bran podle toho, jak byly brány dlouhé; byla to (dlažba) nižší. [19] Poté změřil šířku od průčelí

V. [13]. Úhrnnou šíři brány (25 loket) měří na ploché střeše, kde se dala změřiti nejsnáze. — Z každé strážnice šly ven dvéře zadní zdí pro strážce; ježto nebylo mezi dveřmi jedné strážnice a mezi dveřmi protější strážnice kromě zábradlí dvojího (pohyblivého?) překážky, bylo možno úhrnnou šíři měřiti také ode dveří ke dveřím podobně jako na střeše ode zdi ke zdi (= „od střechy do střechy").

V. [14]. není stejně v rukopisech zachován, působí obtíže, proto bývá škrtán nebo všelijak vykládán — „odhadl" toliko aniž měřil. — „šedesát" (LXX má 20) bývá pokládáno za výšku, proti čemu však svědčí skutečnost, že Ez jinde nikde výšky neudává. — „Zdivo průčelní" bývá pokládáno za veřeje východu z předsíně do nádvoří (vnějšího), jež obklopovalo bránu po celém průčelí západním a částečně i po boku severním a jižním.

V. [15]. Od východního, vnějšího průčelí až do vnitřního, západního průčelí — jest délka celé brány: 6 + 6 (dva prahy) + 6 + 6 + 6 (tři strážnice) + 5 + 5 (dva prostřední pilíře, je dělící) + 8 (šířka předsíně) + 2 (tloušťka průčelní zdi), úhrnem *50* loket.

V. [16]. Ve zdivu, dělícím strážnici od strážnice, byla okna; jimi bylo viděti z první, krajní strážnice až do předsíně (?). — Jak si vysvětlovati jejich „šikmost" nelze uspokojivě říci; bývá vykládáno velmi pestře. — Ta předsíň se skládala z levé (jižní) a pravé (severní) části, oddělené středním průchodem, proto možno mluviti o „předsíních". — „zdivo", na němž palmy byly vymalovány (vyhloubeny ve vypuklinu), byly nejspíše zdi (sloupy, polosloupy?) jež dělily předsíň od vnějšího nádvoří (v. 7. 14), a jež jsouce toliko 2 lokte tlusty, sotva měly okna. Palma, vyskytující se často ve stavitelství starého Východu, byla náznak vždy svěžího života („strom života"). Srv. 3 Král 6, 29; 2 Par 3, 5; Ž 91, 13; 1, 3; 51, 10; Přís 11, 28; Jer 17, 8; Sir 24, 18; Jan 12, 13; Zjev 7, 9. — Palmy na stěnách chrámových hlásaly, že život dlužno hledati u Toho, jenž ve chrámě sídlí.

V. [17]. Také ve chrámu Šalomounově bylo nádvoří vnitřní a vnější, jakož i „komory". Srv. 1 Par 28, 12; 4 Král 23, 11 („příbytek"); Jer 35, 4; 36, 10; Neh 13, 4 („skladiště"). — Možno, že měly jako kněžské komnaty tři poschodí (42, 3). — „dlažba" šla v šíři bran podél obvodní zdi kolem vnějšího nádvoří; srv. níže 41, 18; 46, 23. Byla to práce mosaiková. — Kolik komor, vyvstávajících z té dlažby na které straně bylo, neznámo. Knabenbauer klade jich do východního pásu dlažby na každou stranu brány pět, tedy úhrnem deset. a taktéž na stranu severní a jižní, že mu na západ nic nezbývá, kdežto Schmalzl klade na stranu východní dvakrát čtyři, tedy osm komor, taktéž na stranu severní a jižní, že mu pro stranu západní zbývá jich šest. Žid Breuer (Frankfurt n/M 1921) klade jich taktéž na západ 6 (po třech na každou polovinu strany), na ostatní tři strany po 8 (po 4 na každou polovici).

V. [18]. „bran" východní, severní a jižní. Srv. v. 20. 24. — Ježto z padesáti loket délky bran 6 loket bylo zapuštěno do obvodní zdi, zbývaly na šířku dlažby 44 lokte. — „Komory" výše (v. 17) jmenované nesouvisely s branami, ale byly od nich dlažbou odděleny. — „nižší" proti dlažbě nádvoří vnitřního, jež celé jsouc dlážděno, bylo o osm schodů, po kterých se šlo do vnitřních bran, položeno výše („dlažba vyšší").

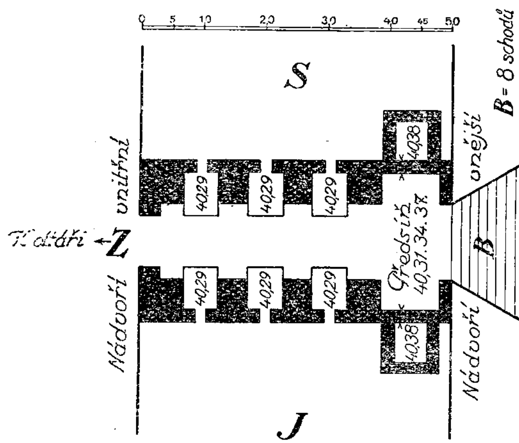
V. [19]. udává šířku vnějšího nádvoří, měřenou od západního průčelí brány východní, jež byla v jedné čáře se západním okrajem dlažby, až po vnější t. j. východní zeď, jež dělila nádvoří vnitřní od vnějšího. Ez neměří od brány ke bráně

brány dolejší až k vnějšímu čelu vnitřního nádvoří: sto loket; taktéž na východě i na severu. [20] Také bránu vnějšího nádvoří, hledící k severu změřil na dél i na šíř; [21] i jizby její, tři s jedné a tři s druhé strany, její mezistěny a předsíň: byly to rozměry brány prvnější, padesát loket byla dlouhá a dvacet pět loket široká; [22] okna její a předsíň a rytiny byly téže míry jako v bráně, jež hleděla na východ; po sedmi stupních se vcházelo do ní, a předsíň měla v přední své části. [23] Proti bráně severní a východní bylo po (jedné) bráně do nádvoří vnitřního; a naměřil od brány k bráně sto loket. [24] Poté zavedl mne na jih, a aj, brána, jež patřila k jihu; i změřil její mezistěny i předsíň: byly týchž rozměrů jako výše. [25] Okna a předsíň vůkol měla jako okna ostatní; padesát loket zdéli a dvacet pět loket zšíři; [26] po sedmi stupních šlo se k ní; předsíň měla v přední své části, a vyryté palmy měla na svých průčelních stěnách, jednu s této a druhou s oné strany. [27] Také byla brána na jihu do vnitřního nádvoří, a naměřil od brány ku bráně na jihu sto loket.

[28] Poté uvedl mne do vnitřního nádvoří jižní branou, a změřiv ji,

---

šíři vnějšího nádvoří, ježto před branou do vnitřního nádvoří vedoucí bylo osm stupňů, jež zabíraly prostor v nádvoří vnějším. Jako mělo toto nádvoří na východě na šíři 100 loket, tak i na severu; o jižní části nádvoří viz níže v. 24—27.

Půdorys vnitřní brány východní.

V. 20n. popisují severní bránu vnějšího nádvoří. — „brány prvnější“ = východní. — Viz v. 10. — O předsíni viz v. 16.

V. 22. „rytiny“ = vyryté palmy jako ve v. 16. — O schodech srv. v. 6. — „v přední části“ hledící do vnitřního nádvoří.

V. 23. měří již vzdálenost, udanou ve v. 19. od brány k (protější) bráně, odezíraje ovšem od osmi stupňů, vedoucích z nádvoří vnějšího do brány vnitřní.

V. 24.—27. udává rozměry obdobné se strany jižní. — „brána“ jmenovaná ve v. 24 byla brána vedoucí z venku do nádvoří vnějšího. — Před „mezistěny“ dlužno se LXX v souhlase s v. 21. 29. 33. 36 dodati „jizby“. — „jako výše“ u brány východní a severní.

V. 25. srv. s v. 16. 22. 13. 15. 21.

V. 26. Srv. v. 22. 16. — „v přední své části“ = před východem (Vulg) do vnějšího nádvoří.

V. 27. srv. s 23. 19.

V. 28. Ez popsav jižní bránu vedoucí do vnějšího nádvoří (v. 24—27) jest veden k protější bráně jižní, vedoucí do vnitřního nádvoří; tou sám vchází na

shledal tytéž rozměry jako výše: [29] jizby její a mezistěny její, jakož i předsíň její byly týchž rozměrů; vůkol měla okna a svou předsíň; padesát loket zdéli a dvacet pět loket zšíři. [30] A předsíň vůkol zdéli pětadvacet loket a zšíři pět loket. - [31] Předsíň její byla v části, hledící do vnějšího nádvoří, na svých průčelních stěnách měla palmy, a po osmi stupních chodilo se k ní. [32] A zavedl mne do nádvoří vnitřního východní branou, a vyměřil tu bránu podle rozměrů předešlých: [33] jizby její a mezistěny i předsíň (měly rozměry) jako výše; měla vůkol okna a svou předsíň; zdéli padesát loket a zšíři pětadvacet loket. [34] Předsíň její byla v části hledící do vnějšího nádvoří; na průčelních stěnách byly ryté palmy s jedné i s druhé strany, a osmero stupňů vedlo k ní. [35] Poté uvedl mne k bráně, jež hleděla k severu, a změřil ji podle rozměrů výše udaných: [36] jizby její, mezistěny, předsíň i okna její vůkol: zdéli padesát loket a zšíři pětadvacet loket. [37] Předsíň její byla v části hledící do vnějšího nádvoří; na průčelních stěnách byly ryté palmy s jedné i s druhé strany, a osmero stupňů vedlo k ní. [38] Ve stěnách brány byly dveře k té neb oné komoře; tam omývali zápalnou oběť. [39] V předsíni pak brány stálo po dvou stolech s jedné i s druhé strany, aby zabíjeny byly na nich žertvy na oběť zápalnou, za hřích a za zpronevěru; [40] a venku u zdi, která běžela ke dveřím brány, hledící k severu, dva stoly, a u druhé vnější stěny předsíně brány byly (také) dva stoly: [41] čtyři stoly s jedné a čtyři stoly s druhé strany;

---

toto nádvoří. — „jako výše“, kde byly udány rozměry bran vnějších. — Brány vnitřní lišily se od bran vnějších toliko tím, že 1. k těmto vedlo sedmero schodů, k oněm osmero; 2. brány vnější měly předsíň na svém konci, za jizbami, tam, kde se již vycházelo do nádvoří (vnějšího), kdežto brány vnitřní měly předsíň před jizbami, tam, kde se do nich z nádvoří vnějšího vcházelo. Jiné rozdíly budou podány níže (v. 38 nn).

V. 30. není v LXX, není v některých rukopisech hebrejských; ve znění výše podaném jistě jest porušen, proto bývá roztodivně vykládán. Knabenbauer sám se domnívá, že není opovážlivo jej škrtnouti (jakožtu glosu, vzniklou druhopisem v. 29 b).

V. 31. Ku př.: Předsíň jižní vnější brány hleděla k severu, předsíň vnitřní jižní brány hleděla k jihu, hleděly tedy obě proti sobě.

V. 32. lépe čísti se LXX: „Poté zavedl mne ku bráně, hledící na východ“. Srv. v. 28—35.

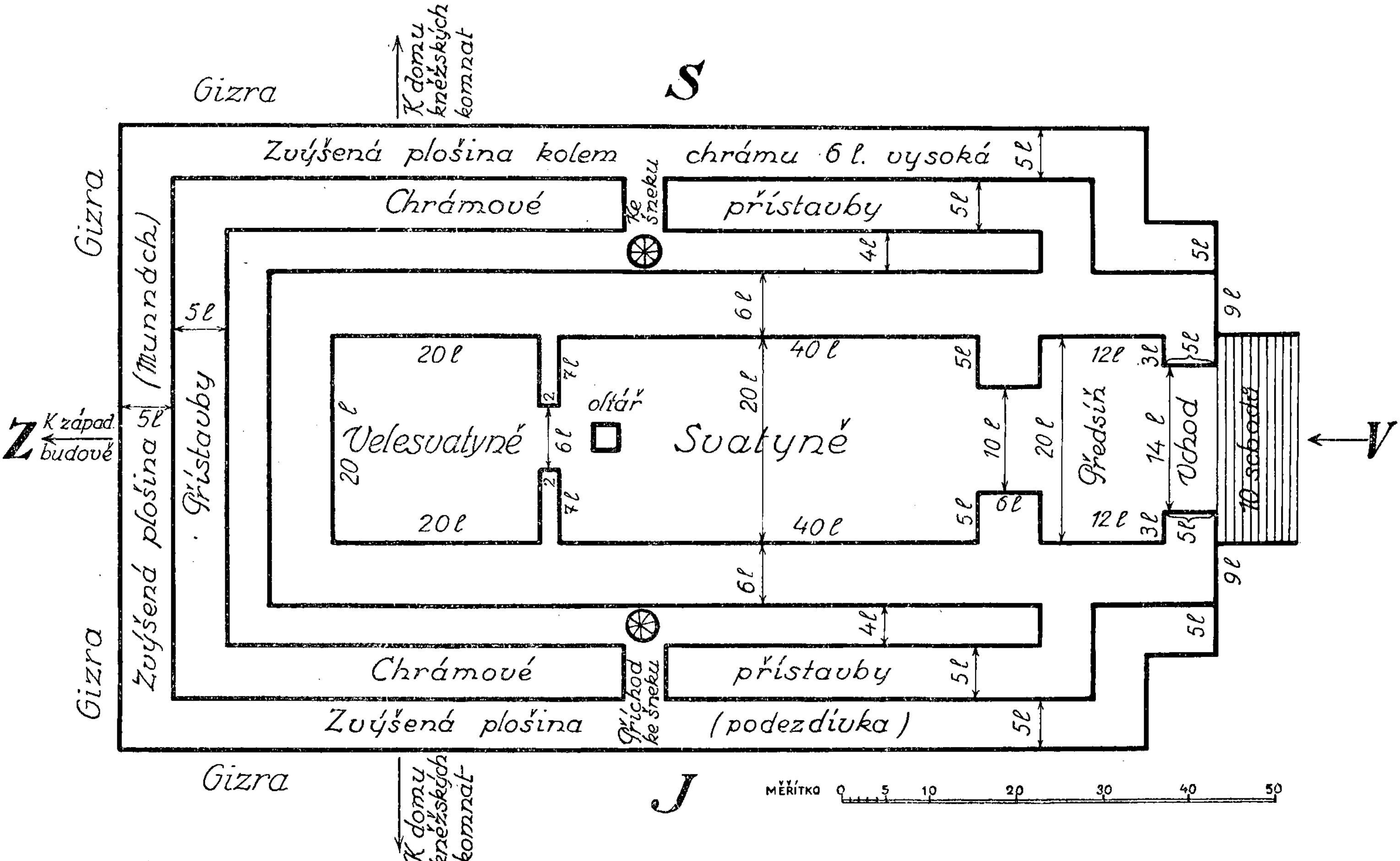
K v. 33. srv. v. 29. — V. 34. srv. s v. 31. 16. — K v. 36. srv. v. 16. 29. — V. 37. srv. s 31. 34.

V. 38. není přesně zachován, proto nemůže býti ani přesně vyložen. Toliko dohadovati se lze, že z bočných stěn (8 loket uvnitř širokých) předsíně vnitřní brány severní (a obdobně snad i brány východní a jižní) šly dveře do komor, přilehajících ku bráně (předsíni) na straně východní a západní. — Srv. v. 39. — „omývali zápalnou žertvu“ prve než byla zabita (srv. v. 39), proto dlužno toto omývání, o němž zákon nemluvil, rozlišovati od omývání částí žertvy již zabité, o němž viz Lv 1, 9. — Těchto přilehlých komor brány vnější neměly (3tí rozdíl, viz výše k v. 28).

V. 39. Tedy úhrnem čtyři stoly. Kdežto podle Lv 1, 11 měly žertvy zabíjeny býti na severní straně oltáře na zápalné oběti, ve vidovém chrámě Ezechielově mají býti zabíjeny zde na stolech. Ke třem druhům oběti srv. Lv 1, 3—17; 4, 3n; 5, 15; 7 1 n.

V. 40. „u východní a západní zdi“ bočné brány severní: dva stoly byly v předsíni a dva stoly proti nim mimo předsíň; podle v. 41. bylo po čtyřech stolech na východě té brány (severní) a na západě. — Hebr však počíná v. 40: „u vnější boční stěny severně tomu, kdo vystupuje ke vchodu do brány“ (byly dva stoly); podle toho má Ez na mysli nikoliv bránu severní (Vulg), nýbrž východní; tomu, kdo do ní vstupoval, byly dva (čtyři) stoly na pravici, na sever a dva (čtyři) stoly na levici, na jih. Snadno se dovtípiti, že bylo po osmi takových stolech také ve bráně severní a jižní, tím spíše, že brána východní bývala většinou zavřena (46, 1).

V. 41. shrnuje, co bylo řečeno ve v. 39 n.

Ke str. 650 (40, 48 nn).

bylo tedy po bocích brány osmero stolů, na nichž zabíjeli žertvy. [42] Čtyři stoly na zápalnou oběť byly z kvádrů kamenných, půldruhého lokte zdéli, půldruhého lokte zšíři a jeden loket zvýši; na ně mělo býti kladeno nádobí, kterým bývá zabíjena zápalná a krvavá žertva. [43] Okraje jejich na dlaň byly prohloubeny do vnitř kolem do kola, a na stolech bylo maso obětní. [44] A vedle brány vnitřní byly světnice pro zpěváky ve vnitřním nádvoří; jedna byla po boku brány, hledící k severu a průčelí její bylo obráceno k jihu; druhá byla na boku brány východní a ta byla obrácena k severu. [45] A řekl mi: Tato světnice, jež hledí k jihu, patřiti bude kněžím, kteří konají službu ve chrámě; [46] světnice pak, hledící k severu bude náležeti kněžím, kteří mají konati službu u oltáře; jsou to synové Sadokovi, kteří smějí (jediní) z Levitů přistupovati k Hospodinu, aby mu posluhovali.

[47] Poté změřil nádvoří: sto loket zdéli, a sto loket zšíři, na čtyři strany; oltář byl před chrámem.

[48] Poté uvedl mne k předsíni chrámu a změřil předsíň: pět loket (měla) s jedné a pět loket se strany druhé; a šíři brány: tři lokte se strany jedné a tři lokte se strany druhé; [49] dlouhá byla předsíň dvacet

---

V. 42. Tyto čtyři kamenné stoly dlužno asi rozlišovati od osmi stolů, dosud jmenovaných, jež byly snad ze dřeva. Bylo tedy v každé bráně vnitřní úhrnem dvanáct stolů obětních. — „na zápalnou obět“ = na obět krvavou vůbec; možno se dohadovati, že kamenné stoly nebyly toliko proto, aby na ně byly kladeny nebo na okraj jejich zavěšovány potřeby, jako nože, misky, koflíky atd., ale že i na nich byly žertvy zabíjeny podobně jako na stolech dřevěných. —

V. 43. — „Okraje“, rám, lišta se žlábkem na vnitřní stranu, aby předměty, na stůl položené, nepadaly na zemi. — LXX dodává, že nad stoly byly stříšky, jež měly chrániti žertvu proti žáru slunečnímu jakož i proti dešti. — (Podle aramské parafrase záležel onen „okraj“ z vidlicovitých háků na obvodě stolů upevněných, aby mohla býti na ně žertva, když ji stahovali, zavěšena).

V. 44. zachován je správně v LXX: „ve vnitřním nádvoří byly dvě světnice, jedna na straně brány severní, hledící na jih, druhá na straně brány jižní, hledící na sever.“ Nebyly to světnice pro zpěváky, nýbrž pro kněze, jak vyplývá ze souvislosti s v. 45n.

V. 45n. „k jihu“ hleděla světnice u brány severní, k severu hleděla světnice u brány jižní. — Obě byly na východním boku jmenovaných bran (Schmalzl). — O podobných světnicích pro kněze viz níže 42, 6. — O službě kněžské 44, 15n. — „služba ve chrámě“ = ve svatyni v užším slova smyslu. — Sadok z linie Eleazarovy, oddaný Davidovi (2 Král 15, 24n; 17, 15; 19, 11; 3 Král 1, 8, 38) byl ustanoven od Šalomouna veleknězem (3 Král 2, 35). Nebudou tedy příště konati bohoslužby všichni krevní potomci Áronovi, jak bylo dosud, ale toliko ti, které si Bůh sám vyvolí.

V. 47. Vnitřní nádvoří byl čtverec, jehož strany měly po 100 loket. Oltář na zápalné oběti byl uprostřed, mohli tedy věřící, shromáždění v nádvoří vnějším branami na něj viděti.

V. 48. Tu „předsíň“ viz na přiloženém půdorysu chrámové budovy, „změřil předsíň“ t. j. pilířovité veřeje, činící vchod do předsíně, vzdálené od sebe na 14 loket. — Za „šíře brány“ dlužno se LXX doplniti: „čtrnácte loket, a boky brány“. Zní tedy opravený v. 48 b: „změřil šíři brány: čtrnáct loket a boky brány: tři lokte se strany této a tři lokte se strany oné.“ — „boky“ jsou bočné stěny vnitřní na pravo a na levo veřejových pilířů. Měla-li šíře vchodu do předsíně 14 loket, a byly-li řečené bočné vnitřní stěny 3 lokte široké, byla předsíň sama uvnitř 14 + 3 + 3 = 20 loket široká, nebo lépe dlouhá, (v. 49) ježto je to strana delší. Tento rozměr (20 loket) srovnává se dokonale se šíří svatyně i velesvatyně. Viz níže.

V. 49. „jedenáct“ dlužno podle LXX opraviti ve 12, jak úhrnná délka chrámu (100 loket) a jejích složek žádá. Viz níže 41, 13. — Místo „osmi“ dlužno se LXX čísti „deset“. Čím světější místo, tím výše leží: z venku vedlo k bráně toliko sedm stupňů, z vnějšího nádvoří do brány vnitřní osm schodů, z nádvoří vnitřního do chrámové předsíně vede 10 stupňů.

loket, široká jedenáct loket, po osmi stupních se vystupovalo k ní, a sloupy byly u pručelního zdiva, jeden s této a druhý s oné strany.

Hlava 41. — [1] Dále uvedl mne do chrámu a změřil stěny; šest loket zšíři s této a šest loket s druhé strany. Co se týče šíře budovy: [2] vchod byl deset loket široký; bočné stěny pak u vchodu byly na pět loket s jedné a na pět loket s druhé strany; změřil také délku její: čtyřicet loket, a šířku: dvacet loket.

[3] Všed pak do vnitřku změřil šířku stěny dveří: dva lokte; a (šířku) vchodu: šest loket; a šíři (příčných zdí u) vchodu: po sedmi loktech. [4] Změřil také délku vnitřku: dvacet loket a šířku jeho na straně, hledící ku předu chrámu: dvacet loket; a řekl mi: „Toto jest velesvatyně."

[5] Dále změřil (tloušťku) zdi chrámové: šest loket, a (světlost) přístavby: čtyři lokte šíře všudy okolo chrámu. [6] Bočných kobek — kobka na kobce — bylo dvakrát třiatřicet; a přečnívaly na výstupky chrámové zdi po stranách kolem do kola tak, že se opíraly o zeď chrámovou, ale do ní nevnikaly. [7] A chodba šla dokola vzhůru po šneku

---

Hl. 41. — V. [1]. „do chrámu" = do svatyně v užším slova smyslu. — „šest loket" byly široké veřejové pilíře vchodu z předsíně do svatyně; obdobné pilíře vchodu z venku do předsíně byly o loket užší. — „Co se týče budovy" není jisto; někteří ta slova škrtají jako glosu.

V. [2]. „deset loket" stály od sebe a proti sobě veřejové pilíře, čínící vchod z předsíně do svatyně; tento vchod byl o 4 lokte užší nežli vchod z venku do předsíně a o čtyři lokte širší nežli vchod ze svatyně do velesvatyně; deset loket široké byly také vchody do bran podle 40, 11. — „bočné stěny" svatyně hned u vchodu do ní na levo a na pravo; obdobné boční stěny, splývající s veřejovými pilíři u vchodu do předsíně byly 3 lokte zšíři, tedy o dva lokte užší, kdežto obdobné bočné stěny u vchodu ze svatyně do velesvatyně měly 7 loket zšíři, tedy o dva lokte více. — „délku její" budovy, t j. svatyně, široké 20 loket jako předsíň byla dlouhá. Týchž rozměrů byla svatyně chrámu Šalomounova. (3 Král 6, 2n)

V. [3]. Ježto Ez jsa toliko prostým knězem, nesměl vstoupiti do velesvatyně, nevede ho anděl tam; vstupuje jen sám a udává mu rozměry. — Svatyni od velesvatyně dělila zeď dva lokte tlustá uprostřed přerušená vchodem 6 loket širokým, takže na každé křídlo její zbylo 7 loket. Jako byla řečená zeď dva lokte tlustá, tak i veřeje vchodu byly 2 lokte zšíři.

V. [4]. „vnitřku" = velesvatyně. — „délku" od východu k západu; šířku na straně, sousedící se svatyní. — Byla tedy podlaha velesvatyně čtverec o dvacíti loketních stranách, jako ve chrámě Šalomounově. (3 Král 6, 16n).

V. [5]. „zeď chrámová" obepínající bezprostředně svatyni a velesvatyni. Srv. v. 1. — O „přístavbách" srv. 3 Král 6, 5n; 7, 51. — „čtyři lokte" široké byly kobky (komory) přístavby v přízemí (ve chrámě Šalomounově o loket více, tedy pět loket); „všudy okolo chrámu" na straně severní, jižní a západní.

V. [6]. „kobka na kobce" naznačuje, že nad kobkami přízemními byly další kobky (v prvním a druhém patře). — Místo „dvakrát třiatřicet" (což není jednotně dochováno) čítá kritika: „třikrát třicet". — Kterak trámoví kobek, činící strop nižších a podlahu vyšších kobek, spočívalo na stupních (výstupcích) chrámové zdi do výše se úžicí, viz k 3 Král 6, 6. — Ty stupně ve zdi chrámové = „výstupky" na něž přečnívalo trámoví kobek. — Podle 3 Král 6, 6. spodní kobky byly *5* loket široké, kobky prvého patra 6 a kobky druhého patra *7* loket široké, kdežto podle údaje Ez (v. 5) byly tyto šířky o jeden loket menší: *4:5:6*.

V. [7]. není ve všech rukopisech zachován stejně. — O šnekovitém schodišti viz 3 Král 6, 8. — Smysl tohoto verše podává Villalpandus: Vchod dolních kobek vedl ke šnekovitému schodišti, po kterém bylo možno vystoupiti ke středním a vrchním kobkám, kteréžto kobky obklopovaly bezmála celý chrám; a prostor se rozšiřoval čím výše kdo vystupoval ke komorám, a tak byly kobky tím širší, čím výše byly".

do vyššího poschodí chrámové (přístavby) vůkol; a přístavba chrámová byla v horních polohách širší; tak se vystupovalo z přízemí prostředním (poschodím) do horního (poschodí.) [8] A viděl jsem při chrámě kolem dokola vyvýšeninu: bočná přístavba byla založena na podezdívce (jeden) prut, (to jest) šest loket zvýši; [9] a tloušťka vnější zdi přístavby: pět loket; byla pak vnitřní budova (chrámová) obstoupena přístavbou. [10] Mezi domy komnat a chrámem se všech stran kolem do kola byla vzdálenost na šířku dvacíti loket. [11] Z přístavby vedly dveře na zvýšenou plošinu: dveře jedny na sever a dveře druhé na jih; a šíře zvýšené plošiny: pět loket vůkol.

[12] A budova, jež byla oddělena, a stála na západ, byla sedmdesát loket zšíři; tloušťka pak stěn té budovy: pět loket vůkol, a délka její: devadesát loket.

[13] Změřil dále délku chrámu: sto loket; (změřil) ohrazené prostranství, (zadní) budovu a délku jejích zdí: sto loket. [14] Šíře pak prů-

---

V. [8]. Chrám, přístavby obklopoval t e r a s, p o d e z d í v k a š e s t l o k e t v y s o k á, činící ochoz (pět loket široký) kolem chrámu nad okolní plošinou, zvanou „g i z r a“ (41, 10. 12—14; 42, 1), jež byla částí vnitřního nádvoří. — Ježto stál chrám o šest loket výše než toto nádvoří, bylo třeba z něho do předsíně vystoupiti po 10 s c h o d e c h (40, 49).

V. [9]. Vnější zeď chrámových přístaveb byla tedy o loket tenčí nežli vnitřní zeď chrámová, jež byla *6* loket tlustá. (41, 5.) — Místo: „b y l a p a k... p ř í s t a v b o u“ dlužno podle hebr. čísti: „t a k t é ž p r á z d n ý p r o s t o r, k t e r ý zbýval u přístavby, jež patřila ke chrámu“. Smysl: Kolem chrámu, t. j. kolem vnější pětiloketní zdi přístaveb vinul se prázdný prostor, ochoz, pět loket široký hebr. „m u n n á c h“ (v. 11) svrchní to plošina podezdívky, terasu výše řečeného (v. 8) šest loket vysokého.

V. [10]. O těchto „k o m n a t á c h“ bude více řečeno níže 42, 1 nn. Byly na sever a na jih chrámu; na západě byla jiná budova, o níž mluví v. 12. — 20 l o k e t je vzdálenost domu komnat od podezdívky chrámové; plocha mezi nimi (část vnitřního nádvoří) slula „g i z r a“; viz níže v. 12—14; 42, 1.

V. [11]. srv. s v. 9. — Zda byly ony vchody z terasu do domu kobek, tedy k točitému schodišti, uprostřed boků chrámových či na tom neb onom konci, neznámo. Chrám Šalomounův měl toliko j e d e n o b d o b n ý v c h o d n a s t r a n ě j i ž n í.

V. [12]. Vnější i vnitřní brány byly na jihu, východu a severu; místo vnitřní i vnější brány n a z á p a d ě zabírala b u d o v a, jejíž poloha a rozměry udává v. 12. — Místo „b y l a o d d ě l e n a“ dlužno čísti s hebr.: „b y l a v e d l e o d d ě l e n é h o p r o s t o r u“ dvacet loket širokého, dělícího chrámovou terasu od řečené budovy na západě; to oddělené prostranství byla „gizra“. Srv. v. 10. — „Š í ř k a“ té budovy (70 loket = 36·75 m) šla od východu na západ; délka její (100 loket = 52·5 m) od severu k jihu. Cosi podobného ve chrámě Šalomounově byl „p a r b a r“ 4 Král 23, 11.

V. [13]. D é l k a chrámová skládala se z těchto složek: *5* loket (vchod do předsíně) + *12* (podle LXX šíře předsíně; podle Vulg. o loket méně: 11) + *6* (vchod do svatyně) + *40* (délka svatyně) + *2* (vchod do velesvatyně) + *20* (délka velesvatyně + *6* (tloušťka zdi chrámové) + *4* (šíře bočných kobek) + *5* (šíře vnější zdi přístavby) = úhrnem 100 loket podle LXX; podle Vulg. toliko 99. — Druhých sto loket složeno je z těchto složek: *5* (šíře terasu chrámového) + *20* (gizra) + *5* (tloušťka příčné zdi zadní budovy) + *70* (šířka této budovy: viz v. 12), tedy úhrnem 100. Zadní (západní) zeď té budovy splývala se zdí obvodní 6 loket tlustou (40, 5). Možno, že řečená budova neměla přední stěny, ale že její zadní stěna 5 loket tlustá šla rovnoběžně se zdí obvodní; součet složek i v tomto případě zůstává 100. — Nebyl-li na západě chrámu teras, dlužno 5 loket přiměřeně započítat jinam, bychom dostali zase výsledek 100. — Místo 100 možno dostati také 101 loket (započítáme-li 6 loket obvodní zdi); sčítáme-li 101 s 99 (Vulg.) dostáváme zase úhrnem *200* jako když podle LXX počítáme 100 + 100. — Druhá stovka počítána tu týmž směrem jako prvá: o d v ý c h o d u k z á p a d u.

V. [14]. Ez udav délku chrámu od východu k západu, vrací se na východ a udává šířku chrámu s přilehlou gizrou na této východní straně. — Š í ř e o d

čelí chrámového a ohrazeného prostranství k východu: sto loket. [15] Změřil také délku budovy (stojící) vzadu proti ohrazenému prostranství a sloupení s obou stran: sto loket.

Svatyně, vnitřek chrámu a předsíň (ústící) do nádvoří, [16] tyto tři místnosti měly prahy, šikmá okna a sloupení vůkol; proti každému prahu byly dřevěné desky kolem do kola; od podlahy až po okna zamřížovaná nade dveřmi [17] od místností vnitřních až do vnějších po celých stěnách kolem do kola, v místnostech vnitřních i vnějších všecko bylo vyloženo deskami; [18] byli(tam) umělecky uděláni cherubové a palmy; palma byla mezi cherubem a cherubem, a každý cherub měl dvě tváře: [19] tvář lidskou proti palmě s této strany, a tvář lví proti palmě s oné strany; to bylo vytvořeno po všem domě vůkol; [20] od země až nade dveře cherubové a palmy vyryty byly na stěně chrámové. [21] Prahy byly do čtyř hran; a před (vele)svatyní bylo cosi jako [22] oltář dřevěný; tři lokte byl vysoký, dva lokte dlouhý, a rohy jeho, spodek jeho i stěny jeho byly dřevěné. A řekl mi: „Toto jest stůl (stojící) před Hospodinem“.

[23] Dvě křídla měly dveře chrámu a svatyně. [24] Obě křídla měla

---

severu k jihu skládá se z těchto složek: *20* (vnitřek svatyně) + 6×2 (tlouštka vnitřní zdi) + 4 × 2 (šířka kobek v přízemí) + *5* × *2* (tlouštka vnější zdi přístavby) + *5* × *2* (šířka chrámového terasu) + *20* × *2* (gizra na severu a gizra na jihu), úhrnem 100 loket (20 + 12 + 8 + 10 + 10 + 40).

V. 15. Délka zadní budovy udána jest již ve v. 12 (90 loket) také tlouštka jejích zdí: *5* loket, tedy 90 + 5 + 5 = 100. — Někteří pokládají hebr. „attíqím“ za zdi řečené budovy, jiní je překládají „galerie“, balkony, sloupení a pod. Schmalzl se domnívá, že „attíqím“ znamená tu galerie kněžských komnat, o nichž mluví níže 42, 3 nn; v. 15 a chce prý říci, že „gizra“ byla obstoupena se tří stran budovami o 100 loktech: na západě budovou již popsanou (v. 12), na severu a na jihu galeriemi s komnatami pro kněze (42, 3 nn). — Druhá polovice v. 15. patří již k dalšímu. — „vnitřek chrámu“ = velesvatyně.

V. 16 n. Znění není přesně zachováno, jen tolik možno pokládati za jisto, že podle vv. 16 n podlaha ve třech místnostech chrámu ve v. 15 b jmenovaných byla vykládána deskami dřevěnými (cedrovými?) a že i stěny řečených místností byly podobně vyloženy neb i ověšeny čalouny. — „prahy“ spodní, horní i boční (veřeje). — „šikmá okna“ jako 40, 16. — „sloupení“ = dřevěné pažení mající podobu sloupení, zábradlí, galerie, římsy (?).

V. 18 n. Cherubové a palmy byly na dřevěných deskách vyřezáni. — O palmách srv. 40, 16. — Cherubové měli podobný význam jako ve hl 1. — znázorniti přítomnost Nejvyššího, Všemocného atd. — Proti cherubům o čtyřech tvářích ve hl 1. mají tito pouze obličeje dva, ježto na obraze nebo na vypuklině nebylo snadno zobraziti tváře čtyři. — Také Šalomoun všecky stěny chrámu vůkol ozdobil rozličnými vypuklinami a řezbami: udělal na nich cheruby, palmy a rozličné obrazce (3 Král 6, 29). — Tvář člověka a lva jsou ze čtyř tváří cherubů (hlavy 1) nejušlechtilejší (srv. egyptskou sfynx). — Zda-li dlužno „po všem domě“ obmeziti ohledem na v. 26 toliko na svatyni a velesvatyni, že by tedy v předsíni byly bývaly jen palmy (bez cherubů) není jisto.

V. 20. „až nade dveře“ podle LXX zřetelněji „až do stropu“.

V. 21 n. „Prahy“ spodní, horní i postranní, t. j. veřeje: byly čtyřhranné, kdežto obdobné dveře chrámu Šalomounova byly pětihranné. 3 Král 6, 31. — „svatyně“ jest zde velesvatyně. — Ježto byl oltář ten blízko dveří, upoutal Ezechielovu pozornost tak, že prve nežli počne líčiti dveře dále (v. 23) vsouvá popis oltáře (v. 22). — Ze LXX dlužno doplniti, že byl oltář také dva lokte široký. — O rozích oltářových srv. Ex 27, 2; 30, 2. — O spodku Ex 26, 19. — Oltář odpovídal kadidlovému oltáři ve chrámě Šalomounově (3 Král 6, 20. 22; 2 Par 4, 19). — Ježto představovali si Israelité dary obětní jako pokrm Bohu podávaný (Lv 21, 6. 8. 17. 21 n), možno nazvati oltář, na který ty pokrmy byly předkládány, „stolem“. Srv. Mal 1, 7. — Ostatního nářadí, jež bylo ve svatyni chrámu Šalomounova (3 Král 7, 49; 2 Par 4, 8) Ez neuvádí; snad je předpokládá jakožto věc známou. Srv. 9, 2 (Schmalzl).

V. 23 n. „chrám“ jest zde svatyně (chrámová loď), „svatyně“ = velesvatyně. (Lv 16, 2. 16 n. 20; 1 Král 6, 5. 17. 33.) — Nejasno, zdali se křídlo dveří

s obou stran po dvou deskách, jež se vespolek skládaly; byla totiž dvě křídla s obou stran dveří. [25] Byli také na těch dveřích chrámových vyryti cherubové a vyřezány palmy, tak jako na stěnách vyryty byly; dřeva v průčelí předsíně venku byla tlustší. [26] [Nad tím] šikmá okna a obrazy palem tu i onde byly na bočných stěnách předsíně tak jako na bočných kobkách chrámu a na širokých stěnách.

Hlava 42. — [1] Poté vyvedl mne do vnějšího nádvoří směrem k severu, a zavedl mne k domu komnat, jenž byl proti ohrazenému prostranství a proti stavbě, táhnoucí se na severu; [2] komnaty měly průčelí dlouhé sto loket a vchod od severu; šíře jejich: padesát loket; [3] proti dvacíti loktům vnitřního nádvoří a proti kamenné dlažbě vnějšího nádvoří byly galerie na galeriích ve třech poschodích. [4] A před komnatami byl chodník deset loket široký do vnitřku, chodník jednoho lokte; a dveře měly na sever; [5] komnaty byly ve vyšších poschodích kratší, ježto jim (řečené) galerie ubíraly více místa nežli spodním a středním (komnatám) domu. [6] Měly totiž i třetí poschodí, ale neměly

skládalo ze dvou desek spojených na délku (pravá a levá deska), nebo na šířku, takže by v tomto případě bylo dlužno rozlišovati spodní a horní polovici.

V. 25. Srv. 3 Král 6, 32, 35. — „jako na stěnách" podle v. 18. — Jaká to byla dřeva, zda nějaká dřevěná stříška před vchodem nebo co podobného, neznámo.

V. 26. „Nad tím" jest glosa. — O šikmých oknech viz 40, 16; 41, 16. — „na bočných stěnách", o nichž bylo výše řečeno, že byly na tři lokte v rovné čáře se vchodem (z venku) do předsíně; srv. v. 1. — O bočných kobkách srv. v. 6. — „na širokých stěnách" není jisto.

Hl. 42. V. 1. Ez byl dosud v předsíni chrámové (40, 48). — Odtud jej vede anděl k dvoukřídlovému domu kněžských komnat na severu, jemuž odpovídal druhý dvoukřídlový dům komnat na jihu. Severní dům komnat sousedil na jihu s gizrou (=„proti ohraženému prostoru") a na severu s vnějším nádvořím, za kterým se táhla dlažba a vedle ní obvodní zeď (=„stavba, táhnoucí se na severu"). — K těm komnatám chodili kněží, oblečení ve všední roucho z vnějšího nádvoří, aby je v nich svlékli a oblékli roucho bohoslužebné; tou cestou má jíti také Ez, proto jej anděl vyvádí z předsíně chrámové do vnitřního nádvoří, odtud severní vnitřní branou do nádvoří vnějšího a odtud teprve po zvláštním schodišti k domu kněžských komnat, stojícímu na severní části nádvoří vnitřního. — O „prostoru ohrazeném" viz 41, 10 — O „stavbě, táhnoucí se na severu" viz 40, 5. — LXX počítá těch kněžských komnat na severu 15; připočítáme-li k nim obdobných *15* komnat na jihu (v. 11 n.) bylo jich úhrnem tolik, kolik bylo světnic kněžských na obvodu chrámoviště (40, 17).

V. 2. 100 loket byl dům komnat dlouhý, t. j. jeho jižní křídlo, jež sousedilo na jihu s gizrou právě tak dlouhou. Srv. 41, 13. — „padesát loket", t. j. tolik jako měla severní vnitřní brána zdéli. 40, 29. 33. 36. — Šíře padesáti loket zabírala jižní křídlo (sto loket dlouhé) křídlo severní (padesát loket dlouhé) jakož i podélný dvůr, cestu, „chodník" mezi oběma křídly.

V. 3. „dvacet loket vnitřního nádvoří" jest šířka gizry (41, 10). — O „kamenné dlažbě" viz 40, 17. — Smysl: Dům komnat kněžských měl na jižní i na severní frontě po třech poschodích galerií (balkonů).

V. 4. „chodník" 10 loket široký byl nejspíše mezi severním a jižním křídlem komnat kněžských; byl dlouhý 100 loket (tak dlužno opraviti podle LXX místo „jednoho" lokte); šel „do vnitřku" na jedné straně do domu komnat, na druhé straně do vnitřního nádvoří; jižní křídlo domu komnat bylo také 100 loket zdéli (výše v. 2).

V. 5. Jako ve chrámovém přístavku byly kobky, čím vyšší tím širší a jako proti tomu chrámová zeď, na jejíž stupně trámovím svým byly položeny, čím výše tím tenčí byla, tak i galerie na domu komnat, čím výše ležely (v prvém a v druhém patře) tím širší byly (nežli v přízemí) a důsledně komnaty samy, čím výše ležely (v prvém a ve druhém patře) tím byly užší (nežli v přízemí). Proč vykládá v. 6.

V. 6. Ježto řečené galerie nestály (aspoň na straně přilehlé ke zdivu domu komnat) na zvláštních sloupech, bylo třeba opříti je o zdi domovní,

sloupů, jako byly sloupy v nádvořích; proto ubráno bylo (třetímu poschodí více místa nežli) komnatám dolním a prostředním od země [padesáti loket]. [7] Rovnoběžně s komnatami, jež byly u vnějšího nádvoří, na vnější straně před komnatami táhla se zeď, padesát loket dlouhá, [8] ježto komnaty u vnějšího nádvoří byly padesát loket zdéli, kdežto komnaty u chrámu byly sto loket dlouhé. [9] A pod těmi komnatami byl přístup od východu pro toho, kdo chtěl vejíti do nich z vnějšího nádvoří, [10] na šíři zdi toho nádvoří. Na jihu proti hrazenému prostranství a proti stavbě zděné byly rovněž komnaty [11] a chodník před jejich průčelím; právě takové jako byly komnaty na straně severní, jak co do délky i do šířky jejich se všemi vchody, tvary i dveřmi jejich; [12] právě takové byly dveře komnat na jihu: dveře na počátku chodníku, chodníku, který před oddělenou síní šel k východu proti tomu, kdo přicházel.

[13] A řekl mně: komnaty severní a komnaty jižní, jež stojí proti ohrazenému prostranství — to jsou jizby svaté; v nich jídají kněží, jimž jest dovoleno blížiti se Hospodinu na nejsvětějších místech; tam budou klásti věci svatosvaté, to jest žertvu za hřích i za zpronevěru, neboť je to místo svaté. [14] A když tam vejdou kněží, nesmějí vcházeti ze svatyně do vnějšího nádvoří; tam ať (prve) složí roucha svá, v nichž konali službu, neboť svatá jsou; ať oblekou roucha jiná a tak mohou jíti mezi lid.

---

kterých bylo proto třeba ubrati tak, že na nich vznikly výstupky, stupně podobně jako na vnější straně hlavní zdi chrámové (v. 5). — S v ě t n i c e v n á d v o ř í v n ě j š í m (40, 17) a snad i světnice v nádvoří vnitřním (40, 44) byly pravděpodobně také o třech poschodích, a měly galerie, které však stály na sloupech (sloupení); proto mohly jak galerie tak i světnice s nimi souvislé v přízemí i v obou patrech býti stejně široké (i dlouhé). — Druhá polovice *v. 6.* opakuje, co bylo řečeno již ve druhé části *v. 5.* — „p a d e s á t i l o k e t“ jest glosa Vulg.

V. [7n.] Dům kněžských komnat měl dvě k ř í d l a: jižní, 100 loket dlouhé, přilehlé na jihu ke g i z ř e a na severu chodníkem 10 loket širokým oddělené od protějšího křídla severního; toto bylo toliko 50 loket dlouhé a na straně severní oddělené od sousedního nádvoří vnějšího z d í, jejíž délka tu ve v. 7 jest udána; ta zeď byla však mnohem delší, šla až k vnitřní severní bráně; udáno zde z její délky toliko 50 loket, ježto tak daleko šla rovnoběžně se severním křídlem komnat a ježto za padesáti těmi lokty bylo u ní s c h o d i š t ě, vedoucí z nižšího vnějšího nádvoří ke komnatám (v. 9.).

V. [9.] Knězi, který vstoupil na vnější nádvoří severní branou (z venku), bylo jíti směrem jihozápadním, aby přišel ke vchodu na plošinu, na které byly kněžské komnaty; onen vchod hleděl k východu podobně, jako k němu hleděla schodiště bran východních (vnější i vnitřní).

V. [10.] „n a š í ř i“ nebo lépe se LXX „n a p o č á t k u“ zdi, jmenované ve v. 7. — tam, kde přestávala běžeti rovnoběžně se severním křídlem komnat. — „N a j i h u“ dlužno čísti se LXX místo „n a v ý c h o d ě“. V. 10 b—12. popisuje obdobný dům kněžských komnat na protější straně j i ž n í. — „o d d ě l e n é p r o s t r a n s t v í“ = gizra „s t a v b a z d ě n á“ = vnější o b v o d n í z e ď jako ve v. 1; 40, 5.

V. [11.] „c h o d n í k“ jako ve v. 4; — „d v e ř m i j e j i c h“ — k o m n a t s e v e r n í c h; viz v. 4. Souměrnost žádala, by dveře komnat jižních ústily na jih jako dveře komnat severních ústily na sever.

V. [12.] „o d d ě l e n á s í n ě“ byla nejspíše ve východním průčelí křídel 50 loket dlouhých. Ale ta „s í ň“ není jistá. Srv. výše v. 9. 10a.

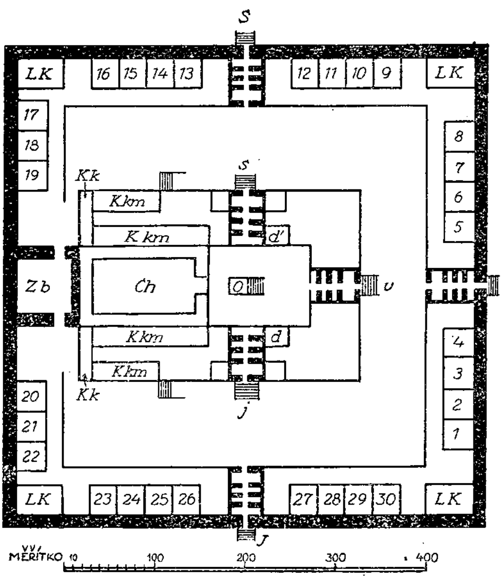
V. [13.] O věcech „s v a t o s v a t ý c h“ viz Lv 2, 3, 10; 6, 10; 10, 12; 6, 22; 7, 6. — Části z obětí, kněžím příslušné, jichž nesměli nositi domů, měly býti odneseny do těchto místností, aby byly později na blízkém místě (46, 19 n) upečeny a v komnatách těchto snědeny; byly to tedy o b ě t n í, p o s v á t n é j í d e l n y (případně i spížírny).

V. [14.] Jiné z těchto komnat byly posvátné š a t n y. Ve křídlech 100 loket dlouhých, sousedících s gizrou a tedy bližších chrámu byly posvátné j í d e l n y, kdežto ve křídlech 50 loket dlouhých, s o u s e d í c í c h s n á d v o ř í m v n ě j š í m, byly š a t n y. (Schmalzl).

[15] Když pak dokonal rozměřování vnitřního chrámu, vyvedl mne cestou brány, hledící na východ, a změřil chrám všady vůkol. [16] Naměřil pak na straně východní prutem měřičským: pět set prutů, prutem měřičským vůkol. [17] Na straně severní naměřil pět set prutů prutem měřičským vůkol. [18] Na straně jižní naměřil pět set prutů prutem měřičským vůkol. [19] A na straně západní naměřil pět set prutů prutem měřičským. [20] Na čtyřech stranách změřil zeď jeho všude vůkol, délku pět set loket a šířku pět set loket; ta měla děliti místo posvátné od všedního.

V. [15]. Branou, kterou jej byl přivedl 40, 6 také jej vyvádí. — „vnitřní chrám" = vše, cokoli bylo ve vnitřním chrámovém nádvoří proti zevnějšímu obvodu chrámovému.

V. [16]. Místo „prutů" lépe čísti se LXX: „loket". 500 loket na stranu východní hodí se velmi dobře na obvodní stěnu, známou z 40, 5. a srovnává se výborně s rozměry známými odjinud od jihu k severu: *50* loket (délka vnější jižní

Ch = Chrám.
O = Oltář na zápalné oběti.
V = Východní brána vnější.
v = východní brána vnitřní.
S = Severní brána vnější.
s = severní brána vnitřní.
J = Jižní brána vnější.
j = jižní brána vnitřní.
Zb = Západní budova.
Lk = Lidové kuchyně.
K km = Kněžské komnaty.
K k = Kněžské kuchyně.
d ď = dvě světnice 40, 44.
1—30 = Komory 40, 17.

Půdorys chrámoviště.

brány 40, 25) + *100* (šíře vnějšího nádvoří 40, 27) + *50* (délka vnitřní jižní brány 40, 29) + *100* (šíře vnitřního nádvoří 40, 47) + *50* (délka vnitřní brány severní (40, 36) + *100* (šíře nádvoří vnějšího 40, 19) + *50* (délka vnější brány severní 40, 21). — Podle hebr. (a Vulg) měla strana východní 500 prutů, t. j. *3000* loket, tedy šestkráte tolik; ježto východní strana byla přímá délka a nikoli kruh, nehodí se „vůkol"; místo toho lépe jest čísti se LXX „i obrátil se" a spojiti tu větu s v. n.

[17]. Také zde lépe čísti se LXX „loket" místo „prutů". — Délka pěti set loket od východu k západu srovnává se s rozměry známými odjinud: *50* (délka brány východní 40, 21) + *100* (délka nádvoří vnějšího 40, 23) + *50* (délka vnitřní brány východní 40, 33) + *100* (délka nádvoří vnitřního 40, 47) + *100* (délka chrámu 41, 13) + *100* (prostranství a budova na západ chrámu 41, 13). — Místo „vůkol" čti zase jako ve v. 16 se LXX: „i obrátil se".

V. [18n]. Porušený postup dlužno podle LXX opraviti: po straně severní měřil stranu západní a pak teprve stranu jižní!

V. [20]. shrnuje. — „zeď" známa jest z 40, 5; měla úhrnem 2000 loket v obvodu a zabírala plochu 250.000 čtverečných loket. Podle hebr. a Vulg byla jedna strana *3.000* loket dlouhá, tedy celý obvod *12.000* loket a celá plocha *9,000.000* loket!

Hlava 43. — [1] A vedl mne k bráně, hledící k východu, [2] a aj — velebnost Boha Israelova přicházela od východu; zvuk její byl jako zvuk vodních spoust, a země blýštěla se od jeho velebnosti. [3] A dostalo se mi téhož vidění, jež jsem měl, když (velebnost Boží) přišla, by zkazila město; byl to zjev týž, jejž jsem viděl u řeky Chobar. I padl jsem na tvář. [4] Velebnost Hospodinova vešla do chrámu branou, hledící k východu. [5] Tu mne duch pozdvihl a uvedl do vnitřního nádvoří, a aj — chrám byl plný velebnosti Hospodinovy. [6] I slyšel jsem, že kdosi mluví ke mně z chrámu, a muž, který stál vedle mne, [7] řekl mně: Synu člověkův, (viz) místo trůnu mého, a místo šlepějí nohou mých, kde chci bydliti mezi syny Israelovými na věky; a nebude již znesvěcovati dům Israelův mého svatého jména, ani oni, ani králové jejich svými smilstvími, mrtvolami svých králů ani výšinami, [8] ti, kteří položili práh svůj vedle prahu mého a veřeje své vedle veřejí mých, že byla (toliko) zeď mezi mnou a mezi nimi; a znesvětili mé svaté jméno ohavnostmi, jež činili, pročež zahladil jsem je ve svém hněvu. [9] Nyní

Odčítáme-li od 9,000.000 loket 250.000 čtverečných loket, zbývá veliké území 8,750.000 loket kolem vnější obvodní zdi (40, 5), posvátná jakási zahrada, která měla děliti svatý chrám od dalšího všedního okolí. Svatost místa od všedního byla však dostatečně oddělena obvodní zdí (40, 5) tlustou na 6 loket, jakož i přilehlým obvodem (45, 2) a vyhrazenou zemí (48, 12). — Kdo srovnává 42, 16 nn s 47, 2 shledá, že jiné obvodní zdi kromě jmenované 40, 5; 42, 20 chrám neměl. Ez udal její tloušťku výše 40, 5. ale neudal dosud její délky, kterou proto nyní zde doplňuje (42, 20). Nikde neudává, jak vzdálena byla jmenovaná obvodní zeď 40, 5 ode zdi domněle 3000 loket dlouhé.

Hl 43. — V. [1]. Anděl ukončil měření u jihovýchodního rohu chrámoviště, odkud nebylo daleko vrátiti se ku bráně východní. (42, 15. 19). — Kdysi (10, 19) viděl Ez, že velebnost Boží východní branou odchází, nyní vidí, že zase toutéž branou se vrací.

V. [2]. Jako viděl Ez (hl 1, 9—11) předobrazenou zkázu bohovlády, tak vidí její vzkříšení nyní v obraze nového chrámu; jako tehdy (10, 19; 11, 23) Bůh se z chrámu odstěhoval na znamení, že přestává milostný styk jeho s národem, tak se nyní vrací na znamení, že nastává nový styk Boha s lidem. Viz výše 3, 12n; 1, 28, 24 — Bůh „Israele", s nímž učinil kdysi smlouvu, kterou přichází nyní obnovit a zdokonalit. — Od východu přichází, ježto k východu byl odešel (11, 23). — O světlu, provázejícím zjevení Boha srv. Hab 3, 3.

V. [3]. Viz 8, 4; 9, 1 nn; 1, 1 nn. — Hospodin jakožto mstitel smlouvy splnil hrozby, nyní jakožto Bůh smlouvy splní také dobra, jež byl jí sliboval. — O pádu na tvář srv. 3, 1; Is 6, 5.

V. [4]. Srv. 3, 12; 8, 3. — Ez padnuv na tvář neviděl velebnosti Boží, ale slyšel, kterak se bere (v. 2) a viděl, že jest chrám plný mlhy (v. 5), z čehož vyvozoval, že Bůh již jest ve chrámě.

V. [5]. Viz 40, 32—36; 3 Král 8, 10n; 2 Par 5, 13n; 7, 1n.

V. [6n]. Viz Jer 3, 17; Is 60, 13; 66, 1; Pláč 2, 1. — Podle hebr mluví k Ez Bůh z chrámu, an anděl stojí vedle něho; podle Vulg mluví anděl jménem Božím. Kterak Israel znesvěcoval jméno Hospodinovo, viz 5, 11; 20, 39. Králové jsou zejména uvedeni, ježto pohoršujíce lid měli největší vinu. — „smilstvo" = modlářství jako ve hll 16. a 23. — „mrtvolami", jichž králové nakupili zabíjejíce nespravedlivě občany. Srv. 4 Král 21, 16. Jiní lépe vidí v „mrtvolách" modly jako Lv 26, 30. — „výšinami", na nichž páchali modlářství. Nová obec náboženská (církev) bude svatě žíti, že nebude třeba, by ji Bůh trestal jako obec starou tím, že se vzdálil z ní, opustiv svůj trůn ve chrámě jerusalemském a přerušiv milostné styky s ní.

V. [8] připomíná modlářství páchaná v samém chrámě Hospodinově. Viz 4 Král 16, 10—16 (Achaz); 4 Král 21, 4. 7 (Manase); 2 Par 33, 4n 7; Is 57, 8. Viz také vid Ezechielův, popsaný 8, 5—17. — Stavějíce modlárny ve chrámě stavěli práh (svatyně pohanské), ku prahu (chrámu Hospodinova), zeď ke zdi. — Srv. 20, 28.

V. [9]. „smilstvo" jako ve v. 7. — „mrtvoly" = modly jako Jer 16, 18. — V. 9. týká se zajatců: chtějí-li, aby přišly svaté časy mesiášské, třeba vzdáti se modlářství, jehož v nové obci býti nesmí a také nebude. Věčně bude sídliti Hos-

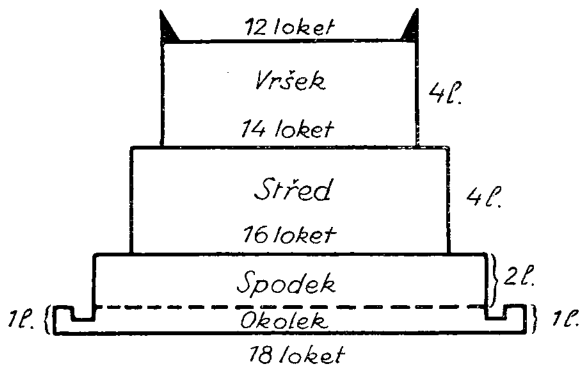
tedy ať daleko odvrhnou své smilstvo a mrtvoly svých králů ode mne, i budu bydliti mezi nimi vždycky. [10] Ty pak, synu člověkův, ukaž domu Israelovu chrám ten, a nechať se zahanbí pro své nepravosti, a nechať změří stavbu; [11] nechať se zastydí za všecko, co páchali; tvar chrámu, zařízení jeho, východy a vchody jeho, celý plán jeho, všecky zákony jeho, všecek řád jeho, všecka pravidla jeho jim ukaž a napiš to před očima jejich, aby dbali všech tvarů jeho i zákonů jeho, a činili je. [12] Toto jest zákon o chrámě na vrchu hory: Celé území jeho vůkol svatosvaté jest. To jest (tedy) zákon o chrámě.

[13] Tyto pak jsou rozměry oltáře podle dobrého loktu, který má loket

---

podin s národem vyvoleným (v. 7.) ne ve chrámě, jejž vystaví Zorobabel nebo Herodes, ale v novém chrámě duchovním, který postaví Mesiáš, t. j. v církvi katolické.

V. [10]. „stavbu" svrchovaně dokonalou (28, 12). — Pečlivost, s jakou byl anděl dopodrobna změřil rozměry chrámové, naznačují pečlivost Prozřetelnosti, která má do nejmenších podrobností vypracovaný plán duchovního chrámu Mesiášova, t. j. církve katolické. Ez ať o tom plánu, který viděl, podá zajatcům zprávu,

Průřez (kolmý) oltáře na zápalné oběti

a ti vidouce řečenou péči a lásku Boží, ať zatouží po dobách svatosti, ať sebe a národ na ty časy připravují upřímnou kajícností.

V. [11]. Podle hebr. „Zastydí-li se . . . ukaž jim a napiš . . ." Ez má nejprve v hrubých rysech vylíčiti zajatcům vidění své o novém chrámě; těm pak, kteří dají se pohnouti k touze po něm a budou se snažiti pokáním na příští duchovní velechrám se připraviti, ať vylíčí, co viděl, do všech podrobností. Má jim vypsati ne toliko, co již byl ve hll 40—42 vypsal, ale i bohoslužebné řády, jež bude popisovati níže.

V. [12]. Podle starého zákona chrámového byla toliko velesvatyně místo svatosvaté, kde sídlil Hospodin a kam směl vkročiti toliko velekněz; v novém zákoně bude celý chram, t. j. celá církev místem svatosvatým, Bůh bude stejně sídliti v církvi celé a důsledně každý věřící bude míti přístup k Bohu, zdroji svatosti. Takový chrám nebyl ani chrám Zorobabelův ani Herodův, takový jest a bude toliko duchovní chrám Kristův. Srv. Is 4, 5; Žid 9, 8.

V. [13.—27.] je dodatek k 40, 47. — Oltář na zápalné oběti skládal se z těchto složek: 1. z „okolku", t. j. čtverce, jehož strany měly po *18* loktech a na jehož okraji, půl lokte od hrany byla stružka půl lokte hluboká a půl lokte široká na obětní krev. — 2 ze „spodku", stojícího na okolku t. j. z hranolu 2 lokte vysokého, jehož 4 strany měly po *16* loktech; 3. z „prostředku", stojícího na „spodku", t. j. z hranolu *4* lokte vysokého, jehož 4 strany (vodorovné hrany) měly po *14* loktech, a 4. ze „svršku", krbu, ohniště, t. j. hranolu čtyrbokého, *4* lokte vysokého, jehož čtyři strany (hrany) vodorovné měly po *12* loktech a jehož hrany vybíhaly ve čtyři rohy. — „Spodek" a „prostředek" činily kmen oltářní.

V. [13]. „dobrý loket" = loket posvátný, o dlaň delší nežli loket obecný. Viz výše 40, 5. — „jednu píď" = půl lokte. — Ze stružky odtékala krev do cisterny.

a dlaň: okolek jeho (spodní) loket (vysoký) a loket široký, a rámec jeho až po hranu jeho do kola jednu píď (široký); to je také stružka oltáře; [14] a od okolku (oltáře) na zemi až po okraj spodku dva lokte, a šíře (toho okraje) jeden loket; od kraje nižšího až do kraje vyššího: čtyři lokte, a šířka (tohoto okraje): jeden loket; [15] sám pak vrch oltáře byl (zvýši) čtyři lokte, a z (toho) vrchu čněly vzhůru čtyři rohy. [16] Oltářní plocha byla dvanáct loket dlouhý a dvanáct loket široký, rovnostranný čtverec. [17] Kmen (oltářní) byl čtrnáct loket dlouhý a čtrnáct loket široký na svých čtyřech stranách; rámec kolem něho byl na půl lokte, a okolek jeho jeden loket vůkol; a stupně jeho byly obráceny na východ.

[18] A řekl mně: Synu člověkův, toto praví Pán Bůh: Toto jsou ustanovení o oltáři, až bude vystavěn, aby podávána byla na něm zápalná oběť a vylévána krev: [19] Tehdy dáš kněžím levitským z rodu Sadokova, kteří smějí ke mně přistupovati, — praví Pán Bůh — aby mi obětovali, býčka ze stáda (v obět) za hřích; [20] a vezma z krve jeho, položíš ji na čtyři rohy jeho, na čtyři hrany okraje i na rámec vůkol, a (tak) jej očistíš a zbavíš skvrn. [21] Poté vezmeš býčka, obětovaného za hřích, a spálíš jej na odděleném místě chrámoviště mimo svatyni. [22] Druhý den obětovati budeš kozla bez úhony za hřích, aby

---

V. [14]. „až po horní okraj (hranu) spodku dva lokte"; spodek oltáře maje hrany o dva lokte delší nežli oltářový prostředek, na něm stojící, přečníval jej na každé straně o loket. — „čtyři lokte" byly od kraje nižšího, kterým stál prostředek na spodku, až do okraje vyššího, jdoucího v šíři jednoho lokte kolem svršku oltářového na prostředku stojícího.

V. [15]. „čtyři rohy" jako Ex 27, 2; 29, 12; Lv 4, 7. 18. — Vrch oltáře sluje „ariel", o čemž viz Is 29, 1. — Měl tedy oltář čtvero stupňů v šíři po jednom loktu.

V. [16]. Srv. Ex 27, 1; 38, 1.

V. [17]. „Kmen oltářní" skládal se ze spodku a z prostředku, byl tedy úhrnem 6 loket vysoký, tam kde držel vrch oltářový, měl hrany o 14 loktech, o 4 lokte hlouběji měl ochoz (stupeň) kolem dokola 1 loket široký. — „okolek jeho", kmene oltářního, o němž (okolku) mluvil již v. 13. — Také „rámec" byl již jmenován ve v. 13. — „rámec" bylo snad nějaké zábradlí, jež nedovolovalo, aby přisluhující kněz namočil si roucho dlouhé v krvi, jež byla ve stružce okolku. — Oltář čelil k západu, proto měl stupně na východní straně. Oltář svatyně mojžíšské nesměl míti schodiště Ex 20, 26. — Výše oltáře (12 loket) měla se k šíři (18 loket) jako 2:3.

V. [18]. počíná popisovati obřad, kterým byl oltář posvěcen prve nežli byly na něm podávány obvyklé oběti. — O obřadech s krví srv. Ex 24, 6; 29, 16. 20; Lv 1, 5; 3, 2; 4, 7; 5, 9; 7, 2; 8, 11. — O tom, kterak byl posvěcen mojžíšský oltář, viz Ex 29, 37n; 40, 10; Lv 8, 11. 15. 19. Srv. také 3 Král 8, 62n; 2 Par 7, 4—10.

V. [19]. „dáš" = poučíš je, že mají vzíti. — „kněží levitští" = ti, kteří jsou z kmene Levi, tedy zákonití; srv. Jer 33, 18. — Tento obřad konati bude výkvět kněží, od Boha vyvolených — Sadokovci (40, 46; 44, 15).

V. [20]. Místo „vezma" (Ezechiel) lépe LXX: „vezmou" (kněží, kteří budou ten obřad konati a mezi nimiž ovšem i Ez jakožto kněz (Sadokovec?) smí býti. Místo „položíš" — podle LXX „položí" (kněží) a podobně důsledně dále lépe užívati 3. osoby množného čís. nežli 2 osoby čís. jednotného. O „rozích" viz výše v. 15. — O „hranách" viz v. 14. 17. — O „rámci" viz v. 13. 17.

V. [21]. Srv. Lv 4, 12; 16, 27. — „na odděleném" k tomu označeném (hebr.) místě, jež nikde není blíže udáno. — Žertva, na které hříchy byly jaksi nanešeny, měla býti odnesena na znamení, že i hříchy jsou nyní od oltáře a ze svatyně odstraněny.

V. [22]. Jako svěcení mojžíšské (Ex 29, 37; Lv 8, 33) a Šalomounovo (2 Par 7, 9) trvalo sedm dní, tak potrvá i toto. Podle LXX mají kozla vzíti kněží a ti očistí oltář. Očistí jej týmiž obřady, jež přikazoval v. 20n. — Žertva měla býti bez vady podle zákona Lv 1, 3. 10.

očištěn byl oltář (jím), jako byl očištěn býčkem. [23] Až pak dokonáš očištění oltáře, obětovati budeš býčka ze stáda bez úhony, jakož i berana ze stáda bez úhony; [24] obětovati je budeš před Hospodinem; kněží ať je posolí a podají v zápalnou oběť Hospodinu. [25] Po sedm dní obětovati budeš kozla za hřích den co den, a býčka ze stáda a berana z bravu bez úhony obětovati budou. [26] Sedm dní budou (takto) oltář očišťovati, zbavovati skvrn a posvěcovati. [27] Až pak vyplní ty dny, osmého dne a potom, ať obětují kněží na oltáři (tom) zápalné oběti vaše, i co bývá podáváno v oběti pokojné; i slituji se nad vámi, praví Pán Bůh.

2. **Nová bohoslužba** (hll 44—46).

O vstupu do svatyně (44, 1—9). O kněžích (44, 10—31). Jaký úděl země dlužno odděliti (45, 1—12). O obětech (45, 13—46, 15). O majetku knížete (46, 16—18). O kuchyních (46, 19—24).

Hlava 44. — [1] A zavedl mne zpět ku vnější bráně svatyně, jež hleděla na východ; a ta byla zavřena. [2] Tu mně Hospodin řekl: Brána tato zůstane zavřena; nebude otvírána a nikdo nepůjde skrze ni, neboť Hospodin, Bůh Israelův vešel skrze ni; proto zůstane zavřena [3] knížeti. Toliko kníže sedati bude v ní, aby jedl chléb (obětní) před Hospodinem; dveřmi předsíně ať vchází a toutéž cestou ať zase vychází! [4] Poté přivedl mne po cestě brány severní před chrám, i viděl

---

V. [23n.] „Až dokonáš očištění oltáře“ = až kněží 1ní — 7mý den podají oběť za hřích (býčka (1.) a kozelce (2—7) v. 20—23), podají také v celopal berana. Srv. Lv 8, 15. — O soli viz Lv 2, 13. — Neporušenost žertvy tu zdůrazněná poukazuje na dokonalost oběti za příští nové smlouvy. Sůl zdůrazněna, aby předobrazena byla snaha příštího lidu oběti Bohu učiniti co nejpříjemnější. Smlouvy bývaly pečetěny hostinami, při nichž pokrmy bývaly soleny tak, že sůl sama se stala náznakem pohostinnosti a přátelství. Možno tedy viděti zde v soli předobraz příští přátelské smlouvy Boha s novým, obrozeným národem. Srv. Mk 9, 48 n.

V. [25n.] „posvěcovati“ slovně: „naplňovati ruce“ oltáře — rčení vzaté z obřadu svěcení kněžstva. Ex 29, 9; Lv. 21, 10. a jj.

V. [27]. O obětech pokojných viz Lv 7, 11; 22, 21 nn. — Obřady, kterými byl posvěcen tento oltář liší se od obřadů, jimiž posvěcen byl oltář svatyně mojžíšské: 1. Ve vidění Ezechielově nebyl oltář pomazán; (srv. proti tomu Ex 29, 36; Lv 8, 11.) — 2. Zde nebylo svěcení oltáře spojeno se svěcením kněží. 3. Zde byl býček za hřích obětován první den, v ostatních šesti dnech bylo obětováno po 1 kozlu, kdežto tam byl každý den podán býček v oběť za hřích. 4. Zde byly krví pomazány ne toliko rohy, ale i stupně a rámec okolku oltářového, kdežto tam byly pomazány jen rohy, ostatek byl vylit na spodek oltáře (Ex 29, 12). — 5. Zde byl v celopal podáván sedm dní býček a beran, tam jen beran; srv. Lv 8, 18.

Hl. 44. V. [1]. Ez byl ve vnitřním nádvoří podle 43, 5. 13 n.

V. [2n]. Hospodin, který vešel touto branou na chrámoviště (43, 2) posvětil její dlažbu tak, že jest z ní posvátné místo, na něž nikdo vstoupiti nesmí. Proto nebude otvírána jako brány ostatní, ale zůstane ustavičně zavřena. Ani král (= „kníže“), zástupce a „syn Boží“ (2 Sam 7, 14; 1 Par 28, 5; 29, 23) nesmí dáti si ji otevříti, aby z venku do ní vstoupil; i jemu bude vstupovati s ostatním lidem branou severní nebo jižní. Výsada jeho bude spočívati toliko v tom, že mu bude dovoleno v předsíni řečené vnější brány východní konati obětní hostinu (= „jísti chléb před Hospodinem“ Ex 18, 12). Tomu neodporuje 46, 1., kde jest řeč o vnitřní bráně východní! — Zůstala-li brána, kterou prošel Hospodin, zavřena i pro krále, bylo slušno a spravedlivo tím více, aby živá brána panenského lůna Rodičky Boží, kterou byl prošel Syn Boží, zůstala zavřena každému muži, i sv. Josefovi!

V. [4]. Srv. 43, 5. — Ez byl u vnější brány východní ve vnějším nádvoří (v. 1). Vnitřní brána východní bývala o všedních dnech zavřena (46, 1), proto vkročil Ez severní vnitřní branou do nádvoří kněžského, odkud viděl do chrámu.

jsem, a aj — velebnost Hospodinova naplnila chrám Hospodinův, i padl jsem na tvář. [5] Tu mně Hospodin řekl: Synu člověkův, napni pozornost, viz očima a ušima slyš všecko, co já mluviti budu tobě o všech obřadech domu Hospodinova a o všech zákonech jeho; upni pozornost na cesty chrámové u všech východů svatyně. [6] A rci domu Israelovu, zpurnému proti mně: Toto praví Pán Bůh: Dosti měj na všech nešlechetnostech svých, dome Israelův! [7] Vždyť vy uváděli jste cizince neobřezaného srdce a neobřezaného těla, aby dleli ve svatyni mé a znesvěcovali dům můj, když jste obětovali chleby mé, tuk a krev, a rušili jste (tak) smlouvu mou všemi nešlechetnostmi svými. [8] Neboť nezachovali jste přikázání svatyně mé, ale ustanovili jste (je) za strážné mých řádů ve svatyni mé místo sebe. [9] (Proto) praví Pán Bůh toto: Žádný cizinec neobřezaného srdce a neobřezaného těla nesmí vejíti do mé svatyně, žádný cizinec, jenž dlí mezi syny Israelovými.

[10] Ale i levité, kteří daleko odstoupili ode mne při poblouzení synů Israelových, kteří zabloudili ode mne za modlami svými, i (ti) ať pykají za svou nepravost: [11] ať jsou ve svatyni mé toliko strážnými, vrátnými u chrámových bran, a chrámovými služebníky; oni ať zabíjejí zápalné a (jiné) oběti krvavé za lid, a oni ať stojí před ním, aby mu posluhovali. [12] Za to, že jim přisluhovali před modlami svými, za to, že sváděli dům Israelův k nepravosti, za to zdvihl jsem ruku svou proti nim, praví Pán Bůh, že budou pykati za svou nepravost; [13] ať se nepřibližují ke mně, aby mi kněžský úřad konali, a nechť nepřistupují k jakémukoliv svatému mému místu vedle velesvatyně, ale ať nesou

---

V. 5. Ez má si všimnouti všech vchodů a východů, aby pochopil a zapamatoval si příkazy o tom, kudy kdo (král, kněží, lid) smí vejíti na chrámoviště a případně z něho odejíti. — Srv. 40, 4; 43, 11 n.

V. 6. Viz 2, 5. 8 — „nešlechetno“ bylo připouštěti do chrámu na bohoslužbu zatvrzelé a zločinné modláře-cizince, pohany (= „lidé neobřezaného srdce i těla“).

V. 7 n. „chleby Boží“ — oběti Lv 3, 11; 21, 6. 8. 17. 21 n.

V. 8. podle hebr.: „Péči o mou svatyni nevěnovali jste pozornosti, ale ustanovili jste je, aby vykonávali mé služby ve svatyni mé“. — Srv. Lv 8, 35; Nm 1, 53; 3, 28. 32. 38. a jj. Výtka netýká se povolnosti, kterou dovolují Lv 17, 8; Nm 15, 13. Cizinci, o které tu běží, byli otroci chrámoví (Jos 9, 27; Esdr 8, 20), kterými bývali činěni váleční zajatci (Ž 67, 19). Ti směli původně pouze nositi do chrámu potřebné dříví a vodu; později však jim dovolovali konati i služby, jež příslušely levitům, a v tom tkvěla ona „nešlechetnost“, znesvěcování vznešených výkonů posvátných a rušení smlouvy Boha s levity. Srv. Nm 1, 51; 18, 4. — Kněží (levité) nevážili si posvátnosti svých úkonů!

V. 10 n. „levité“ vůbec, zejména kněží (v. 13). — Kněží, kteří se dopustili modlářství budou zbaveni úřadu svého, budou degradováni na služebníky chrámové, kteří budou konati jen služby nižší, jež konali levité (chrámová policie zabíjení žertev (Lv 1, 5. 11) a pod.) — Levité, kteří se dopustili podobného zločinu, buďtež chrámovými otroky. — Ať „stojí před lidem“ jemu k službám (nižším). — Srv. Lv 21, 17—23; 4 Král 23, 8 n. — Nezpronevěřili se tak všichni levité a kněží, ale toliko někteří.

V. 12. Za to, že konali lidu kněžské úkony před modlami svými i jejich („přisluhovali jim“), za to budou jim posluhovati ve smyslu jiném. — „zdvihl jsem ruku“ = přisahal jsem (20, 5). — Srv. Mal 2, 4—8.

V. 13 n. Degradovaní kněží nebudou směti vstoupiti na místa, na která jim jakožto kněžím bylo dosud dovoleno vkročiti, ježto budou pouhými levity (v. 14). Hebr. však místo „k jakémukoliv svatému mému místu vedle velesvatyně“ lépe: „ke svatým věcem mým, k věcem svatosvatým“. Srv. 42, 13; Lv 2, 3. 10; 6, 18; 7, 1.

zahanbení své a (pykají) za nešlechetnosti, které činili; [14] ustanovím je za strážné u chrámu ke vší službě jeho, ke všemu, co třeba v něm udělati.

[15] Ale kněží levitští, synové Sadokovi, kteří dbali obřadů svatyně mé, když zabloudili synové Israelovi ode mne, ti budou přistupovati ke mně, aby mi přisluhovali; státi budou před mým obličejem, aby mi obětovati krev a tuk, praví Pán Bůh. [16] Ti vcházeti budou do svatyně mé, ti přistupovati budou k stolu mému, aby mně posluhovali a zachovávali mé obřady.

[17] A když jim bude vcházeti do bran vnitřního nádvoří, v roucha lněná se oblekou, aniž smí přijíti na ně co vlněného, když budou službu konati ve branách vnitřního nádvoří nebo uvnitř. [18] Čepice lněné budou míti na hlavách, nákyčelnice lněné na bedrách, a neopáší se ničím, v čem by se potili. [19] Když budou chtíti vyjíti do vnějšího nádvoří k lidu, svlekou se sebe svá roucha, v nichž konali službu, složí je v komnatě svatyně, a oblekou se v roucha jiná, aby neposvěcovali lidu oděvy svými. [20] Hlavy své nebudou holiti, ani kštici nedají růsti, ale budou míti vlasy řádně přistřižené. [21] Také vína nesmí píti žádný kněz, když

V [14]. vyslovuje úřady levitů, nižších bohoslužebníků. Srv. Nm 3, 25; 4, 23nn., — Již Dt 18, 1. rozlišuje „levitské kněze“ od Levitů vůbec! — Kugler si představuje věc takto: Řečení levité netoliko že opustili svou povinnou službu ve chrámě (jerusalemském), ale osobovali si také kněžská práva tím, že konali kněžské úkony (oběti) na výšinách, a byli od lidu svedeného také za kněze uznáváni. S této společenské výše měli nyní sestoupiti a v nové svatyni měli se venkoncem vzdáti kněžských úkonů, a spokojiti se s úkony toliko levitskými. Již tuto změnu nemohli nepociťovati než jako pokoření a to tím bolestněji, čím delší byla doba, za které si úkony kněžské byli osobovali- snad po celá pokolení). K tomu však přidružilo se další zostření trestu: uloženo jim, aby od nynějška se podvolili všem i nejnižším službám chrámovým. (Srv. v. 11. 14. s Nm 18, 2n. 6. 23.) — Rozdíl kněží a levitů jest zde již zřetelně předpokládán. Srv. také 42, 13. 19.

V. [15]. „přistupovati k Hospodinu“ = „přisluhovati mu“ = „státi před ním“ = „obětovati“ = zastávati úřad kněžský. — Když kněží z jiných rodin oddávali se modlářství, Sadokovci zůstali věrni smlouvě s Hospodinem (Mal 2, 5) následujíce vzoru svého předka (Sadoka); za tu věrnost budou odměněni. Viz o Sadokovi výše 43, 19.

V. [16]. vypočítává kněžské úkony, konané ve svatyni (v. 15. měl na zřeteli nádvoří). — O stolu Hospodinově viz 41, 22.

V. [17]. Lněné roucho = náznak čistoty a svatosti. — Zákon tu stanovený má na mysli kněžské úkony ve vnitřním nádvoří a ve chrámě. — Kdysi byla kněžská říza z kmentu (Ex 28, 39). — Lněné měly býti kněžské nakyčelnice. Ex 28, 42; 39, 27; velekněz měl míti řízu lněnou na den smíru podle Lv 16, 4.

V. [18]. „čepice“ = turban. — Pot nepříjemně páchnoucí, z těla do šatů vnikající působí odpor, je tedy náznak nečistoty; ježto ve vlněném šatu se člověk snadno zapotí, byla tato jakož i jiné jí podobné látky kněžím, konajícím bohoslužbu, zakázány. (Jinak Lv 19, 19!)

V. [19]. O „komnatách“, jež byly kněžskými šatnami, viz 42, 1—14. Roucha bohoslužebná byla posvátná tak, že i věc, které se dotkla, stala se svatou. Viz Ex 29, 37; 30, 29; Lv 6, 18. 27; Lv 21, 1—8. — Podle zákona mojžíšského působil tak toliko oltář a oběť, nikoli roucho kněžské. (Ez žádá vyšší svatost.)

V. [20]. Hlavu si holívali staří na znamení smutku. Is 22, 12; Jer 16, 6; Ez 7, 18. a jj. — Taková lysina byla kněžím i nekněžím zakázána, ježto byl to mrav pohanský. (Lv 21, 5; 19, 27; Dt 14, 1.) — Jer píše, že kněží Isidini a Osirisovi (Serapisovi) si holili hlavy. — Nechati si růsti dlouhý vlas bylo by známkou surovosti, divokosti. (Srv. však Nm 6, 5.) — Podle LXX neměli kněží choditi s odkrytou hlavou; i to byla známka smutku; srv. 24, 17; Bar 6, 30; Lv 10, 6; 21, 10.

V. [21]. Srv. Lv 10, 9.

mu bude vejíti do vnitřního nádvoří. [22] A vdovy nebo zapuzené nesmějí si bráti za manželku, ale (jen) panny z potomstva domu Israelova; vdovu však, jež ovdověla po knězi, smějí si vzíti.

[23] A lid můj učiti budou lišiti svaté od všedního; rozdíl čistého a nečistého ukáží jim. [24] Když bude rozepře, podle mých ustanovení budou soudit a rozsuzovat; zákonů mých a příkazů mých při všech slavnostech budou dbáti a soboty mé světiti. [25] K mrtvole člověka nevejdou, aby se neposkvrnili, leč k otci nebo k matce, k synu nebo k dceři, k bratru nebo k sestře, která neměla ještě nikoho za muže; na těch smějí se poskvrniti. [26] A když se byl očistil, budiž mu sedm dní počítáno; [27] a v ten den, kdy vejde do svatyně, do vnitřního nádvoří, aby mi ve svatyni konal službu, obětovati bude za svůj hřích, praví Pán Bůh.

[28] Nebudou míti dědičného vlastnictví — jáť jsem dědictví jejich; vtastnictví nedáte jim v Israeli, neboť já jsem vlastnictví jejich. [29] Oběť i za hřích i za zpronevěru oni jísti budou; a cokoli kdo v Israeli zaslíbí, jejich bude. [30] Co máte nejlepšího z prvotin všech, a všecky úděly ze všech věcí, jež bývají obětovány, kněží budou; taktéž prvotiny pokrmů vašich dáte knězi, aby svolal požehnání na dům váš. [31] Žádné zdechliny zvěře, ptáků nebo dobytka aniž co roztrhaného nesmějí kněží jídati.

Hlava 45. — [1] Až pak počnete zemi děliti losem, oddělte prvotiny Hospodinu, svatý úděl země zdéli dvacet pět tisíc, a zšíři deset tisíc; to bude svaté po celé své rozloze vůkol.

V. [22]. Co přikazoval zákon mojžíšský velekněz i, rozšířeno tu značně na kněze všecky. Srv. Lv 21, 13n. podle staršího zákona směl si kněz vzíti ctnou vdovu i po neknězi.

V. [23]. Srv. Lv 10, 10. — Lid má dobře věděti, co je čisté a co nečisté, aby bezděky „nečistou" věcí se neposkvrnil.

V. [24]. O sporech, jež příslušely kněžským soudům, viz Dt 17, 8 n; 2 Par 19, 8. — Podle LXX vztahovala se příslušnost kněžských soudů na případy hrdelné.

V. [25]. Srv. Nm 19, 11—19; Lv 21, 1—3. — „smějí se poskvrniti" prokazujíce jim (mrtvolám jejich) služby příbuzenské lásky při pohřbu. — Dívka neprovdaná patřila ještě k rodině knězově.

V. [26]. Kněz směl sice prokázati služby lásky mrtvolám svých nejbližších příbuzných, ale učinil-li tak, poskvrnil se levitsky, i bylo mu očistiti se příslušným obřadem. Nm 19, 11 n. Nad to bylo mu podrobiti se zákonu přísnějšímu, vyslovenému ve v. 27. Po prvních sedmi dnech očistných nesměl dalších sedm dní vstoupiti do svatyně; když tak po 14 dnech učinil, bylo mu podati novou oběť za hřích (v. 27). — Ez opět žádaje více nežli mojžíšské zákonodárství, pokládá nové kněžství za světější a vznešenější.

V. [28]. opakuje zákon známý z Nm 18, 20; Dt 18, 1 n; 10, 9. a jj. — Ježto Bůh jest úděl jejich, bude také údělem jejich část z území Hospodinova (45, 4) poblíže chrámu, že nebudou již po městech rozptýleni jako dosud.

V. [29]. „Oběť" i nekrvavá (mincha). Srv. Lv 2, 3; 6, 16; 7, 6 n. — „cokoli kdo v Is zaslíbí" = hebr.: „všecko kleté". Srv. Lv 21, 28; Nm 18, 14.

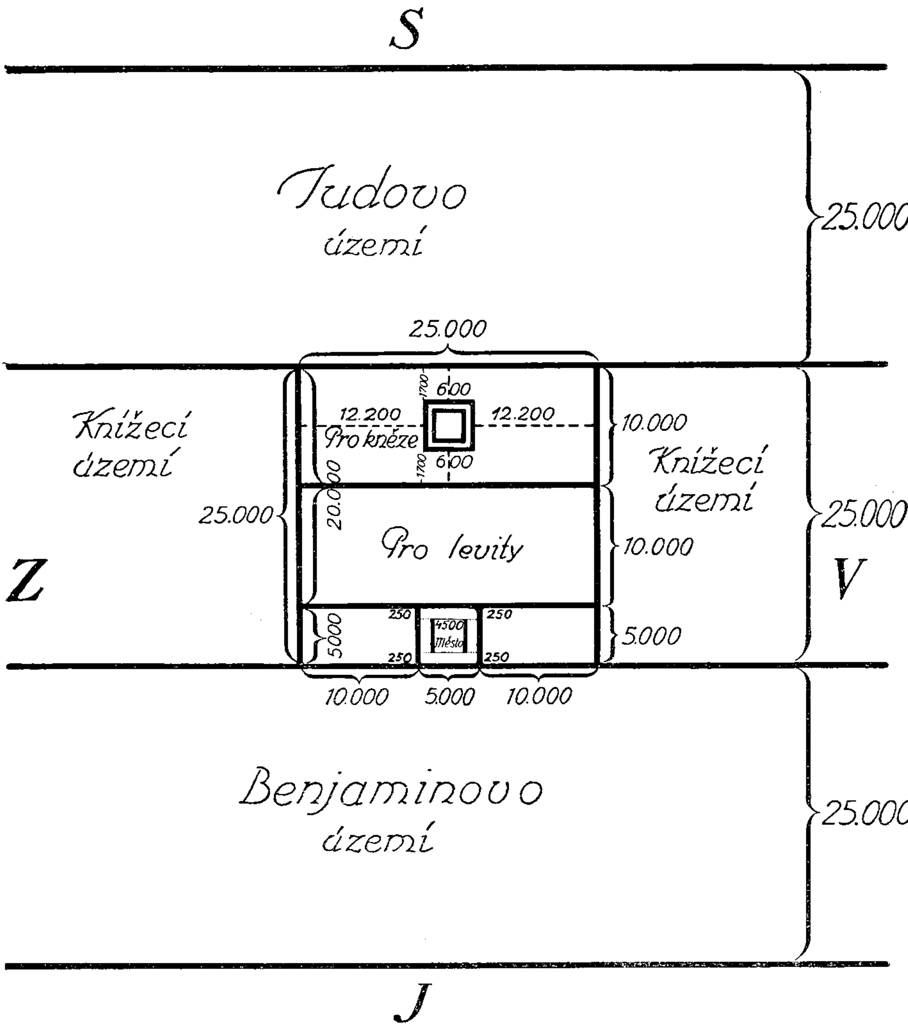
V. [30]. O prvinách viz Ex 23, 19; 34, 26; Nm 18, 13; Dt 18, 14. Ez předpokládá, že jsou tyto zákony známy. — „prvotiny pokrmů" = újma, kterou si mají věřící činiti při každém jídle pro kněze, aby s nimi byli v ustavičném a živém styku dávajíce jim hmotné a dostávajíce od nich duchovní. Srv. 1 Kor 9, 11. — (Nm 15, 20; Neh 10, 38.)

V. [31]. Srv. Lv 22, 8; Ex 22, 31; Dt 14, 21; Lv 17, 15. — Viz také Ez 4, 14.

Hl. 45. V. [1]. Místo „*10.000*" dlužno se LXX čísti „*20.000*" se zřetelem na v. 3. 5. — Úděl Hospodinův dlužno totiž rozděliti na dvě části: a) pro svatyni a pro kněze, 25.000 dlouhý (od východu k západu) a 10.000 široký (v. 3); b) úděl pro levity rovněž tak dlouhý a široký (v. 5). — Úhrnná délka údělu

[2] Z celého (toho) údělu budiž zasvěceno (pro chrám) pět set krát pět set (loket) do čtverce vůkol; a padesát loket na pás kolem něho.

Hospodinova činí 25 000 a šíře (od severu k jihu): 10.000 + 10.000 = 20.000. — Číslice udány bez míry; podle 42, 16. dlužno doplniti: „l o k e t“ (podle jiných „p r u t ů“). — O rozdělení svaté země losy srv. níže 48, 1 nn.

V. [2]. patří z a v. 4. — Viz výše 42, 15—20. — Mezi obvodní zdí chrámoviště a příbytky kněží měl býti kolem do kola pás 50 loket široký. — Byl-li čtverec 500 × 500 (s pásem 600 × 600) uprostřed, zbývalo z posvátného údělu kněžím na délku na východě: $\frac{25.000}{2} - \frac{600}{2} = 12.200$ l a rovněž tolik na západě; ze šířky zbývalo jim na severu chrámoviště: $\frac{10.000}{2} - \frac{600}{2} = 4.700$ l a tolikéž na jihu. — Území kněžské bylo odděleno od chrámoviště pásem neobydleným na znamení, že toto jest mnohem světější než ono (= „z c e l é h o t o h o t o ú d ě l u“).

[3] Z této výměry odměříš na délku dvacet pět tisíc loket, a na šíři deset tisíc loket; v tom prostranství bude chrám, místo nejsvětější. [4] Posvátný tento úděl země bude patřiti kněžím, služebníkům svatyně, kteří smějí přistupovati, aby službu konali Hospodinovi; bude to místo pro jejich domy a svaté prostranství pro svatyni. [5] Dvacet pět tisíc loket na délku, a deset tisíc na šířku bude patřiti levitům, kteří obsluhují chrám; ti budou držeti dvacet měst.

[6] Ve vlastnictví města dáte pět tisíc na šíři a dvacet pět tisíc na délku podle údělu pro svatyni; bude to patřiti všemu domu Israelovu. [7] Knížeti pak (dáte úděl) s obou stran údělu pro svatyni a majetku městského, proti údělu pro svatyni a proti majetku města, od strany západní až k moři, a od strany východní až na východ, a na délku podle každého údělu od pomezí západního, až k pomezí východnímu. [8] To mu bude patřiti z půdy v Israeli, aby již neloupili knížata lidu mého, ale nechali zemi domu Israelovu podle kmenů jeho.

[9] Toto praví Pán Bůh: Dosti buď vám, knížata Israelova! Bezpráví a násilnictví nechte, a právo a spravedlnost čiňte; šetřte hranic vašich a lidu mého, praví Pán Bůh. [10] Vahou správnou, efou správnou i batem správným měřte. [11] Efa i bat ať jsou stejné a jedné míry, aby měl bat desetinu koru a také efa by byla desetina koru; podle míry koru budiž stejnoměrně stanovena míra jejich. [12] Lot pak dvacet zrn ať má. A dvacet lotů a dvacet pět lotů a patnácte lotů ať činí minu.

* * *

V. [3n.] patří za v. 1., proto „z této výměry“ (v. 3) vztahuje se na posvátné území rozměrů 25.000 × 20.000. Za v. 4 dlužno umístiti v. 2. — Kněží nebudou již bydliti roztroušeně po městech, ale na souvislém území kolem chrámu.

V. [5.] udává rozměry druhé polovice území posvátného, ustanovené pro levity, kteří (jako kněží) nebudou bydliti rozptýleni po městech, nýbrž na celistvém pruhu země. Kněží i levité budou od všedního více odloučeni nežli bývali a Hospodinu více zasvěceni. (Dokonalost nad dosavadní řády). — Právo vlastnické posvátného území příslušeti bude Hospodinu, který svým služebníkům v něm dovolí bydliti.

V. [6.] Tento úděl města (Jerusalema) podrobněji vyměřen jest níže 48, 8 n. — „podle“ = podél údělu pro svatyni (v. 1.) také 25.000 loket dlouhého. Sečteme-li šíři posvátného území se šíří území městského (od severu k jihu) shledáme, že obě území činila čtverec rozměrů 25.000 × 25.000. — Městský úděl byl národním majetkem všech kmenů Israelových. — Podle 48, 8. bylo městské území jižně od území Božího.

V. [7.] Čtverec 25.000 × 25.000 loket (posvátné území s územím městským na jihu) bude činiti střed; na východ od toho čtverce až po východní hranici svaté země, t. j. po Jordán a na západ (od toho čtverce) až po západní hranici svaté země (48, 8) t. j. po Středozemské moře ve stejné šířce (25.000 loket) bude se rozprostírati území knížecí, jehož severní a jižní hranice půjde rovnoběžně s pomezím sousedního kmene (48, 23 nn). — „východ“ = Jordán = „pomezí východní“.

V. [8.] Králové israelští neměli zvláštního souvislého území jako kmenové Israelovi, i dávali se snadno svésti k bezpráví, neb aspoň vybírali veliké daně pro sebe; toho příště nebude. Nebudou zabírati pozemků pod záminkou, že jim vlastník jejich neplatil daní (Is 5, 8).

V. [9.] srv. s 44, 6; 46, 18; Hab 1, 3; Am 3, 10; Mich 3, 1 nn.

V. [10.] povinností vladařů jest usilovati o to, by vládla všude spravedlnost a právo, na př. aby všichni užívali správných měr a váh. — Srv. Lv 19, 36; Dt 25, 15. — „Efou“ (= 36·44 litrů) měřili Hebreové věci sypké, „batem“ rovnajícím se efě (36·44 l) tekutiny.

V. [11.] „Kor“ (na tekutiny) = 10 batům = 364·4 litru. — Kor na věci sypké, zvaný „chomer“ = 10 efám = 364·4 litrů.

V. [12.] „lot“ = šeqel = sikl. — O dvaceti zrnech viz Ex 30, 13; Lv 27, 25; Nm 3, 47. — Šeqel byl základní jednotkou hebrejských (babylonských)

[13] Toto jest dávka, kterou odváděti budete: šestý díl efy z koru pšenice a šestý díl efy z koru ječmene; [14] a míra oleje: bat oleje; desátý díl koru jest to; neboť deset batů dělá kor, ježto deset batů naplňuje kor; [15] dále po jednom beranu ze stáda z (každých) dvou set z těch, jež chovají Israelité; na oběti suché, na oběť zápalnou a na oběti pokojné, na svou očistu, praví Pán Bůh. [16] Všecek lid země bude zavázán tyto dávky odváděti knížeti v Israeli; [17] a povinností knížete bude postarati se o zápalné oběti, o suché i mokré oběti na svátky, na nov měsíce, na soboty; na všecky slavnosti domu Israelova on dá obětovati za hřích, oběť suchou, oběť zápalnou, i pokojné oběti, na očistu domu Israelova.

* * *

[18] Toto praví Pán Bůh: Prvního měsíce, první den (toho) měsíce vezmeš býčka ze skotu bez úhony a očistíš (jím) svatyni. [19] Kněz vezme z krve oběti za hřích a potře veřeje chrámu a čtyři rohy okraje oltáře, jakož i veřeje brány vnitřního nádvoří. [20] Taktéž učiníš sedmého dne (téhož) měsíce, za každého, kdo nevěda nebo omylem byl sveden; tak očistíš chrám.

[21] Prvního měsíce, čtrnáctého dne toho měsíce budete míti velikonoce: sedm dní přesné chleby budete jísti. [22] Toho dne bude obětovati kníže za sebe i za všecek lid země býčka za hřích; [23] a po sedm dní té slavnosti obětovati bude v zápalnou oběť Hospodinu sedm býčků a sedm beranů bez úhony, každý den po těch sedm dní; a za

---

závaží. — „Mina“, mající úhrnem *60* šekelů, je zde rozložena na běžná závaží (20 = třetina miny; 15 = čtvrtina miny) menší. — Při vykopávkách v Gezeru nalezena byla závaží o 1/3, 1/2, 4, 8. základních jednotkách z doby před zajetím a z doby po zajetí závaží o 1/3, 1, 2, 4, 8. zákl. jednotkách. — Lépe však v. 12b čísti se LXX: „Pět lotů buď pět, deset lotů buď deset, a padesát lotů buď vám mina.“ T. j. peníz, platící pět siklů, měj také váhu pěti siklů atd; nebo užívej za 5 siklů závaží, jež skutečně tolik má, atd.

V. [13]. Lid povinen odváděti knížeti dávky, za které kníže vázán bude vésti náklad na bohoslužbu. — Z obilí bylo odváděti 1/60. Srv. v. 11.

V. [14]. dlužno čísti: „A míra (dávky z) oleje: desátý díl batu z koru; 10 batů dělá kor.“ Bylo tedy z oleje platiti 1/100, t. j. 1%. — Srv. Dt 14, 23 —

V. [15]. „jež chovají Israelité“ na zavlažovaných pastviskách (hebr.); mají tedy býti odevzdávány kusy vykrmené, tučné. — Srv. Lv 1, 4. — „beranu“ = kusu bravu. — O „víně“, o kadidle a jj. Ez se nezmiňuje.

V. [18]. Hříchy lidu poskvrňují a znesvěcují zemi i oltář (Jer 2, 7), proto dlužno každý nový rok (1/I) oltář znova světiti. Žid 7, 25.

V. [19]. O veřejích srv. 41, 21 n; o okraji oltářovém srv. 43, 20. — „brány“ = bran (hromadně, ježto žádná není přesněji udána). Pomazávání krví, zde nařízené, liší se poněkud od mojžíšského zákonodárství.

V. [20]. Sedmý den dokonána byla očista, počatá dne prvého (v. 18). Byla to náhrada za den smíru, o němž Ez se nezmiňuje. Srv. Lv 23, 27—32. — Podle LXX dlužno druhý smír vykonati prvního dne sedmého měsíce, byl tedy den smíru slaven dvakráte do roka (dokonaleji nežli dosud). — Hříchy z omylu nebo z nevědomosti byly hříchy, spáchané z lidské křehkosti proti hříchům zcela vědomým a dobrovolným, pro které nebylo oběti. Srv Lv 4, 2. 13; Nm 15, 22. 27. 30 n. — O tom, že hříchy lidu znesvěcují svatyni, viz Lv 15, 31; 16, 16 nn.

V. [21 n]. „první měsíc“ = nisan podle Ex 12, 6. — „býčka za hřích“ zákon mojžíšský na ten den nepředpisoval; je to náhrada za velikonočního beránka, o němž Ez nemluví. — Viz Dt 16, 1.

V. [23 n]. „efu“ mouky (Nm 15, 4; 28, 5; 28, 20.) — V zákoně mojžíšském (Nm 28, 19—22) byl pro těch sedm dní (15—21 nisanu) jiný řád obětní stanoven. — „hin“ byla šestina batu, t. j. *6·074* litru. Viz v. 11.

hřích kozla každý den, [24] a v oběť suchou efu na každého býčka, a efu na berana dá obětovati, také oleje: hin na každou efu.

[25] Sedmého měsíce, patnáctého dne toho měsíce o slavnosti (stanů) činiti bude jako svrchu řečeno, po sedm dní; jak v příčině oběti za hřích tak i oběti zápalné, oběti suché i oleje.

Hlava 46. — [1] Toto praví Pán Bůh: Brána vnitřního nádvoří, hledící k východu, bude zavřena šest všedních dní; v den sobotní však otevřena bude; též i v den nového měsíce bude otevřena; [2] i vejde kníže skrze předsíň brány z venku a postaví se na prahu brány; když pak budou kněží obětovati jeho zápalnou oběť, jakož i jeho oběti pokojné, klaněti se bude na prahu brány a poté (zase) vyjde; brána však nesmí býti zavřena až do večera. [3] Lid země pak bude se klaněti u vchodu do té brány ve dny sobotní i na nové měsíce před Hospodinem.

[4] Bude pak kníže obětovati v obět zápalnou Hospodinu toto: V sobotu šestero beránků bez úhony a berana beze skvrny; [5] a v suchou obět efu na berana, na beránky pak v suchou obět, mnoho-li dá ruka jeho; a oleje: hin na každou efu.

[6] V den pak nového měsíce býčka ze skotu bez úhony, šestero beránků a (jednoho) berana bez úhony; [7] také efu při býčkovi a efu při beranu podá v suchou obět; při beráncích pak mnoho-li do ruky vezme; a oleje: hin na každou efu.

[8] Když bude knížeti vejíti, předsíní brány ať vejde a touže cestou ať (zase) vyjde. [9] A když vcházeti bude lid země před Hospodina na slavnosti, kdo vejde branou severní, aby se klaněl, ať vyjde branou jižní; a kdo vejde branou jižní, ať vyjde branou severní; nebude se vraceti tou branou, kterou přišel, ale naproti ní vyjde. [10] Kníže pak mezi vcházejícími vejde a mezi vycházejícími vyjde.

V. 25. předpisuje pro slavost stanovou týž řád jako pro velikonoce. Zákon mojžíšský stanovil jiný řád obětní Nm 29, 12—39. — Kdy byla tato „slavnost“ po výtce slavena, viz Lv 23, 34; Dt 16, 13.

Hl 46. — V. 1n. O východní bráně vnější bylo již výše řečeno (44, 2 n), že zůstane vždycky zavřena, že však smí do její předsíně z vnějšího nádvoří (ne z venku!) vkročiti kníže, aby tam konal obětní hostinu. Obět zbožně sledovati může na jiném místě, bližším oltáři: z nádvoří vnějšího smí vstoupiti do vnitřní brány východní, smí ji projíti a zastaviti se na prahu, ve dveřích, ústících do nádvoří vnitřního; do tohoto však již vstoupiti nesmí! Byla to výsada knížecí, neboť jiní věřící (nekněži) nesměli vstoupiti do vnitřní brány, ale směli se kolem ní toliko shromažďovati a odtud otevřenou branou ve dny udané hleděti na oltář a oběti obcovati. (v. 3).

V. 4n. „efu“ mouky jako výše 45, 23. Podle Nm 28, 9. měly býti podány v celopal sobotní toliko 2 beránci. — „mnoho-li dá ruka jeho“ = mnoho-li uzná za dobré, mnoho-li bude chtíti.

V. 6n. Podle Nm 28, 11 n mělo býti na nov měsíce obětováno: 2 býčci, 1 beran, 7 beránků a obět za hřích. — Podle Nm 28, 12 nn stanoveno za obět suchou: 3/10 efy na býčka, 2/10 na berana, a 1/10 na beránka. — „mnoho-li do ruky vezme = „mnoho-li dá ruka jeho“ (v. 5).

V. 8—10 rozvádí, co bylo řečeno výše ve v. 2n. — „předsíní brány“ východní vnitřní (v. 8 srv. s v. 2). Vejde z vnějšího nádvoří.

V. 9. stanoví jakýs takýs pořádek ve vnějším nádvoří a ve vnějších branách. Možno se dovtípiti, že v každé bráně (severní a jižní) jednou stranou věřící vcházeli a druhou vycházeli, při čemž levité udržovali pořádek.

V. 10. Smysl: Kníže není vázán zákonem v. 9., může vstoupiti i vystoupiti branou, kterou chce.

[11] A na slavnosti a na svátky bude obětí suchou efa na býčka a efa na berana; na beránky pak bude obětí suchou — mnoholi vezme do ruky; a oleje: hin na každou efu.

[12] Když pak obětovati bude kníže dobrovolnou oběť zápalnou nebo dobrovolné oběti pokojné Hospodinu: otevře se mu brána, hledící k východu, a on obětovati bude zápalnou svou obět nebo pokojné oběti své jak jest obyčej činiti v sobotu; poté vyjde, a brána se zavře, když vyjde.

[13] A beránka, ročka bez úhony obětovati bude v zápalnou obět každý den Hospodinu; vždycky ráno ji obětovati bude; [14] také obět suchou přičiní k němu každého jitra: šestý díl efy; a oleje třetinu hinu, aby smíšen byl s bělnou moukou; to budiž zákonitá obět Hospodinu, ustavičná, věčná. [15] Tak ať obětuje beránka i obět suchou i olej každého jitra ve věčnou obět zápalnou.

* * *

[16] Toto praví Pán Bůh: Dá-li kníže ze svého majetku dar některému ze svých synů, bude to vlastnictví jeho synů; dědičně budou jím vlásti. [17] Dá-li však úděl z majetku svého někomu ze svých služebníků. bude to jeho až do roku propuštění, i vrátí se zase ke knížeti; neboť dědictví jeho patří synům jeho. [18] A nesmí bráti kníže nic z dědičného majetku lidu násilím, nic z vlastnictví jeho; ale ze svého majetku ať dá dědictví svým synům, aby nikdo z lidu mého nebyl vyháněn z majetku svého.

* * *

[19] Poté uvedl mne východem na boku brány k posvátným komnatám pro kněze, jež byly na severu, a tam byla místnost ležící na západ, [20] a řekl mně: Toto jest místnost, kde vařiti budou kněží oběti

---

V. 11. Co bylo stanoveno výše 45, 24; 46, 5. 7. platí také pro ostatní svátky. — „slavnosti" tři hlavní výroční. Srv. Ex 23, 15; 34, 25; Lv 23, 34; Dt 16, 10. — „na svátky", kdy bývá svaté shromáždění lidu.

V. 12. má na mysli dobrovolnou obět, kterou kníže podává skrze kněze všední den; i v tom případě má býti pro něho otevřena vnitřní východní brána, ale jen po čas, kdy obcuje oběti. Srv. výše v. 1 n.

V. 13 n. „obětovati bude", „přičiní" — kníže skrze kněze. Lépe však ve v. 13—15. čísti: „obětovati budete" (nebo „budou")= věřící skrze kněze; výše 45, 17 obět ustavičná není jmenována mezi povinnostmi knížecími. — Podle zákona mojžíšského roček měl býti obětován také večer (Nm 28, 3), za to jest zde předepsána hojnější obět nekrvavá nežli Nm 28, 5, zde $1/_6$ efy mouky, $1/_3$ hinu oleje; tam $1/_{10}$ efy, $1/_4$ hinu. Bude tedy obět ustavičná i v novém řádě, v bohoslužbě duchovního Israele. Srv. Mal 1, 11.

V. 16 n. Dodatek k 45, 7 nn. — „rok propuštění" = rok jubilejní, o němž mluví tu Ez jako o věci obecně známé. Srv. Lv 25, 10. — „služebníků" = ministrů, radů a jiných úředníků, kteří nejsou jeho příbuzní.

V. 18. srv. s 45, 8. — Aby měl z čeho dvůr svůj vydržovati, a nebyl pokoušen k násilnému zabírání, měl si ponechati z majetku k užívání, kolik potřeboval.

V. 19. O „komnatách" viz 42, 1 nn. — Byly na severu a na jihu vnitřního nádvoří na západním jeho konci, o dvou křídlech; za nimi bylo třetí, spojovací křídlo a v něm kněžské kuchyně. — „východ na boku (vnitřní) brány" severní, nejspíše z její předsíně; ten východ šel na chodník 100 loket dlouhý, o němž viz 42, 4. — (Výstup, jmenovaný 42, 9. nesmí býti ztotožňován s „východem" zde uvedeným!)

V. 20. „oběti" = části z obětí, kněžím příslušné, jež pak jedli v sousedních komnatách (jídelnách) 42, 13. — Lid byl by dotykem posvátných těch částí „posvěcen" jako dotykem bohoslužebných šatů. Viz 44, 19.

za hřích a za zpronevěru, kde péci budou oběť suchou, aby ji nevynášeli do vnějšího nádvoří, že by se lid posvěcoval.
[21] Poté vyvedl mne do vnějšího nádvoří, a vedl mne dokola ke čtyřem rohům (toho) nádvoří, a aj — dvorek byl v každém úhlu toho nádvoří; po jednom dvorku bylo v každém úhlu nádvoří. [22] Ve čtyřech úhlech toho nádvoří byly zařízeny dvorky, čtyřicet loket zdéli a třicet zšíři, jedné míry (všecky) čtyři byly; [23] a zídka obíhala ty čtyři dvorky a krby byly zařízeny pod podloubími vůkol. [24] I řekl mně: Toto jsou kuchyně, v nichž vařiti budou služebníci domu Páně oběti lidu.

Nová země Kanaan (hl 47 n).

Řeka vody života (47, 1—12). Hranice svaté země (47, 13—23). Rozdělení sv. země (48, 1—29). Svaté město (48, 30—35.)

Hlava 47. — [1] Poté zavedl mne zpět ke vchodu do chrámu, a aj — vody vycházely pod prahem chrámu na východ; průčelí chrámu totiž hledělo k východu. Ty vody stékaly na jižní straně chrámu, jižně podle oltáře. [2] Poté vyvedl mne branou severní ven a vedl mne venku kolem na cestu ke bráně vnější, na cestu vedoucí k východu, a aj, — z jižní strany prýštily se vody. [3] Onen muž, který měl provazec (na měření) v ruce, dal se na východ, naměřil tisíc loket, (a) provedl mne vodou až po kůtky. [4] Poté naměřil opět tisíc (loket) a provedl mne vodou až po kolena. [5] A (zase) naměřil tisíc loket, a provedl mne

---

V. [21 n.] popisují k u c h y n ě, v nichž vařeny byly části obětí (pokojných), jež dostávali na obětní hostinu obětující v ě ř í c í, tedy „k u c h y n ě l i d o v é".

V. [24.] „s l u ž e b n í c i d o m u P á n ě" = levité. Srv. 44, 11. — „o b ě t i l i d u" = části jemu příslušné z obětí pokojných, dobrovolných nebo ze slibu. Srv. Lv 7, 15—18; 22, 28—30; Dt 27, 7.

Hl. 47. — V. [1—12.] V nové zemi bude Bůh sídliti mezi lidem ve svém chrámě (43, 1 n). Z té přítomnosti bude vyplývati lidu pramen, potok, řeka, ano moře požehnání, blahobytu (= „ž i v o t a"). Srv. 36, 25. Také jiní proroci znázorňovali život vodou, jež činí (zejména na Východě) z pouště ráj Srv. Is 12, 3; 27, 3; 35, 7; 43, 20; 44, 3; 58, 11; Jer 2, 13; 31, 12; Os 14, 6; Joel 3, 18; Am 9, 13; Mich 5, 7; Zach 13, 1.

V. [1.] Z vnějšího nádvoří (46, 21), kde byl anděl Ezechielovi ukázal lidové kuchyně, zavedl ho zase do vnitřního nádvoří ke vchodu do předsíně chrámové a tu z podprahu na jižní (= pravé) straně vchodu prýštila se voda, jež padala na zemi a tekla dále j i h o v ý c h o d o v ý c h o d n ě. Zřídlo samo bylo ve chrámě. — O v c h o d u d o p ř e d s í n ě viz 40, 48.

V. [2.] Anděl chce vésti Ezechiela, aby mohl stopovati další tok pramene chrámového, jenž opouštěl nádvoří vnější jižní polovicí brány východní (vnější), hledící k jihovýchodnímu cípu obvodu chrámového. Zavřenou branou východní (44, 2) nemohl jej vésti, proto jej vyvádí severní branou za obvodní zeď chrámovou („ven") a vede jej podél severní zdi obvodní (40, 5) na východ k rohu severovýchodnímu; tam zahýbá na jih ku bráně východní. Pod jižní částí průčelní zdi této brány, hledící k jihovýchodnímu cípu obvodní zdi, vytéká chrámový pramen, aby se vlnil dále k M r t v é m u m o ř i.

V. [3.] Anděl, vůdce Ezechielův jde „n a v ý c h o d", kam pramen teče a odměřiv poprvé tisíc loket, dává Ezechielovi měřiti hloubku vody podle těla: šla mu p o k o t n í k y; když Ez z vody vyšel, vedl jej anděl dalších 1000 loket podél potoka a dal mu podobným způsobem za 2000 loket potok měřiti: bylo v něm vody p o k o l e n a (v. 4). Za 3000 loket šla voda Ezechielevi již p o p á s (po bedra) v. 5 a. — Za 4000 loket bylo již v potoce tolik vody, že ho Ez nemohl přebroditi. — Anděl chtěl Ezechiela názorně poučiti o tom, že vody v potoce ustavičně přibývá. Jak veliké budou spousty vodní toho potoka u ústí do Mrtvého moře! Anděl ukazuje Ezechielovi pramen zázračný, ježto přirozeně nemohl na vzdálenost 4000 loket nabýti tolik vody nemaje přítoků.

V. [5.] Potok byl tak „h l u b o k ý" (Vulg), že bylo možno jen p ř e p l a v a t i jej (hebr.), nikoli však přebřísti.

vodou až po pás. Když pak opět naměřil tisíc (loket), byl to potok, kterého jsem nemohl přejíti; vody totiž byly vzrostly v hluboký potok, který nebylo možno přebřísti. [6] Tu mi řekl: „Jistě, viděl jsi to, synu člověkův!“ A vedl mne zase zpět ke břehu potoka. [7] Když jsem se vrátil, aj — na břehu potoka bylo velmi mnoho stromoví s obou stran. [8] I řekl mi: „Tyto vody, jež vycházejí na hromady písku k východu a tekou dolů na nížiny pouště, vlejí se do (Mrtvého) moře; když se (do něho) vlejí, budou uzdraveny vody jeho; [9] a každý živočich, který se hýbá, kamkoli přijde (ten) potok, bude živ; a ryb bude veliké množství, až tam přijdou tyto vody; všecko bude uzdraveno a živo, kamkoli přijde (ten) potok. [10] Státi budou nad ní rybáři, od Engaddi až do Engallim bude místo na sušení sítí; velmi mnoho druhů bude ryb jeho, jako ryb moře Velikého, množství veliké. [11] Ale na březích jeho a na místech bahnitých (vody) nebudou uzdraveny, ježto budou nechány solnými ložisky. [12] A nad potokem, na březích jeho s obou stran, vzejde všeliké stromoví nesoucí ovoce; nesprchne list s něho a nepřestane ovoce jeho; každý měsíc ponese čerstvé plody, neboť vody jeho ze svatyně vycházeti budou; a bude ovoce jeho na pokrm a listí jeho na léky.

* * *

[13] Toto praví Pán Bůh: Tatoť jest hranice, v níž vlásti budete zemí podle dvanácti kmenů Israelových; — Josef totiž dostane dvojí úděl. — [14] Budete pak vlásti jí každý stejně, jeden jako druhý, ježto

---

V. 6. Anděl přesvědčiv Ezechiela („Viděl jsi“), kterak vody se zmohly, že nelze jich přebřísti, vede jej z řečiště zpět na břeh, aby jej upozornil na požehnání, jež působí svou vlahou na pobřežní květeně.

V. 8. Anděl nevede Ez dále; toliko slovy mu líčí další běh potoka (řeky). — Podle hebr. pravil mu anděl: „Tato voda vychází do Východního obvodu a teče dolů do Araby, a když přichází do moře, do solné vody, ozdravují se (tamní) vody“. — „Východní obvod“ jest poříčí Jordánu u jeho ústí do Mrtvého moře. Viz Jos 22, 10. — To poříčí Jordánu jest část „Araby“, jež se táhne na jih až k zálivu Elanskému, a k níž právem počítáno býti mohlo i koryto Jordanu od jezera Genesaretského počínajíc. — Pramen chrámový má zázračnou moc obrátiti vody mrtvé, solné, ve vody sladké! Jest patrno ze skvostného obrazu, že vody. plynoucí ze svatyně, zbavují kletby a smrti, hříchem zaviněné, že nahrazují utrpěné škody a že tvoří nový a spasitelný život. (Knabenbauer.)

V. 9. naráží na Mrtvé moře, v němž není života. Viz „hýbá se“ ve vodě nebo na břehu.

V. 10. O Engaddi viz Jos 15, 62; 1, Sam 24, 1; Pís 1, 14; 2 Par 20, 2. — Polohu En-'eglaimu nelze přesně stanoviti. — „moře Veliké“ = Středozemní.

V. 11. Mrtvo, jehož pramen chrámový neoživí, zůstane bez života vždycky. — „na březích“ = kaluže a bahno, do něhož nedostanou se vody z chrámového pramene. — Sůl neznamená tu neporušenost, chutnost, ale naopak nedostatek života, neplodnost, smrt. Srv. Dt 29, 23; Sdc 9, 45; Jer 17, 6; Sof 2, 9; Job 39, 6; Ž 106, 34.

V. 12. líčí zázračné účinky chrámové vody: zázračné ovoce, uzrávající každý měsíc a zázračně působící listí, vždy zelené. Celý tento úryvek (47, 1—12) dlužno vykládati obrazně o požehnání, jež vyplývá z chrámu, z bohoslužby.

V. 13. Když Hospodin sliboval zemi, udával také její hranice. Srv. Gn 15, 18; Ex 23, 31; Dt 1, 7; Nm 34, 3—15; Dt 11, 24; Jos 1, 4. — Také zde udány jsou hranice země, jež bude obnovena a v dědictví nového Israele dána. — Josef dostane dvojí úděl pro své syny Efraima a Manasa. Srv. Gn. 48, 22; Jos 17, 17. — Ostatně věta: „Josef . . . úděl“ není jistá.

V. 14. „zdvihl ruku“ k přísaze. Srv. 20, 28.

jsem nad ní zdvihl (kdysi) ruku svou, že ji dám otcům vašim; země tato připadne vám v dědičný majetek. [15] Tatoť jest pak hranice země: Na straně severní od Velikého moře směrem k Hetalonu až jak se jde do Sedadu, [16] do Ematu, do Beroty, do Sabarim, jež jest mezi územím Damašku a mezi územím Ematu, do Domu-Tichon, jenž jest na pomezí Hauranu. [17] Půjde tedy hranice od Moře až do Chasar-Enon-u, pomezí Damašku a co je (dále) na sever, bude na severu; také pomezí Ematu. To jest severní strana.

[18] Strana pak východní: Odtud, kde hraničí Hauran s Damaškem, a odtud, kde hraničí Galaad s Israelskem, Jordan budiž hranicí až k Moři východnímu. Tak měřte stranu východní!

[19] Hranice jižní na poledne budiž od Tamaru až k Vodám vzpoury u Kadesu, dále Potok až k Velikému moři. Toť budiž strana jižní na poledne!

[20] A strana západní: Veliké moře budiž hranicí od (řečené) hranice přímo až proti místu, kde se jde do Ematu. To je strana západní.

[21] Rozdělíte sobě zemi tuto podle kmenů Israelových; [22] rozlosujete ji v dědictví sobě i cizincům, kteří se připojí k vám a zplodí syny mezi vámi; budou vám jako domorodí synové Israelovi; s vámi děliti se budou o dědičný majetek mezi kmeny Israelovými. [23] V území kmene, v němž cizinec bude sídliti, tam vykážete jemu dědičný majetek, praví Pán Bůh.

Hlava 48. — [1] A tato jsou jména kmenů:

Na nejzazším severu podél cesty do Hetalonu až tam, kde se jde do Ematu, a (dále až) do Chasar-Enanu — území Damašku zůstane

---

V. 15. udává severní hranici, počínající břehem Středozemního moře a jdoucí odtud na východ až po Chaçer — ʿEnón (v. 17). — Chethlón = ʿAdlún mezi Tyrem a Sidonem. — Çedád jmenováno již Nm 34, 8. — Ez počíná hranicí severní, ježto zajatci babylonští vrátí se do Palestiny od severu.

V. 16. Hranice jde podle jižního pomezí udaných měst. — Emat jmenován také Nm 34, 8; 13, 22. — Poloha Béróthy jest neznáma. — Sabarim = Zefrona Nm 34, 9. — Místo „Dům-Tichon" lépe čísti Chaçer-ʿEnón (= Ves Enanova), jež se vyskytuje opět ve v. 17. a známo jest z Nm 34, 9. jakožto severovýchodní bod Palestiny.

V. 17. shrnuje: Východisko: Středozemní moře. — Konečný bod: Chaçer-ʿEnón. — Co jest od této čáry na sever, jako území Damašku a Ematu, nepatří již k Palestině.

V. 18. Na hranici Damašska a Hauranu byla právě „Ves Enanova" (v. 17). Hranicí mezi Israelskem (severní říší) a Galaadem, protějším Zajordáním činil již Jordan. — Moře východní = Mrtvé. — Hebr. vede tu hranici dále až do „Támáru", o němž viz níže v. 19. — Zajordání tedy podle Ez již nepatří ke svaté zemi.

V. 19. Srv. hranici udanou Nm 34, 3—5. Támár dlužno hledati na jihovýchod Bersaby, jižně Mrtvého moře. — Euseb a Ptolemej píší, že „Thamaro" bylo místo s římskou posádkou na cestě z Hebronu do Elatu, jednu denní cestu jižně od místa Mapsis (Dt 2, 8). Mampsis jest nejspíše dnešní el-Mešáš, východně od Bír es-Sebaʿ. — O „Vodách vzpoury" viz Nm 20, 1—13.

V. 20. Srv. s Nm 34, 6. — „od řečené hranice" = ústí Egyptského potoka (v. 19) — „proti místu, kde se jde do Ematu" jak výše v. 15.

V. 22n. Srv. 45, 1. — Za nových řádů nebude rozdílu mezi Židy a pohany, mezi obřezanými a neobřezanými, všichni budou si rovni, přestane účinnost starých zákonů jako Dt 23, 2—8. — Cizinci budou míti občanské právo a nárok na úděl půdy v území kmene, v němž bydlí. To nebylo myšleno pro doby návratu Židů ze zajetí, toho neprovedl Esdráš ani Nehemjáš, to bylo zůstaveno uskutečniti ve vyšším smyslu — Mesiáši. Srv. Řím 10, 12; Ef 3, 6; 2, 19.

Hl. 48. V. 1—29. popisuje, jak rozdělena bude země svatá za nových řádů: Uprostřed bude, jak již výše udáno (45, 1nn) území posvátné (městské

na sever podle cesty do Ematu — od strany východní až do strany západní bude míti Dan — úděl jeden.

[2] Vedle území Danova od strany východní až do strany západní bude míti Aser jeden (úděl).

[3] Vedle území Aserova od strany východní až do strany západní bude míti Neftali jeden (úděl).

[4] Vedle území Neftaliova od strany východní až do strany západní bude míti Manase jeden (úděl).

[5] Vedle území Manasova od strany východní až do strany západní bude míti Efraim jeden (úděl).

[6] Vedle území Efraimova od strany východní až do strany západní bude míti Ruben jeden (úděl).

[7] Vedle území Rubenova od strany východní až do strany západní bude míti Juda jeden (úděl).

[8] Vedle území Judova od strany východní až do strany západní bude (posvátný) úděl, jejž oddělíte, dvacetpět tisíc loket široký a dlouhý jako každý (jiný) úděl, od strany východní až do strany západní; a bude svatyně uprostřed něho. [9] Úděl (půdy), jejž oddělíte Hospodinu, budiž dvacetpět tisíc loket dlouhý a deset tisíc loket široký. [10] Tento úděl bude posvátným majetkem kněží: na severu dvacetpět tisíc loket dlouhý, na západě deset tisíc loket široký, na východě také deset tisíc loket široký, a na jihu dvacetpět tisíc loket dlouhý; a bude svatyně Hospodinova uprostřed něho; [11] bude to posvátný majetek kněží ze synů Sadokových, kteří si hleděli mého úřadu a nezbloudili, když zblou-

---

a knížecí); na severu jeho budou úděly sedmi kmenů (v. 1—7), jižně posvátného (městského a knížecího) území bude patero údělů kmenů ostatních (v. 23—27). — Nejblíže chrámu jsou úděly kmene Juda (na severu v. 7) a Benjamina (na jihu v. 23). Bylť Judovi slíbeno království věčné (Gn 49, 10; 2 Sam 7, 14 n), Benjamin pak byl již prve sousedem Judovým (od rozdělení Josuova).

V. 1. opakuje severní hranici Palestiny (udanou již výše 47, 15), která činila spolu severní hranici území Danova. — Území každého kmene bude tak dlouhé, jak jest celé Předjordání široké od východu k západu (níže pravidelně) nebo od západu k východu (zde). — Dan byl již prve částečně v těchto končinách usazen. Viz Sdc 18, 7—29. Dan byl první syn Baly, nevolnice Racheliny (Gn 30, 6).

V. 2 n. Aser a Neftali měli již od časů Josuových úděly na severu, Aser na západní, Neftali na východní polovici. Viz Jos 19, 24—31; 19, 32—39. Aser byl druhý syn Zelfy, nevolnice Liiny (Gn 30, 12 n).

V. 4 n. stanoví úděl synů Josefových (Manase a Efraim) bezmála v území, jež zabírali tito kmenové po Josuovi; ježto podle nového řádu Zajordání nepatří již ke svaté zemi, umístěn Ruben (v. 6) na jih Efraima, a část Manasova, jež kdysi měla sídla v Zajordání, má podle všeho nyní splynouti na jednom území s druhou částí Manasovou.

V. 6. Rubenovi, jenž býval v Zajordání (Jos 13, 15—23) bylo vykázáno sídlo vedle Judy a Josefa snad se zřetelem na jeho prvorozenství, jehož ovšem později pozbyl. Kmenové Isachar a Zabulon, kteří kdysi na severu sídlili (Jos 19, 10—16. 17—23) přeloženi jsou na jih (v. 25 n).

V. 8. Svatyně jerusalemská byla již prve mezi údělem Judovým (na jihu) a Benjaminovým (na severovýchodu). — Úděl, věnování, posvátná dávka, dar Hospodinu, o němž mluví v. 8. zabírá také úděl městský a knížecí. — Jest široký od severu k jihu 25.000, zahrnuje území kněžské (10.000 široké) území levitské (10.000 široké) a území městské (5.000 široké). Dlouhý bude (posvátný) ten úděl s údělem knížecím na obou stranách tak jako jest dlouhý úděl kteréhokoliv kmene: od východní hranice (t. j. od Jordánu) až po hranici západní (t. j. po Středozemní moře).

V. 9. srv. s 45, 1 nn.

V. 11 n. srv. s 44, 10. 15. — „těm" kněžím. — Území kněžské jest svatosvaté, kdežto území levitů jest prostě svaté.

dili synové Israelovi, jako zbloudili i levité; [12] těm bude náležeti úděl z údělu země jakožto svatosvatá půda podle území levitů. [13] Ale i levité budou míti podobně vedle území kněžského dvacetpět tisíc loket na délku a deset tisíc na šířku; úhrnem dvacetpět tisíc loket bude míti délka a deset tisíc šířka. [14] Nic z toho nesmějí prodati ani směniti, aniž smí ten úděl přenesen býti (na jiného vlastníka), ježto jest zasvěcen Hospodinu. [15] A pět tisíc (loket), které zbývají na šíř z dvacíti pěti tisíc, obecní budou pro město k bydlení a na humna; a město bude uprostřed; [16] rozměry jeho jsou tyto: na straně severní čtyři tisíce pět set, na straně jižní čtyři tisíce pět set, na straně východní čtyři tisíce pět set, a na straně západní čtyři tisíce pět set; [17] a na humna městská zbude na severu dvě stě padesát, na jihu dvě stě padesát, na východě dvě stě padesát, a na západě dvě stě padesát; [18] co pak zbude na dél podle údělu svatyně, deset tisíc k východu a deset tisíc k západu, bude jako úděl svatyně, a úroda z toho bude výživou obyvatelstvu města. [19] Obyvatelstvo města, jež bude (tu půdu) vzdělávati, buďiž ze všech kmenů Israelových. [20] Tak celý (posvátný) úděl ve čtverci dvacetpět tisíc dvacetpěttisíckrát oddělen bude; bude to úděl svatyně a majetek města.

[21] Co pak zbude, bude knížeti patřiti na obou stranách údělu svatyně a majetku města; od oněch pětadvacíti tisíc (posvátného) údělu až ke hranici východní; ale i na západ, od pětadvaceti tisíců až ke hranici mořské bude taktéž úděl knížete; úděl svatyně a svatyně (sama) budou uprostřed něho. [22] Kromě majetku levitů a kromě majetku města uprostřed údělu knížete, (vše, co) bude mezi územím Judovým a Benjaminovým, bude majetkem knížecím.

[23] A ostatní kmenové:

Od strany východní až po stranu západní Benjamin měj jeden (úděl).

V. 13n. srv. 45, 4n. Místo „ú h r n e m 25.000 . . . 10.000 š í ř k a“, což se týká toliko území levitů, lépe jest čísti se LXX: „Ú h r n á d é l k a 25.000 a š í ř k a 20.000“. Tato četba má na mysli úděl k n ě ž s k ý spojený s l e v i t s k ý m, na něž na oba se vztahuje v. 14. Srv. Lv 25, 34. — Zciziti něco z tohoto posvátného daru bylo by znesvětiti jej!

V. 15. „o b e c n í“, všední, ne posvátné! — 5000 zbývá z celkové šíře 25.000 (v. 8). — Město nesmí přímo sousediti s posvátnou půdou levitů, bude od ní odděleno pásem 250 měr širokým.

V. 16n. Město bude tedy rovnostranný čtverec. Strana = 4.500 měr. Město bude obepínati prázdný pás 250 měr široký; s tímto obvodem bude město rovnostranný čtverec, jehož strana bude míti 5000 měr, což jest c e l á š í ř e ú z e m í m ě s t s k é h o (v. 10. 13) proti délce *25.000*, kterou možno rozložiti na *10.000* (východní část), *5.000* (střed), *10.000* (západní část). Plocha města samotného zabírati bude 4.500 × 4.500, t. j. 18.000 měr. Podle Zjev 21, 16. má 12.000 honů.

V. 18. Jde tu o dvě plochy 10.000 dlouhé a 5.000 široké. Na nich budou role, vinice, zahrady. Budou „j a k o ú d ě l s v a t y n ě“ nezcizitelné; srv. v. 14.

V. 21. Srv. 45, 7. — Území knížecí se skládalo ze dvou dílů stejně dlouhých i širokých po obou stranách čtverce 25.000^2 (v. 20). Východní díl (široký 25.000) táhl se od řečeného čtverce na východ až k Jordánu jsa na severu ohraničen územím Judovým a na jihu územím Benjaminovým. — Západní díl táhl se obdobně až k moři.

V. 22. „l e v i t é“ = levité a kněží. — Jinými slovy: Kníže bude míti mezi Judou a Benjaminem pás země jako každý jiný kmen, ale uprostřed bude z knížecího území vyňat čtverec 25.000^2.

V. 23—27. S i m e o n býval na jihu kmene Judova (Jos 19, 1—9), I s a c h a r (Jos 19, 17—23) a Z a b u l o n (Jos 19, 10—16) býval na severu, G a d v Zajordání. Viz Jos 13, 24—28. — Simeon, druhý syn Liin (Gn 30, 33) dostává se blíže ke chrámu nežli pátý a šestý (Isachar a Zabulon) a nežli Gad, první syn Zelfy, nevolnice Liiny.

[24] Vedle pomezí Benjaminova, od strany východní až po stranu západní Simeon měj jeden (úděl).

[25] Vedle území Simeonova, od strany východní až po stranu západní Isachar měj jeden (úděl).

[26] Vedle území Isacharova, od strany východní až po stranu západní, Zabulon měj jeden (úděl).

[27] Vedle území Zabulonova, od strany východní až po stranu západní, Gad měj jeden (úděl).

[28] Vedle území Gadova pak na jihu, směrem k jihu půjde hranice od Tamaru až k Vodám vzpoury u Kadesu, podle Potoka až k Velikému moři.

[29] Tať jest země, kterou rozdělíte losem kmenům Israelovým, a to jsou údĕly jejich, praví Pán Bůh.

* * *

[30] A tyto jsou východy z města:

Na straně severní, (kde) odměříš čtyři tisíce pět set — [31] brány města budou slouti podle jmen kmenů Israelových — na severu budou brány tři:

brána Rubenova — jedna;
brána Judova — jedna;
brána Leviova — jedna;

[32] Na straně východní, (kde odměříš) čtyři tisíce pět set, budou brány tři:

brána Josefova — jedna;
brána Benjaminova — jedna;
brána Danova — jedna.

[33] Na straně jižní, (kde) odměříš čtyři tisíce pět set, budou brány tři:

brána Simeonova — jedna;
brána Isacharova — jedna;
brána Zabulonova — jedna.

[34] Na straně západní, (kde odměříš) čtyři tisíce pět set, budou brány jejich tři:

brána Gadova — jedna;
brána Aserova — jedna;
brána Neftaliova — jedna.

V. 28. srv. 47, 19.

V. 30n. dodává k v. 15n. — Na každé straně města bude po třech branách, tedy úhrnem 12 bran, zvaných podle 12 kmenů Israelových. Město bude společným majetkem celého národa. — Severní brány nazvány jsou podle tří synů Liiných, z nichž první vynikl prvorozenstvím, druhý královstvím, třetí kněžstvím.

V. 32. Východní brány jsou nazvány podle dvou synů Racheliných a podle syna Baly, Racheliny otrokyně.

V. 33. Simeon, Isachar, Zabulon byli synové Liini.

V. 34. Gad a Aser byli synové Zelfy, otrokyně Liiny, Neftali byl syn Baly, otrokyně Racheliny. — Viz Gn 30.

[35] Dokola bude to osmnáct tisíců, a jméno města bude od toho dne: „Hospodin (jest) tam."

V. [35]. Jméno toho města jest náznačné. Vyslovuje jeho výsadu: trvalé sídlo Boha nové věčné smlouvy, z jehož přítomnosti poplyne moře požehnání do nové obce náboženské. Srv. 37, 26n; Is 62, 4. 12; Jer 3, 17; 33, 16; Mt 28, 20; Zjev 21, 2. 13.

Kterak vykládati úryvek hll 40—48?

a) Ez kněz znal ze zkušenosti chrám Šalomounův, jeho bohoslužebný řád, konaný v něm za posledních dob před zajetím, znal ze skušenosti Jerusalem, Judsko, Palestinu, společenské a hospodářské poměry tehdejších časů. Ve hll 40—48 všecko to předpokládá, bere si z těch poměrů barvy ke svému líčení, neb jinými slovy: Bůh, jenž působí v mysli Ezechielově představy ve hll 40—48 vypsané, navazuje na řečené vědomosti prorokovy, bere prvky z nich, staví na nich. Možno proto jen s velikou opatrností a toliko s větší nebo menší pravděpodobností k popisu chrámu Šalomounova 3 Král 6, 2nn. používati líčení Ezechielova, z něho vyplňovati mezery tam zřetelné, jak bylo učiněno v poznámkách k 3 Král. Nelze však říci, že Ez ve jmenovaném úryvku chce podati toliko věrný popis chrámu šalomounského a jeho řádů.

b) Ez má na mysli návrat zajatců babylonských do vlasti; předpokládá, že založí novou obec náboženskou, že postaví si nový Jerusalem, nový chrám, že bude v něm konána pravidelná bohoslužba, která bude blažiti věřící, vyléčené z modlářství, kteří se rozdělí o pozemky, jež bylo otcům jejich opustiti, atd. Nemožno však říci, že bylo jediným a hlavním účelem Ezechielovým ve hll 40—48 podati závazné rozměry příštího chrámu, povinné zásady bohoslužebného řádu v něm, plán příštího nového Jerusaléma, po stavitelsku vypracovaný, přesný místopis Palestiny atd.

c) Hll 40—48 dlužno pokládati za jinotajné vidění, v němž popisuje Ez obrazy, vzatými z řádů starozákonných jiné, dosud tajemné příští řády zákona nového: církev katolickou, její bohoslužbu, štěstí a blaho z ní se řinoucí do nesmrtelných duší všech časů. Kamenný chrám Zorobabelův a co s ním souvisí, splývá v líčni Ezechielově se živým chrámem církve novozákonné, církve bojující i vítězné v jednu malbu bez udání časových mezer.

d) Proto nelze tvrditi, že Ez hll 40—48 maluje toliko štěstí věřících toho neb onoho věku (na př. posledního tisíciletí na sklonku dějin lidstva na zemi).

K a) Hll 40—48 nepopisují chrámu Šalomounova a jeho zařízení. Neboť Palestina nebyla nikdy rozdělena tak, jak Ez 47, 13nn líčí: Ruben, Gad neměl údělů v Předjordání, Zabulon, Isachar na jihu, kněžstvo, levité neměli za Šalomouna souvislého území, obepínajícího chrám, Jerusalem neměl tvaru pravidelného čtverce se třemi branami na každé straně, Jerusalem nebyl právě v prostředku čáry jdoucí od Jordánu ke Středozemnímu moři, chrám nebyl daleko od Jerusalema v souvislém území kněžském. Ezechielovy popisy chrámu a řádů v něm zachovávaných liší se od chrámu Šalomounova (3 Král 6); liší se, ano i příčí se řádům mojžíšským, jichž bylo dbáno v chrámě Šalomounově. Srv., kterak popisuje na př. Ez posvěcení oltáře 43, 19nn a obdobná místa z Pt, v poznámkách k Ez udaná (všimni si, že Ez nezná pomazání oltáře olejem). Srv. obět za hřích Ez 45, 21., o níž Pt neví; jiné poplatky předpisuje Ez 45, 13., než které stanovil Pt; nový předpis podává Ez (44, 19) o kněžském rouchu, o kněžském manželství (44, 22); srv. také 40 38n; 43, 12; Ez nemá ve svém chrámu archy úmluvy, kadidlového oltáře, svícnů, předkladných chlebů, měděného umývadla; nemá ani velekněze! I kdybychom měli za to, že Ez předměty tu jmenované předpokládá jakožto všeobecně známé, zůstává mnoho výše uvedeného, čím se liší vidění Ezechielovo od skutečnosti Jerusalema, chrámu (a Palestiny) za posledních dob před zajetím, kdy byly ještě v životě řády mojžíšské a Šalomounovy.

K b) Ez neměl v úmyslu podávati závazné míry pro chrám Zorobabelův, závazné řády pro tuto svatyni ani závazné předpisy pro novou obec židovskou. Vůdcové zajatců, vrátivších se do vlasti při svých obrodných a opravných snahách nejsou si vědomi závaznosti, plynoucí z Ez 40—48, ale cítí živě povinnost dbáti zákonů mojžíšských; nejeví úsilí zavésti do života vidění Ezechielovo, ale usilují o to, by dbáno bylo příkazů Pt. Ani Josue a Zorobabel, ani Esdráš a Nehemjáš, aniž kdo jiný pokusil se kdy rozděliti Palestinu podle Ez 48. 1—29, odloučiti chrámoviště od města, vykázati kněžím (omezeným toliko na Sadokovce!) a levitům území kolem chrámu, vykázati pozemky městu, knížeti atd; nikde (až do časů Me-

siášových) nevidíme knížete takového, jakého Ez líčí; srv. dále Esdr 3, 2; 6, 18; Neh 8, 1. 14; 10, 29. 34; 13, 1 n. Poplatky (Neh 10, 36—39) po zajetí nebyly vybírány podle „příkazů" Ezechielových, ale podle Pt. Ani za časů Kristových nebylo dbáno ustanovení Ezechielových, nýbrž mojžíšských. Srv. desátky Mt 23, 23; Lk 11, 42 (o nichž Ez se nezmiňuje); srv. Lk 2, 22 (o prvorozencích); Mt 17, 24; Ex 30, 11—16 (daň chrámová). Podle Ez (44, 2.) měla býti vnější brána východní ustavičně zavřena; proti tomu Jos. Flavius (O válce žid. VI. 5, 3) vypravující, že bylo třeba k jejímu otevření dvaceti mužů, dosvědčuje, že byla otvírána, a že tedy za jeho časů nebylo vědomí povinnosti, stanovené od Ez. — Každodenní oběť („ustavičná") nebyla podávána podle Ez toliko ráno, nýbrž podle Pt také každý večer (Esdr 9, 4 n; Filo (O obětech 3); Josef Flavius (Star. XIV 4, 3; Proti Appionovi 2, 8). Také sobotní oběti byly podávány ne podle Ezechiela, nýbrž podle Pt (Filo tamže; Jos. Flavius Starož III 10, 1). Naopak leckterá ustanovení, o nichž Ez mlčí, byla ve chrámě Zorobabelově a Herodově. Právem proto vyzývá sv. Jer: „Tento dům (Ezechielovi ukázaný) nepokládejme za ten, který vystavěl Šalomoun podle vypravování knih Král a Par"!

Ez dotýká se četných zákonů mojžíšských jen stručně, předpokládaje všeobecnou znalost jejich. Srv. na př. rozdíl kněží a levitů 40, 46; právo potomků Áronových na službu oltáře 44, 10 nn; jaká jest nižší služba chrámová 44, 11; oltářová 40, 45; co jest čisté a co nečisté 44, 23; 4, 14; obřady všelijakých obětí 43, 27; 45, 17; jak slaviti sobotu 44, 24; zákon o roce jubilejním 7, 13 n; 46, 17; o trestu cizoložnic 16, 38 nn; o krvesmilstvu 22, 10 nn; o nekvašeném 45, 21; o hostinách obětních 46, 24; 4, 14 ujišťuje, že zákony o čistotě obřadné od mládí zachovával; srv. také hll 20 a 22. Místa zde uvedená dokazují, že Ez znal a předpokládal již tak zvaný „zákoník kněžský" jakožto knihu dávno a všeobecně známou t. j. Ex 25—31; 35—40; celý Lv; Nm 1—10; 15—19; 25—36. Ez žádaje 40—48, vyšší svatost, větší dokonalost od kněží i chrámu předpokládá menší svatost a dokonalost jejich, žádanou od Pt a od „kněžského zákoníku". Nesprávno jest rozumářské tvrzení, že prý Ez hll 40—48 podává bohoslužebné řády, jež byly zachovávány za jeho dob ve chrámě Šalomounově, jež písemně zachytil a zdokonalil pro příští chrám Zorobabelův, kteréžto Ezechielovo dílo však pozdější kněží prý přepracovali a udělali z něho složku pozdějšího Pentateuchu, zvanou „kněžský zákoník". Proč nepojali pozdější kněží do řečeného zákoníku dokonalejší ustanovení Ezechielova? Proč je vynechali, když podléhali fysickému tlaku vývoje od méně dokonalého k dokonalejšímu, jaký mnozí rozumáři stanoví?

K c) Nelze pochybovati, že vidění hll 40—48 činí jednolitý celek a že tedy dlužno je vykládati celé jednotně a důsledně buď ve smyslu vlastním anebo ve smyslu přeneseném. Co vypravuje Ez 47, 1—12 o prameni vod, vyvěrajícím ve chrámě, rychle rostoucím a vlévajícím se do moře Mrtvého atd. nelze bráti ve smyslu vlastním, ježto se nikdy nesplnilo, aniž lze očekávati, že se kdy ve smyslu nepřeneseném splní; splní se toliko ve smyslu obrazném, náznačném. Srv. 43, 10 nn. Vykládáme-li tento důležitý úryvek 47, 1—12 ve smyslu přeneseném, dlužno důsledně vykládati v témže duchu celý úryvek hll 40—48. — Upozorňuje-li Ez 40, 2 n, že to, co bude popisovati, jest vidění, dlužno toto vidění vykládati tak jako jiná jeho vidění (hl 1; 2, 9—3, 3; hll 8—10; 37), jež mohou býti vykládána toliko náznačně. Ve hl 1 líčil Ez Boha smlouvy, jenž splní hrozby té smlouvy (hll 3, 4 — hl 32), ale i sliby její (hll 33—39); zejména mesiášské; hll 40—48 souvisí úzce s hll 33—39, nemůže proto než líčiti mesiášskou budoucnost. Jako slovům 36, 22—32, dodává důrazu viděním hlavy 37, tak slovům, obsaženým ve hll 33—39 dodává důrazu viděním hll 40—48. (Srv. poměr vidění hll 8—11 k celému obsahu celé první části (hll 3—32). Nepodává tedy Ez ve hll 40—48 nic z brusu nového, o čem dosud byl vůbec nemluvil! — Ez oplývá i na jiných místech náznaky (Hll 4, 5, 12, 15, 16, 17, 19, 21, 23, 24, 27, 28), možno tedy právem i ve hll 40—48 očekávati náznaky. Kdyby byl Ez chtěl, aby jeho vidění bylo plánem pro příští chrám Zorobabelův, byl by zajisté také udal rozměry výšek chrámových; toho však neučinil. — Ez kárá každý přestupek zákona mojžíšského ale ve hll 40—48 sám stanoví zákony s ním se nesrovnávající; ten rozpor možno vyrovnati toliko náznačným výkladem celého úryvku hll 40—48. — Ez chce říci, že v příštím řádě budou dokonalejší zařízení než byla v řádě mojžíšském, jiný tam bude trůn Boží (archa), (srv. 43, 7, s Ž 131, 7; 98, 5; 1 Par 28, 2; srv. také již Jer 3, 16. a dále Mt 28, 20; Jan 14, 16. 23.) jiný nejvyšší kněz (jiné kněžstvo, ne již z rodu Áronova), jiné letnice (o nichž

nebude pamatováno na zákonodárství Sinajské, ale na zákon dokonalejší 43, 12), jiný svícen (dokonalého zjevení Božího, 37, 28; 43, 7; Zjev 21, 23), jiná obět (nežli ta, jež bývala každý večer podávána, 46, 13; 36, 25 n; 37, 23; Mal 1, 11.)

Ez 37, 26. Hospodin slíbil slovy, že bude mezi svým lidem sídliti na věky; tuto myšlenku názorně, plasticky vyslovuje vidění chrámu uprostřed země, do něhož velebnost Boží vstupuje, aby tam na věky sídlila; chrámu, jenž jest se všech stran obklopen příbytky národa Božího; pramen z chrámu vyvěrající znázorňuje všecko blaho a štěstí, jež poplyne z Boha přítomného do lidu, s nímž Bůh žije v poměru „pokoje", zakládajícím se na obapolné smlouvě (37, 26). Zmínky ve vidění o jednom knížeti navazují na slova 37, 22. Bohoslužba, kterou se budou svatí Bohu klaněti, popsaná ve hl 45 n. líčí obrazně to, co bylo řečeno prve slovy o novém duchu, kterým bude lid Boží proniknut, o novém jeho srdci, o poslušnosti, svatosti jeho (11, 19; 20, 40 n; 36, 25 n.) O obětech mluvil podobně již Is 60, 7; 66, 21. Jer 33, 18. Jako byl Šalomoun předobraz Mesiáše, tak chrám Šalomounův předobrazoval církev Kristovu a oběti v něm konané nastiňovaly předem již jedinou velikou obět Kristovu. Srv. Zach 6, 12 n; 1 Tim 3, 15; 1 Kor 3, 9. 16; 6, 19; Ef 2, 20—22; 1 Petr 2 4 n; Jan 14, 23. O vysoké hoře chrámové (Ez 40, 2) prorokoval v témže smyslu již Is 2, 1; Mich 4, 1. (Knabenbauer, Schmalzl).

PROROCTVÍ DANIELOVO.

KNIHU PROROCTVÍ DANIELOVÝCH

lze rozděliti na

Část prvou:

Dějepisnou (hll 1—6. 13. 14):

Úvod: Příprava Danielova na dvorský úřad (hl 1).

1. Sen králův[1] o soše z pěti hmot (hl 2). Cudná Susana (13, 1—64).
2. Druzi Danielovi v ohnivé peci (3, 1—97).
3. Nabuchodonosor zešílel a uzdravil se (3, 98—4, 34).
4. Baltasarovy hody (hl 5).
5. Daniel ve lví jámě (hl 6). O Bélovi[6] a draku (13, 65—14, 42).

a na

Část druhou:

Prorockou (hll 7—12):

1. O čtyřech zvířatech[2] a o synu člověkově (hl 7).
2. O vítězství kozla[3] nad skopcem (hl 8).
3. O sedmdesáti[4] sedmiletích (hl 9).
4. Co potká národ židovský za bojů Ptolomeovců[5] se Seleukovci (hll 10—12).

---

[1] Z druhého (nebo z dvanáctého?) roku vlády Nabuchodonosorovy, t. j. z r. 603—2 (593—592) př. Kr. (2, 1)

[2] Z prvního roku vlády Baltasarovy, t. j. z r. 549 (nebo 542?) př. Kr. (7, 1).

[3] Z třetího roku vlády Baltasarovy, t. j. z r. 547 (nebo 540?) př. Kr. (8, 1).

[4] Z prvního roku vlády Dariovy, t. j. z r. 539 př. Kr. (9, 1).

[5] Z prvního (LXX) roku vlády Cyrovy, t. j. z r. 538 př. Kr. (10, 1).

[6] Z prvního roku vlády Cyrovy, t. j. z r. 538 př. Kr. (13, 65).

Ve sbírce posvátných knih židů alexandrijských [1] a křesťanů za knihou Ezechielovou jde kniha čtvrtého „velikého" proroka — Daniela. [2] Židé palestinští, nekladou Dan mezi „proroky", nýbrž mezi „svatopisy" [3] a to za knihu Ester a před knihu *Esdr*ášovu. Kniha Dan psána jest jen částečně hebrejsky (1, 1—2, 3; hll 8—12). Úryvky 2, 4—7, 28 psány jsou „západní" aramštinou. Zlomky druhokanonické [4] došly nás toliko ve znění řeckém (3, 24—90; hll 13 n) [5]

Jméno „Dáníél" bylo dáno novorozenému dítku. [6] Znamená: „Soudce, [7] t. j. zastánce, vysvoboditel můj jest Bůh".

Dan pocházel ze vznešeného [8] a zbožného [9] rodu kmene Judova. [10]

---

[1] Viz I sv. úvodu § 14 I 1.

[2] Viz I sv. úvod, § 2 čís. 27—32 a tamže § 3.

[3] Viz I sv. str. 715 pozn. 1.

[4] Viz I sv. úvodu § 12.

[5] Nelze dokázati (jak tvrdil Riessler), že Dan byl původně psán babylonsky (t. j. východní semitštinou, zachovanou v písemnictví klinopisném); jen tolik dlužno uznati, že spisovatel Dan (nebo nejstarší složky, případně pramene knihy Dan) byl pod vlivem babylonské řeči a její skladby, a že tedy psal v Babylonii. — Je sporno, byla-li kniha Dan psána hned původně dvěma jazyky (což jest pravděpodobnější) nebo byla-li původně psána jazykem jedním. V tomto případě zůstává záhadno, byl-li původní jazyk hebrejština nebo aramština a jsou-li tedy dnešní složky hebrejské překladem z aramského znění nebo naopak, jsou-li složky aramské překladem z původního znění hebrejského. — Psal-li Dan hned původně ve dvou řečech, není zjištěno, proč tak činil; snad proto, že měl zápisky z dřívějších let psané aramsky, jež nechtěl již překládati do knihy, kterou psal (později) hebrejsky. (Zumbiehl. Jiné výklady uspokojují méně.) — Zlomky druhokanonické zachovaly se nám popředně ve dvou překladech řeckých: 1. v překladě LXX, uloženém toliko v rukopise (z IX—XI stol. křesť.) zvaném „Kodex Chisianus", a 2. v překladu Teodotionově, jehož církev řecká užívá od 3. století místo překladu LXX.

[6] Již syn Davidův, jejž mu porodila Abigail, slul Daniel. Viz 1 Par 3, 1. Jak běžné bylo to jméno u Židů, svědčí Esdr 8, 2; Neh 10, 6. Také jiným Semitům bylo to jméno známo, jak vyplývá z nápisů palmyrských a nabatských.

[7] O tomto významu „soudce" viz k Sdc 2, 16. — „Daniel" byl radostný výkřik otce nebo matky při narození chlapečka, jehož se nemohli dlouho dočekati; byl to nejspíše výkřik matky dlouho bezdětné a proto podezřívané ze hříchu, pro který jí Bůh odpírá požehnání dítek; když se jí narodil chlapeček, „ujal se" jí tím Bůh a zbavil ji potupy, křivého podezření. — Srv. Gn 30, 6.

[8] Hlavním, bezmála jediným dějinným pramenem životopisu Danielova jest kniha Dan. Z té, 1, 3. vyplývá, že pocházel Dan z rodu šlechtického; nelze však dokázati, že v něm kolovala krev královská, jak píše Jos. Flavius (Starož. X. 10, 1), jenž odvozuje Daniela z rodu krále Sedekjáše.

[9] Pečlivou výchovou rodinnou lze nejsnáze vyložiti jeho zbožnost, kterou osvědčoval v Babylonii neohroženě, hrdinně. (Srv. Ez 4, 14)

[10] Srv. 1, 6.

Čtvrtého roku[11] vlády Joakimovy, t. j. r. 605 byl Dan odveden spolu s jinými urozenými jinochy jakožto rukojmí do Babylona, kde bylo s ním velmi laskavě nakládáno. (Hl 1.) Bylo mu tehdy asi 15 roků, narodil se tedy kolem r. *620* (asi 20tého roku vlády Josiášovy).[12] — V tomto věku (asi 15 let) byl způsobilý, aby se na dvoře babylonském náležitě vzdělal, a mohl později zastávati důležité úřady (1, 4). Záhy dával na jevo mysl zbožnou, jedinému pravému Bohu oddanou, zákona jeho dbalou, předcházeje své druhy dobrým příkladem (1, 8); za to dostalo se mu později vzácného uznání od proroka Ez (14, 14). Neméně vynikal a slynul moudrostí (Ez 28, 3). Základ k této slávě položil si tím, že vyložil a prve oznámil, co se zdálo (ve snu) králi Nabuchodonosorovi, druhého (dvanáctého?) roku jeho vlády, t. j. r. 603—2 (nebo 593—2?) před Kr. (Hl 2). — Ký div, že vlivné úřady držel ještě prvního (1, 21; 10, 1) roku vlády Cyrovy, t. j. 538—7. před Kr.

Dan nemohl nevěděti, že Nabuchodonosor táhne r. 598 do Palestiny, na Jerusalem; nemohl se nedověděti, jak smutný osud veleměsto judské stihl.

Živ jsa v Babyloně měl příležitost přesvědčiti se o tom, že zajatci judští z r. 598 byli usazeni v Babylonii. Přišel s nimi tehdy také král Jechonjáš, jakož i Ez, jenž se usadil v Tel-Abíbu. (O osobních stycích Ezechiela s Danielem není nic známo.) Danielovi bylo tehdy asi 22 let. Za několik roků poté, tedy asi r. 596—5, kdy bylo Danielovi asi 25 roků, sběhla se událost vypravovaná v Dan 13 (O cudné Susaně).

Podle Jer 51, 59 (srv výše str. 263) přišel r. 595—4 do Babylonie král judský Sedekjáš. Zdaž a jak se setkal při té příležitosti s Danielem, nevíme.

Když byl r. *594* Ez povolán k úřadu prorockému, bylo Danielovi asi 26 roků. Zda slyšel aspoň nějaké ohlasy řečí Ezechielových, jimiž předpovídal Jerusalemu konečnou zkázu? Tolik možno pokládati za jisté, že Dan r. *587* slyšel o pohromě, jež stihla jeho vlast a národ, a že viděl na své oči zástupy zajatců judských, kteří byli přivedeni do Babylonie. Do těchto dob (po zkáze Jerusalema) dlužno klásti události hl 3n knihy Dan.

Zdali se setkal Dan s Baruchem, jenž zavítal do Babylonie r. 583 (viz výše na str 472) nevíme. Rovněž nemožno říci, dověděl-li se Dan o smrti Ezechielově (po r. 572, viz výše na str. 501).

Dan přežil celé dlouhé panování Nabuchodonosora II., (605—562) byl svědkem veliké jeho činnosti stavitelské, a dočkal se dne, kdy nastoupil na trůn babylonský Nabuchodonosorův syn Amel-

---

[11] Srv. 4 Král 24, 1; Jer 35, 1. 11; 46, 2; Jos Flav. (Starož. X. 11, 1; Proti Apionovi 1, 19.) — Daniel byl odveden někdy v červenci r. 605. — Byl to čtvrtý rok vlády Joakimovy (od podzima 606 do podzima 605). Dan 1, 1. klade příchod Nabuchodonosorův do roku třetího vlády Joakimovy; zdánlivý rozpor dlužno odkliditi jiným způsobem počítání Dan. Joakim nastoupil totiž na trůn před počátkem občanského roku (t. j. před podzimem) 608. Dan po způsobu babylonském počítá první rok teprve od podzima r. 608 (do podzima 607); podle toho třetí rok Joakimův byla doba od podzima 606 do podzima 605. Jer proti tomu počítal již dobu před podzimem r. 608 za první rok Joakimův a podzimem r. 608 mu začal již druhý rok jmenovaného krále.

[12] Byl tedy asi o 4 roky mladší než Ez. Viz výše život Ez. Možno, že Dan. znal a slyšel Jeremjáše.

Marduk (*561—560.*)[13] jenž (vlivem Danielovým?) popřál více svobody uvězněnému králi judskému Joachinovi (4 Král 25, 27—30; Jer 52, 31 nn), zajisté na Danielovu radost.

Proti Evil-Merodachovi zosnoval spiknutí jeho svak[14] Nergal-šar-uççur (= Nergale (bože), krále chraň) podle tvaru řeckého: Neriglissar, jenž zmocniv se trůnu[15] bratra své manželky, panoval čtyři[16] roky: 559—556.

Po (přirozené) smrti Niriglissarově[17] nastoupil nedospělý Labaši-Marduk (Laborosoarchados), jenž panoval toliko několik[18] měsíců. Ve spiknutí byl zabit a trůnu se domohl jeden ze spiklenců: Nabunaid (Nabonid),[19] poslední král novobabylonský (556—539). Strana, jemu nepřející ho zajala a věznila v Temě;[20] Nabonid nebyl sice trůnu zbaven, ale ve skutečnosti vládl místo něho syn jeho, korunní princ Bél-šar-uççur (= Baltasar),[21] jenž se opíral o vojsko. Do prvního roku Baltasarova patří, co vypravuje Dan hl *7*; do třetího roku téhož krále patří hl *8*. Dan předpověděl konec vlády Baltasarovi (hl 5) a byl také svědkem toho, jak se ta předpověď splnila, kterak Babylon padl do rukou Cyrových (Viz k 2 Par 36, 22 n).

---

[13] Berosus (u Jos. Flavia, Proti Apionovi 1, 20) podává o něm posudek, že panoval bezbožně a výstředně (s ním souhlasí klínopisná zpráva na sloupu Nabonidově zachovaná (v Ottomanském museu v Cařihradě) proto pozbyl prý trůnu. — Poslední datovaná památka z doby Evil-Merodachovy pochází ze 7. dne 5. měsíce druhého roku jeho.

[14] Své manželství se sestrou zabitého krále vydával nepochybně za důvod, že mu právem patří královská koruna. — Byl to snad vojevůdce Nabuchodonosorův, jmenovaný již Jer 39, 3. 13.

[15] V pramech vystupuje jakožto král již pět dní po posledním údaji z vlády Evilmerodachovy, uvedeném výše v pozn. 13.

[16] Poslední časový údaj z jeho vlády, nám známý, jest první den druhého měsíce čtvrtého vladařského roku jeho. — (Dan. nemluví o nejbližších nástupcích Nabuchodonosorových. Možno z toho vyvozovati s Cornelym, že byl od Neriglissara zbaven svých úřadů?)

[17] Berosus ho nazývá „dítětem".

[18] Podle Berosa: devět (měsíců). Poslední známý nám údaj z doby jeho jest devátý den měsíce třetího.

[19] Otec jeho slul Nabû-balàtsu-iqbí. — Zdá se, že si vzal za manželku dceru Nabuchodonosorovu, aby mohl o ten sňatek opírati zákonitost svého trůnu. Ta manželka mu porodila korunního prince Belšasara, že byl tedy B. „syn Nabuch".

[20] Srv. Kroniku o Nabonidu-Cyrovi.

[21] Jméno Bél-šar-uççur (Béle, krále chraň) mělo by býti přepisováno Bélšassar (bez t za l) a dobře lišeno od podobného jména Danielova: Bél-balátsu-uççur (Béle, život jeho chraň), později zkráceného v Balátsu-uççur, z něhož vzniklo běžné „Baltasar" (s t!!!) Na velikém válci Nabonidově, (nyní v Britském museu K 1688) sl II ř. 25 n řečený král se modlí: „Já, Nabunaid, král babylonský, uctivý ctitel tvého velikého božství (bože slunce), ať se nasytím plností života! Co pak se týká Belsazara, prvorozence, mého tělesného zplozence, učiň dlouhé jeho dny"... Týž Nabonid modlí se k Sinu, bohu měsíce na jiném válci (K 1689) sl. II, ř. 24—30 (Langdon čís. 5 na str. 253) za téhož prvorozeného svého syna, t. j. korunního prince, jejž opět jmenuje Bél-šar-uççur: „a do srdce Bel-šar-uççura prvorozence, zplozence mého, bázeň před velebností svou vštěp hluboko do srdce jeho, aby nikdy neupadl do hříchu a těšil se z požehnaného života" (sl II, ř. 24—31) Oba nápisy potvrzují, že správné jest jméno Danielovo: „Baltasar", jež nebylo dosud z jiných mimobiblických pramenů známo. — Z jiné památky klínopisné, t. j. z kroniky Nabonid-Cyrovy (KIB III 2, str. 128 nn) se dovídáme, že (nejmenovaný) „syn králův" patřil k velmožům a k vojákům královým v zemi Akkad, t. j. v severní Babylonii. Nelze pochybovati o tom, že tento „syn králův" jest Bél-

Ugbaru (Gobryáš), jenž byl dosud Cyrovým místokrálem v Assyrii, (Gutium) vtáhl dne 16. měsíce tišrí 17 roku Nabonidova, t. j. *12.* října *539* do Babylona takořka bez boje. Jen čtvrt, ve které byl královský palác hájila se dále (Dan byl v této čtvrti při dvoře krále Bélšasara; (hl 5). To nevadilo Cyrovi, aby vtáhl po šestnácti dnech, 3 dne marchešvanu t. j. *28.* října *539* (podle výpočtů Kuglerových) do Babylona se svým synem korunním princem Kambysem, jenž se súčastnil s otcem vlády v Babylonii tak, že byl pokládán od lidu za krále babylonského[22] (nebyl-li od otce výslovně králem jmenován). Jmenovaný Ugbaru byl nejspíše „Darius Méd" (Dan 5, 31); do prvního roku jeho „vlády" klade Dan obsah (hl 6? a) hl 9.[23]

šar-uççur, prvorozenec Nabonidův, jmenovaný na dvou památkách výše uvedených. Byl-li mezi vojáky a velmoži, byl nejspíše královským generálem. Ježto bývá v řečené kronice jmenován před ostatními velmoži (na prvém místě), možno jej právem pokládati za místokrále a Daniel mohl jej nazývati „králem", když klínopisnými doklady je zjištěno, že Nabonid byl držen v zajetí v Temě. „Sedmého roku král (Nabonid) byl ve městě Témě; syn jeho, důstojníci jeho a vojsko jeho v Akkadu (II, 5); . . . roku devátého král Nabonid byl v Témě; syn králův, důstojníci a vojáci byli v Akkadu (II, 10); . . . desátého roku král byl v Témě, králův syn, důstojníci a vojáci byli v Akkadu (II, 19); . . . jedenáctého roku král byl v Témě, králův syn, důstojníci a vojáci byli v Akkadě (II, 23). Kdo jiný držel otěže vlády za tohoto zajetí Nabonidova, nežli korunní princ jeho, jemuž příslušelo právo nástupnictví? Nazval jej tedy Dan právem „králem" a počítá roky podle jeho vlády (níže 7, 1; 8, 1). Podle 5, 7. 16. 29. slíbeno tomu, kdo záhadné písmo přečte, že bude třetím v říši (ne druhým, jako byl Josef v Egyptě po faraonovi); třetím mohl se státi Daniel, ježto (aspoň podle jména) prvním byl Nabonid, druhým pak syn jeho Baltasar.

[22] Písemná památka Britského musea A. H. 82, 9—18, 97 A datována jest s „počátku vlády" (réš šarruti) Cyra, krále zemí, z 24. dne měsíce marchešvanu. (Cyrus není tu jmenován králem babylonským!) „Počátek" vlády Cyrovy dlužno počítati od jeho vjezdu do Babylona, 3. marchešvanu, t. j. 28. října 539 až do 1. nisanu 538, který by připadl na 23. března (podle juliánského kalendáře). — Od 1. nisanu 538 počíná se teprve první rok vlády Cyrovy! — Také památka klínopisná Brit. musea S + 76, 11—17, 907, datována jest ze dne 21. měsíce Adaru, s počátku panování Cyra, krále zemí. Na jiných tabulkách, pocházejících z dalších let vlády Cyrovy, ano na jedné, jež pochází s „počátku" jeho vlády (Brit. mus. A. H. 82, 9—18, 718) jmenován Cyrus již králem Babylonu a králem zemí. — Vedle toho zachovalo se nám několik tabulek, pocházejících z „prvého roku Kambysa (Kambuzia), krále babylonského, kdy byl Cyrus králem zemí". Z toho lze vyvozovati, že Kambyses byl po dobytí Babylona rok spolukrálem s otcem Cyrem. (Proč toto spolukrálovství přestalo, není známo.) — Na základě tohoto jednoročního kralování Kambysa v Babyloně domnívají se někteří (na př. Riessler), že „Darius Méd", jmenovaný Dan 5, 31. není nikdo jiný nežli Kambyses. Tomu však se příčí údaj, že bylo „Dariovi", když nastoupil na trůn, 62 let Byltě Kambyses r. 539 ještě mladistvý korunní princ, jak možno se dohadovati z toho, že se narodil teprve tehdy, kdy byl Cyrus, otec jeho, již králem.

[23] „Daria-Méda" ztotožňují s místokrálem Gubaru (Ugbaru) na př. Hetzenauer, Wilson, De Moor, Trochon, Vigouroux, Zumbiehl, Flunk. — Klínopisná zpráva jest zachována v tak zvané „Kronice o Nabonidovi a Cyrovi". Na rubu tabulky, kterou nalezl Rassam v Babyloně, v prvním sloupci (pravém), ř. 15nn vypravuje: (15) Nabunaid utekl. Dne 16. vtáhl Ugbaru, místodržitel (péchu) země Gutium, jakož i vojsko Cyrovo bez boje (16) do Babylona. Poté byl Nabunaid, obklíčený, v Babyloně chycen... Třetího dne měsíce marchešvanu vtáhl Cyrus do Babylona... Mír dal městu. Cyrus oznámil mír (20) veškerému Babylonu. **Gubaru, svého místodržitele, ustanovil místodržícím v Babyloně**... „Gutium" byla země západně Urmijského jezera, která patřila po pádu Assyrie (r. 606) k Medii, proto mohl její místodržitel od lidu býti po-

Dan měl i s Cyrem styky (Dan 13, 65; hl 14). Poslední vidění, jež nám zachoval, Dan měl podle LXX prvního roku Cyrovy vlády (10, 1). Tehdy, t. j. r. *538—537* bylo Danielovi již asi *83* roků. Nedivno, že se již v tomto věku se spoluzajatci do vlasti nevrátil, ale zůstal s jinými zbožnými (Esdr. 7, 1) v zajetí, aby tam dále ke cti Boží a blahu lidu (i pohanů) působil. Kdy zemřel a kde byl pohřben nelze zjistiti. [24]

Knihu Daniel(ovu)

1. pokládá dosud většina kritiků za dílo jednolité, napsané souvisle od jednoho spisovatele. [25] Jsoutě:

a) všecky její složky spjaty jedinou ústřední myšlenkou: vylíčiti svrchovanost vladařské moci Nejvyššího.

b) Druhá část (hl 7—12) jest právě tak uspořádána podle časového postupu událostí jako část prvá hll 1 n. (13). 3—6 (14).

c) Složky knihy souvisejí tak, že se navzájem vykládají. Hl 1 jest úvod vysvětlující, kterak se Dan dostal ke královskému dvoru, na němž se odehrávají události další; vykládá, proč Bůh Danielovi tolik přál, jak dále jest vypravováno. — Co podává na př. hl 2 o soše, znázorňující čtyři říše, to rozšiřuje a zpodrobňuje hl 7n. Srv zejména 2, 44, s 7, 14. 27; 12, 2 n. Část prvá (dějepisná) souvisí s částí druhou prorockou), jak jest níže v poznámkách dokázáno.

Této jednotě není na úkor zjev, že Daniel v prvé části, jakož i 7, 1; 10, 1. mluví o sobě v osobě třetí, kdežto na ostatních místech části druhé, kde vypravuje své zkušenosti, mluví o sobě v osobě první. Týž zjev totiž pozorovati lze i u jiných spisovatelů biblických i mimobiblických. Srv na př. Is 6, 1. 5; 7, 3 n; 8, 1; 37, 6. a jj.

Řečené jednotě nevadí ani okolnost, že úryvek 2, 4—7, 28. psán jest aramsky, kdežto ostatek psán jest hebrejsky; nevadí jí ani skutečnost, že části „druhokanonické“ zachovaly se nám toliko ve znění řeckém (z něhož byly pořízeny další překlady). Hl 1. psaná hebrejsky tak je slita věcně s hl 2, psanou aramsky, že nelze jich odloučiti; právě tak úzce a pevně souvisí hl 7 psaná aramsky s dalšími hlavami psanými hebrejsky.

2. Veliká většina katolických kritiků soudila a soudí, že knihu napsal Daniel prorok a judský zajatec v Babyloně, sám. Důvody:

---

kládán za „Méda“, ačkoliv byl snad Peršanem; tím spíše, že Cyrus i když Medska dobyl, šetřil jeho bývalých práv; Xenofon nazývá Gobriáše „Assyřanem“, ježto Gutium patřilo kdysi k Assyrii (Cyrop. IV, 6, 1 n.; VII 5 24 n). „Ugbaru“, jmenovaný v uvedené kronice, byl jiný nežli Peršan téhož jména uvedený od Herodota (IV, 132, 134; srv. také III, 70. 73). — Jiní, jako Brunengo, Keil, Zöckler, Knabenbauer, Hagen, Auchincloss dovolávajíce se svědectví Xenofontova (Cyropédie), myslí, že záhadný Darius Med byl Kyaxares II., syn Astyagův (ačkoliv Herodot o něm mlčí). — Viz k Dan 5, 31. — Wright a j. pokládají Daria Meda za Astyaga; Polz za Evil-Merodacha; jiní za Cyra (Raška), jiní za Daria Hystaspova (Genebrand, Clavier), za Neriglissora (d'Envieu). Jiní konečně se domnívají, že Darius Med není žádný z vladařů v pramenech mimobiblických jmenovaných, a že dlužno čekati, až jiné památky, jež budou objeveny, povědí nám snad více o této dosud záhadné osobnosti.

[24] Podle římské knihy mučedníků koná se „v Babyloně památka svatého Daniela proroka dne 21. července“.

[25] Nekatolík August v. Gall končí svou práci o celistvost knihy Dan (z r. 1895) slovy: „Sotva jest jiná kniha S. z. tak jednolitě a v jednom tahu psána jako kniha Dan.“ Jiní ovšem proti této jednotnosti leccos namítají. Někteří pokládají toliko hll 7—12 za jednolité dílo Danielovo, část prvou pak (hll 1—6) za práci spisovatele pozdějšího, jenž použil zápisků Danielových.

a) Daniel dostává od anděla rozkaz, aby svůj vid napsal (8, 26), aby knihu svých vidění uschoval (12, 4). — 7, 1 n výslovně jest řečeno, že Daniel svůj vid napsal. Ježto jest kniha jednolitá (viz výše), napsaná od jediného spisovatele, možno míti za to, že **celou** knihu napsal Daniel v VI. století před Kr. Není příčiny rozlišovati vidění, jež Daniel měl a napsal od knihy, kterou

b) podání židovské Danielovi připisovalo; spisovatel prvé knihy Mach knihu Dan znal, jak vyplývá z 1 Mach 2, 59; 1 57. — Josef Flavius (Starož. XI 8, 5) zaznamenal starší zprávu, že Alexandru Vel. (tedy před dobou machabejskou!) byla ukázána (od Židů) **proroctví Danielova.**

c) Sám **Pán** (Mt 24, 15) uvádí Dan 9, 27. slovy: „**řečeno jest od Daniela proroka.**"

d) Dvojí řeč, kterou psána jest hniha Dan nejlépe se hodí do VI. století před Kr., kdy Judovci, tehdy ještě hebrejsky mluvící, měli příležitost naučiti se také aramsky, že tedy mluvili a rozuměli oběma řečem. Hebrejština Dan blíží se hebrejštině Ezechielově, obsahuje však více aramského; aramština jeho oplývá hebraismy, podobá se aramštině Esdrášově, liší se však od pozdější aramštiny, jakou jsou psány targumy (Viz úvod do I. sv. str. 14). Danielova aramština hodí se velmi dobře do času, kdy počínala býti aramština obcovacím jazykem Hebreů, kdy do ní vnášeli ještě mnoho hebrejského.

e) Kniha Danielova líčí podrobnosti ze života Babyloňanů, jakých by pozdější spisovatel nebyl znal a kterých nebyl by tedy mohl zaznamenati (Lenormant, Ménant, d'Envieu, Vigouroux, Hebbelynck, Brunengo, Delattre). Viz poznámky níže.

f) Obsah i úkol knihy hodí se do časů Danielových lépe nežli do doby pozdější. Viz konec tohoto úvodu a poznámky Zumbiehlovy na konec hll 3—6.

3. Proti tomu již Porphyrius, filosof novoplatonický († 303), nechtěl uznati, že jest kniha Dan napsána od toho, jehož jméno má, ale od jiného, jenž za dob Antiocha Epifana žil v Judsku. Tutéž myšlenku opakovali později Uriel Akosta (1647) a Spinoza († 1677). Moderní nadkritika většinou soudí taktéž; namítá proti tvrzení, že spisovatelem celé nynější knihy jest Daniel prorok ze VI. století:

a) Kniha sama svědčí toliko, že jedno vidění bylo napsáno od Daniela (hl 7); podobného svědectví pro celou knihu nelze v ní nalézti; nad to mluví hl 1—7 o Danielovi ve **třetí** osobě.

b) Židé neřadí aniž kdy řadili Daniela mezi „**proroky**"; kniha Dan zařazena byla u nich do třetí sbírky, zvané „**svatopisy**". Viz I. sv. str. 715 pozn. 1.

c) Knihu Dan neznají ani proroci po zajetí aniž jest Dan jmenován mezi vynikajícími muži israelskými, mezi Is, Jer, Ez a dvanácti menšími proroky v knize *Sir 49.*

d) Aramština knihy Dan jest aramština **západní**, bežná v Palestině po zajetí; spisovatel, kdyby živ byl v Babylonii, byl by užil aramštiny **východní** Hebrejština Danielova jest **hebrejština pozdní.** Kromě toho vyskytují se v knize slova **perská**, ano dokonce i **řecká**, jež mohla býti vypůjčena teprve **později.**

e) Kniha pomíjí dobu od Cyra po Alexandra Vel., za to však popisuje boje Seleukovců a Ptolemeovců až do povstání machabejského

(11, 34) tak podrobně, že nemá rázu předpovědi budoucího, nýbrž ráz vypravování toho, co se již stalo.

f) Spisovatel jeví nedostatečnou znalost dějin babylonských: 1. Jméno B a l t a s a r odvozuje nesprávně od jména „B é l“ (4, 5), kdežto správný jeho překlad zní: „Ž i v o t j e h o c h r a ň!“ — 2. Baltasar, syn Nabonidův, sluje nesprávně „s y n e m N a b u c h o d o n o s o r o v ý m“ (5, 2). — 3. 5, 31; 9, 1 jmenován jakýsi „D a r i u s M é d“, z pramenů mimobiblických však víme, že po dobytí Babylona, jímž byl učiněn konec vládě Nabonida a syna jeho Baltasara, byl ustanoven místodržícím v Babyloně vojevůdce Cyrův G u b a r u (Gobryáš 539) a že brzy poté jmenován jest na klínopisných tabulkách C y r u s k r á l e m b a b y l o n s k ý m. — 4 O dobytí Jerusalema třetího roku krále Joakima není nic známo (Dan 1, 1). — 5. „kasdím“ — „Chaldové“ mohlo nabýti významu „mudrci“ (Dan 2, 2 a jj.) teprve později.

g) Také nauka knihy Dan o v s t á n í z m r t v ý c h (12, 2), jakož i o a n d ě l í c h patří do pozdějších dob.

h) Nelze si mysliti, že by se byl Daniel sám chválil (1, 17. 19 n; 5, 11 n; 6, 4; 9, 23; 10, 11.)

Na tyto námitky bývá odpovídáno:

a) Na prvou námitku (a) bylo částečně odpověděno již výše (K 2a).[26]

b) Důvody, proč Dan nebyl zařazen od Židů mezi knihy prorocké: Působení Danielovo lišilo se od působení ostatních proroků. Kniha také svým tvarem slovesným liší se od knih ostatních proroků. Hudal míní, že byla kniha Dan pro své aramské úryvky připojena ke knize Esdr-Neh, ve které jsou rovněž aramské úryvky, a tak že se dostala do třetí skupiny knih v bibli hebrejské, kdežto LXX a Jos. Flav (jenž užíval znění řeckého) nedbajíce (v řeckém znění) řečené dvojjazyčnosti, zařadili Dan mezi knihy p r o r o c k é. Höpfl uvádí domněnku Duckworthovu, že snad za dob Sirachovcových byly spory o kanoničnosti knihy Dan.

c) Vliv Dan lze pozorovati na Z a c h (2, 1—4; 6, 1 nn srv s Dan 2, 7 n), jakož i na E s d r - N e h (hl 9. srv s Dan 9, 3—19.) — V seznamu otců Sir. 49 není jmenován ani Esdráš, ačkoliv si získal nesmrtelné zásluhy o novou obec židovskou; za to Ez vícekráte Daniela chválí: 14, 14. 20; 28, 3; pro to, že Dan byl napsán před časy machabejskými svědčí skutečnost, že knihy Mach Daniela používají (1 Mach 1, 57; 2, 59 n).

d) Možno připustiti, že úryvky Dan psané původně v ý c h o d n í aramštinou byly při četbě v Palestině poněkud přizpůsobeny tamnější lidové mluvě, t. j. z á p a d n í aramštině. Ostatně rozdíl aramštiny východní a západní nevykazuje tolik jistých odlišností, aby nebylo možno vůbec pochybovati, že lze jej z biblických aramských úryvků dokázati. R. D. Wilson (1912) pokusil se o důkaz, že úryvky Dan jsou psány aramštinou v ý c h o d n í! (Ti, kdož tvrdí, že i úryvky tyto byly původně psány hebrejsky a teprve později v Palestině z hebrejského znění přeloženy do aramštiny (Vetter, Riessler a jj.) vykládají zjev (aramštinu západní) dosti uspokojivě). — Nejlépe jest se Streckem míti za to, že za dob, kdy Dan byla napsána, byla jediná řeč aramská, která se roz-

[26] Hudal (1920) připouští, že kniha nepodává výslovného svědectví pro danielovský původ c e l é knihy, hned však dodává, že tato okolnost sama není dostatečný důvod, abychom upírali Danielovi právo spisovatelské na celou knihu.

šířila ve dvě větve (západní a východní) teprve později. O řeckých názvech hudebních nástrojů viz k 3, 5. Perských slov bývá u Dan počítáno úhrnem 15; možno je vysvětliti dávným vlivem styků babylonsko-perských.

e) Dlužno uznati, že Dan líčí poměrně příští věci podrobněji, kdežto jiní proroci mluvívají o budoucnu všeobecněji; nelze však říci, že žádný jiný prorok nelíčí vůbec věcí budoucích dopodrobna. Srv na př. Is 7, 8; Jer 27, 7; Ez 12, 8nn; Mich 5, 2 a jj.) — Ostatně viz o tomto rysu knihy Dan níže, kde bude řeč o jejím slovesném tvaru, jak si jej představuje P. Bayer.

f) Spisovatel jeví podrobnou znalost věcí babylonských. Jak dlužno vysvětliti některé dějepisné obtíže, viz v poznámkách na příslušných místech. [27]

g) Není dokázáno, že Židé nauku o vstání z mrtvých a o andělích přijali teprve později z náboženství perského!!!

h) Dan 5, 11n; 9, 23; 10, 11. podává jakožto dějepisec toliko úsudky jiných; 1, 17. 19n; 6, 4. Dan uvádí proto, aby odůvodnil, proč byl s přáteli svými více vážen nežli sami Babyloňané. Ostatně srv 1 Kor 15, 10; 2 Kor 11, 5; 12, 2nn.

---

[27] Některé obtíže, jako zejména kdo byl „Darius Méd", nejsou ovšem dosud rozřešeny, i dlužno čekati, až budou odkryty nové prameny dějepisné z dob, Danielovi blízkých. — Riessler (1902) představuje si vznik knihy Dan takto: Vidění hll 7—12 mohou býti dílem Danielovým; nic nedá se proti tomuto původu namítati. Za to však hll 1—5 (ucelená práce) nečiní nároků na to, že je napsal Dan; pravděpodobno jest, že je napsal pozdější spisovatel za perských dob (srv. 1, 21; perská slova v tomto úryvku) na základě starších ústních nebo písemných zpráv. — Za týchž dob (perských) byla napsána jiná sbírka příběhů ze života Danielova, ve které byly také hll 6. 13. a 14. — Jiný pozdější skladatel spojil vidění Danielova (hll 7—12) se zprávami hll 1—5. Do tohoto spisu byla později pojata hl 6 ze sbírky výše jmenované. — Za dob machabejských, kdy viděli Židé nepřítele Božího čtvrté říše v Antiochovi Epifanovi, byla kniha Dan velmi mnoho čítána a opatřována četnými okrajovými poznámkami, obsahujícími události doby, jimiž mělo býti slovo prorokovo takořka osvětleno; zejména ke hl 9. a 11. — Konečně byla do knihy vsunuta modlitba Azarjášova a chvalozpěv tří jinochů, jakož i připojena jakožto dodatek hl 13n (ze sbírky výše uvedené); protože byly tyto „druhokanonické" složky přidány tak pozdě, nemají glos jako hlavy ostatní. — Po machabejských bojích za samostatnost, nejspíše v letech 132—114 byla kniha takto složená přeložena do řečtiny (LXX). — Současně se LXX nebo později vznikla aramská parafrase aspoň prvních 7 hlav, jakož i hl 13n. Z této parafrase (volného překladu) byl úryvek 2, 4—7, 28 pojat do hebr. bible místo hebrejského původního znění, jež bylo takto vytlačeno a zaniklo; hebr. znění bylo nahraženo aramským snad proto, že se staří Židé domnívali, že Dan podle 1, 4 měl se naučiti „chaldejské řeči", že tedy mluvil „chaldejsky" od té doby, co vypravuje 2, 4; tou „chaldejštinou" rozuměli omylem aramštinu (4 Král 18, 26); nahradili znění hebr. zněním aramským v domnění, že také původní znění Knihy Dan bylo aramské, když tě Dan aramsky mluvil. Za těchto pozdějších dob byla pravděpodobně vložena kniha Dan do sbírky posvátných knih (do „kánonu"); hebr. bible podle pořadu palestinského mají Dan nyní za knihu Ester, hebr. bible podle pořadu babylonského ji mají před knihou Est, kdežto LXX má ji podle původního pořadu hned za knihou Ez. Židé přeřadili Dan z druhé sbírky (proroci) do třetí skupiny biblických knih (svatopisy) nejspíše proto, že postřehli volnější překlad (targumový) aramské části knihy Dan. — Také někteří jiní katol. kritikové se domnívají, že Knihu Dan napsal pozdější spisovatel, jenž použil (ústních i písemných) pramenů z dob Danielových. (Herbst, Speil, Haneberg, Schenz, Reusch, Holzhey, Bayer, Stoderl). — (Ježto „pustošící ohava", t. j. oltář Jovišův na velikém oltáři na zápalné oběti ve chrámě byl již postaven, připadá hranice přítomnosti a budoucnosti se stanoviska spisovatelova a spolu vznik knihy mezi prosinec r. 168 a r. 165 př. Kr.; 11, 34. jde až po začátek machabejského povstání, kdežto smrt Antiocha IV. jest líčena ještě jako událost budoucí. Holzhey.)

4. Druhokanonické složky došly nás toliko v řeckém (a z něho odvozeném znění. (Viz výše str. 681, pozn. 5.) Sporno jest, byly-li napsány původně hebrejsky (nebo aramsky), takže by řecké znění bylo překlad,[28] anebo zda toto řecké znění jest původní (originál).[29] Sporno jest také, patří-li řečené složky k jádru knihy, takže byly kdysi v knize samé na příslušných místech,[30] nebo byly-li napsány teprve později a ke knize Dan, ježto byly podobného obsahu — přidány („přídavky")

Není-li nade vši pochybnost, že složky druhokanonické byly sepsány původně hebrejsky nebo aramsky, ale možno-li ne bezdůvodně se domnívati, že napsány byly původně řecky, možno důsledně také pochybovati o tom, zdali je napsal Daniel prorok, který žil za dob, kdy řečtina ještě ani v Palestině ani v Babylonii nevládla. Z katolíků popírali danielský původ složek druhokanonických již Julius Africanus († 237); Eusebius a Apollinaris odpověděli Porphyriovi († 303), že příběh o Susaně a o Bélovi jsou části „proroctví Habakukova", syna Josuova z pokolení Levi, jak vyplývá z nápisu příběhu o Bélovi podle překladu LXX; podobně smýšleli zajisté o 14té i 13té hl Dan i jiní. Také sv. Jer klonil se k domněnce, že Dan složky druhokanonické byly psány původně řecky (poukazoval ke slovné hříčce (13, 54n. 58n.) schinon schisai a prinon prisai. (Schade, Julius). Z pozdějších katolických kritiků, kteří se domnívali, že hl 14 nebyla původně složkou Dan hebrejsko-aramského buďtež jmenováni Pererius (v komentáři k Dan vydaném v Římě r. 1587), Cornelius a Lapide, Jahn, Ackermann, Reusch, Wiederholt, Delattre.

Apoštolové a žáci jejich užívajíce bezmála výhradně řeckého překladu, v němž druhokanonické složky Dan byly, uznávali tím také božský původ řečených složek. Jediné tím lze vysvětliti, že řečené složky byly pokládány za posvátné, prorocké, netoliko na západě, v nejslavnější církvi římské (Kliment, Hippolyt, starokřesťanské umění, ano i Novatian a Porfyrius) a v církvích s ní nejužším stykem spojených, v Miláně (Itala), v Lyoně (Irenej) v Kartagině (Tertullian, starolatinský překlad, Cyprian), ale i na Východě, tedy v Alexandrii (Kliment, Origenes, Ammonius) a vůbec v Egyptě (koptický překlad), v Palestině i v Syrii

[28] Většina katolických kritiků (Herbst, Welte, Scholz, Lamy, Rohling, Kaulen, Vetter, Bludau, Tiefental, Knabenbauer, Seisenberger, Hetzenauer a jj.) udává za důvody tohoto tvrzení: a) Teodotion, židovský překladatel bible z II. století křesťanského (Viz I. sv. str. 14, I 3.), jenž překládal (nebo opravoval LXX) podle hebrejského a aramského znění, pojal druhokanonické složky Dan do svého překladu; překlad jeho druhokanonických složek liší se od LXX podobně jako se liší od ní znění hebr. a aramské („masoretské") knihy Dan. Kdyby nebyl měl hebrejských nebo aramských předloh druhokanonických složek, nebyl by jich převzal ve znění od LXX tolik se lišícím. — b) Z kritických znamének v rukopise Chisianském (řeckém z IX. nebo XI. století) čís. 87 k Dan 13. 1—5. možno vyvozovati, že i jiní dva židovští překladatelé bible z II. století křesťanského, Akylas a Symmachus měli ve svých předlohách druhokanonické složky. — c) Řečtina složek druhokanonických vykazuje heb aismy. — d) Složky ty k celku knihy přiléhají.

[29] Tak již Porfyrius († 303), Julius Afrikanus († 237), mnozí kritikové nekatoličtí a z katolických zejména Kašpar Julius (1901), jenž se domnívá, že sotva je napsal Daniel, nýbrž žid hellenista (odchovaný vzdělaností řeckou), že byly sice v polovici druhého století před Kr. v překladě knihy Dan, tehdy pořízeném, ne však v biblích hebrejských Židů palestinských a babylonských. Za další důvod bývají uváděny slovné hříčky („hypo **schinon . . . schisei** se meson" 13, 54n. 58n; „hypo **prinon . . . prisei** se meson"), jež prý nemohou býti dílem překladatelovým. Hebraismy této řečtiny vykládají sčetlostí a zvykem spisovatele na řeč LXX, jež oplývá hebraismy.

[30] Viz K 3, 92.

(Justin, Didaskalia), v Malé Asii (zápis o mučednictví kněze Pionia, Methodius). V tomto jednomyslném souhlasu musí hlas jediného Palestiňana Julia Afrikana zaniknouti. Svědectví obecné církve nemůže býti ani zeslabeno okolností, že církev mesopotámská řečené složky pojala do svého překladu (Pešity) teprve později. O nich lze dokázati, že v prvních stoletích křesťanských takořka všude, vždycky a ode všech za části Písma sv. byly pokládány. (Kašpar Julius.)

5. Kniha Dan liší se poněkud od ostatních knih prorockých. Nehledě k dvojjazyčnosti její, Danielovi dostává se zjevení ve snu (2, 19; 7, 1 nn); Dan vykládaje sen podává zjevení Boží (2, 37 nn; 4, 16 nn); Dan jest první, jemuž náznaky, jež viděl, vykládá anděl (7, 16 nn; 8, 15 nn), jemuž přináší zjevení anděl (9, 20 nn; 10, 5 nn); podobně vyložil později anděl náznaky Zacharjášovi (1, 9 nn. 19 nn), jakož i spisovateli Zjevení (7, 13 nn; 17, 7 nn a jj.) kdežto Ezechielovi anděl sice příští chrám ukazuje, avšak nevykládá. (Ez 40, 3 nn). Jiní proroci byli proroci popředně israelští, Daniel byl také prorokem pohanů: před očima jeho rozvíjejí se veliké říše světové ve svém vztahu ne jen k říši Judské, ale i ke světové říši mesiášské; co bylo jiným prorokům zjeveno jakožto pokračování říše davidské, to zjevuje se Danielovi spolu jakožto říše, jež učiní říším světským konec a nastoupí na jejich místo, aby zabrala celý svět (2, 44 n; 7, 14. 27); jiní proroci mluví o Jerusalemě jakožto středu království Mesiášova, jakoby chrám jerusalemský měl se svými řády dále trvati v nové říši. Daniel však nás poučuje, že dlužno rozuměti slovům předchůdců jeho ne ve smyslu hmotném, nýbrž duchovním (9, 25—27); jiní proroci spojují návrat Judovců ze zajetí babylonského velmi úzce s dobou mesiášskou. Daniel však nejen že naznačuje dobu od znovuzřízení města do Krista (9, 25 nn), ale vypočítává říše, jež vzniknou před říší Mesiášovou (2, 37 nn; 7, 17 nn) a líčí vzájemné jejich vztahy, z nichž vysvítá, že budou dlouho trvati (8, 20 nn; 11, 2 nn); jiní proroci mluví o štěstí mesiášském jakoby zajetí bylo již poslední neštěstí, Dan však předpovídá, že před štěstím mesiášským stihne Judovce pronásledování větší než bylo dosavadní (11, 36 n). Dan tedy proroctví svých předchůdců jakoby z vyšší rozhledny přesněji vymezil, doplnil, a tím připravil hojnější zjevení o posledních dobách, jež hodlá Bůh dáti své církvi skrze proroka N. z. (Cornely). [31]

---

[31] Františkán Bayer, jenž připouští, že kniha Dan vznikla teprve v době machabejské, rozumuje takto: „Nenapsal-li Daniel knihu za doby zajetí, není podle nauky pokrokové kritiky knihou prorockou v přesném slova smyslu, nýbrž toliko „apokalypsí" (zjevením). Jest pak Dan první výhonek apokalyptického písemnictví, jež bylo právě touto knihou vzbuzeno. Svůj název dostaly apokalypse od tvaru: „zjevují" příští události v rouchu tajemném, namnoze v záhadných obrazech a podobenstvích. Zastření vždy průhledné není následek toho, že videc vidí příští události temné vzdálenosti, ale je to obrat slovesný: apokalyptik zažil sám, co líčí, nebo zná to z podání minulosti, ale líčí věc tak, jakoby ji viděl a zjevoval muž dávné minulosti. Knihy takové mají praktický účel, jenž vystupuje do popředí zejména v knize Dan: čtenáře poučiti a povzbuditi, by zůstali věrni, pevně věrni svému náboženství. Bayer se připojuje k domněnce Lagrange-ově, že „kniha Dan jest první a nejdokonalejší apokalypse." Apokalypse nevylučuje venkoncem proroctví pravá. Jmenuje-li tedy Pán Daniela prorokem, nevylučuje název ten, že Dan stojí mezi proroky na stanovisku zvláštním, t. j. kdežto jiní proroci vyjímečně apokalypticky viděli, bylo u Dan toto vidění pravidlem. Tímto zvláštním stanoviskem možno vysvětliti, že jinak řadili a řadí Daniela Židé, jinak křesťané: tito zdůrazňujíce více prorocký ráz knihy (srv. místa mesiášská) řadí Dan mezi proroky a to mezi veliké proroky, kdežto oni

6. P. Edmund Bayer shledal, že celá kniha Dan (snad vyjímaje některé části) se skládá z podvojných sloh (sloh a protisloh), jež vyslovují jednu myšlenku obsahově přesně ohraničenou. Každá proti· sloha má tolik řádků (veršů), kolik sloha. Počet členů veršů (stichů) může býti nestejný. Srv zejména hl IX.

7. Kniha Dan měla na mysli: a) popředně judské zajatce, nespouštěla však se zřetele b) ani babylonských pohanů.

a) Po zkáze Jerusalema upadl národ (se kterým byl vešel Hospodin ve smlouvu) v takovou bídu, že se zdálo, jakoby Hospodin nemohl nebo nechtěl dostáti závazkům ze smlouvy s ním plynoucím, jakoby smlouva vzala za své. Zajatců zmocňovala se malomyslnost, bylo nebezpečí, že odpadají od svého Boha, který se zdál býti přemožen od bohů babylonských; bylo nebezpečí, že pohrdnou mravním zákonem, obsaženým ve smlouvě s Bohem, který — jak se zdálo — není s to, aby splnil, co sliboval těm, kdož podle řečené smlouvy snaží se žíti. Daniel žil v ovzduší podobném jako Ezechiel (Viz výše na str. 502). Danielovi bylo tedy působiti také podobně jako Ezechielovi. Kdežto však tento po pádu Jerusalema zdůrazňoval popředně Boží věrnost, která splní, co byla slíbila. (Viz výše na str. 502). Daniel slovem i písmem, t. j. knihou svou hlásal svrchovanost, velebnost Hospodinovu, která může splniti, co slíbila, jejíž všemohoucnost není vyčerpána tím, že její národ dostal se do područí pohanů. Třeba jen čekati, až nadejde doba Jeho, třeba jen držeti se smlouvy a závazky z ní vyplývající přesně zachovávati. Ta všemohoucnost osvědčí se nápadným způsobem v budoucnosti, v příštím řízení světa. Pohanská říše, která jest nyní na výši své moci, které — jak se zdá — podlehl i Hospodin se svým národem a chrámem, zanikne. Přijdou jiné říše, budou také utiskovati lid Hospodinův, zejména jedno království a jeden král bude pronásledovati lid Boží, jako dosud žádný jiný nečinil, avšak všeho do času: Bůh svého lidu neopustí, konec konců všecko překoná a věčné vítězství slaviti bude říše Hospodinova, království Mesiášovo. Pracoval tedy Dan k témuž cíli jako Ez — (jenže jinými cestami): zachovati a upevniti zajatce v otcovském náboženství, v mravnosti s ním nerozlučně spojené, a těšiti je v útrapách pohledem do lepšího budoucna. Své poslání kniha Danielova vykonávala od té doby, kdy byla vydána až do časů Kristových, zejména tehdy, kdy

---

(Židé) kladli větší váhu na apokalyptický ráz knihy a proto ji zařadili do třetí skupiny biblických knih: mezi svatopisy. Bayer zdůrazňuje, že celá kniha Dan jest báseň, skládající se ze sloh pravidelně stavěných, že to není kniha přísně dějepisná, nýbrž náboženská báseň na dějinném podkladě. Toto pojetí dovoluje nám vysvětliti uspokojivě rozpory knihy Dan s jinými dějepisnými prameny. — Básník, spisovatel knihy Dan nevymyslil si dějinné pozadí, ale držel se podání, dílem údajů biblických, dílem jiných písemných a ústních. Neměl nikterak úmyslu psáti přesné dějiny, nýbrž zpracoval dějepisné údaje ke svému účelu: předvésti národu vzory hrdinnosti z doby nejhlubšího pokoření (zajetí babyl.) za dob nového pronásledování, aby ho povzbudil k vytrvalosti a k důvěře v Boha. (Srv. knihu Job: báseň, jež zpracovala dějinnou látku. II. sv. str. 42 n.) „Proto nesmíme se pozastavovati, že kniha Dan z dějinné osoby korunního prince Baltasara činí krále; všecky pokusy pro toto povýšení nalézti skutečné objektivné pozadí jsou marny. Tak se má věc i s mnohými jinými otázkami, které nám kniha Dan z hlediska dějepisného dává.“ — Tak františkán Bayer. Co souditi o jeho názoru, viz I. sv. str. 10., § 10. („Poměr bible k vědám dějepisným“, zejména výnos papežské komise biblické z 23. června 1905 v pozn. 1. uvedený.)

skutečně nastalo největší pronásledování náboženství židovského — za dob machabejských, a kdy blížila se nová světová říše duchovní, která trvati bude bez konce.[32]

b) Kdežto Ez žil mezi zajatci v Tel-Abíbu — žil a působil Dan u královského dvora, kde měl hlásati a dokazovati, že Bůh, jejž Daniel ctí, není poražen od Marduka nebo jiného boha pohanského, jak se pohanští Babyloňané domnívali, ale že je to Bůh všemohoucí, svrchovaný Pán celého světa. Daniel měl — pokud bylo tehdy možno — připravovati půdu jednobožství židovskému, z něhož vzejde náboženství nejdokonalejší — jednobožství křesťanské. Týž účel měla také jeho kniha. **Měla poslání misionáře.** (Srv 2, 47; 4, 34; 3, 96 6, 25 nn; 14, 42.)

---

[32] Kniha uvádí četné příklady na důkaz, že Všemohoucí neopustil Judovce ani v zajetí. — Božímu vlivu dlužno přičítati, že Daniel nalezl milost před vrchním komorníkem (1, 9) a že čtyři jinoši se vyznamenali moudrostí a vynikajícími vědomostmi (1, 17). Taktéž přičítá kniha (2, 19 nn; 4, 6) Božímu osvícení duševní převahu Danielovu, kterou projevil vypravuje a vykládaje Nabuchodonosorův sen (hl 2 há), vysvětluje vidění téhož krále (hl 4) a luště tajemné písmo na stěně dvorany při hostině Baltasarově (hl 5 tá). Také důvod, proč byli tři jinoši v peci ohnivé a Daniel ve lví jámě zachráněni, dlužno hledati v pomoci Boží (6, 23), Nadpřirozeným způsobem dostává se Danielovi možnosti, nahlédnouti do budoucna (7, 16 n; 8, 15 n; 10, 10 n; 11, 1 n; 9, 22.). — Pobyt v pohanské zemi mohl vésti zajatce k lhostejnosti v zachovávání Božích předpisů. Těmto zlým následkům snaží se kniha tím čeliti, že líčí podrobně život židovských pažat (hl 1 ní), jakož i jejich veřejné vyznání víry (hll 3 tí a 6 tá); toto pouhé vypravování bylo již povzbuzením zajatců, aby napodobovali takové šlechetné duše, aby se jim dostalo Boží ochrany jako oněm (Zumbiehl). — V duchu moderní kritiky rozumářské vykládá knihu Dan Dr. Fr. Kovář ve spise „Apokalyptická literatura židovská“. (V Kladně 1923. Str. 103 nn.)

ČÁST PRVÁ:

Dějepisná (hll 1—6)

Úvod (hl 1). Příprava Danielova na dvorský úřad.

Kdy byl Daniel odveden do zajetí (1, 1 n). Se svými druhy učil se písmu a řeči „chaldské“ (v. 3—7). Aby neporušili zákona, zdržují se pohanských pokrmů; odbývají se zeleninou a vodou (v. 8—16). Za tu věrnost dostalo se jim od Boha zvláštní moudrosti, Daniel nad to dovedl vykládati vidění a sny; i byli zařazeni mezi královské babylonské dvořeníny (v. 17—20). Daniel se dočkal ještě prvého roku Cyrova (v. 21).

Hlava 1. [1] **Léta třetího vlády Joakima, krále judského, přišel Nabuchodonosor, král babylonský k Jerusalemu a oblehl jej;** [2] **i vydal Pán v ruku jeho Joakima, krále judského a díl nádobí domu Božího; to odnesl do země Sennaar, do domu boha svého; vnesl je do klenotnice boha svého.**

Hl. 1. — Překlady některé (na př. Teodotionův) mají v čele knihy Dan příběh o Susaně.

V. [1]. Stav dějinný této doby podán jest na str. 261 n tohoto (III.) sv. — Jak vysvětliti zdánlivý rozpor „léta třetího“ Joakimova (Dan 1, 1), s „létem čvrtým“ téhož krále, Jer 46, 2. viz výše úvod str. 682, pozn. 11. — (Jiní překládají „táhl“ místo „přišel“ a vykládají, že Nab vytáhl z Babylonu proti Jerusalemu již třetího roku Joakimova, ale oblehl jej teprve roku následujícího (čtvrtého), po bitvě u Karkemiše (r. 605). — Jiní se domnívají, že místo „třetího roku“ Joakima bylo zde původně „třetího měsíce Joachina“, jak vypravuje 4 Král 24, 8—16. Podle této neodůvodněné opravy byl by Dan přišel do Babylonie teprve r. 597. před Kr.)

V. [2]. „Pán vydal“ — jak vypravuje 4. Král 24, 1. Viz poznámky k tomu v. — Srv. také 2 Par 31, 6. — „to“ nádobí (díl jeho). — Šin'ár (Sennaar) = Babylonie Srv. Gn 10, 10. — (Slula tak (?) podle hory Džebel Sindžár (= Singara) západně od Mosulu.) — „bůh“ Nabuchodonosorův byl hlavní bůh říše babylonské i sídelního města (Babylonu): Marduk-Bél. Hlavní chrám měl v Babyloně: E-sagila. Viz k Is 46, 1. — Nab. často na svých nápisech Marduka vzývá, k jeho cti opravil a okrášlil chrám E-sagila. Na hliněném válci (Britské museum 49, 6—23, 42) na př. hlásá: „Nabukadnezar, král babylonský... vyvolenec Mardukův... věrný pastýř, jenž každodenně myslí na udržení Esagily a Ezidy... udržovatel Esagily (chrámu Mardukova) a Ezidy (chrámu Nabu-ova)... jsem já. Od té doby, co Marduk, veliký Pán, můj božský tvůrce, mě zákonitě stvořil (= učinil králem), a slavnostně mi uložil zbožné skutky (stavby) v Babyloně, jsem Mardukovi, svému pánu ustavičně věren; co mu jest příjemno, vymýšlí den co den pořád mé srdce. Zlatem, stříbrem, vzácnými drahokamy, spěží, maganovým dřívím, cedrovým dřívím, vším, co jest vzácné a nádherné, že si nelze více přáti, obnovil jsem Esagilu... „do klenotice“ určuje blíže „do domu“, t. j. do chrámu.

[3] I řekl král Asfenezovi, vrchnímu komorníkovi, aby vybral ze synů Israelových, z rodu královského nebo knížecího [4] jinochy, na nichž

V. [3]. Místo „Ašpenaz" má LXX: „Abiézer" (Otec [bůh] můj jest pomoc). — „Synové Israelovi" jsou tu Judovci, kteří byli r. 605 jakožto rukojmí do Babylona přivedeni.

V. [4]. Králové byli rádi, když mohli zpestřiti lesk svého dvora cizinci urozenými, ušlechtilými, tělesně i duševně vynikajícími. Čeho se jim ke službě nedostávalo, toho nabývali v palácových školách, o nichž viz II. sv. str. 429. pozn. 20. — Také Senacherib, král assyrský (705—681) se chlubí, že jakéhosi Babyloňana jménem Bél-ibni, syna mudrcova, jenž byl v mládí svém vychován na královském assyrském dvoře, ustanovil nad Sumerskem a Akkadskem, aby tam panoval. (Válec Bellinův ř. 13.) — Xenofon vypravuje, že i v Persii bývali vybraní jinoši tři roky vzděláváni prve než jim byly svěřeny královské úřady (Cyrop 1, 2). — Písmo „chaldejské" není tu abeceda „čtvercová", kterou později od Aramů přijali i Hebreové (přestavše psáti písmem starohebrejským, jež mohl Daniel znáti z Judska). Písmo „chaldejské" není tu abeceda, kterou byly psány (a nyní bývají tištěny) památky aramské. Také řeč „chaldejská" není tu aramština, kterou jsou psány Dan 2, 4—7, 28! Jak daleko byla za dob Danielových aramština rozšířena, viz k 1 Par 1, 17. Ačkoliv byla Babylonie tehdy Aramy obklopena na západě i na jihu, ačkoli bylo obyvatelstvo Babylonie kmeny aramskými prosáklé, ačkoli obecnou mluvou počínala býti aramština: jazykem spisovným, školským, úředním a dvorským zůstával starý jazyk babylonsko-assyrské semitštiny, jehož památky bývaly psány písmem klínovým; toto písmo jmenováno tu písmem „chaldejským" a tato řeč nazvána tu jazykem „chaldejským". Dosud jest nám známo asi 400 jednoduchých značek klínového písma babylonsko-assyrského; z nich **a)** asi **100** označuje „jednoduché" slabiky, t. j. samohlásky a složky jedné samohlásky s jednou souhláskou, **b)** asi **160** znamének naznačuje většinou slabiky zavřené souhláskou a **c)** asi **140** značek nemá žádné hodnoty slabičné, nýbrž představuje celá slova (pojmy); jsou to tak zv. „ideogramy" (pojmopisy), k nimž dlužno přičísti obrovské množství složených značek pojmopisných (ideografických). Většina klínových znamének jest vícezvuká, t. j. znamenají více slabik, případně slov. Poněvadž bylo toto písmo tak složité a těžko čitelné, byly záhy vynalezeny všelijaké pomůcky, četbu ulehčující. Jsou to tak zv. determinativy, zvukové doplňky a slabikáře. — Determinativy (určovatelé) jsou znaménka kladená před slovo (zřídka za slovo) stanovící, do kterého druhu pojmů řečené slovo dlužno zařaditi. (Na př. znaménko, značící „ilu" (= bůh) upozorňuje čtenáře, že následující slovo jest jméno božské bytosti). — „Zvukové doplňky" jsou slabiky, připsané k pojmopisům (ideogramům), aby věděl čtenář, jakou slabikou pojmopis se končí. Daniel učil se rydlem psáti do hliněných tabulek tato znaménka, čárky (klínové), jež se vyvinuly z obrysů obrázků (Srv. egyptské hieroglyfy). Lze se právem dohadovati, že Dan používal slabikářů, jichž se nám zachovalo čtvero druhů: První druh (Sa) byly tabulky, rozdělené na tři sloupce, z nich prostřední obsahoval slabičná znaménka, pravý jejich název, levý pak jejich (slabičné hodnoty čili) výslovnost semitskou (babylonsko-assyrskou) i sumerskou. Druhý druh slabikářů (Sb) byly tabulky, jejichž střední sloupec podával neznámý pojmopis (ideogram), levý jeho výslovnost sumerskou, pravý pak jeho semitský překlad. Třetí druh (Sc) byly tabulky o čtyřech sloupcích, z nichž druhý obsahoval neznámé značky, první jejich sumerský význam, třetí jejich názvy a čtvrtý význam jejich označený slovem semitským. Čtvrtý druh slabikářů (Sd) podobá se skupině třetí s tím rozdílem, že podávají výklad značek složených, kdežto Sc podávají výklad značek jednoduchých. Poněvadž pozdější tvary značek se lišily od starších (archaických), bylo třeba pořídi ti pro začátečníky seznamy značek stejného významu, ale různých tvarů z různých dob. Písmo toto nebyl vynález babylonsko-assyrských Semitů; ti je přijali již hotové od jiného národa vzdělaného, v Mesopotamii před nimi usedlého, jejž nazýváme Sumery. Od tohoto písma „chaldejského" dlužno lišiti jiné dva druhy písma klínového: 1. toho, jímž jsou psány nápisy Achémenovců staroperské a 2. toho, v němž jsou psány překlady jejich do řeči novosuské, kterou se mluvilo v provincii, zvané Susiana. — Další pomůckou byly Danielovi nepochybně slovníky, jakých se nám zachovaly čtyři druhy: 1. Sumersko-semitské, 2. Semitské seznamy souznačných slov (synonym), 3. Trojjazyčné slovníky (obou nářečí sumerských, novo- a starosumerského a slov babylonských, semitských). 4. Slovník kassijský, obsahující slova jazyka „Kassitů" (Kosseů) s příslušnými překlady

by nebylo vady, sličné postavy, vnímavé pro všecku moudrost, schopné vzdělání, ukázněné, kteří by mohli konati službu v královském paláci; (řekl), aby je učil písmu a jazyku chaldejskému. [5] Král jim také vykázal stravu na každý den ze svých pokrmů a z vína, jež on sám píval, aby tak chováni jsouce tři roky, potom službu konali před králem. [6] Byli pak mezi nimi z Judovců Daniel, Ananiáš, Misael a Azariáš. [7] A vrchní komorník dal jim jména: Danielovi Baltasar, Ananiášovi Sidrach, Misaelovi Misach, Azariášovi Abdenago.

[8] Ale Daniel si umínil, že se neposkvrní (něčím) se stolu králova, nebo (něčím) z vína, jež on píval, i prosil vrchního komorníka, aby nebyl nucen poskvrniti se; [9] Bůh dal Danielovi, že nalezl milost a soucit před vrchním komorníkem. [10] I řekl vrchní komorník Danielovi: „Bojím se pána svého krále, který vykázal vám pokrm a nápoj: uzří-li totiž tváře vaše hubenější než ostatních jinochů, souvěkých s vámi,

---

do semitštiny babylonsko-assyrské. — Dan mohl používati všelijakých pomůcek mluvnických, jako na př. zachovaných tabulek, zvaných „ana ittišu", jež podávají tvarosloví jazyka sumerského ve vzorcích a v krátkých větách, jakož i příklady z písemnictví právnického. — Semitský jazyk klínopisů babylonsko-assyrských (zvaný tu „chaldejským") sluje jazykem východosemitským na rozdíl ode všech ostatních jazyků semitských, jež slují jazyky západosemitskými. Je to nejstarší literární jazyk semitský. Lze se důvodně domnívati, že Dan byl zasvěcen také do písemnictví babylonského, jež vedle prací jazykových výše jmenovaných obsahovalo: 1. básnictví lyrické, 2. epické, 3. tabulky se zněním rázu bohoslužebného, 4. zaklínacího (zaříkávacího), 5. věšteckého, 6. hadačského, 7. dějinného, 8. právnického, 9. vědeckého, 10. poučného, 11. dopisového. Toto písemnicví jest prosyceno náboženstvím, ale mnohobožeckým, jehož četba nemohla Daniela než utvrditi ve vyšším jeho náboženství jednobožském.

V. 5. Perští hoši byli vyučováni od královských učitelů, když došli čtrnácti roků (Plato), a v sedmnáctém roce počali (jakožto pažata) službu u krále. Bylo-li Danielovi, když byl přiveden do Babylona 15 let, bylo mu (za tři roky přípravné) 18 roků, kdy nastoupil službu před králem. — Dan a druhové měli býti z kuchyně královské živeni a ze sklepa králova napájeni, aby byli vykrmeni, vypaseni...

V. 6. Chananjá (Ananjáš) = Milostivý jest Jahve. Míšáél = Kdo jest Bůh?! (Kdo je ten, jenž Bůh jest?!) — Azarjá = Jahve pomáhá. Všichni měli hebrejská jména bohonosná, dva z nich měli v nich jméno jediného pravého Boha Jahve (Hospodina).

V. 7. Změnou jména měli se znenáhla pobabylonštit nábožensky i národně. Spolu tou změnou ukázal vrchní komorník závislost jejich na tom, jenž jim nová jména dal. Srv. 4 Král 23, 34; 24, 17. — Bélte-šassar (psáno s t!) = Bél-balátsu-uççur = Běle, život jeho (novorozeného dítka) chraň! (Jiní jinak). — Abdenago jest nepochybně zkomolenina hebrejská z „Abad-Nabu" = Služebník (boha) Nabu, o němž viz k Is 46, 1. — Misach rovněž zkomolenina = Kdo jest Aku? (Aku = bůh měsíce). König. — Sidrach = hebr. Šadrach = nejspíše zkomolenina z „Šudur-Aku" = Slovo (příkaz boha) Aku (König).

V. 8. Daniel odporuje pobabylonštění svého přesvědčení náboženského. — Israelita mohl se poskvrniti zejména požitím masa z nečistých zvířat (Lv 11, 4—19; Dt 14, 7), požitím tuku nebo krve (Lv 3, 17; 7, 23n; 17, 10—14); do pokrmu (nádoby) mohlo snadno padnouti něco nečistého (Lv 11, 29—38). Prvotiny pokrmů a nápojů pohanských byly nepochybně obětovány bohům a tím jim i ostatek pokrmů (nápojů) zasvěcen. (Srv., kterak obětovali Israelité prvotiny svých plodin svému Bohu.) Výbor pokrmů, jejž stanovil zákon israelský, měl býti znamením, rozlišujícím Israelitu od pohana. Jak staré bylo toto znamení, vyplývá z Os 9, 3n; Am 7, 17; Ez 4, 14.

V. 9. Jak si umínili dbáti věcí Božích, ihned požívají Boží pomoci. (Teodoret.) Podobně nalezl kdysi Josef v Egyptě milost u dozorce vězňů.

V. 10. Podle LXX upozorňuje komorník, že by vydal v nebezpečí své hrdlo, kdyby splnil žádost Danielovu.

uvalíte na mou hlavu soud králův.“ [11] Tu řekl Daniel malasarovi, kterého byl ustanovil vrchní komorník nad Danielem, Ananiášem, Misaelem a Azariášem: [12] „Zkus nás, prosím, služebníků svých po deset dní: budiž nám dávána k jídlu zelenina a voda k pití; [13] ohledej pak tváře naše a tváře jinochů, kteří jídati budou pokrm královský, a jak uvidíš, nalož se služebníky svými.“ [14] I dal si říci v té věci a zkoušel jich po deset dní. [15] A po desíti dnech se ukázalo, že tváře jejich jsou lepší a tlustší nežli všech (ostatních) jinochů, kteří požívali pokrmu královského. [16] Tedy malasar kázal odnášeti víno, jež měli píti a dával jim zeleniny.

[17] A těm jinochům dal Bůh vědění a porozumění pro každé písmo a moudrost; Danielovi pak dal pochopení všech vidění a snů. [18] Když pak se skončila lhůta, po které podle příkazu králova měli býti předvedeni, uvedl je vrchní komorník před Nabuchodonosora. [19] Král rozmlouval s nimi, a nenalezl mezi všemi takových, jako byl Daniel, Ananiáš, Misael a Azariáš. I zůstali ve službě královĕ. [20] A ve všem, co se týkalo moudrosti a rozumu, nač se jich král tázal, nalezl v nich desetkrát více než ve všech hadačích a zaklínačích, kteří byli v celé říši jeho.

[21] Tím pak Daniel byl ještě prvního roku krále Cyra.

V. [11]. dlužno čísti podle LXX: „T u ř e k l D a n i e l v r c h n í m u k o m o r n í k o v i (LXX jej jmenuje „A b i e s d r i“; srv. v. 3), j e n ž b y l u s t a n o v e n n a d D a n i e l e m... „m a l a s a r“ není jméno vlastní, nýbrž obecné, znamenající ú ř a d vrchního komorníka. — Pozoruhodno, že za maso nečisté nežádají masa čistého, ale že se spokojují s e s t r a v o u b e z m a s o u, aby tím více byli vzdáleni pokrmů nečistých. Vína zdržovali se nazirejci a Rechabovci. (Nm 6; Jer 35.) Srv. Est 3, 28; 2 Mach 5, 27.

V. [16]. „m a l a s a r“ = vrchní komorník jako ve v. 11.

V. [17]. Odměna za poslušnost zákona Božího. — Babyloňané vysoko cenili umění věštiti budoucí věci, zejména z e s n ů. Srv. Is 47, 12. — O snech, poslaných od Boha srv. Gn 40, 5; 41, 1 n; Nm 12, 6; Joel 2, 28. — Vidění mívali proroci (Am 7, 1. 4. 7; 8, 1; 9, 1; Is 6, 1; Jer 24, 1. a jj). Pozoruhodno, že Danielovi dostává se tohoto daru Božího ve věku tak mladistvém.

V. [18]. „l h ů t a“ tří roků (v. 5).

V. [19]. „r o z m l o u v a l s n i m i“ a tou rozmluvou („kollokviem“) je zkoušel. „h a d a č i“ slují hebr. „c h a r t u m m í m“. Viz o nich Gn 41, 8. 24; Ex 7, 11. 23; 8, 3. 14. — „zaklínači“ = hebr. „aššáfím“ z assyrského „á š i p u“ = zaklínač; srv. níže 2, 2.

V. [21]. „T í m“, mudrcem váženým u k r á l o v s k é h o d v o r a. Nebylo tak pozoruhodno, že Dan zůstal rádcem k r á l ů b a b y l o n s k ý c h, ale povšimnutí zvláštního zasloužilo, že si jej podržel i k r á l p e r s k ý, jenž Babylona dobyl a říši babylonskou vyvrátil. — P r v n í r o k C y r ů v byla doba od 1. nisanu (t. j. 23. března) *538*—1. nisanu *537*. Tím však spisovatel nechce říci, že udává konečnou lhůtu, po které Dan u dvora již nebyl nebo vůbec nežil. Srv. 6, 28; 10, 1. — Jer se domnívá že byl Dan po tomto prvním roce od Daria přeložen do Medie. (Srv. však 10, 4.)

1. Daniel vyjevil a vyložil králův sen o soše z pateré látky (hl 2).

Král nemohl si vzpomenouti, co se mu zdálo v. 1.) Mudrci babylonští nemohli mu pověděti, co ve snu viděl, tím méně byli s to, aby neznámý sen vyložili (v. 2—11). Nabuchodonosor kázal je popraviti (v. 12n). Daniel vyžádav si čas (v. 14n) modlí se, i dostává se mu žádoucího poučení ve vidění (v. 16—23). Daniel před králem prohlásiv, odkud věc ví (v. 24—28a), připomíná králi, co se mu bylo zdálo (v. 28b—36a), vykládá sen (v. 36b—45). Král uznává Boha Danielova a povyšuje jej i druhy jeho na vysoké úřady (v. 46—49).

Hlava 2. [1] Léta druhého vlády Nabuchodonosorovy měl Nabuchodonosor sen; i zděsil se duch jeho a po spánku (dalším) bylo veta. [2] Tu rozkázal král, by svoláni byli hadači, zaklínači, čarodějové a chaldové, aby oznámili králi, co se mu bylo zdálo. Přišli tedy a

---

Hl 2. — V. [1]. „Druhý" rok Nabuchodonosorův byla doba od 1. nisanu *603* do 1. nisanu r. *602*. Byl-li Daniel odveden do Babylona z jara r. 605 („počátek" vlády Nabuchodonosorovy), nescházelo krátce před nisanem r. 602 mnoho do tříletého pobytu Danielova v Babyloně (1, 5.), přece však ještě nebyl ukončil tříletá studia; proto kritika navrhuje místo „druhého" čísti: „dvanáctého". Byl by to r. *593/592*. Srv. Ez 8, 1. (Riessler se domnívá, že „Nabuchodonosor" znamená tu Nabonida, posledního krále babylonského (555—539); „druhý" rok tohoto krále byl by tedy r. *554*.) — Bůh dal sen králi babylonskému jako kdysi faraonovi, aby poskytl příležitost svým sluhům, zde Danielovi, tam Josefovi, na sebe upozorniti. — Mysl zděšená nemohla se uklidniti, král nemohl již usnouti. — Obsah snu, níže podaný, zejména kámen, jenž obrovskou sochu zavalil a rozdrtil, byl s to, aby mysl královu poděsil tak, že se nemohl později na sen podrobně upamatovati.

Staří Babyloňané (podobně jako Egypťané) se domnívali, že jim sny posílají bohové, chtějíce je poučiti o věcech tajných a proto je bedlivě pozorovali a vykládali. Královė měli na dvoře odborníky v těchto výkladech. — Králové babylonští na svých nápisech popisujíce činy své vypravují také — co se jim zdálo. Mějtě sen králův veliký význam ne toliko pro jeho osobu, nýbrž i pro celou říši. Králové báli se božích trestů, kdyby nebyli splnili, co jim ten onen bůh ve snu byl přikázal. I z tohoto důvodu děsil se Nabuchodonosor, zapomenuv, co mu snad od boha ve snu bylo uloženo; odtud lze si vysvětliti velikou snahu jeho — dopíditi se snu. — Nabonid na př. na hliněném válci Britského musea (82, 7—14, 1025) vypravuje: „Na počátku mého věčného království dali mi (velicí bohové) viděti ve snu (toto): Marduk, veliký Pán, a Sin vystoupili. Marduk mi řekl: „Nabonide, králi babylonský... vystavěj Echulchul (chrám v Charranu), a nechať Sin (bůh měsíce) veliký Pán v něm rozbije svůj stánek". Uctivě řekl jsem... Mardukovi: „Ten chrám, jejž mi velíš vystavěti, Médové obklíčili a veliká jest jejich moc". Tu mi Marduk řekl: „Po Médech, o nichž jsi se zmínil, ...jest již veta"... To bylo slovo velikého Pána bohů Marduka a Sina, světla nebes i země, jejichž rozkaz nemůže býti potlačen. Z jejich vznešeného rozkazu měl jsem strach, byl jsem zděšen, hrůzou jat a zmaten byl můj obličej, neotálel jsem, nevyzul jsem se (z povinnosti), nepopřál jsem si odpočinku... V měsíci příznivém, na šťastný den, který **viděním ve snu** ustanovil Šamaš (bůh slunce) a Ramman (bůh větru)... položil jsem k němu základ..." Týž král na témže válci podává zprávu o tom, kterak položil základ ke chrámu Šamašově v Sippaře, zvanému Ebarra „v měsíci příznivém, na šťastný den, jejž **viděním ve snu mi oznámil** Šamaš a Ramman". Jiný sen vypravuje Nabonid na svém sloupě, jenž jest nyní majetkem cařihradského císařského musea na sl. VI a VII. Zdálo se mu, že meteor a měsíc se k sobě blížily, a že se zjevil Marduk, aby krále upokojil, že to není zlé znamení. Poté ukázal se mu ve snu Nabuchodonosor s knězem na voze; Nabuchodonosor na popud kněze žádá Nabonida, aby mu svůj sen vypravoval, aby mu jej mohl vyložiti... Později v noci viděl bohyni Bau, jež odpovídajíc na jeho modlitbu slibuje mu svou přízeň.

V. [2]. „hadači" = hebr. chartummím. — „zaklínači" (hebr.): „aššáfím". — „čarodějové" = hebr. „mekaššéfím". — „chaldové" = kasdím.

stáli před králem. [3] I řekl jim král: „Snil jsem sen, ale na mysli jsa omámen, nevím, co se mně zdálo.“ [4] I odpověděli chaldové králi aramsky: „Králi, na věky živ buď! Pověz sen svým sluhům, a podáme (ti) výklad jeho!“ [5] Tu král ujav slovo řekl chaldům: „Toto ustanovuji pevně: nepovíte-li mi, co se mně zdálo, a nevyložíte-li mi toho, zahynete vy a domy vaše budou zabrány. [6] Jestli mi však povíte, co se mně zdálo a vyložíte-li mi to, odměny a dary a mnoho cti dostanete ode mne; protož sen a výklad jeho mi povězte!“ [7] Ujavše slovo, podruhé řekli: „Račiž král pověděti sen svým sluhům, i podáme výklad jeho“. [8] Král ujav slovo řekl: „Jasně chápu, že chcete nabýti času, nevědouce,

---

— O všelijakých třídách těchto kněží podle zpráv klínopisných viz k Is 47, 10. — „aššáfím“ srv. s babyl. „āšipu“; „m e k a š š é f í m“ s babyl.: „kaššapu“. — „c h a r t u m m i m“ mohlo by odpovídati babyl. „b á r ú“ = hádač. — „C h a l d o v é“ jest vlastně j m é n o n á r o d a, o němž viz Gn 11, 28; 4 Král 25, 3. Ježto z tohoto národa vykládači snů bývali pro svou pověst povoláváni na dvůr babylonský, mohlo dávno před Nabuchodonosorovou dobou vzniknouti ze jména n á r o d a jméno značící t ř í d u k n ě ž s k o u. — Ostatně bylo sotva úmyslem hebr. spisovatele vypočítati přesně čtyři druhy kněží, kteří byli před krále povoláni; spíše nahromaděnými (čtyřmi) jmény chce říci, že byli povoláni kněží v š e c h t ř í d. Popředně šlo tu o třídu kněží zvaných „š a b r ú“ a „š a ’ i l u“, kteří vykládali sny z povolání. Ostatní byli přibráni spíše na poradu nebo aby případně zakročili. Zaklínači na př. mohli hned zakročiti proti neštěstí, kdyby byl sen králi jím hrozil. Jiní mohli zpytováním oleje ve vodě, zkoumáním jater nebo podobnými prostředky přezkoušeti význam snu a pod. — O hvězdopravcích babylonských srv. k Is 47, 13. Jiná třída babylonských kněží uvedena 2, 27: „g á z e r í n“ (věštci). Souborně slují příslušníci všech jmenovaných tříd: „m u d r c i“ (2, 12n). — Daniel a druzi jeho, ačkoli byli zařazeni (níže v. 13) mezi mudrce babylonské (r. 12. vlády Nab. srv. k v. 1), nedostavili se, jak vyplývá z v. 13n. Snad se vyhýbali, pokud bylo možno babylonské pověře. (Či snad byli teprve třetí rok ve škole „druhého“ roku vlády Nabuchod. (viz k v. 1.) a žáci mudrců byli již pokládáni také za mudrce (níže v. 13)?

V. 3. Podle hebr. král praví, že duch jeho jest z m í t á n t o u h o u p o z n a t i s e n. Mudrcům, aby mohli sen vyložiti, třeba prve, jak obyčejně bývá, věděti, co se králi zdálo, proto žádají, aby jim sen vypravoval (v. 4).

V. 4. „c h a l d o v é“, kteří se popředně zabývali výkladem snů (babylonští „šabrú“ a ša’ilu“). — Král nemluvil se svými mudrci „a r a m s k y“, nýbrž b a b y l o n s k y; proto bývá slovo „a r a m s k y“ pokládáno za glosu, která původně na okraji byla napsána a upozorňovala čtenáře, že od tohoto místa není znění knihy Dan podáno hebr, nýbrž a r a m s k y. — Slovo to mohlo by býti pokládáno za původní, kdyby znamenalo jazyk b a b y l o n s k ý jako výše 1, 4. „c h a l d e j s k ý“ a kdyby stálo ve v. 3., ježto i král oslovil mudrce babylonsky (ne hebrejsky). Zda možno také, že Dan napsal p ů v o d n ě události hl. 2—7 babylonsko-assyrsky („chaldejsky“), a že později byly tyto hlavy přeloženy n e do hebrejštiny, ale do a r a m š t i n y, aby bylo zřejmo, že původní řeč jejich nebyla hebrejština, viz výše úvod str. 682, pozn. 5. — „v ě č n ý“, t. j. d l o u h ý život a panování byla hlavní tužba králů babylonských, jak vysvítá z klínopisných nápisů a i z Bar 1, 11. — Nabuchodonosor na př. na hliněném válci Britského musea 79, 3—22, 1. se modlí: „O M a r d u k u, . . . v ě č n ý ž i v o t, d o s y t a p o t o m s t v a, p e v n o s t t r ů n u, a t r v a l é p a n o v á n í m i d a r u j . . .“ (sl. II ř. 13nn). Podobně velmi často na jiných nápisech. (Také Herodot (1, 171) a Diodor Sicilský svědčí (2, 24), že „c h a l d o v é“ sluli babylonští kněží. Viz výše k v. 2.)

V. 5. „T o t o u s t a n o v u j i p e v n ě“ = J i ž j s e m ř e k l! — Podle Vulg bylo by lze překládati také: „T a v ě c (= sen) m i v y p a d l a z p a m ě t i“. — „z a h y n e t e“ = bude z vás kusů naděláno (aramsky), t. j. vaše mrtvoly budou na kusy rozsekány, že nedojdete žádoucího pohřbu ani odpočinku v hrobě. — „z a b r á n y“ a obráceny v ssutiny, v hnojiště. — Srv. 4 Král 10, 27; Esdr 6, 11 (hebr.); 2 Mach 1, 16.

V. 7. „p o d r u h é“ opakují, co byli řekli poprve ve v. 4.

V. 8. „n a b ý t i č a s u“, věc protáhnouti, až bych na ni zapomněl, zájmu o ni pozbyl, vědouce, že jinak jest můj rozkaz nezměnitelný.

že jsem vydal ustanovení pevné. [9] Pročež nepovíte-li mi toho snu, jeden (jen) úsudek budu míti o vás: výklad klamný a plný podvodu chcete si smysliti a přednésti mně, až vyprší něco času. Protož sen mi povězte, bych zvěděl, že jste také s to, abyste podali pravý jeho výklad". [10] Tu chaldové ujavše slovo před králem řekli: „Není člověka na zemi, který by požadavku tvému, králi, mohl učiniti zadost; ale také žádný král sebe větší a mocnější nedoptává se na takovou věc některého hadače nebo zaklínače nebo chalda. [11] Neboť požadavek tvůj, králi, jest těžký, a nikoho nelze nalézti, kdo by mu učinil zadost před králem, kromě bohů, kteří nesídlí mezi lidmi".

[12] Král slyše to v prchlivosti a ve hněvu velikém přikázal, by zahynuli všichni mudrci babylonští. [13] Když ortel vyšel, a mudrci měli býti (již) pobíjeni, hledali také Daniela a druhů jeho, aby popraveni byli.

[14] Tu Daniel vyptával se na rozkaz a na rozsudek Ariocha, velitele královského vojska, který byl vyšel, aby zabíjel babylonské mudrce. [15] Ptal se toho královského zmocněnce, pro kterou příčinu tak ukrutný rozkaz od krále vyšel. Když pak tu věc Arioch Danielovi oznámil, [16] odebral se Daniel ke králi s prosbou za čas, aby mohl králi podati výklad.

[17] Všed pak do svého domu, oznámil věc druhům svým, Ananiášovi, Misaelovi a Azariášovi, [18] aby si vyprosili milosrdenství před Bohem nebes pro toto tajemství, a nezahynuli Daniel a druhové jeho s ostatními mudrci babylonskými. [19] Tehdy zjeveno bylo Danielovi ta-

---

V. [9]. Podle aram.: „nepovíte-li mi toho snu, jen jediný rozsudek nad vámi zůstává (rozsudek smrti), protože jste se umluvili, že budete mluviti klamnou a převrácenou řeč přede mnou, až by se čas změnil", t. j. až zase mysl královu jiné věci upoutají. — Pověděti, co se králi zdálo, má býti zkušebným kamenem poctivosti mudrců: nedovedou-li králi říci, co se mu zdálo, bude to pokládati za důkaz, že nedovedou žádného snu spolehlivě vyložiti, že všecky jejich výklady dosavadní (jiných snů) byly klam a mam; povědí-li králi, co se mu zdálo, bude to důkazem, že dovedou také správně tento sen (a sny vůbec) vykládati. Protahováním věci nedá se král odvrátiti od své vůle zvěděti z úst mudrců, co se mu zdálo. Král pamatoval se poněkud na sen tak, že by si na něj vzpomněl, kdyby mu jej mudrci vypravovali, a že by poznal, líčí-li správně, co se mu bylo zdálo, čili nic. Sám však na podrobnosti, na nichž při výkladu snu přece tolik záleží, nemůže se rozpomenouti. — Z výroku králova „umluvili jste se" lze se dohadovati, že bylo mudrcům dopřáno prve dosti času, aby se uradili, aby vyzkoušeli své prostředky, konali oběti atd., kterými by se dopídili toho, co král žádá.

V. [10]. Totéž žádal od svých mudrců později kterýsi král jemenský, jak vypravuje Ibn Hišam v životopise Muhammedově.

V. [13]. nasvědčuje tomu, že Daniel patřil již mezi babylonské mudrce, že tedy pravděpodobně měl již odbytá tříletá studia (1, 5.).

V. [14]. Podle aram. obrátil se Dan moudře a rozumně na Ariocha, velitele osobní královy stráže, tedy jinak nežli si vedli mudrci bab. před králem — Arioch = babyl. Eri-Aku = Sluha (boha) Měsíce. — Povinností osobní stráže královy bylo vykonávati popravy na rozkaz svého pána, zejména těch, kteří se provinili proti jeho osobě.

V. [16]. Daniel v tom, že byl s druhy na dvoře pohanském, a že zvláštním způsobem byli již zakusili ochrany Boží (1, 15. 17. 20), jistojistě poznal, že Bůh nechce předčasné jejich smrti, ale že hodlá ukázati sebe a svou moc pohanům; proto pojal pevnou naději, že mu Bůh pomůže (Knabenbauer). Král dovolil Danielovi připraviti se na výklad snu, jako byl totéž dovolil ostatním mudrcům. Srv. výše v. 9.

V. [17]. Daniel nepřipravuje se zkoumáním jater nebo podobnými prostředky, nýbrž modlitbou, kterou koná společně se svými druhy!

V. [19]. „viděním", jehož se mu dostalo sice v noci, ale za plného bdění a vědomí; tedy nikoli ve snu. (Proti Cornely-mu na str. 690, čís. 5.)

jemství to nočním viděním. I dobrořečil Daniel Bohu nebes. [20] Ujav slovo řekl:

„Buď jméno Páně požehnáno
od věků až na věky!
Neboť moudrost
a síla jest jeho.

[21] On mění časy i věky,
svrhuje krále a ustanovuje;
dává moudrost moudrým,
a rozum rozumným.

[22] On zjevuje věci hluboké,
to, co skryto jest,
zná, co ve tmě jest,
a světlo jest u něho.

[23] Tebe, Bože našich otců, velebím a chválím,
žes moudrost a sílu mi udělil;
žes mi nyní ukázal, zač jsme tě prosili,
neboť záhadu královu rozřešil jsi nám.“

[24] Potom Daniel všed k Ariochovi, jejž byl král ustanovil, aby pobil babylonské mudrce, takto k němu mluvil: „Nezahlazuj mudrců babylonských; uveď mne před krále, a já podám králi výklad!“ [25] Tu Arioch rychle uvedl Daniela ke králi a řekl mu: „Našel jsem jednoho z judských zajatců, jenž podá králi výklad.“ [26] Král ujav slovo řekl Danielovi, jehož jméno bylo Baltasar: „Můžeš-li mi v pravdě pověděti sen, jejž jsem měl i výklad jeho?“ [27] Daniel ujav před králem slovo řekl: „Tajemství, na něž se král doptává, mudrci, zaklínači, hadači a věštci nemohou králi nikterak vyložiti. [28] Jest však Bůh na nebi, jenž odkrývá tajemství, a ten ukázal tobě, králi Nabuchodonosore, co přijíti má v posledních dobách.

Co se ti zdálo, co viděla hlava tvá na lůžku, bylo toto: [29] Ty,

---

V. 20. „moudrost a síla“ jest v Bohu, a tu Danielovi udělil již podle 1, 19n i podle 2, 23b.

V. 21ab. naráží již na význam snu o veliké soše a jejím pádu.

V. 24. Daniel zachránil život ostatním mudrcům; tím mohl získati velmi mnoho uznání a úcty.

V. 25. „jednoho z judských zajatců“, tedy cizince zdůrazňuje proti domácím cechům mudrckým. Cizinec dokáže více než slavení učenci domácí! Není tu tedy rozporu s v. 16! Nemohoucnost vědy babylonské zdůrazňuje také Daniel ve v. 27. — Místo „našel jsem“ možno také překládati: „nalezl se“.

V. 27. Mudrci babylonští nemohou králi vyhověti, ježto jejich bohové sami nevědí, co se mu zdálo. — Ke jménům tříd věštců srv. výše v. 2.

V. 28. Dan umění pověděti králi, co se mu zdálo a co ten sen znamená, nepřičítá sobě, nýbrž jedinému svému Bohu, jehož moudrost a moc má Nabuch. poznati, a jemuž má se vděčně pokloniti za to, že jej takovým sdělením vyznamenal. „poslední doby“ jsou doby mesiášské. Jeť kámen, z něhož vznikne hora, království, jež založí Mesiáš.

V. 29. Bůh, jenž seslal sen, navázal na přirozené starosti královy, co bude s jeho říší. Starovýchodní panovníci mívali veliký strach o své trůny, ježto bývaly na hliněných nohách. Ty obavy tížily usínajícího krále. Kromě nepřátel vnitřních, byla to situace zahraniční, která mohla krále babylonského znepokojovati na lůžku prve než usnul. Jak toužili králové po dlouhém panování, po rozšíření a upevnění své moci, hlásají nápisy jejich. Snadno bývali znepokojeni, hrozilo-li nějaké nebezpečí těmto tužbám.

králi, počal jsi mysliti na svém lůžku, co se v budoucnosti stane, a ten, jenž odkrývá tajemství, ukázal tobě, co má přijíti. [30] Také mně to tajemství odkryto bylo, ne však proto, že jest ve mně více moudrosti než ve všech ostatních živých, ale proto, aby králi výklad podán byl, a myšlení mysli své aby zvěděl. [31] Tys, králi, viděl: Hle, cosi jako veliká socha; socha ta veliká a postavy vysoké stála proti tobě, a vzezření její bylo hrozné. [32] Hlava té sochy byla z nejlepšího zlata, prsa a ramena ze stříbra; břicho a bedra z mědi; [33] stehna byla železná, nohy pak byly dílem železné a dílem hliněné. [34] Hleděls tak (na to), až se utrhl bez rukou (lidských) kámen s hory, udeřil sochu do nohou železných a hliněných a rozdrtil je. [35] Tehdy roztříštěno bylo železo, hlína, měď, stříbro i zlato, a obrátilo se to jakoby v plevy letního humna, jež uchvacuje vítr a po nichž nezbývá ani stopy. Z kamene pak, který udeřil sochu, stala se veliká hora, a naplnil celou zemi. [36] To byl ten sen.

Také význam jeho povíme před tebou, králi! [37] Tys král králů, jemuž Bůh nebes dal království a zámožnost a moc a slávu, [38] v jehož ruku dal všecko, kde sídlí lidé, zvěř polní i ptactvo nebeské, a pod jehož panství všecky věci postavil — ty jsi ta hlava zlatá. [39] Po tobě

V. [30]. Dan mistrně omlouvá neschopnost babyl. mudrců, vyhýbá se závisti, která by mu nepřála jeho dovednosti, ctí krále, k vůli němuž prý bylo mu tajemství zjeveno, vším pak čelí k poznání a oslavě Boha Israelova mezi pohany.

V. [31]. Místo „p o s t a v y v y s o k é“ aram. bývá překládáno: „n e o b y č e j n é h o l e s k u“. — Babyloňané stavívali vedle soch menších také s o c h y v e l i k é v n a d ž i v o t n í v e l i k o s t i podobně jako Egypťané. Srv. „š é d u“ a „l a m a s s u“ u vchodů do chrámů a paláců královských, jejichž vzezření bývalo také „h r o z n é“.

V. [32 n]. Sochy bývaly z h l í n y, ze dřeva, z kamene, také z mědi nebo z bronzu (spěže), povlačeny plášti ze zlata, ze stříbra; železa užíváno bylo v umění babylonsko-assyrském d á v n o p ř e d N a b u c h o d o n o s o r e m. Oči, případně jiné části těla bývaly z jiných látek než ostatek sochy. Navazuje tedy sen věrně na představy královy, známé ze života jeho.

V. [34]. „s h o r y“ nemá znění aramské. — Bez „r u k o u l i d s k ý c h“ = bez přičinění lidského, řízením Božím, z nenadání. — „k á m e n“, z něhož bývaly také vytesávány sochy, znázorňuje tu království Mesiášovo.

V. [36]. „p o v í m e“ — Daniel se ztotožňuje se svými druhy.

V. [37]. „B ů h n e b e s“ jediný, pravý, nikoli b o z i babylonští! — „k r á l k r á l ů“ jest zhuštěný velký titul králů babylonských, jenž zní na památkách Nabonidových takto: „J á j s e m N a b u n a i d, k r á l v e l i k ý, k r á l m o c n ý, k r á l v e š k e r e n s t v a, k r á l b a b y l o n s k ý, k r á l č t y ř s t r a n s v ě t o v ý c h . . .“ „z v ě ř p o l n í“ jako Jer 27, 5n.

V. [39 n]. „P o t o b ě“ = po tvém království. — Staří pokládali doby dávné vesměs za lepší nežli doby pozdější. Srv. podání národů o staré době zlaté, stříbrné, měděné, železné a pod. Stačí tedy i zde v pojmu „m e n š í“ souhlasně s královstvím „s t ř í b r n ý m“ viděti toliko království m l a d š í; v tom smyslu bylo každé další království „m e n š í“. Jiní vykládají „m e n š í“ o menší v n i t ř n í pevnosti, jiní jinak. Není pochyby, že první království, znázorněné zlatem, jest říše Novobabylonská. O dalších říších však jsou náhledy odlišné: Někteří pokládají říši Médoperskou za jedinou, rovněž tak říši Alexandra a jeho nástupců, i nezbývá jim nežli přibrati za říši čtvrtou — říši Římskou. — Jiní dělí Medii a Persii na dvě říše, čtvrtým královstvím jest jim říše Makedonsko-řecká, takže pro říši Římskou není již místa. — Jiní spojují Medii a Persii v říši jednu, za to však pokládají říši Alexandrovu a říši jeho nástupců (zejména Ptolemeovců a Seleukovců) za říše dvě (třetí a čtvrtou), takže rovněž říši Římskou s obzoru Danielova vylučují. Dlužno však míti za to, že Dan rozuměl stříbrem říši Médoperskou jakožto jeden celek. Také na jiných místech jsou oba národové ztotožňováni: 5, 28; 6, 8. 12. 15n; 8, 20; nikde nemluví Dan o Medech a Peršanech jakoby činili dva státy rozlišné, nýbrž tak, že to byli dva národové (dvě části) j e d n é říše: srv. 7, 5; 8, 3. Tak vykládal sv. Jer, Teodoret a většina katolických biblistů. — Příliš daleko ve výkladu allegorické sochy zabíhají ti, kteří vidí nejednotu říše

pak povstane království jiné, menší tebe, stříbrné, poté království jiné, třetí, měděné, jež panovati bude nad celou zemí. [40] A království čtvrté bude jako železo. Jako železo drobí a tříští všecky věci, tak ono rozdrobí a roztříští toto všecko. [41] Žes pak viděl nohy a prsty dílem z hrnčířské hlíny a dílem železné (to znamená), že to království rozdělené bude; něco železné pevnosti bude míti, ježto jsi viděl, že smíšeno bylo železo s hlinou. [42] A prsty nohou odpola železné a odpola hliněné (znamenají, že) království bude zpola silné a zpola křehké. [43] Železo pak smíšené s blátem a hlinou, jak jsi viděl, (znamená, že)

Médoperské v tom, že ze stříbra byly dva údy: plece a prsa. Srv., co řečeno bylo o výkladu allegorické sochy v II. sv., str. 569. (úvod do Velepísně). — Podobně dlužno souditi o jiných výstřednostech níže uvedených. Třetí království, jež přijde po druhém, běžný výklad pokládá za říši Alexandra Vel.; v mědi, kterým jest naznačena, možno viděti válečnou sílu, možno však význam mědi přejíti právě tak jako neužitečnou otázku, proč tato říše označena jest právě břichem a kyčlemi. — Čtvrté království podle běžného starého výkladu byla říše Římská, skutečně železná, jež roztříštila „toto všecko", t. j. krajiny předešlých říší; za vlády této říše nastala „doba poslední" (v. 28.), t. j. mesiášská. — Avšak čtvrté království sotva může býti říše Římská; nejlépe jest viděti (ve třetím království říši Alexandrovu a) ve čtvrtém říši Seleukovců a Ptolemeovců (Houbigant, Buzy). Danielův popis čtvrté říše hodí se mnohem lépe na říši Seleukovců a Ptolemeovcův nežli na říši Římskou. Nejlepším výkladem hl 2. jest níže 10, 5—45., líčící pikle Antiochie proti Alexandrii a naopak. Tam lze poznati, která doba dějinná splývá s videm (hl. 2). V 43. níže nelze lépe vysvětliti nežli o pokusech Ptolemeovců a Seleukovců spojiti a sceliti obě říše manželskými (politickými) sňatky; něco podobného nesnadno jest nalézti v říši Římské. (Viz níže hl 11.). Chodidla ze železa (a kámen, jenž je podrazí a rozdrobí) znamenají totéž, co ve hl. 7. čtvrtá šelma (a syn člověka v oblacích); také tento náznak hodí se lépe na říši Seleukovců a Ptolemeovců nežli na říši Římskou. — Růžek (8, 23) znamená totéž, co jedenáctý roh 7, 24: krále zpupného, jenž bude pronásledovati krutě lid Boží; podle 8, 9. bude to jeden z dědiců Alexandra Vel.; jeho zuřivost proti národu vyvolenému popisuje 11, 21—45. tak, že nelze mysliti na nikoho nežli na Antiocha Epifana. Nikde nečiní Dan výslovné zmínky o Římanech a říši jejich. Železo naznačuje ukrutnost Ptolemeovců a Seleukovců, kterou pocítí Židé na svém těle; směsice železa a hliny velmi vhodně naznačuje volné spojení (kulturní) Egypta a Syrie po smrti Alexandrově (Buzy).

V. [41]. Podle v. 33. byly holeně a lýtka ještě celá ze železa, teprve chodidla a prsty byly dílem ze železa, dílem z hlíny. Jeronym viděl v tom svou dobu: „Jako totiž na počátku nebylo nic pevnějšího a nic tvrdšího nad císařství římské, tak není nic nad ně slabšího na konci, kdy potřebujeme pomoci jak ve válkách občanských tak i proti všelijakým národům barbarským."

V. [43]. Budou činěny snahy, aby všelijaké různorodé prvky poslední, čtvrté říše byly slepeny tmelem, jakého bývá užíváno, t. j. politickými smlouvami manželskými (= „lidským semenem") ale vše bude marno. — Daleko zacházejí ti, kdož ve dvou železných holeních vidí dva konsuly, dva císaře římské, kdo v nestejné velikosti prstů u nohou vidí nestejně mocná knížata a pod. — (Riessler vyslovil domněnku, že snad sen králův vztahoval se původně na čtyři vladaře: Nabonida, Baltasara, Cyra a Kambysa.) Ostatně celé těžiště snu tkví v soše, představující člověka, kterou balvan rozdrtí. Ježto balvan neznamená nic jiného nežli Mesiášovo dílo, jeho království (říši Boží), znamená socha člověka vůbec říše, založené od lidí a stavící se více méně nepřátelsky proti říši Boží, ať je těch říší kolikkoliv. Popředně byla to říše Novobabylonská, jež sama stála na hliněných nohách již za dob svého zlatého věku, t. j. za dob Nabuchodonosorových, klesala, bledla za dob stříbrných, měděných, za dob železných a hliněných, t. j. za dob nástupců Nabuchodonosorových, rozštěpována jsouc vnitřními spory o trůn (viz výše v úvodě na str. 683) i marné byly snahy sjednotiti říši politickými sňatky, směšováním všelijakých živlů, pobabylonšťováním poddaných národů; jednota říše se uvolnila popředně za Nabonida, kdy byli vlastně králové dva: Nabonid a jeho syn Baltasar (viz výše úvod na str. 683). — Dílo vykupitelské počalo již Cyrem; již tehdy kámen veliký rozdrtil babylonskou říši, království Božímu nepřátelskou a následek toho byl — nová

budou sice slepena lidským semenem, nebudou však při sobě držeti, jako železo nemůže býti smíšeno s hlinou. [44] A za dnů těch králů zřídí Bůh nebes království, jež na věky nebude zničeno, a toho království jeho nedostane se jinému národu; rozdrobí a dokonale zničí všecky ony říše, samo však státi bude na věky [45] tak, jak jsi viděl, že s hory bez rukou utrhl se kámen, a rozdrtil hlínu, železo, měď, stříbro a zlato. Veliký Bůh ukázal králi, které věci příště přijdou. Pravdivý jest ten sen a spolehlivý jeho výklad."

[46] Tu král padl na tvář, poklonil se Danielovi a přikázal, aby mu obětovali oběti a kadidlo. [47] Ujav pak slovo král řekl Danielovi: „Opravdu, bůh váš jest bůh bohů a pán králů, a zjevuje tajemství, když tě ty mohl jsi odkrýti tajemství toto." [48] Tehdy povýšil král Daniela na výsost, dary mnohé a veliké dal jemu, a ustanovil jej vladařem nad celou župou Babylonskou, jakož i představeným všech mudrců babylonských.

[49] Daniel vymohl také na králi, že odevzdal správu župy Babylonské Sidrachovi, Misachovi a Abdenagovi; Daniel pak sám zůstal u dvora královského.

říše Boží v Jerusalemě, kterou založili vrátivší se zajatci babylonští — první to počátek, předzvěst a předobraz příští veliké říše Boží — království Kristova. Říše Perská sice pomohla k těmto počátkům království Božího, brzy však připodobnila se k říši babylonské, království Boží pronásledující. Také tato (Perská) říše byla kolos na hliněných nohách, jejž prozřetelnost Boží rozdrtila. Totéž se opakovalo s říší Alexandrovou, s říší Ptolemeovců, Seleukovců atd., a konečně i s říší římskou, totéž bude se opakovati do skonání světa s každou říší světovou i malou, která se postaví kdy proti říši Boží. Socha, kterou Nab viděl, byla bez ducha; to znázorňuje velmi dobře bezduchost říší, Bohu nepřátelských... Srv. Jer 51, 58; Hab 2, 13 a srv. proti tomu živou postavu „syna člověkova" níže Dan 7, 13n.

V. [44]. „těch králů" posledních. — „nedostane se jinému národu" jako se na př. dostalo království babylonské do rukou Peršanů atd. — Křesťanství rozdrobí a zničí ty říše ne politicky, ježto Kristovo království není s tohoto světa, ale nábožensky, duchovně, mravně si je podmaní, ničíc postupem času vše, co je v nich Bohu nepřátelského, až do konečného vítězství Kristova na konci světa.

V. [45]. Kámen znamená církev katolickou s Kristem v čele. To dílo se počalo již založením církve nové v Jerusalemě od zajatců, jimž byl dal Cyrus dovolení vrátit se do vlasti r. 538. Vzrůst církve N. z. vhodně zobrazen kamenem, který vzrostl ve světovou horu z malých počátků. Srv. Ez 17, 23n; Mt 13, 31n; 1 Kor 1, 25. — Buzy shrnuje náznačný význam sochy: Jako se skládala socha z různých složek, ze zlata, stříbra, mědi, železa a hlíny; a jako kámen z hory podraziv soše nohy rozdrtil na prášek všecky její složky: tak uvidí svět vyvíjeti se postupně čtyři říše, jejichž síla a souvislost bude se zmenšovati. Na místo říše Nabuchodonosorovy nastoupí říše Medo-perská, po ní říše Alexandra Vel.; a po této říše Seleukovců a Ptolemeovců; tato bude zničena královstvím Božím, jehož vláda nepřejde na národ jiný, a jež bude trvati věčně. Jak takový vid byl s to, aby dodal odvahy Židům za doby hrozných jejich národních zkoušek!

V. [46]. Král rozpomíná se na to, co se mu zdálo a shledává, že mu Daniel správně vše vypověděl. — Nabuchodonosor u nohou Danielových zobrazuje to též, co jeho sen: vítězství duchovního Israele nad pohanskými králi a říšemi za doby mesiášské. Podobně poklonil prý se později také Alexandr Vel. před židovským veleknězem (Jos. Flavius, Starož. XI 8, 5.) — „poklonil se" jako se klaníval bohům. Srv. Sk 14, 10. — Lze se snadno dovtípiti, že Dan bohocty nepřijal, ale že upozornil, komu přísluší: jedinému Bohu nebes! Tak vysvítá z v. 47.

V. [49]. Srv. výše 1, 19n. — „u dvora" = slovně „u brány". Riessler se domnívá, že Daniel nabízených úřadů nepřijal pro sebe, že se spokojil s podřízeným postavením na dvoře královském (= „u brány"; srv. Est 2, 19. 21; 3, 2) a proto že se netýkal příkaz králův hl. 3 súčastniti se posvěcení sochy Daniela, jenž úřadu státního nezastával, ovšem však že vázal jeho tři druhy.

2. **Druzi Danielovi v ohnivé peci** (3, 1—97).

Král kázal postaviti zlatou sochu (v. 1). Všichni se jí klaněli (v. 2—7). Jen druhové Danielovi nikoliv (v. 8—12). Neohroženě odmítají uposlechnouti rozkazu královského (v. 13—18). Proto byli vhozeni do pece ohnivé (v. 19—23). Zlomek druhokanonický (v. 24—90) podává modlitbu Azariášovu (v. 24—45), vypravuje, kterak je anděl chránil (v. 46—50) a končí se písní tří jinochů (v. 51—90). Další znění prvokanonické vypravuje, že král užaslý (v. 91 n) kázal jinochům vyjíti (v. 93 n), že uznal opět boha Israelova za boha pravého, a jinochy dosadil zase do jejich úřadů (v. 95—97).

Hlava 3. — [1] Král Nabuchodonosor dal udělati zlatou sochu, šedesát loket vysokou a šest loket širokou, a kázal ji postaviti na rovině Dura v župě Babylonské.

[2] A Nabuchodonosor král poslal (posly), by shromáždili satrapy,

---

Hl. 3. — V. [1]. Zachované nápisy Nabuchodonosorovy vypravují, že tento král mnoho, rád a velikolepě stavíval ke cti bohů. „Sochu“ dal pravdě podobně vystavěti na oslavu některého svého velikého vítězství. Podle LXX a překladu Teodotionova učinil tak roku osmnáctého své vlády; srovnáme-li tento údaj s Jer 52, 29. byl to rok *587*, tedy rok, kdy dobyl Jerusalema. Zlat se domnívá, že Nab. postavil řečenou sochu na oslavu vítězství nad Jerusalemem. Že bylo veleměsto říše Judské tehdy již zbořeno, vysvítá také z modlitby Azarjášovy 3, 38. — „Zlatou“, t. j. zlatem obloženou, ostatně však z kamene, z hlíny nebo jiné látky. Srv. níže 14, 6; Is 40, 19; 46, 6; Jer 10, 3 n 9. — Ostatně králové starého Východu opět a opět se na svých nápisech honosí, mnoho-li zlata ukořistili a mnoho-li tohoto drahého kovu vynaložili na chrámy, sochy bohů atd. — Herodot píše (I 183), že viděl ve svatyni babylonské modlu, oltář a trůn ze zlata, což vše vážilo 800 hřiven; slyšel prý také, že tam byla socha zlatá 12 loket vysoká Při známé snaze vzdělaných národů Starého Východu stavěti obrovské pyramidy (Egypt), věže (Babylonie), chrámy a paláce, používati k těm stavbám kyklopských balvanů a kvádrů, jest pochopitelna také snaha stavěti sochy v nadživotní velikosti; jest proto i zpráva Dan o vysoké a široké soše Nabuchodonosorově dějinně hodnověrná. Král assyrský Ašurnasirpal (885—860) na př. se honosí v jednom svém nápise: „Dal jsem postaviti sochu Niniba, jaké dosud nebylo... ze vzácného skalního kamene a ryzího zlata“. Již socha Gudey, krále Lagaše ze 4tého tisíciletí v pařížském Louvru (značka D) vydlabaná z dioritu jest nadlidských rozměrů (v ramenech 76 cm široká). — Vypuklina nástěnná z Ašurnasirpalova chrámu v Nimrudu (Kalach), na které vyobrazeni jsou dva poplatníci, z nichž jeden přináší dvě opice (nyní v Londýně) jest *2·40 m* vysoká. — Z téhož paláce mají v Londýně okřídleného lva s hlavou lidskou (jakéhosi „cheruba“), vysokého *3·15 m*. — V Paříži jest socha Gilgamešova z paláce Sargonova, (v Chorsabadu) vysoká *4·45 m*. — Srv. kolosy egyptské, Socha Jovišova v Tarentu byla 40 loket zvýši, známý kolos na ostrově Rhodu dokonce 70 loket! Ostatně možno se dohadovati, že socha boha Nabuchodonosorova byla postavena na podstavci, snad na sloupu, a že v rozměr 60 loket jest započítána ne toliko výška sochy, nýbrž i výška toho sloupu (jenž byl 6 loket zšíří) jak již znázorňovalo umění starokřesťanské. — Ježto hlavním bohem říše Novobabylonské, veleměsta Babylonu, a tedy i bohem Nabuchodonosorovym byl Marduk-Bél, jemuž také Nab. vše připisuje, svůj trůn, svá vítězství, možno se dohadovati, že socha, již dal král na rovině Dura postaviti, představovala Marduk-Béla, jemuž byl i zasvěcen největší chrám v Babyloně-Esagila; podle Herodota měl obvod celého chrámoviště dva hony, obvod (čtverec) věže 1 hon, zřícenina její (věže) má 90 m dlouhé (čtyři) strany. (Riessler se domnívá, že Nabuchodonosor i zde jest vlastně Nabonid, jenž podle klínových nápisů dal postaviti vícero soch). — „Dúrá“ byla rovina jihovýchodně Babylona, kde jméno její zachováno v názvu průplavu Nahr-Dura a několika kopečků Tolul Dura. (Oppert, jenž se domnívá, že tu nalezl jakýsi podstavec, jenž mohl býti patkou sochy Nabuchodonosorovy). „Dúrá“ mohl by býti aramský tvar slova Zór, jak sluje poříčí Eufratu proti rovinám výše položeným, že by tedy Dura byla „na poříčí“ Babylona (Wetzstein). — Rozměry udané šestkami (60, 6) jsou babylonské.

V. [2]. „všecky činovníky žup“ shrnuje všecky třídy a stupně úředníků prve jmenovaných, a naznačuje, že spisovatel nečiní nároku na úplnost všech

úředníky, soudce, vůdce, vladaře, správce, zkrátka všecky činovníky žup, aby se sešli k posvěcení sochy, již byl dal postaviti Nabuchodonosor král. [3] Tu se shromáždili satrapové, úředníci, soudcové, vladaři, velmoži, kteří v moci postaveni byli, zkrátka všickni činovníci žup, aby se súčastnili posvěcení sochy, již byl dal postaviti Nabuchodonosor král. I postavili se před sochou, již byl dal postaviti Nabuchodonosor král. [4] A hlasatel volal zvučným hlasem: „Vám, národům, kmenům a jazykům se ohlašuje: [5] V tu chvíli, jak uslyšíte zvuk rohu, píšťaly, citary, sambuky, žaltáře, symfonie a jiných nástrojů hudebních, padnouce klaněјte se zlaté soše, kterou byl dal postaviti Nabuchodonosor král. [6] A kdyby někdo nepadl a neklaněl se, v tu chvíli uvržen bude do peci, do hořícího ohně. [7] Proto hned jak uslyšeli všichni lidé zvuk rohu, píšťaly, citary, sambuky, žaltáře, symfonie a jiných nástrojů hudebních, všichni národové, kmenové a jazykové, padše klaněli se zlaté soše, již byl dal postaviti Nabuchodonosor král.

---

tříd a stupňů úřednických. Stanoviti příslušný obor působnosti vyjmenovaným úředníkům, nebo ztotožniti všecky se jmény úředníků, známých z klínopisných pramenů, dosud nelze. Na 1. místě jmenováni jsou v aram. „achašdarpenajjá"; to slovo jest z perského „khšatrapán", známějšího v řeckém tvaru „satrapés". — 2. „signajjá" odvozeno z assyrského „šaknu" (šakin). — 3. „pechá" jest rovně z assyrského „pahat" (místodržitel). — 4. „adargázerajjá" bývá odvozováno ze středoiranského „andaržaghar" a překládáno „rada". Podle E. Meyera však je to titul generála. — 5. „gedáberajjá" bývá pokládáno za vedlejší tvar slova „gizbárajjá" = pokladníci. — 6. „detaberajjá" bývá odvozováno ze středoiranského dáthabar a znamená slovně zákonodárce, pravníka. — 7. „tiftájé" bývá srovnáváno s arabským „mufti", s řeckým „hypatos", odvozováno pak „ze staroperského „adipati" (Behrmann) nebo ze středoiranského „dénpet" = nejvyšší představený bohoslužby. Sedmička je zde nejspíše číslice náznačná.

V. [3]. V aram. znění jsou vyjmenováni titíž činovníci v téže řadě jako ve v. 2. V překladech některých jsou odchylky.

V. [4]. „hlasatel", aram.: „karózá" není vypůjčeno z řeckého „kéryx".

V. [5]. „píšťala", aram. „mašróqítá". — Jmenovaní činovníci zastupovali, jak snadno se dovtípiti, všeliké národy, Nab. poddané.

V. [5]. „kathrós" (citara) jest slovo řecké. Strabo (10, 3. 7.) však píše, že je to nástroj původu asijského. Hebreové jej nazývali „kinnór". Viz k 2 Král 6, 5. — „sabbechá" = řeckému „sambyke", jest však sporno, zdali vypůjčili si to slovo Aramové od Řeků nebo Řekové od Aramů. Byl to nástroj podobný harfě, trojúhelník o čtyřech strunách (Atheneus). — O „žaltáři" (aramsky „pesantérín" = řeckému „psalterion") viz k 2 Sam 6, 5. — Slovo se zachovalo v dnešním arabském „santir". — Aramské „sumfónjá" jest z řeckého „symfónia", zachovaného v dnešním románském „sambonjá" a „zampogna"; byla to nejspíše dvojí píšťala (šalmaj) nebo dudy; byl prý to zamilovaný nástroj Antiocha Epifana (Polybius). — O jiných nástrojích srv. 2 Sam 6, 5. — Na assyrských vypuklinách jest vyobrazena také lyra, harfa (kolmá), loutna, šalmaj, buben a cymbál. — Slova řecká a nástroje jim odpovídající mohli přinésti (z Malé Asie) řečtí otroci, jež do Babylonie ode dávna dodávali Féničané (případně i vojenští zajatci Assyřanů mohli tak učiniti.)

V. [6]. Upalovati byl trest u Assyřanů a Babyloňanů obvyklý. Srv. Jer 29, 22. Na vypuklině brány Balavatske z dob Salmanasara, krále assyrského (859 - 825) zobrazena jest assyrská mučírna, a v ní také pec, z jejíchž otvorů šlehají vysoko plameny na znamení, jak silně jest vytopena; nad ní a vedle ní namlované hlavy představují ty, kteří byli odsouzeni k smrti ohněm. — Zástupci národů podrobených měli si uvědomiti, že Marduk nejvyšší bůh babylonský dokázal, oč větší jest než národní bohové jejich; to mohlo snadno se přičíti náboženskému přesvědčení toho onoho zástupce národa, a ponoukati jej, aby žádané pocty cizímu bohu babylonskému nevzdával. Aby se neopovážil nikdo této pocty Mardukovi odepříti, proto byl stanoven tak přísný trest (Knabenbauer).

[8] Hned však přistoupivše (muži) Chaldejští žalovali na Judovce. [9] Řekli Nabuchodonosorovi králi: „Králi, na věky buď živ! [10] Ty, králi, vydals ustanovení, aby každý, kdo uslyší zvuk rohu, píšťaly, citary, sambuky, žaltáře, symfonie a jiných hudebních nástrojů, padl a klaněl se zlaté soše; [11] a kdo by nepadl a neklaněl se, aby uvržen byl do peci, do hořícího ohně. [12] Jsou však muži z Judska, jež jsi byl ustanovil nad správou župy Babylonské, Sidrach, Misach a Abdenago: ti mužové, králi, pohrdli tvým ustanovením: bohů tvých nectí, a zlaté soše, již jsi byl dal postaviti, nechtějí se klaněti."

[13] Tu Nabuchodonosor v prchlivosti a v hněvu rozkázal, aby přivedeni byli Sidrach, Misach a Abdenago; i byli hned přivedeni před krále. [14] Nabuchodonosor král ujav slovo řekl jim: „Opravdu-li, Sidrachu, Misachu a Abdenago, bohů mých nechcete ctíti a zlaté soše, již jsem dal postaviti nechcete se klaněti? [15] Nuže teď, jste-li ochotni, — v tu chvíli, jak uslyšíte zvuk rohu, píšťaly, citary, sambuky, žaltáře, symfonie a jiných hudebních nástrojů, padnouce klanějte se soše, již jsem dal udělati; nebudete-li však chtíti se klaněti: v tu chvíli uvrženi budete do peci, do hořícího ohně; a který jest ten bůh, jenž by vás vytrhnouti mohl z ruky mé?" [16] Sidrach, Misach a Abdenago, ujavše slovo řekli králi Nabuchodonosorovi: „Netřeba nám, abychom ti na to odpověděli. [17] Neboť hle, Bůh náš, jejž ctíme, může vytrhnouti nás z peci, z hořícího ohně, a z rukou tvých, ó králi, vysvoboditi. [18] Avšak i kdyby to nebyla vůle jeho, známo buď králi, že bohů tvých ctíti a zlaté soše, již jsi dal postaviti, klaněti se nebudeme!"

[19] Tu byl Nabuchodonosor plný prchlivosti — až se vzezření tváře jeho znetvořilo — proti Sidrachovi, Misachovi a Abdenagovi, i rozkázal, aby rozpálena byla pec sedmkrát více než obyčejně ji rozpalovali. [20] Nejsilnějším pak mužům z vojska svého rozkázal, aby svížíce nohy Sidrachovi, Misachovi a Abdenagovi, uvrhli je do peci, do hořícího ohně. [21] I byli hned oni muži svázáni a se svými spodky, čepicemi, obuví, zkrátka šaty uvrženi do prostřed peci, do hořícího ohně. [22] Pro-

---

V. [8]. „žalovali", udali je, aby uprázdněna byla jejich místa úřednická, jež jim, cizincům záviděli. — Proč nežalovali také Daniela? Poněvadž nebyl povinen se dostaviti. Viz výše výklad Riesslerův k 2, 49. Jiní se domnívají, že měl Dan u krále takovou vážnost, že se na něho neodvážili. Jiní míní, že poddaní královi byli rozděleni na několik oddílů, z nichž nejprve nižší úředníci měli se pokloniti soše, na Daniela (a na nejvyšší úředníky) měla prý přijíti řada později, k čemuž však již nedošlo, ježto zázračná záchrana druhů Danielových to zamezila.

V. [9]. Srv. výše 2, 4; 3 Král 1, 31; Bar 1, 11.

V. [12]. Postavení cizinců v úřadech mělo býti důvodem (vděčnost ke králi, dobrý příklad podřízeným), aby tím spíše rozkaz králův vykonali. — Místo „bohů tvých" lépe s některými čísti „boha tvého". Podobně ve v. 14. níže.

V. [14]. „Opravdu" = vědomě, nebo jen náhodou?

V. [15]. Král má veliké bohy Marduka, Nabu a jj. na své straně. Co proti nim pořídí „bůžek" tří jinochů od Marduka poražený? Tak smýšlel král.

V. [19]. „sedmkrát" číslice okrouhlá, znamenající nejvyšší míru.

V. [21]. Šat nejsnáze se ohněm na člověku vznítí. — Místo „spodky" dlužno aramské „sarbálín" překládati: „svrchní oděv" (ohni nejbližší), tedy „plášť" (srv. arabské „sirbál", jež znamená totéž). — Druhé slovo aramské (znamenající nějaký oděv), „pattíš" jest neznámého původu a zdá se býti pozdější glosou. — „karbelá" podle assyrského „karballatu" znamená klobouk (zahrocený). — O „obuvi" v aram. není řeči. — Obyčejně byli zločinci vrháni do ohně nazí; zde ustrojení. Knabenbauer v tom vidí zuřivost katanů, jejichž nedočkavost, viděti nenáviděné cizince v ohni, jim nedovolila, aby je svlékli a získali slušný šat.

V. [22n]. Tři jinoši jsou za vzor všem lidem věřícím, neboť nebáli se zástupu satrapů, aniž slyšíce královské rozkazy se chvěli, aniž vidouce oheň hořeti v peci

tože královský rozkaz naléhal, a pec byla rozpálena náramně: zabil ohnivý plamen ty muže, kteří do něho uvrhli Sidracha, Misacha a Abdenaga, [23] ti tři muži pak, totiž Sidrach, Misach a Abdenago padli svázáni jsouce do prostřed peci, do hořícího ohně.

(Toho, co následuje, nenašel jsem v rukopisech hebrejských).

[24] I procházeli se uprostřed plamene chválíce Boha a dobrořečíce Pánu.

[25] Azariáš stál a modlil se takto: Otevřev ústa uprostřed ohně řekl:

[26] „Požehnaný jsi, Pane, Bože otců našich,
a chvály hodné i slavné jest jméno tvé na věky,
[27] neboť jsi spravedlivý ve všem,
co jsi nám učinil;
všecky činy tvé jsou správné,
cesty tvé přímé,
a soudy tvé jsou spravedlivé.
[28] Neboť jsi vykonal soudy správné
ve všem, co jsi uvedl na nás
i na Jerusalem, svaté město našich otců;
neboť podle práva a spravedlnosti uvedl jsi to všecko na nás
pro hříchy naše.

[29] Neboť jsme hřešili, nesprávně činili odstoupivše od tebe,
provinili jsme se ve všech věcech,
[30] příkazů tvých jsme neposlouchali,
nechovali jsme se, nečinili jsme,
jak jsi byl přikázal nám, by nám dobře bylo.
[31] Proto všecko, cokoli jsi uvedl na nás,
vše co jsi učinil nám,
podle práva a spravedlnosti jsi učinil;
[32] vydal jsi nás v ruce nepřátel našich,
bezbožných, nejnešlechetnějších odpadlíků,
a králi nespravedlivému, nejnešlechetnějšímu,
jemuž rovna není na celém světě;
[33] a nyní nesmíme otevříti ústa,
hanby a hany se dostalo tvým sluhům,
těm, kteří tebe ctí.

---

dali se zastrašiti, ale všemi lidmi a veškerým světem pohrdli, majíce na zřeteli toliko bázeň Boží (sv. Hippolyt).

Co jest za v. 23. vytištěno drobně, jest poznámka sv. Jer, jenž nenašed vv. 24.—90. v rukopisech hebrejských, přeložil je (druhokanonický úryvek) z řeckého překladu Teodotionova. V aram. za v. 23. jde hned v. 91. (číslovaný ovšem 24.).

V. [27n.] „cesty“ Boží je způsob, jakým Hospodin s národem svým naložil. Srv. Dt 32, 4; Ž 118, 137. 151; 144, 17; Os 14, 10.

V. [29n.] srv. s Bar 2, 5. 8. 10. 12. — „od tebe“, svého největšího dobrodince. „by nám dobře bylo“, jak slibuje zákon Dt 4, 40.

V. [32.] „odpadlíci“, pohanští zuřivci (Nm 14, 9; Jos 22, 19; Esdr 4, 12. 15.) jsou Chaldové, kteří v Judsku byli tolik zla národu vyvolenému způsobili r. 587, a kteří jej nyní drží v zajetí, ano chtějí, aby ctil bohy cizí na úkor svého jediného Boha pravého!

V. [33.] Nesmějí otevříti úst hanbou a strachy, jak bývá v zajetí. — Srv. Jer 23, 40; 24, 9. 18; 42, 18; 44, 8.

[34] Nevydávej nás na věky, prosíme, pro své jméno,
neruš úmluvy své;
[35] neodpírej nám milosrdenství svého
pro Abrahama, miláčka svého,
pro Isáka, služebníka svého
a pro Jakoba, svatého svého,
[36] jimž jsi slíbil, že rozmnožíš potomstvo jejich
jako hvězdy nebeské a jako písek na břehu mořském.

[37] Jsmeť, Pane, zmenšeni více než kterýkoliv národ,
a poníženi jsme na celé zemi dnes pro své hříchy.
[38] Neníť toho času knížete, není vůdce, není proroka,
není celopalu, není oběti krvavé ni nekrvavé, není kadidla,
není místa, kde bychom mohli podávati své prvíny před tebou,
[39] bychom došli tvého milosrdenství.

Ale s myslí zkroušenou a s duchem poníženým buďme přijati!
[40] Jako celopaly beranů a býků,
jako tisíce tučných beránků:
tak buď před tebou, co ti dnes v oběť přinášíme,
takovou zálibu v tom měj,
neboť nebývají zahanbeni, kteří doufají v tebe.

[41] Nyní tedy jdeme za tebou celým srdcem,
bojíme se tebe, a hledáme obličeje tvého.
[42] Nezahanbuj nás, ale učiň s námi podle své dobroty,
podle množství milosrdenství svého.
[43] Vysvoboď nás podle předivných svých skutků,
a oslav jméno své, Pane.
[44] Ať jsou zahanbeni všichni, kteří utiskují sluhy tvé,
ať se zklamou ve vší moci své,

V. [34]. „pro své jméno“ srv. s Is 48, 11. — Srv. Gn 17, 14; Lv 26, 44; Dt. 31, 16. — Úryvek v. 34.—45 předčítá církev ve čtvrtek po smrtné neděli.

V. [35]. srv. s Ex 3, 15; 2 Sam 7, 15. — Abraham sluje „přítel“ Boží 2 Par 20, 7. — Jakob jmenován tu čestným svým jménem „Israel“. Srv. Gn. 32, 28; Os 12, 4. — „svatý“ = Bohu zasvěcený, oddaný.

V. [36]. srv. s Gn 15, 5; 22, 17.

V. [38]. „knížete“, krále a činovníků, t. j. politický řád, jaký býval v Judsku za doby svobody; že Jechonjáš, bývalý král v Babylonii žije, nic na věci nemění. — „vůdce“ duchovního, kněze, t. j. řádu kněžského, žijícího podle zákona a konajícího pravidelné oběti. Kněží v zajetí babylonském sice byli, ale ježto nemohli konati svůj pravidelný úřad, spisovatel mluví o nich jakoby nebyli. — Nebylo pravidelného stavu prorockého, jako kdysi a ti, kteří byli, jsou daleko (Jer, Bar), nebo nemohou vykonávati svého úřadu, jsouce v zajetí, tak svobodně, jako kdysi v Judsku činívali. (Ez, Dan); kromě toho nedostává se jim žádoucích zjevení Božích, aby mohli odpovídati na činěné dotazy. Srv. Pláč 2, 9; Ez 14, 3; 20, 3. — Nekoná se pravidelná bohoslužba, třebaže nějaké oběti na chrámišti jerusalemském z nouze kněží Bohu podávají. Jer 41, 5; Bar 1, 10.

V. [39n]. jest ohlas Ž 50, 18; srv. Ž 49, 13n. 23. — „co ti dnes přinášíme“ = mysl zkroušenou a ducha poníženého.

V. [41]. Účelu zajetí jest dosaženo. Ez 6, 9. — „hledati obličeje“ = ucházeti se o přízeň, blahovůli.

V. [43]. „předivné skutky“ = zázraky, jež často Hospodin činil k vůli svému lidu, na př. když jej vyváděl z Egypta a vedl poušti . . .

V. [44]. „ať se zklamou ve vší moci své“ (Teodotion) lépe se hodí k následující větě (členu, stichu) nežli „vší moci tvou“ (Vulg).

síla jejich buď rozdrcena!
[45] Ať vědí, že ty sám jsi Pán Bůh,
a slavný po všem světě!

[46] Služebníci královi, kteří je byli (tam) uvrhli, nepřestávali podpalovati pec naftou, koudelí, smolou a chrastím, [47] takže vyšlehoval plamen nad pec devětačtyřicet loket; [48] vyšlehl a spálil ty z Chaldů, jež zastihl podle peci. [49] Sestoupil totiž s Azariášem a s druhy (jeho) anděl Páně do peci, a vyrazil plamen ohně z peci, [50] a učinil, že byl prostředek peci jako když vane vítr z rosy: oheň naprosto se jich nedotekl, neučinil jim bolesti aniž je obtěžoval.

[51] Tehdy ti tři jako jedněmi ústy chválili, dobrořečili a oslavovali v peci Boha říkouce:

[52] Požehnaný jsi, Pane Bože otců našich;
úcty hodný, slavný a nade všecko vyvýšený jsi na věky.
A požehnané jméno tvé slavné, svaté;
úcty hodné a nade všecko vyvýšené po všecky věky.
[53] Požehnaný jsi ve chrámě své svaté velebnosti;
nade všecko úcty hodný a veleslavný na věky.
[54] Požehnaný jsi na trůně království svého;
nade všecko úcty hodný a vyvýšený na věky.

V. [46]. Co bylo řečeno výše ve v. 22. o smrti královských katů a topičů, patří podle Teodotiona správně za v 47. Odtud (v. 47.) ona zpráva později se dostala do v. 22. aramského, když modlitba Azarjášova a píseň tří jinochů byla z bohoslužebných důvodů z aramského znění vyňata, a kdy byla pociťována potřeba, zmínku o trestu královských biřiců nevyjímati spolu s celým úryvkem bohoslužebným z knihy Dan. Ve Vulg zachována jest ta zpráva na obou místech, ježto zlomek druhokanonický jest přeložen z řečtiny (podle Teodotiona), kdežto ostatek jest přeložen z aramského znění, jaké za dob Jeronymových kolovalo.

V. [47]. „čtyricet devět" jest sedmkrát sedm, což odpovídá zprávě, že dal král sedmeronásobně rozpáliti pec výše v. 19.). Je to rčení příslovečné nadsázky, jako my mluvíme o „nebetyčných" věžích, o „horách" vln mořských a pod. Pozorovatel měl na mysli ne toliko plamen, ale i dým jej zahalující.

V. [48]. srv. s v. 46. 22.

V. [49n]. „vítr z rosy" bývá mírně chladný a vlhký. — „sestoupil" hned jak je do pece házeli. — Do duše, zmatky stísněné a všelijakými obtížemi zabrané, když se vzdala naděje na lidskou pomoc, a když se všecka obrátila k Bohu, sestupuje anděl Páně, t. j. řeč Boží, i rozhání žáry žhoucího plamene, že ohnivé šípy nepřítele do útrob našeho srdce nevnikají, a že nás nemůže do své peci zavříti (Jer).

V. [51]. „Chválili ... oslavovali". — Hromadění souznačných slov zdá se prozrazovati, že i tento druhokanonický úryvek psal spisovatel části prvokanonické, kde častěji projevuje podobnou zálibu. Srv. nahromaděná jména babylonských úředníků ve v. 2n., nahromaděná jména hudebních nástrojů ve v. 5., jména babylonských mudrců výše 2, 2. a jj. — „jedněmi ústy" mohli chváliti Hospodina modlitbami, kterým byli doma vyučeni prve než byli odvedeni do zajetí.

V. [52]. „Jméno" Hospodinovo jsou všecky jeho vznešené vlastnosti, jež národu svému byl zjevoval, jeho moc, dobrotivost, věrnost, svatost atd.

V. [53]. „chrám svaté velebnosti" jeho byl chrám jerusalemský Srv. 3 Král 8, 15n; Ž 47, 10.

V. [54]. Trůn království Božího byl trůn králův judských, který Bůh svěřil Davidovi, jejž byl tolik proslavil, tolikráte zachoval. Srv. 3 Král 11, 12. 32; 15, 4; 4 Král 8, 19; 19, 34; 20, 6. Obyčej užívati starších písní, jak tuto činí jinoši, jak činíme i my dnes ještě pějíce starodávné žalmy, byl odedávna běžný. Srv. 2 Par 29, 30; Esdr. 3, 11. (Knabenbauer).

[55] Požehnaný jsi ty, který vidíš do propasti a sedíš nad cheruby; úcty hodný a nade všecko vyvýšený na věky.
[56] Požehnaný jsi na nebeské obloze; úcty hodný a slavný na věky.

[57] Dobrořečte všecka díla Páně Pánu; chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[58] Dobrořečte andělé Páně Pánu; chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[59] Dobrořečte nebesa Pánu; chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[60] Dobrořečte všecky vody, které jsou nad nebesy Pánu; chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[61] Dobrořečte všecky moci Páně Pánu; chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[62] Dobrořeč slunce a měsíc Pánu; chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[63] Dobrořečte nebeské hvězdy Pánu; chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[64] Dobrořeč všecek déšť a rosa Pánu; chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[65] Dobrořečte všecky Boží větry Pánu; chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[66] Dobrořeč oheň i žár Pánu; chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[67] Dobrořeč mráz i vedro Pánu; chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[68] Dobrořečte krůpěje rosy a jíní Pánu; chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[69] Dobrořeč mráz i zima Pánu; chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[70] Dobrořeč led i sníh Pánu; chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.

V. [55]. „do propasti" zejména mořské, do tajemných tůní. — „sedí nad cheruby" ve velesvatyni, jež jest obrazem svatyně nebeské, kde také cherubové, a to živí činí podnoží jeho trůnu

V. [57—90]. vybízejí jinoši tvory, ke cti Boží stvořené, aby jim pomohli jednohlasně chváliti Boha. Srv. Ž 148—150; Ž 18, 1n; Job 36, 26n; 37, 1—39, 30; Moudr 13, 5; Sir 43, 1n; Řím 1, 19n. — Církev dosud klade do úst svým služebníkům při hodinkách, zejména pak po mši sv. „zpěv tří jinochů v peci ohnivé"; při sv. přijímání totiž ocitá se kněz (i věřící) ve výhni lásky Boží (Srv. v litanii k B. Srdci Páně výzvu: „hořící ohnisko (peci) lásky). — Píseň má tvar litanie jako Ž 135. — Postup tvorů podobný jako Ž 148. — Andělé (v. 58.), obloha (59.), co se zdá býti nad ní (v. 60.), co jest na ní (v. 61.—63.), ovzduší pod ní (v. 64—70.), tmy a světlo (v. 71.—73.), země a vše, čeho jest plná (v. 74.—81.) z pozemských tvorů popředně lidé (v. 82.), z nich národ vyvolený (v. 83.), z něho bohoslužebníci (v. 84n.), spravedliví (v. 86n.), a konečně pěvci sami (v. 88.—90.).

V. [59]. „nebesa" = obloha. — Gn 1, 8. — Srv. Ž 148, 4.

V. [60]. Srv. Gn 1, 7; 7, 11; Ž 148, 4; Is 24, 18; Jer 10, 13.

V. [61]. „moci" = vojska, zástupy ve smyslu Gn 2, 1; Is 40, 26; Bar 3, 34n; Ž 102, 21; 148, 2; Řím 8, 38.

V. [62]. Srv. Ž 148, 3.

V. [65]. Srv. Ž 148, 8

V. [67]. lépe čísti podle LXX: „mráz i zima". Zdá se však, že v. 67n. jsou glosy (Knabenbauer). Všimni si, že v. 64.—70. seskupují zjevy povětrnostní. Proto v. 73. hodí se lépe za v. 70. (Teodotion).

V. [70]. srv. s Ž 147, 16n.

[71] Dobrořečte noci i dny Pánu;
chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[72] Dobrořeč světlo i temno Pánu;
chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[73] Dobrořečte blesky i mračna Pánu;
chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[74] Dobrořeč země Pánu;
chval a nade všecko ho vyvyšuj na věky.
[75] Dobrořečte hory a pahorky Pánu;
chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[76] Dobrořeč veškeré rostlinstvo na zemi Pánu;
chval a nade všecko ho vyvyšuj na věky.
[77] Dobrořečte prameny Pánu;
chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[78] Dobrořeč moře i řeky Pánu;
chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[79] Dobrořečte veliké ryby a vše, co se hýbá ve vodách Pánu;
chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[80] Dobrořečte všichni nebeští ptáci Pánu;
chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[81] Dobrořečte všecka zvířata divoká i krotká Pánu;
chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[82] Dobrořeč lidstvo Pánu;
chval a nade všecko ho vyvyšuj na věky.
[83] Dobrořeč Israel Pánu;
chval a nade všecko ho vyvyšuj na věky.
[84] Dobrořečte kněží Páně Pánu;
chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[85] Dobrořečte služebníci Páně Pánu;
chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[86] Dobrořečte duchové i duše spravedlivých Pánu;
chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[87] Dobrořečte svatí a stísněného srdce Pánu;
chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
[88] Dobrořeč Ananiáši, Azariáši a Misaeli Pánu;
chvalte a nade všecko ho vyvyšujte na věky.
Neboť z pekel vytrhl nás
a vyprostil z moci smrti;
vysvobodil nás z prostřed plamene žhoucího,
z prostřed ohně vytrhl nás.

V. [71n.] seskupuje zjevy světelné. Nocí počíná podle obyčeje hebrejského. Srv. Gn 8, 22; Dt. 28, 66. a jj. — Srv. Is 45, 7.

V. [75.] Srv. s Ž 148, 9; Is 44, 23; 49, 13; 55, 12. — V. 78. srv. s Ž 68, 35; Gn 1, 21; Ž. 103, 25.

V. [85.] „služebníci Páně" jsou levité a sluzi chrámoví (1 Par 9, 2; Esdr 2, 43. a jj.). Srv. Ž 112, 1; 133, 1; 134, 1.

V. [86.] „duchové" člověkovy síly duchovní, rozum a vůle; „duše" jsou ostatní jeho (nižší) síly. Srv. 1 Sol 5, 23; Žid 4, 12. Mají tedy Hospodina chváliti ze všech sil. Srv. Mk. 12, 30.

V. [87.] „svatí" = spravedliví, zbožní Israelité. — „stísněného srdce" = trpěliví trpitelé. Srv. výše v. 39; Is 66, 2; 61, 2n.

V. [88.] „z pekel" = z podsvětí = ze „šeólu", v němž by nyní již byli, kdyby jich nebyl Hospodin zázrakem ochránil. Srv. Ž. 114, 7; Jon 2, 7; Ž 48, 16.

[89] Chvalte Hospodina, neb je dobrý,
neboť jest na věky milosrdenství jeho.
[90] Dobrořečte všichni nábožní Pánu, Bohu bohů,
chvalte ho a děkujte mu,
neboť po všecky věky trvá milosrdenství jeho.

(Až potud není nic v hebrejských rukopisech; a co jsme sem položili, přeloženo jest z vydání Teodotionova).

[91] Tu Nabuchodonosor král ustrnul, spěšně vstal a řekl svým dvořenínům: „Zdali jsme neuvrhli tři muže svázané doprostřed ohně?" Ti odpovídajíce králi řekli: „Ano, králi!" [92] (Král) chopiv slovo řekl: „Aj, já vidím čtyři muže rozvázané, ani se procházejí uprostřed ohně, a není žádné poruchy na nich; a tvářnost čtvrtého podobna jest synu božímu."

[93] Tu přistoupil Nabuchodonosor ke dveřím peci, v níž hořel oheň, a řekl: „Sidrachu, Misachu a Abdenago, služebníci boha nejvyššího, vyjděte a pojďte sem!" I vyšel Sidrach, Misach a Abdenago z prostřed ohně. [94] A shromáždivše se satrapové, úředníci, soudci a velmoži královští shledali, že žádné moci neměl oheň na těla jejich, že ani vlas hlavy jejich nebyl opálen, že spodky jejich nedoznaly škody, a že ani puchem ohně nenačichli.

[95] Tu zkřikl Nabuchodonosor: „Požehnaný bůh jejich, bůh Sidracha, Misacha a Abdenaga, jenž poslal anděla svého a vytrhl služebníky své, kteří důvěřovali v něho! Slova králova nedbali a vydali svá těla, jen aby nemusili sloužiti a klaněti se žádnému bohu, kromě bohu svému. [96] Proto vydávám ustanovení, aby každý kteréhokoliv národa, kmene nebo jazyka, kdokoliv by mluvil rouhavě proti bohu Sidrachovu, Misachovu a Abdenagovu, popraven byl a dům jeho rozbořen; neboť není jiného boha, který by mohl tak vysvoboditi."

[97] Poté povýšil král Sidracha, Misacha a Abdenaga v župě Babylonské.

V. [89]. vzat jest ze Ž 105, 1; 106 1; 117, 1; 135, 1. a jj. Srv. 1 Mach 4, 24.

V. [90]. „nábožní" = bohabojní ctitelé Boha, jenž tolikrát a nyní opět dokázal svou svrchovanost nade všecky modly (2, 47.).

V. [91]. Nabuchodonosor „ustrnul", když byl zatím (co čekal na smrt jinochů) plamen dohořel tak, že bylo možno bočnými dveřmi do peci nahlédnouti (srv. v. 19. 22. 46.—48.); podle LXX a Teodotiona král slyšel zpěv z pece zaznívající.

V. [92]. předpokládá v. 49. (LXX, Teodotion, Vulg), že anděl sestoupil k jinochům do peci; byl tedy původně asi i v hebr. (aram.) tento v. (49.) a s ním i celý úryvek druhokanonický. — „synu božímu" = bohu podle pohanských názorů Nabuchodonosorových.

V. [93]. Král uznávaje boha jinochů zázračně zachráněných za boha velemocného, božství ostatních bohů nepopírá. (Nestal se tedy jednobožcem!)

V. [94]. „satrapové" = achašdarpenajjá jako výše ve v. 3. — „úředníci" — signajjá. — „soudci" = pachavátá. — „velmoži" = haddáberin. Viz výše v. 3. — „spodky jejich" = „sarbáléhón" jako ve v. 21.

V. [95 n.] Výnos krále nesmí býti pokládán za vyznání víry v Boha jediného! Viz výše v. 93. — „popraven" — jako výše ve 2, 5. — „dům rozbořen" jako tamže 2, 5. — Jako byli jinoši obžalováni (v. 8.), tak mohl nyní každý Judovec obžalovati kohokoliv, kdo by se rouhal Jahvovi, bohu jejich. Královský výnos přispěl k upevnění svobody náboženské; směli tedy zajatci bohoslužebné ctíti svého Jahva, o jehož božské moci byli se přesvědčili i Babyloňané.

V. [97]. „povýšil" = vrátil jim úřady, kterých byli zbaveni za doby obžaloby, vyšetřování a odsouzení. Nabuchodonosor vystupuje tu jinak nežli vystoupil později Antioch Epifan, nelze tedy říci, že spisovatel knihy Dan vylíčil Antiocha; kdyby byl chtěl tak učiniti, byly by podobnosti obou zajisté mnohem podrobnější, četnější a dokonalejší. Nabuch nechtěl náboženství židovského vyhladiti, nýbrž toliko

3. Nabuchodonosor onemocněl a uzdravil se (3, 98—4, 34).

Počátek výnosu královského (3, 98—100). Jiný sen (4, 1 n). Mudrci babylonští nejsou s to, aby jej vyložili (4, 3 n). Daniel přišel (4, 5 n), král mu sen vypravuje (v. 7—15). Daniel jej vykládá (v. 16—24). Král zešílel (25—30), zase však nabyl rozumu (v. 31—33) a velebí Boha nebes (v. 34).

[98] **Nabuchodonosor král všem národům, kmenům a jazykům, kteří sídlí na veškeré zemi.**

Mnoho blaha vám!

[99] Divy a zázraky,
jež učinil na mně bůh nejvyšší
zalíbilo se mi ohlásiti.
[100] Divy jeho jak veliké,
a zázraky jeho jak mocné jsou!
Království jeho jest království věčné,
a panství jeho od pokolení do pokolení.

---

buřiče neposlušné potrestati; proti tomu Antioch Epif. zamýšlel venkoncem potlačiti židovství. Bohoctu prokazovanou Hospodinovi a četbu Písma zakázal v celé zemi a zavedl bohoslužby pohanské ve chrámě jerusalemském atd. Srv. 1 Mach 1, 43—64; 2 Mach 5, 25—6, 9. Příkazy Antiochovy zavazovaly každého žida, kdežto příkaz Nabuchodonosorův zavazoval toliko úředníky jeho sídelního města. Tři jinoši dali se pro své náboženství prostě vhoditi do ohnivé peci, nekladli odporu, kdežto židé za dob machabejských sáhli ke zbrani, ano vedli válku za své náboženské přesvědčení. Je tedy marná snaha hledati dějinné pozadí hlavy 3tí v tom, co vypravuje 1 Mach 1, 51. (Zumbiehl).

V. [98]. počíná jiný královský výnos (proklamaci), ve které 3, 98.—4., 15. a opět 4, 31.—34. mluví sám král; proti tomu úryvek 4, 16.—30. náhle mluví o králi ve třetí osobě, takže dlužno jej (v. 16—30.) pokládati za slova Danielova a nikoli za doslovné znění královského výnosu! Dosti pravděpodobno zdá se býti, že král sám v proklamaci zmínil se toliko několika slovy o své nemoci, že tedy nepopisoval tak podrobně svého bývalého zvířecího života, aniž připomenul otevřeně, že nedbal toho, co mu byl Daniel poradil, aby odvrátil od sebe trest Boží. To vše Daniel svým vypravováním doplnil. Odlišným způsobem psaní ve v. 16nn. Daniel dostatečně naznačuje, že již neuvádí doslovně výnosu královského" (Knabenbauer; podobně již Lenormant, Loch, Vigouroux, Hebbelynck). — Viz podobné královské výnosy v Esdr 1, 1—4; 6, 3—5 a jj. Nápadno, že v královském výnosu vyskytuje se mluva biblická, ano mluva Danielova; 4, 32. zdá se býti vzato z Is 40, 17; 24, 21; 43, 13; srv. 3, 100, a 4, 31. s Dan 2, 44; 7, 14; Ž. 144, 13. Podobnosti tyto lze vysvětliti vlivem Danielovým na královské písaře, jimž byl král uložil, aby výnos sepsali po poradě s Danielem, jak má býti o jeho bohu mluveno. Výnos králův nemá údaje časového, nemožno tedy přesně stanoviti, kdy byl vydán; ježto 4, 27. předpokládá, že byl král nádherně vyzdobil Babylon, možno se domnívati, že výnos vyšel v posledních letech 43letého panování Nabuchodonosorova (605—562.) (Údaj LXX, že se věc zběhla 18. roku vlády Nabuchodonosorovy jest pozdější dodatek.) (Riessler se domnívá, že i Nabuchodonosor, jenž mluví v proklamaci (3, 98—4., 34) jest Nabunaid. Viz výše k 2, 1.). — „všichni národové, kmenové a jazykové" jest rčení Danielovo, známé z 3, 4. „veškerou zemi", celý svět pokládali králové assyrští a babylonští ve svých titulech za svůj majetek (jako později Římané). — Podobný pozdrav viz níže 6, 25; Esdr 4, 17; 7, 12; 1 Petr 1, 2; 2 Petr 1, 2; Juda v. 2. (Srv. také Esdr 5, 7)..

V. [99 n.] jest trojveršová šestičlenná sloha, jakých jest v Dan více. (Viz názor Bayerův výše v úvodě na str. 691.) „Divy a zázraky" byl sen, který níže bude vylíčen, jeho výklad, jakož i jeho splnění. — „divy a zázraky" jest rčení biblické (Dt 6, 22; 7, 19. a jj.); viz, co bylo výše k v. 98. řečeno o vlivu Danielově na znění královské proklamace. — Také na klínových nápisech vzdávají králové podobným způsobem čest svým bohům. Srv. na př. ř. 49.—53. sl. II. zkomoleného kužele (CT 68, 7.—9., 1.): „Všecky mé činy, jež jsem dal napsati, ať

Hlava 4. — [1] Já Nabuchodonosor žil jsem spokojený ve svém domě a svěží ve svém paláci. [2] Měl jsem (však) sen, který mne přestrašil; myšlenky mé na lůžku mém a vidění mé hlavy zarazily mne.

[3] I vyšlo ode mne ustanovení, by uvedeni byli přede mne všichni mudrci babylonští, aby mi podali výklad toho snu. [4] Když vešli hadači, zaklínači, chaldové a věštci, vypravoval jsem před nimi sen, ale výkladu jeho mi nemohli podati, [5] až konečně vešel přede mne Daniel, jenž sluje Baltasar podle jména boha mého, jenž má v sobě ducha svatých bohů; také před ním sen jsem vypravoval:

[6] „Baltasare, kníže hadačů, poněvadž vím, že ducha svatých bohů v sobě máš, a žádné tajemství není tobě nepřístupno, vidění snů mých, jež jsem měl (poslyš) a výklad jejich podej!"

[7] „Vidění hlavy mé na mém lůžku:

Viděl jsem — aj strom uprostřed země,
výška jeho byla náramná.
[8] Veliký byl to strom a silný, výška jeho sahala k nebi;
bylo jej viděti až na kraji světa.

---

rozumní čtou a pamětliví jsou velebností bohů". — Na jiné památce volá Nabuchodonosor: „Ano, můj pomocník a má podpora jsi, Marduku, Ty!" (Štěpán Langdon, Novobabylonské nápisy královské, str. 83, II. 24.).

Hl. 4. — V. 1. „svěží" jako zelený strom; srv. Ž 1, 3; Jer 17, 8. — Srv. níže v. 8n., kde jest král opět připodobněn ke stromu.

V. 2. srv. s 2, 28; 7, 15.

V. 3. srv. s 3, 10. 96; 2, 2.

V. 4. srv. s 2, 2. 27. — Král, ačkoliv jej již jednou v podobném případě (hl 2) domácí mudrci byli zklamali a ačkoliv byl nad nimi zvítězil Daniel, nemohl snadno pominouti domácích mudrců a kněží, vyznavačů bohů babylonských, nechtěl-li proti sobě vlivné tyto kruhy popuditi; pohrdnouti jimi bylo by bývalo pokládáno za pohrdání bohy domácími; kromě toho král ve své pověře nemohl hned předpokládati, že sen, o který šlo, posílá mu bůh Israelův; bylo mu spíše domnívati se, že sen posílá některý domácí bůh, a že tedy nejlépe jej vyloží kněz, bohu tomu zasvěcený. — Ze všeho jest patrno, že Daniel, cizinec, neohrožený vyznavač svého jediného Boha, ač byl zařazen mezi babylonské mudrce, přece jen měl zvláštní postavení, od ostatních hadačů odlišné. — Mudrci babylonští „nemohli podati výkladu", jenž by se králi zamlouval; snad se nesrovnávali v celkovém pojetí snu vůbec a ve výkladech četných podrobností zvláště; král asi tušil, že sen znamená něco hrozného, kdežto mudrci babylonští podle svého obyčeje vykládali jej králi příznivě, aby se mu zavděčili.

V. 5. „bůh" nejvyšší (3, 93. 96) v ústech nebo ve výnosu královĕ jest titul, který Babyloňané a Assyřané přičítali i jiným bohům svým; o každém větším bohu užívali nejvyšších stupňů chvály, každý byl aspoň na některém místě nebo některému sboru kněžskému „pánem bohů", „nejvyšším bohem", „otcem bohů", „tvůrcem bohů" nebo pod. — Třebaže král podobnou poctu byl vzdal bohu Danielovu, byl by raději viděl, aby při výkladu nového snu ukázala se velikost domácích bohů nežli moc boha Danielova. Proto byl Daniel povolán teprve tehdy, když byli domácí bohové a jejich služebníci — selhali. Král, jejž výklady dosavadní neuspokojovaly, chtěl slyšeti také názor Danielův, aby si pak ze všech podaných náhledů mohl vybrati ten, který bude pokládati za nejlepší. — O jméně „Baltasar" viz výše 1, 7. — „bůh" Nabuchodonosorův byl Bél-Marduk. Viz výše 1, 2. — Král, domnívaje se, že správný výklad snů mohou dáti toliko bohové (2, 11), domnívá se důsledně, že je má v sobě Daniel, jenž byl ve výkladu snu (hl. 2) znamenitě se osvědčil.

V. 6. O titulu Danielově viz 2, 48.

V. 7. Král vídal často vyobrazený posvátný strom, který střežili dva duchové; možno, že sen navazuje na tento strom (Knabenbauer). Také Astyages a Xerxes viděli ve snu stromy (Herodot I 108; III 19). Staří milovali obrovské rozměry. Viz výše 2, 31. — Ez cedrem kreslí velikost Assyrie (31, 3n); srv. Is 6, 13; Ez 17, 22; 19, 10.

[9] Listí jeho bylo velmi pěkné, ovoce jeho přehojné,
pokrm pro všecky byl na něm.

Pod ním odpočívala
zvířata divoká,
na ratolestech přebývali
ptáci nebeští,
a z něho živilo se všecko,
co má tělo.

[10] Hleděl jsem
u vidění hlavy své na lůžku
a aj — strážný,
— a byl svatý —
sestoupil s nebe,
[11] volal silně a řekl:

Podetněte strom ten,
osekejte větve jeho,
otlucte listí jeho
a rozmetejte ovoce jeho;
ať prchají zvířata, která jsou pod ním,
a ptactvo s jeho větví!

[12] Ale pařez s kořeny v zemi nechte;
a svázán buď svazkem železným a měděným v trávě polní;
rosou nebeskou buď smáčen,
a se zvěří měj úděl v trávě země.
[13] Srdce jeho lidské ať se změní, srdce zvířecí budiž mu dáno,
a sedmero časů nechť vyprší nad ním.

[14] Podle úradku strážných tak je stanoveno,
přání a vůle svatých to jest,

V. [9]. „odpočívala" = stínila se, hledajíce ochrany proti palčivým paprskům slunečním. — „tělo" mají zvířata a lidé.

V. [10]. „strážný" — anděl jako níže 10, 12—21; srv. Zach 1, 8 n; 3, 1 n; 4, 1 n.

V. [12b]. přechází z obrazu do skutečnosti (jako na př. Ez 31, 11; 32, 5); šílenci (zejména zuřiví) bývali a bývají dosud na Východě dáváni do okovů a bývají na řetězích drženi jako psi. Podle aram. má býti ponechán (v. 12a) v poutu železném a měděném. — „v trávě polní" jest asi glosa, jež sem vnikla z 12d. — „rosou" bude smáčen, ježto pod širým nebem bude nocovati (Teodotion). — V. 12d. 13 naráží na nemoc královu, lykantropii, níže podrobněji popsanou (v. 30).

V. [13]. „srdce" = smýšlení, žádosti, chuti. „srdce zvířecí" = „duše zvířecí" (podle názorů starých Východňanů). — „sedmero časů" jest neurčitá doba, potřebná k tomu, by král poznal a uznal velebnost pravého Boha (v. 22. 31). Dokud celá (= sedm = veškerost, plnost, Hehn) ta doba nevyprší, bude král stižen lykantropií, bude se chovati jako zvíře. (Netřeba tedy pokládati „sedmero časů" za sedmero „roků" (Srv. níže 7, 25; 12, 7.) „pololetí", „měsíců" nebo „týdnů".)

V. [14]. „svatí" (14 b) jsou „strážní" (14 a) andělé krajů babylonské říše (níže 10, 13 n). Ti se uradili vyžádati si u Boha, by „ustanovil" (14 a) seslati na krále nemoc, ze které pozná král i poddaní jeho moc pravého Boha. Srv. v. 22. 31; Job 1, 6. (Andělům jde popředně o čest a slávu pravého Boha.) O tom ustanovení (úradku) Nejvyššího viz níže v. 21. — Ježto Babyloňané podle ná-

aby poznali živí,
že Nejvyšší panuje nad královstvím lidským,
že komukoli chce, je dává,
a že i nejnižšího člověka jím pověřuje.

[15] Takový sen snil jsem
já Nabuchodonosor král;
ty tedy, Baltasare,
podej [rychle] výklad jeho.

Neboť všichni mudrci mé říše
nemohou mi ho vyložiti;
ty však můžeš,
ježto duch svatých bohů je v tobě.“

[16] Tu Daniel, jenž Baltasar slul,
počal sám v sobě mlčky
přemýšleti asi hodinu,
a myšlenky jeho děsili jej.

I ujal král slovo a řekl: „Baltasare,
sen a výklad jeho neděsiž tebe!“
Baltasar odpověděl a řekl: „Pane můj,
sen tvým nepřátelům a výklad jeho tvým protivníkům!

[17] Strom, který jsi viděl, vysoký a silný,
jehož výška sahala k nebi, který viděti bylo na celém světě,
[18] jehož ratolesti byly velmi pěkné a ovoce přehojné,
na němž byl pokrm pro všecky,
pod nímž sídlila zvěř polní,
a na jehož ratolestech přebývali nebeští ptáci:

[19] Ty jsi to, králi,
jenž jsi velikým a mocným se stal;
velikost tvá vzrostla
a došla až k nebi,
a tvá moc (došla)
až na kraj světa.

---

boženství svého věřili, že jest dosti mnoho strážných duchů, (jejich všelijaké tvary lze na památkách za posledních dob odkrytých viděti), znění onoho poselství, s nebes přicházejícího tak jest upraveno, aby král dostatečně je pochopiti a jemu rozuměti mohl. (Knabenbauer.)

V. 16. „počal přemýšleti“, ježto „se zhrozil“ (aram.) toho, co sen znamená. Již ze soucitu s nešťastným králem váhal chvíli (= „asi hodinu“) podati výklad; kromě toho opatrnost velela, aby si zajistil prve od krále bezpečnost, když mu bude předpovídati budoucno nepříznivé; jak snadno mohl rozlícený král v návalu zlosti Danielovi krutě se odměniti za neblahou zvěst!

V. 17 n. opakuje bezmála v 8 n. — „na celém světě“ = „až na kraji světa“ (v. 8).

V. 19. Král skýtal svým poddaným všelijakých řečí (= „zvěř a ptactvo“) ochranu; tím, že jim na válečných výpravách opatřoval hojnou kořist, jakož i tím, že se staral o hmotný blahobyt, zjednával jim „pokrmy“. — „až na kraj světa“ srv. s Gn 7, 19; 3 Král 4, 34; Sk 2, 5. a jj. (Knabenbauer). Mt 12, 42.

[20] Že pak viděl král
strážného svatého sestupovati s nebe a kázati:
„Podetněte strom ten a rozmecte jej,
ale pařez s kořeny v zemi nechte,
a svázán buď železem a mědí
v trávě polní,

rosou nebeskou buď skrápěn,
a se zvěří buď potrava jeho,
dokud nevyprší sedmero časů nad ním“ —
[21] toť jest výklad úradku,
který vyšel od Nejvyššího
proti pánu mému králi:

[22] Vyvrhou tě z lidí,
a s divokou zvěří bydliti budeš,
travu jako hovězí dobytek budeš jísti,
rosou nebeskou smáčen budeš.

A sedmero časů vyprší nad tebou,
dokud se nepřesvědčíš,
že panuje Nejvyšší nad královstvím lidským,
a že komukoli chce, je dává.

[23] A že přikázal,
aby zachován byl pařez s kořeny stromu:
Království tvé ti vráceno bude,
až poznáš, že jest nebeská moc.

[24] Proto, králi, ať líbí se ti rada moje:
Hříchy své almužnami vykupuj,
a nepravosti své soustrastí s chudými;
snad odpustí (Bůh) hříchům tvým.“

[25] Všecko to na krále Nabuchodonosora přišlo.
[26] Po dvanácti měsících
procházel se
na paláci v Babyloně.

V. 20 n. srv. s v. 11—13. — „potrava“ = „úděl“.
V. 22 n. „moc nebeská“ = Nejvyšší, Bůh.
V. 24. Trest oznámený možno odvrátiti (neb aspoň zmírniti, zkrátiti). Srv. Jer 18, 7—10; Ez 33, 13—16. Místo „almužnami“ překládají mnozí (Maldonat, Sa, Mariana, a Lapide, Tirin, Calmet). „spravedlností“ vladařskou; doporučuje tedy Dan králi dvě ctnosti, jež nebývaly ozdobou samovládců východních, proslavených bezprávím a ukrutností. — „vykupuj“ = čiň dosti za viny, za tresty, kterých za ně zasluhuješ. — „soustrast s chudými“ jeví se zejména almužnou. — Pevně stojí jednotná, církevní, apoštolská a prorocká zásada, že můžeme Bohu skrze zásluhy Kristovy ... dobrými skutky dosti činiti a odvrátiti tresty, jež stanovil, ať si třeští bludaři jakkoliv (Maldonat) Srv. Tob 4, 7 n; 12, 8 n; 14, 11; Sir 3, 33; 17, 18; 29, 15. — V. 24 d zní v aram.: „snad bude prodloužen tvůj blahobyt“.
V. 25. Všecko to na krále přišlo, ježto napomenutí ke skutkům spravedlnosti a milosrdenství s bližním nedbal (v. 24), ač mu Bůh, nejvýš shovívavý popřál lhůty celého roku (v. 26).
V. 26. „na paláci“ — na ploché střeše jeho.

27 Tu ujal král slovo a řekl:
„Zdaliž to není ten veliký Babylon,
jejž jsem já vystavěl v královské sídlo,
mocí své síly a k slávě nádhery své?"

28 Když ještě řeč ta v ústech královských byla,
spadl s nebe hlas:
„Tobě přísluší výrok,
králi Nabuchodonosore:

Království tvé odejde od tebe,
29 z lidí vyvrhou tě,
s divokou zvěří bydliti budeš,
trávu jako hovězí dobytek budeš jísti,

a sedmero časů vyprší nad tebou,
až nabudeš přesvědčení,
že Nejvyšší panuje nad královstvím lidským,
a komukoli chce, že je dává."

30 V tu hodinu splnilo se
to slovo na Nabuchodonosorovi:
z lidí vyvržen byl,
a trávu jako hovězí dobytek jedl.

Rosou nebeskou tělo jeho smáčeno bylo,
až vlasy jeho vzrostly

V. 27. Král ve své nadutosti zná toliko — sebe, svou sílu, svou slávu; na moc a slávu Boží zapomíná. — Co vypravuje o stavbách Nabuchodonosorových Berosus, Megastenes (v dějinách indických), Diokles (v dějinách perských) Filostratos (v dějinách fénických a indických), Josefus Flavius (Starož. X 11, 1), Herodot (I 178 n), Ktesias (u Diodora Sicilského 2, 7 n), Abydenus (u Eusebia), Plinius, Strabo, Curtius, Aristoteles, potvrzeno je skvěle klínopisnými nápisy Nabuchodonosorovými. — V Babyloně stavěl chrámy, věže, paláce, hradby, nábřeží, průplavy, staral se o nádherné vnitřní zařízení řečených staveb atd. — Rozměry Babylonu viz k Jer 51, 58.

V. 28 n. Trest oznamen králi ne již spícímu, ale bdícímu, nenapravujícímu hříchy minulé, ale novou onou zpupností je rozmnožujícímu, ne hádankami, ale zřejmě, hlasem ne prorockým, ale znějícím s nebeské soudné stolice (Maldonat). Ostatně viz výše vv. 12 n. 20. 22. — „odejde" tak jistě, že užito minulého času dokonaného: „odešlo" (prorocká minulost, hotovost).

V. 30. Král byl zachvácen duševní nemocí, která v dějinách lékařství není nic ojedinělého, (měla by vlastně slouti: zoantropie). — Šílenec má utkvělou představu (fixní ideu), že jest tím oním zvířetem, na př. vlkem (lykantropie), býkem (boantropie), psem, kočkou atd. a řečená zvířata přiměřeně napodobuje hlasem (vytím, bučením, štěkotem, mňoukáním), jakož i veškerým životem: leze po čtyřech, pase se v trávě atd. (Podobné příznaky jeví se u lidí, pokousaných od vzteklého psa, kočky atd.) Nabuchodonosor byl stižen utkvělou představou, že jest býk: potuloval se po zahradě a po dalším okolí královského paláce, nedbal těla, takže zarostl na hlavě i v tváři hustými vlasy a vousy, nechal si růsti nehty, které se zahnuly, že se podobaly ptačím drápům, přenocoval pod širým nebem, že byl plný rosy atd. Král nemohl za tohoto duševního stavu panovati, pozbyl tedy výkonné moci královské. Nebylo třeba, by nemoc králova byla tajena, ježto lid podobně jako dnes na Východě pokládal šílence za lidi, jež si zvolil některý bůh za své sídlo, nebo za svůj zvláštní nástroj, kterým vládne; nebylo tedy šílenství nectí; z toho lze i vysvětliti, že se král ve své proklamaci řečenou nemocí nikterak netají, že se za ni nestydí.

jako orličí (peří)
a nehty jeho jako ptačí byly.

[31] Tehdy na konci těch dnů
zdvihl jsem já Nabuchodonosor oči k nebi,
můj rozum zase byl mi vrácen,
i dobrořečil jsem Nejvyššímu
a Živého na věky jsem chválil a slavil,

V. 31–33. „na konci těch dnů“ — když vypršelo „sedmero časů“ (v. 14. 22), t. j. lhůta od Boha ustanovená k tomu, by král za jasných chvil („lucida intervalla“) poznal svou nicotu a závislost na nebeské moci. — „mocnosti nebes“ = vojska (zástupy) nebeské jako výše 3, 61. — „opříti se ruce jeho“ = bíti mu do ruky, klepati jej přes prsty. — Dvořané i lid vidouce v nemoci králově i v uzdravení jeho vliv boží, uznávali oddaněji a zbožněji nyní jeho svrchovanost a svou poddanost (= „moc větší byla mi přidána“). — Proklamace králova nebyla ovšem dosud nalezena, nelze ji tedy srovnati s biblickým zněním a posouditi, pokud se oboje znění srovnává nebo rozchází; z toho však, že prvopis její nebyl dosud objeven, neplyne, že nebyla vůbec vydána! Kolik jiných výnosů královských se ztratilo! Jak málo jest poměrně toho, co se z královských tabulek („listin“) zachovalo! — Rovněž nelze říci, že hl. 4 postrádá dějinné ceny proto, že mimobiblické prameny dějepisné nepodávají o nemoci Nabuchodonosorově a jeho dočasné neschopnosti vykonávati vladařské povinnosti, bližších zpráv. Prameny, z nichž vážíme dějiny babylonské, které za nejnovější doby byly objeveny (klínopisné) i prameny prve již známé, jsou kusé, neúplné. Dějiny babylonské, jež sepsal za dob Alexandrových babylonský kněz Berosus, zachovaly se jen ve výtahu u Josefa Flavia, Eusebia a jiných, kteří jich nevzali přímo z knihy Berosovy, nýbrž z výtahů, jež pořídil Alexander Polyhistor (žil v prvém století před Kr.). Jiní dějepisci, kteří psali dějiny jiných národů (Filostratus, Megastenes, Diokles) zmínili se toliko o vztazích Nabuchodonosorových k těmto národům; nemoc jeho neměla pro ně valného významu, ostatně ani v dějinách Babylonie nemoc Nabuchodonosorova, byla-li krátká, nezpůsobila-li větších poruch ve správě říše, neměla takového významu, aby byla v pramenech zvlášté vytýkána nebo dokonce zdůrazňována. — Oppert upozornil, že Neriglisar, zeť Nabuchodonosorův (jenž nastoupil na trůn jeho po Evilmerodachovi) jmenuje ve svém nápise (ve Vydání Langdonově čís. 1. na str. 211) svého otce Belšumiškuna (Oppert četl Bel-zikir-uskun) „králem babylonským“ a domnívá se, že tak činí proto, že vládl za nemoci Nabuchodonosorovy, ježto jinam nelze lépe jeho vládu zařaditi. Tím správcem království mohl se snáze státi, byl-li Neriglisar prve nejvyšším magem (dvorním úředníkem), jmenovaným u Jer 39, 3. 13 (Nergal-šar-uççur), a byl-li nejvyšším magem také jeho otec Belšumiškun (dědičná hodnost.) Z Berosa je známo, že po smrti Nabopolasara, otce Nabuchodonosorova, vedli správu království magové až do příchodu Nabuchodonosorova; vedli tedy pravděpodobně magové s Belšumiškunem v čele královskou vládu také za nepříčetnosti Nabuchodonosorovy (Knabenbauer). — (Osvědčí-li se domněnka Riesslerova (a jiných), že Nabuchodonosor zde jmenovaný jest vlastně Nabonid, bude lze snadno nemoc (nepříčetnost) zde líčenou spojovati s vyhnanstvím a pobytem v Témě, kdy za něho vládl syn jeho Baltasar. Viz výše úvod na str. 683. Ve spojení s nemocí Nabuchodonosorovou bývá uváděn zlomek Abydena (zachovaný u Eusebia) podle něhož Chaldové vyprávěli, že Nabuchodonosor, dokonav své válečné výpravy a vystupuje do paláce svého, byl ovanut božstvím a že vyslovil tuto věštbu: „Přijde perský mezek, jenž s pomocí vašich běsů vloží vám na šíje těžké jho; původce této pohromy bude také Méd... Tento — prve než mé občany takto zkazí, budiž uchvácen a nechť jako tulák bloudí po neschůdných pustinách, kde není viděti stopy po žádném městě ani po člověku, kde toliko zvěř se volně pase a ptactvo poletuje; ať tedy sám jest zmítán mezi skalisky a propastmi.“ Když toto proroctví byl vyslovil, náhle prý zmizel byv vzat s očí lidí. V této báji Abydenově nesnadno jest viděti nějakou ozvěnu zprávy o Nabuchodonosorově nemoci, ježto Babyloňané líčívali nepříjemnosti zajetí podobnými obrazy, jak vyplývá z tabulky K 7628, na niž upozornil Winckler: „Jaké jsou mé poklesky, tak se táži, jaký jest hřích můj, tak si naříkám; býkem jsem, traviny žeru; ovcí jsem, trávu utrhávám“.

nebof vláda jeho jest věčná vláda
a království jeho od rodu do rodu.

[32] A všecky obyvatele země proti němu
za nic dlužno pokládati,
neboť podle své vůle nakládá jak s mocnostmi nebes
tak i s obyvatelstvem země;
není, kdo by směl opříti se ruce jeho
a říci jemu: „Proč jsi to učinil?"

[33] Tehdy navrátil se mně můj rozum,
ke cti a k nádheře království svého jsem (zase) přišel,
a má povaha navrátila se mi;
přední šlechta moje a úředníci hledali mne,
království mé bylo obnoveno,
a moc větší byla mi přidána.

[34] Proto nyní já Nabuchodonosor chválím,
velebím a slavím krále nebes;
neboť všecky činy jeho jsou správné,
cesty jeho jsou spravedlivé,
a ty, kdož v pýše chodí,
může ponížiti.

4. Baltasarovy hody (hl 5).

Posvátné nádoby byly zneuctěny (v. 1—4). Ruka na stěně píšící (v. 5 n). Mudrci babylonští nedovedou vyložiti, co napsala (v. 7—9). Na radu královninu (v. 10—12). přiveden byl Daniel (v. 13—16). Ten kárá zpupnost královu (v. 17—24), čte písmo a vykládá je (25—28). Za to byl od krále odměněn (v. 29). Baltasar zabit a místo něho nastupuje Darius Medský (v. 30).

Hlava 5. — [1] Baltasar učinil hody veliké tisíci svých velmožů a každý pil podle svého věku. [2] Jsa již napilý rozkázal, aby přinesli zlaté a stříbrné nádoby, jež byl odnesl Nabuchodonosor, otec jeho, z býva-

---

V. [34]. „cesty" = způsob, jak Bůh s lidmi nakládá a nyní s králem naložil. Poznal, že proto byl ponížen, ježto byl se povyšoval proti Bohu (Jer). Chvála vzdávaná tu bohu Danielovu není nic napadného, kdyžtě Nab. na svých klínových nápisech podobně vzdává úctu Mardukovi (a jiným svým bohům). — Hlava tato (4ta) v LXX značně se odchyluje od znění aram., podle kterého pořízená byla latinská Vulg.; Riessler se domnívá, že původní znění LXX bylo později ve smyslu židovském zpracováno. Kdyby byl chtěl machabejský skladatel knihy Dan v Nabuchodonosorovi vylíčiti předobraz Antiocha Epifana, byl by nucen býval jinak vypsati vlastnosti svého hrdiny, nežli jak ve skutečnosti učinil. Nabuch nebyl potrestán za to, že znemožňoval židovskou bohoslužbu, ale za to, že se zpupně byl vypínal. Nemoc Nabuchodonosorova, ze které se vyhojil, byla dokonce jiná nežli nemoc Antiochova, která ho sklátila do hrobu. Výnos Nabuchodonosorův (Dan 3, 32 n; 4, 34) má dokonce jiný obsah nežli výnos Antiocha Epifana (1 Mach 1, 41 n). Zumbiehl.

Hl. 5. — V. [1]. O Baltasarovi viz úvod, pozn. 8. — Mezi hl 4. (Nabuchodonosorovou nemocí) a hl 5. (Konec říše novobabylonské, pád Babylona), jest značná mezera časová! „tisíc" = veliké množství. Srv. Est 1, 4. — Z kuchyně králův perských žilo denně 15.000 krků (Ktesias). Alexander pozval si na svou svatební hostinu 10.000 jazyků (Curtius). — Podle aramského král „pil víno před tisícem" hostí. (místo: „každý pil podle svého věku",) t. j. seděl sám u zvláštního stolu na vyvýšeném místě, jak bylo u starovýchodních králů obyčejem. — Babyloňané milovali víno a ženy (Is 14, 11. hebr; 21, 5; 47, 1; Herodot I. 193 n; Curtius 5, 1.). — Víno naladilo krále ke zpupné svatokrádeži.

V. [2]. „napilý" t. j. ve vinné náladě (aram.), ve zbujnosti, již v něm víno vzbudilo. O těch nádobách viz výše 1, 2; Jer 52, 19; 4 Král 25, 15. — Z klíno-

lého chrámu jerusalemského, aby pili z nich král a velmoži jeho, ženy i ženiny jeho. [3] Tu přinesli zlaté a stříbrné nádoby, jež byl odnesl (Nabuchodonosor) z bývalého chrámu jerusalemského, a pili z nich král a velmoži jeho, ženy a ženiny jeho. [4] Pili víno a chválili bohy své, zlaté a stříbrné, měděné, železné, dřevěné a kamenné.

[5] V tu chvíli ukázaly se prsty jako ruky člověka, píšícího naproti svícnu na povrchu stěny paláce královského. Kd ž král viděl články píšící ruky, [6] změnila se mu tvář, myšlenky jeho děsily ho, klouby kyčlí jeho se uvolňovaly a koleno bilo mu o koleno.

[7] A zkřikl král silně, ať přivedou hadače, chaldy a věštce. Ujav slovo král řekl mudrcům babylonským: „Kdokoli přečte toto písmo a podá mi výklad jeho, oděn bude purpurem; a zlatý řetěz dostane na hrdlo a třetím bude v království mém." [8] Tehdy všedše všichni

---

písných památek je známo, že postavení ženy u Babyloňanů bylo hodně volné, nedivno tedy, že hodovaly spolu s muži ne toliko druhořadé, ale i prvořadé manželky. Srv. známou památku assyrskobabylonského umění, na níž jest vyobrazen král i královna, jak spolu sedí u jednoho stolu a hodují. Obyčej Babyloňanů stolovati se ženami lze také doložiti Xenofontem (Cyrop 5, 2. 28) a Curtiem (5, 1. 38.).

V. 3 n. Hříšnost tkví v tom, že posvátných nádob, výhradně bohoslužbě zasvěcených, bylo použito při světské hostině (svatokrádež) a to na posměch Hospodinovi, bohu Israelovu. Král a hosté chválíce své bohy chtěli tím říci, jak nepatrný, malý, bezmocný jest Jahve, bůh palestinský, jenž nedovedl ubrániti své země a svého národa proti moci velikých bohů babylonských (rouhání). To bylo tím hříšnější, protože Bůh skrze Daniele již častěji byl ukázal svou moc na dvoře královĕ, čehož nemohli všichni nevěděti (Knabenbauer).

V. 5 n. „na povrchu" — na vápené omítce. — V Assyrii, kde bylo snáze opatřiti kámen, vykládány byly vnitřní stěny síní palácových, vystavěných z cihel, alabastrovými deskami, na nichž vypuklinami zobrazeny byly hrdinské skutky panujícího krále. V Babyloně nemohli si dopřáti takovéto nádherné výzdoby. Než nemohouce pokrývati stěn vypuklinami, pečovali aspoň o to, aby zdobili je malbami nebo nátěrem. Všichni výzkumci konstatovali, že sušená nebo pálená cihla nikdy nevyniká prostě na povrch, nýbrž je vždy pokryta omítkou, která měla dvojí výhodu, totiž že chránila zdivo před nepohodou počasí a zakrývala přirozenou jeho barvu (Loftus, Layard, Botta). V Ninive podle Place-a byla tato omítka smíšenina z vápna a sádry; tím způsobem vyráběli jakýsi cement, jenž dobře ulpíval na hliněné zdi. Vrstva její byla ostatně velmi tenká; nikdy nepřevyšuje tloušťka její 3—4 mm. Ostatně její nutnost byla tak veliká, že výborně plnila ochrannou svojí úlohu; nalezena byla často ve stavu velmi dobrém. V Chaldejsku tedy chtěli docíliti téhož dojmu jako Assyrové: omítkou dali stěnám vzhled, jakoby pokryty byly bílými deskami. A na bílé této omítce zjevila se tajemná ona ruka... Zmínka o omítce, která pokrývala stěny paláce babylonského, jest jedna z oněch zevrubných podrobností, na něž by byl padělatel v Palestině píšící nebyl připadl; je to nový důkaz původnosti (autentičnosti) knihy Danielovy (Vigouroux-Podlaha, Bible a nejnovější objevy ... IV. 331.). — „naproti svícnu", t. j. na místě od svícnu jasně osvětleném — „změnila se mu tvář", t. j. barva obličeje a výraz jeho: rozpálená červeň ustoupila smrtelné bledosti, zmizela s tváře zpupná, vilná bujarost, rozhostila se na ní jen hrůza, známka to zlého svědomí, větřícího trest, jímž jej stihne vyšší bytost, která se tu zjevila neslýchaným způsobem. — Hrůzou král na celém těle se chvěje, jest mu, jakoby se uvolňovaly mu klouby, jakoby se rozpadal, hrůzou „křičí" (v. 7.).

V. 7. O všelijakých třídách hadačů srv. výše 2, 2. 27. — Dostati purpurový šat znamenalo velikou čest. Srv. Est 8, 15; 1 Mach 10, 20. — O zlatém řetězu srv. Gn 41, 42; Est 6, 8. a jj. — „třetím bude" vladařem, vlásti bude jakožto třetí po králi Nabonidovi a po jeho spoluvládci, korunním princi Baltasarovi. Viz úvod str. 684 pozn. 21.

V. 8. Písmo bylo nejspíše několik klínových znamének mnohoznačných, jež mohla znamenati několik všelijakých slov (pojmy, ideogramy), jež nebylo snadno vybrati tak, aby dávaly souvislý smysl; znaménka mohla býti také pokládána za značky slabik, z nichž nebylo lze sestaviti babylonským znalcům písma nějaké slovo,

mudrci královští nemohli ani písma přečísti ani výkladu jeho podati králi. [9] Proto král Baltasar velmi se poděsil, obličej jeho se změnil, ano i velmoži jeho se děsili.

[10] Tu královna (matka) pro tu věc, která se přihodila králi a velmožům jeho, vešla do hodovny a ujavši slovo řekla: „Králi, na věky buď živ. Myšlenky tvé neděstež tebe a tvář tvá se neměň! [11] Jest jeden muž v tvé říši, který má v sobě ducha svatých bohů, a za dnů otce tvého rozumnost a moudrost byly v něm shledány; vždyť i král Nabuchodonosor, tvůj otec, knížetem hadačů, zaklínačů, chaldů a věštců jej ustanovil, otec tvůj, pravím, ó králi, [12] protože duch neobyčejný, rozumnost, moudrost, vykládání snů, zjevení tajných věcí a řešení věcí zavilých shledány byly v něm, to jest v Danielovi, jemuž král jméno dal Baltasar. Proto buď nyní Daniel zavolán a (ten) věc vyloží.“

[13] Když tedy byl Daniel uveden před krále, král ujav slovo řekl mu: „Ty-li jsi Daniel, jeden z judských zajatců, jejž přivedl otec můj, král z Judska? [14] Slyšel jsem o tobě, že ducha bohů máš a že důvtip, rozumnost a moudrost neobyčejná byla shledána v tobě. [15] Právě teď vešli přede mne moudří hadači, aby přečetli toto písmo a podali mi výklad jeho, ale nemohou mi pověděti, co to znamená. [16] Já pak slyšel jsem o tobě, že umíš temné věci vykládati a zavilé řešiti; proto, jsi-li nyní s to, abys písmo to přečetl a výklad jeho mi podal, purpurem oděn budeš, zlatý řetěz na hrdlo dostaneš a třetím vladařem v říši mé budeš.“

[17] Nato ujal slovo Daniel a řekl před králem:

---

dávající přiměřený smysl; ostatně mohlo to ono znaménko míti hodnotu pojmu a jiné hodnotu toliko slabiky. M žno, že babylonští mudrci v četbě se rozcházeli; tím méně mohli se dohodnouti na významu znění, jak tak přečteného. Pokusy jejich neuspokojovaly krále ani velmožů, proto jest řečeno, že „nemohli písma přečísti ani výkladu jeho podati.“ Tři znaménka dávala smysl, jenž nebyl v žádné souvislosti se zněním předchozím nebo následujícím, jehož vůbec nebylo, bylo je proto nesnadno správně a jistě přečísti.

V. 9. Čím záhadnější písmo bylo, tím děsněji působilo.

V. 10. Po celém paláci bylo s hrůzou vypravováno, co neobyčejného se stalo; také královna se dověděla o všem, když i slyšela z hodovny neslýchané výkřiky hrůzy, po paláci za nočního ticha se rozléhající. — „Královna“, králova choť byla na hostině podle v. 2.; přichází-li teprve nyní do hodovny „královna“, je to jiná královna: Baltasarova matka, choť Nabonidova, jež byla snad dcerou Nabuchodonosorovou; pro svůj vysoký věk neúčastnila se hodů. Královny-matky mívali na své syny-krále veliký vliv. Místo „pro věc ... velmožům“ lépe překládati podle aramského: „následkem křiku krále a velmožů jeho“. — O pozdravu „Králi, na věky buď živ“, viz výše 2, 4.

V. 11 n. Srv. 3, 5n; 2, 48; 2, 2. 27. — Baltasarův otec byl Nabonid. Nabuchodonosor sluje tu „otec Baltasarův“ buď jen proto, že byl jeho předchůdcem na trůně, nebo že byl vzdálenější jeho „předek“, snad jen po přeslici. — Podobně sluje na obelisku Salmanasarově Jehu, král israelský „synem Amriovým“ (viz k 4 Král 10, 34), ačkoliv pocházel z dynastie jiné; Amri byl toliko vzdáleným jeho předchůdcem na trůně. (Také Merodach-Baladan sluje „synem Jakinovým“, ačkoliv byl vlastně synem Baladanovým. Srv k Is 39, 1.) — Byla-li choť Nabonidova a matka Baltasarova dcerou nejslavnějšího krále novobabylonského, může Dan právem zváti Nabuchodonosora „otcem“ Baltasarovým. („Královna“, jež tu vystupuje, nemohla býti matkou Nabonidovou, která zemřela již devátého roku vlády Nabonidovy. KIB III. 2., str. 131.)

V. 13.—16. Zdá se, že Baltasar král slyšel něco o vynikajících činech Judovce Daniele, že znal také svého dvořenína jménem Baltasara, že však nevěděl, že oba jsou osoba jedna (Hebbelynck).

V. 17. Daniel nemá soustrasti s Baltasarem jako měl kdysi v podobných okolnostech s Nabuchodonosorem (4, 16.), neváhá, neděsí se, ale odpovídá hned věda, že jest konec království babylonského a počátek spásy Judska za dveřmi. —

„Dary svoje si nech,
a odměny domu svého jinému dej;
to písmo však ti přečtu, králi,
a výklad jeho ti podám.

[18] Ó králi!
Bůh nejvyšší dal království a moc,
čest a slávu
Nabuchodonosorovi, tvému otci.

[19] Pro moc, kterou byl dal jemu,
všichni národové,
kmenové a jazykové
báli a třásli se před ním.

Kohokoli chtěl,
toho zabíjel,
a komukoli chtěl,
život zachoval.

Kohokoli chtěl,
toho povyšoval,
a kohokoli chtěl,
toho ponižoval.

[20] Když však se pozdvihlo jeho srdce
a duch jeho zatvrdil se v pýše,
sesazen byl s trůnu království svého
a sláva jeho byla mu vzata;
[21] ze společnosti lidské vyvržen byl
a srdce zvířecí bylo mu dáno.

S divokými osly bydlil,
trávu jako hovězí dobytek jídal
a rosou nebeskou tělo jeho smáčeno bylo,
dokud nenabyl přesvědčení,
že Nejvyšší panuje nad královstvím lidským
a že kohokoli chce, ustanovuje nad ním.

[22] Také ty, synu jeho, Baltasare, neponížil jsi srdce svého,
ačkoliv jsi všecko to věděl;
[23] ale proti Panovníku nebes pozdvihl ses,
nádoby domu jeho přineseny byly před tebe,
a ty i velmoži tvoji, ženy a ženiny tvé
víno z nich jste pili.

Nezištnost Danielova byla zárukou, že poví ryzí pravdu, nezakalenou nadějí na odměnu, jež by mohla předpověď hrozné budoucnosti zmírniti ve prospěch králův. — Daniel prve nežli počne písmo čísti a vykládati, vytýká Baltasarovi zpupnost, jež nevzala si poučení z toho, co potkalo kdysi „o t c e“ jeho Nabuchodonosora.

V. [20 n.] srv. s 4, 22. 30.

V. [23.] popisuje modly podobně jako Dt 4, 28; Ž 113, 5—8; 134, 15–17.

A bohy stříbrné a zlaté,
měděné, železné, dřevěné a kamenné,
kteří nevidí ani neslyší,
aniž čijí — velebil jsi,
kdežto Boha, který má život tvůj v ruce
i všecky cesty tvé, neoslavoval jsi.

[24] Proto od něho poslán byl článek ruky,
jež napsala, co psáno jest.
[25] A toto jest písmo,
jež napsáno bylo:
Mane, Thekel, Fares.
[26] A význam těch slov jest tento:

Mane: Sčetl Bůh tvé království
a učinil mu konec.
[27] Thekel: Zavěšen byl jsi na váhu,
a byl jsi shledán lehký.
[28] Fares: Rozděleno bude království tvé
a dáno Médům a Peršanům."

V. 25 n. Tři slova aramská bývají obyčejně pokládána za tři příčestí (minulá) rodu trpného: „mené"=spočítáno; „teqél"=zváženo; „perés"= rozděleno.

V. 27. „lehký" mravně.

V. 28. „perés" hraje s Párás"=Peršan. — „Méďané a Peršané"= říše Cyrova za dob, kdy v ní převládali ještě Médové. Clermont-Ganneau pokládá tři aramská slova za jména závaží babylonských: minu, jež měla 60 (50) šekelů (siklů) a „peres"=půl miny (dvě polovice miny=„parsín"). Podle tohoto výkladu vyslovuje Bůh myšlenku zde podanou náznačně třemi závažími. Mina, nejtěžší závaží znamená království za dob Nabuchodonosorových, kdy byla moc jeho největší; proti tomu království Baltasarovo kleslo tak, že váží toliko jeden „šeqel", t. j. šedesátinu miny. Ta mina bude rozdělena na dvě poloviny (parsín), t. j. mocná kdysi říše Nabuchodonosorova dostane se Médům a Peršanům: To vše jest spočítáno, t. j. ustanoveno (první „mené") od Boha. Dvě půlminy=1 mina, t. j. říše Médoperská bude se rovnati svou mocí říši Nabuchodonosorově. V těch záhadných slovech byl kromě smyslu výše podaného, smysl jiný, zakládající se na onom, jako v hádance, kde se zakládá pravý smysl na smyslu hmotném, do očí bijícím. Daniel jej odkrývá bera kmenové hlásky sloves, z nichž jsou odvozena rozluštěná jména „mená"=počítal, „teqal" =zvážil, „peras"=rozdělil. Při tom mu nešlo o postup přesně mluvnický; upravil třetí slovo „farsín" v „perés", aby mu dodal téhož tvaru, jaký měla dvě slova předchozí. Dále „mené", jež by mohlo býti pokládáno za příčestí trpné, není v tom smyslu vyloženo, kdežto teqél a perés, jež nejsou příčestí, jsou, jak se zdá, vysvětlena jakoby jimi byla; Daniel nechtěl poučovati Baltasara a jeho dvůr o mluvnici. Když byl nápis rozluštil, bral postupně znova slovo za slovem a ohlašoval význam hrozebný, který Hospodin s kždým slovem byl spojil. Hleděl si podstaty (smyslu) a nedbal vedlejších věcí (mluvnických tvarů). Podstata byl rozsudek smrti nad říší Baltasarovou. Tato říše byla sečtena, byla vážena na Boží váze a shledána lehkou; bude rozdělena a dána Médům a Peršanům. Nápis Baltasarův měl tedy dvojí smysl. Kdo jej rozluštil, nesměl se zastaviti u smyslu do očí bijícího „mina, šeqel a dvě půlminy", ale měl proniknouti až ke smyslu skutečnému: „sečteno, zváženo, rozděleno". Obtíž byla zvětšena největší úsečností. Ta tři slova mohla znamenati velmi mnoho, ježto nepravila nic určitého. I kdyby se bylo hadačům chaldejským podařilo, přečísti záhadný nápis, t. j. podati jeho první smysl, mohli uváznouti při smyslu druhém. To znamená, že bylo prorokovi třeba pomoci Nejvyššího, aby mohl přečísti a vyložiti toto proroctví (Buzy).

[29] Tu z rozkazu králova oblečen byl Daniel v purpur, zlatý řetěz dali mu na hrdlo a prohlásili o něm, že je třetím vladařem v říši.
[30] Téže noci zabit byl Baltasar, král chaldský, [31] a Darius Médský nastoupil královskou vládu, maje dva a šedesát roků.

5. Daniel v jámě lví (hl 6).

Závistiví činovníci (v. 1—5) vymohlí si u krále rozkaz proti Danielovu náboženskému přesvědčení (v. 6—9), jehož Daniel nemohl šetřiti (v. 10), pročež byl obžalován (v. 11—13), odsouzen a uvržen do lví jámy (v. 14—18). Byl však zachován od anděla Božího (19—22). Darius vida to kázal jej vyvésti (v. 23 n) a s úctou vyznal Boha Israelova (v. 25—27). Daniel žil až do času Cyrova (v. 28).

Hlava 6. — [1] Dariovi se zalíbilo ustanoviti nad královstvím sto dvacet županů; ti měli býti po celé říši. [2] A nad nimi byli tři knížata, z nichž jedním byl Daniel; těm měli župané se zodpovídati, aby král netrpěl škody. [3] Daniel převyšoval všecka ta knížata i župany, neboť neobyčejný duch Boží byl v něm. [4] Proto zamýšlel král ustanoviti jej nad veškerou říší. Tu knížata a župani hledali záminky, aby něco našli proti Danielovi stran krále; ale žádné příčiny ani podezření nemohli najíti, protože byl věrný; žádné viny ani podezření nebylo možno

---

V. [29]. Daniel nepřijal nabízeného vyznamenání pro sebe, pro svou samolibost, nýbrž proto, že zájem Boží cti a blaho jeho národa to žádal (aby se stal Dariovi (jenž měl nastoupiti na trůn královský) známějším a tím váženějším. Jer.)

V. [30]. O padu Babylonu viz 2 Par 36, 22n; Is 21, 5; 44, 27; Jer 51, 31n. Hlava 5tá není ohlas poměrů machabejských, vylíčených 1 Mach 1, 21—24; 2 Mach 5, 15n. 21 Antioch vyplenil poklad chrámový; o tom, zda a jak znesvětil posvátné nádoby, není na uvedených místech řeči; proti tomu Dan hl 5tá nemluví popřeдně o uloupení posvátných nádob, nýbrž o tom, kterak je Baltasar znesvětil k obecným, všedním úkolům. Machabejský padělatel knihy Dan byl by sotva nechal tento rozdíl bíti do očí; nebyl by také zánik novobabylonské říše spojil s násilnou smrtí Baltasarovou (Dan 5, 30; 6, 1), kdyžtě Antioch Epif. byl zachvácen smrtelnou nemocí a měl za nástupce syna svého Antiocha Eupatora (1 Mach 6, 8—17; 2 Mach hl 9.) Zumbiehl.

V. [31]. Viz úvod na str. 684. Místo „nastoupil“ podle aram. Darius „dostal“ království od Cyra. — (V. tento v bibli hebr. a v LXX činí první verš hl 6.) — Je také možno, že náhodou jakousi nebo nedopatřením jménem „Darius“, ježto bylo známější, opisovač nahradil jméno jiné, méně známé (Knabenbauer). — V. 30. vypravoval, kterak se splnilo slovo v. 26. „spočteno jest“, v. 31. dokládá, kterak se uskutečnilo slovo třetí: „rozděleno jest“.

Hl. 6. — V. [1]. „županů“ = satrapů = achašdarpenajjá. Srv. výše 2, 48n; 3, 2. Podle Est 1, 1. panoval „Asuer“ nad *127* krajinami (župami); byly to menší části „satrapií“. Viz k Est 1, 1. — Ježto mezi 120 politickými správci kromě úředníků nižších byli také „satrapové“, t. j. vyšší správcové, slují všichni „satrapové“. Možno také, že tu jest použito pozdějšího názvu perského k označení starší (nižší) hodnosti. — Počet „satrapií“ (a okresů menších) býval měněn. Podle Xenofonta poslal Cyrus 6 satrapů do Malé Asie a do Arabie (Cyrop VIII 6, 1. 7); kolik bylo za Cyra satrapů v jiných oblastech říše nevíme. Za Daria Hystaspova bylo podle Herodota (kromě Persie) všech satrapií *20*, podle nápisu Naqš-i-Rustamského *29*, podle nápisu Behistunského *23*.

V. [2]. „zodpovídati se“ zejména ve věcech daní: odváděti správně poplatky, skládati účty.

V. [3]. srv. s 5, 12.

V. [4]. „knížata“, nechtějící býti Danielovi podřízeni; poštvali také nižší úředníky. — „stran krále“ = ve věcech úředních. — „nad veškerou říší“ Dan měl býti „okem královým“, úředníkem, jenž býval nejvyšším dozorcem říšským v říši Perské. Druhým úředníkem říšským býval „nejvyšší královský číšník“, třetím „chiliarch“, t. j. dvorní maršál a vezír.

nalézti na něm. [5] Proto řekli ti muži: „Nelze nalézti proti Danielovi tomuto žádné příčiny, leč snad stran zákona Boha jeho.“

[6] Tu knížata a župani lstivě navrhli králi takto mu namlouvajíce: „Darie králi, na věky buď živ! [7] Uradila se všecka knížata království tvého, vrchní správcové a úředníci, starostové a soudcové, by vyšlo ustanovení královské a výnos: „Každý, kdo by prosil za nějakou věc kteréhokoli boha nebo člověka po třicet dní, kromě tebe, králi, budiž uvržen do lví jámy!“ [8] Nyní tedy, králi, potvrď usnesení, vydej písemný rozkaz, jehož by nebylo možno změniti podle práva médského a perského a jehož by nikdo nesměl obejíti.“ [9] Tu král Darius vydal písemný rozkaz a potvrdil (jej).

[10] Když se Daniel dověděl o tom, že totiž jest vydán onen zákon, všel do svého domu a maje otevřena okna ve svém nástřešním pokoji proti Jerusalemu, třikrát denně padal na kolena, modlil se a velebil Boha svého, jak i před tím obyčej míval činiti.

[11] Tedy ti muži velmi dychtivě po Danielovi pasouce přistihli ho, an se modlí a prosí Boha svého. [12] A přišedše ke králi domlouvali mu o zákazu: „Králi, zdali jsi neustanovil, aby každý člověk, který by prosil některého z bohů nebo z lidí do třicíti dnů, kromě tebe, králi, uvržen byl do lví jámy?“ Král na to odpověděl řka: „Pevně trvá zákaz podle

---

V. [5]. Kolegové Danielovi znali jeho oddanost k Bohu Israelovu. Na základě té vymyslili si ďábelský plán: pohnou krále, by vydal výnos (podle práva médoperského nezměnitelný, neodvolatelný), kterým zakáže výkon náboženský Danielovi; z řečené oddanosti vyvozují, že Daniel jistě bude dále konati obvyklé své povinnosti náboženské, čímž se provinní proti královskému výnosu; to zjistí, to oznámí králi a to zlomí Danielovi vaz.

V. [7]. „vrchní správcové“ = signajjá. — „úředníci“ = achašdarpenajjá. — „starostové“ = haddáberajjá. — „soudcové“ = pachavátá. — Srv. výše v. 2; 3, 2. — Kolegové Danielovi vydávají svůj plán za jednomyslný návrh veškerého úřednictva, aby tím snáze pohnuli krále k tomu, aby jej přijal za svůj; byl to projev nejvyšší loyality vůči králi, jenž byl pokládán za syna božího, tedy za boha, jediného v celé říši, jemuž nebylo rovna; po 30 dní měly všecky bohoslužebné prosby, t. j. modlitby býti řízeny toliko na krále, viditelného zástupce bohů. O tom, že bývali staří králové zbožňováni, viz k Ž 109, 3. Nešlo o výnos pro celou říši, ale toliko pro královský dvůr; to vyplývá z trestu stanoveného: uvrženu býti do lví jámy, jakých přece nebylo po celé říši (ale toliko ve městě hlavním). (Knabenbauer.) — „nebo člověka“ v LXX není; je to nadsázka. — Král vyhověl žádosti, ježto mu na výsost lichotila. Lichotila zejména místodržícímu královskému, jakým Ugbaru byl, ježto tím byl uznán bezmála za skutečného krále. Zajisté, že jak Ugbaru tak i kolegové Danielovi postarali se o to, jak by ospravedlnili výnos, kdyby byli voláni od Cyra, pravého a vlastního krále babylonského k zodpovědnosti. — O lví jámě viz níže 14, 30.

V. [8]. O neodvolatelnosti a nezměnitelnosti perských královských výnosů viz Est 1, 19; 8, 8. — Žádají písemného výnosu, aby měli záruku jistou proti králi, kdyby nechtěl z přízně k Danielovi výnosu dbáti.

V. [10]. Staří vyhledávali nástřešních pokojů, když chtěli míti chvilku ticha a pokoje (Sk 10, 9). — Okna na západ (k Jerusalemu) nebyla, jak na Východě obyčejem, zavřena mřížkovou okenicí. O obyčeji modliti se čelem k jerusalemskému chrámu viz 3 Král 8, 33. 35; a jj 9, 3; Ž 5, 8; 27, 2. — „třikrát denně“ jako Ž 54, 18: ráno, večer a v poledne nebo odpoledne o naší patnácté hodině. Srv. Sk 3, 1; 10, 9. — Možno mysliti také na hodinu třetí (naší 9tou) a devátou (naší 15tou), kdy bývala konána oběť ve chrámě. Srv. 9, 21; Esdr 9, 5; Ž 141, 2. — O modlitbě na kolenou srv. 3 Král 8, 54; 2 Par 6, 13; Esdr 9, 5.

V. [11n]. Žalobci chytře zamlčují jméno domnělého vinníka, táží se krále všeobecně, aby král taktéž všeobecně, zásadně odpověděl; pak bude snadno povšechnou odpověď královu obrátit na Daniele, jehož si tolik váží.

práva médského a perského, jehož nelze změniti". [13] Tu chopivše slovo řekli před králem: „Daniel (jeden) z judských zajatců, nedbá tvého zákazu, (nedbá) ustanovení, jež jsi vydal, ale třikrát denně modlívá se modlitbu svou."

[14] To slovo když král uslyšel, velmi se zarmoutil a snažil se Daniele vysvoboditi; až do západu slunce usiloval ho vytrhnouti. [15] Ale ti muži pochopivše krále řekli mu: „Věz, králi, že podle práva médského a perského žádný zákon, jejž král vydá, nemůže býti změněn." [16] I pokynul král a přivedli Daniele a uvrhli jej do lví jámy. A král řekl Danielovi: „Bůh tvůj, jejž ustavičně ctíš, ten tě vysvoboď!" [17] Když pak přinesli kámen a položili jej na díru jámy, král jej zapečetil prstenem svým a prstenem svých velmožů, aby se nemohlo nic státi proti Danielovi. [18] Král odešed do svého domu, nevečeřev ulehl; nedal si pokrmů předložiti; nad to i spánek se vzdálil od něho.

[19] Hned na úsvitě král vstav rychle šel ke lví jámě; [20] přiblíživ se k jámě hlasem žalostným zavolal na Daniele a promluvil k němu: „Danieli, služebníče Boha živého, zdali tvůj bůh, jemuž ty ustavičně sloužíš, mohl tě vysvoboditi ode lvů?" [21] Daniel odpověděv králi řekl: „Králi, na věky buď živ! [22] Bůh můj poslal anděla svého a zavřel ústa lvů, že mně neuškodili; neboť před ním byl jsem shledán spravedlivý; ale ani před tebou, králi, neprovinil jsem se."

[23] Tedy král velmi se radoval z toho a rozkázal Daniele vytáhnouti z jámy. Když byl Daniel z jámy vytažen, nebylo žádného úrazu nalezeno na něm, neboť důvěřoval Bohu svému. [24] Tu přivedeni byli roz-

---

V. [13]. Cizinec, zajatec opovažuje se pohrdati rozkazem královským! Daniel, jeden z nejvyšších úředníků, kteří mají první dávati dobrý příklad poslušnosti zákona! Přestupuje zákaz královský pravidelně, každý den — třikráte.

V. [14]. Tu teprve prohlédl král, že se dal oklamati svou vlastní odpovědí, a že příčina úkladů jest závist (Jer). — Král byl na rozpacích: Nezměnitelnost zákona královského mu velela, aby dal ortel nad Danielem vykonati; úcta, kterou k Danielovi měl, mu bránila tak učiniti. Hledal východu ze spletitého postavení.

V. [17]. Höst líčí podobnou jámu v Marokku: Je to prohlubeň čtverhranná pod širým nebem, rozdělená příčnou zdí na dvě místnosti; ve zdi jsou dveře, jež mohou dozorci shora zavříti nebo otevříti. Aby vehnali lvy do jedné místnosti, naházejí do ní masa; když všichni lvi dali se zlákati pamlskem a shromáždili se v místnosti jedné, dozorci zavrou shora dveře a sestoupí do vyprázdněné místnosti druhé, aby ji vyčistili. Nahoře jest prohlubeň obehnána zdí půldruhého lokte vysokou, se které možno jest dívati se do jámy. — O prstenu jakožto pečetítku srv. Gn 38, 18. — Jáma byla zapečetěna pečetí královou, aby žalobci nemohli Daniele z ní vytáhnouti a zabíti jinak, kdyby ho lvi ušetřili; byla zapečetěna pečetí velmožů, aby král nemohl bez jejich vědomí dáti Daniele z jámy vysvoboditi. Král, který vídal, že při „božích soudech" („ordaliích") tu a tam lidé obžalovaní byli zvláštním způsobem zachráněni, mohl se domnívati, že podobně stane se snad i Danielovi.

V. [18]. Místo „nedal si pokrmů předložiti" lépe: „nedal si předvésti žen" (tanečnic, zpěvaček, hudebnic nebo souložnic).

V. [19n]. „služebníkem Boha živého" nazýval sebe Daniel proti pohanům, služebníkům mrtvých model.

V. [22]. „poslal anděla" jako výše 3, 49. třem jinochům v ohnivé peci.

V. [23]. srv. s 3, 94; Žid 11, 33.

V. [24]. Žalobci Danielovi chtěli ho dostati do lví jámy lstivými, zločinnými prostředky; podle práva odvetného, jež vládlo v zákonodárství babylonském, byli stiženi nyní sami týmže trestem. Král viděl v záchraně Danielově — jako při soudech božích („ordaliích") rozsudek boží, že Daniel jest nevinen, a že jest miláček svého boha. — Trestati manžela a otce utracením manželky a dětí byl obyčej na dávném Východě, zejména u Peršanů zakořeněný. Srv. Est 16 18; Nm 16, 26nn (Kore, Datan, Abiron), Achan (Jos 7, 24) Herodot

kazem královským ti muži, kteří byli obžalovali Daniele a vhozeni byli do lví jámy, oni, synové a ženy jejich; a prve nežli dopadli na dno jámy, již je uchopili lvi a všecky kosti jejich rozdrtili.

[25] Tu král Darius dal napsati všem národům, kmenům a jazykům, kteří sídlili po veškeré zemi: „Blaho vaše rozhojniž se! [26] Já ustanovuji a nařizuji: Ať v celé říši království mého (všichni) se bojí a třesou před Bohem Danielovým!

Jeť on Bůh živý,
zůstávající na věky;
království jeho nebude rozptýleno,
a jeho panování trvá na věky.
[27] On vysvobozuje a vytrhuje;
činí divy a zázraky
na nebi i na zemi;
on vysvobodil Daniele
ze lví jámy."

[28] Daniel byl živ za panování Daria a za panování Cyra Peršana.

III 119. (Proti tomu viz Dt 24, 16). — Do jámy, jak jest samozřejmo, nebylo vhozeno všech 120 úředníků, nýbrž popředně dva kolegové Danielovi, jejich rodiny a nanejvýše několik jejich pomocníků! Srv. v. 11. — Lvi ušetřili Daniele ne proto, že byli dokonale nasyceni, ale zvláštním řízením Božím; jaký hlad měli, vyplývá ze spůsobu, jakým pohltili novou svou lidskou kořist.

V. [25 n.] srv. s 3, 96. 98. — Jako tam Nabuchodonosor, tak zde „Darius" veřejnou vyhláškou uznává boha Danielova. Na slohovou úpravu té vyhlášky měl vliv Daniel, jenž věděl nejlépe, jak má o jeho Bohu býti mluveno a psáno. Tou vyhláškou byl Jahve zařazen do řady (panteonu) velikých bohů babylonských a perských; král i pohanští jeho poddaní chápali vyhlášku v duchu mnohobožství, Daniel a Judovci v duchu jednobožství. — „po veškeré zemi", již spravoval „Darius". Jako výnos Nabuchodonosorův se podobá výnosu Dariovu, tak bývá i v klínových nápisech králů babylonských a perských mnoho stejných, ustálených rčení. Výnos Dariův (6, 9) liší se podstatně od pozdějšího výnosu Antiocha Epifana (1 Mach 1, 41.—50.) Ani Darius ani původcové mravní jeho výnosu nechtěli pronásledovati náboženství židovského (jako činil později Antioch (Epifan); dvořané Dariovi hleděli žárlivě na přízeň královskou, z jaké se těšil Dan, chtěli jej té přízně zbaviti, a nemohouce jinak — použili k tomu jeho náboženství; Darius dal se pohnouti k tomu, by vydal žádaný výnos ze slabosti vůči svým dvořenínům, ne však ze zášti k náboženství Danielovu. Jediný Daniel byl pronásledován proto, že se nepodrobil rozkazu královskému, sotva kdo jiný, kdežto za Antiocha byli pronásledováni všichni židé, kteří nechtěli se zříci svého náboženství! Darius zdráhal se podepsati Danielův ortel smrti, a když byl přece donucen tak učiniti, snažil se všemožně, aby mu byl život zachován. (6, 17.) Antioch Epifan neměl pro žádného věrného žida tolik lásky. Nelze tedy právem říci, že skladatel knihy Dan vylíčil v Dariovi Antiocha Epifana. (Zumbiehl.)

V. [28]. „byl živ" blaze, dobře se měl, podniky jeho se mu dařily. — „Darius" panoval v Babylonii jakožto zástupce Cyrův. Viz výše 5, 31.

ČÁST DRUHÁ:

Prorocká (hl 7—12).

1. O čtyřech světových říších a o království Mesiášově (hl 7).

Kdy se dostalo Danielovi tohoto vidu (v. 1). Čtyři dravci (v. 2—8). Boží soud (v. 9—12). Syn člověkův (v. 13 n). Výklad vidu (v. 13—27). Konec vidu (v. 28).

Hlava 7. — [1] Léta prvního Baltasara, krále babylonského, měl Daniel sen, vidění hlavy na svém lůžku. I popsal ten sen, krátce jej podal; stručně jej načrtl takto:

[2] Viděl jsem ve svém vidění
v noci, a aj —
čtyři nebeské větry vzduly
veliké moře.

[3] A čtyři šelmy veliké
vystupovaly z moře,
každá měla
podobu jinou.

[4] První byla jako lvice,
a měla křídla orličí;

Hl. 7. — V. [1]. Baltasar — syn a spoluvladař Nabonidův, známý z hl 5. Podle kroniky Nabonid-Cyrovy (viz úvod na str. 683) byl Nabonid již sedmého roku své vlády v Temě, t. j. r. 549; možno tedy se dohadovati, že tento rok byl „první rok (spolu)vlády Baltasarovy". (Strassmeier se domníva, že první rok Baltasarův byl teprve dvanáctý rok Nabonidův, t. j. podle jeho počtu r. 542.) — Danielovi dostává se ujištění většího nežli ve hl 2 (snem Nabuchodonosorovým), že říše Babylonská, jež povalila království Boží, zanikne právě tak jako pozdější veleříše, království Božímu nepřející, a že nad nimi zvítězí království to (duchovní), jež nebude míti konce. — „vidění hlavy" jako 2, 28.

V. [2]. „veliké moře" = národové světa. — „větry nebeské" = řízení Boží, jímž rozbouří se národové; budou bojovati proti sobě jako vlny na moři; budou vznikati, ale také zanikati v tom vlnobití — všelijaké státní útvary, říše; které, popsáno bude níže.

V. [3]. Šelmy znázorňují povahu veleříší světových: divokost, ukrutnost, nenasytnost atd. Srv. Gn 49, 17; Is 27, 1; 30, 6; Jer 4, 7; 5, 6; Ez 32, 2. a jj. Jak jest zobrazeno proti tomu království Boží, viz níže v. 13.

V. [4]. Okřídlené lvy vídal Dan v Babylonii; na tu představu vid navazuje podobně jako Ez hll 1 a 10. — Lev, král zvířat pro svou sílu, a orel pro svou nedostižnost, vznešenost a rychlost král ptactva, znamenají tu království Novobabylonské za doby Nabuchodonosorovy, kdy stálo na výši své moci. Již Jer 4, 7 (2, 15; 5, 6); 49, 19; 50, 17. přirovnával krále babylonského ke lvu; k orlu jej přirovnávali Jer 48, 40; Ez 17, 3. 12. (Srv. Jer 4, 13; Hab 1, 8; 2 Král 1, 23; Job 9, 26; Jer 49, 22; Pláč 4, 19.) — Vytržená křídla znamenají, že Babylonie pozbude své šířivé síly; nebude již vojsky létati po světě, dobývati nových a nových kořistí; nebude již míti síly lva ani orla, ale toliko člověka, za to však bude vlásti mírumilovně, klidně, lidsky („srdce lidské", „člověk"). — „pozdvižena byla" od země, ježto, když jí byla křídla vytržena, na zemi padla. — „stála" = postavena byla. — „Člověk" mohl býti rozsápán od medvěda, seslabená říše Babylonská mohla býti povalena od říše Médoperské (od Cyra). (Riessler se domnívá, že je tu řeč o šílenství Nabuchodonosorově (t. j. Nabonidově), z něhož byl zase uzdraven (ze zvířete, za jaké byl se pokládal, stal se zase člověkem. Viz hl 4.)

hleděl jsem, až vytrhána byla křídla její,
a pozdvižena byla od země,
a na nohách jako člověk stála,
a srdce lidské bylo jí dáno.

[5] A šelma jiná,
podobná medvědu
stála na straně jedné,
tři špičáky měla v tlamě,
to jest mezi zuby svými,
a mluvili k ní takto:
Vstaň! Jez mnoho masa!

[6] Poté jsem hleděl a aj —
jiná (šelma) jako pard,
měla křídla jako pták
čtyři na sobě;
čtyři hlavy měla ta šelma,
a moc jí byla dána.

V. [5]. „jiná" = druhá. — „medvěd" je zalvem jako (2, 39) stříbro za zlatem. „stála na jedné straně" = jeden bok vystrkovala (?) mohlo by znamenati, že v říši Médo-perské převládali Peršané; srv. 2, 32 (Knabenbauer). Ježto hl 8 Médy a Peršany pokládá za jednu říši, dlužno řečené dva národy pokládati i zde za říši jednu (druhou), jak jsme činili také již ve hl 2. Viz důvody tam podané. Medvěd, jenž má jeden bok vysedlý, připomíná zřetelně skopce (8, 3) se dvěma rohy, z nichž jeden vyniká nad roh druhý. A jako ty dva rohy znázorňují království Médské (slabší) a království Perské (silnější), mají dva boky medvěda týž význam. Taktéž medvěda, jenž má v tlamě tři žebra, možno připodobniti ke skopci, jenž trká na tři strany (8, 4.), na západ, na sever a na jih. Jak medvěd zde tak i skopec tam naznačují tutéž říši: Médoperskou (8, 20). — Těch „špičáků" potřeboval, aby mohl splniti výzvu: „Jez mnoho masa!" (v 5 g); není tedy nutno místo „špičáky" překládati: „žebra". Kdo dávají přednost překladu „žebra", vidí ve třech těch kostech tři části říše, severní, východní a jižní (srv. 8, 4) nebo tři říše, jež Peršané ukořistili: Babylonii, Lydii a Egypt. — (Riessler se domnívá, že „medvěd" znamená panování Baltasarovo; tři žebra nebo zuby znamenají prý roky panování jeho; naznačuje-li záhadné „stála na straně jedné" nějakou tělesnou vadu, jak mnozí se dohadují, mohla by ta vada (kulhání?) znamenati slabost nebo omezenost vlády Baltasarovy; výzva „Vstaň a jez..." mohla by býti ve spojení s válkami, jež Baltasar vedl proti Peršanům, vnikajícím do Babylonie).

V. [6]. Pard vyniká rychlostí, s jakou napadá kořist; ta rychlost je zde stupňována křídly, jež má; podobá se kozlu (8, 5), který přikvačil od západu s takovou rychlostí, že se ani země nedotýkal; jako má tento pard čtyři hlavy, tak má onen kozel čtyři rohy (8, 8); jimi jsou naznačena čtyři království, jež vzniknou z třetí říše. Ta (třetí) říše, znázorněná pardem a kozlem jest říše Alexandra Vel. (8, 21), po jehož smrti vzešlo čtvero království (hlavy, rohy): Syrské (za Seleuka Nikatora), Egyptské (za Ptolemea Lagi), Makedonské (za Kasandra) a Trácké (za Lysimacha). Jos. Flavius (Starož. XI 8, 5) vypravuje, že velekněz židovský ukázal toto proroctví Alexandru Vel., a že mu dodalo odvahy do boje proti Peršanům. (Jiní vidí neprávem v pardu říši Perskou, kdežto v medvědu viděli říši Médskou; viz ke hl 2, 39 nn). Riessler se domnívá, že pard zobrazuje Cyra; čtyři křídla na jeho zádech znamenají prý moc jeho, vztahující se na všecky čtyři strany světa. — Leoparda hl této (7mé) dlužno srovnati s kozlem hl 8mé. Leopard má čtvero hlav a čtvero křídel; podobně z velikého rohu kozlova vyrůstají čtyři jiné rohy. Mladý kozel znamená Alexandra (8, 21); nic jiného nemůže znamenati zde leopard, a důsledně předchozí medvěd nemůže znamenati nic než říši Médoperskou. Čtyři hlavy a čtyři křídla jsou s leopardem nerozlučně spojena, nejsou od něho odělena, to znamená, že čtyři říše nástupců Alexandrových jsou ještě v lůně jeho říše, ze které vzejdou a osamostatní se teprve později. (Buzy.)

[7] Poté jsem hleděl
u vidění nočním a aj —
šelma čtvrtá, strašlivá,
děsná, náramně silná,
měla veliké, železné zuby, žrala a drtila,
a co zbylo, nohama deptala.

Lišila se od ostatních šelem,
jež jsem prve viděl, a měla deset rohů.
[8] Pozoroval jsem ty rohy, a aj —
roh jiný, maličký vyrostl mezi nimi.

V. [7]. Podle běžného výkladu nastiňuje tato šelma — říši Římskou; srv. 2, 40. „deset rohů“ znamená deset králů nebo království, jež po čtvrté (Římské) říši vzniknou. — Důsledněji však lze viděti v šelmě čtvrté říše Ptolemeovců a Seleukovců, a v jedenáctém rohu Antiocha Epifana, který bývá pokládán za **předobraz protikristův.** Srv. níže v. 25n s dějinami a s 11, 31—36. Jaká shoda! Antioch může býti počítán za 11tého krále Seleukovců, začneme-li počítati s Alexandrem V. — Viz tu řadu v I. sv., str. 1284 a níže k v. 8. Seleukus IV. jest osmý král, Heliodor jest devátý, Demetrius I., syn Seleuka IV. jest desátý a Antioch Epifan 11tý král v té řadě. Podle Buzyho není nutno ve třech králích, jež Antioch zničil (níže v. 8) viděti tři jeho předchůdce na trůně syrském, nýbrž tři krále cizí, kteří dosedli na trůn před ním, a které Antioch porazil a sesadil (srv. v. 24); když se jednou Antioch domohl trůnu, nemohl již své tři předchůdce s trůnu sesaditi, kdyžtě již žádného neměli. Které krále Antioch sesadil, možno vyvozovati z 8, 9: Z jednoho ze čtyř rohů vzejde malý roh, který velmi vzroste na tři strany; na jih, na východ a směrem k zemi skvostné, t. j. na úkor Egypta (jihu), Babylonie a Persie (východu) a Palestiny (země skvostné) — to jsou tři králové, tři říše, jež Antioch zbije. (Houbigant, Calmet, Buzy a jj.)

V. [8]. vykládá níže ve v. 24n — anděl. — „oko“ jest náznak vědění, chytrosti, mazanosti, prohnanosti atd., kterou roh mnohé svede. — „lidské“ oči, jaké má člověk, jenž umí jimi vysloviti zvláštní sladkost, půvab, kouzlo, přitažlivost, jimiž člověk svádívá. — „veliké“ = zpupné. Tento roh lstivý, svůdný a zpupný znamená Antiocha Epifana a toho, jejž předobrazoval: protikrista (srv. 2 Sol 2, 3—10); níže 8, 9—12, 23—26 oba rohy (hl 7mé a 8mé) znamenají Antiocha Epifana. (Riessler se domnívá, že snad čtvrtá šelma — jako ve hl 2 — znamená vládu Kambysovu; „drtila“ a „deptala“ za Kambysových válečných výprav, známých krutostí; stihla také Židy zákazem stavěti dále jerusalemský chrám; na to vztahovalo prý se původně to, co jest nyní řečeno o jedenáctém rohu: mluvení velikých věcí, t. j. rouhání proti Bohu Israelovu, válka proti světcům Hospodinovým a útisky jich. Zabití šelmy znamená prý mimořádnou smrt Kambysovu. Později prý byla vykládána čtvrtá šelma o říši Alexandrově a ten výklad zavdal podnět k tomu, že byla přidána zmínka o jedenácti rozích, jež jsou: 1. Alexander Vel. 356—323, 2. Seleukus I. Nikator 312—280, 3. Antiochus I. Soter 280—261, 4. Antiochus II. Theos 261—246, 5. Seleukus II. Kallinikus 246—226, 6. Seleukus III. Keraunus 226—223, 7. Antiochus III. Veliký 223—187, 8. Seleukus IV. Filopator *187—176*, 9. Heliodor, pokladník Seleuka IV., jenž svého pána zabil, 10. syn Seleuka IV. a 11. Antiochus Epifanes, „maličký roh“ (zde a níže ve v. 20. 24.) 176—164, jenž „tři z prvních rohů vytrhl“, t. j. odňal vládu Heliodorovi a dvěma synům Seleuka IV., „Veliká slova“, která šelma mluvila, řeči proti Nejvyššímu, pronásledování jeho světců, změna časů (posvátných 1 Mach 1, 45) a zákona, pronásledování za doby jedné, za dvou dob a za půl doby, vztahuje se podle nynějšího znění vidu na 3 a půl roku pronásledování Židů za Antiocha Epifana. Příchod poslední říše, říše světců Nejvyššího, vztahuje se na počátky říše mesiášské, která se rozšíří z židovstva na všecko pohanstvo. V úzkém spojení trestu, jenž stihne nepřátele lidu Božího s počátky doby mesiášské, jest vyslovena myšlenka, že Boží všemohoucnost nad útoky mocí Bohu nepřátelských na konec vždycky vítězí. Proto neporušili současníci Machabejců původnosti proroctví Danielových tím, že je přídavkem „jedenácti rohů“ vztahovali na své časy. Chtěli tím vysloviti přesvědčení, že proroctví

Tři pak z prvních rohů
vytrženy byly před ním, aj —
oči jako oči lidské byly na tom rohu,
a tlama, jež mluvila veliké věci.

[9] Hleděl jsem na to, až byly postaveny trůny,
a stařec velikého věku se posadil;
roucho jeho bylo jako sníh bílé,
a vlasy hlavy jeho jako čistá vlna;
trůn jeho byly plameny ohně,
kola jeho — hořící oheň.

[10] Ohnivá a dravá řeka
vytékala z něho.
Tisíce tisíců sloužily jemu,
a deset tisíckrát sto tisíců stálo před ním;
soud zasedl,
a knihy byly otevřeny.

[11] Díval jsem se pro hlas velikých řečí,
které roh ten mluvil,
a viděl jsem, jak zabita byla šelma,
jak zahynulo tělo její, jak dáno bylo napospas ohni.

[12] Také ostatním šelmám
odňata byla moc
a doba života byla jim vyměřena
na den a hodinu.

[13] A viděl jsem ve vidění,
v noci, a aj —

Danielovo o konečném vítězství věci Boží splnilo se za jejich časů na nepříteli Božím — Antiochovi Epifanovi. Z téhož důvodu byla čtvrtá šelma ne bez vnitřního podkladu obrácena na říši Římskou, nepřátelskou křesťanství (u Hippolyta, Zlat, Cyrilla Jerus., Irenea a jj.). Zasluhuje povšimnutí, že syrské „Zjevení Baruchovo", jež spočívá na tomto Danielovu vidu, opírá se o znění, jež nemělo ještě přídavku o „jedenácti rozích". Tak Riessler, viz však níže).

V. 9n. Srv. Mt 19, 28; Zjev 4, 4. — „s t a ř e c" zralé soudnosti. — „v e l i k é h o v ě k u" = věčný. — T r ů n ů bylo postaveno, připraveno v í c e r o: jeden pro věčného Soudce, ostatní pro anděly, kteří budou při soudu zasedati. — Líčeň B o ž í h o t r ů n u jest podobná líčni Ezechielově hl 1 a 10. Viz tam. — Andělé jsou přítomni, aby viděli, jaký konec vezme věc Boží, za kterou bojovali a věc nepřítele Božího, proti němuž silně chránili věřících. Srv. Dan 10, 13. 20; 11, 1; 12, 1; Tob 8, 3; Žid 1, 14. (Knabenbauer.) — „s t á l o p ř e d n í m" očekávajíc jeho rozkazů. — Číslice uvedené znamenají n e s č e t n é m n o ž s t v í, nepodávají však přesného součtu všech duchů nebeských. — V „k n i h á c h" zapsány jsou s k u t k y té oné říše, těch oněch králů a národů, které budou nyní soudně projednávány. Ten soud Boží prozřetelnosti zasedá ustavičně, zejména však — po lidsku mluveno — za velikých státních převratů, kdy mnohá říše, mnohý národ zaniká; ten soud ukáže zejména svou činnost za doby mesiášské a vyvrcholí se na konci světa.

V. 11n. „r o h" Antiochus Epifanes (a p r o t i k r i s t u s). — Dan popisuje nejprvé zkázu šelmy poslední, čtvrté a pak teprve připomíná, že také předchozí tři šelmy, o nichž výše byla řeč (lev, medvěd, pardal) byly zabity. Daniel vidí zánik čtvrté šelmy, vlády Antiochovy a také zkázu p o s l e d n í h o n e p ř í t e l e ř í š e B o ž í — protikrista Antiochem předobrazeného.

V. 13n. „s y n č l o v ě k ů v" = člověk jako Ez (1, 26) 2, 1 a jj. — „č l o v ě k" stojí tu p r o t i čtyřem z v í ř a t ů m výše jmenovaným jakožto k r á l přírody a tedy také zvířat. Jako ony šelmy znamenaly ne toliko ř í š e (národy) ale také jejich

s oblaky nebeskými
přicházel jako syn člověkův,
přišel až k starci velikého věku,
a postavili jej před obličej jeho.

[14] I dal jemu moc
a čest a vládu;
všichni národové, kmeny
a jazyky sloužiti budou jemu;
moc jeho jest moc věčná, jíž nepozbude,
a vláda jeho nebude zrušena.

[15] I zhrozil se duch můj, já Daniel ulekl jsem se těch věcí,
a ta vidění mé hlavy zarazila mne.
[16] Přistoupil jsem k jednomu z přistojících,
a pravdy jsem hledal od něho o všech těch věcech.

Ten pak podal mi výklad věcí
a poučil mne:
[17] „Ty čtyři šelmy veliké
čtyři říše jsou, jež na zemi vzniknou.

[18] Obdrží pak vládu
svatí Boha nejvyššího,
držeti budou vládu na věky,
až na věky věkův."

---

krále, tak znamená tu „člověk" ne toliko „národ svatých Nejvyššího", t. j. říši mesiášskou, ale také jejího jediného krále, bez něhož nelze si ji mysliti — Mesiáše (níže v. 18. 22. 27.). — „syn člověkův" nesmí býti vytrženo ze souvislosti, nýbrž ustavičně dlužno to slovo držeti ve spojení s tím, co předchází („s oblaky nebeskými přicházel"), i s tím, co následuje, t. j. s v. *14*. — Podle mluvy biblické „přicházíval s oblaky" sám Bůh; srv. Ex 14, 24; 16, 10; 19, 9; 24, 16; 33, 9; 34, 5; Lv 16, 2; Nm 9, 15; 10, 34; 11, 25; Dt 31, 15; Ž 17, 10; 96, 2; 103, 3; 3 Král 8, 10—12; 2 Par 6, 1; Is 19, 1; Ez 1, 4; 10, 3n; Nah 1, 3. a jj. Bude tedy „syn člověkův", jenž přijde s oblaky ne pouhý člověk, ale božský Mesiáš; jemu podle předchozích proroctví bude dána moc nade všemi národy, jeho říše nebude konce (v. 14); srv. Gn 49, 10; Ž 2, 6; 44, 5n; 71, 1n; Is 11, 10; 49, 6; 53, 11n; Jer 23, 5; 30, 21; Ez 34, 23; Mich 5, 4. a jj. Z tohoto místa Dan (7, 13.) jest vzat název, kterým se Ježíš Naz. v evangeliích tolikrát jmenuje, aby upozornil, že On jest Mesiáš od Daniela (a jiných proroků) předpověděný. Z tohoto místa vzal Ježíš odpověď Kaifášovi Mt 26, 64: „Od tohoto času uzříte Syna člověka seděti na pravici moci Boží a přicházeti v oblacích nebeských". Podobně přijde na poslední soud: „A tu ukáže se znamení Syna člověka na nebi; i budou kvíleti tehdy všecka pokolení země a uzří Syna člověka přicházeti v oblacích nebeských s mocí a slávou velikou (Mt 24, 30; srv. Mk 13, 26; Zjev 1, 7). — „postavili jej" — andělé.

V. [15]. O dojmu vidu na proroka srv. Gn 15, 12; 28, 17; Is 6, 5; Ez 2, 1; Lk 1, 29n; Zjev 1, 17.

V. [16]. „přistojících" andělů.

V. [17]. Místo „království" (říše) aram.: „králové". Podobnou záměnu pojmů „království" (říše) a „král" viz 2, 37. 39; 8, 20n. 22. (aram),

V. [18]. „svatí Boha Nejvyššího" se svým králem, pánem a pastýřem v čele. Srv. níže v. 27. Duchovní (mystické) tělo Kristovo (církev) se svou hlavou, se kterou činí nerozlučný celek, bez níž nebylo by nic. Srv. Řím 8, 29; 2 Sol 1, 10. Anděl zdůrazňuje štěstí, jehož se dostane všem údům duchovního

[19] Poté chtěl jsem se pečlivě poučiti o šelmě čtvrté,
jež lišila se velmi ode všech,
(jež byla) náramně hrozná,
zuby a pazoury měla ze železa,
požírala a drtila,
ostatek pak nohama deptala.

[20] Také o desíti rozích, které na hlavě měla,
jakož i o jiném, jenž byl vyrostl,
a před nímž padly (ony) tři rohy;
o tom rohu, jenž měl oči,
a tlamu mluvící veliké věci,
a byl větší než ostatní.

[21] Viděl jsem, a aj, roh ten válčil proti svatým,
a přemáhal je,
[22] až přišel stařec velikého věku,
a zastal se svatých Nejvyššího,
až přišel čas, kdy obdrželi
vládu svatí.

[23] A řekl takto:
Šelma čtvrtá:
Říše čtvrtá na zemi vznikne,
jež bude velikostí nade všecky říše,
a sežere všecku zemi,
a zdeptá a rozdrtí ji.

[24] Deset pak rohů:
Z říše té deset králů bude,
a po nich povstane jiný,
ten mocnější bude než první,

---

těla Kristova, všem „svatým", aby jim dodal útěchy, které by se jim nebylo dostalo tak vysloveně, kdyby byl jmenoval toliko osobu Mesiášovu jakožto držitele moci a vlády. Zasluhuje povšimnutí, že teprve po smrti čtvrté šelmy, t. j. po pádu vzrostlého rohu (Antiocha Epifana) vystupuje v oblacích syn člověkův; proto týž lid Boží, jenž byl pronásledován od řečeného rohu, může v náznaku (symbolu) vystoupiti do oblaků, aby dostal království jakožto odměnu za své vítězství (v těch útrapách). Podle výkladu samého Daniela jest syn člověkův náznak království svatých; rovněž tak ve smyslu slovném jest však náznakem krále tohoto království. Jako vidí Daniel vyvstávati čtyři šelmy, z nichž jest zejména čtvrtá děsná, a jako po smrti její zjevuje se člověk mezi mraky, který dostává na věky vládu, slávu: tak vzejdou na zemi čtyři říše, z nichž popředně čtvrtá bude nakládati krutě se svatými Nejvyššího. Avšak jeho vítězství bude krátké: přijde Mesiáš a království, vláda a velikost všech říší pod nebem bude dána (v jeho osobě) svatým Nejvyššího; jejich království jest království věčné, a všecky moci jim budou sloužiti a jich poslouchati (7, 27). Buzy.

V. 19. Podle aram. měla šelma zuby železné a pazoury měděné.

V. 22. „zastal se svatých"; dal jim za právo a dopomohl jim k němu.

V. 24. Místo „z říše" možno překládati také „po (té) říši". — „jiný" ten král = Antioch (a protikristus) jak již bylo řečeno výše k v. 11 n. — („deset králů" (království) bude snad na území bývalé říše Římské; ne deset králů časově za sebou, nýbrž současně panujících za doby protikristovy; tak podle těch, kdož vidí ve čtvrté šelmě říši Římskou, ne-li politickou její moc, kulturní její vliv).

a tři krále poníží;
[25] a řeči proti Nejvyššímu mluviti bude.

Svaté Nejvyššího bude utlačovat,
bude se domnívati, že může změniti časy a práva,
a vydáni budou v ruku (jeho)
na dobu, a na (dvě) doby a na půl doby.
[26] Soud však zasedne, aby moc (mu) byla vzata,
a potřena a vyhlazena venkoncem.

[27] Vláda pak a moc
a velikost říší pode vším nebem
dána bude národu
svatých Nejvyššího.

Jeho vláda,
jest věčná vláda,
a všichni králové jemu sloužiti
a jeho poslouchati budou.

[28] Až potud konec řeči. Já Daniel myšlenek svých mnoho jsem se děsil, a mé vzezření se proměnilo; tu věc pak zachoval jsem ve svém srdci.

V. [25]. „časy" posvátné, svátky rušiti, překážeti je světiti. — „práva" = řády náboženské, bohoslužebné, společenské v říši Boží ustálené. Srv. řádění Antiocha Epif. srv. také 2 Sol 2, 3—10. — „doba" podle běžného výkladu znamená rok, tedy „doba, dvě doby a půl doby" úhrnem tři a půl roku. Srv. Zjev 11, 2; 12, 6. 14; 13, 5. — Viz však výše 4, 13; 7, 12. Není jisto, dlužno-li číslici $3^1/_2$ bráti přesně nebo jen okrouhle, nebo dokonce toliko náznačně. „jedna doba" může znamenati počátek a rozvoj moci nepřítele království Božího, „dvě doby" dvojnásobnou časovou délku období, kdy bude ta moc vrcholiti, a „půl doby" krátký čas jejího náhlého úpadku (Mt 24, 22). Zasluhuje povšimnutí, že $3^1/_2$ jest polovička číslice, znamenající dokonalost (také časovou plnost, vrchovatost) — sedmičky. $3^1/_2$ mohlo by znamenati, že se nedostane Antiochovi (a protikristu) tolik času, aby v něm mohl všecku svou moc náležitě vyvinouti a uplatniti, ale že přijde náhle rychlý úpadek, až se bude zdáti, že jest vláda jeho na dlouho upevněna; délka vlády jeho jest od Boha přesně vyměřena. Ta přesnost může býti vyslovena přesnými číslicemi.

V. [26n.] srv. s v. 10. — „Jeho vláda" = národa svatých = Mesiášova, jak vyloženo již výše. — Tehdy, až bude říše Antiochova (a protikristova) vyvrácena, církev bude panovati po všem světě a bude tak ze Židů jako z pohanů jeden ovčinec a jeden pastýř (Kornel van Steen).

V. [28]. Srv. s 5, 9. — Vliv toho vidu na čtenáře Dan knihy byl velmi mocný, mocnější než hl 2. (o obrovské soše, jíž podrazil nohy kámen). Říše lidské pomíjejí a střídají se; připravují cestu říši Boží, jež nebude míti konce. Pozemští králové mohou býti ukrutníky, mohou pronásledovati lid Boží, jejich vláda nepotrvá věčně, ale toliko krátkou dobu. Přijde hodina, kdy svatí Nejvyššího budou hojně odškodněni za to, co byli vytrpěli. Jakou útěchu vážili Židé z těchto slov za krutého pronásledování Antiocha Epifana! Nic neláme osten svízelům tolik jako jistota, že se blíží jejich konec. Jedna doba a (dvě) doby a půl doby útrap a poté království slávy s králem nesmrtelným! Po království šelem království syna člověkova! (Buzy).

2. O vítězství Řeků a bezbožnosti posledního krále (hl 8).

Kdy a kde se dostalo Danielovi vidění (v. 1 n). Kozel vítězí nad skopcem (v. 3—8). Zpupný roh (v. 9—12). Kdy přijde (v. 13 n). Danielovi zjevuje se Gabriel (v. 15—18). Vykládá mu vid (v. 19—26). Vliv vidu na Daniele (v. 27).

Hlava 8. — [1] Léta třetího vlády krále Baltasara ukázalo se mně vidění. Já Daniel po tom, co jsem byl viděl na počátku, [2] měl jsem vidění, když jsem byl na hradě Susa, který jest v krajině Elam; měl jsem vidění, že jsem u brány Ulajské.

[3] Když jsem zdvihl oči, viděl jsem — a aj —
jeden skopec stál u močálu,
měl vysoké rohy,
jeden byl vyšší než druhý,
a rostl vzhůru.

[4] Poté viděl jsem toho skopce, an trká
rohama proti západu, severu a jihu.
Žádná z šelem nemohla mu odolati
aniž se vysvoboditi z ruky jeho,
i činil podle své vůle a stal se velikým.

[5] Já pozoroval jsem,
a aj — kozel
přicházel od západu přes celou zemi
aniž dotýkal se půdy,
a ten kozel měl vynikající roh
mezi očima svýma.

Hl. 8. — V. [1]. „třetího roku“ Baltasarova, tedy dva roky po vidu, popsaném ve hl předešlé (7.) Hl. tato (8) vykládá podrobněji vidění o království druhém a třetím (7, 5 n); co bylo řečeno 7, 5. o vyčnívajícím boku medvědově, vylíčeno jest zde (ve hl 8) vyšším rohem skopcovým; co jest 7, 6 naznačeno křídly pardalovými (rychlost v dobývání), vylíčeno jest ve hl 8. kozlem, jenž běží tak rychle, že se ani země nedotýká; čtyři hlavy = rohy zamenají čtyři říše, jež vzniknou z říše jedné. — „po tom, co jsem viděl na počátku“ = vidění z prvního roku krále Baltasara, popsané ve hl 7. — Sám Daniel tímto v. (1) navazuje hl 8 na hl předchozí. — Hl. osmá psána jest již zase hebrejsky. Viz úvod na str. 681.

V. [2]. Danielovi se zdálo ve vidění, že jest v Susách, jež byly hlavním městem elamské provincie Anšan (za Cyra), později pak zimním sídlem králů perských. Viz Est 1, 2; Neh 1, 1. — Hrad tohoto města jmenován také Est 3, 15. (Podle některých vykladačů byl Daniel v Susách skutečně a tam měl vidění, jež tu popisuje). — Místo „u brány Ulajské“ lépe překládati: „u řeky Ulaj“ známé z nápisů klínových (Ulá); později slula Eulaeus, dnešní název její jest: Kárún. — V Susách, v krajině, odkud vzešla perská velmoc a kde byl později její střed, ukázán byl Danielovi ve vidu její zánik.

V. [3]. „u močálu“ = proti řece (Ulaj). — „skopec“ = říše Médsko-perská; roh menší znamená Médsko, roh vyšší Peršany, kteří nabyli již za Cyra vrchu nad Médy a kteří rostli dále jak onen druhý roh (náznak síly). Srv. níže v. 20.

V. [4]. Cyrus a jeho nástupci válčili („trkali“) proti západu, t. j. Babylonii, Malé Asii a proti Syrii; válčili proti severu, t. j. proti národům při Černém moři; proti jihu t. j. proti Egyptu. Proti východu netrkali, neválčili, ježto tam odtud přicházeli. — Kdo viděli výše 7, 5. ve tlamě medvědově tři žebra, vidí tu, co naznačovala: tři strany světa: sever, jih a západ. — O trkání srv. Ž 43, 6; 74, 6; 88, 18; 91, 11. a jj.

V. [5]. „kozel“ = třetí říše: Makedonsko-řecká; „roh“ mezi jeho očima = Alexander Vel. Srv. níže v. 21. — „celá země“ = vzdálenost Makedonie od Persie. — „nedotýkal se země“ = rychlost makedonsko-řeckých výbojů. Srv. Is 41, 3. Tu rychlost znázorňovala výše 7, 6 — křídla.

[6] Přišel až k tomu skopci rohatému,
jejž jsem byl viděl, an stojí před branou,
i běžel k němu v prudkosti své síly.
[7] Když pak se přiblížil ke skopci,
rozlítil se na něj,
a trkl skopce.

A rozlámal mu oba rohy;
skopec nemohl mu odolati;
a poraziv ho na zemi
pošlapal jej,
a žádný nemohl vysvoboditi
skopce z moci jeho.

[8] Ten kozel stal se
velmi velikým;
a když byl vzrostl —
zlámal se roh veliký,
a vzešly čtyři rohy pod ním
po čtyřech větrech nebeských.

[9] Z jednoho z nich pak
vzešel roh jeden maličký,
ale stal se velikým
proti jihu, východu a proti skvostu.
[10] A pozdvihl se až k vojsku nebeskému,
a svrhl (některé) z vojska, z hvězd, a zdeptal je.

[11] Až ke knížeti vojska se zdvihl,
odebral mu oběť ustavičnou,

V. [6.] Skopec stál u řeky (místo „před branou“) Ulaj (v. 2) v Susách, (kde pozdější králové perští nahromadili obrovské poklady; podle Kurtia (V 2, 8) nalezl tam Alexander V. 50.000 hřiven nezpracovaného stříbra).

V. [8.] Zlomení velikého rohu = smrt Alexandrova v plné síle života. Po bitvě u Ipsu r. 301 čtvero vůdců Alexandrových takto se o říši jeho rozdělilo: Kassander dostal Macedonii a Řecko; Lysimachus Tracii a Bitynii; Seleukus Syrii, Babylonii a Persii; Ptolemeus Egypt, Palestinu a Skalnatou Arabii. (Mezera 22 roků od smrti Alexandrovy, vyplněná všelijakými boji, pominuta zde mlčením).

V. [9.] „Z jednoho z nich“ (rohů) = z říše Seleukovců. — „roh jeden = Antiochus Epifanes; „maličký“ sluje, ježto se vyšvihl (lstí, níže 11, 21) z maličkých počátků: byltě za vlády bratra svého Seleuka v Římě jedenácte roků rukojmím nemaje na trůn po bratrovi práva, jež patřilo jeho bratrovci, Seleukovu synu Demetriovi. „stal se velikým“ pomocí Eumena, krále pergamského, když byl Heliodor otrávil Seleuka IV., čímž byl trůn uprázdněn; stal se velikým výpravami válečnými proti „jihu“, t. j. Egyptu, (171—168), proti východu, t. j. proti Persii (1 Mach 3, 31. 37; 6, 1—4) „skvost“ = skvostná země = Palestina (srv. Jer 3, 19 hebr; Ez 20, 6; Zach 7, 14.

V. [10.] „vojsko nebeské“ = „hvězdy“ znamená tu popředně vynikající znalce zákona, t. j. náboženství israelského z dob machabejských. Srv. Dan 12, 3: „Učení stkvíti se budou jako blesk oblohy; a kteří spravedlnosti vyučují mnohé, jako hvězdy na věčné věky.“ Čestný ten název („nebeského vojska, hvězd“) rozšířen tu na všecky „svaté“ doby machabejské, kteří byli od Antiocha pro své náboženství pronásledováni (Srv. jméno vynikajícího bojovníka za svobodu dob pozdějších: Bar Kochbá = Syn hvězdy). Viz 2 Mach 9, 10.

V. [11.] „Kníže vojska“ řečeného jest sám Bůh. — „oběť ustavičnou“ = stálou bohoslužbu, kterou Bůh zákonem byl žádal, jejíž přední složkou byla „oběť ustavičná“, podávaná každý večer a každé jitro. (Srv Ex 27, 20; Nm 4, 7; 28, 6. 10. 15. 23)

a snížil místo jeho svatyně.
[12] Síla proti ustavičné oběti dána mu bude pro hříchy;
také pravda povržena bude na zemi,
učiní tak
a bude míti zdar.

[13] Tu slyšel jsem jednoho ze svatých, an mluvil,
i tázal se jiný svatý druha, mně neznámého, jenž mluvil:
Do kdy (bude trvati) vidění o (zastavení) ustavičné oběti,
o hříchu dokonalého zpuštění,
do kdy bude svatyně a moc šlapána?

[14] Odpověděl mu tedy:
„Až do večera a jitra, dvou tisíc tří set dnů;
a očištěna bude svatyně."

[15] Když jsem já Daniel měl toto vidění,
a toužil jsem porozuměti jemu —

V. [12]. Bůh to vše dopustí, aby potrestal hříchy Židů, kteří pohrdali svým oteckým náboženstvím a honili se za mravy řeckými. 2 Mach 4, 13 n. — Ostatně v. 12. není dosti jasný, i bývá všelijak opravován, překládán a vysvětlován; nejlépe překládá Teodotion: „A na obět byl dán (položen) zločin", t. j. na oltář, na němž bývaly zákonité zápalné oběti přinášeny, položen byl menší oltář a na něj kladeny byly oběti pohanské (vepř a pod.) Srv. 1 Mach 1, 47. 54. 59. — „pravda" zjevená a uložená ve svatých knihách israelských. — Tím vším byla svatyně „snížena" (v. 11c) znesvěcena.

V. [13]. „svatý" = anděl. — „hřích dokonalého zpuštění" jest zločinné podávání pohanských obětí na oltáři, jak řečeno výše k v. 12. — Anděl tázající se, dlouho-li všecka ta zla budou trvati, dává na jevo svou starost o národ vyvolený jakož i svou lásku touže, by tento tvrdý čas zkoušky blahovůlí Boží byl ukončen; spolu podává příležitost, aby Daniel byl poučen; proto táže se svého andělského druha, aby poskytl Danielovi poučení (Calmet).

V. [14]. Podle hebr bude ta doba trvati *2300* večerů — jiter. Večer — jitro může znamenati dobu 24 hodin, tedy den, který počítali Židé od večera do večera a dělili na noc, začínající večerem a den v užším slova významu, začínající jitrem; pak by doba tuhé zkoušky trvala 2300 dní, t. j. asi šest roků a 4 měsíce. — Možno však také, že „večer" znamená půl dne, zasvěcený večerní oběti každodenní, kdežto „jitro" znamená druhou polovici dne, zasvěcenou každodenní jitřní oběti, tedy *2300* večerů a dní = *2300* nocí a *2300* dní = *1150* dní o 24 hodinách, t. j. tři roky dva měsíce a deset dní (srv. výše 7, 25). Buzy se domnívá, že východisko, od něhož dlužno počítati 1150 dní nejsou první opatření Antiochova (v červnu 168), nýbrž znesvěcení chrámu v prosinci téhož roku. Od tohoto dne až po nové posvěcení chrámu v prosinci r. 165 vypršelo 1095 dní. Připočteme-li k této číslici rozdíl, o který jest náznačné (symbolické) číslo vyšší, t. j. 55 dní, dojdeme do r. 164, kdy Antioch zemřel (Srv. 7, 25; 12, 11). — Jaký účel mělo toto vidění, viz výše k 7, 28. (Knabenbauer se domnívá, že „večera" jest pozdější glosa, že bqr („bóqer" = jitro) dlužno bráti za číslovkové značky = *2300*, že dlužno podle Teodotionova překladu jakož i podle LXX podržeti slovo „dnů", jež v hebr. již není, a že třeba v. 14 b překládati: „až do 2300 dnů" (bude trvati to předpověděné zastavení oběti), t. j. šest let a asi 4 měsíce. Ta doba se počala r. 170, kdy Antioch na zpáteční cestě z Egypta páchal, co vypravuje 1 Mach 1, 22—29; 2 Mach 5, 11—16. Větší útisky stihly Židy po dvou letech 1 Mach 130—67; srv. 2 Mach 6, 1—11; 1 Mach 2, 7 n. Po třech letech bohoslužba byla sice ve chrámě obnovena, avšak pronásledování trvalo dále až do léta r. 163, kdy bylo konečně Židům dovoleno žíti podle svých otcovských obyčejů (od Lysiáše 1 Mach 6, 59). Doba od r. 170 až do léta r. 163 zabírá skutečně 2300 dní (Knabenbauer, Riessler). — Místo „a očištěna bude svatyně" podle hebr.: „a svaté řády dojdou svého práva". (To se stalo dovolením Lysiášovým v létě r. 163, jak již výše bylo řečeno).

V. [15]. „toužil" a prosil za vysvětlení. — „postava podobná muži" byl Gabriel, jak vyplývá z v. 16. — Srv. kterak i Rafael se zjevil Tobiášovi v lidské podobě (Tob 5, 4).

aj stála — před mým obličejem
postava podobná muži.

[16] A slyšel jsem lidský hlas
mezi břehy Ulaje, jenž volal,
a řekl: „Gabrieli, vylož
tomuto vidění toto!“

[17] I přišel a postavil se vedle, kde jsem já stál;
když přišel, zhroziv se
padl jsem na tvář;
i řekl mně:
„Pozor, synu člověkův!
V čas konce splní se (toto) vidění!“

[18] A když mluvil ke mně,
ležel jsem tváří na zemi,
i dotekl se mne, postavil mne na mém místě
[19] a řekl mi: „Já ukáži tobě,
co se stane v poslední dobu kletby;
neboť (i tento) čas bude míti svůj konec.

[20] Skopec, který, jak jsi viděl, rohy měl,
znamená krále médského a perského.
[21] Kozel pak
král řecký jest,
a roh veliký, jejž mezi očima měl,
to jest král první.

V. [16.] Ten „lidský hlas“ vydával jiný anděl, vznášející se nad řekou Ulaj; Židé se domnívali, že to byl Michael. — O službě andělů, prokazované lidem viz Žid 1, 14. — Jako Gabriel později (9, 21) zvěstoval Danielovi dobu, kdy nadejde mesiášské království, jako přinesl zvěst Zachariášovi o předchůdci Mesiášově, a jako oznámil vtělení jeho Marii Panně (Lk 1, 19. 26) tak vykládá i zde vidění, jež připravuje na říši mesiášskou.

V. [17.] Dan padá na tvář jako Is 6, 5; Ez 2, 1; 43, 3. — „synu člověkův“ = smrtelníku, jako Ez 2, 1. — Gabriel poučuje Daniela, že vidění jeho vztahuje se na „čas konce“, že tedy zasluhuje veškeré pozornosti. — „čas konce“ velikého utrpení království Božího; ten čas se skončí spolu s koncem čtvrté světové říše; po ní vzejde již nová říše království Božího, t. j. doba království Mesiášova. Srv. 2, 44. — Ježto Antiochus Epifanes byl předobraz protikrista (7, 8. 25) může v tomto smyslu „konec“ znamenati poslední doby církve bojující, kdy skutečný protikristus (Antiochem předobrazený) vystoupí a bude pronásledovati církev N. z. podobně jako kdysi činil Antiochus církvi S. z.

V. [18.] „Ležel na zemi“ jakoby uspaný; anděl jej staví na nohy jako Ezechiela (2, 2).

V. [19.] Místo „kletby“ hebr.: „hněvu“ (Božího). Poslední ta doba sluje „doba hněvu“, ježto řečená pronásledování dopustí Bůh na Židy jakožto trest za hříchy jejich, kterými ho byli pohněvali. Srv. 1 Mach 1, 67. — V. [19c] podle hebr.: „neboť na čas konce vztahuje se toto vidění“ jako výše v. 17 f. Srv. také v. 12 n.

V. [20 n.] „krále médského a perského“ = království Médoperské. Podobně „král řecký“ jest království řecké, t. j. Alexander Veliký. Z tohoto výkladu vyplývá, že dlužno říši Médoperskou pokládati za říši jednu (jedním skopcem zobrazenou), a že nesmí býti dělena ve dvě říše, z nichž jedna znázorněna byla stříbrem a druhá mědí ve snu Nabuchodonosorovu (2, 39), případně medvědem a pardalem (hl 7).

[22] Že pak, když se zlomil ten roh,
povstaly čtyři místo něho:
čtyři králové z národa jeho povstanou,
avšak ne v síle jeho.
[23] A po království jejich, až vzrostou nepravosti,
povstane král nestydatý a úskočný.

[24] A zmůže se síla jeho,
ale ne jeho silou;
k neuvěření všecko pohubí,
štěstí a zdar bude míti.
Pobije mocné
a národ svatých.

[25] Podle své libovůle. Lest bude se mu dařit,
srdcem svým se pozdvihne,
v nadbytku všech věcí zbije mnohé,
proti vládci vládců ze zdvihne,
a bez ruky (lidské) zdrcen bude.

[26] A to vidění večera a jitra,
jež bylo (tu) podáno,
pravda jest;
proto ty zachovej to vidění,
neboť po dnech mnohých se splní.

V. [22n.] Srv. výše v. 8; 7, 6. — Netřeba podrobně dokazovati, oč slabší byly čtyři říše Alexandrových „diadochů“ nežli veleříše jeho. Místo „po království jejich“ lépe hebr.: „za poslední doby jejich vlády“. Srv. v. 17. — „až vzrostou nepravosti“ = „až odpadlíci dovrší míru svého odpadlictví“ od Boha, smlouvy s ním, od jeho zákona; srv. 1 Mach 1, 11—16; 2 Mach 4, 12nn; 5, 1—17. 20; 6, 12n. „odpadlíky“ však možno mysliti také pohanské ukrutníky, z nichž vzejde největší ukrutník-Antiochus Epifanes; ten nebude se styděti Boha ani lidí („nestydatý“, bezohledný). — „úskočný“ jak také 1 Mach 1, 30 vytýká.

V. [24.] „ne jeho silou“, nýbrž řízením Boha, jenž trestati bude hříchy lidu svého; srv. 1 Král 2, 9; Ž 32, 16; řízením Božím vyvinuly se okolnosti rozmachu moci Antiochovy nadmíru příznivé. Trůnu Syrie zmocnil se pomocí králů Eumena a Attala, kteří zahnavše Heliodora rozprášili stranu Ptolemea Filometora. Snadno dobyl Egypta, kde vládl nezletilý chlapec, vychovaný od kleštěnců, postrádající zkušenosti a moci; dobyl Jerusalema, který mohl klásti jen slabý odpor; zmocnil se chrámu, jejž mu vydali zrádní kněží; pobíjel národ, jenž neměl vůdce. — „mocné“ = své politické a vojenské protivníky (8, 9).

V. [25.] „podle své libovůle“ bude pobíjeti „svaté“, t. j. Israelity (v. 24). O úspěšné lsti královč srv. 1 Mach 1, 14nn. — „srdcem svým se pozdvihne“ = opojen jsa dosavadními úspěchy bude si činiti veliké plány. — „v nadbytku všech věcí“ = klidně, bezstarostně žijící „náhle“ přepadne a mnoho jich zbije; srv. 1 Mach 1, 25nn. „vládce vládců“ = sám Bůh; srv. 1 Mach 1, 47nn. „zdrcen bude“ nemocí a smrtí. Srv. 1 Mach 6, 10—13; 2 Mach 9, 5. Podle Polybia zemřel v šílenství (jež bylo trestem Božím za to, že oloupil chrám) podle jiné zprávy zemřel na souchotiny.

V. [26.] „vidění večera a jitra“ jest vidění *1150* (*2300*) dní jako výše ve v. 14. — „zachovej“, zavři, ulož, uschovej, aby se zachovalo, neboť splní se teprve za dlouhou dobu; čím později se splní, tím snáze mohla by se ztratiti paměť jeho, tím pečlivěji dlužno je opatrovat, aby bylo na útěchu těch, kdo budou žíti za dob, kdy se splní.

[27] Já pak Daniel zemdlel jsem,
a stonal jsem kolik dní;
a když jsem povstal
a konal jsem královskou službu,
byl jsem předěšen nad tím viděním,
ale nikdo nemohl si toho vysvětliti.

3. Kdy přijde Mesiáš a říše jeho (hl 9).

Námět a doba vidu (v. 1—3). Daniel vyznává hříchy (v. 4—14), žádá za vysvobození (v. 15—19). Zjevuje se mu Gabriel (v. 20—23) a oznamuje mu proroctví o sedmdesáti ročních týdnech (v. 24—27).

Hlava 9. — [1] Léta prvního Daria, syna Assuera z rodu médského, který panoval nad královstvím Chaldejským, [2] léta prvého vlády jeho, já Daniel porozuměl jsem v knihách počtu let, o němž dostalo se poučení Hospodinova proroku Jeremjášovi, že se skončí zpuštění Jerusalema za sedmdesát let. [3] I obrátil jsem tvář svou k Pánu, Bohu

---

V. [27]. Co kdysi Abraham, uslyšev hlas Hospodinův řekl — že jest prach a popel — to Daniel ve své nemoci zakouší (Jer). — Nikdo nemohl si vysvětliti, že nemoc Danielova jest následek vidění, jehož se mu dostalo. (Sanchez.)

Hl. 9. — V. [1]. „panoval" = stal se králem, ustanoven byv jím od Cyra. Podle domněnky, jež se zdá nám býti pravdě nejbližší, tento „Darius-Méd" byl Ugbaru. Viz výše k 5, 31. a úvod na str. 684. „První rok" jeho vlády byl r. 539 nebo 538 před Kr.; splýval s počátkem vlády nebo s prvním rokem kralování Cyrova v Babylonii. Viz I. sv. str. 1281. — Vidu, jejž tu Dan podává, dostalo se mu podle všeho ještě před výnosem Cyrovým, kterým bylo dovoleno zajatcům judským vrátiti se do vlasti (2 Par 36, 22; Esdr 1, 1—4). Byl-li Ugbaru Peršan, mohl slouti otec jeho Assuer, t. j. Xerxes, perský Chšajáršá. Viz Esdr 4, 6 a knihu Est. — (Knabenbauer, jenž vidí v „Dariovi Médovi" Kyaxara II., syna Astyagova, domnívá se, že Assuer = Kyaxares (I.) a že tedy „syn" znamená tu „vnuk".) Toto místo jest v bibli jediné, jež jmenuje Assuera otcem Dariovým. — Kritika, jež pokládá Danielova „Daria" za Daria I., krále perského (521—486) pozastavuje se nad tím, že Xerxes (Assuerus) nebyl otec, nýbrž syn Dariův, a oba že byli Peršané a nikoli Médové. Františkán Bayer, jenž se domnívá, že kniha Dan nečiní nároků na knihu přísně dějepisnou (viz úvod str. 690 n.) a že byla napsána později nežli Esdr, vykládá první záhadu postupem, jakým uvedeni jsou v Esdr 4 Assuer (v. 6), Artachšasta (Artaxerxes v. 7 n) a Darius (v. 24); podle tohoto postupu snad domníval se spisovatel knihy Dan, že Assuer byl otec nebo děd a Darius jeho vnuk nebo syn (v tomto případě byl by Artaxerxes bratr Xerxův). Bayer souhlasí s Cornillem, že Darius slove tu „Méd" proto, že podle starších proroků (Is 13, 17; 21, 2; Jer 51, 11. 28) byli Médové (nikoli Peršané) jmenováni vítězi nad Babylonem; spisovatel knihy Dan mohl míti mlhavou představu o Dariovi, dobyvateli a králi Babylona, ježto nevymizelo z lidské paměti bezmála dvouleté obléhání Babylona, který se vzbouřil proti Dariovi a jehož konečně Darius I. dobyl Zopyrovou lstí, jak vypravuje Herodot II., 150—160. — (Lagrange se domnívá, že Danielův Darius jest Darius, syn Hystaspův, a že řada změn, učiněných v biblickém znění jej vložila mezi Baltasara a Cyra; zde prý místo „prvního roku Daria..." dlužno čísti: „Prvního roku Cyra".)

V. [2]. „já Daniel" jako 8, 1. 27; 10, 2. 7; 12, 5. — „knihy" (hassefárím, řec: hai biblioi) je tu sbírka (kánon) knih posvátných, mezi nimiž byl již Jer, z něhož tu uvedeno rčení „jehož se dostalo Jeremjášovi proroku" (Jer 46, 1; 47, 1; 49, 34); Dan má na mysli Jer 25, 11 n. Které knihy již tehdy ve sbírce posvátných knih, zvaných „knihy" po výtce byly, závisí na otázce, kdy byla kniha Dan napsána. (Františkán Bayer, jenž připouští možnost, že Dan byl napsán později, domnívá se, že v řečené sbírce byly již také knihy Par, Esdr, Neh, ze kterých prý spisovatel knihy Dan važil!) — Srv. také Jer 29, 10.

V. [3]. O týchže třech projevech kajícnosti viz Neh 9, 1. — Srv. 2 Král 12, 16. — Daniel vroucně se modlil, aby se splnil Boží slib, že zajetí bude trvati sedmdesáte roků a poté že nastane vysvobození a nový život ve vlasti

svému modle se a pokorně prose v postech, v žínici a v popelu. [4] Modlil jsem se k Hospodinu, Bohu svému, a vyznávaje řekl jsem:

I.

„Prosím, Pane,
Bože veliký a hrozný,
šetřící smlouvy a prokazující milost těm,
kteří tě milují a šetří příkazů tvých!

II.

[5] Zhřešili jsme, nepravost jsme činili,
bezbožnost jsme páchali, odpadli jsme,
uchýlili jsme se od tvých příkazů
a od (tvých) ustanovení.

[6] Neposlouchali jsme sluhů tvých, proroků,
kteří mluvili tvým jménem
králům našim, knížatům našim, otcům našim
i všemu lidu země.

Tento slib Boží mohl býti toliko podmínečný: budou-li zajatci oddaně Hospodinu sloužiti; Dan nemohl tvrditi, že zajatci podmínce učinili dokonale zadost. Hříchy zajatců mohly splnění oddáliti, 70 roků prodloužiti. Nad to je známkou šlechetné duše prositi Boha, by udělil, co slíbil. Měl tedy Dan dosti důvodů, aby se kajícně a vroucně k Hospodinu modlil, „ne že nevěřil v budoucno, ale aby bezpečí (že se sliby splní) nezplodilo nedbalost, nedbalost pak aby nezplodila urážku Boha“ (Jer). Srv. Ez 33, 13; Jer 18, 9—10. — (Bayer však se domnívá, že místo „I“ dlužno překládati „totiž“: Daniel totiž modlíval se již dříve, aby Hospodin smiloval se nad svým národem (níže v. 4—19). Hospodin modlitbu vyslyšel prvního roku Dariova (v. 1 n), i poslal mu po Gabrielovi poučení, jež navazuje na 70 let Jeremjášových (Jer 25, 11; srv. také Jer 29, 10).

V. [4.] „vyznávati“ možno velikost Hospodinovu ale také svou hříšnost. Čím více vyznáváme onu, tím zřetelněji si uvědomujeme, že Bůh tak veliký má moc odpustiti i hříchy veliké. — Bayer se domnívá, že i 9, 1—4 a, jež jsou zde tištěna jako řeč nevázaná, skládá se ze tří sloh úměrně (rhytmicky) rozčleněných. Druhá část v. 4. činí čtyřčlennou (dvojveršovou) slohu, jež jest úvodem k veršované modlitbě (v. 4 b—19). Úvodu odpovídá závěr (v. 19) stejně veršovaný. — Jádro básnické modlitby se skládá ze šesti dvojsloh. První (v. 5 n) a poslední (šestá) dvojsloha (v. 17 n) mají slohy o dvou verších (nestejného počtu členů); čtyři střední dvojslohy, t. j. v. (7—9) + (10—11) + (12—14) + (15 n) mají po třech verších, každý verš (kromě několika výjimek) po dvou členech. Každá sloha i každá dvojsloha jsou myšlenkově zaokrouhlené celky. První sloha oslovuje Boha; jí odpovídá poslední (závěrečná) sloha (v. 19), jež nevyznává již hříšnost, jak činí ještě předposlední sloha, nýbrž dovolává se toliko Božího milosrdenství. Myšlenky postupují v této veršované modlitbě takto: Pane, jsme hříšníci a jen hříšníci před tebou (v. 4 b—6). Své neštěstí jsme si zasloužili; tys nenaložil s námi podle libovůle, neboť u tebe jest jen spravedlnost a milostivost, t. j. v. 7—9. Zasloužili jsme si své neštěstí neposlušností; tresty na ni stanovené nás stihly, t. j. v. 10 n). Co nás potkalo, jest jen následek tvé spravedlnosti a naší zatvrzelosti, t. j. v. 12—14. Jako jsi minule nakládal s lidem svým milostivě, tak nakládej s námi i nyní nedbaje hříchů našich, t. j. v. 15 n. Pane, k vůli sobě samému smiluj se nad námi (t. j. v. 17 n a sloha závěrečná, t. j. v. 19). — Sloha II (v. 5) odpovídá protisloze VII (v. 18); protisloha II (v. 6) odpovídá sloze VII (v. 17); sloha III a (v. 7) odpovídá protisloze VI (v. 16); protisloha III (v. 8 n) odpovídá sloze VI (v. 15); sloha IV odpovídá protisloze V (v. 13 b, 14 ; protisloha IV odpovídá sloze V (v. 12. 13 a) (Bayer). — K v. 4. srv. Neh 1, 5.

V. [5 n.] Protisloha (v. 6) opakuje a spolu odůvodňuje myšlenku, vyslovenou ve sloze (v. 5). Srv. Pláč 3, 42; Bar 1, 17; 3 Král 8, 47; Ž 105, 6; Jer 7, 25; 25, 4. — V. [5.] srv. s 2 Par 6, 37; Neh 1, 7; V. [6.] srv. s Esdr 9, 11; Neh 9, 32.

III.

[7] Tobě, Pane, sluší přiznati spravedlnost,
nám pak (přísluší) hanbiti se v tváři,
jako jsou dnes (skutečně zahanbeni) muži judští,
obyvatelé jerusalemští a všecek Israel,
ti, kteří blízko jsou i ti, kteří daleko jsou ve všech zemích,
do kterých jsi je vyvrhl pro nepravosti jejich, jimiž hřešili proti tobě.

[8] Hospodine, nám (přísluší) hanbiti se v tváři,
králům našim, knížatům našim a otcům našim,
kteří zhřešili.
[9] Ale u tebe, Pána Boha našeho,
milosrdenství a slitování jest.

IV.

Neboť odpadli jsme od tebe
[10] a neposlechli jsme hlasu Hospodina, Boha našeho,
bychom chodili v zákoně jeho,
jejž dal nám skrze sluhy své, proroky.
[11] Všichni Israelité přestoupili tvůj zákon
a uchýlili se, aby neslyšeli hlasu tvého.

I vylila se na nás kletba
a zaklínání,
jak jest psáno v knize Mojžíše,
služebníka Božího,
neboť jsme hřešili proti němu.

V.

[12] Splnil své řeči, jimiž hrozil nám
a knížatům našim, kteří nám panovali,

V. 7—9. Co sloha (v. 7) počala vyjadřovati, to protisloha rozvíjí dále (v. 8) a klade proti hanbě Judovců Boží milosrdenství (v. 9ab). Je tedy sloha a protisloha přiměřeně zarámována („inklusio"); všimni si také, kterak v. 7b odpovídá v. 8a („responsio"). Srv. Bar 1, 15n; 2, 6; Pláč 1, 18; Lv 26. 40. — K v. 7. srv. Neh 9, 33; Esdr 9, 7; 2 Par 34, 30; 1 Par 10, 13. — K v. 8, srv. Esdr 9, 7; Neh 9, 34; 1, 6; k v. 9. srv. Neh 9, 17. 26.

V. 10n Sloha i protisloha orámována (inklusio) a od předchozího i dalšího jest oddělena slovy: „Odpadli jsme od tebe" (v. 9c) a „zhřešili jsme proti němu" (v. 11g). Sloha líčí, co učinili Israelité, protisloha vypravuje, co učinil za to Bůh. (Protiklad.) Srv. Bar 1, 20; Lv 26, 16; Nm 5, 21; 32, 10; Dt 1, 34; 28, 15nn; 32, 40—42. — K v. 10. srv. Neh 10, 30; Esdr 9, 11. — K v. 11. srv. Neh 9, 26; 10, 30.

V. 12—14. Dvojsloha jest prvním a posledním členem: „Splnil své řeči, jimiž hrozil nám" (v. 12a) — „neboť jsme neposlechli hlasu jeho" (v. 14c) ucelena, ohraničena a odloučena od toho, co předchází a co následuje. — Všimni si, jak odpovídá 3tí člen slohy čtvrtému členu protislohy: „že na nás uvede velikou pohromu" (v. 12c) a „Pamatoval Hospodin na pohromu a uvedl ji na nás" (v. 14a). — V. 12. srv. s Neh 9, 8; Neh 13, 27; Bar 2, 1n; Pláč 2, 17; Ez 5, 9. — K v. 13 srv. Neh 13, 18; 2 Par 33, 12; Bar 2, 8; Jer 2, 30; „veliká to zatvrzelost, že trpíce neštěstí Boha neprosili; a jestliže prosili, neprosili proto, že se neobrátili od svých nepravostí" (Jer). — K v. 14. srv. Neh 9, 33; Bar 2, 9.

že na nás uvede velikou pohromu,
jaké nikdy nebylo pode vším nebem,
jak se stalo v Jerusalemě.
[13] Jak psáno jest v zákoně Mojžíšově,
všecko to zlé přišlo na nás.

A nesnažili jsme se uprosit tebe, Hospodine, náš Bože,
abychom se byli navrátili od svých nepravostí
a myslili na tvou věrnost.
[14] Pamatoval Hospodin na pohromu a uvedl ji na nás,
neť spravedlivý Hospodin, Bůh náš ve všech skutcích svých, jež učinil;
neboť jsme neposlechli hlasu jeho.

VI.

[15] A nyní, Pane, Bože náš,
který jsi vyvedl národ svůj z Egypta rukou silnou
a učinil sobě jméno,
jaké dnes (ještě) jest,
hřešili jsme,
nepravost jsme činili.

[16] Pane, podle veškeré (lásky) tvé (ke) spravedlnosti
odvrať se, prosím, přísný hněv tvůj
od města tvého Jerusalema,
od tvé svaté hory.
Neboť pro hříchy naše a pro nepravosti otců našich
Jerusalem a tvůj národ v pohaně jest u všech vůkol nás.

VII.

[17] Nyní však vyslyš, Bože náš,
modlitbu služebníka svého a prosby jeho;
vyjasni tvář svou nad svou svatyní, jež zpuštěna jest,
pro sebe samého, (Pána).

[18] Nakloň, Bože můj, ucho své a slyš,
otevři své oči a viz, že zpuštěni jsme
my i město, jež má tvé jméno;
neboť prostíráme prosby své před tebou
nedůvěřujíce se ve spravedlivé skutky své,
ale v milosrdenství tvá mnohá.

VIII.

[19] Slyš, Pane, usmiř se, Pane,
viz a neprodleně čiň,

V. 15 n. „Pane" v prvém v. slohy odpovídá slovu „Pane" v prvém v. protislohy. — „hřešili jsme" na konci slohy odpovídá slovům „hříchy naše" na konci protislohy. — Srv. Bar 2, 11—13. — K v. 15. srv. Neh 9, 32; 9, 7; 1, 10; 9, 10. — K v. 16. srv. Neh 9, 2.

V. 17 n. Všimni si, jak odpovídá první člen slohy (v. 17 a) prvnímu členu protislohy (v. 18 a). Srv. Bar 2, 14—19; Is 48, 11. — „prostíráme" na zemi ležíce. Srv. Jer 36, 7; 38, 26; 42, 9. — K v. 17. srv. Neh 1, 6; 2 Par 6, 21; k v. 18. srv. 2 Par 7, 14; Neh 9, 27.

V. 19. Závěrečná sloha, opakuje obsah celé modlitby; nevzývá Boží spravedlnosti, ale milosrdenství. Srv. 2 Par 6, 25; 6, 32. — Při každém v. modlitby Danielovy poukázali jsme podle Bayera na podobná místa, vyskytující se

neprodlévej pro sebe samého, Bože můj,
mát jméno tvé město i národ tvůj!"

---

[20] Když jsem ještě mluvil a modlil se,
vyznávaje hříchy své i hříchy lidu svého israelského,
a prostíraje prosby své před obličejem Boha svého,
pro svatou horu Boha svého,
[21] když jsem ještě mluvil na modlitbě:

aj — muž Gabriel, jejž jsem byl viděl
v předchozím vidění,
rychle přiletěv dotekl se mne
v dobu večerní oběti,
[22] poučil mne,
mluvě se mnou řekl:

„Danieli, nyní jsem vyšel,
abych tě poučil, abys rozuměl.
[23] Na počátku proseb tvých

---

v Esdr, Neh a Par. Ta podobnost jest nápadná. Napsal-li Dan svou knihu na počátku doby perské (po r. 536/5) vypůjčovali skladatelé Par, Esdr, Neh z knihy Dan nebo vážili jak oni tak i tento (Dan) ze společného pramene. Jde tu popředně o modlitbu Esdrášovu (Esdr 9), Nehemjášovu (Neh 1) a Levitů (Neh 9), méně o modlitbu Šalomounovu (2 Par 6), která má obdobu v 3 Král 8. (Františkán Bayer se domnívá, že skladatel knihy Dan modlitby Esdr 9, Neh 1, Neh 9 pročítal a rčení a spojky, jež se hodily mu do souvislosti, složil jakoby v mosaikovou modlitbu. Srv. výše v úvodě názor Bayerův o původu knihy Dan str. 690 n). — Danielova modlitba jeví mnoho nápadných podobností modlitbě vyhnanců Bar 1, 15—3, 8. Viz poznámky k Bar na příslušných místech; tam jsme dokazovali, že Dan závisí na Baruchovi, jenž psal před Danielem. Viz výše na str. 473. Proti tomu domnívá se Bayer, že (pozdější) skladatel knihy Bar vážil z knihy Dan. Podle jeho domněnky jsou modlitby Esdr 9, Neh 1, Neh 9 původním dílem skladatele knih Par; od něho vypůjčil si prý četná místa skladatel knihy Dan; modlitbu Dan pak přepracoval (rozšířil) spisovatel knihy Bar, kterou bylo by podle toho klásti do pozdějších dob. Možno také, že všichni použili jednoho společného, staršího pramene — ustálených běžných modliteb.

V. 20—23abcd. jest přechod od modlitby k proroctví. První jeho sloha (v. 20. 21 a) udává časový poměr předchozí modlitby k andělskému zjevení. Všimni si, jak je ta sloha lemována: „Když jsem ještě mluvil a modlil se" (v. 20 a) a „když jsem ješte mluvil na modlitbě" (v. 21 a) („inklusio"). — Druhá sloha (v. 21 b—22 a b) poučuje o době, osobě a okolnostech andělského zjevu. — Sloha třetí oslovuje Daniela a připravuje přímo na proroctví. — K v. 20. srv. Neh 1, 6; Jer 38, 26; 42, 9.

V. 21. „v předchozím vidění", výše 8, 15 n. — Jméno Gabriel nevyskytá se v žádné knize starozákonní kromě Dan. — Kdy bývala ve chrámě jerusalemském podávána večerní obět, viz Num 28, 4 hebr. — Daniel konával pravidelně modlitbu tou dobou; z toho je zřejmo, jak vysoce si vážil chrámové bohoslužby, která byla od r. 587 tedy již asi 50 roků přerušena (a z nouze toliko jak tak nahražována. Viz Bar 1, 10). Srv. Ž 136, 5 n. — Anděl „dotekl se" Daniela za času večerní oběti, kdy se vroucněji modlil a kdy si zasloužil, aby vyslyšen byl — mocí večerní oběti, kterou měl Kristus na kříži podati (Salmeron). — Místo „dotekl se mne" možno se LXX překládati „přistoupil ke mně".

V. 23abcd. „miláček" Boží. Srv. 10, 11. — Byl jím také proto, že se modlil za hříšníky (Efrem). — Proroctví se skládá úhrnem ze čtyř sloh t. j. dvou dvojsloh (Bayer). — „řeč" Boží a „vidění" tvé. — V. 23ef. v. 24. 25 a činí dvojslohu, ohraničenou na počátku i na konci výzvou k pozornosti („inklusio"); ve sloze vypočítány jsou tři (záporná) dobra mesiášská (zastavení a usmíření hříchů), v protisloze vyčteny jsou další tři dobra mesiášská (kladná). — Sedm-

vyšel výrok, a já jsem přišel,
abych ti (jej) oznámil,
neboť miláček jsi.

---

desátka složena jest z oblíbených čísel sedmi a desíti, jež obě znamenávají dokonalost, úplnost; zde však nemají jen význam náznačný, nýbrž skutečnou hodnotu číselnou, ježto níže jest sedmdesátka rozložena v 7 + 62 + 1. — Ta sedmdesátka navazuje na sedmdesátku roků zajetí babylonského (Jer 25, 11). — Již z toho, že bylo zajetí předpověděno podle počtů roků a nikoliv dnů, třeba jest mysliti na „týdny" roční, t. j. na sedmiletí, nikoliv na sedmidení. Bůh slibuje, že dokonalé osvobození, za než Dan byl prosil, nastane za sedmdesát sedmiletí; za sedmdesát sedmidení, t. j. 490 dní nebylo možno, aby se splnilo vše, co jest níže vypočítáno; nesnadno si představiti, že za 490 dní bylo by lze vystavěti Jerusalem. Ježto podle zákona (Lv 25, 2. 4; 26, 34. 43.) bylo Israelitům každý sedmý rok pokládati za rok sobotní, jenž byl v řadě roků tím, čím byla sobota v řadě dní a ježto rok padesátý (jubilejní) jest v zákoně (Lv 25, 8) počítán podle sedmi sedmiletí (sedm týdnů ročních), nebylo Danielovi nic nesrozumitelného, když slyšel o lhůtě vyměřené podle sedmiletí. (Spisovatel podvržené knihy „Jubilejí" rozdělil dějiny od počátku světa na lhůty padesátileté, t. j. podle sedmi sedmiletí. Také židovští učenci jako Saadia Gaon, Šalomoun Jarchi, Ibn-Esra, Abarbanel rozumějí „týdny" zde sedmiletí.) — „stanoveno" = z času odříznuto, že tedy oněch 70 sedmiletí činí časový „úsek". Bůh tu lhůtu „odřízl" od ostatního času. — „tvému národu a městu", jež tolik miluješ a za něž jsi se tolik modlil. — Jerusalem, ačkoliv byl znesvěcen, zůstává městem svatým, ježto v něm svatý příbytek Boží byl a zase bude, ježto byl a bude zase středem církve (Is 54, 1 n; 60, 1 n). Vysvobození, jež Bůh Danielovi po 70. letotýdnech slibuje, zpodrobněno jest šesti větami, ze kterých tři praví, že bude vzdáleno, co býti nemá a druhé tři líčí uskutečnění toho, co dobrého podle proroctví má nastati: hříchy budou smazány a zamezeny, zavedena bude spravedlnost a s ní souvislé blaho mesiášské. — „neřesti" rozumíme tu hříšnost, zlobu, ze které se řinou jednotlivé „hříchy". Neřest (zloba) ta bude zamezena, zastavena, zaražena, bude jí učiněna přítrž (slovně podle hebr.: „bude zavřena" podobně jako zavřený zločinec již nemůže škoditi. Bayer). — „aby konec vzal" = aby zapečetěn, t. j. zavřen, odstraněn byl; co jest zapečetěno, jest odstraněno právě tak, jako to, co jest „zavřeno". — Místo „hřích" lépe jest s hebr. čísti „hříchy". — Místo „zahlazena" lépe podle hebr.: „smyta" dostiučiněním, usmířena. Přestane zloba, přestanou hříchy příště, ale i minulé hříchy budou smírem setřeny. Toto zahlazení hříchů slibují proroci jakožto dílo Mesiášovo: Is 4, 4; 53, 4—12; 60, 18; Jer 3, 17; 30, 21; 31, 34; Ez 11, 19; 36, 26; Os 2, 17; 14, 5; Mich 7, 18n; Sof 3, 13. a jj. — Místo hříchů, pro něž říše Judská zanikla, nastane spravedlnost, svatost v říši mesiášské, jež bude v ní trvati věčně jako říše sama; s tou svatostí, s řádem podle vůle Boží založeným a zachovávaným spojeno bude všecko blaho a štěstí, jež předchozí proroci tolik byli slibovali. Srv. Os 2, 19; Ž 71; Is 11, 9; 12, 1—6; 54, 10; 60, 13; 65, 17n; Jer 23, 5; 30, 19; 31, 14; Ez 11, 20; 34, 25; 36, 27. a jj. — Místo stavu hříchu (výše: „neřest", zloba) nastane stav milosti, svatosti. — „vidění i prorok" (hebr.) = předpovědi proroků = proroctví. — Ta „proroctví" budou podle hebr. „zpečetěna"; jako pečeť potvrzuje pravost listiny, tak splnění proroctví potvrzuje nejlépe pravost proroctví. Srv. 3 Král 21, 8; Jan 3, 33; 6, 27. — Hlavní obsah proroctví byly sliby, že vzejde „věčná spravedlnost"; proto věta „aby se splnilo vidění i proroctví" praví bezmála totéž, co řekla věta předchozí. — Místo „hříchů" (v. 24 d) nastane řada skutků spásy. — Daniel byl prosil za posvátnou horu Sion a za chrám, jenž byl kdysi na ní; odpověď na tu prosbu podává věta: „aby pomazáno bylo nejsvětější"; místo „svatý svatých" podle hebr. dlužno totiž čísti „svaté svatých" = nejsvětější místo ve chrámě, kde sídlil mezi svým národem Nejsvětější, rozdávaje odtud své hojné milosti. — „qódeš qodáším" (beze členu) neznamená tu však velesvatyni chrámu, jejž Zorobabel vystaví, nýbrž jinou, novou, duchovní velesvatyni — církev Mesiášovu, v níž bude Nejvyšší milostněji než kdy před tím sídliti mezi svým lidem, jak líčili již Is 4, 5; Jer 3, 17. zejména pak Ez 37, 26n; 43, 12; 45, 3. Podle Ex 30, 22nn; 40, 1—16; Lv 8, 10n. Mojžíš na rozkaz Boží pomazal velesvatyni i svatyni, a tím pomazáním ji zasvětil za Boží bydliště; pozoruhodno jest, že ani chrám Šalomounův ani Zorobabelův podobně pomazán nebyl; příští velesvatyně (duchovní)

Ty tedy pozoruj řeč,
a rozuměj vidění!
[24] Sedmdesát týdnů je stanoveno
tvému národu a svatému městu tvému,
aby zamezena byla neřest,
aby konec vzal hřích,
a zahlazena byla nepravost;

aby přivedena byla věčná spravedlnost,
aby se splnilo vidění i proroctví,
aby pomazán byl svatý svatých.
[25] Věz tedy a pozoruj:

---

bude vynikati nad oba chrámy a blížiti se k starobylé svatyni mojžíšské tím, že bude také ve vyšším slova smyslu „pomazána“ t j. zasvěcena za příbytek Boží. Velesvatyně nebyla místem, kde se shromažďoval a s Nejvyšším scházel lid, nýbrž místem nepřístupným, kde sídlil sám Bůh, aby dával lidu na jevo svou milostivou, blahovolnou přítomnost. Srv. Ž 48, 8; Is 61, 1; Zach 6, 13 (hebr.); 2 Kor 6, 16. Takovou duchovní velesvatyní bude církev Mesiášova; v ní uložena jsou všecka dobra mesiášská, jež byl Gabriel výše Danielovi vyjmenoval. Bůh v církvi přítomný bude neřesti stavovati, hříchům překážeti, nepravost smývati, věčnou spravedlnost udržovati, co byl skrze proroky slíbil, plniti, milosti své štědře rozdávati. Jinými slovy to „svaté svatých“ bude Kristovo duchovní (mystické) tělo, jehož hlavou bude „svatý svatých“ (Kol 2, 19). Ta velesvatyně byla postavena a zasvěcena (= pomazána“) v posledním sedmdesátém týdnu, když byla o prvních letnicích ukázána světu. Srv. Zjev 21, 2n; 1 Tim 3, 15; 1 Jan 2, 27. — Když jest řeč o církvi, nutně jest rozuměti také Krista, („svatého svatých“) její hlavu a zakladatele, od něhož a s nímž jest pomazána (Palmieri).

V. [25]. člení Bayer takto:

Od vyjití výroku,
že se vrátiti má a vystavěn býti Jerusalem,
až k jednomu pomazanému knížeti,
jest sedmero týdnů.

A v šedesátidvou týdnech
se vrátí a vystavěno bude náměstí i ulice
a to v tísni času.

První sloha zabývá se sedmi sedmiletími, druhá šedesáti dvěma (Bayer). — „vyjití“ = vydání nebo prohlášení. — Bayer, jak z jeho překladu výše podaného vyplývá, dovolává se Jer 29, 10; 30, 18. a upozorňuje, že „výrokem“ bude dovoleno Jerusalemu, t. j. obyvatelstvu jerusalemskému vrátiti se domů: to zastupovalo všecky Judovce. — „sedm týdnů“ a „šedesát dva týdny“ vztahují se na 70 týdnů v. 24. jakožto dvě složky; třetí složka jest jeden týden jmenovaný níže v. 27 (7 + 62 + 1 = 70). — „výrok“, může býti 1. výnos Cyrův z r. 538 (2 Par 36, 23; Esdr 1, 2; 5, 13, 15; 6, 1) nebo 2. výnos Daria Hystaspova z r. 520 (Esdr 6, 1—12), nebo 3. výnos Artaxerxa Dlouhorukého ze sedmého roku jeho vlády (Esdr 7; srv. také hl 9; Neh 1, 3n; 2, 3), jejž podle aramských papyrů, nalezených v Assuaně, dlužno čítati od 1. nisanu 458 do 1. nisanu 457 nebo od 1. dne měsíce tišrí 458 do 1. tišrí r. 457. (Podle žid. kalendáře připadl roku 548. 1. nisan na 7/8 dubna, t. j. na páteční večer a následující sobotu; 1 den měsíce tišrí připadl tehdy na 1/2 října, t. j. neděli večer a následující pondělí. Kugler); nebo 4. výnos téhož Artaxerxa z 20tého roku jeho vlády (Neh 2, 1—20). První výnos dovoluje však stavěti toliko chrám, nikoliv hradby, nehodí se tedy sem. Výnos druhý obnovuje toliko výnos prvý; výnos čtvrtý obnovuje výnos třetí; nemůže tedy býti východiskem jiný výnos nežli třetí, t. j. dekret královský z r. 458. (Tím méně lze počítati od času, kdy Jer (29, 10; 30, 18; srv. výše Dan 9, 2) nebo Is (44, 26) nebo Mich (7, 11) nebo jiný prorok slíbil jménem Božím, že zajatci judští se vrátí zase domů. Ten výrok vyjde od Boha, i když použije Prozřetelnost k tomu pohanského krále; srv. Is 45, 23; 48, 3; Ez 33, 30). Rok 458 byl, jak vypočítal Hontheim, rok sobotní (a spolu jubilejní?) a proto se

Od vyjití výroku,
aby zase vystavěn byl Jerusalem,
až do pomazaného knížete,

---

hodil velmi dobře za východisko počítati sedmdesát sedmiletí. Byl-li vydán tento dekret v pátek dne 7. dubna 458 př. Kr. a počítáme-li 7 + 62 + 1/2 sedmiletí, t. j. 49 + (7 × 62) + 4 = 487 roků, dojdeme k pátku 7. dubnu r. 30 po Kr., kdy podle nejnovějších bádání Kristus zemřel. (15. den nisanu r. 783. po založení města (Říma). — Počítáme dobu od 1. nisanu 458 do 1. nisanu r. 457. př. Kr. za sedmý rok Artaxerxa (viz I. sv. str. 1282) a za první rok období sedmdesáti sedmiletí; podle toho byl

r. 448/7 jedenáctý rok toho období
„ 438/7 dvacátý první rok toho období
„ 428/7 třicátý první „ „ „
„ 418/7 čtyřicátý první „ „ „
„ 410/9 čtyřicátý devátý „ „ „ (poslední ze sedmého sedmiletí)
„ 398/7 šedesátý první „ „ „
„ 308/7 stý padesátý první rok toho období
„ 208/7 dvoustý padesátý první rok toho období
„ 108/7 třistý „ „ „ „ „
„ 8/7 př. Kr. čtyřstý padesátý první rok toho období
„ 2/1 „ „ „ „ sedmý „ „ „
„ 1 „ „ „ „ osmý „ „ „
„ 1 po Kr. „ „ devátý „ „ „
„ 2/3 „ „ „ šedesátý rok toho období
„ 12/13 „ „ „ sedmdesátý rok toho období
„ 22/23 „ „ „ osmdesátý „ „ „
„ 25/26 „ „ „ „ třetí rok toho období (poslední rok 62 (69)tého sedmiletí)
„ 26/27 „ „ byl 484tý rok toho období a první posledního 70tého sedmiletí
„ 27/28 „ „ čtyřstý osmdesátý pátý rok toho období (první celý rok veřejné činnosti Kristovy)
„ 28/29 „ „ „ „ šestý „ „ „ (druhý celý rok veřejné činnosti Kristovy)
„ 29/30 „ „ „ „ sedmý „ „ „ (třetí celý rok veřejné činnosti Kristovy)

V neděli, 17. nisanu, t. j. 9. dubna vstal Pán z mrtvých.
V neděli, 24. nisanu, t. j. 16. dubna ukázal Tomášovi bok svůj.
Ve čtvrtek, 18. května vstoupil na nebesa.
V neděli, 28. května r. 30. seslal Ducha sv.

Podle tohoto počítání (počítáme-li 1. nisanem r. 458 tedy jarem), bereme polovici posledního sedmiletí okrouhle, t. j. počítáme čtyři roky a přes to klademe smrt Kristovu již do prvního měsíce pátého roku toho sedmiletí. Dlužno však uvážiti, že několik dnů proti 487 rokům jest maličkost a že tato okrouhlost (přibližnost) nic v podstatě nemění na výpočtu nápadně přesném: od (pátku) 7. dubna 458 před Kr. (den vydání královského dekretu) do pátku 7. dubna r. 30 po Kr. vypršelo sedm a šedesátdva a půl sedmiletí Danielových! — Komu se zamlouvá domněnka, že Pán působil veřejně toliko jeden rok, uzná také nápadně přesné splnění Danielova proroctví o 70 týdnech; v tom případě bylo by odpověděti na otázku, proč Gabriel odloučil od předchozích 69 (7 + 62) sedmiletí poslední týden roků: Protože tento týden neměl býti počítán celý, nýbrž toliko do polovice a že na tomto týdnu zvláště záleželo. Šromova přímka pátek 7/4 458 až pátek 7/4 30 po Kr. zůstává neporušena. Ostatně možno se domnívati, že dlužno roky počítati podle starého způsobu israelského, podle něhož i Dan výše 1, 1. počítal: od podzima (tišrí) do podzima (tišrí). Kdybychom počítali takto, šel by Danielův rok 487. až do podzima r. 30 po Kristu a zahrnoval ne toliko smrt Kristovu, ale i počátky církve. Poslední rok 69 týdnů (483) končil by se na podzim r. 26. po Kr. a tím podzimem r. 26 by počínal první rok posledního sedmiletí. Druhý rok posledního sedmiletí byl by od podzima r. 27. do podzima r. 28; třetí rok by šel od podzima r. 28 do podzima r. 29; od podzima r. 29. do (jara) dubna r. 30., kdy Pán skonal, bylo by toliko půl roku; úhrnem by zabírala polovice posledního sedmiletí toliko tři a půl roku, tedy přesněji polovičku sedmi let; smrt Kristova by připadla jen o 15 dní za tuto přesnou polovičku posledního (sedmde-

bude sedm týdnů a šedesát dva týdny;
a zase vystavěna bude ulice a zdi
za tísnivých časů.

[26] A po (těch) šedesáti dvou týdnech
zabit bude pomazaný,
a nebude jeho [lid, který ho zapře].
A město i svatyni rozmece národ
s knížetem, který přijde;
konec jeho zkáza a po válce uložené zpuštění.

---

sátého) sedmiletí. — „*po azaný*“ (*mašiach*) „*kníže*“ („*nághídh*“) sotva tu znamená koho jiného ežli *Mesiáše*, který měl přinésti všech šestero dober výše ve v. 24. jmenov ých, *Mesiáše*, o němž předchozí proroci předpovídali, že bude potomkem Γ vidovým, jenž trůn Davidův na věky upevní, jenž bude vlásti podle práva a spravedlnosti — že bude tedy „*knížetem*“. Srv. Ž 71; Ž 109; Is 4, 2; 9, 6 n; 11, 1 n; Jer 23, 5; 33, 16; Ez 34, 23; Os 3, 5; Am 9, 11; Mich 5, 2 a jj. Po posledním králi judském, za něhož padne Jerusalem a nastane zajetí, až do Mesiáše nebude již národ svého krále míti — až zase *Mesiáše*: Jer 22, 30; Ez 17, 22; 21, 25—27. — „pomazaný“ (Hospodinův) = král = kníže. (Ježto „*pomazaným*“ sluje také *velekněz* Lv 4, 3. 5; 6, 15 hebr., možno „*pomazaným*“ mysliti také „*velekněze*“, který bude spolu „*knížetem*“, t. j. králem. Srv. níže v. 26 n.) Tomu-li tak, nelze s hebr. oddělovati „šedesát dva týdny“ od „sedmi týdnů“, jak i Bayer činí (viz výše), ale třeba obě číslice *spojiti*! — S jakými potížemi bylo zajatcům „*za tísnivých časů*“ stavěti městské hradby, viz Esdr 4, 7 n; Neh 1, 3 n; 2, 3; 4, 1—5; 6. 1. — Prvních sedm letotýdnů (49 roků) bylo ze 70 vyloučeno (podle běžného výkladu) proto, že za tu dobu byl Jerusalem zase vystavěn a opevněn. Ježto však nelze dokázati, že za to půl století skutečně byl Jerusalem znova zřízen (srv. Neh 6, 15), *možno se domnívati, že prvních sedm sedmiletí jest ze sedmdesátky vyloučeno pouze ze záliby starých v sedmičce, že tedy* 49 *rok* není nějakým konečným cílem Danielova počítání jako jím není ani r. 483. Hontheim. (Bayer podle hebr. rozdělení (viz výše podává obsah v. 25. těmito slovy: Od vyjití výroku, že má Israel se vrátiti a že Jerusalem má býti zase vystavěn (Jer 30, 18) až k jednomu pomazanému, knížeti, jest sedmero týdnů. A postupem dalších 62 týdnů skutečně se zajatci vrátí a město bude vystavěno, avšak pořád ještě za tísnivých časů.)

V. [26]. „*pomazaný*“ = kníže, o němž byla řeč ve v. předešlém. — V. 26ab odpovídá v. 27ab: po těch 62 sedmiletich bude ještě jedno sedmiletí, nejdůležitější. — „*zabit bude*“ jako již Is předpověděl o „*služebníku Hospodinově*“ (Is hl 53). — Co jest v hranaté závorce není v hebr, aniž bylo v původním překladě sv. Jeronyma. — „*nebude jeho*“ = nebude jemu (to zabití) na škodu (Salmeron, Knabenbauer); srv. Is 53, 3—9 s dalšími vv. 10 n. Smrt nebyla Kristu na škodu, ale zásluhou cti a slávy. Srv. také Ž 15, 10; Ž 21, 23—32. — (Bayer se domnívá, že „*nebude jemu*“ t. j. pomazanému znamená, že nebude míti stoupenců, že bude „*opuštěn*“, kdežto „*kníže*“ (v. 27). bude prý jedno sedmiletí „*mnohým*“ (v. 27a) vlásti, t. j. velikou moc míti.) — (Smysl glosy: Lid, který ho zapře, nebude (přestane býti) jeho, t. j. bude zavržen). — „*národ*“ = vojsko římské, v jehož čele byl „*kníže*“ Titus, a jež rozmetalo r. 70 po Kr. město i svatyni; byl to trest Židů za to, že zabili *knížete, pomazaného*, Mesiáše. Lépe však překládati s Hontheimem, opírajícím se o Tertulliana, sv. Efrema a Basila.: „*město a chrám bude zničen s knížetem, s tím, jenž přijíti má*“; podle toho není „*kníže*“ Titus, nýbrž „*kníže*“, pomazaný, jmenovaný výše v. 26ab. — Židé, kteří zabijí knížete, zabijí tím i město a svatyni: mravně tím, že podle v. 27cd (odpovídajícího v. 26d) pozbudou ceny oběti starozákonné, tím i chrám i Jerusalem; Židé zničí město i svatyni tím, že bude Jerusalem i svatyně za trest jejich vraždy rozmetána; Židé, kteří zabijí „*knížete*“ zabijí tím („*s ním*“) i město a svatyni ve smyslu výše řečeném (Titus r. 70). Proroctví nepraví, že bude město hmotně zničeno ještě v sedmdesátém týdnu, aniž praví kdy, zda později nebo dříve se tak stane; udává jen vnitřní souvislost smrti Mesiášovy se zkázou Jerusalema (příčina a následek). — „*jeho*“ města i svatyně. — Konec příkvačí jako *záplava* (hebr). Srv. Ž 31, 6; Is 8, 7 n; Nah 1, 8; Dan 11, 10. 22 26 (hebr). Až do konce města bude zuřiti válka a po válce nastane zpuštění (státu, církve, chrámu, obětí a t. d.) zpuštění, jež Bůh *ustanovil*.

[27] Utvrdí pak smlouvu mnohým
v jednom týdnu;
a v polovici (toho) týdne přestane obět krvavá i nekrvavá;
ve chrámě bude ohavnost zpuštění,
a až do skonání a konce potrvá (to) zpuštění.

V. 27. „v jednom týdnu" — sedmdesátém, v posledním sedmiletí. — „polovici" prvé. — „mnohým" = lidstvu, s lidstvem (Hontheim). — „smlouvou" novou, jež bude ne jen slibovat, ale i poskytovat dobra mesiášská výše (v. 24) vypočítaná, „smlouvu", o které mluvili starší proroci (srv. Os 2, 18 n; Jer 31, 31; Is 49, 8; Ez 37, 26) — Ta smlouva naváže na smlouvu starou, kterou milostně utvrdí tak, že nikdy nepřestane (jako přestala smlouva stará); Mesiáš ji „utvrdí" tak, že bude to smlouva věčná. Srv. Is 54, 10; 55, 3; 59, 21; 61, 8; Jer 32, 40; 33, 21 ; Ez 16, 60. 62; 34, 25. Možno také překládati „učiní pevnou smlouvu s mnohými". — „přestane obět" míti význam, ježto smrtí Kristovou (v polovici posledního sedmiletí) bude předobrazný smysl bohoslužby S. z. naplněn; místo obětí S. z. nastoupila jediná obět smlouvy nové; neměly tedy od pátku 7. dubna (15. nisanu) roku 30 po Kr. ceny, byly to prázdné obřady; ceny pozbyl i chrám jerusalemský, kde byly ty oběti podávány a po r. 70 po Kr. (ne již v sedmiletí sedmdesátém) spolu se zkázou jediného obětiště židovského přestaly i tyto jalové obřady. Srv. oponu chrámovou, která v den Kristovy smrti se roztrhla (Mt 27, 51.) Srv. také Řím 7, 4; Gal 2, 19. — Bayer (a jiní) překládá: „A uprostřed týdne (Antiochus Epifanes) učiní konec obětem..." t. j. zamezí, slovem i policejními opatřeními, že nebudou Židé směti konati ve chrámě obvyklou bohoslužbu). — Místo" ve chrámě bude ohavnost zpuštění" praví hebr: „a na peruti ohav (modlářství) přijde pustošitel" = vojsko římské, jež přiletí jako dravá bouře a na posvátných místech jerusalemských postaví své ohavné modly (praporce, standarty) a tam bude konati pohanskou bohoslužbu. — Poslední věta v. 27. podle hebr. zní: „a až do stanoveného konce líti se bude (ohavné modlářství), na zpuštění". Z modlářství, jež jako mrak nad Jerusalem přiletí, budou pršeti modly, oběti jim podávané a jiné modlářské úkony na místa, kde bývaly kdysi přinášeny jedinému Bohu oběti pravé (Bayer). — „zpuštění" = zpustošený chrám a Jerusalem. Nelze pochybovati o tom, že toto proroctví Danielovo obsahuje aspoň mesiášské prvky, zejména v. 24; rčení „ohavnost zpuštění" (v. 27) dovolává se v tom smyslu sám Pán slovy: „Když tedy uzříte ohavnost zpuštění, která jest předpověděna od Daniele proroka, ana stojí na místě svatém, — kdo to čte, rozuměj ž — tehda, kdo jsou v Judsku, utecte na hory..." (Mt 24, 15 n; Mk 13, 14; Lk 21, 20. Pán má na mysli všelijaké zločiny, zejména velikou řež, při které prolili židovští horlivci v místnostech chrámových krátce před zkázou Jerusalema mnoho lidské krve. (Jedné noci bylo tam pobito půldeváta tisíce lidí. Jos. Flavius, o válce žid. IV. 5, 1). Třebaže nelze najíti jiného místa N. Z., jež by se dovolávalo tohoto proroctví Danielova (9, 24—27), zejména jeho 70 sedmiletí, třebaže se ho nedovolává Justin (V rozhovoru s Tryfonem), ani Cyprian ani Řehoř z Nyssy ve sporech se Židy, jiní církevní spisovatelé, kteří se obírali výkladem tohoto místa, všichni je vykládali mesiášky kromě tří: Julia Hilariana, Apollinaria a Hesychia, jak vyšetřil Fraidl, jenž probádal *107* spisovatelů od prvních dob církve až do konce století XV. — Na tomto názoru nic nemění okolnost, že v podrobnostech a zejména v počítání týdnů lze pozorovati u církevních spisovatelů jmenované doby velikou pestrost, že mohl napsati Lagrange: „Není tu podání církevních otců; tak se rozcházejí jejich výklady". Také pozdější katoličtí spisovatelé (od XVI stol.) velkou většinou vykládali proroctví Dan 9, 24—27 přímo mesiášsky, (kromě některých, jako Harduina, Calmeta, Lagrange, Bayera). Jeť tento výklad nejbližší, nejpřirozenější, nenucený, jak možno zejména poznati nám, kteří žijeme za dob kdy se řečené proroctví již skvěle splnilo. Možno, že toto proroctví působilo, že naděje v příchod Mesiáše byla tak živá právě za dob, kdy se chýlily již ke konci týdny Danielovy. (Talmud (později) zakázal Židům přísně — počítati Danielovy týdny — aby se nepřiblížili — ke Kristu) — Mnohem hledanější, nucenější a libovolnější jest výklad „eschatologický", jenž vidí konec 70 týdnů za dob druhého příchodu Kristova (Apollinaris z Laodiceje, Hesychius, biskup v Saloně (v Dalmacii,) částečně Irenej, Hippolyt, Africanus a jj.); „ohavnost zpuštění" jest prý protikristus, jenž ji způsobí. Ježto výklad tento připouští velmi mnoho libovůle, nepodařilo se ani nejnovějším protestantům, kteří se k němu přidali, zjednati mu větší počet stoupenců. Již sv. Augustin upozorňoval Hesychia, že

4. O říších řeckých a pronásledovateli národa vyvoleného (hll 10—12).

Popis vidění (10, 1—11, 1); výrok prorocký (11, 2—12, 3); pokračování a dokončení popisu (12, 4—13). Doba a námět vidu (10, 1—3). Danielovi zjevuje se Gabriel (10, 4—9), povzbuzuje a poučuje ho (10, 10—11, 1), o čtyřech nástupcích Cyrových (11, 2), o Alexandrovi a říši jeho (11, 3n), o Ptolemeovi I. a Seleukovi I. (11, 5), o Antiochovi II. a Ptolemeovi II. (11, 6) o Ptolemeovi III. a Seleukovi II. (11, 7—9), o Seleukovi III. a bratru jeho Antiochovi III., jakož i o Ptolemeovi IV. a V. (11, 10—19), o Seleukovi IV. (11, 20), o Antiochovi IV. (Epifanovi), jenž dvakráte se pokusil o dobyti Egypta a jenž ukrutně pronásledoval národ vyvolený (11, 21—39) O posledním nepříteli (11, 40—45), o ochránci národa israelského (12, 1), o vzkříšení a odměně (12, 2n), Daniel dostává rozkaz, aby popis zjevení uložil (12, 4), a vidí dva anděly, kteří se ptají prvého anděla, dlouho-li bude čekati to, co bylo předpověděno (10, 5—7). Dan nerozuměje dané odpovědi vyžádal si nový výklad k němuž přidán byl slib o příští spáse (12, 13).

Hlava 10. — [1]Léta třetího (vlády) Cyra, krále perského zjeveno bylo Danielovi, přijmím Baltasarovi slovo (Boží) — (to) slovo jest samá pravda, a veliká svízel — a porozuměl (té) řeči; je totiž třeba vidění rozuměti.

---

podle tohoto výkladu bylo by lze vypočítati, kdy Pán přijde k poslednímu soudu, což jest v rozporu s výrokem Kristovým, že nikdo nemůže poznati časů, jéž si vyhradil Otec. Kterak bude „pomazaný" (Kristus) při svém druhém příchodu zabit? (v. 26). Nanejvýš bylo by možno se zřetelem na to, jak Pán mluví o zkáze Jerusalema a hned o konci světa (Mt 24) se domnívati, že zkáza Jerusalema r. 70 a okolnosti, jež ji provázely, byla předobrazem konečné zkázy světa. — Julius Hilarianus (ve IV. stol. křesťanském) vykládal proroctví Danielovo o době machabejské a o Antiochovi Epifanovi; tento výklad došel souhlasu zejména u nekatolických vykladačů pozdějších; z katolických jej částečně přijali Calmet, Hardouin Lagrange a Bayer (částečně, ježto nevylučují vesměs ráz mesiášský; Bayer na př. představuje si věc tak, že „prorok", jenž napsal knihu Dan, vidí s koncem náboženské tísně dob machabejských počátek spásy mesiášské a proto líčí celek tahy, jež dlužno rozděliti mezi obě události). Výklad ten přiléhá sice lépe ke hll předchozím (7 n) i následující (X), jež poučují Daniele, co čeká na jeho národ za doby od Cyra až do Antiocha Epifana, má však mnoho jiných slabin: Místo výkladu našeho výše podaného, nepodává tento výklad „dějinný" propočítávaje 70 týdnů nic lepšího, nic jasnějšího, naopak uvádí do výkladu číslic nový zmatek. Od výroku Jeremjášova z r. 605., že zajetí bude trvati 70 roků (Jer 25, 11.) nelze týdny (šedmiletí) počítati, ježto v proroctví Danielově (v. 25) jde o výrok, kdy bude dovoleno Jerusalem znova vystavěti! „Pomazaný" (mašíach), kníže „naghídh" v. 25 bývá nesprávně rozlišován od „knížete" (nághídh) jmenovaného ve v. 26; onen jest prý Cyrus (podle jiných velekněz Josue, vrstevník Zorobabelův nebo Zorobabel sám, nebo řada velekněží nebo Nehemjáš); tento kníže (v. 26) jenž bude zabit, jest prý velekněz Oniáš III., zabitý r. 171; ten však nebyl tak významným velikánem, aby dal Bůh skrze Gabriela oznámiti v proroctví jeho smrt! Významnou tou osobou byl jen Mesiáš. (Hardouin a Calmet vidí v Oniáši předobraz Mesiášův a v tom smyslu jest jim proroctví Danielovo mesiášské (nepřímo). V. 27. nelze vykládati o Antiochovi, jenž prý „učinil pevnou smlouvu (!) s mnohými" tím, že je svedl k odpadu od pravého Boha a jeho služby!

Hl. 10. — V. 1. Místo „třetího" LXX lépe: **„prvního"** Srv. 1, 21. Třetí rok Cyrův byla by doba od 1. nisanu 536-do 1. nisanu 535. Viz I sv. str. 1281. — O babylonském jménu Danielově viz výše 1, 7. — Obsah zjevení bude samá „pravda o velikých svízelích", jež potkají národ Danielův prve nežli zasvitne štěstí mesiášské. — „pravda" proti lži falešných proroků, jací působili mezi zajatci také v Babylonii. Srv. Jer 29, 8 n 15; Ez 13, 1—23. — „svízel" — slovně „vojančina" (za války), se kterou bývají největší útrapy spojeny. Srv. Job 7, 1; 14, 14. — Místo „je totiž třeba vidění rozuměti" hebr: „dostalo se mu porozumění vidění" od anděla. Poslední dvě věty možno podle hebr přeložiti také: „pozor měl na slovo a pozoroval (bedlivě) vidění." Ty věty vyzývají čtenáře, aby také on měl bedlivý pozor na to, co mu Daniel předkládá, ježto sice věci neporozumí. — V. 1. patří k celému úryvku hll 10—12.

[2] Tehdy já Daniel truchlil jsem celé tři týdny; [3] chutného chleba jsem nejedl, maso ani víno nevešlo do úst mých, ani mastí jsem se nemazal, dokud nevypršely celé tři týdny. [4] Dvacátého čtvrtého pak dne, prvního měsíce byl jsem u veliké řeky, to jest Tigridu. [5] I zdvihl jsem oči a viděl jsem:

Ejhle, jakýs muž,
oděný v roucho lněné,
bedra měl přepásána ryzím zlatem,
[6] a tělo jeho jako chrysolit.

Tvář jeho zářila jako blesk,
oči jeho jako hořící pochodně,
ramena jeho a tělo dolů až k nohám jako rozpálená měď,
a zvuk řeči jeho jako hukot množství.

[7] Já Daniel jediný viděl jsem
ono vidění;
muži, kteří byli se mnou,
neviděli ho,
ale náramná hrůza padla na ně,
i prchli, aby se skryli.

[8] Já pak zůstav sám
viděl jsem ten veliký zjev,
a nezůstalo ve mně síly;
i tvářnost má se změnila, že jsem zvadl,
aniž měl jsem co síly.

V. 2 n. Z v. 4. možno vyvozovati, že počal truchliti 4. dne nisanu, že tedy truchlil zejména v dobu, kdy bývaly kdysi v Jerusalemě okázalým způsobem slaveny velikonoce. Daniel truchlil, ježto dosud nedostavily se radostné, šťastné doby mesiášské. (Roku „třetího“ krále Cyra mnoho Židů zůstávalo ještě v zajetí; nedbali povolení královského k návratu do vlasti; zbožným, kteří se vrátili do Palestiny, vedlo se zle. Možno, že Daniel dostal od nich nepříznivé zprávy. Is spojoval návrat zajatců z Babylonie s radostnou dobou mesiášskou tak úzce, že bylo snadno se domnívati, až se zajatci domů vrátí, že zasvitne ta šťastná doba. Nezasvitla však!) — Víno a mast byla znamení radosti. Srv. Ž 103, 15; Přís 31, 6; Kaz 9, 7 n. a jj. — Postem snažívali se staří často zdůrazniti své prosby. Srv. 2 Král 12, 16; 2 Par 20, 3; Ž 34, 13; 68, 11; 108, 24; Joel 1, 14; 2, 12. 15. a jj. — (O velikonocích vzpomínali Israelité na vysvobození národa z poroby egyptské; snadno vznikla kolem té doby v duši Danielově touha po vysvobození mesiášském. Israelité jedli té doby nekvašené chleby a hořkou zeleninu, snadno mohlo tedy Daniele napadnouti, aby se postil).

V. 4. U řeky, kde jest vlhčí a chladnější vzduch, kde šumí vody, bývá duše naladěna k modlitbě více než kde jinde. Srv. Ezechielovo vidění u řeky Chobar. Srv. Ž 136, 1 n; Sk 16, 13.

V. 5 n. Andělé se objevují v rouchu bílém, na znamení své nadlidské mravní čistoty, svatosti a vznešenosti (slávy). Srv. Ez 9, 2; Mk 16, 5; Sk 1, 10. — O „chrysolitu“ viz Ez 1, 16. — „měď rozpálená“ nebo **hlazená**, že se blýštila (srv. Ez 1, 7). — O „hukotu množství“ (lidu) srv. Ez 1, 24. — „zvuk řeči“ o jehož účinku na Daniele viz níže v. 9. — Anděl, jenž se tu Danielovi zjevil, byl pravdě nejpodobněji Gabriel, jenž se mu byl ukázal také již výše 8, 16; 9, 21. — Srv. Zjev 1, 13—15.

V. 7. Srv. Is 6, 5; Ez 2, 1; Dan 7, 15. — Podobně se stalo, když byl sv. Pavel (Šavel) povolán k úřadu apoštolskému; Sk 9, 7; 22, 9. — Pouhá přítomnost nadlidské, andělské bytosti stačila, aby zastrašila bídné smrtelníky.

V. 8. Barva obličeje Danielova se změnila až k zohavení (hebr) a tedy k nepoznání. Srv. 5, 6. 9; 7, 28.

[9] I slyšel jsem hlas jeho řeči;
uslyšev (jej) padl jsem
přestrašený na tvář,
a obličej mi přilnul k zemi.

[10] A aj, ruka
dotkla se mne,
i pozvedla mne na kolena
a na články mých rukou.

[11] A řekl mně: „Danieli, přemilý muži,
pozoruj slova, jež mluvím k tobě,
a postav se na svém místě,
neboť nyní poslán jsem k tobě."
A když mi ta slova pověděl,
postavil jsem se třesa se.

[12] A řekl mi: „Neboj se, Danieli,
neboť (hned) první den,
kdy sis umínil, že budeš vyšetřovat
a mrtvit sebe před svým Bohem:
vyslyšena byla tvá slova,
a já jsem přišel pro tvé řeči.

[13] Ale kníže království Perského odporoval mně
jedenadvacet dní;
aj — však Michael, jeden z předních knížat, přišel mi na pomoc,
a já zůstal jsem tam u krále perského.

V. [9]. Srv. poslední člen v 6. — „přestrašený" = omámený (hebr).
V. [10]. Srv. Ez 2, 2.
V. [11]. „přemilý muži" = miláčku (Boží) jako 9, 23. — „poslán jsem" od Boha, abych tě poučil a potěšil.

V. [12]. „vyšetřovat", proč dopouští Hospodin svízele na svůj vyvolený národ, proč nepřichází doba vysvobození ze zajetí, doba mesiášská; snad vše to oddalují Judovci svými hříchy? — „mrtvit sebe" zejména postem. — „vyslyšena byla" slova modliteb Danielových: Daniel bude poučen o tom, jaké záměry má Prozřetelnost s lidem Božím do příchodu Mesiášova. Srv. Tob 12, 8.

V. [13]. Proč nepřišel anděl (Gabriel) hned na počátku proseb Danielových kdyžtě byl již tehdy Dan vyslyšen? — „kníže" (sar) = dobrý anděl (strážný), jako byl archanděl Michael „knížetem" (sar), t. j. andělem strážným národa Israelova (v. 21; 12, 1.) (Calmet se domnívá, že tento „kníže království Perského" jest — Cyrus, jenž odporoval napomínání Gabrielovu!) — Podle běžného výkladu tohoto místa mají také říše (národové) své anděly strážné. Zárodky pojmu andělů strážných viz Ex 23, 20—23; Jos 5, 14; 4 Král 19, 35; Andělé zachránili Lota z požáru Sodomy; arciotec Jakob viděl ve snu, kterak andělé vystupují k Bohu a od něho sestupují k lidem, což velmi názorně vysvětluje úřad prostředníků Boha a lidí; anděl poučil Balaama, anděl očistil Isajáše od hříchu; Ez viděl, že andělé jsou průvodci Boží a vykonavatelé soudu Božího atd. atd. Z toho lze vyvozovati, že i říše národů jsou svěřeny péči andělů, že vznikají a trvají řízením Boží prozřetelnosti. Ostatně i Dan 7, 10. ukazuje nám Boha obklopeného tisíci a tisíci služebných duchů andělských, kterých Prozřetelnost používá ve správě říší a národů. (Knabenbauer). Všichni pečují popředně o čest a slávu Boží, starají se o to, by právo a spravedlnost podle vůle Prozřetelnosti se uplatňovala v osudech jejich svěřenců; každý hájí zájmy říše, jež je svěřena jeho ochraně (pokud není poučen o úradku Nejvyššího); ty zájmy se mnohdy křižují, i vznikají „boje" duchovní mezi strážci národů a říší (v. 20); když Nejvyšší jim svůj úradek oznámí, „spory" přestávají. Je to mluva obrazná, kterou jest vy-

[14] Přicházím tedy, abych poučil tě,
co má potkati tvůj národ
za posledních dnů —
neť to ještě vidění pro (ty) dny."

[15] Když ke mně mluvil těmito slovy,
sklopiv tvář svou k zemi mlčel jsem.
[16] Tu kdosi, podobný člověkovi,
dotkl se rtů mých;
a otevřev svá ústa mluvil jsem,
a řekl jsem tomu, jenž stál naproti mně:

„Pane můj, protože tě vidím,
rozvazují se mně klouby
a nic ve mně nezůstává síly.
[17] A kterak může služebník Pána mého
mluviti s (tebou) Pánem mým?
Vždyť nic ve mně nezůstává síly,
ano i dech mi vázne."

[18] Tedy opět kdosi jako člověk dotkl se mne,
a posilnil mne řka:
„Neboj se, přemilý muži,
pokoj tobě, vzmuž se a buď silný!

[19] Když (ještě) mluvil se mnou,
cítil jsem se posilněn,

---

slovena Prozřetelnost Boží, jež nejedná bezdůvodně, a jež spravuje svět skrze své služebné duchy. (Ježto se tázávají Boží moudrosti na zásluhy (nebo viny) svých svěřenců, které si navzájem odporují, praví se, že andělé si odporují; ne, že by si odporovaly jejich vůle (neboť v tom jsou všichni za jedno, aby se splnila vůle Boží), ale že si odporují věci, na které se Boha ptají Sv. Tomáš Akv.) — Je-li Michael „z předních" knížat, jsou mezi anděly stupně vyšší a nižší. — Gabriel zůstal u Perského království (odporuje strážci jeho); podle LXX však a podle Teodotiona Gabriel tam k dalšímu boji zanechal Michaele a sám přišel k Danielovi. — Věc možno si představiti tak, že Gabriel (a Michael) nalehali, aby jejich svěřenci (očištění a vyléčení) byli již ze zajetí propuštěni, kdežto strážce Persie žádal, aby v zajetí ještě zůstali, ježto neučinili dosud dosti za hříchy. Možno, že Gabriel hájil názor, že Judovci mají býti zbaveni politické nadvlády perské v Palestině, aby za politické svobody mohli lépe se připravovati na příchod Mesiášův, kdežto strážce říše Perské hájil právo svrchovanosti perské nad Judovci, které si zasloužili za své hříchy. — „odporoval kníže Peršanů vypočítávaje hříchy národa israelského, že právem jsou drženi v zajetí a že nemají býti propuštěni" (Jer).

V. 14n. „za posledních dnů" — v budoucnosti, až včetně do časů mesiášských Srv. výše 2, 28 (Sanchez). — „ještě" jako bylo vidění, podané výše ve hll 7 n. (Sanchez). — „mlčel jsem" = oněměl jsem.

V. 16. „kdosi podobný člověkovi" nebyl nikdo jiný nežli Gabriel. Srv. 8, 15. — Dotykem rtů uschopnil Daniele k řeči. Srv. Ž 50, 17; Is 6, 6n. — „rozvazují se mně klouby" = „obrátily se bolesti proti mně", t. j. zachvátily mne.

V. 17. Srv. Gn 18, 27; Is 6, 5. — Tací jsou všichni svatí: čím větší se dostává jim cti, tím více se pokořují. (Zigat).

V. 18. Vidíme, že Bůh nejedná náhle, nýbrž postupně, aby se k povaze věcí přizpůsobil: nejprve vzpřímil Daniele toliko na kolena a na ruce; (v. 10), poté na nohy (v. 11) později dal němému řeč avšak ještě chvějícímu a bojícímu se, (v. 16); na konec i strach zahání. (Maldonat).

V. 19. „přemilý muži" jako výše ve v. 11. — V. 20—11, 1. jest úvodem k dalšímu zjevení andělovu.

že jsem mohl říci: „Mluv, můj Pane,
neboť jsi mne posilnil."

[20] I řekl mi: „Víš tedy, proč jsem přišel k tobě?
A nyní se navrátím, abych bojoval proti knížeti perskému;
až pak se ho zhostím,
ukáže se, že přichází kníže řecké,
[21] ale oznamuji tobě,
co zapsáno jest v písmu pravdy.

A nemám žádného pomocníka proti všem těm
kromě Michaela, knížete vašeho.
Hlava 11. — [1] Já pak od prvního léta Daria Méda
stál jsem jemu po boku, abych mu silně pomáhal.
[2] A nyní oznamuji tobě pravdu:

Hle, ještě tři králové povstanou v zemi Perské,
a čtvrtý zjedná si bohatství veliké nade všecky;
až pak se vzmůže bohatstvím svým, popudí všecky
proti království Řeckému.
[3] Ale povstane král silný, panovati bude mocí velikou,
a dokáže, čehokoliv se mu zachce.

V. [20] n. „nyní", až ti povím, co ti Bůh vzkazuje. — Až zanikne říše Perská, až vznikne nová říše Řecká, Gabriel s Michaelem bude hájiti zájmů národa Božího i vůči této nové říši. — „písmo pravdy" jsou úradky Boží, jež se příště budou plniti; jsou takořka napsány a v nebeském archivu uloženy. Srv. 7, 10; Dt 32, 34; Ž 138, 16. — „proti všem těm" — „knížeti" perskému i řeckému.

Hl. 11. — V. [1]. „jemu" Michaelovi, jenž usiloval o to, by zajatci za Daria. Méda, t. j. hned na počátku vlády Cyrovy byli propuštěni domů. — „tři králové" po Cyrovi byli: Kambyses (529—522), Gaumata (Lži-Smerdis), jenž vládl osm měsíců a Darius I. Histaspův (521—486). — „čtvrtý" byl Xerxes (485—465). — „nade všecky" své předchůdce. — Viz I. sv. str. 1281. — O bohatství Xerxově mluví Justin (II, 10), Herodot (VII, 29), Cicero (Tuscul. disp. V. 7. 20). — S jakým nákladem podnikl válku proti Řekům, jest velmi dobře známo z pramenů mimobiblických. „popudil" všecky národy, města a státy (pokud podléhaly jeho vlivu) do velikého zápasu proti Řecku.

V. [3]. Danielovi nejde o to, aby jako dějepisec vyjmenoval všecky další nástupce Xerxovy na trůně perském (viz je v I. sv. str. 1282) za doby úpadku Perské veleříše; proto je pomíjí a přechází hned k Alexandru Vel. (331—323). Srv. již 10, 20. Činí tak z vniterné spojitosti: Po porážce Xerxově byla říše Perská tak seslabena, že zánik její byl zpečetěn, že byl jen otázkou času. Kromě toho výprava Xerxova proti Řekům byla Alexandrovi ne-li příčinou aspoň záminkou, aby táhl proti Persii a pomstil se za výpad Xerxův proti Západu. Srv. výše 8, 4 n. — I u Dan vidíme zjev, vyskytující se u jiných proroků, že spojují z důvodů věcných události dějinné odlehlé aniž zmiňují se o mezeře časové, která je dělí. Z toho možno také vyvozovati, že spisovatel knihy Dan nechtěl z událostí již minulých proroctví uměle sestrojovati; sice byl by dbal mnohem více časového postupu a dějinných podrobností, jak činí spisovatelé knih podvržených. (Knabenbauer). — „král silný" = Alexander Vel — Kdyby byl toto proroctví někdo si smyslil teprve za dob machabejských, sotva by byl opomenul zmíniti se o tom, jakou úctu prokázal Alexander Vel. veleknězi židovskému a chrámu (jak vypravuje Jos. Flavius), kterýžto příklad byl by velmi vhodně čelil proti Antiochovi, jenž činil naopak. (Knabenbauer). Druhý řádek tohoto v. připomíná báječné štěstí, jež provázelo Alexandra při jeho krkolomných činech, jež zdály se člověku nemožnými Curtius napsal, že Alexander „velmi mnoho vděčil síle své, více však že byl povinen Štěstěně, kterou samojediný ze všech smrtelníků měl ve své moci" (10, 5. 35).

[4] A sotvaže povstane, rozbita bude říše jeho
a rozdělena na čtyři větry nebeské;
ne však potomkům jeho,
aniž podle moci jeho, kterou byl on vládl;
neboť roztrhána bude jeho říše
mezi cizince s výlukou oněch.

[5] Vzmůže se král jihu,
ale jeden z knížat jeho vzmůže se nad něho
a panovati bude mocně,
neboť veliká bude jeho říše.
[6] A po letech učiní smlouvu.

Dcera krále jižního přijde ke králi severnímu,
aby zjednala přátelství,
avšak neudrží síly (to) rámě,
nebude míti trvání potomstvo jeho,
ale vydána bude (na smrt) ona i ti, kteří ji přivedli,
synové její i ti, kteří jí pomáhali kdysi.

V. [4]. Říše Alexandrova byla krátkého trvání (331—323). Vojevůdcové Alexandrovi rozdělili říši po smrti jeho asi na 30 správních obvodů, brzy pak počali se navzájem potírati, až z těch zápasů vytvořily se čtyři větší říše: na jihu v Egyptě vládl Ptolemeus, Syn Lagův, na západě v Macedonii Kasander, na východě, zejména v Syrii a v Babylonii Seleukus Nikator, na severu pak Lysimachus v Tracii. Srv. výše 8, 8. (Jiní jmenují místo Lysimacha Antigona v Malé Asii a v Pontu, jiní jinak). — Herakles, syn Alexandra Vel., jejž mu povila Barsine, nebyl od Alexandrových vojevůdců uznán za nástupce otce svého a brzy poté jej Polysperchon otrávil. Pohrobek Alexandrův, jejž mu porodila Roxane, jakož i Filip Arhidäus, Alexandrův bratr, poručník řečeného pohrobka nemohli uplatniti svých práv na trůn, ježto byli násilnou smrtí se světa sprovozeni podobně jako Herakles. — Žádná ze čtyř říší výše jmenovaných nebyla „podle moci jeho“, t. j nemohla se vyrovnati mocí říši Alexandrově. — „oněch“ = bratra a synů Alexandrových.

V. [5]. „král jihu“ = Ptolemeus I., Lagův, (323—285). Viz jeho nástupce v I. sv. str. 1284. — K němu uchýlil se Seleukus (Nikator) obávaje se úkladů Antigonových. Ptolemeus jej přijal a ustanovil svým satrapou a vojevůdcem. Seleukus osamostatnil se a založil říši Novosyrskou, která svým rozsahem překonala Egypt; rozprostírala se od hranic Frygie na západě až po řeku Indus na východě! Tento Seleukus byl tedy „jeden z knížat“ Ptolemeových, o němž tu (ve v. 5) jest řeč. — Jak se „vzmohl král jihu“, vysvítá z toho, že se podařilo Ptolemeovi I. dobýti Fénicie, Karie, Cypru a jiných ostrovů i měst; jak vypravuje Josef Flavius (Starož XII 1) zabral lstí také Jerusalem. Gabriel mluví nyní toliko o dvou říších: O Egyptu a Syrii, ježto Palestina a Židé budou ustavičně v živém styku s těmito dvěma říšemi, nikoli však s říšemi ostatními.

V. [6]. „po letech“ asi 50 — „učiní smlouvu“ Ptolemeus II. (Filadelfus 285—247) s Antiochem II. (Theos 261—246) po desítileté válce; tou smlouvou bylo vyjednáno: Antioch II. zapudí svou dosavadní manželku Laodiku a syny s ní zplozené vydědí; za to pak pojme za choť Bereniku, dceru Ptolemea II. a prvního syna, jejž mu povije, ustanoví svým nástupcem na trůně říše Syrské. Tato Berenike jest ona „dcera krále jižního, jež přišla ke králi severnímu“. (Tímto politickým sňatkem hodlal Ptolemeus získati trůn syrský svému rodu.) — „to rámě“ = ten silný prostředek (politický sňatek) nedosáhne účelu očekávaného. — Dvě léta po této svatbě Ptolemeus II. zemřel (r. 247). Té příležitosti použil Antiochus II. k tomu, by Bereniku (a syna s ní zplozeného) zapudil a za hlavní svou manželku přijal zase Laodiku se syny, jež mu povila ona. Laodiké, obávajíc se, že by nestálý manžel mohl ji zase zapuditi a povýšiti Bereniku, otrávila jej a posadila na trůn syrský svého syna Seleuka (Kallinika 246—226). Týž osud stihl Bereniku a jejího syna: Ikadion a Genneus zabili je na rozkaz Laodičin v Dafne nedaleko Antiochie.

[7] Ale povstane z kořenů jejích výhonek,
přitáhne s vojskem,
vtrhne do krajiny
krále severního,
zle bude s nimi nakládati
a vzmůže se.

[8] Nad to i bohy jejich a modly,
jakož i vzácné nářadí, stříbrné i zlaté,
v zajetí poveze do Egypta;
onť zvítězí nad severním králem.
[9] A vejde do království krále jižního,
ale navrátí se zase do své země.

[10] Synové však jeho popudí se
a shromáždí množství vojsk velikých,
i přijde (jeden) s chvatem a jako záplava,
a navrátí se, ale zase popudí se,
a potká se s mocí jeho.

— Místo „synové její" lépe čísti „syn její" (Bereničin), — „ti, kteří jí pomáhali" = manžel její (Antiochus Theos). — „Kdysi" = (za ustanoveného času) lépe s Teodotionem připojiti k v. 7. — „potomstvo jeho" — krále egyptského, jenž se těšil, že vnuk jeho, zrozený z Bereniky, dosedne po Antiochovi II. na trůn syrský a že tak dynastie Ptolemeovců bude panovati dále také v Syrii.

V. [7]. „kořeny její" = rodiče její. — „výhonek" z týchž kořenů jest Bereničin bratr: Ptolemeus III. (Euergetes 247—221). — Místo „s vojskem" lépe s hebr.: „proti vojsku" (syrskému). — Místo „do krajiny" lépe s hebr.: „do pevnosti" (Seleucie). — „s nimi" — se Syry. — Ptolemeus III. dověděv se, že sestra jeho Berenike jest od svého manžela i se synem zapuzena, táhl s velikým vojskem do Syrie, aby pomohl sestře k právům. Berenike zatím byla sprovozena se světa, nemohl tedy jí pomoci; za to dal popraviti Laodiku a dobyl všech syrských pevností od Cilicie až po Babylonii, mezi nimi také důležité pevnosti Seleucie. Byl by pokračoval na vítězném pochodu, kdyby zpráva o povstání v Egyptě nebyla ho zastavila a povolala domů.

V. [8]. „jejich" = Syrů. — Podle svědectví sv. Jeronyma a podle památníku Adulitského přinesl král do Egypta jakožto kořist 4000 hřiven stříbra a 2500 model. (Monumentum Adulitanum zvaný tak podle přístavu, jejž staří nazývali Adulé nebo Adulis na Erytrejském moři (pro obchod s Etiopií a s pobřežím Arabie), a jenž dnes sluje Sula (Zula).

V. [9]. Zatím co Ptolemeus potlačoval doma povstání, zmohl se Seleukus (Kallinicus), dobyl zase měst maloasijských, ano vtrhl i do Egypta („do království krále jižního"), byl však kolem r. 240 poražen (Justin 27, 2) a přinucen „vrátiti se do své země".

V. [10]. podle hebr. zní:

„Synové však jeho budou zbrojit,
shromáždí množství vojsk velikých,
napadne ho, zatopí a zaplaví,
a na druhé výpravě pronikne až k pevnosti jeho".

Seleukus (Kallinikus) byl později zajat od Partů a v zajetí zemřel. Na trůn nastoupil po něm „syn jeho" Seleukus příjmím Keraunus (226—222). Ten a bratr jeho (potomní Antioch III.), tedy „synové jeho" počali zbrojiti proti Egyptu „puzeni jsouce nadějí na vítězství a snahou pomstít otce" (Jer). Prve však podnikli výpravu proti Attalovi, králi Pergamu, aby si zajistili svou moc v Asii; na té výpravě však byl Seleukus Keraunus od svých důstojníků otráven, takže zbyl toliko „syn jeho" (Seleuka Kallinika) **Antiochus III.** (Veliký), jenž vedl sám výpravu proti Egyptu, kde po smrti Ptolemea Euergeta nastoupil Ptolemeus IV. (Filopator 221—205). Antioch III. zmocnil se velmi rychle egyptských država v Malé Asii, Seleucie na Orontu, (zradou Teodo-

[11] A podrážděn jsa král jižní vytáhne
a bojovati bude proti králi severnímu,
i zšikuje ohromné množství,
ale dáno bude množství (to) v ruku jeho.
[12] Zjímá množství, a povýší se srdce jeho,
porazí mnoho tisíců, ale nevzmůže se.

[13] A opět sešikuje král severní
množství mnohem větší než bylo prve,
a na konci časů a let přijde
chvatně s velikým vojskem a s náramnými prostředky.

[14] Za těch časů mnozí povstanou proti králi jižnímu,
také zločinci národa tvého pozdvihnou se,
aby naplnili vidění,
avšak padnou.

[15] I přitáhne král severní, dá násyp nanést
a dobude měst nejpevnějších;

---

tovou) Tyru a Ptolemaidy (Jer; Polybius) = „přišel s chvatem a jako záplava". — Ptolemeus počal vyjednávati s Antiochem, chtěje nabýti času ke zbrojení. Antiochus domnívaje se, že vyjednáváním dojde snáze svých plánů, sjednal se svým sokem příměří čtyř měsíců a odtáhl do zimního tábora do Seleucie. („navrátí se"). — Když pak prohlédl záměr Ptolemeův (Justin), že chce totiž nabýti času k válečným přípravám („popudiv se") vytrhl na jaře r. 218 proti Egypťanům, porazil je u Sidonu, zabral Fenicii a Palestinu (Jos. Flav.), „pronikl" až k Rafii, „pevnosti jeho" (t. j. krále egyptského) a usadil se v Gaze.

V. [11]. „král jižní" (= Filopator) najav mnoho žoldnéřů v Řecku (Justin), sebral veliké vojsko: 70.000 pěchoty, 5.000 jezdců a 73 slony (Polybius). Ani Antiochus nelenil: „sešikoval ohromné množství" vojska: 62.000 pěších, 6.000 jezdců a 103 slony. Ale to „množství bylo dáno v ruku" krále egyptského v bitvě u Rafie (jihozápadně Gazy) r. 217 př. Kr.

V. [12]. Místo „zjímá" podle hebr.: (to množství vojska egyptského) „se povznese" vítězstvím. — „nevzmůže se", neukáže síly Ptolemeus, jenž toho vítězství nevyužitkuje. Podle Justina oddal se Ptolemeus po vítězství u Rafie všecek svým chtíčům. Antioch, jenž pozbyl v bitvě u Rafie 10.000 mrtvých a 4000 zajatých, byl nucen rychle se vrátiti do Antiochie a ponechati Egypťanům Palestinu, Coelesyrii a Fénicii.

V. [13]. Dvě výpravy moci syrské proti Egyptu za prvé války vedeny byly od r. 219—217. Následující klid zbraní trval 13 roků. R. 204 vznikla nová válka, jež řádila do r. 197. — Antioch použil řečených 13 roků k tomu, by se zmocnil zemí od thráckého Chersonesu až po Indii; mohl proto později „sešikovati množství mnohem větší" než měl ve válce prvé. R. 205 zemřel Ptolemeus IV. a na trůn nastoupil pětiletý Ptolemeus V. Epifanes (205—181). Změny na trůně použil Antioch, aby ve spolku s Filipem III. (macedonským) vypověděl Egyptu novou válku — „s velikým vojskem" a se všemi válečnými prostředky.

V. [14]. V Egyptě vznikly vzpoury, ježto Agatokles, jenž spravoval říši jménem nezletilého krále, velmi zpupně nakládal s poddanými (Jer). „Zločinci" národa Danielova byli židovští stoupenci krále Antiocha; přidali se k němu opustivše zákonitého krále Ptolemea (Jos. Flav. Starož. XII, 3, 3); svou politikou připravovali půdu příštímu králi syrskému Antiochovi Epifanovi, za něhož se splnily předpovědi („aby naplnili vidění") o pronásledování Židů Dan hl 8. — „padli" již tehdy, kdy Skopas, vojevůdce egyptský celou zimu Judsko pustošil (Polybius, Jos. Flav.).

V. [15]. popisuje dále válku syrsko-egyptskou (srv. v. 13). — Antioch byl na pochodu proti Egyptu poněkud zdržen odpadem pergamského Attala; Skopas, egyptský vojevůdce dobyl zatím zpět egyptských država v Asii. Antioch,

branná síla jižní neobstojí,
povstane výkvět její na obranu, ale nebude síly.

[16] Ten, jenž přitáhne na něho, činiti bude podle libosti své,
nebude, kdo by mohl obstáti před ním,
usadí se v zemi slavné,
jež hynouti bude pod jeho rukou.

[17] A bude usilovat o to, aby se zmocnil celé říše jeho,
vejde ve smlouvu s ním
a dceru dá jemu,
aby vyvrátil ji;
ale nestane se tak,
nepodaří se to jemu.

[18] Obrátí tvář svou k ostrovům
a dobude mnohých;
knížeti, jejž pohaněl, dá pokoj,
a jeho hana obrátí se na něj.
[19] I obrátí tvář svou k vládě své země,
a klopýtne a padne a zmizí.

---

když byl zavedl pořádek doma, obořil se na Skopu a u pramenů jordánských (u města Paneas) r. *198* jej porazil a přinutil k tomu, že se s 10.000 muži zavřel v Sidoně. Antioch jej zde obkličil, „dal nanésti násep". Tři nejlepší vojevůdcové Eropus, Menokles, Damoxenus, (výkvět branné moci („ramen") egyptské) byli posláni Skopovi na pomoc, Antioch však je porazil a Skopu přinutil ke kapitulaci. Dobyl tedy „města velmi pevného" (Sidonu) a vedle toho i jiných pevností v Syrii, Cilicii a v Lycii. (Jer).

V. [16]. „země slavná" = Palestina; srv. výše 8, 9. — Antiochus mohl nyní bez překážky, jak mu bylo libo táhnouti na jih, usaditi se v Palestině, přivtěliti tuto zemi trvale (od r. 198) ke své říši a tak připraviti půdu k příštím časům Antiocha Epifana, za něhož (Palestina) tolik „hynula".

V. [17]. Antioch, aby nabyl většího vlivu v Egyptě („aby vyvrátil ji", říši Egyptskou) vyrovnal se s Ptolemeem: Ptolemeus se zavázal, že vezme si dceru Antiochovu Kleopatru za manželku; Antioch dá jí za věno výnos daní z Coelesyrie a z Palestiny. Ptolemeus se zasnoubil s Kleopatrou sedmého roku své vlády, t. j. r. *198* a třináctého roku svého království, t. j. r. *193* slavil sňatek s ní. (Jer). „Ale nepodařilo se mu to", ježto Kleopatra dbala více zájmů svého chotě nežli otce a Ptolemeus a vůdcové jeho čijíce lest, byli velmi opatrni. (Jer).

V. [18]. „tvář" = pozornost. — „ostrovy" = pobřeží Malé Asie s přilehlými ostrovy; Jer jmenuje Rhodos, Samumos, Kolofonu a Foceu a „mnoho jiných". — „dá pokoj" = přestane se posmívati „knížeti" — konsulu římskému Luciu Scipionovi, jenž Antiocha v bitvě u Magnesia r. *190* na hlavu porazil. Antioch totiž napadl ještě r. 197 Malou Asii a Jonské ostrovy. a většinu jich zabral. Na jaře roku následujícího, t. j. 196 dobyl trackého Chersonesu. Tím však narazil na zájmy Římanů, jejichž ochraně byly se svěřily některé kraje, kterých se Antioch zmocnil. Posly římské Antioch posměšně odbyl slovy: „Jako já se nestarám o Italii, tak ať se Římané nestarají o Asii!" Když tedy nechtěl Antioch zabrané državy římské vrátit, Řím vypověděl mu válku. Po bitvě u Magnesia, kde pozbyl na vždy své slávy, přešla ho chuť k dalším posměškům. Naopak: Antiochovi smáli se nyní říkajíce: — „Býval králem Antioch Veliký" (Appian). — Místo „knížeti, jejž pohaněl dá pokoj" hebr: „rozhodčí umlčí jeho posměch" (L. Scipio). — Ostatně i podmínky míru sjednaného s Římany po bitvě u Magnesia byly potupné pro Antiocha: Asie připadla Římanům, Antioch měl se spokojiti se Syrií, měl vydati všecko své loďstvo, zajatce, zběhy a platiti válečnou náhradu (Justin).

V. [19]. Místo k „vládě" hebr: „pevnostem". — Aby sehnal válečnou náhradu, kterou měl Římanům platit, Antioch táhl do východních krajin své říše, aby tam „vybíral" daně. Když plenil chrámový poklad boha Béla v Elymaidě, byl s veškerým svým mužstvem zabit (Justin). („klopýtl, padl, zmizel".)

[20] Místo jeho nastoupí člověk velmi všední,
nehodný královské důstojnosti,
ale po nemnohých dnech
zničen bude
ne hněvem
ani ve válce.

[21] Místo jeho nastoupí
člověk hodný opovržení,
jemuž nebude dána
důstojnost královská,
přijde tajně
a zmocní se vlády lstivě.

[22] Vojska bojujícího budou od něho smetena a zničena;
nad to i vůdce smlouvy.
[23] Když pak budou se s ním přáteliti,
bude jednati lstivě;
vytáhne (proti nim)
a zvítězí s hrstkou lidu.

V. [20]. Místo „sprostý... důstojnosti" čti podle hebr: „přikáže výběrčímu, aby prošel nádherou říše" t j. Judskem. — Nástupcem Antiocha Vel. byl Seleukus IV. Filopator (187—176). Ježto měl po 9 let platiti Římanům ročně 1000 hřiven, rozesílal po říši „výběrčí", kteří by tu částku sehnali. Do Jerusalema přišel nejvyšší králův berní **Heliodor**, aby vybral chrámový poklad (2 Mach 3, 7nn). (Týž Heliodor sprovodil Seleuka (nejspíše jedem) se světa. — Dvanáct let vlády Seleukovy bylo „nemnoho dní" proti dlouhému panování Antiocha Vel. — Jiní vidí ve slově „nemnohých" poruchu místo původního: „posledních" (LXX) nebo „oněch" (Teodotion) — Jako byl zastíněn dlouhým panováním svého předchůdce, tak nemohl se mu vyrovnati ani šťastnými válkami aniž čím jiným: živořil toliko 12 let na trůně, proto jsou odůvodněna slova Vulg: „všední a nehodný"...

V. [21]. Místo jeho — Seleuka IV. — „hodný opovržení" pro své smýšlení a činy, jež se nesrovnávaly s důstojností královskou, kterou byl uchvátil! Viz I Mach 1, 11. Byl to Antioch příjmím Slavný (Epifanes); možno, že „opovržení hodný" naráží jakožto protiklad na tento přídomek Antiochův (Riessler). Srv. výše 8, 9—13. 23—25. „královská důstojnost" nebyla mu „dána" t. j. podle práva přiřčena, ježto zákonitým dědicem trůnu po smrti bratra jeho Seleuka byl syn tohoto Demetrius. Antioch totiž byl r. 189 před Kr. poslán s 19 druhy do Říma jakožto rukojmí a zůstal tam až do r. 176., kdy byl od svého bratra (Seleuka IV.) povolán domů; místo něho byl do Říma poslán jeho synovec, korunní princ a dědic syrského trůnu, t. j. syn Seleukův — Demetrius. Když Antioch na cestě do vlasti přibyl do Athén, stihla ho zpráva, že bratr jeho Seleukus, král syrský byl zavražděn od Heliodora, který se zmocnil jeho trůnu. Antioch si pospíšil, neočekávaným příchodem („tajně") překvapil uchvatitele Heliodora, a pomocí Eumena a Attala podařilo se mu zmocniti se trůnu; předstíral velikou laskavost, dělal se, jakoby chtěl trůn zachrániti Demetriovi, jakoby vládl jménem jeho, ježto byl dosud nezletilý — „zmocnil se vlády lstivě".

V. [22]. „vojska" — slovně: ramena — „bojujícího" Heliodora. — „smetena" jako povodní. „od něho" = od Antiocha. — Zničen bude také „vůdce smlouvy", t. j. kníže, jemuž podle zákona (= „smlouvy Boha s národem") příslušela knížecí (duchovní) moc, byl nejspíš Oniáš III. velekněz, jenž pikli bratra svého Jasona (Josue) byl r. 174 zbaven velekněžství (2 Mach 4, 7 n) a r. *171* přičiněním Menelaovým byl zabit (2 Mach 4, 33). (Riessler se domnívá, že „kníže smlouvy" jest mladší (druhý) syn Seleuka IV., jenž byl spolčen s Heliodorem, nebo úzkými pokrevními svazky se samým Antiochem). — (Heliodor sešel se světa podobnou smrtí, jakou sám byl Seleuka sprovodil). —

V. [23]. „přáteliti se budou" s Antiochem Židé, přející pohanskému hellenismu; proti Židům, potírajícím tyto snahy a držícím se otcovského náboženství vytáhne Antioch s malým vojskem a bude vlásti krutě v Palestině (Jiní jinak).

[24] Do zámožných a bohatých měst vtáhne,
učiní, čeho neučinili otcové jeho, ani otcové otců,
lup a kořist
a majetek jim rozhází,
proti pevnostem bude osnovati plány,
a to až do času.

[25] I vzbudí se síla a srdnatost jeho
s velikým vojskem proti jižnímu králi,
a král jižní dá se vyzvati k boji
s mnohými a náramně silnými pomocníky, ale neobstojí,
protože vymýšleti budou proti němu lsti;
[26] jídající jeho chléb jej zničí.

Vojsko jeho poraženo bude
a padlých bude mnoho.
[27] Srdce obou králů bude míti úmysly zlé,
za jedním stolem lež budou mluvit,
ale nepodaří se jim to,
neboť konec nastane jindy.

[28] I vrátí se do své země
s velikým bohatstvím;

V. [24]. První člen tohoto v. podle hebr.: „A neočekávaně do nejtučnějších krajin (země) vpadne..." t. j. do Palestiny. — Antioch chtěje si zjednati pověst štědrého, velkodušného panovníka, vším plýtvá; tak „štědrý" a „dobročinný" nebyl žádný jeho předchůdce na trůně syrském. Rozdával ovšem také — z cizího; jedny ožebračoval, jiné obohacoval. — „proti pevnostem" — egyptským. — Poručníci totiž egyptského krále (Ptolemea Filometora) Eulaeus a Lenaeus po smrti Kleopatry (171), matky a poručnice Ptolemea Filometora a Ptolemea Fyskona, žádali, aby Coelesyrie, kterou Antioch držel, která však podle svatební smlouvy Antiocha Vel. s Ptolemeem IV. Epifanem, patřila (jakožto věno královnino Egyptu, srv. výše v. 17), byla Egyptu konečně vydána. Na tyto požadavky Antiochus IV. odpověděl — vpádem do Palestiny. Za toho vpádu slavil vjezd do Jerusalema s okázalostí, jako žádný král syrský před ním (2 Mach 4, 22). Dary, jimiž plýtval, chtěl si pravděpodobně zajistiti pomoc Židů, až potáhne dále do Egypta. (2 Mach 4, 21.) — „do času" k výpravě proti Egyptu vhodného. (Riessler.) Z Jerusalema vrátil se Antioch zase do Fénicie a připravoval se na výpravu do Egypta. (Srv. 2 Mach 4, 22n; 7, 10; 5, 1.) Kolik výprav podnikl Antioch Epif do Egypta a kdy, nelze přesně zjistit.

V. [25—27]. „srdnatost" Antiocha. — „proti jižnímu králi" — Ptolemeovi Filometorovi, jenž také shromáždí veliké vojsko. — „vymýšleti budou proti němu lsti" jeho vlastní lidé, ano i mladší bratr Ptolemeus Fyskon, který se dal v Alexandrii provolati za krále. — V. [25—28]. líčí „druhou" výpravu Antiochovu do Egypta r. 170 př. Kr. — 2 Mach 5, 1. — Vojsko egyptské bylo mezi Pelusiem a horou Kasius (Kasion) na hlavu poraženo. („ale neobstojí", „vojsko jeho bude poraženo", smeteno jako povodní). — Antioch dostal do své moci samého Ptolemea Filometora. Antioch předstíral, že chce býti poručníkem a ochráncem svého královského zajatce proti nespravedlivým nárokům mladšího bratra jeho Fyskona a nabídl mu svou pomoc k tomu. Filometor přijal nabídku na oko velmi rád. Oba králové měli záludné úmysly, stolovali spolu, ale obelhávali se navzájem... Ale ten ani onen zatím nevyhrál. — „jindy", až vyprší lhůta, stanovená od Boha.

V. [28]. „vrátí se do své země" (srv. v. 25) s vítězné výpravy do Egypta. — Na cestě Palestinou uskutečňoval Antioch své dřívější plány proti „svatému zákonu" israelskému. Viz 1 Mach 1, 21n; 2 Mach 5, 11—17. — Zdá se, že tehdy zmocnil se také ostrova Cypru a s ním většího loďstva. Srv. 2 Mach 4, 29.

úmysly jeho (se obrátí) proti svatému zákonu,
vykoná (je) a vrátí se do své země.
[29] V uložený čas přijde zase na jih,
ale nepovede se mu tentokrát jako tehdy.

[30] Přibudou proti němu lodi, Římané,
bude zastrašen a navrátí se;
hněvati se bude proti svatému zákonu,
vylije si na něm vztek a navrátí se;
a pozornost věnovati bude těm,
kteří opustí zákon svatý.

[31] Vojska od něho (poslaná) vystoupí
a znesvětí svatyni, baštu;
zruší obět ustavičnou,
a postaví ohavu k zpuštění.

[32] Bezbožní rušitelé zákona
lstivě stavěti se budou,
lid však, který zná svého Boha,
zůstane pevný a (dle toho) bude jednat.

[33] Učení lidé z národa
učit budou mnohé,

V. [29]. má na mysli jinou výpravu Antiochovu do Egypta (z r. 169 (168?), jež neskončila tak slavně jako předchozí. Když byl totiž Antioch tuto (předchozí) výpravu skončil a domů se vrátil, mladší bratr Filometorův, Ptolemeus Fyskon zmocnil se Egypta. To byla vítaná příležitost pro Antiocha, aby táhl opět do země faraonů pod záminkou, že chce zákonitému králi Filometorovi dopomoci ke trůnu proti samozvanci Fyskonovi. Tentokrát byla výprava jeho na souši podporována vydatně loďstvem cyperským. U Pelusia vyhrál námořní bitvu, dobyl snadno egyptských pevností, zejména města Memfis, kde usadil Filometora, jejž na oko dosadil na trůn, a táhl proti Alexandrii, kde sídlil vzdorokrál Fyskon; ten nechtěl se vzdáti, i bylo Antiochovi Alexandrii oblehati. (Livius.)

V. [30]. Místo „lodi, Římané“ podle hebr.: „lodi kitijské“, t. j. Cyperské, (Kition), Egejského nebo Středozemského moře. Viz Jer 2, 10. — LXX a sv. Jer mají na mysli zákrok Římanů proti Antiochovi, jímž byl pověřen Kajus Popilius Laenas. (Srv. Nm 24, 24). Kleopatra totiž, sestra obou Ptolemeů rozvaděné bratry smířila, i poslali posly do Říma o pomoc. Senát poslal legáta Popilia k Antiochovi (oblehajícímu Alexandrii), ať vytáhne z Egypta, nechce-li býti nepřítelem národa římského. Když pozoroval, že Antioch hledá odklady žádostí, by si směl věc rozmysliti, Popilius opsal kolem Antiocha holí kruh a prohlásil, že nesmí z kruhu vyjíti, dokud nedá Římanům určité odpovědi, která bude znamenati buď válku nebo mír. Antiochovi nezbývalo než vybrati si mír a z Egypta vytáhnouti (r. 168 př. Kr.). (Justin). Popilius opíral se o „loďstvo“, se kterým byl do Egypta připlul. Ježto bylo Antiochovi s nepořízenou z Egypta odtáhnouti, vyléval si svůj vztek na zpátečním tažení v Palestině na Židech. Srv. 1 Mach 1, 30n; 2 Mach 5, 24n. — „pozornost věnovati“ blahovolnou, aby svedl jiné k odpadu od otcovského náboženství.

V. [31]. Srv. 8, 11—13. Kterak se to splnilo, viz 1 Mach 1, 49—64; 2 Mach 6, 2—9.

V. [32ab]. podle hebr.: „Z bezbožných rušitelů zákona lichocením nadělá pohanů (nečistých)“. Srv. 1 Mach 1, 55; 2, 16, 23; 2 Mach 6, 7n. — „zná Boha svého“ a podle toho náboženského přesvědčení také jest mravně živ.

V. [33n]. „Učení“, moudří, zbožní. — „učit budou“ (slovem i příkladem) vážiti si svého vznešeného náboženství a nepřijímati mravů řeckých, pohanských. Kterak byli věrní stoupenci zjeveného náboženství pronásledováni, viz 1 Mach 1

ale padati budou nějakou dobu mečem a ohněm,
zajetím a dlouhým pleněním.
[34] A když padati budou, zdviháni budou pomocí maličkou;
a připojí se k nim mnozí lstivě.

[35] A z učených někteří padati budou,
aby byli čištěni,
tříbeni a zkoušeni
až do času stanoveného,
neboť ještě jiný čas bude.

[36] Král bude činiti podle své libovůle,
pozdvihne a postaví se pyšně proti každému bohu;
proti Bohu bohů
mluviti bude zpupné řeči,
a šťastně se mu povede, až se dokoná hněv,
neboť co bylo uloženo, stane se.

[37] Ani boha otců svých nebude dbáti,
a bude náramně žádostiv žen;
nebude dbáti vůbec
žádného boha,
neboť nade všecko bude se vynášeti.

[38] Místo toho boha pevností
bude ctíti;
a boha, kterého neznali otcové jeho,
ctíti bude zlatem a stříbrem,
drahými kameny a skvosty.

[39] Osadí pevnosti
ctiteli cizího boha,

---

32. 34. 39. 52. 56. 60. 63—67; 2 Mach 5, 13n; 6, 9n; 7, 1n „pomoc maličká“ = válečné prostředky Machabejců. — Mnozí, vidouce úspěchy hrstky vojska machabejského, připojí se k nim, ale ne upřímně, ježto brzy zase od nich odpadnou, zběhnou k nepříteli. Srv. 1 Mach 6, 21n; 7, 6; 9, 23; 2 Mach 14, 3n.

V. [35]. líčí očistnou sílu pronásledování. Srv. Is 1, 25; Jer 6, 29; Ez 22, 18—22; Moudr 3, 6. — Ještě jiný čas bude, toliko Bohu známý, na který ustanoveno jest konečné vítězství a sladké ovoce jeho.

V. [36]. Srv. výše 8, 24n. — „Král“ Antioch IV. bude se snažiti, aby přestaly bohoslužby všelikých národů a zavedena byla jediná bohoslužba podle náboženství řeckého. Srv. 1 Mach 1, 43. — Bůh bohů = pravý Bůh Israelův. — Pronásledování Židů bude se králi dařiti, ježto bude nástrojem v rukou rozhněvaného („hněv“) Boha, trestajícího národ israelský. Srv. 2 Mach 6, 12—17; 7, 32. Antioch bude se pyšniti jakoby sám byl nejvyšším bohem.

V. [37]. Srv. 1 Mach 1, 43. — V. [37]. podle hebr. dlužno překládati: „aniž bude dbáti miláčka žen“ — t. j. Tammuza (Adonida). Viz Ez 8, 14. — (Podle jiných byla ta rozkoš žen Astarta nebo Mylitta. Srv. 1 Mach 6, 1—4; 2 Mach 9, 2; — Polybius zaznamenal, že chtěl Antioch vypleniti chrám bohyně Diany v Elymaidě (31, 11), Appian pak vypravuje, že skutečně tak učinil (Syr 66); snadže byla tato Diana (Afrodita) bohyně Nanea (2 Mach 1, 13).

V. [38]. „bůh pevností“ = bůh války = Jupiter Kapitolinus. Antioch vystavěl k jeho cti v Antiochii nádherný chrám a poslal do Říma zlaté nádoby, vážící 500 liber. (Livius). — Podle 2 Mach 6, 2. Antioch ctil také Joviše Olympského a podle Livia postavil v Aténách jemu chrám (neb aspoň postaviti slíbil).

V. [39]. Kterak Antioch osadil Jerusalem cizími kolonisty, viz 1 Mach 1, 33—40. — Těm dá všelijaké výsady. — V. [39c] bývá všelijak překládán.

jejž uzná a jejž bude velmi ctíti;
dá jim moc nad mnohými,
a zemi jim rozdělí zdarma.

[40] A (na konec) v ustanovený čas
bojovati bude proti němu král jižní;
jako bouře přijde proti němu král severní
s vozy, s jezdci a s velikým množstvím lodí;
vtáhne do zemí,
zpustoší a zaplaví je.

[41] Přijde do skvostné země,
tisíce lidstva padnou,
tito však budou ušetřeni ruky jeho:
Edomci, Moabané a jádro Amoňanů.
[42] Vztáhne ruku svou na země,
a Egypt neujde mu.

[43] Zmocní se pokladů zlata a stříbra
a všech klenotů Egypta;
také Lybii a Etiopii projde.
[44] Avšak zpráva poděsí ho
od východu a od severu.

V. 40—43. jest úryvek, jejž bylo by možno vykládati o další třetí (?) výpravě Antiochově do Egypta. Avšak jiní se domnívají, že řečený úryvek (v. 40—43) opakuje a rozvádí některe příběhy z výprav předchozích. (Jiní mají za to, že vv. 40—45 mluví o protikristu a tedy o posledních dobách dějin světa).

V. 40. „na konec“ pronásledování Antiochova. — Srv. výše 8, 17. — Možno mysliti na to, o čem se zmínil výše v. 25 n, na námořní bitvu u Pelusia („s velikým množstvím lodí“), po které se Antioch přeplavil k Alexandrii (do Naukratis, města v Deltě). „král jižní“ počal válku: po smrti Kleopatřině (v. 17) poručníci Ptolemea Filometora žádali Antiocha, aby vydal Egyptu Coelesyrii; tím zavdali Antiochovi, „králi severu“ záminku k válce. (Knabenbauer.) — Riessler, jenž hájí třetí výpravy Antiochovy do Egypta (na jaře r. 168), dovolává se Livia 45, 11. — Působením Kleopatry totiž smířil se Filometor s Fyskonem, i panovali v Egyptě společně od zimy r. 169; když se o dohodě dověděl Antioch, počal se strojiti se zdvojeným úsilím na vpád do Egypta; počal jej s velikým vojskem po souši a s loďstvem po moři r. 168 časně z jara; tehdy „zaplavil a zatopil zemi jako příval“.

V. 41. Cestou do Egypta pocítila jeho krutost zase Palestina (= „skvostná země“. Srv. 8, 9; 11, 28. 31 n.) — Ušetřil však odvěkých nepřátel Israelových. Srv. Jer 48, 27. 42; 49, 1 n. 7 n; Pláč 4, 21 n; Ez 25, 2. a jj.

V. 42 n. — V. 43 c čti podle hebr.: „Lubané a Kušané budou ho provázeti“ t. j. Antioch porazí voje egyptské; Etiopany a Lybijce, kteří ve vojsku egyptském sloužívali, zařadí si Antioch do své armády. Srv. 2 Par 12, 3; 16, 8; Jer 46, 9; Nah 3, 9. — Ostatně viz výše v. 24—28 (Knabenbauer). Není tedy nutno hájiti, že Antioch „prošel také Lybii a Etiopii“! — Antioch dobyl Egypta až po město Memfis, a získal Lybijce a Etiopany pro službu ve svém vojště. Zdá se, že hned na počátku dosáhl tolik zdaru v boji proti oběma bratřím. Jen Alexandrie, poslední útočiště Ptolemeův ještě vzdorovala. Již se blížil její pád, tu však přišla pomoc. Alexandrijští totiž byli se již prve obrátili do Říma o pomoc. Římané poslali do Egypta poselství, v jehož čele byl Kajus Popilius Laenas (Polyb. Livius). Toto poselství však se zdrželo u ostrova Delu a mohlo teprve po bitvě u Pydny (22. června 168) plaviti se dále do Egypta. Tam setkal se 4 řím. míle od Alexandrie Popilius s Antiochem. Jak se zhostil Popilius svého poslání, bylo řečeno již výše k v. 30.

V. 44. Riessler se domnívá, že „zpráva od severu“ jest usnesení římského senátu, jež Antiochovi oznámil Popilius Laenas, „zpráva od východu“

I přijde s množstvím velikým,
aby mnohé zničil a pobil.
[45] A postaví svůj stanový palác
mezi moři, proti hoře slavné a svaté,
přijde až na její vrchol,
a nikdo jí nepomůže.

Hlava 12.

[1] Toho času pak povstane
Michael, veliké kníže,
který stojí za syny lidu tvého;
a přijde čas, jaký nebyl od té doby,
co národové počali býti,
až do tohoto času.

Toho času však spasen bude tvůj národ,
každý, kdo nalezen bude zapsaný v knize.
[2] A mnozí z těch, kteří spí v prachu země,
probudí se;
jedni k životu věčnému,
a druzí k hanbě, aby (ji) viděli vždycky.

---

pak že je zvěst o porážce Persea u Pydny. Viz v. předchozí. Jako již prve, Antioch, donucený opustiti Egypt vylil si hněv svůj táhna zpět na Palestině. Srv. 2 Mach 7 (Riessler). (Jiní myslí na zprávy o vzpouře Armenů a Partů, proti nimž Antioch na sklonku života svého podnikl výpravu; srv. 1 Mach 3, 37.)

V. [45] „mezi moři“ — S ředozemským a Mrtvým (před Jerusalemem). — „hora slavná a svatá = hora chrámová, kterou dá znesvětiti. (Antioch) přijde až na vrchol (svaté hory), a nikdo jí nepomůže: ani Bůh ani anděl, ježto Bůh rozhněvaný neúprosně dopustí ji znesvětiti jakožto trest na svůj hříšný národ. Poslední dva členy v. 45. možno však také překládati: „avšak přijde (Antioch) k svému konci, a nikdo mu nepomůže“. Dojde na krále — od smrti nikdo mu nepomůže. Srv. 1 Mach 6, 1—16; 2 Mach 9, 1—28. Král sám doznal, že nemoc, jíž byl stižen, byl trest od Boha, proti jehož bohoslužbě byl v Palestině tolik řádil (1 Mach 6, 12n).

Hl. 12. — V. [1]. Gabriel, jenž oznámil Danielovi svízele, které čekají Israele, poučuje ho také a těší tím, že vyvstane — až bude nouze nejvyšší — na ochranu Židů odvěký jejich ochránce — Michael; těší ho také tím, že zbožným, věrným a vytrvalým trpitelům dostane se odměny též na onom světě, kdežto odpadlíci budou na věky potrestáni. — Michael jmenován byl již výše 10, 13. 21. — „toho času“, kdy budou za Antiocha Židé v největší bídě (hl 11). „stojí za syny...“ = chrání je. — O pomoci andělské srv. 2 Mach 3, 26; 10, 29; 11, 8; 15, 23. — „přijde čas“ tísně (hebr.). — „v knize“ života. Srv. výše 7, 10; Is 4, 3; Ž 86, 6. — Zákroku Michalovu bude národ zavázán díky, že všecek (národ) nezahyne, ale že všichni, kdož jsou zapsáni v knize života, budou spaseni (Riessler).

V. [2]. vykládá, jakého života dostane se konečně těm, kdo jsou u Boha dobře zapsáni, v jakém smyslu konečně „budou spaseni“ proti těm, kteří je utiskovali: „Ejhle, stejně zemřeli a odpočívají v prachu země — avšak, jak rozdílný bude jejich úděl, až se z onoho spánku probudí! Zde tedy slovy nejjasnějšími podána jest nauka o vzkříšení z mrtvých, která byla již naznačena a připravena Job 19, 25—27; Is 26, 19; Ez 37 a v jistém smyslu již Dt 32, 39; 1 Král 2, 6. — I protestanté tvrdí, že vzkříšení z mrtvých zde u Dan jest vysloveno; sporno jen, zdali je zde řeč o vzkříšení **všech lidí** nebo **toliko Židů**. Ježto však jedni povstávají k životu, druzí pak, „aby byli na potupy a na ohavnost věčnou“ (tak podle hebr. v. 2d), jest zřejmo, že jde o dobré i zlé. Nelze však uvésti žádného důvodu, proč by vstávali toliko hříšní **Židé** na trest a ne také pronásledovatelé a utiskovatelé. Proto dlužno i na jiné kromě Židů slova vztahovati Anděl mluví

[3] Učení pak stkvíti se budou
jako lesk oblohy;
a kteří spravedlnosti vyučují mnohé,
jako hvězdy na věčné věky.

[4] Ty pak, Danieli, uschovej řeči
a zapečeť knihu až do času určeného;
mnozí budou se jí probírati
a vědění poroste.

[5] I viděl jsem já, Daniel, a aj —
dva jiní (tu) stáli:
jeden na tomto břehu řeky,
druhý pak na onom břehu řeky.

[6] A řekl jsem muži, oděnému v roucho lněné,
stojícímu nad vodou řeky:

---

přímo o těch, o nichž mluvil v celé souvislosti řeči, o těch, kteří jsou utiskováni a pronásledováni; z nich však možno vyvozovati vzkříšení všech, ježto jest stejný důvod pro všechny. (Knabenbauer.) (Sv. Efrem vidí v těch, kdož spí v prachu země Židy, kteří po vysvobození ze zajetí babylonského budou zase nepravostí jakoby spánkem smrti zachváceni; vybřednou-li z té nepravosti, probudí se z prachu; „jední k životu věčnému" jsou prý spravedliví v národě; „kteří jsou na hanbu", jsou prý ti, kteří jsou jiným na pohoršení, a kteří si zjednají věčnou špatnou pověst; zbožným slíbena tu sláva jména v životě tomto i budoucím; ti pak, kteří jiné vysvobodí od bezbožnosti, budou se stkvíti oblečeni jsouce slávou na věky. — Podobně Riessler: „Podle dnešního hebr. znění mnozí z těch, kteří „v zemi prachu", t. j. v Judsku, přísně navštíveném, „spí", t. j. nečinně, neutrálně se chovají, „probudí se", t. j. činně zasáhnou, jední pro zákon Boží (srv. 1 Mach 2, 42—48; 2 Mach 8, 1—5) a to jim bude „k věčnému životu", t. j. na věčnou slávu (viz 1 Mach 2, 51) a na věčnou odplatu; jiní však přidají se na stranu Božích nepřátel (viz 1 Mach 2, 16. 44. 48) a to jim bude „na věčnou hanbu").

V. [3]. „Učení" = moudří = zbožní. Srv. 11, 33. 35. — Obloha „se leskne", když není na ní mraku a když jest ozářena světlem nebeských těles, jež mají nebo zdají se míti světlo své, jímž oblohu ozařují; k těmto připodobněni jsou ti, kdož ne jen sami se dávají osvěcovati světlem zákona Božího (v. 3ab), ale světlem svým ozařují také jiné (t. j. snaží se, aby i druhové jejich zbožně a spravedlivě žili (v. 3cd). Ve v. 3cd slíben jest vyšší stupeň odměny nežli ve v. 3ab. — Hromadění „na věky" a „vždycky" nasvědčuje, že je tu řeč ne toliko o slávě pozemské, pomíjející, nýbrž i o odměně věčné v přesném slova významu. — Spravedlnosti vyučovati lze ne jen slovem, nýbrž i dobrým příkladem.

V. [4]. Srv. 8, 26. — „řeči" = proroctví, jež jsi nyní slyšel (hl 11). — „do času určeného" = na dobu konce (hebr.), t. j. konečné pohromy. — Kniha má býti opatřena pečetí na znamení pravosti. — Za dob, kdy se bude proroctví hl 11 plniti, bude kniha horlivě čtena, skutečnost dokáže její pravost, skutečnost proroctví vysvětlí („porozumění proroctvím v knize obsaženým poroste"), spolu však také dokáže vševědoucnost Boha, který to vše předvídal a předpověděl, jakož i péči Boha, který již dávno byl proroka lidu vzbudil. Srv. Is 34, 16; ta proroctví, až se budou plniti, budou dokazovati božství toho, jenž je proslovili kázal. Srv. Is 41, 22 n; 43, 9; 44, 7; 46, 9 - 11; 48, 3. — „vědění poroste". — U čtenářů bude buzeno a posilováno vědomí, že útrapy předpověděné nebudou — jak Bohem slíbeno — trvati věčně, a že ti, kteří je budou trpělivě snášeti, nebudou tak činiti bez užitku, nýbrž dojdou věčné odměny, kdežto odpadlíci věčného trestu.

V. [5—13]. jest závěrek úryvku hl 10—12, ano i závěrek celé druhé (prorocké) části knihy Dan. — „dva jiní" — andělé, kteří se dostavili, aby byli svědky přísahy Gabrielovy (v. 7). — „řeka" jest zde Tigris; srv. výše 10, 4.

V. [6]. „muž oděný v roucho lněné" = Gabriel. Srv. 10, 5. — Daniel se tázal jako výše 7, 16. 19; 10, 16 n. — „vody" bývají v Písmě často náznakem

„Kdy bude konec
těmto divům?“

[7] I slyšel jsem muže, oděného v roucho lněné,
stojícího nad vodou řeky,
když zdvihl pravici
i levici svou k nebi,

kterak přisahal skrze věčně Živého,
že to potrvá dobu a dvě doby a polovici doby;
až bude dokonale zlomena moc lidu svatého,
splní se všecky ty věci.

[8] Slyšel jsem (to),
ale neporozuměl,
i řekl jsem: „Můj Pane,
co bude potom?“

[9] I řekl:
„Jdi, Danieli,
neboť ukryty a zapečetěny jsou (ty) řeči,
až do uloženého času.

[10] Očištěni a vytříbeni,
[jako v ohni] vyzkoušeni budou mnozí;
bezbožní bezbožně činiti budou,
a žádný bezbožník tomu neporozumí,
učení však porozumějí.

[11] Od té doby, kdy zrušena bude obět ustavičná
a postavena bude ohava na zpuštění,
bude tomu tisíc dvě stě devadesáte dní.

útrap; stojí-li Gabriel nad nimi, znamená to, že bude hleděti na ně s hora. — Daniel se tázal, kdy ten „konec“, o němž byl anděl tolikráte mluvil, přijde. — „divům“ = divným věcem, budícím úžas, vysloveným ve hl 11.

V. 7. Zdvíhati ruku k nebi bývalo obyčejem starých, když přisahali; zdvihnouti obě ruce znamená dvojnásobně dovolávati se Boha za svědka. Srv Dt 32, 40; Ez 20, 5. — Doba jest označena jako výše 7, 25. ($3\frac{1}{2}$ roku od znesvěcení chrámu dne 25. měsíce kisleu r. 168 až do smrti Antiochovy). — „moc lidu Božího bude dokonale zlomena“, až nastane pohroma, jaká nebyla od té doby, co národové počali býti (v. 1). Tato věta bývá však opravována a překládána: „jak bude u konce moc ničitele svatého lidu“, t. j. až umře Antiochus Epifanes. — „všecky ty věci“ podivné (v. 6), předpověděné ve hl 11.

V. 8. „co bude potom“ = která věc bude ze všeho poslední? Tato otázka (druhá) rovná se bezmála otázce první (v. 6), na kterou Dan nedostal od anděla odpovědi, jaké si přál.

V. 9. Daniel má se spokojiti s tím, co mu bylo zjeveno. — „jdi“ a neptej se již. — Srv. výše v. 4. Stačí, aby bylo proroctví uchováno až do času, kdy se bude plniti; skutečnost sama podá bližší jeho výklad. Výše v. 4.

V. 10. Srv. v. 11, 35. — Utrpení (za krále Antiocha) bude jedněm příležitostí, aby svou šlechetnost osvědčili, vytříbili, utvrdili, jiným budou ty svízele kamenem úrazu — zatvrdí se více ve své zlobě. Má tedy býti proroctví hl 11. výstrahou každému zbožnému, aby neodpadl, má býti povzbuzením, aby v dobrém vytrval až do konce; k tomu stačí, co bylo zjeveno, k tomu netřeba Danielovi poučení nových.

V. 11. Srv. výše 8, 13; 11, 31. Řeč je zde o Antiochovi Epifanovi; na protikrista lze věc vztahovati toliko pokud jest Antioch předobrazem protikristovým. (Knabenbauer.) — Dobu *1290* dní dlužno počítati od zrušení

[12] Blaze tomu, kdo vyčká,
a dožije se tisíce tří set třicíti pěti dní.
[13] Ty pak jdi k uloženému cíli a odpočiň si;
a na konci času povstaneš k údělu svému.“

(Až potud četli jsme Daniele v hebrejském rukopise. To, co následuje až do konce knihy, přeloženo jest z vydání Teodotionova.)

Dva dějinné dodatky: O Susaně (hl 13), o Bélovi a babylonském draku (13, 65—14, 42).

Dodatek prvý: O Susaně (hl 13).

Ctná Susana odporuje nemravným návrhům dvou judských soudců (v. 1—23). Byla proto od nich křivě obžalována z porušení manželské věrnosti a odsouzena k smrti (v. 24—41). Hospodin slyší její modlitbu (v. 42—44). Daniel ujímá se nevinné ženy, vymáhá jí obnovu soudního řízení (v. 45—49), při němž usvědčeni judští soudci z křivé žaloby, a Susana osvobozena byla (v. 50—64).

Hlava 13. — [1] V Babyloně bydlil muž jménem Joakim. [2] Měl pak manželku jménem Susanu, dceru Helkiášovu, velmi krásnou a boha-

---

pravidelné bohoslužby ve chrámě jerusalemském a postavení pohanského oltáře na zákonitý oltář ve vnitřním nádvoří (25. kisleu 168). — *1290* dní (výše 8, 14. bylo počítáno $\frac{2300}{2}$) jsou *43* měsíce (počítáno po 30 dnech na měsíc); t. j. tři roky (o 12 měsících, jeden přestupný o 13) a půl roku, jak řečeno výše ve v. 7. ($3 \times 12 + 1 + 6 = 43$). Konec této lhůty je smrt Antiocha Epifana.

V. [12]. Číslice *1335* jest větší než *1290* (ve v. 11) o *45* dní. Počátek ani konec té lhůty není nám znám. Riessler se domnívá, že snad nemoc Antiochova trvala 45 dní (?) — „vyčká“ = vydrží = vytrvá. — Ježto anděl odmítl dávati Danielovi bližší vysvětlení (v. 9), zdá se, že v. 11 n, jež odmítnutá vysvětlení obsahují, jsou glosy.

V. [13]. „jdi k uloženému cíli“ = půjdeš ke konci, t. j. přiblížíš se k němu dalším věkem, ale nedočkáš se ho (pronásledování za dnů Epifanových), „odpočineš si“, t. j. umřeš (prve). Nezůstaneš však v hrobě na vždy, nýbrž na konci časů „povstaneš“ z hrobu, abys obdržel, co zasluhuješ, t. j. abys vstal se spravedlivci k životu věčnému (v. 2.) — Slibem, který připovídá Danielovi osobní poslední ukojení tužeb, anděl končí svou řeč a Daniel svou knihu.

Hl. 13. — V rukopisech některých překladů (také Teodotionova) jest příběh o Susaně s nadpisem „Susana“ nebo „Danielův rozsudek“ před 1. hl Dan. — V LXX jest za hl 12. — Příběh o Susaně jakožto Písmo uvádějí: Irenej, Kliment Alex., Hippolyt, Origenes, Atanáš, Cyril Jerus., Tertullian, Cyprian, Hilar, Jeronym a jj. — Všecky staré překlady příběh o Susaně mají. (Origenes v listě k Afrikánovi tvrdí, že moudřejší Židé palestinští příběh znali, že však jej z četby veřejné vyloučili, aby lid slyše o hanebnosti dvou starších, nepozbýval úcty ke starším vůbec). — Také v katakombách bývala vyobrazena cudná Susana. — Církev předčítá od nepamětných dob při mši sv. příběh o Susaně jakožto čtení (místo epištoly) v sobotu po III. neděli postní. Srv. níže úvod do hl 14. — O řeči, ve které hl 13. byla původně napsána, viz výše str. 689. — O vztahu hl 13. k prvokanonické knize Dan viz tamže. — Od koho a kdy byla hl 13. napsána, viz tamže. — Co bylo řečeno výše o historické ceně prvokanonické knihy Dan, možno tvrditi také o hl této (13.).

V. [1]. Joakim tento nesmí býti ztotožňován se stejnojmenným králem judským (Joakimem 608—598) tím méně s Joachinem (598). Kdy se Joakim v Babylonii usadil, není známo. Snad byl odveden jakožto rukojmí spolu s Danielem r. 605. Možno však, že byla rodina jeho již před zajetím v Babyloně se usídlila, snad proto, že tam kvetl pro ni zisk z obchodu; tím snáze si možno vysvětliti jeho velikou zámožnost (v. 4). — Kdy se událost zde vypravovaná sběhla, možno vyvozovati z v. 45. Daniel sluje tam (ve v. 45) „mladší ji-

bojnou; [3] její rodičové totiž, jsouce spravedliví, vychovali svou dceru podle zákona Mojžíšova. [4] Joakim byl velmi bohatý, a měl zahradu vedle svého domu. K němu scházívali se Judovci, ježto byl ze všech nejváženější.

[5] Toho roku ustanoveni byli z lidu dva starší za soudce. — O těch mluvil Pán: „Vyšla nepravost z Babylonu od starších, soudců, kteří zdáli se spravovati lid.“ — [6] Ti chodívali do domu Joakimova, a přicházeli k nim všichni, kteří měli soudy. [7] Když se lid vracíval domů o poledni, vcházela Susana a procházela se v zahradě muže svého. [8] Ti starší vídajíce ji každý den, když (tam) vcházela a procházela se, vzpláli touhou po ní; [9] i převrátili smysl svůj, odvrátili oči své, by neviděli nebe, a nerozpomněli se na spravedlivé soudy (Boží). [10] Byli tedy oba raněni láskou k ní, avšak nezmínil se druh druhu o své bolesti, [11] ježto se styděli oznámiti si žádost svou, že totiž chtěli by s ní pobaviti se. [12] Den ode dne vášnivěji číhali, aby ji viděli. I řekl (kdysi) druh druhu: [13] „Pojďme domů, neť hodina oběda.“ Vyšedše tedy rozešli se, [14] avšak vrátivše se, opět se sešli; vyptavše se pak vespolek na příčinu, vyznali (si) žádost svou. Tehdy ustanovili také společně čas, kdy by ji mohli nalézti samu.

[15] Jednou, když číhali na příhodný den, vešla jednu chvíli jak obyčejně, toliko se dvěma děvečkami, chtějíc se v zahradě okoupati, ježto bylo horko; [16] nikdo tam nebyl kromě dvou starších, kteří z úkrytu na ni upírali oči. [17] I řekla děvečkám: „Přineste mi oleje a mýdla, a dveře zahrady zavřete, ať se mohu okoupati.“ [18] Učinily tedy, jak po-

---

noch“; „jinoch“ předpokládá hebrejské na'ar, jež znamená sice věk mladistvý, připouští však také věk mužný. Viz o tom k Jer 1, 2. — Příběh o Susaně možno tedy časově zařaditi za 1 nebo 2 hlavu Dan (v prvé, dějepisné části). Daniel svým zákrokem dokázal, že jest od Boha omilostněn, jak řečeno 1, 17. Proslavil-li se Dan u dvora, jak vypravuje hl 2., proslavil se také u lidu, jak poznamenává níže v. 64. (Knabenbauer.)

V. [2]. Sušanná — slovo hebr. = Lilie. — Ženám bývala dávána jména rostlin, jako na př. Tamar (= Palma). — Srv. Est 2, 7; Pís 2, 1; Os 14, 6. — Jméno „Helkiáš“ vyskytuje se často v kruzích kněžských, i možno se domnívati, že i Susana byla z rodu kněžského nebo levitského. Srv. Jer 1, 1; 29, 3; 1 Par 6, 30; 26, 11; Neh 8, 4. (Knabenbauer.) Měla všecky vlastnosti dobré manželky, zejména zbožnost a z ní se řinoucí mravnost.

V. [4]. Zajatci nemajíce soudních budov, konali soudy v soukromém prostranném domě svého zámožného soukmenovce. (Možno, že se k němu scházívali také ke společným pobožnostem.) — Podle obyčeje dávného Východu popřávali panovníci podrobeným národům (i zajatcům) dosti velikou samosprávu, jen když jim odváděli žádané berně. (Také místodržící babylonský po r. 587 nebyl Babyloňan, nýbrž Žid Godoljáš.)

V. [5]. Výrok prorocký, zde uvedený nevyskytuje se v tomto znění v bibli. Snad koloval toliko ústně, nebo podle paměti uvedena a přizpůsobena jsou tu slova, jimiž prorok všeobecně káral představené, že nezastávají svého úřadu poctivě, že ho zneužívají k ukojení svých sobeckých žádostí. — „z Babylona“ = v Babyloně (Riessler). — „zdáli se spravovati lid“, zatím však se ukázalo, že to byli ne vůdci, nýbrž svůdci lidu. — Podle židovského podání (nezaručeného) byli to Ahab a Sedekjáš, jmenovaní Jer 29, 22., podle syrského překladu Heraklejského sluli Amid a Abid!

V. [9]. „převrátili smysl svůj“ = zbláznili se vášní. — Měli naopak pohlédnouti k nebi a Boha za pomoc poprositi. — „spravedlivé soudy“, jimiž vinníky trestá.

V. [10]. Druh styděl se druha, aby mu vyjevil necudné své plány, Boha však, jenž zpytuje ledví i srdce, se nestyděli!

V. [17]. Po koupeli staří mazávali si tělo olejem a voňavkami. Srv. Rut 3, 3; 2 Král 12, 20; Judit 10, 3. — Místo „mýdlo“ možno také překládati „voňavku“ (mast).

ručila: zavřely dveře zahrady a vešly zadními dveřmi, aby přinesly, co byla poručila. Že byli starší vnitř ukryti, nevěděly. [19] Když děvečky vyšly, vstali oba starší, přiběhli k ní a řekli: [20] „Hle, dveře zahrady jsou zavřeny, žádný nás nevidí, a my po tobě toužíme; proto dovol nám, bychom se pobavili s tebou. [21] Nebudeš-li chtíti, udáme tě, že (tu) byl s tebou jinoch a že jsi pro tu příčinu poslala děvečky domů.“ [22] Susana vzdechla a řekla: „Stísněna jsem se všech stran; neboť učiním-li to, čeká mne smrt; pakli neučiním, neujdu rukou vašich. [23] Avšak lépe mi jest beze skutku upadnouti v ruce vaše, nežli hřešiti před obličejem Páně.“

[24] I vzkřikla hlasem velikým Susana, ale vzkřikli také starší proti ní; [25] a jeden běžel ke dveřím zahrady a otevřel. [26] Služebníci domu, když uslyšeli křik v zahradě, vskočili tam zadními dveřmi, aby viděli, co je to. [27] A když starší mluvili, zarděli se služebníci náramně, ježto nikdy nebyla pravena o Susaně věc taková.

Druhý den, [28] když přišel lid k muži jejímu Joakimovi, přišli také ti dva starší, plní nešlechetných úmyslů proti Susaně, aby ji zabili. [29] A řekli před lidem: „Pošlete pro Susanu, dceru Helkiášovu, ženu Joakimovu!“ I poslali hned (pro ni), [30] a ona přišla s rodiči, se syny i se všemi příbuznými svými. — [31] Byla pak Susana náramně půvabná a krásného vzezření. — [32] Tedy ti nešlechetníci rozkázali, aby jí byl sňat závoj; — byla totiž zahalena — aspoň tak chtěli se pokochati její krásou. — [33] Příbuzní její a všichni, kteří ji znali, plakali. [34] Povstavše pak oba starší mezi lidem, položili ruce své na hlavu její. [35] Ona plačíc vzhlédla k nebi, neboť doufalo srdce její v Pána. [36] A starší řekli: „Když jsme se procházeli sami po zahradě, vešla tam tato se dvěma děvečkami, a zavřevši dveře zahrady, poslala děvečky domů. [37] Tu přišel k ní jinoch, jenž se byl schoval, a přidružil se k ní. [38] My pak, byvše v koutě zahrady a spatřivše tu nepravost, běželi jsme k nim a viděli jsme, ani spolu obcují. [39] Jeho sice nemohli jsme chytit, ježto byl silnější než my, a otevřev dveře vyskočil; [40] tuto však chytivše tázali jsme se, kdo je ten jinoch, ale nechtěla nám říci. Této věci svědkové jsme.“ [41] Obec jim uvěřila jakožto starším a soudcům lidu, i odsoudili ji na smrt.

V. 22n. „smrt“ duchovní a nad to i nebezpečí smrti tělesné, kdyby se prozradilo, že jsem se manželu zpronevěřila; věc by se snadno prozraditi mohla. Nebude-li jim po vůli, čeká ji po lidsku souzeno smrt jistá, povolí-li jim, není nebezpečí smrti tělesné od lidí sice tak jisté, avšak urazí Hospodina, který ji může jinak a to třeba hned smrtí potrestati. Tento ohled na Hospodina rozhoduje: raději si volí nevinnost a smrt jistou od lidí, nežli smrt, kterou by ji mohl stihnouti Bůh za smrtelný hřích. Starci „odvrátili oči, aby nebe neviděli“ (v. 9), Susana upírá v duchu ustavičně oko k nebi. Jaký to rozdíl! Susana jedná hrdinně (heroicky).

V. 24. Starci vzkřikli, aby se nezdálo, že jsou vinníci, nýbrž stihatelé zločinu. (Van Steen, Maldonat.)

V. 27. Ačkoliv předešlý bezúhonný a neporušený život zdál se vydávati svědectví cudnosti, zdálo se služebnictvu bezbožné, nevěřiti starším. (Aug.)

V. 28. Počíná se soudní řízení

V. 31. Zákon Nm 5, 18. přikazoval, aby žena, podezřelá z manželské nevěry, byla předvedena s holou hlavou. Toho zákona starší používají, aby aspoň pohledem na krasavici ukojili svou chlipnost.

V. 34. Podle zákona Lv 24, 14. svědkové kladli ruce vinníkům na hlavu.

V. 35. Ústy mlčela, ale srdcem volala (k Bohu) Aug.

V. 41. Obec nežádala podrobnějšího vyšetřování, nežádala, aby ti, kteří znali dosavadní cudný život Susanin promluvili, spokojila se s trestním oznámením dvou úředních osob. Srv. Dt 19, 15.

[42] Susana zvolala hlasem velikým řkouc: „Bože věčný, který znáš věci skryté, který všecko víš prve nežli se stane, [43] ty víš, že křivé svědectví vydali proti mně; aj, umírám, nic neučinivši z toho, co tito zločinně smyslili si proti mně.“ [44] I vyslyšel Pán hlas její.

[45] Když vedena byla na smrt, vzbudil Pán svatého ducha mladšího jinocha, který slul Daniel. [46] I zvolal hlasem velikým: „Čist jsem já od krve této (ženy).“ [47] Všecek lid obrátiv se k němu tázal se: „Co to mluvíš?“ [48] On pak stoje mezi nimi řekl: „Jste tak nerozvážní, synové Israelovi, že nevyšetřivše věc, aniž nabyvše přesvědčení, co pravda jest, odsoudili jste dceru Israelovu? [49] Vraťte se k soudu, neboť křivě svědčili proti ní.“ [50] Tedy lid rychle se vrátil. A starší obce mu řekli: „Pojď, posaď se mezi nás a podej nám zprávu; neboť tobě dal Bůh čest, jaká přísluší stáři.“ [51] Daniel jim řekl: „Oddělte je, jednoho daleko od druhého, a budu je vyslýchati.“ [52] Když tedy oddělen byl jeden od druhého, povolav prvého z nich řekl mu: „Sestárlý ve dnech zlých, nyní přicházejí (tresty za) hříchy tvé, které jsi prve páchal [53] nespravedlivě soudě, nevinné odsuzuje a osvobozuje vinné, kdežto Pán dí: „Nevinného a toho, jenž je v právu, nezabiješ!“ [54] Nyní tedy, jestli jsi ji viděl, pověz, pod kterým stromem jsi je viděl, že spolu mluví?“ On odpověděl: „Pod lentiškem.“ [55] I řekl Daniel: „Dobře jsi zalhal proti svému hrdlu; neboť hle — anděl Boží dostal rozkaz od Boha, i rozpůlí tě.“ [56] Odbyv toho a rozkázav přijíti druhému, řekl mu: „Plémě kanaanské, a ne judské, krása tě svedla a chlipnost převrátila ti srdce; [57] tak jste činívali dcerám israelským a ony bojíce se byly

---

V. 42. Cit srdce, čisté vyznání mysli a dobré svědomí učinily hlas její jasnějším; proto byl veliký křik její před Bohem, jehož lidé neslyšeli (Jer). Srv. v. 35. Srv. podobný stav duševní tří jinochů 3, 17 n.

V. 45. Duše Danielova byla zbožná a čistá, tedy svatá; té Bůh vnukl, že Susana jest nevinna, že starši jsou vinníci, a dodal jí nadpřirozené síly, aby tu nevinu a pokud se týče vinu uplatnila.

V. 46. Výstup Danielův vzbudil všeobecnou pozornost.

V. 47. Dan žádá, aby soudní řízení bylo obnoveno. Snad na základě Dt 19, 18.

V. 50. „čest, jež přísluší stáří“ je zde právo souditi. Mluví tu ostatní starší, kteří soud vedli, nikoli dva starši, kteří vystoupili jakožto svědkové

V. 51. Aby se nemohli domluviti.

V. 52. Ty „dny“ byly mravně „zlé“, ježto v nich páchal nepravosti. Byl to muž v hříších sešedivělý.

V. 53. srv. s Ex 23, 7; Lv. 19, 5.

V. 55. „zalhal proti svému hrdlu“ — svou odpovědí jako bys mečem se sťal, ježto na základě tvé výpovědi dokázáno bude, že jsi vydal proti Susaně křivé svědectví. — „rozpůlí tě“ v řeckém znění (schisei) hraje se jménem stromu, jejž staří jmenovali „schinos“. Asi jako kdyby na př. v češtině jmenoval se strom „rozpol“ (srv. topol). Nebo kdyby slul strom „rozsek“ a na to navázáno bylo „rozsekne tě“. Ta hříčka slovná mohla býti již v hebrejském původním znění a překladatel mohl ji podobně jako níže ve v. 58n napodobiti v řečtině. Při tom nebylo nutno, aby rozhodovala rostlinopisná totožnost stromu řecky jmenovaného se stromem jmenovaným hebrejsky; hříčka slov žádala, aby v řečtině byl jmenován strom třebas i rostlinopisně (věcně) jiný nežli byl udán v hebr. Proto vyšetřovati, které to byly stromy, jež původně tu byly jmenovány, nemá mnoho vyhlídek na zdar přesnosti dějepisné a rostlinopisné. — „lentišek“ jest „pistacia lentiscus“ (možno, že hebr. zněl název stromu „çori“; na to bylo by lze navázati přiměřený tvar od kmene ráçac — probodnouti. Riessler.) — Andělé jsou vykonavatelé Prozřetelnosti Boží, která žádá smrt křivých svědků; tu smrt dá anděl vykonati lidem.

V. 56. „kanaanské“ = smilné. Srv. Ez 16, 3. 45; Lv 18, 3; Moudr 12, 3 n; 14, 24 n.

V. 57. „dcery israelské“ byly snad potomkyně po Israelitech, odvedených do zajetí assyrského, z nichž některé se dostaly až do Babylonie; ježto

vám po vůli; ale dcera judská nesvolila k vaší nepravosti. [58] Nyní tedy pověz mi, pod kterým stromem postihl jsi je, že spolu mluví?“ On řekl: „Pod svídou.“ [59] I řekl mu Daniel: „Dobřes i ty zalhal proti svému hrdlu, neboť čeká anděl Páně s mečem, aby tě rozřízl, aby zabil vás.“ [60] I vzkřiklo všecko shromáždění hlasem velikým, a velebilo Boha, jenž vysvobozuje doufající v něho. [61] A povstali proti oběma starším — usvědčilť je Daniel z úst jejich, že křivě svědčili — a učinil jim, co zlého učiniti chtěli oni svému bližnímu. [62] Aby učinili podle zákona Mojžíšova, zabili je. Tak vysvobozena byla nevinná krev ten den. [63] Helkiáš pak i žena jeho chválili Boha pro svou dceru Susanu s Joakimem, mužem jejím, i se všemi příbuznými, že nebyla shledána na ní hanebná věc. [64] Daniel pak pokládán byl od lidu za velikého od toho dne.

Dodatek druhý: O Bélovi a draku (13, 65—14, 42).

[65] Král Astyages byl přiřazen k svým otcům, i ujal Cyrus, Peršan, království jeho.

---

byly prosáklé duchem pohanským více než obyvatelstvo Judska, byly také méně mravné, neměly tolik hrdinnosti jako Susana, Judovka.

V. 58. V řeckém jméno stromu „prinos“ hraje se slovem „rozsekne tě“ (prisei). Viz obdobný případ výše ve v. 54 n. „svída“ — cornus... Možno pochybovati, zdali stromy v překladech jmenované vůbec v Babylonii rostly. — Podobná hříčka slov z aramštiny byla převedena do řečtiny také Mt 16, 18 („petra“ (aramsky kéfá) — Petr).

V. 60. Rozpor svědků objevil pravdu, osvobodil cudnost (Aug.).

V. 61 n. Srv. Dt 19, 19; 22, 21—24; Jan 8, 5. — Život člověkův na Východě neměl valné ceny; trest smrti za křivé udání ze zločinu cizoložství byl venkoncem v duchu práva babylonského; Židům nebylo tedy se obávati, že budou pohnáni k úřadům babylonským, aby se zodpovídali za utracení dvou lidských životů.

V. 63. Rodiče Susany se radují a díky Bohu vzdávají za to, že jejich snahy, vychovati dceru cudnou nebyly marny.

V. 64. Daniel, který asi již na dvoře byl se proslavil věděním a znalostí věcí tajných (1, 17; 2, 1 nn) došel i u svých krajanů uznání, že je jinoch (mladý muž) vedený duchem Božím (Knabenbauer). — Také tato složka 13, 65—14, 42 byla v kanoně i v bibli Židů hellenistských (řecky vzdělaných), t. j. v LXX jistě již v polovici druhého století před Kr., kdy byl pořízen z hebrejštiny a z aramštiny překlad prvokanonické knihy Dan do řečtiny. Ještě ve druhém století křesťanském pokládali Židé tento úryvek (13, 65—14, 42) za kanonický, jak vyplývá z toho, že Teodotion, jenž té doby (2 století křesťanské) pořizoval překlad celé knihy Dan, složku tuto do něho také pojal. Církev katolická přijavši od Židů hellenistských řeckou bibli i kanon, přijala také tuto hlavu (14); svědectvími starocírkevního písemnictví i umění (Daniel v jámě lví s Habakukem vyobrazený v Katakombách) lze doložiti, že již za prvních (tří) křesťanských století byla hl 14 pokládána za složku biblickou, jež jest původu božskeho. Užívali jí při důkazech nauky křesťanské Irenej, Kliment z Alexandrie, Tertullian, Cyprian, Origenes, Atanáš, Cyril Jerus. Všecky staré překlady obsahují také tento úryvek. Církev od dávných dob dává hl 14 předčítati jakožto čtení ~~ve středu~~ po neděli smrtné. Proto právem ustanovil sněm Tridentský (zas IV): „Jestliže někdo knihy ty celé, se všemi částmi jejich, jak bývají v církvi katolické čteny a jak jsou obsaženy ve starém obecném překladě latinském, za svaté a kanonické nepřijme, budiž vyobcován z církve“. O jazyku, v němž se nás hl 14 dochovala a původně napsána byla, viz výše 689. — O vztahu hl 14 (a ostatních složek druhokanonických) k prvokanonické knize Dan viz tamže. — O době kdy byla napsána a od koho, viz tamže. — Co bylo řečeno výše o ceně historické prvokanonické knihy Dan, možno tvrditi také o této hl (14).

V. 65. bývá právem spojován s úryvkem následujícím (s hl 14); udává dobu, kdy se událost ve hl 14 vypravovaná sběhla. — V. 65. v LXX není; za to však má LXX podobný v. 6, 28 jenž (tam, v LXX) zní: „A král Darius byl při-

Hlava 14. — [1] Daniel byl králův spolustolovník a váženější nežli všichni přátelé jeho.
[2] Babyloňané měli také modlu, jež slula Bél; každý den vyna-

---

řazen k rodu svému, Daniel byl ustanoven nad královstvím Dariovým, a Cyrus Peršan ujal království jeho". Také zde 13, 65 místo „Astyages" dlužno čísti „Darius"; toto slovo tu původně bylo, jak vyplývá z Klimenta Alexandrijského, podle něhož sběhla se událost ve hl 14 vypravovaná za Daria. — Scholz upozorňue na vatikánský rukopis ze 12. století, jenž místo „Astyages" má tu skutečně „Darius". Dlužno rozuměti Daria Méda (srv. 5, 31). — „byl přiřazen ke svým otcům" = zemřel jako Gn 25, 8 a jj. — (Mysliti na Astyaga, krále médského, jenž nikde jinde v bibli jmenován není, jest velmi nesnadno. Byl by to Astyages II. (584—550), jejž Cyrus porazil a zajal r. 550. Cyrus, aby se zdálo, že nabývá koruny médské ne jako výbojce, nýbrž na základě práva dědického, pojal dceru Astyagovu Amytis za manželku a s Astyagem nakládal velmi šetrně, že se lidu mohlo zdáti, jakoby panoval Astyages dále, a jakoby Cyrus nastupoval trůn teprve po smrti Astyagově (Herodot I. 130). Astyages však sotva se dočekal r. 539, kdy Cyrus dobyl Babylona; a i kdyby se byl dočkal tohoto roku, bylo by podivno, aby spisovatel, chtěje vypravovati událost, která se sběhla v Babyloně za vlády Cyrovy, uváděl smrt krále médského za časový údaj, kdy nastoupil Cyrus vládu v Babylonii, kde přece Astyages nikdy nekraloval!) — Z nápadné podobnosti Teodotionova 13, 65 s 6, 28 LXX bylo by možno se dohadovati, že hl 14 byla kdysi za hl 6 v LXX; když byla odtud vyňata a dána na konec, byl nedopatřením 6, 28. ponechán na svém místě, a hl 14. zůstala v LXX bez časového údaje. Teodotion později pojal datum ze LXX 6, 28 a položil je v čelo hl 14, jež byla bez časového údaje. — Zdá se, že 13, 65. podává časový údaj toliko přibližně; chce snad naznačiti, že se událost sběhla prvého roku krále Cyra, kdy vládl jménem jeho v Babyloně syn jeho Kambyses s Cyrovým místodržícím Ugbaru (= „Dariem Médem"), že by tedy nejmenovaný „král" hlavy 14 mohl býti Kambyses (Riessler) nebo Ugbaru. Těm by lépe svědčila nešetrnost k bohu a chrámu babylonskému nežli Cyrovi. Riessler upozorňuje na domněnku Wincklerovu, že Kambyses, jenž byl rok králem v Babyloně, urazil náboženské smýšlení Babyloňanů a proto že byl od svého otce (Cyra) sesazen, načež dal se za krále babylonského korunovati sám Cyrus. Scholz, jenž pokládá v. 13, 65, za glosu, domnívá se, že řečená glosa zařazuje hl 14 do druhu „midrašů" nebo „apokalypsí". O midrašu viz 2 Par 13, 22. O apokalypsi viz výše úvod na str. 690. p. 31.

Hl. 14. — V. [1]. Nejmenovaný tu „král" bývá pokládán se zřetelem na 13, 65. za Cyra. Lépe však mysliti na Kambysa nebo na Ugbaru, jak řečeno bylo již k 13, 65. — „spolustolovníkem" = vlivným činitelem na dvoře královském, rádcem, jako byli později „přátelé" Ptolemeovců a Seleukovců; z názvu toho (čestného) nevyplývá nutně, že Dan, který se nechtěl kdysi poskvrniti pohanskými pokrmy, donášenými z královské kuchyně, (hl 1) nyní denně tyto královské pokrmy beze všeho jedl. — Již výše 6, 28 bylo naznačeno, že Dan, těšící se veliké vážnosti králův novobabylonských, nepozbyl té úcty ani u Achémenovce Cyra (539—530) a jeho zástupců Kambysa a Gobryáše. Velkodušný, svobodomyslný Cyrus neměl příčiny, aby Daniele, Judovce (ne Babyloňana), jenž nebyl spřízněn s dynastií chaldskou, Daniele, který byl předpověděl, že se zmocní Médové a Peršané říše Babylonské (5, 28) neměl příčiny, aby tohoto vynikajícího muže, který mu mohl jen prospěti, od svého dvora zaháněl. — LXX má před hl 14 nadpis: „Z proroctví Habakuka, syna Jesusova z kmene Levi". — Jméno „Habakuk" vzato jest zajisté z v. 32 (níže), i možno z nadpisu toho vyvozovati, že obě části hl 14., t. j. v. 1—21. a v. 22—42. byly pokládány za jediný celek, jakým skutečně jsou. Podle svědectví Eusebiova a Apollinariova byl tento nadpis před hl 13., že tedy i příběh o Susaně byl pokládán za slovesný plod Habakukův (viz k v. 32.) — Podle LXX zní v. 1 (hl 14): „Kterýsi kněz, jménem Daniel, syn Abalův, byl spolustolovníkem krále babylonského". Ježto podle 1, 6 byl Daniel prorok z rodu Judova, rozlišuje LXX Daniele proroka a Daniele kněze, známého z 1 Esdr 8, 2; 2 Esdr 10, 7. Možno, že jest v LXX tento v. na základě uvedených míst Esdr — glosován. — Abal jest nejspíše Abel (Bludau) nebo Abda (3 Král 4, 6; 2 Esdr 11, 17).

V. [2]. „měr" = artab. — Podle Herodota (I. 192) „artabé" byla míra perská, rovnající se jedné celé a jedné šestnáctině řecké míry,

ložili na ni dvanácte měř běli, čtyřicet ovec a šest džbánů vína. [3] Také král jej ctil a chodil každý den klaněti se jemu, kdežto Daniel klaněl

---

řečené medimnos, tedy 55·08 litrů. (Artaba médská = 51·84 litrů) artaba egyptská za dob Ptolemeovců = 39·31. Dvanáct perských artab byl tedy 661 litr. Bylo-li kněží Bélových *70*, dostalo se na jednoho denně asi 9½ litrů jemné mouky. — „džbánů" = metrét. — Metrétés = attická amfora = 38·88 litrů, později 39·294 litrů, měla tedy bezmála tolik jako hebr. bat. — „šest" metrét = 233·58 litrů, z čehož připadlo na jednu ze sedmdesáti kněžských rodin asi půlčtvrta litru. — Byly to oběti, kladené na oltář nebo pokrmy kladené bohu na stůl (lektisternia) Herodot (I. 183) a Diodor Sicilský (2, 9) dosvědčují, že i u Babyloňanů byla „lektisternia" známa. — Nesčetnými klínopisnými zprávami lze doložiti, že babylonští králové dodávali do chrámu k těmto účelům veliká množství potravin a vína, buď ze svých důchodů nebo že aspoň bděli, aby v podobě všelijakých dávek chrámových bylo dodáváno od poddaných. Na velikém nápise ve Uádi-Brisa (na Libanu) honosí se Nabuchodonosor: „O oběti, povinné Mardukovi... pečoval jsem nad dřívější míru v největší hojnosti. Každý den dvě tučná, dorostlá, vykrmená zvířata, dobré, vyrostlé dobytče hovězí, jehož podoba byla dokonalá, 44 vykrmených mladých ovec, ...4 kohouty (?), 10 holubů (?), 30 marrátů, 4 kohoutky, 3 pletence česneku, násadu ryb sladkovodních, ...bujnou zeleninu, bohatství zahradních záhonů, zlatě lesklé ovoce, ...datle, kaktusové fíky z Tilmunu, bílé fíky, učištěný ovocný med, jemné řídké pivo, máslo, sladkou smetanu, mléko, nejjemnější olej, mast, zlatohnědou pšenici, sesamové pivo, jiskřící víno, víno z Izallu, Tuimmu, Siminu, Chilbunu, Arnabanu, Suchu, Bít-Kubáti, Opis a Bitati kázal jsem předložiti na stůl Marduka a Zarpanity, mých panovníků. (Sloupec V. ř. 23—57. Langdon str. 154 n.) (Srv. kvitance chrámové a podobné listiny) — Hlavním bohem města Babylona i celé říše babylonské byl Marduk, jenž slul bélu, t. j. pán (původně jméno obecné!) a jenž později pohltil všecky vlastnosti velikého boha, jehož hlavním sídlem byl Nippur, a jehož vlastní jméno bylo Bél. Srv. Is 46, 1. — Hlavní chrám Marduka-Béla slul E-sagil; severně tohoto chrámu byla pověstná babylonská věž, zvaná E-temen-an-ki („Dům základního kamene nebes i země"). Obě budovy činící celek nazývá Herodot „svatyně Dia Béla s kovovými branami". — Naproti „velikému" chrámu, jenž byl na vrchu sedmistupňové věže, nazývá Herodot chrám na jejím jižním úpatí (Esagil) — „chrámem dolním" (spodním). Zbytky řečeného chrámu nalezeny byly při vykopávkách německých hluboko v pahorku, jmenovaném Amran ibn Ali (na jihu ssutin Babylonu). Věž měla 4 strany o 90 m délky. Byla obehnána obvodní zdí, plnou menších bran. Přimyslíme-li si domy, v nichž bydlili kněží, dále zásobárny, bylo chrámoviště hodně prostranné. — Chrám E-sagil nalezen byl 21 m hluboko pod povrchem pahorku (Amran ibn Ali). Německá východní společnost dala odkrýti toliko část chrámu. Severní průčelí chrámu (hledící k věži) mělo 79·30 m délky, průčelí západní 85·80 m; byl to čtverec, jenž měl uprostřed dvůr, 31·30 m široký a 37·60 m dlouhý. — Hlavní kaple (cella) Mardukova (Bélova) byla na západě. Na straně jižní nalezena byla jiná menší kaple; třetí kaplička byla vykopána na severu řečeného dvora. Přesně v prostřed ku každé ze čtyř stran čtvercového chrámu byla brána s vyčnívajícími věžemi; hlavní vchod byl na východě. V západní kapli byla pověstná socha Mardukova (Bélova), o které se zmiňuje již král Agumkakrime (v polovici druhého tisíciletí před Kr.). Král assyrský Senacherib, dobyv Babylona r. 689 kázal sochu odnésti do města Aššur. Král Šamaššumukin dal ji dopraviti zase zpět. Podle Herodota seděl Marduk na trůně, nohy maje na podnoži a před sebou stůl. (Vše prý vážilo 800 hřiven zlata!) Kterak byl Marduk (Bél) vyobrazován, možno si představiti vypuklinou, nalezenou 18. dubna 1900 v ssutinách chrámu E-sagil. Viz k Is 46, 1 n. — Báječný had, jenž mu leží u nohou a sluje „mušruššu" připomínal boje Mardukovy (Bélovy) s Tiamatou, známé z výpravné básně „Enuma eliš". Srv. ke Gn 2, 2. — Socha Mardukova (podle Herodota sedící) v západní kapli velechrámu babylonského měla asi podobnou tvářnost (Slabý). Kromě této sochy — jak z úlomků při vykopávkách nalezených lze souditi, byly ve chrámě jmenovaném jiné sošky složene z pestrých drahokamů, jež bylo snadno rozbíti. (O vykopávky v Babylonu zásluhy má Německá vychodní společnost, založená 24. ledna 1898. Kopati počala 30. července 1898 na pahorku El-Kasr;

se Bohu svému. I tázal se ho král: „Proč se neklaníš Bélovi?“ [4] On odpověděv řekl mu: „Protože nectím model, udělaných rukou, ale živého Boha, který stvořil nebe i zemi, a má moc nad každým tělem.“ [5] Král mu řekl: „Nezdá se tobě Bél býti bůh živý? Zda nevidíš, jak

---

ředitelem vykopávek byl dr Koldewey, jemuž pomáhali Meissner, Lindl, Weissbach, Andrae, Meyer. — R. 1900 počala kopati také na pahorku Amránibn-Ali a kopala až do r. 1910.) — Pravděpodobněji však „bél“ neznamená tu nejvyššího boha babylonského Marduk-Béla, nýbrž boha, který byl v užším spojení s hadem, ve chrámě živeným. Bezrohý had byl od Babyloňanů pokládán za posvátné zvíře boha-Hada, řečeného Sachan (Siru) a ctěného popředně v Déru (v jižní Babylonii); had rohatý (cerastes) byl pokládán za posvátné zvíře Ningiszidovo. — Na meznících (kamenných) babylonsko-assyrských („Kudurru“) bývá mezi jinými náznaky bohů vyobrazen také dlouhý had a mezi bohy, na nich vypsanými jmenovan bývá aspoň na některých také il Siru. merušá il Kadi, t. j. bůh Had, dítě bohyně Kádi. Na mezníku krále Nazimaruttaše (1322—1297 př. Kr.) jest tento bůh Had zařazen mezi 17 „velikých bohů“, jako jsou Anu, Bél, Sin, Šamaš atd. Srv. mezník Merodachbaladana v Pamětech francouzské komise, poslané do Persie (Paříž 1900, VII, str. 142nn). Na podobném mezníku, zvaném Caillou Michaux jmenován jest netoliko il Siru (Sachan), ale i chráněnec jeho, mající bohonosné jméno, jehož jedna složka jest Sir; sluje Sir-násir, t. j. Had chrání (srv. podobná bohonosná jména, jejichž složky bývají jména „velikých“ bohů). Také v zaklínacích formulářích vedle velikých bohů bývá vzýván bůh Had („Šurpu“, tabulka VIII, řádek 6). — Nabuchodonosor I. (kol r. 1140) uvádí na jednom mezníku (kudurru) vedle „velikých bohů“ takéHada a nazývá jej „vznešený bůh, zrozenec chrámu v Déru“. — Jak dlouho se úcta Hadovi vzdávaná uchovala v Assyrii, vysvítá z nápisu Asarhadonova (680—669) pravícího, že boha Hada, jejž nazývá „Pánem života“ přenesl do chrámu Dér-ského. — Jak dávná byla ta hadí bohocta v Babylonii, vysvítá z několika obrazů, jež se nám zachovaly z dob lagašského krále Gudey (před r. 3000 př. Kr.): Na tak zvaném pečetidle Gudeově bůh Ningiszida, strážce Gudeův vede svého chráněnce za ruku před hlavního boha Ningirsu; z každého ramene vyvstává Ningišzidovi rohatý had, jeho to posvátné zvíře. Podobně se dvěma rohatými hady vyobrazen jest Ningišzida na Gudeově sloupě (v Berlínském museu). V pařížském Louvru mají nádobu s nápisem: „(Tuto nádobu) zasvětil Gudea, patesi lagašský, pro svůj život Ningiszidovi, svému bohu“. Na stěně nádoby zobrazen jest Ningišzida v podobě dvouhlavého hada (bez rohů), otočeného kolem hole (stromu?), jenž hltá úlitbu z nádoby hubičkou kapající. Bylo by podivno, aby v Babylonii nebyla tato bohocta hadí, když tě byla mezi blízkými národy dávného předního Východu neobyčejně rozšířena. V jižní Arabii na př. byl had náznakem boha měsíce, býval vyráběn z kovu a za provrtanou hlavu věšen, jak ze zachovaných zbytků lze souditi. Z takového hada, jejž nalezl Macalister v ssutinách Gezeru jakož i z hadích hlav, jež nalezl Sellin v zříceninách Taanneku, možno se dohadovati, že i Kanaanové viděli v hadech vyšší bytosti. Ký div, že i Israelité zbožňovali měděného hada (4 Král 18, 4). — Ne jinak bylo ve Fénicii, v Egyptě (viz níže) a v Řecku. Za těchto okolností nelze pochybovati, že i v babylonském chrámě Esagil byl bůh-Had (nebo bohové-hadi) přiměřeně vyobrazen. Diodor Sicilský (2, 9) dosvědčuje, že v Bélově chrámě byli dva velicí stříbrní hadi. (Mušruššu, jejž dal postaviti ve chrámě E-sagil na počest Mardukovu král Agumkakrime jakož i jiné báječné obludy, mající na sobě něco hadího toliko vedle složek vzatých z jiných zvířat, sem nepatří).

V. [3]. Náboženské smýšlení Cyrovo, známé z klínopisných památek srovnává se dokonale s tím, co tu řečeno, že totiž Cyrus, ač Peršan ctil také bohy babylonské. Viz 2 Par 36, 22n; Esdr 1, 2. Hada ctil tím spíše, ježto tato bohocta kvetla i v Persii, odkud pocházel. — Otázka králova proč se Daniel neklaní bohu, jejž sám král vzývá, neobsahuje nic nedějinného, naopak jest zcela přirozena; předchůdci Cyrovi na trůně babylonském žádali totéž od Hebreů: aby se klaněli bohům, jež za bohy uznávají také králové. Viz výše hl 3, 6.

V. [4]. Srv. Moudr 13, 3; Sk 14, 15; Řím 1, 19.

V. [5]. Klínopisné nápisy hemží se výroky, že oběti bohům podávané, jsou jejich pokrmy, nápoje, občerstvení, na kterých si bohové pochutnávají. Staří pohanští Východ'ané představovali si bohy vesměs jako lidi nebo zvířata, kteří mají

mnoho sní a vypije každý den?“ [6] Daniel zasmáv se řekl: „Nemyl se, králi; neboť tento jest uvnitř hlína a zevnitř měď, aniž kdy co snědl.“ [7] Tu král rozhněvav se, povolal kněžstvo jeho a řekl jim: „Nepovíte-li mně kdo je ten, jenž tyto náklady sjídá, zemřete. [8] Dokážete-li však, že Bél ty věci sjídá, zemře Daniel, neboť rouhal se Bélovi.“ Daniel řekl králi: „Staň se podle slova tvého.“ [9] Bylo pak kněží Bélových sedmdesáte kromě žen a [mládeže,] dětí. — Přišel tedy král s Danielem do chrámu Bélova.

[10] I řekli Bélovi kněží: „Aj, my vyjdeme ven; a ty, králi, předlož jídlo a namíchej vína; zavři pak dveře a zapečeť (je) prstenem svým! [11] Až ráno vejdeš, neshledáš li, že jest všecko snědeno od Béla, nechať smrtí zemřeme; sice (ať zemře) Daniel, který selhal proti nám!“ [12] Nedbali toho, ježto byli udělali pod stolem skrytý vchod, kterým vždycky vcházeli a sžírali ty věci.

[13] Když tedy vyšli, a král nakladl před Béla jídla, Daniel přikázal svým služebníkům, i přinesli popela, a (on) potrousil jím celý chrám před králem; vyšedše pak zavřeli dveře, a zapečetivše je prstenem královým, odešli. [14] V noci pak podle obyčeje svého vešli kněží, ženy i děti jejich, a snědli všecko i vypili. [15] Při prvním úsvitu král vstal a Daniel s ním. [16] Král se tázal: „Danieli, jsou pečeti celé?“ Daniel odpověděl: „Jsou celé, králi!“ [17] A hned, jak otevřel dveře, král pohleděv na stůl zkřikl hlasem velikým: „Veliký jsi, Béle, a není u tebe žádné lsti!“ [18] Daniel se zasmál, zadržel krále aby tam nevcházel, a řekl: „Viz podlahu a všimni si, čí jsou tyto šlépěje!“ [19] Král řekl: „Vidím šlépěje mužů, žen a dětí.“ Tu král rozhněvav se, [20] dal schytati kněze,

---

živočišné potřeby, zejména jídla a nápoje, kterých neukájejí jinak než lidé nebo zvířata (hadi). Také Cyrus byl synem své doby a není příčiny podkládati mu v této příčině větší osvícenost než jakou vesměs vykazovali jeho vrstevníci i nástupci. Starý pohanský Východ'an nemohl si ani představiti, jak by bohové mohli býti živi b e z p o k r m u!

V. [6]. srv. s Is 44, 12n; Jer 10, 5. 9; Bar 6, 50. — Podle LXX Dan králi p ř i s a h a l s k r z e H o s p o d i n a, Boha bohů, že socha bélova (= Hadova) nikdy nic nesnědla. Siru (Sachan) byl had kovový, uvnitř hliněný. Ningišzidu byl by č l o v ě k z týchže látek.

V. [7]. Král se rozhněval, ježto Daniel pravil cosi neslýchaného, co se nemohlo králi zdáti než r o u h á n í m. — „n á k l a d y“ = pokrmy a nápoje, které nepochybně bylo platiti samému králi.

V. [9]. Sotva je tu podán počet všech kněží, kteří byli zaměstnáni ve velechrámě E-sagil; těch bylo asi mnohem více. Srv. 3 Král 18, 19. — 70 kněží tu jmenovaných patřilo nejspíše k jedné soše, jichž bylo ve chrámě více, nebo k jedné kapli, celle, výklenku, jichž bylo rovněž ve chrámě více.

V. [10 n]. Kněží Hadovi vcházejí s Danielem v sázku na život a na smrt, při které sám král má býti rozhodčím. — (Babyloňané přičítali bohům také pohlavní pudy, jež ukájejí jako lidé; tím jistěji připisovali jim h l a d a ž í z e ň. Herodot (I., 181) vypravuje, že ve svatyni Bélově v Babyloně bylo lůžko měkce vystlané a na noc že byla na ně uváděna žena, kterou si bůh vyvolí (srv. harem východních panovníků). Týž dějepisec vypravuje, (I 183) že v jiné části řečené svatyně byla jizba, a v ní veliká zlatá socha boha, jakož i zlatý s t ů l, na němž obětováni byli b e r á n c i; byl prý tam i oltář, na němž v oběť podávány byly o v c e)

V. [12]. „N e d b a l i“ nebezpečí smrti, ve které se vydávali, spoléhajíce se na obvyklou lest, jež se tolikráte již osvědčila.

V. [13]. „p o t r o u s i l“ (potrousiti d a l) podlahu, jež bývala z upěchované hlíny, z cihel a z asfaltu.

V. [14]. Odnesli nejspíše vše do chrámových kuchyní, kde ženy maso upekly a z mouky nadělaly placek.

V. [20]. Král odsoudil je právem na smrt, ježto se byli zaručili svým životem za to, že bůh (Had) skutečně jí (v. 11). Jiná jest otázka, byl-li rozkaz krále také ihned s veškerou přísností vykonán, že se nepodařilo ani jednomu ze 70 kněží

ženy i děti jejich; i ukázali mu tajná dvířka, kterými chodívali a sjídali ty věci, jež byly na stole. [21] Proto král dal je pobíti, Béla pak vydal Danielovi, kterýž jej i s chrámem jeho vyvrátil.

[22] Byl tam také veliký drak, a Babyloňané jej zbožňovali.

---

smrti se vyhnouti. Známá východní přesnost dovoluje domněnku, že sotva byli skutečně všichni pobiti! Podle LXX král kněze z chrámu Bélova vyhnal a odevzdal je Danielovi. Ani zde ani níže ve v. 27. není řečeno, že bylo všech *70* kněží pobito. — Podle LXX vyvrátil modlu sám král; o vyvrácení chrámu LXX nemluví. — Pobořil-li Daniel „chrám", nebyl to zajisté celý velechrám, který stál ještě později za Xerxa, jak svědčí Strabo (16, 1) a Arrian (Výprava Alexandr. 7, 17), ano i Herodot, jenž vypravuje, že Xerxes chrám oloupil (I. 183), ale byla to jen kaple, snad ani ne hlavní, v níž řečená modla stála. Daniel (král) vykonal své dílo bořící nejspíše v noci, tajně; proto se Babyloňané bouří proti němu teprve později, kdy jim zcepeněl vinou Danielovou posvátný had (níže v. 27). (Daniel sám činil po rozumu zákona Ex 23, 24; 34, 13; Dt 7, 5.) — Chrámy babylonské scházely, větraly, i bylo třeba čas od času je opravovati. Sesula-li se přes noc kaple v Mardukově velechrámu a rozbila-li (podle domněnky Babyloňanů) sochu v ní vystavenou (Sachanovu nebo Ningišzidovu), nebyla to událost neslýchaná, i bylo volno Babyloňanům ssutiny odházeti, sochu rozbitou opraviti a sesutou kapli znova vystavěti. Netřeba poznamenávati, že kněží Bélovi nehodu, jež potkala jejich druhy tím, že podvod jejich byl odkryt, nezapsali, ale že věc nechali vypravovati Bélovým odpůrcům. Ostatně za dob Danielových poklesla bývalá bohocta boha Hada, že zabírala ve chrámě E-sagil místo podřízené, že byl Had již toliko (dobrým nebo zlým) andělem (démonem). Náboženství babylonské, jež za starších dob ctilo zvířata podobně jako Egypt, postupem doby soustředilo svou pozornost na poctu zosobněných velikých sil přírodních, světla (v slunci, měsíci, hvězdách) hromu, blesku a větru atd.; tím bohocta, vzdávaná zvířatům pohasla, kdežto v Egyptě udržela se mnohem déle. (Viz níže.) Cyrus, panovník osvícený, velikého politického rozhledu, jenž odvozuje od Marduka-Béla svou babylonskou korunu, jenž uměl šetřiti náboženských citů svých poddaných (srv. k 2 Par 36, 23), nebyl by dal snadno zkaziti sochu Marduka-Béla, jež byla palladiem národa a říše babylonské, kterou brával král v den svého nastoupení na trůn za ruce na znamení, že se odevzdává do ochrany (boha) Marduka-Béla. Cyrus, který zajisté i sám tento obřad vykonal (nebo kázal Kambysovi, svému synu, aby jej vykonal) byl by sotva dovolil cizinci zkaziti sochu, jež měla tak veliký význam nejen náboženský, ale i politický; mohl však snáze dáti zkaziti sochu boha podřízeného (hada, jenž byl tehdy již jen jakýmsi andělem). Kdyby had, o němž níže jest řeč, byl býval zasvěcen Mardukovi-Bélovi, byl by sotva dovolil Danielovi cizinci, aby ho podrobil tak nebezpečné zkoušce; mohl však spíše tak učiniti, byl-li had ve chrámě živen jakožto náznak boha podřízeného (Sachana nebo Ningišzidy). Také kněze Hadovy bylo snáze dáti popraviti nežli kněze Marduk-Bélovy.

V. 22. „tam" = ve chrámě, o němž byla výše řeč. — Z pramenů mimobiblických, nám známých, nelze sice zcela jasně a přímo dokázati, že Babyloňané chovali ve chrámě živého Hada-boha, jejž ošetřovali, možno však uvesti doklady, jež činí tuto bohoctu Hada živého, ve chrámě živeného, velmi pravděpodobnou: Gudea, král lagašský vypravuje (na válci B X 6 nn), že ustanovil ve chrámě (e-ninnu) pasáka, jenž měl dbáti, by had neubíral posvátné koze, ve chrámě chované, mléka. Toto místo nelze vysvětliti lépe než takto: Jako byl ve jmenovaném chrámě živen osel (zapřahaný do posvátného vozu boha Ningirsu) jako v něm byla živena posvátná koza, jejíž mléko bylo podáváno v úlitbu Ningirsu-ovi: tak byl tamže chován a živen i posvátný had. Možno se dohadovati, že mělo každé chrámové zvíře svou oddělenou místnost, aby si navzájem neškodila, a že úkolem pasáka, jejž Gudea ustanovil, bylo udržovati pořádek, zejména pak dbáti, aby bůh nižší (Ningišzida-had) nevypíjel mléko, jež mělo být obětováno bohu vyššímu (Ningirsu). — V nápise Ur-Niny dávného předchůdce Gudeova jmenována jest třída knězská: „mušlachchu"; název tento nelze přeložiti lépe než: „ošetřovatel hadů (chrámových)". — Také v babylonském chrámě E-sagil byl takový kněz (mušlachchu), jak vyplývá z nápisu babyl. krále Agumkakrime, jenž vypravuje, že „mušlachchu" očistil řečený chrám, t. j. posvětil, snad i tím, že v něm usadil posvátného živého hada, jejž Babyloňané nazývali „bél baláti", t. j. pán života! (Srv. „Bůh živý" v ústech Cyrových zde ve v. 23!) — Skutečnost, že v E-sagilu byl chován

[23] I řekl král Danielovi: „Hle, nyní nemůžeš říci, že tento není bůh živý, proto klaněj se jemu!" [24] „Pánu, Bohu svému se klaním" — pravil Daniel — „neboť on jest Bůh živý, tento však není Bůh živý! Ty pak, králi, dovol mi, a já zabiji draka bez meče i bez kyje!" Král řekl: „Svoluji." [26] Vzal tedy Daniel smolu, tuk a chlupy, svařil to, nadělal šišek, a dal je draku do tlamy. Když se drak rozpukl, řekl: „Aj, ten, kterého jste zbožňovali!"

[27] Když to Babyloňané uslyšeli, rozhněvali se náramně a srotivše se proti králi řekli: „Židem se stal král, Béla zničil, hada zabil a kněze povraždil." [28] A přišedše ke králi řekli: „Vydej nám Daniele, jinak zabijeme tebe i dům tvůj!" [29] Tedy král vida, že se obořili na

---

posvátný had, potvrzují nepřímo obdobné dokázané zjevy u jiných blízkých národů, zejména u Egypťanů, kteří posvátné hady ne toliko za živa ošetřovali, ale i po smrti balsamovali a uctivě pochovávali (hadí mumie). — Chovali je ve chrámech i v domech soukromých, dávajíce jim placky (koláče), mléko, med a j.

V. 23. Hadi budili podiv všech starověkých národů. Náhlý zjev, náhlé zmizení, pohyb tichý, pohyb bez viditelných noh, pobyt v zemních děrách, jejich domnělý styk s mrtvými, s podsvětím (podzemím), výraz oka ztrnulého, vzepjetí se hada, moc kousnutím vzíti člověku život atd. činily v očích prostého a pověrčivého pozorovatele přírody z hada bytost nadlidskou, andělskou (dobrou nebo zlou), božskou, kterou pak lidská obrazivost opředla všelijakými bájemi a které použila k výtvoru báječných oblud (na př. sir-ruššu). — (Ztrnulost zřítelnice hadího oka, která se zřídka jen a se zřejmým násilím pohybuje, jakož i nedostatek pohyblivých víček dodává hadu, pozoruje-li jej zaujatý člověk, cosi nepříjemného, hrozného, zejmnéna u některých druhů hadů, kteří mají vysedlé štítkovité obočí (Brehm).

V. 24 n. Staří bájili, že se had ustavičně obnovuje (svlékaje kůži), a že jest nesmrtelný sám v sobě; zabit může býti toliko vnějším násilím. Daniel chce hada zabíti vniterně, aby otřásl domněnkou, že jest had (nehledíc k násilí vnějšímu) nezničitelný.

V. 26. Daniel dal hadu tak veliké množství pokrmu nestravitelného že nemohl nezcepeněti. — Podle LXX bylo té smoly s přísadami 30 min, t. j. asi 30 kg, počítáme-li „těžkou" mínu babylonskou, nebo 15 kg, počítáme-li „lehkou" mínu babylonskou. — Jak známo ze živočichopisu — had má chuť velmi zakrnělou; v jazyku nemá nervových chuťových konečků; jazykem neochutnává, nýbrž jen ohmatává, a proto když kořist polyká, jazyk ztahuje. Ježto hadi polykají kořist (myši a pod.) nerozkousanou i s chlupy, jest přirozeno, že i posvátný had ve chrámě E-sagil polkl kusy pokrmu, jak mu je byl Dan předložil. Zpolykané nestravitelné placky naplnily celé hadí břicho a nemohly ani do střev ani zpět do tlamy. Také Herodot (VIII, 41) vypravuje, že hadovi, chovanému ve svatyni aténského hradu byly dávány medové koláče.

V. 27. Ačkoli bohocta vzdávaná Hadovi v Babyloně za dob Danielových značně poklesla, měl přece dosud Had tolik ctitelů, že vzniklo nyní vzbouření lidu, v jehož čele byli nepochybně kněží a příbuzní popravených jejich druhů. Teď teprv vybíjí se roztrpčení lidu, že král (Darius Méd-Ugbaru?) dovolil cizinci, Židu kaziti sochu „Pána" života a smrti, t. j. Hada atd. — Kolik kněží dal popraviti, není zde udáno. (Srv. výše v. 9. 20.) Babyloňané, jak dějinné památky dokazují, často se bouřili proti králům z důvodů politických. Pochopitelno, že se i tu bouří z důvodů hlubších: nábožensko-politických. Cizinci (Peršan a Žid) mají takto nakládati s náboženstvím babylonským? Zabíti posvátného hada zasluhovalo trest smrti. — Zajímavo jest, že Babyloňané správně pokládají za mravního původce pohany boha babylonského Žida Daniele, že však volají k odpovědnosti krále, který Židovi Danielovi tolik přál, jakoby sám se byl stal Židem, t. j. vyznavačem náboženství Danielova. — Podle LXX nezmiňují se zbouřenci o popravě kněží, ježto ani ve v. 22. LXX se o ní nezmínila.

V. 28. Teprve nyní žádají mravního původce — Daniele na smrt. —

V. 29. Král svého přítele, jehož si na výsost vážil obětoval nerad. Ale učinil tak, aby se vyhnul škodám, jež by byly stihly jej samého a dynastii jeho

něj náramně, byl donucen, aby jim Daniele vydal, [30] oni pak hodili jej do lví jámy, a byl tam šest dní. [31] V jámě bylo sedm lvů, kterým dávali každý den dvě těla a dvě ovce; ale tehdy nebylo jim dáno nic, aby sešrali Daniele.

[32] Byl pak v Judsku Habakuk prorok; ten uvařil pokrm, nadrobil chleba do okřínku, a šel na pole, aby to donesl žencům. [33] I řekl anděl Páně Habakukovi: „Zanes oběd, který máš do Babylona Danielovi, jenž jest ve lví jámě!" [34] Habakuk namítl: „Pane, Babylona jsem neviděl a jámy neznám." [35] Ale anděl Páně uchopiv ho na vrchu za hlavu, nesl ho za vlasy a postavil ho v Babyloně nad jamou prudkostí svého ducha. [36] I zvolal Habakuk: „Danieli, služebníče Boží, vezmi oběd, který posílá ti Bůh!" [37] Daniel řekl: „Rozpomněl ses na mne, Bože, a neopustil jsi milujících tebe!" [38] A vstav Daniel jedl, anděl Páně pak postavil Habakuka zase hned na jeho místo.

[39] Dne sedmého přišel král, aby oplakával Daniele. Přišed k jámě, pohleděl do ní, a hle, Daniel seděl mezi lvy. [40] Tu zvolal král hlasem velikým: „Veliký jsi, Pane bože Danielův!" A dal jej vytáhnouti ze lví jámy. [41] Ty pak, kteří ho chtěli zničiti, dal (král) vmetati do jámy, a byli sežráni v okamžení před ním. [42] Tehdy řekl král: „Bojte se všichni obyvatelé veškeré země boha Danielova; neboť on je spasitel, který činí znamení a divy na zemi; on vysvobodil Daniele ze lví jámy!"

V. 30. Daniel byl již jednou celou noc ve lví jámě (výše 6, 7. 16), ale vyvázl z ní. Aby se nemohlo totéž opakovati, byl v ní ponechán tentokráte šest dní. — Lvů byla v Babylonii (až do polovice předešlého století) hojnost. — Byli netoliko stříleni, loveni oštěpy a pod. ale i za živa chytáni a v klecích chováni. (Srv assyrská vyobrazení honců se sítěmi, lany a provazy na živé lvy. — Z klínopisných zpráv vysvítá, že králové babylonští a assyrší zakládali u chrámů a u svých paláců parky a v nich i zahrady „zoologické". Asurnaçirpal na př. se chlubí: „Za těch časů dostal jsem od nich veliké a malé opice; dal jsem je dopraviti do své země a ukazovati je všem poddaným svým... **patnáct silných lvů jsem na horách v lesích chytil. Padesát lvíčat** jsem vzal a usadil jsem je v Kalachu a v **palácích své země v klecích**... ukázal jsem je všem svým poddaným." — Na assyrské vypuklině jest znázorněna lví klec, ze které byli lvi vypuštěni, aby mohl král uspořádati na ně hon (štvanici). Zde nahrazovala klec-jáma.

V. 31. „dvě těla" lidí odsouzených na smrt jakož i ti, kteří ukládali o život králi (LXX).

V. 32. Nelze na jisto tvrditi že „Habakuk" tu jmenovaný jest jeden z „malých proroků", jak se asi domníval Teodotion nazývaje ho „prorok". Viz úvod do tohoto spisu níže. — „okřín" = hluboká mísa neb i hrnec, nepochybně hliněný. -- Podle LXX nesl také lahvici vína.

35. srv s 3 Král 18, 12; 4 Král 2, 11; Mt 4, 5. 8; Lk 4, 5. 9; Sk 8, 39n; 2 Kor 12, 2n.

V. 40n. Z toho, že byl Dan zázračně zachován na živu, vyplývalo, že jeho Bůh, jenž jej zachoval, jest Bůh pravý a že Had, od Dan zabitý není bůh, aby mohl Daniele potrestati za zločin, kterého se byl na něm dopustil. Nebyl-li Had pravý bůh, byla také křivá žaloba buřičů, že Daniel se prohřešil neuctivostí proti pravému bohu; za křivou žalobu podle práva odvetného zasloužili si žalobci týž trest, který měl stihnouti zločin, Danielovi neprávem přičítaný. — Scholz, jenž upírá hl 14 ráz a cenu dějepisnou, vykládá ji ve smyslu „prorockém" jako byl vyložil i hl 13 (Susana) a celou knihu Tob, Judit a Est. Viz Tob (I. sv. str. 1310 pozn), Judit (I. sv. str. 1313 pozn 9), Ester (II. sv. str. 3 pozn 4).

O starohebrejském básnictví.

1. (Ráz jeho). Staří Hebreové byli národ básnicky neobyčejně nadaný. Ježto všecek jeho život byl náboženstvím hluboce prodchnut, vyslovoval básněmi a zpěvem popředně své smýšlení a cítění náboženské. Nepostrádal však ani básní světských. Škoda, že se nám zachovalo z náboženského básnictví jeho toliko to, jež obsaženo jest v knihách kanonických, v nichž nalézti lze také některé zlomky básnictví světského, (Srv. píseň Lamechovu Gn 4, 23 n; popěvky Israelitů Nm 21, 27—30; výrok Samsonův Sdc 15, 15. israelských žen (1 Sam 18, 7); hádanku Samsonovu (Sdc 14, 14—18); žalozpěv Davidův (2 Sam 1, 29—27). Srv. Am 6, 5; 2 Král 19, 35; Sdc 9, 8—15 (bás. politická).

2. (Druhy). Posvátné básnictví hebrejské, uložené v kanonických knihách S. z. vykazuje zejména dva druhy básnictví: a) lyrické a b) mudroslovné (poučné, reflexivní, teosofické); lyrické jest zastoupeno popředně písní (Srv II. sv. str. 165 n.), mudroslovné příslovím (Srv II. sv. str. 429 pozn. 20). Právem lze mluviti také c) o básnictví řečnickém, jež pěstovali proroci. — Možno, že měli Hebreové také básně výpravné (epické); to však v přísném náboženství jednobožském, kde jediným hrdinou byl sám Bůh, nemohlo se mnoho uplatniti, není tedy v bibli valně zastoupeno. — V básnictví biblickém je dosti prvků dramatických, ano náběhů k dramatu; skutečné drama však marno v bibli hledati. (Viz II. sv. str. 43 pozn. 13. (o Jobovi) a II. sv. str. 570 pozn. 27).

3. (Dějiny). Ve vývoji básnictví hebrejského lze rozlišovati tři údobí: a) V prvním, od Mojžíše po Davida vyvíjela se popředně lyrika. b) Za Salomouna (druhé údobí) došlo vrcholu básnictví mudroslovné. Poté c) bylo pěstováno od proroků básnictví řečnické.

4. (Kde jest uložena lyrika?) Nejstarší prvky básnictví lyrického jsou: Závěrek zprávy o stvoření světa Gn 1, 27. — Slova Adamova Gn 2, 23 n. — Rozsudek Boží nad prvními lidskými hříšníky Gn 3, 14—16. — Popěvek Lamechův Gn 4, 23 n (báseň světská). — Kletba a požehnání Noemovo Gn 9, 25—27. (Požehnání a kletby bývají zpravidla básnicky vysloveny). — Blahopřání Rebece (Gn 24, 60). Odpověď Boží Rebece (Gn. 25, 23). Požehnání Isákovo (Gn 27, 27—29. 39 n). — Požehnání Jakobovo (Gn 49). — Tři Písně Mojžíšovy (Ex 15, 1—21; Dt hll 32 n). — Proroctví Balaamovo (Nm 23 n). — Píseň Debořina (Sdc 5). — Píseň Annina (1 Sam 2). — Davidův truchlozpěv nad Saulem a Jonatanem (2 Král 1, 18—27), nad Abnerem (tamže 3, 33 n. — Davidova píseň díků (2 Sam 22). — Davidova poslední slova (2 Sam 23, 1—7). — Žalmy. — Velepíseň. — Pláč Jeremjášův. — Písně roztroušené v knihách prorockých, jako Is hll 5 (Píseň o vinici), Is 23, 16; 26, 1—7; 38, 10—20; Jon 2, 3—10; Hab 3, Dan 3, 52—90 a jj.

5. Básnictví mudroslovné jest uloženo v žalmech poučných, v bajce Joatamově Sdc 9, 8—15, v Natanově podobenství (2 Sam 12, 1 nn); dále v knihách Přís, Kaz, Job, Sir a Moudr.

6. Básnictví biblické hýří mluvou květnatou, obraznou. Miluje zejména podobenství (2 Sam 12, 1 nn), jinotaj (Velepíseň; Is 5; Os hll 1—3; Ž 79 (80), nadsázku (Gn 41, 54); ironii a sarkasmus (Gn 3, 22; Sdc 10, 14), hádanky (Sdc 14, 14. 18; Přís 30, 15—33; Sir 26, 5. 25. 28.) všelijaké hříčky slovné (paronomasii, Gn 4, 25; 9, 27; Is 33, 1; Mich 1, 10; Gn 49; a jj) aliteraci (Is 5, 7; 21, 2) annominaci (Is 7, 9).

Básníci hebrejští (jako jiných národů) zachovávají tu a tam starobylá slova, koncovky, tvoří nová slova a rčení, zušlechťují obraty lidové atd.

7. (Myšlenkový úměr, úměrné rozčlenění myšlenky). Již Origenes zpozoroval, že v hebrejském básnictví druhá polovice (člen, stich) verše je s prvou polovicí souběžná, t. j. že vyslovuje tutéž myšlenku jinými slovy. Také středověcí rabíni, jako Ebn Ezra († 1167) a David Kimchi († kol. 1230) znali „zdvojený“ smysl v hebr. básnictví. Teprve však Lowth-ovi, profesorovi oxfordskému z polovice XVIII. století podařilo se nalézti a vědecky odůvodniti základ hebrejského básnictví, tak zvaný „parallelismus membrorum,“ t. j. souběžnost, obdobu, úměr (myšlenkový) členů veršů (stichů). V knize latinsky psané, vydané v Oxfordu r. 1753, nadepsané „O posvátném básnictví Hebreů“ (XIX. akademická přednáška str. 180) vyslovil Lowth tento zákon:

Básnická skladba vět většinou tkví v jakési stejnosti a podobnosti nebo v souběžnosti každé věty, takže obyčejně ve dvou členech věci věcem a slova slovům jaksi odměřeně a dvojmo odpovídají.

Robert Lowth (čti Lóth † 1787) udává také již všelijaké druhy tohoto myšlenkového úměru (rhytmu), jejž nazval „parallelismus membrorum“:

„Ta věc má mnoho stupňů a mnoho rozmanitosti, takže je někdy přesnější a zřejmější, jindy volnější a temnější. Jsou pak popředně tři jeho druhy:

a) První druh činí souběžnost souznačná, (parallelismus synonymus) když totiž některá již vyslovená myšlenka opět jinými, ale totéž znamenajícími slovy jest vyjádřena. Tato okrasa jest asi nejčastější a bývá mnohdy velmi přesná a souvislá. Srv Is 60, 1—3. — Za školský příklad této obdoby myšlenkové lze uvésti Ž 50, 3:

a *Smiluj se nade mnou, Bože, dle svého velikého milosrdenství,*
b *a dle množství svých slitování zahlaď nepravost mou.*

Myšlenku členu (stichu) prvého (a) jinými slovy vyjadřuje, tedy opakuje druhý člen (stich) b. — „Smiluj se“ (a) = „zahlaď nepravost mou“ (b). — „dle svého velikého milosrdenství“ (a) = „dle množství svých slitování“ (b) Srv. variace v hudbě: kolikrát opakuje hudební mistr svou myšlenku, ale vždy s malými změnami, jednou ji dává zpívat, jindy ji přednáší orkestr, jednou ji podává sbor, jindy soli atd. atd. Lowth vykládá tento opakovací rhytmus tím, že dva sbory střídavě píseň přednášely. (Rozčlenění opakující.)

b) Druhý druh činí rozčlenění protikladné, když bývá věc osvětlována svým opakem (protivou) zoveme jej parallelismus antitetický. To se děje ne jedním způsobem: neboť proti větám bývají kladeny věty, proti slovům slova, jednotlivosti proti jednotlivostem, podvojné proti podvojnému a jedno proti druhému. Na příklad 1 Sam 2, 4—7. — „silní“ (4a) proti „slabým“ (4b). — „bývá překonáván“ (4a) proti „opasují se silou“ (4b). — „Kdo byl dřív syt“ (5a) proti: „kdo však hladověli“ (5b); „za chléb najímá se“ (5a) proti „jsou syti“ (5b) atd. atd. — často bývá tento druh v příslovích, jako Přís 27, 7; 28, 11. — (Také hudební skladatel působí protiklady: piano a forte, tony vysoké proti nízkým atd.)

c) Třetí druh myšlenkové obdoby je v případech, kdy věty (stichů) si odpovídají ne opakováním téže věci ani protikladem různých věcí, nýbrž skladbou (veršovou); do tohoto druhu lze zařaditi obdoby (parallely), jež nepatří do dvou prvých druhů; možno jej nazvati parallelismus syntetický (rozčlenění skladné, doplňující, pokračující); v tomto parallelismu jest veliká rozmanitost tvarů a bezmála nekonečně mnoho stupňů podobnosti; proto poměr souběžnosti mnohdy není ani znáti a bývá třeba dovedně a pečlivě větu (verš) rozložiti, části její (stichy) odděliti a ohraničiti. Na př: Ž 2, 6. — K větě „Já přec jsem králem od něho učiněn“ (a) doplňuje druhý člen (b) místo, kde má býti králem: „na Sionu, jeho svaté hoře“.

Odruda tohoto druhu je tak zvaný úměr srovnávací, jako na př. Přís 12, 9:

»*Lépe jest nízkému, který sám sobě stačí,*
než hrdopýškovi, jenž nemá chleba.«

Také stupňovitý bývá parallelismus třetího druhu („pokračující“): První člen bývá neúplný, druhý člen brává z prvého nějaké slovo, přidává k němu a tak jej doplňuje: Na př: Ž 28, 1n

»*Přineste Hospodinu, synové Boží,*
přineste Hospodinu čest a slávu.«

Srv tamže v. 5; Ž 92, 3. Srv podobné rozčlenění „věty“ hudební.

Tento myšlenkový rhytmus, jenž jest základným prvkem básnictví hebrejského, vyskytuje se v básnictví starovýchodním vůbec. — Srv babylonskou báseň o vstupu Ištary do podsvětí v II. sv. na str. 544; výňatek z babylonské epické básně o Gilgamešovi, sv. II. str. 554. poznn.

Srv výňatek z egyptské „Písně harfeníkovy“ sv. II. str. 554 poznn.

Myšlenka parallelismem opakovaná, esteticky rozčleněná zdůrazňuje pravdu, zjednává jí větší pozornost, prohlubuje cit, zvyšuje projev radosti, rozděluje výron žalosti.

Parallelismus člení tedy verš v částí dvě (distichon), někdy i v tři (tristichon). Ty části (stichy) mohou býti stejně nebo nestejně dlouhé. Žalozpěvy biblické mívají verše, jejichž první stich jest o něco delší nežli druhý 3 (slova (stopy): 2. nebo 4:2. nebo 4:3; je to verš „kulhavý“. Srv. na př. Pláč Jeremjášův; Žalmy stupňové.

8. (Rozměry (metrum). Již Filo (nar. r. 20. před Kr.) napsal ve svém „Životopise Mojžíšově“, že tento vůdce národa israelského vyučil se u Egypťanů

nauce o úměru (rhytmu), o souzvuku (harmonii) a rozměrnictví (metrice). Jos. Flavius (Starož II. 16, 4; IV. 8, 48) svědčí, že Mojžíšovy písně (Ex 15 a Dt 32 jsou psány v šestiměrech (hexametrech), tedy šestistopých verších. Na jiném místě (Star VII. 12, 3.) píše, že David složil chvalozpěvy ve verších všelijakého rozměru, v trimetrech, pentametrech (v trojstopých a pětistopých verších). Podobně mluví Origenes, Euseb z Césarey a zejména Jer. V úvodu do knihy Job píše: „Od 3, 2--42, 6 jsou hexametry, plynoucí daktyly a spondeje, ale pro zvláštnost řeči připouštějící také jiné stopy, ne sice stejného počtu slabik, ale stejné časomíry... Zdá-li se komu neuvěřitelno, že znali Hebreové zákony o rozměrech, a že dlužno bezmála všecky písně Písem sv. chápati na způsob našeho Flakka, Řeka Pindara, Alcaea a Sapfy, ať si přečte Filona, Josefa, Origena, Euseba". Podobně píše Jer i na jiných místech. — Sv. Augustin věřil, že v hebrejských verších určitý rozměr cítili ti, kdo znali hebrejštinu. Tytéž myšlenky opakoval Kosmas Indikopleustes a Isidor Sevillský († 636). Na základě těchto svědectví byly od první polovice XVII. století hledány v bibli zákony hebrejských rozměrů.

a) Nejprve byly hledány v biblických básnických knihách a úryvcích zákony časomíry, t. j. úměrného střídání slabik dlouhých s krátkými. První tak učinil již František Gomar, profesor groningský (Lyra Davidova, Leyden 1637).

b) O sto let později, r. 1736 anglický biskup Francis Hare (čti Hér.) hledal v bibli zákony, podle kterých se řídí básnictví syrské, novohebrejské, románské, indické, perské, staroarmenské, t. j. počítání slabik.

c) Konečně r. 1770 vystoupil v Lipsku Anton, který tvrdil, že starohebrejské básnictví dbalo úměrné střídy slabik přízvučných a bezpřízvučných, tedy zásad, kterých šetří básnictví germánské a slovanské.

a) Po cestě, kterou nastoupil Gomar, t. j. počítati úměrnou střídu slabik dlouhých a krátkých, jako Řekové, Římané, Arabové a židovští básníci XI. století, kráčel dále William Jones (čti Džóns) (Lipsko 1777).

b) Jako Hare počítali slabiky: Kardinál Pitra (1865), Merx (Jena 1871), zejména pak Bickell (1878nn); dále Gietmann, Rohling, Heller, Lamy, Vigouroux, Flunk, Gutberlet, Knabenbauer, Raffl, Flament.

c) Po Antonovi snažili se zásady starohebrejského rozměrnictví postaviti na základ přízvučnosti: Leutwein (1775), Bellermann (Berlín 1813), Saalschütz (Královec 1825), Meier (1853) zejména pak Ley, ktery stanovil zásadu, že v hebrejském básnictví dlužno počítati toliko zdvihy, t. j. slabiky přízvučné (Halle 1887); s Leym více méně souhlasili Zenner, Hontheim, Zapletal (1911) Neteler (částečně), Adolf Peters (857) Briggs, Sievers (1901), Zorell (1910). Domněnkám, že rozměr hebrejských veršů se zakládá toliko na přízvuku dodali nové váhy Zimmern, Schneller a Dalman. Podle šetření Zimmernova řídil se také aspoň jeden druh básnictví babylonského rozměrem přízvučným. Schneller a Dalman zjistili, že v dnešních arabskych lidových básních (písních) vyskýtají se věty s 2, 3, 4 ano i 5 zdvihy (přízvučnými slabikami), mezi nimiž bývá 1—3 (případně i 4) slabiky bezpřízvučné (klady, poklesy); je to tak zvaný rozměr (verš) „germánský" (německy „Knittelvers", verš klackovitý). Podobný verš vyskýtá se také v koptickém a etiopském básnictví. Všude však, kdekoli se tento kostrbatý verš vyskýtá, bývá provázen štěpným rýmem (alliterací) nebo koncovým, čehož v hebrejštině není (Euringer).

d) Ježto soustavy hebrejských básnických rozměrů, zakládající se výhradně na časomíře nebo na počtu slabik nebo jen na přízvuku všestranně neuspokojovaly, počali někteří spojovati časomíru s přízvukem. Učinil tak již (Dán) Frisius (r. 1671), Schramm (1723), Holanďan Greve (1788) nejnověji Hubert Grimme, který kromě přízvuku počítá s „dobami" (t j. časem, potřebným k vyslovení hlásek; dlouhá samohláska na př. má dvě „doby", krátká jednu, souhláska také jednu, atd). K němu se připojil N. Schlögl.

Žádná z těchto soustav nedošla všeobecného souhlasu. Podle většiny jich byly by stopy hebrejských veršů více méně nepravidelné; některé soustavy jsou velmi volné, takže by podle nich nelišily se básně od velebné prósy (soustava Sieversova), jiné jsou velmi složité, že nesnadno se domnívati, že by lidoví básníci hebrejští byli dbali takových a tolika pravidel. Mnozí, aby dokázali správnost svých zásad, měnili více méně běžné znění hebrejské. Proto na př. Rothstein nemluví o rozměru (metrum), nemluví o stopách metrických, nýbrž pouze o „taktu". Jen tu, kde jest parallelismus čistě vyvinut, kde jest tedy úměr myšlenkový zřetelně vyjádřen, lze mluviti o makavém rhytmu (úměru). Kde toho však není, tam jest snad možno úměr cítiti, ale nelze se ho domakati aniž jej vymeziti. Všecek důvtip, nekonečná píle, jež prohledala a srovnala zákony

o básnickém rozměrnictví všech národů, všecky pokusy přizpůsobiti znění, výslovnost, přízvučnost hebrejštiny vedly k poznatku, že není v hebrejském básnictví rozměrů stejnoměrných v našem slova smyslu, že jest v něm pozorovati toliko volný úměr. Snad se podaří příštím badatelům více. Zatím dlužno se spokojiti s poznatkem: „Hebreové byli na cestě k čistému úměru a snad i k rozměru, zůstali však státi na půl cestě a nedostali se za úměr myšlenkový nedokonale provedený.“ (Euringer).

9. (Strofika.) Není pochyby o tom, že lze básně biblické právem rozčleniti na odstavce myšlenkově ucelené a zaokrouhlené, kdyžtě možno tak rozčleniti také prósu. Tyto odstavce nemívají sice zpravidla stejný počet veršů; tu a tam přece však dosahují této stejnoměrnosti, že lze právem viděti v nich „slohy“ nebo „strofy“. Srv Is 5, 1—7 (Píseň o vinici).

Vedle myšlenkového zaokrouhlení možno znění rozčleniti na odstavce nebo případně na slohy podle těchto sudidel:

1. Podle abecednosti. — Viz básně Ž 24 Srv Ž 33; Ž 144; Přís 31, 10—31. dvojřádkové pravidelné slohy; čtyřřádkové slohy viz v Ž 9; Ž 36; Pláč 4. — Šestiřádkové slohy viz v Pláči hll 1 n. Šestiřádkové slohy s trojnásobnou abecedností viz v Pláči 3. — Osmiřádkové slohy v Ž 118. —

2. Podle poznámky hebr. „sela“, vyskytující se ve 40 žalmech a v písni Hab. 3. (tam úhrnem 71 krát, zde třikráte) a znamenající nejspíše, že to, co jde za tímto slovem, má zpívati druhý sbor.

3. Podle anafory t. j. opakování jednoho nebo několika slov na počátku několika veršů. Na př. Ž 12: „dlouho-li“ (v. 1—3); Ž 28: „Přineste“ (v. 1 n) „Hlas Hospodinův“ (v. 3. 5. 8.); Am 1, 3. 6. 9. 11. 13; 2, 1. 4.

4. Opakování myšlenky týmiž slovy po určitém počtu veršů (tak zvaný refrén). Srv Ž 41, 6. 12; 42, 5; Ž. 45, 8. 12; Am 4, 6. 8. 9. 10. 11; ŽŽ 55; 56: 58; 61; 66; 79; 98; 106; 143.

5. Obdoba sloh, t. z. „responsio“ (= odpověď). — Jako si ve verši „odpovídají“ jeho členy (stichy) tak, že vzniká „obdoba členů“ (parallelismus membrorum, výše na str 780), tak si odpovídají v básni také někdy skupiny veršů zaokrouhlené myšlenkově, t. j. slohy (sloha — protisloha). Srv na př: Amos 1—2; 7—8; Ez 14, 12—23; 20, 45—48; 21, 1—7 (D. H. Müller).

6. „Sečlánkování“ (concatenatio, myšlenka nebo sloha opakuje se hned tak, že poprvé jsouc opakována první skupinu veršů (slohu) zakončuje, jsouc opakována podruhé, novou slohu počíná. Tak na př. podle Hontheima Job 39, 18. zakončuje mezislohu (v. 13—18), a 39, 19. počíná další předslohu (v. 19—22). Srv tamže (Job) 22, 25 n.

7. Slohový lem (obruba, rámec, „inclusio“) tkví v tom, že táž myšlenka se opakuje na počátku i na konci skupiny veršů myšlenkově zaokrouhlené, že tedy tutéž slohu počíná a zavírá. Na př. Sof 1, 2—3d; Job 28, 12. 20. — Viz sv. II. str. 43.

Na základě domněnky, že biblické básně jsou písně, jež zpívaly střídavě dva sbory, dohadoval se Zenner a po něm Wiesmann, Hontheim a Condamin, že se řečené básně skládají ze sloh, jež zpíval jeden sbor, z protisloh, jim odpovídajících myšlenkově i počtem veršů, jež zpíval sbor druhý, a z tak zvaných střídavých sloh (mezisloh), jež zpívaly střídavě oba sbory. Srv na př. Píseň Jeremjášovu proti Babylonu (Jer hl 50 n). Ani tato domněnka však nedošla všeobecného souhlasu. Srv. Pláč 4.

Podle mínění Euringerova neměli hebrejští básníci úmyslu uceliti skupiny veršů myšlenkově zaokrouhlených (logických odstavců) ve stejnoměrné slohy; byli na cestě k pravidelným slohám klassických básníků, ale sotva byli si dokonale tohoto cíle vědomi.

10. Z jiných básnických (technických) okras budiž uvedena epifora a symploké. Epifora = opakování týchže slov na konci několika veršů, jako na př. Ž 117, 10—12. Symploke je sloučenina anafory s epiforou, t. j. opakuje slova na počátku i na konci veršů, jako na př. Ž 117, 2—4: Na počátku v. 2. 3. 4. opakována jsou slova: „Ať tedy říká“, na konci vv. opakována jsou slova „Ano, jest na věky milosrdenství jeho.“

Koncový souzvuk veršů (rým) není v žádné biblické básni důsledně proveden; jen tu a tam vyskytuje se nepravidelně.

„MALÍ PROROCI“:

I.

PROROCTVÍ OSEÁŠOVO.

1. V řadě dvanácti [1] „malých" proroků prvé místo zabírá Oseáš [2] syn Beeriho. [3]

2. Os zabírá toto místo mezi malými proroky asi proto, že jejich sběratelé a opisovači se domnívali, že jest z nich nejstarší. [4] Přes to nesnadno pochybovati, že Amos působil před Oseášem a že tedy z toho důvodu měl by v čele malých proroků být Amos. Ponurou budoucnost říše Israelské, kterou líčí Am ještě jako vzdálenou, popisuje Os již jako blízkou. (Srv. na př. 13, 9; 14, 2. 5.) — Z 1, 4. vyplývá, že Os mluví ještě za dob, kdy dynastie Jehuova v Israelsku

---

[1] O rozdílu na „velké" a „malé" proroky viz str. 8 pozn 21—23. — Obyčej pokládati dvanácte proroků malých za jednu knihu jest prastarý. Předpokládá jej již kolem r. 200 před Kr. Sirachovec (49, 12). Svědčí o něm také Jos. Flavius, který počítá (Proti Apionovi I 8) třináct knih prorockých 1. Jos; 2. Sdc a Rut; 3, Sam; 4. Král; 5. Par; 6. Esdr; 7. Est; 8. Job; 9. Is; 10. Jer; 11. Ez; 12. Dan; 13. závit dvanácti proroků. Prastarý jest hebr název, kterým označovali Židé svazek dvanácti proroků „šeném ásár", aramsky „teré ásár" a zkrácené „trésar". Obyčej vznikl z toho, že byly spisy řečených proroků psány do jednoho závitu z praktických důvodů: krátký rozsach ojedinělých spisů jejich nemohl vyplniti prostor knižních závitů běžné velikosti.

Postup, jakým uvedeni jsou proroci malí v hebr biblích (a ve Vulg) liší se v příčině šesti prvých od postupu LXX. Podle hebr jdou za sebou takto: Os Joel Am Abd Jon Mich. Podle LXX: Os Am Mich Joel Abd Jon. — Seřadění to předpokládá postup časový, ve kterém si staří sběratelé představovali malé proroky. Některým kritikům však není tento postup dosti přesný. Hoonacker řadí malé proroky takto:

1. Amos působil pravděpodobně mezi léty 765—755.
2. Oseáš „ „ „ „ 750—736.
3. Micheáš počal své poslání prorocké r. 725.
4. Sofonjáš působil za Josiáše kolem r. 630—625.
5. Nahum „ za téhož krále kolem r. 625—620.
6. Habakuk „ za krále Joakima kolem r. 605—600.
7. Aggeus „ „ „ Daria I r. 520.
8. Zacharjáš „ „ „ „ od r. 520.
9. Abdiáš „ kolem r. 500.
10. Malachiáš „ „ „ 450—445.
11. Jonáš byl napsán nejspíše za poslední čtvrtiny pátého století
12. Joel byl napsán nejspíše kolem r. 400.

Více viz v úvodech do každého proroka vzlášť.

[2] hebr Hóšé'a. Slul tak původně Josue. Viz Nm 13, 9. 17; Dt 32, 44. — Slul tak také poslední král říše severní: Hoseáš. (4 Král 15, 30).

[3] Be'érí vyskytuje se také Gn 26, 34. — O Be'erim není nic známo. (1 Par 5, 6. vyskytující se Be'erá nemůže býti jistě ztotožňován s otcem Oseášovým).

[4] Podle některých kritiků je tato myšlenka vyslovena v prvé větě 1, 2. (glose), kterou překládají: „Počátek řečí Hospodinových byl v Oseášovi". — Viz pozno k tomuto místu níže.

vládla, kdy však pád její byl již blízko. Hmotný blahobyt, zkaženost náboženská a mravní, popsaná ve hl 2 hodí se velmi dobře do času vlády Jeroboama II. (784—744). Žádná věta ve hll IV—VI nepřipouští závěru, že byly promluveny po pádu Jehuovy dynastie (r. 744). Teprve 7, 3—7. zdá se narážeti na smrt Zacharjáše, jejž úkladnou vraždou se světa sprovodil Sallum (r. 744); míst pak 8, 8—10; 10, 5n. nelze vykládati jinak nežli o poplatku, jejž platil Manahem Assyrii (r. *738*. podle 4 Král 15, 19). Ježto pak Os nečiní zmínky o válce israelsko-syrské (t. j. Pekacha, spolčeného s Rasonem, podle 4 Král 16, 5. 7; Is hl 7) proti Achazovi, králi judskému, jemuž přispěl na pomoc Tiglat-Pileser IV (745—727), jelikož tento král assyrský ztrestal přísně r. 733 říši Israelskou (4 Král 25, 29; 1 Par 5, 26), a ježto Os o něm se nezmiňuje, naopak předpokládá, že Samařsko není ještě podrobeno Assyrii (12, 1; 14, 4), že Zajordání patří k Samařsku, nezmiňuje se o zajetí obyvatelstva Zajordání (6, 8; 5, 1 (?); 12, 12 (?): nesnadno klásti prorockou činnost Oseášovu daleko za smrt [5] krále Manahema (744—738). Možno tedy vykázati činosti Oseášově asi patnácte roků: od r. *750* do *736*. (Hoonacker, Tobac a jj.) Viz níže pozn. k 1, 1. —

3. Jak Amos tak i (po něm) Oseáš působil ve prospěch říše severní (Efraimu); ta poutá všecku jeho pozornost; Efraim jmenován jest v knížečce jeho asi 40krát; také města království severního jsou jmenována velmi často (Samař 7, 1; 8, 5n; 10, 5. 7; 14, 1; Sichem 6, 9; Gilgal a Betel (4, 15; 9, 15; 10, 5; 12, 12; srv. také Tabor 5, 1; Gilead 6, 8), kdežto Jerusalem vůbec uveden není. Amos, ačkoli věnoval síly své také severní říši, pocházel z říše jižní (Tekoa u Betlema bylo jeho rodiště); Oseáš však podle všeho byl příslušníkem říše, ve které a pro kterou pracoval: království severní jest mu „země“ (1, 2), krále samařského nazývá „král náš“ (7, 5); zná velmi dobře poměry nábožensko-mravní, politické i sociální této říše; zdá se, že i zvláštnosti jeho jazyka prozrazují, že pocházel z království severního (Scholz, Hoonacker Tobac). Přes to měl smysl pro zákonitou dynastii Davidovců, vládnoucí v Judsku, jakož i pro zákonitou bohoslužbu jerusalemskou, jak vyplývá z toho, že se zmiňuje o Judsku častěji než Amos (1, 7; 2, 1—3; 3, 5; 4, 15; 5, 10. 12. 14; 6, 4. 11; 8, 14; 10, 11; 12, 2. 3).[6]

---

5. Zmínky o politických stycích s Egyptem 7, 11; 12, 2. není nutno vykládati o smlouvě posledního krále israelského Oseáše s králem egyptským (?) So proti Assyrii (4 Král 17, 4), a důsledně tvrditi, že Os působil ještě za posledního krále israelského (732—721); prorok Os nemluví na uvedených místech o minulých stycích Israelska s Egyptem, nýbrž o možnosti, navázati takové styky, jež by nebyly v dějinách první, ježto byla v Israelsku mocná strana politická, která o ně usilovala proti jiné straně, která přála více Assyrii. Zmínka o vyjednávání s Egyptem bývá spojena u Os se zmínkou o vyjednávání s Assyrií (Tobac).

Mluví-li Os 10, 14. o tom, že „Salman“ zpustošil město Bet-Arbel, neplyne z toho, že Os působil ještě za Salmanasara IV. krále assyrského (726—722); „Salman“ může býti také Salmanassar III (782—773), nebo — a to jest pravdě nejpodobnější — „Salman“, o němž Os mluví (10, 14) nebyl vůbec panovník assyrský, nýbrž byl to král moabský, jejž jmenuje na svém vítězném nápise Tiglat Pilesar IV. mezi králi, kteří mu přinesli r. 732 po pádu Damašku hold svůj („Salamanu z Moabska“). Viz k 4 Král 16, 9n. „Arbela“ nebylo město toho jména v Assyrii, nýbrž v Zajordání (nedaleko Pelly podle sv. Jeronyma). Tuto Arbelu, ležící na půdě říše Israelské zpustošil na výpravě nám blíže neznámé Salman, král moabsky (Schrader, Halévy, Hoonacker, Tobac),

6. Tak možno vysvětliti časté zmínky Oseášovy o Judsku, aniž třeba pokládati je za pozdější vsuvky jiné ruky.

4. Podle jednoho podání narodil se Os v Belemotu, v území kmene Issachar (Pseudo-Epifan, Efrem, Isidor), podle jiného (Pseudo-Doroteus) bylo rodiště Oseášovo v Belemoně, v území kmene Rubena (Nm 32, 38; Jos 13, 7). Domnělý hrob Oseášův ukazují v Zajordání, nedaleko Es-Saltu, na hoře, jež sluje na jeho památku Džebel Oša. Římská kniha mučedníků (martyrologium romanum) slaví jeho svátek dne 4. července (téhož dne, kdy koná také památku proroka Aggea).

Z toho, že Os mluví o nečistotě Israelově (5, 3; 6, 10), o zákoně Hospodinově (4, 6; 8, 12), o zastavení obětí (3, 4; 9, 3), o pronásledování proroka v domě jeho Boha (9, 8) nelze vyvozovati, že byl Os knězem. Ježto bere rád obrazy ze života rolnického, možno míti za to, že vyrostl na venkově (jako Jeremjáš v Anatotě). Znalost dějin israelských, jakož i obratnost slohová prozrazuje, že byl Os školsky vzdělán a že tedy pocházel z rodiny zámožné.

5. Hl 1 a 3 podává několik životopisných údajů, týkajících se manželského a rodinného života prorokova, jež bývaly a bývají dosud roztodivně vykládány.

Podle 1, 2n. Os dostal rozkaz od Boha, aby pojal za choť nevěstku. Prorok poslechl. Tímto vnějším[7] náznačným úkonem měl Os svým vrstevníkům představiti „cizoložství" t. j. modlářsvtí a zločiny s ním spojené, jemuž se oddávala tehdy synagoga (choť Hospodinova).

---

[7]. Tak 1, 2n (a další údaje) vykládali Aug, Teodoret, Tomáš Akv., Van Est, Kornel van Steen, Calmet, Knabenbauer, Vigouroux, Cruveilhier (1916), zejména pak Buzy (1917). (I nekatolíci jako Nowack, Marti, Harper, Gautier, Sellin (1922) a jj). Proti tomu Jer, Trochon, Crampon, Hoonacker, Desnoyers (z nekatolíků Kalvín, Keil, Hengstenberg, Reuss, Bruston a jj) pokládají manželství Oseášovo za pouhou zkušenost prorokovu z vidu (vnitřní úkon náznačný, jako na př Jer 25, 17) — nebo vidí v manželství Oseášově jen jinotaj nebo podobenství, jež má znázorniti poměr modlářské synagogy k Hospodinovi, (pouhý slovesný druh, zakládající se na uměleckém slovesném obratu).

V rozkaze Božím a v jeho výkonu nebylo nic nemravného. Naopak vytrhnouti ženu smilnou z její nezřízenosti a přivésti ji k spořádanému životu manželskému bylo prorokovou ctností a zásluhou tím větší, čím více ho stálo sebezapření vejíti v manželský sňatek se ženou, proti jejíž nemravnosti cítil náramný odpor.

Výklad historický jest jednodušší, méně hledaný, od něhož bylo by se odchýliti k výkladu obraznému, jinotajnému (allegorickému), toliko v tom případě, kdybychom měli pro to závažné důvody; těch však není.

Pojal-li Os nevěstku skutečně za choť (atd), působil tento vnější skutečný úkon na posluchače o mnoho mocněji nežli kdyby jim byl pouze vypravoval, co zažil ve vidění nebo kdyby byl k znázornění modlářství israelského zvolil toliko zvláštní slovesný druh (jinotaj, podobenství). — Ke skutečnému rozkazu Hospodinovu srv obdobné zjevy Is 7, 3; 8, 1nn; 20, 2nn; Jer 13, 1nn; 16, 2—4; 19, 1nn; Ez hll 4n; na těchto místech rčení „Jdi a učiň to neb ono!" „Išel a učinil tak" znamenají dějinnou skutečnost; znamenají tedy sotva zde (Os 1, 2n) co jiného. Proti tomu v případech, kde činí prorok toliko zmínku o vnitřních úkonech náznačných, užívá jiných rčení, jako: „Hospodin mi ukázal", „viděl jsem v duchu", „viděl jsem": srv vid Jeremjášův, v němž byl mu ukázán prut mandloňový, kotel, (1, 11nn) dva koše fíků, vid Ezechielův, v němž se mu dostává rozkazu, by snědl knihu, kterou mu Bůh ukazuje, (3, 1nn), vidění vyschlých kostí (Ez 37, 1nn), vidy Zacharjášovy (jezdců, kovářů, vozů atd). Vyjimečný případ Jer 25, 15nn potvrzuje jen pravidlo. Os 1, 2n ani nejmenší poznámkou nenaznačuje, že to, co podává, dálo se toliko u vidění. (Buzy).

Okolnosti, že manželka Oseášova ani jeho tchán nemají jmen náznačných svědčí více pro výklad historický než allegorický. Totéž dluzno říci o tom, že Gomer porodila chlapce, dívku a zase chlapce; taktéž i výslovná zmínka, že odstavila dceru (1, 8) a pak tepve zase počala syna; Východňanu

Gomer zachovávala prorokovi manželskou věrnost.[8]

Z manželství Oseášova s bývalou nevěstkou vzešly tři děti, kterým dal prorok náznačná jména. Prvního syna nazval Jizre'él; ten byl zárukou, že ukrutnosti, spáchané nedávno na rovině Jizre'él budou potrestány zkázou dynastie (Jehuovy) i království. Druhé dítě, dceru, nazval prorok Ló-ruchámá, t. j. Nemilovaná, „Nepolitovaná"; jméno mělo Israelitům uvésti na paměť, že Hospodin nemá s nimi již slitování. Třetí dítě, chlapec, jménem svým Ló-ammí = „Ne-můj-národ" připomněl Israelitům, že jich Hospodin již nepokládá za svůj národ.[9]

---

jsou milejší tři chlapci nežli dva a dívka; kdyby bylo Oseášovi bývalo zůstaveno na vůli voliti si (ve tvaru slovesném) pohlaví dětí, sotva byl by si vybral také dceru Možno tedy pokládati za konečný výsledek šetření, že první náznak (symbol) Oseášův jest událost dějinná, že manželství prorokovo s Gomerou, dcerou Diblaimovou je skutečný čin (Buzy).

8. Tak Jer, Aug, Teodoret, Kornel van Steen, Calmet, Knabenbauer, Vigouroux, Buzy (1917) proti jiným, kteří se naopak domnívají, že Gomer prve cudná byla prorokovi nevěrná v manželství, a že děti, o nichž mluví 1, 4nn byly nemanželské (cizoložňata). Hoonacker, Desnoyers, Tobac (1919). — Manželství Oseášovo s bývalou nevěstkou znamená tu jen tehdejší modlářství Israelovo a nic více. Meze tohoto náznačného významu, stanovené od proroka překračují ti, kdož vidí v manželství Oseášovu celé dějiny poměru Israelova k Hospodinu, jak jej vylíčil později Ez ve hl 16; hl 23. Os podává z těchto dějin toliko jednu podrobnost! — Název dětí „děti smilstev" (1, 2) nepatří k podstatě náznaku; kdybychom si jej odmyslili, dostali bychom větu: „Jdi, vezmi si ženu smilnou (slovně: smilstev), neboť země ustavičně smilníc (vzdaluje se) od Hospodina." — Smilstvo Gomeřino odpovídá dokonale modlářství Israelovu, náznak není vypuštěním řečených slov nikterak změněn. Proto zmínka o „dětech smilství" buď přebývá nebo nemá jiného účelu nežli zdůrazniti hanbu jejich matky. Buď jak buď, ta slova nejsou podstatná zde. Jer správně vykládal, že děti tak slují proto, že se narodily z bývalé nevěstky. Podobně také již Teodoret a veliká většina starších vykladačů. Teprve v době novější bývají řečená slova překládána a vykládána: „cizoložňata" (pancharti). Matka sluje „žena smilstev" pro svůj pohlavně výstřední život, jejž vedla před manželstvím, děti slují tak proto, že se narodí z této „ženy smilstev", že jim bude vytýkáno, až se narodí, že jsouce dětmi bývalé nevěstky jsou nekalého původu. Budou jim tak nadávati. — Hl 2 jest řeč, jež nesouvisí podstatně s hl 1; hl 2. zachází dále než náznak hl prvé, nelze tedy všecky myšlenky hl oné (2hé) vkládati do náznaku (symbolu) hlavy této (prvé)! Ve hl 2. jest řeč jen o Israelovi a ne již o Gomeře! Líčí nevěrnost Israelovu (v. 2—5), jeho trest (v. 8—13), obrácení (v. 6n) a smír s Bohem (v. 14—24), tedy předmět bezmála venkoncem nový! 1, 2n v podstatě neznamená nic jiného nežli: „Jako jest Gomer, kterou pojal Os za manželku žena špatného života: tak jest Israel ponořen do modlářství" Prorok nemá na mysli Israelovu náboženskou minulost ani budoucnost, nýbrž toliko přítomnost. Čin prorokův budil velikou pozornost u lidu. Proč si prorok, (!) muž přísných mravů, bere za manželku nevěstku?! Proč mu to Bůh ukládá? — Aby živě, názorně vytkl modlářství Israelovo! Tato jediná myšlenka byla velmi plodná, z ní bylo lze snadno vyvoditi myšlenky další, vyslovené ve hl 2hé (Buzy).

9. Jako otec a matka byly skutečné osoby historické, tak byly i tři děti jejich bytosti z masa a z krve jejich; „z krve jejich", t. j. Oseáše a Gomery, tedy manželské jejich děti. Nebyly to ani děti Gomeřiny, jež snad měla za svobody, aniž to byla cizoložňata. Viz předchozí poznámku. Jsou-li to manželské děti Oseášovy odpadají otázky, kdy počala se Gomer svému manželu zpronevěřovati, kdy Os poprvé její manželskou nevěru postřehl a pod. — Že byl Jizre'él manželský syn Oseášův, vyplývá ze slov: „porodila mu (Oseášovi) syna"; srv podobná rčení o dětech manželských Abrahamových a Nachorových Gn 21, 2. 20. 23; 25, 1n. Nelze se dovolávati, že Os 1, 3. není zmínky o tom, že prorok svou manželku před početím „poznal"; jeť v Písmě dosti jiných míst, kde taktéž není řeči o obcování rodičů, aniž lze z toho vyvozovati něco proti manželskému

Os vešel v druhé manželství s jinou[10] nevěstkou, za kterou zaplatil obvyklé snubné, a se kterou učinil smlouvu obapolné manželské věrnosti.[11] I toto manželství byl vnější úkon náznačný, který znamenal toto: 1. Jako bylo Oseášovi od Hospodina nařízeno, aby miloval ženu zkažených mravů, tak Hospodin miluje ustavičně národ israelský přes to, že se oddává modlářství. 2. A jako v manželství manželka Oseášova má náležeti jemu jedinému a nikomu jinému, tak i národ israelský zdrží se dlouhou dobu všeho modlářství, ježto bude zbaven všech prostředků, aby hověl své náklonnosti k mnohobožství. Na konec této vynucené zdrželivosti nastane čas, kdy se navrátí konečně a trvale již k bohoctě Hospodinově, kdy pozná jeho vlastnosti, zejména milosrdenství, jež tak výmluvně hlásá celá kniha Oseášova. Ten den zasvitne, až přijde Mesiáš („David") Srv. hl 3.

6. Náboženské prostředí, v němž Os působil, popsáno jest 4 Král 17, 7—13. — Politické pozadí té doby stručně líčí 4 Král 15, 8nn. Viz k tomu I. sv. str. 1205nn. — Anarchii politické, hledání pomoci v cizině, náboženskému popohanštění odpovídal ubohý stav mravní a společenský. Srv. Os 4, 1 n. Os kárá všecky ty zlořády a hrozí tresty. Podobně jako byl již před ním činil Amos. Kdežto však Am byl popředně přísný mravokárce, uchvácený svatostí Boží a tím se podobal Isajášovi: Oseáš byl popředně člověk srdce, citu, jehož se bolestně dotkly rány, zasazené lásce Boží jakož i zla, jež se blížila na nevděčný národ. Os oznamoval

---

původu jejich dětí. Srv na př. Gn 4, 1 n (Abel byl manželský syn Adama a Evy právě tak jako Kain); srv tamže v. 19—22 (děti Adiny a Selliny); Gn 22, 23 n; a jj. — Tři náznačná jména dětí Oseášových bylo toliktéž rozsudků spravedlnosti Boží. — Matka-nevěstka naznačovala přítomné modlářství Israelovo, děti svými jmény prorokovaly příští trest-pád dynastie Jehuovy a vůbec zánik říše severní. Možno tu pozorovati stupňování (Buzy).

[10]. Tak dlužno se domnívati s Jer, Teodoretem, Kornelem van Steen-em, Calmetem, Vigouroux-em, Knabenbauerem, Cramponem, Buzym a s jj. proti názoru Trochonovu, Hoonackerovu, Desnoyersovu, Tobacovu a jj., kteří mají za to, že žena, o které mluví Os ve hl 3tí jest Gomer, známá cizoložnice z hl 1; její vášeň přiměla ji prý konečně k tomu, že manželský krb Oseášův vůbec opustila, nebo že ji její záletník unesl. Mínění, že ji Os sam zapudil (propustil) a pak zase za manželku pojal, naráží na zákon, podle kteréh› manžel nesměl svou bývalou manželku, která se provdala za jiného, podruhé si vzíti. Srv Dt 24; Jer 3, 1. Podle některých stala prý se dokonce otrokyní svého záletníka, od něhož bylo ji Oseášovi koupiti; Os prý ji podrobil spasitelné zkoušce, aby se dokonale polepšila. Rozkaz Hospodinův Os 3, 1. nemluví však o ženě, známé již z hl 1 nýbrž o ženě neznámé, neurčené členem, tedy o ženě jiné nežli byla Gomer. Os si tuto ženu koupil (3, 2); svou ženu nebyl by kupoval tu byl by prostě zavedl domů, kdyby ho byla opustila! Komu byl by snubné za ni podruhé platil? „Koupil jsem si" nemůže znamenati dar dobrovolný, nýbrž snubné, obyčejem žádané. Zůstala-li Gomer v manželství prorokovi věrna (viz výše pozn. 8. nebylo, proč by ji byl Os zapudil, nebylo, proč by Gomer od něho utíkala, nebylo tedy příčiny, aby ji Os znova kupoval. Na věci nic nemění, byla-li zatím Gomer zemřela nebo žila-li ještě, když pojal Os druhou choť; vždyť dvojženství nebylo za jeho dob nic neobyčejného.

[11]. Nekoupil si ji jakožto otrokyni, které manželství zatím toliko slíbil. Nekoupil si ji od jiného muže, jehož manželkou byla. „Cizoložná" (3, 1) byla i když byla svobodná a stýkala se pohlavně se ženatými; ostatně možno „cizoložná" vykládati také v širším slova smyslu: „smilná" vůbec. — Viz níže v pozn ke hl 3tí. — Když ji byl pojal za choť, nepodrobil jí žádné zvláštní zkoušce, nezavřel jí násilné, nezavázal se, že s ní nebude dlouhou dobu manželsky obcovati, zavázal ji toliko k tomu, že zůstane věrna jemu, začež jí slíbil věrnost i se své strany. Viz pozn k 3, 3.

Jeremjáše a dával cítiti ducha Evangelií. Os byl prorok lásky. Srv. Os 11, 8n.

7. Os vtiskl svou osobitost do svého slohu více než kdo jiný. Kdežto Am uspořádal svou látku tak, že myšlenka sleduje myšlenku bez poruchy, možno pozorovati u Os množství citových výbuchů, krátkých vět, trhaných, aforistických, nesouvislých, poznámkovitých, heslovitých, přerytých, nemajících mnohdy jiného pouta, nežli mocné pohnutí citu, které je vnukalo. Obrazy, jimiž jest kniha Os hojně protkána, bývají malebné, ale také nejednou divoké. Srv. 5, 14; 13, 7n; 5, 12; 6, 3; 14, 6; (Tobac). Tyto zvláštnosti mluvy Oseášovy jakož i okolnost, že původní znění došlo nás dosti porušené, působí, že jest Os leckde příslovečně temný, nesrozumitelný

8. Hoonacker rozkládá knihu Oseášovu na čtyři části: Část prvá, (jakýsi úvod) liší se zřetelně od ostatku (hll 4—14); prvá ta část jest zakončena slibem, že Hospodin po zkoušce přijme kajícího Israele na milost (2, 20—3, 5). — Druhá část zabírá hll 4—7, 1a, (se závěrkem slibným 6, 11; 7, 1a). — Třetí část 7, 1b—11, 11 zakončena jest podobnými sliby (11, 8—11). Čtvrtá část t. j. hll 12—14 zakončena jest doslovem, podobajícím se závěrku prvé části, (2, 20—3, 5).

První část pochází z doby, kdy byla dynastie Jehuova ještě na trůně (1, 1. 4.) Totéž možno je říci o části druhé se zřetelem na 5, 1. — Ježto 7, 3nn zdají se narážeti na smrt Zacharjášovu, lze se domnívati, že hll *7—11* jakož i hll *12—14* patří do panování Manahemova (Hoonacker).

Nadpis knihy (1, 1).

Hlava 1. — [1] Slovo Hospodinovo. jehož se dostalo Oseášovi, synu Beeriho, za dnů Oziáše, Joatana, Achaza, Ezechiáše, králů judských, a za dnů Jeroboama, syna Joasova, krále israelského.

DÍL I. (ÚVOD.)

Smlouva Hospodinova s národem vyvol. zobrazena smlouvou manželskou (1, 2—3, 5).

Gomer, manželka Oseášova, porodila chlapce jménem Jezrahel (v. 2—5), dceru jménem Ló-ruchámá (1, 6 n) a opět syna Ló-ammí (1, 8 n). Jména ta však budou později změněna (1, 10—2, 1). Israel bude za své hříchy potrestán zajetím (2, 2—13), i obrátí se kajícně k Hospodinu, který jej zase uvede zpět a nevýslovně oblaží (2, 14—24). Druhé manželství prorokovo (3, 1—5).

[2] Počátek řečí Hospodinových k Oseášovi. Hospodin řekl Oseášovi: „Jdi, vezmi si ženu smilnou, a [učiň si] děti smilství; neboť

Hl. 1. — V. 1. Azarjáš, desátý král judský vládl 769—737.
Joatam, jeho syn a nástupce „ 737—736.
Achaz, jeho syn a nástupce „ 736—721.
Ezechjáš, král judský „ 721—693.
Jeroboam II. vládl v říši severní 784—744. (Viz I. sv. str. 1204 n). Jak v úvodu bylo již poznamenáno (str. 788), řeči Oseášovy, jež se nám zachovaly, dlužno klásti do let 750—736. Z toho plyne, že Os působil toliko za Azarjáše (Uziáše) a Joatama, králů judských, a že tedy jména králů Achaza a Ezechjáše jsou připsána jakožto glosa později; možno také, že jsou všecka jména králů judských dodatky pozdější ruky, jež napodobila Is 1, 1. Prorok Os, jenž pocházel z říše severní a v ní také působil, (viz úvod na str. 788 č. 3.) sotva stanovil čas činnosti své podle vlády králů j u d s k ý c h; stačilo mu učiniti tak podle králů i s r a e l s k ý c h. Nápadno, že jmenuje toliko J e r o b o a m a, kdyžtě možno právem míti za to, že působil také ještě za jeho nástupců Zacharjáše, Salluma, Manahema (744—738) a Fakejáše (738—737). — Zněl tedy pravděpodobně původně v. 1.: „S l o v o H o s p o d i n o v o, j e h o ž s e d o s t a l o O s e á š o v i, s y n u B e e r i h o, z a d n ů J e r o b o a m a, s y n a J o a s o v a, k r á l e i s r a e l s k é h o. Věc lze s Tobacem vysvětliti okolností, že nadpis (v. 1.) původně se vztahoval toliko na první tři hlavy, jež Os přednesl ovšem ještě za Jeroboama II. Nadpis nevztahoval se tedy na c e l o u knihu, která je sbírkou kratičkých výtahů delších řečí, jež Os měl. — Napsal-li Os nadpis sám, vyslovil v něm své přesvědčení, že byl od Boha inspirován. Napsal-li nadpis pozdější pořadatel, vyslovil jím přesvědčení obce israelské, že Os byl pravým prorokem. — O významu jména O s e á š viz úvod str. 787. pozn. 2.

V. 2. Místo *„k“* vlastně: *„v“*. — První věta v. 2. bývá pokládána za poznámku, kterou byl si čtenář napsal na okraj rukopisu a která později byla nedopatřením pojata do znění. Jiní ji spojují s následujícím: „N a p o č á t k u ř e č í

země ustavičně smilníc (vzdaluje se) od Hospodina." [3] Odešel tedy a pojal Gomeru, dceru Debelaimovu.

I počala a porodila mu syna. [4] Tu řekl mu Hospodin; „Dej mu jméno Jezrahel; neboť ještě maličko, a krev, prolévanou v Jezrahelu,

---

Hospodinových v Oseáši, Hospodin řekl Oseášovi". (Jiní jinak.) Vzal si Os skutečně dějinnou osobu, jménem Gomer za manželku? Konal skutečně také další rozkazy Hospodinovy? Nebo činil to vše toliko ve vidu, nikoli ve skutečnosti a pak vypravoval svým posluchačům a zde podává čtenářům jen to, co zažil ve vidění? Anebo jest vše, co tu vypravuje, že měl vykonati a vykonal, rozvedená přenůška (metafora), t. j. jinataj (allegorie), podobenství (parabola) nebo podobný tvar slovesný, který nečiní nároku na skutečnou dějinnou pravdu, který chce toliko znázorniti pravdu náboženskomravní, jako na př. v N. z. podobenství o marnotratném synu, o desíti pannách atd.? Viz o tom úvod na str. 789 n. — „vzíti si" za manželku Gomeru, jest pro Oseáše již splniti prorocké poslání. Sotva je to první poslání, které mu Jahve uložil; je to však první poslání, jež nám Oseáš vypravuje (Tobac). Jest pravdě podobnější, že již před tím dostávalo se Oseášovi prorocké inspirace a že již před tím kázal slovo Boží nebo přislušel aspoň k nějakému prorockému cechu. Byl-li znám již prve jako prorok, vzbudil svým sňatkem více pozornosti, než kdyby byl svůj úřad řečeným sňatkem teprve počínal. — Není pochyby o tom, že Os myslí řádné, zákonité manželství s Gomerou, pročež dává také dětem z něho vzešlým jakožto zákonitý otec jména; divoké manželství nemohl Hospodin, nejvýše svatý prorokovi přikazovati, divoké manželství nemohlo znázorňovati zákonitý poměr Hospodina k synagoze. Proč sluje Gomer „žena smilná" nebo doslovně: „žena smilstev"? Byla to nevěstka! Pro Oseáše, muže přísných mravů byl ovšem příkaz vzíti si takovou manželku tvrdý, avšak mravně možný, ježto bylo šlechetno pojmouti ji za choť a tím ji vytrhnouti z „volné lásky", které byla dosud oddána; viz úvod na str. 789 n. — Děti Oseášovy slují „děti smilstev" proto, že matka jejich vedla nemravný život před manželstvím s Oseášem, tyto děti měl si prorok „vzíti"; „učiň si" není v hebr.! — Vrstevníci prorokovi nemohli pochopiti náznačných úkonů Oseášových bez výkladu; první věta toho výkladu jest „neboť země (říše severní) ustavičně smilníc (vzdaluje se) od Hospodina". Podle toho výkladu znamená „smilná žena" zemi, t. j. severní říši oddanou modlářství. — Os nepodával výkladu svých náznačných úkonů dodatečně najednou teprve až když byl vše vykonal, ale podával jej postupně tou měrou, jakou se ony náznačné úkony vyvíjely, jak šel jeden za druhým, jak naznačuje také dnešní znění.

V. 3. Nebylo dosud podáno náznačného významu jmen „Gomer" a „Debelaim" jenž by uspokojoval. Nejspíše žádného významu náznačného ani neměla. Z toho lze vyvozovati důvod proti jinotajnému výkladu a pro výklad dějinný. Ženu vdával její otec, je tedy uveden i on. — „mu" nejen jakožto zákonitému, ale i **přirozenému** otci! Viz úvod.

V. 4 n. Jizreʿél = Bůh sije, rozptyluje, vykonává spravedlnost. Slula tak také známá úrodná rovina „Esdrelonská", jakož i město v ní (zvané dnes Zerʿín) kde sídlíval (v letě) král Achab a jeho nástupci. Srv. Jos 19, 18; 3 Král 18, 45 a j.; 1 Sam 29, 1. 11; 2 Sam 2, 9; 4, 4. — O Jehuovi srv. 3 Král 21, 23—4 Král 9, 36; 4 Král 10, 30; neupustil od hříchů Jeroboamových (4 Král 10, 29. 31); taktež činil syn jeho Joachaz (tamže 13, 2); ne jinak Joas (tamže v. 11), Jeroboam II. (tamže 14, 24) a Zacharjáš; tamže 15, 9. Klaněli se býku, pěstovali modlářství a prolévali nebo dávali beztrestně prolévati nevinnou krev. Os předpovídá 1. zkázu, dynastie Jehuovy a 2. zkázu celé říše severní. První předpověď se splnila když r. 744 Sellum zabil Zacharjáše, posledního panovníka z dynastie Jehuovy (4 Král 15, 10). Druhá předpověď se uskutečnila r. 721 pádem Samaře a jeho následky. — Jezreʿel pro množství krve v ní (rovině) prolité, stává se náznakem viny Jehuovy dynastie a trestu, jenž ji za to stihne; stává se dále náznakem viny a trestuhodnosti národa, že tedy Israel = Jezreʿel. — Rovina Jezreʿel je stvořené bojiště pro nepřítele, přicházejícího od severu a táhnoucího na Samař, proto znamená tu Jezreʿel bojiště vůbec. Srv. Sdc 6, 33; 1 Sam 29, 1 nn. (Hoonacker.) — „ještě maličko" nasvědčuje tomu, že Os sepsal hll 1—3. ještě za panování dynastie Jehuovy, kdy však pád její již se blížil. Údaj v. 1. srovnává se s údajem „maličko" v. tohoto. Os proslovil pravděpodobně hll 1—3. nedlouho před smrtí Jeroboama II., t. j. mezi r. 750—745.

potrestám na rodu Jehuově; konec učiním království domu Israelova. [5] V ten den rozdrtím luk Israelův v údolí Jezrahelském."

[6] Když počala opět a porodila dceru, řekl mu (Hospodin): „Dej jí jméno „Nepolitovaná"; neboť již nebudu dále míti slitování s domem Israelovým, ale venkoncem na ně zapomenu. [7] Nad domem Judovým pak se slituji, a vysvobodím je skrze Hospodina, Boha jejich; avšak nevysvobodím jich lukem nebo mečem, ani válčením, ani koňmi a jezdci."

[8] Když odstavila „Nepolitovanou", počala (opět) a porodila syna. [9] Tu řekl (Hospodin): „Dej mu jméno „Ne-můj-lid"; neboť vy (již) nejste můj lid a já nejsem váš!"

---

[10] Ale synů Israelových bude (zase) jako písku mořského, který nemůže býti změřen ani sečten. A na místě, kde jim bylo říkáno: „Vy nejste lid můj!" bude jim říkáno: „Synové Boha živého". [11] Shromáždí se synové Judovi a synové Israelovi spolu, ustanoví sobě hlavu jednu,

---

(Hoonacker.) — „luk" = válečnou moc. — Jehu se provinil, když vstupoval na trůn, kdy neušetřil ani synů Achabových ani příbuzných Ochoziášových. Tyto zločiny budou potrestány tam, kde byly spáchány: na rovině Jezre'elské. Mnozí proroci jmenují údolí, v nichž se sběhnou tajemné události. Is má své „údolí vidění" (Is 22, 1. 5), Jer má „údolí" Hinnom čili „mrtvol" (31, 40), Ezechiel má „údolí pocestných" (39, 11. 15), Joel údolí „Josafat" Zacharjáš „údolí hor", vše tak jako má Os údolí Jizre'el. Někdy bývá jméno údolí smyšlené; jindy bývá to údolí skutečné jako Hinnom a Jizre'el Jeli uvedeno jméno skutečného údolí, děje se tak proto, že předpověděná událost má nějaký vztah k místu, jménem tím naznačenému; z toho však nelze vyvozovati, že příští událost musí se sběhnouti skutečně na tom místě. Podobně Os předpovídá, že luk Israelův bude zlomen na rovině Jizre'el, ježto tam, na rovině historické byly vykonány skutky ukrutnosti Jehuovy; nelze však očekávati, že tatáž rovina bude jevištěm zkázy království. Třeba spíše výraz obrátiti a říci, že místo, kde dostane Israel odvetnou ránu, ať je kdekoliv, bude jeho údolím Jizre'elským. (Buzy.)

V. 6. Ve druhém pohlaví možno viděti pokyn Boží, že, ani slabé ženy nedojdou slitování až se dostaví zkáza Hospodinova. — Místo „ale venkoncem na ně zapomenu" hebr.: „abych jim pořád odpouštěl" (jako jsem dosud činil. Hoonacker. Jiní jinak.)

V. 7. přemísťuje Hoonacker před v. 10 (= hebr. 2, 1), ježto zde ruší souvislost vypravování. — Srv. Dt 28, 7; Jos 24, 12; Ž 19, 8; 32, 17. a jj. — V. 7. nemá na zřeteli toliko vysvobození Judska za vpádu Senacheribova (4 Král 19, 34; Is hl 36 n), ani svobodu, kterou dal zajatcům judským vítězný Cyrus (r. 538), nýbrž veškerou péči Boží o Judovce, aby vykonali, k čemu je Prozřetelnost ustanovila.

V. 8 n. vyslovuje v náznačném jménu třetího dítěte Oseášova vrchol Božího trestu: přestane milostný poměr Hospodina k Israelovi, Hospodin přestane býti jeho Bohem ochranným, milostivým, Israel přestane býti jeho národem vyvoleným, bude jako kterýkoli národ jiný (srv. Ex 19, 5). Hoonacker v. 7 (výše) spojuje v. 10 n; 2, 1 (= hebr. 2, 1—3) a přemísťuje tyto čtyři vv. na konec hl 2. (za v. 24 (25 hebr).

V. 10 n. odpovídá na námitku, co tedy bude se sliby Božími, danými Abrahamovi, že bude potomstva jeho jako mořského písku (Gn 15, 5; 17, 22; 28, 14; 32, 12); odpovídá na jiné sliby Boží, dané Judovi (jako na př. Gn 49, 10), Davidovi (Ž 2; Ž 109) a jj. Bůh, který zavrhuje Israele, vzbudí si nový, duchovní lid svůj. Srv. Řím 9, 24 n. Budou to duchovní jeho „synové". — Místo (země), sídlo národa jest s národem úzce spojeno. — V. 7. zmiňuje se o Judovi, v. 10. o Israelovi, v. 11. o obou, v. 2, 1. zdá se býti Hoonackerovi glosa.

V. 11. Sr. Is 40, 1—12; Mich 2, 12 n; Ez 34, 13. — Jako „vystupuje" voda z řečiště a přestupuje břehy, tak i Juda, spojený s Israelem „vystoupí ze země", jejíž hranice nestačí na množství obyvatelstva. — Veliký bude den Jizre'elu na milost přijatého a obnoveného (Hoonacker).

a vystoupí ze země; neboť veliký to bude den Jezrahel. — Hlava 2. — [1](Tehdy) říkejte svým bratřím: „Lid můj“ a své sestře: „Politovaná“.

---

[2] Čiňte výtky své matce, čiňte (jí) výtky,
neboť není ona mou ženou a já mužem jejím.
Ať odstraní smilství svá s tváře
a svá cizoložství s prsů svých.
[3] Sice ji svleku do naha
a pohodím ji jako v den jejího narození;
sice udělám z ní pustinu
a obrátím ji v zemi bezcestnou
a dám jí zahynouti žízní.
[4] A nad syny jejími se neslituji,
protože jsou to synové smilstev.
[5] Smilnila totiž matka jejich,
hanbu si utržila ta, jež počala je.
Řeklať: „Poběhnu za milenci svými,
neboť od nich mám svůj chléb a vodu,
vlnu svou i len svůj,
olej svůj a nápoj svůj“.

[6] Protož — aj — já oplotím cestu tvou trním,
ohradím ji plotem,
že svých stezek nenalezne.
[7] Až se rozběhne za svými milenci,

Hl. 2. — V. [1]. patří k 1, 10n. Má na zřeteli jména 1, 9. 6. — Výzva svědčí Judovcům, jejichž „bratři“ a „sestra“ jsou Israelité (severní říše).

V. [2]. navazuje na 1, 9. — Hospodin vrstevníky Oseášovy vybízí, by považili náboženskomravní stav své matky, země své, národa ji obývajícího, tedy i stav svůj a matku a tím i sebe aby soudili, kárali, odsoudili. (Knabenbauer.) Hospodin vybízí děti, aby činily matce výtky, vybízí je proto, že již není jeho chotí, t. j. není jeho národem a Hospodin není jejím Bohem, jak bylo řečeno výše 1, 9. — Mají činiti jí výtky, aby se obrátila. — „Na čele“ jeví se otrlost a zatvrzelost; srv. Jer 3, 3; Přís 7, 13. — „prsa“ znamenají tu její nestydatost. — Viz laskavost mužovu: již je zapuzena, již je zavržena, a přece káže synům, domlouvati matce, domlouvati jí, vyzývati ji k pokání (Jer). — „smilství“ = „cizoložství“ = modlářství a zločiny s ním spojené.

V. [3]. Toto místo ze všech nejlépe vyložil nám Ez hl 16 (Sanchez). — Srv. zejména Ez 16, 4—6. 39. — Os ztotožňuje zemi s obyvatelstvem jejím. Země, plná úrody, jest jakoby oblečena v krásný šat; jinak je to poušť. — Smrtí měla „zahynouti“ podle zákona každá cizoložnice. Srv. Lv 20, 10; Dt 22, 22. — O bezbranném stavu dětství srv. níže v. 15; 11, 1 nn a jj.

V. [4]. „synové smilstev“ srv. s 1, 2.

V. [5]. Israel přičítal všecky životní potřeby, jichž měl hojnost, ne svému Bohu, Hospodinu, nýbrž modlám (milcům), jež vášnivě ctil. Podobně mluvili později modláři podle Jer 44, 47. — „chléb a vodu“ = výživu. — „vlnu a lén“ = šat. — „olej“ na mazání těla. — „nápoj“, jako víno, jež obveseluje srdce lidské.

V. [6n]. odpovídá na slova: „Poběhnu za milci svými“ (v. 5). „Proto“, že je tak žhavá do modlářství, že tedy nelze doufati, že by se po dobrém sama k choti svému (Hospodinovi) vrátila. — Místo „tvou“ (cestu) lépe s Hoonackerem čísti: „její“. — Hospodin znemožní přísnými prostředky Israelovi modlářství; až mu nebude možno ho pěstovati, půjde do sebe, bude se káti a vrátí se k Hospodinovi. — Prozřetelností Boží často nás potkává neštěstí, abychom neměli toho, po čem toužíme, a jsouce stísněni všelijakými nehodami tohoto světa a psotami, abychom byli nuceni vrátiti se do služby Boží (Jer).

nedohoní jich,
až jich bude hledat,
nenajde jich.
I řekne: „Nuže, vrátím se k prvnímu muži svému.
byloť mi lépe tehdy nežli nyní“.

[8] Ta tedy nechce uznat, že já jsem dal jí
obilí a víno a olej,
a stříbro a zlato, jehož množství jsem jí dal —
toho použili k bohoctě baalově.
[9] Proto vezmu zase zpět své obilí v čas jeho,
a víno své v dobu jeho,
a vlnu svou a len svůj,
jež přikrývaly hanbu její.
[10] Poté odkryji bláznovství její
před očima milenců jejích;
a nikdo ji nevytrhne z ruky mé.
[11] A konec učiním vší radosti její,
slavnostem jejím, novým měsícům jejím,
sobotám jejím, všem svátkům jejím.
[12] Zpustoším vinici její
i fíkoví její, o nichž řekla:
„Výdělky moje jsou to,
které mi dali milenci moji!“
Obrátím ji v houštinu,
že žráti ji bude polní zvěř.
[13] Potrestám na ní dny baalů,
kdy zapalovala (jim) kadidlo,
kdy se šňořila svým kroužkem, svým šperkem,

V. [8]. „Ta“ řečeno s opovržením. — Zlata a stříbra dostalo se Israelitům výměnou za obilí, víno a jiné plodiny. — V. [8]. vrací se k v. 5. — Zlato a stříbro, jehož jí dal Hospodin hojnost, ona, matka, přičítala svým milcům (baalům) a obětovala je na bohoslužbu jim prokazovanou. Srv. Ez 16, 17 nn.

V. [9]. „Proto“, aby poznala, že má všecko bohatství ne od baalů, nýbrž ode mne. — Hospodin nedá skliditi Israelovi polní úrodu ve žni (= „v čas jeho“), nedá mu skliditi víno za doby vinobraní („v dobu jeho“) atd.

V. [10]. „bláznovství“ její tkvělo v tom, že řečené dary nepřičítala pravému jejich původci, Hospodinovi, nýbrž — modlám. — Místo „bláznovství“ možno však také překládati: „bídu“ a mysliti na trest, výše popsaný, kterým Hospodin Israele stihne. — „milci“ = cizí bohové, případně i cizí národové, je uctívající. Z toho, že jí cizí bohové nebudou moci zbaviti neúrody, ačkoliv je tolik ctila, pozná, že Hospodin, který to předpověděl, jí úrodu vzal a on že to tedy byl, kdo jí všecko to bohatství prve dával.

V. [11]. V té bídě („bláznovství“ v. 10) pozbude Israel radostí, jež dával na jevo zejména o svátcích výročních („slavnostech“), měsíčních i týdenních. Srv. Am 8, 10.

V. [12]. Na svátek stanový, kdy bývalo radostně slaveno vinobraní a česání ovoce (fíků), nebude radosti (v. 11), ježto nebude příčiny k ní — nebude úrody na vinici ani na stromech. (Na velikonoce a na letnice nebude radosti, ježto nebude úrody na poli.) — „Výdělky“ = mzda za smilstvo, za modlářství. Srv. Lv 26, 22; Is 7, 23; 27, 10; Mich 3, 12.

V. [13]. „dny baalů“ = doba kdy byla oddána bohoctě baalů. — O kadidle, podávaném v oběť modlám srv. Jer 44, 18. — O baalech srv. Sdc 2, 11. — „kroužkem“ (nezem) do nosu jako Gn 24, 47; Is 3, 21. — Nevěstka se zdobívá šperky, aby se líbila svým záletníkům; čeho se jí nedostává od přírody, hledí si získati uměle (Jer).

kdy chodívala za svými milovníky.
A na mne zapomněla, praví Hospodin.

[14] Protož aj, já ji přivábím, vyvedu ji na poušť,
a mluviti jí budu k srdci.
[15] A z toho místa dám jí vinice její,
z údolí pak Achor učiním bránu naděje;
i bude tam zpívati jako za dnů mládí svého,
jako za dnů, kdy vycházela z Egypta.

[16] V den ten — dí Hospodin — volati na mne bude: „muži můj"
a již nebude volati na mne: „baale můj".
[17] Vzdálím jména baalů z úst jejích,
a nevzpomene již na jméno jejich.
[18] Učiním k vůli vám smlouvu ten den
se zvěří polní, s ptactvem nebeským,
i s drobnou zvířenou pozemskou;
luk a meč, vůbec zbroj vyhladím ze země,
a zjednám jim bezstarostný spánek.
[19] I zasnoubím tě sobě na věky,

V. [14]. líčí dále tresty, popsané výše ve v. 9 nn; ty tresty budou léčebné. — Protože zapomněla na Hospodina (v. 13), „proto" (v. 14) ji Hospodin ve svém nekonečném milosrdenství laskavými slovy „přivábí", aby šla za ním. Vyvede ji na poušť, až bude v zajetí zbavena jsouc všeho, co jí kdysi domov skýtal; tam v (zajetí) bude mluviti laskavými slovy k ní, i půjde do sebe, rozpomene se na Hospodina a půjde za ním. Srv. Ez 20, 34 n.

V. [15]. „z toho místa" = z pouště = ze zajetí vykáže jí Hospodin vinice v Palestině. — Z údolí Achor vnikli Israelité kdysi do země zaslíbené na kterou se tolik těšili. Srv. Jos 7, 24—26. Národ israelský v řečené poušti (v. 14) bude upírati zraky k tomuto údolí, a bude se těšiti, že bude i jemu branou, kterou se vrátí do šťastné vlasti. — „zpívati bude" zpěv díků jako kdysi po přechodu Rudého moře (Ex 15, 2 nn). Druhé osvobození ze zajetí a obnova národa israelského srovnána tu s prvním vysvobozením národa z poroby egyptské. Srv. Is 52, 4; 11, 15; Jer 23, 7; Zach 10, 11. a jj. Místo „zpívati" hebr.: „odpoví" na laskavá slova Hospodinova jako mu kdysi „odpověděl" když ho vyzýval k východu z Egypta tím, že šel za ním na poušť. Srv. Jer 2, 2; Ez 16, 8—13. Hoonacker místo „odpoví" překládá „o to (aby se dostala do vlasti) bude usilovati", jako tehdy, kdy poprvé vstupovala na půdu Palestiny.

V. [16]. „ba'al" jakožto jméno obecné znamená „pána" nebo „manžela" („pán" se stanoviska manželčina), tedy „ba'alí" znamená „můj pán" nebo „můj manžel". Jakožto jméno vlastní znamenalo však „ba'al" kanaanského boha, modlu. Israel mohl by v dobrém slova významu říkati Hospodinovi: „ba'alí" (= pane můj, manžele můj); ježto však to slovo může znamenati také „ba'ale můj" (= „modlo má"), nebude toho rčení užívati; odpor ke slovu, jež může znamenati cizího boha, bude znamením přísného jednobožství, tedy dokonalé věrnosti národa jedinému Hospodinovi. (Jak skutečnost později ukázala, zajetí babylonské mělo opravdu tento vliv na Judovce; vyléčilo je z jejich náchylnosti k mnohobožství.)

V. [17]. srv. s Ex 23, 13. — Hoonacker přemísťuje v. 16. za v. 17. a tím získává lepší souvislost v. 16. s v. 18. i s v. 17.

V. [18]. Nová doba zavede pokoj a bezpečnost, podobnou té, která byla kdysi v ráji. Srv. výše v. 3. 5. 9. 12; Lv 26, 6. — Přestanou války; srv. Mich 5, 9 nn; Is 2, 4; Zach 9, 10. a jj.

V. [19]. Hospodin vejde v novou smlouvu (manželskou) s Israelem (duchovním), která bude věčná, ježto nový Israel (církev) svou nevěrou, odpadem od Boha nebude již rušiti jí. Za te nové smlouvy bude v obci israelské (církvi) panovati právo a spravedlnost (Is 11, 4 n; 32, 17; 33, 5; 45, 8; 51, 6. a jj.), Boží láska a blahovůle, dokonalá věrnost (smlouva věčná). — Israel pozná, že jeho Bůh jest „Hospodin", t. j. Jahve, Bůh smlouvy, který vše splní,

zasnoubím tě sobě v právu a v spravedlnosti,
v milosrdenství a slitováních.
[20] A zasnoubím tě sobě ve věrnosti,
i poznáš, že já (jsem) Hospodin.
[21] V ten den budu milostiv, praví Hospodin,
budu milostiv nebesům,
a ona budou milostiva zemi.
[22] Země pak bude milostiva pšenici, vínu a oleji,
a tyto budou milostivy Jezrahelu.
[23] I budu si ji v zemi štípiti,
slituji se nad Nepolitovanou,
[24] a řeknu Nemémulidu: „Lid můj jsi ty“,
on pak řekne: „Bůh můj jsi ty“.

Hlava 3. — [1] I řekl mně Hospodin: „Ještě (jednou) jdi a miluj ženu, milovanou od jiného, cizoložnou, jako miluje Hospodin syny Israelovy, kdežto oni vzhlédají k bohům cizím, a milují koláče z vinných hroznů.“ [2] I koupil jsem si ji za patnácte stříbrných a za půldruhého koru ječmene. [3] A řekl jsem jí: „Mnoho dní zůstaneš mou, nebudeš smilniti, budeš bez (jiného) muže, a já chovati se budu taktéž vůči tobě. [4] Neboť mnoho dní zůstanou synové Israelovi bez krále a bez knížete,

---

k čemu se byl před věky smlouvou zavázal, co byl kdy vymřelým pokolením lidu svého slíbil (Gn 12, 1; 18, 18; 22, 17; 26, 2—5; 27, 27; 28, 13. a jj. Srv. Ex 3, 14.)

V. 21 n. Hospodin bude milostiv nebesům tím, že jim dá hojná a vydatná mračna. Nebesa dají zemi vláhu, zvlažená země dá hojnost úrody Jizre'elovi, t. j. národu, kdysi potrestanému (1, 4). — Jizre'el může znamenati také: „Bůh rozsívá“, štípí, pěstuje (o národ pečuje).

V. 23 n. „ji“ = choť svou. — „v zemi“ = v Palestýně. — „si“, že tedy bude ovoce dávati mně a ne baalům. — Změna jmen (1, 6. 9) znamená dokonalou změnu poměru Israelova k Hospodinovi. — Za v. 24. klade Hoonacker 1 7. 10n ;2, 1. Viz výše.

Hl. 3. — V. 1. „miluj“ manželsky. Aby ji mohl manželsky milovati, bylo prve třeba, aby ji pojal za choť. — Místo „milovanou od jiného“ lépe se LXX čísti „milující“ jiného. — „ženu“ jinou, ne Gomer, o níž byla řeč již ve hl 1. — Slovo „ještě“ nasvědčuje, že má vejíti Os podruhé v manželství, v jiné než to, o němž byla řeč ve hl 1. Není tedy hl 3 druhopisem hl 1. — Význam náznačný tohoto úkonu viz výše v úvodě na str. 791. — „koláče z vinných hroznů“ bývaly obětovány modlám a zbytky jejich byly podávány při obětních hostinách. Srv. Jer 7, 18.

V. 2. Os si ji koupil za patnáct siklů stříbra, za chomer ječmene a za lethek ječmene (hebr.). — Chomer měl 10 ef; letek byla polovice chomeru, tedy 5 ef. Dal tedy Os kromě stříbra za ženu 15 ef ječmene. (Srv. Ez 45, 11). — Za dob Eliseových, kdy bylo draho (4 Král 7, 1. 16. 18) dvě sey ječmene, t. j. dvě třetiny efy stály jeden sikl stříbra; z toho lze vyvozovati, že za dob, kdy mimořádná drahota poklesla, stála efa ječmene jeden sikl stříbra. Dal tedy Os snubného za svou druhou ženu úhrnem 30 siklů, t. j. patnáct ve stříbře a druhých patnáct v ječmeni. Byla to cena otroka (Ex 21, 32). Z toho však nejde nutně, že byla druhá žena otrokyní; nanejvýše bylo by možno z nízkého snubného vyvozovati, že byla z chudé rodiny (Desnoyers).

V. 3. Hospodin přikázal ve v. 1. aby svou druhou ženu manželsky „miloval“ (tou láskou měl naznačiti lásku Hospodinovu k Israelitům). S tím příkazem nesrovnává se výklad těch, kteří tvrdí, že Os dlouhou dobu se svou chotí (zavřenou) ani sám manželsky neobcoval, tedy jí nemiloval. Tím by sotva byl získal sobě její lásku a věrnost. Získati ji mohl řádným a plným životem manželským. (Buzy.) Viz výše úvod str. 791.

V. 4. „bez krále a bez knížete“, kteří je sváděli k modlářství. „Bez obětí a bez maççeb“, jež modlářství živily. — O maççebách srv. Gn 28, 18. 22; 31, 45; 35, 14; Ex 34, 13; Dt 16, 21 n a jj. — O „efodu“ srv. Sdc 17, 5; 18, 14. 17. 18. — O „teráfím“ srv. Ez 21, 26; Zach 10, 2; 1 Sam 15, 23. Náznačné

bez oběti a bez oltáře, bez efodu a bez terafim. [5] Poté však obrátí se synové Israelovi, a hledati budou Hospodina, Boha svého, jakož i Davida, krále svého; a s třesením budou objímati Hospodina a dobra jeho za posledních dnů."

DÍL DRUHÝ (4, 1—7, 1a).

Hlava 4

Hříchy a trest za ně (v. 1—3). Pohroma svůdců i svedených (v. 4—10). Modlářství a zločiny s ním spřežené (v. 11—14). Modlářství dlužno zanechati (v. 15—19).

[1] Slyšte slovo Hospodinovo, synové Israelovi,
neboť soud má Hospodin s obyvateli země (této).
Neb není poctivosti, není lásky,
a není znalosti Boha v zemi.
[2] Křivá přísaha, podvod a vražda,
krádež a cizoložství rozmohlo se,
a krveprolití stíhá krveprolití.
[3] Proto kvílí země
a chřadnou všichni její obyvatelé

úkony Oseášovy ve hll 1. a 3. skládají se ze tří částí (trilogie): První náznak (symbol), t. j. manželství Oseášovo s Gomerou vytýká modlářství severní říše, modlářství, jež nemůže zůstati bez trestu. Druhý náznak (děti Oseášovy s Gomerou) předpovídá tyto tresty: brzy zanikne královský rod Jehuův i celé království severní; Hospodin již nebude šetřiti nevděčníků; nezasluhují, aby byli pokládáni za jeho národ. Přes všecky tyto hrozby a tresty zvítězí konečně milosrdenství. Třetí náznak (druhé manželství Oseášovo) nás ujišťuje, že přes to všecko Hospodin modláře miluje dále. Hodlá je toliko zbaviti všeho, co nadržuje smutné jejich náklonnosti. Po té doufá, jest jist, že se obrátí celým svým srdcem a navždy. Hl 3. jest na svém místě za hl 1 n. Její původní místo nebylo před hl 1. ani před hl 2.; není to umělý a samostatný dodatek. Je částí celku, a zabírá souladně vrchol stupňování, v němž dochází trojdílný náznak svého konce. Hřích, hrozby, tresty, milosrdenství, lítost, vysvobození, to jest úhrnem všecka věrouka i mravouka Oseášova, ba více, věrouka i mravouka proroků. Kdož by neviděl, že tyto náznačné výhledy oznamují už široké a vznešené názory listu k Řím. o osudu vyvoleného národa? „Předchůdce sv. Pavla" toť nejkrásnější název jaký možno dáti Oseášovi. (Buzy.)

V. [5]. nepatří již k náznačnému úkonu (v. 1—4). Náznačný úkon mluví o tom, co bude „mnoho dní" (v. 4); žena zůstane věrna Oseášovi, Israel zůstane věren Hospodinovi. V. [5]. mluví o dokonalém návratu k Hospodinovi až po těchto „mnohých dnech". Ovšem však, že jest onen návrat k Hospodinu důsledkem toho, co náznačný úkon (v. 1—4) znázorňoval. (Buzy.) — „David" = Mesiáš. Srv. Jer 23, 5; 30, 9; Ez 34, 23 n; 37, 24 n. — „za posledních dnů" = za časů mesiášských. Srv. Is 2, 2; Mich 4, 1; 1 Jan 2, 18; 1 Kor 10, 11.

Hl 4. — V. [1]. Podobně budí pozornost posluchačů také Dt 32, 1; Is 1, 2; Mich 1, 2; 3, 1; 6, 1. — „synové Israelovi" je čestný název; připomíná původ národa (Israel = Jakob, oddaný ctitel jediného Hospodina); jak hluboko klesl ten vznešený národ! Srv. níže 12, 4. 12. — Názvem tím míní tu Os toliko říši severní, kterou níže ve v. 15. zřetelně odlišuje od Judska. — „soud", na němž Hospodin bude žalovati na Israele. Srv. Mich 6, 2. — Základné ctnosti společenské, poctivost a láska k bližnímu vymizely, ježto — není praktického náboženství — není pravého poznání Boha.

V. [2]. Ruší desatero, jež jest základem smlouvy Hospodinovy s národem (Ex 19, 8; 20, 2 n).

V. [3]. Sucho, jež stihlo zemi, prohlašuje Os za trest zločinů výše jmenovaných. — O sdílení se zvířeny s člověkem o jeho osudy srv. Gn 3, 17; 6, 7; 19, 25 a jj. — Ježto Hebreům „moře" znamenalo každé větší množství vody, znamenají ryby „mořské": ryby vůbec. Lekají, ježto nemají dosti zdravé vody (za doby sucha.)

s polní zvěří i s ptactvem nebeským;
ano i ryby mořské lekají.

[4] Nikdo však nesmí výtky činit, nikdo nesmí kárán býti,
nebof lid tvůj jest jako ti, kteří s knězem se prou.
[5] Padneš za dne a padne také prorok s tebou;
v noci dám zahynouti tvé matce.
[6] Hyne můj národ,
protože nemá znalosti;
poněvadž jsi ty zavrhl znalost,
zavrhu (i já) tebe, abys nebyl mým knězem;
a že jsi (ty) zapomněl na zákon Boha svého,
zapomenu na tvé syny také já.
[7] Kolik jich bylo, tolik jich hřešilo proti mně;
slávu jejich v potupu proměním.
[8] Z hříchů lidu mého se živí,
a po nepravosti jejich lační.
[9] I bude jako lidu, tak i knězi:
potrestám na něm cesty jeho,
a myšlení jeho odplatím jemu.
[10] I budou jísti a nenasytí se,
budou smilniti, ale neukojí se,
ježto Hospodina opustili zatvrzele.

[11] Smilství, víno a opilství berou rozum.
[12] Lid můj dřeva svého se dotazuje,

V. [4]. Smysl podle Vulg: Lid israelský jest velmi nedůtklivý a zpurný; počne-li mu kněz nebo prorok činiti výtky, odporuje mu, hádá se s ním. Srv. Dt 17, 12; Nm 16. — Hoonacker opravuje a překládá v. 4b: „Také na vás mám stížnost, ó kněži!" (Jiní jinak.)

V. [5]. oslovuje kněze. Za své hříchy bude potrestán slepotou, že se svalí za bílého „dne". S ním se svalí také lžiprorok (za bílého dne). Ten pád bude mu na záhubu. — „matka" = národ israelský. Ježto v. 4b nedává uspokojivého smyslu, bývá všelijak opravován Hoonacker s malou opravou překládá: „noc bude obrazem tvého dne", t. j padneš za bílého dne jako jiní padají za tmavé noci.

V. [6]. „znalosti" Boha jako ve v. 1. — Lid hyne, ježto nežije správným životem náboženskomravním. Vinen tím jest kněz, kněžstvo (v. 4b), které samo toho života nevede aniž jej v lidu budí nebo zachovává. „Hyne" ve smyslu mravním (Hoonacker). — Kněžstvo severní říše dědilo úřad a s ním spojená práva po otcích; to za trest přestane. — „zákon" = tórá = nauka náboženská, vážená z pramene písemného (Mal (4, 4) 3, 22) i ústního.

V. [7 n.] mluví dále o hříších kněžstva. — V. 7b Hoonacker (a Riessler) s malou opravou překládá: „zaměnili mou slávu za potupu", t. j. místo aby mě slavili bohoslužbou, tupí mne bohoctou prokazovanou potupné modle. „mou" slávu, t. j. mně příslušnou.

V. [8]. Kněží udržují modlářství proto, že mají z něho hmotný zisk. „hříchy" naráží na oběti za hříchy, z nichž dostávali kněží díly. Srv. Lv 4, 8—10nn; 6, 19 n. (Hebr. „chattáth" znamená hřích i obět za něj.)

V. [9]. „na něm" = na knězi. — „cesty" (= mravy) a „myšlení" (= skutky) popsané ve v. 4—8. — Při všeobecném trestu národa nebude míti kněz výsad.

V. [10]. líčí trest kněží za jejich hříchy. Budou jísti z obětí lidu (v. 8) ale tím nebude hrabivost jejich ukojena, duše jejich nenabude spokojenosti. Budou smilniti, t. j. pěstovati modlářství (v. 7b) ale ani v tom nenajdou pokoje. Místo „neukojí se" hebr.: „nerozmnoží se". — Nenasytnost sama sebou působí muky.

V. [11]. „opilství" = mošt (hebr.). — Srv. Přís 5, 7; 20, 1; 31, 3—5; Sir 19, 2; 3 Král 11.

V. [12]. „kus dřeva jeho" jsou modly, jež si lid sám vyrobil. Srv. Is 44, 12; Jer 10, 3. a jj. — Lid „můj", jemuž se dostalo od Hospodina tolik poučení!

hůl jeho podává mu zprávu;
neboť duch smilství oklamal je,
že smilstvem vzdalují se od svého Boha.
[13] Na vrších hor obětují,
na pahorcích zapalují vonidla,
pod dubem, pod topolem a terebintem,
neboť příjemný jest jeho stín;
proto smilní vaše dcery,
a nevěsty vaše cizoloží
[14] Nebudu trestati dcer vašich, že smilní,
ani nevěst vašich, že cizoloží,
poněvadž (tito) sami s nevěstkami obcují
a s posvátnými ženkami obětují.

Lid nerozumný vezme za své.
[15] Smilníš-li ty, Israeli,
ať nehřeší aspoň Juda!
Nechoďte do Galgaly,
neputujte do Bet-avenu,
aniž (tam) přisahejte: „Jakože živ jest Hospodin!"
[16] Neboť jako zbujná kráva uchýlil se Israel;
nyní je pásti bude Hospodin
jako berana na širé pláni.
[17] Spřežen s modlami jest Efraim,
nechej ho!
[18] Odlišné jsou hody jejich,
ustavičně smilní,

— „hůl"... pěstil tedy tak zvanou „rhabdomantii". — Srv. Ez 21, 21 (belomantie). — „smilství" = modlářství, t. j. odpad od Hospodina.

V. 13. O výšinách srv. Is 57, 5; Jer 2, 20; 3, 6. 13; 11, 13; Ez 6, 13. — Stín posvátných stromů vábil Israelity, aby tam ve chládku konali modloslužbu. Srv. Is 1, 29; Dt 12, 2; Jer 2, 20; 3, 6—13; 17, 2; Ez 6. 13; 20, 28; 3 Král 14, 23; 4 Král 16, 4; 17, 10. a jj. — „proto", že jim dávají špatný příklad otcové a manželové (snoubenci). Srv. Nm 25, 3. 6; 3 Král 15, 13; 2 Par 15, 16.

V. 14. „tito sami" — otcové jejich, ženiši, manželé. — V. 14. jest obrat slovesný, který neslibuje dcerám a nevěstám beztrestnosti, ale zločiny otců atd. trpce kárá. — O posvátných ženkách srv. Dt 23, 18n; Nm 25, 6; 4 Král 23, 7; 3 Král 14, 24. — V. 14e navazuje na v. 11 a přechází od v. 11—14d k v. 15nn kterými chce Os varovati Judu, aby nenásledoval Israele, nechce-li zahynouti jako on. (Hoonacker)

V. 15. „Galgala" hebr. Gilgal jest nejspíše pahorek nedaleko Betelu, na němž byla svatyně, zasvěcená bohoctě býčka (taurolatrie). — Béthél (Dům Boží) nazván tu štiplavě „Béth-áven" t. j. Dům nicoty. Srv. Am 5, 5. — Viz Gn 28, 10; 35, 14; 3 Král 12, 28; Jer 48, 13. a jj. Betel bylo hlavní sídlo modlářství israelského. Tam neměl Juda choditi. — Přisahati při Hospodinu na místě modlářském znamenalo mísiti čistou bohoslužbu Hospodinovu s modlářstvím.

V. 16. Jako zpurná kráva jest Israel (zpurný). Za to ho nechá Hospodin pásti se na široširé pláni, kde mu odepře dosavadní ochranu a péči, kde bude z daleka moci dravec jej viděti a napadnouti....

V. 17. Efraim = Israel = severní říše. — „nechej ho" oslovuje Judu.

V. 18. Podle Vulg nemá Juda s Israelem hodovati, ježto Israel nedbá zákona Hospodinova o jídlech když koná hostiny z obětí, podaných modlám (v. 18 a). — „ochránci jejich", t. j. představení, kteří mocí svého úřadu mají Israelity chrániti, zkázu od nich vzdalovati, činí naopak (v. 18 c). — Hoonacker překládá v. 18: „Víno jejich vstoupilo (jim do hlavy); oddali se smilstvu; milovali potupu více než velebnost Hospodinovu". (Jiní jinak.) — Jsou opilí, pitomí jako ve v. 11. — „oddali se smilstvu", t. j. modlářství jako ve v. 12a. K v. 18c srv. v. 7b (opravený). — ochránci „jeho" — lidu israelského.

zkázu přiváděti jest rozkoší ochránců jeho.
[19] Přiváže si jej vítr ke svým křídlům,
a hanbu míti budou ze svých obětí.

Hlava 5.

Hříchy vůdců (5, 1—7). Hospodin zakročí pohromou (5, 8—14).

[1] Slyšte to kněží,
pozor měj dome Israelův,
dome královský poslouchej,
neboť proti vám soud jest,
protože osidlem staly jste se hlídce,
a sítí rozestřenou na hoře Tabor.
[2] Obětmi klesli jste hluboko,
já však jsem karatel všech jich.

[3] Známť já Efraima
a Israel není mi skryt;
ano, smilní nyní Efraim,
poskvrňuje se Israel.
[4] Myšlení jejich (jim) nedají,
aby se navrátili k Bohu svému;
neboť ducha smilstva mají v sobě
a Hospodina nepoznávají.
[5] Svědčí zpupnost Israelova proti němu,
Israel i Efraim padnou pro nepravost svou,
a také Juda padne s nimi.
[6] Se svým bravem a se svým skotem

V. [19]. „jej“ lid israelský. — Vítr, bouře je smete. — Hoonacker s malými opravami překládá: „Až vítr ji (potupu-modlu) sevře svými křídly, budou míti jen hanbu ze svých oltářů“.

Hl. 5. — V. [1]. O „soudu“ mluvil Os již výše 4, 3. 5n 9n 14. 19. — „dům královský“ = dynastie Jehuova za posledních let Jeroboama II. nebo již za Zacharjáše. Viz úvod na str. 788. „hlídka“ = hlídač, hlásný, prorok; taková hlídka bývala na horách, odkud bylo daleko široko viděti, jako byl na př. Tábor. Také Os byl takovým hlásným, jemuž kladli léčky zejména tam, kde se často pohyboval, na místech, odkud viděl a varoval před nebezpečím. Pronásledovali ho kněží, královský dům i lid (= „dům Israelův“). Hoonacker. (Jiní překládají „Osidlem stali jste se“ (kněží, dome královský. soudcové Israelovi nebo pod.) „Mizpě, sítí rozestřenou na Táboře“. Tábor zastupuje tu israelské Předjordání. „Mizpa“ = Zajordání (srv. Sdc 10, 17; 11, 29). Smysl: Soud s vrchností duchovní i světskou, která svým modlářstvím zavinila spoušť v severní říši před Jordánem i za ním.

V. [2]. Hoonacker opíraje se o LXX překládá v. 2a: „Pronásledovatelé (proroka) prohloubili nepravost“. Podle běžného znění bylo by překládati: „V příčině obětí co nejhlouběji poklesli“. (Jiní jinak.) — Srv. souvislost s v. 1. — „já“ — Hospodin, který se ujímá proroka pronásledovaného.

V. [3]. Hospodin schvaluje vytky, jež činil prorok a staví se za něho.

V. [4]. „myšlení“ = skutky. — O duchu smilstva srv. 4, 12nn. — O neznalosti Boha srv. 4, 1. 6

V. [5]. Ta zpupnost zračí se zřetelně v jeho tváři a žaluje na něho. Srv. Is 3, 9. — O modlářství v Judsku viz 3 Král 11, 7; 14, 23; 15, 3nn; 2 Par 21, 11; 22, 3; 4 Král 11, 18; 2 Par 24, 18; 25, 14; 4 Král 14, 4; 15, 4; 2 Par 27, 2; 28, 2nn (Knabenbauer).

V. [6]. Až řečená pohroma přikvačí, marno bude obětovati Hospodinu stáda, aby se smiloval a pohromu odvrátil; Hospodin jich nevyslyší.

půjdou hledati Hospodina,
ale nenajdou ho,
vzdálil se od nich.
[7] Hospodinovi se zpronevěřili,
neboť cizoložňat naplodili,
nyní měsíc je polkne
i s majetkem jejich.

[8] Trubte na troubu v Gabae,
na polnici v R mě,
trubte na poplach v Betavenu,
za tvými zády, Benjamine.
[9] Efraim zpuštěním bude
v den trestu.
Pokolením Israelovým
oznamuji jistou věc:
[10] Knížata judská jsou jako ti,
kteří mezníky překládají;
vyleji na ně
jako vodu hněv svůj.
[11] Nátisk trpí Efraim,
zlomen jest bezprávím,
neboť dal se do běhu
za neřády.
[12] Ale já jsem jako mol Efraimovi,
a jako houba domu Judovu.
[13] Tu uzřel Efraim svůj neduh

V. [7]. „cizoložňata" = děti načichlé modlářstvím. — „jeden" měsíc znamená tu krátkou dobu, po které se dostaví pohroma. (Jiní jinak.) Hoonacker „měsíc" opravuje a překládá: „dobyvatel". — Majetek jejich jsou role, domy atd., ale i modly a svatyně jejich. Srv. Is 46, 1; Jer 48, 7; 49, 3 a jj.

V. [8]. Prorok, jako hlasný stojící na výšinách, vidí, kterak záplava nepřátelského vojska zabírá vlast; koná svou povinnost (v. 1), když troubí na poplach. — O „rohu" srv. Sdc 3, 27; 2 Sam 2, 28; 20, 1 a jj. — O troubě (táhlé, přímé) srv. 4 Král 11, 14. — Bet-aven bylo východně Betelu v území Benjaminově. Srv. Jos 7, 2; 18, 12; 1 Sam 13, 5; 14, 23. — Rama a Gabaa známá města na pahorcích v území Benjaminově, jež patřilo k říši jižní. Sdc 19, 13; 1 Sam 22, 6 a jj. — „za tvými zády" mohla by býti výzva, aby se měl Benjamin na pozoru, kdyžtě záplava nepřátel již je za jeho zády; ta slova bývají však opravována v.: „Benjamin je zděšen". Troubení na poplach v území Benjaminově znamená, že severní říše jest již celá zaplavena vojskem nepřátelským, a že již ohroženo jest i království jižní.

V. [9]. Spuštěním hrozil již Hospodin Dt 28, 64; 29, 28. -- „Pokolení Israelova" jsou zde kmeny říše severní i jižní. (Hoonacker.) — O překládání mezníků viz Dt 19, 14; 27, 17; Přís 22, 28; 23, 10. — Překládati mezníky znamená tu nejspíše s pohrdáním rušiti všecka práva božská i lidská. — K vodní záplavě bývají přirovnávány voje nepřátelské. Srv. Is 8, 7; 30, 28; Jer 46, 8.

V. [11]. „neřády" = modly. — Hoonacker s malými změnami překládá: „Efraim zle nakládá se svým karatelem (prorokem), potlačuje právo, ježto (prorok) se snaží držeti se zákona." Za to, co je tu ve v. 11. Efraimovi vytýkáno, bude trestán (v. 12)

V. [12]. Jako se zastal Hospodin pronásledovaného proroka výše ve v. 2b., tak činí i nyní; potrestá utlačovatele jeho ne hned, ale časem; z Efraima bude roucho, prožrané moly, z Judska dřevo, prožrané houbou nebo červy. — Srv. Job 4, 19; 13, 28; 27, 18; Přís 25, 20 a jj.; Is 50, 9; 51, 8 a jj.

V. [13]. Místo „pouto" čti: „vřed" (nebo „ránu"). — Místo „mstiteli" lépe čísti: „velikému". — Podle toho pak zní celý v. 13:

a Juda svoje pouto;
i odešel Efraim k Assurovi
a poslal ke králi mstiteli;
ale on nemůže zhojiti vás,
aniž může z pout vás rozvázati.
[14] Jsemť jako lev já Efraimovi,
a jako lvíče domu Judovu;
já, já uchvátím a odejdu,
vezmu a nebude, kdo by vytrhl.

Lid v tísni půjde do sebe a obrátí se kajícně k Bohu (5, 15; 6. 1—3). Hospodin se táže, může-li tu lítost pokládati za upřímnou, kdyžtě obvyklá pobožnost jeho nebývá bez úhony (6, 4—6), kdyžtě byl Israel zatvrzelý ve své nevěře (6, 7). Běda modlářům, běda kněžím model! (6, 8—10). Konečně se Hospodin nad Judou a tím i nad veškerým národem israelským smiluje (6, 11; 7, 1a).

[15] Půjdu a vrátím se na své místo,
dokud nezemdlíte a nebudete hledati mé tváře.

Hlava 6.

[1] V tísni své snažně budou mne hledat (říkouce):
Pojďte, a vraťme se k Hospodinu;
[2] onť (nás) rozšlehal, a uzdraví nás,
poranil, a vyhojí nás.
[3] Navrátí nám život po dvou dnech,
třetího dne vzkřísí nás,
a žíti budeme před jeho tváří.
Poznejme, o to usilujme,
abychom poznali Hospodina;
jako zora jistě on vysvitne,
přijde nám jako déšť ranní,
a jako déšť pozdní na zemi.

»*Tu viděl Efraim svůj neduh a Juda vřed svůj;*
i odešel Efraim k Assurovi a Juda poslal k velekráli;
on však nemůže zhojiti vás, aniž může vřed vám odejmouti«.

Os nemá na mysli určitého poselství do Ninive; mluví všeobecně: až budou hledati pomoci, jak často činívali v Assyrii, nenajdou jí.

V. [14]. Hospodin sám potrestá severní i jižní říši; toho Božího trestu žádná moc lidská nebude moci jich zbaviti. Srv. Is 15, 9; 38, 13; Jer 4, 7; 5, 6; 50, 17; Am 3, 8.

V. [15]. Hospodin opustí Israele (v. 6) a „vrátí se na své místo“, t. j. do nebe. — „nezemdlíte“ strastmi a dokud tím způsobem neučiníte dosti za své hříchy (hebr.).

Hl. 6. — V. [1—6]. čítá církev na veliký pátek.

V. [1n]. Obrat jejich bude upřímný. — Neštěstí, jež je stihlo, jest dopuštění Boží, jeho trest; lidé, již je způsobili, jsou jen nástroj v ruce Boží. Hledati pomoci u lidí proti trestu Božímu (5, 13) jest marno. Trest může odvolati jediné ten, kdo jej seslal.

V. [3]. „po dvou dnech“ = „třetího dne“ = brzy. — „smrt“ znamenává útrapy, zajetí, otroctví, nebo veliké nebezpečí. Srv. Ez 37, 1nn. Konec těch útrap bývá nazýván vzkříšením, životem a pod. — Budou se snažiti, aby poznali Boha, protože nedostatek toho poznání byl příčinou neštěstí. Srv. 4, 6; 5, 4. — „před jeho tváří“ = pod jeho milostnou ochranou. — Déšť ranní zavlažoval na podzim zaseté zrno, déšť pozdní přede žní naléval zrno v klasu.

[4] Jak s tebou naložit, Efraime?
Jak s tebou naložit, Judo?
Vaše láska jest jako ranní mráček,
a jako rosa, která záhy prchá.
[5] Proto jsem prorokům kázal, by tesali (je),
zabíjel jsem je slovy úst svých,
a že tě trestám, jak slunce bylo jasno.
[6] Neboť lásku jsem chtěl a ne oběť,
znalost Boha spíše než celopaly.
[7] Oni však jako Adam porušili smlouvu,
tam se mně zpronevěřili.
[8] Galaad jest město zločinců,
potřísněné stopami krve.
[9] Jest jako jícny lupičů, je druhem kněží,
kteří zabíjejí na cestě
chodce ze Sichemu;
ano, hanebnost páchají.
[10] V Betelu viděl jsem věc hroznou:
tam smilní Efraim, poskvrňuje se Israel.

[11] Ale také, Judo, připravím žeň tobě,
až obrátím osud lidu svého,
Hlava 7. — až uzdravím Israele.

V. [4]. Hospodin, jemuž tolikrát Israelité v minulosti slibovali, že se polepší, ale brzy zase slovo zrušili, jakoby váhal, má-li Efraima přijmouti na milost, má-li pokládati lítost jejich za pevnou a upřímnou. — Pomíjející ranní mráček odpovídá „zoře“ v. 3; a „rosa“ odpovídá dešti tamže (v. 3gh).

V. [5]. „Proto“, že lítost Israelitů nebývala upřímná ani trvalá, bylo třeba je trestati. — „zabíjel“, „tesal“ (rozbíjel) je Hospodin tím, že jim dával skrze proroky oznamovati přísné prostředky kárné, které si skutečně vyžádaly mnoho životů. Srv. 3 Král 13, 2. 26; 14, 12—16; 15, 29; 16, 2—4. 34; 21, 18—24; 4 Král 1, 4; 2, 23n; 9, 7—10; 13, 3; 15, 29. „tesali“ — lámali, drtili (jako kámen).

V. [6]. „lásku“ vniternou k Bohu jako Jer 2, 2. — „znalost Boha“ jako 4, 1. Srv. také Is 1, 11; Mich 6, 7; Ž 49, 8—15; 1 Sam 15, 22. — Jak rozuměti v. 6a, vyplývá z v. 6b.

V. [7]. Palestina byla jako ráj (Dt 8, 8n); „tam“ (v tom ráji) Israelité odpadli od Boha jako Adam. — Kritika místo „jako Adam“ čítá: „v Adamě“, na místě, kudy kdysi Israelité vstoupili do Palestiny (Sdc 3, 16; Jos 7, 22nn). Tedy v Adamě, hned na prahu země zaslíbené, kdy se chystali přestoupiti Jordán, přestoupili také zákon Boží! — Hoonacker místo „jako Adam“ překládá: „po lidsku“, „hrubě“, „sprostě“. — „tam“ — mezi lidem (Týž).

V. [8]. „Galaad“ = Ramot-Galaad, známé město z Jos 20, 8; 21, 38 a jj. Také Sdc 10, 17. jest jmenováno město Gilead. — „zločinců“ (= modlařů. Vulg).

V. [9]. Galaad jest krvežíznivý, jako hltany lupičů; jest jako kněží, kteří... „kněží“ tito prý posílali na cesty lupiče, aby Israelity, kteří Sichemem chodili na svátky výroční do Jerusalema, přepadali a tak je přiměli k tomu, by chodili raději do Danu, nebo do Betelu, a tam se klaněli býku. Hoonacker spojuje v. 9. s 8mým a překládá: „Gileade, město zločinců, jejichž stopy jsou krví potřísněné, ty, jehož silou jsou lupiči; kéž pobijí rotu kněží cestou do Sichemu, neboť jejich chování je zločinné!“ Sichem bylo město levitské, tam se nejspíše scházeli kněží-modláři, kteří zasluhovali za své zločinné chování, aby byli potrestáni smrtí. (Jiní jinak.)

V. [10]. Srv. výše 5, 3; Jer 18, 13; 5, 30. — „V Betelu“ dlužno čísti místo „v domě Israelově“.

V. [11]. „žeň“ (kterou si má Juda připraviti) podle běžného výkladu bývá pokládána za obraz soudu jako Jer 51, 33. Ten výklad nesrovnává se však s v. 11b ani s 7, 1a, jenž patří k v. 6, 11. Proto dlužno bráti slovo „žeň“ ne ve smyslu hrozby, nýbrž radostného slibu, a místo „připrav“ lépe čísti „připravím“

DÍL III. (7, 1b—11, 15).

[1b] Ukázala se nepravost Efraimova
jakož i zloba Samaře.
Neboť páchají podvod,
zloději loupí (v domech)
a lotři na ulicích.
[2] Nemyslí na to,
že vím o veškeré zlobě jejich;
nyní obklíčily je zločiny jejich,
mám je před očima.
[3] Ve své zlobě obveselují krále,
a ve svém lichocení knížata.
[4] Všichni cizoloží;
jsou jako pec, zapálená od pekaře;
přestala obec maličko mísit,
až zkynulo všecko těsto.
[5] V den krále našeho

Hoonacker překládá: „Avšak, Judo, naroubuji na tebe ratolest, až dovrším obnovu svého lidu, až vyhojím Israele." — „Avšak" — přes věrolomnost Israelovu, vylíčenou výše ve v. 4. nn. — „Israel" neznamená tu jen příslušníky říše severní, nýbrž národ vyvolený vůbec. „Juda" jest jmenován podmětem příští spásy, ježto spása Israelova bude v účasti jeho na oslavě Judově (2, 2; 3, 5; Am 9, 11). „ratolest" = zdroj nového života. Srv. Is 11, 1 nn; Jer 23, 5; Ez 17, 22.

Hl. 7. — Hoonacker se domnívá, že tento (III) díl pochází z prvních roků krále Manahema (744—738). Srv. 7, 3—7; 10, 3. 7. — Prorok vytýká ve v. 1—7. zlořády společenské a politické.

V. 1. „Ukázala se" jest výrok, patřící také k „zloba Samaře".

V. 2. Nedbají toho, že Bůh o všem ví, a že je také zaslouženě potrestá. — „obklíčily" = zasypaly je tak, že jich nelze neviděti. — Hospodinu bijí do očí a vybízejí ho, aby je potrestal.

V. 3—7. mají na zřeteli politické zmatky a kralovraždy po smrti Jeroboama II. (4 Král 15, 8 nn). Os rozeznává dvě skupiny osob: a) věrolomné spiklence, přirovnané k rozpálené peci, a b) krále a činovníky, přirovnané k hmotě, která shoří. Byla-li řeč prorokova (7, 1—11, 15) proslovena na počátku panování Manahemova, možno jest mysliti na smrt Zacharjaše, kterého zabil Sallum a jeho spiklenci. Zrádci provedli svůj plán na svátek, slavený ke cti krále, když se byl se svou družinou opil (Hoonacker).

V. 3. Spiklenci ve své zlobě, t. j. v úmyslu podvodném lichotivě obveselují krále a jeho činovníky, jakoby jim byli z duše oddáni; zatím však vyčkávají vhodnou chvilku, kdy se jim podaří je všecky sprovoditi se světa.

V. 4. Spiklenci, ačkoli se stavějí jakoby byli králi oddáni, dopouštějí se nevěry (= „cizoloží") vůči králi; hoří vášnivou touhou krále zabíti, jsou jí rozpáleni jako pec. — Místo „cizoloží" opravuje a překládá Hoonacker: „soptí vztekem!" — Místo „zapálená od pekaře" Hoonacker: „(pec), která spaluje palivo". Spiklenci spálili, „ztrávili" své palivo t. j. činovníky (v. 7). Zadělané těsto jest král a činovníci jeho na počátku hodů; pec, která je má spáliti, jsou spiklenci; pec ta bude rozpálena, až těsto zkyne, až bude prokvašeno, t. j. až bude král a družina zpita. Pokud je třeba čekati na zkvašení, rozpalování pece bylo zastaveno. V tomto smyslu překládá Hoonacker: „Topič si odpočíval od zadělání těsta až do jeho zkynutí." Možno, že „pekař" znamená vůdce spiklenců, který má dáti ve vhodné chvíli znamení k útoku. (Hoonacker.) — „obec" by mohlo znamenati „společnost" spiklenců. (Jiní jinak.)

V. 5. „den krále našeho" nazvali poddaní den, který oslavoval král se svými dvořany hody a pitkou. — „posměvači" = zločinci. S těmi král se baví! Hoonacker však s malými opravami překládá: „V den „našeho krále" knížata počala se rozpalovati vínem; mísila (kořením) víno ve společnosti zločinců."

knížata vztekají se z vína,
(král) vztahuje svou ruku s posměvači.
[6] Ano, oddali se mu se srdcem jako pec (roznáceným),
když jim úklady činili;
celou noc spal pekař jejich,
ráno jest on rozpálen jak oheň plamene.
[7] Všichni rozpálili se jak pec;
vladaře své pohltili.
Všichni králové jejich padli,
není mezi nimi, kdo by volal ke mně.

[8] Efraim jest mezi pohany,
on směšuje se s nimi;
z Efraima stal se podpopelný chléb,
jenž nebyl obrácen.
[9] Užírají cizáci mu sílu,
on však toho nevidí,
i šediny vysuly se na něm,
on však o tom neví.
[10] Ponížena jest Israelova zpupnost,
před očima jeho;
a (přece) se nevracejí k Hospodinu, Bohu svému,
a nehledají ho přes to všecko.

[11] Z Efraima stala se takořka holubice svedená,
nemající rozumu:
Egypt vzývají, k Assyřanům odcházejí.

V. [6]. Spiklenci, kteří předstírali srdce, vroucí oddaností ke králi, ve skutečnosti vřeli touhou, jej i družinu jeho, které „úklady činili", zabiti. Celou noc čekali, ježto teprve k ránu, kdy byl král zpit, nadešla vhodná chvíle ke krvavému výkonu; ráno vřeli vášní krvelačnou jako rozpálený oheň plamene. — Hoonacker s malými opravami překládá: „kteří (posměvači v. 5.) měli přichystanou jako pec svou vášeň spikleneckou. Celou noc jejich vztek spal. Ráno vzplál jako hořící oheň."

V. [7]. „Všichni" spiklenci ráno. — „vladaře" = krále a jeho činovníky. — Není to první případ v dějinách severní říše; podobně padlo rukou zákeřnou mnoho jiných („všichni", nadsázka) králů tam. — Ačkoliv takto scházejí králové říše severní se světa, obyvatelstvo nechce viděti v tom prst Boha pravého, Hospodina, a nechce „volati k němu" zůstávajíc raději dále v modlářství.

V. [8–12]. Israel marně hledá pomoci u pohanů.

V. [8]. Israel směšuje se s pohany proti Lv 20, 24, 26; Nm 23, 9. — O podpopelném chlebu viz Gn 18, 6. Nebyla-li placka (vdolek) obrácena, zůstala na horní ploše syrová a na spodní snadno se připálila. — Israel, jenž vssál ducha pohanského, není ani pravým Israelem ani pravým pohanem, jest netvorem, jenž není k ničemu, z něhož nemá Hospodin radosti. Srv. Ž 105, 35; 3 Král 16, 31; 4 Král 3, 9; 15, 19n; 16, 2

V. [9]. „šediny" známky stáří a slabosti; zde slabosti národní.

V. [10]. Israel nemůže neviděti svou bídu, do které ho uvedla láska k cizáctví; to vědomí bídy však nedostačuje, aby se vrátil k síle své, k Hospodinu; Israel hledá pomoci v cizině, která ho seslabuje! (Jiní překládají v. 10ab: „Zpupnost Israelova vyzírá mu z očí, a nevracejí se... Srv. výše 5, 5.)

V. [11]. nemá na zřeteli určitých historických zákroků Israelových v Assyrii nebo v Egyptě, ale mluví všeobecně o náklonnosti hledati (proti Božím trestům) pomoci u té neb oné velmoci pohanské (podle přání stran, z nichž jedna byla nakloněna důvěřovati Assyrii, jiná Egyptu). Viz úvod na str. 788. — „svedena" proto, že byla „naivní".

[12] Až (tam) odejdou,
roztáhnu na ně síť svou;
jako ptáka nebeského strhnu je,
bíti je budu, jak bylo i oznámeno obci jejich.

[13] Běda jim, že odstupují ode mne!
Kletba na ně, že se mi zpronevěřují!
Já jsem je vysvobozoval,
oni však mluví proti mně lži.
[14] A nevolají ke mně ze srdce svého,
ale vyjí na svých lůžkách;
pšenici a víno přežvykují,
odstupují ode mne.
[15] Já jsem je (přece) vyučil, posilnil ramena jejich,
oni však vymýšlejí proti mně zlé věci.
[16] Chtějí býti zase beze jha;
jsou jako lučiště klamavé,
padnou mečem knížata jejich,
pro zuřivost jazyka jejich,
to jest pro posměch v Egyptské zemi.

V. [12]. navazuje na v. 11ab. — „tam" do Assyrie nebo do Egypta. — Prorok má na zřeteli síť, kterou ptáčník upevnil na bidla ve vzduchu tak, aby mohla spadnouti, jak se pod ní ptactvo shromáždí. Dostanou-li se Israelité na cestě do ciziny pod síť, která na ně shora spadne a k zemi je srazí, nedostanou se k cíli své cesty, neodvrátí trestu, který jim Hospodin chystá. — „Obci" israelské dal Hospodin „oznámiti" častěji tresty, které ji stihnou, odpadne-li od něho. — V. 12d bývá všelijak překládán. Hoonacker s malou opravou překládá: „trestati je budu podle rozsudku, vyneseného nad zlobou jejich."

V. [13—15]. Od Hospodina pomoci nežádají!

V. [13]. Kolikrát Hospodin v minulosti „vysvobodil" Israele z nouze! Jaký nevděk, snaží-li se Israel v nynější tísni hledati pomoci u cizích bohů, v jejichž moc, dobrotu a věrnost důvěřuje více nežli v Hospodina!

V. [14]. Dosud bývají na Východě ve svatyních rohožky (= „lůžka"), na které věřící padají, aby na nich konali svou pobožnost; není-li takového „lůžka", rozprostře si Arab na zemi svůj plášť. Lze si domysliti, že i staří Israelité před svými modlami mívali nebo před ně rozprostírali podobné rohožky, „lůžka", na kterých pak bolestí „vyli" a tím snažili se přiměti bůžka, by jim pomohl (tedy vnějším křikem proti vnitřní, srdečné modlitbě, kterou se měli obrátiti k Hospodinu („ze srdce svého"). — Ježto Israel po jiném netoužil a na jiného nic nemyslil, nežli jak by se dobře najedl a napil („přežvykoval" jako zvíře), stloustl sice, ale odpadl od Hospodina; srv. Dt 32, 15. — Jiní však místo „přežvykují" překládají: „činí si zářezy (do těla) pro obilí a pro víno", jak bývalo obyčejem na znamení smutku (nad neúrodou) nebo na důkaz neobyčejné zbožnosti; srv. Lv 19, 28; 21, 5; Dt 14, 1; srv. 3 Král 18, 28; Jer 16, 6; 41, 5; 48, 37.

V. [15]. „vyučil" není v LXX, i zdá se býti glosa.

V. [16]. „beze jha", jako byli před Mojžíšem nebo dokonce před Abrahamem. V. 16a bývá všelijak opravován a překládán. Hoonacker překládá: „Obracejí se k tomu, co není žádnou pomocí." — Podle toho jsou smlouvy, v něž chtějí Israelité vejíti s pohanskými mocnostmi, „zlé věci", jež „vymýšlejí" proti Hospodinu (v. 15). — Luk klamává tím, že nedonese střely k cíli. Srv. Ž 77, 57. Prostředky, kterých užívají Israelité, aby si z bídy pomohli, je sklamou. Obrátí se proti nim! — „zuřivě" hájili jedni názor, že dlužno pomoci hledati u Assyrie, jiní s toutéž zuřivostí zastávali mínění, že třeba obrátiti se do Egypta. Za tu přízeň pohanstvu budou knížata potrestána mečem assyrským (Hoonaker). — „pro posměch..." proto, že smlouvajíce se s Egyptem posmívali se Assyrii (?).

Hlava 8.

[1] K ústům svým přilož si polnici!
Jako sup (se vznáší) nad domem Hospodinovým;
neboť přestupují mou smlouvu
a zákon můj ruší.
[2] Vzývají mne: „Bože můj!“
Známe tebe, Israele.
[3] Zavrhl Israel dobré,
(proto) nepřítel bude ho stíhat.
[4] Oni ustanovují krále, ale ne ze mne,
(ustanovují) knížata, kterých neznám;
ze svého stříbra a zlata dělají si modly,
na svou zkázu.
[5] Odporné jest (mi) tvé tele, Samaři,
roznítil se hněv můj na ně;
dlouho-li (ještě) nebudou schopni, aby čisti byli?
[6] Neboť i ono jest z Israele,
řemeslník je udělal,
a není to Bůh.
Ano, pavučinou bude
samařské tele!

* * *

[7] Ježto vítr rozsívají,
bouři budou klidit;
stébla stojícího nebudou míti,
klas nedá mouky,
a dá-li, cizáci ji shltnou.

Hl. 8. — V. 1—6. Israel zavrhl smlouvu s Bohem učiněnou, proto jej stihne Boží trest. — V. 1. Prorok má státi na výšině jako hlasatel a dáti znamení na troubu, blíží-li se pohroma. Tu povinnost ukládá Hospodin Oseášovi (v. 1 a). Srv. výše 5, 8 n. — Jako dravý sup se vznáší a již se spouští na dům Hospodinův, t. j severní říši Israelskou — nepřítel, Assyřan, jakožto nástroj trestající spravedlnosti Boží. Srv. Dt 28, 49; Jer 48, 40; Hab 1, 8 nn. — „zákon“ = soubor všech povinností Israelových, vyplývajících ze smlouvy s Bohem.

V. 2. Israelité vzývají Hospodina, Hospodin odpovídá: „Znám tebe, Israele“, že jsi neupřímný, že voláš ke mně toliko rty a nikoli srdcem. — Tak zkazili význam svého národního, čestného jména, jež znamenalo potomky Jakoba, Hospodinu dokonale oddaného! Srv. Is 58, 2

V. 3. „dobré“ = službu Hospodinovu. Zavrhl ji tím, že se politicky i nábožensky odštěpil od zákonitého střediska — Jerusalema, chrámu a dynastie Davidovy, že si postavil své sochy bohoslužebné na území odtržené říše. Srv. Dt 28, 25; 32, 30.

V. 4. Svr. 3 Král 12; 2 Par 13, 5.

V. 5. Býčci byli postaveni k veřejnému a úřednímu uctívání v Betelu a v Danu; za tu protizákonnou bohoctu byla odpovědna ústřední vláda, sídlící v hlavním městě říše — v Samaři, proto sluje „tele Samaře“. — „na ně“ = ctitele řečeného telete. — „čisti“, prosti modlářství.

V. 6. „pavučinou“, babím létem nebo pod. Místo „pavučinou bude“ Hoonacker s malou opravou čte: „vedeno bude do zajetí v den Hospodinův“. (Jiní jinak.)

V. 7—14. Blíží se zkázonosná bouře, t. j. vpád assyrského vojska za to, že hledali kdysi pomoci v Assyrii! Sami si zavinili své neštěstí.

[8] Sežrán jest Israel; stal se nyní mezi národy
jakousi nečistou nádobou.
[9] Neboť oni odebrali se k Assurovi.
(Kdežto) divoký osel zůstává si v samotě,
Efraim dary dává milcům.
[10] Ať si však za mzdu najímají pohany:
nyní ještě jich nerozptýlím, i odpočinou si maličko
pod břemenem krále i knížat.

[11] Ano, nadělal Efraim mnoho oltářů na hřích;
oltáře staly se mu (prostředkem) ke hříchu.
[12] Píši-li mu mnohonásobná svá přikázání,
jsou za cosi cizího pokládána.
[13] Přinášejí-li žertvy,
obětují-li maso a jedí:
Hospodin ho nepřijímá;
nyní vzpomene na nepravost jejich,
a navštíví hříchy jejich:
bude jim navrátit se do Egypta.
[14] Protože zapomněl Israel na svého tvůrce,
že nastavěl modlářských chrámů,
a protože Juda vystavěl mnoho hrazených měst:
pošlu oheň do měst jeho, i sežere domy jeho.

Hlava 9.

[1] Zanech radosti, Israeli,
upusť od svého pohanského veselí!
Vždyť smilně vzdaluješ se Boha svého,
máš zálibu ve mzdě (za to) na všech pšeničných humnech.

V. 8. „nečistou nádobou", na které nemá nikdo záliby, kterou každý pohrdá jakožto věcí bezcennou. Israel jest již nyní schátralý, prožraný, což teprve, až vpadne do jeho země Assur!

V. 9. Srv. 5, 13; 7, 11. — Divoký osel (žijící ve stádech) vyhýbá se člověku a tím si zachovává svou svobodu. — Israel udržuje přátelské styky s Assyrií zaprodává si svou samostatnost! Divoký osel jest chytřejší než Israel.

V. 10. bývá všelijak překládán a vykládán. — Smysl možný: Ať si jen nosí dále dary do Assyrie; ještě nějaký čas jim to dovolím, ještě jich nerozptýlím do vyhnanství; ať „si odpočinou" (štiplavě a opačně) t. j. ať se plahočí dále odváděti králi a knížatům svým těžké daně, které král dává dopravovati do Assyrie!

V. 11. Srv. Dt 12, 5; 3 Král 12, 30; 15, 26. 34 a jj.

V. 12. Hospodin dává psáti Israelovi zákony (skrze proroky), Israel jich však nedbá, jakoby mu je dával cizinec, který mu nemá co poroučeti! Příkaz psaný jest účinnější nežli slovo, jež zaniká; všecky snahy Hospodinovy přivésti Israele k rozumu jsou marny. — O zákoně srv. výše 4, 6.

V. 13. „ho" masa žertev. — „Egypt" znamená tu vůbec „robotárnu", otroctví, podobné tomu, jež jim bylo kdysi snášeti v Egyptě. — Za v. 13. dlužno doplniti ze LXX: „a v Assyrii budou jísti nečiste pokrmy".

V. 14. jeví nápadnou podobnost s Am hll 1 n; 3, 11. 15; zdá se, že Os tu opakoval nebo napodobil Amosa. — Viz níže 9, 3—6.

Hl. 9. — V. 1. O žni, kdy mlátili obilí na humnech, bývala veliká radost. Srv. Is 9, 3; Ž 4, 8. Pohané vzdávali radostné díky svým bůžkům za hojnou úrodu. Také modlářský Israel jásal a děkoval za úrodu ne svému pravému Bohu, nýbrž bůžkům, modlám jako pohané (a s pohany). Pokládal úrodu za odměnu, kterou mu dávají bůžkové za to, že je ctil, tedy za „mzdu" smilstva. Srv. výše 2, 5. 12.

[2] Humno a lis nebude jich živit,
víno je sklame.
[3] Nebudou bydliti v zemi Hospodinově,
navrátí se Efraim do Egypta,
a v Assyrii věci nečisté jísti bude.
[4] Nebudou obětovati Hospodinu vína,
nebudou se líbiti jemu;
oběti jejich jako chléb truchlících budou:
všichni, kteří jej budou jísti, poskvrní se;
neboť chléb jejich bude jen pro hlad jejich,
nevejde do domu Hospodinova.
[5] Co činiti budete v den slavný,
v den svátku Hospodinova?
[6] Neboť aj — až odejde ze země zpustošené,
Egypt je shromáždí, Memfis je pohřbí;
vzácnosti ze stříbra jejich kopřiva dědití bude,
hloží (poroste) ve stanech jejich.

[7] Přišly doby navštívení,
přišly doby odplaty —
zvíte, Israelští, že se blázní prorok,
že rozumu pozbývá muž osvícený
— pro množství tvé nepravosti,
pro množství nerozumu.
[8] (Jako) zvěd se chová Efraim k Bohu mému:
prorokovi klade osidlo k pádu

V. [2]. Nemají se radovati (v. 1.) ježto budou potrestáni neúrodou na poli i na vinici za to, že kdysi úrodu přičítali bůžkům a že ke cti jejich pořádali jásavé slavnosti. Srv. 2, 9; 7, 14.

V. [3—6]. hrozí zajetím. — Srv. 8, 13; Dt 28, 68. — „země Hospodinova“ = Palestina. Srv. výše 8, 1; Lv 25, 23; Is 8, 8. a jj. — „nečisté“ pro Israele jsou pokrmy, z nichž prvotiny (nebo desátky) byly obětovány modlám, nebo naopak nebyly obětovány Hospodinovi; nečisté byly také pokrmy ze zvířat nesprávně zabitých. Srv. Lv 23, 10—17; Nm 15, 19n; 18, 26—32; Dt 12, 6. 11. 17; 26, 2nn.

V. [4]. Hoonacker překládá lépe v. 4bc: „Nebudou mu připravovati svých žertev; jako chléb truchlících bude jejich chléb...“ V zajetí nebudou přinášeti oběti Hospodinu, kterými mohli by si zjednati jeho přízeň a štědrost. — „chléb truchlících“ jsou pokrmy v domě zemřelého, jenž byl podle zákona nečistý a znečišťoval. Srv. Nm 19, 14. — „nevejde do domu Hospodinova“ — prvotiny jeho nebudou obětovány v chrámě Hospodinu.

V. [5]. V zajetí nebudou slaviti svátků Hospodinových.

V. [6]. Místo „je pohřbí“ Hoonacker opravuje: „poskytne jim shromáždiště“. — V zemi zajetí budou se shromažďovati, ne však by slavili svátky radostné (v. 5), ale aby společně kvílili. V zemi, kde kdysi sídlili a ctili stříbrné modly, všecko zaroste kopřivami a hložím.

V. [7]. Pro množství nepravostí Israelových (e) přijdou doby trestu (ab); v zajetí zvědí Israelité, že lžiproroci („prorok“), kteří předstírali, že jsou od Hospodina osvíceni, byli šílenci a lidé bez rozumu. (Knabenbauer.) — Podle Hoonackera v. 7cd dlužno překládati: „Israel křičí (o Oseášovi, jenž předpovídá pohromu): „Prorok jest pomatený, zbláznil se muž ducha!“ Na to odpovídá pronásledovaný Oseáš: „Kromě množství nepravosti tvé rozmnožilo se také pronásledování“. (Jiní jinak.)

V. [8]. jest nesnadný, bývá proto všelijak vykládán. — „dům Boha“ proroková = Palestina. Srv. níže v. 15; výše 8, 1. — Podle Hoonackera: „Hlídač Efraima (vykonávající ten úřad (výše 5, 1) ve spojení s Bohem mým (svým?) — prorok nachází osidlo... na všech svých cestách, jakož i pronásledování, v domě Boha svého“.

na všech cestách jeho,
nesmyslné nástrahy mu klade
i v domě Boha jeho.
[9] Hluboce zhřešili jako kdysi v Gabae;
vzpomene Bůh na nepravost jejich,
navštíví hříchy jejich.

---

[10] Jako hrozny na poušti
našel jsem Israele,
jako první ovoce fíku [na vrcholku jeho]
viděl jsem otce jejich.
Oni, když přišli k Beelfegorovi,
oddali se hanbě;
staly se z nich ohavy
jako to, co milovali.
[11] Efraim, jako ptáče odletěla sláva jeho,
že nebylo porodů, ani mateřství, ani početí.
[12] Odchovají-li své syny:
bezdětné je učiním, že nezbude člověka;
neboť běda i jim, až se vzdálím od nich!
[13] Efraim, jak jsem viděl, byl (jako) Tyrus založený v kráse;
a Efraim vyvádí na popravu syny své.
[14] Dej jim Hospodine — co bys jim měl dáti? — —
dej jim lůna bez dítek a vyprahlé prsy.
[15] Všecky nešlechetnosti jejich vybuchují v Galgale;
ano, tam jsem je počal mít v nenávisti;
pro zlobu skutků jejich
z domu svého vyvrhnu je;
nebudu jich už milovati,
všecka knížata jejich jsou odpadlíci.
[16] Udeřen jest Efraim,

V. [9]. O hříchu v Gabae viz Sdc hl 19. — V. 9 b c opakuje 8, 13 d e.

V. [10]. V první chvíli, kdy se Hospodin s Israelem potkal, zalíbilo se mu vněm jako má zálibu v hroznu ten, kdo jej náhle na poušti najde: bývá mile překvapen řídkým zjevem. — V. c d praví v jiném obraze totéž, co jest řečeno v 10 a b. — Hospodin „našel" Israele na poušti, na cestě z Egypta do Palestiny. — O Bet-Peoru nebo Baal-Peoru viz Nm 23, 28; Dt 3, 29. — „když přišli...", sotva že měli poušť s jejími hrůzami za zády. — „oddali se" = zasvětili se. Jak, vypravuje Nm 25. — „hanbě" = baalovi. — „milovali" ohavnou modlu. Srv. Dt 29, 16; Jer 4, 1; 7, 30. a jj. — Tak stará jest náchylnost Efraimova k modlářství!

V. [11]. „sláva" znamená bývalou Efraimovu sílu plodivou, množství porodů, těhotenství, početí.

V. [12]. Efraimu nebudou se roditi děti (v. 10); ale i děti, jež Efraim již vychovává, vezmou za své. — „i jim" — dětem povyrostlým.

V. [13]. O zámožném Tyru srv. Is 23, 3. 8; Ez 27, 4—29. — Hoonacker se změnami překládá: „Jako dělají z mláďat laně zvěřinu: tak bude Efraimovi roditi své děti na řež". (Jiní jinak.)

V. [14]. Tak veliká jest jejich vina, že (prorok) neví, co by v odplatu žádal (Albert Veliký).

V. [15]. „v Galgale", kde byla modlářská svatyně. Viz výše 4, 15 a níže 12, 12. — Počal mít v nenávisti ty, které s takovou láskou (v. 10 a d) byl do „svého domu", t. j. do své země uvedl (výše v. 8). — „odpadlíci" a tím i buřiči, vzpouzející se proti Bohu.

V. [16]. Srv. v. 11 n.

kořen jejich vyschl,
ovoce žádného nedají;
i když děti zplodí:
na smrt vydám přemilé (plody) života jejich.
[17] Zavrhl je Bůh můj,
protože ho neposlechli,
i budou tuláky mezi národy.

Hlava 10.

[1] Vinným kmenem, ratolestným byl Israel,
podle toho dával také ovoce;
čím více měl ovoce,
tím více stavěl oltářů,
čím více mu půda plodila,
tím více si dělal model.
[2] Rozděleno jest jejich srdce,
nyní zahynou;
onť poláme modly jejich,
poplení oltáře jejich.
[3] Řeknou-li nyní:
„Nemáme krále?“
Nebojíme-li se Hospodina,
král — co nám dobrého může učiniti?
[4] Mluvit slova neužitečného snu,
vcházeti ve smlouvy —
a trest poroste jako plevel
na záhonech polních.

[5] O tele v Bet-avenu bojí se
obyvatelé samařští,
ano, kvílí nad ním jeho lid,
chvějí se o ně kněží jeho,
pro jeho bohatství, že se od něho odstěhovalo.

V. [17]. patří k v. 15.

Hl. 10. — V. [1]. Hospodin dával Israelovi i hmotný blahobyt. Israel, místo aby za něj byl vděčen (srv. 9, 10), zneužíval ho k modlářství. — „model“ = sloupů, maççeb (hebr.). — „ovoce“, odpovídající jeho blahobytu bylo množství lidí i dobytka. — Israel přičítal svůj blahobyt modlám. Srv. 2, 8; 8, 4. 11; Ez 19, 17. — O blahobytu srv. 4 Král 13, 5; 14, 25—28.

V. [2]. „Rozděleno“ mezi Hospodina a modly, podle hebr.: „nicotné“, „lživé“. (Srv. 3 Král 18, 21.) — „Onť“ — Hospodin. — „zlomí vazy oltářům jejich, poboří sloupy (maççeby) jejich“. (hebr.)

V. [3]. Os připouští, že na jeho hrozbu poukáží na to, že mají krále, který má býti a zajisté bude záštitou svého národa i říše, nestihne tedy jí trest, jakým Os hrozí. Na tu námitku Os odpovídá: Nebojí-li se národ Hospodina, nepomůže mu ani král. (Hoonacker. Jiní jinak.)

V. [4]. Král (a jeho pomocníci) bude mnoho mluvit, slibovat, přisahat (hebr.), bude vyjednávat s Egyptem a Assyrii a zatím — trest Boží bude tu! (Jiní jinak.) — „slova neužitečného snu“ namluvili králi a jeho družině asi lžiproroci.

V. [5]. Nejen král, ani býček Betelský nemůže a nebude moci pomoci Israelovi, ba ani sám sobě ne! Zlým znamením pro jeho osud jest okolnost, že bylo zlato z Betelské (= „Betavenské“) svatyně odvedeno poplatkem králi assyrskému (= bohatsví jeho se od něho odstěhovalo“. Hitzig-Hoonacker.) Srv. 4 Král 15, 19. — Za nějaký čas i zlatý býček postěhuje se do Assyrie jakožto válečná trofej a kořist (v. 6)! — O Bet-avenu viz 4, 15.

[6] Neb i ono do Assuru odneseno bude
v dar králi mstiteli;
potupu si utrží Efraim,
zahanben bude Israel ve svých plánech.
[7] Samař způsobila, že král její zmizí
jako pěna na povrchu vody.
[8] Zkaženy budou modlářské výšiny, hřích Israelův,
trní a hloží bude bujeti na oltářích jejich;
tehdy řeknou horám: „Přikrejte nás!"
a pahorkům: „Padněte na nás!"

[9] Ode dnů Gabay hřešil Israel,
tam se postavili (v důvěře, že)
nepostihne jich v Gabae
válka proti zločincům!
[10] Podle žádosti své (spravedlnosti) trestati je budu,
seberou se na ně národové,
když budou trestáni
pro dvě nepravosti své.

[11] Efraim jest jalovice naučená
ráda mlátit,
ale já přejdu přes krásnou její šíji,
zapřáhnu Efraima,
orati bude Juda,
půdu kypřiti bude sobě Jakob.

[12] Sijte sobě podle spravedlnosti,
žněte podle lásky (k bližnímu);
založte si novou roli;

V. [6]. O „králi mstiteli" srv. 5, 13; 7, 8nn; 8, 7nn. — „plánech" politických.

V. [7]. přelož s Hoonackerem: „Po Samaři je veta! Král její jest jako smítko na hladině vodní".

V [8]. Tresty Boží, jež stihnou Israele, až jeho zemi zaplaví Assyřané, budou tak hrozné, že si poražení Israelité budou přáti raději rychlou smrt nežli dlouho trápenu býti tak ukrutně. Srv. Lk 23, 30; Zjev 6, 16. — O výšinách srv. 4, 13; o „hříchu Israelově" srv. 9, 15; Mich 1, 5; o oltářích Os 9, 6.

V. [9]. O „dnech Gabay" viz Sdc 19n a výše Os 9, 9 Zde Os nevytýká jen zločinnost Israelitů (Benjaminovců) ale připomíná spolu, kterak byla potrestána.

V. [10]. O spravedlnosti Boží, která žádá, aby ukojena byla, srv. Dt 28, 63; Is 1, 24; Ez 5, 13; Přís 1, 26. — „dvě nepravosti": odpad od Boha a příchylnost k modlám. Srv. Jer 2, 13. (Jiní jinak.) — Hoonacker spojuje a překládá: „Na zločince (v. 9) jsem přišel a potrestal je; pokolení zavázala se proti nim společným závazkem v příčině jejich dvojího zločinu", t. j. nedostatku pohostinnosti a pohlavní zhýralosti. Srv. Sdc hl 19.

V. [11]. „mlátiti", t. j. šlapati obilí na humně beze jha na šíji, bez tlamy zavázané (Dt 25, 41) byla práce lehká, jež tu znázorňuje dosavadní blahobyt říše Israelské. Příště tak nebude, Israel bude zapřažen do vozu a bude mu konati práce těžké. — „přejdu" tím, že na ni vložím jho. — Místo „Juda" čti „Israel".

V. [12]. Až nevyhnutelný trest přijde, ať ho Israel použije ke svému prospěchu — k návratu k Hospodinovi spravedlností, milosrdenstvím, novým životem. — „novou roli" náboženského poznání, 4, 6; 6, 3. 6. (Hoonacker.) — „ten, jenž učiti vás bude..." = Hospodin. — Bude to jiná práce nežli ta, kterou se zaměstnávali dosud pěstujíce bezbožnost (v. 13abc).

jeť čas k tomu, byste hledali Hospodina,
až by přišel ten, jenž učit vás bude spravedlnosti.
[13] Zaorali jste bezbožnost,
nepravost jste žali,
jedli jste úrodu lži.
Protože jsi doufal v cesty své,
ve množství svých junáků,
[14] povstane válečný ryk v tvém lidu,
všecka tvoje opevnění zpuštěna budou,
jako zpuštěn byl Salmana
od domu toho, jenž soudil baala v den boje,
když matka i se syny byla rozbita.
[15] Tak učinil vám Betel
pro zlobu nepravostí vašich.
Jako jitro mijí, (tak) pomine král israelský.

Hlava 11.

Vzácnými dobrodiními pohrdli (v. 1—7). Milosrdný Bůh rozptýlené sebere (v. 8—11).

[1] Když byl Israel (ještě) dítě, zamiloval jsem si ho,
a z Egypta povolal jsem syna svého.
[2] Čím více na ně volali,
tím více se jich vzdalovali;
baalům obětovali,
modlám pálili kadidlo.
[3] A já byl jsem jako pěstoun Efraimovi,
nosil jsem je na ramenech svých,
ale nepoznali, že jsem je ošetřoval.
[4] Pouty blahovůle táhl jsem je,
vazbami lásky;
pozdvihl jsem takořka ohlavu
na čelistech jejich,
a schyloval jsem se k němu,
aby měl co jísti.

V. 13 de 14. Místo „cesty“ lépe se LXX: „vozy“. — Čím zacházeli, tím také sejdou. — „baala soudil“ Gedeon. Viz Sdc 6, 25n. — Vulg má na mysli Sdc 8, 10. Podle hebr. však místo „jako zpuštěn byl ... rozbita“ dlužno čísti: „Jako Šalman zpustošil Beth-Arbelu v den boje, kdy matka byla vyhlazena se svými dětmi“. — Šalman = Moabský král. — Béth-Arbel = město v Zajordaní (Jer). — Viz úvod na str. 788.

V. 15. Místo „Tak učiní vám Betel“ překládá Hoonacker: „Tak bude naloženo s tebou, dome Israelův“.

Hl. 11. — V. 1. srv. s Ex 4, 22; 19, 5 n; Jer 2, 2; Ez 16, 7; Mt 2, 15. — Místo „Z Egypta povolal jsem syna svého“ Hoonacker překládá: „Od Egypta volal jsem na syna svého“, t. j. od počátku jeho dějin dával Hospodin synu svému důkazy lásky.

V. 2. „volali“ na ně jménem Božím proroci od Mojžíše a Arona počínajíc. Baalům obětovali jako Sdc 2, 11; 1 Sam 7, 4; 1 Král 18, 18.

V. 3. „jako pěstoun“ učil Hospodin Israelity choditi, vodil je za ruku (hebr). — Hospodin je chtěl polepšiti, vyléčiti, oni však nechtěli této snahy uznati (= „nepoznali“).

V. 4. „blahovůle“, která je si vědoma lidské slabosti. — „pozdvihl“ = uvolnil ohlavu, jež svírala čelisti ... Hoonacker překládá v. 4cd: „Byl jsem jim jako člověk, jenž zdvihá (z lásky) dítko proti svým lícím.“ — „aby měl co jísti“ = „abych mu dával potravu“.

[5] Nevrátí se do Egyptské země,
ale Assur, ten bude králem jeho,
protože se nechtěli obrátit (ke mně).
[6] Meč počne v městech jeho,
a ztráví vyvolence jeho,
zhltá hlavy jejich.
[7] Lid můj bude čekat na můj návrat,
ale jho bude vloženo na něho spolu,
které nebude odňato.

---

[8] Jak bych tě mohl vydati na pospas, Efraime?
Budu tě chrániti, Israeli!
Jak bych mohl naložit s tebou jako s Adamou,
učinit tobě jako Seboimu?
Srdce mé obrací se ve mně,
soucit můj spolu jest roznícen.
[9] Neučiním podle žáru hněvu svého;
nebudu déle Efraima bíti,
neboť Bůh jsem já a ne člověk;
Svatý uprostřed tebe,
nevejdu do města.

[10] Za Hospodinem choditi budou,
(jenž) jako lev bude řváti;
ano, on bude řváti,
že báti se budou obyvatelé Západu.
[11] A uletí jako pták z Egypta,

V. [5]. Za nevděk, vylíčený ve v. 1—4, stihne Israele trest; vrátí se do Egypta, t. j. do zajetí (výše 8, 13) assyrského, kde místo dosavadní otcovské vlády Hospodinovy bude mu krutě vlásti král assyrský. — „nechtěl se obrátiti ke mně", ačkoli ustavičně jsem na něho volal.

V. [6]. Čti: „Meč bude řádit v městech jeho, vyhladí děti jeho, i nakrmí se (ovocem) svých plánů" (Hoonacker, jiní jinak).

V. [7]. Až bude zle, bude lid očekávati pomoc Boží, avšak nadarmo. Hoonacker s opravami překládá: „Lidé národa mého budou pověšeni u měst jeho (Israele) a před obličejem těch, kdo vstupují do měst jeho; nikdo jich nesejme" (s kolů, na něž Assyřané věšívali těla nepřátel). — Jiní jinak.

V. [8]. Po předpověděném trestu (v. 5—7) prorok vrací se k Božímu milosrdenství, jež nedopustí, aby trestaný Israel zahynul navždy jako Pětiměstí (Sodoma atd). Srv. Dt 29, 23; Is 13, 19; Jer 49, 18 a jj. — Hebr lépe překládati: „Do jakého stavu tě uvedu, Efraime; vydám tě na pospas, Israeli! Do jakého stavu tě uvedu? Jako Adamu? Mám naložiti s tebou jako se Seboimem?" Při pomyšlení na to zmocňuje se Hospodina milosrdenství (v. 8ef).

V. [9]. „déle", až vyprší doba zkoušky. — „bíti", abych jej dokonce ubil... Bůh jest svatý, který není puzen nezkrocenou touhou pomsty, jako bývá člověk. „nevejdu do města", abych zahladil veškeré jeho obyvatelstvo. Hoonacker s malou opravou čte místo toho: „nemám záliby v zničení".

V. [10]. „Za Hospodinem budou choditi" — poslouchajíce ho věrně. — Jako lev bude Hospodin řváti na Israelovy nepřátele, že budou plni hrůzy; Israelitům mezi národy rozptýleným bude možno velmi rychle jako ptákům vrátit se domů (v. 11).

V. [11]. „uletí" Israelité. — Egypt a Assyrie zastupují tu země, do kterých byli jakožto zajatci odvedeni (srv. výše ve v. 10 „Západ"). — O ptáku, holubici srv. výše 7, 11 n. — „v domech" = na půdě domova jejich.

jako holubice z Assyrské země,
i usadím je v domech jejich,
praví Hospodin.

DÍL ČTVRTÝ (11, 12—14, 1).

Israel a jeho praotec (11, 12—12, 14.) Nedbají příkladu Jakobova (11, 12; 12, 1—6) Holedbají se svou zlobou (12, 7—9). Dobrodiní odplácejí urážkami (12, 10—14).

[12] Oplétá mne neupřímností Efraim
a lstivostí dům Israelův;
ale Juda chodí s Bohem příkladně
a se Svatým věrně.

Hlava 12.

[1] Efraim pase vítr
a honí se za žhavým vichorem;
celý den množí nicotnost a marnost:
smlouvu činí s Assyřany
a olej do Egypta odvádí.
[2] Spor má Hospodin s Judou,
trestati bude Jakoba,
podle cest a činů jeho
odplatí jemu.

[3] „V matčině lůně podtrhl (Jakob) svého bratra,
a ve své síle utkal se s andělem.
[4] Zápolil s andělem, nabyl vrchu,
úpěnlivě ho prosil.
V Betelu jej našel,
a tam mluvil s námi.

V. [12]. = hebr 12, 1. — V. 12cd chválící Judu nehodí se do souvislosti (srv. 4, 15; 5, 8. 10. 12—14; 6, 4. 11; 8, 14). Proto bývá všelijak opravován. Podle překladu Hoonackerova jest smysl v. 12bc asi tento: Juda jest zrádný zastance věci Boží, ale věrný (zastance) věci lhářů (Egypťanů a Babyloňanů).

Hl. 12. — V. [1]. Efraim marně se snaží najíti záchrany v Egyptě a v Assyrii. — „vítr“ = nicota, neplodnost. — „vichor“ — náznak nedostižnosti; snahy Efraimovy jsou jalové. — Smlouvy s pohanskými velmocemi jsou „nicotné a marné“, ježto Efraim nedosáhne jimi toho, čeho dojíti chtěl. Srv. výše 10, 6.

V. [2]. Místo „Judou“ čti: „Israelem“.

V. [3]. Praotec Jakob uměl si zjednati a zachovati Boží požehnání. Jak daleko jsou od něho potomci vzdáleni (v 7nn)! — Hoonacker se domnívá, že vv. 3—6 a níže v. 12—13 vzal Os z lidové básně, která oslavovala Jakoba. Proti chlubivosti, jež se jeví v řečených výňatcích, Os klade odpověď Hospodinovu, takže vzniká „spor“ jmenovaný výše ve v. 2a.

V. [3a]. má na zřeteli Gn 25, 21 nn. — Tím činem bylo naznačeno, že Jakob vynikne nad svého bratra Esaua. — „ve své síle“ = v mužném věku. Srv. Gn 32, 24 nn. Ta půtka s andělem (= s Bohem) byl důkaz Jakobovy velikosti.

V. [4]. O modlitbě Jakobově v Betelu srv. Gn 28, v. 20 nn — „ho“ = Boha. — Kterak Jakob v Betelu Boha „našel“, viz Gn 35, 1 nn. — Sliby, danými Jakobovi a jeho potomstvu, mluvil Hospodin s pozdějšími Israelity (= „s námi“). Betel bylo skutečně místo posvátné, jehož bylo později zneužito k uctívání býčka.

[5] — (Byl to) Hospodin, Bůh zástupů,
„Hospodin“ památné jest jeho jméno. —
[6] A ty pomocí Boha svého se vrátíš,
dbej skutků milosrdenství a spravedlnosti,
a doufej v Boha svého vždycky.“

[7] Chanaaňan — v ruce jeho falešná váha,
miluje podvod.
[8] Efraim říká: „Přece však jsem zbohatl,
zjednal jsem si majetek;
v žádné práci mé nelze najít nepravosti,
kterou byl bych zhřešil.“
[9] A já jsem Hospodin, Bůh tvůj, od země Egyptské;
zase tě usadím ve stanech
jako za dnů svátečních!
[10] Mluvil jsem k prorokům,
já vidění (jejich) jsem rozmnožoval
a dával jsem je ničiti skrze proroky
[11] spolu s nicotnými modlami.
Není z nich nic než nicota.
V Galgale býkům obětovali;
také z oltářů jejich budou
(jen) hromady na polních brázdách.

V. [5]. Hospodin = Jahve = Bůh věčný. Viz Ex 3, 15.

V. [6]. jsou slova Hospodinova, jimiž v Betelu oslovil Jakoba. — „ty“ proti slibům daným jeho potomkům („nám“ v. 4). Srv. Gn 28, 15. — Ostatek úryvku v. 3—6. viz ve v. 12n.

V. [7]. Os odpovídá na chválu, kterou vzdával lid v osobě Jakobově sám sobě (Hoonacker). — Israel jest jako podvodný kupec (= Chanaaňan); dopouští se neupřímosti, podvodu ve svém chování k Bohu (v. 8—11).

V. [8]. Efraim se brání poukazem na svůj blahobyt, jehož by sotva byl se dodělal, kdyby byl jednal, jak mu Os vytýká. Dostalo se mu požehnání ve statcích pozemských jako kdysi Jakobovi. — Podle opravy Hoonackerovy odpovídá na to Os ve v. 8cd: „Všecky tvé práce (zisky) nemohou vyvážiti (usmířiti) nepravost, kterou jsi zhřešil.“

V. [9]. Hospodin má právo žádati od Israele věrnost na základě smlouvy, ve kterou s ním vešel za východu jeho z Egypta. Srv. 2, 15; 9, 10; 11, 1; 13, 4. — Tehdy, kdy zjevil Mojžíšovi jméno své Jahve. Viz Ex 3, 14. — „za dnů“ svátků stanových, o kterých sídlívali Israelité ve stanech, k tomu svátku zvláště pořízených. — Jedni vykladači vidí ve slovech Božích slib, jiní pravděpodobněji hrozbu: Hospodin potrestá zase Israelity, že jim bude vésti život kočovný pod stany jako žili předkové jejich na cestě z Egypta do Palestiny; život pod stany znají toliko z radostného obyčeje, který zachovávají o svátku stanovém.

V. [10]. Kterak dával Hospodin „je“ (bezbožníky) skrze proroky ničiti, viz výše 6, 5. — Hospodin zdůrazňuje, jak často napomínal dosud Israelity skrze proroky, aby prohlásil důrazně, že tito proroci od nynějška nebudou hlásati nic jiného nežli nastávající trest Boží. — V. 10c jest přeložen podle Hoonackera místo znění Vulg: „skrze proroky vypodobněn jsem“, jež se nehodí do souvislosti.

V. [11]. Také v. 11a jest přeložen podle návrhu téhož lovaňského učence místo nesrozumitelného (porušeného): „Jestli v Galaad modla.“ — „z nich“ = z bezbožníků, kteří ctili za bohy nicoty. (Podle jiných dlužno prý překládati „nečinili nežli marnosti“.) — O Gilgalu viz výše 4, 15. — Z oltářů jejich budou zříceniny, až budou odvedeni do zajetí, že nebude, kdo by je opatroval, opravoval, že tedy spustnou. (Jako na nich obětovali, tak také spustnou.)

12 „Utekl Jakob do krajiny Syrské,
a sloužil Israel pro ženu,
pro ženu hlídal (stáda).
13 Skrze proroka pak vyvedl Hospodin
Israele z Egypta;
skrze proroka zachován byl."

---

14 K hněvu [mne] popudil Efraim
ukrutnými skutky svými:
krev jeho na něj přijde,
potupu jeho odplatí mu jeho Pán.

Hlava 13.

Obnovené zločiny (13, 1—3). Černý nevděk (13, 4—6). Boží tresty (13, 7—11). Nerozumné dítě (13, 12—15; 14, 1).

1 Když mluvíval Efraim,
hrůza jímala Israele;
ale provinil se v baalovi;
proto jest po něm veta.
2 A nyní hřeší dále,
učinili sobě slitinu ze svého stříbra,
podobnou modlám.
Dílo řemeslníků je to všecko,
a o těch oni říkají: „Obětujte, lidé,
ctitelé telat!"
3 Protož budou jako ranní mlha,
jako rosa záhy pomíjející,
jako plevy vichrem zachvácené z humna,
a jako dým z komína.

V. 12n. vzaty jsou z téhož pramene jako v. 3—6. a patří k těmto vv jakožto jejich pokračování. Mluví lid; chce namítnouti Oseašovi, předpovídajícímu hroznou budoucnost: „Jako Jakob svou službou si získal ženu, tak i Mojžíš svými pracemi získal národu spásu; tak i každý prorok má svému národu žehnati a ne klnouti, slibovati a ne hroziti (jak činí Os).

V. 14. Os odmítá námitku, vyslovenou ve v. 12n. — „krev jeho", kterou proléval, pronásleduje proroky pravé, kárající a hrozící. Srv. 5, 1. 11; 9, 7nn. — „potupu", kterou kydal na řečené proroky.

Hl. 13. — V. 1. připomíná bývalou moc kmene Efraimova (Sdc 8, 1 nn; 12, 1 nn.) Té moci byl a bude zbaven za to, že se oddal službě baalů (Sdc 2, 11—13). Bude (bezmála) zničen. Je to jisté tak, že lze o něm říci: „je po něm veta". — Hoonacker s malými opravami překládá v. 1: „Jaký Efraim, takový byl Datan; ten byl knížetem v Israeli; provinil se proti svému pánu, i zemřel." Již Datan, vzbouřivší se proti Mojžíšovi (Nm 16) odpadl od Boha; mnohem horší jest však odpad Efraimův!

V. 2. „o těch" = modlách. — „hřeší" dále, ba více. — „modlám" = sochám býčků. V. 2ef jest nejasný; podle Hoonackerových oprav zní jeho překlad: „nazývajíce tyto věci bohy podávají oběti; lidé posílají polibky telatům!" (Jiní jinak.) — O polibcích srv. 3 Král 19, 18; Job 31, 27.

V. 3. Srv. výše 6, 4. — „z humna", na němž bylo mláceno a váto obilí. — „z komína" = z okna nebo z otvoru do stropu, kterým unikal kouř z jizby. Srv Ž 67, 2.

[4] A přece já Hospodin jsem Bůh tvůj
z Egyptské země:
Boha mimo mne neznáš,
a není vysvobození mimo mne.
[5] (Jen) já jsem se ujal tebe na poušti
v zemi pusté;
[6] podle svých pastev byli nasyceni;
byvše nasyceni zdvihli své srdce a zapoměli na mne.

[7] I budu jim já jako lev,
jako pardal na cestě Assyřanů.
[8] Napadnu je jako medvědice,
které pobrali mladé,
roztrhám vnitřnosti jater jejich,
strávím je tam jako lev —
polní zvěř je roztrhá.
[9] Bude to tvá zkáza, Israeli,
toliko já bych mohl pomoci tobě.
[10] Kde jest král tvůj, aby zvláště nyní
zachránil tě ve všech tvých městech!?
(Kde jsou) soudcové tvoji, o nichž jsi řekl:
„Dej mi krále a knížata!?"
[11] Dávám tobě krále ve hněvu svém,
a odnímám (je) ve svém rozhořčení.

[12] Zavázána jest nepravost Efraimova,
uschován jest jeho hřích.
[13] Přijdou (sice) na něj bolesti porodní,

V. 4—6. přerývá hrozby úvahou o důvodech, proč měl Hospodin právo na věrnost Israelovu, aby vysvitlo, jak zasloužený je trest, který na něho čeká. — Israel „nezná" Boha kromě Hospodina, ježto nezažil aniž kdy zažije tolik božské pomocné a záchranné moci jiného „boha".

V. 5. Srv. 11, 10. Místo „ujal jsem se" lépe čísti se LXX: „pásl jsem tě."

V. 6. „podle svých pastev" tučných. — Israel ztučněl jako Dt 8, 11—15; 31, 20; 32, 15.

V. 7. pokračuje, kde byl přestal v. 3. — Srv. 5, 14. — Bůh potrestá důvěru Israelovu v pomoc pohanskou, jaké hledával, na př. v Assyrii.

V. 8. Místo „vnitřnosti jater jejich" Hoonacker čte: „jako lvíče jejich srdce" (roztrhám). — V. 8e překládá týž: „jako dravec je rozsápu."

V. 9. „já" a nikdo jiný nemůže tě zachrániti; já však tě nezachráním.

V. 10. Král ani jeho činovníci (= „soudcové") nemohou odvrátiti zkázy, kterou Hospodin Israelovi nevěrnému připravil. — Kdysi žádali zpupní Israelité na Samueli krále (1 Sam 8), čekajíce, že jim zabezpečí veřejné blaho. Byli však za svou pýchu potrestáni. Ani teď nebude moci král jich vytrhnouti!

V. 11. Král, daný ve hněvu byl již Saul, po něm Jeroboam a jiní, kteří nebyli podle srdce Božího vladaři svého lidu; takoví králové vládli v Israeli také po smrti Zachariášově. Srv. výše 8, 10; 10, 5. — V rozhořčeni odejme Hospodin Israelovi zejména posledního krále, kterým království severní vezme za své.

V. 12. Zkáza Israelova jest neodvratná, ježto je zatvrzelý, že nebude činiti pokání. „Zavázána" takořka v míšku, že se neztratí. — „uschován" na bezpečném místě.

V. 13. Efraim jako skutečný národ byl matkou. Jakožto národ nový, který měl vyjíti očištěn z útrap, byl dítětem. Efraim bude trpěti hrozné bolesti (jako matka při porodu), ale neporodí nového národa, jeho útrapy budou bezvýsledné. Nerozumný národ nedostaví se k „průlomu" mateřského lůna, kterým obyčejně „děti" vycházejí. Srv. Is 37, 3. — „pak" = v pravý čas.

(ale) bude to nemoudré dítě;
neboť nedostaví se pak k východu z lůna.
[14] Z moci smrti měl bych vysvoboditi je,
ze smrti je vykoupiti?
Mám býti smrtí tvou, ó smrti,
zkázou tvou, říše mrtvých?
Lítost skryta jest mým očím.
[15] Protože on bratry rozdvojuje,
přivede Hospodin žhavý vítr,
od pouště vystupující;
i vysuší prameny jeho,
dá vyschnouti zřídlům jeho.
a on — rozchvátí poklad
všeho vzácného majetku (jeho).

Hlava 14.

[1] Samař zkázou pykati bude za to, že ke hněvu
popudila Boha svého;
mečem padnou:
děti jejich budou rozráženy
a těhotné ženy jejich rozparovány.

DOSLOV:

Závěrečné povzbuzení a výhled do mesiášských časů
(14, 2—10).

[2] Vrať se, Israeli, k Pánu, Bohu svému,
neboť padl jsi (do bídy) svou nepravostí.

V. [14]. Zkáza Isaelova jest neodvratná, Bůh nebude litovati („lítost skryta jest...") toho, co ustanovil, seslati smrt, zkázu na Israele... V. 14cd podle hebr: „Kde jsou tvé morové rány, o smrti! Kde je tvá morová pohroma, ó podsvětí!" — Bůh jest nejvyšší Pán života i smrti. Smrt jest mu dokonale poddána. Na jeho rozkaz musí kositi, ale také zase svou zbraň dáti z ruky. Panství Boží nad smrtí ukázalo se zejména při Kristově vzkříšení a ukáže se až na konci světa, kdy všichni vstanou z mrtvých. Srv. 1 Kor. 15, 55.

V. [15]. Efraim „rozdvojil bratry", když se politicky byl odtrhl od Judska. Tato věta (kterou jiní jinak vykládají) nezdá se býti původní. Hoonacker (a podobně jiní) překládá v. 15.: „Ačkoli (Efraim) krásně roste jako mezi rákosím — přijde vítr od východu, dech Jahvův, který se zdvihne od pouště, a ten vysuší jeho pramen, že vyprahne zřídlo jeho (jež mu poskytovalo vláhu)." Ten vítr = vpád Assyřanů. — „on" nepřítel, naznačený východním žhavým větrem.

Hl. 14. — V. [1]. patří k předchozímu úryvku! Pohroma sice jistojistě Israele stihne, avšak po čase zkoušky zasvitnou zase doby lepší, jak vyplývá z 2, 16—3, 5; 6, 11—7, 1a; 11, 8—11.

V. [2—9]. jsou slova prorokova (dosud mluvil Hospodin), jimiž vybízí Israele k pokání, podává mu modlitbu, kterou má vznésti k Rozhněvanému, a stanoví podmínky, za kterých bude národ moci doufati od Hospodina odpuštění (v. 2—4). Tyto vv připravují na doslov knihy (v. 5—9), kterým Hospodin, předvídající kajícnost svého lidu, slibuje mu konečné vzkříšení.

V. [2]. „do bídy", která již počala a která podle hrozeb předešlých půjde dále a hlouběji. — V. 2—10 čítá církev na pátek suchých dnů zářijových.

[3] Vezměte s sebou slova (modlitby)
na cestu návratu k Hospodinu
řkouce mu: „Sejmi všelikou nepravost,
a přijmi (naše) dobré činy:
místo býčků své rty dáme v obět.
[4] Assyr nás nebude vysvobozovat,
na koně sedat již nebudeme,
ani bohy zvát díla svých rukou,
najdeť u tebe soucitu sirotek."

[5] „Vyléčím rány (odpadu) jejich,
milovat budu je dobrovolně,
neboť se odvrátí hněv můj od nich.
[6] Budu rosou Israelovi,
že bude kvésti jako lilie,
a v kořen hnát jak (stromy) Libanu.
[7] Rozloží se ratolesti jeho,
jako oliva bude se stkvíti,
a jeho vůně jako (vůně) Libanu.
[8] Zase budou sedět ve stínu jeho,
(se zdarem) pěstiti budou pšenici,
kvésti budou jako vinice,
a mít slávu jak víno libanské.

[9] Efraimu nic již nebudou modly,
já budu sluchem i zrakem jej provázet,
já, že bude jak cypřiš vždy zelený;
ode mne že má plody své, uzná."

* * *

V. [3]. „rty" dáváme v obět modlitbou. — V. 3e bývá po opravě překládán: „abychom ti mohli dáti v poplatek ovoce našich rtů" (nebo: „našich ovčinců" Hoonacker). — „slova" kající (modlitby). — „dobré" (činy), jež jsou Hospodinovi příjemné. — Os upozorňuje lid, důvěřující tolik v účinnost obětí, že budou Bohu příjemné, očistí-li se prve lid vřelou kajícností (Hoonacker).

V. [4]. Israel nebude důvěřovati v pomoc pohanů (5, 13; 7, 11; 8, 9; 10, 5; 12, 2), ani ve zbroj (10, 13), ani v modly, nýbrž jedině v toho, jenž má soucit s každým opuštěným, potřebným pomoci („sirotkem").

V. [5]. Rány, t. j. následky odpadu Israelitů od Boha vyléčil Bůh v zajetí a za dob pozdějších; způsobem nejdokonalejším učinil tak za doby mesiášské. V. 5—9 slibuje Bůh ústy prorokovými, kterak odpoví na kajícnost Israelovu. Obrátí-li se Israel k Hospodinu, Hospodin obrátí se k Israelovi. — „dobrovolně" = nenuceně, upřímně.

V. [6]. Místo „(stromy) Libanu" opravuje kritika: „topol". — Srv 9, 16 10, 1; 13, 15. — „stkvíti se bude" jako nádhera, t. j. košatá koruna olivy. — Místo (vůně) „Libanu" možno s Hoonackerem čísti: „kadidla".

V. [8]. Strom, k němuž byl Israel připodobněn (v. 6n), bude poskytovati hojnost stínu, t. j. ochrany a odpočinku obyvatelstvu. Stromem jest Israel jakožto celek, mocný národ. Ti, kdož sídlí v jeho stínu, jsou jednotliví příslušníci toho národa.

V. [9]. Efraim, t. j. Israelité vystřízliví z mnohobožství, že za nic nebudou pokládati modly, kterým se kdysi klanívali, ale jedinému Hospodinovi budou přednášeti modlitby své a jemu jedinému přičítati vše, co mají. Podle hebr. Hospodin praví sám o sobě, že se podobá cypřiši, vždy zelenému; ustavičnou zelení je znázorněna Prozřetelnost Boží, která nikdy nevadne a neochabuje.

[10] Kdo jest moudrý, kéž rozumí těmto věcem,
a kdo jest rozumný, kéž je pozná!
Neboť přímé jsou cesty Hospodinovy,
spravedliví (bezpečně) chodí po nich,
ale bezbožní padají na nich.

V. [10] je doslov, kterým Os zavírá celou svou knihu. Srv. Jer 9, 11; Ž 106, 43.

„MALÍ PROROCI“:

II.

PROROCTVÍ JOELOVO.

O spisovateli knížečky, kterou přičítá nadpis Joelovi Fatuelovu nemáme bližších údajů životopisných. Není to Joel jmenovaný 1 Sam 8, 2 (syn Samuelův!) nebo 1 Par 24, 16 (syn Fetejášův!) nebo na jiných místech biblických (1 Par 4, 35; 5, 4; 8, 12; 6, 33. 36; 7, 3; 11, 38; 27, 20; 2 Par 29, 12; Esdr 10, 43; Neh 11, 9). Toliko možno pokládati za jisté, že pocházel z Judska a že působil v Jerusalemě. Srv 1, 9. 13 n; 2, 1. 15—17. Jde mu hlavně o osudy Judska (2, 32; 3. 1. 6—8. 20), jakož i o nepřátele této jižní říše: Filišťany, Edomce, Egypťany, (3, 4; 3, 19. a jj.) Z výzvy, která svědčí kněžím (1, 13; 2, 17) možno jest vyvozovati, že Joel knězem nebyl.

Sporno[1] jest, kdy žil a kdy tedy svou knížečku napsal. Z pestrých domněnek[2] jest asi pravdě nejbližší ta, která myslí, že Joel byl vrstevník (o málo starší) proroků Amosa a Oseáše.[3]

---

1. Joel neudává krále, za něhož prorokoval Bývá tedy otázka, kdy psal řešena většinou na základě důvodů toliko vnitřních.

2. Až do nejnovější doby souhlasili kritikové aspoň v tom, že Joel žil před zajetím. Mnozí se domnívali, že žil za prvních let krále Joasa (836—797) kdy měl na krále veliký vliv poručník jeho, velekněz Jojada. Tak Credner (1831), Movers, Williams, Gerber, Hitzig, Winer, Ewald, Maier, Keil, Delitzsch, Fürst, Danko, Wünsche, Schrader, Orelli, Cameron, Baudissin, Vigouroux, Trochon, Hetzenauer, Kaulen-Hoberg, Hudal (r. 1920) Höpfl (r. 1921).

3. T. j. za prvních let vlády Oziáše (769—737). Tak smýšlel již Jer, Teodoret, Cyril z Alex., Teodor z Mopsvestie, Ribeira, Sanchez, Sa, Calmet, Allioli, Loch, Reinke, Schegg, Zschokke, Knabenbauer, Cornely-Hagen, nejnovější doby Schmalohr (r. 1922). — Z nekatolíků Rosenmüller, Hengstenberg, Hävernick, Bleek-Wellhausen a jj. — Do času krále Ezechjáše (721—693) kladou knížečku: Pseudo-Rufin, Berthold, Theiner; jiní ji posouvají do roků krále Manase (693—639): židovské podání zachované v knize „Seder ólám“ a „Halachóth gedulóth“, Genebrard, Arias Montanus, a Castro, Jahn. — Jiní činí z Joele vrstevníka krále Josiáše (638—608): Tarnovius, Eckermann, König, Stocks, Knieschke. — Do doby zajetí klade Joele katol. kritik Rieszler. Nekatolík Rothstein dělí knížečku na část, jež vznikla před zajetím a na část druhou, jež vznikla po zajetí! — Za doby novější mnozí kritikové snaží se dokazovati, že Joel žil a psal teprve po zajetí; když však jde o to, aby určili přesněji, v který čas po zajetí Joel pracoval, nemohou se shodnouti. (Vatke, Hilgenfeld, Merx (1879), Seinecke. Duhm, Preusz, Holzinger, Driver, Wellhausen, Nowack, Cornill, Marti, Sellin, Z nich (nekatolíků) Merx pokládá Joele za nejmladšího z proroků-spisovatelů). Z katolických kritiků první přijal tento názor Ant. Scholz, který klade Joele asi do roku 519 (byl prý vrstevníkem Zacharjášovým). Hoonacker se domnívá, že žil asi o 100 let později, t. j. kolem r. 400 a že jeho knížečka patří k počátkům židovské apokalyptické literatury. (Viz o pojmu „apokalypse“ úvod k Dan na str. 690 p. 31). Také Condamin, Holzhey, Döller (r. 1920) a Tobac (r. 1921) se domnívají, že Joel psal teprve po zajetí. (Katolíci.)

Ze Sir 49, 12. vyplývá, že již před r. 174., kdy Sirachovec knihu svou psal, (Srv. II. sv. této bible str. 684.) bývalo dvanáct menších proroků psáno v jeden knižní závit, že činili celek, a že tedy byli již tehdy v nějakém odůvodněném postupu řazeni. Byl to nejspíše postup podle stáří, který je zachován dosud jakožto výraz židovského ústního podání v LXX i v hebrejských biblích, třeba že s malou odchylkou. (Viz ten postup výše na str. 787 v úvodě k malým prorokům). Podle hebr. biblí a Vulg jest Joel zařazen mezi Os a Am, tedy na druhé místo, podle LXX jest na místě čtvrtém (za Os Am Mich). Jeronym zachoval nám židovské podání, že ti proroci, kteří neudávají v čele svých knih jména králů, za kterých působili, žili a pracovali za týchž králů, které jmenovali proroci před nimi; podle toho kázal Joel za králů, které jmenuje Os (1, 1). Amos znal již knihu Joelovu.[4] Nelze týmž právem tvrditi opak, že totiž Joel závisí na Amosovi a že tedy jest mladší.[5] Joel nejmenuje krále ne proto, že za jeho působení Judovci žádného neměli,[6] ale proto, že má popředně na mysli krále nejvyššího — Boha Israelova, a že mu obsah malé knížečky neposkytl dostatečného námětu, aby jej jmenoval. Nejmenuje ani velekněze; ani z toho neplyne, že za Joelových dob Judovci vůbec žádného neměli. Není pravda, že Joel

---

4. Joelovu větu 3, 16: „Hospodin se Siona řváti bude a z Jerusalema vydá hlas svůj" prorok Amos 1, 2. opakuje. — Ta slova jsou původním majetkem Joelovým, ježto tam patří nutně do souvislosti (3, 12—16). U Amosa nejsou ta slova vetkána v osnovu myšlenkovou, ale jsou jen nadpisem a obsažníkem, poukazujícím na jiného proroka, jenž tu myšlenku prve byl takto vyslovil, t. j. na Joele. (Řečená věta není přísloví, jež by oba proroci byli vzali z pokladu lidového mudrosloví!) Z této Amosovy závislosti na Joelovi však neplyne, že žil tento dávno před oním, t. j. již za dob Joasových (srv. výše pozn. 2). — Stoupenci tohoto mínění dovolávají se skutečnosti, že Joel hrozí toliko Tyřanům, Sidoňanům, Filišťanům, Egypťanům, Edomcům, nikoli však Syrům (Aramům), kteří pod Hazaelem za posledních let Joasových napadli Jerusalem (4 Král 12, 18nn; 2 Par 24, 23n); kdyby prý byl Joel žil po těchto dobách, byl by mezi nepřáteli Judska, kterým hrozil tresty, jmenoval také Syry (Aramy); nejmenuje prý jich proto, že psal ještě před jejich vpádem do Judska. Joelovi nemůže však býti podkládán důvodně úmysl jmenovati všecky nepřátele Sionu; právem možno míti za to, že Tyřany atd. jmenuje toliko na příklad a že vynechává ne jen Syry, ale i jiné nepřátele starozákonného království Božího. Jest pochopitelno, že za příklad nepřátel jmenuje ty, kteří v dějinách tolikrát ukázali svou nevyhladitelnou zášť proti Judovcům a že mlčením pomíjí Aramy, kteří tak učinili toliko jednou, třebaže nedávno před Joelem. Z Am 1, 6. 11. možno se dohadovati, že národové, od Joele jmenovaní právě nedávno zase Judsko napadli, a že král Oziáš byl nucen chopiti se zbraní proti Edomcům a Filišťanům 4 Král 14, 22; 2 Par 26, 2 nikoli však proti Syrům (Aramcům). Joel, prorok říše jižní, které Syrové nechávali celkem na pokoji, neměl daleko tolik důvodů, aby jmenoval mezi nepřáteli své vlasti Syry jako Amos, mluvící k říši severní, kterou Aramci napadali častěji, a jejíž nebezpečnými sousedy byli. — Amos vytýká Filišťanům a Edomcům tytéž zločiny (Am 1, 6—15) jako jim vytýká Joel; mohl-li tak činiti Amos za panování Oziášova, mohl tak činiti také Joel za téhož krále, aniž jest nutno posouvati Joele do časů mnohem starších, do vlády Joasovy. — Podle 2 Par 26, 4. Oziáš na počátku své vlády „činil, co pravé bylo před Hospodinem"... vyhledával Hospodina pokud žil Zachariáš, bystrý videc Boží..." Zajisté že se staral o pravidelnou bohoslužbu ve chrámě, kterou zdá se Joel předpokládati. Přes to lid hřešil dále, že bylo třeba, aby Hospodin mu poslal proroka, mravokárce v Joelovi (srv. 2 Par 27, 2). Tato doba (Oziášova) přiléhá dobře k obsahu knížečky Joelovy, aniž jest pro ni hledati dobu starší, dobu Joasovu!

5. Viz počátek poznámky předchozí (4té).

6. Joel 1, 13; 2, 16. 28 n.

předpokládá vládu starších[7] a kněží[8] bez krále! Joel se nezmiňuje sice o modlářství a jiných nepravostech, které kvetly před zajetím a zmizely z obce Judské po návratu ze zajetí; z toho však nevyplývá, že byl zákon Boží za Joela již dokonale zachováván! Proč jiného byla na Judsko seslána hrozná záplava kobylek nežli — pro jeho hříchy! Proč jiného vyzývá Joel tak důrazně k tuhé kajícnosti a k návratu k Hospodinovi nežli proto, že veliká část lidu byla těžce hřešila odpadem od Hospodina k modlám?! Joelovi nešlo o to, aby dopodrobna vypočítával, čím lid zhřešil, ale popředně běželo mu o to, aby živou líčení Božích trestů vzbudil v něm upřímnou kajícnost. Bylo by této tak důrazné výzvy k novému životu třeba, kdyby Judovci za dob Joelových byli dokonale zákon Boží zachovávali? — Joel neliší se od „starších“ proroků názorem na půst; nezavrhovali totiž půst než ten, který nebyl spojen s přiměřeným smýšlením kajícím, který se zvrhl v pouhý vnější obyčej. Podobně nerozchází se Joel s ostatními „staršími“ proroky v náhledu na oběti: všichni schvalují jen oběti, které jsou provázeny přiměřeným smýšlením a pocity vnitřními, Srv. Is 1, 13; Am 5, 22. 25; Os 3, 4; 9, 3—5; zavrhovali oběti pouze a jen vnější, jako Jer 7, 10. — Vůbec žádá Joel tutéž vroucnost vniterného života náboženského, jakou žádali ostatní „starší“ proroci. Nestačí na znamení kajícnosti roztrhnouti si toliko šat, třeba jest roztrhnouti také srdce a obrátiti se k Hospodinu! (Joel 2, 13) — Nelze říci právem, že Joel v úzkoprsém židovském duchu, jaký se vyvinul teprve po zajetí, zná jen spásu Židů; vždyť 2, 28. výslovně uvádí výrok Boží, že bude duch jeho vylit na každého člověka, i na otroka a otrokyni, kteří bývali pohanského původu! Joel psal v plynné souvislosti své myšlenky, jest prorok původní, který nevypsal nesouvisle pro své dílo jen výroky „starších“ proroků! Líčí velmi malebně, podrobně, uhlazeně, umělecky dovedně, ne bez nadání a vzletu básnického. Joel líčí ve hl 1. skutečnou pohromu kobylek, a v 2, 1—17 hrozí skutečným vpádem nepřátel; nelze tedy tvrditi, že v tomto prvním díle (1, 2—2, 17) líčí v obraze mračen kobylek děsně zjevy, jež budou krátce před posledním soudem světa; nelze tvrditi, že Joel jest poslední z proroků-spisovatelů, který již počíná psáti „apokalypticky!“ (Viz výše 690 p. 31.) Podle slohu, jazykových tvarů a zvláštností Joelovy knížečky nelze stanoviti dobu, kdy byla napsána, ježto neznáme dopodrobna stavu hebrejského jazyka v každém období nercili století jeho literatury. Srv. II. sv. str. 154 pozn. 25.

O prvních letnicích sv. Petr dovolával se Joela jakožto proroka Božího o seslání Ducha sv. (Joel 2, 28—32; Sk 2, 16 nn). Srv. také Řím 10, 13. s Joelem 2, 32 (hebr 3, 5).

---

7. Joel 1, 2. není řeč o „starších“, t. j. o představených lidu, nýbrž o starcích, pamětnících dávných dob, mužích hojné zkušenosti! Viz pozn. k tomu místu. Joel 1, 14. nevyzývá „starší“, aby svolali shromáždění, ale vyzývá kněze, aby svolali všecky Judovce, zejména starce, lidi pokročilého věku! Viz pozn. k tomuto místu!

8. Joel 1, 2. 14; 2, 16; 1, 13 n ukládá kněžím povinnosti, které s duchovním, náboženským jejich úřadem nerozlučně jsou spojeny, neukládá jim povinností politických, nepředpokládá, že byli občanskými vůdci svého lidu, jakými byli teprve po návratu ze zajetí babylonského!

Nadpis (1, 1.)

Hlava 1. — [1] Slovo Hospodinovo, jehož se dostalo Joelovi, synu Fatuelovu.

ČÁST PRVÁ:

Boží tresty vyzývají k pokání (1, 2—2, 17).

Oddíl prvý: Záplava kobylek (1, 1—20).

Joel vyzývá k pozornosti a žádá, aby jeho slovo bylo podáváno od pokolení k pokolení (1, 2). Popis pohromy, výzva k pokání (1, 4—8). Pohromou zastavena jest bohoslužba, ať tedy kněží, sluhové oltáře činí pokání a slovem i skutkem lid ke kajícnosti nabádají (1, 9—14). Hrozba tresty hroznějšími, jež stihne nekající bezbožníky v. 15. Nová líčeň přítomného zla: trpí také zvířata (1, 16—20).

[2] Slyšte to starci,
mějte pozor všichni obyvatelé země!
Stalo se to za dnů vašich,
nebo za dnů otců vašich?
[3] Vypravujte o tom synům svým
a synové vaši synům svým,
a synové jejich pokolení druhému.

[4] Co zbylo po hlodavci,
sežrala kobylka;

Hl 1. — V. [1]. Jóél = Jahve jest Bůh. (Výkřik otce nebo matky, když se jim narodilo dítko, jež pokládali za důkaz božské moci Hospodina, k němuž se modlili.) Pethúél = Přístupný jest Bůh (modlitbám svých ctitelů). — Joel těmito slovy vyjadřuje přesvědčení, že věty, jež podává, byly mu od Boha nad přirozeným způsobem vnuknuty. Srv. úvod na str. 6, čís. 4. Viz také Gn 15, 1. 4; 1 Král 3, 7; 3 Král 13, 20; Řím 1, 1; Gal 1, 1.

V. [2]. „to" — zhoubu, způsobenou kobylkami (1, 2—20) jakož i příští pohromu vylíčenou níže ve 2, 1—11. Prorok má již v prvních vv. na zřeteli svou pozdější líčeň; myslí na celý soud Boží nad světem, který se v dějinách po všelijakých údobách koná a v posledním soudu vyvrcholí a bude dokončen (Schmalohr). „starci" — pamětníci dávných dob i dávných ústních podání. — Ve hrůze soudů Božích mají posluchači prorokovi viděti zásah Všemohoucího a k němu kajícně se obrátiti.

V. [3]. zdá se býti glosován. Zněl asi původně takto: „Vypravujte o tom synům svým, a synové těch ať o tom vypravují pokolení příštímu". Srv. Ž 77, 6; hrůza trestů má i pokolením příštím vštípiti bázeň Boží.

V. [4]. líčí povšechně záplavu kobylek, kterou ve vv. dalších zpodrobňuje. Čtyři jména: „hlodavec" (gázám), „kobylka" (arbe), „žrout" (jeleq), „hltavec" (chásíl) znamenají kobylky vůbec. Kobylka sluje hebr. „arbe".

co zbylo po kobylce,
sežral žrout;
co zbylo po žroutu,
sežral hltavec.

[5] Procitněte, opojení, plačte a kvilte
všichni, kteří pijete s chutí víno,
neboť utrženo jest vám od úst.

[6] Neboť národ přitáhl do mé země,
silný a nesčíslný,
zuby jeho jako zuby lva
a chrup jeho jako (chrup) lvíčete.
[7] Obrátil mou vinici v poušť
a fíkoví mé zničil;
do hola je oloupal a zporážel;
zbělely ratolesti jejich.
[8] Kvil jako panna, opásaná žíní,
nad mužem mládí svého.

[9] Zmizela suchá i mokrá obět
z domu Hospodinova,

Ostatní slova neznamenají ani jiných druhů kobylek, ani postupných stavů v jejich vývoji; jsou to básnické přívlastky, líčící zhoubnost kobylky. Srv. Lv 11, 22. — Vulg překládá „gázám“ = „housenka“; „chásíl“ pak: „sněť“ (nebo „rez“) obilní. — „žrout“ = lízač (hebr.). — „hlodavec“ svými zuby („řezáky“) takořka řeže, místo „hlodavec“ bylo by tedy možno také překládati „řezáč“. — Srv. níže 2, 25. — Co jedna kobylka snad nechala, to sežrala druhá. — Není nutno mysliti na čtyři různá hejna kobylek, z nichž jedno po druhém přišlo.

V. 5. Vína, moštu na roky nebude, ježto vinnou révu kobylky ožraly (níže v. 7). — Ježto nebude, čím by se opájeli, nebude jim možno spáti spánek opilců; nedostatek vína bude jim velmi bolestný. Nucená střízlivost povede je k tomu, aby se probudili ze spánku duchovního, z náboženskomravní netečnosti, z nemravnosti a plakali slzy kajícnosti! — „s chutí“ pívali staří sladký mošt (hebr.).

V. 6. „národ“ kobylek. Srv. Přís 30, 25. 27. — Vpád kobylek podobal se vpádu pohanského národa („gój“). Srv. níže hl 2. — Joel nesrovnává zubů kobylek (kterých nemají) se zuby lvů, ale srovnává žravost obou. — Země prorokova („má“) bylo Judsko.

V. 7. „obrátil“ národ (v. 6) kobylek. — „oloupal“ z listí i z kůry. — „zpoházel“ listí a větvičky, jež byvše překousány částečně spadaly na zemi; taktéž i úlomky kůry. — „má“ vinice a „mé“ fíkoví „mé“ země, Judska (v. 6). Je to země ne jen prorokova, ale i Hospodina, jehož jménem prorok mluví. — Podobnou záplavu kobylek líčí „Kölnische Volkszeitung“ ze 27./V. 1901 takto: „Zde u jezera Genesaretského měli jsme poslední zimu velmi málo dešťů, což bylo na velikou škodu osení. Také léto dává se velmi teple cítiti. Před několika dny bylo ve stínu pod širým nebem 35° Celsia a na slunci 52° Cel. — teplota i pro zdejší krajinu mimořádná. Východní vítr přinesl pak z Mesopotamie (ze Syrské stepi) tak veliká hejna kobylek, že jich večer leželo na poli na píď vysoko. Jak bylo stromům a zelenině za těchto okolností, lze si snadno domysliti, povážíme-li žravost řečených zvířat. Stromy ovocné a ozdobné stojí tak holé jako u vás (v Evropě) v zimě, a ze zelin zbyly jen tlustší stonky. Vinice jsou venkoncem holé, hrozny ožrané leží na zemi. Durra, kukuřice a sesam jsou dokonale ožrány až k zemi.

V. 8. „Kvil“, má země (v. 6) i se svým obyvatelstvem. — Ježto staří viděli největší štěstí v manželství, v líbánkách, byla nevěsta nevýslovně zarmoucena, zemřel-li jí snoubenec před svatbou; „mužem“ sluje snoubenec, ježto po zásnubách byl před zákonem pokládán za manžela (Dt 22, 23).

V. 9. Ježto obilí (v. 10) i olivy jsou zpustošeny, není hmot na oběti suché („minchy“), jež bývaly přidávány k obětem krvavým, zejména k oběti „usta-

kvílí kněží,
sluhové Hospodinovi.
[10] Popleněna je země,
kvílí půda;
neboť zpustošeno jest obilí
hanbí se víno,
zvadl olej.

[11] Zklamáni jsou oráči,
kvílí vinaři
nad pšenicí a nad ječmenem;
neboť zahynula úroda polní.
[12] Vinice jest v hanbě,
a fík zvadlý;
marhaník, palma, jabloň
i všecko stromoví polní zprahlo,
ano, zhatila se radost lidí.

[13] Zahalte se a kvilte kněží,
úpějte, sluhové oltáře;
vejděte (do svatyně) a nocujte (tam) v žinici,
sluhové Boha mého,
neboť zmizela z domu Boha vašeho
oběť suchá i mokrá.
[14] Nařiďte svatý půst,

---

věčné", každý den ráno a večer. Ježto zpustošeny jsou vinice (v. 7), nelze také podávati obvyklých vinných úliteb. V tom, že nelze dodržeti zákonitého řádu bohoslužebného, možno viděti prst Boha velmi rozhněvaného, přísně trestajícího zejména kněze, kteří mívali právo na příslušnou část oběti. Srv. Dt 28, 40; Mich 6, 15; Os 2, 7. 10. Proti tomu viz Dt 7, 13. — Je to rána popředně pro kněze, ale i pro všecek lid. — Nebylo-li plodin na pravidelné oběti povinné, nebylo jich ani na desátky ani na oběti dobrovolné — kněží strádali.

V. 10. „země" — plodná (pole a luka). — Půda kvílí, ježto pozbyla svého majetku, svého zeleného šatu. — Hanbí se víno (mošt), že je v takové bídě. — Olej „zvadl", plody olivové zakrněly, scvrkly se, že bude oleje velmi málo.

V. 11. Proč kvílí „vinaři" (zahradníci), udává dále v. 12.

V. 12. „marhaník", plodící granátová jablka. — „radost", jakou čekali ze slibně rozvitých ovocných stromů, vinic a rolí. — Nelze pochybovati o tom, že Joel popisuje tu ve hlavě prvé skutečnou přítomnou (nebo nedávno minulou) záplavu kobylek. Jmenuje čtyřmi jmény kobylky (v. 4), líčí spoustu, kterou způsobily v květeně a její následky. Srv. níže 2, 25. Ta přítomná pohroma je předzvěstí pohromy větší, hroznější, předzvěstí příštího „dne Hospodinova" (níže v. 15). Není tu tedy (v celé hl 1.) řeč o příštím vpádu nepřátelských vojsk, jak mnozí staří vykládači se domnívali neshodujíce se v tom, kteří nepřátelé jsou tu kobylkami zobrazeni. (Efr myslil na Tiglatpilesara, Salmanasara, Senacheriba a Nabuchodonosora. Cyril Alex na Salmanasara, Nabuchodonosora, Antiocha Epifana a Římany. Jiní viděli ve čtyřech jménech kobylek čtvero říší Danielových (Babylonskou, Médoperskou, Řeckou a Římskou. Jiní jinak.)

V. 13. Ježto kněží nemají co v oběť Bohu podávati, jsou popředně povinni Boha kajícně odprošovati a tak dávati dobrý příklad lidu. Jsouce prostředníci mezi Bohem a lidem mají jej s Bohem smířiti. — „zahalte se" kajícím rouchem (z pytloviny). — „kvilte" bijíce se v prsa. — „nocujte" tam bdíce a kajíce se.

V. 14. Osloveni jsou kněží; ne toliko příkladem, ale i slovem mají pohnouti všecek národ k pokání. — Půst a hlad dlužno rozlišovati. Postiti mají se kněží i lid ze svatých, náboženskomravních pohnutek; takový půst, který si člověk

svolejte schůzi,
shromažďte starce,
všecky obyvatele země
do domu Boha svého
a volejte k Hospodinu.

[15] Ach, ach, ten den!
Jeť blízko den Hospodinův,
a jako zhouba od Mocného zhoubce přijde.
[16] Zdali nejsou zničeny
před očima vašima pokrmy,
v domě Boha našeho
radost a veselí?
[17] Dobytek shnil ve svém lejně,
zbořeny jsou zásobárny,
rozmetána skladiště,
neboť zmařeno jest obilí.

[18] Proč vzdychá dobytek,
bučí stáda skotu?
Protože nemají pastvy,
ano i stáda bravu hynou.
[19] K tobě Hospodine, volám,

---

ukládá, aby si Boha naklonil, jest půst „svatý". — „schůzi" shromáždění, sbor věřících ke společným projevům pokání. — „starce", kteří nepamatují takové metly Boží (výše v. 2.) a kteří svým příkladem nejlépe pohnou všecek lid („všecky obyvatele země") ke skutkům kajícnosti. — O podobných kajících pobožnostech srv. Sdc 20, 26; 1 Král 7, 5; 2 Par 20, 3—13; Jer 36, 6, 9; Neh 9, 1. — „volejte" hlasitě a vroucně za pomoc. — „Starci" se také pamatují, že obec se scházívala ke společným kajícím pobožnostem, i když byla menší pohromou stižena nežli je tato, jíž není pamětníka (v. 2. výše).

V. [15]. Pohnutkou k pokání jest pohroma přítomná (v. 2—14). Druhou pohnutkou jest pohroma budoucí, která přikvačí již co nevidět, jestliže ji lid pokáním neodvrátí neb aspoň neoddálí. — Doba, kdy pohroma přikvačí, sluje „den Hospodinův", t. j. den Hospodinova trestu, kdy se ukáže hrozným způsobem jeho spravedlnost. Srv. Dt 32, 35; Is 2, 12; 13, 9; 34, 8; Ez 7, 19; 30, 3; Am 5, 18—20; Sof 1, 7. 14. 15; Mal 4, 5. — Tento Joelův „den Hospodinův" bude vylíčen níže 2, 1—11. — V. [15]. jsou slova prorokova!

V. [16]. „pokrmy" = slibná, pokročilá žeň od kobylek zničená. — Ježto nebylo plodin na oběti, nebyly pořádány ani obětní hostiny ve chrámě, při kterých bylo plno „radosti a veselí". Srv. v. 9. — (V. [16]. již počíná zase líčiti přítomnou zkázu!) Nebylo lze slaviti s obvyklou radostí letnice a při nich obžínky (Ex 23, 16; 34, 24; Lv 23, 15nn; Nm 28, 16; Dt 16, 9nn). Podle toho zachvátila záplava kobylek Judsko v květnu, právě přede žněmi (Schmalohr).

V. [17]. Lidé nemajíce dobytku co dáti, zanedbali jej, a následek toho: dobytek hyne hladem ve svém hnoji. (Podle LXX zní v. 17a: „Skákaly jalůvky u svých jeslí" (hlady zuříce). Hebr. bývá překládán (17a): „Zaschlo zrní (zaseté) pod svými hroudami". — Byl by to následek velikého sucha; to však se nehodí do souvislosti, podle které obilí bylo od kobylek sežráno v nejslibnější době přede žněmi. O suchu je řeč teprve níže (v. 18—20). — „zásobárny" na obilí (sýpky). — „skladiště" na víno, olej a ovoce („sklepy"). — „zbořeny" jsou, ježto lidé jich neopravují, ponechávají je zubu času. Potřebovati jich nebudou několik roků, ježto není osiva a vinice a stromy snadno a brzy se nevzpamatují.

V. [18]. K záplavě kobylek přidružilo se neobyčejné sucho (= „oheň", „plamen" v. 19). — „bučí" sem tam pobíhajíce (hebr.). — „hynou" pykajíce za viny lidí s lidmi. Ex 12, 29; Jon 3, 7; Jer 14, 5n. — „ano i" ovce a kozy, které se spokojí s lecjakými kořínky, trním, hložím nemají ani této skrovné potravy!

V. [19]. „volá" prorok, dojatý hrůzou. — „nádhera" zeleně (a případně i drobného kvítí), na kterém si pochutnávala stáda.

nebof oheň sežral nádheru stepi,
a plamen spálil všecko stromoví krajiny.
[20] Také zvěř polní [jako záhon žíznivý deště] vzhlédá k tobě;
nebof vyschly prameny vodní
a oheň sežral nádheru stepi.

Oddíl druhý: Příští tresty Boží (2, 11—17).

Líceň trestů, (1—11) o kterých se zmínil Joel již 1, 15. — Zdvojená výzva k pokání; jaké má býti? (v. 12—17).

Hlava 2.

[1] Trubte na roh na Sionu,
křičte na mé svaté hoře,
ať se třesou všichni obyvatelé země,
neboť přichází den Hospodinův,
neboť blízko je [2] den temnosti a mrákoty,
den mraku a bouře.
Jako se rozprostírá jitro po horách,
tak i lid [můj] mnohý a silný (přichází).
Nebylo mu podobného od počátku,
aniž po něm bude od rodu do rodu.

[3] Před ním oheň zžírající
a za ním žhoucí plamen.
Jako rozkošná zahrada je země před ním
a za ním jest pustá poušť,
aniž je kdo by utekl před ním.
[4] Jako vypadají koně, tak vypadají,
a jako jezdci tak běží.

V. [20]. Jako prorok dychtí po Božím smilování (v. 19 a) tak i zvěř svým způsobem; „vzhlédá k tobě" natahujíc krky a vyplazujíc jazyky, prahnoucí po vodě.

Hl 2. — V. [1]. „na roh", kterým byly dávány signály. Srv. Os 8, 1; Jer 6, 17; Ez 33, 3. — „Sion" = svatá hora. Srv. Is 8, 18; Jer 8, 19. Bůh sám vyzývá kněze, aby s místa, kde sídlí mezi svým lidem, děsnými signály oznamovali příchod hrozného dne Hospodinova, aby všichni se třásli bázní Boží. Útěchou pro ně bude, že hlas má vyjíti s místa, o kterém se kdysi Hospodin vyslovil, že na něm bude oko i srdce jeho ustavičně (2 Par 7, 16). Možno tedy upřímnou kajícností „den Hospodinův" odvrátiti neb aspoň oddáliti!

V. [2]. Hromadění slov, znamenajících temno, naznačuje hrozné neštěstí „dne Hospodinova". Srv. tmy egyptské a temno za sinajského zákonodárství. Ex 10, 22; 19, 16; Dt 4, 11. — Podobné kresby Božích trestů viz Is 13, 10; 24, 23; 50, 3; Jer 4, 23; Ez 32, 7. a jj. — Jako po temné noci „jitro", t. j. červánky náhle (na Východě) se rozlejí po vsech horách kolem Jerusalema a s vycházejícím sluncem světlo se řine rychle i do údolí, tak nepřátelská vojska brzy zaplaví okolí Jerusalema a budou se rozlévati po horách i dolech. — „lid mnohý a silný" nejsou již kobylky, nýbrž vojsko, jež vpadne do Judska, a vykoná nad Judovci rozsudek Nejvyššího. Srv. Dt 28, 49 n.

V. [3]. Prorok líčí, jak zhoubně bude nepřítel (vojsko) všecko pustošiti ohněm. Zapaluje všecko před sebou, táhne dále a nic nenechává za sebou než — oheň. Z Edenu = „rozkoše" (srv. Gn 13, 10; Is 51, 3.) činí vojsko poušť. — „před ním" — národem, který do Judska vpadne.

V. [4]. Příchod pustošícího nepřítele jest vylíčen tak, jakoby prorok viděl jej s určitého stanoviska, snad se Sionu, kterak se blíží víc a více, až konečně dobývá i města. V duši prorokově zástupy kobylek, jež vylíčil ve hl 1. souvisí úzce s vojsky, která vykonají tresty příští. Kobylky i vojáci jsou vykonavatelé

[5] Jako hrkot vozů
(jež) po vrších horských skákají;
a jako praskot plamene ohně,
zžírajícího slámu,
jako národ silný,
připravený k bitvě.

[6] Před ním trnouti budou národové,
všecky tváře budou rozpáleny [jak hrnec].
[7] Jako junáci poběhnou,
jako válečníci vystoupí na zeď,
každý půjde si svou cestou,
neuchýlí se od svých stezek.
[8] Žádný nenarazí na svého druha,
každý půjde svou pěšinou;
ano i okny padati budou
aniž se dají rozraziti.
[9] Do města vpadnou,
po zdi běhati budou,
na domy vylezou,
okny vniknou jako zloděj.

[10] Před ním třásti se bude země,
chvíti se budou nebesa;

---

jedné věčné spravedlnosti Boží. Tito i ony mají týž úkol — býti sluhy Božího hněvu. Ten úkol má prorok popředně na mysli, proto splývají kobylky s vojáky v líčení prorokově bezmála v jeden celek, z kobylek stává se vojsko, a vojsko, pokud je to možno, popsáno jest obrazy, vzatými z kobylek. Tak se dostává posluchačům názorného poučení, že nepřátelská vojska budou vykonavateli Božího hněvu právě tak jako jimi byly kobylky. Má-li Joel na mysli jeden nepřátelský vpád nebo několik jich, nelze zjistiti. Dostaví-li se takový trest skutečně, nebo bude-li kajícností lidu odvrácen, dostaví-li se jen jednou, nebo bude-li se opakovati, protože i odpad lidu od Boha se bude opakovati — to nechce prorok vysloviti (Knabenbauer-Schmalohr). — „jezdci" = koně (hebr.). — Kůň tu představuje pýchu, statečnost, dychtivost po boji, útočnost atd. Srv. Job 39, 20n. — Barvy k líčení vzaty jsou s kobylek, jež podobají se koním.

V. [5]. Nepřátelské vojsko se blíží s hrozným hlukem. Srv. Is 5, 29n; 13, 4; Jer 4, 29; 46, 8. a jj. — I tu jsou barvy vzaty s kobylek. Srv. Zjev 9, 9: „Kobylky... a šramot křídel jejich byl jako šramot vozů s mnoha koňmi běžícími do války". — „vozů" válečných. — „plamen ohně" na strnisku šíří se velmi rychle; tak rychle pohrne se vojsko nepřátelské přes hory, vroubící okolí Jerusalema, na město. Srv. v. 2.

V. [6]. „Před ním" — nepřátelským vojskem. Prorok zachovává obraz kobylek. Neboť když se nesou jejich zástupy vzduchem, národové hledí s obavami a se strachem, aby snad nespadly do jejich krajin, a když vidí, že padají, trápí se. (Ribera † 1591). Každý národ, který by viděl blížiti se takovou pohromu, schnul by strachy. — Tváře „hoří" hrůzou (ježto krev stoupá do hlavy). Srv. Nah 2, 10.

V. [7]. Nepřítel napadne město ve spořádaných řadách, do kterých nebude lze vnésti zmatek. — „na zeď" městskou (v. 9). Mají zkušenosti ve slézání hradeb.

V. [8]. Druh nepřekáží druhu, vše děje se podle plánu a v dokonalém pořádku. — V. 8cd přelož: „střelami se ženou — nedají se roztrhnouti" t. j. nedbajíce, že střely na ně prší, ženou se útokem v semknutých řadách dále.

V. [9]. O tomto „městě" byla řeč již ve v. 1. Srv. 3, 17. — „po zdi" (v. 7). — „na domy" — na ploché jejich střechy. — Také toto dobytí Jerusalema a jeho zpustošení jest líčeno obrazy z mračen kobylek.

V. [10]. „Před ním" — nepřítelem (vojskem). — Prorok spojuje jednotlivé oddíly světového soudu Božího s posledními jeho tvary; jsouť předzvěstí a pří-

slunce i měsíc se zatmí,
a hvězdy pozbudou lesku svého.
11 A Hospodin vydá svůj hlas
před svým vojskem;
ano, velmi mnoho je táborů jeho,
silných a plnících rozkaz jeho;
ano, veliký je den Hospodinův,
a velmi hrozný. Kdo jej snese?

12 Protož nyní — praví Hospodin —
obraťte se ke mně celým svým srdcem,
(a to) s postem a s pláčem a s kvílením.
13 Roztrhněte však srdce svá a ne roucha,
a tak vraťte se k Pánu, Bohu svému;
neboť je dobrotivý a milosrdný,
shovívavý a velmi milostivý,
přístupný slitování nad neštěstím.
14 Kdo ví, zda neobrátí se, by odpustil,
a zda nenechá po sobě požehnání
k oběti, k úlitbě Pánu, vašemu Bohu?

15 Trubte na roh na Sionu,
ustanovte svatý půst,
svolejte schůzi;
16 ať se lid sejde,

---

pravou na soud poslední. Rysy posledního soudu splývají s rysy částečných soudů Božích, ježto prorok je vidí v jejich vniterné příbuznosti, v jejich myšlenkové spojitosti. Vojsko, jež byl Joel právě popsal, jest metlou Boží (v. 11); proto mu představuje ve vykonání soudu Boha. — Důsledně vlévá se do „Před ním“ představa Boha, soudce světa, jenž na konci světa dokoná svůj soud nad ním (Knabenbauer Schmalohr). Srv. Mt 24, 29; Mk 13, 24; Lk 21, 25; Sk Ap 2, 20.

V. 11. Hospodin vydá hlas, který rozkáže, aby nepřátelské vojsko vpadlo do Judska.

V. 12. vyvozuje z předchozí lícně napomenutí. — „nyní“, kdy jste slyšeli, co vám hrozí, kdy však ještě možno jest pohromu odvrátit. — „celým srdcem“ = celým nitrem, smýšlením, vůlí, všemi schopnostmi. Vnější známky kajícnosti mají býti upřímným výrazem vniterného stavu. Budou-li si dobrovolně ukládati tresty za své hříchy, budou moci doufati, že jich nebude trestati Bůh.

V. 13. Kajícnost musí býti srdečná, vnitřní. Jen pak budou míti cenu také vnější její projevy: půst, roztržené roucho, společné pobožnosti. — Srv. Ex 34, 6; 32, 14. — „nad neštěstím“, jímž hrozil; smiluje se, že je zmírní nebo vůbec odpustí. — „přístupný slitování“ = rád se dává uprositi, usmířiti.

V. 14. „Kdo ví, zda se neobrátí“ = snad (zajisté, že) se obrátí, když je tak milosrdný, jak byl v. 13. vylíčil. Pochybnost netýká se Boha, nekonečně milosrdného, ale člověka, zda-li totiž kajícnost jeho jest dostatečna, aby Bůh mohl ji uznati. Ta pochybnost pudí posluchače k dokonalé snaze propracovati se ke kajícnosti nejdokonalejší. Bůh jest nyní mezi svým lidem jakožto přísný soudce, jenž trestá (hl 1) a novými tresty hrozí (2, 1—11). Budou-li se Judovci upřímně káti, odejde od nich se svou přísnou spravedlností a zanechá po sobě (po lidsku mluveno) „požehnání“, t. j. hojnou polní úrodu, ze které bude jim možno bráti plodiny na oběti suché a mokré, kterých dosud podávati nemohli nemajíce z čeho (výše 1, 9. 13). — O podobném „Božím požehnání“ srv. Dt 28, 8; Is 65, 8; Ez 34, 26. — Bůh se zajisté „obrátí“, jestli se obrátí také prve Judovci (v. 12).

V. 15. srv. 1, 14. — „na Sionu“, aby se shromáždili ve chrámě; srv. výše v. 1.

V. 16. Do shromáždění, jež bude konati společnou pobožnost kající ve chrámě, může vstoupiti jen ten, kdo je před zákonem (levitsky) čist, a

ať posvětí se obec,
shromažďte starce,
seberte děti,
také ty, které prsů požívají,
ať vyjde ženich z pokojíka svého,
a také nevěsta ze své ložnice.
[17] Mezi síní a oltářem ať pláčou
kněží, sluhové Hospodinovi.
Ať řeknou: „Odpusť, Pane, lidu svému,
nedávej majetku svého v pohanění,
aby nad ním pohané panovali;
proč by mělo se říkati mezi národy:
„Kde jest Bůh jejich?“

ČÁST DRUHÁ:

Hospodin se smiluje nad kajícím lidem, dá mu požehnání a potrestá jeho nepřátele (2, 18—3, 21).

Stručný obsah druhé části (2, 18—20). Hospodin, bude-li mu lid jeho věrný, dá mu blahobyt, jenž bude přípravou na štěstí mesiášské (2, 21—32). Tresty nepřátel lidu Božího (3, 1—2L).

[18] I počal řevnit Pán na svou zemi
a odpustil lidu svému.
[19] Vyslyšel Hospodin lid svůj a řekl:

---

v tom smyslu „svatý“; není-li svatý, ať se příslušnými obřady „posvětí“. — Nevinné děti mají pohnouti Hospodina k milosrdenství; srv. Jon 4, 11. — I novomanželé, kterým zákon dovoloval úlevy, aby mohli se oddati líbánkům (Dt 24, 5) mají se vzdáti své radosti a súčastniti se kajících společných pobožností! Pokojík ženichův jest (jak samozřejmo) ložnice nevěstina.

V. [17]. Mezi předsíní chrámu a oltářem na zápalné oběti, t. j. v nádvoří vnitřním (kněžském) čelem ke chrámu, k Bohu, v něm sídlícímu. Srv. Ez 8, 16; Judit 4, 11. — Lid měl zůstati v nádvoří vnějším a odtud kněze sledovati a s nimi se spojovati. — Plakati mají před Hospodinem jako Dt 1, 45; Ž 94, 6. — Vv. 12—14. měly na zřeteli odvrat přítomné pohromy, t. j. kobylek (neb aspoň zhoubných následků jejich). — Vv. 15—17 prosí za odvrat příštího zla, t. j. vpádu nepřátelského vojska. (Schmalohr.) — „Pane“, Jahve připomíná smlouvu, kterou byl Hospodin přijal národ israelský za svůj majetek, o který bude bedlivě pečovati. — Ex 19, 5 n — Dopustí-li Hospodin, aby lid jeho byl pohaněn, utrpí tím i čest Hospodinova v očích pohanů, kteří budou Boha Judovců pokládati za boha slabého, který se nemůže dostatečně o svůj lid postarati, nebo za boha, jenž nemá k lidu svému lásky, který o něj pečovati nechce! — „pohané“, jejichž vpád líčily vv. 2, 1—11. — Úryvek 2, 12—19. dává církev předčítati na popelečnou středu.

V. [18 n]. Prorok vypravuje účinky kajícnosti: Hospodin se slitoval nad svým lidem a místo aby ho trestal, zahrnul jej svým požehnáním. — Hospodin miloval „svou zemi“, t. j. Palestinu (Judsko), a přál si, aby toliko sám (a žádný jiný bůh pohanský) v ní ctěn byl. Bůh, po lidsku mluveno, „zažárlil“ na tu svou milovanou zemi, ježto, kdyby se pohané Judska zmocnili, byli by tam ctěni také jejich bohové. — Když se Judovci na slova Joelova k Hospodinu opravdu obrátili, šlo prorokovi o to, aby ve svých posluchačích uchoval toto smýšlení, aby je trvale připoutal k Bohu; toho snaží se dosíci líčením příštího štěstí, jež Bůh chystá svým věrným. V. 18n spojuje řeč hrozeb (1, 2—2, 17) s řečí slibů (2, 20nn) Schmalohr. — „potupou“ bylo by pro národ Boží, kdyby měli nad ním panovati pohané (v. 17). Srv. Lv 26, 5. — To štěstt jest vázáno na podmínku: Budou-li Judovci věrně se Hospodina držeti.

„Ejhle, já vám pošlu
obilí, vína i oleje — do sytosti,
a nedám vás již v potupu mezi pohany!
[20] Seveřana vzdálím od vás,
zaženu ho do země bezcestné a pusté,
předvoj jeho do moře Východního
a konec jeho do moře Nejzazšího,
i bude vystupovat zápach z něho,
[vystupovat bude puch z hniloby jeho]
neboť zpupně činil."

[21] Neboj se země, plesej a vesel se,
neboť velebné skutky činí Hospodin.
[22] Nebojte se, zvířata polní,
neboť se zazelenají krásné pastvy pouště,
neboť přinese stromoví ovoce své,
fík a vinice vydají svou sílu.

[23] Také synové Sionští veselte se,
plesejte z Hospodina, Boha svého;
neb dá vám učitele spravedlnosti,
a sešle vám dešť ranní i pozdní, jak bývalo.
[24] I budou humna plná obilí,
a lisy oplývat vínem i olejem.

[25] Náhradu dám vám za roky,
které sežraly kobylky,
žrouti, hlodavci a hltavci,
velké mé vojsko, jež poslal jsem na vás.

V. [20]. „Seveřan" (hromadně) = národové, kteří přijdou od severu, aby zpustošili Judsko, jak bylo výše v. 1—11. vypsáno. Nepřítel vpadal do Palestiny z pravidla od severu, aby tam „zpupně činil". — Joel popisuje zkázu těchto „seveřanů" barvami, vzatými ze způsobu, jakým hynou kobylky. (Srv. výše v. 1—11.) Z nepřítele nezbude nežli hnijící a zapáchající hmota. — „nejzazší" = zadní, západní moře = Středozemní. — „východní" = Mrtvé. Nepřítel bude zahnán na poušť mezi mořem Mrtvým a Středozemním, vítr rozdvojí jeho voje, přední část zažene do onoho, zadní pak část do tohoto moře. (O podobném zániku kobylek píše Jer: I za našich časů jsme viděli, že roje kobylek přikryly Judsko, které poté, když se zdvihl vítr, vrženy byly do moře předního a zadního.)

V. [21]. Srv. 1, 6. 10. 19. — Mluví zase prorok. — Země (v. 21), zvířata (v. 22) i Judovci (v. 23), kteří byli stiženi Božími tresty, a kterým hrozila zla ještě větší, mají se radovati, ježto jim Hospodin požehná. — Proti velikým skutkům nepřátelské pýchy (v. 20 f) prorok uvádí veliké činy Boží (v. 21 b). Srv. Ž 125, 2 n.

V. [22]. Srv. 1, 18. 20. — V. 23—26. čítá církev v pátek svatodušního týdne.

V. [23]. Srv. Os 6, 3; Jer 3, 3; 5, 24; Dt 11, 14. — Požehnání, kterého se Israelitům dostane, poučí je, že Bůh spravedlivě odměňuje také skutky kající. Podle jiných jest „učitel spravedlnosti" ve smyslu hromadném celá řada proroků, které Hospodin posílal lidu svému, kdykoliv potřeboval poučení o spravedlnosti (Nm 23, 23), dále kněží a zbožní králové (2 Par 19, 5—11; 4 Král 18 nn; 2 Par 19 nn. Knabenbauer, Schmalohr). O době mesiášské bude řeč teprve níže ve v. 28—32. — „jak bývalo" za dob blahobytu.

V. [24]. srv. s 1, 10.

V. [25]. Mluví zase Hospodin. — „kobylky", o nichž mluvil 1, 4. — „roky", kdy kobylky spadly a po které trvala zkáza, kterou způsobily, ve svých následcích.

[26] Budete jíst ustavičně do sytosti,
a chválit Hospodina, Boha svého,
který učinil na vás divné věci.
A nebude zahanben lid můj na věky.

[27] I poznáte, že já jsem uprostřed Israele,
že já jsem Hospodin, Bůh váš, a že není jiného;
a nebude zahanben lid můj na věky.

[28] (hebr 3, 1). Potom vyleji ducha svého
na každého, kdo má tělo,
prorokovati budou synové vaši i dcery vaše,
starci vaši sny míti budou,
a jinoši vaši vidění.
[29] (3, 2) Ano, i na své nevolníky a nevolnice v ty dny
vyleji ducha svého.

[30] (3, 3). A učiním znamení na nebi i na zemi,
krev a oheň a dým kouře.
[31] (3, 4) Slunce obrátí se ve tmu a měsíc v krev,
prve nežli přijde den Hospodinův veliký a hrozný.

V. [26]. „divné věci“ — divy své všemohoucnosti a lásky.

V. [27]. „poznáte“, přesvědčíte se ze štěstí, jehož se vám dostane. — S v. 27b srv. Dt 4, 35; Is 45, 6. Takových dobrodiní nemohly poskytnouti modly svým ctitelům. — Národ israelský nebude zahanben na věky, ježto všecky jeho naděje, jak hmotné tak i vyšší, duchovní se splní.

V. [28]. Oddaná služba Hospodinovi přinese požehnání ne toliko hmotné (výše), nýbrž i duchovní. — „Potom“, po době přípravné nastane nové období, t. j. doba mesiášská. Také jiní proroci označují dobu mesiášskou jakožto časy výlevu Ducha Božího. Srv. Is 11, 9; Jer 31, 33; Ez 36, 25—28; 11, 19; Os 2, 19n. Srv. zejména Sk 2, 16nn (výklad sv. Petra). — „vyleji“ v míře velmi hojné, jako lijavec. Srv. Ez 34, 26; Mal 3, 10; Os 5, 14. — „kdo má tělo“ = lidé všichni, ne tedy jen Israelité. — „prorokovati“, t. j. jako proroci spojí se s Duchem Božím, který je osvítí, posílí, k sobě připoutá, povznese do řádu nadpřirozeného, o nový život s nimi se sdělí. Srv. Nm 12, 6. — Toto proroctví plnilo se zejména v prvních dobách křesťanských, kdy Bůh dával „milodary“, (1 Kor 12, 8; Mk 16, 17), splnilo se popředně o prvních letnicích. Všichni lidé dobré vůle bez rozdílu pohlaví nebo stáří budou zaliti duchem Božím podle svých zvláštních potřeb. — „prorokovati“ = sny míti = vidění viděti.

V. [29]. Duch Boží bude se líti na všecky bez ohledu na jejich společenské postavení, jsou-li pány neb otroky. Ježto pak bývali v rodinách židovských otroci a otrokyně většinou pohané a pohanky, je tu také řečeno, že Duch Boží nebude při svém milostném dešti činiti rozdílu národnostního, jak tomu bylo ve S. z. — Ti nevolníci jsou Hospodinovi („mé“), kteří jej ctí jako svobodní.

V. [30]. Znamení na zemi: krev, oheň... Znamení na nebi popisuje v. 31. — „krev“ prolitá při vraždách, vzpourách, válkách. — „oheň a dým“ vzniká při sopečných výbuších, za nepřátelských vpádů a pod.

V. [31]. Měsíc se obrátí v krev, t. j. bude nápadně červeně zářiti. — Prorok vypočítává známky posledního soudu, kterým se doba mesiášská slavně skončí. Srv. Mt 24, 29; Mk 13, 24; Lk 21, 25n; Zjev hl 6, 8n, 16. Možno však, že měl prorok na mysli i jiné (předchozí) soudy Boží, jako byla zkáza Jerusalema r. 70 po Kr. Joel líčí hrozné tresty těch, kdož ze zlé vůle nedají se oblíti Duchem Božím, kteří zamítnou velikou tuto milost Boží. Nic jiného nezbývá lidem: buď přijmouti Ducha Božího se vším, co člověku přináší, anebo báti se příštího posledního soudu.

[32] (3, 5) Tehdy každý, kdo vzývati bude jméno Hospodinovo,
spasen bude;
neboť na hoře Sionu a v Jerusalemě
bude spása,
jak byl řekl Hospodin;
ke zbytkům (zachráněných) bude patřit, koho povolá Hospodin.

Hlava 3. (hebr hl 4).

[1] Neboť aj — v ty dny, v ten čas,
kdy obrátím osud Judy a Jerusalema,
[2] shromáždím všecky národy,
svedu je do údolí Josafat
a souditi se budu s nimi tu o lid svůj

V. [32]. „jméno Hospodinovo" — Jahve, který vešel s národem svým (S. z.) a později s veškerým lidstvem (N. z.) ve zvláštní smlouvu. Střed této smlouvy byl v Jerusalemě, na Sioně, kde Bůh sídlil mezi svým lidem; tam byl zákonitým způsobem ctěn, tam Israelité jeho jméno vzývali. Jerusalem a Sion předobrazovaly a připravovaly na smlouvu novou, uloženou v církvi novozákonné; tam je spása všecka uschována; kdo chce býti jí účasten, tomu dlužno „Hospodina vzývat", t. j. život náboženský a mravní vésti tak, jak nová smlouva lidstva s Bohem ukládá. Srv. Sk 2, 21. (Srv. také Is 2, 2—4; 8, 18; 10, 12; 30, 29; 31, 4; Jer 8, 19; Dan 11, 45; Mich 4, 2; Zach 8, 3). — „jak byl Hospodin řekl" Is 37, 32; srv. Abd 17. Dojíti spásy lze jen milostí Boží (tomu, „koho povolá Hospodin"). Prorok má na mysli zákon Nový, v němž následkem vylití Ducha Božího dostává se člověku mnohem dokonalejšího spojení s Bohem nežli bylo ve S. z., kdy Duch Boží tou měrou na lidi se nerozlévat. Podle Knabenbauera Joel praví tu o době mesiášské zejména toto: *a*) Nejprve bude jakási doba přípravná. *b*) Doba mesiášská bude vynikati všeobecným a hojným vylitím darů Ducha sv. *c*) bude zakončena hrozným dnem Páně, který bude zahájen děsnými zjevy v přírodě; *d*) zachráněni budou jen ti, kteří věrou a láskou přilnou k Bohu; *e*) ta spása bude uložena na Sionu, t. j. v církvi katolické; *f*) dostane se jí toliko milostí Boží *g*) nemnohým vyvoleným.

Hl. 3. — V. 1n. „neboť vykládá, proč na Sionu bude lze najíti spásu. Hospodin, jenž tam sídlí, potrestá pohany za vše zlo, jež způsobili jeho lidu a tím zjedná mu blaho — „osud" nešťastný v osud šťastný, až Israel si hříchy své odpyká. — „všecky národy", kteří kdy nepřátelsky vystupovali proti království Božímu na zemi. Prorok má nejprve na mysli nepřátele, kteří utiskovali církev starozákonnou; o soudu všeobecném na konci světa mluví teprve níže. — „Jehóšáfát" = Jahve (Hospodin) soudí; je to jméno obrazné, které neznamená žádného určitého údolí jerusalemskeho, na př. Kidronského (nebo Hinnomského). Ježto Hospodin bude při soudu zasedati ve výši, jsou pohané shromážděni dole, v údolí. Srv. v. 14. 16.—2. Par 20, 20nn jmenuje „Údolí požehnání", v němž kdysi král Josafat porazil Moabany, Amoňany a Edomce. Možno, že toto údolí dostalo název „Údolí Josafatovo", nebo je snad Joel zde poprve tak jmenuje a spojuje s ním místo, kde sám Hospodin nepřátele národa vyvoleného bude soudit a kde je také dokonce potře. — Srv. údolí Jezreelské u Os 1, 4. a poznámky k tomu místu. Joel nepodává tu podkladu pro mínění, že poslední soud bude se konati v údolí Josafat, (Schmalohr a jj.) — Hospodin dá příležitost pohanům, kteří jeho lid utiskovali, aby mohli na soudě uvésti, co by je mohlo ospravedlniti nebo vinu jejich zmenšiti, aby odsouzeni byli spravedlivě. Srv. Is 43, 26. — „dědictvím", zvláštním majetkem Hospodinovým byl národ Israelův na základě smlouvy, kterou s ním byl učinil. Srv. Dt 7, 3; 32, 9nn. — „Israel" čestný název lidu Božího jako výše 2, 27. a níže 3, 16. Zde znamená „Judu a Jerusalem" (v. 1b). Israelité byli častěji do zajetí odvedeni a po světě rozptýleni. Srv. již 4 Král 15, 29; 1 Par 5, 26. (Tiglat—Pilesar) a jj. Rozptýleni byli zejména po Assyrii (zajetí assyrské r 721) a později po Babylonii (zajetí babylonské). To vše bude Bůh na soudě rovnati! — Palestina byla zabrána a „rozdělena" častěji, na př. již za válek s Aramy (Syry). Srv. 4 Král 10, 32n; 13, 3. Severní říše byla rozdělena mezi pohanské kolonisty zejména po r. 721., jižní říše po r. 587.

a o své dědictví, o Israele,
kterého rozptýlili mezi národy
a o mou zemi se rozdělili.
[3] O můj národ metali los,
chlapce dali za nevěstku,
a dívku prodali za víno, aby pili.

[4] Ano, co jest mně a vám, Tyre a Sidone,
a všecky kraje Filišťanů?
Chcete se pomstít na mně?
Pomstíte-li se vy na mně,
velmi brzy vrátím vám pomstu (vaši)
na hlavu vaši.
[5] Neboť stříbro mé a zlato jste vzali
a mé skvosty, i nejkrásnější, vnesli jste do modláren svých.
[6] A syny Judska a Jerusalema prodali jste Řekům,
abyste je vzdálili od jejich vlasti.
[7] Aj, já zdvihnu je s místa, kam jste je prodali,
a obrátím pomstu vaši
na hlavu vaši.
[8] A prodám syny vaše i dcery vaše
rukou synů Judska;
ti je prodají Sabanům, národu dalekému,
neboť Hospodin mluvil.

[9] Provolejte mezi národy toto:
„Zasvěťte se válce,

V. [3]. „O můj národ“ — o ty, které z něho odvedli do zajetí. — Israelských zajatců, příslušníků vyvoleného národa, lidu Božího užívali za platidlo, kterým si opatřovali nízké rozkoše: kupovali si za ně nevěstky (nebo platili jimi nevěstkám) kupovali si za ně víno!

V. [4]. Na soudě, kterým Hospodin chce vyrovnati všecko zlo, jež pohané způsobili jeho lidu, zdá se, jakoby Féničané (Tyrus a Sidon) s Filišťany se vzpouzeli proti rozsudku Hospodinovu, jakoby se chtěli na Hospodinovi pomstíti za to, že je odsoudil k trestu. — „co jest mně a vám“ — co jste vy proti mně, co zmůžete proti mně? — „krajů“ Filištínských bylo patero. Srv. 1 Král 6, 5.

V. [5]. vykládá, že nemají pohané proč se bouřiti proti trestu, k němuž je Hospodin odsoudil. Nepřátelé podle běžného zvyku dávného Východu jak jen poněkud mohli, sebrali z chrámu zlaté a stříbrné nádoby, skvostné dary, jež byly zvláštním majetkem Hospodinovým a odevzdali je jakožto kořist a válečné trofeje svým bohům. Brali také cenné věci z paláců králů a velmožů národa Božího, které (skvosty) byly tak jako národ sám zvláštním majetkem Hospodinovým. Srv. 2 Par 21, 17 (za krále Jorama 850—843); 4 Král 13, 13 a jj.

V. [6]. Řekům, (Jónům), se kterými Féničané (a Filišťané) ode dávna již obchodovali. Srv. Am 1, 6. 9; 2 Mach 8, 11. — Féničané, prodávajíce Israelity do dálné ciziny, znemožňovali jim styk s Bohem ve chrámě jerusalemském a vydávali je v nebezpečí, že v pohanském okolí zcela se odcizí svému Hospodinovi.

V. [7]. dlužno bráti ve smyslu vyšším: Hospodin upoutá k sobě své ctitele i v cizině a tím zajistí jim blaho a štěstí, o něž je pohané chtějí oloupiti. Zhatí jejich záměry zlé a odplatí jim podle práva odvetného: co chtěli učiniti Israelitům, to stane se jim samým (v. 8).

V. [8]. Sabané = známé kmeny jižní Abrabie, tedy krajiny od Fénicie velmi vzdálené (Gn 10, 30), že nebude fénickým a filištínským zajatcům snadno vrátiti se domů.

V. 9—12. líčí již útoky nepřátel na novozákonné království Boží. — „mezi národy“ královstvi Božímu nepřátelskými. — „vzbuďte“ ze spánku míru. Hospodin ústy svého proroka vyzývá své nepřátele k boji — jako vojevůdce, který si jest jist, že zvítězí.

vzbuďte junáky!“
Ať přitáhnou a vystoupí všichni vyzbrojení muži.
[10] Skujte radlice své v meče,
a své vinařské nože v oštěpy.
Slabý ať řekne: „Já silný jsem.“
[11] Vyrazte a pojďte všichni národové z okolí,
shromažďte se!
Tam přikaž, Hospodine, aby sestoupili
silní tvoji.
[12] „Ať povstanou a táhnou národové vzhůru
do údolí Josafat;
neboť tam zasednu, abych soudil
všecky národy vůkol.

[13] Nasaďte srpy,
neboť dozrála žeň;
pojďte a šlapejte,
neboť plný je lis,
přetékají nádržky,
ano, veliká je zloba jejich.“
[14] Národové, národové
v údolí soudu;
neboť blízký je den Hospodinův
v údolí soudu.

V. [10]. Nepřátelé katolické církve mají použíti všech prostředků hmotných, mají poslati do boje i slabochy, mají jim vnuknouti (suggerovati) přesvědčení, že jsou silní... Vše marno, v boji proti Bohu podlehnou! Srv. Mich 4, 3; Is 2, 4.

V. [11]. Prorok předvádí takořka Hospodinu zástupy pohanů (srv. v. 9c) a prosí ho, aby poslal proti nim své junáky. — Všichni národové, církvi Boží nepřející, naznačeni tu jsou národy, kteří kdysi v Palestině obklopovali církev starozákonnou. — „Tam“ v údolí Josafat (v. 2) t. j. na místě soudu. — „silní“ Hospodinovi jsou andělé, kterých používal Bůh k potření Egygťanů, Assyřanů, které posílal na pomoc Machabejským. Výzvě prorokově odpovídá Hospodin níže ve v. 13.

V. [12]. Hospodin, odpovídaje na výzvu prorokovu káže národům, aby se shromáždili dole, pod trůnem Boží velebnosti, tedy jaksi v údolí, jež tu jmenováno jest obrazně jako výše ve v. 2. „Josafat“ (Hospodin soudí). Hospodin se snese nad ně se Sionu, s Jerusalema (níže v. 16).

V. [13—16]. praví, že konečně budou potrestáni nepřátelé církve Boží na posledním soudu. — Hospodin oslovuje své silné t. j. anděly; odpovídá na prosbu prorokovu, tlumočenou ve v. 11cd. — Železné srpy mají „zasaditi“ do dřevěných držadel (?). Hospodin nechal zlobu svých nepřátel uzráti; teď nastal čas žně, t. j. soudu a trestu. Andělé mají nepřátele ty přivésti na soud, ježto zloba jejich došla nejvyššího vrchu. Srv. podobenství Kristovo o pšenici a koukolu Mt 13, 38—42. Srv. Zjev 14, 15—20; 2 Sol 2, 3. — Také Is 17, 5; Os 6, 11 líčen jest soud obrazem žně a Is 63, 3. vykreslen jest obrazem lisování vinných hroznů. — (Andělé tedy budou ženci, příp. vinaři). — „nádržky“, do kterých teče víno z lisu jsou plné, i žádají aby vinař je vyprázdnil (do měchů, džbánů atd.) — nový obraz svrchované zloby, jež vyžaduje trest.

V. [14]. Prorok vidí již v duchu, kterak národové shromážděni jsou (od andělů) „v údolí Josafat“, a slyší, kterak tam hlučí. — Toto „Údolí soudu“ (rozhodnutí) jest „údolí Josafat“ (v. 2) ve smyslu obrazném. — Hoonacker se domnívá, že „chárúç (soud, rozhodnutí) znamená hůlku, kterou bývalo obilí z klasů vyklepáváno a tak mláceno, že by tedy byl smysl „údolí hůlky“: údolí, v němž Jahve bude mlátiti národy, jako bývají snopy mláceny na humně.

[15] Slunce i měsíc se zatmí
a hvězdy pozbudou světla svého.

[16] A Hospodin — se Siona řváti bude
a z Jerusalema vydá hlas svůj;
i třásti se budou nebe i země.
A Hospodin jest naděje lidu svého,
a síla synů Israelových.

[17] „Vězte tedy, že jsem já Hospodin, Bůh váš,
sídlící na Sionu, mé svaté hoře;
a Jerusalem zůstane svatý;
cizinci již přes něj nepotáhnou.

[18] V den ten bude (toto):
Crčeti budou hory sladkostí
a pahrbky potekou mlékem;
všemi potoky Judska poplynou vody;
pramen vyjde z domu Hospodinova,
a zavlažovati bude údolí Trní.

[19] Z Egypta — zpuštění bude;
a z Edomska — prázdná poušť,

V. [15]. Znamení blížícího se posleního soudu. Srv. výše 2, 10. 31; Lk 21, 26.

V. [16]. Hospodin hrozným hlasem volati bude k soudu, vysloví ortel a trest. Srv. Ž 21, 14; 103, 21; Os 11, 10; Sof 5, 3; Is 5, 29; Jer 2, 15; Ez 22, 25; Am 2. Podobně líčí Pán poslední soud Mt 24, 29—31. Srv. Lk 21, 25—28. — Zkáza světa a jeho nynějších řádů půjde ruku v ruce (více méně současně) s posledním soudem. — Kdežto řečená zkáza naplní nepřátele Boží hrůzou, ano zoufalstvím, věrní ctitelé Hospodinovi překonají vše pevnou důvěrou v Boha (v. 16de). Srv. Lk 21, 28. — S výše nebeského Sionu, kde sedí na svém vladařském trůně, přijde Pán dolů, aby soudil národy, kteří budou pod výší tohoto trůnu jakoby v údolí shromáždění (Schmalohr).

V. [17—21]. Nepřátelé Boží budou zničeni, avšak věrní jeho ctitelé budou od něho omilostněni štěstím a pokojem. — Ve v. 17 mluví zase Hospodin; vyvozuje poučení z toho, co bylo výše řečeno. Ze soudu nad nepřáteli království Božího ať si vezmou příslušníci jeho poučení, že Ten, který na Sionu mezi lidem svým sídlí, odhodlán jest sídla svého hájiti proti všem útokům. Osvědčí se, co bylo řečeno výše 3, 5. — Dokonaleji, účinněji bude Hospodin, sídlící mezi *novo*zákonným (duchovním) Israelem, odrážeti všecky útoky na toto sídlo své, pokoří konečně všecky nepřátele a své věrné vysvobodí a odmění. — Bůh trestával svůj lid (Jerusalem) tím, že na něj posílal pohany; novozákonnému Jerusalemu (církvi katolické) udělí Bůh dar svatosti, že bude věrně se ho držeti, i nebude třeba, aby Bůh jeho nevěru trestal zase vpády pohanských vojsk. Svatým bude tento Jerusalem zejména po posledním soudě.

V. [18]. Srv. s Am 9, 13b. — Obrazem zvýšené plodnosti země kreslí prorok hojnost nadpřirozeného štěstí a duchovního blaha v nové církvi Boží. — „sladkostí“ moštu. — „pramen“ vody řinoucí se z domu Hospodinova může znamenati toliko toto nadpřirozené duchovní požehnání. Srv. Ez 47, 1 nn; Zach 14, 8. Takto obrazně dlužno bráti také „údolí Trní“ (šittím) t. j. údolí akacií. — Ježto akacie rostou i na místech nejsušších, znamená „Údolí akaciové“ kraje nejvyprahlejší. I ty budou zvlažovány hojnou vodou! — Nelze zjistit, měl-li Joel na mysli údolí Šittím, známé z Nm 25, 1; Jos 2, 1; Mich 6, 5.

V. [19]. Egypťané a Edomci vylévali zločinně krev Judovců, kteří v „jejich zemi“ buď klidně sídlili nebo po ní s úmysly mírumilovnými cestovali. — „ve své zemi“ = v Egyptě a v Edomsku. — Egypťané a Edomci znamenají tu náznačně nepřátele církve Boží vůbec; nebudou účastni blaha, vypsaného ve v. předchozím (18.), ale budou potrestáni; trest jest vysloven „zpustošením“ jejich země. V. 19d zdá se býti glosa.

protože zločinně nakládali s Judovci,
že vylévali krev nevinnou ve své zemi.
[20] Ale v Judsku na věky bydleno bude,
a v Jerusalemě od pokolení do pokolení.
[21] A za nedotknutelnou budu pokládati krev jejich,
které jsem za nedotknutelnou kdysi nepokládal.
A Hospodin sídliti bude na Sionu.

V. [20]. zdůrazňuje myšlenku, vyslovenou ve v. 18. — Judsko, Jerusalem = církev N. z. — To štěstí dojde svého vrcholu v Jerusalemě nebeském.

V. [21]. Hospodin bude v *N.* z. mnohem účinněji hájiti nevinných životů („krve“) svých ctitelů než byl činil v z. *S.* (Bude sice tu a tam v církvi bojující také spravedlivec pronásledován, ale to mu neublíží, to ho nezbaví štěstí výše popsaného. Až všecky svízele přemůže, dojde nebeského Sionu). Bůh nedopustí, aby církev N. z. potkaly takové pohromy, jaké dopustil na církev S. z. Ve S. z. se stalo, že se Hospodin pro hříchy svého lidu z chrámu Jerusalemského odstěhoval, že přestal na Sionu bydliti (Ez hl 10). K tomu v N. z. nedojde, církev N. z. bude svatá (v. 17b), Bůh ji nikdy neopustí, bude vždy v ní a s ní. — Poslední věta jest jakási pečeť celé knížečky Joelovy; podává její jádro Hospodin, který v království svém sídlí, také ho chrání.

„MALÍ PROROCI“:

III.

PROROCTVÍ AMOSOVO.

Knížečka Amosova bývá dělena právem na tři části:

Část první (úvodní) obsahuje **hrozby Boží spravedlnosti proti pohanům a národu Božímu** (hl 1 n).

Nadpis (1, 1). Obsah knihy: Hrůza, již Hospodin spustí (1, 2). Hrozby proti Damašku (1, 3—5). Proti Filišťanům (1, 6—8). Proti Tyru (1, 9 n). Proti Edomcům (1, 11 n). Proti Amoňanům (1, 13—15). Proti Moabanům (2, 1—3). Proti Judovcům (2, 4 n). Proti říši severní: Úplatné soudnictví, necudná a nečistá bohoslužba (2, 6—8); jak se odrážejí od toho nesčetná dobrodiní Boží (v. 9—12); soudu Božímu Israel neunikne (2, 13—16).

Část druhá podává **prorocké řeči** (hll 3—6).

Israel bude potrestán pro to, že si nevážil svého vyvolení (3, 1 n). Uložil-li Hospodin Amosovi prorokovati, je to důkaz, že skutečně blíží se Boží soud a to soud zasloužený (3, 3—8). Křivdy, jež páchají velmoži samařští, nemohou zůstati bez trestu (3, 9—11). Všemu lidu dlužno pykati za býkoslužbu betelskou (3, 12—15). Běda samařským bujným ženám! (4, 1—3). Neúčinnost obětí betelských a galgalských (4, 4 n. 6—8. 9—11. 12—13). Rozsudek Hospodinův nad Israelem (5, 1—9). Prorok znova uvažuje o smutných poměrech v Israeli, napomíná k polepšení a opětuje hrozby (5, 10—17). Am varuje před důvěřivou touhou po dnu Hospodinově (5, 18—20); upozorňuje, že oběti jejich nemají ceny, nejsou-li provázeny účinným smyslem pro právo a spravedlnost (5, 21—24), vytýká dědičnou neposlušnost Israelovu a předpovídá zajetí assyrské (5, 25—27). Do zajetí budou odvedeni zejména samařští velmoži (6, 1—3. 4—7. 8—12. 13—15).

Část třetí podává **Amosovy náznačné vidy** (hll 7—9).

I. vid: Kobylky (7, 1—3). II. vid: Veliké sucho (7, 4—6). III. vid: Hospodin drží v ruce zednickou lžíci (olovnici?) (7, 7—8). Spor Amosův s Amasiášem, knězem betelským (7, 9—13. 14—17); tento úryvek patří nejspíše za hl 6. IV. vid: Hák (koš) na ovoce (8, 1—3). Zločinnost Amosových vrstevníků vyzývá spravedlnost Boží, aby zakročila (8, 4—10). Nedostatek proroků zvyšuje bezradnost a tím i neštěstí Israelitů (8, 11—14). Úryvek 8, 4—14 patří nejspíše za 4, 3. V. vid: Hospodin v Betelu nad oltářem (9, 1—4). Moc Hospodinova (9, 5—8a). Toliko hříšníci zahynou, zbytek israelských spravedlivců bude zachován (9, 8b—10). Pokleslá říše Davidova bude znovu zřízena za dob mesiášských (9, 11 n. 13—15).

Proroka Amosa dlužno rozlišovati od Amosa, otce Isajášova.[1] Pocházel z Tekóy,[2] osady čtyři hodiny jižně od Jerusalema a dvě hodiny jižně Betlema. (1, 1). Byl tedy příslušníkem říše Judské.[3] Poslán byl popředně do říše Israelské (severní).[4] Působil za judského krále Oziáše (769—737), a za israelského krále Jeroboama II., (784—744), počal tedy působiti o něco dříve nežli Oseáš,[5] t. j. mezi

---

1. Prorok ʻÁmós psal se s hláskou ʻajin na počátku a s hláskou s na konci svého jména (1, 1; 7, 8. 10. 11. 12. 14; 8, 2), kdežto otec Isajášův psal se s hláskou alef na počátku a s jiným s, t. j. s ç na konci svého jména. — Prorok Amos jmenován je také Tob 2, 6. Možno se dohadovati, že i jiní muži ve S. z. sluli „Amós", třebaže není nikdo jiný toho jména v Písmě uveden. — Nebyl tedy prorok Amos otcem Isajášovým, třebaže se stanoviska časového nebylo by proti tomu námitky. — O významu slova ʻÁmós viz k 1, 1.

2. Na místě rodiště Amosova rozkládá se neveliká rozvalina Chirbet Tequ·a. Leží na plochém vrchu 850 m nad Středozemním mořem na západním okraji pouště, skalnaté, krabaté, rozsedlinami a žlabinami prorvané, se které přívaly vodní bezmála všecku prst spláchly a odnesly po svazích, které se jihovýchodně sklánějí k Mrtvému moři. Na západě řečeného vrchu táhne se role, ale ne mnoho úrodné. S vrchu možno pokochati se pohledem na hladinu Mrtvého moře (jihovýchodně) a dále na modravý vodorovný hřbet horstva Moabského, jež vroubí východní břeh řečeného moře. Od jakživa byly tu kraje pastýřů, beduinů nebo polobeduinů, kteří tu pásli ovce a kozy (nikoli hovězí dobytek!).

3. Prorok, ačkoli jest poslán popředně k říši severní, prozrazuje nejednou svůj původ judský zájmem o říši jižní. Srv. 2, 4n; 6, 1n; 9, 11. Proto také sok jeho Amasiáš, kněz betelský mohl mu vytýkati, že je v říši severní cizincem, že se nemá plésti do jejich poměrů a že má raději odejíti domů (do Judska) a tam vykonávati úřad prorocký (7, 10—17). — O Tekoe, městu judském viz Jos 15, 59. pozn. (LXX); srv. 2 Král 14, 2; 1 Par 2, 24; 4, 5. a jj.

4. Srv. Am 1, 1. „co viděl **o Israeli**", t. j. o říši severní a celý obsah jeho knihy. Am věnuje sice pozornost také okolním pohanům (1, 3—2, 3), zajímá se o Judsko (2, 4n; 6, 1n; 9, 11), popředně však týkají se řeči jeho Samařska. Prorokoval v Betelu, tedy na území říše severní; srv. Am 7, 13. Nelze však tvrditi, že nekázal jinde nežli v tomto místě královské svatyně. Lze míti za to, že Am působil nejméně celý rok; betelští kněží byli by však sotva dlouho strpěli ve svém středu soka tak nemilého (7, 10). Tobacovi (1919) se zdá, že Amos v Betelu kázal teprve na sklonku své prorocké dráhy. Výroky 3, 9n. 14; 4, 1; 5, 4—6. byly sotva proneseny v Betelu, spíše v hlavním městě, Samaři. Za to jest pravděpodobno, že 5, 18—27, jakož i hl 6tá, ke které dlužno připojiti 7, 9—17. byly prosloveny v Betelu, snad o svátku stanovém. Když byl Amasjáš ostře proti Amosovi zakročil, zdá se, že pronásledovaný prorok vrátil se ke svému dřívějšímu zaměstnání (Tobac).

5. Srv. 1, 1; 7, 9n. 11. Stav politický, náboženskomravní a společenský, jaký kniha Am předpokládá, hodí se znamenitě do vlády Jeroboama II., zejména do druhé polovice jeho panování. Srv. Am 6, 14. s 4 Král 14, 25: „On (Jeroboam II.) zase dobyl končin Israelových od místa, kudy se jde do Ematu až k Moři pouště..." Říše Israelská majíc pokoj od Assyrie (Am 6, 14. předpovídá, že teprve později zase vystoupí), majíc pokoj od Aramů (kteří

roky 765—760; působil déle než jeden rok. Prve nežli byl k úřadu prorockému povolán, byl pastýřem [6] a šlechtitelem smokvoní.[7]

V poměrech prostičkých vyrostl A m o s podobně jako nedaleko odtud v Betlemě D a v i d; také jemu byl znám ř e v l v a (3, 4. 8.), také Amos uměl se rváti se lvem o kořist (3, 12; srv. 1 Sam 17, 34 n). Zdá se, že tu potkal někdy i m e d v ě d a (5, 19), že byl uštknut i nebezpečně h a d e m (tamže). Na poušti chytal d o s k l o p c e p t á k y (3, 5), někdy také česával ovoce (7, 14; 8, 1). Tu v samotě, nořival se do svého j e d i n é h o B o h a, žil v úzkém spojení s ním; ze slunce, osvěcujícího všecku zemi, z hvězdnatého nebe, které se mu zdálo velmi blízké, tříbil si p o j e m o B o h u, v l á d c i v š e h o m í r a, (4, 13; 5, 8 n; 9, 15 n), Bohu ne toliko národa israelského, nýbrž n á r o d ů v š e c h, o Bohu, který trestá ne toliko křivdy pohanů, páchané na národu israel-

---

byli poraženi od Joasa) těšila se za Jeroboama II. ze značného blahobytu, který zplodil společenské zlořády, zejména přepych, bujnost, ukrutnost a pod. Pochopitelno, že Amos brojí proti přepychu ve stavitelství a v hodování (3, 15; 6, 4nn), proti bezstarostnosti (6, 1); že vytýká ženám samařským bezcitnost k trpícím (4, 1); ani úřady neváží si malého člověka, který bývá prodáván za babku (5, 10. 12; 6, 12; 8, 4nn). — O tom, jaké vládly poměry náboženské za Jeroboama II. viz 4 Král 14, 24. Tytéž poměry předpokládá Amos, když napadá zlozvyky bohoslužebné, jimž dala jméno své vláda a tak je prohlásila za věc národní (7, 13), když nazývá bohoslužbu, konanou v Betelu a v Gilgalu vzpourou proti Bohu (4, 4), když jest mu již pouhá návštěva těchto svatyní odpadem od Boha (5, 4—6), když se nespokojuje toliko s tím, aby byly očištěny, ale když vyžaduje, aby byly rozbořeny (3, 14; 5, 5; 9, 1). — Amos podává 1, 1. údaj: „d v a r o k y p ř e d z e m ě t ř e s e n í m". Udává tím nejspíše p o č á t e k svého prorockého působení; lze se právem domnívati, že působil a psal také po tomto zjevu, který se dotekl Palestiny tak, že jej připomíná také prorok Zacharjáš (14, 5). Srv. Am 8, 8; 9, 5; 4, 11. Vypůjčil-li si k pohromě, kterou předpovídá (Am 8, 9.) barvy z událostí, které byl zažil, možno se domnívati, že i řečené zemětřesení bylo provázeno zatměním slunce. V Palestině bylo viděti úplné zatmění slunce 15. června *763*; to by nasvědčovalo, že Amos počal prorokovati r. *765*. Byl to šestý rok vlády Oziášovy a dvacátý prvý rok vlády Jeroboama II.

6. Jisto jest, že Amos nebyl z prorockého úřadu svého živ, že se na takový úřad prve nebyl připravoval, ale že jej povolal Bůh od ovec a koz. Srv. 7, 14n; pozn. k 1, 1.

7. Am 7, 14. sluje „b ó l é s š i q m í m" (vellicans sycomoros) „vellicare" — trhati, štípati. — Aby lze bylo plodů smokvoňových (t. j. divokých, planých fíků) požívati, třeba ještě dříve než dozrají nařiznouti je nožem nebo nehtem, aby vytekla s částí šťávy jejich přílišná trpkost. To snad činíval? Amos. Možno také, že šlechtil smokvoně takto: Smokvoň (kozí, Caprificus) obsahuje v lůžkách dvoje květy: při ústí hruškovité dutiny květy prášníkové, hlouběji uvnitř květy pestíkové, které mají čnělky většinou krátké a bez blizen, takže nemohou býti dobře zúrodněny. Za to mohou samičky drobounkého, jen asi 1½ mm dlouhého blanokřídlého hmyzu, s t e h n a t k y f í k o v é (Blastophaga grossorum) krátkou čnělkou snadno prostrčiti kladélko do semeníku a vložiti tam po vajíčku, z něhož vylíhne se červíčkovitá larva. Vyžírajíc vajíčko larva přemění semeník v malinkou duběnku, ve které se posléze zakuklí a dospěje v dokonalý hmyz. Ten, opouštěje vadnoucí lůžko, nabere si na tělo pylu z prašníkových kvítků a přenese je pak na blizny plodných kvítků některé sousední smokvoně pravé (Ficus). Od dávných dob bylo v zemích fíkorodých známo, že fíky, do nichž zalezly stehnatky, dosahují větších rozměrů a příjemnější chuti nežli fíky, které tímto hmyzem navštíveny nebyly. Proto uvazují pěstitelé fíků květonosné větve smokvoní kozích na smokvoně pravé (fíky), aby hmyz do plodů jejich spíše nalezl. Tento výkon, jemuž se říká kaprifikace, provádějí dosud pěstitelé smokvoní v okolí města Smyrny. (Polívka.) Podle toho byl by Amos toliko „t r h a l" větvičky smokvoní a připevňoval je na fíkovníky. — Ježto smokvoň ve vysokých polohách (Tekoa jest 850 m nad mořem Středozemním!) neroste, dlužno se domnívati, že Amos toliko t r h a l a j e d l plané fíky, jež rostly na západních svazích Mrtvého moře; plané fíky byly tehdy l e v n ý m p o k r m e m c h u d i n y; možno, že je vyměňoval za mléko, sýr, ovci, kozu.

ském, ale i zločiny jiné, jež národa vyvoleného se nedotýkají! (srv. hl 1 n; 9, 7). Ve styku se staršími pastýři učil se minulosti svého národa, vážiti si na výsost příslušenství k tomuto národu, od Boha vyvolenému, (3, 1 n; 2, 10; 3. 9 n 12b 13.) ctíti tohoto Boha v duchu a v pravdě bez obrazu (2, 4 n); proto vystupuje později s takovou horlivostí a neohrožeností proti bohoctě vzdávané Hospodinovi v podobě býků v Betelu a v jiných městech. (4. 4; 5, 4—6; 8, 14; 5. 5.) — Patriarchální život pastýřský, který se hodně blíží ke společenské rovnosti, vtiskl Amosovi odpor ke společenským protivám, které shledal v Samařsku; proto hřímá s tak velikým důrazem proti tamním velmožům, kteří utiskovali chudinu (3, 9; 4, 1; 5, 11. a ji.) lichvařili (8, 5), dlužníky za babku do otroctví prodávali (2, 6. 8.), úřadů k osobnímu zisku zneužívali (2, 7; 5, 7 nn; 6, 12). — Láska k prostinkému životu pastýřskému vnukala mu vřelost, s jakou káral přepych samařských velmožů a jejich paní (4, 1): mají nádherné paláce a villy (3, 15; 5, 11), skvostně zařízené (3, 12; 6, 4), hodují, pijí víno z velikých nádob, mažou se nejdražšími voňavkami (6, 4. 6), dávají si vyhrávati, nebo hrají a zpívají sami (6, 5). Dokud neodloží této zhýralosti a nespravedlnosti, nemohou se jejich bohoslužebné úkony Hospodinu líbiti (5, 21 nn). Amos nezavrhoval úkonů bohoslužebných, naopak žádal, aby je plnili dokonale, jak vyplývá z toho, že kárá hrabivost těch, kteří sice na zevnějšek zachovávají sobotní klid, avšak myšlenky své soustřeďují na hmotný zisk, který jim uchází a kterého se nemohou dočkati; žádal, aby v sobotu odpočívala nejen ruka, ale aby se Bohem obírala i mysl! (8, 5). — Kmenová a rodová pospolitost, vládnoucí ode dávna mezi pastýři, naučila Amosa milovati jednotu, nenáviděti rozkol; jednotu náboženskou, jejímž ohniskem byl jerusalemský chrám, kde sám Hospodin sídlil (1, 2; 5, 4 nn), jednotu politickou, jejímžto středem bylo totéž město, kde sídlil potomek Davidův; z té duše káral nedostatek smyslu pro tu jednotu, který nalezl v severní říši která se odštěpila nábožensky, založila si své národní vzdorosvatyně (3, 14; 4, 5; 9, 1.) a měla své vzdorokrále. — Na poušti naučil se Amos milovati přírodu, vycvičil si svůj vkus, smysl pro krásno, od starších zkušených pastýřů naučil se skládati básně, písně v úměrných verších, slohách, naučil se hříčkám slovním (srv. na př. 8, 1 n.) a jiným ozdobám řeči. Ač byl pastýřem, měl příležitost stýkali se s blízkými usedlými souvěrci, snad i s „proroky“, kteří učili písemnictví, třebaže se nestal řádným žákem žádného z nich, měl příležitost stýkati se i s cizinci, kteří vodili karavany po blízkých hřbetech judských od jihu k Jerusalemu a odtud zpět. Měl příležitost, aby došel toho stupně vzdělání, rozhledu po světě, umění řečnického, které uložil do své knížečky. Amos nemá tolik uchvacujícího citu jako Oseáš (jeho nástupce), za to jsou řeči jeho souvislejší, věty více zaokrouhlené a uhlazenější.

Amos uměl hroziti i slibovati. Hrozil, aby přivedl nápravu nábožensko-mravního života, sliboval, aby potěšil. Jako jiní proroci hrozil, aby připomenul všemohoucnost, svatost a spravedlnost Boží, sliboval, aby lid nezapomněl na nekonečné Boží milosrdenství a věrnost (9, 8b—15).

ČÁST PRVÁ (úvodní):

Hrozby spravedlnosti Boží proti pohanům, a národu Božímu (hll 1 n).

Hlava 1. — [1] Slova Amosa, který patřil k pastýřům z Tekue; co viděl o Israelovi za dnů Oziáše, krále judského, a za dnů Jeroboama, syna Joasova, krále israelského, dvě léta před zemětřesením.

[2] Řekl: Hospodin se Sionu řváti bude,
z Jerusalema vydá hlas svůj,

Hl. 1. — V. [1]. pochází od pořadatele knížky Amosovy. Uspořádal ji nejspíše sám Amos. — „slova“ = „co viděl“ = co bylo zjeveno Amosovi prorockým vnuknutím a vidy (viz patero vidů 7, 1—8; 8, 1—3; 9, 1 nn). — O jméně „‘Amós“ viz výše úvod str. 847 p. 1. Původně znamenalo to slovo snad pastýře, který „nosí“ ve dne v noci břímě svého povolání“ (Hartung). Spíše však „‘ámós“ jest výkřik matky při narození dítka, kterým připomíná, že je nosila (tedy ve smyslu trpném: ‘ámós = nošený) nebo že jí a otci „přináší“ požehnání Boží. — „pastýřům“ = „nóqedím“ t. j. těm, kteří tečkami (nebo jinými znameními) označují brav (7, 14 n) jakožto svůj majetek. 4 Král 3, 4. sluje tak majitel stad. Možno, ano pravdě podobno jest, že byl Amos zámožný majitel stád a nikoli snad chudý, námezdný ovčák. Proto mohl později právem se dovolávati toho, že má býti z čeho živ, a že není mu proroctví živností, jako bývalo mnohým jiným. Ze 7, 15. vysvítá, že byl majitelem ovcí a koz („çón“) a v tom smyslu dlužno 7, 14. slovo „bóqér“ vykládati: „pastýř“ (a nikoli skoták, t. j. hovězího dobytka!). Kromě toho měl také fiky a smokvoně. Lze jej přirovnati k Nabalovi v Maoně, který vzdělával něco polí, pěstil révu a fíky (1 Sam 15, 18) zejména však choval stáda ovec a koz (tamže 25, 2 nn). — O poloze rodné osady Amosovy viz úvod na str. 847 p. 2. — Místo kostrbatého „který patřil... z Tekue“ Hoonacker s malou změnou překládá: „který byl pastýřem, rodilým z Tekue“. — „Israel“ neznamená tu celý národ toho jména, nýbrž toliko obyvatelstvo říše severní, „Israelské“, ke které byl Am poslán. Viz výše úvod na str. 847 p. 4. — Am ač byl poslán k říši severní, stanoví čas své činnosti nejprve podle vladařských let krále jižního (Oziáše) proto, že jej, jakožto potomka Davidova pokládal za panovníka zákonitého, kdežto krále severní pokládal za vladaře rozkolnické. Možno však také, že jmenoval na prvním místě Oziáše proto, že sám pocházel z říše jižní, že byl tedy poddaným Oziášovým, kdežto v říši severní byl toliko hostem. Srv. Os 1, 2; Mich 1, 1. — Jeroboam jmenován tu synem Joasovým proti Jeroboamovi I., synu Nabatovu, zakladateli říše odštěpené (3 Král 12, 2; 11, 26; 2 Par 10, 2). — O tomto „zemětřesení“ viz úvod na str. 848 p. 5. Palestina bývala častěji touto pohromou stižena. Srv. Nah 1, 5; Hab 3, 10; 3 Král 19, 11; Is 29, 6; Ez 37, 7; 38, 19.

V. [2]. podává obsah Amosových řečí: Hrozný trest Boží stihne Israele. — „Řekl“ Amos. V. 2ab vzat jest z Joele, kde jsou slova ta vetkána v souvislost (Joel 3, 16). — Je-li v. 1. prací pořadatele, je také „Řekl“ dodáno od něho,

i kvíliti budou pastviny pastýřů,
a vyschne vrchol Karmelu.

[3] Toto praví Hospodin:
Pro tři hříchy Damašku,
a pro čtyři neodvrátím toho,
protože mlátili
železnými s. němi Galaad.
[4] Ale pošlu oheň na dům Hazaelův,
a zhltá paláce Benhadadovy.
[5] Rozdrtím závory Damašku,
vyhubím obyvatelstvo z údolí modly
a žezlonoše z domu rozkoše,
i převeden bude lid syrský do Cireny,
dí Hospodin.

[6] Toto praví Hospodin:
Pro tři hříchy Gazy,

že tedy rukopis Amosův počínal se slovy: „Hospodin se Sionu...“ (Hartung). — „Hospodin“, který se Israelovi byl zjevil a jemuž Israel byl zasvěcen. — Sion = Jerusalem, kde Hospodin sídlí, odkudž tedy vyjde, aby soudil. — „bude řváti“ = „vydá svůj hlas“ hrozný, děsný. Srv. Os 5, 14; Is 5, 29. — Hospodin bude trestati suchem a pustotou (v. 2 c d). Bouři, podobnou řvaní lvímu dlužno tedy vykládati náznačně o ohni Božího hněvu, který stravuje zemi a její plodiny (Dt 32, 22! Hartung). — „Karmel“ známé předhoří v území Aserově, věčně zelené. Srv. Jer 2, 7; 50, 19; Is 10, 18. — „pastviny pastýřů“ a „vrchol Karmelu“ znamená tu celou Palestinu.

V. [3]. Které národy stihne hrozný trest Boží, oznámený ve v. 2. vykládají vv. další. — Trest pohanů bude předehrou trestů národa vyvoleného. Budou-li Israelité vítati zákrok spravedlnosti Boží proti hříchům pohanů, nebudou moci neuznati, že táž spravedlnost nemůže nezakročiti také proti hříchům jejich! — „Pro tři a pro čtyři = pro sedm, t. j. pro mnohé a mnohé hříchy, jichž počet jest dovršen. (Sedmička náznačné číslo množství a plnosti.) — (Srv. Vergilovo „Ó třikrát a čtyřikrát blažení“). — Za dob Davidových byli Aramci (Syrové), usedlí na jihu, rozděleni v několik států, z nichž jeden byl soustředěn kolem hlavního svého města Damašku. (2 Král 8, 5; 1 Par 18, 5; 3 Král 11, 23—25; 15, 18; o válkách Hazaela, krále damašského proti Israelsku i Judsku viz 4 Král 10, 32 n; 8, 12; 12, 18; 13, 3 22; 2 Par 24, 23 n; o bojích Jeroboamova otce s Damaškem viz 4 Král 13, 25; o válkách Jeroboamových viz 4 Král 14, 25. 28. — „toho“ slova, kterým jsem vyřkl ortel nad Damaškem, neodvolám ho, nedám Damašku pardonu. — Z mnohých zločinů Aramců (vv. 3—4) zdůrazněn tu jeden: „mlátili...“ Srv. 2 Král 12, 31; té ukrutnosti dopustil se zejména Hazael (výše jmenovaný). — Srv. také Is 28, 27; 41, 15. — „Galaad“ = obyvatelstvo Zajordání, jež patřilo k říši Israelské a jež sousedíc s říší Aramů často a mnoho trpělo jejich vpády.

V. [4]. „oheň“ = válečné hrůzy. Srv. Is 42, 25; 66, 16; Jer 4, 4; 7, 20 a jj. — Benhadad = nástupce Hazaelův. Oba okrášlili Damašek nádhernými stavbami. Viz I. sv. str. 949 k 3 Král 11, 24.

V. [5]. „závory“ bran městských, t. j. nepřítel Damašku dobude. — „Údolí modly“ jest nejspíše Coelesyrie, údolí mezi Libanem a Antilibanem; u jižního vchodu do něho byl ctěn Baal (Jos 11, 17). — „dům rozkoše“ = vlastní jméno místa (na středním Eufratě) — Bít-Adini, známého z nápisů assyrských; srv. 4 Král 19, 12; Is 37, 12; Ez 27, 23. — Coelesyrie naznačuje snad západní, Bít-Adini pak východní hranici území, obývaného od Aramů, že tedy hrozí tu Hospodin trestem všem Aramcům, usedlým od Libanu až po Eufrat. (Hoonacker. Jiní jinak.) — „Cirena“ = Qír; tamodtud kdysi přišli (níže 9, 7). — Viz Is 22, 6; 4 Král 16, 9. Hartung se domnívá, že Qír znamená tu Assyrii. (Právem?). — „žezlonoš“ = král.

V. [6]. Srv. v. 3. — Gaza, Askalon, Akkaron, Azot (a Gat) — patero hlavních měst filištínských. Srv. Jos 13, 3. Nejmocnější z nich byla Gaza. — „vy-

a pro čtyři neodvrátím toho,
protože odvedli všecky zajatce,
aby je vydali Edomcům.
[7] Ale pošlu oheň na zdi Gazy,
a zhltá domy její.
[8] Vyhubím obyvatele z Azotu
a žezlonoše z Askalonu;
obrátím svou ruku proti Akkaronu,
a zahyne zbytek Filišťanů,
praví Pán Bůh.

[9] Toto praví Hospodin:
Pro tři hříchy Tyru
a pro čtyři neodvrátím toho,
protože vydali všecky zajatce Edomcům,
a nemyslili na bratrskou smlouvu.
[10] Ale pošlu oheň na zdi Tyru,
a zhltá domy jeho.

[11] Toto praví Hospodin:
Pro tři hříchy Edomovy,
a pro čtyři neodvrátím toho,
protože stíhal mečem bratra svého,
že porušil milosrdenství s ním,
že choval hněv svůj příliš dlouho,
a že vztek svůj udržoval bez konce.
[12] Pošlu oheň na Teman
a zhltá domy Bosry.

[13] Toto praví Hospodin:
Pro tři hříchy synů Amonových,
a pro čtyři neodvrátím toho,
protože rozparovali těhotné galaadské,
aby rozšířili území své.

---

dali" = prodali. — „Edomcům", kteří s nimi surově nakládali nebo je prodali dále pohanům. — Filišťané často vpadali do území, obývaných Israelity, často zchytali kde koho a odvedli je do obchodního města Gazy, která se postarala o to, aby zajatce ne toliko dobře zpeněžila, ale aby se dostali Israelité do rukou nejukrutnějších!

V. 7. srv. s v. 4.

V. 8. srv. s v. 5. — „zbytek" — také obyvatelé Gatu, pátého města filištínského, jež tu jmenováno není asi proto, že bylo tehdy již rozbořeno nebo přivtěleno k Judsku.

V. 9 n. Srv. v. 3 n. 6 n. — V „bratrskou smlouvu" s Tyrem, t. j. s Hiramem, jeho králem, vešel Šalomoun. 3 Král 5, 26; 9, 13.

V. 11. Edomci odvěcí, vášniví, bezohlední, zarytí nepřátelé Israelitů. Srv. Nm 20, 15; 21, 4; Sdc 14, 17; 3 Král 11, 14; 4 Král 8, 20; Joel 3, 19. a jj. — Místo „choval hněv svůj příliš dlouho" čti: „a rozsápává ustavičně jeho hněv" (své bratry, t. j. Israelity).

V. 12. O Temanu srv. Job hl 4 n; Jer 49, 7; Ez 25, 13. — Bosru, edomské město jmenují také Is 34, 6; Jer 49, 22. — „Teman" západně pohoří Seirského a Bosra východně od něho znamenají celé území Edomců podle dvou hlavních jeho částí (Hartung).

V. 13. srv. s v. 3. 6. 9. 11. — O Amoňanech viz Sdc 11, 12 n; Jer 49, 1; Sof 2, 8. — O rozparování těhotných viz 4 Král 8, 12; 15, 16; Os 14, 1; Is 13, 18. — Vedli válku toliko na výboj, ze ziskuchtivosti, tedy nespravedlivou a zavinili všecky hrůzy a škody, jež válka přináší.

[14] I zapálím oheň ve zdech Rabby,
a pohltí domy její
za ryku v den boje,
a za bouře v den vichru.
[15] A půjde Melchom do zajetí,
on a knížata jeho s ním,
praví Hospodin.

Hlava 2.

[1] Toto praví Hospodin:
Pro tři hříchy Moabovy
a pro čtyři neodvrátím toho,
protože spálil kosti krále edomského
až do popela.
[2] Ale pošlu oheň na Moaba,
a pohltí domy Kariotu;
i zemře za ryku Moab
a za zvuku trouby;
[3] a vyhladím vladaře z prostředka jeho,
a všecka knížata jeho zbiji s ním,
praví Hospodin.

[4] Toto praví Hospodin:
Pro tři hříchy Judovy
a pro čtyři neodvrátím toho,
protože zavrhl zákon Hospodinův,
že příkazů jeho nedbal,
neb oklamaly je modly jejich,
za nimiž běhali otcové jejich.
[5] Ale pošlu oheň na Judsko
a pohltí domy jerusalemské.

V. 14n. Srv. v. 4. 7. 10. 12. — „ve zdech" = hradbách. — Rabbat-Ammon, hlavní město Amonska. Srv. 2 Král 12, 27—29; Jer 49, 3; Ez 25, 5. a jj. — Místo „Milkóm" (národní bůh amonský) lépe čísti „malkám", t. j. král jejich.

Hl 2. — V. 1. srv. s 1, 13. — Sdc. 3, 12—14; 1 Král 14, 47; 2 Král 8, 2; 4 Král 3, 4n; 3, 26n; Is hll 15n; Jer 48; Ez 25, 8—11 a jj. — Místo „do popela" hebr.: „do vápna", až do zvápnění. Byl to nejspíše edomský král, jenž táhl proti Moabanům s králem judským a israelským podle 4 Král 3, 26n — Pravděpodobně vyhrabali mrtvolu královu z hrobu a spálili kosti jeho. Srv. 4 Král 23, 16. — Bůh potrestá také křivdu spáchanou na králi edomském, aby ukázal, že je pánem všeho a že všecky duše, protože je stvořil, podléhají jeho vládě. (Jer.)

V. 2. Srv. 1, 14. — O Keriotu srv. Jer 48, 24. 41. Bylo to snad tehdy hlavní město Moabska. Srv. nápis krále Měši k 4 Král 1, 1.

V. 3. Srv. 1, 15. — „vladaře" = krále. — „jeho" Moaba. — „s ním" = s králem.

V. 4. Srv. v. 1. — Prorok, aby ukázal Israeli neúprosnou spravedlivost Boží, hrozí nejprve tresty národům cizím, pak národum s Israelem spřízněným (Edomcům, Amoňanům, Moabanům) a na konec i Judovcům, kteří měli Boha svého ve svém středu. Potrestá-li tyto, oč jistěji stihne jeho trest i Israelity (říši severní)! — O „zákonu" srv. Is 5, 24; Os 4, 6. — „modly" — slovně: lži, t. j. vymyšlení, nepraví bůžkové.

V. 5. srv. v. 2.

6 Toto praví Hospodin:
Pro tři hříchy Israelovy
a pro čtyři neodvrátím toho,
protože za peníze prodává spravedlivého
a chudého pro opánky.
7 Rozdrcují hlavy chudých v prachu země,
a právo ubožáků zkřivují,
syn i otec jeho chodí k (téže) nevěstce,
aby znesvětili mé svaté jméno.
8 Na šatech zastavených sedají
u každého oltáře,
a víno z pokut pijí
v domě boha svého.

9 A já (přece) vyplenil jsem
Amorrhejské před nimi,
jejichž výška (jako) výška cedrů,
jejichž síla (jako) dubů byla;
zničil jsem ovoce jejich svrchu,
a kořeny jejich vespod.
10 Já jsem byl to, jenž vyvedl vás
z Egyptské země,
jenž vodil vás na poušti
čtyřicet let,
abyste se uvázali v držení
země Amorrhejských.

V. 6. Soudce za úplatu odsuzuje nevinného (a osvobozuje vinníka) prodává takořka za peníze jeho právo. (Jeden soudce činí tak pro peníze, jiný pro jiné, třebas nepatrné zisky z ohledů na maličkosti, vyslovené tu náznačně a příslovečně: „pár střevíců"). Srv. Ez 13, 19; Joel 3, 3. — „chudý" nemůže se (dovolati svého práva před soudem, který ho má chrániti. — Příklad: Soudce (podplacený) přiřkl věřiteli za otroka dlužníka, jenž mu nemohl vrátiti nebo zaplatiti nepatrnou pohledávku.

V. 7ab není přesně zachován, i bývá všelijak opravován a překládán. Hoonacker překládá: „Drtí v prachu země na rozcestí (tedy zcela veřejně, beze studu) slabé, zapuzují chudé..." — „syn i otec" = mladý i starý, t. j. všichni. — „nevěstce", která se zasvětila bohoslužebnému (= modlářskému) smilstvu. Srv. Jer 5, 7; Dt 23, 18; Os 4, 14; 9, 10; 11, 2; 13, 1. (Hartung.) Jiní myslí na krvesmilství, jehož prý dopouští se syn tím, že obcuje s nevolnicí, kterou pojal otec za ženinu. Srv. Gn 35, 22; 49, 4.

V. 8. Israelité rádi slaví obětní hody u oltářů v Danu a Betelu (3 Král 12, 28 n) a případně i jinde, užívají však při nich za koberce (na kterých se natahují) plášťů chudým zabavených a proti zákonu (Ex 22, 25; Dt 24, 12) zadržených; pijí při tom víno koupené za peníze, jež u soudu nespravedlivě uložili za pokutu nevinným. Společenské zločiny nestydí se spojovati s úkony bohoslužby! (Srv. Lv 22, 20.)

V. 9—12. líčí Hospodin dobrodiní Israelovi prokázaná, aby zřejmo bylo, jakého nevděku se Israel dopouští. — O Amorrhejském srv. Nm 13, 29; 21, 21 nn; Dt 3, 8. 11. 13; Jos 12, 2. 4. a jj. — Amorrhejský jmenován tu jakožto nejpočetnější národ místo všech pohanů, usazených v Palestině do příchodu Israelitů (= „před nimi"). — Obrovitost amorrhejského krále Oga (Dt 3, 11; Jos 12, 4; 13, 12) rozšířena tu na všecky příslušníky tohoto národa. — O cedru, náznaku vysokosti a vznešenosti srv. Os 14, 7; Is 2, 13; 9, 9; Ez 31, 1—4; Zach 11, 2. — „ovoce" = potomstvo Amorrhejských; „kořeny" = rodiče.

V. 10. „vás", kteří jste povinni býti vděčni za dobrodiní vašim předkům prokázaná. Vysvobození z Egypta bývá v Písmě uváděno jakožto největší dobrodiní Boží. Srv. Jer 2, 6; Is 51, 9 n; Ex 19, 4. a jj. — „v držení země" otcům vašim zaslíbené.

[11] Vzbudil jsem také z vašich synů proroky,
a z jinochů vašich nazirejské;
zdali není tak, synové Israelovi?
praví Hospodin.
[12] Ale vy dáváte nazirejským víno píti,
a prorokům zakazujete říkajíce: „Neprorokujte!“

---

[13] Aj, já skřípěti budu pod vámi
jako skřípí vůz obtížený slamou.
[14] Tehdy přejde rychlého (umění) utíkati,
silný nepodrží moci své,
obr nezachrání života svého,
[15] ten, kdo lučiště drží, neobstojí,
rychloběžec se nezachrání,
jezdec nevysvobodí života svého,
[16] a nejstatečnější z junáků
nahý bude utíkati v den ten,
praví Hospodin.

ČÁST DRUHÁ:

Prorocké řeči (hll 3—6).

Hlava 3.

[1] Slyšte slovo, které pronáší Hospodin
nad vámi, synové Israelovi:
— nad každým rodem,
jejž jsem vyvedl z Egyptské země —

V. [11]. Hospodin svěřil svému národu také vzácná duchovní dobra: proroctví a nazireát se všemi dobrodiními, jež tato zřízení přinášela národu (osvícení náboženskomravní, posilu, útěchu atd.). — Také nazireát byl významný zjev mravní síly, kterou dával Bůh svým vyvoleným. Srv. Nm 6, 3n; Sdc 13, 7.

V. [12]. Israelité nechtěli slyšeti slovo Boží, proto zakazovali pravým prorokům mluviti; nechtěli, aby panovaly názory o vyšší mravnosti, podmíněné sebezapíráním, střídmostí, sliby, proto znemožňovali nazireat.

V. [13]. líčí v obraze žni trest za hříchy, jmenované ve v. 6—12. — V. 13 podle Vulg vyslovuje množství a tíži hříchů Israelitů, které Hospodinovi jest nésti, pod kterými takořka sténá jako skřípí vůz pod těžkým nákladem slámy. Ježto však v Palestině nebývala sláma vozena na vozech, lépe jest překládati hebr.: „Aj, já budu vás tlačiti vespod — jako tlačí mláticí vůz snopy, kterých má mnoho (vymlátiti)“. Srv. výše 1, 3; Is 28, 27n. — Mláticka (povozná, ozubený válec) znamená tu Boží soud, trest. Jako mlátička drtí podložené snopy, tak bude Boží soud drtiti Israele a jeho hříchy. Jako mlátička má mnoho práce, je-li snopů mnoho, tak i Bůh bude míti mnoho práce, ježto je hříchů Israelových mnoho.

V. [14—16]. Nikdo soudu, líčenému ve v. 13. neunikne. — „nahý“ beze zbraně a oděvu, jejž zahodil, protože mu bránil v útěku, nebo který mu nepřítel byl odebral. — „v den ten“, kdy vykonají nepřátelé na Israelovi ortel Hospodinův.

Hl 3. — V. [1]. Podobnou výzvu viz 3, 13; 4, 1; 5, 1; Os 4, 1; 5, 1; Dt 32, 1. a jj. — „synové Israelovi“ čestné a milé jméno, jež si osobovali obyvatelé severní říše, zabírající ze všech (12) kmenů velikou většinu: 10 (kmenů národa). — „rody“ byly skupiny rodin; „rody“ tvořily kmen (pokolení). — „vyvedení z Egypta“ souviselo úzce s vyvolením národa israelského k úkolům zvláštním, dějinně a nábožensky významným, jest proto veliké dobrodiní Boží. Viz výše 2, 10.

[2] Dí: „Vás jen znám mezi všemi pokoleními země.
Proto potrestám na vás všecky vaše nepravosti.“

[3] Zdali chodí dva spolu,
ledaže se umluvili?
[4] Zdali řve lev v houští,
ledaže má (tam) kořist?
Zdali vydává lvíče hlas z doupěte svého,
ledaže něco polapilo?
[5] Zdaliž upadá pták do osidla na zemi
bez ptáčníka?
Zdali osidlo se země se zdvíhá
prve nežli co popadlo?
[6] Zdali zazní trouba v městě,
a lid se nezastraší?
Zdali se přihodí co zlého v městě,
jehož by Hospodin neučinil?
[7] Neboť nečiní Pán Bůh nic, aby nezjevil prve
tajemství svého sluhům svým, prorokům.
[8] Zařve-li lev,
kdo by se nebál?
A mluví-li Pán Bůh,
kdo by neprorokoval?

V. [2]. „Dí“ (Hospodin) navazuje na „slovo“ ve v. 1. — „Vás jen“ a žádný jiný národ! — „znám“ jakožto svůj jediný vyvolený národ (svou jedinou vyvolenou choť, kterou miluji a o kterou se také starám). Srv. Ex 2, 25; Jer 24, 5; Os 13, 5. — „Jen na vás mám zálibu“ (Targum Jonatanův). — Právě „proto“, že jest národ israelský vyvolen a povolán k větší svatosti, Hospodin nemůže na něm strpěti skvrn mravních! Nevděk omilostněného zasluhuje většího trestu nežli hřích toho, jemuž se takových milostí nedostalo.

V. [3]. Hospodin nemůže dale svorně kráčeti s národem israelským jako kdysi, ježto není mezi nimi souhlasu společně jíti dále: ten souhlas národ hříchy svými odvolal, odepřel choditi s Hospodinem, proto také Hospodin odepřel milostně s ním žíti a — potrestá jej (v. 2). Ten trest je jistý, neodvratný.

V. [4]. Když lev řve, možno z toho vyvozovati, že právě chytil, nebo chytá kořist; tak i když je patrno, že se Hospodin hněvá, nebude ten hněv na plano (v. 3—5) ani hlas prorokův nezaznívá na jalovo (v. 6). Ten hlas jest ozvěna Božího hněvu, který jménem Božím oznámiti jest prorok vázán (Hoonacker) (v. 7 n).

V. [5]. Místo „bez ptáčníka“ možno překládati také „bez vnadidla“ — „upadá“ = snáší se střemhlav. — Léčka, o které je tu řeč, skládá se ze dvou čtyřhraných (nebo polokruhovitých) rámů, na které jsou napjaty sítě. Jeden rám leží na zemi vodorovně, druhý, na jedné straně touže osou s ním spojený, stojí kolmo; vnadidlo bývá mezi oběma připevněno tak, že jak se ho pták dotkne, vodorovný rám pomocí zvláštního mechanismu zdvihne se do výše, sklapne s rámem kolmým v jednu dutinu, ve které pták uvázne. Těžiště myšlenky spočívá v otázce druhé: „Jako léčka nesklapne leč aby chytila ptáka, který se dal svésti, tak i spravedlnost Boží neopomene zahrnouti Israele tresty“. Otázka první jest pouhý úvod do otázky druhé. Takovým vnadidlem, kterým se dal Israel svésti, a které ho uvede do zkázy je hřích, zejména modlářství. Léčka ho jistě polapí. Srv. Ex 23, 33; 34, 12; Dt 7, 16; Jos 23, 13.

V. [6]. Hlásným rohem jest prorok: Jak zazní jeho hlas, má si lid uvědomiti, že jest Hospodinův trest velmi blízko. — Ten trest, zlo, jež prorok předpovídá, je dopuštění Boží (v. 6cd); nepřítel, který rozsudek Boží vykoná, bude jen nástrojem spravedlnosti Boží!

V. [7n]. „tajemství“ = úradek. — Amos může předpovídati zkázu, kterou sám Hospodin potrestá národ, ježto mu Hospodin záměr svůj zjevil (srv. v. 6cd). Má tedy Amos právo hroziti. Má však také povinnost činiti tak, svědomí ho pudí, aby té povinnosti nezanedbal (v. 8). Srv. Nm 23 (Balaam); 3 Král 13, 20—22; Jonáš; Ez 3, 16—21.

[9] Ohlaste to na palácích Azotu,
jakož i na palácích Egyptské země!
Rcete: Shromažďte se na horách Samaře
a vizte bláznovství mnohá v ní,
vizte trpící útisk v jejím lůně!
[10] Neumějí činiti, co správného jest,
praví Hospodin,
hromadíce nepravosti
a co uloupili ve svých palácích.
[11] Protož toto praví Pán Bůh:
Soužena, obležena bude země,
stržena bude s tebe tvá síla,
a rozchváceny budou tvé paláce.

[12] Toto praví Hospodin:
Jako vytrhne pastýř
z tlamy lva dvě kůstky
nebo boltec ucha:
tak vytrženi budou synové Israelovi,
kteří sídlí v Samaři,
(sedící) na kraji koberce,
na pokrývce z Damašku.

[13] Slyšte a vypovídejte proti domu Jakobovu,
praví Hospodin, Bůh zástupů.

V. [9]. Prorok vyslovuje přání, aby sami pohané přišli a vydali svědectví o Samaři (městě). — „na palácích“ = na plochých střechách jejich, tak aby to slyšeli velmožní majitelé jejich, hlavní původci všeho zla, aby to však také slyšeli všichni poddaní. — Azot = známé město filištínské. LXX mají místo toho „v Assyrii“; některým vykladačům zamlouvá se toto čtení proto, že lépe se srovnává s „Egyptem“; vyzvaní národové měli nejen dosvědčiti hříšnost Samařska a oprávněnost hrozeb Božích, ale měli je také provésti. K tomu však neměli Filišťané za dob Amosových moci, naopak měli také sami býti potřeni podle slov jeho (Am 1, 6—8); v Samaři bývaly dvě strany, z nichž jedna byla nakloněna hledati pomoci v Egyptě, druhá v Assyrii (Hartung). — „na horách“, na kterých Samař stojí. LXX snad lépe: „na hoře“, „v ní“ = „v lůně jejím“ = v Samaři (městě). — „bláznovství“ = šílený zmatek. V Samaři samý všude spor, hádka, bezpráví...

V. [10]. „Neumějí“ = nechtějí uměti, nemají smyslu pro... Srv. Os 10, 4; Is 2, 6n; Jer 4, 22; Mich 2, 9. a jj.

V. [11]. „země“ = Israelsko, zejména pak jeho hlavní město — Samař. — „stržena“ s tebe, Samaři, která se rozkládáš na hoře! — Paláce budou vydrancovány, ježto v nich bylo mnoho bohatství nespravedlivě nakupeno.

V. [12]. Při pohromě Samaře zahynou všichni kromě nepatrného zbytku. Srv. Is 1, 9; 17, 5n; 24, 13. — Uchvátí-li lev pastýřovi ovci, sotva se mu podaří zachrániti více ze spárů a zubů lva nežli maličkost, jako jsou dvě holenní kosti nebo boltec ucha. Obraz předpokládá, že lev ovci uchopil za šíji tak, že z tlamy mu visí na jednom konci hlava s ušima a na druhém nohy. Prostředek je ztracen. O boji pastýře se lvem srv. 1 Sam 17, 35. — Lev = Assyrie. — ovce = Israel. — synové Israelovi, zejména jeho velmoži, o kterých mluvil v 10. — „na kraji koberce“, t. j. divanu bývají podušky, o které možno jest opříti příjemně hlavu nebo boky (lokty) a oddávati se sladké nečinnosti zejména po hostině. Srv. 1 Král 19, 13. 16; 2 Král 4, 7; 3 Král 21, 4; 4 Král 4, 10. 32. — V Damašku tkali již za dávných dob znamenité látky na divany, koberce atd. — Hoonacker místo „v Samaři“ čte se zřetelem na v. 9a: „v Askalonu“; překládá: „Vy, kteří sídlíte v Askalonu, v koutě divanu, v Damašku, na lůžku, slyšte a vydejte svědectví .“ Spojuje tedy konec v. 12. s v. 13

V. [13]. Prorok oslovuje opět ty, ke kterým promluvil již ve v. 9. — „vypovídejte“ jakožto svědkové, svědčte, slavně prohlašte. Trestuhodnost Israe-

[14] „Ano, v ten den, kdy počnu trestat
přestoupení Israelova,
potrestám jej
i oltáře v Betelu;
odťaty budou rohy oltáře
a spadnou na zemi.
[15] Rozbiji dům zimní s domem letním,
i vezmou za své domy ze slonových kostí,
rozmetáno bude mnoho domů",
praví Hospodin.

Hlava 4.

[1] Slyšte toto slovo, tučné krávy,
jež jste na hoře Samařské,
které utiskujete potřebné
a ubližujete chudým,
které říkáte svým manželům:
„Přineste a budeme píti!"
[2] Přisáhl Pán Bůh při své svatosti:
Hle, jdou dny na vás,
kdy odnesou vás na bidlech,
zbytky z vás ve vroucích hrncích.
[3] Průlomy vyjdete,

---

lova je tak veliká, že i pohanům dlužno ji dosvědčiti. — „dům Jakobův" = severní říše (Israelská). Srv. 6, 8; 7, 2; 8, 7; 9, 8; Os 12, 3. — Hospodin, Bůh zástupů = Všemohoucí, jenž může také hravě všecky své hrozby splniti. Srv. 1 Král 1, 3. 11. a jj. — „to" — v. 14 n.

V. [14]. O „přestoupení Israelově" viz 3 Král 13, 6—9; 12, 28—33; 4 Král 13, 6. a jj. — O Betelu, sídle taurolatrie, t. j. bohocty Hospodina v podobě býčka, srv. Os 4, 15; 5, 8; 10, 5. — „rohy" znamenaly sílu, účinnost oběti na oltáři podávaných; pozbude-li oltář rohů, pozbude také všeho svého významu.

V. [15]. Domy zimní a letní, paláce měli králové a velmoži, o nichž byla řeč výše ve v. 9. — Palác, vykládaný slonovinou, vystavěl si na př. král Achab (3 Král 22, 39). Srv. níže Am 6, 4. — Množství těch domů bude „rozmetáno", až nepřítel Samaře dobude.

Hl 4. — V. [1—3]. souvisí úzce s hlavou 3tí. — „tučné" t. j. vypasené v „Basańu" (hebr.) kde byly pověstné dobré pastviny. Srv. Nm 32, 4. 16; Ez 39, 18; Ž 21, 13. — Byly nejen tučné, ale i bujné, nezkrocené, nepodajné atd.; k nim přirovnává tu Am ženy samařské. Srv. Os 4, 16; 10, 11. — O „hoře Samařské" srv. výše 3, 9. — Jak muži (výše 2, 8) tak i ženy — pily a na víno potřebovali peněz, které si opatřovali nespravedlivým utiskováním. Srv. Os 7, 5; Is 5, 22; 28, 8; Mich 2, 11. a jj.

V. [2]. Přísahou dodává Bůh nejvyšší jistoty svým slovům. — „při svatosti", která miluje toliko dobro a nenávidí hřích; nenávidí a trestá jej. — Tučné krávy bývají zabíjeny a kusy masa z nich buď na rožni („na bidlech") pečeny (Lžirufin) nebo na tyčích nošeny (Albert Veliký); zbytky, jako vnitřnosti bývají vařeny v hrncích. Podobně skončí bujné ženy samařské. Podle hebr. však „budou zdviženy (vzaty) háky a zbytky z nich udicemi„ jako bývají chytány ryby. (Jiní jinak.) Srv. Hab 1, 15; Ez 47, 10; Is 37, 29; 2 Par 33, 11.

V. [3]. „průlomy", jež si samy do městských zdí vylámají, pokusí se o útěk z obsazeného města. Srv. Ez 12, 4—11. „každá přímo před sebou", kam ji oči povedou, bez dlouhých úvah, má-li se dáti v pravo nebo v levo, tedy rychle a zmateně. — „Armon" bývá roztodivně vykládáno: Armenie (?), Hadad-Rimmón (?) (Srv. Zach 12, 11.) Minní (?) (Jer 51, 27) na horu Hermon (?). Hartung překládá: „pošlu vás mezi dav" zemřelých v podsvětí („šeólu").

každá přímo před sebou
a vyvrženy budete do Armonu,
praví Hospodin.

[4] Pojďte do Betelu a hřešte,
do Galgaly a množte zločiny;
a přinášejte ráno oběti své,
každý třetí den své desátky.
[5] Podávejte z kvašeného oběti chvály,
a provolávejte oběti dobrovolné hlasitě,
neboť to se vám líbí, synové Israelovi,
praví Pán Bůh.
[6] Protož i já dal jsem vám
laskominy zubů po všech městech vašich,
nedostatek chleba na všech místech vašich;
ale nevrátili jste se ke mně dí Hospodin.

[7] Já také zadržel jsem vám déšť,
kdy ještě tři měsíce byly do žní,
spustil jsem déšť na město jedno,
a na druhé město jsem deště nespustil,
jeden díl byl deštěm svlažen,
druhý pak, na nějž jsem deště nespustil, uschl.

V. 4—13. pronesl prorok pravděpodobně při bohoslužbě sváteční, snad v Betelu, kdy Israelité podávali množství obětí očekávajíce od nich bezpečný blahobyt. Marně! Ty oběti nejsou s to, aby zadržely trestající ruku Boží spravedlnosti. — V. 4. Výzva prorokova jest míněna ve smyslu opačném (ironickém). Ať jen hodně obětí přinášejí ve svých modlárnách způsobem protizákonným, ať jen tím hřeší a nové tresty na sebe uvalují! Srv. Os 8, 11. 13; 9, 4. 15; Z 39, 7; 50, 18. — O Betelu viz výše 3, 14. — O Galgale viz 1 Král 7, 16; 10, 8; Os 9, 15; 12. 12. — „ráno“ již počněte, abyste nabyli času k obětem dalším, podávaným později. — „oběti“ krvavé (hebr.). — „každý třetí den“ místo zákonem přikázaného každého třetího roku Dt 14, 28; 26, 12.

V. 5. Kvas podle zákona (Lv 2, 11; 7, 12n) nesměl býti podáván v oběť, ježto znázorňoval mravní nečistotu. Prorok ironicky tepaje vášeň Israelitů hodně mnoho obětí podávati bez ohledu na vnitřní smýšlení obětujících, vyzývá je, ať obětují také kvašené věci; budou velmi dobře znázorňovati povahu jejich obětí — nezákonnost, ano protizákonnost, tedy mravní nečistotu (v. 4ab: „hřešte“, „množte zločiny“). — O dobrovolných obětech srv. Lv 22, 18nn; Dt 12, 6. — „provolávejte hlasitě“ — prohlašujte, že jest mimořádná doba k těmto obětem, vyzvete lid, ať je v hojném počtu přináší! Zámožným naskytá se příležitost, aby při obětech dobrovolných pořádali obětní hody a sklízeli veřejnou chválu, jak jsou štědří a dobročinní (Hartung) Srv. Mt 6, 2; 23, 5.

V. 6. Protože měli Israelité zálibu v množství bezmyšlenkovitých obětí, podávaných v Betelu a Galgale, „protož i on...“ potrestal je neúrodou. Srv. výše 2, 9nn. Po dobrém (tam) i po zlém (zde) Hospodin budil v Israelitech snahu navrátit se k Bohu. — Pětkrát stěžuje si Hospodin refrénem, že to úsilí bylo marno, že se Israelité k Bohu neobrátili, a že tedy blíží se doba neodvratného trestu plně zaslouženého. „Laskominy“, otrlost, tupost zubů byl následek toho, že jedli z velikého hladu věci nezralé, hořké. Srv. Ez 18, 2. — Místo „laskominy“ hebr: „čistotu“; měli zuby čisté, ježto neměly do čeho kousati. Byl to trest podle Dt 28, 48. 57. — O návratu k Hospodinu se srdcem kajícím srv. Os 14, 2; Joel 2, 12.

V. 7. Srv. Lv 26, 3; Dt 28, 24; Os 2, 7—10. — Déšť tři měsíce přede žní byl déšť „pozdní“, hebr „malkóš“ zvaný, bez něhož nemůže obilí naliti zrno. Srv. Joel 1, 9—13. Když „malkóš“ nenaplní cisteren, nezavlaží travin, bývá velmi brzy všecko suché a vyprahlé. — „díl“ pole. — V nepravidelnosti deště, které člověk nechápe, dlužno viděti zákrok Prozřetelnosti, jež stanovila kde pršeti bude a kde nebude.

[8] I přišla dvě, tři města k jednomu městu,
aby se napila vody, a nenapojila se;
ale nevrátili jste se ke mně, dí Hospodin.

[9] Bil jsem vás větrem žhoucím a obilní snětí,
množství zahrad a vinic vašich,
olivoví a fíkoví vaše snědly housenky;
ale nevrátili jste se ke mně, dí Hospodin.

[10] Poslal jsem na vás smrt jako v Egyptě,
zbil jsem mečem jinochy vaše,
dal jsem koně vaše za kořist,
dal jsem hnilobě táborů vašich
vstupovati do vašich chřípí,
ale nevrátili jste se ke mně, dí Hospodin.

[11] Podvrátil jsem vás,
jako podvrátil Bůh Sodomu a Gomorrhu,
byla z vás takořka polena, vytržená z ohně,
ale nevrátili jste se ke mně, dí Hospodin.

[12] Protož toto učiním tobě, Israeli:...
Když tedy tyto věci chci ti učinit, Israeli,
připrav se, abys mohl vystoupit proti Bohu svému, Israeli!
[13] Neboť on je ten, jenž činí hory a tvoří vítr,
zvěstuje člověku myšlení jeho,
činí z jitra mlhu a kráčí po výšinách země;
„Hospodin, Bůh zástupů“ jest jméno jeho.

V. [8]. „přišla“ vrávorajíce vysilující žízní, dovrávorala, dobelhala se. Srv. Os 4, 10. — Ani tento druhý trest nepomohl (v. 6d)., nezměkčil zatvrzelosti Israelitů.

V. [9]. Srv. Gn 41, 6. 23. 27; Dt 28, 22; Os 13, 15. — O kobylkách srv. Joel 1, 4; potřetí opakován tu refrén (v. 6d. 8c).

V. [10]. „smrt“ = mor, jaký řádívá v Egyptě. — V. 10. spočívá na Lv 26, 25; Dt 28, 60. -- Am naráží asi na nešťastné boje proti Aramům (4 Král 6, 25; 8, 12; 13, 3. 7. 22. — V táboře isrraelském padlo morem a mečem tolik lidí a koní, že nebylo lze mrtvoly jejich záhy pohřbíti, že hnily a otravovaly puchem vzduch Srv. Joel 2, 20.

V. [11]. Pátý trest — zemětřesení, snad to, které jmenováno bylo výše 1, 1. Srv. Gn 19, 21. 25; Dt 29, 22. — O polenech, ze kterých zbyly jen opalky (oharky), srv. Is 7, 4; Zach 3, 2; 1 Kor 3, 15. — Refrén (v. 11d) opakován popáté.

V. [12]. Že tedy patero všech dosavadních trestů nepohnulo Israele ke kajícnosti, „proto“ Hospodin chystá se k novým trestům, posledním, nejpřísnějším, kterých však nevypočítává, ježto byl jimi hrozil již prve. Israel má se připraviti na soud s Bohem, při kterém by mohl „vystoupiti“ a namítati, že je trestán nespravedlivě. (Ironie!)

V. [13]. Všemohoucnost Boží, zde vykreslená, ručí za to, že hrozby jsou vážné, a že bude Bohu snad lze také je splniti (Hartung). Srv. Jer 23, 24; Is 3, 13; 50, 8 a j. — „činí hory“ jako hrnčíř své výrobky z hliny. — „vítr“, dech, duch. Srv. Gn 2, 7; Ž 103, 4. 29. — Vševědoucí zjevuje člověku i nejtajnější myšlenky jeho (člověka). Srv. Ž 32, 15; 93, 9; 138, 2; Jer 17, 10. — „z jitra mlhu“ — ze zory (červánků) t. j. obrací zoru, červánky, světlo v temno, obrací štěstí (světlo) v neštěstí. — Chodí po horách jakožto vládce, který je převyšuje, jemuž jsou podrobeny. Hoonacker přemísťuje sem (za v. 13) 5, 8 n, — Získává tím lepší souvislost.

Hlava 5.

[1] Slyšte toto slovo,
žalozpěv, který nad vámi pronáším,
dome Israelův!
[2] Padla a již nepovstane
Panna Israelská;
leží na své zemi,
a není, kdo by ji zdvihl!
[3] Nebo toto praví Pán Bůh:
V městě, z něhož vycházel tisíc,
zanecháno bude sto;
v tom pak, z něhož vycházelo sto,
zanecháno bude deset
domu Israelovu.
[4] Nebo toto praví Hospodin domu Israelovu:
Hledejte mne, a budete živi.
[5] A nehledejte Betelu,
do Galgaly nechoďte,
a do Bersaby neputujte;
neboť Galgala bude odvedena do zajetí,
a z Betelu nebude nic.
[6] Hledejte Hospodina a buďte živi,
aby snad nevzplál jak oheň dům Josefův,
i hltal by a nebylo by, kdo by uhasil Betel.
[7] Vy, kteří proměňujete v pelyněk právo

Hl. 5. — V. [1]. „Slyšte“, slyš, dome Israelův — výzva k pozornosti jeho jako 3, 1; 4, 1. — „dome Israelův“ = obyvatelstvo severní říše.

V. [2]. podává ohlášený žalozpěv. — „Panna Israelská“ = severní říše. Srv. Jer 18, 13; 31, 4. 21; 46, 11; Is 23, 12; 47, 1 a jj. — Ta říše měla býti ženou, jedinému Bohu zasvěcenou, od jiného boha, t. j. bohoctou jiného bůžka nedotknutou, nepokálenou. — „Padla“ smrtící rukou nepřítele. Co bude, vidí Am jako hotovou událost. Nad mrtvolou Israelovou pěje pohřební píseň. Srv. podobné žalozpěvy Ez 19, 1. 14; 26, 17n; 27, 2. 32; 28, 12; 32, 2. 16. 18. — Amosův žalozpěv zabírá toliko v. 2., t. j. dva vv. (čtyři stichy). — „na své zemi“, na své vlastní půdě, které byla majitelkou! Ten její majetek je svědkem jejího zneuctění (zprznění), ponížení!

V. [3]. „Neboť“ odůvodňuje, proč právem prorok zpívati může truchlozpěv. *V. 3.* nepatří tedy již k žalozpěvu, ale začíná novou řeč. — „Dům Israelův“, t. j. severní říše ať se nespoléhá na své vojsko; to mu bude zdecimováno: z pluku o tisíci hlav zbude mu setnina a ze setniny zbude mu četa o desíti mužích. — „vycházeti“ do boje; srv. 1 Král 8, 20; Is 42, 13 a jj.

V. [4]. „Neboť“ — nehledáte Hospodina, neucházíte se o jeho přízeň, a proto stane se, co v. 2 předpovídá. Tento důvod jest mlčky obsažen ve výzvě v. 4nn. I tento poslední, nejhroznější trest lze přece ještě odvrátit — odvratem od modlářství a obratem k Hospodinu! — Budou-li hledati Hospodina, najdou život, t. j. záchranu, štěstí a blahobyt. Srv. Os 12, 7; 14, 3.

V. [5]. Srv. 4, 4. — Podle 4 Král 23, 8 bylo v Bersabě podobně obětováno jako v Betelu a v Galgale. Žádné ze jmenovaných měst nepomůže. — Z Bét-élu bude Bét-áven! Srv. Os 4, 15. — „bude odvedena do zajetí“ hraje v hebr. s „Galgalou“ („gáló“ — „jigle“); asi jako kdybychom řekli; „Praha bude zpražena“ nebo pod.

V. [6]. „buďte“ = budete. — „dům Josefův“ = dům Israelův (v. 1). — „oheň“ Božího soudu, zejména války. Srv. 1, 4. 7. 10. — V Betelu neuhasilo by telátko ohně, který by zapálil sám Hospodin (3 Král 12, 28; 4 Král 22, 17).

V. [7]. „právo“ zavádí příjemný pocit pořádku, bezpečí atd. Opak jeho budí trpkost, trapný pocit nejistoty atd. „necháváte“ = deptáte. — Srv Is 59, 14n.

a spravedlnost necháváte v prachu.
[8] (Hledejte toho), jenž učinil Kuřátka i Oriona,
obrací temno v jitro,
den v noc proměňuje,
jenž volá vody mořské
a vylévá je na povrch země;
„Hospodin“ jest jméno jeho.
[9] On hravě zkázu na silného
a zhoubu na mocného přivádí.

[10] V nenávisti mají toho, jenž kárá v bráně,
a toho jenž mluví správně, si ošklivi.
[11] Proto tedy, že olupujete chudého,
a vybranou kořist na něm vymáháte:
domy z kvádrů budete stavěti,
ale nebudete bydliti v nich;
vinice rozkošné budete štípiti,
ale vína z nich píti nebudete.
[12] Ano, známy jsou mně mnohé nešlechetnosti
a veliké hříchy vaše;
nepřátelé jste spravedlivého berouce úplaty,
a chudého utiskujete v bráně.
[13] Protož (i) moudrý v čas tento mlčí,
neboť čas je zlý.
[14] Hledejte dobrého a ne zlého,
abyste živi byli,
i bude Hospodin, Bůh zástupů s vámi,
jako říkáte.
[15] Mějte v nenávisti zlé a milujte dobré,

V. [8]. Hoonacker přemisťuje v. 8n za 4, 13. — Jiní doplňují z v. 6 „Hledejte toho“; jiní spojují v. 8. s v. 7.: „Vy, kteří pohrdáte spravedlností, pohrdáte také tím, jenž učinil Kuřátka...“ O „Kuřátkách“ (qímá) a Orionu (kesíl) viz Job 9, 9; 38, 31. — V. 8bc přičítá Bohu pravidelné střídání noci a dne. — „vody mořské“ znamenají vůbec velké spousty vod, které přicházejí a odcházejí podle toho, jak jim Hospodin káže. Srv. Job 12, 15; 26, 8. 12; Ž 103, 10; 64, 8. 11 a jj. — „Jahve“ vždy jsoucí proti modlám, jež nejsou a nebudou nic.

V. [9]. S malou opravou překládá Hoonacker: „Dává zasvitnouti blahu nad nešťastným a na pevnost uvádí zkázu.“ V. 9. zdůrazňuje, jak snadno jest Hospodinovi náhle zkaziti pevnost, jakou byla Samař.

V. [10]. „v bráně“, kde byly konány soudy. — „karateli“ takovými byli zejména proroci, kteří vytýkali soudcům úplatnost; těm byl svědek, mluvící pravdu — odporný. — Podle přemístění Hoonackerova navazuje v. 10. na v. 7.

V. [11]. „vybranou kořist“ dávky (poplatky) v obilí, tedy jakýsi desátek, ovšem nespravedlivě vymáhaný. — Trest, kterým tu Am hrozí (vyhnanství) zakládá se na Dt 28, 30. Srv. Sof 1, 13.

V. [13]. „moudrý“ a šlechetný, který vida velikou znemravnělost a marnost napomínání mlčí raději a vyhýbá se veřejnému životu. To mlčení jest hrozný soud nad všeobecným mravním bahnem. K těmto „moudrým“ nepatří proroci, kterým Bůh ukládá hřímati proti zlořádům třebas i bez naděje na úspěch. Srv. 3, 8.

V. [14]. Prorok nezoufá ani v poslední chvíli. Napomíná zase jako byl činil již výše ve v. 6. — Srv. Dt 16, 20. — Israelité holedbají se, že jsou národ Hospodinův, jemuž slíbena jest zvláštní ochrana a požehnání Boží, že Bůh jest s nimi, se svým lidem, jehož chrání a jemuž žehná. Srv. 1 Král 4, 3; Is 29, 13; Jer 7, 4. 10.

V. [15]. „snad“ splníte-li podmínky, jež Hospodin klade. — Srv. Joel 2, 13 n. — „Josefovými“ = Israelovými. — O „zbytcích“ srv. Is 10, 22; 37, 32; Jer 5, 18; Joel 2, 32.

zaveďte v bráně spravedlnost,
snad se smiluje Hospodin, Bůh zástupů,
nad zbytky Josefovými.

[16] Protož toto praví
Pán Bůh zástupů, panovník:
Po všech prostranstvích bude kvílení,
a na všech ulicích budou říkati: „Běda, běda!"
Vyzývat budou oráče k pláči
a ke kvílení znalce žalozpěvů.
[17] Po všech vinicích bude kvílení,
neboť půjdu prostředkem tebe, praví Hospodin.

[18] Běda těm, kteří žádají dne Hospodinova!
K čemu bude on vám?
Den tento Hospodinův
tma bude a ne světlo.
[19] Jako když někdo utíká před lvem,
a potká ho medvěd;
vejde do domu a zpolehne rukou na stěnu,
a uštkne ho had.
[20] Zdali nebude den Hospodinův tma a nikoli světlo,
nebude-liž mrákota, v níž není zásvitu?

[21] Nenávidímť a zavrhuji slavnosti vaše,
a nemohu cítit shromáždění vaše.
[22] Obětujete-li mi zápalné a suché oběti své, nepřijímám (jich)
aniž shlédám na oběti díků z krmenců vašich.
[23] Kliď se mi s krákoráním svých písní,
zvuku tvé harfy nechci poslouchati.

V. [16]. Protože naděje na všeobecný obrat jest nepatrná, „protož" hrozí prorok dále. — „ulicích" Samaře, pak i jiných měst israelských. — Pohroma zastihne ne toliko města, ale i venkov („oráče"). — „znalci žalozpěvů" jsou básníci, zpěváci, hudebníci obého pohlaví, dále tanečnice. Básníci žalozpěvy skládali, zpěváci a zpěvačky je přednášeli za průvodu hudby a rejů. Srv. 2 Král 1, 17nn; 2 Par 35, 25; Pláč 1, 22; Mt 9, 23.

V. [17]. Vinice bývaly jindy místa radosti a veselí. — „půjdu" jakožto zhoubce, jako jsem šel kdysi Egyptem. Srv. Ex 12, 12.

V. [18]. Israelité, zakládajíce si na svém vyvolení a spoléhajíce na své skutky, domněle zbožné, těšili se na den Páně, doufajíce, že přinese nepřátelům zkázu, jim pak vítězství a odměnu. Srv. Joel 3, 18nn. Am je vyvádí z tohoto sebeklamu. — „vám" lidem takové zbožnosti a mravnosti jako jste vy! — „tma" neštěstí, smrt, zkáza. Srv. Is 45, 7; Pláč 3, 2.

V. [19]. vykládá v. 18 názorným obrazem. Někdo se raduje, že unikl nebezpečí smrti, když unikl lvu; na útěku ohrožuje ho jiný nepřítel — medvěd. Snad se vyhnul i tomu, zachrání se v domě, spolehne na pevnou zeď, kde přece nemůže býti v nebezpečí, zatím však z té zdi vyleze had, ten ho uštkne a vezme mu život! Israelité se domnívají, že unikli zhoubě, jež hrozí pohanům, domnívají se, že jsou v domě Israelově nedotknutelni, bezpečni, zklamou se však hrozně, až nadejde Hospodinův den, t. j. den odplaty, trestu.

V. [20]. Srv. Jer 7, 28.

V. [21]. „shromáždění" sváteční náboženské obce. Srv. Lv 23, 36; Nm 29, 35.

V. [22n]. O slavnostech (v. 21a) bylo větší množství obětí podáváno; na „shromáždění" (v. 21b) byly zpívány písně za průvodu strunových nástrojů (v. 23b). — „Kliď se mi", Israeli (severní říše). — Podobně mluví Os 5, 6; 8, 13; Is 1, 11nn; Jer 6, 20; 7, 22nn; Ez 8, 16.

[24] Ale ať se valí jako voda právo
a spravedlnost jako silný potok.

[25] Zdali jste mi přinášeli oběti zápalné a suché
na poušti čtyřicet roků, dome Israelův?
[26] Ale nosili jste stánek Molocha svého,
a obraz model vašich, — hvězdu boha svého —
které jste si učinili
[27] Proto přestěhuji vás za Damašek,
praví Hospodin, jehož jméno jest „Bůh zástupů".

Hlava 6.

[1] Běda (vám), kteří se cítíte bezpečnými na Sionn
a žijete bezstarostně na hoře Samařské,
vůdcové prvního národa,
chodící zpupně v domě Israelově!

V. [24]. Srv. Is 48, 18, — „silný" = nevysychající.

V. [25]. Podle LXX a Vulg. nejlépe vykládati otázku v. 25 v souvislosti s v. 26. jako výtku: Ačkoli jste na poušti, za dob první lásky své ke mně, brzy po sňatku, ve který jste se mnou vešli, obětovali mně hojné oběti, přece jste nepodávali jich výhradně mně, ale obětovali jste současně i modlám. Sklon k modlářství jest u vás dědičný, činíte i nyní jako činili otcové vaši; za to budete potrestáni vyhnanstvím (v. 27). Jako ani tehdejší oběti nemohly mne pohnouti k tomu, abych otcům vašim zkrátil pobyt na nehostinné poušti, tak nemohou mne četné oběti vaše pohnouti, abych odvrátil od vás — příští zajetí. (Jiní jinak). O době první lásky Israelovy k Bohu srv. Jer 2, 1 nn. — Zajetí a život v něm bývá přirovnáván k životu na poušti.

V. [26]. LXX předpokládá znění hebr.:

>*Ale nosili jste stánek vašeho krále*
>*a hvězdu modly vaší Ramvana,*
>*sochy, které jste si učinili*<.

Israelité napodobovali Egypťany, kteří nosívali v průvodech bůžky své v kapličkách. Srv. k Ex 25, 10 n. Srv. také k Bar 6, 3. — Ten „král" jejich Ramvan (Raifan), jmenovaný také Sk 7, 43. byl egyptský bůh Ra, ctěný popředně v Onu (Heliopoli), o kterémžto městě viz Gn 41, 45. — Snadno se domysliti, že Israelité, k modlářství tolik náchylní, kteří brzy po zjevech na Sinaji klaněli se zlatému teleti (Ex 32), vzali si také nějaké egyptské modly z Egypta a tajně je ctili na poušti. Srv. Ex 17, 7; Dt 32, 17. Ve smyslu LXX a Vulg bylo by možno i dnešní hebr. znění (masoretské) překládati: „Ale nosili jste stánek vašeho krále — stojan vašich model — hvězdu boha vašeho, kterého jste si udělali". V novější dobu bývá však v. 26 opravován a překládán:

>*A vy budete nositi Sakkuta, vašeho krále,*
>*a hvězdu boha vašeho Kevana,*
>*sochy vaše, které jste si učinili*<.

Sakkut jest přívlastek assyrského boha Adada-Saturna. — „Kévân" = hvězda Saturn. Obě slova znamenají tedy jednoho a téhož boha, Saturna. Podle tohoto výkladu budou Israelité Saturna nositi, t. j. ctíti v zajetí — assyrském.

V. [27]. Srv. Sk (řeč sv. Štěpána) 7, 43.

Hl 6. — V. [1]. Místo „kteří se cítíte bezpečnými na Sionu" lépe čísti se LXX: „kteří pohrdáte Sionem" (Jerusalemem, chrámem, dynastií). — „na hoře", na které se město Samař rozkládalo. — „první národ", hlava všech ostatních národů byl Israel. Srv. Ex 4, 22; Jer 31, 9. — Podle hebr. (v. 1 d) dům Israelův chodí k „vůdcům", aby u nich hledal rady, práva, ochrany. — Hoonacker opravuje a překládá v. 1 c d: „Všimněte si nejstaršího z národů a jděte k nim, dome Israelův", t. j. prorok vyzývá Israelity, aby šli a pozorovali stav národů starších nežli jsou sami (Israelité).

[2] Jděte do Chalane a vizte,
odtud se dejte do velikého Ematu,
sestupte do Getu Filišťanů,
a do kteréhokoli nejlepšího království jejich,
zdali je širší území jejich než území vaše.
[3] Vy, kteří jste odděleni ke dni zlému,
a blížíte se k stolci nepravosti.

[4] Vy, kteří spáváte na ložích ze slonových kostí,
kteří si hovíte na svých poduškách,
kteří jídáte berany ze stáda
a telata z prostřed skotu.
[5] Vy, kteří krákoráte ke zvuku harfy!
Domýšlejí se, že mají hudební nástroje jako David.
[6] Pijí víno z misek,
nejlepší mastí se mažou,
ale zkáza Josefova se jich nedotýká.
[7] Proto půjdou nyní v čele stěhujících se do zajetí,
a konec bude smečce labužníků.

[8] Přisáhl Pán Bůh při svém životě:
— praví to Hospodin, Bůh zástupů —
„V ošklivosti já mám pýchu Jakobovu,
a paláců jeho nenávidím,
i vydám město s obyvateli jeho.

V. [2]. „Chalane“ město prastarého původu; viz Gn 10, 10; Is 10, 9. — (Někteří nalézají toto město v Syrii; Tiglat-pilesar IV. táhl proti němu r. 738; na klínopisných nápisech sluje Kullani nebo Gullani). — „vizte“, jak velikou moc, jak veliké území měla kdysi tato stará města a oč menší je ta moc jejich dnes! Z toho ať si vezmou obě říše israelské poučení: Ať se nepyšní na dnešní blahobyt (za Jeroboama II. a Oziáše), ježto může brzy blaho jejich i moc vzíti za své. Podle toho překládá Hoonacker v. 2de: „jsou ona (města Kalne atd.) v lepším stavu nežli tato království (Israelské a Judské), nebo jest jejich území větší nežli území vaše?“ — O Ematu na Orontu viz Nm 13, 21; 34, 8; sluje „velikým“ snad proti menšímu Ematu v území Neftaliově (Jos 19, 35 a jj.). Kníže Ematský byl již r. 853 poražen od Salmanasara II. a o sto let později (742) bylo království Ematské od Tiglat-Pilesara IV. většinou přivtěleno k říši Assyrské; Amos však sotva má na mysli tuto událost! — Také Jeroboam II. Ematu dobyl (4 Král 14, 25. 28.). — O Getu viz Jos 13, 3. Srv. Am 1, 6—8. — Možno, že myslí Amos na úpadek Getu za válek s Hazaelem (4 Král 12, 17). — (Jiní jinak.)

V. [3]. „odděleni“, ustanoveni k trestu. — „blíží se“ svými zločiny k soudné stolici, na kterou zasednou a se které ukrutně budou dávati rozkazy Assyřané. Podle hebr. v. 3a zní: „Vy, kteří byste rádi zadrželi (příchod) zlého dne...“ domnívajíce se, že jest ještě daleko. Hoonacker překládá v. 3b: „oddávajíce se nyní zhoubnému odpočinku“.

V. [4]. „hovíte si“ natažení. — „skotu“ krmeného v chlévě.

V. [5]. Srv. Is 5, 12. — Ve své nadutosti se domnívají, že si sestrojili hudební nástroje a že z nich umějí vyluzovati zvuky tak nádherné jako David! Jaký rozdíl však! David byl nadšen Duchem sv. — kdežto tito hudci bývají nadšeni vínem! David opěvoval Hospodina, tito opěvují smyslné požitky...

V. [6]. „misek“ nádherně ozdobených (podle jiných velikých). — Toníce se za přepychem nedbají, že říše Israelská (= „Josefova“) řítí se do zkázy

V. [7]. „vůdcové“ prvního národa (v. 1c) budou také vůdci jeho do zajetí! Hoonacker za v. 7 dobře přemisťuje v. 8b.

V. [8]. „při svém životě“ věčném: „Jakože živ jsem...“ Srv. výše 4, 2. — „já“ proti labužníkům výše jmenovaným. — „pýchu“ = přepych. — Jakobovu = potomků Jakobových, kteří od něho pocházejí sice podle těla, nikoli však podle ducha. — „město“ Samař.

9 Zůstane-li deset mužů
v jednom domě — ti také zemrou.
10 A vezme-li jednoho příbuzný jeho,
aby vynesl kosti z domu, aby ho spálil,
a zeptá-li se toho, jenž jest v koutě domu:
„Zda jest někdo (ještě) u tebe?",
11 odpoví: „Konec jest!"
I řekne mu: „Mlč a nepřipomínej jména Hospodinova!"
12 Nebo aj, Hospodin přikáže (nepříteli)
a (ten) rozboří paláce v rozvaliny
a domky v padrť.

13 Zda mohou koně běhati po skalách,
anebo může-li oráno (na nich) býti bůvoly,
že jste obrátili právo v hořkost,
a ovoce spravedlnosti v pelyněk?
14 Vy, kteří radost máte z nicoty,
kteří říkáte: „Zdali jsme silou svou
nezjednali sobě rohů?"
15 Ano, aj, vzbudím proti vám národ, dome Israelův,
praví Hospodin, Bůh zástupů,
a rozdrtí vás odtud, kudy se jde do Ematu,
až do Potoka pouště.

V. 9 n. Deset mužů, t. j. představených domácnosti jest na jeden dům značný počet; i když bude dům některý četně obydlen, vymře! — Příbuzní jsou (a byli) povinni postarati se o pohřeb pokrevně zpřízněných. Israelité nespalovali zpravidla mrtvol; činili tak výjimečně jen za doby moru nebo hrozilo-li mrtvole, že bude zneuctěna. 1 Sam 31, 10—12. — Ostatně „aby ho spálil" není jisto; Hoonacker s malou změnou překládá v. 10ab: „Zůstane malý počet uniklých, aby vynesli z domu kosti" (t. j. těla mrtvých). Jeden z těch zeptá se jiného, v koutě domě schovaného... „Konec jest" = Není již nikoho na živu. — „I řekne" tazatel, který chce věděti, je-li v domě více zachráněných nežli jeden, kterého byl oslovil. Ze zkázy, kterou Hospodin ve hněvu byl uvalil na město — domnívá se mluvčí, — jest viděti vůli Boží, aby na tomto místě panovalo hrobové ticho, nerušené ani žalozpěvy, při nichž bývalo jméno Jahve (Hospodin) často vyslovováno.

V. 12. pronáší zase již Amos, jenž navazuje na v. 9. — Domy veliké i malé budou stiženy stejnou pohromou.

V. 13. „ovoce spravedlnosti" má býti sladký pocit bezpečnosti osoby, cti, majetku... Srv. 5, 7. — Israelští předáci však zneužívají ústavů spravedlnosti (úřadů, soudů) k bezpráví, činí tedy věci protismyslné jako ten, kdo by chtěl honiti koně (neokované) po příkrých, křivolakých, hrbolatých, břitkých skalách, kde by brkali, padali, poraňovali se, konečně zůstali ležeti a vůbec se nedostali tam, kam měli klusem rychle a brzy doraziti. Velmoži israelští jednají tak zvráceně, jako ten, kdo by chtěl skály orati (divokým) hovězím dobytkem (nebo podle běžné opravy: „kdo by chtěl zorati moře býky").

V. 14. „nicota" je tu jejich politická, vojenská moc, jejich zámožnost a blahobyt (= „rohy"). — Srv. Ž 103, 8; 107, 14; Dan 4, 27n; 4 Král 13, 5. — „roh" = náznak moci. Srv. 1 Sam 2, 10. — Hoonacker po Graetzovi a Wellhausenovi pokládá slovo „nicoty" za vlastní jméno „Lodebar" a slovo „rohů" rovněž za vlastní jméno „Qarnaim". Obě jména znamenají města v Zajordání, známá z 2 Král 9, 4n; 17, 27; Gn 14, 5 (LXX); 1 Mach 5, 26. 43n a jj. Israelité dobyli za válek se Syry řečených měst a ta vítězství ve své zpupnosti nepřipisují Hospodinu, nýbrž sobě.

V. 15. „Ano" zdůrazňuje myšlenku, vyslovenou výše ve v. 12. — „národ" od severu přicházející = Assyřané. Srv. 4 Král 14, 25. — „rozdrtí" vaši domnělou sílu (v. 14). — „kudy se jde do Ematu" znamenává severní hranici Palestiny a tedy i říše Israelské. Srv. Nm 34, 8; 4 Král 14, 25. —

ČÁST TŘETÍ:

Amosovy náznačné vidy (hll 7—9).

Hlava 7.

[1] Pán Bůh mi ukázal toto:
Aj, učinil kobylky, když počalo (všecko)
se pučeti za pozdního deště
— a aj, byl to pozdní déšť po královské senoseči.
[2] Když dožíraly (kobylky) zeleň země,
řekl jsem: „Pane Bože, milostiv buď, prosím;
kdo pozdvihne Jakoba, neboť maličký jest?“
[3] (Tu) se zželelo Hospodinovi toho;
„Nestane se tak,“ řekl Hospodin.

[4] Pán Bůh mi (dále) ukázal toto:
Aj, povolal oheň Pán Bůh za trest,
a ten zhltal velikou tůni a žral spolu i úděl (země).
[5] I řekl jsem: „Pane Bože, přestaň, prosím;
kdo pozdvihne Jakoba, neboť maličký jest?“
[6] (Tu) se zželelo Hospodinovi toho;
„Však ani to se nestane!“ řekl Pán Bůh.

„Potok pouště“ (Há'arábá) znamenává jižní hranici celé Palestiny. Srv. 3 Král 8, 65. a jj. Ježto však souvislost zde žádá mysliti na jižní hranici toliko severní říše, bývá místo 'arábá čítáno 'arábím, což znamená údolí el-Ahsa, o němž srv. Jos 1, 4; 13, 23. — Zdá se, že za v. 15. byl původně úryvek 7, 9—17. který na místě, kde jest dnes, ruší postup Amosových vidů.

Hl 7. — První a druhý vid (7, 1—3. 4—6) naznačuje shovívavost Boží. Tři další vidy (7, 7n; 8, 1—3; 9, 1) oznamují Boží trest podobně jako Jer 1, 11 n. 13nn; 24, 1 nn a jj. — V. 1—3: Am vidí, kterak z vůle Boží se tvoří hejno kobylek, jež hrozí sežrati všecku zeleň. Srv. Joel 1, 2nn. Prorok oroduje u Boha a Bůh milostivě pohromu zastavuje. — „pozdním deštěm“ (t. j. jarním) překládá Vulg hebr. „leqeš“, jež vlastně znamená jarní zeleň (seno, nikoliv „otavu“!), dlužno tedy překládati: „když se počala pučeti jarní zeleň, a aj byla to jarní zeleň po královské senoseči“. (Jiní opravují druhé „leqeš“ v „jelek“ a překládají (podle LXX): „a aj kobylky...“) — Smysl jest asi tento: Všecku trávu (seno) dal požíti král pro své koně jakožto dávku sobě povinnou, takže rolníkovi (pastýři) nezbylo z jarní hojné a bujné trávy nic; král dal pro sebe vše posíci záhy, prve nežli mohl rolník získati něco pro sebe. Po královské senoseči začala sice tráva se pučeti podruhé, byla naděje, že i rolník bude míti něco píce pro svůj dobytek, však tu přišly — kobylky, aby i tyto poslední zbytky sežraly, aby rolníkovi nezbylo zhola nic. Srv. 1 Sam 8, 15; 3 Král 18, 5 nn.

V. 2. „Jakoba“ = Israelity. — Místo „kdo pozdvihne“ lépe jest čísti s hebr.: „kterak obstojí (udrží se) Jakob, když tě jest maličký“ t. j. slabý, aby se mohl z pohromy zotaviti?! Srv. Mt 24, 22; Mk 13, 20.

V. 3. „toho“, co zamýšlel učiniti Jakobovi (v. 1.) zlého.

V. 4. „oheň“ = žár, sucho. — „úděl“ Hospodinův = Palestina (Hoonacker rozumí tím slovem („chéleq“) vůbec pozemní přírodu proti moři (= „veliké tůni“). Velikou tůní rozuměli Hebreové vody nebeské, pozemské a podzemské, které podle jejich názorů živily prameny. Vysušil-li slunečný žár podzemské moře, znamená to, že vyschly prameny potoků i řek. Srv. Gn 11, 7; Dt 8, 7; Job 38. 16. a jj.

V. 5. srv. s v. 2. — „Kdo pozdvihne Jakoba“, když ty, který ho držíš. jej takto ponižuješ?! Srv. výše v. 2.

V. 6. srv. s v. 3. — „to“, o čem byla řeč ve v. 4.

[7] Hospodin mi ukázal (dále) toto:
Aj, Pán stál na zdi obmítané
a měl v ruce zednickou lžíci
[8] I tázal se mne Hospodin: „Co vidíš, Amose?"
Odpověděl jsem: „Zednickou lžíci."
Tu řekl Pán:
„Aj, já položím lžíci uprostřed lidu svého israelského;
nebudu již obmítati ho."

---

[9] Zbořeny budou výšiny modly,
svatyně israelské zpuštěny budou;
a povstanu proti domu Jeroboamovu s mečem.
[10] Tu vzkázal Amasiáš, (vele)kněz betelský, Jeroboamovi, králi israelskému:

V. [7]. Bůh trestu již neodloží. (Srv. Jer 15, 1). — Vulg překládá hebr. „anách" slovem: „trulla coementarii", t. j. lžíce, kterou zedník nabírá maltu (a omítá zeď). — Smysl vidu podle toho překladu: Zeď znamená národ israelský. Dosud Hospodin tu zeď proti bouřím chránil tím, že ji obmítal a nedopustil, aby deště vnikaly do zdiva, vymílaly maltu a připravovaly pád její. Nyní však Hospodin přestane ji obmítati, ponechá ji svému osudu, t. j. přestane chrániti národ israelský proti jeho nepřátelům, že zahyne. Srv. Ez 13, 13 nn. — Hebr. „anách" však znamená olovo nebo cín. Ježto není snadno tento význam do souvislosti vměstnati, bývá celý vid všelijak překládán a vykládán. Někteří překládají: „Pán stál na zdi kolmé (1. anách) a měl v ruce olovnici (2hé anách). I tázal se mne Hospodin: „Co vidíš Amose?" Odpověděl jsem: „Olovnici" (3tí anách). Tu řekl Pán: Aj, já spustím olovnici (4té anách) mezi lid svůj israelský a již ho nepominu!" Srv. 4 Král 21, 13; Is 34, 11. — Olovnicí, t. j. olověnou kuličkou, zavěšenou na niti možno měřiti zeď na kolmo, krokvicí (olovnicí zavěšenou ve vrcholu rovnostranného trojúhelníku) možno jest měřiti zeď na vodorovno. Praví-li Hospodin, že spustí mezi lid svůj olovnici (nebo krokvici postaví) znamená prý to, že se chystá národ zahladiti jako prý řečeného nástroje užívá ten, kdo chce zbořiti zeď (?). Snad by možno bylo vyložiti věc takto: Hospodin dosud olovnicí (nebo krokvicí) ustavičně měřil zeď a pečoval o to, aby stála kolmo a vodorovno neporušena, t. j. dbal, aby chránila národ israelský. Nyní však Hospodin přestane zeď měřiti, ponechá ji jejímu sklonu, jejím nepřátelům (dešti atd.), zeď se nachýlí, svalí a zbude z ní — rozvalina; tak stane se i s národem israelským. Hospodin počne nyní měřiti národ israelský sám, t. j. vyžadovati od něho přímost náboženskou a mravní. — Hoonacker překládá: „Aj Pán stál vedle olova rozžhaveného, a měl v ruce olovo... Odpověděl jsem: Olovo. Tu řekl Pán: Aj, já položím olovo doprostřed lidu svého israelského; déle již mu nebudu shovívati!" „Anách" mohlo by znamenati ve významu vlastním nebo přeneseném „útrapy", Hospodin by tedy hrozil, že sešle mezi lid svůj svízele. Možno, že je tu národ israelský přirovnán k směsici všelijakých kovů, kterou hodlá Hospodin v ohni, v pánvi pomocí olova tříbiti. Srv. Is 1, 25; Ez 20, 17. Podle toho „rozžhavené olovo", u něhož Pán stál by znamenalo pec nebo pánev, ve které je ten rozžhavený kov. (Jiní jinak.)

V. [8]. Viz podobnou otázku Jer 1, 11. 13.

V. [9]. Místo „výšiny modly" hebr. „výšiny Isákovy", t. j. potomků Abrahamových (a Isákových), tedy Israelitů. Srv. Os 10, 8; 4 Král 17, 9—12; 23, 13. — Tento v. (9.) zdá se být úvodem k úryvku v. 10—17; úryvek i úvod byly pravděpodobně původně za 6, 15. — Ve svých videch (v. 1—8) Amos nezmiňuje se o zajetí, o němž jest řeč níže ve v. 11; za to mluví zřetelně o zajetí ve hl 5 n (5, 11. 26 n; 6, 7 n).

V. [10]. Amasiáš = Amaçjá = Silný jest Jahve. — „velekněz" u hlavní říšske a dvorní královské svatyně, kterou dal vystavěti v Betelu král Jeroboam I. (3 Král 12, 28). — Amasiáš činí na Amosa trestní oznámení, že se dopouští velezrady. Obyvatelstvo prý „nebude moci snésti" klidně štvavých řečí Amosových, aby se proti králi nevzbouřilo, domnívajíc se, že král jest vinen pohro-

„Štve proti tobě Amos uprostřed Israelska;
nebude moci snésti země všech řečí jeho.
[11] Nebo toto praví Amos:
„Mečem zemře Jeroboam,
a Israel do zajetí bude se stěhovat ze své země!“

[12] Řekl také Amasiáš Amosovi:
„Vidče, jdi, uteč do země Judské;
tam se živ a tam prorokuj!
[13] Ale v Betelu nesmíš již prorokovati;
neboť svatyně králova tu jest a chrám říšský.“
[14] Amos odpověděl a řekl Amasiášovi:
„Nejsem prorok, aniž jsem syn proroků,
ale pastýř jsem já a pěstitel smokvoní;
[15] avšak Hospodin mne vzal, když jsem chodil za stádem.
A řekl mi Hospodin:
„Jdi, prorokuj lidu mému israelskému.“

[16] Nyní tedy slyš slovo Hospodinovo!
Ty pravíš: „Neprorokuj proti Israelovi,
a nekapej na dům modly!“
[17] Protož toto praví Hospodin:

---

mami, kterými Amos vyhrožuje. — Král byl tehdy nejspíše ve svém sídelním městě — v Samaří. — „Š t v e“, ježto „s e s p i k l“ proti králi (hebr). — B e t e l byl „u p r o s t ř e d“ Israelska, t. j. v náboženském a bohoslužebném jeho středu. — „z e m ě“ = obyvatelstvo její.

V. [11]. O z a j e t í srv. výše 2, 13—16; 4, 2n; 6, 7. — Srv. zejména výše 7, 9. Amasiáš se obával, že lid po řečech Amosových přestane choditi do Betelu; příjmy jeho i kněžtva jemu podřízeného mohly by se snadno ztenčiti, kdyby Amos v Betelu horlil dále proti způsobu ctíti Hospodina ve zlatém býčku (proti zákonu Ex 20, 4). Proto se dovolává světského ramene, opatření policejních.

V. [12n]. Amasiáš vykazuje z Betelu Amosa sám snad proto, že král tak nečinil; nechtěl se k tomu odhodlati nejspíše proto, že se bál trestu Božího, kdyby na proroka Hospodinova dal vztáhnouti ruku. — „V i d č e“ (štiplavě). — „u t e č“, dokud nebudeš postrkem tam dopraven. — „d o z e m ě J u d s k é“, ježto tam patříš a zde jsi cizincem. — „ž i v s e“ dary lidu a snad i státu (krále) za prorokování. Amasiáš pokládá úřad prorocký za zdroj příjmů. Ježto jest v Betelu královská dvorní svatyně, přísluší právo tu prorokovati (jako bohoslužbu konati) a za to bráti plat (z královské pokladny nebo „d a r y“ od lidu) toliko tomu, kdo jest od krále ustanoven; tím však Amos, cizinec, vykázati se nemůže Rovněž dlužno tu Boha ctíti způsobem, jaký stanoví král (srv. nesprávnou zásadu hlásanou později „Čí jest kraj, toho jest i náboženství“).

V. [14n]. Amos není členem prorockého cechu, není synem ani žákem proroka některého, nevyvolil si prorockého povolání, aby z něho byl živ, jak se Amasiáš domnívá. Amos byl povoláním toliko pastýř a kromě toho živil se také ovocnářstvím (Viz úvod str. 848). Kdyby nebyl ho povolal Hospodin, aby šel a mluvil slovo jeho v Betelu, nebyl by nikdy tak činil; ježto však Hospodin mu káže, aby tu řečnil, nemůže Amasiášovi vyhověti. Boha slušno poslouchati více než lidí! Amos je přesvědčen, že ho posílá Bůh, že ho žádné hrozby ani pronásledování nepřinutí k tomu, aby Betel proti vůli Boží opustil! — O s m o k v o n i viz 1 Král 10, 27; 1 Par 27, 28; 2 Par 1, 15; Is 9, 10.

V. [16n]. „n e k a p e j“ slov prorockých, jež padají jako dešťové kapky. Srv. Dt 32, 2; Is 11, 9. „d ů m m o d l y“ = d ů m I s á k ů v jako výše ve v. 9. — „v e m ě s t ě“ Betelu v e ř e j n ě. — „s m i l n i t i b u d e“, až ji nepřítel, který dobude města, znásilní.“ — O „p ů d u“, pozemky Amasiášovy děliti se budou vítězní nepřátelé. — „v z e m i p o s k v r n ě n é“ zločiny obyvatelů jejích; (srv. Lv 18, 25; Nm 35, 33; Jer 3, 2; nebo lépe v zemi p o h a n s k é, kam bude Amasiáš odveden do zajetí. — Hrozby tyto splnily se již r. 734., kdy přitrhl T i g l a t Pilesar IV. a odvedl část obyvatelstva severní říše do zajetí.

„Žena tvá ve městě smilniti bude;
synové tvoji a dcery tvé mečem padnou;
půda tvá provazcem odměřována bude,
ty (sám) v zemi poskvrněné zemřeš,
Israel pak do zajetí se postěhuje ze své země."

Hlava 8.

[1] Pán Bůh mi ukázal (dále) toto:
Hle, hák na ovoce.
[2] A tázal se: „Co vidíš, Amose?"
Odpověděl jsem: „Hák na ovoce."
Tu mi řekl Hospodin:
„Přišeltě konec na lid můj israelský;
již nebudu šetřiti ho.
[3] Skřípěti budou stěžeje chrámu ten den
— praví Hospodin. —
Mnoho bude mrtvol
pohozených na všech místech. Ticho!"

[4] Slyšte to (vy), kteří deptáte chudého
a chcete vyhladiti nuzáky ze země
[5] říkajíce: „Kdy již bude po novém měsíci,
bychom prodávati mohli zboží,
a kdy po sobotě, bychom otevřít mohli obilnice,
zmenšovati míru a zvyšovati cenu,
podvrci podvodné váhy,
[6] kupovati nuzného za peníze

Hl. 8. — V. 1—3. Vid vzat je ze života Amosovi, pěstiteli smokvoní velmi blízkého. — Jako hákem bývají větve stromu přitahovany, aby ovoce mohlo býti česáno, tak jsem já dobu zajetí přiblížil (Jer). — Místo „hák na ovoce" bývá obyčejně překládáno „koš (zralých) plodin" (qajiç) nebo lépe: „koš na (zralé) plodiny". Hříchy Israelovy již dozrály, již je tu doba sklizně, odplaty. — V hebr. jest zajímavá hříčka slovní: „qajiç (léto, letní plody) a „qéç" = konec. (Rieszler místo „koš na zralé ovoce" překládá podle LXX: „ptáčníkova léčka" (sklopec). Jako pták se z nenadání chytá do sklopce, tak bude Israel náhle, ale proto tím jistěji zachvácen „koncem", t. j. pohromou).

V. 3. „skřípěti budou stěžeje" chrámu betelského, až přikvačí nepřítel a násilím si otevře do něho dveře, aby jej vyloupil. — V. 3a podle hebr: „Vytí bude z chrámových písní". Hoonacker s malou změnou se zřetelem na LXX překládá: „Pažení palaců výti budou", t. j. bolestné vytí velmožů bude se odrážeti jako ozvěna od stěn jejich paláců. (Jiní jinak). — „Ticho" zavládne na ssutinách, pokrytých mrtvolami; „hrobové" ticho tam, kde proudil kdysi bujný život.

V. 4—14 svým úvodem i obsahem patří ke hll 3—6. Hoonacker po Löhrovi jej klade za 4, 3. — Kdož nesouhlasí s tímto přemístěním vidí v úryvku v. 4—14. odůvodnění, proč se splní brzy hrozba, vyslovená v předchozím vidu (8, 1—3). — Oslovení jsou hrabiví boháči jako výše 2, 6—8. Lichváři tito zachovávají sice klid v sobotu a o novém měsíci, nemohou se však dočkati, kdy ty svátky pominou, aby již mohli zase provozovati své rejdy a nahraditi si všedního dne výdělek, jenž jim ušel ve svátek. Světí svátky jen zevně, ježto v duši se obírají myslenkami na zisk. — O novém měsíci viz Nm 10, 10; 28, 11—15; Os 2, 3; Is 1, 13; Ez 46, 1. a jj. Ačkoliv zákon mojžíšský nežádal výslovně na nov měsíce svátečního klidu, zdá se, že jej ukládal obyčej hluboce zakořeněný, jehož dbáti byli nuceni také vydříduchové, tu oslovení. — Užívati podvodných vah zakazoval zákon Lv 19, 35n; Dt 25, 13n.

V. 6. Lichváři, kteří půjčili nuznému peníze, nutí jej, když nemůže zaplatiti, aby se jim dal za otroka. — „pár střevíců" (hebr) je rčení příslovečné; zna-

a chuďasa za opánky,
zadinu obilní prodávati?"

[7] Přisáhl Hospodin proti pýše Jakobově:
„Jistě že nezapomenu nikdy všech skutků jejich!
[8] Zdali nemá se chvíti proto země,
a kvíliti všichni obyvatelé její?
Nemá-li vystoupit všecka jako Řeka,
a opadnout, odtéci jako Řeka egyptská?
[9] Stane se ten den,
— praví Hospodin Bůh —
že zapadne slunce o polední,
a uvedu tmu na zemi za jasného dne;
[10] obrátím slavnosti vaše v nářek,
a všecky písně vaše v žalozpěvy;
uvedu na všecka bedra vaše žínici
a na každou hlavu lysinu;
učiním, že to bude jako nářek nad jedináčkem,
a konec toho jako den hořký."

[11] Aj, dny jdou, praví Hospodin,
kdy pošlu na zemi hlad;
ne hlad chleba, ani žízeň vody,
ale (hlad) slyšet slovo Hospodinovo.

---

mená věc nepatrné ceny. Srv. výše 2, 6. — „zadina", t. j. plevy a prach smíšený se zrním (odpadky, otřepky).

V. 7. Místo „proti pýše Jakobově" lépe jest hebr. překládati: „skrze chloubu Jakobovu"; tou chloubou byl Hospodin, přisahal tedy Hospodin jako jindy sám při sobě. Srv. výše 4, 2; 6, 8. (Podle jiných byla ta Jakobova chlouba bohatství a moc Israelitů, jejich vzdor, zpupnost proti chudým souvěrcům a soukmenovcům atd., že by tedy smysl byl: Jakože jest Israel zpupný, tak jistě nezapomenu...)

V. 8. „proto", že Jahve přísahou potvrdil svůj úmysl potrestat Israele srv. Is 13, 13; 24, 20; Os 4, 1—3. — Zločiny Israelitů (v. 7b) budou potrestány zemětřesením jako výše 1, 1. Jako voda Nilu vystupuje ze břehů, zaplavuje všecku půdu Egypta, jako se vlní a zmítá, až zas opadne, tak bude se vlniti, zmítati, vyvstane a poklesne zase celá země israelská při zemětřesení (Podle jiných: Jako Nil vystupuje ze břehů, rozvodňuje se (hebr. místo „opadne") zaplaví všecku zemi a pak teprve opadává, tak vystoupí takořka ze břehů, rozvodní se říše israelská, až přijde četný nepřítel, který ji svými hordami „zaplaví"; až pak se vzdálí a odvede četné Israelity do zajetí, vody obyvatelstva „opadnou" a „odtekou").

V. 9. „ten den", kdy splní Hospodin, čím byl pohrozil ve v. 7. — O zatmění slunce dne 15. června 763, jež bylo viděti v Jerusalemě viz výše úvod. — (Hartung s jinými se domnívá, že Am tu nemyslí na zatmění slunce, ale že užívá příslovečného rčení, aby vyslovil neočekávanou, náhlou změnu lidského života a štěstí v jeho opak, zejména jakožto následek Božího soudu. Srv. Jer 15, 9; Joel 3, 4; 4, 14 n. (Vulg 2, 31; 3, 14 n).

V. 10. „žínice" roucho smutku; srv. 2 Král 3, 31; 3 Král 21, 27. a jj. — Na znamení smutku rvali si staří vlasy, vousy, nebo stříhali si hlavu. Srv. Is 3. 24; 15, 2; 22, 12; Jer 47, 5. a jj. — O příslovečné bolesti (a z ní plynoucím nářku) nad smrtí jediného syna srv. 2 Král 1, 26; Jer 6; Zach 12, 10. Den „hořký" jest den soudu, den bez naděje na odpuštění. Srv. 1 Král 15, 32; Kaz 7, 27 a jj. „to" — „toho" všeho žalu výše vypsaného.

V. 11 n. „slovo Hospodinovo" — slovo odpuštění, neb aspoň útěchy, posily, poučení, co činiti. Srv. 1 Král 28, 6; Os 3, 4; Ez 7, 26; Pláč 2, 9; Ž 73, 9. — „budou se hýbati" — plahočiti (jako 4, 8). — Od moře (Západního, Středozemského,) k moři (Východnímu, Mrtvému) tedy od západu k východu (nebo naopak).

[12] Budou se hýbati od moře k moři,
od severu na východ budou obcházeti
hledajíce slova Hospodinova,
ale nenajdou (ho).
[13] V ten den do mdlob padati budou
panny krásné i jinoši žízní.
[14] Ti, kteří přisahají při hříchu Samaře,
kteří říkají: „Ať živ je bůh tvůj v Danu!
Ať žije cesta do Bersaby!"
padnou a nepovstanou již.

Hlava 9.

[1] Viděl jsem Pána státi nad oltářem,
a řekl: Udeř v stěžeje, ať se pohnou prahy,
neboť hrabivost jest v hlavě všech —
posledního z nich mečem zabiji,
nebude možno jim utéci.
Budou utíkati, ale nebude zachráněn,
kdokoli z nich uteče.
[2] Sestoupí-li až do pekel,
odtud ruka má vyvede je;
a vystoupí-li až na nebe,
odtud je strhnu.
[3] Schovají-li se na vrchu Karmelu,
vyhledám je a vezmu je odtud;
a skryjí-li se před očima mýma v hlubině mořské,
tam přikáži hadu, a štípati je bude.
[4] A odejdou-li do zajetí před svými nepřáteli,

V. [13 n.] „hřích Samaře" jest býkoslužba (taurolatrie) slavená zejména v Betelu a v Danu. Srv. 3 Král 12, 30; 15, 26. 34; Os 8, 11; Mich 1, 5. a jj. — „přísaha" čelný úkon bohocty. — Do Bersabe (k býčku) putovali a mohli tedy při této cestě přisahati jako Arabové přisahají při cestě do Mekky. Hoonacker (po Winklerovi) s malou změnou překládá: „Ať žije tvůj ochránce (bůh), Bersabo!" — Jmenuje-li prorok města, jež udávají obyčejně nejzazší hranici Palestiny na severu a na jihu, chce tím říci, že pohroma, kterou hrozí, zachvátí ne toliko říši severní, nýbrž celou Palestinu. — „Padla a nepovstala již" říše severní.

Hl. 9. — V. [1.] počíná vid lišící se tvarem od vidů předchozích (7, 1—8; 8, 3) — „nad oltářem" nebo vedle oltáře chrámu v Betelu. — „prahy" svrchní. — V. 1bg s malou změnou Hoonacker překládá: „Udeř do hlavice (sloupu), aby strop se pohnul, uhoď do toho (do hlavice a do stropu) jim všem nad hlavami (ať se strop i sloupy sesují na ctitele býčka, shromážděné ve chrámě); a ty, kteří zůstanou (na živu) z nich, mečem zabiji! Nikdo z nich se nezachrání útěkem, nikomu se nepoštěstí uniknouti." — To vše má vykonati nejspíše prorok vnitřním úkonem náznačným (podle jiných anděl). Srv. Jer 25, 15 nn. — Možno se dohadovati, že chrám vystavěný v Betelu napodoboval chrám jerusalemský, že měl tedy také v nádvoří oltář na zápalné oběti, který dal pořiditi Jeroboam I. (3 Král 12, 32 n).

V. [2—4.] rozvádějí myšlenku, že trestu Božímu nepodaří se nikomu ujíti.

V. [2.] „do pekel" = do šeólu, do podsvětí. — Srv. Ez 32, 18 nn; Is 14, 9; Os 13, 14. a jj.

V. [3.] Karmel, zarostlý stromy a keři, mající hojnost jeskynních skrýší, vybíhající do moře a nad ním vévodící jest velmi vhodný protiklad moře. — „had" — Leviatan. Srv. Ž 73, 13 n; Is 27, 1; Job 26, 13. — „štípati je bude" a vyštípe tamodtud.

V. [4.] Srv. Ez 5, 2. 12; Jer 43, 11. — Hospodin upírá na lidi oko své milostivé (Gn 4, 4 n; Is 37, 17; Ž 4, 7. a jj.) nebo hněvivé (Os 5, 15; Jon 2, 5; Jer 18, 17. a jj.) V. 4bc srv. s v. 8ab.

tam přikáži meči, aby je zbil.
A upru na ně své oči
ke zlému a ne k dobrému.

5 Neboť Pán Bůh zástupů —
On se dotýká země a uvadá,
i kvílí všichni obyvatelé její;
vystupuje všecka jako Řeka,
a opadává jako Řeka egyptská.
6 On si staví na nebi své příbytky,
a klenbu svou na zemi zakládá,
On volá vody mořské,
a vylévá je na povrch země,
„Hospodin" jest jméno jeho.
7 Zdali nejste vy mně jako Etiopané,
synové Israelovi? dí Hospodin.
Zdali jsem nevyvedl Israele
ze země Egyptské,
(jako) Filišťany z Kaftoru
a Aramce z Kiru?
8 Aj, oči Pána Boha (jsou upřeny) na hříšné království:
vyhladím je s povrchu země.

Avšak nevyhladím docela domu Jakobova, dí Hospodin.
9 Neboť aj, já přikáži, a zatřesu
ve všech národech domem Israelovým
jako bývá třeseno pšenicí v řešetě,
že ani zrnko na zemi nepadne.
10 Mečem zemrou všichni hříšníci lidu mého,
již říkají: „Nepřiblíží se a nepřijde na nás neštěstí:"

V. 5—7. Všemohoucnosti Boží jest hračkou trestati, jak bylo výše udáno. Srv. výše 4, 13; 5, 7n. — „uvadá" = rozplývá se (hebr). Srv. Ž 45, 7; Ex 15, 15. — V. 5de opakován z 8, 8. — Na rozkaz Boží i zemská kůra, která se zdá býti pevná, zdvíhá se a klesá jako voda!

V. 6. „příbytky" jako Ž 103, 3. — V. 6cde opakován z 5, 8.

V. 7. Všemohoucnost Boží může vykazovati a měniti národům sídla, jako učinila Israelitům. Srv. Sk 17, 24—26. O Kiru srv. 1, 5. — Hoonacker navrhuje místo „Kiru" čísti „Kedar", arabský kmen, jenž kočoval na poušti mezi Egyptem a Assyrií. (Gn 25, 13. 18; Is 21, 13. 16n; 60, 7; Ez 27, 21). — O Kušanech (černoších) srv. Jer 13, 23. — O Kaftoru, pravlasti Filišťanů srv. Dt 2, 23; Jer 47, 4. Nehledíc k vyvolení Božímu, jež bylo úkon pouhé milosti jeho, Israelité nejsou před Bohem nic více nežli Kušané nebo jiní pohanští národové. Před Bohem všichni národové svou přirozenou cenou jsou si rovni. Jedině Bůh může si vyvoliti a vyznamenati jeden národ nad ostatní. (Jako Bůh stěhuje národ s místa na místo, tak bude také moci národ israelský, jenž pozbyl hříchy svými výsad, přesaditi zase z Palestiny do ciziny a Palestinu dáti národu jinému). V. 8ab srv. sv. 4cd.

V. 8b. počíná se doslov (8b—15) Srv. Joel 2, 18. — Jen hříšníci zahynou (v. 8b—10) srv. Ž 1, 5n; Ez 18, 31n a jj.) Národ očištěný povstane k novému životu (v. 11n). Hospodin slibuje novému Israelovi nehynoucí dobra (v. 13—15).

V. 9. Zajetí bude mravně tříbiti národ israelský jako síto: zrno zůstane zachováno, jen odpadky propadnou a zahynou. Amos mluví všeobecně, myslí však zejména zajetí assyrské. — „přikáži" vykonavatelům své vůle.

V. 10. Ti hříšníci oddávají se klamavým nadějím. Srv. výše 5, 18; 6, 13; Os 10, 3; Jer 6, 10. 14; 12, 9. a jj.

[11] V den ten zdvihnu rozpadlou chýši Davidovu,
zazdím zase trhliny v jejích zdech,
co se bylo zbořilo, opravím,
a zase vystavím ji jako za dnů dávných,
[12] aby vládli zbytky Edomců a všemi národy,
kteří budou jménem mým jmenováni.
Praví (to) Hospodin, jenž učiní tyto věci.

[13] Aj, dny jdou, praví Hospodin,
kdy ženci zastihnou (ještě) oráče,
rozsévač toho, jenž hrozny šlapal,
hory chrliti budou sladkost,
a všecky pahorky se rozplývat.
[14] Ze zajetí přivedu lid svůj israelský,
vystavějí znova města zpuštěná,
budou bydlit v nich a štípit vinice,
píti budou víno jejich,
také si nadělají zahrad,
a jíst budou ovoce jejich.
[15] Zasadím je do jejich země,
že již nebudou vytrženi z půdy své,
kterou jsem dal jim, dí Hospodin, Bůh tvůj.

V. 11. „V den ten“ — soudu, kdy budou zlí odděleni od dobrých. — Davidův „dům“ (rod, dynastie, království Judské) pozbude své moci, pokud se tak již nestalo, že bude z něho pouhá chatrč hodně pobořená, ze které zůstaly čníti kusy zdí. Oprava chýše Davidovy a výstavba její v dům bude spásou všeho národa. Srv. Os 3, 5.

V. 12. „aby vládli“ Davidovci („chýše Davidova“). — Edomci zastupují tu úhlavní nepřátele domu Davidova (Judska). Srv. Nm 20, 14 nn; 1 Král 14, 47. — Judovci, kteří budou vzkříšeni k novému životu, budou vlásti zase týmž národům, kteří poddáni byli kdysi Davidovi. — „Jménem Hospodinovým jmenováni budou ti národové“, kteří budou jeho majetkem, jako byl Israel; řečeno to o bývalých pohanech, kteří v církvi Mesiášově stanou se také jeho poddanými a jeho vlastnictvím. Srv. Is 2, 2—4; 11, 12. Jer 7, 10 a jj. — Sv. Jakub (Sk 15, 14) uvádí tento v. podle znění LXX poněkud odchylného: „Potom se navrátím a zase vzdělám stánek Davidův, který se rozpadl, a zbořeniny jeho vzdělám opět a vyzdvihnu jej, aby hledali Hospodina (také) lidé ostatní a všichni národové, kteří se budou nazývati po mně, praví Hospodin, jenž činí věci tyto“.

V. 13—15. předčítá církev ve středu suchých dnů zářijových. — Obrazem blahobytu pozemského prorok líčí štěstí doby mesiášské. — Obilí bude tak rychle zráti, že nebude ještě oráč se svou prací hotov a již přijdou na pole ženci, aby žali zralé obilí. Nadsázka tato zakládá se na pestrých klimatických poměrech nevelíké Palestiny, kde jsou značné rozdíly teploty a tedy i v polním hospodářství na horách, na nížinách, u Moře mrtvého, v poříčí Jordanu atd. — Na podzim po vinobraní šlapali hrozny v kamenných lisech a tak víno „tlačili“ — Srv. Joel 2, 23—27. Mich hl 4 a jj. — Hojné to požehnání bude odměna za věrnost, s jakou budou Hospodinu sloužiti. (Lv 26, 3—13). — „sladkost“ — moštu. — „rozplývat se“ hojnou pastvou, která přinese hojnost mléka.

V. 14. Srv. výše 5, 11; Is 65, 21.

V. 15. Srv. Jer 24, 6; 32, 41; 42, 10; Is 60, 21. — Se závěrkem Amosovým srv. závěrek Oseášův 14, 6 nn. — Již církev S. z. byla přirovnávána k vinici. Is 5, 1—7; Ž. 79, 9—12. Oč nádhernější vinice a zahrada bude církev Mesiášova! — Ježto nesnadno najíti ve S. z. dobu, kdy se v. 11—15 splnily, jest nejlépe pokládati je za místo přímo mesiášské.

„MALÍ PROROCI“:

IV.

PROROCTVÍ ABDIÁŠOVO.

OBSAH:

Úvod: Po nadpisu a oznámení, komu proroctví popředně svědčí (adresa), prorok vidí, že Hospodin budí mezi pohany válku proti Edomcům (v. 1abc). Jaké válečné heslo mají ti bojechtiví (v. 1d).

I. **Edomci budou řízením Božím od pohanů potrestáni** (v 2—9): Toho pokoření, zaviněného zpupností (v. 2. 3a) neodvrátí nepřístupné skály Edomců a bašty na nich vystavěné (v. 3b—4); Edomce nezachrání poklady (v. 5n); zklamou je spojenci (v. 7); nepomůže jim pověstná jejich moudrost (v. 8), nevytrhne jich branná moc (v. 9).

II. **Edomci si zasloužili svůj osud** (v. 10—14): páchali zločiny na bratrském národě (v. 10) spolu s pohany (v. 11); měli pekelnou radost z Judova neštěstí (v. 12. 13cd), vztáhli ruku násilnou na Judu (v. 13abef. 14).

III. **Den Hospodinův na všecky pohany** (v. 15—21): bude to pro pohany a Edomce den Božího hněvu (v. 15n), ale pro Judovce den spásy (v. 17—21). Den ten jest blíže nežli si kdo myslí (v. 15a) a nebude z něho vyňat Edomec (v. 15bc); jak Edomci tak pohané pocítí jeho trpkost (v. 16). Juda bude spasen (v. 17ab), bude vládnouti nad svými bývalými utiskovateli (v. 17cd); zničí Edomce (v. 18), rozšíří si své území (v. 19), zajatci jeho se vrátí domů (v. 20), bude jménem Božím vlásti nad Edomskem (v. 21).

1. Abdiášův[1] život jest neznám. Protože jeho jméno vícekráte se v bibli vyskytuje,[2] byl prorok Abdiáš se svými jmenovci ztotožňován. Všecky ty pokusy selhaly. Jedině Abdiáš,[3] jmenovaný 2 Par 17, 7. mohl by býti spisovatelem knížečky tak malé, že nebyla ani na více kapitol rozdělena, že tedy činí hlavu jedinou.

2. Jak vyplývá již z obsahu výše podaného a jak vysvitne níže z výkladu, jest celá kapitola Abd setkaná z myšlenek tak úzce logicky spjatých a v jednolitý zaokrouhlený celek sečlánkovaných, jediným účelem stmelených, že nelze nic ubrati ani přidati. Jediný ten účel jest ukázati spravedlnost Boží, jež konečně vítězí, spravedlnost v řízení osudů Edomců a ostatních nepřátel vyvoleného národa. Nelze proto důvodně tvrditi, že se kapitola Abdiášova skládá ze dvou částí, z nichž prvá (v. 1—10. „Pra-Abdiáš") jest mnohem starší nežli druhá (v. 11 nn „Druho-Abdiáš").

3. Na otázku, kdy Abd svůj spisek napsal, odpovídají kritikové velmi pestře. Většina vykladatelů katolických a s nimi i někteří nekatoličtí[4] má za to, že Abd působil v polovici devátého století,[5] tedy dlouho před zajetím babylonským, neb aspoň ještě v polovici století osmého;[6] jiní kladou proroctví Abdiášovo do zajetí nebo dokonce až do časů po návratu z něho;[7] jiní trhají spisek na část (v. 1—10), která prý byla napsána

---

1. Hebrejsky zní to jméno ʻAbdijjá(hu), t. j. Sluha (Ctitel) Jahvův (LXX, Vulg) nebo Obadjá(hu). Srv. podobné jméno hebr.: ʻAbdíél, t. j. Sluha (Ctitel) Boží a arabské Abdullah.

2. Zejména mezi levity, kterým svým významem velmi dobře sluší. Srv. 1 Par 9, 16; 2 Par 34, 12; 2 Esdr 12, 25. a jj.

3. Byl členem komise, které uložil král Josafat (874—850) aby pečovala o nábožensko-mravní vzdělání lidu. Úkol tento by se dobře srovnával s povoláním prorockým. Také v. 11—13. 16 n. 19—21. nasvědčují tomu, že prorok Abdiáš pocházel z říše jižní, kdyžtě o ní popředně mluví. Zda-li se srovnává doba Josafatova s dobou, kdy knížečka Abdiášova byla napsána, o tom viz níže. — Mrtvola jeho spolu s tělem Eliseovým a s ostatky sv. Jana Křtitele byla ctěna v Sebaste (Samaří, viz k 3 Král 16, 24.) ještě za dob sv. Jeronyma. Církev slaví jeho památku dne 19. listopadu.

4. Na př. Kleinert, Orelli, Frant. Delitzsch, Caspari, Keil, Isopescul, Bruston a jj.

5. Tak na př. Zschokke, Vigouroux, Kaulen, Trochon, Höpfl. (Isopescul dokazuje dokonce, že Abd působil kolem r. 889—881.)

6. Tak na př. Cornely-Hagen, podle něhož Abd žil za krále Amasiáše (797—769).

7. Tak na př. žid Halevy a katolíci Hoonacker, Brassac, Tobac.

snad za krále Jorama a na část (v. 11 nn), která vznikla teprve po pádu Jerusalema a Judské říše, tedy po r. 587.[8]

Důvody pro to, že Abd žil za panování krále Jorama:

a) Místo, jež vykázalo podání Abdiášovi v řadě malých proroků:[9] Podle hebr. jest Abd čtvrtý (Os, Joel, Am, Abd), podle LXX pátý (Os, Am, Mich, Joel, Abd).

b) Joel[10] a Jer[11] předpokládají Abdiáše, z něhož vážili.

---

8. Na př. (nekatol.) König, Driver, Strack (podobně Wellhausen, Nowack, Marti, Cornill); Sellin dělí Abd dokonce na tři části nestejného stáří (v. 1—10. 11—14. 15—21.).

9. Srv. výše úvod do Os str. 787 a do Joela str. 828. V obou biblích (hebr. i LXX) zařazen jest Abd mezi proroky, kteří působili před pádem Samaře (r. 721) Všichni proroci, kteří působili po tomto pádu, byli posláni toliko k Judsku; sběratel neměl důvodu, proč by upouštěl od postupu časového, když je řadil. Z proroků starších (před r. 721) byli dva, kteří byli posláni popředně k pohanům, totiž Abd a Jon. Proto asi položil judský sběratel Abd a Jon na konec řady proroků starších, tím spíše, že Abd, nejstaršího, pro krátkost jeho proroctví nezdálo se vhodno postaviti v čelo proroků, kteří napsali mnohem více a byli posláni popředně k národu vyvolenému. Oseáše položil na počátek sbírky dvanácti proroků nejspíše proto, že byl poslán k Israelsku i k Judsku, kdežto Joel toliko k Judsku a Amos popředně jen k Israelsku. Kromě toho poměrně značnější rozsah proroctví Oseášova pohnul asi sběratele, že mu dal přednost před Joelem a Amosem; Alexandrijského pořadatele malých proroků přiměl nejspíše tento ohled (na rozsah), že řadil Os Am Mich. — Abdiáše zařadili sběratelé před Jonáše z důvodů časové přednosti jakož i ohledem na to, že Edomci (ke kterým poslán byl Abd) byli rodově přece jen Judovcům bližší nežli Assyřané (ke kterým poslán byl Jon). — Peters. Theis.

10. Joel podobá se některými slovy, obraty a myšlenkami Abdiášovi tak, že kritika všeobecně uznává závislost jednoho na druhém. Srv. zejména Joel 3 (4), 19. s Abd 10; Joel 3 (4), 2b—6 s Abd 11; Joel 2, 32; 3 (4), 17. s Abd 17. Mnohem přirozenější jest domnívati se, že Joel vyložil ve svém delším proroctví stručné, úsečné a obsažné výroky Abdiášovy, nerozlučně spojené v jednolitý celek, a že spolu s myšlenkami vzal z Abd také slovný výraz. Nepřirozeno jest domnívati se, že naopak Abd slil své malé proroctví tak krátce a méně srozumitelně z myšlenek Joelových, zřetelnějších a srozumitelnějších. Starší proroci mluvívají o téže věci temněji, neurčitěji, stručněji, mladší (proroci mluvívají) jasněji, podrobněji. Není nic rozumnějšího než pokládati spisek Abdiášův za původní zhuštěný program proroctví o osudech národů světa, který pozdější proroci, mezi nimi také Joel podrobněji rozvinuli. — Joel praví 2, 32 (3, 5.), že na hoře Sion, v Jerusalemě bude spása, jak (byl) Hospodin řekl. „Řekl" tak Hospodin prve skrze Abdiáše (v. 17). Uvádí tedy Joel výslovně Abdiáše, ježto nikde jinde ve S. z. tato slova se nevyskytují (Is 37, 32. zní poněkud jinak!).

11. Větší podobnosti Abdiáše Jeremjášovi jsou zřejmy v úryvku Jer 49, 7—22. Že Jer závisí na Abdiášovi a ne naopak Abdiáš (domněle v zajetí nebo po zajetí teprve píšící) na Jeremjášovi, vysvítá z těchto důvodů:

a) V poznámce předchozí bylo dokázáno, že Joel vážil asi z Abdiáše, v úvodu do Joele jsme dokázali, že Amos, který je starší nežli Jeremjáš, vážil nejspíše z Joele. Nemohl tedy Abdiáš, starší, vážiti z mladšího Jeremjáše.

b) Jer má vůbec ve zvyku vážiti ze starších proroků, když chce vysloviti tutéž věc; zejména činí tak v proroctvích proti pohanům: Srv. Jer 47 (proti Filišťanům) s Is 14, 28—32; Jer 48 (proti Moabanům) s Is hl 15n; srv. Jer 49, 1—6 (proti Amoňanům) s Am 1, 13—15; srv. Jer 50 n (proti Babyloňanům) s Is 13, 14, 23. — Přirozeno tedy, že Jer také ve svém proroctví proti Edomcům (49, 7—22) použil Abdiáše.

c) V částech Jeremjášova proroctví proti Edomcům, jichž Abd nemá, lze nalézti slovné výrazy, vyskytující se i na jiných místech Jer jakožto zvláštní známky jeho slohu; z těch však nelze u Abd nalézti ani jediného. Zjev bylo by nesnadno vysvětliti, kdyby Abd byl četl a použil Jeremjáše.

d) Také Abd má se k Jer jako zrno k vyvinuté rostlině. Srv. výše poměr Abd k Joelovi. Myšlenky, jež má Abd s Jeremjášem společné, činí u Abd jednolitý uspořádaný celek, kdežto u Jer jsou roztroušeny po celém proroctví jeho roti Edomsku, třebas jinak dobře spředeném.

c) Obsah Abd (v. 10—14) přiléhá k 2 Par 21, 14 nn; Joramovi (850—843) hrozil Eliseus v listě: „Hle, Hospodin uvede neštěstí veliké na tebe, na tvůj lid, na syny, na ženy tvé i na všecko jmění tvé (2 Par 21, 14). I vzbudil Hospodin proti Joramovi ducha Filišťanů, jakož i Arabů, kteří sousedí s Kušany. Vtrhli tedy do země Judské, pohubili ji a pobrali všecko jmění, které bylo v domě královském, a nad to i syny jeho a ženy; aniž zůstal jemu (který) syn kromě Joachaza, který byl nejmladší“ (tamže v. 16 n).[12]

---

[12]. Abdiáš nezmiňuje se o rozboření Jerusalema a chrámu jako Ž 136 a Ez hl 35, nemá tedy na mysli pád veleměsta a chrámu z r. 587. před Kr. Abd nemluví o konci království Judského, nezmiňuje se o zajatcích, kteří byli odvedeni r. 587 do Babylonie, ale mluví toliko o četě zajatců, zavlečených do Sard (v. 20). Na dobytí Jerusalema od faraona Sisaka za vlády Roboamovy r. 928 (srv. 3 Král 14, 25 nn; 2 Par 12, 2 nn) Abdiáš nemohl mysliti, ježto tehdy podle zpráv egyptských spolu s Judovci byli poraženi také Edomci, nemohli se tedy spolu s Egypťany prohřešiti na Judovcích. — Abdiáš nemyslil ani na dobytí Jerusalema od israelského krále Joasa r. 784 za vlády judského krále Amasiáše (4 Král 14, 8 nn), ježto Israelity nebyl by nazval „barbary“ a „cizinci“ (Abd v. 11. srv. s Joel 3 (4), 17; Plač 5, 2; Dt 17, 15). — Abd nemohl mysliti než na pohromu, jež stihla Jerusalem za krále Jorama (r. 845) jak bylo výše udáno. Za vlády tohoto krále totiž Edomci se vzbouřili proti Judsku, jemuž byli podrobeni, a všecky pokusy Joramovy přiměti je k poslušnosti, selhaly. Edomci si zvolili krále (4 Král 8, 20 nn). Tehdy, když Filišťané a Arabové napadli s Edomci Jerusalem, vydrancovali Filišťané poklady chrámové, jak svědčí Joel 3 (4), 5. a zajaté Judovce prodali do otroctví zejména Féničanům (Joel 3 (4), 3 n. 6; Am 1, 9); ti je prodali Řekům, od nichž mohli snadno býti zavlečeni do Sard, do Lydie, do Malé Asie (Abd 20). Z Am 1, 6. 9. vyplývá, že Filišťané a Féničané vydali judské zajatce také Edomcům před polovicí století VIII. Týž Amos (1, 11) a Joel 3 (4), 19. vytýkají, že Edomci při kterési příležitosti pobíjeli Judovce (srv. Abd v. 14). Žádná jiná událost dějinná nežli dobytí Jerusalema za Jorama nemůže býti pravděpodobnějším námětem proroctví Abdiášova. Z toho vyplývá, že Abdiáš působil nejspíše za posledních let vlády Joramovy (850—843) Theis.

Spisek Abdiášův není sice uveden v N. z., o jeho inspiraci (a kanoničnosti) nelze však pochybovati, ježto jej církev katolická vždycky jednomyslně pokládala za knížečku Boží; Sirachovec (49, 12), jenž mluví o 12 prorocích svědčí tím, že i měli také Židé za jeho dob ve sbírce svých posvátných knih.

Hlava jediná.

Vidění Abdiášovo.

1a Toto praví Pán Bůh k Edomovi:
b — Zprávu slyšeli jsme od Hospodina,
c posla k národům poslal (s výzvou):
d „Vzhůru, povstaňme proti němu v boj!“ — —

2 Aj, maličkým učiním tebe mezi národy,
opovržený ty budeš velmi.

V. 1. „Vidění“ = prorocké osvícení, nadpřirozené poučení, jehož se dostalo Abdiášovi a jehož obsah níže podává. O způsobech, jakými „vidci“ bývali od Boha poučováni, viz III. sv. str. 13 n. Na které smysly, zda na sluch i na zrak nebo jen na sluch, nebo zdali Bůh působil přímo na duši Abdiášovu, nesnadno zjistiti. Možno míti za to, že nadpis napsal Abdiáš sám a že v něm vyslovil své hluboké přesvědčení, že to, co níže podává, není jeho poznání přirozené, nýbrž ozáření nadpřirozené, jež nesmí v duši utlumiti, ale napsati a tak sděliti se o ně s veřejností. — Abdiáš = ‘Abdijjá = (hebr.) = Sluha (Ctitel) Jahvův (Hospodinův). Viz úvod na str. 877. — Místo „slyšeli jsme“ (my, proroci?) lépe se LXX a s Jer 49. 14. čísti: „slyšel jsem“. — Abd slyšel v prorockém nadšení (inspiraci, „vidu“), kterak Hospodin posílá k pohanům hlasatele, který má jim podati „zprávu“, t. j. poselství a výzvu, aby se zdvihli do boje proti Edomovi (= „proti němu“). — „národové“ sousedící s Edomci. — „posel“ může býti anděl nebo jen náznačný (symbolický) zjev, představující popud Boží k válce, kterou Nejvyšší Ed potrestá. — Také jiní proroci „slyšeli“, jaká pohroma Edomce stihne. Srv. na př. Am 1, 11. — Z výzvy v. 1 d zdá se, že „posel“ staví se v čelo národů, jež volá do trestné výpravy proti Edomcům. Srv. Ž 2, 3. — Theis (Trevír 1917) klade větu „Toto praví Pán Bůh k Edomovi“ na konec v. 1 a spojuje ji úzce s v. 2 nn. Ve v. 1 b c jest prý jedno jednání, které se odehrává v nebi, v. 1 d jest druhé jednání, jež se odehrává na zemi a v. 1 a počíná třetí a hlavní jednání (v. 2 nn). Ve v. 1 b c d nepřítel, proti němuž národové se dostávají do válečné horečky, není jmenován, ačkoliv jest hlasatelům dobře znám. Prorok však, jeho posluchači a čtenáři mohou zprvu toliko tušiti, proti komu se pohané mají zdvihnouti, teprve v. 1 a (položený před v. 2) ukájí jejich zvědavost a ujišťuje, že nepřítel, o nějž jde, jest Edomec. — Místo „k“ Edomovi možno také překládati „o“ Edomovi. Hospodin mluví v. 2 n k prorokovi a ukládá mu, aby ta slova promluvil „k“ nebo „proti“ Edomovi, jakožto posel Hospodinův.

V. 2 n. Místo „pozdvihla“ hebr. „oklamala“ nebo „oklame“. — Edomci budou pokořeni; Abd vidí to příští neštěstí jako hotovou událost a proto ji vyslovuje časem dokonaným (perfektem): „učinil jsem tě“ podobně dále. Ta pohroma bude následek války Edomových sousedů, o které se zmínil výše v. 1 d. — Edomci byli ještě za dob Abdiášových mocný národ. — „skalních“ naráží snad na hlavní město Edomska, jež slulo „Skála“ t. j. Sela (Petra). Viz Dt 2, 12. 22.

[3] Zpupnost srdce tvého pozdvihla tebe,
jenž přebýváš v rozsedlinách skalních,
vysoko stavíš své sídlo,
který si říkáš: „Kdo mne strhne k zemi?"
[4] Ať bys byl vysoko jak orel,
a měl mezi hvězdami své hnízdo:
(i) odtud strhnu tě, praví Hospodin.

[5] Kdyby přišli na tebe zloději
nebo lupiči v noci,
jak bys byl zničen!
(Ale) kradli by (jen) podle své potřeby.
Kdyby přišli na tebe sběrači vína,
aspoň paběrky by nechali tobě.
[6] Kterak budou Esaua prohledávat,
jak budou poklady jeho prohrabány!
[7] Až na hranice vyprovodí tě všichni společníci tvoji;
oklamou tě, znásilní tě přátelé tvoji,
[tvoji spolustolovníci] položí úklady tobě,
a nebude smyslu pro to!

[8] Ano, v ten den, dí Hospodin,
vyhladím moudré ze země Edomské
a rozumnost s pohoří Esauova.
[9] Tehdy děsiti se budou junáci tvoji, Temane,
aby zahynul každý na pohoří Esauově.

[10] Pro zabíjení, pro zločiny na tvém bratru Jakobovi
zakryje tě hanba a zahyneš na věky.

V. [5 n.] Edom bude do poslední niti obrán o svůj majetek, na který se nyní zpupně (v. 3 a) spoléhá. „P r o h l e d á v a t" budou, drancovat a vydrancují ho pohané, kteří ho napadnou (v. 1 c d). — Místo „j a k b y s b y l z n i č e n" (kdyby tě lupiči okradli v noci) možno také překládati „j a k b u d e š z n i č e n" až se na tebe pohané (v. 1 c d) sesypou a pokládati ten výrok za výbuch citu, který přerývá pravidelný postup myšlenek.

V. [7.] Edom spoléhal se zpupně (v. 3 a) na svá nedostupná sídla (v. 3 n), na svoje bohatství (v 5 n) a na spojence, zejména na všelijaké kmeny Arabské. Ani ti ho však nevytrhnou; vyprovodí sice posly edomské, kteří přijdou žádat o pomoc, uctivě až na hranice, ale dále nehnou ani prstem (Peters, Theis. Jiní jinak). — O zrádných přátelích srv. Ž 40, 10; 68, 23. — Edomci slynuli moudrostí a opatrností (Job 2, 11; Bar 3, 22; Jer 49, 7; srv. Is 19, 11—16; 47, 12 n); také na tu se zpupně spoléhali (v. 3 a); avšak v den Božího trestu i ta je opustí (v. 8), ano již dříve, že neprohlédnou ani neupřímnosti svých přátel, kteří za zády budou se smlouvati s nepřáteli Edomců proti nim; Edomci toho nezpozorují (v. 7 d).

V. [8.] Edomci v rozhodný den budou bezradní. — „r o z u m n o s t", moudrost zejména politická a vojenská, pak vůbec duševní zámožnost.

V. [9.] Temansko, část Edomska znamená tu Edomsko celé. Srv. Am 1, 12. — I vojenská moc Edomce zklame! — Nebude schopných, moudrých velitelů! Srv. Ez 35, 8. — Co jest předpověděno ve v. 1—9. splnilo se ke konci 4. století před Kristem. Tehdy totiž byl na pohoří Seirském, v bývalých sídlech Edomců, usazen již národ jiný — Nabateové. Mal viděl dokonalé a nenapravitelné zpuštění Edomska jako přítomnou skutečnost (Mal 1, 3 n). Theis se domnívá, že v. 1—9 se splnil a plní vždycky, kdykoliv nepřátelé církve navzájem se potírají, kdykoli bývají trestáni skrze ty, s nimiž táhli do boje proti království Kristovu. Srv. Agg 2, 22.

V. [10 b.] opakuje stručně to, co bylo podrobně vylíčeno již výše ve v. 2—9. — J a k o b, blíženec Esauův znamená tu I s r a e l i t y. — Esau (Edomci) měl bratra

[11] V (ten) den, kdy jsi stál proti němu,
kdy jímali cizáci vojsko jeho,
kdy cizinci vnikali do bran jeho
a o Jerusalem metali los:
tys také byl jako jeden z nich.

[12] Neměls totiž kochati se dnem bratra svého,
dnem vyhnanství jeho,
neměls veselit se nad Judovci
v den záhuby jejich;
neměls otvírati k potupě úst svých
v den, kdy byli v tísni.
[13] Neměls vcházeti do bran lidu mého
v den jeho pádu,
ani kochati se i ty nad neštěstím jeho
v den zpuštění jeho;
neměls vztáhnouti své ruky na vojsko jeho
v den pohubení jeho.
[14] Neměls stavěti se u východů,
abys zabíjel uprchlíky (jeho)
a neměls zavírat zbytků jeho
v den, kdy byl v tísni.

[15] Neboť blízko jest den Hospodinův na všecky národy;
jak jsi činil (ty), stane se tobě:
jednání tvé vrátí se na tvou hlavu.
[16] Neboť jako vy jste pili na mé svaté hoře,

---

svého Jakoba (Israelity) bratrsky milovati a jemu pomáhati, Edom činil však pravý opak toho! Jakého „zločinu" dopustili se Edomci na Israelitech, vypisuje podrobně v. 11.

V. [11]. „cizáci", barbaři zajímali poražené vojsko israelské. — „do bran" měst israelských, zejména jerusalemských. — „metali los" = dělili se o jerusalemské bojovníky, kteří se stali nyní podle válečného práva otroky, dělili se o majetek Jerusalema, který jim nyní připadl za kořist.

V. [12]. Ta zkáza stihne Edomce za to, že se škodolibostí hleděli kdysi na neštěstí bratrského národa israelského (v. 12—13 d). — „k potupě" a škodolibému posměchu.

V. [13]. Theis přemísťuje v. 13 a b za v. 13 c d; tím získává lepší souvislost. V. 13 c d patří ještě k v. 12., který mluví jen o škodolibosti Esauově, kdežto v. 13 a b patří již k v. 13 e f, který počíná mluviti o tom, kterak se Edomci provinili skutky na svém bratrském národě. — Ve v. 13 c zdůrazněno jest „i ty" bratr Israelův! — „brány lidu" Hospodinova jsou brány jerusalemské (srv. v. 11 c d).

V. [14]. „u východů", t. j. u průlomů do hradeb jerusalemských (Theis), kterými Jerusalemští prchali z města. — Ty, kterým se poštěstilo z města prchnouti, Edomci schytávali, poutali a střežili (= „zavírali"), aby je prodali do otroctví. Srv. Joel 3, (4) 3. 6. 19; Am 1, 6. 9. 11.

V. [15 a]. podává obsah úryvku v. 15 b—21. — Jako potrestá Hospodin Edomce za zločiny, kterých se dopustil na Israelitech, tak ztrestá i pohany za to, co zla způsobili Božímu lidu. — „blízko" = blíže nežli si myslíš a přeješ (Theis). — Ježto Hospodin bude pokutovati všecky pohany za přehmaty na jeho národě, bude pokutován i Esau, jehož křivdy na vyvoleném národě jsou hodnější trestu, protože se neproviňoval na cizinci, ale na své krvi, na svém bratru. Proto („neboť") neměli se jich Edomci dopustiti! Srv. Joel 3, 2. — „vrátí se" řízením Božím, „vrátí" (Vulg) tedy Bůh.

V. [16]. Místo „ustavičně" čítá kritika se LXX: „moje víno". — „vy jste pili", Edomci, kteří byli osloveni ve v. 15 b c. — Když dobyli Edomci spolu s jinými pohany Jerusalema, pořádali, jak snadno se dovtípiti, na Sionu

tak budou píti všichni národové ustavičně;
budou pít a srkat a budou jakoby (nikdy) nebyli.

[17] Ale na hoře Sion bude spása,
a bude svatá;
a vládnouti bude dům Jakobův těmi,
kteří vládli jím.

[18] Dům Jakobův bude oheň
a dům Josefův plamen,
z domu pak Esauova bude strniště,
jež od oněch bude zapáleno a pohlceno,
a nebude zbytků z domu Esauova,
neboť Hospodin mluvil.

[19] A vládnouti budou ti, kteří jsou na jihu
pohořím Esauovým,

---

pitky na oslavu svého vítězství, snad i ve chrámě, který takto znesvětili. Za to budou píti víno (Hospodinovo) v jiném slova smyslu: kalich trestu bude jim vypíti a vysrkati do poslední krůpěje! Srv. Ž 74, 9; Jer 25, 16. 26nn; Job 21, 20 a jj. — Ez 23, 32n. — Abd 16a vykládá Jer 49, 12n; Pláč 4, 21. — „budou jakoby nebyli", kdežto Jahve, ten který jest, bude vždycky. — Theis místo „vy jste pili" překládá: „vy píti budete" a vykládá celý v. 16: „Neboť jako jest jisto, že vy budete pokutováni na mé svaté hoře, budou pokutovaní na mé svaté hoře také všichni ostatní národové, a to tak důkladně, že budou jakožto národové vyhlazeni. Edomcům bude trest jejich snesitelnější, když budou viděti, že i ostatní národové došli zaslouženého trestu. — Ve slovném smyslu splnilo se proroctví vyslovené ve v. 15n, kdykoliv zanikla říše, která potlačovala Israele jako Assyrie a Babylonie. Ve smyslu předobrazném plnilo a plní se toto proroctví, kdykoli zanikají říše nebo osobnosti nepřátelské církvi Boží. Dokonale se splní oběma velikými soudy národů Joel 3, Zach 12, Zjev 19, 19—21 a Ez 38n, Zjev 20, 8n (Theis).

V. [17]. „Den Hospodinův" přinese nepřátelům vyvoleného národa pohromu, národu samému však vysvobození a spásu. Srv. Gn 12, 3; 22, 17n. — Kdo nechce v den soudu zahynouti, ať se přimkne k vyvolenému národu! Dosud budil Abd hrůzu, nyní počíná buditi naději. — „svatá" bude hora Sion, ježto na ni bude svatyně a v té sídliti Bůh, Israelův ochránce a spasitel. Srv. Joel 2, 32; 3, 17. 19. — Judovi dostane se náhrady za škody, které od pohanů byl utrpěl. — „dům Jakobův" = Israel, popředně Judovci (jakožto nositelé a dědicové mesiášských slibů). Srv. Am 9, 12; Ž 2, 8. — Theis se domnívá, že ve smyslu literním splnil se v. 17ab za dob Ezechiášových, kdy sevřelo vojsko Senacheribovo Jerusalem, který se stal jediným útočištěm a záchranou Judovcům; také po návratu ze zajetí babylonského a za dob machabejských našla obec israelská spásu v Jerusalemě. Smrtí kříže, kterou Mesiáš v Jerusalemě podstoupil, došlo tam spásy všecko lidstvo bez rozdílu národnosti; té spásy dojdou dokonale v nebeském Jerusalemě ti, kteří jsou oddáni novozákonnému Jerusalemu, t. j. církvi Kristově

V. [18]. Esau, Edomci, kteří budou pokořeni od pohanů (v. 1—9) budou konečně vyhlazeni od Judovců (= „dům Jakobův") a od Israelitů (= „dům Josefův"); oba totiž domy se spojí zase a společnými silami vítězně napadnou nepřátele, také Edomce. Srv. Os 2, 2; Is 11, 13—16; Jer 31, 18; Ez 37, 16. — Zánik zobrazený hltavým plamenem viz také Is 5, 24; 10, 17.

V. [19]. navazuje na v. 17cd. — Před „územím Efraimovým" vypadlo asi slovo „hora", t. j. horalé (judští). Tak podle LXX Theis. — Hranice Judska (t. j. duchovního Israele, království Božího) budou na všech stranách rozšířeny: na jihu Edomskem, na západě Filištínskem, na severu Efraimskem, na východě Zajordáním. Srv. Gen 28, 14. — Benjamin je tu jmenován, ježto za časů Abdiášových jeho území patřilo k Judsku, činíc s ním jeden politický celek. Srv. Is 54, 2; 1 Mach hl 5. — V literním smyslu počal se tento v. 19 (a v. 17cd) plniti již za Azariáše (769—737) který na jihu podrobil si Edomce a opevnil

ti pak, kteří jsou na rovině,
zemí Filištínských;
vládnouti budou územím Efraimovým, [Samařskem]
a Benjamin vládnouti bude
Galaadskem.

[20] Zajatci z tohoto vojska [, z Israelitů]
vlásti budou všemi místy Kanaanských až do Sarepty,
a zajatci z Jerusalema, již jsou v Bosporu,
vlásti budou městy poledními.
[21] Vysvoboditelé vystoupí na horu Sion,
aby soudili pohoří Esauovo,
a Hospodinu bude náležet královská moc.

---

přístavní město Elat; na západě rozšířil své území na úkor Filišťanů, na východě vynutil si na Amoňanech a Moabanech poplatek (Galaad). Srv. 1 Par 5, 17; 2 Par 26, 10. Na sever se rozšiřovala moc Judska, jak vyplývá z 2 Par 30, 5 n. 11. 18; 34, 6; 35, 22; 4 Král 23, 15. 19. 29. Později šířil panství judské Juda Machabejský ve Filištínsku, v Galaadsku, Edomsku; Jan Hirkanus v Syrii a na území bývalé říše severní, rozbořil chrám na hoře Garizim, dobyl Samaře atd. atd. (Theis). Dokonaleji splnil se v. 19. 17 c d ve smyslu mesiášském. Dům Jakobův jest církev katolická, která si křtem podrobovala a podrobila všecky národy světa.

V. 20. „Zajatci" ti, které byli pohané při dobytí Jerusalema zjímali z vojska judského. Viz výše v. 11. 14. — Tito vojenští zajatci vrátí se ze zajetí a rozšíří území Judovo na sever až do Fénicie, kde leží známé město Sarepta. — „zajatci jerusalemští" jsou ti, o které se Edomci s ostatními pohanskými dobyvateli Jerusalema losem kdysi byli rozdělili; srv. v. 11. Abd nemluví tu o zajatcích z dob Nabuchodonosorových, kteří nebyli prodáni jako živý majetek do otroctví, nýbrž toliko přesazeni do Babylonie! Srv. Joel 3, 1. 6; Am 9, 14. — „Bospor" ztotožňuje Jer podle židovského svého učitele s hebr.: „Sefárad". Nejspíše znamená to hebr. slovo Sardy, hlavní město Lydie, nebo samu tuto maloasijskou krajinu, která sluje na klinových nápisech Dariových persky Sparda, elamsky Išparda a babylonsky Sapardu. Zajatci judští, kteří se vrátí z Lydie, usadí se v jižní Palestině, jejíž obyvatelstvo prořídlo, ježto se odstěhovalo do Edomska (výše v. 19 a b). — „města polední" stojí tu proti krajinám severním, kde byla také Sarepta. Možno, že tu Abd slovem Sefárad označuje ne toliko Lydii, nýbrž celou Malou Asii. (Jiní nalezají krajinu Sefárad ve Španělsku, jiní v jihozápadní Medii (Šaparda na nápisech Sargonových).

V. 21. „Vysvoboditelé" = vítězní vůdcové národa Božího vtáhnou do Jerusalema, a budou odtud jakožto zástupcové Boha vlásti (= „souditi") Edomcům a ostatním pohanům, s nimi společně poraženým. — Tito spasitelové budou jacísi noví „soudcové". Viz o nich Sdc 2, 16. Edomci a pohané s nimi spolčení znamenají tu nepřítele království Božího vůbec. Proti hoře Sionu, středu této říše stojí „pohoří" Esauovo jakožto střed říše Bohu nepřátelské. — Hospodinu bude náležeti královská moc (nejen proto, že jest stvořitel a pán všehomíru, nýbrž) proto, že bude králem zvláštní říše, kterou milostně založí, a která pojme všecky národy světa, jako byl ve S. z. zvláštním králem jednoho národa — israelského. — Srv. Ž 109, 2; Is 34, 2. 5—15; Is 63, 1—6; Ez hll 35 n; Dan 11, 41. — V literním dějinném smyslu splnil se v. 21 (jakož i v. 18) za dob machabejských a později r. 68 po Kristu. Juda Machabejský porazil Edomce několikráte. Jan přijmím Hirkanus (135—106) poddal si Edomce dokonale (r. 128) a přinutil je, aby přijali obřízku a podrobili se židovským zákonům. Od té doby se požidovštili tak, že byli zuřivými Židy, a osudy jejich byly spjaty úzce s osudy Judska. Edomsko bylo připojeno k Judsku a podřízeno židovskému místodržiteli. Jeden z těchto místodržících byl Edomec Antipater, jejž jmenoval r. 47 Cesar správcem celého Judska; Herodes, syn jeho byl r. 40. jmenován od Římanů králem. S Judskem zaniklo pak politicky i Edomsko. V zimě r. 67/68 po Kristu přitrhlo 20.000 edomského vojska na pomoc židovským horlivcům (zuřivcům) a s nimi potřeli velekněze (Ananos) s jeho přívrženci. Když pak bylo území jejich zpustošeno od Šimona

Gerasského a od Cereala, podvelitele Vespasianova, utekla většina Edomců se ženami i s dětmi do Jerusalema. Tam dostali se do krvavého sporu se svými bývalými přáteli, s židovskými střeštěnci. V Jerusalemě, od Římanů obleženém většinou zahynuli mečem, hladem a nemocemi; jen některým podařilo se uprchnouti. Po pádu Jerusalema bylo se zbylými Edomci nakládáno jako se Židy. Zbytky jejich smísili se, jak se zdá, se sousedními kmeny arabskými. Tak zanikl národ Edomců venkoncem. — Ve smyslu vyšším splnil se v. 18. 21. když Judsko stalo se středem a počátkem nového království Božího, které pojalo ve své lůno také pohany; ty vv. plnily se, kdykoliv toto nové království (Mesiášovo) vítězilo nad svými odpůrci a plniti se budou, kdykoliv nad nimi vítěziti bude dále až do konečného vítězství nad nimi při posledním soudu. (Theis a jj).

„MALÍ PROROCI“:

V.

PROROCTVÍ JONÁŠOVO.

1. Hrdina knížečky, řečené Jonáš.[1] jest asi stejnojmenný prorok, syn Amati-ův (Amittajův[2] hebr.), pocházející z Get-Heferu,[3] jenž prorokoval, že hranice říše severní budou rozšířeny zase, jako prve bývaly (4 K ál 14, 25).[4]

2. Účel knížečky možno vysloviti s Condaminem: Chce poučiti, že prozřetelnost, všemohoucnost a milosrdenství Boží se vztahuje na všecky lidi; i největší nepřátelé Israelovi mohou kajícností dojíti odpuštění.[5]

3. Knížečka Jon nepodobá se tak ani knihám prorockým (na př. Os, Joel, Am, Mich) jako spíše úryvkům z knih dějinných, vypravujícím o Eliášovi a Eliseovi, kteří rovněž pracovali v severní říši (3 Král 17—19; 4 Král 2—13). Knížečka nechce popředně poučovati svými stručnými řečmi, nýbrž událostmi podrobně a malebně vypravovanými. Těmi (událostmi) hlásá pravdu, již jiní proroci vyslovovali řečmi: Ani pohané nejsou tak zatvrzelí jako Židé; oni činí pokání na

---

1. „Jóná" znamená „Holub". Není sice nemožno, že měl prorok jméno ptačí, avšak zdá se pravdě podobnější, že „Jóná" je staženina z Jóchánán, t. j. Jahve jest milostivý; slul tak (Jona) také otec sv. Petra. Srv. Mt 16, 17; Jan 21, 15. Ve S z. není jiné osoby, která by slula „Jóná".

2. Amittaj = Pravdivý (Věrný) jest Hospodin (Jahve).

3. Gath-hachefer = dnešní El mešhed (hodinu severně Nazareta). Srv. Jos 19, 13.

4. On (Jeroboam II., 784—744) dobyl končin Israelových od místa, kudy se jde do Ematu až k Moři pouště, podle řeči Hospodina, Boha Israelova, kterou promluvil skrze služebníka svého Jonáše, syna Amatiova, proroka z Getu, který je v Oferu. Žil tedy Jonáš za panování Jeroboama II neb aspoň nikoliv dlouho po něm. — Sv. Jer svědčí, že byl za jeho dob hrob Jonášův tamže (v Get-Oferu) ukazován, dodává však také, že podle jiných se narodil a byl pohřben nedaleko Lyddy (Diospolis). Muslimové ctí hrob Jonášův na zříceninách, rozkládajících se na levém břehu řeky Tigris na východ Mossulu. Není však pochyby, že Jonáš pocházel z říše severní a byl tedy nejspíše pohřben také tam a nikoli v Judsku, tím méně v Assyrii!

5. Knížka bičuje ostře úzkoprsost židovskou, hlásá myšlenku křesťanskou (universalismus lidský proti partikularismu židovskému). Kromě tohoto hlavního poučení proroctví Jonášovo obsahuje také jiné závažné pravdy: Bůh nechce smrti hříšníkovy, ale aby se obrátil a živ byl (Ez 18, 23 32; 33, 11). Hrozby Boží nejsou neodvolatelny. — Veliká moc upřímné kajícnosti. — Židé mají hlásati a šířiti mezi pohany spásu, které se jim dostane. — Pokořena má býti židovská zpupnost, zatvrzelost a zášť k pohanům; představitelem těchto nectností je právě Jonáš. — Marno je prorokovi vzpírati se proti Bohu, který ho volá. — Bůh umí použíti také lidských nedokonalostí k tomu, aby došel svých úradků. — Předobraziti Mesiáše (Mt 12, 39); níže pozn. 7.

několik slov jediného proroka a to cizince, kdežto tito zůstávají hluší k nesčetným výzvám tolika svých vlastních proroků![6]

Z toho o důvodu, jakož i proto, že Jonáš předobrazoval Mesiáše[7] jako jej jiní proroci předpovídali slovy, byla knížečka Jn zařazena mezi knihy pozdějších proroků (malých).[8]

Většina katolických kritiků[9] opírajíc se o podání židovské[10] o výroky Kristovy[11] a o podání křesťanské pokládá dosud Jon za knihu dějinnou proti kritikům nekatolickým,[12] kteří jí upírají cenu dějepisnou[13] přičítajíce jí roztodivné tvary slovesné.[14] V době

---

6. „Muži ninivští povstanou na soudě s pokolením tímto a odsoudí je, neboť učinili pokání na kázání Jonášovo, a hle, více než Jonáš jest tuto" (Mt 12, 41).

7. „Pokolení zlé a cizoložné žádá znamení, a znamení nebude mu dáno, leč znamení proroka Jonáše. Jako totiž Jonáš byl v břiše velké ryby tři dni a tři noci, tak bude Syn člověka v nitru země tři dni a tři noci. (Mt 12, 39 n). — Srv. 1 Kor 15, 4. („podle Písem").

8. Kniha začíná také po způsobu knih prorockých: „Hospodin oslovil..." (1, 1). — V hebr. a Vulg zabírá páté místo (před Micheášem), v LXX šesté (za Mich.).

9. Na př. Knabenbauer, Cornely, Kaulen-Hoberg, Schöpfer, Hetzenauer, Zschokke, Selbst, Döller, Hudal, Höpfl.

10. Podle řeckého znění Tob 14, 4 (t. j. podle rukopisů B a A) napomíná Tobiáš syna svého: „Odejdi, dítě, do Medie, neboť věřím všemu, co řekl prorok Jonáš o Ninive, že bude vyvráceno". — Dlužno však doznati, že toto místo je slabý důvod pro přísně dějinný ráz knihy Jon. Neboť kniha, která přece vypravuje, že Ninivané činili pokání a tím odvrátili od svého města zkázu, neposkytovala starému Tobiáši důvodu k tomu, aby ukládal synu svému město opustiti. Kromě toho slovo „Jonáš" je tam pochybno: v překladu syrském ani ve Vulg není a rukopis Sinajský má místo něho „Nahum", což jest čtení pravděpodobnější (Gutberlet, Cornely, Simpson). Konečně viz, co bylo řečeno o dějepisné ceně knihy Tob, ve které domnělá narážka na knihu Jon se naskytá. (I. sv. str. 1287). — Ve 3 Mach 6, 8. uvedena jest záchrana Jonášova v lůně mořské obludy mezi jinými událostmi dějinnými. Jiná místa, která podávají židovské podání o dějepisné ceně Jon, jsou Starožitnosti Josefa Flavia (IX. 10, 2) a targum Jonatanův k Nah 1, 1.

11. Mt 12, 39-42 uvedený výše v pozn. 7. Z tohoto výroku možno vyvozovati, že Kristus stavě sebe proti Jonášovi pokládal Jonáše za dějinnou osobnost jako byl sám, že pokládal za dějinné osoby Ninivany, které staví proti dějinným svým vrstevníkům, ano že pokládal i třídenní pobyt Jonášův v lůně ryby za historickou událost, jakou byl třídenní pobyt jeho v lůně země. — Podle Lk 11, 29—32. pravil Ježíš Židům: „Pokolení toto jest pokolení nešlechetné; žádá znamení, ale znamení nebude mu dáno, leč znamení proroka Jonáše. Jako totiž Jonáš stal se znamením pro Ninivské, tak bude i Syn člověka pro pokolení toto. Královna jihu povstane na soudě s muži pokolení tohoto a odsoudí je, neboť přišla od končin země, aby uslyšela moudrost Šalamounovu; a hle, více než Šalomoun jest tuto. Muži ninivští povstanou na soudě s pokolením tímto a odsoudí je, neboť učinili pokání na kázání Jonášovo, a hle, více než Jonáš jest tuto". Jako byly Šalomoun a královna ze Sáby skutečné osoby dějinné, tak dlužno pokládati i Jonáše za osobu historickou a jeho úspěšné působení v Ninive (obsah to jeho knihy) za vypravování událostí skutečných.

12. Zejména od XVIII. století. Zázračné záchraně Jon v rybím břiše posmíval se již Lucián ze Samosaty (ve II. stol. křesť.) a po něm jiní mnozí.

13. Kdyby byl chtěl spisovatel knihy Jon podati dílo přísně dějinné nebyl by prý pomlčel o mnohých podrobnostech, jako kde byl Jonáš na pevninu vyvržen, jak slul assyrský král, za něhož se obsah Jon odehrál, nebyl by prý ani pomlčel o dalších osudech proroka Jonáše. Také prý v jiných knihách není zmínky o výsledku kázání Jonášova ani o tom, jak dlouho kajícnost Ninivanů potrvala. Důsledně bylo by nám však vůbec prohlásiti všecky prameny starých dějin za nedějinné, ježto všecky obsahují mnoho mezer neodpovídajíce na nesčetné otázky, které nás napadají při kritické jejich četbě. Nezmiňují-li se jiné

nejnovější také někteří katoličtí vykladatelé[15] připouštějí možnost, že jest Jon snad kniha, která má za úkol podati nábožensko-mravní poučení v rouchu zdánlivě dějepisném, že je to tedy podobenství, nebo jinotaj nebo jiný podobný druh slovesný, který nečiní nároku na to, aby pokládán byl za přísné dějiny.[16]

---

knihy o poslání Jonášově, zejména Nahum, který měl skutečně proč se o něm zmíniti, možno věc vysvětliti pozdějším původem knihy Jon (viz níže). — Jiný důvod, který bývá uváděn jest množství zázraků v knížečce vypravovaných. Všecko jest prý v ní zázračné. Neposlušného proroka pronásleduje bouře, los padá hned na pravého vinníka, bouře hned zase ustává, jak byl Jonáš vržen do moře. K záchraně Jonášově jest ihned pohotově veliká ryba, prorok zůstává v břiše jejím živ, ryba jej živého vyvrhuje, zázračný strom vyroste za jeden den; červ a žhavý vítr jest opět pohotově, aby svou zhoubnou činností názorně Jonáše poučil. — Kamenem úrazu jest zejména záchrana Jonášova v břiše veliké ryby. Na to však odpověděl již Aug: „Buď postrádají všecky Boží zázraky hodnověrnosti, anebo není příčiny, proč by právě tento víry nezasluhoval". — Zázračná záchrana Jonášova v rybě nečiní více potíží nežli některé jiné zázraky biblické, jako na př. záchrana tří jinochů v peci ohnivé, jimž neshořel ani šat (Dan 3) nebo vzkříšení Lazara, který byl již čtyři dny v hrobě a jehož tělo počalo již zahnívati (Jan 11, 39—45) Döller. — Také starší nekatolíci hájili dějinného rázu knížečky Jon. Aby ho uhájili, vykládali rybí zázrak způsobem, který budí dnes útrpný úsměv. Plul prý právě okolo jiný koráb, zvaný „Velká ryba", a ten vzal Jonáše na palubu a vylodil ho na břeh! — Podle jiných zachránil se prý Jon na hřbetě zvířete, jež plavci zabili a spolu s Jonášem do moře hodili! Nebo Jon padl na delfína, který ho na hřbetě dopravil ke břehu! Nebo zůstal vězeti rybě ve tlamě nebo v hrdle a nikoli v břiše. Nebo Jonáš v rybě zemřel, ale Bůh jej zase prý vzkřísil! Netřeba vyvraceti těchto výkladů, uvedených jen pro jejich výstřednost a zvláštnost (kuriositu). (Döller.)

[14]. Jedni mají knihu Jon za volnou povídku s dějinným jádrem, jiní v ní vidí prorockou legendu, jiní poučné vypravování nebo podobenství, nebo jinotaj (allegorii), podle jiných knížečka vypravuje pod vymyšlenými jmény události krále Manase (v prvních dvou hll) a Josiáše (ve druhých dvou hlavách). Podle jiných jsou v knížečce vypravovány náznačně osudy národa israelského: Jonáš, Holub naznačuje národ israelský který i na jiných místech Písma Ž 54, 7—9; 55, 1; 67, 14) bývá připodobňován k holubici; břich ryby znamená prý zajetí babylonské, ve kterém Israel byl zachráněn tím, že byl pohnut k pokání a ze kterého byl zase vyvržen a pod Takový výklad nechápe, že úmyslem spisovatelovým bylo vylíčiti osobní zážitek prorokův! — Jiným zdá se býti kniha Jon „midraš" (viz k 2 Par 13, 22), který byl snad původně za 4 Král 14, 27. Jiní tvrdí, že to, co knížečka vypravuje bylo toliko vidění (mnozí středověcí učenci židovští) nebo dokonce jen sen (jiní židovští mistři). Jiní vidí v Jon satiru nebo lidový šprým, jiní dějepisný román nebo pohádkovou novellu, jiní bájku, jiní lidovou pověst nebo dokonce mythos, podobný prý babylonské báji o Oannovi (zachované u Berosa) a Adonis-Tammuzovi nebo (podle jiných) řecké báji o Hesioně a Heraklovi, případně o Andromedě a Perseovi. Jiní hledali podobné báje v Indii jiní v Egyptě, jiní u jiných národů. Všecky pokusy nalézti vnitřní podobnosti knížečky Jon mythům pohanským se zhroutily; nalezeny podobnosti toliko vnější, nikde nenalezena vznešená myšlenka náboženskomravní, kterou jest knížečka Jon provanuta, a kterou vyniká nad pohanské báje jako obloha nebeská nad zemí. (Viz, co bylo řečeno výše o účelu knihy.)

[15]. Riessler, Hoonacker, Lesetre, Holzhey, N. Peters, Tobac.

[16]. Viz výnos papežské biblické komise z 23. června 1905 v I. sv. str. 10, pozn. 1. Nelze říci, že důkaz, žádaný od řečené komise, byl od jmenovaných katolických kritiků podán. Pokoušejí se jej podati takto: Je-li ta ona kniha přísně dějepisná nebo toliko poučná bez nároků na přísnou dějinnost, jest otázka zpravidla slovesnostní (literární), a nikoli filosofická ani bohoslovecká. Možno se domnívati, že také literární kritika jest povolána, aby tuto otázku v příčině knihy Jon rozřešila, třebaže tu souvisí úzce s otázkami bohosloveckými. Buďto shledá literární kritika, že Jon jest kniha přísně dějepisná a pak bude dlužno přijmouti za skutečné zázraky všecko to, co jest v ní jakožto zázračné vypravováno, nebo vyšetří literární kritika, že Jon nečiní nároku na dějiny, že je to spis toliko po-

4. Většina židovských i křesťanských vykladatelů[17] měla za to, že knihu Jon napsal sám hrdina její, že tedy vznikla za panování Je-

---

učný (podobenství, jinotaj nebo pod.) s pozadím dějinným nebo bez něho. — Okolnost, že kniha vypravuje zázraky, nestačí k tomu, abychom předem již hájili nebo popírali dějepisný ráz knihy! (Tobac.) Podle Hoonackera Spasitel vážil pro výroky výše uvedené prvky svého poučení a výrazy k svým přirovnáním z knihy Jon, avšak nevyslovil se nikterak o tom, zdali ty prvky, kterých použil podávají skutečnost anebo jsou smyšleny. Příklad Jonášův a Ninivanů má tutéž cenu a význam v poučení Kristově ať je vzat z přísných dějin nebo jen z podobenství. Jakoby Spasitel byl řekl svým odpůrcům: „Četli jste v knize Jon, že se Ninivané obrátili na slovo Jonášovo; příklad jejich jest vaše odsouzení, neboť ten, kdo vám káže pokání, jest větší nežli byl Jon. Shledali jste tam, že Ninivanům nedostalo se jiného znamení (zázračného) nežli slova Jonášova; nadarmo žádáte pronikavého znamení na nebi, nebudete míti jiného znamení nežli slov Syna člověkova Četli jste, že on zůstal tři dny a tři noci v břiše veliké ryby. Syn člověkův zůstane také tři dny a tři noci v lůně země“. Dějinný ráz královny ze Sáby mohl býti v řeči Kristově velmi dobře spřežen s prvky smyšlenými podobně jako bývá po boku hříšnice (historické osoby) známé z evangelických vypravování uváděn marnotratný syn z pouhého podobenství jakožto příklad kajícnosti. Sv. Jan Zlat. napsal, že zlý duch úpí, když vidí, kterak se zdvíhá nevěstka, publikán, lotr ... Publikán vzatý z podobenství vystupuje tu právě tak jako historičtí kajícníci, o kterých byl řečník mluvil výše (Condamin, Tobac). — Užívati známých prvků slovesných, bez záruky jejich dějinnosti není ojedinělým případem ani v Písmě ani v praksi církve, která při své bohoslužbě prosí za duši mrtvého: „aby s chudým kdysi Lazarem věčného došel odpočinku“. — Žid 7, 3. řečeno jest o Melchisedechovi ne podle dějin skutečných, nýbrž podle způsobu, jakým jest v Gn uveden, že byl bez otce, bez matky a bez rodopisu (Condamin) Hoonacker dovolává se výroku sv. Pavla (2 Tim 3, 8): „Jako však Jannes a Jambres protivili se Mojžíšovi, tak i tito protiví se pravdě...“ Ex 7, 11. 22. jména těch čarodějů neudává, sv. Pavel vzal je nejspíše z židovského podání jako Talmud a Targum Jonatanův. Nebylo prý třeba, aby zjevením Božím byla sv. Pavlu zajištěna dějinnost jmen uvedených a určitých dvou osob, jimž ta jména příslušela. — 1 Kor 10, 4. sv. Pavel napsal: „Všichni pili týž nápoj duchovní; pili jej totiž z duchovní skály, která šla s nimi, tou skalou pak byl Kristus“. Apoštol národů navazuje tu prý na rabínskou báji, vymyšlenou nejspíše na základě Ž 104, 41, že skála, ze které byl Mojžíš vyvodil vodu (Ex 17, 6), chodila ustavičně za sbory israelskými po poušti zásobujíc je vodou; tou bájí mělo býti naznačeno, že Israelité, putující po poušti, neměli nedostatek vody. Pavel chtěl říci, že v tomto zázračném dostatku vody jest předobrazena plnost milostí Božích, které Kristus zjednal. Nikterak netřeba prý předpokládati, že sv. Pavel chtěl tvrditi, že ona bájka je skutečná událost dějinná. — Přispůsobil-li se Pavel v tomto případě (1 Kor 10, 4) k rabínské bájce, proč prý nebyl by se mohl Kristus přispůsobiti podobně Mt 12, 39—42; Lk 11, 29—32? — Juda ve svém listě v. 9n píše: „Když archanděl Michael maje spor s ďáblem přel se s ním o tělo Mojžíšovo, neosmělil se vynésti soudu potupného, nýbrž řekl: „Přikaž tobě Bůh“, tito však tupí, čeho neznají“ (tupí Krista Pána a mocnosti pekelné). Podle Hoonackera je toto přirovnání vypůjčeno z apokryfu „Nanebevzetí Mojžíše“ (podle jiných Juda i spisovatel řečeného apokryfu vážili z téhož pramene — z ústního podání). Hoonackerovi nezdá se býti nutno předpokládati, že Juda byl zvláštním zjevením Božím upozorněn, že zpráva, kterou uvádí z apokryfní knihy, má ráz přísně historický; mohl vzíti spor archandělův s ďáblem jakožto údaj literární a použíti ho k vyslovení protivy, kterou měl na mysli. Podobně prý o něco dále ve v. 14. mluví o původu knihy Henoch podle běžné domněnky („Předpověděl však také o nich sedmý patriarcha od Adama, Henoch řka...) aniž ukazuje, že byl v této příčině omilostněn zvláštním zjevením“ (Srv. proti tomu poznámku Sýkorovu k tomuto místu: „Slova ta jsou uvedena nejspíše na základě ústního podání židovského a nikoli z apokryfní knihy Henochovy; do té spíše dostala se slova podobná také z podání ústního). — Snad bylo by možno připojiti Mt 23, 35, kde jsou uvedeny muky Abelovy a Zachariášovy jakožto počátek a konec dějin židovských, protože o onom vypravuje první a o tomto poslední kniha Bible (2 Par 24). Tobac. — Proti důkazu historičnosti knihy Jon, váženému z křesťanské tradice (výše pozn. 11) volnější škola katolických kritiků

roboama II. Proti tomu nekatoličtí kritikové, kromě nepatrných výjimek, knížečku Jonášovi proroku upírají, kladouce ji do časů pozdějších, ačkoli se velmi rozcházejí tu, kdy stanoví přesněji dobu, kdy vznikla. Za dob novějších také mnozí katoličtí kritikové přejí domněnce, že kniha ve tvaru dnešním napsána byla teprve po pádu Ninive t. j. po r. 606 před Kr.[18] (Höpfl, Hudal, a prve již Hoonacker (Jon nebyl napsán před polovicí pátého století). Holzhey (Jon byl napsán mezi r. 400—300 před Kr), Riessler (před r. 200). Není pochyby o tom, že kniha byla napsána v Palestině

5. Knížečka Jonášova (nebo „O Jonášovi" srv. knihu „Soudců", t. j. o soudcích a pod) nejeví žádných trhlin nebo švů, že by

---

namítá: Nejde o pravdu náboženskou, nebo takovou, která nutně souvisí s pravdou víry, nýbrž o otázku literární, ve které není ani souhlas otců neomylný, tím méně, ježto otcové neobírají se touto otázkou přesně vymezenou. Ostatně toho souhlasu ani není: výklad historický nebyl pokládán za závazný, kdyžtě bylo volno podávati výklad jen allegorický (jinotajný). Sv. Řehoř Naz. a Teofylakt vykládali bez jediného slova odmítavého knihu Jon takto (allegoricky). „Nesmíme nevěděti" praví Teofylakt, „že někteří připouštějí, že neposlušnost Jonášova, jeho útěk a ostatek nejsou dějiny". Jonáš byl podle Teofylaktova výkladu zmítán bouří svých trapných myšlenek. Byl pohlcen rybou a poté zachráněn, to znamená, že myslil na pád Israelův a na záchranu zbytků jeho. Dále jest v obraze předpověděno, že se pohané obrátí. Prorok není tísněn jejich spásou, ale zkázou Israelovou. — Místo knížečky Jonášovy mezi proroky (pozdějšími) a nikoli mezi knihami historickými („proroky přednějšími") svědčí pro to, že sběratelé ji pokládali spíše za poučnou nežli přísně dějepisnou. — Má-li Jon ráz jen poučný, snadno si vysvětliti, že Jon zpívá žalm v břiše veliké ryby, snadno viděti krásně a malebně zobrazenou všemohoucnost Boží v rybě, která Jonáše polkla, ve skočci, který rychle vzrostl a zase uschl; snadno si vysvětliti, že byl Jonáš vysvobozen z proudů vod, které se mu valily přes hlavu, z mořských řas, které ho obkličily, z podsvětí. I kdyby byl spisovatel přizpůsobil tento žalm k poměrům, ve kterých byl Jonáš, neplynulo by z toho, že pokládal by za přísně dějinné vše, co vypravuje; tím méně lze mu podkládati tento názor, kdyžtě si nedal ani práci, aby žalm stavu svého hrdiny přizpůsobil! (Tobac.) Sv. Jer napsal v úvodě do proroka Jon: „Vím, že staří církevní spisovatelé, jak řečtí tak i latinští, mnoho řekli o této knize, a tolika otázkami že ani tak neotevřeli jako spíše zavřeli její smysl, že výklad jejich potřebuje výkladu a že čtenář odchází mnohem nejistější nežli byl prve, než počal čísti". Tyto různosti nemohly se týkati výkladu znění, které jest jednoduché a prostičké, nýbrž celkového pojetí knihy (Hoonacker).

17. Na př.: Scholz, Kaulen, Cornely, Knabenbauer, Zschokke, Trochon, Meignan, Schenz, Ermoni, Selbst a jj.

18. Závažný důvod pro toto mínění jest poznámka Jon 3, 3. že Ninive bylo veliké město, která zdá se předpokládati, že za doby, kdy spisovatel Jon psal, Ninive již velikým městem nebylo, že bylo tedy vyvráceno, což se stalo r. 606 před Kr. — Pozdějším vznikem knihy Jon lze také snáze vysvětliti aramská slova, jež se v ní vyskytují. — Z okolnosti, že Sir (49, 12) jmenuje také „dvanácte proroků", mezi nimiž byla jistě také Jon, vyplývá pouze tolik, že knížečka byla napsána před r. 200, kdyžtě Sirachovec psal kolem r. 174. — Jisto jest, že Jonáš nehraje v knížečce podle něho pojmenované závidění hodnou úlohu, která by přispívala k jeho cti. Z toho možno vyvozovati, že by sám sotva byl sebe takto líčil; týmž právem však možno z toho vyvozovati, že by sotva jiný se byl odvážil muže Božího nakresliti způsobem tak málo lichotivým, když dlužno předpokládati, že si spisovatel mužů Božích vážil. — Není rozhodujícím důvodem třetí osoba, ve které knížečka mluví o Jonášovi, ježto také jiní spisovatelé mluvívali o sobě v osobě třetí, na př. Is, Jer, Ez i spisovatelé světští jako Cesar, jj. aniž lze jim proto knihy jejich upírati. — Myšlenky o spáse pohanů vyskytují se již záhy u Am 9, 7; Is 2, 2n; Os 2, 24 a zakládají se na slibech, daných již patriarchům (Gn 12, 3; 18, 18; 22, 17n; 26, 3n; 28, 13n.)

možno bylo mluviti o dvou nebo několika pramenech, z nichž prý byla složena.

6. Jak vysoce si křesťané Jon vážili, vysvítá z toho, že býval velmi často v katakombách vyobrazován jakožto předobraz Krista, vítěze nad smrtí. Ryba, jež Jonáše sice pohltila, ale byla donucena je vyvrhnouti, znamenala jim pekelného obra, jemuž měl Bůh duši zemřelého vyrvati. Ještě dnes modlí se církev na popelečnou středu: „Všemohoucí věčný Bože, jenž jsi nad Ninivany, kteří v popelu a v žínici se káli, smilovati se ráčil, uděl milostivě, ať příkladu jejich tak následujeme, bychom došli jak oni také odpuštění. Skrze Ježíše Krista...“

ČÁST PRVÁ (hl 1 n).

Jonáš hledí se vymknouti příkazu Božímu, aby kázal pokání v Ninive (1, 1—3). Na lodi, po které chtěl uprchnouti, bylo shledáno, že zavinil bouři, která námořníky ohrožuje; i byl vržen do moře a pohlcen od veliké ryby (1, 4—2, 1). Když jej ryba vyvrhla na pevninu, děkoval Hospodinu chvalozpěvem (2, 2—11).

Hlava 1 — [1] Hospodin oslovil Jonáše, syna Amatiova, takto: [2] „Vstaň [ ] jdi do Ninive, města velikého, a kaž v ně , neboť vystoupila zloba jeho přede mne." [3] Avšak Jonáš vstal, aby utekl do Tarsise daleko od Hospodina. Sestoupil do Joppe a našel loď, která měla odplouti do Tarsise; zaplatil příslušné jízdné a sestoupil do ní, aby se odebral s nimi do Tarsise daleko od Hospodina.

Hl. 1. — V. [1]. O významu slov „Jóná" a Amittaj" viz výše úvod na str. 389. — (Jiní vykládají „Jóná" Holubař, jiní (jakožto zkratku z) Jehónáthán = Hospodin dal; jiní „Násilník", Jer překládá: „Bolestný").

V. [2]. „v něm" = k němu proti němu) — Nespojeneé „vstaň, jdi" (hebr) naznačuje rychlost, s jakou má Jon vykonati Boží příkaz. Tím náhlým tónem byl Jon nemile překvapen. — Co měl kázati, Bůh Jonášovi podrobněji udal. Srv. níže 3, 4. — „Ninive" souvisí se jménem bohyně starobabylonské „Niná", dcery boha Ea, která jak se zdá — postupem doby splynula s bohyní Ištar, ježto Ninive sluje „zamilovaným městem Ištařiným" Pochybno jest, bylo-li město nazváno podle bohyně nebo naopak bohyně podle města. Název města mohl by znamenati „Město ryby (nún)" nebo „Tučnou pastvinu" nebo „Bydliště" vůbec. — Kdo město založil, viz Gn 10, 11. Senacherib je povýšil na své královské sídelní město (4 Král 19, 36), kdežto prve bydlili v něm assyrští králové jen občas (od dob Asurnasirpalových 884 60). Zdá se, že Ninive činilo s jinými třemi městy (Rechobot—Ir, Chale a Resen Gn 10, 11) veleměsto (čtyřměstí) Diodor je nazývá největším m stem starověkým (II, 3). Podle Strabona (XVI 1, 5) bylo Ninive mnohem větší nežli Babylon. Bylo, jak samozřejmo, opevněno a v ohrazeném prostoru byly také zahrady a role, jak dlužno se dohadovati z toho, že Ninivští drželi si mnoho dobytka (4, 11). Na místech bývalého veleměsta jsou dnes zejména dva pahorky, jeden na severu (Kujundžik) a druhý na jihu (Nebi —Júnus, t. j. prorok Jonáš) s vesnicí Nunia na jihu). — Velikost města je tu zdůrazněna, aby bylo zřejmo, že jest v něm mnoho obyvatelstva, také nevinných dětí, i dobytka, že tedy zkáza tolika životů nemůže býti Bohu lhostejna. — Mravní zloba vystoupila před Hospodina, t. j. křičí k němu se země jako kdysi volala zloba Sodomy (Gn 18, 20 n). Podrobněji vypisuje tu mravní zkaženost níže prorok Nahum (3, 1). Také na jiných místech líčí Písmo assyrskou krutost věrolomnost (Is 10, 6) a zpupnost (Is 37, 24; Ez 31, 10 n; Sof 2, 15). („Prušáci starého Východu").

V. [3]. Jonáš v zaslepenosti, proroka málo hodné, chce před Hospodinem utéci po moři, proto utíká do přístavu na západ kdežto měl se bráti na východ! Přišed do Jope nalezl koráb, který měl plouti do dalekého Taršíše. Byla to pro Jonáše vítaná příležitost. Dříve sotva věděl o lodi, která pojede až na kraj světa! Pohané se domnívali, že moc boha sahá jen potud, pokud se rozkládá jeho země nebo pokud sídlí jeho národ; pohan mohl tedy podle svých mnohobožských názorů utéci některému bohu Ne tak Israelita, tím méně prorok israelský, který věděl, že moc Tvůrce nebe, země i moře není obmezena toliko na Palestinu.

Hospodin však spustil vítr veliký na moře, že nastala na moři veliká bouře a lodi hrozilo, že se ztroskotá. [5] Plavci se báli a volali, každý k bohu svému a vmetali nářadí, které na lodi bylo, do moře, aby jim bylo ulehčeno.

Jonáš pak byl sestoupil dovnitř lodi, lehl si a tvrdě spal. [6] I přistoupil k němu velitel lodi a řekl mu: „Co ty se poddáváš spánku? Vstaň, vzývej boha svého! Snad (ten) bůh rozpomene se na nás, a nezahyneme."

[7] I řekli si vespolek: „Nuže, vrzme losy, abychom zvěděli, čí vinou nás toto neštěstí potkalo!" Když metali losy, los padl na Jo-

---

Jonáš níže ve v. 9. vyznává, že Hospodin, před kterým utíká, učinil pevninu i moře! V Jonáši, který představuje Žida, je tu šleháno židovské sobectví, které se domnívalo, že Hospodin proroka omilostňuje toliko v Palestině, a nikde jinde! — Spisovatel velmi dovedně zatajuje příčinu, proč Jon utíká, aby upokojil vzbuzenou zvědavost teprve na konci knihy: 4, 2. — První „do Tarsise" řečeno jest předběžně (prolepticky). Taršíš = Tartessus, země, řeka a město na Guadalquiviru (v jihozápadním Španělsku), asi tam, kde je dnes Cadix. Jer 10, 9; Ez 27, 12. Z Jope tam jezdily veliké lodi, zvané taršíšské. Viz Is 2, 16; 23, 10. — „Sestoupil" s hor Judských, nejspíše z Jerusalema. — Jope známý přístav, který býval v rukou Filišťanů a Féničanů. Židé zmocnili se ho teprve za časů Machabejských. (1 Mach 10, 74 nn a jj). Viz Jos 19, 46. a jj. — „příslušné" jedné osobě za cestu, kterou loď vykoná z Jope do Taršíše. (Přehnaný jest výklad, že Jon pronajal si sám celou loď, jen aby co nejdříve odplula s ním, nečekajíc na jiné cestující, nečekajíc ani, až naloží přichystané zboží! — „s nimi" s námořníky na taršíšské lodi.

V. [4]. „však" proti úmyslu Jonášovu před Hospodinem uprchnouti. — „spustil" — shodil náhle s výšin, kde podle prostonárodního přírodopisu starovýchodního byly větry drženy v jakýchsi zásobárnách. Srv. Jer 10, 13; 51, 16; Ž 134, (135), 7. Jsou Hospodinovi k službám jako poslušní sluhové. Srv Zach 6, 5; Ž 103 (104), 4; 148, 8. Jon utíkaje před Hospodinem s pevniny nachází ho na vlnách. (Tertullian). — Lodi hrozilo nebezpečí, ne-li na širém moři, tedy u břehu jafského, kde jest dosud mnoho nebezpečných skalisek, jež působí plavcům starosti.

V. [5]. „jim" námořníkům, které tížilo nebezpečí jako těžký kámen. (Podle Vulg: „aby se odlehčila od něno" (loď od nářadí). Plavci byli pohané ze všelijakých národů nebo Féničané ze všelijakých měst, mohl tedy volati každý buď ke svému bohu národnímu nebo k bohu (baalu) svého města. Staří mívali na přídi nebo zádi lodí modly svých bůžků. Moudr (14, 1). — „nářadí" a zboží, nejspíše obilí (3 Král 5, 11; Ez 27, 17; Sk 12, 20. Když bylo vyházeno zboží do moře nabyla loď menší váhy a menšího ponoru, že mohla po vlnách snaze býti zmítána, ale nesnáze ponořena; možno, že měli plavci také jiný důvod, proč lodi ulevili. — „byl sestoupil" již před bouří do podpalubí a zalezl nejspíše mezi zboží; když plavci to zboží vynášeli na palubu, aby je vházeli do moře, nalezli mezi nimi tvrdě spícího Jonáše, oznámili věc kapitánu a ten k němu nyní přichází Tvrdý spánek za hukotu mořské bouře byl všem nápadný. — Spánek dostavuje se po starostech, po velikém duševním napětí Jonášově. Tvrdý spánek mohl by znamenati netečnost národa israelského ke všemu hřímání proroků, zatvrzelost Israele, kterého Jon tu představuje.

V. [6]. „co se poddáváš spánku", (LXX:) Co chrápeš? — Je známa snaha mnohobožských pohanů neopomenouti ani jediného, ani neznámého boha, který by se mohl hněvati na člověka. V tomto případě mohl by hněvající se bůh býti bůh Jonášův, i toho tedy dlužno prositi! — V kapitánu bylo by možno viděti pohanstvo (Ninivany), jež budí svou příkladnou kajícností Israelity ze spánku nekajícnosti. — Je přirozeno, že každý ve svém nebezpečí doufá více v pomoc jiného (Jer). — Pravděpodobně Jon poslechl výzvy kapitánovy a modlil se. Spisovatel o tom pomlčel, snad proto, aby zdůraznil více nekajícnost a zatvrzelost Israelitů, jež Jon představoval.

V. [7]. Když se byli námořníci marně ke svým bohům modlili, dohadovali se, jak bylo mezi pohany obyčejem, že bouři a vlnobití zavinil některý z nich nebo z cestujících, a ten tedy že má za svou vinu pykati, aby netrpěli nevinní s vinnými. Staří se vesměs domnívali, že losy nebo kostkami odpovídá božstvo (Srv. také posvátné osudí u Israelitů). Viz Jos 7, 14—22 (Achan); 1 Sam 14, 42 (Jonatas). Losováno bylo šípy, vloženými do toulu; možno se dohadovati, že

náše. [8] Tu mu řekli: „Pověz nám, pro koho toto neštěstí nás potkalo, jaké máš zaměstnání, (odkud přicházíš), která země je tvůj domov, [a kam jdeš] a z kterého národa jsi ty?“ [9] Odpověděl jim: „Hebrej jsem já a ctím Hospodina, Boha nebes, jenž učinil moře i pevninu.“ [10] Tu zděsili se ti muži bázní velikou a řekli mu: „Cos to učinil?“ — Věděli totiž ti muži, že utíká daleko od Hospodina, protože jim to byl oznámil. — [11] A tázali se ho: „Jak máme s tebou naložiti, aby moře přestalo (se bouřiti) proti nám?“ — Moře totiž se vzdouvalo dál a dále. — [12] Odpověděl jim: „Vezměte mě a uvrzte do moře, i přestane moře (se bouřiti) proti vám; neboť já vím, že pro mne bouře tato veliká přišla na vás.“ [13] I veslovali ti muži, aby se vrátili k zemi, ale

---

i námořníci byli proti možným útokům ozbrojeni šípy, jichž mohli použíti i za losy. Mohli míti také pomalované, popsané kaménky nebo kostky, kterými jindy si hráli; mohli míti tabulky, na které napsali svá jména. Losy metali, tahali z osudí, kalicha nebo z nádoru (nádorce) t. j. z rance utvořeného vpředu nad pasem z cípů roucha od krku dolů rozstříženého. Srv. Přís 16, 33. — Jonáš nemusel dáti dojít k tomu, aby bylo losováno, mohl se hned přiznati; neučinil tak nejspíše proto, že se domníval, že mezi pohany může býti zločinec, nebo mohou býti zločinci větší než byl Jonáš hříšník. Možno, že chtěl spisovatel tímto rysem zdůrazniti opět zaslepené sebevědomí a přeceňování Israelitů, kteří viděli hříchy toliko na pohanech a nikoliv na sobě.

V. [8]. „pro koho“: kdo jsi ty, pro něhož... „kam jdeš“ jest bezúčelná otázka (glosa), když̌tě věděli plavci, že loď pluje do Taršiše; na místě jest proti tomu otazka hebr: „odkud přicházíš“. — Zvědí-li plavci, odkud Jon přichází, dovtípí se také, který bůh se hněvá a Jonáš jim snad poví, jak dlužno toho boha usmířiti. Na zaměstnání se ptají snad proto, že cechy mívaly již tehdy své strážné bohy. Nahromaděnými otázkami vyslovena jest starostlivá snaha přesně vyšetřiti, který bůh jest rozhněván. Možno však také, že spisovateli nešlo o nic jiného, než podati obyčej, podle kterého se neznámí při setkání zahrnují četnými ustálenými dotazy. Srv. 1 Sam 30, 13.

V. [9]. „Hebreové“ zvali se „synové Israelovi“ v rozmluvách s cizinci jako Gn 40, 15; Ex 2, 7; 3, 18; 5, 3. a jj. — Tak jmenováni byli také od cizinců (Gn 39, 14; 41, 12. a jj). Srv. také Gn 14, 13. — „Hospodina“ = Jahve. — Bůh nebe sluje také Gn 24, 3. 7; Dan 2, 18; Neh 1, 4. — Jonáš, vyznávající, že Hospodin učinil moře i pevninu, přiznává se, jak pošetile jedná, když utíká před Hospodinem, jemuž utéci není možno, vyznává, že Hospodin seslal bouři na loď, Hospodin pro Jonáše, že však nechybil neuctivostí k němu nýbrž samoláskou (4, 2) Döller. K tomuto vyznání připojil pravděpodobně Jon i přiznání, že utíká před tímto Hospodinem (v. 10b). Tím lze vysvětliti otázku: „Cos to učinil?“ i hrůzu která plavce pojala (v. 10a). (Lüderwald-Döller). — „ctím“ = za Boha uznávám a vyznávám (slovně: „bojím se“).

V. [10]. „Cos“. V té otázce tkví projev hrůzy a výtky. Srv. Gn 3, 13. Jonáš jim byl oznámil, jak se možno dohadovati, ne toliko, že před Hospodinem utíká, ale také že Hospodin ho posílá do Ninive, kde má kázati jakožto muž Boží, prorok, jeho jménem, že však nechce poslechnouti. Plavci se hrozí této neposlušnosti. Nebylo slýcháno, aby prorok svého boha neposlechl, když jej volá. Kromě toho slyšeli zajisté o veliké moci boha Jonášova. Srv. Ex 15, 15; Jos 2, 9; 5, 1; 1 Král 4, 7; Judit 5, 9n.

V. [11]. Plavci cítí podle svých názorů pohanských, že usmíří Hospodina boha Jonášova, budou-li mu obětovati Jonáše; cítí, že se moře utiší, vhodí-li do něho tuto oběť lidskou; cítí, že se lodi uleví, až se zbaví člověka hříšného. Váhají, však, ježto se bojí zabíti člověka, muže Božího, proroka, jemuž se dostalo zjevení od Boha. Snad by se mohl na ně rozhněvati ještě více, kdyby mu vyvolenou jeho osobu, třebaže nyní neposlušnou hodili do moře. Ptají se Jonáše, protože on může nejlépe věděti, jak usmířiti boha, jejž Jon dosud ctil, nyní však urazil. Srv. 4 Král 17, 26 (Döller).

V. [12]. Dlužno si všimnouti velkodušnosti našeho uprchlíka; nevytáčí se, nezatajuje, nezapírá; ale jako byl se přiznal, že utíká, ochotně přijímá trest touže po tom aby sám zahynul, jen když nezahynou druzí, aby ke hříchu útěku nepřipojila se vina cizí smrti (Jer).

V. [13]. Plavci se hrozí utratiti život člověka, který jest dokonce prorokem, proto činí ještě jednou pokus, aby neuvalili na sebe krevní vinu: veslují vší silou,

nemohli, neboť moře se vzdouvalo proti nim dál a dále. [14] Tu volali k Hospodinu řkouce: „Ach, Hospodine, kéž nezahyneme pro život tohoto muže, a kéž nám nepřičítáš nevinné krve; neboť ty, Hospodine, jak jsi chtěl, učinil jsi!“ [15] Vzali tedy Jonáše a uvrhli ho do moře; i přestalo moře bouřiti se. [16] A ti muži zděsili se bázní velikou z Hospodina, obětovali mu oběti a učinili mu sliby.

Hlava 2. — [1] Hospodin pak připravil rybu velikou, aby po-

---

aby přistáli a Jonáše vylodili; domnívají se, že když se hříšníka zhostí, když ho nebudou podporovati v útěku před bohem, když naopak vysadíce ho na břeh, umožní mu příkaz Hospodinův splniti, nebude příčiny, aby Hospodin se hněval na ně a kázal moři, aby se bouřilo proti nim i dále. (Staří nepouštěli se příliš daleko na širé moře, ale plavívali se podél pevniny)

V. [14]. Když se jim poslední pokus, zachrániti život prorokův i svůj zhatil, a když se vlny vzdouvaly nebezpečně dál a dál, viděli plavci v další bouři vyslovenou vůli Hospodinovu, že má býti neposlušný prorok potrestán smrtí; proto plavci vrhajíce Jonáše na smrt do moře prohlašují, (aby nemohli býti trestáni za smrtelné prolití krve člověka, který jim osobně neublížil), že vrhajíce Jonáše do moře činí tak jedině proto, že si toho Hospodin, bůh Jonášův přeje. Tak si váží pohané jediného života lidského, kdežto Jonáš byl by rád později viděl zkázu tisíců a tisíců lidských životů (4, 11)!

V. [15]. Na moře se Jon odebral, aby se vyhnul příkazu Božímu, na moři ho bouří a větrem ruka Hospodinova zadržela, do moře konečně vrhla jej trestající ruka Páně (Döller). — „vzali“, zdvihli Jonáše, který uznávaje svou vinu a trestuhodnost se jim nevzpouzel (Jer).

V. [16]. Počátek v 16. srv. s v. 10. Zděsili se vidouce, že Hospodin, bůh Jonášův, bůh Israelitův má moc rozbouřiti a zase utišiti moře pro svého sluhu, proroka. — Plavci naházeli sice všelijaké zboží do moře (v. 5.) avšak ponechali si potraviny, mezi nimi také živé ovce, měli tedy co obětovati a poté jísti. Ježto se jim to zdálo málo, zavázali se slibem, že později, za příznivějších okolností budou Hospodinu, o jehož velemoci se byli přesvědčili, obětovati více. Byly to oběti a sliby vděčnosti. Možno však, že v. 16. původně byl za v. 13. V tom případě byly oběti a sliby dalšími pokusy usmířiti Hospodina a zastaviti mořskou bouři; pak by to byly bývaly oběti a sliby na usmířenou (Döller).

Hl 2. — V. [1]. Těm, kteří se domnívají, že knížečka Jon nečiní nároku na to, aby pokládána byla za přísně dějinnou, nezáleží na tom, která ryba to byla, ježto podle jejich domněnky znázorňovala by toliko malebně Boží prozřetelnost, všemohoucnost a vševědoucnost. Ježto však tento názor neopírá se o tolik důvodů, aby mohl býti pokládán za jistý (viz úvod na str. 891), dlužno polknutí Jonáše rybou pokládati — tak jako celou knížečku — za skutečnost historickou a za událost zázračnou. Netřeba se domnívati, že Bůh stvořil pro Jonáše zvláštní rybu, ve které by mohl býti živ a při vědomí tři dny! Bible mluvíc o „veliké rybě“ neudává, že to byla velryba, která ostatně ani ve Středozemním moři nežije. Bible neudává vůbec blíže jména ani tvaru ryby, možno proto pronášeti pouhé domněnky, jaká ryba to byla. Obyčejně bývá dnes myšleno na žraloka (canis carcharias nebo squalus carcharias), který ve Středozemním moři dosud žije a má tak veliké hrdlo, že může člověka pohodlně polknouti; má také ohebné zuby, že není třeba, aby pohlcený musil býti značně poraněn. Každý křik, jako byl 1, 14. přivolá žraloka a vede ho za lodí (Kaulen). Žraloci jsou silní a odvážní, hltaví a žraví tvorové, a podle mnohých zpráv, které ovšem jsou skoro vždycky zveličeny a velmi často se zakládají toliko na tom, co se povídá, jsou postrachem všech námořníků a obyvatelů teplejších moří. (Brehm: „Život zvířat“.) Dne 29. ledna 1909 byl nedaleko Catanie (na Sicilii) chycen obrovský žralok, v jehož břiše byly nalezeny tři lidské mrtvoly ošacené a ještě dokonale zachované. (Selbst) — Možno také, že to byl mořský obr, který tehdy ještě (před více než půltřetím tisícem let) ve Středozemním moři žil, dnes však patří mezi tvorstvo vymřelé. — Ryba veliká přirozeně uschopněná, aby mohla polknouti člověka a podržeti jej ve svém lůně, může nadpřirozený ráz události zmenšiti, může jí učiniti snáze přijatelnou, nesmí však toho nadpřirozeného rázu venkoncem setříti! Zázrak musí zůstati zázrakem, a dlužno pamatovati, že všemohoucnost Boží stačí právě tak na zázrak větší jako na zázrak menší, zejména má-li (prozřetelnost Boží) se zázrakem své zvláštní úmysly. Úmyslem takovým bylo zde předobraziti velikou

hltila Jonáše. A byl Jonáš v břiše té ryby tři dny a tři noci. [2] Tu se Jonáš modlil k Hospodinu, Bohu svému, z břicha ryby [3] takto:

Volal jsem z tísně své k Hospodinu,
i vyslyšel mne;
z lůna podsvětí volal jsem,
a vyslyšel jsi hlas můj.

[4] Uvrhl jsi mne do hlubiny, do srdce moře,
proud mne obklíčil;
všecky tvé víry a vlny tvoje
nade mnou přešly.

---

příští událost: pobyt Kristův v peklích a vzkříšení jeho z mrtvých (viz výše úvod na str. 890). Kdož by mohl popírati, že k zobrazení tak veliké události Bůh učinil také veliký zázrak předobrazný? (Knabenbauer.) — Sv. Cyrill Al. a po něm Teofylakt přirovnávali trojdenní pobyt Jonáše, dospělého a sebevědomého s pobytem dítka v lůně mateřském, který trvá mnohem déle (ovšem v bezvědomí!). — „tři dny a tři noci“ je rčení hebr., jež neznamená nutně 24 × 3 hodin (72) nýbrž znamená jeden den celý, krátký třeba konec prvního a stejně krátký počátek třetího. Srv. 1 Sam 30, 12 nn; Est 4, 16 (5, 1); Mt 12, 40. Srv. naše „pozítří“ nebo „předevčírem“. (I kdyby pravda bylo, že r. 1891 lovec žraloků James Bartley u ostrovů Falklandských byl od žraloka pohlcen a druhého dne ze zabitého zvířete ještě živý vytažen, nelze přece záchranu Jonáše třetího dne z břicha veliké ryby vysvětliti přirozeně, bez zázraku (Döller).

V. [2]. jest úvod do následujícího žalmu (písně). Nápadno jest, že je to píseň díků za vysvobození z nebezpečí utonutí. V. [3]. podává obsah celé básně, rozvedený dále stupňovitě ve třech slohách (4 n, 6 n, 8—10). Netřeba se domnívati, že píseň v. 3—10. byla do knížečky vložena teprve později od mladší ruky, která chtěla básnicky rozvésti myšlenku, vyslovenou ve v. 2., že se Jonáš modlil v břiše rybím Důvod, že stav prorokův v rybě byl by mu vnukl myšlenky a pocity dokonce jiné nežli jsou vysloveny v nynější básni, mohl by týmž právem být uváděn proti názoru, že žalm pochází od ruky mladší jako bývá uváděn proti názoru, že pochází od spisovatele celé knížečky Jon. Říci, že by spisovatel knížečky byl položil píseň na konec hlavy (2hé) po zprávě o vysvobození Jonášově (v. 11) je tvrzení bezdůvodné (Hoonacker). Co Jon zažil, jak smýšlel a cítil, když byl vhozen do moře až do té doby, kdy v břiše velryby pozbyl vědomí (?), to později spisovatel knížečky vyslovil v rouchu básnickém a vložil tuto báseň, jež úplně tlumočila skutečný minulý stav Jonášův, do jeho úst. Staří postřehli, že Jonáš byv pohlcen rybou, pokládá to za počátek spásy, za vysvobození z nebezpečí utonutí; hrůzy, jež líčí, zažil prve nežli jej ryba polkla! Proti tomu Döller (po jiných) přemísťuje v. 11. za v. 1 nebo prý lépe za v. 2. Podle toho líčí žalm útrapy, jež Jon zažil v lůně ryby a děkuje za to, že byl zachráněn vyvrhnutím na souš; ten dík počal již **„v břiše ryby“**, a dokončil jej na pevnině. Ať se kdo rozhodne pro tento nebo onen výklad (starších), může vždy právem za to míti, že žalm napsal spisovatel knížečky Jon a že nebyl vtělen (interpolován) teprve později od ruky jiné. — Žalm (Jon 2, 3—10) jeví podobnosti žalmům jiným. Srv. v. 3. s Ž 17, 7; 119, 1. — V. 4. srv. s Ž 41, 8. — V. 5. srv. s Ž 30, 8; 5, 8. — V. 6. srv. s Ž 17, 5; 68, 2. — V. 7. srv. s Ž 29, 4. — V. 8. srv. s Ž 141, 4; 142, 4; 17, 7; 87, 3. — V. 9. srv. s Ž 30, 7. — Přes to má žalm Jon mnoho původního, že nemůže (právem) býti zván mosaikou ze žalmů jiných! Spisovatel knížečky asi často žalmy se modlíval, zpívával, slýchal, ký div tedy, že se mu draly do péra i na jazyk?! Žalm Jon jest sepsán rozměrem žalozpěvů (srv. Pláč 1, 1 nn).

V. [3]. Srv. Ž 17, 7; 119, 1. — Smrt hrozila Jonášovi v lůně mořských vln tak jistě a neodvratně, že se viděl již v šeólu, v podsvětí, v sídle mrtvých. Podsvětí je tu přirovnáno k (ženské) bytosti, která má lůno, břicho, jako jinde jí bývá připisována tlama nebo požerák (Is 5, 14; Ž 140, 7). — (Ti, kdož se domnívají, že zpěv Jonášův patří za 2, 11, mají za to, že píseň mluví o „lůně“ podsvětí proto, že Jonáš byl zachráněn z lůna veliké ryby, v němž mu hrozila jistojistá smrt)

V. [4]. „Uvrhl jsi mne“ rukama plavců. — Co líčí Ž 41, 8. obrazně, to líčí zde skutečnou minulost: vlny tvoje nade mnou přešly.

[5] A já — řekl jsem si: „Zavržen jsem
daleko od tvých očí;
ale opět uzřím
chrám tvůj svatý!“

[6] Obklíčily mne vody až k duši,
tůň mě obehnala;
moře přikrylo mi hlavu
[7] na úpatí hor.
Sestoupil jsem do země, jejížto závory
zavřely mne na věky,
ale vytáhl jsi z podsvětí můj život,
Hospodine, Bože můj!

[8] Když vysílena byla ve mně má duše,
na Hospodina vzpomněl jsem si,
i došla k tobě modlitba má,
k tvému svatému chrámu.
[9] Kteří ctí nicotné modly,
opouštějí (zdroj) své milosti!
[10] Já však s hlasem chvály
obětovat budu tobě;

V. [5]. Dokud byl Jon zmítán proudy vln, domníval se, že již nikdy nebude mu dopřáno představiti se Hospodinovi v jerusalemském chrámě, že již nikdy nebude se těšiti z bohoslužby tam konané, jak se kdysi těšíval; domníval se že jest po té radosti veta (v. 5 a b); nyní však, když Hospodin kázal rybě, aby jej polkla může z tohoto důkazu milosrdenství Božího vyvozovati, že mu bude Hospodin i dále přízniv, že ho zachrání a že mu dopřeje zase v Jerusalemě s ním při obětní hostině hodovati (v. 5 c d). V. 5 a b srv. s Ž 30, 23; „oči“ a srdce své upírá Hospodin na své ctitele zejména v chrámě jerusalemském, kde sídlí. Srv. Ž 10, 5; 32, 18; 33, 16; 3 Král 8, 29. 52; 9, 3. a jj. — Mrtví nemohou se z té přízně Boží ve chrámě jerus. již těšiti; srv. Is 38, 11. 18.

V. [6]. odpovídá v. 4. předchozí slohy („responsio“. Viz výše o tvarech starohebr. básnictví na str. 783, čís. 5.) Srv. Ž 17, 5; 68, 2. — „až k duši“ — až do nejzazšího nebezpečí, že života (= „duše“) pozbudu. Srv. Jer 4, 10. — V. 6 c podle hebr. lépe: „Chaluhy opletly mi hlavu“ což se opět hodí na Jonáše, zápasícího ve vlnách, prve nežli jej ryba polkla.

V. [7]. Staří se domnívali, že země jest plovoucí ostrov na moři, který drží sloupy, tkvící na mořském dnu a vyčnívající z moře jakožto hory. „na úpatí hor“ znamená tedy mořské dno, odkud podle starých bylo již blízko do podsvětí. (Netřeba s Hoonackerem opravovati a místo „na úpatí hor“ čísti: „do jícnů Hádu (podsvětí) jsem sestoupil“ a mysliti „jícny Hádu“ na propasti mořské, které do podsvětí vedou. Slova řeck. „Hádés“ užil prý židovský spisovatel knihy Jon v 5. století před Kr. — „zavřely mne“ = byly za mnou, „země“, jejíž závory měl Jonáš již za sebou a ze které se nemohl již vrátit. bylo — podsvětí. Viz výše v. 3. — Jonáš byl tak přesvědčen, že zahyne ve vlnách, že se již cítil býti za branami šeólu. Srv. Is 7, 11; 57, 9; Ez 31, 14; Ž 85, 13; Sir 51, 7; o „závorách“ srv. Job 17, 16. Také babylonští básníci, děkující bohům za uzdravení ze smrtelné nemoci, děkují jim za to, že je vyvedli z podsvětí.

V. [8]. K ab srv. Ž 141, 4; 142, 4; k v. 8cd srv. Ž 5, 8; 17, 7; 87, 3.

V. [9]. Žádná modla, žádný bůžek nemohl by svého ctitele vysvoboditi od jisté smrti jako učinil Jahve Jonášovi! Ostatně zdá se býti v. 9. pozdější dodatek (Seydl, Döller).

V. [10]. Sliby mohl Jon učiniti již na lodi za bouře, když i plavci podobně činili. Viz výše k v. 16. přemístěnému za v 13. Možno, že také slíbil, že poslechne Hospodina a poputuje do Ninive, aby tam hlásal pokání. Srv. 3, 3. — O tom, že všecka spása od Hospodina přichází, srv. Ž 3, 9; 117, 14. 21. 28.

cokoliv jsem slíbil, splním.
Spása jest u Hospodina!

[11] I přikázal Hospodin rybě, a ta vyvrhla Jonáše na pevninu.

ČÁST DRUHÁ (hll 3 n).

Druhý rozkaz Hospodinův, aby Jonáš kázal pokání v Ninive. Jonáš jej vykonává. Ninivané se obrátili a došli odpuštění (3, 1—10). Jonáš se na to hněvá, Hospodin ho poučuje (4. 1—11).

Hlava 3. — [1] Hospodin oslovil Jonáše podruhé takto: [2] Vstaň, jdi do Ninive, města velikého, a kaž tam, co já ti ukládám. [3] Vstal tedy Jonáš a odešel do Ninive, podle slova Hospodinova; bylo pak Ninive město veliké, na tři denní pochody. [4] I počav Jonáš první denní

V. [11]. Pronásleduje-li mečoun žraloka, žralok se snaží jako šipka rychle se zachrániti v mělkých vodách u břehu. Následkem rychlého vystupování z hlubin a změny tlaku jest nucen všecek obsah svého žaludku vyvrhnouti, i zvrací nezřídka polknutá zvířata bez poruchy (Selbst). Mohl tedy Jonáš přirozenými silami, kterých Prozřetelnost použila ke svým záměrům, býti vyvržen u břehu. — „na pevninu“ — nejspíše u břehu Palestiny. Lidové podání umísťuje toto vylodění Jonášovo na všelijakých místech, jež označuje Jonášovým jménem. Srv. Chân Júnus nedaleko palestinsko-egyptské hranice. Chân en-nebí Júnus nedaleko cesty vedoucí ze Sidonu do Bejrutu. U Alexandretty jest „Jonášův pilíř“ (Sedláček). — Všemohoucího Boha poslouchá moře, vítr, bouře i ryba! Jak zahanbují tito němí tvorové neposlušnost Jonáše, proroka Hospodinova! Kdyby byla veliká ryba odepřela Hospodinovi poslušnost, jako byl učinil Jonáš, jak bylo by Jonášovi bývalo?!

Hl. 3. — V. [1]. Sanchez se domnívá, že Jon, jak vyvázl z nebezpečí, pospíchal do Jerusalema, aby tam v chrámě splnil sliby (2, 10). Jonáš mohl se domnívati, že za neposlušnost bude potrestán tím, že ho Prozřetelnost již nepoužije za posla pokání Ninivanům, ale že pošle do assyrského veleměsta jiného muže. Nemohl tedy nic moudřejšího učiniti nežli čekati, zdali ho Bůh povolá podruhé. To se skutečně stalo, a to bez jakékoli výtky. Mělo stačiti pokárání, jež plynulo samo z mořské bouře a z pohlcení Jon rybou, aby ten, který necítil Hospodina, když přikazoval, poznal jej, když jej vysvobozoval (Jer).

V. [2]. Obsah kázání v Ninive (v. 4) byl Hospodin oznámil Jonášovi již při prvém poslání, ten příkaz trvá dosud, proto mu obsah kázání „ukládá“ (přítomný čas!). — Velikost Ninive je tu opakována, aby bylo zřejmo, proč Hospodinu na něm (na obrovském počtu obyvatelstva níže 4, 11) tolik záleží, že posílá k němu proroka. O velikosti Ninive viz výše 1, 2.

V. [3]. Podle hebr. bylo Ninive město veliké „Hospodinovi“ ve smyslu, podaném k v. 2. — „bylo“ město veliké, ale ne již za dob spisovatelových. Viz úvod na str. 893, poz. 18. — Herodot udává, že průměr Ninive byl na jeden den cesty (V. 53); Diodor (II. 3) píše, že byl 150 honů dlouhý, t. j. malý den cesty. Nemůže tedy znamenati „na tři denní pochody“ průměr Ninive. — Týž Diodorus podává z Ktesia, že obvod Ninive měl 480 honů, což by mohlo býti tři denní pochody. — Herodot zaznamenal (V. 53), že u Peršanů jeden denní pochod měl 150 honů (stadií), na jiném místě však (IV. 101) udává 200 honů; 150 honů jest asi 8 hodin, 200 honů jest asi 10 hodin. Římané čítali na jeden den cesty 160 honů.. Podle opevněného města Ninive (vnitřního města?) zjištěného vykopávkami, mělo Ninive v obvodu 12 km, tedy asi 3 hodiny! Dnes bývá čítáno na denní pochod 4—8 hodin! — Nejlépe jest vykládati „tři dny“ tak, že Jonáš potřeboval k tomu, aby celé město, všecky hlavní ulice a brány, případně i jiná prostranství v městě (náměstí?) prošel se svým kázáním, tři dny cesty (Efrem, Teofylakt, Vatablus a jj.). Možno se domnívati, že první den v podvečer počal, kázal celý den druhý a třetího dne záhy skončil. (Srv. podobné časové rčení, že byl Jon v břiše veliké ryby tři dny výše k 2, 1). Možno také, že „tři denní pochody“ je rčení neurčité, jež znamená toliko „velmi dlouho“.

V. [4]. *40* dní připomíná tolikéž dní potopy Gn 7, 4. 12. 17. — Čtyřicet dní bývalo postní období. — Ninivané postili se asi jako dnešní mohamedáné v měsíci ramadanu, t. j. nejedli po celý den, až teprve večer, a podobně teprve pod

pochod ve městě kázal takto: „Ještě čtyřicet dní a Ninive bude vyvráceno!“ [5] Ninivští však uvěřili v Boha, vyhlásili půst a oblékli se v žínice od největšího až do nejmenšího. [6] Když totiž dostala se ta řeč ke králi ninivskému, vstal se svého trůnu, odhodil svůj háv, oblékl se v žínici a sedl si do popela; [7] dal také provolati v Ninive toto:

---

večer krmili dobytek. — Riessler právem se domnívá, že místo dnešních „čtyřicíti“ bylo zde původně toliko „tři“, jak LXX a jiné některé překlady dosvědčují; podle toho Jon po jednodenním kázání odebral se za město a tam čekal na výsledek toliko dva dny, kterých Ninivané použili k pokání; tím bylo by znázorněno lépe měkké, vnímavé srdce ninivských pohanů, kteří po jednodenním kázání činili pokání, kdežto zatvrzelým Israelitům proroci mluvili marně celé roky. — Hrozba zkázou Ninive byla podmínečná, třebaže podmínka není výslovně uvedena. Srv. Jer 18, 7 n. — Aramština zatlačovala od IX. století v Assyrii víc a víc assyrštinu. Od druhé polovice století VIII. lze dokázati užívání aramštiny ze zachovaných památek písemných. Také v severní Palestině aramština nabývala záhy půdy (Srv. 4 Král 18, 26; Is 36, 11). Mohl tedy Jonáš několik slov promlouvati a opakovati aramsky a Ninivané mohli mu rozuměti. Na časté opakování jest Východ'an i dnes ještě zvyklý. Jedna jadrná věta nesčetněkrát opakovaná mohla činiti větší dojem nežli dlouhá kázání. Ostatně mohl si Jonáš jednu tuto větu dáti do assyrštiny přeložiti a mohl ji provolávati v assyrštině, hebrejštině (aramštině) příbuzné. Mohl i používati tlumočníka. Cizí prorok, jehož slova tlumočník překládal do assyrštiny mohl činiti větší dojem než kdyby Jon mluvil toliko sám. (Srv. Dn 5, 25). — Někteří kladou za v. tento (3, 4) v. 5. hl následující: Jon po jednodenním kázání odchází za město a tam čeká, co se bude díti dále. Tomuto přemístění možno se vyhnouti přeložíme-li 4, 5: „Jonáš byl vyšel z města...

V. [5]. Ninivští uvěřili bohu, který mluvil ústy Jonášovými a tím i v Jonáše jakožto muže boha Palestiny a národa israelského. Proto však nestali se jednobožci, nepřestali ctíti svých národních velikých bohů. Spisovatel knížečky Jon píše sice, že uvěřili Ninivané v Boha (Bohu), z toho však nelze vyvozovati, že Jon diplomaticky zamlčel jméno svého Boha (Jahve), aby nenarazil u kněžstva ninivského. Kněžstvo ninivské ve svém mnohobožském smýšlení uznávalo i jiné národní bohy za bohy, tedy i boha Jonášova, právě tak jako ninivští královští úředníci a lid veleměsta. Kněží mohli cítiti více než kdo jiný, že se bohové a zejména snad národní bůh israelský hněvá pro krutost, s jakou Assyřané si vedli i proti národu vyvolenému, proti národu Jahvovu. Smutný stav politický za panování Aššurdajana III. (772—755), který r. 772 vedl nešťastnou válku s Armenií za něhož vznikl v Assyrii mor (po výpravě do Syrie r. 765) za něhož vypukla revoluce v bývalém hlavním městě Assuru a za něhož dne 15. června r. 763. bylo před polednem v Ninive viděti zlé znamení — úplné zatmění slunce (viz výše na str. 848.) stav politický neutěšený a tyto nešťastné a pohromu věštící zjevy byly s to, aby otřásly ninivskými kněžími i laiky a naladily je s milostí Boží k pokání, tím snáze, že Ninivané jako všichni starovýchodní národové byli lidé hlubokého náboženského přesvědčení a citu. (Starší židovští vykladatelé se domýšleli, že plavci, kteří se byli s Jonášem plavili, přišli do Ninive a tam vypravovali, co byli s Jonášem zažili). — Srv. Is 36, 10. — „vyhlásili půst“ na rozkaz králův (níže v. 7). — Wiesmann přemísťuje v. 5. za v. 9. (zbytečně). — O postu srv. Sdc 20, 26; 1 Sam 7, 6; 31, 13. a jj. — O žínici, t. j. rouchu ze srsti velbloudí nebo kozí, jež se vyvinulo z původní zástěry, srv. Job 16, 16. 3 Král 21, 27; 4 Král 6, 30. a jj.

V. [6]. Jonáš pohnul lid nejprve ke kajícnosti. Zpráva o všem dostala se ke králi teprve později, když lid byl sám již na rozkaz královský vniterně připraven. — Král s trůnu sestupuje do — popela; o popelu, znamení pomíjejícnosti a smutku viz Job 2, 8; Jer 6, 26; Ez 27, 30. a jj. — „háv“ = plášť nad svrchním rouchem nošený, ze vzácné látky, řasnatý, lemovaný třepením a třapci.

V. 7 n. Jak asi dlouho tento půst a jak přísně byl zachováván, bylo řečeno již výše. — Také Dan 6, 17. jmenována jest státní rada s králem. — Východ'anův život, zejména pastýře, rolníka a dobytkáře jest úzce spojen s dobytkem, který bývá pokládán leckdy za člena rodiny. Srv. 2 Sam 12, 3. Také u nás bývají koně na pohřbu zdobeni smutečním rouchem (čabrakami) jako se odívají lidé (Podobně ale opačné na svatbách atd). — Jako jest hospodář, hospodyně srostlá s domácími zvířaty svým citem puzena, aby na veliké svátky lépe je nakrmila, tak bývá puzena, aby se aspoň poněkud a jaksi i zvířata postila, postí-li

„Z rozkazu krále a knížat jeho budiž přikázáno: Lidé i dobytek, skot i brav ať ničeho ani neokusí; ať se nepasou a vody ať nepijí! [8] Oblečeni buďte žínicemi [lidé i dobytek], volejtež k Hospodinu, co mají síly, a každý nechať obrátí se od cesty své zlé, od nepravosti, která lpí mu na rukou. [9] Snad obrátí se Bůh a odpustí; snad zanechá přísného hněvu svého a nezahyneme!“ [10] Když viděl Bůh skutky jejich, že se odvrátili od cesty své zlé, smiloval se nad neštěstím, kterým byl jim hrozil a neučinil ho.

Hlava 4. — [1] Ale Jonáše mrzelo to velmi, a rozhněval se. [2] Modlil se Hospodinu řka: „Ach, Hospodine, zdali to není to, co jsem si myslil, když jsem byl ještě doma? Proto jsem rychte utíkal do Tarsise; neboť jsem věděl, že jsi ty Bůh milostivý, milosrdný, trpělivý a mnohého smilování, který má slitování nad neštěstím. [3] Nyní tedy, Hospodine, vezmi, prosím, život mně; jeť mi lépe, abych umřel nežli žil!“ [4] Hospodin odpověděl: „Hněváš se právem?“

[5] Jonáš pak vyšel z města, a usadil se proti východní straně města; udělal si tu stánek a seděl pod ním ve stínu touže spatřiti, co

---

se pán nebo paní. — Svou účastí na smutku lidí mohla i zvířata „volati“ k Hospodinu. Srv. Joel 1, 18. Přes to možno slova „lidé i dobytek“ pokláda i za glosu. — O tom, po jakých mravně „zlých cestách“ Ninivané chodili, bylo promluveno již výše. — Jako byla mravní zkaženost v Ninive všeobecná, tak má býti všeobecné také nyní pokání (Döller).

V. 9. „Snad“ jako Joel 2, 14.

V. 10. „skutky“ Ninivanů byly: víra (v. 5), kajícnost (v. 5), modlitba (v. 8), změna života (v. 8). — Jako je smrt pokutou za hřích, tak jest život odměnou za kajícnost. Srv. Is 38, 5, Ez 18, 5—9. — „smiloval se“, litoval, mrzelo ho... (Lidomluva) — Když Hospodin mění své činy podle nezměnitelného úradku svého, praví se o něm, nikoliv pro změnu úradku, ale pro změnu činu, že lituje. (Aug) Srv. Nm 23, 19; Jak 1, 17; 1 Sam 15, 29. — Hospodin „neučinil“, nesplnil trestu, kterým byl Jon hrozil, nesplnil ho nyní; když však později Ninivané zase do svých starých hříchů padli, bylo město vyvráceno.

Hl. 4. — V. 1. „to“, že Hospodin nevyvrátil Ninive (3, 10). — Mrzelo ho, že Hospodin šetří nepřítele národa israelského a tím i nepřítele svého (Hospodinova). Aby ho *ne*ušetřil, proto byl Jon utíkal do Taršíše. Jon tu zase představuje zarytého, úzkoprsého Žida. — K této příčině Jonášovy zasmušilosti družilo se také vědomí, že Ninivané budou Jonášem pohrdati, kdyžtě se neosvědčil býti pravým prorokem, když se hrozby jeho nesplnily. Možno, že měl i obavu, aby Hospodin nyní, kdy pohané činili pokání, neměl novou příčinu k zavržení nekajícího Israele.

V. 3. Jon nyní sice již neutíká, podrobil se zevně vůli Boží, ale uvnitř málo se změnil, když se mrzí a hněvá až k smrti proto, že Ninive není vyvráceno! Tací byli Israelité! Také Mojžíš (Nm 11, 15) a Eliáš (3 Král 19, 4) přáli si smrt, avšak z pohnutek ušlechtilejších nežli Jon! Přes to dlužno uznati, že ani Jon neodvážil se život si vzíti, ježto právo na život patřilo Bohu. Zdá se, že byl Jon vznětlivé, prchlé povahy, jaké snadno se dají uchvátiti ve štěstí upřílišněnou radostí jakož i nemírnou bolestí za doby nezdaru.

V. 4. „Hněváš se právem?“ = Nehněváš se právem. Poučení, jehož se Jonášovi dostává zde krátce slovy, opakuje Hospodin níže (ve v. 6—9) názorně na příkladě.

V. 5. dlužno přemístiti za 3, 4. Nebo je také možno místo „vyšel“ překládati: „**byl** (prve, 3, 4) vyšel“. — Hospodin otázkou, hněvá-li se právem, chtěl Jonáše přiměti k tomu, aby šel do sebe a uznal, že se hněvá neprávem. Srv. Gn 4, 6; Mt 20, 15. Jon neodpovídá nic nejspíše proto, že se domnívá, že snad přece Ninive bude vyvráceno, jen že ne hned, jak si Jon přál, že se však zkázy přece jen dočká. (Döller). — Z města vyšel nejspíše po třech dnech svého kázání. Srv. výše 3, 4. — Vyšel z města, aby nezahynul spolu s městem, až je bude Hospodin vyvraceti. — Usadil se na východě města snad proto, že tímto směrem půda stoupá, že tedy Jon mohl si vyhledati vyvýšeninu, se které mohl pozorovati zkázu

se stane městu. [6] I připravil Hospodin Bůh skočec, aby vzrostl nad hlavu Jonášovu, aby měl stín nad svou hlavou, a chránil ho. Byltě obtížen (vedrem). Jonáš měl ze skočce velikou radost. [7] Ale Bůh nastrojil druhého dne při východu jitra červa, který píchl do skočce, že uschl. [8] Když pak vzešlo slunce, přivolal Hospodin vražedné, žhoucí povětří, a slunce pralo na hlavu Jonášovu, že mu bylo mdlo; i přál si, aby umřel řka: „Lépe jest mi umříti nežli živu býti!" [9] Tu se tázal Bůh Jonáše: „Právem-li se hněváš pro skočec?" Odpověděl: „Právem se hněvám až k smrti!" [10] I řekl Hospodin: „Ty žalost máš nad skočcem, o němž jsi nepracoval, aniž jsi učinil, aby vzrostl, který za jednu noc se vypučel a jedné noci zahynul; [11] a já bych neměl soucit

---

města. Již proto sotva si postavil v řečišti Tigridu z rákosí boudu, jako si stavějí dnešní obyvatelé Mosulu a ve kterých tráví horké letní noci. Spíše se zdá, že si Jon vystavěl besídku (boudu) podobnou těm, které si zřizují strážcové zahrad a vinic v Palestině: Na čtyři kolmé tyče (koly) nanesou střechu z chrastí nebo z větvoví, jakožto ochranu proti palčivým paprskům slunečním. Na boku vyplní toliko jednu stěnu, takže slunce může do chyše vnikati se tří stran. Na jedné této straně Jonášovy chatrče nebo v ní mezi koly vyrostl skočec (Döller). — Srv. Mt 17, 4; Mk 9, 4; Lk 9, 33.

V. 6. Jako měl později žalost až k smrti, tak měl nyní neobyčejnou radost z toho, že mu Hospodin dal vyrůsti rostlině, která ho chrániti bude proti žhavým paprskům slunce; snad viděl v tom důkazu Boží péče o sebe také záruku, že se splní jeho přání, že Ninive bude vyvráceno (Schegg). — Skočec mohl snadno Jonášovi vyrůsti nad hlavu, seděl-li Jon po spůsobu Východňanů na zemi se skříženýma nohama, nebo dřepěl-li na bobku. — Skočec připomíná „jalovec" 3 Král 19, 5. — „Hospodin", Bůh Israelův, je spolu „Bůh" pohanů! — Slovem „skočec" (Ricinus communis) bývá právem nyní vesměs překládáno hebr. „Qíqájón", což LXX. přeložili „tykev" (kolokynthé), Symmachos pak a po něm Vulg: „břečtan" (hedera). — Již Jer postřehl, že qíqájón je skočec, avšak neužil toho slova v překladě, aby novotou nenarazil. — Skočec (Der Wunderbaum, Springkraut) jest lysá často modravě ojíněná bylina, v severnějších zemích jednoletá, dorůstající nejvýše 2 m. V teplých zemích jest však víceletou a dorůstá až 12 m, takže se vnějškem podobá stromu. (V Palestině dosahuje až 4 m výše. Fonck). Dlouze řapikaté, střídavé listy náležejí k nejsličnějším listům v přírodě: mající veliké, le sklozelené, štítovité čepele dlanitě rozeklány v 7—10 kopinatých laloků po kraji pilovitých. Jednodomé květy jsou směstnány do hustých klasovitých hroznů a to tak, že hořejší polovina každého hroznu obsahuje květy prášníkové, dolejší polovina květy pestíkové. Složení jednotlivých kvítků jest podobné jako u našich bažanek (Mercurialis), s nimiž skočec náleží do čeledi rostlin pryščovitých (Euphorbiaceae). Když rostliny (skočec) vyrostou asi 1 m vysoko, doporučuje se jim uštípnouti vrcholek, aby vytvořily více postranních větví. Skočec obecný prospívá též listy, neboť je žerou housenky hedvábníka zvaného Attacus ricini. (Polívka.) Skočec vykazuje nejvíce vlastností podobných hebrejskému qíqájónu: roste neobyřejně rychle a může za několik dní nabýti značné výše; listy a lodyhy velmi rychle schnou, byly-li od kmene odloučeny. Moudrost Boží použila i tu jako jindy často prostředku, který byl již přirozenou vlastností nějak způsobilý k účelu, jehož chtěla dosíci. Bůh, který dal keři vyrůsti za jedinou noc do značné výšky, rozmnožil zázračně síly přírody; ostatek lze vše v biblickém vypravování vysvětliti bez nového zázraku, třeba že ne bez zvláštního řízení Boží prozřetelnosti (Fonck).

V. 7. „červ" možno bráti hromadně: „červy" (množství jich).

V. 8. „povětří", dusné ovzduší.

V. 9. srv. s v. 4. výše.

V. 10. Rostlina vyrostla „za jednu noc" ze země, aby se pak za několik dní vyvinula, poté však právě tak rychle zas uschla (Selbst).

V. 11. „Pravici od levice" t. j. dobré od zlého rozlišovati (Dt 1, 39) nedovedou děti, jež nedošly užívání rozumu. Počítáme-li, že takových dětí byla v Ninive pětina všeho obyvatelstva, mělo Ninive úhrnem kolem 600.000 lidských duší. — Také zvířata mají od Boha „dech života", proto jim věnuje Stvořitel laskavou pozornost. Srv. Ž 103, 25—29; Moudr 11, 24 n. — Náhlý konec kní-

míti s Ninivem, městem velikým, v němž jest více nežli stodvacet tisíc lidských bytostí, jež nedovedou rozlišovati pravici od levice, a množství dobytka?"

žečky působí hluboký dojem. Jonáš mlčí a tím ukazuje, že se podrobuje úradku Prozřetelnosti, která chce, aby i pohané živi byli. Možno v tom spatřovati pokyn, že i Židé svým časem ochotně schvalovati budou tento záměr všeobecné Boží lásky.

„MALÍ PROROCI“:

VI.

PROROCTVÍ MICHEÁŠOVO.

PROROCTVÍ MICHEAŠOVO

skládá se ze tří částí v jeden celek dokonale slitých:

V části prvé (hll 1—3) Mich pronáší hrozby proti Samaři a proti Sionu.

V části druhé (hll 4 n) předpovídá, že bude Sion zachráněn a že se mu dostane panství nad národy.

V části třetí (hl 6 n) ospravedlňuje trest Samaře a prosí Boha, aby se stala účastnou příštího mesiášského vzkříšení národa israelského.

Micheáš[1] pocházel z osady, zvané hebr. Mórešeth[2] a podle nadpisu (1, 1) působil za judských králů Joatama (752—736), Achaza (736—721) a Ezechjáše (721—693). Také Jer (26, 18) o něm svědčí, že působil za krále Ezechjáše.[3]

Micheáš, Judovec, který v Judsku působil, věnoval, jak přirozeno, popředně pozornost svou říši jižní, přes to však nezapomínal na Samař; všímal si tohoto města hlavně proto, aby mohl z osudu jeho dávati výstrahu Jerusalemu. Působil současně s velikým Isajášem; ač venkovan, přece se dovedl po boku proroka-měšťana uplatniti. Duch a

---

1. Hebr sluje Míchá, což je zkratka z Míchájá = Kdo jest jako Jahve (Hospodin)? (Srv. Míchá'él = Kdo jest jako Bůh?) Toto bohonosné jméno bylo v Israeli dosti rozšířeno. Slul tak na př. Efraimovec, o němž vypravuje Sdc hl 17 n. — Slul tak prorok, syn Jimlův, který působil o sto let prve než Micheáš Morašťan, t. j. za králů Achaba (875—854) a Josafata (874—850) v říši severní, kdežto náš Micheáš pracoval v říši jižní (Mich 1, 9). Neznámý opisovač ztotožnil chybně oba Micheáše proroky. Viz k 3 Král 22, 28; 2 Par 18, 27. — O tom, kterak řadí jeho knihu LXX srv. výše str. 878 pozn. 9.

2. Mich 1, 14. jmenována domovská obec Micheášova: Mórešeth-Gath, t. j. osada, příslušná ke známému městu Gath (Geth). Sv. Jer svědčí, že za jeho doby ukazovali ve chrámě vesnice nedaleko Eleutheropole hrob Micheášův, že tedy dlužno tuto vesnici pokládati za prorokovo rodiště. — Morešeth nelze ztotožňovati s Marešou, jmenovanou Mich 1, 15. — O Mareše, jejíž jméno jest zachováno ve zřícenině Chirbet-Meráš, 1 a půl km jižně od dnešního Bét-Džibrinu (= Eleutheropolis) srv. k Jos 15, 44. — O Getu viz k Jos 11, 22. Je-li Tell eç-Çáfije pahorek, jenž ukrývá zbytky Getu (severozápadně Bét-Džibrinu), dlužno hledati rodiště proroka Micheáše severozápadně od Marešy (asi 3—4. hodiny cesty). — Micheáš nebyl tedy vychován v rozmařilém městě, nýbrž na venkově, kde mohl si osvojiti přísný smysl mravní, právní, lásku k prostotě a jednoduchosti, poctivosti, k chudině (Srv. okolí, ve kterém vyrostl Amos).

3. Také obsah knihy Micheášovy svědčí, že kázal za Achaza a Ezechjáše. Byla to doba pohnutá a hrozivá. Mich zažil válku syrsko-israelskou (735—734), žil za obléhání Samaře a za jejího pádu (723—721), zažil tažení Sargonovo podél západních judských hranic proti gazskému Hannovi (bitva u Rafie r. 720). Když v ll 713—711 Judsko, Edomsko, Moabsko s Filišťany se postavili proti Assyrii, a když Jamani, odpůrce Assyrie se zmocnil Ašdodu, přitáhli zase Assyrští (Is 20, 1) a porazili Filišťany; tehdy dostal se Ašdod i Gat, a s ním snad i rodiště Micheášovo do rukou assyrských. Po smrti Sargonově r. 705 počalo nové vření v Palestině proti Assyrii. Ezechjáš se k němu připojil zajav vladaře ekronského, který se držel Assyřanů. Tito přitáhli opět r. 701, porazili Filišťany u Elteke, zaplavili také Judsko, obsadili 46 jeho měst, odvedli značný počet Judovců a obsadili dokonce i Jerusalem (r. 701 za Senacheriba). Micheáš zažil všecky ty hrůzy, ale také radostné vysvobození hlavního a sídelního města. (Viz I. sv. str. 1206—1209 a místa biblická tam udaná). Zdá se, že i Mich působil na Ezechjáše, že tento zbožný král odhodlal se k nápravě náboženskomravního života ve svém státě, o kterém viz 4 Král 18, 3 nn; 2 Par hll 29—31.

směr Micheášův podobal se více Amosovi (pastýři) než Isajášovi. (Viz výše úvod do Am na str. 848.) Byl vážný, důsledný a neohrožený; nebál se ani předpovídati, že i chrám se dostane do rukou pohanů, což opakoval o sto let později důrazně také Jer. Zdá se, že jakožto venkovan zažil sám na sobě útisky od bohatých měšťanů a velmožů, protože s takovou rozhodností tepe společenské zlořády. Knížečka Mich podává toliko výtah z řečí jeho, jež po delší dobu měl; je to výtah, jak se zdá, neúplný; možno si domysliti, že hlásal tytéž myšlenky náboženskomravní jako jeho předchůdci a veliký jeho vrstevník, třebaže všech těch pravd nelze v dnešní knížečce jeho najíti. Hlásal zkázu staré bohovlády, ale také zřízení bohovlády nové, lepší. V Betlemě Efrafanů vzejde Israelovi panovník; za něho zbytky národa israelského budou shromážděny, obnoveny, nastane doba pokoje a štěstí (5, 2—14; 7, 14—20). Toho blaha dostane se všemu lidstvu (4, 2 nn). Srv. Is 2, 1 nn; hll 7 n.

Mich, který rád jmenuje místa Palestiny a navazuje na ně předpovědi, Mich, který předpověděl místo, kde se Mesiáš narodí (5, 2), bývá nazýván „zeměpisec mezi proroky." Jest ohnivý. Miluje náhlé přechody od osoby k osobě, od rodu k rodu, od čísla k číslu (6, 16; 7, 14), od hrozeb ke slibům (2, 1—11 nn; 3, 9—12; 4, 1 nn).

Mt 2, 5n dokazuje, že Židé za dob, kdy se Kristus narodil, pokládali knihu Mich za posvátnou.

Jednolitost obsahu, myšlenek, slohu, řeči nedovoluje knihu Mich trhati na více kusů, některé z nich Micheášovi upírati a klásti je do pozdějších dob.

Nadpis (1, 1).

Hlava 1. — [1] Slovo Hospodinovo, jehož se dostalo Micheášovi Morašťanovi za dnů Joatana, Achaza a Ezechiáše, králů judských; co viděl o Samaři a o Jerusalemu.

ČÁST PRVÁ:

Micheášovy hrozby (1, 2—3, 12).

Hrozný soudce sestoupí (1, 2—5) a potrestá Samař i Jerusalem (1, 6 n). Prorok naříká nad národem (1, 8 n) a vybízí ho, aby plakal také (1, 10—16). Hamižnost velmožů (2, 1—5). Zvrhlost lidu, který bude za to rozptýlen (2, 6—11), ale nikoliv na vždy (2, 12 n). Bezpráví činovníků (3, 1—4). Svůdnost lžiproroků (3, 5—8). Proto město i s chrámem bude vyvráceno (3, 9—12).

[2] Slyšte, všichni národové,
pozor měj země se vším, čeho je plná!
A budiž Pán Bůh proti vám žalobcem,
Pán ze svého svatého chrámu!
[3] Neboť aj — Hospodin vyjde z místa svého,
sestoupí a kráčeti bude po výšinách země.
[4] I rozplývati se budou hory pod ním,
a údolí roztrhovati se budou,
jako vosk před plamenem
a jako vody, jež běží s kopce.
[5] Pro nepravost Jakobovu vše to
a pro hříchy domu Israelova.

Hl. 1. — V. [1]. Srv. Os 1, 1; Am 1, 1. — Viz úvod na str. 909. pozn. 3.

V. [2]. „všichni národové“ znamená tu nejspíše všecky israelské kmeny a důsledně „země“ je tu Palestina. — „žalobcem“ (svědkem) a soudcem. — „svatého chrámu“ nebeského (ne jerusalemského!) — V. 2a jakožto glosa vyskytá se v 3 Král 22, 28. — Mich, plný zápalu pro spravedlnost volá Hospodina na soud, ježto ví, že hodlá na něj přijíti (v. 3).

V. [3]. „z místa svého“ — s nebe. — „kráčeti po výšinách země“ jako mraky.

V. [4]. Velebnost Boží bude působiti na přírodu: na hory jako oheň na vosk a na údolí jako přívaly vody s mračen, které je prohlubují. Srv. Ž 17, 8 n; 67, 9; 96, 2—6; Sdc 5, 4 n. — Hospodin sestoupí na soud podobně jako kdysi sestoupil na horu Sinaj: Ex 19, 6. — Srv. Joel 3, 16.

V. [5]. Příchod hrozného Soudce zavinily hříchy národa israelského, jehož dvě hlavní města byla také hlavní sídla a zřídla náboženskomravní hniloby, která

Která jest nepravost Jakobova?
Zdali ne Samař?
A které jsou výšiny Judovy?
Zdali ne Jerusalem?

[6] I obrátím Samař v hromadu kamení na poli,
když bývá štípena vinice,
strhám do údolí kamení její,
a základy její odkryji.
[7] Všecky řezby její rozbity budou,
všecky mzdy její spáleny budou ohněm,
a všecky modly její zahladím;
neboť ze mzdy nevěstčí shromážděny jsou,
a ve mzdu nevěstčí budou zase obráceny.

[8] Proto kvíliti a úpěti budu,
chodit budu bos a bez oděvu;
zanotím žalozpěv jako šakalové,
a bolestnou píseň jako pštrosi.
[9] Neboť jest bez naděje rána její,
neboť přišla až k Judovi,
přiblížila se k bráně lidu mého,
až k Jerusalemu.

---

se z nich rozlévala daleko široko. — Kořen všeho zla byly svatyně na výšinách, které zbožní králové bořili, bezbožní stavěli nebo stavěti dovolovali. (Srv. 4 Král 18, 4). Samař a Jerusalem jsou ztělesněné hříchy! — „výšiny“ (v. 5e) odpovídá „nepravost“ (v. 5c), má tedy také týž smysl: hřích; proto mnozí místo „výšiny“ čtou (zbytečně): „hříchy“. — Israel = Jakob se skládal ze dvou částí, ze Samařska a z Judska.

V. [6]. „na poli“ = přikrývající pole (Hoonacker). — Když zakládají vinici, bývá kamení vyhazováno na hromadu; srv. Is 5, 2. — Lépe však překládati: (obrátím Samař) ... „v štěpnice vinné révy“ (ve vinice). — „stahám = sházím. — Samař se rozkládala na vrcholu pahorku. Viz Is 28, 1; Am 6, 1; 3 Král 16, 24.

V. [7]. „řezby“ = dřevěné modly. — Modlářství bývá nazýváno smilstvem, nevěstkářstvím (Srv. Os 1—3). Dary, jež ctitelové bůžků (nevěstkáři) dávají svatyním jsou, mzdy nevěstkám placené; nebo naopak všecko bohatství modlářů (modlářské Samaře) pokládají ctitelé bůžků za odměnu, které se jim od bohů dostává za modlářskou bohoslužbu, tedy za smilstvo pravidelně, řemeslně páchané (Os 2, 12). Toto bohatství Samaře stane se kořistí pohanských vojáků, kteří jím budou platiti své nevěstky (skutečné). Zdá se, že prorok hraje s těmito všelijakými pojmy „nevěstčích mezd“.

V. [8]. Mich bude svým zjevem předobrazovati národ, stižený hrozným neštěstím, zejména zajetím, do něhož odvedeni budou mnozí Israelité. Srv. Is 20, 2 n. — „bosi a bez oděvu“ bývali odváděni poražení do zajetí. Srv. Job 22, 6. — O vytí šakalů a skřeku pštrosů srv. Job 30, 29; Is 13, 22).

V. [9]. „bez naděje“ = neodvratná jest rána, pád Samaře (r. 721) a zajetí assyrské. Assyrie, která Samař povalila, ohrozila i Judsko a o něco později r. 701 je zaplavila, vojsko assyrské oblehlo dokonce Jerusalem; tehdy bylo mnoho Judovců, kteří se nezachránili včas útěkem do Jerusalema nebo jinam, odvedeno do zajetí nebo prodáno za otroky a otrokyně. Možno však, že má Mich také na mysli pád Jerusalema z r. 587. kdy říše Judská zanikla podobně jako za své vzala říše severní pádem Samaře (721). — Podle Hoonackera v. 9bcd jakož i oslovení ve v. 10 nn dlužno vykládati o hrůze, kterou nažene městům judským vpád Assyřanů do království severního; města judská budou se strachovati, aby se nestala také sama obětmi toho vpádu; i Jerusalem byl ohrožen!

[10] Neoznamujte toho v Getu,
slzami neplačte,
v Domě prachu prachem sebe posypte.
[11] Stěhujte se do vyhnanství,
obyvatelé Krásky, zahanbení potupou.
Nevychází obyvatelstvo Vyjití;
kvílení vaše poslouchat bude Dům sousední,
stojící sám a sám.
[12] Neboť zemdleli pro (ztrátu) dobra
ti, kteří v Hořkostech sídlí;
neboť sestoupila pohroma od Hospodina
do brány Jerusalema.

V. [10]. „neoznamujte toho v Getu“ vzato je z Davidova žalozpěvu 2 Král 1, 20. O Getu, městě filištínském srv. Jos 13, 3; 1 Král 5, 8. a jj. — V. 10b po malé opravě dlužno čísti: „V Akku neplačte“. Akko je známé město fénické; srv. Sdc 1, 31. — Nemají pohromy Israelovy oznamovati ve městech nepřátel, ježto by klidili jen škodolibý výsměch. Srv. Ž 12, 5; 24, 3; 88, 43; Pláč 2, 17. (Viz však níže). V hebr hrají vlastní jména měst s příslušným slovem, asi jako kdybychom my řekli: „Neoznamujte toho v Oznamově“, (Geth), v Plačicích (Akko) neplačte, v samém Prachově válejte se v prachu. (Ofra). — Ofra (= „Dům prachu“) bylo město v území Benjaminově; Jos 18, 23. — Váleti se v prachu nebo sypati si prach na hlavu byly známky smutku. — Podle Hoonackera nemají Judovci hrozící jim pohromu oznamovati svým dosavadním spojencům, Filišťanům (Geth) ani Féničanům (Akko), ježto jim pomoci nemohou nebo nechtějí, ale ať se raději oddávají doma (Ofrá) smutku. Hoonacker myslí na Ofru jmenovanou Sdc 8, 27 (v říši severní), která je zde uvedena jakožto zástupkyně všech měst israelských; ve všech dlužno truchliti.

V. [11]. Podle běžného výkladu jsou tu tři jména místní (měst): Šáfír (= Kráska); Çaanán (= Vyjítí?); Béth-háéçel (= Dům sousední). Obyvatelé „Krásky“ mají se připraviti na to, že se postěhují v ohavné nahotě do vyhnanství. Město, které sluje „Vyjití“ bude tak sevřeno od nepřítele, že nebude možno obyvatelstvu jeho „vyjíti“ (do boje). „Dům sousední“, který jindy sám pevně stál a nepotřeboval podpory jiných, ten bude nyní poslouchati z celého svého okolí (sousedství) jen kvílení. — Šáfír jmenováno jest v LXX Jos 15, 48. (Hebr čte tu Šámír); Euseb svědčí, že Šáfír byla osada v horách mezi Eleutheropolí a Askalonem. — „Vyjití“ hebr. Çaanán není sice v bibli jmenováno, vyskytá se však Çenán (Jos 15, 37) v území Judově. — Béth-háéçel bývá ztotožňováno s místem Áçél nedaleko Jerusalema (Zach 14, 5), Tento v. nejistý bývá všelijak opravován a překládán. Hoonacker po některých opravách překládá:

Města hanby vás, obyvatelé Šáfíru, zradila!
Obyvatelstvo Sidonu nevytáhlo do boje!
Odpadl sousední dům; odpírá vám svou podporu!

Prorok prý oslovuje obyvatelstvo israelského města Šáfíru, zastupující tu všecky Israelity. S bolestí mu připomíná, že jsou Israelité opuštěni ode všech bývalých spojenců (proti Assyrii), zejména od Féničanů (Sidonu). Podle toho souvisí v. 11 obsahově úzce s v. 10. Micheáš prohlašuje, jak marno jest obraceti se na sousedy, s kterými byl Israel spolčen proti Assyrii: sousedé Israele opustili, Israel zůstal v boji proti Assyrským osamocen. — Hoonacker připomíná druhou výpravu Salmanassara IV. proti Fénicii a proti severní říši Israelské, kdy Egypt i Filišťané nechali své spojence na holičkách (4 Král 17, 5). — „Města hanby“ jsou města filištinská. (Jiní jinak).

V. [12]. „Hořkosti“ je překlad hebrejskáho jména města Máróth, jinak neznámého, ledaže bychom je chtěli ztotožniti s hebr. Maaráth (Máreth) Jos 15, 59. Smysl v. 12ab by byl: „Obyvatelstvo **Hořkosti** svíjí se v **hoři** proto, že mu vzato bylo blaho.“ Hoonacker v souvislosti svého překladu a výkladu v. 10n překládá v. 12: „Obyvatelstvo Máróthu očekává štěstí, ježto sestoupila pohroma od Hospodina k bráně Jerusalema.“ — Máróth nemůže však podle tohoto překladu znamenati město judské, nýbrž město Israelova nepřítele, snad fénické město Marath na po-

[13] Hřmot vozů hrůzy na obyvatelstvo Lachiše.
Toto jest počátek trestu Sionské dcery,
neboť v tobě nalezeny byly nepravosti Israelovy.
[14] Protož pošle (své posly) na Dědictví Getu,
Domy lži budou sklamáním králům israelským.
[15] Ještě tobě dědice přivedu, obyvatelko Maresy;
až do Odollamu přijde sláva Israelova.
[16] Učiň si lysinu a ohol se pro své milované syny;
rozšiř lysinu svou jako sup,
neboť do zajetí vedeni budou z tebe.

---

březí mezi Aradem a Simyrou; pohroma nestihla sice ještě Jerusalema, ale hrozí mu, stojí před branami, jako výše v. 9.

V. [13]. Lachiš — známé město v jihozápadní Palestině, kde byly chovány válečné vozy a krmeni vojenští koně (3 Král 10, 26; 2 Par 1, 14; 8, 6). V. 13a dlužno podle hebr. překládati: „Připoj vůz k běžci (koni), obyvatestvo Lachiše! (T. j. zapřáhni koně do vozů na útěk před hrozící pohromou!) Zdá se, že „lárecheš" (k běžci) hraje se slovem Láchíš asi jako bychom řekli: „Zapřahej koně, obyvatelstvo Konic" (nebo pod.) — „Toto" hrůza z pohromy Samařska, která zachvátí Judsko a Jerusalem (= „dceru Sionskou") bude počátek dalších trestů za to, že i v Jerusalemě a v Judsku byly shledány tytéž nepravosti, pro které bylo pykati říši severní (= „nepravosti Israelovy"). Srv. v. 9. — Náhlý přechod od 3. osoby ke 2. srv. s 2, 3. 11 n; 6, 12 n.

V. 14 a. podle Vulg chce říci: „Bůh pošle nepřátelské vojsko jakožto své posly na Móreševh-Geth". Možno, že město tu jmenované jest rodiště proroka Micheáše, o němž byla řeč výše ve v. 1. — Vulg kromě toho (jako jiné staré překlady) pokládala „Morešeth" za jméno obecné: „dědictví" nebo „majetek"; podle toho je smysl Vulg: „Nepřátelské vojsko, jakožto výkonný nástroj Prozřetelnosti vpadne do majetku Judova" (= „dědictví"), které se rozkládá v sousedství Getu. — „Domy lži" = město (judské?) Achzíb (Jos 15, 44). Smysl v. 14 b: Ukáže se, že řečené město slulo ne nadarmo městem lži, klamu: králové judští (?) zklamou se v naději, kterou hříšně do lidí tak často byli skládali, nedůvěřujíce náležitě Hospodinu. Srv. Job 6, 15—20. (Knabenbauer a jj.) — Podle hebr. však dlužno v. 14a překládati: „Protož bude ti (dcero Sionská, Jerusaleme jakožto matce) vybaviti věnem Morešeth-Geth!" „Proto", že v tobě nalezeny byly nepravosti Israelovy. — Jerusalem je tu matka, která má dáti věno své dceři, městu Morešeth (3 Král 9, 16), t. j. Jerusalem bude přinucen vydati město nepříteli, který si vezme jeho majetek za věno. Město Morešeth zastupuje tu celé území Judovo (Hoonacker). Morešeth zní podobně jako „meóráśá" = nevěsta, snoubenka, proto Mich navazuje myšlenku, vyslovenou ve v. 14 a na jmenované město. Tutéž myšlenku jinými slovy podává také v. 15 a; proto Hoonacker spojuje v. 15 a s v. 14 a (podobně spojuje i v. 15 b s v. 14 b). — Podle téhož „králové israelští" neznamenají krále judské, nýbrž celé království israelské, severní, které se blíží ke svému konci. (Srv. v. 9. 13). — Achzíb neznamená prý tu město judské, nýbrž město fénické severně Akka, jež patřilo k městům hanby, o kterých mluvil výše v. 11. Možno mysliti na klamavý potok, o kterém viz Jer 15, 18.

V. 15 a. O Mareše srv. Jos 15, 44. — „dědic", majitel, dobyvatel, kterého přivede Hospodin je týž, který byl jmenován výše ve v. 14 a. — „Ještě tobě" Marešo (a celé Judsko), až padne do rukou nepřátelských Samařsko. — Máréšá hraje se slovem „jóréš" = dobyvatel, zabíratel.

V. 15 b. Odollam, pověstné jeskyněmi, jmenováno Jos 15, 35; 2 Par 14, 9; 11, 8; 2 Mach 12, 35. Vulg bývá vykládána: „Sláva Israelova", t. j. šlechta jeho bude donucena prchati a skrývati se v Odollam, kde se kdysi také David skrýval (1 Král 22, 1; 2 Král 23, 13). Knabenbauer a jj. — Hoonacker však opravuje a překládá: „Až do Elamska se odebere sláva Israelova". Až do této krajiny, na východě Babylonie, dostanou se judští zajatci!

V. [16]. vyzývá Samařsko, jehož mládež („milovaní synové") bude odvedena do zajetí (v. 6 n) aby naříkalo již nyní, předem. Srv. Is 15, 2; Jer 7, 29; 16, 6; 41, 5; Am 8, 10. — Jakousi lysinu na hlavě má sup, zvaný vultur barbatus nebo spíše vultur percnopterus.

Hlava 2.

[1] Běda (vám), kteří myslíte na bezbožné věci
a obíráte se zlými úmysly na svých lůžkách!
Za ranního svítání je vykonávají,
neboť proti Bohu jest ruka jejich.
[2] Zachce-li se jim polí, násilně je zabírají;
(zachce-li se jim) domů, mocí je odnímají;
utiskují muže i dům jeho,
muže i dědictví jeho.
[3] Protož toto praví Hospodin:
Aj, (také) já myslím na zlo
proti tomuto pokolení,
z něhož nevytáhnete svých hrdel,
a nebudete (v něm) vzpřímeni,
neboť časy jsou velmi zlé.
[4] V den ten budou o vás říkati básničku
a píseň zpívati se zálibou takto:
„Zpuštěni, pohubeni jsme,
úděl lidu mého proměněn jest;
kterak odstupuje ode mne,
když se vrací ten, který krajiny naše děliti má!"
[5] „Protož nebudeš míti, kdo by roztáhl měřičský provazec
v obci Hospodinově."

Hl 2. — V. [1]. Prorok odůvodňuje své hrozby; ukazuje, pro které hříchy hrozí pohroma. — Ustavičně myslí jen na zlo; ani spáti proto nemohou. A jakmile se rozednilo, ihned vykonávají horlivě to, co si byli na lůžku zlého usmyslili... Horlivost ve zlém. — V. 1d podle hebr.: „poněvadž mají k tomu moc". Srv. Gn 31, 29; Dt 28, 32 a jj.

V. [2]. „dům" — je tu hmotné obydlí jako „dědictví", majetek (hmotný). O zlém chtíči, srv. Řím 8, 20.

V. [3]. Jako zločinci výše jmenovaní myslí na zlo, t. j. na hříchy, tak i Hospodin myslí na zlo, t. j. na tresty za ty hříchy. Ty pokuty zatíží je jako jho, že nebude jim možno choditi se vzpřímenou šíjí, to jho je sevře tak, že nebude jim lze vytáhnouti z něho hrdlo. — „časy jsou zlé", ježto věstí, ano obsahují zárodky hrozné budoucnosti: vše se připravuje k assyrskému vpádu (1, 9. 12b 13. 14a 15a), blíží se zkáza severní říše (Hoonacker).

V. [4]. Žalozpěv budete zpívati, líčící vaše neštěstí, který se stane pořekadlem. Tři věci píseň vyslovuje: 1. Národ kvetoucí stihla pohroma. 2. Úděl, t. j. země, záruka Božího přátelství jim slíbená a darovaná, bude jim vzata („změněna"). 3. Bude dána nepříteli, který se o ni rozdělí. — Kterak ten úděl odstoupí od národa vyvoleného, když nepřítel opět a opět bude se vraceti, aby území řečená rozděloval nebo trvale je zabral (Knabenbauer). V. 4. bývá všelijak opravován. Hoonacker vidí v žalozpěvu uštěpačný, ironický popěvek nepřátel Israelových, kteří zmocnivše se israelské půdy posmívají se důvěře Israelově v Hospodina; (s malými změnami) překládá popěvek takto:

›Hospodin to byl pravil, naše zkáza je dokonalá.
Mění úděl svého lidu!
Kterak odnímá, by nevrátil,
rozděluje naše pole!‹

Israelité kdysi se dovolávali slibů Hospodinových, že nepřátelé jejich budou dokonale potřeni; nepřátelé nyní zvítězivše nad Israelity posmívají se jejich důvěře v Hospodina. — Kdysi se Israelité dovolávali slibu Hospodinova, že rozšíří svůj úděl, že zaberou území nepřátelské, že se majetek jejich zvětší, „změní" v jejich prospěch. Jak se to slovo splnilo nyní, kdy jsou Israelité nuceni „zaměniti" svůj úděl, svou půdu v Palestině za úděl, který jim přikáže nepřítel v zajetí! — Hospodin odnímá a dělí ne však pole nepřátel Israelitů, nýbrž pole Israele samého!

V. [5]. Zpěváci žalozpěvu (v. 4) upozorňují Israele, že nebude nikoho, kdo by národu israelskému rozměřil a rozdělil území, které kdysi patřilo obci israelské

[6] Nemluvte mluvíce: „Neskápne na tyto,
nestihne jich pohanění!"
[7] Praví dům Jakobův:
„Zdali je v koncích duch Hospodinův,
aneb taková-li jsou myšlení jeho?" —
Zdali dobře nenakládám s tím,
kdo podle práva chodí?
[8] Ale lid můj naopak — v protivníka povstal,
kromě sukně berete (i) plášť;
a proti těm, kteří pokojně jdou svou cestou,
dáváte se naopak — do války!
[9] Ženy lidu mého vyháníte
od milovaných jejich krbů,
od dětí jejich odnímáte
chválu mou na věky!
[10] Vstaňte a kliďte se,

(= Hospodinově), jako bylo kdysi za dob Josuových losem přiřčeno kmenům a provazcem měřickým rozděleno rodinám každého kmene. Srv. Jos 17, 5. 14; 19, 9. a jj.

V. [6]. Mich obrací se proti lžiprorokům, kteří ustavičně žvaní, pleskají proti hrozbám proroků pravých, konejšíce lid, že nespadne na něj („neskápne") zlo, kterým Mich hrozí, že ho nepotká potupa, kterou Mich předpovídá. — V. tento (6) působí vykládačům mnoho starostí. Podle Hoonackera oslovuje Mich zástupce hříšného lidu (velmože, „dům Jakobův" v. 7. a lžiproroky): „Nedeklamujte! Ať deklamujete nebo nedeklamujete o těchto věcech (které Mich předpovídá), to neodvrátí potupy (pohromy předpověděné)".

V. [7abc] uvádí ukázku řečí, brojících proti hrozbám Micheášovým, o kterých se zmínil prorok již ve v. 6. — „Praví" skrze lžiproroky, kteří jsou placenými nástroji velmožných utlačovatelů slabších spoluobčanů. — Hospodin jest přece — lžiproroci namítají — milosrdný, nejvýše shovívavý (Přís 14, 29) trpělivý; kdyby, jak hrozí Micheáš, trestal národ svůj, byla by v koncích jeho trpělivost a shovívavost, Hospodin byl by zlostný a prchlý! — Taková-li jsou myšlení jeho (skutky), jaké předpovídá Mich (v. 3—5)? — Na tyto otázky lžiproroků odpovídá Hospodin otázkou, rovnající se kladnému výroku: „Ano, dobře nakládám, ale jen s těmi, kteří žijí spravedlivě" (v. 7de). Srv. Ž 17, 26n. — Vy však nežijete spravedlivě (v. 8).

V. [8]. Velmožní Israelité ne jen že nejednají spravedlivě (v. 7), oni naopak utiskují lid a tím útlakem bouří se proti Hospodinu, který stojí za mírumilovnými a slabými. Také tento v. (8) dává mnoho hlavy lámání. Hoonacker s některými opravami překládá: „Ale vy, proti mému národu (chudému lidu) podporujete jeho nepřítele. Před Salmanasarem obíráte ty, kteří důvěřivě kráčejí svou cestou, o válečnou kořist. „Vy" velmožní utlačovatelé, dome Jakobův (v. 7), o kterých mluvil již v. 1n. — Nepřítel národa jsou Assyřané, jejichžto král Salmanasar stojí bezmála již za dveřmi, chystaje se vpadnouti do Israelska, kterýžto vpád ohrozí také Judsko. Velmoži podporují ho svými křivdami, páchanými na lidu, které potrestá Hospodin tak, že použije Assyrů jakožto metly.

V. [9]. Hospodin byl ochráncem vdov a sirotků. Ex 22, 22; Dt 10, 18; 14, 29. a jj. — Suroví, ukrutní velmoži prodávají ženy (a děti), nemohoucí platiti jim dluhy, do otroctví cizincům, mezi nimiž nebude možno, aby israelské děti byly pečlivě ve svém náboženství vychovány, aby „chválily" Hospodina, jak si přeje; odnárodní se snadno a spolu odcizí se (v cizině) i víře své na vždy. Srv. Is 1, 23; 10, 2; Jer 5, 28; 7, 6; Ez 22, 7.

V. [10]. Podle běžného výkladu hrozí tu Mich zajetím zločincům, uvedeným ve v. 8n. — Mich učí, že nemá v zemi svatých bydliti národ bezbožníků (Efrem). Zločiny obyvatelů poskvrňují zemi. Lv 18, 25; Nm 35, 33; Jer 2, 7; Ez 36, 18. Podle Vulg země svatá hnije hnilobou velmi zlou a zapáchá pro nečistotu svého obyvatelstva (Jer). — Hoonacker však se domnívá, že Mich vybízí Israelity, aby opustili dobrovolně zemi svou, prve nežli začne její zkáza, kterou byl dosud hrozil. Srv. Mt 24, 16nn. — Hoonacker si slibuje od tohoto pojetí v. 10 snadnější výklad v. 12n.

nebof není tu pro vás místa odpočinku,
pro svou nečistotu zkažena bude
(země) zkázou velmi hroznou.
[11] Ó bych nebyl muž, mající ducha (Božího),
kéž bych raději lež mluvil!
Nakapu ti vína do opojení.
Ten, na něhož to kapati bude,
bude tento lid.

[12] Jistě shromáždím, Jakobe, tebe veškerého,
v jedno uvedu zbytky Israelovy,
sloučím jej jako stádo v ovčinci,
jako dobytek prostřed ohrad,
hlučeti budou množstvím lidí.
[13] Ten totiž, který cestu razí, kráčeti bude před nimi,
(oni) prorazí bránu a projdou jí,
vyjdou jí majíce před sebou krále
a Hospodina ve svém čele.

V. [11]. Mich přeje svému národu vše dobré a proto byl by raději lživým prorokem, jehož hrozby se nesplní. Ježto však jest mu uloženo, by předpovídal tresty hněvajícího se Boha, nemůže než „kapati vína do opojení" podobně jako činil Jer 25, 16. 27; 49, 12; Hab 2, 16; Is 41, 22; Zach 12, 2; Abd 16. t. j. nemůže než předpovídati účinky hněvu Božího, kterým bude „tento lid" zalit jakoby deštěm, který ho zbaví smyslu a na zemi povalí jako činí víno nebo jiný opojný nápoj. — Hebr. znění tohoto v. (11) bývá obyčejně překládáno: „Kdyby byl muž, honící se za větrem a lhoucí klam: „Nakapu ti vína a lihoviny" (t. j. lahodil, lichotil by řečmi svými lidu): ten byl by prorok tohoto lidu (t. j. podle srdce tohoto lidu). Hoonacker proti tomu překládá v. 11 a b: „Kéž by (možno bylo, aby) člověk byl pohnut duchem (Božím) a kéž by (mohl) pronášeti lstivě lež!" Mich vyslovuje přání, aby předpovědi, jež mu vnuká Boží duch, mohly býti klamné. To jest však nemožno. Mich nemůže než kapati na lid hrozby („víno..."), a z tohoto lidu bude trest kapati, lid tento bude tím vínem mokvati.

V. [12] n. Velmi mnozí vykladatelé, zejména latinští s Jer v čele vykládají tyto dva vv. (12 n) ve smyslu mesiášském; prorok prý chce upozorniti, že zajetí výše předpověděné (1, 8 n. 11. 16; 2, 4 n, 10) nebude konečným cílem, nýbrž toliko prostředkem k tomu, aby se Israel očistil, k Bohu svému přilnul a tak se připravil na příchod Mesiášův; vyhnanci nemají zoufati, ale doufati v lepší časy. — „zbytky" jako Is 10, 21 n. — V. [13]. líčí prý návrat zajatců z vyhnanství: vůdce jejich a oni s ním prorazí „bránu" žaláře, který je držel, odstraní všecky překážky a spořádaně a slavně z vyhnanství vyjdou. Srv. Is 52, 12; Os 1, 11; 3, 5. — V. 12 n částečně prý se splnil v Zorobabelovi, dokonale pak v Mesiáši, dobrém pastýři. Srv. Žid 12, 2; Mich 5, 4 n; 7, 14. Is 49, 6. 9; Ez 34, 23. a jj. (Knabenbauer). Jiní však vidí ve v. 12 n naopak předpověděnou pohromu Samaře nebo Jerusalema a zajetí assyrské nebo babylonské (Efrem, Cyril Alex, Teodoret, Sanchez, Tirin). Ve v. 13 je prý řeč o Hospodinovi, který upravil cestu Assyřanům a Babyloňanům, „král" je prý Sedekjáš nebo Salmanasar. Podobně překládá a vykládá Hoonacker: V. 12 a b, 13 d jsou prý glosy, takže zbývá:

»Sloučím tě, jako ovce v pohromě;
jako stádo, prostřed neštěstí.
Plni zděšení prchati budou ze své pohromy.
(13) *Ten, který cestu razí, kráčí před nimi;*
oni si razí cestu a procházejí východištěm (průlomem)
vycházejí jím a král jejich jde před nimi«.

Ono sloučení národa jako stáda jest prý se zřetelem na Jer 31, 8 nn; Mich 4, 6 n myšleno ironicky; není tu popsán návrat ze zajetí, nýbrž útěk z vlasti. Pohroma stihne národ, zachrání se toliko ti, kteří před ní utekou; k útěku, aby se podařil, bude třeba spojených sil. Hospodin je bude na tom útěku podporovati. Srv. Jer 50, 8. — V. 12 n rozvádějí prý v. 10 a.

Hlava 3.

[1] I řekl jsem:

Slyšte, knížata Jakobova
a vůdcové domu Israelova!
Zdali nenáleží vám
znáti právo?
[2] Vám, kteří v nenávisti máte dobré
a milujete zlé?
Vám, kteří násilně s nich stahujete kůži,
a maso jejich s kostí jejich?
[3] Ti, kteří žerou maso lidu mého,
kůži jeho sdírají s něho,
kosti jeho lámají
a sesekávají jako v kotle,
jako maso v hrnci:
[4] tehdy volati budou k Hospodinovi,
ale nevyslyší jich;
skryje tvář svou před nimi v ten čas
podle bezbožnosti skutků jejich.

[5] Toto praví Hospodin proti prorokům,
kteří svádějí lid můj;
kteří, mají-li do čeho kousat,
hlásají blaho;
nedá-li však někdo nic jim do úst,
hlásají proti němu svatou válku.
[6] Proto noc míti budete místo vidění,
a tmu mít budete místo věštby;
zajde slunce nad proroky
a zatmí se nad nimi den.
[7] Zahanbeni budou, kteří vidění mívají,

Hl. 3. — V. 1. Mich v. 12n poněkud odbočil, i vrací se slovy: „I řekl jsem" k celku hlavy 1 n, zejména ke zločinům velmožů, jmenovaným 2, 1 n 8 n. Ty zločiny uvalí na jejich původce a na Jerusalem tresty Boží. — „Jakob" = dům Israelův = království Judské (srv. níže v. 9; 2, 12). Hoonacker. — „znáti" = milovati a vykonávati.

V. 2. „s nich" s poddaných, společensky slabších, s lidu. — Srv. Am 5, 15.

V. 3n. „tehdy" = „v ten čas", kdy nastanou Boží tresty. — Až přijde den pomsty, volati budou k Hospodinovi, ale nevyslyší jich, ježto ani sami prosebníků nevyslýchali; vztahovati budou ruce své k Pánu, ale Bůh odvrátí tvář svou od nich, ježto i oni odvraceli od prosebníků tvář (Jer).

V. 5. Srv. výše 2, 6; Pláč 2, 14. — V. 5—7 jsou úvod k v. 8 jakož i k v. 9—12 (Hoonacker). — Lžiproroci jdou toliko za ziskem. Lichotí, blaho a štěstí slibují, pokud jsou dobře placeni. Jakmile však přestanou docházeti dary, začnou jménem Božím hroziti a tím se snaží zjednati si nové příjmy. Srv. Jer 23, 16 n; Ez 13, 19.

V. 6. Jer 15, 9. Srv. Am 8, 9. — Místo vidění, kterým slibovali světlo, t. j. štěstí a bezpečnost, zakusí sami noc a temno pohromy, jež stihne všecek národ, neštěstí, za něhož odepře Hospodin světlo i prorokům pravým (v. 7). — V. 6cd není rozuměti tak, jakoby slunce mělo skutečně nad nimi paprsky své ztáhnouti zpět, nebo jakoby se mělo světlo jitřenky nad nimi zatemniti, ale že palčivost neštěstí je stihne jako tmy a jako temná noc, jako když slunce zapadne... (Cyril Alex).

V. 7. Zahaliti si bradu (a ústa) bylo znamení smutku. Srv. Lv 13, 45; Ez 24, 17. 22. — Lžiproroci budou zahanbeni, až se splní, čím hrozili proroci praví; tehdy se ukáže jejich lživost a úplatnost. Ti, kteří pohrdali pravými proroky,

zahanbeni budou věštci;
zakryjí si všichni obličeje,
neboť nebude Boží odpovědi.
[8] Já však naplněn jsem silou ducha Hospodinova,
právem a statečností,
abych zvěstoval Jakobovi nešlechetnost jeho
a Israelovi jeho hřích.

[9] Slyšte to, knížata domu Jakobova,
soudcové domu Israelova,
kterým hnusí se právo,
a kteří všecko, co přímé jest, převracíte!
[10] Vy, kteří stavíte Sion krví
a Jerusalem nepravostí.
[11] Knížata jeho za dary spravují právo,
kněží jeho za mzdu učí
a proroci jeho za peníze prorokují;
a na Hospodina spoléhají říkajíce:
„Zdali není Hospodin mezi námi?
Nepřijdou na nás věci zlé!"
[12] Protož, vaší příčinou
Sion jako pole orán bude,
z Jerusalema hromada kamení bude
a z hory chrámové lesnatá výšina.

---

budou potrestáni i tím, že Bůh nebude za dob pohromy mluviti ani k těmto. Srv. Am 8, 12; Pláč 2, 9; Ž 73, 9. (Knabenbauer).

V. [8]. Mich jest osvěcován a posilován od ducha Božího; ten ho naplňuje „právem" mluviti jménem Božím, tedy autoritou jeho (Hoonacker), ten ho naplňuje statečností hlásati pravdu a kárati zlořády i s nebezpečím smrti, statečností, které prorok zejména potřebuje, proto je tu vyslovena dvěma slovy: „silou" a „statečností" (Knabenbauer).

V. [9]. Mich položiv své Boží poslání proti lživprorokům (v. 5—8) vrací se k řeči, kterou byl přerušil po v. 4. a chystá se prosloviti proroctví (v. 12) jehož závažnost byl si připravil proti všemu možnému zlehčení. Vrací se k velmožům, jmenovaným výše ve v. 1. — „to" — proroctví v. 12 (Hoonacker).

V. [10]. Srv. Os 4, 2; Ez 22, 27. — Velmoži pečují o hmotný blahobyt a rozkvět (svůj i) veleměsta, ale přes to ruší hrubě řády mravní i právní, které nemohou než přivésti město do záhuby. — Srv. Sir 34, 24n; Jer 22, 13.

V. [11]. V Jerusalemě vládne všeobecná prodejnost a úplatnost. Srv. v. 5. — Srv. Ex 23, 8; Dt 16, 19; Is 1, 23. — Kněží měli vykládati a obraceti zákon na případy, které se sběhly v životě mravním a právním; měli zákon obraceti nestranně a nikoli ve prospěch toho, kdo více dal! Srv. Lv 10, 11; Dt 17, 11. — Domnívají se, že tělesný původ z Abrahama, obřízka, smlouva s Bohem, chrám je bude chrániti všeho zlého, třebaže urážejí Hospodina zločiny proti mravnosti a všemu právu. Srv. Jer 7, 4. 12; 26, 17.

V. [12]. „Protož" — pro zločiny vypočtené ve v. 9—11. — „vaší příčinou" = vaší vinou. Jerusalem stihne podobný osud, kterým Mich byl vyhrožoval Samaři výše 1, 6. — „výšina" s modlářskou svatyní, a tedy výšina nečistá! — Tento výrok Micheášův zachránil Jeremjáše, jak vypravuje Jer 26, 18. Ezechjáš a Judovci činili prý tehdy pokání „i upustil Hospodin od zlého, kterým byl jim hrozil" (tamže v. 19). Podle tohoto názoru starších z dob Jeremjášových výrok Micheášův nebyl bezpodmínečný, nýbrž naopak obsahoval podmínku, nebudou-li Judovci činiti pokání; když se Judovci káli, Hospodin se smiloval a nedal Jerusalema na pospas Assyřanům jako vydal Samař r. 721. Dnes však možno se sv. Jeronymem viděti proroctví Micheášovo splněné. Srv. Pláč 5, 18; 1 Mach 4, 38.

ČÁST DRUHÁ:

Micheášovy sliby (4, 1—5, 14).

Na Sionu mnoho národů dojde štěstí (4, 1—5). Tam odtud bude Hospodin vlásti svému lidu (4, 6—8), až jej vysvobodí od nepřátel (4, 9—5, 1), až jej vysvobodí Mesiáš, pocházející z Betlema (5, 2—5). Zbytek národa vyvoleného zvítězí nade všemi národy (5, 6—9). Pak válečné zbraně a bohoslužba kanaanská vezmou za své (5, 10—14).

Hlava 4.

[1] V poslední dny zpevněna bude
hora domu Hospodinova;
bude nejvyšším vrcholem horstev,
vyvýšená nad pahorky.
Proudit budou k ní národové,
[2] pohrne se mnoho kmenů; řeknou:
„Pojďte a vystupme na horu Páně
a do domu Boha Jakobova!
Ať nás učí o svých cestách,
a choditi budeme po jeho stezkách!"
Vyjdeť se Siona nauka,
a slovo Páně z Jerusalema.
[3] Porovnávat bude národy mnohé,
rozsuzovat silné kmeny dlouho, dlouho,
že zkují v radlice své meče
a svá kopí v motyky.
Nevezme meče kmen proti kmeni,
aniž se budou cvičit ještě bojovati.
[4] Ale seděti bude každý pod svým vinným kmenem,
a pod svým fíkem, aniž bude, kdo by (ho) děsil;
neboť ústa Hospodina zástupů to řekla.
[5] Ano, všichni národové chodí,

Hl. 4. — Království Boží nemůže zůstati na věky ve smutném stavu, vylíčeném v části předchozí (hll 1—3). Všecky útrapy překoná a vyjde z nich vítězně (hll 4n); to vítězství nastane za dob mesiašských. — Hoonacker se domnívá, že hll 4n napsal Mich za okolností dokonce jiných nežli za kterých psal hll 1—3. Zla přítomná i budoucí, jež stihnou národ, nejsou tu (ve hll 4 n) líčena jako trest za jeho hříchy, ale jako zkoušky, ze kterých vítězně vyjde; jsou líčeny toliko jako stíny, aby tím jasněji vynikly jasné stránky příštího a konečného vzkříšení národa. Možno se domnívati, že hll 4n byly napsány po odchodu Assyřanů, kteří dobyli r. 721 Samaře; bezprostřední nebezpečí, že zaberou také Judsko, nebezpečí jehož jsou plny hll 1—3., bylo zatím zažehnáno, ačkoliv nemohlo se Judsko ještě cítiti dokonale bezpečným pro budoucnost. Náboženskomravní oprava Ezechjášova mohla přispěti k radostné náladě, kterou se ozývají hll 4n (Hoonacker).

V. 1—3. zní bezmála doslovně jako Is 2, 2—4. Viz poznámky k tomuto místu „hora domu Hospodinova", o které byla řeč výše 3, 12. — Hoonacker se domnívá, že vv. tyto (1—3) napsal tu původně Mich., jak plyne z těsné souvislosti, a že je odtud „druhá ruka" vložila do Is 2, 2—4., kde není té souvislosti. Srv. však pozn. k Is 2, 5!

V. 2. „Jakob" = všecek národ israelský jako výše 1, 5a; 2, 7; 3, 1. 8 n.

V. 4. Nastanou lepší časy nežli byly za Salomouna. Srv. 3 Král 4, 24. — V. tento má ráz přísloví. Srv. 3 Král 5, 5; 4 Král 18, 31; Zach 3, 10; 1 Mach 14, 12. — K v. 4c srv. Is 58, 14.

V. 5. Kdežto jiní národové, spoléhajíce se na pomoc model žijí náboženskomravně tak, jak je učí mnohobožské modlářství, a proto nutně i s modlami svými zahynou, my žijíce jak pravý jediný Bůh nám ukládá pod ochranou jeho pevně

každý ve jménu boha svého;
ale my choditi budeme ve jménu Hospodina, Boha našeho,
na věky a vždycky.

[6] V den ten, praví Hospodin,
shromáždím to, co kulhalo,
a to, co jsem byl vyvrhl, seberu;
také to, co jsem byl trápil.
[7] Z toho, co kulhalo, učiním zbytek
a z toho, co trpělo, národ silný,
i bude kralovat Hospodin nad nimi na hoře Sion,
od toho času až na věky.
[8] A ty, věže stáda,
tvrzi dcery Sionské,
k tobě přijde, přijde bývalá vláda,
království dcery Jerusalemské.

[9] Proč bys měla se někdy žalostí svíjet?
Zdali nemáš krále,
nebo rádce tvůj zahynul,
že tě popadla bolest jako rodičku?
[10] Snášej bolest a námahu, dcero Sionská,
jako rodička;

---

budeme státi a šťastně žíti ustavičně (Knabenbauer). — Srv. Is 2, 5. — Všecko to štěstí, vypsané ve v. 1—4. dlužno odvozovati od Hospodina a jemu je přičítati!

V. [6.] líčí osudy národa v obraze stáda. Srv. výše 2, 12; Is 40, 9. — Podle Hoonackera netřeba zde mysliti na shromaždění lidu ze zajetí babylonského.

V. [7.] O vytříbeném a očištěném „zbytku“ národa israelského, z něhož vzejde obnovený a vzkříšený Israel, srv Is 1, 24 nn; 4, 3 nn; 6, 13; 7, 3; 37, 32. „od toho času“, kdy nastane nová doba (mesiášská) — Srv. Mich 2, 12; Os 1, 10; Is 10, 21 n; Am 3, 12.

V. [8.] Bývalá vláda Jerusalema znamená tu bývalé království Davidovo, jež svou rozsáhlostí a leskem bylo předobrazem příštího království Mesiášova. To království bude míti střed na hoře Sionu (výše v. 1 nn), se které bude král (Mesiáš) střežiti své šťastné poddané tak jako pastýř střeživá své stádo s věže. Srv. Ž 2, 6; 109, 2. Není tu řeč o znovuzřízení Jerusalema po návratu ze zajetí babylonského, nýbrž o vzkříšení Davidova království v Jerusalemě ve smyslu duchovním, které Hospodin uvede do života, až vysvobodí svůj lid z útrap, kterými ho bude zkoušeti (v. 6 n). Na pastvinách bývaly kamenné ohrady, ve kterých pastýř s ovcemi nocoval (Nm 32, 16 nn); takové ohrady mívaly zděné rozhledny, zvané „věže stáda“ (2 Par 26, 10; 4 Král 17, 9; 18, 8). Možno, že Sion slul Migdal-eder (Věž stáda) jménem vlastním (Gn 35, 21) — „Tvrz“ dcery Sionské = Ófel, pahorek jihovýchodní v Jerusaleně (2 Par 27, 3; 33, 14; Neh 3, 27; 11, 21) Hoonacker. — Staří to slovo (také Vulg.) překládali „temná“ (věž stáda dcery Sionské.)

V. [9.] Podle Hoonackera lze ve v. 9. 11 n pozorovati tento postup myšlenek: „Proč ty strachy a úzkosti?... (v. 9.) Jest ovšem pravda, že mnoho národů se spiklo proti tobě... (v. 11). Ale klamou se, doufajíce ve skvělý výsledek své výpravy... (v. 12). — V. 9a podle hebr: Proč teď tolik křičíš?“ Prve než nastane doba mesiášská (v. 8) bude třeba Judovcům mnoho, mnoho vytrpěti; nebude však nutno v ty dny („kdysi“ = teď) příliš teskniti, ježto vše bude jen přechodné; vždyť i za těchto dob budou míti v Hospodinu svého pastýře (v. 6—8), svého pečlivého a mocného krále, svého rádce. (Jiní jinak). — Bolesti porodní byly bolesti příslovečné.

V. [10.] podobá se Mich 1, 15. avšak zde ruší souvislost v. 9. s v. 11, proto pokládá jej (v. 10) Hoonacker za pozdější glosu. Jiní v duchu tohoto v. se domnívají, že Mich již ve v. 9. měl na mysli babylonské zajetí a to, co bylo předehrou jeho v Jerusalemě (Knabenbauer).

neboť nyní vyjdeš z města
a bydliti budeš na poli
a přijdeš až do Babylona.
Tam budeš vysvobozena,
tam tě vytrhne Hospodin
z ruky nepřátel tvých.
[11] Tehdy shromáždí se proti tobě
mnoho národů, kteří řeknou:
„Ukamenována buď! Ať se pase
na Sionu oko naše!“
[12] Oni však neznají myšlení Hospodinových,
nerozumějí úradku jeho,
on že je shromáždil jako snopy na humno.
[13] Vstaň a mlať (je), dcero Sionská,
neboť roh tvůj učiním železný,
kopyta tvá udělám kovová,
i rozdrtíš mnoho národů,
a v oběť podáš Hospodinu loupeže jejich,
bohatství jejich Pánu vší země.

Hlava 5.

[1] Nyní se drásej, dcero rozdrásaná!
Náspem nás obklíčili,
holí bijí líce soudce Israelova,
[2] Ale ty, Betleme Efratský,

V. [11]. „Tehdy“ = „kdysi“ (v. 9), až bude Hospodin chystati vzkříšení Sionu a národa israelského (v. 6n), mnoho nepřátel bude se snažiti zameziti a zkaziti povýšení Sionu; ty snahy budou sice buditi bolest v Sionské dceři (v. 9), avšak ... (v. 12). Srv. Is 8, 9nn.

V. [12]. Bolest dcery Sionské (v. 9) nebude míti důvodu. Nepřátelé shromáždí se řízením Božím jen proto, aby společně byli pobiti, zdeptáni, jako dobytek (býci) šlape po snopech, shromážděných a rozestřených po humně, aby je vymlátil. — Srv. Os 10, 11.

V. [13]. „v oběť podáš“ = zasvětíš. Srv. Is 23, 18; 60, 6. — V. 1n této hlavy (4) měly na mysli konečné podrobení národů a panování Israelovo nad nimi upevněné; od v. 6 prorok líčí, kterak dojde k tomuto podrobení národů a k této vládě Israelově (Hoonacker).

Hl 5. — V. [1]. Pravděpodobněji osloven je tu Sion, Jerusalem, se kterým se prorok ztotožňuje. — „drásej se“ na znamení smutku, neboť budeš „rozdrásána“ t. j. sevřena, a „soudce“, král tvůj bude potupen. — Zní tedy v. tento podobně jako výše 4, 9. 11—13. Všimni si slovné hříčky „drásej se“ s „rozdrásána“. Jiní překládají v. 1a: „Shromáždi se v zástupy, dcero zástupu!“ je prý to výzva, aby Sion statečně se hájil proti nepřátelům, kteří nasypali obvyklý dobývací val kolem hradeb jerusalemských, aby města snáze a rychleji dobyli. (Jiní jinak.) Hoonacker podle LXX překládá: „Nyní se ohraď, Dome ohrady (Béth-Gader)! Náspem nás obkličují; holí bijí do tváře kmeny Israelovy!“ Dům ohrady, Béth-Gader jest osada v Judsku (1 Par 2, 50n), která tu zastupuje Judsko celé jako jiné osady výše 1, 10nn. Judsko, jemuž hrozí nepřítel obležením, má se na ně připraviti opevněním. „Nyní“ = tehdy jako ve v. 9. 11. — Místo „drásej se“ možno i překládati: „budeš se drásati“.

V. [2]. Za těch útrap vzejde Israelovi spása; ne však z veleměsta, ale z malého Betlema, odkud byl vyšel kdysi také veliký král — David, který vysvobodil Israele z moci Filišťanů. Jako v. 1. navazoval na 4, 11. tak navazuje tento v (2) na 4, 12n. — Skvělou budoucnost Betlema staví prorok proti útrapám, jež byl spojil s názvem města „Béth-Gader“ ve v. 1. — Příští slávu Betlema staví proti nynější jeho nepatrnosti v Judsku. — Betlemané slují „Efra-

maličký mezi rody Judovými —
z tebe mi vyjde ten,
jenž má býti vladařem v Israeli,
a jehož původy (jsou) od počátku,
ode dnů věčnosti.
[3] Protož vydá je až do času,
kdy ta, která poroditi má, porodí.
A zbytky bratří jeho
navrátí se k synům Israelovým.
[4] Pevně bude státi a pásti
v síle Hospodinově,
ve velebnosti jména Hospodina, Boha svého;
a oni v bezpečí budou, ježto tehdy zveleben bude
až do končin země.
[5] A bude tento pokojem:

ťané" také Rut 1, 2; 1 Sam 17, 2. Rovněž obyvatelé Kiriat-Jearimu a Béth-Gaderu byli „Efraťané" (1 Par 2, 50n), t. j. z Efraty, na hranicích území Benjaminova, nedaleko Ramy. Hoonacker, Tobac a jj. pokládají zmínku o Efratě Gn 35, 19; 48, 7. za glosy. Srv. Jer 31, 15; 3 Král 15, 22; 1 Sam 10, 2, 3. 5. Znamená tedy „Betlem Efrata": B. „Efratský" nebo „Efraťanů". Mich přidává tento přívlastek z lásky ke hříčkám slovným jako na př. 1, 14. V „Efratě" zní mu kořen „pārā" = dal vzejíti (Betlem Mesiášovi). — Kmen Judovců tvořilo několik „rodů", jinak plemen, neboli čeledí. Každá čeleď (klan) počítala asi tisíc rodin, proto slove „tisíc". V čele každého klanu byl „kníže" (šejk). Srv. Ex 18, 21 n; Nm 1, 16; 10, 4.) Zákonníci místo „rodů" jmenují Mt 2, 6. „knížata" zosobňujíce tak rody. — Betlem je sice co do zevnějšku malý mezi rody (a kraji jimi obývanými) ale není malý se zřetelem na toho, kdo z něho vzejde (Mt 2, 6). — „ten, jenž má býti vladařem v Israeli", jak bylo řečeno již výše 4, 8; ta vláda má přinésti Israelovi vysvobození z útrap jmenovaných výše ve v. 1. této hlavy (5té). — Vzejde Hospodinovi („mi"), t. j. podle úradku Hospodinova, aby přispěl k jeho cti a slávě. — Jako vyšel David z Betlema, tak vzejde z tohoto městečka také Mesiáš, druhý, nový David. Srv. Am 9, 11; Os 3, 5; Is 9, 6; 11, 1; 2 Sam 7, 16; Jer 23, 5; Ez 34, 23; 37, 24. Mich mluví tu o Mesiáši přímo (a tedy o žádné jiné osobnosti dějinné jako snad o Zorobabelovi! Poučuje ne toliko, že vzejde z rodu Davidova, ale že se narodí v Betlemě (Mt 2, 4n; Jan 7, 42). — „jehož původy (Vulg slovně: „východy") jsou... ode dnů věčnosti" bývá vykládáno o božském, věčném původu Mesiášově; Knabenbauer dokonce vidí tu nauku o východu Syna Božího z Otce: množné číslo prý znamená, že Syn ustavičně vychází z Otce, ustavičným rozením a vycházením, dávno, včera, dnes. Tyto „východy" bylo prý možno již ve S. z. aspoň poněkud chápati se zřetelem na Ž 2, 7; Is 9, 6; Ž 44, 7; 109, 3. Jiní však (Hoonacker, Tobac) domnívají se, že ve smyslu literním zdůrazňuje prorok stáří rodu Davidova se stanoviska doby, kdy se Mesiáš narodí; srv. Mich 7, 14. 20; Is 51, 9.

V. [3]. jest ohlas v. 1. Líčí stav národa do příchodu Mesiášova (v. 2. 4). Hospodin vydá jej („je") do rukou nepřátel. — Protože Mesiáš obnoví království israelské (v. 2), přestane, až se narodí, poroba Israelitů; vydá-li tedy („protož") národ svůj do moci nepřítele, nebude to trvati déle nežli do příchodu Mesiášova. — „ta která poroditi má" jest Isajášova „hā'almā" (Is 7, 14), t. j. matka Mesiášova. — „jeho" vladaře z Betlema. — „zbytky bratří jeho" = obyvatelé říše severní, nábožensky i národnostně odštěpení od pravého království Božího (= „synů Israelových").

V. [4—6]. popisují dílo krále — Mesiáše. Vlásti (= „pásti") bude pevně, rozšíří své království po celém světě, zavede bezpečnost.

V. [5]. Hoonacker překládá v. 5a: „A mír nastane takto": Podle běžného výkladu však je tu Mesiáš sám jmenován „pokojem" jako Is 9, 6; Ž 71. Mesiáš ukáže se býti původcem pokoje, až zavede všeobecnou bezpečnost (výše v. 4d; srv. 4, 3n). — Assyr byl za dob Micheášových nejnebezpečnější nepřítel Israelska i Judska, mohl jej tedy uvésti jakožto nepřítele království Božího

Když vpadne Assyr do naší země,
když bude šlapati v našich domech,
pošleme proti němu sedmero pastýřů
a osmero předních z lidu;
[6] i budou spravovati zemi Assyrskou mečem,
a zemi Nimrodovu kopími jeho;
vysvobodí (nás) od Assyra,
když vpadne do naší země,
a když bude šlapati v našich krajích.

[7] I budou zbytky Jakobovy
mezi národy mnohými
jako rosa od Hospodina
a jako krůpěje deště na bylině,
která nečeká na člověka
aniž očekává zrozenců lidských.
[8] I budou zbytky Jakobovy
v národech, mezi mnohými kmeny
jako lev mezi zvířenou lesní,
jako lvíče mezi stády bravu,
který když přijde, pošlape
a polapí, nebývá, kdo by vytrhl.
[4] Vyvýší se ruka tvá nad nepřátele tvé
a všichni protivníci tvoji zahynou.

[10] V den ten, praví Hospodin,
bude toto:
Odejmu koně tvé z prostřed tebe
a zničím tvé vozy.
[11] Zahladím města tvé země,
zbořím všecky pevnosti tvé
odstraním čáry z ruky tvé
a hádání nebudou v tobě.

---

vůbec. — Království toto bude míti vždy hojnost mocných knížat („pastýřů") na obranu. — Jejich množství je tu vysloveno sedmičkou (číslicí, znamenající úplnost) a nad to ještě osmičkou. Srv. Am 1, 3; Kaz 11, 2.

V. [6]. „země Nemrodova" = Babylonie. Viz Gn 10, 8—12. — Hoonacker shledává, že ve v. 5. opakováno jest, co podává v. 6 c d e, že tato druhá část v. 6tého souvisí úzce s v. 2—4. a proto pokládá v. 5. 6 a b za pozdější glosu. — Také Is 8, 8 n mluví podobně o Assyrovi. Proroci častěji spojují příští štěstí mesiášské s přítomným neštěstím nebo nebezpečím. Srv. Is 7, 14 nn.

V. [7]. Mich počíná líčiti stav Israelův za doby mesiášské v poměru jeho k ostatním národům (v. 7—9) jakož i Israelův život vnitřní (v. 10—14) „zbytky Jakobovy" = národ obrozený (4, 7). Rosa a krůpěje deště zobrazují tu Boží požehnání, které bude dodávati vzrůstu národu jako rosa nebo déšť přispívá ke vzrůstu rostlinstva. Bude to požehnání, jaké dáti může toliko Bůh a žádný člověk (který nemůže ani dáti rosy nebo deště rostlinám). Národ obnovený nebude očekávati pomoci od bídného člověka, nýbrž od všemohoucího Boha.

V. [8]. Srv. Gn 49, 9; Nm 23, 24; Os 5, 14.

V. [10 n]. Israel bude se těšiti z míru a moc jeho bude tak bezpečná, že nebude ani potřebovati zbraní. Srv. Zach 9, 10. — „koně" vojenské a „vozy" válečné. — „V ten den", kdy zvítězí Israel nad nepřáteli, t. j. za doby mesiášské. — Israel tehdy nebude potřebovati ani opevněných měst. Srv. Ez 38, 11. — Israel bude očištěn od všeliké pohanské pověry, ano i od všelikého pohanského modlářství (v. 12), i bude věrně sloužiti Hospodinu čistým, od něho žádaným životem.

[12] Zničím tvé řezby a sochy z prostřed tebe
a nebudeš se klaněti již dílu svých rukou.
[13] Vykořením háje tvé z prostřed tebe
a potru tvá města.
[14] A vykonám ve hněvu a v roztrpčení pomstu
nade všemi národy, kteří neposlouchali.

ČÁST TŘETÍ:

Micheášovo napomenutí (6, 1—7, 20).

Hospodin se soudí s nevděčným lidem (6, 1—5). Národ se táže, co činiti; má činiti mravní dobro (6, 6—8). Nespravedlivému hrozí všelijaké útrapy (6, 9—16). Prorok vyznává hříšnost národa (7, 1—6); hněv Boží bude trpělivě snášet (7, 7—13); od Boha se mu dostane časem vysvobození (7, 14—20).

Hlava 6.

[1] Slyšte, co mluví Hospodin!

— Vstaň, veď soud proti horám,
ať slyší pahorky tvůj hlas!
[2] Slyšte, hory, Hospodinův soud,
(slyšte,) silné základy země;
neboť soud má Hospodin se svým lidem,
s Israelem povede spor. —

[3] Lide můj, co jsem ti učinil,
aneb v čem jsem byl tobě na obtíž, odpověz mi!
[4] Vždyť jsem tě vyvedl z Egyptské země,

V. [12]. „sochy" = sloupy, masseby. Srv. Os 3, 4; 10, 1 n; Gn 28, 18. 22 a jj.
V. [13]. „háje" = ašery, t. j. stromové kmeny nebo koly, jež byly zabíjeny do země vedle oltářů. Srv. Dt 16, 21; Jer 17, 2 (podobně jako masseby). Místo „tvá města" žádají kritikové v zájmu souměrnosti členů verše: „tvé stromy", t. j. ašery (v. 13a).
V. [14]. Spásy dojdou jen ti pohané, kteří se podrobí obnovenému Israelovi tím, že přijmou jeho náboženství; kteří neposlechnou a neučiní tak, zahynou. Srv. 4, 1 nn. 8.
Hl. 6. — Hl. 6n byla napsána nejspíše krátce po pádu Samaře r. 721. Byla to rána pro celý národ israelský. Prorok líčí spravedlnost Boží, která ne bez důvodu trestem tím stihla severní polovici Israelovu. Z pohromy Samaře vyplývá výstraha pro druhou polovici Israelovu, t. j. pro Judsko, neobrátí-li, ale bude-li kráčeti ve šlépějích říše severní. Bolest celého národa z neštěstí, jež ho stihlo pádem Samaře, prorok mírní nadějí v příští obnovu celého národa.
V. [1]. Co mluví Hospodin (v. 1a) podává prorok teprve níže ve v. 3 („Lide můj..."). Mezi v. 1a a v. 3. vsouvá výzvu, kterou volá Boha na soud, aby se dokázalo, že si národ israelský svůj hrozný trest (pád severní říše) plnou měrou zasloužil. — „proti horám" a „pahorkům", na kterých sídlili potrestaní a nyní do zajetí odvedení Israelité; ten soud proti území jest soud proti těm, kteří na něm sídlili (Hoonacker).
V. [2]. „hory a základy země" mají býti svědky na tom soudě, případně i vykonavateli Božího rozsudku. Srv. Is 1, 2; Dt 4, 26; 30, 19; 31, 28; o podobném soudě viz Is 43, 26.
V. [3]. počíná mluviti Hospodin (srv. v. 1a). — LXX má tři otázky, z nichžto druhá zní: „aneb v čem jsem zarmoutil tě?" Srv. velkopáteční výtky Kristovy (improperia).
V. [4]. Bylo to vynikající dobrodiní Boží, široké, hojné, ve kterém bylo obsaženo velmi mnoho jiných (Sanchez). Srv. Ex 13, 3. 14; 20, 2; Jer 34, 13. —

z robotárny jsem tě vysvobodil;
poslal jsem před tebou Mojžíše,
Árona a Marii!
[5] Lide můj, pomni, prosím, co zamýšlel Balak, král moabský,
a co jemu odpověděl Balaam, syn Beorův,
(co se dálo) od Setimu až do Galgaly,
abys poznal spravedlivé činy Hospodinovy!

[6] S jakou důstojnou obětí mám předstoupiti před Hospodina,
sklonit koleno Bohu nejvyššímu?
Zdali mám před něho předstoupiti s obětmi zápalnými,
s ročními býčky?
[7] Zdali může usmířen být Hospodin tisíci beranů
nebo desetitisíci tučných kozlů?
Zda mám (v obět) dáti svého prvorozence za svůj hřích
plod svého života za vinu své duše?
[8] — „Oznámím tobě, ó člověče, co je dobré
a co Hospodin od tebe vyžaduje:
Jen abys činil podle práva, miloval milosrdenství
a pečlivě chodil se svým Bohem."

[9] Hlas Hospodinův volá k městu:
— Blaze bude bojícím se jména tvého —

Áron byl pomocníkem Mojžíšovým před faraonem atd. — Mirjam zpívala píseň plnou vděčnosti za přechod Rudým mořem. Tu starou vděčnost klade Mich proti pozdějšímu národnímu nevděku, za který nyní Israel pyká. (Ex 15.)

V. 5. uvádí na pamět Nm 22n. — Místo aby řekl Mich „co se stalo, když přišli Israelité do Setimu" (posledního tábořiště v Zajordaní, Nm 22, 1; 25, 1; Jos 3, 1.) praví „od Setimu až do Galgaly", t. j. do prvního tábořiště po přechodu Jordanu (Jos 4, 19); tím nabývá příležitosti připomenouti další dobrodiní Boží; přes to, že zase zhřešil (Nm 31, 16; hl 25; Os 9, 10) Hospodin uvedl svůj lid do zaslíbené země! Hospodin dokázal, že přeje svému lidu, že jej miluje; jest-liže jej nyní (pádem Samaře) potrestal, byl to čin spravedlivý, který zavinili Israelité sami svými hříchy!

V. 6—8. přerývá řeč Hospodinovu hlasem národa israelského („genia" jeho) jehož jménem prorok mluví. Israelité v zajetí assyrském i Judovci mají stejný zájem tázati se, čím usmíří rozhněvaného Pána; Judovcům dlužno se báti, aby nestihlo jich podobné neštěstí jako Samař; Israelitům v zajetí assyrském jde o to, aby se mohli vrátit, aby Bůh obnovil jejich říši. — „Bohu nejvyššímu" = Bohu výsosti (nebe, slunce, hvězd atd.) — „zápalné oběti" (celopaly) jsou tu jmenovány proto, že jimi byla nejdokonaleji projevována Bohu úcta, o kterou tu hlavně spisovateli běží. — Ročci byly žertvy nejlepší. Srv. Ex 12, 5; Lv 9, 3. a jj.

V. 7. Za jakých podmínek Bůh se zálibou oběti přijímá, pověděli již Am 5, 21 nn; Os 5, 6; 6, 6; 8, 13. — „plod svého života" = prvorozence. — Spisovatel zmiňuje se o prvorozenci, aby dostal nejvyšší stupeň sebezapření s obětí spojeného; viz to stupňování: oběti zápalné — ročci — tisíce... — myriady (desítitisíce) — prvorozence. — Spisovatel užívá nadsázky podmínečně věda dobře, že Hospodin nepřijímá obětí lidských, jaké podávají pohané svým bůžkům. Srv. Gn hl 22.

V. 8. Národ oznamuje každému svému členu („člověkovi"), jakými prostředky možno si Hospodina udobřiti. Srv. výše v. 6. — Podle hebr. je to jim „oznámeno" od proroků starších; srv. Am 5, 14. 21; Os 6, 6. — „pečlivě choditi s Bohem" = pokorně chovati se k Bohu (hebr.) — Ostatně tyto podmínky má každý „člověk" zapsané ve svém srdci, ježto je to přirozený zákon; proto je tu osloven „člověk" (Hoonacker).

V. 9. podává další výroky Hospodinovy, přerušené v. 6—8. — „k městu" Samaři, t. j. obyvatelstvu bývalé říše severní; podle jiných Jerusalemu a v něm k celému Judsku, jemuž hrozí podobný osud, jaký stihl Samař, ježto se dopouští

„Slyšte, pokolení!
Ale kdo to schválí?!
10 Ještě jest oheň v domě bezbožného,
poklady nepravosti a malá míra, plná hněvu.
11 Zda mohu za spravedlivou prohlásit bezbožnou váhu,
a v pytlíku závaží lstivá?
12 Protože boháči jeho v něm plni jsou nepravosti,
a obyvatelstvo jeho mluví lež,
majíc jazyk lstivý v ústech svých,
13 proto počal jsem i já tebe bíti,
ničiti tebe pro tvé hříchy:
14 Ty budeš jísti, ale nenasytíš se,
a snížení tvé bude prostřed tebe;
čeho se chopíš, nevytrhneš,
a co vytrhneš, vydám na meč.
15 Ty budeš síti, ale nebudeš žíti;
ty budeš lisovat olivu, ale nebudeš se olejem mazat,
(budeš lisovat) mest, ale nebudeš píti vína.
16 Tys choval se podle příkazů Amriových

---

týchž hříchů, pro něž byla potrestána Samař. — „Hlas Hospodinův" jako Is 30, 31; 66, 6; Joel 2, 11; 3, 16. a jj. — Místo „blaze bude" možno také překládati: „Je to moudrost". — „Ale kdo to schválí", kdo to přijme a zachová se podle toho. Je to výraz beznadějnosti, že další napomenutí dojdou náležitého povšimnutí (a že odvrátí hrozící tresty). Hebr. (v. 9cd) možno přeložiti: „Slyšte hůl a kdo ji ustanovil". Mají si všímati hole, metly, kterou Hospodin na Samařany (Jerusalemany? Judovce?) přichystal. Hoonacker s malou změnou překládá v. 9cd. 10: „Slyšte, pokolení a shromáždění města, Mohu pustit se zřetele dům bezbožníkův, poklady nepravosti a zlořečenou hubenou éfu?" O míře „éfa" srv. Am 8, 5. — Hospodin nemůže nechati řečená bezpráví bez trestu, pokud budou vlásti mezi assyrskými zajatci a zbytkem israelského obyvatelstva v Samařsku.

V. 10. Nespravedlnost, která hromadí cizí majetek ve svém domě, která užívá podvodných měr, toť zárodek ohně, který hrozí vzrůsti v obrovský požár a spáliti za trest všecko; toho podpalu Israelité dosud ze svých domů nevynesli, ačkoli tolikrát byli napomínáni, ačkoli v pádu Samaře mají tak mocnou pobídku. — „plná hněvu" Božího, který na ni uvalil svou kletbu. Srv. překlad Hoonackerův k v. 9cd. 10. výše.

V. 11. Staří nosívali kaménky jakožto závaží za pasem v sáčku. Srv. Dt 25, 13; Lv 19, 36; Přís 16, 11; 20, 10.

V. 12. „Jeho" — města. — „v něm" ve městě (v. 9a).

V. 13. „tebe", národe. Hospodin počal jej bíti pádem Samaře a bude jej trestati tím, že bude bíti dále zajatce assyrské i zbytky israelské v Samařsku (jakož i Jerusalem a Judsko?)

V. 14. srv. s Lv 26, 25; Dt 28, 30; Os 4, 10. a jj. — „snížení" = hlad. — V. 14cd: „budeš uklízeti, ale nic nezachráníš, a co zahráníš vydám na meč." „uklízeti" do bezpečí.

V. 15. Srv. Dt 28, 38; Am 5, 11.

V. 16. oslovuje národ israelský, zejména jeho díl, který bydlil kdysi v Samařsku (který však nyní jest již odveden částečně do zajetí assyrského). — Amri, zakladatel dynastie, ze které vzešel Achab, neblaze proslulý svou bezbožností (3 Král 16, 31 nn; 18, 18), ukrutností v ohledu náboženském (tamže 18, 4; 22, 26) i společenském (tamže hl 21). — „příkazy Amriovy" = „skutky domu Achabova" (Hoonacker). V duchu Achabově pokračovali další příslušníci jeho dynastie: Ochoziáš (4 Král 1) a Joram (tamže, 3, 13). Lid poddával se ochotně hříšným přáním svých panovníků a tím uvalil sám na sebe tresty Boží! (Tento duch zachvátil také Judsko, když tam na trůn zasedla dcera Achabova — Atalie (4 Král 8, 26; 2 Par 22, 2);, ano již za jejího manžela, Jorama (tamže 8, 18). Věděli, jaký trest je za to stihne, a přece tak činili (= „abych tě vydal...) — „tamní" obyvatelstvo říše severní. — Všichni členové ná-

a podle všech skutků domu Achabova;
chodil jsi podle přání jejich,
abych tě vydal na zkázu
a obyvatelstvo tamní na posměch.
Pohanění lidu mého ponesete.

Hlava 7.

[1] Běda mně, neb jest mi jako tomu,
kdo paběrkuje na podzim po vinobraní:
Není hroznu k jídlu,
raných fíků pohřešuje má duše.
[2] Zmizel spravedlivý ze země
a poctivého mezi lidmi není;
všichni číhají na krev,
druh druha na smrt loví.
[3] Zlo svých rukou dobrem zovou,
činovník požaduje (darů),
soudce jde na úplatek,
velmož mluví podle tužby své duše
a tak ve zmatek (vše) uvádějí.
[4] Nejlepší z nich jest jako hloh,
a poctivý jako trn z plotu.
Den, který předpovídaly tvé hlídky,
navštívení tvé přišlo,
nyní nastane zkáza jejich.

---

roda israelského do jednoho budou hořce pociťovati potupu, která stihne veškerý národ (v. 16f).

Hl 7. — V. [1]. Mluviti počíná týž hlas, který mluvil výše 6, 6 n: prorok jménem („genia“) národa israelského; Mich vlévá takořka své smýšlení a své city do duše a do úst národa, pádem Samaře přísně zkoušeného. Nejprve líčí ubohý stav národa, který zavinil to neštěstí: Národ israelský podobá se fíkovníku po vinobraní, kdy s něho všecko ovoce zmizelo, kdy nezbývá než čekati na jaro, až zplodí zase raničky; vinice Hospodinova (Ž 79, 9; Is 5, 1 n) nemá a nebude míti tak hned hroznů, t. j. dobrých skutků, jež by proroka, horlitele o mravnost mohly uspokojiti. Jaro, léto a s nimi nové fíky a hrozny lze čekati teprve až zasvitne doba národního vzkříšení. Hoonacker, který překládá: „Jest mi jako tomu, kdo by sbíral ovoce za doby paběrků, nechaných při vinobraní.“

V. [2]. Srv. podobnou nadsázku Ž 13, 2; podobně líčí Os 4, 2; Is 1, 21. Mich vykládá v. 2. obraz, který byl podal ve v. 1. Má na mysli zejména stav severní říše před její zkázou. — Druh druha chce polapiti do sítí jako ptáčník ptáka.

V. [3]. může býti přeložen jen přibližně. Velmož vyslovuje svá bezbožná přání soudci a ten mu je plní. Srv. Is 1, 23; Ez 22, 27; Sof 3, 3; srv, také Mich 3, 11. Hoonacker spojuje v. 3e s v. 4ab a s malými změnami překládá: „sevřeli spravedlivce jako se činí s trnitou větví, vyčnívající přímo z plotu.“ (Jiní jinak).

V. [4]. Podle Vulg. je smysl v. 4ab: Kdo se zdá býti poctivcem z dálky, shledán bývá pichlavým a ostnatým z blízka, takže jen bolesti dochází člověk tam, kde hledal pomoci (Jer). — „hlídky“ = hlásní tvoji = proroci, kteří předpovídali tyto Boží tresty. Srv. Jer 6, 17; Ez 33, 7; Os 1, 9; 2, 9; 4, 16; Am 3, 4; Joel 2, 2. — Prorok (genius národa) oslovuje Samařsko („tvé“). — „navštívení“ trestné. — „přišlo“ pádem Samaře, a přijde „zkázou“ Samařanů, odvedených do zajetí assyrského i „zkázou“ těch, kteří byli ponecháni v „zemi, která bude (i nábožensko-mravní) poušti“. Zdá se, že v. 13. patří sem za v. 4.

[5] Nespoléhejte se na přítele,
nedoufejte ve vůdce,
před tou, která spí v tvém lůně,
ostříhej zámku úst svých!
[6] Neboť syn činí pohanu otci,
dcera povstává proti mateři své,
snacha proti své tchyni
a nepřátelé člověka jsou domácí jeho.

[7] Já však upírám své zraky na Hospodina,
doufám v Boha, svého spasitele,
uslyší mě Bůh můj.
[8] Neraduj se ze mne, má nepřítelko!
Neboť (jestliže) jsem padl, (zase) vstanu;
sedím-li ve tmě, Hospodin světlo mé jest.
[9] Hněv Hospodinův ponesu,
neboť jsem se prohřešil proti němu,
dokud se neujme pře mé
a nedopomůže mi k právu,
dokud mě na světlo nevyvede,
dokud neuzřím jeho spravedlnost.
[10] Uzří to má nepřítelka,
i přikryta bude hanbou ta,
která mi říká:
„Kde jest Hospodin, Bůh tvůj?“
Oči mé podívají se na ni,
tehdy budou po ní šlapat
jako po blátě na ulicích.

[11] (Přijdeť) den, aby vystavěny byly zbořeniny tvé,
den ten, kdy bude daleko hranice (posunuta)

V. 5 n. vrací se k líčení neutěšeného mravního stavu (v. 1—4 a b). Vládla (a vládne) všeobecná neupřímnost, nikomu nelze důvěřovati. Ta neupřímnost provází Samařany i do zajetí, a zůstává mezi zbytky obyvatelstva, zanechaného v zemi bývalé říše severní. — V lůně člověkově spí jeho manželka. Srv. Dt 13, 7; 28, 54. — K v. 6 d srv. Mt 10, 36; 24, 10; Lk 12, 53.

V. 7. Mluví dále prorok, představující celý národ; slova jeho mají vlíti sladkou naději také zajatcům do Assyrie odvedeným, že přijde doba, kdy bude všecek Israel k novému životu vzkříšen, také ta jeho část, která byla se dostala do zajetí assyrského. Srv. Is 8, 11—22.

V. 8. „nepřítelko“ = Assyrie (Ninive). — „ze mne“, z mého pádu (Samaře). — Srv. Is 60, 1. 20. — Jako bývá v bibli tma náznakem všeho neštěstí, tak i světlo bývá obrazem všeho štěstí.

V. 9. Národ, ztotožňující se se Samaří uznává, že právem byl potrestán, chce oddaně ten trest snášeti, jak dlouho bude Hospodin chtíti. — Israel na základě dobrovolných slibů Božích má právo doufati, že je splní; až je počne plniti, ujme se Hospodin toho práva Israelova a ukáže, že dává každému, co mu patří („spravedlnost“).

V. 10. „nepřítelka“ jako výše ve v. 8. — „Kde jest Hospodin Bůh tvůj“, kde jest jeho moc, když tě mně, t. j. mým bohům (assyrským) vydal do moci? Srv. Is 10, 9—11. — „Podívají se na ni“ vítězně. — Jisto jest, že tu a níže Mich líčí vzkříšení národa israelského za dob mesiášských; měl-li kromě toho na mysli také návrat Israelitů ze zajetí, který byl jakousi předzvěstí a počátkem toho vzkříšení mesiášského, nesnadno zjistit. Spíše však se zdá, že má na zřeteli jedině a tedy přímo štěstí mesiášské.

V. 11. „zbořeniny“ města (nebo ohrady ovčince nebo plotu vinice), tedy obnova národa. — „hranice“ království Božího omezená kdysi na Pale-

[12] Den, kdy přijdou k tobě
od Assyrie až k Egyptu,
od Egypta až k Řece,
od moře k moři a od hory k hoře.
[13] A země bude pouští pro její obyvatelstvo,
pro ovoce smýšlení jejich.
[14] Pasiž (Bože) lid svůj holí svou,
stádo majetku svého,
ty, kteří přebývají sami v lese,
uprostřed Karmelu
Ať jsou paseni v Basanu a v Galaadu
jako za dnů dávných.
[15] Jako za dnů východu tvého z Egyptské země
ukáži jemu divné věci.
[16] Uzří to národové a zahanbeni budou
nade vší svou silou;
položí ruku na ústa,
uši jejich hluché budou.
[17] Lízati budou prach jako hadi,
jako ti, kteří po zemi se plazí
zděšeni vylezou ze svých skrýší,
Hospodina, Boha našeho báti se budou,
třásti se budou bázní z tebe (Bože).

[18] Který bůh jest podoben tobě,
jenž odnímáš nepravosti
a promíjíš hřích zbytku majetku svého?
Nespustí již hněvu svého,
neboť rád bývá milosrdný.
[19] Smiluje se zase nad námi,

---

stinu bude posunuta na kraj světa, ježto nové království Boží bude zabírati celý svět. (Jiní jinak.)

V. 12. „k Řece" = k Eufratu. Srv. výše 4, 1 n; Is 19, 23—25.

V. 13. nesnadno vyložiti v souvislosti s v. 12, proto možno se domnívati, že se dostal sem nedopatřením, že patří za v. 4.

V. 14. Prorok (národ) prosí Hospodina, by zbytky Samařanů, kteří zůstali v Palestině spravoval, aby mohli bezpečně sídliti v úrodných krajích Karmelu, Basanu, Galaadu, jako kdysi za lepších časů. (Hoonacker.) „sami", opuštěni byli Samařané, které Assyřané byli nechali v Palestině. Místo v „lese" čte Hoonacker: „aby usazeni byli". — Ať jsou paseni od dobrého pastýře (výše 5, 4). — O úrodnosti Basanu srv. Am 4, 1; Ez 39, 18. a jj. — „za dnů dávných" t. j. za dob patriarchů, jakož i za dob Davidových a Šalomounových.

V. 15. Srv. Is 43, 15; 51, 10; Os 13, 4 n; Zach 10, 11; 1 Kor 10, 1—6. — „ukáži" praví Hospodin, který odpovídá na prosbu, výše přednesenou. Lépe však jest s Hoonackerem místo „ukáži" čísti: „ukaž nám"; tím nabývá v. 16. souvislosti s v. 14 n.

V. 16. Pohané ohluchnou rachotem, který bude provázeti Boží soud. Srv. Ex 19, 16. a jj. — Položí si ruku na ústa, oněmí hrůzou. Srv. Is 52, 15; Job 29, 9.

V. 17. Srv. Is 49, 23; Ž 71, 9. Knabenbauer se domnívá, že v hadu možno viděti ďáblovy útoky proti království Božímu. Srv. Gn 3, 15; Is 27, 1; 65, 25; Zjev 12, 9; 20, 2.

V. 18—20. jest oslava milosrdenství Božího, která může býti pokládána za doslov knihy Mich. — O „zbytku" viz výše 2, 12; 4, 6. — Místo „sejme s nás" hebr.: „šlapati bude nohama". — Pošlape-li Hospodin hříchy, ano uvrhne-li je do moře, nezbude z nich nic!

sejme s nás nepravosti naše,
a uvrhne do hlubiny mořské
všecky hříchy naše.
[20] Prokážeš věrnost Jakobovi,
milosrdenství Abrahamovi,
které jsi přisáhl našim otcům
ode dnů dávných.

V. [20]. Jakob = Abraham = národ z nich vzešlý, Israel.

„MALÍ PROROCI“:

VII.

PROROCTVÍ NAHUMOVO.

Nahum[1] pocházel z judské osady, zvané Elqóš,[2] která byla nedaleko dnešního Bét-Džibrinu; byl tedy krajan proroka Micheáše.[3]

Prorokoval pád veleměsta assyrského Ninive, působil tedy před r. 606, kdy Médové (Kyaxares) a Chaldové (Nabopolasar) tohoto města dobyli, je poplenili a rozbořili tak, že zaniklo navždy.[4] Z Nah 3, 8 vyplývá, že prve než prorok napsal svou knížku, ležely Téby, hlavní město Horního Egypta, již několik let v ssutinách po r. 663, kdy je z kořene vyvrátil Asurbanipal[5] na

---

1. Nachúm = Potěšený nebo Těšitel (Srv. „Nechemjá", „Menachem"). Ačkoli se nevyskytá v bibli S. z. více osob, zvaných Nachúm, možno se domnívati, že nebylo u Israelitů ojedinělé. Srv. Lk 3, 25. — Nahum bývá překládáno „Těšitel". Bylo totiž již za judského krále Ezechjáše odvedeno deset kmenů do zajetí od Assyřanů... nyní na útěchu přestěhovaného národa dáno jest vidění proti Ninive. A nebyla to malá útěcha jak těm, kteří již v porobě assyrské byli, tak ostatním... slyšeti, že i Assyřané od Chaldů budou zajati (Jer). — Neh 7, 7. dlužno čísti jako Esdr 2, 2: Rechúm.

2. Tak souditi dlužno s podáním, zachovaným od sv Cyrilla Alex. a Lžiepifana proti domněnkám jiným, méně odůvodněným. Z těch jedna klade „Elkesei" do Zajordání (Euseb). Jiná hledala „Elcesi" v Galilei asi tam, kde je dnes osada el-Kauze. (Také studna nedaleko Bet-Džibrínu sluje dnes el-Qaus!) Podání od století XVI (křesťanského!) vidělo rodiště Nahumovo v místech dnešní vesnice, zvané Alquš, ležící dva dny cesty na sever dnešního Mossulu na levém břehu Tigridu, kde ještě dnes uctívají Mohamedáni i křesťani hrob proroka Nahuma (a Jonáše); podle toho byl Nahum zajatec assyrský nebo se teprve v zajetí assyrském narodil. — Nejnovější, ne více odůvodněná domněnka shledává rodiště Nahumovo v Kafarnau („Ketar—Nachúm" = „Vesnice Nahumova"); Kafarnaum slulo prý původně Elqóš (!)

3. Viz výše úvod do Mich na str. 909.

4. Zaniklo tak, že o 200 let později, t. j. r. 401 Xenofon, který tudy se svými 10.000 táhl, od tamních obyvatelů ani jména Ninive neuslyšel; zříceniny dvou měst, na které narazil, jmenuje Mespila (= Mossul) a Larissa (= Kalchu!). Ninive zůstalo ležeti v troskách od r. 606. až do r. 1842 po Kr., kdy je začali vykopávkami zkoumati Botta, Layard, Rawlinson a jj.

5. Zříceniny Téb a jejich velechrámu, zasvěceného bohu Amonovi lze viděti nedaleko dnešních vesnic Luksoru a Karnaku. Biblické Nó Ámón je přesný přepis egyptského Nai-Amun nebo Nu-Amen, t. j. město Amonovo. Je to posvátné jméno města, jež jinak slulo Tobe nebo Tebe (Egyptské teb nebo tepi znamená hrocha). Řekové zvali je také Diospolis (Veliké proti menšímu stejnojmennému městu v Deltě). Srv. Jer 46, 25; Ez 30, 14 n. V assyrských nápisech sluje Ni'. Asurbanipal vypravuje ve svých letopisech (Válec Rassamův sl. II ř. 28 nn), že na druhé egyptské výpravě poraziv v Dolním Egyptě nástupce Tirhakova jménem Tandamané, přinutil jej, aby opustil Memfis, kde byl sídlil a utekl se do města Ni'. Asurbanipal pronásledoval Tandamené-ho až do tohoto města. Potřeboval na to 40 dní pochodu. To se znamenitě shoduje se vzdáleností Memfidy od Téb: 600 km podél Nilu, 500 km v přímé čáře.

své druhé egyptské výpravě. Možno tedy míti za to, že Nahum napsal své dílko kolem r. 620 před Kr.[6]

Nahum předpověděl zkázu říše Assyrské,[7] která byla tolik Israelity utlačovala, celou severní jejich říši (r. 721) vyvrátila, výkvět obyvatelstva do zajetí odvedla a pohany nahradila, kterou si Prozřetelnost byla sice vyvolila za metlu na neposlušný svůj národ, která však toto poslání příliš ukrutně prováděla. Zkáza Assyrie byla úleva aspoň pro Judsko, které mohlo pod vládou mírnějších Babyloňanů volněji dýchati a ve svém nábožensko-mravním životě se vyvíjeti; když však tohoto vývoje náležitě nedbalo, bylo stiženo (r. 587) podobným, ne však přece tak přísným trestem jako Samařsko. Národ vyvolený měl se vytříbiti nábožensko-mravně teprve v zajetí babylonském.[8] Slova Nahumova byla s to, aby potěšila a k dalším nadějím v příští blaho veškerého národa povzbudila jak Judovce tak i zajatce assyrské.

Nikdo z malých proroků nemůže se Nahumovi vyrovnati vzletem, vřelostí a odvahou. Úvod jest velkolepý a nadmíru vznešený; popis příprav na útok proti Ninive a líčení jeho zkázy jest malována nejkřiklavějšími barvami; vykazuje podivuhodnou zřetelnost a důraz (Lowth).

---

6. Nahum prorokoval tedy brzy po smrti Asurbanipalově (668—626), kdy seděl na trůně assyrském Ašuretililani (625—620 (?) nebo již za posledního krále Sinšariškuna (620?—606). Viz I. sv. str. 1210 n. — Podle toho žil Nah za judského krále Josiáše (638—608), za jeho předchůdců, zejména již za Manasa (693—639) a snad i za Josiášových nástupců. Židovské podání, zachované ve spise „Seder olam“ (hl 20) tvrdí, že Nahum (spolu s Habakukem) prorokovali za bouře Manasovy. — Současně s Nahumem žil Sofonjáš.

7. Má na zřeteli veleměsto Ninive na Tigridu a nikoliv novobabylonské město obchodní, jež prý zaniklo po smrti krále Amilmarduka (561—559), za něhož se domohlo důstojnosti královského sídelního města, jak tvrdil Riessler r. 1911. Nahumovo Ninive jest prý Isajášův a Jeremjášův Babel a Ezechielův Sur; bylo prý v assyrské provincii zvané Bit Adini (Beth-Eden). — Brzy po smrti Assurbanipalově (na podzim r. 626 nebo na jaře 625) napadl král médský Fraortes Assyrii, která trpěla vnitřními spory o trůn. Podnik se však nezdařil. Médové byli poraženi a král jejich s většinou vojska svého padl v boji. (Možno, že již v těchto bojích pomáhali Assyřanům Skytové). Ninive tehdy sotva bylo obleháno. Nástupce Fraortův Kyaxares snažil se jak brzy bylo možno, pomstíti smrt svého předchůdce. Vpadl do Assyrie, porazil v několika menších bitvách voje assyrské a oblehl r 620 (?) Ninive. Avšak Madyes přitáhl se svými Skyty a Ninive osvobodil, ano zahnal Kyaxara na útěk. Judovci těšili se, že Ninive, úhlavní jejich nepřítel padne; byli pak nad míru poděšeni, když se tak nestalo. Zdá se, že právě za těchto dob pronesl Nahum své proroctví, kterým chtěl své souvěrce potěšiti, ujištěním, že Ninive přece jen brzy padne, třebaže se tak nestalo ještě tentokrát. — Teprve v letech 611 10 jak se zdá — podařilo se Médům Skyty učiniti neškodnými. Tím si připravili půdu na pochod do Ninive, aby z kořene město vyvrátili. Za tím účelem spojil se Kyaxares s babylonským králem Nabopolasarem. Vůdčí roli vojenskou hráli Médové i za společného vpádu obou králů do Assyrie. Po několika menších úspěších byli Assyřané přinuceni zavříti se ve svém hlavním opevněném městě Ninive, kde se jim podařilo asi dva roky se držeti. Konečně, když i pohromy živelní pomohly Médům a Babyloňanům (proti Assyrii), Ninive padlo a bylo se zemí srovnáno. Poslední král, aby se nedostal živý do rukou nepřátel, upálil se ve svém paláci. (Ktesias, Berossos). Po 1500letém životě zaniká r. 606 říše Assyrská a mizí navždy z dějin; po dalších 70. létech zaniká i národ assyrský (Streck).

8. O výchovném významu zajetí babylonského viz k 2 Par 36, 21.

Nadpis (1, 1).

Hlava 1. — [1] Zatížení Ninive; kniha vidění Nahuma Elkešana.

ČÁST PRVÁ:

Úvodní (1, 2—2, 2).

Veliká jest moc Hospodina, spravedlivého mstitele (1, 2—6). Dobrota jeho, která spasí svůj lid a zničí jeho nepřátele (1, 7—10). Hospodin oslovuje Ninive, jež bude pokořeno a zničeno (v. 11—14); oslovuje Judu, který bude vzkříšen (1, 15; 2, 2).

[2] Bůh-horlitel a mstitel (jest) Hospodin;
mstitel (jest) Hospodin a umí se hněvat;
mstí se Hospodin na svých nepřátelích
a on — hněvá se na své protivníky.
[3] Hospodin je trpělivý a veliký silou,
a jistě neučiní (z vinníka) nevinného.
Hospodin v bouři a vichru chodí
a mlhy prach jsou jeho nohou.

Hl 1. — V. [1]. O „zatížení" srv. Is 13, 1; 15, 1; Jer 23, 33. a jj. — O významu slov „Nachúm" a „Há-elqóší" viz úvod na str. 935.

V. [2]. Ninive, Assyrie, pohanský velestát tolik utiskoval národ Hospodinův, dopustil se tolika zločinů a přece dosud kvetl mocí, bohatstvím, úspěchy válečnými atd. Jak se to srovnává s pojmem Boha, jak byl vštěpován národu israelskému? Zjev nepříčí se ani Hospodinově svatosti a spravedlnosti, která ho pudí, aby Ninive potrestal; nepříčí se všemohoucnosti Hospodinově, jako by neměl k tomu moci; stane se tak jistojistě, jenže ne hned, ale později. Že není Ninive trestáno hned, dlužno přičítati milostivosti a shovívavosti Boží. — Novodobí biblisté po Frohnmayerovi shledali, že jest v 1 hl obsažena báseň abecední, proto bývá jmenována „Žalm Nahumův". Viz o žalmech abecedních k Pláči 1, 1. — V. 2 počíná se písmenem alef. Dalším písmenem beth počíná se v. 3cd; a ježto každý verš sestává tu ze dvou členů, bývají členy 2cd 3ab buď přemísťovány jinam nebo pokládány za glosy. — Hospodin jest Bůh, který „horlí" pro čest, jedinému Bohu příslušnou a žárlí na to, že pohané, Ninivané tuto čest prokazují pabohům. Srv. Ex 20, 5; 34, 14; Is 42, 8; 48, 11. a jj. — Hospodin nemůže dopustit, aby Ninivané trvale beztrestně sužovali národ, který si byl pro svou čest a slávu vyvolil. — Hospodin jest „mstitel", t. j. nejvýš spravedlivý, který zlé trestá, třebaže ne vždy hned.

V. [3]. Nečiní, nepokládá vinníka za nevinného, t. j. nenechává ho bez trestu, Srv. Ex 34, 7; Nm 14, 18; Jer 30, 11; 46, 28; Job 9, 28; 10, 14. — „v bouři a vichru" přišel také na Sinaj, aby dal zákon. (Ex 19, 16—18.) — Jako vojsko na pochodu rozvíří mračna prachu, tak Hospodin působí, že houstnou pod ním. když jde na soud, hrozivá, těžká mračna. (Ribera.)

[4] Pohrozí moři a činí z něho souš;
a všecky řeky obrací v poušť.
Chřadne Basan a Karmel
a květ Libanu vadne.
[5] Hory se třesou před ním
a pahorky pustnou;
chvěje se země před ním,
okruh zemský s veškerým obyvatelstvem.
[6] Kdož obstojí před jeho rozhořčením
a kdo odolá prudkosti hněvu jeho?
Rozhořčení jeho rozlévá se jako oheň
a hory rozplývají se od něho.

[7] Dobrý jest Hospodin
posilou bývá v den tísně
a zná ty, kteří doufají v něho.
[8] Povodní (vše) zaplavující učiní konec místu jeho
a tma bude stíhati jeho nepřátele.
[9] Co zamýšlíte proti Hospodinu?
On dokoná zkázu,
nebude rány druhé.
[10] Neboť jako trní v otep svázané,
tak oni, kteří na hostinách společně pijí,
stráveni budou, jako strniště úplně vyschlé.

V. [4 a.] počíná se písmenem gimel, v. 4c písmenem dalet (po malé opravě). — Srv. přechod Israelitů Rudým mořem a Jordanem; Ž 105, 9.
V. [5 a.] počíná se písmenem he; místo „pustnou“ lépe: „rozplývají se“ (hebr.). Srv. Ž 17, 8nn; 96, 2n; Mich 1, 2; Hab 3, 6n. — V. 5c počíná se písmenem uau.
V. [6 a.] počíná se písmenem zajin (s malou přesmyčkou). Srv. Ž 75, 8; Mal 3, 2. — V. 6c počíná se písmenem chet.
V. [7 a.] počíná se písmenem tét. — Strašný jest Hospodin toliko zatvrzele zlým; dobrým (a kajícím) jest dobrotiv, těm tedy netřeba se hrůzy, vylíčené výše (v. 2nn) obávati; ano ty přísné zákroky Boží, jež bývají bolestné bezbožníkům, bývají spolu prospěšné spravedlivcům, kteří tím docházejí práva. „zná“, chrání jich, pečuje o ně, má je v lásce. — V. 7c počíná se písmenem jod.
V. [8.] „místu jeho“ t. j. Ninive. — „nepřátele jeho“ = Hospodinovy. Hoonacker opravuje (jiní jinak) a překládá:

(7 c) *Jahve zná ty, kteří se k němu utíkají;*
(8 a) *když pohroma zuří, chrání je.*
(8 b) *Dokonale ničí ty, kteří povstávají proti němu,*
(8 c) *a své nepřátele zahání do temnot.*

Podle tohoto rozdělení v. 8b počíná se písmenem kaf. — Temno = náznak všeho zla.
V. [9.] oslovuje Ninivany (Assyřany), kteří se rádi chlubívali svou silou a svými mocnými bohy proti Hospodinovi, jako Is 36, 20 (srv. 10, 9n). Hospodin zničí Ninivany tak důkladně, že nebude již třeba druhé rány, aby doraženi byli; proto národům, od nich utiskovaným netřeba se obávati, že od nich ještě jednou utrpí nějakou škodu.
V. [10.] Jako z otepi spleteného trní, zachváceného ohněm nelze nic zachrániti, tak i Assyřané zahynou; shoří jako suchá sláma... Přestanou píchati okolní národy, jak po celá staletí byli činili. Hoonacker spojuje v. 10 a s v. 12b. — Aby došel abecedního postupu prvních písmen počátečných slov veršů a spolu aby se dopídil lepší souvislosti, spojuje a překládá takto: (Jiní jinak)

Lamed (v. 9 c): *Nepovstává dvakráte proti svým odpůrcům,*
(v. 10b): *stráveni jsou, jako suchá sláma, dokonale.*

[11] Z tebe vyšel ten, jenž myslil proti Hospodinovi na zlo,
v mysli se zabýval zločiny.
[12] Toto praví Hospodin:
Bude-li jich, siláků, sebe více,
i přes to pokoseni budou a (Assur) zanikne;
sklíčím tebe (tak),
že mně nebude třeba tě sklíčit podruhé.
[13] Teď zlomím jeho hůl na tvých zádech,
a tvá pouta roztrhám.
[14] Přikázal o tobě Hospodin:
Nebude se rodit potomstvo jménu tvému,
v domě boha tvého zkazím řezbu i slitinu,
připravím ti hrob, neboť bezectný jsi.
[15] (hebr 2, 1). Ejhle na horách nohy radostného posla,
oznamujícího pokoj;
slav, Judo, slavnosti své
a plň své sliby;
nebudeť již tebou procházet pekelník;
jest po něm veta.

Hlava 2.

[1] Vystupuje zhoubce proti tobě,
který tě bude pečlivě oblehati!
Dívej se na cestu,

V. [11]. počíná se písmenem mem. — Mluví Hospodin sám; oslovuje Assyřany, ze kterých vycházeli králové do války proti království Hospodinovu jako byl na př. Senacherib (Is hll 36 n).

V. [12]. počíná Hoonackerovi po nepatrné změně písmenem nun. „jich" Assyřanů. — „pokoseni" nebo „postříháni". — „tebe" Assure nebude třeba sklíčiti podruhé, ježto první sklíčení tvé bude tvou smrtí. Srv. v. 9 b c. Hoonacker obnovuje (rekonstruuje) v. 12 takto:

Nun (v. 12 a): *Slovo Jahva, Pána nebes!*
(v. 12 c): *Pokořím tě tak, že mi nebude dále tě pokořovati!*
Samech (v. 10 a): *Zježeni jsouce jako trny a bujíce jako ony,*
(v. 12 b): *jako ony budou pořezány a zahynou.*

V. [13]. Podle Vulg oslovuje náhle Hospodin Judovce, kterým slibuje, že budou zbaveni hole a pout, kterými Ninive je tísnilo; ježto však ve v. 12 Hospodin oslovuje Ninive a taktéž činí ve v. 14. dlužno s Hoonackerem se domnívati, že i ve v. 13 jest osloveno Ninive a překládati v. 13:

'Ajin: „*Nyní polámu hůl tvou,*
a tvé řetězy roztrhám".

Hůl, kterou ty, Ninive, biješ a řetězy, jimiž poutáš národy.

V. [14]. O řezbách a slitinách srv. Dt 27, 15; Sdc 17, 3; Is 48 5. a jj. — V. 14 d překládá Hoonacker (s malou změnou): „Z hrobu tvého učiním místo hanby".

V. [15]. (= hebr. 2, 1.) připomíná Is 52, 7. — Na horách bývaly hlídky, které dávaly signály (ohněm), když se nepřítel blížil: blížil-li se od severu Assur, hlásní opouštěli severní vyvýšeniny, prchali na jih a všady oznamovali příchod nepřítelův; nyní bude jinak: tito hlásní přijdou zase od severu, ale s jinou zprávou: že Assur, nepřítel lidu Hospodinova sám jest zničen. Budou vybízeti Judovce, aby nyní, kdy úzkost povolila, plnili sliby, jež skládali za dob tísně Srv. Is 14, 4. Pád Ninive bude přípravou na doby mesiášské. Kdykoliv totiž Juda byl vytržen z nebezpečí, stalo se tak proto, že měly se splniti záměry Boží, t. j. dílo mesiášské (Knabenbauer). — „pekelník" = beliaal. Srv. 1 Král 1, 16.

Hl 2. — V. [1]. (= hebr. 2hý) bývá přesmykován za v. 2 (hebr. 3), ježto v. 2 (3) patří prý svými posledními písmenami šin (2 a b) a tau (2 c d) k před-

opásej si bedra,
zvyš svou sílu co nejvíce!

[2] Neboť obnoví Hospodin chloubu Jakobovu
jako chloubu Israelovu,
neboť pustošitelé je zpustošili,
výhonky jejich porušili.

ČÁST DRUHÁ:

Zkáza Ninive (2, 3—3, 19).

Oblehání a zkáza Ninive (2, 3—13): Prorok štiplavě vybízí Ninive, aby se vzchopilo k odporu a líčí sílu oblehací armády (2, 1. 3 n). Kterak bylo Ninive obsazeno a vyloupeno (2, 5—10). Ninive jindy a nyní (2, 11—13)! — Ta zkáza byla neodvratná a zaviněná (3, 1—19): Čím byla zkáza zaviněna (3, 1—7); Ninive stihl týž osud jako egyptské Téby (3, 8—11); Ninive je zralé pro zkázu, ze které budou se radovati všichni národové (3, 12—19).

[3] Štít jeho junáků jest ohnivý,
mužstvo vojska jeho v šarlatu;
ohnivé (má) otěže vozu
v den kdy se (k útoku) žene
a jezdci jeho (vínem) jsou rozjařeni.
[4] Na cestách zmateně běsní,
vůz do vozu vráží na prostranstvích,
podobni jsou pochodním,
jsou jako kmitající blesky.

---

chozímu abecednímu žalmu, k němuž však v. 1 (hebr. 2) nepatří. — „zhoubce" jsou tu spojení nepřátelé Ninive, kteří veleměsto assyrské oblehli a jeho dobyli. Viz o tom úvod, pozn. 7. Místo „který tě (Nivive) bude pečlivě obléhati" lépe překládati: „Chraň si opevnění!" — „opásej si bedra" = napni své síly (bedra, sídlo síly). Srv. 2 Par 10, 10.

V. [2]. patří za v. 15. předchozí hlavy. — „pustošitelé" pustošili vinici Hospodinovu, Palestinu. Srv. 4 Král 16, 7; 17, 3; 18, 14; 2 Par 28, 21; 32, 1; 33, 11. „chlouba" = důstojnost, plynoucí z toho, že byl od Boha vyvolen ke zvláštním úkolům. Hoonacker s malými opravami překládá v. 2 (3):

Šin: *Jahve znova zřídil vinici Jakobovu,*
obnovil slávu Israelovu:
Tau: *za to, že lupiči je byli oloupili*
a že byli zpustošili jejich ratolesti.

V. [3]. Před tento v. patří, jak již bylo výše poznamenáno, v. 1. — „jeho" zhoubce (v. 1.). — „ohnivý" snad proto, že jest potažen lesklým kovem, od něhož se odrážejí paprsky sluneční. Srv. 1 Mach 6, 39. Podle hebr. však jsou štíty oblehatelů Ninive „červené" proto, že byly potaženy červenou mědí nebo spěží podobné barvy, nebo že byly pokryty červenou koží. — „v šarlatu" = v rouchu červeně barveném, ježto v té barvě měli vojáci, zvyklí na červenou krev zálibu. Srv. Mt 27, 28. — „má" zhoubce (v. 1.), t. j. Médové a Chaldové. — V. 3c přelož: „v ohni ocele jsou vozy", t. j. ocel kos nebo pancířů, jimiž obloženy jsou vozy a postroje koňské hoří (ve slunci). — „žene se" a tím „se připravuje" k útoku na město. — „jsou rozjařeni" bojovností, nepřátelským vztekem, že zuří; snad i opojným nápojem, který jim dodal více odvahy k úderu na hradby ninivské.

V. [4]. líčí šílený útok Médů a Chaldů na město; místo „na cestách" možno překládati také „na pláních" (rozkládajících se kolem Ninive). Při prudkém úderu v trysku stane se lecjaká nehoda, která tu nadsázkou jest vylíčena.

[5] Vzpomíná junáků svých,
klopýtají po svých cestách,
rychle vystupují na zdi města,
připravují přístřeší.
[6] Brány proudů se otvírají
a palác se zemí srovnávají.
[7] Bojovníci jsou odváděni do zajetí,
nevolnice jeho hnány jsouce
lkají jako holubice,
bědují ve svých srdcích.
[8] Ninive jest jako rybník vodstva,
vody jeho — ty však prchají.
„Stůjte, stůjte" (volají),
ale není, kdo by se vrátil.
[9] Rozchvátejte stříbro, rozchvátejte zlato!

V. [5]. „Zhoubce" (v. 1.) t. j. velitelé jeho vzpomínají junáků svých, stojících v prvních řadách tím, že je rozohňují k váznému úderu. — „klopýtají" někteří, jak bývá, ale přes ně valí se řady další — „na cestách", chodbách t. j. již v městských příkopech (?), na cestách „k nim", k Ninivanům. — „přístřeší" = podsebití, „želvy", pod kterými by chráněni byli bořice a slézajíce hradby proti střelám Ninivanů.

V. [6]. Místo „se zemí srovnávají" (dobyvatelé) hebr.: (královský palác) „se chvěje" (hrůzou) nejinak chvějí se ostatní paláce ninivské. — „palác" možno bráti také hromadně a mysliti i na chrámy města Ninive. — „Brány proudů" jsou nejspíše brány Ninive, jež vedly z města k Tigridu t. j. na západ. (Tigris tehdy tekl těsně podél městských zdí (a bran), kdežto dnes teče 1—1½ km dále na západ!) Bylo prý jich pět (z patnácti, kolik jich úhrnem Ninive mělo); jedna z nich, brána boha Ea slula také „Brána napájení" a „Ea žehná mé vodní prameny"; jiná slula „Brána převozu" (pramice). — „Brány proudů" mohly by také znamenati údolní přehrady v řečišti Chausaru, říčky to, která od severu přicházejíc protékala středem města, aby se vlila za městskou vnější zdí do Tigridu. Možno se domnívati, že Chaldové vytáhli stavidla řečených přehrad, že tak otevřeli tyto „vodní brány" a že nahromaděné spousty vod z roztálého sněhu na blízkých horách zaplavily části města, rozmočily cihlové městské zdi a brány, a tak umožnily Médům a Chaldům snáze prolámati zdi a dostati se do města. Viz níže k v. 8. — Možno také, že vody Chausaru bývaly rozváděny příkopy (struhami) kolem městských hradeb a že Médové tyto odtoky zatarasili, aby všecka voda Chausaru byla nucena vlévati se do města a tu močiti zdivo.

V. [7]. Z nejpřednějších paní ninivských staly se podle válečného práva nevolnice! — V. 7d hebr. „bijí se do svých srdcí". — V. 7a není jistý.

V. [8]. Ninive pro množství svého obyvatelstva a vojska je tu přirovnáno k rybníku plnému vody; jako když se protrhne hráz, vody z rybníka divě se valí a nelze jich zastaviti, tak valí se nyní obyvatelstvo i vojsko ninivské šílené utíkajíc; důstojníci volají sice, aby se zastavili, avšak marně. — Döller se zřetelem na Nah 1, 8; 2, 6. přeje výkladu A. Billerbecka a A. Jeremiase: Ninive bylo znamenitě opevněno vnějšími tvrzemi, náspy a vodními příkopy, ze kterých měl hlavní průměrně 45 m zšíři a ještě dnes jest půlčtvrta až čtyři metry hluboký. Příčnými jezy, opatřenými stavidly, byly řečené příkopy rozděleny na několikero koryt. Na jaře, když sníh náhle počal táti, rozvodnil prý se neobyčejně Chauser (srv. výše v. 6) a ježto prý všecky jezy (přehrady) pod Chorsabadem byly zničeny, a koryto hlavního příkopu na jihozápadní straně bylo zataraseno, vzduly se vody Chauseru a celou svou mocí narazily na východní frontu městských hradeb tak, že je podemlely; průlomem, takto vzniklým mohli prý Médové s Chaldy do města vniknouti. — Ktesias a Diodor Sicilský vypravují, že po tříletém obléhání pomohl Médům k dobytí Ninive Tigris tehdy velmi rozvodněný. Zprávy jiných spisovatelů o živelních pohromách, které pomáhaly Médům, sestavil a ocenil Max. Streck ve svém vydání nápisů Assurbanipalových.

V. [9]. Jako se výše ve v. 8. ozýval hlas „Stůjte", tak zde volá hlas: „Rozchvátejte" dodávaje odvahy vítězným dobyvatelům města. Je to hlas

Nekonečné bohatství (je tu)
všeho vzácného nářadí.
[10] Rozmetáno jest, rozsekáno, roztrháno,
srdce zmalátnělé,
zemdlená kolena,
chvění ve všech ledvích,
a tváře mají všichni jako čerň na hrnci.

[11] Kde je to sídlo lvů,
kde je to rejdiště lvíčat,
kam chodíval lev, lvíče na pobyt,
a nebyl, kdo by je přestrašil?
[12] Lev nalapal dosti lvíčatům svým,
nadávil lvicím svým,
naplnil loupeží jeskyně své,
a svou peleš kořistí.
[13] Aj, já (chystám se) na tebe,
praví Hospodin zástupů,
spálím až do dýmu tvé vozy,
lvíčata tvá sežere meč,
vyplením ze země tvou loupež,
a nebude již slyšet
hlasu tvých poslů.

Hlava 3.

[1] Běda městu krve,
všecko plné lži a násilnictví,
jež nepřestáváš loupiti!
[2] Slyším praskání biče,
slyším hrkot kol,
ržání koní,

---

proroka, který jménem Božím vyzývá Médy a Chaldy, aby vykonali nad městem Boží rozsudek (Sanchez, Trochon, Knabenbauer). Králové assyrští hromadili v Ninive poklady, o něž obrali poražené národy, jak vysvítá z jejich chlubných nápisů. Za krále Asurbanipala (668—626) byly v Ninive nakupeny obrovské poklady, jak svědčí i klasičtí spisovatelé, nazývající ho „Sardanapal".

V. [10]. „Rozmeteno jest"... Ninive; podle hebr. nastala na místech bývalého města „poušť, pusto a prázdno". — „srdce" Ninivanů a Assyřanů. — „tváře" jejich jsou opadlé, nebo hrůzou hoří. Srv. Joel 2, 6; Is 13, 8; Jer 30, 6. Na znamení smutku nemyjí si tváře, naopak sypou si na hlavu popel, mají tedy líce černé jakoby sazemi načerněné, jako hrnec, který bývá dáván do ohně. Hebr. přirovnání k hrnci nemá.

V. [11]. Nah přirovnává Assyry ke lvům a dorost jejich ke lvíčatům pro jejich moc, sílu, ukrutnost, krvelačnost, kořistivost. — Místo „na pobyt" možno s Hoonackerem překládati: „aby tam zavedl" lvíče, t. j. Assyřan-lev prve nežli se vydal na výpravu, za kořistí, zavedl svá mláďata do Ninive, bezpečného zátiší, kde se nikdo neodvážil mládež jeho znepokojovati. Srv. Is 10, 9. 14; 36, 8 n.

V. [13]. Ó Ninive,... nebudeš již pustošiti krajiny, nebudeš vymáhati poplatků, aniž bude v provinciích slyšeti tvé posly" (Jer). Srv. 4 Král 18, 17 nn.

Hl 3. — V. [1]. Srv. výše 2, 13; Is 33, 1; 36, 16. — „krve" a krevní viny, dosud neodčiněné. Za to nesčetné prolévání krve bude prolita krev též Ninivanů a Assyřanů; za to, že tolik se naloupili, budou nyní oloupeni sami...

V. [2 n]. Srv. výše 2, 10. — „jezdci vyskakují" pádíce tryskem. — Útočící Médové a Chaldové „klopýtají" o mrtvoly Ninivanů.

skákající vozy,
vyskakující jezdce;
[3] kmitající meče,
blýskající se kopí,
množství zbitých,
spoustu (mrtvých) těl.
Není konce mrtvol,
klopýtají o těla jejich.
[4] (To jest) pro množství smilstev nevěstky,
půvabné krásky, znalé kouzelnictví,
která kupovala národy smilstvy
a kmeny kouzly svými.
[5] Aj, já (chystám se) na tebe,
praví Hospodin zástupů,
odkryji ti stydké údy napřed,
ukáži národům tvou nahotu
a královstvím tvou hanbu.
[6] Poházím tě pohaněním,
potupou zahrnu tebe
a vystavím tě na odiv,
[7] že každý, kdo uzří tebe,
odskočí od tebe a řekne:
„Veta jest po Ninive!"

Kdož by tě politoval
a kde mám hledati
těšitele tobě?
[8] Zdali jsi ty lepší nežli No-Amon,

V. 4. Ninive podle běžného výkladu sluje „nevěstkou" proto, že holdovalo modlářství, které jmenuje Písmo smilstvem, cizoložstvím, manželskou zpronevěrou. Modlářství ninivské lákalo jiné národy, také Israele svou nádhernou bohoslužbou, zpěvy, hudbou bohoslužebnou, nádhernými chrámy, blahobytem, politickou i vojenskou mocí zkrátka veškerou svou vzdělaností, Lákalo je pohlavními výstřednostmi, s bohoslužbou spojovanými (srv. Bar 6, 43). lákalo také tím, že hovělo znamenitě náklonnosti k pověrčivosti, kouzelnictví, věštectvím, zaříkáváním, zaklínáním atd. neobyčejně rozvětveným. — Srv. Mich 1, 7; Os 2, 4 nn; Zjev 17, 1 nn. Proti tomuto výkladu možno namítati, že modlářství Israelitů, zasnoubených s Jahvem, jediným svým Bohem, mohlo ovšem býti nazýváno manželskou zpronevěrou, že však nesnadno bylo taktéž nazývati modlářství Ninivanů, kteří nebyli v duchovním svazku manželském s Jahvem. Proto jiní se domnívají, že Ninive sluje nevěstkou proto, že předstíralo četným národům jen na oko přátelství, a pěstovalo neupřímnou, úskočnou diplomacii. Hoonackerovi stačí k tomu pojmenování moc a přepych, který Ninive stavělo na obdiv a který jiné národy a státy lákal, aby se ucházeli o přízeň Assyrie. — Jako ženy snažívaly se zjednati si lásku mužů prostředky okouzlujícími, tak okouzlovalo i Ninive.

V. 5. Srv. výše 2, 13; Is 47, 3; Jer 13, 26; Ez 16, 37; Os 2, 10. 12.

V. 7. „odskočí" od tebe hrůzou a ošklivostí jako od páchnoucí mrtvoly (Sanchez).

V. 8. Nahum chce říci: Ninive nemůže ze své síly a velikosti vyvozovati naději, že nezanikne venkoncem bez milosrdenství. Zanikne jako již nedlouho (as 40 let) před tím bylo zaniklo veleměsto Horního Egypta: Téby. Dnes není pochyby o tom, že „Nó-Ámón" neznamená Alexandrii (Vulg), nýbrž Téby. Srv. Jer 46, 25; Ez 30, 14 nn. — „nad proudy" Nilu. — Místo „bohatství" lépe hebr: „předhradí". — „moře" nilských vod; srv. Is 18, 2; 19, 5; Job 41, 22. — Téby se rozkládaly na obou březích Nilu, ale tak, že větší jeho část byla na břehu pravém. Vedle náspů umělých, byly Téby chráněny vodou podobně jako Ninive Tigridem a Chauserem.

které sídlilo nad proudy?
Vody je oblévaly,
bohatstvím jeho bylo moře,
vody jeho zdmi.
[9] Etiopie byla jeho silou, jakož i Egypt;
— nebylo toho konce —
Afrika a Lybie byly k pomoci tvé.
[10] Avšak i jemu bylo do zajetí,
do poroby se stěhovati;
děti jeho rozráženy byly
na rozích všech ulic;
o jeho velmože metali los,
a všichni přední jeho sevřeni byli pouty.
[11] I ty tedy opojeno budeš,
budeš opovrženo;
i ty budeš hledati pomoci
proti nepříteli.

[12] Všecky tvé pevnosti jsou jako fíkovníky
s rannými plody;

V. 9. Téby za doby Asurbanipala, který jich dobyl, (r. 663) byly pod vládou dynastie XXV, etiopské; byla tedy soustředěna v nich tehdy moc Egypta i Etiopie, a přece padly! Ano opíraly se i o moc Puta (=Afriky, Vulg) a Lubanů (=Lybie, Vulg). — O Futu srv. Gn 10, 6; 1 Par 1, 8; Jer 46, 9; Ez 27, 10; 30, 5; 38, 5. — „nebylo konce" moci, síly a vlivu Téb.

V. 10. „jemu" městu Nó-Ámón. — „velmoži" stali se podle válečného práva otroky Asurbanipala, který jimi podělil své důstojníky; ti metali o ně losy (šípy, kostky nebo pod.). — Tarkú (Taharka, Taraka, 688—664) jmenovaný 4 Král 19, 9; Is 37, 9, přibral si již posledního roku své vlády Tandamané (egyptsky Tanut-Amon, prve bývalo čteno Urdamani) za spoluvladaře. Tento po smrti Tarakově vnikl do dolního Egypta, usadil se v Memfidě a snažil se získati sobě assyrské vasaly, tam vládnoucí. Jeho „etiopský vpád" dlužno klásti do r. 663. Ohrožené zájmy assyrské v Dolním Egyptě pohnuly Asurbanipala ke druhé výpravě do Egypta, na které byl Tandamané poražen, přinucen vykliditi město Memfis a uchýliti se do Téb; a když i toto město bylo v nebezpečí, uprchl do Kipkipi v Nubii. Kterak vojsko assyrské tehdy Téby zpustošilo a poplenilo, vypravuje Asurbanipal: „Na své druhé výpravě zaměřil jsem do Egypta a do Etiopie. Tandamané uslyšel o příchodu mé výpravy.... Opustil Memfis a utekl, aby zachránil svůj život, do Ni' (Téb). Dal jsem se za (králem) Tandamané a přitrhl jsem až k Ni', jeho opěrnému bodu. Zakusil nápor mé prudké bitvy i opustil Ni'... Tohoto města v celém rozsahu dobyl jsem pomocí Aššura a Ištary. Stříbro, zlato, drahé kameny, majetek jeho paláce, cokoliv ho bylo, pestrobarevná roucha, len, veliké koně, mužské i ženské obyvatelstvo, dva vysoké obelisky, vážící 2500 hřiven, veřeje chrámové brány, vzal jsem do Assyrie. Těžkou kořist nesčíslnou odvlekl jsem z Ni'. Proti Egyptu a Etiopii dal jsem zuřiti svým zbraním a ukázal jsem svou moc. S plnýma rukama vrátil jsem se živ a zdráv do Ninive, svého sídelního města" (letopisy Asurbanipalovy, vydal Streck, II. díl, str. 17). — Téby se již nikdy nevzpamatovaly z rány, kterou jim Asurbanipal zasadil; za 26té dynastie byly bezmála vylidněny (Maspero, Wiedemann). Hoonacker se domnívá, že Nah pronesl tento výrok 30 nebo 40 roků po pádu Téb (663), tedy r. 633 nebo 623, kdy Téby odpočívaly již nějakou dobou v troskách. Co tehdy učinilo Ninive Tébám, to učiní za několik roků (17) jiný nepřítel městu Ninive.

V. 11. „opojeno" kalichem utrpení. Srv. Mich 2, 11 b; Is 19, 14; Jer 25, 15.

V. 12. počíná líčiti nemohoucnost Ninive, ubrániti se proti nepříteli Pevnosti assyrské budou padati jako padají zralé fíky se stromu, když jim zatřesou

jak se jimi zatřese, padnou
do úst jedlíkových.
[13] Aj, tvůj lid jsou ženy
uprostřed tebe;
nepřátelům tvým dokořán otevřeny budou
brány tvé země;
oheň sežere závory tvé.
[14] Vody pro obležení nava̋ž sobě,
opevni ohrady své,
vejdi do hlíny a šlapej,
hněť, ať dostaneš cihlu!
[15] Tam tě zhltá oheň,
zahyneš mečem,
zhltá tě jako žravec.
Nahromaď se jako žravec,
rozmnož se jako kobylka;
[16] — více jsi zjednalo si kupců
nežli jest hvězd nebeských —
žravec, když se byl rozšířil, odletí.
[17] Strážní tvoji (jsou) jako kobylky,
a činovníci tvoji jako hejno kobylek,
kteréž usedají na plotech v den studený;
vyjde slunce, i odlétají,
a nebývá známo místo jejich, kde byly.
[18] Dřímají pastýři tvoji, assyrský králi,
pohřbena jsou knížata tvá;
skrývá se lid tvůj po horách.
a není kdo by ho shromáždil.

V. [13]. Tvrze, hrady, pevnosti slují „z á v o r y“, ježto z a v í r a l y nepříteli vstup do země, srv. Is 15, 5; 43, 14; Jer 51, 30; Am 1, 5. (Knabenbauer).

V. [14]. Prorok vžívá se do doby, kdy ještě Ninivanům hrozilo nebezpečí, že budou obleženi, i vybízí je, aby se pro tento případ opatřili v o d o u (srv. Is 22, 11; 4 Král 20, 20) a aby si opravili cihlové zdi hradeb. — Na cihly mají šlapati hlínu, hnísti ji a vzíti do rukou kadlub (formu). — Na dávném východě byly městské zdi, jak dokazují vykopávky, stavěny z velikých cihel. Srv. k Jos 2, 21. — Prorok mluví uštěpačně (ironicky) věda a prohlašuje, že všecka obrana Ninivanů bude marna.

V. [15]. „t a m“ v obnovených pevnostech. — „ž r a v e c“ (= žrout, Joel 1, 4) = k o b y l k y. Spousty hrabivých, hltavých nepřátel, již zaplaví Ninivany, přirovnány tu k hejnům kobylek. Ninivany, kteří kdysi vyžírali národy sami jako hejna kobylek! Kdyby Ninivané nakupili, shromáždili vojska jako kobylek, vše jest marno. Ninivané nakupili si obrovské bohatství svým o b c h o d e m, za něž mohou si nyní vypraviti veliké armády, ale ani to nebude nic platno (1, 12; 2, 9).

V. [16]. I kobylky, když byly vykonaly své dílo, odletí a nezbývá po nich památky; tak i Assyřané, kteří byli tak dlouho zaplavovali národy a země, konečně s větrem „o d l e t í“, zmizí, že nezbude po nich ani stopy. Hoonackerovi zdá se lépe místo „k d y ž s e b y l r o z l o ž i l“ překládati: „k d y ž s e b y l s v l é k l“.

V. [17]. „č i n o v n í c i“, vlastně „p í s a ř i“ (hebr. „tafserím“ bývá právem ztotožňováno s assyrským d u p - s a r - r u (písař); Vulg překládá to slovo „m a l i č c í“. — Ani množství knížat (eponymů), vládců, úředníků, důstojníků, velitelů atd. Ninive nevytrhne. Malomocní správcové političtí i vojenští jsou nyní jako skřehlé kobylky, které nemohou škoditi; až zasvitne slunce, t. j. až přikvačí pohroma, vzlétnou, odletí, jak bylo řečeno již výše ve v. 16 c o Assyřanech vůbec.

V. [18]. „Dřímají“ spánek smrti. — „pastýři“ = knížata, vladaři, velmoži.

[19] Není zhojitelná tvoje rána,
smrtelná jest pohroma tvá:
všichni, kteří slyší pověst o tobě,
tleskají rukama nad tebou;
neboť na koho nepřicházela
zloba tvoje ustavičně?

V. [19]. Viz výše úvod na str. 936, pozn. 7. — O pádu města Ninive psal Zapletal ve „Vlasti" 1898/9, 958.

„MALÍ PROROCI“:

VIII.

PROROCTVÍ HABAKUKOVO.

Jistých[1] zpráv o životě Habakukově[2] nemáme. Sotva byl to muž, o kterém vypravuje Dan 14, 32—38. a jemuž některé rukopisy přičítají tuto hlavu (Dan 14). Z rozmanitých názorů, kdy Hab žil a působil (napsal svou knihu), možno vážně bráti toliko d v a, ze kterých j e d e n[3] klade ho do posledních let krále M a n a s e (693—639), d r u h ý[4] do prvních roků krále J o a k i m a. Politická pozadí viz v úvodě do Jer výše na str. 259 nn. Podle knížečky Habakukovy samé nebezpečí chaldské jest již na obzoru (1, 6). To se hodí do času po pádu Ninive (606) a po vítězné bitvě Nabuchodonosorově u Karkemiše nad faraonem (Nechao II) r. 605; tehdy bylo lze předvídati, že se Judsko dostane pod moc Chaldů, jak také předpovídal Jer (25, 9—11; 36, 29). H a b p r o r o k o v a l k r á t c e p ř e d n e b o p o p r v n í m v p á d u N a b u c h o d o n o s o r o v ě d o J u d s k a (r. 605), j e š t ě p ř e d d r u h ý m j e h o v p á d e m (r. 598). Prorok připomíná, že jeho vrstevníci ještě jho chaldské zakusí (1, 5). Judsko trpělo neblahým v l i v e m a s s y r s k ý m, který odcizoval lid Boží Hospodinovi a naplňoval ho duchem pohanským; po bitvě u Megidda (608), kde padl zbožný král Josiáš, který se byl stavěl pohanským proudům na odpor, Judsko se ocitlo pod v l i v e m e g y p t s k ý m, který v něm šířil jiný druh téhož ducha pohanského; Hab předpovídá, že za nadvlády Chaldů bude v Judsku hůře působiti cizáctví i v ohledu náboženskomravním než bylo dosud . . . Hab předpovídal vpád Chaldů s o u č a s n ě s J e r e m j á š e m (25, 9 nn ze čtvrtého roku Joakimova, t. j. z r. 605); o poměru Jer 51, 58 b k Hab 2, 13. viz pozn. k tomuto místu. Vrstevníkem jeho byl také S o f o n j á š.[5]

---

1. Všelijakých legend neuvádíme.
2. O významu jména Habakuk viz níže k 1, 1.
3. Tak již podání židovské v Seder olam rabba 20, Sanchez, Kornel van Steen, Kaulen-Hoberg, Knabenbauer, Cornely-Hagen, Vigouroux, Trochon, Crampon a jj. Höpfel myslí na dobu Nabopolassarovu (625—605) a Joakimovu.
4. Na př. Calmet, Meignan, Hoonacker, Tobac, Hudal. (Riessler přičítá Habakukovi 48 roků činnosti (609—561) a asi 70 let věku.)
5. Srv. Sof 1, 7 s Hab 2, 20.

Nadpis (1, 1).

Hlava 1. — [1] Zatížení, které viděl Habakuk prorok.

ČÁST PRVÁ:

Prorokova rozmluva s Bohem (hl 1 n).

Hab si naříká, že bezbožník ustavičně má vrch nad spravedlivcem (1, 2—4). Hospodin oznamuje, že trestati bude vpádem Chaldů (1, 5—11). Hab naříká dále a prohlašuje, že očekává Boží odpověď (1, 12—2, 1). Hospodin odpovídá rozkazem napsati na tabulky proroctví, že Israel dojde konečného vítězství (2, 2—4), kdežto utlačovatelé národů (Chaldové) zahynou (2, 5—20).

[2] Dokavád, Hospodine, volati budu,
a nevyslyšíš?
(Dokavád) křičeti budu k tobě násilí trpě,
a nevysvobodíš?
[3] Proč mi dáváš patřiti na nepravost a utrpení,

Hl 1. — V. [1]. O „zatížení" viz k Nah 1, 1. — „viděl" v prorockém vidu. — Chabaqúq vyskytá se také jakožto jméno osobní v assyrštině ve tvaru Chambaqu; jakožto jméno obecné znamená slovo „chambaqúqu" zahradní rostlinu popínavou (svlačec? břečťan?), která „objímala" („chábaq") jiný strom. — Kdy Hab žil a působil, viz výše v úvodě na str. 949.

V. [2]. možno přeložiti také:

Jak dlouho již, Jahve, volám,
avšak neslyšíš!
Křičím k tobě: »Násilí!«,
avšak nevysvobozuješ!

Někteří se domnívají, že si tu Hab naříká na neutěšené poměry, jež panují v národě vyvoleném bez ohledu na útisk zahraničný; vpád Chaldů jest prý níže předpověděn jakožto trest za bezpráví, jež páchá Judovec na Judovci. Jiní však (Hoonacker) lépe mají za to, že si tu (v. 2—4) Hab stěžuje na útlak cizinců, t. j. Chaldů, kteří jsou líčeni níže ve v. 12nn, kteréžto vv. (12nn) úzce souvisí s v. 2—4, ano původně prý i jeden celek s nimi činily. V. 2—4. 12nn jsou ohlas, odpověď na lícně metly chaldské, popsané ve v. 5—11. Chaldové budou dále a to ukrutněji utiskovati Judovce nežli je dosud utiskovali Asyřané a Egypťané (Necho II.)! Hab si stěžuje, že tato „násilí" nemají a nebudou podle v. 5—11 ani v budoucnosti ještě míti konce.

V. [3]. „na nepravost" pohanů a na „utrpení" národa vyvoleného. — Judovci úpíce pode jhem cizinců, nemohou se shodnouti o prostředcích, kterými by to jařmo setřásli; z různosti názorů vznikají vnitřní spory a zmatky; někteří Judovci, aby se domohli vlivných úřadů, zaprodávají se cizincům a když byli od nich dostali, po čem toužili, zneužívají svého postavení k utiskování, k obohacování sebe atd. Útlak vnější působí přímo nebo nepřímo útisk vnitřní.

loupeživost a bezpráví míti před očima,
takže vznikají spory
a hádky se rozmáhají?
[4] Proto roztrhán jest zákon,
a neuplatňuje se nikterak spravedlnost;
protože bezbožník nabývá vrchu nad spravedlivcem,
proto vychází právo převrácené.

[5] Popatřte mezi národy a vizte,
divte se a trňte,
neboť událost se zběhne za dnů vašich,
které by nikdo nevěřil,
kdyby mu byla vypravována.
[6] Neboť aj, já vzbudím Chaldy,
národ krutý a hbitý,
který zchodí širošírou zemi,
aby zabral sídla, jež nejsou jeho.
[7] Hrozný a strašlivý jest;
z něho samého právo a vážnost jeho vycházet bude.
[8] Lehčí než pardové jsou koně jeho
a rychlejší než vlci na večer;
rozlijí se široko jezdci jeho,
jezdci jeho, (kteří) z daleka přijdou;
poletí jako orel
chvátající za potravou.
[9] Všichni přijdou, aby kořistili;
líce jejich jako žhoucí vítr,
a nahrabe jako písku zajatců.

V. [4]. „roztrhán“ = chladne, tvrdne, tuhne, pozbývá vlivu na veřejnost. „bezbožník“ = cizinec; „spravedlivec“ = Israelita. — „právo“ = právní řád, společenské poměry.

V. [5]. Hospodin oslovuje svůj národ: upozorňuje, jaké zlo hrozí národům Přední Asie, mezi nimi také Judovcům od Chaldů, kteří vystupují na jeviště světových dějin, zejména po bitvě u Karkemiše (r. 605). — Jak již výše k v. 2. bylo řečeno, mnozí se domnívají, že v. 5—11 předpovídá trest, kterým hodlá Hospodin stihnouti svůj národ, jehož zločiny byly prý vylíčeny ve v. 2—4. (Knabenbauer a jj.), kdežto Hoonacker ne bez důvodu se domnívá, že knížečka Habakukova původně počínala se v. 5—11 (řečí Hospodinovou), na kterou pak odpověděl Habakuk ve v. 2—4. 12nn; dlužno tedy v. 2-4. přemístiti za v. 11. a spojiti s v. 12nn, se kterými činí nerozlučný celek. — Co byl Hospodin předpověděl ve v. 5—11. prorok rozvádí dále tak živě, jako by vše byla již hotová věc. Sv. Pavel (Sk 13, 40) uvádí tento v. podle znění LXX poněkud odchylného, ale v podstatě se shodujícího: „Vizte, pohrdači, a divte se a zhyňte; neboť já udělám dílo za dnů vašich, dílo, o němž neuvěříte, bude-li je vám kdo vypravovati.

V. [6]. Srv. 4 Král 24, 2; 25, 4n. 10. 13. 24 a jj. — „krutý“, jenž nadělá jiným národům, také Judovcům, mnoho trpkosti. Srv. Is 14, 6; Jer 6, 23. Po bitvě u Karkemiše valily se pluky Chaldů na západ a na jih, také do Palestiny, aby tam zlomily vliv Egypta a nastolili nadvládu svou.

V. [7]. Chaldové uznají za právo jen toliko svou libovůli; všecku vážnost (autoritu) a slávu si osvojí a jiným jí popřejí jen tolik, kolik se jim zalíbí.

V. [8]. Srv. Dt 28, 49n; Jer 4, 13. 29; 6, 23; Ez 23, 23. — „rychlejší“ = dravější, hltavější nežli vlci, kteří celý den hladověli a pod večer teprve vycházejí na lup.

V. [9]. Srv. Os 12, 1; 13, 15; Job 27, 21. — Hoonacker překládá v. 9b: „hrůza kráčí před ním“ (před Chaldem). Jiní jinak. Srv. Ž 89, 15 (hebr).

[10] Ten nad králi bude vítězně (se smáti),
knížata na posměch mu budou;
ten se každé pevnosti vysměje:
nanese násep a dobude jí.
[11] Poté změní se smýšlení (jejich),
překročí meze a prohřeší se;
tato síla jejich bude bohem jejich.

[12] Zdali ty nejsi od věků, Hospodine, Bůh můj, Svatý můj?
Nezemřeme tedy, Hospodine!
Tys ho soudcem ustanovil,
a učinils ho silným, abys trestal.
[13] (Příliš) čisté jsou tvé oči, abys mohl na zlo patřit,
abys mohl na bezbožnost hledět.
Proč (tedy) hledíš na ty, kteří bezbožně činí,
a mlčíš, když bezbožný sžírá spravedlivějšího než sám jest?
[14] (Proč) činíš, že jsou lidé jako ryby mořské,
jako plazi, nemající pána?

V. [10]. „násep“ dobývací „z prachu“ (hebr.). — Srv. Jer 50, 23.

V. [11]. působí značné obtíže. V. 11 b chce snad říci, že Chaldové, kterých Prozřetelnost použila za metlu na mnoho národů, také na Judovce, ve své zpupnosti a ukrutnosti překročí meze jim vykázané, tím se prohřeší a ten hřích bude počátkem jejich konce. — Srv. Is 10, 5—15. — Podle v. 11 c Chaldové budou svou sílu a válečný zdar, t. j. sebe pokládati za boha! — Hoonacker s malou změnou překládá v. 11 b: „Předložím svůj posudek (o věcech, jež mi Bůh v budoucnu ukázal, v. 5—11) Bohu svému“. — Za v. 11. dlužno přemístit v. 2—4., jak již výše bylo řečeno. V. 11 c podle překladu Hoonackerova jest úvod k následující prorokově žalobě.

V. [12]. souvisí úzce s v. 4. — Hab jménem národa se táže Hospodina, zdali nebyl od prvopočátků jeho (národa israelského) svatým Bohem jeho. Bůh nejvýše svatý, který nenávidí hřích, nemůže dopustiti, aby ustavičně Israel byl bezbožně od cizinců utlačován a ten útlak aby plodil zvrácené poměry mravní a právní v národě, který si Hospodin byl vyvolil a sobě zasvětil (Ex 19, 6), který tedy má býti mravně svatý (v. 4)! — „Bůh můj“, Jahve (Hospodin), který s národem israelským vešel ve zvláštní smlouvu a dal mu slavné a radostné sliby na věčné časy. (Srv. Os 2, 22; 12, 5; Joel 2, 32). — Prorok si představuje vpády Chaldů, předpověděné ve v. 5—11. tak živě, jakoby je viděl již v přítomnosti se všemi hroznými následky, Chaldů, kteří budou pokračovati ve všech útiscích, kterých dosud tolik byl Israel od pohanů zažil. Ačkoli vidí tolik zla, tolik neštěstí, jež potká národ Boží, prorok nezoufá; jest pevně přesvědčen, že Jahve, Bůh Israelův nedopustí, aby svatý jeho národ zanikl; v pevné důvěře volá: „Nezemřeme“! Hospodin nepošle Chaldů, aby Israelity k smrti ubili, ale aby ho pouze potrestali jakožto „soudcové“, t. j. vykonavatelé rozsudku Soudce nejvýše svatého. — Hoonacker důmyslně s malou změnou překládá v. 12 b c d: „Ty nedopustíš, Hospodine, aby zahynul ten, kterého jsi ustanovil pro právo a kterého jsi založil na skále, aby vykonával spravedlnost“. Podle toho Hab zde nemluví o Chaldech, nýbrž o Israelitech; připomíná vznešené poslání Israelovo, které podle Božích slibů má se splniti za doby mesiášské a které se nemůže minouti se svým uskutečněním. — Není možno, aby Jahve dopustil dokonalou zkázu na svůj národ, který si byl vyvolil, aby byl soudcem pohanských národů! Srv. Mich 4, 3. 8; Is 42, 2 nn; 43, 21; 51, 4; 55, 4. a jj. Překlad a výklad Hoonackerův zjednává lepší souvislost v. 12tého s v. 13tým.

V. [13]. „zlo“, které působiti budou Chaldové-utiskovatelé, zejména Israelovi; — „bezbožnost“ = utrpení, jež bude národu Božímu snášeti. Srv. výše v. 3. — „bezbožně činí“ Chaldové. — „spravedlivější“ jest národ zasvěcený Hospodinovi.

V. [14 n.] Národové, také a zejména Israelité, jsou dopuštěním Božím jako ryby nebo zvířena lezoucí po zemi, která se neumí sdružovati, neumí společnými silami nepříteli se postaviti na odpor, nemajíc vůdců stává se hříčkou v rukou

[15] (To) všecko na udici zdvíhá,
tahá to ve své síti;
hromadí (je) v nevodu svém,
(a) raduje se z toho, plesá.
[16] Proto oběti přináší své síti,
kadidlo pálí nevodu svému;
nebo zkrze ně ztučněl jeho úděl,
a pokrm jeho stal se výborným.
[17] Proto tedy rozprostírá síť svou
a ustavičně zabíjí národy bez lítosti.

Hlava 2.

[1] Na místě své stráže se postavím,
státi budu na ohradě a patřiti,
abych viděl, co mně řečeno bude,
a co bych měl odpovědět karateli svému.

[2] Tu mi Hospodin odpověděl a řekl:
Napiš, co jsi viděl,

---

lovců. Jako rybář všelijakými prostředky (udicí, sítí atd.) snadno loví ryby, tak i Chaldové budou podle své libosti nakládati s podmaněnými národy a s majetkem jejich. Srv. Ez 12, 13; Jer 16, 16.

V. [16]. Chaldové budou vítězství a kořisti své přičítati svým zbraním a svým silám, jež budou takořka zbožňovati, okázalými slavnostmi budou velebiti úspěchy svých válečných podniků, které jim přinesly tolik blahobytu!

V. [17]. „P r o t o", že se dodělal tolika zdaru; „při jídle poroste mu chuť", i bude zabíjeti a loupiti dál a dále. — Místo „r o z p r o s t í r á" hebr.: „v y p r a z d ň u j e", aby mohl prázdnou sítí loviti jiné a jiné národy. Obsah svých sítí, zajatce a kořist posílá domů, do Babylonie . . . Možno však také vykládati, že proto vyprazdňuje sítě, aby obsah jejich mohl ustavičně zabíjeti! — V. 17. hebr. možno překládati otázkou: „M á t e d y p ř e s t o (že zbožňuje své válečné prostředky) u s t a v i č n ě v y p r a z d ň o v a t i s v o u s í ť a b e z m i l o s t i n á r o d y p o b í j e t i?" (Chald, ukrutný rybář národů.)

Hl 2. — V. [1]. Proroci jsou pozorovatelé, hlásní, vyzvídající s výšin neblíží-li se nepřítel, aby mohli svůj lid varovati a tím ho zachrániti. O té prorocké péči srv. Os 9, 8; Mich 7, 4; Jer 6, 17; Ez 3, 17; 31, 1—7. Na hrozbu Hospodinovu (1, 5—11) Hab byl odpověděl (1, 2—4. 12—17). Teď prorok přestane mluviti a bude očekávati, co mu řekne na jeho stesky Hospodin. Bude míti na tu odpověď nejbedlivější pozor. — „c o m n ě ř e č e n o b u d e" od Hospodina. — Podle Vulg (v. 1 d) Hab čeká, co mu Hospodin řekne a c h y s t á s e, ž e m u p ř i m ě ř e n ě z a s e (p o d r u h é) o d p o v í; domnívá se, že bude Hospodin („k a r a t e l") činiti mu výtky. Ježto však tento překlad a výklad neuspokojuje, opravuje kritika v. 1 d a překládá: „c o m n ě o d p o v í (Hospodin) n a m o u s t í ž n o s t". H o s p o d i n s k u t e č n ě o d p o v í d á p r o r o k o v i v e v. 2nn. (Podle dnešního uspořádání odpověděl již Hospodin (1, 5—11) na stesk prorokův (1, 2—4); na odpověď Hospodinovu podruhé již Hab odpověděl (1, 12—17). — Na výšinách bývaly tvrze, se kterých pozorovatelé vyhlédali do dálky . . . Také Habakuk postaví se na p e v n ý b o d, aby konal neúprosně svou prorockou povinnost. Může právem očekávati, že Hospodin splní slib daný Dt 18, 18; srv. Jer 33, 3; 42, 4. 7.

V. [2]. „c o j s i v i d ě l" vztahuje se na slova Hospodinova, kterými níže slibuje, že Chaldové budou potrestáni; je to jiné, d r u h é, ú t ě š n é vidění proti prvnímu, hrozícímu (1, 5—11) 2—4. 12—17). Protože toto s l i b n é v i d ě n í splní se teprve později, má býti pro budoucnost čitelně a trvale napsáno. Srv. Is 8, 1. Má napsati 2, 4—20 nebo pravděpodobněji t o l i k o 2, 4. Na tabulky (zejména hliněné) bývalo tehdy všeobecně psáno. Až se později Hospodinův slib splní, budou tabulky, na kterých byl napsán, písemným důkazem, že Hospodin jest vševědoucí. Srv. Is 8, 1; 30, 8. — Hab sice nepoznamenává výslovně, že vid skutečně napsal, nelze však pochybovati, že tak učinil.

vyryj to na desky,
aby možno bylo rychle se dočísti toho.
[3] Jeť ještě daleko (to) vidění;
splní se na konci a nezklame.
Bude-li prodlévati, čekej,
neboť jistě přijde, dostaví se!
[4] Aj, kdo nevěří, v tom není duše přímé,
ale spravedlivý u víře své živ bude.

[5] A jako víno pijícího (je) oklamává,
tak se stane zpupnému; nebude ctěn
ten, který jako podsvětí se roztahuje se svou hltavostí,
ten, který jest jako smrt nenasytný,
který si shromažďuje všecky národy,
a shrnuje k sobě všecky kmeny.
[6] Zdali ti všichni nezačnou písničku na něho,
zda nebudou si dávati hádanky o něm?

V. [3a.] podle hebr.: „Jeť ještě vidění pro ustanovený čas" (lhůtu), t. j. pro dobu příští, pozdější; proto má býti písemně zaznamenáno. To vidění, proroctví, jest bezpodmínečné, splní se jistojistě! Výše 1, 5—11 byla předpověděna vítězství Chaldů, zde jest předpověděn jejich pád, který se dostaví po triumfech. Ono slibovalo Chaldům a hrozilo Judsku, toto naopak hrozí Chaldům a slibuje Judsku vysvobození. — „na konci" stanovené lhůty, až se prve splní hrozby, vyslovené výše 1, 5—11.

V. [4.] podává zásadu, podle které Prozřetelnost vždycky, třeba ne hned, jedná. Smysl v. 4b: Život radostný a úspěšný, vysvobození z nebezpečí a ze zkázy, život oplývající štěstím, blažený Boží přízní — to jest jedině pravý život — slíben jest toliko spravedlivci; slíben mu je proto a potud, pokud vytrvá ve své víře, proto a pokud myslí zbožnou a věrnou jsa Bohu poddán slovům a slibům Božím věnuje pevnou víru; těší se pak a posiluje v každé tísni důvěrou z té víry vyvozenou. Jediná tedy naděje v život a ve spásu tkví v pravé spravedlnosti, která se na takové víře zakládá, z ní vykvétá a od ní se odloučiti nedá. Protože je tato věta (v. 4b) jediná zásada spásy, oznámena je tu smrt, pohroma a zkáza všem, kteří jsou vzdáleni od tohoto pravidla života (v 4a); tací jsou všichni, kdož mají duše naduté, kdož nemají duševní správnosti, přímosti před Bohem (Knabenbauer). Srv. Řím 1, 17; Gal 3, 11; Žid 10, 38. — Podle běžného znění hebr. v. 4a zní: „Aj, nadutá, nepřímá jest duše jeho v něm". Jer vykládá ten půlverš: „Kdo však neuvěří této mé připovědi, domnívaje se, že nepřijde, co bude dočasně prodlévati, ten bude se duši mé nelíbiti". Podle toho v. 4a by patřil k v. 3! Jiní však právem spojují v. 4a s v. 4b a vidí ve v. 4. počátek (ne-li jádro) celého proroctví, které prorok dále ve v. 5nn rozvinuje. Hoonacker s malou změnou překládá v. 4a: „Podlehne ten, jehož duše není přímá v něm" (kdežto spravedlivec svou věrností bude míti život).

V. [5.] počíná řečnicky rozvinovati a na dějinné poměry obraceti všeobecnou zásadu, vyslovenou ve v. 4tém. — Znění Vulg vykládá Menochius: „Zpupnost a nadutost duše (v. 4a hebr.) jest jakési opojení, které nejprve rozjařuje člověka, poté však na zemi poráží a vystavuje posměchu všech". — Chaldové slynulí opilstvím (Dan 5; Kurcius), nenasytností, hrabivostí. Srv. Přís 27, 20; 30, 16; Is 5, 14. — Hoonacker s malými změnami překládá v. 5ab: „Čím spíše bude sevřen lupič, člověk nadutý, aniž bude míti život!... (Jiní jinak.) Čím spíše zahyne loupeživý, zpupný Chald, když ani člověk nepřímé duše nebude míti života (v. 4a)!

V. [6.] „ti všichni" národové od Chaldů oloupení, pokud Chaldy přežijí. Srv. níže v. 8b. — Srv. Mich 2, 4; Is 14, 4. — Řeč národů obsahuje patero kleteb, začínajících slovem „Běda" (v. 6. 9. 12. 15. 19.). Chaldové násilně zabírali cizí statky, nenabyli vlastnického práva na ně, toliko si je vypůjčili („nucené půjčky"); půjčkami nadělali tolik dluhů, že jich nebudou moci splatit; jak Chaldové budou klesati, národové jako přísní věřitelové oboří se společně na velikého dlužníka, aby na něm dluhy vymáhali. — „jak dlouho" jest nej-

Řeknou: Běda tomu, kdo hromadí cizí majetek — jak dlouho!? —
a zatěžuje sebe na svou škodu hustým blátem!
[7] Zda náhle nepovstanou, kteří tě hrýzti budou,
zda nebudou vzbuzeni, kteří tě trhati budou,
zda nebudeš jim za kořist?
[8] Protožes ty zloupil národy mnohé,
oloupí tebe všichni, kteří zůstanou z národů.
pro krev lidskou a pro násilí
(spáchané) na zemi, na městu a na všech jeho obyvatelích.

[9] Běda (tomu), kdo kupí hříšně zisk svému domu,
chtěje míti vysoko své hnízdo,
kde se domnívá, že bude prost zlé moci!
[10] Zamýšlel jsi hanbu domu svému,
pobil jsi mnoho národů,
zhřešila tvá duše.
[11] Neboť kámen na zdi křičí
a dřevo z domovních vazeb (mu) odpovídá.

[12] Běda (tomu), kdo staví město krví,
kdo upevňuje osadu nepravostí!
[13] Zdali není ta věc od Hospodina (stanovena),
aby totiž lidé se plahočili mnoho pro oheň,
a národové aby se vysilovali na prázdno?
[14] Neboť plna bude země znalosti slávy Hospodinovy
jako vody přikrývající (dno) moře.

[15] Běda (tomu), kdo nápoj dává příteli svému
vpouštěje (do něho) žluč svou;

---

spíše glosa. — Místo „hustým blátem" lépe jest čísti: „tíhou dluhu" nebo pod. — „husté bláto" znamenalo by tu nicotnost statků pozemských.

V. 7. „kteří tě hrýzti budou" = tvoji věřitelé (v. 6). — „náhle" jako věřitel, který nepopřeje dlužníkovi času, aby sehnal dlužnou částku, ale hned si ji sám i s úroky bere . . .

V. 8. Podle práva odvetného stane se také Chaldům. — „všichni, kteří zůstanou z národů" — ježto všichni byli od Chaldů skutečně olupováni. Srv. výše v. 5. — Budou to popředně Peršané (Cyrus). — „na městu" hromadně: „na městech". Srv. Jer 46, 8.

V. 9. počíná druhou kletbu (srv. v. 6). — Chaldové chtěli nahromaděnou kořistí zajistit si svou moc, slávu a blahobyt. Srv. Abd 3. — Stavěli vysoké tvrze, opevňovali svá města, zejména Babylon. — Srv. Jer 22, 13—17 (18 n). — V. 10. Chaldové chtěli si zajistiti na věčné časy slávu, užívali však prostředků nekalých, jež nemohly než připraviti jim pravý opak: potupu; Chaldové věděli nebo snadno mohli se dovtípiti, že takové prostředky vedou k hanbě, přece však jich užívali; vědomě tedy si připravili svou potupu! — V. 10c překládá Hoonacker s malou změnou: „zavinil jsi smrt sobě".

V. 11. Majetek Chaldů (zdi jejich domů, paláců i hradeb) jsou postaveny z cizího majetku s takovým násilnictvím, že i ten cizí majetek, dříví, kameny křičí k nebi o pomstu; jistojistě se tedy pohroma na Chaldy dostaví („Neboť"). Srv. Is 14, 7 n; Lk 19, 40.

V. 12. počíná třetí kletbu (srv. v. 9). — Srv. Mich 3, 10; Jer 22, 13.

V. 13. „lidé" nadutí, bezbožní (výše v. 4 a) a takoví národové. Srv. Is 2, 11—4, 6; Jer 9, 23 n; Mich 5, 10; Ž 126, 1. — Jer 51, 58 b vypůjčil si od Hab nebo oba vážili ze společné předlohy (pramene).

V. 14. srv. s Is 11, 9; 54, 13. a jj. — „přikrývá moře" = vyplňuje jeho pánve, hluboké a širošíré. Lidé poznají a uznají slávu a uctu, která Hospodinu přísluší a budou mu ji také vzdávati za dob mesiášských.

V. 15. počíná kletbu čtvrtou (srv. v. 12). — Místo „žluč" možno také čísti „jed". — Chaldové stavěli se národům do očí jako přátelé jejich, zatím však je

kdo ho opojuje, aby na jeho nahotě
mohl se pásti!
[16] Nasycen budeš hanbou místo slávy;
pij také ty a opoj se;
obrátí se na tebe kalich z pravice Hospodinovy
a chrst hanby na tvou slávu.
[17] Neboť zločinnost (páchaná) na Libanu přikryje tebe,
a zhouba zvířat vystraší tebe,
pro krev lidskou a pro násilí,
(spáchané) na zemi, na městu a na všech jeho obyvatelích.

[18] Co prospívá řezba, že ji vyřezává tvůrce její,
slitina a lživá socha,
že doufá ve své dílo výrobce jeho,
že dělá němé modly?
[19] Běda tomu, kdo říká dřevu: „Procitni“,
„Vstaň“ kameni mlčícímu!
Zdali ten bude moci poučovat?
Hle, on přikryt je zlatem a stříbrem,
ale žádného ducha není v útrobách jeho.

[20] Hospodin však jest ve svém svatém chrámě;
mlč před ním všecka země!

---

oklamávali, o rozum připravovali, porobovali si je, a pak se radovali z jejich ponížení. Srv. Is 20, 4; 47, 2; Ez 16, 37; Nah 3, 5.

V. [16]. Jako Chaldové dávali píti jiným národům z kalicha hanby, tak budou později píti také sami z toho kalicha potupy, který jim podá sám Hospodin. Srv. Jer 25, 15 n; 49, 12; 51, 7; Mich 2, 11. a jj.

V. [17]. Již Assyřané káceli mnoho cedrů a jiných vzácných stromů na Libanu; tím ničili jeho nádherné lesy, které poskytovaly zvířatům útočiště. Ta zvířata Chaldové plašili; zvířatům ubližovali také svými štvanicemi. Vše to vykonávali ze zpupnosti (aby stavěli pyšné paláce atd.). Za tu ukrutnou zpupnost budou také nyní potrestáni podle práva odvetného. Chaldové sami budou zděšeni jako plachá zvěř, kterou plašili a budou sami podťati jako podtínali velikány libanské. — V. 17 b c zdá se, že je tu opakován z v. 8 b.

V. [19]. počíná poslední pátou kletbu (v. 15); s ním souvisí úzce v. 18; dlužno tedy tento v. (18) přemístit za v. 19, aby kletba se počínala slovem „Běda“ jako se jim počínají všecky čtyři kletby předchozí. — Chaldové zahynou konečně také proto, že poctu, jedinému pravému Bohu příslušnou zpozdile, bláhově vzdávají modlám udělaným lidskýma rukama ze dřeva nebo z kamene (řezby, sochy) nebo z kovu (slitiny) a potaženým zlatými nebo stříbrnými plechy; od těch se dožadují pomoci, k těm, když se zdá, že spí a nepomáhají, volají, aby se probudili! — „on“ kámen, dřevo. — Srv. Is 44, 9—20; Jer 10, 3. a jj. — „poučovat“, jak z nebezpečí, z pohromy možno jest vyváznouti.

V. [18]. „lživé“ sochy, klamavé, když od nich pohanský tazatel dostává domnělou odpověď, týkající se tajných (budoucích) věcí.

V. [20]. končí řeč národů, kterou byli počali ve v. 6 c; končí také předpověď, že Chaldové tak jako všichni jiní násilníci zahynou (v. 4). — Proti němým modlám (v. 18 d) stojí tu Hospodin nebeský, před ním všecko musí mlčeti na znamení ochotné poslušnosti, která mu ode všech tvorů přísluší.

ČÁST DRUHÁ (Hab hl 3):

Nadpis (3, 1). Úvodem obsah písně. — Prorok slyší ve vidu výrok Hospodinův, stanovící pohromu národa judského, a poté děsnou zkázu Babyloňanů, která bude spásou a počátkem nového života lidu Božího; jemu bude lze čekati na blaho mesiášské (v. 2). — Příchod Boha, jenž bude soudit a přísně trestat (3—7). Hrozné soudy Boží zobrazeny (v. 8—12). Soudy Boží v holé skutečnosti (v. 13—15). Ty soudy dlužno očekávati spravedlivému Israelitovi s bázní, ale také s radostí: s bázní, ježto i lidu Božímu bude mnoho trpěti, s radostnou důvěrou, že z hrozných bolestí doby zrodí se blaho vyvoleného lidu (v. 16—19).

Hlava 3. — [1]Modlitba proroka Habakuka za nevědomosti.

[2] Hospodine, slyšel jsem tvůj výrok,
a zděsil jsem se, Pane díla tvého.
V blízkých letech uveď je do života,
v blízkých letech učiň, by známo bylo;
ve svém hněvu pamatuj na smilování!

[3] Bůh od jihu přichází,
Svatý s pohoří Faran.
Sláva jeho nebesa zahaluje,
a velebnosti jeho plná jest země.

Hl 3. — V. [1]. „Modlitba“, žalm jako Žž 16; 85; 89; 101; 141; je to modlitba v širším slova významu, t. j. pozdvižení mysli k Bohu při líčení, jak hrozně zakročí Hospodin proti svým nepřátelům, proti Chaldům, kteří, jak bylo řečeno ve dvou hlavách předchozích, utiskovali surově národ Hospodinův. Srv. název žalmův na konci druhé knihy žaltářové, t. j Ž 71, 20. — „prorok Habakuk“ jistě složil úryvek 3, 2—16. který souvisí myšlenkově s předchozíma dvěma jeho hlavami; proti tomu však zdá se Hoonackerovi, že v. 17—19. jest pozdější dodatek, který byl k písni (žalmu) Habakukově přidán, když jí užívali jako jiných žalmů při bohoslužbě. Srv. na př. Ž 50, 20 n. — „za nevědomosti“ jest překlad hebrejského „‘al šigjónóth“ t. j. zpěv (modlitba), který dlužno zpívati jako „šiggájón“, t. j. žalozpěv (srv. Ž. 7, 1). — „nevědomosti“ znamená prý tu hříchy národa israelského; prorok prosí prý ve své „modlitbě“ Boha, aby splnil své sliby (hl 2.) nehledě na tyto „nevědomosti“.

V. [2]. „výrok“ = vidění o plánu Hospodinově, popsaném v předchozích dvou hlavách, že totiž bude nejprve mnoho trpěti vyvolenému národu od Chaldů (1, 5—11; 1, 2—4. 12—17), poté však že budou také Chaldové zničeni (2, 1—20); to dílo Hospodin teprve vykoná! — Každý prorok pociťoval po vidění (vytržení), když se dostal zase do pravidelného stavu duševního, hrůzu z velebnosti Boží, která se k němu tolik byla přiblížila; hrůza byla tím větší, čím hroznější věci prorok „viděl“, třebaže z nich konec konců měla vzejíti spása jeho národa, jako zde (srv. Is 6, 5. hebr.; Ez 2, 1; Dan 7, 15.) — Ježto z uskutečnění řečeného plánu vzejde čest a chvála Bohu, národu pak blaho a spása (2, 4. 14) prorok si přeje, aby se uskutečnil (v. 2 c d). — Místo „v blízkých letech“ možno také překládati: „postupem času“ nebo „svou dobou“, že by tedy Hab nebyl nalehal na urychlení, jak někteří vykládají (srv. výše 2, 3). Hospodin ukáže „hněv“, až dopustí, by Judsko bylo zaplaveno Chaldy, ukáže „smilování“, až svůj národ ze jha Chaldů vysvobodí. — V. 2 d zdá se býti Hoonackerovi glosa, že tedy v. 2hý jest sloha o 4 řádcích.

V. [3]. Prorok vidí v duchu, že jeho přání vyslovené výše se splňuje, že Hospodin přichází, aby soudil, odsoudil a potrestal Chaldy, aby je zničil, čímž bude národ jeho vysvobozen z jejich poroby. Hab proplétá svou báseň vzpomínkami na minulé soudy Boží, na minulé Hospodinovy zákroky ve prospěch svého národa. Hned počátek (v. 3) budí vzpomínku na Dt 33, 2; Sdc 5, 4. — Místo „od jihu“ dlužno překládati „od Temanu“, t. j. z Edomska (srv. Abd v. 9). Hospodin „přišel od Sinaje, přišel z Edomska, aby vedl svůj národ z poroby egyptské do vlasti; týž Hospodin ukáže i příště

[4] Lesk jeho jako slunce, paprsky v rukou má,
v tom jest ukryta síla jeho.
[5] Před jeho tváří kráčí smrtelný mor,
a v patách za ním přichází horečný žár.
[6] Vystoupil a změřil zemi;
pohleděl, a rozptýlil národy.
Pukají hory věkovité,
sklánějí se odvěké pahorky;
blížíť se, jako dávno se blížíval.
[7] Ze zla děsí se stany Etiopských,
chvějí se opony země Madianské.

[8] Zdali na řeky rozhněval ses, Hospodine?
Zdali na řeky rozhořčen
nebo na moře roztrpčen jsi,
že vstupuješ na své koně, na své vítězné vozy?
[9] Napínáš silně lučiště své,
abys přísahy splnil, kmenům dané;
řekami prorážíš zemi.
[10] Vidí tě hory, a chvějí se,
příval vodstva se lije,

---

svou všemohoucnost, až vyprostí svůj lid z poroby chaldské. — „Svatý“ (výše 1, 12). — Hab velmi vhodně líčí příchod Hospodinův od jihu, tedy proti Chaldům, kteří vtrhnou do Palestiny od severu (Knabenbauer). — Za v. 3b v hebr. jest značka „selá“, o které viz na str. 783, 9, 2. — „Sláva“ = hrozivá mračna, která spouští na zemi a její obyvatelstvo hrůzu z „velebnosti“ Boží.

V. [4]. „Lesk“ jeho a „paprsky“ jsou blesky, jež kmitají černými mraky; v těch blescích, jež dokonale má v moci (= „v rukách“) ukryta jest síla a velebnost jeho. Srv. Ex 24, 17; Ž 103, 2.

V. [5]. Ty průvodce mívá Hospodin, když přichází, aby potrestal nepřátelským vpádem, válkou (hlad, mor atd.). Srv. 1 Sam 8, 20; Job 39, 21 a jj.

V. [6]. „změřil zemi“ pohledem. Srv. Ž 103, 32; Sir 16, 18. — „rozptýlil národy“, pohany zděšené, zmatené. Srv. níže v. 12. — „hory“, jež tu stály nepohnutě od stvoření světa, kterými žádná jiná moc pohnouti nedovedla. Hospodin se blížíval „šlapaje velemocně po výšinách země“ (srv. níže v. 12; Mich 1, 3; Am 4, 13). — V. 6e zdá se býti glosa (Hoonacker, Riessler).

V. [7]. „Etiopských“ = Kušanů, kmene sousedícího nejspíše s Madiany (v severní Arabii), srv. Ex 3, 1; 2 Par 21, 16 (Riessler). — O Madianech, nepřátelích národa Božího srv. Nm 25, 6; Sdc 6, 2n. Ježto podle v. 3. Hospodin přichází od jihu, jest vysvětlitelno, že z nepřátel Israelových jsou jmenováni dva národové, sídlící na jihu. — „Ze zla“, jež jim z příchodu Soudce nejvyššího hrozí, nebo které již počalo je tísniti. — „opony“ = „stany“. Podle Vulg v. 7a slovně: „Pod tíhou trestu (?) viděl jsem stany Etiopie“. — Dlužno-li mysliti skutečně na Etiopany, třeba míti na paměti, že bývají společně jmenováni s Egypťany, a že tedy snad chce Hab zde jmenovati vlastně tyto. Srv. Is 11, 11; 20, 4; 43, 3; 45, 14; Jer 46, 9; Nah 3, 9. a jj. (Jiní jinak.)

V. [8]. „koně“ a „vozy“ Hospodinovy jsou mračna. Srv. Ž 103, 3; 105, 9; 113, 3. Na moře se rozhněval Hospodin, když bránilo jeho národu opustiti egyptskou robotárnu (přechod Rudým mořem); takový hněv ukáže také na konec světa (Lk 21, 25).

V. [9]. Hospodin napíná lučiště, aby metal na své nepřátele šípy, t. j. hromy a blesky. Srv. Ex 14, 24. — „kmenům“ israelským v praotcích jejich, Gn 22, 16; Ž 88, 50; 131, 11; Mich 7, 20. — „řekami“, t. j. prameny jejich, které ze země vyvěrají. Srv. Gn 7, 11. Ž 76, 17. — Za v. 9b opět „selá“ jako výše za v. 3b. — V. 9ab bývá všelijak opravován a překládán.

V. [10]. „příval“ — průtrž mračen. Srv. Gn 7, 11b; Is 24, 18; — „tůně“ = „hlubina“ = moře. — „vydává ryk“ — jecí jakoby vztekem. — „ruce zdvihá“, když hází do výše obrovské vlny, jakoby chtělo nebesům hroziti.

tůně vydává ryk svůj,
hlubina ruce své zdvíhá.
[11] Slunce i měsíc se zastavují v stáncích svých,
když počaly svítit střely tvoje;
zacházejí před leskem kopí tvého
blýskajícího se.
[12] Za řevu šlapeš zemi,
ve hněvu děsíš národy.

[13] Vycházíš, abys spasil lid svůj,
spasil pomazaného svého.
Srážíš hlavu s domu bezbožníkova,
strhuješ jej od základu až do hrdla.
[14] Klneš jeho žezlům, hlavě vojska jeho,
těm, kdož se ženou jako vichor, by rozmetli mě
s radostí toho, jenž chuďasa žere v skrytě.
[15] Cestu činíš v moři koňům svým,
v bahně vodního množství.
[16] Když jsem o tom slyšel, chvělo se tělo mé,
při zprávě o tom rty mi drkotaly.
Vejdiž hrůza do mých kostí,
a budiž jí pode mnou plno;

V. [11]. Staří si představovali, že slunce na noc zachází do svého stanu a pokud z něho nevyjde, nesvítí. Srv. Ž 18, 6. Když Hospodin na znamení své hrozné přítomnosti zatáhne nebesa mraky, slunce a měsíc mizí, nastává tma, kterou osvětlují toliko klikaté blesky (= „šípy", „kopí" Hospodinovo; srv. výše v. 9). — Den Hospodinův bývá hrozný svým temnem. Srv. Is 13, 10; Joel 2, 2nn a jj. — O střelách Hospodinových srv. Ž 17, 15; 77, 18. a jj.

V. [12]. „Za řevu" přírody, moře (?) Viz výše v. 10. — Místo „za řevu" lépe podle hebr: „v rozhořčení". — „děsíš" = mlátíš. — „národy" — pohany. V. 12 přechází od obrazného popisu k líčni skutečného vítězství Hospodinova nad nepřáteli národa jeho.

V. [13]. „pomazaný Hospodinův" t. j. jemu zvláštním způsobem zasvěcený, který má proto zvláštní nárok na Hospodinovu ochranu, byl israelský král, předobraz Mesiášův (1 Sam 24, 7. 11; 26, 9; Pláč 4, 20. a jj.); král činil nerozlučný celek s národem a státem Israelským (Judským). V minulosti Hospodin ne jednou vyšel, vytáhl, aby „spasil lid svůj", učiní tak i tehdy, kdy budou Judovci úpěti pode jhem Chaldů (= „Bezbožník";) srv. 1, 4. 13). — Hospodin strhne s domu Chaldova nejprve hlavu, t. j. střechu a štít, poté podkopá jej, že se stěny, pokud ještě stály, sesují. — „dům" = dynastie, stát, říše Novobabylonská. — (Jiní se domnívají, že „pomazaný je sám národ israelský"; Ž 27, 8; 83, 10. a jj, jiní pokládají „pomazaného Hospodinova" za Cyra podle Is 45, 1.) — Za v. 13. jest zase „séla" jako za v. 3b 9b.

V. [14]. „hlava vojska" nepřátelského jest sám jeho král. Hospodin učinil tak již Egypťanům, kteří pronásledovali jeho národ, když vycházel z Egyta; učiní tak i Chaldům! — „mě" národ vyvolený, se kterým se Hab ztotožňuje. — „chuďas" je tu národ vyvolený. Srv. Ž 9, 8 n; Is 52, 4 n. — V. 14. bývá všelijak opravován a překládán.

V. [15]. Jako kdysi Hospodin vyvedl lid z Egypta, tak jej vyvede také z Babylonie. Srv Is 52, 4. 12; 63, 11—19; Jer 31, 2 n; Ž 76, 20. a jj.

V. [16]. Hab vrací se k 3, 2. — Podle Vulg prorok rád vytrpí všecky svízele, jen když konečně bude mu dopřáno, by zařazen byl mezi Judovce, opásané na cestu ze zajetí babylonského do vlasti. V. 16ef dlužno však lépe podle hebr přeložiti:

»Klidně budu čekati na den tísně,
který přijde na lid, nás utlačující!«

Podle toho znění prorok mluví jménem svého národa a vyslovuje naději, že konečně národ Hospodinův bude vysvobozen a dojde vítězství, ať před tím bude mu zakusiti cokoliv zlého.

jen ať ušetření dojdu v den tísně,
bych vstoupil mezi lid náš přepásaný.

17 Ano, nebude fík mít květů,
nebude plodů na vinicích;
zklame oliva pracně pěstovaná,
a role nepřinesou pokrmu;
odervän bude z ovčince brav,
a skotu u jeslí nebude.
18 Já však v Hospodinu budu se radovat,
plesat budu v Bohu, svém spasiteli.
19 Hospodin, můj Pán, je síla moje,
dá mi nohy jelení,
a vítězně mě zavede na mé výšiny,
zpívajícího žalmy.

V. 17 n. Ano, Palestina bude vpádem Chaldů krutě postižena, zpustošena, národ Hospodinův bude ožebračen; avšak přes to vše nebude mu zoufati, naopak bude moci doufati radostně, že ho Bůh zase vzkřísí (v. 18), zejména za dob mesiášských.

V. 19. Nohy jelení, kterými bude lze uniknouti zkáze. Srv. Ž 17, 33 n. — „na mé výšiny", na kterých najdu útočiště (na výšiny palestinské?). — „vítězně zpívajícího žalmy" odpovídá hebrejskému: „Lammenaçéach bingínóthaj". Viz o těch slovech II. sv. str. 151 p. 12; Ž 4, 1. Poznámky tyto sotva jsou dílo Habakukovo; byly nejspíše přičiněny později, když počali Židé Habakukovy písně (hl 3) užívati při bohoslužbě, pro kterou původně píseň psána asi *ne*byla.

„MALÍ PROROCI“:

IX.

PROROCTVÍ SOFONJÁŠOVO.

Sofonjáš[1] působil za Josiáše, krále judského (638—608), jak vyplývá z nadpisu (1, 1) i z obsahu knížečky jeho. Ninive tehdy ještě stálo.[2] Zdá se, že vystoupil nějaký čas před velikou náboženskomravní opravou, kterou podnikl Josiáš r. 622—1 (osmnáctého roku své vlády podle 4 Král hl 22 n). — Činnost Sofonjášovu možno jest klásti mezi 11 630—625 (Hoonacker, Tobac). Sof líčí zlořády, které zastihl Josiáš, když byl vstoupil na trůn po svém otci Amonovi (639—638) a dědu Manasovi (693—639), které však sotva ještě trvaly po Josiášově reformě.[3] Ježto Jeremjáš vystoupil r. 627 (Jer 1, 1) působil Sof současně s tímto Anatoťanem.[4] Zkázu Ninive předpověděl prve než Nahum.[5]

Ačkoliv není knížečka Sofonjášova vzorem (ideálem) slovesné skladby, nelze vážně namítati nic proti její celistvosti. 2, 4—15. zapadá dobře do celkového rámu Sofonjášova proroctví;[6] totéž dlužno říci o 3, 14—18. Tresty, které stihnou pohany, sousedící s Judskem jsou vážnou výstrahou, že nebude ani Judsko jich ušetřeno, neobrátí-li se kajícně k Hospodinu; tím úryvek 2, 4—15 souvisí s předchozím i s následujícím. Neméně přiléhá k celku úryvek 3, 14—18 (20). Sof vykládá očistný význam pohrom, jež byl oznámil prve; tu příští obnovu byl již prve stručně vyslovil (1, 4 nn; 2, 3; 2, 9; 3, 12 n.)

Sof neumí líčiti tak živě jako Nahum, nevyrovnává se mu ani nadáním básnickým; tím není však řečeno, že toho nadání vůbec neměl. Ačkoliv nelze upírati Sofonjášovi samostatnosti, dlužno přece uznati v knížečce jeho vliv proroků jiných, zejména Joela, Amosa, Oseáše, Micheáše, Isajáše a Jeremjáše.[7]

---

1. O významu jeho jména a o původu z královského rodu (?) viz k Sof 1, 1. — Jiní vidí skladatele knížečky v knězi Sofonjášovi, jmenovaném 4 Král 25, 18.
2. Viz Sof 2, 13 nn.
3. Srv. 1, 4—6. 8 n. 12; 3, 3 n. Možno, že i Sof přispěl svou hřivnou k Josiášově obnově. (Jiní se domnívají, že Sofonjáš počal svůj úřad teprve po Josiášově reformě.) Za jisté lze pokládati, že Sof vystoupil teprve po vpádu Skytů do Palestiny (asi r. 630).
4. Dějinné pozadí této doby viz v úvodě do Jer na str. 257 nn.
5. Viz výše úvod do tohoto proroka na str. 935.
6. Viz rozčlenění knížečky Sof níže před 1, 2; 3, 9.
7. Srv. Jer 1, 13—16; 2, 14—16; 4, 5—7; 4, 11—22; 5, 15 a jj. Srv. Sof 1, 13 s Am 5, 11; Sof 1, 14 n s Am 5, 18—20; Sof 1, 16 s Am 2, 2. 8. 10; 1, 13; Sof 3, 19 s Mich 4, 6 n; Sof 1, 2. 18; 2, 8 s Is 2, 19—21; 3, 13; 10, 23; 14, 26; 28, 22; Sof 2, 14 s Is 13, 21; 34, 11; Sof 2, 15 s Is 47, 8. 10 a jj. (Tobac.)

Nadpis (1, 1).

Hlava 1. — [1] Slovo Hospodinovo, jehož se dostalo Sofoniášovi synu Chusiho, syna Godoliáše, syna Amariáše, syna Ezechiášova, za dnů Josiáše, syna Amonova, krále judského.

ČÁST PRVÁ:

Hospodinovy tresty (1, 2—3, 8).

Úvod: Hospodin přísně zakročí (1, 2n) proti modlářství, směšování náboženství, náboženské vlažnosti (1, 4—6). Den Hospodinových soudů přikvačí záhy (v. 7), ježto velmoži jednají cizácky a násilně (1, 8n). Příští soud bude hrozný, jako když nepřítel dobude města (1, 10—13). Bude to den hrůzy, hněvu a bídy neodvratné (1, 14—18). Ať činí pokání, kdo se chce zachrániti (2, 1—3). Zachváceni budou Filišťané (2, 4—7), Moabané, Amoňané (2, 8—11), Etiopané (2, 12) a Assyřané (2, 13—15). Postižen bude i Jerusalem, pokud se k Hospodinu neobrátí (3, 1—8).

[2] Seberu, seberu všecko
s povrchu země,
praví Hospodin.
[3] Seberu člověka i dobytče,
seberu ptactvo nebeské i ryby mořské,
bezbožní budou padat;
zahladím lidi s povrchu země,
praví Hospodin.

[4] Vztáhnu ruku svou na Judu
a na všecko obyvatelstvo jerusalemské;

Hl. 1. — V. [1]. Podobné časové údaje viz Am 1, 1; Os 1, 1; Mich 1, 1 a jj. — Çefanjá(hú) = „ukryl“ nebo „uchránil“ Jahve. — Bylo to jméno, jež se častěji ve S. z. vyskytovalo. Srv. Zach 6, 10. 14; 1 Par 6, 36; 4 Král 25, 18; Jer 21, 1. a jj. — Nápadno, že jsou tu z rodokmene Sofonjášova jmenováni čtyři jeho předkové, z nichž poslední sluje Ezechjáš. Byl to snad slavný král judský (721—693), že byl tedy Sof z královského rodu Davidova, že byl Amarjáš, praděd Sofonjášův bratr krále Manasa? Nesnadno zjistit. — O době, kdy Sof působil, viz výše v úvodě.

K v. [2]. srv. Joel 2, 31; 3, 14; Am 1, 2—2, 3; Ž 96, 7. a jj. — „Seberu“ a zahladím. — Příští soud neobmezí se toliko na Judsko, ale zachvátí také sousední národy; ten soud způsobí veliký převrat.

V. [3]. Ten soud Boží bude se podobati potopě (Gn 6, 7). Lippl se domnívá, že v. 3 c d e jsou glosy.

V. [4]. „Vztáhnu ruku“ jako ten, kdo se rozpřahá, aby bil (Jer). Srv. Is 5, 25; 9, 11; 14, 27 n. — „ostatky“ = poslední zbytky modloslužby baalské. — O „hádačích“ (kemárím) srv. 4 Král 23, 5; zahlazena budou „jména“ jejich, že ani památky na ně nezůstane. — Bude tedy stav kněžský protříben.

zahladím s místa tohoto ostatky Baalovy
a jména hadačů s kněžími;
[5] také ty, kteří se klanějí na střechách
vojsku nebeskému,
klanějí se a přísahají skrze Hospodina,
a(le) přísahají (také) skrze Melchoma.
[6] I ty, kteří se odvrátili od cesty za Hospodinem,
kteří nehledají Hospodina,
aniž se na něho ptají.

[7] Ticho (buď) před Pánem Bohem!
Neboť blízko je den Hospodinův;
neboť připravil Hospodin oběť,
posvětil své hosty.

[8] V den oběti Hospodinovy
trestem stihnu knížata,
syny královské a všecky,
kdož se oblácejí v roucho cizozemské.
[9] Navštívím v den ten každého,
kdo zpupně vstupuje na práh,
kdo naplňuje dům Pána Boha svého
nepravostí a lstí.

V. [5] „na střechách“ plochých, kde bývaly pokojíky, kde se staří také modlívali. — „vojsko nebeské“ = slunce, měsíc, hvězdy. Srv. 4 Král 23, 12; Jer 19, 13; Dt 4, 19; 4 Král 21, 3. a jj. — Melchom = Milkom (Moloch?) bůh Amoňanů; srv. 3 Král 11, 5. 33 (hebr.); 4 Král 23, 13; Jer 49, 1; Am 1, 15. Judovci ctili tedy Hospodina, ale spolu také Milkoma. Na takový náboženský „synkretismus“ naříkají si také Jer 7, 30; Ez 8, 7—18; 23, 39. — „přísahati = bohoctu vzdávati jako Dt 6, 13; 10, 20; Is 48, 1; Jer 4, 2. a jj.

V. [6] má na mysli Judovce vlažné v životě náboženském.

V. [7] přirovnává soudný Boží den ke slavnosti, při které bude velmi mnoho žertev pobito; podobně Is 25, 6; 34, 6; Jer 46, 10; Ez 39, 17. Při takové oběti dlužno jest účastníkovi uctivě — mlčet. (Hab 2, 20; Zach 2, 17). Srv. latinské „favete linguis“! — „Hosté“ na obětní hostinu pozvaní jsou obřadně očištěni, na obětní úkol posvěceni, k němu vybráni. Srv. 1 Sam 9, 13. 22; 16, 5. — Hosté jsou tu pohané, kteří budou pobíjeti žertvy, t. j. bezbožné Judovce. — Hospodin je „posvětil“, t. j. ustanovil k tomuto zabíjení. Srv. Is 13, 3; Jer 10, 25; 22, 7. — O blízkém dni Hospodinově srv. Joel 1, 15; Abd 15. a jj.

V. [8n.] vypočítává, kdo bude soudem Božím stižen. Bude to nejprve královská rodina a šlechta judská. Josiáš král není tu jmenován, ježto Josiáš, který tehdy na trůně seděl, byl panovník zbožný; jeho synové byli tehdy ještě mladí. Po smrti Josiášově (r. 608) bylo (synům jeho) Joachazovi 23 a Joakimovi 25 let (4 Král 23, 31. 36). Kterak se proroctví Sofonjášovo splnilo i na nich, viz 4 Král 23, 32; 24, 2. — „cizozemská roucha“ přinášela do prostého života israelského přepych (Is 3, 16—24) a spolu s ním cizozemskou, pohanskou vzdělanost s pohanským náboženstvím a mravy srostlou. Srv. Is 2, 6—8 a pro dobu pozdější 1 Mach 1, 11—15.

V. [9] „zpupně vstupuje na práh“ (přeskakuje jej) lupič, který se vloupává do cizího domu. (Jiní jinak.) Sotva souvisí přeskakování prahu s obětí „stavební“, která bývala zakopávána pod práh; viz o ní k Jos 6, 26. — Místo „Pána Boha svého“ lépe jest čísti: „pána svého“, t. j. krále. Členové královské dynastie a velmožní dvořenínové naplňují palác královský bezprávím, hromadí v něm poklady, jež jinde byli uloupili (v. 9 b), aby se zavděčili králi. K době Josiášově sice tyto zlořády nepřiléhají, ježto zbožný ten král nebyl by jich ve svém domě trpěl, hodí se však dobře do časů jeho předchůdců, Manasa a Amona; hříchy z jejich dob nejsou ještě pokáním odčiněny ani spravedlivě potrestány.

[10] V den ten — praví Hospodin —
bude slyšeti křik od brány Rybné,
nářek od druhé (brány)
a hluk veliký od pahorků.
[11] Kvilte obyvatelé Moždíře,
zanikne všecek národ kanaanský,
zahynou všichni obalení stříbrem.
[12] V čas ten budu přehledávati Jerusalem
se svítilnami,
navštívím lidi, kteří stuhli
na kvasnicích svých,
kteří si říkají ve svém duchu:
„Nečiní nic dobrého Hospodin,
a nečiní také nic zlého".
[13] I bude bohatství jejich v rozchvátání,
a z domů jejich poušť;
stavěti budou domy,
ale nebudou v nich bydlit;
štěpovati budou vinice,
ale nebudou píti vína jejich.

[14] Blízko jest den Hospodinův veliký,
blízko jest a velmi rychlý.
Zaznívá den Hospodinův hořký,
úzko bude tu srdnatému.
[15] Den hněvu je den ten,

V. 10—12. líčí dobytí Jerusalema. — O poloze „Brány rybné" viz k Neh 3, 3. Místo „od druhé" brány čtou mnozí „od nového města" a myslí na čtvrt městskou, o které prý mluví 4 Král 22, 14; Neh 11, 9; Josef Fl (Starož XV., 11, 5). — „hluk" ten činí dobývající vojsko na výšinách jerusalemských; praskot bořených zdí snáší se do míst města níže položených; nejprve padly severní výšiny do rukou vítězných Babyloňanů

V. 11. „Moždíř" slula nejspíše část města, rozkládající se na svazích údolí „Sýrařů"; tam nepřítel sežene obyvatelstvo jerusalemské a bude do něho bíti jako bývají v moždíři paličkou rozbíjena všelijaká semena. — „kanaanský" možno bráti ve smyslu obecném: „kupčíků". — „obaleni stříbrem" jsou opět „obchodníci", kteří přicházejí na trh s množstvím peněz na zboží. Kupec a podvodník znamenalo za starých dob bezmála totéž. Kupčili takto cizinci, zejména Kanaanové a Féničané. Judovci, kteří se živili obchodem, snadno se nakazili duchem pohanským také v ohledu náboženskomravním. Srv. Is 23, 8; Ez 16, 29; Os 12, 8. a jj. — Možno, že byly konány trhy zejména ve čtvrti městské, zvané „Moždíř" a že v této čtvrti bydlili bohatí Kanaanové a Féničané, jejichž poklady budou lupem Chaldů.

V. 12. Jako býval dům prohledáván se svítilnou v ruce, aby nic neušlo zraku hledajícího v některém temném koutě, tak dá Hospodin Jerusalem prozkoumati, aby neunikl nikdo, kdo má býti zahuben. Na základě tohoto místa bývá prorok Sof vyobrazován se svítilnou v ruce. Srv. Lk 15, 8. — Judovci jsou tu přirovnáni k vínu, ponechanému na kvasnicích a nepřelévanému z nádoby do nádoby; nabývá síly a prudkosti, ve které jaksi ztuhne; také Judovci ztuhli ve své zpupnosti, ve svém blahobytu, pohodlnosti, náboženskomravní lhostejnosti a bezstarostnosti, která je přivedla konečně k tomu, že popírali Boží prozřetelnost. Srv. Jer 48, 11 n. — Jako se nestarali o Hospodina, tak se domnívali, že se Hospodin ani nestará o ně (Lippl).

V. 13. Srv. Lv 26, 31; Dt 28, 30. 39; Am 5, 11; Mich 6, 15.

V. 14. zdůrazňuje blízkost dne Hospodinova. — „zaznívá" = již je slyšeti. I srdnatý junák vzkřikne hrůzou! (hebr.)

V. 15. „psoty a bídy" = pustošení a pustoty (hebr.). — Srv. církevní sekvenci „Den ten den hněvu" (Dies irae dies illa), jakož i „Libera"

den soužení a úzkosti,
den psoty a bídy,
den temnosti a mrákoty,
den mlhy a vichru.

[16] Den polnice a troubení
proti městům hrazeným
a proti vyčnívajícímu cimbuří.

[17] Sužiti budu lidi,
že budou choditi jako slepí,
neboť zhřešili Hospodinu;
krve jejich bude na zemi jako prachu,
a jejich těl jako lejna.

[18] Však ani stříbro ani zlato jejich
nebude jich moci vysvobodit
v den hněvu Hospodinova;
ohněm hněvu jeho
sežrána bude všecka země,
neboť konec učiní chvatně
všemu obyvatelstvu země.

Hlava 2.

[1] Sejděte se, shromažďte se,
národe, nehodný lásky,

[2] prve nežli rozkaz (Boží) vzbudí den
jako větrem hnaný prach,
prve nežli na vás přijde
žár hněvu Hospodinova,

---

po zádušní mši sv. — K v. 15 b srv. Is 30, 6; Job 15, 24; Přís 1, 27. — K v. 15 c srv. Joel 2, 2.

V. [16]. Srv. Am 2, 2; Is 2, 15. — Vpád nepřátelského vojska.

V. [17]. O slepotě, která neví, kam se utéci, která o vše ve zmatku klopýtá, srv. Dt 28, 28 n; Is 59, 10; Nah 3, 11; Job 12, 25. — V. 17 c zdá se býti glosa. — O krvi bezcenné jako prach srv. 4 Král 13, 7; Is 49, 23. — Mrtvolám jejich nedostane se pohřbu. Srv. Jer 9, 22; 16, 4; 2 Par 36, 17.

V. [18]. Ani boháči nebude lze se vykoupiti. Srv. Is 13, 17; Ez 7, 19. — O Hospodinovi, jakožto ohni srv. Dt 1, 24; 9, 3; 32, 22. — Kterak se slova Sofonjášova splnila na Palestině, vykládá Jer: „O městech opevněných a vysokých cimbuřích Judska možno se přesvědčiti lépe očima než ušima; zejména nám, kteří jsme nyní v této krajině, lze viděti, lze zkusiti, co je psáno. Sotva nepatrné stopy po městech, kdysi velikých spatřujeme . . ." Sof měl snad na mysli událost, kterou nám zachoval Herodot (I., 105), že Skytové, když přitáhli (r. 630?) k egyptské hranici, dali se pohnouti velikými dary (výkupným) k návratu; Sof chce říci, že Judovcům nebude lze v den Hospodinova hněvu podobně se vykoupiti. Srv. Jer 6, 29 n (Lippl).

Hl 2. — Zatvrzelým svědčila zejména předchozí hlava hrozeb. Zbožným svědčí sliby níže 3, 9—20. Nerozhodným a vlažným svědčí 2, 1—3, 8; mají se pokáním přidružiti ke zbožným zbytkům národa. Bude-li Bůh přísně trestati hříchy pohanů (2, 4—15) tím přísněji bude stíhati zločiny Israelitů (3, 1 nn). Z trestů pohanů ať se naučí Judovci báti se Hospodina! Ačkoli ve hl 2. zaznívají poněkud jiné tóny nežli zněly ve hlavě 1., není skutečného rozporu mezi oběma hlavami, který by nás nutil přičítati hlavu druhou jinému spisovateli než byl spisovatel hlavy první, t. j. Sofonjáš.

V. [1]. „shromážděte se" ke společným kajícím pobožnostem. Srv. Joel 2, 15; Jon 3; Sdc 3, 9. 15. — Možno také překládati: „Seberte se (na mysli), vejděte do sebe, národe nestydatý (neukázněný)!" (Jiní jinak.)

V. [2]. Jako vítr snadno a náhle zdvihne prach, tak Hospodin snadno a rychle přivede soudný den... (V. 2 ab bývá všelijak opravován a překládán).

prve nežli na vás přijde
den Hospodinova roztrpčení.

[3] Hledejte Hospodina všichni tiší země,
kteří zákon jeho činíte;
hledejte spravedlnost, hledejte tichost,
snad budete nějak ukryti v den hněvu Hospodinova.

[4] Neboť Gaza zbořena bude,
z Askalona bude poušť,
Azoťany o polednách vyženou
a Akkaron z kořene vyvrácen bude.

[5] Běda, kteří bydlíte při moři,
národe Kreťanů, praví Hospodin vám.
Kanaansko, země Filišťanů,
vyhubím tebe, že nebude obyvatele (v tobě).

[6] Z přímoří budou bydliště pastýřů
a ohrady pro dobytek;

[7] bude údělem zbytku z Judova domu;
tam budou pásti,
v domech askalonských večer odpočívat;
neboť je navštíví Hospodin, Bůh jejich
a obrátí osud jejich.

[8] Slyšel jsem hanění Moabovo
i posměch Amoňanů,
kterak tupili můj národ
a vypínali se proti území jeho.

V. [3]. Kdo chce býti ušetřen (ukryt) hrůzy Hospodinových trestů, ať se přimkne vřelým životem náboženskomravním k Hospodinovi. — „tiší", ponížení, zbožní. — „tichost" = poníženost, zbožnost. — Zbožní mají býti upevněni touto výzvou (v. 3) ve svém dosavadním způsobu života; kolísaví mají býti upozorněni na to, že tito zbožní budou střediskem, ke kterému se dlužno přidružiti každému, kdo nechce v den soudu zahynouti. — „snad" jako Joel 2, 14.

V. [4]. Tatáž čtyři města vypočítává také Amos 1, 6—8. Gaza hraje v hebr. s „bude opuštěna" (zbořena) a Akkaron s „bude vyvrácen" jako kdybychom řekli: „Silovice (Gaza) budou vysíleny a Kořenovice budou vykořeněny" nebo pod. Srv. Mich 1, 10—15. — „o polednách", kdy za velikého žáru odpočívají a kdy se vpádu nepřátelského nejméně nadějí. Srv. 2 Sam 4, 5; Jer 6, 4; 15, 8. — Sofonjáš pronesl tento výrok po vpádu Skythů do jižní Palestiny (kolem r. 630), měl tedy na mysli jiného nepřítele, který filištínská města zničí! Srv. Jer 6, 29n; 47, 1; Zach 9, 5; 1 Mach 5, 68; 10, 84.

V. [5]. „přímoří" = Kanaansko = Filištínsko. — „národ Kereťanů" jsou Filišťané, kteří podle podání přistěhovali se do Palestiny z Krety (Dt 2, 23; Am 9, 7; Herodot I., 173). — Místo „národe Kereťanů" Vulg: „národe zahlazených".

V. [6]. Do liduprázdného území vtáhnou beduini se svými stády, kteří sídlívají na stepích, na pouštích. Srv. Is 7, 21n; 34, 13; Mich 3, 12.

V. [7]. jest glosován, jak se zdá; má na mysli Judovce, kteří se vrátí ze zajetí babylonského domů; možno poukázati na 1 Mach 10, 89; 11, 60—63; Flavius Jos Starož XIII., 3, 3; O válce žid 1, 4. 2. — Lippl uznává za původní toliko „U moře budou pásti; v domech Askalonu budou večer tábořiti" kočovníci, o kterých mluvil v. 6.

V. [8]. Od západu Palestiny prorok přechází na východ k Moabanům a Amoňanům. Srv. Is hl 15n; Jer 9, 24n; 48, 1nn; 49, 1nn; Ez 25, 1—17. — „vypínali se" zpupnými, urážlivými řečmi proti území, jehož Bohem byl Hospodin, takže ty chvástavé řeči spolu urážely Hospodina. Srv. Nm 22; Sdc 3, 12; 10, 7; 1 Král 11, 1 (Calmet); Nm 21, 24; Nm hl 25; Dt 23, 4—7 (Hoonacker).

[9] Protož, jakože živ jsem, — praví Hospodin zástupů,
Bůh Israelův —
Moab jako Sodoma bude,
Amoňané jako Gomorrha:
suché trní a hromady soli,
poušť až na věky;
zbytek národa mého rozchvátí je,
ostatky z lidu mého budou jim vlásti.
[10] To se jim stane pro jejich pýchu,
že se rouhali a vypínali
nad lidem Hospodina zástupů.
[11] Hrozný bude Hospodin na ně,
zničí všecky bohy země,
a klaněti se bude jemu každý s místa svého,
všecky ostrovy národů.

[12] Však i vy, Etiopané,
mečem mým pobiti budete.

[13] Vztáhne také (Hospodin) ruku svou na sever,
a zahubí Assyřany;
učiní z Ninive pustinu,
bezcestnou poušť.
[14] Uprostřed něho léhati budou stáda,
zvířata všech rodů,
pelikán a ježek
na prazích jeho nocovati,
v oknech hlas hukajících ptáků,
havrani na veřejích —
neboť zničím sílu jeho.

V. [9]. „živ jest“ ten, který dal sliby Abrahamovi (Gn 12, 3) a jeho potomkům (Gn 27, 29; Nm 24, 9). — „Hospodin zástupů“ může vykonati, čím hrozí. — Bůh Israelův jest zavázán zastati se svého národa proti utlačovatelům a tupitelům jeho“. — „suché trní“ = pole kopřiv (hebr.). O částečném splnění slov prorokových srv. 1 Mach 5, 6 n; Flavius Jos Starož XIII., 13, 5; XV., 4. V dokonalém, duchovním smyslu splnilo se slovo Sofonjášovo za doby mesiášské. Srv. Is 14, 1 n; 49, 23.

V. [10]. Ježto prosaicky je tu opakováno, co bylo řečeno již ve v. 8., Hoonacker se domnívá, že jest v. 10 pozdější glosa.

V. [11]. Srv. Is 19, 18 n; 40, 15; 42, 4; Mal 1, 11. 14. — „ostrovy“ = vzdálené země. Srv. Gn 10, 5; Ž 71, 10; Is 11, 11. a jj. — Každý národ bude konati doma pravou bohoslužbu po rozumu Jana 4, 21—23!

V. [12]. Sof zachází na nejzazší jih. S Etiopany bývali Egypťané nebo naopak s Egypťany Etiopane spojováni, možno tedy mysliti také na zemi faraonů. Srv. Is 45, 14; Ž 67, 32. Výrok proti Etiopanům je velmi krátký; Hoonacker právem se proto domnívá, že se nám nezachoval v původní celistvosti.

V. [13]. Sof zmíniv se o nepřátelích, kteří do země Hospodinovy vpadali od západu (Filišťané), od východu (Moabané a Amoňané), od jihu (Egypťané), obrací se k nepříteli, který přicházíval od severu — k Assyřanům. — Proti Ninive prorokoval o málo později také Nahum. Viz výše na str. 935. — Vulg překládá vlastní jméno Ninive: „kráska“.

V. [14]. „uprostřed něho“ = na prazích jeho — „sílu jeho“ = bývalého veleměsta Ninive. — O „pelikánu a ježkovi“ srv. Is 34, 11. — Místo „na prazích“ dlužno čísti „na hlavicích“ sloupů. — „houkající“ (vyjící) ptáci — jako sovy. — V. 14g jest nesrozumitelný, i bývá všelijak vykládán, na př.: „neboť vytrhány jsou cedrové soupravy“ (Hoonacker).

[15] Toť jest město slavné,
jež bydlilo bezstarostně,
které si říkalo ve svém duchu:
„Já jsem, a mimo mne není už jiného!“
Kterak učiněno jest na poušti
odpočivadlem lité zvěře!
Každý, kdo půjde přes ně, sípěti bude
a mávati svou rukou.

Hlava 3.

[1] Běda (tobě), popouzející,
vysvobozené město, holubice!

[2] Neposlouchá Božího hlasu,
nepřijímá kázně,
v Hospodina nedoufá,
k Bohu svému se nepřibližuje.
[3] Velmoži jeho uprostřed něho
jsou jako řvoucí lvi,
soudcové jeho — noční vlci,
nepřestávají (loupit) až ráno.
[4] Proroci jeho jsou nesmyslní,
muži nespolehliví,
kněží jeho poskvrňují svaté věci,
znásilňují zákon.

[5] Hospodin je spravedlivý prostřed něho,
nečiní nepravosti,

V. [15]. „slavné“, rádo oslavovalo vítězství, jichž dobylo jeho vojsko. Srv. Is 22, 2; 23, 7; 32, 13; 47, 8. 10. — „sípěti bude“ jako Mich 6, 16; Jer 19, 8. — „mávati rukou“ znamení škodolibého posměchu (jako pokyvovati hlavou).

Hl. 3. — V. [1 nn]. oslovují Jerusalem. Srv. Os 13, 9 nn; Mich 3, 9 nn; Jer 2, 26 nn; Ez 22, 25 nn. — „popouzející“ Boha ke hněvu svou zpurností. — Jerusalem byl několikrát od Hospodina „vysvobozen“, zachován, měl tedy býti za to poslušně vděčný. — Místo „vysvobozené“ hebr. bývá nyní překládáno: „poskvrněné“. — „holubice“ kdysi krásná, rozkošného vzezření; hebr. bývá však nyní překládán: „násilnické“.

V. [2]. rozvádí zpurnost města (v. 1. „popouzející“). Jerusalem nedbal hlasů prorockých. Srv. Jer 7, 28. — V Hospodina nedoufali, ale skládali důvěru v pomoc pohanskou Assyřanů, Egypťanů atd. K těm se blížívali, od Hospodina vzdalovali.

V. [3]. kárá hrabivost velmožů a činovníků, kteří zneužívali svého postavení k tomu, by utiskovali společensky slabé lidi. O podobných lvech srv. Jer 5, 6; Ez 19, 1 nn; 22, 25; Přís 28, 15; 1 Petr 5, 8; o vlcích srv. Gn 49, 27; Jer 5, 6; Ez 22, 27; Hab 1, 8. — V. 3 d zdá se býti glosa (Lippl).

V. [4]. Na lžiproroky stěžují si také Jer 14, 13 n; 23, 32; 27, 9. a jj. — Kněží nerozlišují náležitě svaté od nesvatého, čisté od poskvrněného a tím zejména znásilňují zákon. Srv. Lv 10, 10; Jer 2, 8; Ez 22, 26 (Lippl).

V. [5]. Hospodin svou prozřetelností v přírodě i v životě lidstva ukazuje, že dbá zákonů, že nestrpí beztrestné rušení svého řádu (zákona); netrestati zloby byla by „nepravost“, jaké Hospodin není schopen; každý den může se Israelita přesvědčiti o této Hospodinově svatosti a spravedlnosti, každý den může si připomenouti, že sám také má býti svatý jako jest Hospodin svatý (Lv 19, 2). Judovci však přes to, že denně vidí Hospodinovu spravedlnost, páchají nestydatě své zločiny dál a dále. Tu Boží spravedlnost pěkně vyslovuje Dt 32, 4 (Lippl). V. 5 e bývá všelijak opravován; Lippl s jinými překládá: „a neznámo jest (jakékoli) přehlédnutí“. Bůh nemůže se dopustiti ve správě světa, ve vykonávání spravedlnosti nějakého nedopatření. (Jiní jinak.)

den co den své soudy na světlo vynáší,
že nemohou být skryty —
přece však bezbožník nechce znáti studu.
[6] Zahladil jsem národy,
rozptýlena jsou cimbuří jejich,
pusté učinil jsem ulice jejich,
že není kdo by chodil po nich;
zpuštěna jsou města jejich,
že (z nich) nezůstalo člověka,
že není, kdo by v nich sídlil.
[7] Řekl jsem: „Však se mne budeš báti,
přijmeš kázeň;
i nestihne zánik příbytků tvých
pro všecky tresty, kterými navštívil jsem tebe;“
ale od časného rána kazili
všecka smýšlení svá.
[8] Protož čekej mne, praví Hospodin,
na den budoucího času, kdy povstanu!
Neboť jsem usoudil, že shromáždím národy,
že seberu království,
že vyliji na ně hněv svůj,
všecek žár své nevůle;
neboť ohněm horlivosti mé
sežrána bude všecka země.

ČÁST DRUHÁ:

Hospodinova spása (3, 9—20).

Pohané obrátí se k Hospodinu, budou mu sloužit (3, 9 n). S Israele bude všecka vina sňata, dobří budou v pokoji žíti (3, 11—13). Prorok vyzývá příštího, nového Israele, aby se radoval ze štěstí, jež mu Hospodin zjednal (3, 14—20).

[9] Neboť tehdy dám národům
rty čisté,
aby vzývali všichni jméno Hospodinovo
a sloužili jemu jednomyslně.

V. [6]. Israel, který viděl tuto Prozřetelnost spravedlivě trestající v dějinách jiných národů (Sodoma, Gomorrha, severní říše israelská atd.) měl si vzíti výstrahu, měl se od podobného života odvrátiti a přichýliti se dokonale k Hospodinu. Srv. Is 14, 29; 16, 14. a jj. — Místo „národy“ možno se LXX čísti „zpupné“ (Hoonacker) a mysliti na naduté Israelity. — „cimbuří“ = věže, tvrze, hrady (část místo celku). Srv. výše 1, 16.

V. [7]. Judovci měli se z trestů, jež stihly národy i je (Judovce) samé učiti báti se Hospodina a žíti ukázněně podle jeho vůle; oni však vášnivě se oddávali hříchům. — „myšlení“ = „skutky“. Srv. Ez 23, 11.

V. [8]. „čekej mne“ na soud, až přijdu „za svědka“ (žalobce); tak podle LXX a Syr místo: „budoucího času“. Srv. Mich 1, 2; Jer 25, 31. — V. 8 oslovuje nejspíše Jerusalem a v něm Judovce; Bůh uvádí za důvod trestu, kterým stihne svůj vyvolený národ, všeobecnou zásadu, že vše, cokoliv jest poskvrněno hříchy, bude stíhati tresty; srv. 1, 2. 18 (Knabenbauer). — Tento soud nad národy nezničí, co dobrého v nich bude, naopak zánikem plev (hříšníků), očištěno bude jádro mravně dobré; to se obrátí k Hospodinu (v. 9 n).

V. [9 nn]. jest ohlas Isajášových proroctví; Sof 3, 8—14 pak zní ozvěnou Zach 14. — „Neboť“ ty soudy ve v. 8. vylíčené budou cestou k obrodu a obnově národů „všech“, také tedy národa judského. — Pohané, kteří vyslo-

[10] Z (krajů) za řekami země Etiopské,
tamodtud ctitelé moji, synové mých rozptýlených
budou mně nositi oběti.
[11] V den ten nebudeš se hanbiti
ze všech podniků tvých,
jimiž jsi zhřešilo proti mně,
neboť tehdy vzdálím z prostřed tebe
chvástavé hrdopyšky tvé,
i nebudeš se již vypínati
na mé svaté hoře.
[12] A ostavím prostřed tebe
lid chudý a nuzný
a doufati budou ve jméno Hospodinovo.
[13] (Tento) zbytek z Israele nebude činiti nepravosti,
aniž mluviti bude lži;
nebude nalezen v ústech jejich
jazyk lstivý;
neboť oni pásti se budou a odpočívat,
aniž bude, kdo by (je) přestrašil.

[14] Jásej, Sionská dcero,
plesej, Israeli!
Raduj a vesel se celým srdcem,
dcero Jerusalemská.
[15] Vzdálil Hospodin trest tvůj,
odvrátil tvé nepřátele;

---

vovali jména svých bůžků, znečišťovali tím rty své; až dostanou od Hospodina rty čisté, budou vyslovovati uctivě toliko jméno jediného pravého Boha. Srv. 1, 4; Os 2, 19; Ž 15, 4. — Čisté rty jsou náznakem čistého srdce. Sof myslí na dobu mesiášskou, na poměry, jež zavládnou v jeho říši, v katolické církvi. V té všichni, jak bývalí pohané tak židé ponesou společně břímě jha Mesiášova, „jedním ramenem“, jednou šijí (hebr.). Srv. Jan 17, 11.

V. [10]. Srv. Is 18, 1. — I nejzazší národové, jako jsou Etiopané, kteří podle názoru starých sídlili na jižním kraji světa, budou podávati jedinému, pravému Hospodinovi oběti, jak již ostatně vyplývá z v. 9. — „ctitelé moji, synové mých rozptýlených“ zdá se býti glosa, která připomíná, že také rozptýlení Israelité budou spolu s bývalými pohany Hospodinu obětovat (Hoonacker-Lippl). Srv. Is 18, 7; 45, 14; Ž 71, 10.

V. [11]. svědčí jen Israelovi. Po zajetí a zejména za dob mesiášských nebude se Israelovi (duchovnímu, v církvi Boží) třeba hanbiti, výčitky svědomí slyšeti pro hříchy, ježto budou s Israele smyty. — Hlavní původcové těch hříchů, zpupní králové, velmožové atd. a s nimi jejich nadutost z obce Boží zmizí. Zavládne všady pokora! Srv. Is 54, 4nn; Ez 36, 31.

V. [12]. Zbytek (jádro) obce israelské bude „chudý a nuzný“, t. j. nebude se pachtit po přepychu jako činívali velmoži israelští, obec příští nebude království s tohoto světa. „chudí a nuzní“ bývají ponížení, zbožní, tiší, trpěliví. Srv. Is 14, 32; 26, 6; 66, 2; Hab 3, 4; Mt 11, 29. — Nová obec nebude se již spoléhati na sílu svou nebo pohanských států, bude všecku svou naději skládati v Hospodina (Is 30, 16; 31, 1; Os 14, 4. a j.).

V. [13]. Srv. Os 2, 21; Joel 3, 18; Am 9, 13; 1 Petr 2, 12; Zjev 14, 5. — „pásti se budou“ v klidu a bezpečnosti, ježto pastýřem jejich pečlivým bude sám Hospodin; srv. Mich 2, 12; 7, 14; Ez 34, 23n. Sof má na zřeteli dobu po návratu z babylonského zajetí; zejména pak časy mesiášské.

V. [14]. Srv. Jer 33, 11; Zach 2, 14; 9, 9. Důvody té radosti podány dále.

V. [15]. „králem“, který chce a dovede uchrániti poddané své zlého. Přítomnost Hospodinova předpokládá svatost obce (v. 13). Poskvrněnou obec kdysi opustil; Ez 11, 22n. Sof vmyslil se do časů mesiášských tak živě, že mluví o budoucnosti jako o hotových událostech a proto užívá času minulého

králem israelským jest Hospodin prostřed tebe,
nebude tí již báti se zlého.
[16] V den ten bude řečeno Jerusalemu:
„Neboj se, Sione!
Neklesejte ruce tvé!
[17] Hospodin, Bůh tvůj prostřed tebe jest,
Silný, ten dovede vysvobodit.
Raduje se z tebe jásavě,
libuje si ve své lásce (k tobě),
veselí se nad tebou s plesáním
[18] jako ve sváteční den.
Vzdálil jsem od tebe kvílení,
břímě, jež tížilo tě, hanbu.
[19] Aj, já zabiji všecky,
kteří trápili tebe v ten čas,
spasím to, co kulhalo,
a co bylo vyvrženo, shromáždím;
zjednám jim také čest a slávu
v celé zemi, kde byli pohaněni,
[20] v čas ten, kdy přivedu vás (domů),
v čas, kdy shromáždím vás.
Neboť učiním, že vás budou slavit
a velebit všichni národové země,
až obrátím váš osud
před vaším zrakem, praví Hospodin.

V. [16]. V nové obci Hospodinově nebude malomyslnosti, aby ruce klesaly (Is 13, 7).

V. [17]. Místo „libuje si" hebr.: „obnovuje tebe" (LXX); t. j. bude činiti nové podivuhodné věci pro svůj lid (Is 43, 19; 64, 3; Jer 31, 22. — Ostatně srv. Ez 48, 35; Zach 8, 23; Is 62, 5; 65, 19; Jer 32, 41.

V. [18]. nedošel nás neporušen, i bývá velmi pestře opravován a překládán. Vulg slovně: „Marné lidi, kteří byli od zákona odstoupili, shromáždím, nebo z tebe byli; abys nemělo více nad nimi pohanění". Výše podán je překlad podle oprav Lipplových.

V. [19 n]. „vyvrženo" = zahnáno na útěk, rozptýleno. Srv. Mich 4, 7. — „před vaším zrakem", takže zřejmě poznáte v tom Boží prst. Srv. Dt 1, 30; 4, 34; Is 52, 8. 10. — Srv. dále Ez 20, 41; 28, 25; 36, 23; 37, 28. Lippl připouští možnost, že Sofonjáš připojil v. 19 n k svému dílku později, kdy již bylo zřejmo, že Judovci budou odvedeni do babylonského zajetí; chtěl upozorniti, že i z něho je Hospodin vyvede. — „praví Hospodin" jest jako pečeť Boží hodnověrnosti předchozích slov.

„MALÍ PROROCI“:

X.

PROROCTVÍ AGGEOVO.

A g g e u s (hebr. C h a g g a j)[1] a Zacharjáš působili po návratu Židů ze zajetí babylonského, kdy byl stavěn d r u h ý c h r á m j e r u s a l e m s k ý. Oba vystupují téhož roku:[2] d r u h é h o v l á d y D a r i a,[3] k r á l e p e r s k é h o (521—485). O d ě j i n n é m p r o s t ř e d í, ve kterém se pohybovali, viz knihu Esdr a poznámky k ní; tamže viz o d ě j i n á c h s t a v b y d r u h é h o c h r á m u; o úkolu p r o r o k ů, působivších p o n á v r a t u z e z a j e t í, viz III. sv. str. 9 c.

Zdá se, že byl Agg r. 587 s ostatními zajatci odveden do Babylonie, odkud se vrátil; byl tedy snad p a m ě t n í k e m c h r á m u Š a l o m o u n o v a (Agg 2, 4). K n ě z e m asi nebyl (2, 12). Esdr 5, 1; 6, 14 jest jmenován „n á b í", byl tedy asi členem nějakého prorockého sdružení (Zacharjáš sluje toliko „s y n I d d ů v").

Jméno Aggeovo vyskýtá se ve Vulg v nápisech k Žž 111; 145 (v jiných překladech v nápisech jiných Žž). — O nesprávném podání, že byl Agg vlastně anděl v lidském těle srv. Agg 1, 13.

Agg napsal svou knížečku podle všeho brzy potom, kdy se mu dostalo Božího vnuknutí (1, 1; 2, 1. 2. 11. 21), prve ještě nežli byl jerusalemský chrám dostavěn; Esdr 7, 5; (podle Kuglera v pátek, 1. dubna r. 515 před Kr.)

Agg znal proroky starší. Srv. Agg 1, 6 s Mich 6, 15; Agg 2, 18 s Am 4, 9; Agg 2, 24 s Jer 22, 24. — Sloh Aggeův je prostičký, odměřený, ne příliš vzletný, který jde přímo za cílem. Řeč jeví pozdější dobu jazyka hebrejského.

---

1. C h a g g a j = S v á t e č n í (srv. naše vlastní jméno „S v á t e k"). Slul snad proto tak, že s e n a r o d i l ve svátek. — Srv. jména podobná: H a g g i, syn Gadův, (Gn 46, 16; Nm 26, 15); H a g g i t h, manželka Davidova a matka Adonjášova, (2 Sam 3, 4 a j.) H a g g i a, syn Merariův, (1 Par 6, 30).

2. První údaj časový (Agg 1, 1) jest 1/VI roku 520/19 před Kr. První údaj časový Zach 1, 1 jest VIII m ě s í c téhož roku.

3. Rok 520 byl velmi vhodný k tomu, aby Židé stavěli chrám dále. Darius I., syn Hystaspův, nastoupil na podzim r. 522 za poměrů pro něho nadmíru svízelných. Osm měsíců zápasil se vzdorokrálem Lži-Smerdim (předstíraný Bardia, mág Gaumata), a když jej porazil, byl zaměstnán vzpourami, které rozvířily bezmála celou říši, že teprve r. 518 podařilo se mu zjednati všude pořádek a pokoj (Prášek). Darius, jeho vojevůdci i úředníci byli tak zabráni do těchto záležitostí, že jim nezbylo času ani zájmu, aby věnovali větší pozornost otázce, stavějí-li Židé dále jerusalemský chrám nebo nestavějí; zakazovati stavbu bylo velmi na pováženou, ježto se báli rozjitřiti si Židy za časů, kdy beztak vše jitřilo v celé říši

Řeč prvá z 1/VI r. 520 př. Kr.: Výzva k další stavbě chrámu (1, 1—2, 1).

Agg vytýká svým souvěrcům nedbalost v další stavbě chrámu jerusalemského (Zorobabelova). Neúroda, kterou Židé trpí je spravedlivý trest Boží za tu netečnost (1, 1—11). Lid poslechl proroka a počal opět pracovati dne 24. téhož měsíce (6.) 1, 12—2, 1.

Hlava 1. — [1] Léta druhého Daria krále, měsíce šestého, prvého dne (toho) měsíce, dostalo se slova Hospodinova skrze Aggea proroka Zorobabelovi, synu Salatielovu, místodržiteli judskému a Josuovi, synu Josedekovu, veleknězi:

[2] Toto praví Hospodin, Bůh zástupů:

Tento lid praví: „Ještě není tu čas, aby stavěn byl dům Hospodinův!"

Hl. 1. — V. [1]. „Daria" Histaspova (521—485). Viz I. sv. str. 1281. Druhý rok vlády jeho trval od nisanu 520 do nisanu 519 před Kr. — Šestý měsíc slul elul. — Podle výpočtů Kuglerových bylo to 29. srpna r. 520 před Kr. — O Zorobabelovi, synu Salatielovu viz k Esdr 1, 8; 2, 2. — „místodržitel" (pechá) krále perského. — O veleknězi Josuovi viz k Esdr 2, 2; 1 Par 5, 40 n; Neh 12, 10. — K rodopisu Zorobabel-Salatiel srv. 1 Par 3, 17—19. 24. — Zorobabel přivedl karavanu Židů z Babylonie do Palestiny a byl politickým správcem nové obce židovské tamže. Srv. Esdr 2, 1 nn; hl 3 n.

V. [2]. Oltář na zápalné oběti byl zřízen již dne prvního měsíce sedmého r. 538 nebo 535 (?) Esdr 3, 3. Podle Kuglera bylo to 16./17. září r. 538. — Základy k novému chrámu byly již položeny v měsíci ijjaru druhého roku po příchodu (537 nebo 534?); podle Kuglera byla to doba od 9. května do 7. června r. 537. To dílo byli však nuceni zastaviti; srv. Esdr 4, 1—5. 24. Práce odpočívala asi 15 roků! Teprve r. 520 nadešla vhodná doba, které použili Agg a Zach pod vlivem Božím k výzvě, aby Židé počaté dílo dokonali. Souvěrci Aggeovi omlouvali svou nečinnost několika předchozích let tím, že není ještě vhodná doba k další stavbě chrámu; ještě jest mnoho překážek, zákaz králův, žárliví sousedé, také nedostatek hmotných prostředků brání jim dokonati dílo počaté. Zajatci, kteří se byli z Babylonie vrátili domů, byli většinou lidé chudí (srv. Esdr 1, 6) bylo jim zápasiti s neutěšeným hospodářským stavem, neúrodou atd. Podpory bohatších souvěrců, kteří zůstali v Babylonii se nescházely v dostatečné míře. Židé se domnívali, že dlužno vyčkati, až budou lepší časy. Na ty námitky Agg navazuje níže a upozorňuje, že neutěšený hospodářský stav Židů jest následek toho, že nestavějí chrámu dále, že je to trest za jejich nedbalost, za jejich nedostatek horlivosti pro čest Hospodinovu! (v. 9.) — Hospodářská tíseň, na kterou se odvolávají, není tak veliká; mohouli si přepychově zařizovati své domy, jsou zajisté také s to, aby sehnali potřebný náklad na chrám (v. 4). — Takových domů, přepychově zařízených, jejichž stěny byly obloženy dřevěným pažením nebylo asi v Jerusalemě mnoho; stačilo jich však několik, aby Agg pokáral přepych několika a spolu netečnost pro zájmy Boží mnohých jiných. Jinak smýšlel kdysi David (2 Sam 7, 2). — „dům tento" = základy k němu položené, nepřízni povětrnosti vystavené, jak výše k v. 2. bylo poznamenáno. — „jest čas" (v. 4) proti „není čas" ve v. 2.

[3] Promluvil tedy Hospodin skrze Aggea proroka takto: [4] „Jest čas pro vás, abyste bydlili v domech, deskami pokládaných, kdežto dům tento jest pustý?"

[5] A nyní toto dí Hospodin zástupů: „Pozorujte, co vás potkalo! [6] Sili jste mnoho a sklidili málo; jedli jste a nejste nasyceni; pili jste a nejste napojeni; přikryli jste se a nezahřáli jste se; a kdo si chtěl střádat mzdu, vkládal ji v pytlík děravý."

[7] Toto praví Hospodin zástupů: „Pozorujte, co vás potkalo! [8] Vstupte na horu, noste dříví a stavějte dům; i dojdu v tom záliby a slávy, praví Hospodin. [9] Čekali jste mnoho, a hle, scvrklo se to v málo; a co jste zanesli domů rozfoukal jsem. Proč to? táže se Hospodin zástupů. Proto, že dům můj pustý jest, a vy pospícháte, každý do domu svého. [10] Proto zavřelo se nad vámi nebe, aby nedalo rosy, proto zavřela se země, aby nedala plodu svého; [11] a povolal jsem sucho na hory i doly, na pšenici, na víno, na olej, na vše, co vydává země, i na lidi i na dobytek, i na všecku práci rukou".

[12] I slyšel Zorobabel, syn Salatielův a Josue, syn Josedekův, velekněz i všichni ostatní z lidu hlas Hospodina, Boha svého a slova Aggea proroka, jak ho poslal Hospodin, Bůh jejich k nim, a bál se lid Hospodina. [13] Tu řekl Aggeus, posel Hospodinův, poslaný od Hospodina, lidu toto: „Jáť s vámi jsem, praví Hospodin!"

[14] I vzbudil Hospodin ducha Zorobabela, syna Salatielova, místodržitele judského a ducha Josue, syna Josedekova, velekněze, jakož i ducha ostatních ze všeho lidu, i šli a pracovali o domu Hospodina zástupů, Boha svého.

Hlava 2. — [1] Bylo to dvacátého čtvrtého dne měsíce šestého druhého léta Daria krále.

V. [6]. líčí nedostatek Božího požehnání, který stíhal Židy. Srv. Lv 26, 19; Dt 11, 17; 28, 38. — Dělník, pracující za mzdu byl nucen draho kupovati životní potřeby, i rozešlo se mu snadno a rychle, co byl vydělal.

V. [7]. Hoonacker přemísťuje právem za v. 8. který by se hodil velmi dobře za v. 11.

V. [8]. Dříví bylo třeba s hor dovážeti, snad proto, že to, které bylo kdysi (Esdr 3, 7) nahromaděno, částečně shnilo nebo bylo se ztratilo; kamene třeba nebylo znova dovážeti, stačily zásoby z dob, kdy byly kladeny základy (Hoonacker). — „v tom" v té stavbě. — Bude-li míti Hospodin zálibu ve stavbě chrámu a bude-li přispívati stavba k jeho cti, bude moci také stavitelům a dělníkům hojně žehnati, a tím požehnáním svou slávu množiti.

V. [9]. „zanesli domů" = shromáždili doma. — „rozfoukal", rozptýlil jsem, t. j. za trest vaší netečnosti zásoby vaše dlouho netrvaly. — „pospíchá" poháněn jsa starostlivostí o sebe, o zájmy své rodiny.

V. [12]. Lid uznal, že zejména za dvou posledních roků, kdy byl Darius král zaměstnán vnitřními zmatky a neměl času zakazovati Židům další stavbu, byla výhodná doba k té stavbě a že se skutečně dopustili netečnosti vůči Hospodinovi, když se práce nechopili; proto se „báli" Hospodina (Hoonacker).

V. [13]. „poslaný od Hospodina" jest asi glosa. — LXX přeložili: „angelos kyriú en angelois kyriú"; ten překlad dal podnět k nesprávné domněnce, že byl Agg anděl v lidském těle! — „jáť s vámi jsem" je sice výrok velmi krátký, ale jadrný, který stačil, aby dodal Židům důvěry v pomoc Boží, síly k další práci a ujistění, že jim Hospodin odpustil jejich nedbalost, když jí byli litovali (srv. „bál se" ve v. 12).

Hl. 2. — V. [1]. patří ke hlavě předchozí (Názorný příklad nesprávného rozdělení). Podle Kuglera bylo to ve čtvrtek dne 21. září r. 520. Hoonackerovi (a jiným) se zdá, že doby od 1. do 21. elulu Židé použili k přípravným pracím, jak byli vyzváni výše 1, 8. Jiní, jako Kugler se domnívají, že dne 24. (elulu) počali teprve s technickými přípravami na stavbu chrámovou.

Řeč druhá z 21/VII r. 520 před Kr.: Příští sláva Zorobabelova chrámu (2, 2—10).

Ať se Židé nedávají másti pohledem na chrám, který stavějí a který se vnějším leskem nevyrovná chrámu Šalomounovu; dostane se mu jiné přednosti, kterou předčí daleko Šalomounův chrám.

[2] Sedmého měsíce, dvacátéhoprvního dne (toho) měsíce, promluvil Hospodin skrze Aggea proroka takto: [3] Mluv k Zorobabelovi, synu Salatielovu, místodržiteli judskému a k Josuovi, synu Josedekovu, veleknězi, jakož i k ostatním z lidu a rci: [4] Kdo zbyl mezi vámi, jenž viděl dům tento v první jeho slávě? A jak jej vidíte nyní? Zda není jakoby nebylo nic před očima vašima? [5] Nyní však vzmuž se, Zorobabeli, praví Hospodin; vzmuž se, Josue, synu Josedekův, velekněži; vzmuž se všecek lide země, praví Hospodin zástupů, a pracujte! — Neboť já s vámi jsem, praví Hospodin zástupů. — [6] (Máme) smlouvu, kterou

---

V. [2]. 21 den sedmého měsíce (tišri) byl sedmý den svátků stanových, den veliké slavnosti (Lv 23, 34—43; Dt 16, 15). Také první inspirace dostalo se Aggeovi na svátek — nového měsíce (1, 1). Podle Kuglera připadl by den 21./VII. druhého roku Dariova na středu 18. října r. 520 před Kr. (kalendáře julianského). Od doby (udané ve v. 1.) početí skutečné stavby, nevypršel ještě ani měsíc.

V. [3]. srv. s 1, 12. 14.

V. [4]. Někteří z vrátivších se zajatců babylonských, pravděpodobně i Agg sám byli (r. 520) pamětníky chrámu Šalomounova, zničeného před 67 roky (r. 587 před Kr.). Jiní, kteří slyšeli vypravovati o nádheře prvého chrámu od svých otců (srv. 3 Král 6, 9n. 15. 18. 20—35; 2 Par 2, 2—4, 22) měli asi — jak bývá — představy o ní vznešenější (obrazivostí vykouzlené) než očití svědkové. — Chrám, ve kterém sídlil Hospodin a do kterého se shromažďoval národ, aby okoušel sladké přítomnosti Hospodinovy, byl Israelitovi náznakem všech vztahů Boha k lidu, vyslovovaných slovem „úmluva", byl náznakem náboženské obce, v jejímž čele jest Hospodin-král, byl náznakem církve starozákonné, mohl býti tedy také předobrazem církve novozákonné, na kterou skutečně připravoval. Aggeovi v prorockém průzoru splývá pojem hmotného chrámu, který nyní Židé stavějí s pojmem církve Mesiášovy v jeden celek: tento chrám, který stavějí nyní jest ovšem chudý, ale za dob mesiášských zanesou jej (rozuměj církev Mesiášovu) všemi poklady světa (t. j. projevy úcty, předpokládající víru v jediného pravého Boha-Hospodina!). Tím bude chrám ten oslaven. Hospodina nebudou uznávati za krále toliko Židé, nýbrž všichni národové; všichni se pohrnou k němu, aby (v církvi Mesiášově) nalezli to, co (tu) bude Král — Hospodin poskytovati — pokoj. Viz níže. — Podobnou myšlenku, že se pohrnou pohané z celého světa do Jerusalema k Hospodinovi se vzácnými dary, vyslovil již Is 60, 5—7. 11. — Prorok hraje takořka s pojmy „chrám", ze kterých jeden znamená skutečnou kamennou stavbu, druhý pak Mesiášovu církev. Prorocký průzor, který oba pojmy spojoval v jeden celek zastřel jaksi skutečnou budoucnost jerusalemského chrámu, který Mesiášovým dílem pozbyl svého významu a r. 70. po Kristu byl rozmetán. (Možno také, že tu prorok vyslovuje původní plán Prozřetelnosti, která chtěla z jerusalemského chrámu učiniti první světový chrám křesťanský, do kterého měli obrácení pohané-křesťané z celého světa přinášeti své poklady na znamení své úcty k Bohu, který tam již ve S. z. sídlil, že však tento plán Boží byl podmínečný — přijmou-li Židé velikou většinou Mesiáše; ježto ho nepřijali, nebyl podmínečný plán Prozřetelnosti uskutečněn. Jako byly mnohé prorocké hrozby podmínečné: nebudete-li činiti pokání, tak mohly i sliby býti podmínečné: budete-li konati povinnosti, které vám smlouva s Bohem ukládá. Ty podmínky nebyly vždy výslovně vyjádřeny; rozuměly se mnohdy samy sebou.)

V. [5]. „lid země" = Židé, kteří se ze zajetí vrátili (nebo vůbec do zajetí odvedeni nebyli, ale ztrávili dobu zajetí v Palestině (židovská chudina). — Hospodin jest s nimi jako výše 1, 13.

V. [6]. Srv. Ex 19, 5n; Lv 26, 11; „Nebojte se", že nový chrám zůstane chudý, jak jej nyní vidíte!

jsem umluvil s vámi, když jste vycházeli z Egyptské země a můj duch jest mezi vámi! Nebojte se! [7] Neboť toto praví Hospodin zástupů: Ještě jednou, brzy, otřesu já nebem i zemí, mořem i souší; [8] otřesu všemi národy, i přijde Žádoucí všem národům, a naplním dům tento slávou, praví Hospodin zástupů. [9] Mé jestiť stříbro a mé je zlato, praví Hospodin zástupů. [10] Větší bude sláva tohoto domu nového nežli (byla) prvního, praví Hospodin zástupů; a na místě tomto dám pokoj, praví Hospodin zástupů.

Řeč třetí z 24/IX druhého roku Dariova: Dosavadní kletba obrátí se v požehnání (2, 11—20).

[11] Dvacátého čtvrtého dne devátého měsíce druhého léta Daria krále oslovil Hospodin Aggea proroka takto: [12] Toto praví Hospodin

---

V. [7]. první hnutí („otřes") byly přípravy na první smlouvu t. j. sinajskou (Ex 19, 16; Dt 5, 23; Sdc 5, 4n; Ž 67, 8n). „Když jsem dával první smlouvu, a když jsem se ukázal na hoře Sinaj, pohnul jsem nebem i zemí, mořem Rudým i pouští, abych vešel s vámi ve smlouvu" (Jer). — Podle toho „druhé hnutí" jsou mimořádné zjevy, které připravovaly a provázely počátky křesťanství, tedy smlouvu novou; srv. Žid 12, 26n. — Podivuhodný vznik, nahlý vzrůst, nesmírné požehnání mladistvého křesťanství byl veliký otřes nebes i země se všemi jejími národy. Srv. Is 24, 1. 19.—23; 51, 16; 65, 17; 66, 22; Ef 3, 10; Žid 1, 14. Nebesa se chvěla, když se Syn Boží vtělil, když se narodil (andělé na pastvinách betlemských, hvězda na východě), když byl křtěn (hlas s nebe), když umíral (slunce se zatmělo atd.). Otřes národů, který království Boží připravoval, byla také výprava Alexandra Velikého, která „brzy" poměrně po pádu Babylona „otřásla" říší Perskou tak, že se shroutila. I další světové otřesy po smrti Alexandra Vel. připravovaly svým způsobem na Mesiášovo království. — Ostatně „brzy" zdá se býti pozdější glosa. — Agg zdá se upozorňovati na příští, jiné otřesy, ježto Židé snadno se mohli v zajetí babylonském domnívati, že otřes, t. j. zánik říše Babylonské přinese již dobu mesiášskou, ve kterémžto domnění byli však skutečností zklamáni. Srv. Is hl 40nn; zejména 49, 5n, 8.

V. [8]. Nesnadno dokázati, že tu Agg mluví o osobě Mesiášově, o „žádoucím" nebo „žádaným" ode všech narodů, jak se o něm vyslovil Is 42, 4. — Podle kritického znění dnes všeobecně uznaného, opírajícího se o LXX a Syr dlužno jest hebr. v. 8. překládati: „Otřesu všemi národy, i přijdou poklady všech národů, a naplním tento dům slávou, praví Hospodin..." Viz výše k v. 4. — Srv. Is 2, 2n; 14, 1; 49, 17n; 60, 4—16. Slávou naplnil a naplňuje Hospodin novozákonnou církev. (Byl by však zajisté naplnil i hmotný chrám jerusalemský slávou mnohem větší, kdyby Židé většinou byli přijali Mesiáše.) Jakou slávou naplňuje Hospodin již 1900 roků světový chrám Mesiášův, o tom vypravují dějiny církve katolické. Ostatně i hmotnému chrámu jerusalemskému dostalo se od Hospodina slávy tím, že podle proroctví Malachiášova (3, 1) poctil jej svou přítomností Mesiáš; v něm konal Mesiáš zázraky, v něm kázal, v něm se představil jakožto dárce pokoje (níže v. 10), t. j. všeho mesiášského blaha a štěstí (Jan 7, 37n; 8, 12). Ten chrám byl aspoň svědkem vzniku království duchovního, jehož poddanými jsou všichni národové světa.

V. [9]. Hospodinovi, jemuž právem vlastnickým přísluší všecko zlato i stříbro na zemi, bude snadno shromážditi je v Jerusalemě, jak bylo řečeno ve v. 8.

V. [10]. Viz k v. 4. výše. Národové světa budou hledati a naleznou ochranu a pokoj v Jerusalemě u Hospodina-Krále, který jej jediný může zjednati a také skutečně zjedná. — O Mesiáši, dárci pokoje srv. Gn 49, 10; Is 9. 6n; Mich 5, 5; Ž 71.

V. [11]. „devátý měsíc" byl kisleu; srv. Zach 7, 1. — *24/IX* druhého roku vlády Dariovy bylo by podle Kuglera *18*. prosince r. *520*. před Kr. — Od posledního oslovení (2, 2) vypršely dva měsíce, od předposledního (2, 1) tři.

V. [12]. Agg dostává rozkaz od Boha, by předložil kněžím otázku, týkající se zákona Lv 6, 20nn. Z toho, že ve v. 13n kněží skutečně odpovídají, možno jest vyvozovati, že Agg skutečně tak učinil, a že na kněžskou odpověď navázal své naučení (v. 15nn). — Zdá se, že Agg sám knězem

zástupů: Otaž se kněží na zákon řka: [13]„Kdyby nesl někdo posvěcené maso ve spodku roucha svého a dotkl by se koncem jeho chleba, vaření, nebo vína, oleje, nebo jakéhokoliv pokrmu, zdali to bude (tím) posvěceno?“ Kněží odpověděli: „Nikoliv!“ [14] Aggeus řekl dále: „Kdyby se poskvrněný mrtvolou dotkl (něčeho) ze všech těch věcí, zdali bude (to tím) poskvrněno?“ Kněží odpověděli: „Bude (to) poskvrněno!“

[15] Tu se ujal slova Aggeus a řekl: Takový jest lid tento a takový jest národ tento přede mnou, praví Hospodin, a taková jest každá práce rukou jejich: všecko, co tu obětují, poskvrněno jest. [16] A nyní pozorujte od tohoto dne dále (zpět), prve než položen byl kámen na kámen ve chrámě Hospodinově. [17] Když jste přistupovali k hromadě dvacíti měr, bývalo (jich) deset; když jste vcházeli k lisu, abyste vytlačili padesát džbánů, bývalo jich dvacet. [18] Bil jsem vás větrem žhoucím, snětí (obilní), kroupami, všecky práce rukou vašich, a nebyl mezi vámi, kdo by se byl obrátil ke mně, praví Hospodin. [19] Pozorujte od tohoto dne dále vpřed, ode dne dvacátého čtvrtého měsíce

---

n e b y l. — Zákon ukládal věřícím, aby se v pochybnostech (náboženskomravních) ptali kněží, kteří měli „z á k o n“ znáti. Srv. Mal 2, 7; Dt 19, 17; 21, 5; 2 Par 17, 8 n. —

V. [13]. „p o s v ě c e n é m a s o“ jsou zbytky ze žertvy, spálené na oltáři, jež připadly kněžím nebo obětujícím (na obětní kvas z obětí pokojných). Srv. Lv. 1, 6—8. 12; 6. 26; 7, 15—20; 10, 13; zejména však Lv 20, 27 n. — Roucho, do něhož bylo takové maso posvěcené vloženo, bylo pokládáno za posvěcené, dokud nebylo o d s v ě c e n o (exsekrováno), že ho nebylo dovoleno všedně nositi; to posvěcené roucho dotykem jiných věcí (pokrmů) neposvěcovalo. — Proti tomu levitská nečistota, vzniklá z dotyku mrtvoly, šířila se dotykem do nekonečna, jak vyplývá z v. 14.

V. [14]. Roucho, dotykem posvátného masa posvěcené, nešíří dalším dotykem svatosti; proti tomu člověk, dotykem mrtvoly poskvrněný šíří dále tuto nečistotu dotykem! Agg navazuje své další poučení (v. 15) toliko na případ d r u h ý; prvý případ jest asi uveden jen proto, aby svým p r o t i k l a d e m jasněji předložil případ d r u h ý. — P o s k v r n ě n í v z n i k l é z d o t y k u v ě c i p o s k v r n ě n é j e s t m n o h e m v ě t š í n e ž l i p o s v ě c e n í v z n i k l é z d o t y k u v ě c i p o s v ě c e n é. (Hoonacker).

V. [15]. O b e c ž i d o v s k á podobá se poskvrněnému, který všecko, čeho se dotýká, poskvrňuje. P o s k v r n i l a s e n e d b a l o s t í v e s t a v b ě c h r á m u. Ježto je sama poskvrněna, jsou také o b ě t i, jež podávala na oltaři (vystavěném od Zorobabele podle Esdr 3, 2 nn) — n e č i s t é, nelíbí se proto Hospodinovi, nemohou tedy zjednati jim Hospodinova požehnání. — „k a ž d á p r á c e r u k o u j e j í c h“ = úroda polní atd.

V. [16]. Pohled na bídu, kterou zažili v minulosti, naučí Židy lépe si vážiti příštího požehnání Božího. Ta minulost jde před 24/VI. kdy se chopili židé zase práce (2, 1) kdy počal býti „k l a d e n k á m e n n a k á m e n“; to byl den obratu; den, kdy zanechali své netečnosti, která je poskvrňovala, den, kdy počal jim svítati čas přízně a požehnání Božího.

V. [17]. líčí sklamání, jehož se dožívali Židé před počátkem dalších prací na chrámovišti.

V. [18]. srv. s Am 4, 9. Důkazem návratu Židů k Hospodinovi byla by bývala d a l š í s t a v b a c h r á m u.

V. [19 n]. podle Vulg zdůrazňuje, že příští Boží požehnání na poli, na vinici, v zahradě nelze ještě vyvozovati ze žádných znamek přirozených, ježto dnes, *18.* p r o s i n c e stromy ještě nekvetou a zrna není ještě ve stéble viděti; přes to Bůh slibuje hojné požehnání těm, kteří počali chrám Hospodinův stavěti. — Tomuto výkladu příčí se však Esdr 3, 10 n, podle kterého z á k l a d y ke chrámu byly položeny již za Cyra; podle Agg 2, 1. počali Židé pracovat o chrámu d á l e již *24/VI!* Jak jest možno, aby po třech měsících, dne 24/IX byly k l a d e n y z á k l a d y zase? Ježto všelijaké výklady tohoto rozporu neuspokojují, dlužno jest se zřetelem na v. 16 n překládati hebr: „P o z o r u j t e o d t o h o t o d n e d á l e (z p ě t!), o d e d n e d v a c á t é h o č t v r t é h o m ě s í c e d e v á t é h o a ž d o d n e, k d y b y l c h r á m H o s p o d i n ů v z a l o ž e n“.

devátého; ode dne, kdy položeny byly základy k chrámu Hospodinovu, pozorujte! [20] Zdali jest již símě v tom, co vypučelo? Vinice, fík, jablko granátové a strom olivový ještě nekvetl! Ode dneška budu žehnat!

Řeč čtvrtá z 24/IX téhož roku: Trůn Davidův přečká zkázu všech říší (2, 21—24).

[21] Hospodin oslovil podruhé Aggea dvacátého čtvrtého dne (téhož) měsíce takto: [22] Mluv k Zorobabelovi, místodržiteli judskému, a rci: Já otřesu nebem i zemí. [23] A podvrátím trůn království (mnohých), zetru moc království národů, podvrátím vozy i ty, kteří na nich jedou; padnou koně i jezdci jejich, druh mečem druha svého. [24] V den ten, praví Hospodin zástupů, vezmu tebe, Zorobabeli, synu Salatielův, služebníče můj, praví Hospodin, a učiním z tebe takořka pečetní prsten, nebo tebe jsem vyvolil, praví Hospodin zástupů.

V. [20]. Teď bude jinak! Proti neúrodě, vypsané ve vv. předchozích nastane doba Božího požehnání! Hoonacker překládá v. 20: „Jest ještě símě v sýpce? Vinný kmen, fíkovník, marhovník, a strom olivový ještě nekvetou. — ode dneška budu žehnat!“ Tuto dobu, kdy zrno není již v sýpce, jest již vyseto, ale není ještě osení příliš pokročilé, v tuto dobu, kdy stromy ovocné a keře nemohou ještě kvésti, již v tuto dobu počne Hospodin lidu svému na roli i v zahradách žehnat! Podle 1, 13. vrátila se přízeň Hospodinova k lidu již 24/VI ale úroda i ovoce tehdy pocházelo z roku předchozího, kdy lpěla na Židech ještě kletba pro jejich netečnost ve stavbě chrámu Hospodinova. Ode dneška, t. j. 24/IX však může se již všecko v jejich prospěch změniti a jistě se také změní.

V. [21]. srv. výše v 11.

V. [22]. Otřes ten bude předcházeti nastolení říše Mesiášovy; srv. výše v. 7 n. Dan 2, 44.

V. [23]. Trůny pohanských říší, království Božímu (Judsku) nepřátelských se shroutí s veškerou mocí vojenskou; zaniknou následkem vnitřních zmatků a občanských válek („padne druh mečem druha svého“).

V. [24]. „V ten den“ mesiášské doby. — Pečetní prsten nosívali staří na ruce (Jer 22, 24) nebo zavěšený na hrdle (Přís 8, 6). Srv. Sir 49, 13. — Znamená tedy pečeť věc milou, s osobou ji milující nerozlučně spojenou, druhé její „já“. — Požehnání, jež tu Hospodin pronáší nad Zorobabelem, vztahují se ne jen na jeho osobu, nýbrž na dynastii Davidovu, jejíž členem byl, vztahují se zejména na Mesiáše, potomka nejslavnějšího, který z této dynastie vzejde. Jemu přísluší název „Služebníka Hospodinova“, ten bude takořka pečetním prstenem Hospodinovým, jeho vyvolencem a miláčkem. Srv. Zach 3, 8; 8, 22. Zorobabel, který vystavěl chrám jerusalemský a byl politickým správcem Židů, splývá beznála v tomto proroctví s Mesiášem, který postaví církev a bude v ní jakožto král vlásti. (Zorobabel = předobraz Kristův).

„MALÍ PROROCI“:

XI.

PROROCTVÍ ZACHARJÁŠOVO.

PROROCTVÍ ZACHARJÁŠOVO

lze rozděliti po krátkém úvodě (1, 1—6) na dva díly: 1, 7—8, 23; hll 9—14.

V prvé části dílu prvého (1, 7—6, 15) slibuje prorok spásu osmi vidy a jedním náznačným úkonem:

1. První vid: Hospodinovi jezdci (1, 7—17).
2. Druhý vid: Čtvero rohů a kováři (1, 18—21).
3. Třetí vid: Muž s měřičským provazcem (2, 1—13).
4. Čtvrtý vid: Velekněz očištěn (3, 1—10).
5. Pátý vid: Zlatý svícen mezi dvěma olivami (4, 1—14).
6. Šestý vid: Létající kniha kleteb (5, 1—4).
7. Sedmý vid: Žena ve džbáně odnesena (5, 5—11).
8. Osmý vid: Čtyři vozy (6, 1—8).
9. Korunování velekněze (náznačný úkon) (6, 9—15).

Dílu prvého část druhá (7, 1—8, 23) poučuje, kterak dlužno se připravovati na spásu.

Dílu druhého část první (hll 9—11) mluví o dobrém pastýři.

Příští říše Mesiášova bude zabírati Syrii, Fénicii, Filištínsko (9, 1—7). Hospodin bude chrániti lid svůj a dá mu krále vítězného, který založí světovou říši pokoje (9, 8—10). Ten pokoj nebude bez předchozích vítězných bojů (9, 11—17). Ať se na to štěstí těší a za ně se modlí (10, 1). Hospodin se chystá potrestati špatné vůdce lidu svého (10, 2—3ab), dáti mu štěstí a slávu (10, 3c—7). Jakým spůsobem Hospodin lid svůj spasí (10, 8—12). Hospodin zlé velmože lidu svého potrestá (11, 1—3). Zach na rozkaz Boží pase jeho stádo jakožto dobrý pastýř (ve vidění toliko); ale stádo ho nechce (11, 4—7). Ve hněvu dává Bůh stádo zatvrzelé na pospas nepříteli, ale tím trestem málo jich zmoudří (11, 8—11). Chtěje zkusit znova své stádo žádá, by ocenilo jeho pastýřské práce; odhadlo je směšně nízko, proto potupený pastýř vzdává se svého povolání (11, 12—14). Na rozkaz Boží Zach hraje roli špatného pastýře, který stádo týrá a hubí (11, 15—17).

Dílu druhého část druhá (hll 12—14) líčí osudy stáda.

Stádce Hospodinovo bude pronásledováno (12, 1—4), ale Hospodin nedá, by podlehlo (12, 5—9). Stádo bolestně naříká nad zabitým pastýřem (12, 10—14). Hospodin otevře Jerusalemu studnu, jejíž voda spláchne všecky skvrny s lidu, zejména modlářství, lžiproroctví s ním spojené, jakož i vraždu, spáchanou na pastýři-Mesiáši (13, 1—6). Většina stádce zahyne, menšina, zbytek vejde s Hospodinem v novou smlouvu (13, 7—9). Nepřátelé napadnou Jerusalem (14, 1 n). Hospodin však v největší bídě zakročí (14, 3—5). Po tmě nastane nehynoucí světlo (14, 6 n). Z Jerusalema bude se rozlévati Boží požehnání na všecky strany, Hospodin bude kralovati a obnovený Jerusalem bydliti bude v bezpečí (14, 8—11). Nepřátelé Jerusalema stiženi budou hroznou ranou (14, 12—15). Pohané se obrátí a ti, kteří tak neučiní, budou potrestáni (14, 16—19). Stádo bude svaté (14, 20 n).

Prorok Zacharjáš[1] (Zach 1, 1. 7; Esdr 5, 1; 6, 14) byl pravděpodobně kněz,[2] jmenovaný Neh 12, 16. Otec jeho slul Barachjáš. Patřil do kněžské třídy Iddovy. Nebyl[3] to Zacharjáš, syn Barachjášův, jmenovaný Mt 23, 35. Byl vrstevník proroka Aggea.[4] Prvního vidění (Zach 1, 12nn) dostalo se Zacharjášovi dne 24. měsíce jedenáctého (šebatu) druhého roku krále Daria, t. j. ve čtvrtek (nebo ve středu) dne 15. (nebo již 14.) února r. 519 před Kr. Poslední údaj časový (7, 1nn. 4. 8n) jest čtvrtý den kisleuu čtvrtého roku téhož krále, t. j. sobota, 7. prosince r. *518* před Kr. (Kugler). — O poměrech,[5] za kterých pracoval. viz výše na str. 977.

Židovské i křesťanské podání pokládalo vždy celou knihu Zacharjášovu za dílo jednoho a téhož proroka. Všecky staré bible podávají všech 14 dnešních hlav jako celek jediný. Teprve ve století XVII. se zřetelem na Mt 27, 9n; Zach 11, 12n byly nejprvé hll 9—11 a poté hll 9—14 přičítány Jeremjášovi! (Mede, Kidder). Zejména však od konce století XVIII. počala nadkritika pochybovati o jednolitosti a původnosti hll 9—14, t. j. druhého dílu. Starší nadkritikové kladli hll 9—11 před r. 721 (tedy do časů Oseášových), hll 12—14 pak do času po smrti krále Josiáše,

---

1. Hebr Zecharjá znamená „Vzpomněl si Hospodin“ (na rodiče když jim dal dítko).

2. Za velekněze Joakima, syna a nástupce Josua (prvního velekněze po návratu ze zajetí) byli kněží a hlavy rodů: „z rodu Adajášova (Jddova): Zachariáš.“ — Přívlastek „syn Addův“ (Esdr 5, 1) znamená povolání jeho kněžské tak jako „prorok“ znamená tamže povolání Aggeovo. V knize proroctví Zach není nikde ani stopy tvrzení opáčného. Byl-li knězem, vysvětlíme si snáze, s jakým úsilím zdůrazňuje úkol velekněze Josua po boku Zorobabelově (3, 1; 6, 11. 13).

3. „krev spravedlivá, která byla vylita na zemi od krve spravedlivého Abela až do krve Zachariáše, syna Barachiášova, kterého jste zabili mezi chrámem a oltářem“. Není pravdě podobno, že Židé, vrátivší se ze zajetí zabili proroka; knihy Esdr, Agg a Zach nás poučují, že za těch dob nebyli vůči prorokům tak ukrutni. — Zacharjáš, o kterém jest řeč Mt 23, 35. byl Zacharjáš prorok, ukamenovaný na rozkaz krále Joasa v nádvoří chrámu Hospodinova podle 2 Pár 24, 20—22, tedy před zajetím! Podle pořadu hebrejské bible jest kniha Par poslední, je tedy mučednická smrt Zacharjášova poslední smrt toho druhu v hebrejské bibli vypravovaná. Jak vysvětliti, že tento Zacharjáš sluje 2 Par 24, 20. syn Jojadův, kdežto Mt 23, 35. jmenován je syn Barachjášův, viz výklad Sýkorův B. C. díl II. svazek I. str. 147.

4. První časový údaj inspirace Zacharjášovy (1, 1) jest osmý měsíc (marchešvan) druhého roku Dariova, kdežto první údaj Aggeův (1, 1) je ze šestého měsíce téhož roku.

5. Ačkoliv pracovali Agg a Zach současně a oba naléhali na další stavbu chrámu, Zach ukazuje rozhled mnohem širší v životě náboženskomravním.

ale ještě před zajetí! Novější po Stadeovi se domnívají, že druhý díl (hll 9—14) vznikl teprve po zajetí a to dlouho po Zacharjášovi, který napsal prý jen hll 1—8 (díl první). Kromě toho bývá druhý díl Zach všelijak droben a přisuzován několika spisovatelům nestejné doby. (Prvo-Zacharjáš, Druho Zach., Třetí Zach.) Důvody, které nadkritika uvádí jsou ceny velmi pochybné, ačkoli nelze popírati zvláštní ráz dílu druhého proti rázu dílu prvého: Kdežto v prvém vyskytají se zmínky o Zacharjášovi, o jeho vrstevnících, o událostech jeho dob dosti často a jasně, není Zach v posledních šesti hlavách jmenován, není v nich časových údajů, jest v nich spíše jakási pestrá sbírka myšlenek; také sloh, řeč, způsob, kterým jsou věci podávány liší se poněkud od hlav 1—8 Přes to jednota a právo Zacharjášovo na hll 9—14 bývala hájena ne toliko od kritiků katolických, ale i od mnohých nekatolických. — Nadkritice se nepodařilo dosud vyložiti uspokojivě, proč hll 9—11; 12—14 pocházejí-li z dob dávných před Zacharjášem nebo z časů pozdních po něm, byly zařazeny za hll 1—8, dílo skutečně Zacharjáše, který žil za dob výše udaných; nepodařilo se dosud uspokojivě vysvětliti, proč části z doby před zajetím a z pozdních dob po něm byly spojeny v jedno právě se Zacharjášem! — Odlišnost slohu, řeči, způsobu podání v hll 1—8 a v hll 9—14 lze vysvětliti odlišným obsahem obou úryvků, jakož i jinými okolnostmi, za kterých části vznikly; netvrdí totiž ani obhájci jednoty Zach, že napsal Zach celou knihu jedním tahem; psal po částech několik roků a poté kratší své zápisky spojil v jeden celek! Naopak lze uvésti také četné podobnosti slohu, řeči, způsobu podání, vyskytující se v dílech obou a svědčící pro to, že jest kniha práce spisovatele jediného. Domněle odlišné poměry politické, které prý prozrazuje díl prvý proti druhému, vznikají často z nesprávného výkladu dotyčných míst. — Ostatně katoličtí obhájci nečiní z jednoty a původnosti Zach hll 1—14 závazné pravdy víry! [6]

Ježto kniha Zach byla napsána po návratu ze zajetí, není psána hebrejštinou klasickou, ale vykazuje hojnější aramaismy.

Zach četl a také použil proroků starších. Nemůže se vyrovnati Isajášovi nádherností, ani Jeremjášovi vřelostí citu; blíží se spíše Ezechielovi. Vidy Amosovy, Isajášovy, Jeremjášovy jsou krátké a jednoduché; vidy Ezechielovy jsou složitější a podrobněji popsány; vidy Zacharjášovy jsou záhadné. Vystupují a hrají v nich důležité úlohy andělé (vykladači, tlumočníci), čehož není u proroků starších. Mnoho myšlenek Zacharjášových (o vozech, o koních, o jezdcích, rozích) bylo rozvedeno v pozdějších „apokalypsích“.[7] Jest proto Zach mezníkem na cestě, vedoucí od starších proroků k pozdějším spisovatelům apokalyptickým (Tobac). — Oba díly Zach jsou prosyceny četnými myšlenkami mesiášskými.

---

6. Bez nebezpečí výtky nedostatku pravověrnosti možno hájiti zásady, kterou jsme potírali. Postrádá však důkazů a proto zůstáváme věrni zásadě, že jest Zach celý dílem jednoho spisovatele (Trochon). Přijímáme za svůj názor podání o původnosti druhého dílu Zacharjášovy knihy, avšak nechceme ho nikterak (závazně) ukládati. Znění bible nikde netvrdí, že jest Zach spisovatelem posledních kapitol své knihy (Meignan).

7. Co jsou knihy tyto, viz III. 690 pozn. 31.

ÚVOD (1, 1—6).

Ať se Judovci vrátí k Hospodinu, jenž provádí své úradky.

Hlava 1. — [1] Měsíce osmého, druhého léta Daria krále, Hospodin oslovil Zachariáše, syna Barachiáše, syna Addova, proroka a řekl:

[2] Hospodin se rozhněval na otce vaše náramně. [3] Rci jim tedy: „Toto praví Hospodin zástupů: Obraťte se ke mně, praví Hospodin zástupů, i obrátím se (také já) k vám, praví Hospodin zástupů. [4] Nebuďte jako otcové vaši, k nimžto předešlí proroci volali říkajíce: „Toto

---

Hl. 1. — V. [1]. „osmý měsíc", počítaný od nisanu zvali Judovci marchešvan; byl to přibližně náš listopad. — Druhý rok krále Daria byl r. 520. Viz I. sv. str. 1281. — Zacharjá(hú) = Hospodin pamatuje (rozpomenul se) byl původně radostný výkřik rodičů (matky), kteří viděli v dítku projev Boží pozornosti k nim (a milostivosti). — Jméno Zach vyskytuje se v biblí velmi často. Srv. 4 Král 15, 8—11; 2 Par 24, 20—22 (syn kněze Jojady, prorok Zacharjáš, zabitý na rozkaz judského krále Joasa); 2 Par 26, 5 (jiný prorok Zacharjáš za panování Oziášova;) Is 8, 2. (Zach., syn Jeberachjáše, vrstevník Isajášův); a jj. — Neh 12, 16. jmenován jest kněz Zacharjáš, hlava kněžské třídy Iddo za velekněze Joakima, (syna a nástupce prvního velekněze po zajetí — Josua) Jest pravděpodobno, že tento Zacharjáš není nikdo jiný nežli náš prorok, který nám zůstavil proroctví, rozdělené nyní na 14 hlav. Jmenován je také Esdr 5, 1; 6, 14. — Barachjáš byl nepochybně otec Zacharjášův; Addo (Iddo) byl snad jeho děd nebo toliko předek podle něhož slula jmenovaná třída kněžská. Z toho, že kniha sama nejmenuje Zacharjáše knězem, jako jmenovala Jeremjáše (1, 1) a Ezechiela (1, 1), nelze právem vyvozovati, že Zach knězem nebyl! — O Addovi srv. Neh 12, 1—4. 12—16. — Hospodin oslovil Zacharjáše téhož roku, kdy mluvil také k Aggeovi. Viz výše Agg 1, 1; 2, 1 n. 11. 21.

V. [2]. Ten hněv byli zajatci zkusili na svém těle v Babylonii. Avšak i nyní kdy se vrátili ze zajetí domů, jsou poměry v Palestině tak svízelné, že se zdá, jakoby Hospodin dosud se na svůj lid (aspoň částečně) hněval. O těch svízelích srv. Esdr. 3, 3; 4, 1 nn; hl 9; Neh hll 1 n, 4 n, 6). Co činiti, aby se Hospodin přestal již na dobro hněvati? Nebo proč se ještě pořád hněvá? Prorok nemůže nic lepšího doporučiti, než aby se upřímně, s celou duší svou obrátili k Hospodinu, jemu dokonale sloužíce, jeho ve všem poslouchajíce. Mezi vrátivšími se zajatci rozhostila se jakási malomyslnost, nedůvěra ve slovo Boží, jež tolik bylo svému lidu slibovalo; z té malomyslnosti oddávali se jakési vlažnosti, lhostejnosti, neměli dosti ducha obětavosti — tím vším byli částečně od Hospodina odvráceni. Dlužno tedy s horlivostí chopiti se stavby chrámu, třeba obětavě plniti povinnosti lásky k soukmenovcům, a pak obrátí se i Hospodin k lidu svému, t. j. vysvobodí ho ze svízelného stavu jeho Srv. Esdr 9, 2.

V. [4]. „cesty" mravní způsob života. — Místo „myšlení" hebr: „skutků — „předešlí proroci" jako Oseáš, Isajáš, Amos, Jeremjáš a jj. — Srv. 4 Král 17, 7—23: 2 Par 36, 15n. — „Hospodin zástupů" tolikráte jmenován, aby zdůrazněna byla jeho moc proti nemohoucnosti lidské.

praví Hospodin zástupů: Obraťte se od svých zlých cest a prašpatných myšlení“ — ale neslyšeli, aniž mne dbali, praví Hospodin.

[5] Otcové vaši — kde jsou? A proroci — zdali na věky bývají živi? [6] Avšak slova má a ustanovení má, jež jsem uložil sluhům svým prorokům, zdali nepostihla otců vašich, že se obrátili a řekli: „Jak si umínil Hospodin zástupů, že s námi naloží podle cest našich a podle záměrů našich, tak s námi naložil?“

DÍLU PRVÉHO ČÁST PRVÁ:

Spása slíbena osmi vidy (1, 7—6, 8) **a jedním úkonem náznačným** (6, 9—15).

1. První náznačné vidění: Hospodinovi jezdci (1, 7—17).

[7] Dvacátého čtvrtého dne jedenáctého měsíce sabat, léta druhého Dariova Hospodin oslovil Zachariáše, syna Barachiáše, syna Addova, proroka a řekl:

[8] Měl jsem vidění v noci: Aj — muž seděl na ryšavém koni, a ten stál mezi myrtovím, jež bylo v dolině, a za ním (byli) koně ryšaví, strakatí a bílí. [9] I řekl jsem: „Co znamenají tito, Pane můj?“ I řekl mi anděl, který se mnou mluvil: „Já ukáži tobě, co znamenají tyto

---

V. 5n. Je pravda, že veta jest po předcích Judovců, kterým Hospodin dal sliby, plné útěchy; je pravda, že jest i veta po prorocích, jejichž ústy Hospodin ty sliby dával. Avšak dosud žije všemohoucí Bůh, jenž jistojistě všecko splní... Jak nedávno splnil na Judovcích své hrozby, tak splní také to, čím kdysi byl těšil. Třeba jen, aby Judovci dokonale, celým srdcem k němu se obrátili a k němu přilnuli! — Jak se Bůh obrátí k svému lidu, počíná Zach líčiti následujícími vidy. První vid, který jest úvodem do ostatních, oznamuje trest pohanů a znovuzřízení Jerusalema (1, 7—17). Trest nepřátel předpovídá také vid *2.* a *8.* (1, 18—21) 6, 1—8). Znovuzřízení obce židovské předpověděno jest videm *3.* (znovuzřízení Jerusalema, 2, 1—13), čtvrtým (nová stavba chrámu 3, 1—10), a pátým (nastolení vladaře náboženského i občanského, 4, 1—14), 6. a 7. (očistou mravní věřících, 5, 1—4; 5, 5—11). Náznačný úkon (6, 9—15) všecky předchozí vidy shrnuje a korunuje. (Buzy)

V. 7. Podle kalendáře juliánského bylo to v únoru r. 519 před Kr., tedy tři měsíce po prvém oslovení Zacharjášově (1, 1) pět měsíců po prvém oslovení proroka a vrstevníka Zacharjášova Aggea (Agg 1, 1). — Hospodin „oslovil“ Zacharjáše videm náznačným, spojeným s obvyklým slovem.

V. 8. Ježto prorok nečiní nejmenší zmínky o snu, třeba míti za to, že se mu dostalo vidění an bděl. V noci mluvívá Bůh k duším, ježto bývají sebranější a vnímavější za nočního ticha nežli za hluku denního. Srv. Z 4, 5; Job 4, 13; 33, 15. — „na ryšavém koni“ = na ryzce. — Místo „myrtovím“ bývá opravováno podle LXX se zřetelem na 6, 1. „dvěma horami“. — LXX (původnější) má také „černé“ koně podobně jako níže 6, 2. — (Srv. zálibu Zacharjášovu ve čtyřce: čtyři rohy (1, 18), čtyři kováři (1, 20) čtyři vozy (6, 1), čtyři větry (6, 5). — „koně“ a na nich jezdci, nebo se zřetelem na 6, 1—8: „koně“ zapřažení do vozů. Ježto měli jezdci, sedící na koních nebo sedící na vozech, zchoditi, zjezditi celý svět, jest pochopitelno, že byli rozděleni na čtyři skupiny podle čtyř stran světových. (níže 6, 5).

V. 9. „anděl, který mluvil se Zacharjášem (doslovně „v něm“, v Zacharjášovi) byl ustavičným jeho průvodcem a tlumočíkem. Srv. níže vv. 13n. 19; 2, 3; 4, 1. 4n; 5, 5. 10; 6, 4. — Zacharjáš jej tu oslovuje: „pane můj“. — Co mu anděl-tlumočník slibuje, to splňuje jiný anděl (v. 10); podle běžného výkladu totiž také muž, stojící mezi myrtovím (horami), jmenovaný již ve v. 8. bývá pokládán za anděla. — „aby zchodili zemi“ jako Job 1, 7; 2, 2. — Byli to také andělé.

věci.“ [10] Tu chopil slovo muž, který stál mezi myrtovím, a řekl: „To jsou ti, které poslal Hospodin, aby zchodili zemi.“

[11] A oni oslovili anděla Hospodinova, který stál mezi myrtovím, a řekli: „Zchodili jsme zemi a aj, všecka země pokojně bydlí.“ [12] Tu anděl Hospodinův ujal slovo a řekl: „Hospodine zástupů, dlouho-li nebudeš míti slitování s Jerusalemem a s městy judskými, na které se hněváš nyní již sedmdesáte let?“ [13] I odpověděl Hospodin andělu, který se mnou mluvil, slova dobrá, slova potěšitelná.

[14] I řekl mi anděl, který mluvil se mnou: Volej a rci: „Toto praví Hospodin zástupů:

Horlím pro Jerusalem
a pro Sion horlivostí velikou.
[15] A hněvem velikým já se hněvám

V. [11]. „muž stojící mezi myrtovím“ (v. 8. 10) sluje tu „anděl Hospodinův“ ježto Hospodin zjevující se používal ho za svůj nástroj. Jezdci předjeli a podávají povinnou zprávu o stavu, v jakém shledali svět... Všecka země, všichni národové, pohané, nepřátelé národa Božího klidně v blahobytu sídlí, ano mají politickou nadvládu nad lidem Božím (Peršané) a není viděti hnutí, války, která by přinesla nové obci židovské osvobození ode jha pohanského, samostatnost, zkrátka nové časy, ve kterých by Ždé okoušeli slíbeného blahobytu. (Podle Knabenbauera andělé podávají zprávu, že neviděli dosud hnutí národů, o němž mluvil nedávno Aggeus (2, 7) a jež předcházeti bude doby mesiášské).

V. [12]. „anděl Hospodinův“ bývá pokládán za Michaela (archanděla), ochránce národa Božího. — Sedmdesát roků, (jež mělo trvati zajetí podle Jeremjáše) již vypršelo r. 538., kdy bylo zajatcům dovoleno vrátiti se do vlasti (2 Par 36, 22; Esdr 1, 1; Dan 9, 2); poměry však vrátivších se zajatců jsou tak svízelné, že se zdá, jakoby bylo dlužno předpověděných 70 roků počítati ne od r. 605., nýbrž od r. 587 (zkáza chrámu, města, státu, království Judského). R. 519, kdy Zach měl tento vid, uběhlo od zkázy Jerusalema již *68* tedy okrouhle 70 roků! A slíbené štěstí dosud se nedostavuje! Počítáme-li s Kuglérem od 15 ledna r. 588, kdy počali Chaldové Jerusalem obléhati, dojdeme 69 roků a 1. měsíce. — Máme tu jasné svědectví Písma, že andělé orodují za lidi u Boha (Estius).

V. [13]. Odpověď na prosbu anděla Hospodinova dostává jiný anděl: tlumočník Zacharjášův, a ten se sděluje o ni se svým svěřencem (v. 14). — „slova dobrá a potěšitelná“ podána jsou níže ve v. 14—17. — Není jisto, mají-li barvy koní nějaký náznačný význam, (znamená-li na př. barva černá sever, (temný), bílá východ, červená západ). — Andělé na koních jsou-poslové. Buzy pochybuje o mínění starých Židů, že to byli strážní andělé krajin a národů. — Zchodili „zemi“ t. j. svět, známý Židům, svět s národy, kteří bývali všichni národu Božímu více méně nepřáteli. — Anděl Hospodinův je také na koni, aby se nezdálo, že jest něco méně nežli andělé, kteří mu podávají výzkumnou zprávu. — Anděl Hospodinův liší se zde zřejmě od Hospodina, jakožto bytost jemu podřízená. — Anděl, který „mluví se Zacharjášem“, jest prostředník mezi Hospodinem a prorokem. Srv. podobné prostředníky Ez 40, 3nn; Dan 7, 16; 8, 16; 9, 21. — R. 519, kdy se dostalo Zacharjášovi tohoto vidu, byla největší část světa východního skutečně uklidněna. Darius Hystaspův byl potlačil první hnutí, povstání, které bylo příznakem počátku jeho panování (521, 520). Byly sice ještě nějaké potíže v Medii a v Persii, ale tyto končiny byly na dálném východě pro Židy, zvyklé počítati popředně se svými bližšími odvěkými nepřáteli. Se stanoviska jejich bylo přesně správně řečeno, že „všecka země pokojně bydlí“ (v. 11); „pokojně“ — jako krajina, která nebyla popleněna a jejíž obyvatelstvo nebylo odvedeno do zajetí. Zkrátka: tyto končiny těšily se z blahobytu, který podle názorů semitského znamenal totéž co Boží požehnání. Vrátivší se zajatci nemohli srovnati tento skvělý stav se svízelným stavem, v němž byl ještě r. 519. Jerusalem a města judská (v. 12) Buzy (1918).

V. [14]. „Volati“, křičeti má prorok z radosti. — Horlivost Hospodinova pro Jerusalem řine se z lásky jeho k svému (bývalému) sídelnímu městu, Srv. Is 9, 7.

V. [15]. „národové v blahobytu“ = země pokojně bydlící (v. 11). — Bůh použil sice pohanů, Assyřanů a Babyloňanů za metlu svého spravedlivého

na národy v blahobytu;
neboť já hněval jsem se málo (jen),
oni však zveličili neštěstí.
[16] Protož toto praví Hospodin:
Obrátím se zase k Je usalemu milosrdně,
dům můj vystavěn bude v něm,
praví Hospodin zástupů,
a měřidlo roztaženo bude nad Jerusalemem.
[17] Volej také a rci: „Toto praví Hospodin zástupů:
Města má ještě oplývati budou blahobytem,
utěší ještě Hospodin Sion,
a vyvolí si zase Jerusalem."

2. Druhé náznačné vidění: Čtvero rohů a kováři (1, 18—21).

[18] Zdvihl jsem oči a měl jsem vidění: Aj — čtyři rohy. [19] I tázal jsem se anděla, který mluvil se mnou: „Co to znamená?" On mi odpověděl: „To jsou ty rohy, jež Judu, Israele a Jerusalem rozmetaly."
[20] Hospodin mi ukázal dále čtyři kováře. [21] I tázal jsem se: „Co jdou tito dělati?" On mi odpověděl: „To jsou ty rohy, jež rozmetaly Judu do posledního muže, že nikdo z nich nepozdvihl své hlavy; i přišli tito, by je zastrašili, aby srazili rohy národů, kteří zdvihli roh proti Judské zemi, aby ji rozmetali."

---

hněvu, oni však trestajíce národ israelský překročili meze své působnosti; trestali více nežli se Hospodin hněval. Srv. Is 10, 7; 47, 6; 52, 4 n.

V. 16. „Obrátím se", jak byl slíbil již výše ve v. 3. — „měřidlo" bude roztaženo nad Jerusalemem, až jím vyměřovány budou prostory, jež mají býti zastavěny.

V. 17. Možno se dohadovati, jaký účinek měla takováto zjevení na mysl vrátivších se zajatců Novostavba chrámu, přerušená po patnácte roků a právě zase znova započatá, šťastně bude dodělána! Jaká to radost pro dělníky, kteří byli dosud nuceni držeti v jedné ruce zednickou lžíci a ve druhé meč! Také Jerusalem a ostatní města budou brzy zdvižena ze svých ssutin! Jaká to útěcha, slyšeti, že pohané, nástroj Božího hněvu, překročili své poslání! — Tato zjevení svědčí nejlépe obci židovské r. 519. R. 519. dostalo se již počátečního trestu Božího hlavnímu původci pohromy židovské, Babylonu, avšak s říší Nabuchodonosorovou ještě daleko nebylo naloženo tak jako s říší Judskou. Pro Žida, jakým byl Zach, byl trest Babylona — dokonalá jeho zkáza, poušť, smrt. Tam Babylon ještě nebyl. — Dva náznaky další rozvíjejí toliko dvě části tohoto (prvního) vidění: trest pohanů a vzkříšení Judy (Buzy).

V. 18 n. Slova „dobrá a potěšitelná" (v. 13) hned také jsou potvrzena viděním (Knabenbauer). Srv. výše v. 15. — „roh" jest známý biblický náznak síly: srv. Z 43, 6; 74, 5 n 11; 88, 18. a j. Rohů užil „prorok" Sedekjáš k úkonu náznačnému podle 3 Král 22, 11. — Zde znamenají „rohy" moci, státy, národy, Israelitům nepřátelské. — (Srv. také Ez 32, 2; 34, 21; Dan 7, 7—24; 8, 3—21). — „čtyři" znamenají čtyři světové strany, na nichž nepřátelé Israelitů sídlili. Neradno tu tedy mysliti na čtyři říše Danielovy (hll 2, 7 n). Ježto vidění má na zřeteli popředně zájmy nové obce židovské, všelijakými nepřáteli obklopené, ježto „Israel", t. j. severní říše již zanikla a nebude obnovena a ježto níže ve v. 21. „Israel" není jmenován, kritika pokládá to slovo („Israel") zde za glosu.

V. 20 n. „To" vztahuje se na rohy jmenované ve v. 18 n. — „do posledního muže" = do té míry, že... (hebr). — „z nich" — Judovců. — „tito" kováři na železné rohy. Srv. Is 54, 15 n. Nepřátelé Božího lidu byli nejprvé zastrašeni a poté rozbiti, roztříštěni. — „zdvihli roh" proti Judsku a při tom překročili meze své působnosti, kterou jim vykázala Prozřetelnost. Viz výše v. 15. Ti kováři neznamenají toliko anděly, nýbrž i jiné bytosti (lidi, panovníky), jiné síly, kterých Bůh k svému účelu použije. Jako byly čtyři rohy, tak jsou i čtyři kováři. — Jedna věc jest jistá: obec vrátivších se zajatců dožije se konce všech svých nepřátel a všecky své odpůrce přežije! Také tento vid vzbudil v prorokovi a v posluchačích, jimž jej líčil, důvěru v Boha, že dá lepší časy.

3. Třetí náznačné vidění: Muž s měřičským provazcem (2, 1—13).

Hlava 2. — [1] Zdvihl jsem oči a měl jsem vidění: Aj, muž a v ruce jeho provazec měřičský. [2] I tázal jsem se: „Kam jdeš?" On mi odpověděl: „Abych změřil Jerusalem, a věděl, jak veliká má býti jeho šířka a jak veliká jeho délka."

[3] A aj, anděl, který mluvil se mnou, přicházel, a jiný anděl přicházel jemu vstříc. [4] I řekl mu: „Běž a mluv k tomuto jinochovi: Beze zdi bude bydleno v Jerusalemě pro množství lidu a dobytka v něm. [5] A já budu jemu — dí Hospodin — zdí ohnivou vůkol, a budu slávou uprostřed něho."

[6] Hoj, hoj, utecte ze severní země, praví Hospodin, neboť ve čtyři

---

Hl. 2. — V. 1 n. potvrzuje, co byl Hospodin slíbil o znovuzřízení Jerusalema výše 1, 16. — „muž" anděl jako Ez 40, 3. — Chce vyměřiti místo pro hradby, jež budou udávati délku a šíři města. Hradby Jerusalema tehdy, t. j. r. 519. byly ještě pobořeny. Opravil je teprve ve století následujícím Nehemjáš.

V. 3. Anděl, průvodce Zacharjášův, který byl u něho (neb v něm), předstoupil před zraky prorokovy.

V. 4. Anděl — tlumočník „řekl" druhému andělu, jenž se objevil („mu"). — „tomuto jinochovi" — muži, jenž chce vyměřiti místo pro hradby Jerusalema. (Podle jiných mluví („řekl") druhý anděl k andělu Zacharjášovu („mu"), aby řekl „jinochovi", t. j. prororokovi, jenž jest služebníkem („jinochem" — hebr na'ar) — Srv. Is 54, 2n; 49, 18n; 60, 4; Jer 31, 27; Ez 36, 10n. 37; Os 1, 10. a jj. — Podle prvního vidu (1, 16) měl býti Jerusalem znova postaven. Kterak? V jakých rozměrech? To byla otázka, jež zůstávala nerozřešena. Nikdo nemohl rozumně očekávati pro nové město rozměrů větších, než jakých byly pevnosti. Na Východě zabíraly sotva několik hektarů země, jež bylo snadno měřičským provazcem změřiti. Tak tomu však nebude. Anděl přichází právě proto, by oznámil, že nové město převýší všecky tyto předtuchy. Rozšíří se jako město otevřené, ježto bude potřebovati nesmírného prostoru pro nesčetný počet lidí i dobytka. Podle tohoto výkladu „muž" (v. 1) představuje běžné naděje vrátivších se Židů, anděl pak slibule jménem Božím, že všecky tyto naděje budou překonány způsobem zázračným. Město bez hradeb v náznačném vidění lze dobře sloučiti s městem ve skutečnosti hrazeným, jakým později Jerusalem za Nehemjáše byl; anděl chce popředně říci, že město nabude neočekávaných rozměrů. Zbývá-li ještě nějaká pochybnost v této příčině, dlužno dodati, že do takových slibů vniká vždy nějaký výraz mesiášský (Buzy).

V. 5. Jerusalem přes to, že nebude míti hradeb bude městem bezpečným, ježto sám Bůh bude nahrazovat svou ochranou hradby; také Bůh (jako zajatci) se vrátí a usídlí zase v Jerusalemě; tam bude dávati na jevo svou „slávu", z čehož vzejde i „sláva" Jerusalemu. — O Bohu jako ohni srv. Ž 67, 3; Ex 14, 24; o slávě Jerusalema srv. Is 60, 1 n. 19. — Je to nadsázka nebo mesiášství? Zacharjášovi nešlo o to, by měřil svoje proroctví provazcem skutečnosti. Jemu stačilo vštípiti soukmenovcům svůj optimism. Nechať doufají v Hospodina! On učiní zadost všem jejich přáním, ba více! (Buzy).

V. 6—13. souvisí jen volně s předchozím videm; nejsou podstatnou jeho složkou. Obsah jejich: Hospodin vyzývá rozprchlé Israelity, aby se vrátili domů (v. 6 n). Vyslovuje jim svou něžnou lásku, která ho ztotožňuje s národem (v. 8). Již již potrestá pohany (v. 9), a zvolí si znova Jerusalem za své bydliště (v. 10). Četní národové se připojí k Hospodinu (v. 11) a Israel bude jeho údělem dědičným (v. 12). Před Hospodinem ať všecko uctivě mlčí (v. 13). Úryvek v. 6—13 má se k předchozímu vidu podobně jako výše se měly 1, 14—17. k vidu prvému.

V. 6. Mluví dále anděl (v. 4). — „Hoj" = vzhůru; příslovce vybízející k rychlému útěku z Babylonie („země severní" Jer 1, 14; 4, 6. a jj) kde tolik zajatců bylo zůstalo Babylon sice byl r. 519. již 20 let (od r. 539) v rukou Peršanů, avšak trestán bude i dále spolu s Peršany, kdežto Jerusalemu kyne slavná budoucnost. — Hospodin připomíná, že dal rozptýliti Israele na „čtyři" strany světa, ačkoli vyzývá k návratu toliko ty, kteří byli rozptýleni na straně jedné, severní. — Srv. Ez 5, 12; 17, 21.

větry nebeské rozptýlil jsem vás, praví Hospodin. [7] Hoj, Sione, zachraň se ty, jenž přebýváš u dcery Babylonské! [8] Neboť toto praví Hospodin zástupů: Po slávě poslal mne k národům, kteří vás oloupili; neboť kdo se vás dotkne, dotkne se zřítelnice oka mého! [9] Ano, aj, já mám napřaženou ruku svou proti nim, i budou kořistí těm, kteří jim poddáni byli, a poznáte, že Hospodin zástupů mne poslal.

[10] Jásej a vesel se, dcero Sionská, neboť aj, já přicházím a budu bydliti uprostřed tebe, praví Hospodin. [11] A mnozí národové připojí se ke (mně), Hospodinu toho dne, a budou mi lidem; bydliti budu uprostřed tebe a zvíš, že Hospodin zástupů poslal mne k tobě. [12] Hospodin bude vládnouti Judou, údělem svým v zemi posvěcené, a vyvolí si zase Jerusalem. [13] Umlkni všecko, co tělo má před Hospodinem, neboť povstal ze svatého příbytku svého.

4. Čtvrté náznačné vidění: Velekněz očištěn (3, 1—10).

Hlava 3. — [1] I ukázal mi Josua, velekněze, stojícího před andělem Hospodinovým; a satan stál po pravici jeho, aby se protivil

---

V. 7. „Sione“ = bývalé obyvatelstvo Siona, Jerusalema, bydlící mezi Babyloňany („u dcery Babylonské“). — Vždyť Sionu dal Hospodin slavné sliby. Viz Is 13, 1—22; 21, 1—9; 47, 1—15; Jer 50, 2—51, 64.

V. 8. Rčení „Toto praví Hospodin“ nebývá vždy úvodem následujícího výroku, ale připomíná toliko božskou závažnost jeho. Srv. níže 8, 20. (Hoonacker). Anděl nebo prorok mluvící jménem Božím přecházívá častěji z řeči přímé náhle v řeč nepřímou, z prvé osoby náhle k osobě třetí; náhlé ty přechody nás někdy ruší. Také zde. Srv. výše 1, 1 n; 7, 8; Mich 3, 5 nn. — Hospodin „Poslal mne“ anděla, sbych trestal pohany, kteří byli utlačovali Boží lid. — „Kdo se vás dotkne...“ jest výrok Hospodinův, naznačující pečlivou lásku jeho. — My bychom řekli: „Posílá mne Hospodin, který praví vám: „Kdo se vás dotkne...“ Anělům, kterých prozřetelnost používá k vykonání svých úradků, přičítán bývá ve videch trest také Ez 9, 1—10, 8; 1 Par 21, 16. 27. — „po slávě“ bývá všelijak vykládáno; možno mysliti na požadavek cti Boží, aby jí trestem rouhavých pohanů bylo učiněno zadost; čest Boží se ukáže při těch trestech. Hoonacker místo „po slávě“ překládá: „po době útrap“ Israelitů, která se již zkončí. — O zřítelnici, jakožto věci nejvzácnější, srv. Dt 32, 10; Ž 16, 8; Přís 7, 2.

V. 9. Napřaženou rukou mává z vůle Boží anděl (k němuž mluví Zacharjášův anděl — průvodce a) který má Boží soud nad národy vykonati. — V jakém smyslu budou Babyloňavé (a jiní pohané) „kořistí“ Israelitů, o tom srv. Is 14, 2; 49, 22; 60, 10; Ez 16, 61; 35, 11; Mich 4, 2 a jj.

V. 10. Anděl uvádí Hospodinův výrok v přímé řeči. Ten výrok je s to, by přiměl zajatce, kteří ještě zůstali v Babylonii, k návratu do vlasti, kde bude Bůh jejich sídliti s nimi v novém chrámě, jako s předky jejich kdysi sídlíval. Srv. Jan 1, 14 n.

V. 11. jest mesiášský. Srv. Is 2, 3 n; Mich 4, 2; Zach 8, 20 nn. Již ne jen národ israelský, ale i pohané, kteří se k Hospodinu přimknou, budou „jeho lidem“! — „uprostřed tebe“, Sione. — „a zvíš... poslal mne“ anděl mluví zase o Hospodinu v osobě třetí a sám o sobě v první!

V. 12. Srv. 1, 17; Is 14, 1; Dt 32, 9.

V. 13. Bůh povstává se svého trůnu nebeského, když hodlá vykonati nějaký vynikající čin. Srv. Mich 1, 3. — Mlčení jest projev hrůzy (a úcty) z činů těch. — Srv. Hab 2, 20; Sof 1, 7. — Hospodin povstal již tehdy, kdy padl Babylon (539), povstal, když dal zajatcům vrátit se do vlasti (538) a počíti stavěti chrám. (Viz I. sv. str. 1281).

Hl. 3. — V. 1. Toto vidění bylo zárukou Boží, že Hospodin se již nehněvá na velekněze ani na kněze jemu podřízené pro hříchy jejich předchůdců (předků), ale že je uvádí zase do jejich úřadu. (Rehabilitace kněžstva po návratu ze zajetí). — Již prve byl Hospodin poučil Zacharjáše, že hodlá znovuzříditi Jerusalem a obec israelskou; podstatnou složkou její bylo však kněžství; třeba tedy, aby zejména toto bylo obnoveno. Kněžstvo před zajetím nakupilo na sebe množství hříchů; mělo veliký podíl na vině národní. Srv. Is 28, 7; Jer 2, 8; 5, 31; 6, 13; 8

jemu. [2] (Anděl) Hospodinův řekl satanovi: „Potlač tě Hospodin, satane, ano, potlač tě Hospodin, který (si) vyvolil Jerusalem; zdaliž on není (jako) poleno vychvácené z ohně?" [3] Byl pak Josue oblečen v roucha nečistá, když stál před andělem. [4] Tento tedy ujav slovo řekl těm, kteří stáli před ním: „Odejměte mu roucha nečistá!" A řekl mu: „Hle, odňal jsem s tebe nepravost tvou, a oblékl jsem tě v roucha na převlek." [5] A řekl: „Vstavte čepici čistou na hlavu jeho!" Vstavili tedy čepici čistou na hlavu jeho a oblékli jej v roucha. Anděl Hospodinův stál tu.

[6] A zapřisahal anděl Hospodinův Josua takto: [7] Toto praví Hospodin zástupů: „Budeš-li po cestách mých choditi a řádů mých še-

---

10; Os 5, 1; Mich 3, 11; Sof 3, 4. a jj. Za trest bylo zbaveno možnosti vykonávati ve chrámě jerusalemském bohoslužbu (pravidelnou, slavnou); za trest bylo i kněžstu putovati do zajetí... Kněžstvo bylo zajetím jaksi „suspendováno". Po zajetí přijímá Hospodin kněžstvo zase za milost a uvádí je do jejich dědičného úřadu (nová investitura, installace). — Josue = Jehóšua (viz Nm 13, 17.) byl syn Josedekův, známý z knih Esdr a Agg. Narodil se pravděpodobně v Babylonii (Srv. 1 Par 6, 15). — Anděl Hospodinův, zástupce jeho na zemi, opatřený jeho mocí, předsedá při (obřadu) uvedení Josua do velekněžského úřadu, nastoluje ho jaksi když byl odmítl „satana". — „satan (hebr zde se členem „hassátán) jest jmenován také Job 1, 6n; 1 Par 21, 1. Byl to činitel známý již před Zacharjášem, téže podstaty jako andělé, jenže anděl zlý; ne jako byl Ahriman Zoroastrův, ale bytost venkoncem závislá na Hospodinu. — Podle výkladu Buzyho není tu „satan" (t. j. odpůrce, protivník, nepřítel) nic jiného nežli jméno obecné, jak udává člen; Zach nenaznačuje jednotlivce (přesně) určitého; představuje nám protivníka, jehož osobnost mizí, že nezbývá nežli jeho úkon, (jako v témže smyslu) říkáme „soudce", „advokát" a pod. (Srv. název římského úředníka: „diabolus rotae"). Jest úkolem jeho činiti námitky před andělem Hospodinovým proti novému uvedení kněžstva do úřadu pro jeho hříchy, jež spáchalo před zajetím. (Nikoliv pro nějakou vinu osobní Josuovu!) — V tom, že stojí na pravici nelze viděti zvláštního významu, ježto na př. v Ž 108 má státi žalobce na pravici zločincově, aby mu škodil (v. 6) a ve v. 31. téhož Ž postavil se Bůh na pravici ubožáka, aby ho chránil. Znamená tedy „na pravici": po boku.

V. 2. Hospodin přijal na milost zase Jerusalem (1, 17). Chce jej obnoviti k jeho bývalé ano větší slávě. Jerusalema slavného nelze si mysliti bez kněžstva; Hospodin smilovav se nad Jerusalemem smiloval se tím samým také nad kněžstvem, jež ovšem bylo zhřešilo, avšak také velmi mnoho v ohni útrap zajetí pykalo; možno je přirovnati k „polenu", hozenému do ohně a z něho vytaženému (milosrdenstvím Božím) jakožto opalek (oharek); nový to důvod, aby bylo od Nejvýše milosrdného uvedeno do svých bývalých práv.

V. 3. Roucha „nečistá" znamenají tu mravní, společenský i hmotný úpadek kněžstva, jež Josue zastupuje a představuje. — V tom, že Josue „stál před andělem Hospodinovým" (v. 1.) lze viděti jeho ochotu sloužiti Hospodinovi, jak byli činili jeho předkové.

V. 4n. „tento" anděl Hospodinův. — „těm, kteří stáli před ním" = andělům podřízeným. — „roucho na převlek" = nové, čisté, sváteční. Srv. Is 3, 22; 4 Král 5, 5. 22. — V. 4n došel nás poněkud porušen, i bývá podle LXX opravován. Hoonacker opravuje takto: „A on ujal slovo a řekl těm, kteří stáli před ním: „Odejměte mu roucha nečistá a oblecte jej v roucha na převlek; dejte mu čistý turban na hlavu!" Dali mu tedy čistý turban na hlavu a oblékli ho v roucha. Anděl pak Hospodinův stál a řekl mu: „Hle, odňal jsem s tebe nepravost tvou a oblékl jsem tě v roucha na převlek". „turban" velekněžská čepice (tiara), „roucha" = obřadný velekněžský šat. — Aby se kněžství obnovilo, potřebovalo všeobecného rozhřešení (absoluce generální), bylo veleknězi třeba nového posvěcení, nové investitury, jež připomínala svěcení Árona na poušti. (Buzy.)

V. 6n. Hospodinův anděl „zapřisahá" Josua a v něm veškero kněžstvo, aby věrně konalo svůj úřad, jejž mu Milosrdný zase svěřil. Srv. Lv 8, 35; Nm 1, 53; 3, 28. — Bůh mu za to úřad a práva s ním spojená zachová. „dům můj" = chrám. — „kteří tu stojí" = andělé (v. 4). Hebr však praví, že velekněz zařazen bude mezi anděly, ježto bude spravovati jménem Božím lidi podobně jako činí andělé. Sám Hospodin jej za takového (anděla) bude pokládati! (Jiní jinak.)

třiti. také ty budeš spravovati dům můj, opravovati budeš mé síně a dám ti průvodce z těch, kteří tuto nyní stojí. [8] Slyš, Josue, veleknězi, ty i druhové tvoji, kteří mají před tebou svá sedadla; jsouť to muži znamenající, že aj, já přivedu služebníka svého, Výhonek. [9] Neboť aj, kámen, který jsem položil před Josuem — na jednom kameni sedm očí jest — aj, já otesám jak se sluší a patří, praví Hospodin zástupů, a odejmu nepravost země této jednoho dne. [10] V ten den, praví Hospodin zástupů, bude každý zváti přítele svého pod vinný kmen a pod fík.

V. [8]. „druhové" Josuovi jsou kněží". — Místo „přivedu" možno hebr překládati: „přivádím". — „Výhonek" (hebr Çemach) se zřetelem na 6, 12. (4, 6—9) jest Zorobabel, pak ten, jejž Zorobabel předobrazoval — Mesiáš. (Podle jiných jest onen „Výhonek" výlučně Mesiáš). — Zorobabel sluje „služebník Hospodinův" a „Výhonek" (srv. Jer 23, 5; 33, 15), ježto byl dědicem slibů mesiášských. Srv. Agg 2, 23. — Zorobabel, pocházeje z královské dynastie Davidovců a (pro vynikající úřad, jaký měl po návratu ze zajetí a po něm) jsa veledůležitým článkem v jejím rodokmenu, zdědil sliby mesiášské, dané Davidovcům, ne však tak, aby se na něm splnily, nýbrž aby — je odevzdal dále svým potomkům, z nichž jeden všecky ty sliby splněné na sobě soustředí. Vrstevníci Zorobabelovi byli si této jeho důstojnosti tak živě vědomi, že sliby, dané rodu spojovali s jeho osobou tak úzce, jakoby již Zorobabel bezmála sám byl Mesiáš. — Místo „Výhonek" překládá Vulg: „Vycházející" (jako slunce). Srv. Lk 1, 78. — Podle Vulg Josue a kněžstvo jsou předobrazem „znamenajícím" příštího Mesiáše. Hebr „ki" nemusí tu nutně znamenati „že" (protože neboť), jak Vulg. překládá, nýbrž může uváděti toliko následující přímou řeč; možno tedy překládati: „Jsou to lidé významní! Aj, já přivádím sluhu svého, Výhonek!" — O lidech, kteří jsou náznačným znamením věcí budoucích srv. Is 8, 18; Ez 12, 6; 24, 24. Josue a kněží, v Josuovi očištění a do úřadů uvedeni (v. 1—5) znamenají obnovu bohoslužby a znovuzřízení chrámu. (Hoonacker.) Také bohoslužby a chrám byl předobrazem dokonalejší bohoslužby, kterou zavede Mesiáš! — Zorobabela nepřivedl sice Hospodin teprve r. 519., kdy Zach toto vidění měl; aniž Josue dostal velekněžská roucha teprve tohoto roku! Ten i onen byli vlastně uvedeni do svých úřadů již tehdy, kdy se postavili v čelo karavany zajatců, vracejících se z Babylonie do Palestiny. Vidění Zacharjášovo zpřítomňuje zde událost již minulou jako bývá v divadle; vyslovuje tu minulou událost způsobem na výsost názorným; jinými slovy Bůh potvrzuje videm Zacharjášovým zevně to, co byl již prve neviditelně, ale skutečně ustanovil (Buzy).

V. [9]. „Neboť" možno vypustiti podobně jako ve v. 8. (uvádí toliko následující výrok). Místo „jednoho dne" možno překládati „téhož dne". — (Kámen neotesaný, před veleknězem ležící podle některých znamená ústavu, (bohovládu) starozákonnou, zejména kněžství, nedokonalé, nehotové, jehož nemůže Josue zdokonaliti a na vrchol vývoje přivésti; aby se tak stalo, třeba, by přiveden byl jiný služebník Boží — Mesiáš. (Knabenbauer). Sedm očí Božích na kámen upřených znamená Prozřetelnost Boží, která bdí a pečuje o církev starozákonnou, která ji přivede na vrchol slávy. Srv. 4, 10. (Někteří se domnívají, že je tu narážka na sedm radů králův perských, kteří sluli „královy oči".) Ježto pak Zjev (5, 6.) popisuje sedmero očí Božích jakožto sedmero andělů poslaných do celého světa, vidí někteří v sedmi očích zde uvedených sedmero andělů, kteří se zvláště zajímají o království Boží na zemi, podporujíce jeho vývoj. Bůh užívá jejich služeb, avšak hlavní díl práce si vyhradil sám: „aj já otesám... založím církev neobyčejné krásy. — „Nepravost" země odnímati mělo kněžstvo S. z.; nemohlo však dokonale smířiti člověka s Bohem; učiní tak Výhonek — Mesiáš (Knabenbauer). Jiní však vidí v „kameni" vrcholný kámen ve štítě rozestaveného chrámu (4, 7). (Sedm očí znamená prý sedmero ploch kamene, na němž budou přiměřené ozdoby vytesány. Hoonacker.) Jiní jinak. Buzy vykládaje „sedmero očí" přidává se k Steenovi, že znamenají „tajemnou Prozřetelnost" a dodává: Prozřetelnost, plnou péče o ozdobu posledního kamene, náznaku to dokončeného chrámu. — V ten den, kdy bude dokončena stavba chrámu, počne doba dokonalého smíru Hospodina se svým lidem („země této" = Palestiny).

V. [10]. líčí štěstí národa, až bude postaven chrám, barvami, jimiž bývá kreslena doba mesiášká. Srv. Mich 4, 4; 3 Král 4, 25. Jako výše byl pojem Mesiáše úzce spojen s osobou Zorobabelovou, tak zde blaho mesiášské jest úzce spojeno se šťastnou dobou po dostavění Zorobabelova chrámu.

5. Páté náznačné vidění: Zlatý svícen mezi dvěma olivami (4, 1—14).

Hlava 4. — [1] Poté anděl, jenž mluvil se mnou, vrátil se a vzbudil mne jako člověka, jenž vzbuzen bývá ze sna. [2] A řekl mi: „Co vidíš?“ Odpověděl jsem: „Mám vidění — ai, svícen, celý ze zlata; na vrchu jeho je příslušná báň na olej; a sedm lamp k němu patřících na něm jest; také sedm trubic (z báně na olej jde) do lamp, které jsou na vrchu jeho. [3] A dvě olivy jsou nad ním; jedna po pravé straně báně na olej, a jedna po levé (straně) její. [4] I ujal jsem slovo a řekl jsem andělu, jenž mluvil se mnou: „Co jsou tyto věci, pane můj?“ [5] Anděl, který mluvil se mnou, mi odpověděl: „Což nevíš, co ty věci jsou?“ I řekl jsem: „Ne, pane můj!“ [6] Tu se ujal slova a řekl mně: „Toto jest slovo Hospodinovo k Zorobabelovi: Ne mocí, ani silou, ale duchem mým, praví Hospodin zástupů! [7] Co jsi ty, horo vysoká,

---

Hl. 4. — V. 1. Andělský průvodce Zacharjášův vykládal mu posledně vid, popsaný 2, 1 n; při předchozím vidu (hl 3) s jeviště zmizel, proto nyní „se vrací“ (Hoonacker). — Zach byl zabrán do vidu, jejž níže líčí, jako člověk, zabraný spánkem; anděl ho z tohoto soustředění mysli vyburcoval. Nespal tedy Zach! (Anděl, který se nevzdálil, dává novou známku své přítomnosti, proto jest řečeno, že „se vrátil“. (Sanchez.)

V. 2. Svícen, jejž Zach viděl, podobal se sedmiramenému svícnu svatyně mojžíšské. Lišil se od něho toliko tím, že lampy jeho nenapájeli olejem přímo posluhující kněží (jako ve svatyni mojžíšské), ale že měl na svem vrcholu zvláštní baňatou nádržku na olej (olejnici) který stékal z ní po sedmi trubicích do lamp. — Srv. Ex 25, 31—40; 37, 17—23.

V. 3. Ty olivovníky stály po obou stranách řečeného olejojemu, za svícnem, převyšujíce jej, proto stály „nad ním“. Níže ve v. 14 podán jest výklad: dvě olivy stojící nad svícnem znamenají Zorobabela a Josue. Se zřetelem na souvislost s videm předcházejícím (uvedení velekněze a v něm kněžstva vůbec do uřadu) a s videm hl 6. (korunování jeho), jakož i se zřetelem na časové poměry, za nichž Zach tento vid měl, běží tu o poměr Zorobabela a Josua ke stavbě nového chrámu: Zorobabel stará se o hmotné postavení chrámu, Josue pečuje o duchovní vybavení jeho: o řádnou bohoslužbu v něm. — Co znamená sedmero lamp, vyloženo jest níže ve v 10b. — Co znamená svícen, není tu řečeno výslovně a proto bývalo vykládáno velmi pestře. Nejlépe přiléhá k souvislosti výklad Buzyho, že svícen znamená chrám, který je stavěn; totéž znamená poslední závěrečný kámen (svorník), který bude položen do vrchního rohu štítu (tedy „rožní“, „úhelný“ v tom smyslu) jímž bude chrám dokončen. Důsledně sedmero lamp na svícnu znamená Prozřetelnost, upírající pečlivě zraky na rozestavěný chrám, aby byl co nejdříve dostavěn.

V. 5. Podiv andělův, že se Zach nemůže dovtípiti, co vidění znamená, budí pozornost proroka, jeho příštích posluchačů a čtenářů; spolu kárá nedostatek důvěry v pomoc Boží. Kdyby byl Zach (jeho soukmenovci) plný naděje, že chrám přes všecky překážky přece jen s pomocí Boží bude šťastně dostavěn, pochopil by, co vidění znamená.

V. 6. Slovo Boží k Zorobabelovi jest výklad vidění (Jer). — Poměry jsou ovšem takové, že nelze mysliti na to, že by chrám mohl býti dostavěn prostředky lidskými, vojenskými, diplomatickými atd; („ne mocí, ne silou), avšak mocí Boží („duchem mým“) chrám postaven bude! Srv. Mich 5, 10—14; Sof 3, 17; Is 40, 4; 49, 11; Jer 51, 25.

V. 7. Jest pravda, překážky, jež se Zorobabelovu podniku nakupily do cesty, vzrostly jako „hora“; avšak „duch Hospodinův“ tu horu srovná se zemí! Zorobabel vytáhne (z lomu?) na lešení poslední kámen, aby jej dal položiti do nejvyššího rohu štítu, čímž bude chrám dokonán. Je to týž kámen, jenž ležel ještě neotesaný v předchozím vidu před Josuem (3, 9) Bude to chvíle radostná. Dosud v Palestině provázejí kladení posledních kamenů do klenby střídavými radostnými písněmi. Podobně budou zpívati neb aspoň volati vrstevníci Zorobabelovi, až bude kladen do vrchu štítu hotového chrámu poslední kámen!

před Zorobabelem? Rovinou budeš! On vytáhne poslední kámen za volání: Zdař Bůh, zdař Bůh!"

[8] A Hospodin mě oslovil řka: [9] „Ruce Zorobabelovy založily tento dům, a ruce jeho jej dokonají, i zvíte, že Hospodin zástupů poslal mě k vám. [10] Neboť ti, kteří pohrdali dny malými, veseliti se budou, až uvidí vybraný kámen v ruce Zorobabelově. — Sedmero těchto (lamp) jsou oči Hospodinovy, jež krouží po celé zemi." [11] Tu jsem chopil slovo a řekl jsem mu: „Co jsou tyto dvě olivy, po pravé straně svícnu a po levé straně jeho?"

[12] A opět jsem chopil slovo a tázal jsem se ho: „Co jsou ty dvě větve oliv, jež jsou vedle dvou zlatých nálevek, v nichž jsou trubice ze zlata?"

[13] I řekl mi: „Zda (skutečně) nevíš, co tyto věci jsou?" Odpověděl jsem: „Ne, pane můj!" [14] Tu řekl: „To jsou dva (muži) pomazaní olejem, kteří stojí před Panovníkem veškeré země."

V. 8—10a opakují předchozí myšlenku. Mluví tu anděl, jak vyplývá z věty: „zvíte, že Hospodin zástupů poslal mne". — Zorobabel položil základy k novému chrámu druhého roku po příchodu zajatců (Esdr 3, 8 - 13). Brzy však stavba byla od nepřátel překažena a odpočívala až do druhého roku krále Daria (Esdr 4, 1—5. 24.) Po napomínáních Aggeových měsíce šestého a sedmého téhož roku (Agg 1, 1—2, 10) toto vidění Zacharjášovo (osmého měsíce téhož roku) dodalo vrátivším se zajatcům nové chuti a síly do další práce.

V. 10. „Malé" byly dny, kdy Zorobabel kladl základy a kdy bylo mu stavbu přerušiti, ježto se za těch dnů nemohl ničím „velikým" vykázati; byly to dny truchlivosti. Avšak ti, kteří kdysi malomyslněli, neměli naděje, že z těch malých počátků něco velikého vzejde, budou se radovati, až uzří Zorobabela, an klade na vrchol chrámového štítu vybraný (úhelný) kámen, který dovrší veliké dílo chrámové stavby. — O sedmi očích srv. výše 3, 9; Zjev 5, 6. — Buzy se domnívá, že Zach měl napsané vv. 6—10a prve nežli se mu dostalo vidění, v této hlavě (4.) popsaného; když se mu ho dostalo a když je popisoval, shledal podobnost významu jeho s tím, co již měl napsáno (v. 6—10a), i použil tohoto staršího úryvku k výkladu nového vidu, aniž úryvek slohově přizpůsobil k novému prostředí, do něhož jej vložil. Tím vykládá Buzy slohovou nesrovnalost tohoto místa; Hoonacker ji odstraňuje tím, že v 6b—10a přemísťuje za hl. 3. (Jiní jinak).

V. 11. jest otázka, na niž odpověď dává teprve v. 13. V. 12. ruší souvislost v. 11 s v. 13n; uvádí otázku, na kterou není podána odpověď. Bývá proto právem pokládán za glosu. Chce vyložiti, odkud se bere olej v báni tím, že olivy stojící po stranách nádržky jí dodávají své plody, jejichž olej pak teče do lamp; to však by mohlo znamenati, že Prozřetelnost jest jaksi závislá, podrobena Zorobabelovi a Josuovi; věc možno vykládati také v ten rozum, že Bůh dává svou všemohoucnost do služeb svých vyvolenců, aby dokonal svá díla. Ostatně v naznačeném vidění není závislosti lamp na olivách. Lampy jsou na svícnu, aby naznačily, že Prozřetelnost bdí nad novou stavbou chrámu; olivovníky vládnou nad svícnem na znamení, že Zorobabel a Josue jsou postaveni v čelo posvátné stavby. Ačkoli ve skutečnosti Zorobabel a Josue s Hospodinem spolubůsobí, zdají se v náznaku činnost Hospodinova a řečených dvou mužů býti dvě činnosti nezávislé. (Buzy)

V. 12. „větvě" plné oliv, jež dodávají svůj tuk na výrobu oleje. Kde a kdo ten olej lisuje, není řečeno. Vylisovaný olej zachycují dvě nálevky, jež jej odvádějí po dvou trubicích zlatých (s každé strany po jedné podle počtu dvou olivovníků) do báně, která tím zlatým mokem živí sedmero lamp.

V. 13. srv. s v. 5.

V. 14. „pomazaní olejem" a tím zasvěceni Hospodinu: pomazané hlavy, posvátné osoby, jako bývali králové a velekněží. — „stojí před" sloužíce mu ochotně. — Zach tu předpokládá pomazání velekněze jako věc známou z dob starších, nelze tedy tvrditi právem, že zákon Ex 29, 7 nn vznikl teprve po návratu ze zajetí! Podle 3, 4nn byl Josuovi odevzdán úřad velekněžský pouze tím, že byl oblečen v roucha příslušná, nikoli však pomazán posvátným olejem; to souvisí s podáním židovským, že velekněží po zajetí nebyli již pomazáváni olejem·

6. Šesté náznačné vidění: Létající kniha kleteb (5, 1—4).

Hlava 5. — [1] Opět jsem zdvihl oči a měl jsem vidění: Aj, letící závit knižní. [2] I tázal se mne: „Co vidíš?“ Odpověděl jsem: „Vidím letěti knižní závit, dvacet loket dlouhý a deset loket široký.“ [3] Tu mi řekl: „Toť jest kletba, která vychází na povrch veškeré země; neboť každý zloděj, jak tam psáno jest, bude trestán, a každý křivopřísežník bude od nynějška taktéž trestán. [4] Pošlu ji, praví Hospodin zástupů, i přijde do domu zloděje a do domu toho, jenž přisahá skrze jméno mé křivě, a usadí se v domě jeho, a stráví jej i s dřívím a kamením jeho.“

7. Sedmé náznačné vidění: Žena ve džbáně odnešena (5, 5—11).

[5] Anděl, který mluvil se mnou, ukázal se a řekl mně: „Zdvihni oči a viz, co je to, co se ukazuje?“ [6] I tázal jsem se: „Co je to?“ Odpověděl: „Je to džbán, co se ukazuje.“ A dodal: „Toť jest nepravost jejich v celé zemi.“ [7] Tu — aj, olověná poklička se zdvihla, a aj —

Znamená tu tedy „pomazání“ posvátnost a vznešenost Zorobabelovu pro jeho moc politickou a posvátnost Josuovu pro jeho moc náboženskou. Jako již výše (hl 3.) Josue zastupoval kněžství vůbec, tak v Zorobabelovi a Josuovi lze viděti i zde zástupce dvojí moci, které svěřil Hospodin správu svého lidu: moc státní a moc církevní.

Hl. 5. — Judsko bude vzkříšeno. Jerusalem a nový chrám vstane ze zřícenin. Dvojí moc, náboženská i politická budou obnoveny. Tak podle předešlých vidů. K té obnově patří také mravní obrod vrátivších se zajatců; o tom mluví dvě další vidění (hl 5).

V. 1. Ve vzduchu vznášel se před zraky prorokovými rozvinutý (nejspíše pergamenový) závit, popsaný, jejž bylo lze ovinouti kolem jedné, nebo kolem dvou hůlek.

V. 2. 20 loket = asi 10 metrů; číslice naznačují značné rozměry knižního závitu, sotva však mají jiný náznačný význam. Možno, že číselný poměr jest vzat z rozměrů svatyně podobně jako byl vzat sedmiramený svícen z jejího nářadí. — Značné rozměry „knihy“ mají snad upozorniti na množství dlouhých kleteb, jež jsou v ní napsány. Srv. Dt 27, 14 nn.

V. 3. Smysl vidu: „Jako se vznáší nad zemí veliká kniha, obsahující množství dlouhých kleteb, tak bude se ustavičně nad Palestinou (= „nad povrchem veškeré země“) vznášeti samá kletba, aby každou chvíli se snesla na kteréhokoli hříšníka. — Za příklad hříšníků uvedeny tu dva druhy: zloději a křivopřísežníci. Místo „potrestán“ možno překládati určitěji: „vyhnán“ a místo „od nynějška“ možno přeložiti: „odtud“, t. j. z Palestiny. — Proto však netřeba souhlasiti s Hoonackerem, že má prorok na mysli hříchy Judovců před zajetím! Ani vrátivší se zajatci nebyli bez chyb, jak lze se dočísti v knihách Esdr. Hospodin chce prorokovi ukázati, že bude bdíti nad novou obcí Judskou, aby byla mravnější než bývala před zajetím. Dokonale splnila se tato Boží přípověď za dob mesiášských. Srv. Mal 3, 2; Mt 3, 12.

V. 4. „ji“ kletbu, jež bude ničiti jako bývalo v obyčeji, byla-li na koho uvalena klatba, „cherem“. Srv. Jos 7, 1. — „křivopřísežník“ uveden za příklad těch, kdož nedbají povinností vůči Bohu, „zloděj“ uveden za příklad těch, kdož ruší řád společenský.

V. 5. Smysl vidu: Jako „efa“ (t. j. nádoba na sypké věci, obsahující 36 litrů (tedy asi tolik jako americký bušel (35 litrů), a jako žena v ní dřepící jest odnešena do Babylonie, tak bude i bezbožnost z obce vrátivších se Judovců vynešena do vyhnanství, aby se již nikdy nevrátila... Tento vid rozvádí a stupňuje vid předchozí (létací kniha).

V. 6. Staří ukládali obilí do hliněných džbánů. — „jejich“ = Judovců, vrátivších se z Babylonie. — Místo „nepravost“ má hebr „oko“ t. j. podoba; kritika však jednomyslně opravuje to slovo podle LXX v „nepravost.“

V. 7. „seděla“ na bobku (Buzy). Jak zřejmo, chtěla se uvězněná nepravost ze džbánu dostati ven, anděl však ji strčil zpět a přikryl těžkým olověným dýnkem, jehož nemohla hlavou zdvihnouti.

jedna žena seděla ve džbáně. [8] I řekl: „To jest bezbožnost.“ A strčil ji do džbánu a spustil olověnou pokličku na otvor jeho. [9] Když pak jsem zdvihl oči, viděl jsem: aj, dvě ženy se objevily; vítr byl v křídlech jejich; a měly křídla jako křídla čapí; i zdvihly džbán mezi zemi a nebe. [10] Tu jsem se tázal anděla, který mluvil se mnou: „Kam tyto nesou ten džbán?“ [11] On mi odpověděl: „(Jdou), aby mu vystavěn byl dům v zemi Sennaar, a tam aby pevně postaven byl na svém ložisku.“

8. Osmé náznačné vidění: Čtyři vozy (6, 1—8).

Hlava 6. — [1] Opět jsem zdvihl oči a měl jsem vidění: Aj, čtyři vozy vyjížděly z prostředku dvou hor, a ty hory byly hory měděné. [2] V prvním voze byli koně ryšaví, ve druhém voze koně vraní, [3] ve třetím voze koně bílí a ve čtvrtém voze koně strakatí — silní. [4] I chopil jsem se slova a řekl jsem andělovi, jenž mluvil se mnou: „Co jsou tyto věci, pane můj?“ [5] Anděl odpověděl a řekl mi: „To jsou čtyři větry nebeské, jež přicházejí, aby se postavily před Panovníka veškeré země. [6] (Vůz), v němž jsou koně vraní, jede do země severní, (koně) bílí jdou po nich, a strakatí jdou do země jižní. [7] Ti, velmi silní, vyjeli a snažili se vyraziti, aby zjezdili všecku zemi.“ I řekl (Hospodin): „Jděte a zjezděte zemi!“ I zjezdili zemi. [8] I povolal mne a mluvil ke mně řka: „Aj, ti, kteří vyjíždějí do země severní, upokojí ducha mého v zemi severní.“

V. 9. Dvě ženy jsou vykonavatelky vůle Boží; mají křídla, by snáze přenesly nepravost, mají křídla čapí, aby vykonati mohly tu dalekou cestu. Jiného významu náznačného nemají. (Buzy.)

V. 11. Sennaar = Babylonie. Srv. Gn 10, 10. — Z té země se Judovci vrátili, z té země přinesli si ještě něco mravních nedostatků, a ty dlužno z obce nové vzdáliti tam, kam patří, a kde je měli Judovci nechati. — Velikou radostí bylo Judovcům, že efa, t. j. bezbožnost opouští Palestinu; že však byla odnesena právě do Babylonie, aby tam mezi pohany na vždy zůstala, bylo pro ně dvojnásobnou radostí (Buzy). — Místo „aby postaven byl“ lépe: „aby postavily“ ty ženy řečený džbán. — Džbány vybíhaly dole do hrotu, i bylo třeba, by byla pro ně zvláštní ložiska (nízké stojany), do kterých bývaly zapouštěny, měly-li státi. — „dům“ může znamenati chrám nebo hrobku, a „džbán“ může znamenati hliněnou — rakev. Byla by tedy bezbožnost na vždy v Babyloně pohřbena. (Babyloňané užívali rakví hliněných. Někdy užívali staří místo rakví — hliněných džbánů). — „pevně“ zdá se býti glosa.

Hl. 6. — V. 1. Tento vid podobá se velmi vidu prvému (1, 1 nn). — „dvou hor“ posluchačům Zacharjášovým známých, nejspíše Sionu a Olivové hory; kov, z něhož ty hory (ve vidu) jsou, znamenají pevnost nového Jerusalema.

V. 2n. „silní“ nejlépe vztahovati na koně všech čtyř barev. (Buzy.)

V. 5. Čtyři vozy nebo čtyři věry jsou nástroje, kterých Prozřetelnost používá vykonávajíc své úradky, jako jsou andělé, lidé nebo přírodní živly. (Buzy). Srv. Zjev 6, 4—8. — Místo „aby se postavili...“ správněji podle hebr: „když se byli představili Panovníkovi celého světa“, jemuž byli podávali zprávu o tom, jak vykonali své poslání. — Srv. Jer. 49, 36; Ez hl 1. (Staří viděli ve čtyřech větrech, řízených nebeskými duchy, moci ve službách Hospodinových (Hoonacker).

V. 6. nedošel nás neporušen, i bývá všelijak opravován. Buzy doplňuje před v. 6: „Koně ryšaví jedou do země východní.“ — Místo „po nich“ dlužno čísti: „do země západní“. — Srv. v. 2 n.

V. 7. „Ti“ (koně všech barev) jeví velikou snahu, by posláni byli od Hospodina na novou výpravu. Hospodin jim vyhovuje novým rozkazem, aby zjezdili a ohledali celý svět.

V. 8. Anděl povolal Zacharjáše. Důsledně místo „mého“ dlužno čísti: „Hospodinova“. — „země severní“ = Babylonie, která tehdy sice byla již ztratila samostatnost, podrobena byla Dariovi Hystaspovu, přece však dosud

9. **Náznačný úkon: Korunování velekněze** (6, 9—15).

[9] Hospodin mne oslovil a řekl: [10] „Vezmi od zajatců, od Holdaje, Tobiáše a Idajáše — kteří přišli z Babylonie v tento den do domu Josiáše, syna Sofonjášova, do něhož půjdeš a vstoupíš — [11] vezmeš zlato a stříbro, uděláš korunu a vstavíš ji na hlavu Josua, syna Josedechova, velekněze. [12] A mluviti budeš k němu takto: Toto praví Hospodin zástupů: Aj, muž Výhonek jméno jeho, pod ním bude to vyháněti, a (on) vystaví chrám Hospodinu. [13] On zbuduje chrám Hospodinu, velebně se ponese, a seděti, panovati bude na svém trůně; kněz bude na trůně svém, a rada pokoje bude mezi těmi dvěma. [14] A bude koruna Helemovi, Tobiášovi, Idajášovi a Hemovi, synu Sofoniášovu, na památku v chrámě Hospodinově. [15] A ti, kteří daleko jsou, přijdou a pracovati budou na stavbě chrámu Hospodinova. I zvíte, že Hospodin zástupů poslal mne k vám. Bude pak to, jestliže ochotně slyšeti budete hlas Hospodina, Boha svého.

---

i pode jhem perským, ačkoli klesala, žila. B u d e k l e s a t i d á l e a d á l e z a t r e s t, že utlačovala kdysi lid Hospodinův. Ten trest vykoná s p ř e ž e n í k o n í v r a n ý c h, a tím u k o j í r o z h n ě v a n o u s p r a v e d l n o s t B o ž í. — Zdali podobně činili ostatní koně v končinách jim vykázaných, t. j. zdali také trestali nebo jen vyšetřovali, není tu řečeno — Možno, že č e r n á barva vraných koní jest v nějakém spojení s t m a v ý m severem a s temnem pohromy, která stihne Babylonii. Srv. Is 13, 20.

V. 9—15. podává náznačný úkon, který podle většiny vykladačů prorok s k u t e č n ě (ne toliko ve vidění) v y k o n a l, třebaže není ve znění Písma výslovně řečeno, že se tak stalo.

V. 10 n. Z Babylonie přišla trojčlenná deputace Judovců (kteří tam zůstali) a přinesla s sebou zlato a stříbro, ve prospěch pokladu nového chrámu; ubytovala se v domě J o s i á š o v ě. — „k o r u n u“ sestávající z několika kruhů, takže se zdálo, že je to n ě k o l i k k o r u n v sobě — „u d ě l á š“ = dáš udělati. — (Místo „v s t a v í š j i n a h l a v u“ Hoonacker čte „p o l o ž í š j i p ř e d . . .“ takže by vlastně měla býti vložena na hlavu Z o r o b a b e l o v u! Josue měl ji posvětiti! Srv. výše 3, 9 a. (Není však třeba znění v tomto smyslu měniti.)

V. 12. „k n ě m u“ — veleknězi Josuovi. — „V ý h o n e k“ = Zorobabel, dědic slibů mesiášských a předobraz Mesiášův, jako výše 3, 8. — Sluje „v ý h o n e k“, ježto z něho vyžene, vyroste vznešené potomstvo (nejvznešenější potomek jeho = Mesiáš).

V. 13. k n ě z = korunovaný velekněz Josue. Mezi Zorobabelem a Josuem bude vlásti dokonalá shoda a svornost (= „r a d a p o k o j e m e z i t ě m i d v ě m a“). Josue však si korunu nenechá na hlavě, ale uloží ji ve chrámě, kde bude (jakožto votivní dar) připomínati své dárce. — Podle hebr bude Josue seděti na svém trůně jakožto rovnocenný Zorobabelovi; podle LXX bude seděti Zorobabelovi „p o p r a v i c i“; netřeba dávati přednost překladu řeckému před zněním hebrejským.

V. 14. Místo „H e l e m o v i“ dlužno souhlasně s v. 10. čísti: „H o l d a j o v i“ — Místo „H e m o v i“ dlužno čísti „J o s i á š o v i“, nebo lze „a H e m o v i, s y n u S o f o n i á š o v u“ pokládati za glosu.

V. 15. Jako přišli právě t ř i zástupci zajatců, „k t e ř í d a l e k o j s o u“, aby podporovali stavbu chrámu, tak budou i příště zajatci babylonští příspěvky pamatovati na stavbu chrámu jerusalemského. Z toho, že se splní tato slova, budou moci vyvozovati, že anděl mluvil jménem B o ž í m. — Srv. 2, 9. Poslední věta v. 15. jest předvětí, jehož závětí se ztratilo. — „t o“ není v hebr! — Zacharjáš korunováním velekněze neprohlásil jej za světského panovníka, kterým byl přece Zorobabel! Koruna, (jež ostatně ani neměla zůstati na hlavě veleknězově) neznamenala nic jiného, nežli jeho d u c h o v n í (náboženskou) s v r c h o v a n o s t! Srv. vid prorokův 4, 1—14 (dvě olivy = dva mocnáři, jeden politický, druhý náboženský). — Náznačný úkon (v. 9—15) pokračuje v řadě velikých vidění předešlých, která jej připravovala, zejména 3, 1—10; 4, 1—14. Tento úkon je všecky převyšuje svou s k u t e č n o s t í a v e ř e j n o s t í. Kdyby byl Zach neučinil nic než tento úkon, zaujímal by význačné místo v dějinách obnovené obce židovské. Zasluhoval by,

DÍLU PRVÉHO ČÁST DRUHÁ:

Kterak se připravovati na příští spásu (hl 7 n).

Poselství z Betelu (?) přichází otázat se kněží a proroků, dlužno-li dále zachovávati půst na památku národního neštěstí, jež stihlo Židy pádem Jerusalema a říše Judské r. 587. (7, 1—3). Hospodin odpovídá, že řečeného postu nepřikázal, ale že přikazoval jiné věci (7, 4—7). Ať zachovávají Hospodinovy příkazy, ježto byl nucen otce jejich potrestati zajetím za to, že jich nedbali (7, 8—14). Starší proroci oznamovali, že Hospodin, až si Židé odpykají svůj trest, vrátí jim svou přízeň; slibovali jim věci, které, jak jest nyní viděti, již se plní (8, 1—17). Dny postu ať ustoupí tedy dnům radosti a veselí (8, 18—23).

Hlava 7. — [1] Léta čtvrtého Daria krále oslovil Hospodin Zachariáše; čtvrtého dne měsíce devátého, to jest kasleuu. [2] Poslali totiž do domu Božího Sarasara a Rogommelecha s mužstvem jeho, aby usmířili (si) Hospodina, [3] aby se otázali kněží domu Hospodina zástupů a proroků takto: „Zdali mám pokání činiti pátého měsíce a (postem) se posvěcovati, jako jsem činil již po mnoho let?“

[4] Hospodin mě tedy oslovil a řekl: [5] „Mluv ke všemu lidu země

---

aby byl postaven po bok Mojžíšovi, jenž uvedl v úřad velekněze, po bok Samuelovi a Eliseovi, kteří nastolili krále (Buzy).

Hl. 7. V. 1. Bylo by to v sobotu dne 7. prosince r. 518. před Kr (Kugler.) — Od doby, kdy se dostalo Zacharjášovi prvního vidu, uběhly asi 22 měsíce (Zach 1, 7), tedy bezmála dva roky. — Co Hospodin tehdy Zacharjášovi vnukl, uvedeno jest níže ve v. 4 nn. Před tím podán jest námět, který přiměl Hospodina k tomu, aby skrze Zacharjáše promluvil (v. 2 n).

V. 2. Sareser (a Rogommelech?) byl posel, snad i velmož obyvatelstva původu israelského, které bylo po r. 587. zůstalo v Palestině a živě se zajímalo o nešťastný osud, který potkal Jerusalem, jeho chrám, říši Judskou a vše, co s ní souviselo; snad byl Sareser zástupce náboženské obce betelské. (Je to jméno assyrské (babylonské); srv. 4 Král 19, 37; Is 37, 38). — V obci betelské vládly asi poměry jako v Samařsku, byl tedy Sareser jakýsi zástupce Samařanů (Samaritánů). — Místo vlastního jména „Rogommelech“ jest asi lépe čísti obecné jméno „rabmag“ nebo „důstojník krále“ (perského), původu židovského, nebo pod. Srv. Jer 39, 3; — „do domu Božího“ není jisto, třebaže věcně dává dobrý smysl. — „aby si usmířili“ obětmi, podanými v domě Hospodinově. Srv. Esdr 4, 2. — Dotaz podávají toliko někteří; ježto však věc týká se všech Židů, Hospodin ukládá prorokovi ve v. 5., aby odpověď oznámil všemu lidu i kněžstvu. Srv. 8, 13. 19.

V. 3. „proroků“ Aggea a Zacharjáše. — Kněží byli povolaní vykladači zákona (Os 4, 4 nn). — Lid, který byl po pádu Jerusalema zůstal v Palestině, zavedl pravidelný půst každý pátý měsíc na památku toho, že ten měsíc byl pobořen Jerusalem i chrám r. 587. Srv. Jer 52, 12 n. — Srv. níže v. 5; 8, 19. — Dotaz byl vzbuzen úvahou, že snad nyní, kdy se lid vrátil již ze zajetí, kdy stěny chrámu jerusalemského rostou ze země a dovolují se domnívati, že stavba bude brzy dokonána, že snad nyní Hospodin již se na svůj lid nehněvá, že tedy netřeba hněv jeho řečeným postem usmiřovati. — „po mnoho let“, co trvalo zajetí; okrouhle podán počet roků níže ve v. 5.

V. 4 n. Půst sedmého měsíce byl zachován na památku vraždy Godoliáše. (Jer hl 41, 4 Král 25, 25 nn). — Toho postu Hospodin nebyl přikázal; jiné věci žádal od otců nynějších Židů; ten půst si zavedli Židé sami, aby si ulevili, aby jim zmírnili svůj bol, nezavedli ho tedy „pro Hospodina“; jako když jedí nebo pijí (v. 6) činí tak pro svou potřebu, tak cítili i Židé potřebu jakousi zavésti řečené posty. Ježto jich Hospodin nepřikázal tehdy, nepřikazuje jich ani nyní. Naopak poměr národa k Hospodinu jest nyní takový, že místo postů dlužno se radovati! (8, 18 n). Vždyť se Hospodin již nehněvá (8, 9 nn). Vždyť tak, jako byl skrze staré proroky hrozil a ty hrozby splnil, tak také sliboval, že národ obnoví a doba té obnovy je právě tu (8, 1—8): lidu dopřáno vrátit se ze zajetí, založit novou obec náboženskou i politickou, stavěti a bohdá brzy dostavěti chrám, zavésti zase pravidelnou bohoslužbu — toť vesměs důkazy, že se Bůh již nehněvá

i ke kněžím takto: Když jste se postívali a pokání činili pátého a sedmého (měsíce) po těchto sedmdesát let, zdali jste zachovávali ten půst mně? [6] A když jste jedli a pili, zdali jste nejedli sobě a zdali jste nepili sobě samým? [7] Zdali nejsou (toto) slova, která mluvil Hospodin skrze předešlé proroky, když ještě Jerusalem byl obýván, kdy byl v blahobytu on i města vůkol něho, když (ještě) na jihu i na nížinách bydleno bylo?"

[8] Oslovil tedy Hospodin Zachariáše takto: [9] Toto praví Hospodin zástupů: „Suďte spravedlivě a prokazujte druh druhu lásku a milosrdenství. [10] Vdovy a sirotka, cizince a chuďasa neutiskujte, a nic zlého ať druh druhu nemyslí ve svém srdci." [11] Ale nechtěli dbáti, odvrátili vzpurnou šíji, a zatvrdili své uši, aby neslyšeli. [12] Učinili ze srdce svého takořka křemen, aby neslyšeli zákona a slov, která (jim) poslal Hospodin zástupů svým duchem skrze předešlé proroky, i rozhněval se velmi Hospodin zástupů. [13] Proto jako mluvil a neslyšeli, „tak volati budou a nebudu slyšeti" — praví Hospodin zástupů. — [14] A rozptýlil jsem je po všech královstvích, kterých neznali, zpustla pak země po nich, že nebylo kdo by tudy šel tam nebo sem; obrátili zemi rozkošnou v poušť.

Hlava 8. — [1] Tu promluvil Hospodin zástupů takto: [2] Toto praví Hospodin zástupů: „Horlím pro Sion horlením velikým, s roztrpčením velikým horlím pro něj." [3] Toto praví Hospodin zástupů: „Vrátil jsem se na Sion, a bydliti budu v Jerusalemě; Jerusalem bude slouti městem věrnosti a hora Hospodina zástupů horou svatou." [4] Toto

---

V. [7]. „slova", podává níže v. 9nn. — „jih" = Negeb. — „nížiny" = Šefela. Srv, Abd 19. — Zatvrzelost otců potrestal Hospodin pohromami, které byly Židy právě stihly; těmi jsou hříchy otců odčiněny, netřeba tedy pro ně dále se potomkům postit!

V. [8]. je úvod ke slovům předešlých proroků (v. 7), která podá níže v. 9nn.

V. [9n]. Srv. Is 1, 16n; 56, 1; 58, 6n; Jer 7, 5; Mich 3, 1; 6, 8; Am 5, 14n. a jj.

V. [11n]. Srv. Is 6, 10; 59, 1.

V. [13]. Srv. Jer 11, 11: Ez 8, 18.

V. [14]. Místo „rozptýlil jsem je" podle hebr: „rozptýlím je" (správně). Srv. Dt 28, 64; Jer 16, 13. — „zpustla země" — Palestina za doby zajetí babylonského. (Možno, že i Židé v Babylonii zachovávali posty, o kterých byla výše řeč).

Hl. 8. — V. [1]. Desetkráte jest opakováno v této hl: „Toto praví Hospodin zástupů"; V. 1—8 podává výtah slibů starších proroků.

V. [2]. První Boží výrok. — Hospodin miluje Sion (a národ israelský), jakožto svůj majetek; žárlí na něj; proto zase uváže se v jeho držbu; hněvá se na nepřátele Sionu, kteří jej zabrali. Srv. Ez 36, 5 nn.

V. [3]. Druhý výrok, s prvním úzce souvislý. — Když vydal Hospodin Sion Chaldům na pospas, zdálo se, že přestal na Sionu sídliti, že se odstěhoval; srv. Ez 10, 18; 11, 23; nyní se zase vrátil a již přebývá ve chrámu ještě nedostavěném a dává na jevo svou milostnou přítomnost; srv. Ez 43, 2. — Jerusalem bude městem Hospodinu věrným jako Is 1, 26. — Sion bude „horou svatou", ježto Hospodin ji posvětí: tím, že bude na ní sídliti, ji chrániti, že nedopustí již, aby byla znesvěcena jako se stalo r. 587. před Kr. — Srv. výše 2, 5. — Ta slova splnila se částečně po návratu ze zajetí, kdy Jerusalem zůstal již Hospodinovi věren, ježto vzdal se modlářství; dokonale však splnila se tato slova teprve v Jerusalemě Mesiášově, v katolické církvi, starým Sionem předobrazené a připravované. — Srv. Jer 31, 23; Ez 43, 7, 9

V. [4n]. jest obraz města, požívajícího pokoje, bezpečí. Lidé dosahují vysokého věku (známka Božího požehnání) a mohou klidně seděti na ulicích a užívati zbytku svého života; také mládeže veselé bude hojně. Srv. Jer 33, 22; Ez 10, 37; Os 1, 10; Mich 2, 12; obrazy starozákonnými vymalováno Boží požehnání v církvi katolické.

praví Hospodin zástupů: „Ještě seděti budou starci a stařeny na ulicích jerusalemských, a každý bude míti v ruce hůl pro stáří. [5] Ulice města plny budou chlapců a děvčat, hrajících si na ulicích jeho.“ [6] Toto praví Hospodin zástupů: „Bude-li se to zdáti nesnadné ostatkům tohoto lidu v ony dny, zdali bude se to zdáti nesnadné mně?“ praví Hospodin zástupů. [7] Toto praví Hospodin zástupů: „Aj, já vysvobodím lid svůj ze země východní i ze země na západ slunce. [8] Přivedu je, a budou bydliti v Jerusalemě; budou mi lidem a já jim budu Bohem v pravdě a spravedlnosti.“

[9] Toto praví Hospodin zástupů: „Silné buďte ruce vaše, vy, kteří slyšíte těchto dnů řeči tyto z úst proroků, kdy založen je dům Hospodina zástupů, aby chrám vystavěn byl. [10] Neboť před oněmi dny nebylo odměny pro lidi, nebylo odměny pro dobytek, vcházejícímu ani vycházejícímu nebylo pokoje pro soužení, a pustil jsem všecky lidi druha proti druhu [11] Nyní však nebudu nakládati já s ostatky lidu tohoto jako za těch dnů předešlých, praví Hospodin zástupů. [12] Ale símě (jeho) v pokoji bude; vinice dá plody své, země dá úrodu svou a nebesa dají rosu svou; učiním, že vlásti budou ostatky lidu tohoto všemi těmito věcmi. [13] Jako jste byli kletbou mezi pohany, dome judský a dome israelský, tak vysvobodím vás a budete požehnáním. Nebojte se! Buďte silné ruce vaše! [14] Neboť toto praví Hospodin zástupů: Jako jsem si usmyslil, že vás budu trápiti, když mě ke hněvu popudili otcové vaši — praví Hospodin — [15] a neměl jsem smilování: tak na-

---

V. 6. Srv. Jer 32, 17. 27. — „v ony dny“, kdy budou Israelité v zajetí, bude se zdáti stav jejich mnohým zoufalý; bude se zdáti, že jim nekyne nic jiného nežli národní smrt, od které žádná moc lidská nebude jich moci vysvoboditi.

V. 7n Srv. Jer. 30, 10. 22; 31, 7 nn; 32, 37. a jj. — Kterak se ta slova starších proroků splnila dnes, kdy jsou Židé již ze zajetí doma... Dokonale však splní se teprve za doby Mesiáše, který shromáždí duchovní Israelity ze všech dílů světa v jednu obec; srv. Jan 11, 52; Řím 11 26; Žid 12, 22.

V. 9. „řeči tyto“ = sliby dané skrze starší proroky, které opakoval výše Zach. — „prorok“, který žil, „kdy byl založen dům Hospodinův“ byl Zach; posluchači Zacharjášovi slyší opakovati sliby proroků starších za dnů, kdy se již počínají plniti, kdežto jejich předkové slyšeli ty sliby dávno před jejich uskutečněním. Oč šťastnější jsou tito nežli byli oni! — „aby chrám vystavěn byl“, jak se nyní stane a jak se také stalo r. 515. (Esdr 7, 5). — Zach má na mysli dobu skutečnou založení a stavby chrámu proti dobám starých proroků, kteří působili před zajetím a na počátku zajetí; srv. níže v. 10n; v. 13; v. 14n. (Hoonacker). Toto místo neodporuje Esdr 3, 8!

V. 10. „před oněmi dny“, kdy byly položeny základy ke chrámu (výše v. 9; Esdr 3, 8), tedy za doby zajetí, kdy panoval v Palestině nepořádek, nejistota, kdy nemohl Judovec věnovati se klidné práci, kdy nepřítel (= „soužení“) výtěžky práce bral, kdy dobytek nemohl býti bez obav pasen, ba ani pastvy dostatek neměl, kdy panovaly všelijaké spory a vády vnitřní; podobně se měli ti, kteří byli zavedeni do zajetí. — „pustil“ — dopustil jsem nesvornosti vnitřní. (Hoonacker). — (Jiní se domnívají, že „před těmito dny“ znamená dobu před počeltím další stavby chrámu, tedy dobu, kdy byli Židé za svou nedbalost stíháni neúrodou. Srv. Agg 2, 17 n).

V. 11. „Nyní“ — po návratu ze zajetí, kdy jsou již položeny základy ke stavbě chrámu, který utěšeně roste. — O „zbytku národa“ srv. Mich 4, 7. —

V. 12. „símě“, osení Židů budou klidně růsti, nepřítel nebude jich ničiti. Srv. Lv. 26, 16. — Srv. Os 2, 23; 14, 8; Am 9, 13. a jj. — (Srv. Agg 2, 19 n).

V. 13. O tom, že národ vyvolený byl za dob zajetí od pohanů proklínán a za kletbou stížený pokládán, a že s ním bylo podle toho také nakládáno, srv. Jer 24, 9; 25, 18; 42, 18; 4 Král 22, 19. — „požehnáním“ jako Gn 48, 20; Mich 5, 7; Sof 3, 16. — Konec v. 13 srv. s v. 9. — „dům judský a dům israelský“ = všecek národ, který byl v zajetí assyrském, babylonském nebo který byl zůstal v Palestině.

opak usmyslil jsem si v tyto dny, že dobře činiti budu domu judskému a Jerusalemu. Nebojte se! [16] Tyto jsou (však) příkazy, které budete zachovávati: Mluvte pravdu druh druhu, podle pravdy a spravedlnosti k pokoji suďte ve svých branách; [17] nikdo ať nemyslí nic zlého proti druhu ve svém srdci; a přísahy křivé nemilujte! Neboť to všecko mám v nenávisti, praví Hospodin."

[18] Hospodin zástupů mě oslovil a řekl: [19] Toto praví Hospodin zástupů: Půst čtvrtého a půst pátého a půst sedmého a půst desátého (měsíce) obrátí se domu judskému v radost, veselí a svátky slavné! Milujte jen pravdu a pokoj!

[20] Toto praví Hospodin zástupů: (To bude,) dokavád nepřijdou národové a obyvatelé mnohých měst, [21] a dokud nebudou choditi obyvatelé jednoho ke druhému řkouce: „Pojďme, usmiřme si Hospodina a hledejme Hospodina zástupů!" — „Půjdu také já!" — [22] I přijdou národové mnozí a kmenové silní, aby hledali Hospodina zástupů v Jerusalemě, a usmířili si Hospodina. [23] Toto praví Hospodin zástupů: „(Bude to) za dnů, kdy se chytí deset mužů ze všech jazyků (a) národů, ano chytí se spodku roucha muže židovského řkouce: Půjdeme s vámi, nebo jsme s yšeli, že Bůh s vámi jest."

DÍLU DRUHÉHO ČÁST PRVÁ:

O dobrém pastýři (9, 1—11, 17).

Příští říše Mesiášova bude zabírati Syrii, Fénicii, Filištínsko (9, 1—7). Bude to říše pokoje (8—10). Ten pokoj nastane po vítězných bojích Hospodinových (9, 11—17). Hospodin kvílí nad lidem svým, ubohým stádem bez pastýřů, zbloudilým; hněv jeho vzplane proti nim (9, 16bcd; 10, 2—3ab; 11, 1—3). Prorok má představovati nejprve nejvyššího pastýře (11, 4—14) poté pastýře špatného (11, 15—17). Pastýř bude bit a stádo rozehnáno; ovce, které zbudou, které vyjdou šťastně z tuhé zkoušky, budou novým lidem Božím (13, 7—9). Kterak byl slib daný (13, 9) splněn (10, 3c—12).

H l a v a 9. — [1] Zatížení slova Hospodinova.

V zemi Hadrach a Damašku bude sídlo jeho;
neboť Hospodin patří na každého člověka

V. 16 n. Aby se vše splnilo, co tu Hospodin slibuje a co již plniti počal, dlužno Judovcům dbáti příkazů, kterých otcové jejich nedbali (v. 16) a dlužno jim vystříhati se toho (v. 17), proč byli předkové potrestáni. — „k p o k o j i" — aby vládl všude pořádek, svornost, bezpečnost a spokojenost. — „v e b r a n á c h" konány byly soudy; srv. Rut 4, 1. 11. a jj.

V. 18 n. jest závěrek řeči, která počala již 7, 5. — N e t ř e b a s e d á l e p o s t i t. Půst měsíce č t v r t é h o byl zachováván na památku, že toho měsíce Chaldové d o b y l i J e r u s a l e m a. Jer 39, 2; 52, 6 n. — D e s á t ý měsíc postili se na památku toho, že desátého měsíce (devátého roku vlá y Sedekjášovy) p o č a l i C h a l d o v é J e r u s a l e m o b l e h a t i. Ostatní posty srv. v. 7, 3. 5.

V. 20. Na odpověď, ke které dala podnět otázka 7, 3. Zach navazuje proroctví zřejmě mesiášské o slávě Jerusalema, až pohané přijmou náboženství, pokládající Jahve (Hospodina) za jediného pravého Boha. Srv. podobné předpovědi. — „T o", co bylo řečeno ve v. 19: místo kajících postů radost!

V. 21. „P ů j d u t a k é j á" jest odpověď druhého města, vyzvaného od města prvého, aby šlo do Jerusalema. — „u s m i ř m e s i" = zjednejme si přízeň a blahovůli.

V. 23. Pohané s velikou dychtivostí přidají se k náboženství, jež vyznávali Židé, aby byli účastni požehnání mesiášského. Srv. Fil 3, 3; Řím 2, 25—29; Zjev 2, 9. a jj.

Hl. 9. — V. 1. „Z a t í ž e n í" = prorocký výrok. Srv. Nah 1, 1. — Následující proroctví líčící založení, rozšíření a stav říše mesiášské sluje „z a t í ž e n í" snad

i na všecky kmeny Israelovy;
[2] Ematsko bude také v území jeho, i Tyrus a Sidon;
neboť zjednali si mnoho moudrosti.
[3] Tyrus vystavěl si násep,
nahromadil stříbra jako hlíny
a zlata jako bláta na ulicích.
[4] Aj, Pán dobude ho,
ranou stihne na moři jeho moc,
a on sám ohněm spálen bude.
[5] Uzří to Askalon a báti se bude,
také Gaza, a bědovati bude velmi;
i Akkaron, neboť zklamána bude naděje jeho;
zmizí král z Gazy
a v Askalonu nebude bydleno.
[6] V Azotu se usadí cizinec
a pýchu Filištínských zahladím
[7] A odejmu krev jeho z úst jeho
a ohavnost, kterou mezi zuby má;
zanechán bude také on Bohu našemu,
bude jako rod Judovi patřící,
a Akkaron bude druhým Jebusanem.

[8] A obklíčím dům svůj bojovníky svými,
kteří chodí sem i tam;

---

proto, že také předpovídá boje a porážky nepřátel, které předcházeti budou vítězství Mesiášova. — „Hadrak" jest nejspíše město syrské, jmenované na aramském nápise krále Zakara, který nalezl Pognon. (Jiní se domnívají, že je Hadrak země, jmenovaná na nápisech assyrských Hatarika, ležící severně Libanu). — Hospodin bude v tom (městě, zemi) sídliti, až přijme křesťanství. Proti Damašku mluvili již Is 17, 1; Jer 49, 43; Am 1, 3. — „patří" pečlivě, i postará se o to, by i tato města a okolí jejich těžila ze štěstí mesiášského. V. 1bc bývá po Klostermannovi opravován: „neboť Hospodinovi patří města aramská i všichni kmenové Israelovi"; Hoonacker přeje tomuto překladu, pokládá však v. 1bc za glosu.

V. 2. Emat na severu Palestiny (3 Král 8, 65; 4 Král 14, 25) bude také patřiti k území, které bude sídlem Hospodinovým. — „moudrost" v sebeobraně a ve volbě prostředků k ní (opevnění atd). — O Tyru mluvil již Is 23, 1; Ez hl 27n. — Co řečeno o Tyru, rozumí se i o Sidonu.

V. 4. srv. s Ez 26, 4. — Ta hmotná zkáza Tyru bude k blahu duchovnímu obyvatelstva, které z něho zbude. — Rozuměj Tyr a území k němu příslušné.

V. 5. Za tento v. Hoonacker důvodně přemísťuje v. 7e: Akkaronské stihne osud, který potkal Jebusany podle 2 Sam 5, 6n; 3 Král 9, 20n. — Za v. 6a přemísťuje v. 7ad; v. 6b pak klade za v. 7d. — Vynechán jest Get jako Am 1, 6—8; Sof 2, 4.

V. 6n. „cizinec" hebr mamzer jako Dt 23, 2. — Ten cizinec, pohan, od modlářství očištěný bude přivtělen k Judovi a bude míti všecka práva jako Judovci. — V ústech měl krev z obětí, podávaných kdysi modlám; maso z těch obětí byla „ohavnost", ježto ohavám (modlám) bylo přinášeno. — Podle Vulg bude ten cizinec dokonce „jako vévoda v Judovi". — O tom „cizinci" pokoutního původu bylo řečeno Dt 23, 2: „nesmí vejíti do obce Hospodinovy až do desátého kolena." Zatvrzelí pohané v Asdodu zahynou, místa jejich zaberou cizinci (jako na př. Samařané), kteří však přijmou náboženství budoucího Judy a to je zařadí do církve mesiášské.

V. 8. „dům svůj" který nyní stavějí a který předobrazuje a připravuje církev katolickou. — „oči otevřené" a laskavě bdící. — Nová obec za vedení Hospodinova povede vítězné boje proti nepřátelům stavby chrámové a později proti nepřátelům církve katolické (církve „bojující").

nebude po nich již šlapati násilník,
neboť nyní mám pro ně oči otevřené.
[9] Plesej velmi, dcero Sionská,
vesel se, dcero Jerusalemská!
Aj, tvůj král ti přichází,
spravedlivý a spasitel;
chudý jest on a sedí na oslici,
na oslátku, osličím mláděti.
[10] Zkazím vozy (válečné) v Efraimsku
a koně v Jerusalemě;
zlomeny budou bitevní luky,
prohlásí pokoj národům,
a panování jeho bude od moře až k moři,
od řek až do končin země.

[11] Také tobě, pro krev tvé smlouvy,
vypustil jsem tvé vězně z bezvodé jámy:
[12] „Vraťte se na hrazené místo,
vězňové plní naděje!“
Dnes také zvěstuji:
„Dvojnásobně nahradím tobě!“
[13] Neboť napjal jsem si Judu jako luk,

V. [9]. Mesiáš král, který byl dobyl území (v. 1 nn) slaví vítězný vjezd do svého hlavního a sídelního města. Kterak se to proroctví splnilo, viz Mt 21, 1; Mk 11, 1; Lk 19, 29; Jan 12, 14. — „král“, jemuž přísluší panovnická moc (Ez 21, 27), „tobě“ — na tvůj prospěch, neboť tebe bude chrániti, tobě zjedná pokoj, bezpečnost, pro tebe zavede pořádek a spokojenost („tvůj“). — „spravedlivý“, ne jako mnozí bývalí králove, kteří zneužívali své moci k utlačování poddaných; tento, od proroků slibovaný král zavede všady spravedlnost, že se dostane každému, což jeho jest, na všeobecné veřejné blaho. — „chudý“, pokorný a tichý bez přepychu, který sváděl kdysi krále k vybírání nesnesitelných daní. — „na oslici“ t. j. na oslátku ženského rodu, znázorňujícím tichost, poníženost a pokoj; ne na koni, kterého užívali staří ve válkách a který tedy nemohl znázorňovati Mesiášovu mírumilovnost jako mladá oslice.

V. [10]. Místo „Zkazím“ lépe jest čísti „Zkazí“ (král-Mesiáš). — Srv. Os 1, 7; 2, 20; Mich 5, 10—12. Srv. výše Zach 6, 12 n.

V. [11]. Mesiášova říše pokoje bude založena teprve po vítězných bojích s nepřáteli. — Hospodin oslovuje Sion. — „jáma“, cisterna bývala mnohdy také vězením; srv. Gn 37, 24; Jer 38, 6. — K takovému vězení přirovnáno tu zajetí, ze kterého se vrátili posluchači Zacharjášovi. Hospodin dal zavésti zajatce domů na základě smlouvy sinajské, posvěcené obětní „krví“ Ex 24, 4-8 Hospodin ukázal, že splní, co slíbil, že jest nejvýš věrný. — Místo „vypustil jsem“ Vulg (po LXX) „vypustil jsi ty,“ (Sione) což nesnadno vyložiti. Hoonacker překládá v. 11a: „Avšak pro tebe krví bude posvěcena tvoje smlouva“, t. j: Nový tvůj poměr k Bohu (smlouva) tvůj stav pokoje, bude dlužno krví nepřátel vybojovati a tou krví řečenou smlouvu posvětit. Srv. níže v. 15. — V. 11a jest prý samostatná věta, která činí přechod k dalšímu úryvku počínajícímu veršem 11b, ve kterém (jakož i ve v. 12a) Hospodin připomíná, že splnil právě nyní slíbený návrat ze zajetí; ten je zárukou, že i další sliby, předpovídající velikost Sionu, svým časem se uskuteční.

V. [12ab]. podává rozkaz Boží, kterým povolal zajatce domů. Hoonacker však dobře opravuje a místo „vraťte se“ překládá „vrátili se“ přiměřeně k „vypustil jsem“; pak to není rozkaz, nýbrž čirá skutečnost. — Sion jest hrazené místo, pevnost, ježto ji nepřátelé ohrožují (níže v. 13 nn). Viz také výše 2, 5. — „Dnes“, kdy jste již doma, znova obnovuji vám další sliby. — „O dvojnásobné náhradě“ srv. Is 40, 2; 61, 7.

V. [13]. Hospodin počíná líčiti boje své proti nepřátelům Siona. Národ israelský bude mu v tom boji zbraněmi: lukem (Juda), šípy (Efraim—Israel), mečem (Sio-

naplnil jsem (jej) Efraimem,
a vzbudím syny tvé, Sione,
— proti synům tvým, země Řecká, —
a učiním z tebe meč junákův.
[14] Hospodin Bůh nad nimi viděn bude,
vyletí jako blesk jeho střela,
Pán Bůh zatroubí na polnici,
a půjde ve vichru poledním.
[15] Hospodin zástupů chrániti jich bude.
Kameny z praku je porazí a sežerou,
pijíce opijí se jako vínem,
naplněni budou jako číše,
jako rohy oltářové.
[16] A vysvobodí je Hospodin Bůh jejich v den ten
jako stádo lidu svého;
neboť kameny svaté budou se zdvíhati
na zemi jeho.
[17] Nebo co lepšího může míti
a co krásnějšího
nežli obilí vyvolených
a víno plodící panny!?

ňané), kterým bude mávati (= „vzbudím"). — V. 13d zejména uvádí „Javana", t. j. Řeky, Alexandra Velikého a jeho dědice jakožto nepřátele Sionu podle Dan hl 2. — Ta zmínka však zdá se býti glosa, která ruší zřejmě stavbu verše; byla připsána nejspíše za dob machabejských — „naplnil jsem" = položil jsem (střelu na tetivu napjatého luku).

V. [14]. „nad nimi" v hrozících mračnech. — „polnice" = hromy. — Srv. Hab 3, 11.

V [15]. Bojovníci Boží budou kameny, vyhazovanými z praků nepřítele sráženi k zemi, budou ho takořka hltati (jako oheň h'tá palivo), budou opojeni bojovností jako vínem. Srv. Nm 23, 24. — Budou bojovati boje Hospodinovy, boje posvátné; nepřátelé, které zabijí, budou žertvy, krev z nich bude míti podobnou cenu jako krev z obě í, kterou zachycovali ve chrámě do „číší" a kterou mazali „rohy oltářové." Hoonacker s malými opravami porušeného znění překládá: „Kameny praku budou hltati maso a píti krev jako víno (se pije); budou jí plny (kameny) jako kropenky, jako rohy oltářové".

V. [16]. „kameny svaté budou se zdvíhati na půdě" Hospodinově, až bude postaven chrám jerusalemský, sídlo Hospodina, který odtud bude vlásti a jako král své poddané (pastýř své stádo) střežiti a chrániti. — V. 16a přiléhá k v. 15 a k předchozímu úryvku. — V. 16bcd bývá všelijak opravován a překládán. Hoonacker překládá: „Můj národ jest jako stádo, které nemajíc strážce, rozprchlo se po mé zemi." Myšlenka touto větou vyjádřená však nesouvisí prý ani s v. 16a ani s v. 17., ale za to vyplňuje pěkně mezeru před 10, 2; proto Hoonacker přemísťuje ji na toto místo.

V. [17]. mluví o šťastném stavu národa po vítězství; ten stav po způsobu S. z. jest popsán svěžestí a květem mládeže, jakož i hojnou úrodou; srv. Lv 26. 3—13; Dt 28, 4n. Vnější blahobyt předpokládá vniternou svatost národa a jest náznakem milosti a přízně Boží; srv. Os 2, 21; Joel 3, 18; Am 9, 13, (Knabenbauer). — Hoonacker důmyslně přemísťuje v. 17. za 10, 1. ve kterém jest řeč o zeleni „na poli" (polích). Na ta pole poukazuje prý Zach volaje: „Jak jsou bohatá! Jak jsou krásná! Obilí dodává vzrůstu jinochům a mošt pannám!"

Hlava 10.

[1] Žádejte od Hospodina deště
za doby jarní!
Hospodin činí sněhy, hojné deště dává jim
a každému zeleň na poli.

[2] Neboť modly mluví neužitečně,
věštci vidí lež,
vykladači snů mluví nicotně,
a marně těší.
Proto bloudí jako stádo,
trpí, protože nemají pastýře.
[3] Na pastýře roznítil se hněv můj,
a kozly potrestám.
Ano, navštívil Hospodin zástupů své stádo, dům Judův,
a učinil z nich takořka slavného koně svého v boji.
[4] Z něho (vyjde) úhelný kámen,
z něho kolík,

Hl. 10. — V. [1]. popisuje požehnání, jež Hospodin chystá svému lidu (9, 16a) ovšem jiným obrazem: požehnáním v přírodě, potřebující zejména vláhy z jara (Os 6, 3; Joel 2, 23). — „Žádejte“ = těšte se na... (Dt 11, 13—15). Zach odůvodňuje svou výzvu poukazem na to, že Hospodin panuje v přírodě. — „sněhy“ není jisto: Hoonacker navrhuje „bytosti živé“ (hýbající se) — Srv. Kaz 6, 8. — Za v. 1. vhodně přemisťuje, jak bylo již výše poznamenáno, 9, 17.

V. [2]. Před tento v. Hoonacker klade 9, 16bcd myšlenkově s ním souvislý. Hospodin si stěžuje na neštěstí lidu svého, oklamaného nepravými věštbami, rozběhlého jako bludné stádo. Hospodin připomíná žalostný stav národa před babylonským zajetím, jehož následky zlé dosud jsou zřejmé. Tu bídu národní zavinili nedbalí jeho vůdcové. Srv. Is 56, 11; Jer 2, 8; 10, 21; 23, 1; Ez 34, 2. — „modly“ domácí, „teráfím“ (Os 3, 4). Nemají „pastýře“ pravého, pečlivého. Zach myslí asi také na doby machabejské, kdy bujelo zase pohanství řecké (a mravy s ním souvislé) mezi Židy, jak dosvědčují 1 Mach 1, 12—16; 2 Mach 4, 7—17, kdy všelijací „pastýři“ se rvali o moc (2 Mach 4, 7 n. 10. 13; 4, 14); podobně bylo i za časů Kristových mezi Židy; snad měl Zach na zřeteli i tyto doby.

V. [3]. Srv. Ez 34, 21. — Za v. 3ab klade Hoonacker 11, 1—17; 13, 7—9 a za tento úryvek teprve 10, 3cd—12. — Co bylo slíbeno v 13, 9 splnilo se, jak vypisuje 10, 3cd—12! Tento úryvek (10, 3cd—12) praví, že spravedlnosti Boží již „stádce Hospodinovo“ učinilo zadost a že nastala doba odměny a odpuštění. Podle toho přemístění jdou myšlenky 9, 16bcd; 10, 2. 3ab; 11, 1—17; 13, 7—9; 10, 3c—12 takto za sebou: Hospodin, rozhněvav se na špatné vůdce svého lidu, chystá se potrestati je (10, 2—3ab). Prorok ohlašuje účinky spravedlnosti Boží: cedry libanské zhltal oheň, duby jsou pokáceny (11, 1—3). Ve vidění, ve kterém prorok vystupuje jakožto nástroj spravedlnosti Boží v úloze nejvyššího pastýře, vykládá, kterak se úradek Boží splnil: tři nehodní pastýři byli odstraněni v jednom měsíci. Poté uloženo zneuznanému prorokovi-pastýři hráti úlohu pastýře nehodného (11, 4—17). Meč vykoná spravedlnost (?) na onom (?) pastýři a stádo jeho bude rozptýleno; dvě třetiny stáda zahynou; třetí třetina bude vytříbena jako zlato nebo stříbro (13, 7—9). — 11, 1—3 jsou jakousi ozvěnou předchozích slov Božích (10, 3ab); obraz v nich obsažený připomíná zejména Jer 22, 7. — Kůň svou bojechtivostí, udatností, krásou a podílem, jaký míval na vítězství svých pánů, vhodně zobrazuje slavný stav národa po vítězstvích (Job 39, 19—25).

V. [4]. Řízením Božím bude míti Juda dosti řádných vůdců na výpravě proti nepřátelům, bude míti dosti potřebných prostředků válečných, jako jsou stany („kolík“), a zbrané („válečný luk“). — „úhelný kámen“ hebr „pinná“ může znamenati taktéž důležitou technickou pomůcku válečnou; může však znamenati také důstojníky (úhelné kameny vojska) jako Sdc 20, 2; 1 Sam 14, 38. Hoonacker překládá to slovo: „zástup“ (vojenský).

z něho válečný luk,
z něho vyjde každý vůdce.
[5] Společně šlapati budou junáky
jako bláto ulic v boji;
bojovati budou, neboť Hospodin bude s nimi;
a zahanbeni budou jezdci.
[6] Dám sílu Judovu domu
a dům Josefův vysvobodím;
přivedu je zpět, neboť mám soustrast s nimi,
i budou jako byli než jsem je zavrhl,
neboť já jsem Hospodin, Bůh jejich,
který je vyslýchá.
[7] Efraimští budou jako junáci,
veseliti se bude srdce jejich jako z vína;
synové jejich uzří to, i budou se veseliti,
plesati bude srdce jejich v Hospodinu.
[8] Pošepci jim a shromáždím je,
neboť vykoupil jsem je;
a budou se množiti jako se prve množili.
[9] Rozseji je mezi národy,
a z daleka vzpomínati budou na mne;
živi budou se syny svými,
a navrátí se.
[10] Přivedu je zase z Epyptské země,
z Assyrie shromáždím je;
do země Galaadu a Libanu přivedu je,
a nebude možno najít jim místa.
[11] Přejdou úžinu mořskou,

V. 5. Srv. Ž 17, 43; Mich 7, 10; „bojovati budou“ vytrvale a vítězně. — „jezdci“ nepřátelští.

V. 6. líčí ovoce, plynoucí z vítězství národa israelského zase spojeného (složeného z Judovců i z Israelitů (Josefovců). — V. 6c lépe jest překládati: „usadím je (bezpečně), neboť je miluji“. — „než jsem je zavrhl“ než jsem dopustil zkázu Jerusalema, chrámu a zajetí babylonské. — Judovci (říše jižní) a Israelité splynuli v jednu obec a v jeden národ ve smyslu vyšším v církvi katolické.

V. 7. „Efraimští“, kteří byli kdysi s velké části odvedeni do zajetí assyrského!

V. 8. lépe s Hoonackerem přemístiti za v 9. — Prorok vzpomíná ve v. 9. náhle zajetí, ale jen proto, aby blažený stav Israelův po zajetí, který dále líčí v. 8. jasněji vynikl — (Srv. výše 2, 6; 9, 12; Is 5, 26; 7, 18. — „Pošeptám« (zasyčím) znamená nepatrný pokyn Boží, který stačí, aby se odhodlali k návratu do vlasti (a později do nové církve). — O množství Israelitů za doby jejich obnovy srv. Is 54, 2; Jer 32, 22; Ez 36, 11. a jj. — „rozsiji je“ jako símě, které vzroste. — „vzpomínati budou“ t. j. zůstanou Bohu svému, Hospodinovi věrni. Těmi slovy vypisuje Zach úkol, který svěřila Prozřetelnost Židům po světě rozptýleným: rozšiřovati znalost pravého Boha mezi pohany a připravovati cestu evangelickému kázání (Knabenbauer). — „živi budou“ snesitelně, ano blaženě. Srv. Is 35, 10. — „Vzpomínati budou“ zejména až budou v lůně katol. církve po celém světě rozšířené.

V. 10. V Egyptě bylo mnoho Židů již od dob Jeremjášových (Jer 43, 6); viz o obci židovské v Elefantině k Neh 2, 19. V Assyrii bylo mnoho Israelitů od ř. 721 (zajetí assyrské). — „Galaad“ = Zajordání. — „země Libanu“ = severní Palestina. Že zajetí vrátí se tolik Israelitů, že jim Palestina již nestačí. Částečně plnilo se toto proroctví ještě před Kristem, dokonale však ve smyslu duchovním za dob křesťanských. Srv. Sk 2, 5—11.

V. 11. Assyřané a Egypťané — vzory utlačovatelů národa Israelského. — Ze všech končin pohrnou se Israelité do nové Palestiny (do církve Kristovy); Ho-

bíti budou mořské vlny,
zahanbeny budou všecky tůně vodstva,
snížena bude pýcha Assyřanů
a žezlo Egypta se vzdálí.
[12] Posilním je v Hospodinu,
a ve jménu jeho choditi budou,
praví Hospodin.

Hlava 11.

[1] Otevři, Libane, své brány,
ať zhltá oheň tvé cedry!
[2] Kvil, jedle, neboť padl cedr,
neboť velikáni jsou zpustošeni.
Kvilte, duby basanské,
jeť posekán les neprostupný!
[3] Slyšte kvílení pastýřů,
jeť pohubena nádhera jejich!
Slyšte řev lvů,
jeť pohubena pýcha Jordanu!

[4] Toto praví (mi) Hospodin Bůh můj: „Pas stádo na zabití, [5] jehož kupci je zabíjejí bez milosrdenství a jehož prodavači říkají: „Požehnán buď Hospodin! Zbohatli jsme!“ Aniž mají pastýři jejich slitování s nimi.

---

spodin je povede s toutéž (ba větší) péčí, se kterou je vedl kdysi z Egypta přes Rudé moře a přes Jordan (Ex 14, 21; 15, 8; Jos 3, 13. 16).

V. 12. zakončuje úryvek hl 9—11 (Hoonacker). — „ve jménu Hospodina choditi“ = těšiti se z jeho ochrany, což předpokládá, že mu věrně budou sloužiti.

Hl. 11. patří podle Hoonackera hned za 10, 3ab.

V. 1—3. oznamuje básnicky účinky Božího trestu, který podle 10, 3ab stihne špatné pastýře. Tyto tři vv. jsou ozvěnou (odpověď na) předcházejícího v. 9, 16bcd + 10, 2—3ab. — „cedry“, „cypřiše“ (Vulg: „jedle“) a „duby“ zobrazují israelské velmože, pastýře, o nichž byla řeč v. 9, 16bc; 10, 2—3ab. — Srv. 4 Král 19, 23; Jer 22, 7. — „velikáni“ = israelští velmoži. — O Basanu srv. Is 2, 13; Jer 50, 19; Mich 7, 14; Ez 27, 6.

V. 3. Lvi mívali svá doupata v houštinách, kterými byly porostlé břehy Jordanu; srv. Jer 49, 19; 50, 44. — S pastýři trestanými bude ovšem také mnoho trpěti jejich zatvrzelé stádo, lid. Bezmála všichni vykladači právem uznávají, že tyto vv. prorocky líčí poslední pohromu národa židovského a zkázu státu jeho, který mu zničili Římané r. 70 po Kr. Jaké „pastýře“ měli tehdy Židé! Jací lidé je „pásli“ za dob Kristových, kteří pravého Pastýře přibili na kříž!

V. 4. Zach popisuje své prorocké vidění, které dokazuje, že Bůh jednal (a jednati bude) nejvýš spravedlivě, když špatné pastýře a s nimi i nehodný jejich lid potrestal (a příště zase potrestá). V tom vidění Zach dostává od Hospodina rozkaz, aby pásl stádo, t. j. pečoval o ně jako činívá dobrý pastýř. Zach podrobuje se Božímu přání, pečuje o stádo jemu svěřené, ale stádo jím pohrdá. Tímto náznačným úkonem, který prorok činil toliko ve vidění (náznačný úkon vnitřní) Hospodin kreslí všecku svou péči, kterou jakožto pastýř nejlepší věnoval a věnovati bude národu svému, jakého nevděku však dostává a dostane se mu za to vše, že tedy lid zasloužil (a zaslouží) si tresty, které ho stihly (nebo ještě stihnou). — Národ israelský je tu přirovnáván ke stádu, které majitelé prodávají, aby zbohatli, které kupci jen zabíjejí; pastýři ke všemu tomu mlčí nemajíce se stádem svým slitování. — Velmoži utiskují národ a pastýři ustanovení od Boha, králové, úředníci atd. k tomu ke všemu mlčí! Tak bývalo před zajetím, tak bude před zavržením národa po Kristově smrti! —

[6] Neboť já nebudu již slitování míti s obyvateli země, praví Hospodin! Aj, já vydám lidi, každého do rukou druha jeho, do rukou krále jeho; ti zkazí zemi, a nevytrhnu (ji) z rukou jejich!“ [7] Proto tedy pásl jsem stádo na zabití, ó chudí stáda! A vzal jsem si dvě hole, jednu nazval jsem „Záliba“ a druhou nazval jsem „Svazek“. Pásl jsem tedy stádo. [8] A podťal jsem tři pastýře v jednom měsíci. Duše má pojala odpor k nim; však také duši jejich zmrzel jsem se já. [9] Řekl jsem: „Nebudu vás (dále) pásti! Co chce umříti, ať umře; co chce zmizeti, ať zmizí; a ostatní ať se navzájem sežerou!“ [10] I vzal jsem hůl svou, jež slula „Záliba“ a zlomil jsem ji, abych zrušil smlouvu svou, kterou jsem byl učinil se všemi národy; [11] zrušena byla v den ten, i poznali chudí stáda, kteří mě pozorovali, že to bylo slovo Hospodinovo. [12] Tu jsem

---

V. [6]. „n a z a b i t í“ = j a t e č n ý d o b y t e k (ovce). — Místo „d r u h a“ lépe jest čísti: „p a s t ý ř e“, t. j. krále. — Výrok Hospodinův tuto podaný (v. 6) dochází splnění níže ve v. 8 n. — Spravedlnost Boží potrestá celé stádo, zejména však jeho p a s t ý ř e, t. j. všecek národ, zejména však jeho s p r á v c e. Hospodin potrestá lid tím, že jim dá pastýře zlé.

V. [7]. „P r o t o,“ že mi to Hospodin uložil (v. 4). „Ó c h u d í s t á d a“ (ubozí, utiskovaní) je překlad porušeného znění, jež bývá opravováno podle LXX: „p r o k u p c e s t á d a“ — O těch „k u p c í c h“ mluvil výše v. 5. — „h ů l“ odznak pastýře. — P r v á h ů l zobrazovala smlouvu nejvyššího pastýře se všemi kmeny (= „n á r o d y“ v. 10) Israelovými; ta smlouva byla výrazem „z á l i b y“ Boží v Israelovi, projev jeho blahovůle k svému národu. Záliba Boží v národě isr. došla vrcholu, když mu byl připraven a poslán Mesiáš (pastýř). — D r u h á h ů l představovala snahu Hospodinovu spojiti Judu s Israelem v jeden bratrský celek. Ta snaha měla vrcholiti v založení katol. církve, která měla spojiti všecky Israelity v jednu společnost. Prorok hole uvádí, aby názorně vyslovil skutečnost, že nevděčný lid přiměl Hospodina k tomu, by přestal míti z á l i b u ve svém lidu a že přestal usilovati o bratrské spojení všech Israelitů; proto Zach o b ě h o l e l á m e. — D v ě hole pastýřské znamenají d v o j n á s o b n o u p e č l i v o s t nejvyššího pastýře o lid, a l e t a k é d v o j n á s o b n ý t r e s t lidu za jeho nevděk. — Obě hole byly zlomeny, když národ vyvolený ve své většině odštěpil se od menšiny, která se stala jádrem církve katolické.

V. [8]. „t ř i p a s t ý ř i“ jsou nejspíše tři představení židovského národa za dob Kristových, jejichž jména nesnadno udati. (Domněnek o nich podáno dosud na čtyřicet! Knabenbauer). — „j e d e n m ě s í c“ je doba vidění, která naznačuje „k r á t k ý č a s“ (Podle Hoonackera byli „t ř i p a s t ý ř i“ předposlední tři králové judští: J o a c h a z (panoval 3 měsíce), J o a k i m (11 let) a J o a c h i n (3 měsíce). Viz I. sv. str. 1208.) — „k n i m“ ke stádu (v. 7); „j e j i c h“ téhož stáda, t. j. lidu. — Zach přestává stádo pásti, ponechává je osudu svému, který si samo zavinilo; je to doba Kristova a po Kristu, kdy se vše chýlilo již k tomu, že stádo Israelitů beztak již rozptýlené bude se rozptylovati dále do všech končin světa; „s t á d o“ národa židovského pojalo skutečně zášť a odpor k Pastýři — Mesiáši, který nemohl míti záliby v něm.

V. [10]. Smlouvu svou s lidem zastavil, když s věrným „z b y t k e m“ národa učinil smlouvu n o v o u, které většina národa učinila se nehodnou.

V. [11]. Místo „c h u d í“ čti jako výše ve v. 7: „k u p c i“. — Místo „p o z o r o v a l i“ lépe čísti: „n a j a l i“ (na mzdu, o které níže ve v. 12). Hoonacker. Byltě prorok výše ve v. 7 pravil, že pásl stádo na zabití kupcům! — „s l o v o H o s p o d i n o v o“ = jeho příkaz, který Zach (v. 10) naznačil zlomením prvé hole. (Podle Vulg: Trest onen přinesl to dobré ovoce, že ne sice celé stádo, ale že přece někteří dali se poučiti pohromou, od Boha seslanou; byli to „c h u d í s t á d a“, t. j. ubozí trpitelé, kteří měli upřenou mysl na Boha a s věrou pozorovali kroky prozřetelnosti Boží (= „p o z o r o v a l i m ě“) Knabenbauer.

V. [12] Vůdcové a zástupcové národa israelského mají se vysloviti, jak si cení pastýřskou péči Hospodinovu a Mesiášovu, se kterou se byl staral o lid (stádo) jim svěřený, ale od nich vykořisťovaný. Byla to péče Hospodinova o lid, ze které těžili „k u p c i“ a „p r o d a v a č i“ (v. 7. 11). t. j. velmožové národa židovského. — „o d v á ž i l i“, jak bývalo v obyčeji, kdy nebylo peněz ražených, kdy se platívalo množstvím odváženého stříbra (zlata). Srv. Gn 23, 16; Is 55, 2; Jer 32, 9. — „30 s t ř í b r n ý c h (siklů) byla c e n a o t r o k a; Ex 21, 32. tedy ne-

jim řekl: „Uznáváte-li to za dobré, dejte mi mzdu mou; ne-li, nechte toho!" I odvážili mně za mzdu třicet stříbrných. [13] Tu mi Hospodin řekl: „Vrz to hrnčířovi, krásnou mzdu, kterou jsem ceněn od nich!" Vzal jsem tedy třicet stříbrných a vrhl jsem je do domu Hospodinova hrnčířovi. [14] A přelomil jsem druhou svou hůl, která slula „Svazek", abych rozvázal bratrství mezi Judou a Israelem.

[15] Poté Hospodin mi řekl: „Vezmi si ještě nádobí pastýře bláznivého! [16] Neboť aj, já vzbudím pastýře v zemi, který opuštěných nenavštíví, rozptyleného nebude hledati, raněného nevyléčí, a toho, co jest silné nevykrmí, ale maso tučných jísti bude a paznehty jejich roztrhá.

[17] (Běda) pastýři ničemnému,
opouštějícímu stádo!

---

patrná; tím dali na jevo, že si práce svého pastýře — Hospodina neváží, že ji podceňují; byla to urážka Boha. Bůh, který vykonával pastýřský svůj úřad ve S. z. skrze krále, kněze a proroky, přišel konečně na svět v lidském těle, aby jej vykonával osobně sám (Mesiáš); potkal se s týmže neúspěchem jako zde ve vidění Zacharjáš, představující pastýře nejvyššího. Jako byl Zach. oceněn za 30 stříbrných od těch, kterým sloužil, tak byl později také Mesiáš oceněn za tuto bídnou cenu 30 stříbrných od knížat kněžských, v jejichž prospěch byl pracoval. (Ovšemže ve vidění Zacharjášově sám pastýř dostává 30 stříbrných a sám je odevzdává hrnčířovi, kdežto podle Mt 27, 3nn Jidáš, (kterého přece Zacharjáš nebyl zobrazoval), dostává 30 stříbrných a odevzdává je knížatům kněžským a teprve tito je dávají hrnčířovi! Zdá se, že souhlas proroctví s evangeliem není takový v podrobnostech, jaký ve všeobecné myšlence. Tobac.)

V. 13. „krásnou", velikou mzdu — Tak oceněn byl Zach, proto bývá navrhováno místo: „kterou jsem oceněn" čísti: „kterou jsi ty byl oceněn" (odhadnut); ježto však Zach při svém náznačném úkonu představuje Boha-Mesiáše, není ona změna nezbytně nutna. — „Hrnčířovi", který zobrazoval (Jer hl 18) samého Boha: jako může hrnčíř z hliněné nádoby, která popraskala, uhnísti nádobu novou, tak mohl Hospodin z národa israelského, trpce zkoušeného učiniti národ nový, slavný. Podobnou nádobou zdá se zde býti sám Zach, který dosud představoval pastýře dobrého, nyní však (v. 15nn) má býti úloha jeho změněna, má představovati pastýře špatného. Z nádoby dobré má býti učiněna nádoba zkažená (Hoonacker). — Obtíž působí spojení „do domu Hospodinova" s „hrnčířovi". Hoonacker luští obtíž tím, že místo „do domu Hospodinova" čte: „do domu jeho", t. j. do dílny hrnčířovy. — V 13 nápadně podobá se Mt 27, 5—10. Viz Sýkorovy poznámky k tomuto místu v B. Č. Díl II. sv. I. str. 164—166.

V. 14. Když jest prorok-pastýř tak málo vážen, vzdává se svého úřadu: proto láme druhou hůl; tím naznačuje, že se Hospodin vzdává aspoň zatím úmyslu spojiti kmeny bývalé říše severní s kmeny říše jižní v jeden celek, v jeden stát a církev. Od Kristovy smrti jsou zase dvě říše, jako bývaly ve S. z. Duchovní Judsko se zákonitou vládou, bohoslužbou, sliby, požehnáním: je to církev katolická. Druhá říše odštěpená, bez zákonité vlády jest židovstvo, jež do církve nové nevstoupilo. Možno, že by sem daly se přemístiti 13, 7—9. Viz tamže.

V. 15n. „bláznivého" = bezbožného. — „nádobí", odznaky, zejména hůl pastýřskou, mošnu (1 Král 17, 40); prak a flétnu (Sdc 5, 16), provazec na přivazování ovec, kolík atd. — Bezbožný pastýř mohl by míti za odznak krutosti hůl silnější, tvrdší nebo pod. — „pastýř" možno bráti hromadně; znamená asi špatné, ano zlé vůdce národa židovského za posledních dob jeho samostatnosti, t. j. před r. 70. po Kristu. — Srv. Jer 23, 2; Ez 34, 2—8. Nespokojí se s masem, ale ve své hltavosti roztrhají paznehty — aby je snědli. (Jiní jinak.) — Srv. Slovo Kristovo o nájemníkovi ovcí Jan 10, 13; 5, 43; 24, 24; Mk 13, 22.

V. 17. Podle Kornela van Steen znamená tento pastýř všecky zvrhlé velekněze a knížata, kteří spravovali Židy po dobách Zacharjášových, kteří se vedrali ve velekněžství nebo v knížectví, kterým vydal Bůh Židy pro jejich hříchy, zejména proto, že zavrhli jej (Boha) a pastýře jeho. Takový byl zejména zločinný Jason... a bratr jeho Menelaus (srv. 2 Mach 4, 25; 5, 6) tací byli také Herodes, Annáš, Kaifáš, zákoníci a fariseové... tací byli po Kristu

Meč na rámě jeho
a na pravé oko jeho!
Rámě jeho úplně uschne
a pravé oko jeho dokonale oslepne!"

DÍLU DRUHÉHO ČÁST DRUHÁ:

Osudy stádce (hll 12—14).

Stádce Hospodinovo bude pronásledováno (12, 1—4), ale Hospodin nedá, aby podlehlo (12, 5—9). Veliký nářek stáda nad zabitým pastýřem (12, 10—14). Stádo Hospodinovo bude očištěno (13, 1—6). Nepřátelé napadnou Jerusalem (14, 1 n); v nouzi nejvyšší zakročí Hospodin a způsobí hrůzu jako za zemětřesení, o kterém byl se zmínil Amos (1, 1). Den ten bude Jerusalemu dnem nezanikajícího světla (14, 3—7). Z Jerusalema potekou vody na východ i na západ, Hospodin bude kralovati a obnovený Jerusalem bude bydliti v bezpečí (14, 8—11). Nepřátelé Jerusalema budou stiženi hroznou ranou (14, 12—15). Pohané se obrátí, a ti, kteří tak neučiní, budou potrestáni (14, 16—19). Stádo bude svaté (14, 20 n).

Hlava 12. — [1] Zatížení Israele slovem Hospodinovým.
Slovo Hospodina, který roztahuje nebesa, zakládá zemi a tvoří duši člověka v něm: [2] Aj, já učiním z Jerusalema číši opojení všem národům vůkol; ano i Judovi bude (jí) při obležení Jerusalema. [3] V den ten udělám z Jerusalema kámen na zdvihání všem národům; všichni, kdož jej zdvíhati budou, hluboko se rozdrásají. Všecka království světa

---

Theodas a Juda Galilejský... dále Barkochba za dob císaře Hadriana... takový bude konečně Protikristus..." Proti tomu Hoonacker hájí mínění, že špatný pastýř, kterého tu Zach hraje, byl poslední král judský Sedekjáš. Jak již výše bylo poznamenáno (s jinými) klade za v. 17 této (11) hlavy 13, 7—9; 10, 3c—12. Dokazuje své mínění takto: 1. přívlastek „pastýř ničemný" (nícotný) přísluší velmi dobře tomuto králi slabému, který se zmítal mezi protivnými stranami politickými, jehož podobenku nám zanechal Jeremjáš. — 2. Sedekjáš opustil své stádo (11, 17b), když se pokusil útěkem zachrániti se před Chaldy, kteří vnikli do Jerusalema. — 3. Trest, ohlášený ve v. 17. špatnému pastýři skutečně stihl Sedekjáše, který pozbyl královské důstojnosti (= „rámě jeho uschlo"), ano byl skutečně oslepen. — 4. Rána, která potkala Sedekjáše, byla znamením konečného rozptýlení stáda, t. j. zajetí babylonského; tehdy obrátil Hospodin ruku svou proti maličkým; tehdy zahynuly dvě třetiny a třetí vytříbil Hospodin a učinil z ní nový národ (13, 7—9). — 5. Byli-li tři pastýři, o kterých mluvil výše v. 8, Joachaz, Joakim a Joachin, je důsledně „pastýř bezbožný" (v. 15) jejich nástupce Sedekjáš. Možno připustiti, že Zach měl skutečně na mysli Sedekjáše, ale že v něm viděl vzor pastýře špatného, podle něhož maluje špatné vůdce národa israelského doby příští. Hodí se přemístit sem 13, 7—9?

Hl. 12. — V. [1]. „Zatížení" může znamenati prostě: „Výrok prorocký". Kdo chce uplatniti hrozebný význam toho slova (Nah 1, 1), může se dovolávati obsahu prvých vv. této hlavy, které líčí pronásledování, tedy jakési břímě, zatížení Israele, t. j. lidu Božího zejména za dob mesiášských. Srv. podobný nadpis výše 9, 1. Ostatně srv. Is 42, 5; Am 4, 13.

V. [2]. Místo „brána" nebo „práh" (Vulg) lépe překládati: „číši". Kdo se opováží nepřátelsky vztáhnouti ruku po té číši (bráně, prahu) napije se hněvu Božího; bude se potáceti utrpením. Srv. Is 19, 14; 51, 17. 22; Jer 25, 16. — V. 2b staří vykládali v ten rozum, že také Juda bude útočiti proti Jerusalemu (až budou tak činiti pohané), t. j. odpadlí Židé (a později křesťané) budou pronásledovati svou církev (1 Mach 1, 55; 7, 20 n; 2 Mach 5, 6 a jj.); jiní vykládají: „Až bude Jerusalem pronásledován od pohanů, bude s ním trpěti také celé Judsko."

V. [3]. Nepřátelům překážeti bude Jerusalem jako veliký kámen v cestě; budou se pokoušeti jej odvaliti, aby mohli jíti dále za svými panovačnými plány; všecky pokusy jejich selhou; výsledek všeho bude, že se sami o ten kámen poraní.

se seberou proti němu. [4] V den ten, praví Hospodin, raním všecky koně, že se splaší, a jezdce na nich, že se zblázní; ale pro dům Judův budu míti oči otevřené, kdežto všecky koně národů udeřím slepotou.

[5] I řeknou si vůdcové judští ve svém duchu: Posilniž mi obyvatele Jerusalema Hospodin zástupů, Bůh jejich! [6] V den ten učiním z vůdců judských jako ohnivou pec v hranici dříví a jako hořící pochodeň v seně; sežerou na pravo i na levo všecky národy vůkol, a bude opět bydleno v Jerusalemě na jeho místě, v Jerusalemě. [7] A zachová Hospodin stany judské jako na počátku, aby se nemohl chlubiti pyšně dům Davidův, a obyvatelstvo jerusalemské aby se nemohlo vypínati proti Judovi. [8] V den ten chrániti bude Hospodin obyvatelů jerusalemských; klopýtající mezi nimi bude v den ten jako David, a dům Davidův bude jako Bůh, jak anděl Hospodinův před nimi (kráčející). [9] V den ten se vynasnažím, abych potřel všecky národy, přicházející na Jerusalem.

[10] A vyleji na dům Davidův a na obyvatelstvo jerusalemské ducha milosti a modliteb, i patřiti budou na mne, kterého zbodli a kvíliti budou nad ním jako se kvílívá nad jedináčkem a žalostit budou nad

---

V. [4]. „otevřené oči" abych jej vysvobodil a oslavil. — Proroctví, jež tu Zach podává, splnilo se částečně za dob machabejských, dokonale však plnilo a plní se v církvi katolické. — Zach naráží na zápasníky, kteří zdvihajíce nejtěžší kameny zkoušívali a ukazovali své síly ne bez těžkých poranění ano ani ne bez své zkázy. Ukázalo se to na Heliodorovi, na Jasonovi, na Menelaovi, na Lysimachovi, na Alkimovi, na Antiochovi Epifanovi a Eupatorovi, na Nikanorovi, na Bakchidovi, na Apolloniovi, na Tryfonovi a jiných asijských tyranech, potrestaných zlou smrtí za násilí, jež byli Jerusalemu učinili, abych pomlčel o M. Krassovi, Gn. Pompejovi, Herodovi. (Tirinus). Někteří se domnívají, že je tu řeč o Židech, kteří se obrátí za posledních dob mesiášské říše na křesťanství podle sv. Pavla (Řím 11, 25) a o útocích posledního a nejkrutějšího nepřítele na církev Boží (Srv. Ez 38, 39, o Gogu a Magogu; Zjev 20, 7).

V. [5]. Vůdcové Israelovi (zejména duchovního Israele) budou skládati všecku důvěru ve svého Boha, od něho si vyprošovati sílu pro své poddané. Hebr bývá překládán: „Síla obyvatelů Jerusalema jest v Jahvovi", t. j. Judovci vidouce, že Jerusalem, hlavní město jest v ochraně Hospodinově, že vítězně zdolává nepřátelské útoky, řeknou: „Síla..." zanechají dosavadní netečnosti a dají se do boje s obyvatelstvem jerusalemským proti společnému nepříteli.

V. [6]. Jerusalem, střed království Mesiášova, zůstane přes všecky pokusy nepřátel tam, kde jej Bůh bude chtít mít; nepřátelům nepodaří se jím pohnouti.

V. [7]. „na počátku", za dob starých, na př. Ezechjášových atd. Hospodinovi a ne králi ani opevněnému Jerusalemu bude dlužno děkovati za vítězství v bojích; nebude-li možno vládcům (domu Davidovu) ani hlavnímu a sídelnímu městu nad říší se vypínati, bude panovati v ní pořádek a pokoj!

V. [8]. „klopýtající" = slabý. — „David" junák silný, který dávil lvy a zabil Goliáše. — „dům Davidův" = církev panující („církevní knížata"). — „jak anděl", který kdysi kráčeje před Israelity vedl je a chránil všeho zlého, když táhli z Egypta do Palestiny. — „jako anděl" vykládá a omezuje rčení: „jako Bůh".

V. 10—14; 13, 1—6 líčí duchovní stav království mesiášského. — „vyleji" v hojné míře. — „Dům Davidův" jako výše ve v. 8: církevní představené. — „obyvatelstvo jerusalemské" = poddané církevním vrchnostem. — „ducha milosti" (milosrdenství), který je bude puditi, aby nebyli tak zatvrzelí jako bývali. — „ducha modliteb", který je bude puditi, aby zdvíhali mysl svou k Bohu, aby soustrastně patřili na zbodaného (Boha) — Mesiáše. — O zbodaném srv. výše 11, 12n; níže 13, 7; Is 53, 3—12; Jan 19, 37. — „patřiti budou" s úctou a důvěrou. Srv. Nm 21, 9. — Ani za dob Zacharjášových nemohlo býti podivno, že si přičítá Mesiáš to, co jindy si Hospodin přičítá: „vynasnažím se, abych potřel" (v. 9). „vyliji ducha milosti", kdyžtě již Is jmenoval Mesiáše jmény, jež naznačovala jeho božství

ním jako se žalostívá nad úmrtím prvorozence. [11] V den ten bude veliké kvílení v Jerusalemě jako bývá v Adadremmonu na rovině Mageddské. [12] Kvíliti bude země, každý rod zvláště: rody domu Davidova zvlášť a ženy jejich zvláště; rody domu Natanova zvlášť a ženy jejich zvláště; [13] rody domu Leviova zvlášť a ženy jejich zvláště; rody Semejovy zvlášť a ženy jejich zvláště; [14] všecky rody ostatní, každý rod zvlášť a ženy jejich zvlášť.

Hlava 13. — [1] V den ten bude míti studnu otevřenou dům Davidův a obyvatelé jerusalemští k obmytí hříchu a skvrny. [2] V den ten — praví Hospodin zástupů — vyhladím jméno model ze země a nebude již vzpomínáno jich; také [falešné] proroky a ducha nečistého vzdálím

---

(Is 9, 6), kdyžtě i žalmy podobně mluvily, jako Ž 44, 7; 2, 7; 109, 3 (Knabenbauer). Hoonacker dělí v. 10. takto: „A vyleji na dům Davidův... i patřiti budou na mne. Nad tím, kterého zbodali, nad tím kvíliti budou..." Tento překlad jest jednodušší, srozumitelnější a hodí se lépe do souvislosti. Hospodin mluví v prvé větě o sobě v první osobě a poté mluví o Mesiáši v osobě třetí. — O bolesti nad úmrtím jedináčka srv. Jer 6, 26; Am 8, 10.

V. 11. Hadadrimmon nebyl Adonis nebo Tammuz, o němž viz Ez 8, 14! Jer píše, že na rovině Mageddské bylo za jeho doby město, zvané Maximianopolis, které slulo dříve Hadadremmon, kde byl král Josiáš smrtelně raněn (4 Král 33, 29) a kde tedy byl skon tohoto zbožného krále bolestně oplakáván (2 Par 35, 24 n). LXX četli místo „Hadadrimmon" toliko „Rimmon". Na tomto základě Hoonacker se zřetelem na 1 Sam 14, 2; Sdc 20, 45. 47; 21, 13. navrhuje místo „v Adadremmonu na rovině Mageddské" čísti správně: „v Rimmoně v údolí Migron". O velikém nářku v Rimmoně vypravuje Sdc hl 21.

V. 12 n. Natan byl syn Davidův, od něhož pocházel Zorobabel (Lk 3, 27. 31). Semej byl potomek Leviův (Nm 3, 21) Měl-li Zach skutečně tohoto Natana (a ne stejnojmenného proroka) a tohoto Semeje (není-li třeba čísti „Simeon") na mysli, chtěl zdůrazniti zvláštní povinnost představených kněží plakati nad utrpením Mesiáše, kterým se mu odměnil nevděčný lid.

V. 14. Tato slova počala se plniti již pod samým křížem na Kalvárii (Mt 27, 54; Lk 23, 48) a od té doby tisíce a tisíce duší pohlíželo a pohlíží na Ukřižovaného. — Slova Zach 12, 10. uvedena jsou (ve smyslu přizpůsobeném) Zjev 1, 7.

Hl. 13. — V. 1—6. patří k předchozímu úryvku 12, 10—14. Za dob příštích, zejména mesiášských nebude již modlářství ani prorockých cechů, jaké bývaly před zajetím v Israeli. — Z toho, že zde spisovatel mluví o zrušení modlářství, nelze vyvozovati, že tento úryvek byl napsán ještě před zajetím, kdy modlářství v Israeli kvetlo a nikoliv po návratu ze zajetí babylonského, kdy ho již v mladé obci židovské nebylo; bylit Židé i po návratu ze zajetí v nebezpečí, že se nakazí modlářstvím sousedních národů; to nebezpečí vzrostlo, když se vzdělaností řeckou dral se do Palestiny také duch modlářský, jemuž také skutečně mnoho Židů podlehlo. Kromě toho Zach má na zřeteli příští církev světovou, která dosud bojuje proti modlářství u všelijakých národů. — Také lžiproroků nescházelo ani po Zacharjášovi (Neh 6, 14).

V. 1. Obraz vzat z očist starozákonných; srv. Nm 8, 7; Nm 19, 9; Ž 50, 9. — „Hřích" je tu popředně zločin, jmenovaný výše 12, 10 (národní vina). — O vodě očistné, t. j. o křtu, svátosti pokání a jiných prostředcích k zahlazení hříchů v církvi N. z. srv. Ez 36, 25; 47, 1; Joel 3, 18. — Bude to duchovní vítězství nad mocí hříchu. Srv. výše 12, 4—9.

V. 2. O tom, že nezbude po modlářství ani památky, srv. Os 2, 17. — „ze země" Judské, která předobrazuje církev N. z. — „falešné" není sice výslovně v hebr., rozumí se však samo sebou, kdyžtě pominou cechy proroků, mezi nimiž bývalo nebo z nichž vycházelo mnoho lžiproroků, a když přestane také „duch nečistý" pracovati. Aby někdo byl prorokem pravým, nestačilo býti členem některého prorockého sdružení (organisace); bylo třeba zvláštního povolání Božího, kterého všichni členové řečených organisací neměli. Srv. Am 7, 14. — Proroků od Boha povolaných nebude valně třeba, ježto nebude modlářství, proti němuž bylo prorokům starozákonným tolik horliti; také kněžstvo nové církve nezpronevěří se tolik svému poslání, aby jeho nedostatky bylo třeba doplňovati a nahrazovati mimořádnými posly Božími (zvanými proroky). — O „duchu nečistém" srv. 3 Král 22, 19—23; Sk 16, 18; 1 Kor 10, 20 n.

ze země. [3] Bude-li kdo ještě prorokovati, řekne mu otec jeho a matka, kteří ho zplodili: „Nebudeš živ! Neboť jsi mluvil lež ve jménu Hospodina!“ I probodne ho otec jeho a matka jeho, vlastní rodičové, když bude prorokovati. [4] V den ten budou se hanbiti proroci, každý z vidění svého, že prorokoval; aniž se budou přikrývati pláštěm ze srsti, aby lhali, [5] ale (každý) řekne: „Nejsem prorok, oráč já jsem; jeť Adam vzorem mým od mého mládí.“ [6] A bude-li tázán: „Co jsou rány tyto mezi rukama tvýma?“ odpoví: „Těmi byl jsem zbit v domě těch, kteří mě milovali!“

[7] Ó meči, povstaň na pastýře mého,
a na muže, jenž jest mým společníkem;
— praví Hospodin zástupů —
bij pastýře a rozprchnou se ovce;
a obrátím ruku svou k maličkým.

V. [3]. Srv. Dt 13, 6; 18, 20. a stesky proroků starozákonných, že lid věří příliš prorokům. Venkoncem jinak bude v Z. n. Bude taková horlivost pro čest Boží, větší a mocnější nežli přirozená láska rodičů k dětem!

V. [4]. „že prorokoval“ = že se vydával za proroka. Nebude nestydatosti, s jakou jménem Božím (neprávem) kdysi vystupovali. — Lžiproroci, aby dodali svým výmyslům více váhy, oblékali se v roucho hrubé, přiměřené přísnému životu, který chěli po vzoru proroků pravých (na oko) vésti. Srv. 4 Král 1, 8; Mt 3, 4.

V. [5]. „oráč“, který jako Adam v potu tváře vzdělávaje půdu dobývá si živobytí a tedy nežije z darů, jež prorokům ctitelé jejich na výživu dávali. — Podle hebr dokonce se dovolává, že jest otrokem, kterého koupil „člověk“ (pán), ještě když byl domnělý prorok chlapcem. Hoonacker s malou změnou překládá: „Jsem vzdělavatel pole, neboť pole bylo majetkem mým od mého mládí“.

V. [6]. „mezi rukama tvýma“ = na prsou (nebo v obličeji); z 3 Král 20, 35 nn možno jest vyvozovati, že příslušníci prorockých cechů si dělali znamení na těle, rány, jizvy a pod. Tazatel vida ty rány táže se, jak se srovnávají s jeho výpovědí, že není prorokem kdyžtě má odznaky prorockého sdružení. „Prorok“ odvrací od sebe podezření tvrzením, že se mu dostalo řečených ran od přátel, kterých nechce jmenovati; vyhýbá se určité odpovědi, kterou by přiznal, že kdysi k cechu proroků patřil; výrok jeho může býti pravdivý ve smyslu, že si ony rány, odznaky příslušnosti k prorockému sdružení nedělal každý sám sobě, nýbrž druh druhu. — (Jiní jinak). — Výrok domnělého proroka kladen byl při bohoslužbě na svátek Pěti ran Kristových na jazyk trpícího Mesiáše. Ve smyslu toliko přizpůsobeném: Ti, kteří měli Krista milovati, které si k lásce byl zavázal tolikerým dobrodiním, zbičovali a zbodali ho tolika ranami!

V. [7—9]. jest úryvek, který nesouvisí ani s 13, 1—6. ani s hl 14. Patří obsahem svým za hlavu 11. nebo za 11, 14?

V. [7]. „meč“ bývá brán za nástroj ran nebo smrti vůbec; tak i zde. — Hospodin vybízí smrtící zbraň (nástroj), aby se odvážil na „pastýře jeho“ Hospodinova, a zbil ho. — O tom pastýři byla řeč již 11, 4 nn. 12 n: Je to Mesiáš. (Podle výkladu Hoonackerova byl to král Sedekjáš). — Ten pastýř jest Hospodinovým společníkem, druhem; tím vysloveno jest Mesiášovo božství podobně jako již výše ve 12, 10. Ten pastýř bude vydán na bolestnou smrt podle úradku Hospodinova (Sk 2, 23). — Až bude bit, stádo jeho („maličcí“, ovce) se rozprchne; Hospodin obrátí svou ruku „proti“ maličkým. (Podle jiných obrátí ji příznivě, t. j. Prozřetelnost bude bdíti, aby „maličcí“ (ponížení, zbožní) zůstali mu věrni. Srv. co o „zbytku“ národa předpovídali proroci jako Is 10, 21; Mich 2, 12; Jer 23, 3; 31 7. a jj. — Je to třetina, o které mluví níže v. 8 n. Jsou to „chudí stáda“ 11, 11. — Těch slov užil také Spasitel na hoře Olivové; Mt 26, 31; Mk 14, 27; Jan 16, 32. — (Tobac, který po Hoonackerovi navazuje 13, 7—9 na 11, 15—17 t. j. na slova o pastýři bláhovém a vidí v něm Sedekjáše, táže se ohledem na Mt 26, 31: „Není tu na místě připustiti přizpůsobení, které vnukla obdoba (podobnost) poměrů? Podle Zacharjáše ta okolnost, že pastýř zmizí, jest znamením rozptylení stáda; tak bude s Kristem a s apoštoly, až bude Kristus bit, apoštolové se rozprchnou“).

[8] A v celé zemi — praví Hospodin —
dvě třetiny budou v ní rozptýleny a zhynou,
ale jedna třetina v ní zbude.
[9] Tu třetí část provedu ohněm,
a páliti je budu jako bývá páleno stříbro,
a vyzkouším je jako bývá zkoušeno zlato.
On vzývati bude mé jméno
a já uslyším ho.
Řeknu: „Lid můj jsi ty,"
a on řekne: „Hospodin jest Bůh můj."

Hlava 14. — [1] Ejhle, přijdou dny Hospodinovy, kdy budou rozdíleny kořisti tvé prostřed tebe. [2] Shromáždím všecky národy k Jerusalemu do boje, dobudou města, vydrancují domy, przniti budou ženy, a polovice města půjde do zajetí; ale zbytek lidu nebude vyhlazen z města. [3] Vytáhne totiž Hospodin a bojovati bude proti národům těm, jako bojoval v den zápasu. [4] Nohy jeho stanou v den ten na hoře Olivové, která jest proti Jerusalemu, na východ; a rozpoltěna bude hora Olivová uprostřed na východ a na západ rozsedlinou velmi velikou, že se oddělí polovice hory na sever a polovice na jih. [5] I budete utíkati

---

V. 8. „v zemi" Judské dvě třetiny, tedy většina Židů, až bude pastýř-Mesiáš bit, pohrdne jím, odtrhne se od třetiny, která mu zůstane věrným jádrem jeho církve. Ale i tu třetinu bude třeba protříbiti (v. 9).

V. 9. srv. s Ž 65, 10 n. — „jméno" Jahva, vždy živého a sliby, dané dávným pokolením plnícího (Os 12, 5; Joel 2, 32; Hab 3, 18). — O rychlém vyslýchání proseb národa Božího srv. Is 65, 24. — O vzájemném poměru Boha k lidu vysloveném ve v. 9. fg srv. výše 10, 6; Ez 36, 26; Os 2, 24. — Dvě třetiny Židů a odpadky třetí třetiny byly rozváty do světa zejména po r. 70. po Kr. Jinými slovy: zbylá třetina byli „židokřesťané", ke kterým se přidružili křesťané z pohanstva, aby s nimi utvořili nového, duchovního Israele, nový Jerusalem, novou obec, novou církev. — (Jos. Flavius píše (O válce žid. 7, 17), že za obležení Jerusalema (r 70. po Kr.) zahynulo ve městě 1,100.000 lidí, a do zajetí že bylo odvedeno 97.000 Židů!)

Hl. 14. — V. 1—5. jest úvod k další lícni dob mesiášských. — „dny Hospodinovy", — kdy bude Hospodinovi zakročiti a ukázati svou věrnost, všemohoucnost, která přispěje na pomoc ohroženému a částečně poníženému Jerusalemu. Až nepřátelé Jerusalema (částečně) dobudou, budou se o to, co v něm najdou, děliti.

V. 2. Ti nepřátelé budou ohněm, ve kterém bude Hospodin třetinu svého lidu tříbiti. Srv. 12, 2n; 13, 9.

V. 3. „v den zápasu", kdy pohroužil faraona v Rudém moři a tak za národ israelský „zápasil". (Jer) Srv. Is 11, 11; Jer 16, 14; 23, 8.

V. 4. Ona trhlina půjde od východu na západ (nebo naopak). — Srv. Is 29, 6; Jer 4, 24; Ez 38, 19n; Joel 2, 10; 3, 16. a jj.

V. 5. Údolí hory Olivové (rozpoltěné), do kterého se zbožní utekou, až Jerusalem (částečně) padne, sousediti bude s „vaším místem", t. j. s Jerusalemem, z něhož prchati budete, tedy s údolím Kidronským, které věnčilo Jerusalem na východě. Podle hebr údolí hory Olivové bude se dotýkati, sahati až k „Açalu"; je-li to slovo jméno vlastní, mohlo by zamenati Beth—haezel, známý z Mich 1, 11. — Hoonacker pokládá záhadné slovo za tvar slovesný a překládá: „bude sahati až k místu, kde zachráním (vás)". — O zemětřesení, jež stihlo Palestinu za krále Oziáše viz Am 1, 1. Z toho, že tu spisovatel mluví o zemětřesení z r. 763 nelze právem vyvozovati, že žil za krále Oziáše; pohroma byla tak veliká, že ji pamatovali a vzpomínali staletí po Oziášovi, že vzpomínka na ni byla ještě živa i po návratu ze zajetí babylonského! — „svatí" jsou andělé jako Dt 33, 2. při smlouvě sinajské; andělé budou Boha provázeti také, až přijde k poslednímu soudu, aby na věky potřel nepřátele své církve (Jerusalema). Srv. Dan 7, 9n; Mt 25, 31; Mk 8, 38; 13, 27; Lk 9, 26; 12, 8. — Ježto válka věřících jest obtížná a vítězství skvělé, praví se, že Bůh sestupuje se všemi

do údolí hor mých, neboť sousediti bude rozsedlina hor (těch) s vaším místem; budete utíkati jako jste utíkali před zemětřesením za dnů Oziáše, krále judského. (Tehdy) přijde Hospodin, Bůh můj, a všichni svatí s ním.

[6] V den ten nebude světla, ale mráz a zima. [7] Bude to den jeden, který jest znám Hospodinu; nebude dne a noci; v čas večera bude světlo. [8] V den ten vycházeti budou vody živé z Jerusalema: polovice jich do moře východního a polovice jich do moře západního: v létě v zimě budou. [9] Hospodin bude králem nad celou zemí; v den ten bude Hospodin jeden a jméno jeho bude jedno. [10] Celá země od Pahorku až k Remmonu na jihu proměněna bude v nížinu; Jerusalem však povýšen a obýván bude na místě svém od brány Benjaminovy až k místu brány první a až k bráně Rožní; a od věže Hananeel až k lisům královským. [11] Budou bydliti v něm, nebude již v kletbě, ale seděti bude Jerusalem bezpečně.

[12] A rána, kterou stihne Hospodin všecky národy, kteří bojovali proti Jerusalemu, bude tato: chřadnouti bude tělo každého, ačkoli státi

---

svatými svými, t. j. anděly, ježto všichni stojí u něho a za něho zápasí (Kornel van Steen).

V. 6. Světlo — náznak štěstí a radosti; mráz a zima, nedostatek tepla a světla znamená opak toho štěstí. — Zbožným vzejde z temna věčné světlo (v. 7. 8. (konec), kdežto bezbožným zůstane temno na věky. — Hoonacker překládá důmyslně: „V den ten klenoty nebudou vydávati svého lesku," ježto budou ozářeny silnějším, věčným světlem (v. 7).

V. 7. Den a noc nebudou se střídati, bude jeden jediný den bez noci! Kdy ten věčný den zasvitne, aby zaplašil na vždy temno útrap, známo jest pouze Hospodinovi, který stanovil délku bojů a dobu vítězství. Zach má na mysli boje nové obce židovské, dále zápasy obce Mesiášovy až do konečného vítězství na konci světa. Zasluhuje povšimnutí, že Pán na hoře Olivové předpověděl příští protivenství a pohromy, také pád Jerusalema a poslední soud; srv. Mt 24, 2n; Mk 13, 3n.

V. 8. „vody živé" (pramenité) náznak požehnání mesiášského, zejména pravdy a milosti Boží. Srv. výše 13, 1; Ez 47, 1n; Is 12, 3; Jan 4, 10. 13n; 7, 38; a jj. — „moře východní" = Mrtvé. — „západní" = Středozemní. — „v zimě" nebudou zamrzati, „v létě" nevyschnou slunečným úpalem, jak se na mnoze v Palestině děje. — V. tento nesnadno jest vykládati o zaopatření Jerusalema vodou (Neh 3, 15; Sir 50, 3) nebo o hmotném jeho blahobytu!

V. 9. Jediným králem v Judsku bude Hospodin, bude tedy jinak než nyní po návratu ze zajetí, kdy vládne v Palestině také král perský! — „jméno jeho" = královská moc, vážnost a sláva. — Srv. výše 13, 2.

V. 10. „země" Judská. — „Pahorek" = Geba známá z 4 Král 23, 8; „Remmon" známé z Jos 15, 32. Jerusalem bude vyvýšen jako Is 2, 2; Mich 4, 1. — Srv. Ez 48, 15n; Jer 31, 38—40. — Brána Benjaminova slula snad jinak také brána Efraimova. Kde byla, viz k 4 Král 14, 13 (Neh 8, 16.) — Označení „od brány Efraim až ku bráně Rožní" viz tamže (4 Král 14, 13). — „až k místu brány první" zdá se býti glosa. — „první" mohlo by znamenati „starou". — O věži Hananeel viz Neh 3, 1; 12, 39; Jer 31, 38. — Lisy královské byly nejspíše tam, kde byly Královské zahrády, t. j. tam kde údolí Hinnomské ústilo se do údolí Kidronského, (na sever odtud). Srv. Neh 3, 15. — Srv. Is 54, 2nn; Ez 48, 1—29. Zachariáš kreslí obnovu církve starozákonné a přechod její v církev novozákonnou příkladem a náznakem, vzatým z města, jež bylo středem církve starozákonné. — Viz, co poznamenáno bylo o výkladu Ez hll 40—48 na str. 675.

V. 11. O „klatbě" starozákonné („cherem") viz Ex 22, 19; Dt 7, 2; 13, 15; 20, 17; Jos 6, 17; 10, 28 a jj. — Jerusalem byl v klatbě po dobu zajetí babylonského. Nyní bude seděti bezpečně, bez obavy, že by obyvatelstvo bylo zase odvedeno do nějakého zajetí. To vše bude vyloučeno, ježto obyvatelé Jerusalema nebudou již páchati hříchů, kterými by novou kletbu na sebe uvalili, ale budou živi svatě.

V. 12. Za živa budou hníti nepřátelé církve. Srv. Is 66, 24.

bude na nohách svých, oči jeho zchřadnou mu v důlcích a jazyk jejich zchřadne jim v ústech. [13] V den ten bude veliký zmatek od Hospodina mezi nimi, i uchopí druh ruku druha svého, a vztáhne ruku svou druh proti druhu. [14] Ale i Juda bojovati bude proti Jerusalemu. A shromážděna budou bohatství všech národů vůkol, zlato, stříbro i roucha v množství velikém. [15] Taková rána stihne také koně, mezka, velblouda, osla i všecek dobytek, jenž bude v onom táboře; taková jako rána ona.

[16] A všichni, kdož zbudou ze všech národů, kteří přitáhli na Jerusalem, stoupati budou rok co rok, aby se klaněli Králi, Hospodinu zástupů, a slavili slavnost stánků. [17] A na toho, kdo by nepřišel z národů země do Jerusalema, aby se klaněl Králi, Hospodinu zástupů, nebude padati déšť. [18] Nebude-li stoupati a nepřijde-li i národ egyptský, také na ně padne rána, jíž bíti bude Hospodin všecky národy, kteří nepůjdou slaviti svátku stanového.

[19] To bude trest Egypta, a to bude trest všech národů, kteří nebudou stoupati, aby slavili slavnost stánků.

[20] V den ten bude na uzdě koně (napsáno): „Svaté Hospodinu" a budou kotly v domě Hospodinově jako číše před oltářem. [21] Každý kotel v Jerusalemě a v Judsku bude zasvěcený Hospodinu zástupů. I přijdou všichni obětníci a vezmou si z nich a vařiti budou v nich; a nebude již kupce v domě Hospodina zástupů v den ten.

V. 13. Srv. Sdc 7, 22; 1 Král 14, 20; 2 Par 20 22 n.

V. 14. „proti Jerusalemu" od nepřátel obsazenému podle v. 14, 2. — Podle hebr „Juda bude bojovati v Jerusalemě", tedy proti nepřátelům, jej oblehajícím. — Z králů a mudrců, kteří útočili proti církvi mnozí se obrátili a církev byla obohacena jejich vzděláním, výmluvností, urozeností a mocí. (Ribera.)

V. 15. Obrazy, vzatými z válčení starozákonného vylíčena tu dokonalá pohroma poraženého nepřítele. Proroctví toto splnilo se částečně za dob machabejských, plnilo se a plní se dokonaleji v církvi katolické a splní se zejména na konci doby mesiášské (Zjev 20, 7). — Srv. 1 Mach 4, 27 nn; 2 Mach 9, 5; 10, 30; 12, 22. — Jako nastane zmatek mezi bojovníky (v. 13), tak zachvátí děs také dobytek v táboře, že se bude plašiti, rozbíhati, do sebe navzájem vrážeti atd. Srv. 4 Král 7, 6 nn.

V. 16. Nepřátelé království Božího, kteří nezahynou, vstoupí sami do něho a budou s radostí slaviti svátky jeho. Srv. Is 66, 23 n. — O svátku stanovém děkovali Israelité Hospodinu na úrodu na vinicích a v zahradách (Lv 23, 39—43; Dt 16, 13); v nové církvi bude ustavičně vzdáván Bohu dík za hojnou úrodu duchovní, t. j. za to, že církev sklidila tolik příslušníků ze všech národů.

V. 17. Nedostatek deště působí nedostatek úrody na polích, na vinicích, na stromech; i stáda trpí, nemají-li vody, nemají-li následkem sucha pastvy. — Srv. Agg 1, 10 n.

V. 18. V Egyptě neprší mnoho tak jako tak, polím dodává vláhy Nil. Může však i Egypt trestán býti suchem mimořádným, že nastane porucha v pravidelném zavodňování polí.

V. 19. Srv. Is 2, 2; Mich 4, 1.

V. 20 n. Množství národů, které se do Jerusalema shrne, bude moci účastniti se obětí; nebude se nedostávati ve chrámě posvátných nádob k tomu účelu ustanovených, ježto tehdy budou i všední nádoby posvátné jak v Jerusalemě tak v celém Judsku! — Nápis „Zasvěcený Hospodinu" měl velekněz na své čelence. Viz Ex 28, 36. — V N. z. bude svatost větší, všeobecnější nežli byla ve S. z. — Hoonacker místo „na uzdě koně" čte důmyslně a důvodně: „na pekáčích a na hrncích".

V. 21. Nebude třeba kupovati v Jerusalemě nových hrnců a pekáčů na maso obětní; stačí užíti těch, ve kterých byly vařeny již pokrmy nesvaté, všední. — Srv. výše 4, 2.

„MALÍ PROROCI“:

XII.

PROROCTVÍ MALACHIÁŠOVO.

Knížku Malachiášovu po ú v o d u (1, 1—5), ve kterém dovolává se Hospodin lásky své k národu israelskému, lze rozděliti na d v ě č á s t i:

Č á s t p r v á kárá hříchy k n ě ž í i l i d u (1, 6—2, 16).

Oběti, které podávají kněží nejsou bezvadné (1, 6 - 9), proto je Hospodin zamítá a zavede si oběť novou, bez úhony, čistou, která mu bude podávána na celém světě (1, 10 n). Kněžstvo nemá náležité úcty k Hospodinově velebnosti (1, 12—14); proto bude trestáno (2, 1—4). Nenásleduje starobylého vzoru kněze, který byl bohoslužebníkem podle Božího srdce, proto budou v opovržení (2, 5—9). Židé jsou národ věrolomný (2, 10), muži berou si cizinky za manželky (2, 11 n), kdežto manželky, jež byli pojali za svého mládí, propouštějí (2, 13—16).

Č á s t d r u h á líčí příští obnovu Israelovu (2, 17—4, 3).

Na stezk Židů, že bezbožníci se mají dobře (2, 17) Hospodin odpovídá, že se blíží den jeho soudu: Pán přijde, očistí si kněžstvo a vzdálí z národa všecko zlo (3, 1—5). Jen ať se obráti národ kajicně k Hospodinu a odvádí povinné desátky! Pak ho nemine hojné požehnání (3, 6—12). Na nový stezk Židů, že spravedliví trpí, kdežto bezbožníkům je dobře (3, 13—15), Hospodin odpovídá, že všecko bude spravedlivcům odměněno v den, kdy Hospodin přijde na soud, aby všecky nesrovnalosti srovnal; kdežto bezbožníci bídně zahynou, spravedlivci budou jásati z dokonalého vítězství (3, 16—4, 3).

V p r v n í m d o s l o v u (4, 4) vybízí Mal Židy, aby pečlivě dbali příkazů Mojžíšových.

Ve d r u h é m d o s l o v u (4, 5 n) předpovídá činnost proroka E l i á š e před posledním soudem.

V řadě „m a l ý c h p r o r o k ů“ M a l a c h i á š jest poslední.[1]

Kniha jeho předpokládá tyto události:[2]

E s d r uspořádal cestu z Babylona (Esdr 7, 7—9) dne 1. měsíce prvého (nisanu), sedmého roku krále Artaxerxa (I.), t. j. v sobotu 8. d u b n a[3] r. 458.

---

1. O významu toho jména viz níže 1, 1. — Jakožto poslední prorok sluje také „p e č e ť p r o r o k ů“. Malachiášem nevyhasla i n s p i r a c e k n i ž n í, jak vyplývá z toho, že i po něm bylo napsáno v í c e k n i h k a n o n i c k ý c h.

2. Viz I. sv. str. 1282.

3. Údaje podle kalendáře julianského zpracoval K u g l e r.

Esdr shromáždil své krajany u řeky Ahavy a tamodtud vytrhl dne 12. téhož měsíce a roku, t. j. ve středu dne 19. dubna 458 (Esdr 8, 31).

Esdr přišel do Jerusalema 1. dne měsíce pátého (abu) téhož roku, t. j. v pátek dne 4. srpna r. 458 před Kr. (Esdr 7, 9; 8, 24 nn).

Dne 20/IX (kisleu) sešel se sněm lidu, který měl jednati o smíšených sňatcích (Esdr 10, 7 nn); bylo to v úterý dne 19. prosince r. 458.

Ten sněm konal první své zasedání 1. dne měsíce desátého (tebetu), t. j. v pátek 29. prosince r. 458; zasedal naposled dne 1. nisanu osmého roku Artaxerxa I, t. j. ve středu dne 27. března r. 457.

Nehemjáš počal opravovati městské zdi dne 4. abu, t. j. v úterý dne 12. srpna a dokončil tu opravu dne 25. elulu, t. j. ve čtvrtek 2. října r. 445 (!).

Dne 1. měsíce tišri, t. j. 8. října (ve středu) r. 445 byl konán sněm, o kterém viz Neh 8, 1 nn. — Následující svátek stanový slaven byl od 15.—22. tišri, t. j. od 22.—29. října. – Kající den, o kterém se zmiňuje Neh 9, 1 nn připadl na 24. tišri, t. j. na pátek dne 31. října r. 445.

Roku třicátého druhého Artaxerxa I., t. j. r. 433—432 vrátil se Neh ke dvoru královskému do Sus (Neh 13, 6).

Neh přišel zase a působil podruhé v Jerusalemě ne před r. *432—431* a ne po r. *424* (Neh 13, 7 nn).

Po těchto událostech, po činnosti Esdrášově a Nehemjášově kolem r. 420 (pravděpodobně) napsal svou knížečku Mal, když byl obsah její o něco dříve (ne celých sto let po Aggeovi a Zacharjášovi [4]) ústně přednesl.

Výzva Mal 1, 8, aby kněží vadná dobytčata, jež se odvažují podávati Hospodinu v oběť, odevzdali jakožto dar nebo dávku „pechovi", t. j. perskému místodržiteli, dovoluje závěr, že tehdy, kdy Mal ta slova pronesl, Neh v Jerusalemě místodržitelem nebyl; Neh totiž vzdal se dávek, jež byli jeho předchůdci v místodržitelství přísně vymáhali (Neh 5, 14—16); možno se tedy domnívati, že řeč Malachiášova, ke které patří 1, 8, pochází z doby před r. 445.

Mal svědčí (3, 8), že vyvolený národ hospodářsky strádá a že ten nedostatek jest Boží kletba; podobný stav bídy nalezl v Palestině také Neh (5, 1 nn). Ta bída zplodila lichvu, zámožnější utiskovali sociálně slabší své spoluobčany (Neh 5, 1—13); s tím se srovnávají stezky chudiny, které tlumočí Mal 2, 17; 3, 14 n.

Smíšená manželství, proti kterým brojí Mal 2, 10—16, jakož i nedbalost v odvádění desátků do chrámu (Mal 3, 7—12) jsou zlořády, proti kterým pracoval také Nehemjáš (Neh 13, 10 n; srv. také již Esdr 10, 7 nn).

Ti, kdož kladou činnost Malachiášovu do časů, kdy Neh opustil Jerusalem a odebral se zase do Sus ke dvoru perského krále (r. 433—2), mohou vysvětliti uspokojivě zjev, že Mal není jmenován v knihách Esdr a Neh, což by nebylo snadno si vyložiti, kdyby byl Mal pronikavě byl působil před nebo za prvního příchodu Nehemjášova (r. 445). —

---

[4]. Chrám, pro jehož stavbu Agg a Zach byli tolik horlili, za časů Malachiášových již stál (Mal 1, 10; 3, 1).

Tím nesnadněji lze činnost Mal pokládati za současnou s působením Esdrášovým (po r. 458) nebo klásti ji dokonce před příchod Esdrášův.

Hebrejština Malachiášova vykazuje stopy pozdní doby. Zvláštnost jeho jsou otázky, jež klade na jazyk svých posluchačů a ke kterým poté delší rozpravou odpovídá. Srv. 1, 2. 6n; 2, 14. 17; 3, 7n 14.

Mal byl vřelý vlastenec, planoucí láskou k svému lidu, byla to duše hluboce náboženská, která uměla ve své víře a v přímém styku s Boží pravdou nalézti odpověď na palčivé záhady své doby (Touzard).

ÚVOD (1, 1—5).

Nadpis 1, 1. Hospodin miloval Jakoba (Israelity) více než Esaua (Edomce) (1, 2—5).

Hlava 1. — [1] Zatížení Israele slovem Hospodinovým skrze Malachiáše.

[2] Miloval jsem vás, praví Hospodin,
a říkáte: „V čem jsi miloval nás?"
Zdali nebyl Esau bratr Jakobův?
— praví Hospodin —
Miloval jsem však Jakoba,
[3] kdežto Esaua měl jsem v nenávisti,
i obrátil jsem hory jeho v pustinu,
dědictví jeho v (sídlo) příšer pouště.

Hl. 1. — V. [1]. „Zatížení" = proroctví hrozebné, ačkoliv obsahuje také radostné sliby. Srv. Nah 1, 1; Zach 9, 1; 12, 1. — Mal byl prostředníkem, nástrojem, „skrze" něhož mluvil Hospodin; za takového se Mal právem pokládal. — Ačkoliv posluchači jeho byli většinou Judovci, tedy Židé, slují tu „Israel" proto, že jsou zbytek, který veškerého bývalého Israele zastupuje, který jest dědicem slibů, Israelovi daných, dědicem jeho práv, ale také povinností. — Kdy se tohoto „zatížení" Malachiášovi dostalo a kdy je napsal, o tom viz úvod na str. 1024 n. — Hebr Mal'áchí jest asi zkratka z Mal'achijjá = Posel Hospodinův. Je to jméno vlastní, nikoliv obecné nebo náznačné (symbolické), znamenající snad Esdráše nebo jiného vynikajícího muže S. z. Nesprávné bylo mínění stoupenců Origenových, že Malachjáš byl anděl, pouhý duch, který sestoupil s nebes na zemi a vzal na sebe lidské tělo.

V. [2—5]. Úvodem k následujícím výtkám Hospodin vzpomíná lásky své k Jakobovi, t. j. k národu israelskému; ta vzpomínka ukazuje nevděk Židů, kteří zapomínají na četné minulé důkazy lásky Boží a spolu předem již dokazuje bezdůvodnost všelijakých námitek Židů proti Hospodinovi. (Knabenbauer). — V. 2b tlumočí nevděk Židů, kteří nechtěli uznati, že jim Hospodin prokazoval důkazy své lásky; srv. podobné neuctivé otázky Židů také níže v. 6 n; 2, 14. 17; 3, 8. 14. — Esau a Jakob byli rodní bratři podle Gn 25, 22 nn. Jak jinak však nakládal Hospodin s Jakobem, t. j. s národem israelským a (proti tomu) s Esauem, t. j. s národem Edomců; Israel si té lásky ničím nezasloužil; Bůh si ho sám zvolil k tomu, by ho projevy lásky zahrnoval. Srv. Řím 9, 10—13. — Pokoření Edomců, nepřátel Israelových, bylo vítězství národa vyvoleného. Mal má nejspíše na mysli arabské kmeny, kteří v prvé polovici pátého století vytlačivše na vždy Edomce na sever a západ obsadili z velké části jejich území (Hoonacker a jj). Srv. Abd vv. 5 nn.

V. [3]. Z lásky Hospodinovy k Jakobovi řinul se odpor a „nenávist" k Esauovi, Jakobovu úhlavnímu nepříteli. Tu nelásku dokázal Hospodin, když vydal Edomsko na pospas nepříteli (arabskému); tu nelásku a tresty z ní vyplývající Edomci zavinili svými hříchy, zejména válečnými podniky proti Judovcům. Srv. Abd v. 3 nn. O hornatém území, jež Edomci obývali, viz tamže (Abd 3 nn). — „příšery" pouště jsou šakalové. Srv. Is 13, 22; 34, 13; Jer 10, 22; 49, 33. a jj. Kritika však opravuje v. 3c: „a dědictví jeho jsem obrátil v plané pouště" nebo pod.

[4] Dí-li Edomsko: „Zničeni jsme,
ale vystavíme zase zbořeniny,“
toto praví Hospodin zástupů:
„Oni budou stavět, ale já bořit;
a slouti budou „Území bezbožnosti“
a „Lid, na nějž se Hospodin rozhněval na věky.“
[5] Oči vaše to uvidí, i řeknete:
„Veliký jest Hospodin za hranicemi Israelska!“

ČÁST PRVÁ:

Hříchy kněží (1, 6—2, 9) **i lidu israelského** (2, 10—16).

Oběti jejich nejsou čisté (1, 6—9), Hospodin je zamítá i zavede si oběť čistou, nekrvavou, která mu bude podávána po celém světě (1, 10 n). Kněží znesvěcují veliké jméno Hospodinovo (1, 12—14); za to budou potrestáni (2, 1—4). Nenásledují vzoru kněze podle Božího srdce, proto budou v opovržení (2, 5—9). Lid jest věrolomný (2, 10); muži berou si cizinky za manželky (2, 11 n); manželky, jež byli za svého mládí pojali, propouštějí (2, 13—16).

[6] Syn ctí otce svého
a sluha pána svého;
jsem-li tedy já (váš) otec,
kde jest úcta má,
a jsem-li já (váš) pán,
kde jest bázeň má?
praví Hospodin zástupů k vám, ó kněží,
kteří pohrdáte jménem mým!
Říkáte: „V čem jsme pohrdli tvým jménem?“

Hospodin, který byl Israele pro jeho zločiny poslal do zajetí, zase ho z lásky povolal do vlasti, stát jeho znovu zřídil a v tom jemu dal záruku příštího vyššího, duchovního vzkříšení, t. j. mesiášského (Knabenbauer). Jaká to láska! Čím si ji mohl národ vyvolený zasloužiti? Israel nebyl nevinnější nežli Edomci. Hřímali proti nim již Am 1, 11 n; Abd 4 n; Jer 49, 7 n. — Hospodin miloval Israelity bez jejich zásluhy, Edomce pro zločiny jejich spravedlivě „měl v nenávisti“, (t. j. trestal a potrestal). Na obou národech ukázal Bůh svou milostivost a spravedlnost (Knabenbauer). — O „nenávisti“, t. j. nedostatku lásky srv. Lk 14, 26; Mt 10, 37; Jan 12, 25.

V. [4]. Nebyli to Edomci, ale Nabaťané, kteří na území bývalého Edomska (zejména v Petře) postavili si památky umění svého, budící dnes obdiv náš. — „Edomsko“ = jeho obyvatelstvo. — Srv. 1 Mach 5, 3. 65 (Juda Mach); 6, 31; Josef Flav, Starož. XIII. 9, 1. (Jan Hyrkan.)

V. [5]. Trest, který Edomce stihne, přesvědčí Israele, že Hospodinova moc není obmezena hranicemi Palestiny, ale že se vztahuje na krajiny mimo Palestinu, zkrátka na celý svět. Srv. Am 1, 1—2, 3; 9, 7. a j.

V. [6]. Čeho se dostává Bohu za tu lásku (v. 2—5) od těch, kteří jsou z vyvolených Israelitů zvláště vyvoleni a službě Boží svým úřadem zasvěceni? (Lv 10, 3; 22, 3). Od těch, kteří mají býti duchovními vůdci lidu, kteří jsou povoláni, aby byli strážci Boží velebnosti?! — „ctí“ a miluje. — Bůh byl otec Israelův, ježto mu dal život a o všecky životní potřeby jemu se staral. Srv. Ex 4, 22; Dt 32, 6; Is 63, 16; 64, 8. — „pána svého“ se bojí (LXX). — „má“ = mně příslušná. — Otcem i pánem byl Hospodin popředně kněžím. — „jméno“ = velebnost, vznešenost Boží, která žádá úctu nade všecko. — Otázka kněží: „V čem jsme pohrdli“ (pohrdáme) naznačuje, že svědomí kněží jest uspáno vlažností tak, že nemohou jaksi ani pochopiti, čím se proti velebnosti Boží prohřešují; domnívají se, že své povinnosti náležitě plní, že tedy nezasluhují výtky Boží (Knabenbauer).

[7] Obětujete na oltáři mém chléb poskvrněný
a říkáte: „Čím jsme jej poskvrnili?"
Tím, že prohlašujete stůl Hospodinův za opovržlivý!
[8] Když podáváte slepé (dobytče) v oběť,
není to nic zlého?
A když obětujete kulhavé a neduživé,
není to nic zlého?
Podej je svému místodržiteli,
bude-li se jemu líbit, nebo prokáže-li ti svou přízeň,
praví Hospodin zástupů.
[9] A nyní uprošujte Boha, aby se smiloval nad vámi,
— rukama vašima staň se tak —
přijme-li snad na milost vás,
praví Hospodin zástupů.

[10] Ó, by někdo z vás zavřel dveře,
ó, byste nezapalovali oltářní oheň nadarmo!"
Nemám zalíbení ve vás,
— praví Hospodin zástupů —
a oběti nepřijmu z ruky vaší.
[11] Neboť od východu slunce až na západ

V. [7]. „chléb" = oběti vůbec; jsouté pokrm Hospodinův (Lv 21, 6; 22, 25). — Ty oběti byly „poskvrněné" proto, že nebyly podávány s náležitým smýšlením a duchovním stavem kněží: nemají patřičné úcty k tomu, komu oběti podávají, k nekonečné velebnosti Boží. — „stůl" = oltář. — „jej" = chléb (místo „tebe" Vulg.)

V. [8]. Nedostatek úcty kněží k Hospodinu, k oltáři jeho i obětem jemu podávaným, jevil se zejména tím, že nedbali zákona (Lv 22, 22 nn; Dt 15, 21), který kázal, že dobytče k oběti má býti bezvadné, že nesmí býti na př. slepé, kulhavé nebo jakkoliv nemocné. Ani lidská autorita nepřijímala takových darů (dávek, daní) tím méně mohly býti podávány velebnosti Boží. Raději žádnou oběť než oběť vadou poskvrněnou! — „není to nic zlého" podle vašeho názoru? — „místodržitel" (pechá) perského krále, jakým byl také Nehemjáš, který však odmítl dávky, žádané od jeho předchůdců (Neh 5, 15—19). — Kněži přijímali vadné žertvy nejspíše ze sobectví: kdyby je byli odmítali, byl by se zmenšil počet obětí a také množství masa z nich, jež kněžím patřilo (z obětí smírných a pokojných); čím levnější byla žertva, tím více jich bylo podáváno a tím větší byly také příjmy kněží z nich. To sobectví zaslepovalo je tak, že neměli patřičného smyslu pro požadavky Boží cti.

V. [9]. dlužno bráti ve smyslu opačném (ironickém). — „uprošujte" takovými obětmi vadnými, podávanými bez náležité úcty k Bohu, podávanými „rukama" vašima, Bohu zasvěcenýma (poskvrněnýma) . . . „snad", když tě ani místodržitel nepřijme takových darů a neprokáže nikomu za ně svou přízeň! — „staň se" (Riessler).

V. [10]. Budiž raději chrám (vnitřní nádvoří) zavřen, nebudiž dále živen oheň na oltáři takovými obětmi od takových kněží! — „nadarmo", ježto nemohou dosíci účelu oběti: záliby Boží. — „oběti" jakékoliv, krvavé, nekrvavé, suché i mokré. Takové neusmiřují, ale hněvají Boha, proto lépe, aby vůbec přestaly. (Podle Vulg zní v. 10ab: „Kdo jest mezi vámi, kdo by zavřel dveře a zapálil oheň můj darmo?" T. j. Hospodin každý úkon bohoslužebný kněžím (a levitům) odměňuje, nic nekonají zdarma a přece si neváží svých úkonů, jak slušno!) — Hospodin zavrhuje oběti i obětníky (kněze) starozákonné.

V. [11]. Náhradou za oběti nečisté, podávané toliko na jednom místě (ve chrámě jerusalemském), které byl Hospodin (v. 10) zavrhl, bude za dob mesiášských konána bohoslužba čistá na každém místě světa a v té bude míti Hospodin zálibu dokonalou. Všeobecnost, světovost bývá u proroků známka dob mesiášských. Srv. Mich 4, 1 nn; Sof 3, 9; Agg 2, 7; Zach 8, 20 nn; 9, 10. a jj. Středem té bohoslužby jest oběť eucharistická, oběť nejčistší, kterou přináší obětník nejsvětější — sám Mesiáš. Je to „minchá", t. j. oběť nekrvavá. Bude

veliké jest jméno mé mezi národy;
na každém místě bude obětováno,
a podávána bude jménu mému oběť čistá;
neboť veliké jest jméno mé mezi národy,
praví Hospodin zástupů.

[12] Ale vy je poskvrňujete tím, že říkáte:
„Stůl Hospodinův poskvrněn jest,
a co naň kladeno bývá, opovržlivé jest
[i s ohněm, který to zžírá].“
[13] Říkáte: „Aj, mnoho námahy,“
a prskáte na to,
praví Hospodin zástupů,
a přinášíte z loupeží kulhavé a neduživé,
přinášíte (je v) oběť;
zdali přijmu to z ruky vaší?
praví Hospodin.
[14] Zlořečený (buď) podvodník,
který má v stádě svém samce, nebo který zaslíbí (něco),
obětuje (však dobytče) neduživé Pánu;
neboť král veliký jsem já,
praví Hospodin zástupů,
a jméno mé jest hrozné mezi národy.

Hlava 2.

[1] A nyní (svědčí) vám tento příkaz, ó kněži:
[2] Nebudete-li chtíti poslouchati a snažiti se,

---

provázena modlitbou svatých, která nahradí starozákonný oltář kadidlový (Jer, Schegg). — Místo (na každém místě) „bývá obětováno“ slovně dlužno překládati: (na každém místě) „páleno bývá kadidlo“. — Mše sv. jest „ona čistá oběť, která nemůže býti poskvrněna žádnou nehodností nebo zlobou obětujících, o které Hospodin skrze Malachiáše předpověděl, že bude na každém místě obětována jeho jménu, které veliké bude mezi národy“ (Sněm Tridentský, XXII, hl 1.)

V. [12]. vrací se k výtkám (srv. v. 7nn) — „co naň kladeno bývá“ = ovoce jeho (hebr), jež přináší Hospodinu.

V. [13]. „Mnoho námahy“ vyžaduje od kněží nepřijímati od věřících vadných žertev a žádati od nich neúprosně jen žertvy bezvadné, jaké podle zákona mají býti. To horlení pro čest Boží zdá se jim býti obtížné, protože zvlažněli, protože jim služba oltářová sevšedněla. (Podle Vulg kněží (obětníci) se vymlouvají; nemohou podávati žertev cennějších, protože jsou sami v hmotné bídě). — „prskáte“ opovržlivě „na to“, co kladeno bývá na oltář, na znamení, že obětem nepřikládáte valné ceny. — „z loupeží“ — z majetku, který jste na chudém vydřeli. Lépe však s hebr místo „z loupeží“ čísti: „zmrzačené“ nebo „slepé“ (srv. výše v. 8).

V. [14]. Dosud bylo vytýkáno kněžím, že připouštějí na oltář oběti vadné; v. 14. vytýká nekněžím, že takové oběti svatyni dodávají. — Samice směly býti obětovány toliko v oběti pokojné. — Kletba stihne toho, kdo místo samce, zákonem požadovaného, přinese samici; kletba stihne i toho, kdo se zavázal soukromým dobrovolným slibem, že bude obětovati dobytče — jak se rozumí samo sebou: bezvadné — poté však plní slib obětí dobytčete vadného.

Hl. 2. — V. [1]. „příkaz“ svědčí vlastně vykonavatelům Boží prozřetelnosti, Božích trestů; ten příkaz oznamuje však také Mal kněžím, by věděli, jak se zaříditi, aby se hrozícím trestům vyhnuli.

V. [2]. „chudobu“ = kletbu (hebr.). — „zlořečiti požehnáním“ = obrátím požehnání vaše ve zlořečení. — „požehnaní“ jsou tu nejspíše všecky výsady (a příjmy) kněží. — Místo druhého „zlořečiti budu“ lépe: „ano již jsem i zlořečil“ t. j. obrátil (požehnání) v kletbu.

byste vzdávali slávu jménu mému,
praví Hospodin zástupů:
pošlu na vás chudobu,
zlořečiti budu požehnáním vašim,
zlořečiti budu jim, že jste se nesnažili!
[3] Aj, já vhodím vám plece,
a vkydnu vám ve tvář lejno slavností vašich,
a (to) vezme vás s sebou.

[4] I zvíte, že jsem poslal k vám příkaz tento,
aby zachována byla má smlouva s Levim,
praví Hospodin zástupů.

[5] Měl jsem s ním smlouvu
života, pokoje,
— a dal jsem mu je —
a bázně, i bál se mne
a k mému jménu měl úctu.
[6] Nauku pravdy měl ve svých ústech,
nepravost nebyla nalezena na rtech jeho;
v pokoji a v přímosti chodil se mnou
a mnohé odvrátil od nepravosti.
[7] Rty kněze totiž mají dbáti vědy,
a z úst jeho má býti hledána nauka;
— jeť on posel Hospodina zástupů. —
[8] Vy však sešli jste s cesty

V. [3]. Dt 18, 3 přiděloval kněžím „plece a žaludek". — Vházeti plece (kýty) do tváře, znamená trest Boží: kdežto mělo býti původně kněžím příjmem, výsadou, požehnáním, příjemným pokrmem, bude jim nyní naopak prostředníkem bolesti a potupy! (Jiní jinak.) — Se žaludkem (a střevy?) bude vmetáno ve tvář také lejno a kněží i s tím lejnem budou odstraněni na místo, kam lejno patří, na místo, kde bývaly zbytky oběti spalovány. Z této výtky vyplývá, že šlo kněžím popředně o to, aby se jim dostalo patřičnych částí ze žertvy; proto byly slavnosti, o kterých byly podávány, slavnostmi kněží („vaše") a nikoli slavnostmi Božími („mé"). Ano, dostane se jim těch částí, ale ne ke cti, ne k užitku, nýbrž na potupu a na škodu, ano na záhubu!

V. [4]. „příkaz" jmenovaný ve v. 1. — Pak poznají kněží, že jen trest Boží umožnil další trvání smlouvy s „Levim"; neboť nynější kněží učinili svou nedbalostí a neuctivostí všecko, aby zavinili zrušení té smlouvy na věčné časy. Nm 25, 10—13 (Riessler). — „aby zachována byla" = aby zachována býti mohla.

V. [5]. O horlivosti Leviho srv. Ex 32, 26nn; o smlouvě s Levim a s Levity (kněžstvem) srv. Lv 6, 7; Nm 8, 19; 25, 12n; Dt 33, 8n. — Tou smlouvou Hospodin sliboval „život a pokoj", t. j. hojný a bezpečný blahobyt, žádal pak „bázeň", t. j. úctu k sobě. Tu starší Levité skutečně také měli a proto jim Hospodin dával, co jim byl slíbil. Viz, jak chválí Árona a Fineesa Sir 45, 7nn. Přes to, že se vyskytly tu a tam také mezi kněžstvem zlořády (Os 4, 4nn; Mich 3, 11) jádro Levitů zůstávalo vždy až do časů Malachiašových řečené smlouvě věrno: Báli se Hospodina. — Teprve nyní nucen jest Hospodin hrozbami puditi Levity k této bázni, aby udržela se smlouva, která ji žádala jakožto nezbytnou podmínku (výše v. 4).

V. [6]. „v pokoji" — v přátelském poměru k Bohu. — „S Bohem chodili" jako Henoch (Gn 5, 21) a Noe (Gn 6, 9).

V. [7]. Kněz jakožto učitel představuje Boha, jehož poslem, tlumočníkem jest. Srv. Lv 10, 11; Dt 17, 10n; Sir 45, 6. — „posel" = anděl, pokud zvěstuje vůli Boží.

V. [8]. „sešli s cesty" proti svým předkům, kteří chodili s Bohem (v. 6). — Kdežto předkové kněží pilně a správně poučujíce odvrátili mnohé od přestupování zákona, tito jejich potomci nedbajíce poučování zaviňují bludy v lidu, jsou příčinou, že lid z nevědomosti zákon přestupuje. — Kněžstvo porušilo smlouvu Boží s předky svými, nemá tedy nároku na sliby v ní obsažené (v. 5. výše).

a pohoršili jste mnohé v nauce,
porušili jste smlouvu (mou) s Levim,
praví Hospodin zástupů.
[9] Protož i já učinil jsem vás opovrženými
a nízkými u všeho lidu,
jako jste nezachovávali cest mých
a nedbali jste nauky.

[10] Zdali není jeden otec všech nás?
Zdali Bůh jeden nestvořil nás?
Proč tedy zpronevěřujeme se druh druhu
rušíce smlouvu s otci našimi?
[11] Juda se zpronevěřuje, ohavnost se děje
v Israeli a v Jerusalemě,
neboť poskvrňuje Juda svatou věc Hospodinovu,
kterou miluje,
v manželství vchází s dcerou boha cizího.
[12] Zahladí Hospodin každého, kdo tak činí,
mistra i žáka ve stanech Jakobových,
i toho, kdo podává oběť Hospodinu zástupů.
[13] A za druhé činíte toto:
Přikrýváte slzami oltář Hospodinův,

V. [9]. Ježto smlouvu zrušili, nebyl jí ani Hospodin vázán. Výše 1, 10 n; 2, 1—3 byl vynesen nad kněžstvem rozsudek za to, že nekonali svých povinností u oltáře; zde jsou trestáni za to, že nekonali svých povinností učitelských (Hoonacker). Srv. Neh 13, 10. 22. 28—31.

V. [10]. Mnozí Židé časů Malachiášových zamilovali si cizinky, vcházeli s nimi ve sňatky a zapuzovali své dosavadní manželky proto, že se jim znechutilly neb i proto, že jich nechtěli živiti. O těchto zlořádech vypravují také Esdr hl 9 n; Neh hll 9 n; 13, 23 n. — Srv. také Neh 6, 17—19; Dt 7, 1 nn. — Národ židovský má činiti s Hospodinem, svým otcem a stvořitelem jednu velikou svornou rodinu, která má se zachovati čistá, neporušená živly rozkladnými, cizáckými; předkové israelští zavázali se Bohu, že o to budou usilovati, to byla „smlouva s našimi otci". Tu národní i náboženskou jednotu rozbíjejí sňatky s cizinkami a četná propouštění manželek původu židovského. Ti, kteří pojali cizinky za manželky, odcizují se svému národu, vcházejí v bližší svazky s pohanskou společností, nedbají pak již zájmů židovských, jsou k nim lhostejni, pohrdají svými chudými soukmenovci, atd. Srv. Neh 6, 17—19. — „stvořil" = zplodil jako Dt 32, 6. 18 a jj. — Propouštějíce manželky židovské „zpronevěřují se" jejich příbuzným, svým soukmenovcům (sešvakřeným svým „druhům"). — „rušíce" a „znesvěcujíce" (hebr.).

V. [11]. „svatá věc Hospodinova", jest národ Boží, jemu zasvěcený, který má zůstati odloučený od pohanů, národů všedních, národnostně i nábožensky. Tu „svatou věc" Hospodin miluje! — Judovec, Israelita, „syn" Hospodinův, vchází v něžný svazek manželský s „dcerou" boha cizího, pohanského, s modlářkou! Každé manželství israelské, muž, žena i děti má býti bez výjimky svatý majetek Hospodinův! Ta cizinka říká dřevu „otec" a kameni: „tys mě zplodil" (Jer 2, 27).

V. [12]. Prorok svolává kletbu na takového Israelitu: Ať jest vyloučen z národa, ať pozbude práv občanských i náboženských! Přelož: „Kéž každému, kdo tak činí, Hospodin zahladí ve stanech Jakobových (= v národě israelském) ochránce i obhájce, jakož i toho, kdo podává oběti Hospodinovi..." Podle Vulg: Zahladí Hospodin každého takového bez ohledu na jeho stav a věk, ať jest učitelem nebo žákem, knězem nebo laikem.

V. [13]. uvádí do výtky, kterou vyslovuje níže v. 14. — Israelité nepřibírají si jen cizinky za vedlejší manželky, nýbrž zapuzujíce dosavadní své ženy, činí si z modlářek své první manželky! — První věc, kterou byl Mal vytýkal, byla manželství s cizinkami, druhá věc jest propouštění manželek-židovek bez zákonité příčiny.

pláčem a řvaním, že již nedbám oběti
a že nepřijímám nic příjemného z ruky vaší.
[14] A říkáte: „Pro kterou příčinu?“
Proto, že Hospodin stal se soudcem mezi tebou
a ženou mládí tvého, kterou jsi ty pohrdl,
ač byla tvou družkou a manželkou tvé smlouvy.
[15] Zdali nestvořil (ji) jeden,
a zda není ostatek jeho dechu?
A co (ten) jeden hledá nežli potomky Boží?
Protož pečujte o svůj život
a ženou mládí svého nepohrdej!
[16] Neboť nenávidím zapuzování
— praví Hospodin, Bůh Israelův —
nepravostí přikrývá roucho své (takový),
praví Hospodin, Bůh zástupů;
(protož) pečujte o svůj život a nepohrdejte!

ČÁST DRUHÁ:

Příští obnova Israelova (2, 17—4, 3).

Na stesk Židů, že bezbožníci se mají dobře (2, 17), Hospodin odpovídá, že se blíží den jeho soudu: Pán přijde a očistí levity a vzdálí z národa všecko zlo (3, 1—5). Jen ať se národ obrátí kajicně k Hospodinu a odvádí desátky povinné! Pak ho nemine požehnání hojné (3, 6—12). Na nový stesk Židů, že spravedlivci trpí, kdežto bezbožníkům je dobře, Hospodin opět odpovídá, že vše bude spravedlivcům odměněno v den, kdy Hospodin přijde na soud, aby všecky nesrovnalosti srovnal; kdežto bezbožníci zahynou, spravedlivci budou jásati z dokonalého vítězství (3, 13—4, 3).

[17] Obtěžujete Hospodina řečmi svými
a říkáte: „V čem ho obtěžujeme?“

V. 14. „Pro kterou příčinu“ Hospodin nepřijímá našich obětí se zálibou? — Nelibost dal na jevo tím, že odepřel obvyklé požehnání na poli, na vinici, ve stádě atd. Odepření Božího požehnání byl trest Hospodina-soudce; odsoudil tím muže, propustivšího manželku, kterou byl pojal za svých i jejích mladých let, která byla mu po léta věrnou družkou života, se kterou ho poutala manželská smlouva, kdysi nerozlučná (Gen 2, 24; Mt 19, 5n).

V. 15. Jeden Bůh, který stvořil Adama (muže), stvořil také Evu (ženu). Týž Hospodin-Bůh, který vdechl duši do těla Adamova, vdechl duši také do těla Evina. Učinil tak bezmála jedním dechem: co mu zbylo z dechnutí do Adama (muže), to vdechl do Evy (ženy). Jako tedy byli Adam a Eva spojeni jedním dechem, tak činí každý manžel s manželkou svou takořka jeden Boží dech, jednu duši; ta jednota nemá býti trhána! — Účel manželství není jen ukojení rozkoše, nýbrž zplození dítek a výchova jich pro Boha; ten účel ohrožují Judovci, propouštějící manželky, se kterými byli zplodili děti a berouce si (z chlípnosti) manželky-modlářky a cizinky. — „potomci (símě) Boží“ jsou děti pečlivě vychované pro život, oddaný Bohu. — Péče o takové děti jest péče otců o svůj další „život“, který vedou ve svých zbožných potomcích. — Ostatně, je-li v muži i ženě jedna takořka duše, jeden zdroj života, propouštění manželek ohrožuje tento život, kdežto věrnost v dalším manželském spolužití jest péče o život! — Hoonacker překládá (po malých opravách) v. 15: „Zdali neučinil je pouze proto, aby byli jednou bytostí mající své tělo a svůj život? A tato jediná bytost jaký má účel? Potomstvo pro Boha!...“ (Jiní jinak.)

V. 16abc. možno překládati také: „Zapudí-li kdo z odporu (svou manželku) ...ten přikrývá nepravostí své roucho...“ Obléká tu nepravost jako svrchní roucho, které bije každému do očí i Bohu, který ji nenechá bez trestu. — V. 16e srv. s v. 15de.

V tom, že říkáte: „Každý, kdo činí zlé,
dobrý jest v očích Hospodinových,
a takoví se jemu líbí;
nebo kde je přece Bůh, (spravedlivý) soudce?“

Hlava 3.

[1] Aj, já posílám posla svého,
aby připravil cestu přede mnou.
Náhle pak přijde do chrámu svého panovník,
po kterém vy toužíte,
a posel smlouvy, jejž vy chcete;
aj, přichází, praví Hospodin zástupů,
[2] kdo však snese den příchodu jeho,
a kdož obstojí, až se objeví?
Jeť on jako tavící oheň,
a jako lužidlo, kterým se bílí.
[3] Zasedna bude tavit a čistit stříbro;

V. [17]. podává otázku zbožných Israelitů (níže 3, 16), kterou v nich vzbudily poměry druhé polovice století pátého: Zbožným Židům slavné sliby starších proroků jménem Hospodinovým dané se neplnily, naopak bylo jim mnoho a mnoho strádati, kdežto pohanským sousedům, panujícím nad Židy, dobře bylo; lépe se zdálo býti těm Židům, kteří se s pohany bratřili nežli těm, kteří se přísně drželi své pravověrnosti. Srv. Esdr 3, 12; 4, 4 n; Neh 1, 3 n; 2, 19; 5, 2 n; Agg 1, 6; 2, 17; srv. také výše Mal 1, 7. 13. — „nebo“ není-li pravda, že Bůh zlým dává šťastný život. — „Bůh (spravedlivý) soudce“, Bůh soudu, který má hřích trestati a splniti, k čemu se byl zavázal. — Srv. Is 26, 9; 34, 5; 40, 27; 58, 2; 59, 11; 66, 15 a jj. — Lid, vrátiv se ze zajetí babylonského a vida, že všichni okolní národové i Babyloňané, sloužící modlám, oplývají bohatstvím, kypí zdravím tělesným, že mají všecko, co svět pokládá za štěstí, sám pak, (lid) ač má pravé poznání Boží, že jest zahrnut špínou, hladem a porobou, pohoršuje se a praví: Není ve věcech lidských prozřetelnosti... nebo zajisté, soudí-li Bůh všecko, kde jest jeho slušný a spravedlivý soud? (Jer.) — Kdy přijde slibovaný Mesiáš, aby zavedl pořádek? (Srv. Ez 34, 20; Zach 13, 9.)

Hl. 3. — V. [1]. počíná odpověď na stížnost Židů, vyslovenou 2, 17. — Srv. Is 40, 3. — „posel“, který bude připravovati Mesiášovi cestu jest Jan Křtitel. Srv. Mt 3, 3; 11, 10; Mk 1, 2; Lk 1, 17; 3, 4. Cestu bude připravovati kázáním pokání (Is 40, 4). — Ten „posel“ bude člověk a ne anděl (v lidském těle!). — Za toho posla nepokládal sebe spisovatel knížečky Malachiášovy! Nemohl v tomto smyslu nadepsati své dílko! Viz výše úvod. — Hospodin = Panovník = posel smlouvy, který uskuteční smlouvu starou tím, že splní, co slibovala: nové řády, nový poměr Boha k lidu, nový zákon! — Panovník, Hospodin je tu ztotožněn s poslem („andělem“) smlouvy, s Mesiášem. Srv. Žid 9, 15. — Srv. Is 42, 6; 49, 8; 55, 3; 54, 10; 59, 21; 61, 8; Jer 31, 31; 32, 40; 33, 20; Ez 16, 60; 34, 25 a jj.

V. [2]. Příchod Mesiášův bude doba soudu, který rozliší duchy dobré od špatných; dlužno tedy se připraviti na ten soud každému — pokáním. Srv. Is 1, 25; Jer 6, 27; Ez 22, 20; Joel 2, 11; Sof 1, 15; Mt 3, 10. 12. — Oheň roztaví kov, že bude lze jakékoli nepříslušné příměsky od ryzího zlata nebo od stříbra odloučiti. Srv. níže v. 3. — Ten oheň spravedlivce vytříbí, bezbožníky zničí. — „lužidlo“ hebr bórith, rostlinná přísada, kterou dávali běliči a vypírači (valcháři) do vody (louh). — Srv. Jer 2, 22.

V. [3 n]. Podle 1, 11. ustoupí oběti starozákonné oběti nové, čisté; aby tu čistou obět mohli podávati kněží čistí, dlužno je očistit. — Hospodin bude žádati od kněží N. z. větší mravní dokonalost nežli žádal od kněží S. z. — „v spravedlnosti“ = v osobní svatosti. — Srv. výše 1, 7; 2, 2. — „Judy a Jerusalema“ obnoveného, duchovního. — Z a let starobylých“ líbila se Hospodinu na př. obět Abelova (Gn 4, 4), Abrahamova, Melchisedechova atd. Srv. mešní kánon po pozdvihování. Srv. dále Ex 29, 25; Lv 1, 9 nn: 2, 2. 9; 4, 31, 6, 15. a jj. Úryvek Mal 3, 1—4. dává církev předčítati o Hromnicích.

vyčistí syny Leviovy,
protříbí je jako zlato a stříbro,
by Pánu obětovali v spravedlnosti;
[4] i bude líbit se Pánu oběť Judy a Jerusalema,
jako za dnů bývalých věků, za let starobylých.
[5] A přistoupím k vám, abych vás soudil,
budu žalobcem rychlým
kouzelníkům, cizoložníkům, křivopřísežníkům
a těm, kteří násilně zadržují mzdu dělníkovi,
(utiskují) vdovy a sirotky
a potlačují cizince, aniž se mne bojí,
praví Hospodin zástupů.

[6] Neboť já, Hospodin, neměním se,
a vy, synové Jakobovi, nejste jiní.
[7] [Neboť] ode dnů otců vašich jste odpadali od zákonů mých,
a nedbali jich.
Navraťte se ke mně a navrátím se k vám,
praví Hospodin zástupů.
A říkáte: „V čem se máme navrátit?"

[8] Smí člověk olupovati Boha,
že vy olupujete mne?
Říkáte: „V čem tě olupujeme?"
V desátcích a v prvotinách.
[9] Nedostatkem jakož'o kletbou stiženi jste,
neboť mě olupujete, vy, národ veškeren.
[10] Noste všecky desátky do skladiště,
ať je co jísti v domě mém;
a zkuste mě v tom, praví Hospodin,
nezotvírám-li vám otvory nebeské
a nevyleji-li vám požehnání až nad míru!
[11] Obořím se pro vás na žrouta,

V. [5]. „abych vás soudil", jak jste si přáli volajíce (2, 17): „Kde jest Bůh (spravedlivý soudce)? — „žalobce" a soudce rychlý, který každého zločince bez dlouhého vyšetřování ze zločinu usvědčí svou vševědoucností a hned také potrestá (bezpodmínečně). — O kouzelnících srv. Ex 7, 11; 22, 17; Dt 8, 10; Dan 2, 2. Všichni bezbožníci budou z národa vyvoleného vyhlazeni, jak si sami Židé byli přáli 2, 17.

V. [6]. Smysl: Ano, já vykonám na vás spravedlnost svou (jak si přejete 2, 17): neboť předně já se neměním zůstávaje vždycky mstitelem zlého a za druhé také vy se neměníte činíce zlé ustavičně, jak učí minulost (Hoonacker). — „synové Jakobovi," kteří měli napodobovati svého předka, avšak nečinili tak!

V. [7]. Srv. Ex 32, 1; Nm 25, 5; Sdc 2, 11. 3, 12. a jj; srv. Jer 2, 5; 7, 25; 11, 7. Am 5, 26. a jj. — Navrátit se k Hospodinu dlužno každému, kdo chce, aby den Hospodinův nebyl mu dnem trestu, ale odměny!

V. [8]. Židé „olupují" Hospodina, ošizují ho o dávky, které jsou povinni na výživu kněžstva, na konání bohoslužby dávati, kterých však nedávají, takže kněžstvo tře bídu. — Na týž zjev stěžoval si Neh když byl podruhé přišel do Jerusalema (Neh 13, 10). — Srv. Nm 18, 8 nn. 20; Dt 18, 1.; Neh 10, 37.

V. [9]. „vy" proti „mě". — Budou-li platit dávky, vrátí se k Hospodinu a Hospodin vrátí se k nim tím, že s nich sejme kletbu t. j. neúrodu. (v. 7cde).

V. [10]. Srv. Neh 10, 38 n; 13, 10—13. — „zkuste mě" = přesvědčte se, že dám hojnou vláhu vašim rolím a tím i úrodu.

V. [11]. „žrouta" = kobylky jako Joel 1, 4. 7. — Vinice se nezvrhne, nezklame tak, aby hojně rašila a kvetla, poté však nedala ovoce. (2 Král 2, 19. 21). —

i neporuší úrody země vaší;
aniž bude neplodná vinice na pozemcích (vašich),
praví Hospodin zástupů.
[12] A blahoslaviti vás budou všichni národové,
neboť zemí žádoucí budete vy,
praví Hospodin zástupů.

[13] Ztvrdla proti mně slova vaše,
praví Hospodin.
Říkáte: „Co jsme mluvili proti tobě?"
[14] Říkáte: „Marno je sloužiti Bohu;
jaký užitek z toho máme, že dbáme příkazů jeho
a že chodíme smutni před Hospodinem zástupů?
[15] Protož nyní blahoslavíme zpupné,
neboť dobře se mají bezbožníci;
pokoušejí Boha a docházejí vysvobození."
[16] (Tak) mluvili tehdy vespolek bohabojní.
Hospodin to pozoroval a slyšel;
a psána byla před ním pamětná kniha pro ty,
kteří se bojí Hospodina
a myslí na jeho jméno.
[17] I budou mně, praví Hospodin zástupů,
v den, kdy zakročím, majetkem;
a šetřiti jich budu jako šetří člověk
syna svého, který mu slouží.
[18] I změníte svůj úsudek, až uvidíte rozdíl
mezi spravedlivcem a bezbožníkem,
mezi tím, kdo slouží Bohu a tím, kdo neslouží.

Hlava 4.

[1] Neboť aj, den přijde hořící jako pec,
i budou všichni pyšní,
všichni, kdož páchají bezbožnost, stéblem,

V. [12]. „žádoucí" Hospodinu, který bude míti v ní zálibu. To požehnání přinese příští den Hospodinova soudu (2, 17).
V. [13]. „říkají" titéž, kteří „říkali" v. 2, 17.
V. [14n]. „smutni" postíce a kajíce se. Srv. Is 58, 3n; Jer 6, 20; Am 5, 21. a j. — „zpupní" = „bezbožníci" = pohané okolní a Židé s nimi se směšující. — Srv. Jer 12, 1; Job 21, 7; Ž 38; Ž 72, 3n; Hab 1, 3. 13. a jj.
V. [16]. „myslí na jméno" Hospodinovo, na jeho spravedlnost, věrnost, velebnost a t. d. — Do té pamětní knihy byly zapisovány všecky vzdechy bohabojných, všecky jejich útrapy, jejich trpělivost, modlitby a dobré skutky, které měly být odměněny v den příštího soudu, v den kdy Hospodin zakročí. — Srv. Ž 56, 9 (hebr); 139, 16; Dan 7, 10.
V. [17]. „majetkem" vzácným, kterého nenechá vlastník na pospas, o který se pečlivě stará. Srv. Ex 19, 5n; Dt 7, 6; 26, 18.
V. [18]. „úsudek" velmi ostře pronešený výše ve v. 14n.
Hl. 4. — V. [1]. (= hebr 3, 19). — „den", o kterém mluvil 3, 1. 17. — Soudce (i soudný den) bývá přirovnáván k ohni. Srv. Dt 4, 24; 32, 22; Ž 17, 9; 96, 3; Dan 7, 9; Joel 2, 30; Mich 1, 4; Sof 1, 18. a jj. Srv. také Mt 25, 24; 1 Kor 3, 15; 2 Sol 1, 8; 2 Petr 3, 12. — Prorok má asi na mysli příchod Mesiášův, království jeho, všecku dobu, po kterou potrvá a zejména soud, kterým se skončí. Také pád Jerusalema r. 70. po Kristu byl den, kdy zakročil Hospodin, den tak hrozný, že býval spojován se dnem posledního soudu. (Mt 24, 3nn; Mk 13, 4nn; Lk 21, 5.)

i zapálí je ten přicházející den,
praví Hospodin zástupů,
a ten nenechá jim kořínka ni lístku.
[2] Ale vám, bojícím se jména mého,
vzejde slunce spravedlnosti,
a zdraví bude míti ve svých křídlech,
i vyjdete a poskakovati budete jako telata z chléva.
[3] A deptati budete bezbožné,
ježto budou popelem pod patou nohou vašich
v den, kdy já zakročím, praví Hospodin zástupů.

DOSLOV (4, 4—6).

[4] Pamatujte na zákon Mojžíše, služebníka mého, který jsem jemu dal na Horebu pro všecky Israelity, příkazy i ustanovení. [5] Aj, já pošlu vám proroka Eliáše, prve nežli přijde den Hospodinův veliký a hrozný, [6] i obrátí srdce otců k synům a srdce synů k otcům jejich, abych snad nepřišel a neudeřil zemi kletbou.

V. 2. „telata z chléva“ = vykrmená, plná života. — „spravedlnosti“ = nového lepšího řádu, z něhož bude vyplývati všecko blaho a štěstí a jenž podmíněn bude mravní svatostí. — „zdráví“, ježto slunce ono vyhojí všecky neduhy mravní i hospodářské, které nyní na Židy tolik doléhaly.

V. 3. (hebr 3, 21). — Srv. Mich 4, 13; Ž 1, 4; 17, 43.

V. 4. (hebr 3, 22) jest prvý dodatek, který připsal asi Mal později, když sestavoval svou knížečku — „zákon“ je tu nejspíše Dt. — Srv. Dt 1, 6; 4, 10; 5, 2; 9, 8. a jj. (Hoonacker).

V. 5n. je druhý dodatek, který připojil rovněž Mal ke svému spisku později. — Nelad a rozpory ve smýšlení Židů, které budou překážkou veliké jejich spásy, budou působením Eliášovým před posledním soudným dnem odstraněny; největší rozpor, který židovstvo dvojil a dvojí byl a je spor o to, byl-li Ježíš Nazaretský pravý Mesiáš a je-li církev katolická pravé království Mesiášovo, od proroků předvídané a od národa israelského očekávané. Menšina Židů do něho vstoupila, většina je odmítala; teprve na konci časů je uzná. Srv. Řím 11, 12. 15. 25. — Aby zatvrzelost židovstva netrvala na věky, aby proto nebyl Hospodin nucen stihnouti „zemi“ a s ní národ kdysi vyvolený „kletbou“ — proto bude poslán Eliáš prorok, t. j. ten, který již kdysi na zemi prorocký úřad zastával, a který dosud neumřel způsobem obyčejného smrtelníka (4 Král 2, 11; Sir 48, 9; 1 Mach 2, 58)! — Eliáš tu jmenovaný není Jan Křtitel! Jak vykládati Mt 11, 10. 14; 17, 11 n (Mk 9, 10 nn); Lk 1, 17. viz poznámky Sýkorovy k N. z., ze kterých budiž tu zejména uvedena pozn. k Mt 17, 11 n: „Eliáš přijde skutečně, ovšem až před druhým příchodem mým (k soudu poslednímu) a způsobí jakousi všeobecnou nápravu či obnovu mravní, zvláště ve svém národě; v jistém smyslu však (ve smyslu předobrazném) lze říci, že Eliáš již přišel, ne sice v osobě vlastní, nýbrž v osobě Jana Křtitele, pokud totiž Jan jakožto předobraz Eliášův vystoupil v duchu a moci Eliášově a připravoval na můj příchod první“.

PRVNÍ A DRUHÁ
KNIHA MACHABEJSKÁ.

Stručný obsah 1 Mach.

1. Antioch IV. zuří proti Židům a tím dává podnět k dlouhým bojům (hll 1—2).

2. Hrdinné činy Judy Machabejského (hll 3—9) v letech 167—161: Vítězí r. 167 před Kr. nad vůdci Antiochovými: nad Apolloniem (3, 10—12), nad Seronem u Bethoronu (3, 13—26), r. 166 nad Gorgiášem u Emmausu (3, 42—4, 25), r. 165 (kol. 20./XI.) nad Lysiášem (4, 26—35). — Vyčišťuje chrám (r. 165 24.—31./XII.), poráží Edomce a Amoňany r. 164 (4, 36—61; 5, 1—68). — Antioch umírá (6, 1—16). Judovy styky s Antiochem V. (164—162) a s vojevůdcem jeho Lysiášem (6, 17—63). — Juda poráží Nikanora, vojevůdce Demetria I. Sotera (162—150), ve dvou bitvách u Kafarsalamy a u Bethoronu (7, 26—50). Juda se smlouvá s Římany (8, 1—32). Juda v bitvě u Laisy proti Bakchidovi umírá (9, 1—22) roku 161 (v měsíci nisanu 24./III.—22./IV.).

3. Hrdinné činy Jonatanovy (161—142). — Jonatan bojuje s Bakchidem (9, 23—73). — Jonatan drží se Alexandra I. (153—145), který mu odevzdal velekněžství (10, 15—89) r. 153. — Od Demetria II. (145—141) se odvrací a přichyluje se k Antiochovi VI. (145—142), smlouvá se s Římany r. 143 a se Sparťany (12, 1—23). Zabil ho Tryfon, vůdce Antiocha VI. (12. 39—52) roku 142.

4. Hrdinné činy Šimonovy (142—135) hll 13—16. — Šimon vystavěl rodinnou hrobku v Modinu (13, 25—30), opustiv Tryfona (142—139) přidal se k Demetriovi Nikatorovi, od něhož nabývá svobody pro všecek národ (13, 31—42). Šimon opevňuje města (13, 43—54), pečuje o veřejné blaho (14, 1—15), obnovuje smlouvy se Sparťany a s Římany (14, 16—24). Také Antioch VII. (139—129) uznává svobodu Židů (15, 1—14). Šimon přemáhá jeho vojevůdce Cendebea (15, 25—16, 10). Padá r. 135 pod vražednou rukou svého zetě Ptolemea (16, 11—18). Po něm nastupuje Jan Hyrkan (135—104). (16, 18—24).

Stručný obsah 2 Mach.

1. Úvod: Dva listy palestinských Židů egyptským (1, 1—2, 19). Úvod spisovatele, který podává výtah většího díla Jasonova (2, 20—33).

2. Část prvá: Jak byli Židé pronásledováni (3, 1—7, 42): Za Seleuka IV. (187—175), který se pokusil skrze Heliodora rozchvátit poklady jerusalemského chrámu (3, 1—4, 6). — Za Antiocha, kdy byl znesvěcen chrám, mučen Eleazar (hl 6) a sedmero bratří (hl 7).

3. Část druhá: Vítězství Judova nad Nikanorem, Timoteem, Bakchidem, vojevůdci Antiocha IV.; očista chrámu (8, 1—10, 9). — Juda vítězí nad Antiochem V. (164—162), t. j. nad jeho vojevůdcem Lysiášem (10, 10—13, 26), nad Nikanorem, vojevůdcem Demetria I. (14, 1—15, 37).

4. V Doslovu žádá spisovatel za prominutí (15, 38—40).

Podle Kuglerových výpočtů:

Antioch III. (Veliký) zemřel mezi 11. dubnem a 18. červencem r. 187 př. Kr.
Seleukus IV. (Filopator) byl zabit od Heliodora mezi 3. říjnem r. 176 a 29. březnem r. 175; pravděpodobně v únoru nebo v březnu roku 175.
Antioch IV. připlul z Říma do vlasti pravděpodobně teprve ve druhé polovici března r. 175. — Antioch IV. zemřel mezi 27. březnem a 4. dubnem r. 164 před Kr. (t. j. r. 149 letopočtu Seleukovců).
Antioch V. (Eupator) byl popraven i s Lysiášem, správcem říše v říjnu r. 162 před Kr.
Demetrius I. (Soter), syn Seleuka IV., nastoupil trůn kolem 30. září r. 162. Proti němu vystoupil
Alexander Balas (předstíraný syn Antiocha IV.) mezi 1. nisanem a 15. tišri r. 153 před Kr. (t. j. mezi 25./6. březnem a 2./3. říjnem) nebo přesněji: mezi 26. březnem a 1. srpnem r. 153. — Poslední vladařský rok Demetria I. byl r. 151/0 před Kr.
Demetrius I. zemřel krátce před nebo po 1. březnu r. 150.
Demetrius II., syn Demetria I., přišel z Krety domů r. 148/7 a nastoupil na trůn pravděpodobně v březnu r. 145. Konec jeho babylonského kralování dlužno klásti mezi 1. a 7. den července r. 141 před Kr.
Antioch VI., syn Alexandra Baly, vzdorokrálem byl asi od března r. 145 do února/března r. 142 (kdy byl zavražděn). Po něm vládl
Tryfon od února/března r. 142 do doby mezi 21. březnem a 14. říjnem r. 139 před Kr.
Antioch VII. (Sidetes) byl zabit v polou března r. 129 před Kr.

Antioch III. panoval	od r. 223 do r. 187.
Seleukus IV. panoval	od r. 187 do r. 175.
Antioch IV. panoval	od r. 175 do r. 164.
Antioch V. panoval	od r. 164 do r. 162.
Demetrius I. panoval	od r. 162 do r. 150.
Alexander (Balas) panoval	od r. 150 (153) do r. 145.
Demetrius II. panoval	od r. 145 do r. 139.
Antioch VI. panoval	od r. 145 do r. 142.
Tryfon panoval	od r. 142 do r. 139.
Antioch VII. panoval	od r. 139 do r. 129.

Juda vedl národ	od r. 167 do r. 161.
Jonatan vedl národ	od r. 161 do r. 142.
Šimon vedl národ	od r. 142 do r. 135.
Jan Hyrkan vedl národ	od r. 135 do r. 104.
Juda Aristobul panoval	od r. 104 do r. 104.
Alexander Janneus panoval	od r. 104 do r. 78.
Alexander (Salome) panoval	od r. 78 od r. 69.
Aristobul II. panoval	od r. 69 do r. 63.

Palestina římskou provincií r. 63.

„Machabejský“ (řecky Makkabaios) byl čestný přídomek[1] třetího syna Matatiášova, Judy (1 Mach 2, 4. 66). Aramsky zněl Maqqábaj[2] = ten, který bije jako kladivo (maqqábá) nepřátele. (Srv. Karel „Martel“.) Název „Machabejský“ přešel později na všecky Judovy bratry, t. j. Matatiášovy syny ano i potomky, kteří proti syrským králům neohroženě bojovali, dále na statečné vyznavače israelské víry a mučedníky za ni z těchto (syrských) dob; v tom významu mluvíme o „sedmi bratrech“ machabejských, o machabejské „matce“ (2 Mach 6, 18—7, 42) a pod. Ježto knihy, které zavírají sbírku kanonických knih biblických, vypravují hrdinné boje „Machabejských“, zejména Judy „Machabejského“, slují také „Knihy Machabejských“ nebo „Machabejské“.[3]

Dvě kanonické knihy Mach[4] jsou dvě podobná, avšak samostatná díla, lišící se jazykem, kterým byla původně psána, slohem, úkolem, východiskem letopočtů a rozsahem času, který zabírají, jakož i dobou, kdy a místem, kde byla napsána.

Kdežto 1 Mach byla původně napsána hebrejsky,[5] byla původní řeč 2 Mach řečtina.[6]

---

1. Prapraděd Judův, (praděd Matatiášův) slul Asamónaios; podle něho nazývá Jos. Flavius (Starož. XII 6, 1 a jj) rod Judův (Matatiášův): Asamónaioi, t. j. Hasmoneovci (Chašmóním).

2. Jiní Calmet) vykládají tvar z „machbí“ = Hubitel (Ničitel) — Jiní jinak.

3. Kromě dvou kanonických těchto knih (první a druhé Machabejské) slují tak dvě knihy podvržené (apokryfy), které bývají číslovány dále jakožto „Třetí“ a „Čtvrtá“ (kniha machabejská). — Třetí kniha Mach vypravuje o pronásledování Židů v Egyptě za Ptolemea IV. Filopatora (221—205), tedy z doby před Judou Machabejským. Zdá se, že čestný název „Machabejských“ byl později přenesen i na Židy, kteří pro své náboženství trpěli v Egyptě ještě před „machabejskými“ bojovníky palestinskými. Kniha byla napsána nejspíše r. 70. po Kristu v Egyptě; zachována jest ve znění řeckém a v překladu do syrštiny a armenštiny. — Čtvrtá kn. Mach dokazuje na příkladě Eleazarově a na vzoru sedmi bratří machabejských, že má v člověku panovati rozum byla napsána nejspíše v Alexandrii v I. století před nebo po Kristu, aby Židy povzbudila k zachovávání zákoníku Mojžíšova a k životu zbožnému. Bývala přičítána Josefu Flaviovi.

4. Kromě jiných společných znaků srovnávají se spisovatelé obou v tom, že často užívají místo „Bůh“ slova „nebesa“ (1 Mach 3, 50. 60; 4 10. 40; 9, 46; 12, 15; 16, 3; 2 Mach 7, 11; 8, 20; 11, 10; 15, 8).

5. Dokazují to hebraismy, zachované v překladě do řečtiny, který se nám zachoval v LXX, svědčí o tom Origenes i Jer. — Podle Origena 1 Mach slula hebrejský Sarbéth Sarbaneél, t. j. šarbath sar bené él = „Dějiny knížete synů Božích“.

6. Dokazuje to uhlazená řečtina, prostá hebraismů, kterou psáno jest řecké znění její, složená slova, jakých semitské řeči neznají, jakož i hříčky slov, které nesnadno pokládati za napodobení původního znění hebrejského (neb aramského). —

1 Mach vypravuje příběhy slohem dějepisným, prostým (podobným starším dějepisným knihám S. z.). — 2 Mach vypravuje uměleji, slohem řečnickým, který podává některé události, stručněji vypravované již v 1 Mach, podrobněji, aby snáze mohla na ně navázati náboženskomravní poučky a pobídky, ve kterých si libuje. V 1 Mach převládá hledisko dějepisce, ve 2 Mach vystupuje do popředí více hledisko řečníkovo.[7]

Obě knihy udávají sice dějinné údaje podle letopočtu (éry) Seleukovců; 1 Mach však počíná tento letopočet od 1. nisanu tedy od jara r. 312 před Kr., kdežto 2 Mach počíná jej teprve od 1. tišri, tedy od podzima téhož roku. (Tak v nejnovější době také Kugler.[8])

1 Mach zabírá události od nastoupení Antiocha IV. (Epifana), t. j. od roku **175** před Kr. (únor/březen) až do smrti velekněze Šimona (v šebatu, t. j. v době od 6. února do 7. března) r. **135** před Kr., tedy okrouhle **40 roků.**[9] — Druhá kn. Mach nevypravuje dějin dále; počínajíc o něco dříve, t. j. za Seleuka IV. (187—175) končí smrtí Nikanorovou, t. j. 13. dnem měsíce adaru (= 8. března) r. **161** před Kr., zabírá tedy události toliko asi **15 roků!**

1 Mach zdá se, že byla napsána v Palestině, 2 Mach nejspíše v Egyptě (Alexandrii).[10]

1 Mach byla napsána[11] mezi roky 104 - 63 (Knabenbauer, Kugler). 2 Mach byla napsána dříve, t. j. nejspíše již r. 125/4 před Kr. neb o něco později.[12]

Spisovatel 1 Mach užil pramenů starších, ústních[13] i písem-

---

Z řeckého znění pořízen byl překlad starolatinský, kterého užívala církev latinská od nejstarších dob a kterého užívá dosud, ježto sv. Jer ho neopravil.

7. 1 Mach používá dějin, aby zachoval příštím věkům památku těch mužů, kteří neobyčejně mnoho vykonali na obranu otcovského náboženství a pro svobodu národa. 2 Mach užívá dějin, aby své čtenáře utvrdil v této otcovské víře a zejména aby přiměl egyptské Židy k návštěvě chrámu jerusalemského a k častější účasti na bohoslužbě v něm konané. — Snad že chtěl spisovatel 2 Mach odvrátiti egyptské Židy od návštěvy chrámu proti zákonu v Lentopoli postavenému a zachovati je v jednotě se Židy palestinskými, jejímž výrazem byl jediný chrám jerusalemský. (Sloh 2 Mach podobá se slohu Polybiovu).

8. Z toho vyplývá, že rok bývá v 2 Mach udán o jednotku menší než v 1 Mach, připadá-li událost do času mezi nisanem a tišrím; jinak bývá číslice udávající rok události v obou knihách stejná. — Srv. 1 Mach 6, 18 nn s 2 Mach 13, 1 nn; srv. 1 Mach 6, 1 nn s 2 Mach 14, 1 nn.

9. Připočítáme-li k tomu kratičké údaje o Janu (Hyrkanovi), sáhá 1 Mach až do r. 104. před Kr.

10. Má tedy 1 Mach na zřeteli popředně Židy palestinské, 2 Mach pak Židy egyptské.

11. Nemohla býti napsána ještě v prvních letech Jana Hyrkana (135—104), když tě se zmiňuje o jeho vládě (16, 23 nn). Po roku 63., kdy byl Pompejus dobyl Jerusalema, nebyl by spisovatel 1 Mach tak přátelsky o Římanech psal, jako píše (1 Mach o přátelském spolku s nimi).

12. Srv. údaj listu 2 Mach 1, 10a.

13. Z ústního podání váženy jsou zejména číslice udávající počet nepřátelského vojska, jež nebylo lze Židům přesně spočítati, alè odhadnouti toliko podle oka. Z toho pramene vážil nejspíše číslice také Jason pro své pětidílné dějiny, jejichž výtah podává spisovatel 2 Mach. Ten „podle svého záměru (2, 28 n) ponechává podrobné šetření jednotlivých věcí dějepisci, sobě přičítá snahu dbáti zásad, podle kterých bývá pořizován výtah. Události tedy bere z Jasona, jehož vypravování pokládal za hodné, aby podal z něho výtah svým čtenářům. O těch bojích sotva bylo mnoho a jistých spisů; o mnohých nebylo bezmála než jakési mlhavé vypravování lidové. Odtud snadno možno vysvětliti zjev, že počet zabitých bývá častěji uváděn týž. Z toho spolu vyplývá, jakým způsobem ona čísla dlužno bráti. Podávají, co lidé tehdejšího věku o řečených bojích soudili. Aniž

ných,[14] jež uvádí slovně neb u výtahu. Spisovatel 2 Mach kromě dvou listů položených v čelo knihy užil toliko většího díla Jasonova[15] u výtahu; 2 Mach 2, 20—33.

Všichni vážní dějepisci uznávají velikou dějinnou cenu 1 Mach. I nekatolík Grimm byl nucen doznati, že její zprávy v podstatě souhlasí se zprávami o egyptských a syrských králích, jež nám o nich podávají řečtí a římští dějepisci (Polybius, Appianus, Diodor Sicilský, Livius, Justin); tento souhlas musí nám vštípiti důvěru, že zasluhují víry i ty úryvky 1 Mach, které rozmnožují ostatní naše vědomosti o syrské říši, vzaté z pramenů řeckých a římských. — Ačkoliv spisovatel 1 Mach vypravuje vesměs nestranně, jak se na dějepisce sluší, nezapírá nikde lásky k náboženství a národu svému; toho však nelze zazlívati žádnému dějepisci, píšícímu dějiny své vlasti (Gutberlet).

Také 2 Mach zasluhuje víry, třeba že má její hodnověrnost mezi nekatolíky mnoho protivníků. Mnoho námitek spočívá na nesprávných výkladech těch oněch míst. Viz níže výklad k 2 Mach.

Knihy Mach podávají netoliko vzory hrdinných bojovníků a trpitelů za pravé náboženství, ale obsahují důležité pravdy náboženské, zejména o vzkříšení těl (2 Mach 6, 26; 7, 14nn), o pomoci, kterou živí mohou prokázati zemřelým (tamže 12, 42nn), jakož i o přímluvě svatých zemřelých za živé (tamže 15, 14).

List Žid 11, 35 naráží na 2 Mach 6, 19. 28; knihy Mach jsou uváděny jakožto knihy posvátné (na Západě) od Tertulliana, Cypriana, Hippolyta, Hilara, Augustina, Jer, (na Východě) od Klementa Alex, Origena, Atanáše, Efrema; bývaly také zařazeny v rukopisných biblích mezi ostatní knihy kanonické.

---

takovým způsobem vypravování jest nějak ublíženo zdravému pojmu o inspiraci. Neboť jako Bůh může chtíti a skutečně také chtěl, aby inspirovaný spisovatel zaznamenal mravy, domněnky a soudy lidí všelikých věků, tak na základě inspirace nikterak netřeba čekati, že nedostatky lidských vědomostí a mezery budou odstraněny nadpřirozeným zjevením, nejde-li o věci víry a mravů neb o pravdu dějinnou, kterou spisovatel zamýšlí podati a na které spočívá nauka, kterou chce vyložiti (Knabenbauer).

[14]. Podle 1 Mach 16, 23. byly psané letopisy Jana Hyrkana. Z toho možno se dohadovati, že byly podobné letopisy i o jiných Machabeovcích, kterých mohl spisovatel 1 Mach (a také Jason) použíti. Písemné listiny, kterých spisovatel 1 Mach použil, jsou tyto: 1. List Židů zajordanských (5, 10—13), 2. Odpověď Římanů (8, 22—30), 3. List Alexandrův Jonatanovi (10, 18—20), 4. List Demetria I. Jonatanovi (10, 25—45), 5. List Demetria II. Jonatanovi (11, 30—37), 6. List Antiocha VI. Jonatanovi (11, 57), 7. List Jonatanův Sparťanům (12, 6—18), 8. List krále Aríáše velekněži Oniášovi (12, 20—23), 9. List Demetria II. Šimonovi (13, 36—40), 10. List Sparťanů Šimonovi (14, 20—23), 11. Nápis ke cti Šimonově (14, 27—47), 12. List Antiocha VII Šimonovi (14, 2—9), 13. List konsula Lucia Ptolemeovi (15, 16—21).

[15]. Jason napsal své dílo řecky kolem r. 150. před Kr.

PRVNÍ KNIHA MACHABEJSKÁ.

Vstup: Alexander Veliký a jeho nástupci (1, 1—10).

Slavný Alexander (1, 1—5) umírá v mužném věku (1, 6—8). Jeho nástupci (v. 9 n).

Hlava 1. — [1] Když Alexander, (syn) Filipův, Macedoňan, který prve kraloval v Řecku, byl vytáhl ze země Cetim, porazil Daria, krále perského a médského, [2] svedl mnoho bitev, dobyl všech pevností a pobil krále země; [3] pronikl až na kraj světa, obral mnoho národů — a země mlčela před ním. [4] Sebral moc, vojsko velmi silné — srdce jeho vysoko se pozdvihlo — [5] opanoval krajiny národů i knížata, že se stali jemu poplatnými.

Hl. 1. — V. [1]. navazuje jaksi na dobu králů perských, za nichž odehrály se události, vylíčené v předešlých knihách Esdrášových a v knize Ester. — Nástupcem těchto králů stal se Alexander Veliký. Prve (r. *336*) byl nastoupil po otci na trůn macedonský. Brzy se splnilo, o čem otec jeho Filip II. (359—336) toliko snil — Alexander spojil pod svým žezlem všecky Řeky, stal se „prvním" králem řeckým (Vulg.) — „Cethim" znamená tu ostrovy a pobřeží moře Středozemního a Egejského. Viz Gn 10, 4; Is 23, 1; Jer 2, 10; Ez 27, 6; Dan 11, 30. Alexander totiž táhl s vojskem z Illyrie, Tesalie, Macedonie a z Řecka přes Hellespont do Asie (r. *334*). — O titulu „král Peršanů a Médů" srv. Dan 5, 28; 6, 16; 8, 20; Est 1, 14. 18 n. — Darius tu jmenovaný byl *D III* Kodomannus (336—331). Alexander „porazil" nejprve u Granika (řeky v Mysii) Spithrobata, místodržitele Jonie, zetě Dariova. — U Issu „porazil" Alexander samého Daria, v listopadu r. 333. — Konečně r. 331 (v říjnu) byl Darius na hlavu poražen u Gaugamel (Assyrská Adiabene); po jeho smrti zaujal trůn jeho Alexander. Podrobněji o tom všem vypravují zejména: Diodor Sicilský, řecký dějepisec (z Agyria na Sicilii) jenž psal po r. 21 před Kristem; Flavius Arrianus, jenž napsal řecky dějiny Alexandrova tažení (zemřel kolem r. 172 po Kr.); Rufus Kurcius napsal za císaře Klaudia (41—54) latinsky dějiny Alexandra V.; Markus Justinus, římský dějepisec z druhého století křesťanského.

V. [2]. líčí, co bylo Alexandrovi vykonati, prve nežli dosedl na trůn Dariův. Prve než mohl táhnouti do Asie, bylo mu zkrotiti odbojná města řecká, Tráky, Paeony, Illyry. Kolika měst dobyl, kolik bitev svedl, kolik národů si podmanil na své výpravě Asii! — „krále" = vladaře vůbec.

V. [3]. „na kraj světa" — až k Indu (r. *326*). Srv. Danielova kozla, přicházejícího od západu (Dan 8, 5. 21). — „země" od Alexandra podrobené, t. j. národové je obývající „mlčeli", nebouřili se uznávajíce svou podřízenost.

V. [4]. připomíná prostředky, jimiž dodělal se tolikerých úspěchů. — Do Asie přepravil asi 30 000 pěších a 5000 jezdců (Arrian, Diodor). Na dalším pochodu doplňoval a rozmnožoval své voje tak, že v bitvě u Gaugamel měl 40.000 pěších a 7000 jezdců. — Srdce Alexandrovo zpyšnělo tolika úspěchy (v. 3).

V. [5]. „opanoval" krajiny od Egypta až k Indii!

[6] Poté padnuv na lože a znamenaje, že umře, [7] povolal vznešené služebníky své, kteří s ním byli vychováni od mládí a rozdělil jim království své ještě za živa. [8] Dvanácte let panoval Alexander prve než umřel.

[9] I nastoupili služebníci jeho vládu, každý na svém místě, [10] a vstavili si po smrti jeho všichni koruny, i synové jejich po nich, na mnoho let, a rozmohlo se mnoho zlého po zemi.

ČÁST PRVÁ:

Antioch IV. Epifan a Matatiáš (1, 11—2, 70).

1. **Antioch IV. Epifan pronásleduje Židy** (1, 11—67).

Epifan podporuje Židy, pohanům přející: Nastoupiv na trůn (1, 11) dal jim právo beztrestně a bezpečně žíti pohansky (1, 12—14); ti toho práva používali na hanbu Jerusalema (1, 15 n). Epifan poraziv Egypt (1, 17—20) olupuje chrám jerusalemský, (1, 21—24) pobíjí lidi (1, 25—29); znova posílá na Jerusalem Apollonia (1, 30—34) a zanechává v jerusalemském hradě svou posádku (1, 35—42). Epifan usiluje říši svou nábožensky sjednotit (1, 43—45). Zakazuje Židům výkony jejich náboženství (1, 46—52); ustanovuje vykonavalele svých rozkazů (1, 53—56); dává chrám jerusalemský zneuctít a knihy svaté pálit (1, 57—62); neposlušné dává popravovati (1, 63—67).

[11] Vzešel z nich také výhonek nešlechetný, Antioch Slavný, syn krále Antiocha, jenž byl v Římě rukojmím; stal se králem léta stého třicátého sedmého vlády řecké.

V. 6. Diodor a Plutarch vypravují, že si uhnal smrtelnou nemoc nestřídmostí na hostině.

V. 7. „rozdělil jim“ je v ten rozum, že měli býti místodržícími těch oněch provincií pod jediným králem. Oni však „rozdělili si“ později dědictví Alexandrovo tak, že se učinil každý z nich vladařem samostatným (v. 10).

V. 8. Alexander zemřel kolem 13. června r. 323 před Kr. došed 32 roků stáří.

V. 9. Po smrti Alexandrově provolán za krále Arrhidaeus, syn Filipův a jemu přidělen byl Perdikkas; tomu byl umírající Alexander dal s ruky svůj prsten a tím ho ustanovil správcem říše. Ptolemeus Lagi dostal Egypt, Laomedon Syrii, Filotas Cilicii, Python Medii, Eumenes Paflagonii a Kappadocii, Antigonos Pamfilii a Lycii, Asander Karii, Menander Lydii, Leonnatos Malou Phrygii, Lysimachos Tracii, Antipater a Krateros Macedonii, Illyrii, Epir a Řecko, atd.

V. 10. „po smrti“ ne hned, ale teprve později; pokud měl Alexander zákonité dědice, uznávali více méně jejich nadřízenost. — „všichni“ řečeno lidově (přibližně), neboť neučinili tak všichni do jednoho. „Králi“ jmenováni bývají: Antigon v Asii, Ptolemeus v Egyptě, Seleukus v Syrii, Lysimachus v Tracii, Kassandros v Macedonii kolem r. 305. — „Mnoho zlého“ natropili jmenovaní „diadochové“ vzájemnými válkami, útisky národů, nespravedlostí, všelijakými zločiny.

V. 11. „z nich“ = ze synů „diadochů“ (v. 10), kteří natropili tolik zla; z kořene zlého vzešel, vypučel výhonek, jenž nemohl býti než nešlechetný. „Osvicený“ = Epifanes, přívlastek, jejž měli také jiní králové jako Seleukus VI., Ptoleměus V. — R. 198 před Kr. porazil Antioch III., příjmím Veliký, u pramenů Jordánských (u Paneas) egyptské vojsko, jemuž velel Skopas. Následek toho vítězství: Palestina byla na vždy odtržena od Egypta a přivtělena k Syrii (Viz Sv. I. str. 1284). — Antioch III zpyšněv četnými šťastnými válečnými výpravami pojal úmysl vzkřísiti pod svým žezlem říši Alexandra Vel. Podle toho plánu také jednaje počal svou říši rozšiřovati na úkor Egypta, Pergamu a Reků. Ti požádali za pomoc v Římě a tak došlo k válce Antiocha III. s Římany r. 192. před Kr. Válka skončila bitvou u Magnesie r. 190 pro Antiocha nešťastně. Byl přinucen přijmouti podmínky Římanů, mezi nimiž byl také

[12] Tehdy povstali z Israele ničemníci a přemluvili (mnohé) těmito slovy: „Pojďme a smluvme se s národy, kteří jsou vůkol nás, neboť od té doby, co jsme se odloučili od nich, potkalo nás mnoho zlého." [13] Ta řeč zamlouvala se jim. [14] Někteří z lidu se usnesli a odešli ke králi, i dovolil jim, aby zavedli obyčeje pohanské.

[15] Vystavěli tedy tělocvičnu v Jerusalemě po způsobu pohanském, [16] učinili si předložky, odpadli od svatého zákona, spřáhli se s pohany a zaprodali se, aby činili zlé.

---

závazek, že dá Římanům 20 rukojmí. Do počtu toho patřil trvale také Antiochův syn, Antioch (později toho jména IV.) V Římě zůstal až do r. 176., kdy bratr jeho Seleukus IV. jej vyměnil za svého syna, Demetria. Po smrti Seleuka IV. (187—175) měl sice nastoupiti tento syn jeho na trůn (Demetrius I., příjmím Soter), nastoupil však bratr otce jeho — Antioch IV. (175—164). Ve snaze býti „lidovým" zašel tak daleko, že se až zahazoval: Opouštěje tajně královský palác potuloval se po městě. Pokládal za čest obcovati a stolovati s lidmi nejnižších vrstev. Překvapoval schůzky rozpustilých jinochů náhlým svým vstupem s píšťalou, nebo jiným hudebním nástrojem. Svlékal oděv královský a oblékal se v bílou togu jako činili v Římě kandidáti; každého, koho potkal, pozdravoval, zastavoval, objímal, a prosíval ho, aby se za něho přimluvil. Ve veřejných lázních často se koupával s lidem. Rozdával kostky, větvičky, zlato, a pod. Pro tyto výstřední, dobrodružné kousky, jež prováděl, změnili mu jméno z „Epifanés" (Osvícený) v „Epimanés", t. j. Blázen. — „vláda řecká" znamená tu letopočet Seleukovců, jenž se rozšířil ve III. století před Kr. v Babylonii (podrobené tehdy Seleukovcům) jakož i ve Fénicii a v Palestině. Počinem jeho byla bitva u Gazy (r. 312 před Kr. asi v březnu), ve které Seleukus, podporovaný od Ptolemea, porazil Demetria Poliorketa, a po které zabral Babylonii. R. *137* letopočtu seleukovského jest rok *175* (tři poslední čtvrtiny tohoto roku) a *174* (první čtvrtina jeho), tedy popředně r. *175* před Kr. Srv. níže 7, 1; 10, 1. — Jak počíná letopočet Seleukovců 1 Mach a jak 2 Mach, o tom viz úvod na str. 1041.

V. [12]. „Tehdy" byl v čele obce židovské, omezené toliko na bývalé Judsko, velekněz pod nadvládou syrskou. Vliv pohanského vzdělání šířili velmi důrazně četní cizinci usazení ve městech palestinských (2 Mach 6, 8). Mnoho Židů počalo se pořečťovati a zvykati mravům pohanským. — „Tehdy" na počátku panování Antiocha IV. — „ničemníci", pekelníci, synové Belialovi jako 3 Král 21, 10. 13. — Vynikl mezi nimi zejména Jason, bratr velekněze Oniáše III., jenž nabídl Antiochovi IV. veliké peníze, aby Oniáš byl sesazen, a on, Jason, ustanoven veleknězem místo něho (2 Mach 4, 7). — „smluvme se", že budeme žíti v ustavičném styku s nimi, že se nebudeme jich straniti jako dosud jsme činili, což nám vyneslo jen potupu a pohrdání. Ať jsme pokládáni za přátele pokračujícího vzdělání (pokroku)! — Ničemníci, radící k odpadu od života podle náboženství židovského, překrucují dějiny. Pravý opak byl pravda. Kdykoliv se Israelité odvrátili od svého Boha, od svého zákona a bratřili se příliš s pohany, Hospodin je trestal, stíhalo je mnoho zlého! (Srv Dt 7, 2 n.) — Výrazem „mnoho zlého" mohou odpadlíci právem rozuměti toliko potupu, kterou kydali pohané na pravověrné Židy, žijící v odloučenosti od pohanské kultury.

V. [13]. „jim" — mnohým, kteří se k nim přidali.

V. [14]. Za peníze koupili si právní ochranu proti úřadům židovským, aby jim nebylo dovoleno stíhati je pro přestoupení zákona mojžíšského, případně pro odpad od něho. Srv. 2 Mach 4, 7. — Naopak dostali moc nutiti beztrestně Židy, aby zanechali svých náboženských obyčejů a přidrželi se výkonů pohanských!

V. [15]. „tělocvičnu", t. j. veřejnou budovu, tak zvané gymnasion, ve které byla pěstována gymnastika, všelijaká tělesná cvičení, jež vábila zejména mládež. Tělocvik stal se prostředkem k přijetí mravů pohanských! Tělocvik — byl za této doby (II. století před Kr.) již vysoce vyvinutý. (Zápasy řecko-římské a pod.)

V. [16]. Tělocvik konávali nazí. Aby pohané v tělocvičně (nebo v lázních) nemohli Židům posměšně vytýkati obřízku, Židé umělým způsobem, případně i ranhojičskou operací, rozšiřovali si zbytek předkožky tak, aby nebylo viděti, že byli v mládí obřezáni. Jaký význam obřízka pro Israelitu měla, viz Gn 17, 9 n. Zahladiti stopy obřízky znamenalo skutečně odpad od svatého zákona mojžíšského, odpad od náboženství israelského. — „Zaprodali se" za služebníky, za otroky zla, hříchu. Srv. 3 Král 21, 20. — Podrobnější popis toho viz 2 Mach 4,

[17] Když Antioch viděl, že jest utvrzeno království jeho, zabral se myšlenkou kralovati v Egyptě, aby kraloval nade dvěma říšemi. [18] I vtrhl do Egypta s vojskem velikým, s vozy a slony, s jezdci i s hojným množstvím lodí, [19] a vedl válku proti Ptolemeovi, králi epyptskému. Ptolemeus maje strach z něho utekl. Bylo mnoho padlých. [20] Zabral egyptské pevnosti a odnesl kořist z Egypta.

[21] Poraziv Egypt Antioch obrátil se roku stého čtyřicátého třetího a táhl nahoru na Israele; [22] vstoupiv do Jerusalema s množstvím velikým [23] a všed zpupně do svatyně, vzal zlatý oltář, svícen s veškerým

---

11—20. — Odpadlíci doufali, že odpad od života podle židovského náboženství přinese jim mnoho dobrého (v. 12). To „dobro" se dostavilo! Spisovatel 1 Mach je počíná líčiti. — Pro přehled budiž tu podán rodokmen Seleukovců od Antiocha III. počínající. (Viz také sv. I. str. 1284.)

Antioch III. (Veliký) † 187

Seleukus IV. (Filopator) † 176/5 — Antioch IV. (Epifanes) † 164

Demetrius I. (Soter) † 150 — Antioch V. (Eupator) † 162 — Alexander I. (Balas) † 145

Demetrius II. (Nikator) † 125 — Antioch VII. (Sidetes) † 129 — Antioch VI. (Dionysos) † 142 — Alexander II. (Zebeuna) † 121

Seleukus V. † 125 — Antioch VIII. (Grypus) † 96 — Antioch IX. (Kyzikenos) † 95

syn Antiocha VII.

Antioch X. (Eusebes)

vnuk Antiocha VII.

Antioch XIII. (Asiatikos)

(sesazen od Pompeje r. 64)

Seleukus VI. † 84 - Antioch XI. (Epifanes Filadelfos) † 93 - Filip - Demetrius III. - Antioch XII.

Filip

V. 17. Trůnem Antiocha IV. otřásl Heliodor, jenž byl zabil bratra Antiochova Seleuka IV. a sám se prohlásil za krále syrského. Otřesen byl také právem nápadnickým Seleukova syna Demetria, jenž byl poslán místo Antiocha za rukojmí do Říma. Když však byl zabit i Heliodor, a když Řím neuznal práv Demetriových, bylo království Antiochovo „utvrzeno".

V. 18. „s vozy", opatřenými kosami. — O slonech srv. 3, 34; 6, 30. 34; 11, 56; 2 Mach 11, 4; 13, 2; 15, 20. — Mohlo by se zdáti podivným, že je tu zmínka o velikém loďstvu a o slonech, ježto po veliké porážce, kterou Antioch Veliký utrpěl u Magnesie (viz výše k v. 11) bylo v podmínkách míru také stanoveno, že Antioch vydá všecky slony a nebude míti více nežli deset menších lodí (Polybius 22, 26, 12). Avšak tyto podmínky nebyly zachovávány. Antioch IV., puzený žádostí zabrati království, nebyl muž, jenž se domníval, že jest řečenými podmínkami vázán. Úřady pak římské bylo lze dary podplatiti nebo takové zanedbávání smlouvy mohlo býti pokládáno za vítanou příležitost, by Římané podle libosti mohli válku proti Syrii obnoviti. (Knabenbauer).

V. 19. Ježto běží tu o válku druhou, dlužno mysliti na Ptolemea příjmím Fyskona (sv. I. str. 1284). Na prvé výpravě do Egypta Antioch IV. podmanil si Ptolemea Filometora (VI, 181—145). Mladší jeho bratr (jmenovaný Fyskon) zabral království. Antioch předstíraje, že chce je vrátiti staršímu bratru (Filometorovi) podnikl druhou výpravu do Egypta (Livius 44, 19). O výpravách Antiochových do Egypta viz k Dan 11, 24 nn.

V. 21. Proč Antioch na zpáteční cestě z Egypta táhl na Jerusalem, dovídáme se z 2 Mach 5, 5—7. 11. Antioch viděl ve zmatcích, jichž původcem byl Jason, vzpouru proti sobě. — R. *143* éry seleukovské byl r. *170/169* před Kr. — Svatopisec uvádí nejprve svatokrádež spáchanou na chrámu (v. 23 n), pak zuřivost jeho proti obyvatelstvu (v. 25); oběma zločiny způsobil národu velikou bolest (v. 26—29). (Knabenbauer.)

V. 23. Vstoupiti do svatyně byla zpupnost, ježto bylo toliko židovským kněžím dovoleno tak činiti. — „zlatý oltář" kadidlový, t. j. uloupil s něho zlaté plechy. O příslušenství zlatého svícnu, který byl rovněž ve svatyni, přístupné to-

příslušenstvím, stůl předkladných chlebů, číše, mísy a misky zlaté, oponu, věnce (záslibné) i ozdobu zlatou, která byla v průčelí chrámu, všecko odloupav; [24] vzal stříbro, zlato a vzácné nářadí; pobral skryté poklady, které našel; pobrav to všecko odešel domů.

[25] Pobil mnoho lidí
a mluvil s velikou pýchou.
[26] I nastal nářek veliký v Israeli,
na každém místě, kde sídlil;
[27] úpěli knížata a starší lidu,
panny a jinoši chřadli,
ženy pozbyly krásy.
[28] Každý novomanžel počal naříkati,
a ta, jež seděla v manželské ložnici, plakat.
[29] Země pohnula se nad těmi, kdož bydlili na ní,
a všecek Jakobův dům oblékl se v hanbu.

[30] Po dvou letech poslal král nejvyššího berního do měst judských. Přišed do Jerusalema s velikým zástupem [31] mluvil k nim na oko blahovolně, i uvěřili mu. [32] Náhle pak město napadl, způsobil mu velikou ránu, zhubil mnoho lidu z Israele, [33] vzal z města mnoho kořisti, zapálil je, pobořil domy jeho a zdi vůkol; [34] ženy a děti odvedli do zajetí a sebrali dobytek.

[35] Město Davidovo obehnali zdí velikou a pevnou, jakož i věžemi pevnými, i bylo jim za hrad; [36] usadili tam plémě hříšné, lidi ničemné, opevnili se v něm, složili tam zbroj a potraviny, snesli kořist z Jerusalema, [37] složili ji tam a stali se velikým osidlem.

[38] Vznikly tím nástrahy svatyni,
(vznikl) nepřítel zlý Israeli (vždycky).

---

liko kněžím (Ex 25, 31), viz Ex 25, 37; 37, 23. — Také stůl předkladných chlebů byl obložen zlatými plechy (Ex 25, 24; 1 Par 28 16). — „číše", z nichž bývalo víno v úlitbu přinášeno. — O „miskách" (kappóth) srv. Ex 25, 29 (hebr); 37, 16. — „zlaté" byly misky, mísy i číše. — „oponu", zejména tu, jež dělila svatyni od velesvatyně (Ex 26, 31); srv. níže 4, 51. — „věnce" dávali zbožní Židé chrámu ze slibu.

K v. 24. srv. 2 Mach 5, 21.

K v. 25. srv. 2 Mach 5, 14. — O zpupných řečech srv. Dan 11, 28. 36.

V. 27. Ženy, oblečené ve (špinavý) smuteční šat jedné, temné barvy, posypané na hlavě a v obličeji popelem, s kšticí neupravenou — skýtaly trapný pohled.

V. 28. Libánky — vrchol radosti podle názorů starých. Srv. Jer 7, 34; 16, 9; 25, 10 a jj.

V. 29. O národní hanbě mluví také Ž 43, 17; 78, 4; 88, 42; 108, 24; Jer 14, 21.

V. 30. „Po dvou letech" počítaných od r. *170/169* (= 143 e. s.) výše ve v. 21.— Bylo to tedy r. *168/7* před Kr. (= 145 éry seleukovské.) — Nejvyšší berní (výběrčí) sluje 2 Mach 5, 24: Apollonius. — „veliký zástup" čítal 22.000 mužů (2 Mach 5, 24).

V. 34. srv. s 2 Mach 5, 25 n.

V. 35. Kde byl tento hrad (zvaný „Akra") jest zavilá otázka místopisu jerusalemského, jež nebyla dosud přesně rozřešena. Pravděpodobně byl na jižním cípu východního pahorku jerusalemského, tedy na jih od pahorku chrámového, kde bývalo „Davidovo město" (2 Sam 5, 9) a před tím tvrz Jebusanů. (Jiní jinak.) Teprve Šimonovi za 26 let později podařilo se syrské vojsko z ní vypuditi a ji trvale obsaditi (r. 142 př. Kr.) Níže 13, 51.

V. 36. „plémě hříšné" = posádku pohanskou. Srv. níže 2, 48. 62; 1 Sam 15, 18; Řím 2, 19; Gal 2, 15. — „lidi ničemné" = židovské odpadlíky.

V. 38. „nepřítel" = satan. Srv. 1 Sam 29, 4; 2 Sam 19, 23; 3 Král 5, 18.

[39] Vylévali krev nevinnou kolem chrámu
a poskvrňovali svaté místo.
[40] Utekli obyvatelé Jerusalema pro ně,
i stal se sídlem cizozemců;
dětem svým stal se cizinou,
synové jeho jej opustili.
[41] Svatyně jeho je zpuštěna jako poušť,
sváteční dny jeho obrátily se v pláč,
soboty jeho v pohanění,
čest jeho v nivec.
[42] Jak veliká byla kdys jeho sláva,
taková je teď jeho hanba,
vznešenost jeho obrátila se v pláč.

[43] Král Antioch napsal veškerému království svému, aby všichni splynuli v jeden národ, a každý by opustil zákon svůj. [44] Všichni národové podrobili se slovu krále Antiocha; [45] také mnohým z Israele zalíbila se bohoslužba králova, i obětovali modlám a znesvěcovali sobotu.

[46] Král poslal po poslech listy do Jerusalema a do všech měst judských, aby žili podle zákonů cizinců v zemi, [47] aby jim bráněno bylo přinášeti celopaly, oběti a úlitby v chrámě Božím, [48] aby jim bráněno bylo světiti soboty a svátky; [49] kázal poskvrnit svatyni a lid svatý israelský; [50] dal nastavěti oltářů, chrámů a model, kázal obětovati vepřové maso i nečistá zvířata, [51] nechati děti bez obřízky, kázal jim, aby poskvrňovali duše své všelikými věcmi nečistými a ohavnými, aby tak zapomněli na zákon a změnili všecky řády Boží. [52] Kdokoli by neučinil podle slova krále Antiocha, měl zemříti.

[53] Co bylo řečeno, psal veškerému království svému a ustanovil dozorce nad lidem, kteří by nutili, aby se to dálo. [54] Kázali obětovati po městech judských. — [55] I přidali se mnozí z lidu k nim — ti, kteří byli odpadli od zákona Hospodinova — činili zlé věci v zemi [56] a zahnali lid israelský do skrýší, kdekoli bylo mu lze nalézti útočiště.

V. [39]. Stříleli na ty, kteří šli do chrámu nedbajíce posvátnosti jeho. Srv. 2 Mach 6, 4.

V. [41]. Soboty jsou v pohanění tím, že pohané o nich pracují, je znesvěcují, posmívají se a tupí ty, kteří jich šetří.

V. [43]. Již mnozí staří panovníci, zejména Alexander Veliký postřehl, že příliš veliká pestrost náboženská, jazyková, pestrost všelijakých kultur říši seslabuje, kdežto jednota kultury ji posiluje. To chápal také Antioch IV. a proto chtěl svou říši nábožensky i kulturně sjednotiti („unifikovati"). Byl centralistou a odpůrcem samosprávy. Tato snaha byla Židům tím nebezpečnější, čím horlivější a štědřejší byl Antioch tu, kde šlo o podporu pohanských, řeckořímských bohoslužeb.

V. [45]. O těch „mnohých" byla řeč již výše ve vv. 15n.

V. [46]. „listy" = písemné rozkazy (irade). — „v zemi" Judské a v Palestině bylo tehdy již usazeno mnoho cizinců, kteří byli obdivovateli kultury řeckořímské. Židé, kteří se k nim přidávali, byli „pokrokáři" tehdejší doby.

V. [49]. Lid měl býti poskvrněn tím, že měl býti donucen ke skutkům, působícím levitskou nečistotu, jakož i tím, že mu mělo býti bráněno užívati očist.

V. [50]. Místo „oltářů" podle řec: „výšin"; místo „chrámů" podle řec.: (posvátných) „hájů"; místo „model" podle řec. rukopisu Sinajského: „modláren". — „nečistá" zvířata, jež podobně jako vepře zákon obětovati zakazoval.

V. [55]. „k nim" — dozorcům (inspektorům, kontrolorům), jmenovaným výše ve v. 53.

V. [56]. srv. s 2, 28. 31; 2 Mach 6, 11.

[57] Dne patnáctého měsíce kasleu roku stého čtyřicátého pátého vystavěl král Antioch ohavnost spuštění, [modlu] na oltáři Božím; taktéž po městech judských nastavěli oltářů; [58] i přede dveřmi domů a po ulicích zapalovali kadidlo a obětovali; [59] knihy zákona Božího pálili ohněm roztrhavše je; [60] u kohokoli nalezeny byly knihy smlouvy Hospodinovy a kdokoliv zachovával zákon Hospodinův, každého zabili podle rozkazu královského.

[61] Mocí svou činili ty věci lidem israelským, cokoli jich přistihli v městech měsíc od měsíce; [62] a dvacátého pátého dne měsíce obětovali na oltáři, který byl na oltáři (Hospodinově).

[63] Ženy, které dávaly obřezávati syny své, usmrcovali podle rozkazu krále Antiocha, [64] věšíce jim dítky na krk, (plenili) dům od domu a zabíjeli také ty, kteří je byli obřezali.

[65] Ale mnozí z lidu israelského pevně si umínili, že nebudou jísti věcí nečistých a chtěli raději zemříti než aby se poskvrnili nečistými pokrmy; [66] nechtěli zrušit svatého zákona Božího, i byli usmrcováni.

[67] Velmi veliký (Boží) hněv stihl lid.

2. **Matatiáš kněz horlí pro zákon Boží** (2, 1—70).

Matatiáš, otec pěti synů, sídlem v Modinu, (2, 1—6) oplakává bídu svého lidu. (2, 7—14); odporuje statečně královským honákům, nutícím Židy obětovati pohanským způsobem (2, 15—22); zabíjí pohansky obětujícího Žida i s královským zřízencem (2, 23—26); utíká se svými lidmi do hor (2, 27—30); počatek bojů v horách, boje v sobotu (2, 31—41); posíliv své čety horlivci zahlazuje známky modlářství a horlí pro obřízku (2, 42—48). Matatiáš cítě smrt povzbuzuje své syny (2, 49—64), rozděluje jim úlohy (2, 65—68), a žehnaje jim umírá (2, 69 n).

Hlava 2. — [1] V těch dnech povstal Matatiáš, syn Jana, syna Simeonova, kněz z rodu jerusalemských Joaribovců; sídlil na [hoře] Modinu [2] a měl patero synů:

V. 57 n. vypravuje, že vykonáno bylo, co byl král přikázal podle v. 47. — „vystavěl“ = vystavěli dozorci výše jmenovaní (ve v. 53). — „kasleu“ byl devátý měsíc roku židovského (počítáme-li od nisanu); byl to náš prosinec. — Rok *145* éry seleukovské byl r. *168* před Kr. — „na oltáři Božím“ = na oltáři zápalných obětí, jenž byl v nádvoří pod širým nebem. — „ohavnost spuštění“ vzato jest z Dan 11, 31. — „modlu“ jest glosa, již řecké znění nemá. Zakládá se na nesprávné domněnce, že ona „ohavnost spuštění“ byla socha Joviše Olympského. Ze slovesa „vystavěl“ a z v. 62 vyplývá, že nepostavili nad oltářem zápalných obětí sochy, ale že na **oltáři** židovském vystavěli **oltář** pohanský. Ten byl „ohavnost spuštění“. — Za deset dní poté byl oltář „posvěcen“ první obětí na něm podanou. Viz níže v. 62.

V. 59 n. „kniha zákona Božího“ jest popředně Pentateuch (Mojžíšský pětisvazek), pak jsou to posvátné knihy vůbec. — „Kniha smlouvy Hospodinovy“ byly vlastně a původně Ex hl 20—23; snadno lze se dovtípiti, že byl později tento název rozšířen na Pentateuch, ano i na knihy biblické vůbec. Ježto byla tou dobou již celá bible kniha veliká, měl málo kdo bibli celou, ale tu onu biblickou knihu nebo několik jich (psaných v závitcích).

V. 61. „Mocí svou“ jim od krále udělenou; velmi horlivě, v největší míře té moci užívali. Každý měsíc proslídili pochopové kontrolní komise výše jmenované celé Judsko a každý měsíc byly konány hromadné popravy Židů přistižených, že konali něco proti královskému rozkazu. Pravidelnými měsíčními hromadnými popravami chtěli zastrašiti každého zbožného Israelitu a přiměti jej k odpadu.

V. 62. srv. s v. 57. — Od jmenovaného dne přinášeli pravidelně každý měsíc (25. dne) na novém oltáři pohanskou oběť. Srv. níže 4, 54; 2 Mach 10, 5.

V. 64. srv. s 2 Mach 6, 10.

V. 65 n. srv. s 2 Mach 6, 18 n.

V. 67. Všecky ty svízele byly nástroje Prozřetelnosti, která byvši uražena od Židů, hněvala se na ně. Srv. níže 2, 49; 3, 8; 2 Mach 5, 17—20; 6, 12; 7, 33; 8, 5.

Hl. 2. — V. 1. „povstal“ = veřejně vystoupil. — Matatjáš jest jméno vlastní, jež znělo hebrejsky: Mattithjá (Dar Hospodinův). Srv. 1 Par 9, 31; 15,

Jana, který měl příjmí Gaddis,
3 Šimona, který měl příjmí Thasi,
4 Judu, který slul Machabejský,
5 Eleazara, který měl příjmí Abaron
a Jonatana, který měl příjmí Apfus.
6 Ti viděli hanebnosti, které se dály v Judsku a v Jerusalemě.

7 I řekl Matatiáš:

Běda mně, že jsem se narodil,
abych viděl zkázu lidu svého,
jakož i zkázu svatého města,
a tu seděl, ano jest vydáno v ruce nepřátel,
8 a svatyně jest v rukou cizinců!
Chrám jeho jako bezectný člověk,
9 nádherné nářadí jeho odnesli jakožto kořist,

---

18. 21; 16, 5 a jj. – Jos. Flavius (Starož. XII. 6, 1) jmenuje Šimona synem Asamónajovým. Od tohoto slují potomci Matatjášovi Chašmóním, Hasmoneovci. — Joaribovci činili první třídu kněžskou od dob Davidových, kdy bylo kněžstvo rozděleno na 24 třídy. Viz 1 Par 24, 7. Joaribovci pocházeli z Jerusalema, odkud Hasmoneovci často chodili na svůj venkovský statek v Modinu. Jméno toto zachováno jest dosud v názvu pahorku Rás Medije a vesnice Medije, ležící nedaleko dnešní Lyddy. Stará osada byla na řečeném pahorku, porostlém dnes olivami. Nejkratší cesta z Jerusalema vedla přes Bethoron do předhoří, v němž byl Modin; uraziti bylo ji možno za den (30 km) Abel.

V. 2. Gaddis je snad totéž co Geddiel (Mé štěstí jest Bůh) jmenovaný Nm 13, 11.

V. 3. Thassi = Vřelec, Horlivec (?) Srv. aramské tesas = vřel.

V. 4. „Machabejský" bývá nejlépe odvozováno od aramského makkábá = kladivo. Makkábaj znamená tedy muže statečného jako kladivo. Také na hrobě Eduarda I. v opatství Westminsterském jest nápis: Eduard tento jest první „kladivo Skotů". Viz úvod na str. 1040. Budiž tu podán rodokmen Hasmoneovců čili Makkabeovců:

Asmonaj
Šimon
Jan
Matatjáš († 167 před Kr.)

Jan († 161) *Šimon (142—135)* *Juda (167—161)* Eleazar † 162 *Jonatan (161—142)*

Juda († 135) *Jan Hyrkan I. (135—104)* Matatjáš († 135) Manželka Ptolemeova (1 Mach 16, 12)

Aristobul I. (104) *Alexander Jannaj (104—78)* Antigon († 105)
Manželka Alexandrova: *Alexandra Salome (78—69)*

Hyrkan II. (63—40) † 30 *Aristobul II. (69—63)* † 49

Alexandra († 28) provdaná za Alexandra († 49) *Antigon (40—37)*

Aristobul III. († 35) Mariamme († 29), manželka Heroda Velkého Manželka Antipatera, syna Heroda Velikého

V. 6. „hanebnosti" proti Bohu a zákonu jeho, jež páchali cizinci a odpadlí Židé.

V. 7. „seděl" ve smutku a v nečinnosti.

V. 8. „jeho" svatého města.

V. 9. O tom nářadí srv. výše 1, 23. — Místo „starcové" řec. „dítky". Srv. výše 1, 63 n.

zbiti jsou starcové jeho po ulicích,
a jinoši jeho padli mečem nepřátelským.
[10] Který národ nedělí se o království jeho
a nebere si kořist z něho?
[11] Všecku jeho krásu mu vzali,
svobodné kdysi otrokem se stalo.
[12] Svatyně naše, ejhle, nádhera naše,
jakož i lesk náš je zpustošený,
pohané to znesvětili.
[13] K čemu tedy ještě nám žíti?

[14] I roztrhl roucha svá Matatiáš a synové jeho, oblékli se v žínice a kvílili velice.

[15] Tu přišli tam poslové krále Antiocha donutit obyvatele města Modinu, aby obětovali, kouřili kadidlem (modlám) a (tak) odpadli od zákona Božího. [16] Mnozí z lidu israelského přivolivše přistoupili k nim, ale Matatiáš a synové jeho pevně stáli. [17] Poslové Antiochovi ujavše slovo řekli Matatiášovi: „Jsi starostou, jsi slavný a veliký v tomto městě, jsi ozdoben syny a bratry. [18] Proto přistup ty nejprve a vykonej rozkaz královský, jako jej vykonali všichni národové, Judovci a ti, kteří zůstali v Jerusalemě; i budeš ty a synové tvoji mezi přáteli královskými a budeš poctěn zlatem, stříbrem a mnohými dary!“ [19] Matatiáš odpovídaje řekl velikým hlasem: „Ať si všichni národové poslouchají krále Antiocha, aby odpadli od bohoslužby podle zákona svých otců a podvolili se příkazům jeho: [20] já, synové a bratři moji poslušni budeme zákona otců našich! [21] Chraniž nás Bůh! Není nám užitečno opustiti zákon, ustanovený od Boha! [22] Neposlechneme slov krále Antiocha, bychom obětovali, přestoupili příkaz našeho zákona, abychom šli cestou jinou!“

[23] Když domluvil tato slova, přistoupil kterýsi Žid před očima všech, by obětoval modlám na oltáři v městě Modinu podle příkazu králova. [24] Matatiáš vida to, rozhorlil se, zatřásly se útroby jeho, vzplál v něm hněv, jak zákon kázal, a přiskočiv, zabil jej nad oltářem; [25] ano i toho muže, kterého byl poslal král Antioch, který nutil obětovati,

---

V. 10. V posádkách syrských, po Judsku roztroušených sloužili příslušníci všelijakých národů: Chaldů, Arabů, Amoňanů, Moabanů, Edomců, Filišťanů atd. (2 Mach 8, 9).

V. 11. Jerusalem těšil se ze svobody náboženské za dob perských Achaemenovců, za Alexandra Vel., za egyptských Ptolemeovců, ano i za předků Antiochových (Seleukovců).

V. 15. zní v řec. krátce: „A přišli poslové královští, kteří měli nutiti k odpadu, do města Módein, aby (Módeinští) obětovali“. — Srv. výše 1, 50. 61.

V. 16. „přistoupili k nim“, poslům, dozorcům královským jsouce ochotni podrobiti se vůli královské. -- „pevně stáli“ — shromáždivše se (řec.), postavivše se stranou.

V. 17. „ozdoben“ = podepřen, silný (řec).

V. 18. „zůstali“ neutekše. — „přáteli“ = důvěrníky, rádci, kterým svěřuje král vysoké a výnosné úřady.

V. 19. „všichni národové“ říše Antiochovy (řec).

V 22. Místo „abychom šli cestou jinou“ řec: „abychom se uchýlili na levo nebo na pravo“ (= jakýmkoli způsobem). Srv. Dt 2, 27; 5, 29; 17, 11.

V. 24. Co „zákon kázal“, viz Dt 13, 7n.

V. 25n. O horlivosti Finees-ově viz Nm 25, 4 — Podle Jos. Flavia (O válce židovské 1) onen úředník královský, jejž Matatjáš zabil, slul prý Bakchides.

tehdy zabil, oltář zbořil [26] a horlil pro zákon jako byl učinil Finees Zamrimu, synu Salomovu.

[27] Matatiáš vzkřikl v městě velikým hlasem: „Každý, kdo horlí pro zákon a chce býti věrný smlouvě, nechť vyjde za mnou!" [28] I utekl on a synové jeho do hor, opustivše cokoli v městě měli.

[29] Tehdy odebrali se mnozí, kteří dbali práva a spravedlnosti, na poušť; [30] usadili se tam oni, děti, ženy jejich i dobytek; rozmohly se totiž proti nim zlé věci.

[31] Když to bylo oznámeno královým lidem a vojsku, jež bylo v Jerusalemě, v městě Davidově, že totiž odešli muži někteří — kteří porušili králův příkaz — do skrýší na poušti, a že mnozí odešli za nimi: [32] hned táhli na ně a chystali se do boje proti nim v den sobotní. [33] Řekli jim: „Ještě i nyní odpíráte? Vyjděte, učiňte podle slova krále Antiocha, a budete živi." [34] Ale oni řekli: „Nevyjdeme a neučiníme podle slova králova, bychom znesvěcovali sobotu!" [35] Počali tedy rychle proti nim bojovati. [36] Ale (Židé) neodpovídali jim, ani kamene nevrhli na ně, aniž také zahradili skrýše [37] řkouce: „Zemřeme všichni ve své poctivosti a svědky budou nám nebe i země, že nespravedlivě zabíjíte nás!" [38] Zdvihli tedy boj proti nim v sobotu, i zemřeli oni, ženy, děti a dobytek jejich, asi tisíc lidí.

[39] Matatiáš a přátelé jeho zvěděvše o tom kvílili nad nimi velmi, [40] ale řekli si: „Učiníme-li všichni jako tito naši bratři učinili, a nebudeme-li bojovati proti pohanům o životy a zákony své, vyhladí nás velmi brzy se země. [41] I ustanovili se ten den na tomto: „Ať přijde kdokoliv, aby bojoval proti nám v sobotu, bojovati budeme proti němu, ať nezemřeme všichni, jako zemřeli bratři naši v skrýších!"

[42] Tehdy přidal se k nim sbor horlivců, udatní mužové z Israele, kteří všichni byli oddáni zákonu; [43] také všichni, kteří chtěli utéci zlým věcem, připojili se k nim a zesílili je. [44] Sebrali tedy vojsko

a porazili hříšníky ve svém hněvu
a muže nešlechetné ve svém rozhorlení,

kdežto ostatní utekli k pohanům, aby vyvázli.

V. [27]. Matatjáš poznal, že dlužno zosnovati vojenský odpor, má-li býti vrácena lidu náboženská svoboda.

V. [28]. „do hor" blízkých, dobře známých.

V. [29 n.] „na poušť" Judskou, západně Mrtvého moře, kde bylo mnoho skrýší. — „zlé věci" = nebezpečí, že budou nuceni k modlářství, nebo že budou utraceni a pod.

V. [31 n.] „královým mužům" = dozorčí komisi, o níž byla řeč výše. V opevněném „městě Davidově" byla syrská posádka. Viz výše 1, 35 n. — Syrští pádili za nimi a dostihnuvše jich položili se proti nim táborem, že nemohli uniknouti ze skrýší, do nichž se byli uchýlili. (Řec).

V. [36]. Vykládali si zákon o svěcení soboty v ten rozum, že není ve svatý den dovoleno bojovati ani ve válce obranné. Bylo jim hrdinství jejich zajisté přičteno ke spravedlnosti, ačkoli vykládali zákon jednostranně, příliš přísně. Jinak soudil Matatjáš (v. 40).

V. [39]. Matatjáš, skrývající se na horách nedaleko Modinu.

V. [41]. Jos. Flavius (Starož. 12, 6) odvozuje odtud obyčej Židů v případě nutnosti bojovati i v sobotu.

V. [42]. Tito „horlivci", „Asidaioi" (řecky), „Chasídím" (hebrejsky) zdá se, byli tehdy zorganisovaní ve zvláštní společnost, jež horlila o zachovávání zákona jako později fariseové. Jak dlouho u Makkabeovců vytrvali, viz níže 7, 13. — „oddáni zákonu" a ochotni za něj trpěti.

V. [43]. „zlým věcem", jež páchali královští dozorcové.

V. [44]. „hříšníky" = „muže nešlechetné" = židovské odpadlíky.

[45] Matatiáš a přátelé jeho obcházeli a bořili oltáře, [46] obřezávali děti neobřezané, kterékoli nalezli v území israelském, třebas i násilně, [47] honili zpupníky a dařilo se dílo rukám jejich. [48] Ujali se zákona proti pohanům, i proti králům, a nedopustili, by hříšníkovi narostly rohy.

[49] Když se přiblížily Matatiášovi dny smrti, řekl svým synům: „Nyní rozmohla se zpupnost, týrání, čas rozvratu a veliký hněv. [50] Protož nyní, synové, horlete pro zákon a dejte životy své za smlouvu svých otců; [51] pamatujte na skutky otců našich, které činili za své doby, i dojdete slávy veliké a jména věčného!“

[52] Abraham, zda nebyl shledán věrným v pokušení a zda nebylo mu to přičteno ke spravedlnosti?

[53] Josef za doby své tísně šetřil zákona, i stal se pánem Egypta.

[54] Finees, otec váš, horle horlivostí pro Boha, obdržel přípověď kněžství věčného.

[55] Josue splniv rozkaz (Boží) stal se vůdcem v Israeli.

[56] Kaleb, vydav svědectví (pravdě) před shromážděním, obdržel úděl (země)

[57] David pro svou zbožnost dostal trůn královský na věky.

[58] Eliáš, když horlil horlivostí pro zákon, vzat byl do nebe.

[59] Ananiáš, Azariáš a Misael pro víru vysvobozeni byli z plamene.

[60] Daniel pro svou poctivost vysvobozen byl ze lvích tlam.

[61] Tak projděte v mysli rod od rodu; žádný, kdo doufá v něho, neklesá. [62] Nebojte se slov člověka hříšného; jeť sláva jeho na kal a pro červy; [63] dnes se povyšuje a zítra ho nebude, neboť obrátí se v prach svůj a po jeho úmyslech bude veta.

[64] Vy tedy, synové, vzmužte se a buďte silni v zákoně, nebo tím budete slavni.

[65] Hle, Šimon, bratr váš — vím, že jest muž rady; toho vždycky poslouchejte a on bude vám otcem. [66] Juda Machabejský, silný hrdina od mládí, budiž vaším vojenským vůdcem a on ať vede boj národa! [67] Vy pak přiveďte k sobě všecky činitele zákona a vykonejte pomstu, jaká přísluší národu vašemu; [68] oplaťte, co jest oplatiti pohanům a dbejte příkazů zákona!“

V. [46]. „třebas i násilně proti vůli bázlivých rodičů, kteří byli zákonem vázáni dáti děti obřezati.

V. [48]. „hříšníku“ — Antiochovi. — „rohy“ náznak moci jako 1 Sam 2, 10. a jj.

V. [49]. O podobných závětech srv. Gn 49; Dt 33; Jos 23, 24; 3 Král 2. „zpupnost“ Antiocha a jeho zřízenců, kteří „týrají“ věrné Židy, kteří „rozvracejí“ řády Boží. — „veliký hněv“ Boží. Srv. 1, 67; 2 Mach 5, 17. 20.

V. [50]. „smlouva otců“ s Hospodinem učiněná = zákon.

K v. [52]. srv. Gn 22, 2; 15, 6 — „v pokušení“ = ve zkoušce.

K v. [53]. srv. Gn 39, 9, — Šetřil zákona tím, že ve všech svízelích zachoval si víru a důvěru v Boha, která byla později tak nápadně odměněna.

K v. [54]. srv. Nm 25, 7. 13. — Finees, syn Eleazarův a vnuk Áronův byl vynikajícím členem kněžského rodu, k němuž patřili také Makkabejští. Viz výše v. 1.

K. v. [55]. O Josuovi srv. Nm 27, 16 n; Jos 1, 2—10. — „vůdcem“ a vysvoboditelem (= soudcem“ řec).

V. [56]. O Kalebovi srv. Nm 14, 6—10. 24; Jos 14, 6—14.

K v. [57]. srv. 2 Sam 7, 2. 13. 16; Ž 88, 29. 37 n; 131, 11 n.

K v. [58]. srv. 3 Král 18, 16 n; 4 Král 2, 11.

K v. [59 n]. srv. Dan hl 3; 6, 8—23.

K v. [61]. srv. Is 40, 31; Žž 77, 104, 134, 135; Ez 20, Moudr 10, Sir 44 n.

V. [63]. srv. s Ž 86, 35; 145, 4.

V. [64]. „vzmužte se a buďte silni“ vzato jest z Jos 10, 25.

[69] I požehnal jim a přiřazen byl k otcům svým. [70] Zemřel roku stého čtyřicátého šestého, pochován byl od svých synů v otcovské hrobce v Modinu a oplakával ho všecek národ israelský pláčem velikým.

ČÁST DRUHÁ:

Činy Judy Machabejského (3, 1—9, 22).

1. Za Antiocha IV. (3, 1—6, 16).

Poráží Apollonia a Serona (3, 1—26). Epifanes shromažďuje vojsko (3, 27 n) chtěje v Persii vymáhati daně (3, 29—31). Lysiášovi, správci říše, ukládá, aby vyhubil Židy (3, 32—36). Sám táhne na východ (3, 37). Lysiášovi generálové položili se táborem u Emaus (3, 38—41). Židé dávají si navzájem odvahy (3, 42—45), v Masfě se postí a modlí (4, 46—54); poté položili se táborem proti Emausu (3, 55—60). Juda vyhýbá se vojsku Gorgiášovu (4, 1—5); ostatní vojsko syrské zahání na útěk (4, 6—15); také vojsko Gorgiášovo pojímá hrůza (4, 16—22). Juda se svými stoupenci chválí Boha (4, 23—25). Také Lysiáš, který následující rok přišel do Bethoronu, byl od Judy obrácen na útěk (4, 26—35). Juda oplakává s vojskem svým poskvrněný chrám (4, 36—40), očišťuje chrám (4, 41—51), na novém oltáři přináší oběť (4, 52—55), slaví posvěcení oltáře (4, 56—59) a opevňuje Jerusalem (4, 60 n). Juda, napadený od sousedních pohanů bojuje proti Edomcům, Beanovcům a Amoňanům (5, 1—8); osvobozuje Židy v Galaadsku a v Galilejsku, zanechav v Judsku Josefa a Azarjáše (5, 9—20); Židy galilejské osvoboditi káže Šimonovi (5, 21—23), sám pak s Jonatanem válčí v Galaadsku (5, 24—45). Trestá nepovolné město Efron (5, 46—51) a vrací se do Judska (5, 52—54), kde zatím Josef a Azarjáš byli utrpěli porážku (5, 55—64). Juda poráží opět Edomce a Filišťany (5, 65—68). Epifan vrací se s nepořízenou z Persie (6, 1—4), s bolestí dovídá se o vítězných bojích Judových (6, 5—7). V nemoci uznává své zločiny (6, 8—13). Ustanoviv Filipa správcem říše umírá (6, 14—16).

Hlava 3. — [1] I povstal Juda, přijmím Machabejský, syn jeho, místo něho. [2] Pomáhali mu všichni bratři jeho a všichni, kteří se byli přidali k otci jeho; vedli boj Israelův s radostí.

[3] I proslavil svůj národ daleko široko,
oděl se v pancíř jako obr,
oblékl se v odění své do boje
a hájil tábora svým mečem.
[4] Podobal se lvu svými činy,
lvíčeti, řvoucímu po kořisti.
[5] Honil bezbožné, pátraje po nich,
a kteří bouřili jeho lid, ty spaloval.
[6] Strachem z něho zhrozili se bezbožníci,
všichni, kdož páchali nešlechetnost, zděsili se,

V. [69]. „k otcům“, kteří žili dále v šeólu (podsvětí). Srv. Gn 25, 8; 35, 29; 49, 33; Dt 32, 50.

V. [70]. Rok *146* seleukovského letopočtu byl r. *167/166* před Kr. — O smutku národním srv. Gn 50, 10.

Hl. 3. — V. [3]. Báseň tato byla asi rozšířena mezi lidem a spisovatel 1 Mach pojal ji do do své knihy (pramen ústní.) Knabenbauer.

V. [4]. srv. s Gn 49, 9; Nm 23, 24; 2 Sam 1, 23; 17, 10; 1 Par 12, 8. a jj. —

V. [5]. „bezbožné“ odpadlíky od církve židovské. — Národ „bouřili“, znepokojovali — cizinci. Srv. níže 5, 5. 44; 2 Mach 8, 33.

V. [6]. „nešlechetnost“ páchali jmenovaní odpadlíci i cizinci. — „spása“ = svoboda vykonávati židovské náboženství, národní samospráva a všecko blaho s ní spojené.

i dařila se spása jeho přičiněním.
[7] Kyselostí naplňoval mnoho králů,
ale obveseloval Jakoba činy svými,
i bude památka jeho na věky v požehnání.
[8] Táhl po městech judských,
vybíjel v nich bezbožníky,
i odvrátil hněv od Israele.
[9] Proslavil se až na kraj světa
a shromáždil ty, kteří hynuli.

[10] I sebral Apollonius pohany, to jest ze Samařska vojsko velmi četné, aby bojovali proti Israelovi. [11] Avšak Juda, zvěděv to, vytáhl proti němu, porazil ho a zabil. Padlo raněných velmi mnoho, ostatní pak utekli. [12] I vzal si s nich kořist; také meč Apolloniův Juda ukořistil a bojoval jím všecky dny.

[13] Seron, velitel vojska syrského, uslyšev, že Juda sebral tlupu, shromáždění věrných, [14] řekl: „Učiním si jméno a proslavím se v království výpravou proti Judovi a vojsku jeho, kteří tupí slovo královo.“ [15] Připravil se tedy a táhl s vojskem bezbožníků, silných pomocníků, aby se pomstili na synech Israelových. [16] Přiblížili se až k Bethoronu. Juda vytáhl proti nim s hrstkou. [17] Když viděli, že (to) vojsko táhne proti nim, řekli Judovi: „Kterak bude moci hrstka nás bojovati proti tak velikému a silnému množství, kdyžtě (nad to) my zemdleni jsme dnes hladem?“ [18] Juda řekl: „Snadno jest (Bohu) dáti sevříti mnohé rukou nemnohých; a není rozdílu u Boha nebes vysvoboditi mnohem nebo málem. [19] Není totiž ve množství vojska vítězství boje, ale s nebe je síla. [20] Oni táhnou proti nám s množstvím zpupnosti a bezbožnosti, aby pohubili nás, ženy naše, děti naše, a aby zloupili nás; [21] ale my bojovati budeme za životy a zákony své. [22] A Pán sám potře je před obličejem našim; vy tedy nebojte se jich!“

V. 7. „mnoho králů“ — Epifana, Eupatora, Demetria I., jak bude níže vypravováno. — „Jakoba“ = Israele.

V. 8. „hněv“ Boží, který dopustil na Israele porobu a pronásledování. Srv. 1, 67; 2, 49.

V. 10. „Apollonius“ byl podle všeho čtenářům znám, kdyžtě ho spisovatel blíže neurčuje (Gutberlet); byl nejspíše velícím generálem v Samařsku, o němž se zmiňuje Jos. Flavius ve Starož. XII 7, 1. — Bývá ztotožňován s Apolloniem, nejvyšším berním, jmenovaným výše 1, 30; 2 Mach 5, 24. (Mohl by to býti Apollonius Tarseův, jmenovaný 2 Mach 3, 5. 7; 4, 4 nebo Apollonius Mnesteův, jmenovaný 2 Mach 4, 21).

V. 11. „zabil“ Juda sám nebo některý z jeho vojáků.

V. 13. Jako Apollonius tak i Seron jednají na svůj vrub bez zvláštního příkazu králova táhnouti do Palestiny. — Seron byl „velitel vojska syrského“ toliko v Célesyrii (Jos. Flavius) a nikoli nejvyšší velitel (generalissimus) veškeré syrské branné moci!

V. 15. „Připravil se a táhl“ — táhl také Seron (řec) jako byl již prve táhl Apollonius, kterému se nebylo podařilo potlačiti „vzpouru“ židovskou. — Nezdržuje se přípravami, jež pokládal za zbytečné, (Seron) sebral vojsko, jež měl po ruce a k němuž se připojili Židé naklonění Řekům, přinucení náboženskou reakcí dáti se na útěk (Abel).

V, 16. Seron přitáhl od severu podél pobřeží až k Lyddě, odkud se dal na jihovýchod po známé cestě vedoucí průsmykem Bethoronským na Jerusalem (o Bethoronu pět hodin na severozápad od Jerusalema srv. Jos 10, 10; 1 Sam 13, 18). Juda, který se byl skrýval v blízkých horách, dověděv se o příchodu Seronově, obsadil Horní Bethoron (Bét—Urel—fóka), t. j. vysoký pahorek vévodící srázné cestě průsmykem, po které bylo Seronovi do vrchu stoupati.

V. 17. srv. s 2 Mach 5, 27. (O hladu.)

[23] Když domluvil, udeřil na ně náhle, i potřen byl Seron i vojsko jeho před obličejem jeho. [24] A hnal ho cestou bethoronskou až na rovinu; padlo z nich osm set mužů, ostatní pak utekli do země Filištínské.

[25] I padl strach a bázeň z Judy a z bratří jeho na všecky sousední národy. [26] Doneslo se také jméno jeho králi a o bojích Judových vypravovali všichni národové.

[27] Když uslyšel král Antioch tyto události, popudil se hněvem, i poslal a sebral vojsko všeho království svého, vojsko velmi silné. [28] Otevřev pokladnu svou, dal žold vojsku na (celý) rok a přikázal jim, aby hotovi byli ke všemu. [29] A vida, že ubylo peněz z pokladů jeho a daně země (že by y) malé pro rozbroje a bídu, kterou způsobil v zemi chtěje odníti práva odvěká — [30] bál se, že leckdy nebude míti na vydání a na dary, jaké byl dával štědrou rukou a hojněji udílel nežli králové, kteří byli před ním [31] Jsa mysli velmi zdrcené, umínil si táhnouti do Persie, vybírati daně po krajích a nahromaditi mnoho peněz.

[32] I zůstavil Lysiáše, muže znamenitého, z rodu královského, aby spravoval věci královské od řeky Eufratu až po Egyptský potok, [33] a vychovával Antiocha, syna jeho, dokud by se nevrátil. [34] Dal mu polovici vojska se slony a uložil mu (vykonati) vše, co si umínil, zejména v příčině obyvatelstva judského a jerusalemského — [35] aby totiž poslal na ně vojsko, aby potřena a zahlazena byla moc israelská i to, co zbývalo z Jerusalema, aby vykořeněna byla památka jejich z toho místa; [36] (uložil mu), aby osadil za obyvatele cizince ve všech končinách jejich, aby (těm) rozdělil losem zemi jejich.

[37] Král pak vzav druhou polovici vojska vytáhl z Antiochie, města království svého, léta stého čtyřicátého sedmého a přepraviv se přes Eufrat, táhl hořejšími krajinami.

[38] Lysiáš vybral Ptolemea, syna Doryminova, Nikanora a Gor-

---

V. 23. Juda se nepochybně na výšinách bethoronských ukryl a nechal nepřátelský předvoj vylézti po příkré cestě výše jmenované, načež náhle na něj vyrazil s hora, zmatek do něho uvedl, obrátil na útěk po srázném svahu do dolního Bethoronu a odtud dále na rovinu, kterou zabírali Filišťané. Srv. Jos 10, 11. — Byl-li zabit také Seron, nebo zachránil-li se útěkem, není jasno.

V. 28. Velkodušnou mrhavost Antiocha IV., která potřebovala mnoho peněz, dosvědčuje také Polybius (26, 10: 31, 3) a Diodor (31, 16).

V. 29. Antioch svým pronásledováním židovského náboženství ochromil všecek život v „zemi", t. j. v Judsku, také život hospodářský; nedivno tedy že se daně z Judska nescházely.

V. 31. O té výpravě do Persie srv. 2 Mach 9, 2n.

V. 32. „z rodu královského", ježto podle 2 Mach 11, 1 byl královým „sourozencem", ktezýžto název jest však toliko čestný, nežádající nutně pokrevní příbuznosti (Niese-Knabenbauer)! — „Od Eufratu až po Egyptský potok" sahala západní polovice veleříše Syrské.

V. 33. Antioch, kterého měl Lysiáš vychovávati, byl potomní Antioch V. Eupator (164—162). — Srv. níže 6, 17. 28n; 7, 2; 2 Mach 13, 1n. — Také Appian (Syr 46) vypravuje, že výchova Antiocha V. byla svěřena Lysiášovi, kterého jmenuje také Polybius (31, 15. 2n; 31, 19. 2). — Antioch V. byl spoluvladařem svého otce již od r. 174 (ne-li dříve). Tak podle klínopisných památek dokazuje Kugler.

V. 37. „hořejší krajiny" jsou hornaté země Persie a Medie; také Polybius jmenuje Persii a Medii „horní" částí říše Syrské (5, 40, 7.) — R. *147* letopočtu Seleukovců bylo devět posledních měsíců r. 166 a první tři měsíce r. 165 před Kristem.

V. 38. Ptolemeus Doryminův bývá právem (?) ztotožňován s Ptolemeem, přijmím „Makronem" jmenovaným 2 Mach 4, 45; 10, 12. Byl kdysi

giáše, muže mocné z přátel královských, [39] a poslal s nimi čtyřicet tisíc mužů jakož i sedm tisíc jezdců, aby táhli do Judska a pohubili je podle rozkazu králova. [40] Ti táhli s veškerou mocí svou a přišedše položili se táborem u Emaus na rovině. [41] Kupci (těch) krajin, zaslechše, co se o nich vypravovalo, nabrali stříbra a zlata velmi mnoho jakož i služebníků a přišli do ležení, aby kupovali syny Israelovy za otroky. K nim připojilo se také vojsko syrské a filištínské.

[42] Juda a bratři jeho vidouce, že se rozmohlo neštěstí, že vojska se kladou táborem v končinách jejich a zvěděvše o slově královĕ, kterým přikázal záhubu lidu a dokonalou jeho zkázu, [43] řekli si vespolek: „Vyzdvihněme ponížený lid svůj, bojujme za svůj národ a svatyni svou.“ [44] I sešlo se shromáždění, aby hotovi byli k boji, aby se modlili a vyprosili si milosrdenství a slitování.

[45] Jerusalem byl liduprázdný jako poušť,
nebyl, kdo by vcházel nebo vycházel z dětí jeho,
a svatyně byla pošlapána.
Cizozemci byli na hradě,
bylo tam sídlo pohanů.
Vzata byla radost Jakobovi,
umlkla tu píšťala i harfa.

---

guvernérem egyptským na ostrově Cypru, ustanoveným od Ptolemea Eupatora, jak svědčí Polybius (27, 12). Odpadl však od něho a přidal se k Antiochovi Epifanovi, který ho ustanovil velícím generálem v Célesyrii a Fénicii (2 Mach 8, 8); tam jest zaznamenáno, že Filip, kterého byl král zanechal v Jerusalemě za guvernéra (2 Mach 5, 22), upozornil listem Ptolemea na nebezpečí, které hrozí od Židů syrskému správci v Jerusalemě a jeho lidem. Snadno se domysliti (Knabenbauer), že Ptolemeus oznámil věc Lysiáši, správci západní polovice říše Syrské, a ten že svěřil výpravu proti „nepokojným“ Židům Ptolemeovi; přidělil mu dva syrské generály, Nikanora Patroklova a Gorgiáše (2 Mach 8, 9). Ptolemeus sám sehnal 20.000 mužů; Lysiáš poslal mu na pomoc druhých 20.000, takže vzrostlo vojsko jeho na 40.000 pěchoty a 7.000 jezdců. Ptolemeus sám nesúčastnil se bitev ponechav všecko Nikanorovi a Gorgiášovi, z nichž každý podnikal válečné kroky se svou armádou na vlastní vrub. (Možno také, že Ptolemeus dostal zprávy od Filipa teprve potom, když mu byl Lysiáš uložil, aby táhl proti Židům. Patrizzi).

V. 40. „Emmaus“ = dnešní ʿAmuás prostřed vozové cesty z Jafy do Jerusalema. — „na rovině“ Sefelské, kde přechází v pohoří Judské. Později slulo to město Nikopolis. Místo bylo velmi dobře voleno. Z roviny mohlo vojsko snáze dostávati potraviny nežli v horách. Odtud bylo lze míti v patrnosti nejdůležitější cesty vedoucí do Jerusalema. Zde nemohlo se opakovati, co bylo potkalo v horách Serona (3, 13—24). Tábor syrský, rozkládající se na výšině, která se na severu skláněla do údolí, zvaného dnes Uádi Selmán, neměl čeho báti se od severu. Za to od jihu bylo návrší ʿamuáské přístupno; Juda využiv té polohy, neblížil se k táboru syrskému od severu, nýbrž od jihu! Nejprve opustili na severu blízký styk s nepřítelem („odpoutali se od něho“) a odebrali se do Masfy. (Níže v. 46 nn.)

K v. 41. srv. 2 Mach 8, 10 nn. — Nikanor byl vyzval obchodníky přímořských měst filištínských, aby se dostavili do jeho tábora, že jim prodá Židy, které zajme podle práva válečného za otroky. — Místo „služebníků“ mají některé rukopisy „provazů“ na svázání otroků, jež hodlali koupiti. — „vojsko syrské“, jež bylo v menších posádkách roztroušeno po Palestině. Srv. 1, 36; 2, 44; 2 Mach 8, 6.

V. 45. V Jerusalemě, od Židů opuštěném a od pohanů zabraném, nemožno se shromážditi k modlitbě! — O pošlapané svatyni srv. výše 1, 57. 62. — O „hradě“ jerusalemském viz výše 1, 36. — „Jakobovi“ = Israelovi. — „píšťala a harfa“, která tam kdysi radostně znívala. Srv. Jer 30, 19; 31, 4; Zach 8, 5 a jj. — Srv. podobnou píseň lidovou výše v. 3.

[46] Shromáždili se tedy, přišli do Masfy proti Jerusalemu — v Masfě totiž bývalo kdysi místo modlitby v Israeli — [47] postili se ten den, oblékli se v žínice, popel sypali si na hlavu, roztrhli roucha svá, [48] rozvinuli knihy zákona, po kterých slídili pohané, aby je pomalovali modlami svými, [49] přinesli ozdoby kněžské, prvotiny a desátky, přivedli nazirejské, kteří vyplnili dny (svých slibů) [50] a volali hlasem velikým k nebi: „Co máme činiti s těmito a kam je zavésti, [51] když těž svatyně tvá jest pošlapána a poskvrněna, kněží tvoji v zármutku a v ponížení, [52] a hle, pohané proti nám se sešli, aby nás pohubili; ty víš, co smýšlejí proti nám. [53] Kterak bude možno nám obstáti proti nim, nepomůžeš-li nám ty, Bože?“ [54] A zatroubili na polnice zvukem velikým.

[55] Poté ustanovil Juda vůdce lidu, tisícníky, setníky, padesátníky a desátníky [56] a řekl těm, kteří stavěli domy, právě se ženili nebo štěpovali vinice jakož i bázlivcům, aby se vrátil každý domů podle zákona.

[57] I hnuli se táborem a položili se k straně polední u Emaus. [58] Tu řekl Juda: „Přepašte se, vzmužte se a buďte hotovi k jitru, abyste bojovali proti pohanům těmto, kteří se sešli proti nám, aby zahladili nás i svatyni naši; [59] neboť lépe jest nám umříti v boji nežli patřiti na neštěstí národa našeho a svatyně. [60] Avšak, jak bude vůle na nebi, tak se staň!“

V. 46. Masfa severně Jerusalema v území Benjaminově (Nebí Samuíl. Viz Jos 18, 26; Sdc 20, 1 nn; 3 Král 15, 22 a jj. Někteří vidí místo bývalé Masfy na pahorku Tell Nasbe severozápadně od er-Rám (severně od Jerusalema.) Od Bét Uru (Bethoronu) vede podnes do Nebí Samuíl (Masfy) několik pěšin, na př. přes et-Tíre, Bét-Dukka, Bét-Izza, Biddu. (Jiná přes el Džíb.)

V. 47. srv. s 2 Král 13, 19; Est 4, 1. 3; Jer 6, 26; 25, 34; Pláč 2, 10; Dan 9, 3. a jj.

V. 48. srv. s 4 Král 19, 14 (Ezechiáš, sevřený od Senacheriba). — Srv. výše 1, 60.

V. 49. Kněžská roucha, prvotiny atd. nezbytně předpokládají svobodné používání chrámu, který však nyní jest znesvěcen a pod mocí pohanů! — O nazirejských viz Nm 6, 1. — Kdo se zavázal dočasným slibem nazirejským, když lhůta slibu jeho vypršela, měl se dostaviti do chrámu a tam přinésti obět; při tom bývala kštice jeho ustřihována a házena do obětního ohně. Nm 6, 13—18. To bylo za tehdejších poměrů nemožno!

V. 50. „k nebi“ = k Bohu nebes. Srv. Dan 4, 23 Užívati „nebes“ místo „Boha“ může býti zvláštní zvyk, jaký mají ještě dnes mnozí zbožní křesťané; není to úpadek vřelého vědomí Boha, ale spíše jakási hrůza a úcta jména Božího, a někdy i výraz náboženského citu, který jest živější než u těch, kdož mají jméno Boží ustavičně v ústech (Gutberlet). Srv. níže 3, 60; 4, 10. 40; 9, 46; 12, 15.

V. 52. Hospodin ví, co smýšlejí proti lidu jeho a tím i proti úradkům, které s lidem svým má. Jest proti Boží cti a slávě, aby lid jeho byl vyhlazen.

V. 54. srv. s Nm 10, 9.

V. 55. srv. s 2 Mach 8. 22. — Ježto hodlal Juda svésti s nepřítelem pravidelnou bitvu, bylo třeba vojsko zorganisovati jak velel zákon; srv. Nm 31, 14; Ex 18, 21; Dt 1, 15.

V. 56. Vše podle zákona Dt 20, 5—8. — Nepřítel se domníval, že Juda se skrývá v horách na sever od Emausu trčících. Juda vsak zatím odtáhl do Masfy a odtud přitrhl k Emausu od jihovýchodu, odkud nebyl očekáván. Srv. výše v. 40. 46.

V. 57. Z Nebi—Samuilu (Masfy) vedou pěšiny na vozovou cestu, spojující Jafu s Jerusalemem; po této však Juda sotva táhl; spíše, zdá se, táhl po stezkách horských méně známých a méně schůdných; taková stezka vede na př. přes Qatanne údolím el-Qotne do Jáló, odkud mohl Juda táhnouti přes Dér Eijúb na jih a oklikou (zátočem) dostati se na jih Emausu do míst, kde jest nyní Látrún.

Hlava 4. — [1] Gorgiáš vzal pět tisíc mužů a tisíc výborných jezdců, vytrhl s nimi z ležení v noci, [2] aby přepadli tábor Židů a porazili je náhle; mužstvo hradní posádky je vedlo. [3] Dověděv se o tom Juda vstal, on i junáci (jeho), aby porazili sílu vojska královského, které bylo v Emausu; [4] ještě totiž bylo vojsko rozběhlé mimo tábor. [5] Když pak Gorgiáš přitáhl do ležení Judova v noci a žádného nenalezl, hledal jich po horách mysle si: „Oni před námi utíkají!“

[6] Jak se rozednilo, ukázal se Juda na rovině se třemi tisíci mužů [toliko], kteří neměli ani odění ani mečů (jak si přáli). [7] Když uzřeli pohanské vojsko, silně opevněné a vůkol něho jezdce, kteří byli vycvičeni v boji, [8] řekl Juda mužům, kteří byli s ním: „Nebojte se množství jejich a útoku jejich se nestrachujte! [9] Pomněte, kterak vysvobozeni byli otcové naši v moři Rudém, když je honil farao s vojskem velikým. [10] Volejme nyní k nebi a smiluje se nad námi Hospodin, rozpomene se na úmluvu s otci našimi, potře dnes toto vojsko před naším obličejem; [11] i zvědí všichni národové, že jest, kdo by vysvobodil a zachránil Israele.“

[12] Když cizozemci zdvihli oči a uzřeli je, ani táhnou proti nim: [13] vytáhli z ležení k boji. Tu ti, kteří byli s Judou, zatroubili na polnici. [14] Když pak se utkali, pohané byli poraženi a utekli do roviny; [15] kteří zůstali pozadu, všichni padli mečem; honili je až ke Gezeronu, až k rovinám idumejským, azotským a jamnijským; padly jich asi tři tisíce.

[16] Když se vrátil Juda a vojsko, jež táhlo za ním, [17] řekl lidu: „Nebuďte dychtivi kořisti, neboť nastává (ještě) boj proti nám — [18] Gorgiáš a vojsko jeho jest blízko nás na horách, — ale stůjte nyní proti nepřátelům našim a bojujte proti nim; poté bude vám lze bráti kořist bezpečně.

Hl. 4. — V. 1. G o r g i á š, výtečný generál (2 Mach 8, 9) domníval se, že bude s Judou, který se utábořil jižně od Emausu, brzy hotov, napadne-li jej časně z rána, k čemuž bylo třeba nočního pochodu. Vybral k tomu jádro vojska. Juda však dověděv se o tom, vyklidil svůj tábor, vyhnul se Gorgiášovi nepozorovaně na jih. Když pak zpozoroval, že Gorgiáš táhne na sever do hor, kam podle jeho domněnky byli Židé utekli, rozhodl se k rychlému činu: napadnouti ostatek tábora nepřátel, kteří spoléhajíce se na to, že Gorgiáš dostatečně Židy zaměstná, rozběhli se po rovině a dali střežiti svůj tábor ledabylo. Juda použil nepřítomnosti jádra syrského vojska a nejlepšího generála k přímému útoku na nepřipravený tábor. Jaká hrůza pojala syrské vojáky, když viděli náhle s jižních návrší valiti se vojsko Judovo! Rychle se snažili postaviti se do bitevní řady, ale v té rychlosti nemohli se ubrániti zmatku.

V. 2. Mužstvo posádky jerusalemského hradu (1, 36), které bylo delší dobu již v Judsku, znalo místní poměry, pozemí, cesty atd. lépe než vojáci, kteří nyní poprvé snad přitáhli do Palestiny; mohli tedy oni býti vůdci těchto.

V. 6. Podle 2 Mach 8, 22—32 rozdělil Juda 6000 mužů svého vojska na čtyři odíly po 1500 mužích; velení prvního oddílu nechal si sám, v čelo ostatních oddílů postavil své tři bratry, Šimona, Jana a Jonatana. Je-li tu řečeno, že měl Juda 3000 mužů, dlužno se domnívati, že velel dvěma oddílům maje při sobě oddíl jednoho ze svých bratří. (Knabenbauer).

V. 15. G e z e r o n = G a z e r, severozápadně Emausu. Viz Jos. 10, 33; 12, 12 a jj. Místo „i d u m e j s k ý m“ lépe snad čísti: „j u d s k ý m“, t. j. jižně a jihozápadně se rozkládajícím. — A z o t — známé město filištínské. — Jamnia — město jižně Joppe.

V. 16. Juda, jakožto bystrý vojevůdce věděl, že nesmí se pouštěti za nepřítelem příliš daleko, dále že nesmí ještě vojsku popřáti sbírati kořist — že má ještě co činiti s G o r g i á š e m, který se octl Judovi v týle, ovšem ještě dosti daleko v horách. Srv. výše v. 5. — Zadržel tedy Juda své vojsko v bitevním šiku a dal snad již prve nebo nyní zapáliti tábor, který bylo syrské vojsko opustilo, a do kterého, jak Juda předvídal, přirozeně se vrátí Gorgiáš, až se přesvědčí, že Židé nejsou na horách, kde je byl marně hledal.

[19] Když Juda ještě mluvil, hle, ukázal se oddíl nějaký vyhlédající s hory. [20] Gorgiáš viděl, že se dali jeho (lidé) na útěk a že stany hoří; dým totiž, který bylo viděti, ukazoval, co se stalo. [21] Vidouce ty věci velmi se ulekli, a vidouce také Judu s vojskem na rovině hotovým k boji, [22] utekli všichni do země Filišťanů.

[23] Juda pak se vrátil, aby kořistil v táboře; i nabrali mnoho zlata, stříbra, purpuru modrého i mořského, zkrátka množství zboží. [24] Vracejíce se zpívali píseň a dobrořečili Bohu k nebi, že jest dobrý a že na věky (trvá) milosrdenství jeho.

[25] Ten den došel Israel velikého vysvobození.

[26] Všichni cizozemci, kteří vyvázli, přišli a oznámili Lysiášovi vše, co se přihodilo. [27] Když to uslyšel, zděsil se a malomyslněl, že se nestalo v Israeli tak, jak on chtěl a co poručil král.

[28] Druhého roku sebral Lysiáš šedesáte tisíc vybraných mužů a pět tisíc jezdců, aby bojovali proti nim. [29] Když přitáhli do Judska a položili se v Bethoronu, Juda vytáhl proti nim s desíti tisíci mužů. [30] Vida vojsko silné modlili se takto: „Požehnán buď, spasiteli Israelův, který jsi odrazil útok mocného rukou služebníka svého Davida a vydal jsi tábor cizozemců do rukou Jonaty, syna Saulova a zbrojnoše jeho. [31] Sevři vojsko toto rukou lidu svého israelského, ať se zklamou ve vojsku svém i v jízdě. [32] Zastraš je a zeslab smělost moci jejich, ať se pohnou porážkou svou. [33] Poraz je mečem těch, kteří tě milují, aby tě chválili písněmi všichni, kteří poznali tvé jméno!"

[34] Když pak svedli bitvu, padlo z vojska Lysiášova pět tisíc mužů.

V. [19 n.] Pohled vojska Gorgiášova vracejícího se s hor, pohled na jejich vlastní tábor byl zdrcující: byl opuštěn od jejich druhů a stál v plamenech! K tomu táhl proti nim Juda v čele udatného vojska!

V. [23.] „mořský purpur" = červený, vyráběný z mořských šneků.

V. [24.] srv. s 1 Par 16, 34; 2 Par 5, 13; Ž 105, 1. a jj.

V. [25.] Zprávě 1 Mach 3, 38—41 odpovídá 2 Mach 8, 8—11; 1 Mach 3, 42—60 odpovídá 2 Mach 8, 12—23; 1 Mach 4, 1—25 srv. s 2 Mach 8, 23—36. — Události zde vylíčené sběhly se podle 3, 37 (srv. níže 4, 28) roku *147* seleukovského letopočtu, t. j. za doby od 1. nisanu (21. března) r. 166. před Kr. do 1. nisanu (7. dubna) r. 165 před Kr. — Pravděpodobně válčil Juda s Nikanorem a s Gorgiášem na jaře r. 166 o letnicích; smuteční, kající slavnost v Mispě konána byla nejspíše dne 24. května (ve čtvrtek) a bitva u Emausu strhla se den na to, t. j. v pátek dne 25. května r. 166. před Kr.

V. [28.] „druhého roku, t. j. r. 165. před Kr. (r. *148* letopočtu Seleukovců) podle 3, 37. (tam jmenován rok 147). — Srv. 2 Mach 10, 6. — Lysiáš, správce západní polovice říše Syrské a zástupce krále, který byl odtáhl za penězi do Persie.

V. [29.] Místo „Judska" lépe čísti Edomska (Idumejska) a místo Bethoronu" lépe čísti „Betsur". — Betsur(a) byla pevnost 29 km na jih od Jerusalema vedle cesty vedoucí z hlavního města do Hebronu. (Jos 15, 58; 1 Par 2, 45; 2 Par 11. 7.) — Lysiáš přitáhl ze Syrie od severu podél moře do roviny Šefelské, tedy do jihozápadní Palestiny, která tu sluje „Edomsko" (Idumea) a odtud údolími, dělícími horstvo Hebronské od krabatin Betdžibrinských (Abel) přitrhl k Betsuru, pevnosti, která byla klíčem k další cestě na Jerusalem. Lysiáš volil tuto cestu snad proto, že byl povolán od Edomců, válčících se Židy (2 Mach 10, 15) na pomoc. Lysiáš táhnoucí od jihu měl záda krytá Edomci, válečnými spojenci. — Po vítězstvích Judových přirozeně vojsko jeho vzrostlo s 6000 (2 Mach 8, 22) na 10.000 mužů.

V. [30.] srv. s v. 8. — „mocného" Goliáše (1 Král 17, 4.) — „cizozemců" Filišťanů, jak vypravuje 1 Král 14, 1—15).

V. [34.] Pět tisíc v samé bitvě, ne teprve na útěku z bitvy! (řec) — Toho prvního vítězství nad Lysiášem dobyl Juda na podzim kolem *20.* listopadu (po slavnosti stánků) r. *165.* (Kugler).

[35] Lysiáš vida útěk svých a udatnost Židů, kteří hotovi jsou buď žíti anebo statečně umříti, odtáhl do Antiochie a sbíral bojovníky, aby jsouce rozmnoženi zase táhli do Judska.

[36] Tehdy řekl Juda a bratří jeho: „Hle, potřeni jsou nepřátelé naši; pojďme nyní, vyčisťme svatyni a znova ji posvěťme.“ [37] I shromáždilo se všecko vojsko a vystoupili na horu Sion. [38] Viděli svaté místo zpustlé, oltář znesvěcený, brány vypálené, v nádvoří proutí vyrostlé jako v lese nebo na horách a chrámové kobky pobořené. [39] Tu roztrhli si roucha, kvílili kvílením velikým, sypali si popel na hlavu, [40] padli na tvář k zemi, zatroubili na polnice, kterými dávali obyčejně znamení a volali k nebi.

[41] Tehdy zřídil Juda muže, aby bojovali proti těm, kteří byli na hradě, dokud by nevyčistili svatého místa. [42] Vybral také kněze bez úhony, mající zálibu v zákoně Božím, [43] i vyčistili místo svaté a vynesli kamení poskvrněné na místo nečisté. [44] Přemýšlejíce, jak naložiti s oltářem na zápalné oběti, který byl znesvěcen, [45] připadli na dobrou radu zbořiti jej, aby snad nebyl jim na potupu, že jej pohané znesvětili. Zbořili jej tedy [46] a složili kamení na chrámové hoře, na příhodném místě, dokud by nepřišel prorok a nedal poučení o něm. [47] Vzavše pak bezvadné kamení podle zákona vystavěli oltář nový, takový, jaký byl prve; [48] vybudovali svatyni a místnosti chrámového vnitřku a s domem posvětili také nádvoří; [49] nadělali nových svatých nádob, vnesli do chrámu svícen, oltář kadidlový a stůl; [50] položili kadidlo na oltář, rozsvítili lampy, které byly na svícně, i bylo světlo v chrámě. [51] Položivše pak na stůl chleby a zavěsivše opony dokonali všecko dílo, o kterém pracovali.

V. 35. Druhá, větší výprava Lysiášova líčena jest 2 Mach 11, 1—15; o třetí jeho výpravě jest řeč níže 1 Mach 6, 17 n a 2 Mach 13, 1 n. Kugler dokazuje, že zpráva 2 Mach 8, 30—33 o porážce Timoteje a Bakchida a o vítězství slaveném v Jerusalemě splývá v jedno se správou 1 Mach 4, 26—35 o porážce Lysiáše a o vítězném vjezdu Judově do Jerusalema (1 Mach 4, 36 n). Timotej a Bakchides byli prý tehdy generálové v armádě Lysiášově, čítající 60.000 mužů (pěchoty). Viz pozn. k 2 Mach 8, 30. 36; 9, 1.

V. 37 n. Vítězoslavný vjezd. — Oltář znesvěcen byl podle 1, 57. — O spálených branách srv. 1, 33; 2 Mach 8, 33 (Kallisthenes). — O chrámových kobkách srv. 3 Král 6, 6.

V. 40. O významu troubení srv. Nm 10, 9.

V. 41 n. Aby mohl býti chrám nerušeně vyčištěn a znova posvěcen, bylo třeba zaměstnati syrskou posádku na jerusalemském hradě (1, 36 n), která by sice byla tyto práce kazila. — O kněžských nedostatcích srv. Lv 21, 17—21.

V. 43 n. „kamení poskvrněné“, z něhož byli vystavěli pohané oltář na oltáři israelském. — „místo nečisté“, snad Tofet, jmenované 4 Král 23, 10; Jer 19, 13. — Co učiniti s tímto oltářem pohanským, o tom nebylo pochybnosti. Co však učiniti se spodním starobylým oltářem israelským, na kterém byli otcové obětovali, na který však postavili syrští pohané svůj oltář (1, 62)? Jistě byl tím znesvěcen. Měl a mohl však býti očištěn a znova posvěcen, že by oběti mohly býti na něm podávány dále? Nebo je znesvěcen tak, že nesmí na něm býti venkoncem obětováno, že tedy nezbývá nežli jej rozbořiti? Rozhodli se pro toto, ale tak, že kamení rozbořeného israelského oltáře uložili na přiměřeně čisté a slušné místo, aby nebylo nějak znesvěceno. Příští prorok měl Židy poučiti, jak s tímto kamením naložiti. (v. 46.)

V. 47. „bezvadné“ — neotesané podle Ex 20, 25; Dt 27, 6. — „Vybudovali“, co bylo pobořeného — „posvětili“ — bohoslužbě na věčné časy zasvětili; snad je pokropili také očistnou vodou (Nm 19, 13).

V. 49 n. srv. s 1, 23.

[52] Dvacátého pátého dne měsíce devátého, to jest měsíce kasleu, roku stého čtyřicátého osmého vstavše před jitrem [53] podali oběť podle zákona na novém oltáři na zápalné oběti, který byli udělali. [54] Týž čas, týž den, kdy jej poskvrnili pohané, týž den obnoven byl se zpěvy za zvuku citar, harf a cymbálů. [55] Veškeren lid padl na tvář, klaněli se a dobrořečili k nebi tomu, který jim dal štěstí.

[56] Osm dní slavili posvěcení oltáře podávajíce s veselím oběti zápalné, oběti pokojné a chvály. [57] Průčelí chrámu ozdobili zlatými věnci a štítky, obnovili také brány jakož i chrámové kobky a udělali k nim dveře. [58] Velmi veliké bylo veselí lidu, že byla odvrácena potupa pohanů.

[59] Juda, bratří jeho a všecka obec israelská ustanovili, aby slaven byl den posvěcení oltáře časy svými, rok co rok, osm dní ode dne dvacátého pátého měsíce kasleu s veselím a radostí.

[60] Toho času postavili také kolem hory Sionu vysoké zdi a pevné věže, aby někdy pohané přitáhnouce nepošlapali jí, jako učinili prve [61] a položili tu posádku, aby ji střehli. K ochraně její ohradili také Betsur, aby měl národ pevnost proti zemi Edomské.

Hlava 5. — [1] Když okolní národové uslyšeli, že jest oltář a svatyně zřízena jako prve, rozhněvali se velmi; [2] uradili se na tom, že příslušníky rodu Jakobova, kteří byli mezi nimi, vyhladí a počali (také) lid pobíjeti a (jej) pronásledovati.

[3] Juda pak bojoval proti synům Esauovým v zemi Idumejské, to jest proti těm, kteří byli v Akrabatane — byli totiž znepokojovali lid israelský — a porazil je ranou velikou.

V. 52n. Bylo to 24. prosince r. *165.* před Kr., právě tři roky potom kdy byl oltář poskvrněn *(1, 62).* Zasvěcením oltáře byl zasvěcen spolu i chrám. To posvěcování trvalo osm dní. t. j. od *24—31* prosince (Kugler). Srv. v. 56. I jiné svátky bývaly slaveny osm dní. — S obětmi pokojnými byly spojeny obětní kvasy (hody).

V. 59. Také otcové jejich slavívali výroční dny památných událostí. Srv. na př. Jer 52, 12n; Zach 7, 3. — Srv. Jan 10, 22. Jos. Flavius svědčí, že za dob jeho slaveno bylo každoročně posvěcení chrámu; slulo tehdy „Světla“ (Starož. XII 7, 7). Srv. níže 2 Mach 1, 9; 10, 6.

V. 60n. „Sion“ slula tehdy chrámová hora; srv. výše v. 37n. — Betsur byla pevnost, která bránila Jerusalem a tedy také chrám proti nepříteli, přicházejícímu od jihu, jako na př. proti Edomcům. Srv. výše v. 29. opravený podle řeckého.

Hl. 5. — V. 1n. „lid“, Židy, kteří žili v menšinách mezi pohanskými národy, sousedícími s Judskem. Stará zášť znova vzplála. Odvěkými nepřáteli Židů byli Edomci. Srv. Nm 20, 18; 1 Král 14, 17; 2 Par 28, 17; Ž 136, 7. a jj. Snadno si vysvětliti, že Israelité, jejichž území šlo kdysi až k Akabě, zůstali roztroušeni, zejména na bývalém území kmene Simeonova, na jihu území kmene Judova, až do této doby. Juda pokládal se pochopitelně za ochránce těchto židovských menšin, proto vytáhl do boje proti jejich utlačovatelům, Edomcům ke konci února r. *164.* před Kr. (Kugler). O té výpravě vypravují níže v. 3—5; 2 Mach 10, 14—23.

V. 3. synové Esauovi“ = Esauovci = Edomci. Srv. Gn 36, 15. 43. a jj. — „Akrabatane“ jest krajina edomská, zvaná tak od Štírového průsmyku“ Ma'ale Aqrabbím. Viz Nm 34, 4. — Za v. 3. schází ve Vulg: „pokořil je, obral je o kořist“ — (Jiní dovolávajíce se rukopisu Alexandrijského, který místo „Idumejské“ má „Judské“ domnívají se, že Juda bojoval proti kolonii Edomců, usazených v severovýchodním Judsku (jihovýchodně Sichemu), v krajině Akrabaténě, kterou častěji jmenuje Josef Flavius (O válce žid. II 12, 4; 20, 4; 22, 2; III. 3, 4; IV. 9, 3. 4. 9.) V Edomsku byl tehdy velícím generálem Gorgiáš, kterého byli Židé porazili u Emausu

[4] Vzpomněl si také na zlobu synů Bean, kteří byli lidu osidlem a léčkou úklady mu činíce na cestě. [5] Zavřel je tedy ve věžích, oblehl je, vykonal nad nimi klatbu; spálil věže jejich ohněm se všemi, kteří byli v nich.

[6] (Odtud) táhl proti Amoňanům, i nalezl (tam) silnou moc, mnoho vojska a Timoteje, vůdce jejich; [7] svedl s nimi mnoho bitev, i byli tváří tvář potřeni; zvítězil nad nimi. [8] A dobyv Gazeru města a osad k němu příslušných vrátil se do Judska.

[9] Tu sebrali se národové usedlí v Galaadu proti Israelitům, kteří byli v končinách jejich, aby je zahubili; i utekli do pevnosti Dateman [10] a poslali list Judovi a bratřím jeho tohoto znění: „Sebrali se proti nám vůkolní národové, aby nás zahubili; [11] a strojí se přitáhnouti a dobýti pevnosti, do níž jsme utekli; Timotej jest vůdcem vojska jejich. [12] Protož nyní přitáhna vytrhni nás z rukou jejich, neboť padlo (již) množství našich; [13] všichni bratří naši, kteří byli na místech Tubin pobiti jsou; do zajetí odvedli ženy jejich i děti i kořist; pobili tu na tisíc mužů.“ [14] Ještě ten list byl předčítán, když tu — aj — poslové jiní přišli, z Galilee, s roztrženými rouchy oznamující tytéž věci: [15] že se sebrali proti nim z Ptolemaidy, z Tyru a ze Sidonu a z celé Galilee cizinci, aby je zahladili.

[16] Když uslyšel Juda a lid tyto věci, sešlo se veliké shromáždění, aby se uradili, co by učinili pro své bratry, kteří byli v soužení a proti kterým (pohané) bojovali. [17] Tu řekl Juda Šimonovi, bratru svému: „Vyber si mužstvo a vytáhna vysvoboď bratry své v Galilei; já pak a bratr můj Jonatas potáhneme do země Galaad.“ [18] Josefa pak, syna Zachariášova, a Azariáše, vůdce lidu, zůstavil s ostatkem vojska v Judsku na stráž [19] a přikázal jim: „Buďte nad tímto lidem, ale nepouštějte se do boje s pohany, dokud se nevrátíme.“ [20] Byly pak při-

---

(1 Mach 4, 1 nn; 2 Mach 8, 9; 12, 32). Jest přirozeno, že mu šlo o to, by válčeno bylo dále a proto že Edomce podporoval.

V. 4n. „Beanovci“ jsou nejspíše kmen usedlý v Baal—Meónu a okolí t. j. jihozápadně Madaby. Viz Nm 32, 3. (Bojoval-li Juda proti kolonii Edomců v Akrabateně jihovýchodně od Sichemu, pak by Beanovci mohli býti beduini Róru (pořičí Jordánu); odtud bylo by snadno napadnouti Amoňany (níže v. 6 n). Srv. Jos 15, 6)

V. 6—8. Ještě téhož měsíce — února — roku *164*. vypořádal se Juda s Amoňany, kteří rovněž utlačovali menšinu židovskou, usedlou ve svém území, rozkládajícím se mezi Jabokem a Arnonem (Dt 2, 19. 37; 3, 16. a jj.) — Timotej byl nejspíše syrský důstojník, kterého byl král nebo správce říše (Lysiáš) ustanovil velícím generálem v Amonsku, jakým byl Gorgiáš v Edomsku. Tento Timotej, jmenován jest také 2 Mach 12, 2. Jiný jest Timotej, jmenovaný 2 Mach 8, 30. 32; 10, 24. 32. 37! — „tváří v tvář“ = v pravidelných bitvách, které žádají zejména udatnosti. — Místo „Gazeru“ dlužno čísti podle řec. „Jazeru“. Kde bylo toto město, viz k Nm 21, 24. — Časově patří sem vpád syrského generála Timoteje do Judska, který vypravuje 2 Mach 10, 24—38; Timotej byl poražen a zabit v Gazaře; podle Kuglera sběhlo se to vše v březnu r. *164* před Kr. Podle něho dlužno sem (před v. 9 nn) zařaditi časově 2 Mach 12, 3—9 (Trestná výprava proti Joppe a Jamnii).

V. 9. Jak z dalšího vypravování vysvítá, „Galaad“ znamená tu severní Zajordání, rozkládající se na východ a na jihovýchod jezera Tiberiadského. Viz o něm k Jos 13, 28—32. — „Dathema“ bylo nejspíše tam, kde je dnes el—Hosn (Pevnost).

V. 11. Timotej, který velel také Amoňanům podle v. 6. výše.

V. 13. Tubin = Tób — jmenováno také Sdc 11, 3. asi tam, kde je dnes zřícenina Súsije. — Abel vyslovuje možnost, že to byla krajina, zvaná dnes es—Suveit, táhnoucí se na jihovýchod od el—Hosn.

děleny Šimonovi tři tisíce mužů, aby táhl do Galilee a Judovi osm tisíc do země Galaad.

[21] Táhl tedy Šimon do Galilee, svedl mnoho bitev s pohany, i byli pohané od něho potřeni; hnal je až k bráně [22] Ptolemaidy; padlo z pohanů na tři tisíce mužů; obral je o kořist. [23] A vzav ty, kteří byli v Galilei a v Arbatech, se ženami, s dětmi a se vším, cokoliv měli, přivedl je do Judska s radostí velikou.

[24] Juda Machabejský pak a Jonatas, bratr jeho, přepravivše se přes Jordan, táhli cestou tří dnů po samotě. [25] I vyšli jim vstříc Nabutejští, přijali je pokojně a vypravovali jim všecko, co se stalo bratřím jejich v zemi Galaad, [26] také to, že mnozí z nich zavřeni jsou v Barase, v Bosoru, v Alimis, v Kasforu, v Magetu a Karnaimu — všecka ta města jsou veliké pevnosti. — [27] Také prý v jiných městech země Galaadské zavřeni jsou a zítra hodlají oblehnouti ta města, dobýti (jich) a zahubiti je (všecky) jednoho dne. [28] Tu obrátil se náhle Juda se svým vojskem na cestu pouští proti Bosoře; dobyl města, pobil mečem všecky mužského pohlaví a vzav jim všecko za kořist vypálil je ohněm. [29] Odtud vstavše v noci táhli až k pevnosti (Dateman). [30] Na úsvitě, když pozdvihli oči — aj (viděli) mnoho vojska, jemuž nebylo počtu, jež neslo žebříky a nástroje dobývací, aby dobývali té pevnosti a bojovali proti nim. [31] Juda tedy vida, že se počal boj a že ryk válečný stoupal k nebi jako zvuk polnice, křik veliký z města: [32] řekl vojsku svému: „Bojujte dnes za své bratry!“ [33] Napadl je třemi oddíly ze zadu; a troubili na polnice a volali na modlitbě. [34] Když pak poznala vojska Timotejova, že je to Machabejský, utekla před ním; porazili je ranou velikou; padlo jich ten den na osm tisíc. [35] I zahnul Juda do Masfy, napadl ji a dobyl jí; pobil v ní všecky pohlaví mužského a

---

V. 23. „Arbata“ je snad dnešní rovina, mezi Ptolemaidou a Tiberiadou, zvaná ʿArábet el—Battóf (Abel, jiní jinak). — Srv. níže v. 45.

V. 24 n. Jordan přešli brody u Jericha (Jos 2, 7; Sdc 3, 28; 12, 5) — „po samotě“ na západním okraji Syrsko-arabské stepi. — Nabatejští (Gn 25, 13) přicházeli nejspíše od severu, kdežto Juda na sever táhl; jestliže přišli od severu, mohli podati Judovi zprávy, co se tam děje.

V. 26. Místo v „Barase“ dlužno čísti podle řec: „v Bosoře“; bylo to město, které později Řekové a Římané nazývali Bostra a které nyní sluje Bosra eski—Šám, v čedičovém území Hauranském. Viz k Jos 13, 32. — „Bosor“ jest snad dnešní Busr el—Harírí, na jižním pomezí čedičové krabatiny, zvané Ledžá. — Alima, Alama bylo snad tam, kde je dnes osada ʿAlma, jihozápadně od Busru. — „Kasfor“ byl asi tam, kde je dnes el Muzéríb, severozápadně Déʿatu. — Maked = Tell el Džamíd západně Muzeribu. Karnaim = dnešní = Šeich—Saʿad, na sever od Muzéribu. (Tak Abel, jiní jinak). —

V. 28. Juda táhl po kraji pouště od jihu k severu, náhle pak zahnul hlouběji do pouště na východ k Bosoře (Bosra eski – Šám). — Srv. 26. — Bosra byla v moci pohanů, kteří byli Židy z města a okolí drželi v žaláři nebo v policejním dozoru; aby je mohl vysvoboditi, bylo Judovi města dobýti. Jinak měla se věc v Datemě, kterou naopak drželi Židé sami a kterou pohané oblehali!

V. 29. Z Bosry táhl Juda přímo na západ do Pevnosti (Datema, el – Hosn). rychlým pochodem. — Pevnosti dobývati chystal se právě Timotej (v. 34), známý již z v. 6.

V. 35. Juda, který byl táhl z Bosry k Datemě od východu na západ, „zahýbá“ nyní na sever, ježto tím směrem prchal poražený Timotej a na severu ležela města, kde byli Židé v tísni. „Masfa“ byla nejspíše tam, kde je dnes Bét Rás (severozápadně od el - Hosn) Abel. (Jiní se domnívají, že Masfa tu jmenovaná jest „Masfa v Galaadu“, známá z Sdc 11, 11. 29.)

vzav si kořist z ní vypálil ji ohněm. [36] Odtud vytáhnuv dobyl Kasbonu, Magetu, Bosoru a jiných měst galaadských.

[37] Po těchto událostech sebral Timotej vojsko jiné a položil se s ním před Rafonem za potokem. [38] Juda poslal (vyzvědače), aby ohledali to vojsko; ti mu oznámili: „Shromáždili se k němu všichni národové, usedlí kolem nás, vojsko velmi veliké; [39] také Araby si najali na pomoc, a položili se za potokem hotovi jsouce táhnouti proti tobě do boje." Tu vytáhl Juda proti nim. [40] Timotej řekl vůdcům vojska svého: „Až se přiblíží Juda se svým vojskem k potoku: přepraví-li se k nám prve, nebudeme moci mu odolati, ježto bude mocnější nežli my. [41] Bude-li se však báti přepraviti se a položí-li se s vojskem za potokem, přebrodíme se k nim a zmocníme se ho." [42] Když se tedy Juda přiblížil k potoku, postavil zapisovatele lidu u potoka a přikázal jim toto: „Žádného člověka nenechte (si odpočinouti), ale nechť táhnou všichni do boje!" [43] I přebrodil se k nim nejprve on a všecek lid (jeho) za ním a potřeni byli všichni ti národové tváří v tvář; odvrhše zbraň svou utekli do chrámu, který byl v Karnaim. [44] (Juda) však dobyl toho města a zapálil chrám ohněm se všemi, kteří byli v něm; tak bylo potlačeno Karnaim nemohouc odolati Judovi.

[45] Poté shromáždil Juda všecky Israelity, kteří byli v zemi Galaad, od nejmenšího až do největšího, i manželky a děti jejich, velmi veliký to zástup, aby táhli do země Judské. [46] Přišli až k Efronu; bylo to město veliké, v průsmyku postavené, velmi hrazené, jemuž nebylo lze vyhnouti se na pravo ani na levo, ale prostředkem jeho (jen) vedla cesta. [47] Obyvatelé města se zavřeli a zatarasili brány kamením; i vzkázal jim Juda slovy pokojnými [48] toto: „Budiž nám dovoleno projíti zemí vaší, abychom mohli (dále) táhnouti do své země; žádný vám nic neuškodí; toliko pěšky přejdeme." Ale nechtěli jim otevříti. [49] Tu kázal Juda provolati ve vojsku, aby se položil každý na místě, na kterém (právě) byl. [50] Položili se tedy muži silní táborem; poté dobýval města toho celý den a celou noc, i dostalo se město v jeho

---

V. [36]. „Kasbon" = Kasfor jmenovaný ve v. 26. Viz tamže a ve v. 27. ostatní města.

V. [37]. Rafon = Tell eš-Šiháb jihozápadně od el-Muzéribu (Kasforu). — „za potokem" = za Uádi el-Baddže. (Abel. Jiní myslí na údolí el-Ehreir a na er-Rafe, západně od Busr el-Harírí.)

V. [39]. Možno, že zpráva vyzvědačů byla správná, že vojsko Timotejovo skutečně pomýšlelo na útok; Timotej sám však usoudil jinak; srv. níže v. 40. věděl, že odváží-li se Juda sám k útoku, bude to znamením, že jeho vojsko je svěží, a tomu že neodolá. Neodváží-li se Juda k útoku, bude to znamením, že nemůže, že vojsko jeho jest vysíleno a že tedy nezdrží náporu Timotejova. — Údolí el-Baddže vine se od východu k západu a poté zatáčí se k jihozápadu. Timotej byl na severním, Juda na jižním břehu. (Údolí Ehreir jde od severu k jihu a poté zatáčí se na jihozápad; podle toho byl by Timotej býval na východním, Juda na západním břehu. Knabenbauer.)

V. [42]. „zapisovatele lidu" (vojska) jako Dt 20, 5; Jos 1, 10. a jj. Byli to „polní četníci". — Ježto byla v údolí voda, sběhlo se, co tu jest vypravováno, na jaře.

V. [43]. „Karnaim" = Šeich Sa'ad severně od Tell 'Aštara, kde bylo asi Atargateion, jmenované 2 Mach 12, 26., jež dlužno lišiti od Karnionu, t. j. od chrámu Karnaim-ského. (Abel.)

V. [46]. Efron byl tam, kde je dnes et-Taijibe, na cestě z el-Hosnu k mostu (starému) přes Jordán, zvanému Džisr el-Mudžámi.

V. [49]. Na to, aby se položili pravidelným táborem nebylo ani místa ani času. — Jen chvilku bylo popřáno odpočinouti.

ruce; [51] tu zbili všecky pohlaví mužského ostřím meče, vyvrátil je z kořene, vzal si z něho kořist a táhl celým městem po zbitých. [52] Poté přepravivše se přes Jordán vtáhli na velikou rovinu před Betsanem. [53] Juda pak shromažďoval zůstalé vzadu a dodával síly lidu po vší cestě, až přišli do země Judské. [54] I vstoupili na horu Sion s veselím a s radostí a podávali zápalné oběti, protože nepadl z nich žádný dokud se v pokoji nevrátili.

[55] Za těch dnů, kdy byl Juda a Jonatas v zemi Galaad a Šimon, bratr jeho, v Galilei před Ptolemaidou, [56] Josef, syn Zachariášův, a Azariáš, velitel vojska, uslyšev o zdárných podnicích a o bitvách, jež byly svedeny, [57] řekl: „Učiňme i my sobě jméno; pojďme bojovati proti pohanům, kteří jsou vůkol nás!“ [58] I přikázal vojsku svému a odtáhli k Jamnii. [59] Avšak Gorgiáš vytáhl z města se svým mužstvem proti nim do boje. [60] Josef a Azariáš byli zahnáni až k pomezí judskému; ten den padlo z lidu israelského asi dva tisíce mužů; lid (israelský) utrpěl velikou porážku, [61] protože neposlechli Judy a bratří jeho domnívajíce se, že dokáží rekovných činů. [62] Ti totiž nebyli z rodu mužů, skrze které dostalo se Israelovi vysvobození. [63] Muži Judovi však byli velmi zvelebeni před veškerým lidem israelským a přede všemi národy, kde slyšeno bylo jméno jejich. [64] I sešli se k nim blahopřejíce jim.

[65] Poté vytáhl Juda a bratří jeho a bojovali s Edomci v jižní zemi; dobyl Hebronu a osad jeho, (zbořil) zdi jeho a věže vypálil vůkol ohněm. [66] A hnul se s vojskem, aby táhl do země Filišťanů a prošel Samaří. [67] Tehdy padli (také) kněží v boji, kteří chtějíce dokázati rekovnost, vytáhli nesmyslně do boje. [68] Juda pak uchýlil se do Azotu, do země Filišťanů, pobořil oltáře jejich a vyřezané bohy jejich spálil ohněm; a pobrav z měst kořist, vrátil se do země Judské.

K v. [51]. srv. Dt 20, 10—15; Nm 20, 17; 21, 22. Dobyvše Efronu zanechali další cesty vedoucí k mostu výše jmenovanému a zabočili na jihozápad k Arba'ínu, až se dostali do kotliny Jordanské (Rór). Překročivše Jordan octli se v rovině Beisanské (ne Esdrelonské!). — Beisan = Betsan = Scythopolis. Odtud zbývalo jim do Jerusalema ještě asi 100 km.

V. [53]. „zůstalé vzadu“, unavené, nemocné, váhavé, kterým bylo za těžko opustiti nehybný majetek v Galaadu atd. Juda činil tak z pečlivé lásky ke svým soukmenovcům, aby ani jediný z nich nepadl do rukou nepřátelských. Ta snaha se mu také podařila, jak dokazuje v. 54 (konec).

V. [55]. O Josefu Zacharjášovu a o Azarjášovi srv. výše v. 18 n.

V. [58]. Jamnia byla jmenována již výše 4, 15. — Jde tu o město, které bylo asi 7 km vzdáleno od moře a nikoliv o stejnojmenný přístav!

V. [59n]. Gorgiáš jmenován byl již výše 3, 38; 4, 1. — „k pomezí judskému“, kde počínaly Judské hory, jež poskytly prchajícím Židům úkrytu.

V. [62]. Hasmoneovci vyznamenávali se pokorou, poslušností, horlivostí o čest a slávu Boží a proto jich použila Prozřetelnost k vysvobození národa vyvoleného. Josef a Azarjáš však nebyli ani tělesně ani duchovně příslušníci Hasmoneovců, ježto se prohřešili neposlušností, pýchou a ctižádostí.

V. [65]. Starý ten Hebron rozkládal se na západ dnešního, na návrší zvaném dnes er-Rumejde (na němž stojí stará svatyně el-Arba'ín), od něhož nedaleko je pramen 'Ain Džedíde.

V. [66]. Místo „Samaří“ dlužno čísti: „Marissou“ (podle Josefa Flavia): O tomto městě viz Jos 15, 44; 1 Par 2, 42; 2 Par 11, 8; 14, 9. Srv. 2 Mach 12, 35.

V. [67]. patří nejspíše za v. 61. Buď byl Josef a Azarjáš z kněžského rodu, nebo se k nim někteří kněží připojili, případně radili jim, aby se pokusili o válečné štěstí.

V. [68]. Azot — známé město filištinské.

H l a v a 6. — [1] Král Antioch přecházel tedy hořejší krajiny; když uslyšel, že jest město Elymais v Persii, slynoucí velikým bohatstvím stříbra a zlata, [2] že jest v něm chrám velmi bohatý, a tam že jsou odění zlatá, pancíře a štíty, které (tam) byl zůstavil Alexander Filipův, král macedonský, jenž byl nejprve kraloval v Řecku: [3] přitáhl, aby dobyl města a zloupil je; ale nemohl, ježto se o tom dověděli obyvatelé města, [4] i povstali k boji a on utekl odtud; odtáhl s velikým zármutkem, aby se vrátil do Babylona.

[5] I přišel posel oznámiti mu v Perské zemi, že byla na útěk obrácena vojska, která byla v zemi Judské; [6] že Lysiáš v čele velikého vojska odtáhl zahnán byv od Židů, kteří se zmohli zbrojí, zbožím a množstvím kořisti, nabraným s vojsk poražených; [7] že zbořili ohavnost, kterou byl zřídil na oltáři v Jerusalemě, a že svatyni, jak byla prve, obehnali vysokými zdmi, jakož i Betsuru, jeho město.

[8] Když uslyšel král ty řeči, lekl a pohnul se velice; klesl na lože a upadl zármutkem v nemoc, že se mu nesplnilo, co si byl přál. [9] A pobyl tu drahně dnů, neb se obnovoval v něm veliký zármutek. Když soudil, že umře, [10] svolal všecky své přátele a řekl jim: „Odstoupil spánek od mých očí, poklesl, padl jsem na mysli z úzkosti; myslím si v duchu svém: V jak veliké soužení jsem přišel a v jaké záplavě zármutku jsem nyní, já, který jsem býval dobrotivý a milovaný, dokud jsem moc měl! Nyní však se rozpomínám na zlé věci, které jsem učinil v Jerusalemě, z něhož jsem pobral všecko nářadí zlaté a stříbrné, které v něm bylo a poslal jsem hubiti obyvatelstvo judské bez příčiny. [13] Poznávám tedy, že proto stihly mě tyto zlé věci, a aj, hynu zármutkem velikým v zemi cizí."

Hl 6. — V. 1n. O v ý p r a v ě A n t i o c h o v ě d o P e r s i e viz výše 3, 29—31. 37. — Pokus vyloupiti chrám v E l y m a i d ě stal se v l e d n u r. 164 (Kugler). Svědčí o něm také P o l y b i u s (31, 11), A p p i a n (Syr 66) a P o r f y r i u s (u sv. Jer k Dan 11, 44 n). — E l y m a i s byla p e r s k á p r o v i n c i e, tedy krajina; slulo tak také m ě s t o, jak vyplývá z Jos. Flavia (Starož XII 9, 1). To město slulo také P e r s e p o l i s (2 Mach 9, 2); dlužno je však lišiti od stejnojmenného města (Persepolis), které bylo mnohem jižněji a jehož název Persepolis byl původnější (starší). Město Elymais bylo jen „t a k ř e č e n é" Persepolis. Kugler. (Jiní čtou „m ě s t o v E l y m a i d ě, v P e r s i i"; podle toho nebylo by zde město, o které běží jmenováno, ale toliko udáno, že bylo v perské provincii, zvané E l y m a i s; ta provincie se rozkládala severně Perského zálivu, severozápadně jiné provincie, zvané P e r s i s, západně od provincie P a r é t a c é n é, jižně Medie; — „P e r s i e" znamenalo by tu celou bývalou Perskou říši, ne jen provincii Persis!) — V městě řečeném byl c h r á m A r t e m i d y (D i a n y), jak svědčí P o l y b i u s a A p p i a n. — O A l e x a n d r u V e l. srv. výše 1, 1. — „z ů s t a v i l" zasvětiv je řečenému chrámu (jeho božstvu).

V. 3n. Místo „a b y s e v r á t i l d o B a b y l o n a" (Kugler) jiní překládají: „a v r á t i l s e d o B a b y l o n a" přes Medii; srv. 2 Mach 9, 3 (Knabenbauer, který klade tuto událost do r. 166. před Kr.); v Babylonii prý přezimoval chystaje se na válku proti králi armenskému, kterou počal následujícího jara; po té válce vrátil prý se do Persie a tu se dověděl o porážkách svého vojska v Palestině v. 5. —

V. 5n. „v P e r s k é z e m i" na cestě do Babylonie. — O porážce Lysiášově viz výše 3, 32—4, 61.

V. 7. srv. s 4, 43. 60 n.

V. 9. „t u" v Persii, ve městě G a b a i; tak podle Kuglera dlužno opraviti Polybiovo „T a b a i".

V. 11. „d o b r o t i v ý" štědrý až nad míru, t. j. m a r n o t r a t n ý.

V. 12. Také P o l y b i u s píše (31, 11), že Antioch zemřel „z a c h v á c e n b y v z u ř i v o s t í, j a k n ě k t e ř í t v r d í, j e ž t o z l é b o ž s t v o h o p o d ě s i l o n e v í d a n ý m i z j e v y z a t o, ž e z n e s v ě t i l ř e č e n o u s v a t y n i"

[14] I povolal Filipa, jednoho z přátel svých, a ustanovil ho nad celým královstvím svým; [15] dal jemu korunu, roucho své a prsten, aby vedl Antiocha, syna jeho, a vychoval za vladaře. [16] A umřel tam král Antioch léta stého čtyřicátého devátého.

2. Juda za panování Antiocha V. Eupatora (6, 17—63).

Juda snažil se dobýti jerusalemské tvrze, v níž ležela syrská posádka (6, 17—20). Odpadlíci povolali vojsko Antiocha proti svým bratřím (6, 21—27). Královské vojsko přichází se slony k Betsuře (6, 28—30). Židé statečně se drží (6, 31—47). Konečně však Betsura kapituluje (6, 48—50). Za to však syrské vojsko nemohlo dobýti Jerusalema (6, 51—54). Lysiáš chtěje se uhájiti proti Filipovi vešel se Židy v mír (6, 55—61), který však porušil (6, 62), načež vrátil se do Antiochie (6, 63).

[17] Lysiáš zvěděv, že je král mrtev, ustanovil Antiocha, syna jeho, kterého byl z mládí vychovával, králem, a dal mu jméno Eupator.

[18] Posádka na hradě obtěžovala lid israelský kolem svatého místa, vyhledávajíc vždycky, jak jim uškoditi a byla pohanům oporou. [19] Juda pojal úmysl zahubiti je, i svolal všecek lid, aby je oblehli. [20] Shromáždivše se tedy, oblehli je roku stého padesátého; zřídili berany a (jiné) stroje.

[21] Někteří z obležených unikli a k těm připojilo se několik bezbožníků z Israele; [22] odšedše ke králi řekli: „Dokavad nevykonáš soudu a nepomstíš bratří našich? [23] My jsme si umínili sloužiti otci tvému, choditi v příkazech jeho a poslušni býti rozkazů jeho; [24] naši soukmenovci pro tu věc na nás zanevřeli: kteříkoli z nás byli nalezeni, jsou pobiti a majetky naše jsou rozebrány. [25] A netoliko na nás ruku vztáhli, ale i na všecky sousedy naše. [26] A hle, oblehají dnes

---

V. 14. Tento Filip byl snad kdysi správcem Judska (2 Mach 5, 22; 6, 11; 8, 8); Antioch vzal jej později s sebou na výpravu do Persie a nyní ho ustanovuje vychovatelem Antiocha V. a správcem celé říše; tím byl Lysiáš sesazen se svých dvou úřadů, vychovatele korunního prince a správce západní polovice říše (výše 3, 32n); byl to trest za Lysiášovy porážky v Palestině.

V. 16. Zemřel mezi 27ým březnem a 4ým dubnem r. 164 před Kr. Viz níže 2 Mach 9, 1—29.

V. 17. Snadno se dovtípiti, že Lysiáš, se svých úřadů od Antiocha sesazený, nešel ochotně. Aby se udržel, prohlásil syna Epifanova již v únoru r. 164 za „prince regenta", jehož jménem vládl sám jakožto správce říše veškeré. (Kugler.) Tím byl Filip se svými nároky odbyt. — Když zemřel Epifan, bylo jeho synu, Antiochovi V. teprve 9 (Polybius, Diodor) nebo 12 let (Porfyrius). Také římský senát uznal Antiocha V. za krále nedbav nároků, jež na trůn uplatňoval Demetrius I., syn Seleukův, jemuž po právu trůn patřil. — „Eupator" pocházející z dobrého otce. Podle Kuglera dokazují astronomické zprávy klínopisné, že Antioch V. byl spoluvladařem svého otce Epifana již od počátku r. 138 (= 174/3 před Kr.) až do r. 143 (= 169/8 př. Kr.) a pravděpodobně opět r. 147 (= 166/165 př. Kr.). — Správnější je tedy zpráva Porfyriova, že bylo Antiochovi 12 let, když nastoupil na trůn.

V. 18—63. srv. s 2 Mach 13, 1—26. — O „posádce na hradě" srv. 1, 36.

V. 20. R. stý padesátý letopočtu Seleukovců jest r. 163/2 před Kr. — Týráni byli Židé od posádky několik již roků, od té doby, co tam byla usazena. Byl-li hrad („Akra") na jihu hory chrámové, snadno si představiti, že syrští vojáci znepokojovali Židy, ubírající se s dary do chrámu.

V. 23. Židovští odpadlíci si umínili sloužiti otci nynějšího krále, t. j. Antiochovi IV., přijmouti mravy pohanské, zanechati obyčejů náboženství židovského; za tu oddanost králi jsou však od Židů pronásledováni! Jaké to bezpráví! A král nechce se jich ujmouti! Tak dlouho otálí! — Srv. 2, 44.

V. 25. „sousedy" = pohanské národy, které Juda potíral.

V. 26. Betsur(u), město královo (v. 7). Podle řec. stěžují si, že také horu chrámovou ohradili (4, 60; 6, 62).

hrad jerusalemský chtějíce ho dobýti a pevnost Betsuru ohradili; [27] a jestliže rychle nepředejdeš jich, větší věci nežli tyto činiti budou a nebudeš moci jich se zmocniti."

[28] Král se rozhněval, když to uslyšel; svolal všecky své přátele, velitele vojska svého i ty, kteří byli v čele jízdy. [29] Ano i z jiných říší a ostrovů mořských přitáhly k němu zástupy žoldnéřů. [30] Byl pak počet vojska jeho: sto tisíc pěších, dvacet tisíc jezdců a dvaatřicet slonů, vycvičených k boji.

[31] Táhli skrze zemi Idumejskou, položili se u Betsury a bojovali (proti ní) dlouho; nadělali také válečných strojů; (Židé však) vypadše spálili je ohněm a bojovali zmužile. [32] Juda pak odtrhnuv od hradu hnul vojskem k Betzachaře proti ležení královu. [33] Za prvního úsvitu král kázal vojsku hnáti se směrem k Betzachaře; vojska se připravila k boji a polnice zazněly; [34] slonům pak ukázali krev z hroznů a z moruší, aby je rozdráždili k boji; [35] rozdělili ta zvířata po houfech; při každém slonu stálo tisíc mužů v pancířích ze spojených kroužků a s měděnými přilbami na hlavách; také pět set vybraných jezdců bylo ke každému tomu zvířeti přiřazeno. [36] Ti byli (již) před tím tu, kdekoli bylo zvíře; kamkoli šlo, šli a neodcházeli od něho. [37] Také pevné dřevěné věže byly na nich, na každém zvířeti kryjící je; a na nich byly přístroje; na každé bylo dvaatřicet silných mužů, kteří bojovali

---

V. 29. „s ostrovů mořských" jako s Cypru, Rhodu a Krety atd.

V. 30. Lysiáš shromáždil větší vojsko, ježto slabší bylo již prve od Judy poraženo (4, 28n) a mohl míti za to, že ani Juda nelení, ale že sbírá vojska nová (5, 20. 23. 45). Hodlal asi Židy napadnouti na několika místech; k tomu však bylo třeba vojsko rozděliti; čím více mělo býti děleno, tím početnější musilo býti. Možno, že jest do počtu ve v. 30. udaného zahrnuto také vojsko, jež Lysiáš sbíral, aby mohl čeliti svému soku Filipovi, případně i proti soku Antiocha Eupatora — proti Demetriovi, snad i proti Římanům, kdyby chtěli vojensky Demetria podporovati (Knabenbauer).

V. 31. Jako již prve 4, 29. tak i tentokráte přitáhlo vojsko syrské od severu až do jihozápadní Palestiny (Edomska) a odtud se otočilo, aby směrem severovýchodním táhlo na pevnost Betsur, která chránila Jerusalem od jihu a byla spolu východištěm výprav zejména proti Edomcům. (4, 61). Jedna cesta, vedoucí z pomořské roviny Filišťanů na cestu, spojující Jerusalem s Hebronem, šla přes Odollam a Charas k Bétsuru (vzdálenému asi 28 km od Jerusalema na jih). Na pahorku zvaném dnes Betsur jsou rozvaliny z pevnosti středověké, nikoli starověké. Starověká pevnost, o které je tu řeč byla nejspíše asi o 5 minut dále na severozápad na pahorku, který dnes sluje Chirbet et—Tabeiqa (Abel). — Juda postřehl, že jeho soukmenovci nemohou pevnosti Betsur uhájiti proti tak velikému množství nepřátelského vojska, proto zastavil dobývání jerusalemského hradu a chvátal Betsuřanům na pomoc. Táhl na jih, zahnul na západ tak, že mu zůstal Betlem na levici a přes el—Chadr přitrhl na pahorek Bét-Zacharjá, vzdálený asi 18 km na jih od Jerusalema a 10 km na sever od Betsuru. Asi kilometr na jih od Bet—Zacharjá na místě, zvaném dnes Ballutat el—Jerza strhla se nejspíše bitva. (Abel.)

V. 33. „král" = Lysiáš jeho jménem.

V. 34n. Sloni rádi prý pijí červené víno; ukáže-li se jim toliko a nedá, vzniká v nich šílená vášeň — „Po houfech", t. j. každému šiku přikázali jednoho slona, který stál v něm jako pohyblivá věž.

V. 36n. Aby si zvyklo mužstvo na slony a sloni na mužstvo a koně, bylo vše již dávno před výpravou do Palestiny secvičeno. Koně prý nemohou s počátku snésti zápachu sloního (Appian). — Ty věže byly na každém slonu zvláštními přístroji upevněny (řec). Věže „kryly" vojáky, s nich bojující. — Všeobecně bývá uznáváno, že číslice 32 jest chybně dochována; podle zpráv jiných (Eliana, Livia) bývali totiž na slonu tři bojovníci a jeden vůdce; dlužno tedy místo 32 čísti nejspíše tři (nebo dva). Ind byl nejlepším vůdcem slonů, ježto od mládí byl zvyklý s nimi se zabývati.

s hora a Ind zvíře řídil. [38] Ostatek jezdců postavil tu a tam na dvě strany, aby znepokojovali vojska (nepřátelská) polnicemi a shluklé v příslušné houfy aby kryli. [39] Jak slunce zasvítilo na zlaté a na měděné štíty, svítily se hory od nich a blýštěly se jako ohnivé pochodně. [40] Díl vojska králova rozprostřel se po vysokých horách a jiní po místech nízkých; táhli důvěřivě a spořádaně. [41] Všichni obyvatelé země chvěli se od hluku množství, od pochodu zástupů a od hřmotu zbroje; bylof to vojsko velmi veliké a silné.

[42] Když se Juda se svým vojskem přiblížil k bitvě, padlo z vojska králova šest set mužů. [43] Tu Eleazar, syn Saurův, vida, že jedno z těch zvířat oděno jest pancíři královskými, že jest větší než ostatní zvířata, domníval se, že jest na něm král; [44] i vydal se, aby vysvobodil lid svůj a dobyl sobě jména věčného. [45] Rozběhl se tedy k němu směle doprostřed houfu zabíjeje na pravo i na levo, že padali od něho sem i tam. [46] A vlezl slonovi pod nohy, lehl si pod něj a zabil ho; slon pak padl na něho na zemi, že tu zemřel. [47] (Židé) vidouce sílu královskou a tlak vojska jeho, ustoupili před nimi.

[48] Vojska králova táhla tedy proti nim do Jerusalema; vojska králova položila se táborem proti Judsku a proti hoře Sion. [49] S těmi, kteří byli v Betsuře, (král) vešel v mír; vytáhli z města, ježto neměli tam potravy jsouce zavřeni, neboť sobotu měla země. [50] Vzal tedy král Betsuru a osadil ji posádkou, aby ji střehli.

[51] Svatyni oblehal mnoho dní; postavil tam berany, jakož i (jiné) stroje válečné, vrhače ohně, vrhače kamení, vrhače kopí, štíry k metání šípů a praky. [52] Pořídili si však také Židé stroje válečné proti strojům jejich a bojovali mnoho dní. [53] Ale nebylo spíže v městě, ježto

---

V. 38. Jízdu postavil Lysiáš, jak bývalo v obyčeji, na obě křídla; úkolem jejím bylo děsiti nepřítele rychlostí, dupotem, troubením, buditi v jeho řadách zmatek a dále chrániti střed svých, aby nemohli býti napadeni z boků.

V. 39. Štíty měděné, t. j. měděnými plechy pobité; štíty „zlaté = zlatem zdobené (měli důstojníci).

V. 43. Místo „syn Saurův“ dlužno čísti Auaran jako výše 2, 5. Auaran mohlo by znamenati „Píchač“ (Píchala); srv. arabské chauara = píchl. Je to přídomek Eleazara, Judova bratra! (Abel). — Ze zvláštní velikosti slona a z mimořádných ozdob jeho Eleazar vyvozoval (pohříchu mylně), že na něm sedí král. (Antioch V).

V. 45n. „od něho“ = od slona. — Místo „lehl si pod něj“ se zřetelem na některé rukopisy a na 2 Mach 14, 41 lépe překládati: „nasadil pod ním meč“.

V. 47. „ustoupili“ rozumně podle zásad vojenských; Juda se uchýlil do známých hor a nikoliv do Jerusalema t. j. do opevněného chrámoviště, Sionu (v. 48), aby se tam dal zavříti do pevnosti. Vojsko královo pokud nebylo zaměstnáno dobýváním Betsuru, rozdělilo se na dva díly, jeden položil se na místě blíže neznámém proti „Judsku“, t. j. proti ustoupivšímu vojsku Judovu, druhý pak díl táhl na Jerusalem, aby dobyl hory chrámové.

V. 49. „sobotu měla země“ = byl rok sobotní, kdy měly podle zákona pole zůstati ležet úhorem (Ex 23, 10n; Lv 25, 4—7). Obhájci Betsury se vzdali vyminivše si svobodný odchod.

V. 51. „svatyni“ = chrám opevněný v Jerusalemě. Srv. 4, 60.

V. 53n. Židé z pohanstva, t. j. z Galilee a z Galaadu vysvobození, o kterých byla řeč 5, 23. 45. — Výše ve v. 34. bylo řečeno, že syrští vojáci ukázali slonům červenou šťávu z hroznů a moruší; moruše zraje v Palestině v květnu a v červnu, vinná réva v červenci a srpnu, mohly tedy události zde vypravované se sběhnouti v červenci nebo v srpnu r. *163*. před Kr. kdyžtě bylo ještě dosti dlouho do konce sobotního roku (do měsíce tišrí r. 163). Juda zvěděl o přípravách králových a o pochodu jeho vojska na jaře nebo v létě r. 163 (150 letopočtů Seleukovců).

byl sedmý rok a Židé z pohanstva vysvobození byli strávili zbytky zásob. [54] Zbylo tedy na místech svatých málo mužů; byl se jich totiž zmocnil hlad, i rozprchli se, každý do svého domova.

[55] Lysiáš, když uslyšel, že Filip, kterého byl ustanovil král Antioch, když ještě živ byl, aby vychoval Antiocha, syna jeho ke království, [56] vrátil se z Persie a z Medie s vojskem, jež bylo s králem vytáhlo, a že se snaží ujmouti správu říše, [57] spěchal odtáhnouti i řekl králi a vůdcům vojska: „Hyneme každý den, potravy máme málo, místo, které obléháme je dobře hrazeno a dlužno nám postarati se o říši. [58] Proto nyní podejme pravice těmto lidem a učiňme mír s nimi i se vším národem jejich; [59] zaručme se jim, že jim bude dovoleno choditi v zákonech svých jako prve. Nebo pro jejich zákonná ustanovení, která jsme potupili, rozhněvali se a učinili toto všecko.“ [60] Ta řeč zalíbila se králi i knížatům, i poslal k nim nabídnouti mír a oni jej přijali. [61] Když jim byl král i knížata přisáhli, vyšli z pevnosti.

[62] Král však vystoupiv na horu Sion a spatřiv pevnost místa toho, zrušil rychle přísahu, kterou byl učinil a kázal zbořiti zeď vůkol.

[63] A spěšně odtrhnuv vrátil se do Antiochie; nalezl Filipa, an panuje nad městem; i bojoval proti němu a vzal město.

3. **Juda za Demetria I.** (7, 1—9, 22).

Juda nabyl vrchu nad odpadlým veleknězem Alcimem (7, 1—25). Bojuje vítězně proti Nikanorovi (7, 26—50). Juda vvjednává s Římany (8, 1—32). Statečně bojuje proti Bakchidovi umírá (9, 1—22).

Hlava 7. — [1] Léta stého padesátého prvního vyšel Demetrius, syn Seleukův z města Říma, vtáhl s nemnohými muži do města pomořského a prohlásil se tam králem. [2] Když vešel do královského domu svých otců, zajalo vojsko (jeho) Antiocha a Lysiáše, aby je přivedli k němu. [3] Když mu to bylo oznámeno, řekl: „Neukazujte mi tváří jejich!“ [4] Zabilo je tedy vojsko. A Demetrius zasedl na svůj královský trůn.

[5] I přišli muži nešlechetní a bezbožní z Israele v čele s Alcimem,

---

V. 55. srv. s 6, 14 n. Z nouze Lysiáš nabízí mír statečným obhájcům Sionu. Vždyť mu nyní počne tuhý zápas s Filipem o správu celé říše! (v. 57).

V. 59. „potupili“ zrušivše je (řec).

V. 63. srv. s 2 Mach 9, 29; 13, 4 n.

Hl. 7. — V. 1—50. srv. 2 Mach 14, 1—15, 36. — Podle výpočtů Kuglerových přistál Demetrius I. (Soter) v Tripoli krátce před *30.* září r. *162* (=151 Seleuk.) a nastoupil na trůn brzy po tom; Alcim nemohl přijíti na jeho dvůr dříve nežli v říjnu r. *162.* — Jak bylo již výše poznamenáno, Demetrius, syn Seleuka IV. (bratra Epifanova) byl poslán do Říma, aby tam byl rukojmím místo Antiocha právě toho roku, kdy otec jeho Seleukus IV. od Heliodora byl zavražděn (r. 175). Poměry přály Antiochovi tak, že se zmocnil za souhlasu římského senátu trůnu syrského, ačkoliv podle práva a spravedlnosti patřil Demetriovi. Když Epifanes umřel, Demetrius dvakrát uplatňoval u senátu svá nástupnická práva, ale marně; proto na radu Polybiovu z Říma prchl a v průvodu osmi svých přívrženců přistál v Tripoli (v Syrii); bylo mu tehdy *23* let. (Polybius, Appian, Livius, Jos. Flavius). Odtud se dostal do hlavního města Antiochie. Obyvatelstvo jej s nadšením přijalo a vojsko Antiocha V. (Lysiášovo) k němu přešlo. Po dvou letech zásluhou Tiberia Grakcha byl uznán také od Římanů.

V. 3 n. Demetrius nechtěl vzíti odpovědnost za vraždu svého bratrovce (syna otcova bratra), ale vojáci pochopili snadno a velmi dobře, čím se novému pánu svému nejlépe zavděčí.

V. 5. srv. s 6, 21. — Alcim (Alkimos) jest porečtělé jméno z hebrejského „Eljákím“. Alcim byl již prve veleknězem, ale pro svou náklonnost k řecké vzdělanosti úřadu svého pozbyl (2 Mach 14, 3—7).

který chtěl býti (nejvyšším) knězem, [6] a obžalovali (svůj) národ u krále řkouce: „Pobil Juda a bratří jeho všecky tvé přátele, nás pak vyhnal z naší vlasti. [7] Proto nyní pošli muže, jemuž důvěřuješ, ať jde, přesvědčí se o veškerée zhoubě, kterou učinil nám a královým krajinám, a nechať ztresce všecky přátele jeho a pomocníky jejich!"

[8] Tedy král vybral z přátel svých Bakchida, který panoval za Řekou, velikého v říši, věrného králi, a poslal ho, [9] aby ohledal zhoubu, kterou udělal Juda — ale i bezbožného Alcima, (jejž) ustanovil veleknězem — a přikázal mu vykonati pomstu nad syny Israelovými. [10] I vstali, přitáhli s vojskem velikým do země Judské a poslali po poslech Judovi a bratřím jeho vzkaz na oko pokojný. [11] Ale oni nedbali na řeči jejich, neboť viděli, že přitáhli s vojskem velikým.

[12] I sešlo se k Alcimovi a k Bakchidovi mnoho zákonníků, aby vyšetřovali, co by se srovnávalo s právem; [13] Assidejští byli první mezi syny Israelovými, kteří hledali u nich pokoje. [14] Neboť pravili: „Kněz z potomstva Áronova přišel, (ten) nás neoklame!" [15] I mluvil s nimi slovy pokojnými a přisáhl jim řka: „Neučiníme vám nic zlého, ani přátelům vašim." [16] Když mu uvěřili, jal z nich šedesáte mužů a usmrtil je v jeden den podle slova, které psáno jest:

> [17] Těla svatých tvých a krev jejich vylili vůkol Jerusalema,
> a nebyl, kdo by je pochoval.

[18] Tu připadl strach a hrůza na všechen lid, protože (si) řekli: „Není při nich pravdy ani spravedlnosti, neboť porušili smlouvu a přísahu, kterou byli učinili."

[19] Bakchides pak hnul se s vojskem svým od Jerusalema a položil se u Bethzechy; poslav dal zjímati mnohé z těch, kteří byli od něho utekli; také některé z národa zabil a do studnice veliké vmetal. [20] Poté Bakchides poručil zemi Alcimovi, nechav u něho vojsko, aby ho podporovalo, (sám) pak odešel ke králi.

[21] Alcim velmi se přičiňoval, aby upevnil své velekněžství. [22] I sešli se k němu všichni, kteří působili zmatek ve svém národě, opanovali zemi Judskou a učinili velikou pohromu v Israeli.

[23] Juda vida všecko zlo, jež činil Alcim a jeho přívrženci synům Israelovým, — mnohem více nežli pohané — [24] prošel všecky končiny judské vůkol a vykonal pomstu nad muži odpadlými, že již nemohli činiti vpádů do země. [25] Alcim vida, že se zmohl Juda se svými přívrženci a znamenaje, že nemůže odolati jim, šel opět ke králi a obžaloval je z mnohých zločinů.

[26] Tu poslal král Nikanora, jednoho z nejznamenitějších svých voje-

---

V. 8 n. „panoval za Řekou" jménem královým, t. j. byl správcem části říše za Eufratem (Mesopotamie). Byl asi již věrným rádcem a úředníkem (= „přítelem") Seleuka IV., otce Demetriova.

V. 12. Chtěli sjednati podmínky, které by se srovnávaly s „právem", t. j. s životem podle mojžíšského náboženství. Srv. 6, 59. — O vřelcích, zvaných „Assidejští" srv. výše 2, 42.

V. 17. Viz Ž 78, 2 n.

V. 19. „Betzecha" není přesně dochováno, proto nesnadno stanoviti polohu. Heidet je ztotožňuje s dnešním Bét Izzá, jež leží 3 km západně el-Džíbu. (Jiní jinak). — „do studnice" — cisterny. Nejlépe jest s Abelem viděti Bezeth (řec.) v dnešní zřícenině Bét—Zéta (Beit—Zeita) 5 km severně od Bét-Sur — u nedaleké jiné zříceniny, zvané Chirbet Kúfín.

V. 26. Nikanor osvědčil své nepřátelství vůči Židům již dříve. Viz 3, 38; 4, 14. — Podle Josefa Flavia Nikanor utekl prý s Demetriem z Říma.

vůdců, který byl nepřítelem lidu israelského, a přikázal mu vyhladiti ten lid. [27] Přitáhl tedy Nikanor do Jerusalema s vojskem velikým a vzkázal Judovi a bratřím jeho tato slova na oko pokojná: [28] „Nechť není války mezi mnou a vámi; přijdu s muži nemnohými, abych viděl tváře vaše s pokojem.“ [29] Když tedy přišel k Judovi, pozdravili se vespolek pokojně; ale nepřátelé byli připraveni chytiti Judu. [30] Juda zvěděv tu věc, že (totiž) lstivě přišel k němu, strachoval se ho a nechtěl již viděti tváře jeho. [31] Nikanor srozuměv, že vyjeven byl záměr jeho, vytáhl proti Judovi k bitvě vedle Kafarsalama. [32] I padlo z Nikanorova vojska na pět tisíc mužů; (ostatní) utekli do města Davidova.

[33] Po těchto událostech vystoupil Nikanor na horu Sion; i vyšli (někteří) z kněží (a ze starších) lidu, aby ho přivítali v pokoji a ukázali mu zápalné oběti, které obětovány bývaly za krále. [34] Ale on s posměchem pohrdl jimi a poskvrnil (je); mluvil pyšně [35] a zapřisáhl se zlostně řka: „Nebude-li vydán Juda i vojsko jeho v ruce mé hned, jak se navrátím v pokoji, vypálím tento dům!“ A vyšel s velikým hněvem. [36] Tu kněží vešli, postavili se před oltářem a chrámem, plakali a řekli: [37] „Ty, Pane, vyvolil jsi dům tento, aby jmenován byl podle jména tvého, a aby domem modlitby a prosby lidu tvého byl. [38] Vykonej trest nad tímto člověkem a nad vojskem jeho, ať padnou mečem! Pomni na rouhání jejich a nedej jim obstáti!“

[39] I vytáhl Nikanor z Jerusalema a položil se s vojskem svým u Bet-horonu; tu se k němu připojilo vojsko syrské. [40] Juda pak položil se u Adarsy se třemi tisíci mužů. Juda modlil se takto: [41] „Pane, když ti, kteří posláni byli od krále Senacheriba, rouhali se tobě, vyšel anděl a pobil z nich sto osmdesát pět tisíc: [42] tak potři vojsko toto před námi dnes, ať poznají ostatní, že zle mluvil proti tvému svatému místu; suď ho podle zloby jeho.“ [43] Když pak vojska svedla bitvu třináctého dne měsíce adaru, poraženo bylo vojsko Nikanorovo; on padl první v bitvě. [44] Když uzřelo vojsko jeho, že Nikanor padl, odhodili

---

V. 29n. Jos. Flavius (XII 10, 4) vypravuje, že Nikanor pozdraviv Judu a zapřed s ním hovor, dal svým průvodcům umluvené znamení, aby Judu jali; ten však věc zpozorovav uskočil a utekl ke svým. — Juda nechtěl s ním již podruhé vyjednávati a Nikanor vida, že lstí se ho nezmocní, sáhl k násilí.

V. 31n. Kafarsalama bývá ztotožňováno s místem zvaným Kafar Salam mezi Nablusem a Kajsarií. (Jiní jinak). — „do města Davidova“, kde drželi pevnost („Akru“). — Abel (Revue biblique 1924) důvodněji se domnívá, že bitva se strhla mezi Adasou (viz níže) a Kafarsalamou a toto místo hledá 20 minut na východ od onoho ve zřícenině, jež sluje dnes Chirbet Erhá; jméno „Salama“ zachovalo se v nedalekém klášteře byzantském, který byl jmenován Deir Sellám. Místo jest 8—9 km severně Jerusalema, bylo tedy snadno poraženým prchnouti do veleměsta. Údolí mezi Adasou a Kafarsalamou sluje dnes Uádi ed—Damm. Srv. 2 Mach 14, 16.

V. 33. O zvyku obětovati za krále srv. Jer 29, 7; Bar 1, 11; Esdr 6, 10; později bývala oběť podávána také za římského císaře (Jos. Flav. O válce ž. II. 17, 2).

V. 34n. „poskvrnil je“ snad tím, že je poplval svou pohanskou slinou. — „v pokoji“ po vítězství, jehož nad Judou dobudu. — Žádá, aby zradou mu byl vydán Juda hned na místě.

V. 36. srv. s Joel 2, 17. — K v. 37. srv. 3 Král 8, 29n; 9. 3; 8, 43; Is 4, 1. a jj.

V. 39n. O Bethoronu viz 3, 16. Tam se k Nikanorovi přidružily čerstvé posily, které přišly od severu. Možno, že jim vyšel Nikanor vstříc, aby nebyly od Judy přepadeny a poraženy. — Adarsa (Adasa) byla 11 km na východ od Bethoronu, tedy tam, kde jest dnes Chirbet ʿAdase. Juda překvapil nejspíše Nikanorovo vojsko na cestě z el—Džíbu do Adasy (Abel).

V. 41n. srv. s 4 Král 19, 35; Is 37, 36.

V. 43n. Třináctý den adaru byl čtvrtek *8.* března r. *161* před Kr. (Kugler).

zbraně a utekli; [45] i honili je cestu jednoho dne od Adazeru, až jak se jde do Gazary a troubili za nimi na polnice dávajíce návěští. [46] I vyšli ze všech městeček judských vůkol a napadli je z boků, že se vraceli zase k oněm; všichni padli mečem a nezůstal z nich ani jeden.

[47] I obrali je o kořist, o lup, hlavu Nikanorovu sťali, jakož i pravou jeho ruku, kterou byl pyšně vztáhl; přinesli a pověsili (ji) proti Jerusalemu. [48] Lid se velmi veselil; slavili ten den s veselím velikým. [49] A ustanovil (Juda), aby slavili každý rok ten den třináctého dne měsíce adaru.

[50] Měla pak pokoj země Judská nedlouho.

Hlava 8. — [1] Juda uslyšel o slávě Římanů, že jsou mocni a silní, že povolují všem, co kdo od nich žádá, že se všemi, kteříkoli přistoupili k nim, vešli v přátelskou smlouvu, že jsou tedy mocni a silni. [2] Slyšeli také o jejich válkách a o hrdinských činech, které byli učinili v bojích s Galaty, že se jich zmocnili a učinili si je poplatnými; [3] (uslyšeli) dále jak veliké věci učinili ve Španělsku, že se zmocnili dolů na stříbro a na zlato, které tam jsou, že opanovali všecka místa svou moudrostí a vytrvalostí; [4] — a ta místa že byla velmi daleko od nich — a že krále, kteří byli přitáhli na ně od končin země, potřeli, že je porazili ranou velikou, ostatní pak že jim dávají poplatek každý rok; [5] dále Filipa a Persea krále cetejského i jiné, kteří se zbroje proti nim byli chopili, že potřeli bojem a zmocnili se jich; [6] dále An-

---

V. [45n.] Adazer = Adarsa (v. 40). — Gazara = Gezer jako 4, 15. Od Chirbet Adasa jest k Tell—Džezer n asi 35 km. — Polnicemi budili v prchajících hrůzu a spolu dávali jimi obyvatelstvu krajiny, kudy nepřítel utíkal znamení, aby prchající napadali z boků. Ti tedy obraceli se vpřed a naráželi na své druhy, kteří pádili za nimi; tím vznikl hrozný zmatek, který vnesl do řad utíkajících děsnou zkázu. — K lidovému rčení, které vyslovuje dokonalou porážku nepřítelovu srv. Ex 8, 31 (27); 10, 19. Jos 8, 22; 10, 28n; 11, 8. 22. a jj.

V. [47.] „proti Jerusalemu“ = proti jerusalemskému chrámu. Srv. 2 Mach 15, 33.

V. [49.] Den na to, *14.* adaru byl den Mardocheův (2 Mach 15, 37.)

V. [50.] Srv. Sdc 3, 11; 5, 31; 8, 28.

Hl 8. — V. [1.] Co bylo „slavného“ o Římanech vypravováno, podáno níže; je to pověst, za jejíž pravdivost svatopisec do nejmenších podrobností neručí; podává toliko, co o Římanech v ústech lidu kolovalo. Ta pověst byla dostatečným důvodem, aby čin Judův (hledati pomoci u Římanů) byl ospravedlněn.

V. [2.] „Slyšeli“ Juda a bratří jeho. — „Galaty“, t. j. Gally či Kelty italskými; ty boje popisuje Polybius (2, 18—34). (Gallům usedlým v Malé Asii, t. j. v Galacii Římané poplatku neuložili.)

V. [3n.] O Hispanii bojovali Římané s přestávkami asi 200 roků, od prvních Scipionů až po Césara Augusta. Za dob machabejských neměli ještě Římané celé Hispanie v moci. — „krále“ = vladaře menších území, případně i vojevůdce.

V. [5.] Filip III., syn Demetria II., král macedonský válčil s Římany více roků, až konečně r. 197. před Kr. byl od nich doražen (Livius, Florus, Polybius). Perseus, jeho syn a nástupce poražen byl r. 167. před Kr. od Emilia Paula u Pydny. — O Ceťanech srv. výše 1, 1.

V. [6—8.] mluví o Antiochovi Velikém (králi syrském 223—187). — „Asie“ = Syrie a většího dílu Malé Asie. Po bitvě u Magnesie r. 189, kterou Antioch III. prohrál, byl přinucen vzdáti se území před Taurem ve prospěch Římanů, kteří postoupili Mysii, Lydii a Frygii Eumenovi II., králi pergamskému, Licii pak a Karii až po řeku Méander Rhoďanům. — Když táhl Antioch III. r. 192 do války s Římany, mohl míti 120 slonů, kterých však mnoho pozbyl, takže v bitvě u Magnesie mohl jich postaviti do šiku toliko *54* (Livius 37, 39). — Appian píše, že měl Antioch 70.000 mužů; u Magnesie

tiocha Velikého, krále Asie, který byl proti nim válku zdvihl, maje stodvacet slonů, jezdce, vozy a vojsko velmi veliké, že porazili a potřeli, [7] že ho jali živého a uložili mu, aby dával on i ti, kteří kralovati budou po něm, velikou daň, aby dal rukojmě a aby jim postoupil uložené krajiny, [8] Indii, Medii, Lydii; z nejlepších krajin jejich vzavše jim, že je dali králi Eumenovi; [9] dále že ti, kteří byli v Helladě, chtěli táhnouti a zhubiti je; ale když tito zvěděli o té věci, [10] že poslali na ně jednoho vůdce, že bojovali proti nim, že mnozí z nich padli, ženy jejich a děti že odvedli do zajetí, že zloupivše je ovládli zemi jejich, že pobořili zdi jejich a že je porobili až do tohoto dne; [11] i jiná království a ostrovy, které se jim byly někdy postavily na odpor, prý vyhladili a sobě porobili. [12] Ale přátelům svým a těm, kteří se byli jim svěřili, zachovali prý přátelství; že prý se zmocnili království blízkých i dalekých, neboť kteříkoli slyšeli jméno jejich, báli se jich; [13] kterým chtějí pomáhati, aby kralovali, ti že kralují, kdežto ty, které chtějí, s království svrhují; zkrátka že prý se velmi zmohli. [14] A mezi nimi všemi žádný prý nenosí koruny aniž se obléká v šarlat, aby zveleben byl v něm. [15] A že prý si sestavili poradní sbor, že se radí každý den tři sta dvacet mužů, ustavičně se radíce o obci, aby co jest slušného činili; [16] a že svěřují jednomu člověku vládu svou na každý rok, aby panoval nad veškerou zemí jejich, že všichni poslouchají jednoho a že není závisti ani řevnivosti mezi nimi.

[17] I vyvolil Juda Eupolema, syna Jana, syna Jakobova a Jasona, syna Eleazarova, a poslal je do Říma, aby s nimi vešli v přátelství a společenství, [18] a aby sňali s nich jho Řeků, neboť viděli, že království (ono) si porobuje Israele. [19] Vydali se tedy do Říma, na cestu velmi

---

ztratil prý 50.000 (Livius, Appian a jj.). — „že ho jali živého" byla pouhá zveličená pověst. — Antiochovi bylo prý uloženo, aby zaplatil 15.000 hřiven eubejských, a to 500 hned, 2500 až národ římský mír potvrdí a poté po dvanáct roků po 1.000 (Polybius, Appian, Livius, Diodor). — Rukojmí měl dáti *20*. — „Indii a Medii" Antioch sám nikdy neměl, nemohl tedy těchto krajin Římanům postoupiti; zde pověst zřejmě přeháněla. — „jim" Syrům — „jemu" — Antiochovi III.

V. 9 n. se zmiňuje o válkách Římanů s Řeky. — Juda mohl něco slyšet o Étolech, kteří skutečně se usnesli, že povolají na pomoc Antiocha, aby Řecko vysvobodil. Když pak Kvincius Flaminius, legát římský, volal étolského prétora Damokrita k odpovědnosti, odsekl prý Damokrit, že Římané dostanou brzy odpověď, až se položí Řekové táborem na březích Tibery (Livius). — Ve které válce řádili Římané proti Řekům tak, jak tu pověst (přehnaná) vypravuje, nebo na čem se ta pověst zakládá, nelze říci. O válce Římanů proti spolku achajskému z r. 147 a 146 př. Kr. nemůže zde přesně vzato býti řeči, ježto tehdy Juda již 15 roků byl mrtev. Možno však v. 10. pokládati za vložku spisovatelovu, kterou dodává nový doklad moci římské ne z doby Judovy, ale z doby své („až do tohoto dne") aniž chce říci, že Juda o tom slyšel! Pověst, která se dostala až k uším Judovým, podává dále v. 11.

V. 14. klade republikánské zřízení římské proti monarchismu asijskému.

V. 15. Pověst, že se radí senát každý den byla právě tak nepřesná jako pověst, že bylo senátorů *320*. Senát nezasedal každého dne (Varro) a senatorů bylo za posledních králů a později až do časů Sempronia Grakcha jen *300*.

V. 16. Pověst, že Římané svěřují vládu „jednomu člověkovi" mohla vzniknouti z obyčeje, že smlouvy s cizími národy potvrzovány byly usnesením senátu, jež podpisoval jeho předseda.

V. 17 n. Eupolemos a otec jeho Jan jmenováni jsou také 2 Mach 4, 11. — Místo „Jakoba" řecké znění má „Akkós", jméno kněžského rodu, uvedené v 1 Par 24, 10. — „Jason"=Jésús=Ješú. — „s nimi" se Židy. — „království" Řeků, t. j. Syrů. — „viděli" Římané nemohli neviděti po zprávách židovského poselství....

dalekou a všedše do rady řekli: „Juda Machabejský, bratři jeho a národ židovský poslali nás k vám, abychom vešli s vámi ve spolek a v přátelství, abyste zapsali nás za spojence a přátele své.“ [21] Ta řeč se jim zalíbila.

[22] A takto zněl zápis, který dali napsati na měděné desky a který poslali do Jerusalema, aby tam byl u nich na památku pokoje a spojenectví:

[23] „Dobře buďiž Římanům a národu židovskému na moři i na zemi na věky! Meč a nepřítel daleko buďiž od nich! [24] Nastane-li válka prve Římanům nebo některému společníku jejich v oboru všeho panství jejich: [25] poskytne pomoc národ židovský s veškerou ochotou, jak bude kázati doba; [26] a těm, kdo bojovati budou, (Římané) nebudou dávati ani opatřovati potravy, zbroje, peněz, lodí, leda by jinak za dobré uznali Římané; a dbáti budou nařízení jejich nic od nich neberouce. [27] Podobně také kdyby národu židovskému nastala prve válka, pomáhati budou Římané z té duše, jak jim doba dopustí; [28] avšak těm, kdož budou pomáhati, nebude dodáváno potravy, zbroje, peněz, lodí, leda by jinak za dobré uznali Římané; a dbáti budou (těchto) povinností svých beze lsti. [29] V ten rozum učinili smlouvu Římané s národem židovským. [30] Kdyby pak po těchto slovech ti i oni chtěli něco k tomu přidati nebo ubrati, ať to učiní podle svého předsevzetí; a cokoli by přidali neb ubrali, pevné bude. [31] Také v příčině škod, kterých nadělal jim Demetrius král, psali jsme mu toto: „Proč jsi zatížil tolik jho své na přátelích a spojencích našich Židech? [32] Proto, budou-li si zase stěžovati u nás na tebe, zastaneme se jejich spravedlivé věci a bojovati budeme proti tobě na moři i na zemi.“

Hlava 9. — [1] Zatím když uslyšel Demetrius, že padl Nikanor a vojsko jeho v bitvě, poslal podruhé Bakchida a Alcima do Judska

---

V. 21. Římanům bylo jen vítáno míchati se do věcí asijských, podporovati protiváhu Syrské říši pomocí jejích sousedů.

V. 24—26. Bude-li třeba (kdy to usoudí Římané), budou Židé povinni na své útraty vojensky Římany nebo spojence jejich podporovati. — Také Římané a jejich spojenci budou povinni vojensky Židy podporovati, bude-li toho čas žádati; úsudek o tom, zdali okolnosti časové takovou pomoc vyžadují čili nic, zůstavují se Římané (v. 27 n).

V. 28. „dbáti povinností“ budou Římané. — Zdá se, že znění smlouvy jest v. 28. ukončeno. — Prvopis (originál) její byl vystaven na Kapitolu, opis nebo snad lépe řečeno překlad její do řečtiny na pergameně byl poslán do Jerusalema. Co podává v. 30—32. byl buď písemný dodatek ke smlouvě (napsané na kovových deskách) nebo bylo vzkázáno do Jerusalema toliko ústně po židovském poselství (Gutberlet). Také Polybius (3, 61, 1) vypravuje, že ještě za jeho dob byly na Kapitolu chovány smlouvy s Puny napsané na kovových tabulkách. (Srv. „zemské desky“.)

V. 30. „podle svého předsevzetí“ t. j. podle obapolné dohody!

V. 31. Prve nežli Demetrius tu pohrůžku — (diplomaticky zákrok, demarš) dostal, byl již do Judska poslal svého generála Bakchida.

Hl 9. — V. 1. Nikanor padl dne 8. března (ve čtvrtek) r. 161. Brzy po této porážce, ne-li již dříve, bylo vypraveno poselství do Říma. — „Zatím“ vztahuje se tedy na čas, kdy poselství se bralo do Říma a tam vyjednávalo. Tehdy mělo Judsko krátký pokoj (výše 7, 50), který porušil Bakchides. Účinků diplomatického zákroku (8, 31) a návratu poselství židovského z Říma Juda se již nedočkal. — „Po prvé“ poslán byl Bakchides s Alcimem podle 7, 8 n. — „pravé křídlo“ jest nejspíše vojsko, které bylo usazeno v jižní (= „pravé“) části Syrie, blízké Palestině. (Podle jiných bylo to jádro syrského vojska.)

a pravé křídlo (svého vojska) s nimi. [2] I táhli cestou vedoucí do Galgaly, položili se u Masalotu, které jest v Arbelích, dobyli tohoto místa a pobili mnoho lidí. [3] Měsíce prvního léta stého padesátého druhého položili se s vojskem u Jerusalema. [4] Odtud vstavše táhli do Beree, dvacet tisíc mužů (pěších) a dva tisíce jízdných.

[5] Juda byl se položil s vojskem v Laise; tři tisíce vybraných mužů bylo s ním; [6] ale vidouce sílu toho vojska, že jest jich mnoho, báli se velice, i vykradli se mnozí z ležení, že z nich nezůstalo než osm set mužů. [7] Juda tedy vida, že se rozběhlo vojsko jeho a že bitvě nelze se vyhnouti, byl zkormouceného srdce, neb neměl času, aby je shromáždil; byl velmi znepokojen. [8] I řekl těm, kteří byli zůstali: „Vstaňme a pojďme na své nepřátele, budeme-li moci bojovati proti nim!" [9] Odvracovali ho však řkouce: „Nebudeme moci, ale zachovejme životy své nyní; poté vrátíme se s bratry svými a tehdy bojovati budeme proti nim; neť nás málo." [10] Tu řekl Juda: „Odstup (to ode mne), bych učinil tu věc, abychom utekli před nimi; přišel-li čas náš, zemřeme zmužile pro bratry své a neuvoďme skvrny na svou slávu!"

[11] Postavili se tedy proti vojsku, když se hnulo z tábora. Jízda byla rozdělena na dvě strany; prakovníci, střelci, přední bojovníci, všichni silní muži táhli před vojskem. [12] Bakchides byl na pravém křídle. Bitevní šik blížil se se dvou stran; a troubili na polnice. [13] Tu troubili také lidé Judovi. Země se třásla od hluku vojsk. Bitva byla vedena od rána až do večera. [14] Když Juda viděl, že silnější jest díl vojska Bakchidova na pravém křídle, sestoupili se kolem něho všichni lidé udatného srdce, [15] i porazili pravé křídlo a honil je až k hoře

---

V. 2. Místo „G a l g a l y" bývá se zřetelem na Jos. Flavia opravováno: „G a l i l e e" — tak i Abel. — „A r b é l y" = dnešní C h i r b e t I r b i d nad údolím u á d i e l - H a m á m u jezera Tiberiadského na výšině M e d ž d e l-ské. Na příkrých svazích řečeného údolí jest množství pověstných opevněných jeskyní v několika poschodích nad sebou, spojených s c h o d y; ty s c h o d y slují hebrejsky „m e s i l l ó t h", z čehož utvořeno „M a (i) s a l o t h. Přitáhl tedy Bakchides a položil se táborem u jeskyní irbidských. — V těch jeskyních hledalo mnoho uprchlíků židovských útočiště před Bakchidem, proto bylo třeba jich dobýti, což se také stalo.

V. 3. P r v n í m ě s í c, t j. n i s a n r. 152 letopočtu seleukovského byla doba od 24. března do 22. dubna roku 161. před Kr. Zpráva o smrti Nikanorově mohla se dostati ke králi asi za 10 dní, tedy 18. b ř e z n a. Vojsko, ležící blízko hranic palestinských dostalo podle všeho rozkaz táhnouti na Jerusalem a rozkaz ten byl v horečném chvatu také vykonán. Bakchides usadiv Alcima v Jerusalemě vydal se za Judou na sever od Jerusalema (v. 5. níže).

V. 4 n. B e r e a (Bereth) byla nejspíše tam, kde jest dnešní známé místo e l - B í r e 16 km severně Jerusalema při cestě vedoucí do Naplusu (Sichemu) proti vesnici R a m a l l a. — „L a i s a" jest nejspíše zkomolenina z hebr. E l á s á a bylo tam, kde je dnes C h i r b e t e l - 'A š š i, asi 10 minut jihozápadně od e l-B í r e; obě výšiny dělí počátek údolí zvaného u á d i D ž i l j á n. S tohoto místa mohl Juda a vojsko jeho pozorovati, kterak se Bakchidovo vojsko na severovýchodě šikuje do boje; mnozí z nich, vidouce velikou přesilu syrskou, vytratili se, na západ. Bitva se strhla na rovině (mezi dnešními vesnicemi e l - B í r e a R a m a l l a) která se hodí k rozvinutí větších sil. (Abel.)

V. 10. „č a s n á š" = čas naší smrti, od Nejvyššího ustanovený.

V. 11 n. „J í z d a, r o z d ě l e n á n a d v ě s t r a n y" kryla boky pěchoty. — „p r a v é k ř í d l o" bylo na severu.

V. 15 n. „A z o t" jest zřejmý omyl opisovačův. O A z o t u, městě filištínském na přímořské rovině ležícím, kde hor vůbec není, nemůže být ani řeči. Tam nemohlo pravé křídlo Bakchidovo prchati; u t í k a t i m o h l o k s e v e r u k h o ř e z v a n é d n e s D ž e b e l e l - A s ú r, vroubící rovinu, táhnoucí se od el-Bíre na sever zdéli 10 km. — (Abel.) — Juda ve vítězném rozjaření — jak již často se stalo — pustil se pronásleduje nepřítele příliš daleko; levému křídlu Bakchidovu stačilo jen obrátit se, aby se dostalo Judovi do týla! Tím byl osud jeho zpečetěn.

Azotské. [16] Ti, kteří byli na levém křídle, vidouce, že poraženo jest křídlo pravé, pustili se v patách za Judou a za těmi, kteří s ním byli; [17] bitva se rozmohla, i padlo mnoho z těchto i z oněch. [18] Také Juda padl; ostatní utekli.

[19] Jonatas pak a Šimon vzali Judu, bratra svého, a pochovali ho v hrobě otců svých v městě Modin. [20] Všecek lid israelský oplakával ho pláčem velikým; kvílili mnoho dní [21] říkajíce: „Jaktě padl junák, zastance lidu israelského!"

[22] Ostatní zprávy o bojích Judových, o udatných skutcích, které činil, jakož i o velikosti jeho nejsou zapsány; bylť jich velmi mnoho.

ČÁST TŘETÍ:

Činy Jonatanovy (9, 23—12, 52).

1. Jonatan za vlády Demetria I. (Sotera) (9, 23—10, 50).

Když Bakchides Židy utiskoval (9, 23—27), zvolen byl za vůdce utlačovaných Jonatan (9, 28—31); zvolený hledá bezpečí v samotách Tekuy (9, 32—34). Jonatan trestá Jambrovce, kteří mu zabili bratra Jana (9, 35—42). Zabíjí 1000 mužů Bakchidových (9, 43—49a). Bakchides opevňuje se v Judsku (9, 49b—53); po smrti Alcimově (9, 54—56) vrací se ke králi (9, 57). Odpadlí Israelité zase Bakchida volají (9, 58—60); Jonatan s bratrem Šimonem u Betbessenu ho tuze sevřeli (9, 61—68); Jonatan trestá zrádné soukmenovce (9, 69). Mír s Bakchidem (9, 70—73). Když povstal vzdorokrál Alexander I. (Balas), Demetrius snaží se udržeti Jonatana všelijakými výsadami, kterých Jonatan také užívá (10, 1—14). Alexander, aby si Jonatana získal, ustanovuje ho veleknězem a královým přítelem (10, 15—20). Také Demetrius Jonatanovi slibuje nové výhody (10, 21—45). Jonatan však zůstává věren Alexandrovi, kterému se poštěstí Demetria zabíti (10, 46—50).

[23] Po smrti Judově

vynořili se nešlechetníci po všech končinách israelských;
pozdvihli se všichni, kteří činili nepravost.

[24] Za těch dnů nastal veliký hlad; všecka krajina jejich poddala se Bakchidovi s nimi. [25] Bakchides vybrav muže bezbožné ustanovil je pány nad krajinou; [26] ti slídili dychtivě po přátelích Judových, přiváděli je k Bakchidovi a ten mstil se nad nimi posmívaje se jim. [27] Bylo soužení veliké v Israeli, jakého nebylo od té doby, co se neukázal prorok v Israeli.

V. 19 n. O Modinu viz výše 2, 70.

V. 21. srv. s 1 Sam 1, 19.

V. 22. nepopírá, naopak předpokládá, že byly činy Judovy zapsány v knihách (nehledě k památce v živé paměti), ale tvrdí, že jich bylo tolik, že nebylo možno žádnému spisovateli vypsati je všecky. — Srv. níže 16, 23.

V. 23. srv. s Ž 91, 8. — „nešlechetníci" = židovští odpadlíci jakož i pohané, mezi Židy usedlí.

V. 24. K nešlechetníkům (v. 23), pronásledujícím zbožné Židy a k Bakchidovi připojila se, spikla se s nimi i palestinská půda tím, že neposkytla potřebné úrody Božím bojovníkům. Bakchides a jeho stoupenci mohli dostati spíži ze Syrie, ne tak Machabejští.

V. 25 n. „pány" = všelikými úředníky. — „posmívaje se jim" pro jejich náboženství.

V. 27. „prorok v Israeli se neukázal" od Malachiáše (kolem r. 420). Doba po něm byla pro Židy smutná, ježto neměli, kdo by je těšil; vrchol smutku nastal nyní po smrti Judově.

[28] Tu sešli se všichni přátelé Judovi a řekli Jonatovi: [29] „Od smrti bratra tvého Judy není muže podobného jemu, který by táhl proti nepřátelům našim, proti Bakchidovi, zkrátka proti těm, kdož nevraží na náš národ. [30] Nuže tedy dnes vyvolili jsme si tebe místo něho za knížete a vůdce svého, abys bojoval boj náš." [31] I přijal Jonatas toho času knížectví a nastoupil místo Judy, bratra svého.

[32] Bakchides zvěděv to hledal ho zabíti. [33] Ale dověděv se o tom Jonatas a Šimon, bratr jeho a všichni, kteří s ním byli, utekli na poušť Tekue a položili se u vody cisterny Asfar. [34] Bakchides zvěděv to přitáhl v den sobotní, on i všecko vojsko jeho, za Jordan.

[35] Jonatas byl totiž poslal bratra svého, vůdce dopravy a prosil Nabuťanů, přátel svých, aby jim uschovali zboží své, kterého měli hojně. [36] Tu vyšli Jambrovci z Madaby, vzali Jana a všecko, co s sebou měl a odešli s tím. [37] Po těch událostech zvěstováno bylo Jonatovi a Šimonovi, bratru jeho, že Jambrovci slaví velikou svatbu, a že vedou nevěstu z Madaby, dceru jednoho z velikých knížat chanaanských s velikým průvodem. [38] Tu rozpomenuvše se na krev Jana, bratra svého vytáhli a skryli se v horském zákoutí. [39] Když pak zdvihli oči a pohlédli — aj hluk a veliký průvod; ženich bral se s přáteli a bratry svými vstříc jim s bubínky, s (jinými) hudebními nástroji a se zbrojí mnohou. [40] I vstali proti nim ze zálohy a pobili je; padlo mnoho raněných a ostatní utekli do hor; všecek majetek jejich pobrali za kořist. [41] Svatba obrátila se v pláč a zvuk hudců jejich v nářek. [42] Pomstivše takto krev bratra svého vrátili se k břehu jordanskému.

[43] Uslyšev o tom Bakchides přitáhl v sobotu až k břehu jordánskému s mocí velikou. [44] Tu řekl Jonatas svým: „Vstaňme a bojujme proti svým nepřátelům; není totiž dnes jako včera a před včerejškem. [45] Neboť aj — boj nám nastává; vodu Jordanu máme s této i s oné strany, břehy, bažiny a křoví; není, kudy se vyhnouti. [46] Protož nyní

V. 30. „knížectví" znamená správu národní, „vůdcovství" vojenské velitelství. Veleknězem byl tehdy Alcim (níže v. 54).

V. 33. Tekua jihovýchodně Betlema. Srv. Amos 1, 1. — Na jihu (5 km) zříceniny Chirbet Teqúa' je studna jménem bír Za'frán. (Heidet.) — Odtud odtáhl Jonatan se svými do Zajordání, kde je Bakchides hledal (v. 34). Co Židy pohnulo, aby táhli za Jordan, vykládá v. 35—42.

V. 34. „v den sobotní", kdy Židé neradi bojovali. — V. 34 patří časově za v. 42. Proto v. 43 jej opakuje.

V. 35. Jan, bratr Judův měl na starosti dopravu žen, dětí, zavazadel („vůdce dopravy"). Majetek Židů nebyl na poušti Judské dosti bezpečný, proto chtěli jej uložiti v Zajordání u svých přátel, u kmene Nabatejských (výše 5, 25).

V. 36. „Tu", když Jan dopravoval (zavazadla) zboží (na soumarech) v Zajordání, podle všeho východně Mrtvého moře přešed Jordan nedaleko ústí jeho. (Jos 2, 1.) — Madaba, město moabské bylo východně severního cípu Moře Mrtvého. Viz Nm 21, 30; Jos 13, 9. 16. a jj. — „Jambrovci" byl nejspíše (polo) beduinský kmen, který nám není blíže znám.

V. 37. Místo chybného „z Madaby" řecké znění má: „z Nadabath" (Nabath). Svatební průvod vycházel z Madaby (s ženichem) a šel do Nadabathu pro nevěstu, kterou hodlal do Madaby odvésti na svatbu. — Kde „Nadabath" bylo, nevíme.

V. 39. „vstříc jim" = vstříc průvodu s nevěstou. O zvycích svatebních srv. II. sv. str. 571 p. 32. — O „přátelích ženichových" srv. Jan 3, 29.

V. 42. „k břehu" bažinatému (řec.).

V. 43. vrací se k v. 34. — Bakchides přitáhl k Jordanu a Jordan také překročil (v. 34. 44).

V. 44 n. Dosud nikdy („včera a předevčírem") nebyli Židé tak sevřeni územními poměry (v. 45) jako tentokráte. Nebylo možno od nepřítele se odpoutati, bitvě se vyhnouti.

volejte k nebi, abyste byli vysvobozeni z moci svých nepřátel!" V nastalé bitvě [47] napřáhl Jonatas ruku, aby udeřil Bakchida, ale ten se mu uhnul nazpět. [48] Tu vskočil Jonatas a ti, kteří byli s ním do Jordanu a přeplavali [k nim] Jordan. [49] Ten den padlo na straně Bakchidově tisíc mužů.

I vrátili se do Jerusalema [50] a opatřili pevnosti v Judsku: tvrz, která byla v Jerichu, Ammaus, Bethoron, Betel, Tamnatu, Faru a Topo zdmi vysokými, branami a závorami; [51] a obsadil je posádkou, aby utiskovali Israele. [52] Ohradil také město Betsuru, Gazaru i hrad, a položil do nich posádky a zásoby potravin; [53] a vzav syny velmožů krajiny v zástavu, uvěznil je na hradě jerusalemském.

[54] Léta stého padesátého třetího, měsíce druhého, rozkázal Alcim zbořiti zdi vnitřního (nádvoří) svatého domu a (tím) zkaziti díla proroků; počal také (již) bořiti. [55] Ten čas raněn byl Alcim, i překaženo bylo dílo jeho; zavřena byla ústa jeho, poražen byl mrtvicí, že nemohl již promluviti slova aniž učiniti poslední pořízení. [56] Umřel pak Alcim v ten čas za velikých bolestí.

[57] Bakchides vida, že Alcim je mrtev, navrátil se ke králi, i měla země pokoj dva roky.

[58] Tehdy uradili se všichni nešlechetní a řekli: „Aj, Jonatas a stoupenci jeho v pokoji bydlí bezpečně; nyní tedy přiveďme Bakchida, ať je všecky zjímá jedné noci." [59] I šli a dali mu (tu) radu. [60] Vstal tedy, aby přitáhl s velikým vojskem; a poslal tajně listy stoupencům svým, kteří byli v Judsku, aby jali Jonatu a ty, kteří s ním byli; ale nemohli, neboť oznámen byl jim záměr jejich.

[61] Jonatas zjímal z mužů krajiny, kteří byli původci nešlechetnosti, padesát mužů a zabil je; [62] poté odešel Jonatas a Šimon se stoupenci

V. 48. Jonatan se svými přeplaval Jordan na západní břeh. — „k nim" jest asi zbytek ze ztracené věty: „(Bakchides a jeho lidé) nepřešli k nim Jordanu" (řec.).

V. 49 n. „vrátili se" Bakchides a jeho vojsko. — O tvrzi jerišské srv. níže 16, 15. — Emaus jmenován již 3, 40. — Bethoron 3, 16. — Tamnat bylo několik, zde snad možno mysliti na Tamnatu v území Danově, o které viz Jos 15, 10; 19, 43; Sdc 14, 1. — Fara=Farathón (řecky) jmenováno Sdc 12, 15. — Thopo=Tefón (řec.) srv. s Jos 15, 53 (et-Taffúh, 7 km západně Hebronu); o jiných místech toho (nebo podobného) jména viz Jos 15, 34; 12, 17; 16, 8; 17, 8.

V. 52 n. Betsur(a) známá pevnost jižně Jerusalema (výše 4, 61. a jj.). — Gazar=Gezer (výše 4, 15), „hrad" jerusalemský. — „velmožů" židovských. — „krajiny" Judska. — „v zástavu"=rukojmí.

V. 54. Rok *153* letopočtu seleukovského jest doba od dubna do prosince r. *160* a od ledna do března r. *159* před Kr. — „druhý měsíc": náš duben až květen roku 160. — Chrám Zorobabelův byl stavěn pod dozorem proroků Aggea a Zacharjáše, byl stavěn podle plánů od Boha vnuknutých (Ex 25, 9; 1 Par 28, 19), nesmělo tedy býti v něm nic značnějšího bouráno. Alcim dal nejspíše odbourati zeď, která dělila nádvoří vnitřní od vnějšího, aby zjednal i lidu přístup do nádvoří, vyhrazeného dosud toliko levitům (zásada demokratická?)

V. 57. Bakchides byl poslán, aby chránil práv Alcimových; když tento zemřel, vyplnil svůj úkol a vrátil se domů (výše 7, 21; 9, 1). Možno, že dostal pokyn z Antiochie od krále, který nemohl nedbati zákroku římského (výše 8, 31 n). Dva roky, t. j. *153* a *154* seleukovského letopočtu (t. j. r. *160*/159 a 159/158 př. Kr.)

V. 58. „nešlechetní" židovští odpadlíci.

V. 59. Bakchides, t. j. Demetrius král mohl se chopiti žaloby židovského poselství a uvésti nepokoje, o kterých podávalo zprávu, za důvod svého zákroku v Palestině, kdyby byl od Římanů k odpovědnosti volán býval. Tím snáze, když Jonatan zabil padesát předních odpadlíků (v. 61).

V. 62. Betbessen (Baithbasi, Béthalagan) bylo nejspíše na poušti Judské (srv. výše v. 33) snad Masada, dnešní el-Sebbe na jihozápadním břehu

svými do Betbessen, které jest na poušti; postavil, co bylo zbořeno v něm; opevnili je.

[63] Bakchides, když se o tom dověděl, shromáždil všecko množství své; vzkázal také pro ty, kteří byli v Judsku. [64] Přitáhnuv položil se s vojskem svým proti Betbessenu a dobýval ho mnoho dní postaviv dobývací stroje. [65] Tu Jonatas nechav Šimona, bratra svého v městě vytáhl do širého pole; táhl s (malým) počtem (lidu), [66] a porazil Odara a bratry jeho, jakož i Faseronovce v stanech jejich; počal bíti a růsti v síle. [67] Šimon pak a ti, kteří s ním byli, vyrazivše z města zapálili dobývací stroje, [68] bojovali proti Bakchidovi a porazili ho; soužili jej náramně, že zmařen byl záměr a útok jeho.

[69] A rozhněvav se na muže nešlechetné, kteří mu byli poradili, aby přitáhl do krajiny jejich, pobil mnohé z nich a myslil s ostatními odejíti do své země.

[70] Zvěděv to Jonatas poslal k němu posly, aby s ním učinili mír, a aby mu vrátil zajatce. [71] Přijav to rád učinil podle slov jeho a přisáhl jemu, že mu neučiní nic zlého po všecky dny života jeho. [72] Zajatce, které byl prve odvedl z Judska, navrátil mu a obrátiv se odtáhl do své země, aniž se již pokusil, aby zase přitáhl do území jeho.

[73] Tu přestal meč v Israeli. Jonatas usadil se v Machmas a tu počav Jonatas spravovati lid, vyplenil bezbožníky z Israele.

Hlava 10. — [1] Léta stého šedesátého přitáhl Alexander, syn Antiocha, toho, který měl příjmí Slavný a opanoval Ptolemaidu; i přijali ho a tak stal se tam králem. [2] Uslyšev to král Demetrius sebral vojsko velmi veliké a vytáhl proti němu do boje.

[3] Demetrius poslal také list Jonatovi (psaný) slovy pokojnými, aby ho zvelebil. [4] Řekl totiž: „Pospěšme vejíti s ním ve smlouvu pokoje prve nežli by on vešel v ni s Alexandrem proti nám. [5] Vzpomeneť zajisté na všecko zlo, které jsme učinili jemu, bratru jeho a národu jeho.“ [6] A dal jemu moc sbírati vojsko, nadělati zbroje, býti spojencem jeho a ty, kteří byli v zástavě na hradě, rozkázal vydati jemu.

[7] Tu přišel Jonatas do Jerusalema a četl list zřetelně lidu všemu

---

Mrtvého moře (Heidet). Je-li jméno té pevnosti lépe zachováno u Jos. Flavia (Béthalagan) mohlo by to býti Béth-Hagla mezi Jerichem a ústím Jordanu.

V. 63. „v Judsku byli“ stoupenci Bakchidovi, kteří s ním již prve byli bojovali (v. 60).

V. 66. Odar atd. byli asi beduinští kmenové (edomští?), kteří patřili k „spolubojovníkům“ Bakchidovým. — Jonatan počal nejen „růsti v síle“ (Vulg) ale s novými silami, které zatím byl sehnal, dorážeti na obléhající vojsko a tak „stoupati“ proti obleženému Betbessenu. Bakchides octl se ve dvou ohních: z venku na něho dorážel Jonatan, z vnitřku vypadl na něho Šimon!

V. 68. „soužili“, že byl sklíčen velikou vnitřní bolestí, zármutkem.

V. 73. Machmas severně Jerusalema v území Benjaminově. Srv. 1 Král 13, 2; 14, 5. a jj.

Hl 10. — V. 1. Rok *160* letopočtu seleukovského jest r. 153/2 před Kr. Počínal se 25./26. března r. 153 „syn Antiocha“ domnělý, za jakého se vydával proto, že byl nápadně podoben pravému synu Epifanovu Antiochu Eupatorovi. Ježto Demetrius kde koho si znepřátelil, nalezl pokus Alexandra (Baly) příznivý ohlas v Římě, v sousedství Syrie (Attalus II., král pergamský, Ptolemeus VI. Filometor, král egyptský a Ariarates, král kappadocký), i v samé Syrii, kde bolestně pociťovali Demetriovu krutost. — Ptolemais jmenována již 5, 15. — Podle Josefa Flavia zmocnil se Alexander Ptolemaidy zradou tamní posádky.

V. 3. „zvelebil“ všelikými právy a výsadami, jaké jsou jmenovány ve v. 6.

V. 5. „bratru jeho“ Judovi (podle řec.: „bratřím jeho“).

i těm, kteří byli na hradě. [8] I báli se bázní velikou, když slyšeli, že mu dal král moc sbírati vojsko. [9] Vydáni tedy byli Jonatovi ti, kteří byli v zástavě a navrátil je rodičům jejich; [10] Jonatas ubytoval se v Jerusalemě a počal stavěti a obnovovati město. [11] Přikázal dělníkům, aby stavěli zdi, a horu Sion vůkol kameny čtverhranými aby ohradili; i učinili tak. [12] Cizinci, kteří byli v pevnostech, vystavěných od Bakchida se rozutekli; [13] každý opustiv své místo ušel do své země; [14] toliko v Betsuře zůstali někteří z těch, kteří byli opustili zákon a přikázání Boží, neboť tam bylo jejich útočiště.

[15] Když uslyšel Alexander král o slibech, které byl dal Demetrius Jonatovi — vypravovali mu také o bojích a hrdinných činech, jež dokázal on i bratři jeho a o útrapách, kterými trápeni byli — [16] řekl: „Zdali najdeme kterého muže takového? Nuže, tedy uděláme ho přítelem a spojencem svým!“ [17] A napsav list poslal mu jej; byl tohoto znění. [18] „Král Alexander bratru Jonatovi pozdrav! — [19] Slyšeli jsme o tobě, že jsi muž vynikající silou a že jsi způsobilý, abys byl přítelem naším; [20] nuže tedy, ustanovujeme tebe dnes veleknězem národa tvého, budiž jmenován přítelem královým“ — poslal mu také šarlat a zlatou korunu — „naše zájmy společně s námi na mysli měj a zachovej přátelství k nám!“

[21] Jonatas oblékl se v roucho posvátné sedmého měsíce léta stého šedesátého v den slavný stánků; a sebral vojsko a nadělal hojnost zbroje.

[22] Demetrius uslyšev o těch věcech zarmoutil se velmi a řekl: [23] „Co jsme to učinili, že předešel nás Alexander, aby si zjednal přátelství Židů k upevnění svému? [24] Napíši jim také já slova důtklivá a (poskytnu) důstojenství a dary, aby mi byli na pomoc. [25] I psal jim takto: „Král Demetrius národu židovskému pozdrav! [26] Že jste nám zachovali smlouvu, že jste zůstali našimi přáteli a nepřidali jste se k nepřátelům našim, slyšeli jsme a radovali jsme se. [27] Také nyní setrvejte dále chovajíce k nám věrnost, i odplatíme se vám dobrým za to, co jste nám učinili: [28] odpustíme vám daně mnohé a dáme vám dary. [29] Nyní tedy osvobozuji vás a všecky Židy od daní, odpouštím

---

V. 11 n. „horu Sion“ = chrámovou. — O městech, jež Bakchides opevnil, viz 9, 50. — O Betsuře srv. 9, 52. — Posádky syrské v řečených pevnostech i na hradě jerusalemském zůstaly.

V. 18. Viz níže v. 25; 11, 30; 12, 6. 20. a jj. — „bratru“ = královskému kolegovi (sobě rovnému). — „Slyšeli jsme“ množné číslo veličenství (pl.-majestaticus).

V. 19 n. „přítelem“ (tajným, dvorním radou). — „šarlat a zlatá koruna“ byly odznaky královské moci veleknězovy. — Veleknězský stolec byl od smrti Alcimovy sedm roků již prázdný (9, 54).

V. 21. Dne 2./3. října roku 153 př. Kr. (2./3. října = 15. den tišrí, kdy se počínal svátek stánků).

V. 23. „k upevnění svému“ na trůně.

V. 25. Prvý svůj list poslal Jonatanovi (v. 18). Tento list posílá národu židovskému. Věděl asi, že Jonatan jest již zadán Alexandrovi, domníval se však, že se mu podaří získati pro sebe národ, který přiměje i Jonatana, aby se přidal k Demetriovi, slibujícímu národu více než Alexander.

V. 28. Jaké dávky Demetrius Židům promine, vypočítávají vv. 29—35. Jaké dary jim uštědří, vykládá v. 36–45.

V. 29 n. „od daní“ osobních (s hlavy Jos. Flav. Starož. XII., 3, 3). — Sůl byla dobývána z vody „Solného“ (Mrtvého) moře. — Poddaní přinášívali svým králům zlaté vínky, věnce, koruny darem; z darů se leckde vyvinula služebnost; tak i zde. — „tři kraje“ byly: Aferema, Lydda a Ramatem (níže 11, 34).

poplatky ze soli a upouštím od korun, od třetího dílu semene, [30] jakož i od polovice ovoce se stromů, která mně patří; odpouštím vám (ji) ode dneška i pro příští časy, aby brána nebyla z Judska ani z tří krajů, které přivtěleny jsou k němu ze Samařska [a Galilee], ode dneška na všecky časy; [31] Jerusalem budiž svatý a svobodný s okolím svým; desátky a poplatky buďte jeho. [32] Pouštím také moc nad hradem, který jest v Jerusalemě a dávám jej nejvyššímu knězi, aby jej osadil muži, kterékoliv on vybere na stráž jeho. [33] Dále každého příslušníka židovského, který byl odveden do zajetí z Judska kamkoliv do mého království, propouštím svobodného darmo; všichni buďtež osvobozeni od daní, i z dobytka svého. [34] A všecky dny slavné, soboty, nové měsíce, dny ustanovené, jakož i tři dny před slavností a tři dny po slavnosti ať mají svobodné a volné všichni Židé, kteří jsou v království mém; [35] a žádný ať nemá moci činiti (jim) něco a obtěžovati koho z nich z jakéhokoli důvodu. [36] Dále budiž připsáno ze Židů k vojsku královu okolo třiceti tisíců mužů; a budiž jim dáváno čeho potřebují jak náleží všem vojskům královským; a z nich ustanoveni budou, kteří by byli v pevnostech velekrále; [37] z nich buďtež také někteří usazeni v říšských úřadech, které dlužno věrně spravovati; buďtež z nich vzati představení; ať také žijí podle zákonů svých, jak byl (již) přikázal král v Judsku. [38] Tři kraje, které přivtěleny jsou k Judsku ze Samařska, ať jsou pokládány s Judskem za jeden celek; ať jsou pod jedním (pánem) a nechať neposlouchají moci jiné nežli jediného velekněze. [39] Též Ptolemaidu a území její daruji svatyni jerusalemské na potřebné její náklady. [40] A já dávám (k tomu) každý rok patnácte tisíc lotů stříbra z důchodů královských, které mně patří; [41] a vše co zbývá (dodati), co nezapravili úředníci za předešlých let, od nynějška budou dodávati na potřeby chrámu. [42] A nad to pět tisíc lotů stříbra, které vybírali z důchodů svatyně na každý rok — i to ať přináleží kněžím, kteří konají službu. [43] Dále kdokoli se uteče do chrámu jerusalemského nebo do obvodu jeho, proviniv se proti králi v jakékoli věci, ať jest propuštěn a všecky věci, které má v království mém ať má svobodné. [44] Také na stavbu neb opravu staveb chrámových náklady

---

V. [31]. „svatý“, nedotknutelný v příčině dávek, příslušných chrámu a kněžstvu, ze kterých vybíral dosud král poplatky. — „poplatky“, jež budou od nynějška patřiti Jerusalemu, jsou prvotiny (Nm 18, 11; Dt 18, 4), všelijaké výkupy (prvorozenců, zvířat nečistých, zaslíbených Bohu) atd.

V. [32]. Jonatana nejmenuje, zřejmě proto, že ho nechce uznati za nejvyššího kněze.

V. [33]. „každého příslušníka“ bez ohledu na pohlaví nebo věk. — Mají býti osvobozeni od poplatků všech, které by jim (a dobytku jejich) ztěžovaly návrat do Palestiny.

V. [34]. „svobodné a volné“ k jejich svěcení; nesmějí tedy býti nuceni k práci, poháněni k soudům a pod. To právo se vztahuje ne toliko na Židy, usedlé v Palestině, ale i na jejich soukmenovce usazené kdekoli v říši Syrské. — „tři dny“ před a po svátcích byly snad ustanoveny na cestu do Jerusalema a zpět. Srv. Ex 23, 17; 34, 23; 2 Par 8, 13. — „dny ustanovené“ zákonem k svěcení.

V. [36 n]. „všem vojskům královským náleží“ šat, strava, přístřeší a žold. Král bude také ochráncem zákona židovského! Srv. výše 9, 70 n.

V. [41]. Již králové perští, pak egyptští Ptolemeovci a Seleukovci po Antiocha Epifana přispívali na potřeby chrámové.

V. [43]. Král slibuje chrámu právo útočištné (asylu) mnohem širší než jaké stanovil zákoník mojžíšský. Srv. Ex 21, 14; 3 Král 1, 50; 2, 28–34.

V. [44 n]. Pevnosti stavěné z důchodů královských, byly by důvodem, o který by mohl snadno král opírati své nároky vlastnické na ně. To chápali také Židé;

placeny budou z důchodu královského. [45] Konečně i na stavbu zdí jerusalemských a obvodní ohrady, jakož i na stavbu zdí v Judsku vydáván bude náklad z důchodu královského."

[46] Avšak Jonatas a lid slyšíce řeči tyto nevěřili jim a nepřijali jich; neboť vzpomněli si na veliké zlo, které byl učinil (Demetrius) v Israeli a (kterým) je trápil velice. [47] Ale oblíbili sobě Alexandra, neboť on jim byl prve mluvil řeči pokoje a jemu pomáhali po všecky dny.

[48] Král Alexander sebral veliké vojsko a položil se s ním proti Demetriovi. [49] Když pak ti dva králové svedli bitvu, uteklo vojsko Demetriovo, i honil je Alexander a nabyl vrchu nad nimi. [50] Bitva zuřila náramně až do západu slunce; padl také Demetrius v ten den.

2. Činy Jonatanovy za panování Alexandra I. (Baly) (10, 51—11, 18).

Když Alexander vešel v přátelství s králem egyptským Ptolemeem VI. (Filometorem) a když byl pojal za choť Kleopatru, jeho dceru, vyznamenal vysoce Jonatana (10, 51—66). Když Demetrius II. (Nikator) válčil proti Alexandrovi, poslán byl na Jonatana Apollonius s velkým vojskem (10, 67—73) Jonatan s bratrem Šimonem oblehají Joppe, dobývají ho a vyhánějí z něho posádku Apolloniovu (10, 74—76). Apollonius poražen (10, 77—87). Jonatanovi dostává se od Alexandra zvláštních poct (10, 88 n). Jonatanovi dostává se uznání také od Ptolemea (11, 1—7), který se smluvil s Demetriem II. proti Alexandrovi (11, 8—18).

[51] Tehdy poslal Alexander k Ptolemeovi králi egyptskému posly s tímto vzkazem: [52] „Poněvadž jsem se navrátil do své říše a zasedl jsem na trůn svých otců, poněvadž jsem se zmocnil vlády a potřev Demetria opanoval jsem naši zemi, — [53] svedl jsem bitvu s ním, ve které byl poražen on i vojsko jeho od nás, a dosedli jsme na trůn království jeho — [54] proto vejděme nyní spolu v přátelství; dej mi dceru svou za manželku, i budu zetěm tvým a dám dary tobě i jí, hodné tebe". [55] Král Ptolemeus odpověděl takto: „Šťastný den, v němž jsi navrátil se do země otců svých a dosedl jsi na trůn království jejich. [56] Proto nyní učiním tobě, oč jsi psal; ale přijeď mi vstříc do Ptolemaidy, abychom se viděli spolu a abych zasnoubil tobě (dceru) jak jsi řekl".

[57] I vyšel Ptolemeus z Egypta, on i Kleopatra dcera jeho a přišel do Ptolemaidy léta stého šedesátého druhého. [58] Alexander král vyjel mu vstříc, i dal mu Kleopatru dceru svou a vystrojil jí svatbu v Ptolemaidě jak (činívají) králové s velikou okázalostí.

[59] Tu napsal král Alexander Jonatovi, aby se vypravil na schůzku

---

věděli také, že neradno věřiti, že jsou ty sliby upřímně míněny; nemohli konečně zapomenouti na vše, co od Demetria zakusili (výše hl 7—9). Proti tomu Alexander jim dosud neublížil, naopak hned jak nastoupil dobře jim činil (výše v. 15—21); Alexander byl zatím také již uznán od Římanů, s nimiž měli Židé smlouvu. (Polybius 33, 16.)

V. 48 n. Justin (35, 1) vypravuje, že došlo ke dvěma bitvám Alexandra s Demetriem; v první zvítězil sice Demetrius, v druhé však štěstí válečné se obrátilo tak, že i sám Demetrius padl (po hrdinném odporu). Padl krátce před nebo po 1. březnu r. 150 př. Kr. — Srv. výše 7, 1. a níže 10, 57.

V. 51. Alexander chce svou moc upevniti politickým sňatkem s Kleopatrou, dcerou egyptského krále Ptolemea VI. (Filometora 180—145). — O tomto sňatku zmiňuje se také Appian (68).

V. 57 n. R. *162* letopočtu seleukovského byl r. *151/0* př. Kr. — Alexander přibyl do Ptolemaidy z Antiochie, svého sídelního města.

V. 59. Dary dal také dvořeninům královským (řec.).

s ním. [60] Jonatas vyjel tedy se slávou do Ptolemaidy, setkal se s dvěma králi a dal jim mnoho stříbra, zlata a (jiných) darů, i nalezl milost před obličejem jejich. [61] I shlukli se proti němu muži jedovatí z Israele, muži nepraví, žalujíce na něho; ale král jich nedbal. [62] Ano rozkázal svléci Jonatu z roucha jeho a obléci jej v šarlat. Když se tak stalo, posadil ho král vedle sebe [63] a řekl knížatům svým: „Vyjděte s ním do prostřed města a ohlaste, ať žádný nežaluje na něho žádnou věc a nikdo ať ho v ničem neobtěžuje!“ [64] Když viděli žalobníci slávu jeho, kterou oni rozhlašovali a jej oděného šarlatem, utekli všichni. [65] I zvelebil jej král, zapsal ho mezi první přátele a učinil ho vévodou a místním vladařem. [66] Jonatas pak vrátil se do Jerusalema s pokojem a s veselím.

[67] Léta stého šedesátého pátého přišel Demetrius, syn Demetriův, z Krety do země svých otců. [68] Král Alexander uslyšev to, zarmoutil se velmi a vrátil se do Antiochie.

[69] Demetrius král ustanovil vůdcem Apollonia, který spravoval Célesyrii; (ten) sebrav veliké vojsko přiblížil se k Jamnii a vzkázal Jonatovi, nejvyššímu knězi [70] toto: „Ty sám jediný odpíráš nám; a jsem na posměch a na potupu, že ty proti nám moc provozuješ na horách. [71] Nyní tedy, doufáš-li v sílu svou, sestup k nám na rovinu a měřme se tu vespolek; neboť na mé straně jest moc válečná. [72] Otaž se a zvěz, kdo jsem já a ostatní, kteří jsou mi na pomoc, kteří také praví, že nemůže obstáti noha vaše před tváří naší, neboť dvakráte byli na útěk obráceni otcové tvoji v zemi své; [73] a nyní kterak budeš moci snésti jízdu a vojsko tak veliké na rovině, kde není kamene ani úskalí ani útočiště?“

[74] Když uslyšel Jonatas řeči Apolloniovy, pohnut byl v mysli; i vybral deset tisíc mužů a vytáhl z Jerusalema; Šimon, bratr jeho připojil se k němu, aby mu pomáhal; [75] položili se s vojskem u Joppe; zabránili mu však vstoupiti do města; — byla tam totiž posádka Apolloniova — i dobýval ho. [76] Tu měšťané přestrašeni jsouce otevřeli mu, i opanoval Jonatas Joppe.

[77] Uslyšev to Apollonius pojal tři tisíce jezdců a množství pěchoty.

V. [61]. Jako kdysi Alcim 7, 25.

V. [63]. Srv. Gn 41, 43; Est 6, 11.

V. [65]. „vévodou“, vojenským velitelem („stratégos“) — „místním vladařem“ v Judsku.

V. [67]. R. *165* letopočtu seleukovského byl r. *148/7* př. Kr. — Tři roky po sňatku s Kleopatrou (v. 57). — Syn Demetria I. (Sotera) byl Demetrius II. Nikator. Justin (35, 2) vypravuje, že Demetrius I. na počátku války s Alexandrem poslal své dva syny k příteli do Karie (Knidu), aby ušetřeni byli litice válečné a případně aby pomstili otcovu smrt. Starší z nich Demetrius, dospěv a uslyšev o rozmařilosti Alexandrově s pomocí Kreťanů napadl Alexandra.

V. [68]. Alexander, který byl zůstal v Ptolemaidě a tam se oddával životu haremovému, nestaraje se o říši, byl „zarmoucen“, když mu bylo vrátit se do Antiochie, zanechati hýřivého života a věnovati se vážným starostem.

V. [69]. K Célesyrii patřila tehdy také Fénicie a Palestina. Královský správce této provincie odpadl od Alexandra a přidal se hned k Demetriovi II. Byl to snad spoluchovanec a přítel Demetria I, drženého jakožto rukojmí v Římě, otce nynějšího nápadníka trůnu Demetria II. (Polybius 31, 19, 6; 21, 2.) — Jamnia jmenována již 4, 15. Ježto byla v území Filišťanů, možno se domnívati, že také již Filišťané přidali se k Demetriovi II. (Knabenbauer.)

V. [72]. „dvakráte“ = ne jednou, vícekráte.

V. [75]. Jonatan chtěl míti proti Apolloniovi základnu, na níž by měl proti Filišťanům krytá záda. V Joppe sídlili Filišťané.

[78] A táhl k Azotu jakoby chtěl projíti (jen), ale současně (také) vytrhl na rovinu, protože měl množství jezdců a v ty skládal naději. I hnal se po něm Jonatas k Azotu a svedli bitvu. [79] Apollonius byl zanechal tisíc jezdců v záloze tajně za nimi; — [80] ale Jonatas zvěděl, že jsou zálohy za ním — (ti) obešli vojsko jeho a stříleli šípy na lid od jitra až do večera. [81] Lid však stál, jak byl rozkázal Jonatas, kdežto koně jejich umdlévali. [82] Tu vyvedl Šimon své vojsko a svedl bitvu s pěchotou — jezdci byli unaveni — i byli od něho poraženi a utekli. [83] A kteří se rozprchli po rovině, utekše do Azotu vešli do chrámu Dagona, modly jejich, aby se tu zachovali. [84] Ale Jonatas zapáliv Azot a okolní osady nabral si z nich kořisti; také chrám Dagonův a všecky, kteří utekli do něho, spálil ohněm. [85] Těch, kteří padli mečem s těmi, kteří byli spáleni bylo okolo osmi tisíců mužů. [86] Odtud hnul se Jonatas s vojskem a položil se s ním u Askalonu; i vyšli z města jemu vstříc s velikou slávou. [87] Poté vrátil se Jonatas se svými do Jerusalema; kořisti měli množství.

[88] Když uslyšel Alexander král o těch věcech, oslavil ještě více Jonatu. [89] Poslal mu zlatou záponu, jak bývá obyčejem dávati příbuzným královým. A dal jemu Akkaron i všecko území jeho ve vlastnictví.

Hlava 11. — [1] Král pak egyptský sebral vojska jako jest písku na břehu mořském; také množství lodí; snažil se totiž, aby lstivě zmocnil se království Alexandrova a připojil je ke království svému. [2] Vytáhl tedy do Syrie se slovy pokojnými; i otvírali mu města a vítali ho, byltě král Alexander přikázal, aby ho vítali, protože byl jeho tchán. [3] Ptolemeus pak vcházeje do měst nechával posádku v každém městě.

[4] Když se přiblížil k Azotu, ukázali mu vypálený chrám Dagonův, Azot i s okolím pobořený, povržená těla a hromady zabitých v boji, kterých byli nadělali vedle cesty. [5] Vypravovali, že ty věci učinil Jonatas, aby uvedli jej v nenávist; král však mlčel.

[6] Jonatas vypravil se králi vstříc do Joppe se slávou; pozdravili se vespolek a spali tam. [7] A doprovodiv Jonatas krále až k řece, která slove Eleuterus, vrátil se do Jerusalema.

[8] Král Ptolemeus opanoval města až do Seleucie přímořské a zabýval se zlými úmysly proti Alexandrovi. [9] Poslal posly k Demetriovi se vzkazem: „Pojď a učiníme spolu smlouvu; dám tobě svou dceru, kterou má Alexander a kralovati budeš v království otce svého. [10] Jest

---

V. 78. „jakoby chtěl projíti" Azotem a vyhnouti se Jonatanovi.

V. 82 n. Šimon přibyl v rozhodnou chvíli se svými zálohami na pomoc a dovršil vítězství. — „po rovině se rozprchli" jezdci (řec.), kdežto pěchota hledala spásu v Azotě. — „modly jejich" — Azoťanů. Srv. 1 Sam 5, 2.

V. 89. Srv. níže 11, 58; 14, 44. — „příbuzným" čestným (3, 32).

Hl 11. — V. 1. „egyptský král" Ptolemeus VI. Filometor, Alexandrův tchán vytáhl, aby na oko pomáhal Alexandrovi, ve skutečnosti však, aby rozmnožil svou moc. Ve městech zanechával posádky zdánlivě proto, aby se mohla chrániti proti Apolloniovi (Demetriovi), ve skutečnosti však činil tak proto, aby zajistil držení jejich sám sobě!

V. 5. „mlčel" diplomaticky; chváliti Jonatana nemohl, aby si neodrazil Azoťanů; kárati ho nechtěl, ježto byl přívrženec Alexandrův, v jehož prospěch Ptolemeus zdánlivě bojoval.

V. 6 n. Eleuterus = nejspíše dnešní Nahr el-Kebír, řeka vlévající se nad Tripolí do moře. — Doprovodil tedy Jonatan egyptského krále až na hranice Syrie.

V. 8. Seleucie sluje „přímořská", aby se lišila od jiných stejnojmenných měst. Slula také Seleucia Pieria a ležela nedaleko ústí Orontu.

mi totiž líto, že jsem jemu dal svou dceru, neboť mi ukládal o život". [11] Pomlouval ho, protože byl žádostiv království jeho. [12] I vzav jemu svou dceru dal ji Demetriovi; odtrhl se od Alexandra; nepřátelství jeho bylo zřejmo. [13] A všed Ptolemeus do Antiochie vstavil si na hlavu dvě koruny: egyptskou a asijskou.

[14] Král Alexander byl těch časů v Cilicii; byliť odpadli od něho obyvatelé těch míst. [15] Alexander uslyšev to táhl proti němu do boje; tu vyvedl král Ptolemeus vojsko, potkal se s ním s velikou mocí a zahnal ho. [16] Alexander utekl do Arabie, aby tam došel ochrany, i nabyl král Ptolemeus vrchu. [17] Zabdiel Arab sťav Alexandrovi hlavu poslal ji Ptolemeovi. [18] Třetí den (na to) umřel (také) král Ptolemeus, posádky pak v pevnostech (od něho zanechané) byly vyhubeny od obyvatelstva (řečených) pevností.

3. Činy Jonatanovy za panování Demetria II. (Nikatora) (11, 19—53).

Demetrius II., povolal k sobě Jonatana, který obléhal jerusalemskou tvrz (11, 19—22). Když Jonatan přišel s dary, Demetrius ho blahovolně přijal a udělil mu žádané výsady (11, 23—37). Demetrius jsa v úzkých jest ochoten vykliditi jerusalemskou tvrz, ano činí i další sliby, žádá však Jonatana za ozbrojenou pomoc (11, 38—43). Jonatan posílá králi 3000 mužů, kteří mu zachraňují život (11, 44—51). Nevděčný král utiskuje Jonatana dále (11, 52 n).

[19] I počal kralovati Demetrius léta stého šedesátého sedmého.

[20] V ty dny shromáždil Jonatas Judovce, aby dobývali hradu jerusalemského; nadělali proti němu dobývacích strojů mnoho. [21] Tu odešli někteří, kteří měli v nenávisti svůj národ, muži nešlechetní ke králi Demetriovi a oznámili mu, že Jonatas obléhá hrad. [22] Ten uslyšev o tom, rozhněval se a hned přišel do Ptolemaidy a napsal Jonatanovi, aby neoblehal (dále) hradu, ale ať se rychle vypraví k němu na rozmluvu. [23] Jonatas uslyšev (to) kázal oblehati (dále) a vybrav průvodce ze starších israelských a z kněží vydal se v nebezpečí. [24] Nabrav zlata, stříbra, rouch a jiných darů mnoho jel ke králi do Ptolemaidy a nalezl milost před obličejem jeho. [25] Sočili sice na něj někteří nešlechetníci z národa jeho, [26] ale král zachoval se k němu tak, jako předchůdci jeho, i povýšil ho přede všemi přáteli svými; [27] potvrdiv

---

V. [13]. Ze Seleucie (v. 8) nebylo do Antiochie, hlavního města Syrie, daleko. — „asijskou" = célesyrskou. Ptolemeus dohodl se s Demetriem v ten rozum, že si sám podrží Célesyrii (s Fénicií a s Palestinou), kdežto ostatek říše Syrské připadne Demetriovi. (Diodor.) Možno, že se dal korunovati skutečně v Antiochii za krále celé říše Syrské, že však se poté „velkodušně" kromě Célesyrie ostatku ve prospěch Demetriův vzdal. Učinil tak asi ze strachu, že by Římané nedovolili, aby Egypt a Syrie splynula v jednu veleříši.

V. [14]. Ten odpad zosnovalo vojsko Demetriovo, které se tam (do Cilicie) bylo přeplavilo z Krety.

V. [19]. Demetrius II. počal panovati (pravdě podobně v březnu) *r. 145* př. Kr. — V Arabii mu vyrůstal sok — Antioch, syn Alexandrův, kterého byl otec prchaje do Arabie vzal s sebou. — Ptolemeus utržil si v bitvě více ran, na které zemřel brzy (Josefus Flavius, Livius).

V. [20]. O hradu jerusalemském viz výše 1, 36; 3, 45; 4, 41; 6, 18; 9, 53; 10, 32. Jonatan využil vhodné příležitosti: Ptolemeus i Demetrius byli válečně zaměstnáni s Alexandrem.

V. [26]. „předchůdci jeho" Alexander a Ptolemeus; 10, 60 n.

V. [27]. „prvním z přátel" = jedním z prvních přátel. — Ostatně viz výše 10, 20. 62, 65. 89.

mu velekněžskou důstojnost a všelijaké jiné hodnosti, jež prve měl, učinil jej prvním z přátel.

[28] Jonatas požádal krále, aby svobodné učinil Judsko a tři kraje od území samařského (oddělené) a slíbil mu tři sta hřiven. [29] Král svolil a napsal Jonatovi listinu o všech těch věcech tohoto znění: [30] „Král Demetrius (vzkazuje) Jonatovi bratru i národu židovskému pozdrav. [31] Opis listu, který jsme napsali Lastenovi, otci svému, o vás, posíláme vám, abyste (o něm) věděli: [32] Král Demetrius otci Lastenovi pozdrav! [33] Národu židovskému, přátelům našim, kteří zachovávají povinnosti své k nám, usoudili jsme dobrodiní prokázati za oddanost jejich k nám. [34] Proto přidělujeme jim všecko území Judska jakož i tři kraje, (Aféremu,) Lydu a Ramatu, které přivtěleny jsou k Judsku od Samařska, i všecky končiny jejich. Všem, kteří obětují v Jerusalemě (promíjíme) ty poplatky, které vybíral od nich prve král každý rok z úrody země i z ovoce. [35] Také ostatní poplatky, které náležely nám jménem desátků a daní, od tohoto času odpouštíme jim; také solné doly a koruny, kteréž nám byly přinášeny, [36] všecko jim odpouštíme; a nic z toho nebude zrušeno od nynějška až na věčné časy. [37] Protož nyní snažte se učiniti opis toho, a (ten) ať jest odevzdán Jonatovi a položen na svaté hoře na význačném místě.“

[38] Demetrius král vida, že jest pokojná vůči němu jeho země a že mu nic neodpírá, rozpustil všecko své vojsko, každého do svého domova, kromě cizího vojska, které byl sebral s ostrovů pohanů; (proto) všecka vojska otců jeho pojala zášť proti němu.

[39] Tryfon pak byl jeden z těch, kteří byli prve na straně Alexan-

---

V. [28]. O těch třech krajích viz výše 10, 30. a níže 11, 34. — Tu svobodu byl již slíbil Demetrius I., otec nynějšího krále (10, 29).

V. [30]. „bratru“ jako 10, 18.

V. [31]. Jos. Flavius vypravuje (Starož. XIII, 4, 3), že Lastenes (z Kréty) přivedl mnoho najatého vojska Demetriovi II., když se plavil z Kréty do Cilicie, aby se ujal královské vlády (10, 67). Snadno se dovtípiti, že Demetrius pokládal Lastena za svého dobrodince, za nejlepšího rádce a pomocníka, že ho proto nazýval „otcem“ svým a že ho učinil guvernérem v Célesyrii, ne-li dokonce správcem celé říše. Byl li tím či oním, vysvětlíme si, proč posílá Demetrius královský výnos týkající se Židů Lastenovi — byltě jejich nadřízeným úředníkem, který měl provésti královskou vůli.

V. [32]. První město, ve Vulg vynechané, sluje v řec. Afairema, t. j. Efraim, Efron, jmenovaný 2 Par 13, 19; 2 Sam 13, 23. Viz Jos 18, 23 (et-Taijibe). — Lydda = dnešní Lud 1 Par 8, 12; Esdr 2, 33; Neh 11, 35. — Ramata (Ramadem, Ramathaim). Viz Jos 18, 25; 1 Král 1, 1.

V. [34]. srv. s 10, 30. — „všem, kteří obětují v Jerusalemě“, ne tedy Samařanům, kteří obětují na hoře Garizim (Gutberlet).

V. [35]. Srv. 10, 29. — „solné doly“ = poplatky z používání jich.

V. [37]. ukládá Lastenovi a jeho úředníkům (kanceláři), aby list královský jemu svědčící dal opsati a ten opis poslal Jonatanovi. Vedle toho však posílá sám král opis řečeného listu Jonatanovi — zvláštní to důkaz královské přízně.

V. [39n]. Diodotus, příjmím Tryfon (Břichopásek), rádce Demetriuv zpozoroval, že jeho pán a král jest velmi neoblíben pro své všelijaké nectnosti (Livius, Justin); i zosnoval si plán, který měl vynésti na trůn jej samého. Po Alexandrovi zbyl chlapec, Antioch, chovaný v Arabii u knížete, který tu sluje zkomoleně Emalchuel (Diodor ho nazývá Jamblichos, Jos. Flavius: Malchos). Toho chlapce chtěl dostati jakožto bývalý oddaný sluha jeho otce do své moci, aby mu zjednal královskou korunu; za jeho nezletilosti chtěl jakožto správce říše a poručník králův vlásti; z toho úřadu mohl by se snadno později vyšvihnouti na trůn královský sám! Arabský emir prohlédl asi záměry Tryfonovy a zdráhal se vydati mu Antiocha. Proto bylo Tryfonovi dlouho přemlouvati ho („zůstal tam dlouho“).

drově; ten vida, že všecko vojsko repce proti Demetriovi, odebral se k Emalchuelovi, Arabovi, který vychovával Antiocha, syna Alexandrova, [40] a naléhal na něho, aby mu ho vydal, aby se stal králem místo svého otce; oznámil mu také, co učinil Demetrius a že vojska jeho mají jej v nenávisti. Zůstal tam dlouho.

[41] Tu poslal Jonatas ke králi Demetriovi, aby odvolal posádku s jerusalemského hradu a z (ostatních) pevností, neboť ustavičně přepadali Israele. [42] Demetrius vzkázal Jonatovi toto: „Nejen to učiním tobě a národu tvému, ale slavně zvelebím tebe i národ tvůj, jak se naskytne příležitost. [43] Protož nyní dobře učiníš, pošleš-li mi muže na pomoc, neboť odpadlo ode mne všecko vojsko mé.“ [44] Poslal mu tedy Jonatas tři tisíce udatných mužů do Antiochie; když přišli ke králi, byl potěšen král z příchodu jejich.

[45] Tu shluklo se z měšťanů sto dvacet tisíc mužů a chtěli krále zabíti. [46] Král utekl do paláce; obyvatelé města však osadili ulice a počali útok. [47] Tu povolal král Židy na pomoc; (ti) shromáždili se všichni u něho; poté rozptýlili se všichni po městě [48] a pobili v ten den sto tisíc lidí; zapálili také město a nabrali mnoho kořisti toho dne; tak vysvobodili krále. [49] Vidouce pak měšťané, že vládnou Židé ve městě jak chtějí, zemdleli ve své odvaze a volali prosebně ke králi: [50] „Podej nám pravici, a nechť přestanou Židé bojovati proti nám a proti městu!“ [51] I odhodili svou zbraň a učinili mír. Tu oslaveni byli Židé před obličejem krále a před obličejem všech obyvatelů království jeho; na slovo vzati byli v říši. Navrátili se pak do Jerusalema majíce kořistí mnoho.

[52] Když seděl (pevně) Demetrius král na trůně království svého, a když země byla pokojná před ním, [53] zvrátil všecko, cokoliv byl slíbil a zanevřel na Jonatu; neodměnil se jemu podle dobrodiní, která mu byl prokázal, ale sužoval ho náramně.

4. Činy Jonatanovy za panování Antiocha VI. (Dionysa) (11, 54—12, 52).

Mladistvý král Antioch VI. váží si Jonatana a Šimona (11, 54—59). Jonatan obléhá Gazu a nutí ji k míru (11, 60—62). Čelí vojsku Demetriovu (11, 63 n). Šimon, bratr jeho dobývá Betsury (11, 65 n). Další vítězné boje Jonatanovy proti Demetriovi (11, 67—74). Jonatan obnovuje přátelské smlouvy s Římany (12, 1—4), se Sparťany, (12, 5—18), jejichžto král Arias I. byl poslal list veleknězi Oniášovi (12, 19—23). Jonatan bojuje dále se zdarem proti Demetriovi (12, 24—30) jakož i proti Arabům (12, 31 n). Šimon, bratr jeho dobývá Joppe (12, 33 n). Jonatan opevňuje Judsko (12, 35—38). Tryfon úskočně jedná s Jonatanem (12, 39—45) a zajímá ho (12, 46—48). Židé oplakávají ho, jako by byl již mrtev (12, 49—52).

[54] Poté však navrátil se Tryfon a s ním Antioch, mladičký chlapec, a prohlásil se králem vstaviv na sebe korunu. [55] Všecka vojska, která byl rozpustil Demetrius, shromáždila se k němu a bojovala proti onomu;

V. [41]. Násilím nebylo možno hradu se zmocniti (v. 23). — Jonatan využitkoval tíseň, ve které se král octl a král povolil, ježto potřeboval na výsost židovské pomoci.

V. [43]. „odpadlo“ = vzbouřilo se proti králi staré domácí vojsko (veteráni), protože je král propustil ze služby (v. 38).

V. [47]. Židé, dobře vyzbrojení a ve válečnictví vyškolení, prodrali se zástupem shluklým, špatně a málo vyzbrojeným (v. 51) k paláci, ke hradu královskému; odtud podnikli útok proti shluklému davu a rozprášili jej po městě; pronásledujíce ho rozptýlili se ovšem i sami po ulicích města; celé město tak opanovali.

V. [53]. „sužoval ho náramně“ hroze mu válkou, nebudou-li Židé platit všecky daně, které byli dosud jeho předchůdcům platili. (Josef Flav. XIII., 5, 3). —

Demetrius obrátiv se zády utekl. [56] Tryfon pak zmocnil se slonů a opanoval Antiochii.

[57] Mladistvý Antioch psal Jonatovi toto: „Potvrzuji tebe v (nejvyšším) kněžství, ustanovuji tebe nad čtyřmi kraji a patřiti budeš k přátelům královským." [58] Poslal mu také nádoby k službě (stolní), dal mu právo píti ze zlaté číše, býti v šarlatě a míti zlatou záponu; [59] Šimona pak, bratra jeho ustanovil vévodou od pomezí tyrského až ke hranicím egyptským.

[60] Jonatas pak vyšed procházel města za řekou, i shromáždilo se k němu všecko vojsko syrské, aby mu pomáhalo. Když přišel k Askalonu, vyšli mu slavně vstříc z města. [61] Odtud táhl ke Gaze; obyvatelé Gazy se zavřeli; i oblehl je a spáliv okolí města zloupil je. [62] Tu prosili obyvatelé Gazy Jonatu i podal jim pravici; vzav syny jejich v zástavu poslal je do Jerusalema; a prošel zemi až k Damašku.

[63] Když pak uslyšel Jonatas, že přitáhli vůdcové Demetriovi do Kades, které jest v Galilei, s četným vojskem, chtějíce odstrčiti ho od vlivu na řízení říše, [64] vytáhl proti nim, Šimona však, bratra svého, zanechal v zemi.

[65] Šimon položil se u Betsury a dobýval jí po mnoho dní obklíčiv ji. [66] Když ho žádali, aby přijal (jejich) pravici, podal jim ji, ale vyhnav je odtud zabral město a osadil je posádkou.

[67] Jonatas a vojsko jeho položili se u vody Genesar a přede dnem vyrazili na rovinu Asor. [68] A aj, vojska cizozemců táhla proti nim na rovině; — na horách položili mu zálohy — on táhl proti nim. [69] Tu zálohy vyskočivše z míst svých daly se do boje. [70] I utekli, kteří byli na straně Jonatově všichni; žádný nezůstal z nich kromě Matatiáše, syna Absalomova, a Judy, syna Kalfova, důstojníka. [71] Tu roztrhl Jonatas roucha svá, nasypal si země na hlavu a modlil se. [72] A počav zase bojovati proti nim obrátil je na útěk, ačkoliv odporovali. [73] Vidouce to jeho stoupenci, kteří utíkali, vrátili se k němu a honili s ním

---

Číslice, uvedené ve v. 45 a 48. podány jsou podle lidového odhadu a podání, které „stotisíci" naznačuje vůbec „veliké množství" (Knabenbauer).

V. [54]. Konečně podařilo se Tryfonovi dostati Antiocha, syna Alexandrova od arabského emira (výše v. 39n).

V. [56]. O slonech, používaných ve válce srv. výše 6, 30.

V. [57]n. O „čtyřech krajích" srv. výše v. 28. 34. — O „šarlatě" viz 10, 20; o „zlaté sponě" 10, 89.

V. [59]. „vévodou" = strategem. — Místo „pomezí" řec. lépe: „schodiště". — „Schodiště Tyřanů" = mys, zvaný dnes Rás en-Nakúra, sto honů nad Ptolemaidou. (Jos. Flav.)

V. [60] n. Jonatan táhne za „řeku" Jordan, sbírá tam roztroušené vojsko syrské, jež byl Demetrius II. propustil a s pomocí tohoto vojska vrátiv se do Předjordání napadá Filišťany, kteří byli kdysi na straně Demetria (10, 75. 78). — Účelem cesty Jonatanovy bylo vykořeniti odpůrce nového krále Antiocha VI. (Dionysa).

V. [63] n. „Kades" viz Jos 20, 7; 21, 32; Sdc 4, 6. — „odstrčiti ho", aby nepracoval a nebojoval pro Antiocha VI.

V. [65]. V Betsuře (6, 50; 9, 52) byli podle všeho stoupenci Demetria II.

V. [67]. vypravuje dále, kde byl přestal v. 64. — „Genesar" etské jezero. — Asor viz Jos 11, 10; 12, 19; 19, 36; Sdc 4, 2.

V. [70]. Ježto řec. zdůrazňuje, že oba byli důstojníky, možno se dohadovati, že také čety, oběma podřízené vytrvaly.

V. [73]. „Vidouce to" — že Jonatan s vytrvavšími počíná nový boj a že se mu daří... Teprve pak, když utíkající nebo kolísající se Židé dali se do nového boje, podařilo se jim nepřítele (stoupence Demetriovy) zahnati, t. j. přinutiti k ústupu do tábora; tábor sám však napadnouti se neodvážili. Z 12, 24n možno se dohadovati, že přívrženci Demetriovi nebyli touto bitvou venkoncem vyhlazeni.

všecky až do Kades, do ležení jejich; a položili se táborem až tam. [74] V ten den padly z cizozemců tři tisíce mužů. Jonatas pak vrátil se do Jerusalema.

Hlava 12. — [1] Jonatas tedy vida, že čas mu přeje, vybral muže a poslal je do Říma, aby utvrdili a obnovili s nimi přátelství; [2] také Sparťanům a do jiných míst rozeslal listy téhož obsahu. [3] I odešli do Říma a všedše do rady řekli: „Jonatas, nejvyšší kněz a národ židovský nás poslali, bychom obnovili přátelství a spojenectví podle předešlého (ujednání).“ [4] Tehdy jim dali listy, (svědčící) příslušným úřadům míst, aby je doprovodili v pokoji do Judska.

[5] List, který napsal Jonatas Sparťanům zněl takto:

[6] Jonatas velekněz, starší lidu, kněží a ostatní národ židovský (posílá) Sparťanům, bratřím svým pozdrav. [7] Již prve Ariáš, který panoval u vás, poslal Oniášovi, nejvyššímu knězi list, že jste bratři naši, jak praví níže připojený opis [8] Oniáš přijal posla s poctou, a přijal list, který oznamoval spojenectví a přátelství. [9] My, ačkoli nic z toho nepotřebujeme, ježto máme na potěšení svaté knihy, — a ty jsou v našich rukou — [10] přece jsme se pokusili poslati k vám (poselství), které by obnovilo bratrství a přátelství, abychom se snad neodcizili vám; neboť drahně času minulo od té doby, co jste k nám poslali. [11] My tedy každého času bez přestání ve dny sváteční i v jiné příslušné (dny) pamatujeme na vás při obětech, které podáváme a při modlitbách, které konáme, jak se sluší a patří pamatovati na bratry. [12] Tedy radujeme se z vaší slávy. [13] Nás však sevřelo se všech stran mnoho soužení jakož i mnoho válek, ježto bojovali proti nám králové, kteří jsou vůkol nás. [14] Nechtěli jsme však býti na obtíž vám ani jiným spojencům a přátelům našim v těch válkách. [15] Měli jsme totiž pomoc s nebe, i byli jsme vysvobozeni, kdežto nepřátelé naši byli pokořeni. [16] Proto vyvolili jsme Numenia, syna Antiochova a Antipatra, syna Jasonova, a poslali jsme je k Římanům, aby obnovili s nimi předešlé přátelství a spojenectví [17] Poručili jsme jim také, aby i k vám se vypravili a pozdravili vás a dodali vám list náš o obnově našeho bratrství. [18] Nyní tedy dobře učiníte, dáte-li nám odpověď na to.

[19] List, který poslal Oniášovi, zněl takto:

Hl 12. — V. [1]. „čas Jonatanovi přál“, ježto sláva Machabejských zjednala ochotu jiných národů vejíti s vítěznými bojovníky ve smlouvy. — „poslové“ jsou jménem uvedeni níže ve v. 16. — S Římany ve smlouvu byl již vešel Juda (8, 1—32); tu smlouvu bylo na čase obnovit a upevnit.

V. [4]. Římané dali poslům židovským jakési pasy, doporučující je všem úřadům římským, aby se postarali o bezpečnost poselstva na zpáteční cestě z Říma do Judska. (Jakýsi „glejt“.)

V. [7n]. Řeč tu může býti toliko o veleknězi Oniášovi I., synu Jadduově, který zasedal na stolci veleknězském *323—300* př. Kr. (za Ptolemea Lagi a Seleuka Nikatora) a se kterým současně vládl ve Spartě Arios (Areios) I. od r. *309—265* př. Kr. — „níže připojený opis“ ve v. 20—23. — Posla, kterého Ariáš k Oniášovi poslal, Jos. Flavius jmenuje Demoteles (13, 5, 8). (Podle letopočtové soustavy Šandovy Oniáš I. vládl od r. *350.* do r. *315*. Podle toho bylo by třeba opraviti léta panování Ariášova.)

V. [9n]. Židé nepotřebují zjednávati si vojenskou pomoc u jiných národů, ježto mají Písma svatá, která jim slibují pomoc Boží! Viz níže v. 15. — „drahně času minulo“ od dob krále Ariáše I. a velekněze Oniáše I.

V. [16]. Možno, že Jason je týž, který byl jmenován výše 8, 17.

V. [19n]. Také Pergamští tvrdí, že již za dob Abrahamových byli jejich předkové přáteli Židů, jak bylo také zapsáno ve veřejných listinách (Starož. XIV, 10).

[20] Ariáš, král Sparťanů Oniášovi veleknězi (posílá) pozdrav! [21] Nalezeno bylo v (jednom) spise o Sparťanech a o Židech, že jsou bratři a že jsou z pokolení Abrahamova. [22] Nyní tedy, když o tom víme, dobře učiníte, napíšete-li nám, jak dobře se máte; [23] i my budeme vám zase psáti. Dobytek náš a jmění naše jest vaše a vaše naše. Poroučíme tedy, aby vám to bylo oznámeno.

[24] Když uslyšel Jonatas, že se vrátili vůdcové Demetriovi s vojskem mnohem větším nežli prve, aby bojovali proti němu, [25] vytáhl z Jerusalema a táhl jim vstříc do krajiny Ematské; nechtěl jim totiž dáti chvíle, aby mohli vtrhnouti do země jeho. [26] Poslal pak vyzvědače do ležení jejich; ti vrátivše se oznámili, že míní přepadnouti je v noci. [27] Když tedy zapadlo slunce, rozkázal Jonatas svým bdíti a ve zbroji býti pohotově k boji přes celou noc; postavil také hlídky kolem ležení. [28] Proto nepřátelé uslyševše, že hotov jest Jonatas se svými k bitvě, báli se a strachovali se ve své duši, i zapálili ohně v ležení svém. [29] Jonatas však a ti, kteří s ním byli, nezpozorovali toho až ráno: viděli totiž světla hořeti. [30] Tehdy hnal se po nich Jonatas, ale nedostihl jich, ježto se byli přeplavili přes řeku Eleuterus.

[31] Poté obrátil se Jonatas na Araby, kteří slují Zabaďané, porazil je a vzal jim kořist. [32] A sebrav se přitáhl do Damašku a prochodil všecku tu zemi.

[33] Také Šimon vytáhnuv přišel až k Askalonu a k blízkým pevnostem; uchýliv se pak k Joppe dobyl ho; [34] — byltě slyšel, že chtějí hrad vydati stoupencům Demetriovým; — a usadil tam strážné, aby je hlídali.

[35] Když pak se Jonatas navrátil, svolal starší lidu a radil se s nimi, (jak) vystavěti pevnosti v Judsku, [36] vystavěti zdi v Jerusalemě a vyhnati velmi vysokou přehradu mezi hradem a městem, aby odloučil jej od města, aby byl sám o sobě, aby (jeho posádka) nemohla ani

---

V. 23. Ariáš žádá na svůj list odpověď a slibuje, že bude zase psáti, až ji dostane. Častější dopisování udržuje přátelství. — „Dobytek náš..." jest formulka přátelství jako dnešní výrok, kterým vítá Arab přišedšího hosta: „Betí bétak" = Dům můj jest dům tvůj. (A pod.) — Ariáš „poručil" svému písaři, aby myšlenky výše v listě vyslovené „oznámil" listem Židům.

V. 24 n. navazuje na 11, 74. — Vůdcové vojska Demetriova, kteří byli nuceni v bitvě u Kadesu na rovině Asorské ustoupiti, vrátili se do Syrie pro posily a nyní s nimi táhnou zase do Palestiny. — Emath město na Orontu na severním úpatí Libanu. Srv. Nm 13, 21; 34, 8; 4 Král 14, 25; 25, 21. a jj.

V. 28 n. Dodej s řec. na konec: „a ustoupili". — Nepřítel dal rozdělati v ležení svém ohně chtěje klamati Židy, kteří vidouce ohně budou se domnívati že jest nepřítel v táboře a nebudou tušiti, že se dal na ústup. Lest se skutečně povedla. — „nezpozorovali toho", že v temnotě noční ustoupili.

V. 30. „Tehdy" ráno, když byli zpozorovali, že nepřítel odtáhl. — Eleutheros-Nahr el-Kebir jmenován již 11, 7.

V. 31 n. „Zabadaioi" mohlo by zachováno býti v dnešním Zebedani, což znamená horu, rovinu a město v Syrii, na cestě z Damašku do Ba'albeku. — „procházel všecku tu zemi" v pokoji, ježto nebylo tam již stoupenců Demetriových.

V. 33 n. O Askalonu srv. 10, 68; 11, 60. — O Joppe viz výše 10, 75 — Byl tam jako v každé palestinské pevnosti „hrad" (tvrz, citadella). — Šimon jí dobyl prve (řec.) nežli se mohla vzdáti stoupencům Demetriovým. — Posádka židovská, kterou tam byl zajisté položil Jonatan (10, 75 n) byla nejspíše zase již vypuzena.

V. 35 n. „vystavěti" a opraviti. — Nebude-li moci posádka syrská na hradě kupovati spíži, bude hladem donucena odtáhnouti. Byl to nový pokus vypuditi Syry z jerusalemského hradu, když byly dva předchozí, vojenský (11, 20) i diplomatický (11, 41) selhaly.

kupovati ani prodávati. [37] Tedy sešli se, aby opevnili město; část zdí, která byla nad potokem na východ slunce, byla spadla; opravil také tu, která sluje Kafeteta. [38] Šimon pak vystavěl Adiadu v Sefele, ohradil ji a opatřil vraty a závorami.

[39] Tryfon toužil po tom, by mohl kralovati v Asii, vstaviti si na hlavu korunu a vztáhnouti ruku na krále Antiocha; [40] obával se však, že by snad nedopustil mu toho Jonatas, ale že by bojoval proti němu, i hledal ho jíti a zabíti. Vstav tedy přitáhl do Betsanu.

[41] Také Jonatas vytáhnuv proti němu se čtyřicíti tisíci mužů vybraných k bitvě přitáhl do Betsanu. [42] Tryfon tedy vida, že přišel s vojskem velikým, bál se vztáhnouti na něho ruku, [43] a přijal ho s uctivostí, doporučil ho všem přátelům svým, dal mu dary a přikázal svým vojskům, aby ho poslouchali jako jeho samého. [44] A řekl Jonatovi: „Proč jsi obtěžoval všecek lid (tento), když tě není váky mezi námi? [45] Proto nyní odešli je domů; sobě pak vyber málo mužů, kteří by tě provázeli a pojď se mnou do Ptolemaidy, i dám ji tobě s jinými pevnostmi, s vojskem a se všemi činovníky; pak se obrátím a odtáhnu; vždyť proto jsem přišel.“

[46] (Jonatas) tedy uvěřiv mu učinil jak (byl řekl: propustil vojsko a (to) přitáhlo do Judska. [47] Tři tisíce mužů však nechal při sobě; dva tisíce z nich poslal do Galilee, tisíc pak šel s ním. [48] Ale když vtáhl Jonatas do Ptolemaidy, zavřeli Ptolemaidští brány města, jali ho a všecky, kteří byli vtáhli s ním, pobili mečem.

[49] I poslal Tryfon vojsko a jízdu do země Galilejské a na velikou rovinu, aby pobili všecky stoupence Jonatovy. [50] Tu oni zvěděvše, že Jonatas je zajat a že zahynul se všemi, kteří s ním byli, povzbuzovali se vespolek a táhli hotovi jsouce k bitvě. [51] Když však ti, kteří je honili, viděli, že jim o život běží, vrátili se, [52] oni pak přišli všichni v pokoji do Judska. Oplakávali pak Jonatu a ty, kteří s ním byli, náramně; Israel kvílil pláčem velikým.

V. 37 n. „n a d p o t o k e m“ K é d r o n e m. — K a f e t e t h a je snad ona část zdi, která se sřítila (Knabenbauer). — Š e f e l a = pomořská rovina mezi Joppem na severu a Gazou na jihu (Jos 11, 16; 15, 33). — A d i d a byla asi tam, kde je dnes H a d í t e, 5 km východně L y d d y; srv. Esdr 2, 33; Neh 7, 37; 11, 34. Že mělo toto místo strategický význam vysvítá z toho, že i Vespasián, když táhl na Jerusalem, vystavěl na něm opevnění. (Jos. Flav. „O válce židovské“ 4, 9, 1.)

V. 39 n. O Tryfonovi viz výše 11, 39. 54 n. — „A s i e“ = Syrie. — „v z t á h n o u t i r u k u“ = zabíti.

V. 40. B e t s a n = S c y t h o p o l i s jmenováno již výše.

V. 41. J o n a t a n asi se domníval, že T r y f o n přichází, aby zase národ jeho porobil, jako syrští králové činívali; proti tomu pokusu postavil svých 40 000 mužů.

V. 43. Tryfon chytrácky zastřel záměr, který ho byl do Palestiny přivedl.

V. 45. Již Demetrius byl slíbil Židům Ptolemaidu (10, 39). Tryfon lže, že přišel proto, aby ji osobně Jonatanovi odevzdal! A Jonatan uvěřil!

V. 49. Tryfon poslal vojsko do Galilee, aby rozprášili ony 2.000 Jonatanových mužů (v. 47). — „n a v e l k o u r o v i n u“ Esdrelonskou.

V. 50. Pověst, že i Jonatan byl v Ptolemaidě zabit se svými stoupenci mohla ovšem snadno vzniknouti, ale nebyla pravdivá. J o n a t a n b y l v P t o l e m a i d ě t o l i k o v ě z n ě n. — „h o t o v i j s o u c e k b o j i“ ve sražených řadách (řec.).

V. 51. „o ž i v o t“, o bytí a nebytí šlo Židům, byli odhodláni buď padnouti nebo zvítěziti, tedy bojovati n e o h r o ž e n ě.

ČÁST ČTVRTÁ:

Činy Šimonovy (12, 53—16, 22).

1. Činy Šimonovy za vlády Antiocha VI. (Dionysa) (12, 53—13, 30).

Zatím co pohané Židům ukládali a Tryfon verboval vojsko (12, 53—13, 1), Šimon byl zvolen za vůdce (13, 2—9). Opevnil Jerusalem a Joppe (13, 10 n). Tryfonovi odevzdal mnoho peněz jakož i syny Jonatovy (13, 12—19). Tryfon nepořídiv pobil syny Jonatovy a odtáhl (13, 20—24). Šimon zařizuje rodu svému v Modinu hrobku, dává pochovati Jonatu (13, 25—30).

[53] Všichni národové, kteří byli vůkol nich, hledali je potříti, neboť si (v duchu) řekli: [54] „Nemají vůdce ani pomocníka; proto nyní bojujme proti nim a vyhlaďme z lidí památku jejich!“

Hlava 13. — [1] Šimon uslyšev, že sebral Tryfon veliké vojsko, aby vtrhl do Judska a potřel je, [2] a vida, že se lid třese a bojí, vypravil se do Jerusalema, shromáždil lid [3] a napomínaje jich řekl: „Vy víte, jak veliké věci činili jsme pro zákon a pro svatyni, já, bratři moji a dům otce mého, a jakých svízelů jsme zakusili. [4] Proto zhynuli všichni bratři moji, k vůli Israelovi, a zůstal jsem já sám. [5] Nyní však odstup to ode mne, abych šetřiti měl života svého v kterýkoli čas soužení; nejsemť lepší nežli bratři moji. [6] Pomstím tedy národ svůj, svatyni, jakož i dítky naše a ženy; neboť sebrali se všichni národové, aby nás ze zášti potřeli.“ [7] Duch všeho lidu, jak uslyšel tyto řeči, rozpálil se [8] a odpověděl hlasem velikým toto: „Ty jsi vůdcem naším místo Judy a Jonaty bratra tvého; [9] bojuj boj náš a všecko, cokoli řekneš nám, učiníme!“ [10] Tu sebrav všecky muže schopné boje pospíšil si, aby dokonal všecky zdi Jerusalema a ohradil jej vůkol. [11] Jonatu pak, syna Absalomova, a s ním dostatečné vojsko poslal do Joppe, a (ten) vyhnav tamní obyvatelstvo, zůstal tam sám.

[12] Tryfon hnul se od Ptolemaidy s vojskem velikým, aby vtrhl do Judska a Jonatu měl s sebou zajatého. [13] Šimon položil se (táborem) v Addus proti rovině. [14] Tryfon zvěděv, že Šimon nastoupil místo Jonaty bratra svého, a že se chce s ním utkati v boji, vzkázal mu po poslech: [15] „Pro peníze, které dluhuje Jonatas bratr tvůj do královské pokladny z úřadů, jež mu byly svěřeny, držíme ho v zajetí. [16] Nyní tedy pošli sto hřiven stříbra a dva syny jeho do zástavy, aby propuštěn jsa neodpadl od nás — a propustíme ho. [17] Šimon pochopil, že lstivě mluví s ním, přece však rozkázal dáti stříbro a chlapce, by neupadl do nepřátelství velikého u lidu israelského, který by řekl: [18] „Že neposlal jemu stříbra a chlapců, proto zahynul (Jonatas).“ [19] Poslal tedy chlapce a sto hřiven; ale on selhal a nepropustil Jonaty.

Hl 13. — V. 2. Šimon byl dosud na (rovině) Šefele (12, 38).

V. 3 n. Srv. 2, 17; 6, 43; 9, 18. 38. 42. — Šimon se také (mylně) domnívá, že Jonatan jest mrtev.

V. 10. Srv. 12, 36.

V. 11. Jonatan Absalomův rozmnožil tak posádku, kterou tam byl položil Šimon již prve 12, 33. — Město mělo pro Židy veliký strategický význam.

V. 13. Addus-Adiada. Viz 12, 38.

V. 15 n. O úřadech Jonatanových srv. 11, 57. — „propuštěn jsa“ Jonatan.

V. 19. „selhal“ tvrzením, že neslíbil Jonatana propustit.

[20] Poté táhl Tryfon do země, aby ji potřel; točili se cestou, která vede k Adoru; Šimon totiž a vojsko jeho byl jim ustavičně v boku kamkoli táhli. [21] Posádka pak hradu poslala k Tryfonovi posly, aby rychle přišel po poušti a poslal jim spíže. [22] I vypravil Tryfon všecku jízdu, aby přitáhl (k nim) tu noc; ale napadlo velmi mnoho sněhu; proto nepřišel (ale odtáhl) do Galaadu. [23] Když pak se přiblížil k Baskamě, zabil tam Jonatu i syny jeho. [24] Poté Tryfon obrátiv se odtáhl domů.

[25] Tu Šimon poslav pro kosti Jonaty bratry svého, vzal a pochoval je v Modinu, městě svých otců. [26] Všichni Israelité oplakávali ho pláčem velikým; kvílili nad ním mnoho dní. [27] Šimon pak dal zříditi nad hrobem otce svého a bratří svých vysokou stavbu, aby ji bylo (z daleka) viděti, z kamene hlazeného napřed i vzadu; [28] a postavil sedm jehlanů, jeden proti druhému, otci a mateři a čtyřem bratřím; [29] okolo nich postavil veliké sloupy a na sloupech zbroj na věčnou památku; a vedle zbroje vytesané lodi, které by viděti bylo ode všech plavících se po moři. [30] Takový jest hrob, který udělal v Modinu, až do tohoto dne.

2. Činy Šimonovy za panování Tryfona a Demetria II. (13, 31—14, 49).

Tryfon zabiv Antiocha zmocnil se vlády (13, 31 n). Šimon opevňuje svou zemi (13, 33). Demetrius poskytuje Židům svobodu (13, 34—40). Zdálo se, že jho pohanské jest odstraněno (13, 41 n). Šimon vyčišťuje Gazu (13, 43—48) a jerusalemskou tvrz (13, 49—52), opevňuje chrámovou horu (13, 53), syna svého Jana ustanovuje vůdcem (13, 54). I když byl Demetrius II. uvězněn, Šimonovi dařilo se zachovati národu bezpečnost a blahobyt (14, 1—15). Šimon obnovuje smlouvy s Římany a se Sparťany (14, 16—24a). Národ provolává Šimona vůdcem a veleknězem na věčné časy (14, 24b—49).

[31] Tryfon lstivě nakládal s králem — chlapcem Antiochem, až ho zabil. [32] I stal se králem místo něho, vstaviv sobě korunu Asie a natropil mnoho zla v zemi.

V. 20. „do země“ = do hor směrem k Jerusalemu. Ježto Šimon ustavičně Tryfona s boku (levého, severního) ohrožoval, nemohl Tryfon táhnouti přímou cestou na Jerusalem, ale zahnul na jih po rovině, aby pak dal se směrem východním k Hebronu a odtud teprve na sever k Jerusalemu. Také jiní vůdcové před ním blížívali se k Jerusalemu od „Edomska“ a dobývali Betsury, která jim na cestě od Hebronu k Jerusalemu stála v cestě. — Ador = Aduram 2 Par 11, 9. — dnešní ves Dura, 5 km západně Hebronu.

V. 21 n. Jerusalemská posádka nemohla si potravin opatřovati od té doby co ji Jonatan odřízl od světa obchodního. Srv. 12, 36. — „po poušti“ Judské; jízda měla nejspíše objeti hory trčící jihovýchodně Jerusalema, táhnouti až k Jerichu a odtud přikvačiti náhle a neočekávaně k Jerusalemu syrské posádce na pomoc. Sníh však ten plán zkazil. Tryfon se rozhodl, že se vrátí domů. Táhl s pěchotou nejspíše po Judské poušti k Jerichu, kde překročil známé brody Jordanu a tak se dostal do „Galaadu“.

V. 23. Baskama bývá ztotožňována s Tell-Bázúk severovýchodně jezera Genesaretského. — Místo „i syna jeho“ řecké znění praví, že „byl tam pohřben“ Jonatan.

V. 25. Modin jmenován 2, 1.

V. 28. „postavil“ na tu vysokou budovu (v. 27). — Sedmá pyramida měla býti postavena pro Šimona, který tím vyslovil přání, aby pohřben byl také v rodinné hrobce.

V. 29. Zbraně a lodi z kamene vytesané a na sloupech upevněné byly na památku vítězných bojů Machabejských, za kterých se zmocnili zbraní i lodí. (Srv. 10, 76; 12, 33; 14, 5.)

V. 30. Jako spisovatel inspirovaný 1 Mach svědčí, že hrobku řečenou za jeho dob bylo ještě viděti, tak píše i Jos. Flavius, ano i Euseb. Guerin se domnívá, že

[33] Šimon pak opravil pevnosti Judské země ohradiv je vysokými věžemi a velikými zdmi, branami a závorami; nakladl také potravin do pevností. [34] A vybrav Šimon muže poslal je ke králi Demetriovi, aby ulevil zemi, neboť vše, co Tryfon činil, bylo lupičství. [35] Na to poselství odpověděl mu král Demetrius listem tohoto znění:

[36] „Král Demetrius (posílá) Šimonovi, nejvyššímu knězi a příteli králů, jakož i starším a národu židovskému, pozdrav!

[37] Zlatou korunu a palmovou ratolest, kterou jste poslali, přijali jsme; hotovi jsme vejíti s vámi v dokonalý pokoj a napsati královským úředníkům, aby vám odpustili, co my odpouštíme. [38] Cokoliv totiž ustanovujeme, zůstane vám na vždy. Pevnosti, které jste vystavěli, buďtež vaše. [39] Odpouštíme (vám), co jste přehlédli a opomněli až do dneška, i korunu, kterou jste dlužni, a bylo-li co jiného v Jerusalemě zdaněno, již nebude zdaněno. [40] A jsou-li kteří z vás způsobilí, aby zapsáni byli mezi naše osobní strážce, nechť jsou zapsáni a budiž mezi námi pokoj!"

[41] (Tak) bylo léta stého sedmdesátého sňato jho pohanů s Israele.

[42] I počal národ israelský psáti v listinách a ve smlouvách „Léta prvního Šimona, nejvyššího kněze, velikého vojevůdce a vladaře židovského."

[43] V těch dnech Šimon položiv se u Gazy obklíčil ji vojsky, nadělal dobývacích nástrojů, postavil je proti městu a udeřiv na jednu věž dobyl jí. [44] Když pak vpadli ti, kteří byli v nástroji, do města, nastalo ve městě veliké pohnutí. [45] Obyvatelé města vystoupili se ženami a s dětmi

---

při svých vykopávkách v Chirbet el-Medije (r. 1872) nalezl také zbytky té hrobky.

V. 31 n. „zabil" = dal zabíti. Podle Livia prohlásili podplacení lékaři, že král trpí kaménky, že bude operován; při operaci ho zabili a lidu namluvili, že při ní zemřel. — Také Jos. Flavius, Diodor, Appian a Justin svědčí, že Tryfon dal zabíti Antiocha VI., tvrdí však, že se tak stalo teprve po výpravě Demetriově do Medie, o které se zmiňuje níže hl 14. — Patřil by tedy v. 31 n časově za tuto hlavu. Gutberlet se domnívá, že zmínka o smrti Jonatanově (v. 24) přiměla spisovatele k tomu, aby se hned zmínil také o smrti Antiochově. — Kugler však dokazuje, že Antioch VI. byl zabit pravděpodobně v únoru nebo březnu r. 142. př. Kr., kdežto Demetrius II. podnikl svou nešťastnou výpravu proti Partům teprve r. 141. př. Kr.; podle toho vypravuje 1 Mach i zde v časovém postupu. (Nevládl tedy Tryfon jménem Antiocha osm roků, nýbrž toliko tři roky! (asi od března 145 do února nebo do března r. 142. př. Kr.). — „Asie" = Syrie. — „natropil mnoho zla" válkami, jež vedl, aby svůj trůn si upevnil.

V. 34. Od Demetria byl se Jonatan odklonil, protože nedodržel slova (11, 52 n). Šimon za změněných poměrů mění ten politický směr. Mohl se totiž Šimon domnívati, že Demetrius v boji proti Tryfonovi nepohrdne židovskou pomocí a že si ji i vykoupí ústupky, jež budou Židé žádati. — Příklad „lupičství" Tryfonova viz 13, 15 nn.

V. 37. O zlaté koruně viz 10, 20. 29; 11, 35. — „ratolest" ze zlata. Srv. 2 Mach 14, 4.

V. 39. „co jste přehlédli a opomněli" znamená odpad Židů od Demetria II. a příklon jejich k soku jeho Antiochu VI. (Tryfonovi), jakož i všecky projevy nepřátelství Židů k Demetriovi II. — O zlaté koruně srv. 10, 29.

V. 41 n. „sňato jho" ještě však ne úplně! Viz níže 14, 38. — Rok *170* letopočtu seleukovského byl r. *143/2* př. Kr. — Zachované mince s daty: „Roku x vysvobození" (nebo svobody) Israelova (nebo Jerusalema nebo Sionu) sotva jsou peníze ražené od Šimona! Srv. níže 14, 27.

V. 43. Místo „Gazy" bývá všeobecně se zřetelem na 14, 7. 34; 15, 28; 16, 1. čítáno: „Gazeru", t. j. Geseru (4, 15; 7, 45; 9, 52). — „dobývací nástroj", o němž mluví níže v. 44. byla obrněná povozná věž (na kolách), kterou bylo lze posunouti až k samým hradbám.

na zeď v roztržených rouchách a volali hlasem velikým žádajíce od Šimona, aby jim podal pravici. [46] Řekli: „Neodplácuj nám podle zlých skutků našich, ale podle milosrdenství svého." [47] Šimon usmířiv se ne bojoval proti nim, ale vyhnal je z města a vyčistil domy, v nichž byly modly a teprve (pak) všel do něho s chválami a dobrořeče Pánu; [48] odstraniv z něho všelikou nečistotu usadil v něm muže, kteří by plnili zákon; a ohradiv je vystavěl si (v něm) bydliště.

[49] Těm, kteří byli v jerusalemském hradě, zabráněno bylo vycházeti a vcházeti do země, kupovati a prodávati; i lačněli velmi a mnozí z nich zhynuli hladem. [50] Tu volali k Šimonovi, aby směli vzíti ho za pravici; i podal jim (ji), ale vyhnav je odtud očistil hrad od poskvrn. [51] Vešli do něho dvacátého třetího dne druhého měsíce léta stého sedmdesátého prvního s chválou, s palmovými ratolestmi, s harfami, s cimbály, s loutnami, s chválami a s písněmi, neboť vyhlazen byl nepřítel veliký z Israele. [52] Ustanovil pak, aby každý rok slaveny byly ty dny s veselím.

[53] A ohradiv horu chrámovou vedle hradu bydlil tam sám i družina jeho.

[54] Vida pak Šimon Jana, syna svého, že jest muž silný k boji, ustanovil ho vůdcem nade všemi vojsky; a ten bydlil v Gazaře.

Hlava 14. — [1] Léta stého sedmdesátého druhého sebral král Demetrius své vojsko a táhl do Medie, aby si opatřil tamodtud posilu do boje proti Tryfonovi. [2] Tu Arsaces, král perský a médský uslyšev, že vtrhl Demetrius do jeho končin, poslal jednoho ze svých vojevůdců, aby ho živého jal [a přivedl k němu]. [3] (Ten) tedy vytáhl, porazil vojsko Demetriovo, a jav ho přivedl jej k Arsakovi, (který) jej uvěznil.

[4] Všecko Judsko mělo pokoj po všecky dny Šimona,
(který) vyhledával dobro národu svému;
líbila se jim moc jeho
a sláva jeho po všecky dny.

V. [48]. Macalister se domnívá, že při svých vykopávkách na Tell Džezeru nalezl zbytky hradu, který si tam byl Šimon dal vystavěti. — Viz k Jos 10, 33.

V. [49]. srv. s 12, 36; 13, 21 n.

V. [50] n. „od poskvrn" modlářství. — „druhého měsíce" — ijjaru, t. j. v květnu r. 142 př. Kr., 23./II. bylo by v pátek dne 16 května (Kugler). — O ratolestech palmových, znamení radosti viz 2 Mach 10, 7; Jan 12, 13. — Jak veliký význam měla tato událost, viz 1, 35—37; 3, 45; 4, 2. 41; 6, 18.

V. [52]. Srv. 4, 59; 7, 49. Vypuzení nepřítele z jerusalemského hradu byla vrcholná událost v dějinách vysvobození Židů od jha syrského. Přes to mizí výroční slavnost zde jmenovaná v dalších dějinách beze stopy.

V. [53]. Tu horu již ohradil Juda (4, 60), poté Jonatan (10, 11); Šimon ji opevnil potud, pokud hraničila s jerusalemským hradem, t. j. na jihu. — „tam" na hradě. — Viz níže 14, 7.

V. [54]. Srv. výše v. 43. — Byl to Jan příjmím „Hyrkanus".

Hl 14. — V. [1]. Rok *172.* letopočtu seleukovskéko byl r. *141/0* př. Kr. — Seleukovci měli v Peršanech a jiných národech, kdysi Peršanům podrobených své přátele, kteří nelibě nesli nové jho Partů; proto výprava Demetriova došla u nich ohlasu (Justin). S počátku se podnik Demetriův dařil, později však se štěstí válečné obrátilo. V tísni přijal mír od Partů na oko nabízený, byl však jat a odveden do Hyrkanie (Justin).

V. [2]. Arsaces VI. (král Partů) vlastním jménem Mitridates I. (Kugler podle klínopisů chce čísti Mitradates).

[5] Mimo všecku svou slávu dobyl ještě Joppe, aby bylo přístavem;
tím učinil průchod ostrovům mořským.
[6] Rozšířil území národa svého
a opanoval zemi.
[7] Shromáždil ze zajetí mnohé
a panoval nad Gazarou, Betsurou a hradem;
odstranil z něho nečistoty
a nebyl, kdo by se mu opřel.
[8] Každý vzdělával svou zemi v klidu;
země Judská vydávala úrody své
a stromy rovin ovoce své.
[9] Starší sedali všichni na ulicích
a rozmlouvali o blahu země;
jinoši pak obláčeli se nádherou válečného roucha.
[10] Městům dodával spíže,
činil z nich opevněné bašty,
že bylo jmenováno slavné jméno jeho
do končin země.
[11] Způsobil pokoj v zemi,
i veselil se Israel veselím velikým.
[12] Každý sedal pod svým vinným kmenem a fíkem,
aniž koho bylo, kdo by je vystrašil.
[13] Nebylo na zemi, kdo by proti nim válčil;
králové byli potřeni v ty dny.
[14] Pozdvihoval všecky ponížené lidu svého,
vyhledával zákona,
vyhladil každého odpadlíka a zločince.
[15] Svatyni zvelebil
a nářadí svatyně rozmnožil.

[16] Když bylo slyšeti v Římě a až ve Spartě, že jest Jonatas mrtev, zarmoutili se náramně. [17] Ale když se dověděli, že se stal Šimon, bratr jeho, nejvyšším knězem místo něho a ten že drží všecku tu krajinu i města v ní, [18] psali mu na měděných deskách, aby obnovili přátelství a spojenectví, ve které byli vešli s Judou a s Jonatou, bratřími jeho. [19] (Ten list) byl předčítán před shromážděním (lidu) v Jerusalemě.

V. [5]. Šimon zjednal obchodníkům z ostrovů moře Středozemního (a Egejského) přístup do Judska přístavem Joppe. — Srv. výše l i d o v ý c h v a l o z p ě v ke cti Judově (3, 3—9).
V. [6]. Srv. 13, 43; 13, 10. 33. 51. 53.
V. [7]. O G a z a ř e viz 13, 43—48; o B e t s u ř e 11, 65; o j e r u s a l e m s k é m h r a d ě 13, 49 nn.
V. [9]. srv. s Zach 8, 4 n.
V. [12]. Srv. 3 Král 4, 25; Mich 4, 4; Zach 3, 10.
V. [14]. Srv. 13, 47 n. 50
V. [16 n]. Před v. 16. patří v. 24! Šimon oznámil zvláštním poselstvím do Říma (a do Sparty) vypraveným, že Jonatan, dosavadní židovský správce Judska jest mrtev, že on, Š i m o n nastoupil na jeho místo a žádal, by smlouvy, ve které byli Římané (a Sparťané) vešli s jeho předchůdci Judou a Jonatanem, byly obnoveny. Byltě tehdy obyčej, že králové, spolčení s Římem oznamovali své nastoupení a žádali, aby dosavadní smlouvy trvaly dále, t. j. aby byly obnoveny (Livius, Polybius).
V. [18]. „p s a l i m u“ Římané a Sparťané. — Co psali Římané, podáno jest níže *15, 16—24*. — Co napsali S p a r ť a n é, obsahuje tu v. 20—23.

List, který poslali Sparťané zněl takto: [20] „Spartští vladaři a města (posílají) Šimonovi, nejvyššímu knězi, starším, kněžím i ostatnímu lidu židovskému, (svým) bratřím, pozdrav! [21] Poslové, poslaní k našemu národu, oznámili nám o vaší cti a slávě i radosti; radovali jsme se z příchodu jejich. [22] To, co pravili, zapsali jsme do usnešení lidu takto: „Numenius Antiochův a Antipater Jasonův, poslové judští, přišli k nám, aby obnovili s námi předešlé přátelství. [23] Národ se usnesl, že přijme ty muže slavně a že dá vložiti přepis řečí jejich do zvláštních státních knih, aby byl (tam) na památku národu Sparťanů. Opis toho byl napsán Šimonovi veleknězi."

[24] Poté poslal Šimon Numenia do Říma s velikým zlatým štítem vážícím tisíc min, aby upevnil s nimi spolek.

Když uslyšel lid [římský] [25] o těchto událostech, řekli: „Jaké poděkování učiníme Šimonovi a synům jeho? [26] Neboť on pozdvihl své bratry, zapudil bojem nepřátele Israelovy a (s bratřími svými) zajistil mu svobodu." I napsali to na měděné desky, které postavili na sloupy na hoře Sion. [27] Ten nápis zněl takto:

„Osmnáctého dne měsíce elul léta stého sedmdesátého druhého, léta třetího panování velekněze Šimona v Asaramel [28] oznámeno bylo ve velikém shromáždění kněží, lidu, činovníků národa jakož i starších země toto:

Protože bývaly často války v zemi naší, [29] Šimon, syn Matatiášův, Jaribovec a bratří jeho vydávajíce se v nebezpečí odpírali nepřátelům národa svého, aby obstála svatyně jejich a zákon; slávou velikou oslavili svůj národ. [30] Když sjednotil Jonatas národ svůj a stal se jemu nejvyšším knězem, a když přiřazen byl k lidu svému: [31] tu chtěli ne-

---

V. 20. „vladaři", kteří sluli eforové. Království bylo ve Spartě zrušeno tehdy a to již od r. 192., kdy poslední král Pelops byl zabit. — O bratrství Sparťanů se Židy viz 12, 6. 21.

V. 21 n. „Poslové" Numenius a Antipater zastávali tento úřad již za Jonatana; viz 12, 16.

V. 24. patří za v. 15. — Toliko Numenius je zde jmenován nejspíše proto, že byl prvním a hlavním legátem, kdežto Antipater byl mu podřízen. (Sotva je tu řeč o druhém poselství, které Šimon později snad poslal se zlatým štítem do Říma). — Bývalo všeobecným obyčejem, že panovníci, chtějící obnoviti smlouvu s Římany posílali jim značné dary, zejména zlaté věnce (koruny). — Štít byl náznakem ochrany, kterou Židé žádali a spolu vojenského spolku, který chtěli s Římany obnoviti. — Mna (mina) nevážila všude stejně; mna attická vážila na př. 436 gr; mina syrská 642 gr! Tisíc min bylo by tedy 436 kg, případně 642 kg! Protože by to byla váha na štít zlatý neobyčejně veliká, vykladači se zřetelem na 15, 18. se domnívají, že „vážícím" jest glosa, a že není tu udána váha řečeného štítu, nýbrž cena. 1 mina řecká měla asi 100 K našich předválečných, měl tedy řečený štít cenu asi 100.000 předválečných našich korun. — Místo nesprávného „římský" dlužno rozuměti lid židovský!

V. 25. „o těchto událostech", vypravovaných výše ve v. 16—24. — Místo „synům jeho" bylo by lépe čísti „a bratřím jeho".

V. 26. „své bratry" — Židy. Podle řeckého: „Neboť on, bratří jeho a dům otce jeho upevnili Israele . . . ."

V. 27. „elul" byl náš srpen; 18 elul = 25. srpen (šestý měsíc od nisanu počínaje). Rok *172* letopočtu seleukovského byl r. 141. př. Kr. — O letopočtu vlády Šimonovy srv. výše 13, 41. — V záhadném „v Asaramelu" nejlépe viděti hebrejský titul Šimonův; „sar ʿam él" t. j. kníže lidu Božího. (Jiní jinak.)

V. 28. O Joaribovcích srv. 2, 1.

V. 30 n. Jonatan „sjednotil" národ tím, že se postavil po smrti Judově jemu v čelo; srv. 9, 28 nn. — O jeho velekněžství viz 10, 20. — „přiřazen byl k lidu svému", když byl zabit; viz 12, 48; 13, 23. — O snahách nepřátel po smrti Jonatanově viz 12, 53—13, 2.

přátelé jejich pošlapati a zpustošiti zemi jejich a vztáhnouti ruce na svatyni jejich. [32] Tehdy opřel se tomu Šimon, bojoval za svůj národ, s velikým nákladem (svých) peněz ozbrojil vojáky národu svého a platil je. [33] Ohradil judská města, také Betsuru, která byla při hranicích země Judské, kde bývaly prve zbraně nepřátelské a usadil tam judskou posádku. [34] Ohradil také Joppe, které bylo u moře, dále Gazaru, která jest při hranicích Azotska, kde bydlili prve nepřátelé, usadil tam Judovce a uložil tam vše, čeho bylo třeba k udržení jich. [35] Lid vida dílo Šimonovo a slávu, kterou si umínil zjednati národu svému, ustanovil jej svým vůdcem a veleknězem, protože on učinil všecky ty věci a pro spravedlnost a věrnost, kterou zachoval národu svému a že vyhledával každým způsobem povznésti svůj lid. [36] Za dnů jeho dařilo se (dílo) rukou jeho, aby vypleněni byli pohané ze země jejich i ti, kteří byli v městě Davidově v Jerusalemě a na hradě, ze kterého vycházeli a poskvrňovali vše, co jest kolem svatyně na veliký úkor svatosti (její); [37] osadil jej Judovci na obranu země i města a zvýšil zdi jerusalemské. [38] Král Demetrius potvrdil mu velekněžství [39] podle toho, učinil jej přítelem svým a oslavil ho slávou velikou. [40] Bylť slyšel, že byli Židé od Římanů prohlášeni za přátele, spojence a bratry a že byli poslové Šimonovi slavně přijati. [41] Židé tedy a kněží jejich se usnesli, aby byl jejich vladařem a nejvyšším knězem na věky, dokud by nepovstal prorok spolehlivý; [42] aby byl jejich vojevůdcem, aby pečoval o svatyni, aby ustanovoval činovníky nad bohoslužbou, nad zemí, nad zbrojí a nad pevnostmi, [43] aby pečoval o svatyni, aby ho všichni poslouchali, aby jeho jménem spisovány byly všecky listiny v zemi, aby se oblácel v šarlat a zlato, [44] a nikomu z lidu nebo z kněží aby nebylo dovoleno zrušiti něco z těch práv nebo vzpírati se proti tomu, co on praví, aneb svolati shromáždění v zemi bez něho, neb obláčeti se v šarlat a užívati zlaté zápony. [45] Kdo by pak proti tomu učinil nebo zrušil něco z těch věcí, bude hoden trestu. [46] Zalíbilo se tedy všemu lidu ustanoviti Šimonovi právo, by směl jednati podle toho, co bylo řečeno. [47] Šimon to přijal a souhlasil s tím, aby zastával velekněžství, aby vůdcem byl a knížetem národa židovského i kněží, aby vládl nade všemi."

V. 33 n. O Betsuře, sídle syrské posádky srv. 6, 50; 9, 52; 10, 14. — O Joppe srv. 12, 33; o Gazaře 13, 43 n.

V. 35. Srv. 13, 8. 36. — „ustanovil jej svým vůdcem" a s tím ustanovením vždycky souhlasil, nikdy toho nelitoval, nikdy neodvolal, nikdy lidu nenapadlo chtíti Šimona sesaditi.

V. 36. Srv. 13, 47; 1, 36 n. 57; 4, 41; 6, 18; 11, 41; 13, 50 n.

V. 37. Srv. 12, 36.

V. 38 n. Srv. 13, 36—40.

V. 40. Srv. 8, 20; 15, 17. — Ježto Demetrius poslal již r. 170 list Šimonovi, nemohl slyšeti tehdy o přijetí židovských poslů v Římě, kdyžtě poselství to bylo vypraveno teprve r. 172! Dlužno tedy míti za to, že Židé, kteří sestavovali nápis tento, dali se vésti toliko touhou zdůrazniti všecky zásluhy Šimonovy, jeho čest a slávu, nikoli však postupem časovým!

V. 41. „vladařem", knížetem politickým, vůdcem vojenským a veleknězem „na věky" t. j. dědičným. — „prorok spolehlivý", který by oznámil, že vůle Nejvyššího stanoví jiný řád. — Srv. 4, 46; 9, 27. — Bylo na pováženou, že velekněžství, jež příslušelo nejstaršímu synu Aronovu, měli nyní Joaribovci (Hasmoneovci) a že i politická vláda, která podle Písma náležela Davidovcům, byla v rukou Joaribovců (Levitů).

V. 43. O šarlatu viz 10, 20. — „zlato" = aby směl nositi zlatou sponu; viz 10, 89.

[48] Tento nápis kázali vrýti do měděných desk a postaviti je v ohradě svatyně na význačném místě; [49] opis pak toho (nápisu) vložiti do pokladnice, aby jej měl Šimon a synové jeho.

3. Činy Šimonovy za Tryfona a Antiocha VII. (hll 15 n.)

Antioch VII. (Sidetes) potvrzuje Šimonovy výsady staré a nové mu uděluje (15, 1—9). Tryfon v úzkých (15, 10—14). Vyslanci židovští přinášejí Šimonovi list z Říma (15, 15—24). Antioch obléhající Tryfona odmítá pomoc Šimonovu (15, 25—27). Také Šimon zamítá požadavky královy (15, 28—36). Když Antioch pronásledoval poraženého Tryfona, vojevůdce jeho Kendebaios pustošil Judsko (15, 37—41). Byl však od Šimona a synů jeho zahnán na útěk (16, 1—10). Ptolemeus, zeť Šimonův zabíjí svého tchána spolu se svými dvěma svaky, s Matatiášem a Judou (16, 11—17). Jana však marně zabít usiluje (16, 18—22). O Janovi možno se více dočísti jinde (16, 23 n).

Hlava 15. — [1] Král Antioch, syn Demetriův poslal s ostrovů mořských list Šimonovi knězi a knížeti národa židovského i všemu národu [2] tohoto znění:

„Král Antioch (vzkazuje) Šimonovi veleknězi a národu židovskému pozdrav! [3] Poněvadž někteří nešlechetníci zabrali království našich otců a já chci zase dobýti království a obnoviti je jako bývalo prve, sebral jsem množství vojska a dal jsem si nadělati válečných lodí; [4] a (že) chci vystoupiti na pevninu, abych pomstil se nad těmi, kteří zkazili naši zemi a kteří obrátili v poušť mnoho měst v království mém: [5] proto nyní potvrzuji tobě (odpuštění) všech dávek, které tobě odpustili přede mnou všichni králové, jakož i kterýchkoli jiných darů (které) odpustili tobě, [6] a dovoluji tobě, abys raziti směl vlastní mince ve své zemi. [7] Jerusalem budiž svatý a svobodný. Všecka pak zbroj, která zkována jest a pevnosti, které jsi vystavěl, které držíš, ať zůstanou tobě. [8] A vše, co dlužíš králi nebo co budoucně mu dlužiti budeš, od této chvíle na všecky časy budiž ti odpuštěno. [9] Až pak dobudeme království svého, oslavíme tebe, národ tvůj i chrám slávou velikou, aby zřejmá byla sláva vaše po vší zemi.“

[10] Léta stého sedmdesátého čtvrtého vtáhl Antioch do země svých otců, i sešla se k němu všecka vojska, takže málo jich zůstalo s Tryfonem. [11] Král Antioch stíhal ho, i přibyl do Dory na útěku pomořím. [12] Věděl totiž, že se shrnulo (na něho) neštěstí a že ho vojsko opustilo. [13] Tu položil se Antioch u Dory se sto dvacíti tisíci bojovníků a osmi

---

V. [49]. „v pokladnici“, klenotnici chrámové (chrámový archiv).

Hl 15. — V. [1]. Antioch VII., syn Demetria I. a mladší bratr Demetria II., který byl v zajetí Mitridatově (výše 14, 3). — Antioch tento byl vychován v Sidě, městě pamfylském, proto sluje „Sidetes“ = Siďan. — „s ostrovů“ = s Rhodu (Appian). — Antioch potřeboval podpory a proto ji hledal za náhradu také u Židů. Obrátil však hned, jak nabyl názoru, že Šimona již nepotřebuje (níže v. 27).

V. [3]. Srv. 10, 61.

V. [7]. Srv. 10, 31.

V. [8]. „co budoucně mu dlužiti budeš“ t. j vyjde-li příště na jevo nějaký (starý) dluh.

V. [10]. Rok *174* letopočtu seleukovského jest r. 139/8 př. Kr. — „do země svých otců“ do Seleucie přímořské, kam ho byla pozvala královna Kleopatra. Tryfon ze Syrie před Antiochem ustoupil do Fénicie a konečně se zavřel v přímořské pevnosti mezi dnešní Haifou a Kajsarií v místech dnešní Tantury. — „přibyl do Dory“ — Tryfon. — Antioch přibyl do Seleucie a porazil svého soka mezi 21. březnem a 14. říjnem r. 139 (Kugler).

tisíci jezdců. [14] Obklíčil město, lodi připojily se od moře, takže sevřeli město od země i od moře a nedali nikomu vjíti nebo vyjíti.

[15] Přišel pak Numenius a průvodčí jeho z Říma města majíce listy svědčící králům a zemím tohoto obsahu:

[16] „Lucius konsul římský (vzkazuje) Ptolemeovi králi pozdrav!

[17] Poslové židovští, přátelé naši, poslaní od Šimona, velekněze jakož i od národa židovského přišli k nám, aby obnovili dávné přátelství a společenství. [18] Přinesli také štít zlatý (za) tisíc min. [19] I usnesli jsme se, že budeme psáti králům a zemím, by jim nečinili nic zlého, aby neválčili proti nim ani proti městům ani proti zemím jejich; dále by nepodporovali těch, kteří by válčili proti nim. [20] Uznali jsme také za dobré, přijmouti od nich štít. [21] Jestliže tedy někteří nešlechetníci utekli ze země jejich k vám vydejte je veleknězi Šimonovi, ať je potrestá podle zákona svého."

[22] Totéž bylo psáno také králi Demetriovi, Attalovi, Ariaratovi a Arsakovi, [23] dále do všech zemí, do Lampsaku, Sparťanům, na Delus, do Myndu, do Sicyonu, do Karie, na Samos, do Pamfilie, do Lycie, do Alikarnasu, na Kos, do Sidy, do Aradu, na Rhodus, do Faselidy, do Gortyny, do Knidu, na Cyprus a do Cyreny. [24] Opis toho napsali Šimonovi veleknězi a národu židovskému.

[25] Antioch král ležel s svojskem u Dory druhý (den), přiváděl k ní ustavičně (nové) vojsko, dal nastavěti dobývacích nástrojů a zavřel Tryfona, aby nemohl se hnouti.

[26] Šimon poslal mu dva tisíce vybraných mužů na pomoc, stříbro, zlato a mnoho (válečného) nářadí; [27] ale (Antioch) nechtěl těch věcí přijmouti, zrušil vše, co s ním byl prve smluvil a zanevřel na něho. [28] A poslal k němu Atenobia, jednoho ze svých přátel na domluvu s ním; vzkázal: „Vy držíte Joppe, Gazeru a jerusalemský hrad, města

---

V. 15. „listy" — opis listů. — „králům a zemím" vypočítaným níže ve v. 22 n.

V. 16. „Ptolemeovi" Euergetovi II. (Fyskonovi). — Lucius Kalpurnius Piso byl konsulem s Popiliem Lénou roku 615 po založení Říma, t. j. r. *139.* př. Kr. — Popilius Lénas byl tehdy právě zaměstnán v Hispanii, proto vystupuje v listě Lucius sám. — Podle toho vrátili se židovští poslové z Říma r. *139.* t. j. 173/4 letopočtu seleukovského. Z 14, 1. 16; 15, 10. 15. vyvozuje Knabenbauer, že poslové vyšli po r. 172 a vrátili se r. 174 (seleuk. letopočtu).

V. 18. Srv. výše 14, 24.

V. 22. „Demetriovi II.", který byl tehdy již v zajetí, o čem však Římané ještě nevěděli. Spisovatel 1 Mach nemohl toho nevěděti. Kdyby byl si list tento smyslil, byl by napsal „Antiochovi" (15, 13) Knabenbauer. — Attalus II. příjmím Filadelfus, král pergamský. — Ariarathes V. příjmím Filopator, král Kappadocie (162—130). — Arsaces byl Mithridates I., viz výše 14, 2.

V. 23. Lampsakus město na Hellespontu v Mysii; místo toho však řec.: Sampsamé nebo Sampsaké; bylo to město na Černém moři mezi Sinopem a Trapezuntem (Samsun, Samsacha). — Myndus přístavní město v Karii. — Sicyon v severním Pelloponesu. — Alikarnassus město v Karii. — Sida jmenována byla výše k v. 1. — Arad ve Fénicii. — Faselis město v Lycii. — Gortyna na jižním břehu Krety. — „Knidus" v Karii, na ostrovu Knidském. — „Cyrena" hlavní město Cyrenské Lybie. — Poněkud podobně vypravuje o jiném usnesení senátu Jos. Flavius (Starož. XIV, 8, 5). Ostatně listina zde (v. 15—21) uvedená patří před 14, 25. Bylo velmi podivno, že tam, kde jest podána odpověď Sparťanů, nebyla uvedena odpověď Římanů mnohem důležitější. — Zde listina přerušuje vypravování mezi v. 14 a 25.

V. 26 n. Antioch maje Tryfona v pasti cítil se již dosti silen, aby nepotřeboval pomoci Židů, proto nechce věděti o ničem, co byl Šimonovi slíbil.

království mého; [29] okolí jejich jste zpustošili, pohromu velikou jste způsobili v zemi a zabrali jste mnoho míst v království mém. [30] Proto nyní vydejte ta města, která jste opanovali, jakož i daně z míst mimo hranice judské, nad nimiž jste vládli. [31] Není-li vám libo, dejte za ně pět set hřiven stříbra; a za zkázu, kterou jste učinili, a za daně z měst, jiných pět set hřiven; ne-li přitáhneme a válčiti budeme proti vám." [32] Přišed tedy Atenobius, přítel králův do Jerusalema a vida nádheru Šimonovu, lesk zlata a stříbra, jakož i četné služebnictvo, užasl se; poté oznámil jemu slova králova. [33] Šimon mu odpověděl: „Nezabrali jsme cizí země, aniž držíme cizí majetek, ale (držíme) dědictví po svých otcích, které bylo nespravedlivě od našich nepřátel na čas držáno. [34] My tedy majíce (vhodný) čas, vracíme sobě zase dědictví po svých otcích. [35] Pokud pak běží o Joppe a Gazaru, kterých žádáš, (právě) ty činívaly v lidu i v zemi naši velikou zkázu; (přes to) dáme za ně sto hřiven." Atenobius neodpověděl mu slova, [36] ale navrátiv se s hněvem ke králi podal mu zprávu o té odpovědi, jakož i o nádheře Simonově a o všem, co byl viděl; tu se král rozhněval hněvem velikým.

[37] Tryfon pak utekl po lodi do Ortosiady. [38] Tu král ustanovil Cendebea vladařem v pomoří dav mu pěchotu i jízdu. [39] A rozkázal mu král, by se hnul s vojskem proti Judsku; rozkázal mu také, aby vystavěn byl Gedor, aby opevněny byly brány města a proti lidu aby válčil. Král sám pak pronásledoval Tryfona. [40] Přitáhl tedy Cendebeus k Jamnii a počal znepokojovati lid, pošlapávati Judsko, zajímati lidi, zabíjeti je a stavěti Gedor. [41] A postavil tam jezdce i pěchotu, aby vycházeli a procházeli cesty Judska, jak mu byl král poručil.

Hlava 16. — [1] Tehdy Jan vypraviv se z Gazary oznámil Šimonovi, svému otci, co učinil Cendebeus v lidu jejich. [2] Šimon povolav dva starší syny, Judu a Jana řekl jim: „Já, bratři moji a dům otce mého bojovali jsme proti nepřátelům Israelovým od mládí až do tohoto dne, a zdařilo se nám rukama našima vysvoboditi Israele ně-

---

V. [30]. „místa mimo hranice" Judska jsou tři župy ze Samařska k Judsku přičleněné (11, 34) jakož i města Joppe a Gezer. To znamenalo, že král chce řečené tři kraje od Judska odtrhnouti!

V. [32]. Místo „lesk zlata a stříbra" řec. přesněji: „skříň se zlatými a stříbrnými nádobami". — Bylo to dovoleno již Jonatanovi 11, 58. — Lid přisoudil také Šimonovi šarlat a zlatou sponu 14, 44. — Nebylo tedy příčiny, aby posel Antiochův „žasl", že jest Šimon obklopen nádherou královskou, ačkoli jest vládcem jen jednoho národa (ethnarch).

V. [37]. Ortosias bylo město fénické tam, kde je dnes zřícenina Ard Arthusi, tři hodiny na sever od Tripole. Podle jiných pramenů Tryfon uprchl nejprve do Ptolemaidy, odtud do Ortosiady a odtud do Apamee, kde byl kdysi vychován (Jos. Flavius, Strabo). — Král se rozhodl, že sám bude stíhati Tryfona, svého vůdce pak, jménem „Kendebaios", že pošle na Židy.

V. [39]. „proti lidu" židovskému. — Gedor zní v řec. Kedrón, srv. níže 16, 9. Je to snad „Gedera", jmenovaná Jos 15, 36. Snad tam, kde je dnes Chirbet Džedíre, jihovýchodně Lyddy a nedaleko 'Amuásu. Jiní myslí na dnešní Katru, hodinu na jihovýchod od Jamnie. — Tryfon bídně zahynul. Podle jedné zprávy (Appian) zabil ho Antioch, podle jiné (Strabo) přinutil ho k sebevraždě.

V. [41]. „tam" v Gedoru.

Hl 16. — V. [1]. Jan byl vojenským velitelem v Gezeru, 13, 54. — „z Gazary" do Jerusalema.

V. [2]. Byli-li Juda a Jan starší synové Šimonovi, byl Matatiáš, jmenovaný níže ve v. 14. mladší.

kolikrát. [3]Ale nyní zestárl jsem, vy tedy nastupte na místo mne a bratří mých; vytáhnouce bojujte za náš národ! Pomoc pak s nebe budiž s vámi!" [4]Poté vybral ze země dvacet tisíc válečníků, také jezdců a táhli na Cendebea; nocovali v Modinu. [5]Ráno vyrazili a táhli na rovinu: tu hle, vojsko veliké táhlo proti nim, pěšáci i jezdci, a potok byl mezi nimi. [6]Položil se táborem proti nim on i lid jeho; vida pak, že se lid strachuje potok přejíti, přešel (jej) prve (sám); vidouc jej mužstvo, přešlo (jej) za ním. [7]Poté rozdělil lid; jízdu (postavil) do středu pěchoty; — jízda nepřátelská byla velmi četná — [8]když pak zatroubili na posvátné polnice, byl Cendebeus obrácen na útěk i s vojskem; padlo z nich mnoho raněných, ostatní pak utekli do pevnosti. — [9]Tehdy raněn byl Juda, Janův bratr. — Jan pak je pronásledoval, až přišel do Cedronu, který byl (onen) opevnil. [10]Utekli až na věže, jež byly na polích azotských. Zapálil je ohněm. Padly z nich dva tisíce mužů. A vrátil se do Judska v pokoji.

[11]Ptolemeus, syn Abobův, ustanoven byl velitelem na rovině jerišské; měl mnoho stříbra a zlata, [12]ježto byl zetěm nejvyššího kněze. [13]I zpyšnělo srdce jeho. Chtěl se zmocniti země, proto zabýval se lstivými úmysly proti Šimonovi a synům jeho, aby je zahladil.

[14]Šimon procházíval města, jež byla v Judsku, aby se mohl o ně postarati; tak přišel (také) do Jericha, on a Matatiáš, syn jeho, a Juda léta stého sedmdesátého sedmého, měsíce jedenáctého, to jest měsíce sabath. [15]Tu je přijal syn Abobův na pevnůstce, kterou byl vystavěl a která sluje Doch, lstivě: učinil jim veliké hody, ale skryl tam mužstvo. [16]Když pak Šimon a synové jeho byli se rozjařili nápojem, vslal Ptolemeus se svými, vzali zbroj svou, vešli do hodovny a zabili jej, dva syny jeho, jakož i několik sluhů jeho. [17]Tím dopustil se velikého úskoku v Israeli a oplatil se zlým za dobré.

[18]Poté Ptolemeus podal o tom písemnou zprávu králi se žádostí, aby mu poslal vojsko na pomoc a odevzdal mu jejich zemi, města a platy. [19]Jiné poslal do Gazary, aby zahladili Jana. Také tisícníky písemně obeslal k sobě, aby jim mohl dáti stříbro, zlato a (jiné) dary. [20]Jiné konečně poslal, aby se zmocnili Jerusalema a chrámové hory. [21]Ale jeden předběhl a oznámil Janovi v Gazaře, že zahynul otec a

---

V. 3. Podle řec. Šimon proti svému stáří zdůrazňuje, že synové jeho jsou „ve věku způsobilém" k boji; té způsobilosti se jim dostalo z „milosrdenství Božího". — Místo „bratří mých" řecké znění lépe: „bratra mého" Jonatana, se kterým Šimon delší dobu se staral o lid; srv. 9, 37. 65; 10, 74; 11, 59. 64; 12, 33n.

V. 4n. „vybral" Jan. — Poprvé užívají Židé také jezdců! — „na rovinu" směrem západním k Lyddě. — Táboříce v rodišti bratří Machabejských a vidouce jejich náhrobek mohli se nadchnouti chutí do boje. — „potok" byl nejspíše dnešní Uády eš-Šellál nebo některý jeho přítok.

V. 7. Cendebeus maje množství jízdy rozestavil ji nejspíše jako činívali jiní syrští generálové na boky pěchoty. Jan maje jízdy málo postavil ji do středu proti nepřátelské pěchotě.

V. 8n. „do pevnosti" Cedronu (v. 9). — Cedron = Gedor jmenovaný 15, 39n.

V. 10. O Azotu srv. výše 10, 84.

V. 14. Šebet r. 177 letopočtu seleukovského byla doba od 6./II. do 7./III. roku 135. př. Kr.

V. 15. Doch, řecky Dók, byla na severu hory zvané dnes Džebel Qarantál asi tam, kde je Chirbet Abu Lahem a pramen ʿAin Dúk (v němž jest zachováno jméno pevnůstky).

V. 19. „tisícníky", důstojníky Janovy hleděl úplatky sobě zjednati.

bratři jeho, a že (Ptolemeus) poslal, „aby zabili také tebe.“ [22] Když to uslyšel, užasl se náramně; a zjímav ty muže, kteří byli přišli, aby ho zahubili, pobil je; neboť věděl, že usilovali ho zahubiti.

[23] Ostatní zprávy o Janovi, o jeho válkách, o hrdinských činech jeho, které statečně vykonal, o stavbě zdí, jež postavil a o (jiných) skutcích jeho, [24] aj, ty zapsány jsou v knize letopisů kněžství jeho, od té doby co se stal veleknězem po svém otci.

DRUHÁ KNIHA MACHABEJSKÁ.

Úvod: Prvý a druhý list Židů jerusalemských Židům egyptským (1, 1—2, 19); předmluva spisovatelova (2, 20—33).

List prvý vybízí egyptské Židy, aby slavili s jerusalemskými posvěcení chrámu (1, 1—10a). List druhý vzdává díky Bohu za vysvobození (1, 10b—17); mluví o posvátném ohni oltářovém (1, 18—36); o arše a sbírce knih (2, 1—19). Spisovatel 2 Mach podává výtah z pětidílné knihy Jasona Cyrenského (2, 20—33).

Hlava 1. — [1] Bratřím, po Egyptě rozptýleným Židům, vzkazují pozdrav bratří Židé, kteří jsou v Jerusalemě a Judsku. Blaho dokonalé! [2] Dobře čiň vám Bůh! Kéž pamatuje na svou smlouvu, kterou sjednal s Abrahamem, Isákem a Jakobem, věrnými sluhy svými! [3] Dej vám všem ducha, abyste ho ctili a činili vůli jeho velkomyslně a s ochotou. [4] Kéž otevře srdce vaše zákonu, příkazům svým a udělí (vám) pokoj! [5] Vyslyš modlitby vaše, usmiř se na vás a neopouštěj vás za zlých časů! [6] Proto modlíme se ustavičně zde za vás. [7] Za kralování Demetria léta stého šedesátého devátého, my Židé psali jsme vám v návalu soužení, který přišel na nás za těch let, od té doby, co odstoupil Jason od svaté země a od království (Božího). [8] Vypálili bránu a vylili krev nevinnou. Tu modlili jsme se k Pánu a byli jsme vyslyšeni. Podávali jsme oběti krvavé i nekrvavé, rozsvítili jsme světla

---

V. 23 n. Ptolemeův pokus se nezdařil, místo zabitého Šimona nastoupil Jan jemuž bylo válčiti s Antiochem VII; ten totiž vtrhl do Judska a obsadil Jerusalem; v míru, k němuž poté došlo, vymínil si Antioch, aby část opevnění jerusalemských byla rozbořena (Josefus Flavius, Starož. XIII, 8, 2).

Hl. 1. — V. 4. „pokoj“ s Bohem, který provází Boží přízeň a ochrana (v. 5).

V. 6. „Proto“, že vám přejeme, co bylo výše řečeno, modlíme se na ten úmysl.

V. 7. Rok *169* letopočtu Seleukovců jest rok *144/3* před Kr. — Tehdy panoval Demetrius II. (Nicator) *145—139*. — Jason „a stoupenci jeho“ (řec.) zaprodal zájmy svaté země a království Božího, jak vypravuje 2 Mach 4, 7 nn. — Palestina byla země svatá (Zach 2, 16). — Že Demetrius II. Židy soužil, dokazuje 1 Mach 11, 53. — List má na mysli všecka utrpení, třebaže ne bez přestávek, od Jasona, který se zapsal Antiochovi Epifanovi, až do posledního soužení za Demetria II — Ježto, jak níže ve v. 10. udáno jest, tento list byl napsán r. *188* (Sel.) t. j. *125/4* před Kr., byl tento list z roku 169 (Sel.) poslán o 19 let dříve. Snad již tehdy vyzývali palestinští Židé své soukmenovce v Egyptě, aby s nimi slavili svátek posvěcení (a obnovy) chrámu (v. 10a). — Místo „návalu soužení“ Herkenne s malou změnou překládá: „v soužení a za války“.

V. 8. vztahuje se na znesvěcení, ale i na obnovu chrámu jerusalemského za Antiocha Epifana 24./XII. 165 před Kr. Viz 1 Mach 4, 38; 2 Mach 8, 33 (brány chrámové); viz 1 Mach 1, 39 (krev nevinná); 1 Mach 4, 50—53. (posvěcení chrámu).

a předložili jsme chleby. [9] Nyní tedy slavte dny stánků v měsíci kasleu. [10] (Psáno) léta stého osmdesátého osmého.

(My,) lid, který jest v Jerusalemě a Judsku, starší i Juda (přejeme) Aristobulovi, učiteli Ptolemea krále, který jest z pokolení pomazaných kněží, i Židům, kteří jsou v Egyptě blaho a zdar! [11] Z velikých nebezpečí od Boha vysvobozeni jsouce velice mu děkujeme za to, že jsme byli s to, bychom proti takovému králi bojovali. [12] On totiž vyhnal [z Persie] ty, kteří bojovali proti nám a proti svatému městu. [13] Neboť když on, vůdce, přibyl do Persie a s ním nesmírné vojsko, padl v chrámě (bohyně) Nanee oklamán byv chytrostí kněží Nanee. [14] Když totiž na to místo přitáhl Antioch s přáteli svými, jakoby se s ní chtěl zasnoubiti, aby si vzal mnoho pokladů jménem věna, [15] když je byli kněží Naneini předložili a když on s několika vešel do

---

V 9. „dny stánků v měsíci kasleu“ proti dnům stánků v měsíci tišri — jest osmidenní slavnost posvěcení chrámu jerusalemského. Viz níže 10, 6; 1 Mach 4, 59.

V. 10. Datum patřící k předchozímu listu napsáno jest na konci jako níže 11, 21. 33. 38. — Židé egyptští neměli asi náležitého porozumění pro slavení posvěcení chrámu jerusalemského, neslavili ho s patřičnou horlivostí; proto bylo třeba je opět a opět vyzývati, aby slavnost slavili (každý rok); žádali snad, aby na tu slavnost chodili do Jerusalema. Židy egyptské od té cesty odváděl chrám r. *150* postavený v Egyptě, v Leontopoli, kam měli egyptští Židé blíže nežli do Jerusalema. Viz úvod na str. 1041. pozn. 7. — „starší“ a kněží; srv. 1 Mach 12, 35; 13, 36; 14, 20 Na některých místech slují tito starší řecky „gerúsia“, rada starších; někteří ji ztotožňují s pozdější „nejvyšší radou“ (veleradou); srv. 1 Mach 12, 6; 2 Mach 4. 44; 11, 27; Sk 5, 21. — „Juda“ Machabejský. — Ptolemeus král nemůže býti nikdo jiný než Ptolemeus Filometor, král egyptský (*180 - 146*). — Aristobulus je známý židovský peripatetický mudrc (Klement z Alex; Euseb), který žil v Egyptě za panování Ptolemea Filometora, a podal králi (Filometorovi) jinotajný výklad Pentateuchu (knih Mojžíšových), jak svědčí Euseb. — „učitel“ = „rádce,“ — „pokolení pomazaných kněží“ — byli velekněží a jejich rod (Lv 4, 3. 5. 16); jedině velekněží bývali osobně i později na svůj úřad pomazáváni (nikoli prostí kněží). — Ježto Aristobul byl rádcem egyptského krále a pocházel z rodu velekněžského, měl značný vliv u dvora egyptského i u Židů egyptských; nedivno tedy, že jest zejména uveden mezi těmi, kterým list (2, 10b—2, 19) svědčí.

V. 11. Podle překladu Herkennova (s malou opravou Brustonovou) lépe jest čísti: (děkujeme) „jak je slušno děkovati Tomu, jenž bojuje proti králi“ (Antiochu IV.).

V. 12. „On“ Bůh, jemuž dlužno děkovati (v. 11). — On vyhnal ty, kteří „ve svatém městě strojili boj“ (řecky), a tak ohrožovali Židy. Bůh je vytrhl z toho nebezpečí dopustiv smrt na původce všech těch příprav — na Antiocha IV. (Epifana) — v. 13.

V. 13n. „vůdce“ = „Antioch“ IV. Epifanes, král syrský, „padl“ se svou nečetnou družinou, kterou vzal do chrámu s sebou (v. 16). — Zkáza krále a vůdce byla spolu zdrcující porážkou jeho vojska. — „Nanea“ mohla by býti dle nápisů perských bohyně Anáhita (Anaia, Anaitis, Strabo); spíše však zdá se, že je to bohyně známá z nápisů babylonsko-assyrských Naná (Na-na-a, Na-na-ai); byla to bohyně plodnosti, tedy Artemis, Diana. Za starších dob slula Niná (Paní vod), dcera boha Ea (Apsu), dítě z Eridu, města boha Ea. Byla ctěna již za dob starobabylonských v Lagaši; králové toho města se nazývali vyvolenci srdce Niny. Antioch chtěl se zmocniti chrámových pokladů; aby se však nezdálo, že čin jeho je svatokrádež, přikryl jej zástěrou nábožensko-mravní na oklamání lidu: chce prý s bohyní vejíti ve sňatek manželský a její poklady budou jeho majetkem jakožto věno! — Podobného cosi učinil Antioch IV. již prve v Hierapoli (v Syrii), kde se také „zasnoubil“ s bohyní Dianou a její poklady jménem „věna“ si osvojil (Granius Licinianus). — Antonius, který si hrál na Dionysia, byv požádán od Atéňanů, aby jejich Minervu pojal za choť, slíbil tak učiniti, dají-li mu 1000 hřiven věna. (Annaeus Seneca) Herkenne.

V. 15n. „je“, poklady. — „poté“, když byl Antioch (s několika průvodci?) vkročil do svatyně kryté stropem. — „skryté dveře“ byly ve stropě chrámu.

ohrady chrámu, zavřeli chrám, [16] když byl vešel Antioch; poté otevřevše skryté dveře do chrámu, metali kamení, zabili vůdce a jeho průvodčí, na kusy je rozsekali a setnuvše jim hlavy vyvrhli je ven. [17] Za vše požehnán buď Bůh, který vydal bezbožníky (na záhubu).

[18] Hodlajíce tedy slaviti očistu chrámu dvacátého pátého dne měsíce kasleu, za věc nutnou jsme pokládali oznámiti vám (to), byste i vy slavili den stánků a den ohně, který dán byl, když Nehemiáš po vystavění chrámu a oltáře obětoval oběti. [19] Když totiž otcové naši vedeni byli do Persie, kněží tehdejší, kteří Boha ctili, vzavše tajně

— Podle některých rukopisů uťali hlavu toliko králi a tu vyhodili ven jeho družině (nebo vojsku mimo ohradu chrámovou stojícímu?).

V. [17]. Tato zpráva o smrti Antiocha IV. liší se od zpráv podaných 1 Mach 6, 1—4 a 2 Mach 9, 1 nn. Jeť to první pověst, která kolovala v Palestině brzy po smrti Antiochově prve nežli došly zprávy spolehlivé a zaručené. Podávají-li Židé palestinští svým egyptským soukmenovcům první ještě nepotvrzenou (v podrobnostech) zprávu o smrti Antiocha IV., možno z toho vyvozovati, že psali tento list brzy po jeho smrti, r. 149 letopočtu seleukovského, t. j. v druhé polovici r. *164* před Kr. — Kdyby byl spisovatel list sám si smyslil a podvrhl, byl by sotva tuto pověst zaznamenal, kdyžtě psal mnohem později, kdy byly již dávno došly zaručené zprávy (1 Mach 6, 1—4; 2 Mach 9, 1 nn.); je tedy tato zpráva (pověst) důkazem, že spisovatel podává skutečný list, napsaný asi o *40* let dříve nežli jest napsána 2 Mach. — Zpráva o smrti krále, který byl tolik zla Židům natropil, byla podnětem k radostné výroční oslavě posvěcení jerusalemského chrámu, která se blížila (Herkenne). List, o němž je řeč 2 Mach 1, 7. psan r. 169 (Seleuk), tedy o *20* let dříve než list 1, 10b—2, 19. (Kugler se domnívá, že 1, 13—16. se nevztahuje na Antiocha IV., nýbrž na jeho otce Antiocha III. Antioch III. totiž byl zabit od obyvatelstva Elymaidy, když chtěl tamní chrám, zasvěcený Bélovi, vypleniti (Diodor 28, 3; 29, 15; Strabo 16, 744; Justin 32, 2, 1 n.; Euseb). Původně prý za v. 12. bylo vypravováno o nešťastném dobrodružství Antiocha IV. v Persepoli (2 Mach 9, 1 nn.), jakož i o soudu Božím, který ho stihl za to, že se mnohem více byl provinil na chrámu jerusalemském. Aby dojem těchto událostí byl sesílen, poukázáno jest dále (v. 13—16) na to, že již otec Antiocha prosiavil se svatokrádeží a zaslouženě byl potrestán. V. 17. vztahoval prý se ua oba korunované zločince. Opisovač listu dav se oklamati dvěma stejně znějícími jmény „Antioch“ (otce a syna) a podobnými podniky jejich, přeskočil právě hlavní věc, týkající se Antiocha IV.)

V. [18]. „očistu chrámu“ — výročí (první?) té očisty; srv. 2, 16. Ta slavnost sluje „den stánků“, ježto byla slavena podobně jako slavnost stánků v měsíci tišrí; srv. 10, 6; je to slavnost stánková v měsíci kasleu! Viz výše v 9. — Palestinští chtějí spolu s výročím očisty chrámu slaviti památku posvátného ohně, který byl nalezen za Nehemjáše. Běží o oheň, který měl na oltáři ve vnitřním nádvoří chrámovém ustavičně být udržován; Lv 6, 12 n. — O této oslavě nalezeného ohně není ve zprávě o první očistě chrámové 1 Mach 4, 54—59. řeči, aniž kde jinde vyskytuje se o ní zmínka. Ježto list (1, 18—36.) podrobně líčí dějinný podklad „dne ohně“, kdežto dějinný podklad „kasleuového dne stánků“ předpokládá jako známý a proto se o něm nešíří, možno se dohadovati, že teprve při prvním výročí očisty chrámové byla spolu slavena poprvé památka nálezu posvátného ohně. — „po vystavění chrámu a oltáře“ = „Nehemjáš vystavěv chrám a oltář“ (řecky). — Nehemjáš sice nevystavěl chrám — ta zásluha patří Zorobabelovi, ale, jak vyplývá z Neh 2, 8 a Jos. Flav, Starož XI. 5, 7 chrám Zorobabelův dostavěl, neb aspoň „opravil“. Herkenne podle rukopisu Moskevského (číslo 125) místo „vystavěv“ čte a překládá „nařídiv“ o chrámu a oltáři, t. j. zavedl pořádek ve chrámě a na oltáři; srv. Neh 10, 32 nn.; 13, 7 nn. Vystavěl-li Neh jerusalemské zdi, zajisté že věnoval podobnou pozornost i chrámu; ostatně tím, že opevnil Jerusalem opevnil i chrám a oltář. Knabenbauer upozorňuje na Neh 12, 42., který praví, že při svěcení zdí jerusalemských byly podávány veliké oběti.

V. [19]. „Persie“ sluly později kraje bývalé Babylonie, ježto k Persii od časů Cyrových patřily, třebaže později i Persie jakožto veleříše zanikla. Srv. 1 Mach 3, 31 n. Ostatně zpráva tu podaná jest čerpána ze starší doby, z časů Nehemjášových, kdy Babylonie ještě k Persii skutečně patřila (Herkenne). — Podle

oheň s oltáře skryli jej v údolí, kde byla hluboká a suchá studna; v té jej uschovali tak, že to místo zůstalo všem neznámo. [20] Když pak mnoho let minulo a líbilo se Bohu, aby poslán byl Nehemiáš od perského krále, poslal (tento) vnuky oněch kněží, kteří jej byli skryli, aby vyhledali ten oheň; a když nám vypravovali, že nenašli ohně, ale hustou tekutinu, [21] kázal jim ji navážiti a sobě přinésti; a když byly oběti (již) položeny, rozkázal kněžím Nehemiáš pokropiti tou tekutinou dříví i to, co bylo na ně vloženo. [22] Když se to stalo a přišla chvíle, kdy slunce, které prve bylo za mrakem, zase zasvítilo, zapálil se oheň veliký, takže se všichni divili. [23] Zatím co se oběť dokonávala všichni kněží konali modlitbu: Jonatas začínal, ostatní odpovídali. [24] (Ta) Nehemiášova modlitba zněla takto:

„Pane Bože, všech věcí stvořiteli, hrozný a silný, spravedlivý a milosrdný, který jsi sám jediný dobrotivý král, [25] jediný dobrodinec, jediný spravedlivý, všemohoucí a věčný, jenž vysvobozuješ Israele ze všeho zlého, který jsi učinil otce (naše) svými vyvolenci, který jsi je posvětil, [26] přijmi (tuto) oběť za všecek lid svůj israelský, chraň a posvěcuj majetek svůj! [27] Shromažď nás rozptýlené, vysvoboď ty, kteří jsou v porobě národů a popatř na ty, kteří jsou v potupě a v ohavnosti; ať zvědí národové, že jsi ty Bůh náš! [28] Sevři (trestem) ty, kteří nás utlačují a ty, kteří nás haní zpupně! [29] Zasaď lid svůj na místě svatém, jak byl slíbil Mojžíš!"

[30] Kněží zpívali také písně, až byla oběť dokonána. [31] A když byla dokonána, rozkázal Nehemiáš zbytkem tekutiny políti větší kameny. [32] Když se tak stalo, plamen z nich se zapálil, ale od světla, které se zastkvělo od oltáře byl stráven. [33] Jak se ta věc roznesla a

---

řeckého byl oheň uschován „v dutině (sklepení) jakési vyschlé cisterny". — Podle 2, 1. stalo se tak na rozkaz Jeremjáše proroka.

V. 20. „mnoho let minulo" od r. *587* (pád Jerusalema) do *444* (první příchod Nehemjášův do Jerusalema), tedy bezmála půldruhého století (143 roky). — „od perského krále" Artaxerxa I. (viz I. sv. str. 1282). — „nám" = našim předkům; možno také, že to slovo vzato jest ze staršího pramene, který byl napsal očitý svědek z dob Nehemjášových. — Zbytky posvátného ohně nemohly býti nalezeny za dob Zorobabelových snad proto, že potomci „vnukové") kněží, kteří jej za Nehemjáše nalezli, nebyli se tehdy (za Zorobabela) ještě do Palestiny vrátili, ale učinili tak později, kdy již na oltáři nový oheň zase hořel. — „hustou tekutinu" zbylou z oleje, který byli kněží před odchodem do zajetí babylonského spolu s ohněm ukryli.

V. 21. „kněžím" podle řeckého proti nesprávnému „kněz" (Vulg).

V. 23. O střídavé modlitbě, písni srv. Jdt 15, 14 (16, 1). — „Jonatas" mohl by býti Jonatan, velekněz jmenovaný Neh 12, 11 n.; a ježto tam místo Jonatan dlužno čísti Jochanan, možno, že i tu jest čísti podobně. — „odpovídali" jako Nehemjáš (řec.).

V. 24n. „stvořiteli", který miluješ vše, co jsi stvořil (Moudr. 11, 25). — „posvětil" = své službě zasvětil odděliv jej od ostatních národů.

V. 29n. „posvěcuj" národ svůj, který je znesvěcen tím, že je rozptýlen mezi národy a jest od nich poroben.

V. 29. „zasaď" jako rostlinu. — „místo svaté" — Palestina jako výše 1, 7. — Srv. dále Ex 15, 17; Dt 30, 3—5.

V. 31n. „zbytkem", který nebyl nalit na hranici a na oběť (v. 21). — Zjev měl ukázati, že kromě posvátného ohně na oltáři žádný jiný posvátný oheň nebude; spolu měla vysvitnouti síla ohně oltářního, kdyžtě způsobila totéž, co bylo prve způsobilo světlo sluneční! Židé jerusalemští nepochybují o tom, že tu vypravují zázraky.

V. 33n. Králi perskému oznámil věc nejspíše Nehemjáš sám, snad tehdy, kdy se vrátil z Jerusalema do Persie ke dvoru, t. j. roku *433—2*. — Král perský dal ohraditi místo, kde byl nalezl zázračný oheň, ježto i jeho náboženství

když bylo oznámeno králi perskému, že na místě, kde byli oheň schovali kněží, kteří byli poté odvedeni do zajetí, ukázala se tekutina, kterou pak Nehemiáš a průvodčí jeho posvětili oběti: [34] král uváživ tu věc a důkladně ji vyšetřiv, udělal mu posvátnou ohradu, aby potvrdil to, co se bylo stalo. [35] A když to potvrdil, dal kněžím mnoho výborných a rozličných darů; vlastní rukou bera dával jim. [36] Nehemiáš nazval to [místo] Neftar, to znamená „Očista". Od mnohých však nazýváno bývá Nefi.

Hlava 2. — [1] Ve spisech Jeremiáše proroka nachází se (ne toliko), že rozkázal těm, kteří se měli stěhovati do zajetí, aby vzali něco ohně, jak řečeno bylo výše, ale (také) že přikázal zajatcům, [2] když jim dal zákon, aby nezapomínali na příkazy Páně a na mysli aby nepobloudili vidouce modly zlaté a stříbrné a ozdoby jejich. [3] A jiné takové věci mluvě napomínal jich, aby nevzdalovali zákona od srdce svého. [4] Bylo také v tom spise, jak rozkázal prorok ze zjevení Božího, jehož se mu dostalo, stánek i archu za sebou nésti, když se vydal na cestu k hoře, na kterou byl vystoupil Mojžíš a (se které) viděl dědictví Boží. [5] Přišed tam Jeremiáš nalezl v jeskyni místo, i vnesl tam stánek, archu a kadidlový oltář a zatarasil vchod. [6] Poté přišli společně někteří z jeho družiny, aby si poznamenali to místo, ale nemohli (ho) najíti. [7] Když to zvěděl Jeremiáš káral je řka: „Neznámé bude (to) místo, dokud Bůh neshromáždí zase lidu svého a nesmiluje se. [8] Tehdy ukáže (zase)

---

ctilo oheň (náznak Ormuzda) na oplocených místech (Strabo 15, 733). — Viz k Esdr 1, 1 (Herkenne). — Místo „aby potvrdil to, co se bylo stalo" bývá řecké znění překládáno: „A prohlásil to místo za posvátné".

V. 35. „kněžím", kterým přál (řec. místo „když to potvrdil".) — Král „vlastnoručně" vybíral dary, které pak poslal do Jerusalema.

V. 36. „to to" nikoliv místo (Vulg), nýbrž hustou tekutinu a událost, která se s ní sběhla (řec). — „Nefi" zkomolená zkratka židovská z prvého záhadného slova. — Místo „Nefthar" dlužno však čísti Nechfar, slovo odvozené od kmene hebr. káfar (Grotius, Herkenne). Tvar Nefthaei, který se v některých rukopisech vyskytá, vznikl snad tím, že bylo původní Nechfar přizpůsobeno známému slovu „nafta" (olej, který bývá nyní tolik šlechtěn). Památka na nalezený posvátný oheň byla spojena se svátkem posvěcení chrámu nejspíše proto, že oba ty svátky stejně sluly: „Očista" (Herkenne). — Třeba zdůrazniti, že na žádném jiném místě Písma sv. nenalezáme zmínky o tomto nálezu posvátného ohně!

Hl. 2. — V. 1. Lépe čísti podle řeckého: „Ve spisech nachází se, že prorok Jeremiáš..." — „řečeno bylo" výše 1, 19n.

V. 2. „dal jim zákon", když jim napsal list, vybízející je k zachovávání zákona, uložený nyní jakožto hl. 6 v knize Bar.

V. 4. „v tom spise", o němž byla zmínka ve v. 1. — „stánek" uložený ve chrámě Šalomounově (3 Král. 8, 4; 2 Par 5, 5 (hebr). — „stánek i archu" i oltář kadidlový (v. 5). — „rozkázal" svým průvodcům (v. 6). — „k hoře" Nebo, kde byl Mojžíš umřel a pochován (Dt 32, 49; 34, 5). „dědictví Boží" = Palestina. Srv. Ž 126 (127) 3.

V. 5. „kadidlový oltář" starý, mojžíšský, který byl podobně jako jiné posvátné starožitnosti uložen ve chrámu Šalomounově? (3 Král 8 4; 2 Par 5, 5). Herkenne.

V. 6. „místo" — cestu k tomu místu (řec).

V. 8. „ty věci" — stánek, archu i oltář kadidlový. — Mojžíšovi se ukazoval Hospodin v oblaku podle Ex 40, 34; Nm 9, 15; 14, 10; Šalomounovi podle 3 Král 8, 10. — O Šalomounově modlitbě viz 2 Par 6, 41. — Viz také tamže 7, 1n. — Místo „velikému Bohu" řecky: „velikolepým způsobem." — Ze spisů (kanonických) samého Jeremiáše proroka (3, 16) možno jest dokázati, že naděje v obnovu starozákonné bohoslužby jest jalová a že ji vyslovují toliko knihy podvržené. (Knabenbauer.)

Pán ty věci a zjeví se velebnost Páně v oblaku jako se byl Mojžíšovi také zjevoval a jako se ukázal, když Šalomoun prosil, aby místo posvěceno bylo velikému Bohu. [9] Byltě nadmíru moudrostí obdařen a ve své moudrosti obětoval obět při posvěcení a dokonání chrámu. [10] Jako i Mojžíš modlil se Pánu a oheň s nebe spadlý spálil zápalnou obět, tak i Šalomoun modlil se, i sestoupil oheň s nebe a spálil zápalnou obět. [11] Tu řekl Mojžíš: „Protože nebylo snědeno, co bylo za hřích (obětováno), bylo (to) spáleno." [12] Podobně i Salomoun po osm dní slavil posvěcení.

[13] Ve spisech, to jest v pamětech Nehemiášových sepsány jsou (ne jen) věci tytéž, ale také to, že založiv knihovnu shromáždil [z krajin] knihy, také proroků a Davidovy list-y královské a (listy) o darech. [14] Podobně i Juda všecky ty spisy potracené skrze válku, která nás potkala, shromáždil a jsou u nás. [15] Proto žádáte-li těch věcí, pošlete si pro ně posly, kteří by je k vám donesli.

[16] Hodlajíce tedy slaviti očistu (chrámu) píšeme vám; protož dobře učiníte, budete-li ty dny slaviti. [17] Od Boha pak, který vysvo-

---

V. 9. Místo „Byltě nad míru moudrostí obdařen" podle řeckého; „Bylo pak také vypravováno" v podvržené knize, jmenované výše ve v. 1. 4. — Chrám Šalomounův „byl dokonán" tím, že byl Hospodinu zasvěcen (Herkenne). Srv. 3 Král 8, 5. 62n; 2 Par 5, 6; 7, 4n.

V. 10. Srv. Lv. 9, 24; 2 Par 7, 1.

V. 11. nehodí se tu do souvislosti, nehodí se ani na podobnou událost vypravovanou Lv 10, 16n. Herkenne se domnívá, že v. 11. je zbytek původní delší zprávy, ze které při opisování zbyl tento nesrozumitelný v. 11.

V. 12. „Podobně" jako my se chystáme posvěcení chrámu slaviti osm dní. — „Osm dní" trvala slavnost stánků, podle které byla slavena také očista chrámu, vykonaná od Judy Mach. — Srv. 3 Král 8, 65; 2 Par 7, 9.

V. 13. Podle řec. shromáždil „knihy o králích a prorocích jakož i spisy Davidovy a listy (od) králův o darech svatyni". — „Paměti Nehemiášovy" nemohou znamenati kanonickou knihu podle něho nazvanou (2 Esdr), protože v ní není zmínky o tom, že Nehemjáš sebral knihy a založil knihovnu. Paměti, zde uvedené, byla kniha nekanonická (podvržená), která se nás nedochovala. — „věci tytéž", které byly vypravovány výše 2, 1—12. a snad i to, co bylo podáno již 1, 19—36. — „knihovnu" posvátnou, chrámovou. — Sbírka těch knih souvisí s Nehemjášovou obnovou bohoslužby, o které byla výše řeč. — Knihovna obsahovala kanonické knihy, ustanovené k předčítání při bohoslužbě, jakož i listiny, týkající se chrámu (Herkenne). — Knihy „o králích" nebo (podle syrského překladu) lépe „o královstvích" jsou knihy, jež jmenujeme 3 a 4 Královskou. — LXX jmenovala „knihami království" naše čtyři knihy Královské. — „Knihy o prorocích" jsou knihy, vypravující o lidech Božích, kterým se dostalo nadpřirozeného osvícení; ježto někteří proroci, jako na př. Jeremjaš, vypravují také události ze svého života, mohou „Knihy o prorocích" znamenati také kanonické knihy proroků. — „Knihy Davidovy" nemůže nic jiného znamenati nežli Žaltář (o jeho rozdělení na knihy viz II. sv. str. 150). — „Listy králův o darech" věnovaných jerusalemskému chrámu jsou listiny jako na př. 1 Esdr 7, 12nn. Ty listiny se ztratily, ačkoliv byly chovány v chrámovém archivu.

V. 14. Za pronásledování Antiocha IV. byly hledány a ničeny také posvátné knihy židovské; snadno se domysliti, že byly odcizeny některé z chrámu; ty bylo nyní třeba znovu opatřiti; možno také, že Židé posvátné knihy včas z chrámu vzali a po částech je uschovali, bylo tedy nyní „rozptýlené" (= „potracené") spisy, posvátné knihy a listiny, týkající se chrámu znova sebrati, t. j. z úschovy vzíti a do chrámového archivu uložiti. Jako Nehemjaš spojil se svou obnovou bohoslužby sbírku posvátných knih, tak učinil později také Juda.

V. 15. Jako mají egyptští Židé s palestinskými jednotně slaviti svátek posvěcení chrámu jerusalemského, tak mají míti všecky knihy posvátné, aby i v této příčině panovala mezi oběma větvemi dokonalá shoda a jednota. (Herkenne.)

V. 16. opakuje výzvu učiněnou již výše 1, 18.

V. 17n. „Bůh vysvobodil svůj lid" z poroby egyptské. — „dědictví" = Palestina. — „Království a kněžství" = kněžské království, jak bylo

bodil svůj lid a dal všem dědictví, království a kněžství jakož i svatost, [18] jak byl slíbil v zákoně, očekáváme, že se brzy nad námi smiluje a shromáždí nás (ze zemí) pod nebem na místo svaté. [19] Neboť vytrhl nás (již) z velikých nebezpečí a místo (svaté) vyčistil.

[20] (Příběhy) o Judovi Machabejském, o bratřích jeho, o vyčištění velikého chrámu, o posvěcení oltáře, [21] dále o bojích proti Antiochovi Slavnému a synu jeho Eupatorovi, [22] o nebeských zjeveních, kterých se dostalo těm, kdož pro Židy statečně se měli, takže veškeré země, ačkoliv jich málo bylo, zase dobyli, množství cizinců zahnali, [23] nejslavnějšího chrámu na světě zase nabyli, město vysvobodili, zákony, které zrušeny byly, zase obnovili, kdyžtě Pán s veškerou přízní jim milostiv byl, [24] příběhy v pěti knihách Jasona Cyrenského obsažené pokusili jsme se v jednu knihu krátce pojmouti. [25] Neboť vidouce množství knih a obtíž, kterou mají pro množství látky ti, kdož chtějí se ponořiti do příběhů dějinných, [26] snažili jsme se, aby těm, kteří chtějí (pouze) čísti, dostalo se duchovního požitku, těm, kteří usilují věc si zapamatovati ulehčení, všem pak čtenářům užitku.

[27] My sami ovšem, kteří jsme se podjali této práce zkracovací, neuvázali jsme se v práci lehkou, ale ve věc plnou bdění a potu [28] jako ti, kdož hody strojí a hledají jiným po vůli býti; pro vděk mnohých rádi práci neseme; [29] podrobné údaje o každé věci spisovatelům ponechávajíce sami krátký výtah, jaký má býti, podati chceme. [30] Jako totiž stavitel nového domu o všecko stavení pečovati má, kdežto ten, kdo malovati má příhodným plochám k ozdobě (toliko) pozornost věnovati musí, tak souzeno má býti i o nás. [31] Promysliti látku totiž, spořádati ji důvodně, a s největší pečlivostí každou okolnost vyšetřiti při-

---

„slíbeno v zákoně", t. j. Ex 19, 6. — „svatost" ve smyslu Ex 19, 6: „národem svatým". — To „shromáždění" všeho rozptýleného národa předpovídali již Dt 30, 3n; Is 49, 22; Jer. 29, 14; 32, 37; Am 9, 14 a jj.

V. 19. „z velikých nebezpečí", kterými ohrozil národ Antioch IV. — (1 Mach 3, 13—4, 35.) — „místo svaté vyčistil" skrze Judu. 1 Mach 4, 43n.

V. 20. souvisí v řec. slohově úzce s předchozími listy; souvisí s nimi také obsahově, ježto zdůrazňuje vyčistění velikého chrámu (jerusalemského) a posvěcení oltáře, což vše zajímalo tolik pisatele listů výše podaných. Z toho plyne, že listy řečené položil v čelo knihy (2 Mach) sám její spisovatel a že tedy nebyly snad později mechanicky před knihu položeny! — „Příběhy", které podrobně a obšírně popsal Jason (v. 24. níže). — „veliký" a „nejslavnější na světě" (v. 23) jest chrám jerusalemský, jehož úctu chce spisovatel 2 Mach zdůrazniti. — O očistě toho chrámu viz 1 Mach 4, 43.

V. 21. Eupator = Antioch V.; viz o něm níže 10, 10; 13, 1; 1 Mach 6, 17.

V. 22n. „o nebeských zjeveních" srv. 3, 24; 5, 2; 11, 8. — „pro Židy" = pro židovství (řec). — „cizinců" = barbarů.

V. 25n. Místo „knih" řecké znění: „čislic" (roků, měsíců, dní, počtu vojska, raněných, padlých atd.). — Čísti zevrubné dějiny Jasonovy neodborníkovi působí obtíž, jakousi nechuť, ježto bývá množstvím látky takořka zavalen; množství číslic přecpává paměť, veliké dílo odstrašuje mnohého čtenáře. — Spisovatel 2 Mach chce svým výtahem, svými výpisky četbu dějin zpříjemniti (osladiti), ulehčiti paměti a prospěti každému, komu se kniha dostane do rukou (řec.).

V. 29. „údaje", které předpokládají zkoumání. — „spisovatelům" = Jasonovi. Vypisovatel (skladatel 2 Mach) důvěřuje Jasonovi, že jednotlivé události bedlivě vyšetřil, měl tedy jeho vypravování za věrohodné; sice by nebyl je pokládal za hodné, aby u výtahu bylo předloženo soukmenovcům jeho. (Knabenbauer.)

V. 30. Malíř se nestará o to, aby dům byl pevně postaven, aby bylo užito pevné hmoty atd., ale je-li povolán, aby dům vyzdobil, nenapadá mu pochybovati o poctivosti a spolehlivosti stavitelově. Mlčky přiznává staviteli, že jest v domě všecko řádně postaveno. Podobně spisovatel 2 Mach nepochybuje, ale předpokládá, že Jason pilně dostál svým povinnostem; že tedy možno mu věřiti bezpečně při vypravování příběhů. (Knabenbauer.)

náleží (prvnímu) spisovateli dějin; [32] ale tomu, kdo chce výtah podati, dlužno dovoliti stručnost výrazu jakož i vyhýbati se obšírnosti při vypravování událostí. [33] Odtud tedy počneme vypravovati; pokud se týče předmluvy, dosti buď na tom, co jsme již řekli; byloť by pošetilé před vypravováním rozvláčně mluviti, při vypravování samém pak (příliš) stručným býti.

ČÁST PRVÁ:

Jak byli Židé pronásledováni (3, 1—7, 42).

1. Za panování Seleuka IV. (Filopatora) (3, 1—4, 6).

Seleukus, který poskytoval kdysi náklad na oběti (3, 1—3) byl upozorněn od Šimona, že prý jsou v chrámě jerusalemském poklady, kterými bylo by lze obohatiti pokladnu královskou (3, 4—6). Seleukus uložil Heliodorovi, aby poklady vybral (3, 7—14a). Všecek Jerusalem hledal p moci v nebesích (3, 14b—22). Heliodor působením vyšších mocí na prahu zkázy byl zachován tím, že se ho zastal velekněz Oniáš (3, 23—34). Vděčnost Heliodorova (3, 35—40). Oniáš u krále (4, 1—6).

Hlava 3. — Když tedy obyvatelstvo svatého města bylo ve všem pokoji, když také zákonů ještě velmi dobře bylo dbáno, ježto Oniáš velekněz byl muž zbožnosti a ducha, majícího v nenávisti všecko zlé, [2] stávalo se, že i králové a knížata to místo v největší úctě měli a chrám převelikými dary oslavovali, [3] takže i Seleukus, král asijský, dával ze svých důchodů všecky náklady, kterých obětní bohoslužba žádala. [4] Tu Šimon z pokolení Benjaminova, ustanoven byv správcem chrámu, usiloval o nějakou nesprávnost v městě, ve které se mu velekněz protivil. [5] Nemoha však nad Oniášem nabýti vrchu přišel k Apolloniovi, synu Tarseovu, který tehdy byl vůdcem Célesyrie a Fénicie, [6] a oznámil mu, že jest pokladna v Jerusalemě plná peněz, nesčíslných, že obecní majetek jest nesmírný, takže není úměrný počtu obětí, a že by možno bylo, aby to všecko v moc královu se dostalo. [7] Když Apol-

---

V. [33]. „odtud" od 3, 1.

Hl. 3. — V. [2]. „Oniáš" III., nástupce Šimona II. Viz seznam velekněží v I. sv. str. 1279. — „to místo" = chrám jerusalemský. — Josefus Flavius dosvědčuje, že králové egyptští Ptolemeus II. (285—246) a Ptolemeus III. (246—221), jakož i král syrský Antioch III. (223—187) poslali do chrámu jerusalemského vzácné dary.

V. [3]. Seleukus, který panoval za velekněze Oniáše III., byl Seleukus IV. Filopator (187—175), syn Antiocha III. (Velikého). — Dokonce i tento panovník poctil dary chrám jerusalemský, který chtěl později vyloupiti. — „všecky" náklady řečeno jest nadsázkou, jak vyplývá z v. 6. níže. — Titul krále „asijského" podrželi syrští králové i po Antiochovi III., který byl od Římanů přinucen vzdáti se všeho území před Taurským pohořím.

V. [4]. „správcem chrámu" — nejspíše „agoranomos", který nakupoval potřeby pro bohoslužby; byl tedy úřadem svým vázán súčastňovati se trhu ve městě; snad měl i nějaké zvláštní výhody na tom trhu; v té příčině — účasti na obecném trhu — vznikla různost mínění mezi veleknězem a chrámovým nakupovatelem. Možno se dohadovati, že nakupoval příliš draho pro chrám, že se smluvil s dodavateli, aby mu platili „provisi", že však toho velekněz nechtěl trpěti; Šimon očekával, že dostane od krále velikou odměnu za to, že mu vyzradil nový pramen příjmů (Knabenbauer).

V. [5n]. „vůdcem" = vojenským guvernérem Fénicie a Célesyrie, ke kterému obvodu patřila tehdy také Palestina. — Ke jménu „Apollonius" srv. 1 Mach 10, 69.

V. [7]. „úředníkem", snad správcem, jakým byl také Lysiáš (1 Mach 3, 32). — Byl to snad týž Heliodor, který později utratil svého pána Seleuka IV. a snažil se zmocniti se jeho trůnu (Appian).

lonius pověděl králi o penězích, o kterých mu oznámeno bylo, král povolav Heliodora, který byl jeho úředníkem, poslal ho s rozkazem, aby řečené peníze přinesl. [8] Tedy Heliodor hned se vypravil na cestu předstíraje, že chce města Célesyrie a Fénicie projeti, v pravdě však aby vykonal, co mu byl král uložil. [9] Když však přijel do Jerusalema a ve městě od nejvyššího kněze laskavě přijat byl, vypravoval mu o vyzrazených penězích, vyjevil mu, z jaké příčiny tu jest a vyptával se, má-li se věc skutečně tak. [10] Tu mu velekněz oznámil, že jsou to úschovy na výživu vdov a sirotků, [11] něco pak z toho, o čem bezbožný Šimon učinil oznámení, že jest Hyrkana, (syna) Tobiášova, muže velmi vznešeného, všeho pak stříbra že jsou čtyři sta hřiven, a zlata dvě stě. [12] Venkoncem že nemůže býti, aby oklamáni byli ti, kteří se svěřili místu a chrámu, který po všem světě ctěn jest pro jeho ctihodnost a svatost. [13] Ale on pravil, že to podle toho, jak měl poručeno od krále, vším způsobem musí doneseno býti králi. [14] Ustanoveného dne tedy všel Heliodor (do chrámu), aby věc vyřídil.

Proto bylo nemalé zděšení po všem městě. [15] Kněží v kněžském rouše před oltář hodivše sebou vzývali s nebe toho, který o těch úschovách zákon vydal, aby těm, kteří ty věci byli si uschovali, v celosti je zachoval. [16] Každý, kdo viděl tvář nejvyššího kněze, ucítil ránu v srdci; neboť obličej a barva na něm změněná ukazovala vnitřní bolest srdce [17] Bylať muže toho truchlivost a hrůza těla sevřela, ze které hledícím naň patrná byla bolest srdce jeho. [18] Lidé houfem z domů se sbíhali aby se veřejně modlili, ježto mělo v potupu přijíti to město. [19] Také ženy majíce přepásaná prsa žínicemi po ulicích se sbíhaly; i panny, které (jindy) v ústraní bývaly, vybíhaly k Oniášovi, jiné ke zdem, jiné pak vyhlédaly z oken; [20] všecky však spínajíce ruce k nebi modlily se. [21] K politování bylo očekávání směsice lidu i velekněze v úzkosti postaveného.

[22] Ti tedy vzývali všemohoucího Boha, aby svěřené sobě věci těm, kteří (mu je) svěřili, ve vší celosti byly zachovány. [23] Heliodor pak chystaje se vykonati, co si byl umínil, byl již sám se (svými) drabanty na tom místě pokladů. [24] Ale duch všemohoucího Boha velmi zřetelně se ukázal, takže všichni, kteří se opovážili poslechnouti ho, padše mocí Boží strachem omdleli. [25] Ukázal se jim totiž jakýsi kůň, hrozného mající jezdce, nejlepším oděním ozdobený, který úprkem předními kopyty dorážel na Heliodora; ten pak, který na něm seděl, zdálo se, že měl odění zlaté. [26] Dále ukázali se také dva udatní jinoši, vynikající silou, výborní krásou a nádherně oblečení, kteří postavivše se u něho s obou stran (ho) mrskali bez přestání mnohými ranami (ho) tepouce. [27] Heliodor hned padl na zemi a byl obklíčen velikou mrá-

---

V. 9. Laskavě přijat byl od velekněze i „od města" (řec.).

V. 11. Věc nemá se tedy tak, jak bezbožný Šimon byl křivě udal (řec.).

V. 12. „oklamáni", ošizeni a poškozeni. — „svatost" = nedotknutelnost.

V. 14. „aby věc vyřídil" = ohledal (řec,), jakého druhu jsou ty poklady (peníze), aby mohl dáti příslušné rozkazy, kterak mají býti dovezeny do Antiochie.

V. 15. Srv. Ex 22, 6.

V. 19. Podle řec. ženy ve velkém počtu v žínice oblečené a pod prsy opásané bylo viděti na ulicích. — Místo „k Oniášovi" řec. lépe: „k branám".

V. 24. „duch Boha" — Bůh duchů, andělů (řec). — Kterak se Bůh ukázal, bude níže podrobněji vyloženo (v. 26).

V. 26. O podobných zjevech andělských srv. Mt 28, 3; Mk 16, 5; Lk 2, 29; 24, 4; Sk 10, 30; Zjev. 10, 1.

kotou; uchopili ho tedy, vložili na nosítka a kvapně jej vynesli ven. [28] Tak ten, který s mnohými běhouny a drabanty byl všel k pokladně výše jmenované, nesen byl ven, ježto mu nikdo nepomohl, poznav zjevnou Boží moc; [29] a tak on Boží mocí ležel němý zbaven jsa vší naděje, že se pozdraví. [30] Židé pak dobrořečili Pánu, že zvelebil své místo; a chrám, který málo před tím plný strachu a hrůzy byl, když se ukázal všemohoucí Pán, radostí a veselostí naplněn byl.

[31] Tu někteří z Heliodorových přátel ihned prosili Oniáše, by vzýval Nejvyššího, aby život daroval tomu, který ke smrti pracoval. [32] Nejvyšší kněz obávaje se, aby snad král se nedomníval, že Židé spáchali na Heliodorovi nějaký zločin, podal obět za uzdravení (toho) muže. [33] Když se nejvyšší kněz modlil, titéž jinoši v táž roucha oblečení postavili se u Heliodora a řekli: „Děkuj Oniášovi knězi, neboť pro něho daroval tobě Pán život. [34] Ty, který jsi bičován byl od Boha, hlásej všem veliké skutky a moc Boží!" To pověděvše zmizeli.

[35] Heliodor podav obět Bohu a sliby veliké učiniv tomu, který mu život vrátil, a poděkovav Oniášovi, pojal vojsko a vrátil se ke králi. [36] Svědčil pak všem o těch skutcích velikého Boha, které byl na své oči viděl. [37] A když se král otázal Heliodora, kdo by způsobilý byl, aby ještě jednou byl poslán do Jerusalema, řekl: [38] „Máš-li nějakého nepřítele nebo člověka, který o tvé království ukládá, pošli ho tam a vrátí se ti zbičovaný, jestliže vůbec životem vyvázne, protože na tom místě opravdu jest nějaká moc Boží. [39] Ten totiž, jenž má příbytek na nebi, jest opatrovníkem a ochráncem toho místa, a ty, kteří přicházejí, aby zle činili, tepe a zahlazuje. [40] Tak tedy má se věc s Heliodorem a se zachováním pokladnice.

Hlava 4. — [1] Šimon výše jmenovaný, zrádce pokladu i vlasti, mluvil zle o Oniášovi, jakoby on byl nabádal Heliodora k tomu a on byl původcem (všeho) zla; [2] dobrodince města, obránce národa svého a horlitele zákona Božího opovážil se nazvati úkladníkem království. [3] Když pak se nepřátelství tak velice rozmohlo, že někteří přátelé Šimonovi dokonce vražd se dopouštěli, [4] Oniáš znamenaje nebezpečí (hrozící ze) sváru a že Apollonius, vůdce Célesyrie a Fénicie svým zuřením zlobu Šimonovu rozmnožuje, vypravil se ke králi, [5] ne aby žaloval na spoluobčany, ale maje na zřeteli obecné dobro všeho národa. [6] Neboť viděl, že bez královského opatření není možno pokoj obnoviti a že Šimon nepřestane od svého bláznovství.

V. [33]. „když se modlil" — podávaje obět smírnou (za hřích Heliodorův) (řec).

V. [34]. „od Boha" — s nebe (řec).

Hl. 4. — V. [1]. „výše jmenovaný" 3, 4. — „nabádal Heliodora k tomu", aby se vrátil domů bez peněz, že tedy Oniáš jest vinen jeho neúspěchem. Podle řec. Oniáš prý s Heliodorem „zle nakládal".

V. [4]. S jakým výsledkem se potkal krok velekněžův, není známo.

2. Pronásledování Židů za Antiocha IV. (Epifana) (4, 7—7, 42).

Jason svrhl s velekněžského trůnu bratra svého Oniáše (4, 7—9), sám stav se veleknězem místo něho řádí v Jerusalemě (4, 10—17), posílá do Tyru peníze na oběť ke cti Herkulově (4, 18—20) a krále, který přišel do Jerusalema s velikou okázalostí vítá (4, 21 n). Menelaus, bratr Šimonův, Benjaminovec svrhuje Jasona a sám se domáhá velekněžství (4, 23—26). Povolán byv od krále svěřuje velekněžský úřad bratru svému Lysimachovi (4, 27—29). Když byl Antioch vzpourou povolán do Cilicie, Menelaus dává úkladně zabíti zákonitého velekněze Oniáše (4, 30—35). Antioch dává sice Andronika, vraha Oniášova popraviti, ale Menelaa, pro zločiny obžalovaného, propouští bez trestu (4, 36—50). Konečně došlo i na něho: obsadil sice Jerusalem, brzy však bylo mu utéci, a na tom útěku bídně zahynul (5, 1—10). Antioch zuří proti Židům: obsadil Jerusalem a popravoval Židy (5, 11—14); vyloupil chrám (5, 15—20); podrobuje Židy krutým činovníkům (5, 21—26). Juda Mach. odebral se na poušť (5, 27). Antioch zavádí násilím pohanství a vyhlazuje židovství (6, 1—17). Mučednická smrt Eleazarova (6, 18—31). Mučednictví sedmi bratří a jejich matky (7, 1—42).

[7] Ale po smrti Seleukově, když nastoupil vládu královskou Antioch, který slul „Slavný", stál Jason, bratr Oniášův, o nejvyšší kněžství: [8] odebrav se tedy ke králi sliboval mu tři sta šedesát hřiven stříbra a z jiných důchodů osmdesát hřiven. [9] Nad to sliboval i jiných sto padesát (hřiven), bude-li (mu) dovoleno, aby sobě ze své moci tělocvičnu a hříště pro jinochy vystavěl, obyvatelům pak Jerusalema aby se dostalo občanského práva v Antiochii. [10] Když král k tomu svolil a on nabyl vlády, počal hned ve svém národě zaváděti pohanské mravy. [11] Ruše práva, z dobrotivosti daná Židům od králů zásluhou Jana, otce Eupolema, který byl mezi zákonitými posly k Římanům za účelem přátelství a spojenectví, ruše práva měšťanů zaváděl obyčeje proti zákonu. [12] Opovážil se totiž pod samým hradem vystavěti tělocvičnu a nejušlechtilejší jinochy na místa necudnosti postaviti. [13] Byl to ne počátek, ale rozmach pohanství a cizáctví pro ohavnou a neslýchanou nešlechetnost bezbožníka a ne kněze Jasona pokročilo tak, že již kněží nedbali služeb při oltáři, ale pohrdajíce chrámem a zanedbávajíce oběti, pospíchali, aby účastni byli zápasů, protizákonného pořádání jich a cviků v házení diskem; [15] čestná místa po otcích za nic sobě nepokládajíce řeckých poct na výsost si vážili; [16] proto je stihla nebezpečná tíseň; neboť ti, kterých mravů následovali a kterým

---

V. 7. Kdy Seleukus IV. zemřel, viz v úvodě na str. 1039. — Podle Josefa Flavia Jason (který slul původně J e š ú c) změnil si jméno své v řecké J a s o n, aby již i tím dal na jevo snahu náboženský pořečtiti svůj národ a tak se zalíbiti králi. — „s t á l", vtíral se a skutečně se také v e t ř e l.

V. 8. *360* h ř i v e n slíbil králi nejspíše z p o k l a d u c h r á m o v é h o. — Stříbrná hřivna jakožto p e n í z měla cenu asi 8000 našich p ř e d v á l e č n ý c h korun.

V. 9. „z e s v é m o c i" bez ohledu na židovské úřady (sbor starších). — „T ě l o c v i č n u" = gymnasium. — „h ř í š t ě p r o j i n o c h y" efebeum. — Srv. 1 Mach 1, 15. — O b č a n s t v í m ě s t a A n t i o c h i e poskytovalo zvláštní práva; Jason se domníval, že rozprodá-li toto právo občanské na drobno, utrží slušný peníz.

V 10n. Srv. 1 Mach 1, 43n; 3, 29n. — „p r á v a m ě š ť a n ů" svobodně vykonávati náboženství židovské a pod. — O E u p o l e m o v i viz 1 Mach 8, 17.

V. 12. Místo „n a m í s t a n e c u d n o s t i p o s t a v i t i" řecké znění: „p ř i m ě l k t o m u, a b y n o s i l i p e t a s o s", t. j. klobouk se širokým okrajem, kterým se řečtí jinoši při hrách kryli proti slunci; nositi ten k l o b o u k znamenalo přijímati m r a v y ř e c k é.

V. 15. „ř e c k ý c h p o c t", jakých se dostávalo vítězům ve veřejných zápasech.

ve všem podobni býti se snažili stali se jim nepřáteli a zhoubci. [17] Proti zákonu Božímu totiž činiti nebývá bez trestu; však to potomní čas ukáže.

[18] Když pak byly v Tyru konány pětileté zápasy, kterých se účastnil i král, [19] poslal nešlechetný Jason z Jerusalema bezbožníky, aby donesli tři sta dvoudrachem stříbra na oběť ke cti Herkulově; ti, kteří je byli přinesli žádali však (sami), aby nebyly vydány na oběti, protože by to nebylo slušno, ale aby byly obráceny na jiné výdaje. [20] Bylo to tedy ustanoveno od zasílatele na oběti Herkulovi, ale pro přítomné (posly) bylo to dáno na lodi o třech řadách vesel.

[21] Když pak poslán byl do Egypta Apollonius, syn Mnesteův, protože nastoupil na trůn král Ptolemeus Filometor, Antioch poznav, že nepřeje zájmům jeho království, a staraje se o své vlastní dobro, vydal se na cestu, přišel do Joppe a odtud do Jerusalema. [22] Byl slavně přijat od Jasona a od města; všel tam ve světle pochodní a za radostných výkřiků; odtud pak obrátil se s vojskem do Fénicie.

[23] Po třech letech poslal Jason Menelaa, bratra svrchu jmenovaného Šimona, aby donesl peníze králi a o věcech potřebných odpověď přinesl. [24] Ale on zalíbil se králi, když byl se vydával za velmože a převedl velekněžství sám na sebe nadsadiv nad Jasona tři sta hřiven stříbra. [25] Přijav od krále příkazy přišel (zase do Jerusalema) člověk nic hodného kněžství na sobě nemající, ale plný zuřivosti ukrutného tyrana a vzteku lité šelmy. [26] Tak byl Jason, který byl vlastního bratra obelstil, sám také oklamán; byl z něho poběhlík do země Amoňanů vyhnaný. [27] Menelaus pak obdržel sice vladařství, avšak o peníze, králi slíbené, nic se nestaral, ač ho Sostratus, který byl velitelem hradu,

---

V. [17]. srv. s Sdc 2, 11—18; 3, 8—10 a j.

V. [18n]. „pětileté", t. j. konané každý čtvrtý rok; roky her byly počítány za první a poslední (pátý); srv. hry olympské. — Ti „bezbožníci" měli měšťanské právo antiochijské. — Místo „bezbožníky" dlužno čísti: „diváky" (řec.), tedy zástupce města Jerusalema. — Podle řeckého poslal *300* drachem; attická drachma měla 4·366 gramů stříbra. Ježto 300 drachem zdá se býti některým peníz malý, dávána bývá přednost rukopisům (19, 62, 64, 93, Syr), které mají *3.300* drachem.

V. [20]. Podle zprávy Arrianovy o řečených zápasech byly pořádány ke cti Herkulově (Melkartově) v Tyru slavnosti lodní; zdá se, že Jasonův peníz byl obrácen na ozdobu těch lodí.

V. [21]. Ptolemeus Filometor „nastoupil na trůn" r. 173 před Kristem, když dosáhl 14 let; před tím vládli za něho poručníci Euleus a Leneus. — Apollonius byl asi poslán, aby jménem Antiocha IV. Ptolemeovi k samostatné vládě blahopřál a při té příležitosti zvěděl, jakou politiku bude mladistvý král pěstovati. Dověděl se, že se směr egyptské politiky bude příčiti zájmům království Antiochova. Antioch III. (Veliký) totiž vdávaje dceru svou Kleopatru za Ptolemea V. (Epifana) slíbil, že jí dá za věno Célesyrii, ke které patřila tehdy také Fénicie a Palestina. Slíbil, ale slibu nikdy nedostál, Célesyrie nevydal. Apollonius Mnesteův (jiný než Apollonius jmenovaný výše 3, 5 7.) upozornil Antiocha IV., že král a bývalí poručníci jeho budou si své právo vymáhati zbraněmi. Proto, aby nemohli Egypťané vyloditi vojsko v Joppe, odebrav se do tohoto přístavu učinil přiměřená opatření. — Do Jerusalema přibyl nejspíše proto, aby si zajistil židovskou pomoc ve válce s Egyptem.

V. [23]. „Po třech letech" od té doby, co se domohl velekněžství (v. 10). Tedy r. *172* před Kr. — „svrchu jmenovaného": 3, 4n; 4, 1. — Pocházel tedy i Menelaus z kmene Benjamin!

V. [24]. Menelaus hrál si na velmože, který má veliký vliv u svého národa chválil krále do očí a tím si ho naklonil.

V. [26]. Srv. níže 5, 5—10.

V. [27]. „hradu" jerusalemského.

upomínal; — [28] jemu totiž příslušelo vybírati dávky — proto byli oba povoláni ke králi. [29] Menelaus sesazen byl s kněžství a na jeho místo nastoupil Lysimachus, jeho bratr; Sostratus pak stal se vladařem na Cypru.

[30] Když se tyto věci dály, přihodilo se, že se Tarsané a Mallané vzbouřili, protože Antiochidě, ženině královĕ, darem dáni byli. [31] Proto král spěšně přišel, aby je upokojil; zanechal za svého náměstka Andronika, jednoho ze své družiny. [32] Menelaus, domnívaje se, že nabyl příhodné chvíle, ukradl některé zlaté nádoby z chrámu a daroval je Andronikovi; jiné rozprodal do Tyru a po okolních městech. [33] Oniáš, nabyv o tom jistých zpráv, káral ho, sám jsa na bezpečném místě, patřícím Antiochii vedle Dafne. [34] Proto Menelaus přistoupiv k Andronikovi žádal ho, aby Oniáše zabil. Ten přišel tedy k Oniášovi, podáním pravice a přísahou — ačkoli byl jemu podezřelý — přemluvil ho, aby z bezpečného místa vyšel a hned ho zabil nestydě se práva. [35] Pro tu příčinu netoliko Židé, ale i jiní národové se hněvali těžce nesouce vraždu nespravedlivou na takovém muži spáchanou. [36] Když pak se král navrátil z míst cilicijských, přistoupili k němu Židé antiochijští a spolu i Řekové, stěžujíce sobě na nespravedlivou smrt Oniášovu. [37] Tu Antioch zarmoutiv se srdečně pro Oniáše a hnut byv soustrastí ronil slzy, vzpomínaje na sebekázeň a umírněnost mrtvého. [38] A rozpáliv se v mysli kázal Andronika svléci ze šarlatu, po všem městě kolem voditi a na témže místě, kde byl nad Oniášem bezbožnost spáchal, toho svatovraha života zbaviti; tak mu Pán hodným trestem odplatil.

[39] Když však Lysimachus na radu Menelaovu v chrámě byl mnoho pokradl, a když se ta věc roznesla, srotil se lid proti Lysimachovi; — drahně zlata bylo již tehdy vyneseno — [40] když se tedy zástupy zdvihly a mysli hněvem naplněny byly, Lysimachus ozbrojiv asi tři tisíce mužů počal nespravedlivě užívati moci, maje vůdcem jakéhos Tyranna se-

---

V. [29]. podle řeckého zní: „Menelaus zanechal jakožto zástupce v úřadě velekněžském bratra svého Lysimacha, Sostrates pak Krata, vladaře na Cypru.“ — Neznámo, zdali „vladaře“ bývalého nebo potomního; patřiltě Cypr Egyptu, Antioch IV. jej zabral toliko na krátký čas roku 168. — Možno, že odpadl Sostratus od Ptolemeovců a přidal se k Seleukovcům jako Ptolemeus Macer (níže 10, 12).

V. [30]. Tarsus a Mallus města v Cilicii. — „věnná“ města královnina.

V. [33]. „bezpečné místo“ byl veliký háj, který poskytoval právo útočištné (asylu), ježto v něm byla svatyně Apollina a Diany; Dafne bylo podměstí Antiochie, oddělené od města řekou Orontem; podle Strabona měl onen háj v obvodu *80* honů. Oniáš použil práva, které místo skýtalo, aniž tím vyznal, že Apollo a Diana jsou skutečně bytosti božské.

V. [34]. „přistoupil k Andronikovi“ vzav si ho stranou; vážil podle všeho cestu do hlavního a sídelního královského města (Antiochie), kde sídlil králův zástupce (Andronikus). — Menelaus chtěl Oniáše sprovoditi se světa, aby snad král ho nepovolal zase za velekněze, kdyby Menelaus slíbených peněz nezaplatil. — Andronik přišel k Oniášovi „byv přemluven, aby užil lsti“ (řec). Přemluvil ho, jak zřejmo, Menelaus. — Oniáš sice nedůvěřoval slibům a přísahám, věc zdála se mu býti podezřelá, přece však dal si říci a opustil obvod háje.

V. [38]. Nositi šarlat bylo veliké vyznamenání; srv. 1 Mach 10, 62. 64; 11, 58. — Podle řeckého kázal mu i jiný šat strhnouti.

V. [39]. „pokradl a po městě rozprodal“ (řec). — „na radu“ a ve prospěch Menelaův. — „zlata“ = zlatých nádob. — „lid“ zejména venkovský (Knabenbauer).

V. [40]. Místo „Tyranna“ jiné rukopisy mají „Aurana“.

šlého věkem, ale také mravností. [41] Jak tedy zpozorovali Lysimachovo násilí, chopili se jedni kamení, jiní silných klacků a někteří metali popel na Lysimacha. [42] Tak mnozí byli raněni, jiní zabiti (ostatní) pak všichni na útěk zahnáni; také svatokrádce samého zabili u pokladnice.

[43] Pro ty věci bylo zavedeno vyšetřování proti Menelaovi. [44] Když totiž přišel král do Tyru, vznesli naň tu věc tři muži, od starších vyslaní. [45] Menelaus, jsa již usvědčen, slíbil Ptolemeovi mnoho peněz dáti, aby krále přemluvil. [46] Proto Ptolemeus zavedl krále do jedné síně, aby se tam prý ochladil, a odrazil ho od předsevzetí; [47] tak Menelaa, všeho zla původce, zprostil (obžaloby), kdežto ubožáky, kteří za nevinné byli by soudem uznáni, i kdyby před Scyty při (svou) byli vedli, ty odsoudil na smrt. [48] Tak rychle nespravedlivě potrestáni byli ti, kteří za město, národ a posvátné nářadí při vedli. [49] Pro tu příčinu i Tyrští hořšíce se dali je štědře pohřbíti.

[50] Menelaus pak pro lakotu mocných zůstal v moci a rostl v zlobě na zkázu měšťanů.

H l a v a 5. — [1] Téhož času podnikl Antioch druhé tažení do Egypta. [2] Tu se přihodilo, že po všem městě Jerusalemě viděli po čtyřicet dní v povětří jezdce v zástupech, ani sem tam jezdí, majíce zlaté roucho a ozbrojeni jsouce kopími; [3] (viděli) čety jezdců (k bitvě) sešikované, oboustranné potyčky, mávání štíty, množství v přilbách s tasenými meči, vrhání střel a třpyt zlatých odění i pancířů všelijakých druhů. [4] Proto všichni se modlili, aby se to vidění obrátilo k dobrému.

[5] Tu vyšla lživá pověst, že jest Antioch mrtev. I vzal Jason neméně než tisíc mužů a napadl náhle město; měšťané sběhli se (sice) na zeď, ale město bylo na konec vzato; Menelaus utekl na hrad. [6] Jason nešetře měšťanů svých zabíjel je; nepomyslil, že štěstí proti soukmenovcům jest největší neštěstí; domníval se, že bere znamení vítězství nepřátelům a ne spoluobčanům. [7] Přes to vladařství nedosáhl; ale konec úkladů jeho byl, že došel hanby; jako poběhlík vrátil se zase do Amonska. [8] Konečně ke své zkáze byl od Arety, krále arab-

---

V. 41n. „n a L y s i m a c h a" = na jeho lidi. — Na místě, kde páchal zločiny, byl také potrestán. Srv. 1 Mach 14, 49; 2 Mach 3, 6. 28. 40.

V. 44n. „o d s t a r š í c h" jerusalemských (od vysoké rady?). — „P t o l e m e u s" sluje v řeckém „s y n D o r y m í n ů v"; srv. 1 Mach 3, 38.

V. 46. Ptolemeus pošeptal králi, že jest v soudní síni veliké vedro a pohnul ho, aby se šel ochladit ven; tím chtěl se ke králi dostati, aby s ním promluvil mezi „č t y ř m a o č i m a". — Mohl králi namluviti, že Menelaus prodal jen nepotřebné nádoby chrámové a to proto, aby stržené peníze odvedl králi; Židé však že se dali tímto činem, pobouřiti proti knězi od krále zákonitě ustanovenému; Menelaus tedy vlastně dbal zájmů králových, kdežto Židé jsou buřiči, králi nepřející a zasluhují tedy trestu (v. 47). Žalují křivě.

V. 47n. S c y t o v é byli tehdy pokládáni za největší b a r b a r y. — „r y c h l e" snad na popud Menelaa, aby neměl král příležitosti změniti svůj úsudek (Knabenbauer).

V. 50. Srv. níže 5, 15. 23; 13, 3.

Hl. 5. — V. 1. Viz 1 Mach 1, 17 nn; k Dan 11, 29; ta výprava byla podniknuta nejspíše r. *169* (nebo 168?) před Kristem.

V. 2n. „č t y ř i c e t d n í" bezmála (řec). — Podobné zjevy dály se podle Josefa Flavia (O válce žid. 6, 5, 3) před pádem Jerusalema r. 70 před Kr.

V. 4. Všichni vyvozovali z toho zjevu, že se blíží v á l k a; prosili, aby byla pro národ vyvolený šťastná.

V. 5. Srv. výše 4, 24.

V. 7n. Viz výše 4, 26. — A r e t a s zajal, zatkl ho na p ř á n í A n t i o c h o v o nebo M e n e l a o v o.

ského, zajat; utíkal pak z města do města ode všech jsa v nenávisti jakožto odpadlík od zákona, a proklínán jsa jakožto nepřítel vlasti a měšťanů vyhnán byl do Egypta. [9] Tak ten, který mnohé byl vyhnal z vlasti jejich, zahynul sám v zemi cizí, odšed (prve) k Lacedemonským domnívaje se, že tam pro příbuznost najde útočiště; [10] a ten, který mnoho nepochovaných nechal pohozených, sám neoplakaný a nepohřbený zůstal pohozen, nedošed pohřbu v cizině aniž dostav místo ve hrobce otcovské.

[11] Když se ty věci tak dály, domníval se král, že chtějí Židé od něho odpadnouti; proto vytáhnuv z Egypta se zvířecí zuřivostí vzal město útokem. [12] A rozkázal vojákům zabíjeti, kohokoli napadnou nešetřiti, pobíti i ty, kteří se utekou nahoru do domů. [13] Proto dálo se vraždění mladých i starých, vyhlazování žen i dětí, zabíjení panen i nemluvňat. [14] Za celé tři dny osmdesát tisíc lidí zahynulo: čtyřicet tisíc bylo jich zabito a tolikéž prodáno. [15] Ale ani na tom neměl dosti; opovážilť se také vjíti do chrámu na vší zemi nejsvětějšího za vůdce maje Menelaa, zrádce zákona a vlasti; [16] bera nešlechetnýma rukama svatá nádobí, věcí darovaných od jiných králů a měst k ozdobě a slávě místa, nehodně se dotýkal a špinil je. [17] Tak omámen jsa Antioch na mysli nepovážil, že pro hříchy obyvatelů města maličko se hněval Bůh a proto že se dostalo tomu místu také pohrzení; [18] kdyby totiž nebyli padli do množství hříchů, tak jako Heliodor od krále Seleuka poslaný, aby vyloupil pokladnu, byl by i tento hned jak přišel zmrskán a zajisté od (své) všetečnosti odvrácen býval. [19] Avšak Bůh nevyvolil si pro místo národ, nýbrž místo pro národ. [20] Protož i to místo, které později mělo býti účastno štěstí, stalo se účastným národního neštěstí; a to, které bylo za hněvu Boha všemohoucího opuštěno, mělo býti zase, až se veliký Pán usmíří, k největší slávě povýšeno.

[21] Antioch tedy vzav z chrámu tisíc a osm set hřiven rychle se navrátil do Antiochie domnívaje se z pýchy, že učiní zemi splavnou a moře schůdné — pro zpupnost mysli. [22] Zůstavil pak i úředníky, aby trápili národ; a sice v Jerusalemě Filipa, rodem Fryga, mravy ukrutnějšího nežli byl ten, který ho ustanovil; [23] na Garizimu Andronika a (kromě těch) Menelaa, který tíže nežli jiní na měšťany doléhal.

V. [9] n. O té příbuznosti viz 1 Mach 12, 7. 21. — Pohřeb v cizině, t. j. cizince býval nejchudší. — Srv. 1 Mach 7, 17.

V. [11] n. Král dostal zprávy o půtkách v Jerusalemě do Egypta; mohl se domnívati, že vznikla vzpura proti němu proto, že Menelaus, jeho stvůra byl napaden a přinucen hledati útočiště v jerusalemském hradě u syrské královské posádky. — Krále domnělá vzpoura hryzla, ježto ji měl v týle. — „nahoru do domů“ = na ploché střechy.

V. [14]. Číslice mají ráz lidového podání; 1 Mach 1, 24. mluví všeobecněji.

V. [16] n. Co vzal, vypočítáno jest 1 Mach 1, 23 n. — „omámen na mysli“ byl pýchou. — „maličko“ časově: krátce. — Antioch byl metlou v rukou Božích, kterou chtěl Bůh dočasně lid svůj potrestati za jeho hříchy.

V. [18]. Viz výše 3, 23 nn.

V. [19] n. Srv. Ž 77, 60; Jer 7, 12—14; Lv. 16, 16. — Kterak byl později chrám zase oslaven, viz níže 10, 3—9.

V. [21]. Nádob v ceně „*1800* hřiven“. Srv. 1 Mach 1, 23 n.

V. [23]. „na Garizimu“, kde měli Samařané svou svatyni; ustanovil tedy Antioch dozorce v místech svatyní, ke kterým se scházel v houfech lid. — Filip a Andronik, ustanovení úředníky od krále, vracejícího se z Jerusalema domů, nejsou ti, o kterých praví 1 Mach 1, 53, že byli ustanoveni po dvou letech (1 Mach 1, 30). Knabenbauer.

[24] Jsa proti Židům poslal nenáviděného vůdce Apollonia s vojskem dvacíti dvou tisíců, poručiv jemu všecky dospělého věku pobíti, ženy pak a mládež prodati. [25] Ten když přitáhl do Jerusalema, stavěje se pokojným choval se klidně až do svatého dne sobotního; když pak Židé světili svátek, rozkázal svým lidem, aby se chopili zbraně. [26] A pobil všecky, kteří se vyšli dívati; běhaje s oděnci po městě zahubil veliké množství lidu.

[27] Juda Machabejský však s jinými devíti uchýlil se na poušť, a tam byl se svými mezi zvěří na horách živ; pokrmem rostlinným se živíce trvali tu, aby nebyli nuceni s jinými se poskvrniti.

Hlava 6. — [1] Po nemnohém čase poslal král starce jednoho antiochijského, aby nutil Židy odpadnout od zákonů otcovských a Božích. [2] Měl také znesvětiti chrám jerusalemský a nazvati jej (chrámem) Joviše Olympského, chrám pak garizimský měl nazvati podle povahy tamních obyvatelů (chrámem) Joviše Hostinného. [3] Velmi zlý a těžký byl všem sběh zločinů; [4] byltě chrám plný prostopášnosti, hodování pohanského, smilnících s nevěstkami; do svatých nádvoří svévolně se vtíraly ženy; vnášeli tam neslušné věci; [5] také oltář byl plný nepřístojných obětí, jež zákon zapovídal. [6] Ani dny sobotní nebylo možno zachovávati, ani sváteční dny otcovské slaviti aniž komu vůbec se přiznati, že jest Žid; [7] ale vláčeni byli s hořkým násilím na den královых narozenin k obětem; a když byl svátek Bakchův, bývali nuceni břečtanem se věnčiti a ke cti Bakchově v průvodech obcházeti. [8] Z popudu Ptolemea došel rozkaz do blízkých měst pohanských, aby také oni totéž činili proti Židům, aby konali oběti; [9] ty pak, kteří by nechtěli přestoupiti k obyčejům pohanským, aby usmrtili; bylo proto viděti bědování. [10] Tak (na příklad) byly dvě ženy obžalovány, že své syny

---

V. [24]. Apollonius byl podle 1 Mach 1, 31. poslán „po dvou letech", t. j. *145* roku Sel. t. j. roku *168/167* před Kr. — Srv. výše 3, 5. 7; 4, 4.

V. [25] n. Srv. 1 Mach 2, 32—38. — „dívati" se na vojáky, tábořící za branami.

V. [27]. Juda, o němž bude níže od hl. 8. vypravováno více. Srv. 1 Mach 2, 28 n. — „poskvrniti se" jako byl nucen na př. Eleazar, o němž vypravuje hned hl. 6. 18 nn. — Srv. 1 Mach 1, 65.

Hl. 6. V. [1] n. Viz 1 Mach 1, 45 nn. — Místo „antiochijského" řecké znění: „aténského". Byl jedním z těch, o kterých mluví 1 Mach 1, 53. — Chrám jerusalemský byl znesvěcen tím, že na jeho oltář v předsíni byl postaven oltář pohanský, jak vypravuje 1 Mach 1, 57. — Chrám Samařanů byl zasvěcen Jovišovi Hostinnému snad proto, že Samařané pokládali se za osadníky, kteří přišli z ciziny a proto se utekli do ochrany boha Hostinného; snad si sami u krále tohoto boha vyžádali za svého ochránce, dávajíce tím na jevo svou ochotu přijmouti náboženství řecké.

V. [3]. „všem" i otrlé chátře, která byla zvyklá na leccos.

V. [4] n. „hody pohanské" bývaly provázeny zpěvem, hudbou a tancem. — „neslušné věci", jež byly poté obětovány (v. 5).

V. [7]. Narozeniny královy podle řec. byly slaveny každý měsíc. Také Ptolemeovci slavili každý měsíc den svého narození a den nástupu na trůn, jak vysvítá z nápisů, nalezených v Kanope a v Rosettě. Podobně bylo v Pergamské říši i jinde.

V. [8]. „Ptolemea", o kterém mluvil výše 4, 45 n. — Srv. 1 Mach 1, 43.

V. [9]. Příklady zjevů, které budily bědovaní: Dvě ženy, jež obřezaly své chlapečky (v. 10), jiní, kteří tajně slavili sobotu (v. 11), dále Eleazar (v. 18 nn) a sedmero bratří machabejských s matkou (hl. 7).

V. [10] n. Obřízka byla zakázána; viz 1 Mach 1, 51. 63. — „Filip" jmenovaný 5, 22. — „upálení" tak, že před jeskyněmi byly zapáleny ohně, jejichž plameny do jeskyní šlehaly naplňujíce je dýmem. — O bojování v sobotu srv. 1 Mach 2, 31—38.

obřezaly; ty, zavěsivše jim nemluvňata na prsa, když je byli veřejně po městě obvedli, shodili se zdi. [11] Jiní, kteří se do nejbližších jeskyní byli sešli a skrytě den sobotní světili, když se to na ně proneslo Filipovi, byli upáleni, protože se ostýchali pro přísné svěcení (soboty) násilím sobě pomoci.

[12] Prosím těch, kteří čísti budou tuto knihu, aby se nedali zastrašiti těmito odpornými příhodami, ale považili, že ty události nejsou na záhubu, ale na pokárání národa našeho. [13] Neboť nedati hříšníkům dlouho vůle své provozovati, ale hned je trestati, jest znamení velikého dobrodiní (Božího). [14] Neboť ne jako na jiné národy čeká Pán shovívavě, aby je trestal, až přijde soudný den proto, že naplněna byla míra hříchů (jejich), [15] neusoudil tak i o nás, aby teprve potom trestal hříchy naše na nás, až by došly vrcholného množství. [16] Proto nikdy milosrdenství svého nám neodnímá; trestaje protivenstvím neopouští lidu svého. [17] To však k napomenutí čtenářů krátce řečeno buď! Ale nyní dlužno nám vrátit se k vypravování.

[18] Tedy Eleazar, jeden z předních zákonníků, muž, ač vysokého věku, pěkných lící, byl nucen, aby otevra ústa jedl vepřové maso. [19] On však vyvolil raději slavnou smrt nežli potupný život, přišel dobrovolně na popravu [20] jsa si vědom toho, že dlužno vydati se (na popravu) a (ji) trpělivě snésti tomu, kdo si umínil, že nebude z lásky k životu jísti toho, co jest zakázáno.

[21] Ti, kteří tu konali službu, nemístnou soustrastí pohnuti jsouce pro staré přátelství s mužem tím pojavše jej soukromí prosili ho, aby si dal přinésti maso, které směl jísti, maso pak z oběti podle rozkazu králova ať jí na oko, [22] aby tím činem ušel smrti; pro staré přátelství s mužem tím tu vlídnost mu prokazovali.

[23] On však počal uvažovati o vznešené důstojnosti stařeckého svého věku, o přirozené jasnosti šedin, o výborném životě od mládí, i odpověděl rychle podle svatého, od Boha daného zákona, že chce, aby ho poslali na onen svět. [24] „Neboť“ — pravil — „nesluší se na náš věk přetvářeti se, aby mnozí z jinochů domnívajíce se, že devadesátiletý Eleazar odpadl k pohanství, [25] aby též oni pro mé pokrytectví a pro trochu vrátkého života nedali se svésti, já pak bych tím nedošel potupné skvrny na svém stáří. [26] Neboť i kdybych nyní ušel mukám lidským, neunikl bych přece ruce Všemohoucího ani živ ani mrtev. [27] Proto zmužile z tohoto života vycházeje ukáži se hodna starého věku, [28] jinochům pak zůstavím hrdinný příklad, podstoupím-li čestnou smrt s ochotnou myslí a statečně pro vzácné a svaté zákony.“

V. [12] n. „n a p o k á r á n í“, vzdělání a vychování. — Srv. níže 7, 32 n; Judit 8, 27. — Kdyby jich Bůh brzy netrestal, zatvrdili by se ve svých hříších. — Jak odkládá Bůh s trestem pohanů, viz Gn 15, 16. — Srv. také Is. 54, 7.

V. [18] n. K r á s a byla pokládána za dar B o ž í; srv. Ex 2, 2; Žid 11, 23. — V e p ř bylo z v í ř e n e č i s t é podle Lv 11, 7; Dt 14, 8. — Srv. 1 Mach 1 50 — Římané a Řekové obětovali bohům i požívali vepřového masa. Srv. Is 65, 4; 66, 17. — E l e a z a r p ř i š e l d o b r o v o l n ě k m u č i d l u, když byl vyplil kusy vepřového masa, jež mu byly násilím do úst vstrčeny. — Mučidlo sluje v řeckém „t y m p a n o n“, nástroj dřevěný, ke kterému byli odsouzenci přivazováni, aby pak byli do smrti ubiti. Řekové nazývali ten způsob smrti „t y m p a n i s m o s“, Římané „f u s t u a r i u m“.

V. [21]. „k o n a l i s l u ž b u“ dozírajíce na obětní kvas (řec). — Maso dovolené měl si Eleazar sám připraviti (řec).

V. [23] n. Podle řeckého sám neohroženě přistoupil k mučidlu. — „k t e ř í h o v e d l i“ — kteří ho měli (z povolání) vésti, nevedli však, ježto Eleazar sám při-

Když to pověděl, hned ho vlekli na popravu. [29] Ti, kteří ho vedli, a nedlouho před tím soustrast s ním měli, rozhněvali se pro jeho řeči majíce za to, že byl z pýchy mluvil. [30] On pak ranami dobíjen jsa vzdechl a řekl: „Hospodine, který máš svatou znalost všeho, ty víš jistě, že já, který jsem mohl smrti ujíti, tuhé bolesti na těle snáším, ale že to v duši z úcty k tobě trpím rád.“ [31] Tak dokonal svůj život zůstaviv ne toliko mládeži, ale i všemu národu památku své smrti za příklad ctnosti a šlechetnosti.

Hlava 7. — [1] Také sedm bratří i s matkou popadených nuceno bylo od krále — biči a žilami mučeni byli — aby maso vepřové proti zákonu jedli. [2] Tu řekl jeden z nich jménem ostatních: „Co se tážeš a čeho se chceš od nás dověděti? Hotovi jsme raději zemříti nežli otcovské zákony [Boží] přestoupiti!“ [3] Král rozhněvav se krázal pánve a hrnce měděné podpáliti. Když byly hned rozpáleny, [4] rozkázal tomu, který jménem jich byl mluvil, jazyk vyřezati, kůži s hlavy stáhnouti a osekati konce rukou a nohou, ani se s ostatní bratří s matkou jeho na to dívali. [5] Když již dokonce k ničemu nebyl, dal rozpálit oheň a ještě dýchajícího na pánvi péci. Zatím co se dlouho na ní mučil, ostatní s matkou se vespolek napomínali, aby zmužile zemřeli [6] těmito slovy: „Pán Bůh (to) vidí a jistě smiluje se nad námi, jak prohlásil Mojžíš v písni káravé: „Smiluje se nad služebníky svými.“

[7] Když první tím způsobem byl umřel, přivedli na potupné muky druhého. Kůži s vlasy mu s hlavy sedřevše tázali se, bude-li jísti, prve nežli by po všem těle na každém údě mučen byl. [8] On odpověděl jazykem svých otců: „Neučiním toho!“ Protož i ten potom utrpěl muky jako první; [9] a již duši vypustit maje řekl: „Ty nešlechetníče, zabíjíš nás sice pro tento život, avšak král světa nás pro zákony jeho mrtvé k životu věčnému vzkřísí!“

[10] Po tomto mučili potupně třetího. Když od něho žádali jazyk hned jej vyplazil, ruce mužně vztáhl [11] a neohroženě řekl: „S nebe tyto údy mám, ale pro zákon Boží nevážím si jich nyní, neb naději mám, že je od Boha zase dostanu.“ [12] I podivil se král a družina jeho zmužilosti mládencově, že za nic nepokládal muky.

[13] Když ten tak skonal, čtvrtého týmže způsobem mukami trápili. [14] Blízek jsa smrti řekl: „Milo je těm, které lidé na smrt vydávají, kojiti se nadějí, od Boha vzbuzenou, že zase od něho vzkříšeni budou; ty však nebudeš míti vzkříšení k životu!“

---

kročil ... „z pýchy“ = z bláznovství (řec). — Podle 4 Mach (nekanonické) (hl. 5) byl prý Eleazar kněz.

Hl. 7. — V. 1 n. „žilami“ z hovězí kůže, tedy řemeny. — Ostatně srv. výše 6, 18. — „Tu“, když byli již bičováni. — „Co se tážeš“, budeme-li jísti čili nic.

V. 3. Na „pánvích“ bývali zločinci za živa pečeni (smaženi), v „hrncích“ (kotlech) spíše vařeni nebo pařeni. — Kůži s vlasy s hlavy stahovali zejména Scytové, byl to tedy trest nad jiné barbarský. — Mimo konce rukou a nohou bývaly osekávány také nosy a uši.

V. 5. „Zatím co se na ní mučil“ — zatím co pára (z pečeného těla) daleko se šířila (řec)

V. 6. má na zřeteli Dt 32, 36b. — „káravá“ sluje Mojžíšova píseň (Dt 32) se zřetelem na Dt 32, 6. 15 n; ta píseň „kárá“ sice přísně hříchy Israelitů, ale slibuje také, že se Hospodin smiluje (32, 36. 43).

V. 8. „jazykem svých otců“ = aramsky, nikoli řecky!

V. 9. Naději podobnou viz již Is 26, 19; Ez 37, 1—6; Dan 12, 1 n. 13.

V. 14. Srv. Dan 12, 2.

[15] Pátý, když ho přivedli a trápili, pohleděl na něho a řekl: [16] „Moc nad lidmi maje, ačkoli jsi smrtelný, činíš, co chceš; avšak nedomnívej se, že jest národ náš od Boha opuštěn! [17] Jen trpělivě počkej a uzříš velikou moc jeho, kterak tebe i potomstvo tvé trápiti bude!“

[18] Po něm přivedli šestého a ten počínaje umírati řekl: „Nemyl se zbytečně! My totiž trpíme pro sebe toto, protože jsme zhřešili proti svému Bohu a věci budící hrůzu dějí se na nás; [19] ty však nemni, že ti to bez trestu projde, že ses pokusil proti Bohu bojovati!“

[20] Nad obyčej matka podivu a slavné památky hodna jest; ta totiž vidouc, ano sedmero synů (jejích) jednoho dne hyne, dobrou myslí to snášela pro naději, kterou měla v Boha. [21] Plna jsouc moudrosti napomínala každého z nich zmužile jazykem otců a mysl ženskou povzbuzujíc myslí mužskou [22] řekla jim: „Nevím, kterak jste se vzali v lůně mém; nedarovala jsem vám také já ducha ni života, aniž jsem já spojila údy každého. [23] Proto stvořitel světa, který způsobil, že člověk vznikl a který vymyslil vznik všech věcí, ducha i život vám zase z milosrdenství vrátí, ježto vy nyní sami sebe nevážíte pro jeho zákon!“

[24] Antioch maje za to, že je tupen a hlasem domlouvající (ženy) pohrdaje, nejmladšího, který ještě zbýval napomínaje ne toliko slovy, ale i přísahou (mu) potvrzoval, odstoupí-li od zákona otců, že jej obohatí, šťastným učiní, že ho pokládati bude za přítele a že mu dá vše, co si přeje. [25] Ale když se k tomu jinoch nikterak neměl, povolal král matku a přimlouval jí, aby byla jinochovi radou na jeho záchranu. [26] Když ji byl mnohými slovy napomínal, připověděla, že bude synu svému přimlouvati; [27] nachýlivši se tedy k němu a posmívajíc se ukrutnému tyranu, jazykem otců řekla: „Synu můj, smiluj se nade mnou, která jsem tebe devět měsíců v životě nosila, tři roky ti mléko dávala, tebe krmila a k tomuto věku tě přivedla; [28] prosím tě synu, abys pohleděl na nebe i na zemi a na všecky věci, které na nich jsou a poznal, že z ničeho Bůh učinil je i lidské pokolení; [29] neboj se toho kata, ale hoden jsa svých bratří přidruž se k nim a podstup smrt, abych tě v (den) onoho smilování zase s bratřími tvými přijala.“

[30] Když ona ještě mluvila, řekl jinoch: „Na koho čekáte? Neposlechnu rozkazu králova, ale příkazu zákona, který dán jest nám skrze Mojžíše. [31] A ty, původce veškeré zloby proti Židům neujdeš rukou Božích. [32] My totiž pro své hříchy tyto věci trpíme. [33] Ačkoliv Pán Bůh náš kárající a trestající nás maličko se na nás hněvá, však zase udobří se na své sluhy. [34] Ty však nešlechetníče a ze všech lidí nejhanebnější, nevypínej se zbytečně marnou nadějí a nerozpaluj se na sluhy jeho! [35] Neboť ještě jsi neušel soudu všemohoucího Boha, který všecko vidí. [36] Moji bratři totiž maličko nyní potrpěvše došli slíbeného života věč-

---

V. 18. „Nemyl se“, domněnkou, že se ti podaří vyhladiti národ náš!

V. 22. „spojila údy“ = nespořádala jsem uměle (náležitě) prvků k tomu, aby každý byl utvořen (řec). — „život“ — účinek duše (spojené s tělem).

V. 24. Antioch nerozuměje aramštině (v. 21) domníval se, že ho žena tupí; přes to chtěl se ukázati milosrdným aspoň k nejmladšímu synu; proto nedbal té potupy, „pohrdal hlasem“ matčiným. — „že mu dá vše, co si přeje“ — že ho učiní státním úředníkem (řec).

V. 27 n. „smiluj se nade mnou“ a nečiň mi bolesti odpadem od Boha, jehož dlužno více se báti než lidí. — Prostá žena z lidu vyslovuje pojem prvního stvoření venkoncem jasně. Viz k Gn 1, 1. — Jako všecko tak i lidstvo, prvního člověka stvořil Bůh.

V. 36. „života slíbeného“ smlouvou, kterou učinil Bůh se svým národem a která se vztahovala také na život po smrti.

ného; ale ty Božím soudem spravedlivé pokuty za svou zpupnost budeš trpěti. [37] Já s bratřími svými duši i tělo vydávám pro zákony otců vzývaje Boha, by brzy milostiv byl národu našemu, ty abys přinucen byl skrze muky a trest vyznat, že on jediný jest Bůh, [38] a na mně a na mých bratřích aby přestal Všemohoucího hněv, který spravedlivě stihl všecek rod náš."

[39] Tedy král rozpáliv se hněvem proti tomuto nade všecky ukrutněji zuřil těžce nesa, že se mu posmíval. [40] I ten tedy čist jsa umřel doufaje všecek v Boha.

[41] Nejposléze, po synech, konec vzala i matka.

[42] Tolik budiž řečeno o obětních hostinách a hrozných ukrutnostech.

ČÁST DRUHÁ:

Vítězné boje Židů (8, 1—15, 37).

1. Vítězství za Antiocha Epifana (8, 1—10, 9).

Juda poráží Nikanora, Timoteje a Bakchida (hl 8). Antioch Epifanes umírá (hl 9). Juda očišťuje město a chrám (10, 1—9).

Hlava 8. — [1] Juda Machabejský a jeho druhové chodili tajně po osadách; svolávali soukmenovce, přátele a přibravše si ty, kteří zůstali židovství věrni, přivedli k sobě (asi) šest tisíc mužů. [2] A vzývali Pána, aby shlédl na lid, ode všech šlapaný, aby se slitoval nad chrámem od bezbožníků znesvěcovaným, [3] aby se slitoval také nad hynoucím městem, jež mělo býti co nevidět se zemí srovnáno, aby slyšel hlas krve k němu volající, [4] a konečně, aby rozpomena se na hanebné zabíjení nevinných dítek, jakož i na rouhání, jež se dála proti jeho jménu ukázal, že se hněvá pro ty věci. [5] Machabejský tedy sebrav množství lidu stával se pohanům nepřemožitelným, ježto hněv Páně obrátil se v milosrdenství. [6] Čině totiž nenadálé vpády do měst a osad pálil je a zabíraje výhodná místa nemálo porážek činil mezi nepřáteli. [7] Nej-

---

V. 38. Srv. níže 9, 12 n. Zasluhuje povšimnutí, kterak řeči machabejských trpitelů stupňují a rozvinují víru ve vzkříšení z mrtvých a stupňují také hrozby, kterými ujišťují Antiocha, že ho stihne Boží trest. (Knabenbauer.)

V. 39 n. „posmíval se mu" tím, že na sliby všecky odpovídal hrozbami. — „čist jsa", neposkvrniv se jídlem vepřového masa nebo podobně.

V. 42. Událost tato sběhla se pravděpodobně v Antiochii. Srv. výše 6, 8 n. Ve skládání řečí všichni připouštějí starým spisovatelům jakousi svobodu; stačí totiž k pravdě, kterou dlužno vyžadovati, odpovídají-li řeči smýšlení a povaze mluvících osob, okolnostem tehdejší doby a vyplývají-li jaksi nutně z pravdy událostí samých. Podobnou svobodu najdeš, odpovídá-li někdy v Písmech svatých všecek lid delší řečí; srv. Jos 24, 16—18; 1 Sam 12, 19; 14, 45; 2 Sam 18, 3; 1 Mach 3, 50—53. (Knabenbauer.) — Vyskytují-li se již ve S. z. tací neohrožení mučedníci, kteří nečetli ještě v evangeliích o Králi mučedníků, oč trpělivěji má snášeti všecky bolesti křesťan, který nalézá v Písmě N. z. vzácné vzory Trpitele ukřižovaného a jeho Matky bolestné! — Podle římské knihy mučedníků (Martyrologium romanum) koná se památka na utrpení sedmera svatých bratří Machabejských s matkou v Antiochii dne 1. srpna.

Hl. 8. — V. 1. Juda, který se byl odebral na poušť; viz 5, 27. Odtud činili výpady. — „chodili" oklikami.

V. 3 n. „krve" jeho sluhů, od pohanů nespravedlivě prolité. Srv. Gn 4, 10. — „že se hněvá pro ty věci", že má v nenávisti zlo a je trestá.

V. 5. Hněv Páně, který užíval Syrů za metlu, přestal, musily tedy přestati také ústrky a útrapy se strany Syrů.

častěji v noci takové výpravy podnikal. Pověst o jeho udatnosti byla rozšířena všude.

[8] Filip vida, že ten muž za krátko vzrostl a že mívá často štěstí, dopsal Ptolemeovi, vůdci Célesyrie a Fénicie, aby královské věci přispěl na pomoc. [9] Ten tedy rychle poslal Nikanora, (syna) Patroklova, z nejpřednějších přátel (králových) dav mu ze všelikých národů ne méně nežli dvacet tisíc ozbrojenců, aby veškeren národ židovský vyhladil; přidělil mu také Gorgiáše, válečníka ve věcech vojenských velmi zkušeného. [10] Nikanor si umínil, že dávku, která Římanům odvedena býti měla, dva tisíce hřiven, ze zajatých Židů králi celou částkou zapraví; [11] hned také poslal do pomořských měst vyzývaje ke kupování židovských otroků a slibuje, že devadesát otroků za hřivnu dávati bude; neprohlédal k trestu, který měl od Všemohoucího na něj dojíti.

[12] Juda zvěděv to, oznámil Židům, kteří s ním byli, o Nikanorovu tažení. [13] Někteří z nich strachujíce se a nedůvěřujíce spravedlnosti Boží dali se na útěk; [14] jiní však to, co jim (ještě) zbývalo prodávali a spolu k Pánu se modlili, aby je vysvobodil od bezbožného Nikanora, který je byl prodal prve nežli se s nimi srazil; [15] a ne-li pro ně, tedy pro smlouvu s otci jejich a pro velebné a svaté jméno své, kterým jsou pojmenováni. [16] Machabejský svolav tedy své lidi, sedm tisíc mužů, prosil, aby se nestrachovali nepřátel, aniž se báli množství těch, kteří nespravedlivě proti nim táhnou, ale aby statečně bojovali [17] majíce před očima pohanu, která byla nespravedlivě od nich místu svatému způsobena, jakož i křivdu (učiněnou) městu v posměch uvedenému, nad to i zrušené řády předků. [18] „Oni zajisté“ — pravil — „doufají ve zbraně a vedle toho i v odvahu; my však doufáme v Pána všemohoucího, který může jediným pohybem zahladiti i ty, kteří proti nám táhnou i všecek svět. [19] Připomenul jim také Boží pomoci, kte-

---

V. [8]. O tomto Filipovi byla řeč již 5, 22. — Ptolemeus oznámil věc Lysiášovi, správci říše; srv. 1 Mach 3, 32 nn. 38. — Lysiáš netoliko podnik Ptolemeův schválil, ale i samého Ptolemea s 5000 mužů poslal na pomoc. — O Ptolemeovi srv. 1 Mach 3, 38.

V. [9]. Vojsko sebrané „ze všelikých národů“ mělo zárodek rozkladu již v sobě. — O Nikanorovi a Gorgiášovi srv. 1 Mach 3, 18 n.

V. [10] n. Král byl Římanům dlužen nejspíše již za dva roky poplatek, který měl Římanům odváděti podle míru Antiocha III. (Velikého), o němž viz výše k 1 Mach 1, 11. 18; 8, 6—8. — „do pomořských měst“ fénických, zabývajících se obchodem. — Sliboval si tedy, že ukořistí židovských zajatců nejméně *180.000*.

V. [13] n. Srv. 1 Mach 3, 56. — „co jim ještě zbývalo“ a nebylo vzato od všelijakých výběrčích (srv. 4, 24 n; 5, 11. 24). Za stržený peníz kupovali si zbraně a potraviny.

V. [15]. Srv. Dt 28, 10; 2 Král 6 2; 2 Par 7, 14; Jer 25, 29. a jj.

V. [16] n. Místo *7000* podle řeckého správněji *6000*; srv. níže v. 22. — O pohanění chrámu srv. 5, 16; 6, 2; 1 Mach 1, 57. — O křivdách, páchaných na městě srv. 5, 25 n. — O řádech otcovských srv. 6, 6 n.

V. [19] n. Srv. 4 Král 19, 35; Is 37, 36. — Galaté či Gallové sloužili tehdy jakožto žoldnéři ve vojště mnohých panovníků; taková byla hrůza ze jména „gallský“ a taková byla válečná jejich štěstěna, že se králové domnívali, že bez gallské síly nemohou svého veličenství ani zabezpečiti ani když ho pozbyli, znova nabýti (Justin). Proto nesnadno zjistit, kterou válku nebo bitvu má tu Juda na mysli. Nejspíše byly to boje Antiocha III. (Velikého), v jehož vojště sloužili Židé i Macedoňané, proti médskému satrapovi Molonovi, který se proti Antiochovi vzbouřil a měl podle Polybia (5, 53, 8) ve svém vojště skutečně Galaty. Srv. Jos Flavius (Starož. XII. 3, 4). — Podle řec. bylo tehdy Židů *8000* a Macedoňanů *4000*. — 120.000 nemohlo býti Galatů, nýbrž všeho vojska, proti němuž byli Židé bojovali. Ostatně je-li číslice 120.000 věrně docho-

rých se dostalo otcům, a že za Senacheriba sto osmdesát pět tisíců zahynulo; [20] (připomenul jim) dále bitvu, kterou svedli proti Galatům v Babylonii, jak jich všech toliko šest tisíců, když došlo k skutku a když macedonští druhové se kolísali, s pomocí jim s nebe danou sto dvacet tisíců porazilo, za což mnoho výhod se jim dostalo.“ [21] Těmi slovy učiněni byli pevní a hotovi pro zákon a vlast zemříti.

[22] Poté ustanovil bratry své Šimona, Josefa a Jonatu za vůdce každého zástupu podřídiv každému tisíc pět set mužů. [23] Když byl poté Esdráš předčítal jim ze svaté knihy, (Juda) vydal heslo „S pomocí Boží“ a veda první šik napadl Nikanora. [24] Majíce za pomocníka Všemohoucího pobili přes devět tisíc lidí; větší pak díl vojska Nikanorova zeslabivše množstvím raněných přinutili jej k útěku. [25] Těm, kteří přišli je kupovat peníze pobravše, se všech stran je stíhali. [26] Ale časem jsouce tísněni navrátili se; byloť před sobotou; pro tu příčinu nemohli dále jich pronásledovati. [27] Sebravše tedy zbroj jejich a kořist světili sobotu děkujíce Pánu, který je vysvobodil ten den počav milosrdenství své jim (zase) prokazovati. [28] Po sobotě dali z kořisti poškozencům, sirotkům a vdovám; o ostatek rozdělili se sami se svými. [29] Po těchto událostech všichni konali společnou modlitbu prosíce milosrdného Pána, aby se dokonale usmířil na své sluhy.

[30] Bojujíce s vojskem vedeným od Timoteje a Bakchida pobili z nich přes dvacet tisíc, opanovali vysoké pevnosti a rozdělili množství kořisti rovným dílem poškozence, sirotky, vdovy ano i starce podělivše. [31] Sesbíravše zbraně jejich pečlivě všecky složili na příhodných místech, ostatek pak kořisti přinesli do Jerusalema. [32] Zabili také Filarcha, který byl s Timotejem, muže nešlechetného, který byl mnohými věcmi Židy trápil. [33] Když slavili v Jerusalemě slavnost vítězství, toho, který svaté dveře byl zapálil, totiž Kallistena, když byl se utekl do jednoho domu, spálili, vrátivše mu mzdu přiměřenou jeho bezbožnostem.

[34] Prahanebný Nikanor, který byl přivedl tisíc kupců, aby kupovali

---

vána, třeba ji pokládati za jakési lidové podání a nadsázku, podobně jako některé věci, které 1 Mach 8, 1 nn vypravovány jsou o Římanech.

V. [21] n. Ve Vulg schází věta, že „rozdělil své vojsko na čtyři díly“ po 1500 mužů. — Josef tu jmenovaný jest Jan, uvedený 1 Mach 2, 2; 9, 36. 38.

V. [23]. Místo „Esdráše“ dlužno podle řec. čísti jméno jiného Judova bratra: Eleazara. — Srv. Dt 20, 2 n; 1 Mach 3, 56. — Jiné heslo viz níže 13, 15.

V. [24]. Podrobněji jest bitva popsána 1 Mach 4, 1—22.

V. [28]. Srv. Nm 31, 27; 1 Sam 30, 25 n; 1 Mach 4, 23. — Toto vítězství bylo znamením obratu, že totiž Hospodin počal již na své se udobřovati; bylo však třeba ho prositi, aby se dokonale usmířil, což ukáže tím, že dá, aby zase svatyně jerusalemská byla posvěcena a všecky neblahé poměry polepšeny. Srv. výše 7, 28; 6, 2 n; 8, 5.

V. [30]. Bakchides tu jmenovaný může býti týž, který uveden jest 1 Mach 7, 8. za panování Demetria I. (r. 161). Podle Knabenbauera byli Bakchides a Tomotej důstojníci ve vojště Nikanorově; co jest tu vypravováno (v. 30-33), sběhlo prý se r. 166, tedy ještě před obnovou chrámu. Viz však níže názor Kuglerův! — *20.000* podle odhadu lidového — v několika drobnějších bitkách. — Při dělbě kořisti (v 28) pamatovali také jedním dílem ovšem na sebe a na své děti!

V. [31]. Zbraně uložili do zbrojnice, aby jich užili, budou-li jich potřebovati. — Díl kořisti, který dopravili do Jerusalema, patřil chrámu podle Nm 31, 28.

V. [32]. Srv. 1 Mach 4, 38.

V. [34]. navazuje na v. 29; proto se zdá, že úryvek vv. 30—33. není mezi těmito dvěma vv (29. 34) na místě. Viz níže. — Viz výše v. 10 n.

Židy, [35] ponížen byl s pomocí Boží od těch, kterých sobě za nic nevážil; složiv se sebe roucho slávy, přímou cestou utíkaje sám přibyl do Antiochie, přišed do velikého neštěstí pro zahynutí svého vojska. [36] A který sliboval zapraviti Římanům daň za (prodané) zajatce jerusalemské, ohlašoval nyní, že Židé mají ochránce v Bohu a že tedy nemohou raněni býti, protože se drží zákonů od něho stanovených.

Hlava 9. — [1] Téhož (asi) času vracel se Antioch s hanbou z Persie. [2] Byltě vtáhl do města, zvaného Persepolis a pokoušel se vyloupiti chrám a město porobiti. Ale když lid ke zbrani se utekl, byl obrácen na útěk; tak se stalo, že Antioch na útěk zahnaný s hanbou se navracoval.

[3] Na cestě k Ekbatanám zvěděl, co se stalo s Nikanorem a Timo-

---

V. [35]. Složil „roucho slávy", aby prchaje nebyl poznán. — „přímou cestou" bez oklik, aby co nejdříve byl u cíle. — „utíkaje" jako sběhlý otrok (řec). — „sám" bez průvodce.

V. [36]. Nikanor na svou omluvu uvádí, že Bůh Israelův bojoval za svůj národ a proto nemohl (Nikanor) proti němu nic pořiditi. — 1 Mach 3, 1—26 odpovídá 2 Mach 8, 1—7; 1 Mach 3, 27—37 nemá obdobné zprávy v. 2 Mach; srv. však 9, 1 nn; 1 Mach 3, 38—41 odpovídá 2 Mach 8, 8—11; 1 Mach 3, 42—60 odpovídá 2 Mach 8, 12—23; 1 Mach 4, 1—25 srv. s 2 Mach 8, 23—29. 34—36. — V 2 Mach byla původně zajisté také zpráva o porážce Lysiášově (kolem 20. listopadu r. 165 před Kr.) u Betsuru, odpovídající 1 Mach 4, 26—35. — Ta zpráva ve dnešním znění 2 Mach vůbec není nebo jsou tu jen zbytky, jež není na první pohled viděti. Mezi 2 Mach 8, 36 a 9, 1. jest mezera, do které ztracený úryvek patří; ta mezera zabírá 1 a půl roku času. — Úryvek 2 Mach 8, 30—33 patří obsahově a časově do zprávy 1 Mach o porážce Lysiášově (1 Mach 4, 26—35) a o vjezdu vojska Judova do Jerusalema (1 Mach 4, 36 n). Porážka Timotejova a Bakchidova patří časově mezi vítězství Judovo nad Nikanorem a Gorgiášem u Emaus r. 166 (25/V) a mezi boje na jaře r. 164. Po vítězství nad Timotejem a Bakchidem byl v Jerusalemě slaven svátek, kdy Kallistenes (a druhové jeho) byli upáleni za to, že vypálili svaté brány chrámové (8, 33). — Timotej a Bakchides byli generálové Lysiášovi, třebaže nejsou v příslušné zprávě 1 Mach 4, 26 nn jmenováni. — 2 Mach 9, 3 = 1 Mach 6, 6; viz níže. — Tak Kugler, který si představuje časový postup událostí zde vypravovaných takto:

8, 1—29: Porážka Nikanorova (a Gorgiášova) u Emaus (roku 166 25/V).

8, 34—36: Bídný útěk Nikanorův.

Ztracená zpráva o tom, jak došlo k tomu, že Lysiáš opět Židy utiskoval; srv. 1 Mach 4, 26—29. — Závěr té ztracené zprávy činí 2 Mach 8, 30—33.

10, 1—8: Chrám očištěn a znova posvěcen (24/XII. 165 před Kr.)

9, 1—29: Návrat Antiochův z Elymaidy („Kolem té doby", 9, 1). Antioch dovídá se o porážce Nikanorově a Timotejově. Král onemocněl. Jeho list Židům (Uspořádání otázky nástupnické). Antiochova smrt (mezi lednem a počátkem dubna 164.)

10, 9: Závěrek zprávy o konci Antiocha IV. — 10, 10: Události za panování Antiocha V. (Eupatora) a jeho říšského správce Lysiáše (ještě v únoru a v březnu 164 před Kr., tedy před smrtí Antiocha IV.). — Kugler se domnívá, že v úryvku 2 Mach 8, 1—10, 9. postup časový jest obětován snaze vylíčiti postup vítězství židovstva: 1. Odpůrce potrestán v otevřeném boji: 8, 1—31. (Drobná válka Machabejských; porážka Nikanorových 20.000; porážka většího vojska Timotejova a Bakchidova (padlo více než 20.000.) — 2. Trest královských služebníků, nepřátelských Židům (Filarcha, Kallistena, Nikanora) 8, 32—36. — 3. Sám král potrestán (9, 1—29). — 4. Zkáza pohanské bohoslužby, díla to Antiochova a vítězství pravého náboženství (10, 1—8). S tohoto hlediska spořádal látku sám spisovatel 2 Mach, ač pravý časový postup událostí znal z Jasona Cyrenského. (Kugler.)

Hl. 9. — V. [1]. Srv. zprávu o nemoci a smrti Antiochově podanou 1 Mach 6, 1—16. — „Téhož asi času" (okolo toho času), kdy byl chrám jerusalemský znova posvěcen, t. j. 24. prosince 165, jak vypravováno jest níže 10, 1—8. — Viz výše k 8, 36.

V. [3]. Podle 1 Mach 6, 4 nn dostalo se Antiochovi zpráv o porážce Lysiášově, když byl na cestě z Elymaidy do Babylonu a tov Persii; jel cestou, ve-

tejem. [4] Tedy pohnut jsa hněvem domníval se, že (vinu za) křivdu, kterou mu učinili ti, kteří ho zahnali, bude moci na Židy svaliti; proto rozkázal hnáti vůz svůj, aby bez přestání cestu konal, zatím co nebeský trest již nad ním se vznášel; neboť takto zpupně mluvil: „Přijeda do Jerusalema udělám z něho židovský hřbitov!"

[5] Ale ten, který všecky věci vidí, Pán Bůh Israelův udeřil ho ranou neuzdravitelnou a neviditelnou. Neboť jak tu řeč dokončil, popadlo ho ukrutné bolení střev a hořké muky ve vnitřnostech; [6] a to dokonale spravedlivě, ježto sám mnohými a novými mukami jiných střeva mučíval. Přes to nikterak nepřestal od své zlosti, [7] ale nad to ještě plný jsa zpupnosti, ohněm srše v duši proti Židům rozkázal (větším) chvatem jeti. Tak se stalo, že za prudké jízdy spadl s vozu a těžce tělo obraziv, na (všech) údech se trápil. [8] Plný nadlidské zpupnosti, jemuž se zdálo, že i mořským vlnám rozkazovati a nejvyšší hory na váze vážiti může, ten nyní k zemi jsa sražen na nosítkách nosen byl, zjevnou Boží moc sám na sobě osvědčuje. [9] Došlo až k tomu, že z těla bezbožníkova červi se prýštili, že za živa v bolestech maso s něho pršelo a že puchem a zápachem z něho vojsko bylo obtěžováno. [10] A toho, který málo před tím se domníval, že nebeských hvězd dosahá, toho žádný nemohl pro nesnesitelný zápach snésti.

[11] Tu tedy počal se vzdávati těžké zpupnosti a k poznání sebe přicházeti Boží ranou jsa napomínán, kdyžtě každou chvíli bolesti jeho se rozmáhaly. [12] A když již ani sám svého zápachu nemohl snésti, takto se vyslovil: „Spravedlivo jest býti poddánu Bohu a smrtelnému člověku nedomnívati se, že jest Bohu roven." [13] I modlil se ten nešlechetník Pánu, od něhož neměl dosíci milosrdentví. [14] Město, k němuž s chvatem jel, aby je se zemí srovnal a hřbitovem udělal, žádá nyní svobodným učiniti; [15] Židy, o kterých byl řekl, že mu nemají ani pohřbu hodni býti, ale že je chce dáti ptactvu a šelmám rozchvátit a že je i s dítkami vyhladí — nyní slibuje, že je rovné Ateňanům

---

doucí z Elymaidy přes Gaby a Susy. „Ekbatana" jest nejspíše přepsáno omylem z původního podobně znějícího Aspadana, města v perské provincii zvané Paraitakéné; dnes sluje ono město Ispahán; nedaleko bylo město Gabai, Gaby, kde Antioch zemřel. (Možno také, že Gabai a Ispahán jest město totéž.) (Kugler.) — Timotej byl generál Lysiášův, který byl poražen od Judy (asi) 20. listopadu r. 165; srv. výše 8, 30; není zde (9, 3) jmenován Bakchides (8, 30) snad proto, že generál, který později vynikl, tehdy ještě měl podřízené místo. — Nikanor byl snad podřízeným generálem také v poražené armádě Lysiášově r. 165; jmenován byl nejspíše ve zprávě před 8, 30—33, nyní ztracené (viz výše 8, 36); je ale také možno, že Antiochovi tajili a teprve nyní zvěstovali porážku Nikanorovu z roku 166 (25/V). — (Kdo pokládají „Ekbatana" za původní, jsou nuceni vykazovati králi jinou cestu a události jinak časově řaditi.) — Podle 1 Mach 6, 7. bylo králi také oznámeno, že Židé vyčistili chrám (24/XII 165 před Kr.). - Výpravu proti arménskému králi Artaxiášovi král Antioch IV. podnikl ještě roku 165 před Kr.

V. 4. Král zuřil vztekem, že byl ze svatyně elymaiské zahnán; ten hněv nemoha si vylíti na Peršanech, chtěl si jej vylíti — na Židech!

V. 9 „vojsko" = družina a osobní stráž. — Srv. nemoc zvanou helminthiasis. — Srv. Sk. 12, 23 (Herodes Agrippa I.).

V. 13 n. Modlil se a sliby činil, že Jerusalemu dá svobodu ... Srv. 1 Mach 10, 31; 15, 7.

V. 15. Atéňanům budou podobni, dostane-li se jim dokonalé samosprávy. Antioch ve své nemoci vzpomínal zajisté na slova mučedníků machabejských (výše hl. 7), která se nyní děsně na něm splnila. — Co tu vypravováno, srovnává se se zákony duševědnými (psychologickými) lidí upadších do podobných nesnází jako Antioch. Co prve nenáviděli, nyní milují, co pronásledovali, podporují.

učiní; [16] také svatý chrám, který prve vyloupil, že nejlepšími dary ozdobí, posvátné nářadí že rozmnoží a náklady potřebné na oběti ze svých důchodů že dodávati bude; [17] nad to i Židem že se stane, že zchodí všecka místa země a moc Boží že bude hlásati.

[18] Ale když bolesti nepřestávaly — bylté na něho spravedlivý Boží soud dolehl — zoufaje napsal Židům list, jakýsi odpros tohoto obsahu:

„[19] Nejlepším občanům, Židům, mnoho pozdravů (vzkazuje) a zdrávi a šťastni aby byli (přeje) král a velitel Antioch. [20] Dobře-li se máte vy a synové vaši, a dějí-li se všecky věci podle přání vašeho, vzdáváme (Bohu) největší díky. [21] Já sice nemocen jsem, na vás však dobrotivě pamatuji. Na svém návratu z Persie těžkou nemocí byv zachvácen za potřebné jsem soudil, abych se staral o obecné dobro. [22] Nezoufám o sobě, ale naději velikou mám, že z té nemoci vyjdu. [23] Maje však na zřeteli, že i otec můj za oněch časů, kdy v hořejších zemích vedl vojsko, ukázal, kdo má býti nástupcem jeho v panování, [24] aby obyvatelstvo této země — kdyby se přihodilo něco proti očekávání, nebo kdyby bylo co těžkého oznámeno — vědouc, komu jest zanechána vláda, nezakusilo zmatků; [25] uvažuje dále, že okolní mocnářové a sousedé (říše mé) číhají na vhodnou chvíli, a čekají, co se sběhne: ustanovil jsem svého syna Antiocha králem; toho jsem častokráte odjížděje do hořejších království mnohým z vás poroučel a jemu jsem psal také přiložený list. [26] Proto vás prosím a žádám, abyste pamatovali na dobrodiní všem a každému zvláště prokázaná a každý aby zachoval věrnost mně i synu mému. [27] Doufám totiž, že on mírně a vlídně (s vámi) nakládati bude a že následuje mých úmyslů i přítelem vám bude.“

[28] Tak ten vrah a rouhač hrozně trpě, tak jak sám s jinými nakládal, v cizině na horách bídnou smrtí život dokonal. [29] Filip, který byl spolu s ním vychován, pohřbil tělo jeho a obávaje se Antiochova syna odešel k Ptolemeovi Filometorovi do Egypta.

V. 20. Římští konsulové psávali z provincií senátu: „Máte-li se dobře vy a mají-li se dobře děti vaše, dobře jest; já aspoň a vojsko máme se dobře.“ — Antioch král napodoboval římské obyčeje. — Možno, že i titul „král a velitel“ jest napodobenina římského titulu „Konsul a velitel“.

V. 23. Otec Antiochův byl Antioch III. (Veliký), který podnikl také výpravu do Elymaidy, jak vypravují Justin, Diodor Sicilský a Strabo.

V. 24. „něco proti očekávání“ — smrt králova. — „obtíž“ byla by na př. vzpoura některé krajiny. — Jest velmi pravdě podobno, že Antioch III. vydávaje se na výpravu do „hořejších krajin“ ustanovil syna svého Seleuka Filopatora správcem říše nebo již prve ho prohlásil za svého spoluvladaře; v tomto i v onom případě bylo postaráno o jeho nástupce, kdyby na výpravě zahynul. — Kugler dokazuje z klínopisných pramenů, že Seleukos IV. nastoupil jakožto spoluvladař otce svého Antiocha III. mezi 21/2 dubnem a 6/7 červnem r. *188* před Kr.

V. 25. „co se sběhne“ — až král umře. — Do „horních krajin“ Antioch III. táhl také tehdy, když se proti němu byli vzbouřili Mallofané. Viz 4, 30n. Knabenbauer.

V. 29. O Filipovi viz 1 Mach 6, 14. 55n. — Filip uchýlil se do Egypta teprve potom, když byl od Lysiáše v Antiochii obležen nebo když Lysiáš Antiochie dobyl (1 Mach 6, 63) t. j. v září nebo v říjnu roku 163 před Kr. (Kugler.) — Kdyby byl tento list králův si smyslil Žid, oddaný víře svých otců, byl by do něho zajisté pojal, co bylo výše vypravováno (v. 12—17); nebyl by uvedl v listě, že má král ještě naději, kdyžtě ve v. 18. jest řečeno, že naděje nemá. (v. 18.)

Hlava 10. — [1] Machabejský a stoupenci jeho, an je Pán ochraňoval, dobyli zase chrámu i města; [2] oltáře, kterých byli cizinci po ulicích nastavěli, jakož i modlářské chrámy zbořili. [3] Poté vyčistili chrám, udělali oltář jiný a vykřesavše oheň z kamenů, dávajících jiskry obětovali po dvou letech oběti a položili (zase) kadidlo, lampy a předkladné chleby. [4] Ty věci učinivše padli na zemi a prosili Pána, aby již neupadali v takové neštěstí; ale, kdyby i kdy hřešili, aby od něho milostivěji pokáráni byli, avšak nebyli vydáváni cizím a rouhavým lidem. [5] Přihodilo se pak, že téhož dne, kdy chrám od cizinců poskvrněn byl, byl vyčištěn — dvacátého pátého dne měsíce kasleu. [6] S veselím slavili osm dnů jako slavnost stánků rozpomínajíce se, že před krátkým časem slavný den stánků na horách a v jeskyních jako zvířata byli slavili. [7] Pročež nosili hůlky, břečtanem ovinuté, listnaté ratolesti a palmové haluze ke cti toho, který jim dal šťastně vyčistit místo jeho. [8] Uložili pak obecním usnešením a ustanovením všemu národu židovskému, aby každý rok slavil tyto dny. [9] Takový byl konec života Antiocha, jenž slul Slavný.

2. Vítězství Židů za panování Antiocha V. (Eupatora) 10, 10—13, 26.

Válka proti Edomcům (10, 10—23). Timotej poražen (10, 24—38). Lysiáš poražen (11, 1—12). Eupator dovoluje Židům, aby žili podle svých zákonů (11, 13—15). List Lysiášův Židům (11, 16—21). List králův Lysiášovi (11, 22—26). List králův Židům (11, 27—33). List Římanů Židům (11, 34—38). Juda bojuje proti městu Joppe (12, 1—7), proti Jamnii (12, 8 n), proti Arabům a městu Kasfin (12, 10—16) proti Timotejovi (12, 17—25), proti Karnionu a Efronu (12, 26—31) proti Edomcům (12, 32—37). Juda obětuje za mrtvé (12, 38—46). Bídná smrt Menelaova (13, 1—8). Třetí výprava Lysiášova (13, 9—26).

[10] Nyní vypravovati budeme o událostech za Eupatora, syna bezbožného Antiocha; neštěstí, která se dála za válek, zkrátka podáme. [11] Ten tedy ujav království ustanovil správcem říše nějakého Lysiáe, velitele vojska ve Fénicii a Syrii. [12] Ptolemeus totiž, příjmím Macer,

---

Hl. 10. Kam dlužno 10, 1—9. časově zařaditi, viz k 8, 36.

V. 2 n. O oltářích srv. 1 Mach 1, 58. — O svatyních modlářských srv. tamže 1, 50; 2 Mach 1, 15. — O očištění chrámu viz také 1 Mach 4, 42 n; o jiném oltáři tamže v. 47. — „po dvou letech“ bojů Judových, vedených v letech 166 a 165 před Kr. — Srv. 1 Mach 1, 57; 4, 52; 2, 70. — 2 Mach 4, 23; 14, 1. — Vykřesali oheň z kamene, aby to byl oheň nový, ne všední. — (Srv. všelijaké způsoby, jak staří si opatřovali posvátný oheň: soustředěním paprsků slunečních v zrcadle atd.) — O znovuzřízení oltáře kadidlového srv. 1 Mach 4, 49. — Srv. dále 1 Mach 1, 23.

V. 5 n. Srv. 1 Mach 4, 54. — Slavnost stánků v horách byli nuceni slaviti Židé, kteří nebyli zaměstnáni ve vojsku proti Lysiášovi bojujícímu (1 Mach 4, 28—35).

V. 7 n. Srv. Lv 23, 40; 1 Mach 4, 59.

V. 9. je závěrek ke zprávě o Antiochově smrti, může býti však také pokládán za závěrek posledních dvou let jeho života, za kterých „skončila“ nezdarem všecka jeho činnost proti národu Božímu. Zahynul bídně ne jen král „Slavný“, ale i dílo jeho!

V. 10 n. Eupator, t. j. Antioch V. byl spoluvladařem svého otce již od r. 174. Prve než onemocnělý Antioch IV. Lysiáše sesadil, Lysiáš ještě v únoru roku 164 přiměl Antiocha V k tomu, že se ujal vlády říše jakožto princ-regent a Lysiáše ustanovil správcem říše (Kugler). — O Lysiáši srv. 1 Mach 3, 32 n. — Byl ustanoven velitelem vojenským v Célesyrii a ve Fénicii (tedy i v Palestině), ježto dosavadní držitel tohoto vojenského úřadu Ptolemeus (8, 8) se otrávil.

umínil si, že bude vůči Židům dbáti spravedlnosti zvláště pro bezpráví, které se stalo proti nim, a že pokojně bude s nimi nakládati. [13] Byl však proto obžalován od přátel u Eupatora. Byl také častokrát zrádcem nazýván proto, že Cypr sobě od Filometora svěřený opustil a k Antiochu Slavnému přeběhl, ale i od něho také odešel; proto jedem život dokonal.

[14] Tehdy Gorgiáš, vladař oněch krajin, najav cizí žoldnéře často proti Židům bojoval. [15] Také Edomci, kteří drželi výhodné pevnosti a vyhnané z Jerusalema přijímali, podnikali boje. [16] Ale stoupenci Machabejského na modlitbách Pána vzývajíce, aby jim pomocen byl, udeřili na edomské pevnosti; [17] silně se na ně obořivše zmocnili se (těch) míst; kde se kdo naskytl, zabili; úhrnem pobili ne méně než dvacet tisíc lidí. [18] Když pak utekli někteří na dvě velmi pevné a všemi prostředky na obranu opatřené věže, [19] Machabejský zanechav Šimona, Josefa a Zachea s vojsky jejich dosti četnými, aby jich dobyli, sám odebral se k bojům tam, kam ho větší potřeba volala. [20] Ale vojsko Šimonovo lakotou svedené dalo se od některých z těch, kteří na věžích byli, penězi namluviti; přijavše sedmdesát tisíc drachem dopustili některým utéci. [21] Když bylo Machabejskému oznámeno, co se stalo, shromáždiv vůdce lidu žaloval, že za peníze prodali (své) bratry nepřátele jejich propustivše. [22] Tyto zrádce tedy pobiv rychle těch dvou věží dobyl. [23] Ježto vždycky, kdykoliv vložil ruku na zbraň měl štěstí, na dvou pevnostech zahubil více nežli dvacet tisíc.

[24] Ale Timotej, který prve přemožen byl od Židů, sebrav vojsko z množství cizinců a shromáždiv asijskou jízdu přitáhl, aby zbraní dobyl země Judské. [25] Když se přibližoval, Machabejský a stoupenci jeho modlili se Pánu prachem hlavy posypavše, bedra žínicemi přepásavše [26] a u kraje oltáře padše, aby jim milostiv byl, nepřátelům pak jejich aby byl nepřítelem a protivníkům jejich aby se protivil, jak zákon dí. [27] Po modlitbě vzavše zbroj vytáhli daleko z města a položili se velmi blízko před nepřítelem. [28] Hned pak jak slunce vyšlo, utkaly se obě strany; [illegible] měli za rukojmí vítězství a štěstí Pána kromě své statečnosti, [illegible] za vůdce boje měli zuřivost. [29] Když bitva nabyla prudkosti, ukázalo se nepřátelům s nebe pět mužů na koních, ozdobených zlatými uzdami; ti postavili se Židům v čelo. [30] Dva z nich Macha-

---

V. 13. „od přátel" — královských. — Zoufal si.

V. 14—23. odpovídá 1 Mach 5, 3—5. — Únor r. *164* (Kugler). — Gorgiáš byl podřízeným vůdcem Lysiášovým (v. 11). — Ten s Edomci (Tak dlužno čisti místo „Židy" Vulg!) udržoval válku proti Židům.

V. 15. Juda Mach. vyháněl z Jerusalema ty, kdož odpadli od Židů k pohanům; srv 1 Mach 3, 5—8.

V. 18 n. Podle řeckého uteklo jich na ty dvě věže *9000* mužů; byly to tedy pevnůstky. — O Josefovi srv. 8, 22.

V. 23. „dvě pevnosti" byly z *12*, o kterých se zmínil v. 15. 17,

V 24—38. patří do března r. [illegible] před Kr. (Kugler). — Tento úryvek není totožný s 1 Mach 5, 6—8! Proto také Timotej zde (v. 24) jmenovaný není Timotej úryvku 1 Mach 5, 6—8! — Timotej v. 24. byl jmenován již 8, 30. — Timotej úryvku 1 Mach 5, 6—8 jest jmenován také 2 Mach 12, 2. — Pevnost Gazara ve v. 32. jmenovaná nesmí býti ztotožňována s pevností Jazer (1 Mach 5, 8)! Gazara, které Judovci tu dobyli (v. 33 nn) a jejíž hradby byly přirozeně poškozeny, byla později (1 Mach 9, 52) opravena (r. *161* před Kr.). — Časově patří úryvek 2 Mach 10, 24—38 (březen r. 164 před Kr.) za úryvek 1 Mach 5, 6—8 (únor r. 164). — Zdá se, že tohoto Timoteje (v. 24) poslal Lysiáš, aby se na Židech pomstil (2 Mach 11, 1). Kugler.

V. 26. „zákon" to praví Ex 23, 22.

bejského do prostřed vzavše a zbrojí svou ho zakryvše ve zdraví zachovávali; na nepřátele pak šípy a blesky stříleli, takže slepotou zmámeni a venkoncem zmateni jsouce padali. [31] Padlo dvacet tisíc pět set pěších a šest set jezdců. [32] Timotej (sám) utekl do silné pevnosti Gazary, které velel Chereáš. [33] Machabejský se svým vojskem s veselím oblehali tu pevnost čtyři dny. [34] Obležení spoléhajíce se na pevnost místa, nad míru zlořečili a pronášeli potupné řeči. [35] Když však se rozedníval pátý den, dvacet junáků z vojska Machabejského rozpálivše se hněvem pro rouhání, zmužile přitrhli ke zdi a s lítou myslí postupujíce slézali ji; [36] jiní taktéž vystoupivše počali věže a brány zažehati a ty zlolajce za živa spalovati. [37] Celé dva dny pustošivše pevnost, Timoteje, nalezše ho v jednom místě schovaného, zabili; také bratra jeho Chereáše a Apollofana zavraždili. [38] Když ty věci vykonali, písněmi a chválami dobrořečili Pánu, který veliké věci učinil v Israeli a dal jim vítězství.

Hlava 11. — [1] Brzy potom Lysiáš, poručník a příbuzný králův, správce říše, těžce nesa to, co se bylo stalo, [2] sebrav osmdesát tisíc (pěšáků) a všecku jízdu táhl proti Židům maje za to, že dobuda města učiní z něho příbytek pohanům, [3] z chrámu že bude míti peněžitý důchod jako z jiných pohanských chrámů a kněžství na každý rok že bude prodávati. [4] Nikterak neměl na paměti moci Boží, ale mysli bezuzdné jsa spoléhal se na množství pěchoty, na tisíce jezdců a na osmdesát slonů. [5] Vtrhnuv tedy do Judska a přiblíživ se k Betsuře, která byla na pevném místě, pět honů daleko od Jerusalema, dobýval té pevnosti. [6] Když Machabejský a stoupenci jeho zvěděli, že dobývají pevnosti, spolu s veškerým národem prosili Pána s pláčem a slzami, aby dobrého anděla poslal k vysvobození Israele. [7] A sám Machabejský první vzav zbroj napomínal jiné, aby spolu s ním vydali se v nebezpečí a pomoc přinesli bratřím svým. [8] Když tedy spolu šli ochotnou myslí, ukázal se u Jerusalema jezdec v bílém rouchu, an před nimi jede zlatým kopím potřásaje. [9] Tu všichni společně dobr[illegible]čili milosrdnému Pánu a nabyli tolik odvahy, že byli hotovi pora[illegible] ne toliko lidi, ale i nejlítější šelmy a železné zdi. [10] Táhli tedy spořádaně majíce pomocníka s nebe a milosrdného Pána. [11] Jako lvi obořivše se úprkem na nepřátele porazili z nich jedenácte tisíc pěších a tisíc šest set jezdců; [12] všecky ostatní obrátili na útěk; většina z nich raněna jsouc vyvázla beze zbraně. Ano i sám Lysiáš hanebným útěkem unikl.

V. 34. „zlořečili" — rouhajíce se. — Gazara velmi známá pevnost často jmenovaná, jako 1 Mach 4, 15; 7, 45; 9, 52 atd. — „lítou myslí" — jako lvi.

V. 36 n. Podle řeckého jiní strhli brány, vpustili jimi ostatní vojsko a tak dobyli města. — Timotej byl skryt v cisterně (řec).

Hl. 11. popisuje druhou po[illegible] Lysiášovu, po které vešli Židé s králem v mír; stalo se v březnu Antiocu r. *164* před Kr. — Druhou tuto výpravu zamýšlel Lysiáš již po své první porážce (1 Mach 4, 35). Vydal se na ni maje nový pro ni důvod — pomstíti porážku Timotejovu (10, 24—38). 1 Mach nepopisuje této druhé Lysiášovy výpravy; 1 Mach 6, 28—63 vypravuje totiž o třetí výpravě Lysiášově, o které píše také 2 Mach hl. 13.

V. 1 n. O úřadech a titulech Lysiášových srv. 1 Mach 3, 32. — „Brzy potom" co bylo vypravováno 10, 24—38. — „co se bylo stalo" podle 1 Mach 5, 1—8; 2 Mach hl. 10. — K množství vojska srv. 1 Mach 4, 35. — K „příbytku pohanů" 1 Mach 3, 36.

V. 5. Po nezdařené první výpravě Juda Betsur opravil (1 Mach 4, 61). — „pět honů" jest vyložená chyba opisovače; má býti *150* nebo *160*!

[13] Ježto nebyl blázen, sám v sobě rozjímaje, jakou porážku utrpěl a rozuměje, že Židé jsou nepřemožitelní, protože spoléhají na pomoc všemohoucího Boha, poslal k nim [14] a sliboval, že chce svoliti ke všemu, co je spravedlivého, i krále že přinutí, aby byl přítelem (jejich). [15] Machabejský tedy maje na zřeteli to, co jest užitečno, povolil prosbě Lysiášově ve všech věcech; a král připustil všechy podmínky, které Machabejský pro Židy Lysiášovi písemně předložil. [16] Lysiáš totiž napsal Židům list tohoto znění:

Lysiáš (posílá) národu židovskému pozdrav! [17] Jan a Abesalom, vaši poslanci odevzdávajíce listinu žádali, abych splnil to, co oznámili. [18] Proto cokoliv mohlo předneseno býti králi, předložil jsem; a co možného bylo, dovolil. [19] Zachováte-li tedy v ujednaných věcech věrnost, pokusím se i napotom, abych vám vymohl vše nejlepší. [20] O věcech ostatních do podrobna jsem ústně poručil vašim i mým poslům, aby s vámi promluvili. Mějte se dobře! Dáno léta stého čtyřicátého osmého měsíce Dioskora dne dvacátého čtvrtého.

[22] List králův obsahoval toto:

Král Antioch (vzkazuje) bratru Lysiášovi pozdrav! [23] Ježto otec náš mezi bohy jest přenešen, my chceme, aby příslušníci říše naší klidně mohli se věnovati svým věcem. [24] Ježto jsme slyšeli, že Židé nesvolili otci mému, aby přijali řecké mravy, ale že chtějí držeti se svého zákona a proto že od nás žádají, aby jim připuštěno bylo právo jejich, [25] proto chceme, aby i tento národ v pokoji byl; ustanovujeme tedy a usuzujeme, aby chrám byl jim navrácen, aby žili podle obyčeje svých předků. [26] Dobře tedy učiníš, pošleš-li k nim a podáš-li

---

V. 16—38. obsahuje čtyři listiny, vztahující se na mír Židů s Antiochem V. po druhé porážce Lysiášově (ze dne 11/IV r. 164).

V. 17. J a n a A b s a l o m odevzdali Lysiášovi diplomatickou listinu od židovských starších náležitě podepsanou, ve které byly uvedeny všecky jejich požadavky. Některé z nich Lysiáš písemně králi předložil a král je potvrdil, o jiných bude třeba ještě se dohodnouti. Lysiáš byl tehdy v krajině, kde bylo obyčejem nazývati měsíc, který se rovnal asi našemu březnu, „D i o s k o r o s" (v. 21).

V. 21. *24.* den řečeného měsíce připadl do třetí třetiny března (roku 164 před Kr.). Kugler. — List Lysiášův jest od něho diplomaticky mistrně složen; zdá se, že nepíše tu poražený, nýbrž milostivý vítěz! Židé poslali sice posly, ale když byl prve Lysiáš učinil nabídku míru! List takového znění žádný Žid nebyl by Lysiášovi podvrhl. Žid, který by byl list si smyslil, byl by mu dodal rázu prosby, kterou přednáší poražený Lysiáš! (Knabenbauer.) D i o s k o r o s jest jméno měsíce dosti málo známé; Žid, který by chtěl si smysliti list Lysiášův, sotva byl by volil toto jméno, kdyžtě mohl dobře užíti jiných běžnějších a známějších jmen!

V. 22. List tento jest odpověď na požadavky židovské, jež přinesli Lisiášovi poslové Jan a Absalom (výše v. 18).

V. 23. naráží na smrt A n t i o c h a IV. (mezi 27. březnem a 4. dubnem roku 164). Podle babylonských zpráv klínopisných byl Antioch V. již od jara roku 174 otcovým spoluvladařem, tedy 10 roků; správná je zpráva Porfyriova, že bylo Antiochovi V., když otec jeho umřel, *12* roků (ne 9, jak píše Appian). — Jest samozřejmo, že list zde podaný králi skládal některý jeho úředník, ne-li sám Lysiáš. Také tento list psán jest v duchu předchozího — král milostivě podává poddaným Židům pravici — žádný Žid, kdyby byl tento list si smyslil, nebyl by takto psal!

V. 26. Tento list nemá údaje, k d y byl napsán; snad proto, že byl napsán téhož dne, kdy byl vydán následující list (v. 33), t. j. *15.* d n e X a n t i k a r. *148* letopočtu syrského, t. j. *11.* d u b n a *164* před Kr. — Podle 1 Mach 6, 16 zemřel A n t i o c h IV. r o k u *149* l e t o p o č t u s e l e u k o v s k é h o. List druhý (v. 22—26) psaný jako třetí (v. 33) roku 148 téhož letopočtu předpokládá, že jest Antioch IV. již mrtev (v. 23). Zdánlivý tento rozpor snadno lze vyložiti poukazem na to, že 1 Mach počíná rok 1. nisanem (dubnem), kdežto 2 Mach počíná ten rok tišrím

jim pravici, aby poznajíce naši vůli dobré mysli byli a hleděli si pilně svých věcí.

[27] List králův Židům zněl takto:

Král Antioch starším židovským a ostatním Židům (vzkazuje) pozdrav! [28] Máte-li se dobře, plní se naše přání; také my se máme dobře. [29] Přišel k nám Menelaus řka, že chcete odebrati se k svým, kteří jsou u nás. [30] Proto těm, kteří přijdou až do třicátého dne měsíce Xantika, zaručujeme bezpečnost; [31] ať si Židé užívají pokrmů a zákonů svých jako prve; a žádný z nich žádným způsobem ať není obtěžován pro to, co se bylo přihodilo z nevědomí. [32] Posíláme také Menelaa, aby vám pověděl (více). — [33] Mějte se dobře. — Dáno léta stého čtyřicátého osmého měsíce Xantika dne patnáctého.

[34] Také Římané poslali list tohoto znění:

[35] Kvintus Memmius a Titus Manilius, poslové římští, (posílají) národu židovskému pozdrav! — Co vám přiznal Lysiáš, příbuzný králův, přiznáváme i my. [36] O těch pak věcech, které usoudil vznésti na krále, pilně mezi sebou porokujte a pošlete hned někoho, abychom (o nich) se vyslovili ve váš prospěch; neboť my jedeme do Antiochie. [37] Proto pospěšte odepsati, abychom i my věděli, jaká máte přání. [38] Mějte se dobře! — Dáno léta stého čtyřicátého osmého patnáctého dne měsíce Xantika.

(říjnem) r. 312 před Kr. Viz úvod na str. 1041 — Březen-duben, kdy Antioch zemřel, patřil podle způsobu počítání 1 Mach již do r. 149, kdežto podle 2 Mach rok 149 začínal teprve říjnem!

V. 27. „starším" — veleradě (?). Srv. 1 Mach 12, 6.

V. 29. Menelaus tento byl jmenován výše 4, 23 n 50. — Podle Vulg žádali Židé palestinští za dovolení navštíviti své soukmenovce v Syrii (Jiní jinak). Dlužno však dáti přednost řeckému: „že se chcete navrátit a věnovat se svému zaměstnání" t. j. Židům, kteří jakožto rušitelé královských zákonů byli nuceni se skrývati, byla dána „amnestie", bylo jim dovoleno vrátiti se do svých domů (Jiní jinak).

V. 33. Xantikus byl šestý měsíc macedonského kalendáře, který se rovnal bezmála židovskému nisanu. — Královský dekret mohl býti donesen z Antiochie do Palestiny ve 3 dnech. Z Antiochie do Seleucie — 120 honů (= 22·2 Km = 5 hodin cesty). — Ze Seleucie mohou rychlé lodi býti v Joppe za dva dny (450 Km); z Joppe do Jerusalema 65 Km (= asi 14 hodin cesty). (Kugler.)

V. 34. Mezi řádky lze vyčísti, že Židé použili cesty římských poslů do Antiochie a na cestě je požádali, aby zakročili v jejich prospěch, což prozíraví Římané rádi učinili, protože bylo v římském zájmu míchati se do věcí říše Syrské a tím nabývati v ní vlivu. — Římské poselstvo neudává datum podle způsobu římského (za kterého konsulátu), ježto neběží o státní veřejnou listinu, nýbrž o příležitostný dopis napsaný v krajině, kde se řídili kalendářem seleukovským a svědčící Židům, kteří dobře tomuto určování času rozuměli. — Že třetí a čtvrtý list jest datován téhož dne, jest bezvýznamná náhoda, jakých se naskytá v životě veliké množství; poslové římští setkali se na cestě s Lysiášem, který byl před tím již krále o všem poučil. Kdyby si byl spisovatel 2 Mach (nebo Jason?) listy tyto smyslil, byl by jistě list čtvrtý (v. 34—38) položil před list třetí (v. 27—33) a byl by onomu dal starší datum. Dlužno tedy právě totožnost dat obou listů pokládati za důkaz jejich pravosti. — Jména Kvintus Memmius a Titus Manilius nevyskytují se sice mezi posly římskými tehdy do Asie poslanými; to by však svědčilo proti pravosti posledního listu (v. 34—38) jen tehdy, kdyby nám byla známa jména všech poslů za těch dob z Říma do Asie poslaných. Toho však není, ježto prameny, ze kterých ta jména vážíme (Livius a Polybius), jsou kusé. (Kugler.) Všecek svět se tehdy římskými posly takořka hemžil!

Hlava 12. — [1] Když se ty smlouvy staly, Lysiáš jel ke králi, Židé pak obírali se orbou. [2] Avšak ti, kteří (tam) byli zůstali, Timotej a Apollonius, syn Genneův, dále Jeronym a Demofon a kromě těch Nikanor, vladař Cypru, nedali jim v tichosti a v pokoji žíti.

[3] Tehdy Joppští spáchali takovouto nešlechetnost: [4] prosili Židy, se kterými bydlili, aby se ženami a s dětmi vstoupili na loďky, které byli připravili, jakoby nic zlého proti nim nezamýšleli; [4] to se stalo všeobecným usnešením města. Když i oni svolili a pro pokoj žádného podezření neměli, když na hlubinu přišli, utopili jich neméně než dvě stě. [5] Juda, když zvěděl o tomto ukrutenství na lidu národa svého provedeném, dal příkaz svým stoupencům a vzývaje Boha, spravedlivého soudce, [6] táhl na vrahy (svých) bratří; v noci zažehl přístav, spálil loďky a ty, kteří od ohně utekli, mečem pobil. [7] Když to tak udělal, odtrhl chtěje se zase vrátit a všecky Joppany vykořenit.

[8] Když zvěděl, že i Jamnijští totéž chtějí učiniti Židům, kteří s nimi bydlili, [9] napadl v noci i Jamnijské a zažehl přístav s loďmi, takže záři od ohně bylo viděti v Jerusalemě dvě stě čtyřicet honů daleko.

[10] Když byli odtud odtrhli devět honů táhnouce proti Timotejovi, napadli ho Arabové, pět tisíc mužů (pěších) a pět set jezdců. [11] Když se (jim) v prudké bitvě s pomocí Boží šťastně vedlo, ostatek přemožených Arabů prosil, aby jim Juda podal pravici slibujíce, že (jim) poskytnou pastvy a výhody i v jiných věcech. [12] Juda maje za to, že v pravdě ve mnohých věcech užitečni budou, slíbil pokoj; oni pak přijavše pravici odešli do svých stanů.

[13] Poté napadl také pevné město, mosty a zdmi hrazené, v němž byly zástupy všelijakých národů, jež slulo Kasfin. [14] Obyvatelé jeho

---

Hl. 12. — V. [1]. „ty smlouvy", o kterých byla řeč 11, 14 n. — Zatím co bylo jednáno dále (srv. čtyři listiny 11, 16—38) Židé se věnovali svému mírovému zaměstnání.

V. [2]. Velitelé syrských posádek rušili Židy na svůj vrub v jejich zaměstnání. — O Timotejovi srv. 1 Mach 5, 11. 34. — Apollonia Gennajova dlužno lišiti od jiných Apolloniů; srv. výše 3, 5; 4, 21; 1 Mach 10, 69. Nikanor tento („vladař Cypru") byl jiný než Nikanor Patroklův (8, 9; 14, 12). — Ježto Cypr podléhal krátkou dobu Antiochovi IV., mohl tam míti svého guvernéra, a tím mohl býti Nikanor. Možno však také, že řecké „Kypriarchés" jest pouhý titul. — Co si dovolili pohané, spoléhající se na vojenské posádky syrské, ukazují v. 3—9. Tento úryvek, který nemá souvztažné zprávy v 1 Mach, dlužno časově položiti před to, co vypravuje 1 Mach 12, 9—15.

V. [4]. „žádného podezření neměli" a také neprojevili; kdyby byli pozvání odmítli, byli by porušili „pokoj", ve kterém chtěli s pohanskými spoluobčany v Joppe býti živi.

V. [6]. Z přístavu, který hořel, mnozí utekli se na lodi, doufajíce, že se jim podaří po moři uniknouti; ty Juda kázal pobíti.

V. [7]. „Když to tak udělal" místo lepšího řeckého: „Ježto však místo bylo zavřeno", t. j. protože Joppe byla na souši pevnost, která nyní byla zavřela své brány, a protože Juda nebyl na oblehání ani připraven ani na ně času neměl dostávaje Jobovy zprávy odjinud (1 Mach 5, 9 nn) odložil oblehání města na jinou, příhodnější dobu.

V. [8] n. O Jamnii viz 1 Mach 4, 15. — Byla dvě města toho jména, jedno při moři s přístavem, o kterém jest řeč tuto, a druhé od moře dále.

V. [10]. „proti Timotejovi" do Zajordání, o které výpravě více níže ve v. 13 nn podáno bude. — Ježto Juda táhl do Zajordání, možno se domnívati, že ke srážce s Araby (beduiny) došlo na cestě z Jamnie k brodům jordánským (u Jericha). — Táhli nejspíše z Jamnie po cestě do Lyddy, odtud do Jerusalema a z Jerusalema dále k Jerichu. — Oni beduini kočovali na Šefele (rovině přímořské na jih Joppe).

V. [13—45]. zdají se býti souvztažnými s 1 Mach 5, 16—68. — Proto i Kasfin bývá ztotožňován s Kasforem 1 Mach 5, 26. — a tento s dnešním Mu-

spoléhajíce se na pevnost zdi a na zásoby potravy, měli se zarputile, zlořečením popouzeli Judu, rouhali se a mluvili neslušně. [15] Tu Machabejský, vzývaje velikého panovníka světa, který bez beranů a bez obléhacích nástrojů za času Josuova zbořil Jericho, lítě hnal se ke zdem; [16] z vůle Boží dobyv města nadělal nesčíslných vražd, takže se zdálo, jakoby jezero, které tu zšíři dvou honů leželo, krví zbitých se vlnilo.

[17] Odtáhše odtud sedm set padesát honů přišli do Charaky k těm Židům, kteří slovou Tubiaňané; ale Timoteje na těch místech nedopadli, an nic nespraviv navrátil se, zanechav na jednom místě velmi silnou posádku. [19] Tu Dositeus a Sosipater, vůdcové Machabejského, pobili deset tisíc mužů posádkou od Timoteje zanechaných. [20] Machabejský pak, zřídiv okolo sebe šest tisícův a postaviv je po houfech, táhl proti Timotejovi majícímu s sebou sto dvacet tisíc pěších a dva tisíce pět set jezdců. [21] Ale Timotej zvěděv o příchodu Judově poslal napřed ženy a děti a ostatek zavazadel do pevnosti, která sluje Karnion; byla totiž nedobytná a nesnadno přístupná pro místní soutěsky. [22] Když se ukázal první houf Judův, připadl na nepřátele strach z pří-

---

zéríbem. (Jiní, jako Kugler, ztotožňují Kaspin s dnešním Hesbanem, Jos 12, 5; 13, 27.) — Kasfín, t. j. dnešní Muzéríb leží u jezírka, zvaného dnes el-Baddže (níže v. 16). — „mosty" by svědčily pro Muzéríb, ježto pevnost (jako dnešní město) byla na ostrůvku, oddělena jsouc od pevniny přirozeným, vodou naplněným příkopem. Jiní však místo „mosty" čítávají „náspy". — (Pro Hesebon uvádí Kugler rybník na západě Hesebonu (srv. Pís 7, 5) mající v obvodě (!) asi 310 m. (na jaře, v květnu), tedy asi dva hony (= 330 m) a tu okolnost, že bylo město na skalnaté půdě nad rybníkem, že tedy krev zabitých nemohla vsáknouti do země, ale mohla skutečně stékati do nižšího rybníka.

V. 17n. O Tubinu viz 1 Mach 5, 13; o Timotejovi 5, 11. 34. 37. 40. — „nic nespraviv" předvídaje, že by nic nespravil (?). — „Charak" pokládá Kugler za místo, kde se potkal Juda s Nabaťany (1 Mach 5, 25) a ztotožňuje to místo (je-li Charak vůbec jméno vlastní!) s dnešním Kerakem, vzdáleným *20* km severozápadně od Bosry (eski Šám) nebo s dnešním el-Hurejik, 14 km dále na severozápad. — 750 honů = 124 km. — Je-li tato číslice správná (jeden rukopis má 500), shoduje se dobře se vzdáleností Hesebonu od Keraku výše jmenovaného (asi 125 km). Možno však také těchto 750 honů (124 km) pokládati za další údaj vzdálenosti související s údajem v. 10. — Od Jamnie na místo, kde se srazili s beduiny, bylo 9 honů (= 1·485 km) a odtud (v. 17) bylo by 750 honů (= 124 km), tedy od Jamnie do Charaku 759 honů (= 125·485 km). — Van Kasteren počítá vzdálenost 750 honů z Jerusalema; mohlo prý záležeti svatopisci na tom, jak daleko bylo pole válečných operací v Zajordání od hlavního města. (Heidet vidí Charak v dnešní osadě Salchad východně Bosry (eski Šám). — Z Chisfínu (= Kasfin?), východně severního cípu jezera Genesaretského až do Salchy bylo by asi 750 honů; kdychom vzali na hon menší měřítko, dostali bychom tutéž vzdálenost z Muzeribu do Salchy. (Jest Salcha ještě v krajině Tob?) — Je-li „charaks" jméno obecné (= „pevnost"), jest možno ztotožňovati je s „pevností" 1 Mach 5, 11. 29n, t. j. s Datemou, jmenovanou 1 Mach 5, 9 (Patrizzi). — Nebo vypravuje tu svatopisec jiný podnik válečný nežli byl ten, který jest vypravován na (zdánlivě) souběžném místě 1 Mach 5? (Abel). — „Silné místo", na němž zanechal Timotej posádku, byla Bosora (Kugler poukazuje na 1 Mach 5, 28).

V. 20. Jiné rukopisy neudávají číslice 6000. — Podle řeckého Juda postavil v čelo těch houfů jmenované důstojníky Dositea a Sosipatera. — Snadno lze připustit, že číslice 120.000 jest nadsázka lidového podání. Možno se domnívati, že v tom počtu jsou obsaženy také ženy a děti. (Knabenbauer.) Srv. 1 Mach 5, 13.

V. 21. „Karnion" = Karnaim, jmenované 1 Mach 5, 26 = Šech Saad.

V. 22n. V nastalé panice vrážel druh do druha a odstraňoval ho s cesty mečem. — 1 Mach 5, 34. 37—43 líčí dvě bitvy s Timotejem; v prvním boji zahynulo 8000 mužů; kolik jich padlo v bitvě druhé, není tam řečeno.

tomnosti Boha, který všechno vidí, i byli obráceni na útěk jeden sem, druhý tam, takže byli spíše od svých (lidí) poraženi a ranami mečů svých probodáni. [23] Juda náramně na ně dotíral, trestaje bezbožníky a porazil z nich třicet tisíc mužů. [24] Timotej sám upadl do rukou Dositea a Sosipatra; mnohými pak prosbami žádal, aby ho pustili živého, protože má prý v zajetí mnohých z Židů rodiče a bratry, kteří by pro smrt jeho zklamáni byli. [25] Když se (kolikrát) zaručil, že je navrátí podle úmluvy, propustili ho bez úrazu, aby zachovali své bratry.

[26] Poté vytáhl Juda ke Karnionu a pobil dvacet pět tisíc lidí. [27] Když uprchli byvše zbiti, hnul se (Juda) s vojskem k Efronu, městu hrazenému, ve kterém sídlilo množství rozličných národů; silní junáci postavivše se před zdi statečně odpírali; bylo pak v tom městě také mnoho válečných nástrojů a zásoba střel. [28] Ale když vzývali Všemohoucího, který svou mocí sílu nepřátelskou potírá, dobyli města a z obyvatelstva jeho pobili dvacet pět tisíc. [29] Odtud táhli ke Scytopoli, které bylo od Jerusalema šest set honů zdáli. [30] Když však Židé, kteří mezi Scytopolskými bydlili, vydávali svědectví, že dobrotivě s nimi nakládali, že i v čas neštěstí svou laskavost jim na jevo dávali, [31] poděkovavše a napomenuvše jich, aby také příště dobrotivi byli k národu jejich, přišli do Jerusalema, když nastával svátek týdnů.

[32] Po letnicích vytáhli proti Gorgiášovi, správci Edomska. [33] Ten vytáhl se třemi tisíci pěších a čtyřmi sty jezdců. [34] Když se srazili, něco málo Židů padlo. [35] Ale nějaký Dositej, jezdec z oddílu Bacenorova, silák, chytil Gorgiáše (a držel ho), protože ho chtěl zajmouti živého; (avšak) jeden jezdec z Tracie obořil se naň a uťal mu rámě; a tak Gorgiáš utekl do Maresy. [36] Když pak oddíl Esdrinův dlouho

---

V. 24 n. „prosbami“ pokryteckými (řec). — „zklamáni byli“ ve svých nadějích, že budou propuštěni na svobodu a že se budou míti lépe. Co vypravuje 1 Mach 5, 35n, není ve 2 Mach.

V. 26. Srv. 1 Mach 5, 43n. — „ke Karnionu a k Atergateiu (řecké). Atergateion byla svatyně, zasvěcená filištinské (fénické a syrské) bohyni Atergatis nebo Derketo zvané a zobrazované ženou zpola rybou. Ten chrám Juda spálil.

V. 27. O Efronu srv. 1 Mach 5, 46 nn. Mnohé rukopisy obsahují větu, že v tom městě „sídlil Lysiáš“!

V. 29. O Scytopoli viz 1 Mach 5, 49—51. *600* honů — jest *99* km (hon = 165 m).

V. 31. „svátek týdnů“ = letnice (Lv 23, 15; Dt 16, 9). — Letnice připadly r. 164 před Kr. na *31.* května, na neděli. Ježto v předchozí sobotu bylo dlužno dbáti sobotního klidu, mohli Židé slaviti vjezd do Jerusalema nejpozději v pátek dne *29.* května. Předchozí události sotva zabraly čtyři týdny, sběhly se tedy pravděpodobně všecky v květnu r. 164. Výpravu proti Edomcům (Gorgiášovi), o které bude níže (v. 32 nn) vypravováno, podnikl Juda hned po letnicové neděli, tedy po 31. květnu. Bitva, ve které Gorgiáš byl poražen, strhla se podle v. 38. níže v pátek, den před sobotou, která tehdy připadla na *5./6.* června. Hebron byl zabrán nejspíše již v prvních dnech června roku 164 před Kr. (Kugler.)

V. 32. Gorgiáš, vojenský správce Edomska, porazil Josefa a Azarjáše před Jamnií a pronásledoval je až na hranice Judska (1 Mach 5, 55—64). — Právě když lidé Josefovi a Azarjášovi dorazili na útěku do Jerusalema, přišlo do veleměsta také vítězné vojsko Judy, který uslyšev o porážce Azarjášově, nemohl nic moudřejšího učiniti nežli co nejrychleji vytáhnouti proti Gorgiášovi, stojícímu ještě na hranicích Judska. Gorgiáš neměl ani potuchy o tom, že jest i Juda již v Jerusalemě, sice by byl rychle před ním couvl (Kugler).

V. 35. Dositej jiný nežli jmenovaný výše ve v. 19. 24. Dositej byl na koni a chytil pevně Gorgiáše za plášť, protože chtěl toho zlopověstného muže chytit (podle řec). — Gorgiáš utekl do Marisy, kam přišel i Juda podle 1 Mach 5, 66.

bojuje již ochaboval, vzýval Juda Pána, aby byl pomocníkem a vůdcem boje; [37] i počal řečí otců s písněmi válečný křik a udeřiv na bojovníky Gorgiášovy rozehnal je.

[38] Poté Juda sebrav vojsko přitáhl do města Odollam; a ježto přicházel sedmý den, očistivše se podle obyčeje na tom místě světili sobotu. [39] Druhého dne pak přišel Juda se svými, aby sebral těla padlých a položil je k rodičům do otcovských hrobů. [40] Tu nalezli pod řízami zabitých z darů modlám, které v Jamnii byly, které zákon Židům zapovídá; i bylo všem zřejmo, že padli pro tu příčinu. [41] Proto všichni dobrořečili spravedlivý soud Pána, který z tajných věcí učinil zjevné. [41] Poté obrátivše se k modlitbě prosili, aby na to provinění, které se stalo, zapomenuto bylo. Šlechetný Juda pak napomínal lid, aby se uchovali h íchu. na své oči vidouce, co se stalo pro hříchy těch, kteří padli. [43] A učiniv sbírku poslal dvanácte tisíc drachem stříbra do Jerusalema, aby podána byla oběť za hříchy mrtvých, dobře a zbožně smýšleje o vzkříšení, [44] — kdyby totiž nebyl měl naděje, že padlí vstanou, bylo by se domnívati, že bylo zbytečno a neužitečno modliti se za mrtvé — [45] a maje na zřeteli, že ti, kteří zbožně zemřeli, mají výbornou odměnu složenou. [46] Proto svatá a spasitelná jest myšlenka za mrtvé se modliti, aby hříchů zproštěni byli.

Hlava 13. — [1] Léta stého čtyřicátého devátého zvěděl Juda, že Antioch Eupator táhne s množstvím na Judsko [2] a s ním Lysiáš, po-

---

V. 38. Odollam jmenováno Jos 12, 15; 15, 35. — Z okolností zde vylíčených vyplývá, že bitva s Gorgiášem strhla se v jihozápadním Judsku. — „očistili se„ koupelemi.

V. 40. „zabitých“ — každého zabitého (řec). — „dary“ sošky zlaté, stříbrné modlám zasvěcené, kterých z pověrčivosti užívali jakožto ochranných prostředků proti zlým duchům a pod. (amulety). Židům bylo zakázáno dotýkati se takových zasvěcenin; srv. Dt 7, 26. Osvojili si je nejspíše v bitvě proti Gorgiášovi, sebravše je s těl padlých nepřátel (výše v. 32—37).

V. 42. „aby zapomenuto bylo“, t. j. aby trest za hřích se dále nešířil jako kdysi, jak vypravuje Jos 7, 1; 2 Sam 21, 1; 24, 13.

V. 43. Místo 12.000 má řec. toliko *2000*. — Za ty peníze měly býti koupeny žertvy a ty podány Bohu jakožto „obět za hřích“ (řec). — Svatopisec chválí Judu, že „učinil velmi dobře a výborně maje na mysli vzkříšení“ (řec).

V. 44. „modliti se“ věcně, t. j. podávati oběti, které jsou náznakem žádosti obětujícího, aby hříchy byly odpuštěny. — „že vstanou“ blaženě.

V. 45n. Jako dobrodinec, vypisující cenu vítězi v soutěži, „složí“ potřebnou částku, která se pak „uloží“, tak i Bůh milostivý „složil“ odměnu v životě posmrtném pro ty, kteří v Pánu zesnou, a která jim dokonale bude přisouzena v den všeobecného vzkříšení. Padlí Židé nezemřeli sice úplně bez viny, ale Juda doufal, že obět, kterou dal podati, pohne milosrdenství Boží, aby jim poklesky jejich prominulo, aby mohli vstáti z mrtvých šťastně tak, jako ti, kteří dokonale čisti jsouce na věčnost odešli. — V řeckém svatopisec pochváliv myšlenku Judovu, že ti, kteří zbožně zemřeli, mají výbornou odměnu složenou, dokládá: „Proto dal vykonati za mrtvé smírnou pobožnost (obět), aby hříchu sproštěni byli.“ — „modliti se“ (Vulg) znamená tu tedy podati obět (výše v. 44). — Juda byl přesvědčen — a svatopisec toto přesvědčení schvaluje — že zbožně zemřelí slavně vstanou z mrtvých; aby se toho slavného vzkříšení dostalo i těm, kteří nezemřeli dokonale čistí, dává peníze na obět smírnou, která má sejmouti s nich trest za hříchy. — Církev dává úryvek v. 43—46. předčítati při zádušní mši svaté (smírné oběti N. z.) na výročí úmrtí nebo pohřbu. — O tom, jak živě byli Židé doby Judovy přesvědčeni o vzkříšení těl, viz výše hl. 7.

Hl. 13. — V. 1. Rok 149 letopočtu seleukovského počínal podle spisovatele 2 Mach na podzim měsícem tišri; podle julianského kalendáře ten rok 149

ručník a správce říše, maje s sebou sto deset tisíc pěších, pět tisíc jezdců, dvacet dva slony a tři sta vozů s kosami.

[3] Přimísil se mezi ně i Menelaus; s velikou lstí naléhal na Antiocha, ne pro blaho vlasti, ale doufaje, že (zase) nabude svých hodností. [4] Ale král králů vzbudil hněv Antiochův proti bezbožníkovi; a když ho Lysiáš přesvědčil, že on jest příčina všeho zlého, rozkázal hned na tom místě ho jíti a zabíti podle místního obyčeje. [5] Byla tam totiž věž padesát loket (vysoká), plná všudy nahromaděného popela; s té bylo viděti do hlubiny. [6] Odtud rozkázal toho svatokrádce do popela svrci; všichni ho strkali na smrt. [7] Podle takového zákona dlužno bylo zemříti Menelaovi, přestupníku zákona, a ani zemi nesměl být odevzdán. [8] A to vším právem: poněvadž totiž byl mnoho hříchů proti oltáři spáchal, jehož oheň i popel byl svatý, on (také) k smrti popelem odsouzen byl.

[9] Ale král s nezkrocenou zuřivostí táhl, aby se ukázal Židům horším nežli byl otec jeho. [10] Když to Juda zvěděl, rozkázal lidu, aby dnem i nocí vzýval Pána, aby jako vždycky tak i nyní pomohl těm, [11] kteří se obávali, by nebyli zbaveni zákona, vlasti a svatého chrámu; dále by nedopouštěl, aby lid, který si nedávno maličko oddechl, opět rouhavým pohanům byl poddán. [12] Když tedy všichni spolu to činili a prosili od Pána milosrdenství s pláčem a s posty tři dny ležíce na zemi, napomenul je Juda, aby se připravili. [13] Sám pak se staršími se uradil, že prve nežli král s vojskem vtrhne do Judska a dobude města, vytáhnou a poručí soudu Páně konec té věci. [14] Poručiv tedy

---

počínal se večer dne 21. září r. 164 a končil se večer dne 10. září r. 163 před Kr. (Kugler.) — O tomto posledním zápase Judově s Lysiášem a Antiochem V., který se odehrával v červenci-srpnu r. *163* před Kr., vypravuje také 1 Mach 6, 18—63. — Tam (6, 20) jmenován jest rok *150* letopočtu seleukovského, což není s rokem 149 zde uvedeným v rozporu, ježto spisovatel 1 Mach počíná rok o šest měsíců dříve, t. j. od 1. nisanu; srv. úvod na str. 1041. — Proč se dal král zase do války proti Židům, vykládá 1 Mach 6, 20 -27; srv. níže v. 3. — Chtěl zajisté také pomstít porážku, kterou způsobil Juda Timotejovi (2 Mach 12).

V. 2. Zpráva, kterou dostal Juda a lid jeho (v. 1), udávala veliké číslice vojska, vedeného od Lysiáše proti Judsku (110.000 pěších, 5300 jezdců (řec.) atd.

V. 3. Menelaus (viz výše 4, 25 n; 5, 15) byl z těch, o kterých mluví 1 Mach 6, 22 n. — Byl svých hodností, zejména velekněžství zbaven, když byl Juda chrám a bohoslužbu v něm obnovil. — „naléhal na Antiocha", t. j. štval ho do války. Srv. 1 Mach 6, 24 n. — O úřadech Menelaových srv. výše 4, 10. 27. — Menelaus podle 2 Mach 11, 29. 32. vyjednával s Lysiášem a se Židy na jaře r. 164 před Kr.; toto štvaní do války (v. 3) však dlužno klásti do roku 163 před Kr.! (Kugler.) — Ostatně jest možno, že to, co je tu vypravováno o odsouzení nebo aspoň o popravě Menelaově, sběhlo se teprve po válce, jak svědčí Josef Flavius (Starož. XII. 9, 7).

V. 4. Podle řeckého byl Menelaus odveden do Beree (dnešní Aleppo) východně od hlavního města Antiochie a tam dal ho král popraviti způsobem v Bereí obvyklým, který v. 5 nn popisuje.

V. 5 n. není jasný. Podle řeckého bylo na té věži kolo nebo něco podobného, které bývalo se zločincem roztáčeno, snad proto, aby letěl dolů do popela opisuje v letu ještě ve vzduchu kruhy; ještě když dopadl na zemi, na vrstvu popela, měl v sobě síly točivé, že rozvířil (žhavý?) popel a zavrtal se do něho (?).

V. 7 n. Srv. výše 4, 32. 39.

V. 9. Toho roku bylo králi teprve 13 roků (viz výše k 11, 23.) byl v rukou poručníka svého Lysiáše; co je tu přičítáno králi, patří vlastně Lysiášovi; nezkrocený vztek atd. — Srv. 1 Mach 6, 19 n.

V. 14. „pro měšťany", aby si své věci mohli sami spravovati (samosprávu). — O Modinu viz 1 Mach 2, 1; 9, 19. — O tom 1 Mach 6, 32. mlčí. — Podle řeckého zabil jich v ležení *2000*!

vše v moc Boha, stvořitele světa, a napomenuv své, aby statečně bojovali a stáli až do smrti pro zákon, pro chrám, pro město, pro vlast a pro měšťany, položil se s vojskem u Modinu. [15] Dav svým válečné heslo „Bohu (patří) vítězství!“ a vybrav nejsilnější junáky v noci napadl královský stan, pobil v ležení čtyři tisíce mužů a největšího ze slonů s těmi, kteří na něm byli. [16] Největším strachem a zmatkem vojsko nepřátelské naplnivše a vše šťastně vykonavše odtáhli. [17] To se stalo, když se rozednívalo s pomocí ochrany Páně.

[18] Král okusiv židovské statečnosti pokoušel se (válečným) uměním o nesnadná místa; [19] i přitáhl s vojskem k Betsuře, židovské pevnosti dobře hrazené, ale byl odehnán; obnoviv útok byl poražen. [20] Obleženým posílal totiž Juda potřeby. [21] Jakýsi Rhodok, z vojska židovského, který pronášel tajné věci nepřátelům, byl vyhledán, jat a uvězněn. [22] Král vyjednával opět s obleženými v Betsuře, podal pravici, obdržel ji, odtrhl, napadl Judu, ale byl přemožen. [23] Zvěděv pak, že se vzbouřil Filip v Antiochii, který byl zanechán ke správě říše, náramně se zděsil, uchlácholil Židy, povolil jim, přisahal na všecko, co by se spravedlivého zdálo, smířiv se obětoval oběť, uctil chrám a dal dary. [24] Objav Machabejského ustanovil ho vůdcem a knížetem od Ptolemaidy až ke Gerrenským. [25] Když pak přišel do Ptolemaidy,

---

V. 16 n. Syrské vojsko táhlo od severu k jihu podél pobřeží nebo více vnitrozemím kolem Lyddy (snad i oběma proudy) Juda nemohl předvídati, kudy se dá Lysiáš na pochod proti Jerusalemu: mohl z Lyddy táhnouti k veleměstu směrem jihovýchodním přes Bethoron nebo druhou cestou, poněkud jižnější; mohl také u Gezeru vpadnouti a táhnout přes Emaus; konečně mohlo syrské vojsko oklikou přes Betsur přitrhnouti k Jerusalemu od jihu. Se všemi těmito možnostmi bylo Judovi počítati. Nemohl rozptýliti své neveliké síly, ale zvolil si stanoviště, se kterého by mohl nejsnáze sledovati pochod nepřítele, se kterého by mohl nejlépe hájiti přístupu k Jerusalemu na severozápadě a na západě a odkud by mohl i v noci nepřítele napadnouti. Takový bod vojensky velmi důležitý byl M o d i n, asi 15 km vzdálený od Lyddy, Gezeru a Amuásu. Tento předběžný podnik, vypravovaný ve v. 14—17. dokonale se vydařil. Zdá se, že Lysiáš původně zamýšlel od západu nebo severozápadu táhnouti na Jerusalem, avšak byv zastrašen odvážným zákrokem Judovým volil raději zacházku p ř e s B e t s u r. Prve nežli mohl se Lysiáš dostati k Betsuru, Juda a vojsko jeho „v š e š ť a s t n ě v y k o n a v š e“ (v. 16) odtáhli do Jerusalema, odkud poté táhli do B e t - Z a c h a r i a (1 Mach 6, 32). — Co vypravováno 1 Mach 6, 43 o slonu není totéž, co vypravuje o (jiném) slonu 2 Mach 13, 15! Jest vysvětlitelno, že Židé ve dvou případech měli na mušce největšího slona. Bitva u Bet-Zacharia (1 Mach) byla svedena s veškerou Judovou mocí, u Modinu bojovali jen vybraní junáci (mládež); tam strhla se bitva za bílého dne, zde přepadl Juda nepřítele v noci.

V. 18 n. „o k u s i l“ ji byv přepaden v noci u M o d i n u (výše v. 14—17). — „n e s n a d n ý m“ m í s t e m b y l t a k é B e t s u r, jmenovaný 1 Mach 4, 29; 6, 31.

V. 20 n. „t a j e m s t v í m“, jež Rhodok nepříteli zradil, byly asi také okolnosti, za jakých Juda dopravuje potraviny do obležené pevnosti; ta zrada znemožnila další tajné zásobování a donutila Betsurské, že přijali nabídku královu — svobodný východ z pevnosti se samozřejmou podmínkou, že ji králi vydají. — Srv. 1 Mach 6, 49 n.

V. 22 n. „n a p a d l J u d u“ v Jerusalemě (1 Mach 6, 51). — „b y l p ř e m o ž e n“ — odražen od Judy. Srv. 1 Mach 6, 57 n. — V. 22. nelze vztahovati na 1 Mach 6, 42—47!

V. 23. „z a n e c h á n k e s p r á v ě ř í š e“ byl Filip od A n t i o c h a IV. Viz 1 Mach 6, 14 n. 55. — „d a l d a r y“ — dal na jevo místu svou přízeň (řec). — Později však zachoval se opačně dav rozbořiti zeď (1 Mach 6, 62).

V. 24. „o b j a v“ = laskavě přijav (řec). — Místo „G e r r e n s k ý m“ lépe jest číst: „G e r a r s k ý m“, t. j. ke Geraře, jihovýchodně G a z y. — Podle řeckého však nebyl Juda, nýbrž Hegemonides ustanoven velitelem (vůdcem) pobřeží palestinského od hranic fénických až po hranice egyptské!

Ptolemaidští těžce nesli tu přátelskou smlouvu chtějíce ji ve zlosti zrušiti. [26] Tehdy vystoupiv Lysiáš na řečniště vyložil důvody, upokojil lid a vrátil se do Antiochie. Tak se dálo královo tažení a jeho návrat.

3. Vítězství Židů za Demetria I. (Sotera) (14, 1—15, 37).

Na popud Alcimův posílá Demetrius na Židy Nikanora, který žije zprva v přátelství s Judou (14, 1—25), později však působením Alcimovým se se Židy znepřáteluje, a je pronásleduje (14, 26—15, 5). Juda napomíná své stoupence (15, 6—11), sám jest posilněn zjevem Oniáše a Jeremiáše (15, 12—17). Připraviv všecko (15, 17—19), vzývá Hospodina (15, 20—24), poráží Nikanora (15, 25—29), hlavu a ruku jeho věší v Jerusalemě (15, 30—37).

Hlava 14. — [1] Po třech letech Juda a jeho stoupenci zvěděli, že Demetrius (syn) Seleukův s četným vojskem a s loděmi přistál v přístavě Tripolském a obsadil příhodná místa; [2] dále že se zmocnil krajin proti Antiochovi a vůdci jeho Lysiášovi.

[3] Tu nějaký Alcim, bývalý velekněz, který se dobrovolně byl poskvrnil za času (náboženského) směšování, rozvažuje, že žádným způsobem nebude míti zniku ani k oltáři přístupu, [4] přišel léta stého padesátého ke králi Demetriovi nesa jemu zlatou korunu, ratolest palmovou a nad to i haluze (olivové), které se zdály býti z chrámu. V ten den byl (ještě) tiše. [5] Ale nabyl příhodného času ke své bezbožnosti, když byv po-

---

V. [25]. Do Ptolemaidy přišel — král (Lysiáš). — Ptolemaidští záviděli Židům náboženskou svobodu a politickou samosprávu (1 Mach 6, 59).

Hl 14. — V. [1]. To třiletí nejlépe jest počítati od r. 149 (výše 13, 1); r. 150 jest rok druhý a rok *151* jest rok třetí (semitský způsob počítání, který zahrnuje do výsledku rok, od něhož počíná, i rok, kterým končí.) — Rok 151 seleukovského letopočtu podle 2 Mach počínal se na podzim roku 162 a končil se podzimem r. 161 před Kr. (Podle 1 Mach rok 151 počínal se jarem 162 a šel až do jara 161.) — Demetrius přistál krátce před *30.* září *162* před Kr. — Srv. 1 Mach 7, 1 nn. — „zvěděli", ježto došla jich pověst, poněkud zkreslená. Demetrius totiž přistál v Tripoli jen s několika druhy a teprve tam shromáždil veliké vojsko; pověst z toho učinila zprávu, že s velikým vojskem a lodstvem již přistál. — Tripolis splynulo ze tří osad (Byblu, Aradu a Sidonu), odtud jméno jeho (Tříměstí). Dnes sluje Tarabulus.

V. [2]. Viz o tom více 1 Mach 7, 2 4.

V. [3]. Alcim pokusil se dvakráte Judu u krále očerniti (1 Mach 7, 5. 25); oba tyto pokusy splývají tu (2 Mach 14, 3 nn) v pokus jeden; tím bylo možno spisovateli 2 Mach vynechati to, co popisuje 1 Mach 7, 8—22. aniž porušil souvislost svého vypravování. Obě knihy souhlasně dokazují, že výsledek zákroku Alcimova bylo poslání Nikanorovo (1 Mach 7, 26 nn; 2 Mach 14, 12 nn). — Tak Kugler, který řadí události tu vypravované v tomto časovém postupu: 1. Srážka u Dessau (2 Mach 14, 16 n). 2. Zastavení nepřátelství, mír, přátelské styky Nikanora s Judou v Jerusalemě (2 Mach 14, 18—25). 3. Alcim obžaloval proto Nikanora u krále Demetria, který kázal Judu spoutaného dopraviti do Antiochie (2 Mach 14, 26 n). 4. Nikanor se podrobuje králi a snaží se lstí Judy se zmocniti (2 Mach 14, 28 n). 5. Juda zpozorovav nebezpečí odešel se svými z Jerusalema (tamže v. 30). 6. Nikanor snažil se nyní násilím dojíti cíle, byl však poražen u Kafarsalamy (1 Mach 7, 31 n). 7. Nikanor přitáhl do Jerusalema; žádá vydati Judu, sice že zle naloží s chrámem (1 Mach 7, 33—38; 2 Mach 14, 31—36). — Alcim byl se dobrovolně poskvrnil tím, že přijímal a šířil pohanské zvyky za dob Antiocha IV. Když nabyl Juda, horlitel o náboženskou ryzost, vrchu, viděl, že se nestane veleknězem, proto snažil se Judu očerniti, vliv jeho zlomiti a přízeň královu si zjednati.

V. [4]. o zlaté koruně (věnci) srv. 1 Mach 10, 29; o palmové ratolesti tamže 13, 37. — Obé podává Alcim králi na znamení, že politické úřady národa židovského vzdávají mu hold a vyznávají své poddanství. — Olivovými haluzemi projevovali svou oddanost sluhové svatyně. — Místo r. *150* podle řeckého: *151*. Viz výše k 14, 1. — Spisovatel 2 Mach má tu na zřeteli popředně žalobu, o které mluví také 1 Mach 7, 25.

volán od Demetria do rady tázán byl, jakého smýšlení a jakých záměrů jsou Židé. [6] Odpověděl: „Ti z Židů, kteří slují Assideové, které vede Juda Machabejský, udržují války, činí rozbroje aniž dopouštějí, aby říše měla pokoj. [7] Proto i já oloupen byv o důstojnost rodičů, to jest o velekněžství, přicházím nyní sem, [8] předně z věrné péče o zájmy královy, za druhé pak pro blaho spoluměšťanů (svých); neboť zlobou oněch veškeren národ náš nemálo zbědován jest. [9] Prosím, ó králi, přesvědč se o všech těch věcech a učiň opatření pro krajinu i sevřený národ podle rozhlášené laskavosti své ke každému. [10] Neboť dokud jest Juda živ, není pokoj v říši možný.“

[11] Když takové řeči pronesl, také jiní přátelé (královi), kteří Judovi nepřáli, poštvali Demetria. [12] Ten poslal ihned Nikanora, správce slonů, do Judska za velitele [13] poručiv mu, aby Judu zajal, jeho stoupence rozehnal a Alcima nejvyšším knězem velechrámu ustanovil. [14] Tu pohané, kteří před Judou byli se po Judsku rozutekli, přidávali se houfně k Nikanorovi majíce za to, že neštěstí a porážky Židů budou jejich štěstím. [15] Židé tedy uslyševše, že Nikanor (na ně) táhne a že pohané se k němu shromažďují, posypavše se zemí prosili toho, který lid na věky svým učinil, aby ho chránil, toho, který svůj majetek nápadnými úkazy opatruje. [16] Když pak vůdce rozkázal, ihned se odtud hnuli a srazili se u osady Dessau. [17] Šimon, bratr Judův, narazil na Nikanora a náhlým příchodem nepřátel byl přestrašen. [18] Avšak Nikanor, který byl slyšel o zmužilosti Judových druhů a o neohrožené mysli, kterou měli ve válkách pro vlast, obával se učiniti rozsudek krví. [19] Proto poslal napřed Possidonia, Theodotia a Matiáše, aby mír nabídli a přijali. [20] Když byli dlouho o věci rokovali, a když sám vůdce na množství ji vznesl, všech jeden byl smysl — k míru přivoliti. [21] Proto ustanovili den, kdy by soukromí mezi sebou jednali; každému přineseno a postaveno bylo křeslo [22] Jak byl Juda rozkázal, byli na příhodných místech oděnci (rozestaveni), aby snad nepřátelé náhle něco zlého nepodnikli; poté slušně rozmlouvali.

[23] Nikanor b dlil v Jerusalemě, ale nic nečinil nepravého, ano propustil zástupy vojska, které se byly k němu shromáždily. [24] Na Judu byl vždy laskav z té duše; byl muži tomu nakloněn. [25] A domluvil mu, aby pojal ženu a zplodil syny. Učinil tedy svatbu a pokojně žili. Žili přátelsky spolu.

[26] Ale Alcim vida jejich vzájemnou lásku a smlouvy přišel k Demetriovi a pravil, že Nikanor svoluje k nepřátelským podnikům a že

---

V. 6. O vřelcích „Assidejských“ viz 1 Mach 2, 42; 7, 13. — Někteří se domnívají, že tito horlivci byli prvopočátky potomní nábožensko-politické strany národní a demokratické, zvané „fariseové“.

V. 7. Alcim byl ustanoven veleknězem a vladařem politickým v Judsku, byl však té hodnosti zbaven od Judy; viz 1 Mach 7, 20 n. — O rodu Alcimově viz tamže 7, 14.

V. 11 n. „přátelé“ = členové královské (státní) rady (v. 5).

V. 13. „zajal“ a odstranil (řec).

V. 16 n. Dessau jest nejspíše zkomolenina z „Adasy“; u této osady strhla se později rozhodná bitva; viz 1 Mach 7, 40. 45. — Šimon byl přestrašen a počal se kolísati (chvilku).

V. 22. Co sjednal Juda a Nikanor v soukromém rozhovoru, možno vyvozovati z dalšího vypravování.

V. 25. Oženiti se znamenalo vzdáti se vojenského života.

V. 26. Třetí zákrok Alcimův u krále; srv. 1 Mach 7, 5. 25. Viz také výše v. 3 nn. — „nástupcem jeho“ — Alcima, t. j. veleknězem (s mocí také politickou). — O tomto přátelském styku nezmiňuje se 1 Mach 7; tam jest řeč

Judu, úkladníka říše, nástupcem jeho ustanovil. [27] Tu král rozlobiv se a nešlechetnými pomluvami toho (člověka) podrážděn byv psal Nikanorovi, že těžce nese přátelskou smlouvu a že poroučí Machabejského svázaného rychle do Antiochie poslati. [28] Nikanor zvěděv to zděsil se a těžce to nesl, že má zrušiti smlouvu, ve kterou byli vešli, an jemu ten muž nic zlého neučinil; [29] ale že králi odpírati nemohl, vyčkával příležitost, aby rozkaz vykonal. [30] Machabejský vida, že Nikanor nemá se k němu (již) tak ochotně (jako prve), ale že při obyklých stycích strozeji se ukazuje, a rozuměje, že ta neochota není z dobrého úmyslu, sebrav něco málo svých skryl se před Nikanorem. [31] Ten, když se dověděl, že jej onen muž šlechetně předešel, přišel k přesvatému velechrámu a rozkázal kněžím, kteří (právě) podávali obvyklé oběti, aby mu toho muže vydali. [32] Když oni odpřisáhli, že nevědí, kde hledaný jest, vztáhl ruku proti chrámu [33] a přisáhl řka: „Jestliže mi Judy svázaného nevydáte, srovnám tento dům Boží se zemí, oltář rozkopám a zde chrám zasvětím Bakchovi.“ [34] To pověděv odešel. Kněží pak zdvihše ruce k nebi vzývali toho, který vždycky byl obráncem národa jejich, takto: [35] „Ty, všech věcí Pane, který ničeho nepotřebuješ, chtěl jsi, aby chrám, tvůj příbytek byl mezi námi. [36] Nuže tedy, nejsvětější Pane, původce vší svatosti, zachovej na věky dům tento neposkvrněný, který jest nedávno vyčištěn.“

[37] Tu byl obžalován u Nikanora jakýsi Raziáš, ze starších jerusalemských, muž milovný města a dobré pověsti, který pro tu lásku otcem Židů nazván byl. [38] Ten dlouho před tím, kdy bylo třeba zdržovati se (pohanství), pevně se držel židovství, hotov jsa tělo i duši vydati za setrvání (v něm). [39] Nikanor chtěje zřejmě dáti na jevo nenávist svou k Židům poslal pět set vojáků, aby ho jali. [40] Domníval se totiž, že chytí-li ho, velmi velikou škodu učiní Židům. [41] Když však čety chtěly na dům jeho se obořiti, dveře vylomiti a oheň přiložiti a když ho již bezmála měli, vrazil do sebe meč; [42] vyvolil raději velkodušně zemříti nežli se dostati do moci bezbožníkům a snášeti křivdu, rodu svého nehodnou. [43] Ježto však ve spěchu ne dosti jistým úderem

---

jen o Nikanorově nepřátelství; dlužno tedy zprávu 1 Mach doplniti zprávou 2 Mach. — Podle řeckého Alcim vzal s sebou ke králi opis mírové smlouvy, kterou Juda s Nikanorem sjednal.

V. 27 n. Jest vysvětlitelno, že Nikanor přišel s nepřátelskými úmysly do Judska (1 Mach 7, 26), že však později se s Judou dobře snášel, dokud mu král nepřikázal činiti jinak.

V. 29. „aby rozkaz vykonal“ lstí (řec). Srv. 1 Mach 7, 27—29.

V. 30. Nikanor nemoha lstí se Judy zmocniti, chopil se násilných prostředků, byl však u Kafarsalamy poražen (1 Mach 7, 31 n).

V. 31. Juda Nikanora „šlechetně“ předešel tím, že se mu vyhnul a že zůstal toliko v obraně, že tedy nic zlého proti němu nepodnikal. — Čeho Nikanor dosud nedosáhl lstí ani zbraní, toho snažil se dojíti nyní hrozbami. Co tu jest vypravováno ve vv. 31—36, shoduje se dokonale s 1 Mach 7, 33—38.

V. 33. Srv. výše 6, 7. — Výrok Nikanorův odporuje sice jeho výroku, podanému výše 8, 36. Podobných rozporů a nedůsledností vyskytá se však v lidském životě velmi mnoho, ježto jednou mluví z člověka vášeň a nálada ta, podruhé ona, jí protivná.

V. 36. Očista chrámu, provedená roku 165, byla dobrodiní Boha nejvýše svatého; kdyby nyní byl chrám zase znečištěn, bylo by to dobrodiní zmařeno.

V. 41 n. „čety“ vojáků, poslaných, aby ho jali (v. 39). — Vojáci již již zabírali věž, na které Razis byl, již již si otvírali dveře do předsíne a již kázali přinésti oheň a zapáliti dveře ..

V. 43 n. Ve spěchu nezasadil si rány smrtelné, ale poranil se toliko. — „na zeď“ věže, ve které byl. — Místo „na prostředek šíje“ lépe na prázdné místo, jež se uvolnilo tím, že vojáci se rozestoupili, aby jim nepadl na hlavy.

tu ránu byl si dal, a čety (již) dveřmi se draly, vyběhnuv směle na zeď vrhl sebou zmužile mezi ty čety; [44] ty když rychle před padajícím ustoupily, padl na prostředek šíje; [45] ještě dýchaje s myslí roznícenou vstal, ačkoliv pak krev z něho velikým tokem se lila, a on těžkými ranami byl zraněn, běže prorazil četu [46] a stoje na jakési příkré skále, ačkoliv krev byla již z něho bezmála vytekla, vzav své vnitřnosti oběma rukama hodil je na čety vzývaje panovníka života i ducha, aby mu je zase navrátil. Tak život dokonal.

Hlava 15. — [1] Když pak Nikanor zvěděl, že Juda jest v místech samařských, umínil si, že s veškerou mocí v den sobotní svede (s ním) bitvu. [2] Židé, kteří byli nuceni s ním táhnouti, pravili: „Nečiň tak zuřivě a ukrutně, ale cti den posvěcený a čest vzdej tomu, který všecko vidí!" [3] Tu onen nešťastník se otázal: „Jest na nebi mocný, který přikázal světiti den sobotní?" [4] Když oni odpověděli: „Je to sám Pán živý, vládce na nebi, který přikázal světiti den sedmý," [5] řkl onen: „A já jsem vládce na zemi, který poroučím vzíti zbroj a královskou službu konati!" Avšak nedokázal toho, aby tu vůli vykonal.

[6] Nikanor tedy pozdvihl se s velikou pýchou a zamýšlel veřejný památník (vítězství) nad Judou postaviti. [7] Ale Machabejský vždycky s veškerou nadějí doufal, že mu Bůh přispěje na pomoc. [8] A napomínal svých, aby se nebáli příchodu národů, ale majíce v mysli, kolikrát se jim dostalo již pomoci s nebe, aby i nyní doufali, že Všemohoucí dá jim zvítěziti. [9] Těše je ze zákona a z proroků, připomínaje jim také bitvy, které byli prve podnikli, dodal jim statečnosti. [10] Pozdvihnuv tak mysli jejich poukázal také na věrolomnost pohanů a na porušení přísah. [11] Tak ozbrojil každého z nich ne bezpečím štítů nebo kopí, ale útěchou vyborných řečí; vypravoval (také) nade vše hodnověrný sen, kterým všecky rozradostnil.

[12] Zdálo se mu toto: Viděl Oniáše, bývalého velekněze, muže vzorného, dokonalého, skromného v obcování, ukázněného, vážného

---

V. 45 n. Zbožný, vážený jerusalemský starší se domníval, že za okolností výše vypsaných jest mu nejen dovoleno, ale i záslužno, čestno, vzíti si život. — Svatopisec uvádí tuto mimořádnou událost, svědčící o tom, jak velkodušné stoupence měl tehdy zákon israelský, avšak úsudku o vnitřní, objektivné hodnotě této zvláštní sebevraždy nepodává. Srv. smrt sv. Apollonie (9. února), která vskočila do plamenů, na ni přichystaných.

Hl. 15. — V. 1. Místo „moci" řecky: „bezpečností"; domníval se, že Židé nebudou ve sváteční den bojovati, že se dají pobít. Nevěděl o tom, na čem po smutných zkušenostech se byli Židé usnesli (1 Mach 2, 41; srv. tamže v. 35—38). (Věděl-li, že se budou brániti, mohl předpokládati. že nebudou přece v sobotu míti do boje tolik chuti a nadšení jako v jiný den.) — „místa samařská" byly kraje severního Judska, se Samařskem hraničící, kde byla také Adasa (1 Mach 7, 40).

V. 2. Podle řeckého vyzývají Židé Nikanora, aby ctil ten den, který byl prve sám Vševidoucí posvětil a za ctihodný prohlásil. (Gn 2, 3).

V. 5. Srv. kterak mluvil podle 8, 36! — Jak se změnila nálada jeho! — „Nedokázal toho", ježto Juda ho předběhl a napadl již ve čtvrtek před sobotou! Viz níže.

V. 8 n. Srv. 1 Mach 7, 35. — Těšil je uváděje jim sliby Písma („zákona a proroků"), doklady z Písma, kterak Bůh pomáhal. Srv. 1 Mach 7, 41.

V. 10. Slovo dané zrušil na př. Apollonius (5, 25), Joppané (12, 5), Jamnijští (12, 8); přísahu porušil na př. Antioch (1 Mach 6, 62), Lysiáš (2 Mach 13, 2.)

V. 11. „nade vše hodnověrný", t. j. od Boha seslaný, rovnající se skutečnému vidění bdícího člověka, klamavá náhoda vyloučena.

V. 12. Oniáš, jmenovaný výše 3, 1. 5; 4, 1.

v řeči a od dětství v ctnostech cvičeného, an se modlil s rukama pozdviženýma za veškeren národ židovský. [13] Poté se mu ukázal i jiný muž, věkem i nádherným vzezřením budící úžas a oblitý velebností veliké krásy. [14] Oniáš ujav slovo řekl: „Tento jest milovník bratří a národa israelského; je to ten, který se mnoho modlí za národ a za všecko svaté město: Jeremiáš, prorok Boží.“ [15] Tu Jeremiáš vztáhl pravici a dal Judovi zlatý meč řka: [16] „Vezmi svatý meč, dar od Boha, kterým porazíš nepřátele lidu mého israelského.“

[17] Napomenuti tedy byvše výbornými řečmi Judovými, které byly s to, aby zvýšily odvahu a posilnily mysli jinochů, umínili si, že se dají do boje a že budou statečně bojovati, aby zmužilostí věc ukončili, protože bylo svaté město i chrám v nebezpečí. [18] Neboť o ženy, o děti, též i o bratry a příbuzné měli menší starost; ale největší a přední strach byl o svatý chrám. [19] Ale i ti, kteří byli v městě nemalou starost měli o ty, kteří se měli potýkati. [20] Když již všichni očekávali budoucí rozhodné bitvy, a když nepřátelé byli již tu, když vojsko bylo sešikováno, sloni a jezdci na příhodných místech spořádáni, [21] tu Machabejský, vida příchod toho množství, všelijaké druhy zbraně a vzteklost slonů, vztáhnuv ruce k nebi vzýval Pána, který divy činí, který ne podle moci zbraní, ale jak se jemu líbí, hodným dává vítězství. [22] Vzývaje ho řekl toto: „Ty, Pane, který jsi za času Ezechiáše, krále judského, poslal anděla svého a pobil jsi z vojska Senacheribova sto osmdesát pět tisíců: [23] pošli i nyní, panovníče nebes, dobrého svého anděla před námi na hrůzu a na postrach velikého ramene svého, [24] aby se báli ti, kteří s rouháním táhnou proti tvému svatému národu.“ Tak tedy se pomodlil.

[25] Nikanor a vojsko jeho za zvuku trub a písní postupovalo, [26] kdežto Juda se svými vzývavše Boha a modlíce se vešli v bitvu. [27] Rukama sice bojujíce, ale srdcem k Pánu se modlíce, pobili ne méně než třicet pět tisíc přítomností Boží velice obveseleni jsouce. [28] Po bitvě s radostí se vracejíce zpozorovali, že Nikanor padl ve svém odění. [29] Protož učinivše křik a povyk jazykem otců dobrořečili Pánu všemohoucímu. [30] Tehdy Juda, který tělem i duší všecek hotov byl umříti za měšťany, rozkázal Nikanorovu hlavu a ruku s ramenem uťatou přinésti do Jerusalema. [31] Když pak tam přišel, svolav spoluměšťany i kněze k oltáři, povolal i ty, kteří byli na hradě. [32] A ukázal hlavu Nikanorovu i nešlechetnou ruku, kterou byl se slovy velmi zpupnými proti svatému domu všemohoucího Boha vztáhl; [33] kázal dále vyřezati jazyk bezbožného Nikanora a po kusech předhodit jej ptákům; ruku pak pošetilcovu dal proti chrámu pověsiti. [34] Tu všichni dobrořečili Pánu nebeskému řkouce: „Požehnaný ten, který zachoval místo své neposkvrněné!“ [35] Hlavu Nikanorovu pověsil vysoko na hradě na patrné a zjevné znamení pomoci Boží. [36] Všichni pak usnesli se v obci na zákoně, aby

V. 13. „jiný muž“ s pozdviženýma rukama,

V. 16. „svatý“, ježto bude ve službách Božích.

V. 17. „že se dají do boje“, že se nepoloží táborem, v němž by čekali, až budou napadeni (srv. výše v. 1.), ale že prve napadnou nepřítele sami.

V. 22 n. Srv. 1 Mach 7, 41; 2 Mach 8, 19; 4 Král 19, 35; Is 37, 36.

V. 30. Podle řeckého Juda vždy a všude tělem i duší na prvním místě za své spoluobčany bojoval, a od mládí svou přízeň k soukmenovcům věrně zachoval.

V. 31 n. „na hradě“ jerusalemském byla syrská posádka (1 Mach 13, 51). — „ruku vztáhl“, jak bylo řečeno výše 14, 32 n.

V. 36 n. srv. s 1 Mach 7, 49. — Srv. také Est 9, 21. 29. 31; třináctý den adaru připadl r. 161 na čtvrtek 8. března r. 161 před Kr.

tento den nebyl pominut bez slavnosti, [37] ale aby svěcen byl třináctého dne měsíce, který sluje syrsky adar, ten den před svátkem Mardocheovým.

DOSLOV (15, 38—40).

[38] Ježto tedy Nikanorovy dějiny takto skončily a ježto od těch časů Židé již město podrželi, také já tu vypravování končím. [39] Jestliže dobře jest (podáno) a jak se na vypravování sluší, jest přání mé splněno; pakli méně vhodně, buď mi prominuto. [40] Neboť jako vždycky víno nebo vždycky vodu píti protivné jest, ale užívati jednoho po druhém příjemno: tak i čtenáři, je-li vypravování vždy úsečné nebývá milé. Zde tedy budiž ukončeno.

V.[39]. Je-li v knize vypravováno vše pěkně a podáno dovedně, splnilo se přání spisovatelovo; jsou-li však v knize místa slabši, toliko prostřední (co do podání), je to důkaz spisovatelovy slabosti, která nedosáhla, co chtěla; podal jen to, co dovedl.

V. [40]. Slohová rozmanitost baví a poutá čtenáře. To jest útěcha spisovatele (vypisovatele). Snažil se sice nalévati ustavičně svým čtenářům víno krásného slohu (řečnicky zpracovaného); na některých místech snad vypravuje méně dokonale, snad jen úsečně, stroze: nalévá snad čtenářům toliko vody... Právě to střídání slohu vyššího a nižšího může býti čtenářům příjemno. (Jiní jinak.)

Časový postup nejdůležitějších událostí, vypravovaných v knihách Mach.

(1 Mach označena níže římskou I; 2 Mach označena římskou II. — Letopočet seleukovský podle 2 Mach označen Sel_2).

Rok před Kristem	Bližší údaj časový	Událost vypravovaná	Kde?	Letopočet Seleuk.
		Seleukus IV. (187-175) posílá dary do chrámu. Moc Boží nedopustila, by Heliodor vyloupil chrám. Oniáš III. ubírá se k Seleukovi IV. do Antiochie.	II 3, 1 n II 3, 4-40 II 4, 1-6	
175	v druhé polovici března	*Antioch IV.* (175-164) nastupuje trůn. Jason, bratr Oniášův koupil si od Antiocha velekněžství a dovolení, zříditi v Jerusalemě tělocvičnu (gymnasium). Mnoho Židů odpadává od svého náboženství. Jason posílá příspěvek na oběť ke cti Herkulově.	I 1, 11 II 4, 7 I 1, 12-15 II 4, 8 n I 1, 16 II 4, 10 n II 4, 19	137
173		Antioch připravuje se na válku proti Egyptu přišel také do Jerusalema, kde ho Jason okázale uvítal.	II 4, 21 n	139
172		Pikle Menelaovy. Antioch opět se chystá do Egypta. Hrozivá znamení v Jerusalemě.	II 4, 23-50 I 1, 18 n II 5, 2-4	141
170/169		Pověst, že Antioch jest mrtev byla pro Jasona vítanou příležitostí, aby v Jerusalemě bouřil. Antioch zuří v Jerusalemě.	II 5, 6 n I 1, 21-29 II 5, 11-22	143 143
168/7	V prosinci	Po dvou letech (I 1, 30) Antioch poslal Apollonia a ten dobyl Jerusalema, vyloupil jej, hradby rozbořil, hrad opevnil a rozmnožil v něm syrskou posádku. Antioch zakazuje židovskou bohoslužbu. Antioch posílá zřízence, kteří mají nutit Židy k odpadu. (r. 168) t. j. 15. dne měsíce kasleu zřízením pohanského oltáře poskvrněn byl chrám. Zbožní byli popravováni. Mezi nimi zejména také *Eleazar* a sedmero bratří machabejských s matkou. Matatjáš a synové jeho lkají nad žalostným stavem židovstva; Matatjáš zabíjí Žida, který se chystal pohansky obětovati i poháněče pohanského.	I 1, 30-40 II 5, 24-26 I 1, 43-53 I 1, 53 II 6, 1 I 1, 57 n 62 II 6, 2-17 II 6, 18-7, 42 I 2, 1-24	145

Rok před Kristem	Bližší údaj časový	Událost vypravovaná	Kde?	Letopočet Seleuk.
168/7		Matatjáš utíká na hory a s ním jeho stoupenci.	I 2, 27 II 5, 27	145
		Pohané zneužívali soboty k tomu, by pobíjeli rodu věrné a zákona dbalé Židy.	I 2, 31 II 6, 11	
		Židé se usnesli, že příště budou se v sobotu brániti, budou-li napadeni.	I 2, 40	
		Židé sbírají vojsko, bojují proti odpadlíkům.	I 2, 42 II 8, 1	
167/6		Matatjáš umírá. Vystupuje Juda.	I 2, 70	146
		Juda pronásleduje odpadlíky.	I 3, 5 n II 8, 1-7	
167		Juda vítězí nad *Apolloniem* a *Seronem*.	I 3, 10 nn	
		Antioch chystaje se na výpravu do Persie svěřuje správu říše a výchovu svého syna Lysiášovi.	I 3, 26 nn	
166		Antioch vydává se na výpravu do Persie.	I 3, 37	147
		Filip (II. 5, 22) upozorňuje Ptolemea, velícího generála Célesyrie a Fénicie, jaké nebezpečí hrozí z podniků Judových.	II 8, 8	
		Lysiáš byv o té věci zpraven posílá s vojskem Nikanora a Gorgiáše na Židy.	I 3, 38 nn II 8, 9 nn	
166	24/V	O letnicích konají Židé v Mispě kající pobožnost.	I 3, 42 II 8, 12 n	
166	25/V	Juda poráží Nikanora a Gorgiáše u Emaus.	I 3, 55-60 4, 1-25 II 8, 12-36	
165		Lysiáš shromažďoval vojsko.	I 4, 28	148
		(Antioch porazil Artaxiu, armenského krále).		
	20/XI	Juda poráží u Betsuru Lysiášovo vojsko, vedené od Timoteje a Bakchida.	II 8, 30	
	24-31/XII	Dne 25. měsíce kasleu počal Juda čistiti chrám a obnovovati pravidelnou bohoslužbu.	I 4, 52 I 4, 36-61 II 10, 1-8	
164	V lednu	Juda opevňuje chrámovou horu a Betsur	I 4, 60	149
	V únoru	bojuje proti Edomcům a Amoňanům.	I 5, 3-5. II 10, 14-23 I 5, 6-8	
	V únoru	Lysiáš dověděv se o nemoci Antiochově prohlašuje korunního prince Antiocha V. za prince-vladaře (Kugler).	I 6, 8 n II 9, 4 n	
	27/III-4/IV	Antioch umřel v Gabai.	I 6, 16 II 9, 28.	
	V březnu	Juda poráží syrského generála Timoteje a pronásleduje ho do Gezeru, kde ho zajímá.	II 10, 24-38	

Rok před Kristem	Bližší údaj časový	Událost vypravovaná	Kde?	Letopočet Seleuk.
164	11/IV	Juda vchází s Lysiášem (Antiochem V.) v mír, když ho byl prve u Betsuru porazil. (Druhá výprava Lysiášova do Palestiny).	II 11, 1-38	*148* Sel_2
		Juda podniká trestnou výpravu proti Joppe a proti Jamnii.	II 12, 3-9	
	IV/V	Ptolemaidští se bouří proti míru se Židy.	II 13, 25 n	
	Konec V	Juda s Jonatanem táhnou do Zajordání, tam vítězně bojují, porážejí Timoteje před Datemou a vracejí se do Jerusalema krátce před letnicemi na konci května r. 164.	I 5, 9 nn II 12, 10 nn	
	Na počátku června	Juda vítězí nad Filišťany a Edomci vedenými od Gorgiáše.	I 5, 9-69 II 12, 1-38	
	V druhé polovici	r. 164 píší Židé jerusalemští egyptským list.	II 1, 10b-2, 19	149
163	V letě	Juda obléhá jerusalemský hrad.	I 6, 20	150
		Lysiáš s Antiochem podnikají výpravu do Palestiny (třetí výprava Lysiášova).	II 13, 1	149 Sel_2
	VII a VIII měsíce	Juda svádí poslední bitvy s vojskem Lysiáše a Antiocha V. u *Modeinu, Betsuru, Betzakarje* a *Jerusalema.*	I 6, 18-63 II 13, 1-26	
		Židé trpí hlad, (sobotní rok), ale přes to vcházejí v mír za čestných podmínek.	I 6, 55-63 II 13, 23-26	
	IX nebo X měsíce	Filip utíká do Egypta.	II 9, 29	
162	Před 30/IX	Demetrius I. přistál v Tripoli.	I 7, 1 n	
	V říjnu	popraven Antioch V. a Lysiáš.	II 14, 1 n	151
		Alcim poprve u krále v říjnu.	I 7, 5	
	Na podzim	Bakchides podporuje Alcima.	I 7, 5-22	
		Alcim podruhé u krále.	II 14, 3-11 I 7, 25	
		Juda poráží Nikanora u *Kafarsalamy.*	I 7, 31	
161	8/III	Juda poráží 13. dne adaru r. 151 u *Bethoronuu (a Adasy)* Nikanora.	I 7, 43	151
161		Demetrius posílá Bakchida a Alcima.	I 9, 1	152
	24/III-22/IV	Juda padá v boji s Bakchidem.	I 9, 5-18	
		Jonatan nastupuje místo Judovo.	I 9, 31	
		Hradby pevnosti gazarské opraveny.	I 9, 52	
160	V květnu	Alcim dává bořiti hradby. Jeho smrt.	I 9, 54	153
		Bakchides vrátil se ke králi a Judsko mělo pokoj dva roky.	I 9, 57	
158		Bakchides počal novou válku, byl však přinucen k míru s Jonatanem.	I 9, 58-72	
153	25/III-1/VIII	Alexander Balas usadil se v Ptolemaidě a prohlásil se za krále syrského proti Demetriovi I.	I 10, 1	160

Rok před Kristem	Bližší údaj časový	Událost vypravovaná	Kde?	Letopočet Seleuk.
152	V lednu	Jonatan oblékl se do posvátného roucha veleknězského.	I 10, 21	160
150	1 března	Demetriova smrt. Židé se drží Alexandra. Ptolemeus a Kleopatra přicházejí do Ptolemaidy.	I 10, 47 I 10, 57	 162
148/7		Demetrius II. přichází z Kréty domů. Jonatan bojuje s Apolloniem, generálem Demetria II., zabírá Joppe, spaluje Azot. Alexander prokazuje mu pocty. Jonatan se schází v Joppe s Ptolemeem.	I 10, 67 I 10, 69-89 I 11, 6	165
145	 V březnu V březnu	Alexander zabit. Ptolemeus umřel. Demetrius II. dosedl na trůn. vystupuje Antioch VI. syn Alexandrův jakožto vzdorokrál. Jonatan bojuje proti Demetriovi.	I 11, 19 I 11, 57-74	167
144/3		Židé jerusalemští psali list svým soukmenovcům do Egypta. Tryfon zajal Jonatana. Za nástupce Judy a Jonatana zvolen byl Šimon.	II 1, 7 I 12, 39 n I 13, 1-11	169
142	II/II V květnu	Tryfon Jonatana zabil. Demetrius II dává Židům svobodu. Židé dobývají hradu jerusalemského.	I 13, 12 I 13, 41 I 13, 51	170 171
141	 25/VIII	Demetrius zajat a uvězněn od Mitridata I. t. j. dne 18. elulu (třetího roku vlády Šimonovy) vděční Židé zřídili mu pomník.	I 14, 1 n I 14, 27	172
139	 21/III-14/X	Nastupuje Antioch VII. Tryfon zabit. Příchod poslů z Říma. Antioch VII. odmítá vojenskou pomoc židovskou a posílá do Judska Atenobia. Antioch VII. posílá Cendebea, se kterým synové Šimonovi se zdarem bojují.	I 15, 10 I 15, 15 I 15, 25-33 I 15, 38; 16, 1	174
135	6/II-7/III	Šimon byl se dvěma syny úkladně zabit (v jedenáctém měsíci šebatu).	I 16, 14	177
125/4		Židé jerusalemští poslali egyptským soukmenovcům list (2 Mach 1, 1-10a).	II 1, 10	188

Ježto 1 Mach končí se toliko zmínkou o Janu Hyrkánovi (slul Hyrkán(us) snad proto, že ve vojsku Antiocha VII. bojoval statečně proti Hyrkánům) a ježto jiných kanonických knih, které by dále vypravovaly osudy židovstva nemáme, dlužno vážiti další jeho dějiny z pramenů nekanonických, zejména ze spisů Josefa Flavia.

Znenáhla počala se v domě Hasmoneovců uplatňovati snaha bojovati ne tak za náboženství jako spíše za rozšíření a upevnění moci politické (dědičného knížectví) i církevní (velekněžství). Tím směrem bral se zejména Jan Hyrkán (135—104). Dobyl Samařska a Galilee, chrám Samařanů na hoře Garizim z kořene vyvrátil, porobil si Edomce a násilně jim vnutil obřízku. Ačkoli takto moc Hasmoneovců na venek byla vzrostla, podrývalo ji doma stranictví — dvě strany nábožensko-politické zápasily o vliv: fariseové (tehdejší nacionálové a demokraté) proti saduceům (tehdejší šlechtě). Jan byl původně stoupencem fariseů, později však byv od nich uražen přešel k saduceům, čímž si své bývalé straníky proti sobě popudil.

Po stopách svého otce kráčel syn — Aristobul I. (104), který za jediný rok své vlády dovršil rozšíření moci Hasmoneovců na sever Palestiny. První po Sedekjáši po 483 letech přisvojil si titul **krále.**

Titul i „království" zanechal bratru svému Alexandrovi—Jonatanovi (Jannajovi), který panoval od r. (104—78). Byl statečným a šťastným válečníkem zejména v Zajordání, ale ukrutným straníkem — zapřisáhlým nepřítelem tehdejších židovských demokratů (fariseů). Když umřel, všichni si oddechli, že jsou zbaveni muže krvelačného. Spíše než k upevnění rodinné moci přispěl k jejímu podrytí.

Alexander umíraje svěřil správu království své choti Alexandře (Salome), která vládla devět let: 78—69. — Na radu svého zemřelého manžela přiklonila se k fariseům, kteří zatím nabyli velikého vlivu. Veleknězem byl po smrti Alexandrově jeho syn Hyrkán (II). Úmyslem matčiným bylo, aby mírnější Hyrkán podržel velekněžství a Aristobul (II). bratr jeho království. Aristobul však nepřál bratru ani hodnosti velekněžské. Po smrti matčině došlo k bratrovražedné válce občanské — nový otřes moci domu Hasmoneovců. Bratrských rozbrojů použil ve svůj prospěch (Edomec?) Antipater (otec Heroda „Velikého"), kterého byl Alexander Jannaj ustanovil svým místodržícím v Edomsku (jeho domovu?). Výborný diplomat postřehl, že více vyzíská pro sebe, bude-li králem slabý Hyrkán, kterého bude mu snáze ovládati; proto snažil se Aristobula svrci a trůn zjednati Hyrkánovi. Tehdy bojoval právě v Syrii Skaurus, generál Pompejův. Skaurus byv povolán za rozhodčího v bratrském sporu, zastal se Aristobula. Vlivem Antipatrovým však Pompejus dal za právo Hyrkánovi. Aristobul chopil se zbraně. Proto Pompejus přitáhl s velikou mocí vojenskou do Palestiny, oblehl Jerusalem, po třech měsících ho dobyl, (ve čtvrtek dne 24. září r. 63 př. Kr.) hradby jerusalemské rozbořil, do chrámu, ba i do velesvatyně vstoupil, aniž se však pokladů chrámových dotekl. Hyrkán II. (63—40) byl uznán za velekněze, etnarchu (místního vladaře), ale bez titulu královského a pod nadvládou římskou. Tím stala se Palestina bez mála římskou provincií, národ židovský pozbyl své samostatnosti. (Aristobula, syny jeho Alexandra a Antigona jakož i jiné Židy Pompejus kázal spoutati a odvléci do Říma). Ve skutečnosti vládl Antipater, který všemožně usiloval o to, aby si získal a zachoval přízeň Římanů; když padl Pompejus dovedl se zalichotit Césarovi, který potvrdil velekněžství Hyrkána II. Antipatra však jmenoval r. 47. „poradcem" a spoluvladařem Hyrkánovým („epitropos"). Antipater ustanovil Fasaele, syna svého místovládcem v Jerusalemě, a mladšího Heroda místovladařem v Galilei. Když Antipater otráven byv skonal, Antigon, syn Aristobula *II.* podporován jsa od Partů, dobyl Jerusalema, strýce svého Hyrkána II. zmrzačeného vydal Partům a Fasaele, bratra Herodova dal vsaditi do žaláře, kde skonal sebevraždou. **Herodes,** místovládce v Galilei, uslyšev o smrti bratrově uprchl do Říma, který ho prohlásil **r. 40. králem Židů.** Vrátiv se do Judska po třech letech r. 37. pomocí Římanů zmocnil se v neděli 6. října r. 37. Jerusalema a došel všeobeného uznání. Herodes vyvraždil rod Hasmoneovců, aby upevnil svou politickou moc a mohl podle libosti zadávati velekněžství. Všemi silami se snažil, aby rozšířil a prohloubil všude řeckou vzdělanost, nepřátelskou židovstvu. Tím bylo vzato žezlo Judovi a přiblížila se doba, kdy měl vzejíti Panovník jiný, který shromáždí kolem sebe národy (Gn 49, 10). Úpadek židovské moci politické, její závislost na světové moci římské mohla vésti rozumné duchy k poznání, že ten židovský panovník nyní sotva bude moci založiti světskou říši, která by obepínala celý svět, ale že ta říše jeho bude duchovní —

království Boží na zemi. Úpadek moci velekněžské, kterou byli pohané prodávali a o kterou byla prolévána krev, dávala tušiti, že se přiblížila doba, kdy přijde Velekněz dokonalejší. Zesvětštělá rada, které velekněz předsedal nemohla uspokojiti šlechetnějších duší toužících po náboženském obrození. Výstřednost farisejské přísnosti, která ulpěla na zevnějšku, nemohla učiniti zadost touze lepších myslí, aby náboženství židovské zvroucnělo, aby byla více pěstována jeho vniterná stránka a vliv na srdce lidské, aby snahy farisejské byly uvedeny tam, odkud byly počaly, — do kolejí upřímné, opravdové srdečné zbožnosti. Saduceové byly výstrahou, k jakým koncům vede sklon k řeckořímské vzdělanosti... Snahu po lepším chápání otázek nábožensko-mravních podporovali Esseni, ač nebyli bez bludu a chyby. (Samotáři, mniši, řeholníci své doby, mající společný majetek, žijící v bezženství, v kázni, žádající poslušnost k představeným, milovníci modlitby a práce, přísahou se zavazující, že zůstanou ve společnosti atd.) Doby machabejských bojů, ve kterých byla obětována krev, majetek i život za zákon, pudil ušlechtilejší duchy židovské i pozdějších věků k tomu, aby tomuto zákonu věnovali pozornost. Novější knihy posvátné přispěly k tomu, že byl mnohem více vytříben pojem o Bohu proti dobám starším a tím i veškeré náboženství židovské. Co zvláště bylo v „zákoně“ podrobně nakresleno — byla představa Mesiáše a jeho příštího království. Ta myšlenka vzbudila za tehdejších rozháraných, neutěšených poměrů vřelou, živelnou touhu po tom, aby Slíbený již přišel, jak vyplývá také z četných nekanonických knih židovských, sepsaných za posledních dob před Kristem. (Tak zvané „apokryfy“. Srv. zejména Knihy Sibyllské). Srv. Mt 2, 4nn; Lk 2, 26; 1, 68nn; 2, 38; 3, 15; Jan 3, 28; 7, 41; 1, 19nn; 1, 27. 29. 41. 45. 49; 4, 19. 25. 29. 42; Mt 26, 63nn. — Židé byli tehdy rozptýleni po celém světě (diaspora). V každém větším městě měli obec přiměřeně zorganisovanou a sbornici (synagogu), kam se scházeli k náboženskému poučení a k náboženským výkonům. Tyto obce a synagogy byly Prozřetelností připraveny, aby byly východisky při šíření nového náboženství mezi pohany. Také mezi těmito vyskytlo se mnoho duchů myslících, které hnětl náboženskomravní úpadek pohanských náboženství, jehož nemohla zachrániti ani vysoká kultura řecko-římská ani bohoslužba okázale konaná, ani tajné schůzky náboženské (mysterie).*) Vzdělaní pohané došli přesvědčení, že ani lidské mudrování, mnohdy i velmi šlechetné, nepozdvihne lidstvo z jeho zbědované nízkosti. Vědomí náboženskomravní bídy, nedostatečnost lidských sil z ní povstati, přesvědčení o nutnosti, aby Nejvyšší lidstvu pomohl, ujímalo se víc a více a budilo také vřelou touhu po tom, aby se tak brzy stalo, aby se počal „nový (zlatý) věk“. Všecek Východ ozýval se starým a ustáleným názorem, že podle ustanovení osudu z Judska vyjde světovláda (Suetonius). Obě metody, které si Prozřetelnost od Abrahamových dob byla vyvolila, aby jimi připravila lidstvo na spásu (přímo Židy, nepřímo pohany) se osvědčily docházejíce svého konce: židovstvo toužilo po příchodu Mesiášově na základě přímého poučování, jehož se mu od věků dostávalo od duchovních učitelů, pohanstvo toužilo po Boží pomoci vidouc, že samo z bahna nemravnosti, vyplývající z náboženského poblouzení, směšování a lhostejnosti samo nevybředne. Všecko tedy bylo již sto let po smrti Šimona Mach. (1 Mach 16, 14) připraveno na to, konečně

aby zamezena byla neřest,
aby konec vzal hřích,
a zahlazena byla nepravost;
aby přivedena byla věčná spravedlnost,
aby se splnilo vidění i proroctví,
aby pomazán byl svatý svatých ... (Dan 9, 24).

Všecky ty tužby splnil a všecko to veliké dílo vykonal

JEŽÍŠ KRISTUS NAZARETSKÝ,

k jehož cti a slávě přispějž i tato kniha roku 1925 po jeho příchodu vydaná!

---

*) Viz článek dra Tomáše Hudce „Salvator mundi“ v brněnské „Hlídce“ z r. 1924 str. 510–519.

DODATEK I.

Na konci Vulgaty (latinské) bývají uvedeny z nekanonických (podvržených, apokryfních) knih „Modlitba krále Manase“ jakož i „Třetí a Čtvrtá kniha Esdrášova“ s touto poznámkou:

„Modlitba Manasova, jakož i dvě knihy, které kolují pod jménem Třetí a Čtvrté knihy Esdrášovy, na toto místo, to jest mimo řadu kanonických knih, které svatý sněm Tridentský přijal a o kterých rozhodl, že mají býti přijímány za kanonické, odloženy jsou, aby dokonce nezanikly, kdyžtě od některých Otců bývají uváděny a nalézáme je v některých latinských biblích rukopisných i tištěných“.

Modlitba Manasova byla v této Bibli České odlišným tiskem podána již v I. sv. k 2 Par 33, 18 n.

Třetí kniha Esdrašova uvedena byla v tomže svazku na str. 1216—1219.

Čtvrtá kniha Esdrášova obsahuje 16 hlav; jádro její činí hll 3—14; Hll 1 n bývá také nazývána „Pátá kniha Esdrášova“; hll 15 n bývají zvány „Šestá kniha Esdrášova“. — První dvě hlavy, které jsou dnes jakýmsi úvodem do jádra knihy (hl 3—14) byly původně napsány nejspíše latinsky, snad v Římě v V. nebo v VI. století křesťanském (Labourt). Možno ten úvod rozděliti co do obsahu na dvě části: a) část prvá (1, 4—2, 9), svědčící Židům jest plná hrozeb a hněvu: Nadarmo zahrnul Bůh svůj vyvolený národ dobrodiním; od svého putování po poušti vždycky byl nevděčný (1, 4—23). Trest Boží za ten nevděk se jistě dostaví: Israel bude zavržen a místo jeho zaujme národ nový, vedený patriarchy a proroky (1, 24—40). Synagoga, zosobněná matkou ovdovělou a opuštěnou, pláče nad nevěrností svých dětí a nad jejich trestem (2, 1—7). Běda Assurovi (2, 8 n). — b) Část druhá svědčí křesťanům, kteří zdědili majetek synagogy. Esdráš oslovuje církev novou, šťastnou matku nesčetných dětí; křesťané plní věrně své povinnosti, zejména konají skutky milosrdenství (2, 10—23); útrapy potrvají do času, Bůh naloží spravedlivě s jejich utlačovateli; pastýř dá jim odpočinutí věčné (2, 24—41). Kristus bude korunovati ty, kteří přemohou vítězně smrt (2, 42—48).

Hlava 1. — [1] Druhá kniha Esdráše proroka, syna Sarea, syna Azarea, syna Helciáše, syna Sadaniáše, syna Sadocha, syna Achitoba, [2] syna Achiáše, syna Fineesa, syna Heliho, syna Ameriáše, syna Asiele, syna Marimota, syna Arny, syna Oziáše, syna Borita, syna Abisea, syna Fineesa, syna Eleazara, [3] syna Áronova z kmene Levi, který byl zajatcem v zemi Médů, v říši Artaxerxa, krále perského.

[4] Hospodin mě oslovil takto: [5] „Jdi a oznam národu mému zločiny jeho a synům jejich nepravosti, kterých se proti mně dopustili, ať je oznamují synům synů. [6] Neboť hříchy rodičů jejich v nich vzrostly: zapomněvše totiž na mne obětovali bohům cizím. [7] Zdali já nevyvedl jsem jich z Egypta, z robotárny? Oni však mě

Hlava 1. — V. 1. srv. s 1 Esdr 7, 1. — V. 5. srv. s Is 58, 1. — V. 6. srv. s 4 Král 22, 17. — V. 7. srv. s Ex 20, 2; Lk 7, 30. — Srv. „improperia“, t. j. výtky, jež klade církev Kristu na jazyk při bohoslužbě na veliký pátek. —

rozhněvali pohrdnuvše úmysly mými. [8] Ty tedy setřes vlasy hlavy své a shoď všecka zla na ně, že neposlouchali zákona mého. Je to lid neukázněný. [9] Dlouho-li budu ještě snášeti ty, kterým jsem prokázal tak veliká dobrodiní? [10] Mnoho králů jsem pro ně podvrátil. Faraona se služebníky jeho a všecko vojsko jeho jsem potřel. [11] Všecky národy jsem před nimi zahladil, na Východě národy dvou krajin, Tyru a Sidonu jsem rozptýlil a všecky nepřátele jejich jsem pobil. [12] Ty tedy mluv k nim takto: Toto praví Pán: [13] Ano, já jsem vás mořem převedl, ulice vydlážděné jsem vám vykázal tam, kde nebylo cesty, za vůdce dal jsem vám Mojžíše a Árona za kněze. [14] Světlo jsem vám sloupem ohnivým dodával a veliké divy činil na vás. Vy však jste zapomněli na mne, praví Hospodin. [15] Toto praví Pán všemohoucí: Křepelka byla vám znamením, tábor jsem vám dal na obranu, a tam jste reptali; [16] a nezpívali jste vítězných písní jménu mému nad zkázou nepřátel svých, ano ještě nyní reptáte. [17] Kde jsou dobrodiní, která jsem prokázal vám? Když jste na poušti lačněli, zdali jste nevolali ke mně: [18] „Proč jsi nás zavedl na tuto poušť, abys nás zabil? Lépe nám bylo sloužiti Egypťanům než umříti na této poušti.“ [19] Já jsem měl slitování s vašimi nářky, i dal jsem vám manu za pokrm. Chléb andělský jste jedli. [20] Když jste žíznili, zdali jsem skálu neprorazil, i tekly hojně vody? Proti žáru listím stromů jsem vás kryl. [21] Rozdělil jsem vám země tučné. Chanaanské, Ferezejské, Filišťany zahnal jsem před vámi; co mám vám ještě učiniti, praví Pán. [22] Toto praví Pán všemohoucí: Když jste na poušti žíznili, ježto voda byla hořká, a rouhali jste se jménu mému, [23] neoplatil jsem vám rouhání ohněm, ale hodiv dřevo do vody učinil jsem z ní pramen sladký.

[24] Jak s tebou naložit, Jakobe? Nechtěl jsi poslouchati, Judo. Odeberu se k jiným národům a dám jim jméno své, aby šetřili zákonů mých. [25] Protože jste mě opustili, opustím i já vás. Když budete mě prositi za smilování, nesmiluji se. [26] Když mě budete vzývati, já vás nevyslyším, neboť poskvrnili jste své ruce krví a nohy vaše jsou neúnavné, když jde o to, abyste vraždili lidi. [27] Ne že jste — abych tak řekl — opustili mě, ale (opustili jste) sebe samé, dí Pán. [28] Toto praví Pán všemohoucí: Zdali jsem neprosil já vás jako otec syny, jako matka dcery a jako živitelka své děti, [29] byste byli mým národem a já vaším Bohem, abyste byli mými syny a já vaším otcem? [30] Tak jsem vás shromáždil jako slepice (shromažďuje) kuřátka svá pod křídla. Ale nyní jak mám s vámi naložiti? Zavrhnu vás od své tváře. [31] Když mi budete podávat oběť, odvrátím tvář svou od vás. Neboť slavnosti vaše, nové měsíce a obřízky zamítám. [32] Já jsem poslal sluhy své proroky k vám, ty však jste vzali, pobili a rozsekali těla jejich; těch krev budu vymáhati, praví Pán. [33] Toto praví Pán všemohoucí: Dům váš spustne; zaženu vás jako vítr stéblo, [34] a synové nebudou míti potomstva, protože zákon můj zanedbali a co zlé jest přede mnou, to činili.

[35] Domy vaše dám národu, který přijde; věří, ačkoli mne neslyší; ti, kterým jsem zázraků neukázal, činí, co jsem přikázal; [36] proroků neviděli, a (přece) pamatují na své nepravosti. [37] Dosvědčuji, jaké milosti se dostane národu, který přijde, jehož děti radostí jásají; mne nevidí sice tělesnýma očima, ale duchem věří, co jsem řekl. [38] Nyní tedy, pohleď, bratře, jaká to sláva; viz národ, přicházející od Východu; [39] dám jemu za vůdce Abrahama, Isáka a Jakoba, Oseáše,

---

V. [8]. srv. s 1 Esdr 9, 3—9. — V. [9]. srv. s Lk 9, 41. — V. [11]. byl asi přidán později (Labourt). — V. [13]. srv. s Ex 15, 8; Ž 77, 13; 105, 9; „ulice vydlážděné“ v Rudém moři, když je Israelité procházeli. — V. [16]. srv. s Nm 11, 1; hl 14; 1 Kor 10, 10. — V. [18]. srv. s Ex 16, 3. — V. [19]. srv. s Moudr 16, 20; Ž 77, 25. — V. [24]. srv. s Os 6, 4. — V. [27]. srv. s 2 Par 24, 20; Jer 23, 39. — V. [28]. srv. s 1 Sol 2, 7. — V. [29]. srv. s Jer 30, 22; Zjev 21, 3. — V. [30]. srv. s Mt 23, 37. — V. [31]. srv. s Is 1, 13, 16. — V. [32]. srv. s Mt 23, 34; Lk 11, 49. — V. [35]. „národ, který přijde“ = křesťané. Srv. Jan 20, 29. — [39]. Kristus povede lid křesťanský s patriarchy a proroky. (Labourt).

Amosa, Micheáše, Joele, Abdiáše, Jonáše, [40] Nahuma, Habakuka, Sofoniáše, Aggea, Zachariáše a Malachiáše, který byl také nazván „anděl Hospodinův“.

Hlava 2. — [1] Toto praví Pán: Já jsem vyvedl národ tento z otroctví a dal jsem jim příkazy skrze sluhy své proroky, avšak nechtěli jich poslouchati; mařili úmysly mé. [2] Matka, která je porodila, praví jim: „Jděte, synové, neboť vdovou jsem já opuštěnou. [3] Vychovala jsem vás s veselím, ale ztratila jsem vás s nářkem a smutkem, protože jste zhřešili před Pánem, Bohem svým, a co jest zlé před ním, to jste činili. [4] Nyní tedy, jak mám naložiti s vámi? Jsemť já vdovou opuštěnou. — Jděte, synové, a žádejte od Pána milosrdenství. [5] Já pak tebe, otče, volám za svědka o matce synů, kteří nechtěli šetřiti smlouvy se mnou, [6] abys je uvedl v zahanbení, matku pak jejich abys dal na pospas, aby neměli potomstva. [7] Buďtež rozptýleni mezi národy, jména jejich buďtež vyhlazena se země, protože pohrdli svatou smlouvou se mnou!“ [8] Běda tobě, Assure, že uschováváš bezbožníky u sebe! Národe zlý, vzpomeň, jak jsem naložil se Sodomou a Gomorrhou, [9] jejichž půda leží pod smolnými hrudami a náspy popela! Tak naložím s těmi, kteří mě nechtěli slyšeti, praví Pán všemohoucí.

[10] Toto praví Pán Esdrášovi: Oznam lidu mému, že jim dám království jerusalemské, které jsem dáti hodlal Israelovi. [11] Přijmu oslavu jejich a dám jim stánky věčné, které jsem byl připravil oněm. [12] Strom života bude jim dávat vonnou mast; nebudou trpěti aniž se unavovati. [13] Jděte a obdržíte. Vyproste si málo dní, aby ukráceny byly. Již připraveno jest vám království, bděte! [14] Vyzývám za svědka nebe i zemi! Zahladil jsem zlo a stvořil jsem dobro, neboť jsem živ já, praví Hospodin. [15] Matko, obejmi své dítky, vychovej je s veselím jako holubice, otuž nohy jejich, neboť tebe jsem vyvolil, praví Pán. [16] A vzkřísím mrtvé na lůžkách jejich, z hrobu je vyvedu, protože poznávám své jméno v nich. [17] Neboj se, matko synů, neboť jsem vyvolil tebe, praví Pán. [18] Pošlu ti na pomoc sluhy své Isaiáše a Jeremiáše, podle jejichž rady posvětil a připravil jsem tobě dvanácte stromů, obtěžkaných všelikým ovocem, [19] a tolikéž pramenů tekoucích mlékem a medem; dále sedm nesmírných hor, majících růže a lilie, na kterých radostí naplním syny tvé.

[20] Vdovy se ujmi, sirotka se zastaň, potřebnému dej, osiřelého chraň, nahého oděj, [21] o zlomeného a slabého pečuj, chromému se neposmívej, opatruj mrzáka a slepce připusť k patření na mou jasnost. [22] Starců a jinochů ve zdech svých šetři; [23] mrtvé, kde jaké najdeš, svěř hrobu a učiň znamení (na něm), i dám ti první místo v čas mého vzkříšení.

[24] Přestaň (se namáhati) a odpočívej, lide můj, neboť přijde tvé odpočinutí. [25] Živitelko dobrá, živ své děti, otuž nohy jejich. [26] Ze služebníků, které jsem tobě dal, nikdo nezahyne; neboť ty já vymáhati budu do počtu tvého. [27] Neznepokojuj se. Neboť až přijde den tísně a úzkosti, jiní budou kvíleti, smutni budou; ty však budeš veselá a plná radosti. [28] Žárliti budou pohané, ale nic proti tobě nezmohou, praví Pán. [29] Ruce mé tě přikryjí, aby děti tvé neviděly pekla. [30] Raduj se, matko, s dětmi svými, neboť já tě vysvobodím, praví Pán. [31] Na své děti ze-

---

Hlava 2. — V. [2]. srv. s Bar 4, 11; 4 Esdr 10, 7. — „matka“ = Sion, Jerusalem, synagoga. — Ve v. 5—7 mluví Kristus. — V. [8n]. srv. se Sof 2, 9. 13. — „Assyrem“ nazván tu národ israelský, obyvatelstvo pozemského Jerusalema pro jeho pohanskou krutost. — V. [10]. „národu mému“ = křesťanům. — „království“ — nebeské. — V. [11]. srv. s Lk 16, 9. — V. [12]. srv. s Pís 1, 3. — V. [13]. srv. s Mt 7, 7; Lk 11, 9; Mt 24, 22; Mk 13, 20. — V. [15]. „Matko“ = církvi katolická, „holubice“, nevěsto Páně (Pís 2, 14). — V. [18]. Dva svědky před koncem světa (?) Srv. Zjev 11, 3. a jj. (Székely). — „dvanácte stromů“ = apoštolů (?) Srv. Zjev 22, 2. — V. [20—23]. srv. s Is 1, 17; Mt hl 25. „poznamenej“ (v. 23) znamením sv. kříže. — V. [24]. srv. s Žid 4, 9. — V. [26]. srv. s Jan 17, 12. — V. [27]. srv. s Jan 16, 20 — V. [33]. Oreb = Choreb = Chobar (?);

snulé pamatuj, neboť já je vyvedu z úkrytů země a milosrdenství jim prokáži, protože jsem milosrdný, praví Pán všemohoucí. [32] Objímej své děti, dokud nepřijdou a neprokáži jim milosrdenství, neboť přetékají prameny mé a milost má jest nevyčerpatelná.

[33] Já Esdráš dostal jsem příkaz od Pána na hoře Oreb, abych šel k Israelovi; když však jsem k nim přišel, zavrhli mě a pohrdli příkazem Páně. [34] Protož vám pravím, národové, kteří slyšíte a chápete: Očekávejte pastýře svého, odpočinutí věčné dá vám; neboť blízko je ten, který na konec světa přijíti má. [35] Buďte připraveni na odměny království, neboť světlo věčné bude vám svítit na věčné časy. [36] Utíkejte před temnem tohoto světa, přijměte rozkoš slávy své. — Já veřejně vyznávám spasitele svého. — [37] Uložený dar přijměte a radujte se díky činíce tomu, který vás k nebeským královstvím povolal. [38] Povstaňte, stůjte a vizte počet znamenaných na hostině Páně. [39] Ti, kteří se vyhnuli temnu světa, dostali stkvělá roucha od Pána. [40] Přijmi, Sione, svůj počet, uzavři své, v bílé roucho oděné, kteří splnili zákon Páně. [41] Dětí tvých, které sis přál, plný jest počet. Vypros si rozkaz Páně, aby posvěcen byl lid tvůj, který byl povolán od počátku.

[42] Já Esdráš viděl jsem na hoře Sion zástup veliký, kterého jsem nemohl spočítati, a všichni písněmi spolu chválili Pána. [43] Uprostřed nich byl jinoch vysoké postavy, vynikající nad ně nade všecky a každému z nich vkládal na hlavu korunu a rostl výš a výše. Byl jsem zachvácen hrůzou. [44] Tehdy tázal jsem se anděla řka: „Kdo jsou tito, Pane?“ [45] Ten mi odpověděl: „To jsou ti, kteří odložili roucho smrtelné a vzali nesmrtelné; vyznali jméno Boží. Nyní jsou korunováni a dostávají palmy.“ [46] I řekl jsem andělu: „Kdo je ten jinoch, který jim vkládá koruny (na hlavy) a palmy do rukou odevzdává?“ [47] Odpověděl mi: „To jest syn Boží, kterého na světě vyznávali.“ Tu já počal jsem velebiti ty, kteří statečně pro jméno Páně stáli. [48] Tehdy řekl mi anděl: „Jdi, oznam lidu mému, jaké a jak veliké divy Pána Boha jsi viděl!“

Hlava 3—14., jádro knihy, zachovalo se nám v překladě latinském, syrském, etiopském, arménském a ve dvou překladech arabských. Je to dílo vzdělaného Žida, napsané brzy po pádu Jerusalema (roku 70. po Kristu!), snad za panování císaře Domiciana (81—96). Všecky překlady výše jmenované byly pořízeny podle předlohy řecké, která se však ztratila; předloha řecká byla pravděpodobně také překlad, který plynul z hebrejského znění původního. Kniha bývá dělena na sedmero vidů.

První vid (3, 1—5, 19)

po krátkém úvodě (3, 1—3) obírá se otázkou, proč jest lid Boží tak nešťastný, kdyžtě pohané se mají dobře (3, 4—36); anděl odpovídá, že jsou cesty Prozřetelnosti nevyzpytatelné a že nastávající konec zahladí zlo (4, 1—50). Znaky konce světa (4, 51—5, 19).

Hlava 3. — [1] Roku třicátého po pádu města byl jsem já Salatiel, který sluje též Esdráš, v Babyloně; tu odpočívaje na lůžku byl jsem poděšen a myšlenky mé doléhaly mi na srdce, [2] protože jsem viděl Sion zpustošený, ale blaho-

---

srv. Ez 1, 1 nn. — V. 37. srv. s 1 Tim 6, 20; 2 Tim 1, 12. 14. — V. 38. srv. se Zjev hl 7; 8, 1—4; Mt 26, 19; Lk 14, 12. 16; Zjev 16, 17. — V. 39. srv. s 1 Petr 2, 9; Ef 6, 12; Zjev 7, 9. — Z této hlavy (2) v 36 n vyskytá se v mešním introitu svatodušního úterka; „světlo věčné bude svítit“ (2, 35) modlívá se církev za doby velikonoční o svátcích mučedníků; „teď jsou korunováni“ (2, 45) ve druhém nokturnu svátků apoštolů; v hodinkách za v Pánu zesnulé modlíváme se: „Odpočinutí věčné... a světlo věčné...“ (2, 34)

Hlava 3. — O Salatielovi, otci Zorobabelově srv. 1 Esdr 3, 2; 5, 2; 2 Esdr 12, 1. — 30 let po pádu Jerusalema (r. 587) bylo by r. 557. — Esdráš přišel do Jerusalema o 100 roků později! (t. j. r. 458). Srv. I. sv. str. 1282.

byt obyvatelstva Babylonu. [3] Duch můj byl velmi pohnut, i počal jsem mluviti k Nejvyššímu slova úzkostlivá. [4] Řekl jsem: „Ó panovníku, Pane, ty jsi mluvil na počátku, když jsi tvořil zemi, a to samojediný; přikázal jsi prachu, [5] dal jsi Adamovi tělo neživé — ale i to bylo dílo rukou tvých — a vdechl jsi do něho dech života, i ožil před tebou; [6] a zavedl jsi ho do ráje, který byla štípila pravice tvá prve nežli země byla. [7] A tomu jsi přikázal, aby miloval tvou cestu, ale přestoupil ji, a hned ustanovil jsi smrt nad ním i nad potomstvem jeho. — Zrodili se (z něho) národové, kmeny, plemena a rody, kterých není počtu. [8] Každý národ chodil podle své zvůle, podivné věci činili před tebou a pohrdali příkazy tvými. [9] Opět však, když přišla doba, uvedl jsi potopu na obyvatelstvo světa a zahladil jsi je. [10] Jako přišla na Adama smrt, tak přišla na každého z nich potopa. [11] Jednoho však si ušetřil z nich — Noema s rodinou jeho, všemi spravedlivými (z něho vzešlými). [12] Když však se počali množiti obyvatelé země, a když zplodili mnoho synů, národů a kmenů, počali zase činiti nepravost, více nežli předkové. [13] Když tedy činili nepravost před tebou, vyvolil sis jednoho z nich, který slul Abraham. [14] Miloval jsi ho a oznámils jemu jedinému vůli svou tajně v noci; [15] vešel jsi s ním ve věčnou smlouvu a řekl jsi mu, že nikdy neopustíš potomstva jeho. Dal jsi mu Isáka, Isákovi pak dal jsi Jakoba a Esaua. [16] Vyvolil sis Jakoba, Esaua však jsi zavrhl. Z Jakoba stalo se veliké množství. [17] Když jsi vyváděl potomstvo jeho z Egypta, přivedl jsi je na horu Sinaj. [18] Naklonil jsi nebesa, zatím co zemi kázal jsi státi, pohnul jsi okruhem světa, zatřásl jsi tůněmi a zachvěl jsi světem; [19] velebnost tvá prošla čtyřmi branami: ohně, zemětřesení, větru a ledu, abys dal potomstvu Jakobovu zákon a národu Israelovu poslušnost (k němu). [20] Ale nevzal jsi jim zlé srdce, aby zákon tvůj mezi nimi ovoce nesl. [21] Maje totiž v sobě srdce zlé, Adam první přestoupil a podlehl a taktéž všichni, kteří se z něho zrodili. [22] Nastala trvalá slabost, zákon byl v srdci lidu spolu s kořenem zloby zmizelo, co dobrého bylo, a zbylo zlo. — [23] Když minuly časy a skončily se roky, vzbudil sis služebníka jménem Davida; [24] přikázal jsi mu, aby vystavěl město, jež sluje podle tebe, a obětoval tobě v něm kadidlo (a jiné) oběti. [25] To se dálo mnoho roků. Ale prohřešili se obyvatelé města, [26] ve všem činíce jako učinil Adam a všecko potomstvo jeho; měli totiž i oni srdce zlé. [27] I vydal jsi své město do rukou svých nepřátel. [28] Tu jsem řekl: Zda lépe činí obyvatelé Babylona? A proto má býti Sion v porobě? [29] Když jsem přišel sem a viděl bezbožnosti, kterých není počtu, — hříšníků mnoho viděla má duše za těch třicet roků — zhrozilo se mé srdce, [30] protože jsem viděl, kterak snášíš je, ačkoliv hřeší, a šetříš jich, ačkoli bezbožně činí, kdežto lid svůj jsi zničil; zachoval jsi své nepřátele, a neoznámil jsi, — [31] nic se nepamatuji — kterak měla by opuštěna býti tato cesta. Zda činí lépe Babylon nežli Sion? [32] Nebo zná tě jiný národ mimo Israele? Nebo které kmeny uvěřily tvým ustanovením jako Jakob? [33] Ale odměnu nebylo lze viděti, aniž námaha (jejich) přinesla plody. Prošel jsem totiž pohany kříž na kříž a viděl jsem je v blahobytu, ačkoliv nebyli pamětlivi tvých příkazů. [34] Nyní tedy zvaž na váze nepravosti naše a těch, kteří bydlí ve světě, ať se

V. 2. „Babylon“ = Řím. — V. 4. Kterak Bůh „mluvil“, když tvořil svět, o tom viz Gn 1, 1 nn. — V. 6. Podle nesprávného názoru židovského „ráj byl prve, nežli stvořena byla země! Kde? — Na konec v 8. možno doplniti z jiných překladů „a tys jim nebránil“ (hřešiti). — V. 14. srv. s Gn 15, 9 nn. — V. 18. srv. s Ex 19, 16; 3 Král 19, 11 n; Ž 17, 8 n. — V. 19. Staří si dětinsky představovali, že nad oblohou jsou zásobárny blesků, větrů, krupobití atd. — Tu se dovídáme, že ty zásobárny měly také „brány“, kterými Bůh snášející se s nebes na zemi za hromobití a bouře procházi!!! V. 20. „zlé srdce“ = zlá žádostivost, následek prvotního hříchu. — V. 21. tlumočí nesprávný názor, že Adam již před hříchem měl zlou žádostivost!!! — V. 24. Jerusalem = město Boží, Hospodinovo. — V. 30. „cesta“ prozřetelnosti Boží, kterou se dosud brala. — V. 35. „Jednotlivé lidi“ z pohanstva, jako byl na př. Job.

ukáže, kam se jazýček skloní. [35] Nebo kdy nehřešili před tebou obyvatelé země? Nebo který národ tak zachovával příkazy tvé? [36] Jednotlivé lidi, jež možno uvésti jménem, najdeš (sice), že zachovávali tvé příkazy; národů však (takových) nenalezneš."

Hlava 4. — [1] I odpověděl mi anděl, poslaný ke mně, jménem Uriel; [2] řekl mi: „Srdce tvé velmi žasne nad tímto světem a přeješ si pochopiti cestu Nejvyššího." [3] Řekl jsem: „Ano, Pane můj." Ujav slovo řekl mi: „Tři cesty poslán jsem ukázati tobě a tři podobenství předložiti tobě; [4] rozřešíš-li mi jedno z nich, ukáži tobě také já cestu, kterou si přeješ viděti, a poučím tě, odkud jest zlé srdce." [5] Řekl jsem: „Mluv, Pane můj." Řekl mi: „Jdi, zvaž mi tíži ohně, nebo změř mi vání větru, nebo povolej zpět den, který minul!" [6] Odpověděl jsem: „Kdo ze zrozenců (lidských) bude s to, aby tak učinil, že se mne na takové věci ptáš?" [7] Řekl mi: „Kdybych se tě tázal, kolik je příbytků v lůně moře, nebo kolik jest pramenů na dně tůně, nebo jaké cesty jsou na obloze, nebo kde jsou východy z ráje, [8] řekl bys mi snad: „Do tůně jsem nesestoupil, ani ještě do podsvětí, aniž jsem kdy na nebesa vystoupil, aniž jsem viděl ráj." [9] Nyní však jsem se netázal tebe než na oheň, na vítr a na den, který jsi zažil, tedy na věci, od kterých se nemůžeš odloučiti; a nedal jsi mi odpovědi o nich." [10] A dodal: „Ty nemůžeš poznati věcí, které jsou tvé, které s tebou srostly; [11] kterak tedy bude moci nádoba tvá pochopiti cestu Nejvyššího, a jsa na světě pomíjejícím, kterak budeš moci pochopiti cestu Věčného?" [12] Řekl jsem jemu: „Lépe by bylo, bychom nebyli než abychom žijíce žili v nepravostech trpěli nevědouce proč." [13] Odpověděl mi: „Cestuje přišel jsem k lesu stromů, které vymyslily plán; [14] řekly: Nuže, pojďme a počněme válku proti moři, ať ustoupí před námi, i učiníme si jiné lesy. [15] Podobně vlny mořské, i ty si vymyslily plán a řekly: Nuže, vystupme a veďme válku proti lesům, abychom i my zabraly jinou krajinu. [16] Ale zhatil se plán lesa, neboť přišel oheň a pohltil jej. [17] Podobně také plán mořských vln, neboť písek zastavil jim cestu. [18] Kdybys tedy byl soudcem jejich, komu bys dal za právo nebo koho bys odsoudil?" [19] Odpověděl jsem: „Obě strany pojaly marný plán, neboť země jest dána lesu, moři pak vykázáno jest místo, kde má nositi své vlny." [20] Odpověděl mi: „Dobře soudíš; proč však nepronášíš úsudku také nad sebou samým? [21] Jako totiž země jest vykázána lesu a moře vlnám jeho: tak i pozemšťané věci pozemské jen a nebešťané věci, které jsou ve výšinách nebeských, chápati mohou." [22] Ujav slovo řekl jsem: „Prosím tě, Pane, proč jest mi (tedy) dána chápavost? [23] Nechtěl jsem se totiž tázati na tvé věci vysoké, ale na ty, které se nás denně dotýkají. Proč jest Israel vydán na potupu pohanům, proč národ, který jsi miloval, na pospas jest vydán kmenům bezbožným, zákon otců našich vzal za své a po psaných ustanoveních je veta. [24] My sice mizíme se světa jako kobylky, život náš jest děs a hrůza, a nezasluhujeme ani, bychom slitování došli; [25] ale co učiní (Bůh) pro své jméno, podle něhož jsme pojmenováni? Na to jsem se ptal." [26] Odpověděl mi: „Budeš-li dlouho živ, budeš se často diviti, neboť rychle spěje svět ke svému konci. [27] Není s to, aby snesl, co jest pro příští věk spravedlivým slíbeno, protože jest plný smutku a slabostí tento svět. [28] Na to, nač ses tázal, odpovídám: Zaseto je totiž símě zlé a dosud nepřišla jeho zkáza. [29] Není-li tedy vyhubeno, co je zaseto a nezmizelo-li místo, kde je zaseto zlo, nemůže se ukázati (pole), na němž je zaseto dobro. [30] Neboť zrnko zlého semene zaseto bylo do srdce Adamova na počátku, a jak mnoho bezbož-

---

Hlava 4. — V. [1]. Uriel = Světlo Boží. — V. [25]. Israelité byli národem Božím, Hospodinovým. — V. [28] n. Místo „zkáza" lépe: „žeň". — Místo „vyhubeno" lépe: „sklizeno". — Místo, na němž jest zaseto zlo, jest nynější věk (řád světový); místo, na němž zaseto bude dobro, jest příští věk (svě-

nosti vydalo do nynějška a vydá, dokud se neukáže humno! [31] Uvaž sám: Zplodilo-li zrnko semene zlého tolik ovoce bezbožnosti — až požaty budou nesčíslné klasy (dobra), jak veliké humno zaberou!?" [33] Ujav slovo tázal jsem se: „Kterak a kdy se to stane? Proč je život náš tak krátký a zlý?" [34] Odpověděl mi: „Nespěchej více nežli Nejvyšší! Ty totiž spěcháš pro sebe, Nejvyšší však pro mnoho (jiných). [35] Zdali se netázaly na to (již) duše spravedlivých ve svých příbytcích řkouce: Dlouho-li máme takto čekati? A kdy se objeví plody na humně odměny naší? [36] Na to odpověděl Jeremiel archanděl takto: Až dovršen bude počet vám rovných. Neboť (Bůh) na váze odvážil svět, [37] měrou odměřil časy a na číslo odpočítal doby. Nehne (jimi) a nevzbudí (jich), dokud se nenaplní míra výše udaná." [38] Ujav slovo řekl jsem: „Ó Panovníku, Pane, ale i my jsme všichni plni bezbožnosti." [39] Aby snad nezůstávala prázdná humna spravedlivých pro nás, pro hříchy obyvatelů země!" [40] Ujav slovo řekl mi: „Jdi a zeptej se těhotné, kdy dovrší svůj devátý měsíc, zdali bude moci lůno její zadržeti v sobě plod?" [41] Řekl jsem: „Nemůže, Pane." I řekl mi: „Příbytky duší v podsvětí podobají se mateřskému lůnu. [42] Jako totiž rodička pospíchá, aby unikla obtížím porodu, tak i tyto příbytky pospíchají, aby vrátily, co jim bylo svěřeno na počátku. [43] (Tehdy) bude ti ukázáno, co si přeješ viděti." [44] Ujav slovo řekl jsem: „Jestliže jsem nalezl milost před očima tvýma, je-li možno a jsem-li s to, [45] ukaž mi, zdali více (času) než ho minulo, má přijít, nebo minulo více nežli má ještě býti. [46] Neboť mnoho-li (ho) minulo, vím, co však bude, nevím." [47] Řekl mi: „Postav se na pravou stranu a vyložím ti smysl podobenství." [48] Když jsem se postavil, viděl jsem — aj, hořící výheň šla kolem mne; když plamen přešel, viděl jsem — aj, zbýval kouř. [49] Po té šel kolem mne mrak plný vody a spustil hojný, prudký déšť; když pak přestal příval deště, zbyly po něm kapky. [50] Tu mi řekl: „Uvaž! Jako bylo deště více nežli kapek a ohně více nežli kouře, tak bylo více minulosti; zbývají (toliko) kapky a kouř." [51] I prosil jsem řka: „Myslíš, že se dožiji těch dnů? Nebo co se stane za dnů těch?" [52] Odpověděl mi: „O znameních, na které se tážeš, mohu ti něco pověděti; říci ti však něco o tvém životě — k tomu nejsem poslán k tobě, aniž (o tom) co vím." — Hlava 5. — [1] O znameních tedy (slyš): Ejhle, přijdou dny, kdy hrůzou zachváceni budou obyvatelé země; skryta bude cesta pravdy, bez víry bude země; [2] nespravedlnosti bude více než je té, kterou vidíš a než jí kdy bylo, jak jsi slyšel; [3] země, kterou vidíš nyní panovati, bude neschůdná, zřejmá poušť. [4] Dopřeje-li ti Nejvyšší života, uvidíš po třech dobách, že zasvitne náhle slunce v noci a měsíc třikráte za dne; [5] se stromů bude kapati krev, kamení bude mluvit, a národové se pohnou; [6] panovati bude, koho obyvatelé země nečekají. Ptáci budou se stěhovati, [7] moře Sodomské bude ryby vyvrhovati a vydá v noci hlas, který bude neznámý mnohým, ale všichni budou slyšeti jeho zvuk; [8] na mnohých místech nastane chaos, oheň často vyšlehne, divá zvěř se bude stěhovati, a ženy za doby měsíčků rodit budou nestvůry; [2] ve sladkých vodách bude shledána voda slaná, přátelé budou se navzájem potírati; tehdy skryje se rozum a důvtip uchýlí se do svého příbytku; [10] hledán bude od mnohých, ale nebude nalezen; rozmnoží se nespravedlnost a nezdrželivost na zemi. [11] Krajina bude se tázati sousedky své: „Přešla snad tebou spravedlnost, která činí podle práva?" A ta řekne: „Nikoli!" [12] Za těch časů budou lidé míti naděje, ale nedosáhnou jich; budou se plahočiti, ale cesty jejich nedovedou jich k cíli. [13] Tato znamení smím ti říci. Budeš li pak opět prositi, naříkati jako dnes a postit se sedm dní, uslyšíš zase větší než tato."

tový řád). — V. 42. Podle toho byly v „příbytcích" (kobkách) duše lidí dosud nenarozených. (Nesprávno!!!)

Hlava 5. — V. 3. „země, kterou vidíš panovati" = nejspíše říše Římská. — V. 6. „Nečekají" Antikrista. — „budou se stěhovati" tušíce a věštíce hroznou bouři. — V. 7. Oheň často vyšlehne, jako šlehal z Vesuvu

[14] Tu jsem procitl, tělo mé se děsně chvělo, a duše omdlévala slabostí. [15] Ale anděl, který přišel, který mluvil ve mně, chopil mě, podepřel mě a postavil mě na nohy. [16] Noc na to přišel ke mně Faltiel, vůdce lidu, a tázal se mne: „Kde jsi byl? A proč je tvář tvá zasmušilá? [17] Což nevíš, že tobě svěřen jest Israel v zemi zajetí svého? [18] Vstaň tedy, okus chleba a neopouštěj nás jako pastýř, který nechává své stádo moci zlých vlků!“ [19] Řekl jsem mu: „Odejdi ode mne a před sedmi dny nepřibližuj se ke mně!“ Slyšel, jak jsem mluvil a vzdálil se ode mne.

Druhý vid: O známkách konce světa (5, 20 6, 34).

[20] Já tedy — postil jsem se sedm dní lkaje a naříkaje, jak mi byl přikázal anděl Uriel. [21] Po sedmi dnech myšlenky srdce mého velmi mě obtěžovaly; [22] tu dostalo se mně zase ducha rozumu, i počal jsem opět mluviti řeči před Nejvyšším. [23] Řekl jsem: „Panovníku, Pane, ze všech lesů světa, ze všech jejich stromů vyvolil sis jedinou révu; [24] z celého okruhu země vybral sis jediný dolík; ze všech květů světa vyvolil sis jedinou lilii; [25] ze všech tůní mořských naplnil sis jediný potok; ze všech měst, která kdy vystavěna byla, zasvětil sis Sion; [26] ze všech stvořených ptáků povolal sis jedinou holubici; ze všech zvířat, která jsi stvořil, vyhlédl sis jedinou ovci; [27] a ze všech četných národů zjednal sis národ jeden a zákon nad všecky zákony dal jsi tomuto národu, po kterém jsi toužil. [28] Nyní však, Pane, proč jsi jediného vydal na pospas mnohým? Proč jsi jednu sazenici vydal na větší potupu než jiné, proč jsi jedináčka svého rozptýlil mezi mnohé? [29] A zdeptali ho ti, kteří se protivili slibům tvým a kteří nevěřili tvým smlouvám. [30] A jestliže jsi lid svůj velmi nenáviděl, měl býti tvýma rukama trestán.“

[31] Když jsem domluvil (tyto) řeči, byl ke mně poslán anděl, který byl prve přišel ke mně minulé noci. [32] A řekl mi: „Slyš mě, a poučím tě, měj pozor na mne, a budu dále mluvit před tebou!“ [33] Řekl jsem: „Mluv, Pane můj!“ I řekl mi: „Tys omdléval velmi pro Israele; zdali milovals ho více nežli ten, který ho stvořil?“ [34] Řekl jsem mu: „Nikoliv, Pane, ale z bolesti jsem mluvil; neboť každou hodinu mě mučí nitro moje, kdyžtě usiluji pochopiti stezku Nejvyššího a vyzkoumati (aspoň) část jeho soudu.“ [35] Tu mi řekl: „Toho nedokážeš!“ I řekl jsem: „Proč, Pane? Nač jsem se narodil, nebo proč se nestalo lůno matky mé hrobem mým, abych neviděl utrpení Jakobovo a bídu rodu Israelova?“ [36] Tu mi řekl: „Spočítej mi (dny), které dosud nepřišly, seber mi rozptýlené krůpěje (deště), a učiň, ať uschlé rostliny se zase zelenají! [37] Otevři mi zavřené komory a vyveď mi větry v nich zavřené; ukaž mi podobu hlasu, a poté vyložím ti trapnou záhadu, kterou žádáš pochopiti.“ [38] I řekl jsem: „Panovníku, Pane, kdo to může věděti nežli ten, kdo s lidmi nepřebývá? [39] Já nemoudrý, kterak bych mohl mluviti o věcech, na které ses mne tázal?“ [40] Tu mi řekl: „Jako nemůžeš učiniti jediné věci z těch, o nichž byla řeč, tak nebudeš s to, abys vyzkoumal soud můj, nebo hranice lásky, kterou jsem lidu (svému) slíbil.“ [41] I řekl jsem: „Avšak, hle, Pane, ty jsi blízko (jen) těm, kteří se dočkají konce; co však bude s těmi, kteří byli přede mnou, nebo co s námi a co s těmi, kteří budou po nás?“ [42] Tu mi řekl: „Kolu (tančících) mohu přirovnati soud svůj: jako nezůstávají poslední pozadu, tak ani první nejsou napřed.“ [43] Ujav slovo řekl jsem: „Ale nemohl jsi stvořiti minulé, přítomné i budoucí lidi najednou, abys rychleji soud svůj ukázal?“ [44] Chopiv se slova řekl mi: „Nesmí tvor předbíhati tvůrce, aniž mohl by svět najednou snésti

r. 79. po Kr. (Székely). — V. [24]. „dolík“, jamku, pro vyvolený vinný kmen (národ israelský). — O lilii srv Pís 2, 1. — V. [26]. O holubici srv. Pís 2, 14. — V. [27]. Také jiní (pohanští) národové měli své zákony. Srv. Dt 4, 8. — V. [38]. S lidmi nepřebývá Bůh (a jeho andělé). Srv. Dan 2, 11. — V. [41]. srv. s 1 Sol 4, 13 nn.

ty, kteří mají na něm stvořeni býti.“ [45] I řekl jsem: „Jak jsi mohl říci služebníku svému, že jistě oživíš stvořené tvorstvo najednou? Snese-li to svět, jest již nyní s to, aby snesl všecky přítomné najednou!“ [46] Tu mi řekl: „Zeptej se lůna mateřského a rci jemu: Když máš deset dětí poroditi, proč postupem času (tak činíš)? Požádej ho tedy, ať vydá deset (dětí) najednou.“ [47] Řekl jsem: „Ovšem to jest mu nemožno! Ale (jen) čas od času (může rodit).“ [48] Tu mi řekl: „Také já jsem dal zemi lůno pro ty, kteří mají býti na ní zaseti čas od času. [49] Jako totiž dítě nemůže rodit ani stařena, tak jsem uspořádal i já svět, který jsem stvořil.“ [50] I otázal jsem se řka: „Když jsi mi již ukázal cestu, budu mluviti (dále) před tebou: Jest matka naše, o které jsi ke mně mluvil, ještě mladistvá, nebo se již blíží k stáří?“ [51] Tu mi odpověděl: „Zeptej se rodičky, ta ti to poví. [52] Rci jí totiž: Proč ti, které jsi porodila nyní, nejsou rovni těm, kteří byli prve, ale jsou postavou menší? [53] I odpoví ti také ona: Jinačí jsou narození za mladistvé síly a jinačí, kteří se narodili za doby stáří, kdy lůno mateřské již sláblo. [54] Považ tedy i ty, že jste menší postavy než ti, kteří byli před vámi, [55] a kteří jsou po vás, jsou menší postavy než vy. Tvorstvo již jaksi sestárlo a mladistvou sílu překročilo.“ [56] I řekl jsem: „Prosím, Pane, nalezl-li jsem milost před očima tvýma, ukaž slu-služebníku svému, skrze koho navštívíš své tvory!“ — Hlava 6. — [1] Tu mi řekl: „Na počátku okruhu země, prve nežli stály brány světa, prve nežli víly vířící větry, [2] prve nežli zněly hlasy hromů, prve nežli zářil lesk blesků, prve nežli základy ráje byly položeny, [3] prve nežli se ukázaly krásné květiny, prve než byly hybné síly upevněny, prve než byla shromážděna nesčetná vojska andělů, [4] prve než se vznášely výšiny vzduchové, prve než jmenovány byly prostory nebeské, prve nežli bylo postaveno podnoží (Boží) na Sionu, [5] prve nežli vyzkoumány byly roky přítomnosti, prve nežlí zmařeny byly úmysly nynějších hříšníků, a než zapečetěni byli ti, kdož shromažďovali poklady víry: [6] tehdy myslil jsem (na to vše) a stvořeno je to ode mne jediného a od nikoho jiného: (tak) i konec bude ode mne (učiněn všemu) a od nikoho jiného.“

[7] Ujav slovo řekl jsem: „Kterak se věky oddělí? Nebo kdy bude prvního (věku) konec a následujícího (věku) počátek?“ [8] Řekl mi: „Od Abrahama do Abrahama; neboť z něho se narodil Jakob a Esau; ruka Jakobova držela na počátku patu Esauovu; [9] konec totiž tohoto věku jest pata Esauova a počátek příštího (věku) jest ruka Jakobova. [10] Ruka jest počátek člověka a pata konec jeho. Jiného nic nehledej, Esdráši!“ [11] Ujav slovo řekl jsem: „Ó Panovníku, Pane, jestliže jsem nalezl milost před očima tvýma, [12] oznam služebníku svému ostatek znamení svých, jichžto část oznámils mi předchozí noci!“ [13] Odpověděl mi: „Postav se na nohy a slyš zvuk pronikavého hlasu; [14] nastane jakési zemětřesení, ale místo, na kterém státi budeš, nepohne se. [15] Protož, až mluviti bude, ty se neboj, neboť o konci bude mluviti a základy země porozumějí, [16] že bude o nich řeč; budou se třásti a kolísati; vědí totiž, že na konec budou nezbytně změněny.“ [17] Když jsem to slyšel, postavil jsem se na nohy a naslouchal jsem; tu aj — mluvil hlas a zvuk jeho byl jako hukot vodních spoust. [18] Pravil: Aj, dnové přicházejí... Až pak počnu se přibližovat, abych navštívil obyvatelstvo země, [19] a až budu dostiučinění vymáhat od těch, kteří nespravedlivě škodili svou nespravedlností,

---

Lk 2, 29nn. — V. 45. hledí k v. 42. výše. — V. 50. „matka naše“ = země, tento svět. — V. 56. „navštíviš“ = budeš soudit a trestat.

Hlava 6. — V. 3. „hybné síly“ = moci nebeské (Mt 24, 29), t. j. andělé, hýbající nebem a hvězdami!! — 4. „podnoží“ = archa úmluvy; srv. Ž 98, 5; 131, 7; Ez 43, 7. a jj. — V. 5. srv. se Zjev 7, 2nn. — V. 8n. Až se skončí věk říše Římské = Esau, počne hned doba mesiášská (= Jakob). „Od Abrahama do Abrahama“: Esau a Jakob narodili se ještě za živobytí Abrahamova. — Židé počítali pozemskou říši Mesiášovu ještě

až dovršeno bude ponížení Sionu, [20] a až zapečetěn bude věk, který se počne končiti, budu činiti tato znamení: Knihy budou otevřeny před nebesy a všichni společně budou na to patřit; [21] děti rok staré budou mluviti svými hlasy, těhotné ženy roditi budou nedochůdčata tří až čtyř měsíců, která budou (přes to) žíti a přímo státi. [22] A náhle ukáží se osetá místa bez osení, a plné sýpky náhle budou shledány prázdné; [23] polnice bude zníti zvučně; když ji všichni uslyší, náhle se zděsí. [24] Za těch časů přátelé budou potírati přátele jako nepřátele, a země bude se hroziti se svým obyvatelstvem; prameny vod se zastaví a nepotekou tři hodiny. [25] A každý, kdo přežije všecko to, co jsem ti předpověděl, ten bude zachráněn, i uvidí mou spásu a konec věku mého. [26] Tu bude viděti lidi vzaté (se země), kteří neokusili smrti od svého narození. Mysl pozemšťanů se změní a obrátí se ve smýšlení jiné. [27] Bude totiž zahlazeno zlo a vyhubena lest. [28] Kvésti však bude víra; překonána bude zkaženost; a ukáže se pravda, která tak dlouho byla bez ovoce."

[29] Když (ten hlas) ke mně mluvil, aj — upíral jsem více a více zraky na toho, před nímž jsem stál; [30] i řekl mi Uriel toto: „To jsem přišel ti ukázati také příští noc. [31] Budeš-li opět prositi, postit se sedm dní, oznámím ti zase a to za dne větší věci než tyto, o kterých jsi slyšel. [32] Neboť Nejvyšší vyslyšel tvůj hlas, a Silný viděl poctivost tvou; dávno věděl o tvé čistotě, kterou jsi měl od mládí; [33] proto mě poslal, abych ti ukázal všecky tyto věci a řekl tobě: Měj důvěru a neboj se; [34] neobírej se příliš úzkostlivě marnými myšlenkami o tomto (prvním) věku, abys nezakusil tíseň věku posledního!"

Třetí vid: Mesiášův příchod na poslední soud (6, 35—9, 25).

[35] Poté zase jsem kvílil a podobně postil jsem se sedm dní, abych dovršil tři týdny, které mně byly uloženy. [36] V osmé noci srdce mé bylo zase pobouřeno ve mně, i počal jsem mluviti před Nejvyšším. [37] Ano, duch můj byl velmi roznícen a duše má byla stísněna. [38] I řekl jsem: „Ó Pane, mluvil jsi na počátku stvoření, řekl jsi prvního dne: „Budiž nebe a země", a tvé slovo vykonalo (to) dílo. [39] Tehdy byl toliko vznášející se duch a tmy kolkolem a ticho; zvuk lidského hlasu (ještě) nebyl před tebou. [40] Tu jsi kázal, aby z pokladů tvých vzešlo jasné světlo, v němž by viděti bylo tvé dílo. [41] Druhého dne stvořil jsi ducha oblohy, a přikázals mu děliti, rozděliti vody tak, aby nějaká část nahoru se stáhla, část pak dole zůstala. [42] Třetího dne přikázal jsi, aby vody se shromáždily na sedmé části země; šest sedmin pak jsi vysušil a zachoval, aby část z nich vzdělávána byla před tebou; ta část byla zaseta a pěstována od (samého) Boha. [43] Slovo tvé vyšlo totiž a dílo bylo hned zde. [44] Neboť vzešlo náhle nesčíslné množství plodů, mnohonásobné rozkoše pro chut, květiny pestrých barev, vonidla nedostižné vůně; to učiněno bylo dne třetího. [45] Čtvrtého dne přikázal jsi, aby vznikl lesk slunce, světlo měsíce, řád hvězd; [46] a uložil jsi jim, aby sloužily člověku, kterého jsi hodlal stvořiti. [47] Pátého dne řekl jsi sedmé části (země), kde byla shromážděna voda, aby zplodila živočichy, ptáky a ryby; i stalo se tak. [48] Voda němá a bezduchá, jak byl Boží pokyn přikázal, stvořila živočichy, aby proto národové divy tvé vypravovali.

---

k tomuto věku (světu)!!! — V. [20]. V těch knihách zapsány jsou příkazy Boží kterakými pohromami trestán má býti svět; jak se ty knihy otevrou, hned také nastanou pohromy v nich zapsané. Srv. Zjev 5, 1. — V. [23]. srv. s Mt 24, 31; 1 Kor 15, 52; 1 Sol 4, 15. a jj. — V. [26].: Henocha a Eliáše; srv. Mal 4, 5 nn. Podle 4 Esdr patří k nim také Esdráš!!! V. [40]. „z pokladů", zásobáren, ve kterých již prve bylo!!! — V. [41]. „duch oblohy" = anděl ?) — V. [42]. „část z nich, pěstovaná od samého Boha byl ráj; Gn 2, 15. — Nesprávný názor, že moře zabírá toliko sedminu povrchu zemského byl hájen ještě od některých učenců středověkých!!! (Na př. od Rogeria Bakona). — V. [47] n. Nesprávný názor přírodopisný,

[49] Tehdy zachoval sis dva živočichy: jednomu dal jsi jméno behemot a druhého nazvals leviatan; [50] a oddělil jsi je od sebe; neboť nemohla jich pojmouti sedmá část, kde byla shromážděna voda. [51] Behemotovi dal jsi jednu část, která byla vyschla třetího dne, aby na ní bydlil, tam, kde jsou tisíce hor. [52] Leviatanovi pak vykázal jsi sedmou část, mokrou; a zachoval jsi je (oba), aby pokrmem byli kterým a kde chceš. [53] Šestého dne přikázal jsi zemi, aby stvořila před tebou dobytek, zvířata plachá a drobnou zvířenu lezoucí po zemi. [54] A po nich Adama, kterého jsi ustanovil za vladaře nade všemi díly, které jsi učinil; z toho pocházíme my všichni, národ, který sis vyvolil. [55] To vše jsem řekl před tebou, Pane, protože jsi řekl, že jsi pro nás stvořil svět. [56] O ostatních národech, zrozených z Adama, jsi řekl, že nic nejsou, že se podobají slině a ke krůpěji na vědru přiroval jsi jejich množství. [57] A nyní, Pane, ejhle — tito národové, kteří nebyli pokládáni za nic, počali vládnouti nad námi a pohlcovati (nás); [58] my pak, národ tvůj, který jsi nazval prvorozencem, jedináčkem, miláčkem svým, vydáni jsme do jejich moci! [59] Je-li pro nás stvořen svět, proč není jakožto dědictví naše svět v držení našem? Dlouho-li tak bude?"

Hlava 7. — [1] Když jsem ukončil tuto řeč, přišel ke mně anděl, který poslán byl ke mně již prve v předchozích nocích, [2] a řekl mi: „Povstaň, Esdráši, a slyš řeči, které jsem přišel mluviti k tobě." [3] Tu jsem řekl: „Mluv, Bože můj!" I řekl mi: „Moře leží na prostranném místě, takže jest širé a nesmírné; [4] přístup k němu jest však úzký, takže se podobá řece. [5] Žádný, kdo bude usilovati o to, aby na moře se dostal nebo je viděl nebo nad ním vládl, nepropluje-li úžinou, nebude moci venkoncem dostati se na jeho širost. — [6] Jiný obraz: Město vystavěno jest a leží na rovině a jest plno všech dober. [7] Ale přístup k němu jest úzký a na strmém návrší a to tak, že jest na pravé straně oheň a na levé hluboká voda; [8] mezi nimi, to jest mezi ohněm a vodou vede jedna jediná stezka, která nepojme více než jedinou šlépěj lidskou. [9] Bude-li to město dáno člověku v dědictví, neprojde-li nebezpečím výše řečeným, kterak bude moci uvázati se v dědictví své?" [10] Tu jsem řekl: „Tak jest, Pane." On pak řekl mně: „Tak se má věc i s údělem Israelovým. [11] Neboť pro něj jsem učinil (sice) svět, ale když přestoupil Adam ustanovení má, bylo usouzeno, co se stalo. [12] Od té doby jsou cesty v tomto světě úzké, bolestné a namáhavé; jsou bídné, jsou zlé, plné nebezpečí a spočívají na velikých obtížích, [13] kdežto cesty příštího světa budou prostranné a bezpečné a ponesou ovoce nesmrtelnosti. [14] Nevejdou-li tedy opravdu ti, kteří žijí, do těchto úžin a nicot, nebudou moci obdržeti, co jest jim uloženo. [15] Nyní tedy, proč se trápíš, že jsi porušitelný, a proč se znepokojuješ, že jsi smrtelný? [16] Proč nesoustřeďuješ svou pozornost na budoucno, ale (jen) na přítomno?" [17] Tu jsem odpověděl: „Panovníče, Pane, aj, ustanovil jsi zákonem svým, že spravedlivci zdědí toto (vše), kdežto bezbožní zahynou. [18] Spravedliví tedy mohou snášeti úzké, kdyžtě doufají v široké; ale bezbožníci přetrpěli úzké, a širokého nebudou viděti!" [19] Tu mi řekl: „Není soudce nad Bohem aniž mudrce nad Nejvyššího. [20] Ať tedy zhyne mnoho nynějších (lidí), kdyžtě zanedbávají zákon Boží, který byl jim předložen. [21] Neboť Bůh slavně přikázal přicházejícím na tento svět, když přišli, co mají činiti, aby živi byli, a co zachovávati, aby nebyli trestáni; [22] oni však nedali se přesvědčiti, ale odporovali mu, vymyslili si marnivé myšlenky, [23] umínili si lstivé zločiny, nad to tvrdili, že Nejvyššího není, a cesty jeho nechtěli uznati; [24] zá-

---

že ryby (a dokonce i ptáci) vznikly z vody!!! — V. 49. srv. s Job 40, 16; 41, 1 nn. — V. 52. Podle neprávného podání židovského budou požívati masa jejich Židé posledního pokolení v pozemském království Mesiášově!!! — V. 56. srv. s Is 40, 15.

Hlava 7. — V. 25. „prázdným", nemajícím dobrých skutnů. — „plným" zásluh. Srv. s Mt 13, 12 — V. 26. „město" = nebeský Jerusalem, který sestoupí

konem jeho pohrdli, závazky jeho popřeli, příkazům jeho nevěřili, a skutků jeho nečinili. [25] Protož, Esdráši, prázdné prázdným a plné plným!

[26] Ejhle, přijde čas, a tehdy dostaví se znamení, která jsem ti prve pověděl; tehdy ukáže se město a viděti bude zemi, nyní skrytou. [27] A každý z ran výše řečených vysvobozený uvidí mé divy. [28] Zjeví se totiž můj syn Mesiáš s těmi, kteří jsou u něho, a radovati se budou zbylí čtyři sta roků. [29] Po těch letech zemře syn můj Mesiáš a všichni lidé dech života mající. [30] Poté obrátí se svět ve staré mlčení na sedm dní, jako bylo na prvopočátku, takže nikdo na živu nezbude. [31] Po sedmi pak dnech vzbudí se věk, který dosud spí, a zanikne (věk) pomíjející. [32] Země vrátí ty, kteří v ní spí, prach ty, kteří v něm mlčky přebývají a kobky vydají duše jim svěřené. [33] Nejvyšší se objeví na soudné stolici, přestane smilování a shovívavost se vzdálí. [34] Jedině soud zůstane, pravda bude státi a víra se posilní; [35] odměna za dílo bude (každého) provázeti, mzda se ukáže, spravedlivé činy se probudí a nespravedlivé nebudou již spáti.

[36] Tu jsem řekl: „Nejprve modlil se Abraham za Sodomany, po té Mojžíš za otce, kteří na poušti zhřešili, [37] jeho nástupce za Israele za dnů Achanových, dále Samuel [38] a David za (odvrácení) rány, Šalomoun za ty, kteří přišli na posvěcení chrámu. [39] Eliáš za ty, kterým později dostalo se deště a za mrtvého, aby ožil; [40] dále Ezechiáš za lid za dnů Senacheribových a mnozí (jiní) za mnohé (jiné). [41] Jestliže tedy nyní, kdy porušenost vzrostla a nespravedlnost se rozmohla, spravedlivci se modlili za bezbožníky: proč také tehdy nebude tomu tak?" [42] Tu mi odpověděl: „Přítomný věk není konečný, sláva jeho nezůstane na vždy, proto mohli modliti se (silní) za slabé. [43] Ale den soudu bude konec tohoto věku a počátek věku příští nesmrtelnosti, ve kterém za své vezme porušenost, [44] veta bude po nemravnosti, vykořeněna bude nevěra, vroste však spravedlnost, vzkvete pravda. [45] Tehdy tedy nikdo nebude s to, aby zachránil toho, který zahynul, aniž porazí toho, kdo zvítězil." Chopiv slovo [46] řekl jsem: „To jest mé první a poslední slovo: Lépe bylo by bývalo, kdyby země nebyla vydala Adama; nebo když ho již vydala, měla ho krotit, aby nezhřešil. [47] Neboť co má z toho člověk, že žije nyní ve smutku a po smrti má očekávati trest? [48] Ó, co jsi to učinil, Adame! Když jsi ty zhřešil, nepadl jsi samojediný, ale padli jsme i my, potomci tvoji. [49] Neboť co máme z toho, že slíben jest nám věk nesmrtelnnosti, kdyžtě jsme činili skutky smrtonosné? [50] nebo že dána jest nám naděje věčná, kdyžtě my zli oddali se marnosti? [51] nebo že jsou pro nás připraveny příbytky blaha a bezpečnosti, kdyžtě my hříšně jsme byli živi? [52] nebo že velebnost Boží chrániti bude ty, kteří žili čistě, kdyžtě my po nejhorších cestách jsme chodili? [53] nebo že se ukáže ráj, jehož ovoce zůstane neporušeno, v němž jest nasycení a zdraví, [54] kdyžtě my do něho nevstoupíme, protože jsme na místech odporných se pohybovali? [55] nebo že nad hvězdy budou se lesknouti čistí, kdyžtě naše tváře jsou černější nežli noc? [56] Neboť nemysleli jsme za živa hřešíce na to, že budeme po smrti trpěti."

[57] Ujav slovo řekl: „To je smysl boje, který jest bojovati člověku, na svět zrozenému: [58] podlehne-li, trpěti bude, jak jsi řekl; jestliže však zvítězí, obdrží, co pravím. [59] Neboť to jest život, o kterém Mojžíš mluvil, když ještě žil, k lidu řka: Vyber si život, abys byl živ. [60] Avšak nevěřili jemu ani prorokům po něm, ba ani ne mně, který jsem mluvil k nim; [61] proto nebude smutku nad jejich zkázou jako bude radost nad těmi, kteří pečují o svou spásu." [62] Ujav slovo řekl jsem: „Vím,

na zemi. Srv. Zjev. 21, 2. — „země nyní skrytá" je snad ráj nebo spisovatel splétá nebeský Jerusalem s rájem (Székely). — V. [28]. „kteří jsou u něho" jako 1 Sol 3, 13; 2 Sol 1, 7 n. — *400* vzato snad z Gen 15, 13; srv. Ž 89, 15. — Názor bludný právě tak jako jiný, který tvrdil, že na konec světa bude Kristus na zemi panovati 1000 roků (chiliasmus)!!! Srv. níže 12, 34. — V. [29]. Pomatený názor židovský, že Mesiáš umře na konci světa! — V. [36—105]. v běžném znění latinském schází takže v. 36 tohoto kusého znění jest v. 106 znění úplného.

Pane, že sluje Nejvyšší milosrdný proto, že má milosrdenství s těmi, kteří nepřišli ještě na svět; [63] (sluje) slitovný proto, že má slitování s těmi, kteří žijí podle zákona jeho; [64] jest (nejvýše) shovívavý, ježto shovívavost prokazuje hříšníkům proto, že jsou jeho tvorové; [65] je štědrý, protože dává raději nežli požaduje; [66] a nejvýše milostivý, ježto zahrnuje množstvím svých milostí přítomné, minulé i budoucí; [67] a kdyby tak nečinil, svět se svým obyvatelstvem nemohl by žíti; [68] jest nejvýše dobrotivý: neboť kdyby nedával z dobroty své, aby povstali bezbožníci z nepravostí svých, nemohla by desítitisící část lidí býti živa; [69] a jest nejvyšší zastánce: kdyby se neujal těch, kteří jsou stvořeni slovem jeho, a kdyby nezahladil množství hříchů jejich, nezbylo by jich asi z nesčetného množství než velmi málo."

Hlava 8. — [1] Ujav slovo řekl mi: „Tento svět učinil Nejvyšší pro mnohé, příští (svět) však pro málo (lidí). [2] Avšak povím ti podobenství, Esdráši! Zeptáš-li se země, řekne ti, že jest velmi mnoho hlíny, ze které bývá hněteno nádobí, že jest však málo prášku, z něhož pochází zlato; tak se má věc i s nynějším světem: [3] Mnoho je stvořených, málo však (z nich) dojde spásy." [4] Ujav slovo řekl jsem: „Vsaj tedy, duše má, poznání a zhltej rozum! [5] Neboť bez své vůle přicházíš a bez své vůle odcházíš a není ti dána než krátká lhůta svobodného života. [6] Ó Pane, nedovolíš-li svým sluhům, abychom se modlili před tebou, nevložíš-li do srdce našeho símě a nepopřeješ-li rozumu své péče, aby z toho vyrostlo ovoce, kterak bude moci živ býti kterýkoli smrtelník, který má postavu člověka? [7] Neboť ty jsi jediný, kdežto my jsme pouze dílo rukou tvých, jak jsi řekl. [8] Ejhle, nyní v lůně mateřském utvořeno bývá tělo, dáváš mu život a údy, ten tvor tvůj bývá zachováván v ohni a ve vodě, a devět měsíců nosí dílo tvé tvora tvého, který v něm byl stvořen; [9] chovající i chované obé zachováváš; a svým časem vrací mateřské lůno to, co chovalo a co v něm vyrostlo. [10] Přikázal jsi dále, aby matčiny údy, to jest prsy dávaly mléko, ovoce prsů, [11] aby živen byl tvor do ustanoveného času, a po té pečuješ o něj podle svého milosrdenství. [12] Vyživuješ ho podle své spravedlnosti, vychováváš ho zákonem svým, vyučuješ ho svou moudrostí; [13] můžeš jej usmrtit jakožto tvora svého, a můžeš ho zachovat živého jakožto své dílo. [14] Jestliže tedy zahubíš toho, jenž s tolikou námahou byl stvořen, tvému rozkazu (právě tak) snadno jest přikázati, aby to, co bylo stvořeno, bylo také zachováno. [15] A nyní, Pane, chci mluviti: o všech lidech víš ty (vše) nejlépe; o národu tvém však, pro který truchlím, (chci mluviti k tobě); [16] o tvém majetku, pro který kvílím; o Israelovi, pro kterého se rmoutím; o potomstvu Jakobově, pro které lkám; [17] proto počnu modliti se před tebou za sebe i za ně; neboť vidím, jak jsme klesli my, obyvatelé země, [18] a slyšel jsem o rychlosti soudce, který přijde. [19] Proto slyš můj hlas, vezmi na vědomost mou řeč a dovol mi, abych směl mluviti před tebou!"

[20] Řekl jsem tedy: „Pane, který obýváš nebesa, jehož oči jsou vysoko nad vzduchem, [21] jehož trůn jest neocenitelný, velebnost nepochopitelná, před nímž stojí vojsko andělů chvějících se, [22] jejichž sbor přechází v bouři a oheň, jehož slovo jest pravda a výroky vždy platné, [23] jehož povel jest mocný a příkaz hrozný, jehož pohled vysušuje moře, jehož hněv taví hory a jehož pravda věčně trvá, [24] vyslyš modlitbu sluhy svého a postřehni sluchem svým prosbu tvora svého! [25] Neboť pokud jsem živ, chci mluvit, a pokud mám rozum, slova se chápat. [26] Nehleď na hříchy lidu svého, ale na ty, kteří ti upřímně sloužili; [27] nehleď na bezbožné snahy pohanů, ale na ty, kteří s bolestí šetřili tvých příkazů. [28] Nemysli na ty, kdož před tebou lstivě obcovali, ale pamatuj na ty, kteří snažili se poznati, jak si přeješ, aby ti sloužili. [29] Nechtěj zahubiti ty, kteří žili jako dobytek, ale

---

Hlava 8. — V. [22]. srv. s Ž 103, 4.

shlédni na ty, kteří zákonu tvému stkvěle vyučovali! [30] Nehněvej se na ty, které dlužno pokládati za horší nežli šelmy, ale miluj ty, kteří vždycky doufali ve tvou spravedlnost a velebnost. [31] Neboť my a otcové naši takovými nemocemi chřadneme, ty pak pro nás hříšníky milosrdným sluješ. [32] Jestliže totiž se zálibou slituješ se nad námi, kteří nemůžeme se vykázati skutky spravedlnosti, slitovným slouti budeš. [33] Neboť spravedlivci, kteří mají (u tebe) uloženo mnoho (dobrých) skutků, za své vlastní skutky dostanou mzdu. [34] Co jest však člověk, aby ses na něho hněval, nebo co jest plémě smrtelné, abys tolik byl roztrpčen na ně? [35] V pravdě totiž nikdo není z narozených (lidí), kdo by nebyl bezbožně činil, není z žijících, kdo by nebyl zhřešil. [36] Neboť tím se ukáže spravedlnost a dobrota tvá, Pane, smiluješ-li se nad těmi, kteří nemají zásoby dobrých skutků.“ [37] Ujav slovo řekl mi: „Leccos řekl jsi správně a podle tvých řečí také se stane. [38] Ano, nebudu opravdu mysliti na to, co učinili hříšníci, na smrt, na soud a na zkázu, [39] ale radovati se budu z toho, co učinili spravedlivci, pamětliv budu jejich vyhnanství, jakož i spásy a odměny, kterou obdrží. [40] Jak jsem tedy mluvil, tak také bude! [41] Jako totiž rolník rozsívá po půdě mnoho semene a zasazuje množství sazenic, ale ne všecko, co zaseto jest, svým časem se udrží aniž všecky sazenice se ujmou, tak ani všichni (lidé) ve světě zasetí nebudou zachováni.“ [42] Ujav slovo řekl jsem: „Nalezl-li jsem milost (před tebou), budu mluviti. [43] Jako símě rolníkovo, nevzejde-li, protože se mu nedostalo v čas tvého deště, nebo zahynulo-li množstvím deště: [44] tak (měl by zahynouti) také člověk, který jest dílo tvých rukou, který sluje tvým obrazem, protože jest podoben tobě? S tím, pro kterého jsi všecko stvořil, s tím měl bys naložiti jako s rolníkovým semenem? [35] Nehněvej se na nás, ale ušetři lidu svého a smiluj se nad svým majetkem, vždyť ty máš slitování s tvory svými.“ [46] Ujav slovo řekl mi: „Přítomnost přítomným a budoucnost budoucím! [47] Neboť mnoho ti schází, abys milovati mohl tvorstvo mé více nežli já. Častěji přičítal ses ke hříšníkům, k spravedlivcům však nikdy. [48] Ale i v tom zasluhuješ obdivu před Nejvyšším, [49] protože ses pokořil, jak se na tebe sluší a nepokládal ses za hodného, abys mezi spravedlivými mnoho byl slaven. [50] Neboť mnoho trapných pokoření stihne pozemšťany na konci světa, ježto žili ve veliké pýše. [51] Ty však mysli raději na sebe a ptej se po slávě tobě rovných. [52] Neboť vám jest ráj otevřen, pěstěn strom života, připraven jest budoucí věk, přichystán blahobyt, vystavěno jest město, zajištěno jest odpočinutí, dovršena jest dobrota, dovršena moudrost. [53] Kořen zla je pro vás zapečetěn, slabost a hniloba skryta je před vámi, do podsvětí prchla pomíjejícnost, [54] v zapomenutí upadly bolesti, a ukázal se konečný poklad nesmrtelnosti. [55] Neptej se tedy dále na množství těch, kteří zahynou. [56] Neboť oni zcela dobrovolně pohrdli Nejvyšším, opovrhli zákonem jeho a cesty jeho opustili. [57] Nad to deptali jeho spravedlivce [58] a řekli si, že není Boha, ačkoli věděli, že zemrou. [59] Protož — jako vás očekávají sliby, tak (očekává je) žízeň a utrpení, jež jim připraveno jest. Neboť nechtěl (Nejvyšší), aby lidé zahynuli, [60] ale oni sami, kteří stvořeni byli, poskvrnili jméno svého Tvůrce a nevděčni byli tomu, jenž jim připravil život. [61] Proto soud můj nyní se blíží. [62] Těch věcí neukázal jsem všem, ale jen tobě a nemnohým tobě rovným.“

Ujav slovo řekl jsem: [63] „Aj, Pane, nyní oznámils mi množství znamení, která počneš činiti na konci světa, ale neukázals mi, kdy (to bude).“ — Hlava 9. — [1] Ujav slovo řekl mi: „Vyměř si pozorně čas sám u sebe! Až uvidíš, že minula již část znamení výše udaných, [2] tu poznáš, že nyní nastává čas, kdy počne Nejvyšší navštěvovati svět, který jest od něho učiněn. [3] Když tedy bude viděti ve světě zemětřesení, zmatek mezi národy, [4] tu poznáš, že o těchto věcech byl Nejvyšší mluvil za dnů, které byly před tebou, na počátku. [5] Jako totiž vše, co stvořeno jest ve světě, má svůj počátek a také konec, a ten konec je zřejmý: [6] tak

i doby Nejvyššího mají počátky zřejmé v předpovědích a předobrazech, jakož i konce (zřejmé) skutky a zázraky.

[7] Každý, kdo spasen bude, kdo bude moci uniknouti pro své skutky a pro víru, kterou zachoval, [8] ušetřen bude uebezpečí výše uvedených, a uvidí spásu mou v zemi mé a v končinách mých, které jsem si posvětil od věčnosti. [9] Tehdy budou litovat ti, kdož nyní překročují cesty mé a v útrapách budou prodlévat ti, kteří jimi zpupně pohrdli. [10] Nebo těm, kteří mne nechtěli znáti za živa, kdy se jim dostalo dobrodiní, [11] a kteří si oškliviIi zákon můj, když byli ještě na svobodě, [12] a když měli ještě přístup k pokání volný, nedbali ho a pohrdali jím, těm dlužno jest po smrti v utrpení dojíti poznání. — [13] Ty tedy nebuď ještě zvědav, kterak budou bezbožníci trápeni, ale vyšetřuj, kterak budou spravedlivci spaseni, čí jest svět, a pro koho jest svět a kdy (se to stane).“ [14] Ujav slovo řekl jsem: [15] „Kdysi jsem řekl — říkám to nyní a budu to i příště říkati — že jest více těch, kteří zahynou nežli těch, kteří spaseni budou [16] jako je více vody v řece nežli v kapce“. Ujav slovo řekl mi: [17] „Jaké pole, takové jest i osení, a jaké květiny, takové jsou i barvy a jaký jest dělník, takové i dílo a jaký rolník, taková úroda. [18] Neboť byl kdysi čas, kdy jsem připravoval svět pro jeho nynější obyvatelstvo, prve nežli byl svět jemu za bydliště vykázaný, kdy mi nikdo neodporoval, ježto nikdo ještě nebyl. [19] Nyní však ti, kteří jsou stvořeni na světě jim připraveném, pro něž jest žeň nehynoucí, pastva nevystižitelná, jsou mravně zvrhlí; [20] pozoroval jsem svět a aj, byl pokažený; pozoroval jsem zemi a aj, bylo nebezpečí pro myšlenky, které se na ní vyskytly. [21] To jsem viděl a ušetřil jsem si s velikou námahou z toho, zachránil jsem si zrno z hroznu a sazenici z rozsáhlého osení. [22] Ať tedy zahyne množství, které nadarmo se narodilo, a zachováno budiž mé zrno a sazenice má, které jsem se s námahou domohl.

[23] Ty pak, budeš-li ještě jiných sedmero dní čekati — netřeba, aby ses postil, [24] (ale) jdi na pole porostlé rostlinami, kde není ještě (žádný) dům vystavěn a jez totiko z polních bylin; masa nesmíš okusiti, vina nesmíš píti, ale toliko byliny, [25] a modli se k Nejvyššímu ustavičně — i přijdu a mluviti budu s tebou.“

Čtvrtý vid: sionský (9, 26—10, 60).

[26] Šel jsem tedy, jak mi řekl, na pole, které sluje Ardat a seděl jsem tam mezi rostlinami. Ze zelin toho pole jsem jedl, požívaje jich jsem se sytil. [27] Po sedmi dnech, když jsem ležel na trávě, srdce mé počalo zase bouřiti jako prve. [28] Tu se otevřela má ústa, i počal jsem mluviti před Nejvyšším. Řekl jsem: [29] „Ó Pane, ty jsi zřejmě ukázal se nám, otcům našim, na neschůdné a neplodné poušti, když vycházeli z Egypta, a řekl jsi: [30] „Ty, Israeli, poslouchej mne; plémě Jakobovo, měj pozor na mé řeči. [31] Neboť aj — já zasívám do vás zákon svůj, ten ponese ve vás ovoce a jím dojdete slávy na věky.“ [32] Ale otcové naši, kteří dostali zákon, nezachovávali ho, ustanovení tvých nešetřili; ovoce zákona tím sice nezahynulo — nebylo ť to možno, protože bylo od tebe — [33] ale ti, kteří zákon obdrželi, zahynuli, ježto nezachovali toho, co bylo v nich zaseto. [34] Aj — jest sice pravidlem, že když země přijme símě, nebo moře lodici, nebo nějaká nádoba pokrm nebo nápoj, když zahyne to, co bylo zaseto nebo spuštěno, [35] nezaniká spolu to, do čeho bylo to zaseto nebo spuštěno nebo vloženo; s vámi však věc nemá se tak. [36] My totiž, kteří jsme obdrželi zákon, hřešíce hyneme, také srdce naše, které jej obdrželo; [37] avšak zákon nehyne, ale zůstává ve své závaznosti.

[38] Když jsem takto si v duchu mluvil, poohlédl jsem se a viděl jsem na pravé straně ženu, a aj — ta kvílila a naříkala velikým hlasem, byla v duši velmi zarmoucena, roucha měla roztržená a popel na hlavě. [39] Tu jsem zanechal myšlenek, kterými jsem se obíral, obrátil jsem se k ní a řekl jsem jí: [40] „Proč kvílíš? A co tak citelně se trápíš?“ Řekla mi: [41] „Nech mne, pane můj, ať se vypláči, ať

dále se trápím, neboť mám v duši velikou trpkost a snížena jsem velmi.“ [42] Řekł jsem jí: „Co je ti? Rci mi to.“ Tu mi řekla: [43] „Bezdětná byla služebnice tvá; nerodila jsem, ačkoli jsem byla s mužem třicet let. [44] V těch třicíti letech každou hodinu, každý den, ve dne v noci modlila jsem se k Nejvyššímu. [45] Po třicíti letech vyslyšel mě Bůh, služebnici tvou, shlédl na poníženost mou, všiml si utrpení mého a dal mi syna. Radovala jsem se z něho velmi já, muž můj a všichni spoluobčané moji, a velebili jsme velmi Silného. [46] Vychovala jsem ho s velkou námahou. [47] Když vyspěl a přišel, že se bude ženit, vystrojila jsem hody. — Hlava 10. — [1] Když pak vešel můj syn do své ložnice, padl a byl mrtev. [2] Tu jsme všichni převrhli světla, všichni pak spoluobčané moji povstali, aby mě potěšili, ale mlčela jsem druhý den až do noci. [3] Když mě všichni přestali těšiti, abych si odpočala; v noci jsem vstala, utekla a přišla jsem, jak vidíš, na toto pole; [4] nehodlám již vrátit se do města, nýbrž zůstati zde; nebudu jísti, nebudu píti, ale ustavičně jen kvíliti, a postiti se, až umru.“

[5] Tu jsem nechal myšlenek, do kterých jsem byl ponořen a řekl jsem jí hněvivě: [6] „Bláhová nade všecky ženy, nevidíš zármutek náš a co nás potkává? [7] Neboť Sion, matka naše, zarmoucena jest svrchovaně, hluboce jest ponížena a kvílí usedavě. [8] Nyní, kdy všichni kvílíme a rmoutíme se, kdy jsme všichni smutni, ty bys měla se rmoutit pro jediného syna? [9] Ale zeptej se země a poví ti, ona že je ta, která by plakati měla nad zkázou tolika, kteří na ní vyrostli. [10] Z ní totiž na počátku všichni se narodili a (z ní) jiní přijdou a aj — bezmála všichni do záhuby jdou; zahyne množství jich. [11] Kdo měl by tedy kvíliti více nežli tato, která tak veliké množství ztratila, kdežto ty kvílíš pro jednoho? [12] Řekneš-li mi však: „Nářek můj není podoben (nářku) země, neboť ztratila jsem plod života, který jsem s bolestmi porodila, který jsem s utrpením vydala, [13] kdežto zemi děje se přirozeně: Množství, které na ní bývalo, odešlo tak jak bylo přišlo“ — řeknu já tobě: [14] „Jako jsi ty s obtížemi porodila, tak i země dala na počátku svůj plod-člověka tomu, který ji učinil. [15] Nyní tedy potlač v sobě svou bolest a statečně snášej neštěstí, která tě potkala. [16] Neboť uznáš-li to, co Bůh usoudil za spravedlivé, dostaneš zase svým časem syna svého a budeš chválena mezi ženami. [17] Jdi tedy do města k muži svému“. Tu mi řekla: [18] „Neučiním tak, nevstoupím do města ale umru zde!“ [19] I mluvil jsem k ní dále a řekl jsem: „Nemluv tak, ale dej si říci. Neboť jak veliké jest neštěstí Sionu! Dej se potěšiti bolestí Jerusalema! [21] Vždyť vidíš, že svatyně naše zpustla, že oltář náš je zbořen, že chrám náš je v ssutinách; [22] naše harfa že jest pohozena, píseň umlkla, naše pýcha pokořena, světlo našeho svícnu že zhaslo, archa úmluvy naší že jest uloupena, bohoslužby naše že jsou poskvrněny, jméno, kterým jsme byli pojmenováni, že jest znesvěceno, svobodní naši potupeni, kněží naši upáleni, levité naši odešli do zajetí, panny naše jsou zprzněny, ženy naše znásilněny, spravedlivci naši odvlečeni, děti naše pobity, jinoši naši jsou otroky a z junáků našich jsou slaboši. [23] A co jest největší zlo: pečeť Sionu, protože jest odpečetěna sláva jeho, dostala se do rukou těch, kteří nás nenávidí. [24] Ty tedy setřes se sebe množství zármutku svého, odlož množství bolesti, aby se usmířil na tebe Silný a Nejvyšší, aby ti popřál odpočinku, odpočinku od tvých námah.“

[25] Když jsem k ní mluvil, tu náhle tvář její se zastkvěla, jako blesk bylo vzezření její, že jsem velmi se hrozil býti blízko ní a přemýšlel jsem, co to. [26] Tu aj, náhle promluvila hlasem silným, budícím hrůzu, až se země třásla od hlasu té ženy. A když jsem pohleděl, [27] tu aj, ženu nebylo již viděti, ale ukázalo se vystavěné město, a místo na velikých základech; ulekl jsem se, vzkřikl jsem velikým hlasem a řekl jsem: [28] „Kde jest anděl Uriel, který na počátku ke mně

Hlava 10. — V. 23. „pečeť“ = odznak státní moci; srv. Est 3, 10; 8, 2; 1 Mach 6, 15. — V. 45. 3.000 let (30 století) od stvoření světa do Šalomouna.

přišel? Neboť on mě uvedl do množství tohoto pohnutí mysli, zhatil se můj záměr a z modlitby své mám (jen) výtku!“

29 Když jsem ještě toto mluvil, aj — přišel ke mně a když viděl, že 30 ležím jako mrtvola, že jsem pozbyl rozumu, chopil pravici mou, dodal mi síly, postavil mě na nohy a řekl mi: 31 „Co je ti? Proč jest ustrašen tvůj rozum i cit srdce tvého? Proč jsi zmaten? Řekl jsem: 32 „Proto, žes mne opustil. Já jsem učinil sice podle tvých řečí a vyšel jsem na pole, ale aj — viděl jsem a vidím, co si nemohu vysvětlit.“ Tu mi řekl: 33 „Stůj jako muž a poučím tě.“ 34 Řekl jsem: „Mluv, Pane můj, ty ve mně, (jen) mne neopouštěj, abych neumřel bez viny! 35 Neboť jsem viděl, čemu jsem nerozuměl, a slyším, čeho nechápu. 36 Nebo klamou mě smysly mé a duše má sní? 37 Nyní tedy, prosím tě, vylož sluhovi svému tento hrozný zjev!“ Odpovídaje mi řekl: 38 „Slyš mě, i poučím tě; povím ti, čeho se děsíš; neboť Nejvyšší zjevil ti mnoho tajemství. 39 Viděl správné jednání tvé, že jsi ustavičně tesknil pro svůj národ a že jsi velmi kvílil pro Sion. 40 Toto je smysl vidu, který jsi měl před chvílí: 41 (Žena), kterou jsi viděl, ana kvílí a kterou jsi počal těšiti, 42 jejížto postavy však nyní již nevidíš, vida za to vystavěné město, 43 a že ti vypravovala o smrti syna svého — to znamená toto: 44 žena, kterou jsi viděl, jest Sion, který nyní vidíš jako město vystavěné. 45 Výrok její: „Byla jsem bezdětná třicet roků“ (znamená), že byly tři tisíce let, za kterých na něm nebylo podáváno obětí. 46 Po třech tisících letech vystavěl Šalomoun město a podal oběti; tehdy porodila bezdětná syna. — 47 A výrok její: „Vychovala jsem ho s námahou“ znamená dobu, kdy byl Jerusalem obýván. 48 — Výrok její: „Syn můj přišed do své ložnice umřel“, neštěstí, které stihlo jej, znamená zkázu Jerusalema, která se (skutečně) stala. 49 Aj, viděl jsi ji v obraze, kterak oplakává syna svého, i počal jsi těšiti ji. — Tyto události měly ti býti vyloženy.

50 Nyní pak Nejvyšší vidí, že jsi do duše zarmoucen, a že celým srdcem trpíš pro Sion; proto ti ukázal lesk slávy jeho a krásu půvabu jeho. 51 Proto jsem ti přikázal, abys zůstal na poli, kde není ještě žádného domu; 52 neboť jsem věděl, že Nejvyšší hodlá ti zjeviti tyto věci; 53 proto jsem ti kázal jíti na pole, kde není základu domu, 54 neboť nemohl státi dům, vystavěný lidskou rukou na místě, kde mělo být ukázáno město Nejvyššího.

55 Ty tedy se neboj, srdce tvé ať se nestrachuje, ale vstup a viz lesk a velikost stavby, jak jen schopno jest oko tvé postřehnouti; 56 poté budeš slyšeti, mnoho-li jen sluch tvůj s to jest, aby slyšel. 57 Ty totiž jsi šťasten nad mnohé a máš jméno u Nejvyššího jako málo kdo. 58 V noci však po zítřku zůstaň ještě zde; 59 Nejvyšší ukáže ti ve vidění poslední věci, chystané od Nejvyššího lidem, kteří budou na zemi sídliti na konec světa.“ 60 Spal jsem tedy tu noc i další, jak mi byl přikázal.

Pátý vid: Orel vystupující z moře (11, 1—12, 51).

Hlava 11. — 1 Měl jsem sen: Aj, z moře vystupoval orel, mající dvanácte opeřených křídel a tři hlavy. 2 Viděl jsem, kterak — aj — rozepjal křídla svá nad celou zemí, všecky větry nebeské duly na něho a mračna shromáždila se nad ním. 3 Viděl jsem, kterak — aj — z křídel jeho vznikly peruti, ze kterých se udělala křidélka malá a nepatrná. 4 Hlavy jeho spaly, prostřední hlava byla větší než ostatní hlavy, ale i ta (hlava) spala jako ony. 5 Viděl jsem, kterak — aj — orel letěl na svých křídlech a panoval nad celou žemí a nad jejím obyvatelstvem. 6 Viděl jsem, že mu bylo podrobeno všecko, co jest pod nebem, že mu nikdo neodporoval, ani jediný tvor, který jest na zemi. 7 Viděl jsem, kterak — aj — orel se postavil na své drápy a vydal hlas ke svým křídlům řka: 8 „Netřeba, abyste bděla všecka současně, ať spí každé na svém místě a bděte, až přijde na vás řada. 9 Hlavy pak buďtež ušetřeny bdění až na konec.“ 10 Viděl jsem, kterak —

aj — ten hlas nevycházel z hlav jeho, nybrž z prostředka těla jeho. [11] Čítal jsem peruti jeho a — aj — bylo jich osm.

[12] Viděl jsem, kterak — aj — na pravé straně zdvihlo se jedno křídlo a vládlo nad veškerou zemí. [13] Když tak panovalo, přišel konec a zmizela každá stopa po něm. Poté zdvihlo se následující křídlo, panovalo, a to mnoho času. [14] Když tak panovalo, přišel konec jeho, a zmizelo jako první. [15] A aj, zazněl hlas, který mu pravil: [16] „Slyš ty, které jsi tak dlouho ovládalo zemi, toto ti oznamuji prve než zmizíš: [17] Žádné (křídlo) po tobě nezabere tolik času kolik ty, ba ani polovici ne." — [18] Poté zdvihlo se třetí (křídlo) a drželo vládu jako předchozí (křídla), ale zmizelo i to. [19] Tak se dělo všem ostatním: každé vládlo, ale zase na vždy zmizelo.

[20] Viděl jsem, kterak — aj — postupem času další křídla se zdvíhala aby zaujala i ona vládu, mezi nimi byla některá, jež se jí zmocnila, ale hned zanikla. [21] Jiná z nich se zdvihla, ale nedomohla se vlády. [22] Poté jsem viděl — kterak — aj — veta bylo po dvanácti křídlech a po dvou perutech; [23] a nic nezbylo na těle orla nežli tři spící hlavy a šest perutí.

[24] Viděl jsem, kterak — aj — ze šesti perutí odloučily se dvě a zastavily se pod hlavou na pravé straně; ostatní čtyři zůstaly na svém místě.

[25] Viděl jsem, kterak — aj — čtyři tyto peruti zamýšlely se zdvihnouti a zmocniti se vlády [26] Viděl jsem, kterak — aj — jedno se zdvihlo, ale hned zmizelo. [27] Druhá peruť zmizela rychleji nežli první. [28] Viděl jsem, kterak — aj — dvě zbylé zamýšlely i ony zmocniti se vlády.

[29] Mezi tím co o to usilovaly, aj — jedna ze spících hlav — prostřední — probudila se; — ta byla větší než druhé dvě hlavy. [30] Viděl jsem, kterak připojila k sobě druhé dvě hlavy; [31] a aj hlava spojená s druhými (hlavami) se obrátila a pohltila dvě peruti, které usilovaly panovati.

[32] Tato hlava byla postrachem veškeré země, a ovládala všecky obyvatele země velmi krutě, vykonávala vládu nad světem (tvrději) nežli všecka předchozí křídla. [33] Poté jsem viděl, kterak — aj — prostřední hlava náhle zmizela jako (předchozí) křídla. [34] Zbyly tedy dvě hlavy; také ty podobně vládly nad zemí a nad obyvatelstvem jejím. [35] Viděl jsem pak, kterak — aj — hlava na straně pravé pohltila hlavu na straně levé.

[36] Tu jsem slyšel hlas, který mi pravil: „Hleď přímo před sebe a pozoruj, co vidíš." [37] A viděl jsem, kterak — aj — jakýs lev řvoucí vyskočil z lesa a slyšel jsem, že mluvil hlasem lidským k orlovi: [38] Řekl toto: „Slyš, budu mluviti k tobě; Nejvyšší praví tobě: [39] Ty jsi zvíře zbylé ze čtyř, kterým jsem dal panovati ve světě svém, a skrze které měl přijíti konec mých časů. [40] Ty, čtvrté překonalos všecka předchozí zvířata v nadvládě velmi děsné, udržovalos svět a všecek okruh země v nejhorším utrpení a tak dlouho bydlilos na okruhu zemském lstivě. [41] Spravovalo jsi zemi nesprávně. [42] Neboť utlačovalo jsi tiché, utiskovalo milovné míru, milovalo jsi lháře, bořilo jsi příbytky těch, kteří ovoce nesli, strhalo jsi zdi těch, kteří ti neublížili. [43] Tvá hanebnost dostala se až k Nejvyššímu a tvá zpupnost k Silnému. [44] Tu Nejvyšší pohlédl na své časy, a aj — skončeny byly a věky jeho dovršeny. [45] Proto zmizíš ty, orle, i hrozná křídla tvá, peruti tvé zlomyslné, hlavy tvé zločinné, drápy tvé dravé a tvé tělo skrz na skrz ničemné, [46] aby se zotavila všecka země, aby zase osvobozena byla od tvého násilí, a čekala na soud a milosrdenství toho, kdo ji učinil."

Hlava 12. — [1] Zatím co mluvil lev tato slova k orlu, viděl jsem, [2] kterak — aj — zmizela poslední hlava; dvě peruti, které byly pod ní, se postavily,

---

Hlava 11. — V. [20]. „další křídla" na straně levé; srv. výše v. 12. — V. [39 n.] srv. s Dan 7.

zdvihly se, aby panovaly, ale království jejich bylo bídné a plné bouří. [3] A viděl jsem, kterak — aj — i ty zmizely, celé tělo orlovo shořelo a země se hrozně bála.

Tu jsem procitl následkem rozbouření, přílišného pohnutí mysli a veliké hrůzy a řekl jsem duchu svému: [4] „Ejhle, tys mi způsobil toto tím, že hloubáš o cestách Nejvyššího. [5] Ejhle, ještě jsem na duchu unaven, a na duši velmi slabý, a ani malá síla ve mně není následkem velikého strachu, kterým jsem poděšen byl tuto noc. [6] Nyní tedy budu prositi Nejvyššího, aby mě sílil až do konce. [7] Řekl jsem: Panovníku, Pane, nalezl-li jsem milost před očima tvýma, jsem-li před tebou nad mnohé spravedlivý a vystoupila-li skutečně modlitba má před tebe, [8] posilni mě a ukaž mi, sluhovi svému podrobně význam tohoto děsného vidění, abys dokonale potěšil mou duši. [9] Vždyť jsi mě za hodna pokládal ukázati mi poslední časy."

Tu mi řekl: [10] „Toto jest výklad řečeného vidění: [11] Orel, kterého jsi viděl vystupovati z moře, jest (čtvrté) království, které viděl u vidění Daniel, tvůj bratr. [12] Avšak nebylo mu vyloženo tak, jak já ti je nyní vykládám. [13] Aj, dny přicházejí, kdy povstane království nad světem a to bude strašnější nežli byla všecka království minulá.

[14] Bude v něm kralovati dvanácte králů, jeden za druhým; [15] druhý (z nich) počne panovati a udrží se déle než kterýkoliv jiný ze dvanácti. [16] To znamená dvanácte křídel, jež jsi viděl. [17] Hlas pak, který jsi slyšel mluviti, který nevycházel z hlav jeho, ale z prostředku těla jeho, [18] ten znamená, že po čase toho kralování vzniknou spory ne malé a (království) bude v nebezpečí zániku, ale nezanikne tehdy ještě, nýbrž vrátí se zase do původního stavu svého.

[19] Že jsi viděl osm perutí souvislých s křídly jeho, [20] to znamená, že povstane v něm osm králů, jejichž časy budou krátké a roky prchavé; dva z nich zahynou, [21] až se přiblíží střed času; čtyři budou zachováni na čas, kdy se bude blížiti konec jeho, dva pak zachováni budou na samý konec.

[22] Že jsi viděl tři spící hlavy, [23] to znamená, že za posledních jeho dob Nejvyšší vzbudí tři krále, za kterých bude mnoho obnoveno; a vládnouti budou nad zemí [24] a nad obyvatelstvem jejím krutěji než kterékoli království předchozí. Proto připodobněni byli ke hlavám orla; [25] ti (králové) totiž dovrší bezbožnosti jeho a tak přivedou konec jeho. [26] Že jsi viděl, kterak hlava větší zmizela — to znamená, že jeden z nich umře sice na svém loži, ale v bolestech. [27] Ostatní dva pak pohltí meč; [28] meč jednoho pohltí totiž druhého, ale i onen na konec mečem padne. [29] Žes viděl, kterak dvě peruti pohnuly se ke hlavě, která byla na pravé straně, [30] to znamená, že tyto Nejvyšší si zachoval na konec jeho (orla); bude to království slabé a bouřlivé jak jsi viděl.

[31] Lev, kterého jsi viděl, an se zdvihl z lesa, řval a mluvil k orlu káraje ho z hříchů jeho všemi těmi slovy, která jsi slyšel — [32] to jest Pomazaný, kterého si uchoval Nejvyšší na konec, aby je pro bezbožnosti jejich káral a pro ne-

---

H l a v a 12. — V. [11]. O r e l = říše Římská; tak totiž tehdy Židé čtvrté království Danielovo vykládali. Srv. Dan 7, 7 nn. — V. [14]. P r v n í m tím „k r á l e m", t. j. panovníkem myslil spisovatel nejspíše C é s a r a (+ 44 před Kr.) — D r u h ý m, který velmi dlouho panoval, byl A u g u s t u s; udržel se u vlády *56* r o k ů (od r. 711—767 po založení Říma). Další křídla p r a v á znamenají nejspíše císaře Tiberia (14—37), Kaligulu (37—41) Klaudia (41—54) a Nerona (54—68). Křídla na straně levé znamenají snad Galbu + 15/I r. 69, Ota + 16/4 r. 69, Vitellia + 20 XII r. 69, Vindika, Nymphidia a Pisona Liciniana (Gfrörer, jiní jinak). Osmero perutí mohlo by znamenati Heroda Vel., Agrippu I., Eleazara, Jana z Gischaly, Šimona bar—Giora, Jana Idumejského, Agrippu II. a Bereniku (Gfrörer; jiní jinak). Tři hlavy znamenají tři Flaviovce: (r. 69—96. po Kr.) 1. Flavia V e s p a s i a n a (69—79) který umřel na lůžku (v. 26); 2. Flavia T i t a (79—81) (v. 27 nn), který prý byl zabit od Domitiána; 3. Flavius Domitian (81—96, za něhož — zdá se — spi-

dbalost jejich je trestal; [33] neboť postaví je za živa před soud; až je usvědčí, zahladí je. [34] Zbytek pak lidu mého osvobodí milosrdně ty, kteří v území mém zbudou, a radostí bude je naplňovati, dokud nepřijde konec, den soudu, o němž jsem ti mluvil na počátku.

[35] To jest vidění, které jsi měl a to jest výklad jeho. [36] Ty sám jsi byl hoden, toho, abys poznal toto tajemství Nejvyššího. [37] Napiš tedy všecky věci, které jsi viděl, do knihy a ulož ji na skryté místo; [38] a pouč o nich moudré z národa svého, o kterých víš, že srdce jejich jsou s to, aby pochopila a uchovala tyto tajnosti. [39] Sám pak zůstaň zde dalších sedmero dní, aby ti ukázáno bylo, cokoliv Nejvyšší za dobré uzná ukázati tobě." [40] A odešel ode mne.

Když všecek lid uslyšel, že minulo sedmero dní, a já že jsem se nevrátil do města, sešel se všecek od nejmenšího do největšího, přišli ke mně a řekli mně: [41] „Čím jsme se provinili proti tobě, čím jsme ti ukřivdili, že opustiv nás sedíš na tomto místě? [42] Tys přece zbyl nám ze všech proroků, jediný, jako hrozen z vinice, jako svítilna na temném místě, jako záchranný přístav pro loď v bouři. [43] Nebo jest neštěstí, jež nás stihla, ještě málo? [44] Jestliže tedy ty nás opustíš — bylo by nám mnohem lépe bývalo, kdybychom byli i my shořeli v požáru Sionu. [45] Nejsmeť lepší než ti, kteří tam zemřeli." A naříkali hlasitě. Ujav slovo řekl jsem: „[46] Důvěřuj, Israeli a nermuť se ty, dome Jakobův! [47] Neboť Nejvyšší pamatuje na vás a Silný nezapomněl na vás v utrpení. [48] Já pak jsem vás neopustil a nehodlám od vás odejíti; ale přišel jsem na toto místo, abych se modlil za zpuštěný Sion, abych hledal smilování pro pokořenou svatyni naši. [49] A nyní jděte všichni domů, já přijdu k vám po těchto dnech." [50] I odebral se lid, jak jsem mu řekl, do města. [51] Já pak zůstal jsem na poli sedm dní, jak mi přikázal; a jedl jsem toliko z polních plodin; (jen) z rostlin byla má strava za těch dnů.

Šestý vid: Vykoupení Israelovo (13, 1—58).

Hlava 13. — [1] Po sedmi dnech měl jsem v noci sen: [2] Aj z moře dul vichor, který rozbouřil všecky jeho vlny. [3] Viděl jsem, kterak — aj — ten vichor vynesl z lůna moře jakéhosi člověka; ten člověk letěl s oblaky nebeskými a kamkoliv obrátil svou tvář, kamkoli pohleděl, třáslo se všecko, co bylo pod ním viděti; [4] a kamkoli zalehl hlas z úst jeho, rozplývali se všichni, kteří slyšeli hlas ten, jako se rozplývá vosk, když cítí oheň.

[5] Poté jsem viděl, kterak — aj — shromažďovalo se množství lidí, jichž nebylo počtu, od čtyř větrů nebes, aby bojovali proti člověku, který byl vystoupil z moře. [6] Viděl jsem, kterak — aj — odrazil si velikou horu a vzlétl na ni. [7] Tu já snažil jsem se spatřiti krajinu nebo místo, odkud byla (ta) hora odražená, ale nemohl jsem. [8] Poté jsem viděl, kterak — aj — všichni, kteří se byli shromáždili do boje proti němu, měli veliký strach, přece však odvážili se bojovati. [9] A aj, jak viděl útok přišlého množství, nezdvihl svéruky, aniž držel meč, nebo jakoukoli jinou zbraň, ale viděl jsem toliko, [10] kterak vypustil z úst svých jakoby ohnivý dech a plamenný vítr ze svých rtů a z jazyka svého soptil jiskry blesku; všecko to se smísilo v jeden celek, ohnivý dech, plamenný vítr a množství blesků, [11] spadlo to jako příval na množství, které bylo připraveno do boje a zapálilo všecky, že náhle nebylo viděti nic z nesčetného množství než jen popel a zápach dýmu. Když jsem to viděl, zděsil jsem se . . .

---

sovatel byl živ. — V. 33 n. Mesiáš usvědčí a zničí nejprve na soudu dějinném Římskou říši a poté prý blažiti bude lid Boží v pozemské říši Mesiášské; teprve poté nastane všeobecný soud!!! (Židovské zmatené názory).

Hlava 13. — V. 3. srv. s Dan 7, 13 nn. — V. 10. srv. s Is 11, 4. — V. 14. „Radovali se" spravedlivci, „truchlili" bezbožní. — Srv. Is 49, 22; Bar 5, 6. —

[12] Poté viděl jsem, kterak onen člověk sestoupil s hory a povolal k sobě jiné vojsko, milovné míru; [13] i přistupovaly k němu postavy četných lidí, z nichž někteří se radovali, jiní pak truchlili; někteří z nich byli svázáni, jiní přiváděli jiné jakožto obětní dary.

Seslábl jsem následkem množství hrůzy, probudil jsem se a řekl jsem: [14] „Tys ukázal již prve služebníku svému takovéto divy a za hodného jsi mě pokládal, abys přijal modlitbu mou: [15] nyní tedy zjev mi ještě význam tohoto snu. [16] Neboť jak se domnívám podle svého smyslu, běda těm, kteří zbudou za těch dnů, ale mnohem více běda těm, kteří nezůstanou (do těch dnů). [17] Nebo ti, kteří nezbudou, mají proč truchliti, [18] ježto vědí nyní, co jest uloženo pro poslední dny, ale nezažijí toho. [19] Běda však i těm, kteří zbudou, ježto přijdou do velikých nebezpečí a zažijí mnoho strádání, jak ukazují tyto vidy. [20] Přece však jest lépe přijíti do nebezpečí, ale dožíti se těch věcí, nežli projíti světem jako mrak a nezažiti toho, co se v posledních dnech stane."

[21] Odpověděl mi řka: „Povím ti význam vidění a o věcech, kterých jsi se dotkl, poučím tě. [22] Co se týče řeči tvé o těch, kteří zbudou, věc má se takto: [23] Ten, který přivede nebezpečí za toho času, ten také uchová ty, kteří v nebezpečí upadnou, to jest ty, kteří míti budou (dobré) skutky a víru v Nejsilnějšího. [24] Věz tedy, že dlužno více blahoslaviti ty, kteří zůstanou než ty, kteří zemrou.

[25] Smysl vidění je tento: Muž, kterého jsi viděl, an vystupuje z lůna moře, [26] (znamená) toho, kterého Nejvyšší dlouhé časy uchovává, skrze kterého vykoupí své tvorstvo; ten bude vlásti nad těmi, kteří zůstanou. [27] Že jsi viděl, kterak vychází z úst jeho vítr, oheň a bouře, [28] a že nedržel meče aniž jinou zbraň, a že přece porazil příval množství, jež přišlo do boje proti němu, znamená toto: [29] Aj, dny přicházejí, kdy Nejvyšší počne vykupovati obyvatele země; [30] tu přijde veliké pohnutí mysli na obyvatelstvo země: [31] Bude osnovati vzájemné války, město proti městu, místo proti místu, národ proti národu a říše proti říši. [32] Až se tyto věci sběhnou, až se ukáží znamení, která jsem ti předpověděl, tehdy zjeví se syn můj, kterého jsi viděl v muži vystupujícím (z lůna moře).

[33] Tehdy, až uslyší všichni národové jeho hlas, zanechá každý v zemi své války své, kterou byl vedl proti druhu svému, [34] a shromáždí se nesčíslné množství, jako bylo těch, kteří přišli chtějíce vésti boj proti němu. [35] On sám státi bude na vrcholu hory Sion; [36] Sion pak se ukáže a objeví všem, kterak jest připraven a vystavěn, jak jsi viděl, že se hora odtrhla bez rukou (lidských). [37] On, můj syn, trestati bude národy pro jejich bezbožnosti — to bude podobno bouři; bude jim vytýkati zlomyslnost jejich a oznámí jim utrpení, kterými počnou se trápiti, [38] to bude podobno plameni; a zahubí je snadno příkazem, který bude podoben ohni.

[39] A že jsi viděl, kterak shromažďuje k sobě jiné vojsko, milovné míru, [40] to znamená deset kmenů, kteří byli odvedeni do zajetí ze své země za dnů krále Oseáše, které Salmanassar, král assyrský odvedl do zajetí; převedl je přes řeku a převedeni byli do ciziny. [41] Tu sami pojali úmysl opustiti množství pohanů a odebrati se dále do vnitrozemí, kde dosud ještě nikdy nesídlil člověk, [42] aby zachovávali aspoň tam zákony své, kterých nebyli zachovávali ve své vlasti. [43] Úzkými soutěskami řeky překročili Eufrat; [44] Nejvyšší totiž učinil jim tehdy zá-

---

V. [18]. Srv. 1 Sol 4, 14. Podle bludného názoru židovského Židé, kteří se dožijí konce světa, budou na zemi s Mesiášem požívati rozkoší; těch prý však nedostane se těm, kdož zemrou před koncem světa!!! — V. [26]. Mesiáš, který podle židovského názoru byl od Boha přichystán a žil prve nežli skutečně na zemi přišel. To jest „jeho syn", o němž mluví níže v. 32. 52. — V. [31]. srv. s Is 19, 2; Mt 24, 7. — V. [34]. srv. s Ez hl 38 n; Joel 3, 9 nn; Zjev 19, 19 nn. — V. [48]. „posvátné území" = Palestina.

zraky a zastavil proudy řeky, dokud nepřešli. [45] Do té krajiny byla daleká cesta půldruhého roku; ta země sluje Arsaret. [46] Tam se tehdy usadili až do posledních časů; pak zase budou přicházeti, [47] Nejvyšší opět zastaví proudy řeky, aby mohli přejíti; proto jsi viděl množství milovné míru. [48] Ale spolu jsou to i ti, kteří zůstali z národa tvého, to jest ti, kteří jsou v mém (posvátném) území. [49] Až tedy počne hubiti množství shromážděných pohanů, uchová ty, kteří zbudou z národa jeho; [50] tehdy ukáže jim mnoho, velmi mnoho zázraků."

[51] Tu jsem řekl já: „Panovníku, Pane, vysvětli mi, proč jsem viděl toho muže, an vystupuje z lůna moře." Řekl mi: [52] „Jako nemůžeš vyzkoumati nebo zvěděti, co jest v hlubinách mořských, tak nemůže nikdo z pozemšťanů viděti syna mého nebo těch, kteří ho provázejí, leda v čas jeho dne.

[53] To jest výklad snu, který jsi měl. Osvícení dostalo se tobě jedinému proto, [54] žes opustil, co bylo tvého a věnoval se tomu, co mého bylo a zákon můj jsi vyhledával. [55] Neboť život svůj zasvětil jsi moudrosti a rozumnost nazval jsi svou matkou; [56] proto jsem ti ukázal odměnu, kterou máš u Nejvyššího. Po třech dnech pak jiných povím ti něco jiného, vyložím ti věci závažné a podivu hodné".

[57] Odešed pak chodil jsem polem velebě a chvále Nejvyššího pro zázraky, které svým časem bude činit, [58] a že řídí časy a to, co se v nich děje. A seděl jsem tam tři dny.

Sedmý vid: Obnova posvátných knih (14, 1—47).

Hlava 14. — [1] Třetí den seděl jsem pod dubem [2] Tu aj — zazněl hlas z keře proti mně a řekl: „Esdráši, Esdráši!" Řekl jsem: „Ejhle tu jsem, Pane." A postavil jsem se na nohy. Tu mi řekl: [3] „Zjevil, zjevil jsem se (jednou již) z keře a mluvil jsem k Mojžíšovi, když byl poroben lid můj v Egyptě, [4] poslal jsem ho, vyvedl jsem lid svůj z Egypta, zavedl jsem ho k hoře Sinaj a zadržel jsem ho u sebe mnoho dní; [5] pověděl jsem mu mnoho věcí podivuhodných, ukázal jsem mu taje časů i konec a přikázal jsem mu: [6] Tato slova prohlásíš, ona skryješ. [7] A nyní ti pravím: [8] Znamení, která jsem ukázal tobě, sny, které jsi měl a výklady, kterých se ti dostalo, to ulož ve svém srdci! [9] Ty totiž budeš ode všech (lidí) vzat, dlíti budeš příště u syna mého a u svých druhů až se skončí časy. [10] Neboť svět pozbyl své mladistvosti a časy počínají stárnouti. [11] Věk světa totiž rozdělen jest na dvanácte částí; minulo již deset částí, to jest polovice části desáté; [12] zbývají ještě dvě části po polovici části desáté. — [13] Nyní tedy uspořádej dům svůj, napomeň svůj národ, potěš jeho ponížené, vzdej se již pomíjejícího života, [14] zapuď od sebe starosti smrtelníků, odhoď od sebe břemena lidská, svleč se sebe již slabou přirozenost, odlož stranou obtížné záhady, a pospěš, aby ses odstěhoval z této časnosti! [15] Neboť dostaví se útrapy mnohem horší těch, které, jak jsi viděl, nastaly nyní. [16] Neboť čím více slábnouti bude svět stářím, tím více přijde zla na pozemšťany. [17] Neboť vzdálí se ještě více pravda a přiblíží se lež. Již totiž blíží se rychle orel, na kterého jsi u vidění patřil."

[18] Ujav slovo řekl jsem: „Dovol mi, Pane, mluviti před tebou! [19] Aj, já odejdu, jak mi kážeš a kárati budu dnešní lid. Kdo však bude poučovati ty, kteří se narodí později? [20] Neboť svět leží v temnu a obyvatelstvo jeho je beze světla. [21] Protože zákon tvůj spálen jest, nikdo neví, co jsi učinil nebo co učiniti hodláš. [22] Nalezl-li jsem u tebe milost, sešli do mne Ducha svatého, abych napsal vše,

---

Hlava 14. — V. [9]. Jako kdysi Henoch a Eliáš. — V. [10]. srv. s 5, 55 (výše). — V. [11]. znamená snad *6000* roků od stvoření světa do konce jeho podle židovských výpočtů; ta doba byla rozdělena na dvanácte období po 500 letech. Kdy spisovatel psal bylo by podle toho asi 4750!!! Snad počítali jen okrouhle. — (Jiní jinak). — V. [17]. „orel" známý z hl 11 n. — V. [21]. „zákon" =

co se stalo na světě od počátku a co bylo v zákoně tvém napsáno, ať mohou lidé najíti stezku (tvou) a ti, kteří žíti chtějí za posledních dob, ať žijí.“ [23] Tu mi odpověděl řka: „Jdi a shromažď lid a rci mu, aby tě nehledali čtyřicet dní. [24] Ty pak připrav si mnoho tabulek (na psaní), vezmi s sebou Sareáse, Dabriáše, Salemiáše, Echanuma a Asiele, pět těchto rychlopisců. [25] Přijď sem, a já rozžehnu v srdci tvém světlo rozumu, které neshasne, dokud nebude zkončeno, co máš napsati. [26] Až to dokonáš, oznámíš něco z toho veřejně, něco pak tajně povíš moudrým. Zítra tedy touto dobou počni psáti.“

[27] Šel jsem tedy, jak mi přikázal, shromáždil jsem všecek lid a řekl jsem: [28] „Slyš, Israeli, tato slova! [29] Otcové naši s počátku byli cizinci v Egyptě, a byli vysvobozeni tamodtud; [30] dostali zákon života, ale nešetřil ho, a i vy po nich jej přestupujete. [31] Byla vám dána v úděl země, to jest země Sionská, ale otcové vaši i vy činili jste nepravost a nešetřili jste cest, které vám vykázal Nejvyšší; [32] a že je spravedlivý soudce, proto vzal vám svým časem to, co byl daroval. [33] Nyní vy jste zde a bratří vaši jsou hlouběji v zemi. [34] Budete-li tedy přikazovati pudům svým, a budete-li vzdělávati srdce své, zůstanete za živa uchráněni a po smrti dojdete milosrdenství. [35] Přijde totiž po smrti soud, kdy opět ožijeme, a tehdy oznámena budou jména spravedlivých, a činy bezbožníků budou ukázány. [36] Ke mně tedy nyní ať nikdo nepřistupuje a nehledá mne čtyřicet dní.“

[37] Vzal jsem tedy patero mužů, jak mi přikázal, šli jsme na pole a zůstali jsme tam. [38] Druhého dne pak, aj, hlas na mne volal takto: „Esdráši, otevři svá ústa, a pij to, čím tě chci napojiti.“ [39] Když jsem otevřel ústa, tu — aj — plný kalich byl mi podáván; byl plný jakoby vody, jejíž barva však byla jako oheň. [40] Vzal jsem jej tedy a pil jsem. Jak jsem se napil srdce mi překypovalo rozumností a prsa má dula se moudrostí; a duch můj byl zachován při paměti. [41] Ústa má se otevřela a již se nezavřela. [42] Nejvyšší dal rozum pěti mužům, i napsali co jim bylo předříkáváno, písmeny, kterých neznali. (Tak seděli čtyřicet dní). [43] V noci jedli chléb (a za dne psali); já pak za dne jsem mluvil a v noci jsem nemlčel. [44] Za čtyřicet dní byly napsány devadesát čtyři knihy.

[45] Když minulo všech čtyřicet dní, mluvil ke mně Nejvyšší takto: „První dvacet čtyři knihy, které jsi napsal, dej do veřejnosti, ať je čtou hodní i nehodní; [46] ostatních pak sedmdesát knih uschovej, abys je dal mudrcům z lidu svého; [47] neboť v nich jest zřídlo rozumu, pramen moudrosti a řeka vědění“. Učinil jsem tedy tak...

Poslední dvě hlavy („Šestá kniha Esdrášova“) byly napsány původně řecky ve druhé polovici třetího křesťanského století v Egyptě. Původní znění řecké se ztratilo, zachoval se toliko překlad jeho do latiny. Šestá kniha Esdrášova hrozí Egyptu (15, 1—19), Syrii (15, 20—27), Assyrii (15, 28—33), Babylonii (15, 34—45), Malé Asii (15, 46—63). Pohané, kteří se nevzdají svých bezbožností, budou potrestáni (16, 1—35); mezi lidem vyvoleným bude panovati spravedlnost (16, 36—54); Bůh o všem ví (16, 55—67). Své vyvolené vytrhne z útrap (16, 68—78).

Hlava 15. — [1] Aj, mluv do uší lidu mého slova proroctví, která vložím do tvých úst, praví Pán, [2] a dej je napsati na blánu, protože jsou spolehlivá a pravdivá. [3] Neboj se piklů proti tobě, aniž dej se másti nevěrou odporujících, [4] ježto každý nevěrec ve své nevěře zemře.

[5] Aj, já uvedu, praví Pán, na okruh zemský zla, meč, hlad, smrt a zkázu. [6] protože bezbožnost poskvrnila všecku zemi a dovršena jsou hříšná díla jejich.

---

biblické knihy S. z. — V. [42]. „neznámé písmo“ byla snad čtvercová (aramská) abeceda, kterou podle židovského podání zavedl u svých soukmenovců — Esdráš. V. [44]. Z *94* bylo *24* kanonických knih S. z. (v. 45); 70 knih byly starozákonné apokryfy a spisy židovských rabínů (v. 46).

[7] Proto — praví Pán — již nebudu mlčeti k nepravostem těch, kteří bezbožně jednají aniž snášeti budu nešlechetné skutky jejich; ejhle, krev nevinná a spravedlivá volá ke mně; duše spravedlivých volají ustavičně. [9] Pomstím je, pomstím, praví Pán, a vymáhati budu na nich každou kapku nevinné krve. [10] Ejhle, lid můj jako stádo jest veden na porážku. Již nedopustím, aby sídlil v Egyptě; [11] ale vyvedu ho rukou mocnou a ramenem vztaženým a všecku tamní zemi bíti budu ranami jako prve a všecku ji zkazím. [12] Kvíliti bude Egypt v základech svých bičovaný ranami, tresty, které na něj uvede Bůh. [13] Kvíliti budou rolníci, vzdělávající zemi, protože vyhyne osení jejich snětí, krupobitím a hrozným povětřím. [14] Běda světu a těm, kteří na něm sídlí, [15] ježto se přiblížil meč a zkáza jejich; národ povstane proti národu do boje a oštěpy budou míti v rukou svých. [16] Nastane totiž rozvrat mezi lidmi, druh proti druhu se zdvihne, nebude dbáti krále svého ani knížat; budou voliti cesty svých činů podle moci své. [17] Člověk bude chtíti jíti do města, ale nebude moci. [18] Pro zpupnost jejich totiž města budou ve zmatek uvedena, domy pobořeny, lidé budou se děsiti. [19] Lidé budou bez milosrdenství vybíjeti domy svých bližních mečem, rozchvacovati majetek jejich z hladu po chlebě a z velikého utrpení.

[20] Aj, já svolám, praví Bůh, všecky krále země, aby se mě báli, od východu a od jihu, od západu a od Libanu, aby se obrátili proti sobě, a vrátili jim, co oni dali oněm; [21] co činí do dneška vyvoleným mým, to učiním a vrátím jim do jejich lůna. Toto praví Pán Bůh: [22] Neušetří pravice má hříšníků, aniž přestane oštěp (vznášeti se) nad těmi, kdož vylévají krev nevinnou na zemi. [23] Vyjde oheň hněvu jeho, pohltí základy země a hříšníky jako zapálenou slámu. [24] Běda těm, kteří hřeší nedbajíce příkazů mých, praví Pán, [25] neušetřím jich! Kliďte se, násilníci! Neposkvrňujte svatosti mé, [26] neboť ví Pán o všech, kteří se prohřešují proti němu; proto vydal je na smrt a na zabití. [27] Již totiž přisla na okruh země zla; v těch zůstanete; neboť nevysvobodí vás Bůh, protože jste zhřešili proti němu.

[28] Ejhle, vidění děsné, přicházející od východu. [29] Vycházejí kmeny draků, Arabů na četných vozech a jako vítr množství jejich vznáší se nad zemí, takže báti a strachovati se budou všichni, kteří je uslyší. [30] Karmoňané v šíleném vzteku vyrazí jako divocí kanci z lesa, přiženou se s velikou silou, sešikují se do boje s nimi a zpustoší území Assyrie. [31] Poté zmohou se draci pamětlivi jsouce rodu svého, a obrátí se soptíce velikou silou, aby je pronásledovali. [32] Tito budou ve zmatek uvedeni, umlknou před jejich silou a obrátí nohy své na útěk. [33] Z území Assyrie jeden, který na ně číhá, nalíčí na ně, zabije jednoho z nich a nastane strach a hrůza ve vojsku jejich a vzpoura proti králům jejich.

[34] Ejhle mraky (přicházejí) od východu a od severu až na jih a podoba jejich jest hrozivá velmi, plná hněvu a bouře. [35] Srážejí se navzájem a spouštějí příval zkázy na zemi; (ta) zkáza jejich: krev od meče půjde až po břicho koně; [36] hnoje z lidských mrtvol bude až po kolena velbloudů, a hrůza a děs veliký bude na zemi. [37] Děsiti se budou ti, kdož uvidí ten hněv, hrůza je zachvátí. Poté pohnou se hojné mraky [38] od jihu i od severu, a jiná část od západu; [39] rozmohou se větry na východě a zavrou tu (část) i (ostatní) mraky, které vzbudil (Bůh) ve hněvu; zkáza od východu a od západu, která měla působiti hrůzu zastavena

---

Hlava 15. — V. 9. „na nich“ — na nepřátelích, kteří pronásledovali křesťany v Egyptě, na př. za Makriana (r. 261 po Kr). Bouře tam vznikly zejména za panování Gallienova (260—268). Spisovatel rozváděje dále hrozby neobmezuje se toliko na Egypt. — V. 20 Řízením Božím budou spravedlivě pokutováni za to, co učinili „oněm“, t. j. křesťanům. — V. 29 n. „Arabů“ za vedení Odenatova (?) — „Karmoňané“ = Sasanovci (?) — „Assyrie“ = Syrie? V. 33. „jednoho z nich“ — Odenata (?). — V. 34. „mraky“ vojska nepřátelského, snad Gotů, kteří zaplavili říši Římskou a Malou Asii. — V. 38. Zenobia? (Hilgenfeld-Székely). — V. 39. Gallienus, vrátivší se z Východu? (Hilgenfeld-

bude. [40] Vyvstanou mraky veliké a silné plné hněvu a bouře, aby poděsily všecku zemi i obyvatelstvo její a vylily na každé místo vysoké a vynikající hrozný příval, [41] oheň a krupobití, létající ořtěpy a spousty vod, že budou plná také všecka pole a všecky potoky vrchovatě množstvím vod. [42] Zpustoší města a zdi, hory a pahrbky, stromy v lesích, trávu lučin a obilí. [43] Přejdou bez zastávky až do Babylonu a zničí jej; [44] sejdou se u něho, obklíčí jej a vychrlí příval a všecek hněv na něj, vystoupí prach a kouř až k nebi a všichni vůkol budou jej oplakávat; [45] a kdo to přežije, bude otročiti těm, kteří tu hrůzu způsobili.

[46] A ty, Asie, družko nádhery Babylonu a slávy postavení jeho, [47] běda tobě, bídnice, že ses mu přizpůsobovala a krášlila dcery své k smilstvu, aby si libovali milci tvoji a tebou se honosili ti, kteří ustavičně si přáli smilniti s tebou. [48] Nenáviděný (Babylon) napodobovala jsi ve všech skutcích svých i v plánech jeho; proto praví Bůh: [49] Sešlu na tebe zla, vdovství, chudobu, hlad, meč a mor, aby zpustošeny byly domy tvé, abys nemohl již dále ničiti, zabíjeti. Nádhera tvé moci [50] jako květina uschne, až povstane žár, který má býti na tebe poslán. [51] Zeslábneš jako žebračka ranami zbitá od žen, že nebudou moci obcovati s tebou mocní milci. [52] Nehorlil bych já tolik proti tobě — praví Pán — [53] kdybys nebyla zabíjela vyvolené mé za každého času, jásajíc, rukama tleskajíc a smějíc se smrti jejich, když jsi opilá byla. Ozdob podobu své tváře! [55] Mzda za tvá smilstva (spadnou) do klína tvého, za to dostaneš odplatu. [56] Jako činíš vyvoleným mým, tak učiní tobě Bůh, praví Pán, a vydá tě v neštěstí. [57] Děti tvé hlady zahynou; ty oštěpem padneš, města tvá budou rozdrcena a všichni tvoji na poli mečem klesnou. [58] Ti, kteří jsou na horách, hlady zahynou; jísti budou tělo své a píti krev svou z hladu po chlebě a ze žízně po vodě. [59] Nešťastnou nade všecky budeš a v odplatu zakusíš neštěstí. [60] Přecházejíce narazí na město rozmařilé, zpustoší, zbude-li tobě ještě kus země, zbytek slávy tvé zničí vracejíce se k Babylonu. [61] Pobořena, vyvrácena jsouc budeš jim slamou a oni budou tobě ohněm; [62] pohltí tebe a města tvá, zemi tvou a hory tvé, všecky tvé lesy a ovocné stromy spálí ohněm. [63] Děti tvé odvedou do zajetí, majetek tvůj za kořist míti budou a slávu tváře tvé zhyzdí.

H l a v a 16. — [1] Běda tobě, Babylone a Asie, běda tobě, Egypte a Syrie! [2] Opásejte se pytlovinou a žínicemi, oplakávejte své syny a truchlete, neboť blízko jest zkáza vaše! [3] Poslán jest na vás meč, a kdo bude moci jej odvrátiti? [4] Poslán jest na vás oheň, a kdo bude moci jej uhasiti? [5] Poslána jsou na vás zla, a kdo bude moci je zapuditi? [6] Zdali může někdo zapuditi lva hladového v lese, nebo uhasiti oheň ve slámě, jakmile počala hořeti? [7] Zda může někdo odraziti střelu, vystřelenou od silného lučištníka? [8] Pán silný pošle zla, a kdo by mohl je zapuditi? [9] Vyjde oheň z hněvu jeho, a kdo by jej mohl uhasiti? [10] Blýskati bude, a kdo by se mohl nebáti? Hřmíti bude, a kdo by se mohl nestrachovat? [11] Pán pohrozí, a kdo nebude z kořene vyvrácen před jeho tváří? Země bude se chvíti v základech svých, moře bude z hlubin prouditi, a vlny jeho budou ve zmatek uvedeny i s rybami svými před Pánem a před slávou moci jeho; [13] jeť silná pravice jeho, která napíná luk; střely které metá, jsou ostré, neochabnou, až je počne střileti do končin země. [14] Ejhle, vyslána jsou zla a nevrátí se, dokud nedorazí na zemi. [15] Oheň bude zapálen a nebude uhašen, dokud nezhltá základy země. [16] Jako se nevrací šíp, vystřelený od silného lučištníka, tak se nevrátí (ani) zla puštěná na zemi. [17] Běda mně, běda mně, kdo mě vysvobodí v ty dny? [18] Jak se bolestí počnou, bude mnoho kvílení, jak se počne hlad, bude mnoho zkázy, jak

---

Székely). — V. 43. „B a b y l o n“ obrazně: Ř í m (pohanský). — V. 46n. „A s i e“ — Malá. — „d c e r y“ = města. — Srv. Zjev 17, 5; 18, 10 nn. — V. 58. „n a h o r á c h“, kam se byli utekli. Srv. Mk 13, 14; Mt 26, 16; Lk 21, 21. — V. 60. „m ě s t o r o z m a ř i l é“ = Efesus? (Weinel-Székely).

se počnou války, budou moci se třásti, jak počnou se (ostatní) zla, budou se chvíti všichni. [19] Co proti tomu učiním, až ta zla přijdou? [20] Ejhle, hlad, rány, utrpení a úzkosti poslány jsou jakožto metly na polepšení, [21] avšak přes to všecko neobrátí se od svých nepravostí, aniž budou míti metly ustavičně na paměti. [22] Ejhle, obilí na zemi bude laciné, takže se budou domnívati, že j m poslán jest pokoj, ale v tom sypati se budou zla na zemi, meč, hlad a veliký zmatek. [23] Hlady totiž velmi mnoho pozemšťanů zajde, a ostatní, kteří přežijí hlad, zahubí meč; [24] mrtvoly jako hnůj budou ležeti pohozeny a nebude, kdo by jich oplakával. Země totiž bude opuštěna, zpustne, a města její budou zbořena. [25] Nezbude nikdo, kdo by zemi vzdělával a kdo by ji osíval. [26] Stromy ponesou ovoce, ale kdo je bude česati? [27] Hrozny uzrají, ale kdo je bude šlapat? Budoutě místa venkoncem opuštěna. [28] Toužiti bude totiž člověk, aby člověka viděl a hlas jeho slyšel. [29] Zůstane jich totiž z města deset a dva z venkova, kteří se ukryjí v husté houštině a v rozsedlinách skalních. [30] Jako zůstávají obyčejně v olivovém sadu na každém stromě tři až čtyři olivová zrna, [31] nebo jako na vinici po vinobraní nechávají zrna z hroznu ti, kteří bedlivě vinici prohledávají: [32] tak zanecháni budou za těch dnů tři, čtyři od těch, kteří budou s oštěpem v ruce prohledávati domy jejich. [33] Země zůstane pouští, pole její zarostou plevelem, cesty její a všecky stezky její budou ploditi hloží, ježto lidé nebudou choditi po nich. [34] Kvíliti budou panny, nemající ženichů, kvíliti budou ženy nemající mužů, kvíliti budou dcery jejich nemající pomoci; [35] snoubenci jejich budou pobiti ve válce a muži jejich hladem budou vyhlazeni.

[36] Slyšte pak tyto věci a vezměte je na vědomost, sluhové Páně! [37] Ejhle, slovo Páně, přijměte je; nevěřte bohům, o kterých mluví Pán! [38] Ejhle, blíží se zla a nebudou otáleti. [39] Jako žena těhotná, když má poroditi devátý měsíc syna svého, když se blíží chvíle porodu jejího, dvě tři hodiny před tím cítí bolesti kolovati ve svém lůně, a když vychází dítko z něho, neustávají ani chvilku, [40] tak nebudou otáleti zla, aby nevyšla na zemi; svět bude sténati a bolesti obklíčí jej. [41] Slyš slovo, lide můj, připravte se na bitvu, a v neštěstí chovejte se jako cizinci na zemi. [42] Kdo prodává — jakoby na útěku byl; a kdo kupuje, jakoby měl ztratit. [43] Kdo obchoduje, jakoby neměl vydělati; a kdo staví, jakoby neměl bydliti; [44] kdo rozsívá, jakoby neměl žíti; tak i ten, kdo vinici ořezává, jakoby neměl víno z ní bráti; [45] kdo se žení, jakoby neměli dětí ploditi; a kteří se nežení, jakoby ovdovělí byli. [46] Proto ti, kteří se lopotí, nadarmo se lopotí; [47] neboť úrodu jejich cizinci sklidí a majetek jejich uloupí, domy jejich vyvrátí a syny jejich odvedou do zajetí, i budou v zajetí o hladu ploditi své syny. [48] A proti těm, kteří obchodují s kořistí, čím více vyzdobují města (svá) a domy své, majetek svůj a osoby své, [49] tím více budu horliti proti nim pro hříchy jejich, praví Pán. [50] Jako žárlí na cizoložnici žena řádná a velmi dobrá, [51] tak bude žárliti spravedlnost na bezbožnost, až se bude šňořit, a žalovati bude na ni tváří v tvář, až přijde zastánce její, který bude vyhledávati každý hřích na zemi. [52] Proto nepřipodobňujte se jí a skutkům jejím, [53] neboť ještě jen maličko a nepravost bude sprovozena se světa a panovati bude spravedlnost mezi vámi. [54] Ať neříká hříšník, že nezhřešil, neboť řeřavé uhlí zapálí na hlavě toho, kdo říká: Nezhřešil jsem! Při Pánu Bohu a při jeho velebnosti!

[55] Ejhle, Pán zná všecky skutky lidí, úmysly jejich, myšlenky jejich a srdce jejich. [56] Řekl totiž: „Buď země“ i byla; „Buď nebe“, i bylo. [57] Slovem jeho založeny byly hvězdy, a zná počet jich. [58] On zkoumá hlubiny mořské a poklady jejich; On vyměřil moře a obsah jeho. [59] On zavřel svět mezi vody a zavěsil zemi na vody svým slovem. [60] On rozprostřel nebe, jako klenbu nad vodami je

Hlava 16. — V. 36. oslovuje křesťany! — V. 41. srv. s 1 Petr 2, 11; Ef 2, 19; Žid 13, 14; 12, 22 nn. — V. 45. srv. s 1 Kor 7, 29 nn; Žid 11, 13. — V. 54. srv. s Přís 25, 21; Řím 12, 20. — V. 74. srv. s 1 Petr 1, 7.

založil. [61] On umístil na poušti prameny a na temenech hor jezera, aby spouštěla vodu s vynikajících skal, aby napájela zemi. [62] On stvořil člověka a položil srdce jeho do prostřed těla a vdechl mu ducha, život a rozum, [63] to jest dech Boha všemohoucího, který učinil všecko a zkoumá všecky tajné věci v úkrytech země. [64] Ten zná úmysly vaše, jakož i to, co myslíte si v duchu hřešíce a chtějíce skrýti své hříchy. [65] Protože Pán zpytuje bedlivě všecky činy vaše, postaví vás všecky na odiv, [66] a vy zahanbeni budete, když předstoupí hříchy vaše před lidi a nepravostí jako žalobci povstanou v ten den. [67] Co učiníte? Nebo kterak skryjete hříchy své před Bohem a anděly jeho?

[68] Ejhle, soudcem bude Bůh, bojte se ho! Přestaňte hřešiti! Zapomeňte na své nepravosti, abyste jich nečinili již na věky! A Bůh vás vyvede a vysvobodí ze všech útrap. [69] Ejhle, vzplane proti vám oheň hněvu četného zástupu, uchvátí některé z vás a za pokrm modlám klásti budou odsouzené na smrt. [70] Kteří se dají od nich svésti, budou jim na posměch a na potupu a na zdeptání. [71] Bude totiž na každém místě vhodná doba (k pronásledování) a v sousedních městech bude mnoho povstání proti těm, kteří se bojí Pána. [72] Budou jako šílenci bez milosrdenství olupovati a pustošiti ty, kteří ještě budou se báti Pána; [73] neboť zpustoší a rozchvátají majetek jejich a z domů jejich je vyháží. [74] Tehdy ukáže se ryzost vyvolených mých jako zlato, jež se tříbí v ohni. [75] Slyšte, miláčkové moji, praví Pán, ejhle přibudou dny utrpení a z těch vás vysvobodím. [76] Nebojte se, nekolísejte se, neboť Bůh jest vůdcem vaším. [77] A vy, kteří šetříte nařízení a příkazů mých, praví Pán Bůh, nedopusťte, aby vás převážily hříchy vaše a vrchu nad vámi nabyly nepravosti vaše. [78] Běda těm, kteří jsou spoutáni hříchy svými a pokryti nepravostmi svými, jako jest pole spoutáno lesem a jako jest hložím pokryta stezka jím (vedoucí), po které nikdo nechodí; bývá vytrháváno a házeno do ohně, aby je zhltal.

DODATEK II.

Okružní list Benedikta XV. „Duch Utěšitel".

Obsah: I. Úvod. II. Životopisný nástin sv. Jeronyma. III. Co soudil sv. Jeronym o biblické inspiraci; IV. o důkaznosti biblických výroků; V. o bezbludnosti bible; VI. a) o prvcích čelných a vedlejších, b) o pravdě naprosté a vztažné, c) o uvádění biblických míst (citacích). VII. Kde se sv. Jeronym té nauce naučil? VIII. Láska jeho k bibli. IX. Jak si možno znalost Písma osvojiti? — Odlukou od světa, pokorou, zbožností, modlitbami, úctou k vrchnosti, k výkladu v církvi ustálenému, úctou k církvi římské, rozhodností proti kacířům. X. Bibli dlužno denně čísti. XI. Četba bible užitečná jest popředně duchovním. XII. Kam znalost bible má cíliti? a) Má býti výživou duše. b) Má skýtati důvody k důkazu a obhajobě pravdy. c) Má podávati látku ke kázáním. XIII. Jak dlužno hledati pravý smysl bible podle sv. Jeronyma? XIV. Jak nalezený smysl dlužno podati? XV. Sladké ovoce, jež plodí četba bible: a) duchovní rozkoš, XVI b) účinná láska k církvi, XVII. c) láska ke Kristu. XVIII Závěr. XIX. Doslov.

Okružní list

patriarchům, primasům, arcibiskupům, biskupům i jiným řádným místním představeným, kteří jsou v milosti a ve spojení se Stolicí apoštolskou, na den 1500letých narozenin sv. Jeronyma, učitele církevního.

Papež Benedikt XV.

Ctihodní bratři!

Pozdrav a požehnání apoštolské!

(I.) Duch Utěšitel, obohativ lidstvo, aby je v taje božství zasvětil, Písmem svatým, vzbudil velmi prozřetelně postupem věků ne málo přesvatých a veleučených mužů, kteří by nebeský onen poklad netoliko nenechávali ležeti ladem (Sněm Tridentský, zased. V., dekret o opravě, k. 1.), ale svými studiemi i pracemi přehojnou z něho útěchu Písem věřícím křesťanům zjednávali. Mezi těmi čelné zajisté — podle společného souhlasu všech — místo zaujímá svatý Jeronym, kterého katolická církev uznává a ctí za největšího učitele daného jí od Boha k výkladu svatých Písem. Protož, chystajíce se na brzkou památku plných patnácti století od jeho smrti, nechceme, Ctihodní bratři, nechati si ujíti vítané příležitosti, abychom o Jeronymových chválách a zásluhách v příčině znalosti Písma Vás zejména neoslovili. Svědomí totiž apoštolského úřadu nás pudí, bychom na povznesení této přešlechtilé vědy předložili k napodobení skvělý příklad muže tak velikého, a napomenutí a předpisy v tomto oboru veleužitečné, které vydali blahé paměti předchůdcové Naši Lev XIII. a Pius X., bychom též apoštolskou

Svou mocí potvrdili a těmto dobám církve přiléhavěji přizpůsobili. Neboť Jeroným, „muž nejkatoličtější a svatého zákona znatel největší“ (Sulp. Sev. Dial. 1, 7), „učitel katolíků“ (Kassian, De inc. 7, 26), „vzor mravů a učitel světa“ (S. Prosper, Carm. de ingr. v. 57), tím, že nauku katolickou o svatých Písmech podivuhodně osvítil a břítce obhájil, poskytuje Nám věru množství poučení a to velmi závažných, kterých používáme k tomu, bychom všecky syny církve, popředně duchovní k úctě božských Písem, spojené se zbožnou jich četbou a ustavičným přemýšlením o nich vybídli.

(II.) Známo Vám, Ctihodní bratří, že se Jeronym narodil ve Stridoně, městě „na bývalém pomezí Dalmacie a Pannonie“ (De viris ill. 135), že od kolébky byl katolickým mlékem živen (List 82, 2, 2), že přijav Kristovo roucho (List 15, 1, 1; 16, 2, 1) z posvátného pramene v tomto požehnaném Městě, pokud byl živ, všech sil, cokoliv jich měl, užil ke zkoumání svatých knih biblických, k výkladu a obraně jich. Byv vzdělán v Římě v latinském i řeckém písemnictví, sotva že vyšel ze školy řečníků, jsa ještě jinochem, pokusil se o překlad proroka Abdiáše; z tohoto cviku „dětské vlohy“ (K Abd. Předml.) tak v něm vzrostla láska k Písmu, že jakoby byl nalezl skrytý poklad dle podobenství evangelického, měl za to, že jest mu pro něj pohrdnouti všemi zisky tohoto světa (K Mat. 13, 44). Pročež nedav se nijak odstrašiti žádnou drsností svého záměru, jako opustil domov, rodiče, sestru i příbuzné, tak vzdal se i obvyklé vybranější stravy, a přestěhoval se do posvátných krajů Východu, aby si zjednal hojněji Kristovo bohatství a znalost Spasitele četbou a studiem bible (List 22, 30, 1). Kterak se v té příčině lopotil ne jednou sám popisuje: „Podivuhodný žár učiti se mě unášel, avšak neučil jsem sebe sám dle opovážlivosti některých. Apollinaria Laodicejského v Antiochii často jsem poslouchal a ctil, a ač mě ve svatých Písmech vyučoval, nikdy jsem nepřijal jeho sporné zásady o smyslu“ (List 84, 3, 1). Odtud uchýliv se do pustiny Chalkidské, krajiny to východní Syrie, aby slova Božího smysl dokonaleji vystihl, spolu pak aby žár věku ustavičnými studiemi krotil, dal se do učení kteréhosi bratra, který byl ze žida stal se věřícím, aby se naučil také řeči hebrejské a chaldejské. „Co jsem tam se nalopotil, co potíží jsem snesl, kolikráte jsem zmalomyslněl, kolikráte přestal a v úsilí učiti se znova počal, toho svědkem jest jak svědomí mne samého, který jsem trpěl, tak i těch, kteří žili se mnou. A děkuji Pánu, že z hořkého semene písemnictví mám sladké plody“ (List 125, 12). Když však nebylo mu přáno ani na té pustině pokoje od bouří bludařů, odebral se do Cařihradu, kde bezmála po tři roky měl k výkladu svatých Písem vůdcem a učitelem svatého Řehoře Bohoslovce, tamějšího biskupa, který slynul převelikou chválou a slávou učenosti; za té doby přeložil do latiny Origenovy Homilie k prorokům a Eusebiovu Kroniku a vyložil vid Isaiášův o serafech. Když pak se vrátil do Říma pro potřeby věci křesťanské, papež Damas vlídně ho přijal a používal ho při vyřizování věcí církevních (List 123, 9, al. 10; List 127, 7, 1). Ačkoliv byl tím velmi zdržován, nepřestal nikterak Božích knih pročítati (List 127, 7, 1 n), rukopisů opisovati a srovnávati (List 36, 1; List 32, 1), předložených otázek řešiti a žáků obého pohlaví ve znalosti bible vzdělávati (List 45, 2; 126, 3; 127, 7); pracný pak úkol, který mu papež přikázal — opraviti latinský překlad Nového zákona, vykonal s úsudkem tak břitkým a důkladným, že i sami novější znalci tohoto oboru se dílu Jeronymovu den ze dne více obdivují a více si ho váží. Avšak, proto že byl všemi myšlenkami i touhou unášen k posvátným místům Palestiny, Jeronym uchýlil se po smrti Damasově do Betlema, kde zřídiv klášter u Kristových jeslí, všecek zasvětil se Bohu, a cokoli mu zbylo po modlitbě času, všechen ztrávil uče se a vyučuje bibli. Neboť, jak opět o sobě sám svědčí, „hlava již šedinami prokvétala a slušelo se, abych spíše byl učitelem nežli žákem; přece však chvátal jsem do Alexandrie, poslouchal jsem Didyma. Za mnoho mu vděčím.

Čeho jsem nevěděl, tomu jsem se naučil; a co jsem věděl, třeba že učil jinak, toho jsem nepozbyl. Lidé se domnívali, že jsem přestal se učiti; já však v Jerusalemě a v Betlemě s jakou námahou a za jakou cenu měl jsem v noci Baraninu učitelem! Bál se totiž Židů a mně byl druhým Nikodemem" (List 84, 3, 1 n). Aniž se spokojil výukou a zásadami těchto i jiných učitelů, ale kromě toho užil pomůcek všeho druhu, k pokroku užitečných; neboť vedle toho, že od počátku zjednal si nejlepší rukopisy a výklady biblické, také knihy synagog a závity knihovny cesarejské, sebrané od Origena a Eusebia, rozvíjel, aby srovnávaje jejich rukopisy se svými, dopídil se pravého tvaru znění biblického a pravého smyslu. Aby jej plněji vystihl, procestoval křížem a křížem Palestinu, ježto byl z celé duše přesvědčen o tom, co napsal Domnionovi a Rogaciánovi: „Do svatého Písma jasněji bude nahlédati, kdo viděl na své oči Judsko a kdo poznal památky starých měst, jakož i jména místní buď tatáž nebo změněná. Proto bylo i naší snahou, podejmouti se s nejučenějšími Židy této práce, abychom prošli krajinu, kterou opěvují všecky církve Kristovy" (Ad Domnionem et Rogatianum in 1. Paral. Praef.). Jeronym tedy sladkou onou pastvou duši ustavičně živil, listy Pavlovy vykládal, latinské rukopisy Starého zákona dle čtení řeckých opravoval, a bezmála všecky knihy z věrného hebrejského znění znova do latiny překládal, Písma svatá každý den bratřím shromážděným vykládal, odepisoval na listy, které odevšad přinášely k rozluštění otázky o Písmě, odpůrce jednoty a nauky katolické břitce potíral; aniž — tolik u něho zmohla láska k bibli — přestal psáti nebo diktovati, pokud mu neztuhly ruce a hlas smrtí nebyl přerván. Tak nešetřiv ničeho, ani námah, ani nocí, ani nákladů, do svrchovaného stáří vytrval u jeslí v zákoně Páně rozjímaje ve dne v noci, a z pustiny příkladem života a spisy více užitku rozšířil do světa katolického nežli kdyby v Římě, hlavě okruhu zemského byl věk ztrávil.

(III.) Načrtnuvše život a činnost Jeronymovu, přistupme již, Ctihodní bratři, k úvaze nauky jeho o božské důstojnosti a naprosté pravdivosti Písma. V té příčině nelze zajisté ve spisech největšího učitele nalézti ni stránky, ze které by nevyplývalo, že s veškerou církví katolickou pevně a vytrvale držel, že posvátné knihy jsou sepsány vlivem Ducha svatého, Boha mají původcem a že jako takové církvi samé byly odevzdány. (Sněm Vatik., zas. III. Konst. de fide cath. hl. 2). Tvrdí totiž, že knihy posvátného rukopisu byly složeny tak, že Duch sv. je vdechoval, vnukal nebo vštěpoval, nebo i diktoval, ano že od Něho byly sepsány a vydány; nic však přes to nepochybuje, že každý jejich původce podle své povahy a vlohy svobodně s Bohem jej ovívajícím spolupracoval. Neboť netvrdí jen povšechně, co jest všem svatopiscům společno, že při psaní šli za Duchem Božím, takže třeba míti Boha za čelnou příčinu každého smyslu a všech myšlenek Písma; ale i k tomu, co má každý zvláštního, bedlivě hledí. Ukazujeť zejména, že ve skladbě věcí, v řeči, ve druhu a tvaru mluvy tak každý užíval svých schopností a sil, že vlastní ráz každého a takořka zvláštní známky a rysy, jmenovitě proroků a apoštola Pavla z toho vyvozuje a popisuje. Kteréžto společenství práce Boha s člověkem k dokonání jednoho a téhož díla Jeronym osvětluje přirovnáním k umělci, který při tvorbě nějaké věci užívá pomůcky nebo nástroje; neboť cokoliv svatopisci mluví „Boží slova jsou a nikoli jejich, a co skrze ústa jejich praví, jakoby skrze nástroj Pán promluvil" (Tract. de Ps 88). Vyšetřujeme-li také, jakým způsobem dlužno si představovati tuto sílu a činnost Boha, jakožto příčiny čelné, na svatopisce, možno pozorovati, že slova Jeronymova nelíší se nikterak v ničem od obecné nauky katolické o inspiraci, ježto jest pevně přesvědčen, že Bůh udílenou milostí drží před myslí spisovatelovou světlo, aby pravdu, o kterou jde, „jménem Božím" lidem předložil; kromě toho, že hýbe vůlí a ji k psaní pudí; a že konečně jemu zvláštním způsobem a ustavičně pomáhá, dokud knihy nedokoná. Z tohoto popředně důvodu muž přesvatý vyvozuje přednost a důstoj-

nost Písem, jejichžto znalost přirovnává ke vzácnému pokladu (In Math. 13, 44; tract de Ps 77) a ušlechtilé perle (In Math. 13, 45 nn) a tvrdí, že v nich lze najíti bohatství Kristovo (Quaest. in Gen., Praef.) a „stříbro, kterým se zdobívá dům Páně" (In Agg. 2, 1 nn; srv. in Gal. 2, 10 atd.).

(IV.) Vynikající pak jejich autoritu tak slovy i příkladem doporoučel, že ať vznikl jakýkoli spor, k bibli, jakožto napěchované zbrojnici míval útočiště a svědectví z ní vyvozených, jakožto nejpádnějších důvodů, kterým odporovati nikterak není dovoleno, užíval k tomu, by usvědčil z bludů odpůrce. Tak Helvidiovi, popírajícímu věčné panenství Bohorodičky, zřejmě a prostě dí: „Jako toho, co jest psáno, nepopíráme, tak to, co není psáno, zamítáme. Věříme, že Bůh se narodil z Panny, protože to čteme. Že se snoubila Maria po porodu, nevěříme, protože toho nečteme." (Adv. Helv. 19.) Slibuje, že bude týmiž zbraněmi ostře bojovati proti Jovinianovi za katolickou nauku o stavu panickém, o setrvání, o zdrželivosti a zásluze dobrých skutků: „Proti každé větě jeho budu se opírati co nejvíce o svědectví Písma, aby skuhral nemohl tlachati, že byl spíše výmluvností nežli pravdou překonán." (Adv. Jovin. 1, 4.) A když hájí svých knih proti témuž kacíři, „Jakoby" — píše — „měl býti prošen, aby mi ustoupil, a ne proti své vůli a přes odpor uveden v pouta pravdy." (List 49. al. 48, 14, 1.) O veškerém pak Písmu ve výkladu Jeremiáše, který mu smrt nedovolila dokončiti, vece: „Nesmíme jíti za bludem ani rodičů ani předků, ale za autoritou Písma a za příkazem Boha učícího." (In Jer 9, 12 nn.) O cestě a způsobu, jak proti nepřátelům bojovati, takto Fabiolu poučuje: „Až budeš v božských Písmech vzdělán, a poznáš, že zákony jejich a svědectví jsou pouta pravdy, budeš zápoliti s odpůrci, svážeš je a v poutech odvedeš do zajetí a z bývalých nepřátel a zajatců učiníš svobodné (dítky) Boží." (List 78, 30 al. 28 mansio.)

(V.) Dále Jeronym učí, že s božskou inspirací posvátných knih a se svrchovanou jejich autoritou nutně souvisí to, že jsou uchovány a prosty jakéhokoli bludu a klamu; tomu, jak to bylo od Otců podáno a všeobecně přijato, naučil se v nejslavnějších školách Západu i Východu. Protož, když byl k rozkazu papeže Damasa počal opravovati Nový zákon, a když kteřísi „človíčkové" prudce ho napadali, že se opovážil proti autoritě starých a proti názoru celého světa některé věci v evangeliích měniti, krátce odpověděl, že nebyl tak tupé mysli a tak hrubé nevzdělanosti, aby se domníval, že dlužno něco ze slov Páně opraviti nebo že není něco od Boha vdechnuto. (List 27, 11 n.) Vykládaje pak první vid Ezechielův o čtyřech evangeliích, poznamenal: „Tomu, že celé tělo i se zády plná jsou očí, přisvědčí ten, kdo uvidí, že nic není v evangeliích, co by nesvítilo a leskem svým světa neosvěcovalo, tak že i věci, které jsou pokládány za malé a bezcenné, stkví se velebou Ducha svatého." (In Ez 1, 15 nn.) A co tuto tvrdí o evangeliích, totéž vyznává o všech ostatních „slovech Páně" v jednotlivých kommentářích, jakožto zákon a základ katolického výkladu; a po tomto znaku pravdivosti lze rozpoznati podle Jeronyma proroka pravého od lživého. (In Mich 2, 11 nn; 3, 5 nn.) Neboť „slova Páně jsou pravdivá, a jeho slovo je skutek." (In Mich 4, 1 nn.) Tedy: „Písmo lháti nemůže" (In Jer 31, 35 nn) a bezbožno jest říci, že Písmo lže (In Nah 1, 9), ano jen omyl jména ve slovech jeho připustiti. (List 57, 7. 4.) Svatý učitel dodává kromě toho, že „jinak hledí na apoštoly, jinak na ostatní učitele," to jest světské; „oni že vždycky mluví pravdu, tito v něčem, jakožto lidé, že bloudí" (List 82, 7, 7, 2); a třebaže řečeno jest v Písmě mnoho věcí, které se zdají býti neuvěřitelné, že jsou přece pravdivé (List 72, 2, 2); v tomto „slově pravdy" nelze najíti žádných věcí ani myšlenek, které by se potíraly, „nic rozporného, nic dvojakého" (List 18, 7, 4; srv. L. 46, 6, 2); pročež „zdá-li se, že si Písmo odporuje, obé že jest pravdivo, ježto jde o věci jinaké" (List 36, 11, 2). Této zásady statečně se přidržuje, zdálo-li se, že si některé věci

v Písmě odporují, všecku péči a myšlenky Jeronym obrátil na to, aby otázku rozuzlil; měl-li pak za to, že věc není ještě přiměřeně rozřešena, badal příležitostně opět a opět s láskou o ní, ne vždy se zdařilým výsledkem. Nikdy však nevíní svatopisce z klamavosti ani nejmenší — „to je totiž věc bezbožníků, Celsa, Porfyria, Juliana“ (List 57, 9, 1). V tom dokonale souhlasí s Augustinem, který v listě Jeronymovi praví, že toliko knihám posvátným vzdává tu úctu a čest, že pevně věří, že žádný z jejich původců při psaní nepobloudil, a proto, narazí-li na něco v těch písmech, co se zdá příčiti pravdě, toho že se nedomnívá, ale buď že chybný jest rukopis, nebo že překladatel pochybil nebo že sám věci nikterak nechápe; k tomu dokládá toto: „Aniž se domnívám, bratře můj, že ty jinak smýšlíš: dokonce nemám za to, že si přeješ, aby tvé knihy byly čteny jako (knihy) proroků a apoštolů, o jejichž spisech pochybovati, že jsou prosty každého bludu, bezbožno jest.“ (Sv. Aug. Jeronymovi mezi listy sv. Jeronyma 116, 3.) Tato tedy nauka Jeronymova výborně potvrzuje a osvětluje to, čím blahé paměti předchůdce náš Lev XIII. starou a ustavičnou víru církve slavnostně prohlásil, že totiž Písmo jest venkoncem prosto jakýchkoli bludů: „Daleko jest do toho, aby pod Boží inspirací nějaký blud tajiti se mohl, spíše ona sama sebou netoliko blud jakýkoli vylučuje, ale tak nutně vylučuje a jemu se příčí, jako jest nutno, aby Bůh, svrchovaná pravda žádného dokonce bludu původcem nebyl.“ A po uvedených výměrech sněmu Fiorenckého a Tridentského, potvrzených na synodě Vatikánské, kromě toho praví: „Pročež nic na tom valně nemění, že Duch svatý přibral si lidi za nástroje k psaní, jakoby tu ne sice čelnému původci, ale inspirovaným spisovatelům něco nepravdivého vyklouznouti mohlo. Neboť nadpřirozenou silou sám je psáti tak povzbudil a pohnul, tak píšícím pomáhal, že to všecko a to jediné, co sám kázal, i správně myslí pojímali, i věrně sepsati chtěli, i přiměřeně neomylnou pravdivostí vyjádřili: jinak nebyl by sám původcem Písma celého.“ (List okružní „Nejvýš prozřetelný Bůh“.)

(VI. a) Ačkoli tato slova našeho předchůdce neponechávají místa pochybnostem a vytáčkám, třeba litovati, Ctihodní bratři, že netoliko mezi těmi, kteří jsou vně, ale i mezi syny církve katolické, ba ani — a to ducha Našeho velmi palčivě mučí — mezi samými duchovními a učiteli posvátných věd nescházelo těch, kteří opírajíce se pyšně o svůj soud, církevní úřad učitelský v této věci buď otevřeně zavrhli, nebo tajně proti němu bojovali. Schvalujeme sice záměr těch, kdož chtějíce vybaviti sebe i jiné z obtíží posvátných knih, aby je zahladili, nové cesty a způsoby hledají, opírajíce se o všecky pomůcky studií a umění kritického; avšak bídně od toho, co si vytkli, zabloudí a vzdálí se, zanedbají li předpisy předchůdce našeho a přestoupí-li jisté meze a hranice od Otců stanovené. Ve kterýchžto předpisech a mezích zajisté nedrží se mínění těch novějších, kteří zavedše rozdíl mezi prvkem Písma čelným nebo náboženským a podřadným čili světským, vztahují sice inspiraci samu na všecky myšlenky, ano i na každé biblické slovo, ale její účinky a zejména bezbludnost a naprostou pravdivost na prvek čelný čili náboženský omezují a zužují. Dle jejich mínění stanoví Bůh v Písmech a učí toliko tomu, co se týká náboženství; ostatní věci však, které patří do věd světských a nauce zjevené, za jakési vnější roucho Boží pravdy slouží, toliko dopouští a ponechává křehkosti pisatelově. Není prý tedy nic divného, vyskytuje-li se ve věcech přírodopisných, dějepisných a jiných podobných v bibli dosti mnoho, co venkoncem se srovnati nedá s pokroky vědy naší doby. Někteří tvrdí, že jmenované smýšlené domněnky nikterak neodporují předpisům předchůdce Našeho, který prohlásil, že svatopisec mluví ve věcech přírody podle vnější podoby, ovšem klamavé. Jak opovážlivě, jak bludně to tvrdí, vyplývá zřetelně ze samých slov papežových. Neboť zevnější podoba věcí, o které Lev XIII., následuje Augustina a Tomáše Akvinského, velemoudře byl řekl, že dlužno si jí všímati, nepotřísňuje

Božího Písma žádnou poskvrnou bludu, ježto zásadou zdravé filosofie jest, že smysly poznávajíce bezprostředně věci, jichž poznání jim přísluší, nikterak se neklamou. Kromě toho předchůdce Náš, zamítnuv jakýkoli rozdíl prvku tak řečeného čelného a podřadného, a odstraniv všelikou obojakost, jasně ukázal, že je daleko pravdy mínění těch, kteří se domnívají, že tu, „kde běží o pravdivost myšlenek, nemá býti tolik zkoumáno, co řekl Bůh, jako spíše uvažováno, proč to řekl;“ též učí, že Boží ovanutí ke všem částem bible bez jakéhokoli výběru a rozdílu se odnáší, a že do inspirovaného znění žádný blud nemůže se vtrousiti: „Ale bylo by venkoncem bezbožno buďto inspiraci toliko na některé části svatého Písma obmezovati nebo připouštěti, že sám posvátný původce pobloudil.“

(VI. b) Neméně odporují nauce církve, svědectvím Jeronyma i ostatních otců potvrzené ti, kteří se domnívají, že dějinné části Písma nespočívají na pravdě událostí naprosté, ale toliko na vztažné, jak ji nazývají, a na souhlasném mínění lidu; a to neostýchají se vyvozovati ze samých slov papeže Lva, ježto prý pravil, že zásady, stanovené o věcech přírodních lze přenésti na vědy dějepisné. Tvrdí tedy, že svatopisci, jako ve věcech přírodních mluví podle toho, co se jeví, tak že i událostí neznalí jsouce podali je, pokud se zdálo, že jsou zjištěny z obecného mínění lidu nebo z bludných svědectví jiných, že však neoznačili pramenů toho, co zvěděli, aniž vypravování jiných pokládají za svá. Věc předchůdci našemu venkoncem křivdící, mylnou a plnou bludu, proč bychom měli široce odbývati? Neboť jaká jest podobnost věcí přírodních dějinám, kdyžtě věci přírodní tkví v tom, co se smyslům jeví a proto mají se srovnávati s jevy, kdežto proti tomu hlavní zákon dějin je ten, že věci psané mají se shodovati s událostmi, jak se skutečně udály. Jakmile bychom přijali mínění těchto, jakým způsobem obstála by bez poruchy ona pravdivost posvátných dějin, prostá všelikého omylu, které, jak předchůdce Náš veškerou souvislostí svého listu hlásá, nutno se držeti? Tvrdí-li, že lze s užitkem na dějiny a příbuzné vědy přenésti tytéž zásady, které se uplatňují ve věcech fysických, nestanoví to povšechně, ale dává toliko návod, abychom užívali podobného způsobu k odbytí úskoků odpůrců i k obraně dějinné hodnověrnosti svatých Písem proti jejich útokům. A kéž by přátelé novot na tom přestávali; ale zacházejí tak daleko, že i učitele stridonského na obranu svého názoru se dovolávají, ježto prý tvrdil, že v bibli šetřeno jest dějinné hodnověrnosti a řádu „ne podle toho, co bylo, ale podle toho, co za té doby pokládáno bylo“ a toto prý jest „pravý zákon dějin“ (In Jer 23, 16 nn; in Matth 14, 8; adv. Helv. 4). V té věci jest na podiv, jak velice ke svým smyšlenkám zkrucují slova Jeronymova. Neboť kdo nevidí, že tím Jeronym nepraví, že svatopisec vypravující události, neznaje pravdy, přizpůsobuje se mylné domněnce lidu, ale že dávaje jméno osobám a věcem přidržuje se obecného způsobu mluvy? Když na př. jmenuje svatého Josefa otcem Ježíšovým, co o tom jménu otce smýšlí, sám postupem veškerého vypravování zřetelně dává na jevo. „Pravý zákon dějin“ podle smýšlení Jeronymova jestiť ten, že spisovatel, když běží o taková pojmenování, daleko-li je jakékoliv nebezpečí bludu, drží se obvyklého způsobu mluvení, protože obyčej jest soudcem a pravidlem mluvy. Proč události, které bible vypravuje, ne jinak jmenovaný náš světec předkládá nežli nauky, kterým dlužno věřiti vérou, ke spáse nutnou? Vždyť ve výkladu listu Filemonovi toto praví: „Co však pravím, je toto: Věří někdo v Boha stvořitele? Nemůže věřiti, neuvěří-li prve o jeho svatých, že pravda jest, co psáno jest.“ Když pak byl uvedl množství příkladů z Písma Starého zákona, končí takto: „Těmto a jiným věcem, které jsou psány o svatých, neuvěří-li všem, v Boha svatých věřiti nebude moci.“ (In Philem. 4.) Jeronym tedy vyznává venkoncem totéž, co psal Augustin, shrnuv obecné smýšlení veškerého křesťanského dávnověku: „Cokoliv o Henochovi, o Eliášovi a o Mojžíšovi, Písmo svaté, postavené jistými a velikými důkazy své hodnověrnosti na nejvyš-

šim vrcholu autority svědčí, tomu věříme... Ne tedy proto věříme, že se narodil z Panny Marie, jako by jinak v pravém těle býti a lidem se ukazovati nemohl (jak tomu chtěl Faustus), ale proto, že je tak psáno v onom Písmě, kterému neuvěříme-li, nebudeme ani křesťany ani spaseni býti moci.“ (Sv. Aug., Contra Faustum 26, 3 n. 5 n.)

(VI. c) Ani jiných snižovatelů Písmu svatému neschází; myslíme ty, kteří správných, pokud jsou drženy v jistých pevných mezích, zásad zneužívají tak, že základy hodnověrnosti bible otřásají a nauku katolickou, obecně od Otců podávanou, podkopávají. Na ty by Jeronym, kdyby dosud byl živ, jistě metal ony nejostřejší šípy své výmluvnosti, že smyslu a soudu církve nedbajíce, příliš lehko k tak zvaným citacím zahrnutým nebo k vypravováním zdánlivě dějinným se utíkají; nebo tvrdí, že jsou v posvátných knihách jakési slovesné druhy, se kterými úplná a dokonalá slova Božího hodnověrnost nemůže býti sloučena; nebo mají o původu bible domněnky takové, že upadá nebo dokonce zaniká její autorita. Co teprve souditi o těch, kteří vykládajíce samá evangelia, hodnověrnost lidskou, jim příslušnou zmenšují a božskou vyvracejí? Neboť co Pán náš Ježíš Kristus řekl, co činil, o tom se domnívají, že nedošlo nás neporušeno a nezměněno, jak by svědčili ti, kteří by byli to, co viděli a slyšeli svědomitě vypsali; ale — zejména v příčině čtvrtého evangelia že to vyšlo dílem z evangelistů, kteří prý mnoho sami vymyslili a přidali, dílem že je to složeno z vypravování věřících jiného věku; z té příčiny vody, ze dvou zřídel plynoucí jsou prý dnes v jednom korytě tak obsaženy, že nelze jich dle žádného jistého znaku rozlišiti. Ne tak Jeronym, Augustin a ostatní církevní učitelové dějinné hodnověrnosti evangelií rozuměli, o které „ten, jenž viděl, vydal svědectví, a pravdivé jest svědectví jeho A on ví, že pravdivé věci mluví, abyste i vy uvěřili.“ (Jan 19, 35.) Proti tomu Jeronym pokárav kacíře, kteří byli podvržená evangelia složili, proto, že „snažili se více spořádati vypravování nežli setkati dějinnou pravdu“ (In Math. Prol.), píše o kanonických Písmech: „Nikomu nebudiž pochybno, že se událo, co psáno jest“ (List 78, 1, 1; srv. in Marc 1, 13—31); opět a opět souhlasí s Augustinem, který o evangeliích slavně praví: „Pravdivá jsou a o onom věrně a pravdivě jsou napsána, aby každý, kdo evangeliu jeho uvěří, pravdou byl poučen a ne lží oklamán.“ (S. Aug., Contra Faustum 26, 8.)

(VII.) I vidíte, Ctihodní bratři, jak velmi třeba jest vám usilovati o to, by nemoudré svobody mínění, které s veškerou pečlivostí Otcové se varovali, synové církve s pečlivostí nemenší se vystříhali. Toho dosáhnete tím snáze, přesvědčíte-li jak duchovní tak i laiky, které Duch svatý svěřil vašemu vedení, že Jeronym a ostatní Otcové církevní této nauce o svatých knihách nenaučili se nikde jinde nežli ve škole samého božského Mistra Ježíše Krista. Zda čteme, že něco jiného soudil o Písmu Pán? Z jeho slov „psáno jest“ a „musí se naplniti Písmo“ vyplývá důkaz nade vší pochybnost povýšený, který všecky spory má ukončiti. Avšak, abychom se při věci poněkud zdrželi, kdož neví nebo se nepamatuje, že Pán Ježíš v řečech, které měl k lidu, jak na hoře nedaleko jezera Genezaretského, tak v synagoze Nazaretské a v městě svém Kafarnau, hlavní prvky své nauky a důvody k jejímu důkazu vzal z Písma svatého? Zdaž ve sporech s farisei a sadducei nebral nepřemožitelné zbraně také tamodtud? Buďže učí nebo rozpráví, z kterékoli části Písma uvádí myšlenky a příklady, uvádí je jako takové, kterým třeba jest závazně věřiti; v tom ohledu na Jonáše a Ninivany, na královnu ze Sáby a Šalomouna, na Eliáše a Elisea, na Davida, na Noe, na Lota a Sodomany i na samou manželku Lotovu, bez jakéhokoliv rozdílu poukazuje. (Srv. Mat 12, 3. 39—42.) Pravdivost pak Písem dosvědčuje tak, že slavnostně praví: „Nepomine jediné písmě neb jediná čárka ze zákona, až se všecko stane“ (Mat 5, 18) „a písmo nemůže se zrušiti.“ (Jan 10, 35) „Kdo by“ tedy „zrušil jedno

z přikázání těchto nejmenších, a vyučil tak lidi, nejmenším slouti bude v království nebeském“ (Mat 5, 19). Aby apoštolové, které hodlal brzy již zanechati na zemi, tuto nauku dokonale si vštípili, prve než k Otci na nebe vstoupil, „vyložil jim smysl, aby rozuměli Písmům, a řekl jim: „Tak jest psáno, (a tak bylo třeba), aby Kristus trpěl a třetího dne vstal z mrtvých.“ (Luk 24, 45 n.) Nauka tedy Jeronymova o přednosti a pravdivosti Písma, abychom věc jedním slovem vyjádřili — naukou Kristovou jest. Protož všecky syny církve, zejména pak ty, kteří v této vědě vzdělávají chovance svatyně, snažně nabádáme, aby s myslí vytrvalou po stopách učitele stridonského chodili; tím zajisté tento poklad Písem, jako si ho vážil on, tak vysoko budou i sami ceniti a z jeho držby budou vážiti nejsladší ovoce blaženosti.

(VIII.) Užívati totiž učitele největšího za vůdce a mistra, má výhody netoliko ty, které jsme výše připomenuli, ale také jiných nemálo a ne prostředních, které hodláme s Vámi, Ctihodní bratři, několika slovy opět probrati. Abychom tím počali, tane Nám popředně na mysli ona horoucí láska k bibli, kterou Jeronym veškerým příkladem života svého i slovy, plnými Ducha Božího prokázal a v myslích věřících každý den více buditi se snažil. „Miluj Písma svatá,“ tak v panně Demetriadě napomínati všecky se zdá, „a milovat bude tebe moudrost; miluj ji, a zachová tě; cti ji a bude tě objímati. Tyto šperky nechť visí na prsou a na uších tvých.“ (List 24, 45 n.) Ustavičná četba Písma a nejbedlivější zkoumání každé knihy, ano i každé myšlenky a každého slova věru způsobila, že ovládal knihu svatou tak dokonale, jako žádný jiný spisovatel církevního starověku. Této znalosti bible, spojené s důkladností soudu třeba jest přičítati, že obecný překlad, od učitele našeho pořízený, dle souhlasu všech nestranných soudců, daleko vyniká nad ostatní staré překlady, ježto zřejmě přesněji a uhlazeněji podává původní předlohu. Obecný překlad pak sám, o kterém, „ježto dlouhým tolika věků používáním v církvi samé byl schválen,“ sněm Tridentský ustanovil, že má býti pokládán za ověřený a že ho má býti používáno při vyučování i v modlitbě, těšíme se, dopřeje-li nám nejdobrotivější Bůh déle užívati tohoto světla, že jej uvidíme věrně dle rukopisů opravený a obnovený; nepochybujeme nikterak, že z této obtížné a namáhavé práce, od našeho předchůdce, blahé paměti Pia X., bratřím benediktinům prozřetelně svěřené vzejdou nové pomůcky k porozumění Písem. Láska k nim vyniká popředně z Jeronymových listů tou měrou, že se zdá, jakoby ze samých slov Božích setkány byly; a jako Bernardovi nic nechutnalo, v čem nebylo nejsladšího jména Ježíš, tak náš (Jeronym) neměl radosti ze žádných listů, které postrádaly světel Písem. Pročež svatému Pavlinovi, muži vynikajícímu kdysi hodností senatora a konsula, který nedávno teprve byl se obrátil na víru Kristovu, upřímně psal toto: „Kdybys měl tento základ (to jest znalost Písem), ano kdyby jako posledním tahem bylo dílo tvé jí dokonáno, nic krásnějšího, nic učenějšího, nic latinštějšího bychom neměli nad tvé svazky... K této obezřelosti a výmluvnosti kdyby se přidružilo buď studium nebo porozumění Písem, viděl bych brzy, že jsi zaujal vrcholné místo mezi našimi.“ (List 58, 9, 2.)

(IX.) Jakou však cestou a způsobem veliký tento poklad, od Otce nebeského na útěchu synů cizinou putujících udělený, s radostnou nadějí v dobrý výsledek má býti hledán, Jeronym sám svým příkladem naznačuje. A nejprve napomíná, bychom bedlivou přípravu a vůli k dobrému nakloněnou ke studiím tohoto oboru přinesli. Sám totiž když byl křtem omyt, aby odstranil všecky vnější překážky, které mohly ho zdržovati od svatého úmyslu, napodobuje onoho člověka, jenž naleznuv poklad, „radostí nad ním jde a prodá všecko, co má, a koupí pole to“ (Mat 13, 44), vrátké a prázdné rozkoše tohoto světa opustil, po samotě zatoužil, přísný způsob života tím úsilovněji si zamiloval, čím lépe postřehl, že ve vnadidlech neřesti kdysi spása byla v nebezpečí. A věru, po odstranění těch

překážek zbývalo, aby také ducha na znalost Ježíše Krista připravil, a Toho oblékl, který jest „tichý a pokorný srdcem;“ byltě na sobě zakusil to, co se přihodilo Augustinovi, jak sám svědčí, když nastupoval studia Písem svatých. Ten, když se byl v mládí do spisů Cicerona a jiných ponořil, a potom Písma svatého počal si všímati, „Zdálo se mi,“ praví, „že jest nehodno, abych je přirovnal k důstojnosti Tulliově. Nadutost má totiž hrozila se zevnějšku jeho a bystrost má nepronikala jeho nitra. Ono přece mělo růsti s maličkými, já však pokládal jsem to pod svou důstojnost, abych byl maličký, a nadutý jsa povýšeností, zdál jsem se sám sobě velikým býti“ (S. Aug. Conf. 3, 5; srv. 8, 12). Ne jinak Jeronym, ačkoliv byl se uchýlil do samoty, světským písemnictvím těšil se tou měrou, že poníženého Krista v poníženosti Písma ještě nepoznával. „Já tedy ubožák,“ pravil, „chtěje čísti Tullia, postil jsem se. Po častých nocích probděných, po slzách, které mi vzpomínka na minulé hříchy z nejhlubších útrob vyváděla, Plauta bral jsem do rukou. Počal-li jsem někdy, všed opět do sebe, čísti proroky, děs budila drsná řeč a protože jsem světla slepýma očima neviděl, nepřičítal jsem viny očím, ale slunci“ (List 22, 30, 2). Avšak brzy pošetilost kříže tak si zamiloval, že je důkazem, jak velmi mysl pokorná a zbožná k porozumění bible přispívá. Protože tedy byl si sám vědom toho, že „při výkladu Písem svatých vždycky potřebujeme příchodu Ducha svatého“ (In Mich 1, 10, 15), a že ne jinak má býti Písmo čteno a chápáno, nežli „jak žádá smysl Ducha svatého, v jakém jest sepsáno“ (In Gal 5, 19 nn), přesvatý muž pomoc Boží a světla Utěšitelova, používaje také modliteb svých přátel, úpěnlivě si vyprošuje; a čteme o něm, že pomoci Boží a modlitbám bratří výklady svatých knih, které byl počal, doporoučel i přičítal, když je byl šťastně dokonal. Kromě toho, jak Boží milosti, tak i autoritě starších se svěřuje, aby tvrditi mohl, že „tomu, čemu se naučil, nenaučil se sám od sebe, to jest od nejhoršího učitele opovážlivosti, ale od osvícených mužů církevních“ (List 108, 26, 2--6); doznává totiž, že „v závitech Božích nikdy vlastním silám nevěřil“ (Ad Domnionem et Rogatianum in I. Par. Praef.); a Theofilovi, biskupovi Alexandrijskému, těmito slovy oznamuje zákon, dle kterého byl život svůj a posvátná studia uspořádal: „Věz však, že nám nic není světějšího nežli zachovati křesťanova práva, nepřekládati mezníky otců a vždycky míti na paměti, že římská víra byla ústy apoštolskými pochválena“ (List 63, 2). A církvi, nejvyšší učitelce v římských papežích, celým srdcem se podrobuje a jí poslouchá; z pustiny Syrie tedy, kde byl rozbroji kacířů tísněn, aby spor východďanů o tajemství nejsvětější Trojice Římskému stolci k rozhodnutí předložil, takto píše Damasovi papeži: „Proto měl jsem za to, že třeba se zeptati stolce Petrova a víry, ústy apoštolskými pochválené, tamodtud žádaje pokrmu pro svou duši, kde jsem kdysi roucho Kristovo přijal... Já nejda za nikým jiným prvním nežli za Kristem se Svatostí Tvou, to jest se stolcem Petrovým jsem sjednocen. Vím, že na té skále jest vystavěna církev... Rozhodněte, prosím; libo-li, nebudu se ostýchati o třech hypostasích mluviti; kážete-li, budiž nová víra po nicejské založena, a podobnými slovy s Ariany ji vyznávejme my, pravověrní“ (List 15, 1, 2, 4). Konečně toto slavné vyznání víry své v nejbližším listě opakuje: „Já zatím prohlašuji: „Je-li kdo se stolcem Petrovým spojen, jest můj“ (List 16, 2, 2). Tohoto pravidla víry při studiu Písem ustavičně se drže nesprávný kterýsi výklad svaté knihy tímto jediným důvodem zamítá: „Avšak toho nepřijímá církev Boží“ (In Dan 3, 37), a podvrženou knihu, které Vigilantius kacíř proti němu byl se dovolával, zavrhuje několika těmito slovy: „Já jsem té knihy nikdy nečetl. Nač třeba do rukou bráti knihu, které církev nepřijímá?“ (Adv. Vigil. 6). Ježto tedy, kde šlo o udržení neporušené víry, byl tak velice pečlivý, ostře bojoval s těmi, kteří od církve byli odpadli a je pokládal takměř za své vlastní odpůrce: „Krátce odpovím, že jsem nikdy kacířů nešetřil a všemožně se vynasnažoval, aby nepřátelé církve byli také nepřáteli mými“ Dial

c. Pelag, Prol. 2); a když psal Rufinovi, „V jedné věci“, praví „nebude mi možno, s tebou souhlasiti, abych šetřil kacířů, abych nedokazoval, že jsem katolík“ (Contra Ruf. 3, 43). Odpadu jejich však žele prosil, aby k zarmoucené matce, jediné příčině spásy se vrátili (In Mich 1, 10 nn), a za ty, „kteří z církve vystoupili a opustivše nauku Ducha svatého šli za svým smyslem“, se modlil, aby celou myslí k Bohu se obrátili. (In Is 1, 6 cap. 16, 1—5). Jestli kdy jindy, Ctihodní bratři, tedy zejména za naší doby, kdy mnozí Boha zjevujícího a církve učící autoritu i vladařskou moc zatvrzele snižují, jest nutno, aby duchem učitele největšího všichni duchovní i lid křesťanský byli naplněni. Známoť vám — nač byl již Lev XIII. upozornil — „jací lidé na odpor se stavějí a dorážejí, na jaká umění a na jaké zbraně se spoléhají.“ Na výsost je tedy třeba, byste co nejvíce a co nezpůsobilejších vzbudili obhájců nejsvětější věci, kteří by bojovali ne toliko proti těm, již všecek řád nadpřirozený popírajíce, žádného zjevení Božího ani nadchnutí neznají, ale kteří by dali se do zápasu i s těmi, již světských novot žádostivi jsouce, Písma svatá jako knihu venkoncem lidskou vykládati se opovažují, nebo se uchylují od zásad, v církvi od dávného starověku přijatých, nebo učitelského jejího úřadu v té míře nedbají, že ustanovení Apoštolského stolce a výnosy papežské biblické komise podceňují nebo mlčky přecházejí nebo i ke svým libůstkám úskočně a lehkomyslně skrucují. Kéž všickni katolíci drží se zlatého pravidla svatého učitele a poslouchajíce matčiny mluvy ve starých mezích od Otců položených a od církve schválených se zdržují.

(X.) Než — vraťme se k věci vytčené. Jeronym tedy duše, zbožností a poníženostì připravené vybízí ke studiu bible. A nejprve všem opět a zase denní četbu slova Božího doporučuje: „Není-li jen tělo naše poddáno hříchům, vejde v nás moudrost; nechať cvičí se mysl, nechť duše každý den Boží četbou se napase“ (In Tit. 1, 9.) A k listu Efezským: „Protož veškerým úsilím dlužno jest nám čísti Písmo a v zákoně Páně přemýšleti ve dne v noci, abychom jako zkušení penězoměnci věděli, který peníz jest pravý, který falešný“ (In Eph. 4, 31). Aniž z tohoto obecného zákona vyjímá paní a panny. Létě, paní římské dává mezi jinými tyto příkazy o výchově dcery: „Ať odvede ti každý den ustanovený úkol z Písem ... Místo drahokamů a hedvábí ať si zamiluje Boží knihy ... Ať se učí nejprve žaltáři, těmi zpěvy ať se veselí, a v Příslovích Šalomounových ať se vzdělává pro život. V Kazateli navykniž si šlapati po věcech tohoto světa. V Jobu ať jde za příklady ctnosti a trpělivosti. Přejdouc k Evangeliím ať jich nikdy z rukou neodkládá. Skutky apoštolské a listy veškerou chtivostí srdce svého ať si osvojí. — Až pak komůrku své hrudi těmito statky obohatí, ať si vštěpuje do paměti proroky a Heptateuch,*) jakož i knihy Králů a Paralipomenon, závit Esdrášův a Ester, aby posléze bez nebezpečí mohla se učiti Písni písní“ (List 107, 9, 12). Ne jinak napomíná pannu Eustochium: „Velmi často čítej a nauč se co nejvíce. Ať spánek tě přepadne s knihou v ruce a klesající tvář zachytiž posvátná stránka“ (List 22, 17, 2; srv. tamže 29, 2). A když jí posílal list — pohřební řeč nad hrobem matky Pavly, přesvatou ženu také z toho důvodu chválí, že spolu s dcerou tak se vzdělala studiemi Písma, že je dokonale znala a na paměť uměla. Kromě toho dokládá: „Řeknu i něco jiného, co snad sokyním neuvěřitelným by zdáti se mohlo. Hebrejské řeči, které já od mládí s velikou námahou a jen z části jsem se naučil a které neunavným přemýšlením nenechávám, abych sám nebyl nechán od ní, učiti se zachtělo se jí a dosáhla jí tou měrou, že žalmy hebrejsky zpívala a řečí mluvila bez jakýchkoli zvláštností jazyka latinského. Což i podnes na svaté dceři její Eustochiu vidíme.“ (List 108, 26). Aniž pomíjí svatou Marcellu, která také prý znala Písma velmi dobře (List 127, 7.) A věru, koho je tajno, jak mnoho prospěchu a příjemnosti

*) Heptateuch = sedmero prvních knih dějepisných St. z.

do duší náležitě spořádaných vyplývá ze zbožné četby svatých knih? Kdokoliv totiž přistoupí k bibli se zbožnou myslí, s pevnou věrou, s pokornou duší a s vůlí pokračovati, ten najde tam a jisti bude onen chléb, který s nebe sestoupil, a zakusí v sobě ono Davidovo: „Neznámou a skrytou svou moudrost oznámils mi“ (Ž 50, 8), ježto věru tento stůl slova Božího“ obsahuje nauku svatou, vzdělává ve víře pravé a pevně dovádí až do nitra za oponu, kde jest svatyně nejsvětější“ (Násl. Krista 4, 11, 4). Co pak na nás jest, Ctihodní bratří, všech věřících po vzoru Jeronymově nikdy nepřestávejme napomínati, aby zejména v přesvatých Evangeliích, jakož i ve Skutcích a v listech Apoštolských denní četbou listovali a snažili se je obrátiti v morek a krev. O této výroční slavnosti myšlení naše se zálibou zalétá ke společnosti, která má jméno svatého Jeronyma; se zálibou tím větší, že jsme My sami súčastnili se zakládání a zdokonalování této věci; jako jsme radostně se přesvěčili o minulém jejím rozvoji, tak i tušíme s myslí radostnou pokrok příští. Není vám neznámo, Ctihodní bratří, že tato společnost má za úkol, čtyři Evangelia a Skutky apoštolské co nejdále rozšířiti, aby již nebylo křesťanské rodiny, která by jich postrádala, a všichni by si navykli každý den z nich čísti a rozjímati. Vroucně si přejeme, aby toto dílo nám velmi milé pro jeho nesporný užitek, o kterém jsme se přesvědčili, aby se po vašich diecésích rozšířilo a rozlilo tím, že budou všude společnosti téhož jména i stanov zakládány a k římské přivtěleny. Na témže poli o věc katolickou veliké zásluhy si zjednávají ti ze všelikých zemí mužové, kteří přebedlivě se postarali a i nyní se starají o to, aby všecky Nového zákona a vybrané knihy Zákona starého v pohodlné a vkusné úpravě, byly vydány a rozšířeny; jest známo, že odtud nemalé množství užitků do církve Boží se vyřinulo, ježto již mnohem více jest těch, kteří přistupují k tomuto stolu nebeské nauky, který Pán náš skrze proroky, apoštoly a učitele světu křesťanskému připravil (Násl. Krista 4, 11, 4).

XI. Žádá-li však Jeronym studia svaté knihy ode vsech věřících, žádá ho popředně od těch, kteří „si položili jho Kristovo na šíji“, a kteří jsou povoláni od Boha k tomu, by hlásali slovo Boží. Tak totiž ve mnichu Rustikovi všecky duchovní oslovuje: „Pokud jsi ve vlasti své, měj komůrku za ráj, všelijaká jablka Písem česej, užívej těchto rozkoší, těš se v jejich náručí ... Nikdy ať z rukou a s očí tvých neschází kniha, žaltáři nauč se doslova, modlitba tvá buď bez ustání, mysl bdělá a marným myšlením nepřístupná“ (List 125, 7, 3; 11, 1) Nepociána pak kněze takto napomíná: „Boží Písma častěji čítej, ano nikdy z rukou svých posvátné četby neodkládej. Uč se, čemu bys učil. Drž se spolehlivého slova, které jest podle učení, abys mohl i přimlouvati v učení zdravém i usvědčovati odpůrce“ (List 52, 7, 1). Když pak byl svatému Pavlinovi na paměť uvedl příkazy, které dal Pavel žákům svým Timoteovi a Titovi o znalosti Písem dodává toto: „Svatá totiž nevzdělanost sama sobě toliko prospívá, a jako vzdělává církev Kristovu zásluhou života, takovou měrou jí škodí, nestaví-li se proti odporujícím. Malachiáš prorok, ano skrze Malachiáše Pán: „Zeptej se“, praví, „kněží na zákon“. Jest tedy povinnost kněze, aby otázán jsa odpovídal o zákonu. A v Deuteronomiu čteme: „Ptej se otce svého, a poví ti, taž se kněží svých, oni ti to řeknou ...“ Daniel ke konci posvátného vidu svého praví, že spravedlivci se stkví jako hvězdy a rozumějící, to jest učení jako obloha. Vidíš, jak daleko jsou od sebe svatá nevzdělanost a učená spravedlnost? Jedni jsou přirovnáni ke hvězdám, jiní k nebesům“ (List 53, 3 nn). Také jiných duchovních „spravedlivou nevzdělanost“ v listě Marcelle štiplavě kárá: „tu (nevzdělanost) samu za svatost pokládají, tvrdíce, že jsou žáci rybářův, jako by proto byli spravedliví, že nic nevědí“ (List 27, 1, 2). Poznamenává však, že netoliko takoví nevzdělaní, ale že i vzdělaní duchovní neznalostí Písem hřeší, a nejdůtklivějšími slovy kněžím vštěpuje, aby ustavičně se obírali posvátnými svazky. Pečlivě se přičiňte, Ctihodní bratří, aby tato na-

učení přesvatého vykladače v duších duchovního dorostu a kněží co nejhlouběji utkvěla; jeť popředně vaší povinností bedlivě jim připomínati, aby uvažovali, co od nich žádá povaha božského úřadu, na který byli povýšeni, nechtějí-li prokázati, že jsou ho nehodni. „Neboť rty kněze mají dbáti vědy a z úst jeho hledati budou zákona, neboť posel Hospodina, Boha zástupů jest“ (Mal 2, 7). Ať tedy vědí, že nesmějí studium Písem ani zanedbávati, ani jinou cestou na ně se vydávati, nežli jak Lev XIII. v okružním listě „Nejvýš prozřetelný Bůh“ zejména předepsal. Taktéž zajisté něco dokonalejšího získají, budou-li navštěvovati v hojném počtu ústav biblický, který podle přání Lva XIII. nejbližší předchůdce Náš založil, a to k velikému užitku církve svaté, jak jest zkušenosti těchto desíti roků dokonale dokázáno. Ježto však většině jest to nemožno, žádoucno jest, aby vybraní muži z obého stavu duchovního, na váš popud, Ctihodní bratři, a za vašeho vedení, odevšad do Města se scházeli, aby se věnovali biblickému studiu na Našem ústavě. Chovancům, kteří se sejdou, bude lze z příčiny nejedné ústav navštěvovati. Jedni totiž dle hlavního účelu této vysoké školy budou se zabývati biblickými studiemi tak, „aby je později jak soukromě tak veřejně, jak písmem tak slovem pěstovati mohli, buď v úřadě učitelů na katolických školách, nebo v povolaní spisovatelském na obranu pravdy katolické, aby její vznešenosti hájiti mohli“ (Pius X. v Listě apošt. „Vinea electa“, 7. května 1909); jiným pak, kteří jsou již k posvátné službě vysvěceni, bude lze zjednati si větší, nežli za studií bohosloveckých, znalost Písma svatého, jakož i velikých jeho vykladatelů a časů i míst biblických; tato znalost bude hleděti popředně k potřebě praktické, k tomu totiž, aby se stali dokonalými slova Božího přisluhovateli, ke každému skutku dobrému způsobilými (Srv. 2. Tim 3, 17).

(XII.) Poznali jste, Ctihodní bratří, z Jeronymova příkladu a autority, jakými ctnostmi má býti vybaven, kdokoliv se oddá četbě nebo studiu bible; nyní poslyšme jeho samého, kam má znalost svatých Písem hleděti a jaký účel míti. Nejprve na těch stránkách dlužno hledati pokrm, který by život ducha k dokonalosti živil; proto Jeronym měl ve zvyku v zákoně Páně přemýšleti ve dne v noci a v Písmech svatých jísti chléb s nebes a mannu nebeskou, všecky rozkoše v sobě mající (Tract. de Ps. 147). Jak by mohl duch náš bez tohoto pokrmu býti? A kterak církevní muž cestě spásy jiné mohl by učiti, kdyby, zanedbávaje rozjímati o Písmě, sebe samého neučil? Nebo jakým způsobem, přisluhuje svátostmi mohl by si důvěřovati, „že jest vůdcem slepých, světlem těch, kteří jsou ve tmě, vychovatelem nemoudrých, učitelem nedospělých, majícím obraz poznání a pravdy v zákoně“ (Řím 2, 19 n), jestliže tuto nauku zákona promýšleti nechce a světlu shora přistoupiti překáží? Běda, kolik jest přisluhovatelů svátostí, kteří podceňujíce četbu bible, hladem sami hynou a jiných příliš mnoho zahynouti nechávají, ježto jest psáno: „Maličcí žádali chleba, a nebyl, kdo by ho lámal jim“ (Pláč 4, 4). „Zpustne všecka země, neboť není žádného, kdo by to rozvažoval srdcem“ (Jer. 12, 11). Potom, jak toho věc bude žádati, důvody třeba z Písem vážiti, abychom jimi články víry vysvětlili, potvrdili, obhájili. To podivuhodně on vykonal proti kacířům svého času bojuje: jak ostré, jak mocné zbraně z míst Písma vzal, aby je porazil, všecka jeho díla hojně ukazují. Budou-li ho napodobovati v té věci naši vykladatelé Písem, bude zajisté dosaženo toho, co předchůdce náš v okružním listě „Nejvýš prozřetelný Bůh“ „velmi žádoucím a nutným“ nazval, aby „používání jmenovaného Písma na všecek obor bohosloví mělo vliv a bylo takořka jeho duší.“ Hlavní konečně používání Písma týká se služby slova Božího, aby svatě a zdárně byla vykonávána. A tu jest velmi milo, že můžeme největšího učitele slovy zdůrazniti příkazy, které jsme My okružním listem „Lidského pokolení“ o kázání slova Božího dali. Vždyť vynikající tlumočník tak důrazně, tak často ustavičnou svatých Písem četbu k tomu konci popředně kněžím doporučuje, aby úřad uči-

telský a kazatelský důstojně zastávali. Jejich řeč totiž neměla by důrazu ani váhy ani účinnosti ke zpracování duší, kdyby nebyla Písmem svatým oduševnělá a kdyby si od něho sílu svou a moc nevypůjčila. „Řeč knězova četbou Písem budiž kořeněna“ (List 52, 8, 1). Neboť „cokoliv jest v Písmech svatých řečeno, polnice poplašná jest a silným zvukem věřících pronikající“ (In Amos 3, 3 nn.) „Neboť nic nebije tolik, jako příklad ze svatých Písem“ (In Zach 9, 15).

(XIII) Co má svatý učitel o zákonech, které při používání bible dlužno zachovávat, to, ačkoliv se větším dílem týká také vykladačů, kněží při kázání slova Božího mějtež před očima. Nejprve napomíná, bychom sama slova Písma velmi bedlivě uvážili, aby bylo jisto, co svatopisec řekl. Vždyť není nikomu neznámo‘ že Jeronym, když bylo třeba, utíkával se k původnímu rukopisu, překlad s překladem srovnával, význam slov vyšetřoval, a naskytl-li se nějaký omyl, příčiny omylu odkrýval, aby o samém čtení byla odstraněna jakákoliv pochybnost. Dále však dlužno podle nauky jeho hledati, jaký význam a myšlenka tkví ve slovech, ježto „tomu, kdo o Písmech svatých pojednává, není tak potřebí slov jako smyslu“ (List 29, 1, 3). Při takovém vyšetřování významů nikterak nepopíráme, že Jeronym, učitele latinské a některé řecké starších dob napodobuje, snad více nežli slušno allegorickým výkladům zprvu se poddal. Avšak sama láska k svatým Písmům, ustavičná námaha, vynaložená na to, by je znal a skrz na skrz ovládl, způsobila, že den ze dne ve správném oceňování smyslu literního prospíval a zdravé zásady v té příčině podal; ježto ony i nyní bezpečnou všem cestu razí, aby plný ze svatých knih smysl vyvážili, krátce je vyložíme. Popředně tedy třeba jest, bychom liternímu čili dějinnému výkladu pozornost věnovali: „Moudrého čtenáře vždycky napomínám, aby se nespokojoval s výklady pověrčivými a s těmi, které kusovitě podávají podle své libovůle ti, kteří je vymýšlejí, ale aby uvážil to, co předchází, co jest uprostřed a co následuje, a všecko, co jest psáno, aby si spojil“ (In Mat 25, 13). Dodává, že každý další druh výkladu spočívá na smyslu literním jako na základě (Srv. in Ez. 38, 1 nn; 41, 23 nn; in Marc. 1, 13—31: List 129, 6, 1 atd.); nelze míti za to, že tohoto není ani tehdy, když jest něco vyjádřeno přeneseně; neboť „často událost sama v obraze jest zosnována a v obraze . . . hlásána“ (In Hab 3, 14 nn). Ty však, kteří se domnívají, že učitel náš některým místům Písma přičítá tu vlastnost, že smyslu dějinného postrádají, ty sám vyvrací: „Nepopíráme událost, ale duchovnímu pojetí dáváme přednost“ (In Marc. 9, 1—7; srv. In Ez 40, 24—27). Literní čili dějinný význam zajistiv, vniternější a hlubší vykutává smysly, aby vybranějšími hody ducha hostil; učí totiž o knize Přísloví, a totéž i o ostatních částech Písma připomíná, že nesmíme ulpívati toliko na smyslu literním, ale „jako v zemi zlato, v ořechu jádro, v ostnatých tobolkách kaštanů skryté ovoce bývá vyhledáváno, tak že v nich dlužno Boží smysl hlouběji vyšetřovati“ (In Eccle 12, 9 nn) Protož, když svatého Pavlina vyučoval, „po které v Písmech svatých stezce mělo by se choditi“, „všecko“, praví „co čteme v Božích knihách, stkví se sice a září i na kůře, ale sladší jest ve dřeni. Kdo jísti chce jádro, rozlouskne ořech“ (List 58, 9, 1.) Napomíná však, když jde o to, aby takový vnitřní smysl byl hledán, že třeba jakési míry užívati, „aby se nezdálo, že jdouce za duchovním bohatstvím, pohrdáme chudobou děje“ (In Eccle 2, 24 nn). I zavrhuje nemálo mystických výkladů starších spisovatelů z té hlavně příčiny, že se neopírají nikterak o smysl literní: „aby všecky jeho sliby, o kterých svatí proroci ústy svými zpívali, nebyly prázdným zvukem a nadutělými jmény toliko slovných obratů, ale aby stály na zemi a majíce základy v událostech došly vrcholu duchovního pojetí“ (In Amos 9, 6). V té příčině moudře poznamenává, že nemáme se vzdáliti od stop Krista a apoštolů, kteří, ačkoliv Starý zákon za přípravu na Nový a za jeho předobrazení považují, a proto mnoho míst předobrazně vykládají, přece nepřitahují všecko k před-

obraznému významu. Aby věc potvrdil, často se dovolává apoštola Pavla, který na př. „vykládaje tajemství Adama a Evy, nepopřel jejich utvoření, ale na základě události duchovní pojetí stavěje, dí: Protož opustí člověk atd." (In Is. 6, 1—7.) Půjdou-li vykladači svatých Písem a hlasatelé slova Božího za příkladem Krista a apoštolů, poslechnou-li napomenutí Lva XIII. a nezanedbají-li těch věcí, které od týchž Otců na allegorický nebo podobný smysl byly přeneseny, zejména tehdy, kdy vycházejí z literního smyslu a o autoritu mnohých se opírají, a jestliže s mírou a zdrželivě od smyslu literního k vyšším věcem povstanou a se povznesou, s Jeronymem zakusí, jak pravdivé je slovo Pavlovo: „Všecko Písmo od Boha vdechnuté je (také) užitečno k učení, ke kárání, k napravování, k výchově ve spravedlnosti" (2. Tim 3, 16) a z nekonečného pokladu Písem budou míti hojně pomocných věcí a myšlenek, kterými by statečně i příjemně život a mravy věřících k svatosti vzdělávali.

(XIV.) Co se týče pak způsobu výkladu a kázání, ježto při správcích tajemství Božích se vyžaduje, aby každý byl shledán věrným, stanoví Jeronym, že třeba popředně „věrnosti výkladu" se držeti a že „vykladatelovým úkolem jest vykládati ne co by sám mínil, ale co smýšlí ten, jejž tlumočí;" (List 49 al. 48, 17, 7) dokládá však, „že jest veliké nebezpečí v církvi mluviti, aby snad zvráceným výkladem z evangelia Kristova nestalo se evangelium člověkovo." (In Gal 1, 11 nn.) Dále „při výkladu svatých Písem neběží o slova uhlazená a řečnickou květomluvou zdobená, ale o vzdělání a prostotu pravdy." (In Amos, Praef. in 1, 3.) Když dle této zásady spisy své skládal, ve výkladech vyznává, to že si vytkl za účel, ne aby slova jeho „byla chválena, ale aby to, co jest od jiného dobře řečeno, tak bylo chápáno, jak bylo řečeno;" (In Gal. Praef. in 1, 3.) při výkladu pak slova Božího, že se vyžaduje ona mluva, která žádnou hledaností nezavánějíc... věc vykládá, smysl podává, temné osvětluje, ne ta, která uhlazeností slov by hýřila" (List 36, 14, 2; srv. List 140, 1, 2). A tu se nám zdá za dobré více Jeronymových míst předložiti, ze kterých vyplývá, jak velice se hrozil oné výmluvnosti, deklamatorům vlastní, která prázdným třeskem slov a rychlostí mluvy nicotného potlesku dojíti chce. „Nechci," napomíná Nepociana kněze, „abys byl deklamatorem, dryáčníkem a tlachalem, ale tajemství znalý a ve svatých věcech Boha svého co nejlépe vzdělán. Chrliti slova a rychlostí řeči u nezkušeného lidu buditi obdiv, jest obyčej lidí neučených." (List 52, 8, 1.) „Kdožkoli ze vzdělanců v písemnictví dnes na duchovní svěceni bývají, o to se starají, ne jak by morek Písem vyssáli, ale jak by uším lidu květomluvou deklamatorů lahodili." (Dial. contra Lucif. 11, 8.) „Mlčím o sobě podobných, kteří jestli snad k Písmům svatým po světském písemnictví přišli a řečí uhlazenou uchu lidu zalahodili, cokoli řeknou, to za zákon Boží považují, aniž pokládají za hodno zvěděti, co proroci, co apoštolové smýšleli, ale k svému smyslu přizpůsobují nevhodná svědectví; jakoby velikolepý a ne nejpochybenější způsob mluvy byl zpotvořovati myšlenky a po své vůli si natahovati odporující Písmo." (List 53, 7, 2.) „Neboť bez autority Písem tlachavost by nenalézala víry, leč by se zdálo, že zvrhlou nauku i Božími svědectvími potvrzují." (In Tit. 1, 10 n.) Avšak tato tlachavá výmluvnost a mnohomluvná nevzdělanost nejeví „nic kousavého, nic živého, nic životného, ale všecku svou zvadlost, matnost a změkčilost vychlejstne na zeliny a byliny, které rychle seschnou a rozpadávají se;" prostá proti tomu nauka Evangelia, podobná nejmenšímu zrnu hořčičnému, neraší v zeliny, ale roste v strom, takže ptáci nebeští... přicházejí a bydlí na ratolestech jeho." (In Mat 13, 32.) Protož této svaté prostoty mluvy, s průzračností a půvabem nehledaným spojené, sám ve všem se držel: „Ať si jiní jsou výmluvni, ať jsou chváleni jak chtějí, a z nafouklých papulí pěnivá slova nechať odvažují; mně stačí mluviti tak, aby mně bylo rozuměti, a o Písmech jednaje, abych Písem prostotu napodobil." (List 36,

14, 2.) Neboť „překlad církevní, i když vykazuje půvab mluvy, má jej tajiti a utíkati před ním, aby nemluvil nezaměstnaným školám filosofů a několika žákům, ale veškerému pokolení lidskému.“ (List 48 al 49, 4, 3.) Uskuteční-li tyto rady a příkazy mladší kněží a starší budou-li je míti ustavičně před očima, doufáme, že duším věřících křesťanů svatou službou velmi prospějí.

(XV.) Zbývá, Ctihodní bratři, bychom „sladké ovoce“ připomněli, které Jeronym z „hořkého semene písemnictví“ česal, kojíce se tou nadějí, že jeho příkladem kněží i věřící vaší péči svěření budou rozníceni, aby poznali a pronikli sílu posvátné bible. Přejeme si však, abyste tak veliké a tak libé rozkoše ducha, kterými zbožný poustevník oplýval, raději takořka z jeho úst nežli z Našich slov si osvojili. Slyšte tedy, jakým způsobem o této svaté vědě Pavlína, „spoluzasvěcence, druha a přítele svého“ oslovuje: „Prosím tě, nejmilejší bratře, v tom žíti, o tom rozjímati, nic jiného neznati, nic jiného nehledati, zdali nezdá se ti to býti již tu na zemi příbytkem království nebeského?“ (List 53, 10, 1.) Své pak svěřenky Pavly takto se táže: „Prosím tě, co jest tohoto tajemství posvátnější? Co této rozkoše příjemnější? Které pokrmy, které medy jsou sladší nežli znáti Boží moudrost, do jeho svatyní vstupovati, nahlédati do smyslu Stvořitelova a ukazovati, že řeči Pána tvého, jimž moudří tohoto světa se posmívají, jsou plné moudrosti duchovní. Mějtež si ostatní svoje statky, z křišťálů pijtež, potleskem lidu se kochejtež, nebuďtež s to, aby všelikými rozkošemi bohatství své mohli rozplýtvati; našimi požitky budiž v zákoně Páně rozjímati ve dne v noci, tlouci na dveře neotvírající se, bráti chleby Trojice a po vlnách světa za Pánem šlapati.“ (List 30, 13.) Téže Pavle a dceři její Eustochiu ve výkladu listu Efezským (píše): „Je-li co, Pavlo a Eustochium, co by v tomto životě moudrého drželo, a jej přimělo, by v tísních a bouřích světa zůstal klidné mysli, to jest to první, domnívám se, rozjímání a znalost Písem.“ (In Eph., Prol.) Protože sám jí používal, těžkými duševními bolestmi i tělesnými nemocemi jsa stíhán, přece z pokoje a z útěchy vnitřní radosti se těšil; kterážto radost nezakládala se na marné a prázdné rozkoši, ale vycházejíc z lásky obracela se v účinnou lásku k církvi Boží, které stráž slova Božího od Pána svěřena jest.

(XVI.) Vždyť ve svatých Písmech obého Zákona opět a opět čítal chvály, církvi Boží vzdávané. Každá bezmála osvícená a svatá žena, která ve starém Zákoně čestné zabírá místo, zdaliž nebyla této Kristovy choti předobrazem? Zdaliž kněžství a oběti, zařízení a slavnosti a bezmála všecky události Starého zákona jí nepředobrazovaly? Co říci o tom, že viděl tolik proroctví žalmů a proroků v církvi od Boha splněných? Byly mu konečně neslýchány převeliké téže církve výsady, od Krista Pána a od apoštolů vyslovené? Jak by tedy znalost Písem nebyla budila v mysli Jeronymově den co den větší a větší lásku ke Kristově choti? Viděli jsme již, Ctihodní bratří, s jakou úctou a s jakou plamennou láskou církev římskou a stolec Petrův provázel; viděli jsme, jak ostře na protivníky církve útočil. Když pak mladšího spolubojovníka, Augustina, týž boj bojujícího chválil a veselil se, že se sdílí s ním o zášť kacířů, „Buď šťasten,“ tak ho oslovuje, „na celém světě jsi slaven. Katolíci tebe jakožto obnovitele staré víry ctí a vynášejí, a — co jest znamení větší slávy — všichni kacíři tě proklínají a mě stejnou pronásledují záští, aby ty, kterých nemohou meči, přáním zabili“ (List 141, 2; srv. List 134, 1). Výborně to potvrzuje Postumianus, u Sulpicia Severa o Jeronymovi svědčící: „Ustavičný boj proti zlým a věčný zápas vzbudil mu nenávist zatracenců. Nenávidí ho kacíři, ježto nepřestává je napadati; nenávidí ho duchovní, ježto stíhá jejich život a zločiny. Ovšem však všichni dobří se mu obdivují a jej milují“ (Postumianus u Sulp. Sev., Dial. 1, 9). Pro toto záští kacířů a zatracenců Jeronym zakusil mnoho, co bylo kruto snášeti, zejména tehdy, kdy Pelagiáni klášter betlemský oborem napadše zpustošili; ale všecky nešetrnosti a potupy

ochotně snesl a na mysli neklesl ten, který za obranu Kristovy víry neváhal umříti: „To jest má radost,“ píše Apronioví, „když slyším, že synové moji v Kristu bojují, a to horlení v nás utvrdiž ten, jemuž věříme, že bychom za jeho víru krev ochotně prolili... Naše pak bydliště, co do bohatství hmotného útoky kacířů z kořene vyvrácené, milosrdenstvím Kristovým duchovních bohatství plno jest. Jeť lépe chléb jísti nežli víru ztratiti“ (List 139). Nepřipustil-li nikdy, aby bludy beztrestně se ploužily, úsilím věru nemenším užil prudké oné své mluvy proti zkaženým mravům, aby, pokud bylo na něm, Kristu „představil... církev jako slavnou, jako takovou, která by neměla poskvrny ani vrásky neb něco podobného, nýbrž aby byla svatá a bezúhonná“ (Ef. 5, 27). Jak důrazně kárá ty, kteří kněžskou důstojnost nepravým způsobem života zneuctívali! Jak výmluvně vytýká pohanské mravy, které i samé Město s veliké části nakazily! Aby pak tuto záplavu všech neřestí a zločinů jak jen možno zastavil, sám kladl proti nim přednosti a krásu křesťanských ctností, velmi správně maje za to, že nic nemůže vzbuditi takový odpor ke zlému jako láska k statkům nejlepším; naléhal na to, by mládež byla zbožně a správně vzdělávána; důtklivými radami manžely k neporušenosti a svatosti života povzbuzoval; úsilí o panenství do čistých duší vštěpoval; obtížnou sice, ale příjemnou přísnost vnitřního života všemi chválami vynášel; na první onen křesťanského náboženství zákon, to jest na zákon lásky, spojené s prací veškerým úsilím naléhal, ježto, bude-li té šetřeno, společnost lidská z bouří k pokojnému řádu šťastně se dostane. O lásce takto skvěle svatému Pavlinovi píše: „Pravým chrámem Kristovým jest duše věřícího; tu zdob, tu šať, té podávej dary, v té Krista přijímej. Jaký to prospěch, třpytí-li se stěny drahokamy, ale Kristus v chuďasovi hladem umírá?“ (List 58, 7, 1.) Zákon pak práce ne toliko spisy, ale i příklady celého života tak úsilovně všem doporoučel, že Postumianus, který šest měsíců s Jeronymem ve městě Betlemě pobyl, u Sulpicia Severa dosvědčil: „Všecek vždycky v četbě, všecek v knihách jest; ani ve dne ani v noci neodpočívá; vždy buď něco čte nebo píše“ (Postumianus u Sulp. Severa, Dial, 1, 9). Ostatně, jak velice miloval církev, vyplývá také z výkladů, ve kterých nepomíjí žádné příležitosti k pochvale Kristovy choti. Tak na příklad ve výkladu proroka Aggea čteme: „Přišly skvosty všech národů a naplněn byl slávou dům Páně, to jest církev Boha živého, sloup a základ pravdy... Těmito kovy stává se skvělejší církev Spasitelova nežli byla kdysi synagoga; z těchto kamenů živých je stavěn dům Kristův a dostává se mu pokoje věčného“ (In Agg 2, 1 nn). A k Micheášovi: „Pojďte, vystupme na horu Hospodinovu; třeba vystoupiti, aby mohl kdo dostati se ke Kristu a do domu Boha Jakobova, do církve, která jest dům Boží, sloup a základ pravdy“ (In Mich 4, 1 nn). V předmluvě k výkladu Matouše: „Církev... na skále Hospodinově vpravdě jest založena; tu uvedl král do ložnice své a po té otvorem tajného sestupu vztáhl ruku svou“ (In Matth. Prol.).

(XVII.) Jako na posledních místech, která jsme uvedli, tak velmi často učitel náš Pána Ježíše úzce s církví spojeného spolu slaví. Protože totiž hlava od duchovního těla nemůže býti odloučena, oddanost církvi nutně je spojena s láskou ke Kristu, kterou dlužno míti za čelné a ze všech nejsladší ovoce znalosti Písem. O této znalosti posvátných knih Jeronym byl tak přesvědčen, že je to obyčejná cesta, kterou lze dojíti poznání a lásky ke Kristu Pánu, že se nikterak nerozpakoval tvrditi: „Neznalost Písem neznalost Krista jest“ (In Is., Prol.; srv. tract. de Ps. 77). Totéž svaté Pavle píše: „Jaký totiž jiný může býti život bez znalosti Písem, kterými i sám Kristus bývá poznáván, jenž jest život věřících?“ (List 30, 7.) Vždyť ke Kristu jakožto středu všecky obého Zákona stránky tíhnou; a Jeronym, vykládaje slova Zjevení o řece a stromu života, mezi jiným také toto má: „Jedna řeka vychází od trůnu Božího, to jest milost Ducha svatého, a tato milost Ducha svatého ve svatých Písmech jest, to jest v této řece Písem. Ale ta řeka má dva

břehy, Starý a Nový zákon, a na obou stranách štípený strom Kristus jest“ (Tract. de Ps. 1). Není tedy divu, odnáší-li obyčejně zbožným rozjímáním ke Kristu vše, co se v posvátné knize čte: „Já když čtu Evangelium a vidím tam svědectví o zákoně, svědectví o prorocích, samého Krista mám na mysli; tak jsem hleděl na Mojžíše, tak jsem hleděl na proroky, že jsem chápal o Kristu řeči jejich. Konečně, když přijdu k lesku Kristovu a pohlédnu na něho jako na nejlesklejší světlo jasného slunce, světla svítilny nemohu viděti. Může-li svítilna, rozžehneš-li ji za dne, svítiti? Zasvitne-li slunce, světla svítilny není viděti; tak ani k přítomnému Kristu přirovnaného zákona a proroků neviděti. Nesnižuji zákona ni proroků, ba spíše chválím je, ježto hlásají Krista. Ale tak čtu zákon a proroky, že nezůstávám v zákoně a prorocích, nýbrž zákonem a proroky ke Kristu dospívám“ (Tract. in Marcum 9, 1—17). Takto vidíme, že ten, který všude zbožně hledal Krista, přemýšlením o Písmech ku podivu povznáší se k lásce a znalosti Pána Ježíše, ve které nalézá onu vzácnou perlu evangelia: „Jedna však nejvzácnější perla jest, znalost Spasitele, tajemství utrpení jeho a co jest ukryto v jeho vzkříšení“ (In Matth. 13, 45 n). Protože touto láskou plápolal, proto jsa chudý a pokorný s Kristem, srdcem ode všech pozemských starostí osvobozeným a odloučeným, jedině Krista hledal, jeho duchem byl puzen, s ním v nejužším spojení žil, jej trpícího napodobováním na sobě zobrazoval, nic nemaje za věc žádoucnější nežli s Kristem a pro Krista trpěti. Proto křivdami a záštím bezbožných lidí byv roztrpčen, když po smrti Damasově z Říma odešel a na loď vstoupiti se chystal, psal toto: „A jakkoliv mě někteří pokládali za zločince a do všech neřestí zabředlého, a jakkoliv za hříchy mé i to málo jest, přece ty dobře činíš, že dle svého smýšlení i zlé za dobré pokládáš . . . Děkuji Bohu svému, že hoden jsem, aby mne svět nenáviděl . . . Kolikátý díl úzkostí vytrpěl jsem já, který kříži bojuje sloužím? Uvedli mě do špatné pověsti, křivě mě obviňujíce; ale vím, že lze pověstí zlou i dobrou dojíti království nebeských“ (List 45, 1. 6). A svatou pannu Eustochium, aby takové obtíže života pro Krista statečně snášela, takto napomínal: „Veliká námaha, ale veliká odměna, býti co mučedníci, býti co apoštolové, býti co Kristus jest . . . To všecko, co jsme rozložili, tvrdým bude se zdáti tomu, kdo Krista nemiluje. Kdo však všecek přepych světa bude míti za kal, a za marnost pokládati bude vše, co jest pod sluncem, aby Krista získal, kdo zemřel s Pánem svým, a s ním z mrtvých vstal, kdo ukřižoval tělo s vášněmi a žádostmi, svobodně zvolá: „Kdo nás odloučí od lásky Kristovy?“ (List 22, 38 n). Ovoce tedy z četby svatých svazků Jeronym česal velmi hojně: odtud vnitřní ona světla, která ho táhla, aby Krista víc a více poznával a jej si zamiloval; odtud onoho ducha modlitby, o kterém tak krásné věci sepsal; odtud podivuhodné ono s Kristem obcování, jehožto rozkošemi jsa poháněn po drsné stezce kříže bez ustání běžel v před, aby dostihl palmy vítězství. Rovněž ustavičným žárem ducha k nejsvětější Eucharistii byl unášen, ježto „nic není bohatšího nežli ten, kdo tělo Páně v košíku pleteném, krev nosí ve skle“ (List 125, 20, 4); nemenší úctou a zbožností ctil Bohorodičku, jejíhož věčného panenství seč byl, hájil; tutéž Boží matku za nejvznešenější vzor všech ctností předkládati měl v obyčeji Kristovým chotím, aby je napodobovaly. (Srv. List 22, 38, 3). Protož nikdo nebude se diviti, že byl Jeronym tak mocně vábena přitahován těmi místy Palestiny, které Vykupitel náš a přesvatá jeho matka byli posvětili; jeho věru smýšlení lze poznati v tom, co Pavla a Eustochium, jeho žačky z města Betlema Marcelle napsaly: „Jakou řečí, jakým hlasem mohly bychom ti vylíčiti jeskyni Spasitelovu? A ony jesle, ve kterých nemluvňátko plakalo, dlužno spíše mlčením než slabou řečí uctíti . . . Přijde-liž tedy onen den, kdy nám bude lze vstoupiti do jeskyně Spasitelovy, ve hrobě Páně plakati se sestrou, plakati s matkou? Poté dřevo kříže celovati a na hoře Olivové s Pánem na nebe vystupujícím touhou a myslí se vznésti?“ (List 46, 11. 13). Tyto tedy posvátné památky

opět a opět uctívaje, Jeronym, daleko Říma, tělu sice velmi tuhý, ale duši příjemný život vedl, že zvolal: „Kéž má Řím, co má Betlem, mnohem menší než město Řím“ (List 54, 13. 6).

(XVIII.) Přání svatého muže jiným způsobem splněné nežli mu sám rozuměl, je důvod, bychom se radovali My a s námi by se radovali Římané; neboť ostatky největšího učitele, ve jmenované jeskyni uložené, kterou tak dlouho byl obýval, majetek, kterým vznešené město Davidovo kdysi bylo se honosilo, ty ostatky má již šťastný Řím uschované ve velké basilice Bohorodičky u samých jeslí Páně. Umlkl sice onen hlas, jehož zvuku, z pustiny kdysi vycházejícímu naslouchal všecek katolický svět; avšak spisy svými, které „po celém světě jako Boží lampy září“ (Kassian, De incarn. 7, 26), Jeronym dosud volá. Volá, jaké jsou přednosti Písem, jaká neporušenost a dějepisná hodnověrnost, jak sladké ovoce jejich četba a rozjímání plodí. Volá, aby ke způsobu života, hodnému křesťanského jména, všichni synové církve se vrátili a sebe zachovali bezúhonnými a neporušenými mravy pohanů, které za našeho věku, jakoby znova ožívaly. Volá, aby Petrův stolec, zejména zbožností a snahou Vlachův, na jejichž území od Boha jest postaven, byl v té úctě a požíval té svobody, kterou apoštolského úřadu důstojnost a sama jeho správa venkoncem vyžaduje. Volá, aby oni křesťanští národové, kteří od církve matky bídně odpadli, k ní opět se utekli, ježto v ní jest uložena všeliká naděje na věčnou spásu. Kéž poslechnou těchto napomenutí jmenovitě východní církve, které již příliš dlouho od Petrova stolce myslí jsou odvráceny. Jeronym totiž, když v oněch krajinách žil a když byl použil za učitele Řehoře Nazianského a Didyma Alexandrijského, nauku východních národů souvěkých shrnul v onu velmi běžnou větu: „Nebude-li kdo v arše Noemově, zahyne za vládnoucí potopy“ (List 15, 2, 1). Zdaliž nehrozí dnes vlnobití této potopy, že všecka zřízení lidská zničí, neodvrátí-li jí Bůh? Neboť co se nesřítí, bude-li odstraněn všech věcí původce a zachovatel, Bůh? Co nezahyne, odloučí-li od sebe Krista, který jest život? Avšak ten, který kdysi na žádost učedníků moře rozbouřené utišil, může též nejkrásnější dary míru rozkolísané společnosti lidské vrátiti. V tom pomáhejž Jeronym církvi Boží, kterou nejen velmi rád ctil, nýbrž i proti každému útoku odpůrců statečně hájil; a to svou přímluvou vyprosiž, aby podle přání Ježíše Krista spory byly urovnány a „byl jeden ovčinec a jeden pastýř.“

(XIX.) Nuže, Ctihodní bratří, oč jsme se sdělili s vámi na sklonku patnáctého století od smrti největšího učitele, to neváhejte donésti vy duchovenstvu a lidu svému, aby všichni, za vedení a pod ochranou Jeronymovou, ne toliko katolickou nauku o Boží inspiraci Písem podrželi a jí hájili, ale také velmi bedlivě lpěli na zásadách, které okružním listem „Nejvýš prozřetelný Bůh,“ jakož i tímto Naším, předepsány jsou. Zatím všem synům cívkve přejeme, aby sladkostí svatých Písem se rozplývajíce a jimi jsouce posilněni, došli znalosti Ježíše Krista, vše převyšující; jakožto jejího posla a o otcovské blahovůli Naší svědka vám, Ctihodní bratří, jakož i všemu duchovenstvu a lidu vám svěřenému, apoštolské požehnání s veškerou láskou v Pánu udělujeme.

Dáno v Římě u svatého Petra dne 15. měsíce září roku MDCCCCXX, papežství Našeho sedmého.

PAPEŽ BENEDIKT XV.

DODATEK III.

Rejstřík vybraných*) jmen a míst.

Zkratky: Římské číslice znamenají svazky této „Bible České“ (= BČ), arabské číslice k nim připojené jejich stránky. — b = bůh, bohyně. — ČSB = Český slovník bohovědný, Praha 1912 nn. — h = hora. — k = král, královna. — m = město, místní jméno. — n = národ. — o = osobní jméno. — p = poznámka, v poznámce. — ř = řeka. — ú = údolí. — ž = žena.

*) Nevztahuje se na „Dodatky“ (str. 1153 nn). Nechce býti ani úplným biblickým slovníkem ani biblickou konkordancí.

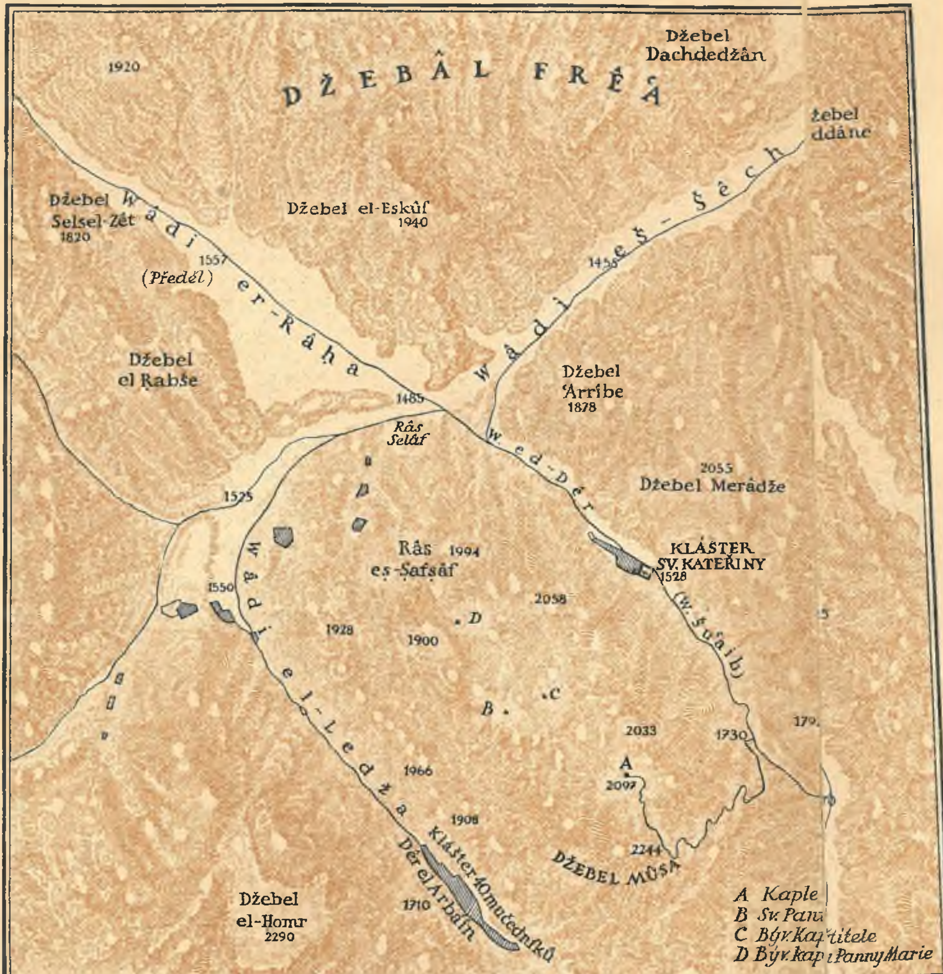
PŘÍLOHA K BIBLI ČESKÉ I

SYRIE, ASSYRIE A BABYLONIE

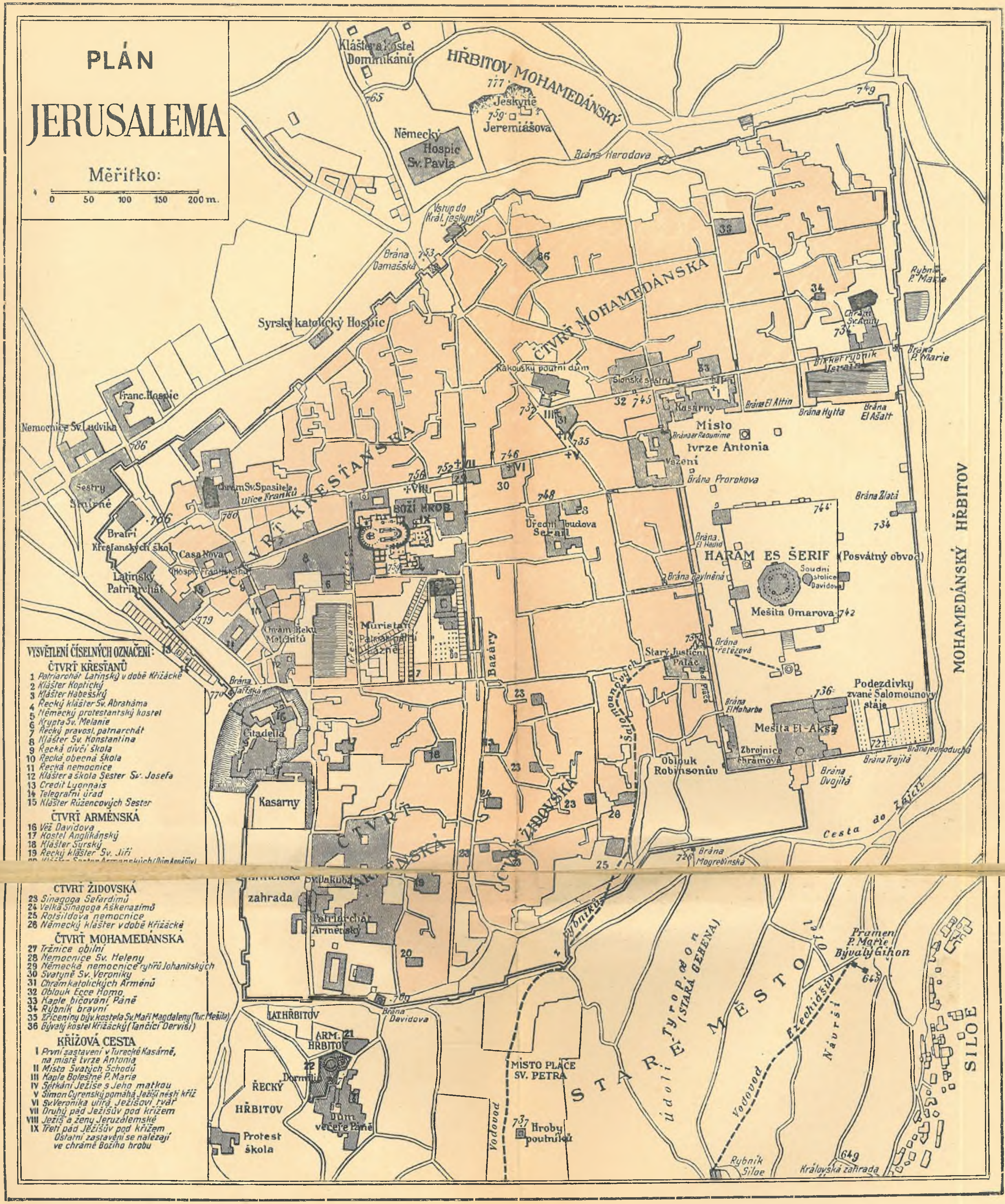
PŘÍLOHA K›BIBLI ČESKÉ‹II

STŘED HORSTVA SINAJSKÉHO (PODLE KIEPER

Kilometr 1:50000 Kroků

0 ½ 1 2 0 500 1000 2000

Příloha k „Bibli České“ IV.

Příloha k „Bibli České" V.

MAPKA POLOOSTROVA SINAJSKÉ

Příloha k „Bibli České" VI.